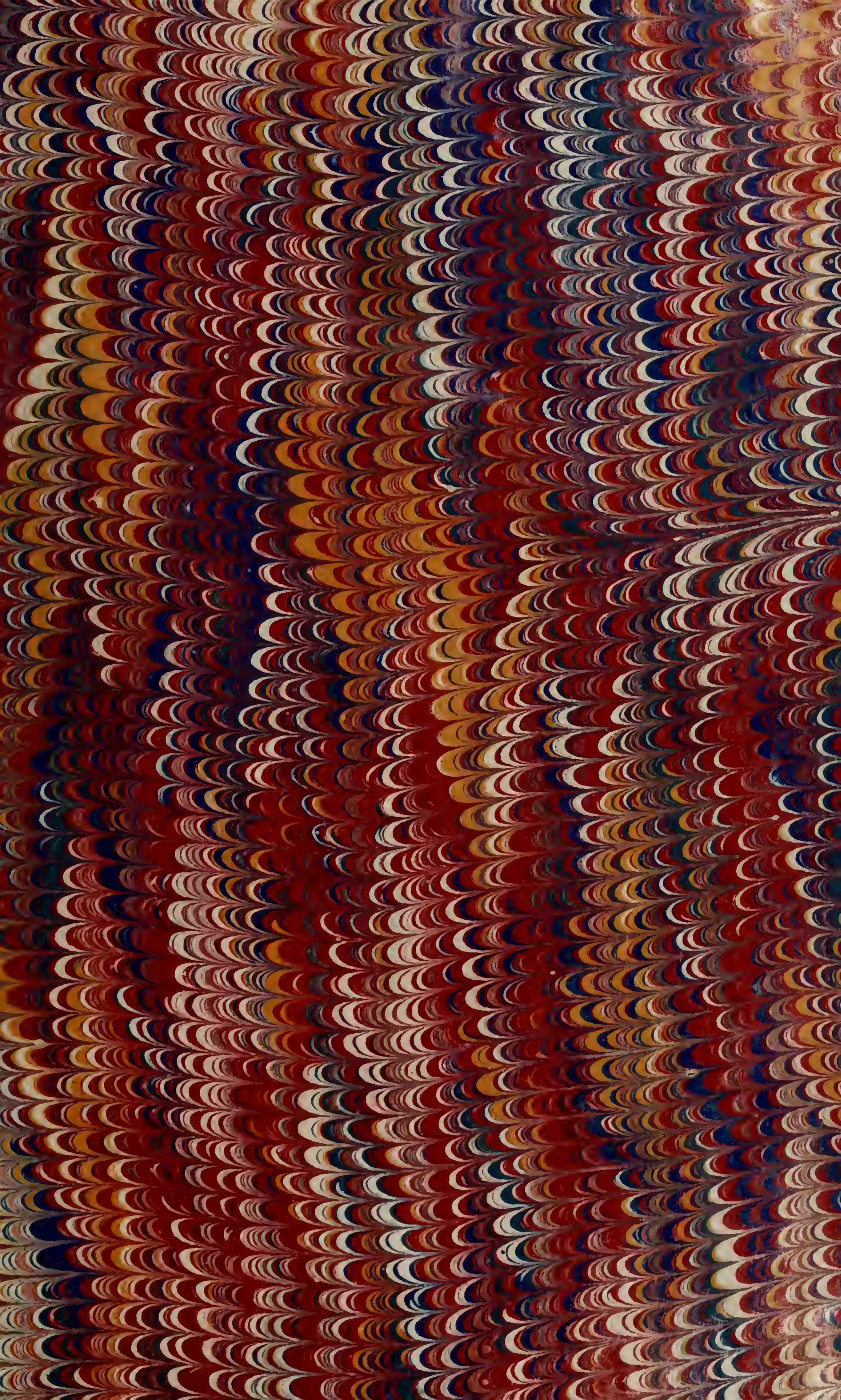

[illegible] Edition

[illegible] – [illegible] [illegible] 52 and 44 emblems [illegible]

Self-[illegible] [illegible] – 8 emblems [illegible]

Houwelick [illegible] [illegible] title [illegible] pages [illegible] and [illegible] emblems [illegible]

followed by 2 other pieces:

Galathea
[illegible] Maeghde } [illegible]

Spiegel title and 127 emblems

[illegible] 4 [illegible] [illegible] [illegible]

J. CATS

PROTEUS,

Ofte

MINNE-BEELDEN

Verandert in

SINNE-BEELDEN.

t'AMSTERDAM,
By JAN JACOBSZ SCHIPPER, 1658.

Aen den Verſtandighen Leſer

Op de

TITEL-PRENT.

SIet hier het woeſte Boſch, en alle tamme dieren,
Siet hier de gantſche lucht een naeckten Iongen vien,
Siet hier de Walle-viſch en al het gladde vee
Te midden in den brant te midden in de zee.
Siet hier de menſchen ſelfs uyt alle verre landen,
Uyt Noorden, daer het vrieſt, en uyt de dorre ſtrand,
Siet hier den ſwarten Moor, den geylen Indiaen,
Een yeder bid om ſtrijt een blinden lecker aen.
Siet alderhande volck, ſiet vrouwen, knechten, heeren
Siet boer en edelman haer malle tochten eeren:
En of al dees of geen wat plomper gaet te werck,
Sy hebben allegaer het eygen oogh-gemerck;
Sy dienen al gelijck ſy dienen haere luſten,
Het zy in onſen ringh, of in de verre kuſten,
Het vier het dertel vier is over al gemeen,
De dieren met den menſch die woelen onder een.
Ach! ſoo ons dom verſtant niet hooger wort gedreven
Wy leyden al te mael een onvernuftigh leven,
Wy gaen een blinden wegh naer ons het vlees gebiet
En van de waere luſt, en weet de Ziele niet.
Op op ghy Menſchen-kint, *klimt tot de wijſe* Reden
Op op ghy Chriſten-menſch *klimt tot de reyne* Seder
Want die niet op en ſtijght uyt krachte van den Ge
Leeft niet als voor het vlees gelijck een ander beeſt.

VOOR-REDEN
Over d'Proteus, of Minne-Beelden,
Verandert in
SINNE-BEELDEN.

INdien ghy in jock, en al spel en soeckt, Leser, maer gesint zijt hier wat te vinden datter niet en schijnt te wesen, staet stille: want eer ghy voortgaet, wouden wy u geerne over het opschrift van dit boecxken, en onit dat wy daer in voor hebben, een weynich berichts doen. 't Is billick dat een yeder zy tolck ende taelder sijnder woorden. De Griecken als mede de Latijnen, de Griecken hier in volgende, hebben dese mare van schrijven *Emblemata* genaemt; den oorspronck van welck woort ick niet voor en hebbe hier na te spoo. Maer soo my yemandt vraeght wat *Emblemata* in der daet zijn? dien sal ick antwoorden, dattet zijn stme beelden, ende nochtans sprekende: geringe saecken, ende niet te min van gewichte: belachelijcke dingen, ende nochtans niet sonder wijsheyt: In de welcke men de goede zeden als met vinghers wijsen, ende t handen tasten kan, in de welcke (segg' ick) men gemeenlijck altijt meer leest, alsser staet: ende noch medenckt, alsmen siet: geen onbequaem middel (naer ons gevoelen) om alle leersame verstanden, met een sire vermakelijckheyt, in te leyden, ende als uyt te locken tot veelderley goede bedenckingen, yeder na sijn gelegentheyt; hebbende in sich een verholen kracht van behendige bestraffinge der innerlijcker gebreken van yeder mensche, dwinghende dickwils (al-hoe-wel sonder schamperheyt, ende alleenlijck in 't gemeen daer henen geset) by gelegentheyt van de voorghestelde beelden ende de korte uytlegginge daer by gevoecht, agenen, die sich by gevolge van dien op sijn zeer voelt geraeckt te zijn, al stil swijgende, en in sijn eenigheyt, schaemroot te werden; siende sijn innerlicke feylen, uytterlijcken voorgestelt, ende hem selven ofte deele ofte in 't geheel levendich afgemaelt. Om welcke redenen wille wy niet ongevoegelijck en hebben gedacht naer te volgen het gevoelen der gener, die *Emblemata*, in onse tale *Sinne-beelden* meynen genoemt moeten werden: ofte, om datmen door het uytterlijcke beelt, eenen innerlijcken sin te kennen is gevende, ende dat mitsdien, niet soo seer het beelt, als den sin, uyt het beelt ontstaende, bedenckelijck is; ofte, om dat dese maniere van schrijven, boven andere, sonderlinge de sinnen der menschen is afbeeldende, ende voor oogen stellende; werdende daerom, als by uytnementheydt, *Sinne-beelden*, ofte der sinnen afbeeldinge genaemt.

Dan yemant sal misschien sich verwonderen, ja onbetamelijck oordeelen (ende dat niet sonder redenen) dat wy de mallicheden en jonckheydt gevoeght hebben, niet alleenlijck met de leere der zeden, maer oock selfs met hooger ende stichtelijcker bedenckingen. En sonderlinge dat wy de sotheden der jeught, de eerste plaetse in dit werck hebben vergunt. Dese tegenworpinge sal oorsaecke geven het wit ende ooghmerck, dat wy ons in dese oeffeninge hebben voorgestelt, den gunstigen leser kortelijck te ontdecken. Derhalven willen wy wel rondelijck bekennen dat 't eerste deel van dit boecxken meest is geweest het uytworpsel van onse blinde jonckheyt, de welcke door de gewoonelijcke genegentheden van die jaren, mitsgaders door eenige lust tot de dicht-konste gedreven zijnde, hadde nu ende dan soo eenige minnelijcke *Sinne-beelden*; dat is geckelijcke invallen, daer neven gestelt; welcke ten dien tijde by ons (als in andere saecken als doen besich zijnde) aen d'een zijde geleyt, ende nu wederom, in 't doorsien van eenige oude papieren, ons in de handt ghevallen wesende, hebben, door oversien van de selve, als in een spiegel ontdeckt, hoedanich den vorigen stant onser onbesuyselder jonckheyt is geweest, ende, by gelegentheydt van die bedenckinge, gemerckt de groote vriendelijckheydt s goeden Godts t'onswaerts, onse herten in dier voegen geopent hebbende, dat wy de ydelheydt der dolner jeught nu niet alleenlijck als met handen tasten, maer oock metten gemoede verfoeyen konnen.

Desen onvermindert (idts wy nu van de bekommeringhe onses vorigen staets, door Godts sonderlinghe goedertierentheyt ontlast aren hebben ten selve tijde in ons gevoelt, ick en weet niet wat vernieuwinge van de vermaeckelijckheydt die wy wel eertijdts tot de dicht-konste in ons hadden ghespeurt; waer door wy allencxkens verlockt, ende soetelijck verleyt wesende, zijn verweckt geworden, om naer gelijckmatigheyt onser jegenwoordige gelegentheyts, de ydele *Minne-beelden* onser jonckheyt tot *Sinne-beelden* van stichtelijcker bedenckingen, t'onsoeffeninge te gebruycken, om alsoo door dese maniere van schrijven, als een beworp ende afbeeldinghe in den wonderbaren ende veranderlijcken loop des menschen levens in dit werck te vertoonen, ende alsoo sijn selven ende andere aen te wijsen hoemen uyt een domme jeucht, tot een gesette manheyt, ende van daer tot een stichtelijcke ouderdom, behoort te klimmen; om alsoo, by middel van een prijsselijcke veranderinghe, sijn vorige ghenegentheden t'elcken in beter als te versetten; mitsgaders (gelijckmen te voren dappere ende vierich is gheweest tot de hittighe begeerlijckheden ende harts-tochten der wulpscher jonckheydt) de scherpheydt ende hevigheydt der selver te verkeeren t'elcken tot een beter eynde, niet rustende tot datmen hevoelt, by vergheliickinghe van sijn voorgaende maniere van leven, datmen op ghelijcke hoochte van stichtelijcke ghesetheyt is gheklommen, ghelijckmen te voren in de ydelheyt der jonckheyt is geweest: wettende alsoo onse sweerden (om soo te spreken) in 't landt der Philistinen (1. *Samuel* 13. 20.) halen de sterckte selfs by de vyanden, ende opweckende de kracht der volgende deuchden, door vergelijckinghe van de hevigheyt der voorgaende ghebreken: en door dien middel eyndelijck, ghelijck wy eertijts als

(* *) dienst-

dienſtknechten der lichtveerdigheydt, genegen zijn gheweeſt tot ydelheydt, e leden te begeven tot dienſt-knechten der ſedigheydt, tot oprechtigheydt, ende alſoo niet meer *naer menſch ke begeerlijckheden, maer naer Godts wille den tijt di noch over is te leven (1 Pet. 4. 2.)* Dan alſoo de jeught onſer ven wel meeſt (Godt betert) ſoo verre is vervallen, dat alleen een ſtichrelijck opſchrift van eenigh boeck oeghſaem is om 't ſelve hun uyt de handt te ſlaen, ende als een tegenheydt ende afkeer daer van te doen heb , ſonder dat de ſelve ſchijnt de moeyte te willen nemen om het vorder inhouden van 't ſelve t'onderſoeck als in hun teere ooren niet anders konnende verdragen als ſoo eenich ſoet-galmende geluyt van (ick en t wat) liefkooſende klinck-dich :n: Soo hebben wy, de meepsheyt van deſe te gemoete gaende, het op ft ende ſtant van dit boecx-ken na der ſelver ghelegentheydt ſoo wat gevoecht, ende ten dien eynde op 'ſte blat van 't ſelve ghedaen ſtellen een afbeeldingen van een naeckt kint, de werelt dragende, met een pijl e ogh in de hant, ende voorts in alles ſoo afgericht, dat uyt des ſelfs geſtalteniſſe eertijts de blinde oudthey nde ten huydigen daghe de malle jonckheydt het ſelve voor der minnen Godt ſoude begroeten; daer by v ende de rechte hovelingen tot ſodanigen hof dienende, te weten alderley ſlach van jonge lieden, als by en daer ontrent ſwevende, als manſchap ende trouwe haren overheer aenbiedende: latende mede deſelv edaente in eenighe van de eerſte ſinne-beelden haer vertoonen, om alſoo den inganck ende ſtant deſes b x ſoo voor te ſtellen, als of achter den ſelven niet anders als een prieel der minnen en ware ſchuylende. Ev el nochtans, om tot ons voornemen te geraken, ſoo haeſt onſe leſers d'eerſte plaetſe van dit boecxke n voor-by gheleden, heb-ben wy, al 't gene dat te voren meeſt al niet anders ſcheen te zijn als ſoo wat ſc ijcke invallen van belache-lijcke minne-beelden, by nieuwe beduydinge (behoudende even wel, om red n voren verhaelt, de ſelve beelden; verandert tot tweederley ſinne-beelden; treckende yedere der ſelver et tweede deel tot een bor-gerlijcke berichtinghe, ende ſtracks daer na in het derde deel tot een ſtichtelij bedenckinghe, om alſoo (het eene een aenleydinge zijnde tot het andere; aen den deſen, terwijlen hy nt dat alles is van een ende de ſelve ſtoffe, aen den ghenen, terwijlen hy begeerigh is te ſien hoe dit ofte op eenen nieuwen ende be-teren ſin wert geduydet) de gemoederen van ſoodanighe meepſche leſers, die g vaſte ſpijſe en konnen ver-draghen, met een gheoorloft, ja vriendelijck, bedrogh eyndelijck wegh te ley , ende te vervoeren daer de ſelve ten eerſten ingaende, noyt en hadden gemeynt te komen. Niet anders d elijck men de kinders, tot haer eyghen voordeel, ſomtijts bedrieght, wanneer men de ſelve het bitter, do eſont, worm-kruyt met ſuyker, ofte andere ſoetheydt bedeckt, ongevoelijck ende ongemerckt in 't lijf k t. Want nadien 't meer-endeel van deſe teere leſers, immers ſoo aelwaerdigh is, als de walgende ſiecken e welcke men de genees-drancken niet anders als onder 't deckſel van yetwes dat ſy geerne eten of drin en kan ingheven: ſoo diende (na ons gevoelen) deſe etter-buyl niet dan met een vliem (om ſoo te ſpreke geſneden te zijn, op dat de ſelve niet eer den ſteeck van de ghenees-Meeſter, als het bedorven bloedt daer y loeyende, mitſgaders haer eyghen vuyligheydt mochten gewaer werden.

Ey lieve, 't gaeter huydensdaeghs ſoo, de wereldt wil bedroghen zijn: Godt dat de ſaecken altijt ſoo mochten uytvallen, dat de genen die bedrogen wert, meer voordeels uyt het bed g als de bedriegher ſelfs, quame te trecken; ghelijck wy hier verhopen ende vaſtelijck (door Godts ghena) ertrouwen te ſullen ge-ſchieden.

Middelertijt ſoo gheven wy deſe onſe meyninghe, ende hoedanigh de ſtoffe van dit wer , in het opſchrift van het eerſte deel, ende den aert van elck ſtuck, in het opſchrift van yder in 't byſonder, den verſt en leſer genoeghſaem te kennen, niet alleenlijck door 't veranderen van de ſinne-beelden ende van de geſtalteniſſe d es die in yder opſchrift de werelt draeght, (die in 't eerſte deel is de kinderlijcke Minne-God, *in 't tweede* de rechtagheyt, *en in het derde* de Godsdienſtigheyt) *maer ſonderlinghe door twee ſinne-beelden in de onderſte hoecken va r opſchrift gedaen ſtellen alles op dat wy met het ſelve, daer mede wy de jeught meynen te trecken, tot het leſen van oecxken, alle andere van rijper bedenckinghe niet en ſouden ſchijnen voorby te willen wijſen, ende daer van te ver mden. Wy hebben dan tot dien eynde in 't beginſel van het eerſte deel doen afbeelden een toegebonden apotekers pot, d lcke, al hoe wel van buyten niet anders en ſchijnt te vertoonen als ſo wat beuſelingen van bloemkens, ſottekens ende d elijcke viſevaſen, tot ver-maeck alleen van den voor-by-gaenden man (ſoo 't ſchijnt) daer henen geſtelt: even wel n tans gheopent ende naerder ingeſien weſende; wert bevonden van binnen vervuylt te zijn met goede ende heylſame gen kruyden. Aen de overzyde hebben wy doen afbeelden een vijſel, ende ſoo wat pepers, die daer in wert geſtooten, welcke per al hoe wel van buyten geheel ſwart, miſmaeckt, ende vol rimpels weſende, niet ſeer ongelijck en is onſe wicken, e mits dien het ſlechſte van alle graen-vruchten, even wel nochtans geſtooten zijnde, vervult de omſtanders met een ngename reucke. Willende met ſulcks, als voorſeydt is te kennen geven, dat al hoe wel 't jegenwoordigh boecxken ten e en aenvange ſodanigh ſich laet aenſien, als ofte 't ſelfde niet anders en ware behelſende als enckele drift, ydelen ſchuy nde, ick en weet niet wat, gront-ſop door de hitte der derteler jonkheyt uytgewaſemt, dat even wel 't ſelve (d'uytwend ſchorſſe wat afgedaen ende alles in naerder acht by den billijcken leſer genomen weſende) zijnen ſchijn gantſch ongelij , ende met eene van goede bedenckinghe niet geheel ontbloot, bevonden en ſal worden. Waer toe oock dient het Latij he opſchrift op 't eerſte blat deſes boecks gheſtelt, te weten,* S I L E N U S A L S I B I A D I S, *ghelijck d hene die deſe maniere van ſpreken verſtaen, redene daer van konnen geven. In de twee onderſte hoecken van het op rift des tweeden deels, ſal de leſer vinden eerſt eens ambacht-mans water-pas; ende ten tweeden, een ſonne, gelijcke k en de rijpende wijn-druy-ven ſoetigheydt, ende den bedorven wijn (beyde door de ſonderlingh werckinghe haer der len) ſurigheydt aenbren-gende: Door het water-pas ende des ſelfs beweginge, haer voegende naer den grondt dae t ſelve opgheſtelt is den ge-meenen loop des burgerlijcken levens, onder een goede ende rechtmatige Overheydt, ſich ende burgerlijck hebbende: met eerlijcke luyden ommegaende, eerlijck wandelende, ende in tegendeel van beyde recht ders ſich aenſtellende: en-de door de tweederley krachten der ſtralen der ſonnen, de eygen aert der rechtmatigheyt (bel ende de goede, ende ſtraf-fende de quade) willende afbeelden, weſende de eygen ſtof in dat deel te verhandelen. In eginſel van het derde ende laetſte deel hebben wy, tot inleydinge ende openinge van 't ſelve, doen ſtellen eerſt den Ele ant aen de opgaende ſonne,*

met

met gebogen knien eere bewijsende, ende in dat groote licht des selfs grooteren schepper, als met verslagentheyt ende ootmoet, aenbiddende, (het welck dat beest uytter aert na't seggen van geloofweerdige schrijvers, ghewoon is te doen) hebbende gemeynt daer mede aen te wijsen de vernederinghe die den mensche, hoe groot hy oock zy, schuldigh is aen de uytnemende voortreffelijckheyt van de onbegrijpelycke Godtheyt. Ten tweeden hebben wy ter selver plaetse aen de overzijden doen afmalen des kuypers vier-ysers, belettende dat het vier daer in vervatet niet daer henen lancks der aerden soude leggen muffen, maer met een klare en helle vlamme opwaerts soude stijgen, tot dienste van zijnen werck-Meester; daer mede voor hebbende aen te wijsen onsen Christelycken plicht in dit leven, ende met eene te verthoonen dat de Godsdienstigheyt de eenige middel zy om het Goddelijck vyer onser Zielen uyt den leegen stof deser aertscher dingen ten Hemelwaerts op te drijven, ten dienste van dien grooten werck-Meester die dit alderwonderlijckste vat (waer van Hemel, Aerde, ende Zee als duygen zijn) soo Meesterlijcken t'samen heeft gevoeght, ende in een verknocht (hem zy lof van eeuwigheyt tot eeuwigheyt) begrijpende, in de voorseyde drie onderscheyde stucken, een afbeeldinge (als geseydt is) van den loop des menschelijcken levens, ende met eene de gestaltenisse des menschen selfs.

Des menschen leven meynen wy bequamelijck afgedeelt te konnen werden, in drie deelen, in de Jonckheyt, *die wy toevoegen het eerste Boeck: In de* Manheyt, *die wy aenwijsen in het tweede stuck; In den* Ouderdom, *dien wy toepassen het derde deel; Den mensche selfs aenmercken wy driesins; Eerstelijck, voor soo veel den selven is een redelijck dier, in sich hebbende een aengeboren genegentheyt, tot verbreydinge ende uytsettinge sijnes aerts, gestadelijck hellende tot de gewenschte vereeninghe mette ghene sonder de welcke de heymenisse der voortteelinge niet en wert uytgevoert: welcke genegentheydt de oude onder de heydenen (gewoon zijnde de menschelyke hartstochten te vergoden) Cupido hebben geheeten, ende tot een Godt verheven: wiens beelt wy, om redenen hier voren verhaelt, als de werelt dragende, hier voren hebben doen stellen; en met desen mensche zijn wy besigh in't eerste stuck. Ten tweeden, sien wy den mensche aen voor soo veel hy een gesellighdier is, ende in't burgerlyck leven sonderlinge met andere menschen in heusheyt ende vriendelijckheyt omme gaet, na't recht aller volcken. Ende desen mensche roeren wy aen in't twee de Boeck. Ten derden, beschouwen wy den mensche voor soo veel hy door een sonderlinge genade Godts afghesondert van den gemeenen hoop ende loop des werelts, in Iesu Christo door de werckinge des heyligen Geests, by middel des geloofs voor een kint Godts is aengenomen: van den welcken wy spreken in't derde deel. Ende alsoo een yeder van ons dese drievoudige genegentheden in sich bespeurt, soo poogen wy dit jegenwoordigh boecksken daer toe te doen strecken, dat wy in den natuerlijcken mensche* matelijck, *in den burgerlijcken mensche* rechtveerdelijck, *in den Christelijcken mensche* Godtsalighlijck *metten Apostel mochten leven. Welcke drie veranderende genegentheden wy den Leser willen by dit boeck voorstellen, hebben daerom't selve mede den naem van* PROTEUS *gegeven, den waerom weten alle de gene die soo wat in de gedichte der oude gelesen hebben.*

Ondertusschen en kan ick niet voor goet aennemen, dat sommighe dese oeffeninge, als nieuwe vonden, ende als geen exempel hebbende in de heylige Schrift, poogen te verwerpen: want de sulcke antwoorde ick kortelijck, dat dese maniere van schrijven, beyde out ende schriftmatigh is. Wil yemant tot bevestinge van sulcks, in Godes woort, sien een uytnemende ende in alle sijn leden gantsch volmaeckt sinne-beelt, aerdighlijck, na alle de regels van de kunste afgericht, ende dat niet ergens bezijden weeghs in eenige geringe sake daer henen gestelt, maer reghelrecht van Godt selfs, in de alderweerdighste stoffe des Nieuwen Testaments, afgedaelt, ende als van den Hemel nedergelaten? die slae zijn ooghen met aendacht op het linnen laken, in sich behelsende alle viervoetige wilde, kruypende dieren, ende gevogelte des Hemels, Petro by een sonderlinghe openbaringhe uyt den Hemel vertoont, met 't byvoeghsel van de stemme, *Slachtet ende etet*, af-beeldende de groote heymenisse van de roepinghe der Heydenen: ende neme met eene de moeyte hier in te ondersoecken de vijf eyghenschappen, die *Paulus Iovius* ende andere in een volmaeckt sinne-beelt zijn vereyschende, hy sal alle de selve soo volkomelijck daer in ontdecken als in eenigh sinne-beelt dat by yemant van de alder-ervarenste in dese oeffeninge, oyt is voorghestelt gheweest: Ende in gevalle yemandt meer plaetsen in de H. Schrift begeerigh is te sien, sinne-beelden behelsende, ofte de sinne-beelden seer na by komende, die mercke aen 1 *Pet.* 2. 22. *Ies.* 1. 3. *Ierem.* 1. 7. ende verscheyden andere, al van *honden, seugen, ezels, ossen, oyevaers, kranen, swaluwen, tortelduyven*, ende diergelijcke onredelijcke dieren, leerstucken werden ontleent, ende den menschen toeghepast, wesende 't selve een rechte eygenschap van sinne-beelden, ghelijck yeder een, die maniere van oeffeninghe eenighsins verstaende, kennelijck is. Ende indien men de saecke wat naerder wil insien, wat zijn doch alle de schaduwen des Jootschen Godtsdienst anders gheweest als enckele sinnebeelden, dewyle de selve zijn ghewecst voorbeelden Christi, ofte des selfs rijcks? de ghesichten der Propheten, sonderlinghe van Ezechiel ende Daniel, het Hooge liet Salomonis, de Openbaringhe Johannis, en watter in den woorde Godes meer is van soodanighe stoffe, heeftet niet in allen deelen veel eygenschappen den sinne-beelden seer naby komende? Eyntlijck, gunstige Leser, bidden wy u, niet te willen misduyden, dat wy deselve beelden ende ghelijckenisse, beyde ende tot menschelijcke invallen, ende tot Goddelijcke bedenckingen 't gheheele werck door onverscheydelijck hebben ghebruyckt, en dat oock somwylen met strydige veranderingen, 't welck misschien yemandt mochte oordeelen, heet ende kout uyt eenen mont geblasen te zijn: want boven 't gene wy hier voren, als in't voorby gaen, hier toe geseyt hebben, is aen te mercken, dat wy dese spelende vryheydt in 't schrijven, niet bestaen en hebben, sonder klare ende uytgedruckte voorschriften derhalven in de heylige Schrift ons naer ghelaten, in de welcke niet selden een ende de selve sake, nu ten goeden, ende dan ten quaden, in ghelijckenisse wert ghetoghen, ende dat met niet minder verscheydenheyt, ja strijt, van verdraeyinge als wy ergens in dit werck hebben ghebruyckt. Wat isser doch regel-rechter tegens den anderen gekant als Christus ende den duyvel? de behoeder, ende den verderver? ende nochtans werden beyde de selve, onder de gelijckenisse van een leeu, in den woorde Godts duydelijck voorgestelt, (*Openb.* 5. 5. 1 *Petr.* 5. 6. 9.) wat isser vyandelijcker teghens den anderen strijdende, als de sonde en de genees-dranck teghens de selve, namentlijck de leere des *Euangeliums*? ende nochtans worden beyde de selve onder de gedaente des suer-deesems ons voorgedragen, (*Matth.* 13. 33. 1 *Cor.* 5. 7.)

Sien

Sien wy niet onder de ghelijckenisse eens diefs beyde, ende den ontrouwen, ende verkeerdelijck insluypenden harder, ende den rechtveerdigen rechter Christus selfs, in de schrift afgebeelt? (*Openb.* 16. 14. *Matth.* 24. 44.) Sien wy niet onder de ghedaente van de slanghe in de Bybelsche schriften, den duyvel, en des selfs doodelijck vergif, ende met eene den genen die de slange den kop vertreden heeft, voorgestelt? (*Genes.* 3. 1. *Openb.* 20. 2.) Yemandt segghe my nu of men oock breeder soude konnen gaen weyen, ofte metten verstande vryelijcker door ghelijckenissen konnen uytspringen, als in de voren-verhaelde, en andere plaetsen, die in de H. Schrift te vinden zijn, is gedaen. Al het welcke nochtans, overmits de verscheyden eyghenschappen alle schepselen ingheboren, niet alleenlijck sonder aenstoot van yemandt, maer selfs met vermakelijckheydt des geestes, by alle billijcke verstanden kan ende behoort te worden aenghenomen. Middelertijt is't te verwonderen, door wat verdorventheydt onses aerts, ofte listigheydt des duyvels, het bykomt, dat de mensche altijdt veel meer oore ende harte leent, ende open heeft, tot, ick en weet niet wat, gecks-maren ende kackerlacken, als tot eenighe stichtelijcke betrachtinge. Men ondervint, Godt betert, by dagelijcksche ervarentheydt, dat onse ghemoederen in't verhandelen van de alderweerdighste saken gheheel slap ende slaperigh, ja dom ende onverstandigh zijn. Ende, in teghendeel van dien, op het ghewagh van aertsche, gheringe, ende geensins aensienlijcke dingen, dapper en wacker in de weere zijn: dese, gelijck alle andere onse gebreckelijckheden, de Heere, onse Salighmaker Christus, grondelijck wel kennende, t'elcken by-naest als hy yet sonderlincks t'onser saligheydt dienende wil voorstellen, en vanght sijn reden niet aen met eenige hooge ofte hemelsche maniere van spreken; maer gebruyckt veeltijts als tot een inleydinge sijner leeringe, eenige gelijckenissen van ghemeene ende slechte dinghen ontleent: ende sijn toehoorderen by dien middel tot aendacht verweckt hebbende, klimt daer na van het kleyne mostaert-zaet, tot den grooten Hemel, ende van een belachelijck kinder-spel, niet alleenlijck tot mannelijcke, maer Goddelijcke beschouwinge, (*Matth.* 11. 16. *Luc.* 7. 32.) Nu wel aen dan (om niemant met al te langen voor-reden te verveelen) ghy dese ofte die wulpsche jongelinck, die de ydele wasemen uwer jeught met den stadigen deckmantel van liefde weet te bekleeden, ende, met al te vermetelijcken maniere van spreken, uwe eygen lusten, u, ende andere tot Goden opgerecht hebt, soo wanneer ghy in't eerste deel van dit boecxken misschien vinden sult uwe maniere van spreken hier ende daer soo wat ingevolght te zijn. Ey lieve, en misduydet onse meyninge niet. Sulcks dient alleenlijck tot weder-inroepinge van uwe verdwaelde sinnen: dewyle wy niet voor en hebben als eensdeels ons selven te oeffenen in de veranderinge, daer wy u hier voren af seyden, andersdeels om andere, die't begeeren mochten onser ghedachten wat mede te deylen, misschien of daer door aen yemandt, door d'inbeeldinge der jonckheydt noch wanlustigh zijnde, de smake mochte werden verweckt tot het nutten van beter ende gesonder spijse, die den selven, te vooren door verkeerde lusten vervoert zijnde, niet en woude genaken; 't welck wy verhopen sullen geschieden, soo ghy aen den buytekant van desen onsen toegesloten Apothekers pot niet en blijft hangen, maer den selven openende, de genees-kruyden daer in verborgen uwe bedeckte gebreken gaet toe-eyghenen. Of wy tot beyde de voorseyde eynde gheraken sullen en weten wy niet; dit weten wy, dat door Godts genade by gelegentheydt van dese oeffeninghe in ons ontstaen is een vast voornemen, om met alle mogelijcke neerstigheydt, dagelijcks soo lancks soo meer, te trachten tot veranderinge ende vernieuwinge onses ghemoets ende levens in Jesu Christo, den goeden Godt die sulcks weet ende werckt, die onse ende eens yeders harte ende nieren doorsiet ende kent, vordere in ons het goede werck by hem daer in begonnen: den selven goedertieren Godt ende Vader geven wy ons ende al het onse over, aennemende alsoo een stil ende gherust gemoet, ende den selven voor besluyt, van harten biddende te willen geven dat dese onse oeffeninge voort en voort magh uytvallen tot sijns heyligen naems eere, beteringe des schrijvers, ende stichtinghe des Lesers. Leest dan wie ghy zijt *aendachtelijck*, verstaet *ghesondelijck*, oordeelt *heusselijck*, en vaert wel.

I. CATS.

Misce stultitiam consiliis brevem.

AEN DE

Zeeuſche Jonck-vrouwen:

Geſchreven geduerende den voorleden ſtilſtant van Wapenen.

GHy Zeeuws en ſoet geſlacht; ghy Venus lantſge-
noten,
(Want Venus is wel eer oock uyter zee geſproten)
Ghy die met Venus hebt het eygen Vaderlandt,
Het eygen geeſtigh oogh, en minnelijck verſtant,
Jonkvrouwen, aerdig volk, die met verholen krachten,
Een onbekenden brant ontſteeckt in ons gedachten,
Die, met u ſoet gelaet, en lodderlijck geſicht,
Een droeve ziel geneeſt, een treurigh hert verlicht;
Aen u komt dit geſchenk, eē beelt der gantſcher eerden,
Dat Venus ſone bout, en Venus houdt in weerden;
Aen u komt dit geſchenck, de gantſche werelt-kloot,
Die al haer voedtſel raept, alleen uyt uwen ſchoot;
Aen u komt dit geſchenck; in u leyt doch verborgen
Een ander Vaderlandt, dat eenmael ſchier of morgen
Sal toonen ſijnen glans hier in het aertſche dal
Als ons het duyſter graf gevangen houden ſal.
Dit kint, dit wonder kint, komt na u toegeſtreken,
Want 't heeft u (ſoo het ſchijnt) wat ſonderlinx te ſpre-
ken;
Het komt u ſeggen aen, in ronde Zeeuſche tael,
Al watter omme gaet in Venus gulden ſael.
Het heeft, door ſlim bedrog, my deſen boek ontdragen
Want 't is van overlang vol alderhande lagen,
't Is jonck, maer efter fel, het ſpot met onſe ſmart.
Ach! die nu ſteelt mijn boeck, ontſtal wel eer mijn
Laetſt, als de gulde Son was in de zee gedoken; (hart.
So quam het dertel wicht my in een droom beſtoken,
My docht wel, aen ſijn oog en aen ſijn ſtueren mont,
Dat hem het grilligh hooft niet al te wel en ſtont.
Waer, ſprak hy, zijt gy nu, waer zijt gy trage Zeeuwen?
Hier voormaels waert ghy kloeck en onvertſaeghde
leeuwen,
Doen ghy eens voor het lant ging ſetten lijf en goet,
En deed' het Zeeuſche diep vermeerē door het bloet;
Doen was u Jonckheyt rap, doen haelden uwe gaſten
De vlaggen van den ſpriet, de wimpels van de maſten,
Doen woondet ghy in zee, en, meer als ſy geſtoort,
Hebt menigh hondert man geſlingert over boort.
Maer nevens u matroos en menigh duyſent helden,
Was hier noch ander volk dat vroomheyt konde mel-
den,
Dat nieuwe deuntjens ſongh, den vyant al te ſpijt;
't Is waer, het ging wat rau, maer ſo was doen de tijt.
Siet! als 'er oorlogh was, doen vontmen hier Poëten,
En, nu hier Vrede woont, ſo is de kunſt vergeten;
De werelt is verkeert: daer Mars verweckt een liet,
Vermach de ſoete min, vermach daer Venus niet?
Hoe! is het geeſtigh volck uyt Zeelandt wech getogen?
Of zal de bloet-hondt Mars yet boven ons vermogen?
Neen, ronde Zeeuwen, neen, al heeft de krijgh u lant
In vryen ſtaet gebracht, het is door ons gemant.
Waer Venus nedervalt, kan Mars daer ſtaende blijven?
Kan Mars daer immermeer een vrome daet bedrijven?
Voor my, ick ſegge neen. Geen Lant en kan beſtaen,
Indien men Venus rijck wil onder laten gaen.
Siet! Mars leyt nu in ſlaep, maer komt hy eens t'ontwa-
Wat ſal het korſel hooft doch inde werelt maken; (ken,
So ick mijn boogh ontſpan? gewis 't en is maer wint,
So Mars door mijn beleyt geen nieuwe ſtof en vint.
De trommel plagh de jeucht tot oorlog op te wecken,
Laet nu een ſoet gedicht de teere ſinnen trecken
Tot Venus ſoeten krijgh, daer noyt het vinnig loot,
Daer noyt de felle ſpies een vryer heeft gedoot.
Het Landt is uytgeput door al te lange krijgen,
Laet nu een ſoeter lucht op deſe kuſten ſijgen,
Laet nu eens wederom te rechte zijn gebracht,
Dat Mars eens nederſloeg, door zijn verwoede macht.
Gaet let eens met verſtant op onſe na-gebueren,
En wat een grooten volck is binnen hare mueren,
Beſiet wat Hollandt doet, en hoe het queeken kan;
En hoe het neeringh treckt, en menigh duyſent man:
Beſiet hoe dat het waſt door al ſijn gantſche leden,
En hoe het over-al vergroot ſijn rijcke Steden;
Beſiet eens boven al wat gronden dat het leyt,
Waer door het alle daegh wort verder uytgebreyt.
De vonden altemael die hier toe mogen ſtrecken,
En wil ick voor het volck niet al te verr' ontdecken;
Een moet ick evenwel hier brengen aen den dagh
Om dat het deſe kuſt te nutte komen mach,
In Hollant is een volck dat met een aerdigh jocken,
Dat met een ſoet gedicht een yeder weet te locken,
Tot ick en weet niet wat, tot onbekende min,
Die ſluypt dan in het breyn, en neemt de geeſten in.
Daer ſingt *Heyns*, onſe vrient, al wat de ſoete Griecken
Gedreven door de kracht van mijn geſwinde wiecken
Oyt ſchreven voor de jeught, en dringt de vryers aen
Meer als oyt eenigh geeſt te Romen heeft gedaen.
Daer is een geeſtigh *Hooft*, dat met ſijn herders-klachten
Doet yder, die het hoort, na ſoet geſelſchap trachten;
Hier by komt *Bredero*, die jockt in boerſche tael,
En treckt tot mijnen dienſt de Nymphen altemael.
Noch zijnder over-al veel ſoete toover-pennen,
Die tot de ſachte min de rauwe jeught gewennen;
Siet daer een goeden vont, waer door het Vaderlant
Gedurigh wort gebout, en op een nieu gemant.
Maer ſegt eens, Zeeuwē, ſegt, wat is hier oyt geſchreven
Dat yemant tot de min een ſpore mochte geven?
Ik weet doch evenwel dat hier geen kunſt ontbreekt,
Maer 't is verholen vier dat onder d'aſſen ſteekt.
Ick weet dat Zeelandt is een winckel van verſtanden,
Maer wat daer yemant dicht, dat houtmē in de banden;
De nacht bedekt het werk, en niemant mach het ſien,
Maer hiet ick Venus kint 't en ſal niet meer geſchien
Ick weet dat onder u zijn veelderhande ſaken,
Die ook een ſtege maeght wel gaende ſoude maken,
Ey laet dan u geſangh eens komen aen den dagh:
Maer waerom bid ick doch, daer ik gebieden mach?
Langht hier wat dienſtigh is voor onſe jonge dieren
Dit ſprack hy, en met een ſoo greep hy mijn papieren,
Hy bontſe met de pees van zijnen boogh te hoop,
En ſeyde: Vaert nu wel, en ſteldet op den loop.

Wat wasser om te doen? eylaes ick moestet lijden,
Ick dacht in mijn gemoet ick wil den lecker mijden;
Ick vreesde sijn geweer, dat, schoon al isset kleyn,
My dickmael heeft geraeckt tot aen het innig breyn.
Daer streeck de jongen heen, met al mijn oude stucken,
En gingh het meerendeel in haesten laten drucken;
Hy wouder platen by, en oock sijn eygen beelt,
Waer door hy menichmael de jonge sinnen steelt.
Doch, naer ick was bedaert, en hy nu wech gevlogen,
Doen riep ick overluyt, de lecker is bedrogen;
Want of hy schoon al greep uyt zijn geheele macht
Ten salder vry niet sijn gelijck hy heeft gedacht,
Want mits hy besigh was om diep genoegh te tasten,
Soo nam hy dingen met die hem toch niet en pasten,
Hy meynde gants het boeck was voetsel aen de min,
Maer neen, vriendinnen, neen; daer schuylt wat anders in.
Men vinter niet alleen de malle jeught beschreven,
Daer is oock nutte leer, tot al het vorder leven;
Want naer het apen-spel van Venus dertel wicht,
Soo gaet het tweede deel tot aen den Zeden-plicht.
Het derde leyt den gront om hooger op te rijsen,
En gaet de reyne ziel tot haren Schepper wijsen,
Versoeit de losse waen, en, door een stil gesucht,
Klimt uyt dit nietich stof tot boven in de lucht.
Ghy siet dan hier een werck, dat dryderhande dingen
Komt toonen aen het volck, en in de werelt bringen,
Ghy siet een selsaem boek dat eerst den vryer speelt
Maer dat haest rijper wort, en beter vruchten teelt.
Daer is een seecker tijt voor alle jonge lieden
Om aen een lieve maeght haer gunst te mogen bieden;
Daer is een seecker tijt wanneer men koten magh,
Maer 't is oock eenmael tijt te laten dat bejagh.
Al staet daer Venus soon hier op het boeck gesneden,
Van yder een gestreelt, van yder aengebeden,
Soo ghy het evenwel in alle deelen leest,
Ghy sulter stoffe sien die Venus brant geneest;
Ghy sulter stoffe sien ten goede van de zeden,
Ghy sulter stoffe sien tot voetsel van gebeden:
Het dertel kint bewoont alleen maer d'eerste sael,
Ghy dan of leestet niet, of leestet altemael.

Ad Amplißimum Consultißimumque Virum

D. JACOBUM CATSIUM I. C.

Cognatum suum, & Popularem super Emblematibus ab ipso editis.

QUis novus in nostras oras transmissus Apollo
Ambrosium canit ore melos? quæ belgica Suada
Detinet attonitas divino carmine mentes
Vel brutas tractura feras? non suavius olim
Orpheus in sylvis, nec in æquore lusit Arion.
Quid mihi, quid Grajos Pallas Tritonia Vates
Objicis, aut Latios extollis Roma Poëtas?
Non cedit tibi Belga catus, nec littore Deli
Sic licet; Egæo nec natus in æquore, nusquam
Catzius antiquo concedit præmia sæclo.
Discite nostrates quantum quoque nostra leporis
Lingua ferat, quos illa favos, quod fundere nectar
Possit, & ut facili flectat modulamina metro.
Blandum Naso canit, blando fluit ore Catulli
Musa salax, miscet variis prudentia flaccus
Verba jocis, vitiumque vafer prestringit amici.
Bucolicis insignis oves, oviumque magistros
Theiocritus dum pascit agris lepulissima fundit
Carmina, & omnigenæ genium depingit amicæ.
Omnibus infidi passim cantatur amoris
Ingenium crudele, procax, furiale, bilingue,
Lege, modo, ratione carens, tacitoque meatu
Illinieus Paphio fallax sua toxica fuco.
Vos ego Pierides testor quod Græcia tota,
Et Latium, totusque Helicon consederit uno
Pectore, & hac nostrâ Paphiæ ludibria gentis
Incipiat jam voce loqui, dum stringit in arctum
Catzius obscuro testos Emblemate sensus
Scaldi Pater, nostras qui præter laberis ovas,
Illius, atque meæ prima incunabula vitæ,
Phœnici gratare tuo, tantoque superbus
Plaude viro, celebremque tui cane raris alumnum,
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Castius, & milius docto Nasone recenset.
Mattiaci miramur opus, miramur acumen,
Et lingua nostratis opus, Veneresque Pelasgas,
Et latias, & quodcunque utrobique leporum est
Posse suo nostros resonare idiomate Belgas.
Illa Dionææ mollissima corcula sectæ
Carmina docta stupent, nequeunt se explere legundo
Insidias quas nectit amor pharetratus amori:
Hic etiam quod discat habet prudentia solers,
Et civis præcepta capit, sic molle Diones
Excipit officium rigidi censura Catonis:
Moxque alias iterum in formas meus vivida Catzi
Versa sacros aperit sensus; tabulisque sub iisdem
Casta Venus, divina fides, prudentia prostant.
Scilicet in triplices (hæc vitæ tempora nostræ)
Ætates partitur opus: Pars prima juventæ
Gaudia, & imbelles argutè taxat amores:
Altra sapit, monitisque virum civilibus implet
Virgineos desueta jocos: Pars tertia canos,
Grandævumque senem studiis cælestibus orat.
Hæc canit, hæc docto ore sonat, neque lingua Poëtæ
Sufficit una, triplex sua format acumenia sermo,
Et Belga, & Gallus loquitur, mediusque superbit
Romani decor eloquii. Bene præmia vati
Sunt data, & emeritâ circumdatæ tempora fronde.
Nos quoque virtutum, Catzi, levis umbra tuarum,
Ire tuas etiam in laudes, & dicere grates
Cogimur, & facili tibi vota rependere versu,
Donec amor geminos in mundo nectet amantes,
Donec amor morum, vitæque adolebit honestæ,
Donec amor pietatis erit venerabilis orbi,
Atque hominum variâ referentur imagine casus,
Vives & vivent istis tua carmina seclis.

Adrianus Hofferus.

DANIELIS HEINSII

In Emblemata Clariss. Consultissimique Viri

D. IACOBI CATSII IC[ti].

Epigramma.

VIdit & ingentem mirata est Itala tellus
Alciatum, tanti mente superba viri:
Seu tonat, & leges facundo edisserit ore,
Seu Themidis dignum numine condit opus.
Hunc quoque ludentem, sed seria, vidit, & illi
De lusu palmam, sed sapiente, dedit.
Alciati curas & seria vicerat antè
CATSIVS; ad lusus nunc & amœnæ venit.
Hîc quoque, sed triplici palmam sermone meretur,
Ut ter sit victor, qui semel ante fuit.

Au Tres-digne

d'Honneurs & Bon-heurs, le Tres-docte Seigneur

IAQVES CATS, I. C.

Sonnet Encomiastique

Sur ses EMBLEMES tripliques.

MOn Dieu m'ayant osté mon loysir de jadis'
(Quand je rendois Angloiz du Bartas & sa race)
I'avoiz ja dit adieu aux Dames de Pernasse;
Pour mieux m'accommoder à ceux à qui je suis.
Mais, non-obstant ce vœu, me retenir ne puis
De maintefois mirer, & admirer la grace
Des chantres grave-gays, dont la voix haute-basse
Tire de Terre au Ciel les bien-nayz beaux Esprits.
Tel, tel es tu, mon doux-docte-divin de CATS,
Qui, en fin medicin; sucrant, dorant tes doses,
Fais avaller aux tiens saines & sainctes choses,
Dont, sans c'est art, grand part taster ne voudroit pas,
Pourtant, si bien meslant avec le doux l'utile,
Triple Laurier j'appends à ton tri-lingue stile.

Iosuah Sylvester.

Ad Amplissimum Ornatissimumque Virum

IACOBVM CATSIVM I.C.

Hominem triplici Emblemate graphice exprimentem.

AMphitryoniades cluet inclytus, unam animam quod
Exuerit triplici corpore Geryonis:
Te quantò major, CATSI cate, adorea lustrat,
Qui triplici corpus unum animas animâ?
Scilicet hoc potior Genii vis enthea nervis,
Hâc mactus veterum robora summa præis.
Artubus utque alii & nervis præconia captant;
Sic graphicis surgant artibus illa tibi.

AD EUNDEM.

QUi ludens, tetricas ut demat pectore curas;
(Quas consultor ei curia quasque parit)
Erudit, & triplici conformat pectora gnome;
Quæ genus omne hominum promonuisse valet.
Seria quanta dabit, quantâ dabit indole digna;
Si vacuus nervos tenderit ingenii!

L. M. P. *I. Lyræus.*

Gedicht ter eeren van den Hooghgeleerden Heer

D. JACOB CATS,

op sijne Konst-rijcke Sinne-Beelden.

GElijck den Medicijn aerdsinnich doet bereyden
Sijn bitter heelsaem kruyt, met een versoeten schijn
Om, door een vroet bedrogh, den siecken aen te leyden
Tot den bequamen wegh, als die onwillich zijn:
So gaet den wijsen CATS ons ongetemde jaren
Aenvoeren tot de tucht, door 't lock-aes van de Min,
En brengt de wijse deught, die qualijck was te paren
Met de bloetrijcke jeught, vermomt en sluypend' in;
En leert, met aerdich dicht, hoe met verloop van tijden
De Min tot Eeren-sucht, de Eer tot Gods-dienst klimt;
En hoe de Deftigheyt en Geylheyt t'samen strijden,
Hoe dat den laetsten stant, den eersten overglimpt,
't En was geē dertel vier, 't welk hem heeft aengedreven
Te beelden in 't begin vrou Venus, of haer kint,
Maer door een hooger Vyer geprickelt, heeft beschrevē
Hoe dat de liefde Godts de wereltsch' overwint,
Als hy in dicht, en prent, seer konstrijck weet te malen,
En drucken onsen aert en onse zeden af;
Wel driemael dobbel eer moet hy te recht behalen,
Die Zeelandt, op een dagh, een kleyne Werelt gaf.

L. Peutemans.

Op de drie Boecken der Sinne-beelden van den Ed. Heer

D. JACOB CATS.

WIlt ghy een Venus sien, een Venus die van boven
By d'oude wert geseyt, te zijn gekomen af,
Urania genaemt, een die eerst wetten gaf,
En toomen in de Min, van yeder een te loven;
Wilt ghy sien Venus Kint, maer 't beste van de twee
Die Venus heeft gebaert, dat wacker, eerbaer, Maetje,
Dat met een soet ghelaet en met een aerdich praetje
Wel beylt, dat heeft het noch behouden van der zee;
Maer 't beylt in eerbaerheyt: den and'ren is een lecker,
Die niet en weet dan quaet, en rechte guytery,
Hy tacketeylt te veel, hy jockt en scherst te vry;
Is yemant wat besmeurt, hy maekt hem drymael gecker.
Dees' is van ander stof. Of wildy gaen wat voort,
En mercken hoe bequaem de Leer van goede zeden
U hier wert voorgestelt met beelden en met reden,
Neemt in de hant dit werck, ghy vint 'et also 't hoort.
Terwijl den argen mensch met al sijn kromme sprongen
Der volcken ampt en plicht verdonckert en verblaut,
En 't rechte zeden-snoer aen hondert stucken knaut,
En heeft van 't Burger-recht al vry wat afghedrongen;
So gaet u desen Boeck seer heerlijck stellen veur,
Hoe wy met eeren by den and'ren sullen leven,
Hoe veel men aen de Eer of Baet-sucht moeten geven;
Hoe wy in vreucht gestelt zijn sullen en getreur.
Terwijlen 't dolle volck 't rijck Lucifers weer bouwen,
En willen weten meer, als die haer 't weten geeft,
En willen sien; dat God voor ons verborgen heeft,
En nemen in veel meer als 't hart hun kan verdouwen.
Siet hier dit kloek verstant, dat ruckt met sijn gedicht
Ons herten op en leert al stichtelijcker saken;
En gaet ons in den geest, met troost en heyl vermaken,
En doet ons heffen 't hooft na 't alderhooghste licht.
Men heeft tot heden toe gekneutert en ghekeven,
Of Zeelandt oock wel zou uytbrengen een Poët,
En tot op desen dagh niet veel men noch en weet,
Die in de Poësy den geest om hoogh doen sweven,
Maer nu is ons gebreck gebetert met gewin:
Een is 'er ons als drie, driedobbel is ons eere, (leere,
Ghy vint in sijn Gedicht, Vreucht, Deucht, en heylsaem
Heyl in de ziel, en Deucht in 't leven, Vreucht in Min.

I. Hobius.

Gedicht ter eeren van den hoogh-geleerden

D. IACOB CATS,

Op sijn Konst-rijcke Sinne-beelden.

DE Min en haer natuer, haer eygenschap en kraghten;
Des Borgers schult en plight, en sedenrijck betraghten;
't Vermaken van de Ziel, de wegen naer om Hoog:
Stelt ons dit kunstrijk boek in reyne dicht voor d'oog.
Dies ghy, ô jeughdich Volck, in't minnen onervaren,
Verraden van u oogh, bedrogen van u jaren,
Wien, door een domme kracht, Natuer gevoelẽ doet,
Veranderingh' van sin, verwisselingh' van bloet;
End' ghy gesetter Volck, die met verstant en reden,
Naer wijsheyts Even-naer, dijn paden wilt betreden,
Dien tot behout end' heyl, de Borgerlijcke wet,
Als recht-snoer van u doen end' laten is geset;
Ghy ook, O heyligh volck, genomen uyt veel volcken,
Die steets, met hert en sin, gaet dringen door de wolken,
Tot in den Hemel toe, die 'swerelts Doen veracht.
Om dat u ziel, hier naer, een beter Goet verwacht:
Komt hier, komt alle dry, en brengt yets tot vereering'
Van hem, die Dicht en Prent, een yder stelt tot leering'
Komt hant aen hant, end' eer hem al u leven geeft,
Die, tot vermakend' leer, dit Boek geschreven heeft.

Ter eeren van den selven.

DIe tot vermaek end' leer, Dry dingen heeft beschreven,
De Minn', de Borger-plicht, end' 't Geestelike leven;
Wie wenscht hem niet, met my Dry dingen tot sijn loon?
De Min-vrught, Borger-eer, end' Gheestelijcke kroon.

IAC. LVYT. I. C.

Aen den Hoogh-geleerden

D. IACOB CATS,

Op het Boeck van sijn Konst-rijcke Sinne-beelden.

Van de welcke sijn gunst my een vereert heeft.

Ben ick, ô CATS! de eerst, die ghy dit Boeck vereert?
Soo sal ick zijn de eerst, die daer uyt wert gheleert,
Te sien de feylen die ick in mijn groene jaren
Bedreven heb, die zot, doch nimmer geyl en waren,
En steyghen hooger op, verjagen wulpse Min,
En halen in zijn plaets d'eerwaerde reden in:
Die sal den nevel, door haer glans, wel doen verdwynen
Van Ionge domme Ieught. Dan sal ick niet het schynen
Van vele dingen; (daer het de meer deel van de Lien
Haer aen vergapen) maer het ware Zijn, eens sien.
Dan sal noch Hoop, noch vrees, 't gemoet niet meer ontstellen,
Begeert van Rijckdom, Staet, noch Eersucht, my niet quellen.
Ist niet belachens weert, dat d'arme Mensch so wroet,
En slobt, en slooft, en sweet, om onnut overvloet?
Ist niet beschreyens weert, dat menigh wel sou wagen
Goet, bloet, ja Ziel, om een dienstbare kroon te dragen?
Dits Redens eerste les: en als ick die wel ken;
So salse voorts gaen, en my leeren wie ick ben:
Meesterse, doet u best! Maeckt, bid ick, my afkeerigh
Van ondeught en tot deugt, heel neerstig en begeerigh,
Maeckt dat ick met mijn selfs, en al de werelt spot,
En stel, voortaen alleen mijn hart, en hoop op Godt.

Anna Roemers.

KLINCK-DICHT,

Op de drie-sinnighe Sinne-Beelden

Van den Hoogh-geleerden en Achtbaren HEERE

D. IACOB CATS.

HOe in des werelts loop den mensch sich heeft te dragen,
Wijst ons dit aerdigh werck met Dicht en Beelden aen,
En hoemen van 't begin ten eynde toe moet gaen,
Om Godt, en oock den mensch in alles te behagen.
Eerst, hoe een jonck ghesel met konsten sal bejagen
Sijn Lief, sijn tweede ziel, sijn vreught, sijn harten lust,
En om sijn hevigh vyer met eer te sien geblust;
Hoe hy 't met heus bescheyt een aerdigh dier sal vragen.
Maer wonder boven al! een en het selve beelt,
Een en de selve stof (merckt hoe de Geest hier speelt)
Leert ons een Borger-plicht, en oock Godsaligh leven.
Wel aen dan! hier is spijs, waer med' kan zijn gevoet
De Min, het Burger-recht, en 't Christelijck gemoet;
Dies wy, ô groot verstant! dry-dobbel lof u geven.

S. de Swaef.

SINNE-

EN

MINNE-

BEELDEN,

VAN

J. CATZ.

I.

Het deel wil zijn geheel.

V Raeght iemant hoe het komt dat alle jonge ſinnen
Haer ſnellen uyter aert, haer ſtellen om te minnen,
Die kapp' een ael in tween, en ſtae een weynigh ſtil,
En ſie hoe yeder ſtuck ſich weder voegen wil.
Godt heeft eens van den man een ribbe weghgenomen,
En daer is voor den man een vrouwe van gekomen:
Siet hier uyt rijſt de min, en al haer ſoet bedrijf,
Het lijf wil naer het deel, het deel wil naer het lijf.

Ontijdigh mal, Is niet met al.

A L kapt een ſtaele-bijl den paling in de leden,
Al is hem ſchoon de kop ten vollen afgeſneden,
Noch ſpringt hy om end om, hy wiſpelt op den blok,
En, ſchoon de doot genaeckt, het ſchijnt hem enkel (jok,
Daer zijnder in het lant die, in haer oude dagen,
Noch dertel willen zijn, en malle liefde dragen;
Maer al haer ſot gelaet en is maer enkel waen,
Want naer een korten tijd het mallen heeft gedaen.

Quod perdidit, optat.

F Oemineum ſocio ſumpſit de corpore corpus
Qui mare, qui verbo condidit aſtra, Deus:
Inde furor juveni, teneris calor inde puellis,
Inde thori ſocium fœmina virque petit.
Quid mirum, Iuvenes? in priſtina fata reverti,
Atque iterum fieri quod fuit, optat amans.
Anguillam ſi fortè ſeces, ſalit illa per herbas,
Et ſatagit jungi, quo fuit ante, loco.

Incaſſum furit.

V El caput anguillæ ſtrictus licet auferat enſis,
Illa tamen lacero corpore pulſat humum,
Illa tamen caudâ non deſinit uſque moveri,
Illâ, licet vitâ deficiente, ſalit.
Hæc tibi viva ſenis ſit luxuriantis imago,
Cui furit in tremulo corpore dirus amor:
Ah! miſer eſt, quicunque ſenex juvenilia tractat,
Et moriens, mortis ſe tamen eſſe negat.

La part veut ſon entier.

V Eus tu ſçavoir, Amy, pourquoy la douce rage
Nous pouſſe par amour au port de mariage?
Eſcoute la raiſon, l'amant qui eſt bleſſé
Se veut unir au corps, dont il eſt desmembré.

La fin de vie ne veut follie.

L 'Anguille faict des ſauts, bien que la pauvre beſte
Au corps ſoit mutilée, & n'aye point de teſte.
O Sot va t'en mourir, ne faicte plus l'amant;
C'eſt choſe ſans raiſon un vieillart follaſtrant.

Ortus cuncta ſuos repetunt, matremque requirunt.
Gruter. in Sentent. Ethico-polit.
Amantis anima in corpore haud vivit ſuo.
Nam ſimul eſſe cupit, quod ſimul antè fuit.
Virgil.
—— Eſt mollis flamma medullas
Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus.

Sunt certa rerum tempora,
Sunt & animorum motibus
Vicesque crebræ sub polo,
Queis ſtant caduntque ſingula.

NOn indecorum modò, ſed & pernitioſum ſeni laſcivere, præſertim in amoribus. Indecorum; nihil enim tam ridiculum quam ſi homo tremulus, canus, edentulus vel (ut ille) paſſâ rugoſior Uvâ, juvenum more amatorem agat. Pernitioſum; uſus enim & rationes Phyſicæ clamant hominem ſenem, juvenculam in amoribus habentem, calido & humido privari, adeò ut brevi totâ iſtâ militiâ ſine gloriâ defunctus, hoc Epitaphium mortuus viatori exhibeat;

—— Occidit amando
Excepit tepido quæ mea membra ſinu.

Quanto melius Abrahami uxor; Poſtquam vetula facta ſum, inquit, num mihi voluptas? Quin tu potius quiſquis es, mi Senex,

Pueris hæc ſacra relinque,

&, cum Sophocle mihi effare; Bona verba, ô Viri, liber jam factus ſum, & ab inclementibus iſtis ac furioſis dominis ætatis beneficio aufugi; vel cum Sapiente Hæbræo:

Quin ipſa fert dies modum
Amplexibus, & ut nauſeet
Quis expetita ad oſcula.

Quand on eſt jeune, on aime en fol:
Quand on eſt vieil, qui aime eſt fol.

ALle dingen en voegen niet tot aller tijdt. 't Is niet alleen onbetamelijck, maer oock ſchadelijck voor een bedaeght man, ſich over te geven aen de ontijdighe malligheden van Vrouwen liefde. Onbetamelick; want niet ſoo geckelick, als dat iemant, de Kerck-hof-bloemen alreede in menighte op het hooft dragende, noch met dwaesheden der Jonckheyt beſig is. Schadelijck, want beyde reden en ervarentheydt leeren ons, dat ſo iemant met een bevende hant een eerſt-ontluykende Roosjen derf afplucken, dat hy de lucht daer van niet en ſal konnen verdragen; maer veel eer den kugh daer van op de borſt krijgende, wort in 't getal van Venus Martelaren overgeſchreven, en verdient, ſoo doende, dit oft diergelijck Graf-ſchrift,

Die my omving in haren ſchoot
Die heeft uyt liefde my gedoot.

Hoe veel beter ſeyde Sara; *Sal ick met wellust omgaen nu ick out ben?*

Wel aen dan, goet out Man, wie ghy weſen mooght, ſet jonge lieden dien handel over, en ſeght met Salomon; *In den arm nemen heeft zijnen tijd, en verre daer van zijn, desgelijcx:*

Corn. Gallus:

Turpe ſeni cultus nitidi, veſteſque decoræ
Atque etiam eſt ipſum crimen amare ſenem:
Crimen amare jocos, crimen convivia, cantus,
O miſeri! quorum gaudia crimen habent.

Lijt, ſonder ſpijt.

KApt vry een Ael in tween, hy ſal noch efter ſpringen,
Hy ſal met alle macht de leden omme-wringen,
Hy trotſt, oock even dan, hy tert den harden noot,
Hy leeft, gelijck het ſchijnt, te ſpijte van de doot.
Ghy, als een hooger macht wort tegen u gedreven,
Soo lijt 'et met gedult; waer toe het tegen-ſtreven?
Sijght neder in het ſtof, en toont een buyghſaem hert,
Want die onwilligh lijt, die lijt te meerder ſmert.

Nil juvat obniti?

ANguillam ſi mucro ſecet, ſi dividat enſis,
Illa repercuſſam corpore plangit humum;
Illa furit moriens: ſeſeque in pulvere verſat,
Et tacitæ non vult ſuccubuiſſe neci.
Quid juvat obniti, cum te ſors dura fatigat,
Vel rumpit properam de Tribus una colum?
Flecte caput, tacitoque latus permitte dolori;
Non totus miſer eſt, qui miſer eſſe poteſt.

Au tourment neceſſaire, Rien, que ſouffrir & taire.

NE prens avec regret les maux de ceſte vie,
Car regrimber ne ſert, quand nous le ciel chaſtie;
Abbaiſſe toy pluſtoſt, avec un humble cœur,
Qui ſouffre par deſpit augmente ſon malheur.

NIL JUVAT OBNITI.

INter ſigna hominis verè renovati præcipuo loco numerandus animus humilis, ac patiens calamitatum & injuriarum, nec enim pertinax ac refractarius quiſpiam Chriſto ſeſe cogitationes ſubdidiſſe pro explorato unquam habere poteſt. At quorſum, precor, hic pervicatia? afflictionibus ſanè Deus vel exercet, vel probat, vel corrigit, vel honore afficit ſuos, utpotè in hoc ſimiles eos faciens ipſi Filio. Clementiſſimus enim Parens ex altâ providentiæ ſpeculâ quid unicuique noſtrum conveniat planè ac plenè cognoſcit, & quod convenire novit, accommodat. Miſerabile verò remedium eſt, obnitendi ſtudium, & plorandi laſſitudo; cum melius Dei timor hiſce medeatur: Is enim ad divinam voluntatem & paternam affectionem, tanquam ad ſacram anchoram, confugiens, non patientiam ſolùm, ſed & gaudium, imò & gratiarum actionem, ex ipſis afflictionibus producit; non ſecus ac medicus ex viperis Theriacam; adeò ut, tanquam triumphans, pleno ore tandem exclamet, Via crucis, via lucis.

Chryſoſtomus:

Generoſi eſt animi, cum undique provoceris ac pungaris, æquo animo acerbitates omnes ferre.

Nobile vincendi genus eſt patientia, vincit
Qui patitur; ſi vis vincere, diſce pati.

'tIS een van de byſonderſte ken-teyckenen eens vernieuwden gemoets, dat men in ſich gevoele een nedrige verdraeghſaemheydt in alderley beſoeckinge, ons regelrecht van Godt toegeſchickt, ofte door middel van de menſchen aengedaen; gelijck in het tegendeel van dien een morrende en tegenſtrevende onverduldigheyt niet anders en kan verſtaen worden uyt te wijſen als een ſodanigh herte, dat noch ſijn gedachten niet en heeft gevangen gegeven onder de gehoorſaemheyt Chriſti.

Maer, ô lieve, waer toe hier een ſtege onverdraeghſaemheyt? nadien de goede Godt de ſijne plagh uytverkoren te maken in den Oven der ellenden? gewiſſelijck de vermoeytheyt van jammeren is een gantſch ellendigh behulp-middel voor de gene die lijden moeten; daer de ware vreeſe Godts uytkomſt geeft in alderley benautheden; want iemant, door de ſelve, ſijn toevlucht nemende tot Godes vaderlijcke ſorge over de ſijne, weet niet alleen recht gedult, maer oock blyſchap en danckſegginge daer uyt te trecken, ſeggende geſtadelijck in zijn herte tot ſijne vertrooſtinge,

Hoe ſwaerder lot,
Hoe naerder Godt.

II.

Grijpj'et wel, soo is't maer spel.

HEt brandt-hout en de Min zijn twee verscheyden saecken,
Maer op gelijcken voet van ieder aen te raecken;
Want of men naer het Vyer, of nae de Minne spoet,
Daer is een seker konst hoe datmen grypen moet,
Tast daer het leyt en gloeyt, ghy sult het laten vallen;
Tast daer het niet en brant, soo is'et om te mallen:
De liefde, soete Jeught, is, ick en weet niet wat,
Sy dient, of dient u niet, na datse wort gevat.

Quâ non nocet, arripe.

PArs sudis igne calet, pars altera nescia flammæ est:
Hæc impune manu tangitur, illa nocet.
Dextra voluptates Veneris ferit, altera curas:
Hinc juvat, aligeri fax nocet inde Dei.
Elige, quisquis amas, sed, quæ juvat, elige partem:
Ipse Cupido facem, quâ caret igne, tenet.
Tristia Democriti salso delude cachinno,
Lude, jocus Venus est; nil nisi ludus, Amor.

En bien prenant, n'auras tourment.

QUi bien prend le tison le porte sans domage,
En bien hantant l'amour, ne sentiras sa rage:
Pour voir des tes desseins heureusement le bout,
Manie bien ton cas: le manier est tout.

Plautus:

Amor & melle, & felle est fœcundissimus.

Eurip. *Amores nimii*
Cum accesserint, non bonam famam,
Neque virtutem attulêre
Hominibus: si temperata accesserit
Venus, non alia Dea
Adeo gratiosa.

Slaet de handt, daer't niet en brandt.

'tIS twee-sins aen te doen al watje kont bedencken,
Grijpt hier, 't is sonder noot; grijpt daer, het sal u krencken:
Wie is'et die terstont de vingers niet en schroeyt
Indien hy vat het hout juyst daer het leyt en gloeyt?
In vreught is dickmael pijn, in plagen, volle zegen;
Ten is niet in de saeck, maer aen den man gelegen.
Wel, draeght dan met gedult al wat den hemel doet,
Sijt willigh, datje zijt, en datje wesen moet.

Omnia in meliorem partem.

HInc rubet igne sudes, nullis crepat inde favillis;
Hinc poterit tangi, sauciat inde manum.
Res humana bifrons: tu, qua juvat, arripe quidquid
Te super æthereâ de regione fluit.
Damna suum lucrum, sua gaudia luctus habebit,
Excipis incumbens, si sapienter, onus.
Morosum nec læta juvant, &, rideat orbis,
Quod gemat ille tamen, quodque queratur, habet.

Tout au meillieur bout.

COmme un bruslant tison, ainsi la vie humaine,
Bien prise & mise avant, est manié sans peine.
De joye, & de bon-heur, n'aura jamais defaut,
Qui bon & mœur advis oppose a tout assaut.

De Bayf:

Cupidon pour dieu adoré,
Tire d'un petit arc doré
Deux traicts de differente sorte;
L'un d'eux rend l'amour honoré,
Et l'autre trouble & malheur porte.

Apposité ad rem, de quâ hic agimus, dixisse mihi visus est Epictetus, unamquamque rem habere ansam suam, eaque apprehendendam esse ei, qui feliciter hac uti velit; scire enim quorsum quæque res spectet, & quis ejus sit usus, non minima pars est civilis Prudentiæ. Apis ex Thymo, herbâ amarissima, suavissimum mel extrahit; Hirudo contra ex sano corpore vitiosum sanguinem. Sapiunt, meâ quidem sententiâ, non qui ex lætis tristia, sed qui ex tristibus læta nôrunt elicere. Echini semper spinis involuti sunt; quid mirum? cum eas ex sese gignant. Magna pars hominum misera est, non aliâ de causâ, quàm quia querulus ipsis est animus. Melius Cæsar, qui in terram prolapsus etiam casum suum benignè interpretatus est, Teneo, inquit, te Terra mater; quodque morosior aliquis mali præsagii loco habuisset, ille in victoriæ bonum omen, non minus lepidè, quam animosè, convertit. Et Zeno omnibus rebus naufragio amissis, Iubet me Fortuna, inquit, expeditius philosophari.

Ovidius:

Leve fit, quod bene fertur onus.

Senec. de Tranq.

Assuescendum est conditioni suæ, & quidquid habet circa se commodi, apprehendendum: invenies in quovis vitæ genere oblectamenta, & remissiones, & voluptates. Nihil tam acerbum est in quo non æquus animus solatium inveniat.

Besold. Axiomat. Philosophico-Theolog.

Cur quidam sunt divites, cur alii mendici, ambo probi? quia nihil refert utrumvis fies, si utroque sciveris uti.

Alle dingen, seydt Epictetus, hebben hare handt-have, en diese wel handelen wil, dientse daer by te grijpen. 't Recht gebruyck der dingen wel te verstaen, is een van de nutste wetenschappen des burgerlijcken levens. De Bye treckt soeten honigh uyt bitteren Thym, de Yle ofte Bloetsuyger bedorven bloet uyt een gesont lichaem. Wyse lieden suygen soet uyt bitter, dwase bitter uyt soet: den eenen is goets moets, selfs midden in swaricheden, den anderen klaecht en knaecht hem selven, oock dan als 't hem wel gaet, soeckende altijt een knoop in de biese, en (so men seyt) een manneken in de mane. Een Egel draecht het lijf vol stekels; is 't wonder? hy brengtse selver voort. Veel werdender gequelt, alleenlijck daerom, om datse een quellijcken geest hebben. 't Is moeyelijck met iemant om te gaen, die alle swaricheden inkropt en ter herten neemt, alle vermaeckelijcke dingen daerentegen ongevoelijcken laet voorby gaen. Weg Egels, wegh Ezels. Hoe veel beter dede Cæsar, als hy ter aerden neder gestort zijnde, selfs sijnen val sich ten goeden naduyde, Ick houde u vast, ô aerde onser aller moeder, seyde hy; treckende tot een voorteycken van toekomende overwinninge, dat een swaerhooft ontwijffelijck als een voorbode van ongeluck soude hebben genomen. En Zeno door schipbreucke alle zijn goet verloren hebbende; my wert nu, seyde hy, gelegentheyt gegeven, om sonder beslommeringe en bekommeringe, naer wijsheydt te trachten. Merckt hoe een pack wel gevat, en gewillighlijck gedragen, lichter werdt.

Ierem. 21. 8. *Siet ick legge u voor een weg ten leven, en een weg ten dooden.*

Het branthout daer het gloeyt en mach men niet genaken,
Maer daer geen voncken sijn daer is 'et aen te raken;
Geen mensch en grijpe toe alleen op lossen waen,
Want die het qualijck vat die is 'er qualijck aen.
De zegen met de vloeck, de doot, en oock het leven
Die sijn u, weerde ziel, van Gode voorgeschreven;
Wel neemt dan, lieve, neemt het goede by der hant,
En vlucht naer Zoar toe terwijle Sodom brant.

Quâ non urit.

Pars Sudis igne caret, rapidis calet altera flammis,
Hinc nocet, illæsam calfacit inde manum.
Ecce! bonum Deus, Ecce! malum mortalibus offert,
Quisquis es, en tibi mors, en tibi vita patet.
Optio tota tua est, licet hinc, licet inde capessas;
Elige, sive juvet vivere, sive mori:
Quid tibi cum Sodomâ? nihil hic nisi sulphur & ignis,
Quin potius placidum, Loth duce, Zoar adi.

Ecclesiastiq. 15. 16. *La vie & la mort, le bien & le mal sont en la presence des hommes.*

La Vie est un Tison, d'icy le pourras prendre,
Sans te brusler; de là, seras reduit en cendre;
Prens le costé, ou Dieu est gracieux & doux,
Ne touche pas l'endroit, ou brusle son courroux.

QUA NON URIT.

In peccatoris conversione tria requiri satis decisum est, Verbum nimirum, Spiritum Dei, & Voluntatem hominis. Nec enim ut passiva tantum voluntas humana consideranda est, sed actionis nonnihil eidem, in prima animi mutatione, adscribendum esse credimus. Quoties enim aliquis convertitur, Deus opus illud non in invitum, sed in volentem exercet: Atque eo ipso quidem momento, quo fit conversio, Dei gratia mediante, conversionem suam vult, is qui convertitur. Hinc rectè August. Serm. 15 de Verb. Apost. Qui te creavit sine te, *inquit,* salvare te non vult, sine te. *Et rursus;* Voluntatem nostram, ut bonum aliquod opus bene faciamus, requiri certum est, atqui etiam ex nobis, nostra potentia, non habemus; voluntatem quippe in nobis operatur Deus, *Ecce enim! eo ipso tempore, quo gratiam Deus largitur, hoc ipsum quoque nobis confert, posse velle, & actu velle recipere.*

Deut. 30. 19. *Testes invoco hodie cœlum & terram quod proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas & semen tuum.*

Proverb. 14. 16. *Le Sage craint, & se retire du mal: mais le fol s'escarmouche, & se tient seur.*

In de bekeeringe des sondaers drie dingen van noode te zijn, te weten, het Woordt, Godes Geest, en den wille des menschen, wert by God-salige mannen in deser voegen toegestaen: te weten, Dat des menschen wille niet slechtelijck als lijdende, maer oock als eenige werckinge in haer hebbende, in de eerste veranderinge des gemoets, haer vertoont. Want so wanneer de mensche bekeert werdt, God de Heere en werckt op den selven niet tegens danck van den selven, en als onwilligh, maer met sijn danck, en als gewilligh: in voegen dat, dien selven oogenblick dat de bekeeringe aengaet, den genen, die bekeert werdt, by middel van Godes genade, sijn bekeeringe selfs oock wil. En hierom seyt Augustinus seer wel Serm. 15 de verb. Apost. De gene die u geschapen heeft sonder u, en wil u niet salich maken sonder u: en wederom, Onse wille van noode te wesen om een goedt werck te doen, is gants vast en seker. Maer dese selve wille en hebben wy nochtans door eygen macht niet, noch uyt ons selven: maer de Heere werckt dit selve willen. Want siet! ter selver stont dat God ons sijne genade schenckt, soo geeft hy ons met een dat wy konnen willen, en dat wy het willen met 'er daet konnen aennemen.

Wy zijn te voren dood en stil.
Godt geeft ons 't roeren en den wil.

III.

Niet sonder vragen.

GY wenst een echte Wijf, gy wenst te mogen trouwẽ,
Gy wenst (gelijk het schijnt) u huys te mogẽ bouwẽ,
Ghy wenst en anders niet. Maer lieve, segh een reys
Wie trouwt 'er in den droom of in een dom gepeys?
Het vryen eyscht versoeck. Geen Echo salder quelen
Dan als haer iemant verght, en dat met luyder kelen;
Wel tijt dan aen het werk: want siet: een rechte Maegt
En komt niet ongenoot, en geeft niet ongevraeght.

Die vraeght leert klappen.

DE Lucht die tegenspreeckt, de stemme sonder leven
Is niet gewoon van selfs een woort van haer te gevẽ,
Maer komt'er oyt eẽ mensch die maer het minste vraegt
Soo vint men dat het bosch van haer geruchte waegt.
Wie oyt tot spreken verght de tonge der klappeyen,
Die opent haer den mont, om breet te mogen weyen,
Wie met een slim beleydt gestole dingen heelt,
Geeft oorsaeck, dat een dief aen alle kanten steelt.

Nil, nisi mota, dabit.

DUlcis amica placet, placet uxor, & oscula castæ
Conjugis, & multâ prole beata domus:
Cura sed ulterior tibi nulla, quid? anne moraris
Dum ruat in gremium sponte puella tuum?
Nil agis: intenso demum clamore movetur,
Suêta viatoris quæ modo voce loqui.
Nil dare, sponte suâ, didicit resonabilis Echo,
Nec dare, sponte suâ, bella puella solet.

Ubi percunctator, ibi & garrulus.

MUta sub obscuris habitaret vallibus Echo,
Ni foret alterius garrulitate loquax:
Illa silet, quotis presso silet ore viator;
Discit & à populo prætereunte loqui.
Ora loquax premeret, nisi percunctator adesset;
Hoc duce tentat opus levida lingua suum.
Probra creat qui multa rogat, qui commodat aurem:
Turpia, si nescis, furta receptor alit.

Iamais Amie sans fatigue, qui la veut, qu'il la brigue.

TU dis, l'amour me plaist; & ne fais autre chose:
Robin, en rien faisant jamais on cueille rose,
Ny dame en ville orras, ny Echo dans les bois;
Si tu ne fais ouir ta preallable vois.

Du demandant le mesdisant.

ON n'oit jamais au bois d'Echo la resonance,
Si nul ne luy parler premierement commence.
Quant nul chez nous ne faict en demandant le sot,
La bouche du jaseur ne parle pas un mot.

Terent.
Credis hæc dormienti tibi confecturos Deos,
Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deductum domum?
Ovid. de Art. lib. I.
Ah nimia est propriæ juveni fiducia formæ,
Exspectet si quis, dum prior illa roget.
Erasm.
Non prevocare, matronæ est.

Dicendi modus non penes loquentem sed penes audientem est, inquit Stobæus. Rem tetigit; Detractatio enim ut percunctando excitatur; sic auscultando nutritur; nec unquam, loquax illa Dea è latibulis suis prodit, nisi evocata: ut verò aliquis interrogando aureſque faciles præbendo linguacibus istis garriendi anſam dedit, protinus in varios molestæ garrulitatis modulos latè diffunduntur, adeò ut, si uspiam, certè in istis locum habeat illud Poëtæ, Excitat auditor studium. *Si contrà prudentior animoſiorve aliquis sive seria increpatione, sive vultu ad gravitatem composito sese fabulæ inserat, statim sermonem abruptum ejusque autorem pisce mutiorem conspicias; non secus ac si* hostilis facies occurrat & omnia turbet. *Maledicis ergo si frænum injicere vis, animi aversionem vultu exprime, & rem perfeceris: nunquam autem calumniatores deerunt, dum, cui persuadeatur, existit, ait Ioseph.*

Chrysost.
Malitia non docetur sermonibus, sed excitatur.

Het veel of luttel spreken van iemant, hanght meer aen de toehoorders als aen de spreker selfs; want spreek-lust en wert nergens door meer gaende gemaekt, als met veel te vragen, en vlytigh toe te luysteren. Selden komt 'er een klappeye ter bane, soo sy by niemant gevraeght en wert: maer so haest als dit lang-getongde gediertedoor vragen tot spreken een open krijght, stracx, als uytgelaten zijnde, verspreyt het sich wijt en breedt daer henen, gelijck een overloopende riviere door het vlacke veldt. Komt 'er daerentegen iemant ten nagang, die met een strengh gesichte dese mondtspeelster onder d'oogen siende, een snaeu toebijt, sy sal terstont swygen als een pisse bedde, en stom staen, als een visch. Is'er dan iemandt die een breetweyende tonge wil inbinden? dat hy de tegenheyt, die hy van haer flabberen inwendigh heeft, uytwendelijcken metten gebare uytdrucke, en 't sal 'er mede gedaen wesen.

Senec. Hippol.
Alium silere cum voles, prius sile.

Luc. 11. 9.
Bidt en u sal gegeven worden, soeckt en ghy sult vinden, klopt en u sal opgedaen werden.

Wie oyt een wederklanck wil in de lucht verwecken
Die moet een helle stem tot in den hemel strecken,
Want die niet uyt en brengt als woordē sonder kracht,
En hoort geen tegen-spraeck, hoe langh hy antwoordt wacht.
Hy dient zijn herten-gront met yver uyt te spreken,
Die met een droeve galm wil in den hemel breken,
Alleen die krachtigh bid, en tot den Heere sucht,
Verweckt een wederklanck tot boven in de lucht.

Psalm. 33.
Clamaverunt justi & Dominus exaudivit eos.

Intensis opus est clamoribus, ut sonet Echo;
Dum strepis exiguo murmure, Nympha silet:
Nympha tacet tacitis, sed surgat ad æthera clamor,
Mox responsa tibi, vel geminata, dabit.
Vota quid effundis summis innata labellis?
At tepidas cæli non patet aula preces:
Tende latus clamore, Deus responsa remittet;
Hîc pia mens? hîc vox fervida, pondus habent.

Iaqu. 5. 16.
La priere du juste faicte avec vehemence, est de grand efficace.

Qui d'une basse voix Echo la nymphe appelle,
(Qu' attend il dans les bois?) n'aura responsе d'elle,
Celuy aupres de qui le zele n'a nul lieu,
N'est entendu du ciel, n'est exaucé de Dieu.

ORA ET DABITUR.

Vocem (quam alii aliter describunt) Echo, ut admirandum divinæ potentiæ opus, Deo Opt. Max. imprimis dandam dedicandam, censeo. Tametsi enim, solo mentis ad Deum ascensu, pios non rarò Deum alioqui satis compertum sit, majori tamen energia animus fervens, ope vocis, sese exserit, ac in cælum, ut ita loquar, impetum facit; quam si tacita solum cogitatione Deo preces offerat. Quidni enim orationem & rationem (qua utraque immensa Dei bonitas cæteris animantibus præstantiores nos reddidit) gratum Deo sacrificium offeramus? præsertim verò cum nostra ipsius vox, auribus hausta, animum magis moveat, & (si languor fortè aut diversio) ad Deum veluti reducat. Tria igitur ad preces ritè offerendas, merito requirimus, animum præparatum, nec aliud agentem; corpus submissum & ad humilitatem compositum; & fructum labiorum, id est, vocem imo cordis penetrali emissam. Quæ si conjungamus, exaudiet procul dubio nos munificus ille Parens, si non ad voluntatem, saltem ad salutem.

Psal. 144.
Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.

Bernard.
Quando fidelis, & humilis, & fervens oratio fuerit, cælum, haud dubio, penetrabit, unde certum est quod vacua redire non possit.

De stemme (die den eenen aldus, en den anderen alsoo beschrijft) oordeelen wy, als een bysonder werck Godes, sonderlinge aen den selven toe-geeygent te moeten werden. Want al is 't soo dat veel God-salige alleenlijck door het opheven des gemoets, gewoon zijn tot Godt te bidden: evenwel nochtans sal men een vyerigh gemoet, door hulpe van de stemme met meerder kracht voelen uytbersten, en met grooter gewelt tegens den hemel als een uytval doen, dan of iemandt alleenlijck door den gedachte zijn gebeden Gode opdronge. En waerom doch en souden wy niet met alle de wercktuygen, soo des lichaems, als des gemoets, den Schepper van beyde, ten besten wy konnen, vereeren? waerom en souden wy niet beyde die dingen, waer door wy van Godt zijn verheven boven andere gedierten, hem eerbiedelijcken opdragen, te weten woorden en gedachten? waerom en sullen wy niet den geheelen mensche Gode opofferen? sonderlinge, nadien ons eygen stemme, terwylen wy bidden, van ons gehoort zijnde, daer toe dienstigh is, om ons sinnen meer op te wecken, en t'elcken als die schijnen te willen gaen dwalen, wederom als tot Godt te brengen. Wy houden daerom dat 'er drie dingen noodigh zijn, om wel te bidden, te weten eerst, een welbereyt gemoet, ledigh van alle andere bekommeringe: ten tweeden, een lichaem gantsch en al gestelt tot nederigheyt: en ten derden, de vrucht onser lippen, dat is, een stemme uyt het binnenste onser herten krachtelijck uytgedreven. Welcke drie dingen, indien wy in ons gebed te samen voegen, so en is 'er geen twijffel aen te slaen, of Godt wil ons gewisselijck verhooren, indien niet nae onsen wille, immers t'onsen besten.

IV.

Noit leelick lief, noch ſchoonen koolſack.

O ſoete raſery! hoe kan 't de Minne voegen?
De Sim ſchept in den aep een wonder groot vernoe-
Al waer oit Venus kint zijn gulde pijlen ſchiet (gen;
Daer woont de ſchoonheyt ſelfs, hoewel die niemant
Al zijnder in het lief, al zijnder hondert vlecken, (ſiet.
Men vint terſtont een kleedt om alle vuyl te decken:
Den ſtouten noemt men vry, die dronken is, verheugt:
De liefde weet de feyl te trecken tot de deught.

Nunquam deformis amica eſt.

Dulcis amor furor eſt. Stupet ebria ſimia prolem,
Nilque ſuis catulis pulchrius eſſe putat.
Neſcit amans vitium (nimis id licet exſtet) amicæ,
Quaſque alius dotes non videt, ipſe notat:
Fucus amor vehemens, omnique potentior herba eſt;
Hoc duce facundæ garrula nomen habet.
Quiſquis amat, mentes agitante Cupidinis œſtro.
Omne bono vitium proximiore tegit.

Iamais laides Amours, ny belle priſon.

QUe tu es doux Amour! par ta plaiſante rage
Eſtime ſon petit le plus beau du bocage
Le Singe craque-noix: nul vice ne luy chaut,
Car du manteau d'Amour il couvre le defaut.

Vilen, broen Vilen.

EEn aep die broet een aep, van uilen komen uilen,
Wat brengt een eſel voort als onbelompe guylen?
Noit vont men ſoet gewas ontrent een wilden tronck,
En, naer het oude ſingt, ſoo pijpt het kleyne jonck.
Ghy, wilje zijn berecht wat u ſal wedervaren
Van 't meysjen datje vryt? let wie haer ouders waren:
Siet! dit is 's weerelts loop, al ſlaet 'et ſomtijts mis,
De dochter wort een wijf als nu de moeder is.

Qualis mater, talis filia.

EX aſinis aſinus, bubo bubone creatur;
Et ſimiles catulos ſimia mater habet:
Non leporem catulus generat, non falco columbam:
Arboris indomitæ fructus acerbus erit.
Noſſe cupis qualis tibi virgo futura ſit uxor?
Matris ad ingenium reſpice, certus eris.
Diſſimilem licet arte ſui ſe monſtret amanti,
In vitium tandem nata parentis abit.

Tel grain, tel pain. De mere piteuſe fille teigneuſe.

LA mere, & ſes defauts, quant je te fais paroiſtre,
La fille, & ſes humeurs de là tu peux cognoiſtre:
Il n'eſt pas vray tousjours, mais ordinairement
Les meurs & les humeurs du pere ſuit l'enfant.

Ariſtot. 1 Ethic.
Unicuique delectabile eſt, quod amat.
Plutarch. in lib. de Auditio.

AMator albos Deorum filios appellat, nigris virilium nomen tribuens. Amor enim, hederæ inſtar, valet ſe quâvis arreptâ anſâ applicare.

Horat. *TVrpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipſa*
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

N*On corpus, non formam, non morbos tantùm, sed & vitia pleraque, veluti hæreditaria à parentibus nos haurire, & rerum naturalium scriptores & usus docet.*

Redit ad autores genus,
Stirpemque invisam degener sanguis refert.

Inquit Tragicus: & contrà, par est meliores esse eos, qui ex melioribus, ait Philosophus. Cum verò nullius adeò intersit in indolem alterius inquirere, atque illius qui individuam vitæ societatem cogitare cæpit, non vana cura est quibus moribus parentes ejus sint, cui animum adjecit, indagare. Formam tantùm aut lineamenta corporis, nescio quæ, aliquis ut scopum hic respiciat? nugæ. Ista privatæ voluptati tantum serviunt. At matrimonium non nobis solum, sed agnatis, sed posteritati, sed reipublicæ contrahendum est. Si ergo non degenerem mundi incolam, nec inficiendum sæculo nomen, ut ille ait, aliquando vixisse te posteritati testatum velis, nequaquam affinitatem contrahas, neque intra domum recipias, ut Eurip. ait, malæ mulieris pullum; sed audi Poetas uno ore sibi acclamantes.

Virg. *Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos.*

Juven. Sat. 4.

Si damnosa senem juvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo, &c.
Sic natura jubet.

MEn erft van zijn ouders niet alleenlijck goet en bloedt, maer menichmael oock der selver uyterlijcke sieckten en innerlijcke gebreken. Want gelijck den Poët seyt,

De tacken aerden na de stam,
Van't quade noyt iets goedts en quam.

Middelertijt en is'er geen mensche so veel gelegen aen iemants aert en imborst recht te kennen, als de gene die van sinne zijn sich ten houwelijck te begeven, dewelcke voor al wel hebben te letten op de ouders van de gene die sy lieden meynen by der hant te nemen. Een proper neusjen, een kleen mondeken, een gau ooghje, een besneden tronitjen, en diergelijcke visevasen sich als een wit in desen voor te stellen, is enckele dwaesheyt, nadien alle sodanige dingen u eygen selfs en niemandt anders zijn rakende; daer nochtans een rechtschapen houwelijck niet alleenlick en behoort te sien op den ghenen die dat aengaet, maer sonderlinge mede op 't geslachte, op de nakomelingen, op het gemeene beste, dewelcke (als't wel soude gaen) yder haer bescheyden deel behooren te hebben.

Ex Eurip. *Ne unquam affinitatem contrahas, neque intra domum accipias, malæ mulieris pullum: imitantur enim mulierum opprobria. Hoc ergo considerate mihi, ô proci, bonâ filiam ex matre ut ducatis.*

---

1 Petr. 4. 8. *Liefde bedeckt veel sonden.*

ALsiet de Simm' haer maet, of haer wanschapen jongē,
En hoe zijn platte neus in bochten is gedrongen,
Sy toontse niettemin een vriendelijck gelaet,
En bant uyt haer gemoet de galle van den haet.
Siet wat de liefde werckt! de liefde deckt gebreken,
De liefde voed den pays, en haer het leppigh spreken,
De liefd' is die het huys met alle zegen vult
Al waer de liefde woont daer mangelt noyt gedult.

Delicta operit charitas.

G*Audia pertentant tacitum tibi, Simia, pectus,*
Dum gremio catuli membra pudenda foves;
Arcet ab amplexu non te sine crinibus alvus,
Non sima ante oculos crimina naris habes.
Displiceat multis, placet hac mihi Simia parte,
Ah! niger est, si quis pandere crimen amat.
Livida lingua sile; vitium tegit ille sodalis,
Imbuit æthereus, si cui pectus, Amor.

Proverb 17. 9. *Qui cele le mesfaict, cerche amitié.*

LE Singe son petit, combien que laid, ne laisse,
Mais, sans s'en offenser, l'embrasse & le caresse.
Si de Chrestien le nom ne veux porter en vain,
Couvrir tousjours te faut les fautes du prochain.

DELICTA OPERIT CHARITAS.

P*Enè è Christianæ charitatis penu ductum mihi videtur dictum istud Senecæ;* Secretè amicos admone, lauda palàm. *Plerosque tamen homines in contrarium affici videmus, & ex animo dolemus. Laudant secretè, damnant palàm; vix enim duos tresve homines simul colloquentes audias, quin statim recensendis aliorum vitiis operam locasse dixeris, ita strenuè, in calumniæ campum hunc Martium, ut ita dicam, descendunt. Rationem acutè tangit D. Hieronymus,* Malorum, *inquit,* solatium est, bonos carpere; dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. *Agedum quisquis es, qui maledicenti hoc studium tibi insitum sentis, interroga conscientiam tuam, quid te moveat, verissimam viri pii sententiam (nec dubito) invenies. Vetus malum est; malus bonum malum esse vult, ut sit sui similis. Nolite judicare, inquit benevolus Servator, & non judicamini. Tribus modis pravum hoc judicium instituitur, cum bonum alicujus factum in malam partem trahimus, cum malum in pejus, cum dubium in deterius. Ah fuge! & Sapientem audi, in Prov. 4. 24. Plura vetat chartæ angustia.*

1 Corint. 13. 5. *Charitas non præsumit malum.*

Triver. Serm. 2. in Esaiam.

S*I matres erga fœtus tanta charitate afficiuntur, multò magis oportet nos erga proximum simili charitate affectos esse; nam spiritus nexus calidiores vehementioresque sunt, quam naturæ.*

SOo ghy een vrient berispen wilt, doet sulcx heymelijck: soo ghy een vrient prijsen wilt, doet sulcx in 't openbaer, seyter een Heyden, en sulcx komt de Christelijcke sachtmoedigheyt al seer na by: dan het meerendeel doet schier regelrecht het tegendeel. Prijsen sy iemant, sy doen het in't bysonder: laken sy iemant, sy doen 't ten aenhooren schier van een ieder. Men hoort nauwelijck twee ofte drie menschen te samen spreken, ofte het schijnt datse haer selven tot het ophalen van eens anders gebreken als verhuert hebben, met soo vollen mondt spreken sy daer van: De redene van dit heeft den Oudtvader Hieronymus seer wel bemerckt. 't Is, seyt hy, den boosen een vermaeck den goeden een kladde na te werpen, en (soo men seyt) met haer slippen in d'asschen te sitten, meynende dat, om de menichte der gener die misdoen, hun misdaet kleynder is. 't Gaet 'er veeltijts soo, de gene die quaet zijn, wenschen dat de goede quaet mochten werden, om datse haers gelijck souden veel vinden. De koeye, alsse vuyl is, slaet geerne haren steert rontom, om de andere te maken, dat sy is. Dese genegentheydt spruyt uyt een quade wortel, en dient mitsdien wel uytgeroeyt te werden, en in plaetse van de selve de liefde des naesten geplant. Oordeelt niet, op dat ghy niet geoordeelt en wert, seyt onsen sachtmoedigen Salighmaker. Dit verboden oordeel wert driesins gevelt, als men 't goede ten quaden duyt, als men 't quade tot slimmer treckt, als men twijfelachtige ten erghsten uytleydt. Hebdy een Christelijck ghemoet, wacht u van soo te oordeelen, en liever laet in alle gelegentheydt, na den raedt Salomons, den lastermondt verre van u zijn, Prov. 4. 24.

Proverb. 17. 9. *Qui cele le mesfaict, cerche amitié.*

QUOD

V.

Kent eer ghy mint.

PAn ſach het eerſte vyer juyſt doen het was geſchapen,
Hy ſprack, wat moyer ding! en, ſonder lang te gapen,
Greep hy het in den arm; ey ſiet! daer is de quant,
Aen hayr en baert verſengt, en in het vleys gebrant.
Komt u wat ſelſaems voor, al ſchijnen 't moye ſaecken,
En geeft u niet terſtont om die te willen raecken;
Te vatten metter handt iet datmen niet en kent,
Heeft menigh man bedot, en menigh wijf geſchent.

Neeringe ſonder verſtandt, verlies voor de handt.

ALs Pan het eerſte vyer ſach opter aerden ſpelen,
Hy was terſtont verlieft, en ging een kusjen ſtelen:
Hy riep; wat ſchoonder ding! maer doen hy naerder (quam,
Gevoeld' hy metter daet de nepen vande vlam.
Al ketelt Venus wicht aen uwe domme ſinnen,
En weeſt noch evenwel niet haeſtigh om te minnen.
Maer ofje hout of trout, ſoo keurt, en kent den gront,
Want al wie veerdig ſuypt gewis die brant den mont.

Quod non noris, non ames.

VIx dederat terris ignem, ſua furtâ, Prometheus,
Pan furit, & flammis oſcula ferre parat:
Quantus, ait, nitor hic! (nondum cognoverat ignem)
Et ruit, & læſas vix trahit inde manus.
Stulte puer, blande qui lumine captus ocelli
Nil, niſi quanto dabis baſia, corde moves,
Dum, quid ames videas, properatos differ amores:
Heu! ſcelerata Venus, cum celerata venit.

Ab ignotis abſtinendum.

DUm ludit tremulis nova flamma per aëra gyris,
Et nunquam viſo plebs rudis igne ſtupet;
Pan furit, & flammæ miſer inflammatus amore
Oſcula feſtinans, non iteranda, dedit.
Pulchra licet tibi res videatur, & utilis, hoſpes,
Cura ſit ignaras abſtinuiſſe manus.
Diſcat inexpertis ſapiens diffidere rebus,
Inſidiis novitas ſemper amica fuit.

Qui en haſte ſe marie, à loiſir ſe repent.

CE, que tu ne cognois, aymer jamais t'avance:
Il a pris mal à Pan d'aymer ſans cognoiſſance.
Qui oſe ſon bouillon humer haſtivement,
Sans doubte, il bruſlera ſa bouche bien ſouvent.

Fol ne croit, tant qu'il reçoit.

PAn en voyant un jour la flame, lors nouvelle,
Eſcrie tout ravy, ô choſe plus que belle!
Et va baiſer le feu, mais bien toſt s'en repent.
Tout, ce que ne cognois, ne touche bruſquement.

Proverb. 5.20. *Quare ſecederis, fili mi, ab extraneâ.*
Heſiod. Τὴν δὲ μάλιστα γαμεῖν ἥτις σέθεν ἐγγύθι ναίει
Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδών.
Hanc autem maxime duc in uxorem, quæ prope te habitat:
Omnia valdè circumſpiciens.
Petrarc. de Remed. utriuſ. fort. lib. 1.
Multos amantes credulitas ſua circumvenit, libenter enim credunt quod optant.

Animalcula quædam, & in his apes, araneæ, formicæ, conchæ, denique saxa & lucernæ, tempestatem quidem præsentiunt, signisque non obscuris eandem indicant; humani verò ingenii tanta est tenuitas, ut non modò futura non prospicere, verum ea quæ ante pedes sunt videre vix possit. Cui malo obviam euntes prudentiores mortalium, ad omnia, quæ inopina nobis obveniunt, non nisi pedetentim ac lento gradu accedendum esse sedulò monent, cum nova omnia insignem vim nocendi habeant, si illotis (quod dicitur) manibus attingantur. Utique cùm bruta insolitum quiddam ac præter ipsorum morem aggrediuntur, mergi videlicet stagna aut maria fugiunt, formicæ ova proferunt, lumbrici è terrâ fugiunt, futuræ tempestatis indicium est. Sic ubi homines novum aliquid ac præter solitum moliuntur, plerumque aliquid monstri alere comperies. Tibi si laqueos istos animus est vitandi, attentus suspensusque ambula, &, si Senecam audis, nihil, nisi quod in oculos incurrit, manifestumque erit, crede. Prudentis enim est, ait Tacitus, tuta ac præsentia, quam nova ac periculosa malle.

Corn. Gallus:

Eventus varios res nova semper habet.

Veelderley gedierten, selfs van de geringste, als byen, mieren, spinnen, mossels en diergelijcke, werden het toekomende onweder niet alleenlijck gewaer, maer wijsen oock het selve met eenige voorteyckens aen. Het menschelijck vernuft daerentegen is soo schrael, dat het meerendeel niet alleenlijck geen toekomende dingen en weet t'ontdecken, maer selfs geen saken die voor oogen sijn recht t'onderscheyden. Om waer in te voorsien, is geraden geenderhande nieu voorvallende saken aen te slaen, anders als met loode voeten, en geoeffende sinnen, dewijle men sich aen nieuwigheden niet dan al te lichtelick en vergrijpt: alsoo onder de selve veeltijts een boefjen plach te schuylen. Wanneer het gedierte buyten gewoonte iet aenrecht, den duyckelaer namentlick uyt het water loopt, de mieren haer eyers hier en daer slepen, de pieren uyt der aerden vluchten, soo volgt'er gemeenlick quaet weder. Oordeelt mede soo van het doen der menschen, en dien volgende, na den raet van Seneca, kruypt in geen gat, of siet'er deur.

Horat. Lib. 1. Epist. 16.

Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, & opertum milvius hamum.

---

1 Corint. 7. 5. *Dat u de Satan niet en versoecke, om uwe onmatigheyts wille.*

Wat gaet den bocxvoet aen het vier te willen raken,
En van de felle vlam een spel te willen maken?
Daer is in alle ding, daer is een vaste maet,
En 't is een wisse feyl al wat daer over gaet.
Oock reyne liefde selfs komt leelick uyt te vallen,
Als iemant die misbruyckt in ongeregelt mallen:
Want als een echte man is geyl in sijn bedrijf,
Hy valt in hoerery oock met sijn eygen wijf.

Ne quid nimis

Pan, satis est, modico caleat si corpus ab igne,
Quid, miser! in flammas & tua damna ruis?
Omnis amor vehemens, malus est; nimis uxor amare,
Et puer, & genetrix, & pater ipse, potest.
Omnis in alterius (procul hinc prætextus amici)
In propriâ nimius conjuge sordet amor.
Ni modus, & ratio juvenilibus imperet ausis,
Quisquis es, in propriâ conjuge mœchus eris.

Et choses bonnes ont leur exces.

Aproche toy du feu, mais touche pas la flame;
L'exces d'amour n'est bon, non mesmes en sa femme:
Qui se comporte au lict plus mollement, que fault,
Au miljeu d'un amour sacré se faict ribauld.

NE QUID NIMIS

Res natura sua optimas solo abusu malas fieri, non solum ratio, sed & usus docet. In re conjugali (ut alia sileam) vereor ne, juventutis lubrico prolapsu, plurimum peccemus, & in ipso matrimonii opere à matrimonii scopo quam longissimè aberremus; Idque specie (ut ait ille) virtutis, & umbra. Porrò cum Deum, id est Spiritum purissimum, auctorem matrimonii laudemus, vel eo admonemur, non esse id intemperantia ac dissoluta libidine conspurcandum. Hanc petulantiam Ambrosius gravi quidem, sed non indigna censura notavit, cum uxoris adulterum vocavit eum, qui in usu conjugali verecundiæ rationem non habet. Sed & aliud esse amasium, aliud maritum agere; non ii notarunt, qui uxorem non voluptatis, sed dignitatis nomen esse voluerunt; Romanos & Ethnicos dico, quorum vel Comici veteres ea de re sane judicant, eorum unus,

—— Quæ mulier suum virum (*ait*)
Volet sibi obsequentem esse, atque diutinum,
Modicè ac parcè ejus serviat cupidini.

Lepidè Erasmus noster, non provocare, matronæ est; comiter negare, pudoris; obstinatè recusare, perfidiæ.

Hieronym. contra Jovian. lib. 1. cap. 30.

Refert Seneca cognovisse se quendam hominem ornatum, qui exiturus in publicum fascia uxoris pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ præsentia ejus carere poterat, potionemque nullam sibi, nisi alternis tactam labiis, vir & uxor hauriebant. Alia deinceps non minus inepta facientes, in quæ improvida vis ardentis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed magnitudo deformis; nihil autem interest quam ex honesta causa quis insaniat.

De reden en de ervarentheydt leert ons, dat oock de aldernutste dingen, door het misbruyck alleen, gantsch en al schadelijck werden. 't Is te beduchten dat wy in de sake des houwelijcx (om andere dingen te verswygen) door de hitte des jonckheyts ons dickwils vergrijpen, en van het eynde des houwelijcx, in 't werck des houwelijcx selfs, alderverst af-dwalen. Wy erkennen Godt (dat is een gantsch reyn geestelijck wesen) voor den insetter van dien staet, en daer door alleene dienen wy afgemaent te werden van het selve met onmatigen lust te besoedelen. Ambrosius heeft de gene die haer hier in verloopen, door een scherpe, nochtans eygene, maniere van spreken, overspeelders van haer eygen vrouwen genaemt. De naem van huysvrouwe is voor een naem van weerdigheydt, en niet van wellust, selfs by de Romeynen, altijts gehouden geweest: haer Poëten hebben dies aengaende goede vermaningen gegeven, eene van henlieden seyt'er aldus:

Vrou, wildy deegh van uwen man,
Ghy dient u soo te stellen an,
Dat u begeeren, en zijn lust,
Noyt t'eenemael en zy geblust.

De gehoude en moeten hun dan niet laten voorstaen, dat hen tegens malkanderen alles geoorloft is, maer een yeder handele de sijne matelijck, en met een sekere vriendelijcke stemmigheydt, besittende alsoo sijn vat in heyligheyt, na den raedt des Apostels.

SENSIM

VI.

't Neemt toe, men weet niet hoe.

LAeft ging ick in den hof, daer fchreef ik op een linde,
Ik fneê in een pompoen den naem van mijn beminde;
Het fchrift was eerftmael teer, mẽ fach daer anders niet
Als, dat het groen gewas befchreyde mijn verdriet:
Maer als ick naderhant hier weder quam getreden,
Doen ftont 'et uytgepuylt al wat ick had gefneden;
Dies riep ick overluyt; dus gaet 'et met de Min,
Daer komt een groote wond oock van een kleyn begin.

Senfim amor, fenfus occupat.

INfcribo peponi quoties tua nomina, Phylli,
Littera, cultelli cufpide facta, latet:
Ille, licet fatuus, fortem miferatus amantis,
Plorat, & è tenero cortice gutta fluit;
Læfa cutis fenfim laxo fe pandit hiatu,
Iamque viatori, Phylli, legenda pates.
Exclamo: crevere notæ, crevere calores.
Hei mihi! quam tacitis paffibus intrat amor.

Quant il eft creu, je le vois, Comment il croift je n'apperçois.

REtournant au tillet, où tu eftois efcrite,
Ma douce Margotton, la lettre n'eft petite
Comme un peu cy devant: le paffager la voit,
L'amour s'augmente helas! fans qu'on s'en appeçoit.

't Wordt t'famen groot.

DE letters diemen plagh te fnyden in de linden
En zijn van eerften aen niet in het hout te vinden,
Maer komje naderhandt ontrent den groenen baft,
Soo blijckt 'et dat het fchrift geduerigh grooter waft.
Het kint, indien het fiet eens anders quade ftreken,
Ontfangt in fijn gemoet de gronden van gebreken.
Wat quaet is, kankert in: ghy leyd dan in de jeught,
Geen voncken tot de luft, maer fporen tot de deught.

Paulatim rima dehifcit.

QUod peponem riguo mihi crefcere cernis in horto,
Non eft quod velit hunc noftra culina cibum:
Hîc ego, dum tener eft, rorantia carmina fculpo;
Et mihi cum viridi cortice crefcit opus.
Sit licet infulfus pepo nos docet: imbibat infans
Semina nequitiæ, peffima meffis erit.
Ille, virum facinus patrare virile videbit,
In puero vitium, qui puerile tulit.

Cœur d'enfant, carte blanche.

VEus tu un grand efcrit dans quelque tendre efcorce?
Ne taille brufquement. Il n'eft befoin de force.
Le temps l'aggrandira. Le vice au cœur d'enfant
Avec le corps devient, fans y penfer, tresgrand.

Plutarchus:

AMor neque nos ftatim, neque vehementer ab initio, quemadmodum ira, invadit; neque facile ingreffus, decedit, quamvis alatus: fed fenfim ingreditur ac molliter, manetque diu in fenfibus.

Senec. Hippol.

LAbitur fenfim furor in medullas,
Igne furtivo populante venas,
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.

Plaut.

Plaut. in Trin.
Mores mali, quasi herba irrigua, succrescunt uberrimè.
Juvenal. Sat. 14. *Maxima debetur puero reverentia, si quid Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos.*
Seneca: *Disciplina sanè mores facit & id sapit unusquisque quod didicit.*

Horat. *Nil dictu fœdum visuque hæc limina tangat, Intra quæ puer est.*
Weest voor al in reden kuys,
Als 'er kinders zijn in huys;
Want daer Jonckheyt is ontrent,
Dient niet dertels voorgewent.

Op het selve beelt een andere sin.

WAnneer een geestigh quant den naem van sijn beminde.
Snijt op een bol gewas, of op een groene linde,
De schors die schijnt bedroeft, sy stort een droevig nat
Als of haer eenigh leet door 't snijden had gevat;
Maer, leser, hebt gedult; de tijt die sal 't genesen,
En alsje weder komt dan sal het beter wesen;
Siet! al wat kloeck beleyt of reden niet vermagh,
Dat wort noch evenwel verwonnen van den dagh.

Quod non potest ratio, sanat mora.

S*I dominæ describat amans in cortice nomen,*
Deplorat læsus vulnera prima pepo;
Sed mora dat vires, &, dum nova littera crescit,
Durior est multò, ~~quam fuit~~ ante, cutis.
Nescis, quid valeant anni, quid polleat ætas;
Tempore poma rubent, tempore cessat hiems:
Quod ratio præstare nequit, durive labores,
Id vel sponte sua mox dabit ipsa dies.

Gal. 4. 19. Allenxkens, *tot dat Christus een gedaente in ons krijght.*

PLagh iemant in een boom by wijlen iet te snijden,
Het kan hem dienstigh zijn, ten valt niet al besijden;
Let hoe de saken gaen; eerst is de letter teer,
Maer naer een weynigh tijts soo vint de leser meer.
Als God door sijnen Geest ons harten komt beschrijven,
Men voelt het vast geloof niet stracx aen ons beklijven,
Maer siet het swack begin dat wort ten lesten sterck,
Met tijt en door gedult voltreckt de geest sijn werck.

Tenera pietatis principia.

I*Ndimus arboribus, tenui dum cuspide, carmen;*
Vix teneram signat parva litura cutem:
Incrementa tamen, vix intellecta, videbis,
Dum peragit tacitis passibus annus iter.
Enthea non hederam pietas imitatur Ionæ,
Ferre cui patulas nox dedit una comas:
Parva fides primò, crescit sensim, & sine sensu,
Paulatimque sacrum spiritus implet opus.

Ephes. 4. 13. Peu à peu, *jusques à ce que croissions à la perfection d'homme en Christ.*

SI tu fais un escrit sur l'arbre, ne te haste,
Bien qu'il te semble estroit, le temps l'escrit dilate.
Vertu n'est point d'un jour, & l'œuvre de l'Esprit
En l'ame peu à peu de l'homme s'accomplit.

TENERA PIETATIS PRINCIPIA.

N*On confuse, sed ordinatè in hæc inferiora, agit Deus, nec ab uno extremo ad alterum festinè, sed sensim, progreditur. Non repentino fulgore dies terrarum tractus pervadit, sed, præmisso dubiæ lucis crepusculo, paulatim*
. . . . . . Medium Sol aureus orbem
Occupat, & radiis ingentibus omnia lustrat.
Non statim, ex intenso frigore, in ardores Syrii præcipitamur; sed, vere ac tepentis favonii flatu intermedio, paulatim ad æstivos calores deducimur. Spirituales fidelium progressus planè hujusmodi. Nunquam, è mediis peccatorum sordibus, ad statum gloriæ suos evehit Deus, sed gratiam mediam interjacit. Vix ullus, ex vita insigni scelere contaminata, subitò in vitam Christiano nomine dignam immediatè erigitur. Pictura, inquit ille, cœpit primo ab umbris & lineis, deinde monochromata, mox accessit lumen una cum colorum varietate, donec ad summam artificii pervenit admirationem. Idem de homine Christiano jure quis dixerit. Ne igitur animo destituatur pia mens, si lento, dummodo continuo, gradu ad vitæ renovationem, efferatur. Omne incrementum, etiam latens, credenti salutare est.

2. Corinth. 3. 3.
Epistola estis Christi scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis.

Pseaum. 29. 15.
De juste s'avancera comme la palme, & croistra comme le cedre du Liban, estant planté en la maison de l'Eternel, &c.

GOd gaet niet onschickelijcken, maer met order te werck in alle dese nederige dingen, niet schielicken van het eene uyterste tot het andere vervallende, maer door middelwegen allenxkens, en als by trappen, van 't eene tot het ander gaende.

Den doncker van den swarten nacht
Wert niet terstont tot licht gebraght,
Den dageraet en morgen-stont
Vertoont voor eerst haer rooden mont;
Dan rijst de Son, des werelts oogh,
En klimt allengskens meer om hoogh;
Tot dat ten lesten het gesicht
Ons schemert, door haer krachtigh licht.

Het gaet met den geestelijcken voortganck van de godtsalige ten naesten by mede alsoo. God en plach niemant uyt den stanck der sonden, regelrecht tot heerlijckheyt te verheffen, maer sijn ghenade als middelaer tusschen beyde te stellen. Selden wert 'er iemant uyt een gantsch rau en roeckeloos leven, op een sprong overgeset in een gesette en Christelijcke sedigheyt. De godsaligheyt en vertoont haer van stonden aen niet in haere volmaecktheyt, maer wert door dagelijckschen aenwas allengskens tot haer volkomentheyt opgetogen. Een verslagen herte en heeft daerom den moet niet verloren te geven, om sijn lanxsamen voortganck inde godtsaligheyt, soo die maer staegh en geduerigh en zy. Alderley aenwas (oock den genen die ons ongevoelijck aenkomt, en die men eer gewaer wort geschiet te zijn, als te geschieden) gedijt een Christelijck gemoet ter saligheyt.

VII.

Geen boom en waſt op eenen dagh,
Geen boom en valt ten eerſten ſlagh.

SOo haeſt ick my bevont in Venus net gevangen,
Seyd' ik het Roſemont. waer toe veel kromme gangen?
En ſiet! my docht terſtont de vryſter was gereet;
Maer op ſoo mallen waen ontfing ick dit beſcheet:
De Specht, het grilligh dier, die pickt in alle boomen,
Maer wat de geck begint, ten ſijn maer rechte droomen:
Hy meynt, daer is een gat; maer 't hout is al te dick:
O vrient, een eyken boom vereyſt al harder pick.

Sive amator, ſive gladiator es, Repete.

M*Artia Picus avis longis dare vulnera ramis*
Dum parat, & roſtro robora dura petit,
Protinus, ut Quercum primo modo contudit ictu,
Quærit, an admittat pervia rima diem.
Picus, amatoris nimium properantis, imago eſt,
Qui primo admiſſum ſe putat eſſe die.
Fallitur; haud primis cadit icta bipennibus arbor;
Robora vaſta cupis ſternere? ſæpe feri.

Perſeverer faict importer.

CE tronc pouvoir percer le Pic ſe met en teſte,
D'un coup, ſans plus frapper, ô qu'il eſt ſotte beſte!
Semblable impreſſion forge en ſon cœur l'amant,
Mais ſache, pauvre ſot, qu'il faut frapper ſouvent.

Hy meynt 't is deur, en 't is geen ſcheur.

DE Specht pikt in den boom, men ſietſe nau beroeren;
Noch gaet hy niet te min geduerigh ſitten loeren
Of hy een open ſiet. Kijck, wat een dapper man,
Hy ſoeckt een vol beſluyt oock eer hy ſchier began.
Hoe ketelt ſich het volck, beſonder in het minnen,
Daer is maer enckel waen, en niet als malle ſinnen;
Al wie van deſe weſp is in het hooft geraeckt,
Die raeſt, oock ſonder koorts; en droomt, oock als hy waeckt.

Amans ſibi ſomnia fingit.

P*Icus, ut exiguo vix robora contigit ictu,*
Iam mihi, jam clamat, pervia quercus hiat;
Rima, diem video, patet, ô patet, inquit, at eheu!
Vix patet exiguo vulnere prima cutis.
Stultus amans, ſimul-ac ſolito minus aſpera virgo eſt,
Clamat, iô! victas jam dedit illa manus.
Intempeſtivum ſtolido canit ore triumphum,
Et ſibi vana movet ſomnia quiſquis amat.

Il n'a faict, qui commence.

LE Pic voulant percer le tronc, de vive force,
A peine de ſon bec ayant percé l'eſcorce,
Va regarder à tous moments ſi l'arbre eſt creux:
Il ſe chatouille trop quiconque eſt amoureux.

Verſ. Vulgar. *Non amet, aut diſcat duros tolerare labores,*
Optati compos qui velit eſſe ſui.

Polyb. lib. 10.

Nulla re utili abſtinendum eſt, propter apparentem difficultatem; ſed comparandus habitus, quo cuncta bona mortalibus comprehenſibilia redduntur.

INsita est quibusdam tam ridicula Philautiæ prurigo, ut, licet vel pepone insulsiores sint, omnia nihilominus splendida ac magnifica de sese polliceri audeant:

Quid dignum tanto dabit hic promissor hiatu?

Sanè cum vasa vacua magis tinniant, ac aristæ inanes altiùs emineant,

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Placet Menedemi dictum aureum, qui Athenas studiorum causâ properantes primò sapientes esse, tunc Philosophos, inde Rhetoras, denique rudes & omnium ignaros fieri, non minus lepidè, quàm verè dixit. Valeat totum genus hoc ardelionum. Solida, ac non inventum docta mens (ut ille ait) quo diutius discit, in re plura, in opinione pauciora novit. Magna de seipso credere, exiguæ scientiæ certum est indicium.

Varro: *Omnes videmur nobis saperdæ, festivi, belli, cum simus cyprei.*

Ovid. de Art. 3. *Prona venit cupidis in sua vota fides.*

DAer is in sommige menschen soodanigen ketelende jeucksel van eygen liefde, datse, schoon sy zouteloser zijn als pompoenen, evenwel nochtans veel groote dingen van hun derven beloven. Maer wat kan doch sodanigen hoogen snurcker bybrengen, nademael het van oudts soo geweest is, dat een wan-vat meest bomt, en de ydele kooren-ayr hooghst uytsteeckt, soo en is van het wijdtberoemde swanger-gaen der bergen, gelijck Horatius seyt, niet anders te verwachten, als de geboorte van een geckelijcke muys. De Studenten eerstmael t'Athenen komende, seyt Menedemus, sijn dappere gasten soo sy meynen; maer stracx niet anders als lief hebbers der wijsheydt, en daer na leerlingen der reden-konst, en ten lesten, gantsch plomp, en van alles onwetende. 't Gaet noch huyden ten dage soo met yder van ons, hoe men langer leert, hoe men in der daet wel meer, maer naer eygen oordeel, min wetenschap heeft. Veel van sich te dencken, komt van weynigh te weten.

Proverb. 3. 7. *Laet u niet wijs duncken.*

DE Specht vliegt over al, hy gaet de losschen quellé,
Hy wil (gelijk het schijnt) de boomen nedervellen,
Hy pickt in al het hout, en soeckt een open gat,
Maer vint ten lesten niet, als ick en weet niet wat.
Al wat de menschen doen, al wat de lieden maecken,
Het zy in kleyn bedrijf, het zy in groote saecken,
Hoe slecht haer dingen gaen, sy trotsen niettemin,
De minste van den hoop die heeft een vleyer in.

Arrogantia, profectus obstaculum.

NUm penetrent morsus in singula vulnera quærit,
Dum nimium rostro martia fidit avis.
Pervia ligna forent, nisi pervia, Pice, putasses;
Dum ruis hûc illûc, tempus inane volat.
Quî poterit, doctum qui se putat esse, doceri?
Qui sapiet, qui se jam putat esse sophum?
Semper inanis erit mens, quæ sibi plena videtur:
Doctus erat, doctus ni sibi quisque foret.

Ecclesiast. 3. 24. *La presumption a deceu plusieurs.*

LE Pic auroit bien tost la fin de son ouvrage,
Si de son bec n'avoit conceu trop grand courage:
Un cœur presumptueux ne fera rien du bon,
Puis qu'il a de son faict trop grand' opinion.

ARROGANTIA, PROFECTUS OBSTACULUM.

MAgis decorum est juvenem discere, quam docere; Seni docere, quam discere. Melius tamen est provectioris ætatis hominem serò discere, quam in ignorantiâ perpetuâ versari. Nunquam hominem tam exactæ eruditionis usptam exstitisse, ut amplius nihil addiscere potuerit, ratio demonstrat. Non in vitâ solùm, sed & in ipsa morte, imò ex ipsâ morte, est quod discatur; præsertim homini Christiano. Odi homines ignavâ operâ, Philosophâ sententiâ, ajebat ille. Indocilis sanè est, qui mavult doctus videri, quam esse: Vanus & arrogans, qui aut magna sibi vindicat: quæ ipsi non insunt; vel majora, quam quæ insunt. Utinam hoc animis omnium insitum! De aliis nunquam malè, de sese nunquam benè loqui, primum Christiani, alterum sapientis est.

1 Corint. 8. 2. *Si quis existimat scire se aliquid, nondum cognovit quemadmodum eum scire oporteat.*

Indocilis est, qui mavult doctus videri quam esse. Bion apud Laërt. lib. 4. cap. 7.

Proverb. 2. 12. *As tu veu un homme qui cuide estre sage? il y a plus d'esperance d'un fol, que de luy.*

Vers. 16. *Le paresseux s'estime estre plus sage, que sept qui baillent sage conseil.*

HEt voeght een Ionghelinck beter, onderwesen te werden, als andere te leeren; voor een oudt man daerentegens past het beter een ander te onderwijsen, als selfs onderwesen te werden; en evenwel nochtans is het beter in sijn ouderdom te leeren, als altijdt onwetende te blijven. Noyt en is 'er iemandt soo volkomen ofte in geleertheydt, ofte in ervarentheyt geweest, oft hy en heeft noch altijt in wetenschap kunnen toenemen. Men en kan niet alleenlick in dit leven, maer in, en uyt de doot selfs, onderwesen werden; voor al en sonderlinge een Christelijck gemoet. Ick hate alle menschen van veel seggens, en van weynigh bedrijfs, seyd'er een van de Oude. Hy en is niet leersaem, die liever heeft geleert te schijnen als in der daet te wesen, seyde Bion. Hy is trots en ydel, so wel den desen, die sich dingen toeschrijft de welcke hy niet en heeft, als den genen, die sich grooter dingen vermeet als hy kan. 't Ware goet dat men van andere nimmermeer qualick, van sich selven nimmermeer wel en sprake: die het eerste doet, handelt Christelijck; die het tweede doet, handelt wijsselijck.

VIII.

Buyten gesont, binnen gewont.

DE blixem kan het sweert in hondert stucken breken,
Maer laet de scheede gaef, daer in het heeft geste-
ken;
't Is even soo een vyer dat my de pijne doet,
Ick ben, eylaes! gequetst, en noyt en liet ick bloet;
Ick ben, eylaes! gequetst, maer openbare wonden
En sijnder noyt gesien, en sijnder noyt gevonden.
Dies wensch ik tot behulp geen kruyt, of machtig gras,
Ick wensche reyne salf van enckel maeghde-was.

Sine vulnere lædor.

SAucia corda gero, vestigia nulla sagittæ;
Et jecur, illæso corpore, vulnus habet:
Vulnus habet? fallor, quod enim sine vulnere vulnus?
Hei mihi! cæcus amor vulnera cæca facit.
Fulmine cum misero mihi, non face pectus aduras
Sæve puer, nostris hoc, precor, adde malis:
Da medicam, medicis quæ nesciat artibus uti,
Et sua, non herbas, applicet ora mihi.

Ma playe est au dedans.

FOudre & flambeau d'amour, feu de façon estrange,
Qui, sans toucher le sein, au cœur d'amant se range.
Mon cœur, puis que mon cœur tu blesses sans blessure,
Il faut, par consequent, qu'il soit guary sans cure.

Niet al goudt dat 'er blinckt.

WY sien een gult gevest, wy sien een mooye scheede.
Maer is de lemmer goet? dat swoerje wel met eede;
En efter is 't gemist: de snelle blixem-strael
En breeckt wel anders niet, als slechts het innigh stael.
Wanneer ghy menschen siet tot hoogen staet geresen,
En acht 'et niet terstont het hooghste goet te wesen.
Want daer 't hooft blinckt en klinckt, daer dwingt en
wringt de geest;
Siet! waer het lichaem dreygt, daer is het hert bevreest.

Nescitur, ubi me calceus urget.

FUlgeat ut lætis vagina coloribus extrà,
Intus, iô! ruptus fulgere mucro latet.
Grande satellitium miraris, & arma tyranni,
Et rutilum, fulvo quod micat ære, caput:
Exteriora vides, quid stas? & ad intima transi;
Terreat ut facies, mens malesana tremit.
Calceus, egregium quem judicat esse viator,
Afficit occulto sæpe dolore pedem.

Tout n'est or que reluit, ny farine ce que blanchit.

CEluy que nous voyons, en l'action publique,
Si reveré de tous, si grand, si magnifique,
Que juge-on heureux? souvent est le cousteau
Bel à le voir, mais tout gasté dans le foureau.

Tacit.
Palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido.

Virgil. *Vivit pectore sub dolente vulnus,*
Intactis vorat ossibus medullas;
Vesano tacitos movet furores,
Quod chironia nec manus levaret,
Nec Phœbus, sobolesque clara Phœbi.

Plerisque nostrum solenne est conditionem alterius quàm maximè extollere, propriam contra deprimere. Ejus rei rationem hanc puto, quod in his talibus ab externâ rerum facie judicia mutuantes, interna vix respiciamus, cumque læta plerumque & quæ magis placent maximè conspicua sint, duriora verò tacitè ferè conditioni uniuscujusque inhæreant, aliena nobis, nostra plus aliis placent, optat ephyppia bos piger, optat arare caballus. *Opes ac majestatem Dionysii cum Damocle laudibus extollimus, gladium è lacunari equinâ setâ in caput Tyranni demissum non antè videmus, quam ipsi eo loci simus, maximo imperio, ut ait Sallust. maximam curam inesse nescientes. At sanè speciosissimum aulæum nonne sæpe ad sordidiorem parietis partem obtegendam adhibetur? Nonne colossi foris insignes Deum sæpe aliquem repræsentant, intrinsecus pleni luto ac sordibus? ita sanè. Et plerumque ubi honor, ibi & horror; &, ut Seneca, qui à multis timetur, multos timet.*

Boëtius: *Quos vides sedere celso,*
Solii culmine reges,
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Iam videbit arctas
Dominos ferre catenas.

Tacit. 6. Annal. *Si tyrannorum mentes recludantur, possint aspici laniatus, & ictus: Quando, ut corpora verberibus, ita sævitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceretur.*

Vele onder ons, hebben een gewoonte, eens anders gelegentheyt ten hooghsten te verheffen, haer eygen niet te achten: de reden waer van, dunckt my hier in te bestaen, dat wy ons oordeel in dusdanige saken gewoon zijn te gronden op de dingen die ons in 't ooge loopen, op inwendige en verborgen saecken ondertusschen ofte niet lettende, ofte de selve niet wetende: en nademael het gene dat vermaeckelijck is in iemants gelegentheydt, meest altijdt blijckelijck is, en dat de beswaerlijckheydt vande selve daer en tegen veeltijts van binnen schuylt en bedeckt is: Soo gebeurt'et dat de gelegentheydt van andere luyden aen ons, de onse aen ander luyden, beter schijnt:

Den Os wil voor een rijt-peert strecken,
Den hengst wenscht om den ploegh te trecken.

Wy prijsen al, met Damocles, den glans en voortreffelijckheydt van Dionysius, om dat se ons in't ooge loopt: het sweert daer en tegens, dat met een peerts-hayr over 't hooft van den Tyran hangt, en sien wy niet eer voor wy selfs in sijn plaetse zijn. Ey lieve! hoe dickwils is een schoone tapitserye gespannen voor een vuyl stuk muyrs. De nieuwste schoenen dwingen meest. De gegoten beelden der afgoden, hoewel zy van buyten vergult zijn, werden van binnen vol slick en vuylicheydts bevonden. Die van vele gevreest wert, seyt Seneca, vreest'er vele. Noyt Heer of eer, sonder seer.

Buyght, oft Breeckt. 1 Pet. 5. 5. *Weest met ootmoedigheyt verciert, want Godt wederstaet den hoovaerdigen.*

Siet, wat de blixem doet; hy sal een lemmer breken,
Hy sal in stucken slaen dat niet en is geweken,
De scheede niettemin, daer in het yser stack,
Die blijft in haer geheel en sonder ongemack.
Godt die het seltsaem vyer laet van den hemel dalen,
Die maeckt hem veel gelijck met dese snelle stralen,
Hy breeckt dat wederstaet, hy spaert dat buygen kan;
„ Noyt was'er trots gemoet dat Godes zegen wan.

Flectere vel frangere.

Sæpe vel intactâ nummi periêre crumenâ,
Fractus &, illæso tegmine, mucro fuit.
Sæpe cutis totos ruptis tegit ossibus artus,
Cum Deus ex alto tela trisulca jacit.
Mollibus indulget, durisque ferocius instat
Fulmen, & ipse facit fulminis Auctor idem.
Flecte genu: quicunque Deo non flectitur, ille
Plectitur, elatos Numinis ira premit.

Aux humbles gratieux, dur aux orgueilleux.

Ces Javelins de Dieu, la foudre & la tonnerre,
Au doux ne font du mal, au dur il font la guerre.
Homme humilie toy, baissant ton haut desir,
Nul est, qui ne s'y rompt, qui ne s'y veut flechir.

FLECTERE VEL FRANGERE.

Si quis me interrogat (inquit Augustinus) quodnam primum, hominique Christiano maximè necessarium requisitum sit, humilitatem dicam. Si, quid secundum, idem respondebo. Si de tertio quærat, dictum repetam. Indicat vir pius basim ac fundamentum totius philosophiæ Christianæ in hoc præcipuè consistere, ut debellata omni elatione ac superbia, ex vera sui cognitione, unusquisque sibi vilescat, Deoque creatori sese submittat. Cum enim superbiæ veneno primi parentes afflati ac inflati, totam posteritatem nefando contagio infecerint; humilitate eam restitui, &, ut in morbis, contraria contrariis curanda esse, Deum non obscure testatum voluisse, satis constat. Nec mirum, cum & sententiam malorum superbiam esse, etiam ex judicio naturali, antiqui judicaverint. Tarquinium hominem libidine præcipitem, avaritia cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem, vocaverunt superbum, & putaverunt sufficere convitium, ait ille. Concludamus cum Nilo, & operam demus ut sit nobis vita excelsa, spiritus humilis. Nihil altum vult Deus, præter se; proprium illi est erecta dejicere, dejecta erigere.

1 Petr. 5. 6. *Humiliamini sub potente manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.*

Proverb. 28. 14. *O que bien heureux est l'homme! qui se donne frayeur continuellement: Mais celui qui endurcit son cœur tombera en calamité.*

Soo my iemant vraegt (seyt Augustinus) wat de eerste en noodighste deugt zy voor een Christen mensche, ick sal hem antwoorden, nederigheyt; wat de tweede, nederigheyt; wat de derde, nederigheydt. Willende den Godtsaligen man daer mede te kennen geven, dat het gheele grontstuck des Christelijcken levens insonderheyt daer in bestaet, dat den mensche in sijn gemoet uytgeroeyt hebbende alle trotsheyt en hooghmoet, en daer door gebracht zijnde tot ware kennisse en verachtinge van sich selfs; hy sich in de leeghste dweemoedigheydt voor Godt verootmoedige. Want naedien 't onser aller Vooronders, door haren verwaenden hooghmoet in voortijden t'onsen verderve leelijck hebben laten liggen: Soo heeft'et den goeden Godt believt, op de wijse vande ervaren medecijnen, dese sieckte door strijdige geneesdrancken wegh te drijven. Laet ons dan trachten na een hemelsch en hoogh leven, maer naer een nederigen geest. De Heere der Heeren en wil niet groots, als sijne heerlijckheyt; want 't is hem eygen, de hooge nederig te maken, de nedrige te verheffen. Den dagh des Heeren seydt Ies. 2. 12. sal gaen over alle het hoogmoedige en hooge, en over alle het verhevene, op dat het vernedert werde.

Ghy die een Christen zijt genaemt,
Vraeght, welcke deughd' u best betaemt?
D'antwoort is kort: Voor eerst, en lest,
Is ned'righeyt u alderbest.

IX.

Die wond maeckt gesont.

DE naeld' is u pinceel, die schildert frisse rosen,
Van zijde maeckje verw, en doet het linnen blosen;
Ghy opent, en ghy sluyt, ghy heelt oock datje steeckt,
Ghy geeft meer alsje neemt, ghy maeckt oock datje breeckt.
Ick prijse dit beleyt; ik noem het soete rancken,
Maer handelt my alsoo, ick sal u des bedancken:
Vriendin, ick ben gequetst door uwen soeten mont
O geeft my doch behulp met dat my gaf de wont.

Ex vulnere pulchrior.

PUngere te dicam, vel pingere? nescio, Phylli,
Pungis & hac ipsa, stamina pingis acu:
Fulget, io, sana cute pulchrior ipsa cicatrix,
Dumque nocet, bysso fert pia cuspis opem.
Cum tua respiciat tenuem clementia pannum,
Mene magis dura conditione premes?
Corda mihi pungis; nec deprecor, ô mea, punge
Phylli, genas labris tu modo pinge tuis.

Ce que blesse, me dresse.

TU fais, au blancq satin, maint trou par ton aguille,
En picquant peins, Margot, que tu es belle fille!
Tout, que tu as blessé, en est gentil & sain:
O que me traicte ainsi, Margot, ta belle main!

Ruyckende kruyden, stinckende luyden.

WAnneer ick nu en dan een vrijster sie bordueren,
Soo leer ick even daer een deel geslepe kueren.
Besiet, o soete jeught, besiet een loosen treck,
Ontrent het meeste gout daer is de meeste pleck.
Wat is 'er menigh mensch alleen met schijn behangen!
Wat is 'er menigh oogh alleen met schijn te vangen!
Maer 't is niet altijt schoon, dat al te schoone blinckt,
Die altijt soete rieckt, 't is seker datse stinckt.

Non bene olet, qui bene semper olet.

QUem situs infecit Phyllis tegit arte colorem,
Quod micat aurato stamine, menda fuit.
Quid picti fictique juvant mendacia vultus?
Hanc natura fugit, quæ petit artis opem.
Crimen habet formosa nimis: quæ spirat odores,
Crede mihi, vitium quod tegit, ore gerit.
Non nativus honos, sed picta videtur imago,
Semper ubi roseo vernat honore cutis.

Dessoubs la couverture, se trouvera l'ordure.

LE fautes du satin cacher par artifice
As bien appris Margot: où l'or est, gist le vice.
Tout que te semble beau plus qu'ordinairement;
De n'estre beau par tout tu trouveras souvent.

Ovid. de Remed. Amor. lib. 1.

DIscite sanari, per quam didicistis amare:
Una manus vobis vulnus opemque feret.
Vulnus, Achillæo quæ quondam fecerat hosti,
Vulneris auxilium pelias hasta tulit.

Dan. Heyn. Mon. el. 11.

Elevat una undas pectoris, una domat.

INsolita omnia meritò suspecta esse, prudentiores monent. Nunquam, nisi gravi de causâ, in sordido splendorem, in prodigo parsimoniam, in hoste amicitiam aliquis expertus est; nunquam gratuita in superbo comitas, in avaro liberalitas fuit. Nota est pistoris dulciarii frequens fallacia, cui ambustam placentæ partem densiori sacchara tegere, nota acu-pictricis puellulæ fallax solertia, cui pannum, parte quâ decolor aut maculosus, auro obducere moris est. Nunquam bonâ fide (ait Seneca) vitia mansuescunt; submittunt feritatem, magis quàm exuunt, &, quum minus exspectaveris, exasperantur; torvitas mitigata cito in naturam suam recedit. Acutè, ut omnia, Tacitus, certissimum sævæ cogitationis indicium est, inquit, in irato homine, iræ occultatio. Tu, cui hæc eveniunt, cave canem; & hostem veterem difficulter amicum, amicum veterem non facilè hostem fieri certo tibi persuade.

Juvenal. *Sed quæ mutatis inducitur, atque fovetur*
Tot medicaminibus, coctæque siliginis offas
Accipit, & madidæ; facies dicetur, an ulcus?

Tertul. de cultu Fœmin.

Quantum à nostris disciplinis aliena sunt, faciem fictam gestare, quibus simplicitas omnis indicitur: effigiem mentiri quibus linguâ non licet! appetere quod datum non sit, quibus alienis abstinendum! speciem exercere, quibus studium pudicitiæ est; edite mulieres Christianæ, quomodo præcepta Dei custodiatis, lineamenta non custodientes.

't IS een streeck van voorsichtigheydt alle ongewoone dingen voor verdacht te houden. Niemant en heeft oyt, sonder merckelijke oorsaken, besetheyt in een sloef, spaerigheydt in een opsnapper, vriendelickheydt in sijn vyandt gesien: noyt en wert 'er heusheyt by den trotsen, mildigheyt by den gierigen te vergeefs gepleeght. Daer de taerte meest verbrant is, stroyt den pasteybacker het meeste suycker: daer het satijn meest gepleckt is, voeght den borduerwercker het meeste gout. De gebreken der menschen en werden noyt ter goeder trouwen getemt, seyt Seneca, sy houden veel eer haren aert en wreetheyt in, alse die af-leggen, en als men der minst op verhoet is, soo breken sy weder uyt, en wandelen den ouden karrepat. Wanneer een gram mensche, seyt Tacitus, sijn gramschap inkropt, let dan vry op u stuck, want 't is een gewis teycken van een wreet voornemen.

Iacob. 1. 12. *Saligh is den man die versoeckinge verdraeght, want als hy beproeft sal zijn, sal hy de kroone der heerlijckheydt ontfangen.*

DIe aen het wit satijn geeft hondert duysent steken,
En meynt noch evenwel de sijde niet te breken:
Want als de snege maeght haer naelde wederhout,
Waer eerst de steke was, daer is dan enkel gout.
O! stelt u weerde ziel om met gedult te dragen
Al wat van boven komt. Al zijn het harde slagen,
't En brengt u geen verderf. Des Heeren wonder hant
Geneest, oock alse quetst; en koelt oock, alse brant.

Sanat, quod perculit.

NOn tibi fert animus tua serica perdere, quamvis
Mille foraminibus serica, virgo, notes:
Quod laceravit acus, rutilo mox splendet in auro,
Pulchrior ex ipso vulnere tela redit.
Quos premis, Alme Deus, non opprimis; arrige mentem,
Qui gemis æthereâ vulnera facta manu:
Perfer, erit sanâ cute pulchrior ipsa cicatrix;
Et dabit haud dubiam vulneris Auctor opem.

D'un costé Dieu oingt, de l'autre il poingt.

TU fais au blancq satin dix mille troux, m'amie,
De tout celà pourtant ton cœur ne s'en soucie;
L'ouvrage en est plus beau. Dieu par son chastiment
Guarit le cœur humain, sa playe sains nous rend.

SANAT, QUOD PERCULIT.

QUod in bysso virgo acu-pictrix, id in nobis agit Deus. Quem, precor, unquam honoravit magnus ille Opifex, quem non antè oneravit? Quem unquam è suis aut gratia spirituali imbuit, aut honore corporali egregiè decoravit, nisi præmissa, in utroque, insigni aliqua calamitate? Non antè patriarcha Iacob opulentus, & ingenti famulitio, tanquam exercitu, stipatus ad suos rediit; quàm solus bacillo innixus in exteras regiones profugus abiisset. Non antè Iosephus regali splendore emicuit, quàm carceris squallore sorduisset. In spiritualibus: non antè Paulus impios à morte revocavit, quàm in piorum mortem consensisset; Ecclesiam non propugnavit, quam eam oppugnasset; lucem denique Euangelii, nisi cæcus, non vidit. Quid multa? utiles sunt fidelibus afflictiones, etiam animi. Si quando ergo affligi te contigerit, O mens pia, corpore, sive animo insolatium tui hoc, aut simile, argumentum deprome, Deo est propositum me honorare, infamia enim afficior: me firmare, quippe debilitor: devitiis me cumulare, in paupertatis angustias detrudor: gaudio me afficere, doloribus cruciandum me tradidit. Nam ut ait

Augustin. sup. Psalm. 21.

INtelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem, sub medicamento positus ureris, secaris, clamas: non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem.

GElijck een maget met haer borduerwerk, so handelt de goede Godt metten mensche. Wie heeft hy oyt vereert, die hy te voren niet belast en hadde? wie vande sijne heeft hy oyt tijdelijck oft geestelijck gesegent, die hy te voren in beyde niet en hadde besocht? den oudtvader Iacob en is niet eer met vrouwen, kinderen, knechten, maeghden, en vee als met een heyrleger omringelt totte sijne gekeert, voor hy met een staf alleen in de handt veltvluchtich was vertrocken. Ioseph en is niet eer tot Koninckliicken glans verheven geweest, voor hy in't duyster des kerkers was nedergelaten. In geestelijcke saken: Paulus en heeft niet eer de goddeloose uyt den doodt getogen, voor hy inde dood vande Godtsalige had bewillight: hy en heeft voor Godes kercke niet eer gestreden, voor hy die wel heftelijk te voren hadde bestreden: hy en heeft het licht des Euangeliums niet gesien, dan doen hy steke blint geworden was. Om kort te maken, den Godtsaligen strecken selfs hare swaricheden, 't zy in ziele of in lichaem, gantsch en al ten goede: en daerom mach een Christelijck gemoet wel sekerlijck aldus reden-kavelen: de Heere wil my tot eeren verheffen, en waerom doch? want my wert oneere aengedaen. Hy wil my verstercken, want ick gevoele mijne swackheyt. Hy wil my verrijcken, want hy besoeckt my met armoede: hy wil my verblijden, want hy treft my met droefheden. Siet daer! een selfsame, doch een vaste, maniere van reden-kavelen van de kinderen Gods.

Perkin. Tract. de Spirit. desert.

Dei gratia incipit, perficitur, ut plurimum; per contraria.

Apocalyp. 2. 10.

Ne crain rien des choses que tu as a souffrir: Sois fidelle jusques à la mort; je te donnerai la couronne de vie.

X.

Verwonnen oogh, begonnen min.

GHy sult een leeuwe selfs haest maken u gevangen,
Verwint hem maer het oog. So eens de soete wan-
Van eenigh aerdigh dier verblinden u gesicht, (gen
Ach! van een dapper man en blijfje maer een wicht:
Al treets'u op den neck, ghy sult haer trotsheyt lyden;
Al spouts'u in den baert, ghy sult de gramschap myden;
Wat dient 'er veel geseyt? al waer oyt minne quam,
Daer wort de felste leeuw soo mack gelijck een lam.

Is't oogh verrast, 't beest is in last.

BEsiet, het moedigh dier de Leuwe staet gebonden,
Om dat men sijnen aert ten lesten heeft gevonden:
Ach! Sampson is gevat, om dat sijn machtigh haer
Wert, door een ontrou wijf, zijn vyant openbaer.
Wil iemant in der haest sijn vyandt overwinnen,
Die leere sijnen gront en aengebore sinnen.
Want soo hy dat geheym ten vollen weten kan,
Daer is geen twijfel aen hy is 'er meester van.

Captis oculis, capitur bellua.

MOx leo captus erit, si lumina capta leoni:
Si nescis, oculis vincitur omnis amans.
Sensibus ergo tuis ubi dulcis inhæsit imago,
Perque oculos intrans corde resedit amor,
Mox domitâ cervice jugum, gratosque labores,
Dulcia mox tergo verbera nempe feres:
Et licet aut leo sis, aut tigride sævior orbâ,
Accipies leges, quas tibi dictat amor.

Primo vincuntur oculi.

VIncere si sævum cupis, & vincire leonem,
Fac oculos vincas, & leo victus erit.
Dum vocat in pugnam validas tuba rauca cohortes,
Ferreaque horrendo fulminat ære seges,
Dux oculos visu, dux murmure territat aures
Hostibus, & pavidos excitat arte metus.
In pugnis oculi primum vincuntur, & aures:
Lumina qui potuit vincere, victor abit.

Par des yeux les deux fenestres,
Darts d'amour deviennent maistres.

QUand on jecte au lion un drap dessus la teste,
La veuë luy prenant, on prendra tost la beste;
Farouche nul serà quant il est pris au yeux,
Apprivoisé feras, si tu es amoureux.

O Eil gaigné, corps perdu.

L'oeil au lion perdu, pert aussi tost sa vie:
Le chef d'armée ainsi faict peur à sa partie,
Par monstres non cognus, ou quelque aspect hideux.
Il gaignera le cœur, qui a gaigné les yeux.

Ovid. Metam. 3. *NOn bene conveniunt, nec in una sede morantur*
Majestas & amor.

Mantuan.

QUisquis amat, servit; sequitur captivus amatam,
Fert domitâ cervice jugum, fert dulcia tergo
Verbera, fert stimulos, trahit & bovis instar aratrum.

Movent ac turbant homines non res, sed, quas de rebus habent, opiniones: primæ istæ notiones mirum est quantum valeant; nec animos semel præjudicio occupatos facilè quis in integrum restituat. Novum imperium inchoantibus utilem esse clementiæ famam; invisumque principem seu benè seu malè facta premere, prudenter notat Tacitus. Valet hoc sanè etiam in rebus privatis. Recens conjugatos dissidia, ut scopulos, vitare jubet Plutarchus, ne videlicet simultas præmatura animos, antequam coaluerint, dissolvat. Qui amoris scita tradidère, amanti, primis præsertim alloquiis, ut Dominæ oculis ac auribus blandiatur, vehementer incumbendum putant. Scivit id, ac in usum deduxit Venus, apud Virg. quid enim Dea nescit amoris? ideoque Æneam suum primo aspectu Didoni os humerosque Deo similem *videndum exhibuit. Eodem strategemate Juditha primo vigiles, mox Imperatorem ipsum Assyriorum Holofernem circumvenit. Ut vidit, ut periit, usque adeò.*

Tacit. de Morib. Germ.

Primi, in omnibus præliis, oculi vincuntur.

Lipſ. Doct. Civil. lib. 5. cap. 16.

Clamor repentinus aliquis, aut imago, aut aspectus fugâ sæpe exercitum implevit: & hæc talia magis, quam gladius, consternant hostem, videbisque militem vanis & inanibus magis, quàm justis formidinis causis moveri.

Livius:

Nihil tam leve est, quod non magnæ interdum rei momentum faciat.

De menſchen werden voor het meerendeel geleydt, niet ſo ſeer door de dingen ſelfs, als door de inbeeldinge die ſy vande ſelve in 't hooft krijgen. 't Is te verwonderen wat den eerſten inval by yder een van ons al vermach; want ſo haeſt wy eens zijn ingenomen, en konnen wy nauwelijcx, om iet anders te gevoelen, gebracht werden. Voor een Prince, ſeyt Tacitus, die eerſt aen 't Rijk komt, is 't oorboir voor een genadigh en goedertieren Vorſt by den gemeenen roep gehouden te werden. Voor een man die nieuwelijx een jonge vrouwe getrout heeft, ſeyt Plutarchus, is 't geradē alderley ſcherpheyt te ſchouwē, om de inbeeldinge van haer teer gemoet t'hemwaerts te trecken. Die van de liefde handelen, ſchryven 't eerſte geſichte en ontmoetinge ſonderlinge kracht toe om harten te ſtelen. Met deſen treck heeft Venus de oogen van Dido, in de eerſte vertooninge van haren Æneas, Judith het geſichte van Holofernes t'haerder eerſter geſichte vervoert en ingenomen. Let 'er op die 't aengaet.

Math. 6. 23. *Indien u ooge boos is, ſoo ſal u geheele lichaem duyſter weſen.*

Al is de felle Leeuw de koninck van de dieren,
En dat hem al het wout en alle menſchen vieren,
Wint iemant niet te min het ooge van het beeſt,
Sijn lijf is ſonder kracht, zijn herte ſonder geeſt.
Siet! wat het oogh vermagh; het oogh heeft vreemde (krachten
En over ons bedrijf, en over ons gedachten,
O! ſoo je tucht bemint, en ſchouwt den vuylen brant,
Hout doch het dertel oogh geduerigh in den bant.

Pſalm. 11. 9: Averte oculos meos ne videant vanitatem.

Qui modo liber erat, victis leo servit ocellis:
Quisquis es, à victo lumine, victus eris.
Credite, peccati sunt lumina nostra fenestræ,
Hâc & avarities, & levis intrat amor.
Pande fores, subit hostis, & omnia cæde cruentat:
Pande oculos, Satanas cordis in arce furit.
Cura sit, ô teneri tibi ne capiantur ocelli,
Ni servum vitiis subdere pectus ames.

Luce 11. 35. *Regarde que la lumiere qui est en toy, ne soyent tenebres.*

Le fin-rusé veneur le grand Lion attrape,
En luy gaignant les yeux, d'un voile de sa cappe;
Combien des braves gens sont par leur yeux frapez!
Nos yeux, helas! nous sont feneſtres de pechez.

NEQUITIÆ DUCES, OCULI.

Serpenti, loco angusto insinuare sese dum conatur, si caput modo uspiam detur immittere, protinus integro corpori facilis est transitus. Anguis istius mystici caput, id est, primam peccati suggestionem, si admittemus, illicò ad ipsa cordis penetralia malum præcurret. Hic & alibi principiis obstandum est: nam quemadmodum scalas quasdam Iacobæas exstare novimus, quibus, tanquam per gradus, in cœlum enitimur: in via est quædam declivis ac prona, qua lubrico lapsu in perditionem ferimur. Nil adversario nequius; quoties aliquem in scelus aliquod pellicit, non statim formatum, ac suis depictum coloribus idipsum proponit, sed à parvis ferè initiis, non tam malis, quàm ad malum insensibili quodammodo vergentibus, rem orditur, atque ita sensim alterius progrediendo, id quod intendit, patrat. Nemo repentè fuit turpissimus. Davidem in homicidium propellere dum vult, si rectà eo tendat, horrebit vel nomen sceleris bonus rex, otium itaque primo suggerit, ac torporem, mox oculum nequam, hinc adulterium, denique istis promissis, ut necessarium infert homicidium. Omne peccatum superbum est, amat asseclam.

Luc. 11. 34.

Lucerna corporis tui, est oculus tuus; si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit, si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint.

Als haer de ſlange door een enge plaetſe wil indringen, kan ſy maer het hooft daer in krijgen, het geheele lijf ſal lichtelijck volgen. 't Gaet even ſoo met de oude Slange, den Duyvel, de welcke ons ſoo verre open vindende, dat hy maer de beginſelen der ſonde daer in kan veſten, hy ſal lichtelijck alderley grouwelen daer by voegen. Daer is wel een Iacobs ladder, om opwaerts ten Hemel te klimmen; maer daer is mede een nederhellende wech, leydende ten verderve. Den Duyvel, uyt zijnde om iemandt te verlocken, gebruyckt gantſch kleyne, en naulijck iet van het goede afwijckende beginſelen, glijdende alſo, ongevoelijcker wijſe, allengskens dieper. Hy, willende den David tot een doodtſlager maken, berijt hem voor eerſt met het ſacht toomken van ledicheydt; maer verweckt daer by in hem, een krielen ſin, vuylen luſt, overſpel, en ten laetſten den doodtſlach ſelfs, ſchier als een nootwendig gevolg van 't voorgaende. De ſonde is trots van aert, ſy en wil niet alleen gaen, ſy moet t'elcken den eenen laquay of den anderen achter haer ſteert hebben. Elck dan, die alle ſonden niet wil inlaten, moet elck van de ſelve van eerſten af wederſtaen. 't Is gevoechlijcker, ſeyt den borger, een moetwilligen gaſt de deure voor 't hooft te ſluyten, als ingelaten zijnde, hem uyt te jagen. 't Is voorſichtelijcker, ſeyt den krijgsman, des vyants inganck te beletten, als binnen landts met hem te oorlogen. 't Is wijſſelijck gedaen, ſeydt den Medecijn, de ſieckten in haer beginſelen te bejegenen. 't Is goet, ſeyt den lantman, de ſchapen voor den dam te ſchutten. Het beſte van alle is, ſeyt den Chriſten, de ſonde al in hare geboorte den neck te breken.

Nilus in Sentent.

Cohibe oculum: cum enim non attenderis, circumvolvitur. Munito aures & oculos, per illa enim ingrediuntur omnia tela malitiæ.

XI.

Volwassen Appel en rijpe Peer, sijght licht ter neer.

INdienje minnen wilt, en dat met korte swieren,
En stelt u sinnen noyt op al te jonge dieren;
Te licht, eylaes! te licht, en dickmael op een spronck,
Wort iemant daer geseyt; *mijn dochter is te jonck.*
Een rijper dient u best, daer vrijtje veel geruster,
Doch meest indien u lief nu krijght een vlugge suster:
Groen fruyt is wonder tay, ten wil niet van den tack;
Tast naer een rijpe peer, soo pluckje met gemack.

Rijp ooft, baest gerooft.

WIl iemant jonk gewas van groene boomen trecken,
So moet hy tot het werk sijn gantsche leden strec-(ken.
Maer komt hy met 'er hant ontrent een rijpe peer,
Die scheyt van stonden aen, en sijght in haesten neêr.
Dus gaet 'et met den mensch, wanneer de leste stuypen
Hem prangen aen de ziel, of in de leden kruypen;
De jeught is wonder tay, en worstelt met de doodt,
Maer die veel jaren telt, en hoeft maer eenen stoot.

Mite pyrum vel sponte fluit.

SI grave prolixos tibi pectus abhorret amores,
Candida conjugii si tibi meta placet,
Hanc ut ames sit cura, soror cui nubilis instat:
Nonne vides? frondes fronde premente ruunt.
Hæc sit amica tibi, cui serior ingruit ætas:
Crede mihi, causam tempus amantis agit.
Mitia sponte fluunt, pyra cruda tenacius hærent:
Nec sequitur facilem, quæ viret uva, manum.

Homo pomo similis.

POma, sub autumnum curvos onerantia ramos,
In calathos, digito vix bene tacta, fluunt:
At movet, & totam quatit aspera villica matrem,
Dum pyra præproperâ vellit acerba manu.
Vix luctantem animam, post vulnera multa, resolvit
Cum petit imberbes mors inopina genas.
At tremulo vix parca seni fatalia tangit
Stamina, & ille suum labitur in tumulum.

Fruict verdelet, aisement ne chet.

AMant, si tu ne veus languir de longue flame,
Addresse tes amours à quelque meure dame.
Ne voit on au vergers que meur fruict suit la main?
Et qu'au trop verdelet souvent on tire en vain?

La meure pomme, un vieil homme.

VEus tu voir la façon du trepasser des hommes?
Mets tes yeux au jardin où que l'on cueille pommes,
Le fruict se tient au bois quant il est verdelet,
D'un petit chocq du vent la meure pomme chet.

Horat. lib. 2 Car. Od. 5.
—— *Tolle cupidinem*
Immitis uvæ:
Iam te sequetur, jam proterva
Fronte petet Lalage maritum.
Virg. —— *Primis & adhuc crescentibus annis*
Non mentem Venus ipsa dedit.
Tertullian. *Acerba res est, immatura virgo.*

MATU-

IL m'est advis que bien à propos se peut icy apliquer un bon mot Françoys, dont faict mention le Sieur du Vair au traicté des responses d'Epictete (pour l'amour duquel je parleray Françoys pour ceste fois) un homme, un pomme, *dict il, y adjoustant ce verset,*

Nos corps, comme les fruicts aux arbres attachez,
Ou meurs tombent en terre, ou verds sont arrachez.

In modo itaque moriendi homo pomo non absimilis est. *Et me semble, que la dicte comparaison est propre & vive pour exprimer la facon de mourir, & d'un robuste jouvenceau, qui est encore en la fleur de son aage, & d'un bon vieil homme, qui jà va penchant vers la terre.* Omnia quæ secundum naturam sunt, (ait Philosophus) sunt habenda in bonis: *Mais tout ce que nous advient au revers du cours de la nature, est ordinairement fascheux. Circeron semble ceste mesme facon de parler avoir emprunté d'Epictete, de laquelle il s'est servi au livre de la vieillesse, mais en termes plus aigus & eslevez. Entendez donc parler ce grand Orateur en sa propre langue:*

't Gaet met den mensch, als met de peer,
De dees is rijp, en sijght ter neêr;
De geen, noch groen, dient niet gepluckt,
Wert lyckwel van den boom geruckt

Dit is een spreucke Epicteti, door de welcke hy ons aerdighlijck afbeeldt het onderscheyt tusschen het sterven van een Iongelinck, noch groen en tay zijnde van jeught, en tusschen een out man, alreede na der aerden hellende, en met den hoofde wijsende werwaerts hy haest henen moet. Welcke maniere van spreken Cicero van Epicteto schijnt ontleent te hebben. De Jongelingen, seydt hy, sterven, gelijck als het vyer door kracht van water wert uytgeblust; de Oude gelijck een vyer dat van selfs verteert zijnde, sich onder d'asschen begraeft, en vergaet: of wel gelijck boom-vruchten, de welcke groen zijnde werden van den boom geruckt, rijp zijnde druypen van selfs daer henen. Alsoo, seyt hy, sterven de jonge door gewelt, de oude als van rijpheydt.

Cicer. lib. de Senect.

ADolescentes mihi mori sic videntur ut aquæ multitudine flammæ vis opprimitur. Senex autem, sicut, suaspontе nullâ vi adhibitâ consumptus ignis extinguitur: & quasi poma ex arboribus, cruda si sint, vi velluntur, si matura & cocta, decidunt. Sicut vitam adolescentibus vis aufert, sic senibus maturitas.

Philip. 1.23.
Ick begeere te verscheyden van den lichame, en met Christo te zijn; want dat is verre het beste.

WAnneer den bogartman het fruyt begint te pluckẽ,
En dat hy met gewelt moet aen de tacken rucken,
Dat is een vaste peyl van haren wrangen aert,
Die even in de pluck haer wesen openbaert.
Wanneer de bleeke doot komt trecken aen de menschẽ,
En datse strevigh zijn, en om te leven wenschen:
Dat is van stonden aen, dat is genoegh geseyt,
Dat haer noch wrange sucht ontrent den boesem leyt.

Quod crudum, idem & pertinax.

VIllicus irrigui dum munera colligit horti,
Prodiga maturum sponte dat arbor onus:
Si qua legi renuunt, ramisque tenacibus hærent,
Scilicet ingrati poma saporis erunt.
Corpora mors hominum manibus cum vellit avaris,
Mens bona, ne sævi, sponte sequemur, ait.
Qui negat avelli se posse, Deoque resistit,
Exhibet, heu! crudi pectoris ille notas.

Ecclesiast. 41.4. *Ne crains point la sentence de la mort.*

SE tient fort aux rameaux quant meurre n'est la pomme;
Le fruict doux à manger biẽ aisement l'assomme.
Qui resiste au destin, & de la mort a pœur,
Cognoistre faict, qu'il a mauvais humeurs au cœur.

QUOD CRUDUM, IDEM ET PERTINAX.

FEram avem cavea inclusam non opus est ut aliquis abigat, vel exire compellat, sed simul atque cavea aperta est, statim in liberiorem campum avolat. Corporis ergastulo inclusi sumus miseri mortales, purum & apertum aërem, in morte, nobis recludit Deus: quid stamus? nunquid, cum naulum exigitur, signum est nos in portu esse? Sole moriri quotidie & occidere videmus, nec turbamur, quia assuevimus, & naturæ hunc ordinem scimus. Quidni idem de vita ac morte judicamus? Quid uspiam delectabilius quam animò securo, vel cum Simeone dicere posse, nunc dimitte servum tuum Domine? *vel cum Paulo*; cupio dissolvi, & esse cum Christo? *Tædio vitæ tamen mortem optare, quia vel adversa corporis vel animi patimur, nec animosum foret, nec commendabile. Timidus æquè habendus est, & qui mori non vult cum opus est, & qui vult cum non oportet, ait Ioseph. Agedum ergo mi Christiane, nec tantus sit dolor, qui in mortem te impellat ante tempus moriendi, nec tanta voluptas, quæ te detineat, cum est tempus moriendi. Non eripitur hæc vita, sed interrumpitur, ut melior reddatur; non consumitur, sed mittitur ad certiora spiritus.*

Seneca Epist. 26. *Quis exitus melior quam in finem suum naturâ solvente dilabi? lenis hæc via est, subduci.*

Chrys. super Math. 10. *Mors, munus necessarium est naturæ jam corruptæ, quæ non est fugienda, sed potius amplectenda: ut fiat voluntarium, quod futurum est necessarium.*

't IS onnoodigh eenen wilden vogel, die in een hutte opgesloten is, uyt de selve wegh te dryven: want, de hutte maer open zijnde, sal van selfs genoech wegh vliegen. Wy menschen zijn in dit lichaem, als in een muyte, gevanckelijck henen geset: Godt heeft ons de doot, als tot een onsluyter van desen kercker, toebereydt. Wat schricken wy, als den verlosser tot ons komt? het af-eyschen van veerschat, is dat niet een teycken dat wy ontrent die haven zijn, daer wy henen pooghden? Wy sien de Sonne dagh aen dagh rijsen en ondergaen, sonder dat sulcx ons eens verschricke. En waerom dat? vermits dat wy weten dat sulcx den gemeenen loop der natueren is. Waerom en oordeelen wy mede soo niet, van ons leven en sterven? daer en is (mijns oordeels) niet heughelijker als, met vollen mont en met een bereydt gemoet, te mogen seggen, of met den ouden Simeon, nu laet Heere uwen knecht henen gaen in vrede; ofte met Paulo, ick wensche ontbonden te zijn, om met Christo te wesen. Door verdriet nochtans des levens, ofte om tegenspoet, 't zy dan in den lichaem ofte gemoede, en waer 't noch kloeckmoedelijck, noch prijselijck om de dood te wenschen. Hy is even vreesachtigh, en den genen die schroomt te sterven, als hy sterven moet, en den genen die sterven wil, als hy niet en moet. Wel aen dan, wie ghy zijt, ghy Christelijck gemoet, laet 'er geen weedom zijn, die u ter doodt dringe, eer het tijdt is; laet 'er geen wellust wesen die u voor de doodt doe eerselen, wanneer uwe tijdt gekomen is.

Ons lichaem wert ons genomen, om een beter te geven: onsen geest wert niet uytgeblust, maer herstelt.

Offeramus Deo pro munere, quod pro debito teneamur reddere.

XII.

Die steelt, die queelt.

ICk vont eens op een tijdt de liefste sitten slapen,
Ick sagh haer rooden mont, ik bleef'er op staen gapen,
Dies kreegh ick stelens lust. Maer wat een dievery!
Ick stal een kus van haer, maer sy een hert van my.
De muys ontrent het speck die eet met groot verlangen,
Sy vat en wort gevat; sy vangt en wort gevangen: (lief!
Siet wat een vreemde streeck! wat kunstjes weet ghy
Ghy sit gerust en slaept, en steelt noch uwen dief.

Fit spolians spolium.

F*Ortè super viridi Phyllis mea fronde sedebat,*
Occulerat placidus lumina victa sopor.
Accedo, labra jungo labris; dumque oscula furtim
Paucula surripio, me rapit illa mihi.
Dum vorat, occulto trahitur sic piscis ab hamo,
Musque perit, gratum dum petit ore cibum.
Improba, furandi quis te neget esse peritam,
Cum vigil, in sommo, fur tibi præda cadat?

En prenant, surpris.

QUi chasse au parq d'amour a bien dessein de prendre,
Mais las! va prisonnier, sans y penser, se rendre.
En prenant les appasts se prenent les souris:
Voicy la chasse, amy, ou le veneur est pris.

Naer lange loopen, moetmen 't bekoopen.

ICk was voor desen vry, ick ging al waer 't my luste,
En als ick woelen mocht dat was mijn soetste ruste;
Nu was ick in het graen, en dan ontrent het meel,
Mijn t'huys was overal, want holen had ick veel:
Ten lesten sagh ick hier dit lecker-beetjen hangen,
Ick proefd 'et maer een reys, en siet ick was gevangen:
Nu sit ick hier en kijck. O vrienden niet te mal;
,, Een die geduerigh loopt raeckt eenmael in de val.

Nimia libertas fit servitus.

L*Iber eram, memini, per amœna vireta ferebar;*
Nec mihi grata quies, nec satis una domus:
Polline distento præ polline grana placebant,
Sæpe merum pepulit, sæpius unda sitim.
Huc tandem nidore novo me pellicit esca,
Quam, miser! ut cæpi lingere, captus eram:
Libertas nocuit. fit stulta licentia carcer,
Omnia dum lustrat musculus antra, perit.

A la fin, se prend le fin.

MA bouche auparavant n'estoit que trop friande,
Voulant, par chasque fois, eschanger de viande;
Me voila pris en fin: j'ay maintenant ma part.
Maint perd sa liberté helas! pour peu de lard.

Ovidius: ——*Carpitque & carpitur una,*
Suppliciumque sui est.
Plaut. Trin. *Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant, nunquam*
Amor quemquam nisi Cupidum hominem postulat se in plagas
Conjicere: eos cupit, eos consectatur, subdole blanditur, ab re
Consulit, blandiloquentulus, Harpago.

Pecudes, quæ vel è stabulo vel vinculis emittuntur, majori cum impetu evagantur, quàm quæ nunquam alligatæ, aut inclusæ fuerunt. Id adolescentibus sæpe usu venisse compertum est; ii enim, ut ferulam timere desierunt, à labore proclives ad libidinem, in omnem ferè lasciviam erumpunt;

Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.

Tales, ut tandem lascivire desinant, in vincula nuptiarum conjiciendos, & pedicis nuptialibus alligandos ablegent ii, quibus ista cura incubit, rebus ad hoc ita prudenter dispositis, ut casu magis, aut ipsorum facto, quàm parentum consilio, eo delati videantur. Idque eo modo aliquando factitatum memini, non optimo semper successu. Quanto melius erit si ii, qui dimissi à pædagogis suo relinquuntur arbitrio, non objiciant imperium, sed mutant principem, & loco pædagogi (ut prudenter Plutarch.) rationi in posterum pareant! utinam id agat juventus nostra, animoque infigat aureum illud Senecæ:

Minimum debet libere, cui nimium licet.

Plutarch. de Educat. lib. in fin.

Danda est opera ut, qui voluptatibus nimis deditı sunt, & reprehensionibus minus obtemperantes, matrimonio devinciantur, quod tutissimum juventutis vinculum est.

Het Vee, dat lange gesloten of gebonden heeft gestaen, plach vry wat onbesuysder henen te loopen als andere, 't welck de vryheyt gewoon is. 't Gaet veeltijdts soo met de jonge luyden, de welcke soo haest zy haer handt de plack onttogen hebben, gemeenlijck terstont in alle wulpsheyt uytbersten.

Een Ionck gesel los van den dwang,
Rijt, jaeght, en vlieght, en gaet zijn gang;
Licht om verleyden, stuer en quaet,
Op elck die hem ten besten raet.
In nutte dingen gantsch onvroet,
Opsnapper van zijns vaders goet.
Gantsch moedigh, vol van sotte waen,
Vol lusten, die terstont vergaen.

De sulcke tijdelijck ten houwelijck te besteden, en (soo men seyt) een block aen 't been te doen, is den raet van sommige, maer sulcks en geluckt niet altijdt ten besten. 't Waer daerom te wenschen dat de Jonckheyt, nu zijnde uytten dwanck der scholen, de Reden voor haer Schoolvrou woude aennemen; want gelijk Seneca seyt:

Die meest mach doen zijn eygen zin,
Die dient hem meest te binden in.

Terent. Adelph. *Uxorem duxi, libertatem perdidi.*

Op eene stont, komt straf, en sond',

Soo haest de snoode rat het speck heeft aengegrepen,
Soo sluyt haer oock de val, daer staetse dan benepen;
Wat is nu van den roof? want met de valle sloegh,
Soo was dat haer de schrick door al de leden joegh,
't Is niet genoegh geseyt, na sonden komen plagen;
Een booswicht lijdt terstont, en voelt gewisse slagen;
Want op den eygen stont dat hy de sonden doet,
Soo komt 'er met 'er daet een beul in sijn gemoet.

Pœna, comes sceleris.

Ah quoties falsæ nos ludit imaginis error!
Mus sibi dum fingit prandia, carcer adest.
Et vorat, & capitur; nec erit mihi dicere promptum,
Quid prius eveniat num sapor, anne dolor.
Mus peccator homo est; quisquis mala gaudia carpit
Corpore, quod pectus mordeat, intus habet.
Pœna voluptatis comes est dolor ipsa voluptas;
Impurus nunquam gaudia pura tulit.

Proverb. 11. 2. *L'orgueil est il venu? aussi est venue l'ignominie.*

Si tost que la Soury ronger le lard s'avance,
La voilà prinse au corps, tour à la mesme instance.
Le creve-cœur est prest à l'homme qui faict mal:
La peine & le peché marchent d'un pas esgal.

POENA, COMES SCELERIS.

Omnes, quas mundus propinat, voluptates apibus non dissimiles esse, non immeritò dixerim, fronte blandiuntur, postica pungunt, de sese judicent alii, ad me quod attinet, non memini quidquam mihi unquam accidisse, cui voluptatis nomen merito tribuendum censeam. Unicus sanè dolor corpus magis afficit, quàm voluptates mille. Quid mirum? semper aliquis dolor voluptati, dolori nulla voluptas inest. Nullum mortalibus gaudium purum est. Id si verum in doloribus hisce temporalibus ac momentaneis, quanto magis id locum obtinebit in æternis. Hæc si vera, cum particula aliqua corporis affligitur, quanto veriora si corpus universum: si dolor unius articuli, ut puta dentis, intolerabilis non nemini videatur, quid de exquisito animæ simul ac corporis supplicio cogitandum est? statuamus igitur nullam hic voluptatem puram esse, vel si uspiam aliqua; certè, nisi in conscientiæ puritate, non inveniri; nam quemadmodum corpus voluptatum capax non est, nisi benè temperatum, ita nec animus, nisi conscientia ritè purgata.

Genes. 2. 17.

De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

Proverb. 11. 21.

De main en main le meschant ne demeurera point impuni.

't En is niet ongerijmt de wereldtsche wellusten met de byen te vergelijcken, alsoo de selve beyde de soetigheyt in de mont, de bitsicheyt en bitterheyt in den steert dragen. Yder oordeele van sich selven; wat my belangt, ick derf seggen dat my noyt iet bejegent is, dat te rechte de naem van wellust mochte gegeven werden. Een eenige droefheyt gaet ons veel dieper in, als duysenderley genuchten. Is 't wonder? daer en is geen vreught, die niet altijdts wat onsoets ontrent haer en heeft: weedom daer en tegens en heeft nimmermeer een soete beet, maer is over al haer selfs ghelijck. Het welcke indien plaetse heeft in tijdelijcke pijne; wat sal 't zijn, daer het geheele lichaem te lijden sal hebben? Indien de pijne van een tant, ofte ander kleyn lit, onlijdelijck wert geacht, wat sal 't sijn daer lijf en ziele gesamentlijk in de uyterste weedom sullen liggen? daer en is dan hier geen blijschap te verwachten, die recht suyver en onvermenght is; ten ware in een oprecht gesuyvert gemoet: want, gelijck een onguer en ongesont lichaem niet bequaem en is om wellust te plegen, en in de selve smaeck te vinden, soo mede in ons gemoet, indien het niet gesuyvert en zy van doodelijcke wercken.

XIII.

Van roock werd' ick gevoet.

MEn hout dat Venus kint meynt handel aen te grijpẽ,
Het veylt tabak te koop, en menig hondert pijpen.
Roock is sijn kramery, roock is sijn beste vont,
Roock schiet hem uyt de neus, roock berst hem uyt de mont;
Rook sweeft hem om het oogh, soo datse beyde weenen,
En noch is't al vermaeck, gelijck de vryers meenen;
Roock is sijn gantsche rijck, roock is sijn beste goet
't Is roock, 't is enckel roock, al wat den minnaer voet.

Fumos vendit Amor.

AErio de rore trahunt alimenta cicadæ,
Futilis aura tibi dat, salamandra, cibum.
Nautica plebs avido tabaci bibit ore vaporem,
Nostra, levi fumo, pectora nutrit amor.
Mira puer Veneris vasto promittit hiatu:
At si perspicias singula, fumus erit:
Fumus amans, & fumus amor, mens fumus amicæ est,
Et speciem fumi, quidquid amamus, habet.

Amant ton heur, n'est que vapeur.

AL'amoureux esprit la grace de sa dame
Rapporte sa vigeur, faict revenir son ame;
Des dames la faveur n'est que fumée & vent,
De rien, que des vapeurs, se doncq nourrit l'amant.

Fy! die roock eet, en beter weet.

DE salamander leeft alleen uyt schrale winden,
De krekel weet haer aes ontrent den dauw te vindẽ.
Matroos gebruykt taback, die licht daer henen schiet;
Maer die in hoven leeft eet roock en anders niet.
Wat is doch hoofsche gunst? een wasem haest verdwenen,
Sy rijst gelijck een damp, en gaet dan weder henen
Als iet dat noyt en was. Gesellen, zijdy wijs,
Laet Princen haren roock, en eet gemeene spijs.

Aula vapor levis est, fumi venduntur in aulâ.

STellio semper hians ventis nutritur, & aurâ;
Colligit è liquido rore cicada cibum.
Ore trahit fumum tabaci, quem naribus efflat,
Nauta, procellosum dum mare linte secat.
Aula vapore suis alimenta clientibus affert:
O miseros! procerum futilis umbra, favor.
Aula vale, mihi caula placet, nemorumque recessus;
Cultor ego hîc sanctæ rusticitatis ero.

Mieux mestier, qu'Esprevier.

LE matelot est gay, quand du tabacq peut prendre;
Et le fumeux broillard attire jusqu au cœur:
De l'air se resiouit & paist la salamandre,
Pour tous le courtisan ne vit que de vapeur.

Circer. pro M. Cœl.
Amores & delitiæ maturè, & celeriter deflorescunt.
Daniel Heynf.
Omnia speramus, promissaque vana fovemus
Molliter: & faciles ad nova vota sumus.
Interea totum paupertas possidet ævum,
Cæcaque volvendo somnia, vita perit.

Fumus, quem excitant ii qui hyoſcyamo Peruviano (tabacum vocant) utuntur, gyris tortuoſis in aërem emiſſus, ſpectanti ut magnum ac delectabile aliquid primò quidem in oculos incurrit, mox tamen propius aſtanti fœdum odorem incutit, lachrymas excutit. Hoc aulicæ vitæ artibus non ineptè fortaſſe aliquis per ſimilitudinem applicet; in quâ multa ſpecie amica & magnifica, re non futilia modò, ſed noxia interveniunt. Sæpe ibi aliquis palam laudatus (quo incautior decipiatur) ſecretis criminationibus infamis, licet omnia caveat, tamen per ornamenta ferietur, inquit Tacitus, artium aulicarum minimè ignarus. Enixè leporem à vulpeculâ coram leone laudatum, referunt fabulæ, ſed à teneris ac lautis ipſius carnibus, quæ præconia trepido animali mox in perniciem ceſſero. Talis

Fraus ſublimi
Regnat in aulâ.

Benè ergo

Seneca Thyeſt.

Stet quicunque volet
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis ſaturet quies,
Obſcuro poſitus loco
Leni perfruar otio,
Nullis nota quiritibus
Ætas per tacitum fluat.

Lipſ. lib. 2 Civil. doct. ex Tacit. 3 Annal.

Ancipitem omnem potentiam in aulâ eſſe, multi ibi ſpeciem magis in amicitiâ Principis, quàm vim retinent.

Den damp, die de meeſter-tabackblaſers met door den anderen ſpelende ſwieren in de lucht weten uyt te waſemen, ſchijnt aen de omſtanders voor 't eerſte vry iet ſonderlings en vermakelijck te weſen; maer kort daer nae drijft deſelve een ſtanck in de neus, en tranen uyt den oogen. Dit ſoude miſſchien niet qualijcken paſſen op ſoodanige hooffsche ſtreken, die nu en dan in den ſchijn wel ſo wat aenſienlijck, en oock vriendelick haer laten aenſien; doch eyndelick in der daet niet alleen ijck ydel en beuſelachtigh, maer oock gantſch ſchadelijck werden bevonden. In de Hoven (ſeydt 'er een geſlepen Hovelingh) werdt men dickwils (om te beter opden thuyn geleydt te werden) in 't openbaer ten hooghſten gepreſen, en middeler tijdt op het vinnighſte in 't heymelijck bedragen, en vermaeckt: in voegen dat men, hoe nauw men oock op ſijn ſtuck letten mach, eyndelijck evenwel ſelfs met ſchijn van vereeringe, deerlijck werdt mishandelt. Den Vos placht den Haes in 't byweſen van de Leeuw wel ſomwijlen ſeer te prijſen, maer dien lof wiert daer op alleenlijck genomen, dat den Haes kort en ſmakelijck van vleeſch was. Hoe den armen Haes ſoodanigh prijſen bekomen kan, is by yder een lichtelijck te dencken.

Dat zijn ſtreken, dat zijn rancken,
Die in Princen hoven wancken.

---

1 Timoth. 6. 8. *Koſt en kleederen hebbende, wy ſullen ons daer mede laten genoegen.*

Al heeft matroos alleen een pijp taback gedroncken,
Hy krijgt een vrolijk hert al waer hem wijn geſchoncken;
De krekel eet den dau, de ſalamander wint;
'tIs vreemt waer menigh dier ſijn dranck en eten vint.
Wil iemant met beſcheyt de reden plaetſe geven,
Men hoeft geen groote koſt, om wel te mogen leven,
Ghy daerom wie je zijt, die wenſt te ſijn geruſt,
En eyſt geen meerder goet, maer bidt om minder luſt.

Sapientis facilis victus.

Nautica plebs titubat, credas mera vina bibiſſe;
Quodque bibit, tabaci nil niſi fumus erat.
Stellio ſe ventis, ſe rore cicada ſaginat;
Nec minus in ſilvis hic ſalit, illa canit.
Quam modico contenta cibo mens æqua quieſcit!
Rapa triumphales pavet aduſta viros.
Non augenda tibi res, ſed minuenda cupido eſt:
Delitiis animum ſi ſaturare velis.

Cœur content, grand' talent.

Le Matelot eſt gay beuvant de la fumée,
La ſauterelle au bois ſe paiſt de la roſée,
Ton cœur, ton foible corps ſera toſt aſſouvi,
Les des reglés deſirs ſi tu mets en oubli.

NATURA PAUCIS CONTENTA.

Sæpe, ut ſtupendum divinæ providentiæ opus, tacitus mecum miratus ſum diverſum alimentorum rationem, quam Deus, pro re natâ, mortalibus diſpenſat. Non rarò operi ruſtico aut mechanico intentum aliquem, non minori delectatione quam ſtupore, intuitus ſum atrum panem cum additamento vilis alicujus obſonii vorantem, tantamque, imo longe majorem, non dico voluptatem inde percipere, verum etiam multo validiorem à frugali iſto prandio conſurgere, atque inflatus aliquis, & ſe vix capiens vente, ab innumeris gulæ irritamentis redire ſolet. Nonne indies videmus tenuiorum liberos contra injuriam aëris ſatis malè inſtructos, parco inſuper victu nutritos, pingues eſſe ac nitidos? Lautiorum contrà filios molliter, & cum curâ, habitos, dubiæ plerumque valetudinis, cùm medicorum pharmacis indies conflictari? Hæc contemplatus, quis non exclamet, non pane, ſed Dei potentiâ vivere hominem? & propterea ſuperfluum eſſe, tanto apparatu corpuſculum hoc ſaginare, cui enim id bono, niſi ut mox vermes pinguiori eſcâ paſcamus?

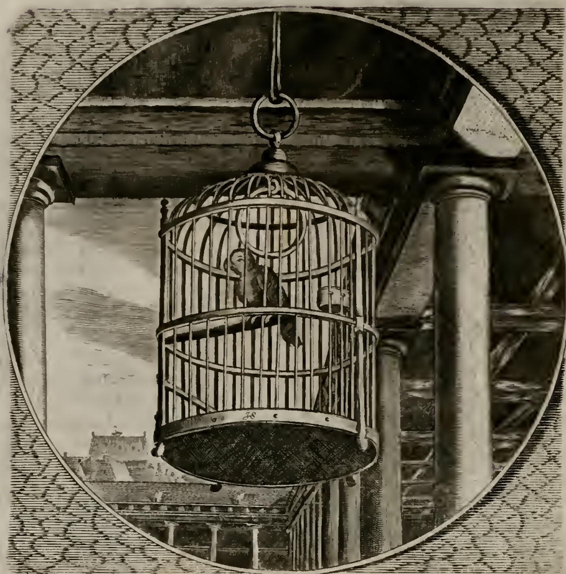
Bern. de Conſ.

Si, quod naturæ ſatis eſt, replere indigentiam velis, nihil eſt quod fortunæ affluentiam petas: paucis minimiſque natura contenta eſt, cujus ſatietatem, ſi ſuperfluis velis urgere, aut injucundum quod infuderis, fiet, aut noxium.

Ick hebbe menichmael, als een ſonderlingh werck van Godes goedicheyt, in mijn ſelfs overleydt de byſondere maniere van voetſel, die des ſelfs milde hant, yder na ſijn gelegentheydt, beſcheydelijck uytdeelt. Wie en ſiet 'er niet met een verwonderende vermakelijckheydt hier een Landtman van ſijn ploegh, daer een ambachtsman van ſijn handtwerck aflaten, en een ſtuck kaſenbroot, ofte andere ſlechte ſpijſe in de hant nemen, en daer van, niet alleenlijck ſoo meugelijck eten, als of den ſmaeck van alle leckernye daer in verborgen lage; maer ſelfs veel beter ghehart daer van opſtaen, als deſe, die van alle koſtelijcke ſpijſe de volheyt voor hun hebbende gehadt, door het opſpannen van haren buyck, beyde kelder en ſpinde haer ampt ſchijnen ontnomen te hebben. Wie en ſiet 'er niet, met gelijcke bedenkinge, der ſchameler luyden kinderkens dunnekens gekleet, met harde koſt geſpijſt, rondom een kouden heert genoechlicken ſpelen, ofte vet en wel gedaen daer henen ſpringen, daer middeler-tijdt de kinderen van de rijcke luyden, met groote koſt en ſorge ſachjes en wermkens opgetogen, als ondergeblevene quele balcxkens deerlijck op den hals werden heen gedragen? Moeten wy, dit ſiende, met vollen monde niet ſeggen, dat den menſche alleen uyt den broode niet en leeft, maer uyt, en van de rijcke hant Godes? en 't ſelve alſoo zijnde, waerom ſoo ſeer op den mont gepaſt, anders dan om de wormen een vetter aes voor te leggen? De bedenckinge des doodts, gelijckſe andere gebreken inbindt, ſoo kanſe oock ſtichtelijck gebruyckt werden tot betoominge vande gulſicheyt.

Prov. 27. 7. *A l'ame qui a faim, toute choſe amere eſt douce.*

XIV.

Bly, door ſlaverny.

DOen ick mijn eygen was, en mocht alomme ſweven,
Doen leyd' ik even ſtaegh een ſtil, en droevig leven;
Maer na dat my de Min bracht in den ſoeten dwang,
Doen wierd mijn tonge los, en maeckte bly geſang:
Ick lach, ick raes ick ſpeel, en ſchoon ick ſta geſloten,
Geen tijt heeft my verveelt, geen ding heeft my verdro-
O ſoete ſlaverny, en aengenaem gewelt! (ten;
Het is een minnaer vreught, dat ander lieden quelt.

Amiſſa libertate lætior.

OMnibus angores, uni mihi gaudia portat
Carcere ſecludi, ſervitiumque pati:
Tunc, cum liber eram, ſolâ ſpaciabar in umbra,
Mæſtus, inops, tacitus, nec vigor ullus erat.
Ex quo dîa Venus me carcere clauſit amoris,
Ex illo lepidâ garrulitate loquor:
Nunc cano, nunc vocum non eſt ſimulantior alter:
Quo mihi libertas? Sors mea ferre jugum.

Priſon gaillard m'a faict.

I'Eſtois muet au bois, mais priſonier en cage
Je rie, & fais des chants, je parle doux langage.
Chacun, fils de Venus, qui porte au cœur ton dard
Eſt morne en liberté, & en priſon gaillard.

Geneſ. 29. 20.
Servivit ergo Iacob pro Rachael ſeptem annis, & videbantur illi pauci dies, præ amoris magnitudine.

Dwanck, leert ſanck.

INdien de Papegay waer in het wout gebleven,
Sy hadde daer geleyt een woeſt en beeſtigh leven;
Maer nu ſy door bedwang by menſchen is geleert,
Soo komt 'et datſe ſpreeckt, en in het hof verkeert.
Is iemant oyt geſint om eere na te jagen,
Hy moet van eerſten af, hy moet gewilligh dragen
Al wat de tucht gebiet. Bedwang ontrent de jeught
Wort eere met 'er tijdt, en niet als enckel vreught.

Magiſtra virtutis, diſciplina.

SI foret in ſilvis per devia rura vagatus,
Nec caveâ viridis clauſſa fuiſſet avis;
Non, regum conviva dapes, non ore falernum
Guſtet, & aurato non recubet thalamo:
Nec lepidos daret ore ſonos, nec amabile murmur,
Nec domino poſſet dicere, Cæſar ave.
Fræna det ingenio, juvenilibus imperet annis,
Optati ingreditur quiſquis honoris iter.

Peur, grand inventeur.

SI j'euſſe mon plaiſir ſuivy au verd bocage,
Ma langue n'eut jamais parlé humain langage,
Me voila bien appris par ſupporter tourment;
Sans eſtre aſſoubjecty nul ne devient ſçavant.

Bill. Anthol. Sacr.
Abſque jugo poſita eſt ditionis amica voluntas,
Qui viget affectu, non gemit imperio.

QUÆ

Nullus equus rectè sessori paret, nisi arte domitus; nullum ingenium non ferox, nisi probâ educatione, & præceptis cicuretur. Qui assiduè in rebus prosperis ac lætis versati sunt, eos vix sapere prudentiores censent; quos verò sors adversa aliquoties exercuit, magis ad prudentiam ac cautionem compositi putantur. Nec immeritò; ut enim aspectus à circumfuso aëre lumen accipit, sic animus ab imminentibus calamitatibus. Cum Romanis, inquit Hannibal, bonis malisque meis bellare didici. Mihi, clamat Mithridates, Fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi. Ad omnia necessitas naturam instruit: illa simias decore saltare, Elephantes doctè digladiari picas ac psittacos distinctè loqui docet. Quid multa? res dura bestias ad actiones humanas, homines ad divinas erigit.

Op het selve beelt een andere sin.

De wilde Papegay eerst in het wout gevangen,
Wil enckel uyt de koy, en door de sporten prangen,
Maer alsse geenen troost in dit gewelt en siet,
Soo steltse zich gerust, en singht een geestigh liet.
Wanneer der eenigh mensch met druck is overladen,
Ick weet hem groot behulp tot alle groote quaden;
Want; als de gantsche ziel met plagen is vervult,
Daer is geen beter ding, als lijden met gedult.

Capta recens laqueis, & vimine clausa palustri,
Carceris impatiens se quoque lædit avis;
At cum nullo fugæ ratio, nec abire potestas,
In medio tandem carcere dulce canit:
Scilicet ærumnis patientia sola medetur,
Non aliâ melius pellitur arte dolor.
Vincula dura magis luctantia crura fatigant,
At tandem leve fit, quod bene fertur onus.

Horat. in. Art. Poët.

Qui studet optatam cursu contingere metam
Multa tulit fecitque puer sudavit, & alsit,
Abstinuit Venere & Baccho. Qui Pythia cantat
Tibicen didicit prius extimuitque magistrum.

Bernhard. Epist. 113.

O Quàm compositum reddit omnem corporis statum, nec non & mentis habitum disciplina! Cervicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, frænat gulam, sedat iram, format incessum.

Rom. 6. 20. 22.

Dienstknecht der gerechtigheydt is vry van sonde.

Al vloogh ick in het wout, al sat ick daer verborgen,
Noch leefd' ick evenwel in veelderhande sorgen,
Het ruyschen van een riet, het drillen van een blat,
Dat bracht my in den schrick van ik en weet niet wat:
Nu ben ick (naer het schijnt, en sooje meent) gevangen;
Maer vrient, het is gemist; 'k en hebbe geen verlanghen
Te wesen dat ick was. Een harde slaverny
Die maeckt oock in den dwang een reyne ziele vry.

Bonorum servitus, libertas.

Ad strepitum folii, trepidum me sylva videbat;
Ne caperer, timido pectore semper eram:
Carcere nunc claudor, sed an hoc sit carcere claudi?
Ianua sæpe patet, nec juvat ire foras.
Vincla placent, mihi dulce jugum, mihi carcer amœnus:
Ah! dum vita foret libera servus eram.
Libertas servire Deo est, huic subdere discat,
Qui sibi servari libera colla velit.

A Dieu servir, est regner.

Bien que je sois captif, si ne suis miserable;
J'ay pris congé des boix, prison m'est agreable:
Sauvage vie à Dieu, tu n'as felicité:
S'assujettir à Dieu, est vraye liberté.

BONORUM SERVITUS LIBERTAS EST.

Si quis mundi voluptatibus etiamnum immersus, fidelium mores ac tetricam (ut videtur) vivendi rationem inspiciat; nil præter ærumnas, dolores, ac veluti ergastuli angustias, meramque captivitatem eam esse facile pronuntiabit. Quippe, ex sese conjecturam faciens, nil nisi quod oculis, quod auribus, ac abdomini blandiatur, in bonis habendum putat. Aliter censet animus verè pius; & enim ex dolore gaudium, ex fletu plausus, ex captivitate libertas, tanquam è limpido fonte, scaturire videtur: Ille in quâvis conditione servitii, liber est (inquit Ambrosius) qui amore non capitur, metu criminis non obligatur, quem non terrent præsentia, qui securus exspectat futura. Servit contrà, quicunque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mærore dejicitur. Omnis passio servilis est.

2 Cor. 3. 17. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.*

August. in Johan. *Vis ut serviat caro animæ tuæ: Deo serviat anima tua: debes regi ut possis regere.*

Ecclesiastiq. 6. 24.

Mon enfant escoute, reçoi mon propos & ne refuse point mon conseil.

25. *Mets tes pieds dedans ses ceps, & ton col dedans son carquant.*

30. *Et ses ceps te seront comme une place forte, & ses carquants pour accoustremens honorables.*

Iemant in de wellusten des wereldts verwerret zijnde, die sijn oogen slaet op het doen van de Godtsalige; en haer strenge maniere van leven (so hy meynt) insiet, laet hem duncken dat 'et al ongeval, druck en herten-leet wesen moet, daer in dese luyden haren tijt besteden: ja dat de selve als in eeuwighe ghevanckenisse gehouden zijn. Want, nae sijn eygen herte oordeelende, meynt dat 'er niet vermaeckelijcx en kan gevonden werden, dan dat de oogen, ooren, en den buyck aengenaem is, en wel bevalt. Een Godtsalige ziele gevoelt hier van geheel anders, want die weet blijdtschap uyt droefheydt, hertenlust uyt weedom, vermaeckelijckheyt uyt tranen, en vrydom uyt slavernye te trecken. Den desen, seyt Ambrosius, is vry, oock in alderley manieren van dienstbaerheyt, die met geen malle liefde beseten en is, die met den bant van gierigheydt niet gebonden en is, die door vreese van sijn quade daet, t'elcken niet weghgeruckt en werdt, dien het jegenwoordige niet en verschrickt, het toekomende niet bevreest en maeckt. Hy is daerentegens een rechte slaef, die door vreese ontset werdt, die door wellusten vervoert werdt, die door begeerlijckheden herwaerts en derwaerts getogen werdt, die of door gramschap werdt verbittert, of door droefheyt wert nedergedreven. In 't kort, elcke quade genegentheydt, is als een nieuwe slavernye.

XV.

Mijn last is aen my vast.

SOeckt iemant los te zijn van alle minne-banden,
Soo laet de vrijster daer, en trekt in vreemde landen
Roept Naso tot de jeught; maer na dat ick het vind,
De raet die Naso geeft, en is maer enckel wind:
Ick hebbe verr' gesëylt, ick hebbe veel gereden,
En siet! het oude pack dat kleeft my aen de leden;
Dat draegh ick op den bergh, dat vind ick in het dal,
,, Ach! wat in't herte woont dat voert men over al.

Fugiendo, non effugit.

NAso viam docuit longos mollire furores,
A patria, ut valeas, inquit, Amator abi,
Iussa secutus eram, memini, tua doctor Amoris,
Hoc quoque sustinui dicere, Phylli vale.
Iamque feror; juga montis equo, mare puppe pererro:
Me tamen impositum, me tamen urget onus.
Non animum fugiens, cœlum modo mutat, Amator.
Quo fugis? heu! tecum, dum fugis, ibit Amor.

Fuir ne sert.

SOit que je cours aux champs, ou dans la mer me baigne,
Par tout, où que je vais, mon mal las! m'accompaigne,
Que fais-je pauvre Amant? je porte mon malheur,
Je change de païs, gardent le mesme cœur.

Propert. lib. 1. el. 30.

QUo fugis ah demens? nulla est fuga, tu licet usque
Ad Tanaim fugias, usque sequetur Amor.
Instat semper Amor, supra caput, instat amanti;
Et gravis ipse super libera colla sedet.

Als ick spring, soo waeght 'et al.

DE Schiltpad draegt haer huys geduerig op de leden,
Sy gaet als sonder sorgh, en sachtjens henen treden,
Men vintse menighmael van alle noot bevrijt,
Al gaet de vos sijn hol, de beer sijn leger quijt;
Wie in sijn boesem draeght, sijn gelt, en beste panden,
Sijn winkel, sijn beslagh, sijn vette koren-landen,
Die heeft een seker erf, en wandelt onbevreest;
,, Waer is doch iemant arm die rijck is in den geest?

Omnia mea mecum.

OMnia qui secum portat sua, non vada salso
Horreat in fluctu, non freta vasta tremat;
Non tristi miser ore domus, molesque relictas
Respiciat, parvâ dum rate vectus abit:
Ingruat ense latro, grassentur ad ostia fures,
Aut canit, aut placido membra sopore levat.
O secura quies! ô paupertatis amicæ
Commoda! fælices qui tua dona colunt.

Seurement va, qui rien n'a.

TOut ce que m'appartient tousjours chez moy je por-(te,
O joye, & ô bonheur de non vulgaire sorte!
Ce que le monde fuit, c'est ma felicité?
O quel plaisir comprend un' docte pauvreté.

S. Gelais.

AVant sera la grande mer sans onde,
Sans fruict la terre, & le ciel sans clarté,
Que mon esprit n'aime mieux en ce monde,
D'estre à vous serf, qu'à autre en liberté.

Miles non timet, inquit Lampridius, nisi vestitus, calceatus, armatus, & habens aliquid in zonulà; contrà
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Sollicitum reddunt hominem divitiæ, non aliâ de causâ, quàm quod eripi, & ab eo auferri possunt. Separabile utique fluxumque ac mobile est, quidquid externum est. Opes aliis donari, honores in alios transferri, nobilitas ad hæredes transmitti potest; Virtutem verò ac doctrinam affixam adeò & infixam homini scimus, ut ab eo nullo modo avelli aut separari possit. Statuamus ergo, cum sapientibus, omne id quod aut datum nobis, aut in nos translatum, aut ad nos transmissum est, proprium nobis ac verum bonum non esse. Dicamusque cum Cicer. contentum rebus suis esse, certissimas esse divitias. Etenim si isti callidi rerum æstimatores prata ac areas quasdam magni æstimant, quod ei generi possessionum minimè quasi noceri possit: Quanti est æstimanda virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest, neque naufragio, neque incendio amittitur, nec tempestatum, nec temporis permutatione mutatur? quâ præditi qui sunt, soli sunt divites; soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas.

Laërt. *Monebat Anthistenes ea paranda bona quæ cum naufragio enatent.*

Sen. de Tranq. *Aut ego fallor, aut regnum est inter avaros, circumscriptores, latrones, plagiores, unum esse cui noceri, cui eripi nihil possit. Habiliora sunt corpora pusilla quæ in arma sua contrahi possunt, quàm quæ superfunduntur, & undique magnitudo sua vulneribus objecit.*

De landtsknecht en vreest niet dan als hy wel gedost is, seydt Lampridius; en in tegendeel van dien, gelijck den Poëet seydt:

Die kruys noch munt heeft in sijn tas,
Past op de stroopers niet een bras:
Want hy, wiens teer-gelt is een niet,
Betaelt den roover met een liet.

Den rijckdom maeckt den mensch bevreest, uyt gheen andere redenen, dan overmits de selve hem kan afgenomen werden. Al wat van ons afgesondert en verscheyden is, wert haest en licht verganckelijck. Adel wert de nakomelingen nagelaten. Rijckdom kan andere gegeven werden: eere verwandelt op andere by opdracht. Maer deught en wetenschap zijn aen den mensche soo vast gehecht, datse van hem in geenderley manieren en zijn af te sonderen. Laet ons dan met de verstandige besluyten, dat alles wat ons of gegeven, of opgedragen, ofte wel nagelaten kan werden, ons eygen en ware goet niet en zy: laet ons trachten sodanigen goedt na te jagen, dat uyt brandt en schipbreucke met ons kan ontvluchten.

Johan. 8. 34. *Die sonde doet, is der sonden dienaer.*

WAer heen ellendig dier? ey! wilt u gangen staken,
Het is om niet gepoogt, door vluchten los te rakē;
Gaet aen het open strant, of in het dichte wout,
Het kleeft u aen het lijf, dat u gevangen houdt.
Is iemandt overstolpt met ongesonde lusten,
Die torst een stage last, waer sal hy konnen rusten?
Al rotst hy om het lant en hier, en weder daer,
Sijn pack dat blijft hem by, en weegt hem even swaer.

Impius & in libertate servus est.

IMpia quæ proprio mens pondere pressa laboras,
Quo fugis? in nulla pes tibi fixus humo.
Nil fuga profuerit, nam quod fugis, instat eunti:
Impia perpetuus mens sibi carcer adest.
Cui corpus, cui corda regit malesuada cupido,
Colla licet jactet libera, servus erit.
Nil juvat, heu! latebras animo quæsisse nocenti,
Hunc, licet effugiat carcere, carcer habet.

Qui mal vit, son mal le suit.

VA t'en, où tu voudras; ce nonobstant sans cesse
Ta charge te poursuit, & ton fardeau te presse.
Cœur plein d'impieté: encores que tes pas
Sont pleins de liberté, esclave tu seras.

IMPIUS ET IN LIBERTATE SERVUS EST.

SErvus sagitta saucius citato quidem cursu huc illuc vagatur, ac nemora
Hæret lateri lethalis arundo.
Solent mercatores, rebus pessumeuntibus, rationum libros plerumque seponere, omniaque removere quæ æris alieni moles ipsis refricant; Sed nec minus mentem excitam curæ agitant. Vidi aliquando graviter saucios, qui chirurgum tamen admittere recusarent, ne scilicet vulnus tentaret, ac inspiceret; cum undaret intereat omni ex parte cruor. Multi quidem conscientiam vino immergere, jocis fallere, vel peregrinando excutere tentavêre. Frustra. Ut enim is, qui spinas habet in pedibus, ubique spinas calcat; ita isti animum noxium ac inquietum secum circumferunt, eumque differunt quidem, non tamen auferunt. Umbra corpus, peccata animum sequuntur, inquit Basil. & manifestas facinorum repræsentant imagines. Quid agitis miseri? ægra mens curanda, non occultanda est.

Augustin. lib.... de Civit. Dei: *Bonus, etiamsi serviat, liber est. Malus etiamsi regnet, servus est: nec unius hominis, sed quod gravius est, tot dominorum quot vitiorum.*

Hieron. Epist. ad Simpl.

Stulto imperare servitus est: &, quod pejus est, quo paucioribus præsit, pluribus dominis & gravioribus servit. Servit enim propriis passionibus, servit suis cupiditatibus, quarum dominatio nec nocte, nec die, fugari potest; quia intra se dominos habet, intra se servitium patitur intolerabile.

EEn Hinde met een pijl geraeckt,
Waer datse loopt, hoe dats'et maeckt,
Hoe datse rent door berghen dal,
Eylaes! 't en baet haer niet met al:
De schicht die haer aendoet de smert,
Blijft vast gehecht dicht onder 't hert.

Veel koopluyden, welcker saken qualijck staen, schicken wel hun boecken aen d'een zijde, om daer in haren soberen staet niet te sien, maer wat baet 'et? sy weten 't al van buyten, en dragen den hertzeer alreede in haren boesem. Sommige zijn gequetst, en weten 't wel, nochtans (door, ick en weet niet wat, kleynhertigheydt) en willen sy geen wondemeester ontrent haer lijden, konnen oock niet verdragen dat haer wonde getent werde, om (quansuys) niet te weten hoe diep die zy, en ondertusschen loopt haer bloet daer henen. Even soo is 't gestelt met een quade gewisse, men wiltse verbergen, maer men en kan niet. Veel zijnder die met herwaerts en derwaerts te reysen, met gaen en keeren, met vrolijck gheselschap te gebruycken, die soecken als af te slyten, immers in slaep te wiegen, ofte wel in de wijn als te verdrencken; maer och armen! te vergeefs; het gene dat hun quelt, is te diep in hun geplaetst. Die doornen in sijn voeten heeft, waer hy oock gaet, hy treet 'er op, en gevoelt over al de pijne. De schaduwe volght het lichaem, de sonde het ghemoet, seyt den oudtvader Basilius, de gewisse doet een yder sien een afbeeldt van 't gene hy bedreven heeft. Wat soeckt men doch een sondigh gemoedt hier of daer te verbergen? en (soo men seydt) achter stoelen en bancken te steken? Een ongesonde ziele dient genesen, en niet versteken te zijn.

XVI.

Oock brant in zee.

WAt seylt men over zee in alle vreemde landen?
Het vier het minne-vier kan in het water branden:
De groote zee-lamprey * en houdt geen vaste ree,
En lijt noch echter brant te midden in de zee.
Waer sal een vryer heen? waer sal een minnaer varen?
Hoe? is niet Venus selfs gesproten uyt de baren?
Besiet het gantsche diep, het krielt van haren brandt,
De zee heeft oock haer vier; 't is Venus vaderlandt.

Liefde is luy.

HOe dus weetgierigh hert! uw' eertijts lieve boecken
Zijn nu verrot, vermot, en in het stof te soecken.
Gy waert, na mijn onthoudt, wel eer een dapper man,
Nu sitje maer en dut: wat is 'er d'oorsaeck van?
Ha'k sie nu watter schort: Murena ging doorgronden,
De diepten van der zee, nu leyt hy vast gebonden
Getroffen van de son. Wien liefdes fackel brant
Die leyt van stonden aen de boecken uyter hant.

** Desen visch wort in 't Latijn Murena genaemt, en wort gevonden ontrent Sicilien, de welcke, te lange boven water met den rugge zwemmende, wert door de hitte der Sonne soo gedrooght, datse niet weder onder het Water kan nedersincken.*

Et in æquore flamma est.

DUm natat, & Siculis Murena† vagatur in undis,
In medio Phœbi tangitur igne freto.
Vidi ego, qui fugeret trans æquora fulmen Amoris
Igne vel in medio non caruisse mari.
Vidi ego, quem flammis Cytherea recentibus ussit,
A patria celeri dum ratè vectus abit.
Ah! furit, & gelidis ardet delphinus in undis:
Orta mari Venus est: hic quoque regnat Amor.

Colit otia saucius igni.

MAgne natator ubi es? tu regna per invia ponti,
Perque sinus vitrei marmoris ire soles:
Nosse labor fuerat delphinas, & horrida cete,
Quidquid & in vasto gurgite Doris alit:
Nunc sine mente jaces, nunc pectora sole perustus
Non potes à radiis solis abire domum.
Si quis amore calet, consueta negocia cessant;
Cedit Acidaliæ Castalis unda faci.

† Murena piscis in mari Siculo, secundum Martial. non valet exustam mergere sole cutem.

Et mesme l'eau a son flambeau.

QUe sert au pauvre amant de tracasser le monde,
Puis qu'on se sent brusler au plus profond de l'onde?
Murene rien ne faict que par la mer flotter,
Si est-ce qu'on la voit ce non obstant brusler.

D'Amour captif, devient oisif.

MOy, qui soulois souvent passer la mer à nage,
Ne fais rien maintenant, qu'à mon soleil homage.
L'amour est un tiran; il veut le cœur entier,
Par là tout amoureux oublie son mestier.

Lucret. lib. 1. *ALma Venus, cœli subter labentia signa,*
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis;
Denique per maria, ac *montes* fluviosque rapaces,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem, Efficis, &c.
Alciat. de Amore loquens:
Scilicet ut terræ jura det atque mari.

Sapientes etiam de amore loquuntur, scribunt, judicant. Neque spes, neque cura (ait Xenophon) reperiri alia jucundior facilè potest, quàm amoris occupatio, nec invenire supplicium gravius in proclivi est, quàm, si rerum expediendarum curâ quis ab amoribus suis arceatur. Ita me Deus amet! eos qui æstro hoc perciti sunt, loton gustasse dixeris, ita amoribus suis, tanquam scopulis sirenum affixi, spartam, quam nacti, prorsus deserunt. Protinus ut in gremio Dalidæ quiescit Samson, feriantur Philistæi: ut Iudithæ blanditur Holophernes, non oppugnatur Betulia. Dum Thamaræ insidiatur Ammon, in lectulo est. Tarquinius, ut Lucretiâ potiatur, castris excedit: Antonius ut Cleopatram salutet, tribunal deserit. Graphicè omnia in Didone expressit Virgilius,

—— Qualis conjecta cerva sagitta,
Quam procul incautam nemora inter cressia fixit,
Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
Nescius; illa fuga silvas saltusque pererrat
Dictæos, hæret lateri læthalis arundo.

Quid plura? cui amore calet pectus, frigent cætera.

Virgil. *Non ceptæ assurgunt turres, non arma juventus*
Exercet, portusque aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes æquataque mœnia cœlo.

Daer en is (seydt Xenophon) niet kortwyliger, als liefdes soete besicheydt; niet quellijcker, als door eenige voorvallende saken in de vermakelijckheyt sijner liefde belet te werden. D'ervarentheyt leert 'et, so haest iemant van dese wespe gesteken is, dat hy dadelijck alle saken achter rugge stelt, selfs daer hy te voren seer toe genegen was.

Dido met de min bevaên,
Denckt alleen om spelen gaen;
Wandelt daerom hier en daer,
End' en neemt voortaen niet waer
Al de nieu begonnen wercken,
Daers' haer stad meê wil versTercken.

Soo haest Samson het hooft nederleydt in de schoot van Dalida, soo is 't lavey by de Philistinen. Terwijl Holophernes Judith lief kooft, wert Betulia niet bestormt. Gedurende dat Ammon op Thamar loert, leydt hy in sijn bedde. Tarquinius verlaet het leger om Lucretia. Antonius dē rechter-stoel om Cleopatra. Waer toe veel woorden? die in liefde verhit, verkout in alle andere saken.

Idem: *Uritur infœlix Dido, totaque vagatur*
Urbe furens, &c.

Johan. 8. 12. *Ick ben het licht der werelt, wie my navolght, die en sal in de duysternisse niet wandelen.*

Eens was ik glibber-glat, eens ging ik liggen schuylen
Of in het schrale sant, of in de modderkuylen;
Maer, nu des hemels glans my krachtig heeft geraekt,
Soo ben ick met der daet een ander dier gemaeckt:
Nu sweef ick boven stroom, gescheiden van de tochten
Die ick voor desen sagh by ander zee-gedrochten.
Wie eenmael is verwarmt van Godes heyligh vier,
En wroet niet in het slick gelijck een ander dier.

Igne vetor mergi.

Cui modò turpe lutum, modo futilis alga tegebat,
Et modo fœdabat vilis arena caput;
Cui modo phoca comes, conchisque regentia cete,
Quántaque sub vitreo gurgite monstra latent,
Ecce! sacræ tumidis ope lampadis efferor undis;
Perque fretum, salso tutus ab imbre, feror.
Fluctibus eripitur, mergi nequit, altior unda est
Percaluit sancto cui semel igne jecur.

Pseaum. 27. 1. *L'Eternel est ma lumiere & ma delivrance: de qui aurai-je peur?*

La fange de la mer m'alloit dessus la teste,
J'estois environné de maint' hideuse beste;
Mais puis que le soleil m'a faict nager si haut,
Du goufre de la mer maintenant ne me chaut.

IGNE VETOR MERGI.

Solenne est filiis hujus seculi actionibus suis nebulas offundere, ac multis ambagum involucris, densisque tenebrarum umbraculis, quidquid agunt, involvere; id rei perversæ probabile plerumque signum est: nam malè agentes lucem odisse, veritatis elogium est. Contra mens pura ac innoxia nihil tegit, imò testes actionibus suis advocat, & Iobi exemplo, vitæ rationem publicè edere, & veluti humeris, expositam omnibus, ferre non veretur; omnes Menandros ac diverticula refugit, omnes tenebriones ac latebricolas odio habet, &, ut generosus ille Romanus, domum in edite colle, ut ab omnibus non conspici modò, sed & inspici possit, ædificari sibi velit. Si quis ergò, vespertilionum more, nocte intempestâ, operisque tenebrarum (ut Scriptura loquitur) sese adhuc delectari sentit, veræ lucis radiis necdum illustratum sese esse, non abs re, suspicari poterit: ut verò ab isto vitæ genere abhorreat, audiat imprecationem Esaiæ (cap. 29. 15.) & rebus suis applicet; va (inquit ille) qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium, quorum opera ut cum Paulo honestè ambulemus, prout in die.

August. Tract. 106. in Johan.

Credere verè, est credere inconcussè, firmè, stabiliter, fortiter: ut jam ad propria non redeas & Christum relinquas.

't Is een algemeen gebruyck in 't bedrijf deses wereldts, dat t'elcken als 'er eenige slimme en doortrapte rancken voor handen zijn, men de selve onder den duym en ter smuyck soeckt te beleyden: in voegen dat de duysternisse schijnt als een vast merckteycken te zijn, van dingen die niet recht en gaen. Die quaet doet, haet het licht, seydt het Licht des wereldts: een oprecht gemoedt daer-en-tegen is open en recht uyt: roept als getuygen tot alle zijn doen, en is te vreden het boeck zijns levens openbaerlijck met Iob, als op sijn schouderen te dragen, haet alle sluyp-zielen en haer linckeryen: wenscht met dien rechtschapen Romeyn, dat sijn huys een ieder voor de oogen open soude staen, en als doorluchtigh soude wesen. Is 'er dan ergens iemandt, die noch in sich voelt de genegentheyt om sijn saecken in het duyster te beleyden, en niet, als by nacht en ontyde, te vliegen, als den nacht-uyl, ofte vledermuys, dat hy hem voorseker houde, niet gemeens te hebben met de klaer-schijnende stralen der waerachtiger Sonnen: maer veel eer met dat droeve wee, 't welck den Prophéet Esaias op de sulcke uytspreeckt, cap. 29. 15. Wee, seyt hy, die verborgen zijn willen voor den Heere, haer voornemen te verhelen, en haer doen in 't duyster te houden, en spreken, wie siet ons? Laet ons liever met Paulo, eerlijck wandelen als in den dage.

Die staegh in 't duyster leyt en wroet,
Dat is een linckert, of een bloet.

Jonas cap. 2. vers. 4. 6.

Les eaux m'ont environné jusques à l'ame, l'abisme m'a enclos tout à l'entour, la rosiere s'est entortillée à mon chef.

Mais tu as fait remonter ma vie hors de la fosse, ô Eternel mon Dieu!

XVII.

Vlam eerst geweken, haest weer ontsteken.

DE vlam was eens geblufcht die in my plach te woelē,
Ik voelde, met vermaek, mijn eersten brant verkoe-
Al wat 'er overbleef was maer een kleyne vonk, (len,
Soo dat mijn welich hert van enkel vreuchde fpronk:
't Geviel eer langen tijdt dat ick het vier genaeckte,
My dacht, ten was geen noot, foo ick 'et niet en raeckte;
Dus ftont ick maer en keeck, en noch eer ick vertrack,
Een vlam viel uyt de vlam die mijnen roock ontftack,

Eens gebrant, haest gevlamt.

HOe licht ontfteekt een licht dat eens te vorē brande,
Die eens is licht geweeft raekt licht in nieuwe fchan-
Een doove kool ontvonkt als fy maer vier en rijkt, (de,
De tintel wort tot vier door al dat vier gelijckt.
Hoe licht vervalt de menfch tot alle quade ftreken
Die van een flim gebreck eerft onlancx is geweken!
Een die fich wagen derf, eer dat hy recht genas,
Geraeckt licht in het vuyl, daer hy te voren was.

Flamma fumo proxima.

QUifquis es, antiqui remove monumenta caloris,
A regno Dominæ qui modo liber abis.
Vera nec ora vide, moveat nec imago falivam;
Nec digitis gemmas, quas tulit illa, gere.
Vulnus erit, leviter modo tacta fit, ægra cicatrix,
Ardorem revocat fomitis icta filex:
Fax extincta recens trahit, ah! trahit eminus ignem,
Et redit in flammam, quod vapor ante fuit.

De facili natura recurrit.

AUfa vapore levi tremulis alludere flammis
Fax extincta, novo protinus igne calet:
Pieriis fomes fua lumina reddit alumnis,
Vix bene fcintillam cum dedit icta filex.
In veterem flecti quam cerea corda figuram!
Crimen in antiquum pectora fponte fluunt:
Dum veteris fcintilla mali modo parva fuperfit,
Semper ad ingenium mens malefana redit.

Flambeau qui fume, tost se rallume.

AS tu efteint l'amour? ne fay tant la bravade,
Sa flame, à ton flambeau jectant comme un œillade,
(En cas que feulement l'approches tant foit peu)
D'un traict non apperceu te mettra tout en feu.

En vertu novice, rechet bien tost en vice.

SI tu viens de chaffer le vice de ton ame,
O ne t'approche pas à ta vieille flame;
Car bien que t'eftre efteint te femble ce flambeau,
En l'approchant du feu, il brufle de nouveau.

Lucret. lib. 6.
Sed fugitare decet fimulacra, & pabula amoris
Abftergere fibi, atque alio convertere mentem.
Ovid. *Sic, nifi vitaris quidquid revocabit amorem,*
Flamma recandefcit quæ modo nulla fuit.
Plutarch. *Amor quamquam difcedit aut tempore aut ratione victus,*
non tamen penitus relinquit animam remanetque in
ea veftigium veluti filvæ exuftæ aut fumantis.

Legem olim ab Atheniensibus latam fuisse in nautas, qui Athenis Salaminam transmitterent, memoriæ proditum est. Eâ cautum erat, ut ei, qui semel infeliciter navigasset, tamquam naufragio infami, navigatio in posterum interdiceretur. Et quidem ejus plebisciti ratio inter alias, hæc dari solet: Homines quam facillimè in eundem impingere lapidem, ac in antiquum redire: cum plerumque, ex regulâ juris, qui semel malus, semper præsumatur malus in eodem genere delicti. Id ob unicum lapsum Atheniensibus si ita visum decernere; quid de iis tandem statuendum erit, qui crebrâ vitiorum repetitione consuetudinem peccandi contraxisse, & peccata in naturam transtulisse videri possunt? tales (tametsi aliquandò per intervalla melioris frugis spem de sese præbere videantur) non levi de causâ in bonorum numerum transscribendos censent oculatiores. Remanet plerumque concussio aliqua, etiam post febrim. Mare post tempestatem etiamdum ea agitatur. qui diu in vinclis fuerunt, etiam soluti claudicant. Vitiis diu assueti, etiam cum ea deserunt, quædam retinent vestigia, ac in eadem facilè recidunt.

Juvenal. —— *Ad mores natura recurret*
Damnatos, fixa & mutari nescia.
Paul. in L. si unus, vers. Pactus, ff. de Pact.
Res de facili redit ad suam naturam.

Daer zijn voormaels in Grieckenlant sekere keuren geweest, over de veerschepen tusschen Athenen en Salamine, medebrengende dat alle schippers, die eenmael bevonden wierden hun schip omgeseylt te hebben, dadelijck souden vervallen zijn uyt het schippers gilde, en de vryheden van dien. In gevalle de Atheniensers een eenige misgrepe soo hoogh hebben opgenomen, wat sullen wy gevoelen van de gene, die door menighvuldige feylen, als een gewoonte van quaet doen hebben aengenomen? Voorwaer schoon de stucke by horten somwylen eenige teyckenen van beterschap schijnen te toonen, soo en mach men op de selve evenwel niet staen. De zee oock dan als den storm al ophoudt, blijft evenwel swalpende en dynende. Men gevoelt noch al wat huyveringe nae de koortse. Die lange in banden geseten hebben, hincken veeltijdts oock los gelaten zijnde. Menschen die eenige slimme gebreken eens hebben aengehangen, schoon sy haer oude rancken verlaten, selden is 'et datse niet eenige overblijffsels daer van en behouden, waer door sy lichtelijck tot haer vorige parten komen te vervallen.

Een beest met kunste tam gemaeckt;
En dient niet al te veel geraeckt;
Want schoon het nu al duyckt, en swijght,
Wanneer 't zijn oude parten krijght
Soo is 'et weer al even fel,
En quetst zijn eygen meester wel.
Die goet van quaet wort met der vaert,
Vervalt licht tot zijn ouden aert.

Esai. 42. 3.
De glimmende wiecke en sal hy niet uytblusschen.

De ziel heeft menighmael haer eerste licht verloren,
Sy leyt als sonder glans, en niet gelijck te voren,
't Is maer een damp alleen, die als een teycken geeft
Dat noch in eenigh deel haer eerste wesen leeft;
Maer als wy 't helder licht van Godes woort genaken
Soo wort de roock een vlam, de geest begint te waken:
Hoe groot is dijne gunst ontrent de menschen, Heer,
De wiek die maer en rookt en blust ghy nimmermeer.

Dum spiras, spera.

Dum mihi fax tenuem vix spargit in aëra fumum,
Fax, decor ille mei pectoris, alma fides;
Ad verbi, Pater alme, tui jubar ora reflecto,
Eque tuâ supplex lumina luce peto:
Sponte tui nobis venit obvia flamma favoris,
Flamma, vel extinctas docta ciere faces.
Quanta tua in miseros clementia, Rector Olympi;
Qui moribunda novâ lumina luce beas!

Matth. 5. 6. *Bienheureux sont ceux qui ont faim & soif de justice: car ils seront rassasiez.*

Bien que la chairait faict à ma foy grande bresche,
Tu d'esteins pas, mon Dieu, la my-esteinte mesche:
Quant je regarde à toy, mon jà debil flambeau
S'esclaircit derechef d'un lustre tout nouveau.

DUM SPIRAS, SPERA.

Cum vitæ nostræ decursus continuam peccatorum seriem præ se ferat, nihil miseris solatii restare, facilè colligimus, nisi Deus quispiam nobis adsit, cui vita continua benevolentiæ scaturigine placidè decurrat. Talis autem in omni rerum natura solus tu, mitissime Iesu, cujus animum ab omni asperitate alienum quoties intueor, toties extra spem positus sperare tamen audeo. Moysen miracula edidisse legimus, sed Ægyptum afflixisse: Eliam, sed cælum clausisse: Elisæum, sed belluas in pueros evocasse: Petrum, sed homines morte multasse: Paulum, sed Elymæ visum ademisse. Tu vero, qui mel merum, aut piscium multitudinem in retia egisti, ut cibus largior homini suppeteret; aut aquam in vinum mutasti, ut potus liberior sufficeret: Tu motum paralyticis, visum cæcis, sermonem mutis, sanitatem ægrotis, munditiem leprosis, mentem sanam dæmoniacis, vitam mortuis reddidisti: In nullum tu durus, nisi in ventos, sed quia ii in homines duri: nisi forte in ficum, sed quia fructum non ferret: nisi forte in discipulos, sed cum pœnas cogitarent. Licet ergo conscientia, peccatorum mole, ingruat, nunquam me desperatio ad laqueum, semper pœnitentia ad Christum evocabit.

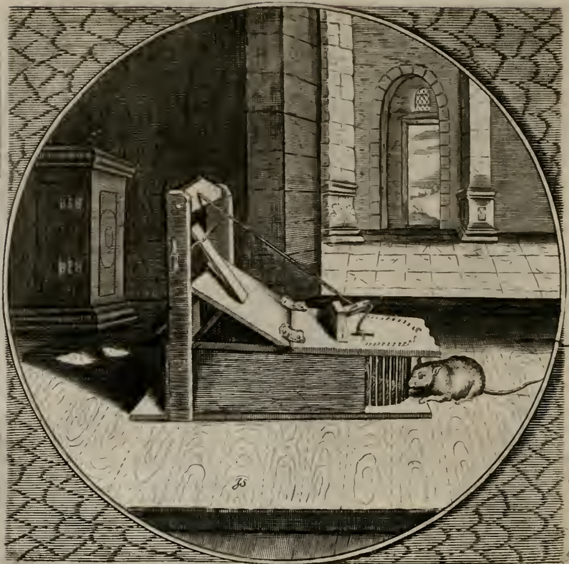
Bern. Serm. 7.
Si insurgant adversum me prœlia, si mundus sæviat, si fremat malignus, si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te sperabo, tu arundinem quassatam non franges.

Nademael ons geheel leven niet anders en is, als een gestrekte keten van alderley sonden: soo hebben wy billicklijcken te dencken, dat voor ons geen troost voor handen en is, 't en zy wy eenigh Goddelijck wesen opsporen, wiens geest in tegendeel niet anders en zy als geheel genade en goedertierentheyt. En nadien sulcx by dy alleene te vinden is, Heere Iesu, soo willen wy op dy alleene hopen, oock dan, als wy buyten hope zijn. Want siet! niet en is by dy oyt gedaen, of geseydt, als tot voordeel der menschen. Moyses heeft ('t is wel waer) wonder-wercken gedaen, maer Ægypten geplaegt. Elias, maer den hemel gesloten. Elisæus, maer kinderen doen verslinden. Petrus, maer menschen gedoot. Paulus, maer Elymam met blindtheydt geslagen. Maer du, Heere Iesu, hebst dyne wonderdaden als van melck en honigh doen overvloeyen: Hier hebdy, menigte van visschen in de netten besloten, tot volheydt van spijse: daer, water in wijn verandert, tot overvloedt van dranck. De geraeckte hebdy beweginge, de blinde het gesicht, de stomme de spraeck, de siecke gesondtheydt, de melaetsche reynigheydt, de besetene goede sinnen, de doode 't leven geschoncken. Overal zy dy dan goedertieren geweest, nergens straf, behalven tegens de winden, maer om dat die straf waren tegens de menschen: behalven tegens den vygeboom, maer om dat die de menschen geen vrucht en gaf: behalvens tegens uwe jongeren, maer om dat die de menschen wilden straffen. Niemandt is dan uwe vyandt, als die vyandt is van de menschen. Mits welcken, hoe groot mijn misdaden zijn, soo en sal my noyt de wanhope tot den bast, maer altijdt de hope tot Christum afleyden.

Esa. 9. *Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est.*

UT

XVIII.

Vaſt, of weeſt vaſt.

HOe komt de ſlimme gaſt, hoe komt de ſnoeper loerē
Om my tot ſijnen roof in haeſte wegh te voeren!
Hoe komt de lincker hier, en ſeyt, hy is mijn vrient!
Ick weet dat hy my lieft, maer niet gelijck het dient.
Geen rat en eet 'er ſpeck, al is'et haer verlangen,
Of moet haer in de val te voren laten vangen:
Wie hier iet anders meent die heeft het qualijck veur;
Ghy, ſooje mint en meent, klopt voor de rechte deur.

Hebj' in den ſin,
Oprechte min,
Soo komt hier in
Men ſal u hooren:

Maer ſteeckt uw' pin
Gelijck een ſpin
Tot quaet begin
Soeckt vuyle ſlooren.

Ut capias, capiare prius.

ET patet ingreſſus, nec deficit ardor edendi,
Nec latet, ad prædam quæ via monſtret iter.
Ecquid agam? recto ſi tramite ducar in eſcam,
Triſtia me duro carcere vincla manent:
Sed mea libertas antro non clauditur uno,
Non ego captivus, ſed ſatur eſſe velim.
Plura locuturo vox hæc mihi verberat aures:
Si cepiſſe juvat, fac capiare prius.

Pris dois eſtre, devant repaiſtre.

SI tu veus, compagnon, qu'on ouvre à toy la porte,
Il te ſerà beſoing hurter d'un autre ſorte:
Va t'en au droict coſté, nul eſt d'ailleurs admis:
Nul mange icy du lard, qui ne veut eſtre pris.

2 Reg. 13. 10.

Dixit Ammon ad Thamar; veni, cuba mecum, mea Soror; quæ reſpondit ei, noli Frater mi, noli opprimere me; neque enim hoc fas eſt in Iſraël: Noli facere ſtultitiam hanc; ſed potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi.

Die noten wil ſmaken, die moetſe kraken.

GHy ſiet het lecker aes en dreyght 'et mette tanden,
Gy wout wel aen het ſpek, maer geenſins in de bandē;
Dus blijfje buyten ſchoots, en geeft u nimmer bloot,
Maer ſonder groot gevaer, en wort 'er niemant groot;
Geen kooren ſonder hayr, geen noot is ſonder ſchellen,
Men ſiet, wie rooſen pluckt dat hem de prickels quellen;
Al wie bekomen wilt dat hy van harten wou,
Wat ſtaet hy ſlecht en ſiet? de hant moet uyt de mou.

Ick weet den treck
En 't loos beſteck
Van uw' gebreck,
Ick ken uw' ſtenen:

Die ſpeelt de geck
En krijght den beck
Niet aen het ſpeck,
Dus wandelt henen.

Aude aliquid.

ESca quidem placeat, ſed te metus arcet ab eſcâ,
Nempe latent blandis vincla propinqua cibis:
Quid te vincla fugant? quid carceris impedit horror?
Quem labor abſterret, præmia nulla manent.
Grana latent paleis, dura nuce nucleus hæret;
Et roſa tangenti punget acuta manum.
Qui facinus forti memorabile pectore verſat,
Audeat; ille nihil, qui nihil audet, habet.

Iamais pareſſe, ne fit proüeſſe.

LE rat voyant le lard, ſouhaite de le prendre,
Mais toutefois pourtant captif ne s'y veut rendre.
Nul homme vient au bout de ſon contentement,
Qui n'a premier ſouffert du mal & du tourment.

Cypr. Tract. de Sponſal.

Optimè apud Heliodorum Chariclea Theagenem monet, ut à virgine ſua abſtineat, quoad ei nupta ſit & palam in nuptiis tradita, his verbis: φειδου δέ καὶ τοῦτε φεραθὲ καὶ θέλωτε νομίνα γάμα τὴν σὴν παρθένον καθ' ἔπους συγγῆυ.

Est quoddam genus hominum adeo timidæ inertisque desidiæ, ut, etiamsi rerum bonorum spem affulgentem satis conspicuè videant, nihilominus tamen, nescio quid mali præsagientes, ad omnia suspiciosi ac timidi, manum operi admovere nunquam ausint. Proprium certè ignaviæ est, periculorum prætextu segne otium velare: vidit id, & lepide expressit Hebræus sapiens; Prov. 22. 13. Leo in triviis grassatur, inquit otiosus, vereor ne me devoret. O fungos! manus cum Minervâ movenda est: dii facientem adjuvant. Semper aliquid fortunæ permittendum est, ait ille, quoties ad præclaras actiones accingimur: frustrà putamus nihil agenti in sinum devolaturam victoriam, aut fortunam esse. Non votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur; vigilando, agendo prospere omnia cedent; Deos omnia laboribus vendere, monet proverbium. Difficultas aut eventus anceps te terret? Audentes fortuna juvat, timidosque repellit, *ait ille: & ut omnis aër aquilæ penetrabilis est, sic difficultas forti.*

Claudian. in Nupt. *Non quisquam fruitur veris honoribus,*
Hyblæos latebris nec spoliat favos,
Si fronte caveat, si timeat rubos:
Armat spina rosas, mella tegunt apes.

Plaut. *Qui è nuce nucleum esse vult, nucem frangat oportet.*

Men vint menschen van soo weynich bedrijfs, en luyen aert, dat de selve (hoewel merckelijck voordeel voor handen siende, evenwel achter gehouden werdende door 'k en weet niet wat gevaer dat sy haer inbeelden) de handt aen den ploegh niet en derven slaen. 'tIs van den ouden herkomen altijts geweest een rechte eygenschap van alle slapgesoutene, haer vatsicheydt met een deckmantel van gevaer te bekleeden, gelijck al in sijnen tijdt gesien, en aerdighlijck uytgedruckt heeft de Wijse-man in sijn spreucken, Proverb. 22. 13. De luye spreeckt, daer is een leeuwe buyten, ick mochte verworcht worden op den straten. Weg met dese soet-voetige sachteboters. Niemant en kan iet bysonders uytrechten, sonder in eenigen deele sich het gevaer t'onderwerpen. Yder helpe sich selven, soo helpt hem Godt. 't Is niet te dencken dat iemandt, sonder iet daer voor te doen, segen en geluck in den schoot sullen komen nederstorten. Niet met bloot wenschen, of vrouwelijck gekerm, maer met dapper in de weer te zijn, verkrijght men de Goddelijcke hulpe, in het uytvoeren van treffelijcke saecken. 't Is van oudts een seghwoordt by de Griecken, dat by Godt alle ding om arbeydt te koopen is. Hem die het goede soeckt, wedervaert wat goets, seydt Salomon Prov. 11. 2. Wat maeckt u vertsaeght? de moeyelijckheydt en onsekere uytkomste van u voornemen?

Die kloeck van moed' is, volght geluck;
Een swaer-hooft blijft altijt in druck,

seght den ouden Poëet: Daer en is geen lucht die den Arent niet doordringht, geen swarigheydt daer den dapperen niet door en komt.

---

2 Timot. 2. 5. *Geen verblyden, als naer het lyden.*

De rat loert op het spek, en wenscht het met verlangē,
Maer blijft doch uyt de val om niet te zijn gevangē,
Sy name wel het aes dat zy voor oogen siet,
Maer vreest het ongemack, want dat en wilse niet.
Een ieder wenscht in vreucht, hier na te mogen leven,
Doch op den engen wegh en wil hem niemant geven;
Maer sonder diep gevaer, en sonder groote pijn,
En kan noit eenigh mensch in rechte vreughde zijn.

Ni patiaris, non potieris.

Esca quidem placeat, sed proxima vincula muri,
Si caveam subeat, triste minantur iter.
Ergo stat, & præda tuto parat ore potiri;
At miser impranso musculus ore gemit.
Optat homo, velletque thoris accumbere divum;
Difficili sursum sed piget ire via.
Quid salebras, quid vincla times? moriatur oportet
Dum vivit, moriens vivere si quis amat.

Marc. 8. 34. *Quiconque veut venir apres moy qu'il renonce à soy mesme, & charge sa croix sur soy & me suive.*

Chacun desire es cieux heureusement à vivre,
Ains du chemin estroit la route ne veut suivre;
En vain doncq, ô soury, esperes tu du lart,
Puis que de la prison ne veux aussi ta part.

NI PATIARIS, NON POTIERIS.

Nunquam eximium quid facili negotio quis adipiscitur; scientiam laboribus, honores periculis Deum vendere, & difficilia plerumque esse, quæ pulchra sunt, monet vetustum, ac venustum adagium: & ut Plato censet, id quod facile est, id magnis ac singularibus rebus minimè numerandum est. Quantò utique res melior, ac magis excellens, tantò impensius in adquisitione illius illaborandum est. Quid ergo? Christum sperare ausi sumus, & in ipso summum bonum, laborem autem ac ærumnas subire detrectamus? Acuit in multis adipiscendi cupiditatem obtinendi difficultas, quidni & hic? montes superamus, rupes pervadimus, valles transilimus, ut feras aliquot, sese mutuò insequentes, videamus:

. . . . Manet sub Jove frigido
Venator teneræ conjugis immemor.

Maximilianum Cæsarem tanto ardore feram in venatione insecutum memorant, ut currendo rupem ascenderit, unde postea, nisi ab accolis adjutus, descendere non potuerit.

Ut corpus valeat ferrum patiemur, & ignes:

ferimus secari nos, ac uri, ut miseram hanc vitam paululum protrahamus; & æternæ felicitatis præmium, ullo dolorum genere redimere ambigimus?

2 Timoth. 2. 5.

Qui certat non coronabitur nisi qui legitimè certaverit, primum laborantem agricolam oportet de fructibus percipere.

Bernard. in quod. Serm. *In hoc mundo, quasi in campo certaminis, positi sumus: qui hic dolores, aut plagas, aut tribulationes non suscepit, in futuro inglorius apparebit.*

Selden bekomt iemandt uytnemende dingen sonder groote moeyte: Godt verkoopt wetenschap voor arbeyt, eere voor gevaer, en al wat iet bysonders is heeft altijdt sijn moeyelijckheyt, seydt het oude spreeckwoordt: En hierom meynt Plato, dat gemackelijcke dingen selden iet voortreffelijcx in haer hebben. Het welcke alsoo zijnde, waerom sullen wy ons dan voor laten staen, dat wy Christum sullen gewinnen, en in hem het opperste goet, en dat als op ons gemack, en sonder slagh of stoot? In veel dingen werden wy opgescherpt, om iet des te vieriger te begeeren, alleenlijck om dat 'et qualijcken te bekomen is, waerom en zijn wy, ten aensien van den Christelijcken wandel, mede niet soo genegen.

Een Wey-man op de jaght gesint,
En denckt niet eens om wijf of kint.

Men schrijft, dat Keyser Maximiliaen op een tijdt, met sulcken vierigheyt een wilt najaeghde, dat hy in 't vervolgh van 't selve, sich eyndelijck vont op een hooge en steyle rotze, van de welcke hy, eyndelijck tot sijn selven gekomen zijnde, geen middel en sagh om af te geraken.

Den mensch ontsiet noch vyer noch sweert,
Om hier te blijven op der eert:
Men saeght hem af sijn been en hant,
Sijn aders werden toegebrant,
Men giet hem vuyle dranck en in,
Vergiftight met een slang of spin;
Wat druck, wat kruys, wat tegenspoet,
Sal dan verschricken ons gemoet,
Wanneer men in sijn herte prent,
Dat hooghste goet, dat niet en ent?

XIX.

Voor kleyn genucht, groot gesucht, en lang geducht.

GHy die voor desen os siet spel, en versche rosen,
Siet oock wat achtervolght, en let hoe korte posen
Hoe ras vergaenden vreught de malle jonckheydt heeft,
En wat de quade lust voor harde nepen geeft.
Siet, vrienden, vuyl bejagh en baet ons niet met alle,
Al is het eerste soet, het eynde is enckel galle;
Ach dat men vreughde noemt duert maer een korte (wijl,
Van voren schijnt 'et spel, van achter is de bijl.

In voorspoet siet toe.

DE gild-os gaet daer heen verciert met rose-kranssen,
Men hoort den trommel slaen, men siet de kinders danssen;
Hy schuym-bekt in den wijn, en pruyst van enkel vet,
Maer peyst niet aen de bijl, die op hem is gewet.
Hoe menigh is 'er trots, en gaet daer moedigh proncken,
Die, eer de sonne daelt, in pijne leyt gesoncken:
Neemt, vrienden, op u selfs, en op u saken acht,
Oock als het soet geluck op u geduerigh lacht.

Quod juvat exiguum est.

QUi pecus hic lituosque vides, vinumque, rosasque,
Te fœdæ Veneris regna videre puta:
Hei mihi! quam levis est & quam brevis ista voluptas,
A tergo lanius tela cruenta gerit,
Frustra coquus torret. Vos, qui peccastis in igne,
Mox dabitis rapido membra pianda foco;
Membra focus male sana coquat; perit ignis in igne.
Corpore non aliter gallica pestis abit.

Fortuna vitrea est, cum splendet frangitur.

SOrdidus aut fœno nuper vel stramine taurus
Cincta triumphali cornua fronde gerit;
Et lavat effusum palearia cassa falernum,
Et strepit argutis tibia festa sonis:
It pecus, & lætis mugitibus æthera complet,
Nec stringi cultros in sua colla videt.
Sit suspecta tibi nimio fors læta favore,
Illa fovet multos, ut magis inde premat.

Pour un plaisir.

VOy, jouvenceau, ce bœuf couvert biẽ de couronnes,
Mais le boucher le suit. Quant au plaisirs t'addonnes
Helas! la volupté n'est que pour peu de temps;
Et si t'en trouveras saisi de long tourments.

En prosperité, n'y a seurté.

LE beuf, couvert des fleurs, se brave par la rue
Au son du tabourin; mais le galant, qui tue,
Va tout joignant à luy. quand grand bonheur te rit,
Cela te soit suspect, car le malheur te suit.

Proverb. 7. 22.

SEquitur eam quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lascisviens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur; donec transfigat sagitta jecur ejus.

Lucret. 4.

. . . . *Convivia, ludi,*
Pocula crebra, unguenta, coronæ, serta parantur:
Nequicquam; quoniam medio de fonto leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.

HEU

SUmmè bona valetudo (secundum Hippocratem) summè periculosa est. Plerumque magnis gaudiis dolores adhærescunt. Magis periculosa navigatio est, cum, vento secundo, modò in hanc, modò in illam partem lascivit anceps velum, quàm cum adverso turbine sinus obliquat gubernator. Solet fortuna, inquit Cæsar, quos pluribus beneficiis ornavit, ad duriorem casum reservare. Effusiorem risum lachrimæ plerumque claudunt. Omnis enim felicitas dubia est, nec beatissimorum facile ullus dixerit quamdiu talis futurus sit: Nam quod regnum est (inquit Seneca) cui non parata sit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? nec magnis illa intervallis divisa; momentum interest inter solium, & aliena genua. Quis enim ignorat magnas arbores diu crescere, una horâ exstirpari? Quisquis es, fortunam reverenter habe; non enim melius res secundæ perdurant, quam si animus continens eas gubernet: potentia utique mediocriter usurpata omnia bona conservat, ait Dio.

Sen. 28. Epist. *Ad omne fortuitum bonum suspiciosi & pavidi stare debemus, & fera & piscis spe aliquâ oblectante decipitur: munera ista fortunæ reputamus: Insidiæ sunt.*

Pet. Armil. lib. 8.

Effusam sæpe lætitiam tristes & adversæ res excipiunt.

GAntsch en al welvarende te zijn, is sorgelijck, en dient voor verdacht gehouden te werden, seyt Hippocrates. Een schip is in meerder gevaer, om door een stercken voor-wint om geslagen te werden in 't gijpen, als door een tegen-wint in't laveeren. Uytmuntende toevallen van gheluck hellen veeltijdts tot sware veranderingen, seydt Cæsar. Het onmatigh en uytschetterende lachen wert veeltijts met tranen besloten. Alle voorspoet is wanckelbaer: in voegen dat selfs de aldergeluckighste niet en weten hoe lange hun welstant dueren sal. Wat heerschappye is 'er, seyt Seneca, dewelcke niet den val, de vertredinge, den heerscher, ja den beul op de hielen na en gaet? En dickwils is 'er niet veel spelens tusschen d'een en d'ander. Op een Koninckliјcke stoel verheven te zijn, en selfs een voetval te doen aen andere, is somwijlen nau een uyre tijts verscheyden. Wie en siet niet dat hooge boomen langhe wassen, en dickwils op een oogenblick uytgeroeyt werden? Het is dan best t'elcken als ons het geluck toelacht, op ons hoede te zijn: op dat wy met het bedriegelijck lockaes, gelijck een domme visch niet weghgeruckt en werden.

Voor al u saken wel besint,
Wanneer u schip seylt voor de wint:
Want die in 't gyben eens misdoet,
Verliest wel licht' lijck lijf en goet.

Ovidius 4 Pont. 3.

Tu quoque fac timeas, &, quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

Voor kleyn genucht, groot gesucht.

EY siet eens, vrienden, siet, wat macht den gild-os batē
Dat hy een rosen hoet mach dragen achter straten?
Al wort hy schoon gestreelt, 't is voor een korte wijl,
Eylaes van achter volght de slager met de bijl.
Hoe dom is menigh mensch! sy rasen, spelen, woelen,
En van dat komen sal en is 'er geen gevoelen;
Maer hoort een nutte les voor alle vuyl bejagh,
Peyst staegh op uw' vertreck, of aen den jongsten dag.

1 Iohan. 2.

Mundus transit, & concupiscentia ejus.

TAure quid eximiis te cornua nexa corollis?
Quidve juvant agili tympana pulsa manu?
Mox lanius rigidâ feriet tibi colla securi,
Parvaque perpetuâ gaudia nocte lues.
Quid rosa, quid litui tibi, quid, homo, blanda libido
Proderit? & vasto quidquid in orbe placet.
Heu! levis & brevis est mundi, vel summa, voluptas,
Et premit emeritum mors sine morte jecur.

De court plaisir, long repentir.

QUe sert au pauvre bœuf qu'on des fleurs l'environne,
Puis qu'un sanglant boucher de si pres le talonne?
Qu'attens tu cœur charnel des voluptez confort?
Helas! de là ne vient qu'un' immortelle mort.

POST GAUDIA LUCTUS.

ORbis terrarum homini tanquam theatrum est, unusquisque ibi nostrûm scenæ servit, comicam hic, tragicam ille personam sustinet: Comicam certè vir bonus; quocumque enim ille exordio actum incipit, lepido utique ac festivo fine vitæ fabulam claudit. Tragico cothurno indutus prodit homo nequam: nec personam ponit, nisi cruentus: Actus enim postremus nunquam illi alius nisi funestus ac tristis. Quotiescumque igitur hunc aut istum improbum initio satrapæ personam sustinere, ac magnum aliquid spirare videbis; contine te, ac suspende paulisper judicium, dum tragico boatu scena claudatur. Finis distinguit fabulam. Quis bovem nitidum in pratis luxuriantem dum videt, securim non cogitat? quis taurum sub jugo gementem dum conspicit, macello haud destinatum non concludit? concludamus & nos, impiorumque felicitate nihil felicius esse statuamus, nec enim unquam principia impiorum tam invidenda, quàm exitus deplorandus; nunquam piorum principium tam tristi, quàm finis est placidus.

August. in Matth. 27. *Si haberes sapientiam Salomonis, pulchritudinem Absolonis, fortitudinem Sampsonis, longævitatem Enoch, divitias Crœsi, felicitatem Octaviani; quid prosunt hæc, cum tandem datur caro vermibus, & anima dæmonibus?*

DE werelt (seyt'er een) is aen den mensche als een tooneel, ieder een heeft daer, als sijn rolle, te spelen, den eenen, in een bly-eyndigh spel, den anderen, in een treur-spel. Een vroom mans leven heeft de eygenschap van een comedie, want hoedanigh zijn begintsel oock wesen magh, so maeckt hy altijt een vrolijck eynde. Den goddeloosen daerentegen is een recht tragedie-speelder. Wanneer ghy daeromme eenigh wereldts kindt, ten eersten aenvange, in heerlijckheyt hooge siet uytmunten: schorst u oordeel een weynigh op, en let op het eynde: noyt en hielt 'er treurspel op, alleenlijck met een uytkomen; de eygenschap vande spelen is meest gelegen in het besluyt, let daerom wel op het laetste: op 't scheyden van de markt (seydt ons spreeckwoordt) kentmen de koopluyden. Wie siet 'er een vetten os in een wel-begraesde weyde, die niet en denckt datse teghens de byle opwast? Wie siet 'er daerentegens een beest suchten onder het jock, die niet en merckt, dat 't selve niet en is voor het vleesch-huys? laet ons dan besluyten, en seggen datter niet ellendiger en is, als het geluck vande goddeloose; niet geluckiger, als den tegenspoet der vromen. Het begintsel van een booswicht en wort nimmermeer soo seer benijt, als zijn eynde beklaegt werdt. De begintselen vande Godtsalige en zijn nimmermeer soo verdrietigh en beswaerlijck, als haer eynde is sacht en lieffelijck.

Prov. 7. 21. *Elle l'aflechi par la force de ses douces paroles, & l'a enduit par les mignardises de ses levres.*
Il s'en va apres elle incontinent comme de bœuf s'en va à la tuerie.

XX.

Stil-ſtaen beweegt.

MYn lief en trekt my niet. noch word ik weg getogen;
Ick treck al wat ick mach, en ſy blijft onbewogen ;
Sy ſtaet gelijck een rots, hoewel ick dapper woel,
Ick ben geweldigh heet, en ſy te bijſter koel:
Siet hoe my Roſemont haer jonſte feller weygert,
Hoe my dit grilligh hert in meerder luſten ſteygert;
O wat een wonder kracht heeft oock het ſtille ſtaen!
Sy die haer niet en roert, doet my te ſnelder gaen.

Dum trahimus, trahimur.

HÆc domina eſt, medio quæ ſurgit æquore, rupes
Quemque vides, parvæ navita puppis, ego:
Dum traho te, mea vita, trahor, tu tracta quieſcis,
Non trahis, ipſe ſequor: te traho, Phylli, manes.
Nil agis, aſt ego totus agor: nihil ipſa moveris,
Tota ſed intereà tu mihi corda moves.
Me miſerum! ad dominam veniens tractusque trahensque
Hoc magis, heu! cupio quo magis illa negat.

Ton non mouvoir, mouvoir me faict.

IF taſche t'eſmouvoir, mais voicy, que j'admire,
Tu ne te bouges pas, il eſt tiré qui tire.
Le rocq de ton eſprit, madame, ta rigeur
Sans s'eſmouvoir en rien me faict branſler le cœur.

De trecker wordt getogen.

DE rots die voor u ſtaet is 't richtſnoer van het leven,
Is als een vaſte peyl, by God ons voor-geſchreven;
Matroos, die met gewelt, en na ſijn eygen wenſch,
De klippe trecken derf, dat is de domme menſch:
Ons noot-dwang ſtaet geſet, wie kanſe doch bewegen?
Wat ſpertelt eenigh menſch? wat heeft 'er iemant tegen?
Wel voeght u die wel eer in deſen u vergreept,
Die gaen wil, wort geleyt, die niet en wil, geſleept.

Adtrahens, abſtrahor.

SIt fatalis apex, ſcopulus quem conſpicis, hoſpes,
Eſto tibi, parvæ navita puppis, homo:
Aſpicis, ut vaſtam convellat homuncio cautem,
Inque levem ſatagat ducere ſaxa ratem;
Illa ſuo ſtant fixa loco, nec tracta ſequuntur,
Qui trahit, intereà ſe videt ipſe trahi.
Fata reluctantes rapiunt, ducuntque ſequentes;
Cedere qui non vult ſponte, coactus abit.

A malheur & encombrier,
Patience eſt le vray boucher.

POurquoy ta foible main tirer ce rocq s'avance,
Qui toy & tout le tien, ſans ſe mouvoir, eſlance?
Or, ton fatal deſtin aprens, homme, en ce rocq,
Lequel, tirer ſi veus, toy meſme auras le chocq.

Ovid. Amor. Eleg. 19.
Si nunquam Danaën habuiſſet ahenea turris
Non eſſet Danaë de Iove facta parens.
Dan. Heynſ.
Sæpe ego cum poſſem facilem exorare puellam,
Difficilis mentem cæpit habere meam.

Tu quoque vel differ, vel ne concede, quod opto:
Si mea jam nolis eſſe, petentis eris.

La priere laquelle Epictete nous commande tousiours avoir à la bouche (de laquelle faict mention le sieur du Vair an Manuel d'Epict.) me semble plus haute que d'un Philosophe :

Mon Dieu conduise moy, par la voye ordonnée,
Ie suivray volontiers, de peur qu'un fort lien
Ne m'entraine meschant, où en homme de bien
Ie pourrois arriver, suivant la destinée.

Quid luctemur homuli? calcitrones & refractarii equi hoc consequuntur, ut verbera etiam aliquot excipiant, nec excutiant tamen jugum, ait ille: hominum enim in rebus gerendis sentias non minus fatum, quàm calculos fluviorum limus obruit (Pausan. in Menip.) nec enim consilio prudenti, nec remedio sagaci divinæ providentiæ fatalis dispositio subverti potest, clamat vel ipse Apulejus. Optimum igitur est pati (inculcat Seneca) quod emendare non possis, & Deum (quo auctore omnia eveniunt) sine murmure comitari. Malus ille miles qui Imperatorem suum gemens sequitur; nihil autem ita plagas coërcet, ut patientia.

Seneca *Fatis agimur, cedite fatis:*
Oed. *Non sollicitæ possunt curæ*
Mutare rati fœdera fusi,
Quidquid patimur mortale genus
Quidquid facimus, venit ex alto.
Senec. *Necessitatis non aliud effugium est, quàm velle, quod ipsa cogit.*

Het gebedt dat Epictetus ons beveelt altijdt in den mont te hebben, verhaelt by de heer President du Vair, dunckt my vry al wat hooger te gaen als de leere van de Heydensche wijsgierigen:

Leyt my door dijn bestemde baen
Mijn Godt, soo sal ick willigh gaen
Daer ick, gelijck een eerlijck man,
Naer u beschicking komen kan:
Of anders werd' ick, als een wicht,
Gesleept na mijn bescheyden plicht.

Wat worstelen wy dwergen hier tegen? een aerselende en achteruytslaende paerdt doet met sijn sterckheydt geen ander voordeel, als dat 'et sijn lijf vol slagen krijght, en moet niet te min het gareel dragen, en den ploegh voort trecken. Den raed en besluyt der menschen werdt van de beschickinghe Godes immers soo lichtelijck beloopen en geheelijck bedeckt, als de keyen aen den oever liggende, door het opgeworpen slijck ofte zandt van de overloopende riviere, seyt Pausan. Gods eeuwige voorsienigheyt en kan noch door wijsen raedt, noch kloeck verstandt van 's menschen vernuft eenichsins verhindert werden, seydt selfs den goddeloosen Apuelejus. 't Is dan best geduldelijck te verdragen 't gene men noch beletten, noch versetten kan: 't Is best Godt, door wiens macht alles beleydt wert, sonder tegen-knorren ofte morren in te volgen. Ten is geen rechtschapen lantdsknecht, die met onwilligheyt en al suchtende sijn velt-overste navolgt. Daer en is niet dat plagen en slagen meer versacht, als lijdtsaemheydt.

Psalm. 18. 3. Act. 17. 27.

Godt den onbeweeghden rotssteen, beweeght het al

Wie sou van Godes aert na weerde konnen spreken
Nadien wy in der nacht en in het duyster steken?
Wat mensche kander sien een wesen sonder ent
Die noch geen kleyne mier in eenigh deel en kent?
Maer desen onverlet, ô God, oneyndigh wesen,
Laet van u slechts een woort hier op der aerden lesen;
Siet wat een wonder ding! hy, die den hemel drijft,
Die is 't, die ongemoeyt, en onverandert blijft.

Quod movet, quiescit.

Pulvis & umbra sumus, describere numen Olympi
Non opis est nostræ; pulvis & umbra sumus.
Pace tuâ liceat tamen, O Deus optime, de te
Paucula vel blæso promere verba sono.
Tu Rupes qui cuncta trahis; qui cuncta gubernas,
Est tamen intereà, te penes alta quies.
Nulla subit te cura, Pater, tamen omnia curas,
Astra solumque moves, nec tibi motus inest.

Iaq. 1. 17. *Toute bonne donation & tout don parfait est d'enhaut, descendant du Pere des lumieres, par devers lequel il n'y a point de variation ny d'ombrage de changement.*

Voicy! tout l'univers de ceste grande roche
Attiré sans tirer: quand Dieu sur nous decoche
Tantost ses dons, tantost sa foudre & son couroux:
Le tout mouvant est coy, le punissant est doux.

QUOD MOVET, QUIESCIT.

Nosne infinitum, æternum, ac ineffabile numen (ex quo, per quod, & in quo omnia, à quo sunt omnes causæ causarum) definiamus aut describamus? nosne homuli futiles, at nihili, qui necdum culicis aut pulicis corpusculum, satis perspeximus? absit, absit. Deus religione tantùm intelligendus, pietate profitendus est, sensu verò persequendus non est; sed adorandus, ait Hilar. Interea tamen, ore venerabundo ac humili, de Deo fas est proloqui ea quæ ipse de sese, in libris mysticis, memoriæ prodidit. Nec brevius quidquam aut mirabilius ex immenso isto oceano facilè depromat aliquis, hoc elogio, Deum immobilem esse, omnia tamen movere; Deum securum esse, omnia tamen curare; Deum inconcussum esse, omnia tamen quatere. Plura quid addam? quidquid in Deo est, Deus est, inquit Hilar. Melius ergò Deum ex operibus cognosces, &, ut solem non directo, ait Hermes, sed in aquis intuemur, sic Deum in operibus. Eo si quis se modo ad Deum attollat, ilicò humiliabitur; nec enim fieri potest ut quis Deum cogitare, & eodem tempore elato animo esse possit.

Psalm. 103. Buch.

Ille flammantis super alta cœli
Culmina immotum solium locavit,
Et suo nutu facilè universum
Temperat orbem.

Vid. August. Meditat. cap. 29.

Hoe souden wy dat on-eyndigh, eeuwigh, onuytsprekelijck wesen Godes, uyt het welcke, door het welcke, en in het welcke alle dingen zijn, van 't welcke de beginselen aller beginselen af-dalen, hoe segh ick, souden wy den aert en eygenschap van 't selve recht beschrijven? Wy arme aertwormen, die nauwelijck noch de eygenschap van een nietige mugge ofte vloo recht ondersocht hebben? Godt is door nederigheyt te verstaen, door Godtsdienstigheyt te belijden, niet met onse sinnen op te volgen, maer aen te bidden, seydt den oudtvader Hilarius. Ondertusschen nochtans is 'et niet ongeoorloft, met eerbiedigen en nederigen monde van Gode te uyten, het gene hy selfs van hem door sijnen Geest heeft laten getuygen. Waer van dit kortelijck, doch grondelijck kan geseydt werden. Dat hy alle dingen beroert, selfs onberoerlijck: dat hy alle dingen besorght, selfs buyten sorge: dat hy alle dingen beven doet, selfs geensins beweeght zijnde: om kort te spreken, al wat in Gode is, dat is Godt, en goddelijck, seyt een Outvader. Het goddelijck wesen dan, is best te kennen uyt sijn wercken, en gelijck wy de sonne niet regel-recht, maer in het water aensien en konnen, alsoo mede Godt niet als in sijne wercken, seydt Hermes. Yemandt dan, in voegen als voren, sich tot Gode verheffende, sal buyten twijfel ten hooghsten vernederen, want wie en soude sich selven niet verachten, en onder sich nedersygen, als hy op Godt maer en denckt?

Herm. Pœmand. cap. 11.

Omne motum non in moto movetur, sed in quiescent, & id quod movet, quiescit.

XXI.

't Vlucht, krijget lucht.

ELs in haer eerste jeugt quam veel haer Minne vragen
Waer dat haer maeghdom was; ja woud'et Ritsaert klagen,
Indien men 't haer versweeg: ten lesten sprak de Min,
Kint houdt dit doosjen toe, hier is de maeghdom in;
(In 't kistjen sat een vinck) de Min is nau vertogen,
De doos is opgedaen, de vogel uytgevlogen;
Ach! maeghdom, teer gewas, dat ons so licht ontglijt!
Met soecken raeckt 'et wech, met vinden is 'et quijt.

Inveniendo, amittitur.

VIrgineum Cajeta decus dum laudat alumnæ,
Virginitas ubi sit, Lydia nosse cupit,
Dum, mage suspectum ne consulat illa, veretur;
Exiguam nutrix pyxide claudit avem:
Hoc cape, virginitas latet hîc, ait; arca repente,
Ut stetit in thalamo sola puella, patet.
Vix bene tegmen hiat, volat irrevocabilis ales,
Hei mihi virginitas, dum reperitur, abit.

Trouver, est perdre.

LOrs quant l'oiseau caché te donna ta nourice,
De curiosité vouloit oster le vice
Hors ton esprit: Margot jamais sçavoir convient
A fille tout cela, qu' à fille n'appartient.

Een open mondt toont 's herten grondt.

UW' doosje, soete maegt, was lustig aen te schouwen,
Dies heeft meest al het volck het oogh daer op gehouwen
Om 't innigh moy te sien; maer als het open ginck,
Doen was de gantsche schat niet anders als een vinck.
Fop hadde, doen hy sweeg, een grooten naem verworvẽ,
Maer als sijn flabbe ging doen was 'et al verkorven:
Wie niet te wijs en is, en niet wil schijnen geck,
Die spreke niet te veel, soo heelt hy sijn gebreck.

Silendo stolidus sapienti par est.

HAc, dum clausa fuit, sub pyxide mira latere
Regalesque tegi quisque putavit opes;
Mox, ut aperta fuit, spectacula ludicra vulgo
Præbet, & è capsâ læta volavit avis.
Dum siluit tua lingua, virum te, Basse, putavi:
Testatur puerum te sine mente sonus.
Qui loquitur, populo se præbuit ille videndum;
Vel fatuus, presso dum silet ore, sapit.

Sans langage, le fol est sage.

TOut semble bel & bon, quant ceste boite est close,
Mais quant un malotru ouverte la propose,
Le jeu est tout gasté, le monde voit que c'est;
Pour sage on tient le fol, si long temps qu'il se taist.

Ambros. de Virg.

CLaude vas tuum ne unguentum effluat, claude virginitatem verecundiâ loquendi, & abstinentiâ.

Hieron. ad Salvian.

TEnera res in fœminis pudicitia est; &, quasi flos pulcherrimus, citò ad levem marcessit auram, levique flatu corrumpitur, maximè ubi & ætas consentit ad vitium.

Annæn. Robert. lib. 2 Rei Iud. cap. 12.

Sæpe explorando, an, & ubi virginitas sit, virginitas amissa est.

SILEN-

Multis præclarum videtur bene loqui, prudentioribus appositè tacere. Quoties enim, extra notam simulationis, aut ignorantiæ, tacere fas est, silentium non loquacitatem, hominem cordatum indicare cordati judicant: nec quanta quis, sed qualia loquatur; nec verborum molem, sed pondus attendendum esse. Ut moneta illa optima est, quæ pretii plurimum habet in parvâ mole, sic sermo qui sensus, ait prudens vir; & confidenter addit: Quid visurus sim nescio, sed verbosos valdè & una sapientes nondum vidi, Cor fatui (inquit Salom.) eructat stultitiam. Aut nihil igitur, aut accuratè loquendum; ne lingua, quæ in humido ac lubrico est, (ut antiqui dicebant) alibi titubet, aut vacillet; nec enim turpe adeò pede, quam mente labi, ait Stobæus. Concludo, & cum Maximo, silentium optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum esse, definio.

Martialis: *Cum te non nossem, dominum regemque vocavi:*
Cum bene te novi, jam mihi Priscus eris.

Erasm. in Apopht.

Est aliqua sapientiæ pars, silentio stultitiam tegere.

Alciat. ex Græco:

Quum tacet, haud quidquam differt sapientibus amens,
Stultitiæ est index linguaque voxque suæ.
Ergo premat labium, digitoque silentia signet,
E sese Pharium vertat in Harpocratem.

Veel achten 't een groote sake wel te konnen spreken: wijse luyden houden meer van wel te konnen swijgen, ja oordeelen dat so menighmael iemant swijgen mach, buyten verdachtheyt van onwetenheydt ofte geveynstheydt, dat het swijgen, en niet het spreken, een waerteycken is van een rechtsinnigh verstant. Niet hoe vele, maer hoedanige reden dat iemandt voortbrenght, niet de menighte, maer het gewichte der woorden, is bedenckelijck; En gelijck dat voor het beste gelt wert gehouden, 't welck in weynigh stoffe, groote waerde vervat: so moeten oock de redenen, die weynigh woorden, en veel sins in hebben, hoogst geacht werden. Ick en weet niet, seyt'er een geleert man, wat ick noch sien sal, maer tot noch toe en hebbe ick noyt veel sprekenden mensche wijs gevonden. 't Schijnt stout geseyt te zijn, doch Salomon selfs is al mede van dat gevoelen: waer veel woorden zijn, seyt hy, daer hoortmen den sotten. Gelijck het metael door sijn klanck, soo wort den mensche door zijn reden onderscheyden, seyt Quintilianus. Het is daerom oorboir, ofte geene, ofte welvoegende redenen voort te brengen; op dat de tonge, die in het natte gladde haer woonplaetse heeft, (gelijk de Ouden seyden) niet ergens in en glibbere: want ten wort niet soo quaedt gehouden metten voeten, als mette tonge, te struyckelen.

In wetenschap, matigheyt.

Het was u aengeseyt, en dier genoegh bevolen,
Dat eenigh diep geheym hier binnen was verholen,
Maer ghy en ruste niet, ô al te losse maeght,
Tot dat ghy 't al te mael, tot uwer schande, saeght.
Laet daer des Heeren arck, des Hemels diepe saken
En staen u niet te sien, en minder aen te raken;
Niet soecken is hier best, niet weten hier verkiest,
Die soeckt, en vint 't et niet, of die het vint, verliest.

Tegenda non detegenda.

Fida tibi nutrix hâc pixide sacra latere
Dixerat, & satis hoc debuit esse tibi;
Quid tractare manu, quid cernere, virgo, requiris,
Quæque tenere manu, quæque videre nefas?
Sacra Dei reverenter habe; quid fœderis arcam
Tangis? iô, cohibe stulta puella manus.
In multis nescire juvat, scivisse nocebit,
Sæpe perire fuit, quod reperire vocant.

Eccles. 3. 22. *Tu n'as que faire de voir de tes yeux les choses secretes.*

Quel curieux desir ton pauvre esprit incite,
Pour voir ce que ne dois? trouvant en seras quite,
Ne sonde les secrets, ains mets au ciel ton cœur:
Ne touche de la main à l'arche du Seigneur.

Idem Emblema, alio sensu.

Arcere nil opus est captam pepulisse volucrem,
Sponte suâ fugiet, tu modò pande fores;
Pande fores caveæ, mox, qua data porta, volabit;
Inque suum fugiet libera facta nemus.
Corporis angusto mens enthea clauditur antro,
Mors libertatem reddere sola potest:
Mens age, pone metus; nec enim nisi vincula rumpit,
Abrumpit quoties de tribus una colum.

Anders, op het selve beelt.

Ten is van geenen noot een vogel uyt te dryven,
Hy wil oock even selfs niet in sijn hutte blyven;
Want als hy maer en siet het open van de lucht,
So springt hy veerdigh op, en geeft hem totte vlucht.
Het lichaem is de koy, die houdt de ziel gevangen,
De doot die maeckt se los, die maeckt se vrye gangen;
Waerom, ô Christen hert, waerom doch hier gevreest?
Al velt de doot het lijf, sy maeckt een vryen geest.

Jos. Scaliger: *Nescire velle quod magister optimus docere non vult, crudita inscitia est.*

Basil. *Animi morbus est, malè & superflue de Deo quærere.*

Hilar. de Trin. *Deus religione intelligendus est, pietate profitendus est, sensu verò persequendus non est, sed adorandus.*

Deut. 29. 19. *Les choses cachées apartiennent à l'Eternel nostre Dieu: mais les choses revelées sont pour nous & nos enfans.*

XXII.

't Is quaet, voor die't mis-vaet:
't Is goet, voor die't wel doet.

DE Pieterman is nut voor ſpijs te zijn gegeten
Van die ſijn vreemden aert en looſe ranken weten;
Maer die hier onbewuſt of onervaren zijn
Vervallen in geraes, door onverwachte pijn:
Ghy ſult daerom den viſch van deſen hooren prijſen,
Ghy ſult om deſen viſch een ander hooren grijſen;
Ey ſiet! uyt een geval lacht d'een, en d'ander ſchreyt:
De Min is Pieter-man, daer is 'et al geſeyt.

Lædit ineptos.

EXtrahitur noſtro mirabilis æquore piſcis,
(Effuge piſcator ni tibi docta manus:)
Quem ſi forte rudi quis tangere ſuſtinet auſu
Illa venenatâ cuſpide læſus, abit:
Quem cautè tenet hunc doctaque eviſcerat arte,
Mox impune coquo tradere monſtra poteſt;
Hic quod edat, quod lædat habet contrarius alter,
Quid multis opus eſt? hoc in amore valet.

L'adroict n'a mal.

CIl qui la vive prend, & où qu'il faut, la touche;
Appreſte, quant il veut, viande pour ſa bouche;
La mal adroicte main produira l'enrager,
Dy, n'eſt ce pas l'amour dont tu me veus parler?

't Is kunſt te leven.

SIet hoe de werelt gaet, daer twee geſellen viſſen
Heeft dikmael eē het nut, en d'ander moet 'et miſſen:
Een lacht 'er in de vuyſt, gantſch blijde metten vang,
En d'ander ſchreyt 'er om, en jammert uren lang;
Daer is een ſeker greep om dit en gint te raken,
Niet ieder is bequaem tot alderhande ſaken;
Wat deſen heeft verrijckt, heeft genen uytgeput,
't Was ieder even na, maer geenſins even nut.

Non omnibus, omnia.

PAſcitur ille cibo, depaſcitur iſte veneno;
Inque pari causâ quod gemat alter habet.
Res eadem quare juvet hunc, cur torqueat illum
Quæritis; in causâ eſt læva, vel apta manus:
Apta manus feſtos & triſtia vertit in uſus,
Ipſa vel evertit gaudia læva manus.
Artis opus vita eſt, non omnibus omnia quadrant
Quod nocet huic, illi commoda ſæpe tulit.

Deux mendians à un huis,
D'un a le blancq, & l'autre le bis.

DEux touchent un poiſſon, dont l'un eſt mis en rage,
Et l'autre eſtant joly, s'en rit de bon courage.
Tout n'eſt pas propre à tous; dont l'un faict ſon profit
Un autre pert ſes biens, & creve de deſpit.

Ovidius 1 Amand.
Arte citæ ramoque rates veloque reguntur,
Arte leves currus, arte regendus amor.
Veget. lib. 3. in Præf.
Qui ſecundos optat eventus dimicet arte, non caſu.
Apul. ex. Afran.
Amabit ſapiens, cupient cæteri.

Nec satis clavus, nec satis est frænum, nisi adsit qui arte moderetur, non satis cythara, nisi qui scitè moduletur, omnia non pariter rerum sunt omnibus apta. Egregiè, ut cætera, Arist. tantum, inquit, ad unumquemque felicitas pervenit, quantum cuique virtutis ac prudentiæ. priscis mortalibus feræ damno fuère, utpote identidem ab eis læsi; posteriores etiam in suum commodum vertere cæperunt, carnibus vesci, pellibus vestiri, felle mederi. Nam quemadmodum unius & ejusdem herba apis florem sequitur, capra fruticem, sus radicem, bos folium, aves semen; ita quisque pro ingenii modo utilia aut futilia ex re quapiam colligit. Aqua maris inutilis est potui, sed alit pisces, ac servit navigantibus. Ars utentis rerum usum distinguit, & sapiens, ut ait comicus, fingit fortunam sibi. longè aliter Penolopen Vlysses, aliter Eurimachus spectabat; aliter solem Pythagoras, aliter Anaxagoras; ille ut Deum, hic ut lapidem prospectabat: virtutem denique ipsam non eodem modo Socrates atque Epicurus. Socrates quidem tanquam beatitudinis, Epicurus tanquam voluptatis amator sequebatur. Quid tandem? Peregrinemur ut apes, non ut araneæ, &, quod in quaque re commodi est, id excerpamus.

Noch het roer aen het schip, noch den toom aen het peert baten iet, sooder niemant en is diese wel bestiere. Luyt en cyther zijn vergeefs, sonder goede meester die daer op spele. Alle dingen staen alle man niet even wel ter handt, maer ieder een treckt so veel voordeels uyt eenigh dinck, als hy wijsheydt heeft. De wilde dieren zijn in oude tyden by de onervaren menschen schadelijck geacht geweest, midts zy lieden t'elcken daer van gequetst wierden. De nakomelingen daerentegen hebben uyt de selve groot voordeel weten te trecken, als der selver vleesch tot spyse gebruyckende, de vellen tot kleedinge, de galle tot gesontmaeckinge: want gelijck aen een en het selve kruyt de bye na de bloeme tracht, de geyte na de spruyte, het vercken na de wortels, den os naer het blat, den vogel na het zaet: alsoo plach een iegelijck na den inval van sijn vernuft, uyt een en de selve sake den eenen nutte dingen, den anderen niet dan beuselingen te trecken. Een purperen kleet sal den menschen verheugen en tot vreuchde verwecken, en den stier doen woeden. Het zee-water en deught niet tot dranck, is evenwel bequaem tot de visscherye en de schipvaert. De konste des gebruyckers onderscheyt de dingen, en een vernuftigh mensche kan sijn eygen geluck smeden. De deugt selfs en werdt niet op eene wyse by Socrates en by Epicurus betracht; want den eenen volght dese om der geluckfalicheydt, den anderen om der wellust wille. Voor besluyt, laet ons handelen en wandelen als byen, en niet als spinnen, op dat wy uyt alle dingen het beste verkiesen.

Theodoretus:

Neque ensis cædium causa est, sed is qui ense malè usus est, neque divitiæ & paupertas, aliæque vitæ prosperitates & adversitates reprehendi & accusari merentur, sed qui unoquoque eorum præter leges utuntur.

---

2 Corinth. 2. 16. *Den dese een reuck des doots, ter doot: En den genen een reuck des levens, ten leven.*

Daer wort een seker visch hier uyt de zee getogen,
Daer, by eē handig mensch, wort voetsel uytgesogē;
Maer die het seldsaem dier niet recht en heeft gevat
Die raest gelijck een hont, oock schoon hy niet en at.
Siet wat misbruiken werkt. Het boek van Godt geschre-
Doot somtijts die het leest, en siet! 't is enckel leven: (ven
Daer 't bietje suycker vint, juyst uyt dat eygen kruyt
Daer suyght de vuyle spin vergiftigh voetsel uyt.

Eccles. 32. Qui quærit legem replebitur ab eâ, & qui insidiose agit, scandalizabitur ab eâ.

Piscis idem genus huic alimenta benigna ministrat,
Piscis idem genus huic causa doloris erit:
Cur aliquis piscem pronuntiet esse malignum?
Cum nocet, haud piscis, sed, ecce, culpa tua est.
Sancta Dei lex est, fert pagina sacra salutem,
Quo pereat, tamen hinc lector iniquus habet.
Libet apis violas, & aranea libet easdem;
Hæc aconita trahit floribus, illa favos.

Le fol est l'auteur, de son malheur.

Deux prenent un poisson, poisson de mesme sorte, (te:
L'un en sent grand tourment, & l'autre biē s'en por-
La cause est du malheur la mal adroite main:
Ta loy est juste, ô Dieu, meschant le cœur humain.

BONIS BONA, MALIS MALA.

Ab ipso conditore nihil malum aut turpe, ait Hermes: turpia enim sunt affectiones inhærentes generationi, sicut ærugo æri, sordes corpori; atqui nec æruginem fecit faber, nec sordes auctor produxit, nec malitiam Deus. Scripturam sacram, ad stabiliendas omnium ferè ætatum hæreses, detorquere omnes videmus; atqui id non Scripturæ vitio, sed naturali hominum sive ambitione, sive pravitate fieri, ratio docet. Vultures ad malè olentia corpora, prateritis amœnis ac odoriferis, feruntur; muscæ sana corpora prætervolant, ad ulcera properant. Ita isti, claris ac perspicuis Scripturæ locis omissis, obscuris ac dubiis adhærescunt, aut non rarò perversa interpretatione dubios facere conantur. Imo verò quemadmodum eadem purpura homines delectat, ac ad gaudium provocat, tauros offendit, ac irrîtat ad pugnam: sic ex eodem loco, hic doctrinæ salutaris, ille schismatis ac sectæ occasionem sæpe arripuit. Unde hoc? verbo dicam: Deus bonus, Scriptura sancta, homo perversus.

Prov. 8.

Iusti sunt omnes sermones mei, non est in iis pravum quid, neque perversum: recti sunt intelligentibus & æqui invenientibus scientiam.

Van den Schepper en komt niet quaets, seydt Hermes, want het gene dat in den mensche quaedt is, zijn des selfs aengeboren genegentheden, hem aenhangende gelijck den roest het yser, en de vuylicheydt het lichaem doet; nochtans en is de smit geen oorsaecke van den roest, noch den genen die het lichaem gereelt heeft van de vuylicheyt, noch Godt van den quade. Dat de heylige Schrift tot versterckinge van alle ketteryen werdt te berde gebracht, ofte door verdorventheydt, ofte door eergierigheydt der menschen, leert de ervarentheydt. De giervogels, al wat wel rieckt voorby vliegende, vallen op de stinckende en bedorven lichamen. De vliegen, gesonde leden verlatende, gaen suygen aen sweeren en etter-buylen. Veel menschen effene en nutte Schriftuer-plaetsen van de handt slaende, nemen geneuchte vremde besluyten te smeden, uyt eenige twijfelachtige duystere redenen. Ia gelijck een en het selve purperen kleedt de mensche vervrolickt, de stieren vergramt en doet rasen; op gelijcke wijse sal den eenen somwijlen Godtsalige leerstucken, een anderen schadelijcke ketterijen, uyt een en de selve plaetse trecken. Wat is hier de reden van? in 't korte; Godt is goedt, de Schrift is heyligh, maer den mensche is verkeert.

Als quaet, uyt goedt, ons wedervaert,
Dat komt uyt ons verdorven aert.

1 Corinth. 1. 18.

A ceux qui perissent, la parolle de la croix leur est folie; ains à nous qui obtenons salut, elle est vertu de Dieu.

XXIII.

Alle aenſprekers, geen herte-brekers.

GHy rijt geduerigh uyt, ghy zijt in alle feeſten,
Ghy komt, ô Roſemont, by alle blijde geeſten,
En deſen onverlet ſoo blijfje datje waert,
En houdt den eerſten ſtant van uwen koelen aert.
Nu is 'et immers waer (het ſchenen eertijts droomen)
Dat midden in de zee zijn even ſoete ſtroomen,
En blijven onvermengt. Siet wat een vreemt verſtant!
Ghy blijft als killigh ys te midden in den brant.

Tangor, non frangor ab undis.

PHylli Dionæis circundaris undique turmis,
En Venus in venas non venit ulla tuas:
Mille proci calidis implent tibi queſtibus aures,
Tu tamen in mediis ignibus, igne cares.
Sic manet & fluvio, licet æquora vaſta percrret,
Qui fuit ante color, qui fuit ante ſapor.
Vis fluvii miranda, meæ vis mira puellæ,
In circumfuſo tutus uterque mari eſt.

Parler de bouche, au cœur ne touche.

LE fleuve, que tu vois, en haute mer ſe pouſſe;
Et, non obſtant celà, ſon eau demeure douce.
Pourquoy t'eſtonnes tu ? ma dame peut autant,
Marchant par-my le feu, eſt froide non obſtant.

Elck ſijn goetjen.

MEn vont in ouden tijt, en even noch, rivieren
Die midden in de zee en door de baren ſwieren,
Doch ſchoon haer ſoete ſtroom tot in het ſoute ſchiet
Sy vloeyen nevens een doch efter mengen niet.
Siet dus hout nu het volk (men moet 'et houwen noemẽ,
Want ieder houdt ſijn goet) wie kan van liefde roemen
Daer iemant ſchoon hy trout ſijn goet bewaert alleen.
't Fy van byſonder goet als 't lichaem is gemeen.

Corpora communia, ſed non pecunia.

PEr latices, Neptune, tuos diffunditur amnis,
Cui remanet totus, qui fuit ante, color:
Mixta nec unda mari, mare nec miſcetur in undis
Fluminis, & proprius piſcis utrique manet.
Heus, ubi ſancta fides? ubi dulcia fœdera lecti?
Utraque ſepoſitas arca reſervat opes:
Corpora ſunt nobis communia, lege jugali,
Cum mihi te dederis, cur tua, Phylli, negas?

Chacun ſon cas apart.

LE fleuve, que tu vois, bien par la mer ſe roule,
Mais ſon eau, ny poiſſon, hors de ſon ſein ne coule.
Lors, quant les mariez ont mis leurs biens apart,
Où eſt, dy foible amour, où eſt ton feu & dat?

Hac tamen ſunt de raro contingentibus ut bene Hieron. lib. 3. epiſt. 5.

QUis fornacem Regis Babilonii ſine adustione ingreſſus eſt? inquit, cujus adoleſcentis Ægyptica domina pallium non tenuit? inter illecebras voluptatum etiam ferreas mentes libido domat. Difficile inter epulas ſervatur pudicitia.

Et Bernard. in quod. Serm.

PEriclitatur caſtitas in delitiis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc mundo.

Quid hoc rei est! Fluvium per medium maris labi, in sinum, & velut in amplexus cani istius patris ruere, & suam nihilominus undam, colorem, pisces sibi servare! Monstrum hoc aliquis in mari, aliud nos in terrâ miremur. Patrum nostrorum ævo, cum adhuc exstarent veteris vestigia recti, una ferè erat & simplex matrimonii ineundi ratio, ut simul cum ipsis nuptiis omnium bonorum societas inter conjuges contracta videretur. Nunc verò mutata tempora; mutati adeo unà hominum mores, ut conjugii sacrum in commercium abiisse, & res mancipii facta videatur; quotque hodie matrimonia, totidem sordidæ ferè pactiones, de bonis in communionem non conferendis, interveniant. Quid dicam? stultè parentes filiam in matrimonium collocant ei, cui dotem diffidunt. Stultè mulier marito ejusmodi se dat, cui sua negat. Ut humida miscentur omnibus partibus, sic inter conjuges nihil separatum, nihil singulare; non corpus, non bona, nec cogitationes quidem, velim.

Horat. Sat. 1. lib. 1.

Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si tibi non præsto, *quem non merearis amorem.*

Plutar. in Præcept. Matrim. ex vers. Amiot.

Platon escrit que la cité est bienheureuse où on n'entend pas ces mots, cela est mien, cela n'est pas mien, *mais ces paroles la doivent bien encore plus estre bannies hors du mariage.*

De ondersoeckers der nature hebben voor een groote vreemdicheydt aengemerckt sekere riviere midden door de zee vlietende, sonder nochtans haer visch en water mette zee gemeen te maecken. 't Is (mijns oordeels) immers soo seltsaem, datmen hedensdaeghs, in 't maken van houwelijcken, gemeynschap van lichamen volkomelijck en sonder tegenspreken toelaet, gemeynschap van goederen daerentegen gantsch verwerpt. Is 't niet groote dwaesheyt een teere maget, u eygen vleesch en bloet, in den schoot van desen of genen onbesuysden jongelinck slechtelijck heen te leggen, om na sijn wel-gevallen met de selve om te mogen springen, een hant vol gelts daerentegen, of soo wat eerde kluyten in dier voegen vast te maken, dat hy daer niet aen en kan? Is 't niet dulligheyt sijn dochter te betrouwen aen iemandt diemen het houwelijcx-goet niet betrouwen en derf? Sekerlijk de weerdigheydt des Houwelijcken Staets, werdt door dese vreemdigheden veel te kort ghedaen: want voorwaer, als 't et wel soude gaen, soo behooren de gehoude niet alleenlijck in lichamen, maer oock in goederen, jae in gemoederen en gedachten gemeen, en in alle haer deelen immers soo seer vermengt te wesen, gelijck wijn en water, als het onder den anderen gegoten is.

Waer twee geworden zijn tot een,
Maeckt daer gemoet en goedt gemeen.

---

1 Corinth. 7. 31. *De werelt gebruyckende, als niet gebruyckende.*

Siet hier een versche beeck die met de soute baren
Kan spelen in het diep, oock sonder eens te paren;
Siet! hoe het water raest, sy blijft al even soet,
Sy houdt haer eersten aert te midden in den vloet.
Het is een groote deugt met alle man te leven,
En aen het los gewoel sijn herte niet te geven;
O die de werelt schiept, en schiept oock even my,
Geeft dat in dese ziel de werelt niet en zy.

Mediis immixtus in undis.

Esse ferunt, medium qui per mare volvitur, amnem;
Is tamen æquorei nil trahit inde salis.
Nos mundi pelagus, nos vastum currimus æquor,
Nos tenet in salso Doris amara sinu;
Omne latus ferit unda, furit celer æstus arenis,
Ah! quid agat tantas rivulus inter aquas?
Alme Deus, liceat nulla salsugine tinctis
Reddere corpus humo, reddere corda tibi!

Bien te baigne, mais sans meslange.

La mer en ce tableau, lecteur, prens pour le monde,
Et gard toy que son sel jamais ne se confonde
Avec le fleuve doux de ton esprit Chrestien,
Dieu donne, que chacun bien donne garde au sien.

MEDIIS IMMIXTUS IN UNDIS.

Semina ac plantæ, aliundè petitæ, ex qualitate terræ, cui inseruntur, brevi fructus producunt: animalia, in aliam regionem translata, ad genium loci, in quo habentur, indolem formant: Idem nobis ferè accidit: mentem ad verbi divini normam indies nobiscum formamus, & vitæ melioris spem animo concipimus, at simulatque in mediâ urbe versari occipimus, ubi nos res hominesque circumstrepunt, subitò hinc tumultus ac turbas haurimus, & negotium nobis, non nostra solum negotia, sed aliena etiam, faciunt. Miseros nos! abripimur, & contagione plerumque insanimus, ecquis enim

—— Cui mens circumflua luxu
Intactum poterit vitio servare rigorem?

Nos tamen adnitamur contra, &, cum bono Deo, Alphæum, mare Siculum subterlabentem sine mixtione undarum, sedulò imitemur; perque levitates ac vanitates hujus seculi transeuntes, iis ne misceamur. at, veluti piscis marinus in salsis undis non salsus, ita nos, ne salsuginem trahamus ex hoc pelago. Solis radii contingunt quidem terram, sed ibi sunt, unde mittuntur. Utinam sic animus nobis versetur inter humana, ut adhæreat interea origini suæ, id est, Deo!

Ambros. de Virg. *Discite in hoc mundo, supra mundum esse; etsi corpus geritis, volitet in vobis ales interior.*

Philip. 2. 15. *Afin que vous soyez sans reproche & simples enfans de Dieu, irreprehensibles, au milieu de la generation tortue & perverse.*

Een uytheemsche plante ofte zaedt, hier te lande gebracht zijnde, verliest seer haest haren eygen aert, en voeght sich na het landt daer in sy geplant oft gesaeyt wert: vreemde gedierten aerden terstondt naer het gewette daerse gehouden worden, vergetende het landt daer uyt sy gekomen zijn. Yet sulcx gebeurt den mensche schier alle dage, hy oeffent sich in eenigheyt in Godes woordt, maeckt daer uyt regels tot een stichtelick leven, en brengt sijn genegentheden als onder een toom; maer so haest hy uyt sijne innige gedachten komt, en begint, beneffens andere menschen, in de werelt te woelen, terstont kleven hem de omswevende gebreecken van andere aen 't lijf, en wordt door de selve (gelijck door een snel-loopende riviere) wechgeruckt.

Die in de stroom van wellust swemt,
Al is sijn geest al wat getemt,
Of schoon hy op zijn zaken let,
Wert van eens anders vuyl besmet.

Laet ons hier tegens ernstelijk strijden, en naervolgen de riviere Alpheus (die midden door de Sicilische zee, sonder sich met de selve te vermengen, haren loop neemt) laet ons midden in de ydelheden vande werelt, trachten met de selve niet gemeens te hebben, en zijn gelijck versche visschen in soute wateren. De stralen van de sonne schijnen wel op der aerden, maer blijven gelijckewel gehecht aen het lichaem van 't welcke sy nederdalen. 't Ware te wenschen dat wy met de menschelijcke dingen besich zijnde, ons niet dieper daer in en lieten, ofte wy en bleven wel vast gehecht aen onsen oorspronck, welck is Godt. Die ons daer toe sijn genade verleene.

XXIV.

Waer hier verstant, daer waer geen bant.

MOy Brechje speelt de beest, en Fop laet met hem gecken,
'k En kan (soo roept de vent) mijn hert niet van haer trecken,
Sy is vol enckel geest, vol alle moy getast,
Dies ben ick aen mijn lief met stale ketens vast.
Maer segh eens, lieve Fop, en hebje noyt gevonden,
Een nar, die met een stroo was aen een pael gebonden,
En die noch efter stont als met een boey aen 't been?
Ghy zijt (al weetj' 'et niet) van dese gecken een.

Fac sapias, & liber eris.

VSque rogas, negat usque tibi crudelis amica:
Ecquid adhuc duro mens in amore gemit?
Me remorantur, ais, formosæ vincla puellæ,
Vincla vel herculeâ non soluënda manu:
Vincla genæ mihi, vincla comæ, mihi vincla papillæ:
Hei mihi? quot vinclis corda ligatur amans.
Stulte puer, stulte vel stramine crura tenentur,
Et, moriar, vinclum tu nisi tale geras.

Qui veut, il peut.

NE vistes vous jamais un fol lié de paille
N'avoir l'entendement ny force qu'il s'en aille?
Is vais le vous monstrer, voila ce sot languir
En malheureux amour, & ne s'en peut partir.

Tibull.

Servitium mihi triste datur teneorque catenis
Et nunquam misero vincla remittit amor.

Ovidius 3 Metam.

Sed tamen hæret amor crescitque dolore repulsæ,
Et tenuant vigiles corpus miserabile curæ
Adducitque cutem macies.

Der dwasen bant, is onverstant.

WAt is 'er menigh mensch in onsen tijt te vinden
Die aen een enkel stroo sich plagh te laten binden.
Wat is 'er menigh mensch die wat een ander doet
Houdt voor een stalen bant die niemant breken moet.
Soo plagh het domme vee met ongewisse schreden
Oock op een quaden wegh een ander na te treden.
Ghy, leeft gelijck een mensch, dat is na wijsen raet,
Doet na de reden eyscht, niet soo de wereltgaet.

O demens! ita servus homo est?

MUlta quidem totam patrantur inepta per urbem,
Cumque petis causam, mos jubet ista, ferunt.
Annè igitur stolidi nos stringat opinio vulgi?
Regula num vitæ factio plebis erit?
Stamine sic fragili, vel stramine morio vinctus
Vah! sibi compedibus crura sonare putat.
Serviles vilesque sumus: pro vincimur, imò
Vincimur miseri, causaque nulla subest.

Ce que me lie, c'est ma folie.

FOrce actes, que faisons, sont pleines de bestise,
Demandez en raison, on vous les autorise
Par la costume, helas! un fantastique lien,
Le fol se tient lié, & que le tient, n'est rien.

Ovidius:

DI faciant possis Dominæ transire relictæ
Limina, proposito sufficiantque pedes,
Et poteris, modo velle tene.

Dan. Heins.

Scilicet angustum nimium concludimur orbe:
Iudicio peccat qui sapienter amat.

Sensus morbi, & origo ejus detecta initium sanitatis est. Magna vitiorum scaturigo est, consuetudinis, plerumque non bonæ, impressa nobis auctoritas. Vivimus plerique ad exempla, &, non quid rectum, sed quid usitatum sit, inquirimus. Quis nostrum, lautitiarum aut superflui sumptus si culpetur, non statim recurret ad antiquam illam, & non probam excusationem, non ego sumptuosus sum, sed mores, ut hodie sunt, tantas impensas exigunt? Næ nos lepidi sumus! Sumptuositatem excusando, dementiam culpamus. Nihil peccati antiquitas, nihil errantium multitudo nos moveat. Mala consuetudo, vetustas erroris est, dixit Theologus. non exemplis, sed legibus judicandum pronuntiant Iurisconsulti; non consuetudine, sed ratione vivendum clamant Ethici. Concludo, antecedentium gregem sequi, pecudum esse, non hominum. Nec enim bene currere potest, cui cura est alienis vestigiis pedem infigere.

Sen. Epist. 51. *Non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter Romæ potest vivere. Non ego sumptuosus, sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum vitium quod iracundus sum, quod nondum constitui certum genus vitæ, adolescentia hæc facit. Quid nos decipimus?*

Idem Epist. 58. in fin. *Inter causas malorum nostrorum est, quod vivimus ad exempla, nec ratione componimur, sed consuetudine abducimur. Quod pauci faciunt, nolumus imitari: quum plures facere cœperunt, quasi honestius, sit quia frequentius, sequimur, & recti apud nos locum tenet error; &c.*

EEn ingebeelde groot-achtinge vande gewoonte des volcx, is als een spring-ader van alderley misgrepen. Vele van ons leven alleen maer na exempelen van andere, niet ondersoeckende wat recht, maer wat gebruyckelijck is. Wie doch berispt zijnde over onmatigheyt van spijse in maeltijden, en gaet niet terstont sijn toevlucht nemen tot de oude, doch ondeugende, uytvlucht. 't Is soo de maniere? is't niet wat frays? met ons te willen verontschuldigen van kostelijckheydt, beschuldigen wy ons inder daet van dwaesheyt Niemant bedriege sich selven: noch de outheydt van de misbruycken, noch de menigte van die hun misgrijpen, kan nimmermeer dat slim is recht maken. Quade gewoonten zijn oude dwalingen. Men moet na wetten, niet naer exempelen wijsen. Men behoort na reden, niet na gewoonte te leven. Slechtelick sijn neus te volgen, en de gene die voorgaen na te loopen, is beesten, geen menschen werck. Niemant gaet 'er wel die sijn voeten gedueriglijck wil voegen na eens anders voetstappen.

Gal. 5. 13. *Ghy zijt tot vryheyt geroepen broeders, staet dan inde vryheyt, alleenlijck dat ghy de vryheyt niet en gebruyckt tot een oorsake den vleesche.*

HOe staet de gecken kijkt als waer hy vast gebonden!
En daer is maer een draet hem om het been gewondẽ;
Een stroo, een eenigh stroo is hem een stalen bant,
Siet waer de mensche valt door enckel onverstant.
Wat zijn ô weerde ziel, wat zijn doch al de touwen
Die ons den Christen aert hier vast geknevelt houwen?
't Is lucht tot ydel eer, of segt tot vuyl gewin,
Al niet als enckel stroo, ja webben van de spin.

Stultitia ligamur, non compedibus.

SPiritus excelso se tollit in astra volatu,
At caro, compedibus deprimor, inquit humi.
Tu quid vincla voces, age, nunc videamus inepta;
Morio vel stramen, compedis instar, habet.
Vile lucrum, popularis honos, fugitiva voluptas,
Hæccine sint pedibus pondera justa tuis?
Prô viles animas! devotaque crura catenis!
Vincimur, nervus nec tamen ullus adest.

Ecclesf. 10. 2. *Le sage a le cœur à sa droite: mais le fol a le cœur à sa gauche.*

L'Esprit souhaite au ciel son noble cœur estendre,
Mais cest amas de chair au monde se va rendre,
Causant captivité, esclave se faisant;
Un sot est garotté de paille seulement.

STULTITIA LIGAMUR, NON COMPEDIBUS.

QUoties rerum humanarum interior aliqua cogitatio animum mihi subit, non possum non serio deplorare, imo & indignari, affectuum nostrorum, non inscitiam modò, sed insaniam. Irretitos nos mundi, nescio quibus, illecebris sat scimus, & futile jugum excutiendi ardor nos aliquis interdum invadit: sed irrito plerumque conatu. Quin age, & seriò rem tangamus. Quid si tota hæc machina plena manu, quidquid in sese delitiarum complectitur, in nos parata sit effundere, qualia tandem aut quanta nobis conferre possit, enumeremus. Honores dabit, inquies; fumi sunt. Divitias; umbræ. Nomen ac famam, aura ac strepitus. Voluptatem denique; fallax prurigo est, primò blandiens, posteà dolens. Et quidem ista omnia deteriores non raro nos reddiderunt, meliores fere nunquam. Nec enim aut firmiora latera, aut vita longior, aut mens beatior hinc alicui futura est. Ex adverso, quid si, effusis habenis, in nos sæviat orbis terrarum, adeò ut Ruina cæli sidera misceat,
Legens tamen solatium in præsentium brevitate, in futurorum perseverantia.

Paul. Rom. 7. 22. *Delector lege Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: & capientem me sub legi peccati.*

August. lib. Confess. *O Amator mundi! cujus Dei gratia militaris? hic quid nisi fragile, nisi plenum periculis, & per quot pericula pervenitur ad majus periculum? pereant hæc omnia, & dimittamus hæc vana & inania: conferamus nos ad solam inquisitionem eorum quæ finem non habeant.*

ALs ick somwijlen, met innighe gedachten de menschelijcke dingen in my selven overweghe, soo en kan ick niet laten droevigh, ja gram te werden, over de slofigheydt, ja dwaesheyt, onser genegentheden. Wy sien voor de hant dat wy inde wereltsche saken gantsch verwerret zijn, des krijgen wy somtijts goeden wille, om ons daer van te ontwerren: maer, och armen! wy slabacken telcken in ons goet voornemen. Wel aen dan, laet ons tegenwoordelijcken eens de sake wat naerder ondertasten. Genomen dan dat de gantsche werelt haren schoot als open dede, om ons, met al datse weet by te brengen, op het vriendelijckste te troetelen, wat soud 't doch al te beduyden hebben? Sy kan ons eer-staten geven, suldy seggen. Maer wat zijn die anders, als roock? Sy kan ons rijckdom toe brengen. Maer wat zijn die anders als een schaduwe? Sy kan ons tot een heerlijcken naem verheffen. Maer wat is die anders als een suysende windeken? Sy kan ons met wellust vrolijck maken. Maer wat is dat anders, als een bedriechelijcke ketelinge? Dit alles, maeckt ons veeltijts slimmer, selden beter. Ten geeft ons noch langer leven, noch stercker lighaem, noch gerulter gemoet, maer wel het tegendeel. Of dan schoon de werelt ons al quame afnemen, vvatse kan en mach, soo sal, in allen gevalle, voor ons groote vertroostinge ontstaen, eerstelijck uyt de kortheyt van de jegenvvoordige ellende, en ten tvveeden, uyt de lanckduyrigheyt vande toekomende gelucksaligheydt.

XXV.

Die greep, is in de neep.

DE meeu vlieght over al, om haren koſt te rapen,
En vint ontrent de ſtrant een oeſter liggen gapen,
Dies picktſe na het aes; maer, eer de vogel at
Soo ſluyt de moſſel toe, daer is de meeu gevat.
Siet daer een eygen beelt voor deſe loſſe gaſten,
Die ſonder na-gepeys in alle ſchotels taſten;
Sy zijn te byſter graegh, maer, ſiet: ten lijt niet lang
De grijper is gevat, de jager wort de vang.

Qui captat, capitur.

LÆda vagis juvenes vocat in certamen ocellis;
Vidit, & inſidias, Nerva parcimus ait.
Dat faciles aditus, dat baſia, fertque viciſſim,
Qualia vel paſſer, vel dare concha ſolet:
Omnia cum fervent, dextram petit illa, fidemque,
Igne furens juvenis, quod petis, inquit, habe.
Oſtrea non aliter roſtro penetravit acuto,
Et quæ captabat, capta remanſit avis.

Chaſſe penible, où le veneur eſt pris.

VOyant ces dous appaſt je me faiſois accroire,
D'aller, non au combat, mais bien à la victoire:
Mais en prenant, helas! ſans y penſer, je ſuis,
Par mon butin, que je penſois avoir, ſurpris.

Konſt van bewaren, gaet voor 't vergaren.

DE meeu is in de klem, de meeu die is gegrepen,
De vogel is belayt, de vogel is benepen:
Maer wat baet dit de ſchelp? ey ſiet een vreemt geval,
De vanger is bedut hoe hy het redden ſal,
De vang is hem een pack, de vang die is hem tegen,
De vang is hem verdriet, hy is'er meê verlegen.
Wat is'er menigh menſch dien gelt noch goet en paſt;
Want daer beleyt ontbreeckt daer is de rijckdom laſt.

Fortunam citius reperias, quam retineas.

TEgminibus patulis jacet ingens littore concha,
Dum petit hanc, roſtrum preſſa tenetur avis;
Capto quidem premitur volucris, ſed capta repugnat,
Et ſalit, & pennis oſtrea dura quatit:
Concha, diu luctata, nequit retinere volucrem,
Dumque fugit, clamat: præda moleſta vale.
Parta per incertos numeroſa pecunia caſus,
Aut perit, aut onus eſt, ars niſi ſervet opes.

Vn fol ou beſte
Faict bien conqueſte,

Mais bon meſnage
C'eſt faict du ſage.

BIen que l'oiſeau ſoit pris, ce non obſtant le huiſtre
N'en a que du travail, & n'en a nul honneur:
Bien, per un cas fortuit, acquis par un beliſtre,
Ne faict jamais du bien à ſon lourd acquereur.

Plaut. Trin.

——— *Da mihi hoc, hoc mel meum, ſi me amas, ſodes.*
Ibi ille cucullus; ocelle mi, fiat, & iſtud: & ſi
Amplius vis dari, dabitur; tibi illa pendentem ferit.
Fit ipſe, dum illis comis eſt, inops amator.

Terent. Eunuch.

ID vero eſt quod mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere
Mature; & cum cognôrit, perpetuo oderit: Noſſe omnia hæc, &c.

INgentia & ramosa cornua cervis magis oneri, quàm adjumento esse, cum iis uti nesciant, facilè perspicimus. Parum est, opibus affluere si desit ars utendi. Francesi, *inquit Guicciardin,* sono piu prompti a acquistare, che prudenti a conservare. *Id omnibus in universum hominibus ferè accidit. Multi sunt quibus aut regna, aut opes, summo labore adquisitæ, postea defectu providi regiminis è manibus elabuntur. Magnæ opes non tam multa capiendo, quam haud multa perdendo quæruntur, ait Dio. Excellentibus ingeniis, inquit Liv. citius defuerit ars quâ civem regant, quàm quâ hostem superent. Rationem acute tangit Zonaras; tueri quæsita, inquit, difficilius est quàm adquirere, quoniam in adquirendo ignavia possidentis sæpe plus confert, quam propria virtus. Tueri autem quæsita, sine propriâ virtute nemo potest. Bene igitur ille, qui malle se dixit virum pecuniâ, quàm pecuniam viro indigentem filiæ in maritum dare.*

Ovid. *Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri:*
Casus inest illis, hic erit artis opus.

Sen. lib. 1. epist. 2.

Immodicæ divitiæ sunt veluti ingentia & enormia gubernacula, facilius mergunt, quàm regunt: cum habeant irritam copiam, & noxiam nimietatem.

DE hooghgetackte hoornen zijn voor de herten veel eer beswaerlijck, als behulpsaem, uyt oorsaecke dat de selve geen handelinge en hebben om die wel te konnen gebruycken. Ten heeft niet veel om 't lijf treffelijck gegoet te zijn, indien men geen bequaemheyt en heeft om sijn middelen wel te besteden en te bestieren. Den Fransman, seydt Guicciardijn, is veel handiger en gauwer om iet te winnen, als voorsichtigh om 't gewonnen te bewaren. 't Gaet byna soo met alle menschen, hooge en leege. Men vint die met een sekere behendigheyt, den eenen treffelijke heerlijckheden, den anderen schoone goederen, by den anderen geraept hebben, aen de welcke nochtans, by gebreck van goet beleyt, alles naderhandt door de vingeren is gedropen. Uytmuntende verstanden, seydt Livius, sal veel eer de wetenschap ontbreken om hare burgerye wel te bestieren, als om haer vyanden haestelijck t'overwinnen. De reden hier van werdt aerdelijck verklaert by Zonaras; te beschermen, seydt hy, het ghene dat gewonnen is, valt beswaerlijcker als het winnen selfs, overmits dickwils, tot het verkrijgen van eenigh dingh, meer helpt de laffe onachtsaemheyt van den genen die het sijne slechtelijck hem laet ontfutselen, als u eygen kloeckheydt: maer 't gene dat eens gewonnen is, en kan sonder eygen goet beleydt niet bewaert, of recht gebruyckt werden. Hy dede dan wijselijck die sijn dochter liever te besteden hadde aen een man die goet ontbrack, als aen goet dat een man van doen hadde.

Psal. 127. 3. *Sijne vrienden geeft hy het al slapende.*

DE meeu die soeckt haer aes, en geeft haer op de san-
Sy flickert over zee, sy wandelt aen de stranden, (dē,
De mossel roert haer niet, maer leyt alleen en gaept;
Het schijnt of datse rust, of datse leyt en slaept;
En desen onverlet soo wort de meeu gevangen
Van iet dat niet en doet als aen de klippen hangen.
Ey waerom dus gewoelt om staten, rijckdom, eer?
Ons doen en gelt 'er niet, 't is al uw' segen, Heer.

Non labore, sed munificentia Domini.

SAxa solent volucres circumvolitare marinæ,
Prædaque dum petitur, non datur ulla quies.
Concha loco non mota, sui non anxia victus,
Nunc bibit, æquoreum nunc spuit ore salem:
Hanc, dum testa patet, rigido petit improba rostro,
Dumque petit, rostro capta remansit avis.
Quos manus alma Dei beat, hos beat absque labore,
Sponte replet placidos præda petita sinus.

Ecclesiastiq. 11. 14. *Les biens & les maux, la vie & la mort, la pauvreté & richesses sont du Seigneur.*

L'Huystre est tout en repos, sans oncq changer de pla-
L'oiseau de mer par tout, sans s'arrester tracasse, (ce:
Qui rien ne faict, il prend: l'oiseau travaille en vain,
Ce qui nous enrichit, est, Dieu, ta riche main.

NON LABORE SED DOMINI MUNIFICENTIA.

RHombum, & squatinum, & rhaiam, & pastinacam, cum tardissimi sint piscium, sæpe tamen mugilem piscium velocissimum in venire habere, piscatores observarunt. Simile in terrâ, & ipsis quidem hominibus contingere, quis non videt? ejus rei rationem si quis inquirat, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium pacem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, cum sapiente Hebræo, respondebo. A Deo sanè ista omnia, à Deo sunt. Dei arbitrio expenditur victoria, ait ille, neque ad insolentissimos quosque illa accedit, sed ad eos duntaxat, ad quos conditor ille rerum & moderator accedere voluerit. Ille quoties suis auxiliari statuit, externis illis plerumque se astringi non vult; imò ea aversatur potius, instrumentisque debilioribus magis, quam robustis, juvare mavult. Loquuntur id exempla Gidionis, Ionathæ, & aliorum. Cujus rei illa haud dubiè est ratio, ut, bona, quæ insperata nobis eveniunt, rectà è manu Dei in nos delata intelligamus, eique tanto impensius grati animi victimam offeramus. Eam rationem expressit ipse Deus Iud. 7. 2.

Salomon. Proverb.

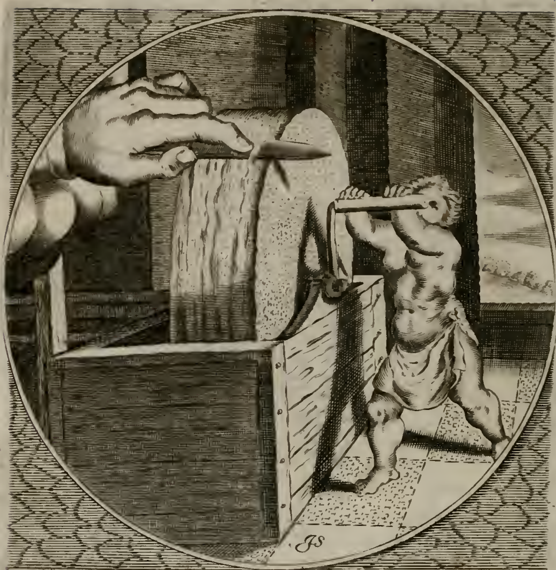
Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur iis afflictio.

Ecclef. 9. 11.

I'ay veu sous le soleil que la course n'est point aux legers, ni aux forts la bataille, ni aux sages le pain, ni aux prudens les richesses, ni la grace aux scavans.

DE zee-luyden hebben menigmael voor wat vreemts aengemerckt, dat in de roppen en buycken van trage en lompe visschen dickwils de snelste en rapste overvliegers van der zee gevonden werden. Iet sulcx gebeurt oock niet selden op den aerdtbodem, en selfs onder de menschen: En de reden daer van is, 't gene Salomon seyt, Eccles. 9. 11. Dat ten loope niet en helpt, snelle zijn; ten strijde niet en helpt sterck te zijn: ten rijckdom niet en helpt kloeck te zijn, &c. Die en diergelijcke segeningen dalen alle van den hemel. Na den raedt Godes (seydt 'er een) werdt de overwinninge uytgemeten, en den segen volght juyst niet die stout en vermeten zijn, maer alleenlijck de gene die het Godt behaeght dien toe te schicken. Ten is den Heere niet swaer (seyde Ionathan, 1 Sam. 18. 6.) door vele ofte weynige te helpen: en veeltijdts, selfs in den meesten noot, behaget Gode de sijne, door kleyne en geringe middelen, uyt het gevaer te trecken: onder andere redenen sonderlinge, op dat den mensche geen stoffe en soude hebben sich selven in sijne verlossinge iet wat toe te schrijven: maer alles regel-recht uyt Godes milde hant soude bekennen ontfangen te hebben, en dies te meer verweckt soude werden met ware dankbaerheyt sich voor Godt te vernederen. Dese reden wert selfs van Gode uytgedruckt, Recht. 7. 2, Israël mochte sich beroemen tegens my, en seggen: Mijne hant heeft my verlost.

XXVI.

Sy geeft, datse niet en heeft.

GHy slijpt ons, Rosemont, wy zijn des liefdes pijlen,
Gy sijt de wet-steen selfs, uw' oogjens sijn de vijlen;
Ghy die ons gaende maeckt behout uw' eersten stant,
De koude maeckt het vier, en 't ys verweckt den brant.
U lieffelijck gesicht doet ons de sinnen quelen,
U neergeslagen oogh kan ons het herte stelen,
Siet wat mijn lief vermag! Sy maeckt, sy doet, sy geeft,
En datse niet en is, en datse niet en heeft.

Dat, nec habet.

Cos obtusa manet, gladiis tamen addit acumen,
Quodque dedit ferro, non dedit ipsa sibi.
Cotis agunt partes in pectora nostra puellæ,
Quasque dedêre aliis, non habuêre faces.
Phylli, dionæo mihi cum jecur igne peruras,
Corda geris scytica frigidiora nive:
Me glacies torret, mihi frigora causa caloris,
Ah! calor hic tandem desinat, unde venit.

Le rebouché esguise.

IUriste tu ne scais que c'est de nos affaires,
Voicy les loix d'Amour à vos loix tout contraires:
Tu dis, que nul ne peut donner ce qu'il n'a pas,
La pierre, que tu vois, & Phillis font celà.

Gemeenlijck een verwaende geck
Straft in een ander sijn gebreck.

AL is de wetsteen plomp, al weet hy niet te snijden,
Hy wil noch evenwel geen plompe messen lijden,
Noch laet hy evenwel, ter snede niet gestelt,
Noch laet hy evenwel geen yser ongequelt.
Hoe weet het schamper volck een yder 't sijn te geven,
En 't is doch steke-blint ontrent sijn eygen leven:
Maer Fop wat is u nut te maken ieders staet,
Nadien dat onderwijl uw' huys verloren gaet.

Peccans peccata corrigit.

Cos acuit tritas, obtusior ipsa, secures,
Et redit à scabro splendidus axe chalybs.
Si quis in alterius sua crimina pectore sensit,
Hei mihi! quàm sævas exerit ille manus?
Dum vitiis agitur, convitia spargit in omnes
Zoylus, & crimen quod petit, intus habet.
Claude domi tua vota, foris quid cernis acutum?
Crede mihi, sibimet qui sapit, ille sapit.

Mets ta main en ton sein,
Et ne mesdiras à ton prochain.

LA pierre que tu vois, agu 'e fer veut rendre,
Et jamais à trancher ne peut soy mesme apprendre.
Qui chastier pretend es autres leur defaut,
Ses fautes redresser premierement luy faut.

Ovid. 1 Metam. de Amore loquens:

Equè sagittiferâ prompsit duo tela pharetrâ,
Diversorum operum; fugat hoc, facit illud amorem;
Quod facit, auratum est & cuspide fulget acutâ:
Quod fugat, obtusum est, & habet sub arundine plumbum,
Hoc Deus in nymphâ Peneide fixit, at illo
Læsit Apollinæas trajecta per ossa medullas:
Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis.
Aucta fugâ forma est.

De Augusto traditur, cum esset luxuriæ serviens, fuisse tamen ejusdem vitii severissimum ultorem; idque ferè universis hominibus mali moris est, ut acres sint in ulciscendis vitiis quibus ipsi vehementer indulgent. Ea utique est fatalis ingeniorum scabies (ut ille ait) ut omnes reprehendere ac disputare malint, quàm vivere. Nemo docendi, nemo discendi studio unquam in calumniæ hunc malignum campum descendit. Sed quemadmodum cum æstate, ut Plinius ait, vehementius tonuerit, quàm fulserit, ventos denuntiat; ita, ubi quis vehementer in aliorum vitia inclamat, ipse, vitæ non sat probæ, indicium est animi magis ambitionis vento tumescentis, quam solide pii. Apagè mihi cum nasutis istis. Placet illud Poetæ,

—— Non sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita loquentis.

Quanto amabilius erit si in omni vita cum Plauto dicamus?

Eya Lyde! leniter qui sæviunt, sapiunt magis.
Minus mirandum est, ætas si quid illorum facit,
Quam si non facit: feci ego isthæc in adolescentia.

Aurel. Vict. Histor. August. *Homines in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt.*

Plaut. *Qui alterum incusat probri, se intueri oportet.*

Horat. Serm. lib. 1. Sat. 3.

Cum tua pervideas oculis malè lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila aut serpens Epidaurius?

Men schrijft van Augusto, hoewel hy sijn geyle lusten vry wat veel toegaf, dat hy evenwel die vuyligheden in andere met alle strengigheydt plagh te straffen. 't Is by nae een gemeen gebreck in alle menschen, dat schier yder een alderley feylen in sich selven vleyt en lievekoost, in andere daerentegens hefteliicken bestraft. 't Is als een aengeboren schurfte van onse verstanden, dat een yder liever heeft scherpelijck een ander te berispen, als selfs wel te leven. Men sal evenwel bevinden dat menschen, die haer werck maken van ander luyden gebreken soo plichtelinge ten toon te stellen, en als te schavotteeren, sulcx noyt en bestaen, noch om andere te onderwijsen, noch om selfs onderwesen te werden: Maer gelijck als stercken donder met weynigh blixem voor een teycken van windigh weder wert gehouden; soo is oock het uytschetterende geluyt van een schampere tonge (soo daer geen stichtelijck leven by en zy) meer een teycken van een winderige eergierigheyt, als van eenige oprechte vromigheydt. Wegh dan met sulcke scherpgeneusde kaeckelaers.

Geen woort soo seer de feylen breeckt,
Als doet, het leven van die spreeckt.
Dus, die een ander stichten wil,
Dient hem soo lang te houden stil,
Tot dat sijn leven metter daet,
In 't goed een ander voren gaet.

Rom. 2. 21. *Ghy die een ander leert, leert ghy u selven niet?*

Besiet een plompe steen, gehouwen uyt de bergen,
Die komt het fijne stael, die komt het yser tergen,
Die wil dat oock het roest sal blincken als een glas,
En efter blijftse selfs, gelijckse voortijts was.
Daer zijnder in het lant, die al de werelt leeren,
En brengen nimmer salf ontrent haer eygen seeren:
Ey vrienden niet alsoo: het is de beste voet
Als sich de meester selfs een eygen lesse doet.

Docet ipse docendus.

Cos acuit ferrum, gladiisque reducit acumen,
At tamen hoc, ferro quod dedit, ipsa caret.
Si dum sancta doces alios, perversa sequaris,
Ingenium cotis, frivole doctor, habes:
Quæ tu cunque mones, ea denique pondus habebunt,
Conveniant dictis si tua facta tuis.
Discrepat à monitis cui devia vita feveris,
Destruit exemplo, quæ monet ipse suo.

Ne faites point selon leurs œuvres, car ils disent & ne font pas.

O Qu'il est mal seant & de mauvaise grace,
Un autre admonester, & point avoir de trace
De ses enseignemens! veus estre bon docteur?
Fai tout, ce que tu dis, en reformant ton cœur.

DOCET IPSE DOCENDUS.

Nonnulli ex iis, qui arcæ faciendæ adhibiti fuerunt, diluvio tamen periere. Sæpe lixa, qui culinæ operam dedit, nidore repletus minimum comedit. Fieri potest, ut cibi spiritualis administri nec eo ipsi fruantur. Nihil minus ferendum esse arbitror rationem vitæ ab altero reposcere eum, qui non possit suæ reddere. Benedicta quidam non improbo, benefacta autem longè præfero; præsertim quidem in eo, cui populum docendi grave pondus incumbit, non enim homines tam facilè verborum doctrina ducuntur, quàm operum rectè facere Principem, qui cives suos faciendo docet, antiqui censent, quidni idem de Pastore ac Doctore dicamus? ii, si id non faciant, vitia non solum concipiunt, sed etiam in civitatem effundunt, plusque ferè exemplo, quam peccato nocent. Sermo quidem animi interpres est, sed vocalis tantum; actio verò realis; hanc malim. Magis enim credibile puto ea unumquemque ex animo velle, quæ agit, quam quæ loquitur: ideoque saniores de fide cujusque magis oculis, quàm auribus credunt. Qui benè dicit & facit, omni exceptione major est; duo tamen hæc si separanda sunt, rectè facientem & cætera taciturnum, præferendum judico.

Chrys. in lib. de compunct. cord. *Docere & non facere, non solum lucri nihil, sed & damni plurimum confert. Grandis enim condemnatio componenti quidem sermonem suum: vitam vero suam atque operam negligenti.*

Selfs eenige van de gene die de arcke hebben helpen timmeren, zijn door de sontvloet vergaen. Een kock die de spijse bereyt heeft, eet menighmael alderminst, als vol zijnde van den reuck. 't Kan gebeuren, dat de gene die ons de geestelijcke spijse voor stellen, selfs daer van geen genut en hebben. Middeler tijt en is 'et niet min te verdragen, als dat iemant, die reden eyscht van eens anders leven, van sijn eygen selfs gene geven en kan. Wel te spreken is een loffelijck dinck, maer wel te doen gaet noch voor: sonderlinge in de gene, die den swaren last van de gemeente te leeren op de schouderen geladen hebben: want het volck en werdt niet soo lichtelijck tot de deught geleydt met de leere van woorden, als met de leere van wercken. De Oude seyden, dat een Prince wel dede, dat hy sijn ondersaten met doen leerde. Het selve mach, niet sonder reden, tot een Harder en Leeraer des volcx geseydt werden. Want in gevalle in de sulcke de leere niet beantwoordt en wert vande daet, so en sondigen de sodanige niet alleenlijck ten opsien van hun selven, maer gieten de feylen uyt over de gansche stadt, en doen meer schade door haer exempel, als door de sonde selfs. De woorden diemen spreeckt werden genoemt tolcken van het gemoet, de daden zijn 't noch beter: 't is waerschijnelijcker dat iemant van herten meynt, het gene dat hy doet, als het gene dat hy maer en seyt. De oude, van iemants geloove oordeelende, geloofden ten dien aensien veel beter haer oogen, als haer ooren. Die wel spreeckt, en met eenen wel doet, is een dubbel man: Indien men nochtans dese twee dingen soude willen scheyden, soo is den genen die wel doet, en voorts stille swijgt, noch verre de beste te houden.

August. super illud Beat. Immacul.

Iudicet ille de alterius errore, qui non habet in se ipso quod condemnet: judicet ille qui non agit eadem, quæ in alio putaverit punienda, ne cum de alio judicat, in se ipsum sententiam ferat.

XXVII.

't Is maer een niet, die't wel besiet.

WIlt gy de swaerste straf van liefdes vierschaer wetē?
Sy wort in onse tael een *blaeuwe scheen* geheten;
Y! dat's een bite-bau die ieder een ontsiet,
Maer keert het spoock eens om, ten is soo leelijck niet.
Dat ghy, ô vryer, noemt 't gewenschte goet te derven,
Is (na dat ick het vat) u eerste vryheyt erven:
Geen quaet is sonder goet, voor die het wel beleyt;
Sy neemt u oock de vrees die u de koop ontseyt.

Let wat u ontset.

GHy siet het momme-tuygh de kinders henen jagen,
Vermits sy dat alleen maer in der haest en sagen;
Maer wie het met gemack en buyten vreese siet,
Die lacht met al het volck dat soo bekommert vliet.
Hoe wort een schielick mensch by wijlen omgedreven?
Yet, ick en weet niet wat, dat doet hem dickmael beven,
Maer 't is recht kinderwerck soo licht te zijn beducht,
Hoort redē, eer je schroomt; en weegt, eer datje vlucht.

Inverte, & avertes.

LArva quod est pueris, id amantibus esse repulsam
Tam puer arcitenens, quam Cytherea jubent:
Frons in utraque quidem metuenda, sed inspice tergum,
Aut levis hinc cortex, aut cava pinus erit.
Quid gemis optatæ te spe excidisse puellæ?
Pristina libertas hinc tibi salva redit.
Spes sublata metum quoque sustulit: Arrige mentem,
Fronte quod horrendum est, ludicra terga gerit.

Pessimus interpres rerum, metus.

HOrrendo pavidas hinc territat ore puellas,
Inde cavo risum cortice larva movet.
Deterior vero rerum succurrit imago,
Et falsâ miseros anxietate premit:
Auget homo proprios animo plerumque dolores,
Inque suam mens est ingeniosa necem.
Eia age terribilem rebus, miser, abripe larvam,
Ludicrus error erit, quod modo terror erat.

Qui le voit a'arriere, Ne faict que rire.

LE masque te faict peur: mais, mon amy, de grace,
Regarde aussi le dos, non seulement la face;
Tu, qui plains grievement ton malheureux amour,
Y trouveras soulas, si prens un autre tour.

De vaine crainte, injuste plainte.

LE masque, regardé au front du faux visage,
Aux idiots enfans abbat tout le courage;
Mais qui voit l'autre bout, y trouve moins que rien.
Nous n'aurons point du mal, si nous le prenons bien.

Plutarch. in Moralib.

Ut pueris cum terrentur personis, damus eas in manus, & versatas ostendimus inanes, ut discant non timere; ita conveniet adhibitâ ratione res specie terrificas excutere, ut, cum viderimus non esse quod apparet, contemnamus.

Sen. de Tranq.

Sciamus omnia æque levia esse, extrinsecus diversas facias habentia, introrsus pariter vana.

Timiditas est corruptio judicii, ajunt Philosophi. Meticulosos utique non res, sed de rebus rumores, etiam incerti, & rosæ (quod dicitur) umbra quandoque terret. sæpe opinione amplius laboramus, quàm re, ait Seneca, & quemadmodum aves inanis fundæ sonus territare solet, ita nos non ad actum excitamur tantùm, sed ad strepitum. Infirmi animi est, antequam malis opprimitur, queri; Propriumque est miserorum facilè id credere quod minus volunt: utque corpora per nebulam, sic per metum res videntur majores, adeò ut multi, rem quam metuunt, ipsi-met anticipent:

——Multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali.

Reperti sunt qui dum in navi periclitarentur, non exspectatâ navis submersione, in mare sese præcipites dederunt. Miserum est mori ne moriamur. optimè Seneca, quid dementius quàm angi futuris, nec tormento se reservare, sed accersere sibi miserias?

Seneca:

Adhibe rationem difficultatibus, possunt & dura molliri, & angusta laxari, & gravia scitè ferentes minus premere.

VReesachtigheyt bederft het oordeel: want soo haest als iemant den schrick in 't lijf krijght, een blase met de boonen (soo men seyt) ja de schaduwe van een roose, soude hem de broeck ront setten. D'inbeeldinge (seydt Seneca) ontset ons gemeenlijcken meer, als de sake selfs: en gelijck het gesnor van een ledigen slinger het gevogelte vervaert maeckt, en doet opvliegen: soo verschricken wy ons niet alleenlijck van de slagh, maer oock van 't gedreun. En ghelijck de gedaenten der lichamen grooter toonen in mistigh weder, soo doen oock alle dingen door de vreese: in voegen dat 'er veel door vreese van in gevaer te komen, dadelijck in het uyterste gevaer zijn vervallen. Men heeft menschen gevonden, die, t'schepe in noot wesende, hun selven uyt vreese van verdrencken, buyten boort hebben geworpen, verdrenckende alsoo, om niet te verdrencken, en stervende om niet te sterven. Wat is 'er geckelicker, seydt Seneca, als met toekomende swarigheden sich selven te quellen?

Plutarch. in Mor.

Terror absentium rerum ipsâ novitate falsò augetur, consuetudo autem & ratio efficit, ut ea, etiam quæ horrenda sunt naturâ, terrendi vim amittant.

1 Corinth. 15.54.
Doodt waer is uw' prickel?

HEt kint, aen wien een grijn in haest is voor-gekomen,
Wort van den bleecken anxt ten hoogsten ingenomen;
Maer die het selfsaem tuyg aen alle kanten siet,
Vint slechs een lege schors, en daerom schrickt hy niet.
Wat schroomje voor de doot, ô rechte pimpel-meesen?
't Is maer een bite-bau dat niet en is te vreesen
Voor die haer wesen kent. Hoe leelick datse schijnt
Doorgront haer rechten aert, en alle quaet verdwijnt.

Mors larvæ similis, tremor hinc, nihil inde maligni.

ID mors est homini, trepidis quod larva puellis;
Excitat ingentes frons utriusque metus.
Larva fugat pueros, frontem, non terga, videntes;
Ast aliis risum posteriora movent.
Sensibus incurrit cum lurida mortis imago,
Heu mihi! quam multis spes animusque cadit.
At cui terga necis melior doctrina revelat,
Clamat, ades vitæ mors melioris iter.

Le fol s'enfuit, le sage s'en mocque.

COmme, aux enfans, paroist le masque espouventable;
A l'homme ainsi la mort ressemble miserable:
Mais qui, de tous costés, ces monstres taste & voit,
En fin n'y trouve rien qu'espouvanter le doit.

TREMOR HINC, NIHIL INDE MALIGNI.

PUdore suffundor quoties homines, solo naturæ lumine illustratos, optimam illam philosophiam (mortis cogitationem dicò) non tantum summoperè coluisse, verum etiam mortalitati medium unguem ostendisse, comperio. Philippus, rex Macedonum in mediis aulæ delitiis, puerum voluit indies sibi acclamare; Hominem te memento, Philippe. *Ægyptiis, intra epulandum, sceleton convivis exhibere solenne fuit, cum elogio:* Mortui sic eritis. *Hegesias, de animæ immortalitate graviter disserendo, mortalitatis metum multis adeò excussit, ut spontè ad mortem properarent. Calcar mihi addunt homines futuræ felicitatis ignari, quo ita me componam, ut mortalitatis exuvias animosè aliquandò deponam. Et videor oculis fixis ac irretortis mortem me aspicere jam nunc posse. Et quidni id faciam? Non mundus, cum hinc decedam, me desideraturus est; plures enim ac meliores incolæ illi superunt. Non ego, cum moriar, mundum desiderabo; plurima enim, ipso meliora, me exspectant: in hoc ubique ingens est calamitas, extra hunc, summa futura est felicitas.*

Cassiod. in Psalm.

Quis mortem temporalem metuat, cui æterna vita promittitur? Quis labores carnis timeat, quum se in perpetua requie noverit collocandum?

Psalm. 15. 15.

Toute sorte de morts des biens-aimés de l'Eternel est precieuse devant ses yeux.

Philip. 1.23. *Mon desir tend à desloger & estre avec Christ.*

ICk schame my t'elcken als ick bemercke dat menschen, door het ingeven van de nature alleenlijck geleydet zijnde, van het beste deel der wijsheyt (ick segge van de bedenckinge des doots) niet alleenlijck veel hebben ghehouden, maer selfs dit leven gantsch weynigh hebben geacht. Philips Koninck van Macedonien, midden in de weelde van een dertel hof, hadde een jongelinck gelast dach aen dach hem in d'oore te komen byten; Philips, gedenckt dat ghy een mensche zijt. Die van Ægypten hadden voor een gewoonte, in het vrolijckste van hare maeltijden, een geraemte van een doodt mensche te voorschijn te brengen, met een byreden aen de genoode: doodt zynde, suldy aldus wesen. Hegesias leerde met soodanigen gewichte van de onsterffelijckheydt der zielen, dat hy aen vele, niet alleenlijck de vreese des doodts geheelijck wegh nam, maer oock lust dede krijgen tot het sterven. Dusdanige menschen, niet wetende van de toekomende geluckfaligheydt, geven my dagelijcx als een spoor, om dese bedenckinge my gantsch en al gemeensaem te maken: Dies verhope ick oock (door Godts genade) de sake daer toe nu gebracht te hebben, dat ick de doodt onder haer holle oogen, sonder my t'ontstellen, soude derven aensien. En wat sou my doch van sulcx wederhouden? De wereldt (of ick schoon van hier scheyde en sal my niet eens missen, overmidts sy noch inwoonders genoeg, en beter als ick ben, sal blyven behouden: Ick van gelijcke, en sal de wereldt niet eens missen; want veel dingen die beter zijn als sy, sullen my gewerden: In de werelt is uytnemende ellendigheydt, buyten de wereldt onuytsprekelijcke geluckfaligheydt.

XXVIII.

Wort dit gewas ontkleet,
Al was 'et lief soo wort 'et leet.

VErmijt u, domme jeught, ajuyn te willen schellen,
Of, siet! u treurigh oogh sal van de tranen swellen;
Maer sooje met de vrucht wilt spelen sonder leet,
Soo raecktse sachtjens aen, en laet het ding gekleet.
Ghy meught u, jong gesel, ter eeren wel vermaken,
Maer pleeght geen ander min als door eerbiedigh raken:
't Is noch al, soo het plagh. Acteon naeckt verdriet,
Indien hy sonder kleet de jonge nymphen siet.

Na 't is ontkleet,
Soo wort 'et leet.

EN waterlantsche Trijn sat eens ajuyn en schelde,
En klaeghde dat de lucht haer oogen dapper quelde,
En kijck eens (sprak de meyt) ick hebber mé gespeelt,
En doen heeft my het ding in't minste niet verveelt.
Dus gaet 'et, lieve moer, ging Els hier tegen seggen,
Met die soo met 'er haest haer spillen t'samen leggen;
't Is wel so lang men vrijt, maer treckt het rockjen uyt,
Eē reuk daer 't oog af loopt verneemt mē van de bruyt.

Nuda movet lachrimas, vestitam impunè videbis.

SÆpe licet tractata manu, non lædit ocellos,
Dum latus inclusum cortice cæpa gerit:
Hanc tenui spoliare togâ si forte juvabit,
Protinus uda tibi lumina, nuda dabit.
Huc animos adverte, puer; mihi cæpa puella est;
Quisquis amare voles, fac reverenter ames.
Ne teneram spectare juvet, sine veste, Dianam;
Hæc dea, nuda magis, quam pharetrata, ferit.

Dos est uxoria lites.

VEstibus indutum nil cæpe nocebit ocellis,
Tegmina tollenti fletibus ora fluunt.
Cæpe quod est nobis, teneris hoc uxor ephæbis;
Cum verbis agitur, tum bene constat amor:
Intret hymen thalamos, sit zona soluta puella,
Ibit demissis vir novus auriculis.
Mira vides, uxor quem nunc jubet esse maritum,
Vah! puer est, sed vir, cum puer esset, erat.

Qui me despouille, pleurant se mouille.

MAnie tes amours en chaste reverence,
Si tu ne veus languir de longue repentence,
Tu pourras, sans douleur, tenir en main l'oignon,
Mais, pleureras, si veus oster son cottillon.

Apres la feste, on grate la teste.

L'Oignon lors faict pleurer, quant on le deshabille:
Lors quant un jouvenceau espouse belle fille
Pour assouvir le feu de ses brutaux amours,
Pour quelques bonnes nuicts a force mauvais jours.

Herod. lib. I.
Mulier exutâ tunicâ verecundiam pariter exuit.
Annæn. Robert. rer. Iud. lib. 4. cap. 10.

NUditas in viro indecens, in muliere probrosa: unde Herodotus apud Lydos ac plerasque gentes, etiam barbaras, viris indecorum fuisse tradit se nudos ostendere, nam (ut ait Cicero) hoc solum animal natum est, pudoris & verecundiæ particeps.

Adde:
Flagitii principium esse; nudare inter cives corpora.

SIMUL

Eos, qui ex incitato juvenilium affectuum impetu felices matrimoniorum successus augurantur, toto plerumque cælo errare, dicere non abhorreo. Leves enim istos ac fluctuantes juvenum ardores, & stabile hoc ac venerandum matrimonii sacrum mutuas sibi operas tradere, vix unquam comperi. Longè quippe alius lascivi istius amoris, alius sanè sedati conjugii scopus est; magisque contraria illa inter sese, quam cognata aut conjuncta non abs re quis dixerit. Prudentes utique usuque edocti, & inter eos vives, inconsultum putant eam matrimonio sibi copulare, cui quis in amoribus nimis sese submisit, quamque dominam, heram, lumen, votorumque suorum finem, non minus impiè quam stultè appellare, aliisque amatoris ac hyperbolicis ineptiis extollere solitus est. Iudicant enim viri prudentes nimiam istam demissionem efficere ut mariti dignitatem, contracto tandem matrimonio, male providus adolescens sustinere non possit; Quid tandem? sit facetus iste amator, ridiculus maritus, ut lepidè noster Heinsius.

Seneca Oct.

Iuvenilis ardor impetu primo furit,
Languescit idem facile, nec durat diu
In Venere turpi; ceu levis flammæ vapor.

Ovidius lib. 2 de Remed. Amor.

Turpe vir & mulier, juncti modo, protinus hostes.

SY vergrijpen hen grootelijcx, die daer meynen dat 'et noodelijck een goet houwelijck moet zijn, als 'er twee gelievekens, die met hittige genegentheyt malkanderen aenhangen, te samen komen. Men heeft selden gesien dat schielijcke invallen van de kalver-liefde den gesetten standt en bandt des houwelijcx eenigh behulp hebben aengebracht, maer menighmael het tegendeel. Een ander oogmerck heeft den echten en hechten staet, een andere de swevende en bevende minne. Veel ervaren mannen ontraden een jonckman in houwelijck te versamelen mette gene aen de welcke hy sich door quistige beleeftheyt van vryagie al te seer heeft verpant. Want hoe is 't mogelijck (seggen sy) dat iemandt de selve, die hy recht te voren heeft verheven tot sijn meesterssе, princesse, ja goddinne (en wat een vleyende tonge, vervoert door dwase minne-stuypen, meer weet by te brengen) dat (seggen sy) hy de selve terstont daer na, als hooft en vooght, sal konnen ofte derven heeten en gebieden? en of schoon hy sulcx al dersde bestaen, soo en is niet te vermoeden dat sy, die in soo vollen besit is van over al het hooghste woordt te voeren, sulcx sal willen lijden of gedoogen; in voegen dat, de dese haer oude vryheyt, den genen zijn nieu-verkregen recht poegende voor te staen, uyt sulcx niet anders en staet te verwachten, als van een al te beleefden vryer, een al te geckeljcken man.

Arist. lib. 2 Reth. *Iuvenes ex corporeis voluptatibus venereis potissimum dediti, earumque impotentes sunt, & inconstantes; resque quas concupiverunt, fastidiunt: Valdè concupiscunt, sed protinus conquiescunt; quia acutas habent voluptates, non longas, ut ægrotantium fames, & sitis.*

Eccles. 6. *Vrient, soo lang als 't dient.*

SPeelt iemant met ajuyn, doch sonder hem te schellen,
Soo sal die niemants oogh in eenigh deel ontstellen;
Maer als men dese vrucht van haren rock ontbloot
Soo wort het gantsch gesicht van enckel tranen root.
Veel menschen zijn beleeft, en weten schoon te praten,
Soo lang sy voor een vrient geen hayr en moeten laten;
Maer als het qualijck gaet dan is 'et uytgemalt;
„ Men kent de vrienden best wanneer der schade valt.

Amicus certus in re incertâ cernitur.

CEpe levi tractare manu sit cura, viator,
Stringenti lachrimis lumina rubra tument.
Qui facilem laudas, & amicâ fronte sodalem,
Signa sodalitii num sat aperta tibi?
Dum joca miscentur, dum luditur inter amicos,
Aspera qui moveat jurgia, rarus erit.
Damna probant socios; tunc cum de jure remittet,
Te cupiente suo, respice qualis erit.

En partage lict & jambon, cognoit l'homme son compagnon.

IOüant avec l'oignon, je ne faisois que rire:
Mais il me faict pleurer, si tost je le dechire.

L'amy, quand tout va bien, est de bonnaire & doux,
Mais touche le de pres, voilà un grand couroux.

AMICUS CERTUS IN RE INCERTA CERNITUR.

MAgis moralis, quam Theologici argumenti est carmen huic emblemati adscriptum; nos id paulò aliter, pro subjecta materia, hic interpretemur. Cepa, levi brachio dum tractatur, prorsus sensibus humanis innoxia est, durius pressa, mox odore nares oculosque offendit. Ita plerosque homines affectos esse accusator ille fratrum, diabolus inquam, in personam Iobi (licet in eo falsus) callidè inclamat: nunquid, inquit, Iob frustra timet Deum? nonnè tu operibus manuum ipsius benedixisti? Sed extende paululum manum tuam, & tange ea quæ possidet; mox in faciem benedicet tibi. Ea sanè est naturæ humanæ fragilitas, Deum, dum leniter nos habet, laudamus; si castiget, ilicò voces impiæ, ac murmura. Verissimè veritas; qui super petrosa seminatus est, inquit, hic est, qui verbum audit & continuò cum gaudio illud accipit, non habens autem in se radicem, temporalis est, ac facta tribulatione continuò scandalisatur. At tu, ne nos inducas in tentationem, Domine, potiusque nobiscum agè ex verbo tuo quod locutus es (in Psal. 89. 52.) Si justitiam meam profanaverint, visitabo in virga iniquitates eorum; Misericordiam autem meam non dispergam ab iis.

NAdien het gedicht op dit sinne-beelt meer op de seden-leere, als op een Christelijcke bedenckinge schijnt te trecken: soo sullen wy d'uytlegginge daer van wat naerder brengen tot de stoffe, die wy in dit deel verhandelen. Den ajuyn maer sachtjens aengeraeckt, en geeft van sich geen quade lucht; maer geperst zijnde, quetst beyde de oogen en den neuse vande omstanders. De menschen meest aldus genegen te zijn, pooght den lasteraer der broederen (den duyvel) waer te maken, in den persoon van den lijdtsamen Iob: Meyndy (seyde hy) dat Iob om niet Godt vreest? ghy hebt het werck sijner handen gesegent, sijn huys bewaert, &c. steeckt u handt uyt, en tast hem aen, hy sal u segenen in u aensicht. 't Is een swackheyt van veel menschen, dat zy, soo lange hun saken wel gaen, Godt loven; maer als sy eens hart werden aengetast, werpen stracx, ick en weet niet wat, lasterwoorden tegens den Hemel. Het zaet (seyt den mont der Waerheyt) dat op steenachtige plaetsen gezaeyt is, zijn dese, die het woort hooren, en ontfangen het selve met vreughden, maer, den tijt van vervolginge komende, als geen wortel hebbende, werden terstont geergert. Maer, ô Heere onsen Godt, en leydt ons niet in versoeckinge: maer handelt liever met ons na uwen woorde, dat du door dijnen Propheet gesproken hebst (Psal. 89. 32.) Soo sy mijn ghebodt niet en houden, soo wil ick hen metter roede te huys soecken, en hare misdaedt met plagen: Doch mijne genaede en wil ick van hun niet wenden.

Isid. lib. 3 de Sum. Bon. *In prosperitate incerta est amicitia, nescitur enim an persona an felicitas diligatur.*

Proverb. 17. 17. *L'intime amy aime en tout temps, & naistra comme un frere en la destresse.*

Ecclesiastiq. 37. 1. *Il n'y a point d'amy qui ne die? je suis aussi de ses amis, mais il y en a tel qui n'est ami que de nom.*
Et vers. 3. O meschante pensée d'où es tu roullée pour couvrir de tromperie toute la terre!

XXIX.

Naer haer waeyen, moet ick draeyen.

HOe heerſch is Venus kint! het doet ons, rechte ſlaven,
Juyſt ſo Mejuffrouw wil, nu hier dan elders draven:
Wy weenen alſſe ſchreyt, al zijn wy ſchoon geruſt;
Wy lachen alſſe jockt, oock tegen onſen luſt.
Wy zijn tot inde ziel ten dienſte van de vrouwen,
Ach! wat een vryer doet is niet als fali-vouwen;
En wie van onſe jeught dit ambacht niet en kan,
Die is in Venus ſchool een onbedreven man.

Dominæ quo me vocat aura.

AD dominæ nutum levis exagitatur amator,
Quoque puella ſolet vergere, vergit amans:
Non volucris ſummâ quæ vertitur ænea turre
Promptius aërias itque reditque vias.
Rideat illa, movet triſti miſer ore cachinnos;
Ploret, amans lætas proluit imbre genas.
Nos miſeros! agimur vacuo ludibria cœlo,
Abripit aura vagos, aura redire jubet.

Ou que ſpire, me tire.

LAs malheureux amant! comme une gyrouette
Tu tournes ça & la voluble & ſans arreſte:
Bien que te ſoit eſcheu un bien facheux humeur,
Encor faut il former à l'advenant ton cœur.

Werwaerts Godt wil.

WIe ſtaeg het hooft verdraeyt nae dat de winden bla-(ſen,
Die plagmen over al te tellen met de dwaſen;
Maer die in tegendeel wil horten tegen God,
Verſchilt van t eerſte quaet gelijk als dul en ſot.
Maekt deugt van noot, ô menſch, ten baet geẽ tegenſtre-(ven.
Waer ons den hemel drijft, daer moetmen henen ſwevẽ;
Te ſchicken ſijn bedrijf, na God de werelt leyt,
Al is't verandering, het is geſtadigheyt.

Quo non numen agit.

PErpetuo varians mens eſt inimica quieti,
Sint procul in gyrum quos levis aura rapit.
At nunquam varians mens eſt inimica ſaluti,
Ah valeant; quibus eſt pectore nata ſilex.
Mutandum eſt cum fata jubent, quid ſtulte laceſſis
Aſtra? gignantæus quo tibi faſtus abit?
Quo te cunque polus vocat, hâc, mortalis, eundum eſt,
Vertere conſilium, nec levis eſſe, potes.

Changer propos eſt du vray ſage
En temps & lieu le droit uſage.

A Tous les accidens le ſage cœur ſe trouſſe,
Allons, amys, allons, où que le ciel nous pouſſe:
D'opiniaſtre cœur n'eſt que facheux tourment,
On peut changer d'advis & demeurer conſtant.

3 Eſdr. 4. 22. & 31. *Oportet vos ſcire mulieres in vos imperia exercere.*
Cicero: *Quam miſerè ſervit! Cui mulier imperat, cui leges imponit, præſcribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare poteſt, nil recuſare: poſcit, dandum eſt; ejicit, abeundum; vocat, veniendum; minatur, extimeſcendum.*
Ovidius: *Imponit leges vultibus illa tuis.*

Danda est opera, ex consilio Senecæ, nequid inviti faciamus: nec enim qui jussus aliquid facit, miser est; sed qui invitus. Animum itaque sic componamus, ut, quidquid res exigit id velimus. Nil grave, quod sponte ferimus. Nil durum, quod sponte facimus. Ut igitur acerbitates multas ac molestias evitemus, consilia ad eventus ac tempora flectenda sunt. Oportet enim tanquam in talorum jactu, ad id quod ceciderit, res suas accommodare, inquit Plato, & quocunque modo ratio id optimum esse dixerit. Tempori enim cedere, ait Cicero, id est necessitati parere, semper sapientis habitum est. Ultimum enim ac maximum telum necessitas, nec aliud ejus effugium est, quàm velle quod ipsa cogit. Æquum est, mi homo, ut tibi placeat, quidquid Deo placuerit. Concludamus, & dicamus cum poëta Periand. per Auson.

Faxis ut libeat, quod est necesse.

Terent. Hec.

Istud est sapere, qui ubicunque opus sit, animum possis flectere.

Virg. *Nate dea quo fata trahunt retrahuntque sequamur.*

Siet wel toe dat ghy geen dingen bedwongen en doet; seyt Seneca: want niet den genen die iemandt gehoorsaem is, maer wel den genen die tegens zijn danck iet doet, is ongeluckigh. 't Is geraden, als de saken haer na ons niet schicken en willen, dat wy ons schicken na de saken. Ons en kan niet moeyelijck vallen, soo wy 't geerne doen. Gewilligen arbeyt was noyt pijn: gewilligen last woegh noyt swaer. Al ons voornemen dient gebogen te werden nade voorvallende gelegentheyt. En gelijckmen in 't tweeker-bert (seyt Plato) na den loop van de steenen de schyven moet uytsetten, en sijn spel aenleggen; alsoo moet onsen handel en doen na den loop onses levens be'eyt, en t'elcken over nieuwe voorvallen, nieuwe raedslagen genomen werden. Sich na den tijt te voegen, dat is, de noot plaetse te geven, is wijse luyden werck: want noodt en is niet t'ontwijcken, dan met te willen datse ons gebiet. 't Is billick, ô mensche, dat'et dy behage, dat Gode behaeght heeft.

Plut. in Lacon.

Leotychidas à quodam, quasi minus constans esset notatus, mutor, inquit, sed pro temporum ratione, non ut vos. Prudentis enim est, pro re natâ mutare consilia sine causâ autem subinde alium fieri; inconstantiæ vitium est.

Psalm. 119. 165.

Groote vrede hebbense die uwe wet lief hebben.

DE weer-haen staet en swiert, hy kan niet staende blijvẽ;
Hy laet hem vande lucht geduerigh omme-drijven:
Maer als hy eenmael treft den rechten hemel-wint,
Soo is 't dat sijn gedwael ten lesten ruste vint.
Gaet suckelt, ydel hert, door alle Werelts hoecken,
Doorgront al watter is doorsnuffelt alle boecken,
Uw' dorst is even groot, uw' honger ongeblust;
In God, in God alleen daer is de ware rust.

In Domino quies.

NUlla quies volucri quæ turribus eminet altis,
Ni teneat rectum, cælitus acta, viam.
Quærimus in tenebris tranquilli pectoris arcem;
Et, male, diversum quisque capessit iter,
Hic sibi divitias proponit, & alter honores;
Ille voluptati credit inesse bonum.
Fallimur heu! statio Deus est, Deus una quietis,
Non alibi placidæ commoda mentis erunt.

Pseaum. 73. 28. *Quant à moi, d'approcher de Dieu c'est mon bien.*

C'Est en vain que cerchons repos par mer, par terre;
Nos passions, helas! nous font par tout la guerre;
Du monde les plaisirs sont touts trempez en fiel,
C'est doncq le seul plaisir se conformer au ciel.

IN DOMINO QUIES.

INdex magneticus nusquam consistit, nisi in septentrionem versus sese moverit, ac in sidus illud polare aciem fixerit. Nusquam animo humano quies, nisi in Deo. Nec enim aut honorum splendor, aut opum abundantia, aut famæ pruritus veram animi tranquillitatem cuiquam præstiterit: ejusque rei vel naturalis ratio hæc redditur: anima infinita atque æterna, in rebus finitis hisce ac momentaneis, ac cum ipsa symbolum nullum habentibus, solatium ac requiem qui inveniat? Nonne unicuique nostrûm, inter medias sæpe voluptates, cum succurrit quàm fluxa, quàm futilis sit ista delectatio, quam brevi desitura, nausea statim oboritur, ac tædium omnium, quas hic videmus atque audimus, blanditiarum? torpemus utique plerumque post gaudia, & recordatione præteritorum, futura ejusdem generis pariter vana, non abs re, judicamus. Videmus enim ab omni mortali solatio prorsus nos destitui, cum maximè solatio indigere nos facit extrema necessitas. Hæc cogitanti, cui, precor, non excidat quidquid id est deliciarum, quod humana promittit imbecillitas; quis non efferatur ad veri gaudii auctorem Deum, in cujus dextra delectationum plenitudo?

Matth. 11. 29. *Venite ad me omnes qui laboratis, & invenietis requiem animabus vestris.*

Pseaum. 73. *Quel autre ay je au ciel? Or n'ay je prins plaisir en la terre qu'en toi?*

DE naelde van het zee-compas en staet niet stille, ten zy die gedraeyt zy op de noort-sterre. Daer en is geen ruste voor het menschelijck gemoet, ten zy het selve sich vast op Godt stelle. Want noch den glans van hooge staten, noch overvloet van rijckdom, noch het geruchte van een loffelijcken naem onder den menschen, en kan ons de ware gerustigheyt des gemoets aenbrengen. En hier toe schijnen selfs natuerlijcke redenen te dienen. De ziele des menschen, als eeuwigh en oneyndigh zijnde, en kan in dese tijdelijcke en bepaelde dingen geen ruste vinden. Voelen wy niet yder in ons selfs, soo wanneer wy midden inde wellusten deses wereldts swemmen, en dat ons dan voortkomt de bedenckinge, dat dit alles niet en is als enckelen roock, die op een oogenblick verdwijnt, dat wy als een walginge en tegenheyd krijgen van alle dat wy hier sien en hooren? Na tijdelijcke wellust is den mensche gemeenlijck altijt swaermoedigh, als oordeelende, dat gelijck dese voorleden blyschap haest is voorby gegaen, dat oock alle andere die noch aenstaende souden mogen zijn, van gelijcken niet lange en sullen dueren. Insgelijcx sien wy dagelijcx dat ons den troost der menschen dan meest ontgaet, als wy, inden uytersten noot, meest troost van doen hebben. Wie, dit bedenckende, en sal niet een kleynachtinge aenkomen, van alles wat hier vermakelijck schijnt te wesen? Wie (segg' ick) en sal sijnen geest niet verheffen, om na te sporen den gever van de ware vreughde, aen wiens rechterhant is blijdtschap ter volheyt in eeuwigheyt, gelijck den Psalmist seyt Psal. 16. 11.

Ons ziel, een licht dat eeuwigh schijnt,
En vind geen rust in 't geen verdwijnt.

XXX.

Hy jaeght, maer laes! verjaeght.

NOyt kond' ick gunstigh woordt van Rosemont gewinnen,
Tot Floor, een rechte kluts, haer eens bestont te minnen,
Die stont haer geensins aen, haer moeder niet-te min
Gaf aen den bloet gehoor, oock tegen haren sin:
Doen was 't de rechte tijt om op mijn stuck te letten,
't Wilt dat een ander joegh viel in mijn eygen netten;
Siet, Floor is hier het fret, mijn Lief het schou konijn:
Sy wenscht te zijn gevat, om niet gevat te zijn.

Fugat, non capit.

DUm cava lustra subit viverra, cuniculus, hostem
Ut fugiat, celeri deserit antra pede:
Morderi metuens laqueis se tradit habendum.
Sæpe, labor socio quod negat, arte feres.
Anxia virgo fugit, cum rusticus instat amator;
Et fruitur prædâ, cui magis apta manus.
Vicisti, sis capta licet, lepidissima rerum,
Nam fuit in votis, ne capiare, capi.

Tel bat les buissons, qui ne prend les oisillons.

MArgot fuit Coridon, qui tasche de la prendre;
Mais elle, par despit, à Thirsis se va rendre:
La proye fuit de l'un, à l'autre prend la retz.
Voyla! un sot amant ne sert que de furet.

Soeckers van kunsten, vinders des bedelsacx.

OF schoon het gau Furet gaet woelen in der aerden,
Een, die maer sat en keeck, die komt het wilt aenvaerden;
De blaser alchimist haelt wonder aen den dagh,
Dat iemant van het volck ten nutte dienen magh;
Maer hy is sonder vang, en sijn bestoven keucken,
Al roockt se jaren lang, en geeft maer vijse reucken:
De man verstookt sijn broek, het wijf haer beste keurs,
Een ander heeft de baet, en hy de lege beurs.

Artium tristis janua.

DUm cogit viverra ferax exire latebris,
Mox aliquis prædam, qui nihil egit, habet.
Ingenio penetras imæ per viscera terræ,
Dum malè quærendo, chymice, perdis opes;
Multa quidem nobis non contemnenda dedisti,
At, miser, hoc nunquam, quod tibi quæris, habes:
Igne licet caleat, caret, ah! nidore culina,
Pyxida tu vacuam, cætera vulgus habet.

D'invention neuve, point de gain à qui la treuve.

QUe sert croupir par tous entrailles de la terre,
Et faire tous les jours aux mineraux la guerre?
Où rien ne trouveras, où n'auras point de gain;
Un autre a le profit, & tu la vuide main.

Hæc Galatea apud Ovid. 13 Metam.

ACis erat Fauno, Nymphaque Simethide cretus,
Magna quidem patrisque sui, matrisque voluptas,
Nostra tamen major. ——
Hunc ego, me Cyclops, nullo cum fine petebat;
Nec si quæsieris odium Cyclopis, amorne
Acidis in nobis fuerit præstantior, edam:
Par utrumque fuit.

SIc vos non vobis fertis aratra boves,

*Et reliqui ejusdem sententiæ versiculi in vulgus chymicorum non ineptè dici poterunt, si ea, quæ ex officina istius artis indies prodeunt, consideremus. Ea verò sitne chrysopœia, id est, ad aurum faciendum efficax; Item anne exemplis probari possit verè aliquandò hac arte aurum factum esse, necne, non est nostri instituti hic inquirere. hæc si quis velit, consulat auctorem mag. Disq. lib.*1. *cap.*5. *Illud tantum hic dicam, chymicos quidem multa egregia, humanoque generi planè utilia incidenter, & veluti aliud agentes, in usum mortalium protulisse, plurimos tamen eorum, non modo nihil ex arte ista compendii fecisse, sed* omnibus exhaustos prope cladibus, omnium egenos *facultates suas in fumo, situ, ac pulvere, misere assumpsisse; idque ipsi alchymiæ autores & fautores, Geber, Lullus, & alii satis indicant, cum suos monent ne animis destituantur, quoties oleum & operam perdidisse sese non raro animadvertunt; sed ex integro philosophari incipiant, (ita isti studium chymicum satis superbè tanquam per excellentiam, nuncupant.) Quid dicam? frustra sapit, qui sibi non sapit.*

INdien men recht wil inzien wat'er dagelijcks uyt de smisse der Alcumisten voortkomt, men sal aen de selve dese veerskens van Virgilius wel mogen toepassen:

Dat het schaepjen wolle geeft,
Dat de by om honich sweeft,
Dat den os uyt ploegen gaet,
Komt niet tot der dieren bäet.

Ick en wil hier niet treden in de bemerckinge of dese konste waerachtigh goudt kan voortbrengen, dan niet: andere hebben daer van wijt en breet geschreven. Dit wil ick hier alleenlijck aenwijsen, dat wel waer is, dat de Alcumisten wel veel nutte dingen, als in't voorbygaen, hebben ontdeckt: maer de nuttigheyt daer van komt de vinders der selver minst te passe, alsoo meest al wat by henlieden gevonden is, de vinders soo dier heeft gekost, dat vele van henlieden in stof, roock, en stanck haer middelen verblasen hebbende, eyntelijck totte uyterste armoede sijn komen te vervallen, en door het onnodige te soecken, het noodige quijt geworden sijnde, hebben alsoo vrouwen en kinderen naeckt en bloot of op den dijck, of voor het gasthuys henen gestelt.

Mart. Delrio. Disquis. Mag. lib. 1. cap. 5.

ARtem chymicam, quæ medicinæ adminiculatur, sanè laudo, & veneror, ut phisiologiæ fœtum præstantissimum: inventricem auri potabilis: spiritus enim subtilissimos ex metallis, plantis, gemmisque educens, quo subtiliora, hoc puriora, & quo puriora, hoc efficaciora remedia præbet, &c. Intereà tamen hæc ars non convenit nisi opulentissimis: multi enim hac arte depauperantur, & in causa sunt ut uxores & liberi cogantur indigno quæstu se sustentare, idque vel ipsi chymici scriptores testantur: nam Geber, non ergo, inquit, hac scientia egenti & pauperi convenit, sed potius est illis inimica.

Psalm. 39. 7. *Sy vergaderen en weten niet wie't krijgen sal.*

WAt lust het menig mensch met handē en met voetē
Hier in dit aerden hol, gelijck een mol te wroeten?
Het gaet hem als het fret, hy woelt sijn leven lang
En siet, ey lieve, siet; een ander heeft den vang:
De loon van sijn gewoel, en van sijn angstigh slaven
Is maer een oude slet, om in te sijn begraven.
Rijst hooger, weerde ziel, en vry al verder siet;
Dat u geluckigh maeckt is hier beneden niet.

Quod capis, alter habet.

ECquid adhuc atris caput abdis, homuncio, lustris?
Ecquid adhuc vili pectora condis humo?
Tu viverra tuis, tu mente manuque laboras,
Et mox qui prædâ gaudeat, alter erit:
Alter erit; qui vina cadis depromat avitis,
Vah! dabitur cineri trita lacerna tuo.
Si sapis, ergo putri tandem caput exere terrâ;
Quæque rapi nequeant præmia, disce sequi.

Eccles. 4. 17. *Mon œil ne voyt jamais assez de richesses, & ne pense point pour qui travaille-je & prive ma personne de bien?*

A Quoy te sert, mortel, par avarice, & rage,
Par peine, par labeur de consumer ton age?
Ne vois tu pas qu'aux tiens ne sers que de furet?
La peine est seule à toy, un autre a le banquet.

QUOD CAPIS, ALTER HABET.

O Curas hominum! O quantum est in rebus inane!

Hic tametsi liberis orbus, censum tamen alieno hæredi nutrire non desinit: iste, cum diu parcè vixerit, opibusque familiæ congerendis ævum consumpserit, quot filios, totidem cadaver exspectantes vultures circum sese habens, tandem exspectato fine supremum diem claudit, ac personato fletu nudus in terram abditur. Saladinus, qui Syriam, Ægyptum, ac Africæ bonam partem subegit, vicinus morti, in cogitationem hanc seriò descendisse dicitur, ac proinde supremâ voluntate voluisse, pro omni pompâ funebri, tunicam tantum interiorem in hastâ sublimem offerri, cum acclamatione: Unum hoc ex domitore orientis restare. *Est sanè, est, inquit Eccles.* 5. 12. *alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole, divitiæ conservatæ in malum domini sui: pereunt enim in afflictione pessimâ. Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic revertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Quid ergo prodest ei, quod laboravit in ventum, cunctis diebus vitæ suæ? Cognovi, inquit idem cap.* 3. 12. *quod non esset melius, quam lætari & bene facere in omni vitâ, hoc enim donum est Dei.*

Luc. 12. *Stulte, hac nocte anima repetetur à te, quæ autem parasti, cujus erunt?*

De Imperatore Severo memoriæ proditum est eum, cum sensim mortem sibi imminere sensisset, linteum, in quo tumulandus erat, per castra conto levatum circumferri, & per præconem edici jussisse; En! ex amplissimis regni opibus, quod unicum Severus Imperator secum auferet.

ACh! hoe ydel zijn de sorgen,
Die den armen mensch verworgen;

Den desen, al hoewel sonder kinderen, en laet niet af schatten te versamelen voor een erfgenaem, die hy niet en kent. Den genen, kinderen hebbende, mitsgaders lange en veel voor de selve hebbende gesorght, en heeft menichmael, voor al sijn sorgen, geen andere vergelding, als de sorge van sijne kinderen, duchtende dat hy te lange leven sal: werdende dagelijcks van de selve niet anders besien, dan gelijck een stervende gedierte, van een gragen giervogel: tot dat hy ten laetsten, met ghemaeckte en uytgeperste tranen, naeckt in het diepte der aerden neder wert gelaten. Saladijn, die Syrien, Ægypten, en een groot deel van Africa t'onder heeft gebracht, gevoelende sijn tijt daer te sijn, na dat hy sich selfs ernstelijck in dese bedenckinge hadde gegeven, heeft eyndelijck by uyterste wille bevolen, dat men voor de bare in plaetse van pronck-kleederen, prachtige wapenen, ofte andere lijckcieringe, alleenlijck sijn hemden-rock, aen een lance gehecht, soude omdragen: met een by-roep; van de overwinner van oosten, is dit maer alleen overigh. Dat is een boose plage, seyt Salomon, die ick sagh onder der sonnen: Rijckdom bewaert tot schade, diens, die hem heeft: want den rijcken komt om met grooten jammer. Gelijck hy naeckt van sijns moeders lijf gekomen is, soo vaert hy weder henen. Wat helpt 'et dat hy in den wint gearbeyt heeft? alle sijn leefdage heeft hy in duystere gegeten, &c. Ick mercke, seydt den selven, dat 'er niet beter en is als wel doen en vrolijck zijn.

XXXI.

Dat hier verslickt, daer verquickt.

HOe vremt speelt Venus wicht byna in alle menschē!
Al wat my niet en wil dat plag ick eer te wenschen;
Els loopt het puytjen na, dat veerdigh henen vliet,
En die haer altijt volght en wil de kleuter niet:
Sy grijpt het beesjen op, en siet! het moet'er sterven,
En ick, die hierom bidt, en kan het niet verwerven.
Ey geeft ons, soete min, dat yeder een behaegt,
Geeft daer een vuyle poel, en hier een schoone maegt.

Tibi mors, mihi vita.

LUdis in humanis, lascive Cupido, medullis;
Arbitrium proprii nullus amoris habet.
Nos quod amat, fugimus; quod nos fugit, istud amamus:
Dura proco, ranam sponte puella fovet.
Triste gelu dominæ mihi mors, tibi rana, calores:
Mors tua, vita mihi: mors mea, vita tibi.
Te juvat ora lacu, me virginis ore rigari;
Ergo tibi cedant stagna, puella mihi.

A l'un support à l'autre la mort.

CE que n'est que douleur au corps de la grenouille,
Gentile Margotton, me doucement chatouille:
Prens moy pour ton mignon: c'est caresser en vain
Un tel qui n'a plaisir en ta courtoise main.

Onder vrientschaps schijn, het quaetste fenijn.

VAn waer ô teere maegt, van waer soo loose treken?
Waer is u goede trou, u soeten aert geweken?
Ghy biet dit kleyne dier u vrientschap, soo het schijnt,
Maer 'k sie hoe dat het beest door uwe jonst verdwijnt.
Geen hont bijt eer hy bast, geen huys valt sonder kraken;
Waer druypte sonder wolck oyt regen op de daken?
't Is anders metten mensch. Hoe seer hy iemant groet,
't Is dickmael enckel moort al wat sijn herte broet.

Inimicus amicum simulans, inimicissimus.

VNa fovetque necatque manus, num virginis hoc est?
Perfida sit, fidei quæ modo pignus erat?
Prævia sunt flammæ, sunt prævia signa ruinæ,
Ante nec offendit, quàm latret, ore canis.
At perimit, dum mulcet homo, ridendo minatur;
Blanda salutantis dextera, virus habet.
Quis vigil, aut sapiens humana pericula vitet,
Cum nullam hic faciant prævia signa fidem?

Le pire tour, soubs pretext d'amour.

CRuelle doucement tu couves la grenouille,
Mais ceste traistre main d'un meurtre, las! te souille.
O l'homme malrusé! en tout qu'il faict il ment,
Menace quand il rit, & tue en caressant.

Auson.

HAnc volo, quæ non vult: illam, quæ vult, ego nolo:
Hanc amo, qui me odit: contra hanc, quæ me amat, odi.

Ovidius Amor. eleg. 19.

Quod licet ingratum est, quod non licet acrius urit:
Quod sequitur fugio, quod fugit, ipse sequor.

Raus illa longè acerrima & maximè nocua, quæ bonæ fidei aut amicitiæ specie sese insinuat: Multos ea perdidit olim & nunc, exemplorumque plena omnia. Illud insigne, apud Guicciardinum, Petri Medicæi, inquam, simulatione & actu Alexandri sexti miserè circumscripti, de quo hoc tantùm dicam, cum eodem auctore, & ipsis verbis; era nato commune proverbio, nella corte di Roma, ch'il Papa non faceva mai quello che diceva, & il Valentino non diceva mai che faceva. *Periculosum me hercule! genus hominum, natum exitio generis humani. Audacter Machiavellus, in sæculi dedecus,* si vede per experientia (*inquit*) ne nostri tempi, Principi haver fatto grand cose, chi della sede hanno tenuto poco conto, & chi hanno saputo con astutia aggirare i cervelli de gli homini, & a quello, chi ha saputo meglio usare la volpe, è meglio successo. *Falleris Machiavelle. Platonem audiamus qui fidem fundamentum societatis humanæ, perfidiam verò ejusdem pestem esse dixit; & Ciceronem, majores cum qui socium fefellisset, inquit ille, in virorum bonorum numero, habendum non putarunt.*

Plin. lib. 31. cap. 2. *Periculosiores sunt fontes, qui lympidis aquis blandientes, oculis tamen perniciem afferunt: minus formidandi, qui ipsa specie testantur aquas esse fugiendas: ita difficilius vitantur mala, quæ boni prætextu fallunt.*

't IS 't alderschadelijckste bedrogh dat onder het decksel van vrientschap weet in te sluypen. 't Vergif is aen niemant beter in te geven, als aen die gene die het selve voor een genees-dranck aennemen. Van openbare vyanden is te wachten, maer wat raet tegens dese, die met een ghedaente van vrientschap vermomt, ons aenkomen? 't Was licht voor Alexander de seste, Paus wesende, en vrientschap veynsende, Pieter de Medicis te bedriegen, sonderlinge dewyle van hem geschreven wert, *dat hy noyt en dede, 'tgene dat hy seyde*, en van den Valentiner, *dat hy noyt en seyde, 'tgene hy dede.* Dit is een sorchelijcken hoop, geboren tot verderf van 't menschelijck geslachte: en evenwel derf Machiavel wel seggen, dat de Princen van zijnen tijt, die door veynsen aen andere het hooft hebben weten te verbinden, best gevaren zijn. 't Is raes, Machiavel. Hoe veel beter spreeckt Plato! Trouwe (seyt hy) is 't grontstuck van 't borgerlijck leven: maer het bedrog loont eyndelijck sijnen meester.

Diog. Laert. *Nullæ sunt occultiores insidiæ, quam hæ quæ latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum qui palam est adversarius, facilè cavendo vitare potes. Trojanus equus ideò fefellit; quia formam Minervæ mentitus est.*

Iacob. 1. 9. *Een broeder die vernedert is, roeme in sijn hoogheyt; En die rijck is, roeme in sijne vernederinge; want hy sal als een bloeme des gras vergaen.*

EEn kicker in het werm sal in der haest versticken,
Een kiecken in het werm sal in der haest verquicken;
Siet! als de gulde son doet haren ommeganck,
Een bloem geeft soeter reuk, een krenge vuyler stanck.
Soo God den boosen plaeght, hy sal den hemel trotsen,
En stijgen in de lucht, gelijck de steyle rotsen;
Als God den vromen straft, hy leyt hem in het stof:
Siet! dat den eenen doot, daer leeft een ander of.

Bonis, nil nisi bona.

SI foveas, tepido crescet tibi pullus in ovo,
Squallida, si foveas, rana calore perit:
Mors ranæ calor est; pulloque, fovere, favere est;
Quod juvat hunc, illi tristia fata tulit.
Exitium peperit res prospera sæpe nefandis,
Fausta Deum clamant fata favere piis:
Dum punis, Deus alme, malos, perit impia plebes;
Adjuvat, affligit dum tua dextra, bonos.

Ecclesiaste. 8. 5. *Le cœur du sage cognoist le temps, & le moyen qu'on doit tenir. Car en tout affaire il y a temps & le moyen pours s'y conduire, autrement mal sur mal tombe sur l'homme.*

QUi couve le poussin le sauve, la grenouille
Iamais se trouve bien, si non, quant on la mouille:
Icy est bonne & la mortelle la chaleur.
Ce, dont le juste vit, mourir faict le pecheur.

BONIS, NIL NISI BONA.

SAnis, ajunt Medici, omnia sana. Bonis, ajunt Christiani, omnia bona. Si, ut nihil mali tibi eveniat cupis, ut nihil mali in te resideat, cura. Si ut omnia bona tibi contingant optes, ut ipse bonus sis, operam da. Non eo tamen hæc referri velim, quasi Deus nihil nisi læta ac secunda piis immittere soleat: Sed potius quod Deum amantibus ac à Deo amatis omnia in bonum adjumento sint, ex sententia Paul. Rom. 8. 28. Leur maux (*inquit Molinæus*) leur devienent biens, leur pauvreté corporelle leur est une Deité spirituelle; leur bannissements leur sont fuites de monde; leurs esloignements des honneurs, leur est un aprochement de Dieu; leur ennemis sont leur medecins, & les obligent à craindre Dieu; les maladies corporelles, leur sont cures spirituelles; leur mort en fin leur est une entrée en la vie. *Finiamus ergo cum.*

August de Civit. Dei lib. 41. cap. 8.

Sicut in uno igne aurum rutilat & palea fumat, sub eadem tribula stipulæ comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat: malos damnat, vastat & exterminat; unde in eadem afflictione mali Deum detestantur & blasphemant: boni autem precantur & laudant: tantum interest ne qualia, sed qualis quisque patiatur. Non pari modo exagitatum, & exhalat horribiliter cœnum, & suaviter fragrat unguentum.

DEn gesonden, seyt den Medecijn, is alle dinck gesont: den goeden, seyt den Christen, is alles goet. Die wil dat hem niet quaedts over en kome, die maecke dat 'er niet quaedts in sijnen boesem en woone. Die wenscht dat hem niet als goet en soude bejegenen, die drage sorge dat hy selfs al voren goet zy: Niet dat men hier door verstaen moet, dat den Godtsaligen niet als voorspoet en vermakelijckheydt van Gode toe werdt geschickt: maer veel eer dat alles, beyde goet en quaet, bitter en soet, den Godtsaligen ten goede behulpigh is, en eyndelijck t'sijnen goede uytvalt, naer de troostelijcke leere Pauli Rom. 8. 28. Het quaedt (seyt Molinæus) dat hun overkomt, gewert hun tot goet, haer lichamelijcke armoede gedijdt haer tot geestelijcken rijckdom: hun ballinckschappen tot affonderinge des werelts, 't affetten van haer staten, brengtse naerder tot Godt, hun vyanden zijn haer geneesmeesters, en dryvense tot meerder vreese Godts; de lichamelijcke sieckten zijn hun geestelijcke genesingen; eyntlijck, de doodt selfs is hun een inganck tot het leven. Een en het selve vyer, seydt Augustinus, doet het gout blincken, en de stoppelen roocken: eenen vlegel morselt het stroo, en suyvert het kooren. Een en de selve straffe beproeft, en reynight de Godtsalige: verwoest daerentegens en verstroyt de goddeloose, &c.

XXXII.

Tusschen hant en tant, raeckt veel te schand.

DE proye die ick jaeg heeft wonder vreemde streken,
Heeft, ick en weet niet wat, om lusten aen te steken;
Sy sweeft my voor het oogh, ja schier tot in de mont,
Maer als ick naerder koom soo wijcktse na den gront:
Dies word' ick bijster graegh, ick reyck, ik blaes, ik hijge,
Ick happ' ick grijper na, het schijnt dat ickse krijge;
En siet! noch gliptse wech, dies 't hert eylaes! my berst;
Doen ick was aldernaest, doen was ick alderverst.

Inter manum & mentum.

Post varios tandem, qui me pressere, labores,
Obtigit hæc oculis præda videnda meis:
Hanc sequor ingenti conamine, jamque propinquo,
Iam crepitant fauces, jam mihi guttur hiat.
Sed, dum capturiens vestigia proxima stringo,
Ah! reliquum video nil mihi, præter aquas,
Somniat heu! vigilans, & se quoque ludit amator,
Bulla, vapor, nihil est, se quod habere putat.

En Amour, en court, & à la chasse,
Chacun ne prend ce qu'il pourchasse.

MAint sot s'en va criant, ma belle se va rendre, (dre.
Mais tout est au rebours, lors quand il la veut pren-
Le chien tout plein d'espoir croit qu'il a pris l'oiseau,
Mais à la fin helas! ne prend rien que de l'eau.

Ydele hoop, wakenden droom.

HEt wilt-braet dat ik wensch, dat jaeg ik met verlangẽ,
My dunkt schier even staeg, my dunkt het is gevan-
Ick sie het met vermaek, ik sie het voor my staen, (gen,
Ick hyg', ick happ', ick hoop, ick hebbet; 't is gedaen:
Dit roep ick menighmael, maer als ick meen te grijpen,
Dan is 'et enckel droom, en niet als leure-pijpen:
Eylaes! ick heb om niet mijn nutten tijt gequist,
Ick meynd' ick haddet al, en nu is 't al gemist.

Spes chymica, vigilantis somnium.

DUm volucrem sequitur, dum spe jam devorat escam,
Dum canis in prædam fervidus ore ruit,
Guttur à latrantis, nil tale timentia fallit,
Seque paludoso gurgite mergit anas:
Ergo miser, prædam studio qui captat inani,
Ora refert solis plena molossus aquis.
Sit canis hic, fictâ sub imagine, chymicus, hospes,
Spes cui semper adest, res cui semper abest.

Il y a difference entre espoir & avoir.

LE chien qui semble avoir pris le canart à nage,
Le voit aller au fond, plein de despit & rage;
Pendant que l'Alchimiste espere tout avoir,
Helas! rien ne retient qu'un fol & vain espoir.

Lucret. lib. 4.
—— *Potiundi tempore in ipso,*
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum.
Ovid.
Fallitur augurio spes bona sæpe suo.

Spei alumnus si quisquam, certò Chymicus, sive Alcumista, nuncupandus est. Nam, si cui unquam verba dedit lubrica illa Dea, id huic hominum generi contingere, usus docet. Spem enim magis ipsam, ut Livii verbis utar, quam spei causam intuentur. Nam quamvis plurimi cò rerum sese pervenisse constanter aliquandò assererent, ut jam emersurum fœtum illum aureum, lapidem, inquam, philosophicum pleno ore inclamarent; nihilominus potiundi tempore in ipso, tanquam corvi hiantes delusi, viderunt, non sine aliorum risu, ac suo luctu, collapsam in cineres facem: Idque licet illis iterum atque iterum contingat, ab incepto nihilominus non dimoventur, sed indies novâ spe inescati, identidem eandem serram reciprocare non desinunt. quid mirum? cum propositi istam tenacitatem in principiis artis ponat Geber, proposito laborum præmio, ex Augurelli testimonio, ut vel minimâ lapidis parte,

—— Argentum modò vivum si foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

Dicamus cum Polybio, non esse sapientis præfidere constanter iis, quæ aliter evenire nata sunt.

Cicero 3. de Orat.

O fallacem hominum spem, fragilemque fortunam! & inanes nostras contentiones! quæ in medio spacio sæpe franguntur & corruunt; & antè in ipso portu obruuntur, quàm portum contingere potuerunt.

INdiender ergens een voester-kindt van hope te vinden is, seeckerlijck den Alcumist moet voor sulcx gehouden werden: want aen niemant en heeft oyt dese glibber-gladde Goddinne soo seer den honigh om den mont gestreken, als aen dese soorte van menschen, dewelcke, schoon sy-lieden hun ten diepsten menighmael inbeelden tot het hooghste van haren wensch gekomen te zijn, en allen oogenblick dien wonderbaren steen, in sijn geheele volkomentheydt, voor haer meynen te sien: evenwel nochtans, als 't op een toegrijpen komt, so verliest sich veeltijts haer groote inbeeldinge als tusschen hant en tant, doch wederom, geketelt door (ick en weet niet wat) nieuwe hope, gaen weder en weder aen, na de lesse van haren Geber, die voor een grontstuck van dese konste stelt een onvermoeyelijcke hals-sterckigheyt, belovende tot loon van alles dien wonderbaren steen, daer haren Poët Augurellus aldus van schrijft:

Schoon al de Zee quickzilver waer,
En dat ghy, in haer diepten, maer
Een stucxken steens eens werpen wout,
De gantsche zee waer enckel gout.

't Is beter, met wyse luyden, sich niet te seer te verlaten op dingen, die gemeenlijck altijt anders, alsmen meynt, uytvallen.

Als ghy naer een saecke tracht,
Hoe de hoop u meer belacht,
Hoe de spijt u dieper bijt,
Als het hopen u ontglijt.

Francis. Guicciard. Hist. lib. 4.

Plerumque hominum proprium est quod ratione difficile cognoscunt, id sibi cupiditate & spe facile fingere.

Rom. 7. 24.

Ick ellendigh mensche! wie sal my verlossen van dit lichaem des doots? Ik danke God door Iesum Christum.

ICk lagh eens uytgestreckt in bangheyt mijner zielen,
Ick sagh een open graf, de doot was op mijn hielen,
De helle stont bereyt, als met een open mont,
Soo dat ick (waer ick socht) geen raet of rust en vont.
Maer in den meesten noot doen is my troost verschenen,
Mijn druk (dank hebbe Godt) mijn kommer is verdwe-
Siet! als het diepste leet tot aen de ziele rijst, (nen;
Dat even is de wegh die ons den hemel wijst.

In agone, liberatio.

QUam prope me Stygio nuper canis ore vorabat!
Quàm prope tartareis faucibus esca fui!
Sulfureo afflabant me guttura panda vapore,
Præque meis oculis nil nisi funus erat.
At Pater omnipotens, mediis mihi portus in undis,
Lassa salutiferis pectora texit aquis.
Mens, age, pone metus; quæ ducit ad æthera calles,
Nescio quid, tristi de Phlegetonte tenet.

2 Tim. 4. 16. *Nul ne m'a assisté en ma premiere defense, ains tous m'ont abandonnées. Mais le Seigneur m'a assisté & m'a fortifié.*

LA mort me talonnoit, il ne falloit jà guerre,
J'estois tout englouty de l'infernal Cerbere,
Parmi le fiel amer suis tout confit en miel:
L'enfer faut costoyer, qui veut monter au ciel.

IN AGONE, LIBERATIO.

SCeleratos ingenti plerumque improboque somno frui, ac in utramque aurem dormire; pios contra dissidio interno exagitari. quid mirum?

Parcere subjectis, & debellare superbos

& principi hujus seculi, diabolo inquam, solenne est. Quamdiu enim robustus ille possessioni suæ incumbit, omnia ibi placida ac tranquilla sunt: at simulatque fortis fortiori succubuit, omnia in tumultu sunt, cunctaque sursum, deorsum aguntur. Quid te excrucias, mens pia? Non ex peccato sensus peccati est; corruptionem tuam non per corruptionem, sed ex gratia percipis. Timor enim Dei eodem modo vulnerat, inquit Augustinus, quemadmodum medici ferramentum; id putredinem tollit, & videtur quasi vulnus augere; nam dum putredo esset in corpore, minus erat vulnus, sed periculosum; accedit ferramentum Medici, minus dolebat illud vulnus, quàm dolet modò, cùm curatur. Sed ideò plus dolet; accedente medicina, ut nunquam doleat, succedente salute. Periculosum fortissimis imperat dux. Nunquam impugnari debilitatis est.

Iacob. 1. 12. *Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam, quam repromisit Deus diligentibus se.* Bradfort.

Si ad superos iter tendere velis, ad inferos prius navigandum est: cuncta enim Dei opera sunt in mediis contrariis.

TEn is niet te verwonderen, al sien wy somwylen de goddeloose gerust, en goedts moets daer henen gaen: de vrome daerentegen met innerlijcke aenvechtingen gequelt te zijn. Niemant en doet oorloghe aen, de gene die hem onderdanigh zijn: den duyvel en bestoockt niet de gene, die hem alreede de overhant gegeven hebben. Soo lange als dien stercken gewapenden sijn vaten bewaert, soo is't al in stilte: maer als den stercken van een stercker bestreden en overwonnen werdt: dan is't al in roere. Wat quelt ghy u doch, Godtvreesende ziele? Ten is niet van de sonde, dat ghy u sonde gevoelt; 't is van Gods genade, niet van uwe verdorventheyt, dat ghy uwe verdorventheydt gewaer wert. De vreese des Heeren quetst den mensche, seyt Augustinus, op de selve wyse, gelijck de vliem de etterbuyle; sy schijnt wel de wonde grooter te maken, maer sy jaeght 'er den etter en draght uyt; want terwylen die vuyligheydt noch in het lichaem lagh, was de wonde, 't is waer, wel kleynder, maer veel sorgelijcker; sy is veel pynelijcker, nu daer de vliem by komt, als te voren eerder den meester aen quam: maer sy is daerom pynelijck, terwylen datmense meestert, om datse niet meer pynelijck zijn en soude alsse genesen is. Een velt-overste sendt sijn kloeckste gasten, ter plaetsen daer het gevaer alderheetst is. Nimmermeer bestreden te werden is een teycken van swackheyt.

Niemant treet' er in gevecht, met sijn knecht,
Maer met die hem tegenstreven:
Die den duyvel wederstaen, tast hy aen;
Niet die na sijn wetten leven.

XXXIII.

Gerimpelt vel, en vrijt niet wel.

DE roos, daer menig dier quam eertijts om gevlogen,
Staet nu, eylaes en treurt, van niemant aengetogen,
Geen witje sit 'er op, geen bietje * suyght 'er aen,
En vraegje, waerom dat? haer bloemtjen heeft gedaen.
Pleeght liefde, soete jeugt, en stelt u om te paren,
Dat is het rechte wit van uwe groene jaren;
Mint eer u bloemtje ruyst, of na der aerden duyckt;
U beste goet verslijt al wort 't et niet gebruyckt.

Geen dorre blom, is wellekom.

WAnneer de versche roos eerst uyt begint te puylen,
Al wat om bloemen vliegt dat soekt 'er in te schuylen;
Maer alsse neder helt, verwonnen van den tijt,
Soo komt 'er niet een bie die haer om honigh vrijt.
Siet daer een oudt gebruyck ontrent de groote staten;
Het rijck dat onder leyt dat is terstont verlaten;
Een yder wijckt 'er van, oock die het eens verkoos:
Men soeckt geen honigh-raet als by de versche roos.

* 't Is den aert vande byen op geen dorre rosen of bloemen haer te setten. Plinius.

Turpe senilis amor.

FRondibus irriguis, violisque recentibus hæret,
Perque novos flores læta vagantur apis †:
Si qua rosa est, quæ lassa comas collumque remisit,
Præterit hanc, dulces nec petit inde favos.
Nullus amans canis dat florea serta capillis,
Dat vetulæ fronti basia nullus amans.
Parcite formosæ nimium diu parcere formæ,
Turpe puella senex, in sene turpis amor.

In caducum parietem non inclinandum.

ARcanas procerum technas, & principis artes,
Iuraque regnandi nosse putantur apes:
Floribus hæ nitidis, violisque recentibus hærent,
Languida si qua rosa est, incomitata jacet.
(Sceptra superba labant, sunt & sua funera regnis,
Non homini tantùm stat sua fixa dies.)
Quid tibi cum miseris? felicia fœdera quære;
Languida, crede mihi, nil rosa mellis habet.

† Apes à marcidis floribus abstinere solent; mortuis, ait Plinius, floribus ne quidem corporibus insidunt.

Vieille fleur gist sans honneur.

JAmais voit-on l'Amour, jamais voit-on l'abeille
Aller cueillir son miel sur rose trop vieille:
Aupres la fresche fleur la mouche faict son tour.
A l'aage verdelet convient le doux amour.

De rose flestrie nul se soucie.

LA rose qui jà chet, la mouche à miel ne touche;
Mais la gaillarde fleur baisotte de sa bouche;
Voila un traict d Estat: l'abeille nous apprend
Que joindre ne se faut au Prince declinant.

Sen. in Proverb. *Amare juveni fructus, crimen seni.*
Glossa Corp. Gallic.
C'est chose aussi follastre de voir le gendarme qui va au baston, que l'amoureux qui ne peut marcher sans aide.

Horat. *Desine, dulcium*
Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Tam durum imperiis. abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.

Homines Politici cum de fœderibus ac societatibus Principi vel Reipublicæ quærendis ac ineundis, deliberant eodem ferè modo, quo Photinus coram Ptolomæo contra Pompejum, ratiocinari solent,

Dat pœnas laudata fides, cum sustinet, inquit,
Quos fortuna premit. Fatis accede, Deisque,
Et cole felices, miseros fuge.

Orientem solem adorare solent maxima belluarum; sic & Magnates. In caducum quippe parietem si quis inclinet, & ipsum ruere, & parietem evertere, mutuaque sese ruina conficere sæpe compertum est. Certè tam in publicis, quam in privatis negotiis, quocunque se fortuna, eodem etiam favor hominum sese inclinat, ait Trogus.

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

In quam domum, inquiunt, vespillones veniunt, signum est funeris; reipublicæ labentis, ad quam fulciendam adhibentur socii debiles, ac miseri; quærunt ii

Qua cum gente cadant.

Societatem autem civilem jam ab initio utilitas concivit, & continet, ait Philosoph.

Lucan. lib. 8. —— *Fatis accede, deisque;*
Et cole felices, miseros fuge.

Lips. Civil. Doct. lib. 6.

Socios legi suadeam qui utibiles & viribus, & loci opportunitate, esse possint: nam infirmis aut miseris quid te jungas?

Staets-luyden, soo wanneermen in bedencken leydt wat verbonden en vrientschappen voor Princen geraden zijn, oft niet: plegen veeltijts te reden-kavelen, gelijck Lucanus schrijft dat Photinus in den raedt van Ptolomeus Coninck van Ægypten, teghens Pompejum gedaen heeft, aldus sprekende:

Soo ghy wilt mengen uwen Staet
Met iemant dien het qualijck gaet,
Soo weet dat hy met sijnen val
U licht daer henen trecken sal:
Dus soeckje niet te zijn bespot
Soo voeght u by het beste lot.

De elephanten zijn niet gewoon anders, als een rysende sonne aen te bidden: de Groote volgen den aert van dat groote gedierte. 't Is sorgelijck op een wankelbaren muer te steunen, mits men lichtelijck den muer soude doen vallen, en selfs daer onder blyven. 't Zy in gemeene, 't zy in bysondere saecken, werwaerts 't geluck, derwaerts draeyt en neygt haer oock de gunste der menschen. Niemandt, die vrientschap soeckt, voeght hem by den ellendigen. Om onderlinge nuttigheydts en voordeels wille woonen de menschen by malkanderen: de eene handt wascht de andere; om datse selfs schoon soude werden: den man neemt de vrouwe, de vrouwe den man ieder om eygen gemacx wille. En hier in bestaet den bant des burgerlijcken levens, seydt Aristoteles.

---

1 Tim. 5. 9. *De vrouwen dat sy in reynen kleede haer selven vercieren met schaemte en matigheyt, &c.*

Gy klaegt ons moye Trijn, en toont u gants verbolgẽ
Dat u tot vuyl bejagh de Venus-janckers volgen;
Wel, kint, na mijn begrijp, het is u eygen schult;
Ghy zijt te veyl gekleet, en al te weyts gehult:
Ey let eens hoe de bien ontrent de rosen sweven
Terwijl zy hare jeught soo weligh open geven;
Let hoe in tegendeel het dorre bloemtje rust;
Siet daen het sedigh kleet en wrijft geen vuyle lust.

Auferrimur cultu.

Scurra pudicitiam ne quis tibi voce lacessat.
Consilium poscis sæpe, Tryphœna meum:
Adsit ubique pudor; castique modestia vultus;
Hac lasciva manus sistitur arte proci.
Multa vagatur apis, denso strepit agmine crabro,
Dum rosa purpureo flore superba nitet;
Condat opes; aliò mox turba molesta volabit,
Et sua mella rosis intemerata manent.

Eccl. 11. 4. *Ne te glorifie point en parures d'accoustrements, & ne t'esleve point au jour de la pompe.*

La fine mouche-à-miel, & le desir lubrique
S'en vont d'un pas esgal, pareille est leur practique;
L'abeille ne s'assit sur langoureuse fleur:
Le fol amour ne touche à ceux d'un humble cœur.

AUFERRIMUR CULTU.

Esto cultu modicus (ait ex Antiquis aliquis) sermone facilis, ore probo, animo verecundo. Honestum sanè ei vile est, inquit Romanus Philosophus, cui corpus nimis carum est. Hinc virgines Vestales, elegantiori cultu ac vestitu decoratas, in suspicionem invisæ virginitatis vocatas olim à Romanis fuisse, legimus. Judicabant enim viri prudentissimi non modò tacitum indicium mentis non satis pudicæ, verùm etiam apertum lenocinium vestibus inesse, quo lascivi juvenum oculi allicerentur, ac in libidinem raperentur; ut enim hederam suspensam vini venalis indicium, ita cultum immodicum pudicitiæ, arbitrabantur. Dicamus ergo, turpe Christiano esse, cum animam habeat, captare laudes ex corpore.

1 Petr. 3.

Mulierum ne sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri.

Theophrast.

Mulier nec alios videre, nec ipsa videri debet, si eleganter ornata; utrumque enim ad res inhonestas incitamentum est.

Weest (seyt een van de Oude) matigh in kleedinge, gemeensaem in sprake, heus van monde, eerbaer van herten. Die te veel hout van sijn lichaem, hout weynigh van de eerbaerheyt, seyt Seneca. De nonnen van de Goddinne Vesta werden by de Romeynen in verdachtheyt gebracht van oneere, soo haest de selve eenige uytwendigheydt in hare kleedinge bestonden te betoonen; want sy oordeelden dat het uytmuntende cieraet, niet alleenlijck was een stilswijghende teycken van een wulps gemoet, maer selfs een openbare aenlockinghe van alle dertele oogen: want gelijck het uythangen van de veylkranssen voor de Herbergen, een teycken is dat 'er wijn te koop is, soo meynden sy dat een uytwendigh kleet een peyl was van veyle eerbaerheyt. Laet ons dan besluyten, dat 'et voor een Christen niet en voeght eere te soecken uyt de vercieringe des lichaems, terwyle hy wat anders heeft dat met beter reden by hem behoort verciert te werden, namentlijck de ziele.

XXXIV.

Sieh ſelf quaet, niemant nut.

V Rijt met een luſtig hert. Waer toe bedroefde ſinnen?
Doet als het velt-hoen *plagh; dat weet hem vet te minnen:
Doet als het geeſtigh dier †, dat aen den rijcken Nijl
Eet ſat, en niet-te-min bedient den crocodijl.
't Is dwaesheyt, ſoete jeught, en rechte viſe-vaſen,
Door al te grooten brant te quelen ofte raſen:
Ghy, die een friſſche maeght uyt reyner minne dient,
Belieft haer na den eyſch, maer blijft u eygen vrient.

Onder vrientſchaps ſchijn, beſorght hy 't ſijn.

E En vogel wel bekent ontrent de Nijlſche ſtranden
Bedient den crocodil, en peutert hem de tanden,
Hy ſwiert ontrent het beeſt, waer dat 'et henen gaet,
En ſiet! hoe ſchoon het dient, ten ſoeckt maer eygen (baet.
Al ſchreeut men overluyt; Diane van Epheſen,
Gaet let eens wat 'er ſchuylt, het ſal wat anders weſen:
Neemt hier op u gemerck, wie ſlokt gelijck een ſtruys,
En dient de landen niet, maer eer ſijn eygen huys.

* La perdris s'engraiſſit à couvrir la femelle. Plutarch. † Van dit vogelken Trochilus genaemt, ſiet Plin. lib. 8. cap. 5.

Sibi nequam, cui bonus?

S Tultè aliquis nimio languet miſerabilis igne,
Stultè aliquis tigno ſtebile pendet onus.
Sit tibi cura tui, dum te concedis amicæ;
Quid lacus, aut laqueus, quid tibi mucro ſubit?
Se quoque curat † avis, tibi dum, crocodile, miniſtrat;
Et perdix, veneris munere, pinguis abit.
Et curare cutem potes, & ſervire puellæ:
Quod nimis, ut paſſim, ſic in amore nocet.

Publica prætexuntur, privata curantur.

Æ Gypti cum pinguis ager, tibi bellua Nili,
Nilus & ipſe pater prandia bina dedit,
Regulus ut dentes curet tibi, guttura luſtrat;
Scilicet: at ſaturo ventre recedit avis.
Fana licet jactet Demetrius alta Dianæ,*
Nil niſi privatas pectore verſat opes.
Res agis ipſe tuas, bone vir, dum publica tractas,
Idque patet, redeas cum gravis ære domum.

† De trochilo ſive avium rege, crocodilo dentes ſcalpente & ſe ſaginante, conſule Plin. lib. 8. cap. 25. * Actor. 19. 35.

Sois ſerviteur, ſans crevecœur.

V Eus eſtre ſage amant? va t'en de telle ſorte
Que rien, que tout plaiſir ton ame n'en rapporte:
Va ſui le roitelet, lequel eſt ſi habil,
Qu'il ſe rapaiſt, alors qu'il ſert au crocodil.

A la court du roy, chacun pour ſoy.

R Obin faict grand devoir, tout pour la republique,
Ainſi le dit-il, mais remarquez ſa practique,
Vous trouverez en fin qu'il ſoit un vrai trochil,
Lequel s'eſt engraiſſi ſervant au crocodil.

Ovidius lib. 1. de Remed. Amor. ad Cupidinem.
Et puer es, nec te, quidquam niſi ludere oportet.
Lude, decent annos mollia regna tuos.
Cur aliquis rigido fodiat ſua pectora ferro?
Invidiam cædis pacis amator habes.

Hieron. *Amor immoderatus ipſi amori noviſſimè inutiles facit: nam quum fruendi cupiditate inſatiabili quis flagrat, tempora ſuſpicionibus, lachrimis, querelis perdit, otium ſui facit & noviſſimè ſibi eſt odio.*

NON

Præstat tales, inquit Tacitus, Reipublicæ adhibere qui pares negotiis, neque supra sunt, hebetiores enim, quam acutiores, ut plurimum, melius rempub. administrare, multis creditum est. (Thucyd. lib. 3.) Ob rationes, inter alias, quia multiplici cautione (si malâ fide eos agere contingat) nimisque callidè artes suas tegant, & specioso Reipublicæ prætextu, suas res agant; adeò ut vel emunctissimæ naris homines aut fallaciam non discernant, aut impedire non possint. De talibus Guicciardinus, chi da il consiglio, *inquit,* se non è molto fidele, per ogni piccolo suo commodo, per ogni leggier occasione, drizza spesso il consiglio a quel fine, che piu gili torna a proposito, o di che piu si compiaci. *Dic, quæso, trochilum dentes crocodili sedulo, ut videtur, curantem, ventri suo consulere quis non credat? ingenui autem isti, & paulum modo supra vulgus, stratagemata hujusmodi vel omnino non tentant, ingenio suo diffisi, vel non tam cautè, quin facilè detegantur. Bona hic ergo Tiberiana cautio, ille nec eminentes virtutes sectabatur, & rursus vitia oderat; ab optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat, inquit Tacit.*

Lips. de Const. lib. 1.

Vidimus agrestes sæpe trepidare, & concurrere, & vota facere, cum calamitas ingruit aut tempestas; sed tu, cum desævit, eosdem sevoca & examina, reperies unumquemque timuisse duntaxat segeti & agellulo suo (& infra) mundus universus exercet histrioniam (ait Arbiter,) comœdiam ô boni, luditis, & veluti personâ patriæ rem privatam curatis.

Mich. de Montagne: *Quelque personage que l'homme joue, il joue tousiours le sien parmy.*

'T IS best, seydt Tacitus, de soodanige in dienst vanden lande te gebruycken, die wel mans genoegh zijn om haer saecken te verrichten, evenwel nochtans niet al te groote overvlieghers: want, gelijck Thucydides meynt, ronde gesellen die maer eenen derm en hebben (gelijckmen seydt) en die recht uyt, zijn immers soo dienstigh totte beleydinge van 's landts saken, als de spitsvinnige hayr-klyvers. De reden daer van is, onder andere, dat dese scherp-vogels, alsse qualijck willen, al te veel kromme sprongen ter hant hebben, om haer loos en boos voornemen voor de oogen vande gemeente te bewimpelen, als wetende so behendelijck haer eygen voordeelen metten deckmantel van 't gemeene te bekleeden, dat selfs de sneeghste van allen niet en konnen mercken waer 't vast is. Daer in tegendeel van dien, dese effene en eenvoudige verstanden gemeenlijck ofte geen slimme streken en derven aenrechten, ofte wel sulcx bestaende, werden lichtelijck achterhaelt, en betrapt. Soo is dan best het gevoelen van Tiberius, die en hielt niet van uytmuntende deughden, hatende oock soodanige gebreken: vreesende van de beste eygen gevaer, van de quaetste gemeene schade.

Wat zynder al geslepen gasten,
Soo afgericht om toe te tasten,
Dat al hun doen schijnt voor 't gemeen!
En siet! 't is maer voor hun alleen.

Philip. 3. 19. *Daer wandelen vele, wiens Godt den buyck is, dewelcke aerts gesint zijn.*

WAnneer de crocodil is sat en vol gesopen
Soo komt tot sijnen muyl een vogel ingekropen
Die suyvert hem den mont, en al om weynigh aes:
Wat gaet het beesjen aen? voorwaer het is te dwaes.
Maer segh eens, arrem dier, is 't niet een beter leven
Te nutten slechter kost, en vry te mogen sweven?
Hoe geeft sich menigh mensch tot alle vuyl gebruyck!
En al dat maer alleen ten dienste van den buyck.

O prodiga rerum luxuries!

DUm satur, ad fulvas Nili crocodilus arenas,
Turpiter eructans littora vasta quatit,
Regulus, ore trahens hærentes dentibus escas,
Relliquias pretium vile laboris habet.
Nonne foret melius nulli servire tyranno?
Perque nemus victu liberiore frui?
Turpe ministerium satanæ præstamus, & orbi:
Vah pudeat! solus præmia venter habet.

Proverb. 9. 17. *Les eaux desrobées sont douces, & le pain prins en cachette est plaisant.*

AS tu doncq, pauvre oiseau, la bouche si friande,
Que tu vais t'hasarder, pour si peu de viande,
Prostituant ton corps au monstre si hideux?
Qui sert aux appetits, ô qu'il est malheureux.

O PRODIGA RERUM LUXURIES!

SI quoties cibum sumimus, non voluptatis potius, quam valetudinis negotium ageremus, atque ibi desineret cupiditas, ubi finitur necessitas; sanè nec patrimoniorum exitium culina, nec animorum pernicies foret gula. Avem aliquam (vah dementiam!) millies pascimus, ut semel ab ea pascamur; quod verò æterni alimenti occasionem liberalissimè nobis offert, vix potu frigido dignamur. Terram, ac mare scrutamur, ut cibis exquisitis corpus saginemus; ut animæ benè sit, vix aliquis seipsum inspicit. Ecquid homine magis indignum, quàm ventrem, & quæ ventri vicina sunt, tanquam pro Deo, habere? Sapientia in sicco habitat, inquit ille, non in paludibus, ac lacunis. Fundi nimio humore diffluentes nil ferè præter bufones, ranas ac hydros generare solent, utpotè frugibus ferendis inutiles. Venter mero æstuans, inquit Hieron. despumat in libidinem. Abstinentiam, ut corpori bonam, laudat Medicus; ut ingenio, Philosophus; ut animæ, Theologus. Si omnibus & singulis benè velimus, ipsa colenda est.

Innocent. de Vil. Vitæ Hum.

Gula paradisum clausit, primogenituram vendidit, suspendit pistorem, decollavit Baptistam; Nabuzaidum princeps coquorum templum incendit, & Ierusalem totam evertit. Balthasar manum contra se scribentem conspexit in convivio, & eadem nocte interfectus est à Chaldæis.

INdien den mensche, terwijlen dat hy besich is met eten en drincken, niet meer sijn lusten als den noodtdruft en socht in te volgen, en dat de begeerlijckheyt altijts ophielt met den honger: voorwaer hy en soude niet beschadight werden, noch door de keucken in sijn goet, noch door de gulsigheydt in sijn gemoet. Wat een dwaesheyt! men spijst een vogel duysendtmael, al om eens van de selve gespijst te werden: en aen het gene, dat ons voor eeuwigh soude konnen spysen, en weetmen nauwelijcx een koude soop waters te wille. Men doorsnuffelt lant en zee, om het lichaem met alderley leckernyen vet en dick te maken, en middeler tijdt en neemtmen nauw eens de pijne zijn eygen selfs recht te ondersoecken, op dat de ziele haer rechte bekomste hadde. Sekerlijck hy betoont hem der zielen onwaerdigh te zijn, die meer te doen heeft met sijn lichaem, als met haer op te koesteren. Wat voeght 'er doch een mensche minder als den buyck, en 't gene den buyck nabuerigh is, als voor een Godt te achten? De wijsheydt (seyt 'er een wijs man) woont in 't drooge, niet in poelen of morassen. Al te vochtige landen, brengen niet als puyten en padden voort, als onbequaem zijnde tot goede vruchten. De buyck opwallende van overdadigheydt, werpt niet uyt als schuym van onkuysheydt. De Medecijn leert sparigheydt goet te zijn voor het lichaem; de Wijsgierige voor het verstant; de Leeraer der Godtheydt, voor de ziele. Willen wy alle en yder van de voorschreven dingen goet doen, laet ons met maten sparigh zijn.

XXXV.

Draeghje doecken, wacht voor hoecken.

SIet wat een egel doet om sijnen kost te rapen,
Hy wort gelijck een bol, en blijft soo liggen gapen:
Wel aen nu, muysen springt; maer schout het duyster (gat,
Want wie het hol genaeckt die is terstont gevat.
Speelt heus en open spel, want alle sluypers hoecken
Zijn lagen voor de jeught, en plagen voor de doecken:
Men schildert Venus wight van oude tijden blint
Om dat men sijn bejagh veel in het duyster vint.

Ludite, sed caste.

MUribus insidias glomeratus echinus in orbem
Dum struit, effingit, quâ locat ora, specum:
Vicinas mures saliunt impune per herbas,
Ficta sed excurrat si quis ad antra, perit.
Nostra Venus puras que manus; & pectus honestum
Exigit, & tenebras ac vada cæca fugit.
Plectitur obscœnis qui furta tegenda latebris
Cogitat, & cujus gaudia crimen habent.

Rire sans mal-engin.

NUl mal ont les sourys, & sentent nulle peine
Ioüants au descouvert, & sautants par la pleine:
Mais les voilà perdus, en devenants fripons,
Au jeus il faut garder d'honesteté les gonds.

Het kleyn verdragen, om 't groot te bejagen.

DE egel wort een kloot, en gaet soo leggen gapen,
Om door een open mont den kost te mogen rapen;
Doch of hy schoon een muys vry dichte by hem siet,
Hy des al niet-te-min en roert sijn leden niet;
Maer komt het weligh dier hem in den mont te dwalen,
Soo moet het met'er doot sijn eerste spel betalen:
Een die bedriegen wilt verdraeght ten eersten wat,
Tot hy eens sijn bejagh met vollen monde vat.

Parva patitur, ut magnis potiatur.

FIt globus, inque globi medio caput abdit echinus,
Et vafer in parvum contrahit ora specum:
Tegmina mus spinosa, peti se nescius, ambit;
Et vagus impunem fertque refertque gradum;
At cæcas ineat latebras, & non sua, lustra;
Tum demum in prædam promptus echinus erit.
Ut fallat tunc cum pretium putat esse laboris,
Præstruit in parvis fraus sibi magna fidem.

Supporter peu, pour emporter tout.

QUant l'herisson les fauts de la soury supporte,
Ce n'est, que pour ouvrir à ses desseins la porte.
Au fin regnard quitant de son droit quelque bout,
Iamais ne fie, car c'est pour ravir le tout.

Plutarch. *Formosas intueri jucundissimum, tangere autem & tractare sine periculo non licet.*

Plaut. Trin. *Amor latebricolarum hominum corruptor.*

Cic. pro Mar. Cælio.

Detur aliquid ætati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur. Dummodò illa in hoc genere præscriptioque moderatioque teneatur, parcat juventus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat.

A*Pposite ad ævum quod vivimus, ad rem quam tractamus, dixiſſe mihi viſus eſt Guicciardinus*, Niuno piu facilimente inganna gli altri, che chi è ſolito, & ha fama, de non gli ingannare. *Nemo, inquit, facilius fallit, atque ille, qui in famâ eſt non fallendi. Idem, ſed aliter, Cicero, totius injuſtitiæ nulla capitalior, quàm eorum, qui, cum maximè fallunt, id agunt, ut boni videantur. Scorpius, ſi manu tractes, ludere pauliſper videtur, at mox obliquâ caudâ ferit. Qui dolos à dolis incipit, ſimplex veterator eſt. Fallacioribus ſolenne eſt bonæ fidei actus aliquot præmittere, mox lædere. Qui aucupantur, aut venantur, facilius fallunt aves, aut feras, ſi aliud agentes, hoc eſt, iter facientes, aut agros colentes id faciant. In capiendis hominibus, idem eſt. Multis, inquit Cicero, ſimulationum involucris tegitur, & velis quibuſdam obducitur mens hominis fraudulenti; frons, oculi, vultus, perſæpe mentiuntur, oratio verò ſæpiſſimè. Vigor ingentibus negotiis par, eo acrior, quo ſomnum & inertiam magis oſtentat, inquit Tacitus. Cave, cave vulpiones iſtos.*

Perſ. Satyr. 5.

Pelliculam veterem retines, & fronte politus,
Abſtruſo rapidam geſtas ſub pectore vulpem.

Livius: *Fraus in parvis fidem ſibi præſtruit, ut, cum operæ pretium eſt, cum mercede magnâ fallat.*

NIemandt (ſeydt Guicciard.) bedrieght 'er lichtelijck een ander, als den genen die den naem heeft van niet te bedriegen. De ſchorpioenem by iemant gehandelt werdende, ſchynen eerſt wat te ſpelen, maer terſtondt daer nae geven ſy een doodelijcken ſteeck. Die ſijn bedrogh, met bedrogh begint, en is in verre nae de ſlimſte bedrieger niet. Andere, die hier op meer afgeveerdigt en geſlepen zijn, ſenden eenige handelingen van goede trouwe als voren uyt, en ſpelen daer na eerſt haer perſonagie. Vogelaers en jagers vangen dan beſt en meeſt, wanneerſe, als maer ſlechtelijck voorby gaende, ofte eenigh landtswerck ſchynen te doen, 't gedierte onverhoets op het lijf vallen. In't verſtricken van menſchen, is 't al het ſelve. De meeſte ſchalcken trachten eerſt te wege te brengen, door eenige ſchijn van trouwigheyt, dat men hun geloof geve, en dan eens haer open ſiende, en haren ſlagh waernemende, taſten in't vet tot aen de kneuckels toe. In 't korte, hoe een bedrieger voor min bedrieghlijck werdt aengeſien, hoe men door hem meer bedrogen wert.

Is eenigh menſch voor goet vermaert,
Die midd'ler tijt is quaet van aert,
De ſulcke door ſijn ſlimmen geeſt,
Bedrieght de werelt aldermeeſt;
Want op een lincker die men kent,
Heeft ieder een het oogh gewent;
Maer daer is niemant die hem wacht
Voor een die deughtſaem werdt geacht.

---

1 Petr. 5. 8. *Weeſt nuchteren, waeckt; want de Duyvel gaet om u ſoeckende wie hy verſlinde.*

DE egel kent den muys en ſijn gemeene gangen,
En weet daerom het dier ook met gemak te vangen,
Hy toont den muys een hol en 't is zijn grage muyl,
En ſiet in korten tijdt het dier is in den kuyl.
De vyand van de menſch heeft even deſ vonden,
Hy kent ons in der aert, hy weet ons lieve ſonden;
En die nae vrouwen helt, die wort 'er door bekoort:
En wie den wint bemint, die wort 'er in geſmoort.

Objecta movent.

F*It globus, inſidias muri dum tendit echinus;*
Et jacet immoto corpore fuſus humi,
Os latet in medio, quod dum putat eſſe cavernam
Muſculus, ad ſocios non rediturus, init.
Cum vitium, quod quiſque colit, rex calleat orci;
Illius objectu pectora noſtra trahit.
Lurco cibi capitur, vinoſus imagine bacchi;
Virginis aſpectu mota libido furit.

2 Corint. 11. 3. *Ie crains, qu'ainſi que le Serpent a ſeduit Eve par ſa ruſe, ſemblablement en quelque ſorte vos penſées ne ſoyent corrumpues.*

LE Satan eſt trompeur, tout d'une meſme ruſe,
Dont les ſouris aux champs le heriſſon abuſe:
Il ſcait bien quel peché chacun careſſe au cœur,
Par là il nous aſſaut. O! garde le malheur.

OBJECTA MOVENT.

I*Nternas animi cogitationes diabolum non videre, certi ſumus, inquit Auguſtinus; ſecreta enim cordis ille tantum dijudicat, ad quem dicitur*; Tu ſolus noſtri corda filiorum hominum: *eum tamen ex indiciis ſignisque exterioribus naturales hominum inclinationes probe callere, ſatis perſpicuum eſt; idque vel ex eo facile colligitur, quod tam artificiosè laqueos pro cujuſque ingenio norit diſponere. Non eodem aſtu omne genus piſcium aggreditur piſcator, ſed pro palato cujuſque eſcam præparat. Non uno modo avem fallit auceps, ſed has fiſtula, illas laqueis, alias viſco. Generis humani adverſarius unicujuſque mores, & cui vitio propinqui ſint, intuetur (ut verè Ambroſ.) at talia homini objicit, ad quæ facilius cognoſcit inclinari mentem; ut blandis ac lætis moribus luxuriam, vanam gloriam, & ſimilia; aſperis mentibus iram, ſuperbiam, ac crudelitatem proponit. Quid agimus ut hoſti tam callido ac calido, reſiſtamus? certè cum nobis ſit pugna adverſus principes, poteſtates, adverſus ſpiritualia nequitiæ, adverſus arma diaboli, quid reſtat niſi ut induamus armaturam Dei. Ex conſilio Apoſtoli Epheſ. 6. 11.*

Greg. lib. 29. Moral.

Prius complexionem uniuſcujuſque adverſarius perſpicit, & tunc tentationis laqueos apponit. Alius namque lætis, alius triſtibus, alius timidis, alius elatis moribus exiſtit. Quò ergo adverſarius occultis facile capeat, vicinas complexionibus deceptiones parat. & quia lætitiæ voluptas proxima eſt lætis moribus luxuriam proponit. Et quia triſtitia in iram facile labitur, triſtibus poculum diſcordiæ porrigit: Et quia timidi ſupplicia formidant, paventibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conſpicit eos ad quæcunque voluerit blandis favoribus trahit.

WY zijn des ſeker (ſeyt Auguſtinus) dat de duyvel de innerlijcke gedachten des menſchen geenſins en weet: want de geheymeniſſen des harten zijn dien alleenlijck bekent, tot welcken geſeyt is; ghy alleene kent de gedachten der menſchen kinderen. Dat nochtans aen onſen vyandt de natuerlijcke bewegingen van ieder menſche, door het uytterlijck gebaer, bekent is, kan ſelfs daer uyt afgenomen werden, dat hy ſoo doortraptelijck ſijn lagen weet aen te leggen, naer eens ieders innerlijckſte genegentheden. De viſſcher en vanght niet alderley viſſchen, met eenderley aes. De vogelaer weet ſchier elcken vogel met een ſonderlinge greepe te verraſſen: 't Gaet mede ſoo met onſen vyant. De duyvel (ſeyt Ambroſius) weet na te ſporen tot wat ſonde ieder van ons meeſt genegen is, en daer nae leyt hy zijn lagen aen. Den blymoedigen ſal hy gemeenlijck komen beſpringen met vleeſchelijcke luſten, ydele eerſucht, ofte diergelijcke ſonden. De gene die harder van aert zijn, met gramſchap, hooghmoet, ofte wreetheydt. Wat raed? ſeeckerlijck nademael wy te doen hebben tegens overſte, tegens machten, tegens geeſtelijcke boosheden; in 't korte, tegens de wapenen des duyvels; wat is 'er beter te doen als aen te doen de wapenen Godes.

Na ons ſinnen zijn genegen,
Komt de duyvel ons bewegen:
Jonge menſchen, weeligh bloet,
Brenght hy wellust in't gemoet:
Droeve ſinnen komt hy quellen
Met wanhoop, en anxt der hellen:
Heete breynen dringt hy voort
Tot gevecht en wreede moort.

ODIT

XXXVI.

Die bluſcht mijn vlam, dien word' ick gram.

WAnneer de ſmit het ſtael gaet in het water ſteken,
Om door het koele nat dē brant te mogen breken,
Siet wat een wonder ding! het maekt eē groot gerucht,
Het ſchijnt of dat 'et kijft, of immers dat 'et ſucht.
Moet niet de minne-brant een ſeltſaem plage weſen!
Hoe ſeer de minnaer klaeght, hy vreeſt te ſijn geneſen;
't Is dwaesheyt hier een vrient te trecken uytte pijn,
De ſiecke ſchout behulp, en wil ellendigh ſijn.

Odit amor Medicum.

FErrea maſſa rubens, furvis educta caminis
Quam faber in tepidam forcipe mergit aquam,
Sibilat, & totas implet ſtridoribus ædes;
Hoc indignari, vel gemuiſſe voces.
Omnis amans rapidis uri ſibi pectora flammis
Et gemit, & dominæ ſæpe recantat idem:
Hunc aliquis ſanare velit, ſubit ira: quid hoc eſt?
Infelix medicam reſpuit æger opem.

Qui guerit l'amant luy faict tourment.

LE fer du mareſchal, quand on le veut eſteindre
En le plongeant en l'eau s'en va gronder & plaindre.
Offrir à l'amoureux ſanté, eſt tout en vain;
Car il ſe plaiſt au mal, & ne veut eſtre ſain.

't Zijn ſtercke beenen, die weelde dragen.

WAnneer het yſer gloeyt te midden in de kolen,
Bevochten van de vlam, en in het vyer verholen,
Dan buyght het als een was, maer raeckt 'et in het nat,
Strax heeft 'et wederom ſijn harden aert gevat.
Hoe dwee, is ons de ziel wanneer gewiſſe ſlagen,
Ons treffen aen den geeſt, of in de leden plagen!
Wy leven nae de tucht ſoo lang de roede ſlaet,
De menſch is alderbeſt wanneer 't hem qualick gaet.

Superba felicitas.

SUnt humiles animi rebus plerumque ſub arctis,
Et rigidos mores fata ſiniſtra fugant:
Res ut læta redit, mens ebria ſurgit in altum:
Optima ſors homini peſſima corda facit.
Anne vides? chàlybs miteſcit in igne metallum,
Dum fornax rapidis follibus acta gemit:
At faber hunc tollatque foco, mergatque ſub undas;
Major erit ſubito, quam fuit ante, rigor.

L'office & la ſomme, monſtrent quel ſoit l'homme.

LE fer eſt doux au feu, mais hors de la fornaiſe
S'endurcit derechef. Quant l'homme eſt en deſaiſe,
Le voilà tout mollet; mais retrouvant ſon heur,
Tu le verras ſoudain rout eſlevé de cœur.

Ovid. *Sentit amans ſua damna ferens, tamen hæret in illis,*
Materiam culpæ præſequiturque ſuæ.

L'amour eſt un plaiſir ſi doux,
Le mal en eſt ſi deſirable,
Que je me dirois miſerable,
Si j'eſtois exempt de ſes coups;
S'il faut mourir un jour,
Ie veus mourir d'amour.

Qui neceſſitate magis, quàm voluntate ad vitæ temperantiam accedunt, quoties nihil eſt quod prohibent, relabuntur ad ingenium (ait Halicar.) eaque genuina humanæ naturæ deſcriptio eſt: nam ſanè bona opera, ait Agathocles, ita demùm neceſſitate cogente deguſtamus, quamdiu metus premit; & contrà, ex ſententiâ Ioſephi, ſolet inſolentia ferè creſcere rebus quietis. Vidimus pueros, dum ſævit tempeſtas, ſub arbores confugere, ibique quiete ſeſe continere; ſerenitate vero ſubſecutâ aufugientes, ramos arborum per laſciviam avellere: ita & nobis rebus afflictis ad Deum perfugium eſt, vitia devovemus, vitæ ſanctimoniam præferimus: at vix dum afflictio deſævit, laſcivimus ingrati in Deum, imò & injurioſi, veriſſimumque fit illud Poëtæ:

Raræ fumant felicibus aræ.

Virg.

Neſcia mens hominum fati ſortiſque futuræ:
Et ſervare modum rebus ſublata ſecundis.

Terent. Heauton.

Nam in metu eſſe hunc, illi eſt utile.

De gene die meer door noot, als door wille een matigh leven ter handt trecken, ſoo haeſt de dwangh wech is, gaen weder den ouden karre-pat in, (ſeyt Halicar.) ſulcx is de rechte afbeeldinge van den aert der menſchen: want, gelijck Agathocles ſeyt, wy doen ſoo lange wel, als wy in anxt zijn: en in tegendeel van dien ſo de ſaecken weder beginnen wel te gaen, terſtont weyckt de dertelheydt weder uyt. De kinderen, terwijl het onweer raeſt, loopen onder de boomen ſchuylen, en onthouden hun daer in ſtilligheyt: maer ſoo haeſt als 't moy weder wert, ſcheurenſe de tacken van de boomen af, en loopen daer henen. De menſch plach in tegenſpoet ſijn toevlucht tot Godt te nemen, 't hooft te laten hangen als een bieſe: maer ſoo haeſt als 't hem beter gaet, het hooft in de windt te ſteecken, en als voren ſijn oude gangen te gaen. 't Is midts dien waer 't gene dat de Poët ſeydt:

Soo langh de menſch is fraey en kloeck,
Soo leyt de Gods-dienſt in den hoeck;
Maer alſmen valt in tegenſpoet,
Dan heeftmen God als by den voet.

Is't dat ghy lieden de kaſtydinge verdraeght, Godt ſal u als kinderen aengaen; maer is't dat ghy lieden ſonder kaſtydinge zijt, ſo zijt ghy dan baſtaerden en niet kinderen.

Als 't yſer leyt en gloeyt te midden in de kolen,
Men ſiet, men hoort 't et niet, het is 'er in verholen;
Maer ſo het iemant leſcht, dan ſchijnt 'et dat het klaegt,
En dat het eenigh leet, oock in de vreughde, draegt.
Als Godt de ſijne ſtraft, ſy duycken en ſy ſwijgen,
Maer voorſpoet in het vlees die doet hun vreeſe krijgẽ;
Sy houden gantſch verdacht des werelts looſen ſchijn,
En laet, ô Godt, mijn deel niet in de werelt zijn!

In lætis gemit.

Ingemit, in tepidis ferrum dum mergitur undis,
In flammâ, rapido dum calet igne, ſilet.
Mens pia divinas, ſine murmure, ſuſtinet iras,
Quodque gemat, cœli ſi cadat æſtus, habet.
Ergo dolens, ſuſpecta mihi mea gaudia, dicit;
Quid? mea ſancte Parens, portio mundus erit?
Abſit; & hic potius fremat orbis, & orcus, & æther;
Dum mihi des alio gaudia vera loco.

Gal. 6. 14. *Ià ne m'adviene que je me glorifie ſi non en la croix de noſtre Seigneur Ieſus Chriſt, par lequel le monde m'eſt crucifie, & moy au monde.*

Le genereux acier eſt coi en la fournaiſſe,
Mais, s'il eſt mis en l'eau lamente de ſon aiſe;
Le noble eſprit Chreſtien, gai en adverſité,
Gemit, comme en ſuſpens, ſur ſa proſperité.

IN LÆTIS GEMIT.

Suſpecta eſt fidelibus, nec immeritò, hujus ſæculi felicitas: didicerunt enim Deum ita nobiſcum plerumque agere, ut cum ægris Medici; ii, malo jam inveterato ac incurabili, ad exitium ægrotos vergere dum conſiderant, omnia iiſdem, in quæ appetitus rapitur, dari permittunt; aliis contrà, quibus jam melioris valitudinis ſpes affulgere cæpit, ſuccos amaros propinant, anxiâ victus ratione coërcent, imò & (morbo interdum id exigente) urunt, ac ſecant. Deus quos ſervatos vult, hos ſtrictè habet, reliquis ut laſciviant, permittit.

Pueris inter ſeſe depugnantibus, ſi alterum à ſupervenienti aliquo plagis excipi, alterum impunem dimitti videmus, caſtigantem vapulantis patrem eſſe optimâ illatione concludimus. Quem Dominus diligit (inquit Sapiens) hunc corripit ac caſtigat, & quaſi pater in filio complacet ſibi, Prov. 3. 12.

Gregor. in Moral.

Sancti viri, cum ſibi ſuppetere proſpera hujus mundi conſpiciunt, pavidâ ſuſpicione turbantur: timent enim, ne hic laborum ſuorum fructus recipiant: nec timent quod divina juſtitia latens in iis vulnus aſpiciat, & exterioribus os vulneribus curans, ab intimis repellat.

't Geluck en voorſpoet deſes werelts werdt niet ſonder redenen verdacht gehouden by de Godt-ſalige: want 't en is hun niet onbekent dat Godt de Heere met ons gemeenlijck alſoo placht te handelen als de Medecijnen met de ſiecken doen, de welcke, oordelende de ſieckte ongeneſelijck, en ſiende dat het met den ſiecken wel haeſt mochte ghedaen zijn, laten opentlijck toe dat men den ſelven al te eten en te drincken gheve daer hy eenighſins treck ofte luſt toe heeft: aen andere daer-en-teghens, aen welcker geſontheyt ſy nu meynen wat gewonnen te hebben, geven ſy bittere en walgelijcke drancken in, ſchrijven hun ſcherpe eet-regels voor, ja vliemenſe en ſchroyenſe ſomwylen, als de ſieckte ſulckx vereyſcht. Godt plachſe t'onder te houden die hy behouden wil, de andere laet hy in 't wilde buyten den bocht ſpringen. Soo wanneerder kinderen onderlinge pluckhairen, indien wy ſien dat 'er iemant vande omſtanders eenen jongen uytkipt, en den ſelven beriſpt, ofte met ſlaghen kaſtijt, ſonder ſich den anderen aen te trecken, wy oordelen terſtont met ſeer goet beſluyt, dat den genen die ſlaet, den vader, die geſlagen werdt, des ſelfs ſone moet weſen. Wie den Heere lief heeft (ſeydt Salomon) die ſtraft hy, en heeft een welbehaghen aen hem, als een vader aen ſijnen ſone, Prov. 3. 12.

XXXVII.

Die ledigh sit wort licht verbit.

DAer was geen vinnig dier dat oyt de slange quelde,
Soo lang sy besigh was te midden op den velde;
Maer doen sy lagh en keek, en socht maer tijt-verdrijf,
Soo quam de lose spin, en viel haer op het lijf.
De prickel van de lust die komt van ledigh wesen,
Dus wie sich besigh hout die wort'er van genesen;
De Min gelijckt de spin: noyt mensch en is gewont,
Als daer hy sat en keeck, of doen hy ledigh stont.

Die niet ontsiet, is haest te niet.

HOe mag de kleyne spin doch vechten mette slangẽ?
Sy is te bijster swack, om oorlogh aen te vangen,
Haer vyand is te sterck; en des al niettemin
Soo wort de felle slang verwonnen van de spin:
Vraeght iemant hoe het koomt? de slange sacht gelegen
Vermaeckt haer in het groen; de spinne daer en tegen
Gantsch wacker in de weer, bestookt het vinnig beest.
O vreest doch voor een mensch, die niet een mensch en vreest.

Affluit incautis.

DUm prædas agit anguis, & ardua saxa pererrat,
Ambulat innocuas, tutus ab hoste, vias:
Hunc improviso perstringit aranea telo,
Cum jacet, in molli gramina, fusus humi.
Lascivas abigunt tractata negotia flammas,
Quis videt intentos rebus amore trahi?
Cum vacat, & molli colit otia pectus in umbrâ,
Tum patet, occulto tum subit igne Venus.

Periculum venit, cum contemnitur.

IMbelli noceat cui mollis araneus ictu?
Et quis non rigido tactus ab angue cadat?
Huic tamen incumbens victrix dominatur arachne,
Et vastum tenui perforat ense caput.
Unde fit, ut coluber parvo cadat ictus ab hoste?
Languebat serpens, & vigil hostis erat.
Quàm facilè est struere insidias nil tale timenti!
Est, quod ei metuas, cui metus omnis abest.

Un cœur oisif, d'Amour captif.

L'Araigne ne peut oncq attrapper la couleuvre,
Lors, quant elle est au bois empesché de quelque (œuvre,
Le coup mortel, helas! luy vient en reposant,
Rien, que le cœur oisif le fol amour surprend.

Crains ton ennemy, bien que petit.

L'Araigne, bien que soit foible & petite beste,
Rompt neantmoins par fois au grand serpent la te-(ste,
Qui ne redoute rien, est aisement attaint,
Crains pour un tel, amy, qui rien jamais ne craint.

Chrysost. *Definitio amoris hæc est, animæ vacantis passio.*
Laërt. lib. 6. *Diogenes dixit amorem otiosorum esse negotium, quod hic affectus potissimum occupet otio deditos: ita fit ut dum otio vacant, in rem negotiosissimam incidant.*
Ovid. *Quæritur Ægistus quare sit factus adulter,*
In promptu causa est, desidiosus erat.

M*Ajores interdum copiæ sternuntur à minoribus, potentiores à debilioribus, ait Halicar. Nihil est tam firmum, cui periculum non sit, etiam ab invalido: & leo ipse aliquando minimarum avium fit pabulum, inquit Curtius. Vis rationem? securitas, tam in publicis quam privatis, certissimum calamitatis initium est: solutè viventes undique patent, & oportuni injuriæ multas occasiones præbent insidiantibus, ait Philosophus. Sæpe etenim & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & incluti populi, regesque per levi momento victi sunt, ait Livius. Inimicum sanè quamvis humilem, docti est metuere, ex consilio Senecæ. Metus quippe prudentiam docet; quique insidias timet, haud facilè in eas impingit. Timor securitatis dux, periculorum præsumptio: metuendo quippe sapiens vitat malum. In ipsa igitur securitate animus ad difficilia sese præparet, ut contra injuriam fortunæ inter beneficia firmetur. Timidi matrem non flere vetus adagium est.*

Juvenal. Sat. *6.*

Nunc patimur longæ pacis mala, *sævior armis*
Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem.

Baud. Dissert. de Induc.

Nulli facilius opprimuntur, quam qui nihil timent,
Et imparati sunt ad resistendum.

MEnighmael werden groote heyr-krachten van kleyne, machtige van swacke geslagen; seydt Halicarnas. Niet en is'er soo vast, dat geen gevaer en lijdt, oock van het swacke.

De leeu selfs wert oock wel tot aes van 't kleynste gevogelte. Wildy hier van de reden weten? Sorgeloosheyt, soo in gemeene als eygen saecken, is een seecker beginsel van onheyl.

Die sonder achterdencken leven, staen als open, en zijn onderhevigh om gehoint te werden.

Verachte vyanden hebben menighmael een bloedige slagh veroorsaeckt, en machtige Vorsten en volckeren haestelijck t'ondergebracht, seydt Livius. En hierom is een vyand (hoe gering hy oock zy) altijdt te duchten.

Vreese leert wijsheydt, en die voor lagen beducht is, wert selden betrapt.

Achterdencken leyt tot gerustigheyt; onvoorsichtige hooghmoet tot gevaer: al sorgende ontgaet de wijse het quaet. Laet het ons daerom houden met ons out spreekwoort: Die niet en sorght, en heeft geen eere: ofte met de by-spreucke van de oude Romeynen: de moeder van vreesachtige ofte vervaerde kinderen schreyt selden.

Senec. Agam. *Victor timere quod potest? quod non timet.*

Math. 26. 41. *Waeckt en bidt; op dat ghy niet en komt in versoeckinge.*

Quid dormitis? surgite & orate, ne intretis in tentationem.

WAnneer de leuye slang is in het gras gelegen,
En dat de gulde Son komt over haer gesegen,
Soo is van stonden aen de spinne daer ontrent,
Die flux een boose strael haer in de leden prent.
Wie ledigh sit en gaept, en leuyert gantsche dagen,
Die lijt geduerigh noot van duysent quade slagen
Tot ondienst van de ziel. O vreest, gesellen, vreest,
De weelde schiet haer gif tot midden in den geest.

F*Ronde super viridi, radiis tepefactus Eois,*
Otio dum serpens desidiosus agit,
Ex alto tenui se librat aranea filo,
Et colubrum parva cuspide fundit humi.
Otia virus habent, & habet sors læta venenum;
Delitiis vitiis mentis aperta via est.
Sperne voluptatum illecebras, puer, otia sperne,
Hoste sub aërio ni cecidisse velis.

D'oisivité, tout peché.

ASsaillir le serpent l'araigne oncques n'ose,
Si non, quant il au bois se laschement repose.

Nul est plus aisement du tentateur surpris;
Qu'un tel, qui a les sens d'oisivité saisis.

NE DIABOLUS TE OTIOSUM INVENIAT.

V*Itii aut virtutis animus domus est, inquit Philo: velut Bernardus cor hominis, sicut mulendinum, volvitur velociter, & quidquid imponitur, molit; si autem nihil imponitur, seipsum consumit. Omnia otio deteriora sunt. Lapis non revolutus obducitur musco. Ferrum, nisi utaris, rubigine consumitur; aqua nisi moveatur, vitium capit; vestis seposita tinearum fit habitaculum: otiosa mens, vitiorum domicilium. Transivi, inquit sapiens Prov. 24. 30. agrum hominis pigri, & ecce! totum repleverant urticæ, & maceria lapidum distructa erat. Otiosas viduas notavit Apostolus, 1 Tim. 5. ut verbosas, & loquentes quæ non oportet. Quid plura? Otium nugarum mater est, noverca virtutum, ait Bernard. Nihilque in totâ vita adeò bonæ menti adversum, quàm nihil agere. Semper aliquid honestæ rei agamus, ne aut Deus, cum nos invisit, aut diabolus ubi nos tentat, oscitantes & vacuos nos inveniat.*

Math. 13.

Cum autem dormirent homines, venit inimicus, & superseminavit zizania in medio tritici.

Hieron. in Serm.

Aliquid operis facito, ut te diabolus inveniat occupatum, non enim facile capitur à diabolo qui bono vocat exercitio.

HEt gemoet des menschen (seydt Philo) is een woonplaetse ofte van de deucht, ofte van ontucht: ofte (gelijck Bernardus seyt) des menschen herte is als een molen, het draeyt gestadelijck omme, en maelt al wat 'er werdt ingebracht; maer indien men 't ledigh laet, so verteert het sich selven. Door stilstant vergen alle dingen. Een steen, soo hy niet dickwils omgewentelt en werdt, is seer haest overloopen van mos en ruychte. Als het yser rust, soo roest het. stilstaende wateren werden haest stinckende. Opgesloten kleederen krielen van motten en schieters. Een ydel ghemoet is een herberghe van sonden; een ledigh mensche, des duyvels oorkussen. Ick ginck, seydt de Wijseman, voorby den acker der leuyen, en siet! daer waren enckel netelen op, en hy stont vol distelen, en de muyr was nedergevallen, Prov. 24. 30. De ledige weduwen beschuldight de Apostel als klapachtigh, en sprekende dat niet en betaemt, 1 Tim. 5. In 't korte, ledigheyt is een moeder van beuselingen, een stijfmoeder van deughden. Laet ons dan sorge dragen, dat, en Godt, als hy ons komt besoecken, en de duyvel, als hy ons komt quellen, ons besich mogen vinden met eerlijcke oeffeningen.

Een die voor quaet hem mijden wil,
En magh niet ledigh zijn of stil;
Want 't is gantsch seker, ons gemoet
Doet quaet, wanneer het niet en doet.

1 Jean 5. 18.

Nous sçavons que quiconque est né de Dieu, ne peche point: mais qui est engendré de Dieu, se contre garde soi mesme, & le malin ne le touche point.

XXXVIII.

Lijden, al-eer verblijden.

ICk sprack eens Rosemont, terwijle datse naeyde, (de,
Ik klaegde mijn verdriet, hoort doch hoe sy my paey-
Komt, sprackse, komt een reys, en siet my desen naet;
Let op dit maeghde-werck, en wat 'er omme gaet;
Hier wort een stale punt als vooren uyt gesonden,
De draet komt naderhant, die heelt dan eerst de wonden:
Ey vrient, en wacht geen vreught, als na geleden pijn,
Die 't soet wil sonder suer, en magh geen vryer zijn.

Post tristia dulcor.

ASsideo teneræ nuper dum junctus amicæ,
Dumque super nostro vulnere multa queror;
Risit & , ô duri nimium tener hospes amoris,
Ni patiatur amans, non potietur, ait.
Hoc doctum te reddat opus (sua lintea monstrat)
Ecce! subit filo cuspis acuta prior.
Qui gemit, & primo sub vulnere projicit arma,
Crede mihi, Veneri miles ineptus erit.

Apres tourment, contentement.

UN jour je me plaignois, estant aupres ma belle,
De mon penible amour, je la nommois cruelle:
Tay toy (ce me dict-on) le linge ne se joinct,
Si preallablement on ne le blesse poinct.

Oordeelt niet, of 't eynde siet.

ICk quam eens op een tijdt daer Phillis sat en naeyde,
Ick sagh een rechten bloet die stont 'er by en kraeyde,
Die riep, wat maller ding? wat gaet de jofferaen!
De moeyte diese neemt is beter ongedaen:
Hy sach een stale punt, hy sach het lijnwaet breken,
Maer waer dit henen wou en was hem niet gebleken.
Al heeft u wijs beleyt een seecker oogh-gemerck.
En toont noyt aen een dwaes een onvolkomen werck.

Ex fine judicium.

MIlle foraminibus dum lintea virgo decorat,
Filaque distinctis inserit ordinibus;
Rusticus ista videns, vah stulta puellula! clamat,
Candida ferratâ lintea perdis acu.
Vulnus ut infligat tetricâ cum fronte notâris,
Vulneris auxilium, rustice, nonne vides?
Materiam fatuo risus dedit ille popello,
Qui, cui summa manus deficit, edit opus.

Ne reprens, ce que n'entens.

LOrs quant Margot piquoit le drap de son esguille,
Damætas luy cria! que tu es sotte fille,
D'ainsi gaster le drap: car il ne scait que c'est,
Ne monstre pas au fol un œuvre my-parfaict.

Ovid. *Et tamen est artis tristissima janua nostræ,*
Et labor est unus tempora prima pati.
Mich. Montagn. des Essais lib. 3. cap. 5.
Qui n'a la jouissance qu'en la jouissance, qui ne gaigne que du haut poinct, qui n'ayme la chasse qu'en la prise, il ne luy appartient se mesler à l'Escole d'Amour, le plaisir n'est plaisir sans amertume.

In omni re judicandi ac consulendi principium est, nosse id, de quo consilium institutum est, aut totâ viâ aberrare necessum est, ait Plato. Multa enim quotidie incidunt in vitam mortalium, quæ si obiter tantùm inspiciantur, & prout primâ fronte in oculos incurrunt, facilè quisvis damnaturus est; & contrà penitus eadem consideranti, ac scopum agentis intuenti, bona ac justa videbuntur. Finis omnia discriminat. Ecce! supplicia quantum à sævitiâ abeunt? sanguis enim ubertim effunditur. Tributa ab avaritiâ? pecunia avidè congeritur. Censura à rigore? frænum & modus invitis imponitur. Ab omnibus igitur, cum Lactantio, humanitatis jure postulamus, ut non prius damnent, quàm universa cognoverint; igitur ut ait ille, in omni re

Judicium suspende, scopus dum notus agentis.

L. 24. ff. de ll.

Incivile est nisi totâ lege perspectâ, una aliquâ particulâ ejus propositâ, judicare vel respondere.

C. majores de baptism.

Non debet separari cauda à capite.

Van alle raedtslagen, die men voorneemt, is het beginsel, recht te verstaen de saken waer over men gesint is raet te plegen, seyt Plato; of andersins moet men noodelick gantsch en al mis tasten. Daer vallen dagelijcx in dit leven veel dingen voor, de welcke van buyten af, en als in het voor-by gaen alleen bemerckt zijnde, verwerpelijck schijnen, maer nader ondertast, en het ooghmerck van den genen diese beleydt, wel ingenomen wesende, werden goet en loflick bevonden. wat verschilt doch straffe van wreetheyt? nadien men in beyde bloedt vergiet. Wat schattinge van gierigheydt? nadien men in beyde geldt vergaert. Wat bestraffinge van hardigheydt? nadien men door beyde de wederspannige 'een gebidt in den muyl werpt. Seeckerlijck het eynde ontdeckt het onderscheydt van alle dinghen. Wy vereysschen daerom van alle menschen, met Lactantio, nae het recht der menschelijckheydt, dat niemandt iet en verwerpe voor hy het selve ten vollen heeft leeren kennen.

---

2 Corinth. 7. 10.

De droefheyt die na Godt is, werckt vreese ter saligheyt.

Als iemant sit en naeyt, hy schijnt het doek te breken,
Maer schoon de naelde quetst het garen heelt de steken:
Al is de stale punt niet eygen aen de naet,
Sy maeckt noch evenwel het open voor den draet.
Al wort 'er door den anxt geen mensche wederboren,
Terwijl de ziele klaeght haer troost te zijn verloren,
't Is evenwel de schrick die ons de geest bereyt,
En tot een beter werck de rechte gronden leyt.

Si non parat, saltem præparat.

Lintea non conjungit acus, dum lintea pungit,
Sed via, quæ tandem lintea jungat, erit.
Nam simulac subjecta chalybs per carbasa transit,
Mox comitem medicum vulneris auctor habet.
Anxietas, quæ mente latet, quæ pectora turbat,
Non est quod nobis corda renata facit:
Illa tamen sternitque viam, reseratque scatebras;
Principium timor est, Spiritus implet opus.

2 Corinth. 7. 10. *Vous avez esté contristez, selon Dieu.*

Lors que la docte main le drap rompu va poindre,
Ce n'est pas proprement ce que le drap faict joindre,
Mais pour la voye ouvrir. Nos tremblements & pœurs
N'est pas l'Esprit, mais pour nous preparer les cœurs.

SI NON PARAT, SALTEM PRÆPARAT.

Tremor ac horror conscientiæ, in initio quidem conversionis, idoneus est ad hoc, ut animus verè humilietur, sibique summoperè displiceat; ut ita homo in viâ Domini à timore incipiat, & ad fortitudinem perveniat, inquit Greg. At verò cum ille, quem ligat servitus timoris, ignoret gratiam libertatis; non hic subsistendum est. Cum audis quod Dominus tuus dulcis sit, ait vir pius, fac ut eum diligas: cum audis, quod rectus sit, attende ut timeas; ut amore, & timore Dei legem ejus custodias. Noveris te, ut Deum timeas: noveris Deum, ut æquè ipsum diligas; in altero initiaris ad sapientiam, in altero consummaris: qui initium salutis timor Domini, & plenitudo legis charitas. Quemadmodum, ex notitiâ tui, venit in te timor Dei: atque ex Dei notitiâ, Dei itidem amor: sic è contrario, ex ignorantiâ tui, superbia; ex Dei ignorantiâ venit desperatio. Bernard. sup. Cant.

Actor. 2. 37. & seq.

His auditis, compuncti sunt corde & dixerunt Petro & reliquis Apostolis; quid faciemus viri fratres! Petrus vero ad illos, pœnitentiam agite & baptizetur unusquisque in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.

Verslagentheydt des gemoets is wel dienstigh in't begin van de bekeeringe, ten eynde de mensche sich recht vernedere, en sich selven gantsch mishage: op dat hy alsoo des Heeren weg beginnende met vreese, allencxkens in sterckheydt magh toe-nemen. Ondertusschen nochtans, nademael den genen, die met de slavernye van de vreese gebonden is, niet en kan smaken de genade der vryheyt; soo en moet 'et by ons daer by niet gelaten werden. Als ghy hoort (seyt'er een Godsaligh man) dat God goedigh en barmhartigh is, maeckt dat ghy dien goeden Godt lief hebt: als ghy hoort dat Godt rechtveerdigh is, siet dat ghy sijne gerechtigheydt vreest: op dat ghy alsoo door vreese en liefde te samen, naer sijne insettinghen meught wandelen. Kent u selven, op dat ghy God meugt vreesen: kent Godt, op dat ghy hem meugt lief hebben: in het eene is het beginsel, in het ander de volkomentheyt der wijsheyt. 't Beginsel der saligheyt is vreese, de vervullinge des wets is liefde. Gelijck uyt kennisse uwes selfs, vreese Godes voortkomt: so, in tegendeel van dien, uyt onwetentheyt uwes selfs, komt hooghmoet; en uyt onkennisse van Godt, wanhope.

Al is de vrees' in't eerste goet,
Sy is niet daer het blyven moet,
't Is nut geduerigh voort te gaen,
Tot wy vast in de liefde staen.

XXXIX.

Altijdt na meer.

ALs ick de liefste sach, doen woud ick haer genaken;
Strax riep ik om de spraek, flux haer te mogẽ raken,
Doen bad ick om een kus, en, schoon ick die bequam,
Noch vont ik dat mijn hert geen recht vernoegẽ nam.
Ick voelde des te meer mijn ziel geduerigh hijgen,
Dus wenscht' ick boven dat een naerder pant te krijgen:
O lusten sonder end'! ô wispeltuerigh spel!
Al krijght de hont een stuck noch gaept hy evenwel.

Staegh na wat nieus.

SMackt eten aen een dogh, hy staet met holle wangen
Om weder op een nieu geduerigh iet te vangen;
Het valt hem in de mont, het vaert hem in de keel,
En des al niet-te-min het is hem even veel.
Wat baet u groot gewin, of veelderhande schatten,
Indien ghy niet en droomt als op een nieu te vatten?
U winst en is maer wint, en doet u maer verdriet:
Want een die maer en slokt en smaeckt de spijse niet.

Res immoderata cupido est.

PRima quidem fuerat dominam tibi cura videndi,
Altera, mox lateri jungere posse latus:
Istud & illud habes, sed & hoc, tibi lenis amica
Blanditias molles, aptaque verba dedit.
Oscula nunc poscis, det & oscula: nonne petetur
Mox illibatæ virginitatis honos?
Et vorat, & properans ruit in nova frusta molossus,
Quodque petat cupidus semper amator habet.

Ad nova semper hians.

IEjuno dominus cerealia frusta molosso
Objicit, hic avido devorat ore cibum;
Et stat hians, aliamque oculos intendit in offam,
Semper & acceptis uberiora petit.
Nos molimur idem; nam si cui numine dextro
Eveniant nummi, prædia, census, agri,
Omnia conduntur, petitur nova præda: futuri
Sic desiderio prodiga vita perit.

Le chien, le jeu, l'amour, le feu,
Ne se contentent oncq de peu.

QU'on donne au chien du pain, qu'on donne du fourmage;
Il gloute, sans mascher, & veut ja d'avantage.
Quel grand' faveur que faict la dame à son amant,
Rien ne luy oncq suffit, il va tousiours avant.

Plusieurs ont trop, nul n'a assez.

QUel bien peut avenir à la chiche avarice?
Tout, n'est pour assouvir, mais pour nourir le vice;
Jette au chien affamé soit tant friant morceau,
Il gloute sans mascher, & cerche du nouveau.

Senec. 19 Epist. *Qualem dicimus seriem causarum esse ex quibus nectitur fatum; Talem dicimus cupiditatem, altera ex fine alterius nectitur.*

Claud. *At sibi cuncta petens nunquam saturanda Cupido,*
Quæ, velut immanes reserat dum bellua rictus,
Expleri pascique nequit: nunc flagrat amore,
Nunc gaudet, nunc mœsta dolet, rursusque resurgens
Exoritur, cæsaque redit pollentius hydrâ.

Est sapientiæ magnitudinisque animi, ait Cicero, quid amiseris, oblivisci; quid recuperaveris, cogitare. In utroque contrarium plerumque faciunt homines; parta enim sine voluptate ferè demittunt; amissa autem veris & spirantibus lachrimis deplorant. Pueri, lusoria plurima iis licet dederis, si unum atque alterum modo auferas, reliquis omnibus, per iram ac indignationem abjectis, plorant. Idem plerisque hominum solet accidere; vel unum aliquod dispendium magna commoda injucunda ac insipida solet reddere. Mobilis ac inquieta est mens hominis, nunquam se tenet, ait Seneca. Optat libertatem servus, civitatem libertus, civis divitias, dives nobilitatem, nobilis regnum, Rex in Deorum numerum referri vult, tonare propemodum ac fulminare cupiens: adeò ejus, quod semel transierit modum, nullus est terminus, ait Epictetus. Optimè Hebræus sapiens, justus sumit cibum, & replet animam suam; venter autem impiorum insatiabilis.

Martial. lib. 12. Epig.

Habet Africanus millies; & tamen captat,
Fortuna multis nimis dat, nulli satis.

Sen. lib. 1. Epist. 2.

Quid refert quantum illi in area, quantum in horreis jaceat? si alieno inhiet, si non quæsita, sed quærenda computet: non enim qui parum habet, sed qui plus petit, pauper est.

't Is wijsheydt en grootmoedigheyt (seyt Cicero) wat men verloren heeft te vergeten, wat men gewonnen heeft te gedencken.

De gierigaert doet in beyde regel-recht het tegendeel; want verlieft hy maer een kleyn deel van 't gene hy alrede gewonnen heeft, hy schreyt tranen met tuyten; niet ongelijck in sijn doen met de kinderen, aen de welcke schoon men veel poppe-goedt en speel-dingen heeft gegeven, indien men maer ietwes haer af en neemt, sy stellen 't op een krijten, en werpen 't al daer henen. Indien daer-en-tegens de gierigaert staegh in winste is, noch is 't al niet.

Want gelijck een hondt met een open kele ontfangt het broot datmen hem toe-werpt, en 't selve terstont, geheel en sonder smaeck, inslickt, en naer het nieuwe loert; insgelijcx al wat hem 't geluck toesendt, sluyt hy knap in sijn koffers, wachtende al weer op het toekomende.

Ellendige menschen! de rechtveerdige (seydt Salom. Prover. 13. 25.) eet dat sijn ziele sadt werdt; maer der godtloosen buyck heeft nimmermeer genoegh. 't Is konste versaedt te werden.

Gregor. in Moral. *Ars magna est, satiari.*

Johan. 4. 13. en 6. 35. *Buyten Godt geen versadinge.*

Ey let op desen hont: het broot hem toegeworpen
Dat schijnt hy sonder smaeck als in het lijf te slorpen,
En siet! van stonden aen soo staet hy even graegh,
Het schijnt, hy draegt een wolf verholen in de maegh.
Schier op-gelijcken voet soo leven alle menschen,
Hoe wel de saken gaen, noch is 'er iet te wenschen;
En soo daer iemant vraeght, waerom het so geschiet,
Het goet dat ons vernoeght, en is op aerden niet.

Improbis nulla est satietas.

Dum data frusta vorat, nondum bene mansa, molossus;
In nova, semper hians, & nova frusta ruit.
Cum nunquam præsens homini ferat hora quietem,
Nec satis id, quod adest, pectora nostra juvet.
Cum desiderio semper gemat ægra futuri,
Atque aliud nobis mens, aliudque petat;
Hic patrium non esse solum, sedesque beatas,
Discite: sunt alio gaudia vera loco.

Proverb. 27. 20. *Le sepulchre & le gouffre sont jamais rassasiés, aussi ne sont jamais les yeux des hommes.*

Puis que le cœur humain au chien est tant semblable,
Que nostre esprit tousiours demeure insatiable;
Faisons conclusion, que ce qu'à l'homme faut,
N'est en ce monde icy, mais est longé plus haut.

IMPROBIS NULLA EST SATIETAS.

Nemini mortalium, divinâ providentia, tam exactæ felicitatis gaudia unquam obtigere, ut non aliquid relictum ei esset, quod gemeret. Hic censu cum exuberet, obscuro loco natum se queritur; ille, majorum stemmate clarus, domesticæ rei tenuitatem detestatus, mallet latere; iste nobilitate opibusque conspicuus, cælibem se queritur; alius amans & amatus, conjugioque felix, orbitatem deflet. Est, cui fœcundæ uxoris gaudia, aut filiorum luxus, aut filiarum petulantia obnubilat. Denique, quocunque te vertas, ubique, quod cum status tui conditione rixeris, affatim invenies. Quid externa loquor? hoc ipsum corpusculum tuum excute, semper in eo querulum aliquid, & quod te offendat, obvium erit. Quid mirum? homines qui in alieno habitant, semper de aliquâ domicilii parte conqueruntur; idque ea de causa, quod domum istam conductitiam, pro arbitrio, instaurare non possint. Idem nobiscum est: nam cum de aliquo identidem membro querulus animus nobiscum expostulat, inquilinos esse, & supellectilem, non ei loco, ex quo brevi sit emigrandum, sed domicilio isti perpetuo (quod & frugi pater familias hîc solet) optandam esse, sedulo monet.

Johan 4. 14.

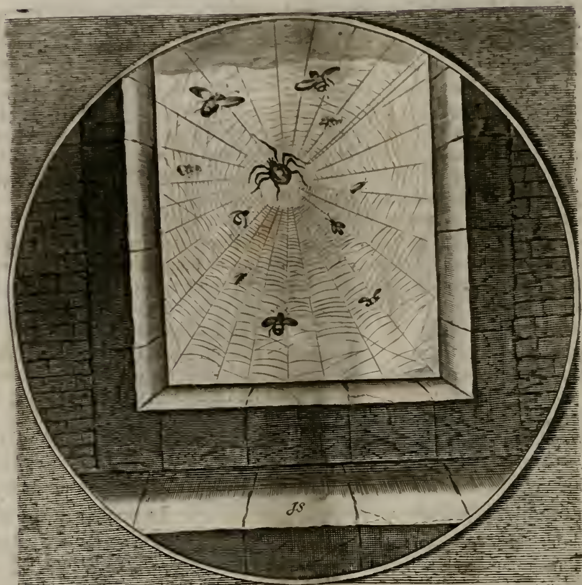
Omnis qui bibet ex aqua hac iterum sitiet, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.

Geen mensche ter werelt wert 'er, door Godes beschickinge, tot soo volmaeckten geluck oyt verheven, of hem en wert altijt iet wat gelaten, 't welck hem quelt. Dese, rijck zijnde van goederen, beklaeght dat hy van slechte ouders geboren is: gene, wel van goeden huyse, maer arm zijnde, hadde liever ergens in den doncker van een slecht geslacht te schuylen: De derde, rijck en edel sijnde, sucht om dat hy eenigh en ongetrout is: De vierde geluckelijck gehout wesende, treurt alleenlijck door gebreck van kinderen: Men vint 'er welcker blyschap over haer kindersalige vrouwen werdt ingebonden, of door de slampamperye van hare sonen, of door de geyligheydt en veyligheyt van hare dochters: In 't korte, werwaerts dat men sich went, men sal aller wegen stoffe vinden, om sich over sijne gelegentheydt te misnoegen. Is 't vreemt? Luyden die in gehuerde huysen woonen klagen altijt van dit of gint deel haerder wooninge, om redenen dat sy in de selve niet en mogen maken en breken, gelijck men in eygen doet. 't Is met ons al het selve, 't een of 't ander lit is staegh ontstelt, tot een vast teycken dat wy hier maer huerlingen sijn. het welck alsoo wesende, laet ons dan van soodanigen huysraedt ons selven versorgen; niet die nu in dit huerhuys, maer die hier naermaels in ons eyge en eeuwige wooninge ons sal te passe komen, gelijck sulcx (oock hier in dese tijdelijcke dinghen) het werck is van een sorghvuldigh vader des huysgesins.

Noyt heeft 'et iemant hier soo klaer,
Of 't hapert noch al hier of daer.

Psalm. 16. 11. *Satietas gaudiorum in conspectu Dei.*

XL.

Die 't ſpel niet kan, die blijft 'er van.

DE webben die de ſpin gewoon is uyt te ſetten,
Zijn van gelijcken aert met Venus warre-netten,
Al wat daer omme gaet dat ſiet men in de min,
De bie die vliegt 'er deur, de mugge blijft 'er in.
Leert, jonge lieden, leert door Venus garen breken;
Daer blijft maer kleyn geſpuys in ſpinne-webben ſteken:
En laet u vryen geeſt niet binden als een mugh,
Of breekter deur met kracht, of keert met kunſt te rug.

Te wyden net, is ſlaegh ontſet.

WAnneer een grage ſpin ontſluyt haer brooſe nettē,
En gaetſe voor een deur of voor een venſter ſettē,
Hier vlieght een horſel in, en daer een vogel deur,
En elders raeght de meyt, en opent grooter ſcheur;
Siet daer is dan het tuygh aen alle kant gereten,
Soo dat de vliegen ſelfs ontkomen door de ſpleten.
Geſellen, ſoo ghy wenſcht van druck te ſijn bevrijt,
Gebruyckt een matigh net, en ſpant 'et niet te wijt.

Non intrandum, aut penetrandum.

HOc, quod rete vides, teneri ſit carcer amoris,
Quæ ſedet in medio, ſit Cytherea tibi:
Aſpicis, ut culices, inſectaque vilia, muſcæ
Iactentur patulis præda retenta plagis:
Poſteritas crabro acris equi per ſtamina tranſit,
Et laquei veſpa concutiente ruunt.
Rumpit & abrumpit caſſes cordatus amoris;
Degeneres Veneris molle retardat opus.

In vulnus majora patent.

DUm laxos gracili pede tendit aranea caſſes,
Et nimium latè futile pandit opus;
Aut laqueos tecto lapſi rupêre lapilli,
Aut citò præteriens retia findit avis:
Et modò crabro plagis, modò turbidus ingruit auſter,
Sic aliquâ ſemper parte lacuna patet.
Armamenta ſuæ nimium qui pandere ſortis
Aggreditur, ſemper quo feriatur habet.

Ou paſſe ou l'Amour chaſſe.

RIen que le ſot amant, ſans force, ſans courage,
Demeure garotté en ce debil cordage,
Que Venus a filé: le brave eſprit y vaut,
Ou jamais y entrer, ou penetrer y faut.

Qui trop embraſſe, peu eſtraint.

L'Araigne largement va ſes filets eſtendre,
Mais voila dechirez ſes lacqs, au lieu de prendre.
Qui, haut en ſes deſſeins, ſes rets trop a ouvert,
En s'ouvrant au malheur, au lieu de gain il perd.

Ovid. de Art. 1.
Hoc unum moneo, ſi quid modò creditur arti,
Aut nunquam tentes, aut perfice.
Mich. Montagn. des Eſſais, lib. 3. cap. 5.
Le vice eſt de n'en pas ſortir; non pas d'y entrer.

Fortunam, velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam, ait Apul. Magni quippe animi est magna contemnere, ac mediocria malle, quàm nimia, ait Seneca; illa enim utilia vitaliaque sunt, hæc, eo quo superfluunt, nocent. Segetem nimia sternit ubertas. Rami pomorum onere franguntur, & ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas. Idem animis humanis evenit; eos quippe immoderata felicitas rumpit, quâ non tantùm in aliorum injuriam, sed etiam in suam vertuntur: sitque iis, quod exiguis statuis solet, quibus imperiti artifices magnas bases subdiderunt, ex quibus magis conspicua redditur earum exiguitas. Pusillo sanè animo munus amplum, aut opes ingentes additæ, magis imperitiam, animique fatuitatem produnt. Stultus gubernator est, qui totos adeò sinus explicuit, ut, si tempestas ingruat, expedite armamenta contrahere non possit.

Senec. Agamemn.

Corpora morbis	*Armenta vagos*	*Maxima cervix.*
Majora patent,	*Vilia currunt,*	*Modicis rebus*
Et dum in pastus	*Placet in vulnus*	*Longius ævum est.*

Seneca de Tranq. *Qui multa agit sæpe fortunæ potestatem sui facit, cogendæ in arctum res sunt, ut tela in vanum cadant. Angustanda sunt patrimonia nostra, ut minus ad injurias fortunæ simus expositi. Magna armamenta pandentibus multa ingruant necesse est.*

Van rijckdommen (seydt Apulejus) moetmen oordelen als van kleederen, en voor beter houden die ons recht wel passen, als die, te groot zijnde, ons wijt en sloffigh om 't lijf hangen. 't Betaemt een groot gemoet (seydt Seneca) groote dingen te versmaden, en liever te verkiesen dat middelmatigh is, als dat te veel is: 't eerste is handtsaem en nut, het ander is onschickelijck door sijn groote. Door te gulsige veylheydt werdt het groen koren legerigh, en het kan niet rypen. Door gewichte van vruchten scheuren de boomen. 't Gaet even so mette gemoederen der menschen: onmatighen voorspoet is oorsaeck van haer qualijck varen, sulcx dat sy niet alleenlijck aen haer selven, maer oock aen andere hinderlijck werden; niet ongelijck sijnde de beelden die den eenen oft den anderen onverstandigen ambachtsman op een al te grooten voet gestelt heeft, waer door haer kleynte des te meer uytmunt.

't Is seker, dat kleyne verstanden tot groote ampten gevordert, dies te meer haer onverstant aen den dagh brengen. 't Is een slecht schipper, die 't zeyl in voorwint soo seer uytgeviert heeft, dat hy 't selve, als het noodt doet, niet een reefjen en kan inswichten.

---

2 Timoth. 2. 26. *Dat sy van de banden des duyvels ontgaende, ontwaken tot synen wille.*

De netten van de spin, die in de vensters hangen,
En konnen maer alleen de kleyne muggen vangen,
De wespe met de bie, en al wat hooger sweeft,
Maekt dat het broose raegh op hen geen vat en heeft.
Wat kan een moedigh hert sijn goeden wegh beletten?
Al wat de werelt spint en zijn maer broose netten.
En acht, ô weerde ziel, en acht geen losse waen,
De wint verstroyt het kaf, maer niet het wichtig graen.

Pervia virtuti, sed vilibus invia.

Est similis nostro, quem texit araneus, orbis;
Plurimaque humanæ conditionis habet:
Hic nocturna culex, obscœnaque musca pependit,
Utraque ridendo compede nexa pedes.
Posteritas crabro acris equi, virtutis avitæ
Conscius, incursu debile solvit opus:
Carpite iter cœli, quibus est cœlestis origo,
Hæc plaga, nil præter vilia monstra tenet.

Proverb. 5. 25. *Il sera happé par les cordes de son peché.*

Le monde & ses filets nous font icy la guerre,
Il faut monter au ciel sans s'arrester en terre:
Arriere lacqs mondains; jamais divin esprit
Plein d'animosité ta foible rets ne prit.

PERVIA VIRTUTI, SED VILIBUS INVIA.

Vitam hominis Christiani transitum esse, ipsumque perpetuum viatorum videri, divini verbi elogia diserte pronuntiant. Non habemus hic locum permanentem, sed alium exspectamus, inquit Apost. Transire igitur virtutis, hærere alibi ignaviæ est. Gaudet motu animus Christianus, &, in hoc, cœlum sibi cognatum imitatur. In partibus Scythiæ homines quosdam nunquam domicilium figere, plaustro se suaque identidem transferre memoriæ proditum est. Id vere Christianum decet: dolium hoc nostrum, Diogenis more, identidem volutandum est, sistendum raro, figendum nunquam, & nusquam. Finge mihi aliquem è regione longinquâ ad patriam properantem, in cauponam aliquam lepidam ac facetam incidisse, quæ benigne eum habeat, ac lautè excipiat; hunc cò loci si, tanquam ad Sirenum scopulos, hærentem cernamus, numquid excordem ac insipidum jure dicemus? ita sanè: vir fugiens quippe, ut est in proverbio, non moratur strepitum lyræ. Idem de nobis censeamus. Nec illecebris ac lenociniis suis mundus hospes, aut caro caupona nos impediant, quo minus in veram illam ac cœlestem patriam, velis equisque properemus. Annue, summe Deus.

August. Hom. 3. *Diabolus non invalesceret contra nos, nisi vires ex vitiis nostris præberemus, & locum ei dominando nobis peccato faceremus, unde nolite locum dare diabolo.*

Dat het leven van een Christen mensche is als een deurgank; de mensche selfs als een reysende man, werdt ons in Godes woort duydelijck geleert. Wy en hebben hier geen blyvende stede, maer wy verwachten een andere, seydt de Apostel. 't Is dan dapperheyt op dese wegh staegh aen te treden: 't is onachtsaemheydt ergens te blijven leuteren. Het Christelijck gemoet heeft lust in bewegingge, oock selfs in dat eenige over-een-komste met den hemel hebbende. Men hout, dat in Scythia menschen zijn, die nergens een vaste woonplaetse stellende, ghestaegh huys en huysraedt op een wagen herwaerts en derwaerts omme-voeren. Yet sulcx betaemt voor al een Christelijck gemoet, ieder dient sijn vat (op de wijse van Diogenes) gestadelijck om en 't om te tobbelen, selden te setten, nimmermeer te vesten. Neemt dat 'er iemandt, uyt verre landen, naer sijn vaderlant reysende, t'eeniger tijdt onder wege quame ter herberge, daer hy by den weerdt wel en vriendelijck getoeft werde, in gevalle hy door soodanigh onthael verlockt wesende, sijn reyse ginck staken, en bleef ter selver plaetse lunderende, soude een jegelijck daer uyt niet oordeelen dat 'et den sulcken light ter plaetsen (somen seyt) daer men de ossen bolt? ontwijffelijck jae. Laet ons vry dencken, dat wy zijn in dusdanige gestalteniss: de wereldt is ons (soo het schijnt) een geneuchelijcken weert, ons vleesch een vriendelijcke weerdinne: laet ons sorge dragen, dat wy, zijnde op de reyse naer ons ware vaderlandt, door de aenlockinge van d'een en d'andere, in onse goede wegh niet vertraeght en werden.

XLI.

U gunst, mijn leven.

GY broet een hinnen-ey, en krijgt een geestig kiecké,
En siet een doode romp beweegt haer vlugge wieké,
Gy noemt dit wonder, lief, maer, mogt'et my geschien,
Ghy sout in mijn gelaet al meerder wonder sien.
Ick was eens op een tijt tot aen het graf gedreven,
Maer siet ick kreegh terstont meer als mijn vorigh leven,
Soo haest u gunstigh oogh maer eens op my en viel:
Ghy zijt mijn ander ick, de ziele mijner ziel.

Uyt de reden, kent de zeden.

U Dochter heeft een ey in haren schoot genomen,
En daer is naderhandt een kiecken van gekomen;
Des seytse menighmael; hier ben ick moeder van:
Ghy vraegt wat dit beduyt, my dunkt zy wil een man:
Siet als een grage kat het spit begint te lecken,
Soo dient men het gebraet wel dichte toe te decken:
Ghy daerom let 'er op, en huwt de vrijster uyt;
Of Els sal vrouwe sijn, oock eerse wort de bruyt.

Amica, amanti anima.

O Va foves gremio, tener hinc tibi prodit alumnus,
Quid! teneros, inquis, id potuisse sinus?
Idne stupes, mea lux? res hæc tibi, mira videtur
Philli? videbis idem, me quoque conde sinu.
Mens sine mente jacet, gremio latus abde, resurget:
Si foveas, moveor: ni faveas, morior;
Ut foveas faveasque precor: pulloque mihique
Vita fovendo venit, vita favendo manet.

Ex signis, futura.

O Va fovet volucrum, tenerisque inserta papillis,
Lydia bombycum semina parva gerit:
Hinc veniunt fœtus, hinc se vocat illa parentem,
Hei mihi! ludendo nomina vera petit:
Re cupit esse parens, quæ matris imagine gaudet.
Si sapis, ô pater, hæc signa reconde sinu:
Quin age, quemque voles habeat tua nata maritum,
Quem noles, generum vel dabit illa tibi.

Rationes physicas vide apud Card. lib. 2 de subtil. ubi & Liviam Augustam ova suo calore fovisse & pullos exclusisse memorat.

Ta faveur, ma vigueur.

NE pense pas ce traict tant merveilleux, m'amye,
Que ta faveur a mis un rude amas en vie;
Et que tu vois produit, d'un œuf, un beau poulet,
Car me traictant ainsi, tu verras mesme effect.

Par les meurs, cognoit-on les humeurs.

MArgot ayant au sein couvé un œuf, fretille,
En mere se nommant. Jean marie ta fille,
Un gendre, qui te plaist, bien tost te faut choisir;
Ou ta Margot prendra mary à son plaisir.

Philip. Beroal.

Quod in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales amor est: navigium sine gubernatore labascit, civitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebricosus efficitur: & mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, solem è mundo sustulisse videberis.

Patri, anne nupturiat filia, secum deliberanti, testimoniis longè petitis neutiquam opus est; oculi, supercilia, vultus denique totus, sermo quidam tacitus mentis est, ait Cicero, &, ut Poëta,

Ex tacito vultu scire futura licet.

Posthumia, virgo Vestalis, de incestu causam dixit, ob suspicionem elegantioris cultus, ingeniumque liberius, quàm virginem deceret. Ut Liv. & Plutarch. testantur. Ex vultu, ex cultu, ex incessu, imò & sermone, qui sæpe incautis excidit, præjudicialem de moribus totâque vitâ quæstionem veteres instituisse, satis patet: Loquere, inquiebat Socrates ad puerum, ut te videam; speculum enim animi, sermo est. Concludam; cum Hieronymo: pro signo, inquit, interioris hominis sunt verba erumpentia; libidinosum, qui sua vitia callidè celat, interdum turpis sermo demonstrat. Vultu & oculis dissimulari non potest conscientia, dum luxuriosa ac lasciva mens elucet in facie, & secreta cordis, motu corporis ac gestibus indicat. Plura de indiciis filiæ ad nuptias properantis, vide in quinto ac sexto emblemate libelli nostri de Officio virginis in cast. amor.

Lucret.

Ut bibere in somnis sitiens cum quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit,
Tum laticum simulacra petit, frustraque laborat.

EEn vader willende ondersoecken of sijn dochter het hooft na't houwen begint te hangen, en behoeft de bewijsredenen van sulcx by stoelen en bancken (soo men seydt) niet te gaen soecken, hy en hoeft maer acht te nemen op haer manieren van doen. De oogen, woorden, en het wesen selfs zijn als geduerige boden, en stil-swygende getuygen des herten, seyt Cicero.

Uyt het trecken van de mont
Kent men dickwils 's herten gront.

Ovidi. Posthumia, een van de nonnen van de Goddinne Vesta, is van oneere verdacht en beticht geworden, alleenlijck om haer geestige kleedinge wille, en overmits sy wat vrymoediger van gelaet was, als soodanige maegt wel betaemde. Eenige van de ouden hebben uyt iemants uyterlijck gelaet, en insonderheyt uyt sijn woorden, over des selfs gheheele leven wel derven vonnis strijcken. Spreeckt, seyde Socrates tot den jongelingh, op dat men sien mach wat ghy voor een zijt. Des menschen reden is een spiegel sijns herten.

Apud Senecam virgo Vestalis, quia hunc versiculum scripsisset, Fœlices nuptæ! moriar, nisi nubere dulce est: *incesti postulatur: & in eam sic dicitur:* Fœlices nuptæ, *cupientis est.* Moriar nisi, *affirmantis.* Dulce est, *quam expressa vox! quam eximis visceribus emissa! Incesta est, etiam sine stupro, quæ stuprum cupit.*

---

1 Corinth. 7. 9. *Beter gemant, als gebrant.*

GHy hebt (gelijck het blijckt) een hinnen ey genomen
En daer is met'er tijt een kiecken uyt gekomen:
Nu hebje soo veel op met dat'er is gebroet,
Dat ghy u van het jonck de moeder noemen doet:
Wel smaeckt u dese naem, en dat maer om te mallen?
Soo dunckt my dat de daet u beter sou bevallen.
Vriendinne, kent u selfs; het is u minder schant
Voor alle man getrout, als heymelijck gebrant.

Præstat nubere, quam uri.

ET fovet, & calidis pullos educit ab ovis
Phyllis, &, en! matris jam mihi nomen, ait.
Phylli quid hoc sibi vult, animum tibi prurit imago?
Ah! cui ficta placent nomina, vera juvant.
Ova foves gremio, veros imitantia partus,
Æstuat in tacito dum tibi flamma sinu.
Improba nube viro: faciat pejora necesse est,
Si qua sub invisâ virginitate gemit.

Proverb. 5. 18. *Ta source soit benite & te resiouy de la femme de ta jeunesse.*

IL vaut bien mieux le corps lier par mariage,
Que se brusler le cœur d'une impudique rage.
Que souilles tu te doncq par plaisirs contrefaicts?
Veu que peus sans peché avoir les vrays effects.

MELIUS EST NUBERE, QUAM URI.

NOn tantùm melius esse pronuntiat Apostolus nubere, quàm scorti societate se polluere; verùm etiam melius esse asserit nubere, quam uri. Ne ergo blandiatur sibi qui fœmineâ venere non utitur, quum intrinsecus libidine ardeat. Pudicitiam enim esse, conjunctam cum castitate corporis, animi puritatem. Rectè notatur ex Paul. 1 Cor. 7. 34. Idque respiciens, virginem carne, sed non mente, præmium nullum manere, dixit Isidorus. Hinc cum donum continentiæ plerumque non nisi ad tempus à Deo homini conferatur, tamdiu à nuptiis abstinere aliquis se poterit, quamdiu ad servandum cœlibatum idoneum sese senserit: at simulatque domandæ libidini vires deficere sibi comperiet, conjugii necessitatem à Deo sibi impositam planè intelligat. Et, ne tanquam castitati adversum, id genus vitæ quis damnare audeat, audiat D. Chrysostomum. Primus, inquit ille, castitatis gradus, virginitas immaculata; secundus, conjugii fides fideliter servata. Est ergo, vel teste Chrysostomo (qui alioqui nuptiis favere vix solet) conjugum castus amor species quædam virginitatis.

Greg. lib. 26 Moral.

Qui tentationum pocellas cum difficultate tolerat, conjugii portum petat: melius enim est nubere quam uri.

Proverb. 5. 2.

Pourquoi, mon fils, serois tu transporté de l'Amour de l'estrangere, & embrasserois tu le sein de la foraine?

DE Apostel en verklaert niet alleenlijck, dat 'et beter is te trouwen, als in hoererye sich te verloopen: maer selfs dat het beter is sich ten houwelijck te begeven, als te branden. Niemandt dan en ketele hem selven, als of hy wat goets dede, die sich van het geselschap der vrouwen onthout, indien hy middelertijt inwendighlijck van vuyle lusten brant. Maeghdelijcke reynigheydt is een t'samenvoeginge van de suyverheydt des gemoets met een onbevleckt lichaem, gelijck klaerlijck af te meten is uyt de plaetse Pauli 1 Cor. 7. 34. Ten welcken insien seydt Isidorus seer wel, dat een maeght in den vleesche, en niet in den gemoede, geen belooninge te verwachten en heeft. Maer alsoo kennelijck is, dat de gave van onthoudinge veeltijdts alleenlijck voor een tijdt den mensche by Gode werdt toegelaten: Soo is 'et geoorloft, sich soo lange van den huwelijcken staet te onthouden, ter tijt toe, dat men gewaer wert dat ons de krachten ontbreken om het vleesch te konnen betoomen, doch tot sulcks ons onmachtigh gevoelende, mogen wy vryelijcken wel dencken, dat ons duydelijck van Godes wege wert gelast, dat wy ons souden ten houwelijck begeven. Doch op dat niemandt dese maniere van leven, als teghens de suyverheydt strydende, en verwerpe, dat hy lese en hoore den Oudtvader Chrysostomum. De hooghste trap (seyt hy) van suyverheyt, is reyne en onbesmette maeghdom: de tweede, de staet des houwelijcx, als de selve tusschen man en vrouwe eerlijck beleeft werdt. Soo is dan het huwelijck (na het seggen van Chrysostomus, die nochtans over al ten besten van het huwelijck niet en ghevoelt) als een tweede soorte van maeghdelijcke reynigheydt.

XLII.

Is't wijs, is't mal,
't Lief boven al.

EEn vryer ging te kerck, om Godt te mogen dancken
Van dat hy was geraeckt uyt alle minne-rancken;
Maer siet! hem komt te moet sijn lieve vyandin,
Die blies hem even daer sijn eerste wesen in:
Sy gaf hem maer een lonk, daer ging de Godsdienst henē
Sy gaf hem maer een lach, sijn yver is verdwenen:
„ De sim vergeet de maet, en pleegt haer oudt gebaer,
„ Als sy haer eersten wensch, de noten wort gewaer.

Al setm' een puyt hoogh op een stoel,
Sy springt al weder na de poel.

AL gaet de baviaen met opgerechte leden
Juyst op de rechte maet, en als een mensche treden,
Hy des al niet-te-min tijt haestigh op te loop,
Al wort 'er maer een noot geslingert in den hoop:
't Is al om niet gepooght een seugh te willen eeren,
Sy wil doch wederom tot haren modder keeren;
Al wort een lichtekoy oock tot een echte vrou,
Noch kijckt het oude mal by wijlen uyt de mou.

—— Furentem
Quid delubra juvant?

IAne, Deo grates actum cum nuper abires,
Laxa forent paphio quod tua colla jugo,
Forte Tryphœna tibi medio venit, obvia templo,
Dumque venit, dulci risus ab ore fluit.
Da veniam pietas, Dominæ succumbimus, inquis,
Relligionis amor, victus amore, jacet.
Non aliter gestu saltare parata decoro,
Fertur in objectas simia stulta nuces.

Semper in antiquum sordida
corda ruunt.

SImius è silvis mediam perductus in urbem,
Ad cytharam choreas ducere doctus erat:
Iamque salit, comitesque simul, spectante popello,
In medio sparsæ cum cecidêre nuces:
Ille videns quod amat, frustra indignante magistro,
In sua vota ruit, deseruitque chorum.
Nequidquam viles animæ tolluntur in altum.
Simia, quidquid agas, simia semper erit.

Voila de mes devotions.

RObin guari d'amour à Dieu va rendre grace,
La veuë de son feu ce bon dessein efface,
Le singe va quiter le bal, pour peu de noix.
l'Amour montant au cœur, devotion n'a poix.

Au vilain, honneur en vain.

LE singe au lieu d'aller au bal, & la cadence,
Courir apres des noix se vilement avance.
Fay grand, tant que voudres, un gueux ou vil cocquin,
Il panchera tousiours à son vieil chemin.

Sen. Hippol. —— *Amor per cœlum volat*
Regnumque tantum minimus in superos habet.
Ovid. de Rem. lib. 2.
Forte aderam juveni, dominam lectica tenebat,
Horrebant sævis omnia verba minis;
Iamque vadaturus, lecticâ prodeat, inquit,
Prodierat; visâ conjuge mutus erat;
Et manus, & manibus duplices cecidere tabellæ
Fertur in amplexus, atque ita, vincis, ait.

II, quibus de administris principi eligendis diligens tractatus est, inter cætera, bonos bonis prognatos, honestaque familiâ oriundos præcipuè assumendos inculcant. Fortes quippe fortibus creari, melioresque melioribus propagari, secundum naturam putant; Animi vilis in viro principe indicium esse, viles sibi adhibere, inclamant.

Magnos libertos certissimum non magni Principis argumentum esse, confidenter pronuntiat Plinius.

Quid ita? quia fortuna, ut inquit ille, non mutat genus, & difficile omnino insitam homini naturam honoribus superare. Erepent, imò erumpent haud dubiè etiam in mediis sæpe splendoribus agnatæ aut innatæ sordes, & identidem aliquâ parte sese exeret plebeja humilitas.

Asellum, licet exuviis leonis bestiam hinc inde diligenter obducas, nunquam tam exactè velabis, quin alibi identidem emergent infames auriculæ. Bene ergo Poëta,

Horat. *Naturam expellas furcâ tamen usque recurret,*
Et mala perrumpet furtim vestigia victrix.

Menand. *Natura omnibus doctrinis imperat.*

DIe haer werck maken van de Princen voor te schrijven, wat voor dienaers de selve ontrent haer behooren te gebruycken, meynen dat men niet dan goede, en van de goede gekomen, daer toe behoort te vorderen: oordeelende dat 'et natuerlijck is, dat 'er vrome van vrome herkomen; en dat 'et een teycken is van een laegh en onvorstelijck gemoet, slecht en gering volcksken ontrent sich te lijden. Ten moet geen grootmoedig Prince wesen, die een hoop vrygelaten slaven groot maeckt, seyt Plinius. En waerom dat? groote staten en veranderen niemandts geslachte; een ingeboren aert en werdt nimmermeer door eer-ampten wegh genomen, de vilsicheyt sal altijdt hier of daer, selfs dickwils als 'er meest eer te kavelen sal sijn, ergens uytpuylen, en haer laten sien: want schoon ghy een esel met een leeuwenhuyt wel ter keure om en om pooght te bedecken, hoe behendelijck ghy dat oock sult meynen te doen, so sald 'er noch evenwel hier of daer een esels oore uytkijcken.

---

2 Corinth. 11. 14. *De wijle de satan verandert wort in een Engel des lichts, soo en is 't dan geen wonder dat sijne dienaers verandert worden, als dienaers der gerechtigheyt, der welcker eynde sal wesen na haer wercken.*

DE sim ging op te maet, zy hadde leere springen,
Sy trat gelijk een mensch, het schenen moye dingen,
Maer alsse noten sagh geslingert in den griel,
Soo was 't dat flux het beest ter aerden neder viel.
Dus gaet 'et met het volck, dat niet op ware gronden,
Maer uyt gewoont alleen is aen de deught gebonden:
Want komt 'er maer een schijn van eenig kleyn gewin,
De tucht en haer gevolgh is flux haer uyt den sin.

O curvæ in terras animæ!

DUm salit ad numeros, erectaque corpora tollit
Simius, hunc aliquis jam negat esse feram.
Forte nuces alius medium projecit in agmen,
Vidit, & in prædam bestia stulta ruit,
Nil hominis retinens. Quibus, assuetudine tantum,
Futilis in vano perstrepit ore fides,
His, modici dum spes affulgeat ulla lucelli,
Excidit, heu! fluxæ religionis amor.

Hebr. 12. 16: *Que nul ne soit paillard ou profane comme Esau, qui pour une viande vendit son droict d'ainesse.*

LE singe va au bal, portant en haut la teste,
Mais, pour cueillir des nois, se va courber en beste.
Qui leur devotions ne font que pour le train,
Les quitent, aussi tost qu'il ont espoir de gain.

O CURVÆ IN TERRAS ANIMÆ!

ATalantam, magnæ pernicitatis virginem, in medio cursus certamine, magno conatu ad metam properantem, aurei mali jactu remoratam fuisse ab Hippomene, tradunt Poëtæ: Eodem ferè calliditatis genere miseros non rarò mortales supplantat vafer ac versipellis humani generis adversarius, quoties aliquem accinctum jam, ac ad vitæ melioris metam properantem alibi conspicit; Protinus enim, objecto aliquo malo aureo, id est, oblato sive divitiarum splendore, sive honorum gloriâ, sive alio illecebrarum genere, curvas in terram animas de felici statu deturbat, & ad vetera ac absoleta retrahit. Tigridis impetum, uno fœtuum objecto, frangit venator, & belluam ad antrum, unde prodierat, remittit: idem nobis non rarò usu venit. Sæpe rerum fluxarum abdicationem, cœlestium amorem, ac desiderium animo concipimus; at vix sacer iste furor in cursu est, cum ilicò, nescio quid, quod animo nostro blandiatur, nobis objicit diabolus, quo veluti nobis ipsis crepti, in antiquum relabimur. Caveamus, & meminerimus, benè incipere egregium, bene desinere regium esse.

Job. 8. 20.

Gaudium hypocritæ ad instar puncti: si ascenderit usque ad cælum quasi sterquilinium in fine perditur, & qui eum viderant, dicent, ubi est?

Math. 6. 33.

Cerche premierement le regne de Dieu & sa justice, & toutes ces choses vous seront baillées par dessus.

DE Poëten verhalen ons dat Hippomenes de snelle Atalanta, hem nu bynaest voorby geloopen sijnde, met het uytwerpen van eenen gulden appel, soo heeft weten te verlocken, dat sy haren loop stremmende, om dien op te grijpen, eyndelijck in de loopbane is verwonnen gebleven. Diergelijcken treck wert ons menighmael gespeelt van onsen erf-vyant den duyvel; want soo wanneer hy gewaer werdt dat 'er iemandt sich heeft opgeschort, ofte sijne voeten opgeheven, om te trachten na de mate van een beter leven: soo weet hy terstont ons eenigen gulden appel van eere, rijckdom, of diergelijcke lock-aes voor te stellen; om ons daer mede uyt den rechten wegh te trecken, en alsoo in ons goet voornemen te vertragen. De jagers hebben een gewoonte (alsse jonge tygers uyt haer holen geroost hebben, en van de oude in groote snelheydt werden naergevolght, ontsiende den rasenden yver van 't vinnige gedierte) dat sy een van de selve jongen laten vallen: het welcke het beest vindende, neemt het op, laet af van haer na te jagen, en draeght 'et weder in den nest: en middelertijdt ontkomen de jagers met de reste. Even soo gaet 'et met ons toe: 't schijnt somwijlen dat wy sijn uytgegaen om met vieriger herten te loopen den wegh onser saligheyt; maer soo ons middelertijdt iet, den vleesche aengenaem, by onsen vyandt wert voorgeworpen, wy nemen 't op, en jagen niet vorder, maer kruypen wederom als in onse oude holen. Hier voor staet te wachten, en staegh in gedachtenisse te houden, dat 'et eerlijck is wel te beginnen, maer heerlijck wel te eyndigen.

XLIII.

Al wat mint, wonder versint.

EEns was ick op een tijt by Rosemont gekomen,
Ick hadde met beleyt twee luyten meê genomen;
Op d'eene lag een stroo (siet! wat een vreemde streek)
Dat sprong in haesten op, met dat de toon geleeck †
Ghy roert my, Rosemont, ghy roert my sonder raecken,
En, schoon ick elders ben, noch kondy my genaecken:
Siet! daer twee herten zijn op eenen toon gepast,
Daer voelt men menigmael oock dat men niet en tast.

Bly metten blyden.

WAnneer de soete luyt heeft welgestelde snaren,
En voelt een ander luyt op haer gestalte paren,
Soo toontse bly gelaet, als offe vreughde schiep,
Dat iemant haers gelijck tot eer en vreughde riep.
Leert hier uyt swarte nijt uyt uwen boesem weeren,
Leert voordeel, leert geluck, voor uwen vrient begeeren;
Het is een wreede vreught, een vinnigh onbescheyt,
Dat iemant lachen derf, om dat een ander schreyt.

† Waer door dese beweginge veroorsaeckt wert, leest by Cardanum in't achtste boeck de Subtilit.

Quid non sentit amor!

DUm jacet in mutâ positum testudine stramen
Saltat, ut æqualem dat lyra pulsa sonum *;
Chorda manu non tacta tremit, non mota movetur:
Quid mirum? quod amat, sentit adesse sibi.
Te video, mea lux, nec te mea lumina cernunt:
Audio te, loquitur cum tua lingua nihil:
Sentio te, nec me tua dextera contigit: i nunc
Et cordi, quod amat, numen inesse nega.

* Hujus rei rationem acutè declarat Cardan. lib. 8. de Subtil.

Gaudendum cum gaudentibus.

APta chelys tremulo testatur gaudia motu,
Ut sociæ similem sentit inesse sonum.
Barbarus est, si quis mortalia corda flagellat,
Alterius læta conditione, dolor.
Disce tuas lachrymas lachrymis miscere sodalis,
Quisquis es, alterius gaudia disce sequi;
Nec satis hoc, sed sponte juva, sed provehe cœpta,
Et facilem placidis vultibus adde manum.

Ceux qui s'entre ayment, s'entre entendent.

REmarque en ton esprit l'estrange simpathie
Des chordes de ces luths, & puis va t'en m'amie,
Pour contempler par là des deux amants le cœur
Simbolisants tousiours en un esgal humeur.

Au jour de feste, ne fay la beste.

TU verras resiouir du luth la chanterelle,
Lors quant un autre luth en son s'accorde à elle.
Soyez joyeux au cœur, prestez la bonne main
A la commodité & joye du prochain.

Plat. lib. 6 de leg. *Vetus verbum est, similitudinem amoris auctorem esse.*
Cypr. Tract. de Sponf. cap. 7.
Experientiâ notum est arcanam quandam & occultam inter homines esse naturarum affinitatem aut odium, vel naturæ quadam occultâ vi, vel astrorum influentiâ, vel, &c. Unde fit ut aliquis ab altero toto pectore abhorreat, in alterum vero propensus sit, nec rogatus causam dicere posset cur hunc amet, illum oderit, juxta illud Catulli, Non amo te Volusi, nec possum dicere quare, hoc tantum possum dicere, non amo te.
Beroald. *Quid non cernit amor! quid non vestigat amator!*

Nihil magis inhumanum est, quàm ex malo alterius boni aliquid sibi augurari, & nunquam, nisi ex luctu alieno, gaudium sentire.

Nihil magis æquum, quàm hominem gaudere si benè agi cum homine videat: nihil magis humanum, quàm iniquis hominum casibus homines ingemiscere.

Utque sinistrarum partium ictus redundant in dexteram, ita nos civium nostrorum commodis & incommodis oportet affici.

Congratulandum est, inquit Libavius, amicis, cum præclarè cum ipsis agitur; contrà condolescendum est, si dolore afficiantur: nam quibus infortunia civium voluptati sunt, non intelligunt fortunæ casus omnibus communes esse.

O miseros! quorum dolor est, aliena voluptas:
O miseros! inquam, quibus
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

Bernard. in Cant. Serm. 49.

Gaudendum in bono alieno magno, magis quam in proprio parvo. Id cum agendum sit, quàm procul à livore debeat recedere æquus animus, facile quivis colliget.

Daer en is niet min menschelijck, als uyt eens anders quaedt iet goets te verhopen, en uyt eens anders droefheyt, blijtschap te scheppen.

Daer en is niet heuscher, als verblijt te zijn in eens anders blytschap, niet beleefder, als dat een mensche sich verheuge, wanneer het een ander mensche wel gaet: niet menschelijcker, als het suchten van den mensche, als het een ander mensche tegenloopt.

Want gelijck een slagh in de slincker zyde ontfangen, oock de rechte zyde des lichaems ontset; soo behooren wy beweeght te zijn, met den voorspoet of tegenspoet van ons even mensche. En dat soo verre (gelijck Bernard. seyt super Cant.) dat wy ons meer behooren te verblyden, als onsen naesten een groot, dan als ons selfs een kleyn voordeel aenkomt.

Het welck nademael betracht moet werden, hoe verre een redelijck gemoet van haet en nijt moet afwijcken, kan yder een, uyt 't gunt voorschreven is, lichtelijcken afnemen.

Ach! hoe ellendigh is de man,
Die nimmer vrolijck wesen kan,
Dan als een ander is beducht,
Of in benautheyt leydt en sucht:
Ach! hoe ellendigh is de mensch,
Die als een ander krijght zijn wensch,
Van spijt zijns herten bloet verteert.
O vrient, die plage van u weert.

Psalm. 16. 11. *Ghy doet my kont den wegh ten leven, voor u is vreughde de volheyt, en lieffelijck wesen tot uwer rechter-hant eeuwighlijck.*

De luyt, de soete luyt, by niemant aengedreven,
Die sal men hel geklanck by wijlen hooren geven;
Daer is geen meesters hant, geen vinger aen de snaer,
Maer slechts een stille lucht komt sijgen over haer.
Daer is een soete vreught, een heymelijcke zegen,
Die op de zielen daelt, door onbekende wegen,
Mijn herte luystert toe, het is het hooghste soet
Dat sonder menschen hulp beweeght een stil gemoet.

Intacta movetur.

Chorda manu non tacta salit, non mota susurrat,
Ut chelys æqualem sentit adesse sonum.
Quanta piis tacitam pertentant gaudia mentem,
Cum Deus, occulto numine pectus agit!
Non videt assessor, non hoc notat assecla motus,
At pia mens intus sentit adesse Deum.
Mortales oculi mortalia gaudia cernunt,
Quæ Deus instillat gaudia, nemo videt.

2 Corint. 4. 18. *Nous avons un poids eternel d'une gloire excellement excellente, quand nous ne regardons pas aux choses visibles ains aux invisibles.*

Heureux esprit fidel! qui mesme en ceste vie,
Avec Dieu tout mouvant a grande sympathie.
On oit un luth sonner qui toutefois est coy,
Le juste sent plaisir, & nul ne scait pourquoy.

VERA GAUDIA NON CAPIUNT OCULI.

Vera gaudia ut ex rebus corporeis non proveniunt, ita nec oculis corporeis conspici possunt. Animus incorporeus non nisi cognato sibi gaudio, id est, incorporali, afficitur; reliqua, cujuscunque generis oblectamenta, corticem tantum, id est corpus, contingunt, ad interiores vero animi sensus nunquam penetrant. At pax illa conscientiæ, vitæ æternæ prænuncia, occulto nomine mentibus infusa, ineffabili atque incredibili dulcedine tacitum pectus perfundit. Nihil Deo clausum, interest animis nostris, ac mediis cogitationibus intervenit. Amen, amen, dico vobis (inquit Servator Iohan. 5. 24.) qui audit verbum meum, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, *id est, ut Paulus interpretatur, pacem conscientiæ, ac gaudium in Spiritu sancto, vera futuræ beatitudinis præludia. Tanta enim alacritas animi (inquit Cass.) quanta fuerit consideratio rei, est enim mensura lætitiæ secundum magnitudinem nuntii.*

Bernard. super Cant.

Iesus, mel in ore, melos in aure, jubilus in corde.

Gregor. in Moral. *Iubilatio dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur; quod nec abscondi potest, nec sermonibus aperiri, & tamen quibusdam modis proditur. Illud est verum ac summum gaudium quod non de creaturâ, sed de Creatore concipitur, quod cum acceperis nemo tollet à te.*

Gelijck de ware vreugt niet en spruyt uyt lichamelijcke oorsaecken, soo en kan oock de selve met de lichamelijcke oogen niet werden aengesien. Het onlichamelijck gemoet en wert door geen ander blytschap vervrolijckt, als door de sulcke, die gelijckmatigheydt heeft met haren aerdt, dat is, die in geen lichamelijcke dingen en bestaet. Alle de vermakelijckheden deses levens en gaen niet dieper als in de schorsse, dat is, raecken maer het lichaem, en dringen noyt in het binnenste onser zielen: Maer die lieffelijcke vrede der gemoets, en voorbode der eeuwiger geluckfaligheydt, heymelijcken door Godes geest in onse herten uytgestort zijnde, vervult ons den ganschen boesem onser zielen met onuytspreeckelijcke soetigheydt. Voor Gode en is niet gesloten, hy woont in onse herten, en sweeft midden onder onse innerlijckste gedachten. Voorwaer (seydt de Heere Christus Iohan. 5. 24.) die mijn woordt hoort, en gelooft den genen die my gesonden heeft, die heeft het eeuwige leven, dat is, (gelijck de Apostel Paulus 't selve uytleght) vrede des gemoets, en blijdtschap in den heyligen Geest, gewisse voorteyckenen van de toekomende geluckfaligheydt. De Godtsalighe gevoelen midtsdien oock in dit leven onbegrypelijcke vermaeckelijckheydt; want de blydtschap die in de ghedachten is, heeft haer groote, nae de gelijckmatigheydt van de saecke diemen bedenckt.

XLIV.

Maken en breken, sijn liefdes treken.

KOmt siet hier, soete jeugt, de krachten deser beken,
Haer nat plach uyt ter aert een fackel aen te steken,
En soo daer eenigh licht ontrent het water quam,
Dat ging in haesten uyt en treurde sonder vlam.
Dus gaet mijn lief te werk, mijn droefheyt doetse spelen,
Mijn water maecktse vier, mijn vreugde doetse quelen;
Siet dus staen sy en ick gedueringh in geschil,
Om dat sy niet en doet, als dat ick niet en wil.

Amor, tela Penelopes.

FLumine cum Dodona tuo fax viva rigatur,
Stridet, &, à gelido victa liquore, perit:
Fer, puer, huc sine luce facem, mirabitur hospes
E Medio flammas prosiluisse lacu.
Mira cano, sed amica modo me tractat eodem;
Hanc ego cum Graji fontis habere putem:
Illa movens calidoque gelu, gelidoque calorem,
Me cupiente fugit, me fugiente cupit.

Alterer faict aymer.

QUant je suis eschauffé, tu refroidis mon ame,
Quant je suis refroidi renaistre fais ma flame,
Donnant un contre poix à l'un & l'autre humeur:
D'une immortelle mort ainsi, helas! je meur.

In's Princen hof, wort gout tot stof,
En stof tot gout, wee! die 'r op bout.

DOdona 't wonder nat, een Prince van de beken,
Kan bluffen wat er brant, dat niet en brant, ontstekẽ.
Vraeght iemant wat dit beelt den leser seggen wilt?
Weet dat het seltsaem vogt niet van het hof verschilt:
De groote lieden kleyn, de kleyne groot te maken,
Zijn veeltijts in het hof niet als gemeene saken:
De knecht wort daer een heer, maer strax verloopt de
Want die het al vermogt is weder sonder glans. (kans,

Fons Dodonæ, aula.

MIra tuis (ita fama canit) Dodona scatebris
Prosilit Grajo lympha sacrata Iovi.
Hæc solet accensos extinguere fontibus ignes,
Nec minus extinctas igne ciere faces.
Regis habet genium, regi sacra lympha deorum,
Dodonæ procerum limina fonte madent.
Clara tenebrosis, illustribus aula tenebras
Mutat, & alternas gaudet habere vices.

A la court du roy, grand desarroy.

VEus tu sçavoir, amy, que c'est l'eau de Dodone?
C'est ce que font couler le Princes de leur throne.
Le roturier vilain splendide tost devient,
L'illustre cependant son lustre ne retient.

Dan. Heynf. lib. 4. Eleg. 11.
Basia poscebam paucissima, Rossa negavit;
Nil petii, vultus junxit amica suos.
Scilicet hæc voto gens est contraria nostro,
Sit pacata magis, protinus ibit amor.
Terent. Eun. *Ubi velis nolunt, ubi nolis, volunt ultro.*

Polybius aulicos assimiles dixit calculis abacorum, qu & secundum voluntatem calculatoris modo obolum æneum, modò talentum valent: cum plerumque, ut videmus, superiores calculi, si latius sese extendant, ilicò in inferiorem locum redacti, nullo fere sint numero. Gaudent plerique principum summos imos, imos summos reddere, & solo nutu quoslibet aut miseros, aut beatos efficere. Tota sanè aulica hæc comitia affectus dirigit, & fato quodam, ait Tacitus, ac sorte nascendi, ut cætera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos est, & sæpe unius causæ diversi, imò contrarii eventus. Alexander pyratam, quod liberius in eum dixisset, à consiliis sibi esse voluit. Ramirus Hispaniarum Rex undecim viros nobiles, eadem ferè de causa, gladio percuti jussit, addito elogio: Non sabe la volpeja, con quien trobeja. *Passus ergo hic lubricus, & ad lapsum pronus. quid remedii? nullum aliud nisi veterani istius,* injurias facere, gratias agere.

Senec. Agamemn.

Iura pudorque
Fugiunt aulas,
Sequitur tristis
Sanguinolentâ
Bellona manu;
Quæque semper
Urit Erynnis,
Tumidas semper
Comitata domos,
Quas in plano
Qualibet hora
Tulit ex alto.

De hovelingen werden van Polybio vergeleken met reken-penningen, die naer de wille van den reeckenaer, somtijdts ponden, somtijdts penningen, somtijdts maer mijten en doen, en veeltijdts als de hooghste legh-penninghen by hem wat te breedt uytgestreckt sijn, soo kort hy die weder op, en leydtse in een leeger plaetse neder. Voorwaer geheel dese hoofsche verheffinge hanght gantsch en al aen den inval van de Princen: Want door seecker heymelijck geluck, ofte ongeluck valt der selver genegentheyt op dese, en haer onwille op de gene, en menighmael uyt een en de selve oorsaeck rijsen verscheyden, ja strijdige werckingen. Alexander maeckte een zeeroover tot sijn Raedsheer, om dat hy vry uyt, en leppigh genoegh op hem ghesproken hadde. Ramirus daer- en-tegen dede, om gelijcke oorsaecke, elf edelluyden van de beste des landts, de kop af-houwen, een quinck slagh daer by voegende,

't Vosje en weet niet met wie het speelt,

seyde hy. 't Is dan op dit padt gantsch slibberigh om te gaen, gantsch sorgelijck om te vallen. Wat raedt hier tegens? Geen andere, als die van den ouden hovelinck, de welcke gevraeght sijnde, by wat middel hy tot een seltsaem dingh (te weten tot ouderdom) te hove gekomen was, gaf voor antwoorde:

Met ongelijck te lijden, en danck hebt toe te seggen.

Salust. Ingurt. *Regum voluptates ut vehementes, sic mobiles sunt, sæpe sibi ipsi adversæ.*

Pierr. Math. lib. 2 Narr.

Il faut à la court, comme en pais d'ennemy avoir l'œil par tout, tourner la teste à tout ce qui se remue, jamais on y est sans batement de cœur.

---

2 Corinth. 2. 7. Exod. 7. 8.

Den duyvel quelt de geloovige, helpt de goddeloose.

Men vont wel eer een beek ontrent de griekse strandē
Die bluschte fackels uyt hoe krachtig datse brandē;
Die gaf in tegendeel een vier, een helle vlam,
Die gaf een fackel licht, die sonder luyster quam.
Wat leert dit seltsaem nat? de vyant vander hellen
Die pooght de strenge wet den vromen voor te stellen;
Dies staet haer swack geloof om uyt te sijn geblust,
Terwijl een werelts kint in Christi lijden rust.

Sic rerum invertitur ordo.

Fax lymphis Dodona tuis immersa necatur
Quæ micat igne; nitet, quæ sine luce fuit:
Fons sacer iste Deo, sic pristina credidit ætas,
At Deus hic stygii rex Acherontis erat.
Patrat idem cum fonte suo regnator averni,
Ordinis inversi gaudet & ille dolis:
Nempe pios regidæ percellit acumine legis,
Blanditurque malis sanguine, Christe, tuo.

2 Corinth. 2. 11. *Que satan ne gaigne le dessus, car nous n'ignorons point ses machinations.*

Dodone par ton eau, la mesche tost s'enflame,
Et le flambeau bruslant pert aussi tost son ame.
Le satan met les bons en doubte, par la loi,
Blandissant les meschans par une vaine foi.

SIC RERUM INVERTITUR ORDO.

Inter plurimas diaboli fraudes ac astutias, non infimum locum ea obtinere mihi videtur, quâ verum lumen, id est, fiduciam piorum in Deum rigori legis, tanquam aquæ immersam, extinguere satagit; & contra facem emortuam, id est, impiorum conscientiam igne, ex aquis petito, id est, præposterâ ac perversa fide, studet accendere. Sed de his emblema. In multis aliis adeò magna est vicinitas, ac similitudo veri ac falsi, ut facillimè, vel naturali hominum corruptione, vel machinatione diaboli, alterum loco alterius obtrudi nobis possit. Ex multis exemplis unum habe, sed quotidianum. Tametsi malum nihil aliud sit, quam defectus boni, persuadet tamen sibi unusquisque se viri boni nomen implevisse, si malum fortè vitaverit, id est, si nec sicarius, nec fur, nec fœnerator, dici possit; cum sanè multo altius, ut bonus quis dici possit, enitendum sit: amandum quippe est, dandum est; adjuvandum est. Virtutem enim non defectum, sed opus esse; non in otio aut quiete, sed in ipsa actione consistere, nec satis esse malo abstinuisse, at bonum insuper faciendum esse; in Christi scholâ indies docemur. Securis, clamat Baptista, arbori apposita est, quæ fructus bonos, &c.

Gregor. 14 Moral.

Hostis noster quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit: Eos autem pulsare negligit, quos quieto inter se possidere sentit.

Onder andere listige aenslagen des duyvels, en is geensins de minste, dat hy het ware licht der geloovigen ('t welck is hier vast vertrouwen op Gode in Christo Iesu) in de strengigheydt des wets, als in een doodelijck water, soeckt te versmoren: gelijck hy daer-en-tegen den dooden en uytgeblusten fackel, (dat is de afgebrande gewisse der goddeloosen) met een vier uyt het water genomen, dat is, met een verkeert en averechts geloove, pooght te ontsteken. Doch hier van werdt in 't minne-beelt gesproocken. In veel andere saecken is soodanigen grooten nabuerigheydt des goedts en quaets, des waerheydts en der leugen, dat lichtelijck, ofte door den bedorven aerdt der menschen, ofte door de listigheydt des duyvels, het eene voor het andere ons in de handt kan gesteken werden. Van veel exempelen is 'er dit eene. Hoewel het quaedt niet anders en is, als gebreck of dervinge van goedt, nochtans laet een iegelijck sich voorstaen, den naem van een goet man verdient te hebben, soo hy sich maer van het quaedt en onthoudt: dat is, soo hy misschien geen moordenaer, geen dief, geen woeckenaer bevonden en wert; daer nochtans, om een goet man te wesen, al vry vorder gegaen moet sijn. Met moet niet alleenlijck nalaten de gebreken voren vermelt, maer in plaetse van de selve lief hebben, gheven en helpen. Want de deught gheen gebreck, maer een werck te sijn, niet in ledicheyt, maer in arbeyt en werckinge te bestaen, werdt ons in de schole Christi daghelijcks gheleert. De bijle, roept Iohannes de Dooper, is aen den boom gestelt, en die geen goede vruchten en draeght sal uytgheroeyt werden.

XLV.

Van twee een, van eene twee.

EY laet doch, oude ſtam, u ſpruytjen met my paren,
Het ſal van nu voort-aen ontrent my beter varen
Als aen u dorren tronck: het buygt na mijnen ſchoot,
En 't heeſt van uwe ſchors geen pap of ſap van noot:
Ick bidde, ſcheyt 'er af; en ſchroomt 'et niet te wagen,
Het ſal in korter ſtont bequame vruchten dragen. (dank,
Mijn dunkt, ghy ſtaet het toe; wel, hebt dan grooten
Wy twee zijn nu maer een, en dat ons leven lanck.

Heeft s' een man, ſoo ſcheyt 'er van.

ICk heb een teere ſpruyt tot mijnen ſchoot getogen,
Ick ben tot haer geneyght, en ſy tot my gebogen;
Des zijn wy t'ſamen een, en niet en ſchort 'er meer,
Als vanden ouden boom te ſcheyden met 'er eer:
Ick ſpreke met verlof, ô ſtam van hooge jaren,
Laet doch tot mijn gebruyck dit jeugdigh tackje varen,
Het weet van nu voortaē, het kent een naerder vrient,
Dus weet dat jonck en oudt niet langh te ſamen dient.

Iam plenis nubilis annis.

HUnc precor, ô longo, venerabilis arbor ab ævo,
Corpore de ramum tollere poſſe tuo:
Cernis, ut inclinans caput in mea vota feratur,
Utque meo jaceat ſarcina grata ſinu.
Me duce, mox peterit teneros producere fœtus,
Me duce, nil ſuccis indigit illa tuis.
Vicimus, o mea lux, fuimus duo, jam ſumus unum;
Quodque unum nunc eſt, mox duo rurſus erit.

Uxor in mariti domicilium tranſeat.

CIngat iô myrtus, tegat ô! mea tempora laurus,
En! cubat in noſtro dulcis amica ſinu:
Illa meo tandem cum pectore pectora junxit,
Eque meo gremio pignus amoris habet.
Aſpice! quæ caris comes uſque parentibus hæſit,
Iam patriâ mecum vellet abire domo:
Da veniam genitrix; alii placuêre penates,
Non bene cum ſenibus læta juventa manet.

Mariez moy bien toſt, mariez.

VIeil troncq ô laiſſe à moi ta jeune branche ſuivre,
Elle aimera pluſtoſt dores navant à vivre
Sejoincte de ton corps; n'en aye plus de ſoing,
Il lui faut un mari, d'un pere n'a beſoing.

Ieunes gens, à leur deſpens

VOici! ces deux ſont un; dont ceſte jeune branche,
Desjà du troncq vieil voudroit bien eſtre franche;
Gens d'aage ſont chagrins, le jeune cœur gaillard,
Il faut à chacun d'eux laiſſer leur cas apart.

Horat. 1. Car. 13.
Felices ter, & amplius,
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulſa querimoniis
Supremâ citius ſolvit amor die.

Tametsi & nuptialis festivitas intervenerit, & factum sit quod novæ nuptæ fieri solet, aliquid nihilominus deesse sibi novi conjuges putant, quamdiu è laribus paternis in domum sponsi nova nupta deducta non sit, ibique, quod veteres dicebant, dominium inceperit: Mulierem enim, nisi domo patris exiverit, in mariti potestatem non venire multis creditum est; idque apud plurimas nationes ita observari, testatur Cypræus tract. de sponf. cap. 5. Cum verò plerumque juveniles blanditias recens conjugatorum ægrè ferant morosi senes, non mirum est, si ad plenam matrimonii quasi possessionem maritus novus aspiret, & uxorem (ipsa minimè repugnante) à parentibus vindicet, inque domicilium suum transferat. Cui si fortè repugnent, ut fieri solet, novæ nuptæ parentes, lepidè pro sese hunc juris textum inducet: Arbor eruta, & in alio fundo posita, ubi coaluit, agro cedit: nam credibile est, alio terræ alimento, aliam factam. l. sed si meis tabulis. vers. arbor. ff. de adquir. rer. domin.

Macrob. 1 Saturn. cap. 15. *Primus dies, inquit nuptiarum, reverentiæ datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet.*

Beust. de Matr. cap. 66.

Maritus potest de jure uxorem suam, quæ sit alibi quàm in domo sua, vindicare, & ad hoc officium judicis implorare.

OF al schoon de bruyloft-feest gehouden is, en dat de bruydt haer morgen-gave ontfangen heeft, evenwel nochtans soo schijnt het, als of de nieuwgehoude ietwes noch ontbrake, soo lange de bruydt van haer ouders niet gescheyden, en in des bruydegoms huyshoudinge niet overgegaen en is.

Want, gelijck de quellijcke ouderdom der jonge luyden soetigheden en sottigheden niet wel en kan verdragen, soo en is 't niet vreemt, dat de gelieveren haer hof liever op haer eygen hant soecken te houden. Veel wijse luyden oordeelden sulcx, uyt goede huyselijcke bedenckingen, oock verre het beste te zijn; op dat de selve in het huwelijck getreden zijnde, van den beginne aen, de hant aen den ploegh souden leeren slaen, en poot aen (so men seyt) souden leeren spelen. Siet van dit Macrob. 1 Satur. cap. 15.

Soo u dochter dese dagen,
Is geworden iemants vrou,
Wilt u niet te seer beklagen,
Soo u swager komt gewagen,
Dat hy wel verhuysen wou.
Laet de nieu-gehoude teeren,
Op haer eygen kost, en dis;
Dat is doch al haer begeeren;
En sy sullen rasscher leeren
Wat den aert van 't huwlijck is.

Le proverbe François dit:

Nid tissu & achevé, Oiseau perdu & avolé.

Math. 19. 7. *Hierom sal de mensche vader en moeder verlaten en den wijve aenhangen, en die twee sullen een vleesch wesen.*

TEer spruytje, jeugdig hout, ik bidde weest te vreden
Van desen ouden tronck te worden afgesneden;
Siet hier een groene stam, daer uwe gulle jeught
Sal hebben meerder vrucht, en even grooter vreught.
Ghy, die nu zijt gevrijt, begint een ander leven,
Ghy sult nu door de lucht met eygen tacken sweven;
Geheel uws vaders huys, dat is u man alleen,
Gy maekt een gantschen staet, ook met u lieve tween.

Natam rapis, ô hymenæe, parenti.

RAmulus adjuncta dum ducit ab arbore succos,
Iam procul à trunco vellet abesse suo.
Ex animo caros deponere disce parentes,
Quæ socio recubas juncta puella viro:
Non oculis genitor, non matris oberret imago,
Solaque legitimi sit tibi cura thori:
Nomina tot tibi cara dabit cumulata maritus,
Hic pater, hic genitrix, hic tibi frater erit.

Pseaum. 45. 11. *Escoute fille & considere: encline ton oreille, & oublie ton peuple & la maison de ton pere.*

VA t'en gentil rameau, prens congé de ta mere,
Pour suivre ton mari; va fai lui bonne chere
Tant du corps que du cœur. Quant on est marié,
Laisser la ses parents n'est pas impieté.

NATAM RAPIS O HYMENÆE PARENTI.

NEc insulsa, nec prorsus inutilis est observatio, quam quidam desumunt ex modo excusandi quo (Luc. 14. 16.) utuntur ii, qui ad cœnam vocati, ad diem dictum venire detrectant. Primus eorum, rationes absentiæ allegans, villam, inquit, emi, in istius ego possessionem mittendus jam nunc abeo, utque apud herum tuum eo nomine me excuses precor. Alter, juga boum quinque (inquit) empta sunt mihi, periculum de iis facturus decedo, id ne Dominus tuus ægrè ferat, meis verbis rogabis. Tertius confidentior perorans, & non excusatione (ut videtur) sed justâ defensione nisus, uxorem, inquit, duxi, eâque de causa non possum venire. *Actum matrimonii tantum privilegii habet innuens, ut vel solâ facti allegatione satis superque purgatum se existimet. Magna sanè matrimonii efficacia est, in quo conjuges, vel Deo auctore, parentibus sese mutuò præponunt. Graphicè apud Homerum Hector:*

Haud equidem dubito quin concidet Ilion ingens,
Et Priamus, Priamique ruet gens armipotentis;
Sed mihi nec populi, nec caræ cura parentis,
Nec Priami regis tantum præcordia rodit,
Quam me cura tui, conjux carissima, vexat.

Est sanè intimum amicitiæ genus, castus thorus.

Ephes. 5. 28. & sequ. *Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua, propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne unâ.*

'T IS een leersame, en geen onvermakelijcke bedenckinge, die eenige nemen uyt de gelijckenisse van 't avondtmael, van Christo vermelt Luc. 14. 16. alwaer, soo wanneer de knechten uytgingen om de genoode te roepen, de eerste, brengende reden by van niet te konnen komen, seyt een acker gekocht te hebben, en dien te moeten gaen besichtigen: de tweede verklaert kooper bedegen te zijn van vijf jock ossen, en de selve te moeten gaen beproeven: voegende beyde een bede by haere redenen, seggende, ick bidde u doet mijn ontschult. De derde, sprekende met een grove stemme, en vry wat stouter, seyt ront uyt, ick hebbe een wijf getrout, en daerom en kan ick niet komen. Als vast houdende dat een wijf te trouwen een saecke is van soodanigen voorrecht, dat men om der selve wille, sonder tegenseggen, seer wel vermag alle andere saken aen d'een zyde te stellen. Voorwaer als wy sien dat God beveelt een teere maget beyde vader en moeder te verlaten, en eenen vreemden man aen te hangen, moet men niet bekennen dat hy 't selve voor alderley vriendtschappen stelt? Ick sal, met verlof van de leser, hier by voegen 't gene Hector hier van by Homerum spreeckt:

Ick weet dat Troyen haest en ras Verslinden sal des vyants sweert.
Niet zijn en sal als gruys en as; Maer noch mijn vader, noch sijn schat,
Ick weet oock dat mijn vader sal Noch ghy, ô Troyen! schoone stadt,
Haest komen tot een droeven val; Perst my soo hart aen mijn gemoet,
En dat mijn broeders lief en weert Als ghy, mijn weerde huysvrou doet.

XLVI.

Van groot tot grooter.

DEn groenen crocodil ontrent den Nijl geschapen
Die noem ik met bescheyt het rechte minne-wapen;
Dit beest wast alle tijdt, en wort geduerigh groot
Tot aen den ouden dagh, ja midden in den doot.
Ick dacht al over langh, hoe kan ick hooger minnen?
En noch soo gingh het vier my dieper in de sinnen;
En hoe het langer duert, hoe dat 'et heeter gloeyt;
Siet dat is rechte min die sonder eynde groeyt.

Noyt groot genoegh.

ALs de crocodil maer uyt een ey gekomen,
Hy wort een grousaem beest, waer van de menschen (schromẽ,
Hy slokt gelijk eẽ vraet en wast noch alle tijt,
Tot dat de bleecke doot hem opte leden rijt.
Wie sucht van hooger staet, of gelt begeerte quellen,
Die willen even staegh tot meerder hooghte swellen:
Al wat een mensch gelijckt dat heeft een kantigh hert,
En siet! daer is een hoeck die nimmer vol en wert.

Van het gestadigh wassen des crocodils en des selfs groote, siet Plin. lib. 8. cap. 25.

Nescit habere modum.

CRescit in immensum phariis crocodilus in arvis,
Inque dies Nilo major ab amne redit:
Augendi metas non huic dedit ægra senectus,
Morsque vel ipsa paret vulnera, crescit adhuc.
Tu genuina mei, crocodile, furoris imago,
Augetur nostro pectore semper amor.
Frigida mors calidos olim mirabitur ignes,
Cum gelida tanget fervida corda manu.

Non modus augendi.

CUm, crocodile, tibi præcordia vasta replevit
Præda petita solo, præda petita salo,
Crescis, & exiguo quamvis progressus ab ovo,
Exsuperat cubitos bis tua forma novem:
Incrementa tibi non sistit anhela senectus,
Finis & augendi vix tibi funus erit.
Ambitiose tibi, tibi convenit istud avare;
Scilicet augendi nescit uterque modum.

Crocodilum crescere quamdiu vivat, & excrescere ad longitudinem duodeviginti cubitorum, & alia vide apud Plin. lib. 8. cap. 25.

Bien que grand, tousiours croissant.

LE crocodil si long temps que sa vie dure,
Sent de l'accroissement tousiours en sa stature,
Il n'est touché au vif des traicts du vrai amour
A qui l'affection ne croist de jour en jour.

Chiche jamais riche.

LE corps du crocodil, bien que la mort le presse,
De devenir plus grand, de jour en jour, ne cesse.
Qui on't l'ambition l'avarice au cœur,
Ne trouveront jamais un accompli bonheur.

Ovid. 10 Metam. *Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.*

Sen. Oct. Act. 1. *Amor perennis conjugis castæ manet.*

Auson. *Uxor vivamus, quod viximus, & teneamus*
Nomina quæ primo sumpsimus in thalamo;
Næve sit ulla dies ut commutemur in ævo.
Quin tibi sim juvenis, tuque puella mihi, &c.

QUi naturæ arcana scrutati sunt, asinas per omnem vitam gignere tradiderunt, nec unquam provectæ adeo ætatis fieri, quin partui partum identidem accumulent. de homine ambitioso simile quid dici posse, nemini, cui id vitii innotuit, obscurum est. Adepti aliquid inexperti boni (ait Thucyd.) semper, propter præsentem ex inopinato prosperitatem, plura sperantes, majora concupiscunt. Notantur hanc ob causam plerique principum, quod nimis effusè, & celerius quam par est, honores, in eos quibus favent, conferant, quos non nisi carptim ac paulatim depromere, magis consultum est: idque duplici ratione: primò, ne merces totius diei summo manè, vel circa meridiem exsoluta, reliquum lucis non justo labore, sed ignaviá, consumendi occasionem præbeat. Secundò, ne quis exquisitis honoribus tempestivius decoratus, identidem ad altiora enitens (prout mores sunt ambitionis) tandem majora, quam par est, audeat, & res novas moliatur. Corrumpuntur enim homines magnitudine bonorum, nec cujuslibet est, in rebus tam prolixis, magnam fortunam concoquere, inquit Dio.

Boëth. de Consol. lib. 2.

Quis tam compositæ fœlicitatis ut non aliquâ ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, ut quæ vel nunquam perpetua subsistat.

Senec. Trag. 4. *Quod non potest vult esse, qui nimium potest.*

DE gene die de geheymenissen der natueren ondersocht hebben, schryven dat d'eselinnen (hoe oudt sy oock sijn mogen) altijdt noch jongen voort-brengen.

Van eergierige menschen iet sulex geseydt te konnen werden, weten alle de gene, die den aert van dit gebreck bekent is. Elck (seydt Thucyd.) die eenigh onverwacht geluck aenkomt, is genegen altijdt nae meer te trachten.

Hierom verloopen haer veel Princen, midts de selve gemeenlijck te grooten weerdicheden al te schielijck, en veel te vroegh, aen haer troetel-kinderen toevoegen: dewelcke veel beter allenxkens en met tusschen-val van tyde dienden uytgegeven.

Om verscheyden redenen; eerstelijck, op dat de loon des geheelen daeghs des morgens vroegh betaelt sijnde, het overige van den dagh in luyernye niet deurgebracht en soude worden.

Ten tweeden, op dat niemant te vroegh al te hooge geset sijnde, en altijdt (naer de wijse van de eergierige) verder willende gaen, eyndelijck niet hooger dan het betamelijck is, en soude opstijgen, en nieuwigheden ter hant trecken.

De menschen (seydt Dion) werden veeltijdts door te grooten eere die men hun aendoet, buyten de palen van hun schuldigen plicht weghgeruckt, want voorwaer 't en is alle mans werck niet, grooten voorspoedt en uytmuntende eer-ampten te konnen verdouwen.

Horat. Od. 24. Lib. 3.

—— Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ, tamen
Curtæ, nescio quid, semper abest rei.

Galat. 6. 9. *Laet ons wel doende niet vertragen.*

DE groote crocodil die noyt en laet te wassen,
Die is met alle vlijt ons ziele toe te passen;
Ghy, die oyt sijt een stap genaerdert totte deught,
Weet dat ghy naderhant noyt stille wesen meught.
Laet daer Hiskias son, die wert te rugh getogen,
Laet Josua de sijn', die niet en wert bewogen,
Maer let op Davids son, die staegh en veerdigh rijt;
Want wie hier stille staet die is sijn voordeel quijt.

Nullum virtuti solstitium.

CRescis, & extremis vel jam, crocodile, sub annis,
Majus adhuc Nili tollis ab amne caput.
Incrementa decent Christum, tam longa professus,
Nescius augmenti vir bonus esse nequit.
Nuniades sistat, retrotrahat Hiskia phœbum,
Dux solymi vatis sol tibi solus eat:
Ille, velut sponsus thalamo redit, altaque lustrat
Sidera; virtutem non decet ulla quies.

Philip. 1. 13. *En oubliant les choses qui sont en derriere, & m'avançant aux choses qui sont en devant, je tire vers le but.*

NOn Josue ton soleil, non ton soleil Hiskie,
Mais David ton soleil, soit guide de ma vie.

Le corps du crocodil, & du Chrestien l'esprit,
s'Augmente si long temps, que l'un & l'autre vit.

VIRTUTI NULLUM SOLSTITIUM.

NEc oscitantia, nec torpor, sed cura diligens, atque actio continua hominum Christianum decent. Cœli proprium est, animique ad cœlestia properantis, moveri semper, ac progredi. Inque id nisi summa nitatur opum vi mens pia, facilè impetuoso decursu humanæ corruptionis abripietur:

Ac veluti si quis adverso flumine lembum
Quia subigit remis, si brachia forte remisit,
Ecce! illum in præceps prono rapit alveus amne.

Nec utique verè bonus est, qui indies, ut melior fiat, operam non dat. Sæpe nos nobis examinandi sumus, sæpe conscientia velut interroganda est, ecquid profecerimus, ecquid iracundiæ, avaritiæ, ac reliquis vitiis decesserit, ecquid virtutibus accesserit; nisi enim in illis decrementum, in hisce accrementum percipimus, vero divini Spiritus æstro percitos nos esse certi esse non possumus. Sane apud viros pios magnum fluxæ fidei indicium esse solet, non proficere. Quid de externis hisce, deque statu nostri conditione futurum sit, haud quidem scimus; nec id quidem multum curandum est: animæ sanè ut indies adjiciam aliquid, in animo nobis, & in votis est. Lumen ad hoc nobis infunde, ó Numen.

Hieronym. ad Demetr.

Sanctæ vitæ ratio processu gaudet, & crescit: cessatione torpescit & deficit: Quotidianis & recentibus incrementis instauranda mens est, & vivendi hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum.

GEen ledigheyt, maer een gestadige besigheydt, is het gene dat eygentlijck een Christen mensche betaemt. 't Is den hemel, en alle die ten hemel-waerts hun spoeden, gantsch eygen, haer geduerighlijck te bewegen: want indien sulcks niet met alle ernst en werdt betracht (nadien wy in de verdorventheyt der wereldt woonen) soo sullen wy lichtelijck, door de kracht der selve, als door het aendringen van een nederloopende riviere, werden weghgeruckt.

Die tegen stroom zijn schuytjen roeyt,
Dient nimmermeer te zijn vermoeyt;
Want, rust hy maer een kleyne tijdt,
Hy is terstont zijn voordeel quijt:
Midts, t'wyl zijn riemen liggen stil,
Hy swiert, al waer het water wil;
En wert soo, door den snellen val,
Gedreven tegens leeger wal.

Hy en is niet recht goet, die van dage tot dage niet en tracht om beter te werden. Wy dienen onse eygen ziele menighmael te vragen, wat sy, sedert eenigen tijdt herwaerts, gevoelt heeft in Godtsalicheyt gevoordert te hebben; watse op de giericheydt, korselheyt, en andere onse gebreken verneemt gewonnen te hebben. Want ten zy sake wy in 't quade eenige af breucke, in 't goede eenigen aenwas, van tijde tot tijde, gewaer worden, laet ons vryelijck dencken, dat wy de ware kracht des Geestes noch niet recht en hebben. Wat ons in het uytwendige sal ghewerden, is ons onbekent: Maer wat het inwendige belanght, wy hebben, door Gods genade, vaste hope om tot het selve van tijde tot tijde wat goets te sullen toebrengen. De Heere, die den wille geeft, geve oock het volbrengen.

XLVII.

Een out man in 't jonck meyskens schoot,
Ey waer hy doot!

EEn groen en weligh dier stont lestmael om te paren
Met iemant rijck genoegh, maer in sijn leste jaren;
Het dacht my wonder vreemt, dies vraegd ick hoe het
Dat sy eē dorren blok tot haer geselschap nam: (quam,
Sy sprack van stonden aen: veel heeft 'er waer genomen
Dat van een esels been de beste fleuyten komen
So rasch hy maer en sterft. 'tFy (dacht ik) loosen schijn!
Ghy trout, en wenscht terstont om ongetrout te zijn.

Ex morte levamen.

NUper, ubi pelago muris Flissinga resistit,
Decrepito fuerat nupta puella seni:
Cur vetulo sociaris hero, lepidissima? dixi;
Hæc, ut erat promptá garrulitate loquax,
Hoc mihi responsum dedit: ossibus, inquit, aselli
Cum jacet exangui corpore pressus homo,
Tibia jucundo componitur optima cantu.
Desierat; nec me quærere plura juvat.

Ioye & support, apres la mort.

UN jour je demandois à une allegre dame,
Pourquoi un gros vieillart avoit gagné son ame,
Ne scais tu, me dit-on, que quant un asne est mort
De ses os decharnez fort bonne fluste sort?

Spaert, manneken, spaert,
Dat 'er een ander wel af vaert.

SOo lang een esel leeft, soo draeght hy sware packen,
En eet noch evenwel alleen maer distel-tacken:
Maer steekt hy eens de moort, daer fleuyt men op het
Daer raest de malle jeugt, en hippelt onder een.(been,
Spaert, vrecke vader, spaert; u soontje komt ten lesten
Dat schinkt, en drinkt, en klinkt, dat geeft 'et al ten bestē,
Dat singt, en springt, en vinkt, dat vogelt, jaegt, en vist;
Ontijdelijck gespaert, onnuttelijck gequist.

Avarum excipit prodigus.

DUm tibi vita manet, miseranda sortis aselle,
Non intermisso membra labore gemunt:
Intereà tribulis & amarâ vesceris herba,
Vixque datur gelido fonte levare sitim:
Sed morere, infælix, mox tibia festa sonabit,
Et tua pastor ovans ducet ad ossa choros.
Quærat avarus opes, jam prodigus imminet hæres,
Qui malè congestas dilapidabit opes.

De pere gardien, fils garde-rien.

TEs jambes, par travail, te craquent, pauvre beste,
Et peu apres ta mort serviront à la feste,
Des flustes & haut bois. D'un pere espargneur,
Sort ordinairement un fils trop gaspilleur.

Cypræ de Iur. connubior. cap. 9.

Nuptias impares (ita nuncupant juristæ matrimonium senis decrepiti & floridæ virginis L. si major C. de Legit. Hæred.) præter alia multa incommoda inducere votum captandæ mortis, tragicus exitus non raro docuit, hinc nuptiæ Sophoclis & Alcippes hujusmodi dicteriis exagitatæ leguntur;
Noctua ut tumulis, super utque cadavera bubo,
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

A Lutarium piscem cœnum fodere memorant, sargum autem piscem, qui eum sequitur, excitatum pabulum devorare. vix aliter in vita humana sese res habere notatum est: homines nimirum attentos ad rem, qui cœnum fodiendo, id est, vilissimis quibusque ac laboriosissimis ministeriis indies operam dare solent, sargos sequi, id est, liberos vel hæredes plerumque habere ignavos ac prodigos, qui opes, multo cum sudore vix unciatim collectas, celerrimè diglutiant, nec raro in unius scorti marsupium effundant, atque ita (ut Sen. verbis utar) quidquid longa series multis laboribus; multa Dei indulgentia struxit, id unus dies spargit, ac dissipat,

Longique perit labor irritus anni.

Benè igitur sapiens Eccl. 2. 18. *De testatus sum, inquit, omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboravi, habiturus hæredem post me, quem ignoro utrum sapiens an stultus futurus sit. Estne quidquam tam vanum? & tandem concludens. Nonne melius est, ait, comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? hoc etenim de manu Dei est.* Horat. lib. 2. Od. 14.

Absumet hæres cæcuba dignior,
Servata centum clavibus, & mero
Tinget pavimentum superbo,
Pontificum potiore cœnis.

Den seem-visch is gewoon het slick om te wroeten maer de visch Sargus (die hem veeltijts volgt) is 'er knap by, en slockt het aes, dat een ander opgejaeght en bearbeyt heeft, gierighlijck in 't lijf. Het gevalt veeltijts soo onder den menschen, dat nae een slick-wroetende seem-visch, dat is, na een deunen en wreckigen spaerder, die uyt vuylheyt zijn goet te samen heeft geraept, volght een verterende sargus, dat is, een quistige opsnapper, die het verspaerde goet onnuttelijck door de billen slaet, en dickwils t'eender reyse inde schoot van een hoere of haer dochter uytstort, al wat met moeyte en kommer in veel jaren by den anderen is versamelt. Den wijseman heeft dan wel geseyt, Eccl. 2. 18, *My verdroot alle myns arbeyts, die ick onder de sonne hadde, dat ick dien eenen mensche laten moeste, die na my zijn soude, en wie weet of hy wijs of dul zijn sal?* Eyndelijk besluyt hy, seggende: *is 't dan een mensch niet beter dat hy ete en drincke, en dat hy zijn ziele wel doe van sijnen arbeyt? Ia sulcx sag ick dat van Godes hant komt.*

Idem: *Sed quia perpetuus nulli datur usus & hæres*
Hæredem alterius, velut unda supervenit undam,
Quid vici prosunt, quidve horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani?

Proverb. 15. 16.

Eenen goeden moet is een dagelijcx wel-leven.

Al is een esel plomp, al weet hy niet te springen, (gen;
Noch leert men na de doot sijn dorre schenckels sin-
Een herder neemt het been, en mackt 'er fleuyten van,
Waer door hy gantsch het wout tot vreughde trecken
Wat is van kost en konst? van veêl of luyt te stellen? (kan.
Stelt maer en stilt u hert, geen druck en sal u quellen.
Waer recht vernoegen woont daer is gestage lust,
'k En weet geen beter vreught, dan als de ziele rust.

Æquus animus commendat omnia.

Ossibus ex asini fit tibia; silva remugit;
Exultat saturas dux gregis inter oves.
Ecquid opus lituis? sibi mens est æqua levamen,
Gaudia de placido pectore sponte fluunt:
Sit casa parva domus, sit fictilis olla supellex,
Hic etiam sapiens, quo sibi plaudat, habet.
Aula gemit, cytharâ licet aureus instet Iophas,
Caula fremit plausu, dum, Melibæe, canis.

1 Tim. 6. 6. *La pieté avec contentement d'esprit est un grand gain.*

Ta flute, gai berger, n'est que des os des bestes,
Si resioüit pourtant vos gens aux jours de festes:
O grand don du Seigneur tranquillité d'esprit!
Le cœur estant en paix un peu nous resioüit.

ÆQUUS ANIMUS COMMENDAT OMNIA.

Tria ferè hominum genera nundinas frequentare compertum est, emptores, venditores, spectatores: Duo priores emendis vendendisque mercibus toto nundinarum tempore occupatissimi, anxiè discrutiantur. tertium demum genus benè ac jucunde agit, &, non nisi oculis, cuncta delibans, voluptatem ex omnibus, ex nullo molestias domum refert. Nundinarum, id est, mundi, sive rerum externarum tantum spectatores Philosophos esse, vult Pythagoras; Christianos, viri boni. Habere opes ac possidere, at non ab eisdem haberi aut possideri, verè sapientis est: id vero unicuique nostrum continuò eveniet, si non ad ambitionem, sed ad necessitatem omnia habeamus. Arridet, etiam hîc, Democriti dictum, ille felicem dicebat eum, qui cum exiguis pecuniis hilaris esset, infelicem, eum qui inter magnas opes tristaretur. Quid si totum orbem terrarum possideamus, ecquid commoditatis ex tantâ rerum congerie habituri sumus, præterquam ex iis, quæ utendo nostra facimus? de reliquis nihil habituri præter solum aspectum. Atqui voluptatem, quæ ex visu est, æquè de alienis, atque de tuis capere nihil vetat. Qui ad naturam vivit, nunquam pauper; qui ad vota, nunquam dives est.

Proverb. 15. *Secura mens quasi juge convivium.*

Plato Tim. cap. 13. *Lætitia pura in solis animæ bonis invenitur, ideo sapiens in se gaudet, non in iis, quæ circa se sunt.*

Heb. 13. 5. *Que vos mœurs soient sans avarice, estans contens de ce que vous avez presentement.*

Daer zijn veeltijdts drie soorten van menschen die de jaer-marckten besoecken, te weten, koopers, verkoopers, en gapers.

De twee eerste zijn den gantschen tijdt des jaer-marckts door elcx in 't sijne sorghvuldelijcken besich:

De derde soorte is 'er best aen, want, niet als met 'er ooge alles overloopende, draeght van geen eenige quellinge ofte storenisse naer huys.

Pythagoras treckt dit tot de Wijs-gierige van sijnen tijdt, en noemt die, begapers van de jaer-marckten, dat is, bloote beschouwers van de wereltsche dingen. Andere Godsalige mannen eygenen sulcx, met beter recht, nu de rechte geloovigen toe.

Goederen te besitten, en van de selve niet beseten te werden, is een werck van Godsalige wijsheyt.

En tot sulcx ware wel te komen, indien wy, niet op gierigheyt, en eergierigheydt; maer op noordruft alleen het ooge sloegen. Kost en kleederen hebbende, vernoeght u daer mede, seydt de Apostel.

Neemt dat gantsch de wereldt ons eygen ware, wat gemack of genut sal ons uyt sulcken ongemeten hoop goederen gewerden, anders als 't gene dat wy door het gebruyck eygentlijck het onse maken? van al de rest en hebben wy niet meer als alleenlijck het gesichte, en 't selve is geoorloft, soo wel van eens anders goet te nemen, als van u eygen. Wat valt 'er te seggen? die na de nature leeft, is noyt arm; die nae de begeerlijckheydt, nimmermeer rijck.

XLVIII.

Verscheyden aert, dient niet gepaert.

DE sim, het koddigh dier, is yder eens vermaken,
De schilt-pad, niemants vreugt, als doot ter aerden (leyt;
Hierom ist dat den aep de padde schroomt te rakē;
't Is tegenheyt van aert dat dese dieren scheyt.
Lief (wat ick bidden magh) en laet u nimmer paren
Met Fop, dien tammen gast, die men u geven wilt:
Mach ick u lief niet sijn, soo wilt u immers sparen
Voor iemant, die van u min als ick doe verschilt.

Dissidet quod impar est.

CUm tardâ nequeat testudine simia jungi,
Simia jucunda mobilitate potens,
Simia delitiæ silvarum, hominumque voluptas,
Cernit ut invisum reptile, tota tremit.
Tu peponem, mea vita, tui faciasne potentem
Nulla cui toto pectore mica salis?
Corpora, quis furor est, conjungere mortua vivis?
Anne tyrannorum vis scelerata redit?

Le sombre & tard, ne duit au gaillard.

LA singe dans les bois, incessament gaillarde,
Ne se joindra jamais à la tortue tarde,
Par tout où la nature a desnié son lien,
Fai tout ce que pourras, aussi n'y ferras rien.

Licht en swaer, en dient geen paer.

DE sim die niet en dient als om den geck te scheren,
Soeckt uyt een tegen-aert de schilt-pad af te weren,
Sy haet het sedigh dier, dat staegh bewaert sijn huys,
Om dat 'et niet en loopt als ander wilt gespuys.
Een maeght van stillen aert sal nimmer wel bevallen
Aen iemant, die van oudts genegen is te mallen:
Maer hoort eens vryers, hoort, en vry de les onthout;
Die soetst om vryen sijn, en dienen niet getrout.

Apud leves gravitas vitium est.

SImia saltatrix, & quæ solet usque vagari,
Non secus ac pestem te, domiporta fugit.
Lascivi juvenes mores odêre modestos,
Castaque vesanus respuit ora puer:
Si qua puella loquax minus est, ea torva vocatur;
Et pudor, heu! nomen rusticitatis habet.
Stulte puer; petulans, audax, vaga, garrula virgo,
Sit licet apta foro, non erit apta thoro.

Grave & leger ne loge ensemble,
Chacun requiert, que lui ressemble.

TU as en grand' horreur les mœurs de la tortue,
Le singe est à ton gré, qui joue par la rue;
Mais dames, mon amy, trop douces en amour,
En cas de marier ne trouvent pas leur tour.

Extat apud Sax. Grammat. lib. I. insignis Ulvildæ Danorum regis filiæ de impari matrimonio querela, quam meritò hic adscribo. O miseram me! cujus nobilitatem dispar nexus obtenebrat! O infelicem, cujus stemmati rustica jugitur humilitas! O infaustam matris sobolem, cujus munditiem immunditia ruralis attrectat, dignitatem indignitas vulgaris inclinat, ingenuitatem conditio maritalis extenuat, &c. Quam quidem querelam exitus tragicus subsecutus est, prout latius idem auctor prosequitur.

Adolescentes, ut hodie sunt mores, animum ad nuptias applicare occipientes, nihil ferè minus in puellis, quas ejus rei causa adeunt, requirere solent, quàm ea quæ in convictu usui futura sunt. Plerumque enim præ cæteris placere solet, si qua aut scitè cavere, aut festive garrire, aut denique bellè se comere noverit. Nec mirum; cum enim fervore ætatis lasciviant & ipsi juvenes, in habentibus symbolum, ut ait ille, facilior fit transitus: Et tamen juvenilia ista omnia, post annum unum atque alterum, cum liberi alendi, aliaque onera matrimonii sustinenda sunt, statim evanescere, ac prorsus diversa, imò & contraria, non sine molestia ac dispendio rei familiaris, addiscenda esse, docet usus. Quanto melius, mi adolescens, oculos animumque dirigeres in virginem modestam, ac rei domesticæ, melius quàm saltandi peritam? quæ licet hoc tempore fortassis juvenilibus affectibus non tam arrideat, atque una aliqua alterius istius generis, sane tu brevi aliter censeas. Eos, qui in alias terras iter instituunt, vestem non pro more regionis, in qua sunt, sed in quam abeunt, conficere nunquid vides? fac idem, & vale.

Horat. *Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi;*
Sedatum celeres, agilem gnarumque remissi.

De domme jonckheyt, haer ten houwelijck stellende, (na dat nu de loop des wereldts is) en vereyscht schier niet min in de dochters, die sylieden ten dien eynde bewandelen, als het gene dat hun in de huyshoudinge meest van noode is; also dat veeltijts die best singen en springen, spelen en quelen, toyen en ployen kan, meest van allen werdt aengehaelt, sonder op het vordere eenighsins te letten. Uylen vliegen met uylen, seydt ons spreeckwoort: sy selfs door hitte van de jeught ydel en licht zijnde, vergapen haer lichtelijck aen de gene die hun hier in aldernaest by komen. En evenwel nochtans, soo haest de opvoedinge der kinderen, en andere lasten des houwelijcx hun op den hals vallen, raeckt gemeenlijck de clavecimbel, en al dat beslagh aen d'een zyde; en al wat men meest geacht heeft komt minst te passe.

Waer 't niet beter, ô soete jeught, dese dingen in wat naerder bedencken te nemen? en hier in te doen, gelijck een voorsichtigh man die een reyse naer vreemde landen aenvangt, die sijne kleedinge niet en maeckt na de maniere van 't landt daer hy nu is, maer van 't gene daer hy haest meynt te komen? Let 'er op.

Die een meysjen, om haer singen,
Om haer springen, heeft getrout;
't Zijn voor eerst wel moye dingen,
Maer als noot begint te dringen,
Is de liefde strax verkout.

Proverb. 28.

Den goddeloosen vliet, en niemant en jaeght hem.

De schilt-pad jaegt eē aep; besiet wat vreemde dingē!
Hy weet niet wat te doen, of waer te sullen springē;
De schilt-pad evenwel en kruypt maer in het sant,
En, dat noch vreemder is, s'en heeft niet eenen tant.
Wie boose rancken broet die leyt een droevigh leven;
Hy sucht, hy ducht, hy vlucht, al wort hy niet gedreven,
Al drilt 'er maer een riet hy is terstont bevreest,
Daer is geen felder beul als binnen in den geest.

Qui vanos pavet metus,
veros fatetur.

Pressa suæ sub mole domus testudo laborat,
Pulvereamque gravi corpore verrit humum:
Ut videt hanc, fugit, osque tremens post terga reflectit
Simia, nec tutam se putat esse fugâ.
Ad sonitum culicis, motæque ad arundinis umbram,
Impius, & nullo terga premente, fugit:
Conscia mens sceleris formidine tota liquescit,
Tunc quoque, cum pavidi causa timoris abest.

Le pecheur, a tousiours peur.

Combien que ta maison tortue fort te presse,
Le singe neantmoins te fuit, en grand vistesse,
Craignant d'estre attrappé, tousiours le blistre fuit,
Et nul lui veut du mal, & nul ne le poursuit.

QUI VANOS PAVET METUS, VEROS FATETUR.

Verè malam conscientiam matrem formidinis esse, dixit Chrysost. Horrorem enim individuum impietatis comitem esse, testantur ii, qui indies conscientiæ latebras quærunt, nec inveniunt. Pœnam semper ante oculos sibi versari putant, qui peccaverunt, inquit ille: Hinc fit, ut omnia horreat improbus, etiam minime timenda, imo & amplectenda; Deum, quod inimicum sibi; diabolum, quod lictorem; semetipsum, quod accusatorem sciat, ac sentiat. Viro bono contra nihil terribile est; non Deus, nemo qui magis juvare velit; non diabolus, nemo qui minus nocere possit; non conscientia, omnia ibi tranquilla: Horrificum tonitru parentis sui vocem benevolam; metuendum fulmen divinæ majestatis radios; mortem in vitam meliorem transitum; Dei judicium finem pugnæ ac ærumnarum appellat: Denique

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Quicunque verè animosus esse desiderat, mentem ut habeat flagitiis purgatam etiam atque etiam curet.

Job 15. 21. *Sonitus terroris semper in auribus impii; & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur, circumspectans undique gladium.*

Job 18. 11. *Circumquaque perturbant impium terrores, & disjiciunt eum ad pedes ejus.*

Proverb. 28. 17. *L'homme faisant tort au sang d'une personne, fuira jusques en la fossé sans que aucun le retienne.*

En quade conscientie (seyt 'er een Oudvader) is een moeder van vreese. 't Is gewisselijck alsoo; want waer een sondigh gemoet is, daer is t'elcken, in alle voorvallende saken, een bevende hert, en een versmachte ziel. De goddeloose schrickt voor alle dingen, selfs oock voor de gene die niet te vreesen en zijn.

Hy ontset hem van Godt, want hy is hem vyant: van den duyvel, want 't is sijn pyniger: van sijn eygen herte, want 't is sijn beschuldiger.

De rechtveerdige daerentegen (gelijck de Wijse-man seyt) is vrymoedigh als een jonck leeu, sittert ofte beeft voor niemant: niet voor Godt, want 'er niemant en is die hem meer wilt helpen: niet voor den duyvel, want 'er niemandt en is die hem min kan beschadigen: niet voor sijn eygen gewisse, want daer is ruste.

Den vervaerlijcken donder, noemt hy de stemme sijnes hemelschen vaders: den schrickelijcken blixem, de stralen van des selfs grootachtsaemheyt: de doot, een doorganck tot een beter leven: Gods oordeel, een eynde van strijdt en ellendigheyt; en, om kort te seggen,

Al viel de werelt gantsch en gaer,
De vrome schrickt voor geen gevaer.

Wild 'er dan iemant onvertsaegt, en goets moets wesen, die reynige sijn herte van doodelijcke wercken.

XLIX.

Liefde schiet pylen, over hondert mylen.

AL scheyt ons menighmael zee, rotsen, en de dalen,
Dat al noch evenwel en snijt ons niet van een;
Mijn geest komt even staegh ontrent de liefste dwalen,
De seylsteen en de min die hebben dat gemeen: (den,
Want schoon de noortsche key is van het stael verschey-
En of een tusschen-schot verdeylt het lieve paer,
De steen en laet niet af, het yser om te leyden:
Hoe ver mijn lief verreyst, mijn hert is even daer.

Animos nil dirimit.

TActus ut est magnete chalybs (licet assis utrumque
Separet) ad lapidis vertitur ora sui.
Ut semel affricuit, mihi blanda venena Cupido,
Totus ab occulto glutine, Phylli, trahor:
Non mare, non montes, non intervalla locorum,
Corpore se jungunt pectora nostra tuo:
Semper amans peregre est. Mea corda per omnia tecum,
Teque abeunte, abeunt: teque manente, manent.

Amye, ame à l'amant.

QUant de l'aymant l'acier a pris la vive force,
Il est tousiours tiré par ceste douce amorçe.
Depuis que c'est frotté mon cœur à ton amour,
Par tout que vais, Margot, me guides alentour.

Hoe datmen 't deckt, het wert verweckt.

WAnneer des seylsteens kracht is in het stael getogē,
So wort 'et metten steen aen alle kant bewogen,
En schoon al tusschen bey een schutsel is geset,
Noch baert de steen haer kracht, en trekt het yser met:
Wat baet 'et ydel mensch, een quaet gemoet te decken?
God kan u schuldigh hert oock uyt het duyster trecken:
Wie voelt niet metter daet dat hem de ziele drilt,
Oock daer hy is alleen, en daer hy niet en wilt?

Amota movetur.

UT tactus magnete fuit (licet assis utrumque
Separet) in gyrum flectitur usque chalybs.
Nec Deus est, fateor, nec habet mens conscia numen,
Huic tamen æthereæ portio mentis inest.
Hanc aliquis cæcas pro tempore condat in umbras,
Qui penitus possit tollere, nullus erit.
Pectora nostra chalybs, divina potentia magnes:
Stare loco nescit mens, agitante Deo.

Cacher ne sert.

L'Aimant est Dieu, l'acier de nous la conscience
Laquelle n'est pas Dieu, mais du ciel la semence:
Empesche qui voudra son cours pour quelque temps,
Dieu la tire au travers de tous empeschemens.

Lucret. lib. 4. *Nam si absit, quod ames, præsto simulacra tamen sunt*
Illius, & nomen dulce obversatur ad aures.
Virg. 4. Æneid. de Didone & Ænea loquens:
——— *Illum absens absentem auditque videtque.*
Eras. Apoph. lib. 5.
Cato amantis animum dicebat in alieno corpore vivere, id quod hodie quoque celebratur: Animam illic potiorem esse ubi amat, quam ubi animat.

Quid hoc monstri est? scit nocens facinus in solitudine, semotis arbitris, in solum aliquem à se commissum: scit cadaver hominis à se occisi alta terra obrutum: scit animum multis simulationum involucris ab oculis humanis remotum; & ecce! tremit tamen, angitur, pallescit; & conscientia mentem anxiam vastat. Unde hoc? à Deo, inquam, à Deo est, cui peculiare, obstacula removere, mentem movere. Egregiè imperator in l. ult. C. ad l. Iul. Majest. ex quo sceleratissimum quis consilium cœpit, exinde quodammodò sua mente punitus est.

Continuò templum, ac violati numinis aras;
Et quod præcipuis mentem sudoribus urget,
Te videt in somnis . . . . . .

Mala conscientia tuta est aliquando, secura nunquam, ait Seneca. Interest, imò inest, non actionibus, modò hominum, sed & animis Deus; &, ut numisma impressam habet principis imaginem; ita homo Dei: eaque, si uspiam, certè in conscientiis hominum quàm maximè elucet.

En animum ac mentem! cum quâ Dii nocte loquuntur.

Tertullianus:

Conscientia potest adumbrari, quia non est Deus, extingui non potest, quia à Deo est.

Senec. Epist. 96.

Quid prodest recondere se, & oculos hominum auresque vitare? bona conscientia turbam advocat, mala autem & in solitudine anxia est.

IS't niet gantsch vreemt en seltsaem dat een misdadige, wetende dat sijn rabauwerye ergens in een bosch ofte op een heye, en mitsdien buyten de oogen van alle menschen, by hem is begaen geweest; wetende dat het lichaem by hem vermoort, wel diep onder de aerde is geset; wetende dat hy sijn gedachten in een besloten boesem draeght. Dat hy (segg ick) evenwel t'elcken op alle voorvallen sittert en beeft, en byna op het ruysschen van elck bladt het innerste van sijn gemoet voelt omme roeren, en grondelijck bewegen? Van waer komt dit? ontwijfelijck van niemandt, als van de handt Godes selfs, aen de welcke eygen is door allerley beletselen henen te dringen, en het binnenste des menschelijcken gemoedts rontsomme te keeren, en krachtelijck te beroeren. Soo haest (seyt de Keyser Iustinianus) iemant voorgenomen heeft een schelmstuck aen te rechten, soo haest heeft hy alreede, in sijn eygen gemoet, sijn straffe beginnen te dragen.

Wie daer heeft een quaet gemoet,
Slaept hy, waeckt hy, wat hy doet;
't Quade feyt, by hem begaen,
Komt gestadigh voor hem staen.

Een quaetdoender (seydt Seneca) kan somwijlen wel vry sijn, maer nimmermeer vrymoedigh. Godt is by en aen den handel en herten der menschen, en gelijck der Princen gedaente ghedruckt is op het geldt, soo Godes beeldt in 's menschen gemoet.

Wanneer een mensch alleen vertreckt,
Of op sijn bedd' leyt uytgestreckt,
Dan wordt hy dickwils seer bevreest,
Want Godt die spreeckt met sijnen geest.

---

1 Iohan. 3.9. *Die uyt Godt geboren is en doet geen sonde, want sijn zaet blijft in hem.*

DE seylsteen en het stael sijn op bedeckte gronden
Beyd' onder een verplicht en over handt gebonden,
Al scheyt hen eenigh ding, de geest die treckt 'er in,
Geen scheytsel tusschen bey, en scheyt haer soete min.
Wat kan de werelt doen? daer zijn bedeckte wegen
Waer door den hemel selfs komt over ons gesegen:
Weest vrolijk, vroom gemoet, noyt scheyt 'er eenig slot
Den geest van sijn begin, de ziel van haren Godt.

Omnia spiritui pervia.

UT semel imperit chalybi sua munera magnes,
Cum magnete suo, se movet usque chalybs:
Haud objecta moram faciunt huic ligna metallo;
Ne sese lapidis vertat ad ora sui.
Cum semel est imbuta Deo gens cœlitus acta,
Inque suâ Christi symbola mente gerit,
Se licet opponat vasto cacodæmon hiatu,
Se sacrata, Deo cordo movente, movent.

Rom. 8.34. *Qui nous separerà de la dilection de Christ?*

LE fer touché d'aymant se tourne avec sa pierre
Bien que soit loing de là, bien que prison l'enserre.
Qui est marqué de Dieu, & porte au cœur la foi,
Ne quite la vertu, par peine ni esmoi.

OMNIA SPIRITUI PERVIA.

ANima (licet corporis ergastulis inclusa, licet vario tempestatum æstu, in hoc mundi euripo, indies circumacta) nunquam tanto mortalitatis corpore obruitur, quin in eam irrepat nonnunquam, imò irrumpat æternæ felicitatis aliquis radius. Anima sanè Dei imagine insignita, similitudo quædam est, & imago æternitatis, sempiterna quippe illa, & nunquam desitura cœli gaudia, etiam in fragili hoc corpusculo prælibare nos posse, imò & debere, clara divini verbi elogia evincunt. Quicunque enim æternæ felicitatis præmia desiderat, huic primus ejus gradus etiam hic calcandus est; eque peccati sordibus ad animi puritatem, vitæ renovationem, reconciliationem cum Deo, ac conscientiæ pacem etiam in hac vita transeundum est. Quicunque enim habet partem (ut Iohan. Apoc. 20.4.) in resurrectione primâ, in hoc secunda mors non habet potestatem. Hoc ipso die, inquit Christus ad Sachæum, salus huic domui contigit. Felicem te Sachæe! cui Salvator præsens præsenti veridico ore salutem asseruit. Felices omes! quorum spiritibus Spiritus Christi idem dictat.

Tertullian. ad Martyr.

Etsi corpus includitur, etsi caro detinetur in carcere, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spaciare spiritu, non stadia opaca, non porticus longas proponas tibi, sed illam viam quæ ad Deum ducit. Quoties eam deambulaveris toties in carcere non eris. Nihil crus sentit in nervo, quum animus in cœlo est. Totum hominem animus circumfert, &, quo vult, transfert.

DE ziele, alhoewel in den kercker deses lichaems besloten, alhoewel door menighvuldige bekommeringe, in den draystroom deses wereldts, dagelijcks herwaerts en derwaerts gedreven, werdt evenwel niet belet, nu en dan, in sich te gevoelen als een straeltjen van de eeuwige geluckfaligheydt. Een gemoet verheerlijckt met den beelde Godes, is als een af-beeldt en gelijckenisse van der eeuwigheydt.

De beginfselen van de eeuwige welstant, oock in desen broosen lichame, gevoelt te mogen, ja te moeten werden, werdt ons in den woorde Godes genoeghsaem aenghewesen: een iegelijck die de selve hier namaels wenscht te mogen smaecken, moet dan den eersten trap betreden, selfs hier in desen leven, rijsende uyt de verdorventheyt der sonde, tot de vernieuwinge des levens in ware heyligheydt en gerechtigheyt, versoeninge met Godt, door Iesum Christum, en vrede met sijn gewisse.

Die deel heeft (seyt Iohannes Apoc. 20.6.) in de eerste opstandinge, in desen heeft de tweede doodt geen macht.

Heden (seydt Christus tot Sachæum) is saligheydt geworden desen huyse. Geluckige Sachæe! aen wien de mondt der waerheydt, selfs met den monde, saligheydt heeft verkondight: geluckigh zijnse, die nu door Christi Geest dese getuygenisse aen haren geest sijn gevoelende.

L.

Niet dan voor 't oogh.

GY segt; mijn lief is schoon, maer 't is te veel gepresen;
Haer lijf is wel gemaekt, maert feilt haer aendē geest:
De schoonheyt vordert meer, als maer het enckel wesen,
'T Wel-leven dient 'er by, en daer op sie ick meest.
U lief, mijn goede Floor, gelijckt de piramiden,
Van buyten moy genoegh, doch al maer enckel schijn:
In 't kiesen van een lief soo stell' ick dit besijden;
Die maer is schoon van huyt en kan mijn lief niet sijn.

In ostio formosa, in recessu nihil.

INsulsa est, quia tota patet, rodopeia moles;
Atriaque interior nulla recessus habet,
Hanc ego formosæ nego nomina vera mereri,
Purpureis tantum si qua sit apta genis;
Plura peto: deposco salem geniique lepôres,
Hac mihi præcipuè dote puella placet.
Unica quicquid habet frons perspicit hora, recentes
Ingeniosa dabit semper amica jocos.

Belle cage, sans oiseau.

LE corps de Jaquelin n'est qu'une piramide,
A l'œil galant assez, mais de sçavoir tout vuide:
Statuë bien que d'or jamais mon cœur ne prit,
Rien je n'estime beau, où n'est un bel esprit.

Soo 't quam, soo 't voer.

EEn Grieckſche lichte-koy, Æſopi met-ſlavinne,
Verkreegh een grooten schat, en al uyt geyle minne;
Wat raet met al het goet? sy timmert wonder hoogh,
Sy maeckt een spits gebou, doch niet als voor het oog.
Siet! van het ydel oogh was al het goet gekomen,
En siet! het ydel oogh dat heeft 'et al genomen:
Al wat men qualijck won, of tegen reden nam,
En is maer ebb' en vloet, het gaet gelijck het quam.

Malè partum, malè dilabitur.

COrpore dum Rodope, grajis invisa puellis,
Turpiter immensas accumulasset opes;
Quid tandem? è quæstu fit pyramis, ardua moles,
Alta cui vastus sidera lambit apex.
Sola viatori sed quæ modo lumina pascat,
Nec recreat positis corpora lassa thoris.
Per scelus immensas quid opes cumulasse juvabit?
Turpiter è manibus res malè parta fluit.

De meschant gain, thresor est vain.

L'Insensé bastiment d'un haute piramide
A Rodope en fin rendoit la bourse vuide,
Laquelle avoit rempli un des honeste gain;
Le bien en vanité conquis, se pert en vain.

Lucret. *Nam divinitus interdum, venerisque sagittis,*
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur;
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
Morigerisque modis, & mundo corpore culta,
Ut facile insuescat vir secum ducere vitam.

Dan. Heynſ. *Plus aliquid formâ est, plus est oculisque genisque;*
Plus aliquid toto corpore, quidquid amo.

Ovid. *Sit procul omne nefas, ut ameris amabilis esto;*
Quod tibi non facies, solaque forma dabit.

Ut aër, qui summo manè præcociter absorbet nebulam, ferè ingentem pluviam à prandio solet emittere; ita is qui celeriter rem fecit, ac levi brachio lucrum, præsertim injustum, corrasit,

Nunquam divitias nigrantibus inferet antris,
Nec tenebris damnabit opes. ——

At contra:

Præceps illa manus fluvios superabit iberos
Aurea dona vomens. ——

Certissima enim videtur illa juris regula, unumquodque ut colligatum est, ita dissolvi. Idque vel in publicis, & rebus principum locum sibi vindicare, tradunt pragmatici.

Nulla quæsita scelere potentia diuturna est, inquit Curtius. Nec quisquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit, addit Tacitus. nec alludit Machiavelli illud: Le cose, che si acquistano con l'oro, non si sanno diffendere col ferro.

Plaut. Pœnul.
Quod malè partum, malè disperit.

Gelijck de lucht, wanneerse 's morgens vroeg de mist inhaest intreckt, veeltijdts op den dagh grooten regen plaght uyt te geven: alsoo mede iemant, die eenigh onrechtveerdigh gewin als in haest heeft ingeslockt, plag het selve veeltijts onnuttelijck door de vingeren te druypen, en tot geen deegh te gedyen.

't Is een sekeren regel in de rechten, dat alle dingen ontbonden werden op de wijse gelijckse t' samen geraept zijn. En dese opmerckinge, so in 's landts als in huys-saken veeltijts plaetse te hebben, leert d'ervarentheyt.

Geen maght door schelmerye verkregen, kan lange duren, seyt Curtius.

Een Rijck by iemant door oneerlijcke rancken bekomen, en wert noyt by den selven eerlijck bedient, seydt Tacitus.

Het slaet hier op dat Machiavel seyt: Het gene iemant met gout verkrijgt, en is met yser niet wel te beschermen.

Le proverbe Françoys dict:
Bien, acquis par mauvais mestier,
Ne va point au tiers heritier.

Iohan. 7. 24 *Oordeelt niet naer het aensien.*

Als iemant komt gereyst, en siet de pyramiden
Geresen in de lucht, als met den hemel strijden,
Hy denckt in sijn gemoet, siet daer een Konincx hof!
En als hy naerder komt, dan is 'et enckel stof*.
En vest u sinnen niet ontrent de buyte-leden,
Maer weeght in u gemoet de gronden van de reden,
Wie sich op waen verlaet en oordeelt na den schijn,
Die timmert in de lucht en wil bedrogen zijn.

Fronti nulla fides.

Pyramis, excelso dum vertice sidera pulsat,
Spectanti saxo versicolore placet;
Quam, procul attonito dum conspicit ore viator,
Exteriora videns, interiora probat;
Ut tamen accessit, quæritque ubi nocte quiescat,
Nil præter cineres hic habitare videt.
Ah quoties homines extrinseca fallit imago!
Dignus eras regno, rex nisi Galba fores.

* Stof, vermits de pyramiden van onderen graven waren, en mits dien vaten van stof en asschen.

Tel semble sage en apparence, qui fol est en quinte essence.

Qui voit la piramid' en l'air bien haut s'estendre,
Pour un chasteau tout plein des chambres la va prendre,
Mais crie tost apres, ô bastiment trompeur!
Nul ne se fie au front, pour bien juger du cœur.

FRONTI NULLA FIDES.

Legi Moisaicâ prohibitum fuisse legimus vestem, promiscuè ex lana linoque contextam, induere: per lanam simplicitatem; per linum malitiam ii, qui allegoricè ista hujusmodi interpretantur, intelligi volunt: vestis quippè quæ ex lana linoque contexitur, linum interius celat, lanam exterius demonstrat. Vestem ergo ex lino & lana gestare, dicitur is, qui intrinsecus cautelas malitiæ operit, foris simplicitatem, veluti ovinam, ostendit. Apage mihi cum istuc hominum fæce. Quisquis, inquit Augustinus, videri appetit, quod non est, hypocrita est: Simulat enim justum, nec exhibet; ostenditque in imagine, quod non habet in veritate. Quid agis miser? odit te mundus, quod pium credat; odit te Deus quod impium sciat. atque ita utrique odiosus, in neutro tibi præsidium est. Una nihilominus animi ac oris discrepantia Deo grata est, si vultus nimirum sit humilis; si animus in cælum ac meditationes divinas sit elatus.

1 Sam. 16. 7. *Homo spectat quod est ob oculos, Iehova spectat quod est in animo.*

August. de Past. *Temerariis judiciis plena sunt omnia, de quo desperamus subitò convertitur, & fit optimus; de qua multum præsumpseramus, deficit & fit pessimus, nec timor noster certus est, nec amor.*

Proverb. 31. 39. *La grace trompe, & la beauté s'esvanouit, mais la femme qui craint l'Eternel sera celle qui sera louée.*

Wy lesen, nae de wet Moyses, verboden geweest te zijn een kleet te dragen, t' samen vermengelt met lijnen en wolle. De gene die dusdanige saecken tot gelijckenisse en leerstucken gewoon zijn te trecken, meynen dat doorde wolle, eenvoudigheyt, door het lijnen, arghlistigheyt moet verstaen werden. Want (seggense) een laken, geweven van lijnen en wolle, heeft het lijnen van binnen, en verthoont de wolle van buyten: In voegen dat de sulcke magh geseydt werden een kleet te dragen van lijnen en wolle, die uytwendigh schijnt onnoosel als een schaep, zijnde middelertijt inwendigh vol bedriegelijcke rancken. Wegh met dien aert van menschen Elck die wil schynen dat hy niet en is, (seydt Augustinus) is een beveynsde. Want hy gelaet hem rechtvaerdigh, als hy verre van daer is, vertoonende een gedaente, niet gemeens hebbende met de daet. Wat maeckt sulcken mensche? De wereldt die haet hem, om datse meynt dat hy Godtsaligh is. Godt haet hem, om dat hy weet dat hy 't niet en is: zijnde dan hatigh voor beyde, en vint hy hulpe noch troost, by d'een noch d'ander: daer is evenwel noch een soorte van verscheydentheyt tusschen gelaet en gemoet Gode aengenaem, te weten, als het gelaet nederigh is, het gemoet verheven en opgetogen in Goddelijcke beschouwinge.

L I.

't Beswaert gemoet geen min en voed.

WAnneer het huys vervalt dan ruymen al de muysen,
Wanneer het lichaē sterft dan vluchtē al de luysen,
Wanneer de swacke muer daer heen begint te slaen,
De spinne scheyt'er af en kiest de ruyme baen.
Siet waerder iemant treurt, en dat sijn krachten vallen,
Strax heeft de bange ziel geen lusten om te mallen,
Het minnen heeft gedaen. Het dertel Venus kint
En vlieght maer daer het vet voor sijnen fackel vint.

Cedit amor miseris.

NOn perit exanimi de carne pediculus escam,
Morsibus haud vexat corpus inane pulex.
Et fugiunt mures, & aranea contrahit orbem,
Si qua ruinoso culmine tecta labant.
Flebilibus lasciva casis Cytherea recedit,
Effugit è mæsto lubrica flamma thoro.
Stulte Cupido jaces, ubi cor dolor anxius urit:
Ni valeant homines, stulte Cupido jaces.

Où n'est liesse, amour n'y presse.

L'Aragne va fuiant de maison ruineuse, (teuse.
Les pous de l'homme mort. Lors quant l'ame est pi-
Venus n'a nul pouvoir: au corps desfaict & las
Le feu & jeu d'amour ne s'y addressent pas.

Meughje niet geven, vvegh sijn de neven.

ALs ons van enckel vet de bolle leden swellen,
Dan voelen wy de vloo met hare met-gesellen:
Maer als 'er iemant sterft, of in benautheyt sucht,
Soo tijdt van stonden aen het onkruydt op de vlucht.
Geluck en groot gevolgh die hangen aen malkander,
Doch waer geen koren is, daer vint men geen kalander:
Hy, wien in sijn bedrijf de kanse niet en dient,
Is dickmael sonder gelt, en dickmael sonder vrient.

Viri infortunati procul amici.

DUm distenta cutis pinguedine, sanguine vena,
Sunt comites homini vermis, & atra pulex:
At simul ac lentum mors congelat ægra cruorem,
Neuter adest; nec enim, quo foveatur, habet.
Blandus adulator nitido comes hæret amico.
Lenis honoratam dum vehit aura ratem:
Hunc videas, piceis cum sors tonat atra procellis,
In medio socium deseruisse mari.

Aux pauvres gens, amys ny parents.

LEs pous s'en vont de nous, prevoyants la ruine
De nostre corps; helas! nos gens font pauvre mine,
Quant le malheur nous prend, & laissent nostre huys:
Les malheureux par tout ont guere des amys.

Ovid. *Non habet unde suum paupertas pascat amorem.*

Sen. Oct. *Vis magna mentis, blandus atque animi calor*
Amor est, juventâ gignitur, luxu, otio,
Nutritur inter læta fortunæ bona,
Quem si fovere atque alere desistas, cadit;
Brevique vires perdit extinctus suas.

MUres ruinam domus naturali quodam instinctu prænoscere, moxque solum vertere re ipsa Melampum comperisse, &, ipsorum beneficio, salvum abiisse, memoriæ proditum est. Cujus rei fides sit penes auctores.

Nobis satis est, similitudine à muribus desumpta, vulgarium amicitias lectori hic depictas exhibuisse, quas haud dubie, cum spe quæstus ac emolumenti factæ sint, utilitas commutata dissolvit, ut ait Arist.

Facile, ait idem, amicitia ob utilitatem comparata dirimitur, nam utile non idem permanet, sed aliud alias efficitur: At ea ne nomine amicitiæ quidem digna est, detrahit enim amicitiæ majestatem suam, qui illam parat ad bonos casus, ait Seneca: nam sinceræ fidei amici præcipuè in adversis rebus dignoscuntur, in quibus quidquid præstatur, totum à constanti benevolentia proficiscitur, ait Val. Max.

Divitiæ, inquit Salomon Proverb. cap. 19.4. addunt amicos plurimos, à paupere autem & hi, quos habet, separantur.

Lucan. *Nulla fides unquam miseros elegit amicos.*

Plutarch. *Muscæ in popinis non manent si desit nidor: Et vulgares divitum amici non perseverant si non sit utilitas.*

DAt de muysen, door seker heymelijck ingeven van de nature, den val van de huysen, daer sy in sijn, konnen gewaer werden, verhalen de schryvers eenen Melampum met'er daet bevonden te hebben: want sieck te bedde liggende, en siende de muysen met groote hoopen verhuysen, wiert daer door beweegt mede pack en sack te maken, en van daer te vertrecken, ontgaende alsoo den val, die hem andersins, so't scheen, soude getroffen hebben. Wat'er van zy, des gedragen wy ons totte waerheyt, genoegh sijnde dat wy by de gelijckenisse van de muysen, die wanckelbare en vervallige huysen mijden, afbeelden de vrientschappen van den gemeenen hoop des werelts, dewelcke op hope van voordeel begonnen wesende, terstondt als't anders gaet, gewoon zijn op te houden.

Goedt maeckt veel vrienden, seyt Salomon Proverb. 19. vers. 4. maer den armen wordt van sijne vrienden verlaten. Doch de sulcke en sijn den naem van vrienden niet weerdigh: want (gelijck Seneca seght) hy doet de weerdigheydt van de vrientschap te kort, die de selve maer in voorspoet en gebruyckt.

---

1 Timoth. 6. 7.

Wy en hebben niet in de wereldt gebracht, 't is openbaer dat wy daer niet en konnen uyt dragen.

DE spin tijdt opten loop wanneer de mueren vallen,
Geē muys en hout'er huys ontrent de swacke wallē,
Soo haest als iemant sterft, of naerdert totte baer,
De luys soeckt ander vleysch, en laet den siecken daer.
Wanneer ons huerhuys valt, of dat de gronden beven,
Al wat ons liefde bood dat gaet ons dan begeven;
Ach! 't vleesch is sonder troost en laet dē geest bedroeft,
Wanneer de bange ziel den meesten troost behoeft.

Mortalibus morientes destituimur.

Fila ruinosis abrumpit aranea tignis,
Omnis ab exanimi corpore vermis abit.
Nos miseros! homini quidquid, dum vivit, adhæret,
Hoc hominem, simul ac mors venit atra, fugit.
Cessat honos, abeunt, qui te coluêre, sodales;
Cumque tuo finem funere munus habet:
Omnia morte ruunt: cum res opis indiga nostra est,
Hei mihi! tum vastus nil opis orbis habet.

Ecclesiast. 5. 15. *Comme il est sorty du ventre de sa mere il s'en retournera nud, s'en allant comme il est venu, & n'emportera rien ne son travail, auquel il a employé ses mains.*

TOus les souris s'en vont, quand l'edifice tombe, (be,
Les pous nous vont quiter, quād on nous met en tom-
He! monde ton soulas s'envole, & n'est que vent;
Quant nous, plus que jamais, faut du soulagement.

MORTALIBUS MORIENTES DESTITUIMUR.

DIstinguit amicos extremitas. Sæculi gaudia, ac terrena felicitas, eodem quo Medici modo, ægrum quum extrema patitur, ac mediâ morte jam natat, deserunt; quum tamen majori, quàm unquam, solatii subsidio, in isto temporis articulo, misero sit opus.

Ecquid igitur futilibus istis adhæremus, aut inhæremus? ad Christum nobis perfugium sit, ille & cum dolor uret in lectulo, & cum mors sæviet in agone, & cum putredo ingruet in sepulchro, & cum justitia Dei exercebitur in judicio, suis haud dubiè affuturus est.

Exclamemus igitur confidenter cum regio Vate, Psalm. 73. 25. Te cum habeam nil equidem moror cœlum, & terram; tametsi enim corpus ac animus deficiat mihi, ac liquescat; tu nihilominus semper solatium ac portio mea, mi Deus.

August. de natur. & grat.

Ubi sunt qui ambiebant currum potestatis? Ubi insuperabiles imperatores? Ubi sunt qui conventus disponebant & festa? Ubi equorum splendidi nutritores? Ubi nunc vestes & ornamenta peregrina? Ubi jocus & lætitiæ? Ubi exercituum duces? Ubi satrapæ & tyranni? Nonne omnes pulvis & favilla? Nonne in paucis versibus eorum vitæ patet memoria? Memento itaque naturæ ne extollaris.

DEs menschens uyterste onderscheyt des selfs vrienden. Tijdelijcke vreughden en 't geluck deses wereldts handelen met ons, gelijck de Medecijnen met de siecken doen, die de selve, alsse beginnen te ziel-braken, daer laten, en gaen haers weeghs: daer nochtans de arme mensche, in die gestaltenisse, de meeste hulpe en troost van noode heeft.

Het welcke alsoo sijnde, wat gaet ons dan aen, om in dese nietige dingen soo gantsch besichlijcken te woelen? Laet ons tot den Heere Christum ons toevlucht nemen, en aen hem onsen tijdt besteden: hy, en als de pijne ons treffen sal op ons bedde, en als de doodt over ons woeden sal in onse verscheydinge, en als de verrottinge ons overvallen sal in het graf, en als Godes gramschap opbranden sal in het oordeel, hy (segge ick) sal de sijne over al, en t'aller stont, by wesen, en de gewisse handt bieden.

Laet ons dan vrymoedelijck uytroepen met David in den Psalm 73. 25. Wanneer ick slechts u hebbe, soo en vrage ick niet naer hemel en aerde: wanneer my oock lijf en ziele versmachtede, soo zijt ghy doch, Godt, alle tijdt mijns herten troost, en mijn deel.

LII.

Lieven doet leven.

ICk lagh als in het graf, ick was als doot geschreven,
Eer my u soon en son, ô Venus, had genaeckt;
Sijn vleugels gaf u soon, u son gaf my het leven,
Dies ben ick van een romp een levend dier gemaeckt:
Ick, die verholen was, ben dapper opgesteken,
Ick, die in't duyster lagh, vliegh om het helder licht;
Ick, die geen dier geleeck, ben geestigh opgestreken;
Siet! wat al wonders doet een lodderlijck gesicht.

Amor elegantiæ pater.

TRuncus iners æruca jacet, vivumque cadaver:
Ut tamen hanc phœbi calfacit igne jubar,
Apparet nivea mox papilionis imago,
Et cœlo, volucris jam nova, carpit iter.
Barbarus excolitur, facies nitet altera rerum,
Ut gelidum flammis cor tepefecit amor.
Ergo Dioneæ pectus rude trade magistræ,
Et fieri si vis ingeniosus, ama.

Cœur sans flame, corps sans ame.

J'Estois un troncq, n'ayant ni mouvement, ni vie,
Me voila! tout gaillart, par les yeus de m'amie.
Petit fils de Venus, ton feu m'a faict joli,
Jamais au vrai amant le cœur est endormi.

Phœdrus apud Platon.

Nec ullus adeò ignavus est quem amor non inflammet ad virtutem, divinumque reddat; ut par utro fortissimo evadat, nam quod Homerus vim furoremque à Deo quibusdam heroibus inspiratum, ait, hoc amor amantibus efficit.

Philip. Beroal. *Venustè Plautinus senex amorem Deum mundiciantem appellat; eumque nitidis coloribus ait antecellere: Da mihi hominem incultum, ab amore cultissimus efficietur; da rusticanum, ab amore fiet ingeniosus: denique segnities omnis, somnus lethargicus, marcor, squallor, incuria, ex amoris contubernio eliminatur.*

Komt niet tot iet, 't is elcx verdriet.

SOo haest de vuyle rups verlaet haer oude vellen,
So vliegt se door het huys, en gaet de menschen quellē,
Sy wint haer in het bont, of in een sijden kleet,
En doet tot aller tijt aen alle menschen leet.
Als iemant uyt den dreck ter eeren wert verheven,
Die weyt dan al te breet: een ieder dient te beven, (biet,
Hy pocht, hy graut, hy straft, hy spreekt met groot ge-
Van klein tot groot gemaeckt, is alle mans verdriet.

Stultitiam patiuntur opes.

QUæ nigris æruca diu fuit obsita pannis,
Ecce! novæ formam papilionis habet:
Qui prandebat olus vili modò vermis in horto,
Atria nunc regum per laqueata volat;
Infestaque dapes, funaliaque ipsa lacessit,
Inque togis procerum sordida blatta cubat.
Ex humili fortuna jocans quem tollit in altum,
Omnibus elata fronte molestus abit.

Il n'est orgueil, que de pauvre enrichy.

CE papillon, estant n'a guere un ver de terre,
Aux vestemens royaux se maintenant enserre.
Jamais ne trouverez un si facheux humeur,
Que d'un petit galant monté en grand honneur.

Memini me legere lepidam descriptionem amantis Dominæ suæ propinquantis, quam ex Gallico quodam auctore hic adscribere visum:

Celuy, dit il, qui voit de loing venir celle qu'il ayme, il redresse le collet de sa chemise, agence le bonnet sur la teste, retrouche ses moustaches, redresse son manteau sur les espaules, se leve sur la pointe de ses pieds, monstre un visage joyeux, & semble qu'il se renouvelle de tout, pour se rendre agreable aux yeus de sa dame.

De Bucephalo, Alexandri Magni equo, memoriæ proditum est, cum, cùm nudus esset, equisonem, nihil reluctando, admittere solitum; regiis verò phalaris ornatum, neminem, nisi regem ipsum, ferre voluisse: in reliquos sævijsse. eodem modo plurimos hominum affici, prudentiores notant. Plerumque videas fœlicitatis ac moderationis dividuum contubernium esse, ait Valer. Difficilius est reperire virum, qui bona pulchre ferat, quàm qui mala: illa enim luxuriam & impotentiam multis, hæc verò moderationem adferunt, ait Xenophon: pauci, qui multum vini ferant; pauciores qui, dulci fortuna ebrii, non labantur. Magna fœlicitatis est, inquit Curtius, à fœlicitate non vinci. Da mihi circumspectum virum, tamen inter multa obsequia fortunæ, non satis cauta mortalitas. Novi ego duos, quorum alter mendicum in famulum, alter ancillam in uxorem sibi assumpserat, ut memoria scilicet beneficii magis obsequentes experiretur: falsus est. Ille, quod proprium mendicorum est, ventro curato, nihil curabat: illa, protinus fit fœtâ truculentior ursâ, at miser ille, dum

Ancillam voluit ducere, duxit heram.

Claud. *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.*
Seneca. *Fortuna nimis quem fovet, stultum facit.*

Een landt (seydt Salomon Proverb. 30. 21.) wert door drierley saken onrustigh, en het vierde en kan 't niet verdragen: een knecht wanneer hy Koninck werdt, een sot wanneer hy broodts te sat werdt, &c. Een boose vrouwe wanneer die ten echte genomen werdt, een dienstmaeght wanneer die haer vrouwen erfgenaem wert.

Men schrijft van Bucephalo, het peert van Alexander de Groote, dat het, als 't slecht en ongeciert uyt den stal quam, de stalknechten toeliet op hem te klimmen: maer als het selve met het koninckklijck cieraedt kostelijck omhangen was, en mocht 'er niemandt ontrent komen, als de Koninck selfs.

Dusdanigh is den aert by-naest van alle menschen: arm sijnde, sijn sy kleyn in haer oogen; maer soo haest sy wat beter vermogen, werden sy als onverdraegelijck, en willen haer slechte vrienden niet kennen.

Ick hebbe wel eer twee luyden gekent, den eenen nam eenen bedelaer van de straet, en stelde hem over sijn saken: den anderen trouwde sijn meysjen, beyde om gewilligen en nederigen dienst van hun te trecken.

Wat was 'et? de bedelaer sijnen buyck besorght hebbende, liet voorts fiolen sorgen, en soo haest hem de kruymen begosten te steecken, speelde dapperlijck de beest. Het meysjen des nachts de vrouwe sijnde, en wilde voor al des daeghs het jongwijf niet wesen; en steld 'et soo aen dat de goeden man sijn hooft kloude.

Soo iemant brengt een sloir ter eer,
Sy speelt de juffrou al te seer.

Soo qualijck konnen geluck en matigheyt te samen woonen.

Openb. 21. 5. *Siet ick maeck 'et al nieu.*

Een romp, geen dier gelijk, een maeksel sonder wesen
Is tot het schoon verwelf des hemels opgeresen;
En dat maer in het stof, maer in het duyster lagh,
Heeft nu geen ander vreught als in den hellen dagh.
Op, mijn gedachten, op: die na den hemel stijgen,
Die moeten over-al een ander wesen krijgen:
Wel aen dan, weerde ziel, verlaet den ouden mensch,
Dat is mijn eenigh wit, dat is mijns herten wensch.

Ecce! nova omnia.

Truncus iners Æruca fuit, nunc alba volucris
Ambrosium cæli carpere gaudet iter:
Antè à vermis erat, mutatio quanta, videtis;
Corporis antiqui portio nulla manet.
Vestis, opes, habitus, convivia, fœdera, mores,
Lingua, sodalitium, gaudia, luctus, amor,
Omnia sunt mutanda viris, quibus entheus ardor,
Terrenæ decet hos fæcis habere nihil.

2 Corinth. 5. *Soyez nouvelle creature.*

Ce papillon n'avoit jadis façon de beste,
Mais monstre maintenant des aisles, pieds, & teste,
Comme animal formé, dressant son vol en haut.
Changer toi, ô Chrestien, de tout en tout il faut.

ECCE! NOVA OMNIA.

Viri pii, dum hominis Christiani excellentiam describunt, non hominem tantum à bestia differre asserunt, quantum homo spiritualis à carnali. Id si verum est, quid mirum si Scriptura, & ejusdem administri indies tantopere nos admoneant, ut hominem istum veterem, totum & integrum, cum omnibus attributis, ac qualitatibus exuamus? Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, (inquit Ezech. cap. 18. 33.) & facite vobis cor novum & spiritum novum. Serpentes, cum senectutem exuunt, cutem integram deglubere, memoriæ proditum est; adeò ùt exuvias viator conspiciens, integrum sese serpentem videre existimet; idem sanè in nostri renovatione exigit Deus. Difficile ac durum id esse, quis non fateatur? At sanè regnum cælorum vim patitur (ait Salvator) & violenti rapiunt istud. Tria tantummodò vestimentorum genera sunt piis, aut in veste nigra iis lugendum, aut in rubra persecutio toleranda, aut in nivea triumphus agendus. Nihil referre putemus, cujus coloris sint vestes, quas hic gerimus, dummodò tandem veste nivea conspicui, in æternum cum Christo gaudeamus. Annue summe Deus.

2 Corinth. 5. 17.

Siquis sit in Christo, nova sit creatura, vetera transierunt, ecce! nova facta sunt omnia.

Enige Godsalige mannen, beschrijvende de sonderlinge uytnementheyt van een recht Christen, verklaren dat 'er niet so grooten onderscheydt en is tusschen een beest, en een mensche; als 'er is tusschen onsen verdorven aert, en een recht Christelijck en vernieuwt gemoet. Het welck alsoo sijnde, so en is 'et niet te verwonderen, dat wy dagelijcks soo ernstelijck werden aengemaent, door de gene die ons Godes woordt uytdeelen, om dien ouden mensche, met sijnen geheelen aerdt en eygenschappen, gantsch en al te verleggen. Doet van u alle overtredinge (seydt de Propheet Ezechiel cap. 18. 33.) daer ghy mede overtreden hebt, maeckt u een nieu herte, en eenen nieuwen geest. Men houdt dat de slangen, nu veroudt sijnde, haer huyt geheel en al uyt trecken; in voegen dat een reysende man het verworpen vel in sijnen wegh siende liggen, niet beter en weet, of hy en siet een geheele slange. In gelijker voegen diende onse oude huyt gantsch en al afgestroopt, en de vernieuwinge in al ons doen en laten ingevoert te zijn. Dat het selve gantsch beswaerlijck is, weten wy alle: maer het rijck der hemelen werdt ingenomen by de geweldige. 't Is met de ware Christ-geloovige alsso gestelt, datse ofte rouwe moeten dragen in een swart kleet; ofte vervolginge lijden in een roodt kleet; ofte verheerlijckt staen in een wit kleet. Wat leyt 'er aen hoedanigh ons kleet hier zy, als ons maer hier naermaels mach gewerden die witte kleedinge, duerende in der eeuwigheyt? Daer toe ons helpe de eeuwige en eenige Godt, door sijnen lieven Sone Iesum Christum in eeuwigheyt gepresen. Amen.

Ephes. 4. 21.

Despouillez le vieil homme, quant à la conversation precedente, & soyez renouvellés en l'esprit, revestus du nouvel homme.

Daniel 12. 2.

Die onder der aerden liggen en slapen, sullen opwaken.

ALs ons beschijnen sal die grooten dagh des Heeren,
Den boosen tot verdriet, de vromen t'sijner eeren,
Dan sal het van den slaep al worden opgeweckt,
Dat in het duyster graf te voren lagh gestreckt;
Dat maer een worrem scheen in dit ellendigh leven,
Sal stijgen in de lucht en in der hooghte sweven;
Godt Vader, Godt de Soon, en Godt de reyne Geest,
Maeckt tegen desen dagh ons herten onbevreest.

Æternitas!

CUm suprema dies rutilo grassabitur igni,
Perque solum sparget fulmina, perque salum;
Protinus erumpet gelido pia turba sepulchro,
Et tolletur humo, quod modò vermis erat:
Hic, cui squallor iners, cui pallor in ore sedebat,
Veste micans niveâ conspiciendus erit.
Alma dies optanda bonis, metuenda profanis,
O ades, & parvum suscipe Christe gregem.

Job 19. 25. *Dans ma chair je verray mon Dieu.*

BIen que je sois enclos en ceste sepulture,
Un jour m'esveillera; car ceste mort ne dure:
Un jour m'eslevera en haut de ces bas lieux,
Des aisles me donnant pour m'en voler aux cieux.

ÆTERNUS NON ERIT SOPOR.

Johan. 5. 28. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in quâ omnes qui in monumentis sunt audient vocem filii Dei, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui autem mala, in resurrectionem judicii.*

August. in Zach. *Resurgent sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ullâ deformitate, sine ulla corruptione, in quibus quanta facilitas, quanta felicitas erit!*

Schonæus ex D. Hieronymo:
Seu vigilo intentus studiis, seu dormio; semper
Judicis æterni nostras tuba personat aures.

EMBLEMATA
MORALIA
ET
OECONOMICA.

Virgilius:

Omnia vertuntur, certè vertuntur amores.

I.

KOmt hier mannen en ghy wyven,
Die, wanneer je sijt gepaert.
Dickmaels sijt gewoon te kyven,
Dickmaels toont u wrangen aert;
Leert hier van de boom-gewassen,
Leert hier uyt het woeste wout,
Leert op u geselschap passen,
Siet! dat doet het quastigh hout.

Let op dese Dadel-boomen,
Die met beeken afgesneên,
Sijn als bruggen op de stroomen,
Mits sy hellen tegen een.
Echte lieden, lieve paren,
Soo ghy in den Echten staet
Liefd en Eendracht kunt bewaren,
Niet dat u te boven gaet.

Batillius:

Palmarum hinc illinc pontis ceu fornice ducto,
Amnem intermedium fœmina masque tegunt
Vltro dum oppositos mas inde, hinc fœmina ramos
Curvantes sibi se consociare petunt,
Ire & in amplexus exoptatosque hymeneos,
Quâ frondosi oculi sunt in amore duces.
Iam mihi non aliæ firment connubia flammæ,
Preferat his omnem non aliunde puer.
Pronuba jam castos palma una accendat odores:
Cedat & ipsa suas spinea tæda faces.

Greg. Richterus in Epistola dedicatoria axiom. Eccles. ad matrimonium mysticum Christi & Ecclesiæ, hoc ipsum Emblema non minus pie, quam argute transtulit.

De naturâ hujus arboris videndus omnino.

Plin. lib. 13. *cap.* 4. *Iohan. Rerum lib. hieroglyph.* 50. *cap.* 10. *ubi Diophanem autorem Græcum, & Georgica Florentini citat, qui multo de Palinæ amore conscripsit, eamque contabescere maris desiderio, quod, modò radices versus cum porrigendo, modò verticis in eum proclinatione, aliisque affectuum signis non obscure profitetur.*

II.

ALs het visje leyt gevangen
  Daer het noyt te voren lagh,
Strax soo krijght 'et groot verlangen
  Om te wesen daer het plagh;
Maer een ander, afgedreven
  Van de Maes oft van den Rijn,
Komt ontrent de fuycke sweven,
  En begeert 'er in te sijn.
Wie heeft vreemder ding gelesen?
  Noyt en is de mensch gerust,
Is 't et niet een selsaem wesen?
  Niemant heeft 'er vollen lust:
Schoon men komt tot hooge staten,
  Schoon men heeft geduchte macht,
Schoon men krijght oock groote baten,
  Noch is 't dat men meerder wacht.
Vrienden, laet u vergenoegen
  Met dat u den Hemel geeft,
Wilt u na de reden voegen,
  Dat is 't beste datmen heeft.
Waerom wenschen, hoopen, schromen?
  Waerom altijt weder aen?
Schoon ghy mocht 'et al bekomen,
  't Kond u dan oock slimmer gaen.

Quin & hoc modo applicari poterit similitudo:

Piscis cum modum ingrediendi nassam videat, egrediendi non videat, & nihilominus ingrediatur, piscatoribus fit præda: non est ergo suscipiendum negotium, nisi prius perspectâ ratione quâ te possis inde rursus explicare: nec enim labyrinthi ingrediendi sunt sine filo, quo securus possis redire.

Cicero:

Nemo est, quin ubivis, quam ibi, ubi est, esse malit, nam suam quisque conditionem miserrimam putat, cum tamen contentum suis rebus esse, maximæ sunt certissimæque divitiæ.

III.

S Iet doch eens in desen poel
Was te voren geen gewoel,
Geen geruchte, geen geschil,
Alle dingen waren stil,
Al de vogels sonder nijt,
Al de vogels sonder strijt,
Maer een schreeuwer met 'er vlucht
Hier gevallen uyte lucht,
Maeckte, door sijn hees geschal,
Twist en oproer over al,
Maeckte dat het gantsche rot
Quam gesprongen uyt het kot,
Quam soo fel hier in gestort
Dat het water troubel wort.
Het is nut te sijn geloost
Dat een vys, een selsaem hooft,
Dat alleen een eenigh man
Gantsche Ryken stooren kan;
Dan het is oock wel gesien
Heden en in ouden tyen,
Dat een eenigh hooft gevelt
't Gantsche lant in ruste stelt.

TUm fluvialis anas sine murmure ludit in undis,
Cum sibi vicinum non videt esse marem;
Irruat in medias si mascula forte volucris,
Fit sonus, & stagnat turbida fæce palus.
Cuncta licet sileant, tamen efficit unus & alter
Vulgus ut insanâ seditione fremat:
Tolle duces sceleris, mox cætera turba quiescet:
Qui sapit, hîc tantum lilia summa metit.

Exempla vide in Absolone, 2 Samuelis 18. 16. in Seba, 2 Samuelis 20. 22.

Aristotel. 5 Polit. cap. 4.

Nobilum factiones trahunt ad se & in partes rapiunt universum etiam populum.

Lucanus:

—— *Procerum olus hoc cuncta sequuntur, humanum paucis vivit genus.*

Claudianus:

Scilicet in vulgus manant exempla potentum
Utque ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Cicero:

Auferendi de medio autores non tam ulciscendi causa, quam ut in presens documentum statuas, ne quis talem amentiam velit imitari. ad Brutum Epist. 15.

IV.

Slet wat het vier vermag! het doet de ſtege duygen
Sich voegen tegen een, en na de mate buygen,
Hoe ſeer de kuyper klopt, het vier is meer als dat,
Het vier verheelt het werk, en maeckt een bondig vat.
Wat is van echte trouw, en van de rechter handen?
Wat van het bruyts juweel en alle diere panden?
Wat is'et of de jeught gaet trouwen in de kerck!
't Is al maer water-verf, 't is al gebroken werck:
De liefde bint het volck, de liefde voegt de zielen,
Die ſonder dat verbant in duyſent ſtucken vielen:
Brengt liefde, ſoete jeugt, ontrent de weerde trouw;
Want ſonder dat behulp en is 'et maer berouw.

Ambroſ. de Offic. lib. 3.

Solatium hujus vitæ eſt ut habeas cui pectus tuum aperias, cui arcana communices, cui ſecreta tui pectoris committas, ut colloces tibi fidelem amicum qui in proſperis gratuletur tibi, in triſtibus compatiatur, in perſecutionibus adhortetur.

Philippus Beroaldus in orat. in principio enarrationis Propertii:

Quod in navigio gubernator, quod in civitate magiſtratus, quod in mundo ſol, hoc inter mortales eſt Amor. navigium ſine gubernatore labaſcit, civitas ſine magiſtratu periclitatur, mundus ſine ſole tenebricoſus efficitur, & mortalium vita ſine amore vitalis non eſt.

V.

WAnneer het uyrwerck niet en ſlaet,
Maer dat alleen de wijſer gaet,
Soo wort 'et niet te licht ontſtelt
Gelijck de daet en reden melt:
Maer als het al den gantſchen dagh
Is beſigh met een ſlagen ſlagh,
Soo feylt 'er ſchier aen yder radt
Geduerigh ick en weet niet wat.
Wie doen, en efter ſwijgen kan,
Dien houd ick voor een ſeker man
Aen wie men vry een groot beſlagh
Oock ſonder ſchroom betrouwen magh:
Maer die ſchier niet ter werelt doet
Als dat een yder weten moet,
Die is (het ſy men liefde pleeght
Of dat men groote dingen weeght)
Die is ondienſtigh over al,
En baert alleen maer ongeval.
Wel leert dan ſwijgen, ſoete jeught;
Want ſwijgen is een ſchoone deught.

Val. Maximus:
Taciturnitas optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum vinculum.

Cato:
Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe locutum.

Ovidius:
Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus;
At contra gravis eſt culpa tacenda loqui.

Seneca Epiſtol. 16.
Nihil æque proderit, quam quieſcere, & minimum cum aliis loqui, plurimum ſecum.

Ambroſ. lib. 1. de Offic.
Quamplures vidi loquendo in peccatum incidiſſe, vix quemquam tacendo: idcoque tacere noſſe difficilius eſt quam loqui. ſcio pleroſque tacere neſciant: ſapiens eſt qui novit tacere.

V I.

DAnck heb, ô Wijngaert, oude ſtam,
Dat ick een reys ſoo verre quam
Dat ick mijn eygen wortels had,
En ſoogh voortaen mijn eygen nat.
Nu wil ick naer een ander dal
Daer ick mijn eygen weſen ſal.
De vryheyt is te grooten goet,
De vryheyt is te wonder ſoet;
Wat hangt hy aen een ander man
Die van ſijn eygen leven kan?

Seneca:

OMnium quidem occupationum conditio miſera eſt, eorum tamen miſerrima, quine ſuis quidem occupationibus laborant, ad alienum dormiunt ſomnum, ad alienum ambulant gradum, ad alienum comedunt apetitum.

Horat.

Quiſnam igitur liber eſt? ſapiens, ſibique imperioſus,
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus.

Plautus:

Omnes profectò liberi libentius ſumus quam ſervimus,
Acerbà enim eſt omnis homini ingenuo ſervitus.

Seneca:

Inæſtimabile bonum eſt ſuum fieri.

Cæſar lib. 3 de bello Gall.

Omnes homines libertati ſtudent & conditionem ſervitutis oderunt.

VII.

Siet hier den grooten Walle-vis,
Siet wat een monster dat het is,
Siet hier dat onbelompen vee,
Het schijnt een eylant in de zee,
En efter wort het dier gewont
Alleen maer door een gauwen vont,
Het wort gevangen en geschent
Oock in sijn eygen element,
En dat noch van een schippers gast
Die nau acht voeten hoogh en wast.
Vraeght iemant hier de reden van?
Wat is 'et dat ick seggen kan,
Als dat gewelt en groote kracht
Wort in der haest tot niet gebracht,
't En sy dat wijsheyt voor en nae,
't En sy beleyt te roere stae?
Want anders siet men dat gewelt
Door eygen krachten wort gevelt.
Ghy bout dan niet op groote macht,
En min noch op u eygen kracht;
Maer doet u saecken met verstant
Want dat is vry al vaster bant.

Cicero:

Non viribus, non velocitate aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio & sententiâ.

Valerius Flaccus:

—— sæpe acri potior prudentia dextrâ.

Cicero:

Parum sunt arma foris, nisi sit consilium domi.

Idem:

Cedant arma Togæ.

Gallicum Adagium:

Mieux vaut engin que force.

Italicum proverbium:

Buona la forza meglio l'ingegno.

Horat.

Vis consilii expers mole ruit suâ.

DAT

VIII.

ICk hebbe goet verſtant van al de keucken-ſtreken,
Dies kan ick van gebraet en van geſoden ſpreken;
Wel hoort dan eens een woort, en neemt'et vlijtig aen,
Al komt'et van een kock, het kan oock verder gaen.
Indien u vet ontbreeckt om u gebraet te droopen,
Soo wacht u, watje doet, van mager vleys te koopen;
Een blauwen ſchapen-bout en wil geē ſchralen heert,
Maer vleys dat mager is dat eyſt een vetten weert.
My dunckt, beminde vrient, ghy ſijt niet wel te vreden,
En ſegt (nae dat het ſchijnt) dit ſijn maer keuken-reden;
Ick bidde, neemt gedult, en ſwijght een weynigh ſtil,
Ghy ſult'et haeſt verſtaen waer dat ick henen wil:
Al ſpreeck ick, lieve maet, alleen maer van het koken,
O vryer, let'er op, het *is* tot u geſproken:
Het is een korte les, u dienſtigh in de min,
U dienſtigh boven al omtrent het huyſgeſin.
Kont ghy een teere maeght niet bieden goede dagen,
Al wat ick bidden magh, ſoo wacht'et haer te vragen;
Want ſooje my gelooft, die vry dit ambacht kan,
Het vleys dient vet te ſijn, of boter in de pan:
Soo ghy mijn raet veracht, en wilt noch efter trouwen,
Ick ſtel het voor gewis, het ſal u naemaels rouwen:
Ey! wat een ſlecht beleyt, en wat een mal bedrijf;
Om een lid wel te doen ſoo lijt het ganſche lijf.

QVam miſer iſte Coquus, cui nil pinguedinis olla
Servat, & aſſanda eſt cui malè paſta caro!
Non illi grato redolet nidore culina,
Splendida non liquido tinguitur offa garo.
Quam miſer iſte Procus, cui nil habet arca, cuique
Culta puella domum, ſed ſine dote, venit!
Ille quidem lætas numerat pro tempore noctes,
At miſeros poterit quis numerare dies?
Ergo puer totis hæc dogmata conde medullis,
Vivere in dura conditione velis.
Macra foris ne ſume, domi ſi pinguia deſint;
Si bonus eſſe Coquus, ſi Procus eſſe velis.

WAnneer de vogel is verstelt,
En staet en huppelt op het velt,
Met stricken om het been gevat,
Soo wort hy des te lichter mat,
Soo lijt hy des te meerder pijn
Vermits de banden enger sijn;
Want hoe hy meer en harder springt,
Hoe dat het garen harder dwingt:
Dus blijft hy, nae een lang gebaer,
Ten proye van de vogelaer.
Indien dat noot of tegenspoet
Komt iemant prangen aen de voet,
Die maecke niet te grooten druck;
Maer buyge naer het ongeluck:
Want die het leet onwilligh draeght,
En wort maer des te meer geplaeght;
Maer die hen voegen naer het pack,
Gevoelen minder ongemack.

DVm cadit in pedicas, quas callidus abdidit auceps,
Clausaque captivo crure tenetur avis,
Saltat, & insanis clamoribus aëra complet,
Nec minus alarum verbere pulsat hamum.
Quid facis infelix? aut quid tua crura fatigas?
Vincla reluctantem te magis arcta premunt.
Difficili si forte loco te vita locavit,
Minus & haud æquè conditionis obis,
Perfer, erit medicina tuis patientia damnis,
Perfer, erit levius quod benè fertur onus.

Egesip. lib. 11. cap. 9.

IN ipsis agrestibus feris arctissima vincla, si se excitent, imprimuntur, si quiescant, relaxantur. nihil enim tam exasperat fervorem vulneris, quam ferendi impatientia.

Seneca:

Necessitatis non aliud effugium est, quam velle quod ipsa petit.

Idem:

Gravia scite ferentes minus lædunt.

Gellius:

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

Arn. Ferron.

Necessitati parere semper sapientis est habitum.

X

WAerom koomje boven drijven
Jonge bliecken kleyne vis?
Ghy moght beter onder blijven,
Daer u eygen wooning is:
Boven vliegen groote meeuwen
Met een wonder fel geraes,
Die gedurigh komen schreeuwen
Om te grijpen eenigh aes;
Laet daer groote vissen komen,
Laetse stijgen in de lucht
Die geen grage vogels schromen,
Noch voor grijpers sijn beducht.

Alderhande kleyne dieren
Sijn beneden alderbest,
Daer is't datse mogen swieren,
Daer is doch haer eygen nest:
Als een blieck hem meynt te dragen
Soo gelijck een Walle-vis,
Dat sijn voor hem wisse plagen,
Mits hy knap gevangen is.
Als een minder meynt te plegen,
Dat een meerder heeft bestaen;
Dat is hem gansch ongelegen,
Want het doet hem t' onder gaen.

Ovidius:

Quid fuit ut tutas agitaret Dædalus alas,
Icarus immensas nomine signat aquas?
Nempe, quod hic altè, demissius ille volaret,
Nam pennas ambo non habuere suas.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

Juvenalis:

Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Ovidius:

Pauper amet cautè timeat maledicere pauper
Multaque divitibus non patienda ferat.

XI.

HEt Roosje kinders, datje siet
En dat soo rooden knopjen biet;
Dat is een schoon, een bly gewas,
Maer al te vluchtigh, al te ras,
Het is gelijck u teere jeught,
Dat is te seggen, korte vreught:
Geen dagh hier opter aerden daelt,
Geen Son hier in de werelt straelt,
Of't mist geduerigh dit en gint
Daerom de plucker dat bemint;
Het gaet te niet, terwijl het groeyt;
Het wort verlept, oock als het bloeyt,
En, schoon het dunckt ons wonder eêl,
Sijn trosje wort een dorre steel.
Siet Vrysters, met den snellen tijt,
Die staegh en ongevoelick glijt,
Soo worden blonde vlechten grys,
Soo worden blyde sinnen vys,
Soo worden roode lippen blaeu,
Soo worden schoone wangen graeu,
Soo worden rappe beenen stram,
Soo worden vlugge voeten tam,
Soo worden vette leden schrael,
Daer leyt de schoonheyt t'eenemael.
Daer komt de rimpel in het vel,
Ach wegh is dan het minne-spel.
Ons leven neemt allenxen af,
Wy gaen geduerigh naer het graf,
En even met dit eygen woort
Soo gaen ons snelle dagen voort.
Siet maeght of vryer, wieje sijt,
U bloemken is van korten tijt.

VIta Rosa est, dum surgit, abit; breve tempus utrique est:
Hei mihi! Lux partem quæque decoris habet.
Virentes morimur, morientes vivimus; ingens.
Portio mors vitæ portio vita necis:
Labitur orta dies, &, dum venit, hora recedit.
Quid fugiam mortem? me mea vita fugit;
Protinus incipiam non mobilis esse movendo,
Et vix dum cœpi vivere, vita fugit:
Nos miseros vitæ quid de brevitate queramur?
Dum queror, hoc ipso tempore vita fugit.

VOOR

XII.

Siet wat een selsaem ding! 'k en worde niet gedreven,
Maer kan, al naer ick wil, in alle boomen sweven;
Daer is geen wacker oogh, dat op de netten loert;
Daer is geen vogelaer, die aen het garen roert,
Daer is geen Quackel-been, geen loose vogel-pijpen,
Geen ander slim beleyt, om my te mogen grijpen;
In 't korte, niet een mensch die op het vangen past,
En des al niet te min soo ben ick efter vast;
Ick ben, 'k en weet niet hoe, ick ben eylaes! gevangen,
Ick blijf, eer ick het weet, in dese stricken hangen;
Vraegt iemant hoe het komt? wel hoort 'er reden van;
Misschien of mijn verdriet een ander dienen kan:
Schoon ik geen vleder-muys geen uyl en was geschapen;
Noch was ick in der nacht onwilligh om te slapen;
Noch socht ick over al in 't duyster mijn bejagh,
Hoewel mijn grilligh oogh in 't duyster niet en sagh:
Nu ben ick hier verstelt, onseker wat te maken,
My dunckt 't is buyten hoop hier uyt te mogen raken;
Nu roep ick met verdriet, och waer ick in den nest!
Dat is een jonge wulp, en alle vogels, best.
De nacht, de nare nacht die heeft gewisse lagen;
De nacht, de nare nacht die brengt gewisse plagen;
Gelooft 'et, die het raeckt; Al wie by nachte loopt,
Die pleeght sijn mallen lust tot hy het eens bekoopt.

Alio sensu:

Lina vides manibus quæ non trahit improbus auceps,
Ipsa movet casses ut capiatur avis.
Rete boni, Princeps, sit principis istud imago,
Quem scelus immitem, non levis ira facit.
Non privata tibi gladium vindicta ministret,
Sed velut invito concidat ense reus.
Fac toties aliis tractanda negotia mandes,
Exercet quoties carnificina reos;
At quoties aliquis merito decorandus honore est,
Tunc ades & larga præmia tunde manu.

Plaut. Bacch.

Illecebrosius fieri nihil potest, nox, mulier, vinum
Homini adolescentulo.

Ovidius:

Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent;
Illa pudore vacat liber amorque metu.

XIII.

VRienden, het ſijn nutte ſaecken
Dat'er aen het dorre ſtrant
Staet een hoogh, een vierigh baken,
Dat geheele nachten brant;
Want als iemant komt gevaren
Midden uyt de woeſte zee,
Midden uyt de ſtoute baren,
't Wijſt het ſchip een goede ree.

Dit is recht het eygen weſen
Van een vroom en achtbaer man,
Die ten Hemel-waerts gereſen
Voor een Baken ſtrecken kan.
Laet u licht, ô Chriſten, rijſen,
Laet het ſchijnen over al,
Ghy moet aen de werelt wijſen,
Hoe en waer men varen ſal.

Hugo de clauſtro Animæ lib. 3.

SIc luceat lux veſtra coram hominibus; id vero ex hoc fit cum apparet miſericordia in affectu, benignitas in vultu, humilitas in habitu, modeſtia in cohabitatione, patientia in tribulatione.

Greg. ſuper Ezech. homil. 5.

Qui in occulto bene vivit, ſed alieno profectui minime proficit, carbo eſt. qui vero in imitatione ſanctitatis poſitus, lumen rectitudinis ex ſeſe multis demonſtrat, lampas eſt: quia ſibi ardet, & aliis lucet.

Seneca:

Numquam eſt mutila opera civis boni.

Nam

Vtile etiam exemplum quieſcentis.

Plinius Paneg.

Melius homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt, fieri poſſe.

Ovid.

Sic agitur cenſura & ſic exempla parantur
Cum judex alios quod monet ipſe facit.

XIV.

ACh! wat heb ick met verlangen
  Menighmael hier op gelet,
Hoe ick vogels mochte vangen
  Met dit eygen vincke-net;
Maer al wat ick heb begonnen,
  Wat ick immer heb bestaen,
Noyt en heb ick iet gewonnen,
  Noyt en heeft 'et wel gegaen;
Dan had ick te bloot geseten,
  Dan begon ick al te vroegh,
Dan had ick de slach vergeten,
  Dan en trock ick niet genoegh,
Dan was 't al te stueren weder,
  Dan te klaren Sonne-schijn,
Noyt en quam 'er vogel neder,
  't Scheen het wilde nimmer sijn.

Vraegt 'er yemant nae de reden,
  Waer aen dat het schorten mocht?
Geensins aen mijn rappe leden,
  En noch minder aen de locht:
Macker, hoort eens sonder jocken
  Hoort den gront van mijn verdriet,
Vincken moeten vincken locken,
  Sonder vincken vangt men niet;
Vincken heb ick nu gekregen
  Daer ick mede vincken magh,
Nu soo komt 'er vinck gesegen,
  Daer men eerst geen vinck en sagh.
Dit, ô vrient, dit moet je dincken,
  Anders sijt ghy my te dwaes,
Niemant vinckt 'er sonder vincken,
  Niemant vist 'er sonder aes.

Calph. Eclog. 7.

O Vtinam nobis non rustica vestis inesset,
Vidissem propius mea numina, sed mihi sordes
Nudaque paupertas, & amaro fibula morsu
Obfuerant.

Juvenalis sat. 3.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

XV.

WAnneer de vos soeckt over al
Waer dat hy roof bekomen sal,
Soo hy dan komt ontrent het ys,
Soo is het vosje wel soo wijs,
Al voren door een snel gehoor,
Al voren met een wacker oor,
Te proeven uyt den water-slagh
Hoe dick de schorse wesen magh,
En vint het dan het ys te swack
Soo hout ons Reyntje sijn gemack,
Soo blijft het daer het eerstmael was,
Om niet te vallen in de plas.

Ghy, die in nieuwen handel treet
Daer ghy de gronden niet en weet,
Of onder vreemde lieden koomt,
Het is u nut te sijn beschroomt,
Het is u dienstigh traegh te sijn,
En noyt te bouwen op de schijn:
Ghy neemt dan noyt iet by der hant,
Of steeck u vinger in het lant,
En let eerst hoe de bakens staen,
Eer dat ghy verder pooght te gaen;
Want nieu beslagh, en groote spoet
En dede noyt sijn meester goet.

Cornelius Gallus:
Eventus varios res nova semper habet,
Insidiis novitas semper amica fuit.

Seneca Oedip.
Cnossium regem timens,
Alta dum demens petit:
Artibus fidens novis,
Certat & veras aves
Vincere, ac falsis nimis
Imperat pennis puer,
Nomen eripuit freto.

XVI.

VRienden, die dit dier besiet
Datmen Salamander hiet,
Let eens met een snegen geest,
Let eens nader op het beest,
Let eens wat 'et hier beduyt,
En dan treckt 'er voordeel uyt.
Als het dondert, als het raest,
Als de wint geweldigh blaest,
Als het storremt uyte lucht,
Soo dat al het wout versucht,
Dan soo is het monster wel,
Dan soo soeckt 'et enckel spel;
Maer als sich een hellen dagh,
Schoonder opent alsse plagh,
Als de sonne lustigh schijnt,
Dan is 't dat het sit en quijnt,
Dan is 't, dat het sit en pruylt,
Dan is 't, dat het sit en schuylt,
In een diep, en duyster gat,
Daer noyt vrolick dier en sat.
Dit is recht een nydigh mensch,
Want die krijght sijns hertsen wensch
Als het elders qualick staet,
Als het iemant tegen gaet,
Hy is dan eerst recht verblijt
Als de gantsche buerte krijt:
Maer indien het soet geluck
Komt versachten haren druck,
Soo dat yder vrolick wert,
Siet! dan treurt sijn vinnigh hert,
Siet! dan staet hy bang en siet
Gansch onlustigh vol verdriet,
Vol gequel, en wrang berou
Of hy sielen pijnen sou.
't Is voorwaer een arrem man,
Die noyt vrolick wesen kan,
Dan als iemant sit en klaeght,
Of een diepe smerte draeght;
Of die eenigh sit en treurt
Als sijn vrient iet goets gebeurt.
Vrienden, wat ick bidden magh,
Hout u vry van dit bejagh,
Gunt u naesten al het goet
Dat hem Godes segen doet,
Maeckt u van dit monster vry:
Droef met droef, en bly met bly.

Poëta quidam vetus in Anthologiâ, sect. 1. tit. in Invidiam.

Si quis odit ipse quos amat Deus,
Se prodit ipsum quod fiet stultissimus
Adversus ipsum namque sese amat Deum;
Ex invidia hauriens bilem acerrimam
Amare oportet hos Deus quos ipse amat.

Nazianz. de Invidis:

Alienam felicitatem suum interpretantur infortunium.

Cum sine nube dies, cum tristia fulgura cessant;
Tunc fera, tunc volucris, tunc pecus omne salit.
Sola cavis moribunda gemit Salamandra sub antris,
Sola tremens duram corpore plangit humum.
Tristia nulla videt tristi tamen ingemit ore
Invidus, & mœstâ ducit in urbe choros.
Ah miser est, nullis fletum cui fletibus auget!
Ah mala sunt, si quis gaudia solus habet.

XVII.

DE Perse-boom het vroegh gewas,
Dat bloeyt gemeenlick al te ras,
Soo dat het licht sijn bloem verliest
Wanneer het in de lente vriest.
Een ander boom, nae mijn verstant,
Is wyser hout, als dese plant,
Om dat het noyt sijn loof en schiet
Voor dat het groene boomen siet.
Het is beswaerlijck aen te gaen
Dat niemant oyt en heeft bestaen;
Want wied'er pleeght een nieuwen vont,
Die brant wel licht sijn hollen mont,
En is'er dan een sneger gast
Die beter op de tyden past,
Die siet men dat de vruchten treckt
Van dat een ander heeft ontdeckt;
Dus ghy, die dit en gint bestaet,
Siet dat je niet te ras en gaet,
En weest niet van te lossen aert,
Maer let hoe dat een ander vaert.

Seneca Agam.

PRoinde quidquid est spacium, & tempus tibi,
Quid ratio nequit sæpe sanavit mora.

Seneca:

Si quid bene factum velis, tempori trade.

Statius:

Da spatium tenuemque moram, male cuncta ministrat
Impetus.

Ovid.

Differ, habent parvæ commoda magna moræ.

XVIII.

ALs de kallick wort begoten
Met een kouden waterstroom;
Dan wort hare kracht ontsloten,
Als ontsprongen uyt een droom,
Dan wort eerst haer vier ontsteken
Dat in haer verholen lagh,
Dan begint'et uyt te breken,
Dat men noyt te voren sagh.
Als de boomen staen en vechten
Met den wint en sijn gewelt,
Dan is't datse dieper hechten
Haere wortel in het velt.
Als de wijngaert wort gesneden;
En sijn weeligh hout gesnoeyt,
Hy en heeft geen quaet geleden,
Want hy des te beter groeyt.
Vrienden, geeft'et niet verloren
Als ghy valt in tegenspoet;
Want daer is de Tucht geboren;
Daer is oyt de Deught gevoet.

Alio sensu:

VIva superfusis calx exardescit ab undis,
Crescit ab injectis flamma fabrilis aquis:
Sæpe putata graves dat vinea sæpe racemos;
Arcta notho Quercus se mage figit humo.
Exagitata feris Ecclesia dia tyrannis,
Candidior semper candidiorque fuit:
Quo magis hæc premitur, tanto magis usque resurgit;
Fervet in adversis relligionis amor.

Silius Italicus lib. 7. belli Punici:
Tanta adeò cum res trepidæ reverentia Divum
Nascitur.

Camerarius 58. cent. 1.
Fortis ab adversis animus præclarior extat
Pondere sic pressus surgit acanthus humo.

XIX.

Als iemant ſiet een wijde gracht,
En dat hy met ſijn ganſche macht
Daer geenſins over ſpringen kan,
Hy wort'er noch wel meeſter van
Indien hy ſlechts de greepe weet
Dat hy maer wat te rugge treet;
Want dat verweckt hem meerder vlucht,
En draeght hem ſnelder door de lucht.
Is iemant, 't ſy dan out of jong,
Geſint te doen een meeſter-ſprong,
En dat het eerſt niet voort en wil,
Die houde ſich een weynigh ſtil,
En porre niet te veerdigh aen
Maer leere rat te rugge gaen;
Want die met reden wijcken kan,
Dat is voor al een handigh man,
Die veeltijts wel te wege bringt,
Daer haeſt en kracht niet door en dringt:

Ardua res ſi cœpta tibi, nec vota ſecundet,
Nec firmet timidas fauſta Minerva manus;
Vota quidem paulum, ſed mox retenda, relinque;
Prima quod haud potuit cura ſecunda dabit.
Nonne retrocedens aliquis, ruſuſque recurrens
Per foveam niſu dexteriore ſalit?
Tunc metuenda phalanx animis ſi fortè reſumptis,
Victa licet primo, rurſus ad arma redit.

Hiſtrio dum numerat veſtigia pauca retrorſum,
Mox redit; & docta fortius arte ſalit,
Lis tibi cum vitiis fuerat, jam jamque recedens
Terga dediſſe tibi viſa libido fuit,
Lætus es, at vigila; nam mox rediviva recurret:
Hei mihi! quot rediens altius uſſit amor;
Hei mihi! quam multos febris recidiva peremit;
Ah quoties victor victus ab hoſte redit.

Herodot.
Audivi viros ad neceſſitatem redactos prælium inſtauraſſe, & ſuperiorem quam accepiſſent cladem emendaſſe.

Cæſar lib. 3 de bello Gall.
Plerumque in ſpe victoriæ redintegratis viribus acrius pugnatur.

XX.

Wie kaerssen met den snuyter nijpt,
Sie dat hy niet te diep en grijpt,
Want die het licht te vinnigh snuyt
Die bluft oock groote fackels uyt,
En heeft dan niet voor sijnen danck
Als swarten roock en vuylen stanck.
Wie schapen scheert of menschen schat,
Verschoon het vee, en oock de stadt,
En voor het beste maeck 'et hier
Gelijck een suynigh hovenier,
Die, als hy groene kruyden snijt,
Voor al haer teeren wortel mijt;
Want soo hy 't anders meynt te doen,
Soo draeght 'et noyt sijn leven groen.

Alexander apud Plutarch.
Odi hortulanum qui a radice olera exscindit.

Ex Cicer. ad Attic.
Odi principem qui pennas ita incidit, ut renasci nequeant.

Tiber. apud Sueton.
Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Salomon Proverb. 30.
Qui nimis emungit, elicit sanguinem.

XXI

DE ſtaet-ſucht en de klimmer-boon
Die ſingen veeltijts eenen toon;
Want eerſt, wat dat de boon belangt
Soo haeſt die maer een ſtock omvangt,
Stracx klimt het trots en moedigh kruyt
En boven op, en boven uyt;
Soo dat het ſich ten leſten ſtreckt
Oock daer het rys niet toe en reckt;
In voegen dat de ſchrale wint
Daer als een eygen ſpeeltjen vint.
De ſtaet-ſucht, door haer trots gemoet,
Die hout hier in gelijcken voet,
Sy kent noch pael noch middelmaet,
Vermits ſy altijt verder gaet;
Soo datſe voor het leſte ſweeft
Daer ſy geen ſtock of ſteunſel heeft,
En wort dan eens ter neêr geruckt,
En met den voet in 't ſlick gedruckt.

Seneca de Beneficiis:

NVmquam improbæ ſpei quod datur ſatis eſt; majora enim cupimus quo majora venerint, intentioque concitatior eſt. Ambitio ſive cupiditas in magnarum opum congeſtu collocata, ut flammæ infinita vis acrior eſt, quo ex majore incendio emicuit.

Juvenalis de Sejano:

—— nimios optabat honores,
Et nimias poſcebat opes, numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata unde altior eſſet
Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ.

Seneca Trag. 4.

Quiſquis ſecundis rebus exultat nimis
Fluitque luxu ſemper inſolita appetens,
Tunc illum magnæ dira Fortunæ comes
Subit libido.
Quod non poteſt, vult eſſe, qui nimium poteſt.

XXII.

GHy, die hier het tanger riet
Van den wint gedreven siet,
Sijt verbaeft, en vraeght het my
Wat hier van de reden zy,
Dat het riet niet met'er daet
In het water neder slaet,
Dat het niet in stucken springt
Als de wint soo vinnigh dringt?
Daer nochtans een eycke stam,
Die schier aen den hemel quam,
Licht ter aerden wert gerückt
Licht ter neder wert gedruckt,
Licht daer henen wort gedrayt
Als'er maer een stoker wayt;

Hoort de reden, lieve vrient,
Die voor u geweten dient;
Wat niet in der hooghte wast
Dat en lijt als geenen last,
Dat en wort niet licht gequelt,
Dat en wort niet haest gevelt,
Door de krachten van de lucht
Daer van menigh rotse sucht:
Soo het dan noch opte maet
Mette winden over gaet,
Soo en heeft'et geenen noot
Van te vallen in de sloot,
Want (gelijck de daet betuyght)
Selden breeckt het dat'er buyght.

Horat. lib. 2. od. 10.
AVream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

Seneca Agamemn.
Felix, mediæ quisquis turbæ
Parte quietus, aura stringit
Littora tuta, timidusque mari
Credere cymbam, remo terras
Propiore legit.

Ovid.
Crede mihi, bene qui latuit bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

XXIII.

ALs de ſlecke komt gekropen
  Hier en ginder door het huys,
't Is al met haer ſlijm bedropen,
  Niet een kamer blijft 'er kuys;
Maer de middel is te vinden
  Om het vuyl, het leelick ding
Op te ſchorſen, in te binden,
  Dat het niet te verr' en ging:
Men behoeft maer ſout te krijgen
  Datmen op ſijn leden ſtrooit,
Strax ſoo ſal het neder ſijgen,
  Als het ys wanneer het dooit.
Als de luſt u komt bekoren
  En u kruypt ontrent het breyn,
Geeft den moet doch niet verloren,
  Maer bewaert u leden reyn,
Uyt haer vuyl is wel te komen,
  Laet maer 't Quaet niet verder gaen:
Sout, uyt Godes woort genomen,
  Kan de ſonde tegenſtaen.

ATria progrediens conſpurcat eburnea limax,
  Perque domum lento glutine cuncta notat:
At tu ſparge ſalem, medio veſtigia greſſu
  Siſtet, in exiguam mox abiturus aquam.
Abſentis ſolitus famam maculare ſodalis,
  Dum favet auditor, dira venena vomit;
Increpet hunc aliquis, mox lingua proterva ſilebit,
  Nec quo jam livor progrediatur habet;
Ars tua, Mome, jacet, ſi commoda deficit auris,
  Ni faveant homines, ars tua, Mome, jacet.

Gruter. Iamb.

Nec detrahas, nec detrahentes audias.

Idem Trochaic.

Equo animo ferre obtrectantes non vacat culpa ſua.

Chryſoſt.

SI quis te prætereunte ſtercus commoveat, hoc facientem nonne continuo convitio & contumelia afficias? hoc fac & circa detractores, non enim ſic commotum ſtercus illum fœtorem ſuſcipientem cartilaginem percellit, ſicut aliena peccata excuſſa & vita inpura prodita audientium animos contriſtare & exturbare ſolent.

AVARUM

XXIV.

SOoje kranen wilt betrappen,
Hoort, hoe ghy het moet bestaen;
Maeckt een deel papiere kappen,
En dan lijm daer in gedaen;
Maer noch moetje niet vergeten
Aes te leggen in den gront,
Aes, dat dese vogels eten
Met een onversaden mont;
Komt 'er dan een kraen geloopen
Om te vullen haren krop,
Siet! die moet 'et haest bekoopen;
Want het kleeft haer om den kop.
Wilje giere menschen vangen,
Hoort eens hoe 't gebeuren kan,
Hebben is haer gants verlangen;
Geeft, soo wortj' er meester van.
Daer is dan een gauwe jongen
Die op desen handel past,
Thyrsis komt oock uyt gesprongen,
En hy eet sijn eygen gast.

Martial. 4. Epig.

Tu potes insidias dona vorare tuas:
Sic avidus fallax indulget piscibus hamus,
Callida sic stultas decipit esca feras.

Horat. lib. 3. od 16.

Inclusam Danaën turris ænea
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis,
Nocturnis ab adulteris;
Si non Acrisium, virginis abditæ
Custodem pavidum, Iuppiter & Venus
Risissent: fore enim tutum iter, & patens
Converso in pretium Deo.

XXV.

EY let hoe ſoet de lincker ſpeelt,
Hoe ſoet ſijn liſtigh pijpje queelt,
Ey let eens hoe ſijn fluytje gaet
En hoe ſijn quackel-beentje ſlaet,
Al tot de vogel is in 't net,
En dat hem 't vliegen is belet;
Maer dan ſoo is het ſoet geluyt
Dan is terſtont het ſpeeltjen uyt.
Het is van outs niet vreemt geſeyt,
Let op een menſch wanneer hy vleyt,
Let op een mont die ſoetjens lacht
Meer als hy van te voren plaght;
En daerom ſegh ick heden noch,
In ſchoone woorden leyt bedrogh.

Aliter:

L'Oiſeleur caut ſe ſert du doux ramage
Des oiſillons, & contrefaict leur chant,
Auſſi pour mieux decevoir, le meſchant
Des gens de bien imite le langage.

Italicum dictum:

Chi ti fa piu carezze che ne ſuole,
O tradito t'ha, o tradir ti vuole.

Seneca:

Malus ubi ſe bonum ſimulat, tunc eſt peſſimus.

Cato:

Fiſtula dulce canit volucrem dum decipit auceps.

Cicero:

Sic habendum, nullam in amicitiis peſtem eſſe majorem
quam adulationem, blanditias, aſſentationem.

XXVI.

SChoon het Bietje komt gevlogen
  Over al het riekend' kruyt,
En, nae dat 'et heeft gesogen,
  Treckt 'er was en honigh uyt;
Des noch efter onverhindert
  Blijft de schoonheyt van de roos
In haer wesen onvermindert,
  Mits sy noyt haer glans verloos.

Wie den vromen plagh te geven
  Of een schamel mensche voed,
Schoon de lieden daer af leven,
  Hy en mindert noyt sijn goet:
Siet de saeck is soo gelegen
  Waer men iemant gunste biet,
Daer is strax des Heeren segen,
  Milde deylen arremt niet.

Martialis:

Callidus effracta nummos fur auferet arca,
  Prosternet patrios impia flamma lares;
Debitor usuram pariter sortemque negabit,
  Non reddet sterilis semina jacta seges;
Dispensatorem fallax spoliabit amica;
  Mercibus exstructas obruet unda rates;
Extra fortunam est quidquid donatur amicis,
  Quas dederis, solas semper habebis opes.

S. Salvianus:

Si vis tibi esse consultum, si vis æternam habere vitam, si cupis videre dies bonos, relinque substantiam tuam indigentibus; sint facultates tuæ alimenta miserorum, sit opulentia tua pauperum vita, ut illorum refrigeria præmia tua sint, ut illorum refectio te reficiat: si enim illi de tuo edent, tu saturaberis; si de tuo bibent, sitis tuæ æstum ardoremque restringues; te illorum vestitus, vestiet; te illorum apricitas delectabit: qui Christum facit hæredem, in Christo omnia possidet.

——OMNIBUS ANSA
REBUS INEST.——

XXVII.

GHy, die teere boom-gewassen
Hebt te raken met 'er hant,
Doet het niet als met verstant;
Leert hoe datje dient te passen
Datje niet te stijf en grijpt,
Datje niet te vinnigh nijpt.
Vrient, daer is in alle saecken
Seker regel, seker wet,
Daer op dient te sijn gelet;
Ieder heeft sijn eygen raecken:
Wie van passe grijpen kan
Dat is vry een handigh man.

Jonge Maeghden, swacke dieren,
Vrouwen van gedwegen aert,
Dienen wel te sijn bewaert;
Ieder heeftse nau te vieren,
Grijpt hier niet als nae de kunst,
Biet hier niet als echte gunst.
,, Met de oiren grijpt men potten,
,, Schoone fruyten met den steel,
,, Vuyle boeven met de keel,
,, By de woorden vangt men sotten,
,, Stoute gasten by de mouw,
,, Bloode maegden door de trouw.

Proculus:

Singulis actionibus alìud committunt, aliudque tempus ad hoc vel illud perficiendum itaque cum Plauto commoditatis omnes articulos oportet scire,

—— nisi dextro tempore Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Epictetus:

Habet res unaquæque ansam suam, eâque apprehendenda ei qui feliciter ea uti velit; scire enim quorsum quæque res spectet, & quis ejusdem geminus sit usus, non minima pars prudentiæ est.

XXVIII.

Il n'y a que les premiers amours.

ALs van twee gepaerde schelpen
D' eene breeckt of wel verliest,
Niemant sál u konnen helpen,
Hoe men soeckt, hoe nau men kiest;
Aen een die met effen randen
Juyst op d' ander passen sou.
D' outste sijn de beste panden,
Niet en gaet voor d' eerste trou;
D' eerste trou die leert het minnen,
D' eerste trouw is enckel vreught;
D' eerste trouw die bint de sinnen,
Sy is 't bloemtje van de jeught:
Nae mijn oordeel twee-mael trouwen
Dat is veel niet sonder pijn,
Dry-mael, kan niet als berouwen;
Want hoe kander liefde sijn?
Hout u eerste lief in weerden,
Eertse met een vollen sin,
't Is een Hemel opter eerden;
Sooje paert uyt rechte min:

Mimus:
Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Nam:
Vidua & sua & aliena vitia novit.

Virgil. 4. Æneid:
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras;
Pallentes umbras erebi, noctemque profundam,
Ante pudor, quam te violem, aut tua jura resolvam:
Ille meos primus, qui me sibi junxit, amores
Abstulit; ille habeat secum servetque sepulchro.

XXIX.

ALs het smout niet uyt en walt,
En niet in het vier en valt,
Soo en rijst 'er nimmer vlam
Die den kock sijn boter nam;
Maer de meyt blijft onverlet
In het smelten van haer vet.
Een die in sijn palen blijft,
En geen stouter handel drijft,
Als hy by sijn ouders sagh,
Of als hy te voren plagh,
Die blijft meester van het stuck',
En ontgaet het ongeluck
Dat een ander licht beklemt,
Die op dieper waters swemt.
Vrienden, blijft in u gewest,
Dat is alle menschen best;
Selden is 'et dat men klaeght,
Daer men niet te veel en waeght.

Ovid. Met.

—— *Ancæo nocuit temeraria virtus.*

Seneca Hercule Furente.

—— *Nemo se tute diu*
Periculis offerre tam crebris potest;
Quem sæpe transit casus aliquando invenit.

Alciatus:

Aspicis aurigam currus Phaëthonta paterni
Ignivomos ausum flectere solis equos
Maxima qui postquam terris incendia sparsit
Est temere insesso lapsus ab axe miser.
Sic plerique rotis fortunæ ad sidera reges
Evecti, ambitio quos juvenilis agit,
Post magnam humani generis clademque suamque,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

GEsellen, die hier stille staet,
Ey siet eens wat 'er omme gaet,
Besiet het yser en het stael,
Besiet het ander slecht metael,
Daer loot en tin om hooge drijft
Daer siet men dat het gout in blijft,
Daer is 'et dat 'et sincken moet,
Gelijck een back-steen in de vloet.
Vraeght iemant nu wat dit beduyt?
Die treck 'er desen regel uyt,
De groote lieden dragen last,
De groote lieden raken vast,
De groote komen in gequel,
Daer veeltijts eenigh slecht gesel
Mach sonder noot, en sonder nijt
Af leven sijnen ganschen tijt.
Siet! als de lucht met donder raest,
Of dat de wint geweldigh blaest,
Soo wort 'er niet soo seer gequelt,
Soo wort 'er niet soo licht gevelt,
Als iet dat hoogh is opgegroeyt,
Maer 't lage dal is ongemoeyt;
Want noyt en trof de donder-slagh
Dat neder op der aerden lagh.

Horat. lib. 2, od. 10.

SÆpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.

Juven. sat. 10.

——— *nulla aconita bibuntur*
Fictilibus, tunc illa time cum pocula sumes
Aurata, & lato setinum ardebit in auro.

Piscator piscatorium rete è mari extrahens majores quidem pisces habuit, eosque in terram expandit; minores vero pisciculi effugere in mare. Apologus nam plerunque
Magna ruunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

XXXI.

DE kreeft kan met gewelt den oester niet gewinnen,
En daerom gaet het dier een loosen vont versinnen,
Een key van schoone verf hy van den oever raept,
En goyt die in de schelp, terwijl sy leyt en gaept:
Siet wat een slim geschenck! siet daer den oester open,
Hy leyt als sonder kracht, sijn vis wort uytgesopen:
Ach! 't is vermomde gunst die ons in lyden brengt,
De gift die is vergif, wanneer een vyant schenckt.

ΕΧΘΡΩΝ ΔΩΡΑ ΑΔΩΡΑ.

Clausa diu frustra luctatus ad ostrea cancer,
Vincere quod nequeas viribus, arte cadet,
Dixit; & è ripâ nitidos legit ore lapillos,
Hostis abest, adsunt munera, pande fores.
Ostia non claudenda patent, vorat ostrea Cancer
Hei mihi! quam nocuum munera virus habent.
Suspectæ fuge dona manus, latet uncus in escâ;
Si quis ab hoste capit munera, funus erit.

Aliter:

Libera concha domum clauditque aperitque vicissim,
In gremium donis dum modo non sit iter;
At semel admissus, Cancro jaciente, lapillus
Semper ad obsequium tecta patere jubet:
Cancer eat, redeat, spoliet, rapiatque, feratque,
Quidquid agat, nequit, heu! claudere Concha domum.
Concha tibi mulier, nequam sit cancher adulter;
Hoc satis est, lector, cætera mente nota.

Græcum Epigramma Erasmus noster sic vertit:

Ajaci datur ensis ab Hectore, baltheus Ajace
Hectori, utrique suum donum erat exitio.
Atque ita ab hoste hosti veniunt lethalia dona,
Quæ studii specie fata necemque ferunt.

XXXII.

WAnneer de felle By geneyght om haer te wreken,
Heeft met haer boose strael een teere maeght ghe-
steken,
Schoon sy de vrijster quetst, si gaet haer angel quijt,
Sy wort een dorren holm, en dat voor alle tijt.
Dit is de rechte loon van die een ander plagen,
Dat sy het meeste leet in haeren boesem dragen;
Een booswigt, wien hy quelt, hy quelt sijn eygen geest,
Want schoon hem niemant jaegt so is hy dog bevreest.

Anders.

SOo lang de snelle By ging om de bloemtjes sweven,
Soo leyt het geestigh dier een fris en vrolick leven,
Maer doen het met 'er strael de jonge maegden stak,
Doen bleef het sonder kracht en uytermaten swack.
Wat heeft het menigh man, doch al te laet, verdroten
Dat hy, eylaes! te vroegh sijn pijlen had verschoten;
Hoe menigh wort 'er stram, door al te rap te sijn?
Siet! nae te blijden jeught, soo komt gewisse pijn.

DVm legit ore favos, dum prata nemusque pererrat,
Non sibi, non aliis noxia vivit apis!
Cuspide sed teneras postquam ferit illa puellas,
Hac semel amissa nil nisi fucus erit.
Vita cui studiis abiit juvenilis honestis,
Huic vigor extremum perstat ad usque diem:
At levis in luxu cui turpiter acta juventus,
Huic dabit efflatum curva senecta latus.

FIt pecus ignavum, fit fucus, inutile pondus,
Dum pueros nocuâ cuspide pungit apis;
Quæ ferit, ecce! perit; dat vulnera, fertque vicissim
Sed gravius vulnus vulneris autor habet.
Qui malus est aliis, sibi pessimus, heu quibus intus
Improbitas fureis exagitata fremit!
Tuta potest mens esse, nequit secura nefandis;
Nam sibimet tortor mens mala semper adest.

XXXIII.

Vitare peccatum, eſt vitare occaſiones peccati.

EY ſegh eens, ſchaepje ſegh; wat is'er al te klagen?
Wat geefje doch de ſchult aen deſe doren-hagen?
Ick ſie dat u de reys niet wel en is geluckt,
Ick ſie u beſte vacht met vlocken uytgepluckt;
Maer hadje by den hoop of in de koy gebleven,
Soo hadder niet een braem aen uwe vacht gewreven:
Maer ſiet! het meysje riep als met een grammen ſin,
Hoe kom ick aen den boef? en liet hem ſellef in.

Velleris intactum ſpinas violaſſe decorem
Deſine ſtulte bidens, nocte dieque queri;
Vepretis num caula riget? deſiſte vagari,
Nemo domi vellus qui tibi vellat erit.
Avia ſed petulans procul à grege luſtra pererrans
Ipſa rubos demens in tua damna vocas.
Audaces corrupta manus licet uſque reclamet,
Virginitas dominæ proditione perit.

Non rubus evulſa lanugine compleat hamos,
Vellera ni dumis affricuiſſet ovis:
Ah! quoties fures, quoties occaſio mœchos
Fecit, & obſcænas ſuaſit inire vias:
Cum ſcelus ambiguum eſt nec abhuc ſtat certa voluntas,
Impellit dubias faſque locuſque manus.
Hic mihi vis bonus eſt, nec ſimplice laude canendus:
Qui bonus eſt tuto, cum malus eſſe poteſt.

HOe kan het doren-hout van ruyghte ſuyver blijven
Dewijl het dertel ſchaep daer aen beſtaet te wrijven?
Wie is't die niet en dorſt en niet met eenen drinckt
Wanneer de koele Wijn ſtaet voor hem op en ſpringht?
Gelegen ſtont en plaets verwecken quade ſtreken,
Doet vlas en vier by een, het ſal terſtont ontſteken,
Dies is't een eerlick hert, een vroom en deftigh man,
Die in ſijn vroomheyt blijft oock daer hy anders kan.

XXXIV.

ALs de most te nau bedwongen
Leyt en worstelt, leyt en sucht,
Sonder adem sonder lucht,
Siet! dan doet hy vreemde sprongen,
Siet! dan rieckt de gansche vloer
Nae de dampen van de moer:
Alle banden, alle duygen,
Die het vry het edel nat
Hielden in het enge vat,
Moeten wijcken, moeten buygen
Voor de krachten van den wijn
Hoe geweldigh datse sijn.

Als een Koning vrye lieden,
Op een ongewoonen voet,
Uyt een trotsen overmoet,
Al te vinnigh wil gebieden,
Daer en is geen twijffel aen,
Of ten moet'er qualick gaen.
Strenge Princen, harde Vorsten,
Die met al te nauwen bant
Drucken op het gansche lant,
Doen het al in stucken borsten;
Want een rijck van enckel dwang
Duert gemeenlijck niet te lang.

Imperium perit imperio.

ANgusto dum clausa cado nova musta premuntur,
Spiritibus pandit rima nec ulla viam,
Prosiliens tandem generosum carcere nectar
Ambrosio totam proluit imbre domum.
Durius imperium fit libertatis origo,
Imponant populo mollia frena duces:
Abrogat imperium sibi qui nimis ardua poscit,
Et sine lege gregem Rex sine lege facit.

Seneca:

Qui vult amari languidâ regnet manu.

Salust.

Qui benignitate ac clementiâ imperium temperavere,
his candida & læta omnia fuisse.

XXXV.

KAſtagnen ſijn van deſen aert,
Wanneer men haer te nauwe ſpaert,
Te nauw haer rauwe ſchorſe mijt,
En in de ſyde niet en ſnijt,
Dat ſy dan even aen den heert
Geen nut en doen aen haren weert;
Want, mits haer ongeſneden huyt,
Soo berſt'er al het voordeel uyt,
Haer keeſt verſpreyt ſich in de lucht,
En laet de ſchellen ſonder vrucht.
Dus gaet'et dickmael met de Jeught,
Die noyt wil buygen nae de deught,
Indien men laet het dertel kint
Gelijck men dat van eerſten vint:
Want ſonder hant daer aen te ſlaen
Soo berſt'et licht van enckel waen,
Dus wie hier wenſt een nut gewas
Dis laet het niet gelijck het was.

Plutarch. in vita Themiſt.

Themiſtocli pædagogus dicere ſolebat, nihil mediocre futurus es, ô Puer, nam aut magnum bonum eris Reipublicæ, aut magnum malum.

Generoſa indoles, ſi accedat recta inſtitutio, magno bono eſt patriæ; ſin neglecta ad vitia degeneret, ingens adfert malum.

Senec. Oct.

Regenda magis eſt
Fervida adoleſcentia.

Horat. 3. Carm. 24.

Et teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudiis.

Virg. 3. Georg.

Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem
Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.

A H

AH FRUSTRA TENTATUR AMOR CUM FRIGET UTERQUE.

XXXVI.

EEn, *dien ick hier niet noemen magh,*
Die dede leſtmael dit beklagh;
Het dacht my nut dat ick het ſchreef,
Op dat 'et in de werelt bleef.
Mijn Vader is van harden aert,
Hy wil dat ick ſal ſijn gepaert
Met eene tegen mijnen ſin,
Met eene die ick niet en min;
En ſy is even ſoo geſtelt
Dat haer de liefde niet en quelt;
Want als ick met haer ſpreken ſal
Dan ſie ick ſtaegh mijn ongeval,
Sy is ſoo vreemt, ſoo wonder vys,
Sy is ſoo kout gelijck een ys,
En als ick maer op haer en kijck,
Soo word ick ſtracx oock haers gelijck.
Ick bid u, Vader, wat ick kan,
En maeckt my geen bedwongen man,
Men perſt geen menſchen tot de trou,
Men leyt geen vryers by de mou,
Men paert geen vryſter tegen danck,
Men ſiet geen liefde door bedwanck.
Het vryen is een vrye ſaeck,
Of anders is 'et ſonder ſmaeck:
Dus, vader ſoo je van my wacht,
De voncken tot een nieu geſlacht,
Wy twee gelieven even kout
En dienen niet te ſijn getrout;
Want van twee kaerſſen ſonder vlam,
Noyt eenigh licht in huys en quam.

Caricles apud Achillem Statium:
PAter, inquit, divitiis inhians
Ingratam mihi affinitatem
Affectat: me miſerum! pecuniæ
Trador ut uxori mancipium ſim.

Vid. Cyprian. de ſponſ. pag. 236.
AH! durus pater eſt, certam mihi ſcripſit amicam;
Hanc ego non poſſum, cogor amare tamen:
Cum ſubit illa mihi, gelidus ſtupor occupat artus;
Nec minus illa ſuo pectore frigus alit:
Alloquor hanc titubans, alto mens leva vagatur,
Hæc quoque nil animo quam ſua penſa gerit,
Riſit Amor, geminaſque trahens ſine lumine tædas,
Hæc veſtri ardoris ſymbola, dixit, erunt.

XXXVII.

DE seyl-steen is een edel ding,
Vermits hy noyt aen stroo en hing,
Vermits hy noyt en is soo dwaes
Te moeyen met een vijse-vaes;
Maer treckt alleen het wichtigh stael
Of eenigh ander swaer metael:
De deught die wort dan eerst gevoed
Als sy haer kracht gebruycken moet;
Want sy is uytter aert gepast
Met hoogh beleyt en swaren last.

Pingue solum lassat, sed juvat iste labor.

ASpicis ut chalibis trahat ardua pondera magnes,
Huic leve si dederis stramen, inermis erit.
Quid venamur opes, & vilia stramina mundi?
Quidve voluptatum molle tenemus iter?
Id pulchrum quod pondus habet, petit ardua virtus;
Quodque leve est, pretium non putat esse sui:
Tunc magis effulget, magno cum constat honestum,
Enthea mens facili non amat ire via.

Iuvenal. sat. 13.

—— *Dicimus autem*
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec jactare jugum vitâ potuere magistra.

Sil. Ital. lib. 10. belli Pun.

Hos mulcens questus Fabius, deforme docebat
Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira;
Adversis etiam frangi non esse virorum.

—— JUDI-

XXXVIII.

DAer is wel eer een beelt geweest,
Gelijck men by de schryvers leest,
Dat, als de son daer over heen
Met haer vergulde stralen scheen;
Gaf uyten mont een hellen klangh,
En dat by wijlen uren langh
Maer als daer na de gulde vlam
Haer schoone stralen weder nam;
Of dat de nedergaende son
Niet meer daer over schijnen kon,
Dan bleef het beelt daer stille staen,
Het scheen sijn vier was uytgegaen.

Dit siet men noch aen menigh mensch;
Want als het gaet naer herten wensch,
Dan is hy door sijn kloeck verstant
Aensienlijck door het gansche lant;
Want al wat hem koomt uyten mont
Dat hout men voor een kloecken vont:
Maer als de gulde Sonne scheyt,
Soo slaept terstont sijn gants beleyt,
En al sijn lof die smelt als ys;
Die 't qualick gaet hiet nimmer wijs.

Ovidius:
Ah! sensus cum re consiliumque perit.

QUi modò sole tepens vastos dabat ore boatus,
Mutus erit Memnon, Phœbe reconde jubar
Qui modo dictus eras & doctus, & ore disertus.
Iam nihil eloquii, jam nihil artis habes,
Querenti causam, vox hæc mihi verberat aures;
Qui nil solis habet, nil habet ille satis.
Scilicet ingenium fatis hebetatur iniquis,
Lætaque cum fugiunt dos sua quemque fugit.

XXXIX.

DAer is een visch van outs bekent,
Die blijft niet in sijn Element;
Want als een visser, of sijn maet,
Op desen vis uyt vissen gaet,
Soo neemt hy noyt een listigh net,
Hy neemt geen loose fuycken met,
Maer set een fackel op de snuyt
Van sijn bedriechelicke schuyt,
En koomt soo vletten op den stroom,
Daer krijght de vis een minne-droom;
Want als hy siet dien schoonen glans,
Soo keurt hy't voor een goede kans,
En, mits hy't listigh vier bemint,
Soo koomt hy swemmen voor den wint,
En springt dan veerdigh in den boot,
Dat is, te midden in den noot;
Want met de malle sprong geschiet,
De visser staet niet slecht en siet,
Maer grijpt terstont den sotten vis,
Die moet dan blijven daer hy is.
Al wie uyt heeten minne-brant
Gaet vryen uyt sijn eygen lant,
En aengedreven van de lust,
Begeeft hem naer een vreemde kust,
Daer hy de gronden niet en kent,
Daer hy de lucht is ongewent,
Daer hy al siende niet en siet,
Die koomt wel licht in groot verdriet;
Want hy is dickmaels opgevat
Eer dat hy recht ter neder sat,
En als de kans eens is gewaeght
Dan is'et al te laet geklaeght:
Wel vryers, hoort een kort besluyt,
En treckt'er desen regel uyt,
Wie als hy vryt, te verre vlieght,
Die wort bedrogen, of bedrieght.

Fallitur ignotis, aut fallit amator in oris.

UT Cephalum Venetis fallat piscator in oris
præfigit parvæ lumina magna reti:
Mox piscis qua teda micat salit, inque phaselum
Cum ruit in prædam navita promptus adest.
Quid tibi cum flammis cum sint tua regna sub undis,
Quid salis in Cymbam stulte, natare tuum est:
Ni cupiat vel fraude capi, vel fallere quemquam,
Errat in ignoto littore si quis amat.

XL.

AL wat iemant in de roos
Voor ſijn ooge-luſt verkoos,
Aerdigh wit of purper-root,
Dat is in der haeſten doot,
Dat is in der haeſt gedaen,
Dat is in der haeſt gegaen;
Maer de reuck, haer beſte deught,
Die behout haer eerſte jeught;
Want al light de teere bloem
Sonder eere ſonder roem,
Siet! de geur, die binnen lagh,
Is nu beter alſſe plagh.
Al wat ſchoon of aerdigh hiet,
Wat men aen het ooge biet,
Dat vergaet in korten ſtont;
Want 't en heeft geen vaſten gront:
Maer een ſtil een ſacht gemoet,
En het vorder innigh goet,
Dat is 't gunt ſijn weſen hout,
Schoon al wort het lichaem out,
Schoon het nietigh vleys bederft,
En het weeligh bloet verſterft.
Ghy dan, ſoeck je waere vreught,
Soeckt alleen de ware deught,
Soeckt alleen dat binnen ſchuylt,
Niet dat uyt de leden puylt;
Want al wat het ooge ſiet,
Is in haeſt maer enkel niet.

NOn peccant tantum illi qui uxorem ducunt in eum finem ut pulcritudinem ejus delibent, ſed etiam politicè male agunt, nec ſuis commodis ſatis proſpiciunt, ſicut enim amicitia quæ in voluptate fundata eſt, inſtabilis vocatur, Ariſtoteli 8 *Ethicorum, eo quia voluptas cum ætate mutatur in horas: ita & amor conjugalis fixo nequit hærere pede quæ tam fugaci innititur fundamento.*

Juven. Sat. 6.

CVr deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non uxor amatur,
Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet;
Fiant obſcuri dentes, oculique minores:
Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi:
Iam gravis es nobis.

Auguſtin. de bono conjugali:

IN bono licet annoſo conjugio etſi emarcuerit ardor ætatis inter maſculum & fœminam, viget tamen ardor charitatis inter maritum & uxorem.

Saluſtius: *Præclara facies, magnæ divitiæ, ad hæc vis corporis, & alia hujuſmodi omnia brevi dilabuntur, at ingenii præclara facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt.*

XLI.

WAnneer het klim de boom omvanght,
En om sijn gulle tacken hanght,
Of aen sijn groene schorse kleeft,
Het schijnt al waer het vry beleeft,
Het schijnt (na dat men buyten siet)
Dat 't kruyt den boom sijn liefde biet;
Maer daer het ooge niet en gaet
Daer schuylt, o vrient, daer leght het quaet,
Daer is 'et dat het dieper grijpt,
Daer is 'et dat het harder nijpt;
In voegen dat het jeughdigh hout
Wort dor, en voor sijn jaren out;
Daer staet het dan, gelijck een stock,
Gelijck een leven-loosen block,
Bedrogen van een loosen vrient
Die noyt soo ver gelooft en dient.
Ghy, die u in dit groote wout,
Dat is, hier in de weerelt houd,
Weet dat 'et niet al vrienden sijn
Die op u lacchen, na den schijn;
Maer houd dat onder soet gelaet
Schuylt dickmael niet als eygen baet,
Of dat oock onder soete jock
Wel somtijts steeckt een oude wrock.
Ghy, daerom, geeft u liefde niet
Aen ieder die u liefde biet;
Maer eerst op alle saecken let
Eer datje sucht of gunste set:
Want die te licht een vrient verkiest
Wel licht sijn vrient en al verliest.

Achilles apud Homerum 1. Iliad.
Is mihi juxta invisus ut atri limina ditis,
Qui verbis aliud prodit quam mente volutat.

AMplexus hederam viridi dare dixeris ulmo,
Dum ramis ramos ambitiosa ligat,
Arbor at, infido nimium dum fidit amico,
Non expectato funere rapta perit.
Ne quemquam patiare tibi nimis esse sodalem,
Ante fides hominis quam sit aperta tibi;
Sæpe sodalitii sub imagine perdit amicum,
Non satis ex vero si quis amicus erit.

XLII.

GHy vrient, die hier dees Ente ſet,
Hebt op u ſtuck niet wel gelet;
Want wieder oyt een grooten tack
Op eenigh jeughdigh boomken ſtack,
Om dat als met een ſnelle vlucht
Te brengen tot een raſſe vrucht,
Die gaet voor ſeker al te ras,
En miſt voor eeuwigh ſijn gewas;
Ghy gaet vry trager, weerde vrient,
Dat is dat hier, en elders dient.

Wie oyt ſich met een ſnellen ſpoet
Wil brengen tot een machtigh goet,
En pooght in haeſten rijck te ſijn
Die vint ſich veeltijts in de pijn,
In noot, in droefheyt, in gevaer,
En miſt het dickmael allegaer.
't Is ſeker, al te veerdigh rijck
Is ſelden ſonder ongelijck;
Maer goet dat traegh en lanckſaem veſt,
Dat is de menſchen alderbeſt.

Hiſpanicum Adagium:
Poco a poco van a lexos, y corriendo a mal lugar.

Gallicum Adagium:
Peu a peu va-on bien loing, & en courant en mauvaiſe place.

Latinum dictum:
Celeritas infamis naufragiis.

Gallicum Proverbium:
Qui en un an veut eſtre riche, à la moitié on le pend.

XLIII.

Offschoon de vruchten vanden pijn
Soo hart gelijck als keyen sijn,
In voegen dat een handigh man
Daer uyt geen nooten krijgen kan,
Al slaet hy daer op menighmael
Met yser of met vinnigh stael,
Nochtans, dit alles onverlet,
Soo ghy die voor den viere set,
En laetse daer een wyle staen
Gewis de block sal open gaen;
Het vier dat heeft een wonder kracht
Het maeckt oock harde quasten sacht,
Het kookt en stooft, het leyt en werckt,
Meer als het oogh van buyten merckt;
Maer let'er op, wy spreken hier,
Bysonder van het minne-vier.
Ick heb wel eer een man gekent
Tot sparen uyt'er aert gewent,
Hy was soo boven maten vreck,
Hy at byna sijn eygen dreck,
Hy sloot het op al wat m'er at,
Maer boven al sijn ouden schat,
Al wat hy deelde, wat hy won,
En sagh schier noyt de gulde son,
En sagh geen stralen van de maen,
Maer moeste staegh gesloten staen;
Geen vrient, of maegh, of schamel bloet,
En konde buygen sijn gemoet
Dat hy van hem iet trecken sou
Voor hongers-noot of strenge kou;
En of hem schoon een koorts bevanght
Die hem tot aen de ziele pranght,
Hy lijdt de steken van de pijn,
Hy wil geen vysen Medecijn,
Geen vuylen apotekers dranck,
Hy braekt alleen maer van den stanck;
Dan, vrienden, daer en schort'et niet,
Maer gelt te geven is verdriet.
't Geviel eens onder dit beslagh,
't Geviel eens op een blijden dagh,
Dat onsen vreck soo verre quam,
Daer hem omvingh een snelle vlam,
Een felle strael, een innigh vier,
En't quam hem van een geestigh dier,
Dat was't dat hem in haest bekroop,
En sachjens in den boesem sloop.
Siet daer terstont een vreemt beleyt,
Siet daer een selsaem onderscheyt,
Siet eer het iemant dencken kan
Jan Tayaert is een ander man;
De beurskens van sijn groote tas,
De laykens van sijn gantsche kas,
Sijn hant, die eerst soo vinnigh sloot,
En noyt aen iemant gunst en boot,
Die gingen open al te mael,
Juyst soo gelijck een Sonne-strael
Een treurich bloemken open treckt,
Dat met den rijm lagh overdeckt;
Hy biet, hy schenckt, men weet niet hoe,
Hy geeft gelijck een Meysche koe,

Hy

Hy sent geduerigh aen de maeght
Al wat de Ionckheyt wel behaeght,
Een schoone pluym, een franse beurs,
En stoffe tot een onder-keurs,
En seyde bloemen dier gekocht,
En stricken nae de kunst gewrocht,
En rieckend' poeyer voor het haer,
Hantschoenen, meer als seven paer,
Al uyt het weeligh Britten-lant,
De beste die men immer vant;
En dan noch dingen sonder end
Die ons Parijs te koope sent;
Voor al oock frayheyt hier gemaeckt,
Die vry wel na den gelde smaeckt,
Ten eersten ketens menighfout
Van dit en dat, van enckel gout,
Dan wayers met een goude steel,
Dan schoone peerels om de keel,
Dan baggen, die aen alle kant
Sijn als geboort met diamant.
Maer daer en blijft 'et geensins by,
Daer koomt al meer uyt dit gevry,
De miltheyt gaet men weet niet waer,
Het krijgt 'er al een nieuwe Iaer,
Een mart-stuck, of een kerremis,
Wat maer ontrent de vryster is;
Men soeckt maer oorsaeck over al
Hoe dat men eerlick geven sal.
'k En weet niet waer men desen man
Bequamer by gelijcken kan
Als met de vrucht dien harden quast,
Die aen de steyle pijnen wast;
Vermits die noyt eens open gaet
Dan alsse by den viere staet.
Niet dat een stramme beurs ontbint
Als Venus en haer dertel kint;
Want wie 'er past op haer gebot
Die krijght een kasse sonder slot;
Maer boven al een oude vreck
Die is hier uytermaten geck:
Want 't is van outs, dat out en mal
Is uytgelaten boven al.

Cupidinis loculi porro vincti.

Pinea nux duro circum vallatur amictu,
Et rigido clausas cortice fundit opes;
Si tamen hanc tepido foveat modò flamma calore,
Nucleis è facili cortice sponte fluet;
Qui modo divitias tenebris damnabat avarus,
Inque cavam nummos defodiebat humum,
Prodigus effusis vomit aurea dona crumenis;
Vnde fit hoc? gelidum pectus amore calet.

Claud.

. . . . Peragit tranquilla potestas
Quod violenta nequit.

Horat. 3. Car. 4.

Vim temperatam dii quoque provehunt
In majus; iidem odère vires
Omne nefas animo moventes.

XLIV.

ALs het Entjen is geset
Alle tacken doen belet,
Daerom watter sijden groeyt
Dient ten naeusten afgesnoeyt,
Maer dat na den hemel wast
Daer op dient te zijn gepast;
Want dat in der hooghten sweeft
Dat is dat de vruchten geeft.
Rechte stamme, Christen mensch,
O! besnijt u aertschen wensch,
Wat behaeght u dit en dat,
Groote staten, groote schat?
Ach! dat al is anders niet
Als dat van ter zyden schiet;
Als dat enckel hinder doet
Datje niet en wort gevoet,
Datje, met een volle sucht,
Niet kunt stygen in de lucht;
Weert dan van u gave stam
Al wat u het voetsel nam.
Siet! dit is de ware leer,
Een is noodigh, sonder meer.

Sufficit una.

FUndit*us hærentes extirpet in arbore ramos,*
Quisquis adoptivæ germina frondis amat.
Funditus ille vagos animo deturbet amores
Germina legitimi quisquis amoris amat.
U*t bene legitimi constent tibi fœdera lecti*,
Tollenda est animo turpis amica tuo.
U*na voluptatis partem ferat, una doloris*,
U*na tibi lecti sit comes, una cibi:*
Cum satis una domus, coquus unus, & una catella,
Cur fera det sociam quæ sociata tibi?

Sufficit unum.

QU*id mihi vobiscum est, humiles mala pondera rami*
Vos aliquis lateri demetat ense meo:
Nulla datis, vel si qua datis, non mitia poma,
Non pyra, non vobis aurea mala rubent.
Ille mihi, recto qui tramite vergit in astra,
Surculus ille mihi solus alendus erit.
Dummodo se mihi det, tollat Deus, omnia tollat
Tollere me prohibet quidquid in astra caput.

FINIS.

MO

MONITA
AMORIS VIRGINEI,

Sive

OFFICIUM PUELLARUM

In Castis Amoribus, Emblemate expressum;

Cum

Præfatione & Commentariolo

D. D. JACOBI LIDII.

Aen den

L E S E R.

DE *Beelden, op de Maeghde-plicht passende, zijn op haer ordre te vinden in't voorgaende werck, genaemt* Emblemata Moralia & Æconomia *daer op den naeu-keurigen Leser sal hebben te letten.*

PRÆFATIONE.

POëma hoc, Candide Lector, jure meritoque, Viro celeberrimo & de litteris humanioribus, optimè merito, Iano Grutero, usque adeò Placuit, ut in Polyantheam suam fermè totum transcribserit, & toti mundo commendaverit, quò ad ejus normam virginum in amore animi formarentur, ut felici tandem connubio jungantur. Hoc autem ut magis pensiculatè legas, pauca, commentarioli vice, adornata lubet.

ARGUMENTUM.

ANna, rudem justi dum Phyllida sentit amoris,
Et Paphiis vacuum pectus habere dolis,
Fræna nimis laxas petulantibus, inquit, ephebis,
Est opus ut monitis erudiare meis.
Virginis officium castique Cupidinis artes
Nos amor, & brumæ ter docuère novem.
Me duce carpe viam, ne te malus auferat error,
Dædaleâ Veneris regia fraude latet.
Talia dum memorant, alternaque carmina dicunt,
Non procul à thalami limine, dicta noto.
Phyllis amore novo, stimulisque agitata juventæ,
Incipit ingenuo sic prior ore loqui.

PHYLLIS.

DUm geminas nuper, per tecta paterna, columbas
Conspicio dulci jungere rostra sono,
Palmaque forte subit sterili miserabilis umbrâ,
Suspirat socium dum procul esse marem,
Moxque, vel aspectu cari propiore mariti,
Ridet, & agricolam fertilitate beat;
Alma Venus, dixi, *moriar nisi nubere dulce est!* (1)
Et loquor, & tacito pectore serpit amor.
Arboribus suus ardor inest, sua flamma volucri,
Æstuat umbrosi per juga montis aper,
Cæruleo quod amet, non desit in æquore pisci. (2)
Cur fugiat teneras sola puella faces?

Lucret. *Omne adeò genus in terris, hominumque, ferarumque,*
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt.

Montagn. lib. 3. des Essais. cap. 5. *Tout le movement du monde se resout, & rend a c'est acconplage; c'est une matiere infuse par tout, c'est un Centre, ou toutes choses regardent.*

ANNA.

ERgò maritali dare te juvat ora capistro? (3)
Idque rosas, demens, & melimela putas?
Si miseris superest mortalibus ulla voluptas,
In gremio torvi non latet illa viri.
Nassa tori vinclis, & squammea turba juventæ,
Si memini, priscis assimulata fuit: (4)
Libera vimineos gens certat inire recessus;
Capta parat toto corpore nixa fugam.
Conjugium votis nova virginis expetit ætas,
Inque torum pueri prima libido ruit:
Vix tamen illa viri gremio calet, ille puellæ,
Cùm piget, & vacuos, optat uterque lares.

Diog. Laërt. *Socrates juvenes cœlibes, & nuptias ambientes, similes esse piscibus dicebat, qui ludunt circum nassam & gestiunt inire, contra qui jam inclusi sunt, exire.*

Theodec. *Similes sunt Senectus & nuptiæ,*
Vtramque enim consequi desideramus,
Postquam vero nacti sumus tristamur.

PHYLLIS.

ANna, licet genus acre virûm, thalamosque lacessas,
Me tamen urit Amor, me tamen urget Hymen.
Este procul vidui morosa silentia lecti,
Non mihi virginitas, nomen inane, placet. (5)
Tota cohors Anatum, volucris si mascula desit,
Languet, & obscuro murmure stagna secat.
Adde virile decus, facies venit altera rerum;
Totaque festivis plausibus unda sonat.
Cùm pater est peregrè, friget focus; anxia mater
Luget, & ancillæ, pro dape, pensa ferunt.
Barba domus columen: me me juvat esse Mariti.
Triste, cubans vacuo bella puella toro.

Cypræ. Tract. de Sponſ. cap. 11. Virginitatis jugum nemini imponito, *inquit Egnatius antiquus Theologus; verè jugum, quod ne virgines Vestales quidem, olim Romæ, ferre potuerunt, quas tamen solùm quinquennium à nuptiis abstinere, & sacrum ignem custodire oportebat: cujus rei Rhea Sylvia, Romuli & Remi mater, Tucia, Minutia, Oppia, Floronia, Opimia & aliæ, in historiis notæ, testes esse possunt.*

Montagn. Lib. 3. des Essais cap. 5. *Ie trouve plus aisé de porter une cuirasse toute sa vie, qu'un pucellage.*

ANNA.

COnjugii si, virgo, tibi tam dira cupido,
Huc saltem placidâ non nisi mente veni.
Flamma nimis vehemens, quam fervida suscitat ætas,
Legitimi tædis non erit apta tori.
Arte faber strictisque faces moderatur habenis,
Ut magè jungendis flamma sit apta cadis.
Hujus ad exemplum, rapidos compesce furores,
Turpiter, huc illuc, ne tuus ignis eat. (6)
Ante cave Veneris præbere clientibus aures,
Quàm sit propositi conscia facta parens.
Illa patri referet, cui res erit ardua curæ.
Illius arbitrio stetque cadatque gener. (7)

Cic. 1. Offic. *Homines tanquam in gyrum rationis, & doctrinæ duci oportet.*

Cypræ. Tract. de Sponsal. cap. 3. *Tutores, id est, sive Pater, sive Avus, sive Frater puellas antiquitus despondere solent, idque optimo jure & hodie receptum est, eum ob alia, tum ob sexus fragilitatem & verecundiam; unde apud Euripidem Hermione cùm eam uxorem peteret Orestes, Patris est, inquit, mea tractare sponsalia, non meum.*

PHYLLIS.

TUne velis clarâ me poscere voce maritum?
Non faciam; pudor hoc, virginitasque vetant.
Virgo tribus lustris ubi tres superaddidit annos (8)
Nonne sat est? quid me dicere plura jubes?
Aspicis Automaton, (9) celeres quod denotat horas,
Et gracili longum dividit axe diem.
Murmura nulla ciet; sed quid velit, indice monstrat.
Quam decet ingenium virginis istud opus!
Virgo licet taceat; pro virgine nubilis ætas
Exigit, & patrem, vel sine voce, monet: (10)
Ora petunt, roseæque genæ, tumidæque papillæ;
Solvitur in tacitas tota puella preces.
Palmes humi simulac propriâ radice tenetur;
Hæc alio nobis vitis alendo loco est,
Vinitor exclamat; jam jam dabit ipsa racemos;
Ut dabitur laxo luxuriare solo.
Sunt mihi, quæ possunt geminos nutrire, papillæ,
Quique valent partum sustinuisse, sinus:
Et mea virginitas, roseo testata colore, (11)
Me jam, non matris, sed jubet esse viri.
Omnia signa mihi, quæ nubilis exigit ætas.
Sed queror, officii non meminisse patrem.
Me juvat ergò rudis partes supplere parentis.
Id mihi, vel scripto jure, licere ferunt. (12)

Culpandus est pater, qui filiæ, tumidâ jam virginitate, de marito non prospicit, unde rectè Egnatius antiquus Theologus, matura virgo, inquit, rugas aniles ne exspectet, quæ patrem, ut viro locetur, tacitè etiam rogat: hinc bene

Claud. *Nubilis interea maturæ virginis ætas*
Vrgebat patrias, suspenso principe, curas.

Filia quidem quæ annum ætatis 25. excessit, si sine Patris consensu jungatur matrimonio exhæredari de jure non potest, cum sibi Pater imputare debeat quod, opportuno tempore filiæ de marito, sibi de genero non prospexerit: atqui cum Phyllis nostra annum modo duo-devigesimum agere se professa sit, ridicula est puellulæ ad nuptias properantis legis detortio, rebusque suis applicatio.

ANNA.

QUæ prohibet dixisse pudor, fecisse licebit? (13)
Verbaque cum fugias, facta probare potes?
Nulla puella sapit, quæ præbet amantibus aurem,
Dum nescit, generum quem velit esse parens.
Ducimur alloquio, quò nos vocat ardor amantis,
Utque redire juvet postea, nulla via est.
Sera fuga est Ceti, quem cuspis adunca fefellit,
Cum faciles aditus bellua stulta dedit.
Difficile est uncos removere Cupidinis hamos,
Ut semel in tenero corde resedit amor.
Ergò parens quid ames deliberet, ante calores.
Arbitrium cœpti nullus amoris habet.
Nil properare juvat, properando fugabis amorem.
Odit amans promptas in sua vota manus.
Non placet huic hominum generi sine sanguine palma,
Quodque cupit, subitò non cupit esse suum.
Cum, domino culpante moras, cita cœna paratur,
Lixa vafer lento tunc rotat orbe veru;
Quoque minus properat, magis hoc rubet igne ferina.
Quæ celeri rapitur turbine, cruda manet.
Si qua veru docta versare Cupidinis arte
Virgo velit, tardas debet habere manus.
Si properas, properare cave; (14) mora calcar amanti est.
Quæ properat, Veneris dulce retardat opus.
Ad laqueos dum sponte venit, nil vincula stringunt;
Quæque capi cuperet, non capietur, avis:
Sed dare terga paret, tunc denique fila coibunt,
Atque iterum, quoties hæc stetit, illa labant.
Si qua prior petiit, dignam tulit illa repulsam:
Turpe petens mulier, turpe puella rogans.
Si qua capi gaudet, fugiat; fuga dulcis amanti est. (15)
Acrius illa docet poscere, si qua negat.
Pectora difficilis flagrantius urit amica.
Basia luctanti rapta dedisse juvat.
Grata viris magis est fera, cum fugit ocyor euro.
Quàm, prostrata solo, cum jacet ante canes.

Cypræ. de Sponf. cap. 6. *Si dignitatis, decori, & honestatis ratio habenda est, in nuptius contrahendis convenientius & decentius est, si parentes filias suas viris despondeant & suis verbis mancipent, quam si ipsæ suâ oratione inverecunde sese alterius potestati subjiciant.*

Ovid. *Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,*
Dicimus assiduò, cras quoque fiet idem:
Interea tacitæ serpunt in viscera flammæ,
Et mala radices altius arbor agit.

Ovid. 3. Fastor. *Nubere si qua velis, quamvis properabitis ambo,*
Differ, habent parvæ commoda magna moræ.

Seneca: *Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.*

Petron. *Nolo quod cupio statim tenere,*
Nec Victoria mî placet parata.

Facit huc illud Senecæ. *Pudet congredi cum homine vinci parato, ignominiam judicat gladiator cum inferiore componi, & scit eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur.*

PHYLLIS.

ANna, quid hoc sibi vult? quænam sua gaudia demens
Abnuit? atque, animo quod petit, ore neget?
Præteritos votis frustra revocabit amores,
Dura nimis juveni si qua puella fuit.
Dum favet, & læto ridet Venus aurea vultu,
Quæ bona fert, avidâ sunt capienda manu.
Cauta Fulix, summo dum ludit in æquore piscis,
In prædam celeri dexteritate ruit:
Ista verecundis avis est imitanda puellis.
Mollia qui captat tempora, victor abit.
Fronte capillatum magno cole numen honore. (16)
Hoc tu si fugias, te Venus ipsa fugit.
Dum Rosa flore novo, foliisque recentibus halat,
Invida spinoso cortice tecta latet;
Quin, pueri, cohibete manus; rubus asper in illa est.
Qui legit hanc tenero pollice, vulnus habet:
Mox tamen illa dabit patulo se flore videndam,
Et fluet, & duro sub pede pressa gemet.
Dulce puella procis primæ sub flore juventæ,
Hoc demum lepidue tempore gaudet amor
Si qua diu virgo est, vix virgo videtur amanti;
Quæque dies partem virginitatis habet. (17)
Dum novus ergò vigor, præstat dare nomen Amori.
Sæpè puella negat, quod dare vellet anus.

Livius. *Si in occasionis momento, cujus prætervolat oportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omissam quereris.*

Procopius. *Rerum humanarum momenta in occasionis perceptione consistunt, nam si per ignaviam quis fortunam paratam neglexerit, cum suâ culpâ ab eâ deseratur nequaquam illam, sed seipsum, accuset.*

Montag. lib. 3. c. 5. *L'amour ne me semble proprement & naturellement en sa saison, qu'en l'aage voisin a l'enfance, & la beaute non plus.*

Ronsard. *L'Aage non meur, mais verdelet encore;*
C'est l'aage seul, qui me devore
Le cœur d'impatience atteint.

ANNA.

ALtiùs, ut video, maris hoc mihi marmor arandum est.
Ergò libet laxo pandere vela sinu.
Si didicisse juvat partes in amore puellæ,
Instruat hæc oculos, virgo, tabella tuos. (18)
Rete vides, non quod manibus vafer attrahit auceps,
Sed quod avis motu deprimit ipsa suo.
Capta sit, an capiat, vix, qui videt ista, viator
Dixerit. in volucrem lina coacta ruunt.
Virginis effigies sit ut hæç in amoribus opto,
Ne cadat, impulsu quin cadat acta proci. (19)
Pande plagas, licet hoc, sed non tamen attrahe casses.
Si sapis, hîc auceps præda sit ipsa sibi.
Me propiora tibi dare si documenta requiris,
Hæc cape, nec castis plura licere puto.
Nocte Pharus vastum radios dispergit in æquor,
Ut ratibus monstret per vada quà sit iter.
Flamma quidem portum denuntiat esse propinquum,
Nulla tamen nautis obvia flamma venit. (20)
Nauta, tuum est dare vela notis, mare tundere remis,
Falleris, exspectas dum ferat ignis opem.
Si facies comitem te perneget esset Dianæ,
Cultus & à vestæ clamet abesse focis, (21)
Hoc satis esse reor: vocet ignis ad ostia puppem.
Optatos studeat nauta subire sinus.

Gloss. ad l. pen. C. de Sponf. *Multæ, inquit, puellæ propter verecundiam annuunt potius, quam loquuntur inter despondendum, maximè præsentibus parentibus*, ne videantur ambire sponsum, *quod virginibus indecorum est. Et Baldus notat naturâ insitum esse mulieribus tacere, præsertim cum de ipsarum nuptiis agitur. Et virginalis maximè verecundiæ esse traditur ad mentionem nuptiarum erubescere, juxta illud:*
Quale coloratum Tithoni conjuge cælum
Subrubet, aut sponso visa puella novo.

Cypr. de casib. matrimonial. Cap. 3. *Omninò circumspectam, in casibus matrimonialibus, virginem esse oportet, ne aut sese obtulisse aut pro sexus decore non satis verecundè egisse videatur, ut ne incommodum, quod Icasiæ nobili & eruditæ virgini olim contigisse legimus, ipsi eveniat: ea enim, cum Theophilo imperatori Constantinopolitano adeò placeret, ut jam jam Malum aureum in fidei conjugiique pignus ei porrecturus videretur, ob promptius responsum rejecta, præ animi ægritudine, cœnobio se manci pavit.*

PHYLLIS.

CEdo, nocet si virgo procis se deferat ultrò,
Tu tamen id patri nonne licere putas? (22)
Crede mihi tardis id calcar amantibus addit.
Sunt quibus, oblata virgine, cœpit amor.
Sponte duci Phrygio natam pater ipse Latinus
Obtulit, oblatam Troicus hospes amat.
Hæc tamen, hæc aliis tractanda negotia mandet,
Si sapit, & docta se tegat arte pater.

Per

Per tacitas meliùs geritur res ista latebras;
Aptiùs in multis hic movet, alter agit.
Sic ave fallit avem, rerum velut inscius, auceps,
Nec minus occulto retia fine trahit.

Apud veteres parentes, filias suas viris non petentibus ultrò detulerunt, neque se præter decorum facere existimarunt. Saul Davidi filiam obtulit, 1 Reg. cap. 18. *Alcinous Vlissi, apud Homerum; Latimus Æneæ, apud Virgilium; Chremes Pamphilo, apud Terentium; Megacles Pisistrato apud Herodotum, Darius Alexandro apud Zonaram, & alii.*

ANNA.

ARs tua cauta quidem; sed non secura pericli. (23)
Tune putas tutos posse latere dolos?
Falleris, infelix. corrupto vivimus ævo;
Fraus apud astutos nec latet ulla diu.
Adde, quòd oblata vix gaudeat ullus amica,
Quippe recurva cibis æra subesse timet.
Dum Priamus natam nuptum dare tentat Achilli,
Nil agit, & tristi fronte repulsus abit.
Nil pater hìc tentet, nisi nota sit ante voluntas.
Illius, in tacita quem tibi mente petit.
Auribus explorat glacialia marmora vulpes,
Quæ nisi firma satis, callida sistit iter.
Paucula de cultu, quia pars quoque cultus amorum,
Accipe virgineis jussa tenenda choris.
Culta placent lepidis (modus hìc tamen adsit) ephebis.
Munditiis satis est si foveatur amor. (24)
Optat amans dare dona tui potiora parentis,
Cùm, posito cultu virginis, uxor eris:
At tibi colla videns regalibus abdita gemmis,
Gratia quæ nostri muneris, inquit, erit?
Vidi ego nobilior queîs vestis abegit amantes.
Territa gemmarum luce juventa fugit.
Lampadis immodico sic disperit ardor olivo,
Sic nimio languens stellio sole jacet.
Vir gravis, in cœna patri dum nuper adesset,
Protulit hæc animo dicta notata meo:
Persica cùm florent, nihil est formosius illis;
Sordidus contrà, flore cadente, nihil.
Fit plerumque situ, fit squallida sordibus uxor,
Excoluit formam si qua puella nimis.
Pergit, &, ornandi quæ tanta licentia? dixit,
Quis furor est, totos se coluisse dies?
Forma nocet miseris nimis ambitiosa puellis,
Anxia de cultu vix erit apta toro.
Cura cui vultus, incuria sæpè mariti est,
Quæ speculo gaudet, non amat illa colum.
Si tibi forte parens, ut ames, laxavit habenas,
Jamque tuo juvenis captus amore gemit;
Igne licet caleas, ne sit manifestus amanti.
Quid placidâ semper fronte videnda venis? (25)
Aurea lux Phœbi, post nubila, gratior orbi est;
Dulcior à rapidis quæ strepit aura notis. (26)
Ardor abit, flaccescit amor, torpetis amantes,
Dum nimium vobis stulta puella favet.
Viva superfusis calx fervet & æstuat undis,
Et simili flammas excitat arte faber.
Disce negare, viget Puer aliger arte negandi,
Dura placent Veneri, vulnere crescit Amor.
Rixa licet subeat, nihil est, mihi crede, pericli;
Mira loquor, tenero lis in amore valet. (27)
Incedens numerat vestigia pauca retrorsum
Histrio, cum doctâ fortius arte salit.
Quoque magis nervum retrotrahit ipse Cupido,
Altiùs hoc pueros missa sagitta ferit.
Prævia pugna duces, lis prævia jungit amantes
Arctiùs, idque sui Cypria Martis habet.
Adde quòd & calidas incendere profuit iras,
Ut videas quanta bile tumescat amans.
Ira dabit juvenem patulo tibi corde videndum;
Vix aliquis mentem, cùm subit illa, tegit.

Darius filiam Alexandro, Priamus Achilli, Alcinous, Vlissi, dum non satis circumspecte deferunt, frustrà fuerunt: nihil hîc, nisi explorato, tentandum prudentiores censent.

Cicero. *Adhibenda est autem munditia non odiosa, neque exquisita nimis, tantumque fugiat agrestem & inhumanam negligentiam.*

Cato Cens. apud Ammian. *Cui cultus magna cura, virtutis incuria est.*

Vives de Christ. Fœmin. lib. 1. *Non splendebit vestis, at nec sordebit: non erit admirationi, sed nec fastidio. Mundus muliebris, nominatur earum ornatus quo mundicies significatur, non artificium vel opulentia.*

Idem eod. Loc. *In vestibus præcipiendum est, ne sint delicatæ, aut preciosæ nimium; sed sine sordibus, sine labe. Nescio quemadmodum mundicies animi corporis gaudeat mundicie.*

Boët. 21. *Gratior est apium magè labor,*
Si malus ora prius sapor edat;
Gratius astra nitent, ubi notus
Desinit imbriferos dare sonos;
Lucifer ut tenebras pepulerit;
Pulchra dies roseos agit equos.

Seneca. *Morbum esse scias, non hilaritatem, semper arridere arridentibus, & ad omnium æstimationem ipsum os quoque diducere.*

Ovid. *Quæ modo pugnabant jungunt sua rostra columbæ,*
Quarum blanditas verbaque murmur habent.

Plaut. Amphitr. *Iræ interveniunt, rursus redeunt in gratiam,*
Verum iræ si fortè eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reversum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quam prius.

Seneca. *Amans iratus multa mentitur sibi.*
Concordia fit carior discordiâ.

PHYLLIS.

DUra nimis tua jussa puto; Venus aurea clamat
Mitia Matthiacas regna decere nurus.
More Sabinarum frontem caperare severam
Et nisi dura loqui si puella velit,
Illa fero teneros procul ore fugabit amantes,
Et meliùs duri militis uxor erit.
Molliter Idaliis recubare suëtus in umbris
Non didicit Veneris tristia ferre Puer.
Adde, quòd & fragiles tantùm gerit ille sagittas,
Adde, quòd æternas non habet ille faces.
Si nimis emungas, perit ignis, (28) & æmula soli
Flamma tenebroso pressa vapore jacet.

Proverb. Salom. cap. 30. *Qui nimis emungit, elicit sanguinem,*
Ovidius. *Sed miscenda tamen Venus est secura timori,*
Ne tanti dotes *non putet esse tuæ.*

ANNA.

DIc, age, blanditias, fer basia, funde falernum,
Sparge rosas, avidis da melimela procis;
Protinus infelix (nec enim modus ullus amanti est)
Protinus audaci sub pede pressa gemes.
Est Faba, quæ, gracili modò fas hæsisse bacillo,
Pergit in aërias ambitiosa vias,
Nec tetigisse sat est fastigia summa Faselo,
Ulteriùs gyro luxuriante ruit.
Exit in immensum temerarius ardor amantum,
Et quamvis toleres plurima, plura petunt:
Nec satis his vel totus amor. Sua furta sodali
Si narrare nefas, non placet ipsa Venus.
Hinc neque pollicitis, neque tu moveare querelis,
Nec gemitu faciat cor tibi molle puer.
Nonne vides? tremit acta noto, similisque precanti,
Dum spirat, tremulum flectit arundo caput;
Et simul ac desævit hyems, assurgit in altum,
Nullaque supplicii signa prioris habet.
Crabro rosas ac mella colit, dum spicula condit;
Cum ferit, amissa cuspide, fucus abit.
Supplicat omnis amans, & dat bona verba puellæ,
Dum negat, & calidas respuit illa preces;

At fremet, & teneræ convitia dicet amicæ,
Ut semel optatâ gaudia nocte tulit.
Ut sine labe fluat primi tibi temporis ætas,
Auris ad obscœnos sit tibi clausa jocos.
Hi, pubes lasciva parat cum bella pudori,
Prima Dionæi tela nepotis erunt.
Ergò ubi nequitias aliquis, vocesque pudendas
Ausus erit stultâ garrulitate loqui,
(Arridere nocet) vultus oppone severos,
Et matronali verba timenda sono.
Serpere si patiare, notat piger atria limax,
Solvitur in liquidas qui sale sparsus aquas.
Voce tona, nec parce minis, dum scurra jocatur;
Protinus impuro desinet ore loqui.

Vives. lib. 1. de Christ. Fœm. *Illud ne admonenda quidem Virgo ne ridenti arrideat, quod plane non fit nisi vel ab impudicâ vel ab amenti. Ne sinat se vellicari, vel lascivius tangi, mutet locum, & abeat, si aliter vitare non possit.*

Pierre Matthieu. *Henry troisieme, Roy de France, fut esperduement amoureux de ma Dame de Chasteau-neuf il y avoit quelque promesse par escrit*, mais les sermens qui se font sur des autels de plume, s'en vont au vent.

Ergo. *Igne furens juvenis teneræ quod jurat amicæ,*
In vento, & rapidâ scribere oportet aquâ.

Plutarch. in lib. quomodo ex inimic. &c. *Posthumia, quod solutior in risu esset, & liberius cum viris confabularetur, in crimen incestus vocata est, quam eo crimine innoxiam Spurius Minutius Pontifex maximus admonuit ne sermonibus levioribus, quam viveret, uteretur.*

Salom. Prov. c. 25. v. 23. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & tristis facies linguam detrahentem.*

PHYLLIS.

JUdice me præstat tædas celerare jugales,
Conjugium statio fida pudoris erit.

ANNA.

AT patet insidiis levis & properata voluntas, (29)
Decipitur propero qui vorat ore cibum.
In scrobe tecta latet visco maculata papyrus,
Cum palamedæam rustice fallis avem:
Delitiæ volucrum medio jacet esca cucullo,
Quam properans rostro dum malè captat avis,
Mox oculos lento premit illita charta veneno:
Ridet, & in prædam læta caterva ruit.
Fallitur, & totam fit fabula justa per urbem,
Credulus ignoto si quis amore perit.
Si te fortè nepos aliquis, non dignus amari,
Ambiat, à castâ sit procul ille domo.
Nec veniat, quamvis mens est tibi ludere tantùm,
Sæpe vel in lusu capta puella perit.
Ingenii dum quidquid habet depromit amator,
Miscet & alterno mollia verba sono,
Amplexuque dato luctantia basia carpit,
Basia virgineis insidiosa choris,
Corda subit sensim non intellecta Dione,
Perque sinum tacitis passibus errat Amor.
Dum canit, inque vicem sua carmina fistula reddit,
Non exspectatis cassibus hæret avis.

Paul. Cypræus. *Anceps in connubio via est, quarum altera ad miseriam ducit, altera ad fælicitatem; itaque priusquam te in viam des, non minus sollicit deliberandum est quam Herculem in bivio constitutum fecisse legimus. Si enim semel in connubio male ceciderit alea, non est quod arte corrigas, est enim ex iis in quibus (quod dici solet) non est bis peccare.*

Senec. *Honestius est, cum judicaveris, amare; quam cum amaveris, judicare.*

Vives livre 1. de la femme Chrest. *Tu ne dois non plus donner d'audience aux attrayantes & douces paroles des amoureux, qu'a l'enchanteur; il te dira que tu es belle, gracieuse, ingenieuse, &c. &, peut estre, n'es tu rien de tout cela. Quoy plus? qu'il mourra s'il n'en a la jouissance: c'est là que le mal le tient, Advise bien que tu ne soys prise par ses paroles.*

PHYLLIS.

CUr neget amplexus, & abhorreat oscula virgo?
Non pudor his, rosei non perit oris honos;
Basia virgineis quis credat obesse labellis (30)
Ingenuus tenero quæ tulit ore puer?
Libat Apis violas, & basia figit acantho,
Oraque plena favis in sua tecta refert;
Non tamen hinc violæ, non hinc marcescit acanthus,
Utque fuit, roseus perstat utrique color.
Virgo, notas juvenis, quas presserat ore protervo,
Abluit; & facies, quæ fuit antè, redit.
Si licet opposito de lumine sumere lumen,
Invida cur juveni basia virgo neget?

Ex Græcis Epig. *Quid Satyrise tumes? res ajunt oscula inanes,*
Et facie ablutâ tolluntur & oscula sputo.

Vives livr. 1. de la Fem. Chrest. *Il y a des filles qui font gloire d'avoir des amoureux, desquels elles prenent, leur passetemps, en les venant & martirant: mais les rets qu'elles tendent, ne sont moins pour prendre elles mesmes que les hommes, ausquels elles en veulent.*

ANNA.

BAsia nil teneris data posse nocere puellis,
Nil tactus cupidi blanditiasque proci,
Haud mihi quis vano persuadeat ore Poëta;
Tactus, & ipsa latens basia virus habent.
Purpureos digitis, Hospes, ne tange racemos,
Tractari manibus non amat iste color.
Iste color, color iste recens, decor integer uvæ,
Intactæ genium virginitatis habet. (31)
Sint procul amplexus, procul oscula, dulce venenum,
Ah! faciunt longas pressa labella notas.
Utque domum rediens faciem lavet undique virgo,
Altior in tacito pectore menda latet.
Non vitium tantùm, sed quæ vitiosa videntur,
Hæc quoque, si sapias, hæc quoque, Virgo, fuge:
Nec satis esse puta quod sis tibi conscia recti.
Tunc quoque cum mens est integra, fama perit.
Saucia Nux aliquâ si parte putamina perdat,
Postea, quidquid agas, semper hiatus erit.
Si pereat miseris semel integra fama puellis,
Læditurve sacer virginitatis honos;
Tu licet inde velis famæ sarcire ruinam,
Non iterum veniet qui fuit ante decor. (32)
Obducas licet usque cutem, manet usque cicatrix;
Utque tegas, semper vulnera vulnus habent.
Ergò verecundis sit cura, laborque puellis,
Turpia ne possit garrula fama loqui. (33)
Hìc ego, quos deceat scopulos vitare, docebo;
Tu mea non duro dicta reconde sinu.
Principio tibi turpe puta, dare munus amanti, (34)
Sit procul à castâ virgine larga manus.
Is cui parva dabis, credet majora daturam;
Pauca licet dones, cætera sumet amans.
Adde, quod, ostendens cuivis tua munera, dicet:
Hæc dedit ardoris pignora ferre sui.
Ignis, ubi paulum pinguedinis ejicit olla,
Irruit, & totas depopulatur opes.
Nil dare sponte subit, magis accipiendo perimus; (35)
Noster avaritiæ crimina sexus habet.
Hinc sumus imbelles, quæque omnia tela repellat,
Protinus, accepto munere, victa jacet.
Argenti natat æs ferrumque per æquora Vivi,
Sola subit niveos aurea massa sinus.
Quo nequeat penetrare chalybs, admittitur aurum;
Testis eris Danaës turris ahena mihi.
Cede, chalybs, aurum de virginitate triumphat;
Hei mihi! vis fulvo quanta colore latet!
Fortè pudicitiam ferro dedit una, sed auro
Innumeræ patulos exhibuêre sinus.
Cura sit ergò tibi, si sit tibi cura pudoris,
A donis avidas abstinuisse manus.
Nonne vides, ut nudus Amor, (sic pingitur aptè)

Nil

Nil præter pharetram, telaque pauca gerat?
Nil pretium quo condas habet. Deus odit amantes,
Qui, Veneris turpi munere, munus emunt.
Non adamas tanti est, non gemma, nec aurea torques,
Non Tyriæ vestes, vilis ut esse velis.
Injectos admisit hians quia Concha lapillos,
A cancro patulæ diripiuntur opes.
Muneris accepti mens conscia mollis amanti est,
Nullaque pro casto bella pudore gerit.
Parva videbuntur, quæ nunc dabo jussa, puellis;
Parva quidem, fateor, sed tamen apta tibi.
Fronde levi juvenes jactoque lacessere malo, (36)
Conveniens castis moribus esse nego.
Flore latebat Apis (res hic ea digna relatu est)
Hanc videt, & tenero pollice virgo petit;
Nec mora, nec requies: tandem ferit illa puellam:
Huic tumet infestâ cuspide læsa cutis.
Virgineam quid crabro manum petis improbe? clamat.
Ludimus, & mens te lædere nulla fuit.
Dum pueros lusu lasciva puella lacessit,
Sæpe tumor vexat corpora, sæpe timor.
Non ego laudarim Nasonis ubique libellos;
Ille vagos cupiat virginis esse pedes;
Ille nurus Latias curvis errare theatris
Jussit, & in medio crura movere foro.
Judice me, castas mos dedecet ille puellas,
Judice me, non est virginis istud opus:
Per fora turpis Amor furit, & Venus; este puellæ
Este domi, (37) vobis est sacer iste locus.
Nec facilè à spinis innoxia vellera servat,
Per vepreta vago dum pede fertur ovis,
Nec facile ingenui retinet monumenta pudoris,
Sæpe Dionæo juncta puella gregi.

Vives. *Nihil est famâ & existimatione fœminarum tenerius, aut magis injuriæ obnoxium; ut non immerito videri possit de araneæ tenui filo pendere.*

Plaut. in Epi. *Non nimis potest*
Pudicitiam suæ quis servare filiæ.

Ovidius. *Læsa pudicitia est, deperit illa semel.*

. . . . *Famam servare memento,*
Qua semel amissâ, postea nullus eris.

Dion. *Pudicæ est non modo ut ne quid peccet, sed ne suspicionem quidem ullam turpem de se præbeat.*

Vives lib. 1. de Chrest. Fœm. *Nihil mulier viro det; fœmina enim quæ dat, se dedit.*

Et ratio esse potest, quod ille qui donat creditur captare velle benevolentiam ejus, cui donat; juxta illud Martialis:
Dum me captabas, mittebas munera nobis.

Cic. Orat. 5. in Verr. *Nihil est tam sanctum quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit.*
Dii, pudor, alma fides uni succumbitis auro.

Mich. Verinus. *Munera ne capias, uncus latet hamus in escâ,*
Nulla carent visco munera, virus habent.

Seneca. *Beneficium accipere, libertatem est vendere.*

Ovid. 3. de Art. *Illa potest vigiles flammas extinguere Vestæ,*
Et rapere e templis Inachi sacra tuis,
Et dare mista viro tritis aconita cicutis,
Accepto Venerem munere si qua negat.

Virg. *Malo me Galatea petit, lasciva puella,*
Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.

Idem. *Addit se sociam, timidisque supervenit Ægle,*
Ægle Najadum pulcherrima, jamque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit,
Ille, dolum ridens, quo vincula nectitis, inquit,
Carmina quæ vultis cognoscite, carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit.

Greg. Nasian. *Mulierum ornamentum est, morum probitate & elegantiâ florere, domi, ut plurimum, manere; labiis, oculis, genis, vinculum injicere, pedem limine non admodum frequenter efferre.*

Vives lib. 1. de Fœm. Christ. *De la fille qui se tient a la maison, personne ne peut rien dire, de celle qu'on voit hanter les compagnies, chacun en dict sa ratellée, & sont divers les propos qu'on tient d'elle, selon la diversité des jugements des hommes qui la taxent.*

PHYLLIS.

EGone perpetuis damnata puella tenebris
Debeat æternùm delituisse domi?
Sit satis imperio duræ gemuisse magistræ,
Et ferulæ molles supposuisse manus:
Nunc animis vigor est, & nos jubet urbe vagari
Mobilis, & toto qui volat orbe, Puer.
Nec fera profuerit; (38) Venus ostia pandit amanti,
Cum gemit ad clausas mæsta puella fores.
Carceris impatiens vult libera colla Cupido,
Tu quoque colla pater libera Liber amas.
Servando nova musta, perit servando puella:
Mitia regna mero, virginibusque placent.
Castaneas non antè nuces torrete, puellæ,
Quam pateat tenui vulnere fissa cutis:
Si qua fuit, solido quæ cortice sustinet ignem,
Dissilit, & rauco tecta fragore quatit.
Torva verecundo quæ pectora claudit amori,
Quas Veneri pœnas, quas dabit illa sibi!
Æstuat, & calidam nequit exhalare juventam,
Clauditur æternùm si qua puella domi:
Mox tamen erumpens laxis bacchatur habenis,
Plusque retenta diu flamma fragoris habet.
Vidi ego, quod licitis erat impenetrabile flammis,
Turpiter obscœno pectus amore rapi.

Ovid. lib. 3. Amor. Eleg. 4. *Nec custodiri, ni velit, ulla potest.*

M. Montagn. *La nature, en ses operations, ne soufre rien de contrainct; car si vous arrestez le cours d'une riviere, elle se desbordera & gastera tout; le feu enfermé, comme on voit es mines, fera crever & peter la terre, tenez une femme serrée, tant que voudrez, si sera-elle un saut en rue, malgré voz dents, s'il luy en prend envie.*

Egnatius antiquus Theologus. *Periculosa est possessio puellæ, & servatu difficilima, cui virginitatis jugum impositum est.*

Id quod Tacitus de populi, idem de puellarum moribus non inepte aliquis dixerit: Nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.

ANNA.

NOn mihi propositum est vinclis arcere puellas,
Sola vagos fuerat mens inhibere pedes.

PHYLLIS.

AT cuivis aurem dare me tua jussa vetabant,
Anna, vir ergo mihi qualis habendus erit?

ANNA.

NUbe gravi, mea Phylli, viro cui mascula virtus
Mente dionæos expulit antè jocos;
Nube viro cui dia Themis, cui ridet Apollo;
Ille tibi, vitæ per vada, pandet iter:
Nam si fortè rudi, rudis ipsa jugere marito,
Qui thalami subeat munia, neuter erit.
Junge duas, utcunque voles, sine lumine tædas;
Semper erit piceâ nocte sepulta domus.

Mart. . . . . *Quid dentem dente juvabit*
Rodere? . . . .

Vives livr. 1. de la Fem. Chrest. *Il n'y a chose de quoy on doiue estimer un mary a choisir, si non pour son bon esprit · le contentement de mariage consiste au devis du mary & de la femme, mais quels devis, quelles raisons, quel entretient aura un lourdaut sans sens & sans cognoissance des affaires du monde?*

PHYLLIS.

TUnè sophum torvâque aliquem de stirpe Catonis
In teneræ cupias virginis ire sinus?
Tunè virum quem luce forum, quem nocte libelli
Sollicitant, thalamo posse vocare putas?
Dum volet ille sui defendere jura clientis,
Jura tori nullus, qui tueatur, erit.
Ingenium Magnetis habet Toga, pondera rerum
Attrahit, & faciles nescit amare jocos.
Jura tori, non jura fori, mihi discat amator.
Non ego solliciti tangor amore viri. (39)
Hunc volo, qui facilis, qui nil, nisi basia, doctus;
Hunc volo, cui nostro nil sit amore prius.

Vives lib. de Offic. Mariti cap. de discip. Fœm. *Meminerimus infirmum esse sexum illum naturâ suâ, & ut non corpore, sic neque animo posse gravia semper sustinere, ideo utendum non raro remissionibus & refectionibus curarum, ut jocis & narrationibus eorum quæ amicis, & vicinis contigerunt, modo absit curiositas, &c.*

Montagn. lib. 3. des Essais cap. 5. *C'est trahison se marier, sans s'espouser.*

Anna.

PEctore (quis furor est?) tu nil nisi basia volves,
Munia cum sacri sunt obeunda thori?
Fœda facesse Venus! res est veneranda Maritus.
Turpe voluptatis nomen abhorret Hymen.
Non aliquis (mihi crede) nepos, Venerisve satelles
Aptus erit castæ sceptra tenere domus;
Memnonis effigiem, plerique sequuntur amantes,
Sole micante boant, hoc abeunte, silent.
Dum tuus ille Paris primo furit actus amore,
Basia mille feres, basia mille dabis;
At simulac stolidi deferbuit æstus amantis, [40]
Protinus emeriti militis uxor eris.
Dum Cephalus nimio rutilæ facis ardet amore,
Luminaque in caro lumine fixa tenet,
Non piscatoris, humilis non rostra carinæ,
Non acui cultros in sua damna videt.
Dum Dominæ frontem, dum sideris instar ocellos
Respicit insano captus amore puer,
Aut humeros barbamque sui miratur amantis
Aut levibus gaudet stulta puella jocis,
Omne latet vitium, nihil ulteriora morantur;
Solaque si liceat basia ferre, sat est.
Cum Venus insanos tentigine jungit amantes,
Separat infaustum sæva Megæra torum.
Ambrosium latè rosa tunc quoque spargit odorem,
Cum fluit, aut multo languida sole jacet.
Stultus amor formæ est, labat is, veniente senectâ.
Non secus ac putri sub trabe sidit opus.
Adde quod & febres minuunt, & cura decorem;
Et totidem causis cessat amare puer.
Firmius ingenium est, ipsisque nitescit ab annis,
Et causas pro se mille favoris habet. [41]
Non tibi canities veteris vestigia flammæ
Auferet; aut rugæ finis amoris erunt.
Si jungare viro, cui mens, magis ore, refulget;
Illa vel extremos perstat ad usque dies.
Si qua tui tibi cura, seni ne nube, puella,
Ne jaceas viduo frigida nupta thoro:
Si qua tibi veniet, veniet tibi posthuma proles; [42]
Cuique negat cari mors genitoris opem.
Aut, si fortè patri numerosior exstitit hæres,
Garrula quod de te fama loquatur habet.
Labitur interea teneri tibi flosculus ævi,
Dumque gemis, vitæ pars melioris abit.
Cur hedera annosam complexibus implicat ulmum?
Væ miseræ! perit hæc, cum magis illa viret.
Illa quidem ramos abit ambitiosa per omnes;
At siccis arbor stat miseranda comis.
Cedite, Privigni; nunquam benè virgo noverca est.
Quid tibi cum viduo, bella puella, viro?
Donet Hymen socii communia pignora lecti,
Illa tibi pignus virginitatis erunt.
Ingentem tenerâ quid figis in arbore ramum,
Inviso quem jam pondere mala gravant?
Poma caduca fluent, calathis indigna coloni,
Inque pari damno ramus, & arbor erit.
Si sapis, arboribus ramum sine prole marita;
Poma sub autumnum sic magis apta feres.
Quin age, dum viridi turgent in cortice gemmæ,
Nil, nisi communes, arbor adoptet opes.

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 25. *Quemadmodum ignis in paleâ vel leporinis facilè succenditur pilis, atque ocyus idem restinguitur, contabescitque; nisi robustior materia fuerit admota: ita momento evanescere novorum conjugum amorem, formâ solum corporis conciliatum, nisi bonis præfultus, ac prudentiâ coälitus, radices miserit altius.*

Vives livr. 1. de la Fem. Chrest. *Ces amours tant eschauffees trois ou quatre jours apres les noçes, tournent ordinairement en riottes, & viennent quelques fois aux coups de poings, avant que le pain de noçes est failli.*

Plutarch. *Vt Circe non fruebatur iis, quos verterat in sues, aut leones: Sed Vlissem sanum ultrà omnes dilexit; ita, quæ veneficiis* (addo, lenociniis juvenilibus) *nactæ sunt maritos, insuavem plerumque cum iis vitam agunt ob dementiam.*

Montagn. lib. 3. de Essais cap. 5. *Ie ne voys point de mariages qui faillent plûstost, & se troublent, que ceux qui s'acheminent par beauté, & desirs amoureux: il y faut des fondaments plus solides, ceste bouillante allegresse n'y vaut rien.*

Ovid. Trist 3. Eleg. 7. . . . . *Nil non mortale tenemus, Pectoris exceptis ingeniique bonis.*

Val. Max. lib. 7. *Vnicæ filiæ pater Themistoclem consulebat, utrum eam pauperi, sed ornato; an diviti, sed parum probato, collocaret; cui is, malo, inquit, virum pecuniâ, quam pecuniam viro indigentem.*

Vives liv. 1. de la Femm. Chrest. *On doit avoir respect a l'aage, a fin qu'il ne soit moindre qu'il est requis a un pere de famille, qui a femme & enfans a gouverner, & qu'il ne soit aussi si grand qu'il ne puisse suffire a gouverner, laissant une femme veufe chargée des petits enfans orphelins.*

Eurip. in Andro. *Nunquam duplicia conjugia laudavero mortalium,*
Nec binos matres habentes liberos.

Vives livr. 1. de la Fem. Chrest. *Il y a des peres, si mal advisez, qu'ils estiment a leur fille devoir estre bon mary, un chacun qui leur semble bon gendre: & par ainsi ils ne regardent bien souvent sinon aux richesses, noblesse, ou ce qu'ils estiment leur devoir estre profitable, & non les choses qui sont convenables a la fille.*

Phyllis.

JAm tua jussa placent. auri tamen actus amore
In thalamum genitor me jubet ire senis.
Ecquid agam? nec enim mihi tota pecunia tanti est,
Ut veteli conjunx principis esse velim. [43]

Anna.

SI pater indigno te subdere colla marito
Fortè velit, nullâ vox tibi lite sonet.
Virginis arma preces: rigidum prece flecte parentem. [44]
Non aliâ durus vincitur arte pater.
Quod truculenta nequit, frons hoc præstabit amica;
Obsequium, non vis, pectora dura trahit.
Pinea verberibus nux inconcussa resistit,
Illa tamen, placido victa calore, patet.
Jam sumus in portu, solvendaque zona puellæ est.
Hîc quoque, de multis, pauca monenda mihi.
Insitor agnatos exscindit in arbore ramos,
Omnis adoptivum germen ut humor alat.
Funditùs illa vagos animo deturbet amores,
Germina legitimi si qua caloris amat.
Protinus ut junxit tibi tæda pudica maritum,
Unicus ille tibi mente fovendus erit. [45]
Non congerro vetus tua postmodò tecta frequentet,
Nec juvet, innuptæ qui comes ante fuit.
Anxia nec matris, nec sit tibi cura sororis;
Alterius succos ne bibat alter amor.
Fallor? an occurrunt hîc plura notanda puellis,
Quas socio primùm fœdere junxit Hymen.
Quæ propriis quondam vergebat in aëra ramis
Planta, peregrinâ non nisi fronde viret:
Vertice truncato, jam non sua, germina monstrat;
Quodque suum non est, sustinet arbor onus.
Arbitrio, nova Nupta, tuo desiste moveri;
Certa tibi vitæ norma maritus erit.
Ille dabit leges, quas non aversa sequêris;
Si sapis, his succos pectoris adde tui.
Obsequium sint regna tibi; parendo gubernas:
Sensibus alterius disce, puella, regi.
Plus habet Insitio, memori quod mente recondas;
Insere præceptis hæc quoque, Nupta, tuis.
Cedit honor ramis, succi tamen arbor origo est;
Et decus hoc, ex se quod dedit, alter habet.

S

Si fortaſſe tuo niteat domus aurea cenſu,
Arcula cùm modico ſit gravis ære viri,
Pone ſupercilium, bona nec tua laudibus effer;
Inque viri lateat nomine tota domus.
Turpiter, Hæc mea ſunt, mulier furibunda reclamat.
Ah! nunquam proprias fœmina jactet opes. (46)
Lex dominos rerum pronuntiat eſſe maritos,
Idque viri juris, quâ patet orbis, habent.

Vives lib. 1. de Chriſt. Fœmin. *Conjugium præcipit debere mulierem exiſtimare maritum ſibi eſſe omnia, omnibuſque caris nominibus unum ſuccedere: quod ſibi Hectorem eſſe ait, apud Homerum, probiſſima Andromache:*

Tu mihi, tu ſolus pater es, materque verenda,
Tu dulcis frater, tu gratus ad omnia conjunx.

Seneca. *Caſta ad virum matrona parendo, imperat.*

Plutarch. in præcept. Matrimon. *Comme en une coupe, ou il y a plus de leau que du vin, nous l'appellons Vin neantmoins: auſſi la maiſon & le Bien doit touſiours eſtre nommé du mary, encore que la femme en ait apporté la plus grande partye.*

D. D. JACOBI LIDII *Commentarioli.*

ET *Paphiis vacuum pectus habere dolis*] Inconſiderantiam & ſimplicitatem virginibus paſſim adſcribi videas. Rationes varii varias promunt. Nevizanus (*lib.* IV. *Sylv. Nupt. n.* XXIX.) ex cranii ſtructura & paucitate futurarum fatuitatis muliebris indicium capit. Sed id verum non eſſe, Anatomia palam docet; immò contrà demonſtrat, in pueris & feminis plures ut plurimùm eſſe futuras quàm in viris. Ut ſilentio involvam, virtutem cerebri, juxtà Galenum, non tam ex conformatione cerebri vel cranii, quàm ejus temperie promanare. Invenias quoque qui feminis minus cerebrum eſſe autumant, quàm viris; atque inde etiam minùs ab ingenio eſſe inſtructas. Summus enim Opifex, & Creator omnium, maximum cerebrum iis dedit, qui plurimùm cerebro uti debuerunt, ut functiones animales præſtantes ac nobiles exercerent. Ariſtoteles magnum homini, ſuprà proportionem corporis, cerebrum adſcribit. Et ut plurimùm homo alterum tantum cerebri habere dicitur quantum bos, nimirum, ad quatuor vel quinque librarum pondus. Sed patrocinatur feminis Adrianus Spigelius, ſummus Anatomicus, cùm, ſive crebrâ αὐτοψία, ſive ſtupendis ac invidendis quarundam feminarum, quas noſtra & ſuperior ætas tulit, ingeniis inductus, cerebri amplitudine eas à viris ſuperari, negat. Potior ratio eſt illorum, qui feminas ingenio ac judicio minùs valere ideò ajunt, quia minor illis eſt rerum experientia, ob educationem ſolitariam vitamque ſedentariam, qua in umbra deliteſcunt, ita ut, variarum rerum cognitione & intuitu, ingenium judiciumque excitare, polire, exercere & ſubigere vetentur. Dura autem nimis illa Platonis ſententia, dubitantis, utrum rationalibus an irrationalibus animalibus accenſeri debeat mulier, ut Euſebius lib. XII. de Præpar. Euang cap. VII. retulit. Durior & impurior lex Mahumetana, quæ beſtiis eam annumerare non veretur. Cui accedit ille, qui mulierem ad imaginem Dei factam eſſet negavit. Ob ſimplicitatem autem dolis ac fallaciis puellæ plurimùm obnoxiæ ſunt. Unde Hero apud Ovidium Ep. XVIII.

Ut corpus teneris, ſic mens infirma puellis.

Ovid. lib. III. de Arte amandi:

Sæpè viri fallunt, teneræ non ſæpè puellæ,
Paucaque, ſi quæras, crimina fraudis habent.
Phaſiadem matrem fallax dimiſit Iaſon:
Venit in Æſonios altera nupta ſinus. &c.

Et Epiſtola II.

Fallere credentem non eſt operoſa puellam
Gloria: ſimplicitas digna favore fuit.

Sic Propertius lib. II.

Colchida ſic hoſpes quondam decepit Iaſon.
Ejecta eſt. tenuit namque Creüſa domum.
Sic à Dulichio juvene eſt eluſa Calypſo:
Vidit amatorem pandere vela ſuum.
Ah! nimiùm faciles aures præbere, puellæ,
Diſcite deſertæ non temere eſſe bonæ.

Sed autoris dicta, utpote Poëtæ non ſolùm diſertiſſimi, ſed & juris peritiſſimi, non Poëtarum duntaxat, verùm etiam juris legumque Dictatoris Juſtiniani teſtimonio firmare conſentaneum eſt. Is autem ait (*in auth. de æq. dot.* §. *quæſitum.*) *Infirmitatem naturæ mulierum ſatis novimus, quòd facile fiunt circumventiones adverſus eas.*

Dædaleâ Veneris regia fraude latet.] Hinc Venus ipſa *Apaturia* nomen adepta eſt. ἀπατάω enim eſt *fallo*, & *decipio*. De ea ſic Strabo lib. XI. *Phanagoria* (emporium eſt apud Mœöticos Scythas) *eſt inſigne Veneris Apaturiæ templum. Id nomen interpretantur, fabulam quandam afferentes, quòd, cùm Gigantes Venerem adorti eſſent, illa, Hercule invocato, tam diu in tenebris quibuſdam latitavit, donec ſigillatim Gigantes excipiens, dolo Herculi occidendos exhibuit.* Inde templum Veneris ἀπατῶρον nuncupatum, cujus Stephanus meminit. Nemo unus technas procorum atque admirandam verſutiam facile explicet. Id regum ſapientiſſimus innuere apertè ſatis videtur, cùm inter abdita inventuque difficillima collocat *viam viri apud Virginem*. Proverb. XXX. 19.

(1.) Naturæ impetus in nupturientibus ſe prodens eleganter expreſſus verbis Veſtalis iſtius virginis apud Senecam Controverſ. ult. lib. VI. quæ hunc verſum ſcripſiſſe memoratur:

Felices nuptæ! moriar, niſi nubere dulce eſt.

Euripides quoque iis vitam eſſe beatam ſcribit, quibus felicia ſunt conjugia. Nota eſt fabula de Platonis Androgyne, ſive homine bicorpore. quem, cùm arroganter ſeſe efferret, medium ſecuit Jupiter. unde conjunctionis libido utrique parti inhæſit. De quo fuſiùs differentem videre eſt Leonem Hebræum (*Dial.* III. *de Amore.*) Ex laſcivientibus iſtis fuit illa, quæ, cùm impudenter virum gravem aſpiceret, & ille indignatus diceret: Quin tu terram potiùs intueris; reſpondit: Hoc magis te facere par eſt, cùm è terra viri efformati ſint: At quis nobis viros aſpicere prohibeat, è quorum coſtis factæ ſumus? ut Matthæus Tympius (*in Alcedonis Studioſorum cap.* XXXIX. *partis* I.) retulit. ubi etiam petulantiora feminæ cujuſdam, ad Theobaldum Camerinorum Principem, verba, (*ex Crantzii Metropol. libro* III. *capite* IX.) annotavit.

(2.) Hic eleganter ſanè exprimuntur illa Lucretii:

Omne adeò genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres
In furias ignemque ruunt.

(3.) Apuleius conjugium vocat *compedes nuptiales*. Baſilius *pedicas* nominat. Leges Canonicæ *onus & ſarcinam* dixerunt. Nuptiæ ſervitus quædam ſunt 1 Cor. VII. 4. Unde aurum & argentum iis intervenire multis gentibus placuit. Imprimis veterum *coëmptio* celebris eſt. Atque inde crebræ illæ de amiſſa per conjugium libertate apud Comicos querelæ.

(4.) Ita ſanè habet. Nam Socrates apud Laërtium juvenes cælibes & Nuptias ambientes, ſimiles eſſe piſcibus, dixit, qui circùm naſſam luſus agitant, & certatim eam inire geſtiunt; at verò jam incluſi, continuò exire atque erumpere laborant. Atque in eo ſenectuti Nuptiæ ſunt quàm ſimillimæ, ut verè Theodectes apud Stobæum Serm. LXVII. pronunciavit. Etenim uxorem & ſenectutem expetimus paſſim; at verò ubi alterutram adepti ſumus, ægrè eſt, inquit. Certè de ſenectute Cicero in Catone Maj. *Senectutem ut adipiſcantur omnes optant, eandem accuſant adepti. Tanta eſt inconſtantia, ſtultitia atque perverſitas.*

(5.) *Virginitatis jugum nemini imponito*, inquit antiquus quidam Theologus. Et verè quidem *jugum*, ait Cypræus (*in libro de Sponſalibus cap:* XI.) quòd nè virgines quidem Veſtales olim Romæ ferre potuerunt, quas tamen ſolùm quinquennium à Nuptiis abſtinere, & ſacrum ignem cuſtodire oportebat. Cujus rei Rhea Sylvia, Romuli & Remi mater, Tucia, Minutia, Oppia, Floronia, Opimia & aliæ, in Hiſtoriis notæ, teſtes eſſe poſſunt.

(6.) Cicero (*lib.* I. *Offic.*) *Homines*, inquit, *tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet.*

(7.) Sic Anna poſteà ait: *Ergò parens quid ames deliberet*--- Id fieri è re puellarum eſt, cùm ob alia, tum ob ſexus fragilitatem & & verecundiam. Unde apud Euripidem Hermione, cùm eam uxorem peteret Oreſtes, *Patris eſt*, inquit, *mea tractare Sponſalia, non meum.* Multæ (inquit *Gloſſ. ad l. pen. C. de Sponſ.*) puellæ, propter verecundiam, annuunt potiùs quàm loquuntur inter deſpondendum, maximè præſentibus parentibus, nè videantur ambire ſponſum, quod virginibus indecorum eſt. Immò verecundiæ virginalis eſt, ad mentionem Nuptiarum erubeſcere, juxtà illud;

Quale

Quale coloratum Tithoni conjuge cœlum
Subrubet, aut sponso visa puella novo.

Catullus in Epithal.

Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est.
Tertia pars matri data, pars data tertia patri.
Tertia sola tua est. noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura, simul cum dote, dederunt.

Id autem jure divino & humano necessarium judicari Arnisæus (*de jure Connubiorum cap.* III. *sect.* x.) eruditè demonstrat. Videsis etiam Cypræum (*de Sponsal. cap.* III.) & Paulum Tarnovium (*de Conjugio lib.* I. *cap.* XXXVI. & XXXVII.)

(8.) Ita secundùm Aristotelem (*Politic. lib.* VII. *cap.* XVI.) pronunciat. Adi, si vacat, Arnisæum *de jure Connub. cap.* II. *sect.* I. ubi eleganter hoc argumentum tractat. Huc videtur respexisse Lutherus, cùm in Sermone de Matrimonio dixit: *Manè surgere & manè contrahere matrimonium, neminem debet pœnitere.* Nam simulac matura ætas est, de Connubio cogitare consentaneum est.

(9.) In mensa collocatum Automaton illud, &, exserto digito, à Phyllide demonstrari, Lector cogitet.

(10.) Ignatius prudenter monuit, maturæ virgini rugas aniles non exspectandas, ut quæ patrem, ut viro tradatur, tacitè, etiam roget. Hinc graviter Claudianus:

Nubilis intereà maturâ virginis ætas
Urgebat patrias, suspenso principe, curas.

(11.) Modesta allusio ad Tertulliani dictum, quo indicat, post contestatam sanguine virginitatem, demum nuptum tradere virginem, penes Israël, licitum fuisse.

(12.) Filia quidem, quæ annum ætatis XXV. excessit, si sine patris consensu matrimonium contrahat, exhæredari jure non potest, cùm pater sibi imputare debeat, quòd oportuno tempore filiæ maritum, sibi generum non quæsiverit (*Alb. Gentilis de Nupt. lib.* IV. *cap.* IX. & *Arnisæus de jure Connub. cap.* III. *sect.* X. *num.* XV.) Sed cùm Phyllis nostra annum duo devigesimum agere se modò professa sit, ridicula est in puella ad Nuptias properante detortio legis, ut colorem caussæ suæ conciliet.

(13.) Cypræus de Sponsal. cap. VI. *Si dignitatis*, inquit, *decori & honestatis ratio habenda est, in Nuptiis contrahendis, convenientius & decentius est, si parentes filias suas viris despondeant & suis verbis mancipent, quam si ipsæ sua oratione inverecundè sese alterius potestati subjiciant.* Vide quoque Alber. Gent de Nuptiis lib. IV. cap. II.

(14.) Expressit Anna illud Ovidii lib. III. Fastorum:

Nubere si qua velis, quamvis properabitis ambo,
Differ. habent parvæ commoda magna moræ.

Mora facit sapientiam, ut ait Seneca. Properantia verò parit pœnitentiam. Ita ut lentè hîc festinandum sit.

(15.) Facit huc illud Senecæ: *Pudet congredi cum homine vinci parato. Ignominiam judicat gladiator cum inferiore componi, & scit eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur.*

(16.) Livius: *Si in occasionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulùm fueris, nequicquam mox omissam quereris.* Et Procopius: *Rerum humanarum momenta in occasionis perceptione consistunt. Nam si per ignaviam quis fortunam paratam neglexerit, cùm suâ culpâ ab ea deseratur, nequaquam illam, sed seipsum accuset.* In tempore ergò aliquid facere, rerum omnium primum esse, Phyllis nostra tenet.

(17.) Montanæus lib. III. cap. v. amorem propriè & naturaliter in ætate infantiæ proxima vigere, scribit, & pulchritudinem tum maximè eminere. Puerum certè Amorem finxit antiquitas. Itaque virginitatis flosculum & gratiam singuli infestant dies.

(18.) Picturam in conclavi suspensam indicat, in qua depictum rete, quo in aëre suspenso ficedulæ ita capiuntur, ut in illud incidentes incautæ volucres, impetu proprio id ipsum in terram dejiciant, seque ipsas intricent.

(19.) Hinc rapiendi virgines, etiam desponsatas, ritus, suprà nobis memorati.

(20.) Scitissima similitudo, virginibus necessariò expendenda. Etenim circumspectè agendum, nè aut sese obtulisse, aut, pro sexus decore, verecundia & castimonia, non satis graves se præbuisse videantur, ut nè simili infortunio sese involvant, quod Icasiam, nobilem & eruditam virginem, olim afflixisse legimus. Ea enim, cùm Theophilo Imperatori Constantinopolitano adeò placeret, ut jamjam malum auream, in fidei conjugalis pignus, ei porrecturus videretur, ob promptius responsum, rejecta, præ animi ægritudine, cœnobio se mancipavit.

(21.) Virgines Vestales, si mundiori cultu uterentur, viros, non sacra, curare credebantur. Idcoque sacris abstinere jubebantur; ut de Minutia, Vestali Livius aliique tradunt. Immò Hieronymus (*lib.* I. *adversus Iovinianum*) eam propterea, habito judicio, vivam sub terra, ad portam Collinam, defossam scribit.

(22.) Parentes olim filias viris non petentibus ultrò obtulerunt, nec id sibi vitio vertendum existimarunt. Certè rex Saul Davidi filiam obtulisse memoratur 1 Sam. cap. XVIII. ut & Latinus Æneæ, apud Virgilium; Chremes Pamphilo, apud Terentium; & Megacles Pisistrato, apud Herodotum. Idemque nostro seculo à viro spectato, gravi ac prudenti non gravatè factum Scriptor noster, in eruditis suis ac festivis Dialogis, patrio sermone editis, testatur pag. CCXII.

(23.) Nam Darius filiam Alexandro, & Alcinous Ulyssi, non satis cautè, deferentes, frustrà fuerunt. Unde nihil hîc nisi explorato tentandum, prudentiores suadent.

(24.) Pulchra adversus vestium deplorandum luxum dissertatio! Egregiè & acutè Lud. Vives lib. I. de Femina Christiana: *Non splendebit*, inquit, *vestis; at nec sordebit. Non erit admirationi; sed nec fastidio. Mundus muliebris appellatur earum ornatus, quo munditi es significatur, non artificium vel opulentia.* Vix ambigo, quin illud Poëtæ passum obtineat:

Culta puella nimis, casta puella minus.

Nec non Catonis Cens. apud Ammianum: *Cui cultus magna cura, virtutis incuria est.* Sed testes primùm sacros, deinde profanos huc complures advocare lubet, ut, quàm graviter & justè Anna nostra seculi nostri profusam in vestitu muliebri luxuriam damnet, inde cuivis clareat. Salomo Proverb. cap. VII. comm. 10. meretricium ornatum vocat tali nomine, quod corpori quàm scitissimè aptatam vestem propriè denotat. Ita enim, sub vestibus nimium scitulis animum meretricium latere ut plurimùm, monuit. Apud Prophetam Tzephaniam cap. 1. comm. 8. ita Deus loquitur: *Erit autem die mactationis Iehovæ, ut animadvertam in ipsos principes,* (aures arrigite, quæ ob generis claritudinem & fortunæ opumque amplitudinem hîc quidvis ferè vobis licere putatis) *& in filios Regis, & in omnes qui induuntur indumento alienigenarum.* Princeps quidam Saracenus in Christianos humanissimus, Canonico Trajectensi Gulielmo quondam narravit, Christianorum leges inde sibi notas, quòd puer educatus esset Hierosolymis. in ea tamen urbe mores tunc viguisse corruptissimos, &, inter alia vitia, vestitus insolentiam fuisse tantam, ut verbis æquari vix posset; tam variè & forma, & colore, & pretio exorbitatum. Quantum istud me offenderit, ajebat, vestes meæ (nam vulgaribus admodum, & nihil curiositatis aut artis præ se ferentibus, indutus erat) pro me dicent. Addedit: *Ecce, hæc sunt vitia, ob quæ Deus Palæstinam Christianis denuò ereptam aliis commiserit. Ita nos non tam nostris viribus, quàm vestris vitiis, vos illinc ejecimus.* (*Hierem. Drexelius in Trismegisto Christiano lib.* III. *cap.* XI.) De Belgis nostris sic Cominæus (*Comment. lib.* I.) *Credibile est, jam ipsos dare pœnas eorum, quæ, rebus prosperis elati, admiserunt. Nam & cultu corporis & vestitu, &c. modum excedebant, obliti pudoris & honestatis.* Hinc prudenter Augustus Imp. *conviviorum & vestium luxum ægrotantis Reip. signum esse*, dixit. Imprimis autem solet Deus peregrino ornatu luxuriantes subdere illorum imperio, quorum vestes & mores imitari voluerunt. Curtius lib. III inter signa transferendi imperii Persarum à Dario in Alexandrum recenset, quòd Darius cœpit uti quodam vaginæ genere, à Græcis usurpari solito; Protinusque Chaldæos id sic interpretatos: *Imperium Persarum ad eos, quorum arma esset imitatus, transiturum.* Plurima hujus rei exempla congessit Lud. Guyonius (*en ses Lecons tom.* I. *liv.* II. *chap.* XXIX.) Omen hoc Deus avertat à nostratibus, qui passim Hispanicum, Italicum, &c. ornatum induere amant. Ita ut pictor ille non desipuisse judicandis sit, qui, cùm varias nationes cum vestitu singularum expressisset, Germanum hominem depicturus hæsit, & mox pannum convolutum, humeris ejus impositum, affinxit. quia nec formam nec colorem certum, omnibus utenti adscribere noverat. Sedeat ergò feminarum animis gravis illa S. Petri admonitio, quam tradit I. Ep. cap. III. comm. 3. & 4. Ulteriùs pergit Cyprianus (*de discipl. & habitu virg.*) *Sericum & purpuram indutæ Christum induere non possunt: auro, & margaritis & monilibus adornatæ ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt, &c. Nullarum ferè pretiosior cultus est, quàm quarum pudor vilis est.* Et Chrysostomus (*homil.* XVIII. *in ep.* I. *ad Corinth.*) *Difficile est*, inquit, *difficile; fortasse autem fieri non potest, ut sic ornato corpore, simul quoque ornetur anima; sed necesse est, ut, si alterutrum curetur, alterum negligatur. Non est enim ejusmodi eorum natura, ut simul fiant.* Tertullianus

lianus in brevi opusculo de habitu muliebri aurum, gemmas, purpuram mirè detestatus est. Fulgentius ad Probam: *Virgo quæ ornatum corporeæ vestis affectat, animam suam virtutum splendore despoliat. Nec habet castitatem veram, quæ intuentibus parat illecebram; nec fidem servat Christo, quæ populo quærit magis placere, quàm sponso.* Accedant Ethnici. Livius lib. XXXIV. & Valerius lib. IX. cap. I. testantur M. Oppium & T. Romulum Tribunos plebis, Q. Fabio & T. Sempronio Consulibus, sanxisse, nè qua mulier plus semiuncia auri haberet, neu vestimento versicolori uteretur. Aristoteles Oecon. lib. II. cap. I. inter leges probæ mulieris hanc ponit, ut vestitu viliori etiam utatur, quàm leges civitatis permiserint. Cùm Xantippe, Socratis uxor, lautius se vestivisset, à marito caussam rogata, dixit, se spectatum prodituram. Tum ille, ô mea conjunx, inquiebat, non ut spectes, sed ut specteris, sic vestiris.

(25.) Seneca: *Morbum esse scias, non hilaritatem, semper arridere arridentibus, & ad omnium æstimationem ipsum os quoque diducere.*

(26.) Sic Boëthius de Consol. Philos. lib. III. Metr. I.

Gratior est apium magè labor,
Si malus ora priùs sapor edat.
Gratiùs astra nitent, ubi Notus
Desinit imbriferos dare sonos;
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roseos agit equos.

(27.) Ovidius:

Quæ modò pugnabant, jungunt sua rostra columbæ,
Quarum blanditias verbaque murmur habent.

Plautus Amphitr.

Iræ interveniunt, rursus redeunt in gratiam.
Verùm ira si fortè eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reversum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm priùs.

Et Seneca:

Amans iratus multa mentitur sibi.
Concordia fit carior discordiâ.

(28.) *Qui nimis emungit, elicit sanguinem*, dicit Salomo Prov. cap. XXX. Nimia austeritas sic quoque amorem fugabit & detrimentum afferet. Benigna ergò fronte opus est interdum. Ovidius:

Sed miscenda tamen Venus est secura timori,
Nè tanti dotes non putet esse tuas.

(29.) Seneca: *Honestius est, cùm judicaveris, amare, quàm, cùm amaveris, judicare.* Hinc Cypræus: *Anceps in connubio via est, quarum altera ad miseriam ducit, altera ad felicitatem. Itaque, priusquam te in viam des, non minùs sollicitè deliberandum est, quàm Herculem, in bivio constitutum, fecisse legimus. Si enim semel in connubio malè ceciderit alea, non est quòd arte corrigas. Est enim ex iis, in quibus (quod dici solet) non est bis peccare.*

(30.) Sic in Græco est Epigrammate:

Quid, Satyrisce, times? res, ajunt, oscula inanes.
Et facie abluta tolluntur & oscula sputo.

(31.) Elegantissima comparatio, qua tener virginitatis flosculus exprimitur. Unde Vives meritò scripsit, *Nihil fama & existimatione feminarum esse tenerius, aut magis injuriæ obnoxium; ut non immeritò videri possit de aranea tenui filo pendere.*

(32.) Ovidius: *Læsa pudicitia est; deperit illa semel.*

(33.) Dion: *Pudica est, non modò ut nè quid peccet, sed nè suspicionem quidem ullam turpem de se prebeat.*

(34.) Nam rectè Vives de Femina Christ. lib. I. *Nihil mulier viro det. femina enim quæ dat, se dedit.* Nam donando aliquid, benevolentiam ejus cui donat captare creditur, juxtà illud Martialis: *Dum me captabas, mittebas munera nobis.*

(35.) Donorum, ad persuadendum ac impetrandum quod volumus, efficacia magna est. Tullius V. Orat. in Verrem: *Nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit.* Ovidius lib. III. de Arte Amandi:

Munera (crede mihi) capiunt hominesque, deosque;
Placatur, donis, Iupiter ipse, datis.

Cl. Rutilius:

Aurea legitimas expugnant munera tedas,
Virgeneosque sinus aureus imber emit.

Hinc collige, quid sibi velit aureus ille imber, qui in Danaes sinum decidisse fertur. Lactantius fabulam pulchrè explicat. (*Institut. divin. lib. I. cap.* XI.) *Danaen*, inquiens, *violaturus Iupiter, aureos nummos largiter in sinum ejus infudit. hæc stupri merces fuit. At Poëtæ, qui quasi de Deo loquebantur, ne autoritatem creditæ majestatis infringerent, finxerunt ipsum in aureo imbre delapsum; eâdem figurâ quâ imbres ferreos dicunt, cùm multitudinem telorum sagittarumque describunt.*

(36.) Respexit ad illud Virgilianum:

Malo me Galathea petit, lasciva puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

(37.) Præclarè in hanc rem Gregorius Nazianzenus: *Mulierum ornamentum est, morum probitate & elegantia florere, domi, ut plurimum, manere; labiis, oculis, genis vinculum injicere, pedem limine non admodum frequenter efferre.* Plura in Convivalibus Sermonibus de hisce disserebamus.

(38.) Ovidius lib. III. Amor. Eleg. IV.

Nec custodiri, ni velit, ulla potest.

Nam natura in suis operationibus constringi se non patitur. Flumen impetu undarum ruens quis sistat? Ignis conclusus terram diducit & rimas agere cogit, ut in cuniculis, ad muros subruendos usitatis, videre est. Similiter autem cum femina comparatum esse Mich. Montanæus censet. Nec abludit fabula Laurentii Abstemii: *Vir zelotypus*, inquit, *uxorem, quam parùm pudicè vivere compererat, cuidam amico, cui plurimùm fidebat, dederat custodiendam, ingentem pollicitus pecuniam, si eam ita diligenter observaret, ut nullo modo conjugalem violaret copulam. At ille, ubi, aliquot dies expertus, custodiam hanc nimis difficilem, & ingenium suum versutia mulieris vinci comperisset, ad maritum accedens, dixit, se ampliùs nolle hanc tam duram gerere provinciam, quandoquidem nè Argus quidem, qui totus oculeus fuit, mulierem invitam posset custodire. Addidit præterea, si necesse sit, malle se anno integro saccum plenum pulicibus quotidie in pratum deferre, solutoque sacco eas inter herbas pascere, vespereque facto, omnes domum reducere, quàm una die impudicam mulierem servare.* Ignatius, antiquus ille Theologus, periculosam dicit possessionem puellæ, & servatu difficillimam, cui virginitatis jugum impositum est. Id enim quod Tacitus de populi, idem de puellarum moribus non ineptè dixeris: *Nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.*

(39.) Vives lib. de Offic. mariti. cap. de Discipl. Feminarum: *Meminerimus infirmum esse sexum illum naturâ suâ, & ut non corpore, sic neque animo posse gravia semper sustinere: ideò utendum non raro remissionibus & refectionibus curarum; ut jocis, & narrationibus eorum quæ amicis, & vicinis contigerunt, modò absit curiositas, &c.*

(40.) Cœl. Rodig. lib. XVIII. cap. XXV. egregiè ad rem, *Quemadmodum ignis*, inquit, *in palea vel leporinis facile succenditur pilis, atque ocyùs idem restinguitur contabescitque, nisi robustior materia fuerit admota: Ita momento evanescere novorum conjugum amorem, formâ solùm corporis conciliatam, nisi, bonis præfultus, ac prudentia coalitus, radices miserit altiùs.* Calida hæc circà matrimonium consilia & festinatas Nuptias, plerumque post tres quatuorve dies, in turbas exire, prudenter Lud. Vives perspexit (*de Fem. Christ. lib. I.*)

(41.) Val. Max. lib. VII. *Unicæ filiæ pater Themistoclem consulebat, utrùm eam pauperi, sed ornato; an diviti, sed parùm probato collocaret. Cui is, malo, inquit, virum pecuniâ, quàm pecuniam viro indigentem.* Quantùm enim fortunæ dotes ab ingenii bonis distant! Optimè Naso Trist. lib. III. Eleg. VII.

——— *nil non mortale tenemus,*
Pectoris exceptis, ingeniique bonis.

(42.) Ita est apud Plautum in Aulularia:

Nam post mediam ætatem qui ducit uxorem domum,
Si eam senex prægnantem fortuitò fecerit,
Quid dubites, quin sit paratum nomen puero, Posthumus?

(43.) Bacchis apud Plautum senem *mortem* vocat. Et in Mercatore:

Si unquam vidisti pictum amatorem, hem, illic est.
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus senex
Tantundem est, quasi signum pictum in pariete.

Ovidius lib. I. Amorum Eleg. IX.

Quæ bello est habilis, Veneri quoque convenit, ætas.
Turpe senex miles, turpe senilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti,
Hos petit in socio bella puella viro.

Adi Arnisæum de jure Connubiorum cap. II. sect. IV. Item Nevizanum in Sylva Nuptiali lib. II. ubi senum connubia damnantur. Vide etiam Autoris nostri Dialogos pag. IO CC XLV. ubi Anglici proverbii meminit, quod sic habet: *Senex ducens juvenculam, gignit infantem & jugulat virum.* Item alterius, cujus hic sensus est: *Cùm juvenis dicit juvenculam, Deus iis præstò est. Ubi senex ducit juvenculam, Deus mittit benedictionem. Ubi verò juvenis ducit*

ducit vetulam, Deus nec præstò est, nec mittit benedictionem.

(44.) Non temerè voluntati parentum refragandum est, quia magis perspicere censentur, quid è re liberorum sit, quàm ipsi; sed precibus parentis flectendi sunt, si alium præferant maritum ei, qui filiæ, etiamsi annis & judicio maturæ, animo exoptatus est. Imprimis verò Deus obnixè orandus, ut rem ad optatum & salutarem exitum perducat. Si autem, nè sic quidem, voluntate conspirent, ad officium judicum pertinet, considerare, an parentes probabilem caussam habeant refragandi; ut Autor noster docet (ex Phil. Melanchthonis Locis comm tit. de Conjugio) in Dialogis pag. CCCXL. Item Tarnovius de Conjugio lib. I. cap LXXIII.

(45.) Ita pronuntiat secundùm Vivem de Fem. Christ. lib. I. *Conjugium præcipit, debere mulierem existimare, maritum sibi esse omnia, omnibusque caris nominibus unum succedere. quod sibi Hectorem esse ait, apud Homerum, probissima Andromache:*

Tu mihi, tu solus, pater es, materque verenda,
Tu dulcis frater, tu gratus ad omnia conjunx

(46.) Prudenter, juxtà Plutarchi illud præceptum connubiale, quo ait: Sicuti de calice, in quo plus aquæ est quàm vini, tamen vinum ei inesse dicimus, & vinum appellamus id, quod eo continetur; Ita domus & possessio semper à marito denominari debet, etsi potiorem partem attulerit uxor.

HAbes, amicissime Archæologe, elegans specimen non vulgaris ingenii & judicii, in Anna tua supra sexum & ætatem eminentis. Unde omnia prospera tibi tuisque sperare par est. Teque jamjam in utramque aurem securum dormire jubemus, gratiasque, quas possumus, habemus maximas.

ARCH. Postrema hæc literaria apophoreta & bellaria bellissima ut exhibuisti, jam tibi debere incepi, Bibliace humanissime; Etenim ad gratias tibi referendas eo nomine me obstrictum sentio, & nunc ago, habeoque, donec referre dabitur. Interim verò vos, amici lectissimi, valete & vivite felices.

ECHO *sive Carmen juvenile.*

VT maneam permitte cavis in montibus, *Echo*,
Roscida dum stillant gramina manè. *Ech.* MANE.
An tibi pectus erit mihi respondere paratum,
Dum quid liberius vox mea quærit? *Ech.* ERIT.
Dic age, Pegasei primus quis fluminis autor;
Quis, precor, in vates tam fuit æquus? *Ech.* EQUUS.
Sed quis erit sacro qui proluit ore liquore,
Dum mihi spe præmit pectora, solor. *Ech.* OLOR.
Heu! vatum jacet omnis honor. si nummus in arca,
Munere nunquid ero clarior æris? *Ech.* ERIS.
At, quid agit, qui divitiis caret? *Ech.* ARET; Apollo
Tam certos equidem non canit ore sonos.
Dic quæ nobilitas fertur vera? *Ech.* ÆRA. nec illud
Cæruleus sacra vicerit arte Senex.
Sed quid opes? quid divitiæ? quid vellera Serum?
Quid sunt Hesperidum splendida mala? *Ech.* MALA.
Non ita Vulgus ait. Sed dic, tibi qualis habetur,
Qui juga contemnit sacra Heliconos? *Ech.* ONOS.
Quin age, dogma novum primis sermonibus adde,
Qua potero Pindum scandere lege? *Ech.* LEGE.
Hoc quoque, Nympha, doce, soleat quid gignere carmen
Divinum? *Ech.* VINUM. Bella videre mihi:
At quæ pernicies animis dira? *Ech.* IRA. Sed ultra
Nunquid obesse solent jurgia, clamor? *Ech.* AMOR.
Immodicus, quoque Bacchus obest, & criminis hujus
Accusanda etiam num Cytherea? *Ech.* REA.
Vah! Meretrix altas mentes premit: Ergo Camœnis
Non est conveniens sordida Laïs? *Ech.* AIS.
Gratane tecta Deis civilia? *Ech.* VILIA. Recte.
Phœbus amat sylvas, Pascua Phœbus amat.
Vis sola in sylvis abeat mihi vita? *Ech.* ITA. Sed quæ
Inveniam ruri prandia solus? *Ech.* OLUS.
O vitam innocuam! Phœbeos livor olores
Mordeat ipse sibi pectora lædit. *Ech.* EDIT.
Desino. sed num gratus ero tibi, Nympha, futuri
Ad te si redeam tempore Veris? *Ech.* ERIS.
Ergo vale, tecum posthac mea Musa loquetur
Plura, sacrum Montem cum superabit. *Ech.* ABIT.

FINIS.

J. CATS
SELF-STRYT,

DAT IS:

ONDERLINGE WORSTELINGE

VAN

GOEDE EN QUADE

GEDACHTEN.

Van nieuws vermeerdert en verbetert.

MILITAT OMNIS HOMO.

t'AMSTERDAM,

By I. I. SCHIPPER.

ANNO MDC LVII.

KORTE
INLEYDINGE,
AEN DEN
WEET-GIERIGEN
LEESER.

DE bekommerlijcke in-vallen, die ghedurighlick haer verthoonen in den loop des menschelicken levens, goet-gunstigen Leser, hebben oorsake gegeven dat het selve ons leven soo by de oude gheleerde en werelts-wijse Philosophen, als by de Mannen Godts voor desen door verscheyden ghelijckenissen is af-gebeelt: Eenige het selve vergelijckende met een Schip midden in de baren van een holle Zee herwaerts en derwaerts geslingert: eenige met de Onruste van een Uur-werck: eenighe met de onverwachte uyt-vallen van een Treur-spel: eenige met een reysenden man in een onbekent landt, t'elcken in twijffel gestelt door de gedueríghe twee-weghen hem voorkomende: *Hiob*, de spiegel der gheduldigheydt, heeft onder andere het selve wel te rechte den naem van eenen geduerigen krijgh gegeven; Streckende alle de selve, en andere soodanighe gelijckenissen tot dien eynde om de sweevende en bevende hert-roeringhen der menschen kinderen ons levendigh voor ooghen te stellen. 't Is nu sulcx dat wy t'anderen tijden, in dese bedenckinghe getreden zijnde, hadden ons voor-gestelt den eerbaren *Iosepb*, in de gestalte daer hy by *Potiphars* Wijf oneerlick wert gelief-kooft; en hadden dessels binne-krijgh in die gelegentheyt aen onse Lants-lieden Poëtelick verthoont, en door den druck ghemeen ghemaeckt, op dat de selve ons selven en andere, des behoevende, mochte dienen tot onderrichtinge en waerschouwinge in gelijcke voorvallen; welck werck, alsoo het nu stont weder om herdruckt te werden, en dat de Drucker, na gewoonte, hadde versocht eenige vermeerderinghe en verbeteringe van het selve, soo heeft ons goet gedacht daer by yetwes te voeghen, dat den aendachtighen Leser tot meerder op-merckinge soude mogen verwecken in dese maniere van oeffeninghe, en alsoo wat klaerder doen verstaen dat dusdanighe self-strijden niet alleenlick plaetse hebben in bedaeghde ofte ingetoghen mensche, (die gemeenlijck alle dinghen swaerder overweghen als andere, het welcke sommige hebben gemeent) maer even in jonge frisse en vrolicke Herssenen, selfs midden in hare domme jeught, in huys-houdende persoonen, in lieden van State, ofte in krijghs-bedieninge werdende gebruyckt: in 't korte, in alderhande gelegentheden, hoedanigh die oock soude moghen wesen; op dat alsoo een yder dies te beter op sijn hoede mochte wesen, op sijne weghen mochte letten, en in allen gevalle niet te grooten behagen en mochte scheppen in dese onsekere gestalte van saken, daer in men dickmael soo enge is gehuyst, en soo naeuw wert geperst, dat de wijste niet en weet wat deel te verkiesen. Tot naerder openinge van al 't welcke, soo hebben wy goet ghevonden hier voor te stellen vierderhande Exempelen, alle van verscheyden aert; als te weten, voor eerst, een jongelingh gedronghen in een bekommerlick geval midden in de vrolickheyt sijner jeught: ten tweeden, een self-strijdt van een eerbare Huys-moeder, en 't gene daer uyt is ontstaen; ten derden, een merckelijcke bekoringe eenen Krijghs-oversten (wesende met eene een man van State) plotselijck voor-gekomen; waer na dan komt te volgen de bedenckinge van den Godtvreesenden *Ioseph*, die hy gehadt mach hebben ten tijde hy by *Potiphars* Wijf wierd' geterght en gevergt tot onkuysheydt; In welcke vier exempelen yder sijn ghelegentheyt (ons erachtens) in eeniger maten sal konnen ontdecken, soo hy maer en denckt dat al het geene eenigh mensche alreets is gebeurt, dat het selve, ofte dierghelijcke, een yder mensche kan gebeuren.

EERSTE GESCHIEDENIS, EN SELF-STRYT

Daer uyt ontſtaen.

En ſeker geſelſchap van jonge lieden, voorhebbende ſich wat te vermaken, was in't lieffelijkſte van de Mey uytter ſtadt vertroken, en hadde ſich begeven op een Speelhuys en Luſt-hof van ſekere jonckvrouwe, mede van't geſelſchap weſende, zijnde het ſelve Huys gelegen aen de eene zijde onder luſtige Koren-velden, omcingelt met vermakelicke boomen, daer menigte van Nachtegalen, en ander gevogelte den toe-hoorder met aengeboren Muſijke geſtadelik onderhieldt. Aen de andere zijde, niet verre van een arm der Zee, de welke op dat mael met een ſtillen en vermakelicken ſtroom den oever als ſpelende quam beſpoeyen. Het geviel dat, op den middag na den eten, d'eene hier, d'andere daer mede ſich vermakende, drie van de ſelve jonge lieden geraekten te wandelen aen den Zee-kant: deſe was een van de aenſienlikſte jongmans, Richart genaemt, en twee voorneemſte jonge Ionck-vrouwen, d'eene Briſeis en d'andere Thetys geheeten. Briſeis ſonderlinge genegen weſende tot onſen Richart, en Richart daer-en-tegen ten hooghſten verlieft zijnde op de voorſeyde Thetys; En Thetys wederom met geheele ſinnen hangende aen eenen Ioncker Roelandt, mede alſdoen onder het geſelſchap weſende. Deſe drie eens zijnde haer wat te ontrecken van't voorſeyde geſelſchap, en daer op vindende in ſekeren inham van de ſtrande eenen Schipper met een kleynen boot, daer mede hy tuſſchen de ſanden aldaer ſich geneerde met viſſchen, verſochten op den ſelve dat hy hen-lieden woude tot haer vermaeck een ſtuk verre in zee roeyen, om ſoo doende een zee-luhtjen te rapen, en't ander geſelſchap nae hen wat te doen verlangen; De viſſcher de ſelve ſiende, en oordeelende in hem ſelven dat hem met weynigh moeyte een goet dagh-geldt verſchenen was, voegde ſig geerne om haer te believen, en de ſelve mitſdien in ſijnen boot ontfangen hebbende, ſtack van landt, helpende de voorſz. Richart mede het beſte doen om den boot van de ſtrande in zee te gekrygen: middeler tijdt ſtiet het bootje ettelijke malen op de bancken, en gelijck het water wat holder loopt daer de ondiepten zijn, ſoo kreeg de ſelve boot al twee ofte drie harde ſchocken, aleer de ſelve in de ruymte van't water konde geraken, waer deur (ſoo het ſchijnt) ſich quamen te openen eenige ſcheuren en oude reten, even boven het water, door outheyt en onachtſaemheyt daer in gekomen, en ten beſten niet gecalifaet; Deſe ſcheuren allencxkens het water innemende, (het welk eerſt, onder de bodem-planken loopende, niet en wert geſien) gaf daer na de jonge Iuffrouwen oorſake van klagen dat hare kleederen nat werden, en dat de Schipper daer in hadde te verſien; de Schipper het ſelve in't eerſte niet achtende, en onſe Richart (gelijck de jongmans gemeenlick by de Iuffrouwen den onvertſaegden plegen te maken) daer mede lachende, roeyden vaſt een groot ſtuck in zee; en ondertuſſchen de wint met den aenkomende vloet ſich verwackerende, begon den boot wat over-kant te doen gaen, en de ſcheuren meer opende, vry wat meer water in den boot te dringen, ſulcx dat de ſchipper, door het roepen van de jonge Iuffrouwen, bewogen zijnde, eyntelick begon te letten watter haperen mochte, en waerom datter ſo veel water in den boot alreede was gekomen: het welcke onderſoekende, bemerkte dat ſijn oude Krake ſoo door het ſtooten aen de banken, als door den meerder laſt, als die gewoon was te voeren, ganſch ontſet, en de ſcheuren tuſſchen water en wint geheel vergroot waren; en hoewel hy met ſyn ſchippers-mutſe (by gebrek van hoos-vat) voor eerſt het water poogde uyt te werpen, ſoo bevant hy terſtont dat ſulx geenſins en konde baten, dewyle de ſcheuren ſeer menigvuldig waren, en dat de ſelve door de ſwaerte van de drie jonge lieden t'elken onder water quamen te ſincken, ſoo wanneer de wint de baren eenighſins verhief, waerom hy (merkende het gevaer en kommerlijke gelegenheyt, waer in ſy lieden alle waren, te meer hy ſich nu al vry dieper in zee vont als hy wel hadde gemeynt, en geen middel ſiende om ſoodanige menigte van reten en ſcheuren te konnen ſtoppen, maer vreeſende met yet aen de eene zijde daer in te ſteken, deſelve aen d'andere zijde meer te doen ſplijten, mits de outheyt en bouvalligheyt van den boot, die miſſchien ſyn groot-vader mogte gedient hebben) oordeelde in ſyn ſelven dat'er geen andere uytkomſte voor henlieden allen en ware, als den laſt (dien hy in hadde) te verminderen, en om ſulcx te doen, dat ten minſten eene van de jonge lieden over boort moeſte werden geſet, om den boot door dien middel ſoo veel te doen rijſen, dat de reten boven water mochten geraken: hy daerom, ſiende de jonge lieden al te ſamen ten hoogſten verſlagen, en roepende dat hy met alle vlijt nae landt ſoude wenden, en boven dien bemerckende dat hier kort met goet met moeſte weſen, ſeyde den voorſz. Richart heymelicken in't ore dat het onmogelik was behouden te blijven, ten ware ten minſten een van de Iuffers over boort werde geſet: gy daerom (ſeyde hy) ſegt of wenkt my ſpoedelijk wie van beyde gy de voeten wilt geſpoelt hebben, ofte ick ſette haer beyde ghelijck buyten boort, ſonder my langer te bedencken; de voorſz. Richart dit hoorende, en daer over ſeer ontſtellende, vraegde den ſchipper of hem oock ſulcx ernſt was, en offer geen andere uytkomſte voor handen en was als deſe; de ſchipper ganſch onverduldigh, ſwoer hem dat ſulcx moeſte zijn, en dat in alleryl, anders dat ſy alle verloren waren, hooſende middeler tijt evenwel met ſijn mutſe al wat hy mochte: de goede Richart hier deur in de hooghſte benaeutheyt vervallen zijnde, bad den ſchipper dat hy ſich op ſoo beſwaerlicken voorſlagh een oogenblick mochte bedencken, en viel mitsdien met ſyn benaeut herte in deſe ofte diergelijcke overlegginge, aldus tot ſyn ſelven ſprekende:

OCh! waſſer oyt een bange ziel
Die anghſt en droefheydt overviel,
Die oyt verſonck in diepen ſchrik,
O God van hemel! dat ben ick;
Ick ben eylaes ſoo hart gheperſt
Dat my het hert aen ſtucken berſt.
Siet! iſſet niet een droevig woort,
Hier moet een vryſter over boort,
Een vryſter moeter uyt den boot
Of wy zijn al te ſamen doot?
Dit roept de ſchipper over luyt,
Dit roept de ſchipper kragtig uyt,
Dit ſeyt hy ſtaeg met herten-leet,
Jae ſweertet met een dieren eedt;
Dies peys ick in dit ſwaer geval
Wie dat ick hier verſchoonen ſal.

De

De eerste wort van my bemint,
En d'ander is tot my gesint;
Briseis lieft my wonder seer,
Maer ick de soete Thetys meer,
De soete Thetys is de vreught
Van my en van mijn gansche jeugt.

Sal ick nu brengen in den noot?
Sal ick nu geven aen de doot?
Sal ick nu setten over boort
Haer die mijn hert alleen bekoort?
Haer die alleen mijn sinnen treckt,
En my alleen den geest verweckt?
Sal ick doen geven aen den vis
Die al mijn troost en leven is?
Die my verquikt het droef gemoet
Meer als de gansche werelt doet?
Neen dat vermach mijn herte niet,
Wat dat ons heden oock geschiet.

Want dan sou al mijns herten lust
Te samen worden uyt geblust,
Te samen worden neer-gedruckt,
Te samen worden af-gheruckt.
Want tis dog niet wat ye mãt leeft,
Soo hy geen lief op aerden heeft.

Wel dient dit Thetys niet gedaẽ,
Soo komtet op Briseis aen;
Die moet dan worden aengetast
Door handẽ van dien rouwen gast,
Die ons de tijding heeft gebragt,
En slechts op mijn bevelen wacht.

Briseis heb ick noyt gemint,
Schoon datse my wel heeft gesint,
Dus watse doet 't is buyten my;
En wat ick doe dat staet my vry;
Want als een vryster liefde draegt,
Al eerse daerom wert gevraegt,
Soo wortse menigmael gewaer
Als datse staet in groot ghevaer,
En valt alsoo in sware pijn,
Een Vryer wilt een Vry-heer zijn.

Wel nu, Briseis moeter aen;
Brisei 't is met u gedaen; (moet
Want Thetys weegt in mijn ghe-
Meer als de gansche weerelt doet.

Maer hou mijn hert, bedẽkt u wel,
Eer datje geeft dit hart bevel,
Eer datje dit u vonnis uyt,
Dat seker niet te veel en sluyt.
Hoe! sulje smacken in de zee,
Al vry de soetste van de twee,
En geven aen den kouden vis
Die aen u hanght gelijck eens klis?
Die aen u grooter gunste biet
Als oyt aen jongh-man is gheschiet?
Die u van ganscher herten mint,
Schoon sy by u geen troost en vint?
Die u geduerigh liefde toont,
Schoon ghy haer noyt en hebt ghe-
Die lijf en ziel u geven sou (loont?
Mocht sy maer zijn u echte vrou?
Soo moest ghy jae een tijger zijn,
Of wel een beyr in menschẽ schijn,
Soo moest gewis u domme geest
Veel wreeder zijn als eenigh beest.

Ey waerom Thetys dog gespaert,
En even boven al bewaert?
Voorwaer s'en heeftet niet verdiẽt,
Al ben ik schoon haer beste vrient.
Sy is gheduerigh even stuer,
En siet ghestadigh even suer,
Sy heeft my noyt eens haren mont,
Sy heeft my noyt een kus ghejont;
Jae wat ick spreke, wat ick doe,
Sy graut my fel, en vinnigh toe,
Soo dattet my tot schande streckt,
Jae dat schier yder my begeckt;
Voorwaer s'en acht my niet met al
En weet ick dat het keeren sal?

Siet Roelãt leyt haer in het hooft
Die wort in als by haer gelooft,
Die wort gelieft, gestreelt, gevleyt,
Het zijn al roosen wat hy seyt;
En schoon of nu 'er gansch gelaet,
Vry anders als voor desen staet,
Ick vrees waer sy maer uytte pijn,
Sy sou al weer voor Roelant zijn:

Wãt siet! wãneer de domme min
Eens heeft geset haer mallen sin,
Of schoõ haer voorstel niet en sluyt
Geẽ nijptang trekt haer weder uit:
En als dit soo met haer geviel,
Ick waer een lichaem sonder ziel,
Ick ware wonder vreemt ghestelt,
En even totter doot gequelt,
Om dat sy, die my gunste boodt,
En daer ick liefde van genoot,
Sou sweven in de woeste zee,
Of liggen op een vreemde ree,
Of drijven op een dorre strant,
Verdronken door mijn eygẽ hant;
En dat sy die ick heb gespaert
Sou met een ander zijn ghepaert.

Daer is voorwaer geen meerder
En die eẽ mensche felder bijt, (spijt
Als dat een ander heeft de vrucht
Daerom men dikwils heeft gesugt,
Daerõ men moeyten heeft gedaen,
En sware dingen uyt-gestaen.

Maer neen, dit is een quade slagh,
Die niemant oyt gelooven mach,
Daerom, mijn hert, aẽveert dit niet,
Dat u hier in de sinnen schiet;
Soo schoonen lijf, soo teeren mont
En deckte noyt soo loosen gront,
Uw' Thetys is van edel bloet,
En heeft in haer eẽ kloek gemoet,
Sy weet wat dankbaerheyt vereyst,
En wat een edel herte peyst;
Gewis sy sal u liefde bien,
Mach sy maer hier u liefde sien,
En 't is nu hier de rechte stont,
Dat ghy u liefde toonen kont,
Ghy dan bevrijt haer van de pijn,
Ick weet sy sal u danckbaer zijn,
Sy sal u lieven metter daet,
Hoewel sy oock met Roelant staet.

Wel, tot besluyt, en voor het lest,
Ick achte dit noch alderbest:
Briseis moet dan uytten boot,
Briseis is dan voor de doot,
Ick sie doch dat de vryster seyt
Dat sy haer dat heeft toegeleyt;
Jae dat sy des wel is gherust,
Indien het my maer soo en lust,
Sy biet haer aen de goede maeght
Om al te doen wat my behaeght,
Om al te doen, oock desen dagh,
Wat my tot voordeel streckẽ mag,
Voorwaer het is (naer ik het raem)
Voorwaer het is haer aengenaem
Dat sy my vander doot verlost,
Schoon dattet haer het leven kost:
Wel haer geschie dã na haer woort,
Nu, schipper, set haer over boort;
Het is mijn hert wel groote pijn,
Maer 'tkan voor nu niet anders sijn.

Maer ben ick dol, of buyten sin?
Wie geeft my dese wreetheyt in?
Sal ick verdoen een jonge maeght
Die my ten dienst haer levẽ waegt?
Sal ick verdoen, aen d'ander zy,
Die volle macht heeft over my?
Sal ik gaen doen so wreedẽ moort,
En Vrysters smacken over boort?
Ick segge Vrysters, bey gelijck
De schoonste van het gansche rijk,
In geest, in seden, in verstant,
De beste van het gansche lant?
Neen, dat en sal ick niet bestaen,
Al sou de boot te gronde gaen;
Mijn arrem viel my liever af,
En ick veel eer in 't duyster graf,
Als dat soo onverwachten rou
Dees vrysters over-komen sou;
En echter (nae de sake staet)
Soo isser noch geen beter raet
Als datter yemant Jonas zy,
Wel aen, die slagh kom over my.

Nu, schipper, komt, en tast my aẽ,
'Ken sal 't ontwijken, noch ontgaẽ,
Stoot vry dit lijf van boven neer,
Ten offer aen het gramme meyr,
Tot voedsel van 't beschubde vee,
En latet sweven door de zee,
En laet het drijven over al,
Waer dat de stroom het rucken sal.

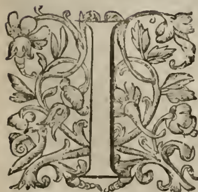
Een sake bidd'ick maer alleen,
Dat yemant die mijn lijf of been
Misschien na desen vinden mocht,
Doorgeten van de natte locht,
Dat, segg' ick, dan hy voor het self
Een greppel in den oever delf,
En stroeye dan een weynigh sants,
In plaetse van een roose-krants,
En stroye biesen over my,
En setter dan een veersjen by:

Hier leydt een Ridder in het sant,
Die sijn jonck leven heeft verpant
Voor eene die hy had ghesint;
Voor eene die hem heeft bemint;
Hy gaf hem willigh in den noot:
De ware min veracht de doot.

De goede jongeling Richart in dese bange bedenckinge vervoert wesende, en den schipper uyt onverdult hem door roepen daer in dickwils storende, vermits hem de selve overlegginge, na gelegentheyt daer in sy waren, te langh dochte, so gebeurdet middeler tijt, so door den vloet als den op-geresen wint, dat de voorsz. boot allencxkens, na de wal gedreven wesende, geraekte op een zant-plate krachtelyck te stooten, in voegen dat de selve aldaer onbewegelick bleef sitten; zijnde evenwel tusschen het selve zant en het vaste lant noch een tamelijk diep: 't welck terstont by den schipper gemerckt wesende, riep tot Richart, datter nu uytkomste was, (door Gods genade) soo hy maer wat swemmen en konde, dat hy d'eene Ionck-vrou soude sien te bergen, en dat hy Richart d'andere tot hem mochte nemen die 't hem goet mochte denken; Richart hier wederom in twijffelmoedigheyt gevallen wesende welcke van beyden hy den schipper bevelen, of welck hy tot hem nemen soude, besloot eyntelijk dat hy Thetys voor hem selven behielt, meynende dat hy de selve beter als de rouwe visscher soude handelen, en in sekerheyt brengen; latende alsoBriseis aen den schipper, waer op is gevolgt dat de visscher, sich best te water konnende behelpen, een boom nam, daer aen by Briseis haer dede vast houden, met weynig moeyten aan strand te geraekte, daer Richart aen d'ander zijde, niet sonder lang worstelen en veel waters in te nemen, nauwelijcx ten langen lesten, met sijn geminde Thetys, te lande quam: God danckende van soo grooten perijckel noch soo ontkomen te wesen. Het welck naeuwelicken gheschiet zijnde, zijn terstont daer ter plaetsen aengekomen vele van de jonge Edel-lieden en Ionkvrouwen van het voorsz. geselschap, en onder deselve mede de kloeckmoedighe Roelant, dewelcke siende en gesien zijnde van sijne welbeminde Thetys, in soodanigen stant alsse doen ter tijdt daer was aengekomen, vielen haestelijk malkanderen om den hals; veel tranen van blijdschap stortende, en malkanderen, als van nieus gevonden, hertgrondelijken welkom hietende, sonder te letten wie het selve sien ofte benijen mocht; als verwonnen zijnde van de uyt-puylende genegentheyt d'eene tegens d'andere in soodanigen bekommerlyken gestaltenisse sich openbarende; het welcke ten hoogsten wee dede aende voorsz. Richart, die, siende dat al sijn gedaene diensten en geleden ongemack op't herte van Thetys niet had konnen wercken, nam aen van dier ure af sich te begeven tot de soete Briseis, en de selve heuselijken metter handt nemende, begon haer te geleyden nae de plaetse daer't geselschap te voren versamelt was geweest; dan sy (hebbende gemerkt hoe seer Richart na Thetys was gedragen geweest in syne bekommerlicke beroetslaginge, en hoe na sy daerentegens had gestaen om over boort te geraken, en oock hoe hy haer den Schipper had overgegeven, om, door't diep, aen landt te brengen, daer by middeler tijdt Thetys selfs tot hem had genomen, en met eyger hant te lande gebracht) meynde stoffe genough te hebben om Richart of te wijsen, en na Thetys te senden; dan Richart wiste haer soo wel te ondergaen, en met soete woorden en aendringende reden te bewegen, dat sy even dien eygen avont haer ten vollen hieldt voor vergenoucht van syne gedane onschult, mitsgaders desselfs gelegentheyt en genegentheyt tot haer-waerts; gelijck mede ten selven tijde van gemoederen vereenigde de voorsz. Ionk-heer Roelant ter eener, met de overschoone Thetis ter anderer zijden, in voegen dat uyt een gedreygt ongeluk op eenen tijdt ontstonden twee gewenste houwelijcken: soo is dan uyt dit stuck te leeren, dat drůck in blijdschap kan verkeeren. Het vordere dat hier uyt te trecken is, laet ick den verstandigen Leser tot sijn eygen bedencken.

TWEEDE GESCHIEDENIS, EN SELF-STRYT

Daer in vervat.

IN den tijdt van Hertog Carel van Bourgoignen was, in een Hooftstadt van Zeelant, seker desselfs Gouverneur, die een dertel oogh hadde laten vallen op een eerlijke borgers huysvrouwe, de selve op verscheyde manieren in hare eerbaerheydt hadde beproeft, maer onwinbaer gevonden: 't welck den Gouverneur des te meer tot onkuysche liefde ontsteken hebbende, soo had hy een vondt bedacht, waer door hy tot sijn voornemen meynde te geraken; hy had den man van de voornoemde vrouwe een lack na geworpen van verraderye, en den selven daer op in hechtenisse doen steken; des de vrienden van de gevangen groote moeyten aenvingen, om hem te verontschuldigen, en in vorige vryheyt te krijgen; al het welcke niet helpende, so begon ook desselfs huys-vrouwe hare schuldige behulpsaemheyt voor haren gevangen man in't werck te stellen, en liet sich daerom vinden ten huyse van de Gouverneur, en in sijn kamer geleyt wesende, gebruyckte sy alle de beweegh-redenen die sy mochte, om de slakinge van haren man te verkrijgen; dan hy haer een wijle gehoort hebbende, verklaerde, dat die haren man gevanckelijck hielt, was wederom haren ghevangen, en datter middel was om haren man te verlossen, indien hy maer in sijn tegenwoordige gelegenheydt mede van haer mochte werden geholpen. In't korte, sijn besluyt was, wilde sy haren man los hebben, soo moeste sy hem wederom in sijn versoeck believen; anders, en sulcx niet doende, datse haer versekert mochte houden, dat haer man als een verrader schandelijck om hals soude werden gebracht, dat sy daerom te sien hadde wat haer te doen stont, want dat sy dien eygen oogenblick kiesen of deelen moste: de goede vrouwe-siende 't gelaet en horende 't selsaem voorstel van de Gouverneur, en daer uyt wel bemerckende dattet hem ernst was, viel in de uytterste benautheit van een inwendigen strijt en tegen-strijt, denckende of sprekende in haer selven dese of diergelijcke redenen:

Och!

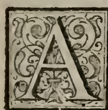
Ch ! hoe wort my de geeſt met twijfel omgedreven?
Och ! wat een harde keur wort my eylaes ! gegeven?
Och ! wat een ſteile klip ſie ik voor my geſtelt,
My dunkt dat my de ziel van angſt in water ſmelt.
Siet hoe myn ſake ſtaet:ik moet my laten ſchenden,
Of die mijn leven is, die moet ſyn leven enden :
Ick moet (ô harde praem!) ick moet oneerlijck zijn,
Of dien ick meeſt bemin verlaten in de pijn :
Ik moet een vreemden man mijn lichaem overgeven,
Of die mijn eygen is en kan niet blyven leven :
Ick moet een vreemden man gaen jonnen mynen ſchoot,
Of die mijn eygen is verlaten in den noot.
Wat ſtaet hier nu te doen? ſal ick mijn reyne leden
Tot luſten, ſonder luſt, en tegen danck beſteden?
Sal ick mijn friſſche jeught, mijn jonck en eerbaer lijf
Gaen maken tot een ſpot, een ſchendig tijt-verdrijf
Van deſen dwingelant? van deſen hooſſchen Joncker?
Van deſen onverlaet? van deſen trotſen proncker?
Ach ! ſoo ben ick, eylaes, voor alle tijt geſchent,
En voor een lichte-koy aen alle man bekent.
Ik weet toch dat de boef van my ſyn roem ſal dragen,
Soo ick op ſijn verſoeck mijn eer beſtae te wagen ;
Want als een hovelingh een vrou bedriegen kan,
Daer is geen twijffel aen, hy ſeyt et alle man :
Dies ſal van ſtonden aen de Faem tot mijner ſchanden
Gaen roepen mijn verdriet door ſteden ende landen,
Ick ſal de ſtoffe zijn daer yder over al
Tot kortswijl over weegh ſijn praet van maken ſal:
De daet ſal yder een ten vollen konnen weten,
Maer 't innigh van mijn hert en is niet af te meten ;
Dus of ſchoon met gewelt mijn eere wert gerooft,
Menagt dat maer een waen, het quaetſte wort gelooft
De werelt is te boos, men ſal voor gronden leggen,
Dat ick, een jonge vrou, my lichte liet gheſeggen ;
Dat ick (gelijk het ſcheen) wel voor mijn eere ſtreet,
Maer dat ick evenwel het al gewilligh leet.
Mijn man ſal ook miſſchien hier door in twijffel komẽ
Dat my oock, ſonder dwanck, mijn eer is afgenomen,
En ſoo het my gebeurt dat hy dit eens gevoelt,
Soo is ſijn heete min voor alle tijt ghekoelt :
Soo ſal ſijn eerſte gunſt van ſtonden aen verdwijnen,
En ick ſal in ſijn oogh niet als een grouwel ſchijnen ;
Wat ſal dan onſe jeught, wat ſal ons leven zijn?
Eylaes ! niet als verdriet, en als gheſtage pijn.
Maer neemt de Jonker ſweeg, dat niet en is te denken,
Neemt dat geẽ quade tong mijn naem en mogte krenken ;
Sal ik niet evenwel van binnen zijn gequelt,
Vermits ick weten ſal hoe dat ick ben gheſtelt?
Sal ick niet evenſtaegh, en al mijn leven dagen,
Met innerlijck verdriet mijn herte moeten knagen,
Om dat een vreemden boef van my genoten heeft
Dat noyt een eerbaer wijf als aen haer man en geeft?
Wel aen dan mijn Ghemoet, en laet u niet bekoren,
Want ſoo ons d'eer ontvalt ſoo iſſet al verloren,
Soo iſſet al bekayt, en dat voor immermeer,
Waer agt dog eenig menſch een vrouwe ſonder eer?
Nu ſeght dan aen den boef, dat uwe reyne ſinnen
Noch door ſijn vleyery, noch dreygen zijn te winnen,
Seght dat hy henen gae, en dat hy zyn bejach
Niet by een echte vrou, maer elders ſoecken mach;
Seght dat ghy met u bloet u man ſoud' willen helpen,
Maer u te weerdigh acht om vuylen luſt te ſtelpen,
Seght, ſeght met vollen mont, dat ghy, te ſyner ſpijt,
Voor uwen man alleen, en niet voor hem en zijt.
Maer holla, niet te ras, laet ons wat naerder letten,
Of wy oock dit beſluyt op goede gronden ſetten,
Ghewis ick houde vaſt indien wy dit beſtaen
Dat wy met eenen golf te gronde ſullen gaen.
U man ſal even nu met ſchande moeten ſterven,
En ghy ſult alle tijt ſijn lief geſelſchap derven,
U man is, heden ſelfs, u man die is een lijck,
En ghy noch boven dat ghedreven aen den dijck!
U magen al te mael die ſullen van u wijcken,
(Gelijck in tegeſpoet de vrienden haeſt beſwijcken)
U huys dat heden ſtaet, en noch geduerigh groeyt,
Sal op den ſtaenden voet dan worden uytgeroeyt.
Wy ſullen over al niet als verraders hieten,
Schoon dat, gelijk een beek, ons reyne tranen vlieten !
Soud' dan niet beter zijn te lijden dit gewelt,
Als ons met eenen ſlagh ter neder ſien gevelt?
O God vergevet my, ten zyn geen quade luſten
Die my om 't herte ſlaen, en al myn bloet ontruſten ?
Ick worde, ſiet ! een hoer ter eer van mijnen man,
Om dat ick ſyne ſchand' niet anders weeren kan.

De jonckheer haer een wijle ſtille hebbende laten ſlaen, ende gheduerighlijck een ooghe hebbende op haer weſen, merckte datſe, in twijffelmoedigheydt ghevallen zijnde, niet en wiſte wat doen of te laten, hy daerom haer in den arm grijpende, bracht haer willende en niet willende op ſeecker ledekant, daer in de kamer ſtaende, alwaer hy, ſijn onkuyſche begeerlijckheydt volbracht hebbende, in plaetſe van aen de onnooſele Ionge vrouwe haren man weder te geven, dede hem door ('k en weet niet wat middelen) dadelijcken ter doodt verwijſen, en met eene in de ghevanckeniſſe ſtaens voets onthalſen: En alſoo de goede vrouwe 's daeghs daer aen haren man quam vereyſſchen, verſondt hy de ſelve met ſijn dienaer nae de Kercker, ſeggende dat haer aldaer haren man gheworden ſoude; doende haer geven het doode lichaem van de ſelven, ſoo hy het ſelve in een doot-kiſte al reede hadde doen leggen. De arme vrouwe, door dit gheſichte van droevigh, ghenoeghſaem raſende gheworden zijnde, gingh terſtont hare vrienden haren noot klaghen, en het gheheele ſtuck openbaren, de welcke gheraden vindende over ſoodanighen ſchandelijcken ſtuck aen den Hertogh klachtigh te vallen; zyn in aller haeſt met haer na het Hof ghereyſt, en ghehoor verworven hebbende by den Hertogh, hebben de gheheele ghelegentheydt van de ſaecke (ghelijck die in der waerheydt was) rondelijck vertoont, en daer over van den Hertogh recht en rechtvorderinghe verſocht; De Hertogh het verhael der ſaecken verſtaen hebbende, en wetende dat de Gouverneur oock ſelfs doen ter tijdt in 't Hof was, dede de voorſz. jonghe vrouwe en haere vrienden aenſegghen, datſe ſien ſouden watſe ſeyden, en over wien ſy klaeghden, want ſoo hy de ſaecke anders bevondt, als ſy lieden hem die vertoonden, dat het met hen qualijck ſoude af-loopen; de ſelve op haer vertoogh hart en met ernſt dringhende, dede de Hertogh haer in een ander kamer vertrecken, en ontbiedende dadelijcken den voorſz. Gouverneur, hielt hem het feyt voor, met deftighe aenmaninghe dat hy de ronde en rechte waerheydt daer van ſoude bekennen, of dat hy anders in de hooghſte onghenade van hem ſoude vervallen: De Ionckheer ſtaende hier over in groote bangigheydt, niet wetende wat doen ofte ſegghen, en de Hertogh uyt ſijn ghelaet beſluytende datter vry wat aen moeſte weſen, van dat hem te laſte was gheleydt, dede terſtondt de jonghe vrouwe en haer vrienden in de kamer roepen, en hen allen den voor-ghenoemden Gouverneur onder de ooghen ſetten, hem vraghende of hy dat vrou-menſch wel kende; De Ionckheer noch meer verſlaghen zijnde als te voren, viel terſtondt neder op ſijn knien, biddende ſijns lijfs ghenade, verklarende te vreden te zijn door een wettigh houwelijck de jonghe vrouwe haer eere te beteren, en de

selve voor sijn echte wijf te sullen aennemen en behouden; De Hertogh vraeghde de jonge vrouwe of sy sulcks tot hare voldoeninghe wilde aennemen, het welcke sy volkomelijcken weygerde, verklarende niet te konnen aennemen voor haren echten man, die even haren echten man een schandelijcken doodt hadde doen sterven. Haer vrienden ondertusschen, wetende dat het gene gedaen was, niet ontdaen en konde werden, en dat in dese gelegentheydt geen beter uytkomste ter eeren van de jonge vrouwe gevonden en konde werden, als het houwelick metten voorsz. Gouverneur, en daer by overwegende dat deselve Gouverneur een groot gunst-genoot wesende van den Hertogh, sulcx hun alleen goet konde doen; over-reden de voorsz. jonge vrouwe het aengeboden houwelick in te willighen, het welck by haer, door hart aen-raden van de voorsz. vrienden, ghedaen zijnde, dede de Hertogh terstont aldaer een Priester halen, om haer trouwe, in syne jegenwoordigheydt, met alle volkomenheydt te doen voltrecken; doende oock met eene, met toestandigheyt vande voorsz. Gouverneur, een houwelijcxsche voorwaerde tusschen dese nieuwe Bruyt en Bruydegom besluyten, en op het papier brengen, by de welcke de voorsz. Gouverneur aen de voorsz. sijne toekomende huys-vrouwe was belovende, dat in ghevalle hy, sonder kinderen by haer te verwecken, quame aflijvigh te werden, sy dan soude zijn en blijven geheel en volkomen erfghenaem in alle sijne na te laten goederen: welcke houwelijcxsche voorwaerde geteyckent, en de trouwe by den Priester bevestight zijnde, vraeghde de Hertogh aen de jonghe vrouwe, of sy en haer vrienden nu vernoeght waren over het geene hy in hare sake hadde gedaen, waer op deselve en al de vrienden antwoorde dat ja, en dat sylieden alle syne hoogheyt gansch ootmoedelijcken waren bedanckende, van al het goede dat hun lieden door sijn beleydt was wedervaren; ende daer op te samen meynen oorlof te nemen, verklaerde de Hertogh, dat schoon sy-lieden nu vergenoeght waren over de daet van synen Gouverneur, dat hy niet te min, en de Iustitie nu mede voldoeninghe moeste ontfanghen, en daer op terstont een scherp rechter ontboden hebbende, verwees den voorsz. Gouverneur staens voets van den levenden lijve ter doodt, dede hem selfs daer in de Sale neder-knielen en met een onthalsen, verklarende de nieuwe bruyt (nu wederom weduwe ghewerden zijnde) volkomen erfgenaem in des overledens goederen, volgens den inhouden van de voorsz. Houwelick sche-voorwaerden hier voren geroert. Denckter op Leser, en vaert wel.

DERDE
GESCHIEDENIS,
EN
SELF-STRYT
Daer uyt ontstaen.

AEnsprake tot L. Scipio, Veldt-overste der Romeynen, op de aenbiedinge aen hem gedaen van sekere Edele en overschoone Jonck-vrouwe, by ofte van wegen desselfs soldaten; zijnde de selve aenbiedinge by den voornoemden Scipio kloeckmoedelijck en eerbaerlijck af-geslagen, en de edele Jonck-vrouwe haren Bruydegom weder gegeven, selfs met de juweelen en andere kostelijckheden, hem tot een rantsoen van de selve Jonck-vrouwe aengeboden.

AL wat van u is ghe-
schreven
EdelHeld, en hooggemoet,
Dat en acht ick niet
soo goet,
Als het rustig weder-geven,
Van de maegt en schoone bruyt,
U gevallen tot een buyt.

Ghy een ridder vol van krachten,
Midden in u frissche jeugt,
Midden in u meeste vreugt,
Kondt betoomen u gedachten,
Kond bewaren uwen sin
Voor de listen van de min.

Siet een Roosje versch ontloken
Dat een yders oogen treckt,
En tot minne-lust verweckt,
Komt u jongen geest bestoken,
Komt u als van sellefs t'huys,
En ghy blijft noch echter kuys.

Als Cartago wert besprongen
By den voorgenoemden helt,
En sijn machtig krijgs-gewelt,
Als Cartago was gedwongen,
Was gevoegt en toegebracht
Tot de Roomsche werelt-macht.

Als het leger deelt gevangen,
Die men uyt de stadt bequam,
En tot eygen slaven nam,
Daer sag yder met verlangen
Seker uytgelesen maegt,
Daer van al het leger waegt:

Daer komt yder toe-geloopen,
Yder wenscht het schoon juweel,
Voor sijn buyt en eygen deel,
Yder sou haer willen koopen

Om

Om ſijn gelt, en beſte goet,
Om ſijn lijf en hertſen bloet.

Seker hopman ondertuſſchen
Roept, t'ſa mackers, handen af;
Of u naeckt verdiende ſtraf,
Niet te mallen, niet te kuſſen,
Want voorwaer ten is geen ſpeck
Voor een ruyters gragen beck.

Deſe dient te zijn geſonden,
Aen den Velt-heer, onſen helt,
Want hy iſſer nae geſtelt:
Hy en is niet ingebonde
Door de praem van echte trou,
Wat iſt dat hy beter wou?

Stracx gebiedt hy ſeven bende
Van de ruyters daer ontrent,
Die hy voor de beſte kent,
Hen nae Scipio te wenden,
Maer de maeght, het edel pant,
Houdt hy ſellefs by der hant.

Als hy nu quam aengetreden
Tot de tente van den Helt,
Daer heeft hy de maegt geſtelt;
En hy ſeyde deſe reden:
Siet, ô edel Ridder ſiet,
Wat dat u het leger biet.

Onder al de moye dingen,
Onder al de groote ſchat,
Hier gevonden in de ſtadt,
Weet ick u niet toe te bringen
Als alleen dit edel ſtuck;
Daer mee wenſch ick u geluck.

Scipio wat ſtille ſtaende,
Siet het klaer en helder licht
Stralen over ſijn geſicht,
Maer ſtracx weer henen gaende,
Thoont met ſtil en koel gelaet
Dat het hem niet in en gaet.

Een van deſe jonge gaſten,
Die geduerigh met hem gaen,
Die gedurigh om hem ſtaen;
Riedt den Velt-heer toe te taſten,
Riedt den Ridder tot de maeght
Die aen al het heyr behaeght.

Soud ghy, ſeyt hy, niet aenveerden
Deſe peerel, deſe roos,
Die ick onder duyſent koos,
Deſe van ſoo grooten weerden,
Schoonder als ick ymmer ſagh,
Alſſer eene weſen mach?

Ghy die niet en zijt gebonden
Aen een echte weder-paer,
Neemt, ô neemt u kanſſe waer:
Wat doch kander zijn gevonden
Datter beter dienen kan
Voor ſoo friſſchen edelman?

Had ick ſoo een buyt gekregen
Ick waer alle man te rijck,
Niemant ware mijns gelijck,
En het waer my ongelegen
Haer te geven wederom,
Schoon al quam haer bruidegom.

Diamanten, ſchoone ringen,
Rijcke baggen, diemen erf,
Als een oude vader ſterf,
Dees en diergelijcke dingen
Sie ick datmen ſomtijts ſtelt
Om te loſſen tegens gelt.

Dit gebruyck wort onderhouwen
Alſmen groote ſteden wint,
Alſmen groote ſchatte vint,
Maer de ſchoonheyt vā de vrouwē
Wat oock dees of gene doet,
Dat en is geen losbaer goet.

Laetj' u deſe roos ontrecken,
Sonder datje die ontluyckt,
Sonder datje die ghebruyckt;
Wie en ſal niet met u gecken
En gaen ſeggen, t'onſer ſpijt,
Datje maer een kluts en zijt.

Gaet Mars Venus niet begroeten
Als hy van ſijn wapens ſcheyt,
En ſijn degen nederleyt?
Jae, hy komt by haer verſoeten
Al de wreetheyt, dien ick ſagh,
Daer hy voor den vyant lagh.

Ridder ghy hebt menigh werven
Uwen vyant aengetaſt,
En op uwen dienſt gepaſt,
Ghy hebt Romen moeten derven;
Neemt dan nu een kleē vermaek,
Want dat is een nutte ſaeck.

Wie ſal oyt een boge ſpannen,
Die hy op een blyden dagh
Niet eens weder los en ſagh?
Nimmer ſoo gheſtrenge mannen
Die niet ſomwijl door de vreught
Geven voedſel aen de deught.

Nu dan laet de vryſter leyden,
Datſe voor u wert bewaert,
Datſe voor u wert gheſpaert;
Want van haer is niet te ſcheyden
Nu ſy ſtaet in ons gebiet,
Immers ick en deed 'et niet.

Deſe Vorſt aldus ghedrongen
Tuſſchen luſt, en ware deught,
Tuſſchen tucht en groene jeught,
Voelt van binnen harde ſprongen,
Voelt een ſtrijdigh huys-gewelt
Dat hem in de ſinnen quelt.

Als hy ſiet haer friſſche leden,
Als hy ſiet haer rooden mont,
Die der menig heeft gewont;
Als hy ſiet haer heuſſche ſeden,
Dan verſmelt hy van de luſt,
Dies hy wenſcht te zijn gebluſt.

Maer als hy gaet overwegen
Wat de reden hem gebiet,
Wat de deugt voor loon geniet,
Dan gaet hy de luſten tegen,
Dan is hy een dapper helt
Die ſich kloek te weere ſtelt:

Siet hy weder hare wangen,
Witten hals, en teere borſt,
Dat verweckt hem weder dorſt,
Dat verwekt hem groot verlangen
Van dat binnen ſchuylen mach,
Dat hy buyten niet en ſagh.

Nae de Ridder ſijn gedachten
In een weegh-ſchael heeft geſet,
En op alle dingh gelet,
Komt hy met ſijn ganſche kragten
En hy berſt ten leſten uyt
Tot een ridderlijck beſluyt.

Waer ick van de rouwe gaſten
Seyt hy, waer ick ſlecht ſoldaet,
Of een ruyter, of ſijn maet,
Sonder ampt en ſonder laſten,
Had ick niet als kapp' en ſweert,
Of een ſlecht geſadelt peert,

Dan ſoo mochtet my gevallen
By een jongh en aerdigh dier,
Nae der jonge luy manier,
Wat te kuſſen, wat te mallen,
Ick en ben noch dom, noch ſtuer,
Oock geen vyant van natuer:

Deſe nae des oorloghs wetten
Was gevallen my ten deel,
Mijne waſſe ganſch en heel,
Niemant konde my beletten
Haer te ſetten van haer eer,
Want ick ben haer over-heer.

Maer ſal ick een maegt ſchoffieren?
Ick! een Velt-heer, een Romeyn!
Neen, mijn hert is al te reyn:
Neen ons vendels, en banieren
Vliegen niemant over 't hooft
Die een maegt haer eer ontrooft.

Laet dan al mijn haters krijten
Dat ick kuys en eerbaer ben,
En geen vuyle luſt en ken,
Laet Cartago my verwijten
Dat ick houw een eerlijck bed,
En de deught voor luſten ſet:

Dat

Dat en sal my niet verkleenen,
'tSal niet strecken t'mijner schant
Hier noch in het vaderlant,
Of het schoon de lieden meenen,
Tucht en baert geen ongeval,
En de deught gaet boven al.

Hooge staet, en hooge sinnen
Dienen staeg by een gepaert,
Anders heeftet geenen aert;
Vorsten dienen niet te minnen,
Malle liefd' en hoog gebiet
Dienen in een plaetse niet.

Die kan toomen sijn gedachten,
Die kan temmen sijn gemoet
Dien hou ick van edel bloet,
Dien wil ick vry grooter achten
Als die met een dom gewelt
Hooge wallen neder-velt.

SCHIPIO

Spreeckt hier aen den

BRUYDEGOM

VANDE

MAEGHT,

En geeftse hem weder.

NU ghy vriend, sit hier wat neder
Siet daer is u waerde pant,
Komt en neemtse by der hant;
Daer-en-boven geef ick weder
Dese schatten die ghy siet,
Die haer vader voor haer biet:

Dan noch sweer ick by de Goden
Dat haer niemant heeft geraeckt,
Dat haer niemant heeft genaekt,
Want op lijf-straf was geboden
Datmen haer bewaren sou,
Even als mijn eygen vrou.

Gaet, Gelieven, gaet vry paren,
Nu versien van goedt en geldt,
Nu bevrijt van boos gewelt,
Wel moet 't edel herte varen,
Dat met een heeft uyt-geblust
Gierigheyt en vuyle lust.

SELF-STRYT,

DAT IS:

KRACHTIGE BEWEGINGE

VAN

VLEESCH EN GEEST,

Poëtischer wijse voor-gestelt,

In de Persoon en op de gelegentheydt

VAN

JOSEPH,

Ten tijde hy van

POTIPHARS Huys-vrouwe

Wierdt versocht tot

OVERSPEL.

DOOR

J. CATS.

P E L. A D

D E M E T R I A D E M

Van JOSEPH schrijvende, seydt aldus:

DE Iongelingh werdt by sijn Vrouwe begeert, en evenwel tot geen begeerlijckheydt verweckt; hy werdt gebeden, en niet te min ontvliet. Dat eerbaer herte en konde noch door de kracht der bloeyender jeught, noch door de groot-achtsaemheydt van haer, die hem aensochte, in eenigen deele tot ontucht werden vervoert; want niet alleenlijck door het aenlockende gesichte, maer genoeghsaem met dadelijcke omhelsinge van een vrouwe geterght zijnde, heeft evenwel de vrouwe niet begeert.

Nunquam bella piis, nunquam certamina desunt;
Et quo cum certet mens bona semper habet.

Nunquam bella piis.

VEel te vechten, veel te strijden,
Moet een Christen hert vermijden;
't Is al beter dat men dorst
Na den rechten Vrede-vorst.
Wilder nochtans yemandt vechten,
Waer toe menigh duysent knechten?
Gaet en strijdt, na rechten eys,
Met uw wederspannigh vleys,
Met de Werelt, met de Machten,
Die op onse zielen wachten;
Waerom soeckje buyten strijdt
Die gestaegh in oorlogh zijt?

Galat. 5. 17.

Het Vleesch begeert tegen den Geest, en de Geest tegen het Vleesch: Dese staen tegen malkanderen.

Rom. 8. 8.

Het verstant des Vleesches is de Doodt, maer het verstant des Geestes is het leven en vrede.

VOOR-REDEN,

AEN DEN

RECHTSINNIGEN

LEESER.

DEs menschen leven (gelijck een Out-vader seer wel geseyt heeft) is als een middel-punct, tusschen den uytnemende staet der Engelen, en het woelen der onvernuftige dieren. In gevalle de mensche sich laet vervoeren van de invallen syns vleesch, hy wert ghelijck gemaekt den dieren op den velde. Indien hy daer-entegen, door de krachten des geests, de lusten des vleesch over-wint, hy wert verheven tot de heerlijckheyt der Engelen. Siet daer, Mensche, uwe ghestalte. Ghy staet om een beest, ofte om een Engel gelijck te werden. Het vleesch aen d'eene zijde booght u nederwaerts, en woude u wel sijns gelijcke maken: de geest van d'ander zijde treckt u opwaerts, en raet u tot het tegendeel.

Aensiet hier dien wonderlijken strijd, die wy in onsen boesem geduriglijck omme-dragen, dewelcke ons niet en verlaet, soo langhe wy ons selven niet en verlaten. Twee heyr-krachten staen binnen ons tegen den anderen gekant, tusschen dewelcke somwijlen krachtige veldt-slagen; dickmael vinnige schermutsingen, nimmermeer gesetten vrede gevonden wert. Is niet des menschen leven (seydt Iob) een geduerige krijg op aerden? Maer hoe maken wy 't al in dese gelegentheyt? Och armen! daer wy, mits den gedurigen aenval onser vyanden, wel behoorden ghestadig op onse hoede te wesen, en (ghelijck de geene doen, die in de heetste en gevaerlijckste plaetsen op de schilt-wacht staen) dapper in de wint te sien. Soo werden wy menigmael al geeuwende, en half slapende, door den eersten aenstoot van de lichte peerden, dat is, door het alder-geringste gespuys onser vyanden, verrast, daer henen geloopen, en schandelicken onder de voeten getreden. Waer van, indienmen (gelijk het behoort) de oorsaecken recht ondersoeken wil, men sal bevinden dat die geheel en al de selve zijn, dewelcke, in gemeene oorlogen, menigmael eenige, andersins treffelijke, krijgs-overste den slag doen verliesen, te weten, Onwetentheyt, en Kleyn-achtinge sijner vyanden. Wy hebben (soo wy somtijts meynen) nu eenighe goede gronden des Godsaligen levens in ons geleyt, ons verbondt met Gode vernieut, en een vast voornemen, van voortaen wel te doen, ons selven voor-gestelt, en daer op in onse eenigheyt somwijlen in bedenckinge komende, schijnen ons soo wel gesterckt te vinden, dat onse geest by inbeeldinge, en noch (soomen seyt) verre van de man wesende, den vyant wel derf aen-juychen, en, al tergende, uyt-eysschen, niet anders dan gelijck dien dappere gast *Ascanius* doet, by den Poëet Vergilius, aldus moediglijk trotsende:

Een hert te jagen is te slecht,
'K ben geen man voor dat gevecht,
Ick wensche datter leeuw of swijn
In dese jacht mijn deel mocht zijn.

Maer als wy dan komen daer 't te doen is, en dat ons de vyant, vry onghelijck stercker als wy ons lieten voorstaen, op het lijf komt vallen, so sinckt ons veeltijts (soomen seyt) het herte in de schoenen, en wy staen daer slecht henen en sien, al en hadden wy noch tanden om van ons te bijten, noch handen om ons te verweren. Werdende mitsdien niet dan al te wel gewaer, dattet een gantsch andere sake is, in de schaduwe van onsen Wijngaert ofte Vijge-boom, gemackelijck sittende, alleen met de ghedachten oorloge te voeren, als in der waerheyt onder den roock, stof, en het gewoel van een dadelijk gevecht, sich ingewiggelt te vinden. Wel aen dan, wy sien het gebreck, laet ons overlegghen wat raet hier teghens te schaffen zy. Twee dingen hebben wy (mijns oordeels) van noode. Eerstelijk, een innerlijcke kennisse van onsen vyandt, met overlegginghe hoe loos en boos hy, hoe voos en broos, wy in dusdanige gelegentheyt, bevonden werden. En ten tweeden, goeden voor-raet van wijs en godsalig beleydt, mitsgaders krachtige wapenen daer teghens ghereet te hebben, ghelijk ons die strijdtbare helt Paulus genoegsaem de selve middelen in desen gevalle voorschrijft. *a* Wat het eerste point, te weten de kennisse onses vyants, belanght, dient voor eerst ernstelijk overwogen, dat het Vleesch met sijn medehelpers vry geen katte en is, (soo men seyt) om sonder hantschoenen gevangen te werden; de oorloge, die het selvige ons aendoet, is geen krijg daermen (gelijck 't spreeck-woort) met blaeuwe erweten schiet: En daeromme houden wy, dat sy hun tastelik vergrijpen, die in desen gevalle meynen, dat het *vleesch* hier niet anders en zy, als soo eenigh plomp, wanschapen, en souteloos gewoel onser uytterlicker sinnen, buyten de palen van alle redelickheyt, onbesuystelijcken henen springende; neen, de sulcke ketelen hun selven datse lacchen. Gewisselicken, ons vleesch dat is de verdorven aert in onse zielen, en is soo bot en grof niet, gelijckmen ons poogt wijs te maken: sy kan haer selven, ghelijck haer meester en mede-helper doet, seer wel veranderen in een Enghel des lichts. Dat is ghewis, daer is groote kracht van dwalinghe ontrent, en veel steenen des aenstoots; sy weet haer walghelijcke pillen wel deghelick te vergulden, haer bitter wormkruydt dapperlick te suyckeren, haren scherpen angel meersterlick te bedecken, en met een lieffelijck aes van aenghenamen schijn ons van het stuck te ley-

a Ephes. 6. 12.

(**) den:

den: *a* Gewisselick, de kinderen deser werelt zijn immers soo voorsichtigh in hare gheslachten, als zijn de kinderen des lichts. *b* Paulus, een man in ghelijcke voorvallen sonderlingh ervaren, oordeelt in sulcker voeghen van den vleesche, *c* Dat hy aen het selve nu *verstant*, dan *vernuft* is toeschrijvende. En elders daer in vorder tredende, verklaert duydelick dat wy desen strijdt niet en hebben slechtelicken teghens *Vleesch* en *Bloet*, ofte swacke menschen, maer teghens de *Vorstendommen*, tegens de *Machten*, teghens de *Gheweldighe deser werelt*, *die in de duysternissen deser eeuwen heerschen, teghens de Boose Geesten die in de lucht swewen. Wel hem die aller wegen vreest (d), dat hy in de daghen sijns ridderschaps af werpen soude de vreese des quaets, en dencken ten heeft geenen nootster wylen ick alsoo doe.* Uyt alle welcke lichtelicken af te nemen is, wat voor mede-standers, en aen-stokers onse verdorven aert is hebbende, en dien volgens hoe grootelijcx sijne listigheden te duchten zijn.

Dit aldus geweten, en by ons rijpelick overwogen zijnde, soo behoorden wy onse slaperighe oogen uyt den droom der wereltscher bekommeringhen op te wecken, om neerstighe wacht over ons selven te houden. Wy dienden met de helden Salomons alle tijt gereet te staen, houdende alle sweerden, en geschickt zijnde ten strijde, elck hebbende sijn sweert op sijn heupe, om der vreese wille in der nacht. *e* En ghelijck de Velt-overste, in de ghemeene krijgh-voeringe, hare middelen van tegenstant plegen aen te leggen, na dat sy lieden verstonden hare vyanden gestelt te zijn; alsoo insgelijcx (dewijle de Christelijcke eenvoudigheyt al mede hare gauwigheyt heeft, immers, sonderlinge in desen, behoort te hebben) ons selven, naer dat wy de eygenschappen onses vleesch bevinden, tot tegenweer te schicken. Ten welcken aensiene hier in op-merckinghe dient te komen het tweede point hier vooren geroert, te weten de voor-raet van wapenen, die ons in desen van noode is, om staende te moghen blijven in den boosen daghe, en in de uure der duysternisse. *f* Waer in niet beter en is te betragten, als aen te trecken de gansche wapen-rustinge by den Apostel Paulo, ter plaetsen vooren gheroert, bescheydentlicken aenghewesen, namelicken den Gordel der waerheyt, het Pantsier der rechtveerdigheyt, de Schoenen der voor-bereydinghe des Euangeliums des vredes, den Schilt des geloofs, den Helm der saligheyt, en het Sweert des gheestes, welck is het woordt Gods. Siet daer een rechtschapen krijghs-knecht, recht afgheveerdight om de scherm-slaghen des vleesches te versetten, en de vierighe pijlen des Satans uyt te blusschen.

Wy beyde de voorsz. bedenckinghen (te weten de kennisse onser verdorventheyt, en den wederstant tegens de selve) houdende voor hooft-stucken des Christelijcken levens, hebben, t'onser oeffeninghe, uyt de Bybelsche schriften gekoren de geschiedenisse van den tucht-lievende Joseph, om in en door het voorschrift van den selven een volmaeckt af-beelt van den Christelijcken *Self-strydt*, met een heerlijcke overwinninghe daer op ghevolght, ons selven en anderen voor te stellen, en alsoo te leeren alle onse ghedachten ghevangen te nemen (als den Apostel spreeckt) tot de gehoorsaemheyt Christi. Dan alsoo dese sedighe Iongelinck als een spiegel der Eerbaerheyt en onthoudinge by de heylighe Schrift ons wert voorgedragen, soo en hebben wy de wulpsche in-vallen des vleesches niet hem, maer de vrouwe van Potiphar, in dese onse oeffeninge, willen toeschrijven, doende mitsdien aen de selve speelen de rolle van onsen verdorven aert, en aen Joseph gevende den persoon van den Geest. *a* En al is 'et schoon soo, dat wy, om redenen voorseyt, desen onsen strijdt hier vertoonen in twee bysondere persoonen; soo sal nochtans de gunstige Leser de sake in dier voegen gelieven op te nemen, als of de selve strijdt tusschen Geest en Vlees in den boesem van Joseph alleen ware voorgevallen; gelijck wy dan weten, dat ons dese strijdt by Godes woort wert aengewesen, als in een en de selve mensche bestaende. Evenwel nochtans om den aert van den *Self-strijdt* wat naerder by te komen, soo hebben wy aen het eynde van dese bedenckinge onsen Ioseph voor-gestelt, (doch in sijn eenigheyt, en in het af-wesen sijner vrouwen) als of hy soo eenigen strijdt en swakheden des vleesches in hem hadde gevoelt, (al hoewel Moses, die van alle dingen kortelijk maer de hooft-stucken gewoon is aen te roeren, daer van niet en vermaent) niet meenende den heylighen man eenigsins te kort gedaen te hebben, dat wy den selven niet buyten alle beweginge en ongevoelijk, als een blok, maer in eeniger maten beroert, hebben vertoont: jae in tegendeel van dien, achten hem dies te meer eere gegeven te hebben, als oordeelende sijn overwinninge, naer voor-gaenden strijdt, des te heerlicker te wesen. Gelijck ons oock niet waerschijnelijck en dunckt, dat Joseph tegens de soet-vleyende en daghelicksche bekoringhen van soo een jonghe, schoone, hoofsche, lustighe, en gansch afgerichte vrouwe (als de selve waerschijnelijck mach werden gheoordeelt geweest te zijn) sich in aller voegen alsoo soude hebben ghedraghen, ghelijck de Heere Christus teghens de versoeckinghe des Satans heeft ghedaen, dat is, sonder eenighe de minste ontsettinghe ofte beweginghe van den natuerlicken mensche: maer met *Hieronymo* en andere Oudt-vaders gevoelende datter jae Self-strijdt in hem sy geweest, doch met uytnemende krachten van teghen-weer. Laet ons (seyd de selve *Hieronymo*) eens gaen bedencken wat voor een strijdt dien eerbaren Jonghelinck heeft uytghestaen. Sekerlijck, ten dunckt my soo wonderlijck en vreemt niet, datter drie Jonghelinghen in den brandenden oven, van wegen den Koninck van Babylonien geworpen zijnde, ongequetst en niet gheschent daer uyt zijn ghekomen, als dit wonder-stuck; te weten, dat die wonderbare Jonghman van de onkuysche en gheyle vrouwe wel by de tasseelen is aenghegrepen, doch evenwel niet en heeft konnen opghehouden werden, maer sijn kleet verlatende, is haer ontvloden. Ghewisselijck ghelijck de drie Jonghelinghen op de Goddelijcke ghenade steunende, voor het vyer onwinnelick zijn gebleven, soo heeft oock Ioseph in den strijt der onthoudinge, met de hulpe van boven, in manhaftige stantvastigeyt volhert. Want Godes handt niet mede werkende, soo en wast niet mogelik, uyt het nette der doortrapter vrouwen sich t'ontwerken, en alsoo t'ontkomen. Wy sijn dan des voornemens geworden den *Self-strijdt* tusschen Geest en Vlees, onder de porsoo-

a Rom. 8. 7. *b* Colosf. 28. *c* De woorden op de voorsz. plaetsen gestelt in den Griekschen Text, zijn tot bevestinge der saken krachtigh en bedenckelick. *d* Prov. 28. 14. *e* Cant. 3. 8. *f* Ephes. 6. 22.

a De Christelijke *Self-strijt* bestaet eygentlick in eenen mensch, hier nochtans in twee verscheyden persoonen aengewesen, om redenen, met den verstande niet te min, en in der daet maer voor eene te houden.

nen

nen van Potiphars huys-vrouwe en Joseph, poëtischer wijse aen onse landts-luyden, in haer eygen tale te vertonen. *a* Daer toe dies te meer aengeleyt zijnde, overmits dat in den Woorde Godts dese twee, te weten Vleesch en Geest, uytdruckelijcken als onderlinge kampioenen te velde werden gebracht, geheel naer de gewoonte der Poëten, die de menschelijcke genegentheden, als wesentlijcke persoonen, gewoon zijn den leser voor ogen te stellen. In den eersten persoon, vertoonende het Vleesch, pogen wy aen den leser te laten sien de wanschapen invallen, die onse verdorven aert, op gelijcke gelegentheden, tot vorderinge sijnes voornemens, soude mogen te berde brengen, op dat alsoo ons vleesch, met sijn eygen verwen zijnde afgemaelt, een yegelik daer uyt mochte gewaerschout zijn, hoe arghlistigh en doortrapt de vleeschelijcke lust zy, om haer saken schoon voor te doen; op dat wy, sulcks wetende, in tijdts goeden voor-raet mochten bekomen, van krachtige bedenckingen, tot wederstant van haer afgerichte listigheden. Derhalven soo versoecken wy seer gedienstelijk van den gunstigen Leser sich ter saken van dien niet te willen ergeren; want nadien wy voor hadden, t'onser waerschouwinge, de verdorventheden des vleesches, sulcks als die in der daet zijn, en als naer het leven af te schilderen, so heeft ons gedacht datter noch t'onsen voornemen noch oock den Leser dienstigh konde zijn, in gevalle wy het Vleesch slechtelijcken, slappelijcken en soo maer effen daer henen hadden doen spreecken, alsoo yemant het selve, naer gelijckmatigheydt van soodanigen soet-voerigheydt afmetende, en sich dat by inbeeldinge niet hooger voorstellende, lichtelijck soude komen te struyckelen, soo wanneer hem desselfs verdorventheden in haer eygen gedaente, en gelijck die in der waerheydt zijn, souden mogen bestoocken. Niet ongelijck die gene die den vyandt hun als swack en geringe hebbende laten inbeelden, en denselven, ten tijde als de slagh sal aengaen, veel machtiger bevindende, als sy hun van den aenbeginne hadden laten wijs maken, dadelijck, door soo onverwachten geval verslagen zijnde, den moedt verlooren geven, en van vreese (soo men seyt) in haer schelpen kruypen. Ofte gelijck sommige Vorsten, die, door de af-beeldinge van eenige Princesse verlockt en als verleckert zijnde, seer lichtelijck een af-keer van deselve komen te krijgen, soo wanneer sy naederhandt de selve schoonder in schilderye als in der daet bevinden, uyt redene dat sy-lieden tegen de feylen die het bedriegelijck pinceel eerst hadde verbloemt, en nu door het leven naecktelijck werden ontdeckt, geensins en zijn gewapent, ofte op haer voordeel en staen. Hier by gevoeght dat de tegenwoordige beschrijvinge van het lock-aes der vleeschelijcker dertelheden seer gevoegelijck sal konnen dienen voor een toets-steen aen alle die gene die lust hebben hun selven in het perck van den *Self-strijdt* dagelijcks te oeffenen, om alle de byvallen en aenlockende omstandigheden, die Moyses kortelijck en bedecktelijck aenwijst, en wy, na den aert der poësie, wat breeder uytmeten, by sich selven te overweegen, en daer uyt te oordeelen of hy sterckte genoegh heeft om gelijcken aenstoot te konnen wederstaen; indien ja, sich in den Heere te verheugen, en den selven ten hooghsten te dancken van sijne genade; indien neen, in naerder achtinge te nemen waer hen de schoen dwinght, en sulcks ontdeckt hebbende, geduerighlijcken metten gebede tot Gode, om meerder versterckinge, aen te houden. Dese en diergelijcke andere beweegh-redenen hier, kortheydtshalven, niet aengeroert, hopen wy dat den billijcken Leser niet alleenelijck sullen vernoegen om alle steenen des aenstoots uyt den weghe te legghen, maer selfs oock sullen opwecken om met de dertele invallen des vleesch sijn profijt te doen, gelijck het niet vreemt en is dat de deughden selfs de gebreecken haer tot voordeel weten aen te leggen, en de selve tegens haren aert hun ten goede te doen gedyen, mits al voren haer doende af-leggen haer gewoonlijcke klederen, mitsgaders haer besnijdende aen hayr en nagels, gelijck in de Wet bevolen werdt dat men aen de *a* Hethitische vrouwen, die in den krijgh gevangen waren, soude doen, al eer die tot wijven en in by-wooninge aen te moogen nemen. Het welcke des te meer alsoo uytvallen sal, wanneer de goetgunstige Leser sal gelieven het oogh te slaen op verscheyde exempelen der Heyliger Schrift, in de welcke het gespreck, en de maniere van seggen ghemeenelijck werdt gevoeght nae den aert en ghelegenheydt van den geenen die spreeckt. *b* David gebruyckt goddelose reden, maer in de persoon van goddelose. *c* Salomon spreeckt lichtveerdelijck, maer in de persoon van een lichte vrouwe. *d* Job onbesuysdelijck, maer in de persoon van Epicurische dwael-geesten. *e* Ezechiel oneerlijck, maer af-beeldende de geestelijcke hoerery. Niemandt en brenge dan hier tot dese onse oeffeninge andere ooren, als tot de Schriftuer-plaetsen te voren aengeroert. Hier is een hof daer lelyen en distelen, daer vergif-wortelen en genees-kruyden, daer alssem en honingh-korven niet verre van den anderen staen. De Reden-kavelaers leeren dat strydige dingen, d'een teghen d'ander ghestelt, meer uytmuyten. *f* D'ervarentheyt thoont dat het vyer in de ghestrengste koude meerder hitte geeft; de hoveniers bewysen dat roosselaer by ajuyn, loock, en andere stinckende kruyden, op een en het selve kruydtbedde geplant zynde, rosen van uytnemende reucke voortbrengt: insgelijcx dat bitter uytte schouwe genomen, gheleyt en ghespreyt ontrent den wijngaert, menighte van soete druyven veroorsaeckt. In 't korte, wat kalck werter heet, als door kout water? wat dadel-boom verheft sich, als door ghewichte? wat Thriakel isser krachtigh, als daer slanghevleesch en adderen-vergif in vermenght is? Siet, Vrienden, 't isser alsoo met ons gestelt, dat de weerste deughden selfs van onse snootste gebreken moeten geholpen worden. Wy bidden u, rechtsinnige Leser, gevoelt aldus, ofte op diergelijcke wijse van desen onse bedenckinge: en indien ghy sulcx doet, gewisselick ghy sultse sonder aenstoot, en niet sonder vrucht lesen. Sonderlinghe indien ghy de spreucke Pauli, Rom. 8. 6. (die wy tot dien eynde hier voren in't hooft hebbe doen stellen) gestadelijck in alle voorvallen en in-vallen u aen het herte leght, gestadelijck indachtig zijnde *dat het verstant des vlees is de doot, maer dat het verstant des geests is het leven, en vrede.* Aengaende den tweeden persoon, daer in vertoonen wy de eygenschappen des Geestes, met een geheel anderen aerdt van wapenen ten krijge toegerust, over al regel-recht

a Galat. 5. 18.

a Deut. 21. 12. *b* Psalm. 14. 1. Psalm. 53. 2. *c* Prov. 7. 15, 16. *d* Job. 22. 15. *e* Ezech. 16. 15. 25. *f* Rosen by ajuyn en loock geplant vermeerderen in reucke. Theophrast. Siet het Landt-boeck van Baptist. Port.

strij-

ſtrydige gronden leggende tegens de gene die het Vlees te voren hadde in 't ſpeel gebracht, den ſelven voet daer in houdende die Moyſes kortelijcken aenwijſt by Joſeph gebrüyckt geweeſt te zijn; te weten eensdeels genomen uyt de *Borgerlijcke Redelijckheyt*, anderdeels uit *Goddelicke Bedenckingen*. a *Siet* (ſeyt hy) *wat in den huyſe is heeft mijn heere onder mijne handen gegeven, ſoude ick dan ſulck een groot quaet doen, en tegens God ſondigen?* Ghy jongelingen dan, die in uwe bloeyende jeugt ſomwijlen hier en daer door de vleyende tongen wert aengeſocht tot ontucht, antwoort als hier *Ioſeph* doet: Ghy teere jonckvrouwen (gelijck toch, gelijck eene van d'oude ſeer wel gheſeydt heeft, meeſt ydere Berſeba haren David, en yeder David ſyn Berſeba heeft) als ghy, met de pluym-ſtrijckery van onkuyſcheydt, by den eenen of den anderen Venus-jancker, werdt gheſtreelt, zydy jonck en niet ſeer eervaren om ſijn ſchermſlaghen te verſetten? Hier zyn u] wapenen. En al iſſet ſoo dat deſe onſe tegen-woordige oeffening maer en ſchijnt te wercken op de ſonde van onkuysheyt, de middelen evenwel, die hier tot intoominge des vleeſches werden gebruyct, zyn voor het meerderen deel gemeen, en konnen gevoegelijck tegens alderley aert van aenvechtinghe t'onſer verſterckinge vruchtbaerlicken werden aengeleyt. Het welck in gevalle by yder van ons met oprechtigeyt des herten in de vreſe des Heeren ernſtelijck werde betracht, wy en hebben niet te twijffelen aen een goede en geluckige uytkomſte.

Wy hebben ſonderlingh de gheſchiedeniſſe *Ioſephs* tot deſe oeffeninge verkoren, overmits wy in de ſelve vinden een uytnemende exempel van krachtigen wederſtant jegens de vinnighe invallen des Vleeſches. *a* David nu al redelijck wel bedaeght, en daer toe gehuwelijckt, *b* en mitſdien alreede verſien van de hulpe, by Gode tot verſchooninge van de menſchelick ſwackheyt ingeſtelt, die hy oock niet ſpaerlijck, maer vry ruym genoegh was gebruyckende, als benevens ſijn ghetrouwen niet weynigh by-wyven hebbende, *c* ſiende eenmael van ſijn dack, *d* om den avont, een anders wijf, en mitſdien nauwelijck bekoort zijnde in eene van ſijn vijf ſinnen; ſy by hem, niet hy by haer, verſocht werdende, en mitſdien onſeker van de uytkomſte, moetende ondertuſſchen eenen derden tot hul[illegible] nemen, en aen den ſelven ſijn vuyligheyt ontdecken, midtſgaders uyt oorſake van oneere in den ſelven gehouden weſen, ſtort van den eerſten aenſtoot daer heenen. *Ioſeph* daerentegen een jongelinck, in de hitte ſyner jeught, geenderley behulp tot ſyne ſwackheyt hebbende te verſoecken, maer ſelfs gedueríghlijck verſogt werdende, en dat van de gene die macht hadde te gebieden, aen-gelockt door gelegentheyt van tijt en plaetſe, mitſgaders door vaſte hope, niet alleenlijck van niet geweygert te werden, maer ſelfs van groote vergheldinghe en toe-komende weldaet; eyntelijck zynde geverght en getergt gelijckelick in alle ſijn vijf ſinnen, ſtaet evenwel, jae blijft ſtaende als een rotz-ſteen midden in 't gewoel van de baren. Juda, een ouder broeder van deſen *Ioſeph*, ſiende Thamar aen den wegh ſitten, ſelfs met gedeckten aengeſichte, is insgelijck ter neder gedreven, uyt inbeeidinge alleenlick, ſy ware daer geſeten om luſt te plege. Loth, ſonder geſichte, in het duyſtere des nachts, en deuſigheyt van dronckenſchap, ſijn dochters ontrent hem gevoelende, is onbeſuyſdelick wech geruckt. *Ioſeph* daerentegen, door ſonderlinge kracht des Geeſtes, heeft met uytnemende kloeckmoedigheyt, Vlees en Bloet, Jeught en Vreught, jae het ganſche heyr der verdorventheden, niet alleenelijck verwonnen en overmeeſtert, maer geketent, geboeyt, en als gevanckelick ten toone gevoert. Voor beſluyt: wat een voortreffelijcken man (ſeyt er een Out-vader) was *Ioſeph*! die, voor een ſlave verkocht zijnde, vry is ghebleven; gemint zijnde, niet gemalt en heeft; gebeden zijnde, niet verbeden wert; gegrepen zijnde, ontvloden is.

Wy hebben goet gevonden deſe onſe oeffeninge liever by gedichte te doen, als anderſins: Eensdeels om dat de omſtandigheden, en by-naeſt de ganſche ſaken ons tot een poëſie ſcheen aen te leyden. Anderſdeels om dat de ſonderlinghe bewegingen, die haer in deſe geſchiedeniſſe vertoonen, met beter aert nae de poëtiſche maniere van ſchrijven, ſcheen verhandelt te konnen werden. Want gelijck het geluyt door de engte van eenig trompet ofte ſchalmeye veel ſcherper uyt-ſchettert, als of het in de opene lucht los daer heenen wierde uyt-geblaſen: ſoo dunckt ons dat ſoodanige bewegelijcke invallen, gedwongen en gedrongen zynde in de nauwe regels der Dichtkonſte, met meerder kracht uyt-berſten, en dieper dringen in de ooren en gemoederen van de toe-hoorders en leſers, dan of de ſelve met een wyde en ongedwonge maniere van ſchrijven daer henen ware geſtelt.

Eyndelijck hebben wy geoordeelt dienſtigh te zijn voor d'eenvoudige de middelen en bewijs-redenen, van wegen het Vleeſch by gebracht, (alſoo der ſomwijlen verſcheyden in een geſpreck vervatet zijn) met cyffer-letteren op de kant aen te teyckenen, en wederom, daer de ſelve by den Geeſt beantwoort werden, met gelijcke cyffer-letteren den Leſer aen te wyſen. Als by exempel, neemt dat *Sephyra* in een geſpreck (dat is, met een gevolg ſonder datter *Ioſeph* tuſſchen ſpreeckt) dry, vier, ofte meer redenen voorſtelt, daer door ſy *Ioſeph* ſoeckt te verlocken, ſoo hebben wy elcken middel in haer geſpreck met een cyffer-letter aengeteeckent, te weten den eerſten met de cyffer-letter 1. den tweeden met 2. en ſoo vervolgens, en wederom op elck punct, ſoo 't ſelve by *Ioſeph* wert beantwoort, op de ſelve order de cyffer-letters daer by gevoegt: ſulcx datt yemant geleſen hebbende het voorſtel van *Sephyra*, en willende weten hoe het ſelve ten deele ofte in 't geheel by *Ioſeph* wort tegen geſproken, die en behoeft maer te letten wat getal datter op de kant ſtaet, en ſoecken dan in de antwoorde van *Ioſeph* op het ſelve getal de wederlegginge.

Deſe oeffeninge, gunſtige Leſer, wert U.E. met de vorige nieuwe ſtucken, die in 't groote voor deſen noyt en zijn gedruckt geweeſt, wederom toegeſonden; gelieft de ſelve eens ſoo te handelen, als de Byen op deſen Somer-tijdt de bloemen doen.

Suyght over al den beſten ſin,
Gelijck de Bye, niet als de Spin.

a De beweeg redenen Joſephs in ſynen Selfſtrijt, zijn tweederley, te weten borgerlick, en geeſtelijck. *b* 2. Sam. 24. 5. *c* 2. Sam. 22. *d* 2. Sam. 12. 2. *e* 2. Sam. 12. 2.

VER-

VERHAEL

VAN DE

GESCHIEDENISSE,

VOORGEVALLEN

Tusschen Ioseph ter eener, en Potiphars Huys-vrouwe ter anderer zijden, gelijck Flavius Iosephus, Ioodsche History-schrijver, deselve beschrijft in het derde Capittel des tweeden Boucks van de Oudtheydt der Iooden.

Otiphar, een Egyptisch man, die Pharaonis overste Keuken-meester was, kochte Ioseph van de Koop-lieden, en hy hieldt hem eerlick en wel, en liet hem in de vrye konsten neerstelicken oeffenen, en versorghde hem met eten en drincken rijckelicker als andere knechten: ja sette hem ten laetsten over syn huys-houdinge. En Ioseph nam dese goetdadigheyt met danck aen: doch soo en vergat hy om synen jegenwoordige nederigen staet niet syne aengeboren deugtsaemheyt, maer bewees metter daet dat wijsheyt onder tegenspoet niet en beswijckt, soomen die anders recht, en niet alleen ter tijt des ghelucx gebruyckt.

En syns heeren wijf, om syner behendigheyt, en schoonder gedaente wille, wert met liefde tegens hem ontsteken, en liet haer voorstaen dat hy lichtelicken soude te bewegen zijn wel-lust met haer te plegen, wanneerse maer haren wille hem openbaerde, jae dat hy oock voor een groot geluck soude achten, wanneer sijns heeren vrouwe hem daerom aensprake. Doch sy oordeelde hem meer nae synen jegenwoordigen staet, als nae d'oprechtheyt syns edelen aerts: en hier op ontdeckte sy hem haer begeerte, en verghde hem om by haer te slapen. Maer Ioseph die sloegh haer dat af, en hieldt voor een groote schande, haer in sulcker saken te wille te zijn, welcke tot groote schande en na-deel van den goeden man synen heere soude dienen. Daer toe vermaende hy haer oock van haer boos voornemen af te staen, en seyde, dat hy haer in sulcke saecken nimmermeer te wille en soude zijn: datse af soude leggen de hope van tot haer voornemen te geraken, en dat sy, sulcx doende, hare boose begeerten lichtelijck soude doen vergaen: hy wilde liever lyden al wat lydelick is, dan haren wille te vervullen. En hoewel een knecht hem tegen de wille syner vrouwen niet en behoort te setten, soo is nochtans dit werck soo schandelick, datmen sich sulcx niet en behoorde te onderwinden.

Nae dat haer dit alsoo ontseyt was, soo is sy noch te vyeriger geworden, en meende even wel Ioseph en soudet haer niet weygeren; mits welcken, alsoo de onbehoorlicke liefde niet op en hieldt, so versocht sy 't ten anderen mael aen hem, op hope datse hem ten lesten meynde daer toe te brengen. Als daer nu een hooge feest voor handen was, het welcke oock de vrouwen plegen te houden, soo heeftse haer tegen haren man gelaten als offe kranck ware, en begaf haer aen een stille en heymelicke plaetse, en sochte daer doo oorsaecke en gelegentheyt om Ioseph te gewinnen: En als sy hem alleen bevonden hadde, sprack sy hem aen met veel sachte en schoone woorden, meer als oyt te voren, en seyde: Het ware veel beter geweest, dat ghy van den beginne aen mijn begeeren niet en haddet afgeslagen, maer na mijner beliefte my te wille geweest, aengesien ick vrouwe van den huyse ben, en my door uwe liefde soo gansch hebbe in nemen en overwinnen laten, dat hoewel ick hier de vrouwe ben nochtans genootsaeckt werde u te komen vleyen. Is nu eenige wijsheyt in u, soo suldy my noch heden te wille zijn, en wederom vergoeden wat ghy voormaels uyt onverstant versuymt hebt: Ist u daerom te doen gheweest, dat ghy wilt ghebeden zijn, soo doe ick nu dat selve veel vlytiger als oyt te voren, want ick my daerom sieck ghemaeckt hebbe, en uwe liefde hooger geacht, dan alle vreugde deses feest-daeghs. Soo ghy voormaels ghedacht hebt, dat het my niet ernst en is gheweest, soo hebt ghy nu lichtelick te bekennen, dat ick niet bedriegelicker wijse met u ghehandelt en hebbe, aenghesien ick in mijn voornemen bestandigh blijve. Daerom soo mooghdy nu de aengebodene wellusten ghebruycken, en haer, die u ten hooghsten lieft, te wille zyn, het welcke u in andere saken oock nut en goet zyn sal; anders soo moet ghy mijne toornigheyt en onghenade verwachten; wanneer ghy u uwe vermeynde kuysheyt liever laet zyn, als mijne gunste. Dat suldy oock sekerlijck weten, dat uwe eerbaerheyt weynigh helpen sal, wanneer ick u by mijnen man verklaghe, en segghe dat ghy my hebt willen verkrachten: en wanneer ghy schoon met waerheyt omme-gaet, soo sal nochtans Potiphar mijne woorden meer ghelooven als de uwe.

Maer Joseph en liet hem door alle dese woorden (diese oock met tranen bevestighde) geensins beweghen, noch met dreyghementen verschricken, dat hy syne kuysheyt licht achtede: en haren wille dede: maer bleef bestendigh, wilde liever alles lijden en verdraghen, dan oneerlickheyt met haer doen, en dat volbrenghen, daerom hy naemaels in een seker verderven komen mochte. Vermaende haer wat haer ampt was, en wat de echte plicht en ghetrouwigheyt vorderde: en seyde dat haer aen sulcx meer behoorde gheleghen te zijn, dan aen snoode en verganckelicke wellusten, daer op altijt, van weghen des volbrachten werck, rouwe en leetwesen volght, en daer van de schade niet wederom te rechten is. Soo moeste sy oock altijdt in sorghe staen, dat de gedaene schande niet uyt en quame: soo sy doch daer-en-tegen de liefde en bywooninge hares mans, stil en sonder schande, ghebruycken konde, en daer by voor

Godt en de menschen, een vreedsamighe en vrolicke Gewisse mochte behouden. Dattet oock veel beter ware dat sy by haer eere bleve, en hem als eenen trouwen dienaer in aller onderdanigheyt sijn werck doen liet, dan dat hy wetenschap hebbe van hare schande en oneere, als daer inne mede deel hebbende. Dat het oock veel beter zy, eener goeder Gewissen, en der eeelijcker wercken hem te vertroosten, dan, nae dat de sonde geschiet is, te vergeefs te hopen datse verswegen soude blyven.

Met dese en diergelijcke woorden vele, soo gedachte *Ioseph* deser vrouwen de oneerlijcke liefde te benemen, en haer van haer boos voornemen wederom op den reghten wech te brengen: maer sy hielt hoe langer hoe heftiger aen. En naedemael sy met woorden by hem niet en konde verkrijgen, en vorder geen middel en wiste om hem daer toe te brenghen, soo sloegh sy de hant aen hem, en wilde hem met gewelt dwingen dat hy haer wille doen moeste. Als nu *Ioseph*, yverende over sijn eere, uyt de kamer spranck, en den rock, daer by sy hem hieldt, achter hem liet, soo verdroot het haer seer dat sy gemist hadde, en moeste in vreese staen, dat haer man sulcke boeverye van haer soude vernemen, soo nam sy voor haer *Ioseph* valschelick voor *Potiphar* te beklagen, en haer also aen hem te wreken van wegen synes hoogmoets: en dachte, als een listige vrouwe, dat het haer profijtelicker ware, eer te klagen als hy: Daerom soo sat sy gansch droevigh en onlustig. En hoewel alle haere droeffenisse daer uyt was komende, datse hare dertelheyt met *Ioseph* niet en hadde konnen volbrengen, soo geliet sy haer doch alsoo, als quame alle haren onwil en toornigheyt daer henen, dat hy hare vrouwelicke eere hadde willen benemen en berooven.

Als haer man nu wederom t'huys quam, en van wegen harer treurigheyt verschrickte, en de oorsake harer droeffenisse weten wilde, soo ving sy aen over *Ioseph* te klagen, en seyde, Och lieve man! ghy en zijt niet weert dat ghy leven soudet, wanneer ghy uwen schandelijcken knecht niet sijn wel verdiende straffe aen en dedet, als die gesocht heeft uwe echte bedde te bevlecken, en al schoon vergeten heeft op welcker wyse hy in u huys gekomen is, en wat groote weldaden ghy hem hebt bewesen; en in plaetse dat hy altijdt danckbaer tegen u hadde behoort te zijn, soo heeft hy hem aen u echte bedde versondiget, en een sulcke schande op een vyer-dagh, en dat in u afwesen, met my willen volbrengen, waer uyt wel te mercken is, dat hy synen schijn geheel ongelijck is, en dat hy tot noch toe maer eene geveynsde eerbaerheyt gehadt en heeft, aengesien hy u als synen heer heeft moeten vreesen: en dat hy nu alsoo stout geworden is, dat is al u schuldt, om dat ghy hem den toom soo los gelaten hebt, veel meer dan hy aen u verdient heeft, en dan hy self heeft derven hopen: want als hy gesien heeft dat ghy hem al u goet vertrout te regeren bevolen, en hem over al de oudtste knechten geset hebt, soo heeft hy gemeynt dat hy oock recht en macht hadde sijn dertelheyt met u huysvrouwe te drijven. Tot meerder versekeringe van hare beschuldinge, soo toonde sy oock den mantel, de welcken hy hadde moeten verlaten, als sy hem soo hardt versochte.

Potiphar liet hem door des wijfs weenen bewegen, geloofde't gene sy seyde, en aen hem oogenschijnelijck vertoonde, en gaf de liefde synes wijfs soo veel toe, dat hy de saken vorder niet en ondersochte; prees sijn vrouwe dat sy haer eerlijck gehouden hadde, gaf den *Ioseph* onreght, en wierp hem in de gevanckenisse, daer inne men de boos-doenders plach te leggen. En het geviel hem oock selve wel, dat hy een sulcke vrouwe hadde, en gaf haer dat lof en de getuygenisse, datse eerlicken en vromelicken aen hem gehandelt hadde.

Ioseph beval sijn sake God den Heere, en was niet beswaert hoe dat hy hem verantwoorden soude, en de gansche handelinge van den aenvang totten eynde vertellen; maer lede de gevangenisse en dat gewelt met gedult, en trooste hem daer mede dat God de Heere d'oorsake sijns lydens, en de waerheyt selfs bekent ware: wiens goedigheyt en voor-sorge hy oock daer nae metter daet heeft gespeurt.

VELT-

VELDT-TEYCKEN,

ALLE

EERBARE IONGE LIEDEN TOEGEEYGENT.

GHy, die hier ſiet een dier met
ſlijck omcingelt leggen,
En peyſt in u gemoet, wat dattet
is te ſeggen,
Komt opent u vernuft, en ſtaet
een weynig ſtil;
Hier onder wert gheſeyt, wat
dit beduyden wil.
Ghy ſiet in deſen ring een van de netſte dieren,
Reyn over ſijn gewaet, reyn over ſijn manieren:
Ghy ſiet in deſen ring den witten Armelijn,
Genegen uytter aert om niet beſmet te zijn.
Het ſlijck omvangt het beeſt, daer is niet uyt te raken,
Of ſijn gepreſen bont moet tot den dreck genaken;
Doch, mits het reyne dier dit boven al ontſiet,
Soo valtet in de praem van honger en verdriet.
De keus is wonder ſcherp, het moet voorſeker ſtervé,
Of anders ſal het ſlijck ſijn witte vacht bederven.
Siet, wat een reyner aert. Het beeſt in deſen noodt,
Gaet met een vaſt beſluyt, en kieſt de bleecke doot.
Men ſietet even ſtaeg ſijn reyne leden mijden,
Om, als het neder-valt, niet in het ſlijck te glijden:
Daer leyt het kleyne dier ter aerden uytgeſtreckt,
En geeft ſijn leſte ſucht om niet te ſijn bevleckt.
Dit is een eygen beelt, geſchildert naer het leven,
Van Joſeph onſen helt in deſen bouck geſchreven;
De bloem van ſijnen jeugt en is hem niet ſoo ſoet,
Als hem een ſuyver hert, en reyne ziele doet.
Hy, ſchoon door vuyle luſt geweldich aengevochten,
Staet vaſt op ſijn verſet, en temt de quade tochten;
Onkuysheyt ranſt hem aé, nog blijft hy buyté ſchant,
Hy leyt als in het vier, noch wert hy niet verbrant.
Hy ſiet een jonge vrou, tot hem alleen genegen,
Hoofs, geeſtig, wonder ſchoō; hy laet ſig niet bewegé.
Sy biet hem teffens aen, luſt, vryheyt, goet, en eer;
Hy kieſt een reyn gemoet, en weygert even ſeer.
Sy roept, wy zijn alleen; wat ſal ons wederhouwen?
Hy antwoort, onſen God kan alle ding beſchouwen;
Sy roept, de man is wech, het heck is van den dam.
Hy antwoort, God is hier, en blijft al even tam.
Sy roept, de ſoete jeugt raet u en my het minnen;
Hy antwoort, buyten echt en moogdy niet beginnen.
Sy roept, bluſt mijnen brant; ick ben te mael verhit;
Hy antwoort, 't is een walg wanneer een vrouwe bid.
Sy roept, du biſt een ſlaef, in mijnen dienſt gebonden;
Hy antwoort, niemant ſtaet ten dienſte van de ſondé.
Sy ſpout als vier en vlam, en is gelijck verwoet;
Hy antwoort, geé verdriet en quelt een reyn gemoet.
Sy tiert; hy blijft geſet. ſy kijft, hy wil het lijden;
Sy vloekt; hy bit den Heer. ſy dreygt, hy gaet ter zydé.
Ten leſten grijpſe toe. Siet, wat een ſtout beſluyt!
Hy laet ſijn mantel daer, en ſtrijckt ten huyſen uyt.
O eerbaer Jongelinck, die midden in de baren,
Die midden in de kracht van uwe groene jaren
Het vleeſch hebt overheert! ô haven van de deugt!
O vader van de tucht! ô ſpiegel voor de jeugt!
Wie kan, gelijck het dient, u weerden lof vermelden?
O rots van eerbaerheyt! ô Joſeph, helt der helden!
Wie prijſe, na den eyſch, u vorſtelijck gemoet?
O rechte campioen! ô ridder, weeſt gegroet!
Ick hoore niet-te-min een deel verwaende ſotten,
Ik hoor, 'k en weet niet hoe, met onſen Joſeph ſpotten;
Men noemt die reyne ziel, een herte ſonder moet,
Een tortſe ſonder vlam een ader ſonder bloet.
Bedaert u, blinde jeugt, en vat het ſtuck ter degen,
Gy dwaelt, eylaes! gy dwaelt, en gaet verkeerde wegé.
Ach! 't is een lichte ſaeck, wanneer men wert gevrijt,
Sich met een vrye loop te dienen van den tijt.
Het is een lichte-ſaeck, het oog te laten vallen
Ontrent een ſchoone vrou, om in de luſt te mallen:
Het is een lichte ſaeck, het ongetoomde vleys
Den breydel af te doen, te geven ſijnen eys.
Het is een lichte ſaeck, verlockt door rijcke gaven,
Te koelen ſijnen brant, ſijn eygen dorſt te laven,
Sijn eygen luſt te doen. Het is een licht ſaeck
Gunſt, vryheyt, goet, en eer te krijgen met vermaek.
Maer die, wanneer het vleys met ſijn geheele krachté,
Komt dringen op de ziel, en prangen ons gedachten,
Die, ſeg ick, dan verwint, en ſtaende blijven kan,
Dat is een hoogh gemoet, een helt, een dapper man.

Men

Men roeme, wat men wil, van onversaegde sinnen,
Van vorstelick bedrijf, van steden in te winnen;
Geen ridderlick gemoet en kander hooger gaen,
Als in sijn eygen hert de lust te wederstaen.

Laet dan het schamper volk uyt vollen monde blasen
Haer slimme geckerny; laet alle spotters rasen;
Ghy stelt, Hollandsche jeugt, u dit exempel voor,
Niet tot een snoode spot, maer tot een eeuwig spoor.

SELF-STRYT,

DAT IS:

KRACHTIGE BEWEGINGE

VAN

VLEES EN GEEST,

Vertoont in de persoonen van *Joseph* en *Potiphars* Huys-vrouwe, als hy by de selve wert versocht tot Over-spel.

INLEYDINGE.

ALs Potiphars Gemael, door veelderhande lagen, [a]
Had nu en dan geproeft aen Ioseph voor te dragen [b]
Den brandt van haer gemoet, en datse, sonder vrucht,
Nu dickwils had geklaeght, en menighmael gesucht,
Geeft evenwel den moedt in 't minste niet verlooren;
Maer, hebbend' in haer self bequamen tijdt gekooren,
En, met een slimmen treck, versonden haer gesin,
Spant, beyd' in lijf en geest, haer gantsche krachten in,
Gelijck een machtigh Vorst, die, met vergeefsche tochten,
Een welgelegen schans nu meermael heeft bevochten,
Biedt al sijn knechten op, en, met een nieuw gewelt,
VVil meester zijn van all's, of blijven in het velt.
Soo gaet het wijf te werck. Sy hadde waergenoomen
Een plaets, daer, t'sijner tijdt, de Iongman moeste koomen,
En alsse daer alleen sagh haren Ioseph staen,
Vingh, met een soeten lach, aldus 'er reden aen.

a Genes. 39. v. 11.
b Het gebeurde op eenen dagh, dat Joseph in 't huys ginck om sijn werck te doen, en niet een mensch van den gesinne des huyses en was daer by.

*SEPHYRA.

HOe lange, moedig Quant, sal't uwen tros behagen,
Dat ick mijn herten-leet voor u sal komen klagen?
Voor u sal dag aen dag verschynen, met ootmoet,
Gelijck men voor een Prins, of voor de goden doet?
Hoe dat mijn brandigh hert in hooger lusten steygert,
Hoe dat u koel gemoet met meerder kragten weygert,
En stoot my voor het hooft: dies ga ik druypen heen
Gelijk een vryer doet, die loopt een blaeuwe scheen.
Woont dan in uwen geest soodanig wreet begeeren,
Dat ik met lanksaem vier allencxkens moet verteeren
Mijn bloet, mijn innig bloet, dat om mijn herte drijft,
En maer om uwent wil noch in sijn aders blijft? (men,
Bedenckt eens wat gy doet. „T en is geen gunst te noe-
„Als yemant met geprag een weldaet moet bekoemē;
„Want datmen lange tijt met smeeken heeft versogt
„Al krijgmēt schoon om niet, tis dier genoeg gekogt.
„Wil yemant vollen dank van sijne gunst ontfangen,
„En late die hem bidt niet al te seer verlangen,
„Ik houd' alleen den mensch goet-aerdig en beleeft,
„Die haest verbeden wert, en tijdelicken geeft.

* Alsoo noemen wy hier Potiphars wijf; en nadien wy geenen naem van haer by de Oude en vinden, gebruycken wy dan desen, by eenige nieuwe schryvers ('k en weet niet van waer) aengenomen.

Hoe

Hoe meugdy, steenig hert, hoe meugdy langer strevē
Om aen de groene jeught de breydel los te geven?
Hoe meugdy my so lang met droefheyt sien vervult?
En met een stegen sin misbruycken mijn gedult?
Wat leyt u geestig brein, van's avonts tot den morgen
Geduerig om-gevoert met veelderhande sorgen?
Waer toe den vryen loop van uwen blyden sin
Gehouden in bedwangh, geweygert aen de min?
Hoe kander eenigh ding de jonckheyt beter voegen,
Als by een jonge vrou te soecken sijn vernoegen?
Te spreken mont aen mont, te leyden metter handt,
Een, die haer gansche vreught aen u alleen verpant?
„1. Het is een eygen aert, een yder aen-geboren,
„Te laten sijn gemoet door minne-lust bekoren:
„Geen menschen hert so dom, so onbeleeft, en koel,
„Dat niet en kiest een lief, dat niet en soekt een boel.
„Het is een eygen aert, gestort in alle dingen,
„De botten van de jeugt met krachten uyt te dringen,
„Geen lant soo onbewoont, geen soo verwoeste kust
„Daer niet en gaet in swangh de soete minne-lust.
a Als in de lente-tijt de sucht om voort te telen
Daelt van den Hemel af, en komt op aerden spelen,
Het kruyt rijst uyt den gront, door hare soete lucht,
En uyt het kruyt de bloem, en uyt de bloem de vrugt.
Waer dese nieuwe jeugt haer eens komt neder setten,
Daer wert het gansche lant gekroont met violetten,
Met myrten, en camil; het schijnt dat alles leeft,
Wat hare soete geur maer eens bespoeyt en heeft.
Indien ter eyger stont haer vocht bestaen te raken
De boomen van het wout, des winter drooge staken,
Grijs van den kouden rijm, kael van de fellen wint,
Stracx is het dorre velt het schoonste dat men vint,
Gaet teelsugt door het bosch, de rouwe dierē springē;
Beweeghtse maer de lucht, de wilde vogels singen:
Genaecktse maer de strant, al het beschubde vee
Blaest bobbels in de schuym, en huppelt op de zee.
Bekruyptse dā dē mēsch, wat maect hy kromme spron-
Al lag hy plat ter neer, hy wert om hoog gedrongē (gē
Hy oeffent sijn verstant, al is hy plomp en rou,
Al is hy luy en traeght de hant gaet uyt de mou;
Al is hy maer een kluts, hy leert beleefde streken,
Al is hy dom en stom, de liefde doet hem sprekē: (mint
Wat dienter meer geseyt? „Niet eer voor datmen
„Verschijnt de soete tijt, die jeugt en vreugt begint.
„Al watter manne-kracht voelt in sijn jonge leden,
„Helt, mette gansche tocht van sijn genegentheden,
„Naer desen soeten brant; en tragt, van hier of daer,
„Te locken in sijn net een geestigh weder-paer.
Hoe groot is u geluck, dat boven ander lieden
De lieffelicke min u komt haer gunste bieden!
U maeckt haer bont-genoot! u, die, om haer genugt,
U leven dagen langh, niet eens en hebt gesucht.
2. Van dat, uyt swarte nijt, u broeders u verkochten,
En't Midiaensche volck naer't rijk Ægipten brogten,
Van doen ben ick u vrou, en *Potiphar* u heer;
Een man die niet en acht als wint van ydel eer,
Genegen tot het hof, en vorstelicke saken,
Genegen om altijt tot hooger staet te raken,
Een hooft van groot beslagh, een ongerusten aert,
Die, om geacht te zijn, noch lijf, noch leven spaert.
Al eer de Dageraet haer lieffelicken wagen
Met roosen heeft bekleet, haer peerden in-geslagen;
Al eer het eerste licht sijn eerste stralen schiet,
Al soeck ick in het bed de man en isser niet.
Hy is al in de weer: hy doet hem licht ontsteken;
En gaet alleen sijn hooft met lesen sitten breken,
Blijft in een diep gepeys, soekt, overdenkt en schrijft
Tot hem den hoogen dagh tot hooger saken drijft;
Dan gaet hy naer het hof, betreet de groote salen,
Daer niet als swaren last en moeyten zijn te halen;
Hier blijft hy in den raet, tot hem de gansche kop
Rookt, als een oven doet, en draeyt gelijck een top:
Van daer flucx na de Prins, hier moet hy weer de sinnē
Gaen setten op de pees, en op een nieu beginnen
Te leggen oor aen hooft: hier ist de beste man;
Die, mette gaeuste streeck, den Koning streelen kan:
Tis noch al niet genoeg; dan gaet hy voorts besorgen
Kost voor het hof-gesin, voor heden ende morgen;
Soo datter niet een uyr is van den ganschen dagh,
Daer hy met vry gemoet sijn adem halen mach.
„Ellendigh hovelinck, een slaef van alle slaven,
„Die naer eens anders trek geduerigh hebt te draven;
„Die niet een beet en nut, als op eens anders smaeck;
„Laet daer des hofs beslagh, en doet u eygen saeck.
Als *Potiphar* aldus van eersten tot den lesten,
De handen heeft vol wercx, de kop vol muyse-nesten,
De sinnen vol gepeyns, Ick, zijn vergeten wijf, (drijf.
Wensch, voor soo hoofschen man, een ander tijt-ver-
Ick wensch (en naer my dunkt vry met gewisse reden)
Niet in den slaep alleen mijn nachten te besteden,
Ik wensch, nadien de man so staeg te hoof moet zijn,
Hem by des Koninghs bed, een ander in het mijn.
Wien ick hier toe verkies, dat heb ick u voor desen,
Geluckigh jongelingh, tot meer-mael aen-gewesen;
Mijn oogh en deerlick sien heeft u, voor eerst, geseyt,
Wat voor een heeten brandt in my verholen leyt.
„Wanneer u vierigh hert gevoelt sijn eerste wonden;
„De sinnen zijn verstrooyt, de tonge leyt gebonden,
„De geesten zijn bekaeyt en van de vrees gevat,
„Het oog, alleen het oog spreekt ik en weet niet wat;
Ick weet ghy hebt gesien mijn oversijdsche loncken,
Voorlopers van den brant en eerste minne-voncken,
Ick weet het Jongelingh: ick weet ghy hebt gelet,
Waerom ick, nu en dan, u riep omtrent het bedt;
Ick weet ghy hebt al lang, oock eer ik heb gesproken,
Als metter handt gevoelt al wat my heeft ontbroken;
Noch heeft 'et u behaeght, dat ghy u soo geliet,
Als of ghy niet met al en wist van mijn verdriet.
Vont ick u eenigh staen, of neer te zijn geseten,
Daer niemant ons bedrijf en hadde konnen weten;
Ghy vloot in haesten wech, by-na eer ghy my saegt,
Al of ghy, van de plaets, met slagen waert gejaegt.
5. Hier door is my de geest so hevigh aengedrongen,
Dat beide schaemt en vrees zijn uit mijn hert gespron-
Dies heb ik my verkleent, uit liefde, tegē regt, (gen;
Te bieden mijne gunst, te bidden mijnen knecht.
Maer of ick mijnen brandt al niet en heb geswegen,
Soo kan ick evenwel u sinnen niet bewegen;
Want wat ick heb gesucht, gesproken of geklaeght,
Ghy laet 'et henen gaen als of jet niet en saeght.
6. Kan dan mijn innig vier, mijn lonken, sugten, spre-
In u vervrosen geest geen soeten lust ontsteken? (kē,
Voorwaer, dewijl u hert door woorden niet ontlaet,
Soo sal ick vorder gaen, en komen totte daet.
Maer neen, ick houdet vast, ghy sult u laten raden,
En onser beyder jeught met soete lust versaden,
Wel aen dan, vrolik hert, en speelt niet meer de beest,
Omtrent een aerdigh lijf en dient geen stuere geest.

a Dat de Poëten in de volgende eeuwen, en lange nae de tijden van Joseph, met de namen van Venus en Cupido hebben willen te kennen geven, noemen wy hier met een eenvoudige rondigheyt, als sprekende in de tale van dien ouden tijt, *Sucht om voort te telen.* Ghelijck oock de voorneemste wijs-gierige de liefde niet anders seggen te wesen, als lust tot voortbrenginge synes aerts.

JOSEPH.

WAt gaet u aen, Mev-rou, my weder hier te proevé,
En, door een nieu versoeck, u dienaer te bedroeven
Ick ben, met alle kracht, voor u, en uwen man;
Maer uwen lust te doen, ick bidde swijghter van.
Ghy hebt in u alleen, dat meer als hondert menschen,
Wt ganscher herten gront, van Gode souden wensché
Ghy zijt een edel bloem, een peerel van een vrou,
Blijft eerbaer (wat je doet) en uwen man getrou.
,,Of wel een soet gelaet, beleeftheyt van manieren,
,,En heusheyt in de spraek, een jonge vrou vercieren;
,,Indien se lijckewel haer eere draeght te koop,
,,Soo isset enckel niet met al den ganschen hoop.
Ghy, van soo grooten huys, van vorstelicken bloede,
Van lijf soo wonder schoon, soo hooge van gemoede,
Gy huys-vrou van een heer, vry meerder als een graef
Te worden tot een boel van een geringen slaef!
Een byset van u knecht! wat souje gaen beginnen?
Waer glijt u broos gemoet? waer uwe domme sinnen?
Hoe? sal het eêl vernuft, de woon-plaets van de deugt
Nu werden overheert van uwe kriele jeught?
Sal u verheven geest, een richtsnor van de reden,
Een ziele van de ziel, een moeder van de seden,
Een voester van de tucht, nu werden uyt-geblust
Door op-gedreven schuym van ombesuyſde lust?
Ach! dat u gaende maekt, en zijn maer vijse droemen,
Maer tochten van de jeugt, gy kontse licht betoomen,
Indien ghy (na den eysch) met uwe feylen twist,
,,Een brant, die eerst begint, wert lichtelick geslist.
,,Wie sich van vuyl bejag wil houden ongeschonden,
,,Moet heftig weder-staen't beginsel van de sonden;
,,En, van den eersten af dat hare wortel spruyt,
,,De taken neder-slaen, de schoten roeyen uyt.
,,Want so men niet en stuyt der sonden eerste stuypé,
Men voeltse door den mensch, gelik een kanker, kruy-
a,,En wassen in de ziel tot een gesette stam: (pen
,,Dus schut (gelijkmen seit) de schapen voor dé dam.
,,Wie dadelik bedwingt den lust en hare grillen,
Kan, sonder groot beslag, sijn herte weder stillen,
Dies isset alderbest voor een die qualick mint
Te toomen sijn gemoet soo haest de lust begint.
Dan schoó gy waert geneygt (dat niemant sal gelové)
Door soo een korte vreugt u eer te laten rooven,
Soo hebje lijckewel den man niet dieje soeckt,
In my daer woont een geest, die alle lust vervloeckt.
Soud ick mijn eerbaer lijf, mijn weerde vat, besitten
In uyt-gelaten drift van onbeschofter hitten?
Soud ick, door weelig bloet vervoert, gelijk een beest
bDoen wat de lust bevalt, tot nadeel van den geest?
Sal een van Abrams stam, die Godes heylig wesen
Wt al den woesten hoop des werelts heeft gelesen,
Geheyligt tot sijn volk, en, voor der aerden gront,
Gekoren tot sijn erf, gestelt in sijn verbont;
Sal een van Abrams stam, en sone der genade,
En eerst-gekoren helt uyt Goddelicken zade,
Een Koninckliche vorst, een uyt-geboren pant;
Nu zyn een eygen slaef van vleeschelicken brant?
Sal ick tot vuyl bejag gebruyken dese leden,
Daer in het reyn verbont des Heeren is gesneden?
Sal ick, op eenen dag, verliesen ziel en eer?
Ick bidde lieve God gehengtet nimmermeer.
1. Maer wat eé vreemt besluyt! God heeft in alle dingé
Gestort een eygen kragt, om voorts te willen bringen
Een maecksel sijns gelijck, gaet pleegt dan u bejag.
Ghy siet, dat u besluyt hier geensins gelden mach.
Wat poogt u listig hert, door af-gerechte streken,
Vuyl koper onder gout ons in de vuyst te steken?
Men siet u slim beleyt, en wis gy zijt verdwaelt,
Daer is geen vuyle lust van Gode neer-gedaelt.
'Tis waer dat onse God heeft van den aenbeginne,
In mensch, in vee, in visch geplant de soete minne:
En dat hun in't gemeen als doen is aengeseyt;
Wert, door een vruchtbaer zaet, op aerden uyt-ge-
Maer als het edel dier de mensch begon te levé, (breit;
Heeft God hem tot behulp een wederpaer gegeven,
Vleesch van sijn eygé vleesch, en been van eigen beé,
En heefter by gevoegt; *Ghy twee en zijt maer een.*
,,Het lieffelicke soet, dat reyne sinnen wenschen,
,,Is maer een enkel paer van twee geliefde menschen;
,,Een derde; wie het zy, en paster niet met al,
,,Al waermen mint, en meent, is twee een vol getal.
,,'Tis God, die man en wijf, als met sijn eygen handen
,,In reyne min verplicht, en hecht met eygen banden
,,Dit onverscheyde paer: 'Tis God, die't echte bedt
c,,Heeft met een eygen merk versegelt en beset. (der
,,Wie schent des Heeré werk? gewis, té waer geé won-
,,Dat God met vlammig vier, met blixem ende don-
,,Met allerly gevaer d'echt-schenders over-viel, (der
,,En demte metter daet haer God-vergete nziel,
,,Wie Godes tempel schent, die wil God weder schen-
,,Af-nemen alle gunst, den segen van hem wenden (dé,
,,Vervullen meer en meer (gelijckmen dikmael siet)
,,Het lijf, met vreemde quael; de ziele met verdriet.
,,God is een reyne geest, van onbevlekter oogen,
,,Hoe soud'dat suyver Licht den vuylen brant gedogé
,,Van't onbesuyſde vleesch? hoe soud'des Heeré straf
,,Oyt van de boeven gaen, van hoeren laten af?
,,God woont in onsen geest, de geest in onse lijven;
,,Wie salder vuyle lust in Godes huys bedrijven?
Wie salder voor het oog van sijnen grooten God,
Verachten sijn bevel, vertreden sijn gebodt? (gen
2. 'Tis waer, gelijk gy segt, mijn heer heeft gansche da-
Een pack van swaer gewicht op sijnen hals te dragen;
Maer dat daerom de vrou mach slaen van achter uyt,
En is, nae mijn verstant, geen redelijk besluyt.
Hoe? sal een suynig man met ganscher herten woelen
Tot voorstant van het huys, en't wijf haer lusten koelé?
Sal yemant, nacht en dag, sijn krachten spannen in,
En sijn aelweerdig wijf verslempen het gewin?
Sal Potiphar in't hof naer hooge staten jagen?
Ghy in u eygen huys uw eer te koope dragen?
Hy vrient sijn van de Prins? en gy van uwen knecht?
Me-vrou (met u verlof) dit hevet al te slecht.
,,Laet yemant buytens huys sijn hert en gansche ledé,
,,En wat hy kan en weet, in sijn beroep besteden,
,,So't onder dies de vrou maekt binnens huis te bont,
,,Daer is geen pompé aen, het schip moet in dé gront.
,,Waet baet eé neerstig man? geé winst en kander vés-
,,Indien het dertel wijf haer leden geeft ten besté: (té,
,,Al waer een kriele vrou haer geylé schoot ontsluyt,
,,Daer is geen houwen aen, 't wil al ten huysen uyt.
,,Al wat een man vergaert, dat kan eé wijf verstroeyé;
,,Al wat een man verspaert, dat kã een wijf vermoeyé,

a Als de begeerlikheyt ontfangen heeft, baert sy de sonde, en de sonde, al sy volbracht is, brengt de doot voort, *Iacob.* 1. 15. b Soude sulken man als ick ben, vlieden? seyde de goede Vorst Nehemiæ. *Neh.* 6. 11.

c God heeft niet veel, maer eene vrouwe geschapen: en den manne bevolen den wijve, en niet de wijven, aen te hangen, Soo is dan dese eerste insettinghe des houwelick alleen maer van eene man en eene vrouwe, Genes. 2. 24. En al ist dat Moses dese woorden stelt by Adam gesproken te zyn, so werden nochtans de selve by Christo (Matth. 19. 6.) Gode toegeschreven, waer uyt men verstaet dat Adam aldaer door Gods ingeven, ofte door eenen Prophetischen geest gesproken heeft. Siet 1. *Cor.* 6. 16. *Eph.* 5. 31. *Fankel in Notis.*

,,Al

„Al wat een man bejaeght, al is de winſte groot,
„Dat kan een hitſig wijf doen ſmelten in haer ſchoot.
„Laet yemant, waer hy wil, tot hooge ſtaten koemen,
„Speelt ſijn gemael de beeſt, ſoo valter niet te roemen:
„Wat iſſet van de mans? haer eer, en ganſch bedrijf
„Hangt aen het ſnootſte deel van eenig dertel wijf.
„3. Te ſwijgen mette tong, te ſpreken metter oogen,
„Sijn ſaken, in't gemeen, die niet te veel en doogen:
„Dies wie in ſijn gemoet is van een goeden gront,
„Die ſwijge metter oog, en ſpreke mette mont.
Te ſien op u geſicht, het oogh daer op te ſetten,
Geſtaeg op u gelaet te loeren en te letten,
Is uwer maeghden werck, die zijnder toe geſet;
U oogh is haer een peyl, u woort is haer een wet.
Een knecht, in regen-deel, heeft ſijn geſicht te keren,
Al waer hem wijſt en ſtiert de goede wil ſijns heren;
Dat moet ſijn baken zyn, in alles wat hy doet,
Dat is de vaſte ſter, daer hy naer ſeylen moet.
Dit heb ick ſoo betracht, mijn Heere ſalt getuygen,
Ick wil tot aller ſtont nae ſijn bevelen buygen;
Maer met een los gebaer te loeren op me-vrou,
Ick weet dat dit mijn heer niet wel bevallen ſou.
Wat gaet u aen me-vrou het oog te laten ſchieten
Op dingen die u luſt, doch niet en mach genieten?
Wert u het weeligh vleys geprickelt van de jeugt,
Gaet daer gy ſonder ſchant u luſten boeten meugt.
Ghy had u van't begin behoort te weder-houwen
Met ſoo een kriele ſin u dienaer aen te ſchouwen,
En doen gy wert gewaer een vonk van deſen brant,
Te keeren u geſicht, te toomen u verſtant,
Gy weet, of weetjet niet, ghy dientet wel te weten,
Dat Eva, 't eerſte wijf, haer eerſt-mael heeft vergeten
Door haer nieus-gierig oog, dat heeftſe wech gerukt,
En ons, haer deerlijk zaet, tot in de doot gedruckt.
„Het oog, alleē het oog, kan ganſch dē menſch ontruſ-
„Het is een open deur, een in-gank van de luſten; (ten,
„Die, ſonder goet beleyt, die venſters open doet,
„Krijgt, ligter als hy meynt, een dief in ſijn gemoet.
4. 'Tis waer, ick heb getracht met alle vlijt te mijden,
Op dat u los gemoet my niet en vont beſijden
In kamer of prieel; ick weet te wel, ick weet
Hoe licht dat ſich de menſch in eenigheyt vergeet.
„Gelooftet: eenigh zyn heeft al te groote krachten,
„Het kan ('k en weet niet hoe) vervoeren in gedachtē,
„En wecken op een vier, al waret ſchoon gebluſt;
„Een heymelicken hoek, een hol vol quade luſt.
„Soo haeſt de brooſe menſch, alleenlik met ſyn beydē,
„Sich ywers nederſet, hy laet hem licht verleyden:
„Dus wildy zyn verloſt van luſt en malle pijn,
„Soo neemt geduerig acht om niet alleen te zijn.
Heeft vleeſch u Schaemt en Vrees geradē wech te ſtie-
Soo hebdy wech gejaeght al wat u ſou vercieren; (ren,
„Want ſchoō eē jonge vrou met gout behangē gaet,
„'Tis al maer water-verw, onbreekt haer dit cieraet.
„God heeft en eerbaer Root, en Angſt, met bleyke ka-
„Bevolen nagt en dag ontrent de vrou te waken: (kē,
„Dies als het vrouwe-volk die ſchutters niet en acht,
„Soo is haer teere ſchoot een poorte ſonder wacht.
Noch oog, noch klachtig woort, kan uwe ſaken ſtijvē,
Dus, wildy zijn geraen, ſoo laet u voorſtel blijven:
Want hoe ghy vorder gaet, en onbeſuyſder malt,
Hoe dat u dwaes gebaer my des te min bevalt.
Wel aen dan voor beſluyt, en laet de malle ſtuypen
Van d'onbedachte jeugt niet verde u bekruypen;
„De luſt wert in't gemeen met droeve pijn beſuert,
„'t Is ver het beſte geck, dat niet te lang en duert.

SEPHYRA.

AL hebdy mijn verſoek nu meermaels af-geſlagē,
De moet is even groot; ten ſal my niet vertragē:
Ik ben noch die ik was., „'t Zy dat men jaegt, of mint,
„(Ick wetet noch van outs) die aen-houd, overwint.
„De key wert van den drop allengſkens uyt-gegeten,
„Het ſtael wert door de lucht, en metter tijt verſleten:
„Al valt een eycken boom niet juyſt ten eerſten ſlag,
„Hy buygt ſijn ſteile kruyn op 't eynde van den dag.
Ghy weet ick ben de vrou; dies mach ick u gebieden,
En wat my wel bevalt dat moet voor al geſchieden:
Ghy zijt om gelt gekocht, en in mijn dienſt geſet;
U lijf komt u niet toe, mijn wil is u een wet.
De vrou kan niet een ding haer knegt te vooren leggē,
Dat hy aen haer bevel, met reden, mach ontſeggen.
a Wel doet dan mijn gebod. En waerom ſoudy niet?
Al wat ons eygen is, ſtaet onder ons gebiet.
U gantſche lijf is mijn, ick machet ja bederven,
Ick machet (ſo ik wil) een wreede doot doen ſterven:
En mach ick, naer mijn ſin, beſteden het geheel;
Soo mach ick des te meer gebruycken yder deel.
Ten ſtaet u geenſins vry u tegens my te ſetten,
Ten ſy dat ghy met een gaet buyten alle wetten,
En deſes lants gebruyck, naer alle landen recht
Doet yder wat hy wil met ſijn gekochten knecht;
Het had u wel gevoeght, indien ghy my voor deſen
Had liefd', als u vriendin; en eer, als vrou, beweſen:
Maer dit is nu voor-by, dien miſ-ſlagh is geſchiet,
En hoopt maer, zijdy wijs, d'een feyl op d'ander niet.
'Theeft u miſſchien gedacht, dat al mijn voorig woelē
Alleenlick heeft gedient, om u den pols te voelen;
Alleenlick om te ſien hoedanig dat gy waert:
Maer neen; en acht my niet van ſoo beveynſden aert.
Indien u dat belet, gy moogt u vry verhoeden
Te dragen in den geeſt ſoodanigh quaet vermoeden,
Ghy kont, wanneer ghy wilt, vernemen metter daet,
Dat beyde lijf en ziel voor Joſeph open ſtaet.
Daer wert op deſen dag, voor mannen ende vrouwen,
Te Memphis op het ſlot, een groote feeſt gehouwen,
U heer is daer in vreugt, en meeſt het ganſch geſin:
Maer ick, die niet en acht als uwe ſoete min,
Ick heb den ganſchen dag als ſieck te bed gelegen, *b*
Om, voor een hoofſche feeſt, met u vermaek te plegen:
Mijn heer ſtont heden op, ick bleef alleen te bed;
En 't is nog evenwel geē koortſe die my let: (wondē
Geſontheyt maekt my ſiek; „Een vreemden aert van
„Heeft jeugt en weeldig bloet de menſen toegeſondē
„Die woelē ons aen 't hert, haer eygenſchap en kragt
„En heeft nog (ſo my dunkt) geē mēſche regt bedagt
Voor my, ik ſpreke ront. 'ken weet niet van haer weſē,
Dit weet ick al te wel, dat gy my kont geneſen,
En dat mijn koorts hier in van ander koortſen ſchilt,
Sy moet verdreven zijn alleen van die ſy wilt.
4. Komt Potiphar in huys, ick ſettet op een ſtenen,
Komt Joſeph daer ontrent, mijn weedom is verdwenē.
Mijn lijf is ſonder pijn; maer 't herte leyt en jaeght.
Ick ben geſont en ſieck, al naer het u behaegt.
Nu, koelt dan mijnē brant, vervult mijn ſoet verlangē;
En laet doch mijnen geeſt niet meer in twijfel hangen;
Schep, lieve, ſchep eē moet; en dient u van de vreugt,
Daer in de luſt beſtaet van ons gehele jeugt.

a De Heeren van Lijf-eygene of gekochte ſlaven, hadden recht over de ſelve van leven en doodt.

b De geſchiedeniſſe deſer ſaken werdt van Joſepho in het 3. Cap. van ſijn 2. Boeck, van de oudtheydt der Joden, verhaelt, ſoo als wy deſelve op den naem van *Sephyra* hier invoeren, gelijck de leſer ter ſelver plaetſe ſien kan.

5. Laet

5. Laet varen diep gepeys,en voeght u tot verblijden;
Wat schatet eenig mensch, dat yemant van ter zijden
Een aerdigh druyfjen pluckt, en met vermaken eet,
Als slechts hy dien het raeckt de diefte niet en weet.
Wat mach u trots gemoet veel op u vaders roemen? *a*
Ten isser niet soo breet, ick hebbet al vernoemen.
Ick weet, soo wel als ghy, al watter is geschiet,
't Lant daer u vader woont, en is soo verre niet. *b*
Ick sie,ghy gaet den gangh van al de vreemdelingen
Die van haer vaders huys vertellen groote dingen,
En alsmen dan het stuck eens ondertasten sal,
Soo vintment slecht genoeg, of dickwils niet met al.
6. Wat!heeft die groote Vorst,uyt wien gy zijt gespro-
Niet sijn manhaftig zaet wel elders uyt-gegoten? (ten,
Niet Agar, sijne maeght, bezijden af bedeckt,
En, buyten echte trou, den Ismaël verweckt?
Een maegt van dit gewest, *c* die heeft hem so bevallen,
Dat hy,nu out en grijs,van nieus bestont te mallen, *d*
En wert als weder jonck: siet wat een soeten aert
Van vrouwen,ook van outs,het rijck Ægipten baert.
7. Maer wie'er swijgt of spreekt,gy moogt dit stuk niet
U vader Jacob selfs beslaept verscheydē wijvē,(drijvē,
Schoon Lea was sijn vrou,de man en had geen deeg,
Tot dat hy in den arm sijn lieve Rachel kreegh:
En nog wast niet genoeg.Twee lodderlicke maegden,
Die,op haer vrouwē woort,haer soetē maegdom waeg-
Verversten sijnen lust: quam Silpha desen nagt,(den,
Soo wert de naeste reys hem Bilha toegebracht.
Wat wildy dat ick segh? besiet u gansche steden,
Waer hout met eene vrou sich eenigh man te vreden?
Het echte bed wel eer maer over twee gestreckt,
Is, door den langen tijt, nu wyder uyt-gereckt.
Dat God tot Adam sprak,en wert niet meer gehouwē.
Siet!Lameg heeft van outs aen twederhande vrouwē *e*
(Eer Adam noch ontsliep) sijn heeten brant geslist,
En Adams harde rib al doen in tween gesplist.
Een yder (so ick hoor) neemt veel of luttel vrouwen,
Na dat hy met sijn haef kan eerlick onderhouwen.
Is dit u niet genoech? soo denckt op uwen Loth,
Die, met een vuylder lust, ging buyten het gebodt.
En wie doch heefter oyt des hemels sware plagen
Om soo een soet bedroch in lijf of goet gedragen?
Soeckt,waer ghy soeken wilt,daer is geen harde wet,
By God,of by den mensch, op 't overspel geset.
9. 10. Indien men overslaet den loop van onse tijden,
Men siet onechte lust met losse toomen rijden.
En draven over 't velt: let op het gansche lant,
Het overspel, is spel; echt-braecke,sonder schant.
Ten is niet langh geleen,dat Pharo dede vieren
Den aenvank sijner Kroon,na 't pragtig hofs manierē:
De Princen al-gelijck, en adel kleyn en groot,
Was,door het gansche lant,tot dese feest genoot.

a Dit wert voorgebracht tot wederlegginghe van dat Joseph te vooren sich geseyt hadde van Abrahams Stam te sijn, en mitsdien, &c.
b Memphis, ten dien tijde de hooft-stadt van Ægypten, alwaer de Coningen haer Hof hielden,en was maer ontrent 50. mijlen van Hebron, daer Jacob woonde, al hoe wel Augustinus schrijft van 300. mijlen; het welcke een misgreep is; want hoe souden de broeders van Joseph het kooren soo verre met haren Esels ghevoert hebben, sonder het selve op den wegh te verteeren? *Merceu.*
c Agar, een Ægyptische maeght. *Genes.* 16. 1. Eenighe meynen datse by Pharao aen Abraham sy geschoncken, ten tijde hy Sara, door Gode vermaent zijnde, wederom gaf. *Will ad cap.* 16. *Genes. vers.* 3.
d Dit is het lasterlick gevoelen van de Manicheen,die Abraham en d'ander Outvaders bekladden mette smaet van dertelheyt en vleeschelicke begeerlickheyt, in het stuck van de by-wijven: doch werden van Augustinus treffelijk weder-sproken, *lib.* 16. *de Cevitate Dei.* Siet hier naer in de antwoorde van Joseph.
e Lamech is de eerste geweest; die het veel-wijvigh houwelick heeft inghevoert, nemende op eene mael te wijve Ada en Zilla. *Genes.* 4. 19.

Mijn Heere was gelast,van 'sKoninckx weegh te letten
Hoe datmen yder een ter tafel moeste setten,
Naer eysch van sijnē staet.Hier waerdy med' ontrent,
En ick had al den dach het oogh op u gewent.
Mijn plaets was boven aen,daer meest al Princen saten;
Ick hoorde dees en geen eerst heusselicken praten
Van al des werelts loop; maer na den derden dronck,
Sprack yder over hoop, soo dat de sale klonck.
Hier onderwont hem een van 't overspel te spreken,
En hietet soet bedroch, en noemdet hoofsche streken
Kort-wijligh voor de jeught: en spotte mette geen,
Niet die het quade doet, maer die het heeft geleen. *a*
Hy was (gelijk my docht) een van de schamper gastē,
Die wonder zijn geneyght een yder aen te tasten:
Hy stroyde ganck op ganck veel rancken in de griel,
Daer van ick,hier en daer,een streek of twee onthiel.
'K en weet niet hoe het komt,dat na eens anders vrug-
Wy,met een dieper lust,verlangen en versuchten (ten
Als naer ons eygē goet: 'k en weet niet wat ons jaegt,
Dat ons eens anders vee, meer als het ons behaeght.
„Geen mensch en heefter trek te drinken uyt rivieren
„Die met een quistigh nat voor onse deuren swieren.
„Waerom wert nutte spijs somwijlen niet gesocht?
„'t Is al te kleynen gelt daerom sy wert gekocht.
„Set yemant aen een boom vol lieffelicke peeren,
„Al wat niet hoogh en hangt, en sal hy niet begeeren:
„Men acht geen leegh gewas,al isset noch soo goet;
„Het fruyt smaekt alder-best,wanneermen klimmen
Set in het hoender kot een vat vol korē-granē, (moet.
Ghy sult u eygen aert sien in den aert der hanen,
Want schoon het dertel hoen mag eten met gemak,
Noch schraeftet in de stof en laet den vollen back.
„Wat suyr en bitsigh is, dat doet de spijse smaken;
„'t Is peper,zout,azijn,die goede saucen maken:
„Geeft kinders soetē koek,en vrouwē nieuwen most;
„Wat op de tonge bijt, is rechte manne-kost.
„De snoeper vint vermaeck, wanneer hy soete beten,
„Ontfutselt aen de kock, mach in het duyster eten;
„En soo ghy vraeght, waerom hy dese kueren doet?
„Hy seght,met vollen mont,gestolen broot is soet. *b*
In 't kort,hy wist soo veel hier op by een te halen, (len
Dat my een krielen droom in 't hooft bleef liggen ma-
By naest den ganschē nagt;dies wert ik doen gewaer,
Dat ick meer als de kost gedragen hadt van daer.
Hier leerd' ick alder-eerst het overspel verkleenen,
En dacht, 't is niet soo quaet gelijk de lieden meenen;
„Al isset vry wat vuyl 't gunt datmen drinckt of eet,
„Wat schatet aen de mensch wanneer hy 't niet en
(weet.

IOSEPH.

1. HOut op, het is genoeg: laet af van my te quellē;
Al woet de gansche zee,eē rots is niet te vellē:
Want naer een lang gewoel wert anders niet verregt,
Als dat een driftigh schuym is eynde van 't gevecht.
„De beste raet van al, om sonden te beletten,
„Is van den eersten af een vast besluyt te setten,
„En met sijn eygen hert te maken een verbont,
„Van noyt een vinger breet te wijcken aen de sond':

a Belleforest beklaeght hem, op sekere plaetse,dat te sijnen tijde de saken in eenige, selfs Christen hoven, soo verre verloopen waren, dat het overspel niet meer als voor een hoofsche geestigheyt gereeckent en wiert: En dat het slimste van al is (seyt hy) als de sake in 't openbaer komt, soo wert de gene die het ongelijck lijt meer bespot, als hy die het selve doet: uyt welck leelick misbruyck de gewoonlicke schimp-namen, van Horen-drager, Koeckoeck, en diergelijcke, gesproten sijn. Vaste merck-teeckenen van de verdorventheyt der eeuwe.
b Sy (te weten het ontuchtigh wijf) spreeckt totten dwasen, De ghestolen wateren zijn soet, en het verborgen broot is noodelick, *Prov.* 9. 17.

Ik ben van God geleert met vleeſch en bloet te ſtrijdé,
Niet voor een reys alleen, maer ſtaeg en t'allen tijden,
Tot dat de booſe ſchoot van 't ſchadelicke zaet,
Vertreden van de geeſt, niet weder op en gaet. *a*
Dit heb ick ſoo betracht, en daer op wil ick wercken,
Ick weet, de goede God ſal my hier in verſtercken,
Ten eynd ick ſtaende blijf, en trede mette voet
Al watter voor gewoel ontſtaet in mijn gemoet.
2. Tis waer, gy zijt de vrou: daer voor wil ik u kennen,
Mits dat ghy kent u man, en niet en tracht te rennen
Daer ongetoomde jeught, en quade luſt ghebiet.
En ſpreeckt niet al te breet, ghy zijt u eygen niet.
Schoon u dit ſpel behaegt, mijn heer is niet te vreden;
Ghy zijt meeſtres van my, niet van u eygen leden,
Niet van u eygen ſchoot, noch van u eygen eer;
Ghy zijt (ick kent) mijn vrou, maer Potiphar u heer.
En nademael ghy weet de rechten uyt te leggen,
So bid ick u me-vrou, vergeet doch niet te ſeggen,
Dat, naer dit eygen recht, ,,eens yder echte wijf
,,Is vrou van haren man, niet van haer eygen lijf.
Begeerdy metter daet u woort te ſien volbringen,
Ghebiet wat eerlick is, en niet als goede dingen;
Want ſoo u ſnoot bevel met recht en reden vecht,
Soo ben ick buyten dwang, al ben ick uwe knecht.
,,Geen ſlaef en is ſoo verr' in dienſtbaerheyt verbondé
,,Dat hy behoeft te ſtaen ten dienſte vande ſonden;
,,Dies alſſer heer of vrou iet ſchandeliks gebiet, (niet.
,,Een knegt doet vollen dienſt, ſchoon hy en doetet
,,Ghy dwaelt, indien gy meynt, dat yder mette ſaken
,,Die ſtaen in ſyn gebiet, mach alles doen en maken
,,Na dattet hem gevalt. geen menſch heeft dit geſag,
,,Dat hy verkregen goet tot quaet gebruycken mach.
,,Daer is het gantſche lant ten hooghſten aen gelegen,
,,Dat yder een ſyn goet, door wettelicke wegen,
,,Verkrijgh en oock bewaer: dat is het rechte wit,
,,Waer op een yder menſch al, wat hy heeft, beſit.
Me-vrou, onthout dit woort, ghy ſulles u bedancken,
,,Gebruykt te geener tijt u knegt tot quade rancken,
,,Of anderſins, indien ghy deſen raet veracht,
,,Al wat ghy hem ghebiet ſal weſen ſonder kracht.
,,Als yemant, die u dient, u eere moet bewaren,
,,So moogdy ſynen hals met geenen dienſt beſwaren
,,Als die hem wel bevalt; of ſoo ghy 't anders doet,
,,Hy ſal u goeden naem vertreden metten voet:
,,Hy ſal door al de ſtadt, op wegen ende ſtraten,
,,Noch ſlimmer als het is, van uwen handel praten;
,,Dus ſoo ghy zijt geneygt om wel te zyn ghedient,
,,Maekt noit van uwen knegt u heymelicken vrient.
3. Ick heb in mijn gemoet geen luſten willen voeden,
Maer niet (gelooftet vry) uyt enig quaet vermoeden;
Daer is geen menſchen ſchrik die heerſt in deſé geeſt,
Ick ben voor mijnen God, en niet voor u, bevreeſt.
4. Dat u geſonden mont weet voor u man te hijgen,
En is niet als te pluys; ghy mochtet beter ſwijgen.
,,'Tis menigmael geſien, dat die den ſieckaert maekt
Wert met een ware plaegh van Godes hant geraekt.
5. Hoe los rolt uwe praet! ik bidde, ,,leert u wachten
,,Het ſchendigh overſpel ſo lichten ſaeck te achten;
,,Denkt dat een ſnoode boef ſteelt aé een eerlik man
,,Dat hy, ſyn leven lanck, niet weder geven kan.
,,Ick ben genoeg geleert, dat onder alle ſonden, (den
,,Die 's menſchen hert begaet, geé vuyler wert gevon-
,,Als drift vant dertel vleys, maer 't ſlimſte nog van al
,,Is yemants echte vrou te brengen tot een val.

a Die volſtandig blyft tot den eynde, ſal ſalig worden, Matth. 24. 14. Apocal. 2. 20.

a ,,Het onbeſchofte rot van al de vuylicheden,
,,Als vyandſchap en twiſt, gaet buyten onſe leden,
,,En ſcheyt hem van de menſch; wanneer hy die be-
,,Alleen de booſe luſt als binnen ons beſtaet: (gaet,
,,Die kruipt door ganſch het lijf vã hoofde totte voeté
,,Men voeltſe door het merch en al de benen wroeté,
,,Geen zenuw ſtater ſtil, en niet een eenigh deel
,,Is inden ganſchen menſch, dat blijft in ſyn geheel,
,,Soo haeſt als dit vergif komt over ons gekropen,
,,Ons krachten ſtaen bekayt, ons geeſten ſijn verſopen,
,,Wy leggen ganſch en gaer in vuylicheit verſmacht,
,,Wy ſmelten in de ſond', ons lijf is enckel dracht.
Sal ick dan in den arm een overſpeelſter vaten,
En zijn, met lijf en ziel, van mijnen God verlaten?
Sal ick gaen jagen nae mijn ongeſchickte luſt,
En maken mijnen geeſt bedroeft en ongeruſt?
Sal yemant Ioſeph ſien in overſpel gevonden,
Een pomp van alle quaet, een goot van alle ſonden,
Van vuylheyt een maras, daer in de ſlimmen aert
Van allerley vergift te ſamen is gepaert? *b*
Neen dat en mag niet ſijn, 'ken kan 't in my niet vindé,
,,Tis beter door den geeſt de tochten in te binden,
,,Te houden in bedwanck het onbeſuyſde bloet,
Te kieſen voor de luſt een onbeſmet gemoet.
6. Laet af eens anders doen hier voor den dag te halen,
,,Exempels gaen te los, en menſchen konnen dwalen;
Wy ſtaen op Godes woort, *c* dat is een vaſte wet,
,,Dat moet ons richt-ſnoer zyn, dien regel is geſet.
De daet van Abraham kan t'uwer baet niet ſtrecken,
,,Men mag geen eigé vuil met yemants feyl bedecké. *d*
Hy heeft geen ander vrou, geen anders trou beſmet,
Geen valſchen erfgenaem in yemants goet geſet:
Hy heeft door vuyl bejach ſyn Sara niet bedrogen,
Maer is door haer beleyt tot deſe daet bewogen: *e*
Hy heeft door krielen brant ſyn nieren niet verhit, *f*
'T uytbreyden ſynes volcx was ſyn voornaemſte wit.

a De Heere bewaert de onrechtvaerdige, tot den dagh des oordeels, om geſtraft te worden; doch aldermeeſt die nae den vleeſche wandelen in onreyne begeerlickheden. 2 Petr. 2. 9. 10.

b Overſpel is een groote ſonde: Hoe ſoude ik ſulck een groot quaet doen, ſeyde Joſeph, Gen. 39. 9. Jae behelſt in ſich 6. andere ſonden.

Te weten, 1. Overtreedinge van Gods ghebodt. 2. Schendinghe des houwelicx. 3. Beſmettinghe des Lichaems. 4. Invoeringe van verkeerde kinders. 5. Ontvreemdinghe van wettige erffeniſſe.

6. Verweckinge van Godes gramſchap over landen en ſteden.

c Te weten dat God te vooren geſproken hadde, aennopende de eerſte inſtellinge des houwelicx, Gen. 2. 24.

d Of ſchoon by eenige Schryvers het ghebruyk der by-wyven, mitsgaders het veel-wyvig houwelick der Ertz-vaderen, op verſcheyden manieren wert verſchoont, en als gheoorloft werdt voorgeſtelt. 1. Ofte als voor de Wet geſchiet zynde, gelyck Ambroſ. lib. 1. de Abrah. cap. 4. en Durandus, in ſentent. 4. cap. 33. meynen. 2. Ofte door heymelick ingeven Godes, gelyck het gevoelen is van Perrez. in cap. Gen. 16. diſp. 1. 3. Ofte om dat hier door ſekere verborgene geheymeniſſe is voorgebeelt geweeſt, daer van geſproken wert Gal. 4. naer de meyninge Ambroſ. lib. 1. de Abrah. cap. 4. 4. Ofte om meerder voorteelinge van kinderen, als aengeweſen wert door Auguſt. lib. 3. de Doctrina. Chriſt. 5. Ofte om dat ſulcx doen ter tydt wert geſeyt gebruyckelick geweeſt te zyn, mede naer de meyninge Auguſt. ter ſelver plaetſen. Soo is nochtans (onſes oordeels) voor het geſontſte gevoelen te houden, dat ſulcx inde Ertz-vaderen zy geweeſt een menſchelicke ſwackheyt, nochtans alſoo dat de ſelve hier in niet en ſondighden teghens haer ghemoedt, maer alleenlick uyt onwetenheyt, als ſulcx ten dien tyde haer by Gode noch niet geopenbaert zynde. En al iſſet ſoo dat God het ſelve niet uytdruckelick en heeft veroorloft, ſoo iſſet nochtans ſulcx, dat God door een goedertieren en vaderlicke oogh-luyckinge in ſtilheyt ſulcx genadelick in de ſelve heeft voorby gegaen, gelyck den Apoſtel in een andere ghelegentheyt ſeyt, dat God de tyden der onwetenheyt overſiet, Act. 17. verſ. 30. Willet. ad 15. cap. Gen. Num. 5.

e Hy heeft betracht niet ſyn eygen luſt, maer ſyns wyfs begeerte: hy heeftſe (te weten Hagar) van haer ontfangen, niet geeyſt. Auguſt. lib. 26. de Civit. Dei. cap. 25.

f Hy ghebruyckte, ſeyt Auguſtin. met meerder tucht veel vrouwen, alſmen nu eene doet: en eyndelick beſluytende, O wat een voortreffelicken man (ſeyt hy) die de vrouwen mannelick wiſt te ghebruycken, ſyn huyſvrou ſoberlick, ſyn dienſt-maegt gehoorſaemlick, geene onmatelik, lib. 16. de Civit. Dei. cap. 25.

7. Wat brengdy Iacob voort, en diergelijcke saken?
Ten dient niet om het stuk der vrouwen goet te maké.
„Heeft God het mannevolk een voor-regt toegestaé,
„De reden wijstet uyt, ten gaet geen vrouwen aen,
„Wil yemant met een wijf verscheyde mannen paren,
„Geen moeder heeft de magt een seker kint te baren:
„Geen kint en kander zyn, dat eenigh seker man,
„Met billick onderscheyt, syn vader noemen kan,
Des kan u loos beleyt niet een exempel geven,
Dat oyt Hebreeusche vrou, door vuyle lust gedreven,
Haer onbevlekten schoot, haer trou en rechter-hant
Meer als aen eenen man, voor desen heeft verpant.
Heeft Sara oyt geseyt, tot Abrahams bedroeven,
'Ken krijgh by u geen kint, ick wil het elders proeven?
Neen dat is noyt gebeurt, daer is geen reyne mont
Die oyt soo selsaem sprack, en min de daet bestont.
Ick Rachel, schoon belust om kint te mogen dragen,
Haer leven oyt vervoert tot dese snoode vlagen?
Wy weten al dat neen: noyt heefter echte vrou
By ons soo wijt gereckt de banden van de trou. (ken?
8. Wat moogdy dan van Loth volmondig komé spre-
Ik weet, een vroom gemoet heeft mede syn gebreken;
En als het sondig zaet maer krijght een kleen begin,
Daer kruyptet voort en voort, en wortelt dieper in.
In Loth was geene lust (a), ghy sullet noyt beweeren,
Dat in den goeden man was eenigh quaet begeeren.
God selfs is syn getuygh; want, om syn vromen aert,
Wert hy, een eenigh man, uyt al het lant gespaert.
Hy had voor hem gesien de vreeselicke voncken, (ké:
Waer door, en huys, en hof, en vee, en mensch verson-
Noch had hy nader-hant vermist syn weerde vrou,
Hier door lagh syn gemoet versopen in den rou;
Om al dees swaré druk van hem te doen verschuyvé, b
Nam hy tot syn behulp het sap van soete druyven,
Doch mits hy wat te veel dronk van het krachtig nat,
Is syn vervoerden geest van dronckenschap gevat.
Hier in heeft Loth gefaelt, dies heeft hem God geslagé
Met deusicheyt van breyn, en onbesuysde vlagen,
Met doofheyt van verstant, soo dat hy niet en wist
Waer in hy, door den dranck, sich selven had vergist,
„Wanneer de swacke mensch tot sondé wert gedrevé
„Besijden wil en weet, dat wil hem God vergeven;
„Hy die ons herten kent, als vader van den geest,
„Let op des menschen wil, en weegt die aldermeest:
„Maer met geslagen raet, en voor-bedachte streken, c
„Te rennen na den brant, daer voor is niet te spreken:
„Zyn jeugt te hitsen op, de lust te voeden aen, (staen.
„Dat kã noch voor dé Heer, nog voor dé mensch be-
Ghy hebt, en tijt, en stont, u saken t' overleggen,
Noch springdy buyten spoor, en laet u niet geseggen;
Loth wist niet wat hy deed, vermeestert van dé wijn.
Ghy siet, en kent het quaet, wat sal u onschult zijn?

a Daer wert verscheydentlick ghevoelt van de sake van Loth, waer van het gesondste is, na de meyninge Caietani:

b Dat Loth gansch niet en heeft geweten watter geschiet was: en dat soodanige saken (schoon het gebruyck des verstants in den mensche wert belet) echter konnen werden volbracht.

c Dat hy door Goddelicke beschickinge soo seer metten wyn is beswaert geweest, dat hy van alles niet en heeft geweten. Andere, dat hy niet soo seer door den wyn is overvallen gheweest, als om syne onmatigheyts wille van Gode is geslagen met den geest van dommigheydt, en ongevoelickheyt: waer by enige voegen, dat hem sulcx te meer is overkomen ter oorsake van syn ongeloove, overmits hy den Engel, eerst op den bergh, en daer naer tot Zoar over syne behoudenisse niet gelooft en hadde. *Willet.* Hoe het sy; de dronckenschap heeft Loth bedrogen, en de wyn heeft verwonnen den geenen die Sodoma niet en heeft konnen overwinnen: droncken zynde is hy door vlammen der vrouwen verbrant, die, als hy nuchteren was, de sulpheren vlamme niet en heeft gheraeckt. Ghelyck seer wel hier op aengemerckt heeft *Hieron.* 'Tis daerom noodigh sich te voegen naer het seggen des Apostels, *Ephes.* 5. 18. *En drinckt niet droncken in wijn, waer in overdaet is; maer wert vol des geestes.*

„9. Gy dwaelt, indié gy meynt dat God de vuyle vaten,
„Vol onbeschoften brant, heeft sonder wet gelaten,
„En sonder rechte straf. de wetten van de trou
„Zyn juyst op eenen dagh geschapen mette vrou. a
Des Heeren reyne geest haet alderley gebreken;
Maer laet syn grammen moet noch boven al ontsteken
Op overspel, bedrogh, en slaet met swaerder hant
Den uyt-gelaten tocht van desen vuylen brant.
Heeft niet de boose lust verweckt de felle baren,
Die over 't hoogste top der rotsen is gevaren,
Tot boven in de lucht? wert niet het gansche lant,
Om deser sonden wil, een water sonder strant?
Heeft God aen mensch en vee yet anders willen sparé,
Als eenigh kleyn getal van wel-gevoeghde paren?
Al 't ander vuyl gespuys, een ongetrouden hoop
Is met de felle vloet gebleven in de loop.
Is dit noch niet genoegh? ick wil u vorder leeren:
Het is wel eer gebeurt, Dat Abram quam verkeeren
Hier in des Koningh hof, met Sarai syn gemael,
Al-waer hy wert getoeft, met vriendelick onthael,
Om syner vrouwen wil, die hy syn suster noemde;
En als geheel het hof van hare schoonheyt roemde;
By Pharao den Vorst, wert syn verdwaelde sin
Door geyle lust geraeckt, ontsteken van de min.
Doch als de jonge Prins de vrou had laten halen,
Liet God op gansch het huys van uwen Koning dalen
Een ongehoorde plaegh, een onbekende straf, b
Tot hy aen Abraham syn vrouwe weder gaf. (wen
Plaegt God eé grooté Vorst, die slegts ter goeder trou-
In lust heeft aengesien de schoonheit van de vrouwen,
Wat sal de straffe zyn van soo een loose knecht,
Die, met opsetten wil, syn meesters eer bevecht?
Als Abraham daer naer nae Gerar was getogen, (gen)
Heeft God dé Vorst aldaer (schoon dat hy was bedro-
Niet indé droom bestraft, en metter doot gedreygt, c
Om dat syn kriele geest tot Sara was geneygt?
Siet wat ghestrenger woort! Abimelech sal sterven:
Noch wil ick boven dien het gansche lant bederven,
Indien ghy niet terstont de vrouwe weder sent,
Gelijck ghy die bequaemt, gaef, suyver, ongeschent.
God wil dan (soo gy siet) geen overspel verdragen,
Ten kan oock nimmermeer een eerlijk man behagen:
De Vorst van Gerar selfs, heeft met een vollen mont
Het overspel verklaert te zyn een groote sond: d
En soo ghy draeyt het oogh ontrent de vette weyden,
Daer Jacob en syn volck een machtigh vee geleyden,
Ten kan te geenen tijdt by yemant zyn ghetooght,
Dat Hebron sonder straf het overspel gedooght.
Was Thamer niet by-naest in 't duyster graf gesonden,
Om datse buyten echt met kinde was bevonden?
Voorwaer, ten had geweest door het verkregen pant,
Sy ware voor een hoer gewisselick verbrant. e
En denckt niet in u selfs; dat Juda dese wetten
Wt eygen sin bestont om Thamars wil te sitten,

a De insettinge des houwelycks, gelyck die geschiet is, Gen. 2. 24. verbiet hy nootelyck gevolgh het overspel; want twee menschen, een vleesch zynde, houden op van sulcks te wesen, soo haest een van beyde met een derde een vleesch werdt.

Genes. 6. 4. en Genes. 7. 13.

b En de Heere plaeghde Pharao met groote plaegen, en syn huys om Sara Abrams wyfs wille. Gen. 12. 14. 15. &c.

c Siet daer, ghy zyt des doots om des wyfs wille. Genesis 20: 30. Soo ghyse niet weder geeft, wetet dat ghy des doots sterven moet, en alles wat uwe is. vers. 16. 17.

d Wat hebbe ick aen u ghesondigt, seyde Abimelech tot Abram, dat ghy een sulcke groote sonde woudet op myn rycke brengen? Gen. 20. 9.

e Gen. 38. 27. Thamer werdt voor een overspeelster beschuldight, en by Juda des doots weerdigh geoordeelt, als belooft zynde met Selach soone van Juda, en mitsdien als om overspel. Willet, 38. cap. Gen. vers. 24.

Hy

Hy was noch hoogste magt, noch regter van het lant,
Hy most een uytspraek doen na dat hy wettē vant; *a*
Maer waer toe dient u toch 't exempel onser magen?
Indien ghy 't recht begrijpt, 't en sal u niet behagen:
Dat Sarah haren man, dat Rachel heeft gedaen,
Is gansch een ander streeck als gy hier poogt te gaen.
Ghy elders eenigh deel van uwen man besteden,
Die metten ganschen man u niet en houdt te vreden!
Ghy, uyt beleefde gunst, te wijcken van uw recht,
Die ook uw's heeren deel wilt geven aen de knecht!
Ghy aen u man een vrouw beneven u te schencken!
'K en lovet nimmermeer, 't en is ook niet te dencken;
Waer pleegter dog een wijf, wiens hert in lustē weit,
Het voor-recht van de vrouw te geven aen de meyt?
11. Wat poogdy t'uwer baet hier in het spel te bringen
De rancken van het hof, en praet der hovelingen?
Of klap die dees en geen, met ongeschickt getal,
Wt-snabbelt in de wijn? ten sluyt doch niet met al:
Wat! sal het dertel hof aen eerbaer herten geven
Het richt-snoer van de tucht, een regel van het leven?
,,Neen, neen, wie na het wit van goede zeden schiet,
,,Verkeeren niet te hoof, de deugt en woonter niet.
,,'t Gehoor van dwaes geral en soutelose reden
,,Besmet een vroom gemoet, verkeert de goede zedē,
,,Verweckt een krielen sin, geeft sporen aen de sond;
,,O wagt u eerbaer oor, wagt voor een vuylen mont!
Maer wat een slimmen hoop, die vreugde stelt in sakē,
Niet soet, maer soet geacht, om datse bitter smaken!
Het moet een seltsaem spoock, een vremt gebroetsel zijn,
Dat rust stelt in gevaer, en blyschap in de pijn: (zijn,
Wech vliegen, slim gespuys, die niet als in de sweeren
En vuylen etterdracht u selven kont geneeren;
Wech egels, die geen smaeck en vint als in het bloet,
Wech esels, die gestaegh in distels light en wroet;
Prijst ons geen dingen aen beswaerlik om bekoemen,
Des somers killigh ys, des winters versche bloemen.
,,Wie, met gemeene kost, sijn honger niet en blust,
,,Die heeft een snoepers keel vol ongesonde lust.
Waer isser oyt een vraet soo hol en graeg gevonden,
Die kost, by dees en geen, bequalstert en geschonden,
Slocht, sonder kiesheyt, op? wie kruypter in een bedt
Daer 't lijnwaet is versoolt, de dekens zijn besmet?
Een ander heeft den dauw uyt dese roos getogen,
Een ander heeft het waet van dese druyf gesogen,
Een ander heeft gesmaekt 't vergult van dit gebraet;
Voor ons en blijfter niet als dat een ander laet.
,,Is yemant sieck van jeugt, en wil hy zyn genesen,
,,Sijn troost behoort een maeght, geen anders vrouw, te wesen,
,,Dien krankē dient eē kruyt vers uyt dē hof geplukt,
,,Niet by eens anders hant te voren uyt-gedruckt.
,,Daer twee met reyn gemoet, en onbevleckte lyven,
,,Te samen zyn gevoegt, om eeuwigh soo te blyven,
,,Tot dat de bleecke doot haer vaste banden scheyt,
,,Is ywers rechte lust, soo isset daer geleyt.
,,O wat een soet vermaeck, daer in de jonge jaren,
,,Twee herten, eens gesint, te samen komen paren?
,,En hebben, in 't gebruyck van 't onbevleckte bed,
,,Dit voor een vasten troost; God heeftet in-geset.
,,Maer als een dertel wijf, geneygt tot alle schanden,
,,Gaet aen eē vreemdē pol eens anders goet verpandē,
,,Daer is geen lust met al: men vint geē rechte vreugt
,,Daer yemant sijn vermack af-sondert van de deugt.

SEPHYRA.

MAer wat een sottē klap! gy meugt u togten lavē
En wy, ellendig volk, en zijn maer regte slaven
Geboren (soo ghy meynt) ten dienste van de man,
Die dickmael ons versoeckt, als hy niet bet en kan.
,,1. Ten sluyt (mijns oordeels) niet, dan als de geest der (mannē
,,In wellust henē swēt, de vrouwē uyt te bann
,,Van allerley vermaeck: de vreught, gelijck de pijn,
,,Dient in het echte bed gemeen en een te zijn.
Wanneer een eerlijk man sijn dochter gaet besteden,
Wat is sijn rechte wit, en sijn voornaemste reden?
Ist niet om dat de maegt, sijn lust, sijn weerde kint
Sou sachtjens zijn getoeft, en lieffelijck gemint?
Ist niet, om dat de man des winters strenge nachten
Sou, met beleeft onthael, verkorten en versachten?
En met een soet beleyt, en door een sacht gebiet,
In-brengen vreught en lust, verjagen het verdriet?
,,Mijns oordeels, is de trou van eersten aen gevonden,
,,Ten eynde man en wijf in eenen knoop gebonden
,,Van d'een en d'ander sy, sou dragen eenen last,
,,Aen d'een en d'ander sy, sou wesen even vast.
,,Wie desen staet begint, behoort sijn jonge leden,
,,Sijn jeught, en gansche kragt, geheelick te besteden
,,Tot alderley vermaeck van sijn verkoren lief,
,,En wie het niet en doet, voorwaer het is een dief;
,,Hy steelt de vrouw haer recht, sy moetet ja besueren,
,,Indien hy sijn vermaeck soekt buyten sijne mueren:
,,Want als hy buytens huys besteet sijn gansche jeugt,
,,Soo is sy binnens huys berooft van alle vreught.
,,Dies stel ick heden vast, en vry niet sonder reden,
,,Dat yder echte man van boven tot beneden,
,,Geheel en onverdeelt, is voor een jonge vrou,
,,En wie het niet en doet, en doet niet als hy sou.
Waer dat de man bestaet sijn echten bant te staken,
Daer krijgt het wijf de magt haer mede los te maken,
Waerom dog moet de vrou geheel zijn voor dē man
Wanneer hy in 't geheel voor haer niet zijn en kan?
2. Ik laet mijn heer sijn hof, en wat hem mag gebeuren,
Maer sal ick jonge vrou mijn soete tijt vertreuren
In eentelick gepeyns? sal mijne groene jeught
Geheele dagen lanck gaen quelen sonder vreugt?
Neen, neen dit weeligh hert is anders van gevoelen,
En meynt den heten brant van sijnen lust te koelen
Meer als met eygen stroom: ,,als brandt is in de stadt
,,Men blust de snelle vlam met alderhande nat.
Mijn heer was met sijn ampt meer als genoeg beladen,
Hy moest geheel het hof met spijs en drank versaden,
En watter voor den disch des Konings werd' bereyt
Was al van sijn bedrijf, en onder sijn beleyt.
Noch wasset niet genoeg. *a* ,,Eersucht is sonder palen
,,Al weytse noch so breet, noch wiltse verder dwalen:
,,So haest des menschē hert wijkt uyt te middel-maet
,,Soo isser lust noch rust, hoe verre datmen gaet.
De eerste Camerlinck was, dees voor-lede dagen,
Door onverwachte pijn, in 't bedde neer-geslagen;
Een dulle rasery, met schralen longer-hoest
Bracht tijdingh aen de man dat hy verhuysen moest:

a Al meynen eenighe dat Juda een wet maeckte, en dit vonnis uyt sprack als een Vorst, Rechter, ofte wel als een hooft van den gesinne; so wert nochtans meest gehouden, sulck gesch et te zyn naer de wetten van den lande, en niet naer eenigh nieu recht by Juda alsdoen ingestelt, om vele redenen hier te lanck om verhalen, siet Mercer. en Jun. op dese plaetse.

a De ampten van Potiphar werden by de Over-setters op verscheyden wijsen vertaelt. Sommige noemen hem Overste van des Koninghs lijf-schutters; Andere, des Konings Velt-overste; Eenighe, eene van des Konings Vorsten. Wy, in onse tale schrijvende, hebben de gemeene oversettinge van onse tale gevolgt, en onse bedenckinghe daer na geschikt, hem mitsdien bedenckende als Hof-meester en Camerlinck.

Doen sagh een yder uyt, en quam van alle hoecken,
Den siecken, daer hy lag, met droeve schijn versoeckē,
Maer blyde van gemoet: en dacht op eygen baet,
Een loerter op het goet, een ander op de staet.
U Heer, de minste niet van dese grage gieren, (ren
Wist, met een hoofschen treck, het schip so wel te stie-
Ontrent den grooten Vorst, dat hy de plaets verwerf,
Een dagh wel acht of thien eer dat de siecken sterf.
Nu gaet hy met sijn ampt belast en over-vallen,
En op sijn eygen huys en past hy niet met allen,
De kamer van den Prins beslaet sijn hele geest,
Daer is hy staegh ontrent, daer woont hy aldermeest.
,,'Tis al te grooten saek des Konings vroeg-gedagten
,,Gelijck een milden dauw, des morgens in te wagten,
,,Wanneer de soete slaep sijn moeiten heeft versagt
,,O! dat is in het hof voor al de vetste jacht;
,,De Koningh, wel gerust, heeft dan syn beste sinnen,
,,Dies isser op een uyr meer gunst by hem te winnen
,,Als anders wert gedaen door al de gansche weeck,
,,De voor-baet by een Prins is verr' de beste streeck.
Dit maekt de man my wijs, en loopt dan voor den dage
In haesten naer het hof, en schoon ick sucht of klage,
Schoon of ick vley, of kijf, hy laet my daer alleen;
Wat dunckt u, moet een vrou dit al verdragen? neen.
Neen seker, laet hem gaen, my is dan recht geboren;
En hy, door quaet beleyt, heeft syn gesagh verloren,
Want mits hy (so't betaemt) my niet en jont sijn lijf,
Soo houd ick my voortaen niet voor sijn echte wijf.
Sal ick, verlaten vrou, alleen soo lange nachten,
In dese ruyme koets, van koude schier versmachten,
Verkleunen van de vorst, doch branden van de min,
Het eene mettet lijf, het ander mette sin?
Sal hy des Koninghs bed des avonts gaen besorgen,
En niet te min den Prins gaen groeten alle morgen;
En ick, sijn eygen wijf, verquelen mijn gemoet,
Des avonts ongedekt, des morgens ongegroet? (gen
Neen, dat en dient my niet; 'ken salt oock niet verdra-
Al souder al de stadt, en gansch het hof van wagen.
,,Die altijt besich is ontrent een anders bedt,
,,Geeft oorsaeck dat syn vrou op ander mannen let.

JOSEPH.

1. MEynt dan u slim beleyt so tastelicke vlecken
Nog onder schijn van regt en reden te be-
decken?
Tis (na my dunct) te plomp, 't en sluit, 'ten hangt, 'ten
Al wat u loos beleyt hier op gevonden heeft. (kleeft,
Sal dan een dertel wijf, met onbeschofte vlagen,
Vermogen haren noot aen dees of die te klagen,
Soo haest een eerlick man haer onversade lust,
Juyst soo het haer belieft, niet t'aller stont en blust?
Sal dan een dertel wijf haer knecht gaen openbaren
Al wat in eenigh deel haer komt te weder-varen
Van haren lieven man? ô neen, ,,De bed-gordijn
,,Moet in een eerbaer huys dicht toe-gesloten zijn.
,,Geen derde, wie het zy, en macher komen gapen
,,Daer echte man en wijf op haren leger slapen,
,,De heymenis van't bed, het soetste van de trou,
,,En dient niet op-gehaelt, als tusschen man en vrou.
Ick heb van over langh een soete spreuck gelesen,
Die voor het echte bed een richtsnoer dient te wesen,
,,'Tzy dat u lief of leet in't houwelick geschiet,
,,Gehoude zy dy wijs, en segget niemant niet.
2. De man is opper-vooght, en daerom niet gehouwen
Geduerig nae te gaen de wel-lust van de vrouwen.
,,Maekt tussen man en wijf, ik bidde maekt verschil.
,,Want al de vrouwen zijn maer om der mannē wil.
Indien ghy soeckt den wegh om hier in niet te dolen,
,,Denkt dat een eerbaer wijf moet zijn gelijck een mo-
,,Die nu of nimmermeer haer rasse vlecken roert (len;
,,Dan alsse van de wint wert krachtigh om-gevoert.
,,De saken van de vrou zijn juyst alsoo gelegen,
,,Sy moet uyt eygen sin haer roeren noch bewegen,
,,Maer wachten op haer man, en werdē om-gedraeyt
,,Al nae dat syn ghebaer, of stil, of harde waeyt.
,,Sit uwe man en dut, met droefheyt over-vallen,
,,Ten is dan geensins tijt om dan te komen mallen.
,,Gy, maekt dat gy gestaegh op syn gedaente wacht;
,,Weest droevig, als hy treurt; en vrolik, als hy lacht.
En offet schoon gheviel, dat in gemeene dingen,
In saken van het huys, de mannen haer ontgingen;
Sou juyst daerom het wijf stracx, op haer eigen hant,
Ontbinden hare trou, en springen uytten bant?
Neen, dat is ongerijmt. ,,Alleen door slimme vonden
,,Van schendig overspel wert dese knoop ontbonden:
,,En heeft de vrou geen schult, sy mag oock even dā
,,Niet vallen in den schoot van eenigh ander man;
,,Maer moet in't openbaer eerst van dē eerstē scheidē,
,,En, zijnde vry gestelt, een tweeden man verbeyden;
,,Of (dat noch beter is, en dat ick liever wou)
,,Haer leven dagen lanck haer speenen van de trou.
Maer gy (wat gaet u aen?) ghy wilt niet om de feylen
Verlaten uwen man, maer tusschen tween verdeylen
'Tgebruyk van uwē schoot: en voor eē wettig scheē,
Dunckt u den besten raet, te nemen twee voor een.
Wie kan, uyt dit beworp, niet metter daet bekennen
Dat uwe domme jeugt poogt buyten spoor te rennen,
En tracht, met slim beleyt, en door een loosen schijn,
Met eer en sonder smaet een hoer te mogen zyn?
Wy sien dan het bedroch. Dies hoefje niet te meenen
Dat ick aen vuyl bejach mijn hant sal willen leenen.
Ik gaen soo krommen wegh? gelooftet nimmermeer.
Gy zijt mijn weerde vrou, maer God mijn overheer.

SEPHYRA.

EN dunkt u dan mijn recht niet swaer genoeg te
wegen?
Ten minsten pleeght genucht, om dattet is gelegen,
En dat mijn koele man een ander geeft een voet
Om aen syn wijf te doen, 'tgunt dat hy niet en doet.
Voorwaer (so gy't beseft) hy voegt ons schier te samē
Als met syn eygen hant: wy mogent ons wel schamen,
Indien soo schoone kans, soo wel gelegen tijt,
Ons vrugteloos ontspringt, en vreugdeloos ontglijt.
Hy heeft ontrent den Prins, en in de hoofsche saken
Geleyt zijns hertē vreugt, gestelt syn gansch vermakē:
Ick ben in dit palleys alleen den ganschen dagh,
Wat isser in de weegh, dat ons beletten mach?
Hy heeft genoeg te doen, met hier en daer te draven,
Te reysen, als gesant, aen Princen ende Graven;
Geduerigh acht te slaen, dat niet een mensch, als hy,
So diep in'sKonings gunst, van gansch het hof en sy.
'Tis hem de meeste vreugt naest by den Prins te tredē,
En, van't gemeene volck, te werden aen-gebeden;
'Tis hem de meeste vreugt, dat gansch Ægypten-lant
Als draeit op sijnen duym, en hangt aen syn verstant.
'Tis hem de meeste vreugt te siē veel duysent mēschē
Die niet als syne gunst van ganscher herten wenschen;
Die hangen aen syn oogh, en voelen geen verdriet
Wanneer hy over dwers maer eens op haer en siet.

Hy

Hy leeft en ſweeft in 't hof, hy leyter als te vetten,
En of hy ſomtijts ſchijnt op ſijn bedrijf te letten,
Soo is hy niet-te-min (wat ſtaen wy doch bevreeſt?)
Wel metten lijve t' huys, maer buyten mette geeſt.
„Wie van den hooſſchen pragt ſyn herte laet bewindē
„Dien is te wonder licht yet op de mou te binden?
„En die niet t' huys en is, als ſomtijts by gheval,
„Is, eer hy 't weten kan, te leyden van den wal?
Wie ſal dees goede kans, ſoo byſter wel gelegen,
Soo verre van gevaer, het herte niet bewegen
Te grijpen het gheluck, te nemen ſyn gherieſ?
„Alleen een open deur maekt menig-mael een dief.
Dit komter dan noch by, dat, onder al de knechten,
Hy niemant acht bequaem ſyn ſaken uyt te rechten,
Als uwen kloecken geeſt: geen dink en ſtaet hem aen,
Dan als hem wert geſeyt, dat ghy het hebt gedaen.
Hy is op u verſot, hy kan geen quaet vermoeden
Van Ioſeph (hoe ter gaet) in ſynen boeſem voeden:
Al ſagh hy voor ſyn oogh u jocken met ſyn vrou,
Noch ſal hy 't even-wel ſlaen in de beſte vou.
Siet wat u voor de mont, jae ſchier tot aen de tanden
Sweeft voor eē lecker beet. gy kont niet, ſonder ſchan-
Verſuymen het geluk dat tijt en ſtont u biet. (den,
„Die eens ſyn kās verkijkt, ſtaet namaels ſlegt en ſiet.

J O S E P H.

AL ſchijnt, en plaets, en tijt, u volle gunſt te toonē,
„Gelegentheit, mevrou, kan noyt het quaet ver-
ſchoonen:
„Al gaetet al nae wenſch, al lachen uyr en ſtont,
„Daer is geen tijt bequaem te vallen in de ſond'.
„Gaet overlegt u ſtuck met alle die daer weten
„Den loop van ſon en maen, de rajen der planeten,
„Noyt daelter uyt de locht ſoo aengenamen dagh,
„Dat yemant ſijn gemoet ten quade geven mach.
„Ghelegen plaets en ſtont, kan geenderhande ſaken,
„Die quaet zijn uyt den aert, tot goede dingen maken.
„'T is waer, de kans verloopt; 't gheluck is glat en ras.
„Maer quaet te rigten aen, komt nimmermeer te pas,
Al iſſet dat mijn heer moet nu en dan vertrecken,
Dit moet my dies te meer tot ſijnen dienſt verwecken.
„Daer wert een meerder trou van meyt en knegt ver-
„Als meeſter ofte vrou is buytens lants gereyſt: (eyſt:
„Een dienſt-boō, wie het zy, die maer en plag te pogen
„Syn dingen wel te doen ontrent ſijns meeſters ogen,
„Dien agt ik voor een guyt. Een die dē Heere vreeſt,
Al wert hy minſt geſien, hy quijt hem aldermeeſt.
„Wil yemant ſijn geſin eens op de proeve ſetten,
„En op het ganſch bedrijf van ſijne knechten letten,
„Wil yemant met verſtant ſijn boden onderſcheen,
„Die lette, Wat ſijn volck maeckt aiſſet is alleen.
Ik ben, door Gods beleyt, van Hebron weg genomen,
Door Gods beleyt, als ſlaef, hier in het lant gekomen,
Ick weet, dat God vereyſcht, dat ick met ware trou,
In mijn geheel beroep, my neerſtigh quijten ſou.
Al was ick in 't begin veracht, en ſonder eere,
Nog was mijn ſlegt bedrijf geacht by God den Heere,
Noch ſeyd' ick tot my ſelfs, Dit is voor nu mijn lot,
Al dien ick Potiphar, noch dien ick mijnen God.
„Oprechtheyt des gemoets, in alderhande ſtaten,
„Is Gode lief-getal: die ſal ick niet verlaten,
Die ſal my, hoe het gaet, wat Godt my over-ſent,
In dit eenvoudigh hert geduerigh ſtaen geprent.
Dan ſchoon ick maer en ſaeg op menſchelicke reden,
Maer op des werelts loop, en borgerlicke zeden;
Noch waer het al ghenoegh, om deſen vuylen brant
Te ſetten uyt den ſin, te wijſen van den hant.
God heeft mijns heeren huys met alderhande ſegen
Ghenadelick beſpoeyt, als met een milden regen, a
Alleen om mijnent wil: God heeft ſijn jonge vee
Vermeerdert op het velt, ſijn ſchepen in de zee,
Sijn vruchten op het lant; ſijn knechten in de woning,
Sijn renten over al, ſijn ſtaten by den Koningh:
Hy is in 't hof geacht, bemindt van yder menſch, b
Gelieft van ſijn geſin. 't gaet al na ſijnen wenſch:
En 't is hem wel bekent. Hy heeft met klare reden
My dickmael aen-geſeyt, en menigh-mael beleden,
Dat God, om mijnent wil, hem ſijn genade ſent,
Dies heeft hy 't over my met danckbaerheyt erkent;
Hy heeft my toebetrout ſijn innerlickſte ſaken,
'T is goet al wat ick doe, 'k en magt niet qualik maken,
Ick vinde, dagh aen dagh, dat hy my heeft geſint,
Niet als een vreemde ſlaef, maer als een eygen kint.
Ick hebbe volle macht van alle dinck bekomen,
Ghy zijter maer alleen, ghy zijter uyt genomen,
Dies als ick dit palleys buyg' onder mijn gebiet,
Ick doe wat hy beveelt, maer u en raeck ick niet:
Daer eyndight mijn bevangh, dat ſijn de leſte palen,
Daer geen vermeten voet mach over komen dwalen,
Geen hant mach roeren aen. Ghy zijt alleen, ghy zijt
Aen Potiphar den vorſt geheylight en gewijt.
Moeſt ik niet ſijn een guit, een ſchuym van alle boevē,
Soo ik den goeden man ſoo leelick ginck bedroeven,
Soo ick, door ſlimme liſt, bracht in gewiſſe ſchant
Sijn alder-weerſte ſchat, ſijn alder-liefſte pant,
Moeſt ik niet zijn een wicht vervremt van alle reden,
Een eer-vergete ſloef, een vyant van de zeden,
Soo ik ſtiet vander hant, met een ſoo ſlimmen keer,
De gunſt van Potiphar, den ſegen van den Heer.
Het ware voor gewis my beter niet te leven, (ven:
Als vyantſchap voor gunſt, en quaet voor goet te ge-
O neen! ik heb een ſchrik van liſt, en valſchen ſchijn,
„Die veel wert toe-betrout, en mag niet ontrou zijn.
Wat ſoud het ſchamper hof, en ganſch Ægyptē ſeggē?
Wat ſoud ik voor eē ſmaet op al het maegſchap leggē?
Wat ſchande ginck ons aen, indien ick my ſoo diep
In dertelheyt vergreep, in overſpel verliep;
Is dit de fraye quant van Abraham geboren?
Is deſe van het volck dat God heeft uyt-verkoren?
Is dit de moye knecht dien Potiphar ſoo prees,
En boven al 't geſin ſoo grooten eer bewees?
Van hier beſneden hoop! ten is niet ſonder reden
Dat ghy een deel verlieſt van uwe geyle leden, c
By-naeſt dien eygen ſtont als ghy op aerden leeft,
Onweerdigh datmen dy noch yet gelaten heeft.
Mijn heer heeft my geſet om maegden ende knegten
Te houden in bedwanck, te wijſen en te rechten,
Te leeren haren plicht: mijn heer heeft my geſet,
Om hier in huys te zijn gelijck een volle wet:
Sal ick als hooghſte macht, ſal ick een rechter weſen,
Om yder, wie'er feylt, ſijn leſſe voor te leſen?

a Geneſis Verſ. 5. 6. Ende van dien tydt aen doen hy hem over ſyn huys, en alle ſyn goederen geſettet hadde, ſegende de Heere des Ægyptenaers huys om Ioſephs wille: En het was enckel ſegen des Heere in alles wat hy hadde, te huys en te velde, daerom liet hy 't al onder Joſephs handen.

b Geneſis Verſ. 4. En ſyn heere ſagh dat de Heere met hem was, want alles wat hy dede, dat liet de Heere geluckelicken voort-gaen door hem, en hy ſettede hem over ſyn huys, en alles wat hy hadde dat ſettede hy onder ſyne handen.

c Verſ. 8. 9. Hy ſprak tot haer; Siet myn heere en neemt hem ghenes dincx aen voor my, wat in den huyſe is, en alles wat hy heeft, dat heeft hy onder myne handen gedaen, en hy heeft niet ſoo groot in den huyſe, dat hy my verhouden heeft, ſonder u, daer in ghy ſyn wyf zyt.

Sal

Sal ick aen yder een beschrijven synen loop,
En wesen onder dies de slimste van den hoop?
Sal ick zyn in de weer met roeden ende stocken,
Soo haest als meit en knecht maer eens te samen jocken,
En sal ick onder dies, vol schande, vol ontrou,
Geyl wesen, als een bock, en slapen by de vrou?
,,Wanneer een over-hooft is rou en ongebonden,
,,De aenstoot die hy geeft, is slimmer als de sonden,
,,De sonde, die hy doet, is maer voor hem alleen:
,,De aen-stoot, die hy gheeft, verspreydt hem in't gemeen.
Ick bid u, edel vrou, wilt uwe lusten keeren: (heeren
Ten voegt geen vreemde knecht het reyne bedt syns
In ontucht aen te doen, ten past geen slechten bloet
Syns meesters weerste schat te treden mette voet.

SEPHYRA.

KAn ick u harden kop door reden niet belesen,
Laet immers dan de gunst, door my aen u bewesen,
Tot gunst u wecken op. ,,Men siet in menigh man,
,,Dat weldaet brengt te weeg, dat reden niet en kan.
,,Wel-doen is als de kalk, die hart op hart kan bouwē,
,,Die, met eē vast verbāt, kā vrientschap onderhouwē.
,,Wie, voor ontfangē gunst, geē gunste weder geeft,
,,Dien acht ik gansch en al onweerdig dat hy leeft.
Al zijdy voor een slaef in dit palleys gekomen, *a*
U vryheyt (soo ghy weet) en is u niet benomen,
En dat door mijn beleyt: ghy siet dat u dijn heer
Heeft wonder seer besint, en ick wel noch soo seer.
Wy trecken u, om strijt, tot ons voornaemste saken,
Hy, tot een groot beslagh, ick tot een soet vermaken;
Soo dat gy hier in huys geen meerder quaet en vint,
Dan dat ghy veel te seer van beyde wert bemint.
Hy leyt u saken op, om nimmermeer te rusten,
Ick legh u niet te voor als vreught, en soete lusten;
Hy geeft u staegh bevel syn dingen acht te slaen,
Ick dat ghy niet een sier als my sout trecken aen.
'Tis dagh aen dagh te doen, dat ik u kom ontmoeten,
Dat ick u kom besien, en vriendelick begroeten,
Dat ick, met diep gesucht, ootmoedigh voor u sit,
Ghelijck een jonck gesel een stege vryster bidt.
Soo haest wy zijn alleen, ick geef u soete namen,
Die niet een vreemden knegt, maer mijne mā, betamē:
Indien ghy, hier of daer, u somtijts in vergist,
Ick nemet aen voor goet, al watter is ghemist.
Dat Joseph is ghesien by al de grootste heeren,
Die in het machtigh hof van Pharao verkeeren,
Dat Joseph door de stadt by yder is gheacht,
Is door mijn gunstigh woort alleen te weeg gebragt.
Ontstaeter in het hof een nieuwe snuf van kleeren,
Ghy werter med' verciert, al (so het schijnt) ter eeren
Van Potiphar, quansuys om dat ghy met hem gaet, *b*
Maer neen, de rechte streeck is anders in der daet.
'Tis my een groot vermaeck dit huyt te sien betreden
Van soo een geestigh quant, verciert met rappe leden,
Ghesont, moy in den dos, en cierlick toe-gerust,
Dat voed mijn jeugdigh oogh, en ketelt mijnen lust.
Indiender yet ontstaet, daer drinck-gelt is te winnen,
Ick gae van stonden aen den besten voet versinnen,
Om t'uwer baet alleen te trecken het verval,
Een ander sieter op, en Joseph strijcktet al.

a Vers. 2. En de Heere was met Joseph, dat hy een geluckfaligh man werdt, in syns Heeren des Ægyptenaers huyse.
b Vers. 4. Alsoo dat hy genade vant voor synen Heere, dat hy synen dienaer werdt.

Is ywers aen mijn heer een goede maer te dragen,
Soo haest ick maer en weet het wil hem wel behagen,
Soo geef ick u den last: een tijdingh van verdriet
Is voor een slechten bloet, want die en dient u niet.
Als Potiphar, of ick, vereeren aen de slaven
Een nieuwe-jaer geschenck, of diergelicke gaven,
Ghy hebt met al den hoop u deel in't openbaer,
Maer krijgt dan noch van my het beste nieuwe-jaer.
Wanneer ick iet begeer, dat mijne kamer-maeghden,
Soo machtigh zijn als gy, indien sy't maer en waegdē,
Ghy werter toe versocht, en niet en isser goet
Dat Joseph niet en seyt, dat Joseph niet en doet,
Waer toe dit lanck verhael? gy zijt met goede daden,
Alleen door mijn bestier, van alle kant beladen,
Vervult, en over-schut; maer waer doch is mijn loon,
,,Als d'eē hant d'ander wast, dā zijnse beyde schoon.
Kan iemant, die hem mint, met schijn van redē haten?
Kan yemant, die hem volght verachten en verlaten,
En stooten voor het hooft? kan yemant metter eer
Een vrouwe seggen af? 'k en loovet nimmermeer.
,,Leert u de heusheyt niet, in't burgerlicke leven, (vē?
,,Goet voor ontfangen goet, en gunst voor gunst te ge-
,,Leert u de reden niet, voor al, ontfangen deugt
,,Te brengen wederom met woecker ende vreught?
Ontdanckbaer als ghy zijt, voor duysent goede saken,
Die ick, uyt rechte jonst, u hebbe laten smaken,
En krijgh ick (wat ick doe) niet eene wederom.
Hoe is dit fraye lijf soo onbeleeft en dom?
Tot huyden op den dagh zijn al mijn soete lagen,
Als mette snelle wint in't woeste meyr gedragen?
Mijn heus en soet begin, mijn klagelick besluyt,
Gaen u het een oor in, het ander weder uyt.
Ick heb u over langh te hove doen verkeeren,
Ten eynde ghy aldaer sout goede zeden leeren;
Maer heus en hoofs gebaer heeft in u geenen val,
Want daer het komt te pas, en weetje niet met al.
Maer neen, ick gae te ver, ick had my schier vergeten,
Al wat ghy doet en laet, komt niet van niet te weten;
Ten schort maer aen den wil: gy kont indiē gy wout:
'Tis maer een viese sin die Joseph weder-hout.

JOSEPH.

,,DEr hoeren goet onthael is als vergulde pillen,
,,Die blincken wel in't oogh, maer doen het lighchaem swillen,
,,Doen walgen mont en keel, gelijk eē vuylen drank,
,,Doen krimpen buyk en maeg, en scheyden met een
Dit werd' ik nu gewaer. S. *Wat spreken uwe sinnen?* (stank,
Wat mijmert uwe geest, en overleyt van binnen
Yet dat ick niet en hoor? wat deckt ghy dijnen gront?
Spreekt, als ghy pleegh te doen, spreekt lustigh uyt den mont.
Hoe heeft aen uwen geest dit mijn ghespreck bevallen?
Hoe vindy u beweegt? I. By waerheyt, niet met allen.
S. Wil dan u hart de geest voor gunst geen gunste bien?
I. Ken kan in al u doen geen gunst met allen sien.
S. Komt dat van wel te doen? soo mach't my wel verdrieten.
I. Dat siet op eigen baet, en mach geen weldaet hieten.
S. Wat isset dan ghe weest dat ick u heb ghedaen?
I. Niet, als vermomt bedroch, dat niet en kan bestaē.
Wanneer het listigh aes wert aen de vis gegeven,
Dat soet is in de mont, maer brengt hem om het levē,
Keurt yemant dat voor gunst? sou dat oock weldaet
Me-vrou, gy siet wel neen, 't is doodelik fenijn. (zijn?
U gift is maer vergif, doet wech u slimme streken,
Ick kan met meerder stof van ander weldaet spreken:
Ghy

Ghy maeckt uyt uwe gunst een vreeselick besluyt,
Ick wil in tegendeel aldus gaen roepen uyt:
Sal ik dien goeden God, die uit mijn broeders handen,
Die uyt den diepen kuyl, en uyt de wreede banden,
Die uyt des doots gevaer, dat voor my was bereyt,
Heeft tot een goeden stant, als metter hant geleyt?
Sal ick dien goeden God moetwillens gaen vergram-
En halen op het lijf de vreeselicke vlammen (men,
Van synen droeven vloeck? sal een seer korte vreugt
Beswaren mijn ghemoet, bekladden mijne jeught?
Sal ick, eylaes! sal ick, alleen tot 's vleesch behagen,
Den rijcken segen Gods van mijner zielen jagen,
En gaen soo quelen heen? sal ick, eylaes! sal ick
Verliesen't eeuwigh goet in eenen oogen-blick?
Kan vriendelik onthael een dankbaer hert verweckẽ
Om alle sucht en gunst tot eenigh mensch te strecken,
Waerom sal ick aen God niet geven dit gemoet,
Die my in allen deel een hooger gunste doet?

SEPHYRA

WAt heeft de groote God met u of my te schaffen?
Ons wel doen baet hem niet. Hy onse sonden straffen!
Hy letten op den mensch! hy werden droef of gram!
In wiens verheven geest noit menschẽ togt en quam!
'Tis raes. Al watmen seyt van Godes sware plagen, *a*
'T dient maer om't slegte volk eẽ schrik in't lijf te jagẽ,
Maer om het woeste graeu, de kluntens van het lant,
Met waen van sotten angst te houden in den bant.
God woont in's hemels throon, en boven alle sterren,
Wat sou dien hoogste Geest hieronder komen werren
Ontrent eẽ aerdẽ klomp? wat leit hem aẽ de mensch?
Hy vint op sijnen throon, sijn beelt, en eigen wensch.
Wat sou die grooten vorst, de vader van de lichten,
Die noit begrepe macht, de menschen komen rigten
Hier in dit laege dal? Wat sou dat hoog gemoet,
Doch letten op een worm, die in der aerden wroet?
Hy wandelt in de lucht, en boven alle wolcken,
Hoe kan hy over al het krielen van de volcken
Af-meten metter oogh? den hemel is te groot,
De werelt, maer een punct; het aertrijk, als een kloot,
Dit is een heeren huys, vol kamers, vol vertrecken,
Bequaem om, watmen doet, voor yder een te decken;
Mijn speel-hof is verciert met menigh dicht prieel,
Bevlochten na de kunst, daer niet een eenigh deel
Geeft toegank aẽ de son. Ook weet ik duisent vondẽ,
Is yemant in de wegh, die wert van kant gesonden,
En loopt dan ver genoegh alleen op mijn ghebiet,
,,Wat weet de slimme jeugt, wat vint de liefde niet.
,,Wie heeft soo snegen oogh, die sig wil onderwinden
,,De lusten van de min door listen uyt te vinden?
,,Wat kan in tegendeel de jeught, en haer bejach
,,Niet brengen op de baen, en halen aen den dagh?
Van dat het dertel vyer mijn sinnen quam bestoken,
En heeft my noyt bedroch, of slim beleyt ontbroken;
Soo dat ick voor de vuyst al, wien ick wil, bedriegh;
,,Voor een die minnen wilt, een leugen, of een vlieg.

JOSEPH.

HOe, meindy soo bedekt u ranken uit te voeren,
Dat niemant wie 'et zy u parten soud' beloeren,
Door-gronden u bedroch, u boevery verstaen?
Me-vrou, ghy zijt verdoolt; het salder anders gaen.

a Goddeloose invallen van Epicurische en vleeschelicke menschen, soo als die na den aert de selver werden voor-gestelt by den Propheet Job. cap. 22. vers. 12.

,,Sou God niet alles sien? sou Godes ooge slapen,
,,Die alles, watter siet, in allen heeft gheschapen?
,,Sou God niet alles sien, een schepper van't gesicht,
,,Een heere van de son, een vader van het licht? *b*
Speelt u oneerlick spel in hoven en prieelen,
Maeckt in de duyster nacht u kamers tot bordeelen,
Schuylt onder't ruyge loof, duikt in het groene gras,
Bewimpelt u bejach met alderley ghewas,
,,Des Heeren snel gesicht, noyt moede van te waken,
,,Siet, van den hemel af, al wat de menschen maken,
,,Siet binnen ons gemoet; niet soo verholen kot
,,Dat buyten-sluyten kan het oogh van onsen God.
,,Leent van den Dageraet syn snel-geswinde pennen,
,,Om tot den uytter-kant van 'twoeste meyr te rennẽ,
,,Vliegt aen des werelts ent; eer gy daer komen kont,
,,Heeft Godes rassen geest u wegen al door-gront.
,,'Tis niet met al, me-vrou, in onder-aertsche kuylen,
,,Of onder 't swarte kleet van Duysterheyt te schuylẽ,
,,De nacht is dagh voor God, de doncker is hem ligt;
,,Noyt wasser yet bedeckt voor Godes hel gesicht.
Ghy wout wel aen den Heer alleen den hemel geven,
Om in dit aerden hol naer uwen wil te leven,
Maer, lieve, wat je dicht en is maer enckel spot;
Ten gaet niet (so gy meent) met onsen grooten God.
Leer, onbedagte mensch, leer uwen schepper kennen,
Leer met besetter hert, en ootmoet u ghewennen
Te spreken van den Heer: hy is geen menschen kint,
Die sich alleen en al op eene plaetse vint.
,,God is geheel om hoogh, en niet te min beneden,
,,God is op eene tijt in hondert duysent steden,
,,Volkomen, onverdeelt, in wesentlicke daet;)gaet.
,,Noyt vlieter mensch van God, die niet tot God en
,,God is niet als gesicht, hy straelt deur alle dingen,
,,God is geheelick hant, wat kan hy niet volbringen?
,,God is voet gansch en gaer, hy wandelt over al.
,,Waer is een loose mensch die hem bedriegen sal?
,,Al haddy schoon de magt, en dat na eigen wenschen,
,,Te leyden om den thuyn het oog van alle menschen,
,,Ten waer, verdwaelde ziel, tẽ waer voor u geẽ baet,
,,Nadien ghy voor den Heer ontdeckt en open staet.
,,Of schoon een dertel kint soo listig stelt de banken,
,,Dat niemant van de jeugt verneemt sijn boose rankẽ,
,,Noch isset niet met al, indien de meester siet;
,,Hy ist die roed' en plack heeft onder sijn gebiet.
,,Wat leit ons aen den mensch? ach! laet ons overwegẽ
,,Hoe vreeselick het zy te vallen uyt den segen
,,Van onsen grooten God: te vallen in de hant
,,Van hem, die met een wenk beroert het gantse lant;
Op wiens gebodt alleen de rotsen neder-sijgen,
Het woeste meyr verschiet, de stuere winden swijgen,
Den hemel druipt van angst, en geeft eẽ tranenvloet
Niet anders, dan gelijck een nietig mensche doet.
Wanneer hy totte zee maer eens begint te seggen,
Hier sal de felle vloet haer stoute baren leggen,
De strande stuyt den drift van haren grijsen stroom,
Gelijkmen dwingt een paert, dat schuimbekt op den
Hy doet den sweveldamp, gelijk eẽ regẽ, vlietẽ; (toom.
En kan, met vlocken vyers, de landen over-gieten,
Roeyt groote steden uyt, drijft neder totten gront,
Al wat sijn swacken arm heft tegens sijn verbont.
Hy spant, voor paerden, in de vleugels van de Winden,
De Doncker is syn wegh, die niet en is te vinden,
Der wolcken snelle drift, die langs den hemel rent,
Is van den aenbegin de wagen dien hy ment.
De Donder is sijn stem, als die komt uyt-gevaren
Dan dreunt het gansche wout, so dat de hinden baren,

En lossen over wegh een onvolwassen vrucht.
 De bergen springen op, het lage dal versucht.
Der geesten groot getal, syn boden, syn gesanten,
Om-ringen syn caros, en dienen voor trauwanten,
 En schoone ruytery van hondert duysent man,
 Wiens ongemeten kragt geen mensch begrijpẽ kan.
Een ysselicken roock, vermengt met swarte vlammen,
Schiet hem ter neusẽ uyt wanner wy hem vergrammẽ
 En steygert in de lucht, soo dat het gansche velt
 Syn groene loof verschiet, en van den angst versmelt.
Hy thoont van boven af syn teyckens in de wolcken,
Als pest, of dieren tijt, of honger, dreyght de volcken,
 De peerden van de Son, de wagen van de Maen, *a*
 Moet deysen op syn woort, of stille blyven staen.
De blixem schieter uyt, met dicht-getackte stralen,
En komt, of op een rots, of op een toren dalen,
 Die storten over-hoop, soo dat der aerden gront
 Een steyle diept' ontsluyt, en opent haren mont.
Het duysent-verwich licht van syne regen-bogen,
Wert, als een schoon verwelf, rontsom de lugt getogen
 Soo haest hy dat gebiet, en neemt een vaste stant,
 Recht tegens daer de son met heete stralen brant.
Hy stiert rontsom dẽ kloot veel hondert duisent sterrẽ
Die altijt seker gaen, en nimmermeer en werren,
 Hy kent haer groot getal, en krachten al te saem,
 Hy roept, en spreeckt se toe, en dat met eygen naem.
Hy deckt, met witte snee, als met een dichte wolle,
Der velden naekten schoot; hy trekt een harde scholle
 Rontsom het driftigh nat; hy sent den zuyden wint
 Die weder al het ys in korten stont ontbint.
Hy over-schut het lant met veelderhande plagen,
Hy weckt, als uyt den slaep, de schrickelicke vlagen
 Vant grondeloose meyr, en drijft, als metter hant,
 De schepen in de gront, de menschen aen de strant.
Den grooten Walle-vis, en ander zee-gedrochten,
Verstroyt hy hier en daer, met vreeselicke tochten,
 Tot dat de doode romp van 't onbelompen vee,
 Maeckt, daer het neder sinckt, een eylant in de zee.
Wie, die God maer en noemt, en sal niet neder-sijgen?
En al sijn leden door een diep verschricken krijgen?
 Wie, die maer eens en denkt wat God en waer hy is,
 En wert niet kout als ys, en stom gelijck een vis?
,,Wel aen dan, weerde vrou, breng hier u jonge kragtẽ
,,Wilt na geen aerdtse lust, maer na den hemel tragtẽ,
 ,,Daer woont de regte vreugt, gesuyvert van gebrek,
 ,,Die niet met al en heeft van desen aertschen dreck,
,,Geen nasmaek van berou, geen wroegẽ van de sinnẽ,
,,Geen mengsel van verdriet. Wy, om te mogẽ winnen
 ,,De kroon die voor de ziel hier bovẽ wert bewaert,
 ,,Behooren hier beneen te temmen onsen aert.
,,Gelijckmen 't sachte was siet voor den vyere vlieten,
,,Soo moet de vuyle lust van onse leden schieten,
 ,,So haest men denckt op God. Een heylig overlegh
 ,,Maeckt swacke sinnen sterk, en drijft de sonden weg.

SEPHYRA.

AL sachtjens, jongh-gesel. Laet Godes diepe wetten
Voor hen, die haren voet nu in den grave setten,
 En snellen nae de doot; dan isset tijts ghenoegh:
 Ons dit vermaen te doen, is immers al te vroegh.
Wat wil het jeughdigh bloet syn lieffelicke nachten
Besteden in ghepeyns, en quellen met ghedachten?
 ,,Een jongh-man droef en wijs, een oude bly en gek,
 ,,Dat achtmen wel te recht in beyde voor ghebreck.
,,Die in sijn jonkheit koot en hoeft hem niet te schamẽ,
,,De jeught is met de vreugt als man en wijf te samen,
 ,,Haer wit en gansch beleyt is niet als enckel spel;
 ,,Haer namen en haer doen die rijmen even-wel.
Sy zijn te wonder eens, te wonder wel te vrede,
Al wat de eene wil, dat wil oock d' ander mede;

b Daer is in langen tijt geen man en wijf ghepaert,
 Van soo gelijcken slagh, en soo gelijcken aert.

Ieught heeft tot sijnen dienst ghekoren drie lackeyen,
Iock, altijt even bly; *Spel*, meester in het reyen;
 En *Iacht-lust* lichte-voet, tot harte-vanck gesint,
 Meer die men in de stadt, als in de bossen vint.
Vreugt heeft van haerder zijd' gelijke kamenieren, (rẽ,
Sang met haer gladde keel; vrou *Weelde*, quaet om stie-
En

a Jos. cap. 10. vers. 12. Sonne staet stille tot Gibeon, en de Mane in het dal Ascalon.

b Poëtische beschryvinge van de vleeschelycke vermaeckelyckheden der dertele Jonckheydt, afgebeelt door het houwelyck van Jeught en Vreught.

En *Snoep-lust*, buycx vriendin, die liever haren duyt
Geeft aen het rijpe vleesch, als aen het groene fruyt:
Siet wat een geestigh volck, en wat al soete dingen
Brenght ons de jeught aen boort. Mijn hert begint te
En wert met nieuwe lust begoten, yder reys (springē
Als ick haer soet bedrijf, haer rancken over-peys.
Wy zijn in volle kracht in 't groenste van ons leven,
b Ghy telt, na dat ik raem, geen twee-mael thien en se-
En ik niet wel so veel; vreugt is de jeugt een eer. (ven,
'T Is nu de tijdt van lust, of 't isse nimmermeer.
Wat wil een vrolick hert de sinnen liggen quellen,
En Godes hoogh beleyt in sijn gedachten stellen?
Juyst nu de soete jeught haer meeste kracht ontsluyt;
'T Is al om niet geseyt, de jonckheyt moeter uyt: (ren,
De jonckheyt eyscht haer regt. Laet oude susters treu-
Die, mits haer viese kop, geen lief en mach gebeuren:
Laet leven in verdriet, en prangen sijn gemoet,
En die niet gaen en kan, als met den derden voet.
Wy beyde zijn gesont, en van gelijcke jaren,
Wy beyde groen en swack, en lustigh om te paren,
Wy beyd' in volle jeught, wy beyde soo gestelt
Dat ons geen meerder last, als minne-lust en quelt.
Wel op dan, vrolick hert, wat wildy lange duchten?
Waer toe dit swaer gepeis! 't is nu geen tijt om suchten,
Siet, *Weelde*, *Iock*, en *Spel* komt naer u toe-gegaen,
En biet, met bly gelaet, u gunst en vrientschap aen.
,,Het soete minne-spel en sal u geensins voegen,
,,Als u den ouden dagh met rimpels sal beploegen,
,,Ach! 't is van alle dinck het slechtste datmen vint,
,,Wanneer een oude griek hem 't minnē onderwint.
Wel aen, laet ons Natuur, de moeder aller dingen,
De krachten onser jeught ten soeten offer bringen;
Haer Priesters zijn wy selfs, mijn kamer is haer kerck;
Haer autaer is mijn bed: wel op, en tijd te werck.
,,Des levens slimste deel, kamant, en grijs van haren,
,,Komt, eerment wel bedenkt, ons op het lijf gevaren,
,,Pluckt roosjes, jonk-gesel, eer u de jeugt ontduyckt,
,,Wat niet te lang en duert, diēt des te meer gebruikt.
Wat stady noch en pruylt? wat wildy langer sparen,
Die mey van uwe jeught, het groenste van de jaren?
,,De jonkheyt vliegt daer heē, de tijt gaet haren keer,
,,En die eens wert gevelt, eylaes! en is niet meer.

JOSEPH.

GHY raet, met kleen bescheet, dat ik mijn jonge leven
Sou met een lossen toom tot wel-lust overgeven.
Ghy meynt, 't is al te vroegh te dencken aen de ziel;
Maer segh, of my de doot in haesten overviel,
Hoe sou my dat vergaen? ,,En wie dog heefter brieven
,,Dat hem dit bleecke spoock in desen sal believen?
,,Wie heefter vast bescheet hoe lange sijnen bal
,,In dit oneffen velt des werelts rollen sal?
Gy meynt om dat de doot ons haest komt overvallen,
Dat yemant des te meer in lust behoort te mallen;
Maer neen. Met u verlof, gy maekt een quaet besluit,
U voorstel (na my dunckt) brengt ander reden uyt.
Een die van sijn bedrijf haest reden heeft te geven,
Sal die tot vuyl bejach te meer zijn aengedreven?
De reden seyt ons neen. Een net en effen slot
Behout ons in de gunst van menschen ende Godt.
Bedenkt, mijn weerde vrou, hoe veel gebloosde wangē
Wy voor ons oogen sien met dellu-wit bevangen,
Met droevig bleyck beslaen; hoe menig roode mont
Verliest sijn eerste glans, al scheen hy nog gesont. (gen
,,Hoe menig trots gesel komt 's morgens uytgespron-
,,Die, eer de sonne daelt, wert in het graf gedrongen;
,,Hoe menig wacker oogh wert 's avonts toe-gedaen
,,Dat, schoon de sonne rijst, geē mensch siet opē gaen.
,,Wy sien het dag aen dag, en tis voortaē geen wonder
,,De son gaet aen de mensch wel op dē middag onder; a
,,En watter hier en daer gebeurt aen eenigh man,
,,Denckt vry dat u en my dat oock gebeuren kan.
,,Het is (mijns oordeels) best, te wegen alle saken,
,,Om sonder sijnen weert geen rekeningh te maken;
,,'t Is best dat yder meent, dat hem de sonne-schijn
,,Die heden sich ontluyckt wel lest sou mogen zijn.
,,Wy brengen voor den Heer het vetste van de rammē
,,Het gaetste van den stal, het beste van de lammen;
,,Des wijngaerts nieu-gewas, het eerste van het velt
,,Wert jaerlicx, wel te regt, voor Gode neer-gestelt. b
,,Sal yemant dan de gift, het gront-sop sijner jaren,
,,Sijns levens slechste deel voor sijnen God bewaren?
,,Sal yemant dan het vleesch bedienen in de jeught,
,,En brengen voor den Heer dat niet met al en deugt,
,,Een romp vol sware quael van buyten ende binnen,
,,Een hooft dat schudde-bolt, een deel versufte sinnē,
,,Een lam of kreupel been, een lijf vol flerecijn?
,,O neen; de nutten tijt dient uyt-gekocht te zijn.
,,God in de jeught gesogt, laet hem ver-seker vinden;
,,Hy wil dan sijnen geest aen onsen geest verbinden;
,,Maer die des Heeren woort in tijts geen agt en slaet
,,Klopt dickwils aen de deur, wanneer het is te laet.

SEPHYRA.

DIt past doch niet met al op onse groene jaren,
'tBedenkē aen de doot maekt niet als grijse harē;
Wie hier op leyt en maelt, en is noyt recht verheugt.
Van hier met swaer gepeys; leeft t' wijl gy levē meugt.
,,Verdriet komt tijts genoeg, wat hoeftmen van te vo-
,,Met angstig overleg een blijden geest te storen? (ren
,,Die voor toekomēt quaet gedurig leit en schroomt,
,,Is droevig als hy 't denkt, en droever als het koomt.
Doch, wie'er pruylen wil, van u is niet te lijden, (den,
,,De schoonheyt is van outs gewoon met tugt te strij-
,,Sy voeght haer totte lust, of anders lijt gewelt,
,,Al wil se blijven staen, sy werdt daer heen gevelt,
,,Sy wert uyt een geruckt door smeken en gebeden,
,,Sy werdt van alle kant bevochten en bestreden,
,,Dies geeft sy 't eyndlik op. Maer gy, al zijdy schoon
Al wat ick strijck of streel, ghy achter niet een boon,
Ghy slaetet in de windt, en laet my gansche dagen
Verslijten in getreur, en achter u gaen klagen;
Maer, lieve, 't is genoegh, doet desen stueren geest
Verhuysen uyt uw lijf, en woonen in een beest.
Laet plompert en sijn maet, laet onbelompe boeren,
Laet kluntens, hart-gehuyt, de bloedig oorlog voeren,

b Het blijckt by vergelijckinge van verscheyde plaetsen dese geschiedenisse, dat Joseph ontrent de 27. Jaren out is geweest, als hem Potiphars wijf tot harē lust versocht; hy was 17. Jaren out als hy een herder des vees wert by sijne broeders, korts waer na hy in Ægypten werd' gekogt, heeft ontrent thien jaren by Potiphar, en daer naer ontrent de drie jaren in hechtenisse gheweēst, in voeghen dat hy 30. jaer out was, als hy voor Pharao ghebracht werd' om sijnen droom uyt te legghen. Dit alles kan duydelick af-ghenomen werden uyt Genes. 37. 2. en 41. 1. en 41. 46.

a Spaert u boete niet terwijl ghy noch sondigen kondt, vertoeft niet vroom te worden, en wacht niet met de beteringe uwes levens tot in de doodt. Syr. 18. 21.

b Het offer der eerstelingen oock voor de wet gebruyckelick geweest te zijn, blijckt, Gen. 4. 3.

Of volgen haren ploegh. Een aerdig jonck-gesel
Dient tot geen ander werck, als tot het minne-spel.
Laet hoofden grijs en grau, laet kale-koppen sorgen,
Laet eer-sugt gaen te hoof van's avonts totten morgē,
Laet al dat viese volck, geneyght tot hoogen staet,
Met Princen omme-gaen, en sitten in den raet.
Wie datter stuerheyt voegt, u voegtse niet met allen;
U past een soet gelagh, u dient een geestigh mallen,
Een Juffer op den schoot, een deuntjen by den wijn;
Geen jonck en geestigh lijf mach sonder liefde zijn.
Waer toe is schoonheit nut, dat wil ik eenmael weten?
Sy brengt geen vrugtē voort, men kander niet vā etē:
Tot spitten dientse niet, tot ploegen onbequaem,
'Tis maer een schrale wint, een schim, eē blote naem
Indien men niet en mag yet soets van haer te trecken,
En die dit niet en doen, en zyn maer rechte gecken:
Haer vrugt is niet als vreugt, daer steekt niet anders
Geen schoonheyt isser nut behoudens totte min. (in
,,Al is de purper roos op haren steel gebleven,
,,Noyt van een jeugdig dier in haren krans geweven,
,,Noit van een lustig quant vereert aen syn vriendin,
,,Eylaes! haer schoone glants vergaet des niet te min:
,,Men sietse dagh aen dagh als na den regen gapen,
,,Sy doet haer blaeyken op, om verschen dau te rapen,
,,En wertse niet gelaeft, haer gloeyen moet vergaen;
,,Alleen de dorre knop blijft op het steeltjen staen.
Waer toe wil doch de jeugt de teere schoonheit sparē
En laten ongebruyckt? alleen de bloote jaren,
Alleen de snelle tijt verteert haer schoonen glans;
Dus jongman, zijdy wijs, versuymt geen goede kans.
Ben ick op u verlieft, ick segh (al sal't u spyten)
Ghy zyt 'er oorsaeck van, ick hebbet u te wyten.
Wie siet een aerdigh lijf, wie hoorter kloek verstant
Die niet met een en voelt een heymelicken brant?
Wie sieter voor syn oogh de water-beken springen,
Die sijn verdroogde keel van drinckē kan bedwingen?
Wie, swart vā hongers noot, siet spijse voor hem staē
Die niet syn hant en tant en wenscht daer in te slaen?
Wijn, in een suyver glas, met reynder hant geschonkē,
Wert, met een meerder lust, van yder een gedronken:
Al is de spijse goet, en konstig toe-bereyt,
Wat ist, indiense niet in reyne schotels leyt?
Besiet wat vreemder dinck! alleen met stille swygen
Weet schoonheyt volle gunst by alle man te krijgen,
Sy roept al seytse niet, sy doet haer waren voort,
En krijgt dē hoogstē mart, al spreectse niet eē woort.
Wat is een leelik mensch, by schoonheyt vergeleken?
'T syn roosen al-te-mael wat schoone luyden spreken.
Al wat een aerdig quant komt uytte mont gevloeyt,
Schijnt met eē soetē dauw van honingraet besproeit.
Het sy in wijsen raet, het sy in boertich mallen,
Wat schoone luyden doen, dat heeft een wel-bevallē.
,,Al is de weerde Deught in ydel lief-getal,
,,Deught in een aerdigh lijf gaet verre boven al.

JOSEPH.

HOe wilt gy, weerde vrouw, van twee gebloosde kaken
En van een soet gelaet een hoeren-spiegel maken?
Sal dan het dertel vleys ontvoncken in den brant,
Of om een schoone maegt, of om een geestig quant?
Neen dat en mach niet zyn. ,,Des Heeren reyne gaven
,,En zyn ons niet vergunt om vuylen brant te laven,
,,Maer om te syner tijt te schencken aen een maegt
,,Die niet, als tucht en eer, in haren boesem draeght.
,,Niet om in kriel bejagh een kleyne tijt te spelen,
,,Maer om door echte trou syn even-mensch te telen.
,,Soo dient een jeughdigh lijf te werden aen-geleyt;
,,Een schoone man beloont der maegdē eerbaerheit.
Ick bid u edel vrou, en laet de snelle stralen
Van u verdwaelt gesicht niet op my neder-dalen
Met ketelingh van lust; maer als ghy Joseph siet,
Soo neemt in u gepeys een knecht, en anders niet.
,,Ten is geen eerbaer hert, dat, met de daet te mijden,
,,Meynt dattet eerbaer is; maer wieder lonkt ter zijdē,
,,En ketelt syn gemoet met heymelicken brant,
,,Besoetelt voor den Heer syn innerlick verstant.
Sou echter mijne jeught u brandigh hert ontrusten?
Sou dit mijn lichaem zyn een spoor tot quade lusten?
Dat sneed' my door het hert. Gewis ick sou veēl eer
Dit aensicht gansch en al vermaken tot een zeer;
Mijn ogen stijf van-dragt, mijn lippen niet als kloven;
Mijn tanden swart als peck, mijn handen niet als rovē;
Mijn hayr door sweet en stof gebacken onder een,
Soo dattet geene kam sou konnen onder-scheen:
Ick sal in mijn gesicht met rouwe nagels varen,
'Ken wil noch teere neus, noch roode wangen sparen;
Ick wil soo gaen te werck, dat yder, die my siet,
Sal voeden in syn hert geen lusten, maer verdriet.
Doch zijdy soo gesint om schoonheyt nae te jagen,
,,God is de schoonheyt selfs; stelt daer u wel behagen;
,,De Heer is niet als licht, als glans, en hellen dagh,
,,Meer als oyt mensch begreep, of menschē ooge sag.
,,Ach! 'tis een nietigh dinck, dat wy hier schoonheyt noemen,
,,Daer op de werelt stoft, daer van de vrouwen roemē,
Neemt wech een enckel vel, al wat daer onder leyt
,,Is niet als droeve stanck, en rechte vuyligheyt.
,,Soo haest een schrale lugt, het steunsel van het leven,
,,Een damp, een kleine wint, is uyt de mont gedreven,
,,So haest God aen de mensch maer eens den neus en sluyt,
Dan isser med'gedaen, dan heeft de schoonheyt uyt.
Dan leyt de lege schors van yder een verlaten,
,,Dan wert de doode romp gedragen achter straten,
,,En in het graf gedout; dan leyt het nietigh dier,
,,Door-geten van de worm, door-loopen van de pier,
,,Begraven in de stanck, bekropen van de slangen,
,,Bedeckt met enckel stof, met vuyle slijm behangen;
,,Siet daer u herten-lust, in eenen oogen-blick
,,Niet als ongueren reuck, en ysselicken schrick.
,,Went, lieve! went het oogh van al dees ydelheden,
,,Die by den dwasen mensch geagt zyn hier beneden,
,,Stier uwe domme jeught daer u de deught gebiet,
,,Daer zyn geē dingē schoon, als diemen niet en siet.
Gy dog en soekt niet schoons, u wandel kant bewijsen,
Gy soekt den grouwel selfs vol schrick en vol afgrijsē.
Gy soekt het vuilste spook dat oit een mensche vont,
En wildy't al in een? me-vrou, ghy soeckt de sondt.
,,Indien een kloek pinceel, met diepen en verhoogen,
,,Dit monster, door de konst, naer 't leven konde toogen,
,,En stellē voor 'et oog sijn grousaem beelt, voorwaer
,,Wy liepen uyt ons self, van schrick en enckel vaer.
,,Brengt, wat een mensche kan ontsettē en beschamē,
,,Brengt, al wat grousaem is, in eenen klomp te samen,
,,Wat spooken dat men vint, wat monsters dat men siet,
,,Al watter leelick is, en is soo leelick niet
,,Als't gene dat ghy soeckt. Maer 't is te lang geblevē,
'Tis tijt my wederom tot mijnen dienst te geven;

Met oorlof, ick vertreck: ,, ten gaet niet soo het sou,
,, Als eenigh knecht te langh hout sprake mette vrou.

SEPHYRA.

1. EY lieve! noch een woordt, en gaet u niet verbergen,
Al wat gy tegen-streeft, en dient maer om te tergen
Den brant van mijn gemoet. Een in-gedwongen vier
Berst dies te felder uyt, met donder en ghetier.
Kom-spreekt eens uyt te borst; vā waer doch mach het
Dat u aelweerdig hooft so verr'is ingenomen, (komen
Van al dit swaer gepeys? waer hebdy doch verkeert?
Noyt mensch heeft hier in huis swaerhoofdigheit ge-
Ik sie dat al de knegts zijn vol van kriele togten, (leert.
De maeghden los genoegh; gewis, indien sy mochten,
Het souder slordigh gaen. Gy, jongh-man, gy alleen
Blijft, in dit sacht onthael, gelijck een harde steen.
Wat maelt u in de kop? wat mach u weder-houwen?
Wat maekt in u gemoet een weer-sin van de vrouwen?
Een afkeer van de vreugt? wat ist dat u ontbreeckt,
Waer door u vies gepeys soo tegen liefde steeckt?
Gy woont hier in een huys, voorsien van alle dingen,
Men maekter goede chier, men hoorter lustig singen,
Men sieter geen verdriet, maer spel en enckel jock,
Schier niemant van de knechts is besich als de kock.
Waer vont men oyt palleys, daer al de boden speelden
So vry als hier in huys? voorwaer een huys vā weelden,
Een huys vol herten-lust, vol alderhande goet,
Daer yder weeldigh is, en swemt in overvloet.
Mijn tafel is verciert met alderhande wijnen,
Met wilt-braet, en gebak, met brem vā wilde swijnen:
Dit isser maer alleen dat my ten hooghsten spijt,
Dat ik niet wilts en heb, en gy niet wilt en zijt.
En even wel nochtans, al waer men placht te bancken,
Daer siet men in't gemeen het spel der minne wanken;
,, Want die aen tafel sit, verheught met soeten wijn,
,, Hoe kan die sonder lief te bed gelegen zijn?
,, Gemak maekt dertel vleys; wie heefter goede dagen
,, Die met gedoken hals de weelde kan verdragen?
,, Een buyck, vol goede spijs en lieffelicken dranck,
,, Soekt waer den overvloet mach nemen haren gank.
Die, in sijn groene jeugt, getoeft van schone vrouwen,
Weet, met een koelen moet, sijn lust te wederhouwen,
Die droevig sit en siet, wanneer hy drinkt den wijn,
Dat moet een dommen bloet, of regten dromer zijn.
2. Een dromer zijdy dog, een plompaert suldy blijven,
Kan u mijn heus onthael tot geen vermaken drijven.
Het droomen heeft u eerst (gelijck men ons vertelt)
Uyt uwe broeders gunst, en vaders huys gestelt.
Indien ghy niet en pooght u droomen naer te laten,
Ghy sult in dit gewest u op een nieu doen haten
Van my, en al't gesin: door my, van uwen heer;
Dus Joseph, zijdy wijs, en weest geen droomer meer.
De wijn heeft op een uyr, dat ses mael hondert jaren
In Noach van te voor noyt konden openbaren,
Ontdeckt en bloot ghetoont: hoe, sal haer soet fenijn
In dit u jeughdigh lijf gansch sonder krachten zijn?
Waerom en kan't gemack soo veel niet op u wercken
Als op een ander mensch? wy sweven op de vlercken
Van soete lust, soo haest die op ons neder-stort:
Wat let u meer als ons, wat isset dat u schort?
Mijn leger is verciert met kostelicke spreyen,
Die't rijck Ægypten-lant alleene kan bereyen;
Gevoert met zijde-bont: mijn kamer vol tapijt, (blijt:
Maekt, door haer schonen glās, een droeve geest ver-
Mijn gansche ledekant ruyckt na de soete kruyden,
Die ons van verre sent het heete lant van Zuyden:
Mijn lakens zijn vol geur, en niet een eenigh deel
Dat niet en heeft de reuck van balsem en caneel.
Wat valter meer te doen, als in de sachte pluymen
Te kruypen sonder vrees, en daer te liggen luymen;
Te swemmen in genucht, te blusschen onse vlam?
Wat stady dus vertsaeght, het heck is van den dam.
Mijn man gaet alle daegh (gelijck wy beyde weten)
Nu by de Koningin, dan by den Koningh eten,
Nu by den jongen Prins, dan by een ander heer,
Wy hebben't huys alleen; kom aen, wat wildy meer?
Kom aen, en voor't besluyt, vervoegt u na mijn kamer,
Waer toe hier lang gestaen? wat hoefdy bijl of hamer?
Roer drymael aen de klink, en blijf een weinig staen,
En klop dan noch een reys, de deur sal open gaen.
Laet dat u loose zijn, en kom daer op getreden
Met onbeschroomden geest, wy sullen jae besteden
Een uurken twee of dry, in lusten van de jeught:
Veel hebben dit gewenscht; gy zijt alleen die meugt.
Wel aen, kom daer ik segh, en sonder meer te vragen,
Gaet in, en sluyt de deur. wy hebbent wel te wagen,
Nadien het gansch beslagh ons lockt tot soete rust.
Een bed vol rijk gewaet, een woon-plaets van de lust.

JOSEPH.

GHy heft my veel te hoogh den lof van uwe kamer,
En gaet hier in te werck, gelijck de loose kramer,
Die wel het schoonste deel van syne waer ontdeckt,
Maer laet aen niemant sien al watter is bevleckt.
Ghy pooght my, door de lust, tot uwen wil te krijgen,
Maer't quetsen van de ziel, dat kondy wel verswijgen:
Gy stelt my voor het oogh, vermaeck van dertel spel,
Doch laet on-aen-geroert de pijnen van der hel.
Dies, hoe dijn gladde tongh de lusten weet te prijsen,
Noch kan in mijn gemoet geen lust tot lusten rijsen,
Want schoon de geyle vreught is soet in uwen sin,
Ick vinder evenwel veel bitterheden in:
Als icker maer op denck, mijn hert begint te beven:
Dit staet in mijn gemoet, als met een pen, geschreven,
,, Die soeken hun vermaek ontrent eens anders wijf,
,, Die spelen met haer ziel, en sollen met haer lijf.
,, De vreese van de man, wiens eere wert genomen,
,, Moet staegh en t'aller stont de linckers over-komen
,, Die soeken vuil bejag, haer gansche bloet verschiet
,, Op't ruyssen van een blat, op't drillen van een riet;
,, Sy schricken voor een beelt, sy beven voor de muere,
,, Sy houden voor verdacht, en vrienden, en gebueren.
,, Ach! ongerusten stant! wie datter komt of gaet,
,, Haer krachten zijn beroert, haer herte leyt en slaet.
,, De snegen yver-geest bespiet met hondert oogen
,, Syn wijf en haren pol, om niet te zijn bedrogen,
,, En soo hy nu of dan haer eens betrappen mach,
,, Ghewis haer beyder lijf en is maer eene slagh.
Nu denkt, of Potiphar maer eenmael kreeg vermoedē
Van dit oneerlick spel, wat beul, wat felle roeden,
Wat galge, kruys of radt, wat uytgesochte pijn
Sou voor een snoode slaef genoegsaem konnen zyn?
Wat sou den fellen loop van syne gramschap stillen?
Hy sleepte my daer heen, om levendigh te villen,
Hy greep my by den hals, en metten eersten steeck
Sneed' van mijn leden af al wat een man geleeck,
Hy stack my aen de spit, en liet mijn lichaem braden,
En dede met het vleesch sijn honde-kot versaden;

In't korte, watter oyt voor ſtraffen zyn bedacht,
Die ſoudẽ,t'mijnder pijn, dan werdẽ voort-gebragt,
*a*Nog weet ik,ſou de man ſyn gramſchap niet bedarẽ,
Maer, tot een meerder wraek, 't geraemte doen ver-
En brengen wederom de leden over een; (garen,
En maken voor me-vrou een ſetel van het been,
Een ſetel, ſoo bereydt dat gy geheele dagen
Sult ſitten in het rif, als mette doot beſlagen,
Een ſetel, ſoo bereyt, dat ſchoon al ben ick doot,
U ongeluckigh lijf ſal ruſten in mijn ſchoot;
Sal ruſten? niet alſoo; wat ſal u ruſte geven,
Die niet als tot verdriet en ſult op aerden leven?
Sult leven? niet alſoo; hoe kander leven zijn,
Daer niet en is als doot, en doodelicke pijn?
Dit vel, en watje ſiet mijn aengeſicht bedecken,
Sal u, rampſalig wijf, dan voor een maske ſtrecken.
Wat ſchrickt u hert, me-vrou? het is de rechte vont
Om dan noch met u lief te leggen mont aen mont.
Dit hooft-ſcheel ſal u zijn een kop om uyt te drincken,
Om met een eeuwigh leed u vreugden te gedincken:
Dit hayr dat ik nu draeg, ſal, naer des hofs gebruyck,
Aen uwen kalen kop dan weſen een paruyck: *b*
Mijn huyt, als leer bereyt, ſal ganſche dagen hangen,
Daer u ellendigh lijf ſal eeuwigh zijn gevangen,
En't ſal op ſoo een wijs vaſt weſen aen't gebou,
Als offet metten arm u noch omhelſen wou.
Maer als de droeve nacht komt uytter zee gereſen,
Dan ſal dit eygen vel u deckſel moeten weſen:
En ſoo ghy vraegt, waerom dit alles wert gedaen?
Denckt wat gy nu begeert, gy ſullet wel verſtaen.
Wat ſoud'ik, nietig menſch! in dit verdriet beginnen,
Die noch een wreeder beul ſou dragen in de ſinnen,
Die noch een ſwaerder ſmert ſou voelen in dẽ geeſt?
"Een hert, bewuſt van quaet, dat pijnigt alder-meeſt.
Dog ſchoon ik wert betrapt, en op het feyt bevonden,
En ſoo van ſtonden aen in't duyſter graf geſonden,
Gelijck in dit geval niet ſelden wert gedaen,
Denck, hoe mijn ſaken dan voor Gode ſouden ſtaen.
,,De boom blijft even ſoo gelijck hy is gevallen. (len,
,,De menſch, gelijk hy ſterft. Wee hem! die in het mal-
,,En midden in den brant, daer in hy leyt en wroet,
,,Braekt uyt, met eenen ſwalp, ſyn leven ende bloet.
,,Soodanig als de menſch leyt af ſyn ſwacke leden,
,,Soodanig ſal de menſch voor Godes oordeel treden:
,,Soodanig als de menſch daelt neder in het graf,
,,Soo rijſt hy weder op tot vreughd' of droeve ſtraf.
Hoe ſuldy, dertel vlees, voor Godes throon verſchijnẽ,
Die leefdet als een mol, en ſtorft gelijk de ſwijnen?
Hoe ſal u naeckte ziel dan voor het oordeel ſtaen,
Als't boeck van u Geweet ſal werden opgedaen?
Hoe ſullen, in't gericht, u naeckte leden beven,
Wanneer u ganſch bedrijf ſal voor u ſtaen geſchreven?
En voor den grooten God ſal over zyn gebracht
Al wat gy hebt gedaen, en wat gy hebt gedacht?
Hoe ſuldy, dertel vleeſch, hoe ſuldy konnen dragen
De ſchrickelicke ſtem, die u ſal neder-jagen
In't diepſte van dẽ poel, een woon-plaets van ellend,
Een ſterven ſonder doot, een pijne ſonder end?
,,Benaeutheyt in den geeſt, amechtigheyt der zielen,
,,Verſmachtheyt aen het lijf, ſal yder een vernielen,
,,Die nae des werelts loop hier in den vleeſche leeft,
,,En met een booſen wil aen aerdſche luſten kleeft.
2. Gy noemt my ſlecht en bot. Wat iſſer aen gelegen?
Een voudigh en oprecht zyn al des Heeren wegen,
Ghy ſeght my ſmadigh aen dat ick een dromer ben,
Maer weet, dat ik voor al geen hooger naem en ken.
Het mach aen u me-vrou, en wie het wil, mishagen,
Ick ſal dit voor een kroon op mijnen hoofde dragen,
En loven des den Heer: hier door ben ick gewis
Dat Godes weerde Geeſt in mijne wegen is.
,,Al komt een diepe ſlaep van boven af geſegen,
,,Wanneer dit ſwacke lijf daer henen is gelegen,
,,De ziel, ons weerdſte pant, 't onſterfelicke deel,
,,En ſluimert nimmermeer, maer blijft in haer geheel.
,,Door

a Gelyck hier vooren pag: 13. de vleeſelicke dertelheden der onbeſuyſder Jonck-heyt by Sephyra op het lieffelickſte zyn voor-geſtelt, tot aenlockinge der ſelver, ſoo wert hier in tegendeel de uytkomſte van vuyle luſt op het grouwelickſte vertoont, om door de eyſſelickheyt der ſtraffe, de leelickheyt van de daet aen te wyſen; ende hierom hebben de Liefhebbers der Schilder-konſte, beyde de voorſz. invallen elck met een byſondere Plate uytgebeelt.

b 't Is eertyts by vele volcken gebruyckelick gheweeſt, dat een man ſyn wyf, in overſpel bevonden hebbende, de ſelve ſelfs vermocht te ſtraffen; tot welcken eynde hy onder andere haer het hayr op de kam, en geheel kael dede afſcheeren. *Cypræus tract. de ſponſ. cap.* 5. die de redenen, waerom ſulcx gheſchiede, gheleerdelick verklaert.

Door droomen inder nacht, en wonderbaer gesichten,
Werd ick in my gewaer den Vader vande lichten,
En als een ander mensch in 't bedde leyt en wroet,
Dan komt die hoge geest, en spreect in mijn gemoet,
Ontdekt met klaer bescheet, wat my en ander lieden,
Wat gansche landen deur, na desen sal geschieden:
Dies dank ik mijnen God; want geen so grooten eer,
Als wat gebeuren sal te weten van den Heer.
Al ben ik uyt mijn lant, door droomen, weg gedreven,
Ick sal eens wederom, door droomen, zijn verheven;
En die my dese smaet nu hebben aengedaen,
Die sullen naderhant my komen bidden aen,
My bieden met ootmoet, en tranen, en geschencken;
En siet! ick wil oock dan het quade niet gedencken
Nog wreké mijn verdriet, maer met een sagt gemoet
Haer toonen alle gunst, gelijck men broeders doet.
DAn neemt dat ik vermogt, met veynsen eñ liegé,
Het altijt wacker oog van yver-sucht bedriegen,
Wat raet dan voor my selfs? wat troost voor mijn gemoet?
Wat iutkomst voor de worm, die in my leit en wroet?
,,Ist niet een wonder stuck? des sondaers eygen sinnen
,,En zyn in dit geding met geen geschenk te winnen,
,,Sy roepé regt en wraek, noit hert bewust vã quaet,
Kreegh, in syn eygen hof, een vonnis t' synder baet.
,,Poogh al u linckerny in 't duyster wech te steken,
,,Graef in een diepe kuyl u schandelicke streken,
,,Verdonckert u Geweet: al pijndy 't noch soo seer,
,,Gy wiegtse wel in slaep, maer dootse nimmermeer,
,,God sal, door sijnen geest, in 't holste van de nachten,
,,Met ongewoone schrick beroeren u gedachten,
,,Ontsetten uwe ziel, en halen aen den dagh
,, Al wat van langer-hant daer in gedoken lagh.
,,Wat soekty vast bescheet van Godes eeuwig wesen?
,,Gy konnet, domme mensch, in uwen boesem lesen,
,,Ontsluyt maer u gemoet, stracx suldy sijn gewis
,,Dat God in uwe ziel, en in den hemel is.
,,So haest een dertel wigt maer op en hout van mallen,
,,Stracx komt een droef berou op sijn gewrigten vallé,
,,En knaegt hem in de borst, doorwandelt vlees, en bloet,
,,En set hem nagt en dag een prang aen sijn gemoet.
,,Wie voelt geen innig leet, wanneer voorlede lusten,
,,Door wroegen van den geest, den gantschen mensch ontrusten?
,,Soeckt vreugde, soo ghy wilt, noyt isser sonder bly,
,,Noyt is een quaet gemoet van binne-kortsen vry.
,,Gae nu, gae dijnen gang, doe vry des vleesch behagé,
,,Wt een soo korten vreugt ontstaet gedurig knagen,
,,Een pijn-banck voor de ziel, een innerlick ellend',
Een worm die niet en sterft, een geessel sonder end.
,,Indien gy weelde soeckt, en wilt in vreugden swemmen,
,,Wel aen, verdwaelde mensch, maeckt uwe lust te (temmen;
,,Betoom u dertel oogh, en trede metten voet
,,Het onbesuysde vier, dat ketelt u gemoet.
,,Wat is vã 'swerelts vreugt? de jeugt is haest verdwe- (nen,
,,En met de snelle jeught gaet oock de vreugt daer he- (nen:
,,En als ons korten dag ten avont is gegaen,
Wast vreughde, wast verdriet, het isser med' gedaen,
,,Wel-doen is herten-lust: sijn driften t'overwinnen,
,,Dat is een hemels dau, die over onse sinnen
,,Gesegen uytte lucht, doet alle quael vergaen;
,,Daer is geen meerder lust als lust te wederstaen.
,,O noyt volpresen vreught, gerustheyt der Gewissen,
,,Wie van gesont verstant, wie soud u willen missen
,,Voor al dat by den mensch geacht is aldermeest?
,,Al wat ons regt vermaekt, komt uyt eẽ reynẽ geest.

SEPHYRA.

IS dan de gunst te swack om mijn beleyt te stijven,
Soo moet ick dese saeck op ander gronden drijven.
Ick weet dat menigh peert niet eer en plach te gaen,
Voor dattet sich de spoor voelt in de lenden slaen.
,,Hoor Ioseph, als een vrouw soo hoogh begint te branden,
,,Dat sy haer teeren schoot, haer eere wil verpanden
,,Aen yemant diese mint, en dattet haer misluckt,
,,Soo wertse van de spijt als buyten haer gheruckt:
,,Sy spout dan vier en vlam, sy vint verscheyde strekẽ,
,,Om aen haer besten vrient haer leet te mogen wrekẽ,
,,Sy loopt den gantschen dag uytsinnig en verwoet,
,,Om, waerse maer en kan, te koelen haren moet.
,,Hoe soeter dat de wijn in 't eerste wert bevonden,
,,Hoe dat hy suerder is, wanneer hy is geschonden.
,,Van afgeseyde min blijft veeltijts niet met al,
,,Als doodelick vergif, en uytgespogen gal.
Dit hangt u over 't hooft, soo ghy de soete nachten,
De panden mijner gunst, moet willens sout verachten:
Hout seker, dat soo haest ghy die ontseggen sult,
Ghy u sult sien vervoert, in druck en onverdult.
Ons tochten in 't gemeen gaen boven alle maten,
Daer is geen middel-wegh; wy lieven, of wy haten.
Ghy dan, die niet met al tot lieven zijt gesint,
Weet, dat van deser uyr mijn haet op u begint.
Ick seg u d'oorlogh aen. Al wat ick kan bedencken,
Om u van alle kant te schaden en te krencken,
Al wat my lijf en ziel in list of kracht vermach,
Dat sal ick t' uwer smaet gaen brengen aen den dag.
Al waer een vinnigh hert tot quaet is ingespannen,
Hout daer een vrouwen hert vry kloeker als de mannẽ
De daet die wijs tet uyt: Tot alle snoot bedrijf,
Tot alle quaet bedroch, niet slimmer als een wijf.
Is ywers, waer het sy, een boose streeck bedreven,
Die sal, door mijn beleyt, u werden aen-gewreven,
U werden ingebrant. Wat datje doet of seyt,
Het sal tot u bederf al werden uytgeleyt.
Maer dit is niet genoegh; ick wil niet hooger spreken,
Ick sal mijn eygen vuyl (dat zijn de rechte streken)
U komen tijgen op; en seggen stout en stijf,
Dat my de Ioodsche slaef wilt dringen op het lijf.
Ick ben nu op de loop, mijn gantsche sinnen hollen,
Daer is geen houwen aen, mijn tochten moeten rollen
Al waer de spijt gebiet. Voor my en is geen rust,
'Tis wraecke wat ick roep; of wel gewenste lust.
,,Wanneer een moedig hert in engte wert gedrongen,
,,Dan komtet, meer als oyt, met kragtẽ uytgesprongẽ
,,En kiest en opẽ lugt. Noyt heeft er mensch bedagt,
Wat door de leste noot kan worden uytgewracht.
Ick wil, ick sal, ick moet dit stuck ten eynde brengen,
Al soud' ick aerd', en zee, en vier, en lucht vermengen
En storten over hoop. Al zijdy noch soo prat,
Al seydy dry-mael neen, en dry-mael boven dat,
Noch sal ick verder gaen, en doen gelijck de slangen,
Die alsse mettet hooft zijn ywers in gevangen,
Haer weeren mette steert. Alst immers wesen moet,
Ghy sult u schamper Neen, betalen met u bloet.
Het moeter nu op staen, ick bender op gebeten,
,,De boosheyt hangt aen een, gelijk dees goude keten
,,Van boven tot beneen met schakels is gehecht,
,,Sond' is een trotsig dink, noyt ginget sonder knegt.

„Wie eens het quaet begint, die moetet vorder wagẽ:
„Wie schijn vã onschult soekt, diẽt aldereerst te klagẽ
„Want die met volle mont eerst luyde roepen kan,
„Al ist een rechten boef, het schijnt een eerlick man.
„Die eens heeft ingegaen de streek van slimme wegẽ,
„En mach om geen bedroch of leugens zijn verlegen;
„'T moet al,'t moet op de baẽ, om niet te zijn begekt;
„Wat diẽter veel geseit? quaet diẽt met quaet bedekt.
Wanneer een grammẽ moet, en magt om uyt te voerẽ
Te samen zijn gepaert, wat kanse niet beroeren?
Sy breeckt al watse raeckt, gelijck een donder-slagh,
Hoe Joseph, vreesdy niet? ghy weet wat ick vermach.
Denckt hoe u saken staen; mijn man sal my gelooven,
En u van stonden aen van alle goet berooven,
Doen steken in een kot, soo doncker als de nacht,
Daer nimmer gulde son, of mane wert verwacht.
Daer sal een wreeden beul, met ongehoorde pijnen,
U lichaem tasten aen, u geesten doen verdwijnen:
Daer sal een wreeden beul, een onbeschofte guyt,
U grijpen by den hals, u kleeren trecken uyt,
U douwen op de banck, u jonge leden binden,
U, door syn wreede konst, onmenschelicken winden,
En recken yder lidt van hoofde totte voet,
Gelijck men 't sachte was ontrent den vyere doet.
Daer sal een wreede beul, met naelden ende spellen
U steken in het lijf, u moede sinnen quellen,
U houden van den slaep, en al den langen nacht
Wt-mergen uwe jeught, verteeren uwe kracht.
Daer sal een wreeden beul u lijf vol waters gieten,
En springen op u buyck, en weder uyt doen schieten:
In't korte, watmen vint tot wreede pijnen nut,
Dat sal, op u alleen, dan worden uytgeput.
Komt yemant van het volck u ondertusschen vragen,
Waerom u jeughdigh lijf dees straffe moet verdragen;
Segh dan gelijck het is: Om dat een schoone vrou
My boot haer soete jonst, en dat ick niet en wou.
O souteloose klap! wie sal u niet begecken?
Wie sal niet voor een klucht u dwase daet vertrecken,
En seggen overluyt: „Het is een rechten bloet
„Die vrolick mochte zijn, en stietet mette voet?
„Te rechte, nae my dunkt, te rechte moet hy treuren,
„Die geẽ vermaek en neẽt, wanneert hem mag gebeu-
„Te regte lijt hy pijn, die naer een soet versoek (ren:
„Gaet, als een regte nurck, staen pruylẽ in den hoek.
Dus suldy mette spit gansch deerlick zijn gesmeten,
Hoe wel ghy van't gebraet noyt beet en hebt gegetẽ;
Dus suldy van den boer zijn in de sloot geruckt,
Schoon datj'op sijnẽ gront noit peul en hebt gepluckt.
„Een booswicht om misdaet geknevelt en gebonden,
„Denkt, hier is nu de straf van mijn voorleden sonden,
„Dies slaet hy op syn borst, en lijtet met gedult:
„Maer 't is onlijdelick te lijden sonder schult:
„'Tis nog een aert van troost, ook middẽ in het suchtẽ
„Te peinsen op de vreugt, te dencken op genuchten,
„Te halen op de lust van syn voor-leden tijt,
„Maer onverdiende straf is al te grooten spijt.
Als nu de lange pijn u't herte sal door-snijdẽn,
Dan suldy op het lest uit wee-moet noch belijdẽ
Al wat de Rechter vraegt, al isset noyt geschiet,
En dan is al u eer en goeden naem te niet.
„Wat is van grooten roem? wat van een eerlick leven,
„Wanneermẽ voor eẽ guit wert tot de doot gedrevẽ?
„Wat is van goede lof, wanneermen komt ten val?
„Alst eynde niet en deught, en deughter niet met al.
Het vleesch is al te swack, en laet u niet bedriegen;
Al zijdy sonder schult, de pijne doet u liegen:
„Hoe menig eerlik man, hoe veel onschuldig bloet,
„Verneemtmen hier en daer, dat Lijden lijden doet:
Gaet nu, ô slegt-hooft, gaet, kiest voor een jonge vrou-
Voor lieffelik vermaek, ondank en swaren rouwe, (we,
Kiest droefheyt, voor genucht; kiest haet, voor soete
En wee, voor herte-lust; en schade voor gewin; (min,
Kiest, voor een teeren arm, en voor snee-witte handẽ,
Te sitten in den stock, te liggen in de banden;
Kiest voor een bed van dons, voor dekẽs van damast,
Te sitten op een rad, te hangen aen een bast.
Kiest voor een soeten slaep, onmenschelicke pijnen;
De prangen van de banck, in plaetse van gordijnen?
Kiest voor een soet gewoel, een jammerlick getreur;
Ach! tusschen dit en dat is al te grooten keur.
Ach!'tis een beter greep, een jonge vrou te lieven,
En my en uwe jeught met eenen te gerieven,
Als wel te blusschen uyt, door enckel onverstant,
Dat in u leyt en smoockt, en in my leyt en brant.
Gy siet so menig mensch, by-naest zyn gansche leven,
Met een bepeckte planck door alle waters sweven,
En wagen lijf en ziel, alleen om kleyn gewin,
Maer gy, indienje wout, waert rijcke door de min.
Nu ick u gun mijn bed, soo kondy licht bedencken
Dat ick u alle dinck wil daer-en-boven schencken.
Soo haest gy maer en wenckt, of opent uwen mont,
Soo sal het uwe zijn al wat ghy wenschen kont.
Onthout my dese les. Kan yemant eens geraken
Te jagen in het velt van dobbel lijne-laken,
Het isser med'gedaen: het Wilt, het tamme Wilt
Hangt synen Jager aen, al wortet schoon gevilt.
„Soo haest een echte vrou is buyten echt ontloken,
„De gelt-sack heeft een gat, de spaer-pot is gebroken;
„Daer is in haren naem nog gout, nog schoon juweel,
„Of hare lieve pol en heeft het beste deel.
„Wat wildy dat ick segh? Die yemant heeft gegeven
„Dẽ sleutel van haer eer, die schenkt hem daer benevẽ
„Den sleutel van de kas, daer sy haer gelt in doet.
„Gemeenschap in het bed, gemeenschap in het goet.
En hebdy noyt gehoort dat goet by een te rapen,
Te werden tot een vorst, alleen met by te slapen,
Is d'aldersoetste winst, en lieffelickste vont,
Die eenigh geestigh quant syn leven oyt bestont?
Indien ghy maer en wout mijn soete lust behagen,
Soo soudy, voor een boey, een goude keten dragen;
Gy sout voortaen niet meer met dienen zijn gequelt,
Maer op een vryen voet noch heden zijn gestelt:
Gy kreegh al wat gy wout. Ik soude schier of morgen
U in des Coninghs hof een goeden staet besorgen,
Al naer u eygen wensch. Gy siet het, dagh aen dagh,
Wat ick by mijnen man, hy by den Prins, vermach.
Ik selve, waer het noot, ging onsen Koningh spreken,
Ik weet dat my aldaer geen gunst en sal ontbreken:
Dus, Joseph, hebdy lust tot Vryheyt, Goet, en Eer;
En doet maer dat ick seg, en stracx gy zijt een heer.

JOSEPH.

Hoe meindy dan met kragt my tot de lust te drin-
gen? (dwingen;
Me-vrou, ghy zijt verdoolt, „Geen liefde laet haer
„Sy gaet maer daerse wil. Noyt heeftet goeden aert
„Dat met bedwongen sin te samen is gepaert.
„Al drijft de bleke vrees dẽ mensch tot vreemde sakẽ,
„Noch kanse niet met al ontrent de liefde maken.
„De liefde, vry van aert, en past op geen gebiet,
„De liefde, watje dreyght, en vreest de vreese niet.

Ghy

Ghy dient, met beter gront, u saken aen te leggen;
Denkt wat vā oudē tijt het spreekwoort plag te seggē:
„Al is de vryster steegh, noch wertse wel de bruyt,
„Maer wil de vryer niet, soo is de vrientschap uyt.
„Geen man en wert verkragt. Ten ging hem noyt ter
„Die iemant met gewelt tot liefde wou bewegē; (degē
„Noyt joegh hy met vermaek, of hadde goede vang,
„Die honden op het wilt ded' lopen door bedwang.
Gy dreygt my (so het schijnt) met veelderhande plagē
Indien ick niet en wil u quade lust behagen;
Ghy sult my (soo ghy seght) benemen naem en eer,
En maken my verdacht in't oogh van mijnen heer.
Noch dit beweegt mijn hert. Hoe! sal ik dan betrachtē
Dat my een mensch gebiet? en onder dies verachten
Gods noyt volpresē Wet? so moest mijn deusig hooft
Van hersens zijn ontbloot, van reden zijn berooft.
Sal ick een mensch ontsien? sal Joseph moeten vieren
Een wispelturigh wijf, het swackste van de dieren?
Een wanckelbaer gestel? een haest-gebroken vat?
Neen, dat is ongerijmt. Mijn God, verhoede dat.
Laet komen watter wil; laet alle spotters rasen,
Laet swarten achterklap met volle kaken blasen
Haer doodelick vergif; laet kinders, man en wijf,
My spouwen op het hooft, en treden op het lijf.
Al word' ick van de smaet van alle kant besprongen,
Gebeten van de nijt, gesteken van de tongen; (gal;
Al schiet de schimp haer dracht, de spijt haer bitter
Des werelts schand of eer beweeght my niet met al.
„Die in syn eygen hert onnoosel wert bevonden,
„Trotst, mette klare maen, het keffen van de honden,
„Onschult vreest geē gevaer. Een onbevlekt gemoet
„Spot mette schāper nijt, schoptklappers mette voet.
„Vreest pijn nog wreede doot. Laet al des werelts beu-
„My vallen op het lijf, en t'samen komen heulen (len
„Alleen tot mijn verderf. Heb ick een suyver hert,
„Ick blijve wel gemoet, oock midden in de smert.
Al word'ick uytgereckt, gegeesselt, opgehangen,
Ghevilt, van een gescheurt, met vreeselicke tangen,
Gedroopt met vierig peck, gebraden, en geroost, a
Of op een radt geset, siet hier een vasten troost,
Of God sal al de pijn van mijnen halse drijven,
Of God sal in de pijn mijn swacke leden stijven,
En geven my de kracht, dat midden in't gewoel
Ick (spijt der beulen hert) geen pijn met al en voel.
Indien dan yemant vraegt, Waerom dog lijt de desen?
Soo ik noch spreken kan, dit sal mijn antwoort wesen:
Om dat hy liever hadd' te queelen in de pijn,
Als in onkuysche vreught syn leven lanck te zijn.
Maer so mijn vrome daet nog eenmael wert geweten,
(Gelijck een eerlik stuck doch niet en wert vergeten)
Soo wenscht' ik dat mijn heer my gund' een weynig aerd,
Daer nu en dan een been mogt worden in vergaert
Van mijn verdorde rif. Noch wensch ik daer beneven,
Dat seker kleyn gedicht zy op het graf geschreven,
Hier onder leyt een knecht, die quam in swaren rou,
Op dat hy had te lief syn Eer, syn Heer, sijn Vrou.
Daer is een seker Dier, bekleet met schoone vellen,
Dat, soo het yemant gaet ter aerden neder-stellen,
En spreyt er modder om, gelijck een ronden dijck,
Soo datter geenen wegh en zy als door het slijck,
Het dier sal blijven staen, jae liever liggen sterven,
Als door den vuylen mis syn bont te sien bederven.
Och of dit reyne dier, by eenig konstigh mensch, a
Waer op mijn graf gemaelt! dat waer mijn derde wensch:
Dit staet in my geset, ik sal den doot verkiesen
Eer dat mijn eerbaer lijf sijn reynheyt sal verliesen.
Ick wil veel eer, ick wil, in stucken zyn gereckt,
Als, door onkuys bejagh, mijn jeugt te sien bevleckt.
Meynt yemant dat de vreught van syne geyle nagten
Sal in soo droeven staet vervullen syn gedachten,
En laven hem de ziel in 't midden van de straf?
Hy dwaelt, gewis hy dwaelt, het loopter anders af.
'tIs waer, eē reyn gemoet dat sonder schult moet lijdē,
Voelt dickmael in verdriet een smakelick verblijden:
Maer die om slim bedrijf vervalt in swaer gequel,
Voelt, boven alle pijn, de pijne van der hel.
Mijn geest op God gegront, die sal my laten proeven
Het leven in de doot; dien wil ick niet bedroeven,
Niet wijsen van der hant, niet maken ongerust,
Noch om gedreyghde straf, noch om beloofde lust.

SEPHYRA.

NU kan ick over u met volle mont getuygen
Dat Joseph liever heeft te breken, als te buygen:
Nu sie ick metter daet, en klaerder als den dagh,
Wat in een hoofdig mensch een harde kop vermach.
Wat meugje van den Geest so wonder veel gewagen?
Zyn tochten in de mensch, en zijn maer sinne-vlagen,
Invallen van de maen, kasteelen in de lucht,
Onweerdig (na my dunkt) dat yemant daerom sugt.
'Tis suyselingh van breyn, die met een mottigh weder
Ons deusigh hooft beswaert, en sijgt in haesten neder,
Wanneer een Ooste wint den droevē Hemel klaert;
Hierom beangst te zijn is niet de pijne waert.

IOSEPH.

WAt roerdy van den Geest met onbeschofte streken?
Ik bidd' u, swijgter van, of leert eerbiedig spreken.
Ten is geen viese sin, geen gril, geen deusich hooft,
Maer yet dat vleesch en bloet in geenē deel gelooft.
„Geen wint en wert gevat in webben van de spinnen,
„Geen vreugde van den geest in vleeschelicke sinnen,
„Een uyl of vleder-muys zijn haters van het licht;
„Geen son en isser goet, als voor een goet gesicht.
De geest is ons een pant, by Godes hant gegeven,
Een troost, een heyligh merk, in onse ziel geschreven;
De leyts-man onser jeugt, het roer van ons gemoet,
Die onse gangen stijft, en voor den val behoet.
De Geest is helle glans, waer door ons herten glimmen,
Een onbesweke leer, waer mede dat wy klimmen
Tot onsen grooten God, waer mede dat wy gaen
Tot boven in de lucht, veel hooger als de maen.
Brengt suyker, honig-raet, en watmen soet mag namē,
Brengt sang en snaren-spel, brengt alle vreugt te samē,
„Een straeltjen dat de Geest ontrent ons hertē schiet,
„Maeckt al des werelts lust, min, als een enckel niet.

SEPHYRA.

DAer is, na dat ick hoor, voor my niet uyt te rechten,
Of ik moet desen geest eens heftig gaen bevegten;
Want wat ick brengh ter baen, en wat ik op u win,
Dat steeckt het nortsche dinck u weder uytten sin.

a Wanneer ick slechts u hebbe, soo en vrage ick niet naer hemel ofte aerde, wanneer my oock lijf en ziele versmachte, soo zijt gy doch God alle tijt mijnes herten troost, ende mijn deel. Psalm 73. 25.

a Waer de geest des Heeren is, daer is vryheyt. 2 Cor. 3. 17.

Ick ben met vollen haet op deſen Geeſt gebeten,
Ick moet van al ſijn doen wat naerder reden weten,
Maer eerſt, wat is het Vleeſch. *I. Des menſchen eygẽ aert.*
S. Wat noẽdy dã dẽ Geeſt? *I. Dat ons daer voor bewaert.*
S. Is Vleeſch ons eygen aert? en wildy dat verſteken,
Wel aen, ick ben geſint hier naerder van te ſpreken.
Ick wil voor onſen aert de ſaeck eens nemen aen.
I. Dat heeft u gladde tong voor deſen al gedaen.
Al wat ghy hebt geſeyt, dat heb ick ſoo genomen,
Al waer het van het Vleeſch in eygen daet gekomen?
Dies, als ghy kennen wilt het Vleeſch, en ſyn beleyt,
En vraegt niet hier of daer, ghy hebbet al geſeyt.
S. Nu weeſt ghy dan de Geeſt, met al u ſware laſten,
En laet ons eens de ſaeck wat dieper ondertaſten.
Wat ſluytet, dat ghy ſegt, dat yder met ſyn bloet,
En met ſyn eygen vleeſch geduerigh ſtrijden moet?
De vrede wert de menſch ten hoogſten aengepreſen,
En daermen altijt kijft, hoe kan daer vrede weſen?
Daer ſtaegh een vinnigh hert is veerdig om te ſlaen,
Hoe kan daer eenig deel naer ſoete liefde ſtaen?
,,De liefde moet voor al van onſen geeſt beginnen,
,,Daer leyt haer eerſte gront. Wie kan eẽ ander minnẽ,
,,Die bitter, als een gal, met opgeſetten raet,
,,Syn eygen vleeſch bevecht, ſyn eygen leden haet?
Wie iſſer oyt geweeſt, wie iſſer noch te vinden,
Die, met ſoo engen bant, ſyn luſten wiſt te binden?
Gelijck gy ſtrenge Geeſt ons poogt te doen verſtaen?
Neen, 'tis maer raſery, ten kander ſoo niet gaen.
,,Geſeggelick te zijn, gevoeghelick te weſen,
,,Dat is een ſchoone deugt, van yder hoogh gepreſen,
,,Dat is de rechte greep om t'huys, en over al,
,,Waer datmen henen gaet, te weſen lief-getal.
,,En die met reden weet te nemen en te geven,
,,Naer tijt en ſtont gebiet, die is bequaem te leven;
,,Die weet den regten ſtreek, en ver den beſten voet,
,,Hoe datmẽ metter eer by menſchen woonen moet,
,,Die naer des werelts loop ſyn ſaken weet te voegen,
,,Vint yders goede gunſt, en eygen wel genoegen;
,,Maer eeuwigh over-dwers te liggen in de ſack,
,,Is voor een yder menſch een laſtig ongemack.

IOSEPH.

DAer wert (gelijk gy ſegt) van vrede veel geleſen,
Maer eendracht mette ſond', ſoud' dat de vrede weſen
Die Godt ons wijſt en prijſt? kan duyſternis en ligt,
Kan water ende vier te ſamen zijn verplicht?
,,Kan yemant, wie hy zy, kan yemant raetſaem vindẽ,
,,Sich met een dooden romp aen een te laten binden?
,,Kan iemant fris en fray, vol levens en geſont, (mont
,,Gaen liggen hooft aen hooft, en voegen mont aen
,,Met eenig ſtinkend' kreng, een lichaem ſonder zielẽ,
,,Vol yſſelick en ſtanck, daer uyt de maden krielen,
,,Gelijck men, hier en daer, ſiet liggen op een radt?
,,Die mette ſonden heult, doet vuylder dinck als dat.
Sal yemant in ſyn huys een vuyle boef gehengen,
Die ſyn beminde vrou tracht om haer eer te brengen?
Sal d'Overheit een guyt, geneigt tot moort en brant,
Met vreden laten gaen, en dulden in het lant?
Sal yemant in ſyn kleet het broetſel van de ſlangen,
Vol dodelick vergif, al ſoetjens laten hangen,
En gaen ſo druypen heen? neen, neen, het echte wijf
Staet met een lichte-koy geduerigh in gekijf,
,,Geſeggelick te zijn, en laet u niet bedriegen,
,,En is niet ons vernuft in ſlaep te laten wiegen,
,,Nae dat een yder wil, en is niet onſen ſin,
,,Van alderley beſlagh, te laten nemen in.
,,'Tis ſacht te zijn van aert, de reden plaets te geven;
,,Te ſtellen Godes wet tot richt-ſnoer van het leven,
,,En ſoo ghy deſe wech geſint zijt in 't gaen,
Spreekt maer eẽ enkel woort, ons twiſtẽ heeft gedaẽ.
Een aep omhelſt ſyn jonck, dat al ſyn leden kraken,
So dattet ſteeckt de moort, zijn dat niet moye ſaken?
De moeder langt een mes, en geeft het aen haer kint,
Dat queſtet totter doot, is dat niet fraey gemint?
Een yder (ſoo ghy weet) doet ſynen wijngaert ſnoeyẽ,
En laet het gulſigh hout niet al te weeligh groeyen,
Dat valt ons vreemt int oog, maer wie en weter niet
Dat wat de ſnoeyer doet, om beters wil geſchiet?
Wy ſien den Medecijn met gloeyend' yſer branden
Den deſen aen het been, den geenen aen de handen,
En evenwel nochtans is alle man bekent,
Dat, van het ganſch beleyt, geneſen is het end.
De plaeſter, wiens gebruyck is tegen het vervuylen,
Smert, alſſe wert geleyt op ſeer en etter-buylen,
Maer ſoo die wert gebruyckt ontrent de gave huyt,
Men wert niet eens gewaer het bijten van het kruyt.
Ghy roept, u woort is hert, 'ken kan het niet verteerẽ;
'T gebreck is in u ſelfs, ghy zijt vol booſe ſweeren,
,,De ſalve van den Geeſt, die u de pijn aendoet,
,,Waer u een herten-luſt, hadt ghy een gaef gemoet.

SEPHYRA.

HOe deerlijck is de ſtandt, van die een ſtrijdigh woelen
Van innerlick gevecht geſtaegh in haer gevoelen!
Hoe deerlick is de menſch, die eeuwigh ſyn verſtant
Vint over hoop geſtelt, en tegen een gekant!
Du geeft, geſtrenge Geeſt, ons groote ſtof om klagen,
Du legt ons packen op, die niet en zijn te dragen,
Du dringt en dwingt de menſch te vliegẽ na de lugt,
En ſien! de ſware klomp leyt in het ſtof en ſucht.
,,En Rijk, hoe rijk en groot, moet nootelik vervallen,
,,Als borgerlicke krijgh ſit binnen op de wallen;
,,Geen ſteden zijnder vaſt, geen huyſgeſin beſtaet,
Daer borgerlicke twiſt geduerigh omme-gaet.
Hoe ſal dit kleyn begrijp, ons boeſem, ons gemoeden,
Ons hert een tanger lidt, van binnen konnen voeden
Een onderlingh gevecht, een innerlick ellend',
Een tweedragt ſonder ruſt, een oorlogh ſonder end'?
,,Eylaes! wat is de menſch? eẽ wint, eẽ rook, een waſem
,,Een ſchaduw ſonder lijf, een dau, een miſt, een aſem,
,,Een damp, een ſchrale lugt, een teer, een nietig vat,
,,Een brooſen aerden pot, een, ick en weet niet wat.
Gewis, indien ghy wilt dit krancke maekſel dwingen
Met ſo benauden praem, het moet aen ſtucken ſpringẽ
Al watter is ontrent, en berſten met getier,
Ghelijck het aertrijck ſcheurt, van opgedreven vier.
Wat wiltmen dat de menſch zyn herte ſal verkragten?
Beſtrijden ſyn gemoet, bevechten ſyn gedachten?
Slaen met ſyn eygen geeſt, en voeren alle tijt
In deſen kleynen romp een innerlicken ſtrijt?
,,Al watmen menſchẽ noemt, is van eẽ vrou gekomẽ,
,,Die door een vleyers tongh ſo haeſt was ingenomen,
,,Die door een ſchoone vrugt ſo lichte was bekoort;
,,Wy zijn van vrouwẽ aert, wy vallẽ door een woort.
Al wat van katten komt dat is geſint te muyſen,
Wie kan ſyn eygen hert, ſyn weſen doen verhuyſen?
Wie kan ſyn eerſte gront, ſyn oorſpronk, ſyn begin,
Verjagen uyt haer plaets, en ſetten uytten ſin?

Wy

Wy zijn van weecke stof, in geyle lust gewonnen;
Gemolcken als de melck, als kaes by een geronnen,
Gedragen in den buyck, door sogh en pap gevoet;
Met sang in slaep gewiegt; in 't korte, Vlees en Bloet.
Wat wil dit krank gestel sijn leden dus beklemmen,
En met so naeuwen dwank sijn domme sinnē temmē?
,,Sijns willens meester zijn is al te grooten wensch:
,,Om lust te weder-staen, niet swacker als de mensch.

JOSEPH.

Verbloemt my, soo ghy wilt, u lust met schijn van reden,
Ick salder evenwel, ick salder tegen treden:
En schoon gy brengt ter baen u krachten in 't geheel,
Noch sal ick regel-recht staen in het tegen-deel.
,,Gheluckigh is de ziel, die door een hevigh strijden,
,,Het dodelick vergif der sonde weet te mijden;
,,Geluckigh is de ziel, die door geslagen twist,
,,Den uytgelaten brant van hare tochten slist.
,,Daer is een goede strijt, daer is een heyligh kijven,
,,Daer is een reyne haet, daer is een heylsaem drijven;
,,En wederom daer is pays, liefde, stilte, vreught,
,,Die onsen geest bedroeft, en niet met al en deught.
,,'T is geen verdorven aert, dat ons verdorventheden
,,Ons wroegen aen de borst, en dringen op de leden:
,,'T gevoelē van het quaet komt uyt eē goedē gront,
,,Dat wy ons sonden sien, en komt niet van de sond.
Al dunckt et u soo vreemt, al quetstet u gedachten,
,,Ik segge dat de mensch sijn leden moet verkrachten,
,,Ick segge dat de mensch van sich verscheydē moet,
,,Al wat de ziele quetst of eenigh hinder doet.
,,Ick segge dat de mensch sijn aengenaemste sonden,
,,Sijn soetste troetel kint, hoe seer aen hem gebonden,
,,Sijn alderliefste vreught, sijn lust, en eygen sin
,,Moet setten uytter hert, of heftigh binden in.
,,Ick segge dat de mensch sijn innerlickste wesen,
,,Sijn aengeboren aert, hoe seer by hem gepresen,
Hoe vast aen hem gehecht, hoe diep in hem geplant,
,,Moet stellen in bedwanck, en leggen aen den bant.
,,Al wat hy heeft gelieft, dat moet hy leeren haten,
,,Al wat hem heeft behaeght, dat dient hy na te laten,
,,Ach! so het met my ging, als ik van herten wensch,
,,Ick vlugted' uyt my selfs, 'ken bleef niet meer een mensch.
,,Wat hangē wy aen d'aerd', en lieven aertsche saken?
,,Wat soecken wy in d'aerd' ons leven en vermaken?
,,Wat is het aerts gemoet met aerde soo gepast?
,,Waerom is onsen aert soo in der aerden vast?
,,Al wie den Hemel soekt, moet van dē hemel sprekē,
,,Moet tot den hemel gaē, moet door dē hemel brekē,
,,Moet na den hemel sien. Wat dienter veel geseyt?
,,Ten is geen effen baen die tot den hemel leyt.
,,Ik weet des menschen hert is vol verkeerde strekē; a
,,Ons alderbeste daet heeft even haer gebreken,
,,En niet-te-min nochtans kan yemant in den geest
,,Behouden vasten troost, en blijven onbevreest.
Daer is geen twijffel aen, de Vrede-vorst sal komen,
Ick heb al over langh van sijnen dagh vernomen,
En in den geest gesien; ick heb in mijn gemoet
Den Soon alreets omhelst, gekusset, en gegroet:
Ick heb al over langh, ick heb gesien van verre,
Een licht, een wonder licht, een ongewoone sterre;
Een strael van hellen glans, voor Zebulon bereyt,
Een fackel voor het volck dat in het duyster leyt.
Wat heeft den hemel voor! wat sal ons weder-varen!
Een Maget is bevrucht, en sal een Sone baren,
Een kint, een wonder kint, wort Israel gejont, (bont.
Wiens naem is eeuwig God, Vorst van het nieu ver-
Hy was vol swaren druck, van alle man vertreden,
Onweert, veracht, onteert, verwont in al de leden,
Hy loedt op sijnen hals, met een bewogen hert,
De smaet van onse schand', de pijn van onse smert.
Hy was van Godt geplaegt met veelerhande wonden,
Hy droegh op hem alleen de straf van al de sonden,
Door sijn geleden smert, en diep-geveurde straem,
Zijn wy den grammen God geworden aengenaem.
Wy sweefden hier en daer door onbekende dalen,
Gelijck de schapen doen, die sonder herder dwalen;
Maer hy, door sijnen geest, en Goddelick beleyt,
Heeft ons van nu af aen een beter wech bereyt.
Hy heeft, gelijk een lam ter slagt-bank weg-gedreven,
Of als 't onnosel schaep den scheerder opgegeven,
Geswegen als hy leet, geleden met gedult,
En met een stillen mont gedragen onse schult:
Hy is om onsent wil voor het gericht gekomen,
Om onsent wil van hier in angsten wech genomen,
Hy was van alle kant om onsent wil verdruckt,
Ten lesten uyt het lant des levens wech geruckt.
Maer als sijn weerde bloet tot soen sal zijn gegeven,
Dan sal sijn zaet gedyen, en door hem eeuwig leven,
Want nademael sijn ziel droeg smart en groote pijn,
Soo sal des Heeren wil in hem volkomen zijn.
Wel aen dan, swak gemoet, hoe ligdy dus gebondē a
Aen u verdorven aert, en aengeboren sonden?
Ghy zijt uyt vuylen lust gewonnen, ick bekent,
Maer God heeft dese quael van uwe ziel gewent,
Hy geeft ons sijnen geest, die ons leert overwinnen
Den onbesuysden wil van ons verdwaelde sinnen,
Hy reynigt ons gemoet, en stijft ons swacke ziel,
Die anders yder reys in sonden neder-viel.

a Alle dese zijn in den geloove gestorven, ende en hebben de belofte niet ontfangen, maer sy hebbense van verre gesien, ende gelooft, ende gegroet, Hebr. 11. 3. Iohan. 8. vers 16. Psalm 2. vers. 6. Esa. 9. vers. 1. 2. De komste van den Messias is door de Propheten des ouden Testamentes bynaest met alle omstandigheden voor-seyt geweest. Sijn ontfangenisse; Esa. 7. 14. syn geboorte, Esa. 9. 6. syn lijden, Esa. 13. syn doot, Esa. 11. 9. syn opstandinge, ende syn eeuwichrijck, Esa. 61.

SEPHYRA.

Nu werd ik uit mijn sin. Kan u dan niet bewegē?
Ist noch al even na, en noch al niet ter degen?
Ist altijt van bedwangh, en eeuwig van verdriet?
Wy hebbens al genoeg, 't is al het oude liet.
Al watje denkt en spreeckt, zijn toomen, boeyen, zelē,
Neus-prangē, ziel-bedwang, muyl-bandē en gareelen,
Al watje roept en krijt, is bint, hout-in, betemt, (strēt,
Dwingt, overheert, betoomt, drukt-neder, stuyt en
Strijt, pluck-hayrt, vecht, en slaet. Wat onbeschofter streken, (spreken?
a Waer hoorder oyt een mensch soo wreeden aert van
Gy dringt ons (so het schijnt) de boeyen aen het beē,
En watter van u komt, dat treft gelijck een steen.
Nau-siender, Knorrepot, Grijspens, Genugt-verdrijver
Hartknager, Tranevrient, swaer-hoofdig hayreklijver
Muyt-maker, werre-geest, breekspel, verdriets gesant
Ziel-pijnder, Bulle-man, Rust-hater, Dwinge-lant;
'Ken kan, 'ken wil, 'ken sal; wat moogdy liggen rasen,
En breken ons den kop met uwe viese-vasen;
'Ken kan, 'ken wil, 'ken sal, wat datje doet of laet,
Staen onder u gebiet, of hooren uwen raet.

a Door de komste Christi hebben alle gheloovighe beloften van Vergevinge der sonden, Verlichtinghe des verstants, Vernieuwinghe van wille. *Actor.* 5. 31.

De

De jeugt begeert haer regt: wie kannet haer beletten?
Voorwaer ghy zijt te kranck u tegen haer te setten,
„Die met te naeuwē dwāk die soete jonkheit dwingt
„Maeckt dat haer vrye geest uit alle banden springt.
I. Nadien het u belieft, met afgerichte streken,
Als voor het dertel Vleesch tot mijnen geest te spreken,
Soo laet my weder toe, behoudens u ontsagh,
Dat ick, als in den Geest, u antwoort geven mach.
S. Neen Ioseph, dit geral en is maer tijt verloren,
Ick sweere by mijn ziel, en segh u van te voren,
Indien ghy mijn versoeck nu geen gehooren geeft,
Gy meugt, gewis gy meugt, wel grouwen dat je leeft.
Onthout dit leste woort. Maer wie sal oyt gelooven
Dat Ioseph sijnen staet van wel-vaert sal berooven,
Om ick en weet niet wat? neen, ken ick sijnen aert,
Hy sal my beter doen, indien hy sich bedaert.
Gy wert, mijn soete vrient, door all' omstandigheden,
Tot vreught en heyl genoot, getogen en gebeden,
Vermach ick yet op u, ick bidde, neem het waer;
Neem u geluck ter hant, en hoet u voor gevaer.
Daer menigh edel man, de bloem van dese landen,
Sich wenschte, voor altijt, te mogen aen verpanden,
Te houden voor sijn deel, te kiesen voor sijn vrou,
En eenen soeten nacht te koopen met de trou;
Dat Potiphar met pijn, met bangicheyt van sinnen,
Met vreese, met gevaer, met vierighlick te minnen,
Met gansche dagen lanck ontrent mijn huys te gaen,
Met dikwils al den nagt voor mijne deur te staen, (gē
Met kommer, met ootmoet, met smaetheyt te verdra-
Met sorge, met verdriet, met veelderhande lagen,
Ten langen-lesten kreeg, ja kreegh ter nauwer noot;
Dat (segh ick) komt u selfs gevallen in den schoot,
Dat hijgt naer uwe gunst, met innerlick verlangen,
Dat speelt ontrent u net, en wenscht te zijn gevangen,
Dat hanght u om den hals; en opent u de baen,
Die al de hoofsche jeught wel hadde willen gaen,
Dat bid om u behulp, dat komt tot u gevloden,
Dat kleeft u aen het lijf, en wert u aengeboden,
Niet om te zijn u vrou, maer om te zijn u lief,
Niet tot een praem van trou, maer slegts tot u gerief.
Gy moest wel zijn een block van alle vreugt verstekē,
Hartneckigh, onbeleeft, van heusheyt afgeweken,
Van mensheyt afgekeert, gy moest wel zijn een Ian,
Onweerdigh om den naem te dragen van een man;
Gy moest ja zijn een kluts, een sul, een koelen troever,
Onaerdigh als de zee, en doof gelijck een oever,
En kout gelijck een vis, en bitter als de vloet;
Ghy moest jae zijn een deyn, een ongesouten bloet,
Indien ghy, houte-klaes, so soeten brock vermuyldet,
En vloot wanneer ik roep, en stont alleen en pruyldet,
Wanneer mijn vierigh hert u sijne smerten klaeght;
Neen dat en mag niet zijn, de kansse dient gewaegt.
Wien soud' een soete lach niet innerlick bekoren?
Wien soud' een geestig oog niet door het herte boren?
Niet druken in het merg? wien soud' een jonge blom
Niet rucken van den wegh, en drijven om en om?
Wie soud' een boertig jock, een soet en geestig mallen
Niet metten eersten stoot in liefde doen vervallen?
Wie sal, wanneer ik spreeck: Gy zijt et die ik meen,
Wie sal, met stuer gelaet, voor antwoort seggē, Neen?
Wie sal een teeren arm, daer in hy leyt gevangen,
En die, gelijck een klis, blijft om en aen hem hangen,
Onweerdigh rucken af? wie salder van hem slaen
Een jonck bevallig Dier, dat hem komt bidden aen?
Waer toe dit lang verhael? 't is lang genoeg gesproken,
'T is lang genoeg het hooft met dit en dat gebroken;
T'sa Ioseph, voor besluyt, ick gae nu wat ter sy,
Maer sal van stonden aen u weder komen by;
Bedenckt u onder dies, en speelt niet meer den vijsen,
Ghy kont nu, soo ghy wilt, u eygen vonnis wijsen,
U eygen rechter zijn: ghy hebt in uwen schoot
U wel-vaert en bederf, u leven en de doot.

IOSEPH.

Nu geltet u, mijn ziel, nu gaetet aen u leven,
Gy siet met wat een kracht het wijf wert aengedreven
Tot dulle rasery, ghy siet aen haer gelaet
En vreeselick ghebaer hoe dat u sake staet,
Sy doet al watse kan, sy proeft met alle krachten,
Met allerley gewelt, te swacken u gedachten, (dagh
Te krencken dijnen Geest; dies brenghtse voor den
Al watter eenighsins haer sake stijven mach.
Dan soecktse my den lust met bidden in te prenten,
Dan komtse my aen boort met felle dreygementen,
Dan weder met gesmeeck, dan weder met gewelt,
Wie soud' in dit geval niet werden neer-gevelt? (dē,
Met wat een schoonē glans, met wat een schijn van re-
Met wat een slim beleyt wert eerbaerheyt bestreden?
De wech is glibber-glat: Een die niet vast en stont,
Sou licht, in dit geval, vervallen totten gront.
Hoe wert mijn wanckel hert geduerig omgedreven!
Hoe wertet neer-gedouwt, en weder opgeheven!
Het draegt, eylaes! het draegt, meer als het dragē kan.
Het suyst, bolt en swiert, gelijck een droncken man.
Mijn Eva pooght my staegh haer appel aen te prijsen,
En komt my schier gestaeg, als met een vinger, wijsen
Nu haren schoonen glans, en dan haer soeten smaek,
Maer siet! het is de doot, so ick de vrucht genaeck,
Het sal, indien ick eet, ick weet, het sal my rouwen,
Noch soeckt mijn dertel vleesch, ken weet niet wat, te brouwen;
Nu loopt de snoepster heen, en loert op haren lust,
Maer let, ô weerde Geest! dat gy haer vlammen blust.
Maer niet als Adam deed', die ging het wijf gelooven
Meer als den grooten God, en liet sijn ziel berooven,
Om ik en weet niet wat, van haren hoogsten wensch.
Oneyndelicke God, hoe wanckel is de mensch!
De werelt, is de zee; de winden, onse feylen;
Het schip, ons dertel vleesch; ons sinnen, zijn de zeylē;
Dus varen wy daer heen, en als wy zijn in noot,
Dan is'er aen het boort noch ancker, noch piloot:
Wanneer een krank gemoet wijkt voor de felle barē,
Dan komt de snelle vloet noch hooger opgevaren;
Wanneer men stilte soeckt, dan rijst'er meer getier,
En dat ons troosten soud' is oly in het vyer.
Wanneer ik mijnen dorst een weynig mein te koelen,
Dan komter meerder brant in mijn gewrigten woelē;
Mijn smakeloose mont vint meer als honigh-soet,
Dat niet als enckel gal en smaeckt aen mijn gemoet.
Ick ben nu rechts gestelt, gelijck de lieden plegen,
Die, t'wijlen sy te bed, vol droomen, zijn gelegen,
De nacht-maar over-valt, en (so het schijnt) verrast, *a*
Hun dunckt dat haer de borst met rotsen is belast.
Sy suchten in den slaep, sy sweeten ende hijgen,
Om dit geweldigh pack van haren hals te krijgen,
Sy roepen sonder stem, en woelen in de pijn,
Maer, naer een langen strijt, sy blijven datse zijn.

a De nagt-marry is een sieckte, spruytende uytte verstoptheyt van de achterste deelen der hersenen, waer door het schijnt datmen onder eenigh groot gewichte smoort, ofte geworght wert.

Ik ben gelijck een mensch, die, door de woeste baren,
Komt, met een snelle wint, in haesten afgevaren,
En schoon hy tegen 't schip sijn rasse gangen roert,
Wort echter met de stroom te zee-waert in gevoert.
Ik ben nu rechts gestelt, gelijk mijn Vaders Moeder, *a*
Doe sy mijn Vader droegh, en Esau synen broeder,
En door een tegen-aert van dit oneenigh paer,
Werd', als een groot gewoel, in haren buyck gewaer.
Ach wat eẽ vreemdẽ krijg! wat voor eẽ seldsaem woelẽ
Ruyst door mijn gants vernuft! ik spreke van gevoelẽ.
Ach wonderbaer gevegt! daer twee van eender dragt
Staen tegens een gekant uyt al haer gantsche macht:
Ach vreeselick geval! ick hebbe my te wachten (ten,
Niet voor eẽ vremt gewelt, maer voor mijn eygẽ krag-
Mijn boesem is het krijt, mijn hert een open velt,
Daer twee, gereet te slaen, in wapens zijn gestelt.
De Wet (*b*, leert mijn gemoet dit sondig wesen haten,
Mijn lust wil even wel de sonde niet verlaten:
Ik wensche met den Geest den rechten weg te gaen,
Maer siet! 't aelweerdig Vlees wil na de slimme baen.
Ick ben gesont, en sieck; genesen, en verloren,
Ick lev', en ik ben doot; ick sterv', en werd' geboren;
Nu ben ick weder kloeck, dan wederom verflout,
Nu blooder als een das, dan weder machtigh stout.
Ick lacch', en ben bedroeft; ik brand', en ik vervriese;
Ick stae, en val daer heen; ick win, en ick verliese;
Ick hake nae geneucht, gedreven van de jeught,
In tranen evenwel leyt my de meeste vreucht.
Wie heeft sijn leven oyt soo vreemden stuck gelesen?
Mijn sieckte wort, eylaes! door sieck te zijn genesen,
Door kranck te zijn geheelt; ick werde jae gesont,
Niet door eẽ soet onthael, maer door eẽ versche wõd.
Ik drijv', en werd' gejaegt; ick stoot, en wert geslagen;
Mijn weerdste deel van al en kan my niet behagen;
Ick ben mijn eyge slaef, ick diene mijnen knecht,
En die my naest bestaet, is die my meest bevecht,
Die treckt my hier en daer, die ruckt my op en neder,
Die drijft my hoog en laeg, die sleurt my gins ẽ weder;
Die brengt my daer ick was, en prijst my weder aen,
Al wat ick rechts te voor had uytten sin gedaen.
Wat baet my slot of deur? mijn vyant is van binnen,
En dat my meest ontstelt, woont in mijn eyge sinnen;
Al werd' ick nu en dan verheven van der eerdt,
Dat my den loop belet sit op mijn eygen peert.
Nu ben ick wat verquickt, dan wederom besweken;
Nu ben ick voorts gegaen, dan achterwaerts geweken;
Nu voel ick soet vermaeck, dan weder suer gequel;
Nu klim ick inde lucht, dan dael ick in der hel;
Nu ben ick als een prins, stracx weder niet met allen;
Nu stae ick als een rots, dan ligg' ick neergevallen;
Nu Iae, dan weder Neen; nu woest, dan weder stil:
Mijn hert is ebb' en vloet; 'ken weet niet wat ik wil.
Wat dienter meer geseyt? mijn boesem kan niet vaten
Mijn grondeloos gepeys, 'ken weet niet waer te laten
De tochten van de lust. Al wat het ooge siet,
En wat het vleesch begeert, en wil de Reden niet.
Wat ben ik voor een dinck! hoe swaer om af te malen!
Wat spook woont in mijn ziel! wie kã het regt verhalẽ?

a Beschrijvinge van den Tweevoudigen mensche, dat is, van de strijdighe genegentheden van Vlees en Geest, in de ziele woelende, vande welcke Paulus Rom. 7. vers. 14. spreeckt.

b Niet de Wet Mosis (welcke Moses eerst 65. jaren na Iosephs doot is geboren, in voegen dat de wet op den bergh Sinai eerst is gegeven na dat de kinderen Israels 430. jaer vreemdelinghen waren gheweest in Ægipten, Exod. 12. Gal. 3. welcken tijdt gerekent moeten worden niet van dat Abraham is gaen wonen in Ægipten, maer van dat hy eerstelick vertrack van Haran, bewijst Carion in sijn tijtrekening lib. 2.) maer de oorspronckelicke Wet op de insettinge des houwelicx by Gode verkondight. Genes. 2. 24.

Half quaet, half goet, half dwaes, half vroet, half mensch, half beest,
Half kloeck, half kranck, half recht, half manck; half vleesch, half Geest,
Wat raet in dit gevaer? ick wil gaen neder-knielen
Voor mynen groten God, en hem van ganscher zielen
Gaen roepen my ter hulp; Hy is, die in den strijt
Ons geeft een mannen hert, en voor den val bevrijt:
Hy is die kracht verleent, en stijft ons swacke leden,
Wanneer wy tot hem gaen met smeeken en gebeden;
,,Geen sonde komter oyt so hart gedrongen aen,
,,Is God ons toeverlaet, haer prickel sal vergaen.
Wel aen, 't is meer als tijt tot Gode sich te geven,
Ten eynde my den geest niet werde wech gedreven.
Wel aẽ, mijn God, mijn heyl, mijn trooster in de noot
Geeft dat ick mach bestaen in desen harden stoot. *a*
Geef dat ick gansch het rot van dese slimme tochten,
Waer door mijn swacke ziel wert deerlik aengevogtẽ,
Met kracht mach drijven uyt, en treden mette voet,
En dy mach dragen op een onbesmet gemoet.
Ik ben, eylaes! ik ben gansch deerlik wech gesonken *b*
In kuylen vol gevaer, ick legge schier verdroncken
In ongesonden stanck van 't grondeloose slijck:
Indien ghy niet en helpt, gewis ick ben een lijck.
Wat isset van den mensch? sijn alderbeste gronden
Zyn als een dreckig kleet, bevlekt met vuyle sonden;
Sijn deught en hoogste tucht, is maer een dorre blat,
Eylaes! wat is de mensch meer als een aerden vat?
Sijn sinnen, en met een de loop van al sijn leven
Wert door het sondig vlees, als met de wint gedreven
In 't grondelose meyr van 's werelts woeste baen,
Wel op, en stae ons by, of, Heere, wy vergaen,
Mijn voeten zijn gestelt op glibber-gladde paden,
Ik ben van alle kant bevogten van den quaden, (beest
Mijn lust gaet buyten spoor, mijn jonkheyt speelt de
Kom dael op ons, ô God, met dynen reynen geest;
Kom dael op mijn gemoet, ik wachte met verlangen,
Kom stijf mijn kranke leẽ, kom stut mijn swacke gangẽ
Kom regt ons weder op, en hoet ons, Heer, voor schãt
Breng heyl aẽ mijn gemoet, en kragt aẽ mijn verstant
Laet druppen dijne leer, gelijck een soeten regen,
Laet vloeyen, als een dauw, dijn Goddelijcken segen
Op ons benauden geest, bevochtigh ons gemoet,
Verquick ons dorre ziel, door dynen milden vloet.
Du hebst my goede God, soo menigmael voor desen
De wonderlicke kracht van dyne gunst bewesen,
Dies wil ick eeuwigh zijn, en blyven dijnen knecht,
O! laet mijn swack gemoet bestaen in dit gevecht.
Zy doch so soet en goet om ons te leeren stryden,
Als 't vlees is boos en broos, om naer de lust te glydẽ:
Zy doch soo seer geneygt, om ons te houden staen,
Als ons de quade tocht ter neder poogt te slaen,
'Ken bid om geen gewin van steden of landouwen,
'Ken poog geẽ hoog paleys tot aen de lugt te bouwẽ,
'Ken eysch geen grooten naem, geen gelt, geen hogẽ
Om over al te zijn getroetelt achter straet: (staet,
Ick wensch een eenig dink, en dat uyt ganscher sinnen
Ick wensch mijn eygen hert te mogen overwinnen,
Maekt my tot mijnẽ slaef, maekt my mijn eygẽ mẽsch
Geef my tot mijnen buyt; dat is mijn hoogste wensch
Nu recht dy op mijn ziel; God neyght tot uwe klagtẽ
Syn goedertieren oor: Ick voele meerder krachten,
Ick voel een soetẽ dauw', ik voel een selsaem werk,
In droefheit werd ick bly, in krankheit ben ick sterk.

a Biddet (seyt de Heere Christus) op dat ghy in geen besoeckinge en komt, Luc. 2. 4. Matth. 26. 42. Marc. 14. 38. *b* Psalm. 69. vers. 3.

Wel op dan, mijn gemoet, neem waer den rijken segen
Die op u neder daelt, gaet uwen Heylant tegen,
Recht op u slappe knien: God spreeckt tot uwen sin,
God klopt aen u gemoet; wel op, en laet hem in.
Wat blijft de vuyle lust noch in u hersfen malen?
Ick voel een ander vyer op mijn gewrichten dalen,
Ik voel een nieuwē geest, eē meer als menschē kragt,
Die, tot mijn onderstant, van boven wert gewragt
Gelijck de nieuwe most, (die, eer hy is verlaten,
Leyt, met een groot gewelt, en worstelt in de vaten,
Nu over hoop gevoert, dan weder neer geperst,
Tot, naer een lang gewoel, het ox-hooft open berst)
Komt, met een snel gedruys, nu los en onbedwongen,
Gebortelt uyt tet vat, en in de lucht gesprongen,
Soo dat des Kuypers gast kan hooren aen de klanck,
Dat nu het edel nat is buyten sijn bedwanck.
So gaetet metten Geest: nu leit hy schier verdweenen,
Dan grijpt hy weder moet, nu valt hy plat daer henen,
Dan rijst hy weder op, tot dat hy met gewelt,
Door Godes hant gestijft, ten lesten hout het velt,
Ten lesten baert sijn kracht, en, hooger als de bergen,
Gaet, als een dapper helt, de gansche werelt tergen,
Grijpt, met een stout gemoet, sijn tochten by de kop,
Stoot dertelheyt daer heen, en sitter boven op.
Wat rester nu te doen? sal dit mijn hert bewegen,
Dat haer me-vrou vertoont soo seer tot my genegen?
Sal haer uyt-sinnigh vyer my dryven totte min,
Of sal het zyn een toom om my te binden in?
Wat isser vuylder dinck, als dat een wijf gaet veylen
Haer schoot, haer eigen vlees? en komt met volle seilē
Van uyt-gelaten drift op yemant dringen aen,
Haer eygen koppelers', haer eygen rossiaen?
Wat monster is een wijf, die, als de kriele teven,
Door schaemteloosen brant daer henen wert gedreven
En ranst de mannen aen, en eyscht met stout gebaer,
Dat, of sy 't al begeert, noch best geswegen waer?
Wat heb ik menig woort van aenstoot moetē dragen?
'Ken ben schier nimmermeer van 't geyle wijf ontslagē,
Want met dat hare man sijn hooft maer eens en went
God geve waer ick ben, sy vint haer daer ontrent;
Sy komt en maekt een praet, en vol van hoere treken,
Lonkt met eē brandend' oog, haer wesē schijnt te spre-
Sy sugt en siet my aen; sy komt my in 't gemoet, (ken,
Sy grijpt, en kust mijn hant; wat weet ick wat se doet?
Fy onbeschaemden aert! fy eer-vergeten rancken!
Die niet als in een kot van vuyl bordeelen wancken;
Waer voor een onverlaet, hoe rau en ongeschickt,
Van ganscher kelē walgt, van ganscher hertē schrikt.
Die aen de kriele jeugt haer hittigh dorsten laven,
Doen winste met haer lijf, en nemen gelt en gaven,
Maer dit oneerlick wijf, vergekt 'ken weet niet hoe,
Biet my haer eygen lijf, en noch geschencken toe.
,,Een ongebonde schroef, al heeft hy schoon behagen
,,In maeghden op te doen, en vrouwen nae te jagen,
,,Sal stremmen synen brant, indien een hitsig wijf
,,Komt, met een stout gebaer, hem dringē op het lijf:
Sal dan een zedigh hert niet aller wegen haten
Een wijf, geheel geneyght haer eygen man te laten,
Een wijf, vol geylen brant, die met een kriele sin
Een slaef, haer eygen knegt, wil dwingen tot de min?
,,Het beste vrou-cieraet noem ick een zedig wesen,
,,Een neer-geslagen oogh, daer schaemt is in te lesen,
,,Eē aensigt, dat rontom door eerbaer root ontsteekt,
,,Oock als een echte man van reyne liefde spreeckt.
,,Ach! 't is een vuyl bejagh naer ander luyden wyven
,,Den uyt-gelaten tocht van synen lust te drijven,
,,Fy! die een dertel hant slaet aen de reyne trou,
,,En metst een vreemden steen op ander luy gebou.
Ick terd' u, dertel Vleesch, wat soudy, slim gebroedsel,
Mijn hert, door u bejagh, berooven van sijn voedsel,
Mijn ziel van haer vermaeck, en alder-soetste rust?
Neen; daer en is geen kans; u vier is uyt-gebluft,
U prickel is verstompt, u banden af-gesleten,
U tochten wech gejaeght, u jeucksel uyt-gebeten,
U vlam en is maer roock, u kolen enckel as;
Ick ben een ander mensch, als ick te voren was.
Ravotster, Tafel-vlieg, Nagt-liefster, Buyk-goddinne
Mont-speelster, weelde-kint, sluip-ziele, schēde minne
Tugt-haetster, Schote-bol, Korthielde, Glibbervoet
Gek-scheerster, Lichte-koy, Sleep-lēde, Labbe-soet,
Wat komdy my aen boort, met u vervaerlik dreygen?
'Ken passer niet meer op, 'ken ben niet meer u eygen,
Ghy sult na desen tijt, 't zy datje wilt of niet,
Ghy sult van nu voortaen staen onder mijn gebiet.
Ghy sult u snoode drift, en roeckeloose streken,
Ghy sult u dullen loop nae-laten en verbreken,
Ghy sult, onstuymigh wicht, gy sult van nu voortaen
Geen kromme sprongē doē, geen quade wegen gaen
Ick ben voor mynen God, met vast beraet, getreden,
Ick heb om syne gunst uyt al mijn hert gebeden,
Ick heb met mijnen geest gemaekt een nieu verbont
Niet meer te willen zyn een slave van de sond'.
Ick heb, in grooten ernst, een dieren eedt gesworen,
Dat my geen vuyle lust voortaen en sal bekoren,
Dat my geen kriele sin, geen ander slim gebreck
Sal onder sijn gebiet doen buygen mynen neck.
Ick ben met mijn gesicht, voor al mijn levens dagen,
Getreden in gespreck, en vastelick verdragen,
Dat mijn vermeten oog geē maegt of schoone vrou,
Met keteling van lust, voortaen beloncken sou.
Ick heb van mijn gehoor wel strengelick bedongen,
Niet meer te laten in 't gesmeeck van gladde tongen,
Verleydsters van de jeugt: Ick heb mijn rechter-hant
Met onbewogen tucht versegelt en verpant.
Ick heb aen mijn gemoet wel hoogh en dier bevolen.
Dat my dit weeligh hert niet meer en werd' ontstolen;
Ick heb mijn wilt gepeys met palen vast geset,
Dat my geen dertel wijf sal locken in het net.
Ick heb van myne stem een hoogen eedt genomen,
Dat geen ligtveerdig woort my uyt dē mont sal komē.
Ick poogh met alle kracht te houden in den toom
Int waken mijn gepeys, int slapen mynen droom.
Ick heb van alle kant mijn wapens aen-getogen,
Om van het snoode vleesch niet meer te zijn bedrogē,
Mijn schilt is vast geloof, mijn swaert des Heerē woort
Mijn hellem Godes heyl, en dus soo gaen wy voort.
Al quame nu me-vrou met smeecken en gebeden,
En vulde mijn gehoor met al de soetste reden
Die oyt een hoeren tong haer leven heeft geleert,
Noch soud' ick van de lust niet werden overheert.
Al quame nu me-vrou, en, moede van te vleyen,
Ging proeven mynē Geest met jammerlik te schreyen,
Gingh thoonen hare kunst met hygen en gesucht,
Noch bleef ick onbeweegt, of steldet op de vlucht.
Al quame nu me-vrou van stonden aen ghetreden,
En stelde voor mijn oogh haer lodderlickste leden,
Ontsloot haer teere borst, en leyde voor my bloot
Al watter schuylen mach in haren geylen schoot;
Al brachtse voor den dag veel gaven en geschencken,
En wat een listigh wijf noch vorder kan bedencken,
Wanneer haer brandigh hert door lusten is verblint,
Noch sloegh ick al haer doen en seggen in de wint.
Al

Al vielſe my te voet, ick (ſonder yet te myden)
Indien ick niet en kond' haer leden overſchryden,
Sou trappen op haer lijf, en met een ſnellen tocht
My maken uyte wegh, ten beſten dat ick mocht.
En of ſy metter hant mijn kleet beſtont te vaten,
Om my te houden ſtaen; voorwaer ick ſout haer laten,
En of ſy kreet van ſpijt, en maeckte groot geluyt,
Alſt immers weſen moeſt, ick ſtreeck ten huyſen uyt.

SEPHYRA.

Hier koom ik wederom, nu ſal ik haeſt bemerken
Of Joſeph is een menſch, of een van deſe ſerken
Gehouwen uyt een rots: nu ſal ick eens beſien
Of Joſeph ſijn geluck moetwillens ſal ontvlien.
Wel aen, volmaeckte ziel, ſchoon boven alle ſchoone,
Mijns herten grootſte vreugt, mijn hoop, mijn hoogſte kroone,
Mijn heyl, mijn toe-verlaet, mijn trooſt, mijn ſoetſte ruſt,
Mijn liefde, mijn vermaek, mijn wenſch, mijn diepſte luſt;
O winkel van verſtant, ô geeſt in als bedreven,
O adem mijner ziel, ô voedſel van mijn leven,
O vonck van mijnen brant, ô ſleutel van mijn hert,
Die lang gebeden zijt, en noyt verbeden wert,
Ick maen u op de gunſt van mijner hant ontfangen,
Op u beleeſden geeſt, op mijn bedroeft verlangen,
Op u me-weerdigh hert, op mijn ontſteken bloet,
Op uwen ſachten aert, op mijn ontſtelt gemoet,
Op u begaefde ziel, van yder een gepreſen,
Op mijnen heeten brant, op u bevallick weſen,
Op mijn bedruckt gepeyns, op u vermaerde deugt,
Heb deerenis met my, en mijne groene jeugt,
Heb deerenis met my, en deſe teere wangen
Met tranen (ſoo ghy ſiet) om uwent wil behangen,
Heb deerenis met my, en deſen droeven geeſt,
Die niet als u en lieft, en niet als ù en vreeſt,
Heb deerenis, ick bids, met dit verdrietigh ſuchten,
En met den droeven ſtant van mijn ellendig duchten,
Heb deerenis, ô vrient, met een verliefde vrou,
Die buyten uwe gunſt geen ure leve leven wou,
Heb deerenis met my, 'ken kant niet langer herden,
Ick ſijge na het graf, wat ſalt van my gewerden?
Ick ſterve daer ick gae, heb deerenis met my,
En ſtelt mijn treurigh hert eens van ſijn qualen vry.
Ghy ſiet mijn droef gebaer, gy ſiet mijn tranen rollen,
Mijn oogen vol verdriets, mijn kaken op-geſwollen,
Mijn geeſt vol minne-brant, gy ſiet mijn herte ſlaen,
Hoe kondy noch ſo koel, ſoo ſtille blijven ſtaen?
Hoe kondy, Jonger helt, hoe kondy noch gelaten,
Dit lijf, voor u gemaeckt, te grijpen en te vaten,
Te drucken aen u hert, te heelen mijn verdriet?
Maer wat ick klaeg, eylaes! ick ſie ten, baet my niet;
Ick ſie, al wat ick doe, ten kan u niet bewegen,
Ghy ſtaet, gelijck een klip, in 't woeſte meyr gelegen,
Die niet een ſier en wijckt. O onbewooge rots,
Of ick al ſchoone ſpreeck, ghy blijft al even trots;
Ghy blijft al die ghy waert. Ick ſweer u by Oſiris,
Ick ſweer u by de Cat, dat ons ſo weerden dier is;
Ick ſweer u by den Bock, en by de Crocodijl,
En by den klaren ſtroom van onſen rijcken Nijl,
By Iſis, Seraphis, en watter is geboden
Te vieren hier in 't lant, by al de grootſte Goden,
Ick ſweer u by mijn ziel, en mijn verliefden ſchoot,
Of heden zydy mijn, of heden zydy doot.
Het licht van deſen dagh dat moet, en ſal my geven
Of 't eynde van mijn luſt, of 't eynde van u leven,
Het gae my ſoo het wil, ick moet noch heden zijn
Of midden in de vreught, of midden in de pijn.
Verſtaet wat ick u ſegh, Gewis ick ſal my wreken,
Of 't ſal mijn liſtig hert aen ſlim beleyt ontbreken.
Wat raes ik? 't is geen noot, ſou Joſeph ſeggẽ, Neen?
Hy wil maer eens beſien, of ick 't van herten meen. *a*
Hy kropt ſijn tochten in tot op het alderleſte,
„De brant en wil voor eerſt in 't jeugdig hout niet veſtẽ
„Maer als het groen gewas het vier eens heeft gevat,
„Soo iſſer aen den heert geen heeter brant als dat.
Soo ſal 't met Ioſeph gaen. Wel hebdy voor-genomen
In d'alderhoogſte trap mijn brant te laten komen?
Soo iſt dan nu genoeg, 't is nu de diepſte noot,
'T is nu de jonghſte ſlagh, 't is nu de leſte ſtoot.
Al waerdy van een beeſt in 't wilde wout geſpogen,
Al haddy wreede melck uyt leeuw of beyr geſogen,
Al waerdy van een draeck in rotſen op-gevoet,
Noch ſou mijn deerlick ſien bewegen u gemoet;
Wel aen dan, laet my toch yet van u gunſt verwerven,
Ik bids u. *I. Denktet niet.* *S.* Ken voegt u. *I. Liever ſterven.*
S. Nu Ioſeph! *I. Schaemje wat.* *S.* Ach mocht ick. *I. Sijdy mal?* (ſal.
S. Ey lieve. *I. Naerder niet.* *S.* Om-vangh my. *I. Ick! ken*
S. Gy ſult nochtans niet gaen. *I. Wat ſal u dan ontbreken?*
S. Blijft noch een weynig ſtaen, ik heb u wat te ſprekẽ.
I. 'Tis al genoegh, me-vrou, daer is geen ſpreken aen.
S. Maer vrient, ik heb u vaſt, gy kont my niet ontgaẽ.
I. Iſt geck? *S.* Nu komt eens hier. *I. Ghy ſult mijn mantel ſcheuren.*
S. Kom herwaerts. *I. niet alſo.* *S.* Ik ſal u blijven ſleuren
Tot dat ghy my ghelieft, het zy u lief of leet.
I. Alſt immers weſen moet, neemt daer, en hout het kleet.
Ick gae ter deuren uyt. *S.* Gewis het ſal u rouwen,
Ior, Zepho, Thina, Gos, helpt deſe booſ-wigt houwen,
Koom helpt, 'tis meer dan tijt, loopt als tot moort en brant,
Ik lijd' hier in mijn huys onlijdelicke ſchant.
I. Wat onbeſchaemder wijf! hoe wil dit ſpeeltjen enden?
S. Helpt mans en maegdẽ help, een ſlave wil my ſchendẽ,
Eẽ om beſchofte guyt, van Hebron hier gebragt,
Die komt my ranſſen aen, op dat hy my verkracht.
Loopt mans en maegdẽ loop, komt haeſt hier in getreden,
De boef is vol van brant, ontbloot van alle reden.
I. Wat afgerichte liſt! ick hoore door het huys,
Ick hoor van alle kant gedommel en gedruys;
Een yder is verbaeſt, een yder komt geloopen.
Nu ſal het liſtigh wijf veel leugens t'ſamen hoopen,
En doen een groot beklagh, om my te tijgen aen, *b*
Al wat haer vals bedrijf heeft tegen my beſtaen.
Het kleet, dat ick terſtont liet in haer handen blijven,
Sal haer door-trapt bedrog niet weynig konnen ſtijvẽ,
Wat raet nu, lieve God? wat raet doch gaet my aen?
Waer loop ik, arrem menſch? wat dienter nu gedaen?
„Hoe rolt het los geluck? hoe gaen des werelts ſaken?
„'Tis rook, 'tis enkel wint al wat de menſchen maken,
„Haer voorſpoet, eer en ſtaet, haer hoogſtgeagte goet
„Gaet ſchielijk op en neer, gelijck als ebb' en vloet.

a De Ægyptenaren hebben van alle tijden overtolligh geweeſt in de ydelheyt van haren gemeynden Gods-dienſt, in voegen datſe niet alleenlick Oſirim, Iſim, Serapim, af-geſtorven menſchen, maer oock Catten, Honden, Wolven, en Crocodillen, goddelicke eere hebben aen-gedaen, in voegen, dat ſoo yemant eenige van deſe gedierten doode, ook onwetende, hy dadelick wiert om-gebracht, gelijck t' anderen tijden een borger van Roomen, een Catte by ongeluck gedoot hebbende, van de gemeente is verſcheurt geweeſt; het welcke Died. Siculus verhaelt ſelfs geſien te hebben.

b Kleyne Self-ſtrijt ofte ſtrijdighe overlegginge Ioſephs, wat by hem te doene ſtont, nae dat hy van ſyn vrouwe ontvloden, en ſyn kleet in hare handen gelaten hadde.

Ick was noch desen dagh in hoogen staet verheven,
Nu legg' ick in het stof, van boven neer-gedreven,
Nu lijd' ick sonder schult een schandelicken val,
Onseker wat voor ramp my over-komen sal.
Wat treck ick nu ter hant? sal ick, gelijck een hennen,
Gaen bidden om genaed', en mijne schult bekennen?
Neen, neen; heb ick de lust, tot heden, af-gewent,
Ick wil volstandigh zijn, en blijven totten end.
Hoe! gaen wy dan te hoof, om daer de loose trecken,
En al dit slim beleyt, mijn heer te gaen ontdecken?
Neen holla? niet alsoo; een huys gerust en stil
Dient in geen twist gestelt, om mijner rusten wil.
Wat staeter dan te doen? sal ick my binnen geven,
En daer, voor yder een, al watter is bedreven
Volmondigh storten uyt? Noch dat. 'Tis ongeraen
De feylen van de vrouw voor knechten uyt te slaen.
Wat dan? sal ick in haest gaen loopen uytten lande?
Ick vluchten als een guyt! dat waer te groten schande.
'Tis beter watter komt te lijden met gedult;
Die blijft, is vroom geacht; die vlucht, die geeftmen schult.
Oock als een slaef bestaet van synen heer te loopen,
Die moetet metten rugh of metten hals bekoopen; a
O falst ten besten gaet, hy raekt aen meul' of ploegh;
Al is hy sonder schult, de vlucht is schults genoegh.
Wat is dan ons besluyt? 'tis tijt hier op te letten.
Ick sal niet eenen stap, niet eenen voet versetten,
Ick sal hier wachten af, al wat in dit gheval
De goedertiere God my oversenden sal;
Ik heb op God betrout, in God heb ik begonnen,
Met God den strijt bestaen, door God de lust verwonnen,
Van God wacht ik het end. Wat pas ick op de smaet?
„Wie kan het qualijk gaen, die sig op God verlaet? a

a Een wech-geloopen slave, al en draegt hy niet mede, is evenwel een dief, want hy steelt sich selven.

a Wie is oyt te schande geworden, die op God gehoopt heeft? Syrach. 1.

HOe sal ik dy, ô Heer, ten vollen konnen danken,
Die my hebst los gemaect van alle werelts rankẽ,
Mijn oogẽ van geschrey, mijn jonkheyt vã den noot,
Mijn voeten van den val, mijn ziele van der doot;
Dy, Heer, zy lof en danck, dijn naem wil ick belijden,
Du hebst mijn swacken arm geweldig leeren strijden,
De vingers mijner hant ten krijge toe-gerust,
Du bist mijn hoogste wens, mijn troost, mijns herten lust,
Ick wil van nu voortaen, ick wil mijn gansche leven
Aen Godes reyne wet geheelijck over-geven,
En zijn in mijn bedrijf ootmoedigh en oprecht.
Du maer, ô reyne Geest, versterck dijnen knecht.

SINNE-BEELDT,

DE

HEYMENISSE EN EYGENSCHAP

DES

CHRISTELYCKEN SELF-STRYTS

ALLE

SELF-STRYDTBARE LESERS,

DOOR

Gemeynſame Gelijckeniſſe, beſcheydentlijcken aenwijſende.

GUNST EN KUNST-HALVEN TOEGEEYGENT

DE

Eerbare, Konſt-rijcke en Lof-waerdige

JONCK-VROUW

JOHANNA COOMANS,

Waerde Huys-vrouwe van de

HEER *IOHAN VANDER MEERSCHEN*,

Rent-meeſter van de Edele en Mogende Staten van Zeelant.

2 *Corinth.* 10. *verſ.* 4.

De waepenen onſes krijghs en zijn niet vleeſchelijck.

ACHTBARE, WAERDE, BESCHEYDENE

IONCK-VROUW.

En yder heeft gemeent, tot op den dagh van heden,
Dat Pindus nimmermeer niet mochte zijn betreden
Als met den teeren voet van een geleerde maeght,
Aen wien een geestigh boeck, meer als een man, behaegt;
Maer u verheve geest, een spoor voor al de Zeeuwen,
Een licht van u gheslacht, een ciersel deser eeuwen,
Toont, dat de Maeghden-bergh aen vrouwen toeganck geeft,
Wanneer haer eerbaer hert de ware trou beleeft.
Ghy, in het reyne bed van uwen man ghelegen,
Kondt Pindus, kondt Pernas, kondt Helicon bewegen,
Dat u haer steyle kruyn soo grooten eere biedt,
Als oyt aen jonge maeght voor desen is gheschiedt.
Thalia was gestoort, en wouder tegen seggen;
Maer hoorde, met bescheyt, haer reden weder-leggen,
Soo dat Apollo self, met al de Maeghden, sach
Dat oock de reyne trou voor maeghden strecken mach.
Ghy dan, syn gunst-genoot, hebt metter daet gesongen,
Niet rancken van de jeught, niet Venus kromme sprongen,
Maer sangh van beter stof, een liedt van Mirriam,
Dat niet uyt aerdsche tocht, maer uyt den hemel quam.
Ghy queelt geen dertel min; maer liefde van den Vader,
Ontsteken in den Soon, des ware liefdes-ader;
De sucht die ghy beschrijft, treckt op het soet geklach,
Waer van de wijse Soon van David maeckt gewach. a
Al wat u voor gedicht komt uytter penne schieten,
Sien wy, met groot vermaeck, als enckel honich vlieten,
En voelen, uyt den loop van haren sachten vloedt,
Wat voor een soeten aert daer woont in uw gemoedt.
Hier om is u te recht de lauwer-krans gesonden, b
Door maeghdelick beleyt gevlochten en gebonden,
Tot noch een vaster peyl, dat niet alleen een maeght,
Maer dat oock echte trou aen Helicon behaeght.
Op yder lauwer-bladt, in dese krans geweven,
Staen, met gemaelen gout, de namen uyt-geschreven
Van geesten onser eeuw, en van den ouden tijdt,
Waer van ghy, Zeeusche Bloem, de minste niet en zijt.
De Maeght, die haer gedicht laet aen den Amstel klincken,
Gingh u verheven geest met dese kroon beschincken,
Niet op haer eygen naem, maer uyt gemeene gunst
Van al het geestigh volck, Beminners van de kunst.
Hoe kan ons eygen lant, hoe kan doch Zeelant swijgen,
Mits ghy soo hoogen lof in Hollant kondt verkrijgen?
Jonck-vrou, neemt dit gedicht, en houdt 'et voor een pant,
Dat oock de Zeeusche kust kan achten het verstant.

a Hooge-liedt Salomonis.

b Cierlijcke Laure-krans, met eerbiedige Lof-dichten, gesonden aen *de Ionck-vrouw Iohanna Coomans*, door de konst-rijcke *Anna Roemers*, Anno 1619.

J. CATS.

SINNE-BEELDT,
Openende de heymeniſſe en rechten aert des
CHRISTELYCKEN
SELF-STRYTS.

Enſchout dit(*a*) boerentuygh, van buy-
ten ende binnen,
Het eene metter oogh, het ander met de
ſinnen; (herte biet,
Want ſoo ghy dit geſicht een leerſaem
Ghy ſult hier konnen ſien dat niemant oyt en ſiet.
Van buyten ſtaet het ſtil, van binnen is gerommel,
Niet anders dan ghelijck het raſen van een trommel,
Als in het vlacke velt twee legers komen ſtaen,
Ten krijge toegeruſt, en veerdigh om te ſlaen.
'T gerugte wert verwect door twee verſcheyde ſaken,
Die in't beſloten vat ſich onderlingh ghenaken,
En ſtorten over hoop. De ſmakelooſe ſtroom
Leyt midden in het vet, en bobbelt in den room.
Hier uyt ontſtaet de krijgh. Sy dringen in malkander,
Nu drijft het een om hoogh, dan wederom het ander;
Nu wert de room verdruckt, en dan het ſchrale wey;
Men twijfelt aen het ent, de prijs hangt tuſſchen bey,
Onſeker wiens hy is; tot dat ten lange-leſten
De room, nae groot gewoel, aen een begint te veſten,
En ſchoonder, als hy was; en geelder, als het gout,
Verbetert door het ſlaen, met kragt het velt behout.
Maer ſchoon hy boven drijft, nog moet hy egter lijden
Dat kabbeling van melck, dat ſchuym, van alle zijden,
Dat ſpoeling van het vat hem over al bevleckt;
Tot dat een hooger hant hem uytter leeghte treckt,
Hem ſpoelt met klaren ſtroom, maeckt ſuyver boven-
Sout, tegens het verderf, bewaert in ſijne vatē, (matē,
Verſegelt met ſyn merck, ten leſten ciert, en kroont;
Soo wert die overwint, nae lange ſtrijdt, geloont.

WIl yemant, met verſtant, het woelen en het werckē
Van Water en de Room wat nader over mercken,
Die ſie de ganſche ſaeck, met aendacht, naerder in,
En trek uit ſlegte ſtof niet al te ſlegten ſin. (binnen,
De Keerne zy de Menſch(*b*). De kracht die woelt van
Beduyt den ſwaren ſtrijt van goed' en quade ſinnen. *c*
De Room vertoōt dē Geeſt; het ſchrale Wey de Luſt:
Dees twee ſtaen tegen een (*d*), en woelen ſonder ruſt.
Ontwaeckt hier ydel menſch, en leert ū eygen wonder,
De Geeſt is niet alleen (*e*), het Vlees is niet byſonder,
Haer krachten zijn vermengt, en over al gemeen,
Sy liggen in de ziel gedommelt onder een.
Gelijck het ſchemer-licht, juyſt eer de roode morgen
Brengt weder aen den menſch ſijn dagelikſche ſorgen,
Sweeft om het woeſte ront, niet duiſter, niet te klaer,
Geen nacht of dag alleen, maer nacht en dag te gaer.
So gaet het ook met hen. Van wit en ſwart verſcheydē,
Zijn t'ſamen wit en ſwart, en ſweven tuſſchen beiden,
Gelijck het water doet, wanneer men heet en kout
Giet in het eygen vat, en door malkander brout.
Wel aen, daer rijſt gewoel, het gaet er op een vechten,
Een yder brenght ter baen ſijn onverſaegde knegtē,
En kantſe tegen een (*f*). Het vlees is toe-geruſt
Met roekeloſe Ieught, en ongetoomde Luſt,
Met uitgelate Iok, met onbeſchaemde Nachten, (ten,
Met Dronckenſchap en Spel, met bendē van Gedach-
Vol van des werelts Vreugt, met Achterklap en Haet,
Met Leugens, Twiſt, Bedrog, en ongeſchikten Praet,
De Geeſt treet in het perck, omcingelt met Gebeden,
Met Godes heylſaem Woort, met ſtichtelijken Redē,
Met Ootmoet, Sachten Aert, Bekentenis van ſchult,
Met Liefde, met Geloof, met Hope, met Gedult,
De ſlach gaet heftig aen, daer rijſt een dapper woelen,
Het ſchijnt dat Vleeſch en Geeſt als door malkander
So dat de felle tocht, en onbeſuyſde loop (ſpoelen,
De krachten van de ziel(*g*) doet rollen over hoop,
Ten leſten wert de Geeſt, na veelderhande wonden,
Na veelderley gevaer, in meerder kracht gevonden
Als immer van te voor; en na ſoo grooten ſlagh,
Is vaſter als hy was (*h*), en ſchoonder als hy plach.
Nochtans niet ſonder vlek(*i*): want ongerijmde togtē
Van vleeſchelicke luſt, en ander ſnoo gedrochten,
Staē nog in hem gehegt:en, ſchoon hy hout het velt,
Noch wert hy menigmael van quade luſt gequelt;

Tot

Tot dat de groote God syn hant laet neder-dalen,
En komt hem, door de door, hier van der aerden halē,
Verplaetst hem in zyn rijk, doet weg den aerdschen
Verheerlickt lijf en ziel, en wascht de feylen af. (draf,
Geluckigh is de mensch, geluckigh boven maten,
Die God de gunste doet, om dit geluck te vaten;
Geluckigh is de mensch, die hier in desen tijt
Oprechtelicken kampt, en wettelicken strijt.
Onsterfelicke glans, en Konincklicke kroonen
Staen by den Heer bereyt, om dat gemoet te loonen;
Te loonen, maer uyt gunst: ons beste doen is quaet,
Het heyl, dat ons geschiet, en is maer uyt genaed;
Genaed om God dē Soon. Het Lam voor ons geslagtet
Dat heeft de vreucht bereyt, by yder een verwachtet,
Die Godes heyligh merck in syner zielen draeght,
En door den lieven Soon den Vader heeft behaeght.

O Neyndelicke kracht, noyt recht begrepen Wesen,
God Vader, Soone, Geest; die, boven al geresen,
Woont in u eygen self; koom stercke dijnen knecht,
Als Werelt, Vlees, en Bloet, en Duyvel hem bevecht.
Koom, leer ons swacken geest soo op der aerden strijden,
Dat wy, na desen tyt, deel hadden in't verblijden,
Dat voor dijn heyligh volck voor eeuwigh is bereyt,
Daer dese romp en ramp mach werden af-geleyt.

Korte verklaringe eeniger dingen.

a Aenschout dit Boeren-tuygh) De Leser en ghelieve hem niet te stooten, uyt oorsake dat, in een soo voortreffelijcken en gewichtigen sake, als is de *Christelicke Self-strydt*, by ons gebruyckt wert een Sinne-beelt ofte gelijckenisse, ghenomen van een slecht huysmans gereetschap, het welcke wy een *Keerne* noemen, dewijle de heylige mannen Gods, de gansche schrift door, jae de Heere Christus selfs, als een sonderlinge vermakelickheyt schijnt ghenomen te hebben, de ghelijckenissen by hem ghebruyckt (selfs in saken de saligheyt betreffende) te ontleenen van dinghen der landtsluyden; daer nochtans een yder meer als kennelick is, dat hem (die de wijsheit des Vaders is) geen andere stoffe en konde ontbreken; sprekende mitsdien van zayen, mayen, planten, in-oegsten, en diergelijcke: insgelijcx, van alderley huis-luyden tuyg, als van schueren, dorsch-vloeren, wannen, sickels, wijn-perssen, koren-maten, vlegels; en by-naest van alles wat den lantbouw aengaet; jae somwijlen soo diepe in soodanighe af-geleende maniere van spreken sich in-latende, dat hy uyt-druckelicken synen hemelschen Vader, den oneyndelicken en onbegrijpelicken God, een Lantsman, en sich selven, die daer is des Vaders even-beelt, den Wijn-stock is noemende. *Iohan.* 15. 1.

b De keerne zy de mensch) Hier mochte billichlicken gevraeght werden, in en op wat persoonen dese strijt is vallende? waer op dient voor antwoorde, Dat de selve plaetse grijpt in den weder-gheboren mensche, meerder-jarigh zijnde. Want wat de minder-jarige kinderkens der gheloovighe aen-gaet, of wy schoon de selve (volghens het woort des Heeren) het rijcke der hemelen aenrekenen, als in Christo gherecht veerdight en geheyligt zijnde, nademael nochtans de selve geen werckelicke sonden en konnen begaen, soo en konnen sy oock desen inwendigen strijdt niet ghevoelen; dewijle de selve in dadelicke werckinge is bestaende. Belangende de onweder-geborene, al hoewel deselve een seker tegen-streven tusschen herte en gewisse nu en dan ghewaer werden, soo vinden sy heden evenwel noyt in haer den rechten aert des *Self-strydts*, daer van wy hier gewagen, en is derhalven het onderscheyt tusschen hun, en den weder-gheboren gheheel merckelick: De natuerlicke mensche in dusdanige ghelegentheyt ghestelt zijnde, siende alleenlijck op uytterlicke dingen, te weten, strafle ofte belooninge van menschen, wenscht en woude wel, met al syn herte, dat de sonde geen sonde en ware, jae datter noch Wet noch God met allen mochte gevonden werden, daer middeler-tijdt syn Gewisse in tegendeel van dien hem overtuyght en tegen hem uytroept, dat sonde jae sonde zy, en datter beyde een God en een Wet des selfs ghevonden wert. Dusdanige strijdige in-vallen hadde Pilatus, als wanneer hy door ghetuygenisse syner Ghewissen wel een sekeren schrick en afkeer hadde van den Heere Christum te verwijsen, en evenwel nochtans (om het volck te behagen) gaf hem over hem gekruyst te werden. De natuerlicke mensche siet alleenlijck op menschelijcke redelikheyt, en als hy syn saken daer toegebracht heeft, dat syn invallen daer mede eenighsins over een komen, soo meynt hy den strijdt gewonnen, en alles wel verricht te hebben. De weder-gebore mensche daer-en-tegen, in alles alleenlick het ooghe hebbende op de eere Godes, meynt niet met allen uytgericht te hebben, ten zy dat hy syn wille brenge onder den woorde Godes, en tot dat hy syne gedachten gevangen hebbe genomen tot de gehoorsaemheyt Christi, ghelijck de Apostel spreeckt, 2. *Corinth.* 10. 5.

c Van goede en quade sinnen) 'Tis de pijne weert een weynig acht te nemen wat Vlees en Geest in desen te seggen is; alsoo sommige menschen, niet geheel grondelijk hier over bericht zijnde, lichtelik eenige vreemdigheden in hare herssenen daer over souden smeden, verliesende alsoo de vrucht, die anders ins in dese bedenckinge sich aenbiet. Vele meenen (om het grover gevoelen van andere, om kortheyts wille hier voor-by te gaen) dat *Vlees* hier niet anders en is als dat grove en gansch onbelompen deel van de menschelijke verdorventheyt, reghel-recht strijdende tegens reden en billikheyt, en dat mitsdien de *Geest* soude zijn dat edelder gedeelte, van de bewegingen onser ziele, wesende het redelicke Vernuft. Dan het is in beyde misgetast, Want den Geest een en't selve te maken met de menschelicke bescheydentheyt, ofte met het redelick vernuft van Gode almagtig de menschen ingestort, tot onderscheyt van andere gedierten, ten is aen de Geest veel te kort gedaen; dewijle hy vry hoger moet gaen, ja menigmael tegens het menschelik vernuft heeft te strijden, dewijle het verstant des vleesches is vyantschap tegen God, gelijck de Apostel getuygt, *Rom.* 8. 7. Wy seggen daeromme dat de Geest hier niet anders en is als *sekere heylige hoedanigheyt, door Godes Geest uyt-gewracht in het verstant en wille des mensches; het Vlees, een ingebooren verdorventheyt en aengenegentheyt in de ziele tot de dingen die tegens Gods wet zijn strijdende.* Ick hebbe lust (seyt Paulus, *Rom.* 7. 22. tot bevestinge van beyde) aen de Wet Gods, naer den inwendigen mensche, maer ik sie een ander Wet in mijne leden, *de welke strijdt* tegen de Wet mijnes gemoets, en my der Wet der sonden, die in mijn leden leyt, gevangen maeckt.

d Dees twee staen tegen een) 'T is aenmerckens weerdig, dat desen strijt niet en bestaet uyt naekte inbeeldinge, ofte menschelijcke invallen; maer dat de selve

ve wetenlick, eygentlick, en in ware daet geschiet, gelijck het selve duydelik by den Apostel Paulum wert ghefeyt en beschreven voor een wesentlicken strijt in de ziele des menschen, *Gal.* 5. 17. Het vleesch begeert tegens den Geest, en de Geest tegens het Vleesch. Dese staen tegen malkanderen, &c.

e De Geest is niet alleen) 'Tis aenmerckens weerdig, dat Vleesch en Geest ten aensien van plaetse, van den anderen niet verscheyden en zijn, maer dat de selve onderlinge vermenght liggen door de geheele ziele. Waer uyt voort-komt, dat de mensche ten dien aensiene als tweevoudig en als een dubbel mensche menigh-mael wert voorgestelt, en als op eene en deselve tijt ten deele willig, en ten deele onwilligh, beyde ten goede en ten quade verthoont wert, gelijk de Apostel Paulus treffelik verklaert *Rom.* 7. 14. En hierom ist dat den wille van den weder-geboren mensche niet onbequamelick wert vergeleken met yemant die het eene been gesont, het andere lam of kreupel is hebbende, en die mitsdien over elken stap, dien hy doet, ten deele hinct, ten deele recht gaet. *Nec enim duo contraria eidem subjecto prohibentur inesse, si modo in gradibus remissis, non in summis, insint; quod hic fieri, testantur Theologi.*

f En kantse tegen een) De Apostel Paulus beschrijft desen strijt t'eenemael met dusdanighe krijgs-knechten ter eender en ter anderer zijden, als wy in desen zijn doende, *Gal.* 5. 17. 19. 20. 21. 22. en 23.

g De krachten van de ziel) 'T gebeurt somwijlen in desen strijt, dat oock in de weder-geborene het Vlees of schijnt de overhant te nemen, of oock somwijlen in der daet neemt, doch maer voor een tijt; in welcken gevalle wert gevraegt, Of de sulcke, gedurende haren val, moeten gehouden werden voor ware lidtmaten Christi? Waerop wert geantwoort, Dat de selve wel verliesen de gemeenschap, maer niet de vereeninge met Christo; even gelijck eenen arm aen het lighaem, geslagen zijnde met geraecktheyt, al hoewel hy voor een tijt noch wermte, noch voedsel, en treckt uyt de andere leden, te weten, uyt hooft en herte, blijft evenwel een lidt des lichaems, en kan door konste der Medecijnen, met genees-dranken en heylsame kruyden, weder tot syn vorige gesontheyt gebracht werden.

h Is vaster als hy was) De vrucht deses strijts is tweederley. De eerste is, Dat (naer dat God de Heere heeft gedooght dat de geloovige in desen strijdt t'onder is gebleven) hy leere sich selven voor Gode verootmoedigen, siende hoe swack en nietig hy is, als hy tot sich selven van Gode gelaten wert. Hierom wert Paulus geslagen van den Satan, nae dat hy was op-genomen geweest in den derden Hemel. 2. *Corinth.* 18. 7. De tweede vrucht is, Dat hy sich selven leere versaken, en alleene op Gode vertrouwen. De selve Apostel seydt dat hy in sich selven hadde het vonnisse des doodts, *op dat hy niet op sich selfs vertrouwen en soude, maer op God die de dooden verweckt.*

i Nochtans niet sonder vlek) Geen Christen-mensche is volmaeckt in dit leven, onse wetenschap onvolkomen, 1. *Corinth.* 13. 14, ons gheloove niet volmaeckt, *Marc.* 9. 24. *Luc.* 17. 5. ons leven en goede wercken met sonden bevleckt, *Rom.* 7. 17. *Hebr.* 12. 1. Dien volgens soo is de betrachtinge, selfs van den weder-geboren mensche, even maer bestaende uyt vermenghde wercken, te weten, ten deele heyligh, en ten deele noch sondigh: en al isset schoon dat de goede wercken der weder-geborene werden veroorsaekt en uytgevoert door middelen van den H. Geest, en dat daeromme deselve aen yemant mochten schijnen gansch en al geheyligt, en van alle menschelijcke swackheyt gesuyvert te zijn, alsoo de Geest Gods niet en sondigt. So isset nochtans sulcx, nademael de H. Geest in dese niet regel-recht en werckt door sich selfs (in welcken ghevalle buyten twijfel syne werckinghe gansch en al volmaeckt en heyligh is) maer door middel van de herten der menschen, die doch van haren sondighen aert yetwes behouden; dat der selver wercken altijdt smaken nae den gront waer over die vloeyen; niet anders dan ghelijck eenigh klaer en soet water, uyt een suyvere fonteyn-adere vlietende, doch door eenighe vuyle gote zijn loop nemende, de soete smaecke ten deele verliest, en een bedorven seve, van den onreynen door-ganck, aen-neemt. Het is dan de beste voet in desen onsen swacken stant, daer de Geest willigh en het vleesch kranck is, naer den raet Christi, ghedueriglick te waken, en te bidden, op dat wy niet en vallen in versoeckinghe. De alleen goede God doe ons die genade.

Enige godtsalige mannen hebben den aert van de verscheydene gelegentheden en genegentheden der menschen, op de bedenckinge van Goedt en Quaet vallende, in voegen, als die in de navolgende Tafel te sien is, afgebeelt: welcke wy, voor het besluyt van desen, goedt hebben gevonden hier by te voegen.

Inval van den	I. Vleeschelijcke mensche.	*Quaet.*	Ick doe het quade, en wil het doen.
		Goedt.	Ick en doe het goede niet, en wil het niet doen.
	II. Weder-gebooren mensche.	*Quaet.*	Ick doe het quade, dat ick niet en wil.
		Goedt.	Ick en doe het goede niet, dat ick wil.
	III. Verheerlijckte mensche.	*Quaet.*	Ick en doe het quade niet, en wil het niet doen.
		Goedt.	Ick doe het goede, en wil het doen.

EYNDE.

TOONEEL
DER
MANNELICKE ACHTBAERHEYT,
AENGEWESEN IN DE
VOORSPRAKE, TEGENSPRAKE EN UITSPRAKE
OVER DE
WEYGERINGE
VAN DE KONINGINNE
VASTHI,
AEN DE
GESANTEN
DES KONINCKS
ASSUERUS.
TOT
Verbeteringe van de Huys-gebreecken deser eeuwe.

DOOR

J. CATS.

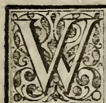
Hezekiel Cap. 17. vers. 24.

Alle velt-boomen ſullen gewaer worden , dat ick de Heere den hoogen boom vernedert, en den nederigen boom verhoogt hebbe , en den groenen boom verdort , en den dorren boom groenende gemaeckt hebbe : Ick de Heere ſpreke het , en doe het oock.

AEN DEN

Leersamen en kunst-lievenden

LEESER.

Wy leyden u by desen, gunstige Leser, in een koninckklicke vergadering, aen de tafel, ja in de raet-kamer van den Groot-vorst Assuerus; u aldaer doende hooren de bedenckingen, voor-slagen, en eyntelik besluyt van de seven Persiaensche Vorsten, over de weygering, gedaen by de Koningin Vasthi, aen de koninklicke gesanten. En al is't dat dese geschiedenisse (gelijk de selve onder de Bybelsche schriften in het bouk Hester werd gelesen) in dier vougen schijnt verhaelt te werden, als of de geheele vorstelicke vergadering, alleen op den voor-slag Menuchans, de Koninginne Vasthi eenstemmelik en sonder tegen-sprcken had verwesen, en by hun vonnis verklaert vervallen te wesen van hare koninklicke weerdigheyt: Soo is't nochtans niet buyten schijn van waerheyt, of de voorschreven sake (wesende van soo grooten gewichte) en sy ten minsten by de voorsz. vorsten (wesende alle voortreffelicke mannen, en hen op'slants wyse grondelick verstaende) in eeniger mate tot onschult van de voorsz. Koninginne in bedenken genomen; gelijk in sodanige vergaderingen de menschelicke oordeelen uyt verscheyden insichten schier nimmer eenpaerlik over een dragen, immers ten minsten eenige tegen-redenen gewoon zijn op te werpen, om alsо tot beter opening der waerheyt te mogen geraeken. In vougen dat de Schrijver van de voorsz. geschiedenisse, de selve ten kortsten over-gaende, veel eer het besluit der saken, als den voor-raet en in-leyding der selver, sou schijnen op het papier gebracht, en aen de nakomelingen gelaten te hebben, gelijk sulkx in de H. Schrift, sonderling in d'oudste stucken der selver, niet selden plagt te geschieden. Hoe het zy, wy hebben, door het lesen der voorsz. geschiedenisse, oorsaek genomen om't stuk van de Koningin Vasthi, en met een van alle ghehuwelijkte persoonen in't gemeen, wat nader aen te mercken; mitsgaders de redenen, tot beyder schult en onschult dienende, poëtischer wijse voor te stellen; openende tot dien eynde de mont aen Charsenas, een der seve Persiaensche vorsten, doende den selven de sake opnemen in allen schijn, als of hy sich als een voorsprake van de Koningin, en by gevolge van alle vrouwen, had gedragen; stellende middelertijt Menuchan ter anderer zijde, in gestalte om de sake van Vasthi scherpelik te weder-spreken, d'achtbaerheit van de Koning en alle echte mans-persoonen ernstelik aen te dryven, om also door de redenen, ter eender en ter anderer syden by gebracht, des te beter aen te wijsen verscheyden huys-gebreken, die ook hedensdaegs niet dan al te veel by verscheyden huys-houdende persoonen (God betert) te vinden zijn; welke alle, by gelegentheyt van dese geschiedenisse, en de bedenckinge hier over genomen, licht sullen konnen uyt vinden verscheyde dingen, elck in het zijne, die ter eender en ter anderer zijden dienstig zijn ofte gedaen, ofte wel nagelaten te worden.

I. De gehoude mans-persoonen sullen hier uyt, tot verbetering, konnen sien, hoe sy haer macht ontrent de vrouwen hebben aen te leggen, hoe die met bescheydenheyt te gebieden, niet onbillikx te vergen, haren achtsaemheyt niet te misbruyken, de misslagen der vrouwen niet ten hartsten uyt te wetten, de huysselicke geschillen niet licht met een derde gemeen te maken, en int kort met wijsheit by haer te woonen, mitsgaders de selve als den krankſten vate eere gevende, [a] na de leere des Apostels.

II. De gehoude vrouwen aen d'ander zijde sullen hier konnen leeren hare mannen door steegheyt niet verbelgen, door eygen-sinnigheyt niet te verbitteren, maer liever haer gevougelick aen te stellen, alle middel-matige saken de man beleefdelik in te willigen, haer om meerderen rijkdom, ofte om aensienelicker geslachte, geen verachtingen tegens haren man in te beelden, de ruste van de huyshoudinge door hals-sterkheyt niet te storen, (saken die in der aert niet quaet zyn, so de selve met soetheyt niet konnen werden afgeleunt) den man liever in te willigen, als door tegenstreven onlust te veroorsaken; en in't kort [b] hare mannen onderdanig zijn als den heere in alle dingen, op dat de gene, die den woorde niet gehoorsaem zijn, door de wandeling der vrouwen, sonder woort gewonnen werden; [c] en eyndelik voor al te trachten tot de onverderffelicke vercicring eens sachtmoedigen en stillen geests, die kostelik is voor God.

III. Alle derde Persoonen, ook na-bestaende vrienden wesende, sullen hier onderwesen konnen werden, niet licht haer met te huys-krakeelen van man en wijf te bemoeyen, als voor het meeren-deel van groote moeyte en bekommering, en van kleinen dank wesende, gelijk uyt dese geschiedenisse klaerlik is af te nemen; want schoon in den begin de Koning sich scheen te vougen naer den raet der vorsten, na dat nochtans des selfs grimmigheit sich hadde geleyt, dacht hy weder aen Vasthi, en wat over haer besloten was, met leed-wesen, gelijk wel te merken is, van datter geschiet was. Nopende het vorder, gedragen wy ons tot het gene de Leser selfs, na zijne gelegentheyt, uyt de volgende oeffeninge sal gelieven aen te merken, en sijne saken toe te passen.

Wat de gronden deser geschiedenisse, mitsgaders het gelijk ofte ongelijk des besluyts raekt, (misschien of yemant daer over eenig nader berigt vereyschen mogte) wy oordeelen (behoudens beter gevoelen) indien men het stuck wil opnemen gelijk het selve kortelik in de Bijbelsche historie is vervaet, dat Vasthi over dese daet oft t'onrechte soo hardelik is aen-getast, ofte immers boven gelijkmatigheit harer misdaet is gestraft geweest, en dat mitsdien de redenen van haer zyde tot onschult voort-gebragt, by een nuchteren rechter behoorden t'overwegen. Onse mening middeler tijt geensins wesende ofte God (die herten en nieren doorgront, en wiens diepe oordeelen t'aller tijt heylig et rechtveerdich zijn) en heb evenwel Vasthi rechtveerdiglik verworpen, [d] als in sijn sonderling beleyt doorgaens gewoon zijnde den hoogmoedigen te vernederen, den nederigen te verheffen: [e] alsooder allenthalven een wijt verschil is tusschen 't gene dat hy Gode in sijn ongrondelicken raet heymelicken is besloten, en tusschen het gene dat by menschelicke oogen opentlik werd gesien. Wy willen evenwel niet loochenen, of de sake van Vasthi en sou haer vry al wat ongesiender vertoonen, in geval daer by werd gevougt d'omstandigheyt die [f] Josephus de Joodsche History-schryver daer toe doet, te weten dat sy (ofschoon de Groot-vorst Assuerus tot meer-maelen de seve Kamerlingen tot haer afsont) evenwel met een stege nortsigheyt weygerig bleef den Koning te believen, daer sy in aller manieren de sake wel op een sachter en veel beleefder voet had konnen laten af-loopen, hebbende, door eerbiedige betuiging van gehoorsaemheyt, den Koning haer onschult doen voor-dragen, by yemant daer toe in't bysonder af te senden. Ofte in geval heussche en hoofsche woorden niet hadden mogen gelden, soo haddet immers allenthalven beter geweest goetwillige onderdanigheyt te betoonen, in een sake die uyt haren eygen aert niet quaet was; als met hartneckige weygering den Koning tot grimmigheyt te verwecken, en den selven, zoo doende, na-denken te geven van verachtinge, sonderling in soo grooten vergadering, daer hem ten hoogsten gelegen was sijn macht, groot-achtsaemheyt, en mogentheyt den volcke in te beelden.

Voor besluyt, goet-gunstige Leser, wy zijn geensins gesint veelderley redenen voor ons tot onschult by te brengen, ten aensien misschien by yemant geseyt sou mogen werden de beweeg-redenen ter eener en ter anderer zyden, hier bygebracht, niet behendelik genoug by een gevougt en in een geschakelt te zijn; want, al wat yemant misschien mis-slagen sou mogen noemen, ofte buyten de palen van de konst oordeelen te gaen; het selve konnen wy niet alleen, by de gene die het ambacht verstaen, ten vollen verschonen, maer ook tot lofselicke, en op de tijt passende vervallen, bequamelik verdrayen; en dit alles, mits alleenlick aen-wysende de gelegentheyt der gener die dese rollen over hant spelende, ten dien tijde door de vleugels van den Wijn geresen zijnde, buyten alle kunst-regels, mitsgaders boven ontsag en vrese geen swarigheit maeckten met schielicke en schietende invallen, den Koning selfs nu en dan op sijn seer te tasten, gelijck oock Clytus in de maeltijt van Alexander, eertijts in dusdanige gelegentheyt wesende, stoutelijk bestont, zijnde (zo het schijnt) ontrent die oude tyden de hoofsche pluymstrijkerie niet soo diep gewortelt in de gemoederen der gener die de ooren der Princen besaten, als wel in de volgende eeuwen; gelijk uyt de vergelijkinge van beyde lichtelik is af te nemen.

Meer, gunstige Leser, hadden wy u voor dit mael niet te seggen: leest tot verbetering, en vaert wel.

[a] Petr. 3. 7. [b] Epes. 5. 22. [c] 1 Petr. 3. 1.

[d] Hest. 2. 1. [e] 2. Sam. 22. 28. Luc. 1. 51, 52. [f] Int 11. Bouk van de Outheyt der Joden. cap. 6.

OORSPRONK

DER

Gramſchap des Konings AHASUERUS tegen de Koninginne VASTHI, en het oordeel der Vorſten daer op gevolgt, gelijck de ſelve in het bouck Heſters Cap. 1. wert voorgheſtelt.

HEt geſchiede ten tijde Ahaſueros (die Koning was van Indien tot aen Mooren-lant, over hondert en ſeven-en-twintig landen) doen hy op ſijn koninckclicken ſtoel ſadt, op ten burght Suſan, in den derden jare ſijns koninchrijkx, dat hy hem een maeltijt maeckte allen ſijnen vorſten en knechten, namelick den geweldigen in Perſen en Meden, den lantvoochden en de overſten in ſijnen landen: ten eynde hy ſien liete den heerlicken rijckdom ſijns koninckrijcx, en de koſtelicke heerlickheyt ſijner Majeſteyt, vele dagen lank, namelicken, hondert en tachentig dagen. En doe die dagen uyt waren, maeckte de koninck een maeltijt allen volcke, dat op de burgt Suſan was, beyde groot en kleyn, ſeven dagen lang, in den hove des hofs aen den huyſe des Konincx. Daer hingen witte, roode, en geele lakens, met zijde en ſcharlaken zeelen gevaet, in zilveren ringen op marmeren calumnen: de banken waren gulden en zilveren, op 't praveytſel van groenen, witten, geelen, en ſwarten marmerſteen gemaekt. En den drank droeg men in gulden vaten, en door-gaens in anderen en anderen, en koninglicke wijn de volheyt, als dan de Koning vermogt. En men ſtelde niemant wat hy drinken ſoude, want de Koning had allen voor-ſtanders in ſijn huys bevolen, dat een yeghelick ſou doen, als het hem behaegde. En de Koninginne Vaſthi maekte een maeltijt voor de vrouwen in den Koninglicken huys des Konings Ahaſueros. En aen den ſevenden dagh doen de Koning goets moet was van wijn, hiet hy Mahunam, Biſtha, Harbona, Bigtha, Abagtha, Sethar, en Charcas, de ſeven kamerlingen, die voor den Koning Ahaſueros dienden, dat ſy de Koninginne Vaſthi haelden voor den Koning, met der koninglicker kroone, dat hy den volke en vorſten weſe hare ſchoonheyt: want ſy was ganſch ſchoone. Doch de Koninginne Vaſthi woude niet komen, na den woorde des Konings door ſijne kamerlingen. Doe wert de Koning ſeer toornig, en ſijn grimmigheyt ontbrande in hem. En de Koning ſprak tot den wijſen, die hen op 's lants wijſe verſtonden: (want des Konings ſake moeſte geſchieden voor allen verſtandigen in recht en handel: de naeſte nu by hem waren, Charſena, Sethar, Admatha, Eharſis, Meres, Marſena, en Menuchan, de ſeven Vorſten der Perſen en Meden, die het aengeſichte des Konings ſagen, en ſaten boven aen in 't Koningrijke.) Wat men voor een recht aen der Koninginne Vaſthi doen ſoude, daerom dat ſy niet gedaen had na de woorden des Konings, door ſijn kamerlingen. Doen ſprak Menuchan voor den Koning en den Vorſten: De Koningin Vaſthi heeft niet alleen aen den Koning quaet gedaen, maer ook aen allen vorſten, en aen allen volcken, in allen landen des Konings Ahaſueros. Want ſoodanige daet der Koninginnen ſal uyt-komen tot alle vrouwen, dat ſy haren mannen verachten voor haren oogen, en ſullen ſeggen: De Koning Ahaſueros hiet de Koninginne Vaſthi voor hem komen, doch ſy woude niet. Soo ſullen nu de Vorſtinnen in Perſen en Mede oock alſo ſeggen tot alle Vorſten des Konings, wanneer ſy ſodanige daet der Koninginnen hooren, ſo ſal hem verachtens en toorns genoech verheffen. Behaget den Koning, ſo late men een koninglick gebod van hem uytgaen, en ſchrijven na der Perſen en Meden wet, welcke men niet en derf overtreden: dat Vaſthi niet meer voor den Koning Ahaſueros kome, en de Koning geve haer koningrijke haren naeſten, die beter is dan ſy. En dat deſen brief des Konings, die gemaekt wert, in ſijnen ganſchen koningrijke (welk groot is) luytbaer worde; dat alle vrouwen hare mannen in eeren houden, beyde onder den grooten en kleynen. Dat behaegde den Koning en den Vorſten wel: en de Koning dede na de woorden Menuchan. Doe werden brieven uytgeſonden in allen landen des Konings, in een yegelik lant na ſijner ſchrift, en tot een yegelik volk na ſijner ſprake, Dat een yegelik man de over-heere in ſijn huys zy: en liet ſpreken na de ſprake ſijns volkx.

Aengaende de oorſake des geſchils, ontſtaen tuſſchen de Groot-vorſt ASSUERUS en de Koninginne VASTHI, mitſgaders de ſwarigheyt, daer uyt ontſtaen door 't vonnis der Perſiaenſche Vorſten, gelijk 't ſelve by Joſephus Joodſche Hiſtory-ſchrijver is nagelaten in 't 6. cap. des 11. boucks van de outheyt der Joden.

NA Xerxes is 't rijk op ſijn ſoon Cyrum, welke de Grieken Artaxerxen noemen, eerſt ghekomen. Als nu deſe Artaxerxes Koning in Perſen geworden was, is 't Jodiſche volk in groote benaeutheit ghekomen, ſo datſe by-na alle uyt-geroeyt zijn, uyt oorſaak die wy hier na ſullen verhalen, want wy te voren van deſen Koning wat ſeggē moeten, hoe dat hy een Jodiſch wijf (die van Koninglicken ſtamme en geſlachte geboren was, en gelijk men daer van ſeyt, dat Jodiſche volk van het verderven verloſte) tot een echte vrouwe genomen heeft.

Want als de Koning Artaxerxes tot het koningrijk gekomen was, en van India tot aen Mooren-lant toe lantvoogdyen (welk 127 geweeſt zijn) had beſtelt, hiel hy in 't 3 jaer ſijns rijks met ſijn raets-vrienden en overſten der Perſen een koſtelik en heerlik maeltijt, gelijk ſo machtigen Koning betaemt, en 180 dagen ſijn Koninglicke heerlikheyt ſien laten. Daer na heeft hy veel vreemde en uyt-landiſche geſlachten en volkeren, met haren geſanten, 7 dagen lang te gaſt gehouden, welke gaſterie was toe-gericht in de na-volgende maniere.

De Coning liet een ſchone tent maken, die op goude en ſilveren calomnen ſtont, met koſtelicke voor-hangſelen en tapyten van purper geciert, daer onder veel duyſent menſchen ſitten mogten, daer in liet hy goude drink-vaten dragen, die met koſtelicke edele geſteenten ganſch luſtig en wonderlik waren opgepronkt. Hy had ook ſijn dienaren bevolen, niemant (op de Perſiſche wijſe) tot drincken te dwingen, of te noodigen: maer iegelik vry te laten wat hem geliefde te eten en te drincken. Hy liet ook in het gantſche lantſchap uyt-roepen, dat een yegelik van ſijn arbeit op-houden, en voor ſijn koningrijke een hoochtijdlik feeſt ſommige dagen ſoude vieren.

Alſoo heeft ook de Coninginne met namen Vaſthi, voor de vrouwen een gaſterie in den Koninglicken hove gehouden. En de Koning liet Vaſte tot hem ter maeltijt beroepen, op dat hy haer aen ſijne lieve gaſten toonde, nademael ſy met ſchoonte hares lighaems alle andere vrouwen verre te boven ging. Maer ſy wilde het Perſiſche gebod houden, het welcke den vrouwen verbiet datſe haer van niemant vreemts ſullen laten aenſchouwen, en verſcheen niet voor den Coning. En of hy wel dikmael de kamerlingen tot haer ſchickte, ſo bleef ſy evenwel by haer voornemen, en wilde niet komen.

Doen wert de Koning over haer toornig, liet ſijn gaſten gaen, beriep de ſeven Wijſen (die by de Perſen de wetten plegen uyt te leggen) te ſamen, verklaegde ſijn wiif voor haer, en hielt haer voor hoe ſe hem was ongehoorſaem geweeſt, mits ſy ſo dikwils van hem ter maeltijt beroepen weſende, en nochtans niet had willen komen, begeerde daerom van haer te horen wat ſy voor een oordeel verdiende. Doe ſeyde ener, met name Mucheus, dat niet alleen hem, maer oock alle Perſianen een ſchande daer door geſchiet ware: want het ware te beſorgen, ſy ſouden voortaen alle van hare vrouwen veracht zijn, en in ſpot en ſchande leven moeten: want de vrouwen haer mannen lichtelik niet meer vreſen noch eeren ſouden, aengeſien ſy een exempel aen de Coninginne Vaſthi hadden, die haer tegens ſo machtigen Koning ſtout en hoogmoedig beweſen hadde. Daerom hy den Koning riet ſulke ongehoorſaemheyt hooglich te ſtraffen, en daer na ſulken oordeel, als tegens de Coningin gegaen is, een yegelik verkondigen laten. Is daerom eyndelik beſloten, dat Vaſthi verſtooten, en hare koninglicke eere en weerde een andere vrouwe ſou gegeven worden. Maer nadien de Koningin Vaſthi den Koning ſeer lief was, mits hare ſchoonheyt, en haer nochtans om der wet wille niet langer dorſte behouden, was hy ſeer daer over bedroeft dat het hem niet na ſijn wille gaen mochte.

Als hem nu ſijn raden en vrienden ſo bedroeft ſagen, hebben ſy hem geraden, hy wilde doch der vrouwen vergeten, en ſulke onnutte liefde uyt der herten en ſinnen ſlaen, en in 't gantſche lant na d'alderſchoonſte jonge dochters vrage laten, en hem uit den ſelven een echte vrouw verkieſen, want wanneer hy een ander nam, dat hem dat verlange na d'eerſte haeſt ſou vergaen, en ſo mochte hy eener ander door dagelikſche by-woninge lichtelik gewennen. Sulcken raet heeft de Koning gevolgt, en terſtont ſijner dienaren bevolen in 't gantſchen rijke der alderſchoonſte jonkvrouwen na te ſoeken, en hem toe te voeren, &c.

TONEEL

TONEEL DER MANNELICKE ACHTBAERHEYT,

Aengewesen in de

VOORSPRAKE, TEGENSPRAKE EN UYTSPRAKE,

Over de WEYGERINGE der Koninginne

VASTHI,

Aen de Gesanten des Konings

ASSUERUS.

Alles tot verbeteringh van de Huys-gebreecken deser eeuwe.

ASsueris, in de vreucht van sijne feest geseten,
Nu van den wijn geraekt, en vrolick na den eten,
Wil, uyt een open hert, en met een luchten sin,
Vertonen aen het volck de schoone Koningin:
Dies sent-men na de sael, daer al de groote vrouwen,
Verscheide van de mans, met Vasthi maeltijt houwen,
Men seyt haer dit bevel van 's Konincx wegen aen,
Sy laet des niet te min de boden ledigh gaen.
Hier over is de Vorst in gramschap op-gestegen,
En geeft aen sijnen Raet de saken op te wegen:
T'sa mannē (roept de Prins) hier dient te zijn beraemt
Wat dat een wijf verdient die haren man beschaemt.
Stracx rijster groot gewoel, (gelijk men kan geloven)
Men wil de Koningin van haren staet beroven:
Men noemt haer fieren moet en kop vol sottē waen,
Men schildert leelick af al wat 'er is ghedaen.
Het schijnt dat in den Raet geen mensche zy gevondē
Die voor de Koningin het stuck heeft aen-gebonden,
Dies wert de jonge vrou in haesten onderdruckt,
En sonder tegen-weer van haren stoel geruckt.
Wy, leser, even nu in dese laetste tijden,
Gaen voor de Coningin, en alle vrouwen, strijden;
Want schoō haer broose jeugt verviel in dit verdriet,
Het stuck by haer begaen en was so leelick niet.
Hier sal een vrouwe-man de Koningin verschoonen,
Daer sal een strenge vorst haer ongelijck verthoonen,
Dies wert 'er op het lest een vonnis uyt gemaeckt,
Dat Vasthi niet alleen maer alle vrouwen raeckt.
Koom hier dā, wyse mans, koom onbesuysde vrouwē
En leert uyt dit gespreck u plichten onderhouwen,
Want alsmen man en wijf by beurten tegenspreekt,
Dan sietmen alderbest wat hier en daer ontbreekt.

GESPREK VOOR DE KONINGINNE VASTHI,

Tot verschoning van haer Weygering aen de Gesanten des Konings ASSUEROS.

Assueros was Koningh van Indien af, tot aen 't Moorenlandt toe, over hondert en sevenentwintigh landen, gelijck gheseyt werdt Esth. 1. En al is 't soo dat de vorighe Koningen van Meden en Persen een geweldich rijck beseten hebben, soo en is nochtans niet een der selver gekomen tot aen de grensen des Moorenlants, tot Cambysos de Soone van Cyrus toe, de welcke, Egipten t'onderghebracht hebbende; heeft wel yet tegens het Moorenlant voor-genomen, doch is dadelick in Egipten gestorven, aleer seven jaren in het rijck geseten te hebben. Just. lib. 1.

CHARSENA, een van de seven Persiaensche Vorsten, spreeckt.

GEdugte Werelt-vorst, die niet alleen de landen
Van Gangis rijkē stroom tot an de dorre strandē
Van 't hete Moren-rack met wapens overwint,
Maer oock, door soete gunst, het rijck te samen bint.
Nadien het u behaeght, hier midden in de gasten,
Een sake van gevolgh te laten ondertasten,
Soo doe my dese gunst, ter eeren van de wijn,
Dat ick, in dit gespreck, mach open-hertigh zijn;
Ick sal de gantsche saeck ten kortsten over-halen
Na my de reden leyt; of, koom ick af te dwalen
Wat verder als het dient, ick bidde, neem gedult,
Ten schort niet aen de man; u tafel heeft de schult.
De Wijn, beroemde Vorst, ontsluyt de stomme mondē
En roert de geesten om tot aen de diepste gronden;

De wijn van lossen aert wijckt dickmael uyt de baen,
Doch wijst des niet te min de rechte waerheyt aen.

NA dat op u bevel, door Persen en door Meden,
By naest het gantsche lant te gaste was gebeden,
a Te Susan op het slot, en dat de rijcke pracht
Van menig Koninckrijk hier binnen was gebracht,
Soo waerdy menichmael met dese saeck beladen,
En liet in grooten ernst met al het hof beraden
Hoe dit geweldigh feest, door uwe gunst bereyt,
Ter eeren van het rijck, mocht werden aen-geleyt.
Naer vlijtich ondersouck van veelderhande wetten,
Beliefdet uwen Raet een tafel-keur te setten,
Dat niemant, wie het waer, een ander porren sou
Te drincken op het feest meer als hy drincken wou.
O Vorstelick gebodt! dat alle snode rancken
Van gullen overdaet is machtich af te dancken;
Ick wenschte dat het volck eens matich konde zijn,
En maken soete vreucht het eynde van de wijn.
Noch werter voor-gestelt, dat by de groote vrouwen
b In eenich stil vertreck best diende feest gehouwen,
Op dat het teere volck mocht leyden haren dans,
In stilte, sonder schrick, en verre van de mans.
Dit docht u wonder nut, en liet daerom gebieden,
Dat, juyst na dit bewerp, hier alles sou geschieden:
En hier uyt ist gebeurt dat al dit machtich hof
Is vrolick, sonder twist, tot uw grooten lof.
Tis nu de seste maent, dat wy geheele dagen
Te samen besich zijn, om lusten op te jagen,
Al wat een menschen hert sijn leven oyt bedacht,
Dat wert, tot ons vermaeck, in dese feest gebracht.
Het vorstelick gebou, een sael voor groote scharen,
Staet heerlick, na de kunst, verheven op pilaren
Van rijcken Marmersteen, vol aders, schoon geplekt,
Met kostelick tapijt van alle kant bedeckt.
Wy sien niet als porphir, niet als albaste vloeren,
Als gulden muer-gespan, gehecht aen zijde snoeren;
De bancken, van de sael, zijn altemael vergult,
So dat het ruym gebou is van de glans vervult;
Hier blinckt het edel gout, gedreven metten hamer,
Daer schiet een hellesteen haer stralen door de kamer,
(Al vaten totte drank.) Al schenkt men menig-mael,
De wijn is altijt vers, en staech een nieuwe schael.
Of schoon hier niet een mensch wert totten drank ge-
De wijn wort onder dies so mildelijk gegevẽ,(dreven,
Soo vriendelick bedient, dat niet een eenich man
Van 't soete druyve-nat sich wederhouwen kan.(ken
c Hier komt eẽ grote kop vol griecxsche wijn geschon-
Dies worter op den Vorst en sijn gemael gedroncken;
Van elders rijst een schrouf, die, met een nieuwe vont
De wijsheyt uyt tet hert, den wijn jaegt in de mont.
Wy smelten in de vreught: de vorstelicke sorgen
Zijn in de keucken-damp, of in de wijn verborgen,
De sang, het snaren spel, en ander soet geluyt,
Drijft ons de rechte sucht van groter dingen uyt.
Hoe woelt het dertel volk! het is genoug te mercken
Hoe seer het krachtich nat in ons begint te wercken.
Hoor watter voor geraes rijst door de gansche sael,
Schier yder van den hoop spreekt onderscheidẽ tael.
De koninckliche gunst heeft ons voor alle vonden
De blyschap in-gestort, de vreugde toe-gesonden,
Dies staet het hooft verstelt, en wie en voelter niet
Dat hem, geen nuchter hert, maer dwase lust gebiet;
Noch isset niet genouch: de Koninck niet te vreden
Met alle dit beslach vol overtollicheden,
Nu menichmael vernieut, gaet vorder als hy plach,
En hiet de Koningin te brengen aen den dach.
Beveelt het aerdich beelt, voor hem alleen geboren,
De Peerel van het rijck, tot sijn vermaeck gekoren,
Beveelt het weerde pant, vol wonderlicken glans,
Te stellen voor het oog van al de rouwe mans.
Onaerdich, als wy zijn, en onbeleefde gasten,
Wy laten ons te seer met weldaet overlasten,
Hoe gaen wy dus te werck? is by ons geen bescheyt
Hoe Konincklicke gunst dient aen te zijn geleyt?
„Ach! noyt en wister mensch regt op sijn hoofs te levẽ
„Die staeg aenveerden dorst al wat de Princen geven:
„Ten is, in mijn verstant, geen rustich edelman,
„Ten zy dat hy de gunst van Princen vieren kan;
„Hy bedelt niet alleen die met een listich jocken
„Der Princen milde sucht weet over hem te locken;
„Een die geduerig neemt, en noyt sijn hand en sluyt,
„Dat is, in onse tael, een pracher in sijn huyt.
Dog schoon het gansche volk wou dertel zijn; wy sevẽ
Wy, die den Koninck selfs tot raden zijn gegeven,
Wy, die zijn aen het hof, en voor het gansche lant,
Als lichten in der nacht, als bakens aen de strant;
Wy dienen boven al, tot voor-stant van de wetten,
Ons tegen dit bedrijf met krachten aen te setten,
Wy dienen onsen Prins, en sijnen milden sin
Te stieren tot behout van onse Koningin;
Wy dienen malle drift met aller vlijt te straffen,
En watter niet en vougt vrymoedig af te schaffen;
Doch meest ons eygen hert te spenen van de lust,
Dewijl het gansche rijck op onse schouders rust.
Dit heb ik van 't begin den Koninck voor-gedragen,
De Vorsten aen-geseyt, de gasten voor-geslagen;
Doch schoon ick dit en dat, op goede gronden, riet,
Staech voerder yemant uyt, die 't weder ommestiet.
De Koninck geeft bevel aen al de kamerlingen,
De weerde Koningin, van haeren dis te bringen
Tot hier in dit gewoel. De seve mannen gaen,
En seggen onse vrou de seldsaem boodschap aen.
De wijse Koningin, die jae wel konde ramen
Van waer dit nieu bevel, en seve boden quamen,
Te weten uytten gront van eenich diep gelas,
Seyt ons gesanten af, en hout haer daerse was.
Mehunam is gestoort, en komt sijn wedervaren,
Met op-getogen zeyl, den Koninck openbaren;
Hier uyt is, door de sael, een groote strijt ontstaen,
Men riep, des Koninex woort is hier te kort gedaen,
Hier is het straffen nut. Stracx werter voor-geslagen
Me-vrou van haren staet en uyt het hof te jagen:
Een ander korsel hooft wil datse met gewelt
Hier binnen zy gebracht, en voor de Prins gestelt.
Een derde, die het stuck ten besten scheen te wenden,
Meynt dat-het beter zy noch eens om haer te zenden.
De Koninck is verbaest, en, mits het los geschal,
Onseker wat hy doen, of wat hy laten sal.
Mijn Heeren, laet de saeck wat nader ondertasten,
Eer wy de Koningin in enich deel belasten;
Een yder swijge stil, en wege dit geval
Tot ons het gansche stuck ten vollen blijcken sal.
„Die staet om yet te doen, of om te laten varen,
„Die stellet aen de tijt. De tijt sal openbaren

„Wat

a Susan was de hooft-stad van Persen, also genaemt van de riviere Susus, ofte (gelijk andere meynen) van Susan: dat in de Persiaensche tale een Lelie beteykent, van welcke aldaer groote menichte wies. Plin. lib. 13. cap. 1. getuygt dat de Koningen van Persen te Susan haer hof hielden. Athæneus dat de selve des winters te Susan, des somers te Ecbatanen haer metter woone begaven. lib. 2. cap. 13. *b* Flavius Josephus, schrijver van de outheden der Joden, en Herodotus out Griecx Autheur, getuygen dat de Persen en Meden een oude gewoonte hadden, geen vrouwen in de maeltijden der mannen toe te laten, in voegen dat alleenlick mannen, en vrouwen met vrouwen haere feest-dagen hielden, om de redenen hier na breder verhaelt. *c* Dese maniere van doen, te weten op de gesontheit van Princen te drincken, schijnt van ouden tijden tot in onse eeuwen toe gebleven te zijn. Hier over heeft Plutarchus, mijns oordeels, wel geseyt: En gelijck een Poeet van onsen tyde wel gesongen heeft, Una salus sanis nullam potare salutem. Dat is, Het is gesont voor de gesonde geen Gesontheyt te drincken.

„Wat yder dient gedaen. Het is een malle daet,
„In dingen van gevolg te nemen kleyn beraet.
Men roupt hier over hoop, met onbedachte reden,
Het Koninklick gebot is waerlijk overtreden;(woort,
a Hier tegẽ dient voor-sien. Heer Konink, hoort een
Ghy sult op u Princes niet langer zijn gestoort.
Daer woont een dapper volk hier bovẽ op de bergen,
Dat met een loosen vlucht den vyant weet te tergen;
Want, als het uyt den strijt met losse toomen vliet,
Dan isset dattet meest met felle pijlen schiet.
Dit is een vrouwen kunst, ons dienstig tot genuchten,
Sy schieten in 't vertreck, sy treffen alsse vluchten;
En hoe dit geestich volck ons bede verder werpt,
Hoe ons de soete lust wert dieper ingescherpt.
„Wie heefter in den haes, of ander wilt behagen,
„Indien hy mist de vreucht om dit te mogen jagen?
„Een weyman prijst dẽ loop, al duertse noch so lang;
„De jacht, de soete jacht, is beter als de vang. (ken,
„Ten baert geen herten-leet, maer eer een soet verma-
„Als yemant dat hy wenscht niet strax en mag genakẽ;
„Een wijf dat eeuwich geeft, en niet ontseggen kan,
„Die acht ik onbequaem te woonen by den man.
Daer is geen twijffel aen, dit weet de Koninginne,
Al watter is geschiet is voetsel aen de minne,
Men hielt en over langh, en heden voor gewis,
Dat uyt-stel van vermaeck, is water in de smis.
Doch, als ik recht bemerk den oorspronk deser saken,
Sy dunkt my, niet den Prins, maer ons alleen te raken;
Door-siet eens, machtig Vorst, den gront van dit ge-
Het is om ons gedaen, en niet om uwent wil. (schil,
Wy zijn het even selfs, die met geheele krachten
De schoone Koningin hier op de sael verwachten,
En nu het ydel hert sijn lusten niet en vint,
Soo toont sich dees en die geweldich ongesint.
Wy dachten met vermaek ons dertel oog te voeden,
En nu het niet en valt, so schijnen wy te woeden.
Wy woelen over hoop, en maken groot gekrijt,
Maer dat ons gaende maeckt, en is maer enckel spijt.
Wat is doch onse Vorst aen dit krakeel gelegen?
Voorwaer ons sotte drift en moet hem niet bewegen;
Hy vint sijn bed-genoot wanneer het hem behaegt,
Noyt heeft sijn frissche jeugt sich over haer beklaegt.
Me-vrou is by den Prins, wanneer sy wert ontboden,
Sy heeft noyt sijn gesicht, noyt sijnen kus ontvloden;
Is haer het eerlick hert voor ons gewoel beschaemt?
Wat isser datter meer een echte vrou betaemt?
Sal dit een deuchtsaem wijf van haren man versteken?
Sal hier om eenich man een vaste trouw verbreken?
Sal dit de Koningin berooven van de kroon?
Ach! voor een goede daet is dat een quade loon.
Met oorlof, grootste Vorst, ik sal wat hooger rijsen,
Ick moet u naerder gaen, en metter daet bewijsen
De deucht, en klouck beleyt van uwe Koningin,
Die wijs en eerbaer is, oock tegen uwen sin.
Meent yemant dat de vrou, in als, en t' aller stonden
Is, met so strengen plicht, aen haren man gebonden,
Dat sy moet veerdigh zijn, in als wat hy gebiet,
Men segge watmẽ wil, voor my 'k en meyn het niet.
Een man kan zijn geneygt (gelijk men menig werven
Het redelyk vernuft siet in de mensch versterven,
Wanneer een hete koorts hem door de ledẽ dwaelt,
En met een fellen brant leyt in het hooft en maelt)
Een man kan zijn geneygt een vrient te willen grievẽ,
En roepen om geweer, sal hem het wijf gelieven?

a De History-schrijvers getuygen van de Persen, dat de selve in het vluchten met achter uyt te schieten aen hare vyanden groote schade wisten te doen. Siet hier van *Plutarch.* in het leven van *Crassis*, en andere.

Een man kan zijn geneygt, ook tot sijn eygen schant,
Sal hem een wijse vrou in alles zijn ter hant?
Een man kan nuchters monts een goede saek belasten,
En na den derden dronk, in 't midden van de gasten,
Herroupen sijn bevel, en doen een quaden slach,
Wie oordeelt dat de vrou van 't eerste wijken mach?
De wille van de mensch, al isse schoon de leste,
En dient niet alle tijt gehouden voor de beste;
't Gunt datmen eerst gebiet, is menich-mael so goet,
Dat ook de tweede wil daer onder buygen moet.
Daer komen, nu en dan, daer komen ja gevallen,
In welcke menich-mael een vrouwe niet met allen
Mach hooren naer het woort van haren over-heer,
Al dringt hy wonder hart, al roept hy bijster seer.
Gevoel, voorsichtich Vorst, gevoel in dese saken
Gelijk de reden eyst; gy liet hier wetten maken
In wesen van een Prins, en wout dat yder vrou,
Verscheyden van de mans, haer vreugde nemen sou.
Ghy kent het oude recht van Persen ende Meden,
Een spore tot de tucht, een regel van de zeden.
Dies hebdy metter daet ons vaderlicke wet
Op dese feest vernieut, en weder in-geset.
Dat is een vaste keur, in vollen raet besloten,
Niet aen den dis gemaeckt, of met de wijn begoten;
Dat is een oude wet, een yder in-geprent,
Bevesticht door den tijt, en over al bekent.
Dat is een reyn gebodt, op dat geen eerbaer ooren
In eenich rou gelach, en souden dingen horen
Nadeelich voor de tucht, en brengen uyt de feest
Een doodelick vergif, een kancker in den geest.
Indien de Koningin hier tegen waer gekomen,
Haer diende dan (ik kent) de scepter af-genomen;
Maer nu de wijse vrou op uwe wetten past,
Hoe wertse doch so hart van yder aen-getast?
„Geluckigh is de staet, wanneer de groote Vorsten
„Sijn voesters van de tucht, gelijk met eygen borsten,
„Dat is door eygen doen. Geluckich is de staet,
„Wanneer de Koning selfs in deuchden voore gaet.
Ghy voeder van het lant, en hoeder van de steden,
Bevecht de reyne tucht, en quetst de goede zeden,
Ghy, die het dertel volck eerst palen hebt geset,
Verbreeckt het oude recht, en doot u eygen wet.
Tot heden op den dach zijn alle jongen vrouwen,
Ten goede van de mans, van weelde wederhouwen,
En in het huys geplant: dies schoon wy gaen te gast,
Soo blijfter noch een sorg die op den haspel past:
De vrou neemt vlijtich acht op onse jongen dieren,
Sy laet haer oogen gaen ontrent de kamenieren,
Sy let op alle ding, so datter niet een knecht,
Tot na-deel van het huys, sijn parten aen en recht.
Hier by komt dese vrucht: het wijf in huys gebleven,
En siet noyt hoe de man by wijlen placht te leven,
Wanneer hy door de wijn, ontrent een vollen dis,
In vreemde lijmery gants uyt-gelaten is;
Dit hout haer in den toom, en doet de mannẽ achten,
Dit leert haer wonder veel van onsẽ geest verwachten.
„Die thuys, en by het volck, wil houden sijn gebiet,
„En mach niet vrolijck zijn, dan alsment niet en siet.
Maer dit en sal voortaen in Persen niet gebeuren,
Nadien de Vorst begint de wetten af te keuren;
Nadien de Koninck selfs sijn lieve weder-paer
Doet roupen by de mans in alle sot gebaer,
„Ach! waer eẽ teer gemoet genaekt ontrent de sondẽ,
„Daer wert het oog gequetst, het oore wert geschondẽ,
„Hier door een slim gesigt, daer met eẽ dertel woort.
„Het quaet gelijkt de pest, het set geweldich voort.

,,Ach! wie het vat beſtaet ſijn houpen af te breken,
,,Veroorſaeckt dat de wijn moet in de kelder leken.
,,Ach! waer in eenich rijck een goede wet vervalt,
,,Daer ſietmen dat het volk met loſſe toomen malt.
Neem my ten beſten af, al wordy vergeleken
Met yemant die het breyn door koortſen aengeſteke͂,
Yet tegen eygen nut, yet tegen recht gebiet,
Al dunkt het yemant vreemt,'t is buyten reden niet.
Ghy zijt op deſen dagh gants buyten alle maten,
Ghy zijt tot ons vermaeck te bijſter uyt-gelaten:
Ick bidde noch een-mael, ô Vorſt, vergevet my,
Ick noem u groote gunſt een ſoete raſery.
Ghy zijt op ons verlieft, dat jaegt u buyten reden,
Ghy brant als in de koorts van overtollicheden:
Betoom u milden geeſt; waer wildy vorder gaen,
Ghy hebt te deſer tijt ons eer genouch gedaen;
't Is quaet al watter volgt. u vrientſchap is volkomen,
Al watter boven rijſt, en dient niet aengenomen;
De gunſt, die aen het volk hier noch geſchieden ſou,
Kan niemant dienſtich zijn, als tot gewiſſen rou.
De weldaet wert de menſch wel ſomtijts ae͂-gedronge͂,
En 't dient hem tot verderf. De ſimme doot haer jonge͂
Mits datſe veel te ſeer de teere leden dout,
En in haer dwaſe min geen middel-maet en hout.
Wat wildy vier, en vlam, en ſchadelijcke layen
Hier ſtroyen langs het hof, hier in de kamer ſayen?
Wat wildy fellen brant ons jagen in het bloet,
En door een ydel oog verhitten ons gemoet?
Wat ſal d'eerweerde vrou in dit geſelſchap maken?
My dunkt ick ſieſe ſtaen met twee gebloosde kaken,
Schoon als een verſche roos, geweldich in cieraet,
Bedeckt met enckel gout, en konincklijck gewaet.
My dunckt ik ſieſe ſtaen, verciert van alle kanten,
Met peerels om den hals, de kroon vol diamanten;
Ik ſie haer helle͂ glans, gelijk een ſonne-ſchijn,
Vol ſchoonheyt in der daet, maer ſchoonder in den (wijn.
Het is, voorwaer het is, met reden wel te ſchromen,
Dat niet als ongeval hier uyt en ſtaet te komen,
Het dunkt my ſeker gaen, dat yemant van den hoop,
Door prickels van de luſt, ſal raken op de loop.
,,Wat wil men aerdig freuyt aen grage ſnoepers verge͂?
,,Waer dientet anders toe, dan om den mont te terge͂?
Wat wil men ſchoone ſpijs hier brenge͂ aen den dag,
Daer niemant van het hof yet van genieten mag?
Daer woont ellendich volck hier onder in der hellen,
Gelijck van ouden tijt de vaders ons vertellen,
Dat dranck en goede ſpijs met groote luſten ſiet,
Het eynde niet te min is pijnelick verdriet.
Want als het door het oog is tot de luſt bewogen,
So werden wijn en koſt in haeſten wech getogen;
Het vriendelicke freuyt, dat voor haer oogen ſtont,
En laet haer anders niet als water in den mont.
,,Het is een ſware placg, uyt noot te moeten ſuchten,
,,Door ſchaersheyt va͂ gewas, en feyl van kore͂-vrugte͂;
,,Maer wie van honger raeſt, daer volle ſchotels zijn,
,,En niet en wert gelaeft; die lijt een helſche pijn.
Ick neem u altemael in deſen tot getuygen,
Dat wy uyt dit geſicht niet anders konnen ſuygen
Als doodelijck vergif, dat in de leden kruypt,
En door een dertel oog tot in het herte ſluypt;
Den eerſten ſuldy ſien ſtaen loeren van bezijden,
Den tweeden ſal de vreucht van onſen Vorſt benyde͂;
Een derde daer ontrent, ſal brullen als een ſtier,
Sal voelen in de borſt een aen-geſteken vier.
,,Als vrouwen, jeugt, de wijn, drie wonderlicke dinge͂,
,,Op eenich ſwak gemoet te ſamen komen dringen;
,,Wat ſtreken gaender om! wat leyter voor een huys!
,,Wie houter eerſt ſijn hert, en dan ſijn hande͂ thuys?
,,De wijn is Venus melck; als die in onſe leden
,,Haer krachten openbaert, dan ſlaept de wijſe reden;
,,Komt hier de jeugt ontrent, ſo naecter ſwaerder val;
,,Maer zijnder vrouwen by, ſo deuchtet niet met al.
,,Een koſtelyk juweel int openbaer te toonen,
,,Sal veel-tijts met verdriet ſijn dwaſen meeſter loone͂;
,,Een die ſijn gelt ontſluyt, en telt voor alle man,
,,Indien hy dieven krijgt, hy iſſer oorſaeck van.
,,Een die wel heeft gekookt en niet en weet te ſwijge͂,
,,Sal licht een vreemde gaſt omtrent ſijn tafel krijgen:
,,Te prijſen ſijnen wijn, ſijn peert, en ſweert, en vrou,
,,Is menich edel man bedegen tot berou.
,,Een die wat goets beſit, moet nutten ſonder kraſſen,
,,En lachen ſonder ſtem, en knagen ſonder baſſen:
,,Want die wijt-mondig roemt, en ſtoft op ſijn geluk,
,,Is nimmer ſonder nijt, en ſelden ſonder druk.
Laet over dit geval, laet al de wijſe boucken,
Laet al den ouden tijt wel neerſtich onderſoucken;
Ick weet, daer is te ſien hoe dat hy wert geloont,
Die ſijn geminde vrou aen vreemde gaſten toont.
Ick weet, daer is te ſien wat plagen dat 'er komen,
Wanneer de Vorſt beſtaet van ſijn gemael te romen.
Hier heb ick menich-mael veel dingen op bedacht,
Een komt my nu te voor, en 't dient hier bygebracht.
a Candaulis weerde vrou was over al gepreſen,
Van oordeel wijt beroemt, in ſchoonheyt uit-geleſen;
Wat doet de jonge Vorſt? hy vint zich niet geruſt
Ontrent de friſſe bloem te koelen ſijnen luſt,
Hy ſtoft op haren glans by al ſijn beſte vrienden,
En die hem aen den dis, en in de kamer dienden;
b Hy weyt geweldich breet, hy ſeyt het Gijges aen,
Een die in ſijn gevolgh voor lijf-ſchut plach te gaen.
Noch is het niet genouch. De Koninck in het praten,
Eens op een blijden dach, wat verder uyt-gelaten,
Began met vollen mont den lantſer aen te bien
De ſchoone Koningin eens naeckt te komen ſien:
De jongeling verſchrickt, en iſſer dapper tegen,
En, wat de Koninck ſeyt, en laet hem niet bewegen;
Sal ick, een ſlecht geſel, ſo ſtouten daet beſtaen,
Die weet hoe dit geval Actæon in vergaen?
Sal mijn onwaerdich oog een Koningin beloncken,
En ſpelen om een vier vol ſchadelicke voncken?
Vol yſſelick gevaer? neen, edel Prince, neen,
Dat vriendelick geſicht is maer voor u alleen.
Wat laetmen hier en daer ſijn los geſichte dwalen?
Tis beſt dat yder menſch blijft in ſijn eygen palen;
Tis beſt dat yder man geen ooge vallen laet,
Als daer hy na-der-hant mach komen metter daet.
Wat vreemder ſlag is dit? wat mag den Konink pogen
Sijn weerde Koningin aen yemant naeckt te togen?
,,Ick houde dat een wijf niet eerbaer blijven kan,
,,Die eens haer naekte lijf toont aen ee͂ vremde͂ man.
Noch houd de Koning aen, en dringt op ſijn verme͂te͂,
Ghy ſult de Koningin ſien buyten haren weten;
Doe ſlechts na mijnen raet, ten kan niet qualyk gaen.
Waer toe een lang verhael? de jongman neemtet aen,
So haeſt de gulde ſon is van de kim geweken,
So gaet my deſe gaſt ſich in de ſael verſteken

a Deſe ſeer oude geſchiedeniſſe, en voor de tijden Aſſueri voor-gevallen, is te leſen by *Herodotum* Griecx Hiſtory-ſchrijver, in ſijn eerſte boeck *Clio* genaemt, omtrent het begin.
b Deſe Candaules is Groot-vorſt geweeſt van Sarden, ſone van Alcæus, die de ſone was van Hercules.
Gijges een van de lijf-ſchutterr van Candaules, en hem boven andere aengenaem, wert by den ſelven in veel groote ſaken gebruyckt. Siet *Herod.* in ſijn voorſz. eerſte bouck *Clio.*

Daer

Daer sijn Princesse sliep, en sit daer lange tijt
Gedrongen aen de muer, gedoken in tapijt.
Me-vrou komt onder dies in hare kamer treden,
En scheyt haer onder-kleet en hare naeckte leden,
Hout ook, tot haer gerief, niet eene kamer-maecht,
Om dat het even doen den Prince soo behaecht.
Hier is een grage quant gants besich om te gapen,
Gants besich om vermaeck uyt dit bedrog te rapen,
Hy reyck-halst wat hy mach, hy snuffelt hier en daer,
Tot dat de snege vrou den lincker wert gewaer.
Sy kropt haer gramschap in, en leyt met grote sorgen,
Bevochten in den geest, tot aen den lichten morgen;
Doen rieps' een trouwē knegt, diē sy om Gijges sont,
Die sich van stonden aen in haren kamer vont.
Hoor Gijges, sprak Me-vrou: of heden suldy sterven,
Of heden Koninck zijn. Of heden suldy erven
My, of het duyster graf. Kies dit geweldich rijck,
En my tot Koningin; of neen, du bist een lijck.
Ick sweere by den throon van al de grootste Goden,
Ick sweere by de kroon u heden aen-geboden,
En by de reyne trou en by mijn eerbaer root,
Of heden zydy mijn, of heden zydy doot.
De borst aen u getoogt, de schoot aen u gebleken,
En mach van een alleen, van een maer zijn bekeken;
Den tweeden, wie het zy, heb ick het licht ontseyt,
Dies staet voor u, of hem, een wisse doot bereyt.
't Sa past op u geluck, de kans is nu te wagen,
Of doot, of wert gedoot; of slaet, of wert geslagen;
Wat staedy slecht en siet; spreekt lustich uytte borst,
En so ghy leven wilt, soo doot den dwasen Vorst.
't Verschil is al te groot. Ach! Gijges is bewogen,
En wert, so door den loon, als door de vrees bewogen.
Int korte: 't is gedaen. De Prins verliest sijn wijf,
Sijn kroon, sijn gansche rijck, en noch sijn eygen lijf.
Ick bidde, wijse Vorst, wilt dese klippen mijden,
Eer wy in dit geval gelijcke schip-braeck lijden;
Het vrouwelijck geslacht en is op desen dach
Niet kleynder in sijn oog, niet beter als het plach.
Hoe sal u weerde pant, van koninckljicken bloede,
En door soo hoogen stam verheven van gemoede,
Om ons vermaeck te doen, geraken in gequel?
En dienen hier het volck als voor een tafel-spel?

Die smaetheit moet geschien in ver-gelegen landen;
Aen ik en weet niet wie; en niet tot onser schanden;
Niet hier in dit paleys, aen ons geduchte vrou,
Die vreemde mannen vliet, en haren is getrou.
Doch alsmen dese saeck wil wegen, nae de reden,
In onse Koningin sijn geensins trotse zeden,
Sy is van goeder aert, de sake wijst het uyt,
't En zy dat alle ding ten quaetsten word geduyt.
Een wijf, van sotten waen, of eygen sucht gesteken,
En wenscht geen liever ding, als wel te zijn bekeken;
Dog meest als haer gespang, haer kleet, en rijk gewaet
Een ander, diese kent, in kost te boven gaet.
Gewis indien de pracht Me-vrou had in-genomen,
Sy sou van stonden aen niet laten hier te komen;
Het waer in dit geval haer lief te zijn getoont,
Sy weet dat haer de kruyn nu prachtig is gekroont;
Sy weet dat haer gespang gaet buyten alle weerden;
En dat haer hals-cieraet is als het puyck der eerden;
Sy weet dat sy een rijk aen yder oore draegt,
En dat van haren ring het gansche Persen waegt;
Sy weet dat yder steen, in haer paruyck gesteken,
Wert by een helle ster te rechte vergeleken,
En dat haer peerel-snoer is een so seldsaem ding,
Dat noyt een oester-schelp soo reynen water ving.
Dit is haer al bekent, noch weet sy boven desen,
Dat al de weerelt deur haer schoonheyt is gepresen;
En dat een schoone vrou, so deftich op-geciert,
Is 't hoogste dat de mensch hier op der aerden viert:
Doch even wel nochtans, en dit niet tegenstaende, (de
Of haer met groten ernst Mahunam schoon vermaen-
Te strijcken door het hof, sy quam niet uytgedwaelt,
Maer bleef daer haer de wet des Koning had bepaelt,
So moet dan u gemael, of niet eer-suchtich wesen,
Of door een hooger geest soo verre zijn geresen,
Dat sy verwaende sucht, en alle vrouwe-pracht,
Niet als voor kinder-spel, en enckel dwaesheyt acht.
Men nemet hoemen wil, de reden kan het seggen
Dat haer besette tucht niet is te wederleggen;
Want of men haer bedrijf schoon om en ommewent,
Daer is geen slechte stof, en niets gemeens ontrent.
„Kan oock een echte wijf haer eere beter stijven,
„Als met in huys te zijn, en uytten woel te blijven?

„Te dringen door het volk betaemt de rouwe mans,
„Het huys in tegendeel, dat is de vrouwe-schans.
„De byen zijn geacht, om datse verre sweven,
„Een vrou in tegen-deel, moet als een mossel leven,
„Moet blijvē daerse woont, vast aen haer eygen dek,
„Gedoken in haer schelp, gelijck een wijngaert-slek.
„Want als het echte wijf blijft in haer huys gedrongē,
„So is haer eer bewaert van alle quade tongen, (schiet?
„Vraegt yemant, wie de nijt met geen vergif en
„Een vrou die niet en loopt, en diemen selden siet.
Wel aen dan, wijste Vorst, laet al de groote vrouwen,
Laet onse Koningin haer eygen maeltijt houwen;
Ghy hebt toch aen den raet met vollen mont belast,
Dat op het vrouwen-huys wel mochte zijn gepast.
Ghy hadder goeden wil de vrouwen aen te trecken,
De vrouwen boven al tot blyschap op te wecken,
De vrouwen op het hof haer vryheyt toe te staen,
Opdat haer beter chier mocht werden aen-gedaen.
Wil yemant nu Me-vrou van al de vrouwen wenden,
Die sal de gansche vreugt van dat geselschap schendē,
Niet anders dan gelijck een die met rouwer hant,
Trekt midden uyt een rinck een schoonen diamant.
Of wel de Koningin haer afscheyt sal verblommen,
Ick weet dat evenwel een yder sal verstommen,
En swellen van de spijt, als dit vertreck geschiet,
En dan is al de kost van dese feest te niet. (gen,
„Het teere vrouwen-breyn kan geenen trots verswel-
„Geen ding is so geneygt om sich in als te belgen,
„En wie sich in het wijf in eenich deel ontgaet,
„Die raekt van stonden aen ook in der mannen haet.
Dit heeft de Koningin (aen wie geen heete vlagen,
Geen dampen van de wijn zijn in het hooft geslagen,
Of op het hert gedaelt) dit heeft de Koningin
Tot meer-mael over-leyt met voorbedachten sin;
En naer de gansche saeck te hebben overwogen,
So is haer kloucke geest door reden wech getogen,
Niet om een vliegend' woort van haren dis te gaen,
Maer op een vaste wet den Koninck voor te staen.
Wie van des Konincx raet, of van de wijse luyden,
Sal dit haer goet beleyt ten quaden konnen duyden?
Ick weet dat menich Vorst hier in met ons gevoelt,
Indien het wijste deel niet wech en is gespoelt.
Dan schoon men dese saek ten hartsten wilde drijven,
Me-vrou is evenwel geen schand-vlek aen te wrijven;
Want dat de Koningin veroorsaeckt desen druck,
Heeft immers geenen schijn van eenig schellem-stuk.
Indien haer loos beleyt door landen ende steden,
Ging stroyen muytery, en wederspannicheden,
Indien haer slim bedroch den koninckliken wijn
Vergifte met regael, en mengde met fenijn;
Indien haer vinnich hert, door sucht van eere, woede,
En wilde roeyen uyt de Princen van den bloede;
Indien haer loos beleyt bekayde rancken dreef,
Of aen een vreemden Vorst bedekte brieven schreef;
So had ons streng gericht, en stof, en goede reden,
Om over haer bedrijf in naerder acht te treden;
Maer in so diepen schael te wegen dit geval,
Mijn Heeren, met verlof, 't en vougt u niet met al.
Dit is een huys-krakeel, een van de minste sonden,
Waerom, naer onse wet, geen trou en werd ontbondē:
„Tis seker dat de vrou so vast is aen de man,
„Dat niemant als de doot haer immer scheyden kan.
„Wat isser wreeder ding, als alle strenge wetten
„Te trecken in den top, ten hartsten in te setten?
„Ach! tis eē bitter mensch, die met een vrang gemoet
„Een haestig oordeel schrijft, en dat met enkel bloet.
„Het is een beter aert, die onder goede luyden,
„Wat yemant heeft gefeylt, ten besten weet te duydē;
„Het is een eerlijck man, die by een eygen vrou,
„Al watter is gemist, slaet in de beste vou.
Gedenckt des soeten daeghs, als u de Koninginne
En roosen metten dau, de panden haerder minne,
En druyven met het waes, uyt rechte liefde gaf,
En seyd' op u versouck veel groote Princen af:
a En staet u, machtich Vorst, en staet u niet te voren,
Hoe dier gy hebt belooft, hoe menich-mael gesworen,
Dat Cyri weerde bloet, de troost van uwe pijn,
U sou het eerste vier, u sou het laetste zijn?
Ghy riept, in grooter ernst, de Goden tot getuygen,
Dat hare jeugt alleen u sinnen konde buygen,
Dat haer vermaerde glans besat u edel bloet,
En neygde totte min u vorstelick gemoet.
Ghy swoert haer menichmael, dat alle stort-rivieren,
Jae dat Choaspis selfs te rugge soude swieren,
b En maken tegen stroom een onbekende baen,
Eer u gesette min van Vasthi soude gaen.
Choaspi kom te rug, kom uwe stroomen tegen,
Keer daer u groote kolk sijn voetsel heeft gekregen;
Keer in u eygen selfs. Assueri losse sin
Vergeet sijn eerste lust, de weerde Koningin.
Maer neen, beleefde Vorst, ken ick u goede zeden,
Ghy sult van u gemael u laten over-reden.
„Alwaer eens in de jeucht gesette liefde stont,
„Daer is noch alle tijt, daer blijft een soete gront.
So haest gy sult besien haer wel-gemaeckte leden,
Haer vorstelick gelaet, vermengt met soeticheden,
Ghy sult door nieuwe min stracx werdē aengeraekt,
Want, siet! haer gantsche lijf is totte kroon gemaekt.
Wanneer een wreede leeu komt op het velt te vangē.
Een man of jong gesel; hy, met een groot verlangen,
Stelt sijn gebit te werck, valt happich aen den buyt,
En deylt het menschen vleys met grote stucken uyt.
Maer so het moedig beest een vrouwe komt te vindē,
Het sal te geener tijt haer teere lijf verslinden,
Sijn tanden liggen stil, sijn oude wreetheit slaept,
Het schijnt dat sich het dier aen sijnē roof vergaept.
Indien de steure leeu, de wreetste van de dieren,
Door onbekende gunst een vrouwe weet te vieren,
En midden in het bos, en tegen sijnen aert,
Haer sachte lichaem mijt, haer teere leden spaert,
Sal hier dan in het hof, daer niet dan heusche zeden,
Als vriendelyk onthael en dient te zijn geleden,
Sal hier een Koningin, hier onder ons gekroont,
By ons niet zijn beschut, en van de smaet verschoont?
Zijn hier dan onder ons, zijn alle soete monden
Met dammen op-gestopt, met zeelen in-gebonden?
En isser niet een hert dat tegen wreetheit steeckt?
En isser niet een man die voor een vrouwe spreeckt?
„Gewis de man behoort sijn weder-paer te mijden,
„Eylaes! dat swacke volck heeft al genouch te lijden,
„Heeft vry een swaren last op haren teeren hals,
„En is van alle kant vol druck en ongevals;
Vol alderley verdriet, en veelderley gevaren,
Vol moeyten in de dracht, vol smerten in het baren;
Ach! die maer eens en pijnst om haer gestage pijn,
Is hy geen tijger selfs, hy moet haer gunstigh zijn.
„Het mannelyk gemoet is uytter aert gehouwen
„Te dragen met gedult de swakheyt van de vrouwen,
„Te schrijven in de zee, te drijven in de wint,
„Al wat hy voor gebreck in haer geselschap vint.

a Vasthi des Konincx Cyri dochter.
b Choaspis is een hooft-riviere van Persenlant, niet verre van de Stadt Susan haren loop hebbende. *Strabo.*

„Veel

„Veel ſaken van het huys, of dienen niet geweten,
„Of door een ſachten aert in haeſt te zijn vergeten,
„Want die niet alle daegh en ſoeckt te zijn geſtoort,
„Moet dikmael feylen ſien, en ſpreké niet een woort.
Ey lieve weegt de ſaeck. Siet watter vreemde dingen,
Uyt een verkeerde greep, door al de werelt dringen;
Wy quetſen niet alleen des Konincx weertſte pant,
De mis-ſlach, hier begaen, ontſtelt het gantſche lant.
Wy doen een venſter op (wy mochtent beter ſtoppen)
Wy banen als een weeh voor alle quade koppen,
Tot ondienſt van het rijck; wy geven als een voet
Tot twiſt, en heete ſpijt, tot pracht, en over-moet.
„Hoe menich aerdich dier, begaeft met goede zeden,
„Wert lijdich onder-druckt, en mette voet getreden,
„Alleen om dat de man het mannelick gewelt
„Te lijdich verre treckt, en bijſter open ſtelt.
„Hoe menich huys-krakeel ontſtaeter in de ſteden,
„Alleen om dat de man gaet tegen alle reden,
„Gaet buyten alle recht, alleen om dat de man
„Geen dingen immermeer ten beſten duyden kan.
„Hoort manné int gemeen, hoort, lieve, mijn gevoelé,
„De vrou is niet alleen om uwen moet te koelen,
„Of om met hare jeucht te leſſen uwen brant,
„De vrou is uwe kroon, u ſchat, u weertſte pant:
„De vrou is u behout, u ziel, u eygen leven,
„Het weertſte dat de menſch op aerden is gegeven,
„Gy zijt (tis waer) het hooft, gy zijt haer opper-voogt,
„Maer weet dat gy voor al geen weſé grieven moogt.
Ach! gaen wy dus te werck, de menſchen ſullen hollen
En ſtorten over-hoop, de ſteden ſullen rollen,
En keeren om en om. Niet een ſoo lieven paer,
Dat niet door ons bedrijf ſal komen tot gevaer.
Wie ſal het vrou-geſlacht, en alle ſwacke dieren,
Met eenich ſoet gedult nae deſen willen vieren,
Indien men Vaſthi ſelfs van haren ſtaet berooft,
En ſtelt de gulde kroon op eenich ander hooft?
Wat ſullen over al de ſlechte vrouwen maken,
Nadien de Koningin, alleen om deſer ſaken,
Moet ruymen haer paleys, moet lijden deſe ſchant,
En met een eeuwich leet gaen dolen achter lant?
Ik weet dat menig quant maer ſlegts om wat te ſpelen,
Eylaes! een teere ſpruyt komt van haer ouders ſtelen,
En, ſchoon hy na den ſchijn ſijn weerde trou verpant,
Sijn ganſche wit beſtaet alleen in geylen brant.
Ick weet ſoodanich volck en kan niet lange ruſten,
Maer berſt geduerigh uit in alle nieuwe luſten,
„Want als een Venus wigt ſijn pijlen eens verſchiet,
„Soo gaet ſijn eerſte min, gelijck een rook, te niet.
Ick weet ſoodanich volck ſal eeuwich ſitten luymen,
En maken dat de vrou wel haeſt ſal moeten ruymen;
Siet daer in yder huys, en dat door ons bedrijf,
En ſtaeg een nieu krakeel, en ſtracx een ander wijf.
Wat gaet den Koninck aen, dit ſeldſaem wedervaren
De ganſche weerelt deur te willen openbaren?
Waer toe een huys-krakeel geroepen door het lant?
Voorwaer, naer ik het vat, het dient tot onſer ſchant.
Of ſchoon de fame loopt, en melt door alle ſteden
En watter is gedaen, en watter is geleden;
Schoon datmen Vaſthi noemt hartneckig ende ſtraf,
En ſchildert haer bedrijf geweldigh leelijck af;
Noch ſalmen veel de ſchult op onſen Konink leggen,
Ick weet dat menich menſch ſal openbaerlyk ſeggen,
Dat ſijn geheel beleyt moet los en kreupel gaen,
Mits hy ſoo quaden keus in deſen heeft gedaen.
Een ander ſal gewis den Vorſt in ſijn gedachten
Noch deftich van gebaer, noch rijp in weſen achten;
Maer houden dat de Prins hier ſonder eere leeft,
Dewijle Vaſthi ſelfs hem niet vereert en heeft.
Een derde, die het ſtuck ſal drijven voor de vrouwen,
Sal u goetdadich hert voor al te vinnich houwen,
En ſeggen over luyt; Siet! wat een herden aert,
Die op een blijden dach ſijn vrouwe niet en ſpaert.
Wie kan het altemael, wie wil het al vertellen,
Hoe ſich het ganſche volck hier over ſal ontſtellen?
Dies bid ick, weerde Vorſt, gedenck aen uwe plicht:
„Wie in ſijn neuſe bijt, die ſchent ſijn aengeſicht.
„Deek, lieve, dek de pot; ſmoort bitter huys-krakelen,
„En laet u eygen ſchant niet overal verdeelen.
„Het is (nae mijn begrijp) het is de beſte man,
„Die, als hy ſmaetheyt lijt, ſijn tonge dwingen kan.
Wat wil de groote Vorſt op heden ſtraffe plegen,
En midden in de vreucht tot wrake zijn genegen?
Tot gramſchap breken uyt? dit is een blijden dag,
Die niemant, wie het zy, tot droefheyt ſtrecken mag.
Dit is een ſoete tijt, de vrienden toegeſchreven,
Een algemeene feeſt, tot blyſchap uytgegeven.
Verhoet u immers nu te brengen in gevaer
U weerde bed-genoot, u lieve weder-paer.
„Wie door beleeft onthaal ſijn vriendé wil vermaken,
„Die moet voor alle ding ſijn gramme ſinnen ſtaken;
De ſpijt dient uyt de borſt, de fronſen uyt het hooft,
„Of anders is de feeſt van hare vreucht berooft.
„Een die aen ſijnen dis wil grauwen ende kijven,
„Die mochte beter koop het nooden laten blijven;
„Want ſchoon hy koſten doet, indien hy leelick ſiet,
„De maeltijt is geſchent, de vrientſchap is te niet.
Vermochter oyt een menſch het regt te wederhouwé,
So dienter gunſt gepleegt ontrent de ſwacke vrouwen;
En diender oyt een vrou in gunſt genomen aen,
Hier is u eygen vleys, hier dientet dan gedaen.
Is u het moedich hert tot fellé wraeck bewogen,
Ga taſt den vyant aen, daer dient het ſweert getogen,
Niet tegen u gemael. „Noyt vouchter hoog gemoet
„Een vrou, een kranck geſtel, te treden met de voet.
„Tis vry een groter eer, ſijn eygen hert te dwingen,
„Als tot een vaſte ſchans met krachten in te dringen;
„Tis vry een groter helt, die ſijne tochten bint,
„Als die een machtich heyr met wapens overwint.
Ghy die in uw bedwang heb groote Koninckrijken,
Dient in u eygen ſelfs u macht te laten blijken;
Ghy die de weerelt deur zijt als een God gevreeſt,
En moogt geen menſchen togt gedoogé in den geeſt.
Hoe zijdy, groote Vorſt, ſoo lichtelyk bewogen?
En om 'k en weet niet wat uyt uwen ſtant getogen?
Waerom in dit geval ſoo heftich om-gevoert?
„Het komt den Princen toe niet haeſt te zijn beroert.
Betoom voor deſe tijt, betoom u gramme ſinnen,
Verwint u eygen hert, die landen kont verwinnen,
Weeſt doch u bed-genoot genadich ende ſoet,
Die al de weerelt deur een yder gunſte doet.
Doch ſoo u dit verſouck te hooghe ſchijnt te rijſen,
En dat men u gemael geen gunſt en wil bewijſen;
Soo bid ik dan alleen voor eenich kleyn verdrach,
Niet tot een ander jaer, maer tot den naeſten dach.
Waer toe ſo hart gejaecht, waarom ſoo ſnel gevlogen?
Mijn Heeren, niet te ras, het ſtuck dient overwogen.
„Voorwaer de beſte ſlach die heden kan geſchien,
„Is, nae dat ik het vat, ſacht gaen en verre ſien,
Wie iſſer heden nut, om met beſetten rade,
Te wegen dit geval; voorwaer het is te ſpade,
Om na den rechten eyſch, te ſitten in 't gericht,
„Waer treetmen na den noen in ſaken van gewicht?
Om

Om eenich kleyn geschil, als tusschen twee gebueren,
Valt onderlingen twist, om wassen ende schueren,
Om ick en weet niet wat, een goot, een Water-loop,
Daer roeptmen met den dag, de rechters overhoop,
Soo haast de gulde son is uytter zee geresen,
Soo werter in den raet gedongen en gewesen;
Maer als het groote licht ontrent het zuyden rijt,
Soo werd het recht gestaeckt tot op een ander tijt.
Hier daermen opte kroon van hondert groote rijken,
Een uit-spraeck heeft te doẽ, eẽ vonnis heeft te strijkẽ,
Hier daermen onsen Vorst van sijn gemael berooft,
Daer pleytmẽ in der nagt, en met een dronkẽ hooft;
Daer pleytmen over hoop, al sonder eens te dagen
De Koninginne selfs, al sonder eens te vragen
De gronden van de saeck, daer uit de Prins misschien
Sijn eygen ongelijck met vreuchde mochte sien.
Gewis soo wy den aert van dese klachten kenden,
Wy souden dit krakeel van onsen banck versenden,
Tot eenich ander hof: men segge watmen wil,
Ten staet ons geensins vry te wijsen dit geschil.
Van waer komt ons de macht, dat wy op Koninkrijkẽ,
Op 's weerelts heerschappy, een vonnis mogẽ strijkẽ?
De Koninck (ick bekent) begeert van onsen raet,
Maer wikt het niet so swaer, en meynet niet so quaet.
,,Ach! 'tis eẽ seldsam werk, met man en wijf te moeyẽ,
,,Doet hier al wat je meugt, ook die sal u verfoeyen
,,Voor wie gy voert het woort, want siet! in dit geval
,,Ontfangtmẽ leets genoeg, maer genen dank met al.
,,Waer isser doch een huys, daer mannen ende wijven
,,Zijn altijt even soet, en noyt te samen kijven?
,,Waer is door al het lant so welgelegen velt,
,,Dat van den noorden wint niet somwijl is gequelt?
,,Waer isser doch een paer, in Persen ofte Meden,
,,Gedurich sonder twist, en eeuwich wel te vreden?
,,Waer is de weerelt deur de lucht soo wel gestilt,
,,Daer noyt een loofje roert, en noyt een tackje drilt?
,,Tis dienstich voor de maeg by wijlen wat te braken,
,,Om uyt een lange quael tot beter stant te raken.
,,Tis dienstig in het huys, by wijlen door gekijf,
,,Een wrock van oude gal te jagen uyt het lijf.
,,'t Is nut, 't is wonder nut, tot veelderhande saken,
,,Dat somtijts man en wijf haer oude vrintschap stakẽ,
,,En met een destich woort, en met een snel gesicht,
,,Vernieuwen nu en dan haer onderlingen plicht.
,,Noyt bleeffer groote min in kleyne twist verloren,
,,De liefde, nae geschil, wert grooter als te vooren.
,,De liefde slacht het rijs, hoe naerder af-gesnoeyt,
,,Hoe datse beter schiet, en dichter henen groeyt.
,,Noyt wert de gulle jeugt soo krachtig aen-gedrevẽ,
,,Dan als het lieve paer te samen heeft gekeven;
,,Noyt wert de soete min gepleegt met grooter lust,
,,Dan alsse, door krakeel, scheen uyt te zijn geblust.
,,Al schijnt de somer schoon, noch soudet ons vervelẽ,
,,Ten ware dat de vorst haer rolle quame spelen.
,,Geen kost bevalt de maeg, al isse noch so goet,
,,Indien men dach aen dach niet anders eten moet.
,,God heeft des werelts loop met beurtẽ onderscheidẽ
,,Hy weet een bitter-soet te brengen tusschen beydẽ,
,,Te mengen onder een. Siet daer een wijsen vont,
,,Waer door dit grote werk staet op een vastẽ gront.
,,En plach de klare son, met sijn vergulde stralen,
,,Niet deur het gansche jaer te rijsen en te dalen?
,,Te rollen door de lucht? en sietmen niet de maen
,,Nu kleyn, dan wederom in volle ronde staen?
,,Nu is het vette lant met vruchten over-goten,
,,Dan leytet sonder jeugt, en door de vorst gesloten.
,,Nu staet het wout geciert met sijnen groenen rock,
,,Dan weder sonder blat, gelijck een dorren block.
,,Het gaet op dese wijs in alle weerelts sacken,
,,Wat doet doch al het volck als breken ende maken?
,,Nu isset voor de wint, dan weder tegenspoet;
,,Wy sweyen op en neer, gelijck als ebb' en vloet.
,,Eẽ ding dient eens geleert, en nimmermeer vergetẽ,
,,Dat alle dingen zijn gelijck een ronde keten
,,Geschakelt onder een. De vreugde nae de pijn,
,,De vrede nae den twist, nae regen sonne-schijn.
,,Het menschelik bedrijff bestaet in vreemde kueren,
,,Hoe wel de saken gaen, sy konnen niet gedueren.
,,Het wispeltuerich hert tot geener tijt geset,
,,Wil (so het spreekwoort is) staeg op een ander bed.
,,Het doet de sinnen wee, op eenen bouch te zeylen,
,,Sy willen over-hant het lange jaer verdeylen,
,,Sy woelen alle tijt, en geen soo groote pijn
,,Als met een vasten stant te blijven datse zijn.
Wel laet dan sich de Vorst, met alle ding, bewegen,
Laet onse Koningin haer soete rancken plegen,
Nu eenich kleyn krakeel, dan weder groote min;
En waerom dit gestraft? de menscheyt heeftet in.
,,Ach! waer een derde man comt tusschẽ beydẽ sprekẽ,
,,Daer man en wijf krakeelt, daer sietmẽ vremde trekẽ,
,,Want alsmen meest betracht te stillen haer gekijff,
,,So krijgtmen man en vrou te samen op het lijff.
,,Men hout (wanneer de byen met grote togtẽ swierẽ,
,,En vechten onder een, gelijck verwoede dieren)
,,Dat slechs een weynig stoff kan scheydẽ het gebaer,
,,Juyst op gelijcke voet soo kijft het echte paer.
,,Wie van den ganschen raet, wie souder konnẽ seggẽ,
,,Hoe licht een huys-krakeel ter neder is te leggen?
,,Een knik, een soete wenk, een lonkjen in der haest,
,,Vereffent alle ding, hoe seer men heeft geraest.
,,Ick raed', als yemant komt, gelijk het kan geschiedẽ,
,,Daer eenich ongemack rijst tusschen echte lieden,
,,Ick rade voor het best, geen dingen aen te slaen;
,,Al kijft het soete paer, 't is weder haest gedaen.
,,Ick rade, zijdy wijs, laet echte luyden kijven,
,,Gewis de duister wolck sal haest daer henen drijven:
,,Ick rade stil te staen, al waerdy naeste maegh;
,,Schoon man en wijf krakeelt, 't is maer een somer-
Ik rade dese saeck van onse banck te weeren, (vlaeg,
Wy konnen altemael den ondanck wel ontbeeren;
Ick rade dese saeck te brengen aen den raet,
Die in het kleyn getal van enckel twee bestaet.
Daer is een stil vertreck, behangen met gordijnen,
Laet daer den grote Vorst met sijn gemael verschijnen,
Dat is de rechte banck, daer alderhande twist
In haeste wert gestilt, en metter daet geslist.
Dat is de rechte banck, daer twee geminde lieven
Haer vriendelyk verschil bepleyten sonder brieven,
Dat is de rechte banck, daer uyt-spraeck wert gedaen,
Die niemant hooren mach, en niet en werd verstaen.
Dat is de rechte banck, daer niet en werd gelogen,
Geẽ ontrou wert gedult, geẽ mensch en werd bedrogẽ,
Geen valsheyt aen-gerecht. dat is de rechte bank,
Waer door de soete min krijght weder haren ganck.
,,Gehoude luyden twist gaet met de sonne neder,
,,Als hier de nagt begint, reyst daer het klaerste weder.
,,Want, mits het echte paer het bedde maer genaekt,
,,De spijt en nijt verdwijnt, de vrede werd gemaeckt,
Mijn Heeren, 't is genouch. ick segge voor het lesten,
Ick rade tot besluyt, en stelle voor het beste;
Ick roupe noch een-mael, soo destich als ick mach,
Wijst man en wijf by een, op hope van verdrach.

GESPRECK

TEGEN DE

KONINGINNE

VASTHI,

EN VOOR DE

MANNELICKE ACHTBAERHEYT.

MENUCHAN

SPREECKT.

'tIS immers eens genouch de vrouwen voor-
geſproken;
En met een langh verhael den Prins het
hooft gebroken;
Waer toe is u de mont tot praten ſoo geſint?
Het ſeggen gelter niet; dat recht is, overwint.
Gy ſoukt hier niet alleen, ô Voor-ſpraek van de wyvē,
Met ick en weet niet wat het vrouwe-recht te ſtijven:
Maer draegt u boven dat, gelijk een vrouwe plach,
En jammert uren lang met vrouwelick geklach.
Ik ſta nu lang en wenſch om med' eens beurt te krijgē,
En ben van nu voortaen niet machtich om te ſwijgen:
Mijn herte leyt en bruyſt gelijk een krachtigh nat,
Dat dobbelt over hoop, en bortelt uyt het vat.
Ick bidde, groote Vorſt van al de groote volcken,
Wiens hoog-beroemde naem rijſt bovē alle wolcken,
Die niet voor ons alleen ſet ſtrenge wetten in,
Maer bint oock aen het recht u eygen huyſgeſin,
Ick bidde, nademael wy heden overwegen
Een ſtuck, waer aen het rijck ten hoogſten is gelegen,
Vergunne my verlof dat ick op deſen dach
Mijn innerlijck gepeys in vryheyt uytten mach.
„Die in het oordeel treet, moet ſig ten hoogſten mijdē
„Van luſt tot felle wraeck, van ſucht tot mede-lijden;
„Van heymelicke gunſt, van ſtille linckerny,
„Op datter niet als recht in hem te vinde zy.
Dit heb ick ſoo betracht. 'k En ſal geen ſyde dragen,
'kEn ſal naer hoogen ſtaet, na kroon of ſcepter vragen;
'kEn ben noch van den haet, noch van de gunſt ver-
Ick ga den rechten weg, na my de reden leert. (heert:
'k En paſſ' in dit geval noch op geen liſtich vleyen,
Noch op een ſtout geprag, noch op een drouvig ſchre-
Ick hate die na ſucht ſijn loſſe reden buyght, (yen;
Ick ſpreke recht en rond, nae my het hert getuyght.
Ick weet dat yder een ten vollen heeft vernomen,
Waerom ſoo menich Vorſt te ſamen is gekomen
In dit geweldich hof, waerom door u gebodt
Een weerelt is vergaert te Suſan op het ſlot.
Te weten, om den glans van ſoo veel rijcke kroonen
Als van een hoogen bergh in deſe feeſt te toonen,
Op dat van nu voortaen een yder, die het ſiet,
Sou, met geduchte vrees, ſtaen onder u gebiet.
Al wat in eenich deel der aerden wert gevonden,
Is uyt het ganſche lant aen deſe plaets geſonden;
Het biet ſijn ſchatten aen al watter open ſtaet,
Van daer de ſonne rijſt, tot daerſe ſlapen gaet.
Wy ſtaen te mael verbaeſt, als wy de gulde ſtralen
Van menig ſchoon juweel ſien blinken door de ſalen;
Als wy het krachtich gout, en al den grooten ſchat
Sien brallen in het hof, en door de ganſche ſtadt;
Als wy ſoo menich Vorſt, ſoo menich duyſent zielen
Sien door het ganſche ſlot tot onſen dienſte krielen;
En uyt ſoo rijcken glans beſluyt een yder dit,
Dat u beroemde macht als op te weerelt ſit.
Dit heeft de groote Vorſt meer als genouch beweſen,
Tis van het oogh geſien, en door den mont gepreſen:
Noch wil hy vorder gaen, en maken ons gewis
Dat hy in ſijn geſin geen minder Vorſt en is.
„Men vint in ouden tijt, en opten dach van heden,
„Veel Princen wijt en breet van yder aen-gebeden,
„Geducht by al het volck, en deftich van bedrijf,
„Maer in haer eygen huys geringelt van een wijf.
„Gelijk een kleyne Moor kan metten toom beſtieren
„Den grooten Elephant, het meeſte van de dieren,
„Soo ſietmen menichmael de grootſte van het lant
„By eenich quetter wijf gehouden in den bant.
De Perſiaenſche Vorſt, die by de met-geſellen
Van dit verwijfde volck ſich niet en wilde ſtellen,
Maer toonen wat hy hier en over al vermach,
Gebiet de Koningin te brengen aen den dach.

De vriendelicke Prins, ter volte deser feesten,
Wil boven spijs en dranck verwecken onse geesten
Tot alle nieu vermaeck; wil door een schoon vertoog,
Ook haer bescheydē vreugt doen gevē aen het oog.
Men send int vrouwenhuys een grootē hoop gesantē,
Niet uyt het slechte rot van huys of lijf-trouwanten,
Maer Heeren altemael van naem, en hoogen lof,
De grootste van het lant, de beste van het hof.
Mahunam gaeter heen, als tot de grootste dingen,
Omcinghelt met den sleep van al de kamerlinghen,
Herbona stuypt en neygt, en biet haer goeden dach;
En Bistha doet het woort soo kunstich als hy mach.
Abachta stelt te werck een hooger aert van spreken,
En Bigta mengter in een saus van hoofsche streken;
Stracx dondert Charcas uyt soo deftich als hy kan,
En Sethar voughter by het voor-recht van den man.
Mahunam, voor het lest, hout aen op u bevelen,
Me-vrou die hoort en siet, en schijnter med'te spelen;
Hy spreeckt gelijck een man, sy blijft al even trots.
Hy vleyt gelijck een kint, sy staet gelijck een rots.
Waer toe een lang verhael? de mannen keeren weder,
Wy vragen watter schort. sy slaen haer oogen neder.
Dies eyst de Koninck selfs hoe dattet is ghegaen,
Daer hoortmen al den wint van Vasthi sotte waen;
Daer hoortmen over-luyt dat al het kunstich spreken,
Dat alle wijs beleyt, en alle soete streken,
Dat u bevelen selfs, en koninckclick gewelt
By Vasthi niet en weeght, by Vasthi niet en ghelt.
Wat mocht ons over-gaen so grooten pragt te drijvē,
De landen int gemeen een feest-dach aen te schrijven,
Om yder kont te doen u vorstelick ontsach,
En wat u hoogh gebiet hier in het hof vermach?
Wat mocht ons overgaen op u gewelt te roemen?
U lieve Koningin die weygert hier te komen,
Die schaft u wetten aff. U lieve Koningin
Hoort wat de Konink seyt, maer doet haer eygen sin.
Wy saten altemael, gelijck met open monden,
Tot dat het schoon juweel ons werde toe-gesonden,
En dat met dit ghesicht sou werden als gekroont
Al watter voor cieraet tot heden in ghetoont.
Men riep, de Koningin sal dese feest besluyten,
En toonen dat de Prins van binnen ende buyten
Heeft koninckclick gebiet, heeft sonder onderscheyt,
En hier en over al ghelijcke majesteyt.
Daer rees het gansche volk, en stont by dichte scharen,
Het scheen dat evē hier de rotsen souden baren, (huys,
Daer ging een nieuwe vreucht, een juychen door het
Maer al de pracht versmolt als tot een kleyne muys.
Ach! daer leyt onse vreucht en uwe macht gevallen,
U loff, u hooghen naem, is heden niet met allen,
U rijck-staff, uwe kroon, u ridderlick ghemoet,
Leyt, als een nietich ding, vertreden mette voet.
Wat sal nu al het volck van dese feest vertellen,
Als yder hier en daer komt onder sijn gesellen?
Ach niet, als dat de Vorst, voor wie de weerelt beeft,
Ontrent sijn eygen wijf geen macht met al en heeft.
,,Die sijn geduchte naem poocht yder in te drucken,
,,Dient eerst gewis te zijn hoe dattet sal gelucken;
,,Want die geweldich pogt, en niet volbrengen kan,
,,Wert, door sijn eygen daet, een spot van alle man.
Maer wat eē stout bedrijf! mē gaet den Koning rakē,
Men poocht in dit geval sijn milde sucht te laken;
Men seyt, met vollen mont, dat hy te lijdich breet
Sijn gasten lieve-koost. O wat een slecht bescheet!
Wat sal den grooten Vorst in sijne gunst beletten?
Hy, die de rechten maeckt, is boven alle wetten.
Hy, die als metter hant de gansche weerelt draeght,
Stort sijn beleeftheyt uyt juyst daer het hem behaegt.
Hy mach ten minsten nu sijn gunstich herte toonen,
Dewijl hy desen dach sijn vrienden wil beloonen.
,,Daer is ter weerelt niet dat Princen beter staet,
,,Als weldaet sonder end, en gunste sonder maet.
Dan neemt het zy alsoo, gelijck men poogt te drijven,
Kan dit de Koningin in desen handel stijven?
Kan oyt een echte man verliesen sijn ontsach,
Om dat hy nu en dan is blijder als hy plach?
Om dat hy by gheval, door lieffelicke vlagen,
Wert met een soete vreugt als buyten hem gedragen?
Off sal de Groot-vorst selfs noch man, noch Koninck (zijn,
Om dat sijn vrolick hert sich opent in de wijn?
Off meyntmen dat het wijf niet verder is gebonden
Tot dienste van den man, als op ghesette stonden?
Off dat het manne-volck geen vol gebiet en heeft,
Dan als het op te maet, en nae den reghel leeft?
Leyt yemant desen gront, soo isser voor de wyven
Gheduerich stoff genouch om haren pracht te dryven;
Geduerich stoff genouch om, met een slimmen trek,
Haer aen-gheboren jock te schudden van den neck.
Wat sal dit listich volck niet weten uyt te vinden,
Om aen een goeden man yet opte mou te binden,
Nu sal hy al te los, dan schijnen al te stil,
En noyt gelijck het sou, dan als me-vrouwe wil.
,,Daer is, na mijn begrijp, geen slimmer vont te denkē,
,,En die een goeden staet meer soude mogen krenken,
,,Als dat het wijf gebiet, en hoogste macht gebruykt,
,,En dat de mā verdraegt, en voor de vrouwe duykt.
,,Siet! 't geen in al het rijck is weert te zijn gepresen,
,,Bestaet in wel gebiên, en onderdanich wesen,
,,En wie in dit beslach sijn plaetse niet en hout,
,,T is wonder wat een ramp hy in de steden brout.
,,Een huys en sijn bedrijf is in de koninckrijcken
,,Een ander koninckrijck, men kan het vergelijcken
,,Met saken van het lant, om datter een ghebiet,
,,En dat het gansch gesin op sijne wetten siet.
,,De man is uytter aert, en van den aen-beginne
,,Ghemaekt tot heerschappy; de vrouwe totte minne,
,,Tot lieffelick verdrach, tot onderdanicheyt,
,,Dat is van alle tijt de vrouwen op-gheleyt;
,,Dat is van alle tijt de gront van goede seden,
,,Een reghel in de staet, een zeghel aen de steden;
,,Dies als in eenich huys de weert is over-heert,
,,Soo is in dat gheweest de weerelt om-gekeert;
,,Soo is de wech ghebaent tot allerley ghebreken,
,,Tot twist, en over-moet, tot alle quade streken;
,,Want die eē schoon gebou ontrent de grōdē raekt,
,,Heeft stracx van alle kant sijn deelen los ghemaekt.
,,Hoe sal, in dit ghewoel, een slave willen swichten?
,,Hoe sal een sone gaen tot sijn bescheyde plichten,
,,Dewijl het gansch gesin gebruyckt tot quade leer
,,Een wijf die niet en past op haren over-heer?
,,Het dient in tegen-deel tot wel-stant van de rijken,
,,Dat vrouwe over al voor hare mannen wijken;
,,Want siet, aen dese pligt leert oock het jonge bloet,
,,Hoe dat een ondersaet sijn prince vieren moet.
,,Mijns oordeels, dient de vrou met alle vlijt te letten,
,,Nae dat de man gebiet, haer saecken aen te setten;
,,En off hy vrolick is, off drouve van ghebaer,
,,Een wesen aen te doen gelijck haer weder-paer.
,,De zeden van de man zijn als ghewisse peylen
,,Waer naer het echte wijf geduerich heeft te zeylen;
,,Waer na een goede vrou moet schickē haren loop,
,,Off anders leyt het huys ghedurigh over hoop.
,,Vint

„Vint somtijts eenich man in jock en spel vernougen,
„Daer is geen twijffel aẽ, de vrouwe moet haer vougẽ,
„Of soo haer dwersche kop hier tegen staet gekant,
„So doetse tegen eed, en schent den echten bant.
„Het richt-snoer van de trou is lieven en verdragen,
„Is vriendelick gelaet, en niet als soete vlaghen,
„Is jocken sonder gal, en staech een vast besluyt,
„Dat, wat de man bestaet, ten goede sy geduyt.(ken
„Geen wijf mag amper sien, geẽ wijf en macher wroc-
„Indien haer weder-paer genegen is te jocken,
„Want als het, nae den tijt, niet anders wesen kan,
„Soo ist een wijse daet te mallen metten man.
Abachta, lieve vrient, wat mochty gaen beginnen?
Ghy poochdet onse vrou met reden in te winnen,
Maer 'tis, eylaes! gemist; sy was op desen dagh
Vry hoogher in de pracht, en trotser alsse plach.
„Het is een oude spreuck, die wy in onse dagen
„Bevinden in der daet, en menich-mael beklagen,
„Dat niemant van het volck so dapper speelt de beest
„Gelijck een moedich wijff, wanneerse gaet ter feest.
Dan is het gansche kraem van al de moye dingen,
Gesmijde, bloem-gewaet, gesteenten, arrem-ringen,
Gehangen om het lijf; dan koomter aen den dach
Al watter eenichsins het ooghe locken mach, (den
Oor-hangsels, veder-bos, hayr-litzen, voor-hooft-ban-
Knop-peerels, tepel-net, hals-cingels, loover-randen,
Mou-tippen, rimpel-klit, duym-ringen, hant-gevaet,
Reuck-ballẽ, vinger-slang, scheen-riemẽ, voet-cierat,
Dan wert de pragt gevoet met sleuyer, spangẽ, doppẽ,
Met naeld en spelle-werk, met kedels, waeyers, knop-
Wat wildy dat ick seg? met alle vreemt gespan, (pen,
Waer van een zedich hert de namen niet en kan.
Daer staet het diere pant voor yder een te proncken,
Sy is van sotte waen en eygen-liefde droncken,
Sy kan met uren lang voor haren spiegel staen,
En siet met groote vreugt dat seldsaem maeksel aen.
Sy stelt een fier gebaer, en doet haer leden swieren,
Veel anders alsse plach, sy toont in haer manieren
Een uyt-gelaten tocht van pracht en overdaet,
En komt, gelijck een pauw gestreken over straet.
Wie sal in desen stant het fiere ding genaken?
Ten is noch metter hant, noch mette mont te raken,
O breyn vol schraele wint, dat niemant aen en siet!
Een wijf in haer cieraet is buyten ons gebiet.
„Ach 'tis een vreemt gebruyk, dat niet en is te prijsen,
„De vrouwen in gewaet soo hooch te laten rijsen,
„Gelijck men heden siet, want uyt so rijcken dracht
„En broet geen ander jonck als ongetoomde pracht.
Ten is geen eerbaer root, of schaemte van de vrouwen
Dat Vasthi desen dach van ons heeft wederhouwen;
Tis enckel hooverdy, en lust tot sotte waen,
Waer door sy dese feest heeft smaetheyt aen-gedaen.
Tis haer verkeerde drift, vol wederspannicheden,
Tis uyt-gelaten trots, die niet en dient geleden,
Tis, datse wil soo groot zijn aen der vrouwen dis,
Al u gheduchte macht hier by de mannen is.
„Men vint door al het rijk een deel verkeerde wijven,
„Die niemant, wie het sy, kan totte reden drijven,
„Sy pijpen haren sang, na wijse van den uyl,
„En staen op haren sin, gelijck een steghe muyl.
„Men sou veel eer een rots ter aerden neder-drucken,
„Men sou veel eer de son van haren wangen rucken,
„En drijven uyt het spoor de peerden van de maen,
„Als dat een moedich wijf sal tot te reden gaen.
„Laet vry een eerlick man haer krachtich overtuygen
„Noch salse niet een lid na sijn believen buygen;
„Noch salse blijven staen, en drijven haer geschil,
„Niet stegher als een wijf wanneerse niet en wil.
Mahunam, gulde mont, die menich-mael voor desen
Veel Prinçen hebt beweegt, en metter daet belesen,
Wanneer ghy destich spraeckt, in wesen van gesant,
Waer is nu, weerde man, u wijt-beroemt verstant?
Waer is u geestich breyn? waer uwe diepe gronden?
Waer u verheve geest? waer uwe kloucke vonden?
Waer u beleefde spraeck, soet als een honich-raet?
Eylaes! u wijs beleyt is hier maer kinder-praet.
Ghy zijt tot heden toe gheraeckt tot u vermeten,
Ook daer sich u verstant maer weynig heeft gequeten;
Maer hier, daer u vernuft geheel is uyt-gestort,
Daer koomdy, lieve vrient, daer blijfdy veel te kort.
Ghy bracht al wat ghy mocht ten goede deser saken;
Noch kreegdy niet eẽ sier, als twee beschaemde kakẽ;
Nu sieje t'uwer spijt, nu sieje metter daet,
Dat by een dwase vrou geen wijse tong en baet.
„Gheswollen hooverdy, gheslagen vyandinne
„Van lieffelick onthael, van alle soete minne,
„Gebroetsel van der hel, verstoorster van de vreugt;
„Begin van alle quaet, en moorster van de deucht.
a„Du roerst de steden om, verwerst de groote staten,
„Sayst doodelick vergif in huysen ende straten,
„Hitst vrienden over hoop, verbittert man en wijf,
„Set broeders onder een gheduerich in gekijf: (den,
Du poogst den werelt-vorst een schand-vlek in te bran
Te stellen sijn gebiet tot spot van alle landen;
Du pochst sijn hoogen naem als uyt het velt te slaen;
Maer neen, manhaftig Vorst, het moeter anders gaen.
„Al hadder eenich wijf al wat de Goden schencken,
„Al wat men eyschen mach, al watmẽ kan bedenckẽ,
„Indiense totte pracht haer stuere seden went,
„Al watse goets besit, is altemael gheschent.
Dan schoon al dees of die van onse lants-gesellen
Sich by een moedich wijf te vrede konde stellen,
Schoõ yemant van het volk so sagt en lijtsaem waer,
Dat vrouwen heerschappy hem niet en viel te swaer;
Voor u, manhaftich Vorst, en staetse niet te lyden,
Indien ghy niet en wilt op alle tonghen rijden;
Indien ghy niet en wilt dat al het Persen-lant
Met smaet ghegeesselt sy, tot aller princen schant.
„De feyl is nae de man. Als groote luyden dwalen,
„Dat schettert dapper uyt, en dringt in alle palen,
„Dat dondert over al, en, met een snelle vlucht,
„Loopt al de weerelt deur, ja steygert in de lucht.
„Als vorsten van het lant hen eenichsins vergeten,
„Dat wert van yder een ten breetsten uyt-gemeten;
„Is yemant vol beschicx, vol klaps, en onderwints,
„Die hekelt int ghemeen de feylen van de prins.
„De lanck-gebeckte Faem heeft wonderlick behagen
„Een vorstelick gebreck door al het lant te dragen,
„Hier schettert hare stem vry snelder alsse plach,
„Hier maektse grof geluyt, gelijck een donder-slach.
„Noch isset niet genouch: sy schrijftet in de boucken;
„Sy leert een ander eeuw u quade slagen vloucken;
„Dies schoon de bleeke doot u totte vaders sent,
„Uw mis-slach evenwel blijft yder in-geprent.
Indien ghy dan bemint, daer nae de groote Vorsten
Als uyt gemeene sucht van ganscher herten dorsten,
Te weten grooten roem, en lof van hoogen naem,
Soo stijft hier u gesach, en dempt de quade faem.

a Vasthi, wesende een dochter van Cyrus, een suster van Cambyses, en Assuerus maer zijnde een sone van Hystaspis, soo en isset niet onwaerschijnelick dat sy verwaendelick haren man onweerdich heeft geacht, om haer in sodaniger vougen te gebieden, nemende daer uyt oorsake van wederspannigheyt.

Dan ſchoon ghy waert geſint dit alles op te ſwelgen,
En u noch aen den roup, noch aen de daet, te belgen,
Noch iſſet niet genouch, voor u en uw's gelijk,
Gy leeft niet voor u ſelfs, maer voor het ganſche rijk.
Ghy kont (indien ghy wilt) verachten eygen ſchande,
Maer niet flau-hertich zijn tot na-deel van den lande.
Dies ſchoon gy voor u ſelfs wout door de vinger ſien,
Uyt vreeſe van gevolch en mach 'et niet geſchien.
„Een Vorſt moet over al ſich Vorſtelick vertoonen,
„Die anders als een vriend de vriendẽ ſou verſchonen,
Dies of je ſchoon Me-vrou als man hier vieren wout,
Als Prins en moochdy niet, gy hebt het rijck getrout.
„Een ongeſonde lucht van ſchadelicke peſten
„En kan ſoo ſnellick niet in eenich menſche veſten,
„Gelijck een ſlim gebreck in onſen geeſt verdwaelt,
„Wanneer het uyttẽ throon van Princẽ neder-daelt,
„Siet! als de vis verrot, de kop ſal eerſt bederven,
„Siet! als de ſtaet vervalt, de tucht begint te ſterven
„In hun die by het volck voor hoofden zijn gekent,
„En waer het hooft vervalt, daer is het lijf geſchent.
„De ſonde van de Prins maekt bijſter groote ſmetten,
„De ſonde van de Prins verduyſtert alle wetten,
„De ſonde van de Prins is als een diepe kolck,
„Want als de Konink valt, ſo malt het ganſche volk.
Tot heden op den dach zijn alle kloucke mannen
De ganſche weerelt deur geduerich in-geſpannen,
Hoe yder in het ſijn het vrouwelick verſtant
Ten goeden van het huys ſal houden in den bant;
Maer wat 'er is bedacht, of metter daet begonnen,
Noch heeft dit moedig volk veel opte mans gewonnẽ,
Noch iſſer menich held aen wien een moedich wijf
Sit met een volle macht, als ſcherlincks, op het lijf.
Doch ſoo de ſnelle Faem, met haer geſwinde vlerken,
Dit overmoedig volck komt in de pracht verſterken,
En datſe door het rijck een yder openbaert
Wat u (ô grootſte Vorſt) op heden weder-vaert:
Niet een van uwen raet en ſalder konnen ſeggen
Wat datter voor een huys ſal in de weerelt leggen,
Wat datter voor gewoel ſal ruyſen door het lant,
Daer is geen twijffel aen, de mans zijn overmant,
De mans zijn over-wijft. Wat ſal geringe lieden,
Wat ſal een ſlechten bloet na deſen tijt geſchieden,
Indien de Koninck ſelfs met ſtommen monde lijt
Dat hem een quetter wijf in ſijnen ſcepter bijt?
Indien de Konink ſelfs, vermeeſtert van de vrouwen,
Sich laet in 't openbaer als op het aenſicht ſpouwen?
Indien de Koninck ſelfs, de wijt-beroemde Vorſt,
Hem, voor het ganſche rijck, laet treden op de borſt?
Ick ſie van heden aen ganſch Perſen omme-roeren,
De ſpin-rock ſal gewis de vlagge willen voeren;
Niet een ſoo ſpitſen baert, of op-geſwollen brouck,
Die niet ſal krimpen in, en ſlincken voor den douk.
Het ganſche koninckrijck ſal anders omme keeren,
Al watter qualick voug, ſal anders moeten leeren;
Ons naekt de leegſte ſmaet, ô ſchande voor de mans!
Een naelde voor het ſweert, een ſpille voor de lans.
Wy ſullen aen den heert de ketels moeten ſchuymen,
De hinnen, om het ey, betaſten mette duymen,
Den moes-pot over doen, en pluyſen het ſalaet,
En paſſen op het ſpit, en droopen het gebraet.
Geen wijf int ganſche rijck of ſal haer onderwinden
De mannen int gemeen den voor-ſchoot aen te bindẽ,
Wy ſullen moeten ſtaen in plaetſe van de meyt,
En doen met herten-leet dat niet en dient geſeyt.
Maer waerom dit beklach? de mis-ſlach is gevallen,
De Faem is op de loop, en ſchettert opte wallen,
Roupt en met open mont, en met een hel geklank,
Der vrouwen heerſchappy, der mannen ondergank;
Daer is geen ander raet, om onſe ſaeck te ſtijven,
Als, met een nieu gerucht, het eerſte wech te drijven:
Laet daerom, groote Vorſt, laet tegen dit geval,
Den roup, van uwe wraeck, verſpreyden over al.
„Wanneerder eenig quaet is in het rijck bedreven,
„Of ſchoon het eerſte wit niet weder is te geven,
„Ghy neemt, des niet te min, de ſtraffe by der hant,
„Gy ſtremt het quaet gevolg, en ſuyvert ons het lant.
Laet immers nimmermeer haer ſchoonheit u bewe-
Maer ſtelter haren trots en ſtuere vlagen tegẽ, (gẽ,
„Wie ſchoon, doch moedig is, is weert te zijn veragt;
„De moyſte van het lant wert leelick door de pragt.
„Ten is maer water-verw, als wel-gemaeckte leden
„Niet mede zijn verciert met vriendelicke zeden;
„Een ſagt, eẽ buigſaem hert, dat is eẽ vrouwe-kroon;
„Ick haet een prachtig wijf, al iſſe noch ſoo ſchoon.
Doch ſo, des niet te min, ô Vorſt, u groene jaren
Met ſchoonheyt zijn gewiegt, en tragten om te paren
Na wijſe van de jeught: ey lieve! weeſt geruſt;
Daer is een vollen ougſt voor uwe grage luſt.
Soo menig jeughdigh blat als bortelt uyt te bomen,
Soo menig kleyn gerut als wrimmelt in de ſtromen,
Soo menig zee-gewas als bobbelt aen de ſtrant;
Soo menig aerdigh dier is in het Perſen-lant.
Als u die weſpe ſteeckt, wilt maer het ſtuck belaſten
Aen yemandt uytten hoop van deſe jonge gaſten,
Die ſal u ſtoffe doen, na luyt van uwen eys,
En, mette ſchoonſte jeught, vercieren u palleys.
Al waer een dertel oog gewoon is op te loeren,
Al wat het jonge bloedt gevangen plach te voeren,
Al waer men in het landt een aerdigh maeckſel ſiet,
Dat ſal, van ſtonden aen, zijn onder uw gebiet.
Laet vry een ruyme ſael, laet groote kamers bouwen,
Of wijt een Princen huys ten dienſte van de vrouwen,
Al geefter yeder rijck maer eenig kleyn getal,
Noch ſuldy ſtoffe ſien die u vernougen ſal.
Een geeſtigh hovelingh ſal al de ſoete dieren
Met princelijck gewaet, met rijcke ſteenen cieren,
En geven haer een geur door reuck en edel kruyt,
Ia proncken yeder op gelijck een eygen bruyt.
Hier ſal de Werelt-vorſt dan alle dage komen,
Als tot een eygen hof vol alderhande blomen;
Vol allerley vermaeck; hier ſal de Werelt-vorſt
Verkoelen ſijnen brandt, en leſſchen ſijnen dorſt.
Hier ſal hy, ſonder ſchroom, in 't brede mogen weyen,
Vermaken ſijnen geeſt, en ſijne jeught vermeyen,
Of met een verſche bloem, of met een rooſe-knop,
Die eerſt haer aerdigh root laet puylen uytten dop.
Hier ſal geen quetter wijf, met onbeleefde vlagen,
Verachten u gebodt, u ſoete min vertragen;
Maer wat u wel bevalt, ſal, op den ſtaende voet,
Tot uwen dienſte zijn, en ſtillen u gemoet.
En is 'er dan miſſchien een maget onder allen,
Die aen u ziele werckt een meerder wel-gevallen,
Neemt deſe by der hant, ter eeren van de min,
En kroontſe voor het volck tot uwe Koningin.
Die ſal, tot vaſten trooſt van uwe groote jaren,
Schoon zijnde boven al, u ſchoone kinders baren;
En deſer friſſche jeught ſal dienen, bey gelijck,
Tot heyl van u geſin, en ſteunſel van het rijck.
Wat wilmen tegen regt een ſlimme daet verſchonẽ?
Hoe, ſal een eerlik man ſijn vrou niet mogen tonẽ,
Oock aen de vrienden ſelfs, en dat met onderſcheyt?
„Wat baet een rijcke ſchat, die in der aerden leyt?

Al ware my ghejont om vry te moghen dwalen
Tot in het schoon ghebouw waer uyt de lichten dalen,
Al ware my de macht van yemant toe-gestaen,
Te leyden metter hant de peerden van de maen;
Al mocht ick in de lucht den sonne-waghen mennen,
En met den dagheraet om al de weerelt rennen,
Al sag ick open staen, dat geen verstant en weet,
Hoe dat de grootste God den fellen donder smeet;
Al had ick klaer bescheet van alle vreemde saken,
Jae wat de Goden selfs oock in den hemel maken;
Ey-lieve! seg een reys, wat soudet al bediên,
Als icket niet een vrient en mochte laten sien?
Wat vreuchde soudet zijn, als icket mijn ghesellen
Niet in gelijcke maet voor ooghen mochte stellen,
En wijsen metter hant? wat is een schoon juweel,
Ten zy een weerde vrient mach hebben eenich deel?
„Laet vreckaerts haren schat in diepe kuylen delven,
„Een edel hert en heeft en leeft niet voor hem selven,
„Maer voor sijn even-mensch. Daer is geen vreuchde (soet
„Die in een eenich hert gesloten blijven moet.
Wat wilmen onsen Vorst met sotten angst vervaren,
En brenghen hier int spel een slach van oude jaren?
Ten gaet ons geensins aen dat hier is by ghebracht;
Want Vasthi naekt te sien heeft noyt een mensch ge-
Men segge watmen wil; wy mogẽ ja beschouwẽ(dagt.
Het vriendelick ghelaet van vorstelicke vrouwen,
Want ofmen nu en dan een Koninginne siet,
Ten schaet aen haren glans, ten let haer eere niet;
Sy blijft gelijckse was: wat mach hier yemant drijven,
Als of ons dit ghesicht in lusten soude stijven,
En brengen (soomen seyt) het water in de mont?
Ick bidde, zijt gherust, tis vrese sonder gront.
Die sucht die wy den Prins als onsen vader draghen,
Heeft macht de kriele tocht ons uytten geest te jagen,
Heeft macht het dertel oogh, en onsen heeten brant,
Te houden in den toom, te leggen aen den bant.
Wy sien de gulde son, met aengename stralen,
Gelijck een reyne bruyt, uyt hare kamer dalen,
En schijnen over al; wy sien de schoone maen,
Vol lieffelicken glans, geduerich omme gaen:
Wy staen van alle kant met grooten lust en gapen,
En dencken aen den Vorst, die alles heeft geschapen,
Wy prijsen sijnen raet en wonderlick beleyt,
Niet met een ydel oog, maer in eerbiedicheyt.
Geen mensch en is geneygt sijn handen uyt te streckẽ,
Om yet van haren glans tot sijn genut te trecken,
De reden is bekent. Het edel hemel-licht
Is buyten onsen reyck, en boven ons gesicht.
Juyst op gelijcke wijs zijn alle groote vrouwen
Van ons, en al het hof, van yder aen te schouwen.
Wy toomen onse jeught, en buygen ons verstant
Tot ootmoet, sonder lust; tot hulde, sonder brant.
Daer is van al het volck geen mensche soo vermeten
Die sich in dit geval int minste sal vergeten,
Een yder staet verbaest, en hout een reyn gemoet,
Gelijck men Venus selfs in haren tempel groet.
Ghy siet dan, groote Vorst, dat Vasthi sonder reden
U boden heeft veracht, u wetten overtreden,
Ghy siet dat niet een woort voor haer is by-gebracht,
Als dat ons meer ontdeckt de list van hare pracht.
Hier uyt rijst dit gevolg, dat eer-sucht van de vrouwen
Dient, met een korten toom, geduerig weder-houwen,
Want die aen desen tocht gheeft haren vryen loop,
Die stort als metter hant de weerelt overhoop(treckẽ,
Schoon haer de kragt ontbreekt, sy weet door slimme
Door listen, door bedrog allenxkens in te breken,
Sy loert op u ghedult, sy luymt gelijck een vos;
Sy wickt al-eer sy waeght, sy druckt ten lesten los.
Siet! hoe de veyle klim komt aen de bomen kleven,
Het weet van langer hant sich om en om te weven,
Soo dattet metter tijt den ganschen tronck bedeckt,
Soo dattet metter tijt tot aen de wortel streckt;
En, soo het snoode kruyt niet af en wert gesneden,
Het set hem in den boom van boven tot beneden,
Het suyght sijn voetsel uyt, en doot de groene stam,
Waer door het uyt te stof tot aen den hemel quam.
Juyst op ghelijcke voet, en diergelijcke wegen,
Soo weet een listich wijf haer slim bedroch te plegen,
Sy proeft, sy poogt, sy port, sy klimt door uwe macht,
En staet des niet te min gedurich op de wacht.
Sy wrijcht aen u gedult, en wildy dat gedoogen,
Sy sal in korter stont haer boven u verhoogen:
Sy treet geduerich voort tot haer bestemde wit,
Tot datse metten voet u op den boesem sit.
Tot datse metter tijt, door listich aen te dringen,
U kroon en scepter selfs sal weten af de dwingen,
Hout vry dat alle macht gewis te gronde gaet,
Indien een hoofdigh wijf mach nayen haeren naet.
Ach, waer de wijfsche pragt mach in der hoogste swe-
Daer gaetet over kant, daer dientet al te beven, (ven,
Geen lijf is sonder last, geen lid en isser vry,
Niet datter harder nijpt als vrouwen heerschappy.
Besiet den ouden tijt. Ach! door soodanich mallen
Is Ninus in der haest van sijnen throon gevallen;
Hy, die maer spel en dacht, wert tot een haestig lijck,
En siet! een snoode vrou verkreeg het koninckrijck.
De By-sit van de vorst, met eer-sucht in-genomen,
Was in des Koninex hof om haer bejach gekomen;
Haer aenslagh was geraemt juyst op een seker feest,
Als Ninus en het volck was van een blijden geest.
Het wijf vol hoofsche list, en slim in alle deelen, (len
Komt, met door-trapten sin, dẽ dronkẽ Konink stree-
Sy biet hem goeden dach, en, naer een soeten kus,
Sijgt neder op de vloer, en spreeckt ten lesten dus:
Indien het, machtich Vorst, u niet en soude quellen,
Ick wenst'een kleyn versouk u voor te mogen stellen,
Wy vroukens int gemeen zijn vreemt in onse lust,
Maer weder haest gepaeyt en lichtelick gerust.
Ick laet een gierig mensch om groote schatten prachẽ,
Heer Konink, mijn versouck en is maer om te lachen:
Ick bidde, stae my toe dat ick voor eenen dach
Op uwen gulden throon verheven sitten mach.
Ick bidde geef bevel, dat ick aen dese lieden
Mach plegen hoge macht, mach heeten en gebieden,
Alleen voor dese mael; en soo het mach geschiên,
Ghy sult van stonden aen een aerdich speultjen sien.
Int korte, groote Vorst, sy kan het soo beleggen,
Dat sich de goede Prins, laet, als een lam, gesëggen;
Hy neemt haer metter hant, hy set haer op de throon,
Hy stelt haer op het hooft de koninckliche kroon:
Hy spreekt tot al het volk: Hoort toe mijn ondersatẽ,
Hoort Vorsten al gelijk, hoort Steden, Stenden, Statẽ,
Dit's heden u Princes. Weest haer getrou in als,
Buycht onder haer gebiet, op straffe van den hals.
Daer sit het loose wijf in groote pracht verheven,
En vangt allenxen aen een kleyn ghebodt te geven,
Tot preuf van haer gesach. Een yder staet bereyt
En doet, in grooten ernst, al wat me-vrouwe seyt.
Sy, mitse nu bevint het stuck alsoo gelegen,
Dat yder sich vertoont tot haren wil genegen,
Spreekt met een helle stem, Grijpt my daer Ninus aẽ.
Het woort is nau vol-end, de sake was gedaen.

Sy weder op een nieu, Tſa, rouptſe, bint ſijn handen.
Eer dat haer tonge ſwijgt, de Vorſt is in de banden;
Knap, weder, ſlaet hem doot. En even mettet woort,
Men weet niet wattet is, en Ninus is vermoort. (men
Stil, vriendẽ, 'tis genoug, geẽ menſch en houft te ſchro-
Ick heb het ganſche rijck in mijn beſchut ghenomen;
Siet hier een rechter-handt die ſcepters voeren kan;
De kroon paſt aen de vrou ſoo wel als eenich man.
Sy ſprack noch dit en dat, en wiſtet ſoo te weven,
Dat ſy het koninckrijck behielt haer ganſche leven,
En liet noch boven dien de kroon aen haer geſlacht;
En ſiet! des ouden vorſts en wert niet meer gedacht.
Dit komter, edel Prins, (wie ſoudet oyt vermoeden?)
Dit komter van een wijf in haren pracht te voeden,
Wie hier in ſtille ſtaet, en lijtet met gedult,
Wert in der haeſt verdrukt, en't is ſijn eygen ſchult.
,,Al wat van over lang in boucken is gheſchreven,
,,Dat is aen onſe tijt een ſpiegel om te leven:
,,Denckt vry, dat noyt geval quam over eenich man,
,,Of dattet even nu ons wedervaren kan.
,,Tis vry al grooter kunſt als ſlechte luyden mercken,
,,Het mannelick beroup nae reden uyt te wercken;
,,Hier dient eẽ ryper breyn, en dikmael meerder raet,
,,Als by den Koninck ſelfs in ſaken van den ſtaet.
Wat iſſer in het huys, wat iſſer al te myden?
Wat iſſer al te doen? wat iſſer al te lyden?
Wat koomt 'er al te baen dat niet en dient geklaegt,
En dat een eerlick man in ſijnen boeſem draecht?
Wat gaender dingen om die in het herte knagen?
Wat zijnder menigmael, wat zijnder vreemde ſlagen?
Een die in dit gheval ſijn ampt vervullen kan,
Ick ſegge noch een-mael, het is een weerde man.
Wat zijnder menich-mael al tochten op te ſtoppen?
Wat zijnder over hant al wrocken in te kroppen?
Wat ſmelt een vreedſaem hert geduerich ſware pijn,
Om ſacht in ſijn bedrijf, en niet veracht te zijn?
,,De man moet aen de vrou ſijn liefde jae bewyſen
,,Soo lang ſy niet en poocht om boven hem te rijſen;
,,Maer als een moedich wijf gaet boven haren plicht,
,,Soo dient het ydel breyn ten nauſten in-geſwicht.
,,Het ga gelijck het mach, geen man en moet gedogen
,,Dat haer de vrouwe-pragt ſal boven hem verhoogẽ:
,,Het is een rechte kluts, een ongeſouten bloet,
,,Die, mits ſijn laffen aert, verkeerde rancken voet.
Daer is nae deſen tijt van Vaſthi niet te wachten,
Als datſe meer en meer den Koninck ſal verachten;
Als datſe dach aen dach hem, met een ſtouter aert,
Sal dringhen op het lijf en varen in den baert.
Bedenckt, nadien ſy dorſt, voor deſe groote ſcharen,
Haer moetwil laten ſien, haer eer-ſucht openbaren,
Bedenckt wat hare pracht ſal vorder onder ſtaen,
Als dis geweldich volck ſal henen zijn gegaen.
Wat ſal de ſtoute vrou, wat kanſe niet bedrijven,
Indien dit proef-ſtuk ſelfs mach ſonder ſtraffe blyven;
Ghewis, indien de Vorſt haer deſen trots vergeeft,
Hem mach wel bange zijn, en grouwen dat hy leeft.
,,Als yemant van het volk ſijn pligten heeft vergeten,
,,Soo dattet niet te ſeer is door het lant geweten,
,,Die kan met eenig regt eẽ weynig zijn verſchoont,
,,Om dat hy, ſo 'et ſchijnt, eẽ aert vã ſchaem te toont;
,,Maer die voor alle man ſich qualick heeft gedragen,
,,Die woelt in ſijn bedroch, als met een wel-behagen.
,,En, mits ſijn booſe daet, het ganſche lant beſmet,
,,Soo dient hem ſijn bedroch ten hartſten uyt-gewet.
Semiramis en ging niet met ſoo raſſe ſchreden,
Niet met ſo grooten pas, als deſe komt getreden,
Semiramis began by wijſe van gheſpot,
Maer deſe grijpt terſtont den koninck by den ſtrot.
Semiramis bequam verlof tot hare lagen,
Maer Vaſthi gaet te werck, al ſonder eens te vragen,
Al ſonder onſen Vorſt of yemant aen te ſien;
Ach! lijd-men dit begin, wat ſalder niet geſchien?
Ick ſie een ſtouter aert in hare borſt geſchreven,
Sy werd met harder ſucht tot haren luſt gedreven,
Sy vaert met ſnelder wint, en met een grover ſtroom,
Tis tijt haer ſtout bedrijf te prangen in den toom;
Tis tijt, met alle macht, een middel uyt te vinden
Om, opten beſten voet, haer tochten in te binden,
Eer datſe vorder gaet, Tis tijt, en meer als tijt,
Te breken haren loop, te wreken uwen ſpijt.

Wat

Wat is van Cyri kint, of van Cambyses suster?
Kiest een van minder stam; soo leefdy veel geruster:
„Die op haer ouders pogt, en blaest een hogen naem
„Is totten soeten bant van liefde niet bequaem.(len,
NOch diender meer geseyt; maer siet de sinnē dwa-
Het breyn dat susebolt; de kop begint te malen:
Het draeyt al om en om, door al te langen spraeck;
Tis tijt, tis een-mael tijt, dat ick een eynde maeck.
Tis een-mael, groote Vorst, tis al genouch gekeven;
Wy schenden u gedult. Laet ons het vonnis geven.
Een yder seg het zijn. Ick make dit besluyt:
Een ander moeter in, en Vasthi moeter uyt.

V O N N I S

Gestreken over de Koninginne

V A S T H I;

M I T S G A D E R S

EEUWIGE HUIS-KEURE VOOR ALLE VROUWEN:

Openbaerlick af-gekondicht van 's Konincx wegen, door de hondert en seven-en-twintich landen des Groot-vorst ASSUERUS, *van Indien tot aen het Mooren-lant.*

DE wijt-beroemde Vorst van Persen ende Meden,
Van menich ander lant, van duysent groote steden,
Die van de Mooren af tot aen den Indiaen,
Laet sijn gheduchte macht en strenge wetten gaen,
Maeckt al de weerelt kont, dat Vasthi, die te voren
Was door het gansche rijck tot Koningin gekoren,
Is, in den vollen raet, en na der Persen wet,
Van nu tot alle tijt van haren throon geset.
Des moet een yder Vorst van onse landen weten,
Dat hy na desen tijt van gramschap is gequeten,
Van hulde vry gestelt, ten opsien van de vrou
Die haren over-heer geen hulde bieden wou.
Sy moet van nu voortaen vertrecken uytte salen
Van dit geweldich hof, en achter lande dwalen.
Ons gunst is haer ontseyt. Sy moet van nu voortaen
Niet wesen datse was, niet voor de Koninck staen.
Een van beleefder aert, gewent tot goede zeden,
Sal, als het ons belieft, in hare plaetse treden;
Sal hebben haer gesach, en koninklicken throon,
En voeren haren staf, en dragen hare kroon.
Wy noch, uyt volle macht, gelasten alle vrouwen,
Die in het gansche rijck haer geven om te trouwen,
Rijck, schamel, groot en kleyn, dat yder haren man
Sal vieren met gedult, op pene van den ban.
En soo der eenich wijf hier tegen komt te woelen,
Die sal van stonden aen een sware straf gevoelen,
En dragen wel te recht soodanig ongeval,
Dat sy het gansche rijck een spiegel wesen sal.
Wy willen dat de man sal volle macht gebruycken,
Wy willen dat het wijf sal swijgen ende duycken;
Dat is het oude recht, de gront van echte min,
Tis reden dat de man zy voocht in sijn gesin.

Was onderteekent

AHASUERUS,

Noch lager stont

MENUCHAN.

Verstandige LESER.

HOe wonderlick, jae verschrickelick, menichmael het beleyt Godes zy ontrent de Groote deser weerelt, en wederom hoe gevoelick meest alle Princen haer bethoonen oock in de minste mis-slagen harer vrouwen; kan ons beyde de geschiedenisse Vasthi (die wy hier vooren verhandelt hebben) ten vollen betuygen. Veel andere exempelen, sedert dien ouden tijt voorgevallen, waren lichtelick aen te wijsen; doch wy en willen den Leser met sulcks niet beswaren. Een historie niet te min, overmits die hier uytmunt, en tot desen eynde, boven andere, sonderlinge dienstich is, hebben wy goet gevonden hier by te vougen, en met de selve dese onse kleyne oeffeninge te besluyten. Tot openinge van de welcke, hier al voren geweten, dient, dat Athenais *(van de welcke in het na-volgende gedicht wert gewaecht) is een dochter geweest van eenen, Leondicus genaemt, burger van Athenen. Dese geestich in verstant wesende, schoon van lichame, en niet alleenlick een groote lief-hebster van de dicht-konste, maer oock selfs aerdige veersen schrijvende, van de welcke (gelijck veel Schryvers het daer voor houden) noch eenige in wesen zijn: wert by haere broeders in de erffenisse hares vaders ten besten niet bejegent, en van de selve uyt Athenen als verdreven zijnde, komt te Constantinopolen, weet haer bekent te maken by* Pulcheria, *suster des Keysers* Theodosii junioris; *en voor eerst het Christen gheloove aengenomen hebbende, mitsgaders van* Attico magno, *Bisschop van Constantinopolen, gedoopt, en, in plaetse van* Athenais, Eudochia *hernaemt zijnde, werd so bevallich in de oogen van* Pulcheria, *dat de selve haer eerst voor eene van hare kamer-maechden ontfangt, en eenige tijt daer naer aen haren broeder de Keyser soo gunstelick voor-doet, dat sy hem beweecht (als veel by hem vermoghende) de selve voor sijne wettige Keyserinne aen te nemen; in welcken staet sy eenigen tijt lanck geluckelick heeft geleeft: geestich en geleert wesende, en mitsdien de gheleerde sonderlinge gunstich, heeft onder andere* Cyrum Panopolitanum, *een Poëet dies tijts, tot een van de treffelickste ampten des rijcks gevordert. Wat ongeluck haren neder-ganck veroorsaeckt hebbe, sal de Leser uyt het volgende gedicht konnen af-nemen. Doch in gevalle yemant genegen is de geheele geschiedenisse naerder en klaerder te ondersoucken, die gebruycke de Schryvers vooren verhaelt, mitsgaders ook* Lips. Mon. & Exemp. polit. cap. 5. Mon. 1 Exempo. 5. *Dit had ick, Leser, tot openinge van desen* PRINCESSEN-SPIEGEL, *u kortelick aen te seggen. Ghy, leest en peynst: gedenckende dat in groote Spiegel-glasen kleyne aengesichten best gesien worden.* Vaert wel.

AL-

ALLER PRINCESSEN
SPIEGEL,
ALLER VROUWEN
SPOOR.

Athenais was verheven
  Uyt een onbekent geslagt,
  Totte Keyserlicke pracht;
Want om datse wist te leven,
  En was geestich boven al,
  Wasse wonder lief-getal.

Sy, dus in het rijck gelaten,
  By den Keyser gansch bemint,
  Van een yder wel besint,
Scheen geluckich boven maten:
  Maer, ey-laes! de donder slaet
  Meest dat hooch verheven staet.

Aen den Keyser werd geschonken
  Seker appel, als een gout,
  Wel de schoonste van het wout,
Juyst een vrugt om met te pronken,
  Vrugt waer van een klouk pinceel
  Niet en treft het minste deel.

Desen gingh den Keyser geven,
  Uyt een sonderlingen sin,
  Aen de jonge Keyserin;
Schoonder sach ik noyt mijn leven,
  Sprack Me-vrou, en nam de vrugt
  Met een wesen vol genucht.

Desen Appel wil ick sparen,
  Als een uyt-gelesen pant,
  Want hy koomt van liever hant.
Dit gewas moet ick bewaren
  My tot vreuchden, en ter eer
  Van den Keyser, mijnen heer.

Het geviel om dese tijden
  Datter seker jongeling
  Dagelicx te hove ging,
Wel gewilt aen allen zijden,
  Hooch gepresen by de lien,
  By den Keyser wel gesien.

Dese rijck in goede zeden,
  Rijck in geest, en wel bespraeckt,
  En als tot het hof gemaeckt,
Koomt, om desen tijt, getreden
  Naer het Keyserlick gebou,
  En begroet me weerde vrou.

Tis van ouden tijt bewesen,
  ,,Als de Princen zijn geleert,
  ,,Alle geesten zijn vereert,
,,Alle klouckheyt is gepresen;
  ,,Princen miltheyt, Vorsten gunst,
  ,,Baert verstant, en voet de kunst.

Als Paulinus in de sale
  Van de Keyserinne quam,
  En het edel freuyt vernam,
Hy, geleert in Griecxsche tale,
  Maekt een veersjen, metter vlugt,
  Op de schoonheyt van de vrucht.

Het gedicht, vol soete streken,
  Scheen soo geestich inde sin
  Van de schoone Keyserin,
Datse stracx begon te spreken;
  Neemt den appel, weerde vrient,
  Want hy is by u verdient:

Hy was schoon en uyt-gelesen,
  Maer hy is voorwaer althans,
  Vry van noch een beter glans,
Door u geestich dicht gepresen:
  Neemt den appel, tot een pant,
  Tot een loon van u verstant.

Dese geest aldus verheven,
  En met dese vrucht vereert,
  Heeft hem na den Vorst gekeert,
En den Keyser dien gegeven;
  Want hem docht dat dit gewas
  Niet als voor een Keyser was.

Als de Vorst den appel kende,
  Doen verschoot sijn ganse bloet,
  Doen ontstack sijn gram gemoet;
Dies hy stracx sich henen wende,
  Met een in-getogen sin,
  Na d'onnoosel Keyserin.

Lief, ick wenschte wel te weten
  Of het ooft, dat schoon juweel,
  Noch misschien is gaef en heel:
Neen (soo sprackse) 't is gegeten,
Gister is mijn groene lust
  Met dat aerdich freuyt geblust.

Ick en kan het niet gelooven
  Dat het freuyt, so schoon gekeurt,
  Mette tanden is gescheurt;
Hoe! sout ghy het oog berooven
  (Sprack de Keyser) alsoo licht,
  Van dat vriendelick gesicht?

Tis

Tis de waerheyt, op mijn trouwe,
Hout 'et seker en gewis,
Dat het freuyt niet meer en is.
O! du bist een een snoode vrouwe,
Riep de Keyser, ô bedroch!
Siet den appel is hier noch.

Hoe moet u de quant bevallen,
Die gy offert mijn geschenck?
Fy! 't is schande wat ick denck,
Fy! van dat oneerlick mallen,
Ach! een wijf die vreemde geeft
Is onweerdich datse leeft.

Dorstu dijnen pol vereeren
Dit soo schoon, soo lieven pand?
Mijne gave, my te schand?
Nu, men sal 'et u verleeren,
Du en sulst voortaen niet meer
Spotten met des weerelts heer.

Stracx wert volle macht gegeven
U, Paulline, doot te slaen,
En het was terstont gedaen.
En me-vrouw wert, op het leven,
Uyt het hof en lant geseyt,
En in haesten wech geleyt.

Ach! daer gaet, daer gaetse dolen
Eensaem, bijster, hallef doot,
Over-vallen van de noot,
In de bosschen, klippen, holen,
By de beesten; wantse schroomt
Datse by de menschen koomt.

Siet! hoe gaen des weerelts saken
Op en neer, als ebb' en vloet;
Somtijts isset al te goet, (ken,
't Schijnt, men kant niet qualik ma-
Maer alst rat eens omme-draeyt,
Watmen doet is dan bekaeyt.

't Schijnt te met een os sou kalven,
Alle dingh is voor de wint;
Maer, alst onweer eens begint;
Wilt ten heelen of ten halven;
Valter hier of daer een steen,
't Schijnt, het gelt u hals en been.

Leert hier, mensché, Godes werké;
Leert hoe sijn geduchte macht
Speelt met alle dwase pracht.
Leert, met aendacht, overmerken;
Dat en eer, en drouwe schant,
Neder daelt van hooger hant;

Leert u stege necken buygen,
Op het wonderlick gebodt
Van den schrickelicken God;
Siet! dit kan de daet betuygen
Menich klimter boven al,
Doch alleen tot leeger val.

HERODOTIUS

In sijn eerste Bouck, Clio genaemt.

Candaules, by de Griecken Myrsilus genaemt, der Sardensen Vorst, was so uytgelaten in sijn genegentheydt over sijn Ghemale, dat hy de selve hielt voor de schoonste aller vrouwen. Dit sig hebbende ingebeelt, en liet niet af de selve gestadelick te prijsen by eenen van sijne trauwanten, Gyges ghenaemt, (die hem seer lief-getal was, en wiens dienst hy dickmael in groote saken ghebruyckte) spreeckende op een tijd tot den selven dese ofte dier-ghelijcke woorden: Ick sie, Gyges, dat ghy my, roerende de schoonheyt mijnder huys-vrouwe, soo volkomen geloove niet en geeft, als wel de waerheydt mede brenght, om reden (achte ick) dat de menschen haer ooren gemeenelick min ghelooven, als hare ooghen; soo isset dan van noode, dat ick haer eens naeckt aen u verthoone. Gyges hier over gansch luyde uyt-roepende; Heer Coninck, seyde hy, wat vreemder seggen is dit, dat ghy my beveelt uwe Coninginne naeckt te sien? een vrouwe plach met haren rock, oock hare schaemte af te leggen. De oude hebben ons veel goede leerstucken na-gelaten, waer van dit oock eene is; dat een yder man maer het sijne en heeft te besien. Wat my belangt, ick geloove ten vollen dat de Coninginne is de schoonste aller vrouwen; laet u dat genouch zijn, en verght my vorder niet onbehoorlijcks. Aldus bleef Gyges weygerich over den voor-slagh des Conincx, beduchtende dat hem eenich ongeluk hier uyt ontstaen mochte; maer de Coning niet af-latende, En denckt niet, Gyges (seyde hy) dat ick om u te beproeven dit voor-stelle, ofte dat u van der Coninginnen wege yet quaedts bejegene, ick sal voor al sorge dragen dat sy niet eens gewaer en werde van u gesien te wesen; want u verbergende achter de deure van onse slaep-kamer, daer sy ghewoon is haer kleederen uyt-doende, d'een na d'ander op sekeren stoel, daer ontrent staende, te hanghen, sult ghy haer op u gemaeck konnen sien, sonder van haer gesien te werden, de welcke daer nae ontkleedt zijnde, en u den rugghe keerende om te bedde te gaen, sult in alle stilte u van daer konnen vertrecken. Gyges eyntelick niet langer konnende weygeren, verklaert te vreden te zijn des Conings voor-nemen na te komen, en wert van den selven, als het slapens tijdt was, in de Coninginnen kamer geleydt, en aldaer versteken; waer op de Coninginne gevolght zijnde, wert by Gyges, terwijlen sy haer ontkleet, in stilligheydt beloncktt; maer naderhand als sy haer omme-keerde om op haer bedde te treden, en dat Gyges alsdoen poochde sich van daer te maken, werd sy hem ghewaer, evenwel haer gelatende sulcks niet gesien te hebben, en niet te min voor-hebbende haer van sulcks over Candaules te wreken, mits het by die van Lydia en andere omligghende volcken schande is dat oock een man naeckt gesien werde, ontbiet des anderen daeghs met den dageraet eenige van hare dienaers, (op de welcke sy haer best betroude) en sont de selve om Gyges te halen, en aldaer voor haer te brengen. De welcke niet denckende dat sy yet wiste van datter geschiedt was, laet sich by haer vinden, als meer-malen gewoon zijnde by de Coninginne ontboden te werden, de welcke hem siende, seyde sy, Gyges, ick stelle u heden twee dingen ter keuse, my suldy hebben, en met eene het koninckrijck van Lydien, indien ghy Candaules dadelick van kante helpt; ofte indien niet, soo bereyt u ter dood, want ghy moet sterven, op dat gy voortaen door te grooten gehoorsaemheyt niet en ondersouckt dat u ongeoorloft is te weten. Wel aen, of de gene die dit geraden heeft, of de gene die den raet gevolgt, ende onbehoorlickheit aen-gerecht heeft met my naekt te sien, moet heden sijnen lesten dach hebben. Over welck voorstel Gyges, eerst verbaest staende, began daer na haer ten hoochsten te bidden, ten eynde sy hem in sodanigen engte niet en soude willen dringen, om eene van tween te moeten kiesen; maer anders geen uyt-komste by haer vindende, en siende ofte sijnen heere te moeten dooden, ofte selfs te moeten sterven, kiest sijn eyghen leven; en ten lesten, Nadien, seyt hy, ick genootsaekt ben mijnen heere om te brengen, so segt my dan op wat voet wy hem dienen aen te tasten? de vrouwe antwoordende. Ter plaetse, seyt sy, daer hy my aen u naekt getoont heeft, suldy hem toegaen

gaen als hy slapen sal. Als nu de laghe gheleyt, en de nacht gekomen was; Gyges, geen middel siende om te ontkomen, maer moetende dooden, ofte selfs sterven, volgt de Coninginne in haer kamer, ontfangt van haer een gheweer, en werdt achter de selve deure verborgen; uyt welcke plaetse naderhandt voor-komende, neemt Candaulem al slapende het leven, en gheniet alsoo sijn ghemale en sijn koninkrijck. Dese ghschiedenisse wert verhaelt by Archilochus Parius, die ten selven tijde geleeft heeft, &c.

Anthonius Muretus in het VI. *Bouck van sijn verscheyde lessen Cap.* 17.

SEmiramis wert geseyt met een sonderlinge schalkheyt, uyt een gansch leegh en slecht geslacht, tot het koninckrijck te zijn gekomen. Welcke geschiedenisse, dewijle die niet seer bekent en is, en (mijns wetens) by geene Latijnsche Schrijvers aen-geroert, soo sal de selve by my verhaelt worden, gelijck ick die in de Griecxsche boucken hebbe ghevonden. Men houdt de selve geweest te zijn een dienst-maeght en by-sit van een der konincklicker slaven. In 't geselschap vande welcke de Koningh Ninus by gevalle gekomen, en door haere schoonheydt en bevallicheydt in-genomen wesende, heeftse beginnen te lief-koosen; waerover sy haer ghevoughelick stellende, en den Coning in alles believende, de sake in 't korte so verre heeft ghebracht, dat sy alles van den Coningh bestont te eysschen, sonder dat de Coning haer yet dorste weygeren. Op een tijd haer als kacx hebbende laten ontvallen, datter yet was dat sy ten hoochsten begeerde, en dat de Coningh daer op hadde geantwoort, dat sy haer begeerte vryelick soude openen. Ick wenste, seyde sy, dat ick een-mael voor eenen dach op den koninckliken stoel mochte sitten, om voor soo kleynen tijd het volck te rechten, mits dat een yder, door 't gebodt van den Coningh, gehouden soude zijn my voor dien tijd te gehoorsamen. De Coningh loucher om, en bewillichde, sonder nae-dencke, haere begeerte. Terstont wert opentlick geboden, dat een yder op sekeren gesetten dach haer soude gehoorsamen, alsoo sulcx geschieden souden door gebodt des Conincx. Ten bestemden dage Semiramis, kostelick gekleet, set haer op den Koninckliken stoel, met groote toeloop van den volcke; in den beginne (als proevende wat haer gebod soude vermogen) gebiedt alleenlick gheringe saken, maer gewaer werdende dat haer alles soo wel van der hand ging, belast eyndelick aen des Conincx trouwanten, dat sy den Coning souden grijpen, 't welck gedaen zijnde, gebiedt hem te binden, en sulcx mede dadelick na-gekomen wesende, roupt staens voets datmen hem dooden soude, het welcke insgelijcx in der haest in 't werck wert ghestelt. So dat de heerschappye, die haer maer voor eenen dagh was toe-gestaen, gedüerich is gheworden. Dese is de geene die Babylonien met Tichel-mueren heeft om-ringhen laten, wiens hanghende hoven met soo grooten verwonderinghe eertijds zijn aen-ghesien gheweest, &c.

I. Lips. in sijn bouck Monit, &c. *Exempel. Politicor. cap.* 5.

ONder dese exemplen vougt haer ook een vrou-mensch. Daer was een dochter van eenen *Leontius*, Atheniens Philosooph, *Athenais* genaemt, sonderlinge aerdich, soo van lichame als verstande. De vader (so het schijnt) door eenige heymelicke voor-wetenschap van haer toe-komende gheluck, hadde alle sijne goederen aen hare twee broederen beset, haer niet meer als alleenlick hondert kroonen by uytterste wille toe-vougende, met dese by-reden, *dat haer geluck voor goet haer verstrecken soude.* Hier over bestaet sy met hare broeders te pleyten, als in de versterfte hares vaders verongelijckt zijnde, maer sy de swackste wesende, blijft ander-mael te kort, en mitsdien door hare broeders verdreven zijnde, komt te Constantinopelen, op dat sy alsoo den wegh tot haer toe-komende grootheyt opende; sy maeckt haer bekent, en beveelt haer saecken aen *Pulcheria* des Keysers suster, aen de welcke sy van stonden aen so bevallich is, dat sy, verstaen hebbende datse noch maecht en ongehout was, haer in het hof heeft ontfangen, doch al-vooren (als onbewust van het Christen geloove) ghedoopt zijnde; haren naem werd verandert, en sy van nieus *Eudocia* genaemt. Ten lesten, sy bemint haer soo verde, dat sy de selve aen haren broeder den Keyser doet belooven; Siet wat een op-gang! maer hoort oock haren neder-gangh. Sy, lange geluckich door dit huwelick, bemint en beminnende, is eyntelick in verdachtheyt van oneere gheraeckt, en is van den Keyser verlaten geworden, om dese redene. De Keyser hadde eenen grooten en over-schoonen appel ter gifte ontfangen, de welcke hy dadelick, de Keyserinne willende lief koosen, haer toe-sont: Sy de selve ontfanghen hebbende, geeft dien een *Paullino*, een gheleert en wel-sprekende jongelingh, en om dier oorsake wille, haer, insgelijcx geleert wesende, seer aenghenaem, evenwel niet quaeds daer in voor-hebbende; welcken appel de selve *Paullinus*, niet wetende van waer die ghekomen was, wederom voor een Princelick gheschenck den Keyser aen-bied; de Keyser verwondert hem, eerst twijffelenden, en terstont den appel kennende, en yet quaeds vermoedende, vervought hem by de Keyserinne, looselick den appel, te vooren haer gegeven, haer af-eyschende; sy, van alles onwetende, verklaert onbedachtelick den selven gegeten te hebben, en ten anderen male des ghevraeght, seyd, jae sweert het selve, waer over de Keyser alsdoen ten hooghsten vergramt, beschuldichtse van onwaerheyt, en brengt den appel te voor-schijn, en gheloovende dat 'er yet oneerlicx tusschen haer en Paullinus moeste ommegaen, dood Paullinum, verlaet haer, en versentse uytten lande. Erme gelieven! ick hebbe deerenisse met u ongeluck. Sy nochtans droug haer geval kloucklelick, treckt naer Jerusalem, alwaer sy, eerlick en godsalichlick gheleeft hebbende, eyntelick sterft, haer man de Keyser alvooren overleden wesende.

T A-

T A F E L,

Kortelick behelsende de saken in dese gedichten en gedingen verhandelt.

Onge-

HOUWELICK,

DAT IS,

Het gansche Beleyt des

ECHTEN-STAETS;

Afgedeylt in ses Hooft-stucken,

Te weten

MAEGHT, VRYSTER, BRUYT,
VROUWE, MOEDER, WEDUWE.

Behelsende mede de

MANNELYCKE TEGENPLICHTEN;

Door

JACOB CATS.

't AMSTERDAM,

By JAN JACOBSZ. SCHIPPER. 1657.

KLINCK-DICHT,

Aen den E. E. Heer

J. CATS,

RIDDER,

Raedt-Pensionaris van Hollant,

Op zijn

onvergelijkelijk Houwelijck.

O Hoogh-geleerde man! uw lof moet eeuwich streven,
Dat gy de werelt hebt voorzien met zulk een licht,
Dat duyzend' oogen daegs koomt stralen in 't gezicht,
En blakert dan de ziel, dat zy, daer door gedreven,
Met heylige yver wil in deze luyster leven.
Het licht de jonckheyt voor, in 't stellen van de plicht,
Die haer allengs in deugd', en goede zeden sticht;
En wat 't gehoude volck tot leer dient voorgeschreven,
Uw pen heeft uytgestort, en klarelijck vertoont;
Wat op-geleyde last bedaegde lieden troont
Tot hun behoorlickheyd, zy aerdigh af kon malen,
Toen d'yver baerd' heur geest in 't heerelijck verstand.
Hoe lukkigh is dien Raed der Staet van 't Nederland,
Die in'er eeuw op 't licht van zulck een man mach pralen!

J. J. SCHIPPER.

Verwin u zelven.

AL wie oyt siet dit kinderspel,
Ghy sijt of man, of jonck-gesel,
Of echte wijf, of vrye maeght,
Siet eerst of u het beelt behaeght;
En dan noch staet een weynigh stil,
En siet eens wat 'et seggen wil.
Ghy lacht, na dat ick aen u merck,
En denckt; 't en is maer kinder-werk:
Wel lacht, het is u wel gejont,
En lacht oock uyt een vollen mont;
Want al het woelen van de jeught
Dat is alleen maer losse vreught,
En is alleen maer dom bejagh
Dat ieder wel belachen magh.
Maer t' wijl je met de kinders lacht,
Soo woud' ick dat je vorder dacht,
Als dat j' oock in dit eygen beelt
Al mede by de kinders speelt.
'k En weet niet dat 'er iemant leeft
Die niet sijn kintsche poppen heeft,
Die niet by wijlen eens en malt,
Die niet by wijlen eens en valt,
Die niet by wijlen heeft gekoot,
Of iet begon dat niet en sloot.
Dit spel, al schijnt 'et sonder sin,
Dat heeft een kleyne weerelt in;
De weerelt en haer gants gestel
En is maer enckel kinder-spel;
Dus sooje na den eysch bevroet
Al wat de malle jonckheyt doet,
Ghy sult vernemen op de straet
Hoe dat de gansche weerelt gaet,
Ghy sult 'er vinden, meyn ick wel,
U eygen mal en kinder-spel,
Of, sooj' et heden niet en vint,
Soo sijt je vry al wat te blint,
Soo is het oogh u sonder licht,
Dus soeckt een bril voor u gesicht,
Een bril, die Eygen-kennis hiet,
Waer door men in sijn herte siet,
En sooje dien eens recht gebruyckt,
En noyt het ooge toe en luyckt,
Soo weet ick dat je vinden sult
Of eygen mal, of eygen schult,
Of soo ick noch bedrogen ben,
So denkt dat ik geen mensch en ken.
Maer treet eens toe, en wijf, en man,
En neemt hier eens een proefjen van.

VOor eerst is daer een dertel kint,
Dat om sijn oogen is geblint,
Dies gaet 'et, met een open ha...
Gedurigh tasten na de want,
En noch in dese blinden loop
Soo grijpt 'et iemant uyt den hoop,
Het grijpt 'er eene by de mou,
...e best haer laten grijpen wou;
En schoon, eer dat het iemant ving,
Hem om de kop een dexel hing,
Soo wort nu 't oogh hem los gedaen,
Dies siet het sijn gevangen aen;
Het siet ten vollen wat en hoe,
Het siet by wijlen wonder toe;
Maer ach! het siet den klaren dagh
Juyst als het niet meer grijpen magh;
Het speeltje, vrienden, dat gebiet
Een blinde greep, en vorder niet.
My dunckt dit is een eygen-beelt
Van dat men in het vryen speelt;
De vryer, arrem Venus kint,
Die is gemeenlick steke-blint,
Des dwaelt hy veeltijts over straet,
Onseker waer hy henen gaet,
Hy drilt, hy loopt, hy rent, hy sweeft
Tot hy d'er een gevangen heeft;
Maer wie doch krijgt de grijper vast,
Of wien doch vangt hy by den tast,
En sonder licht, en sonder bril,
Als die haer laeten grijpen wil?
Hy sagh te voren niet een steeck,
...og hoe hy stont, nog waer hy week,
...er na dat hy de vryster ving,
... siet hy vlack in alle ding,
...y siet en haer, en haer gebreck
Haer ydel hooft en steg...

Hy ſiet haer feylen allegaer,
Hy ſiet by wylen al te klaer;
Maer of hy veel of luttel ſiet,
Noch eens te grypen mach hy niet;
En ſchoon hy vint on-aerdigh vleys,
De greep is maer voor eene reys.
Maer waerom doch eē grammen ſin?
Dit ſpeultjen heeft die wetten in,
Dit ſpeultjen heeft een groote ſleep,
Mē houd daer eeuwig watmē greep.
Gewis, indien het mocht geſchiēn,
Het ware beter eerſt te ſien,
En blint te weſen naderhant,
Op datmen geen gebreken vant.
Wel blinde kinders, hoort eē woort,
En vaert niet ras en haeſtigh voort,
Maer by gebreck van eygen licht,
Gebruyckt eens anders hel geſicht,
Op datje noyt een greep en doet
Daerom ghy naemaels treuren moet.
SIet hoe de menſch ſijn eygen aert
Oock in de kintsheyt openbaert!
Het meysje ſpeelt met poppe-goet,
Het knechtje toont een hoger moet;
Het meysje doet de wiege gaen,
Het knechtje laet den trommel ſlaen;
Het meysje ſpeelt met kleyn beſlach
Dat tot de keucken dienen mach;
Het knechtje met een ſwacke lans
Na wijſe vande rouwe mans;
Het weet doch dat'et Hollants bloet
Het lant met wapens houden moet.
Siet, kinders, ſoo het oude ſong
Soo pijpt daer na het kleyne jong,
Siet! wat vermach een oude ſtam,
't Wil muyſen wat van katten quam.
DIt kint heeft langen tijt gewacht,
En veel en dikmaels overdacht,
Wanneer de Slagh-tijt komen wou,
En datmen oſſen bollen ſou,
Edoch ſijn oogh en gants gepeys
En ſach niet op het oſſe-vleys,
Niet op het ſmeir, niet op het roet,
Ten dacht niet om te ſijn gevoedt;
Maer al dat groot en lang geraes
En was alleen maer om de blaes,
Die jaeght het nu vol ſchrale wint,
En daer is't dat het vreughde vint;
Maer prikt eens met een kleyne ſpel,
Terſtont ſoo ſlinckt het bol geſwel.
Wat iſſer menich ydel menſch
Die ſtrekt ſijn luſt en ganſchē wenſch
Dat iemant, daer hy't oogh op heeft,
Van nu ſijn tijt had uyt-geleeft?
Niet om te deelen in het goet,
Want hy en is niet van het bloet,
Maer op dat hy bekomen mocht
Een ſchrale wint, een kleyne locht,
Iet ick en weet, een weynigh eer,
Een waſem uyter-maten teer;
Eylaes: de menſch en alle pracht
En is maer ys van eender nacht.
DE tol draeyt luſtigh op de vloer
Gegeeſſelt met een vinnig ſnoer,
[illegible]

Maer laet de ſweep een weynigh of,
Soo valt hy neder in het ſtof,
En doet voorraen niet eenen keer,
Maer is een block voor immermeer.
Men paſt noyt beter op het ſtuck,
Als in verdriet en ongeluck,
Want leeft'er iemant ſonder pijn,
Die roeſt terſtont van ledigh ſijn;
Siet! waer een weeligh menſche ruſt
Daer ſijght het herte na de luſt.
LEt op het kint dat bobbels blaeſt,
En ſiet hoe ſeer het is verbaeſt,
Om dat het opgedreven quijl
Alleen maer duert een korte wijl,
En valt dan neder op het velt
Wanneer het op ſijn hooghſte ſwelt:
Ey ſtoort u niet, gy menſchen-kint,
Dit ſpel en wy ſijn enckel wint;
Wie heeft'er oyt ſoo vaſten ſtaet
Die niet gelijck een roock vergaet?
En noch dat hoogh en moedig ſwelt
Dat wort gemeenlick eerſt gevelt.
HEt kint dat op een ſtoockjen rijt,
En met een ſtok een ſtokjē ſmijt,
Meynt dat'et drijft eē moedig paert,
Wel duyſent franſe kroonen waert;
Maer iemant die het wel beſiet
Die vint een hout, en anders niet.
Hoe menich rijt'er op een ſtock!
Hoe menich ſit'er op een block!
Hoe menich woont'er in een poel!
En meynt het is een konincx ſtoel.
Veel rijden, ſchoon ſy gaen te voet,
Haer paert dat is een hooge moet.
DE koorde-ſpringer leert dē vont
Om recht te vatten uyr en ſtont,
Om wel te paſſen op den tijt
Al eer hy weder henen glijt;
Want konje ſpringen op de maet,
En niet te vroegh, en niet te laet,
En niet te traegh, en niet te ſnel,
Ghy ſijt dan meeſter van het ſpel.
BEſiet, hoe gene jongen ſpringt,
En ſijnen macker neder dringt,
Beſiet hoe dat de lecker baert,
En over al de kinders vaert;
Maer ſiet oock hoe het ſpeeltjen ent,
En hoe de kans haer omme-went;
Hy die een wijl gedoken heeft,
Die toont eens weder dat hy leeft,
En die te voren hooge ſprong
En al het kleyn geſelſchap dwong,
Die duyckt dan weder met'et hooft,
Als van ſijn eerſte macht berooft.
Wanneer een Ryck, of groote ſtadt
Haer tijt van welluſt heeft gehadt;
Soo ryſt'er licht een uyt het graf,
En ſiet haer al het voordeel af.
Aldus gaet alle ding in't ront,
Het rijſt, dat lagh; het valt, dat ſtont.
BEſiet hoe daer een jongen ſpeelt!
Beſiet hoe luſtigh dat hy veelt!
Sijn tuygh en heeft nau eene ſnaer,
En efter maeckt hy bly gebaer.
Siet kinders, wat vernoegen doet,

Het maekt dat ook een kouden heert
Is lief, en uytter-maeten weert.
Smaeckt u een duyf gelijck patrijs,
De geerſt ſoo wel als eenigh rijs;
Het Ende-vleys gelijck kapoen,
Wat hebje met veel goets te doen?
Het is alleen een luckigh man
Die ſijn gemoet vernoegen kan.
HEt koote-ſpel ſeyt mede wat,
Voor die het na behooren vat:
De koot en is geen ſpel op ſtraet
Soo lang den os daer henen gaet
Maer raekt het beeſt eens uyt de ſtal,
En doet het dan een droeven val,
Soo wort terſtont ſijn innigh been
Den jongers op de ſtraet gemeen,
Die maecken dan een groot geraes
En met de koot, en met de blaes.
Een karig menſch bewaert het goet,
Soo dat het niemant voordeel doet,
Hy ſluyt'et op in ſijnen ſchoot
Tot na de prangen vande doot;
Maer alſoo haeſt hy maer en ſterft,
Terſtont, hy die het goetjen erft,
Die brengt dan luſtigh aen den dagh
Dat eerſt geen ſon of maen en ſach;
En wat de vreck in d'aerde groef
Dat is dan voor een malle ſchroef.
DE kinders die op ſtelten gaen
Syn rechte beelden van de waen:
Wy ſoecken meeſt al hoger ſchijn
Als wy in rechte waerheyt ſijn.
LEt op den vlieger van papier
Gereſen tot den hemel ſchier,
Die, ſoo de Jongen loſt de koordt,
Gaet efter noch gedurigh voort,
En ſweeft ten leſten wonder hoogh,
En ſweeft ten leſten uyt'et oogh;
Maer breekt'er dan een dunne ſnoer,
Waer door hy inder hooghte voer,
Siet! dat wel eer ſoo wonder ſcheen,
Dat ſijght in haeſt dan weder heen;
Daer leyt dan al die loſſe vreught
Ten ſpotte vande ſchamper jeught,
Het ſcheen wel eer een ſelſaem dier,
En nu en is't maer vuyl papier.
Een die met eerſucht is beſmet,
Al wort hy byſter hooch geſet,
Hy wil noch efter verder gaen,
En noyt is hem genoegh gedaen,
Hy voedt begeerten ſonder endt,
Tot hy ick weet niet waer belent;
En breekt'er dan maer eens eē draet,
Het ſteunſel van ſijn ganſche ſtaet,
Dat is de gunſte vande Prins,
Eylaes! het hooft vol ſchrale wints
Wel eer geducht gelijck een Godt,
En is terſtont maer enckel ſpot.
AL is het muſje vanden bant
Noch keertet na des jongēs hant,
En dit al om een weynigh aes;
Maer wis, de vogel is te dwaes,
Het ware beter in het velt
Sich kloeck en neerſtigh aengeſtelt,
En daer te ſoecken eenich graen,

Als staegh te vreesen voor de lijn,
En eeuwigh slaef te moeten sijn.
Wat dient dit naerder uyt-geleyt?
My dunckt daer is genoegh geseyt.

HEt kint dat met 'et hoepjẽ speelt
Vertoont gelijck een eygen beelt
Van iemant die sijn leven lang
Alleen maer gaet sijn ouden gang,
Hy siet de son, hy siet de maen,
Hy siet den Hemel omme-gaen,
Hy drayt oock met den Tijt in't ront,
Maer staet dan weder daer hy stont;
VVant in sijn ganschen ommeloop
Soo doet hy als de meesten hoop,
Hy treet wel in een ander jaer,
Maer anders wort men niet gewaer,
En schoon hy krijght gerimpelt vel,
Hy speelt noch al het oude spel.

DE jongen die uyt spelen gaet
En heeft een musjẽ aen eẽ draet,
VVanneer het dier te verre schiet
Soo roept hy veerdigh; Hooger niet,
En of de musch haer stelt ter weer
Hy ruckt se met het toutjen neêr.
VVaer heen, ô mensch, soo byster hoogh?
Waer heen doch swiert u dertel oog?
Al staet u open zee en velt,
Een yder is sijn pael gestelt,
En als u lijntjen is ten endt,
Dan is 'et al om niet gerent.
Ey springt noyt verder, salig man,
Als daer u stockje reycken kan.

HEt kint dat daer een mooltjen heeft,
Siet hoe het over straete sweeft,
Tot dat 'et eens een koelen wint,
Tot dat 'et eens een luchjen vint,
Tot dat 'et eens ter degen waeyt,
Soo dat het mooltjen omme-draeyt:
Veel hebben molen binnen haer,
Die ieder niet en wort gewaer,
Maer die tot malen is gemaeckt
Die soeckt tot hy aen 't malen raeckt.

KOom hier eens, vrient, en stae wat by,
En spreeck een woort en segget my,
VVat dunckt u is die jongen wijs?
Hy laet hem dryven met een rijs,
Hy laet hem sleuren by de mou,
En siet! indien hy maer en wou,
Hy ware van soo goeden stant
Als die hem leyden aenden bant.
Daer leeft 'er veel in slaverny,
Die, soo sy wilden, waren vry.

SIet daer staen jongers op haer kop,
En steken bey de voeten op;
Ghy, sooje vraeght wat dat beduyt,
Soo treckt 'er dese lering uyt;
VVy sijn het die, van geest berooft,
In d' aerde wroeten met 'et hooft,
En geven aen het hooghste goet
Schier niet als 't hol van onsen voet.
Dan 'tis genoeg. ghy, voor besluyt,
Kiest hier u kinder speeltjen uyt,
En als ghy dat ten lesten vint,
Soo maeckt dat ghy het overwint,
Of immers, kent in u gemoet
Dat ghy noch kintsche grillen broet;
Soo sal niet al verlooren gaen,
De tijt dien ghy hier hebt gestaen.
Maer 't dunckt misschien u wat te slecht
Door spel te worden onderrecht,
Dan neemt geen dingen so verkeert,
Daer is oock mal dat wijsheyt leert;
Een snege siel die overweeght
Al wat de gansche weerelt pleeght;
En schoon het dikmael niet en sluyt;
Sy treckt 'er noch haer voordeel uyt,
En brengt oock uyt een dom beslagh,
Veel nutte dingen aen den dagh. *a*
Maer wat is van een menschen kint;
Of van de wijste die men vint?
De wijsheyt die van boven daelt,
En op de gansche weerelt straelt;
De Reden van den grooten Godt
En acht de kinders niet te sot,
Maer heeft het kinder-spel vereert
En daer de wijse door geleert. *b*
En dan oock wat de jonckheyt speelt
Heeft dickmael wonder afgebeelt, *c*
Veracht dan niet, ô weerde vrient;
Dat u en my ten goede dient.

a *Pittacus van Mytilenen een der Wijsen van Griecken, door iemant gevraegt met hoedanige partuyr hy gevoechelicxt trouwen mocht, antwoorde dat selfs de kinders op strate hem sulx leeren konden, en sont hem na de markt daer de jongers speelden, by welcke de vrient hem voegende, wort dadelick voor 't hooft geslooten, met een bygevoeghde antwoorde;* speelt met uws gelijck; *waer uyt hy dadelick besloot wat de wijse man hem hadde willen leeren, te weten geen ongelijck huwelick aen te gaen.* Diog. Laërtius.

b *En doense wegh gingen begost Iesus te seggen; Met wien sal ick dit geslachte gelijcken, het is gelijck de kinderen die opte markten sitten, en tot hare gesellen roepen, seggende; wy hebben u lieden mette fluyte gespeelt, en ghy en hebt niet gedanst; wy hebben u lieden klaeghlieden gesongen, en ghy en hebt niet geweent; want Iohannes is gekomen, &c. Matth. 11.6.16. Luc. 7. 32.*

c *Dat de kinderspelen somwijlen voorteyckenen sijn geweest van groote saken, kan betuyght worden by Romulus en Cyrus, beyde in't kinder-spel tot Koningen gemaeckt, en verscheyde andere op gelijcke maniere bejegent, van de welcke handelt* Ant. Muret. variar. lect. lib. 2. cap. 9.

WEGH-WYSER ten HOUWELICK UYT DEN DOOL-HOF der KALVER-LIEFDE.

HEt los en dom gewoel dat jonge lieden plegen,
Is juyst gelijck een hof met duysent omme-wegen;
Een hof, een lustigh hof, en konstigh afgemaelt,
Een hof, een listigh hof, en daer een ieder dwaelt;
Een hof, een schoon prieel, daer alle tuynen bloeyen,
Maer des al niettemin oock suere fruyten groeyen;
Een hof, daer over al veel schoone rosen staen,
Maer diese plucken wilt, die vint'er prickels aen;
Een hof, een rond begrijp, maer daer oock slimme treken
Gedeurigh omme-gaen, en nimmermeer ontbreken;
Een hof, een warre-net, en daermen evenwel
Het dolen niet en acht als voor een aerdigh spel;
Een hof, een selsaem perck, daer ieder met verlangen
Sijn lusten onderhout met duysent omme-gangen;
Een hof, een rechte fuyck, een winckel van bedrogh,
Daer ieder over klaeght, en ieder blijft'er noch;
Een hof, een diep geheym, dat niet en is te seggen,
En dat ick niet en weet met woorden uyt te leggen;
Een hof dat niemant kent, dat niemant oyt en leert,
Als die eerst heeft gedoolt, en dan eens wederkeert;
Een hof vol bitter soet, vol aengename lagen,
Een hof vol bange vreught, en duysent vreemde slagen,
Een hof, een noodigh mal, een hof, een wonder hof,
Een hof, maer 't is genoegh; mijn hooft dat draeyt'er of.
Hier koomt een vryer aen, onseker wat te maecken,
Hy weet niet in het perck, niet weder uyt te raecken,

Hy wil te rugge gaen, hy koomt'er dieper in;
Hy kijckt aen alle kant; geen eynde, geen begin.
Daer roept een jonge maegt, met droefheyt overwonnen,
Wat heeft mijn weeligh hert een malle daet begonnen!
Ick soeck, ick sucht, ick sorgh, ick sie geduerigh om;
Maer al om niet, eylaes! de wegh is al te krom.
Hier trotst een moedig Quant, en meynt'er in te komen,
Maer strax is wederom sijn hope wegh genomen,
Al doet hy wat hy kan, al loopt hy wonder ras,
Hy vint hem wederom daer hy te voren was.
Daer staet een vlugge meyt, en meynt sy raeckt'er binnen,
Maer siet! sy moet terstont van nieuwen aen beginnen,
Sy wist (gelijck het scheen) waerop de spille draeyt,
En siet van stonden aen soo was'et al bekaeyt:
Hier treet een jonge wulp, en doet sijn eerste gangen,
Hy soeckt maer enckel spel, en siet! hy wort gevangen,
Hy quam daer hy het vont, oock eer dan hy het wist,
En seyde binnens monts; Ach had ick eens gemist!
Daer komt een slechte duyf, en raeckt tot aen het eynde,
Maer vint'er evenwel geen vreught gelijckse meynde,
Dies staetse daer en siet, eylaes! 'k en weet niet hoe,
En weder uyt te gaen, daer is geen middel toe.
Dan ginder koomt'er een die weet de rechte paden,
Maer vint noch evenwel het vinden ongeraden,
Hy doolt uyt enckel lust, en kiest de rechte baen
Iuyst als hy door het groen niet meer en weet te gaen.
Een ander staet en siet, en wil een weynigh rusten,
Maer siende groen gewas, soo krijght hy groene lusten,
Het fruyt is byster wrang, hy slaet'er niettemin
Sijn bolle lippen op, sijn volle tanden in,
Hy snoeyt al wat hy vint, en door het gulsigh eten
Soo is hem metter tijt sijn eerste wegh vergeten;
De sloir die met hem doet is even soo gestelt,
Sy voelt dat haer het lijf gelijck een blase swelt,
Sy is geweldigh quaps en moet geduerigh braken,
Sy weet de rauwe sucht niet weder quijt te raken,
Sy krucht den gantschen dagh, onseker watse voelt,
Vermits 'k en weet niet wat haer in de leden woelt:
De snoeper niet te min die krijght, te sijner schanden,
Een ongesonde maegh, en even stompe tanden,
Dat is van over lang de straffe van de lust,
Die met onrijp gewas ontijdigh wort geblust;
Offschoon dan onse wraet is naderhant geseten
Daer vrienden onder een de rijpe vruchten eten,
Het dient hem niettemin alleen tot enckel spijt,
Vermits sijn kranck gebit geen vaste spijs en lijt.
Ghy siet dan al het Perck, en hoe het is gelegen,
Ghy siet'er schoon bedroch, en hondert slimme wegen,
Ghy siet hoe dat de jeught hier sonder eynde dwaelt,
En wat een tuymel-geest haer in de leden maelt,
Ghy siet hoe malle Waen, hoe Schijn, en losse Droomen
Hier swieren op het velt, en spelen in de boomen,
Ghy siet hoe dat de mensch de slimme gangen mint,
En wonder groot vermaeck, oock in het dolen, vint;

Ghy ſiet hoe dat het volck wort om en om getogen,
Ghy ſiet hoe dat het oogh wort menighmael bedrogen,
Ghy ſiet hoe wonder licht ſich ieder een vergeet,
En hoe een ſnoeper vaert die wrange fruyten eet.
Noch wil ick evenwel geen jonge maeght beletten
Haer voet te rechter uyr in deſen hof te ſetten,
Genaeckt dan, ſoete jeught; maer, eer je verder gaet,
Laet Tucht u leytsman ſijn, en Reden uwen draet.

MAEGHDE-WAPEN.

ALs eenig Vorſt een Wapen geeft
Aen die hem wel gequeten heeft
Of in den krijgh, of in den Raet,
Tot voordeel van den ganſché Staet,
Het ware dienſtigh dat het beelt
En wat'er om den hellem ſpeelt
Soo mochte worden afgemaelt,
Dat daer uyt neder quam gedaelt,
Dat daer uyt mochte ſijn verſtaen
VVat dan noch vorder dient gedaen
By hem, die mits het edel velt
Wort in een hooger graet geſtelt;
Op dat hy ſtaegh in dat geſicht
Mocht leſen ſijnen Ridder-plicht.
Koomt hier, vriendinnen altemael
Die ſonder yſer, ſonder ſtael,
En ſonder ſweert, en ſonder lans
Verwint de kloeckſte van de mans,
Die ſonder oorlogh, ſonder ſtrijt
Princeſſen van de weerelt ſijt;
Komt hier, en ſiet dit Maegde-boeck,
O Ridders van den witten doeck,
Hier is'et dat je vinden meught
Een wapen voor u teere jeught,
Een wapen, daer geſchreven ſtaet
Hoe dat'et met de maeghden gaet;
Een wapen, daer het edel velt
U ganſche plichten open ſtelt;
Ey kijckt, o jonge dieren, kijckt,
Het is een beelt dat u gelijckt,
Het is een bloemtje, ſooje ſiet,
Dat noch geen open knopjen biet,
Een bloemtje van ſijn eerſte jeught,
Een bloemtje van ſijn eerſte vreught,
Een bloemtje dat niet uyt en puylt,
Maer in ſijn eygen bloemtje ſchuylt.
Wanneer een ſchilder eerſt begint
De ſchetſe van een aerdigh kint,
En dat voor eerſt de kunſte ſpeelt
Ontrent de gronden van het beelt,
Men ſiet alleen ick weet niet wat,
Dat ſchier het ooge niet en vat;
Men ſiet een mont, een ſoet gelaet,
Dat noch gelijck in twijfel ſtaet,
Men ſiet doch efter over al
Wat dat het eenmael worden ſal.
Dus gaet'et met ons teer gewas,
Men ſiet'et in een duyſter glas,
Men ſiet een teer, een aerdigh beelt,
Dat noch ſijn beſte gaven heelt,
Men ſiet een toegeſloten blat,
Men ſiet een toegeſloten ſchat,
Men ſiet wat hope dat'et biet,
Men ſiet'et, en men ſiet'et niet;

Men siet 'et maer in stil gepeys,
En 't is genoegh voor dese reys.
O teere Plante, jonge spruyt,
Wat staeje quade vlagen uyt?
Wat is 'er om u jeughdigh groen,
Wat is 'er al om u te doen?
Wat is 'er menigh ongeval
Dat u voorseker treffen sal,
Ten sy dat ghy met alle vlijt
Gedurigh waer genomen sijt?
Wat heeft, eylaes! u teer begin
Wat heeft 'et angst en moeyten in?
Men vreest van boven voor de storm,
Men vreest van onder voor de worm,
Men vreest den vorst en sijn gewelt,
Men vreest den hagel op het velt,
Men vreest de dampen vander nacht,
Men vreest de mist en hare dracht,
Men vreest het schendig hof-fenijn,
Men vreest een heeten sonne-schijn,
Men vreest het steken van de pier,
Men vreest het bijten van de mier,
Men vreest de rups en haren beck,
Men vreest het quijlen van de sleck,
Men vreest des efter niettemin
Het weven van een vuyle spin,
Men vreest voor al een dertel kint,
Dat is het slimste dat men vint;
Want, mits het wicht gedurigh malt,
En dickmael op de bedden valt,
Soo breekt 'et licht een aerdigh kruyt
Dat noyt sijn leven weder spruyt,
Of anders 't schudt u teere steel,
En 't foolt u knopjen al te veel,
Het is gants uytgelaten mal,
Het loopt en flickert over al,
Het staet en pluyst ik weet niet waer,
En stelt u dickmael in gevaer.
Al waer het koomt, of henen gaet,
Het doet de teere bloemtjens quaet.
En schoon al is het Byetje soet,
Soo dat het leet noch hinder doet
Noch aẽde bloem, noch aẽ het kruyt,
Maer suyght 'er niet als honigh uyt,
Soo moet het doch voor desen stont
Onthouden oock een reynen mont,
En blijven van het teer gewas
Tot dat 'et beter komt te pas,
Tot dat de bloem eens open gaet,
En in haer volle loovers staet;
Nu moet 'et maer van verre sien
Wat dat 'er eenmael sal geschiên,
En letten slechs in dit geval
Wat uyt het knopjen komen sal.
Geen Byetj' en heeft 'er oyt geraekt
Geen Byetj' en heeft 'er oyt gesmaekt
Een bloemtjen dat gesloten staet,
Of dat sijn ooren hangen laet;
Het eerste laet 'et ongemoeyt
Tot dat het eens ten vollen bloeyt;
Het tweede roert 'et niemmer aen,
Om dat het bloeyen heeft gedaen,
Om dat het was noch honigh geeft,
En nu als sonder leven leeft.
Maer hier is noch een ander quaet,
Waer op voor al te letten staet,
Ten gaet met dese bloemtjens niet
Gelijck 'et elders wel geschiet,
Want al wat hier of ginder breeckt,
Of wat men uyt den regel steeckt,
Daer heel men strax de gansche vrak,
Oock dickmael sonder ongemaeck.
Al krijght u doeck een yser-smet,
Ghy sijt 'er weynigh in ontset,
Een vinnigh suer, een cyteroen
Dat weet de plecken uyt te doen.
Indien het somtijts soo gebeurt
Dat oock het fijnste laken scheurt,
Een die hier toe sijn kunste bied,
Die stopt het dat men 't niet en siet.
Indiender aen een schoon buffet
Een quast, of reet, of splinter let,
Men krijght of lijm of ander gom,
Dat heelt de brake wederom.
Indien of vet, of schrale wijn
Set plecken in een schoon satijn,
Een poeyer, of een machtich kruyt
Dat haelt de gronden weder uyt;
Of, schoon daer blijft eẽ kleyne vlek,
Noch is 'er raet voor dat gebreck,
Men spant 'et veerdigh op een raem,
En strax soo wort 'et aengenaem,
Om dat men met een gulden draet
De vuyle plaetsen over gaet
Ons' meyt heeft even dit verstant,
Want is haer taerte wat gebrant
Al wat of hier, of ginder schort,
Dat wort met suicker overstort;
Soo dat de gene die het eet
Niet van den loosen handel weet.
In 't kort, en hier en over al
Is raet voor menigh ongeval;
Maer wat 'er hier en daer geschiet,
Noch raekt het onse bloemtjens niet,
Daer is, eylaes! geen kunstigh lijm,
Daer is geen harst, of taye slijm,
Daer is geen kruyt of vinnigh sap,
Daer is geen over-zeesche pap,
Daer is geen smout, of machtig gom,
Voor u, ô teere maeghde-blom.
Het minste vuyl, de kleynste smet
Die blijft 'er eeuwigh ingeset,
Die sit gedurigh in den gront,
Soo datj 'et noyt verwinnen kont,
En of je veeght en of je wast,
Noch houd het efter even vast,
En of je schuert en dapper vrijft,
Het is een vuyl dat eeuwigh blijft;
Al is 'er maer een enge scheur,
Al kruypt 'er maer een siertje deur,
Al kleeft 'er maer een vuyltjen aen,
De gansche luyster is gedaen;
De tijt, eylaes! de snege tijt,
Die alle dingen open splijt,
Die toont ten lesten in het blat
Een wijde reet, een open gat,
Wat eerst de sneeghste niet en vant,
Dat siet de plompste naderhant:
Ach! wat het eerste knopjen schent
Dat blijft 'er eeuwigh in geprent.
Siet! als de plaegh het koren slaet,
Terwyl het op den velde staet,
En dat voor eerst een vuyle smet
Sich in het jeughdigh bloeysel set,
Het blijft gewis dan eeuwigh soo
Tot even aen het dorre stroo;
Gaet leght dan vry het rijp gewas
Te midden in een koren-tas,
Gaet stout 'et in een drooge schuyr,
Gaet sluyt 'et in een vaste muyr,
Gaet dorst en wannet soo je kont
Noch blijft 'er al een quade gront;
Jae wast 'et in het klaerste nat,
Eylaes! daer schort noch efter wat,
Het is, ô vrienden, 't is gedaen;
Want noyt en vint men suyver graen.
Bedenkt dit staegh, ô groene jeugt,
Bedenckt dit, wat je dencken meugt,
Begraeft 'et in u stil gemoet
Begraeft 'et in u diepste bloet,
En laet 'et eeuwigh voor u staen,
Het gaet voor al de maeghden aen.
D' Eenvoudigheyt die staet u wel,
Dan *Leer-sucht* is haer metgesel,
Dus sijt eenvoudigh in het quaet
En al wat maeghden tegen gaet;
Maer leert dien even onverlet
De gronden van de maeghde-wet,
De regels van de ware min,
De plichten van het huys-gesin,
En wat 'er vorder dienen kan
Ten goede van een eerlick man.
Ach! of al schoon een jonge bruyt
Draegt kranssẽ van het maegdekruyt,
En dat men vry al suycker goyt,
En bloemtjens voor de deure stroyt,
Is oyt haer beste schat gerooft,
So maekt 'et slechs eẽ swaerder hooft,
En wat men hare voor eere doet,
Dat is een beul in haer gemoet.
Ghy, wensje niet te sijn bespot,
Houd staegh u tuyntjen op het slot,
Houd heck en hagen even dicht,
Op dat 'er niet een dertel wicht
En koome, sonder u verlof,
En koome sluypen in den hof,
En roove daer u beste kruyt,
En loope dan van achter uyt.
Ach! wie haer teere jeugt besmet,
Die sal geen trouw, geen echte bedt,
Die sal geen wijs, geen deftigh man,
Hoe veel hy weet en wat hy kan,
Oyt brengen tot haer eersten glans,
Oyt brengen tot de maeghde-krans.
Ach! wie als vryster is onteert
Die wort te laet als bruyt geleert.

HOUWELYCKS EERSTE DEEL, MAEGHT.

INLEYDINGE.

Terwijl dat *Phyllis* eens gevoelt
Iet, dat haer in de leden woelt,
Iet selsaems, ick en weet niet wat,
Dat sy te vooren niet en hadt?
En dat mitsdien haer gulle jeught
Stelt in het minnen groote vreught,
Doch, om-gevoert door losse waen,
Mist (soo het schijnt) de rechte baen,
Soo spreeckt 'er *Anna* tusschen in,
Ten goede vande reyne min,
En toont, waer datmen henen valt,
Wanneer men sonder regel malt.

Hier tegens dringt dan *Phyllis* aen,
En wil al vry wat ruymer gaen;
Maer *Anna*, rijper van verstant,
Die houtse weder in den bant:
En siet! door woort en weder woort
Soo komt dan eens de waerheyt voort.
Ghy, die met vrucht dit lesen wilt,
Let wat de Waen van Reden schilt;
Weeght alle ding met rijpen sin,
En beelt u niet ter haesten in;
Al spreeckt oock *Phyllis* met bescheyt,
Het is u best dat *Anna* seyt.

t'SAMEN-SPRAECK tusschen ANNA en PHYLLIS.

PHYLLIS.

Indien ick oyt een droef geklagh
In uwen boesem storten magh,
Soo waer het nu de rechte tijt
Nadien ghy stil en eenich sijt;
Mijns oordeels, is't de beste vrient
Die ons in droeve tijden dient.
Daer is, eylaes! een vreemt gewoel
Dat ick ontrent mijn herte voel,
Ick ben gestelt, ick weet niet hoe,
Ick worde sonder reden moe;
My sweeft een wasem om het hooft
Die my van alle vreught berooft,
Ick gae, ick koom, ick ryf', ick dael,
Ick loop, ick stae, ick rust, ick dwael,
Mijn sinnen vliegen hier en daer,
Als of ick licht van hoofde waer;
En, schoon ik gansche nachten waek,
Noch krijgh ick efter geenen vaeck,
Ick wend', ick keer door al het bedt;
Ey, seght doch eens wat dat my let.

ANNA.

Kijck! dit is immers wonder soet,
Dat ghy my dese vrage doet,
My die een teere maget ben,
En niet als kap of doeck en ken,
Ey! soo je wilt genesen sijn,
Gaet soeckt een ander medecijn;
Gaet soekt een kloek, en dapper man
Die veel en groote dingen kan,
Die in de konsten is geleert,
En veel tot Leyden heeft verkeert,
Of elders daermen menschen snyt,
En al de leden open splyt,
men klaer en open seyt
't' en hert' en maege leyt,
hien, na lang beraet,
wat 'er omme-gaet,
voorts wat u geneest;

PHYLLIS.

Wel hebje lang soo dom geweest?
Ghy spreekt gelijck een slechte duyf,
Die naeu en kent haer doeken huyf,
En efter weet ick uyt de daet,
Ghy sweeft al boven uwen naet,
En hebt al vry meer in de mouw
Als iemant wel vermoeden souw.
Dus brengt doch veerdig aen den dag
Dat ons ten goeden dienen magh.

ANNA.

Wat wilje dat ick seggen sal?
Ick ben een duyve sonder gal:
Dan sooj'et immers soo verstaet,
Dat ick iet weet tot uwer baet,
Soo druckt dan eens wat nader uyt
Van waer u dese quelling spruyt,
En wilje dat ick raden sal,
Soo opent eerst het ongeval:
Ghy weet, men seyt den Medecijn
Den gront en oorsprонk vande pijn,
En hoemen eerst het quaet vernam,
En oft met koud' of hitte quam,
En of de smert geduerigh blijft,
Dan offe door de leden drijft,
En ofmen droogh is op te tong,
En ofmen bang is aen de long,
En ofmen schrael is op te borst,
En seer gequollen vanden dorst,
En ofmen veel of weynigh eet,
In't korte wat de siecke weet:
Want anders, soo men iet verswijgt,
't Is selden datmen bate krijght.

PHYLLIS.

Voor my, ick wil hier open gaen,
Gelijck by vrienden dient gedaen;
Ick sal u seggen hoe het quam
Dat ick voor eerst het quaet vernam;
Want siet! ick wil mijn gansche noot
Gaen storten uyt in uwen schoot.
Ick sach eens op ons schaly-deck
Twee duyfjens speelen bek aen bek,
Sy vlogen t' samen uyt het kot,
Sy vielen t' samen op een slot,
Sy togen t' samen op de vlucht,
Sy swierden t'samen in de lucht,
Sy keerden weder na de slagh,
En al terwijl dat ick het sagh,
Hier door soo quam my in het bloet
Hier door ontstont in mijn gemoet
Een nieu, een vreemt, eē selsaem ding,
Dat my door al de leden ging:
Siet (dacht ik) hoe des Heerē macht
Paert yder dier in sijn geslacht,
Een ieder voelt sijn eygen vier,
Een ieder trout op sijn manier,
,,Wat isser dat geen lief en heeft?
,,Men vint dat lieft, en niet en leeft.
De Dadel-boom is sonder vreugt,
Sy staet en treurt haer gansche jeugt,
Het schijnt dat sy geduerigh sucht,
Want sy en draegt geen soete vrucht
Tot sy ten lesten by haer vint
Een mannen-boom die sy bemint;
En dan soo grijptse weder moet,
En draeght haer vrucht in overvloet.
Dringt liefde door het quastig hout,
Is 't slijm van vissen niet te kout,
Sijn wilde vogels niet te snel,
Sijn wreede dieren niet te fel
Om aen te doen een sachter aert,
Hoe dient eē mensch dan ongepaert?
Voelt leeuw en beir de soete pijn,
Wat sal 't van teere maeghden sijn?
Dit dacht ick doen wel seven mael,
En maeckte staegh een nieu verhael,
De

De doffer met den dadel-boom
Die bleef my by tot in den droom,
Ja midden op den schoonen dagh
En was het niet gelijck het plagh.
Nu segt, hoe noemje dit gequel?

ANNA.

Ick ken die sieckte wonder wel;
Het is een eerste minne-beelt
Dat om u weeligh herte speelt;
Het is een dom, een grilligh mal,
Het is een dertel ongeval,
Het is een voor-spel vande jeught,
Een blijde pijn, een droeve vreught,
Het is een bobbel in het bloet,
Dat nu sijn eerste sprongen doet;
Maer waerom niet in kort bescheyt
Den ganschen handel uyt-geseyt?
't Is kalver-leifde, soete maeght,
Die u de losse sinnen jaeght;
En soo je die niet wel en leydt,
Gelijck als eer en schaemte seyt,
Gewis, daer is geen twijffel aen,
Ghy sult verkeerde wegen gaen,
Ghy sult verdolen hier en daer,
Ghy sult u brengen in gevaer,
Ghy sult u vinden buyten spoor,
Dus stelt u Tucht en Redē voor.(hoe,
Maer siet, ghy spreekt 'k en weet niet
Het schijnt gy sijt u maeghdom moe;
Want, na dat ick bevinden kan,
Soo helje vry wat na den man.
Wel! meynje, kint, dat al de lust
Juyst onder manne slippen rust?
En dat voor al het echte bedt
Met sachte roosjens is beset?
Neen vry; het gaet 'er niet soo breet,
Maer hoort doch eens het recht bescheet,
Soo lang men eenigh ding verwacht,
Dan is het datmen 't wonder acht;
Maer alsmen 't heeft, dan is 'et niet,
Men sochte vreugt, mē vint verdriet:
En dit is soo het out gebruyck;
Het trouwen is een rechte Fuyck,
En dat alleen op desen sin,
Al wat 'er uyt is, wilder in;
En wat 'er in is, wilder uyt;
Een kleuter wenst te sijn de bruyt,
Een Jubben van sijn eerste vlucht
Leyt eeuwigh om een wijfen sucht;
En dikmael is mē nau getrout(klout.
Wanneer men 't hooft wel dapper

PHYLLIS.

Gy sijt te streng voor d'eerste reys,
En straft te fel mijn soet gepeys;
Dan efter 't is maer losse praet,
Het trouwen is den besten raet;
Wie bleef 'er oyt sijn leven maeght
Die sich des niet en heeft beklaeght?
Alleen te leven is verdriet,
En dient ons swacke menschen niet:
De maeghdom is een lastig pack,
Die niet en baert als ongemack.
Ick was lest op een hoef genoot
Daer Enden swommen inde sloot,
De vogels lagen aende wal,
Men hoorder vreugt, of bly geschal,
Sy dreven stil, en treurigh heen;
Doch mits een wartel daer verscheen,
Soo rees 'er strax door al den poel
Een hees gequeek, een bly gewoel:
Dit beurt de dieren niet alleen,
Het is de menschen oock gemeen;
Soo haest als vader is van huys
Tot onsent is maer enkel kruys,
Want moeder is niet wel gesint,
De keucken-meyt die sit en spint,
Men hoort 'er noyt een blijden lach,
Men schaft 'er niet gelijk men plagh,
Men vint 'er meest een kouden heert,
En al door 't missen vanden weert;
Dus gaet 'et vast, dat aen den broek
Hangt al de vreugde van den doeck.

ANNA.

- Nu sie ick klaer, en uytter daet,
Dat u de maeghdom tegen staet;
Wel aen, nadien ghy immers wilt
U geven in het groote gildt,
Soo neemt geen saecke by der hant
Door haest of grilligh onverstant,
Maer toomt u sinnen, weeligh dier,
Gelijck een kuyper doet sijn vier,
Die sluyt 'et in een vasten bant,
En maeckt alsoo een rechten brant,
Soo dat de vlamme niet en swiert
Als juyst daer haer de meester stiert.
Ghy, doet toch niet op eygen raet,
Want dat is hier en elders quaet,
Maer seght voor eerst u moeder aen
Waer heen u domme sinnen gaen,
Die sal het dan ter rechter stont
U vader leggen in den mont,
En soo u groene lente-tijt
Dan hoger na de somer-glijt,
En dat u jeught nu dragen kan
De lasten van een echte man,
Soo sal hy met een goet beleyt
Gaen letten wat de reden seyt.

PHYLLIS.

De raet die ghy de maeghden biet,
En past voor al de maeghden niet,
Haer voorhooft is te byster teer,
En dit u voorstel tegen eer;
Wy sijn door schaemte weg-gevoert
Waer iemant maer van trouwē roert
Wie is 't van ons die seggen kan,
T'sa moeder haest, ick wil een man?
Wat vrysters in den boesem leyt
Dat dient gedacht, en niet geseyt;
Want maeghde-last dat is een saeck
Die dient geweten sonder spraeck.
Of schoon de klocke niet en slaet,
Als maer de wijser ommegaet,
Soo weet een ieder sonder slagh
De stonden vanden ganschen dagh.
Siet! als een maegt soo hooge wast
Dat haer des moeders huycke past,
Of telt nu jaren drymael ses,
Neemt dat ô vader, voor een les
Dat aen u dochter wat ontbreekt,
Hoe welse niet een woort en spreekt;
Houd vast dat jae haer fieren tret,
Houd dat haer doeckje wel geset
Sijn Wijsers van de binne-smert
Die haer leyt in het weligh hert,
Denckt vry dat aen een rijpe maeght
Yet schort hoewelse niet en klaeght.
VVanneer ghy dese peylen siet,
O vaders, en verachtse niet,
Maer let wel neerstig op het stuck
Of u genaeckt groot ongeluck.
Siet! als de jonge wijngaert-loot
Drijft in de lucht een gulle schoot,
En datse wortels heeft, soo goet
Schier als haer eygen moeder doet,
Een Hovenier sal met 'er daet,
Indien hy slechs het stuck verstaet,
Die plante scheyden van de stam,
Soo ras hy dese jeught vernam.
Ick wens een vader dit verstant
Wanneer sijn dochter dient verplant,
Ick wensche dat een moeder lett'
VVanneer een dochter dient verset;
Maer als noch d'eē noch d'ander siet
Hoe gul haer jonge wijngaert schiet,
Soo is 'et (mijns bedunckens) tyt
Dat sy haer eygen tacken vryt,
Op dat haer jong en weeligh hout
Mach by een ander sijn gebout,
En sy wat verder, alsse plagh,
Haer groene loten schieten magh;
Een die my dit lest heeft geraên,
Die seyd' het mochte wel bestaen.

ANNA.

't VVas iet dat ghy te voren dreeft,
Maer dit bejagh en hangt of kleeft;
Hoe! dunckt u 't seggen al te koen,
En wilj 'et sonder seggen doen?
Neen kint, dit stuck is ouders werck,
Hier dient eē hoog, eē diep gemerk,
Hier dient een wijs, een lang beraet,
Dat onse jeught te boven gaet;
En ghy noch echter niettemin
VVilt flux en met een luchten sin
Gaen vallen in het minne-spel,
En mallen met een jong-gesel;
O neen, dit kan ick niet verstaen,
Der vrienden oog moet voren gaen,
Bevraeght u wel, oock eer je vrijt,
VVant dan is 't even vragens tijt;
Maer naderhant te nemen raet
Dat koomt gemeenlick al te laet.
My is voor desen eens verhaelt,
En 't leyt my noch in 't hooft en maelt,
Hoe datmen walle-vissen vangt,
En schichten in haer leden prangt:
Het stuck dat wort te weeg gebracht
Om dat het beest niet eens en acht,
En onbevreest, niet eens en schroomt
VVie dat ontrent of aen hem koomt,
En als 't herpoen is vast geset,
Dan schijnt 'et dat het eerst maer let
Voor wie, en waer het vlieden sal,
En siet! dan vlucht 'et over al,

Dan

Dan in de ſtroom, dan na de ree,
Dan in het diepſte vande zee;
Maer waer het ſwemt of henen vliet,
Het is, eylaes! het is om niet;
Want waer het ſich ter neder ſet,
Het voert ſijn eygen quelling met,
Siet dus vergaet die groote vis,
Om dat hy eerſt niet ſchouw en is.
Ach trou-ſucht is een ſlim gebreck,
Ten lijt geen uytſtel, geen vertreck,
Het kom ſoo't wil, het ga ſoo't magh,
Van raet of reden geen gewagh,
Het kint, met deſe koorts bevaên,
Wil met den ruyter dolen gaen,
Nochtans te licht eens jae geſeyt,
Wort dickmael ſeven jaer beſchreyt;
Ghy, weeſt niet haeſtigh inde min,
Maer houd u domme ſinnen in;
,,Want is de vryſter licht gereet
,,Het doet oock aenden vryer leet;
,,Wie ras bekoomt iet dat hy ſocht,
,,Die vreeſt terſtont te ſijn bekocht,
,,En is de vryſter wat te vlug,
,,De vryer gaet wel licht te rug.
Een kok die't ſpit te veerdig draeyt,
Die maekt ſijn dingen licht bekaeyt,
Want dikmael, voor eē ſpoedig end,
Soo wort de ſpijs in d'as gewent.
,,Met ſinnen, kinders, wat je doet,
,,De grootſte haeſt, de minſte ſpoet.
Een vogel-ſtrick, een jong-geſel
Gelijcken uyter-maten wel,
Want ſoo een velt-hoen of faiſant
Koomt neder vallen in den bant,
Als of 'et woude ſijn gevaên,
Soo blijft het garen openſtaen,
Maer tijdt de vogel op de loop,
Dan wort 'er eerſt een vaſte knoop.
,,Al wat men aen een vryer biet,
,,Dat wil de ſlimme lincker niet,
,,Dus wilje minne, wilje gunſt,
,,So leert voor eerſt de weyger-kunſt.
,,Noyt heeft aē wey-man wilt geluſt
,,Wanneer het op ſijn leger ruſt,
,,Een vlugt, een ſucht, een ſnelle loop
,,Die maekt en hier en daer de koop.
,,Door moeyte ſmaekt het minneſpel
,,En't neen dat ſtaet de meysjens wel,
,,Doet van de minne pijl en pijn,
,,De minne ſal geen minne ſijn.

PHYLLIS.

Dit houd ik wonder vreemt geſeyt,
En't is my vanden wegh geleyt,
Hoe! wilje dat ick ſegge neen,
Wanneer ick jae van herten meen?
Of ſal ick wyſen vander hant
Daerom mijn jeughdigh herte brant,
Neen, dat's gewis een quade ſlagh,
Die noyt ons dienſtigh weſen magh,
,,Wie hongert, gaept en eet terſtont,
,,Als hem de pap is voor den mont.
,,Wie inde min wenſt goeden ſpoet
,,Die doe gelijk het meeuwtjen doet,
,,Dat, als het viſchje boven ſweeft,
,,En ſich maer eens om hooge geeft,
,,Valt ſtrax met alle krachten neêr,
,,En licht het beesjen uyt het Meer.
,,'t Geluck, ó kinders, is te glat,
,,Het dient in haeſten op gevat,
,,Het dient gegrepen t' ſijnder tijt,
,,Eer dat 'et weder henen glijt.
,,Wie aengeboden dienſt verſmaet,
,,Wilt dickmael als het is te laet;
,,En die een goede kans verſiet,
,,En recht het ſtuck ſijn leven niet.
,,Dies, als de vinck is in het net,
,,Soo dient geen tijt te ſijn verlet.
Ik moet hier brengen aenden dagh
Een droef geſpreck, een diep geklag,
Van ſeker ons bekende maeght,
Die, ſiende datſe wert bedaeght,
Haer by een roosjen vergeleeck,
En ſprack, gelyck als ick nu ſpreeck.
Als eerſt het jeugdig purper-root
Quam puylen uyt myn teren ſchoot,
Doen was ick vry een trotſe blom,
Ick hadde prickels om end om,
Ick ſtont geſet en byſter vaſt,
Ick ſtont gelyck een ſpitſe maſt,
Wie my genaekte, kreegh een ſtreek,
Wie my genaeckte kreeg een ſteeck;
Maer als mijn ſoete jeugt verdween,
Doen ick viel ſonder raecken heen,
Doen ick viel neder in het ſtof,
En was maer ſtroyſel voor den hof,
Doen riep ick ſtaegh tot alle man,
Siet! wat een roosje worden kan!
Die met geen hant wou ſijn geplukt,
Ben nu met voeten onderdruckt;
Ach! die voor deſen niet en wou,
Wat is 'et dat ick niet en ſou?
,,Ach daer de rimpel ploegt het vel,
,,Indien het quaem, men nam 'et wel.

ANNA.

Ghy wijckt al vry wat uytte baen,
Dus laet ons hier wat naerder gaen.
Houd iemant wat van mijnē raet,
Soo ſtell' ick yder deſe maet,
,,Al is de vryſter byſter groen,
,,Haer paſt het lijden, niet het doen,
,,Dus breng ons hier geē meuwtje by,
,,Het grijpen ſtaet geen maget vry;
,,Haer dient gedult, al is 'et pijn,
,,Tot datſe mach gegrepen ſijn.
Het vincke-net koomt haer niet toe,
Ons dient alleen een ſtille Vloe,
Die roert haer niet, maer blijft geſet,
Al iſſe ſchoon een vogel-net,
Tot dat een ſnepp', of ander dier,
Daerin koomt vallen met getier,
Daerin met alle krachten ſpringt,
En't nett' als tot het vangen dwingt.
,,Al iſſet ſchoon u volle wil,
,,Ghy ſtaet dien onvermindert ſtil,
,,Tot hy, die u van herten mint,
,,Als met gewelt u herte vint,
,,En dat de tyt, en vrienden raet
,,U dringen tot den echten ſtaet,
,,Ons net moet vangen ſonder ſchyn,
,,De vogel moet de vanger ſyn.
Doch wilje dat ick dit geval,
Met naeckter reden toonen ſal,
Soo ſiet hier op de Bakens aen,
Die veel-tyts aenden oever ſtaen,
Haer vier dat in het duyſter brant,
Geeft wel een glinſter aende ſtrant,
En roept te midden uytte Zee,
De ſchepen tot een goede ree,
Als doende blycken voor gewis,
Dat daer ontrent een haven is,
Maer efter blyft 'et ſchippers werck
Te komen naer het vier-gemerck,
Hy maecke ſeyl wanneer hy wil,
Het baken ſtaet geduerigh ſtil,
Het baken wyckt niet vande kant,
Maer toont alleen een ſtillen brant.
Ghy moogt bewijſē met de ſchijn,
Dat ghy ſijt Queſel, noch begijn,
U geeſtigh kleet, u ſoet gelaet,
Dat kan betuygen met 'er daet,
Als datje niet ondienſtigh vint
Te rechter uyr te ſijn gemint,
U weſen geeft hier toe de loos,
Maer laet het roeyen aen Maetroos,
En noyt om echte minne peyſt,
Ten ſy men u ter eeren eyſt;
Dus verre dient een jonge maeght,
En hooger niet te ſijn gewaeght.

PHYLLIS.

Men ſiet nochtans in onſen tyt
Hoe menigh dat 'er wort gevryt,
Ja raekt ook dickmaels aen een man,
Om datſe vryers locken kan;
Seght; lieve, waer gebeurt 'et niet
Dat, als een vryer hope ſiet,
Hy dan wel ſoeckt een echte vrou
Oock daer hy eerſt niet vryen wou?

ANNA.

Dat magh by wylen eens geſchiên,
Maer veel en wort 'et niet geſien,
En 't ware vry een loſſe trou
Dat iemant juyſt gaen vryen ſou,
Om dat miſſchien een ſtoute-bil
Haer ſpillen met hem mengen wil.
Als iemant in een boomgaert gaet,
Daer aenden wegh een haege ſtaet,
En dat miſſchien een wilden braem
Hem onder by de ſlippen naem;
Hem boven aen den mantel greep,
Of elders inde leden neep,
En noode ſoo, als met bedwang,
Hem tot haer vruchtē ſuer en wrang,
Sal dat bewegen ſijn gemoet,
Of weder-houden ſijnen voet
Om dan niet dieper in te gaen,
Daer vry al beter freuyten ſtaen?
Neen, neē; hy acht haer trecken niet,
Hoe ſchoon dat ſy haer vruchtē biet,
Hy maekt ſich los van haer beſlagh
Soo haeſt hy kan, ſoo ras hy magh,
Hy ruckt haer ſtoute krauwels of,
Om voorts te treden in den hof;
En ſchoon hy daer met ongemack
Moet reycken naer een hoogen tack,

Dat

Dat is hem des te meerder vreught,
En 't is te beter voor de jeught;
Want dat men licht bekomen kan
En smaekt niet aen een rustigh man;
Maer wat aen steyle boomen hangt
Dat is 'et daer men na verlangt,
„Het freuyt dat is dan wonder soet,
„Wanneer de plucker klimmẽ moet.

PHYLLIS.

Wel, soo een vryster niet en magh
Haer liefde brengen aen den dagh,
Soo laet het dan haer vader toe,
Dat hy het voor sijn dochter doe.
Waerom doch niet in onse tijt
Oock met een jonge maeght gevrijt?
Mijns oordeels, voeght dat alsoo wel
Als met een moedigh jong-gesel;
Veel hebben dit wel eer betracht,
En ook met voordeel uyt-gewracht;
Want dickmael gaept de vryer niet,
Voor dat men hem den lepel bied.
Maer dit behoort, op vast bescheyt,
Behendigh aen te sijn geleyt,
En door een derden aengebracht,
En dat als in een stille nacht,
Op dat 'er niet een mensch verstae,
Hoe dat het met den handel gae:
Soo doet de loose vogelaer,
Die sit niet in het openbaer,
Maer is met ruyghte dicht beset,
En stelt een roer-vinck in het net,
En houd daer op sijn oogh-gemerck,
Tot aen het eynde van het werck,
Doch, so de vang niet wel en wil,
Hy duykt in 't loof en houd hem stil,
En niet een vogel kander sien
Wat desen handel magh bediên.

ANNA.

Te vryen met een jonge maeght
Is, mijns bedunckens, veel gewaeght;
Want dit alsoo te leggen aen,
Dat niet eẽ mensch het sou verstaen,
Voorwaer daer is geen middel toe,
Men rieckt 'et, ick en weet niet hoe;
De weerelt is te wonder boos,
De menschen al te byster loos;
Wy leven in een snegen tijt,
Die ieder hayr in stucken splijt,
Al segje niet een enckel woort,
Noch wort u meyning na gespoort,
Een ieder let op dit geval,
En siet! men weet 'et over al,
En soo het stuck dan qualick luckt,
Daer sit de vrijster dan bedruckt,
Sy wort van alle man begeckt,
Dat haer tot enckel schande streckt.
Ghy, eer men dit met u bestaet,
Soo pleeght voor al gesetten raet,
Let, eer men eenigh ding begint,
Hoe dat de vryer is gesint;
En, is daer geen of kleyne lust,
Soo houdje best uw hooft gerust.
De vos is hier (mijns oordeels) wijs,
Hy sal 't noyt wagen op het ijs,
Of leyt voor eerst daer op sijn oor,
Hy proeft 'et door een sneeg gehoor;
En is de schors misschien te kranck
Soo neemt hy elders sijnen ganck;
Dit is u nut te sijn gedaen,
Of anders sal 't 'er qualick gaen.

PHYLLIS.

Om my te maecken aengenaem,
Daer ben ick wonder toe bequaem,
Een vrient die heeft 'et my ontdeckt,
Wat best de jonge vryers treckt;
Dus, moght ick gaen na mijnen sin,
Ick toogh 'er hondert tot de min.

ANNA.

Wel, segt wat soudje doch bestaen?

PHYLLIS.

Ick sou wel mooy en keurlick gaen,
En strijcken prachtigh over straet,
Geduerigh in een nieu gewaet;
Men seyt te rechte nu en dan,
En schoone kleeding maekt den man.

ANNA.

Soo gy, door middel van de pracht,
Of met den glans van rijcke dracht,
De vryers meynt te locken aen,
Soo doolje van de rechte baen:
De Salamander die verdwijnt,
Wanneer de sonne krachtigh schijnt,
Weet vry dat al te moyen maeght,
De vryers dickmael henen jaeght,
Vermits de gunst van rechte mans
Vergaet door al te grooten glans.
Dus, vryster, gaet niet al te fray,
De liefd' is kranck, de tijt is tay.
Verkiest u liever eenigh kleet
Met weynigh kosten uyt-gereet,
Dat geestigh aen de leden staet;
Dat is voor u den besten raet:

,,Het seyl te trecken in den top
,,Dat rijst veel uyt een lossen kop,
,,En 't is geen kunste moy te gaen,
,,Gelijck als heden wort gedaen;
,,Maer pracht te houden in den bant
,,Dat is een teycken van verstant.
En boven dat, soo vind' ick noch
Dat yder weet van dit bedrogh,
Men houd dat onse flicker-list
Alleen maer na de vryers vist,
En dat men, na den echten staet,
Sijn ooren weder hangen laet;
Dit hoord' ick laetst een seker man,
Die al de minne-rancken kan,
Hy was te gast hier in de stadt
En sprack, terwijl ick by hem sat,
Veel saecken dienstigh voor de jeugt,
Veel lessen noodigh tot de deught;
Een streeckjen hoord' ick onder al,
Dat hier te passe komen sal.
De perse-boom, wanneerse bloeyt,
Is't schoonste dat in hoven groeyt,
Soo lang haer bloem is nieu en vers;
Maer gaet en siet doch eens de pers
Als naderhant haer bloeysel speent,
Sy staet terstont geheel verqueent,
En siet'er uyt, 'k en weet niet hoe;
Die boom pass' ick de meysjens toe,
Die staegh, alleen tot enckel schijn,
Soo titsigh op-gestreken sijn;
,,Want vrysters staegh al even net,
,,Soo haest getrout, soo haest een slet;
,,En, soo men dickwils onder-vint,
,,Die dickmael spiegelt, selden spint.
Indien het ging na mijnen sin,
Ick beeld'et alle vaders in,
Een dochter van haer eerste jeught,
(Al is sy schoō haer grootste vreugt,)
Soo op te trecken, dat een man
Haer vry noch hooger setten kan,
En noch magh geven dit en dat,
't Gunt sy te voren niet en hadt;
Want anders, als een jonge maeght
Heeft alle ding wat haer behaeght,
Soo vint de man doch geenen danck,
Al geeft hy al sijn leven lanck.

PHYLLIS.

Dit houd' ick wel te sijn geseyt,
En dient alsoo te sijn beleyt;
Maer daer is noch een nader baen
Om met de vryers wel te staen;
Te geven aen een jongeling,
Te senden eenigh proper ding,
Een kraegh genaeyt met eyger hant,
Een neusdoeck met een moye kant,
Of iet geschildert met de naeldt,
Met gimp en loovers afgemaelt,
Of iet gesteken op den raem,
Met sijnen en met uwen naem,
Of wel een bloem, een versche roos,
Die iemant voor de beste koos,
Een tuyltjen van het eelste kruyt,
Daer ieder tackje wat beduyt,
Of immers eenigh boom-gewas,
Dat iemant voor het schoonste las,
Dat is een oude minne-kunst
En leyt de gronden van de gunst.

ANNA.

Ghy hebt u les niet wel geleert,
En vat het stuck geheel verkeert,
Want als een teere maeget schenckt,
't Is vast dat sy haer eere krenckt.
De keucken leert ons even dit
Wanneer men by den viere sit;
Smelt vet met stilheyt in de pan
Ghy spilt 'er niet een druppel van,
Maer springt 'er iet tot in het vier
Soo rijst 'er strax een groot getier,
En door het smout dat buyten walt,
De vlam tot in de panne valt:
,,Een maegt die aen de vryers geeft,
,,Die laet al nemen watse heeft,
,,Ghy, schenckt dan niet; 't is ongeval,
,,Want geefje wat, sy nemen 't al.

PHYLLIS.

En voegt 'et dan geen maeghden. wel
Te schencken aen een jong-gesel,
Soo laet dan aen den jongman toe
Dat hy de vrysters gunste doe;
En geeft de maeghden volle macht
Te nemen dat haer wort gebracht;
,,Al wie versmaet dat iemant geeft,
,,Die toont haer stuer en onbeleeft.

ANNA.

Het nemen voor een jonge maeght
En dient haer leven niet gewaeght.
Het is my dickmael groote spijt,
Wanneer ick sie in ouden tijt,
Jae noch tot heden op den dagh,
Wat dat het geven al vermagh;
,,Een maeght, al isse wonder net,
,,Wort door het nemen licht besmet,
,,Een wijf, al isse kuys genoemt,
,,Indiense tot ontfangen koemt,
,,Daer is geen feyl, of twijffel aen,
,,Haer eer en luyster heeft gedaen.
,,Het gout dat breekt een stale deur,
,,Het gout dat stelt de wacht te leur,
,,Het gout dat heeft eē vremde kragt,
,,Het komt daer niemant oyt en dagt;
,,En of men hondert grendels sluyt,
,,Het raeckt 'er in, het raeckt 'er uyt;
Leght in de Quick vry loot en tin,
Geen slecht metael en komt 'er in,
Gaet brengt 'er koper, yser, stael,
Het blijft 'er buyten altemael;
Maer koomt 'er eenigh gout ontrent,
Dat wort 'er krachtigh ingeprent;
,,Waer maght en reden niet en gelt,
,,Dat wert noch door het gout gevelt.
Gy, laet daerom noit schoonen ring
U geven door een jongeling,
En laet u gout of diamant
By niemant steken in de hant:
Geen Oester wort haer visjen quijt,
Soo lang als sy het nemen mijt,
Soo lang als sy gesloten staet,
En geen geschencken in en laet;
Maer soo wanneer de loose kreeft
Haer oyt een aerdigh keytjen geeft,
En goyt dat tusschen in de schelp,
Strax is de oester buiten help;
Want mits sy haer niet sluyten mag,
Gelijckse van te vooren plagh,
Door dien de key haer dat belet,
Soo wortse deerlick af-geset:
,,'kEn seyd'et niet den ganschen dag,
,,Wat dat het geven al vermagh;
,,Wanneer de vryster maer ontfangt
,,'t Is wonder wat de vryster vangt;
,,Die geeft, die krijgt sijn vollen wil,
,,Die neemt is ongevoelick stil,
,,Sy lijdt, en swijgt, sy weert haer niet,
,,Schoon sy een roover voor haer siet,
,,Dies wort haer eer, haer beste schat,
,,Met rauwe tengels aen-gevat;
,,Wie geeft die heeft het gans geseg,
,,Wat souse doen? de klem is wegh.
Ghy, mijt dan dese lagen, mijt;
Al wortje schoon op eer gevrijt,
En wat de vryer immers doet
En weest hem efter niet te soet;
Bewijst hē staeg maer schaerse gunst,
Want daer in leyt de minne-kunst;
Let hoe het kalck dan eerst ontsteekt,
Wanneer der eenigh nat op leeckt;
Let hoe de sonne schoonder straelt,
Na datse neder was gedaelt,
Na datse, mits een droeve lucht,
Was van der aerden wegh gevlucht.
Al rijst 'er somtijts eenigh woort
Dat u misschien den vrede stoort,
En weest daer geensins in beswaert,
Het is een twist van sachten aert;
,,Want of de liefjens worden gram
,,Die wint verweckt slechs meerder (vlam;
Een die tot springen is gesint,
Eer dat hy sijnen sprong begint,
Wijkt (so het schijnt) eerst vā de gragt,
Maer springt dan met eē groter magt;
Gaet went het oogh op Venus kint,
Wanneer het sijnen booge wint,
Siet! hoe de pese laeger gaet,
Hoe dat de pijle selder slaet;
Ghy siet hoe dat de wijngaert groeyt
Wanneer hy dapper is gesnoeyt,
Ghy siet dat water in de smis
Het vier tot enckel voedsel is,
Het gaet dus even met de min,
Krakeeltjens brengen vrintschap in;
,,De pruyltjens van de losse jeught
,,En dienen maer tot soeter vreught.

PHYLLIS.

Dit is voor al een vreemde slagh,
En die ick geensins prijsen magh,
Want soud ick dese wegen gaen,
Mijn rijck en sou niet lange staen;
Hoe! soete minn' uyt wrange twist?
Voorwaer vriendinne, 't is gemist.
Des liefdes rijck is honigh-soet,
Het wort door vrintschap aenghe- (voed,
En Venus kint is al te teer,
Het schrikt voor soo een harde leer;

Het is aen al de leden naeckt,
En dient maer sachtjens aengeraekt;
Het is gekoestert in een lant
Daer niet als roosjens sijn geplant;
Al is 't met vlammen toegerust,
Noch wort sijn vyer wel uyt-geblust,
„Al wie een keers te vinnigh snuyt,
„Die doet het licht ten lesten uyt.

A N N A.

Jae gaet en set een vryer sacht,
Soo krijght hy pas de volle macht,
Om met verlof te mogen gaen
Daer 't hem noyt toe en was gestaen.
Een vryer slagt de klimmer boon,
Want of om dese Plante schoon
Het langste rijs van al het velt
Wort in der aerden vast gestelt,
Indiense 't hout maer raecken magh,
Oock slechs met eenen ommeslagh,
't Is al genoegh; het dertel kruyt
Dat klimt 'er aen tot boven uyt;
En dan noch, op sijn eygen plucht,
Soo maeckt het krullen in de lucht.
Indien men liet een minnaer gaen,
Wat sou de linckert niet bestaen?
Al kreeg hy schoō sijn ganschen lust,
Hy is noch efter niet gerust,
Hy sal gaen melden door het lant
U malle gunst, sijn eygen schandt;
Het is een spreucke van de jeught
Te seggen, 't is geen soete vreught
Dat iemant koomt tot sijn bejagh,
Indien hy 't niet vertellen magh:
Ghy, wacht dan, lieve vryster wacht,
Van u te toonen al te sacht.

P H Y L L I S.

Dit magh een reys of twee misschien
Of hier of elders sijn gesien,
Maer dat de vrient, die my bemint
En niemant beter heeft gesint,
Alsoo mijn eer verraden sou,
Dat loof ick niet; hy is te trou:
Hy my verlaten? wat een struyf!

A N N A.

Maer syje niet een slechte duyf;
Onnoosel kint, en letje niet
Wanneer de wint ruyst in het riet,
Hoe dat 'et buyght en neder sijght,
Jae schier tot op der aerden nijght,
En hoe het weder vinnigh staet
Soo haest de buy maer af en laet?
„Die vrijt is dwee gelijck een pier,
„Maer weder fel gelijck een stier,
„Indien hy, mits een soeter lucht,
„Niet meer de stuere winden ducht.
„Wanneer de Bruyt is in de schuyt,
„Dan sijn de schoone woorden uyt,
„En met 'et boeten van de lust
„Is al de vrientschap uyt-geblust.
Hier tegen is doch goeden raet,
Voor die haer dingen gade slaet;
De vryheyt dient te sijn gemijt,
En dat oock van den eersten tijt;
De losheyt, en onguere praet,
En ander dertel ongelaet,
Dient ingetoomt van stonden aen,
Eer dat 'et vorder pooght te gaen.
Soo ghy de sleck, het vuyl gespuys,
Wilt laten kruypen door het huys,
't Is seker dat haer vuyle slijm
Haer boos vergif, haer taye lijm,
Sal blijven hangen over al,
Al waerse maer genaken sal;
Geen hout, of steen geē aerdig kleet,
Hoewel met kosten uyt-gereet,
Geen huys-raet blijft 'er onbevleckt,
Alwaer het beest sich heenen streckt;
Maer dit kan lichte sijn geschout,
Indien men slechs met enckel sout
Den vloer ontrent het dier bestrooyt,
Of op sijn vuyle leden gooyt,
Want strax het treckt sijn horens in,
En smelt noch efter niettemin,
Ten kan geē stroobreet vorder gaen,
Want al sijn kracht die is gedaen.
„Gesoute reden, wel geseyt,
„En op een lincker aengeleyt,
„Betoomen licht een vuylen mont
„Die noyt te vooren stil en stont.

P H Y L L I S.

My dunkt, ik weet noch beter raet,
Om vry te wesen van de smaet,
Dat is, de koop haest toe te slaen;
Want dan is alle klap gedaen:
„Hoort vryster, soo je sijt beducht
„Voor oneer, schimp, en quaet gerugt,
„Voor haet en nijt en klapperny,
„Neemt haest een man, soo sijtje vry.

A N N A.

Hoe! wilje dan uyt luchte waen
En als ter loops ten echte gaen;
Neen kint, dat is een quade gront,
„Die haestig suypt verbrant de mont;
Maer wie hem mijt voor ongeval,
Die kent eer dat hy minnen sal;
Ghy, die hier seker pooght te gaen,
Let hoe men vangt de domme kraen,
Een huysje van belijmt papier
Bedrieght het onverstandigh dier,
Van binnen is een weynigh aes,
En siet! de vogel is soo dwaes,
Soo bot, soo dom, soo byster geck
Dat hy terstont den ganschen beck
Daer binnen steeckt, en happigh eet
Eer hy de rechte gronden weet;
Maer als hy dan het hooft verdraeyt
Soo staet de vogel daer bekaeyt,
Hy tiert, hy raest, hy schut den kop,
En draeyt soo rondt gelijck een top,
Maer of hy woelt of byster springt,
En 't lijf in hondert bochten wringt,
't Is al om niet, 't is al te laet,
Hy weet sijn leve geenen raet,
De kap hem om het hooft gepast,
Die kleeft, eylaes, te bijster vast;
De jeught, en wie het speeltjen siet,
Die is verheught in sijn verdriet,
Die schimpt, en spot, en lachter om,
En hiet den plompert willekom;
Daer wort de vogel opgevat
En dien tot lusten van de stadt.
Schoon iemant schier vā liefde raest,
Noch dient de liefde niet verhaest;
Ghy, tast dan noyt te veerdigh aen,
Dat nimmer af en is te gaen,
En suypt niet eer voor datje proeft,
Of anders wordje licht bedroeft;
Bedenckt eens wat een langen tijt
Dat Iacob Rachel heeft gevrijt,
Hy diende, met een vollen danck,
Geheele seve jaren lanck,
Hy leyde staeg het jonge vee
Of in den dauw, of door de snee,
Hy dede wat een dienaer plagh,
En wat een trouwen herder magh.
Siet David aen, dien grooten helt,
Hoe hy ter proeve wort gestelt,
Want of hy schoon den Reuse sloeg,
En sijnen kop daer henen droegh,
En schonck hem tot een liefde-pant
Aen Michol en het vaderlant,
Noch kreegh hy niet die weerde maegt,
Daerom hy 't leven had gewaeght,
Maer wert nog menigmael beproeft,
En dickmael tot 'er doot bedroeft,
En echter, siet de vryer sweegh
Tot dat hy eens de vryster kreegh.

P H Y L L I S.

Hoe! wilje dan dat onse tijt,
Die staegh en veerdigh henen glijt,
Hoe, wilje dat ons gansche jeught,
Die maer en is een korte vreught,
Sal smelten in een lang gevry,
Dat is, in enckel slaverny?

A N N A.

Neen, dat en is de meening niet,
Schoon dat 'et hier en daer geschiet,
Ick wil slechs dat een jonge maeght,
Als sy ter eeren wert gevraeght,
Niet strax, en met een luchten sin,
Sal storten in een losse min;
Een staegh versoeck, in ware vlijt,
En dat niet voor een kleynen tijt,
Met stille sinnen uyt te staen,
Dat raed ick alle vrijsters aen.
Dat breeckt in ons het eerste mal,
En 't is de vaders lief getal,
Dat rijpt een groenen jong-gesel,
En 't staet de teere maeghden wel.
Wie bouwt een huys op eenen dag?
Wie velt een boom met eenen slagh?
Wie is 't die oyt met eene schoot
Een schans, of ander slot genoot?
Wie is 't die oyt een frisse maeght
Met eens te vragen mede draeght?
„Wie iet wil proeven wat het sy,
„Die roept 'er tijt en reden by.

PHYLLIS.

Moet dan het vrijen sijn beleyt
Gelijck als uwe reden seyt,
Soo dient de vrysters toe-gestaen
Met vryers om te mogen gaen;
Want die veel met de lieden spreeckt
Die siet wat in de lieden steeckt,
En soo verneemt een snege maeght
Wat yder in den boesem draeght.

ANNA.

Of schoon dit veel by ons geschiet,
Veel wijse lieden prijsen 't niet,
Vermits in die gemeensaemheyt
Gemeenlick iet verholen leyt
Dat aen de maeghden hinder doet,
En dickmaels quade rancken broet.

PHYLLIS.

In tegendeel, naer ick het meyn,
So maeckt 'et ons een geestigh breyn;
Het is vermaeck en soete vreught,
Het is een schole voor de jeught;
Want koomt 'er oyt een geestig man,
Men hoort, men siet, men leert 'er van,
Sijn reden is gelijck een les,
Hy slijpt ons, als de steen het mes;
Of is 'er iemant rouw en dom,
Oock dat is nut; men lacht 'er om;
En hy wort even dan gewet,
En in een beter stant geset;
Men siet 'et dickmaels in der daet
Dat, wie met vrysters omme-gaet,
Wort in der haest een abel man,
Schoon hy te voren niet en kan,
Dit heb ick niet van vreemde lién,
Ick heb 'et in der daet gesien.
Mijn suster, nu een jaer getrout,
Die hadde dickmaels onderhoud
Van iemant die van buyten quam,
En lust in hoofsche vrysters nam,
Dies wertse gauw en wonder snegh,
Om datse veel geselschaps kreegh.
Ick sagh eens datse by haer hadt
Ses Juffers uyt een vreemde stadt,
Gebeckte spreeuwen altemael,
En vry geen kinders in de tael;
By dese quam een jong-gesel,
Een leerling in het minne-spel,
Een jubben, soo het schijnen mocht,
Een vogel van sijn eerste vlocht,
Een laf, een mop, een rechte loen,
Hy wist sijn dingen niet te doen.
Hoe loegh ik al dien ganschen dagh,
Terwijl ick desen handel sagh!
Hy was een spot van aliegaer,
En hy en wert 'et nau gewaer,
Een yder viel hem op het lijf,
En socht in hem haer tijt-verdrijf,
Een yder gaf hem streeck op streeck;
En siet de klunten sat en keeck,
Onaerdigh heel, en wonder rou,
Onseker wat hy maken sou;
Hy scheen een esel op het velt
Die met veel apen is verselt,
En die van al dat slim gebroet
Veel schamper grillen lijden moet;
Hier klimt 'er eene boven op,
En grijpt hem by den dommen kop;
De tweede valt hem in het haer,
En stelt een wonder vremt gebaer;
De derde siet 'k en weet niet hoe,
En schiet hem hondert guygjens toe;
De reste foolt hem waerse kan,
En maeckt 'er duysent speeltjens van;
Het beest verstelt, in dit geval,
En weet niet wat het maecken sal,
Het sit alleen maer, slecht en siet,
En wat 'er wangt het weert hem niet;
Siet dus is onse quant gestelt,
Hy wort aen alle kant gequelt,
Hy sit en sweet, en dan en beeft,
Hy weet niet hoe dat hy het heeft;
Hy schijnt een overwonnen man
Die sich niet langer weeren kan,
Dit speultje duerde langen tijt
Ja 's nachts en was hy niet bevrijt;
Want, mits hy in de buerte sliep,
Soo was 'et dat men t' samen liep,
Men raemde strax een nieu besluyt,
Men sont om zout, en krevel-kruyt,
Dat wert hem door een snege meyt
Des avonts in het bed geleyt;
Daer lagh hy doen de soete knecht;
En had 'et uytter-maten slecht;

Hy woelt, hy drayt, hy keert, hy wẽt,
Hy leyt en krevelt sonder endt,
Hy tuymelt midden in den droom,
Gelijk een bruynvisch op den stroom,
Ten lesten, korsel op-gestaen,
Soo ging het speultje weder aen,
Hy wort daer op een nieu begeckt,
Tot hy ten lesten henen treckt.
Ick sagh den vryer naderhant,
Maer 't was gewis een ander quant,
Hy hadde doen sijn banden vast,
En leet voortaen geen overlast,
Niet een van al en was soo koen
Die hem dorst spijt of hinder doen;
Besiet, vriendinnen, wat men leert
Wanneer men by de jeught verkeert.

ANNA.

Wel! prijsje dat soo wonder seer?
Voor my, 'k en prijs 'et nimmermeer.
Het waer misschien een goede saeck,
Indien men hier van vryers spraeck;
Die laet ick soecken haer bejagh,
En wat haer sinnen wetten magh;
Maer, soo men op de reden siet,
Dit spel en dient de vrysters niet.
Ick prijs voor al een stille maeght,
Die alle klappers henen jaeght,
Want die veel jongmans onderhoud,
Die wort gemeenlick al te stout,
En leert oock dickmaels, boven dat,
Dat beter ware noyt gevat.
Ey let eens wat 'er ommegaet,
Voorwaer ten is maer losse praet,
Die niet ter weerelt in en brengt,
Als datse goede seden krenckt.
En schoon of u eenvoudigh hert
Hier door al wat geslepen wert;
„'t Is nutter ront te sijn genaemt,
„Als oyt te worden onbeschaemt;
„En 't Hoofs is beter noyt geleert,
„Als dat de tucht wort om gekeert.
Laet mans dortrapt en listigh sijn,
Voor u en dient geen loose schijn,
Voor u en dient geen vry gespreck,
Voor u en dient geen stouten beck,
Laet koenheyt aen de rouwe jeught,
Want dat en is geen maegde-deugt,
De stilheyt met het eerbaer root,
Dat is het slot van uwen schoot,
Dat is een rots, een vaste schans,
Dat is de rechte maeghde-krans;
Ghy moet niet komen in den Raet,
Noch daer 't een heir het ander slaet,
Al wat daer dienstigh wesen kan,
Dat sijn al plichten van den man.
Ick weet dat noyt een ware maeght
Sich des haer leven heeft beklaeght,
Dat sy oock toegelaten vreught,
En soete speeltjens van de jeught,
Heeft door de reden ingeswicht,
Ter eeren van de maeghde-plicht.
„In haest van tafel op te staen,
„En oock met honger wegh te gaen;
„Dat is, o maeght, de beste voet
„Waer na men weelde rechten moet:
„Ick moght, en ick en deê het niet,
„En gaf in vreughde noyt verdriet.
Onthout dit al u leven lanck,
Ghy sult my weten grooten danck;
En schoon gy 't heden niet en grijpt,
Het sal u dienen als je rijpt.
En of het somtijts soo geschiet
Dat ghy aen iemant spraecke bied,
Het tacketeylen evenwel,
Of ander dertel hant-gespel,
En dient vooral geen jonge maeght,
Want 't is te veel van u gewaeght.
„Als 't meysje giet met eenigh nat,
„Dat is geseyt, koomt foolt my wat;
„Als 't meysje gooyt met eenig groen,
„Dat is om weder-spel te doen;
„Maer steecktse wat in iemants bedt,
„Soo koomtse naerder aen het net;
„Want is de kunst oyt kunste weert,
„Het spel heeft vry een lange steert,
U kamer is dan op gedaen,
En noodt de vryers in te gaen,
U koets, eylaes, u stil vertreck
Is open voor een lossen geck;
En wat hier tegen doch geseyt?
Ghy hebt de gronden eerst geleyt,
Ghy hebt 'et op den hals gehaelt,
En wort met eygen munt betaelt,
Een die aldus met vryers jockt
't Is seker datse vryers lockt,
Gelooft 'et vry, uyt enckel spel
Ontstaet niet selden swaer gequel.
Ick sagh eens lest een soet geval
Dat u misschien iet leeren sal;
Een meysje van haer jeught gequelt,
Ging spelen door een lustigh velt,
Het pluckte bloemtjens hier en daer,
En wert daer in een Bie gewaer,
De vryster had de spelens lust,
Dies had het beesje nimmer rust,
Sy greep, en neep, waert liep of week,
Tot datse in 't leste kreegh een steeck,
Doen riepse luyde: fel gedrocht!
Ick die alleen maer spelen socht;
Ben door u pricken soo gestelt,
Dat my het lijf tot bobbels swelt,
Het spel is soet en heelt verdriet,
Ten dient nochtans de maegden niet.
Europa, jonck en weligh dier,
Vergreep haer aen een loosen stier,
Voor eerst soo gaetse by hem staen,
En raeckt sijn vett e quabben aen,
Sy neemt sijn horens in de hant,
Die sy geheel doorluchtigh vant,
Sy streelt hem om en op het lijf,
En soeckt alsoo haer tijt-verdrijf;
De linckert laet het meysjen doen,
Jae gaet hem strecken in het groen,
Daer licht hy mack en wonder tam
Niet anders als een jarigh lam,
Des wort de maegt gants onbevreest
En koomt te stouter aen het beest;
Sy gaet 'er dickmael om en om,
Sy pluckt hem menig schone blom,
Sy draeght haer al te bijster mal,
Sy hangt hem kranssen over al,
Sy wrijft, en kraut hem op den kop,
Ten lesten sit s'er boven op,
Daer gaet de luyper na de strant,
En soo allenxsen van de kant,
Tot in de diepte van de zee,
En swemt tot aen een vreemde ree,
En siet! daer wort 'et uyt-gewracht
Waer toe het kunsje was bedackt.
Nu hoort doch eens wat dit beduyt,
En treckt 'er keest en leven uyt,
O maeght, het is tot u geseyt,
Dat, waer men eens de gronden leyt
Tot los geraes en dertel mal,
Men weet niet waer het enden sal;
Noyt vryster wort terstont geschent,
Of van haer kuysheyt afgewent,
Maer stap, op stap en voet aen voet,
Soo koomtse daerse niet en moet;
Men raeckt voor eerst in malle praet,
En voorts in dertel ongelaet,
Daer uyt onstaet dan sotte min,
En die gaet diep en dieper in,
Dies wast de vryheyt des te meer,
En groeyt ten lesten al te seer,
En eens dan in een minne-droom,
Sijn al de lusten uyt den toom,
En tusschen vroet en tusschen geck,
Soo koomt de rat dan aen het speck:
Daer sit, eylaes! de vuyle bruyt
En schreyt dan beyd' haer oogen uyt:
Maer 't is, ô vrijsters, al te laet
Te klagen na de malle daet.
Wel, slechte duyven sonder gal,
En weest u leven niet te mal,
Vermijt in als den eersten trap,
Onguere jock, en sotte klap,
En los gewoel, en dom geraes,
De mensche wort allenxsen dwaes,
„En die voor eerst haer niet en mijt,
„'t Is wonder waerse niet en glijt.

PHYLLIS.

Dit houd' ick voor een goede leer,
Maer bint geen vryster al te seer;
Ick bidd', en acht 'et geensins quaet
Dat sy wat dickmael spelen gaet;
Want die alleene sit en kijckt,
En noyt eens uyt den huyse wijckt,
En weet niet wat 'er ommegaet,
Noch hoe het in de weerelt staet;
Maer een die reyst of spelen rijt,
Die wort geoeffent met 'er tijt.

ANNA.

't Geduerigh drillen achter straet
En voeght doch geensins onsen staet,
En veel te rotsen hier en daer,
Dat heeft al mede sijn gevaer,
En overal ter feeste gaen
Dat brengt oock menigh hinder aen,
Jae deur en venster, boven dat,
Die schaden vry al mede wat;
„O maeght, onthoud u van den dag,
„Soo veel het immer wesen magh,
„Want al te grooten sonne-schijn
„En kan u geensins dienstigh sijn,
„U wit is nut te sijn bewaert,
„U eere dient te sijn gespaert,
„En koomje dickmael in de locht,
„Ick duchte dat 'et schaden mocht:
„Of is u schoonheyt niet soo teer,
„Soo vreest u schaemte des te meer.
't Is waer, de kunste van de min
Die beelt een maeght dit anders in,
Ja wil dat sy geduerigh sal
Haer waeren veylen over al;
Maer Naso segge wat hy magh
Ick acht 'et voor een quade slagh.
Ghy, wilje sijn van goeden lof,
Blijf t'huys, dat is het maegden-hof.

Wacht daer, tot datje wort gesoght,
„De veylste waer wort minst ver-
kogt,
„Het is een spreeckwoort over al;
„De beste koeyen sijn op stal,
„En waer het schaepje dolen gaet,
„Daer is'et dat'et wolle laet.

P H Y L L I S.

Maer wie heeft doch so harden wet,
Den maeghden tot een dwang geset?
Ick houde beter dat men siet
Wat hier en weder daer geschiet,
Als dat men eenigh sit en suft,
En laet verroesten sijn vernuft;
Hoe! sal dan noch een vlugge maeght
Met t'huys te blijven sijn geplaeght?
'tIs lang genoegh in school geweest,
En daer een harde plack gevreest;
Laet doch de jeught wat lustigh sijn,
Wat haer genaekt haest nieuwe pijn,
De last van 't huys, de wil des mans,
En alle jaer een kint by-kans. (beest,
Men bint een slaef, men toomt een
Maer niet der vrouwen eedlen geest,
En of men schoon al vrouwen bint,
Soo is'et doch maer enckel wint:
„Wijn sonder lugt die leyt ē woelt,
„Soo dat hy veel de kelder spoelt;
„Een maeght gehouden aen een blok
„Is dikmael voor de schommel-kok,
„Of voor een vent ik weet niet wien,
„Gelijck als dickmael is gesien.
„Het vrouwē-vleys is selsaem kruyt,
„Gaet bint'et in, soo berst'et uyt.
Ick vinde dat'et vrysters gaet
Gelijck Castaignen die men braet,
Want als men die wat opens geeft,
Dan is't datm'er deegh van heeft;
Men brengt de vrucht dan van den
Tot op de tafel van de weert, (heert
Maer laetse toe en ongesneên,
Sy springt in duysent stucken heen;
En of men dan al deerlick siet,
De rechte keest en is'er niet;
Wanneer eē vryster heeft de macht
Te komen daer de jonckheyt lacht,
Soo lostse, door een open vreught,
De dampen van de gulle jeught,
En wacht dan (als het haer betaemt)
Tot datse vrouwe wort genaemt:
Maer soo wanneer een lustigh hert
Geduerigh op-gesloten wert,
En dat'et met een droeven sin
Dat innigh heet moet kroppen in,
Dan wort de maeght wel so geperst,
Dat sy van spijt in stucken berst.
Dies hoeftse, schoonse wort de bruyt,
Geē kroon, of krans of maegdekruyt.

A N N A.

Het vrouwedwingen acht ik quaet,
En weet dat sluyten niet en baet,
Want heeft het wijf een reyn ghe-
Het sluyten is ten overvloet; (moet,
En is't misschien een lichte schuyt,
Soo is't verloren watje sluyt.

Dan wy sijn in een lant (God danck)
Daer niemant kent den harden
dwanck;
Maer veel te los en al te vry,
Dat leyt een gront tot slaverny:
Soo dient'er dan een vaste wet,
Soo dient ons dan een peyl geset,
En daer en is geen beter raet,
Als hier en elders rechte maet.

P H Y L L I S.

Maer ick ben uyt'er aert gesint
Om staegh te sweven met den wint;
En niet dat ick oyt liever wil
Als staegh te wesen op den dril,
Ick reysde, soo ick maer en mocht,
Van dese, tot een ander locht;
'tIs nut voor ons (na mijn verstant)
Te reysen door het gansche lant;
Terwijle dat de vrye staet
Ons tot ons eygen wille laet;
En dat en huys, en man, en kint
Ons aen de schouwe niet en bint;
Men hoort dan wonder overal,
Men hoort'er menigh vreemt geval,
Men hoort al wat een reysend' man
Tot onsen nutte seggen kan;
Men heeft geduerig nieuwe vreugt,
Men vint geduerigh nieuwe jeught,
Men leert de wijse van het lant,
Men siet'er menigh aerdigh quant,
En wat'er koomt van hier of daer,
Dat wet de sinnen allegaer;
Ten minsten; hoop ick, datje lijt
Dat onse maeght wat spelen rijt,
Of met een wagen op de strant,
Of in het vette koren-lant,
Of anders in een boere-feest,
Ten goede van een blijden geest;
Op dat de jeught doch eenen dagh,
By wijlen vreughde plegen magh.

A N N A.

Het spele rijden heeft gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer,
By sonder als men door het lant,
Gaet rotsen, op sijn eygen hant,
En sonder iemant van ontsagh
Door alle velden sweven magh;
Dit heeft my noyt wel aengestaen,
Al wort'et al te veel gedaen;
Siet Dido speelt, en rijt ter jaght,
En 't heeft haer om haer eer gebragt.

P H Y L L I S.

Ey kint! dat is Poëte-praet,
Daer op niet eens te letten staet,
Die geesten schrijven overal,
Dat noyt en was, of wesen sal.

A N N A.

'tIs soo: maer echter niettemin
Daer steken nutte dingen in;
Ten is voorwaer geen losse waen,
Indien men wil met oordeel gaen,
Die wijs is, neemt den handel niet
Gelijck men die voor oogen siet,

Maer of die schoon wat selsaem luyt,
Hy treckt'er tucht en leering uyt.
Juyst so de wijngaert plag te doen,
Die met haer loof en weeligh groen,
Sich op de soetste druyven streckt,
En veel de schoonste vruchten dekt.
Maer weert men maer het gulle blat,
Soo vint men strax een groote schat.
Soo gaet'et met die geesten toe,
Sy spreken, ick en v. eet niet hoe,
Na schijn en is'et maer gemalt,
Al wat haer uyt de penne valt,
Maer als men slechs het loof ontwint,
Dan is'et dat men druyven vint.
Doch soo u dit niet aen en staet,
Soo weet ick noch al goeden raet,
Ick wil gaen brengen aen den dagh
Dat u wat dieper roeren magh.
Siet! alsoo lang de klare maen
Sal aen den blaeuwen hemel staen;
Soo lang men in het aerdsche dal
Van vlugge maeghden weten sal;
En dat men oyt van spelen gaen,
Sal by de jonckheyt doen vermaen,
Soo lang sal Dina sijn bekent,
Sy is door spelen-gaen geschent.
Eylaes! daer bleef haer gansche roem,
Daer bleef haer teere maegde-bloem,
Daer bleef haer krans, en fiere kroon,
Ach! dat heeft spelen voor een loon.
't Is waer, dat flux het leelick stuck
Den vryer dijt tot ongeluck,
En dat'er bloet wort om gestort,
Maer, laes! sy koomt'er by te kort;
Want alle mannen komen om,
En onder al haer bruydegom;
Daer satse doen in stagen rou,
Veel slimmer als een weduw-vrou,
Na haer en wort niet meer gevraegt,
Van haer en wort niet meer gewaegt,
Sy wort gelijck als doot getelt,
Sy wort als in het graf gestelt,
Sy krijght haer leven geenen man,
En al de Schrift die swijght'er van;
Nu weeght hier eens in u gemoet
Wat quaet een nieus-gier ooge doet,
En wat een stuck de maeght bestaet,
Die los en weeligh spelen gaet.
Sy quam te Sichem in de stadt
En strax soo wertse daer gevat;
Het schijnt of dat haer bly gelaet,
Of dat misschiē haer vreemt gewaet,
Of anders dat haer roode mont
Aen Sichem wel te sinne stont.
Dan noch soo leert oock even dit,
Wanneer men in de lust verhit,
En geeft de tochten haren eysch
Na wijse van het dertel vleys,
Dat God dan sware plagen sent,
Waer door de schēder wort geschēt;
Een teycken dat hy by ster haet
En met gewisse roeden slaet
Al wie dat oyt het echte bedt
Of voor of naderhant besmet.
Het spelen heeft in als gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer,

Dus schoon daer iemant tot u koemt,
Die sich u trouwste dienaer noemt,
En dat hy efter niet en dient
Te sijn u deel en echte vrient,
Ghy, houd den vryer geensins aen,
Maer laet hem elders henen gaen,
En denckt niet in u los gemoet,
Ick sal wat jocken met den bloet,
Sijn vier, en vlam, en minne-pijn
Dat sal my voor een speeltjen sijn,
Neen, vryster, neen; en denckt 'et niet
Of 't sal u brengen in verdriet;
Want als een maeght het oore leent,
Schoon sy de saecke niet en meent,
Sy wort noch efter menighmael
Gewonnen door een soete tael,
En veel, die sneger sijn als ghy,
Die raecken dickmael aen den bry.

Wanneer een loose Quackelaer
Spreyt hier een net en weder daer,
En dan sijn listigh fleuyten roert,
En op sijn vang geduerigh loert,
En dat de Quackel weder slaet,
En maeckt gelijck een tegen-praet,
Het dier, ey laes! raeckt in het net,
Oock eer het op den handel let.

Wanneer mẽ door eẽ oorlogs-trek
Een schans kan brengen in gespreck,
Of dat een maegt aen 'thooren raekt,
Gewis de pays is haest gemaeckt.

PHYLLIS.

Dit luyt, mijns oordeels, al te straf;
Men seyt geen oude vryer af
Voor dat men nieu geselschap siet
Dat ons sijn trouwe diensten biet:
Dat is een greep van onsen tijt
Voor al wie heden wort gevrijt;
U deunheyt heeft oock niet om 'tlijf,
Hoe! mag men niet voor tijt-verdrijf
Een soeten prater drie of vier [illegible]
Aenhouden, nae des hofs manier?
En of een vryer somtijts malt,
Gelijck het in het spelen valt,
En of hy jockt, en of hy geckt,
Daer wort geen vryster af bevleckt;
En of hy schoon wat vryer speelt
En somtijts oock een kusjen steelt,
Voor my, 'ken heb 'et noyt bevroet,
Dat ons dit eenigh hinder doet;
Want met dat ieder is gegaen,
Men veeght 'et af, en 't is gedaen;
'k En vind' hier schade noch bedrog,
Al wat hy nam dat heeft men noch.

Siet hoe het met het Byetje gaet,
Terwijl het raept sijn honigh-raet,
Het raeckt, het smaeckt, ja kust het
Het suigt 'er was en honig uit, (kruyt,
En siet des efter niettemin
Ten druckt 'er pleck noch rimpel in;
Maeckt vry een tuyl of roose-krans;
De bloem die houd haer eerste glans.

ANNA.

En acht niet alle dingen goet,
Schoon die het hof by wijlen doet;
Voor al en houd geen vryers aen,
Om tijt-verdrijf, of losse waen;
Want soo te vryen heeft gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer.

En wat ghy dan noch vorder segt,
Dat luyt (mijns oordeels) al te slecht;
Hoe! meynje dat het mal geraes
Van Jan, of Floor, of Pier of Klaes,
Aen jonge maeghden niet en schaet?
Gelooft 'et vast, ick segge jae 't:
Is eenigh ding ter weerelt teer,
Het is de lof van maeghden-eer:

Wy sijn so meeps, soo byster wack,
Gelijck een versche druyven-tack;
Gaet tast eens aen dẽ schoonsten tros,
Gaet raeckt dien aengenamen blos,
Dat edel waes, dat aerdigh blaeuw,
Die peerels van den koelen daeu,
Gy sult haer nemen met 'er daet
Al wat haer wel en geestigh staet,
Ach! waer men slechs een vinger set,
Daer blijft terstont een vuyle smet.
En schoon men wast se naderhant,
Noch mist se staeg haer eersten stant;

'T Is even met de maeghden dus,
Haer let een hant, een sachte kus,
Haer let eylaes! 'ken weet niet wat,
Dat haer slechs aen de leden vat:
„Het maeghde-waes is wonder fijn,
„Ten wil doch niet gehandelt sijn.
„Gy, weest dan niet alleen beschaemt
„Te plegen dat geen maegt betaemt,
„Maer siet oock, vryster, datje laet
„Den blooten schijn van alle quaet;
„Want, ingeval u goeden naem
„Een snoode klap-mart over quaem,
„Al heeft die schoon geẽ vastẽ gront,
„Maer komt slechs uyt eẽ losse mont,
„Ghy sult noch efter nimmemeer
„Bekoomen u verloren eer.

„Siet! als de Noot een schel verliest,
„Hoewel mẽ schoon een ander kiest,
„Hoewel men doet al wat men mag,
„Tẽ is noyt weder, so het plag; (wat,
„Hoe wel men 't maeckt, daer hapert
„Hoe wel mẽ stopt daer blijft eẽ gat;

„Een vryster dient te sijn beducht
„Te komen in een quaet gerucht,
„Want treft haer eens de bittre nijt,
„Schoon dat se sich dan vorder mijt,
„'t Is al om niet, sy heeft een wondt
„Daer van sy noyt en wort gesont.

PHYLLIS.

Ick weet dat dit de maeghden baet,
Dies sal ick doen naer uwen raet.

Maer nademael ghy noodigh vint
Dat, als een jonge dochter mint,
Sy dient met onderscheyt te gaen,
En somtijts iemant af te slaen,
Soo seght ons doch hoedanigh vrient
D[illegible] voor ons gekosen dient.

ANNA.

V[illegible] soo let doch op de deught,
I[illegible] den handel sijner jeught,

En hoe hy sich gedragen heeft,
Wanneer hy buyten heeft geleeft,
In Duytslant, of in 't Fransche Rijck,
Of elders in een ander wijck;
Let op een wijs, een nuchter man,
Die u tot steunsel dienen kan,
En in den geest en aen het lijf,
En voor het wichtigh huys-bedrijf;
Want mits gy nog sijt wonder groen,
Soo is aen u gants veel te doen: (hant,
Dus neemt geen slecht-hooft by der
Of ghy blijft beyd' in onverstant;
Want van een keerse sonder vlam,
Noyt ander keerse licht en nam.

PHYLLIS.

Hier in en hebje geene kans,
'k En hou van wijs of vijse mans;
Want wie daer is geleert of kloeck,
Die helt geduerigh na den boeck;
En heeft dan veeltijts in het hooft
Dat hem van alle vreught berooft;
Hy is een seyl-steen in der aert,
Die slechts met sware dingen paert,
Vermits hy noyt iet op en licht,
Als stoffe van een groot gewicht,
Hy wil geen spel of soete jock,
Maer is soo swaer gelijck een block,
Hy is met geen vermaeck gepast,
Maer draegt gemeenlik grooten last;
En daerom staet my beter aen
Een man van leden wel gedaen,
En daer toe vrolick van gemoet,
Die niet en heeft als geestigh bloet,
Die niet en soeckt als enckel spel,
Dien wil ick voor een bed-gesel.
„ Een man tot soete vreught bereyt
„ Beloont der maegden eerbaerheyt.

ANNA.

Sal dan u trouwe sijn gesticht
Alleen maer op een Venus-wicht,
Dat niet en weet te brengen by
Als spel en liffelaffery?
't Is mis getast, meynt ghy het soo;
De lust is vier van enckel stroo,
Dat eerst wel groote vlammen geeft,
En met sijn voncken hooge sweeft;
Maer wat voor eerst soo vierigh was,
Dat is terstont maer enckel as.
De jeught, als sy haer rolle speelt,
Is juyst gelijck als Memnons beelt,
Dat maeckt men weet niet wat gelaet
Soo lang de Son daer over staet:
Maer als haer strael daer niet en is,
Soo staet 'et stom gelijck een vis.
So lang men singt en lustig queelt,
En malt, en jockt, en pijpt, en veelt,
Soo lang men frissche wangen kust,
Soo lange duert de geyle lust;
Maer op het eynde van de feest
Soo is de weelde sonder geest:
Want koomt'er naer het eerste spel
Of koorts, of pijn, of hart-gequel,
Dan weet die groote vryer niet,
Als dat hy slecht en deerlick siet

Ghy, kiest daerom een ander man,
Die wijs en vrolick wesen kan;
Die is te rechter uren soet,
Die is te rechter uren vroet,
Die weet en wat het trouwen eyst,
En wat een jonge vrouwe peyst,
Die toont sich noyt on-aerdigh mal,
Maer weet wanneer hy schertsen sal;
Want schoon hy iemant onderhoud,
Noch is sijn jock niet sonder sout.
Men vint een visch die Cephal hiet,
Die niet soo lief als vier en siet,
Dit weet de visser en sijn maet,
En daerom als hy vissen gaet,
So neemt hy slechs een laege schuyt,
En steeckt een fackel voren uyt,
En strax wanneer het weeligh dier
Verneemt de stralen van het vier,
Soo komt 'et veerdigh swemmen aen
Juyst daer het siet de fackel staen,
Het licht dat op het water straelt,
Dat leyt hem in het hooft en maelt,
En siet! in desen minne-droom
So springt het veerdig uyt dē stroom,
En geeft sich in den hollen boot,
Een rechte woonplaets van de doot.
„Als eē die trout haer dan vergaept,
„En slechs alleen maer vreugde raept
„In minne-woorden byster loos,
„Of in de schoonheyt wonder broos,
„Of in de jeught en haren glans,
„Voorwaer die waegt een momme-
„Ik heb van langer hant geleert(kans;
„Dat, wie sich oyt ten echte keert,
„En niet en broed in haren sin
„Als keteling van soete min,
„Dat (seg ick) voor gewenste vreught
„Sy veel-tijts leyt een droeve jeught;
„Want als het aerdigh lijf eer lang
„Helt tot een snellen ondergang,
„ Wat blijft 'er anders dan berou?
„Een blijde bruyt, een droeve vrou.
Ghy daerom, Phylli, watje doet,
En trout geē slechthooft om het goet,
En trout oock op het ooge niet,
Want 't dient u beyde tot verdriet.
In 't echte bont koomt 't aller uyr
Nu eens het soet, en dan het suer,
In 't eene dient u troost en raet,
In 't ander rechte middel-maet,
En wie een man trout om het gelt,
Die sal in beyde sijn verstelt;
Maer soje kiest een rijp verstant,
En treet dan in den echten bant,
Dat sal u dienen overal,
Soo wel in vreught, als ongeval;
Als in de Roos het aerdigh root
Is door den snellen tijt gedoot,
En dat haer blat, nu bleyck en droog,
Geen lust kan geven aen het oogh,
Haer soete reuck, 't inwendigh goet,
Is dan noch dat haer achten doet.

PHYLLIS.

Een wijs, een kloek, eē geestig man,
Die weet ick dat ons dienen kan,

Maer wie tot trouwen is gesint,
Moet dickmael nemen datse vint;
En 't is daerom (mijns oordeels) goet
Dat een die haer ten echte spoet,
Hierin niet al te nau en kies,
En soo een goede kans verlies;
Men dient te nemen dat 'er koomt,
En niet te seer te sijn beschroomt;
Want niet te doen in dit geval
Tot dat 'er iemant komen sal
Die ons door sijn volmaeckte deught
Sal laven met een rechte vreught,
Dat is voorwaer een losse waen,
En daer en is geen wachten aen;
't Is best te seggen: Koop is koop,
En een te grijpen uyt den hoop,
Want iemant van te nauwen keur
Die stelt haer eygen hoop te leur.

ANNA.

Ik weet, geen mensch is sonder feyl,
Maer efter toont u niet te veyl,
Laet aen u vader dit beleyt,
Gelijck als voren is geseyt;
Dan niettemin, op datje meught
Het recht genieten van de jeught,
En neemt doch noyt een oude man,
Die u een vader wesen kan;
„Want noyt en was 'er grijsen baert
„Met jonge maeghden wel gepaert,
„Een ieder trouwe sijns gelijck,
„Het jonk met jonk, en rijk met rijck.
Als 't klim een ouden boom bewast,
Het maeckt sich om de stamme vast,
Jae grijpt den block als in den arm,
Maer dat en past hem niet, och-arm!
Wāt als het klim op 't schōōste spruyt,
Dan gaet den ouden droogaert uyt.
Voorts raed' ick datje noyt en trout
(Ten sy ghy schamel sijt of out)
Een die sijn wijf heeft over-leeft,
En kinders sonder moeder heeft;
„ Wie moeder is, en efter maeght,
„Heeft dickmael reden datse klaegt,
„Heeft dickmael stof tot onverdult,
„ En moet veel lijden sonder schult;
En schoon de goede man besluyt,
U iet te maken voren uyt,
Als tot een troost van u verdriet,
Eylaes de vrient vermagh het niet:
Want of hy schoon u wel bemint,
Ghy meugt slechs deelen als een kint.
So iemant in een boomgaert quam,
En name daer een jonge stam,
En int 'er op een dicken tack
Gebogen door een lastigh pack
Van groene vruchten die hy draeght
Gewis die heeft te veel gewaeght:
Want eerst soo lijt het ooft verdriet,
Want 't heeft sijn eygen moeder niet,
Oock queelt de tack meest alle tijt,
En 't boomtje gaet sijn kroontje quijt:
Siet dus soo krijght een yeder 't sijn,
En niemant is 'er sonder pijn.

PHYL-

PHYLLIS.

Het gene ghy daer hebt geseyt,
Dat heeft voorseker goet bescheyt,
Ick meyne dat het jeughdigh bloet
Met jonck geselschap paren moet,
En wil dat sich een out gesel
Sal lijden met gerimpelt vel;
En siet dat heb ick vast geset,
En't is voor my een stale wet.
Mijn vader efter niettemin
Die gaet hier tegen mijnen sin,
En dreyght my dickwils met een man
Dien ick doch geensins velen kan,
My dunckt hy is al wat te vijs,
My dunckt hy is my veel te grijs,
My dunckt dat hem een rijper vrou
Al vry wat beter passen sou;
En dit is al maer om het goet,
Ey siet eens wat de penning doet!
Of hy het meynt en weet ick niet,
Maer immers is 'et my verdriet,
Dat hy mijn jeugt soo weynigh acht,
Wat raet nu om de vader-macht
Hier in te mogen tegenst..en?

ANNA.

En stelt u stuer noch hortigh aen,
Want dat en is geen maeghden eer,
Oock soo vermagh de heusheyt meer
In dese saeck en over al,
Dan wrange spijt en stuer geral;
Ghy, maeckt daerom dat u gemoet
Gedult en stille sinnen voed:
Eerbiedigh sijn, dat is u nut,
Dat is het maeghdelijck geschut,
Dat is een kruyt van groote macht,
Die maekt oock harde quasten sacht.
Gaet neemt de vruchtē van den Pijn
Die schier gelijck als keyen sijn,
Gaet slaetse dickmael op het lijf,
Jae slaetse vry geweldigh stijf,
't Is al om niet, het vreemt gewas
Dat blijft gelijck 't te voren was;
Maer neemt 'et met een sachter hant,
En set'et daer een viertje brant,
En laet'et maer een weynigh staen,
Het sal van sellefs open gaen,
Het sal u geven, sonder stoot,
Al wat het deckt in sijnen schoot;
,,Siet! daer gewelt niet op en hecht
,,Dat brengt beleeftheyt ons te recht.

PHYLLIS.

Maer als mijn vader immers wou,
Moest ick dan treden in de trou
Met iemant dien hy kiesen mach?
Dat waere doch een droef gelach.

ANNA.

't Is seker dat een vader kan
Een dochter brengen aen den man,
En dat alleen op sijn beraet.

PHYLLIS.

Maer dat is uyter maten quaet,
Het raekt de dochter immers meest,
Sy weet de drift van haren geest,
Sy weet het spits van haren sin,
En daer op draeyt de gansche min;
Sy moet doch al haer leven lang
Sich buygen onder 's mans bedwang,
En met hem dragen quaet en goet,
En met hem smaken suer en soet;
Dies houd' ick dat het beter waer
Dat sy haer koos een weder-paer,
Als iemant dickmael al te vijs.

ANNA.

Maer wy en sijn het stuck niet wijs,
En daerom is 't een beter voet
Dat dit een sneger ooge doet.

PHYLLIS.

Ick heb nochtans wel eer verstaen
Dat dit eens anders plagh te gaen,
De schoon' Helene, soo men leest,
Die is 'er beter aen geweest,
Die mochte nemen met 'er hant
Een vryer die sy dienstigh vant,
Een vryer uyt oprechte min,
Een vryer uyt een vryen sin,
Een vryer die haer jonge siel
Van al de Princen best beviel;
En dit is elders meer geschiet.

ANNA.

Ten was daerom te beter niet:
Want schoon sy had haer vrye keur,
Noch gingse met een ander deur.
Doch hier van als je rijper sijt,
Nu is 'et eenmael scheydens tijt,
't Is vast, ick worde 't huys gewacht,
En daerom segg' ick goeden nacht.

PHYLLIS.

Ey noch een woort eer dat je gaet,
Tot onschult van mijn lossen praet,
Ghy weet, ick hebbe veel geseyt,
En dickmael al te breet geweyt,
Vermits ick somtijts saecken dreef,
Al vry wat verre buyten schreef,
En siet! ghy denckt dat ick het meen,
Maer, weerde maegt, ick segge neen;
Ick slechte duyf! ick jonge spruyt!
Ick haestigh om te sijn de bruyt!
Ey lieve, denckt 'et nimmermeer,
De schaemt' is my te wonder teer:
Ick weet dat trou-sucht niet en past
Voor iemant die noch hooger wast;
Ick sprack alleen by wijlen stout,
Op dat je klaerder spreken soud,
En dat ick beter mocht verstaen
Wat voor my dienstigh is gedaen;
Want anders, ben ick wel bericht
Waer ons de schaemte toe verplicht;
Ick ben ter eeren opgevoed,
Ick weet hoe dat ick spreken moet,
Ick weet oock waer ick swijgen sal,
Dus acht mijn reden niet te mal;
Maer denckt dat harde tegen-spraek
Ontsluyt de gronden van de saeck,
Oock kan ick wachten met gedult
Tot eens de Tijt mijn jaren vult,
En tot 'er eens een vryer koemt
Die my te recht Sijn Herte noemt,
En niet alleen my domme maeght
Maer ook mijn ouders wel behaeght.
En wat belangt mijn voorder lot,
Dat stell' ick aen den grooten Godt,
Dien sal ick bidden alle daegh,
Dien sal ick smeecken even-staegh,
Niet slechs juyst om eē echtē vrient,
Maer om dat my ten goede dient,
Het sy dat ick het aerdsche dal
Eens mede wat vermeeren sal,
Of dat ick met een eenigh lijck
Sal reysen naer het eeuwigh rijck:
En hier op ben ick wel gerust,
Ten spijte van de geyle lust.
Siet, kint nu lijd' ick dat je gaet,
En danck' u voor u goeden raet.

DE KUNST en LETTER-DRUCKER
aen de
NEDERLANTSCHE
VRYSTERS.

JOnckvrouwen, die noch vrysters sijt,
Beginsels van den nieuwen tijt,
En gronden van het aerdsche dal,
En van de jeught die komen sal,
Siet hier voor u een nieu gedicht,
Benevens uwen Maeghde-plicht;
Siet hier voor u een ander boeck
Ten dienste van den teeren doeck;
Siet hier een nieu te-samen-spraeck,
Die u kan leyden tot vermaeck,
Die u kan dienen van der jeught,
En brengen tot een nutte vreught.
Maer laet 'et u geen droeve pijn,
En laet 'et u niet tegen sijn,
Oock spreeckt my doch niet qualick toe
Dat ick u nieuwe kosten doe,
Dat ick hier noch een Vryster-dicht
Gae voegen by den Maeghde-plicht.
Daer is voor u geen klagens noot,
De kost is kleyn, het voordeel groot;
Al wat hier iemant voor betaelt,
Dat wort met woecker ingehaelt;
Want schoonje maer voor eene reys
Hier door en kreegt een goet gepeys,
Maer eens een nutte less' ontfingt,
Maer eens een quaden slagh ontgingt,
Maer eens verwont een luchten sin,
Ghy had u kosten dubbel in.
Doch gaet het iemant in het hert
Dat haer de spaerpot minder wert,
Of is'er een die sunigh leeft
Om dats' een deune moeder heeft,
Of mits't haer niet te ruym en staet;
Noch weet ick efter goeden raet,
Hoort, sooje let op u gewin,
Koopt slechs te mets een kantje min,
Ontreckt iet aen den overvloet,
Of van het selsaem poppe-goet
Dat u aen hals of ooren hangt,
Of elders in de leden prangt,
En siet! daer is een nutte vont,
Daer uyt ghy boecken koopen kont.
Geen kant, al isse wel gebreyt,
Geen boort, al isse fray geleyt,
Geen doeck, al isse moy geset,
Geen kraegh, al isse wonder net,
Geen nieuwe-tits, of hoofsche dracht,
Al isse kunstigh uyt gewracht;
Geen schijn van eenigh Juffer-kleet
Al staet 'et uytter-maten breet,
Geen diamant van hellen glans
En is de rechte maeghde-krans;
Ick weet dat u al beter ciert,
Als iet dat om de leden swiert.
Een heusche mont, een stille voet,
Een sedigh oogh, een reyn gemoet,
Een eerbaer lijf, een bly gelaet
Dat soet maer efter deftigh staet,
En wat'er op de vrysters meer
Kan vloeyen uyt de seden-leer,
Dat is de kroone van de jeught,
Daer uyt ghy segen wachten meugt,
Dat blinckt al beter als het gout,
En wat de pracht in weerden houd.
Hier toe werdt u de gront geleyt,
By 't geen hier achter wort geseyt;
Niet door een praem van harde tucht,
Waer onder dat de jonckheyt sucht;
Maer door een soete maeghde-praet
Die over sachte schijven gaet,
En niet en grijpt in haer beslagh
Als dat een vryster dragen magh.
Ghy, koopt dan, om de goede leer,
Een doeckjen min, een boeckjen meer.

Uwe E. E. gansch dienstwillige

JAN PIETERSSE van de VENNE.

WEGH-WYSER TEN HOUWELYCK UYT DEN DOOL-HOF DER KALVER-LIEFDE.

TWEEDE DEEL, VRYSTER.

VRYSTER-WAPEN.

DE tijt, eerbare Jeught, daer in wy heden leven
Is door een loſſe waen tot in de lucht gedreven,
De kray, al is ſe kleyn, die wil een arent ſijn,
Indien niet in de daet, ten minſten in den ſchijn.
De ſlechſte van het volck die weet een eygen wapen
Niet uyt de lucht alleen, maer uyt het ſlyck, te rapen;
Daer wort ſchier alle daegh een nieuwe vont bedacht
Tot anders geen gebruyck als voor de malle pracht.
Men ſiet een ridder-ſchilt en hier en elders maken
Van alle ſlim gebroet, van ſlangen en van draken,
Men vint in menigh Velt een leeuw, een fellen ſtier,
Een arent, of een valck, een havick, of een gier:
De wapens ſijn gevult met alle vreemde beeſten;
En vraeg je waerom dat? ſoodanigh ſijn de geeſten
Van die alleen de naem en niet de daet ver-eelt,
Sy toonen haeren aert in ſchilden af-gebeelt.

Maer wie een wapen voert, 'k en hebbe niet vernomen
Dat oyt u vrye ſtaet een wapen heeft bekomen;
Schoon ieder u verheft, en beelt u machtigh af,
Noch quam 'er noyt een menſch die u een wapen gaf;
Het is dan noch te doen. dorſt ick 't my onderwinden
Ick wiſt u (ſoo my dunckt) een wapen uyt te vinden;
Een wapen, recht bequaem voor uwe teere jeught,
Geen ſpore tot de pracht, maer tot de ware deught.
Maer eyſt tot uwen ſchilt geen ongetemde dieren
Die in het woeſte boſch of om de rotſen ſwieren,
En eyſt geen wreeden wolf, geen beyr of vinnig ſwijn,
Geen monſter uyt het wout en moet u wapen ſijn:
Dus, ſchoon ick waer geſint om uyt de groene dalen
De vryſters tot gebruyck een wapen af te malen,
Soo wiſt ick beter 'ſtoff', en koos in dit geval
Een ſchaepjen ſonder ergh, een duyfjen ſonder gal.
Dan ick wil deſe mael de velden laten blijven,
En op een ander gront een wapen voor u drijven,
Ghy dan, ontfangt den ſchilt die hier voor oogen ſtaet
Het is een leerſaem beelt dat aen de vryſters gaet:
Het is een Druyven-tros, met koelen dauw behangen,
Wiens aengenaeme verw' een ieder doet verlangen,
Een tros, niet aen de ſtam gegeeſſelt van de wint,
Niet leelick afgeſoolt van eenigh weelde-kint;
Een tros noyt aen de muyr door wrijven afgeſleten,
Noyt aen haer beſte druyf van mieren uytgegeten;
Een tros daer noyt een rat haer tant heeft ingeprent,
Die noyt een vuyle ſeug met kruypen heeft geſchent;
Een tros daer noyt de Son heeft vinnigh op geſteken,
Maer die, met loof bedeckt, haer ſtralen is ontweken;
Een tros daer noyt of ſpreeuw, of hart-gebeckte mus
Heeft eertijts ingedruckt een al te diepen kus;
Een tros die in het ſpel of in het dertel mallen
Noyt iemant is ontglipt en in het ſtof gevallen;
Een tros niet van de ſtruyck in haeſten afgeruckt,
Maer van den hovenier te rechter tijt gepluckt;
Een tros, wiens eyge jeught haer noyt te ſeer en perſte,
En noyt te veel en ſwol, en noyt in ſtucken berſte;
Een tros die noyt een holm oneerlick heeft bedot,
Van buyten niet gebluſt, van binnen niet verrot;
Een tros daer noyt een rups heeft boven op gekropen,
Daer noyt een vuyle worm is tuſſchen in geſlopen,
Daer noyt een ſnoode vlieg haer voedſel uyt en track,
Daer noyt een gele bie haer tengel in en ſtack;
Daer noyt een ſnoode ſpin heeft netten om getogen,
Daer noyt onguere ſleck heeft ſwadder op geſpogen,
Daer noyt een duyſent-voet, of kever op en ſat,
Daer noyt een grage muys de beſte druyven at;
Daer noyt een dertel wicht met vingers op en druckte,
Daer noyt vermeten hant een druyfje van en pluckte;
Een tros, een gaven tros, noch fris en onbevleckt,
En met haer eerſte waes aen alle kant bedeckt.
Het kransje datje ſiet ontrent het wapen ſweven,
Is ving-koord, wel te recht de maegden toe geſchreven;
Een kruyt dat buygen kan, als van gedweegen aert,
Ick wenſte, ſoete jeught, dat ghy ſoodanigh waert;
Een kruyt dat nimmermeer plagh in de lucht te ſwieren,
Vriendinnen, watje doet, weeſt ſedigh in manieren;
Een kruyt dat laege waſt, en noyt en ſtijght om hoogh,
Dat is tot u geſeyt; hebt ſtaegh een eerbaer oogh;
Een kruyt, wiens jeugdig groẽ noyt vorſt en dede wijken;
En laet geen machtig Vorſt u teeren maeghdom ſtrijken;
Een kruyt, een ſchaers gewas, dat nimmer ſaet en heeft;
't Is dienſtigh dat een maeght noyt vryer iet en geeft.
Een kruyt dat niet en groeyt als met gelijcke paeren,
Leert voor een eenigh vrient u groene jeught bewaeren;
Een kruyt dat uyt de ſon en in de koelte waſt,
Ghy weet, dat open lucht u niet te wel en paſt.
Een kruyt ſeer nae gelijck doch minder als laurieren,
Weeſt vrouwen in verſtant, en maeghden in manieren;
Een kruyt dat bloemen draeght, maer nimmer ſaet en ſchiet,
Toont ieder bly gelaet, ô Maegt, en hoger niet.
Een kruyt dat luſtigh bloeyt, maer niet en plag te rijcken,
Ghy, laet geen vreemden reuck aen uwe leden blijcken;
Een kruyt, een jeugdigh kruyt, dat ſijn geheelen roem
Stelt in ſijn aerdigh blat en in ſijn teere bloem:
Wel aen, ô brooſe waer, ô wonder ſwacke dieren,
Laet u gemoet altijt de reyne ſeden vieren,
Uw' eer is al u goet; u bloem, u beſte ſchat;
Ach! 't is met u gedaen, wort die maer eens beklat.
Maer wat ſal 't eynde ſijn? mocht hier een vryer ſeggen,
Moet ſtaeg de rijpe druyf noch ſtil en eenigh leggen?
Ach! ſo haer niet een menſch een ſoete mont en bied,
Haer glans, en ſchone verw', haer waes dat gaet te niet.
Neen, vrinden, hoort een woort; De vrucht die is te raken,
En met een vollen mont op haren tijt te ſmaken;
Doch eer je met 'er hant het aerdigh trosjen vat,
Soo ſtaet een weynigh by, en leert den rechten padt;
Daer is een heuſche greep, daer ſijn bequame wegen,
Om na den rechten aert u reyne luſt te plegen,
Ghy ſiet hier aen de druyf een aerdigh ſteeltjen ſtaen,
Brengt daer u rechterhant, dat is de rechte baen.
En ſoeckt te geener tijt, en ſoeckt geen vreemde grepen
Om eenigh ſchoon gewas tot u te mogen ſlepen;
Maer gaet daer ick u wijs, ſoo wort het edel pant
Gegrepen ſonder vleck, genoten ſonder ſchant:
Maer ick en wil voortaen u niet in twijffel houwen,
De Druyf-tak is een maegt; de Steel, het eerlick trouwen;
De hant die na den tros met reyne vingers taſt,
Is luſt tot echte min, die maeckt de banden vaſt.
Ghy daerom, weeligh Quant, genaeckt de teere panden
Niet met een ſtouten greep of al te grage tanden,
Maer taſt met heusheyt toe, en houd doch goede maet,
Want oock het ſoetſte fruyt, te veel gegeten, ſchaet.
En ghy, ô vlugge maeght, als uwe druyven rijpen,
Soo laetſe nimmermeer, als by haer ſteeltjen, grijpen;
Doch als een eerbaer hant u ſoete vruchten pluckt,
Seght dan: God hebbe danck; het is my wel geluckt.
In tijts, met vrienden raet, in echten ſtaet te treden,
Dat is de beſte voet u maeghdom te beſteden;
Want, die haer onbevleckt in reyne liefde draeght,
Is vrou, jae moeder ſelfs, en efter ware maeght.

t'SAMEN-

t'SAMEN-SPRAEK

Tusschen

SIBILLE, nieuw-gehuwde Ionckvrouw,

EN

ROSETTE, Ionge Vryster.

ROSETTE *spreeckt:*

Ionck-vrou Sibille, weest gegroet,
Ick heb u lang in mijn ghemoet
Gewenst in dese staet te sien,
En oock met een geluck te biên;
Maer, siet! ik ben, 'k en weet niet hoe,
Daer in belet tot heden toe:
Nu wensch ick u dan goeden dagh,
En wat ick vorder wenschen magh,
Des Heeren segen boven al,
Den besten wensch in dit geval;
Ick wensch dat ghy te samen meught
In een draght, liefde, soete vreught;
Voltrecken uwen ganschen tijt,
Soo lang als ghy te samen sijt:
Noch wensch ick, wat ick wenschen kan,
Dat ghy met uwen lieven man
Te samen, op gelijcken voet,
En out, en leelick worden moet.

SIBILLE.

Of schoon u wensch wat selsaem luyt,
Sy kan ten goede sijn geduyt
Wanneer men treft den rechten sin.
Maer, lieve, komt een weynigh in,
En set u doch hier nevens my,
Op dat u stant wat vaster sy,
En dat ick u bedancken magh.

ROSETTE.

Ick sitte meest den ganschen dagh,
En hebbe liever wat te staen.

SIBILLE.

Het is dan beter wat te gaen.
Hoort, weerde maeght, met u verlof,
Hier achter is een lustigh hof,
Indien het u bevallen mocht,
Wy gingen treden in de locht:
Daer wassen bloemen menighfout,
De Crocus geel gelijck een gout,
En lever-blat, en Aconijt,
Nu beyde juyst in haren tijt,
Oock is 'er blaeuwen Hiacynt,
Een vroegeling, een lente-kint,
En dan noch menigh ander kruyt
Dat eerstmael uyt ter aerden spruyt,
,,Het eerste spruytje van der jeught
,,Dat geeft voor al de meeste vreugt,
,,En 't bloemtje dunkt een ieder soet,
,,Dat eerst sijn knopjen open doet.
Wel aen, om u wat vreughts te doen,
Laet ons gaen treden in het groen,
Ten sy dat ghy het anders vint.

ROSETTE.

'k En ben voor nu niet hoofs gesint;
Ick sie, dat al wat tuynen heeft
Veel gelts om nieuwe bloemen geeft;
Het out gewas van bloem en kruyt
Dat heeft schier al te samen uyt,
Dus, of ick t'huys of elders ben,
Ick vinde dat ick niet en ken.
't Is hier een Tulpa die men acht,
Gants sonder reuck, en sonder kragt;
En daer een vreemde Keysers-kroon,
Al mede niet als enckel toon,
En, dat my noch het meeste spijt,
Men eert vergif, Den Aconijt.
Een ander prijse nieuw gewas,
Dat iemant hier of ginder las,
,,De bloemen van den ouden dagh
,,Sijn bloemen van de beste slagh.
Voor my, ick vinde meer gerief
In Oogen-troost, in Mate-lief, (kruyt,
In Gouts-bloem, Munt, en Beurse-
Recht dingen voor een jonge bruyt.

SIBILLE.

Ick hoor 'et wel, ô weelde-kint,
Ghy sijt tot jocken nu gesint.

ROSETTE.

't Is sooje seght; dan niettemin
Ook jock heeft somtijts waerheyt in.
Maer, soo ick tot u spreecken magh
Gelijck men in de vryheyt plagh,
Soo weet dat ick bevangen ben
Met sieckte die ick niet en ken;
Ick ben geduerigh wonder swaer,
Als of ick quaps of kortsigh waer,
Dus soek ick troost tot mijn verdriet,
Een geestigh dicht, of minne-liet,
Of iet dat uyt een droef gemoet;
Beswaerde sinnen wijcken doet
Het aerdigh Klave-cymbel spel
Beviel u eertijts wonder wel
Ghy paerd 'et met 'et hel geklanck
Een klare stem, en blijden sanck,
En braght soo dickmael aen de jeugt,
Door u geselschap, soete vreught;
Ick bid u noch om dese gunst,
Schenkt ons een deuntje na de kunst.

SIBILLE.

Het spel en singen (ick beken't)
Was my voor desen aengewent,
Ick speeld', ick queeld', ick neurd', ick sang
By wijlen gansche dagen lang,
Maer siet! wy slachten altemael
In dit geval den nachtegael,
Die, als de koele Mey begint,
Is tot den sang soo gants gesint,
Dat hy de bosschen over al
Doet klincken door een bly geschal;
Maer, als daer na de lente-tijt
Allenxen na den somer glijt,
En dat mitsdien het geestigh dier
In sich gevoelt een ander vier,
Een soeter lust, een rijper aert,
Waer door het met sijn gaytjen paert,
Waer door het, eer de lente scheyt,
Een nestjen maeckt, een eytjen leyt,
Dan is de lust van singen uyt,
Men hoort voortaen als geen geluyt,
Die reyne stem, en soet geklagh
En schettert niet gelijckse plagh.

ROSETTE.

Wel aen, vriendinn', ick ben gepaeyt,
Ick sie waerop de spille draeyt;
Oock weet ick, dat het soet gesang
Niet dient verkregen door bedwang.

SIBILLE.

Maer is 'er nu geen ander saeck
Die u kan dienen tot vermaeck?

ROSETTE.

Ia: geeft ons slechts een soeten praet,
Hoe dat het in de weerelt gaet;
Men sit den ganschen winter t'huys,
Daer is men stil, gelijck een muys,
Men spreekt, men hoort, men weet 'er niet
Als dat m'er in de keucken siet:
Maer gy, onlangs na wensch getrout,
Hebt staegh een gunstigh onderhout,
Van hier, en daer, van nu, en dan,
En al door uwen lieven man;
Want als hy koomt of van de straet,
Of van het Hof, of uyt den Raet,
Ick weet, hy brengt u altijt iet
Van dat 'er in het lant geschiet,
En wie daer wort de bruyt gemaeckt,
En wie dat opten oven raeckt,
En wie sijn vryster is ontvrijt,
En wie dan berst van enckel spijt;
Of eenigh ander soet geval,
De jonge lieden lief-getal.

SIBILLE.

Ghy sijt verdoolt, ô weerde kint,
Men is niet altijt eens gesint,
Ten gaet ons niet gelijck het plagh,
't Is nu wat hooger opten dagh;
Gelooft het vry, dat dese staet
Al wat verandert in de praet:
,,De saecken van het huysgesin
,,Die brengen nieuwe reden in.

ROSETTE.

Wel hoe! alreets soo swaren hooft
Dat is, van alle vreught berooft?
Voorwaer dat is te veerdigh out;
Ghy sijt een maent of twee getrout,
De speelman sit noch voor de deur,
En hoe? alreede van getreur?
Van last? van sorg? van huys-beslag?
't Schijnt dat m'er niet meer lachen (magh;
Ey lieve, set u sachtjens neêr,
Het eerste jaert' en keert niet weêr.

SIBILLE.

Al wat ghy stelt als sware last
Daer mede ben ick wel gepast;
En 't is my nu al meerder vreught,
Als oyt het mallen van de jeught,
Of al wat eens mijn sinnen ving,
,,De tijt verandert alle ding.

ROSETTE.

Ick Wenste dan wel eens te sien,
Of dit in my ook sal geschiên.
Maer seg my nu wat voor een boeck
Dat ginder leyt in genen hoeck?
Ick sagh't, ghy hebt 'et wegh gedaen
Met dat ick hier quam ingegaen;
Soo ick daer iet uyt leeren magh,
Soo brengt 'et weder aen den dagh;
,, 't 's seker dat men noyt en dient
,,Sijn broot te sluyten voor een vrient.

SIBILLE.

Dit boeck behelst een kort gedicht,
En heeft den naem van Maeghde-
Het ware my een liever ding (plicht;
Indien de schrijver vorder ging,
En dat hy naerder raecken wou
De plichten van een jonge vrou.

ROSETTE.

Soo haest als ick dat boeck vernam,
En dat het eerst ter weerelt quam,
So wist ick stracx het gansch besluyt,
Ick las het in der haesten uyt.
My docht ten had geen quaden val,
Maer evenwel niet over al:
Ick vind'er dat my beter maeckt,
Ick vind'er dat my niet en smaeckt;
De vrient die ons dat boexken gaf,
Die schijnt my somtijts wat te straf.
Hy brengt twee maegden in de praet,
Maer beyde niet van eenen raet;
De des' is jonck, en die bedaeght,
Maer d'eerst' is die my best behaeght;
Doch segt, met wien dat gy het hout.

SIBILLE.

Ick achte Phyllis wat te stout,
Mijns oordeels is 't een grilligh dier,
Onstuymigh om haer eerste vier;
Dies geef ick d'outste meerder prijs.

ROSETTE.

Maer die is my al wat te vijs,
Sy weyt gedurigh al te breet,
Oock dickmael sonder vast bescheet,
En Phyllis seyt niet selden wat,
Dat by de jonckheyt dient gevat.

SIBILLE.

Voor my, dat kan ick niet verstaen,
Dus wijst u reden naerder aen.

ROSETTE.

Dat sal ick doen, en oock terstont;
Ick draeg 'et noch als in den mont
Al wat ick hier en ginder las,
Dat my ten hooghsten tegen was.
Voor eerst heeft Anna mis getast
Daer sy een teere maeght belast
Haer jeught te snoeren met gewelt,
Schoon haer de diepste minne quelt,
En noyt te toonen hare pijn,
Oock daerse kan genesen sijn.

SIBILLE.

Wel dunckt u dat soo vreemt geseyt?

ROSETTE.

In trouwen jae, 't is malligheyt.
Ick weet, dat vryers onsen gront
Te seggen aen met eygen mont
De maeghden niet te wel en staet,
Maer is hier toe geen beter raet?
Neem eens, ik kreeg een jongman lief,
Sal ick niet soetjens met een brief,
Hem mogen klagen mijnen noot?
,,'t Papier en kent geen eerbaer root,
,,De pen en inkt doen menig-werf
,,Dat mont en tonge niet en derf.

SIBILLE.

,, Te schrijven aen een jong gesel
,,En voeghde noyt een vryster wel;
,,U goede naem, ô sedigh dier,
,,En moet niet hangen aen papier;
,,Of iemant schoon eē woort ontvalt,
,, Wanneer de jeught te samen malt,
,,Dat vliegt daer henen metten wint,
,,Soo dat 'et niemant weder vint;
,,Maer niet dat soo gedurigh blijft
,,Als dat een stoute penne schrijft;
En koomt 'er dan een quade slagh,
Als dickmael tusschen liefjens plagh,
Soo wort u brief, tot smaet en jock,
Gehangen aen de groote klock,
Oock is 'er geen ontkennen aen,
Men siet de ronde letters staen:
En schoon het u ten hooghsten spijt,
Ghy moet dan lijden het verwijt;
Dus, hebje schaemt' en eere lief,
En schrijft noyt dwasen minne-brief.

ROSETTE.

Steeckt in het schrijven dit gevaer,
Soo meyn ick dat' et beter waer
Aen iemant, die men heeft gesint,
T'ontdecken waer hy is bemint
Of door een meyt, een kloeke veeg,
Of door een minne geestigh-sneegh,
Of door een stijffster wel gemont,
Of door een naeysters loosen vont,
Of iemant van een kloeck beleyt,
Die weet wat vryen is geseyt.
,,Een yder heeft doch goeden sin
,,De hant te leenen aen de min:
Geeft maer een siel, een onder-keurs,
Een doecken-huyf, een nieuwe beurs,
Een onder-riem, een suffe-ring,
Of ander kleyn, maer proper ding;
Of weest in gelt een weynigh mild,
Ghy krijght ten dienste wie nje wilt.
,,Het schijnt dat yder is gepast
,,Om twee aen een te maecken vast,
,,Het trouwen is een eerlick ding,
,,En wie dat oyt te trouwen ging,
,,En wie dat oyt tot trouwen sprack,
,,Die doet de menschen groot gemak.

SIBILLE.

Ey swijgt toch, want, so waer ik leef,
Dit gaet te leelick buyten schreef;
Hoe! die u slechste dingen doet,
Sal die u naem, u hooghste goet,
Gaen dragen hier en daer te koop
Aen iemant van dien loosen hoop?
Voor my, ick seg het open uyt,
Ick meyne dat 'et niet en sluyt;
Ick bidde, weeght u weerden staet.
,,In groote dingen groot beraet.
Ick weet, dat een die wast of stijft
Wel somtijts desen handel drijft;
En dat een minn', of een die naeyt,
Niet selden vreemde lorren draeyt;
,,Maer siet! het reyne wort geschent
,,Als iet gemeens daer komt ontrent.

ROSETTE.

Hoe! seg eens, en magh men dan
Geen vryster brengen aen den man?
Of geven baet of onderstant
Aen iemant die in liefde brant?

SIBILLE.

In trouwen jae, het magh bestaen,
Als 't na den regel wort gedaen.

ROSETTE.

Wel opent dan het recht bescheyt,
Eer ons de reden vorder leyt.

SIBILLE.

,,Een die een teere maeght bepraet
,,Om gelt, om loon, om eygen baet,
,,Of, is 'et niet om vuyl gewin,
,,Ten minsten uyt een luchten sin,
,,Gewis hy doet een quaden slagh,
,,En die men geensins dulden magh;
,,Ge-

,,Gewis het weerde trou-verbont
,,Moet steunen op een beter gront.
,,Maer soo men in het gansche werck
,,Heeft Godes eer tot sijn gemerck,
,,Of wel sijns naestens onderstant,
,,En sluyt alsoo den echten bant,
,,Dat is geoorloft over al,
,,Jae God en menschen lief-getal;
,,Maer die maer eygen koren maeyt,
,,Doet niet als dat hy koppels draeyt.

ROSETTE.

Dat is soo qualick niet geseyt,
Maer 't is ons van het stuck geleyt.
Om dan niet verder af te gaen,
So dient hier noch een vraeg gedaen.
En magh oock niet eens anders mont
Gaen openbaren onsen gront,
Soo hoop ick immers dat ick magh
Of met een knick, of met een lagh,
Of met een wenck, of met een sucht,
Of met een kodd', of met een klucht,
Of met een lonckjen geestigh-soet,
Of met een stootjen aen den voet,
Of met een neepjen aen der hant
Te kennen geven mijnen brant.
Ick ging noch heden door de stad
Daer seker kint een musjen had,
Het diertje scheen hem wonder soet,
En had 'et geeren op-gevoet?
Maer siet! de vogel was te geck,
Het aes dat lagh hem voor den beck,
En evenwel en at hy niet
Voor dat men aen sijn beckjen stiet,
Of op het hooft een klopjen gaf.

SIBILLE.

Laet doch van dese grillen af,
Niet een van allen magh bestaen,
Niet een van allen dient gedaen;
En sooje recht had overleyt,
Wat hier te voren is geseyt,
Gy waert ontrent den maegde plicht
Al vry wat beter onderricht,
Hoe dan! en hebje niet gelet
Hoe ingetogen, hoe beset,
Hoe stil, en heus; in daet en schijn
Een teere maeght behoort te sijn?
Ghy maegt sijt krancker als een glas,
Weest daerom blooder als een das;
Ghy sijt al brooser als een lis,
Weest daerom stom gelijck een vis;
Ghy sijt al weecker als de snee,
Weest daerom vluchtigh als een Ree.
Een maeght is als een weder-klank
Die noyt laet hooren haren sanck,
Dan alsse dapper wert geverght,
En om te spreken als getercht,
En anders maecktse geen geschal;
Doet soo, ô maeght, in dit geval.

ROSETTE.

Kijk, dit 's een deun: wel segt met een
Een maeght sy hart gelijck een steen,
En dwers, gelijck een stege muyl,
En dom gelijck een vijsen uyl,
En droogh gelijck een dorre stock,
En loom gelijck een swaren block,
In 't korte bitter als een gal.
Gewis ten smaeckt my niet met al.
Hoe sal een jonck, een geestigh dier
Sijn hart en norts gelijck een stier?
Neen, heusheyt sonder stuere pracht
Die maeckt een vryster hoog geacht;
Maer soo het ging naer u gebiet,
Men troude wel sijn leven niet.

SIBILLE.

Nu sie ick als in volle daet
Den gront van u verholen quaet;
't Is niet als jeught, en grilligh bloet
Dat u aen 't herte leyt en wroet.
,,Ick acht 'et voor een wijse maeght
,,Die minne-stuypen verre jaeght,
,,En die haer sinnen overheert
,,Tot tijt en reden anders leert.

ROSETTE.

Wel neemt, daer sy een jonge maegt
Die, van haer eygen jeugt geplaeght,
Gevoelt by wijlen diep gequel
Om eenigh geestigh jong-gesel,
En dat de jong-man, onbewust
Van haer verdriet en diepe lust,
Haer noyt van soete minne sprack,
Jae niet ter weerelt aen en track;
Sal echter noch het arrem dier
Gaen quelen met haer innigh vier;
Ick segge neen, want, spreecktse niet,
Wie kan versachte haer verdriet?
Wie kander oyt genesen sijn
Die staegh bedeckt sijn droeve pijn.

SIBILLE.

Noch segg' ick des al niettemin,
Ghy treet verkeerde wegen in.

ROSETTE.

En gy spreeckt hier te wonder stout,
Ick denck, om datje sijt getrout;
Maer, soo ick u te rechte ken,
Indienje waert gelijck ick ben,
Gewis ghy songt een ander liet.

SIBILLE.

Gelooft 'et vry, 'k en dede niet.
Ick weet dat vryers sijn gemoet
Gelijck de schuwe swaluw doet:
Vleyt desen vogel, sooje wilt,
Weest heus, beleeft, jae byster mild,
Gaet lokt hem met een soeten mont,
Gaet fleuyt ten besten datje kont;
Maekt hem een nest, tot sijn gemack,
Hangt potten om u gansche dack,
Ten eynd' hy uyt de koude locht
By u sijn woonplaets nemen mocht,
Ach, voor u moeyt' en krijghje niet
Als dat hy des te verder vliet;
De swaluw wil haer eygen nest,
Dat acht de vogel alderbest,
Dat kleyn gebou van enckel stof
Verkiestse voor een konincx hof:
,,'t Is niet te seggen hoe het smaeckt
,,Dat iemant tot sijn eygen maeckt.
,,De vryer staet geen vryster aen,
,,Als daer hy moeyt' om heeft gedaen;
,,Dus, vryster, stelt u hooft gerust,
,,De liefde wil haer vrye lust,
,,Een ieder kiest daer sijns gelijck,
,,De sin die is een hemel-rijck.

ROSETTE.

Nochtans, wanneer men oversiaet
Wat hier en daer geschreven staet,
Men kan 'er duysent wijsen aen
Aen wie dit anders is gegaen.
Heeft Dido niet door soet gelaet,
Door alderley gesochte praet,
Den Helt van Troyen met 'er tijt
Haer eygen bedde toegewijt,
Jae tot een volle trouw verweckt?
Heeft Ariadne niet ontdeckt
Aen Theseus al den heeten brant
Die sy in haren boesem vant?
Heeft sich Medea niet gemelt,
En haer gemoet soo bloot gestelt,
Dat Jason als met oogen sagh
Al wat haer in den boesem lagh?
En efter is 'et openbaer
Dat ieder kreegh sijn echte paer.

SIBILLE.

Waer toe van Dido veel gewaeght?
Dat was een weduw, niet een maeght;
En dat geselschap soo men siet,
En houd van maeghde-wetten niet.
Oock Ruth en Thamar heeft gevrijt;
Maer dat is van den ouden tijt:
De weerelt heeft eens soo gegaen,
T en ging nochtans geẽ maegden aen.

ROSETTE.

Maer d'andre twee, gelijk men leest,
Sijn immers beyde maeght geweest.

SIBILLE.

't Is waer, vriendin, dat hebje wel,
Maer siet het eynde van het spel;
Soo haest, eylaes! de nieuwe lust
Van dese jonckers was geblust,
En heeft men niet van stonden aen
De gantsche weerelt deur verstaen
Dat ieder van sijn liefjen weeck?
En siet! daer sat men doen en keeck,
Beschimpt, bestruyft, bedot, begeckt,
Soo ver de wyde weerelt streckt.
,,Ey lieve! wat men lichte wint
,,En wort maer voor een tijt gemint;
,,'t Is vast dat niemant hoogh en acht,
,,Dat hem te licht is toegebracht.

ROSETTE.

'k En kan dit efter niet verstaen,
Des moet ick u wat naerder gaen.
Besiet de Schrift, dat heyligh boeck,
Dat stijft al beter mijn versoeck,
Als (a) Moyses van eẽ moort berucht,
Was uyt Egypten wegh-gevlucht,

(a) *Exod.* 2. 16

En dat hy door een heusche daet
De seven maeghden quam te baet,
De vader is op haer gestoort,
En strafts met een deftigh woort,
Om datse, door een bloode waen,
Den vryer niet en trocken aen;
Siet daer een reys die wijse man
Die Moyses onderwijsen kan,
Die wijst sijn dochters tot een vont,
Die ghy u vryster niet en jont.

SIBILLE.

Vriendinne, weyt hier niet te breet;
Maer siet de plaetse met bescheet;
Ick segge, datse niet en hout
Daer toe ghy die wel trecken wout;
't Is waer, de vryer bleef te gast,
Maer dat was uyt des vaders last,
En 't lagh alleen op desen gront,
Vermits de Priester onder-vont
De gunst die Moyses had getoont,
Die docht hem weert te sijn geloont;
En dat het niet en was als dat,
Kan uyt den Text wel sijn gevat,
Want Moyses was een vreemdeling
Die als een balling henen ging,
En niemant wist in Midian
Of hy was vryer ofte man. *b*
Ghy wort dan niet een sier gestijft
Met al dat Moyses hier beschrijft;
Maer, om in tucht te sijn gesterckt,
Soo dient uyt dese plaets gemerckt,
Dat van de seven dochters geen
Haer met de jongman maeckt gemeen
Eer haer de vader dat gebiet;
En eer, ô Maeghden, dient 'et niet.
,,Het is voorwaer een vaste leer
,,Ons deel komt boven vandẽ Heer: *c*
,,'t Is God die als met eyger hant
,,Een echten vrient, een heylig pant,
,,Geeft aen de vrou, als hem gevalt,
,,En niet wanneer de jonckheyt malt;
,,Gy, wacht dat, jonge vryster, wacht
,,Tot dat u deel u wort gebracht.

b *De Priester sprack tot sijn Dochteren, waer is hy? waerom liet gy den man van u gaen dat ghy hem niet en noodigdet met ons te eeten? en Moyses bewilligde by den man te blijven,* En hy gaf Moysi sijn dochter Zipora. *Exod.* 2. 20. c *Prov.* 19. 14.

ROSETTE.

Ten is my geensins onbekent
Dat God ons alle dingen sent,
En dat ons heyl en alle goet
Als uyt den hemel dalen moet;
Maer efter dient te sijn bedacht
Dat oock by ons iet dient betracht,
,,'t Is wel geseyt, na mijn verstant,
,,Roep God te hulp, maer roer de hant.

SIBILLE.

't Is waer, hier dient wat toe gedaen
Maer 't gaet of vooght of ouders aen;
Voor u is 't beter, teere maeght,
Dat ghy u stucken niet en waeght.

ROSETTE.

Magh dan een maegt, naer u verstant,
Niet anders als tot haerder schand
Een vryer locken tot de min?

SIBILLE.

Dat beeld' ick my ten diepsten in:

En, hout ghy wat van mijn gebot,
Soo gaet eens in het hoender-kot,
En ziet wel toe, licht leert g'er van
Dat u ten goede dijen kan.
Geeft ieder hoen een vollen back,
Op dat het ete met gemack,
En let eens hoe het sal vergaen,
Niet een en salder blijven staen,
De volheyt is hun geensins soet,
Daer is geen lust in overvloet,
Een ieder loopt besijden af,
Om graen te soecken in het kaf.
Nu sooje vraeght wat dit beduyt,
En wat ick maecke voor besluyt,
Het is, ô vrysters, teer geslacht,
Het is een les voor u bedacht,
Dus, als je mette vryers praet,
Set hun gedurigh dese maet,
En voetse niet op heur gemack,
En geeftse noyt den vollen back;
Maer, wilje stijven uwen lof,
Soo laetse schraven in het stof,
Om daer te soecken naer het graen:
,,Een vryer is een vreemden haen;
,,Al wat men dit geselschap biet
,,Het acht 'et of het eet 'et niet.

ROSETTE.

Is 't mette vryers soo gestelt
Gelijck als uwe reden melt,
Soo dient 'er naerder op gelet,
En vry een ander streeck geset.
Ick sie dat al u seggen streckt
Op dat een vryster sy bedeckt,
En al heur doen sy wonder stil
Voor iemant die haer minnen wil;
Nu is my seker vont geseyt,
Waer door het minnen wort beleyt
Soo diep begraven in der nacht,
Dat niet een mensch daerop en acht,

Ja hy, daer al het ſtuck op ſlaet,
En weet niet wat'er omme-gaet.

SIBILLE.

Wel, dat is vry al veel geſeyt,
Maer ſeght hoe wort'et aengeleyt?

ROSETTE.

Indienje maer beloven woud
Dat ghy het niemant ſeggen ſoud,
Ick goot het ſtrax in uwen ſchoot.

SIBILLE.

Seg op, van my en is geen noot.

ROSETTE.

Een hooftſcheel van een dorre puyt,
De ſchobben van een draken-huyt,
Het ooge van een ſwarte kat,
Met klaeuwen van een vaele rat,
De maege van een vogel-ſtruys,
De milte van een vleder-muys,
Het ſchrapſel van u lincker voet,
Gedopt in enckel ſlangen-bloet,
En dan een maeghde-perkement
Met naere teyckens afgeprent,
Dit al te ſamen wel bereet,
En vaſt gebonden in het kleet,
Of anders ſaghjens wegh geſet
Ontrent, of in het ſtille bed,
Van iemant die men heeft geſint,
't Is ſeker dat men bate vint:
Want ſiet! het neemt de geeſten in,
En dwingt de vryers totte min.

SIBILLE.

Wat ramp, wat komt u in het hooft?
Of ſijtje van u ſin beroofr?
Verdwaelde maeght, ellendigh kint,
Dit al en is maer enkel wint, (menſch;
Maer droomen van een kortſigh
't Is daerom, 't is mijns herten wenſch
Dat ghy terſtont, en met'er daet,
Die vreemde rancken achter laet;
Hoe! meyntje dat een vuyle kat,
Een puyt, een huyt, ick weet niet wat,
Heeft maght oock over onſen ſin?
Ick bidde, beelt 'et u niet in.

ROSETTE.

Wel hoe! is dit ſoo grooten quaet?

SIBILLE.

Beminde maeght, ick ſegge jae't:
Wie oyt vertrouden op den Heer
Misprijſen dit geweldigh ſeer,
En ſtellen alle voor gewis
Dat dit van God geweken is.
Jae meynen dat het hels gebroet
Strax waer men deſe grille doet,
Sijn ſlim bedrogh daer onder mengt,
En veel ten quaden eynde brengt.
Voor my, ick houde gants verdacht
Al wat men door verholen kracht
Ons wil gaen dringen in den geeſt;
Ghy daerom ſijt'er voor bevreeſt,
Ten ſijn maer dingen ſonder ſlot,
En efter ſtrijdigh tegen God.

ROSETTE.

Hoe! kan het ſap van ſelſaem kruyt
Dat in de naere boſſen ſpruyt
Hier in geen beter ſaken doen?

SIBILLE.

Vriendinne, wandelt in het groen,
Maer acht het kruyt en al het ſap
Hier niet als enckel kinder-klap.
,,God is een Heer van ons gemoet,
,,Hy die het ſluyt, en open doet,
,,Hy is die ware liefde plant:
,,Als vader van den echten bant. *a*

ROSETTE.

En is'er dan geen kunſt met al
Die dienſtigh is in dit geval,
Op dat een vryſter ſy bemint?

SIBILLE.

Ick ſie ghy ſijt hier toe geſint,
Wel aen, ick weet een toovery
Die ſtaet de jonge maeghden vry,
Ick weet een greep, een vaſte kunſt,
Die u kan ſtellen in de gunſt
Van deeſ' en die, van al de ſtad.

ROSETTE.

Ey lieve Juffrou leert my dat;
Ick ſal u weten grooten danck
Van heden af mijn leven lanck;
Want daer en is ter weerelt niet
Dat eer kan heelen mijn verdriet;
En ick weet geenen beter raet,
Die my ſoo wel te ſinne ſtaet;
Dus, wat ick immer bidden magh,
Soo brengt de kunſte voor den dagh.

SIBILLE.

Ick ſal 't u ſeggen met een woort,
En leert 'et vry een ander voort;
Al wat kan leyden totte deught,
Dat is ten beſten voor de jeught.

a *De his ita Thomas Eraſtus Profeſſor Heydelberg. lib. 1. Diſput. Medccin. contra Paracelſum. omnes orthodoxi & veteres ita judicant: Clemens, Iuſtinus, Origenes, Euſebius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & ſaniores Scholaſtici. Vnum aſcribam ex Tatiquo Aſſyrio. Nullus affectus, inquit, per occultam alterius rei diſſenſionem tollitur, nec ægrotus curatur amuletis; Dæmonum iſtæ aggreſſiones ſunt, & qui ægrotat, vel amat, vel odit, iſtos auxiliatores adſciſcit. Manifeſta eſt ſuperſtitio ubi rebus quibuſdam vires aſcribuntur, quas per naturam ſuam habere nequeunt; ut quando corallis vel hypericoni aſcribitur poteſtas dæmones, tonitrua & ſimilia fugandi. dictum quoque fuit corporeum in mentem nihil poſſe. hoc certum eſt pharmaca non mutare animos, niſi prius temperaturam corporis, quod longo demum tempore fit; taceo impoſſibile eſſe ita mutare temperaturam, ut amor potius ſequatur quàm alia paſſio. vid. Plutarch. in vita Pericl. Mich. Montagn. lib. des Eſſais 2. cap. 26.*

ROSETTE.

Waer toe vertoeft? wel aen begint,
Het ſchijnt dat my de luſt verſlint.

SIBILLE.

Een ſedigh hert, een ſoete mont,
Een heus gelaet, een reyne gront,
Een ſachten aert, een eerbaer oogh,
Gematight tuſſchen laegh en hoogh,
Een tonge vol beleeft geluyt,
Die alle ding ten beſten duyt;
Dat is de rechte toover-kunſt,
De beſte gront van alle gunſt,
Die ſal u maecken lief-getal
En hier, en t'huys, en over al.

ROSETTE.

Is't anders niet? ick ſat en dacht
Op diep geheym, en naere kracht,
Op groot beleyt, en hoogh gebiet;
Maer 't is, eylaes! een gladde niet.

SIBILLE.

Wel, vryſter, waerom ſegje dat?
Het is voorwaer het rechte pad
Waer door een eerbaer herte gaet,
En binnen gunſt, en buyten haet;
En, weerde maeght, geloofje my,
En leert noyt ander toovery.

ROSETTE.

Noch is my niet genoegh gedaen;
Dus laet ons hier wat anders gaen:
Ik bidde ſpreekt doch eenmael rond,
Spreekt, ſegg' ik, Juffer, uytten mond,
Wat raet om haeſt te ſijn getrout?

SIBILLE.

Dat ghy u ſtil en ſedigh houd.

ROSETTE.

Maer dat is gants een quade voet,
Wie vordert oyt die niet en doet?

SIBILLE.

Gelooft 'et vry, ick ſeg 'et noch,
Ten ſijn geen treken van bedroch,
Het is een heus, een eerbaer ding,
Te wijcken voor een jongeling;
Ghy, laet daerom u kracht beſtaen,
In wijcken en te rugge gaen.

ROSETTE.

Wel, dat is noch al vreemder ſlagh
Die immers niet beſtaen en magh;
Gewis ghy leydt ons van het ſtuck,
En houd ons eeuwigh in den druck,
Het ſchijnt dat ghy, te mijner ſpijt,
De ganſche maeghdom tegen ſijt.

SIBILLE.

Ey, laet u raden weerde maeght;
,,Niet dat den onluſt verder jaeght,
,,Niet dat den vryer beter vangt,
,,Als dat hy ſtaegh in twijfel hangt.

,,Dat is voor alle minnaers soet,
,,Dat is voor alle maeghden goet,
,,Want ondertusschen leert de tijt
,,Hoe sich een jonge vryer quijt.

ROSETTE.

Gewis, 'k en kan het niet verstaen,
Of wijst 'et my wat naerder aen.

SIBILLE.

Wel hoort, ick weet een soet geval
Dat u dit klaerder toonen sal.
't Gedenckt my, dat ick lestmael sag
Dat hier te passe komen magh,
Een jonge meyt, een vissers kint,
Die veeltijts nette garen spint,
Ging treden in een lange baen,
En siet! ick ging 'er neven staen:
De vryster maeckt een vasten draet,
Soo lang als sy te rugge gaet;
Maer geeftse toe oock maer een tret,
Daer staetse dan terstont verset;
Want met sy laet haer eersten loop,
Soo kinckt haer garen overhoop,
En stracx, naer ick het stuck bemerk,
Soo is 'et al verloren werck
Leert hier, ô maegt, uyt dit gesicht,
Leert hier een rechte vryster-plicht;
Een ieder kunst die heeft een vont,
Waer op haer wesen is gegront,
En siet dit is de rechte voet,
Hoe dat een vryster vryen moet:
Een vryer lijckt een Crocodijl,
Een beest dat woont ontrent den Nijl;
Want die het monster wil ontgaen
Dien loopt 'et veerdigh achter aen;
Maer grijpt 'et iemant na de vaght
Dien vliet het dier met alle maght.

ROSETTE.

'k En weet niet watje niet en vint,
Daer mede ghy de maeghden bint.
Het schijnt, vermits ghy sijt getrout,
Dat ghy ons als in banden hout;
En 't is ons vrye maeghden pijn
In desen dwang te moeten zijn:
My dunckt, moght ik hier in begaen,
Ons saken souden beter staen.

SIBILLE.

Waerom, vriendin, hierin ontstelt,
En uwe teere jeught gequelt?
Waerom onnoodigh ziel verdriet?
U doen, o kint, en doet 'er niet:
Weest hier niet stout of onbeschaemt,
Maer heus, gelijck het u betaemt,
En al wat vorder dient gedaen,
Laet dat op uwen Vader staen,
Gaet klaeght 'et God in u gebet
Al wat u hier en elders let,
Hy sal gewis, wanneer het dient,
U paren met een echte vrient,
Misschien oock door een vreemden voet,
Die noyt en quam in u gemoet.
Siet! al wie vlytigh overmerckt
Hoe God in alle dingen werckt,
Die vint een diep, een hoogh beleyt,
Dat ons de reden niet en seyt,
Die vint een onbegrepen raet
Die ons vernuft te boven gaet;
Het licht, al is 'et onverwacht,
Dat treckt hy dickmael uyt te nacht;
Veel menschen vol van stoute waen
Die laet hy sonder eere gaen;
En iemant die verschoven sit,
En om geen staet of eer en bid,
Die treckt hy dickmael uytten poel
En set hem op een hoogen stoel.
My dunckt dat God op desen gront
Oock handelt met het echte bont,
Een vlugge meyt, een stoute-bil,
Die als met krachten trouwen wil,
Sit dickmael seve jaren lang,
En spreyt haer nette sonder vang;
Daer onderwijl een lieve maeght,
Die noyt haer goedē naem en waegt,
Maer hout haer sinnen in den bant,
Wort aengesocht van alle kant;
En, liet ick 't om der eeren niet,
Ick seyde waer het is geschiet.

Ick stont te leyden eens en keeck,
En leerde doen een soete streeck,
Daer quam een vryster roeyen aen,
Gelijck daer veeltijts wort gedaen,
De vrouwen, als het is bekent,
Sijn veel tot roeyen daer gewent;
Het meysje flux en onvermoeyt
Quam na de kaye toe geroeyt,
Ick, die hier op nam goet gemerck,
Stont vast en dacht, wat vreemder werk!
De vryster wil aen desen kant,
Maer slaet het oogh op 't ander lant;
En niettemin sy vordert meer
Als of se ging den rechten keer.
,,Siet vrienden, hoe de weerelt gaet,
,,De schijn is anders als de daet:
,,Schoon of een maegt den rugge biet
,,Ten hindert aen het royen niet.

ROSETTE.

Dat oock een vryster roeyen kan,
Soo veerdig als een rustigh man,
Gebuert oock wel in onse stad,
Maer noyt en hebb' ick 't soo gevat,

Als ghy het nu voor oogen ſet,
En maeckt het tot een maeghde-wet.
Ick ſie geen ding en is ſoo kleyn,
Of 't gaet u tot het innigh breyn;
Geen dit of dat, geen boere-ſchuyt,
Of ghy en treckt 'er voordeel uyt.

SIBILLE.

't Is waer, gelijck als ghy bemerckt,
Dat my de geeſt dus ſomtijts werckt,
Oock meyn ick dat na deſen voet
Een ieder menſche leven moet.
De werelt is een groot tooneel
Daer alle ding, en ieder deel,
Ons dienen moet tot goede leer,
Ten prijſe van den Opper-heer.
Siet al dat aen de rotſen groeyt,
Siet al wat opte velden bloeyt,
Siet al wat in het water is,
Tot aen het alderminſte lis,
Siet alle ding met rijpen ſin,
Daer ſchuylt voor ons een ſegen in;
En hierom wenſch ick alle daegh
Dat ick ter werelt niet en ſaegh,
Noch boom, noch bloem, noch eenig
Of dat het my ter herten ging. (ding,
Ick wenſche dat 'er niet een bies
Ontrent de ſchrale duynen wies,
En dat 'er niet een kleyne mier,
En dat 'er niet een naeckte pier
Op al de nutte landen kroop,
En voetſel uyt der aerden ſoop,
Of dat ick die, na rechten eys,
Ontleden mocht in mijn gepeys,
En vinden daer het vol beſcheyt,
Dat ons tot God den Schepper leyt.
„De viſſen ſwemmen in den ſtroom,
„De vogels ſpringen op den boom,
„De beeſten liggen op het kruyt,
„Maer niemant treckt 'er leering uyt,
„Sy vullen maer alleen den buyck,
„En vorder is 'er geen gebruyck:
„De menſche moet al hooger gaen,
„Wanneer hy ſiet de boomen ſtaen,
„Wanneer hy op de kruyden treet,
„Of vruchten van den acker eet,
„Wanneer hy alderhande vee
„Siet trecken uyt de woeſte zee,
„Of gaet 'et hem niet in den geeſt,
„Soo leeft hy ſchier gelijck een beeſt.

ROSETTE.

Had ieder een dit oogh-gemerck,
Hy ware nimmer ſonder werck,
Hy leerde ſtaeg al waer hy ging,
En preſe God in alle ding.
Maer ach! waer doet 'er iemant dit,
Schoon dat hy dickmael ledigh ſit,
Schoon dat hy groote dingen ſiet,
Dat God hem gunſt en liefde biet.
Eylaes! hy doet gelijck een kint
Dat prenten in een boeckjen vint,
Ten let niet waer de reden gaet,
Noch wat 'er by geſchreven ſtaet,
Ten treckt niet anders uyt het beelt
Als dat het met de kunſte ſpeelt.

Wy ſien geduerigh Godes werck,
Doch met geen ander oogh-gemerck
Als tot 'k en weet niet wat vermaeck,
En daer in leyt ons ganſche ſmaeck;
Wie denckt 'er oyt om goede leer,
En klimt dan vorder tot den Heer.
Eylaes! men ſpeelt met onverſtant
Slechts aen de ſchors en om de kant;
En niemant ſent een hooger geeſt
Tot binnen in de middel-keeſt.

SIBILLE.

De menſch en is hier niet geſtelt
Of om te rennen op het velt,
Of om te woelen in de ſtadt,
Op dat hy veel, of lecker at;
Neen, dat en is het eynde niet,
Waer op dat edel ſchepſel ſiet;
God ſchonck den menſch het aerd-
En wat 'er is of komen ſal; (ſche dal
Maer hy, des Hemels opper heer,
Die ſchiep den menſch tot ſijner eer.

ROSETTE.

Voor my ick wil van nu voortaen
Beginnen beter achte te ſlaen,
En met een naerder onderſoeck
Gaen letten op het werelt-boeck.

SIBILLE.

God doe de gunſt aen uwe jeught,
Op datj'et ſoo betrachten menght!

ROSETTE.

Maer, weerde jonk-vrou, ſeg een reys,
Van waer komt u dit hoogh gepeys?
Want doenje noch een vryſter waert,
Al ſcheenje geeſtigh uyt 'er aert,
Soo ſpraeckje doch, gelijck als ick,
Of van een kant een moye ſtrick,
Een nieuwe draght een hooffe keurs,
Een wayer, of een Franſche beurs,
Of van een keten, of een ring,
Die geeſtigh om de leden hing,
Of diergelijcke poppe-goet,
Gelijck de meeſte jonckheyt doet;
Maer nu ſoo heeft u gants beleyt
Sich vry wat anders toebereyt,
En 't is niet ſoo het eertijts plagh,
Ey, ſeght eens hoe het komen magh?

SIBILLE.

Het deel, dat God mijn jonkheyt gaf,
Leydt my als van der aerden af,
En wijſt my tot een ander Rijck.

ROSETTE.

Wel ſiet dan; heb ick ongelijck
Dat ick een weerde vrient begeir
Die my oock, in dit woeſte meir
Mocht wijſen hoe ick ſeylen moet?

SIBILLE.

Wie ſeyt 'er datje qualick doet?
Ick prijſe jae het echte bont,
Maer niet als op den rechten ſtont.

ROSETTE.

Wy ſijn een weynigh uyte ſchreef,
Dus haelt u reden daerſe bleef.
My dunckt na ghy de ſake drijft,
En uwe vryſter hier beſchrijft,
Dat niet ſoo wel in haer gelaet,
Als ſchroom, en droeve ſchaemte
En efter ſie ick alle daegh, (ſtaet,
Het gaet 'er anders in den Haegh;
Meeſt al wat daer is opgevoet,
Dat prijſt een onvertſaegt gemoet;
Set hooffſche Juffers op de ſtraet,
Of midden in een vollen Raet,
Ja daer een Koninck op haer ſiet;
Sy bleycken of ſy bloſen niet;
En waer doch wort 'er hoofs geleert
Als daer men in het Hof verkeert?

SIBILLE.

Hoe! meynje dat voor al het Hof
In ſeden heeft den meeſten lof,
En dat 'et na moet ſijn gedaen
Al wat in Hoven wort beſtaen?

ROSETTE.

Wat my belangt, ick ſegge jae,
Een ieder doet de Princen nae;
En al wat iemant geeſtighs weet,
Dat is in Hoven eerſt geſmeet.

SIBILLE.

'k En ſpreke niet in dit geval,
Wat kleet een vryſter dragen ſal,
Daer van heeft u de maeghde-plicht
In korte woorden onderricht.

ROSETTE.

Ick bidde des al niettemin,
Seght ons hier op eens uwen ſin.

SIBILLE.

Een klet dat net is ſonder pracht
Dat houd' ick voor de beſte dracht;
Een hooft vol ſtricken, ſonder doeck,
Een mou, ſo dik, gelijck een broeck,
En al dat ander vremt bejagh,
Van byſter grooten ommeſlagh,
En alle daegh een nieuwen vont,
En alle dingen wonder bont,
En paſt geen dochter van der ſtadt,
Al heeftſe vry een groote ſchat,
En voegt geen maeght van uwen aert.

ROSETTE.

Ik meynde datj' al hooffſcher waert.
Voor my, al wat het Hof begint,
Daer ben ick wonder toe geſint,
En wis het ſtaet my wel ſoo groen,
Mocht ik maer ſlechs mijn wille doe,
Het hof en droegh noyt vreemt ghe-
Of ick en had 'et met 'er daet. (waet;

SIBILLE.

En, mocht 'et gaen na mijnen wenſch,
Gy waert terſtont een ander menſch.

ROSETTE.

Hoe! is 'et niet een ſchoone ſaeck,
En voor een vryſter groot vermaeck,
En ſtaet 'et niet geweldigh breet
In ſteden hoofs te ſijn gekleet?
Seght watje wilt, ſlechs om de draght
Is menigh menſche hoogh 'geacht,
Men wort daer van de ſlechte liên
Als voor een wonder aengeſien.

SIBILLE.

Een wonder, jae; maer, lieve kint,
En gaet hier in niet al te blint.
,,Al wat 'er vreemt en ſelſaem ſtaet
,,Dat is gemeenlick uytte maet:
,,En uyt te munten boven al,
,,Dat is een wegh tot ongeval;
,,Het drijft de menſchen tot de ſpijt,
,,En maekt een jonge maeght benijt,
,,Want al dat bont en prachtigh gaet,
,,Dat raeckt gemenlick in den haet?
,,Dus wie door middel van de pracht,
,,Tot ick en weet wat eere tracht,
,,Die gaet de rechte wegen niet,
,,Waerom men iemant eere biet:
Geen bagg' of kleet, maer enkel deugt
Dat is het cierſel van de jeugt,
Dat is alleen de rechte voet,
Waer door men achtbaer worden
In 't korte, vryſter, wie je ſijt, (moet.
En leght geen gronden van den nijt;
Maer, woont in u een edel bloet,
O[illegible] u ſiel een reyn gemoet,
Siet datje deſen regel hout, (gout.
,,Hoe ſchoonder ſteen, hoe minder
Dan ſegt my doch eens, lieve maegt,
Wat heeft een vryſter oyt bejaeght?
Wat is 't dat déſ' of gene ving
Om datſe na den adel ging?
Hier komt een vryer met een pluym,
Die ſet het ſeyl te byſter ruym;
En daer miſſchien een vremden haen,
Die met den dégen weet te gaen:
Van elders rijſt een edelman,
Voor die het maer gelooven kan,
Die roemt van datmen noyt en las,
En dat ſijn leven niet en was;
Siet daer me-Jufvrou dan getrout,
Gedroopt alleen met eygen ſmout,
En efter uytter-maten breet,
En wonder moedigh uyt-gereet,
Niet Hoofs alleen, en voor het oogh,
Maer oock in prijs geweldigh hoogh;
Het huys ten breetſten toegeruſt,
Met dingen van een vremde kuſt,
De kinders prachtigh op-gevoet,
Gelijck de nieuwen adel doet,
Vry hooger als een edelman,
En dat al op haer nieuwen Van,
Ey ſeght, wat ſal 't ten leſten ſijn?
De daet gegeven voor den ſchijn;
Al's vaders erf en 's moeders goet
Geſmolten in den hoogen moet.
Wat my belangt, ick prijſe meeſt
Te ſchoeyen op ſijn eygen leeſt;
Oock heb ick deeſ' en die gekent
Tot hoofſche draght alree gewent,
Die, naer een maent te ſijn getrout,
Dat gantſche weſen heeft berout,
Uyt reden, dat een ſedigh man
Dat vreemt geſtel niet lyden kan:
Siet daer! hoe ſeer dat ieder geckt,
Daer wort het hooft dan weer gedekt,
Men doet in alle dingen [illegible]
Het ſeyl dat moet een reefjen in.
Denckt hoe dat onſe Juffer paſt,
Die liever altijt hooger waſt,
Dat prachtig hooft, dat hoofſe kleet,
Dat baert haer dan het meeſte leet;
En noch is 't beter ſoo gedaen,
Als op ſijn hoofs te blijven gaen,
En by een man van middel-maet
Te drijven al te grooten ſtaet.
Ghy, ſoete maeght, ſchout dit gevaer
En laet dat hoofſche weſen daer;
,,Het dalen is te grooten ſpijt,
,,En rijſen kan men alle tijt.

ROSETTE.

Ick ben verſtelt in dit geval,
'k En weet niet wat ick ſeggen ſal,
Het ſtuck dient naerder onderſocht,
En vry wat beter overdocht;
Doch 't is genoegh van deſen praet,
Keert weder tot het hoofs gelaet.

SIBILLE.

Oock dit en heeft my noyt behaeght.

ROSETTE.

Wel hoe! moet dan een jonge maeght
Sijn bleyck, en peers, en weder root,
En dat oock buyten alle noot?
Voor my, 'ken kan het niet verſtaen
Waer toe het dienſtigh is gedaen,
Beſchaemt te ſijn is Queſels werck,
En niet van die met vaſt gemerck
Haer vordert om te ſijn getrout,
En ſtaegh haer vryers onderhout.
Doch waerom moet ik ſijn beſchaemt
Indien ick doe dat my betaemt?
Laet iemant, die oneerlick leeft,
Of ietwes opte leden heeft,
Verſchieten om 'ken weet niet wat,
En drillen als een dorre blat.
Maer ick, of iemant mijns gelijck,
In goet en oock in deughden rijck,
En wien men niet verwijten kan,
Mach die niet gaen voor alle man?
Mach die niet met een vry gemoet,
En met een onvertſaeghden voet,
Mach die niet treden over ſtraet?
En toonen ieder bly gelaet?
Mach die niet komen over al?
Zoo ſeght eens wieder komen ſal?
Ick ſegge dat een reyne geeſt
Is koen, is vaſt, is onbevreeſt,
De deught is bout, een dief is bloo.

SIBILLE.

Wel, ſoete maeght, hoe ſpreekje ſoo?
Een maegt is ſchuw, een hoer is ſtout,
En dat is duyſent jaren out.
Soo ghy alleen van mannen ſpraeckt,
Ghy had miſſchien het wit geraeckt;
Maer efter weet, dat oock een man
Te ſtijf van aenſicht weſen kan:
Een ſtrack, een hart, een ſtout gelaet,
Verweckt niet ſelden grooten haet;
Doch, wat belangt een ſtoute maeght
Die heeft noyt wijſen man behaeght.
Door-ſiet de boecken al te mael,
In Grieckſche, Roomſche, Franſche
En wat 'er geeſtigh is gemaeckt, (tael,
Dat al de beſte geeſten ſmaeckt,
Men vint een maegt daer af-gemaelt,
Niet ſoo gelijck als ghy verhaelt,
Niet ſtout, of die voor alle man,
Met ſtijve kaken ſpreecken kan,
Maer ſtil, en van een ſachten geeſt,
Die lichte blooſt, en lichte vreeſt,
Die ſedigh ſpreeckt, of ſtille ſwijght,
En licht een aerdigh blooſjen krijgt;
Dat is van outs het maeghde-beelt,
Dat ieder een ſijn herte ſteelt;
,,De ſchaemt' ontrent de teere jeugt,
,,Dat is een teycken van de deught,
,,Een teycken van een ſachten aert,
,,Dat hondert goede dingen baert;
,,Dus, waer ick oyt van maegden las,
,,Daer vont ik dat ook ſchaemte was.

Cum tener ille in virginibus pudor ad mores aulicos hodie facere non putetur; imò à multis improbetur; accipe, benevole lector, quædam tum veterum tum recentium eâ de re teſtimonia.

Hieron. ad Celant. lib. 20. Epiſt. 20.

Ornet pudicitiam verecundia, quodque præcipuum ſemper fuit, cunctas in te virtutes pudor ſuperet.

Stobæus Serm. 27.

Demades ajebat pudorem in muliere pulchritudinis arcem eſſe.

Demoſthen. de Repub.

Rubor virtutis color eſt.

Annæus Robert. Rer. Judicat. lib. 4. cap. 10.

Verecundia pudicitiæ comes eſt, caſtitatis cuſtos, inſigne mulierum decus ac ornamentum. ornat enim pudor ætatem, taciturnitas commendat pudorem.

Ludov. Vives de Chriſtian. Fœmin. lib. 1. cap. quomodo foris aget mulier.

Illa fœmina mihi facundiſſima, cui, cùm verba erunt ad viros facienda, rubor toto ore ſuffunditur, turbabitur animus, & verba non ſuppetent.

Teſtimonia Poëtarum. Virg. 12. Æneid.

Indum ſanguineo veluti violaverit oſtro
Si quis ebur, vel mixta rubent ubi lilia multâ
Alba roſâ, tales virgo dabat ore colores,
Flagrantes perfuſa genas, cui plurimus ignem
Subjecit rubor, & labefacta per oſſa cucurrit.

Statius 2 Theb.

Ibant inſignes vultuque habituque verendo
Candida purpureum fuſa ſuper ora ruborem,
Dejectaque genas.

Ovid. 3. Metamorph.

Neſcit quid ſit amor; ſed & erubuiſſe decebat.
Hic color apricâ pendentibus arbore ramis,
Aut ebori tincto eſt.

Idem Epiſt. her. 11.

Erubui, gremioque pudor dejecit ocellos.

Sed & audi novos, nec rerum aulicarum imperitos.

Don

Don Antoine de Guevare Epist. à Mosen Puche.

Ie tiens pour certain qu'en une femme honteuse il y a peu à reprendre, & en celle qui est affrontée il n'y a rien à louer. De maniere que le meilleur douaire, le meilleur heritage, & le meilleur joyau qu'une femme peut avoir, est d'estre honteuse.

Mich. de la Montag. des Essais lib. 2. cap. 5.

Noz Peres dressoyent la contenance de leur filles à la honte & à la crainte (les courages & les desirs tousjours pareils) nous à l'asseurance; nous n'y entendons rien: c'est à faire aux Sarmates qui n'ont loy de coucher avec homme, que de leur mains elles n'ayent tué un autre à la guerre.

ROSETTE.

Nochtans wie sich so lichte schaemt,
En quijt haer noyt soo dat betaemt,
Want, alsse by de menschen koomt,
Zoo staetf' in alle ding beschroomt,
Haer woorden hebben geenen val,
Zy weet nau hoe sy spreken sal;
Het eerste, midden, en besluyt
Dat koomt'er al benepen uyt,
Zy staet en trilt oock by een vrient.

SIBILLE.

Maer gaet niet vorder als het dient,
Ick wil niet soo vertsaegden geest,
Die oock sijn eygen schaduw' vreest,
Ick wil een stil, een heus gelaet,
En dat in rechte middel-maet;
En evenwel soo gaet'et vast
Dat wijse lieden sijn gepast
Veel liever met een teere maeght,
Die haer oock wat te sedigh draeght,
Als met een veeg, die in de praet
Door vryheyt haer te buyten gaet,
Dus schoon sy wort by wylen stom,
En siet! men weet niet eens waerom,
Dat eerbaer swijgen menighmael
Is beter als de beste tael,
En 't maeckt haer over al bemint.

ROSETTE.

Ick ben hier anders in gesint,
Dus seght ons hier de reden van?

SIBILLE.

Ick wil, indien ick maer en kan,
Ziet als u 't eerbaer root ontsteeckt,
Terwijl dat iemant met u spreeckt,
Het is een eer die hem geschiet,
Dat ghy hem roode wangen biet,
U jeughdigh bloet, te voren stil,
Dat huppelt op, om sijnent wil,
Ja 't koomt hem vlytigh in 't gemoet,
Gelijck men lieve vrienden doet,
Dus wort hem in den sin gebracht
Dat ghy hem eere weerdigh acht.
Dan koomt'er noch een reden by,
Die wil ick dat u kondigh sy,
„Een maeght die teere wangen heeft
„Indiense tot haer dagen leeft,
„Die krijght wel licht een vaster huyt
„Oock eerse dertigh jaren sluyt,
„Maer wort eē vryster onbeschaemt,
„Of stouter als het haer betaemt,
„Die is, voor dan en alle tijt,
„Haer stil en sedig wesen quijt,
„Want als het reyn, het edel root
„Is in de maegden eens gedoot,
„De schaemt, eylaes! een teere blom,
„En keert dan nimmer wederom:
„Wien eens dat aerdig waes ontglijt,
„Die mist het dan voor alle tijt.
Zoo my dan iemant vragen sou,
Hoe ick een maget liever wou?
Te vry, of al te seer beschaemt:
Ick seyd' hem, dat het eer betaemt
Te wesen sedigh boven maet,
Als wat te stout in haer gelaet.

ROSETTE.

Ick vinde des al niettemin
De schaemte brengt veel schaden in;
Maer is een vryster geestig-koen,
Die weet haer waren voort te doen,
Die koomt den vryer tegen gaen,
En toont haer midden opte baen,
Ja koomt soo dichte by den man
Dat hy het niet ontsetten kan.
Doch vrysters die te bloode sijn,
Die blijven in de maeghde-pijn,
Want of'er schoon een vryer koomt,
Zy vinden haer in als beschroomt,
En daerom sijnse byster schouw,
„Een bloode maegt, een late vrouw.

SIBILLE.

Maer is een vryster al te stout,
Die wort dan lichte noyt getrout.

ROSETTE.

Noch dient'er efter wat gedaen,
Wat quam'er oyt van stille staen?

SIBILLE.

Weest kloeck, en besigh over al,
Maer beter stil in dit geval.

ROSETTE.

Hoe! waerom geef je desen raet?

SIBILLE.

Om dat het woelen niet en baet;
Want schoon je staegh u siele quelt,
En al u kracht te weere stelt,
Ja schier geheele nachten sucht.
't Is al om niet en sonder vrucht;
„De sleutel van de echten bant
„En is doch in geen menschen hant;
Besiet hoe menigh eerbaer maegt,
Die noyt haer teere schaemte waegt;
Besiet hoe menigh sedigh hert,
Dat van sijn deel verscheyden wert
Of met de baren vander zee,
Of door een onbekende ree,
Of door een meir van enckel sant,
Of door een ongebaende strant,
Of door een bosch, of eensaem wout,
Dat noyt van menschen is gebout,
En noch so krijghtf' haer wederpaer,
Oock eer het iemant wort gewaer:
„God leyt de sijne met'er hant,
„En brengtse tot den echten bant,
„Dus wie op hem alleen betrout
„En eygen tochten wederhout,
„Die krijgt gewis, ter rechter tijt,
„Dat hem tot enckel heyl gedijt.
Siet, Zipora des Priesters kint;
Siet hoe sy haer geselschap vint,
Sy woont daer heen in Midian,
En krijght een wijs en heyligh man,
Een man oock in des Konincx hof
Van groot beleyt, en hoogen lof,
Een man, oock by de meeste groot,
Die koomt haer vallen in den schoot.
Rebecca weet van geen gevry,
En min van slimme linckerny,
Sy weyt de schaepjens in het groen,
En laet dien grooten Herder doen,
En siet! sy wort 'et nauw gewaer,
En krijght een hoeder over haer.
Was Hester niet een slechte maegt,
En uyt haer eygen lant gejaeght?
En siet des efter niettemin,
God maecktse tot een Koningin;
Sy pooghde niet door eygen daet,
Maer God die was haer toeverlaet.
„In 't korte, na dat ick het merck,
„Het huwen is geen menschen-werk,
„Ons doen en is maer losse waen,
„Dus laet 'et op den Heere staen.
Weest datje sijt, en steunt op Godt,
En wacht van daer een gunstigh lot.

ROSETTE.

Ick neem u goede reden aen,
Ick sie het dient alsoo gedaen;
Maer laet my daerentusschen toe,
Dat ick hier op een vrage doe.
De vrysters die op trouwen staen,
Die sijn gemeenlick seer begaen,
Om eens te weten vast bescheyt
Wat man haer God heeft toegeleyt:
Ick mede, soo de jonckheyt plagh,
Nieus-gierigh over dit beslag,
Ben gants tot dese kunst gesint,
Maer segt of ghy het dienstigh vint?
Hier after woont een selsaem wijf,
En doet de jonckheyt groot gerijf,
Sy heeft een wonder gau verstant,
Om ieder uyt sijn eygen hant
Te seggen met een grooten schijn,
Wie dat haer beste vryers sijn;
Sy weet de droomen van der nacht,
En wat men in de stilte dacht,
Te passen op een ware daet,
En wat'er uyt te wachten staet;
Noch toontse door een spiegel-glas
Wie dat wel eer de liefste was;
En schoon hy is niet in het lant,
Noch toontse daer sijn eygen stant;
Sy toont hoe dat hy buyten leeft,
En wie hy daer verkoren heeft;
In 't korte, wat'er schorten magh,
Dat brengt de spookster aen den dag:

Sy weet geluck en ongeval
En wat ons wedervaren sal,
Het schijnt sy heeft 'et al gesien
Wat man en vryster kan geschien,
Wat houdje doch van dese kunst?

S I B I L L E.

Soo lief ghy hebt des Heeren gunst,
Onthout u van dat naer-bejagh,
Dat niet als hinder geven magh;
Het is den duyvel raet gevraeght,
En Godes segen wegh gejaeght;
Want hoe sou doch een grilligh wijf
Door, ick en weet niet wat, bedrijf,
Door-gronden onsen ganschen loop?
Ick bidde laet dien snooden hoop:
,,Geluck te seggen uyt een hant,
,,Is ongeluck en mis-verstant.
Al die sich best hier op verstaen,
En siet men hier niet verder gaen,
Als dat een hant hun nu en dan
Yet van ons tochten seggen kan,
En noch soo is't een momme-kans,
Die niemant dient, als vijfse mans.
En om een droom bedroeft te sijn,
Dat acht ick niet als malle pijn;
Siet! dat een mensche door den dagh
Geduerigh in de sinnen lagh,
Of dat hy voor den slaep bedacht,
Dat quelt hem dickmael in der nacht,
Dat hangt en woelt hem door den sin,
En beelt hem vreemde dingen in.
Als iemant op de luyte speelt,
Soo lange tot 'et hem verveelt,
En scheyt 'er dan ten lesten uyt,
De snaren geven noch geluyt,
En maecken dan een wijle lang
Een kleyn geruys, een weder-klang,
En schoon het komt ons van de luyt,
Men hoort wel dat 'et niet en sluyt.
Wanneer de mensche leyt en slaept,
En weder nieuwe krachten raept,
De geest die speelt, mē weet niet wat,
Niet weerdigh op te sijn gevat;
Dus laet de vijfse droomen daer,
Niet een van duysent is 'er waer;
En al dat duyster ondersoeck
En staet niet in den maegden-boeck.
Beveel aen God dit gants beslagh,
En laet 'et gaen gelijck het magh.

R O S E T T E.

Moet dan geen vryer met beleyt
By maeghden worden aengevleyt?
Ten minsten als 'er iemant koemt,
Die ons sijn eygen herte noemt,
Die ons sijn troost en leven hiet,
Jae staegh sijn echte trouwe biet,
En, schoon men hem niet aē en haelt?
Gestaeg voorby ons deure dwaelt,
Laet (seg-ick) dan ten minsten toe,
Dat hem een maget gunste doe,
En niet door eenigh streng gelaet
Hem dringe tot een wrangen haet.

S I B I L L E.

Ick ben hier in met u gesint,
Want noyt en heb ick twist bemint;
Oock weet ick dat een stueren aert
Noyt gunst of soete liefde baert,
Dies prijs ick dat een jonge maeght
Haer niet als heus en stil en draeght;
Doch een geval dat neem ick uyt,
Dat is, wanneer een lichte guyt
Koomt rallen eenigh vuyl bejagh,
Meer als de schaemte lijden magh,
Dan meyn ick dat sy toonen moet
Dat hy de maeghden schande doet.

R O S E T T E.

Die regel heeft my noyt behaeght,
Want hoe? sal oyt een teere maeght
Een jongman varen in den baert,
Soo haest hy door een luchten aert
Yet brengt te bert dat dertel luyt,
Of immers niet te wel en sluyt?
Ick meyne dat 'et beter staet,
Dat sy haer oogen neder slaet,
En eer haer leet met swijgen wreeckt
Als datse fel of vinnigh spreeckt:
Ick segge dat het eerbaer root
Is haer geweer in desen noot;
Want snar te wesen in den beck,
Dat is al vry een groot gebreck.

S I B I L L E.

Voorwaer 'ken wil niet gants en al
U tegen sijn in dit geval,
Maer, na dat my de reden seyt,
Soo dient 'er eenigh onderscheyt:
Siet! als een maegt, een jonge spruyt,
Iet hoort dat niet te wel en sluyt,
't Is best het woort te laten gaen
Als niet gevat, en onverstaen;
En weder, alsse langer leeft,
En nu wat rijper sinnen heeft,
En dat 'er iemant grillen seyt
Met snege woorden omgeleyt,
Soo dat men daer in anders niet
Als door een dicke nevel siet,
Dan acht ick noch den besten raet
Dat onse vryster stille staet,
En hoor' het sonder tegenspraeck,
Gelijck een onbekende saeck:
Maer als misschien een stouter gast
Haer schaemte naerder ondertast,
Of dat een ongesoute quant
Springt al te weeligh uyt den bant,
En maeck 'et, door een losse mont,
By ware maeghden al te bont,
Zoo dient 'er vry een streng gemoet
Dat hem na rechte weerde groet.
Weet, als u iemant onderhout
Die niet als vuyle grillen spout,
Dat hy koomt kloppen op de haegh,
En doet gelijck een stille vraegh,
Hoe ghy de saecke soud verstaen,
Indien hy verder wilde gaen;
,,Een die verdraeght onnutte praet;
,,Die leyt als gronden tot de daet.
Niet dat ick wil, in dit geval,
Dat oyt een vryster schelden sal,
Of datse met een fel gebaer
Sal iemant vallen in het haer,
Neen, dat maeckt al te quaden naem,
En is tot minnen onbequaem;
,,Niet dat de liefde soo verdrijft
,,Als dat een jonge vryster kijft,
,,'t Is best dat sy het woeden mijt
,,En deftigh spreke sonder spijt,
,,Of toone, met een streng gelaet
,,Dat haer dat jocken tegen staet;
En, soo dat even niet en baet,
Soo wil ick datse vorder gaet,
En datse voorts den spotter schout,
En haer uyt sijn geselschap houd.

R O S E T T E.

Wel hoe, vriendinne, soo gestoort,
En al maer om een kluchtigh woort?
Gewis ghy seylt al wat te scherp,
En maeckt een vryster al te serp;
Want soo ick desen regel hiel,
En ieder een soo bitsigh viel,
Gewis ick ging in korten tijt
Voor al mijn soetste vryers quijt,
En, tot een meerder ongeval,
Ick hiete Suyr-muyl over al.

S I B I L L E.

Neen, dat is enckel onverstant,
Mē spreeckt geē jonge vryster schant,
Dat sy uyt haer geselschap went
Een die men voor een spotter kent.
Ick wensche dat een vryster sy
Juyst soo, gelijck een honigh-by,
Die, schoonme tot de plaets genaekt,
Daer sy van bloemen honigh maeckt,
Nochtans aen niemant hinder doet,
Die heus en nuchter haer begroet;
Maer vintse daer een droncken-slet,
Soo is haer strael op hem gewet,
Sy prickt, sy steeckt, sy valt hem aen,
Tot hy ten lesten ruymt de baen.
Ick segge dan met beter schijn,
Het sal u meerder voordeel sijn
Dat ghy het slim geselschap haet,
Als datj'et noch te spraecke staet.
,,Een die het quade van hem wijst,
,,Die toont dat hy het goede prijst.
Al is het byetje wonder soet,
Het weet wanneer het stralen moet.
Wanneer een boere jongeling
Set in een boom een selsaem ding,
Een Molock, of een bulle-man,
Of wat hy leelicx vinde kan,
Sal iemant dat alsoo verstaen
Als of het spoocksel wiert gedaen,
Op dat het ooft, uyt enckel spijt,
Daer moeste blijven alle tijt,
Ten minsten tot het neder-sijght,
En soo niet eenen plucker krijght,
Of dat het, tot eens ieders spot,
Sal van den regen sijn verrot?
Of dat het self val in het slijck,
En wort een stinckend' aes gelijck.
Neen, dat en is de meyning niet;
Maer wat in dit geval geschiet,
Is slechs op dat de jonge vrucht
Niet sy genomen met 'er vlucht,
Of

Of van een kraey die 't al verslint,
Of van een exter, of haer kint,
Of van een ander vogel-grijp;
Op dat het fruyt, ten vollen rijp,
En sonder bluts, en sonder vleck,
En niet geschonden van den beck;
Mocht over tafel sijn gedient,
Ter eeren van een beter vrient.
Ick prijse dan een snege maeght,
Die dese gieren van haer jaeght,
En alle grage vogels mijt
Die haer begraeyen voor den tijt;
,,Het maegde-peertje dient gepluckt,
,, Niet in der haesten afgeruckt.
Let, als een kraye peeren steelt,
Hoe licht dat haer het fruyt verveelt,
Sy geeft 'et hier en daer een pick,
En siet! dan valt 'et in het slick,
En koomt 'er dan een naeckte pier,
Of eenigh ander selsaem dier,
Een soogh, een padd', een vuyle fleck,
Die meynt het is voor haren beck,
En sit dan in haer sap en teert,
Soo dat 'et alle menschen deert;
O vrijsters mijt die snoode vreught,
Dit is een spiegel voor de jeught.
Wat dient dit naerder uyt-geleyt?
My dunckt daer is genoegh geseyt.

ROSETTE.

Ick sie nu daer of daer ontrent,
Waer heen sich uwe reden went,
Het stuck is weert te sijn gevat,
Ick weet exempels in de stadt.
Dan 't schijnt, dat ghy, tot onsen spijt,
Het vryen wonder nau besnijt,
Hierop dan, eer wy vorder gaen,
Voor al een korte vraegh gedaen;
Seght, dient 'er oyt een man getrout
Die sijn geloove niet en bout
Op 't eygen wit en oogh-gemerck,
Gelijck men leert in onse kerck?
Ick sie, men woont hier onder een,
Men heeft 'er vrees en hoop gemeen,
Men geeft gewilligh alle dagh
Al wat ter oorlogh dienen magh,
Ick achte, dat het echte bedt
Hier immers niet en dient belet.

SIBILLE.

Ghy siet hoe ons de daet bewijst
Wat twist en onlust dat 'er rijst,
En wat men al voor quelling vint
Oock tusschen lieden eens gesint;
Eylaes, het leven van den mensch
En gaet niet al naer herten-wensch:
Wat salder dan al droeve pijn,
Wat salder leet en moeyte sijn,
Als ieder door een eygen baen
Sal willen na den hemel gaen!
,, Ick bidde, viert maer eenen Godt,
,, Ghy die u voedt uyt eenen pot.

ROSETTE.

Leght ons de mate niet soo na,
Op dat het ons wat ruymer ga;
Daer heeft doch menigh wijf geleeft,
Dat haren man gewonnen heeft;
,,De nachtegael (gelijck men seyt)
,,Die op het eygen bedde leyt,
,,Die heeft gemeenlik groote kracht,
,,Sy queelt oock in de midder-nacht.

SIBILLE.

Maer, kint, indien het anders viel,
Siet wat een helle voor de ziel.

ROSETTE.

,, Een geestigh wijf kan wonder wel
,, Belesen haren bed-gesel;
,,Haer mont die heeft eẽ soete kragt,
,,Die oyt veel wonder heeft gewracht.

SIBILLE.

Maer is 't niet seker dat de man
Het stuck al harder drijven kan?
Hy weet, hy leeft, hy hoort en siet,
Waer door hy beter pijlen schiet.

ROSETTE.

Wat is 'er doch van kloecke mans?
De waerheyt heeft de beste glans.

SIBILLE.

Dat is de waerheyt in der daet,
Maer siet eens hoe de weerelt gaet,
,,Het reyne wort al eer besmet
,,Als oyt het vuyl sal worden net;
,,En iemant fris en wel gesont,
,, Indien hy kust een siecken mont,
,,Die wort eer van het quaet geraeckt
,, Dan hy den siecken beter maeckt.

ROSETTE.

Ghy hebt gewis te swaren hooft;
Het beste dient veel eer gelooft.

SIBILLE.

Wel seght eens, of 'er iemant quam
Die over u de vryheyt nam,
En seyde Roosje, beste kint,
Ick heb u boven al besint,
Ick heb u lief, en lijde smert
Tot in het putjen van mijn hert;
Ick bidde wort mijn echte vrou
En gunt my doch u reyne trou,
Ick sal u troost in alle pijn,
Ick sal u lief en leven sijn,
't Is waer, 'k en hebbe gelt of goet,
Maer 'k hebbe vry een hoog gemoet;
Ick sal gaen varen over zee,
En poogen naer een gulde ree,
Ick sal gaen soecken over al,
Wie weet waer ick het vinden sal?
Ick bid u, segh my doch een reys,
Sout ghy hem geven sijnen eys?

ROSETTE.

Ick sal u seggen dat ick meen,
Ick sprecke ront, en meyne neen:
,, 't Geluck is los en glibber-glat,
,, Dat niet soo licht en wort gevat,
,,Ick prijse datmen tast en siet,
,,Van hoop en rookt de keucken niet;
,, Waer koopt 'er iemant vleys of vis
,,Om gelt dat noch onseker is?

SIBILLE.

Mijns oordeels, hebje wel geseyt,
Maer 't dient wat naerder uyt-geleyt;
Ick segge dat je minder meught
U troosten op een losse deught
Die niet en is, die niemant geeft,
Maer die noch in het ydel sweeft,
Als op het gelt of ander goet
Dat iemant noch verkrijgen moet.

ROSETTE.

Gewis dat schijnt al wat te sijn.

SIBILLE.

Het is de waerheyt, niet de schijn.

ROSETTE.

Wel aen, vriendinn', ik neem 'et aen,
En wil na desen regel gaen;
Maer als my dan een vryer mint
In Gods-dienst eens met my gesint,
Die hem ook wel en eerlick draeght,
En my daer op ter eeren vraeght,
En dient hem dan niet aengeseyt
Al wat my in den boesem leyt?
Dat 's immers reden, soo ick meen.

SIBILLE.

Voor my, ick segge weder neen,
En meyn', al helt een rijpe maeght
Tot iemant die haer liefde draeght,
Dat sy dan evenwel voortaen
Met loode schoenen dient te gaen,
Dat sy moet decken haren gront;
Dat sy moet snoeren haren mont,
Dat sy haer sinnen niet te bloot
Moet storten in een vremden schoot;
,,Daer is een soet, een eerbaer neen,
,,Dat alle maeghden is gemeen.

ROSETTE.

Dat neen en kan ick niet verstaen,
My dunckt wy moeten ronder gaen:
Het is een greep die niet en sluyt.

SIBILLE.

Wel hoe? met eenen streeck de bruyt?

ROSETTE.

Wanneer een saecke koomt te pas;
Dan is 'et immers niet te ras.

SIBILLE.

Noyt dient 'er ware maeght gevrijt
Gelijck een dief een beurse snijt.

ROSETTE.

,,Een die ten vollen is bereyt,
,,Doet qualick alsse langer beyt.

SIBILLE.

,, 't Is beſt te wachten tijt en ſtont;
,,Die haeſtig ſuypt verbrant de mont.

ROSETTE.

,, Als d'ure daer is en de man,
,, Soo is'er toch geen wachten an.

SIBILLE.

,, Veel ſaken doetmen al te vroegh,
,,Is't wel, ſoo is 'et tijts genoegh.

ROSETTE.

,, Des menſchen in-geboren aert,
,,Maent yder om te ſijn gepaert.

SIBILLE.

,, Die met den eerſten in val mint,
,,Is maer een enckel Venus-kint.

ROSETTE.

,, Wie niet in tijts ſijn net en treckt,
,,Die heeft verdient te ſijn begeckt,
,,'t Geluck dat is te byſter ront,
,,Het ſpeelt ons dikmael aē den mont,
,,En ſoo men dan niet toe en bijt
,,'t Is ſeker dat 'et henen glijt,
,,En die voortaen niet meer en magh,
,,Houd niet als droevigh na-geklagh,
,,Want als de kans daer henen ſchiet,
,,Daer ſtaetmen dan bedruckt en ſiet.
Daer is voorwaer geen meerder ſpijt
En die ſoo in het herte ſnijt,
,,Als dat men heeft voorby gejaeght,
,,Dat nu een ander wel behaeght,
,,Daer nu een ander mede paert,
,,Daer nu een ander wel af vaert;
Ick kenne meer als eene maeght
Die haer ten hooghſte noch beklaegt,
Dat ſy niet happigh op en greep,
En al de vingers toe en neep,
Dat ſy niet vlijtigh waer en nam,
Dat noyt ſijn leven weder quam;
Wat dient 'er dit en dat geſeyt?
Siet hier in't korte mijn beſcheyt:
Een die het vaſten nu verveelt
En ſit niet met een mes en ſpeelt,
En ſchrijft niet op ſijn tafel-bort,
Met bier of wijn daer op geſtort,
En fymelt niet aen dit of dat,
Maer ſiet dat hy de bouten vat.
Ick prijs hier in den ouden tijt,
Doen heeftmen uyt de borſt gevrijt,
Doen ſprakmen uyt een rechte gront,
Waerop de ganſche ſaecke ſtont;
'k En wil niet halen uyten hoeck,
Een geyl of dertel minne-boeck,
Ick ſal u brengen aen den dagh
Dat niemant weder-ſpreken magh.
Let eens wat hier Rebecca doet,
Die maeckte vry al beter ſpoet,
Die hadde noyt geveynsden mont,
Maer ging in alle dingen ront,(voort,
Die braght gheen vreemde rancken
Noch eenigh dubbel-ſinnig woort,
Die maeckte noyt geen krommen
Die ſeyde niet, Ik ben te jong; (ſprong,
Maer ſchier ſo haeſt ſy was gevraegt,
Hoe dat het reyſen haer behaeght,
Soo ſprackſe met een open ſtem;
Hy gae als 't dient, en ick met hem.
Siet daer, dat is het rechte padt,
Hoe dat een vryer dient gevat:
Daer maecktmen ſtracx een kort be-
En ſiet! de vryſter is de bruyt, (ſluyt,
Men ſpreekt maer eens den vader aen,
En alle ſaecken ſijn gedaen.
Ach! wat een tijdt beleven wy
Vol liſt en ſnoode linckerny,
Het moet ten hooghſten ſijn beklaegt
Dat menigmael een teere maeght
Soo door de liſt is omgekeert,
En ſoo veel ſtreken heeft geleert,
Dat ſy een eerlick jonck geſel
Gebruyckt als voor een kinderſpel;
Sy doet hem drillen voor de deur,
Sy ſtelt hem duyſent-mael te leur,
Sy hout hem dickmael opten gang,
Niet ſelden gantſche jaren lang;
En als hy meynt te ſijn geloont
Van alle gunſt aen haer getoont,
Dan heeft hy dickmael ſlechs gedient
Tot lock-aes van een liever vrient.

SIBILLE.

Niet al te breet: u gants beſcheyt
Dat kan haeſt worden weder-leyt:
Al wat ons Moyſes daer vertelt,
Is op het kortſte voorgeſtelt,
Het ſtuck is nee ſtigh overdocht,
En alle dingen onderſocht,
Al ſtaet 'er maer een kleyn verhael,

ROSETTE.

Neen, dat ontkenn' ick t' eenemael;
En daer toe hebb' ick dubbel recht:
Want met dat Abrams trouwe knecht
Sijn goede boodſchap had gedaen,
Geen menſch en wil het wederſtaen,
Terſtont, terſtont, den tweeden dagh,
Soo was van reyſen ſijn gewagh,
En ſiet! de maeght, by hem verſocht,
Die gaf haer willigh op den tocht,
Sy was maeght, vrijſter, en gevrijt,
En weghgevoert op eenen tijt.

SIBILLE.

Nadien u dit dan niet en ſmaeckt,
So hoort een woort dat nader raeckt.
't Exempel door u by-gebraght,
Heeft mijns bedunkens kleyne magt:
't Is Waer, Rebecca ſprack terſtont,
En dat oock met een vollen mont;
Maer dit en is niet eer geſchiet,
Gelijck men uyt de reden ſiet,
Als na dat Abrahams geſant
Nu gunſte by de vrienden vant,
Jae ſoo de ſaecken had beleyt
Dat hem de maeght was toegeſeyt,
Die nu, als op een vaſt beſluyt,
Had teyckens van een volle bruyt;
Oock wijſt de Schrift ten vollen aen
Dat haer de vrage wort gedaen,
Niet by den knecht van Abraham,
Of een die van den vryer quam,
Maer 't is alleen haer eygen bloet
Dat haer de groote vrage doet;
En daer was't jae de rechte ſtont
Te ſpreken uyt een vollen mont.
Gaet nu, en laet de dochter vry,
Laet Maeght en Jongman, wie het ſy,
Haer in het vryen ſtellen aen
Als Labans ſuſter heeft gedaen;
Voorwaer, 'ken hebbe niet met al
Dat ick in haer beriſpen ſal.

ROSETTE.

Dit ſchijnt('t is waer) wel iet te ſijn,
Maer noch en vind' ik geenen ſchijn,
Geen ſtoffe, noch beſetten gront,
Waer mede ghy beweeren kont
Dat u voorgaende vrijſters-leer
Kan ſtaende blijven met 'er eer:
'k En vinde niet in mijn gemoet,
Of in mijn diepſte maeghde-bloet,
Dat iemant anders ſpreken magh
Als dat hem in den boeſem lagh.

SIBILLE.

Wilt ghy hierop ſoo deftigh ſtaen,
Soo moet ick hier wat dieper gaen.
Wel neemt dat u een jong-man ſeyt
Vriendinne, ſiet ick ben bereyt
Te ſijn u lief, u weerde man,
Soo lang ick adem blaſen kan,
Soo lang u wacker ooge pinckt,
Soo lang u ſoete ſtemme klinckt,
Soo lang als u een ader ſlaet,
Bevalt het u, en ſeght maer, Jae 't.
Neemt mede dat je langen tijt
Tot deſen vrient genegen ſijt,
En met ſoo goedertieren aert
Wel ſijt geneyght te ſijn gepaert;
Maer overſlaende niettemin
Hoe ſwaer het valt een vryen ſin
Te geven tot een engen bant;
En denckt oock, dat u teer verſtant
De keuſe van een echte man
Niet ſoo het dient beleyden kan;
Dat mede lange dient getoeft
Al eer men rechte vrienden proeft,
En dat je tot ſoo grooten pack,
In alle deelen ſijt te ſwack;
En hebt oock boven al geleert,
Dat hier u vader dient ge-eert,
En dat de vrienden dient geſeyt
Waer toe de ſaecke wort beleyt;
Soo kon je, met een vaſt beraet,
Hier uyt wel maecken deſen ſtaet,
Dat ſoo een ſtuck is al te groen
Om met een jae-woort af te doen:
En 't is daerom u ware plicht,
Gelijck de reden u bericht,
Het aengeboden trou-verbant
Als noch te wijſen van der hant;
En als de ſaecke ſoo geſchiet,
Soo vind' ick in der waerheyt niet

Waer-

Waer om een vryster met bescheyt
Kan sijn bericht met dubbelheyt.
Ick weet, het is een out verschil
Of oyt een mensch om beters wil
De waerheyt mach te buyten gaen;
Dan wort 'er noch een vraeg gedaen,
Of iemant nu en dan een reys
Mach op een stil, en loos gepeys,
Dat niet een mensch en weet als hy
Een duyster antwoord brengen by:
Doch, na dat hier mijn oordeel draeght,
Ick meyne dat een Christen maeght
Behoort te sijn oprecht en ront,
En niet te spelen met den mont,
„Sy is doortrocken, en beveynst,
„Die anders spreekt en anders peynst.

ROSETTE.

Dat hebje wonder wel geseyt,
En 't is de gront by my geleyt;
Ghy spreekt hier juyst so ik het meen,
Daer leyt dan u vermomde neen.
Hoe! als een jong-man ons bevalt,
Waer toe soo lange tijt gemalt?
Men kan voor ons wel seggen, Jae,
En dat hy tot de vrienden gae,
En vint hy daer een gladde baen,
Soo sijn de saecken af-gedaen;
Dat is de rontheyt dien ick drijf,
En voor een maeghden-regel schrijf.

SIBILLE.

Neen, dat en prijs ick niet met al,
Want of een maeght in dit geval
Het veynsen nimmer wel en staet,
Soo dient toch echter haer beraet
En wat haer in den boesem leyt,
Niet voor den minnaer uytgeseyt;
Daer is geen wet die dat gebiet,
Daer is geen lant daer dat geschiet;
Men magh een deel van sijn besluyt
Met klare woorden drucken uyt;
Men mach een deel van sijnen gront
Bedecken met een heuschen mont.

ROSETTE.

Maer seg dan, hoe dat selsaem neen
Koomt met u reden over een,
En hoe dat toch een Christen aert
Sijn rechte plichten hier bewaert;
Want (na my dunkt) hier wort geseyt
Dat in het herte niet en leyt;
En dat is tegen u gebot,
En even sonde tegen Godt.

SIBILLE.

Het neen waer van hier wort geseyt,
Dient noch al naerder uyt-geleyt:
't Is vast, wanneer een rechte maeght
Op eer en trouwe wort gevraeght,
Dat sy dan niet en gaet te werck
Als op dit bondigh oogh-gemerck,
Te weten, datse seker stelt,
Hoe seer dat haer de vryer quelt,
Noyt iet te willen, of te doen,
Soo lang het stuck is rau en groen,
Dat is, tot eens het gants beslagh,
En wat 'er toe behooren magh,
Aen haren vader is bekent,
En dickmaels om end om gewent;
Soo dat hy haer ten lesten seyt
Kint, dit's het deel u toe-geleyt;
Eer dit ten vollen is geschiet,
Soo wil, of kan een vryster niet,
En schoon sy seyt te vooren, Neen,
't Koomt met de waerheyt over een;
En haer gemoet is niet beveynst,
Haer woort dat is, gelijckse peynst;
Want, schoon sy 't lief niet noode siet,
Dat niet en voeght, dat wilse niet;
Doch hier van op een ander tijt.

ROSETTE.

Neen, ik en scheld' u geensins quijt;
Maer wensch te weten uwen gront
Waerop ghy weder-spreeken kont
Dat uwe vryster segge jae,
Mits het haer vader soo verstae.

SIBILLE.

Mijns oordels, is 't een stoute daet
Indien een dochter onderstaet
Te seggen tot een jong-gesel,
Beminde vrient, ick wil u wel,
Mijn hert dat is tot u gesint,
Indien 't mijn vader dienstigh vint:
Voorwaer vriendinn', een teere maegt
En dient soo verre niet gewaeght;
En dient niet op haer eygen sin
Soo diep te treden in de min,
Dat sy aen iemant open doet
Het middel-punt van haer gemoet;
Een voogt, een vader dient gekent,
Dat dient de jonckheyt ingeprent.
Wanner men recht en wel besiet
Wat hier in voortijts is geschiet,
Men vint dat gants het trou-verbont
Alleen maer aen den vader stont,
Geen vryer quam 'er by een maeght
Dan als 't de vader was gevraeght;
Geen maeght betrat het echte bedt
Als by den vader uyt-geset;
De dochter stont genoeghsaem stil,
En 't ging al na des vaders wil:
En, of al schoon een jonge maeght
Op dese saecken wert gevraeght,
Men vint noch efter datse sweegh,
Of met gebogen hoofde neegh,
Het eerbaer root, dat haer ontstack,
Dat was de mont die voor haer sprak;
Dit is alsoo van outs geweest,
Gelijck men in den Bibel leest;
Gelijck men over al bevint
Al waer men eertijts heeft gemint.

ROSETTE.

Maer schoon de vader in 't begin
Niet recht en weet sijn dochters min,
Ten is geen swacker trou-verbant
Al koomt sijn wille naderhant;
En geeft hy dan het groote woort,
Soo gaen met een de saecken voort;
Of soo hy 't niet en kan verstaen,
Soo blijft den handel ongedaen:
En na my dunckt, op desen voet
Soo krijght de vader dat hy moet.

SIBILLE.

Al dunckt u dit soo wel geseyt,
Daer is te grooten onderscheyt:
Neemt, dat een jonge dochter ging
Haer geven aen een jongeling,
En dat alleen op desen gront,
Indien 't haer vader soo verstont;
Noch is 'et al een losse daet
Die vry geen dochter toe en staet;
Want soo de vader iet ondeckt
Dat tot des vryers nadeel streckt,
En dat sijn eysch hem wort ontseyt,
Siet! wat een spel is daer bereyt.
Wat dunckt u, sal de loose quant
Niet roepen door het gansche lant
Al wat de vryster heeft gedaen,
En wat 'er oyt is om-gegaen,
En maecken alle menschen wijs
Dat slechs de vader is te vijs,
En dat hem niet als dat belet
Te klimmen op het echte bedt?
En singt hy noch geen ander liet,
Soo is hy noch de quaeste niet.
Oock wijst de reden krachtigh aen
Dat, als een dochter gaet bestaen
Alleen op haren dommen sin
Den geest te strecken tot de min,
Dat ja de vader veel verliest
Soo haest sy maer een vryer kiest;
In voegen dat sijn hooge maght
Is in een engen hoeck gebracht;
Hy kan niet doen dat hem betaemt,
Maer na sijn dochter heeft geraemt;
En siet nochtans, in ouden tijt
Doen wert de dochter niet gevrijt,
Het stuck was in des vaders hant,
Die maekt' of brack den echten bant,
En dat is verr' den besten voet;
Want dat de losse jonckheyt doet
En is gemeenlick anders niet
Als dat op malle dingen siet,
Een montj', een oogj', een viese-vaes,
Het swetsen van een jongen dwaes,
Een trotse gang, een vreemde sprong,
Een grilligh deuntje dat hy song,
Een knevel van een spitsen baert
Met vier in haren stant bewaert,
En dagh aen dagh eens op-geset,
Dat is hier veel het listigh net
Dat eerst het los gesichte vangt,
En dat tot in het herte prangt:
Rosette laet u vader doen,
Want ghy eylaes! sijt al te groen.

ROSETTE.

Maer hoe, sal dan een teere maeght
Die lust, en rust, en leven waeght,
Haer moeten voegen tot een man,
Die sy misschien niet veelen kan,
En dat uyt dwang en hoogh gebiet?
Dat is voorwaer een groot verdriet.

Daer woont een tocht in ons gemoet
Die dickmael vreemde saecken doet,
Men haet den een men weet niet hoe,
Een ander draegt men gunste toe,
En al om ick en weet niet wat,
Dat noyt te recht en is gevat;
En als men dan een kint besteet,
En dese gronden niet en weet,
Soo koomt het licht te sijn gepaert
En tegen wil, en buyten aert.
Wie maer een reyse neemt ter hant,
Een weynigh uyt het vaderlant,
Die taelt voor al met goet beraet
Naer een bequamen mede-maet,
Die met sijn doen, en gants beslagh,
Sich naer sijn macker voegen magh;
Wat moet 'er dan niet sijn gedaen
By die een reys gaet nemen aen,
Niet van een kleynen ommegang,
Maer voor sijn leven dagen lang?
Hoe dient gelet in dit geval
Aen wie men sich verbinden sal?
Hoe dient 'er naer een maet gevraegt
Met wie men goet en leven waeght,
En die men altijt dragen moet
Gelijck een sleck haer huysjen doet?

SIBILLE.

Voor my, ick houde voor gewis
Als dat het gants ondienstigh is,
Een maeght te binden aen een man
Die haer verstant niet lijden kan;
Ick rade dat de vader-macht
In desen deele sy versacht,
En dat men noyt met onverstant
Haer dringe tot den echten bant
Met iemant die haer tegen staet;
Maer houde voor den besten raet
Dat, als een dochter wederstreeft,
Men haer dan wat bedenckens geeft;
Misschien sy wil een korte tijt,
Haer stellen buyten alle strijt,
Of kan de sucht niet anders gaen,
Soo blijft het beter ongedaen;
Want dese knoop duert al te lang
Om vast te maecken door bedwang.
Aen d' ander sijde lijd' ick niet,
Hoewel het al te veel geschiet,
Dat jong-gesel of teere maeght,
Eer hy of sy 't haer vader vraeght,
Tot dees of gene wort gesint,
Of in de trouwe sich verbint.
Wie lant-goet koopt, ook maer een
Besiet eens wat hy niet en doet (voet,
Al eer hy tot den handel gaet;
Hy pleeght voor eerst gesetten raet,
Hy laet op alle boecken sien,
En vraeght gemenlick oude liên,
Of 't niet voor renten is verpant,
Of 't niet en draeght een stillen bant,
Of 't niet en is soodanigh goet
Dat altijt gaen en keeren moet,
Of 't niet en heeft een vuylen stanck
Door iemants goot of water-ganck,
En of 'er oyt, by winter-dagh,
De buert' een voet-pat hebben magh;
In 't korte, niet en is soo kleyn
Of 't leyt en woelt hem in het breyn,
En als hy dit ten vollen weet,
Dan is 'et dat hy vorder treet,
Hy roept getuygen by den koop,
En dat niet van den slechten hoop,
Maer lieden midden uyt den Raet,
Die dragen kennis van de daet,
Men neemt geduerigh parkement,
Daer worden segels op geprent,
Dan wort het stuk noch eens gemelt,
En weder by geschrift gestelt,
Niet in het duyster van een hoeck,
Maer in een openbaren boeck,
Daer ieder klaer en open siet,
Hoe al den handel is geschiet.
Indien men dus veel saecken doet
Ontrent een huys, of ander goet,
Dat ieder, na den pallem-slagh,
Strax wederom verkoopen magh,
Wat dient 'er niet te sijn bedacht?
Wat dient 'er niet by een gebracht
Wanneer men iet voor handen heeft
Dat ons tot in de beenen kleeft,
En dat men tot sijn lesten dagh
Niet vande leden schudden magh?
Gewis hier dient gants diep gemerk,
Of anders is 'et kinder-werck.

ROSETTE.

Al dat is nu genoegh verstaen,
En my is des genoegh gedaen;
Maer nu soo wild' ick wel een reys
U spreken van een diep gepeys
Dat my door al de sinnen woelt,
En hooren wat ghy des gevoelt:
Een aerdigh meysje, dat ick ken,
(Maer peyst doch niet dat ik het ben)
Bemint een seker jonck-gesel,
Die neemt haer gunst ook byster wel.
Hy is in goet, in eer en staet,
Al vry wat boven hare maet,
De vryster wist (gelijckse sey)
Dat aen haer ouders alle bey
Het vol besluyt van dese trouw
Ten hooghsten wel bevallen sou:
Dit aldus sijnde (sprack de maegt)
Soo wert hier over nu gevraeght,
Of eens dees jongman stont bereet
Te sweeren met een dieren eet,
Dat hy my nu en alle tijt
(God geve wie het oock benijt)
Sou kennen voor sijn wederpaer,
Al leefd' hy tienmael duysent jaer,
Behoudens dat ick wederom
Mijn jeught, en teere maeghde-blom
Tot laefenis van sijn verdriet,
Hem in de stilre plucken liet.
Hier over (seg-ick) wort gevraeght
Of dese kanse dient gewaeght,
Dan of ick beter dit geval
Voorby mijn deure wijsen sal?
Ick, vry ontset van desen slach,
Stont voor een wijle slecht en sagh,
Doch nae dat ick my had bedacht,
Soo heb ick dit te bert gebraght:
Voorwaer, na dat de maegde-plicht
Ons jonge dieren onderricht,
Soo moet een vryster nimmermeer
Soo verre wijcken buyten eer
Hoe schoon dat ook eē vryer spreekt,
Al schijnt 'et dat sijn herte breeckt,
't Is wint en wasem altemael,
,,Een vryer slaght den nachtegael,
,,Die in het wilde dapper fluyt,
,,En maeckt een over groot-geluyt;
,,Maer als men eens wat naerder let
,,En op sijn vleys, en op sijn vet,
,,En dat men ondertasten sal
,,Vā waer ons komt dit groot geschal,
,,Soo vintmen slechts een mager dier,
,,Dat niet en heeft als sijn getier,
,,En wat men op of onder siet,
,,Daer is een stem, en anders niet.
,,Al wat de vryers brengen by
,,Dat is maer liffelaffery,
,,Maer loose reden, sonder gront,
Alleen gewassen in den mont:
Haer groot beslag, haer gants bedrijf,
En sijn maer woorden sonder lijf,
,,Ten sijn maer ratten die het speck
,,Wel dreygen met een gragen beck,
,,Maer om te komen in de val
,,Daer toe en is geen lust met al.
Dit was't bescheyt dat ick haer gaf,
Maer sy en liet daerom niet af,
En sprack; Ick weet waerop ghy siet,
Dat efterweder-hout my niet;
Wat dat het Maeghde-boek gewaegt
Dat nimmermeer een teere maeght
Met iemant haer vergeten moet,
Al sprack hy woorden honigh-soet,
Dat houd ick als een vaste wet
Wel diep in mijn gemoet geset;
Maer als een aerdigh jongeling,
Biet aen de maegt een schoonen ring,
En boven dat met eede sweert,
Dat hy die voor sijn deel begeert,
En geeft daer op sijn rechter-hant
Als tot een eeuwigh onder-pant,
Dat sy dit al noch even wel
Moet achten voor een kinder-spel,
En wijsen 't efter van der hant
Dat is, mijns oordeels, onverstant,
En ick en vind 'et (hoe ick soeck)
Niet eens in al het maeghde-boeck.
Dit matse noch al breeder uyt,
En maeckt' in 't eynde dit besluyt,
Dat jae een maeght uyt dit bejagh
Haer nut en voordeel soeken magh;
Te meer indien het seker gaet
Als dat de vrient, om goet of staet,
Of noch misschien op beter gront,
Haer ouders wel te sinne stont;
En als het stuck alsoo geschiet,
Soo feylt 'er, mijns beduncken, niet:
Wat klachten heeft mijn vader dan?
Hy heeft sijn will', en ick een man.
Nu wensch ick des al niettemin
Hier op te weten uwen sin.

SIBIL-

SIBILLE.

Had dese vryster wel gesocht,
En hare saecken wel bedocht,
Het boeckje van de maeghde-plicht,
Dat hadd' alleen haer onderricht;
Want daer is klaer genoegh geseyt
Hoe dese saecke dient beleyt;
„Maer wat doch baet 'er keers of bril
„Wanneer een uyl niet sien en wil?
Doch nu je bidt om mijnen raet
Soo dunckt 'et my een sotte daet,
Dat oyt een maeght haer eer verkoft
Om ick en weet wat trou-beloft.

ROSETTE.

Wel of 'er eens een hups gesel,
Mismoedigh om het lang gequel,
My quame seggen alle daegh,
My quame seggen evenstaegh,
My quame seggen overluyt,
Ten waer' ick quame tot besluyt,
Dat hy, tot troost van sijnen brant,
Sou reysen naer een verre lant,
Sou dolen hier, en weder daer,
Wel vijf, of ses, of seven jaer,
Seght, of ick om dit hoogh beklagh,
Den klager oyt believen magh.

SIBILLE.

Al klaeght de vryer byster seer,
En waeght u troutjen nimmermeer;
Die greep en is geen rechte voet
Waer door men herten winnen moet,
„De liefde wort door liefde groot,
„En niet met dwang of harden noot,
„En min door eenig dreygement.

ROSETTE.

De reys dient efter afgewent,
Dus seght hoe ickse stuyten sal.

SIBILLE.

Maer, Roosje, sijtge noch soo mal?
Al maekt de schipper groot gekraey,
Hy blijft noch dickmael aen de kaey;
Ick hebber veel van dese liên,
Ick hebber menighmael gesien,
Die waren op de reys gekleet,
En schenen tot den wegh gereet,
Ja stonden al geleerst, gespoort,
Maer geen van allen ginger voort;
Ick kenn' in stadt een jonge maegt,
Die van dien mallen schrick gejaeght
Ging scheyden van haer weerde trou
Om dat de vryer reysen wou.
Ghy, beelt so diep geen woorden in;
Ten sijn maer rancken van de min,
Sy komen uyt een loosen gront,
En wassen niet als in den mont.

ROSETTE.

Al schijnt een vryer wonder schalk,
Hy is nochtans gelijck een valck,
Die, als hy na de proye vlieght,
En dat hem daer sijn hoop bedrieght,
Soo dat hy, schoon hy bijster hijght,
Niet een patrijs gevangen krijght,
Die, seg ick, is dan ongesint,
Hy slaet de vleugels in den wint,
Hy geeft hem veerdigh opte vlucht
En soeckt voor hem een beter lucht,
Het schijnt, hy schaemt hem voor het (dal
Daer yder weet sijn ongeval.

SIBILLE.

Beminde maeght, verstaet 'et wel,
'k En wil niet dat een jong-gesel
Sal draven gansche jaren lang,
En jagen eeuwigh sonder vang,
En dit alleen tot enckel spot;
Neen, dat is tegen mijn gebot:
Ick wil maer dat men eerlick vrijt,
En alle kromme gangen mijt;
Ick wil dat noyt een jonge maeght,
Hoe seer dat oock een vryer klaeght,
Sal wijcken van de rechte baen,
Om slimme wegen in te gaen.

ROSETTE.

Is dat alsoo een stale wet,
Die alle vrysters is geset;
Die vast moet blijven alle tijt,
Soo datse geen verset en lijt,
God geve wat 'er omme-gae?

SIBILLE.

En twijffelt niet, ick segge jae:
Het is een peyl die niet en wijckt,
Het is een seyl dat niet en strijckt,
Het is een rots die noyt en beeft,
Wat slach haer wint of bare geeft,
En dit 's nu menighmael geseyt.

ROSETTE.

Ghy sijt te streng in u beleyt:
Wel of 't een eerlick jongeling
Soo bijster aen het herte ging
Dat hy nu sieck van liefde waer,
En laege schier in doots gevaer,
Soo dat het vier geweldigh straf
Hem wees gelijck een open graf,
Seght eens, wat raet in dit verdriet?

SIBILLE.

Ey, lieve kint, en acht 'et niet;
Dat groot beklagh, die sware pijn
En is niet meer als enckel schijn;
Waer is 'er een in onse tijt,
Waer is 'er iemant doot gevrijt?
Men roept, ick reys, ick queel, ik sterf,
Ten sy ick eenmael troost verwerf;
En siet! het is maer al bedroch,
Sy blijven, en sy leven noch.
Dan schoon al queelde iemant seer,
Ghy noch en gaet niet buyten eer,
Maeckt datje dese klippen mijt,
Daer tucht en schaemte schip-breuck (lijt,
De kortse van de geyle min
En heeft maer slimme parten in,
Het is een strick, een fuyck, een val,
Die licht een vryster vangen sal,
Indiense niet en wort geleyt
Na tucht en ware schaemte seyt;
Dus sooje raet of reden acht,
Houd dese rancken gants verdacht.
Siet Ammon leyt van minne kranck,
Hy nut geen spijs of soeten dranck,
Hy is soo mager uyt-geteert
Dat hy aen alle menschen deert,
De Koninck is met hem begaen,
Die komt en spreekt den linckert aen,
Die geeft gehoor aen sijn geklagh,
Om dat hy soo verdrietigh sagh,
En mits hy leet soo grooten noot,
Dat hy scheen dichte by de doot;
Maer of hy schoon al dapper hijght,
Soo ras hy Thamar maer en krijght,
Geen hooft, of hert, en doet hem seer,
Daer sijn geen swacke leden meer;
Hy is terstont soo kloecken man
Dat hy een maeght verkrachten kan;
Is dat niet dapper sieck geweest,
Daer vuyle lust het quaet geneest?
Rosette, wat ick bidden magh,
Vermijt u van dit slim bejagh;
Of schoon een vryer byster klaeght,
Ghy, houd u als een wijse maeght,
En wort doch noyt een malle bruyt,
Al spoogh hy long en lever uyt;
Ontseght hem tot de rechte stont,
Dat is het volle trou-verbont,
„Wie oyt begon ontijdig spel
Dat was een sot in Israël. a 2 2 Sam. 13. 13.

ROSETTE.

Vriendinne, tusschen ons geseyt,
Is dit niet wat te lang gebeyt?
Want als de knoop is toe-gegaen,
Dan is 'er geen ontseggen aen;
Het wijf is dan haer eygen niet,
Maer voeght haer na de man gebiet;
En wat men doet uyt enckel dwanck,
Dat heeft gemeenlick geenen danck;
Maer geeft men eer men geven moet,
Dat maeckt de gunste dubbel soet.

SIBILLE.

Ey swijgt dog Roosje, 't is gedwaelt,
Wat leyt u in het hooft en maelt?
Wie is 't die iemant liever was
Om datse geylen brant genas;
Want of al schoon een jongeling
Met liefde-korts bevangen ging,
Jae lage boven maten kranck,
Noch heeft de vryster geenen danck
Indiense met een eerlick lijf
Hem geeft oneerlick tijt-verdrijf.
Wat van verraders wert geseyt
Wort oock tot vrysters uyt-gebreyt,
„Men wil de daet, en niet den man
„Die slimme rancken smeden kan.

ROSETTE.

k'En kan dit efter niet verstaen,
Of wijst my naerder reden aen:
Wie kan 'er soo ondanckbaer sijn
Die vreughde loont met droeve pijn?

SIBILLE.

Ghy eyſt my wonder vaſt beſcheet,
En evenwel het is gereet:
Gods eygen woort dat wyſt de baen,
Hoe vreemt dat hier de ſaeken gaen.
Siet Ammon (die, gelijck het ſcheen,
Van enckel liefde ſchier verdween)
Kreegh door bedrogh en ſlim beleyt
(Gelijck hier vooren is geſeyt)
Het eynde van ſijn dwaſe luſt,
En ſiet! daer was het vier gebluſt:
Ach! Thamar mocht wel henen gaen,
De ganſche liefde was gedaen;
Een hooffe knecht, een ſlimme guyt,
Die joegh de maeght ter kamer uyt.
Daer gaet ſe van haer eer berooft,
En ſtroyt vaſt aſſchen op haer hooft,

En, uyt een droevigh herten-leet,
Soo ſcheurt ſe noch het bonte kleet,
Het kleet dat ſlechs een jonge maegt,
Dat maer een Koninx dochter draegt,
En dat geen vryſtêr hebben magh,
Die oyt by man te bedde lagh:
Maer of al ſchoon de dochter treurt,
En haren beſten tabbert ſcheurt,
Of dat ſe ſlecht en deerlick ſiet,
Die ſlimme quant en wil ſe niet:
Soo haeſt ſy maer en was onteert,
Is al ſijn weſen om-gekeert;
Sijn ganſche luſt is wegh geruckt
Soo ras het bloemtje was gepluckt.

ROSETTE.

Maer dat was ook een loſſe ſchroef,
Een lichte guyt, een looſen boef,
Die ſo een Konincx dochter ſchond,
En ſtrax met ſchanden henen ſond:
Hy kreegh oock loon na ſijn bejagh,
Daer yder wel op letten magh;
Want hy werd juyſt alſoo geplaeght,
Gelijck hy dede mette maeght,
De jongers van het dertel hof,
Die ſmeerden hem wel dapper of,
Soo dat hy flux ter plaetſen bleef,
Daer hy ſijn dronken vreughde dreef:
Soo moetje varen alle tijt,
Soo moetje varen wie je ſijt,
Die oyt een jonge vryſter ſchent,
En dan haer moeder weder ſent.

SIBILLE.

Wel, ſoete maeght, let op het ſtuck,
En mijt ſoodanigh ongeluck;
En of het ſchoon eens ſoo geſchiet,
Dat u een looſe gaſt ontbiet,
Als dat hy ſieck te bedde leyt,
En nu als van de werelt ſcheyt,
En dat vermits de groote vlam
Die uyt u ſchoonheyt voetſel nam,
En dat de quant daer op miſſchien
U eens verſoeckt te mogen ſien,
Eer dat hem, door het ſwaer geval,
Sijn droeve ſiel ontſlippen ſal;
Ick bidde, komt 'er niet ontrent,
Schoon hy u duyſent boden ſent,
't Is mal gebaer, of ſlimme liſt,
Waer door men naem, of eere miſt.
Soo is de vos oock wel geſtelt,
Hy gaet hem leggen op het velt,
Hy ſtreckt hem uyt met al het lijf,
Het ſchijnt ſijn oogen worden ſtijf,
Het quijl dat ſevert op ten gront,
De tong die hangt hem uyten mont,
In 't korte, wie daer komt gegaen,
Die ſeyt, och Reyntje 't is gedaen:
Maer ſoo daer eens een vogel koomt
Die nu de vos niet meer en ſchroomt,
En dat het ſlim gedrochte ſiet,
Dat ſich de proye ſchoone biet,
Soo ſpringt het looſe vosjen op,
En grijpt den voogel by de kop,
Dat is de ſieckte die hem let,
De ſieckte dient hen voor een net.
Maer om te keeren tot den gront:
Daer op ons eerſte reden ſtont,
„Noyt koomt 'er uyt een quaet begin,
„Noyt koomt 'er uyt de geyle min,
„Noyt koomt 'er uyt te ſnellen ſpoet,
„Dat voordeel aen de vrijſters doet.
Als iemant, voor den rechten tijt,
De vruchten van den wijngaert ſnijt,
En ſlaet 'er dan met luchten ſin
Van ſtonden aen de tanden in;
En dat daer op de druyve berſt,
En op de ſtompe tanden knerſt,
So voelt hy ſtrax een wrange ſmaeck;
En ſiet, daer eyndight ſijn vermaeck;
Hy grijnſt, en, met een ſnar geluyt,
Soo ſpout hy 't al ten monde uyt;
Hy toont hem norts en bijſter gram,
Om dat hy ſteyl en hooge klam,
En groote moeyten onderſtont
Alleen maer om een ſueren mont.
Glooft het, teere maeght, glooft,
Als eenigh gier u maeghdom rooft,
En dat hy, voor den rechten ſtont,
Daer aen verkoelt ſijn heeten mont,
Dat (ſeg-ick) even met 'er daet
Het vuyl bejagh hem tegen ſtaet!
Wât eerſt ſo wroegt hem ſijn gemoet,
En ſeyt hem dat hy qualick doet,
En jaeght hem als een ſnelle ſtorm,
En knaeght hem als een felle worm;
Dan koomt hem vorder in den ſin,
Hoe licht ghy vielt in geyle min,
Hoe ras ghy van het bloemtjen ſchiet
Dat noyt ſijn eerſte weſen ſiet:
En noch ſo wort 'er boven dat,
Een vaſt beſluyt hier uyt gevat,
Te weten, dat een ſtoute maeght,
Die eens haer beſte panden waeght,
Geduerigh, na den eerſten val,
Oock elders dertel weſen ſal.
Siet daer u weerde maeghde-blom,
Siet daer u ganſche wille-kom,
Siet daer u gunſt met haren danck,
Die ſcheyt als met een vuylen ſtanck;
Siet daer het lang-gewenſte ſoet,
Dat is terſtont maer enckel roet:
Dat is een plaegh, een haerde wet,
Die God op vuyle luſten ſet;

Al was de vryster lief-getal,
Sy wort eylaes tot enckel gal.
O Maeghden, wat ick bidden magh,
En doet my noyt soo quaden slagh,
En of 'er iemant heftigh vrijt,
Verbeyt noch al den rijpen tijt.
En wat hier 't schoon beloven raeckt,
Dat iemant somtijts gaende maeckt,
En bout noyt op soo weecken gront,
Al maeckt 'et iemant wonder bont;
De werelt is te bijster loos,
En wy, eylacen! al te broos,
Om dese kans, door ons bestaen,
Met eenigh voordeel aen te gaen.
Hoe lichte wort een jonge meyt
Ellendigh van het stuck geleyt
Door slim bejagh, en enckel list,
Daer op de slimste niet en gist!
Het schijnt sy heeft haer banden vast,
En efter is 'et mis getast;
De linckert scheert alleen de geck
Sijn eet is maer een minne treck.
Hier sweert 'er een in dit geval
Dat hy sijn lief beminnen sal,
Soo lang hy d'aerde van beneên
Met sijne voeten sal betreên;
En als hy dan sijn heete lust
Na sijn gevallen heeft geblust,
En dat hy uyt sijn vuyle schoen
Een hant vol stofs heeft laten doen,
Dat hy met voor-bedachten sin
Ter smuyck daer had gesteken in,
Dan lacht hy dapper in de vuyst,
En meynt hy heeft 'et wel gekuyst;
Daer sit de vryster dan bedot,
Tot eygen leet, en vreemden spot.
Een ander vint een slimmer treck,
En roert aldus sijn loosen beck;
Ick sal u houden trou-verbont,
Soo lang tot my de gantsche mont
Met aerd' en stof sal sijn bedeckt;
En siet! noch is 'et maer gegeckt:
Want alsoo ras de slechte maeght
Haer eer ontijdigh heeft gewaeght,
So steeckt hy 't hooft maer in het stof,
En roept terstont, Ick ben 'er of.
Noch seyt men hier te sijn geschiet
Dat een sijn lief aldus verriet,
Hy seyd' haer vreemde lijmery,
En voegd 'er dit ten lesten by;
De schepper die hier boven is
Sy mijn getuyge, dat gewis
Ghy sult mijn echte vrouwe sijn,
Geneest my slechs de minne-pijn:
De maeght, eylaes! onnoosel dier,
Die bluft hier op het dertel vier;
Maer na de lust en haer bejagh,
Van trouwen vorder geen gewagh:
De Quant en komt niet weder uyt,
Daer satse doen de soete bruyt;
En schoon sy dickmael hem ontbiet,
De linckert gaet, of koomt 'er niet;
Eens quam hy haer te moete gaen,
Doch al de liefde was gedaen,
Hy keerd het hooft aen d'ander sy,
Maer siet de vryster ging 'er by,
Sy greep hem by sijn opper-kleet,
En maent hem dier op sijnen eedt,
Dat hy doch sijn beloofde trou
Ten lesten eens voltrecken wou;
De gast die stont een wijle stom,
Maer evenwel hy loech 'er om;
Ten lesten seyt hy; slechte duyf
Ick met u trouwen? wat, een struyf!
Ey rust u hooft, onnosel kint,
Belooven is maer enckel wint,
De schepper daer ick u by swoer
En is niet anders, lieve moer,
Als dese lepel, die je siet,
Die pap aen kleyne kinders biet:
Ghy daerom weyt ons niet te breet,
Daer is geen klem in desen eedt.
Siet daer stont onse bruyt en keeck,
Eylaes! haer gansche kracht besweek;
Maer offe droeve was of niet,
Sy moest verteeren haer verdriet,
Vermits sy geenen troost en kreegh;
En was noch blijde datse sweegh.

ROSETTE.

Waer ick Princesse van het lant
Ick sou dien slimmen lanterfant
Wel anders dwingen tot de trou,
Hy mochte seggen dat hy wou.
Maer is 'er niet een strenge wet,
By Prins of Keyser in-geset,
Voor soo een onbeschaemden mont
Die met een voor bedachten vont
Den maeghdom van de vryster steelt,
En met de weerde trouwe speelt?

SIBILLE.

Mijn swager is een advocaet,
Een man die vry het stuck verstaet,
Die heeft my dickmael aengeseyt
Dat, als een vryster is misleyt
Door grepen die een spotter drijft,
Dat evenwel de trouwe blijft:
Een woort gesproken opten voet
Gelijck men dat gemeenlick doet,
En wort na rechten niet verstaen
Dan soo de reden is gegaen.

ROSETTE.

O! dat behaeght my wonder wel,
Beloven is geen kinder spel:
Het recht, dat recht het slim geschil
Wanneer een boef niet wel en wil.

SIBILLE.

Neen holla, jonge dochter, neen;
En gaet niet verder als ick meen:
Neem dit niet voor een ooghgemerk,
Op dat je daer op gingt te werck;
Oock dit en diergelijcke recht
Dat heeft 'et vry al wat te slecht,
Om iemant van haer eer geset
Te brengen tot het echte bedt;
Want schoon men so een linker daegt
En bijster voor den Rechter klaegt,
Wat koomt 'er van als enckel spijt,
En dat men op de tongen rijt?
Bedenckt eens wat die loose quant
Niet op sal halen t'uwer schant;
Hy sal daer seggen voor gewis
Dat ghy, gelijck een taye klis,
Hem pleeght te kleven aen het lijf,
Hy sal daer roepen stout en stijf
Dat ghy hem over langen tijt
Hebt nae-geloopen en gevrijt,
Dat ghy hem dickmael hebt getergt
En ick en weet niet wat gevergt,
Jae, dat je noyt een kleyn vermaen
Van trou-beloften hebt gedaen,
Als doen ghy nu te bedde laeght
En sijnen brant ontsteken saeght;
Noch sal hy, als met open keel,
Omstandigheden wonder veel,
En duysent rancken op een ry
Tot schijn van waerheyt brengen by,
Dus sulje worden ingevoert
Voor eene die geduerigh loert,
Om jonge vryers rijck en vet
Te krijgen in u vincke-net;
Daer sulje staen, onnosel lam,
Nu gants bedroeft, dan hevigh-gram;
Nu bleeck eylaes, en sonder moet,
Dan weder root gelijck een bloet;
In 't korte, t'uwer grooter schant,
Een kluchje door het gantsche lant.

ROSETTE.

Voor eene die haer stuck verstaet
Is hier toe vry al beter raet,
Voor my stont ick in dit geval,
'k En waer mijn leven niet soo mal
Van iemant gunste toe te staen,
Of eerst soo moest 'er voren gaen
Een ring, en dat een diamant,
Een briefje van sijn eygen hant,
Waer in hy my beloven sou,
En vaste minn', en echte trou;
En dit al vorens soo gedaen,
Dan is 'er geen ontkennen aen.

SIBILLE.

Och kint, al waer je noch so sneegh,
U saecken gingen noyt ter deegh;
Ghy oyt, van soo geslepen quant,
Ghy, brieven krijgen van verbant!
Ghy, gronden leggen t'uwer eer!
Ey lieve, denckt 'et nimmermeer.
Ghy sijt te swack, en hy te sterck;
Dit stuck en is geen maeghde-werck,
Hoe seer ghy op u saecken let,
Indien hy maer een punt verset,
Of slechts een letter omme draeyt,
U gants beleyt dat is bekaeyt;
Hy sal u met een hoofschen treck,
Hy sal u met een loosen beck,
Hy sal u door een vreemde tael
Ontglippen, als een gladden ael.
My valt hier in een vreemt geval
Dat u wat wijser maecken sal,
Indien je maer het stuck en vat.

ROSETTE.

Wel aen, vriendinne, seght my dat

SIBILLE.

Een jonck ſtudent een weelig gaſt,
Met jock en ſpel voor al gepaſt,
Vol jeugdig bloet, en enckel brant,
Koomt weder in het vaderlant,
Daer gaet hy ſtaen als advocaet,
En ſiet eens wat 'er omme-gaet,
Hy kreeg voor eerſt daer niet te doen,
En 't ſtont hem uyter-maten groen,
„Voorwaer het is een kunſtig man,
„Die jeught en weelde dragen kan.
Hy wort daer in de buert gewaer,
Een bolle meyt een geeſtig haer,
Een dochter van een ſwarte ſmit,
Maer ſy was uyter maten wit;
Hy koomt 'er by des avonts laet,
Wanneerſe voor de deure ſtaet;
Hy jockt en ſpeelt al wat te vry,
Hy bleef 'er gansche nachten by;
Hy maeckt 'er naerder kennis met,
Zoo dat hy raeckt ontrent haer bedt,
Daer onſe duyf, de ſlechte Griet,
De gronden leyt van haer verdriet.
Sy pleeght niet lange dit bejagh,
Sy voelt wat anders alſſe plagh,
De ſmit verneemt een ſelſaem vet,
Dat ſich ontrent haer midden ſet.
Hy roept ſijn dochter wat ter ſy,
Hy roept 'er oock de moeder by,
Hy gaetſe ſtil en ſachtjens aen,
En vraeght hoe alle ſaecken ſtaen;
Daer is de meyt in groot gevaer,
Sy went 'et hier ſy keert 'et daer,
Doch mitsſ' in allen bleefte kort,
Soo ſeytſ' in 't leſte wat 'er ſchort;
De ſmit, eylaes, de goede man,
Gelijck een yder dencken kan,
Is uyter-maren ſeer ontſtelt,
En tot de ſiele toe gequelt;
Maer evenwel, nadien hy ſiet
Dat 't geen met vreugde was geſchiet
Met druck niet af kan ſijn gedaen,
Soo ſpreeckt hy dus ſijn dochter aen:
U ſtout bedrijf en geilen brant
Heeft ons gebracht in deſe ſchant,
Nu dient'er neerſtigh op gepeyſt
Wat dit beginſel vorder eyſt?
Ey u ſy dan te weeg gebracht
Dat uwe pol oock deſen nacht
In uwe kamer komen magh,
Gelijck hy van te voren plagh;
En laet my naerder overſlaen
Wat ons dan vorder dient gedaen.
Siet! weerde maeght, dit komt 'er van
Wanneer een vryſter nu en dan
Of al te grooten vryheyt heeft,
Of al te grooten vryheyt geeft;
Ick wenſte dat men in het lant
Soo grooten vryheyt niet en vant,
Ick ſie men laet de jonckheyt toe
Te mallen, ick en weet niet hoe,
Oock dickmael in de ſtille nacht,
En dat alleen, en ſonder wacht;
Ach! hier uyt rijſt ons groot verdriet,
Dat niemant, als te laet, en ſiet.
Het is voorwaer een teere maeght
(Mijns oordeels) al te veel gewaeght;
Het is haer al te ſeer getergt
En boven hare kracht gevergt;
Let, ouders, let op dit bejagh,
En bint het vryen aen den dagh;
Of anders krijght u kint een man
Eer dat 'et iemant weten kan.

ROSETTE.

Wel wat is dit voor onbeſcheyt
Dat ghy ons hier voor oogen leyt?
Het ſchijnt dat ghy den vryen tijt
Van onſe ſoete jeught benijt;
Wy ſijn een vry-gevochten lant,
Waerom dan hier een engen bant?
Waerom doch ſoo een harde wet
De teere maeghden voorgeſet?
In 't vryen dient men vry te ſijn,
En daer en dient geen ſonne-ſchijn,
Den avont is, van langer hant
En in de ſtadt en op het lant,
Geeygent tot de ſoete min,
En niemant vont 'er hinder in.
„Siet, wie een dochter onderhout,
„En wenſt met haer te ſijn getrout,
„Die kent geen heet of dertel bloet,
„Maer heeft eē reyn en heus gemoet,
„Een herte dat niet quaets en peyſt,
„En niet als goede dingen eyſt,
„Dat heyligh bont is al te reyn,
„Ten lijdt geen vuyl of dertel breyn.
Doch ſchoon daer quam 'er een ter baen
Die ſlimme wegen dorſte gaen;
Ey geen van ons en is ſoo mal,
Of weet hoe ſy haer dragen ſal;
Men kent de linckers met 'er daet,
Men ſiet haeſt wat 'er omme-gaet,
Men hoort terſtont haer loſſe tael,
Men kent haer rancke altemael,
Men ſiet, oock even ſonder bril,
Waer dat het ſpeelten henen wil;
Gewis indien 'er iemant dorſt
My eens maer roeren aen den borſt,
Of dat een linckert iet beſtont
Dat ick wat ongeregelt vont,
Voorwaer ick ſoud' hem laten ſien
Waer toe het ſpel hem ſou gedién.
Een maegt moet doen gelijk eē bye,
Die vlieght, ſoo als ick dickmael ſie,
Op boom, op bloem, op alle kruyt,
En al met ſang, en ſoet geluyt;
Maer ſoo miſſchien een dertel kint
Haer hier of daer geſeten vint,
En dat het wicht het beesjen grijpt,
En met een ſtouten vinger nijpt,
Of anders by de vleugels vat,
En wil gaen rooven haren ſchat,
Dat is den ſoeten honigh-raet,
Die in het dier verſegelt ſtaet;
Dan is 'et vry geen kinder-ſpel,
Want, ſiet! het dier is wonder fel,
Het ſteeckt, en ſtraelt, gelijk verwoet,
Tot dat de roover wijcken moet,
Dit is van outs de rechte baen
Die alle waere maeghden gaen.
Wy ſijn beleeft, en wonder goet,
Aen die ons niet als eere doet;
Maer als 'er iemant vorder gaet,
Dan wort oock heusheyt vinnigh
Wy toonen dan voor alle man (quaet,
Dat oock het byetje quetſen kan.

SIBILLE.

Gewis 't is al maer kinder-praet,
Ghy weet niet wat 'er omme-gaet,
Daer raeckt 'er menigh in het net,
Schier eer ſy op haer dingen let;
„Als weelde met een loſſe vreught
„En doncker nacht, en gulle Jeught,
„En heete min, en malle praet,
„En ander dertel ongelaet,
„Op eenen tijt te ſamen koomt,
„Seg, wat en diet 'er niet geſchroomt.
Ick ſegge noch en blijver by,
Dat ja het dertel nacht-gevry
Baert al te licht een ongeval,
Daer van ick heden ſwijgen ſal.
Al wort 'er in de ſtille maen,
By wijlen dit en dat gedaen,
Gy weet mē koopt geen rijke dracht,
Men koopt geen peerels in der nacht,
Men koopt geen fijn ſcharlaken kleet,
Of iet met koſten uyt-gereet,
Men koopt geen hellen diamant,
Dat als men ſiet het minſte ſant.
Een maegt voor al, dat ſchoō geſicht,
Is ware voor een open licht;
„De nacht en is maer enckel waen,
„De ſonne wijſt de feylen aen,
„In duyſter pleeght men vuyl bejagh,
Maer tucht vermaeckt haer opdē dag.

ROSETTE.

Wy hebbens al genoeg van dit,
Dus keert eens weder na de ſmit.

SIBILLE.

Het ſtuck dan wort alſoo beleyt,
Gelijck de vader had geſeyt,
De vryer ging ſijn ouden padt,
Maer wort daer op de daet gevat;
De ſmit die is ontrent het bedt
Soo haeſt de vinck is in het net,
Hy ſtelt hem byſter ongeſint,
Vermits hy daer een jong-man vint;
Hy vloekt, hy tiert, hy roept, hy vraegt
Wat ramp dat hem de ſinnen jaeght,
Dat hy ſijn kint, ſijn-liefſte pant,
Brengt in ſijn eygen huys te ſchant;
Hy ſeyt, het is met hem gedaen,
Of hy ſal beter wegen gaen.
De quant, verbaeſt in dit geval,
En weet niet wat hy ſpreken ſal,
Hy ſeyt, ey lieve! niet te fel,
Ick ben een eerlick jonck-geſel;
Ick ſal de ſaecke dienen aen,
Ter plaetſe daer het dient gedaen;
En ſoo kan oock het gantſche ſtuck,
U dochter ſtrecken tot geluck.
Neen, ſprack de ſmit, ô ſlimme gaſt,
Ick heb u, en ick houd' u vaſt;
Want,

Want, sooje waert uyt mijn bedwang,
Ghy troud' haer noyt u leven lang;
Ick ben een smit, en siet! ick weet
Het yser dient in tijts gesmeet.
Daer mede schreeuwt hy byster stijf
Komt veerdig hier, komt boven wijf,
Roept, al je macht, de knechten hier,
En seght, dat yder uyt het vier
Een gloeyend yser brenge met;
Want nu dient op het stuck gelet:
De smit en heeft naeu uyt-geseyt
De knechts sijn altemael bereyt,
En staen daer, als dat happigh volck
Dat in den onder-aertschen kolck
Bekrosen, swart en vuyl begaet,
Den blixem metten hamer slaet.
Daer grijpt de smit, met groot getier,
Een yser root gelijck een vier,
En biet den quant dat heete stael,
En seyt, Ick vraege noch een mael,
Ick vrage, seg ick, met gedult,
Of ghy mijn dochter trouwen sult?
De pol noch des te meer verbaest,
Meynt dat de man van gramschap (raest,
En bidt daerom sijns lijfs genae,
Een seyt met vollen monde, jae.
Dat 's niet genoegh, riep onse smit,
Ghy moest hier setten swart in wit,
Hy toont een schrift met voor-beraet
Gestelt by seker advocaet,
Flux set u naem hier onder aen;
Of neen, het sald'er qualick gaen.
De vryer siend het moeste sijn
Schrijft sijnen naem, doch in 't Latijn,
En voeght 'er noch twee woorden toe
Die luyden, ick en weet niet hoe,
My dunckt het *vi coactus* was;
De smit, als hy dit briefjen las,
Vraegt wat dit vremde woort beduyt,
Het is mijn *Van*, die selfsaem luyt;
Studenten (seyt die loosen haen)
Die nemen vreemde namen aen.
De man gepaeyt met dit verset,
Gaet in der haesten van het bedt,
En seyt, geliefjes slaept gerust,
En pleeght voortaen u soete lust,
'k En sal u nu geen hinder doen,
Al duerde 't spel tot aen de noen.
De smit en is naeu wegh-gegaen,
De vryer praet van op te staen,
Hy denckt sijn haring braet 'er niet
Na hy het daer gebakent siet;
Hy seyt, ick houde voor gewis
Dat u het rusten noodigh is;
Of anders ben ick gants beducht,
Het mocht u letten aen de vrucht.
Daer mede ging de lincker heen,
Niet sonder angst, gelijck het scheen.
Het leet een dagh wel ses of acht
Dat onse smit sijn swager wacht;
Maer die heeft van dat vreemt gebaer
In sijn gemoet soo grooten vaer,
Dat hy niet eens meer om en siet,
Het schijnt, hy meynt de vryster niet.
Noch is de man al wel gemoet,
Hy denckt, mijn saeck is immer goet;
Ick heb een schrift van sijner hant,
En daer is recht hier in het lant;
Ten lesten pleeght hy weder raet,
En spreeckt sijn eersten advocaet,
Die, met dat hy het schrift bekeeck,
Riep strax, Siet daer eē slimme streek!
Dat vreemde woort hier in gedraeyt,
Dat maeckt het gantse stuck bekaeyt.
Neen, sprak de smit, ten lijdt geen last,
Ick heb 'et al wel ondertast;
Dit selfsaem woort is maer een *Van*;
Dat is de waerheyt, sprack de man,
Dat *Van*, gestelt in dit bescheyt,
Die heeft u van het stuck geleyt:
En siet! daer ging hy leggen uyt
Wat *vi coactus* hier beduyt;
Te weten, dat met enckel kracht
De quant tot schrijven is gebracht;
Daer stont de smit doen slecht en sag,
En maeckte vast een groot beklagh,
Sijn vrouwe schijnt te sijn verwoet,
En schelt hem voor een rechtē bloet,
Om dat hy sich betaelen liet
Alleenlick met een gladde niet.
De jonge dochter boven al
Beweent haer droevigh ongeval,
Sy schijnt van sinnen gants berooft,
Sy ruckt de vlechten van haer hooft,
Sy wringt haer om, gelijck een ael,
Sy nat haer wangen hondert mael,
Sy leeft geduerigh in verdriet,
Maer altemael en baet 'et niet;
Want offe sucht of dapper krijt,
Sy is haer beste goetje quijt;
Sy moet 'et dragen in het graf,
De neep die haer de weelde gaf;
Siet vryster; „eens verloren eer
„En vint men noyt sijn leven meer.
Ach! waer de vryster henen gaet,
Daer vintse niet als enckel smaet;
Sy is ten hooghsten seer beschroomt,
Soo haest sy maer op strate koomt;
Want ieder heeft het oogh op haer,
En al de kinders roepen daer,
Hier is de meyt, de soete moer,
Aen wie de vryer trouwe swoer,
Siet hier een deun, een vreemt geval,
Een bruyt die nimmer trouwen sal.
En komtse dan uyt dit gedruys
Om rust te soecken in het huys,
Daer vintse noch dat harder drijft,
De vader vloeckt, de moeder kijft,
De vrienden altemael, gestoort,
En spreken niet een gunstigh woort;
Sy voelt de pijne van de draght,
Sy schroomt de pijne diese wacht,
De pijne van een droevigh kint,
Daer sy geen vader toe en vint:
Maer, dat haer pijnight aldermeest,
Dat is de beul in haren geest,
Dat is haer eygen swaer gemoet,
Dat als een worrem leyt en wroet,
Dat knaegt haer siele nacht en dagh,
Soo datse nimmer rusten magh.
Siet, vrysters, wat een droeve stant
Haer in die droeve vryster vant!
„De teere maeghdom, so het blijckt,
„Die heeft iet dat den mol gelijckt,
„Soo lang de mol op aerden leeft,
„Het schijnt dat hy geen oogē heeft,
„Maer sijn gesichte wort ontbloot
„Wanneer hy worstelt mette doot,
„Het schijnt daer wijckt dan eenigh (ding
„Dat hem voor dese leden hing.
„Geen maegt en siet haer eygē quaet,
„Geen maegt en kent haer eygē staet,
„Sy weet niet wat een schoon juweel,
„Sy weet niet wat een noodigh deel,
„Sy weet niet wat een weerden schat
„Sy in haer teerste leden hadt;
„De maegdom schijnt als steke-blint
„Soo lang men die in wesen vint;
„Maer als dat bloemtjen is gegaen,
„Dan komt 'er eerst voor oogen staen
„Hoe leelick dat het is gemaeckt,
„Hoe bitter dat de sonde smaeckt,
„En wat een pant dat sy verloos (koos;
„Die voor de deught de vreughde
„Een vreugt, een moeder van de druk,
„En van geduerigh ongeluck,
„Een vreugt, eylaes, die licht ontglijt,
„En staegh in 't herte leyt en bijt,
„Eē vreugt, eylaes, eē droeve vreugt,
„Een klippe voor de reyne jeught.
Na lang gepruyl, en groot beslagh,
Zoo koomt de saecke tot verdragh,
Men gaf een penning aen de bruyt,
En siet! daer is het speeltjen uyt.
Hier blijkt dan grondigh, lieve kint,
Wat rancken dat de werelt vint
Om ons met list te nemen af
Dat onse jeught haer luyster gaf. (seyt
„Ach! schoon dat iemant wonder
„Wanneer hy in de pluymen leyt,
„De pluymen swieren metten wint,
„En wat 'er in de pluymen mint:
„Dus, vrysters, wilje geen verdriet,
„En vrijt doch in de pluymen niet.

ROSETTE.

Maer dese smit, onnosel knecht,
Was (mijns bedunckens) al te slecht,
Dat hy een schrift ging nemen aen
By hem geweten noch verstaen;
Voor my k en ware niet soo geck,
Dat ick door soo een hoofschen treck
Gebracht sou worden in den druck.

SIBILLE.

Ja ghy soud letten op het stuck;
Ey wie doch is 't die niet en valt
Wanneer hy in de liefde malt?
Ick seg u dit, gelooft 'et vry,
Dat meerder man, als ick of ghy,
Hier in niet selden heeft gemist,
En was gevangen eer hy 't wist.
„Waer iemant swelt van sotte waen
„Die mist terstont de rechte baen;
„Want die op eygen wijsheyt staet,
„En pleeght gemeenlick geenen raet
„Als met sijn eygen ydel breyn,
„En dat is dickmael al te kleyn

„Om recht te weten wat 'er schuylt,
„Des wort hy licht gebotte-muylt.

ROSETTE.

En spreekt doch niet voor desē bloet,
Hy wist niet hoe hy pleyten moet;
Gewis had my de bruyt bestaen,
Die *vi coactus* most 'er aen,
Hy sou, al waer hy noch soo vals,
My soo niet schudden van den hals;
Ick hebbe vrienden in het Hof.

SIBILLE.

Beminde maeght, met u verlof,
Schoon ghy al door een kloecke vont
Het stuck alsoo beleyden kont
Dat ghy bequaemt u vollen wensch,
Soo waerje doch een arrem mensch.

ROSETTE.

Wel hoe? ick greep hem by de mou,
En dwong hem tot een vaste trouw,
Niet met gewelt, maer door het regt.

SIBILLE.

Dat heeft 'et mede wat te flecht,
„Al waer men met den pleyt-sak vrijt
„Daer troutmen niet als enckel spijt:
„En daer men trout uyt enkel dwang,
„Daer pleyt men al sijn leven lang.
Dan of misschien u domme jeught
Noch hopen dorst gewenste vreught,
Om datje door een soet gedult
Hem, sooje meynt, wel leyden sult,
Soo is 'et noch een meerder quaet
Dat u voor al te duchten staet;
Denckt vry dat God dat vuyl bejagh
In geenen deele lijden magh,
Hy straft van outs met swaerder hant
Al wat onteert den echten bant;
Dus als ghy voelt in u gemoet
De bobbels van u grilligh bloet,
Soo denckt dat God, de reyne geest,
Voor alle saecken dient gevreest;
Hy is 't die eerst het echte bedt
Tot onsen troost heeft ingeset,
Hy is de vader van de trou,
Hy is 't die eerst de jonge vrou,
Dien weerden schat, dat edel pant,
Gaf aen den man met eyger hant,
Gelijck ick weet in mijn gemoet
Dat hy noch even heden doet.
Al wie in lusten is verhit,
En steltse voor sijn eenigh wit,
En geeft hem daerom tot de vrou,
En vest 'er op sijn echte trou,
Gelijck het menighmael geschiet,
Wat kan hem naecken als verdriet?
Wat segen wacht hy van den Heer
Die niet en trout tot sijnder eer?
„Wat dwase liefde voeght by een,
„Dat scheyt de klippel in 't gemeen.
Dies stel ick voor den besten vont,
En even voor een vasten gront,
Dat ieder neme sijn begin,
Niet uyt de tochten van de min,
Niet om het goet, of ydel eer,
Maer in den segen van den Heer;
Dies, als een teere maeght gevoelt,
Dat haer ontrent de leden woelt
Een rook, een vonck, een grilligh vier,
Soo raed' ick aen het jonge dier,
Dat haer gewoonlick vroegh-gebedt
Hier naer een weynigh sy geset;
En datse met het daeghlijcks broot
Oock bidde voor den maegden-noot,
Oock bidde voor een gunstigh man
Die hare jeught geneeren kan;
Op dat also de reyne lust
Door rechte wegen sy geblust.
Oock vind ick uytter-maten goet
Dat hier eens moeders rijp gemoet
Haer dochter leyde met 'er hant,
Tot midden in den echten bant,
Haer dochter wijse nu en dan
Het wesen van een echte man;
En wat al goets een soete mont
Kan brengen tot het echte bont;
En hoe een kint dient opgevoet,
En hoe de keucken schaffen moet,
En hoe een knecht, of stege meyt,
Met reden dient te sijn geleyt;
In 't korte, wat een handigh wijf
Moet brengen tot het huys-bedrijf.

ROSETTE.

Ghy hebt veel noten op u sang,
En maeckt 'et ons al wat te lang;
Ick meyne dat een teere maeght
Niet op een nieu en dient geplaeght,
Met dus, en soo, met dit, en gint,
Gelijck een onbedreven kint,
Sy is uyt scho'e t' huys gekeert,
En daer genoegh in als geleert,
Al wat haer noch te weten staet,
Dat kanse leeren uyt de daet.

SIBILLE.

Neen; „die haer saken wel bevroet
„Die leert te voren eer se doet.
„En schoon al is 'er iemant grijs,
„Al is 'er iemant dapper wijs,
„Noch heeft hy efter leerens noot,
„En leert oock midden in de doot.
„Het trouw en is een vaste koop,
„Het trouwen is een vaste knoop,
„Het trouwen en het huys gesin
Die hebben veel bedenckens in.

ROSETTE.

Ghy wikt het trouwen byster swaer,
Het schijnt als oft een ambacht waer,
Ja dat men regels leeren moet,
Gelijck men in de kunsten doet;
Een kleuter efter niettemin
De jongste van het huys-gesin,
Die eerst maer in de werelt kijckt,
En schier als na de lueren rijckt,
Die meynt wel dat s' haer plichtē kan,
En wat men hoeft ontrent een man,
En daer op troutmen alle daegh,
Wat wonder is 't soo ick het waegh?

SIBILLE.

'k En wil niet seggen wat men doet,
Maer wat men na de reden moet;
Ick weet, daer sijnder al genoegh
Die trouwen uyter-maten vroegh;
Maer hoe het met de lieden staet,
En wat 'er dickmael omme-gaet,
Dat hoort men staegh met groot verdriet.

ROSETTE.

Eens anders doen en roert my niet.
Ick segge dat een jonge maeght
Die slechs haer moeder wel behaght,
En soo de fleur wat houden kan,
Is dienstigh voor een eerlick man.

SIBILLE.

Of schoon een moeder in het rou
Sich met haer dochter lyden wou,
Dat is alleen soo lange goet
Tot datse buyten woonen moet,
Want koemt 'et op een trouwen aen,
Soo moet de saecke vorder gaen.
Het koren, dat een lant-man eet,
Hy veeltijts slechs daer henen meet,
En, schoō daer loopt wat onkruyts in,
't Is goet genoegh voor 't huys-gesin;
Maer als hy na den solder gaet
En haelt van daer het vruchtbaer saet,
De hope van het nieuwe jaer,
Dat sift, dat seelt hy allegaer,
Hy scheyt het onkruyt van het graen,
En laet 'er niet een vuyltjen aen.
Een moeder, die een dochter heeft
Die haer nu tot een man begeeft,
En nu haest vruchten dragen sal
Ten dienste van het aerdsche dal,
Die moet dan vry wat vorder gaen
Als sy te voren heeft gedaen;
Want schoon sy van een teere maeght
Al dit of dat in huys verdraeght,
Dat raeckt haer man, en haer alleen,
En niet de werelt in 't gemeen;
Het is maer eygen huys-verdriet,
Ten roert de vreemde lieden niet;
Maer soo een maeght vol quade sucht
Gewassen buyten alle tucht,
Haer met den man in echte paert,
En kinders haers gelijcke baert,
Dat gaet de gansche werelt aen,
Die hier in wort te kort gedaen;
Dat raeckt voor al het vaderlant,
Daer in het quaet wort voort-geplant:
Dies is 'et dat ick noodigh acht
Dat by een moeder sy betracht,
Eer oyt een dochter wort besteet,
Dat sy haer volle plichten weet.

ROSETTE.

Ghy spreekt hier uyter-maten wel,
En stelt een noodigh huys-bevel;
„De moeder is de naeste vrient,
„Haer kint te leeren hoe het dient;
Maer, na dat ick het stuck bemerck,
Soo vint hier oock de vader werck,

Het ampt dat hem is opgeleyt,
Dient hier al mede wat geseyt;
My dunckt dat hy moet omme-sien,
En dencken wat'er kan geschiên,
Hy dient te letten alle dagh
Wat aen sijn dochter schorten magh;
En hoe haer wesen is gestelt,
En wat haer in de sinne quelt;
Want, als men hier de sieckte kent;
Dan is het quaet haest afgewent.
Ey, neemt op alle dingen acht,
De rijpe tijt heeft wonder kracht;
Wie siet het niet? een rijpe peer
Die valt oock sonder schudden neêr,
Die valt oock van den minsten stoot,
Die valt oock dickmael in de sloot,
Ja midden in den modder-kuyl,
En maeckt haer aerdigh blosjen vuyl.
Wel hoort dan vader; goede vrient,
Dat hier voor al geweten dient,
Hebt ghy meloenen in den hof
Deylt vrienden mede, scheydt'er of,
En hebje t'huys een rijpe maeght,
Siet datj' haer niet te lang en waeght;
Soo ras u vrucht, of dochter rijpt,
Soo grijpt, ô goede vader, grijpt,
Bn brengtse veerdigh aen den man,
Die haer ten nutte brengen kan:
Want, soojewat te lange toeft,
Ghy staet om haest te sijn bedroeft,
U vrucht om ras te sijn verrot,
U dochter om te sijn bedot.
En al, mits ghy te lange spaert
Twee vruchten van te wacken aert.
Wat dunckt u doch van dit besluyt?

SIBILLE.

Ick sie, ghy prijst een jonge bruyt.
Dan komt'et op een praetjen aen,
Soo hebje vry niet al gedaen;
Ick weet hier op al mede wat,
Hier dienstigh om te sijn gevat.
Het ooft dat vroeg is van den tack,
Is vry niet sonder ongemack,
Waer dat'et eens wort omgehutst,
Daer is'et over al geblutst;
Het is van stonden aen geraeckt,
En schijnt als op ten koop gemaeckt;
Maer siet: het tijdigh winter-freuyt
Al krijght dat vry een harden steuyt,
Of dat'et stijf wort aengetast,
Noch blijft'et echter wonder vast;
En is geduerigh niet te min,
Gants dienstigh voor het huys-gesin.

ROSETTE.

'kEn spreek niet van het fruyt alleê,
Mijn leer is overal gemeen.
Heeft iemant duyven op het kot,
Of spreeuwen in een vogel-pot,
Hy dient gewis met alle vlijt
Te passen op den vluggen tijt;
Want, soo hy't wat te lange maeckt,
Tot eens de rappe jeught genaeckt,
Hy sal voorseker op het lest
Niet vinden als een legen nest;
En siet, dan is't te laet gesucht,
De vogels swieren in de lucht.

SIBILLE.

En denkt niet dat my stof ontbreekt,
Oock schoonje nu van vogels spreekt.
Men seyt ons dat het jong patrijs
Loopt al te veerdigh in het rijs,
Loopt al te ras in bosch en hey;
Want siet! het kleeft noch aen het ey,
En daerom waer het pooght te gaen,
Daer sleept den dop hem achter aen.

ROSETTE.

Vriendinne, waerom dit geseyt?
Het dient wat naerder uyt-geleyt.

SIBILLE.

Een die met trou-sucht is gequelt,
En met'er haest ten manne snelt,
Die draeght tot in het echte bedt
Niet selden kintsche grillen met;
De pruyltjens met de poppe-vaen
Die slepen dickmael achter aen.

ROSETTE.

Maer beyt een vader wat te laet,
So komt'er noch een meerder quaet.
Siet als de gerst, of ander graen,
Niet van den acker wort gedaen,
Niet wort gescheyden van den gront
Te goeder uyr, te rechter stont,
Strax valt het rijpe koren uyt,
Vermits het ayr niet meer en sluyt;
Daer leght het dan, en wort aldus
Tot spijse van een grage mus.

SIBILLE.

Maer die het koren al te groen
Heeft in de schuere laten doen,
Die vint oock vry sijn herten-leet;
De schooven worden dickmael heet,
Dies moet'et weder uyt den tas
Al wat te vroegh gestapelt was.
Een vryster van te groenen aert
Die bleve beter ongepaert,
Tot dat haer wesen rijper waer,
En nutter tot een weder-paer;
Want die in't echte bedde treet,
Eer sy de rechte gronden weet,
Die stelt wel licht den echten bant
In roock, in vier, in enckel brant,
Om datse by een eerlick man
In stilte niet gedueren kan:
Sy wil, sy sal, sy moet'er uyt,
Hoe vast dat oock de deure sluyt.
Sy is het echte leven moe,
Dies wilse naer haer moeder toe;
En siet dan valt'er meer beslagh
Om haer te brengen tot verdragh,
Als of men man en echte vrou
Van nieus te samen paren sou.
Een dochter van een rijper sucht
Die schickt haer beter na de tucht,
Die weet haer grilligh onverstant
Te toomen met een eygen bant;
Sy kan vermanen als het dient,
Sy kan vertroosten haren vrient;
En komt'er suer of komt'er soet,
Sy weet hoe sy haer quijten moet:
Maer duyven van haer eerste vlucht,
Die willen niet als open lucht.

ROSETTE.

Veel wijse schrijvers niettemin
Die sijn met ons van eenen sin,
En drijven dat een jonge maeght
Haer in het trouwen beter draeght,
Uyt reden datse buygen kan,
En schickt haer soeter na den man.
En siet, dat dunckt my wel geseyt,
Hoe breet dat ghy hier tegen weyt:
Ick houd'et met het jeughdig kruyt,
Ick houd'et met een jonge bruyt,
Ick hoorde lest een geestigh man,
Die sprak hier wonder grondigh van;
Hy seyde, dat hy niet en wou
Verkiesen tot een echte vrou
Een rijpe maeght, die al te lang
Geweest had in haers moeders dwăg,
Uyt vreese van haer teer gemoet,
Geweken van het eerste soet,
Wel licht misschien een stegen bocht
Ontrent haer moeder krijgen mocht.
Wie Oocker-noten groen confijt,
Die let ten nausten op den tijt;
Hy kiest voor al geen harde schel,
Maer proeftse met een dunne spel,
En gaetse door het jeughdigh lijf,
Dan is de schorsse niet te stijf;
Maer, soo de punt niet deur en kan,
Hy laet de vrucht en scheyd'er van:
Want dat den vollen tijt verbeyt
Wort noyt in suycker wegh-geleyt.
„Wil eenig man een buygsaem wijf,
„Die tale naer een jeughdigh lijf,
„Die kiese tot sijn weerde bruyt
„Een jonge maeght, een teere spruyt,
„Aen wie geen eelt, of harde quast
„Ontrent den sachten boesem wast;
„En die voor al geen stegen neck
„En kreegh door ander luy gebreck.
Dit heeft de vrient my dus geseyt,
Ja noch al breeder uyt-geleyt;
En, na dat ick het stuck begrijp,
Geen maeght en dient'er al te rijp,
En dese mis-slagh wort geschout
Wanneer een vryster veerdigh trout.

SIBILLE.

't Is seker dat men schrijvers vint
Die meer tot jonckheyt sijn gesint;
Doch yder segge wat hy wilt,
De reden leert het wat'er schilt,
Een maeght te nemen by der hant,
Gewassen boven onverstant;
Of wel dat kiecken-murruw vleys,
Dat niet en broet als mal gepeys.
Eet vroeg-gewas, en prijst'et vry,
Ten dient maer voor de snoepery,
„De Meysche kersen in't gemeen
„En sijn maer vel en enckel been,
„Het

„Het fruyt geplukt in grooten spoet
„En dede noyt sijn meester goet;
Het dient (gelijck 'er is geseyt)
In suycker wech te sijn geleyt,
Of anders heeft 'et geen vermaeck,
Maer slechs alleen een wrange smaeck;
Dies prijs' ick noch de rijpe vrucht
Daer onder dat de moeder sucht.

ROSETTE.

Na dat ick uyt u reden merck,
Soo maeckje staegh u gansche werck,
Om onse jeught en weeligh groen
Een open oorlogh aen te doen;
Maer 't is genoegh voor dese reys
Koomt nu en opent u gepeys,
En wijst ons aen den rechten voet
Wat ieder hier gevoelen moet.

SIBILLE.

Nadien gy dan, beleefde maeght,
My na de rechte gronden vraeght,
Soo hoort wat ick, na mijn verstant,
Hier voor de beste peylen vant;
Niet dat ick stell' een vaste wet,
Maer laet een ieder onverlet
Te mogen doen in dit geval
Na dat hy 't dienstigh achten sal.
„Indien gy soeck een aerdigh paer,
„Soo geeft de maeght drie seven jaer,
„De jongman seven boven dien,
„En groetse dan voor echte liên,
„Een weynigh meer of weynigh min
„Dat maeckt een eerlick huys-gesin.

ROSETTE.

Wel dat en is soo selsaem niet,
Na ghy u eerst gestreng geliet; (dicht,
Maer hoort doch oock een kleyn ge-
En stelt 'et by de vryster-plicht;
Want die my eerst het rijmtjen las
Die seyde dat 'et geestigh was.
Een jonge maeght van seve jaer
Heeft dan haer tanden allegaer;
Als sy noch seven jaer besluyt
Dan schiet de jeught haer botten uyt;
Soo 't noch eens seven jaren lijt
Het roosjen wort dan pluckens tijt;
Doet hier noch seven jaren toe
Het steeltjen is sijn bloemtjen moe;
Noch eens dan seven jaer verhooght
Haest, kinders, haest, het groent
droogt;
Ontrent het seste seven-jaer
Wat dan, als voor een wewenaer?
En koomt het dan oock niet te pas
Zoo laetse blyven die se was.
Maer siet! ons praet die heeft geda
Want ginder koomt u man gegaen;
Ick danck u voor u goet bericht;
't Is tijt dat ick mijn ancker licht.
„De doffe mane die verdwijnt
„Wanneer de gulde sonne schijnt.

SIBILLE.

Ick had oock even uyt-geseyt
Al wat my in den boesem leyt;
Al scheen ick somtijts wat te straf,
En neemt 'et my niet qualick af.
Ick had een gunstigh ooghgemerc
„Ook strenge tucht is vriende-werc

Hoc commune malum, semel insanivimus omnes.

HOU

HOUWELYCKS

DERDE DEEL;

Zijnde 't eerſte Deel van 't

CHRISTELYCK HUYS-WYF.

't AMSTERDAM,
By JAN JACOBSZ. SCHIPPER,
MDCLVII.

Proverb. 5. vers. 19, 20.

UWe fonteyne sy gesegent, en verheught u der vrouwen uwer jeught. Sy is lieflijck als een hinde, en gunst-rijck als een rhee. Laet u haer liefde alle tijt versadigen, en verquickt u daer in aller wegen.

Quod Poëta sic exprimit:

Hæc, tua primævo quæ delibavit amore
Pectora, maturos satiet dilectior annos
Blanda uxor, ceu cara manu quæ suëvit herili
Cerva, caput placidumque effert. qualisve tenello
Blanditu curam agnoscit dominóque rependit
Capreolus. Sic una omnes effingat amores,
Vna omnes Charites spiret suavissima conjux.
Turgentisque micat species quæ rara papillæ
Luminaque & sensus prædulcis inebriet, atque
Te tibi surripiens faciles sic condiat annos.

Augustinus:

I*Lla benedictio nuptiarum; ut conjugati crescerent, & multiplicarentur, & implerent terram; quamvis in delinquentibus manserit, tamen antequam delinquerent data est; ut cognosceretur procreationem filiorum ad gloriam connubii, non ad pœnam pertinere peccati.*

Hieronymus in lib. 1. Tim. 4.

O*Mnis qui nuptias damnat, non amator, sed inimicus est castitatis: dum & continentibus laudem tollit; & incontinentibus, sublato nuptiarum remedio, fornicationis facit inire discrimen.*

Ambros. lib. de Virginit.

C*Vm mulier viro conjungitur, conjugium est; non cùm puella viri commixtione cognoscitur. nam defloratio virginitatis non facit matrimonium, sed portio conjugalis.*

Erasmus:

N*On tantùm ut naturæ exsolvant debitum jungitur vir & uxor, sed ad aliud quiddam sublimius. nam & bruta animalia congregantur ad invicem, gignunt, amant & educant fœtus: Ad hoc jungitur Christianus Christiano, ut tutior sit pudicitia, ut ex societate major sit profectus virtutum, ut liberos educent non tam naturæ quàm Deo, ut unam domum Christo lucrifaciant.*

Idem de conscrib. epist.

Q*Vod si ad cœlestem illam vitam respicias, mors hæc hominum vita est, haud vita dicenda. sin intra humanam conditionem animum contineas, Nihil est conjugali vitâ neque tutius, neque tranquillius, neque jucundius, neque amabilius, neque fœlicius.*

Hierocl. apud Stobæum Serm. 65.

V*Niversum genus nostrum ad societatem natum est. prima autem & præcipua societas est quæ per nuptias initur; nam civitates sine familiis esse non possunt, & familia innupti manca est, integra autem & perfecta illius qui uxorem duxit.*

'T IS (mijns oordeels) niet min wijselijck als waerachtelijck geseydt, dat de staet des huwelicx is een smisse van menschen, een grondt-steen van steden, en een queeckerye van hooge regeeringe; dien volgende dat aen het goet ofte quaet beleyt van den selven hangt niet alleenlijck de rust en onrust van ieder huysgesin in 't bysonder, maer selfs de wel en qualik stant so van Godes kerke, als van de saecken des landts in 't gemeen; (a) gelijck met veelderhande getuygenissẽ niet swaer en soude wesen te bewijsen. 't Welck alsoo sijnde, soo is'et dan wisselick de pijne weert met alle mogelike vlijt en aendacht te letten, eerstelijck, hoe een huwelick wel en nae behooren magh worden aengevangen; en ten anderen, hoe het selve loffelijck kan worden uyt-gevoert: want die saeken beyde nae den eysch ernstelick betracht wesende, soo sal ontwijfelick daer uyt komen t' ontstaen een welgestelde huys-houdinge, die te rechte geseyt wort te sijn het beste stuck huys-raets van de geheele menschelicke gemeensaemheyt. (b) Doch, gelijck weerdige dingen gemenlick haer moeyten en ommeslagh sijn hebbende, al eer men tot genot der selver weet te geraecken; soo en is oock het beleyt deser saecken soo licht en geringe niet, gelijck wy bemercken dat vele onder ons sich laten voorstaen: maer in tegendeel van dien, gevoelen wy in desen met de gene die het daer voor houden, dat eenen geheelen Staet en een bysonder huysgesin wel te bestieren, in de gronden der saeken niet geheel veel van den anderen en verschillen; (c) dewijle men uytter daet selfs kan afnemen, dat het beleyt van een welgeregelde huys-houdinge bynaest niet anders en is, als een eygen gedaente en levendigh afbeelt van het bestier beyde der kerckelijcke en borgerlijke saecken. d

Om welcke redenen wille de Apostel Paulus oock geoordeelt heeft geẽ Bisschop bequaem te wesen ten beleyde van de dingen der kercken, als die getuygenisse heeft sijn eygen huys-gesin wel te hebben konnen voorstaen: (e) gelijk mede ten aensien van het bestier der burgerlicke saeken groote staets-lieden selfs rondelijk verklaren, dat een deftigh huys-vader met sijn ampt wel te doen, geen minder eere kan in leggen, als een man van State door het beleyden van de gewichtige saken van den Lande. f Sijnde dan de plichten van man en wijf en het vorder beleydt der huys-houdinge van soodanigen gewichte, en middelertijt by vele liefhebbers, beyde van Godes Kercke en des Vaderlants, gelet wesende op verscheyde gebreckelickheden in desen deele onder ons in swange gaende; so heeft ons gedacht dat'er wel iet, ten goede van onse lantslieden soude konnen werden by-gebragt, waer door man en wijf vry wat gevoeghelicker by den anderen souden konnen woonen, en by gevolge de geheele huys-houdinge in beter wesen soude konnen worden gebraght. Gelijck dan eenige sieckten, den eenen tijdt meer als den anderen op-komende, de Medecijnen oorsaecke geven om in meerder ernst de behulp-middelen daer toe dienende nae te sporen, Soo is 't dat wy verscheyden huyselike ongemacken in onse eeuwe hier en daer gewaer geworden zijnde, hebben het ooge laeten gaen niet alleenlick over het gene de oude eeuwen, en verre gelege landen, mitsgaders de jegenwoordige tijdt en naebuerige rijcken hier over voor desen tot behulp hadden aen-gemerckt, en by geschrift ons medegedeelt; maer hebben daerenboven sonderlinge acht genomen op het gene dat verscheyde besette huys-houdende lieden, midden onder ons woonende, hierop hadden gemerkt: Mitsgaders noch daer by gevoeght sulcx als wy uyt eygen ervarentheydt, by gelegentheyt van verscheyde onse bedieningen, derhalven hadden waergenomen, en uyt al het selve te samen gebracht dit jegenwoordigh werk; het welck wy den naem hebben gegeven van *Christelick Huys-wijf*, als sprekende over al eerst en insonderheyt tot de vrouwen, volgende daer in het exempel van de Apostelen Petrus en Paulus, (a) die beyde gelijcke ordre in dusdanige gelegentheyt hebben gehouden, als over al eerst en insonderheyt haer aenspraeke streckende tot de gene die ook van andere volcken (b) de eere hebben ontfangen, dat het huwelick geheelick van haren naem, en niet van de namen der mannen is genomen geweest; waer van wy de redenen aen den gunstigen Leser in 't vervolgh des wercx (met Godes hulpe) naerder sullen doen verstaen. En sonder dat, wat kan 'er doch nutter wesen voor het gemeene beste, als tot gevoeghsaemheyt en andere goede deughden aen te leyden de gene, die in aller manieren sijn als onverscheyde met-gesellen onses geheelen levens? (c) het welcke na te laten niet anders en is gedaen, als gansche steden en landen van haren welstant te berooven. d Ten welcken aensien wy oock het geheele werck voor het meerendeel hebben geschickt en aengeleyt naer gelegentheyt en de smaecke der vrouwen: want eerst hebben wy het selve onse Nederlantsche tale doen spreecken, als schrijvende insonderheyt ten dienst onser lantslieden, gelijck wy bemercken dat by vele van onse nabueren mede hedensdaeghs niet buyten reden wert gepleeght; opdat wy niet en werden beschuldight, terwijl wy alle de weerelt soeken wel te doen, ontdankbaer te sijn tegens ons eygen Vaderlant, ten tweeden hebben wy goet gevonden door rijm, toon, en mate dese onse invallen op het papier te brengen, verhopende dat ook sulcx wat aengenaemheyts by de voorschreven Lesers soude mogẽ verwecken; en dit naer het exempel van vele wijse, niet alleenlicken onder den Griecken en andere vreemde volcken, (e) maer selfs onder die gene die met de kennisse van den waren God

sijn

a *Conjugium est civitatis initium, hominum officina, seminarium Reipublicæ. Plato lib. 4. de legib. Tholos. lib. 19. de Repub. Bodin. l. 1. de Repub. cap. 1. Quin etiam reipublicæ fælicitas, non minus quàm vita privatæ ex connubio potissimum dependet. Arnis. de Iur. connub. cap. 1 sect. 1.*

b Il n'ay a plus belle piece en nostre societé, que bien façonner, & bien prendre un mariage. Montagn.

c *Cor. Tacit. in vitâ Agricolæ.*

d La famille bien conduicte est la vraye image & modelle de la Republique, & la puissance domestique ressemble à la puissance souveraine Bodin de la Republ. lib. 1. cap. 2.

e 1 Tim. 3. 4.

f *M. Cato non minori laude dignum eum censebat qui bonum sese gereret maritum, quam qui in ordine Senatorio magnus. Vide Brisson. de Nupt. lib. 7. cap. 22.*

a 1 Petr. 3. 1. *Dat de vrouwen hare mannen onderdanigh sijn, welcker vercieringe sy &c.* En volght vers. 7, *Desgelijcks ghy mannen, woont by haer met wijsheydt &c.* Ephes. 5. 22. *Ghy vrouwen, sijt uwe mannen onderdanigh als den Heere, want &c.* en volgt vers. 25, *Ghy mannen hebt uwe vrouwen lief, &c.* en wederom Colos. 3. 18. *Ghy vrouwen, sijt uwe mannen onderdanigh ghelijck het betaemt in den Heere*; en volght vers. 18, *Ghy mannen, hebt uwe vrouwen lief, en sijt niet bitter tegens haer &c.*

b *Matrimonium apud Romanos à matre, non à patre dictum.*

c *Quid enim est necessarium atque illarum animos fingi ad virtutem, quæ nobis in omni vitæ ratione sociæ sunt inseparabiles? Vives.*

d *Aristoteles eas civitates quæ fœminarum* [illegible] *habent rectam, magnâ se felicitatis parte ait orbare.*

e La vieille Theologie est toute Po[illegible] iere Philosophie c'est l'originel langage des [illegible] des Essais, cap. de la vanité, à la fin.

..an was de slaep ged[illegible]
k was uyt het oogh gegaen;
nijn eerste vroegh-gedacht

ſijn verlicht geweeſt; (*a*) gelijk wy weten dat veel boeken in de heylige Schriftuere by gedichte ſijn geſtelt, na den aert van die tale en eeuwe. (*b*)

Ten derden, om den vermoeyden Leſer ſomwijlen op te wecken en wat te verluſtigen (gelijck wy bemercken dat de verſtanden der menſchen wel ſo willen geleyt weſen) ſoo hebben wy ſomwijlen hier, eenige gedenckweerdige geſchiedeniſſen, daer, eenige aengename gelijckeniſſen tuſſchen beyden ingevoert, dewelke alhoewel dickmaels maer en ſijn ontleent van geringe ſaken evenwel (oock na het oordeel van wijſe ſchrijvers) niet verworpelik en ſijn te achten. (*c*) Wy hebben oock over eenige der ſelver de Schilderkunſt tot behulp genomen, ſoo vermits de ſelve altijt maeghſchap heeft gerekent met de Dicht-kunſt; als om by wijlen dieper inbeeldinge op ſonderlinge gelegentheden inden Leſer te verwecken; waerin wy onder andere daer op hebben acht genomen, dat wy niet op de Plate en hebben doen brengen als 't gene wy te voren by niemant uytgebeelt en hadden geſien; om onſe teere Leſers oock door de nieuwigheyt ſelfs te mogen behagen. Ten leſten hebben wy overal gepooght te gebruyken een effenbare, eenvoudige ronde en gants gemene maniere van ſeggen, de ſelve meeſt overal gelijk makende met onſe dagelikſche maniere van ſpreken, daerin alle duyſterheyt (ſo veel ons doenlik is geweeſt) ſchouwende; behoudens daer wy, om der eerbaerheyt wille, willens en wetens ſomtijts de ſchaduwe hebben geſocht. Doch ſchoon wy onſe aenmaninge veel op de vrouwen aen leggen, ſoo ſal evenwel de verſtandige Leſer lichtelick konnen oordeelen, welcke gemeene plichten ſijn die ſich de mans mede behooren aen te trecken; op dat wy van alle ſaecken, door onnoodigh verhael, niet tweemael en behoefden te gewagen.

In 't korte, wy hebben, naer ons gering vermogen, alle mogelijcke vlijt aengewent, omme het werck den gunſtigen Leſers, en onder de ſelve den vrouwen ſmakelick voor te ſtellen, als wenſchende van gantſcher herten de leere lieffelick te maecken, gelijck Salomon de tonge der wijſe ſulx toeſchrijft. (*d*) Wy hebben wat veeltijts beſteet ontrent de regel tot der huys-ruſten en het betoomen der tongen dienende, wetende dat ruym de helft vande menſchelijcke ſonden door de tonge alleen begaen worden, (*e*) mitſgader dat de wenſch Nahemi tot hare ſwagerinne (*de Heere geve u dat ghy ruſte vindt een iegelick in haers mans huys*) aen huyshoudende lieden een ſonderling heyl en ſegen is van God Almaghtigh, daer aen den geheelen ſtant van de huys-houdinge ten alderhooghſten is gelegen. Wy hebben inſgelijks by die en andere gelegentheden aen de echte liedē de God-ſaligheyt gepooght in te ſcherpen; want of wel ſchoon ſulx niet en ſchijnt te weſen het eygen oogh-merck onſes wercx, nadien nochtans de eerſte gehouwde lieden, te weten Adam en Eva, niet langer te ſamen eens en waren als terwijlen ſy lieden eens waren met haren God; en in het tegendeel van den ſelven door de ſonde verſchillende, dadelik ook in onderlinge onluſt ſijn vervallen, dewijle ſelfs Adam voor God beſtont te beſchuldigen die gene, in de welcke hy ſich te voren ten hooghſten hadde verblijt. Dat mede geen vaſte vrientſchap ofte liefde en kan beklijven als tuſſchen die een recht gemoet hebben voor God; (*f*) ſoo hebben wy de Godſaligheyt (niet ſonder redenen) mede getelt onder de plichten van de echte lieden, waer toe indien de ſelve in eeniger maten veerdiger konnen werden gemaeckt, en dat onſen geringen arbeyt de ſelve iet daerin kan helpen, door den genadigen ſegen des Heeren onſes Gods, ſo ſullen wy het gewenſte eynde onſes voornemens hebben bekomen. Wy hebben by wijlen eenige kleyne en geringe ſaecken onder de huyſelicke plichten hier en daer aengeroert, die miſſchien iemant ſal achten niet de pijne weert geweeſt te ſijn om des te gewagen; dan in gevalle de ſoodanige gelieven aen te mercken dat oock groote Vorſten en wet-gevers, ſelfs in deſe eygen gelegentheyt, ſulx gewoon ſijn geweeſt te doen, ſoo ſullen wy des (ſoo wy hopen) verſchoont konnen worden: Onder de wetten van Solon ſijnder even van ſoodanigen ſtoffe, en onder andere een die ſcherpelick gebiet dat een Bruyt, die den eerſten nacht haren Bruydegom genaeckt, wat van een queappel hebbe te eten, om geen vyſe montreucke op haer eerſte by-een-komſte hem toe te brengen; de ſaecke ſoude iemant te geringe mogen dencken om by een wet-gever in acht genomen te worden, ten ware men dagelicx by ervarenheyt ondervonde, hoe kleyne beuſel-ſaecken menighmael de gemeene ruſte en vrientſchap der menſchen omſtooten. (*g*)

Ick weet, Leſer, dat andere deſen acker gebout hebben, maer anders: in eenen overvloedigen oegſt ſommige koren-ayren ontſlippen de hant, ſommige den ſickel, ſommige ontvallen den maeyer aleer die in den ſchoof geraken, ſommige den menner aleer die in de ſchuyre komen, en daer ſijnde en werden noch alle niet even gelijck uytgedorſchen, vele blijven in het kaf. in 't korte, ieder heeft ſijn eygen oogh gemerck. Wy weten ondertuſſchen wel dat de goede trouwe en eenvoudige ſedigheyt vereyſſen dat men bekenne door wien men ſich geholpen vint, en wy en hebben oock daerom niet verſwegen de namen der gener die met de gulde kleynodien van hare treffelicke ſpreucken dit werck cierlicker hebben gemaeckt, en hebben daerom veel de ſelve in haer eyge woorden op de kant aengetogen, andere dickmael met name geſpelt, op dat de vlytige Leſer oock in de gront-tale der ſelver aenmerckingen ſoude mogen naeſien.

Ten leſten, weerde Jonckvrouwen, wy hebben gepooght een rechtſchapen huys-wijf, met alle haere verwen, en ſoo, gelijck wy die onſe lantslieden en een ieder wel ſouden wenſchen, levendigh voor oogen te ſtellen; indien de geſtalte der ſelver u wel bevalt, ſoo doet met haer gelijk Eliſæus dede met den ſone der weduwe, doen hy den ſelven vander doot ten leven brachte; hy ſtreckte hem ſelven uyt over het kint, leydde ſijnen mondt op des kints mondt, oogen op des kints oogen, handen op des kints handen, en voegende daer by het gebedt, gevoelde hy het gene dat doot was; waerlicken leven:

Paſt u dit voorſchrift op gelijcke wijſe toe, Leſer, en ghy ſult bevinden dat daer nae eerſt door Godes genade een rechte leven in u en u geheel huysgeſin ſal ontſtaen. Vaert wel.

a *Siet hier op* 1 Regum 4. 31.

b *Als daer ſijn de Pſalmen, het boeck Hiobs, het hooge liedt Salomons, de klaeglieden Ieremiæ, en andere.*

c *Allegorias ſi quis ridet, conſideret D. Ambroſium ex omnium rerum naturis aliquid elicentem ad morum inſtitutionem, veluti ſerpentum cum murenâ congreſſum quot modis trahit ad declarandum officium conjugis erga maritum? Eraſm. de Chriſt. matr.*

Omnia [illegible] *ur judicia, & argumentum morum ex minimis* [illegible]

[illegible] *ſſelick.* Prov. 15. 2.

[illegible] *im partem ſibi vindicat. Nazian. in De-* [illegible] *nguæ referta eſt. Baſil. in Pſalm.* 32. 15.

f *Benevolentia firma eſt inter bonos, inter malos autem non diuturna.*

g *Solon ſtatuit ut malum Cydonium prima nocte, cùm thalamum ingrederetur ſponſa, arroderet, ne quid offenderet oris halitus; hæc cura indigna videri poterat legiſlatoris, niſi frequenter res nihili dirimerent mortalium amicitias. Eraſm. in tract. Chriſt. Matrimon.*

2 Koning. 4. 33. *Couper in præfat. Anatom. homin. Chriſtian.*

KORTE AFBEELDINGE eenes rechten HUYS-VADERS.

Segt, mijn Vernuft, wat voor een man
Een huys naer eysch bestieren kan;
Seght wie u dunckt te sijn bequaem
Om met 'er daet, en met den naem,
Te sijn een Hoeder van het Wijf,
Een Prince van het huys-bedrijf:
Spreeckt kort, en sonder groot beslagh,
Op dat' et ieder vatten magh,
Seght, mijn Verunft, wat voor een man
Soo weerden ampt bereycken kan.

Eẽ man die pleegt des Heeren werk,
En maeckt in huys een kleyne kerck.
Een man tot leuyheyt niet gesint,
Maer die voor al den dagh begint.
Een man, die vordert sijn gesin,
Maer noyt door eenich vuyl gewin.
Een man, meer in der daet als schijn,
Die vroomheyt stelt voor rijck te sijn.
Een man die van den ouden dagh
Wel spreecken, en wel hooren magh.
Een man, die traegh en seker gaet,
En die of wijckt, of stille-staet.
Een man die let en wat, en hoe,
En siet in weelde sneger toe.
Een man, die buyten sijn verstant
Geen saken licht en neemt ter hant.
Een man, die raet en reden vraeght,
En eerstmael wickt, eer dat hy waegt.
Een man, die sich niet verder streckt
Als daer het laken hem bedeckt.
Een man die 't seyl noyt soo en stelt
Dat mast en meersche wort gevelt.
Een man, die hier op neerstigh let
Dat groote visschen scheuren 't net.
Een man, die op eens anders daet
Geen wichtigh stuck berusten laet.
Een man, die sijn beroep vereert,
En meer met daet, als woorden, leert.
Een man van tucht, en niettemin
Geen leeuw of beir in sijn gesin.
Een man, gestreng in hoogh bedrijf,
Maer vrolick by sijn echte wijf.
Een man, een vroet, een buyghsaem man;
Die lichten, en die swaren kan.
Een man die niet en lanterfant,
Maer oeffent leden of verstant.
Een man die sijn beroep verstaet,
En aen het wijf haer palen laet.
Een man, gesach en eere weert,
Die niet en pot-lijst aen den heert.
Een man die sich noyt vreugt en biet
Daer aen sijn vrouwe leet geschiet.
Een man, die door een malle draght
Geen wijf en vordert in de pracht.
Een man in daet en woorden kuys,
Niet fier op straet, of mal in huys.
Eẽ man op schoonheyt niet verblint,
Maer die in God sijn deel bemint.
Een man, die echte vreught en pijn
Sluyt tusschen bed en bed-gordijn.
Een man die noyt sijn schande melt
Om dat de wijn sijn hooft ontstelt.
Een man, die midden in de vreught
Noch houd de streke van de deught.
Een man die noyt of vrient of gast
Met gulsigh drincken overlast.
Een man die best van allen smaeckt
De kost te huys gereet gemaeckt.
Een man die noyt te seer en stont
Of op sijn buyck, of op sijn mont.
Een man die oock sijn eygen broot
Eet, niet tot lust, maer voor den noot.
Een man, die in sijn eygen dack
Besluyt sijn lust en sijn gemack.
Een man die staegh hout dit gemerk,
Voor nacht in huys, voor dag te werk.
Een man die, schoon hy verre reyst,
Noch op sijn echte gaytjen peyst.
Een man, die, als hy elders slaept,
Geen vremde lusten op en raept.
Een man die, schoon hy buyten gaet,
Sijn vreughden nimmer buyten laet.
Een man, die voor sijn echte wijf
Te pande set sijn eygen lijf.
Een man die wel na vrede tracht,
Maer echter houd sijn echte macht.
Een man, een soet, een deftigh man,
Die lieven, en die heerschen kan.

Nu komt hier, echte man, en kijckt
Hoe nae dat u dit beelt gelijckt;
Koomt brengt u leden over een,
Set voet by voet, en been aen been,
Voegt oog tot oog, en mont op mont;
Tot datje recht bevinden kont
Dat u gedachten meer en meer
Haer voegen na de reyne leer,
Haer scheyden van den geylen brant,
Van dronckenschap, van onverstant,
Van twist, bedrogh, en swarte nijt,
En quisting van den nutten tijt,
Van alle vorder slim bejagh,
Dat eerst in uwen boesem lagh;
En soo u geest, als omgekeert,
Dan eens sijn tochten overheert,
En krijght in als een soeten aert,
Die ons den nieuwen mensche baert;
In 't korte, sooje wort gestelt
Gelijck de man by ons gemelt,
My dunckt ick ben des wel gewis
Dat wijf en kint, en wie daer is
Die u in huys ten dienste staet,
Of anders met u omme-gaet,
Dat (seg ick) die haer leven lanck
My sullen weten grooten danck,
En seggen, dat een soet gedicht
Is dienstigh aen de manne-plicht.

Doch wat ick schrijve, wat ick doe,
My koomt geen danck of eere toe,
Maer soo misschien een Christen siel
Dit *Huys-wijf* oyt in handen viel,
Die sich daer iet te goede las;
Of eenich seer daer uyt genas,
Die slae doch noyt het oogh op my;
Of iemant anders, wie het sy,
't Is Godt die sin en herte leyt,
En tot een beter toe-bereyt;
't Is Godes woort daer ick den gront
Van alle goede plichten vont.
Geen mensche sie op menschẽ meer,
Wat goet is, daelt ons van den Heer.

Voor my, ô vrienden, ick beken
Dat ick geheel onweerdigh ben
Een wet te stellen voor de jeught,
Of haer te manen tot de deught;
Een Bruyt of ander echte wijf
Te stichten in het huys-bedrijf,
Een man te geven sijn bescheyt,
Die beter is als die het seyt.

Ick weet hoe dat ick ben gestelt,
En hoe my noch de sonde quelt;
Ick weet hoe veel dat my ontbreeckt,
En wat my noch in 't herte steeckt;
Ick hebbet heden noch gevoelt
Wat strijt my in den boesem woelt;
Mijn lijf en siel, mijn gansche kracht
Behoort 'er by te sijn gebracht.

'k En hoefde dan geen acht te slaen
Wat hier of elders wort gedaen;
En min, te brengen aen den dagh,
Wat man en vrouwe feylen magh:
Ach! in dit hert; noch byster groen,
Is vry genoegh voor my te doen.
En efter desen onverlet
Soo schreef ick als een volle wet
Voor al dat oyt de rechter-hant
Ging reycken aen den echten bant.

Doch, Leser, eer je vorder treet,
Soo wil ick datje seker weet
Dat, als ick met een harde pen
Gants besigh aen de sonden ben,
Dat ick dan eerst mijn eygen self
Tot aen het innigh herte delf;
En, als ick met gestrenge tael
De slimme rancken overhael,
Dat ick mijn eygen vuyl verfoey', [a]
Oock eer ick met een ander moey.

Maer dit noch even niettemin
En was noyt gront van mijn begin;
Gewis 'k en weet niet hoe het quam,
Dat ick het stuck in handen nam:
Ick bender ras en onverwacht,
Ick bender selfsaem aen gebracht;
En, doen ick eens begonnen had,
Gevoeld ik staegh 'k en weet niet wat
Dat my den geest geduerigh joegh,
En als met staege sporen sloegh.

Schoon dat ick by de vrienden at,
Of midden in een bruyloft sat,
Oock daer wert my de geest beroert,
En, ick en weet niet waer, gevoert.

Al was ick dickmael niet gesint
Noch tot de pen, noch tot den int,
Maer dat ick stont om uyt te gaen,
Of ander saecken aen te slaen,
Noch was 'er staegh een selfsaem ding
Dat my als aen de leden hing,
Dat my het lichaem met de siel
Van alle saecken wederhiel.

Ia dickmaels, als ick lagh en sliep,
Het scheen dat iemant tot my riep:
Staet op, waer toe soo lang gerust?
Het dichten heeft al meerder lust.
Ey siet! dan was de slaep gedaen,
De vaeck was uyt het oogh gegaen;
En, na mijn eerste vroegh-gedacht
Den Heer te hebben toegebracht,

a *Cum vitiis convitium facio, inprimis meis facio. Virtutem adoro, & ex intervallo ingenti reptabundus sequor. Senec. de Vita beata, cap. 17.*

Vernam ick ſtrax dat my de ſiel
Met krachten aen het dichten viel;
Ick nam den vier-ſlagh by der hant,
Ick voelde vier in mijn verſtant,
Ick voeld' een brant, een heete gloet,
Ick voeld' een vlam in mijn gemoet,
Ick voeld' een kool als in den mont,
Die niet te wederhouden ſtont:
Ick was gelijck een ſwanger wijf,
Ick droegh iet wonders in het lijf,
En 't lagh my tuſſchen vleys en huyt
Dat wou, dat ſou, dat moeſt 'er uyt,
Ick voelde will' en dwang te gaer,
Ick werd' en noot en luſt gewaer,
Ick was te wonder vreemt geſtelt,
Ick voeld' een vry, een ſoet gewelt,
Een kracht, die my geduerigh dreef,
Tot dat ick eens het leſte ſchreef;
In 't korte, 't is van hooger hant,
En niet door mijn gering verſtant,
Dat ick dit aen de werelt ſchanck,
En ſoo verdien' ick geenen danck;
Maer Hy die my den geeſt ontſtack,
En als een moet in 't herte ſprack,
Dat is de Vader van het licht,
De vinder van de manne-plicht,
De Geeſt, die in der hooghten ſweeft,
En geeft aen alle geeſten geeft,
De Godt die ook den ſwacken ſterkt,
En geeft hem dat hy krachtig werckt;
Hy was 't die my de ſinnen toogh
Wanneer ick vander aerden vloogh;
Door hem is al het ſtuck beleyt,
Hem ſy dan lof in eeuwigheyt.
En ghy, ô weerde Vader lant,
Siet hier een vaſt, een gunſtigh pant,
Een teycken dat ick heden ſett',
Ten dienſte van het echte bed,
Voor man en wijf, voor al de jeught,
Oock die je namaels krijgen meught,
Ick ben, ick ben u toegewijt,
U wil ick dienen alle tijt
Met lijf, en geeſt, en mont, en pen,
Soo lang ick op der aerden ben;
En heb ick iet ter weerelt meer,
't Is u te goede, God ter eer.

VROUWEN-VOORDICHT,
toegeeygent alle waere
HUYS-MOEDERS.

VRaegt iemant wat ik voor eē vrou
Tot mijn geſelſchap wenſen ſou?
Geſellen, ſoo hier wenſchen gelt,
Ick wens 'er eene dus geſtelt:
a Niet al te ſoet, niet al te ſuer,
Niet al te ſacht, niet al te ſtuer,
Niet al te ſchouw, niet al te bout,
Niet al te laf, niet al te ſout,
Niet al te wijs, niet al te geck,
Niet al te rijf, niet al te vreck,
Niet al te loen, niet al te gaeu,
Niet al te kloeck, niet al te flaeu,
Niet al te ras, niet al te traegh,
Niet al te preuts, niet al te laegh,
Niet al te ſcheef, niet al te fraey,
Niet al te mals, niet al te taey,
Niet al te heus, niet al te plomp,
Niet al te teer, niet al te lomp,
Niet al te kort, niet al te lanck,
Niet al te dick, niet al te ranck,
Niet al te vaſt, niet al te broos,
Niet al te ſlecht, niet al te loos,
Niet al te kael, niet al te bont,
Niet al te ſlim, niet al te ront,
Niet al te ſchaers, niet al te milt,
Niet al te tam, niet al te wilt,
Niet al te ſchrael, niet al te vet,
Niet al te vuyl, niet al te net,
Niet al te droef, niet al te bly,
Niet al te bloo, niet al te vry,
Niet al te glat, niet al te ſtram,
Niet al te rap, niet al te tam,
Niet al te loom, niet al te fel,
Niet al te traegh, niet al te ſnel,
Niet al te mal, niet al te vroet,
Niet al te quaet, niet al te goet,
Niet al te ſlap, niet al te ſerp,
Niet al te bot, niet al te ſcherp:
Ik wenſch een wijf van middelmaet,
Van hoogen, noch van laegen ſtaet,
Een wijf, niet fier op haer geſlacht,
Doch van de goede voortgebracht;
Een wijf niet hoogh, of machtig rijk,
Maer my in goet en bloet gelijck;
Een wijf niet trots of byſter hoogh,
Maer kleyn, doch in haer eygen oog.
Een wijf tot alle deught gewent,
Maer dat haer gaven niet en kent;
Een wijf dat hare reden ſout,
En dat men op het oire trout.
Een wijf dat van den eerſten ſtont,
Den aert van haren man doorgront:
Een wijf, dat voor een tweede wet
Haer wille na ſijn weſen ſet.
Een wijf dat noyt den engen doeck
Wil breeder ſetten als de broeck.
Een wijf dat noyt en grolt, of baſt,
Al noot haer man een vrient te gaſt.
Een wijf, een kroone van den man,
Dat ſpillen, en dat ſparen kan,
Een wijf, dat, tot het huys gewent,
De gronden van de keucken kent.
Een wijf, dat ſnoepens rancken mijt;
Maer eet en drinckt ter rechter tijt.
Een wijf dat noyt en lorſt, of borght,
Maer, als het dient, het huys beſorgt.
Een wijf dat ſuyver garen ſpint,
En by haer deel vernoegen vint.
Een wijf dat van der eerſter jeught,
Magh ſijn mijn eerſt' en leſte vreught
Een wijf beſet op haer cieraet,
Geen flons in huys, geen popp' op (ſtraet.
Een wijf dat hare beſte draght
De deught, en niet haer baggen, acht.
Een wijf dat t' huys haer oogen heeft,
En vraeght niet hoe een ander leeft,
Een wijf dat haer gebueren eert,
Maer weynigh buytens huys verkeert.
Een wijf dat niemants leet en ſeyt,
Maer lichte biooſt, en lichte ſchreyt.
Een wijf dat harde ſinnen buyght,
En uyt het bitter honigh ſuyght.
Een wijf, een ſtil, een ruſtigh wijf,
Een vyandinne van gekijf:
Een wijf dat noyt den vrede breeckt,
En hooger niet, als deftigh, ſpreeckt.
Een wijf dat liever ſchade lijt,
Als datſe ſchelt, en tegen krijt.
Een wijf dat ſonder knorren eet,
En oock van pruylen niet en weet.
Een wijf dat ſich een regel ſet,
Van noyt te kijven op het bed.
Een wijf dat nimmer bang en ſiet,
Als haer de man daer gunſte biet.
In 't kort', een wijf van goet beleyt
Dat geeft en weygert met beſcheyt.
Indien 'er eenigh menſche leeft
Die ſoo een wijf bekomen heeft,
Of voor ſijn deel noch hebben kan,
Voorwaer het is een luckigh man;
Hy brenge dan, of ſende my
Haer beelt, in druck, of ſchildery,
Ick ſal haer, voor dit eygen werck,
De vrouwen tot een oogh gemerck,
Ick ſal haer met een rooſe-krans
Ten toone ſetten voor de mans,
Ick ſal haer aen het vaderlant
Beſetten tot een eeuwigh pant;
En, ſoo mijn pen dan iet vermagh,
Soo wil ick brengen aen den dagh
Iet dat na rechte gunſte ſmaeckt,
Iet dat de kunſt' in 't herte raeckt,
Iet dat en geeſt, en leven heeft,
Ja ſchier tot aen den hemel ſweeft,
En ſtorten ſoo voor alle man
Al wat ick doen en dencken kan.
Maer, ſwijgt nu, loſſe penne, ſwijght,
Tot datj' eens breeder ſtoffe krijght;
Want voor een wijf van deſen aert
Dient vry u beſte treck geſpaert.
Maer hoort, Ionck vrouwen, hoort een woort,
Op dat 'er niemant ſy geſtoort:
Dit voor-beelt moet u niet verſlaen,
Die naeſt gelijckt, heeft beſt gedaen.

a Siet hier, Nederlander, tot lof van uwe moeder-tale, een gants gedichte alleen beſtaende uyt enckel gheluyden, ofte woorden van eener ſilbe: waer uyt blijcken kan hoe kort en bondigh ghy daer in ſpreecken kont. Ick wenſte dat iemant van hare verachters dit eens poogde nae te ſpelen, ſelfs in de tale die hem beſt ter hant mochte weſen, en daer niet door wetende te raecken (gelijck ick oordeele ſulcx in andere talen onmogelick te ſijn) dat hy ten minſten van dan voortaen, in meerder achtinge van de ſelve wilde ſpreken, en gevoelen.

EERSTE DEEL VAN 'T CHRISTELICK HUYS-WYF,

Vertoont in de gestalte van

BRUYDT VROUWE MOEDER WEDUWE	*Vergeleecken mette vier getyden des Iaers,*	LENTE. SOMER. HERFST. WINTER.

Met by-voeginge van de Mannelicke tegen-plichten op alle de voorgemelde gelegentheden.

BRUYT,

EERSTE DEEL.

Hier is de koele Mey, een bruyloft van de dieren,
Daer al wat pluymen draeght begint te tierelieren,
Daer al het groene wout met open bloemen staet,
En stort in ons gemoet een hope van het saet.
Hoe kond' ick beter prent' hier onder laten drijven,
Nadien ick was gesint hier van de Bruyt te schrijven?
Al wat de Lente werckt ontrent het groene kruyt,
Dat doet het eerste jaer ontrent een jonge Bruyt.

NAdien ik, teere Maegt, u plichtē heb beschrevē,
So vind'ik, by gevolg, mijn sinnē aengedreven,
Om door een nieu gedicht te brengen aen den dagh,
Hoe dat een echte vrou haer ampt bereycken magh.
ONEYNDELICK BEGIN, wiens onbegrepe wesen
Is in het groote boeck van alle ding te lesen,
Die eenmael, door het woort, en uyt een enckel niet
Hebst in het licht gebraght al wat het ooge siet;
Die eerst het soet Behulp hebst aen den man gegeven,
Om, tot gemeenen troost, by een te mogen leven,
En tot een meerder gunst, tot beyden hebst geseyt:
Wort door eē vruchtbaer saet op aerden uyt-gebreyt;
Tot dy is ons gebedt: Laet heden rijcke stralen,
Laet even dijnen geest in desen boesem dalen:
Op dat ick, met bescheyt, en door een soet gedicht,
En my, en al het volck magh leeren haren plicht.
Ionckvrouwen, eerste gront van alle lieve panden,
Die in een suyver hert gevoelt een fackel branden,
Een fackel van de jeught; gevoelt een soete wet,
Die Godt heeft over ons, heeft over u geset.
Ionckvrouwen, rijper aert, die in het echte leven
Alreede zijt gevest, als aen den man gegeven,
Alreede moeders hiet, en, met een soete tucht,
Alreede besich zijt ontrent een jonge vrucht.
Ionckvrouwen, eensaem volk, aen wie ontijdigh sterven
Doet missen u behulp, doet uwen hoeder derven:
Of die het kranck gestel met droeve posen dreyght,
Of die het eynde selfs nu tot 'er aerden neyght:
Het is om uwent wil, dat ick vernieude snaren
Ging hechten aen de Luyt, en mette stemme paren,
Het is om uwent wil, dat ick genegen ben
Noch eenmael Zeeusch gedicht te storten uyt de pen.
Ick heb 'et aengemerckt dat uwe groene jaren
Ontrent het vrouwen ampt zijn byster onervaren,
En dat'er menigh wijf niet recht beseffen kan
De regels van de trou, het voor-recht van de

Ick heb 'et aengemerckt, dat in het kinder-telen
Veel menschen al te los met haere lusten spelen,
En dat men menighmael ontrent een aerdigh kint
Noch voetsel nae den eysch, noch goede regels vint;
Ick heb 'et aengemerckt, dat veel bedaeghde lieden
Haer eygen wederpaer geen sucht en konnen bieden,
En dat een jonge Weeuw, door al te korten rouw,
Veel quaede slagen doet ontrent een nieuwe trouw.
Ick hebbe jae gemerckt, dat even kloecke mannen
De strengen van de trouw of wat te vinnigh spannen,
Of blijven even selfs in haeren plicht te kort,
Soo dat de meeste feyl oock daer niet selden schort.
Dit heeft in my de lust van dichten aengesteken,
Om tot het gantsche land noch eens te mogen spreken,
Misschien of ik het volk mocht trecken door de smaek
Van dit mijn nieu gedicht en ons gemeene spraeck;
Misschien of onse pen iet neder konde setten,
Dat aen de rouwe jeught eens naeder dede letten
En wat 'er aen de trou de beste dagen geeft,
En hoe men onder een in rechten vrede leeft.
Het is weleer gesien dat, even door gedichten,
De menschen boven al haer lieten onderrichten:
En dat een woeste schaer, noch in het wout verspreyt,
Door sang is ingetoomt, en totte deucht geleyt.
Nu, vrienden, laet de tucht in uwen boesem vesten,
En duyt de slechte kunst, en onsen dienst ten besten,
Al schijn ick somtijts hart, leest echter door en door,
Of schoon het bietje straelt, het geeft 'er honigh voor.

SOo haest uw naeste bloet gedenckt aen u besteden,
Soo gaet, voor alle werck, tot Gode met gebeden, *a*
God is de rechte bron, de gront van echte min,
In hem alleen zy hier en elders u begin.
Daer is, ô teere Maeght, een groote saeck op handen,
Men smeet voor uwen hals een jock van stale banden;
Indien het wel geluckt, het is een groot gemack,
Indien het qualick valt, het is een eeuwigh pack.
Ghy mooght een rijck besterf van uwen vader erven,
Gy kunt eẽ schoon juweel van eenig mensch verwerven,
,,Ghy sult, by vrienden hulp, bekomen staet en eer;
,,Maer wel gepaert te zijn, is niet als van den Heer. *b*
Hoe rijck van eenigh goet, hoe wel men is geboren,
Wanneer men qualijck trout, dan is 'et al verloren; *c*
Van daer wort ons de vreught verandert in geklagh;
Geluck en ongeluck hangt aen de bruylofts-dagh.
Al wat de keucken eyst, al wat de menschen hoeven,
Staet aen den kooper vry voor al te mogen proeven;
En, soo het niet en valt gelijck het eerstmael scheen,
De koop is ongedaen, men sent 'et weder heen.
't Is gansch een ander ding wanneer men komt te trouwẽ,
Wat iemant daer beproeft, dat moet hy eeuwig houwen,
Want *houwen* is de maen. Wijs, sot, gesont en kranck,
Men is 'er aen geboeyt zijn leven dagen lanck. *d*
Het wijf wort door den man ter eeren hoogh verheven, *e*
Of in het tegendeel, tot schande neergedreven,
Het wijf, nae datse trout, komt, na den eersten nacht,
Of tot een hooge stam, of tot een laegh geslacht. *f*
Al kreegh u wederpaer de witte lazerye, *g*
Al kreegh u wederpaer de swarte rasernye, *h*
Al kreegh u wederpaer het aldervuylste zeer,
Hy blijft u man, u vooght, u hooft en over heer.
Al waer u bed-genoot met roovers aengespannen,
Al wordt hy uyt 'et landt om eenigh quaet gebannen,
Al is hy fun, of schelm, schorluyn, oft opperdief,
Al haet je zijn gebreck, hy blijft u weerde lief. *i*
Dit on-verbroocken jock is van de groote saken,
Die, naer een quaden slagh, niet recht en zijn te maken. *k*
Siet wat een vasten bant! te scheyden man en wijf,
Wort al te dier betaelt, het kost een 's menschen lijf.
Is dan aen dit begin soo wonder veel gelegen,
Soo is 'er grooten noot van Godes eygen zegen;
Wel aen dan, weerde Maeght, in dit onseecker lot,
En gaet tot geenen man, of gaet tot uwen God.
Peynst vry dat echte trou, en hare vaste banden,
Sijn steunsels voor het huys, zijn stijlen van de landen,
En stutten voor den Staet, en stoffe voor de Kerck,
En dat 'er vaste gront dient tot een lastigh werck.
Die eertijts was gesint een rijcken oogst te winnen,
Riep Ceres tot behulp. Een, die begon te minnen,
Ging Venus offer doen. Voer iemant over zee,
Neptune, riep het volck, verleent een goede ree.
De minste van den hoop, oock in de slechtste dingen,
Wist ieder houten beelt zijn offer toe te bringen;
Ghy bid in dit geval den Schepper van de vrou,
Den Vader van den man, en Vinder van de trou.
Bid om een bed-genoot, die op gesette reden,
Niet als een jonge wulp, in echte komt getreden;
Bid om een bed-genoot, die met u leven magh
Een leven sonder twist, tot uwen lesten dagh:
Bid, dat haer niet alleen uw handen mogen voegen,
Maer dat een heylig vyer verbinde met genoegen
Twee herten eens gesint: Bid dat u swacke jeught
Magh rusten op den balck van zijn besette deught.
Bid, dat een stille geest van boven af gesegen
Magh leyden u gemoet, magh uwen man bewegen
Tot onderling gedult, en na gemeenen wensch,
Doch meest tot Godes eer, het eynde van den mensch.
Leert van den Elephant de gronden van de zeden,
Die als de sonne rijst, gaet in het water treden,
En van een reyner aert als menigh ander dier,
Spoelt al de leden af en bidt op zijn manier.

a Siet Gen. 24. 12. *Apud eos, qui Christianæ militiæ nomen dederunt, moris semper fuit in exordiendis matrimoniis, nedum aliis rebus gravibus, summi Rectoris ac Domini numen implorare l. 2. C. de offic. præfect. prætor. Africæ. Novell.* 109. *de privileg. dot. hæred. mulieris non præstand.* *b* Huys en goet erfmen van de Ouders, maer een verstandige vrouwe komt van den Heer; *Proverb.* 19. 14. ... *kwoordt seydt*, Il n'est bien né qui n'est bien marié. d *Licet* ... *uandoque possint contrahi ad certum tempus* §. omnis Inst. de ... *monium tamen ad certum tempus non contrahitur.* gloss. in c. o- ... c *Splendent enim uxores honore maritorum. l. fœminæ. ff. de* ... *ciæ sint divini & humani juris, indignum lex æstimat, marito* ... *is gradu constituto, uxoris dignitatem pariter non concrescere.* ... *e nupt.*

f Si le mary est noble, il annoblit sa femme roturiere. *l. fœminæ ff. de Senat. l. cum te. l. ult. de nupt.* Et si la Damoiselle espouse un roturier, elle perd sa Noblesse. *Bald. in l. 1. C. de dignit. Ideoque Virginiam Auli filiam patriciam, plebeio nuptam, matronæ Pudicitiæ sacris arcuerunt, tanquam desiisset esse patricia, quæ plebeio nupta esset. Liv. lib.* 10. *Et filia naturalis, nupta legitimo, efficitur legitima. Angel. in §. quod vero in Auth. quib. mod. nat. effic. sui.*

g *Nulla infirmitas, etiam gravissima, matrimonium consummatum dissolvit, ne quidem lepra* c. 1. & 2. de Conjug. *Lepros. quod & nostri tenent* Schneyd. *ad Tit. Inst. de Nupt. num.* 36. *alleg. ex jur. Civil.* L *Si cum dotem §. maritus. ff. sol. matr. Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse? Imo quidam volunt hoc casu ne quidem quoad thorum & mutuam servitutem fieri divortium, secundum* Panorm. *per* c. 2. *de conjug. Lepros.* ita Schneyd. *d. loc. cum mulier sui potestatem non habeat, sed vir, & contrà; Alii tamen, complexum connubialem partem sanam præstare non cogi. Non licet, inquiunt, malum facere, ut eveniant bona: malum fieret, si occasio daretur morbum istum propagandi, hoc uno colore quod conjux non sit deserendus; satis itaque esse si servitium ægro præstetur in aliis, vel per se vel per alium. vid. addit. ad* Schneyd. *d. loco.* h *Licet furor matrimonium impediat, ne contrahatur, contractum tamen non dissolvit, l. furor. ff. de sponsalib. cum similib.*

i *Mulier, pro furto vel alio dilicto mariti, maritum deserere non debet. l. res uxoris. extra de divort. Idem disponitur jure Civili. l. res uxoris §. sin autem.* C. *de donat. inter virum & uxorem. Huc spectat* Matth. 18, vers. 25. *Ubi servus venditur & etiam ipsius uxor. &* Genes. cap. 4. *uxor Caini etiam post homicidium ipsum secuta legitur,* a *& coactam ferre calamitatem mariti. Schneyd. ad Instit. tit. de Nupt. num.* 35. *Hodie neque exilii pœna, neque relegatio ad triremes conjugium dissolvit. Bez. de Divort. & Repud. fol.* 339. *olim quoque neque deportatio, neque aquæ & ignis interdictio matrimonium dirimebat, ut aperte sancivit Iustinian.* k *Rupto aut luxato membro, succurrit chirurgus; matrimonii pedicis infæliciter illigato nullus invenitur medicus. Erasm. Nihil magis serio agendum, quam quod postea mutari non potest. Heyns. Epist. ad Primerium.*

Ghy,

Ghy, om u teere ſtem tot uwen Godt te brengen,
Wilt niet, als reyn gepeyns, op uwe linnen ſprengen;
Drijft alle ſlim bejagh van ſnoode tochten uyt,
En wort een waere maeght, eer datje wort de bruyt.
Bedenckt, als vrienden raet u vordert om te paren,
Dat u een gulde ſon, een leytsman uwer jaren,
Dat u een helle glans komt daelen uyt de lucht,
Dus ſuyvert u gemoet van alle quade ſucht.
Wat trout 'er menigh paer (gewis tot haerder ſchanden)
En raeckt het reyne bont met ongewaſſen handen?
Want, ſchoon het met 'et lijf genaeckt het echte bed,
Ten heeft noyt recht geleert de reyne kamer-wet.
Ghy handelt niet alſoo; Maer wickt in u gedachten
En wat 'er dient gedaen, en wat 'er ſtaet te wachten,
En wat een laſtigh werck u teere jeught begint,
En tot hoe weerden ampt u deſe ſtaet verbint;
Denckt wat 'er noodigh is, om ſoo het dient te paeren,
En hoe een echte vrou haer eere moet bewaeren;
In 't korte, wie je zijt, en wie je neemt ter handt,
Al eer u vryen hals genaeckt den engen bandt.
Ghy mannen niettemin, naerdien wy uwe ſaecken
Hier mede zijn geſint een weynigh aen te raecken,
Ontfangt een korte les, u tot een oogh-gemerck,
Ontfangt een kleyn bericht ontrent dit groote werck.
Indien ghy zijt beluit om wel te mogen trouwen,
Soo leert in dit geval vijf dingen onderhouwen;
Draeght eerſtmael goede ſorgh te nemen uws gelijk,
Niet uytermaeten groot, niet al te machtigh rijck. *a*
Ten tweeden neygt 'et hert, door krachten van de reden,
En naer een goede naem, en na geſonde leden. *b*
Ten derden ſoeckt 'er een, die op gelijcken gront
Omhelſt, benevens u, het Chriſtelick verbont. *c*
Ten vierden, ſoo je wilt in rechte vrede paren,
Verkieſt de ſoete jeught, en niet de late jaren. *d*
Ten leſten trout 'er geen, noch ſchoonder in gelaet, *e*
Noch hooger van begrijp (*f*) als in de middel-maet.
Het vryen heeft gedaen. de wijſte *g* van de magen
Die komen aen den vooght of aen den vader vragen
Of hy een vlugge maeght wil geven aen den man,
En of hy voor een vrient een dochter miſſen kan.
Ten wil, ô grage maets, niet alle tijt gelucken
Het bloemtje van het huys ſoo licht te mogen plucken,
Het ſtuck wordt uyt-geſtelt, en dapper overleyt,
Eer dat het groote woort ten leſten wort geſeyt.
Men gaet voor alle werck ten nauſten ondervragen
Hoe hy ſich de jonge quant heeft over al gedragen;
Wie dat zijn mackers zijn, en waer hy heeft verkeert,
En hoe hy heeft geleeft, en wat hy heeft geleert;
En of hy oock het huys ſal weten op te bouwen,
En of hy wijf en kint ſal konnen onderhouwen,
En wat 'er in den dranck uyt zijnen monde leeckt;
En of 'er oock een man in zijnen boeſem ſteeckt.
Hoort, jonge lieden, hoort; indien je zijt genegen
Te paeren nae den eyſch, leert uwe ſaecken wegen;
Leert u van eerſten aen gewennen tot de deught,
Leert wijs en nuchter zijn, oock in de loſſe jeught.
Al wat de jonckheyt feylt, tot aen de minſte dingen,
Sal vrijers hinder doen, en voor de ſchenen ſpringen,
Het ſchaet hem alle tijt die eenmael heeft geſchroeft;
Een vryer wort in als, gelijck het goudt beproeft;
Een vryer moet de ſweep van alle tongen dragen,
En wort als naeckt geſtelt door innigh ondervragen,
Lijt wat de ſpotter ralt, en wat de nijder baſt;
Een vryer wort in als ten nauſten onderraſt, *h*
Een vryer wort geſift. wat is 'er noch te ſeggen?
Een vryer moet het lijf als op den rooſter leggen,
Om daer, gelijck een worſt, te werden omgewent,
Tot dat men aen den reuck zijn roet en reuſel kent;
En al met dubbel recht. een dochter uyt te geven,
Om met een vreemden man haer dagen af te leven,
Is vry een ſwaer beſluyt, is jae een deftigh werck;
Geen vader kom 'er aen, als naer een rijp gemerck. *i*
Maer onder dit beſlagh zijn duyſent looſe rancken
Om, met een ſlimme treck, een vryer af te dancken,
De jongman is geſchickt, en van een goet beleyt
De vryſter heeft bykans het blyde jae geſeyt,
De buerte ſpreeckt 'er van; en deſen onvermindert,
Men weet niet waer het ſchort, de ſake wort verhindert;
Vraeght iemant, Waerom dat? de vooght ſit in het riet,
De vooght beſit het goet, en daerom wil hy niet.
Hy weet een vreemde lack, hy weet een *maer* te vinden,
Hy weet het jonge dier iet op de mou te binden,
Hy ſtelt als op een ry, al wie 'er qualijck trout,
En ſtoot geduerigh om, al wat de minnaer bout.
Daer ſlipt de kabel los. daer gaet de vryer henen,
Die kropt de ſmaetheyt in en deckt de blaeuwe ſchenen;
Dus wort de goede maeght haer beſte vryers quijt,
Onvruchtbaer in het bed, maer ſwanger van de ſpijt.
Fy van het ſlim bedrogh, en van de looſe grepen,
En van het vuyl bejagh, en van de blinde nepen!
Fy van het ſnoode volck, dat om zijn eygen baet
Een vlugge maeght belet, en van het trouwen raet.
Ghy, laet, ô waere vooght, laet deſe rancken varen;
Laet jae de rijpe jeught ter rechter uure paren,
En ſet geen hinderpael ontrent den echten bant,
Dat is de jonckheyt nut, en dienſtigh voor het lant.
Noch vind ick even hier, ick vinde jae gebreken
Die in den boeſem ſelfs van eygen vaders ſteken;
Veel roemt 'er by ſter hoogh, en ick en weet niet hoe,
Maer even nae de feeſt ſoo blijft de beurſe toe. *k*
Of ſchoon het eenmael ſchijnt de ſaecke wil gelucken,
Soo ſchift het groote woort, en breekt in kleyne ſtucken.
Men geeft een huys, een ſchuyr, en ik en weet niet wat,
Ten hooghſten ingeſtelt, ten dierſten aengeſchat.
Voor beyde dient gemijt De rechte bruyloft-wetten
Vermanen al het volck hier op te willen letten;

a Houweliick ſchijnt den naem te hebben van uw-gelijck. *Quidquid eſt diſſimile aut nimium, in Republicâ ſeditionem, in familiâ moleſtiam creare ſolet. Heynſ. qui ſuavitatem quærit conjugis, ne ſuperiorem cenſu ambiat. Ambroſ. lib. 1. de Abrah. Patri. Inſolens malum eſt, beata uxor. Seneca.* b *Amorem incipiendum auribus, Olympia judicabat, non oculis: idque Plutarchus ſuadet.* c *Quomodo poteſt coniugium dici, ubi non eſt fidei concordia? Amb. lib* 9 *Epiſt.* 1. d *Placet Ariſtoteli, Heſiodo, Xenophonti & aliis magnis viris, ſatius eſſe virginem teneram ducere, quæ e parentum ædibus nihil adferat præter pudicitiam, ac verecundiam, & mores ad omnia dociles. non enim, in tanta ingeniorum varietate, quævis inſtitutio cuivis accommoda; preſumptum eſt enim (ut eleganter ſcribit Ulpian. in l. præcipiunt. ff. ædilit. edict.) ea mancipia quæ rudia ſunt, ſimpliciora eſſe, & omnia miniſteria aptiora & magis docilia; trita vero ac veterata difficile eſſe reformare, & ad ſuos mores formare. quo loco Salicet. & Cepoll. recte notant viduas ſcire ſua & aliena vitia, ideoque &c.* e *Superbi vultus formoſarum; unde Socrates, apud Laert in vita Ariſt. formam* oligochróuion tyrannída, *exigui temporis tyrannidem appellat. Ergo ſtata forma (ut Ennius loquitur) ſive uxoria (ut Phavorinus Philoſophus apud Gellium lib. 2. cap. 5.) hæc optima, & propterea eligenda.* Geen y! geen Fy. Het Italiaens ſpreeckwoordt ſeydt, *Bella moglie, ma ſenza doglie.* f *Vide Heynſ. epiſt. ad Primer. ubi, quatenus ingenioſa uxor eſſe debeat, diſſerit.* g *Imperatoriæ conſtitutiones in nuptiarum ſolemnitate nobiliores ex re familiæ vocari ſuadent; quorum prudentia & auctoritate conventiones omnes ineantur. L. tam dementis. C. de Epiſcop. audient. l. ſi furioſi. C. de Nupt.*

h Het Engels ſpreeckwoort is goet: In wedding and thruing a man moſt take counſell of al the world. i *Cum Chriſtiana lex nullam faciat ſpem dirimendi matrimonii, quod ſemel coiit, lente in eo feſtinandum. Eraſ. tract. de Chriſt. matrim. for.* 29

Querelam inſtituit, & deteſtatur has & alias tutorum ac curatorum fraudulentas artes Damhoud. tractatu, quem inſcribit, le refuge des Orphelins. *tit. des perils des Tuteurs & Curat. num.* 8. *& ſequent.*

Eenige ouders loven veel, maer geven niet. Eenige loven veel, maer geven weynigh, of niet behoorlijck. Eenige loven niet, en geven niet. Van de twee eerſte ſoorten wordt hier gheh ndelt, van de leſte op een andere plaetſe hier nae. k *Multi duxere ſine dotib. uxores, quidam dictas non accepere. Seneca lib.* 1. *controv.* 9.

Dus wie een dochter heeft, en niet te grooten goet,
Die toone met den mont niet al te grooten moet. a
Een die geweldigh pocht, en niet en meynt te geven,
Maeckt van de ſoete trou een gantſch onruſtigh leven;
Want als de vader looft, en laet 'et onbetaelt,
Soo wort 'et aen het kint, zijn naeſte bloet, verhaelt. b
't Is even byſter vies, en dienſtigh af te keuren,
Dat iemant ſwagers paeyt met opgeraepte leuren;
Geeft, geeft, in ware daet, niet in een looſen droom,
Geen vogel in de lucht, geen exter op den boom;
Geeft dat een lichaem heeft, geeft van de ronde ſchyven,
Waer van men boter koopt, en die den heugel ſtyven,
Geeft landt dat vruchtbaer is, of renten wel gegront,
Doch al tot rechten prijs, en op den rechten ſtont.
U ſwager is geſtoort, miſſchien niet ſonder reden,
En, ſchoon u dochter vleyt, noch is hy niet te vreden,
Een ſtroo, een enckel ſant dat is hem in de weegh,
En ſchoon het iemant weert, nock is 'et niet ter deegh.
Gaet luyſtert voor de deur, of buyten aen de glaſen,
Ghy ſult het jonge volck geweldigh hooren raſen,
En vraeghje dan, waerom het lief geſelſchap kijft?
Soo weet dat uwe beurs te lang geſloten blijft.
Koomt, wijſe vader, koomt, en ſet u om te tellen,
Ghy ſult het nieu geſin wel haeſt in vrede ſtellen;
De gave van de bruyt, het ſoete nacht-gewin
Jaeght ſtuere vlagen uyt, en brengt geruſtheyt in.
Ghy vaders niettemin, die ſonen hebt te trouwen,
En ſchuyft niet alle laſt ten halſe van de vrouwen,
Wy manen even u, en meynen dat de man
Niet meer, als eenigh wijf, met woorden trouwen kan.
Het is een vuyle ſpreuck; Met dochters moet men geven,
Met ſonen ſtaet 'et vry, al is 'er veel geſchreven;
Neen, rouwe gaſten, neen: verſtaet den rechten gront,
Daer is geen quade trou ontrent het goet verbont.
Daer is geen onderſcheyt van mannen ofte vrouwen,
Beloften maken ſchult, en dienen onderhouwen,
Dus of je man, of maeght, of ander maeckſel zijt,
Geeft dat 'er is belooft, en op de rechte tijt.
Wanneer men oorlof neemt aen al de buyte-gaſten,
Dan is 't de juyſte ſtont om in de beurs te taſten;
Want als de ſpeelman ſwijgt, en dat 'er niemant ſingt,
Dan luyt 'et byſter wel indien de penning klinckt.
Het gelt is jae verdient ſoo haeſt de vrienden reyſen,
Dus wilt om deſe tijt op uwen ſwager peyſen;
Roept eerſt het nieuwe paer, en dan het naeſte bloet,
En geeft de jonge liên het toegeſeyde goet.
Vermaent ſe tot de tucht, en leert ſe goede wegen,
En, voor het leſte woort, ſoo wenſcht haer Godes zegen;
Hy is in volle maet, hy is te mael beleeft,
Die ſonder morren looft, en ſonder marren geeft.
Een woort noch tot den vooght. als uwe weſen trouwen,
Soo wil u vrecke ſucht met krachte wederhouwen,
En maeckt geen vuyl beding, en pluckt den vryer niet,
Gelijck men vry genoegh in onſe tijden ſiet.
Wat heb ick menighmael en op verſcheyde ſtonden
Al grepen opgedaen, al rancken ondervonden,
Al laegen aengemerckt ontrent de reyne trou,
Juyſt daer een giere vooght een maeght beſteden ſou.

a *Maritus, dote promiſſâ & non ſolutâ, uxorem alere non tenetur: ſecus, ubi nulla promiſſio; uti volunt D. D. & Bald. in l. fin. nu. 1. C. ad Vellean.*

b *Pernicioſe peccant parentes ambitioſi, qui in tractatu matrimonii aureos montes pollicentur, nuptiis autem ſubſecutis parum aut nihil præſtant. And. Gail. lib. 2. obſer. 87. nu. 4*

Bene Neoſtadius ex ſententia ſupremæ in Hollandia Curiæ annotavit id quod vulgò dici ſolet, Met een man magh men loven, Met een Maeght moet men geven. *non ſic intelligi deberi quaſi ſatis ſit cum viris ſeu ſponſis promitti, imo æque maritos ad præſtationem eorum, quæ promiſſa ſunt in ſubſidium matrimonii, uti mulieres, aſtringi, ſed id ita jactatum eſſe ob liberrimam maritorum adminiſtrationem, quâ, ſi fidem violare velint, ſponſores ſuos vel ſola acceptilatione à promiſſis liberare poſſunt. vide rer. jud. obſerv. 11. in not.*

Men vint 'er over al die niet en ſullen vreſen
Te taſten in het goet van moederlooſe weeſen;
En als haer onderwint dan op het eynde draeyt,
Soo ſtaen de ſaken ſlecht, en over al bekaeyt.
Ick heb 'er een gekent van deſe looſe guyten,
Die, als het trou-beſpreck ſtont even om te ſluyten,
Ging zijnen vryer aen, en ſeyde: macker ſiet;
Of teyckent dit beſcheet, of neen, men doet 'er niet.
(Hy bracht een ſtaet, een ſlot, een quijt-ſcheld daer bene-
Wel bondig ingeſtelt en na de kunſt geſchreven;) (ven,
De jongman, of hy ſchoon de booſe laegen ſagh,
Schreef wat hem wert gevergt, en juyſt gelijk het lagh.
Noch hielt de lincker aen, en ſprack: hier is te wegen
Wat vlijt en groote ſorgh dat alle vooghden plegen,
Ghy, die nu mijnen dienſt tot uwen nutte keert,
Weeſt danckbaer nae den eyſch, en ſoo de reden leert.
De vryer, die den vraet doen geenſins wilde tergen,
Beloofde wonder veel, beloofde goude bergen,
Beloofde ſonder ſlot, en, tot een naeder pant,
Gaf op den ſtaenden voet een ſchrift van eyger-hant.
Wat gaet 'er vorder om? juyſt nae de bruylof-dagen
Soo ging de nieuwe man zijn dingen ondervragen,
Sijn ſtucken overſien: hy vint het gantſche kloên,
En leert, door wijſen raet, al wat 'er is te doen.
Eerſt gaet hy tot den vooght, en wijſt hem vreemde ſtre-
Die in het duyſter hol van deſen handel ſteken, (ken,
Hy bidt dat hy de ſaeck, tot myding van geſchil,
In ſtilte, ſonder twiſt, te rechte brengen wil;
Hy ſeyt hem boven dat, zijn gunſt te willen toonen,
En met een rijck geſchenck zijn dienſt te ſullen loonen,
Indien hy reden pleeght. de vooght, een rechte gier,
Hoort al de klachten aen, maer achtſe niet een ſier.
Het ſtuck komt voor het recht, de ſaeke wort beſchrevē,
De vooght moet op een nieu en blijck en reden geven
Van zijn geheel beleyt; het ſchrift en baet hem niet,
Om dat de gantſche Wet de ſlimme wegen ſiet.
't Is niet alleen gewelt daer iemant wort gedwongen
Met meſſen op de keel; maer alle vreemde ſprongen
Die luſt of minne drijft, zijn even ſoo geſchat
Als of een moorder ſelf ons op den boeſem ſat.
Al waer de liefde grijpt, daer zijn gewiſſe prangen
Die als een taye klis aen jonge ſinnen hangen,
Dus, als de vreeſe treft hem die een lief verkieſt,
Soo lijt hy meerder laſt als die het lijf verlieſt.
Wat ſal een jong-geſel in dit geval verdrieten,
Indien hy wordt geleyt door hope van genieten?
Wat lijt een vryer niet als 't hem de vryſter gelt?
Een wenck is hier een wet, een woort is jae gewelt.
Ick bid u, lieve vrient, die vaderlooſe dieren
Moet leyden tot de tucht, en nae de reden ſtieren,
Hebt acht op u beroep, die nu de vader zijt,
Hebt acht op uwe jeught, en dat in ware vlijt;
Ontpluymt my nimmermeer u teere pimpel-meeſen,
Want Godt is boven al een wreker van de weeſen;
Siet dat je met beſcheyt u weerde plichten doet,
Niet om het vuyl gewin, maer in een reyn gemoet.
Ghy weder, ſoete jeught, tot rijpte nu gekomen,
Die, als een vader ſelfs, hebt over al vernomen
In die het niet en was, zijt heuſch, gelijck het dient,
En toont hem volle ſucht, gelijck een ware vrient.
En als het ſoo gebeurt, dat uwen rijpe zeden
Miſſchien op haeren tijt gelijcken dienſt betreden,

Quod amor ſuadet, libido exprimit, fruendi deſiderium extorquet, id omne per vim exigi videtur. Annæ. Robert. rer. jud. lib. 1. cap. 2. Magni affectus jura non ſpectant Quintilian.

Exod. 22. 22. *Pupillos gratos eſſe debere erga tutores re bene geſta, & quomodo, vide Damhoud.* au refuge des Orphelins, *cap. ult. num. 9.*

Soo

Soo quijt u voor den Heer;ghy weet hoe grooten baet
Dat van een trouwen vooght op teere weesen gaet.
Nae vlijtigh ondersoek,het maeghschap komt te saemen
Om op het trou- bespreck een voet te mogen raemen,
Hier stelt men in beraet, wat reden of geval
Het in te brengen goet te saemen mengen sal.
Een gunt 'er aen de bruyt niet boven haer juweelen,
Een ander wil de winst eenpaerigh laeten deelen;
En elders wil het volck dat onse nieuwe man
Sal slaeven voor de kost, gelijck een rechte Jan;
Noch een van vieser aert, al geeft hy rijcke panden,
Hout even dat hy geeft geduyrigh in de banden,
Laet aen het nieu gesin niet als het naeckte blat;
En bindt de vrye trou aen ick'en weet niet wat.
't Is selsaem dat de sucht van hebben, krijgen, houwen,
Soo grooten rolle speelt, daer echte luyden trouwen,
Men dingt van alle kracht, men disselt op het goet,
Gelijck men op de merckt, of in de kraemen doet.
Voor my, wanneer ick weegh de gronden deser saecken,
So ben ick meer geneyght om geen bespreck te maecken,
Of schoon ick eenigh ding tot meerder vrede schrijf,
Noch wil ick dat het goet in rechte vryheyt blijf.
Dat is het eerste recht, vermaert aen alle zijden,
Gepresen van het volck, gebruyckt in oude tijden,
Wanneer de ronde jeught trat in de weerde trou,
Niet om het loose gelt, maer om een lieve vrou:
Doen riep het bruylofs volck, als tot een hoogen segen;
Nu heeft de jonge bruyt, met haren vrient gekregen
Gemeenschap in de sorgh, gemeenschap in de lust,
Gemeenschap in de woel, gemeenschap in de rust,
Gemeenschap in verlies, gemeenschap in het winnen,
Gemeenschap in het lijf, gemeenschap in de sinnen,
Gemeenschap in vermaek, gemeenschap in den druk,
Gemeenschap in 't gevaer, gemeenschap in 't geluck,
Gemeenschap over al. (a) dat zijn de rechte gronden
Waer op in ouden tijt de wijse vaders stonden.
En dus is 't dat men noch in veel gewesten doet,
Alwaer het echte bont gaet op ten ouden voet. b
Waerom is onse kust van dit gebruyck geweken?
Hoe komt de ronde Zeeuw aen dese loose streken?
Waerom niet oock het goet gedommelt onder een,
Daer huys, en bed, en lijf, jae sinnen, zijn gemeen?
't Is best het gantsche kraem in eenen hoop te brengen,
Dat sal hier, by gevolgh, de sinnen beter mengen;
Ghy dan, die vrede soeckt, en stelt geen eygen goet
Bysonder in de beurs, bysonder in 't gemoet.
Hoe menigh swaer geschil wort in het huys gedreven,
En voor het hof gepleyt, om dat 'er is geschreven? c
Gewis hy die het wijf heeft by den man geset,
En heeft de reyne trou niet metten inckt besmet. d
Hoort voogt, en vader, hoort, veel dit en gunt te schrijven
En sal geen lossen aert uyt domme sinnen drijven,
Ten sy dan ghy het goet u swager toe vertrout,
Soo is 'et seker best dat ghy u dochter hout.
Voor my, ick spreecke ront, 'k en sal geen dochter geven
Aen een die zijn beroep niet recht en kan beleven;
Maer als een jonggesel hier over my voldoet,
Soo is de dochter zijn, en oock het vrye goet.
Ick weet dat dees' en geen acht dienstigh iet te schrijven,
Wanneer men luyden treft die grooten handel drijven;
Op dat een jonge vrou, oock als het qualick gaet
Magh blijven diese was, en in haer eersten staet.
Doch hier valt wederom geen kleyn bedencken tegen,
Dat nu geen tijt en is met reden op te wegen,
Het raeckt een ander werck. Wel aen dan, soete luyt,
Keert weder daer je waert, en spoet u nae de bruyt.
Ten is van heden niet, maer over duysent jaren,
Wanneer in rechte min twee jonge lieden paren,
Dat yder landt-begrijp gebruyckt een eygen vont,
Gebruyckt een eygen merk, ontrent het trou-verbont.
Hier ging men zijnen dorst uyt eenen beker laven,
Als maeght en jonggesel de rechter handen gaven;
Daer wert een helle vonck geslagen uytte key
Wanneer een soeter vyer quam sijgen tusschen bey.
In Griecken gaf men broot, eer dat men ging beloven,
Gebroken door het sweert en overmits gekloven,
Dat greep het jonge paer, een ieder at een stuck,
En strax quam al het volck, en boot de bruyt geluck.
Noch in een ander oort, wert even bloet getogen,
En onder een gemengt, en over hant gesogen;
En die in onse kust voor desen is getrout,
At eerstmael met de bruyt, broot, peper, en wat sout.
Siet! waer een eerlijck man zijn dochter wil besteden,
Daer sijn aen alle kant bysonder bruyloft-seden;
Waer uyt ten vollen blijckt, dat oock het rouste landt
Vint eenigh diep geheym ontrent den echten bandt.
By ons, wanneer de trou op heden is beschreven,
Soo wort 'er aen de bruyt een fijn juweel gegeven,
Een eygen trou geschenck van gout of diamant,
Geen lijf-cieraet alleen, maer oock een ziele-pant.
Noch siet men even dan, met sonderling vernoegen,
De bruyt en haren vrient de rechterhanden voegen,
En dus, siet! wort de gront van echte trou ge'eyt,
En, met gelijcke lust het groote woort geseyt.
Maer waerom desen ring niet daer het dient gesteken,
En van een goet gebruyck moet-willens afgeweken?
Het was, gelijck het blijckt, de vinger naest de pinck
Aen wien het trou-juweel in ouden tijden hinck;
Die heeft een hooger macht, op wel-gegronde reden,
Die heeft een beter recht, voor al de kleyne leden,
Te dragen dit kleynoot, een pant van ons gemoet,
Dat nu door enckel pracht de voorste vinger doet:

Rectè Paulus Iureconsultus, non debent (inquit) venalia esse matrimonia. l. 2. ff. de donat. inter vir. & uxor.

a *Nihil, inquit Columella, in domo conjugali apud priscos dividuum conspiciebatur, nihil quod aut maritus aut fœmina proprium sui juris esse diceret sed in commune conspirabatur ab utrâque.*

Lex antiqua Romuli fuit; mulier viro legitimè conjuncta fortunarum ac sacrorum socia illi esto; utque domus ille dominus, ita hæc domina. Meminit Dionys. Halicarnass. lib 2. Rom. Antiq.

Apud Germanos veteres (inquit Tacitus) ipsis incipientis matrimonii auspiciis mulier monebatur venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram, ausuramque. & hinc Batavis in hunc diem pro lege servatur bonorum communio.

Ischomachus apud Xenophont. ad uxorem; Domus hæc nobis communis est; nam & ego cuncta quæ mea sunt in medium exhibeo, & tu quæcunque attulisti omnia in commune deposuisti, neque ejus habenda ratio jam est, utrum nostrum plura contulerit &c. lib. 5 de administ. domest.

Cicer. 2. Officior. prima, inquit, societas in ipso est conjugio; proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia.

Quin & Martialis alludit,

Te Patrios miscere juvant cum conjuge census, Gaudentem socio participique viro.

b *Apud Germanos, Gallos, Hispanos, Anglos, id moris esse testatur Arnisæ. de jure Connubior. cap. 7. num. 10.*

Mr. Smith. *de Anglis* Man and wife are two partners; that is, all things are common between then, which were private before.

c *Tanta est hominum perversitas, ut ex nullo contractuum genere plus turbarum oriatur, quam ex matrimonio. Erasm. de Instit. Christ. Mat.*

d *Multa multi in pactis dotalibus stipulantur, quæ cum servilia sint & naturali libertati repugnent, nullum effectum sortiuntur: ut pote si aut sponsus in contractu antenuptiali sese obligasset, ne discederet à domicilio uxoris, existimant plerique eum hoc pacto non teneri, cum sit species servitutis; Cum & aliàs modus adjectus legato, ut in illa civitate legatarius perpetuò commoretur, ab ipso legato rejiciatur l. titio. §. 2. ff. de cond. & demonst. & hanc sententiam defendit Didac. in Epitom. de Spons. & matr. c 7. part. 2. num. 5.*

Multæ ubique ceremoniæ in sponsalibus: Manum manui jungebant Persæ, ex eodem poculo bibebant Galatæ, panem gladio divisum edebant Græci, ignem silici excutiebant Lappones, panem & aquam apponebant Romani, & alia hujusmodi olim & hodie in usu, quæ singula habent suum mysterium. Alexand. ab Alexand. genialium dierum, lib. 2. cap. 5. Olaus lib. 4. septentr. region. cap. 7. Scaliger lib. 3. Poetices, cap. 10. Polyd. Virg. de Inventorib. rer. lib. 1 cap. 4. Antonius Gubertus Costanus in commentario de Sponsalib. tit. de rit. Nupt. Ludovic. Cœl. Antiq. lib. 11. & 17.

De annulo pronubo vide Alexand. ab Alexand. genial. Dierum. lib. 2. cap. 2.

Men

Men hout dat even hier een ader is gelegen,
Die met een fijne ſtrael komt in de borſt geſegen,
En als 'er eenigh ding aen deſen vinger roert,
Dat wort van ſtonden aen het herte toegevoert.
Dies als een jong geſel, met ſoete min bevangen,
Komt zijn gewenſte trou aen deſen vinger hangen,
Dat klopt als aen de borſt, dat roert de geeſten om,
Dat roept de gantſche ſiel tot haeren bruydegom.
En, ſchoon oock rijper ſucht gaet tot haer oude dagen,
De rinck des niet te min op haere plaets gedragen
Sent boden alle tijt, ſent poſten aen de ziel,
Op datſe nimmermeer in quade poſen viel.
Noch overtreft de pracht uyt ſotte waen gedreven,
Die heeft de trou verplaetſt, en aen het oogh gegeven;
Want, ſiet! in onſe tijt de Wijſer draeght het gout,
Dies is (gelijck het ſchijnt) het lijf alleen getrout.
Waerom is dit gebruyck, een ſpore tot de ſeden,
Waerom is dit gebruyck gebannen uyt de ſteden?
Wel, ſooje niet te nieuw, of niet te los en zijt,
Soo draeght het trou-gemerck gelijck in ouden tijt.

Siet daer! een jonge maeght behoorlijck opgedragen
Aen haer beſcheyden deel, met wille van de magen,
En ouders rijp beleyt. ſiet daer! een rechten voet,
Hoe dat een jonge bruyt een vrouwe worden moet.
De ſnoode linckerny van heymelick beloven
Rijſt uyt een geyle borſt, als uyt een heeten oven,
't Is menighmael gemerkt, ten deught gemeynlijk niet
Wat uyt de domme jeught, en ſonder raet geſchiet. *a*
Wy zijn hier niet geſint in 't breede van te ſpreken,
Of tot een lang verhael hier over uyt te breken,
Een ſaecke niet te min is weert te ſijn bedacht,
En dient hier voor de jeught tot leere bygebracht.
Een moedigh Edelman *b*, die op de Franſche kuſten
Had langen tijt gedreyght een vlote toe te ruſten,
Was nu te mael gereet tot zeylen over zee,
Nae eenigh rieckend' landt, of tot een gulde ree.
Sijn vader was geruſt een ruyme tijt geleden,
Sijn moeder naederhant den eygen pad getreden,
Een ſuſter, ſonder meer, juyſt in haer friſſche jeught,
Was hem de meeſte ſorg, was hem de meeſte vreught.

Hy ſcheen voor zijn vertreck haer op te willen dragen
Of aen een trouwen vrient, of iemant van de magen,
Op dat het teere pant daer moghte zijn bewaert,
Terwijl hy met de vloot de weerelt ommevaert.
Sy in het tegendeel ſeyt niet te konnen leven,
Indien hy ſich alleen gaet op de reyſe geven;
Wil daerom nevens hem gaen dolen over al,
Waer hem de goede God ter zee geleyden ſal.
De broeder evenwel en wil het niet gehengen,
Maer ſoekt het vreemt beſluyt haer uyt 'et hooft te bren-
Hy dreygt haer mette zee, en alderley gevaer (gen;
Dat uyt de lange reys moght komen over haer.
En des al niet te min hy kanſe niet beleſen,
Dus, als het immers ſchijnt alſoo te moeten weſen,
Soo voegt hy tot de vloot al wat haer op den tocht
Of dienſtigh tot vermaeck, of noodigh weſen mocht.
Soo haeſt de goede wint haer vaſt begint te ſtellen,

En waeyt te zeewaerts in, de ronde zeylen ſwellen:
Een onvertſaeghde jeught, en menigh edelman
Geeft uyt een moedigh hert ſich willens in den ban.
Daer drijft de ſtoute vloot. van boven dicke wolcken,
Van onder harde vloet, en grondeloofe kolcken,
En des al niet te min, een ſnel, een ſelſaem vier,
Rijſt midden uyt de ſtroom, en treft het jonge dier.
Een van de friſte jeught maeckt door bedeckte loncken,
Door brieven, ſtil geſpreck, en duyſent minne-voncken,
Dat hy de beſte plaets in hare gunſte wint,
Dat hy de meeſte gunſt in haeren boeſem vint.
Noch is 'et niet genoegh, hy weetſe daer en boven,
Door ſonderling beleyt, hem trou te doen beloven;
En onder deſen ſchijn (gelijck het veeltijts gaet)
Soo glijt de loſſe jeught in noch een ander quaet.
De maen heeft haeren loop nu drymael om gereden,
Siet daer een vreemt geſwel aen haere teere leden;
Sy die voor deſen was fris, luſtigh, gau, en knaps,
Is fleew, en byſter meeps, en uyttermaten quaps;
Sy geeuwt, en ſpickt, en ſpout oock aen den dis geſeten,
Daer iſſe dickmael flau, en dickmael ſonder eten;
De Ridder, die het oogh heeft eeuwigh over haer,
Wort, ick en weet niet wat, wort alle ding gewaer.
Hy gaet haer ſachtjens aen, en ſtelt hem om te vragen,
Of t haer het enge ſchip, of haer de ſtuere vlagen,

Nervus à nuptiali digito ad cor penetrat. Gellius lib. 10. c. 10. vide Macrob. Saturnal. l. 7. cap. 13.

Apud nos occultæ conjunctiones, id eſt, non prius apud Eccleſiam profeſſæ, juxta fornicationem judicari periclitantur. Tertull. lib. de pudicit.

Magno ac perpetuo uſu rerum deprehenſum eſt, raro eſſe fortunata conjugia quæ clanculum inter juvenem & puellam coierunt. L. Vives.

a Siet het placcaet van Keyſer Karel van den Iare 1540, in de woorden, *komen gemeenlick tot ſwaren eynde.*

b Siet deſe geſchiedeniſſe voor waerachtig verhaelt by Simon Goulart. *aux Hiſtoires admirables & memorables de noſtre temps vol. 4. cap. 5. des affections desroiglées griefvement punies.*

Of haer de vijſe reuck, of harde ſpijſe quelt,
Of waerom datſe braeckt, of aen de leden ſwelt.
Roſette wert beſtaen; nu ſiet men haer beſterven,
Nu bloſen als een krieck; hy vraeght 't et anderwerven;
Sy, die het ongeval niet langer helen kan,
Seyt datſe ſwanger gaet, maer by een echten man.
Hy, om het rechte kloen van deſen draet te krijgen,
En geeft haer anders niet, als koeck en ſoete vijgen,
Hout alle klachten in, en ſtelt hem wonder koel,
Op datſe ſonder ſchroom ſou melden haeren boel.
Roſette, midts de ſaeck wort ſachtjens opgenomen,
Verhoopt in korten tijt tot haeren wenſch te komen;
Dus ſpreecktſe luſtigh uyt, en met een vollen mont,
Wie in haer jeughdigh hert ſoo diep gewortelt ſtont.
Haer broeder treurt, en ſwijght. De ſchepen ondertuſſen
Gaen ſoecken verſchen drank,om haren dorſt te bluſſen;
En, nae een klaere lucht, ontdecken ſeker lant
Met aerdigh boom-gewas verciert aen alle kant.
Een ieder is verblijt, en, moede van de baren,
Gaet ſtellen zijnen loop om nae de kuſt te varen;
Matroos is in de weer, en ſoeckt den eerſten dagh
Wat dat 'er voor een volck het landt bewoonen magh:
Men vint geen menſchen werk,maer niet als wilde dieren
Die ſtout en ſonder angſt ontrent den ouver ſwieren,
En woelen over hoop. men tijt 'er op de jacht,
Dies wort 'er menigh wilt de ſchippers toegebracht.
Te midden in het wout zijn klare water-beken,
Die van het hooge landt tot in de dalen leken,
Daer gaen de gaſten heen, en vollen menigh vat
Met freuyt, en aert-gewas, en met het verſche nat.
Roſette boven al, gants moede van de ſtroomen,
Gaet nemen haer vermaeck ontrent de groene boomen,
Verkieſt een gave ſchors, en ſchrijft met eyger hant,
In ſpijt van die het ſpijt, Roſette mint Galant.
Galant in tegendeel brengt ſich en haer te ſamen,
En maeckt een mengel-moes van twee verſcheyde namen,
En ſnijt 'et over al; ſoo dat het groene wout
Veel ſtreken van de jeught,veel minne-teeckens hout.
't Is al genoegh gemalt, men gaet 'er ſich bereyden
Om uyt de verſche lucht, en van het landt te ſcheyden;
Maer als het jonge paer ſou varen nae het boort,
Soo treet de Ridder toe,en ſpreeckt een heftigh woort:
En pijnt u, jonge-laf, niet in den boot te komen,
Ick hebbe deſe maght u heden af genomen,
Mijn ſchip is u ontſeyt; en ghy misbruyckte maeght,
Die uwen hooghſten ſchat ontijdigh hebt gewaeght,
Gaet vry met uwen pol, gaet in de groene dalen,
Gaet vry u ſlim bedrijf op alle boomen malen,
U vonnis is gevelt: ghy ſult van nu voortaen
Hier ſoecken u vermaeck, hier eeuwigh doolen gaen;
Ghy ſijt uyt domme luſt, en tegen alle reden,
Ghy ſijt op eygen raet in dit bejagh getreden,
Voltreckt het nu alleen, en oeffent u gedult,
En ſiet hoe ghy voortaen u ſaecken redden ſult.
Hier moet u woonplaets zijn,hier meugdy ganſche nach-
Verſlijten in de vreught van dwaſe minne-klachten; (ten
Gaet boet u kriele luſt in dit oneerlijck ſpel,
En maeckt 'et ſooje meught,en vaert voor eeuwig wel.
Soo haeſt zijn reden end, hy doet hun wapens langen,
Hy geeft hun jagers tuygh, om alle wilt te vangen,
Muſketten, vogelroers, kruyt, lonten, hagel, loot,
En ander kleyn beſlagh, tot voor-raet van den noot.
Strax roeyt daer op het volck tot aen de groote ſchepen,
En geeft den boot een touw om nae te mogen ſlepen;

Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam. Virg.

Strax vallen op een ry de ſeylen van de ree,
Strax is de ganſche vloot te midden in de zee.
Daer ſtaet het jonge paer verhart gelijck de keyen,
Vol druck, en evenwel niet machtigh om te ſchreyen,
Niet machtig om een woort te brengen uyt den mont,
En echter door het leet tot in de ſiel gewont.
„ 't En is maer kleyn verdriet, dat met geduerigh klagen
„ Weet iemant, die het hoort, ſijn ſmerte voor te dragen;
„ Gemeene droefheyt kermt, maer al te diepen ſeer
„ En vint geen open mont, geen ſucht of tranen mee
Nae dat de koude ſchrick een weynigh is geweecken,
Beginnen aen de vrou de tranen uyt te breecken,
Sy geeft haer aen de zee,ſy maeckt een hoogh geklagh
Sy roept haer broeder aen al watſe roepen magh.
Och broeder, om de borſt by my en u geſogen,
Och wort doch nu eenmael in mijn verdriet bewogen,
Of, ſoo het u belieft dat ick verloren blijf,
Soo neygt toch eens het oogh ontrent een ſwanger lijf
Heb ick den doot verdient door onvoorſichtigh mallen
Ey laet het kleyne ſchaep niet in de ſtraffe vallen,
Doot geen onnooſel kint, geen ongeboren dracht,
Die niemant eenigh leet oyt toe en heeft gedacht.
Siet! als een ſwanger wijf heeft eenigh quaet bedreven,
Dat haer naer rechten maeckt onweerdigh om te leven
Sy wort noch evenwel niet tot de doot geleyt,
Tot ſich het teer gewas van haere leden ſcheyt.
'k En eyſch geen langen tijt van ſes of ſeven jaren,
Maer ſlechs een korte wijl om in verdriet te baren,
Had ick het ſoete dier maer eenmael op den ſchoot,
Ick gaeve met 'er daet my willigh aen de doot.
Ick gaeve, naer het viel, mijn leven uyt te bluſſen,
Indien ick maer een reys mijn vrucht en mochte kuſſen
En, ſoo men dan het kint niet vaderloos en liet,
Het ging my ſo het mocht, 'k en voelde geen verdriet
Doch ſoo ick geenen trooſt hier over kan verwerven,
Laet menſchen evenwel van menſchen handen ſterven,
Waerom valt harder ſtraf op ons onnooſel bloet,
Als oock het ſpitſe recht aen rouwe boeven doet?
Waerom word' ick geſet als ſpijſe voor de beeren?
Waerom ſal eenigh beeſt mijn weerden man verteeren?
Waerom ons alle bey? en even dat 'er reſt
Gaen ſlepen tot behoef van zijnen wreeden neſt?
Waerom ſal doch een ſwijn met vreeſelicke tanden
My vaeren in het lijf, tot aen de teere banden,
Daer op mijn lieve vrucht (ellendigh ſchepſel) ruſt,
En koelen, even daer, zijn onverſaede luſt?
Doet recht na ſchips gebruyk,ten ſal my niet verdrieten
Laet vry een vinnigh loot in deſen boeſem ſchieten,
Hangt die mijn hert beſit te midden aen de ree,
En ſmackt het teere ſchaep by ſtucken in de zee;
De doot is geen verdriet, ick kanſe jae verachten,
Maer ſeecker van de doot den ſlagh alleen te wachten,
Ach! dat is 't dat de ſiel in helſche pijnen ſtort;
Nu doot my, wie het luſt, en maeckt de pijne kort.
Maer hoe,kleynmoedig hert,waer toe u ſwaer bedroeven
Mijn broeder is gegaen, maer ſlechts om my te proeven
En niet tot ons bederf; mijn broeder is gegaen,
Niet als in ware daet, maer uyt een looſe waen:
Mijn broeder heeft van outs en van zijn eerſte daegen
My veel te goeden hert en jonſte toegedraegen,
Hy is van ſachten aert, en van een edel bloet
Dat aen een ſwacke vrou geen ſmaet of hinder doet;
Hy ſal noch eens het roer naer onſe ſtrande wenden,
Of iemant met de boot hier aen den oever ſenden,
Ey keer dan, broeder keer, ey keer nae deſe kuſt,
Wy zijn genoegh geſtraft voor onſe domme luſt.

Dus ſtaet de jonge vrou, met twijffel ingenomen,
En ſtar-ooght op de vloot, nu ſchijnt 'er iet te komen
Dat op het water ſweeft, en nae den oever ſchiet,
Maer, nae een lang gedult, eylaeen! weder niet.
De droeve nacht genaeckt, de ſchepen zijn verdwenen;
Daer is geen hope meer, hier baet noch angſtigh ſtenen,
Noch krijſchen, ſeyt Galant, en grijpt een ſtale bijl,
En geeft hem in het bos, en kapt een lange wijl.
De vrou, terwijl de man is beſich in het hacken,
Komt mede tot het werck, en raept de groene tacken,
En ſleeptſe daer het dient, en timmert in het ſant,
Haer eerſte meeſter-ſtuck, een groene ledekant.
Daer leyt het lieve paer, niet ſonder groote ſorgen,
Gedoocken in het loof tot aen den rooden morgen;
Roſette roept om hulp, Roſette leyt en beeft,
Oock van het minſte blat, dat in de boſſen ſweeft.
Soo haeſt de ſonne rijſt, ſtrax weder aen het houwen,
Strax alle ding bereyt om daer een huys te bouwen,
Een huys van lichte ſtof, gelijck een herder ſtelt
Die met het witte vee gaet doolen op het velt.
Gelijck het eerſte paer, uyt Eden weghgedreven,
Moeſt ſonder huys-kateyl ſich in den huysraet geven,
Moeſt miſſen ſijn geluck, moeſt miſſen ſijnen God,
Moeſt braeden ſonder ſpit, en ſieden ſonder pot:
Soo is haer gants geſtel. de kamers ſonder ſetel,
De koetſen ſonder bed, de keucken ſonder ketel,
De deuren ſonder ſlot, de ſolders ſonder balck,
De vloeren ſonder ſteen, de mueren ſonder kalck.
Den honger niet te min ontſluyt haer jonge magen,
Des tijt Galant te werck, en ſtelt hem om te jagen,
Hy ſchiet, en waer hy komt, hy treft gewenſte kans,
Hier eenigh vluchtigh hert, en daer een wilde gans;
Al wat het bos bewoont blijft ſitten, ſonder ſchricken,
Of ſchoon hy met het roer daer op beſtaet te micken,
Het wilt is met de pijl, of van het loot geſchent,
Om dat 'et noch de liſt der menſchen niet en kent.
Hy komt dan met de vangſt op ſijnen hals geladen,
En wou, indien hy mocht, zijn hollen buyck verſaden;
Roſette ſchort haer op, en dient hem tot gerijf
Als vrou, als kamer-maeght, als kock, als vuyl-jongwijf,
Als ick en weet niet wat. haer jofferlicke leden,
Die noyt het minſte werck het gantſche jaer en deden,
Die paſſen op den dienſt, die moeten uyt de mou,
Die worden vet en vuyl ontrent een ſwarte ſchou.
Dit gaet noch ſoo het magh, maer nae de negen maenen
Vermeerdert haer verdriet en vordert nieuwe traenen:
Roſette wert gequelt met koorts en droeve ſucht,
En, naer het diepſte leet, ſiet daer een kleyne vrucht;
Geen vroevrou, geen behulp, geen vriendē, geen geburen,
Geen voor-raet voor het kint, geen windels ofte luren,
Geen wieg, geē bakermat, geen kruyt, geen kinderwijn,
Niet dat het kraem gelijckt, als ſlechts alleen de pijn.
Hoe ſtaet Galant verſtelt! hy weet niet wat te maecken,
Noch wat 'er dient gemijt, noch wat hy moet genaecken,
Hy is geweldigh bang, nu kout, dan weder heet,
En ſchier uyt ieder hair ontſtaet een druppel ſweet:
Noch moet hy aen het werck, ſchoon bijſter onbedreven,
Hy moet het teere kint zijn eerſte windſel geven,
Hier vint hy dit en dat, daer grijpt hy uytten hoeck,
Een afgeſcheurde ſlet, een afgeſleten doeck.
Galant die doopt het kint, en geeft het zijnen zegen,
Galant die bedt de vrou, ſoo haeſt ſy is gelegen;
Galant was die de vrucht in ſijnen ſchoot ontfing,
Galant is kinder-meyt, Galant is alle ding.
De moeder onder dies begeeft haer om te poogen,
Is 't doenelijck, haer vrucht met eygen bloet te ſoogen,
Sy leyt het weerde pant geduerigh aen de borſt,
En noch en weetſe niet te leſſen zijnen dorſt.
Eylaes, de rouwe koſt van appels, wilde peeren,
Van wortels en van kruyt doet haere jeught verteeren,
En al het ſogh vergaen; ſoo dat het teere kint
Niet als een dicke ſucht in haere borſten vint.
Al weder nieu verdriet, het wicht begint te quijnen,
Gelijck men menighmael een lampe ſiet verdwijnen
Als haer het vet ontbreeckt. de ſlaep, de lange ſlaep,
Komt uyt haer duyſter hol, en treft het jonge ſchaep.
De vader, ſchoon bedroeft en aen het hert geſlagen,
Meer als zijn krancke ſiel kan in den boeſem dragen,
Toont echter kloecken moet, oock midden in den rou,
En ſpreeckt gelijck een held, en trooſt de ſwacke vrou.
Maer, ſiet! wanneer het vyer in engte wert gedrongen,
Soo komt 'et naderhant te felder uytgeſprongen,
En ſcheurt al wat 'et raeckt; Gallant is al te teer,
Gallant die geeft 'et op, Gallant en is niet meer,
Gallant die wort een lijck. wat konſt, of kloecke vonden,
Wat ſchilder, of pinceel, wat pennen, ofte monden
Sijn machtigh, nae den eyſch te brengen aen den dagh
Wat druck Roſette ſchept uyt deſen donderſlagh?
Sy noemt den hemel wreet, ſy roept dat hare plagen
Gaen boven alle maet, en niet en zijn te dragen,
Sy ſlaet haer teere borſt, en vult, in deſen noot,
De boſſen door geſchrey, met tranen haren ſchoot;
Sy kuſt het doode lijf om haeren geeſt te laven,
En wenſt dat eenigh menſch haer mede wou begraven;
Maer al het droef gebaer vermeerdert haer de pijn,
Want ſiet! het nietigh vleeſch dat wil begraven zijn.
Sy kieſt een eycken boom, die boven al verheven
Het ſop van haer geway had in de lucht gedreven,
Sy ſpit met alle macht, en maeckt daer in den dijck
Een graf voor haren vrint, een woonplaets voor het lijk.
Sy moet, ellendigh wijf! met eygen handen delven,
Sy vreeſt het doode rif, maer overwint haer ſelven,
Sy neemt 'et in den arm, ſy ſtiert 'et met 'er hant,
Sy kuſt het noch eenmael, en graeft 'et in het ſant.
Vaert wel, mijn ander Ick, mijn lief, mijn uytverkoren,
Mijn trooſt, mijn eenigh heyl; och waer ick noyt geboren,
Och had ick noyt geleeft, och waer ick noyt getrout!
Soo waer ick niet alleen in dit verdrietigh wout.
Wie ſal ick tot behulp in deſen noot gebruycken?
Wie ſal mijn open mont, wie ſal mijn oogen luycken?
Wie ſal, wanneer ick ſterf, aen my rampſaligh wijf,
Wie ſal een weynigh ſtofs my ſtroyen op het lijf?
Wie ſal op mijn verſcheyd met ongeveynsde tranen
My trooſten in der noot, en tot gedult vermanen?
Wie, als mijn koude tong de ſpraecke wert belet,
Wie ſal tot mijnen trooſt beſluyten mijn gebet?
Och! niet een eenigh menſch: alleen de ſchorre meeuwen
Die ſullen om het lijck geduerigh komen ſchreeuwen,
En pijpen haeren ſang; die ſullen onder een
Hen voeden met het vleeſch en ſpringen op het been.
Of, als de ſtuere zee ſal langs hoe hooger woelen,
Dan ſal miſſchien de ſtroom my van den oever ſpoelen,
My drijven in het diep, my jaegen over al,
Soo dat ick in de ruſt geen ruſte vinden ſal.
Ick ben, tot mijn verderf, als balling hier gebleven,
Een balling nae de doot, een balling in het leven,
Ick ben (dat ieder een acht voor de meeſte ſtraf)
Ick ben, oock nae de doot, een balling van het graf.
Men ſeyt, dat in het wout zijn duyſent vreemde dieren,
En leeuwen bijſter wreet, en ongetemde ſtieren,
En ſwijnen fel-getant, en tijgers nimmer-ſat,
En draecken vol fenijn, en, ick en weet niet wat;

Ick

Ick hoore van het volck, ick hoore dat 'er hayen
Verkeeren in het diep van dese steyle bayen,
Een yselijck gespuys, dat oock met eenen beet
Geheele lijven schent, en gantsche menschen eet;
Och of my dat geluck noch heden moght gebeuren
Dat my toch eenigh beest aen stucken quame scheuren,
En slocken in het lijf, al leed' ick groote pijn,
Ten minsten dese romp sou dan begraven zijn;
O! dat geen teere maeght haer meer en laet bewegen,
Ten dienste van het vleesch, een dwase vreugt te plegen,
Och! dat geen jonge vrou met onbedachten sin
Haer stelle buyten raet, haer snelle tot de min;
O! dat de soete jeught haer leere wederhouwen
Van sonder vrienden raet op eygen-sin te trouwen,
En dat om mijn verdriet; ô! dat de soete jeught
Haer wachte van de lust, en schicke tot de deught.
Eylaes! het kleyn vermaeck is in der haest verdwenen,
En wat 'er naemaels volght is leet en droevigh stenen,
Soo draeyt het los geval zijn ongestadigh wiel;
„Wat aen het vleesch behaeght, is pijne voor de ziel.
Dus gaet de droeve vrou bynaest geheele dagen
Nu in het dichte bos, dan aen den oever klagen,
Maer al haer droef geklag en doet geen ander vrucht,
Als dat een holle rots haer somtijts tegen-sucht.
Siet daer een eenigh mensch in dese woeste kusten!
Siet daer, verblinde jeught, wat uwe domme lusten
Verwecken voor gevaer, wat liefdes bitter soet
Al vreemde slagen brengt, en droeve steken doet.
Rosette nu bedaert, en naerder tot de reden,
Verfoeyt haer sotte daet, en offert haer gebeden,
Bidt Godt in aller ernst, indien het wesen mag, (klagh.
Dat eenmael noch een mensch magh hooren haer ge-
Ick hebbe mijnen God voor hart en wreet gescholden;
Maer neen, my is het quaet, gelijck het dient, vergolden:
Of schoon ick eenigh ben, en leve sonder vrient,
Ick hebbe dese plaegh in volle maet verdient.
Ick hebb', uyt enckel lust, geselschap aengenomen,
En hierom is het leet van Gode my gekomen;
Geselschap was de wensch van mijn verblinde jeught:
Nu ben ick hier alleen, en buyten alle vreught.
Ick hebbe sijn gesicht, dat niet als minne-stralen
En liet uyt sijn gemoet ontrent my nederdalen,
Sien rucken overdwers, sien drayen om end om;
Dat was de leste lonck van mijnen bruydegom.
De mont, de soete mont, die met een aerdigh jocken
My voortijts was gewoon tot lachen uyt te locken,
Is my een schrick geweest. ô wat een vreemt geluyt!
Hy schoof tot aen het oir, en blies het leven uyt.
Het lijf, het kloeck gestel, dat met gestreckte leden
Quam staeg en onvermoeyt tot mijnen dienst getreden,
Heeft my het droefste werck ten lesten aengebracht,
Dat oyt ellendigh mensch voor desen heeft bedacht.
Ach! die geboren scheen om mijnen geest te laven,
Moest ick ellendigh wijf met eygen hant begraven;
Denckt wat een droeve kou my op de leden quam,
Als ick in desen arm sijn koude leden nam,
Sijn koude leden droegh, sijn koude leden kuste,
Sijn koude leden groef. ach! hy is in de ruste,
En wacht op sijnen God. maer ick, eylacen, ick
Ben in geduerigh leet, en in gestaege schrick.
Nu God heeft my gewont; hy kan my weder heelen,
Hy sal my, naer het quaet, het goede mededeelen;
Hy leyt tot in het graf, tot aen de bleecke doot;
Maer, die op hem betrout, die leyt hy uyt ter noot.
Dus gaet de jonge vrou met onvermoeyde schreden,
Geduerigh op den duyn of aen den oever treden;
Of vint haer menighmael ontrent een hooge klip,
Op hope datse moght vernemen eenigh schip.
Godt heeft 'et soo bestiert, dat, naer een angstigh peylen,
Niet verre van de strant twee schepen komen seylen;
De Fransche lely-schilt, die in de vlaggen staet,
Maeckt dat de swacke vrou tot aen het water gaet,
Tot in het diepe rent. sy maeckt een seltsaem baken,
Nu van haer opper-kleet, nu van een linne-laken;
De schippers zijn beweeght; de boot roeyt na de wal;
Daer hoort het Fransche volck haer droevigh ongeval.
Maetroos, uyt dit verhael, verfoeyt die felle nepen,
Ontfangt de swacke vrou, en voert haer aen de schepen;
Daer wort haer van het volck van eersten aen geseyt,
Hoe dat haer broeder sterf, en waer het lichaem leyt.
De vloot doet haeren loop, en door bequame winden
Weet in een korten tijt de Fransche kust te vinden:
Rosette gaet te land, en danckt den goeden God,
Woont in haer vaders erf, en op haer broeders slot.
Doch, schoon sy naderhant tot eere wert verheven,
En datse ruym genoegh magh in de werelt leven,
Des echter niet te min soo is de jonge vrou
Niet soo gelijckse was, niet alsse wesen sou:
Daer is, 'k en weet niet wat, een ongevoeligh wesen,
Daer is een domme sucht in haer gelaet te lesen;
Geen lust, geen soete min die haer het herte wint,
Sy leefde sonder lief, en sterref sonder kint.
Laet dit een spiegel zijn voor onbedachte sinnen,
Die, buyten vrienden raet, haer stellen om te minnen;
Men hout dat selden maeght in rechte vreughde leeft
Die, uyt een luchten sin, haer trou verquackelt heeft.
„Siet! als sich eenigh mensch laet tot de lusten drijven,
„De korte vreught verdwijnt; haer vuyle smettē blijven;
„Maer krijgt 'er iemant lof, door sweet en strenge pijn,
„De moeyte neemt een end', de lof sal eeuwig zijn.
Nu weder tot de bruyt. Ontrent de bruylofs-dagen
Soo doet de bruydegom aen zijn geminde dragen
Gesmijde voor den arm, en edel hals-cieraet;
Wel naer het out gebruyk, maer dikmael sonder maet.
Leert, eer wy vorder gaen, leert eenmael, jonge luyden,
Leert al het moye tuygh tot goede seden duyden;
Daer is niet een juweel, dat u de bruyloft geeft,
Dat niet tot uwe leer een soet bedencken heeft.

DIAMANT.

Laet ons het gantse kraem eens naerder overmercken;
Het sal misschien de bruyt ten goede konnen sterken;
Wel aen, het eerste stuck, het groote bruylof-pant,
Dat is meest over al een helle diamant.
Wat seyt ons dit juweel? het is van outs te lesen,
En 't wort oock heden selfs gelooft alsoo te wesen,
Dat hier noch heete vlam, noch yser hinder doet,
En even dat de steen ontlaet in bocken-bloet.
Het weerde trou-verbont, dat niet en is te breken,
Wort metten diamant te rechte vergeleken.
Wel aen dan, jonge bruyt, en wie te samen paert,
Mijt alle slim bejagh en vuylen bocken aert.
Indien uw losse jeught wil elders henen dwalen,
Soo laet u sedigh oogh in haesten nederdalen
Ontrent dit reyn kleynoot, en segt in u gemoet,
Van hier onaerdigh slijm, vergiftigh bocken-bloet;
Van hier verkeerde lust, die niet als snoode vlecken
Wilt over onse trou en onse siele trecken;
Door u wort echte vreught verandert in verdriet;
Van hier onguere sucht, u lucht en dient 'er niet.
Ghy weder, defrigh man, besit uw jonge leden
In kuysheyt, ware trou, in onbesmette seden,

Verpant u ganſche min aen uwe bed-genoot,
En bint u loſſe jeught alleen aen haeren ſchoot.
De rijcke diamant, een prince van de ringen,
Het puyck, en hooft juweel van alle ſchoone dingen,
Wert in den ouden tijt, en heden bygebracht,
Tot leere van gedult, en rechte manne-kracht.
Ghy prince van het huys moet deſen ſteen gelijcken,
Laet daerom alle tijt in uwe ſeden blijcken
(Godt geve wat 'er koomt geluck of tegenſpoet)
Een Chriſtelijck gedult, een mannelijck gemoet.
Doch ſoo het bocken bloet, en ſijn verhole krachten,
Gaet tegens u geloof, en boven u gedachten,
'k En wil om dit geheym niet treden in den ſtrijt,
Noch tegen u begrijp, noch voor den ouden tijt.
Dit wort, oock hedenſdaeghs, geſien aen alle kanten,
Dat niet als diamant en ſchuert de diamanten,
En dat noyt dit juweel tot rechte glans en raeckt,
Dat niet met dit juweel gelat en is gemaeckt.
Hier uyt ſoo mach het ſijn dat veeltijts deſe ſteenen
Sijn gaven voor de bruyt, wanneer 't de vryers meenen;
Niet beters, jonghe vrou, en ciert den echten bant,
Als dat ghy leeren meught van uwen diamant.
Siet! die een weerden vrient wil tot de liefde trecken,
Die pooge ſijn gemoet tot lieven op te wecken:
Lieft uyt een volle ſucht, die tracht te ſijn gemint;
Niet dat de liefde meer als vaſte liefde bint. *a*

KORAEL.

HEt lieffelick korael, een draght van jonge dieren,
Is even voor de bruyt een regel van manieren;
Want ſiet! als deſe plant' in diepe kreken waſt,
Dan iſſe duyſter-groen, en van een weecken baſt:
Maer eenmael uytte gront, en van de ſteel geſcheyden,
Soo gaet de ganſche ſchors haer anders toebereyden;
Want 't geen was ſonder glans, en uyttermaten ſacht,
Wort tot een ſchoone verw, en vaſte ſtof gebracht.
Des kan het nieu juweel veel ongemacken helpen,
Het maeckt een vaſte maegh, en weet het bloet te ſtelpen,
Het ſtijft het ſwacke breyn, en zijnen kouden vloet,
En is noch boven al de jonge kinders goet.
Hoort, vryſter, teer gewas; die eertijts waert verholen
Of in u ouders huys, of in de franſche ſcholen,
Naerdien ghy door den man komt in het open licht,
Soo toont nu beter glans, in deſen nieuwen plicht.
Ghy waert van weecken aert, en tanger in de leden,
Ghy waert van rauwe ſtof, en groen in uwe ſeeden,
Ghy laeght, als in de nacht, ſtil, duyſter, ſonder naem, *b*
Geweldigh onbewuſt, in velen onbequaem:
Komt nieu geplueckte ſpruyt, verandert u manieren,
Weeſt heylſaem in de mont, leert wacke ſinnen vieren,
Weeſt eerbar van gelaet, van tong en herte kuys,
Een trooſt voor uwen man, een moeder voor het huys.

PEREL.

INdien ghy, boven dit, vint onder uw juweelen
Des oeſters reyn gewas, dat kan u mededeelen
Niet zijnen glans alleen, tot luſt van u geſicht,
Maer wijſt de maegden aen de rechte vrouwe-plicht.
Daer koomt een ſoete glans uyt dit juweel geſchoten,
Soo lang geen amper nat daer op en wort gegoten;
Maer koomt 'er eenigh ſuer dat aen de perel bijt,
Soo gaet het ſchoon juweel zijn eerſte luyſter quijt.
Niet voor het reyne bed, niet voor het wettigh trouwen,
Niet ſchoonder in het oogh, niet boven echte vrouwen:

a *Mittendi fidos ad amantes ſunt adamantes*
Solo adamante polit durum adamanta Faber.
Ouwen. lib. epigr. 2.

b De Grieckſche maeghden begonnen eerſt hare jaren te rekenen van haren troudagh, als oſſe dan eerſt hadden beginnen te leven. Plutarch.

Maer door een wrangen aert verdwijnt de ſchone glans;
Een wijf van ſtueren aert een plage voor de mans.

RUBYN.

INdiender eenigh lid beladen met rubijnen
Laet oyt zijn edel root van uwen vinger ſchijnen,
Soo let op deſe verw, het is een eygen deught,
Een cierſel voor de bruyt, een ſchanſe voor de jeught.
Wat immer met beſcheyt in vrouwen wort gepreſen
Dat is een ſedigh oogh, een ſtil, een eerbaer weſen;
Een ſegel van de tucht, een onverbroken bant,
Een ſegen uyt rer aert de vrouwen ingeplant.
Men hout 'et voor gewis dat midden in de baren
Een vrouw, oock nae de doot, haer eere kan bewaren;
Want al waer ſchaemte woont, ſchoot, borſt, en teere mont,
Dat keert hem van het oogh, en geeft hem na de gront.
Maer komt 'er eenigh man met doode leden ſweven,
Die plagh het gantſche lijf aen yder bloot te geven;
Want, nae de kunſte leert ē voor de waerheyt ſchrijft,
Men vint dat onſe romp meeſt op den rugge drijft.
Weet dan u doode lijf de leden om te trecken
En ſonder eenigh kleet u ſchaemte toe te decken;
Verſegelt, jonge vrou, verſegelt uwen ſchoot;
U ſchat, en beſte pant, dat is het eerbaer root.
Hoewel ghy dickmael zijt uyt aller menſchen oogen,
Wilt des al niet te min u ſtil en ſedigh toogen;
Wort noyt onmatigh ſtout, of buyten reden vry,
U ſchande wort geſien, al is 'er niemant by.

SAPPHIR.

INdiender blaeu ſapphir, den hemel vergeleken,
Mocht in het kunſtigh werck van uwe baggen ſteken,
Het dient u, jonge bruyt, het dient om u gemoet
Te trecken uytte ſtof, en naer het hooghſte goet.

ESMERAUDE.

MOcht oyt een jonge vrou een eſmeraude dragen,
Het dient haer tot behulp van luſten uyt te jagen;
Men hout dat deſe ſteen in hondert ſtucken ſplijt,
Wanneer een geyle vrou haer eere niet en mijt.

AGAETH.

INdien men recht gebruyckt den luyſter van agathen,
Het ſal het jonge paer tot vrede konnen baten;
Men leert gevoegſaem zijn ook van een harden ſteen,
Uyt ſoo verſcheyden verw gedommelt onder een.

AMETHYST.

IS iemant aen het lijf verciert met amethyſten,
Het leert een jonge vrou haer dingen niet te quiſten;
Om dat zijn aerdigh bleyck, dat naer het roode gaet,
Vertoont gelijck een beelt van rechte middel-maet.
Dan iemant ſal miſſchien uyt dit beginſel meenen,
Als of ick bond de deught aen deſe rijcke ſteenen,
En dat ick grote koſt of nut, of nodigh acht,
Op dat een jonge maeght ter eere ſy gebracht.
Neen, jonge luyden, neen: de deught is niet te planten
Noch in het flicker-ſpel van groote diamanten,
Noch in het edel licht van perel of rubijn,
De deugt heeft meerder glans daer geē juweelen zijn;
De deught haet allen pracht. men gaf in ouden tijden
Maer ringen ſonder ſteen, en ront aen alle zijden, *a*
En even dit geſchenck nae zijnen aert geduyt
Is nu tot goede leer, en dienſtigh voor de bruyt.

a *De annulo ſponſæ dando & illius inventione vide Polyd. Virg. lib. 2. cap. 21. de Invent. rer. Plin. cum Homerus nullam annulorum mentionem faciat, putat tum annulos in uſu non fuiſſe; At cum Iudas annulo uſus ſit pignoris gratia in Thamar cap. 38. Gen. quod trecentum & quinquaginta annos ante excidium Trojanum contigit, eum hallucinari patet.*

Een

Een ring van enckel gout, ſlecht, effen ongeſcheyden,
Niet prachtig, niet verdeelt met ſteenen tuſſchen beydē,
Roept als tot onſe bruyt, bewaert het weerde bont
Geduerigh even recht, geduerigh even ront,
Geduerigh ſonder end. wie heeft 'er niet geleſen
Dat jae een rond beworp heeft eertijts aengeweſen
Yet, dat geduerigh blijft? en ſiet de ronden draet
Wort heden noch gebruyckt ontrent den echten ſtaet,
Ick meyn', op deſen gront. laet op de ſtoffe mercken,
Die ſal oock onſe maeght in reyne ſeden ſtercken,
Dewijl die nimmermeer door roeſt en wort beſmet;
Het gout, al wort 'et out, blijft echter even net,
Blijft echter even reyn; en zijn geſmijdigh buygen
Kan even onſe vrouw ten vollen overtuygen
Dat ſy van haeren vrient het weerde pant ontfing,
Midts datſe buygen ſou gelijck als deſen ring.
Daer was geen ander gout aen haere gantſche leden,
Als ſlechs het ronde perck, haer dienſtigh in de ſeden,
Maer 't gunt was voor de tucht en voor het huys be-
Is, laes! in onſe tijt verandert in de pracht. *a* (dacht,
Noch was een ander eeuw in deſe ſaecken wijſer,
Die ſchonck de bruyt een ring alleen van enckel yſer,
Dat was gelijck geſeyt dat haer geſette trou
In liefde met verdragh, geduerigh weſen ſou. *b*
Ten wort dan niet vereyſt, om wel te mogen leven,
Voor eenigh dier juweel zijn penning uyt te geven;
Al wat het quiſtigh volck in deſe ſaecke doet,
Is weelde, ſotte pracht, of enckel overvloet.
De bruyloft kan beſtaen oock ſonder moye dingen,
De trouwe, ſonder gout; de vrouwe ſonder ringen:
De perels om den arm en al het hals-cieraet
En zijn de ſtijlen niet daer op de kamer ſtaet. *c*
Twee herten eens geſint, door reyne min gebonden,
Sijn al de werelt deur de rechte bruylof-gronden,
De waere liefde woont oock daer men niet en geeft,
De waere liefde blijft, oock daer men niet en heeft.
Hoort eenmael ſoete maeght, die niet en hebt te deelen,
Hoort vryſter, niet geciert met hant en hals-juweelen,
Set maer in u gemoet wat hier het gout beduyt,
En ſiet, oock ſonder meer, ghy zijt een weerde bruyt.
Het gout is maer een romp, en wat de lieden achten
Beſtaet in loſſe waen, en dingen ſonder krachten,
Daer is een innigh merck, een nutter binne-keeſt,
Ghy laet het plompe lijf; de kracht is in den geeſt.
Dus wie ghy weſen meught, en laet u niet geluſten
Met al te grooten koſt u ſaecken uyt te ruſten?
Het treckt een vreemt gevolgh, wanneer een moedig
wijf
Hangt als een gants beſterf aen haer uytwendigh lijf.
,,Wie druck, of tegenſpoet, en alle quade vlagen
,,Wil met een ſedigh hert geduerigh leeren dragen,
,,Die maecke dat de geeſt hem ſtelle deſe wet;
,,Een tafel niet te breet, een keucken niet te vet,
,,Kateylen niet te veel, of keurlick boven maten,
,,Een kleet van goede ſtof, niet prachtigh uytgelaten,
,,Geen huys, of huysgeſin, als tot een nut gebruyck,
,,Geen vleyer aen het oog, geen ſlave voor den buyck;
,,Een mont die lecker is, een borſt tot pracht genegen,
,,Sijn kanckers in de beurs, en eters van den ſegen;
,,Want alsje nu en dan in noot gedrongen zijt,
,,Soo valt 'et dubbel hart te leven nae den tijt;
,,Maer die hem kleyn gewent, al komt hy ſchoon te vallē,
,,Vint trooſt in zijn gemoet, en laet de ſpotters rallen;
,,Geen ding en is hem nieu, als dat zijn groot beſlagh
,,Is minder als het was, en lichter als het plagh.
,,Men acht een man beleeft die ketens, peerlen, ringen,
,,En alle nieuwe ſtof plagh in het huys te bringen,
,,Ten dienſte van de pracht; men acht een man beleeft
,,Die ſonder eynde koopt, en als geduerigh geeft;
,,Maer 't is een beter vrient die met gegronde reden,
,,En door een ſedigh hert, en met bequame ſeden,
,,Het wacke vrouwen breyn ſo konſtig heeft bewragt,
,,Dat ſy een rijcken ſteen, maer als een ſteen en acht.
,,Dat ſy het joffer-tuygh en al de moye leuren,
,,Weet met een hoogh gemoet voor dat 'et is te keuren,
,,Dat ſy het gantſche kraem, en al het poppe goet,
,,Kan ſtellen uyt den ſin en treden met de voet.
Is 't niet een wonder ſtuck? die niet en kan verdragen,
De teerſte van den hoop, wil ſonder ſchricken wagen
Dat iemant met de priem, of ick en weet niet wat,
Haer drille door het oir, en maeck een open gat.
Is 't niet een ſelſaem ding? men quelt zijn eygen handen,
Men overlaſt den arm met ongewoone banden;
En, die van alle dwang was van te voren vry,
Begeeft haer, ſonder noot, in ſtaege ſlaverny.
Is 't niet een vreemde daet? men laet benaude prangen
Ontrent het ſwacke lijf en teere leden hangen,
Men acht geen ongemak, men draeght gewilligh pijn,
Wanneer het maer en dient om moy gekleet te zijn.
Ey wacht u, jonge vrouw, de leden in te binden,
En met een nauwe praem te woelen en te winden,
Het ruym voor uwe vrucht van Gode toebereyt
En moet door enge draght niet worden ingeleyt.
Een woort noch tot de pracht. gewis de rijcke ſteenen
En ſijn u cierſel niet, gelijck de lieden meenen,
Waer toe in dit beſlach ſoo grooten overdaet?
Blijft hier, en over al, blijft in de middel-maet.
Wat laet u ſedigh hert de groote vlagge wayen?
Waerom een pleckigh kleet, gelijck de papegayen?
Waer toe is u het lijf behangen om end' om
Gelijck een Haeghſche pop, of als de pinxter-blom?
Ghy kont u, jonge vrou, ghy kont u teere dieren,
Ghy kont op beter grondt u reyne leden cieren
Als door verwaende pracht. de luyſter van de deugt
Die is de rechte kroon van uwe friſſe jeught. *d*
Laet voor een hellen ſteen uw goede gaven ſchijnen,
Voor perels reyne tucht, en ſchaemte voor rubijnen,
Dat wit, dat edel root verciert u boven al;
Van daer is dat de ſiel voor eeuwigh blincken ſal.

a *'t Is aen te mercken dat hier voormaels de ringen aen de vrouwen worden gegeven niet om haer op te proncken, maer om datſe daer mede verſegelen ſouden 't gene ſy in het huys wilden bewaren en toegeſloten houden. Annulus uxori dabatur, inquit* Clemens *Alexand. in pædag. lib. 3. cap. 11. non ornatus gratia, ſed ut obſignaret quæ domi erant. Aurum, inquit Tertull. de cultu fœm. 1. nulla membra norant præter unicum digitum, quem ſponſus oppignoraſſet pronubo annulo.*

b *Tempore Plinii ferreus annulus ſine gemma rei ſimplicitatem judicabat, materia ad conſtantiam ſpectabat, forma ad rei perpetuitatem. Cypr. tract. de Sponſ. c. 9. Plin. lib. 33. cap. 1.*

c *Ringen en diergelijcke trou-panden en zijn niet van de eygenſchap des huwelijcks, het welck mitſdien oock ſonder de ſelve wel kan beſtaen. Annulus, & ſimilia, non ſunt de ſubſtantiâ matrimonii. Thuſcus Card. concluſ.* 343. *Non monilibus, ſed moribus.*

Het Franſche ſpreeckwoort ſeyt wel, Anneau en main, honneur en vain.

d *Welcker vercieringe ſy, niet die uyterlicke, met hayrvlechtinge, met gout ombangen of kleederen aen doen, maer de verborgen menſche des herten, die gelegen is in de onverdervelickheyt eens ſachtmoedigen en ſtillen geeſts die koſtelick is voor God, 1 Petr. 3. 3.*

Benè Guazzo *de ſuperfluis ornamentis:* Offeſa a Dio, Speranza a gli amanti, Ruina a gli mariti. *Ita ornanda mulier ut placeat viro, non ut ſuſpecta fiat. Eraſ.*

Stude bonitate placère, non veſte. Bernard. Pontan. *de amor conjug. lib. 1. de lib. educand.*

Plura licet noſtras commendent dona puellas,
Matronæ decus eſt una pudicitia.

Gregor. Nazianz. Mulierum ornamentum eſt morum probitate & elegantia florere; labiis, genis, oculis, vinculum injicere, pudicis tantùm mulieribus oblectari &c.

Non tantum nitor veſtimentorum, nec excellentia formæ, nec auri ſplendor ad laudem mulieris valet, quantum modeſtia ac ſtudium honeſte decoréque vivendi. Ariſt. in OEconom. ecce conſentiunt in hoc Ethnici cum Chriſtianis, Poëtæ cum Philoſophis.

BRUYTS LYNWAET.

De bruyt gaet onder dies met alle vlijt bedencken,
Wat in het tegendeel hier noodigh is te schencken;
En watse, nae den eysch, sal geven haren vrient
Dat hem en haer betaemt, en tot de saecken dient.
Sy meynt geen beter gaef hem toe te konnen passen,
Als linnen wel gereet en schoon voor al gewassen;
Dat schijnt, als of 'et spraeck, dat sy een reyn gemoet
Hout voor haer weerste schat, en voor haer beste goet; a
Dat sy voor alle tijt heeft eenmael uyt-gelesen
Een onbeveynsden aert, een recht eenvoudigh wesen,
Dan noch, dat sy het vlas en haeren eygen draet
Stelt in de vrouwen-plicht een noodigh huys-cieraet.
Wel aen ghy zijt de bruyt, de woorden zijn de banden
Van dat'er is geschiet, de ringen zijn de panden
Van onverbroken trou. Dus, als ghy die besiet,
Soo spreeckt in u gemoet; 'ken ben mijn eygen niet.
Nu vryers, scheyt'er af: hier is niet meer te vangen,
Neemt elders, gragen hoop, neemt elders uwe gangen:
Hier dient niet meer gevraegt, niet meer te zijn ge-
socht,
Knap handen van de banck, dit vlees dat is verkocht. b
Hier raed' ick onse bruyt haer nu te willen mijden,
Van naer het woeste velt, of in de duyn, te rijden,
Van elders, daer het valt, te komen op de baen,
Van alderley gewoel, van uyt ter feeste gaen.
De bruyloft is een mart, daer ieder zijne waren
Komt toonen voor het volck, komt veyligh openbaren
Het beste van de kraem; daer licht een nieuwe bruyt
Een ander bruyloft maeckt, en dese feeste sluyt,
Ghy hebt u reyne trou aen uwen vrient gegeven,
Leyt dan, tot zijnder eer, een afgesondert leven;
Onthout u van het vlock, en hout de sinnen stil;
Ghy hebt van nu voortaen geen macht op uwen wil.
„Siet! als een vrye maeght haer vint in alle feesten,
„Soo staet het vryen vry voor alle vrye geesten,
„Maer als de vrye jeught heeft eenmael uyt-gevrijt,
„Soo is voortaen de maeght haer eerste vryheyt quyt.
Ghy, die niet veyl en hebt, en niet en weet te koopen,
Waerom doch in het kraem, of aen de mert geloopen?
Waerom soo wijt gedwaelt? het gapen heeft gevaer,
Dus blijft in u bevang, en neemt u saecken waer.
Siet! als een gunstigh quant wil steden ofte landen,
Wil eenigh schoon gebou, wil klippen aen de stranden,
Wil schepen onder seyl op Thetis diepen kolck,
Vertoonen door de verw, en toonen aen het volck,
Hy treet besyden af, en met de gansche krachten
Vervat hy al het werck voor eerst in zijn gedachten,
Schickt hier een hoogen bergh, en daer een laeger dal,
En maeckt een innigh beelt van dat hy maecken sal.
Soo dient de bruyt te doen. sy dient haer af te scheyden
Van uyterlick gewoel, sy dient haer aen te leyden
Tot innigh overlegh, om soo te mogen sien
En wat'er dient gedaen en wat'er sal geschiên.
Sy moet het gansche beelt van huys, en echte saecken
Te voren overslaen, jae met de sinnen maecken
Een kamer in de lucht, een wonderlick gebou,
En leggen in den geest de gronden van de trou.
't Is echter ongerijmt, dat hen de lieden binden
In dit geheel beslagh, haer niet te laten vinden
Daer Godes heyligh volk den naem des Heeren prijst,
En met zijn heylsaem woort de swacke siele spijst:
Een maeght, nu toebereyt om tot den man te treden,
Behoeft geen kleyn behulp om veelerhande reden;

a *Color albus, primus est omnium colorum & simplicitatem indicat, & ideò Deis (ut antiqui judicabant) gratissimus. hinc qui sacrificabant albis induti erant; Vnde Persius, quamvis albata rogarit Dinet. Hierog. lib. 2. cap. Des Lys.*

b *Neque matrimonium qualecunque, neque spem matrimonii violare permittitur. l. si uxor. §. divus. ff. ad leg. Iul.*

En hoe doch wort de mensch vã swak geweldig sterk,
Als, door een reyn gebet, en in des Heeren kerck?
Hoewel men uwen naem hoort klaer en open lesen,
Dat kan u, teere maeght, geen smaet of hinder wesen;
De schrick in dit geval is enckel onverstant,
Nadien het gansche werck is buyten alle schant.
Wel laet dan, wie het wil, laet onbedachte dwasen
Haer quellen, sonder noot, in dese vyse-vasen;
Ghy helt naer uwen Godt in dit gewichtigh stuck;
Wel doen, hoe dat het gaet, en baert geen ongeluck.
Gebeurt 'et onder dies dat iemant uwe sinnen
Te voren heeft gepooght met vryen in te winnen,
Set desen uyt het hert, soo haest u rechterhant
Nu draeght van uwen vrient een naerder onderplant.
Wacht u nae dese tijt van out gevry te spreken,
Of tot een hoogen lof van vryers uyt te breken;
„Een die te grooten feest van oude liefde maeckt,
„Wijst met den vinger aen dat sy de nieuwe laeckt.
Daer was een schoone kerck, niet verre buyten Roomen,
Belommert met de scheem van groene myrte-boomen,
Hier stont een Venus in, door wie, gelijck het scheen,
De geest wert omgekeert, en alle lust verdween.
Dies als een rijpe maeght nu af begon te keuren
De grillen van de jeught, en alle kintsche leuren,
Soo quamse tot het beelt, en braght haer beste pop,
En hingse voor het volck, en voor de goden op:
Of als een jonge vrou haer sinnen wilde geven,
Om in den echten bant haer dagen af te leven,
Soo gingse nae de kerck, en bad in alle vlijt,
Dat sy een reyne trou mocht worden ingewijt.
't Is waer, dat yder een ten hooghsten is verboden
Geen eer te mogen doen aen steen' of houte goden,
Maer des al niet te min soo schuylt hier efter wat,
Dat voor een leersaem hert is dienstigh opgevat.
Gewis hy die de kerck hier voormael dede gronden,
Heeft in zijn eygen hert, en uyt de daet bevonden,
Dat jae een ander geest moest komen in de vrou,
Indiense nae den eysch wil komen in de trou.
Siet! als een adder-slang door teel-sucht aengedreven
Wil met de zee-lamprey haer om te paren geven,
Soo spoetse nae de strant, en pooght met alle kracht
Te ruymen haeren buyck van alle vuyle dracht,
Van glibber-gladde slijm, van ongesonde dampen,
Van schadelick vergif, van alle boose rampen;
En, als het snege dier sich wel gesuyvert vint,
Dan is 'et dat 'et eerst zijn echte lust begint.
Indien'er iemant is, 't sy mannen ofte vrouwen,
Genegen in de tucht, en soo het dient, te trouwen,
Die doe gelijck de slang, en schuyme zijn gemoet
Van lust tot oude dracht, van alle dertel bloet.
Indien een jonge vrou behoud in hare sinnen
Een, die haer domme jeugt eens scheen te willen minnen,
Soo brengtse tot den man niet datse brengen moet,
Om datse vreemde sucht in haeren boesem voet.
Is u dan eenigh beelt geschildert naer het leven
Door iemant van de jeught, tot zijnder eer gegeven,
Maeckt dat in haesten quijt. ghy hebt een eygen deel,
Een beter schildery, een nutter huys-juweel,
Ghy hebt een eygen perck, daer uwe reyne lusten
In stille moeten staen, in moeten blijven rusten,
En vinden haer vermaeck; ghy hebt een eygen perck,
Een eygen herte-lust, een eygen oogh gemerck:
Daer eyndight u bevang, daer zijn de leste palen,
Daer over uwe jeught geen recht en heeft te dwalen,
Geen reden heeft te gaen. dus blijft in uwen ban,
„Een eerbaer vrouwen hert en vat maer eenen man.

„Te

„Te plegen echte min, en by den man te slapen,
„En echter met de luſt nae vreemde luſt te gapen,
„Of door de luſt te gaen tot eenigh jong-geſel,
„Heeft, ick en weet niet wat van innigh overſpel. *a*
Ghy daerom, jonge vrou, wilt, niet alleen de leden,
Maer oock het innigh hert aen uwen man beſteden;
Want ſoo ghy geeſt of gunſt voor iemant open hout,
Soo heeft u meeſte vrient u minſte deel getrout.

Vermijt des niet te min u af te laten ſetten,
Om door uw ſchoone verw een vreemde luſt te wetten,
't En ſtaet geen echte vrou, geen jonge dochter vry,
In vreemder hant te zijn, oock niet in ſchildery.
Een praetje voor de bruyt. Ick heb wel eer geleſen
Iet dat tot u bericht hier dient geſeyt te weſen;
Een man, die van de ſtraet naer huys vertrecken ſou,
Vernam een vreemden ſnaeck ontrent zijn echte vrou;

Daer ſtont een Schilder by met handen vol pinceelen,
En midden op de vloer lagh keuſe van paneelen;
De man, in dit beſlagh, ſtaet lange tijt en peyſt,
Wat hier de vijſe grieck, of wat de ſchilder eyſt.
Hier ging de jonge wulp zijn tonge dus ontbinden,
Ick didd' u, goede vrient, niet vreemt te willen vinden
Dat hier, beneven my, een geeſtigh ſchilder ſtaet,
Het ſtuck by ons beſtaen en is geen booſe daet.
Weet, dat ick over lang u vrouwe plagh te minnen,
Maer hebbe niettemin haer geenſins konnen winnen;
En, mits het weerde pant niet meer en is voor my,
Soo doe ick maer een eyſch van hare ſchildery:
Alleen om deſe gunſt ben ick hier ingekomen,
En hebbe deſen vrient tot mijnen dienſt genomen,
Die ſal de ſchilder zijn van die ick heb gevrijt,
Indien ghy niet te wijs of niet te vijs en zijt.
Mijns oordeels, dit verſoeck behoort te zijn geleden,
Ten ſy in u de nijt is meerder als de reden;
Noyt heeft 'et eenigh menſch gedient tot ongemack,
Dat iemant vier of licht aen zijnen heert ontſtack.
'k En weet (begon de man) van afgunſt of benijden,
Ick weet dat u bedrijf my niet en ſtaet te lijden;
Sy, die ghy voor u ſiet, is mijn beſcheyden deel,
Niet voor een dertel oogh, of eenigh vreemt pinceel.
Gaet vry, gaet uwes weeghs, gaet elders henen rallen;
Voor u of uws-gelijck en is hier niet te mallen:
Ghy, die nu eyſcht het beelt van dit mijn echte wijf,
Mocht, als 'et u beviel, eens komen om het lijf.
Daer ging de lincker heen met gramſchap aengeſteken:
Maer ſeg, had oock de man gelijck om ſoo te ſpreken;

a *Te tenet, abſentes alios ſuſpirat amores.*
Cum propria petulans conjux uxore movetur,
Hanc ulnis, tacita Phyllida mente tenet.
Hoc genitum coitu, Conſulti juris & æqui,
Legitimè natum dicitis, anne nothum?

Voor my, ick ſegge jae; en nae dat ick het vat,
Soo paſt op dit bejagh een harder woort als dat.
En deſen onverlet, en is 'et geenſins wonder,
Indien de goede man heeft even in 't byſonder
Het onvoorſichtigh wijf een eygen les gedaen,
Om datſe deſen eyſch ſcheen toe te willen ſtaen.
Men weet van overlang, hoe deſe rancken ſtrecken,
Of om de vuyle luſt van iemant op te wecken;
Of, ſoo te vreeſen ſtaet, tot noch een ſlimmer end,
Aen menigh eerbaer hert noch heden onbekent.
Soo magh dan onſe bruyt de vreemde jonge lieden
Niet meer te ſpraeke ſtaen, noch voorder gunſte bieden;
Die vryheyt is geweeſt, ſy moet oock even dan
Niet al te gunſtigh zijn haer ondertrouden man.
Ontfangt een korte les, hier nut te zijn geweten,
De bruyt in haeren tijt en moet geen vryſter heten,
En magh geen vrouwe zijn, wie dat 'et oock gebiet,
„De bruyt, een teer gewas, is kruyt en raeckt my niet.
Gelijk het ſchemer-licht, dat met bedeckte ſtralen
Ontrent den dageraet komt op der aerden dalen,
Geen nacht en is genaemt, geen dagh en wort geſeyt,
Maer iet, dat by gevolgh ons tot den dage leyt;
Soo ſtaet 'et met de bruyt. ſy moet geen vrouwe weſen,
Tot dat haer gulde ſon is hooger opgereſen;
Sy moet geen ſtille nacht, geen droeve vryſter zijn,
Om datſe korts verwacht een volle ſonne-ſchijn.
Of, als een friſſe roos, die niet en is ontloken,
Van boven evenwel een weynigh uytgebroken,
Toont aen den hovenier een aerdigh purper-root,
En hout des niettemin geſloten haeren ſchoot;
Soo dient, na mijn begrijp, ſoo dient de bruyt te leven:
Beleeftheyt ſonder meer, beloven ſonder geven;
Niet al te ſachten oir, niet al te ſtueren kop;
Geen openbare roos, geen toegeſloten knop.
Hoewel dan onſe maeght heeft eenigh pant ontfangen,
En dat 'er ringen ſelfs haer om de vingers hangen,

Noch is dan evenwel haer maeghdelicke blom,
Niet in de vollen macht van haren bruydegom. a
Leert hier, besette maeght, op vaste gronden weten,
Wie vrouw, en wie de bruyt met reden wort geheten;
Op datje by gevolgh hier uyt besluyten meught,
Wie nu, wie naederhant heeft macht van uwe jeught.
't Is vry een wijt verschil in echten staet te wesen,
Of voor de bruyt alleen te worden opgelesen;
Het wijf doet over al, nae dat de man gebiet;
Want die eens vrouwe wort en is haer eygen niet.
't Is anders met de bruyt; die heeft, op vaste reden,
Als noch be volle macht van haere teere leden,
Jae moet hier wederstaen den wil van haren vrient,
Indien hy komen wil, daer niet gekomen dient.
Om dan, tot meerder licht, een vasten peyl te setten
Hoe lang een jonge maeght is buyten echte wetten,
Soo neemt van onse pen een droevigh ongeval,
Dat aen de jonge bruyt haer palen wijsen sal.
Een rustigh jong gesel geboren in de landen,
Daer ieder huysgesin belent in eyge stranden,
Kreeg, naer een lang gevry, de dochter van de Schout,
En voer nae seker dorp, om daer te zijn getrout.
Soo haest de snelle schuyt is aen het landt gedreven,
Gaet yder nae de kerck, en hoort den segen geven,
Daer staet de jongeling, en biet zijn rechterhant,
En krijght in tedendeel een gunstigh wederpant.
De Gods-dienst is gedaen, men gaet de bruyt geleyden
Om weder uyt de kerck, en van het lant te scheyden,
Daer komt het gansche dorp gedrongē nae de schuyt,
Tot sich de nieuwe man ging setten by de bruyt.
Doen ging het seyltjen op. De jonge luyden spelen,
Een deel verheught de bruyt, en singt met helle kelen,
Een deel sit in gepeys, en rekent in den geest,
Hoe menigh soet gevry wil rijsen uyt de feest.
Soo doende raeckt de schuyt tot midden in de baren,
Daer is soo veel geseylt, gelijck 'er is te varen;
Maer siet, de gansche lucht verandert onder dies,
Daer rijst een snelle wint, die bijster vinnigh blies,
Die schufelt in het want, en doet het seyltje swellen,
Die roert het water om, soo dat de boorden hellen,

Die perst geduerig aen. daer swapt het schuytjen om,
Daer leyt de jonge bruyt met haren bruydegom;
Daer krielt 'et over-hoop, daer gaet 'et op een kermen,
Daer wil het jonge volck sich voor de doot beschermen,
De vryer met gewelt, de vryster met geschrey,
Maer 't is om niet gewoelt, sy blijven alle bey.
Men vont het lieve paer, nu van de doot bevochten,
Geschakelt metten arm, en over een gevlochten,
In plaetse van het bed, is haere doot gemeen,
Sy mengen in den stroom de sielen onder een.
Eylaes! de maeghde-palm, die by de jonge dieren
Te samen is gebraght, om hare bruyt te cieren,
Dient tot een ander feest, en wert daer allegaer
Met tranen eerst besproeyt, gevlochten om de baer.
Het dacht de vrienden goet, dat bey de doode lijven
In eenen aerden hoop begraven souden blijven;
En, waer 'et met 'et lijck nae mijnen sin gegaen,
Daer sou een kleyn gedicht ontrent den grave staen.
Hier leyt en man en wijf begraven aen der heyden,
Op eenen dagh gepaert, op eenen dagh gescheyden,
Het water heeft de vreught van haere feest belet,
Het aertrijck was beleeft, en werd haer bruylofs-bed.
Het graf is naeuw gevult, men raest 'er om te deelen,
De rouw en al de feest verandert in krakeelen;
De vader van de bruyt, minst soo het scheen gegoet,
Seyt, dat hy voor een helft in alles komen moet.
De vrienden van den man, hier tegen aen gedreven,
Sijn anders van beraet, en meynen niet te geven;
Een ieder drijft het zijn, als met geheele kracht,
Soo dat het nieu geschil wort aen het Hof gebracht.
Daer gaet 'et harder aen, het Hof belast te schrijven
Wat yder dienstigh acht om zijn geding te stijven.
Het maegschap van de bruyt seyt met eē vollen mont,
Dat willen, sonder meer, volmaeckt het echte bont. b
Seyt, dat van ouden tijt na recht van alle landen,
Twee herten eens gesint zijn vast in echte banden,
Seyt, dat de jonge bruyt, oock midden in de trou,
Kan zijn, in volle daet, een maeght, en echte vrou. c
Seyt, dat dit groote werck niet toe en is te schrijven
Aen, ick en weet niet wat, het mengen van de lijven;

a *De Bruydegom en heeft geen macht over de Bruyt.* Bodin. de la Repub. lib. 1. cap. 3. nous n'entendons que la fiancée soit soubjecte au fiancé. *Idque jure civili decisum est l. 4. ff. de cond. & demonst. l. ea quæ. ff. ad municipalem.* & ne peut le fiancé mettre la main sus elle, ce qui est permis au mari de droict civil & Canon. *Bald. & Cyn. in l. raptores C. de Episc. Cyn. in l. 1. quæst. 2. C. de raptu virg. c. duo 33. qu. 2. c. sicut. 7. qu. 1.*

b *Solus consensus sufficit absque aliis omnibus, & alia omnia sine consensu sunt nihil. Alberic. Gentil. lib. 2. de Nupt. cap. 6.*

c *Non defloratio virginitatis, sed pactio conjugalis, facit conjugium. Ambros.*

Maer

Maer dat de weerde trou haer 'gantſche volheyt ſiet,
Wanneer een reyne ſiel haer wederpaer geniet. *a*
De Vader van de man is hier geweldigh tegen,
En meynt dat zijn geſpreck vry meer behoort te wegen,
Roept dat een jonge bruyt dien naem geduerigh houd,
Tot dat het ſachte dons haer naerder heeft getrout. *b*
Roept, dat dit ſeker gaet oock op den dagh van huyden,
Om dat voor eerſt de bruyt ſit by de jonge luyden,
Roept, datſe nimmermeer, als op den tweeden dagh,
Haer by het echte volck aen tafel voegen magh.
Roept, dat de jonge maeght is datſe was gebleven,
Jae nict van haere gunſt als woorden heeft gegeven;
En ſluyt, dat haer geſlagt maer woorden hebbē moet,
Geē vrientſchap in het bed, geē maegſchap in het goet.
Nae dat om dit geſchil is menighmael gekeven,
Soo wert nae langen tijt het vonnis uytgegeven,
Het Hof, nae rijp beraet, draeght hier in over een,
Dat 't een en 't ander goet is onder hen gemeen.
De reden dient 'er by. Des Heeren goeden ſegen
Verkondight in de kerck, en opentlick gekregen,
Verſegelt echte trou; ſoo dat men even dan
Bekoomt een vollen naem van wijf en echte man.
Men ſiet dat Adam ſelfs, doen Eva was geſchapen,
Haer voor zijn vrouwe kent, oock eer ſe was beſlapen,
Hy noemt haer voor den Heer zijn vleys en eygē been,
Oock eer het echte bed was onder hen gemeen.
Hier uyt dan, weerde maeght, kan ieder een bemercken
Dat eerſtmael als de bruyt komt weder uyt 'er kercken,
Getrout voor al het volck, is op een vaſten gront
En uyt haer eygen maght, en in het trou-verbont. *c*
Of ſchoon dan iemant pooght u in het hooft te ſteken,
Voor God u man te zijn (gelijck de luyden ſpreken)
Eer dat ghy zijt getrout, om onder deſen ſchijn
Te ſchuyven, eer het dient, u teere bed-gordijn,
Ghy ſtaet op u verſet, en toont, met goede reden,
Dat by een ware maeght dit niet en dient geleden;
Segt dat de reyne min noyt worſtelt tegen eer,
En, ſchoon hy 't anders drijft, gelooft 'et nimmermeer.
Hier dient ghy bruydegom voor al te ſijn geſproken,
Om hier voor uwen tijt geen vier te willen ſtoken;
Ghy hebt van heden af als pantſchap aen de bruyt,
Maer noch geen volle maght het pant te winnen uyt.
Ghy, die dit acht te deun, gaet leeſt de Roomſche wetten,
En leert dat Keyſers ſelfs op uwe ſaecken letten;
Want ſoo een dertel quant ſijn eygen bruyt verkragt, *d*
Daer is geen twijfel aen, hy wort om hals gebracht. *e*

Daer was een out gebruyck in alle Iootſche landen,
Wanneer een jonge maegt haer trouwe ging verpanden;
Dat jae de lieve bruyt, oock van den eerſten aen,
Wert aen den jong geſel ten vollen toegeſtaen.
Hy moeſt het weerde pant met alle vlijt bewaren,
En, door beſette tucht, ter rechter ure ſparen,
Ter eeren van de trou; hy moeſt het weerde pant
Beſitten ſonder ſmaet, en houden buyten ſchant.
Siet, Iacob gaet alleen met Rachel aender heyden,
En drijft het jonge vee door alle groene weyden,
Sy bruyt, hy bruydegom; en des al niettemin
Hout alle tochten op, hout alle luſten in;
En, naer een lang gedult van ſeven gantſche jaren,
Soo vraeght hy om verlof om dan te mogen paren,
Hy raeckt (ô reyn gemoet!) hy raeckt de maget niet,
Tot hem de vader ſelfs zijn lieve Rachel biet.
Siet! wat verſchilt de tijt. ô die in onſe dagen
Beſtont een jonge bruyt den vryer op te dragen,
Van dat de ſonne rijſt, tot aen den ſoeten ſlaep,
Eylaes, wat ſoud' et zijn? een wolf by een ſchaep.
Ey waer is nu de ſucht van reyne min gevloden?
Of woont het ſedigh hert alleenlick by de Ioden,
En niet in ons geweſt? ey, matight uwen tocht,
Wy zijn oock Godes erf, en dier genoegh gekocht.
Al die het reyne bont tot vuyle luſten drijven,
Die paren in het vlees, en niet als met de lijven;
„Maer die in rechte tucht beginnen haere feeſt,
„Die trouwen met de ſiel en waſſen in den geeſt. *f*
Al is de bruyt verlooft, noch dien je niet te mallen;
Al is de ſchult gemaeckt, u tijt is niet vervallen;
Dus houd u in den toom, en ſpaert u weerde lief,
Een ondertroude bruyt een onverſchenen brief.
De tijt ſnelt haren loop. Men gaet 'er overwegen
Hoe dat 'et mette feeſt en gaſten is gelegen,
En hoe men nooden moet, en wie, en wat getal,
En hoe men met 'er eer de bruyloft houden ſal.
De ſaecke dient bedacht. vraeght iemant mijn gevoelen?
Ick ben in dit geval een vyant van het woelen,
En van te grooten hoop; een vyant van den dranck;
Een vyant van geroep, en alle vuyl geſang.
Indien het weſen moght, ons ſoude meeſt behagen
Een maeltijt ſonder pracht, en voor de naeſte magen, *g*
De beſte bruyloft-feeſt die iemant houden magh
Beſtaet in ſedigh volck, en in een kleyn beſlagh. *h*
Soo doende, wert het volk met drinken niet gequollen,
Daer hoort men geen gewagh van iemant op te vollen;
Daer hoortmē geen geraes, geen roepen, geen gedans, *i*
Noch van de geyle jeught, noch van de dronke mans.
Daer kan een teere maeght den echten ſtaet beginnen
In ſtilte, met beſcheyt, en ongeſtoorde ſinnen;
Daer is het jonge paer en al het huys verloſt
Van moeyte, van geraes, en van de groote koſt.
Is 't niet een ſelſaem ding? het trouwen is gevonden
Tot nadeel van de luſt, en alle ſnoode ſonden,

a *Hæc ſocietas de corporibus, contrahitur contrahentium conſenſu, non corporibus. Alber. Gentil. ibid.*

b *Bodin. lib. 1. de la Republ. cap. 3.* La pluspart de Canoniſtes & Theologiens, qui s'en font croire en ceſte matiere, ont tenu qu'il n'y a point de mariage entre l'homme & la femme, s'il n'eſt conſommé de faict: ce que nos couſtumes ont diſertement articulé, quand il eſt queſtion des profits de mariage, & de la communauté. *Vide multa pro hac opinione in ſumma Silveſtrinâ verb. matrimonium nu. 6. c. debitum de bigam. Lombar. in 4. Sententia. diſtinct. 30. & 37. quæſt. 2. Barbat. conſ. 2. col. 7. gloſſ. un. ex publico extr. de converſ. conjug.*

c *Senatus hic bonorum communionem decrevit, cum enim per conjunctionem illam conjugalem in facie Eccleſiæ ritè peractam, individua ac indiſſolubilis vita ſocietas contracta ſit, ut non jam amplius ſponſus & ſponſa, ſed reverâ maritus & uxor effecti eſſent, nec ad vinculum matrimonii ſtabiliendum quidquam per concubitum ſeu copulam carnalem adjici poſſit, meritò etiam ſocietas bonorum jam ab eo ipſo tempore inchoata ac inducta cenſeri debet. quod ut ſacris litteris conſonum, ita & expreſſo jure civili ſtatutum eſt, l. cum fuerit. 15. ff. de conditio. & demonſt. l. nupt. de R. I. l. ſancimus 24. verb. ſed ex quo vota nuptiarum re ipſa proceſſerint C. de nupt. Neoſt. rer. jud. obſer. 15. & 16. ubi tres conformes caſus ex intervallo ita deciſos memorat.*

d *Nonnullis ſponſis tam impotens eſt ardor libidinis, ut corpuſculo puellari vim inſerant. Eraſm. in Inſtit. Matr.*

e *Bodin de la Republ. lib. 1. cap. 3.* Si le fiancé (dit il) avoit uſé de main miſe, & ravi ſa fiancée, il doit eſtre puni capitalement en termes de droict. *l. 1. C. de Rapt. Alberic. Gentil. tractatu de nupt. ex Bernardo.*

f Aux mariages qui ſe font par volupté il n'y a communauté que des corps; mais en ceux que la ſageſſe a conjoints, il y a communication de vertu & toute pureté. *Philo. Iudeus lib. de Abr. Patriarch.*

g *Quorſum attinent publica tumultuoſaque convivia? Suavius eſt inter parentes, ac pauculos ex proximâ cognatione modeſte ſobriéque agitare nuptiale convivium. Eraſm. de Chriſt. Matr.*

h *Nationes quædam nuptiis modum præſcribunt, & certum numerum convivarum. nec male. Piſis ſtatutum eſt quod non poſſunt ad nuptias convocari niſi duodecim Dominæ, ut refert Bart. in l. inficiando. §. infans in fin. & 16. etiam Angel. ff. de furt. & Ioh. Ananias in c. ult. col. 10. verſ. ex prædictis refert extr. de colluſ. detec. Franciſ. Aret. in l. Patris & filii. ff. de Vulg. & Pupill.*

i *Concilium Laodicenum can. 13. diſſolutas choreas & impudicas ſaltationes diſerte improbat.*

En des al niettemin waer eenigh mensche trout,
Daer schijnt 'et dat het vlees een nieuwẽ tempel bout, *a*
Daer is een vreemt gebreck geslopen in de steden,
En blijft van ouden tijt tot aen den dagh van heden,
Te weten, dat het volck in haere bruyloft-feest
Schoeyt wijder als het dient, en boven haren leest.
Wat koomt 'er menigh paer in duysent sware lasten,
Alleenlick om de vreught van vreemde bruyloft-gasten?
Wat is 'er menigh mensch, die uyt een hoogen moet
Verteert zijn innigh mergh tot aen het herten-bloet?
Bedenckt 'et die het raeckt, in overdaet te trouwen
Is al een quade voet om huys te blijven houwen;
't Is licht te veel gequist ten dienste van de jeught,
't Is licht te veel gespilt in dese korte vreught.
Ghy siet, het groot beslagh is in der haest verdwenen,
En wat de feeste maeckt gaet met den speelman henen,
De vrienden zijn verstroyt, ach! ick en weet niet hoe,
Het gelt is uyt de beurs, en dickmael ondanck toe. *b*
Leert dan verkregen goet tot beter eynde sparen,
Laet pracht, laet overmoet, laet groote kosten varen;
Koopt huysraet om het gelt; en set den regel vast
Dat op een goede saeck een goet beginsel past.
Doch soo ghy zijt verplicht aen veelderhande magen,
En dat u stijve beurs den last vermagh te dragen,
Soo wil ick uwe gunst niet binden aen getal,
Maer stell' een yder vry hoe verr' hy nooden sal.
Wie kan het echte volck, wie aen de jonge lieden
Benemen haer vermaeck, en harde tucht gebieden?
Het is van alle tijt, dat op den bruyloft-dagh
Een ieder vrolick zijn, en vrienden nooden magh. *c*
Maer gaet met goet beleyt, en laet de lieve gasten
By niemant in het feest met drincken overlasten,
Schout grilligh hant-gespel, en dertel ongelaet,
Weest nuchter in gebaer, en matigh in den praet.
Ick bidde heusche jeught verstaet de rechte gronden
Waerom eerst over al de menschen dienstig vonden
Te maecken eenigh feest, wanneerder iemant trout,
En waerom dat men noch dit heeden onderhout.
't Is vry niet om den wijn, niet om de volle glasen,
Niet om een los gewoel, niet om het dolle rasen,
't Is om het naeste bloet te wijsen overhant
Wat maegschap dat 'er rijst uyt desen nieuwen bant: *d*
't Is op dat yder wist, indien hy quam te sterven,
Wie zijn verspaerde goet eens soude mogen erven;
En wie, te zijner tijt, en naer een droeven val,
Het huys, wanner het wijckt, eens onderstutten sal.
Doch hoe een eerlick man de vrienden moet onthalen,
Staet op een ander tijt ons naerder af te malen;
Ghy keert u, snelle pen, keert eenmael wederom,
En geeft doch eens de bruyt aen haren bruydegom.

Maek plaetse, nieusgier volk; de bruit die gaet ter kerkẽ, *e*
En laet, in volle trou, haer onder-trou versterken;
Kniel neder, jonckgesel, kniel neder, teere maeght,
Hier wort op eene tijt u gants geluck gewaeght.
De Geesten, Godes heyr die wonder reyne scharen,
Sijn self ontrent het werck, daer echte lieden paren. *f*
Gods dienaer spreekt het woort, de segen wort geseyt,
Een ieder siet, en bid. Daer is de knoop geleyt.
Roep bruyloft, soete jeught; de speel-genooten komen,
En stroyen al het huys met nieu gepluckte blomen,
Met vers gelesen groen, met jeugdigh maegde-kruyt,
En vlechten na den eysch een kransje voor de bruyt.
Noch is 'et niet genoegh; men hangt 'er groene kroonen
Daer haer het weerde pant sal aen den dis vertoonen,
De solder, en de balck, de mueren en het bed
Sijn met gestreckte palm aen alle kant beset.
Een maeght kan over al een groene krans verwerven,
En dan wanneer se trout, en alse komt te sterven.
Wel aen, geswinde pen, ter eeren van de bruyt,
Koom seg ons, wat de dracht van kronen hier beduyt.
Het is van ouden tijt, dat tweederhande luyden
Sijn kroonen toegestaen van loof en groene kruyden;
Een Priester, totten dienst van eenigh godt gewijt,
Ontfing een groene krans ontrent den offer-tijt.
Een held, wiens edel sweert den vyant had' geslagen,
Kreegh even dese maght een kroon te mogen dragen;
Kreegh oorlof met de koets te rennen door de stad,
Geciert met eycken loof, of met een lauwer-blad.
Hier uyt (gelijck het schijnt) is dese vont genomen,
Dat oock de groene krans is tot de bruyt gekomen:
En, als men met bescheyt de saecken ondertast,
De kroone wort de bruyt te rechte toegepast.
Voor eerst om dat de maeght, die hare jonge leden
Gaet, uyt een reyn gemoet, aen haren man besteden,
Niet meer is, datse was; niet meer is aen de jeught,
Maer offert aen de trou, maer offert aen de deught
Een vers, een jeudigh lijf, in geen bedrogh gevonden,
Gaef, suyver, onbesmet, fris, nuchter, ongeschonden,
Dat niemant naderhant, dat niemant raken moet
Als een, aen wie de maeght haer reynen offer doet.
Siet hier, ghy die het raeckt, het wit van eerlick trouwen;
Het is een vast besluyt, om God een huys te bouwen,
Het is een vast besluyt, een seker oogh-gemerck,
U vrucht te brengen op tot Godes offer-werck;
Het is op dat je moght, door wettigh t' samen paren,
Een onbevleckten geest in reyne tucht bewaren;
Het is op dat je moght in uwe domme jeught
Te beter, door behulp, u geven tot de deught;
Het is de gulle sucht haer rechte wit te leeren,
Het is de quade lust tot goeden eynde keeren,
Het is, te zijner tijt, het ongetoomde vleys
Te geven zijn behoef, maer nae den rechten eys. *g*
Het is een vast besluyt, voor eeuwigh af te sweeren
Al wat de jonckheyt leert, en uyt de borst te weeren
Al wat 'er eenighsins een reynen geest bevleckt,
Al wat 'er eenighsins tot snoode nucken streckt.
Het is een vast besluyt de sinnen in te binden,
En niet te laeten gaen met alderhande winden,

a *Chrysostomus graviter conqueritur, quod ipso statim nuptiarum die puellæ animus tot undique flagitiorum machinis impetatur. quod & Vives annotavit lib. de Christian. fœm. 1. cap. 1.*

b *Het Frans spreeckwoort seyt wel*, Il n'y a si belle nopce, où il n'est un mal disné. *Nuptiæ sumptuosæ damnum sine honore conferunt. Bernard. in Epist. de Cur. & reg. rei famil.*

c In all nations the day of mariage was reputed the joyfullest day in al their life, therefore one saith that mariage signifies merrie-age, because a play-fellow is come to make our age merrie. Mr. Smith. *in his præpar. to Mariag. Leges Licinia & Iulia in nuptiis lautiores quàm in aliis conviviis sumptus permittebant. Gell. lib. 2. cap. 24. ita Laban convocatis multis amicis ad convivium nuptias fecit Genes. cap. 29. & apud Senecam indignantis verba sunt, Nuptias clausa domo fecimus. lib. 7. cont. 6.*

d *Non ob Lyæi festivitatem convocantur propinqui affines, & amici; sed, cum matrimonii is finis & effectus sit, ut alter conjugum in alterius familiam adoptetur, & soboles inde procedens jura tam agnatis quam cognatis succedendi consequatur; Consequens est, ut omnia ex consensu totius familiæ, & presentibus propinquis fiant. Annæus Robert. rer. jud. lib. 1. cap. 2. vide Plutarch. lib. 4. Symb. quæst. 3.*

e *Aspice virginem illam quam Pater tradidit, euntem die celebri, comitante populo. Quintil. declam. 307.*

f *Vnde sufficiant ad felicitatem matrimonii enarrandam, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatum, obsignatum Angeli renuntiant, pater ratum habuit. Tertul. lib. 2. ad uxorem. Publica benedictione, quasi Deo ipso per os Ministri sui loquente spectantibus Angelis & hominibus, copulantur; ut per hoc Deo consecretur individuæ consuetudinis initium. Ioachim à Beust tract. de Matr. in præfat.*

g *Conjugium bene utitur libidinis malo. Augustin. lib. 3. contra Iulian.*

Daer ons de werelt treckt; het is een vast besluyt
De tucht te laeten in, de lust te jaegen uyt.
Ten tweeden, nu de maeght van alderhande tochten
Is dickmael aengeranst, is dickmael aengevochten,
En heeft des niet te min lust, krevel, vuylen brant,
En alle slim gewoel gehouden in den bant,
Soo eyst de reden selfs, dat segen-rijcke kroonen
Haer sijgen om het hooft, om haere deught te loonen,
En datse van het volck wort over al begroet,
Gelijck men in 't gemeen een overwinner doet.
Bedenckt dan, jonge bruyt, wat heden is begonnen,
Ghy hebt in uwe jeught de lusten overwonnen,
Nu krijghje meerder hulp te staen in desen strijt;
Dus blijft in ware trou de trouwe toegewijt.
Dit wesen vordert meer, als met den man te spelen,
Of iet, dat u gelijckt, in lust te mogen telen;
Want soo die weerde plicht alleen hier in bestont,
Soo waer oock in het bos een wettight trou-verbont.
Wel aen dan, jonge bruyt, koomt, met gesette seden,
Koomt, met een suyver hert, in uwe kamer treden;
Doet, uyt een reyne sucht, de lusten in den ban,
En wort nae dese kroon, de kroone van den man. *a*
De feest gaet haren gang. hier soeck ick niet te weten
Noch wat 'er wort gedient, noch wat de gasten eten,
Noch of de schotels dicht en op haer reke staen,
Noch wieder met de bruyt sal aen de tafel gaen:
Ick laete, die het wil, hier op de sinnen breken,
Ick laete, die het lust, van diepe glasen spreken,
Een ding is hier alleen te nemen in beraet,
Waerom doch voor de bruyt een hof op tafel staet.
Segg' reden mijn vernuft. Daer zijn verscheyde saecken
Die hier te wegen zijn, en desen handel raecken,
Hoort, wat ons best bevalt. het is een groote lof.
Dat vrouwen zijn gelijck een toegesloten hof, *b*
Dat vrouwen zijn gelijk als boomgaerts voor de mannen,
Daer snoepers, vuyl gespuys, zijn eeuwigh uyt gebannen;
En, om dit aen de bruyt te prenten in den geest,
Soo wort een hof gestelt te midden in de feest.
Wat hooger, snelle pen, laet u wat hooger rijsen,
Ghy sult een beter gront hier over konnen wijsen:
Het eerste trou-verbont is in het groene velt,
Is in het schoon prieel van Eden ingestelt;
Daer is in ouden tijt het reyne bed gevonden,
Daer is het eerste paer in echten staet gebonden.
Tot onderling behulp; daer heeft de groote God
Gegeven aen het wijf het eerste trou-gebod;
Daer is de man gelast op zijn beroep te passen,
Soo dat de gansche trou is in den hof gewassen,
Is uyt den hof gevloeyt, en siet! des Heeren woort
Gesproken in den hof, brengt staege vruchten voort.
Als dan een jonge bruyt siet op de tafel setten
Den hof, en zijn gevolgh; sy dient 'er op te letten,
Sy moet gedachtigh zijn wie eerst het trouwen vont,
En wat'er noodigh is ontrent het groot verbont.
Maer, wat een groot gewoel! wat salder noch gebueren?
Men siet de jonge bruyt van alle kanten sleuren,
En trecken van het volck, en hier, en weder daer,
Het schijnt als of de maegt een krijghs-gevangen waer.
Ey! laet ons, mijn vernuft, een weynigh overwegen
Van waer het vremt geraes zijn oorsprong heeft gekregē.
„ 't Is dienstigh aengemerckt, en af te zijn gemaelt,
„ Hoe lang een oude feyl ontrent de menschē dwaelt.

a *Vxor bona benedictio, auxilium, corona viri, quietis columna; Costam. nupt. num.* 13.
b *Mijn suster lieve Bruyt, ghy zijt een besloten Hof, een versegelde Bornput. Hooghliedt Salom.* 4. 12.

Men hout dat dese greep uyt Romen is gekomen,
Van dat haer eerste jeught de maeghden heeft genomen,
Van dat haer eerste Vorst de vryers gaf de loos,
Waer op doen yder man een eygen vrouwe koos.
Is't niet een selsaem ding? 't is duysent jaer geleden
En duysent boven dat, en siet! in onse steden
Wert, oock tot heden toe, de bruyt om her geruckt,
Om dat eens vrouwe-kracht te Romen is geluckt.
Jck bidde wat ick mach, houd stille, rouwe gasten,
Ten staet u geensins vry soo grilligh aen te tasten
Een die u niet en raeckt, een die nu is gevrijt,
En door de vaste trou een ander toegewijt.
Wat gaet de Zeeuwen aen met Romen aen te spannen?
Wat roert ons eenigh volck by vonnis uytgebannen?
Wegh met dat oude vuyl. in Zeelandt is de bruyt
Geen ruyters eygen slaef, geen roovers eygen buyt.
Ten heeft doch geen bescheyt so grooten woel te maken,
Het weerde trou-verbont is van de goede saecken
Daer niemant in en treet als met een vryen wil,
Dus laet het slim gebruyck, en weest doch eenmael stil.
Ghy zijt een eygen volck van Gode vrygelaten,
Dus laet u sedigh hert de vreemde rancken haten,
Komt voeght u nae den tijt, en weest niet langer dwaes,
Ontrent een deftigh werck en dient geen mal geraes.
Maer siet! de stille nacht koomt sachtjens aengevlogen,
En heeft een duyster kleet om onse kim getogen,
Men siet geen lichte maen, geen stralen van den dagh,
De schaemte van de bruyt vint daerse schuylen magh. *c*
Dat hier geen dertel wicht, met onbeschofte streken,
En maecke voor de deur te tieren, of te spreken;
Geen speelman, geen geroep, geen sang en doe belet; *d*
De bruyt, en haer gevolgh, doet binnen haer gebet:
Reyn Wesen, Eeuwigh God, die van den aenbeginne
Hebt in den mensch geplant de sucht tot echte minne,
Hebt in den man geleyt de gronden van de trou,
En nae den man geneyght de sinnen van de vrou.
Reyn Wesen, Suyver Lam, die uyt de maeght geboren,
Hebt tot het diep geheym den echten staet gekoren,
Hebt, als een eygen bruyt, getrout u weerde kerck,
En aen de trou gejont dijn eerste wonder-werck.
Reyn Wesen, Heyligh Vyer, die met bedeckte stralen
Komt sijgen uyt de lucht, komt in de menschen dalen,
En suyvert aen de siel al wat 'er is bevleckt,
Al wat'er uyt het vlees verkeerde lusten treckt.
Reyn Wesen, Eenigh God, wy strecken onse leden
Tot dijnen hoogen throon, wy storten huys-gebeden,
En roepen om behulp op onsen bruylofs-dagh,
Ten eynde dit beroep ons saligh wesen magh.
Geef eerst, genadigh God, dat wy ter weder-sijden,
Tot onderlingen troost, u soeten naem belijden,
Eenparigh van gemoet; geeft ons een sachten geest,
Die zijnen Heylant lieft, en zijnen Schepper vreest.
Leert ons tot aller stont u vaderlijcke slagen
Met nederigh gedult en sonder morren dragen,
Ten eynd het sondigh vlees en alle slim bejagh
Sich onder dijne wet geduerigh buygen magh.
Laet geen verkeerde sucht door onse kamer dwalen,
Laet geenen vuylen brant ons in de leden malen;

c *Noctu aut vespertino crepusculo illa sponsæ deductio apud veteres fiebat, vel propter verecundiam, ut Plutarch. in problemat. vel si quid deforme, id tegeretur. Constan. tract. de nup. hinc Catullus:*
Vesper adest, juvenes, consurgite; vesper Olympo
Exspectata diu-- &c.
Fax etiam nuptialis rapi solita (auctore Festo) in eundem effectum.
d *De strepitu qui prima nocte ad thalami fores excitabatur, de versibus fescininis ibi decantatis, & aliis hujusmodi vide Hotom. in observat. qui ad veterem nuptiar. pertinent. cap.* 31. *num.* 4.

Bevrijd ons van de twist en alle stuer gebaer;
Geeft ieder volle lust ontrent zijn wederpaer;
Laet over ons bedrijf u gunste neder sygen,
Soo dat wy nimmermeer van dijnen segen swygen;
Doch geeft ons evenwel geen meerder ommeslagh
Als ons en ons gesin ten goede dienen magh.
Wy bidden, lieve God, niet om een aerds genoegen,
Maer dat sich onse wil nae dijne moghte voegen;
Behoed ons voor gebreck, en grooten overvloet;
Maer gunt ons dijnen troost; soo wort het bitter soet.
Doch, soo het wesen mocht, een deel van dijnen segen,
Dat wy tot onser vreught gewenste vruchten kregen;
Soo wiltse van der jeught begaven met verstant
Ten dienste van de kerck, of van het vader-lant.
En wil des niettemin in ons den geest verwecken
Om onder dijne vrees hen op te mogen trecken,
Ten eynde, voor besluyt, en ons en hun gelijck
In Christo sy bereyt het eeuwigh Koninckrijck.
Vriendinnen, met verlof; ick bidde, ruymt de kamer,
Hier is nu weynigh volcks en stilte vry bequamer
Als eenigh groot gewoel. de bruyt treet aen het bedt,
Nu moeder, sluyt de deur, en draeght de sleutel met.
U is nu, bruydegom, volkomen recht geboren,
Genaeckt u weerde pant, van duysent uytgekoren,
Begroet u weder-helft, niet met een geyle mont;
Maer uyt een sedigh hert, en yder woort een pont. *a*
Mijns herten soete wensch, van Gode my gegeven
Tot lust en soete vreught in dit geselligh leven;
Mijn troost, mijn ander ick, gehecht in mijn gemoet
Meer als mijn vader selfs en al het naeste bloet.
Gewenste bed-genoot, verkoren boven allen,
Ten lesten sydy mijn, mijn sydy toegevallen,
Wy zijn van nu voortaen, wy twee en zijn maer een,
Wat eerstmael eygen was, is even nu gemeen;
Wy zijn door echte trou, en op gewisse gronden,
Ons leven-dagen lang te samen ingebonden;
Soo dient dan overhant dit jock alsoo versacht
Dat ons geheele sucht tot vrede sy gebracht.
Indien wy door de trou in rechte liefde paren,
Wat quaet sal immermeer ons mogen wedervaren?
Wat sal ons hinder doen; of brengen in den druck?
Twee herten eens gesint zijn boven ongeluck. *b*
Schrijft dit in u gemoet; waer dat gehoude lieden
Sich vieren overhant, en waere gunste bieden,
Daer is een goede geest met alle segen by,
En maeckt het echte paer van alle plagen vry;
Daer wort het gantsch gesin, kint, boden, nichten, neven,
Als door een vast gevolgh, tot soete rust gedreven;
Daer wort 'et innigh hert gesuyvert van den haet,
Daer vloeyt 'et altemael van enckel honigh-raet.
Komt ons de lieve Godt maer kleyn beslagh te geven,
Wy konnen evenwel, wy sullen vrolick leven,
Wy sullen onsen loop voltrecken sonder pijn,
Indien wy voor den Heer maer eenigh konnen zijn. *c*
Of Godt sal alle ding naer ons behoeften voegen,
Of Godt sal onsen geest in alle ding vernoegen;
Indien geen rijcke schat ons koffers op en vult,
Ons vreughde sal bestaen door middel van gedult.
Wat my in als belangt, ick neme tot getuygen
En God en onse trou, mijn leden sullen buygen
Tot vlijt, en rijpe sorgh, tot alderley beslagh,
Dat iemant van den man met reden eyschen magh.
Ghy, in het tegendeel, leert uwe sinnen stieren
Tot onderling behulp, leert uwen hoeder vieren;
Op dat in als de man magh zijn ontrent het wijf
Gelijck een weerde ziel is aen het gantsche lijf.
Wy sullen onder dies, wy sullen tusschen beyden,
Al wat 'er is te doen met reden onderscheyden,
En plegen ons beroep nae eysch en rechte maet,
Gy diensten van het huys, ick dingen van de straet. *a*
En evenwel nochtans soo sullen alle saecken
Ons in gemeene plicht, en niet als eygen, raecken,
En dat op desen voet; een ieder in het sijn,
En even ondermengt als 't water en de wijn. *b*
Het stuck aldus beleyt, sal ieder zijn betrouwen
Dan vorder op den Heer en zijn beloften bouwen;
En schoon daer onweer rijst, en stuere vlagen maeckt,
't Is God, de groote Vorst, die voor de sijnen waeckt. *c*
En als het schoon gebeurt dat Godt in onse tijden
Sent vaderlicke tucht, sent eenigh bitter lijden,
Ten dient ons evenwel niet tot een droeve val,
Het eynd is enkel heyl, het eynde recht 'et al. *d*
Al wat de jeught besit verandert met de jaren,
De lust gaet haeren gang, laet ons in liefde paren,
Niet op een schoone verf, niet op het lijf gegront,
Maer op het innigh goet, het ware trou-verbont.
Laet vrede, soet beleyt, en minnelijcke seden
Meer trecken ons gemoet, als opgepronckte leden;
Laet Godt doch boven al ons zijn de grootste wet,
Hy is, op wien het oogh in allen dient geset.
Het eynde van de trou is kinders op te wecken;
Daer moet geen reyne min tot quade lusten strecken,
Dus laet de weerde trou, versegelt met de tucht,
Ons brengen uyt den brant, en leyden tot de vrucht.
Dat zijn tot onsen troost de vaste bruylofs-gronden,
Waer op de losse jeught moet werden ingebonden;
Hy vint sich buyten spoor, wie hier te verde gaet;
„ Al wat ten goede streckt bewaert de middelmaet.
Dit magh de jonge bruyt een weynigh overleggen,
En weder, als het dient, haer tegen-reden seggen:
Behoeder mijner jeught, van Gode my gejont,
In wien mijn reyne ziel alleen vernoegen vont.
Ontfangt u jonge bruyt, en dese teere leden,
Die ick aen u alleen nae desen sal besteden;
Ontfangt u wederhelft, u lot, u echte wijf,
Ontfangt in uwen schoot een ongeschonden lijf. *e*

a *Vel Ischomachus apud Xenophontem de administ. domest. hujusmodi ferè colloquium cum uxore instituit, quo sese mutui officii admonent conjuges, idque sub ipsum initium matrimonii. vide Xenophont. lib. 5. Scio non defuturos, inquit Erasmus, qui sibi belli videntur ac festivi, quibus hæc talia absurda videbuntur, sed valeant ille sine Christo belli. De Christ. matrim.*

Chrysost. in Genes. Homil. 37.

b *Quando concordia, pax, & vinculum dilectionis cum muliere & viro fuerit, omnia simul assunt bona, & nullis insidiis expositi sunt, magno & inexpugnabili muro circumdati; hoc juxta Dei sententiam eos fortiores reddit; hoc omnibus divitiis & abundantiâ eos magis locupletabit, hoc supernam gloriam iis conferet, hoc & Dei benevolentiam iis ubertim conciliabit. Proinde, inquit, oro ne quid illis præferendum existimemus, sed omnia faciamus & agamus, ita ut tranquillitas & pax sit cohabitantibus; tunc autem & filii qui nascuntur, & servi & tota undequaque domus virtute florebit, eritque multiplex rerum prosperitas.*

c Dat sy haere zielen den ghetrouwen Schepper bevelen met wel doen. 1 Petr. 4. 19.

a *Mihi videtur Deum naturam mulieris ad curam intus suscipiendam in lucem protulisse, molliore que corpore, ut intra parietes officium obiret; at viri corpus animumque ad calores ac frigora patienda, tum etiam ad labores pacis ac belli constituisse, ideóque res illi foras agendas delegasse. Xenoph.*

In familia dispertita sunt officia: suntque alia viri, alia uxoris propria. externa negotia viro permitte. Gregor. Nazianz. ad Olymp.

b *Prosunt conjuges sibi mutuò, sua in commune conferentes: ob eamque causam suavitas in hac tali amicitia inest, utilitasque maxima. Aristot. Eth. lib. 8. cap. 12.*

c Die tot Godt komt, moet gheloouen, dat Godt is, en dat hy de gene die Godt soecken loont, Hebr. 11. 6.

De handt onses Godts is ten bessen boven allen die hem soecken, Esra. 8. 22.

De wandelinge sy sonder gierigheydt, weest te vreden met het tegenwoordige; want hy heeft geseyt: Ick en sal u niet begeven, noch en sal u niet verlaten, Hebr. 13. 5.

d U sal een licht in de duysternisse opgaen, ende uwe donckerheydt sal zijn als de middagh, Esai. 58. 10.

e *Bene agitur cum virgo ad maritum novum adfert bonam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Apuleii Apo. 2.*

Een

Een lichaem ſonder vleck, een kuys een eerbaer weſen,
Een rooſe metten dau, by niemant oyt geleſen,
By niemant aengeroert; ontfangt doch boven al
Een toegenegen hert dat in u leven ſal,
Dat uyt zijn gantſche luſt, en met geheele krachten
Tot u vermaeck alleen ſal drijven zijn gedachten,
Sal woonen met den geeſt in u mijn even-beelt,
Soo lang een kleyne lucht in deſen boeſem ſpeelt.
Ghy, ſtiert my niet alleen tot huyſelicke ſaecken,
Maer leert my boven al tot onſen Godt genaken, *a*
Leert my te buyten gaen, en treden met den voet
Al wat ons ydel vlees leyt van het waere goet.
Leert my voor alle ding, door vriendelick vermanen,
Te ſcheyden mijn gemoet van alle ſotte wanen;
Dat ſal in deſen geeſt ontſteken meerder vonck
Dan of my eenigh menſch de ganſche werelt ſchonck.
„Twee zielen eens geſint, om God te willen eeren,
„En konnen nimmermeer van haere liefde keeren;
„Want als het nietigh ſchoon ſal van de leden gaen,
„Dan ſal de ware min op vaſte gronden ſtaen.
O goet, ô ſoet begin! ô vreught, ô hemels leven!
O! dat een yder poogh een ſachte ſpoor te geven

a *Dirige quam diligis. Vxor rectè divinæ & humanæ rei ſocia dicitur l. adverſus. C. de crimine expilat. hæred.*

Aen zijn beſcheyden deel, op dat in alle vlijt
Al wat ten quade ſtreckt van beyde ſy gemijt.
Wat is'er beter ding als met geſette reden,
Door heus en rijp geſpreck, en even door gebeden;
De ſinnen over-hant te voegen nae de leer,
En met gelijcke ſucht te treden voor den Heer?
Wat is'er quader ſlagh, als ſonder tegen ſpreken
De ſonden aen te ſien, en alle ſiel-gebreken
Te dulden in de borſt van uwen weerden vrient,
Die uyt de modder-kuyl voor al getogen dient?
Hoe kand'er harder leet, of droever ſtuck gebeuren,
Als twee, die eenigh zijn, van een te laten ſcheuren;
Soo dat (ô ſelſaem ding!) een vlees ſou moeten zijn,
Ten deel in alle vreught, ten deel in alle pijn.
Pooght, man en vrouwe, pooght, ook met geſtorte tranē,
U lieve wederhelft tot deughden op te manen;
Pooght met u gantſche kracht te weeren uyt'er hel
U weerde jock-genoot, u diere bed-geſel.
't Is beter, die men lieft, zijn feylen aen te wijſen,
Als, door een ſot gevley, een quaden aert te prijſen.
De tucht, al valtſe ſwaer, is enckel vriende-werck,
Een onderling vermaen, een huyſelijcke kerck.

Compendium officii conjugalis.

Postquàm sano sobrioque judicio coiit legitimum matrimonium, proximum erit dare operam ut inter conjunctos coalescat ac roboretur mutua benevolentia: Charitas, qua sponsus prosequitur sponsam, facilè perficiet, ut puellæ mores ad tempus aut ferat, aut corrigat: rursum puella, si ad sponsum attulerit amorem conjugalem cum decenti reverentia conjunctam, non facilè marito reluctabitur, sed obsecundans ac cedens, sibi devinciet illius animum.

Habent & dulcissimarum rerum initia quandam suam molestiam, velut acerbitatem quandam progressu temporis in dulcorem abituram: quid vino suavius? sed ab uvâ est primum acerbâ. proinde qui statim resiliunt à virgine, cujus acerbitatem ferre non possunt, nihilo consultiùs faciunt quàm si quis gustatam uvam immaturam, offensus acore contemnat, aliisque maturæ suavitatem relinquat. Exspectas musta vina donec tempore deponant austeritatem. exspecta & tu paulisper, donec nova nupta maturescat. Sic habet natura rerum humanarum, ut nihil voluerit esse tam suave, quin aliquid aloës admiscuerit.

Habent & adolescentes, nondum multo rerum usu formati, quiddam ferox & insolentius, quod paulatim ætate mitescit. Proinde puellæ quæ protinus offensæ resiliunt à sponsis suis, & simultatem suscipiunt, non minus inconsultè faciunt, quàm si quis apis ictum perpessus, mel aliis relinquat. gratissima rosa de spinis nascitur, nullus exscindit rosarium, offensus aculeo, sed fructus amore quod molestum est dissimulat.

Plurimùm autem faciet ad confirmandam amicitiam perpetuæ quædam morum comitas, sic temperata inter blanditiem & austeritatem, ut nec reverentiam tollat, nec consuetudinis jucunditatem vitiet.

Quamquam autem oportet mutuum esse obsequium, tamen præscribit hoc tum natura, tum Sacrarum Litterarum autoritas, ut mulier obsecundet viro potius, quàm vir uxori. Apostolus enim maritis charitatem & comitatem præscribit, mulieribus autem obedientiam & obsequium. Erasm. de Christ. matrim. Institut.

Kort begrijp van de plichten des houwelijcks.

NAer dat nu het wettelijck houwelijck met wel-bedachten voor-raet en gesont oordeel voltrocken is, de naeste betrachtinge moet zijn, te besorgen dat de onderlinge liefde en goetwilligheyt tusschen de nieu-getroude meer en meer aengroeye, versterckt werde, en wel beklijve.

Gelijck de ernstige liefde, die de jonge man sijne beminde bruyt is toe-dragende, lichtelick dat in hem te wege brengt dat hy haere seeden (die hem eenighsins moghten tegen de borst sijn) oft verdrage voor eenigen tijdt, of wel deselve met soete bejegeninge verbetere: Alsoo kan de jonge vrouw aen d'ander sijde (indiense maer eene oprechte houwelijkse liefde neffens een betamelijcke eerbiedigheydt haren manne toe-brengt) haer alsoo dragen, datse hem niet licht en sal tegen-strevelen: maer liever soecken met wijcken en gehoorsaemen sijn herte te winnen, en t'eenemael tot haer te verbinden.

De ervarentheyt leert dat veeltijts de beginselen, selfs van de allersoetste dingen, soo eenige moeyelijckheyt in haer hebben, t'welck is gelijck een suerigheyt die met 'er tijt in soetigheyt verandert. Wat is 'er doch soeter en aengenamer als wijn, die nochtans komt van de eerst-suere druyve? Daerom die gene die soo lichtelick soecken uyt den bant des houwelijcx te springen, en de jonge vrouwe te laten sitten, om datse quansuys eenige hare suerigheyt of stuerigheyt niet en konnen verdragen, die doen even soo dwaselijck als die gene, die, hun stootende aen den eersten sueren smaek der onryper druyve, deselve heel versmaden en verworpen, latende ondertusschen andere genieten de soetigheyt der selver naer datse rijp geworden is. Ghy die wel kunt patientie nemen met den nieuwen wijn, tot dat hy met 'er tijt klaer worde, en sijne wrangheyt in molligheyt verandere; wacht doch oock een weynig tijdts tot dat de nieuwgetrouwde hare rijpigheyt en soetigheydt verkrijge. Het is doch soo den aert aller menschelijcker dingen, door Godes beschickinge, dat 'er in dese werelt niet soo soet en sy, of ten is met wat bitters vermengt. Soo is 't oock mette jongelingen, die door de kleyne ervarentheydt noch luttel gesteltenis in hun hebben: daer is soo wat stuers en selsaems in hun, t welck met de jaren allenxkens versacht en beter gestelt wordt. Van gelijcken de nieuw-getrouwde jonge vrouwen, die om een kleyne saecke gestoort zijnde, stracx vyantschap in-nemen en van de mans wegh loopen, zijn even soo qualijk beraden als die gene die eens van de byen gesteken sijnde, den soeten honigh der selver aen andere laten eten. De allerlieffelijckste roosen pluckt men van uyt de doornen; doch niemant en worpt den roosélaer uyt om dat hy vande doornen altemets gesteken is; maer de liefde van de aengename bloeme doet hem oversien en kleyn achten alle 't gene daer ontrent eenighsins moeyelick is.

Doch tot bevestinge van de onderlinge vrientschap doet en vermagh seer vele eene gestadige vriendelijckheyt van seden, de welcke soo gematight sy tusschen lieffelijckheyt en stemmigheyt, datse noch de behoorlijcke eerbiedigheyt en beneme, noch de genoeghlickheyt der onderlinge vrientschap en verstoore ofte krencke.

En hoewel de gedienstigheyt behoort over wedersijden gelijck te gaen, nochtans is 't een voorschrift der natuere en een gebod der Heyliger Schrift, dat de vrouwe eerder den man, als de man der vrouwe onderdanigh moet zijn: want den Apostel gebiet den mannen liefde en vriendelijckheyt, maer den vrouwen gehoorsaemheyt en gedienstigheyt. *Erasmus* in sijn boeck *de Christ. matrim. Institut.*

HOU-

HOUWELYCKS

VIERDE DEEL.

VROUWE.

Wesende tweede Deel van het

CHRISTELYCK

HUYS-WYF.

Proverb. 31 *verſ.* 10. 26. 27. 30.

WIen een deughtſame huyſvrouwe beſchickt is, die is veel edelder als de koſtelijcke peerlen. Sy doet haeren mondt op met wijsheydt, en op haere tonge is heylſame leere. Sy ſchouwet hoe 't in haeren huyſe toegaet, en eet haer broodt niet met luyheyt. Lieffelijck en ſchoon ſijn is niets: Een vrouwe die den Heere vreeſt ſalmen loven.

Tit. 2. *verſ.* 3, 4, 5.

DAt de oude vrouwen leererſſen ſijn der eerlijckheyt: op dat ſy de jonge vrouwen onderwijſen haere mannen lief te hebben, haere kinderen lief te hebben, voorſichtigh te ſijn, ſuyver, het huys te bewaren, goedt, haeren mannen onderdanigh: op dat het woordt Gods niet gelaſtert en worde.

1 *Pet.* 3. *verſ.* 1, 2, 3, 4.

GHy vrouwen, weeſt uwen mannen onderdanigh, op dat oock die gene die den woorde niet gehoorſaem en ſijn, door de wandelinge der vrouwen ſonder woordt gewonnen worden, als ſy aengemerckt hebben uwe goede wandelinge in de vreeſe. Der welcker vercieringe ſy, niet die uytterlijcke, in het hayrvlechten en goudt ommehangen oft kleederen aen-doen: Maer die verborgen menſche des herten, in de onverderffelijcke vercieringe eenes ſachtmoedigen en ſtillen geeſtes, dewelcke koſtelijck is voor Godt.

Gregor. Nazianzenus:

MVlierum ornamentum eſt, morum probitate ac elegantiâ florere; domi ut plurimum manere; colloquium cum divinis oraculis habere; fuſo ac lanæ operam dare, (hoc enim fœminarum munus eſt) ancillis opera mandare, famulis alimenta rectè ſuppeditare; labiis, oculis, genis frænum injicere; pedem limine non admodum frequenter efferre, pudicis tantum mulieribus oblectari.

Gregor. Theodiſt. Patrat.

BOnum eſt conjugium, ſed mala ſunt quæ circa illud ex hujus mundi cura ſuccreſcunt. Sicut ſæpè rectum mundumque iter pergimus, & tamen ortis juxta viam vepribus per veſtimenta retinemur, in via munda non offendimus, ſed à latere naſcitur quo pungamur.

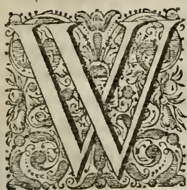
Eraſm. De inſtitut. Chriſt.
fœm. fol. 9.

VBi propior animorum conjunctio, ubi certior fiducia quam in matrimonio? quum uterque volens ſe tradit in alterius poteſtatem, ſibi quodam modo adimens jus ſui corporis.

Idem:

Conjugium eſt biga quædam, duobus innitens axibus, quos ſi leniat morum comitas, & animorum ſynceritas, nec rixarum inamœnus ſtridor audietur in familia, & utriſque concordibus quicquid agitur fœlicius ſuccedet.

BRUYLOFS-GASTEN.

Eerde vrienden; Terwijlen de Bruyt noch in haer kamer is, miſſchien beeſig om haer nieu vrouwekleet aen te trecken; ſoo en ſal het u lieden (gelijck wy verhopen) niet verveelen dat wy, om geen tijdt te verlieſen, ondertuſſchen een weynigh handelen van dingen die op de jegenwoordige tijt en plaetſe niet qualik en ſullen paſſen. Ick en kan voor eerſt niet verſwelgen, dat op giſteren over tafel eenige onder u lieden in twijfel hebben derven ſtellen, Of oock het huwelick niet ſtrijdigh en ſy met een geruſt en recht Godſaligh leven; gelijck wy dan weten dat ſoodanigh gevoelen oock elders by velen wort voorgeſproken, tegens de welcke wy jegenwoordelick niet geſint en ſijn eenigh wijt-loopigh verhael in te ſtellen; maer ſeggen alleenlick in 't korte, om alſoo tot ons voornemen te geraken, dat naedemael de ſtaet des huwelicx by Godt ſelfs is ingeſtelt, en dat in den Luſt-hof, en voor den Val; dat de menſche een geſelligh dier ſijnde, niet en diende alleen gelaten, volgens Godes eygen verklaringhe; dat het is een onderlingh behulp van man en vrouwe, mitſgaders een nootwendigh middel tot vermydinghe van onkuysheyt; dat niet als door het ſelve de ſekerheyt der kinderen en is te bewaren, en de geheugheniſſe der menſchen in weſen te behouden; dat mede, volgens het getuygeniſſe van Godes uyt-ghedruckte woort, echte lieden oock hier op aerden *een goddelick leven* konnen leyden; en eyndelick dat noch Godes kercke, noch het burgerlicke regiment buyten het ſelve en konnen beſtaen:

't En is noch huys, noch erf, noch diergelijcke ſaecken,
't En ſijn de wallen niet die ons de ſteden maecken,
Het is al beter ſtof, het is het echte ſaet,
Waer by dat ieder landt, en al de werelt ſtaet:

Dat (ſeg ick) daerom niemant en heeft te twijffelen of 't voorſchreven beroep, (ſoo het ſelve behoorlick, in de vreeſe des Heeren, by hem wort aengevangen en beleeft) en ſal voor hem en ſijn geſelſchap een geruſt en godſaligh leven konnen inbrengen. Sonder dat hier tegens is doende, dat 'er ſoo veel moeyelickheden en onluſten by vele, in dit beroep levende, over al werden geſpeurt; en dat 'er ſelden ſoo geluckigen huwelick wert getroffen, daer niet eene van tween, of dickmael beyde te ſamen tot eenigen tijde wederom en ſouden wenſchen in haer geheel geſtelt te worden; want het ſelve de eygenſchap des huwelicx, en niet den ongeruſten aert van de menſchelike genegentheden te willen toe-ſchrijven, is enckel onverſtandt. Socrates op een tijt gevraeght ſijnde welck van beyde beter ware, te trouwen, ofte ongetrout te blijven, het ſy (ſeyde hy) men 't een of 't ander doe, beyde heeft 'et ſijn ongemack, en geen van beyde en eyndight 'er ſonder leet-weſen. Hy ſprack de ronde waerheyt, na den gemeenen loop des weerelts, en hy ſelve en heeft ten dien aenſien niet buyten reden het huwelick vergeleecken by een fuycke, die in 't water leyt, daer viſſchen binnen en buyten ſijn, elck haere gelegentheydt, ſoo het blijckt, ſoeckende te veranderen, dewijle men ſiet dat de gene die binnen ſijn, haer wringen om buyten te komen, en die buyten ſijn, niet min en worſtelen om binnen te geraecken. Set een kevye met hoenders op een werf, daer andere hoenders vry henen loopen, 't is al het ſelve. Wat ſeg ick van beeſten? De menſchen gaen even den ſelven gang meeſt in alle dingen; laet 'er een ſtadt belegert weſen, oft anders twee legers by den anderen liggen, ghy ſult gewaer worden, niet alleenlik dat 'er overloopers uyt de ſtadt in 't leger komen, maer even dat 'er uyt het leger eenige haer in de ſtad ſullen ſoecken te werpen; wat ſijn de redenen anders, als dat de menſchen in al haer doen de kortſige lieden gelijck ſijn, die altijt op een ander bedde willen, en meynen het ſal daer beter weſen, daer 't hun nochtans van binnen let. De ſteen-bock, met een pijl in 't lijf getroffen ſijnde, rent met een ongeduerigheyt door bergen en dalen, als of hy ſijn ongeluck ontvluchten woude, maer och armen! waer hy draeft, hy draeght ſijn leet met hem, en daerom en kan hy 't niet ontloopen. Gelooft 'et, vrienden, het let ons van binnen, en wy ſoecken 't van buyten te plaeſteren; wy gebruycken de veranderingen voor genees-middelen, maer al te vergeefs: een vuyle maege maeckt een ſmaeckelooſe mondt, oock daer men goede ſpijſe nut. Wil iemandt dat ſijn tonge welluſt geniete, dat hy al voren het binnenſte ſuyvere. het innigh deel moeſt eerſt geſtilt en geſtelt weſen, en dan ſouden de uyterlicke dingen beter val hebben. de ſiele, die onſterffelick is, en kan geen vernoegen vinden in tijdelicke en verganckelike dingen, ten ſy ſake dat de ſelve aen Godes eeuwigh weſen krachtelik worden vaſt ge-

gemaeckt, en dan wort het goede ghewissen aen den mensche als een geduerige feest-dagh. *grooten vred hebbense* (seydt David) *die uwe wet lief hebben.* Des menschen herte is als de naelde van het Zee-compas, ten kan niet stille sijn, voor dat het op Godt, sijn rechte Noort-sterre, gestreckt staet. *de Goddeloose* (seydt de Propheet) *sijn als een onstuymige Zee, die niet stille sijn en kan. de goddeloose, spreeckt de Heere, en hebben geenen vrede.* Ten is dan de schult niet des huwelicx dat de menschen een ongerust leven leyden, en staeg veranderinge soecken; de gront van het quaet schuylt in haer eygen herte, dat gebetert sijnde, soo is'et al gerecht. En die met menschelicke billickheyt daer van spreecken en het daer toe noch niet brengen en konnen, laet die doch dan ten minsten seggen, gelijck een Romeyns Tucht-meester dede; *Indien wy* (seyde hy tot de Borgers van Romen) *sonder vrouwen leven konden, wy souden in dien deele van de moeyelijckheyt ontslagen wesen; maer nadien het de natuere soo gevoeght heeft, dat wy met de vrouwen niet geheel na onsen sin, en sonder de selve geensins met allen bestaen en konnen, soo is'et beter den gestadigen welstant van het menschelick geslachte, als een korte sinnelickheyt van ons eygen selfs, te besorgen.* Dan de Romeynen en andere volcken maken het soo sy best mogen: ons aengaende, die Christenen sijn en dese jegenwoordige euwe beleven, wy hebben bysondere redenen, en meer als eenigh volck hier te vooren, om op het geheel stuck des huwelicx naerder te letten, en alle mogelicke gevoeghlickheyt daer toe in te brengen. De seden van verscheyde landen hebben openbaerlick de hoererye toegestaen, en God gave dat sulx op eenige plaetsen noch ter tijt onder den Christenen niet om en ging. De boelschappen sijn na de geschreve rechten niet alleenlick sonder straffe, maer even sonder schande toegelaten geweest; En dat erger is, men heeft menschen gevonden (en die niet van de quaetste) die haer echte vrouwen, ghelijck een gemeen stuck huys-raets, aen haer vrienden niet en ontsagen uyt te leenen, en voor een tijt over te setten. Sien wy niet dat aen Godes eygen volck is toeghelaten gheweest aen haer echte vrouwen, alleen om (ick en weet niet wat) onlust, een scheyt-brief te geven, en van kant te senden? Daer jeghenwoordelick door de Christelicke leere alle soodanige vuyligheden ten vollen sijn afgeschaft, en de bant des huwelicx soo vast gestelt, dat aen den selve geen scheyden meer en is als door doot en overspel, 't welck de doot tot een straffe heeft. De saecken dan soo staende, en iemant in die gelegentheydt sich niet ten besten verselt vindende, het sy dan door de schult van sijn gemaele, eygen gebreckelickheyt, of misschien door onverstant van beyde te samen, wat raet voor den soodanigen? sal hy sijn ongeval gaen sitten behuylen met Heraclito? of sijn eygen dwaesheydt en onversichtigheydt belachen met Democrito? is't niet beter dat hy gedencke dat alle dinghen gelijck als hare hant-haven hebben, met Epicteto, en dat men de selve gemackelick kan dragen, indien mense maer wel en weet te vatten? oft dat hy oock uyt beswaerlicke gevallen sijn voordeel weet te treecken met Metrodoro? wat my belangt, ick oordeele, nadien de saeke, daer wy nu van handelen, te weten de staet des huwelicx, in sijn eerste en oude luyster en vastigheyt is gestelt door de suyvere leere des Heeren Christi, dat de middelen, tot voorstant en onderhout van den selven dienende, mede nergens beter als uyt de selve en sijn te bekomen; en dien volgende, so stellen wy vast en onwedersprekelick, dat, ingevalle een ieder in den echten staet levende, sich aenstelde om te volgen den raet des genes die den selven eerst heeft ingestelt, ofte des genes die den stant van den selven naderhandt heeft vernieut (die beyde een sijn;) dat, segh ick, het niet uyt te spreken en is wat voor een soetigheyt daer in te vinden soude wesen: want gewisselick, soo wy het stuk na behoren insien, men sal bevinden dat al wat ons in die gelegentheydt bitters ontmoet, nergens anders door en wordt veroorsaeckt, als vermits wy, niet den raet des Heeren, maer ons eygen sinnelickheydt overal in 't werck sijn stellende. Laet eygen wille op-houden (seyde een Outvader) en daer en sal geen helle wesen, noch hier, noch hier-namaels. Een gebreck hebbe ick, onder andere, in veel huys-gesinnen aengemerckt, 't welck by het meeren-deel van de echte lieden niet dan al te gemeen is, te weten, dat elck, soo haest sijn partuyr aen d'eene sijde haer plicht te buyten gaet, hy dadelick daer op sich mede oordeelt los te wesen van den sijnen; in voegen dat de eene qualick sprekende, de ander meynt strax dat hem ghelijck recht geboren is. 't Is enckel misverstant, niemant en wort vry gestelt van dat hem Godt bevolen heeft, om dat een ander niet en doet dat hem Godt bevolen heeft. het wort gantsch qualick by iemant naghedaen, dat hem in een ander ten hooghsten mishaeght: wat wort'er iemant gram om dat sijn gemale gram is geworden? 't is beter dat hy sich self gram worde, even daerom, vermits hy gram wort. wat gebruyck kan doch iemants lijtsaemheyt hebben, indien hem noyt eenige terginge tot ongedult van iemant

over

over en koomt? Soo is'et dan beter dat iemant eenig quaet lijdende, het selve vergeve aen die het hem gedaen heeft, op dat 'er niet twee te gelijck quaet en worden. Laet ons by dese gelegentheydt een weynigh dieper tot dese bedenckinge intreden, en eens kortelik het ampt beyde van echte man en vrouwe overloopen; het en sal niet als vrucht konnen schaffen, al en dient 'et maer tot inleydinge van het volgende werck. Wat dan eerstelijck den man en desselfs pligten aengaet, de selve konnen (naer ons bedencken) bequaemelik werden gebragt tot drie hooft-stucken. Voor eerst stellen wy tot laste van den man de besorginge van den Godsdienst in den huyse, ten eynde desselfs huys-gesin moghte wesen als een kleyne gemeente Gods. de Godsaligheyt (seyt de Apostel) is tot alle dingen nut, als die de belofte heeft des jegenwoordigen en toekomenden levens. Ten tweeden, vereysschen wy in den selven dapperheyt en goet beleyt om sijn huys en huysgesin behoorlick voor te staen, en van alle nootsaeckelickheden te versorgen. Ten derden, is hem noodigh een hertelicke liefde en vriendelicke heusheyt over sijn geselschap van welck leste stuck wy sonderlinge voor hebben te handelen in dit volgende deel. De voorschreve heusche minnelickheyt meynen wy dat hem ten diepsten behoort te worden ingescherpt uyt drie verscheyde en sonderlinge Schriftuer-plaetsen, daer toe krachtelicken aendringende, die wy geerne kortelick den goet-willigen Leser hier willen aenwijsen. de eerste plaetse is *Genes.* 2, *vers.* 33. *daer het wijf wort geseyt te wesen vlees van des mans vlees, en been van des mans been*, dat is in al haer wesen geheel uyt den man. de tweede plaetse is *Ezech.* 24, *vers.* 16 daer de vrouwe wort geheeten *de lust van des mans oogen* dat is, de gants en geheele vermaeckelickheyt van den man. de derde plaetse is 1 *Samuel* 12, *vers.* 3. daer de vrouwe by gelijckenisse wert genaemt *het eenigh schaepje slapende in den schoot des mans, 't welck by hem gehouden wort als een dochter.* Wy laten de sluyt-redenen en soete bedenckingen, uyt de voorschreve plaetsen vloeyende, een yder tot sijn eygene overlegginge, en seggen kortelick met den Apostel Paulo, *Soo hebbe aan een iegelick van u lieden sijn eygen wijf alsoo lief als hem selven.* Eenige volcken, en onder andere de Romeynen, hebben in voortijden een gebruyck gehadt in hare schou-spelen, dat sy lieden een Beir en een Stier te samen aen een keten sloten, ten eynde die wreede gedierten des te felder souden worden, en malkanderen te vinniger mochten tergen. Het gaet recht anders met de echte lieden; want de selve worden in den vriendelicken bant der liefde te samen gevoeght, tot geen ander eynde, als om door onderlinge minsaemheyt malkanderen meer en meer tot liefde en vrientschap te mogen opwecken. 't Huwelick is in der aert een recht werck der liefde, het moet met liefde begonnen, met liefde gevordert, met liefde voltrocken worden. Tot het welck de man, als het hooft, vlytelick dient voor te gaen, dewijle de vriendelickheyt van den man in desen deele is als een sachte voeringe van het jock des mans, op dat 'et de vrouwe liever en beter draege. De vrouwen (of wel schoon eenige smadelicker wijse van de selve derven spreken en schrijven) en sijn geensins by iemant in verachtinge te hebben. de vrouwen sijn menschen, soo wel als de mans; sijn uyt de selve, ja betere stoffe als de mans; sijn immers soo noodigh tot de voort-teelinge, als de mans; hebben een redelicke en onsterffelicke siele, soo wel als de mans; en boven al sijn in de saligh-makende genade des Soons Gods begrepen, soo wel als de mans; en sijn mitsdien in weerde te houden by de mans. 't Is wel soo, dat de selve in eenigen opsicht werden vergeleken by swacke vaten, maer daer by wert gevoeght, dat haer ten dien aensien by den verstandighen man eere behoort te werden gegeven; en gelijck wy een teer glas niet en handelen als een yseren pot, oock geen porceleyne schotel als een koperen becken, dat mitsdien de man op gelijcke wijse van de swacke vrouwen niet en soude vorderen sodanigen vastigheydt in de redenen en sterkheyt van gedult, als misschien van manuelijke en geoeffende sinnen verwacht soude mogen werden. Niemant en beelde sich selven in, dat hy een vrouwe sal bekomen sonder gebreken, maer dencke liever, dat sy hem bevolen is om haer swackheyt te stijven, en haer feylen te beteren. T en is niet genoeg een goeden acker te bekomen, hy moet gebout en besaeyt werden; ten is niet genoegh een eerbare dochter haer ouders af te halen, en sich selve toe te eygenen; het jonge schaep dient vorder aengevoert, en ten beleyde van saecken onderwesen te worden: Valt 'er iet te berispen, dat sulx heusselick, en met korte woorden geschiede. de bestraffinge is als een medecijne, en dient daerom op gelijcke wijse gebruykt te worden, niet te heet als Lamech, niet te kout als Eli, maer lauw, gelijck men de dranken plagh in te nemen, en alles met besluyt van eenige lieffelickheyt. En in dese gelegentheyt sijn die gebreken meest te straffen, niet die de meeste schaden aenbrenghen, maer die de meeste sonden in sich besluyten. De man en heeft niet

te dencken dat hy over sijn vrouwe gestelt is als een heerschende Prince over sijn onderdanen; ofte gelijck een rauwe schaep-wachter over het vee, maer ghelijck de siele over het lichaem, die onderlinge door een onverbrekelicken bant van natuerlike vrientschap verbonden sijn; En 't is daerom alle mannen te raden, niet dickmael iet op het scherpste aen hare vrouwen te gelasten, om hare achtbaerheyt niet in gevaer te stellen, alsoo kennelick is dat de kleederen die men dagelicx draeght lichtelick haer luyster verliesen. Eyndelik soo is 't et voor den man, als een gront-stuck van sijnen plicht, in gedachtenisse te houden, als dat man en vrouwe schuldigh sijn malkanderen lief te hebben, even daerom datse man en wijf sijn, dewijle dat 'er geschreven staet; *Ghy mannen hebt uwe vrouwen lief:* en wederom, *ghy vrouwen hebt uwe mannen lief:* niet uyt reden datse schoon, rijck, oft beleeft sijn; maer om datse man en wijf sijn: en mitsdien soo en moet geen man van sijn geselschap segghen, of dencken, *wie kan sulcken wijf lief hebben?* want nadien hy seyt en bekent dat het sijn wijf is, soo moet hyse lief hebben, juyst daerom dat het sijn wijf is; want dat heeft Godt volkomelick bevolen: en schoon hy in haer niet en kan vinden waerom hy haer soude lief hebben, soo siet hy doch Godts gebodt beyde over sich selven en over haer, en daerom moet hy de selve om Godts wille lief hebben.

Wat vorder in dese gelegentheydt de vrouwen is rakende; De deughden by de selve te betrachten sijn eygentlijck dese, Onderdanigheyt, Trouwe, Vriendelickheyt, Sedigheyt, Schaemte, Besigheyt, Bescheydentheyt; en dien volgende soo dient ieder echte wijf sich te vertoonen trouwe en minnelick aen haren man; lieffelick ontrent haere kinderen; ghespraeck saem voor de gebueren; in huys beesig; op strate stemmigh; in woorden gespaersaem; en boven al nausiende over haer schaemte en eerbaerheyt. Vorder is haer nut voor haer eerste beginselen grondelijk uyt Godes woort onderricht te sijn, wat voor-recht Godt den man over haer heeft toegestaen. Petrus beveelt de vrouwen *hare mannen onderdanigh te sijn*; Paulus en laetse niet toe *over de selve heerschappy te voeren*, maer beveelt haer onderworpen te sijn. De redenen van sulcx sijn krachtig; eerst om dat de man eerst is geschapen, en daer nae de vrouwe: ten tweeden, vermits het wijf is van den man, en niet de man van den wijve: ten derden, door dien het wijf is geschapen om den man, niet de man om het wijf; ten vierden, uyt reden dat het wijf is verleydt geweest, niet de man. d'Eerste reden heeft haer oogmerk daer op, dat de vrouwe is als een jonger sone in den huyse des Heeren; sijnde kennelijck (of schoon de joncxste sonen van eenen vader sijn met den oussten) dat evenwel, nae recht veler volcken, de oudtste sonderlinge voordeelen heeft boven sijne broederen. De tweede reden siet daer op, dat het eerste wijf al watse hadde, van den man hadde; de man daerentegen niet van haer. De derde reden is genomen van het eynde waerom het wijf sy geschapen, als kennelik sijnde, dat het eynde waerom eenigh ding is gemaeckt, altijt uytnemender is als het gene dat gemaeckt is; gelijck wy seggen, dat het eynde waerom de werelt is geschapen, is de eere Godes; en mitsdien is Godt en desselfs eere weerdiger als de weerelt: De mensche is het eynde waerom alle gedierten sijn geschapen, en mitsdien is hy oock aensienlijcker als alle de selve, en onder andere mede als de vrouwe, de welcke mede is eene van de schepselen die om des mans wille gemaeckt sijn. De vierde reden is gegront op een tastelicke billickheyt, wesende meer als reden dat eene die soo dwaselick haer van het stuck heeft laten leyden, voortaen behoort te staen onder de plicht en voogdye van den genen die soodanigen mis-slagh niet en heeft begaen; en op die gronden is over Eva en alle haere vrouwelijcke nakomelingen uyt-ghesproken het vonnis van dienstbaerheydt, om den man voortaen onderworpen te moeten wesen; het welcke soo verre gaet, dat even God selfs geen belofte van de vrouwe en wil aennemen, ten ware de selve met het wel-believen van den man werde bevestight; 't welck al te samen by een verstandighe vrouwe rijpelijck en in een goet gemoet overwogen sijnde, sal sy wel doen haer aen te stellen om in alles (sonde alleen uyt-genomen) hares mans sin in te volgen, al soude 't selve haer in eenigen deel schadelick mogen wesen, liever als tegens haren man aen te kanten; te meer, dewijl het wijf den man onderdanigheydt schuldigh is, niet alleenlick in sommige dingen die met haeren sin wel over een komen, maer oock in andere die haer tegen zijn; want anders en soude de selve niet haren man, maer eer haer eygen selven soecken te behaghen. Voor besluyt,

De man betracht de wet des lants,
De wijfs den wille van de mans.

Dan het is noodigh dat wy nu wederkeeren tot onse nieugehoude, en dewijle wy de selve noch niet en vernemen, soo is het meer als tijt haer op te doen wecken, op dat sy lieden sich niet en verslapen; en wy het aengevangen werck niet en verachteren.

TWEE-

TWEEDE DEEL VAN'T CHRISTELYCK HUYS-WYF,

Vertoont in de gestalte van

VROUWE,

vergeleken met de SOMER.

Hier is de gulde Son wat hooger opgeresen,
Het groentje van de Mey dat krijgt een ander wesen,
Een lof van hoger verw. de rijpe Somer-kracht
Die steeckt het bloeysel af, en neyght 'et tot de dracht.

Siet hier een jonge vrou, die, nae de bruylof-dagen;
Verlaet haer eerste mal, en alle domme slagen,
De rancken van de jeught. Daer hoeft een rijper sucht
Eer dat een teere maeght haer geve tot de tucht.

Ryst, jonge lieden, rijst; de son begint te schijnen,
En schiet haer straelen uyt, oock tusschen uw gordijnen,
Oock op het stille bed; een licht, een helder licht,
Dat roept u tot de sorgh van uwen nieuwen plicht.
Wel op dan, jonge vrou, waerom soo lang gelegen?
Daer koomt een meerder pack op uwe schouders wegen;
Het is van outs gelooft, dat aen den tweeden dagh
De bruyt heeft dicker hals (a) als sy te voren plagh.
Ghy dan noch, dapper man, ghy dient voor al te waken,
En, voor een teere vrou, u veerdigh op te maken:
Koom, leyt u bed-genoot tot haer bescheyden wit,
Sy is van nu de vrou, ghy set haer in 't besit.

Siet, als een maghtigh vorst, eerst in het rijck getreden,
Genaeckt met sijn gevolgh ontrent de vaste steden,
Soo wort hem by het volck de sleutel toegebracht,
Een teycken van gebiet en van geduchte macht.
Men gaf in ouden tijt, ontrent den eersten morgen,
Een sleutel aen de bruyt, tot ingang van de sorgen, *b*
Een sleutel van het huys en al het huys-bedrijf,
En dan was eerst de bruyt een gants volkomen wijf.
Het dient hier naergevolght. Daer sijn bescheyde saken
Die maer het wijf alleen, of haere boden, raecken:
De keucken is voor al haer eygen heerschappy,
Het lywaet, met de wasch, en mart-gang dient 'er by:
Noch staet tot haer besorgh de maeghden aen te leyden;
En, nae de reden eyscht, haer diensten af te scheyden;

a *Allusio ad morem Græcorum, qui etiamnum hodie in more habere dicuntur, ut Sponsarum colla pridiè nuptiarum filo dimetiantur, & mane eodem filo explorent officione mariti sponsus sit functus. Volunt enim ex congressu corpus propter calorem dilatari, & præsertim collum, per quod jugulares arteriæ ad caput ascendunt, idque intumescere faciunt, hinc Catullus in epithalamio quodam:*
Non, illam nutrix roseâ sub luce revisens,
Hesterno potuit collum circumdare filo.
Vide Theatr. Zuing. Vol. 29. cap. ult. de nupt.

b *Claves dabantur novæ nuptæ (ut Festus ait) ad partus facilitatem ominandam, vel ad significandam dominationem rerum domesticarum, & curam illi commissam arg. l. quum pater. §. putet, pluribus, ff. de leg. 2. l. clavibus. ff. de contr. empt.*

Oock is de kinder-queeck de vrouwe toegepast,
Ten minsten eer de jeught tot seve jaeren wast. *a*
Een dochter, noch bepaelt in haere kintsche dagen,
Staet by een wijsen man de moeder op te dragen;
Maer alsse rijper wort, en op haer trouwen staet,
Dan koomt voor alle ding de vader in den raet.
Doch hier magh ook het wijf haer reden onder-mengen,
Om tweederley gepeys tot een besluyt te brengen;
Maer als het oordeel steeckt, door onderling verschil,
Soo moet het eynde sijn gelijck de vader wil.
Leert hier uyt, deftigh man uw plichten onderscheyden,
En recht uw palen op, en steltse tusschen beyden.
,,Die wijf, of ondersaet, van haere macht berooft,
,,En is noch billick man, noch wettigh overhooft.
Daer sijnder evenwel die aen haer echte vrouwen
Geen ding en laeten doen, geen saecken toebetrouwen;
Het schijnt dat hun de vrou tot niet en is bequaem
Als voor het bed alleen, of tot een bloote naem.
De man woont over al, de man wil alle saecken
Met eyge leden doen, met eygen handen raecken;
De man is aen den heert en over al verdeylt,
En daer men kassen boent, en daer men vloeren dweylt.
Fy! moey-al, roert-de-pot, sout-klijver, vrouwe quelder,
Fy! tayaert, feuteraer, gruys-sifter, gorte-telder,
Fy! pot-lijs, keuken-voogt, moes-wrijver, hinne-vaer,
Fy! pluyser, al-beschick, fy rechte duymelaer:
Het wijf is niet alleen om uwen lust te stelpen,
Maer boven al gemaeckt om u te mogen helpen;
Ick bidde, nu de bruyt uw vrouwe wort genaemt,
Soo gunt haer oock de plaets die haer en u betaemt. *b*
Ick bidde, weest de man; maer laet de jonge vrouwen
Haer keuken-leuren doen, haer kinder-lueren vouwen:
,,Een man die deftigh is, en van een hoogh gemoet
,,En moeyt hem nimmermeer met vrouwe poppegoet.
Siet, God die niet en slaept, van 's avonts tot den morgen,
En die oock sonder sorgh de werelt kan besorgen,
En bint niet alle ding aen sijn geduchte wet;
Maer heeft ook eenigh werck den mensche vry geset.
Of schoon het hooft gebiet, noch is 'et wel te vreden
Te laeten dit en gint oock aen de minste leden.
,,Ten is geen recht gesin, geen welgeschapen lijf,
,,Indiender eenigh lidt gaet buyten sijn bedrijf.
Ick keere tot de vrouw. leert uwe palen kennen,
Leert in het rechte spoor den echten wagen mennen:
Al wat de reden leyt dat heeft een juyste maet,
Dus blijft in u beslagh, en binnen uwen naet.
Gods heyligh wort gebiet, aen mannen en aen vrouwen,
Een onderscheyden kleet te moeten onderhouwen:
Geen wijf en moet de dracht van mannen onderstaen,
Geen man in tegendeel in lange slippen gaen.
Dit wijst ons niet alleen den wegh tot goede seden,
Maer wil dat yder een, in sijn beroep te vreden,
Sal wesen dat hy is; en dat voor al het wijf
Geduerigh blijven sal bepaelt in haer bedrijf.
,,Geen broek en voeght den doek; geen vrou en wort gepresen
,,Die over haren vooght heeft vooght gepoogt te wesen:
,,Het lijf is sonder eer, het wijf is onbeleeft,
,,Dat aen haer wettigh hooft sijn plaetse niet en geeft.
Daer is een vreemt gebruyck by veel getroude luyden,
Daer is een vreemt gebrek noch op den dag van huyden;
Te weten, dat het wijf, oock in den echten bant,
Gaet boven haeren man; gaet aen de rechterhant.
't Is onrecht, jonge vrou, dat niet en dient geleden,
Al schijnt 'et Hoofs te sijn, 't is buyten alle reden,
't Is strijdigh uyt der aert met Godes oude wet,
Die heeft u by den man, niet boven hem, geset.
Geen ding en kander min aen eenigh schepsel passen,
Als dat 'er op het hooft een lidt is uyt-gewassen;
Niet dat het echte wijf gedijt tot minder eer,
Dan als haer sotte waen trotst haeren over-heer.
Daer was een jonge vrou, die hadde leeren schaken,
En wild 'et even soo in alle dingen maken,
Gelijck het dapper Wijf dat by den Koninck staet,
En poogde vooght te sijn oock midden op de straet.
Sy meynde dat het spel, in ouden tijt gevonden,
Oock by de vorsten selfs, ontsloot de vaste gronden
Hoe dat men nae dē eysch, en op den hoofschen voet,
Sijn weerde bed-genoot met eere kroonen moet.
Maer 't is voorwaer, gemist. De vrouwe daer beschreven
En dient geen weerde naem van echte wijf gegeven,
Sy is maer voor de lust; dat is haer gantsche wit,
Sy is alleen een boel, die by den Koninck sit.
Dit tuyght het hoofsche volck, dat op gewisse reden
Het recht van adel weeght. ghy tempert uwe seden,
Niet naer een ydel breyn, maer op een rechte maet;
Ten kan geen eere sijn dat uyt den regel gaet.
Laet, ick en weet niet wie, laet jonge schote-bollen
Aelwaerdigh, onbesuyst, en blint gelijck de mollen,
Gaen pronken achter straet, gaen aen de rechter-hant,
Sy melden, in het gaen, haer dertel onverstant.
,,Het is vergeefs gepooght om hoogh te sijn getogen,
,,Indien u weerdste vrient leyt onder u gebogen:
,, Het beste dat het wijf ter eeren dienen kan,
,,Is eere voor het volck te geven aen den man. *c*
Of wel u bed-genoot u schijnt te willen eeren,
Ghy, weygert niettemin en soeckt 'et af te keeren,
Segt met een soeten mont, wanneer het u geschiet,
De plaetse van den man en past de vrouwe niet.
Stelt u nae reden aen in alderhande saecken,
Dat sal u lief-getal aen al de werelt maecken;
,,Die sich laet eere doen meer als het hem betaemt,
,,Is weert geweldigh trots, of geck te sijn genaemt.
De bruyloft heeft gedaen. ,,Siet hoe de soetste tijden
,,Verdwijnen in der haest, en snellick heenen glijden;
,,Hoe vriendelicken weert, hoe wellekomen gast,
,,Geen vreugde blijft geset, geen weelde staet 'er vast.
Men hout, wanneer het hart (*d*) sijn horens heeft verloren,
Dat dan het dickste loof woort by het dier verkoren,
Daer leyt het dan en schuylt, om dat sijn pragtigh hooft
Is naeckter als het plagh, en van de kroon berooft.
Gaet even soo te werck, en om gelijcke reden,
Ghy, die het soete leet hebt by den man geleden,

a *Officia quæ domi expedienda sunt, Philosophi circa tria versari volunt; circa liberorum educationem, grani conservationem, & lanæ texturam. per liberos, omnium hominum curam intelligunt; per granum, quodlibet victus cibique genus; per lanæ texturam, quamlibet muliebris exercitii speciem. Ioseph. Pass. de reg. connubial.*

b *Aristoteles lib. Ethic. 8. cap. 10 scribit viro cum uxore id juris intercedere, quod in Aristocratiâ est, nam pro dignitate vir in iis rebus imperat, quæ dignæ sunt viro; quæ autem fœminam decent eas illi tribuit. Si vir in omnibus dominetur, in Oligarchiam fit mutatio; quia contra dignitatem facit. Denique uxores in viri tutela sunt, non in servitio. Tiraquell. in leg. connubial. l. 8. num. 8. Plutarch. in Problem. cap. 28. refert apud priscos Romanos hunc morem fuisse, ut sponsam introducentes juberent dicere*, ubi tu Cajus ego Caja; *quasi cum viro pasciscceretur ut pro re nata pariter imperarent.*

c *Mulier quæ honorari vult, maritum honoret Tiraq. l. 1. connubial. num. 14. Omnium gentium nobiliores fœminæ Sara, Barsabea, Lucretia, Megistona, dominos appellarunt maritos. Tiraq. leg. connubiali 1. num. 7. Vide ad hoc insigne exemplum Mariæ Maximiliani uxoris, Caroli Burgundi filiæ, quæ virum, primo satis despectum, eo solo in maximam autoritatem adduxit, quod plurimum ei tribueret: Viv. l. 2. de Christ fœmin. cap. de concordia conjugum.*

d *Cervorum hac in re consuetudinem vide apud Pierium Hierogl. l. 7. cap. 12.*

Ont-

Onthout u van het volck, en schuylt een kleynen tijt *a*
Tot datje rijper wort, en meerder vrouwe sijt.
De bloem, die nimmermeer tot u en staet te komen,
De roem van uwe jeught is heden wegh genomen,
Is,ick en weet niet waer. Ghy,krijgt een vrouwen aert,
En wort een ander mensch als ghy te voren waert.
Neemt oorlof bruylofs volk. Ick sie de vrienden komen,
Ick hoor ons jonghe vrouw, nicht, moeye, suster, nomen,
Jae kint en dochter selfs. siet, wat een groot geslacht
Verkrijgt een teere maeght op eenen soeten nacht. *b*
'kEn wil op dese plaets niet laeten aen te wijsen,
Een plicht die over al de beste lieden prijsen;
Te weten, dat het wijf ten hooghsten eeren moet
De vrienden van den man, oock boven eygen bloet.
En weder, dat de man heeft gunste toe te dragen
De sijde van de vrou, oock boven eyge magen;
't Is op het hooghste nut, en uytermaten soet,
Wanneer men over hant de vrienden eere doet.
Leert dan het nieu geslacht u heden aengekomen
Na desen, jonge vrou, als eygen vrienden nomen,
Niet met den mont alleen of door gemaeckten praet,
Maer even in het hert, en met de volle daet.
Het sal een eerlick man tot in de siel bedroeven,
Indien ghy maer en wilt uw bloet-verwanten toeven;
Dus, om u besten vrient te maecken wel gesint,
Onthaelt wat hem bestaet, en lieft dat hy bemint.
Doch boven alle ding soo voeght de gansche sinnen,
Om u bescheyden deel uyt alle kracht te minnen;
Want al wat eenigh mensch voor goet begroeten kan
Dat leyt als op een hoop getast in uwen man.
Wie jonge boomen int, die plaght aen alle sijden
De loten af te doen, de schoten af te snijden,
Ten eynd' het leven-sap, en al het innigh vocht
Sich by het nieu gewas te beter voegen moght.
De sucht die u gemoet voor desen plagh te geven
Aen iemant, wie het sy, aen nichten en aen neven,
Aen kennis in de buert, aen vrienden in 't gemeen,
Brengt die, in eenen klomp, aen uwen man alleen.
Wy vinden in de wet, door Mosen naegelaten, *c*
Dat van het offer-werck des Priesters dochters aten
In haeren vryen staet, maer niemant atter van
Die uyt haers vaders huys haer voegde tot den man.
Dat was genoegh geseyt tot alle jonge vrouwen,
Ghy moet 'et metten man, niet met u vader, houwen:
Gedenckt dit, teere maegt, want als ghy sijt de bruyt,
Soo is voor u het hof by uwen vader uyt: *d*
Ghy moet uw eygen *Van* nae desen laeten blijven,
Den naem van uwen man, niet van u vader, schrijven:
Want als een jonge bruyt treet in den echten bant,
Sy is gelijck een boom, die elders wort geplant,
Een boom, die sijn geway, sijn aengebore tacken,
Laet met een stale bijl gewilligh neder-hacken:
Een boom, vol gulle jeught die uyt een nieuwe sucht
Maeckt nieu en ander hout, en mede nieuwe vrucht. *e*
Al moeste Iacobs saet met alle maght verjagen
Het Amoreesche volck, en die ontrent haer lagen,
Had iemant evenwel een wijf te huys gebroght,
Die was het gantsche jaer ontslagen van den tocht.
Vraeght iemant waerom dat? hoort eene van de reden;
Op dat het jeughdigh volck moght paren in de seden,
Moght paren met den geest door onderlinge min,
En maecken over-hant een vriendelick begin;
Op dat het nieu gespan sich moghte leeren kennen,
En voegen haer gemoet, en onder een gewennen,
Ten goede van het huys, op dat de jonge vrou
Een lijf, met haeren man, een siele worden sou.
„'t Is dienstigh in de trou te paren met de leden,
„Maer 't is een nutter ding te paren met de seden;
„Want daer het lijf alleen, en niet de siele, paert,
„Daer is de liefde doot, de trouwe sonder aert.
't Is wonder, wat een kracht in onse sinnen baren
De saecken die voor eerst de menschen wedervaren
In eenigh hun bedrijf; 't is wonder hoe het werckt
Dat iemant aen de vrou in haer beginsel merckt.
Het nat, voor eerst gestort in nieu-gemaeckte tonnen,
Rieckt tot den eynde toe gelijck het heeft begonnen,
En, schoon men oock het vat geduerigh ommespoelt,
Noch wort sijn eerste geur des niettemin gevoelt.
Al wat den nieuwen man plagh in den sin te komen,
Als hy sijn echte wijf heeft met 'er hant genomen,
Dat blijft het meerendeel, het sy dan hoe het luckt,
Dat blijft voor alle tijt hem in den geest gedruckt.
Ghy dan, van eersten aen dat uwe teere leden
Sijn tot den man gedaen, soo voeght u nae de reden;
Voeght u gebuyghsaem hert soo gants nae sijnen aert,
Als of ghy met 'er daet in hem verandert waert.
Betoont van stonden aen, en door u gansche leven,
Dat niet aleen u goet hem over is gegeven,
Dat niet alleen u lijf is in het trou-verbont,
Maer dat hem boven al u herte wort gejont;
U herte, soo gesint dat uwe gansche krachten
Tot hem geduerigh gaen, op hem gestadigh wachten,
In hem sijn vast geset; een herte soo gesint
Dat eeuwigh lieven wil, een eeuwigh sijn gemint.
Indien een jonge vrou, door neygen van de sinnen,
Aen haeren nieuwen vrient dit eenmael kan gewinnen,
Daer is geen twijfel aen, de wegh is dan bereyt
Waer door het echte paer tot vreughde wort geleyt.
Maer soo ghy sijn gemoet, met vinnigh tegen-streven,
Vervreemt van uwe gunst, een droef, een bitter leven,
Een gants verdrietigh jock, een noyt geslackte last,
Is met een stale veer aen uwe leden vast.
Siet, of een ackerman twee ossen dede voegen,
Die al haer leven lang te samen moesten ploegen,
En dat noch evenwel het onbedachte paer
On-eenigh in het werck en wedersporigh waer,
Den bouw en sal gewis aen niet een mensch behagen,
Den ploegh sal hortigh gaen, en vry niet sonder slagen,
En des al niettemin, het pack, het lastigh pack,
Dat kleeft haer aen het lijf met eeuwigh ongemack.
Om dan op vasten gront tot beter stant te raecken,
Soo dient het echte paer van eersten aen te maecken

a *Velim novas nuptas statim à virginitate amissa aliquantisper latere, quemadmodum latuisse Elisabetam legimus, Zachariæ uxorem, quia vetula cum viro concubuisset, illas, quia virgines concubuerunt. L. Vives de officio mariti, cap. de discipl. fæminar.*

b *Ista, marite, thori sunt commoda prima jugalis,*
Gignit amicitias uxor amica novas. Ouwen.

c Levit. 22. 12.

d *Virgo pertinet ad patrem, tamen nupta pertinet ad maritum, Quint. Declam.* 259. La coustume generale de France exempte la femme mariée de la puissance du pere. *Faber.* §. 1. *Inst. ad Senat. Tertull.* & §. 1. *quod cum eo qui in alien. potest.* Semblable coustume estoit en Lacedemoine, où (comme dict Plutarche aux Laconiq) la femme mariée parle ainsi; Quand j'estois fille, je faisois le commandement de mon pere, mais puis que je suis mariée, c'est au mary à qui je dois obeissance. *Bodin. lib.* 1. *cap.* 3. *de la Republiq.*

e *Notatur ad hoc, natura id ipsum instituente, filias, posteaquam desponsatæ fuerant, non permansisse amplius in potestate parentum; quod eo testimonio probatur, quod cum de Rebeccæ nuptiis tractaretur, ea neutiquam in consilium admissa est; sed veluti inscia, non invita tamen, verùm parentum votis obsecundans, ab illis nuptui traditur; At postea quam desponsata fuit, de profectionis die à parentibus consulitur, veluti jam ipsorum potestate egressa. Ambros. l. de Abraham. Patriarch. in cap. ult.*

Dat alderhande ſtof van twiſt en felle ſpijt
Sy uyt het huys gedaen, en over al gemijt.
Ghy dient, ô jonge vrou, u tochten af te ſnijden,
En wat de ſinnen terght, door goet beleyt te mijden.
,,De trou moet alle tijt, doch meeſt in haer begin,
,,Sijn verre van krakeel, en dichte by de min.
Hoort ghy die vrede ſoeckt, en tracht geruſt te blijven,
Hoort eenmael goeden raet; *wacht voor het eerſte kijven*,
Dat is een korte les, nochtans een groote leer,
Want deedje dat ick ſeg, ſoo keefje nimmermeer.
't Is ſonder eenigh ſlot krakeel te willen maecken,
Als noch in uwen mont de bruylofs-korſten kraken;
Indien dat immermeer, gewis om deſen tijt
Soo dient de jonge vrou gewapent voor de ſpijt.
Pooght oyt een hovenier ſijn ente wel te ſetten,
Die moet in alle ſorgh op ſijn beginſel letten,
,,Wat eerſt te ſamen koomt, om recht te ſijn gepaert,
,,Dient nau te ſijn gemijt, en wel te ſijn bewaert.
Voor al wanneer het moſch is van het hout geſchoven,
De tacken afgekapt, de ſtamme net gekloven,
De knobbels van de ſchors, de ſplinters uyt de kerf,
De ſwijnen uyt den hoof, de bocken van de werf;
Soo dient de jonge ſtam gants ongemoeyt te blijven,
Geen menſch, of hortig beeſt, en dient 'er aen te wrijven,

Geen ſpreeuw en ſy gedoogt te picken aen de ſchoot,
Geen hant, die ledigh is, te pluyſen aen de loot,
Geen ſpin moet om het blat haer vuyle netten weven,
Geen webbe van den herfſt en dient 'er aen te kleven,
Geen mier of boom-gerut en heeft 'er aen te doen,
Geen ſlek en quijl' haer dragt ontrent het jonge groen,
Geen rups of ander worm en moet 'er over kruypen,
Geen nat of vuyle miſt en dient 'er in te druypen;
Dan noch ſoo deckt de kerf, met was of vette kley,
Op dat geen vreemde ſucht en valle tuſſchen bey;
En, mits het jong gewas geen wint en kan verdragen,
Soo ſtijft het eerſte loof voor alle ſtuere vlagen;
Want, als de griffy-tack is eerſt mael ingeſet,
Het kleynſte ſiertje ſchaet, het minſte diertje let.
Sie daer een ſinne-beelt voor nieu gehoude paren,
Dat hun het trou-geheym ſal konnen openbaren;
Want die my deſe pop ter degen ondertaſt,
Sal vinden wat den man en wat de vrouwe paſt.
Wat hoeft men in het kleyn van alle ding te ſeggen,
En tot de gronden ſelfs de ſaecke bloot te leggen?
De reden leert 'et ſelfs, dat in de vrouwe-plicht,
Veel niet en dient geſien als in een ſchemer-licht.
En pijnt u, Zeeuſche pen, niet al te ront te ſchrijven,
Daer moet oock dit en gint voor uwen leſer blijven:
Men vint dat ons de druyf te meer in luſten treckt,
Wanneerſe van het loof is eenighſins bedeckt.
Een ſaecke niettemin is hier voor al te leeren,
Te weten, alle ſpijt van u begin te keeren;
Want onweer van krakeel, en wint van harde twiſt,
Is hier een noortſche buy, een ongeſonde miſt.
Daer kan geen rechte ſucht aen uwe trou beklijven,
Als van den eerſten af twee jonge lieden kijven;
Ghy wacht u, lieve, wacht door twiſt te ſijn verdeelt,
Het is een ſlecht begin indien men haeſt krakeelt.
Nu eenmael tot den man. geſchil in huys te ſchouwen
En vordert niet alleen de plichten van de vrouwen,
Maer eyſt oock mans behulp. ,,een wettigh over-heer
,,Moet jae de voorſte ſijn tot alle goede leer.
,,Om door het ganſche lijf te vinden vergenoegen,
,,Soo moet het edel breyn ſich nae de leden voegen,
,,De leden naer het hooft; daer is geen liefde ſoet
,,Als die met weder ſucht van liefde wort gevoet.
Al ſchijnt ons eerſte wet het wijf alleen te binden,
Noch kan hier in de man ſijn eyge wetten vinden;
Een, die in ſijn beroep de rechte gronden ſmaeckt,
Kent haeſt met onderſcheyt, wat man of vrouwe raekt;
Wat is 'er voor den man, wat is 'er al te ſchrijven,
Om hem van eerſten aen in ſijn beroep te ſtijven?
My dunckt ick ſie een hof vol alderhande kruyt,
Ghy leeſt 'er, mijn vernuft, een aerdigh tuyltjen uyt.
Voor al eert uwen God, en oeffent huys-gebeden;
Dat is de rechte gront van alle goede ſeden:

Leeſt iet dat ſtichten kan, doch meeſt des Heeren boek;
Dat maeckt voor alle ding de ſwacke ſinnen kloeck. [a]
Leert vorder niet alleen de feylen overwegen,
Waer toe een ſwacke vrou by wijlen is genegen,
Ghy moet niet even ſtaegh gewennen u gemoet,
Te ſtraffen wat de vrou niet op den regel doet;
Ghy moet voor alle ding in uwen boeſem dragen
De gaven van de vrou, en menighmael gewagen
Van al de goede ſorgh, van al het innigh ſoet,
Dat u door al het jaer u lief geſelſchap doet;
De man moet alle tijt haer aengenaemſte ſeden,
Haer jeught, haer teere bloem, haer voordeel in de leden,
Sich ſtellen voor het oogh, en toonen met der daet,
Dat hy met alle vlijt haer deughden gade ſlaet,
Dat hy haer liefde merckt, haer gaven weet te prijſen,
Haer vrientſchap hooge weeght, haer eere wil bewijſen;
't Is wonder, ſoo de man ſich quijt in dit geval,
't Is wonder hoe de vrou in liefde Waſſen ſal.
Ontallick ſchoon gewas van bloemen en van kruyden
Wort met de voet getrapt door onbewuſte luyden,
Dat, ſoo het wert gepluckt en neerſtigh ingeſien,
Den plucker menighmael ten nutte ſou gedien.
Het ſchijnt dat even God vint eenigh welgevallen,
Wanneer uyt reyne ſucht getroude lieden mallen;
Dat elders qualick paſt, en niet en dient gedult,
Wort in het echte paer geleden ſonder ſchult.
Wort oyt een eerlick man by ſijnen vrient gepreſen,
Hy, die men prijſen wil, en dient 'er niet te weſen,
't Is anders met de vrou. het ſtaet de mannen vry
Te prijſen ſijn gemael, oock ſchoon ſy ſtaet 'er by. [b]
't Is ſchande voor een man in ſijn beleyt te miſſen,
En, door verkeerde ſucht, niet recht te konnen giſſen;
En des al niettemin ſoo wort oock loſſe waen
De mannen, ſonder ſmaet, in vrouwen toegeſtaen. [c]
En wilt noyt echte man voor onverſtandigh houwen,
Oock ſchoon hy vorder treckt de gaven ſijner vrouwen
Als u de waerheyt leert; of dat 'er ſchoonder beelt
Als u de ſin begrijpt hem in de ſinnen ſpeelt.
Laet yder, dat hy mint, nae ſijn gevallen prijſen,
Geen minnaer hoeft het volck de reden aen te wijſen,
Waer op ſijn liefde ſtaet. de grondelooſe min
Beſtaet maer in de waen, en hangt maer aen den ſin.
God geeft den man verlof hier in te mogen dwalen,
En door een gulle ſucht de gunſt te laeten dalen
Op al het ſoet beſlagh van ſijn geminde vrou,
Oock verder als miſſchien de reden eyſchen ſou.
De liefd' is ſoet bedrogh. laet echte lieden dolen
In onderlinge min. God heeft 'et ſoo bevolen;
Men hiel van overlang, men hiel de liefde blint,
Om datſe geen gebreck in lieve dingen vint.
Men heeft een ſeker lant in ouden tijt gevonden,
En 't heeft ons door de Faem ſijn wijſe toegeſonden,
Daer trock een bruydegom een keurs of vlieger aen,
En moeſte voor een tijt in vrouwe-kleeren gaen.
Dat was genoegh geſeyt; ghy, die u kloecke leden
Wilt aen het ſwacke volck, gelijck het dient, beſteden,
Indien ghy ſijt geneyght om wel te ſijn gepaert,
Doet aen, wanneer je trout, der vrouwen ſachten aert.
Dat elders dwaeſheyt is, en ſtrijdigh met de reden,
Wort in de trou gedult, en aen de vrou geleden,
Siet, hoe de lieve God een echte wijf bemint,
Hy ſteltſe voor den man gelijck een troetel-kint.

Gedenckt dit menighmael, ghy die u hebt begeven
Om met een echte vrou u dagen af te leven,
Verſchoont haer ſwacken aert, verdraeght haer teere
Vergeet al watſe feylt, en leytſe tot de deught. (jeugt,
Indien u bed-genoot koomt opentlick te miſſen,
Gelijck een jonge vrou haer lichte kan vergiſſen,
Toont door een ſtillen wenck, of door een heus gelaet,
Dat haer ſoodanigh werck niet al te wel en ſtaet.
Dat is voor dan genoegh. beſchaemdelicke wonden
En dienen nimmermeer, en dienen niet verbonden
Wanneer het iemant ſiet. ghy, kieſt een ſtil vertreck
En opent daer alleen met reden u gebreck.
Ten is geen wijſe daet haer voor het hooft te ſtooten
Of voor het ſchamper volck, of eygen huysgenoten.
,,Prijſt vrienden, als het dient, prijſt in het openbaer;
,,Maer ſtraft, daer een alleen u ſtraffe wort gewaer.
De tucht uyt eyger aert is quaet om op te ſwelgen,
En al dit ſwacke volck genegen om te belgen,
Dus, als ghy nu en dan een vrouwe ſtraffen moet,
Soo maeckt dat ghy het werck ter rechter uren doet.
Indien ghy quade ſucht wilt buygen tot de reden,
Soo ledight uwen geeſt van alle bitterheden;
Maeckt dat'er niet en ſy door ſchamper jock geſeyt,
Maer door een ſoet beklagh, gelijck men plaeſters leyt.
Het bitter worrem-kruyt plach aen de mont te kleven,
Het dient met eenigh ſoet de kinders ingegeven;
De tucht en haer gevolgh is nut te ſijn verſacht,
Soo wort de meeſte vrucht de ſiele toe gebraght.
Draeght even goede ſorgh niet ſtaegh te ſitten dringen
Op ick en weet niet wat, op alle kleyne dingen,
Waer komt 'er oyt een dag wanneer men niet en kijft,
Als ſtaegh een krygel hooft een hair in ſtucken klijft?
Wilt oock in dit geval niet lang-verhaelick weſen,
Maer, als ghy nae den eyſch de feyl hebt aengeweſen,
Soo keert u reden om, en went u t' eenemael
Van dit verdrietigh werck tot eenigh ſoet verhael.
Wilt nimmer met verwijt van oude feylen ſpreken,
Tot iemant die begint ſijn feylen af te breken;
Ontrent een reyne wond of uytgebeten ſeer
En dient geen bitter kruyt, geen harde plaeſter meer.
Fy! die met ſtrenge tucht en met een vinnigh bijten
Een afgeleyde feyl des niettemin verwijten,
Fy hem! die evenſtaegh met recken beeſigh ſit,
Oock als het krepel been is in het rechte lit.
Ten leſten, wil je gunſt aen uw gemael beſteden,
Soo deylt uw vrientſchap uyt als men de ganſche leden,
Toont door een bly gelaet en door een ſoeten mont,
Dat uw beleefde ſucht is uyt een volle gront.
,,Weet iemant ſijn geſchenk met woordē op te pronken,
,,Al is de gave kleyn, noch ſchijnt 'er veel geſchoncken;
,,Maer een die wat hy ſchenkt met ſture wangen geeft
,,Is oock in miltheyt vreck, in heusheyt onbeleeft:
Doch, om op vaſten gront te wijſen aen de vrouwen
Hoe alderley verſchil is in het huys te ſchouwen;
En hoe het echte volck moet paren met beſcheyt,
Soo dient het ganſche ſtuck wat naerder aengeleyt.
Het is een nutte les voor alle jonge dieren,
Soo menigh echte man, ſoo veelderley manieren,
,,Het ſtaet in ons geplant, oock van het aenbegin,
,,Wat adem blaſen kan dat heeft een eygen ſin.
,,Gelijck als menſch en menſch verſchillen in de leden,
,,Soo is ook menſch en menſch verſcheyden in de ſeden,
,,Gelijck als menſch en menſch verſchillen in de ſpijs,
,,Soo heeft een yder menſch een onderſcheyden wijs'.
Hierom dient onſe vrou ten naeuſten op te wegen
Waer toe haer bed-genot is uyt 'er aert genegen,

Wat

a Hier van elders breeder. *Conſidera mulierem debile vas eſſe, tu vir propterea princeps factus es ut ſubditæ feras imbecillitatem. Chryſoſt. hom.* 26 *in* 1 *ad Cor.* 11.

b De lof wort verboden in het byweſen des genes die gepreſen wort, *Prov.* 27. 14. En dies niet tegenſtaende wort ſulcx den man in tegenwoordigheyt ſijner vrouwen toegelaten. *Prov.* 1. 28.

c De heylige Geeſt laet toe, dat de man dwale (ſoo luyt het woordt in den gront-text) in de liefde van ſijn vrouwe, *Prov.* 5. 9.

Wat hem tot vreugde treckt, en wat hem weder quelt,
En waer hy soete lust of wangenoegen stelt.
Wel aen, gebuyghsaem hert, leert uwen hoeder kennen,
Leert met u gantsche doen aen hem alleen gewennen;
Want, als u rechter-hant is met den man gepaert,
Soo dienje van gelijck te trouwen sijnen aert.
Sy die uyt echte sucht heeft eenigh welbehagen
Den naem van haeren man voor alle man te dragen,
Dient, met gelijcke lust, te toonen met der daet
Dat sy de vrouwe-plicht niet in den naem en laet.
,,Die uyt haer ouders huys is tot den man getreden,
,,Dient in haer ouders huys te laeten haere seden;
,,Die by een echten man ter neder is geset,
,,Dient wat de man gebiet te noemen haere wet.
,,Daer is geen beter ding om herten in te winnen,
,,Als tot sijn even mensch te neygen met de sinnen,
,,Die naer een weerden vrient kan buygen sijn verstant,
,,Maeckt door een gunstig hert een onverbroken bant.
Amphion was gesint tot dichten en tot schrijven,
Maer Zethus nam vermaeck de bosschen af te drijven;
Het was een wijt verschil, en soo verscheyden aert
En konde (soo het scheen) niet lange sijn gepaert.
Maer Als Amphion sagh, dat sijn gedweege seden
By Zethi wilden geest niet konden sijn geleden,
Hy leyt de Cyter af, en met een volle macht,
Packt netten op den hals, en geeft hem op de jacht.
,,Een vrient moet om een vrient een out gebrek verlaten,
,,Een vrient moet om een vrient sijn eygen wesen haten,
,,En worden dat hy is; een vrient moet om een vrient
Vrywilligh onderstaen, oock dat hem niet en dient.

Noch vorder moet de vrou haer sinnen leeren buygen,
En door een willigh hert de nyders overtuygen;
Een sacht, een vlytigh oogh, een reyn en stil gemoet,
Dat is, ó jonge vrou, u beste bruylof-goet.
Aendromache, van outs in dese deught gepresen,
Socht in haer gants bedrijf van eenen sin te wesen
Met Hector haeren man; sy was, uyt eyger aert,
Afkeerigh van de krijgh, en van geweer vervaert;
Maer als sy wert gewaer dat Hector was genegen
Om met een swacke lans en met een blancken degen
Te rennen door het velt, doen boog haer gantsche siel
Tot al wat Hector prees, wat Hector wel geviel.
Sy quam met eyger hant sijn felle peerden streelen,
Sy hing hun om den kop haer eygen hooft juweelen,
Sy stack op sijnen helm een hupschen vederbos,
Sy bant sijn wapen vast, en ded'et weder los;
Sy liet een sijden keel met enckel gout bordueren;
Dat vloog, wanneer men sleeg, te Troyen op de mueren;
Sy bracht hem sijn geweer en sprak met kloeken moet
Keert weder edel sweert, sat van Achilles bloet.
Sy liet aen sijne lans haer eygen sleuyer swieren,
En stack een geestigh woort op alle velt-banieren,
Sy déd' hem uytgeley, tot aen de buyte vest,
En gaf hem voor de soy, een kusjen op het lest,
Dit heeft den vromen held soo byster wel bevallen,
Dat hy de wijse vrou hielt verre boven allen,
En offe wat te groot aen d'een en d'ander scheen,
Sy docht hem wel te pas, jae schoonder als Heleen. a
Wanneer een herders kint, door soete min ontsteken,
Koomt groeten met gesang Eleusis klare beken,

En speelt een geestigh liet, of singt'et met den mont,
Het water is beroert en bobbelt uyt de gront, b
Het water slaet en bruyst, en wort om hoogh gedreven,
Het water huppelt op, en krijght een ander leven,
Het water bortelt uyt, en maeckt een bly gebaer,

a *Omnibus Andromache visa est spaciosior æquo,*
Vnus qui modicam diceret, Hector erat. Ovid.

b *Solinus cap. 11. in Helesina sive (ut alii malunt)* Eleusinâ *regione, inquit: fons, alias quietus & tranquillus, cum siletur; si insonent tibiæ, exultabundus ad cantum elevatur, &, quasi miretur dulcedinem vocis, ultra margines intumescit. Vide ad hoc Aristot. cap. 51 & 52. de Admirand.*

Als of'et door het spel tot vreught getogen waer.
Maer als dan wederom de mousel koomt te swijgen,
Soo laet de koele beeck haer bobbels nedersijgen,
En staet dan weder stil. dit sy een vrouwen beelt,
Die door en met den man, en anders niet, en speelt.
Leert stonden, jonge vrou, leert tijden overwegen,
En jockt wanneer de man tot jocken is genegen;
Maer hout u weder in, en voeght u nae den eysch
Wanneer hy besigh is met eenigh hoogh gepeys.

Een

Een vrou van soeten aert heeft overal te poogen
Te sijn met haren man gelijck twee menschen oogen
Door eenen geest bestiert; al waer het eene siet
Daer is't van stonden aen dat oock het ander schiet.
Al is de spiegel-kas verciert aen alle kanten
Met perels, edel gout, jae fijne diamanten,
Soo maer het duyster glas geen beelt te recht en wijst,
Soo komt'er niet een mensch die glas of spiegel prijst.
Al is een jonge vrou aen alle kant behangen
Met ketens om den hals, met peerels om de wangen,
Noch is'er geen juweel dat haer vercieren kan,
Indiense niet en toont het beelt van haeren man.
Een spiegel moet het al vertoonen naer het leven,
Moet aen een bly gelaet een vrolick schijnsel geven,
Moet treurigh wijsen aen een die verdrietigh siet,
Of, soo haer dat ontbreeckt, soo deugt de spiegel niet.
Een wijf van rechte stof behoort in alle stucken
Den sin van haeren man ten nausten uyt te drucken,
Het is een groote deught, een ciersel van de bruyt,
Haer man te drincken in, haer man te drucken uyt.
Geen vrou en heeft de macht haer plichtē uit te werken,
Als die haer heeft gestelt om neerstigh aen te mercken
Den aert van haeren man; maer wie haer des verstaet,
Heeft als een vaste peyl daer sy op t'seyle gaet.
Ick hebb' een soete vont op dit geval gelesen,
En siet! dat iemant weet kan yder dienstigh wesen;
Daer was een seker man, gants veerdigh tot de spijt,
En (dat het slimste was) het duerde langen tijt:
Een die geen kennis had van sijn onsoete kueren,
En konde by den mensch als geenen tijt gedueren;
Sijn wijf des niet te min misprees hem nimmermeer,
Maer (wie hem tegen was) verhief hem wonder seer.
De gront dient aengemerckt. de man, van sware saecken
By wylen los gestelt, nam sonderling vermaecken
Te dichten eenigh vers; dit was hem groote lust,
En, schoon hy was beroert, hy vont hem dan gerust.
Hier op wist dese vrou met alle vlijt te letten,
En, nae de tijt gedroegh, haer dingen aen te setten;
Des, schoon hy menigmael ontstack gelijck een vlam,
Hy werd, door haer beleyt, soo mack gelijck een lam.
Sy wist in dit geval een rijmtjen in te brengen,
Sy wist van stonden aen in haeren praet te mengen
Een lied, of kluchtig dicht, by hem wel eer gemaeckt,
En siet, daer was de man als aen het hert geraeckt;
Het onweer was gedaen, hy kreegh een ander wesen,
Daer quam gelijck een son hem in het breyn geresen,
En scheen door al het huys. En siet, op desen gront
Soo was't dat al het huys in goeden vrede stont.
Wat quaet en kan de vrou niet in het huys verhoeden,
Die maer een sachten aert kan in den boesem voeden?
't Is wonder wat men doet, en door de reden werckt,
Als yemant met bescheyt op alle dingen merckt.
Wat is doch van de mensch! om kleyne vysevasen
Siet iemant menighmael de gantsche buerte rasen;
Hoe dickmael om een woort, om ick en weet niet wat,
Rijst tweedracht in het huys, en oproer in de stadt.
De daet die wijst'et aen, dat even groote dieren,
Verschricken, hortigh zijn, en uytermaten tieren,
En alsmen naderhant de rechte gronden siet,
Dan is't een wint, een damp, een mist, een enckel niet.
Geen Elephant en kan een witte doeck verdragen,
Het kraeyen van een haen dat kan een Leeuwe jagen,
Indien men in het wout maer eens den trommel roert,
De Tyger wort terstont met dulheyt omgevoert.
Men hoort'et over al, dat jae geringe saecken
Oock by een deftigh man geen kleyn beroerte maecken;
,,Door ick en weet niet wat is menig hooft verdraeyt,
,,Door ick en weet niet wat is menigh hert gepaeyt.
De mannen meestendeel, soo maer de vrouwen willen,
Sijn licht in rust gebracht, en in der haest te stillen,
Alleen dient by het wijf in alle vlijt gelet,
En wat een man beroert, en wat hem weder set.
Wat dient'er veel geseyt, of veel te zijn geschreven?
Of voor het echte volck veel boecken uyt-gegeven?
,,Het beste dat het wijf van iemant leeren kan,
,,Is sacht, is vreedsaem zijn, en heulen metten man.
Ick segge noch een mael tot alle jonge vrouwen,
Ick segge voor besluyt; leert desen regel houwen,
Staet niet op eygen breyn; keert uwe sinnen om,
En weest aen uwen man een rechte Sonne-blom:
Ick acht ghy kent de plant; sy laet haer nederdalen
Soo haest de sonne neyght; sy groet de gulde stralen
Soo haest de sonne rijst; sy leeft in haeren vrient:
Ghy weet dat met den man juyst soo gehandelt dient.
Ick vreese, dit begin sal u verdrietigh schijnen,
Maer treet wat dieper in, het bitter sal verdwijnen;
Niet dat een jongen os soo in de lenden prangt,
Als dat het eerste jock hem aen de leden hangt.
Al waer men iet begint, daer sijn bedroefde banden,
Het vyer geeft bitschen rook, eer dat het komt te brandē,
Maer die met soet gedult blijft sitten in de schouw,
Wort, naer een kleynen tijt, verlaten van de kouw.
Siet my de lieden aen, die in de mynen wercken,
Waer valt haer eerste sweet, als op de rouwe sercken;
Noch dient hier evenwel de moeyte niet geschout,
't Is steenigh boven op, maer onder leyt het gout.
Wy vinden in't gemeen, dat alle soete dingen
Ontrent den eersten trap haer bitter mede bringen;
Ick raede niet te min, gelijck een trouwe vrient,
Dat om een suer begin geen soet gelaeten dient.
Al straelt de felle bie, het sap van honigh-raten
En wort noch evenwel niet onder haer gelaten;
Of schoon de purper-roos oock dichte prickels biet,
De vryster onderwijl en laet het plucken niet.
Al is de gansche noot bekleet met harde schellen,
Men plagh des niet te min haer keirens uyt te pellen;
Al is de nieuwe trou niet sonder droeve pijn,
Koom naerder, jonge bruyt, het sal u beter zijn.
,,De liefde baert gedult, en haet het leppigh spreken,
,,De liefde duyckt en swijght, de liefde deckt gebreken,
,,De liefde weert geschil en ander ongeval,
,,De liefde, jonge vrouw, de liefde recht'et al.
Ghy hebt in u beroep een wesen aengenomen,
Daer liefde dient te zijn, daer liefde dient te komen,
Daer liefde sonder end moet wassen alle tijt,
Het trouwen is een werck de liefde toegewijt.
Maer hier nu dient besorght u liefde niet te gronden
Of op een aerdigh lijf, of op de kloecke vonden
Van eenigh menschen breyn; of op een losse vreught,
Die van de weelde spruyt of borrelt uyt de jeught.
Ghy wort u weerde lief door liefde toegedreven,
Om dat hy is u deel van Gode toegeschreven,
Laet dat u baken zijn, en siet, ô lieve, siet
Niet wat hy weerdigh is, maer wat u God gebiet. *a*

a Ce qu'est le cerveau aux nerfs, ou la foye aux veines; ou le cœur aux arteres; celà mesme est l'amour de Dieu aux amitiés humaines; c'est à dire filets & branches, qui en dependent. ce divin amour n'y estant point, les amitiés ne sont point amitié, mais une conspiration, un accort à discorder avec Dieu; amitiés fondées sur le plaisir ou sur le gain, qui cessent quand les plaisirs perdent leur goust par l'aage, ou quand le profit diminue, ou n'est point egualement distribué. Mais les amités fondées sur l'amour de Dieu, sont fermes, parce qu'elles sont fondées sur un fondement asseuré. Molin. de l'amour de Dieu au 3 degré.

 Dat

Dat is de rechte gront, waer op de swacke vrouwen,
Waer op besette mans haer liefde moeten bouwen;
,,Wat sucht dat eenigh mensch op aerdsche dingen stelt,
,,En is maer wacke snee die van den regen smelt.
Is dan misschien uw deel noch handigh in de leden,
Noch deftigh in beleyt, noch abel in de seden;
Maer rou en sonder geest, oock dickmael ongesint,
Hy dient noch evenwel in Godt te zijn gemint,
Om Godt te zijn gelieft. hy dient te zijn gedragen,
Dat is in u beroep des Heeren welbehagen;
Segt dan, hoe dat 'et gae, dit is mijn eygen lot,
,,Die haeren hoeder eert, vereert oock haren Godt.
Wat is 'er menigh ampt groot,achtbaer,hoog-verheven,
Niet om der menschen wil, aen wien het is gegeven;
Maer om den staet alleen? ghy, eert dan uwen vrient,
Om dat 'et Godt beveelt, al is 'et onverdient.
Het sal u swacke ziel geweldigh konnen helpen,
En dickmael in verdriet u droeve tranen stelpen,
Indien u Christen-hert geduerigh voelen kan
Den Hemel in het huys, en God in uwen man.
,, 't Is dwaesheyt iet te doen, als God' alleen ter eeren,
,,Om dat ons aerds bedrijf soo licht kan ommekeeren,
,,Soo licht kan overgaen van vreughde tot verdriet,
,,En wie vint immer troost die op de werelt siet?
Ghy, voeght u nae u deel, en doet sijn wel-behagen,
Niet slechs in eenigh deel, of op gesette dagen;
Maer staegh, en over al; ten waere sijn gebod
Ging buyten u gemoet en tegen uwen Godt:
Want als een echte vrou haer niet en laet bewegen
Ten goede van de man, dan als het is gelegen,
En juyst wanneer het past; soo is haer gants bedrijf
Geen dienst voor haren vrient, maer eygen tijt-verdrijf.
Des roep ick op een nieu, leert even quade slagen
Verwinnen met gedult, en sonder morren dragen,
Weest sacht in u gebaer, en stille van gemoet,
En houd dat ghy den Heer met lijden hulde doet.
God heeft van eersten aen, doen Eva wert geschapen,
De stoffe totte vrou uyt Adam willen rapen;
Ten eynde dit gespan, door echte min gepaert,
Mocht eens en eenigh zijn, en van gelijcken aert.
God kond' het eerste vlees ten vollen onderscheyden,
En uyt besonder stof de vrouwe toebereyden;
Maer des al niet te min het teere vrou-geslacht
Is voor den man gemaeckt,en uyt den man gewracht:
,,Geen dier en heeft de macht sijn eygen brant te blussen,
,,Geen lip en heeft vermaeck sijn over-lip te kussen;
,,Geen hant en wast haer selfs,geë mensch en is geheel;
,, Een ieder is maer half, en soeckt een tegen-deel.
Wanneer een gave slang in stucken is gesneden,
Sy wispelt in het sant, en soeckt haer eerste leden,
Sy wringt haer sonder rust.so gaet 'et met den mensch
Hy woelt,tot dat hy vint sijn deel,sijn eersten wensch.
Siet wat een wonder ding! wie kan de diepe vonden
Van Godes hoogh beleyt met reden ondergronden?
En wegen nae den eysch: het wijf is haren man
Vry naerder ingelijft als yemant dencken kan.
De man heeft wederom, en uyt gelijcke reden,
Gemeenschap aen de vrou, en hare gansche leden,
Hy vint in sijn gemael sijn vleys, sijn eygen been,
En hierom is geseyt, Sy twee die worden een.
Al wat een geestigh breyn nae lang bedachte reden,
Naer hoogh en diep gepeys, hier over mochte smeden;
Al wat een reyne sucht kan worden toegepast
Dat leyt in dese spreuck in eenen hoop getast.

Wie haet sijn eygen vleys? wie salder oyt krakeelen
Met eygen ingewant, met aengebore deelen? *a*
,,Hy is een volle daet van reden afgewent,
,,Die met een vinnigh hert sijn eygen leden schent.
Hoe wel sou alle ding met echte lieden tieren,
Indien men over-hant sich wilde leeren vieren!
Indien het wijf den man, de man verdroegh het wijf,
Niet als een slaep-gesel, maer als een eygen lijf. *b*
Gewis soo eens het volck de kracht van dese reden
Wou printen in de borst, en mengen in de seden,
Ten waere nut of noot te brengen eenigh licht
Of tot het mans beroep, of aen de vrouwe-plicht:
Maer nu men onse jeught siet in de tochten woelen,
En van de waere trou geen rechte gronden voelen,
Soo dient het oude woort haer dickmael aen geseyt,
Niet als een nieuwe wet, maer op een nieu bereyt.
Doch eer wy vorder gaen, soo dient het wijf te letten
Dat wy niet soo gemeen haer desen regel setten,
Als offe, sonder feyl en op een juysten draet,
Moest passen op den man, ook schoon hy qualik gaet.
Neen. dat is niet gemeent. ,,geen wijf en is gebonden
,,Te heulen met den man tot aendeel van de sonden:
Maer in het tegendeel soo dient te sijn betracht
Dat, wie van beyde doolt, te rechte sy gebracht.
Doch hoe een snege vrou moet haeren heer vermanen,
Daer staet een breeder wegh nae desen toe te banen;
Hier sy alleen geleert, dat niet, als in het goet,
Het wijf haer met den man te samen voegen moet.
Noch is 'et niet genoegh; want in verscheyde saken
Die middel-matigh zijn, of immers niet en slaken
De banden van de tucht, moet even nu en dan
Het wesen van de vrou niet hellen nae den man.
Neemt dat een kackerlack, in weelden uytgelaten,
Is besigh alle tijt met jocken en met praten;
Of dat een vyser hooft is soo geweldigh swaer
Als of hy uyt der aert een siele-pijnder waer:
Moet stracx daerom het wijf nae malle weelde jagen?
Of door een eeuwigh leet haer eygen harte knagen?
De wijse seggen neen. En vreught, en droeve pijn
En staet niet alle tijt om naegedaen te zijn.
Koomt naerder, Sang-goddin, en opent uwe gronden,
Door eenigh sinne-beelt, of diergelijck vonden,
Stelt wat ghy seggen wilt eens in den lichten dagh,
Op dat een jonge vrou u sin beseffen magh.
Wie met een veerdigh schip wil over water seylen,
Dient in gelijcke maet de lading af te deylen;
Want soo het over kant, of syde-lastigh helt,
De reyse dient gestaeckt, of immer uytgestelt.
Vraeght iemant wat het schip in desen wil bedieden?
Het is een evenaer voor nieu-getroude lieden,
Wil man, wil echte wijf vervullen haeren plicht,
Sy dienen even staegh te sitten in 't gewicht. *c*
Indien een quistigh man speelt over al de gilde,
Ghy, moeder van het huys, en zijt dan niet te milde;
Of soo misschien u man de beurs geduerigh sluyt,
So geeft, wanneer het dient, een weynigh ruymer uyt.

a *Vbi quæso propior animorum conjunctio, ubi certior fiducia quàm in matrimonio, quum uterque volens se tradat in potestatem alterius, sibi quodammodo adimens jus sui corporis?* Erasm. *de Christ. Matrim.*

b *Abraham seyde tot Loth: laet ons niet twisten, want wy sijn broeders.* Genes. 13.8. *Maer man en vrouwen moeten seggen: laet ons niet twisten, want wy sijn een.*

c *Non semper similia similibus in matrimonio congruunt. Si juvenis erit naturâ lentior, conveniet sponsa vigilantioris ingenii. Si sponsus erit profusior, conveniet uxor frugalior, & ad rem servandam attenior. Rursus, si juvenis erit ardentiores ingenii, accommodabitur puella temperatioris naturæ, ut pro tempore norit cedere & obsequi. Erasm. De Christ. Matrim.*

In-

Indien hy wat te licht tot morren is genegen,
Soo laet u soeten aert sijn stuerheyt overwegen; *a*
Of gaet hy wat te sacht, of, ick en weet niet hoe,
Soo maeckt dat u beleyt daer peper onder doe.
In 't kort', het echte paer dient over-hant te leven,
Al wat hier iemant schort, dat moet daer iemant geven;
Het soet versacht het suer, het suer dat wett' het soet;
Soo is 't dat hier de kock de sauçe mengen moet. *b*
Gelijck het bly gesang, door ongelijcke stemmen,
Doet, ieder die het hoort, in soete vreugde swemmen;
Soo wort het echte bed, door vriendelicken strijt,
Ten goede van het huys de liefde toegewijt.
Waer iemant gasten noot, daer is het nut te letten
En hoe, en waer het volck aen tafel is te setten;
Geen mensch en is soo wel met spijs en dranck gedient,
Dan als hy by hem vint een soeten tafel-vrient.
Men vint schier yder hooft verscheyden in de seden,
Hier tongen wel bespraekt, daer monden sonder reden,
Hier iemant geestigh mal, en meester in het jock,
Daer iemant sonder vreugt, en swaer gelijck een blok.
Indien het stilste volck is over hoop geseten,
Soo wort in dat gewest de soete vreugt vergeten;
Indien het vrolick deel is op een ander sy,
Soo wort de maeltijt woest, en ongeregelt bly.
Ghy daerom, sy dy weert, leert allerley manieren
Vermengen nae den eysch, en onder een schakieren,
Ten is niet even veel hoe iemant gasten set,
Dus houd in dit geval de Grieckssche tafel-wet.
Het waere wonder nut, dat als 'er iemant troude,
Men op gelijcken voet de paren schicken woude;
Of soo ghy hebt alreets uw echte wederpaer,
Soo stelt noch in het huys een rechten evenaer.
Dit dient den man geseyt, dit dient het wijf te weten,
Dit dient voor eens geleert, en nimmermeer vergeten;
Dit dient, al eer men vrijt, te voren overdacht,
Dit dient wanneer men trout, en alle tijt betracht.
God heeft op dese wijs' en om gelijcke reden,
Gevoeght het gantsche lijf, getempert onse leden;
Niet verre van het oir, dat noyt en wort geroert,
Daer wort het wacker oogh geduerig omgevoert.
De buyck en sijn gevolgh, die niet en kan bejagen,
Wort van de snelle voet gewilligh omgedragen;
De hant is, die het raept; de vuyst, die neerstig wint
Al wat de tant verbreeckt, en wat de mont verslint.
't Is nut dat echte liên haer saecken overmercken,
Om na den rechten eysch haer plichten uyt te wercken:
De man moet op de straet om sijnen handel gaen;
Het wijf moet in het huys de keucken gade slaen.
Men vint een selsaem lant, daer slechts alleen de wijven
Ook met het buyte volck den ganschen handel drijven;
De man die broelt in huys, en moeyt hem met het kint,
De man let of de meyt eenparigh garen spint. *c*
Daer sijn oock vlecken selfs in onse kust gelegen,
Daer vrouwen handel doen en groote saecken plegen;
Jae reysen over al, terwijle dat de man
Sit ledigh, sit en troeft ontrent een volle kan. *d*
Met oorlof, wie het raeckt, het sijn bekaeyde streken,
Die van het oude recht sijn byster afgeweken,
Waerom doch mans bedrijf de vrouwe toegepast?
Sy is het swackste deel, haer dient de minste last.
Het vlytigh straet-gewoel wort in de man gepresen;
Maer in een teere vrou een stil en sedigh wesen: *e*

a *Vt aqua vino admixta reddit illud moderatius, & sobriæ nymphæ deum temulentum compescunt; sic in matrimonio fervorem mariti uxor tepida temperet.*
b *Eyeren met beyeren (seggen de Zeeuwen) is den huwelicken staet.*

c *Mela descriptor orbis, memoriæ prodidit in partibus quibusdam Ægypti mulieres solitas obire munia extra domum, nempe forum ac negotia, viros domi pensa ac curam rei domesticæ.*
d *Quin & in Batavia mulieres multum exercent mercimonia, viri potant. Ludovic. Vives lib. de offic. Mariti, cap. de Domi.*
e *Celebre exemplum est, quod Dictys Cretensis refert, Penthesileam Amazonum reginam, ex decreto exercitus Græcorum, seminecatam ex equo ab Achille deturbatam, in Scamandrum fluvium præcipitatam, quoniam naturæ sexusque conditionem superare fuisset ausa. Dict. lib. 4. de bell. Trojan.* Chacun doibt considerer en son ordre quel rang qu'il tiene, & estudier à le bien garder sans y rien troubler. Viret.

Ghy, reyst dan, neerstigh man, en past op u gewin;
Ghy, set u, jonge vrou, en let op u gesin.
Ghy, let op u bedrijf, en alle kleyne baten,
En wilt u op de winst niet al te seer verlaten;
De man is wel het hooft, die groote dingen doet,
Maer die het evenwel niet al begraeyen moet.
Ick wou dat over al de jonge vrouwen wisten,
Hoe veel, oock in het kleyn, een vrouwe kan verquisten:
't Is wint, dat eenigh man sijn hooft geduerig breeckt,
Indien, ô jonge vrou, u hant geduerigh leeckt. a

Al wat de man vergaert, dat kan het wijf verstroyen;
Al wat de man verspaert, dat kan het wijf vermoyen:
Al wat de man bejaeght door lastigh hant-bedrijf;
Al wat de man bekoomt, dat spilt een quistigh wijf.
Ghy, die voor desen tijt niet recht en hebt geweten
Hoe dat het vrouwen ampt hier dient te sijn gequeten,
Koom, hoort den goeden man, dien gy hier onder siet
U spellen dijne les, en klagen sijn verdriet.
Al draeg ick, wat ick mag, noch deugt 'et niet met allen,
Mits een die mede draeght, het pack wil laeten vallen:

Mijn hulp is mijn belet; mijn troost is mijn verdriet;
Mijn vlijt is sonder vrucht; mijn sweet en gelt 'er niet.
,,Of wel die voren gaet sich quijt ten alderbesten,
,,'t Is al maer hoy gedorst als 't hapert aen den lesten;
,,Al spant een rustig knecht twee peerden inde ploeg,
,,So't een maer qualick wil, het gaet 'er slecht genoeg.
,,Siet als 'er eenig ding twee menschen is bevolen,
,,Een die te rugge treckt, doet sijnen macker dolen:
,,Al is u kloeck beleyt gegront op wijsen raet,
,,Noch hangt 'et altemael aen uwen mede-maet.
Onthout my dese les, ghy vrouwen en ghy mannen,
Die met den echten bant sijt aen het huys gespannen,
,,Houd u bescheyden deel, en draegt gemeene last,
,,Het gaet de leden wel als d'een hant d'ander wast.
De man is met de vrou gelijck twee mole-steenen
Die onderling behulp malkander moeten leenen;
Want als 'er een ontwijckt, of sijn bewegen staeckt,
Of schoon de tweede maelt, daer wort geen bloem ge-
Indien het nu gebeurt, dat in het echte leven (maeckt.
U man, door vreemde sugt, wort van den weg gedreven,
En uyt een eygen sin wil dingen onderstaen
Die sonder reden sijn, of uyt den regel gaen;
Ghy in het tegendeel, in seden onderscheyden,
Wenst, uyt een reyn gemoet, hem af te mogen leyden
Van dat hem qualik voegt; so dient voor eerst bedacht
Hoe dat de rechte tucht dient uyt te sijn gewracht.
Of schoon ghy menigmael siet eenig ding gebeuren,
Dat, tot gemeene rust, is dienstigh af te keuren;

En kant 'er evenwel niet hortigh tegen aen,
Maer wilt het gantsche stuck te voren overslaen.
Let eerst of u gepeys bestaet in goede reden,
En dan segt u belang by wijse van gebeden,
En niet door onverstant, of door een hart gebod,
Het wijf dat heerschen wil kant tegen haren God.
En dan noch evenwel en moogje niet vermanen,
Wanneer u weerde vrient door onbesuysde wanen
Is in den geest beroert. ontrent een kranck gesicht
En dient geen sonne-schijn, geen aengesteken licht.
Als 't water is geroert, men laet 'et weder sincken,
Eer dat 'er iemant poogt te putten of te drincken:
Hy doet een quade slagh, die aen de sweere nijpt,
Eer dat de puyst geneest, of dat het etter rijpt.
Abigel heeft de gront van dese kunst geweten,
Die, eer het hoofdig nat in Nabal was geseten,
Hem niet met al en sey; maer ging hem dapper aen,
Als hem en wijn en slaep was uyt het hooft gegaen.
Abigel, soo het schijnt, heeft eerstmael uyt-gevonden
Hoe dat een korsel hooft dient in te sijn gebonden,
Te weten nae de wrock, en naer een soeten slaep,
En als het moedig hert is dwee gelijck een schaep.
't Is dienstig in het bed u man sijn les te seggen,
Hy moet daer, hoe het gaet, in stilte blijven leggen;
Sijn geest heeft dan gerust, en hy is nuchters monts,
,,Noyt beter huys-vermaen als in het sachte dons.
Ghy, leert dan uwen vrient in heete tochten mijden,
En tast hem nimmer aen als op bequame tijden;

a Light gaynes make heavye purses. *Engelsch spreeckwoort.*

En, als 't de reden eyst, soo kiest een stil vertreck,
En doet, op dese wijs, een seedigh huys-gespreck:
Ick weet, het is geseyt een langen tijt geleden,
Ick weet, het is geseyt niet sonder groote reden,
Dat, wie sijn rijcker geeft, en wie sijn wijser leert,
Is uyt een sotten waen van wijsheydt afgekeert.
Ick weet hoe God den man heeft boven ons verheven,
Heeft aen sijn edel breyn een hooger aert gegeven;
Ick kenne mijn gebreck, en evenwel nochtans
Soo is een swacke vrou oock dienstigh aen de mans.
Wien is 'et onbekent, dat oock geringe knechten
Den Heere van het huys by wijlen onderrechten?
En dat ook menigh Vorst sich niet en heeft geschaemt
Dat onder sijnen raet een vrouwe was genaemt?
Als Sara was gesint om Agar wegh te drijven,
Haer man in tegendeel die wilse laeten blijven;
En dat 'er meenigh woort hier over was ontstaen,
Siet, Abram liet de maeght en haeren soone gaen.
De groote Nahual, (a) uyt vreese van te missen,
Gebruyckt tot sijn geleyd een van de minste vissen,

En dat noch als het dier ontrent de drooghte koomt,
En voor een dorre strant of harde klippe schroomt.
Het muysje vander zee koomt voren uyt gevaren,
En vint een goeden wegh, oock midden in de baren;
Siet: hoe het kleynste dier oock met de saecken doet,
Het leert het grooste beest hoe dat het swemmen moet. *b*
Hier uyt wort dan gemerkt hoe dat oock kleyne dingen
By wijlen raet en hulp tot groote saecken bringen;
Ghy, denckt dat ook een vrouw, al isse wonder slecht,
Een kloeck en deftigh man by wijlen onderrecht.
Laet my dan, weerde vrient, u sinnen heden stieren,
Laet my doch heden sijn een van de minste dieren;
Misschien soo kan het sijn, dat ick in dit geval
U eenigh driftigh sant, of rotse wijsen sal. *c*
U man aldus gemaent, sal jae de soete klachten
Ontfangen met bescheyt, en nae de reden achten;
Waer is van hondert een soo dom en onbeleeft,
Die aen een tijdigh woort het oore niet en geeft? *d*
Wie sal met beter aert het manne-breyn bewegen
Als sijn geminde vrou? die, naer het is gelegen,
Hem leyden, overgaen, en onderwijsen magh;
Of door een deftigh woort, of door een soeten lach.
Hoe menigh rou gesel, door boose lust gedreven,
Heeft door een snege vrou begonnen beter leven?
Hoe menigh selsaem hooft, vol grilligh onverstant,
Is door een deftigh wijf gehouden in den bant?
Der Longebarden Vorst, u man, Theodelinde,
Werd dwee, gelijck een lam, om dat hy u beminde;
Het was u wijs beleyt dat hem de deughden prees,
Het was u soete mont die hem de reden wees.
Ataulphus was gesint out Romen af te breken,
Om sijn geduchte macht te wijder uyt te steken;
Het voorstel van de man geleeck een stale wet,
En noch heeft sijn gemael de boose daet belet;
Noch heeft het geestigh wijf den held alsoo belesen,
Dat hy in korten tijt ontfing een ander wesen;
Want hy, die van den haet te voren was gevat,
Werd hoeder van het volck, en vader van de stadt.
't Is boven al gemerckt, dat even door de vrouwen
Veel mannen over al sijn aen de siel behouwen,
Sijn van haer ongeloof (siet wat een heyligh werck!)
Gekomen tot den Heer, en tot de waere kerck.
Juguldis soete tael heeft uyt de doot getogen
De Gotschen over-heer. Clothildis heeft bewogen
Clovys den Franschen held te vesten sijn gemoet
Op Godes nieu verbont, in Cristi weerde bloet.
Ghy siet dan jonge vrou, hoe dese soete plichten
Ten hooghsten dienstigh sijn om uwen man te stichten,

a *Nahual is een naem van een Walvisch, van de welcke siet* Ortel. *in Islandia.*
b *Balena, quando prægrandi superciliorum pondere obrutis ejus oculis videre instantia saxa non potest, Musculo duce utitur, qui prænatet, & viam demonstret oculorum vice Plin.*
c *Fœminarum præcepta sæpe maritos juvant. Nam, ut cæteras omittam, Pompeja Plotina incredibile dictu quam auxerit gloriam Trajani. Aurel. Victor.*
d *Blanda mulierum Rhetorica quidvis obtinet. Richter. in axiom. historic.*

En efter dient het ſtuck niet aen te ſijn geleyt
  Als op een vaſte peyl van noodigh onderſcheyt.
Daer ſijn verwaende mans, vol ongetemde vlagen,
Die niet een deftigh woort van iemant konnen dragen;
  Want ſo maer eenigh menſch van hare feylen ſpreekt,
  Het ſchijnt dat hun een mes tot in het herte ſteeckt.
Vermijt dan, wijſe vrou, in u geſpreck te treden,
Of eerſt kent uwen man, en ſijn geheele ſeden,
  En ſoo hy grilligh is, en van een fieren moet,
  Soo laet het ſpreken daer, en kieſt een ſachter voet.
Doet als een ſnege vrou, die op verſcheyde ſtonden
Had onverduldigh bloet in haeren man gevonden,
  Die wiſt een beter wegh, en vry een ſoeter greep,
  Waer door ſy haeren vrient, ook ſonder ſprekē, neep.
Want als 'er eenigh ding haer ſinnen moghte quellen,
Soo gingſe met de pen haer klachte nederſtellen;
  En, mits haer korſel man eens op een maeltijt keef,
  Soo was't dat hem de vrou in deſer voegen ſchreef:
Schoon ik niet verr' en ben, ſchoon brieven ſijn gevonden
Om naer een vreemde kuſt te worden afgeſonden,
  Vermits ick evenwel uw ſnelle tochten ken,
  Soo ſwijgh ick met de mont, en ſpreke door de pen.
Wy waeren giſter noen tot uwen vader eten,
Daer ick, nae ſijn bevel, was over u geſeten;
  Ghy weet, daer viel geſchil, om ick en weet niet wat,
  By iemant van den hoop ten quaetſten opgevat.
Ick, met een ſtillen wenck, en ſonder iet te ſpreken,
Beſtont u met de voet een weynigh aen te ſteken,
  Op datje van den twiſt u wederhouden ſoud,
  En met het grilligh volck u niet vermengen woud.
't Is waer, ghy ſweeght terſtont, en liet de gaſten blijven,
Maer dreeft u tochten aen om tegen my te kijven:
  Het ſcheen, ick was te verr' uyt mijn bevang gegaen,
  En ſiet! met onſe twiſt was alle twiſt gedaen.
U vader nam een ſchroef, en hiet de knechten ſchinken,
En ging op onſe pays een vollen roemer drincken;
  Hy noode deſ' en geen hem nae te willen doen,
  En dit ging overhant by naeſt de gantſche noen.
Ghy, die een jonge vrou had onder u gebueren,
Vielt onderwijlen uyt in alle vreemde kueren;
  Haer man ſat over haer, en ſagh het ſpeeltjen aen,
  Het ſcheen als of hy ſprack, ey laet de grillen ſtaen.
Maer deſen onverlet ſoo bleefje ſitten malen
Met ſtreken die ick weet, en niet en wil verhalen;
  Ick hadde ſprekens luſt, maer evenwel ick ſweegh;
  Hoewel ik menighmael beſchaemde wangen kreegh.
Neemt my ten beſten af, dat ick een weynigh klage,
Van dat ick met verdriet in mijnen boeſem drage;
  'r Is uyt geen vinnigh hert door tochten omgevoert,
  Maer uyt een rechte ſucht die my de ſinnen roert.
Hoe! ſal een eerlick man op ſijn geſelſchap kijven?
En met een ander wijf ſijn dwaſe grillen drijven,
  Oock daer het ſchamper volk den ganſchen handel ſiet? *a*
  't Is ſeker weynigh eer, die ghy de trouwe biet.
Een man van uwen ſtaet, een man van uwe jaren
En voeght 'et immers niet onſtuymigh uyt te varen;
  En min noch dwaes te ſijn, gelijck een jonge laf,
  Ey, laet een andermael van deſe grillen af.
Mishaeght u eenigh ding aen my, of mijne ſeden,
Soo ſpreekt wanneer het dient, en dat met goede reden;
  Daer voeght geen lief of leet voor alle man geſeyt,
  En mal en wijs te ſijn dient ſtil te ſijn beleyt. *b*

a Le mari eſt fol qui prend des querelles publiques avec ſa femme, car ſi elle eſt bonne il la doit favoriſer, ſi elle eſt mauvaiſe il la doit ſouffrir, à fin qu'elle ne devienne pire. *Marc. Aurel.*

b *Con la moglie non ſi dee gridare ne ſcerzare in preſenza d'altri, perche l'uno é ſegno di pazzia, l'altro di ſchioccezza.* Guazz.

Dit ſchreef de jonge vrou, en ſonder iet te ſeggen,
Ging in een ſtil geheym haer klachte nederleggen,
  Een plaetſe daer de man ſijn beſte ſinnen bracht,
  En op ſijn innigh hert, of ſijnen handel dacht.
Waer is 'er eenigh menſch, ſoo rou en onbeſneden,
Soo byſter onbeſchoft, ſoo buyten alle reden,
  Die met een nuchter hert, noch vers, en ongeſtoort,
  Sal nemen over dwers een ongeſproken woort?
Hier is geen ſnarre ſtem, geen hevigh tegen-ſpreken,
Geen ſtuer of vinnigh oogh, geen honger om te wreken;
  Hier is een ſtom geſchrift dat geen geluyt en heeft,
  Als dat de leſer ſelfs met eygen monde geeft.
Heeft dan u weerde man van Nabels oude ſtreken,
Dat niemant wagen derf om tegen hem te ſpreken?
  Soo pleeght geſetten raet, en maeckt een brief gereet,
  Een pen, een wijſe pen kan nijpen ſonder leet.
Maer hier dient oock de man ſijn leſſe voor geleſen,
Ten eynde ſijn gemoet gebuyghſaem mochte weſen;
  Op dat, wanneer de vrou met goede reden ſprack,
  De man ſijn tweede ſiel niet voor het hooft en ſtack.
Hier is een gunſtigh hert de gront van alle ſaecken,
Dat kan u, weerde man, de ſinnen buyghſaem maeken,
  Dat kan een ſauce ſijn die, wat de vrouwe doet,
  Die wat de vrouwe ſeyt, kan maken honigh-ſoet.
Draeght liefde, deftigh man, een liefde niet gebonden
Aen ſchoonheyt, dwaſe luſt, of diergelijcke gronden,
  Maer aen haer eerſte wet, een liefde wonder ſterck,
  Niet op het ſant gebout, maer op een vaſte ſerck:
Een liefde, niet alleen gewaſſen op de tippen
Van uwen loſſen mont, of op de bloote lippen,
  Niet uyt de domme jeught, of van het dertel bloet,
  Maer uyt het middel-punct van u beſet gemoet:
Een liefde ſonder end, een liefde met de jaeren
Niet laeger afgedaelt, maer hooger opgevaren;
  Een liefde, tot beſluyt, in Gode vaſt gegront,
  En die in haer begrijpt het eerſte trou-verbont.
Geen noot moet eenig man van ſijn geſelſchap ſcheydē,
Geen druck en moet het wijf van haeren hoeder leyden,
  Geen harde ſlaverny, geen onverwachten rou
  En magh een vroom gemoet verſwacken in de trou.
Dit hebben ſoo betracht veel wel-gevoeghde paren,
Die, met een rechte ſucht, ten vollen eenigh waren;
  Veel kan op dit geval hier worden by gebracht,
  Maer een beleefde daet is weert te ſijn bedacht.
Een herder uyt het wout, terwijl hy aen der heyde
Sijn jonge geyten dreef, ſijn oude ſchapen weyde,
  Sagh van een hoogen bergh, ſagh in het laege dal,
  Sagh onder aen de ſtrant een droevigh ongeval.
Daer was een ſeker ſchip met roovers aengekomen,
Die hadden Galathee ſijn vrouwe wegh-genomen,
  Oock eenigh ander volck, dat onder aen de zee
  Was vlytigh aen het werck, en wies het jonge vee.
De droeve Celadon, die ſijn geſelſchap kende,
En ſagh hoe al het volck ſich van den oever wende,
  Sloegh op ſijn droeve borſt, en ſagh den hemel aen,
  En ſeyde, lieve God, wat dient 'er nu gedaen?
Hy geeft hem nae de zee, de tranen op de wangen,
En riep, hou vrienden, hou! hier is al meer te vangen;
  En ſcheyt niet van de wal, tot dat 'er volle vracht
  Is op het lant gerooft, en aen het boort gebracht.
Ghy hebt mijn echte deel van Gode my geſonden,
En ſcheyt dat reyne ſucht te ſamen heeft gebonden;
  Ghy ſchent het beſte paer dat oyt het echte bed,
  Dat oyt den hemel ſelfs, te ſamen heeft geſet.
Ey lieve, waerom dat? ey laet ons weder paren,
Soo magh u ſnelle barck geluckigh henen varen;

Niet,

Niet, dat ick weder eysch mijn lieve Galathee,
Maer wens benevens haer te varen over zee.
Neemt my oock in de boot; al moet ick dapper roeyen,
Of harder dienst begaen, ten sal my niet vermoeyen:
Neemt my ook in den boot; een kloek, een rustig man,
Die met een vollen wil een slave wesen kan;
Neemt my oock in den boot, al moet ick sijn geslagen,
En dienen evenwel, ick sal het willigh dragen,
Ick sal het willigh doen: neemt my oock in de boot,
Of sooje niet en meught, so schenckt my dan een loot.
Dit seyde Celadon, en gaf hem in de baren,
En bad al even-staegh om meê te mogen varen;
De roovers sijn verbaest dat iemant tranen schreyt;
Om vast te zijn geboeyt, en wegh te zijn geleyt.
Na lang en droef gepragh, men laet hem naerder komen,
Men wijst hem nae den boot, daer wort hy in genomen,
En, als de rouwe jeught sijn handen binden wou,
O bint my, sprack de man, aen mijn geminde vrou.
Een knoop van soete min heeft my en haer omvangen,
Laet hier oock eenen bant op onse leden prangen;
Hy bid noch andermael, en biet sijn rechter-hant,
En geeft hem met de vrou gewilligh aen den bant.
Het schip doet sijnen loop, en snijt de soute baren,
En koomt in korten tijt te Thunis aengevaren;
Daer wort het lieve paer den koninck voorgestelt,
Den koninck alle ding van eersten aen gemelt.
De vorst die prijst de daet, besiet de jonge lieden,
En toont met sijn gelaet haer gunst te willen bieden;
Hy laetse met 'er daet verlossen uyt den bant,
En maeckt van Celadon sijn eygen lijf-trouwant.
De trouwe wort geloont; en hy die aen der heyden,
Een bok, een schaep een kalf, een geyte plagh te weyden,
Is hoeder van de Prins, niet sonder grooten lof;
En, voor een vuylen stal, geniet het lustigh hof.
Ick wensch, geluckigh paer, ick wensch aen onse dagen
Dat uwer over al de fame magh gewagen;
Ick wensche boven al dat ons het trouwe bloet
Veel saets dat u gelijckt, veel kinders geven moet.
Noch dient u trouwe sucht wat hooger opgeresen;
Op dat de weerde trou verkreegh haer eerste wesen,
Verkreeg haer eersten glans, wel aen, trouhertig man,
Treet vorder, en besiet waer trouwe reycken kan.
Indien het soo geviel, dat met te mogen sterven,
Ghy kond'et seker heyl aen u gemael verwerven,
Ghy moest, ook sonder schrick, u voegen tot de doot;
Om haer, door u bederf, te trecken uyt de noot.
Ghy moest u eygen vleys, u lief en jeughdigh leven
Den onder-aertschen poel gewilligh overgeven;
Ghy moest uyt rechte sucht de kloecke daet bestaen;
Die Gracchus overlang te Romen heeft gedaen.
Hy, naer een vreemt gesicht van twee gepaerde slangen;
Die iemant van 't gesin had in het huys gevangen,
Ging tot het eensaem volck dat sich hier op verstont,
En socht op dit geval te weten haeren gront.
Een van den grijsen hoop ging hem aldus gewagen,
Indien de manne-slang koomt door te zijn geslagen,
Eer dat het wijfje sterft, daer is geen twijfel aen
Ghy zijt een seker lijck, u leven heeft gedaen.
Maer soo in tegendeel het wijfje wort gegrepen
Om nae den swarten poel van Acheron te slepen,
Soo weet dat uw gemael sal varen nae den kolck,
Die van de werelt scheyt het onder aertsche volck.
Ghy doet wat u behaeght, doch wilt u flucx bereyden,
Want, siet den hemel dreygt u in der haest te scheyden:
Denkt vry wat God besluyt dat heeft een vastē gront;
En weet dat u alleen de keure wort gejont.
De man, nae kort beraet op veelderhande saecken,
Meest hoe het sijn gemael sal nae sijn leven maecken,
Laet strax met eygen hant het wijfjen in de locht,
Op dat het wederom de ruymte kiesen mocht.
Maer in het tegendeel gaet in der haest belasten
Het dier van mannen-aert met wapens aen te tasten;
Dit vordert Gracchus selfs, en stuwt de knechtē voort,
En wort dus in de slang met eygen wil vermoort.
Siet wat een wonder ding! naer loo...
Siet, Gracchus is gegaen, er...
Geluckigh is de vrou, di...
Rampsaligh is het wijf...
't Sa proeft aen dit geval,...
Of u het edel hert is ma...
Den hooghsten dw in...
Tot heyl en onderstai...
En soo ghy dan bevint...
En schricken van den...
Soo hoort u vonn...
Dat ghy tot hed...
Al die in dit geval...
En zijn geen e...

Geen ſucht van echte min en heeft 'er rechten aert,
Daer iemant, als het gelt, ſijn eyge leven ſpaert.
Hoewel dan eenigh lant van Gode wort geſlagen
Met peſt, en haeſtigh vyer, of diergelijcke plagen,
En dat u weerde deel is van het quaet gevat,
Noch ſtaet u geenſins vry te vluchten uyt de ſtadt.
't Is tegen u verbont, en buyten alle reden,
U lieve wederpaer, u vleys, en eyge leden,
U weerde tortelduyf, u deel, en beſte pant,
Te laeten in den druck, te laeten in den brant. *a*
Al ſtaet het iemant vry om wegh te mogen vluchten,
Als Godt de werelt plaeght met ongeſonde luchten;
Geen man heeft echter macht, uyt vreſe van de doot,
Te gaen in dit geval van ſijne bed-genoot.
Indien ghy recht bemint, geen peſt, of peper-koren,
Geen kool, of vierigh ſeer, hoe diep het is geſworen,
En kan in eenigh deel verſwacken u gemoet,
Want rechte liefde ſchopt de vreſe met de voet.
Gy, buygt dan voor den Heer, en wacht ſijn welbehagen,
Hy biet oock ſomtijts gunſt te midden in de plagen,
En ſchoon ghy ſijt beſmet, en van het vyer geraeckt,
Noch ſteunt op uwen God, hoewel de doot genaekt.
Segt met den goeden Job, (*b*) of wel ſijn heete ſchichten
My ſteken in de borſt, en uyt de werelt lichten,
Of wel mijn innigh mergh wort in het vyer gerooſt,
God is mijn eenigh heyl, mijn onbeſweken trooſt.
Indien ghy deſen gront komt eenmael vaſt te leggen,
Soo weet ick niet een woort tot u bericht te ſeggen;
Want die in ſijn gemoet eens rechte liefde ſet,
En hoeft geen regel meer, hy is ſijn eygen wet.
Ick keere wederom; de tonge van de vrouwen
Kan goet en weder quaet, kan vreemde dingẽ brouwen;
De tonge van de vrou, wanneerſe byſter woet,
Is doodelick vergif, is enckel draken bloet;
De tonge van de vrou, met ſoete min beſtoven,
Gaet moſt, en honigh ſelfs, gaet alle ſoet te boven;
De tonge van de vrou, baert juyſt gelijckſe wil,
Of herten vol genuchts, of huyſen vol geſchil.
Wel aen dan, eerbaer volck, de wijle vloeck en ſegen
Is in het kleyn begrijp van uwe tong gelegen,
Soo maeckt u voor het quaet een eeuwig-mont gebit,
En toomt met alle macht het ongetoomde lidt.
Veel ſijnder onder u begaeft met ſchoone dingen,
En konnen evenwel geen loſſe tonge dwingen,
En konnen evenwel niet ſpreken ſoo het dient,
En konnen evenwel niet vieren haren vrient. (wen
Het ſchijnt (wat vreemder ding!) dat mannẽ en dat vrou-
Noch leven onder een, noch huys en konnen houwen,
Als ſomtijts met een vlaeg van ick en weet niet wat,
Van d'een of ander ſy, ten quaetſten opgevat. *c*
Wie ſagh in eenigh lant oyt twee gepaerde ſielen,
Die noyt in ongemack van ſtuere woorden vielen?
Waer is in eenigh huys ſoo ſtaegen minne-vlam,
...ie rees, en noyt eẽ pruyltje quam?
...vel de kloeckſte vonden
...y een verſamelt ſtonden;
...achtigh weſen ſou
...recht volkomen trou. *d*

...re deſerere, & vice verſa, multis ...itæ & mortis conſid. politica, lib. 2. cap. 13.

...on carent, imo & hoc malum pe-... quæ litibus turbatur, Eccleſiæ ty-... , ſcimus præcipuam partem vitæ ...tervenient varia incommoda, ...us devorandas ſeſe componant

...s les ſages eſtoient fondus en ...our faite un bon & parfaict

Ach! ſedert dat de menſch van God is afgeweken,
Soo is de ware min in alle man beſweken:
Ach! ſedert dat de menſch den eerſten vrede brack,
Soo bleef ontrent den menſch geduerich ongemack.
Niet altijt ſoete jock, niet eeuwigh ſachte roſen;
Ons meeſte vreugde ſelf, heeft oock haer droeve poſen;
Wie hoopt 'er vaſte ruſt, naedien men twiſt vernam
Oock in het ſedigh huys van Iob, en Abraham?
De moet noch evenwel, de moet is niet t'ontgeven,
Wy konnen met gemack, en ſonder twiſten leven,
Wy konnen jaren lang ons myden voor geſchil,
Indien het echte volck nae reden hooren wil.
Hier dient een lieve vrou de vrouwen aengeweſen,
Die om haer vreedſaem hert noch heden is gepreſen;
Die om haer ſoeten aert in alle vrouwe-plicht,
Verkreegh tot haren lof duſdanigh graf-gedicht.
De ſteen hier opgerecht, het ſchrift daer in gehouwen,
Is, leſer, hier geſtelt ter eeren eener vrouwen
Die jaren viermael acht heeft by een man gewoont,
En heeft dien gantſchen tijt noyt ſueren mont getoont.
Komt Nymphen, aerdig volk, komt maegdẽ, ſoete dierẽ,
Wilt dit eerweerde graf met verſche bloemen cieren,
Dat ſoet en vreedſaem hert behoort gekroont te ſijn,
Met blyde maeghde-palm, met groene ros-marijn.
Haer maeghdom (ick bekent) was in de trou gebleven,
Was in het echte bed aen haren man gegeven,
En dat met volle wil; en evenwel nochtans
Soo gunn' ick deſe baer een volle maeghde-krans:
Die koomt haer eygen toe, en dat met volle telgen,
En niemant (ſoo ick acht) en heeft haer des te belgen;
Want wat de maegde-palm voor eygen hebben magh
Dat ſiet men dat het al in deſen boeſem lagh.
Ick weet, u maegde-kruyt heeft eeuwig verſche bladen,
Geen ſnee, of ſtuere vorſt, en kan haer groente ſchaden;
Ick weet, dat uwe palm heeft bloemen ſonder ſaet,
En ſchoonſe luſtigh bloeyt, geen vruchten achter laet.
Dit al kan evenwel op onſe vrouwe paſſen;
Sy is in ſtaege jeught geduerigh opgewaſſen,
Sy heeft met eeuwigh groen het echte bed gekroont,
En noyt in haere min een dorre blat getoont;
Sy heeft noch boven dat (wy moeten 't hier beklagen)
Sy heeft met uwe palm gebloeyt en niet gedragen;
Sy is, eylaes! gegaen, en uytter ſtrijt gevlucht
Ach leyder! ſonder ſaet, ach! ſonder echte vrucht,
Ach! ſonder eenigh kint: ſy is eylaes geſtorven,
Maer wie doch heeft het erf van haere deugt verworvẽ?
Wien is haer ſoet gedult, haer ſedigh hert gemeen?
Ey lieve ſooje kont, ey lieve wijſt 'er een.
Niet dat ick al de ſchult wil op de vrouwen leggen;
O neen, want op de man is vry genoegh te ſeggen;
Want als het echte volck geraeckt in onverdult,
Men ſiet het meeſtendeel, het is gemeene ſchult.
Dies, om tot aller ſtont krakeel in huys te mijden,
Soo dient de ruſt betracht, en dat ter wederſyden;
Want tot ſoo goeden werck behoort te ſijn gepaert
Een man van rijpe ſucht, een wijf van ſachten aert.
Getroude, jonck en out, weeſt my hier in getuygen,
Soo maer een hevigh man ſijn tochten wilde buygen?
Soo maer een haeſtigh wijf wou ſnoeren haeren mont,
Dat trouwen ſoude ſijn het ſoetſte dat men vont.
Ghy mans, u vierigh breyn; ghy vrouwen, uwe tongen,
Sijn oirboir ingetoomt, en nut te ſijn gedwongen;
Een yder daer het dient, een yder in het ſijn;
Soo doende, blinckt de trou gelijck een ſonne-ſchijn.
Laet ons wat langer tijdt in deſe plicht beſteden,
Het is de pijne weert hier dieper in te treden;

Want

Want waer het echte paer vol-leert in dit geval,
Het soude vreedsaem sijn te huys en overal.
Wie sal hier mijn vernuft, wie mijne pen geleyden,
Op dat wy totte vrou veel goede dingen seyden?
Veel dat een echte man mocht dienen totte rust,
En dat de wrevel-sucht moght worden uyt-geblust.
Du bist het, reyne Geest, die alle boose vlagen
Kont drijven uytten man, en van de vrouwe jagen;
Du bist het, die het huys in rechte minne voed;
O koom dan, Heyligh Vyer, en daelt in ons gemoet.
Voor eerst dient overleyt, hoe gramschap is te mijden;
Ten tweeden, hoe de spijt is veerdigh af te snijden;
Ten derden, hoe de mensch sal winnen op de siel
Dat haer gesette stant noyt uyt den vrede viel.
Laet ons in yder stuck met volle passen treden,
Want, soo het echte paer kan vaten onse reden,
Ick sie het huys bevrijt van twist en onverstant,
Ghy neemt dan, mijn vernuft, het eerste by der hant.
Nadien het soet gedult, en alle goede plichten
Ons komen van den Heer en vader van de lichten,
Soo maeck tot aller tijt een deel van u gebet,
Dat u de krijgel-sucht mach laten onbesmet.
Bid, met een innigh hert, dat God u leere poogen
Kleyn na den geest te sijn, kleyn in uw eygen oogen.
Een hooft vol sotte waen is flux en t' aller tijt
Onbuyghsaem totte min, en veerdigh inde spijt.
,,Die trots sijn uytter aert, en grooten hoogmoet drijven,
,,Sijn, om het minste ding, genegen om te kijven;
,,Maer die sijn herte proeft, en kent sijn eygen schult,
,,Al wort hy schoon getergt, hy toont geen ongedult.
,,Daer is ter werelt niet, dat hooger dient gepresen,
,,Als laegh van geest te sijn, en sacht van moede wesen;
,,Want die een sedigh hert in sijnen boesem voed,
,,Is, boven echte min, tot alle dingen goet.
Hoe meughje, jonge vrou, den soeten vrede storen?
Is niet het soetste soet de vrouwen ingeboren?
Wat sich in u verbergt of buyten openbaert,
Getuyght van alle kant van uwen sachten aert.
Wy sien u rooden mont, en uwe teere wangen,
Niet met een stueren baert, of ander ruygh behangen,
Wy sien u vorder lijf niet hart of vinnigh wreet,
Maer van gedwege stof, gelijck een syde kleet:
Wy sien u geestigh oogh met soete minne-stralen,
Vol aengenaemen glans, op onse leden dalen:
Wy hooren uwe stem met vriendelick geluyt
Het beelt van u gemoet ten sachsten drucken uyt:
De geest, die haer onthout in uwe teere leden,
Is swack, en haest beweeght, is buygsaem voor de reden,
Is ('t gunt men over al voor goede peylen acht)
Haest tot een eerbaer root, tot tranen haest gebracht.
U handel, u bedrijf, oock van de kintsche lueren,
Is spelen mette naeld', is breyen, is bordueren,
Is stil en soet beslagh; u schoot die is beset
Met syde, met fluweel, met wolle, met saijet.
Uw sinnen evenwel gaen ondertusschen spelen,
Ghy mooght ook, even dan, een aerdig deuntjen quelen,
Ghy mooght oock vrolick sijn en plegen uwen lust,
En schoon u lichaem werckt, de geest die is gerust.
In 't korte, wat je draeght in sinnen, ofte leden,
Het wijst u altemael tot soete minne seden,
U wesen, u bedrijf, u woorden, u gelaet,
En geeft niet anders uyt als enckel honigh-raet.
't Is anders mette mans, alwaer verboste saecken
Door innigh overlegh verstoorde sinnen maecken:
Al waer men in het hof met hooge woorden pleyt,
Daer is de last alleen de mannen opgeleyt;
Al waer men iemant siet op smalle bancken leggen,
Op dat hy door de pijn de waerheyt moghte seggen;
Al waer men menschen straft die uytten regel gaen,
Het koomt al op de mans, niet op de vrouwen, aen;
Al waer de felle zee met ongetemde baeren
Koomt op het taye kley geweldigh uytgevaren,
Al waer door hoogen stroom de buyte-kade wijckt,
Daer wort het soute schor door mannen ingedijckt;
Al waer men middel soeckt om krijgh te mogen voeren,
Om steden door het sweert, en landen om te roeren,
't Is al, 't is manne-sorgh: soo dat de man verkeert
Al waer men wreetheyt hoort, en harde dingen leert.
Schoon dan u weerde vrient wort somtijts aengedreven,
Tot eenigh stuer gebaer, het is hem toe te geven;
Ghy sijt van sachte stof, en hy van harden aert,
Dus maeckt dat ghy de rust van al het huys bewaert.
Of wel een jonge vrou is schoon in al de leden,
Is geestigh uytter aert, en deftigh in de reden,
,,Of wel een jonge vrou is uyttermaten kuys,
,,Is vlijtigh over al, is neerstigh in het huys,
,,Of wel een jonge vrou kan wonder aerdigh singen,
,,Kan spelen nae de kunst, kan duysent moye dingen,
,,'t Is al maer water-veruw, indiense niet en kan
,,Door middel van gedult believen haeren man:
Dat is de ware born van alle vrede-gronden
Waer op het echte bed te saemen is gebonden,
Dat is de weerde deught, die lust en ruste voed,
Die huys en huysgesin te samen houden moet.
Ghy wacht dan, edel dier, op uwen heer te bassen,
Daer is ter werelt niet dat u kan minder passen
Als door de felle nijt of spijt te sijn geraeckt,
Pleeght liefde, soete duyf, ghy syt 'er toe gemaeckt.
Indien een echte vrou tot wrocken is genegen,
Sy treet als metten voet haer aengeboren segen;
Sy strijt met haeren aert, en tegen haer begin,
En wort een haetigh ding, gelijck een boose spin.
Sy wort tot enckel smaet van alle man gesongen,
Sy wort van alle kant gegeesselt mette tongen,
Geesteken mette pen. ô schande voor den doeck;
,,Een wijf van boosen aert is aller menschen vloeck.
Ey weeght eens, lieve, weeght, wat van de quade wijven
De gansche werelt deur de beste pennen schrijven;
Het schijnt dat yder een hier op de tanden wet,
Het schijnt dat yder eeuw hier tegen is geset.
Hier wort een vinnigh wijf een slimmer aert gegeven,
En meerder ongemack en quelling toegeschreven
Als aen de droeve korts, van yder een geschroomt,
Die op den derden dagh gedueri gh weder koomt.
Vraegt iemant waerom dat de korts heeft tussche-vlagē,
En lacht den siecken toe met twee gesonde dagen,
En dat verquikt dē mensch, en geeft hem weder moet;
Maer by een hatigh wijf is niet een ure goet.
Daer wort een quade vrou by rotsen vergeleken,
Die dichte by de kust, of in den oever steken,
Waer op het moede schip, nu dichte by de ree,
Lijt meerder ongemack, als in de volle zee.
De reden is bequaem. wie uytte vremde kusten,
Koomt in sijn eygen huys, om eens te mogen rusten,
(Is sijn geselschap boos) lijt daer een harder stoot,
Als buyten in de stroom, en midden in den noot.
Hier wort een quetter-wijf van eenen aert gevonden
Met onrust in de siel, door wroegen van de sonden,
Een diep, een innigh seer, een droeve siele pijn,
Meest quellick als de mensch eens blyde meynt te sijn.
Hoe menigh goet gesel, die gasten heeft gebeden,
Koomt met een vrolick hert ten huysen in getreden,

En seyt; een uyrtjen bly. maer siet! het vinnigh wijf
Stoot alle blyschap om, door innigh huys-gekijf.
Daer heeft'er een geseyt, sijn huys te willen maken
Veel liever in het wout by leeuwen en by draken,
Ey al het bosch-gespuys vol doodelijck fenijn,
Als met een hortigh wijf gepaert te moeten sijn.
Een aerdigh klippel-vers, in ouden tijt geschreven,
Heeft oock op dit geval een vonnis uyt-gegeven,
Drie dingen, seyt de spreuck, sijn oorsaeck dat de man
Oock aen sijn eygen heert niet lange dueren kan.
Roock in het huys verspreyt, een dack gewoon te leken,
Een wijf, die haren mont gewent tot leppigh spreken,
Maer boven alle roock, en voor een lekend' dack,
Soo is een quade vrou een droever ongemack.
Hier komt een hooger pen, die schrijft een harder letter,
En maeckt het wijf gelijck met ongesonden etter,
Niet die haer heeft geset in eenigh buyte-lidt,
Maer die al verder gaet, en in de beenen sit.
Siet, als 'er groene draght is in de buyte-leden,
Die wort 'er uyt geperst, of anders uyt gesneden;
Maer als het quellick vocht is in het holle been,
Wat raet dan, lieve vrient? voor my, 'ken weet'er geen.
Een onbeleefde gast is leet van korte dagen,
Een meyt die qualick wil is lichte wegh te jagen,
Al is u dochter geil, of uyttermaten stout,
Sy wort, nae lange sorgh, ten lesten eens getrout.
Maer die met sijn gemael is qualick ingespannen,
En gaetse nimmer quijt. ô broeders, lieve mannen,
O schout dit lastigh jock, het is een eeuwigh leet,
Het is een taye klis ontrent een wolle kleet.
Gebueren vol krakeels sijn jae bedroefde plagen;
Een vrient van stueren aert is harder om te dragen;
Een broeder sonder gunst is droevigh sonder maet;
Een kint dat qualick wil is noch een hooger quaet:
Maer wie een boose vrou in handen is gevallen,
Die is en blijft, och-arm! ellendigh boven allen:
Wat hoeft men alsem, gal, vergiftigh kruyt, regael?
Een wijf, een hatigh wijf, begrijpt 'et altemael.
Ick stont eens op een tijt ontrent een Apotheke,
Daer sagh ick aen de deur veel kinders op een reke,
Veel lieden uyt het lant, veel steetsche gapers staen,
Dies liet ick, met de rest, het oogh daer heenen gaen.
Ick sagh een glasen fles, daer nat was in gegoten,
Ick sagh een groenen vorsch, die was 'er ingesloten,
Ick sagh hoe dat het beest daer gins en weder swom,
Ick sagh 'er boven al veel egels om en om;
Ick sagh het gantsche rot ontrent den kicker wroeten,
Een hing 'er aen den hals, een ander aen de voeten,
Een onder aen den buyck, een boven aen de kop,
Een achter aen den rugg', een voren aen de krop;
De vorsch was in de neep, hy wist niet wat te maken,
Hy dede wat hy mocht, om uyt te mogen raken,
Hy dook, hy rees om hoogh; hy dreef, hy ging te gront,
Maer, waer hy wijkē mogt, daer was eē wreede mont,
Die beet hem in de borst, die stack hem in de lenden,
Die soog hem aen de buyck. waer kan, of sal hy wenden?
De pijn is over al; en siet! het enge vat
Is sonder open lucht, en sonder eenigh gat.
Hoort, waer in dit gesicht mijn losse sinnen vielen;
Ick dacht; hier is de stant van die bedruckte sielen,
Die qualick sijn getrout; sy voelen haer verdriet,
Maer woelen in het bocht daer niemant uyt en vliet.
De vorsch was my een beelt van die geduerigh suchten,
Van die geringelt sijn, en niet en konnen vluchten;
My docht het enge glas geleeck de nauwe trou,
En dat soo vinnigh stack, de tonge van de vrouw;
Die is doch bijster scherp, en bijt van alle sijden,
Het oir, het breyn, het hert, dat heeft 'er af te lijden;
Ach! 't is voor alle ding een ongeluckigh man,
Die staegh gepijnight wort, en nimmer vlieden kan.
Noch wort de Wijste Vorst al harder aengedreven,
Om aen een boose vrou haer mate vol te geven;
Hoort, wat de Koninck seyt; hy beelt haer wesen af
Of met de weerde doot, of met het droeve graf.
Siet wat een bitter woort! wie kan der leeger dalen?
Wie, met een hooger vloeck de vrouwen over-halen?
De doot besluyt 'et al, de doot is volle pijn;
Noch sijnder, even hier, die vry gestrenger sijn,
Noch sijnder die het wijf vry laeger willen stellen,
Want kruypen uyt het graf, en daelen in der hellen,
Jae roepen dat een wijf vol hatigh onverstant
Is slimmer als het vyer, dat sonder eynde brant:
Ick schricke van het woort, ick trille mette leden,
Maer, vrient, die soo gevoelt, nu seg doch eens de reden;
't Is, mits het eeuwig leet maer boose menschē knaegt,
Daer meest een vinnigh wijf de beste sielen plaegt.
Ey lieve 't is genoegh, 't is al te veel gesproken,
't Is al te lang gedraelt by dese droeve spokēn,
Ghy, soo u teer gemoet de felle woorden haet,
Soo maeckt, ô sedigh hert, u verre van de daet.
Leert, jonge vrouwen, leert voor desen grouwel schromen,
En laet die quaden naem u nimmer overkomen;
Want als 'er eenigh mensch u desen tijtel geeft,
Die noemt u in der daet het slimste dat 'er leeft.
Treet in het tegendeel, daer vloeyen soete dingen,
Die uyt de volle pen, als uyt een ader springen;
Daer wort het edel pant, de weerde vrou, vereert
Met al dat oyt de mont sijn leeven heeft geleert.
Wie kan een sedigh wijf, gelijck het dient, verhogen?
Sy is aen haeren man een wellust sijner oogen;
Sy is aen haeren man, en al het huys, sy is
Gelijck een sachte lauw ontrent de siecken vis;
Sy is gelijck een schip, dat over zee gevaren
Vervult het gansche lant met alle nutte waren;
Sy is een hooft-juweel, een kroone voor den man,
Die hem en binnens huys en buyten eeren kan;
Sy is gelijck een tuyn, die, om den hof gevlochten,
Bewaert het edel fruyt van alle snoep-gedrochten;
Sy is een soete plant, een rechte vyge-boom,
Die oock een dullen stier kan houden in den toom; *a*
Sy is een gulde krans, een reyn en edel wesen,
Een eygen Gods-geschenck, van duysent uyt-gelesen; *b*
Sy is een klare lamp, een gulde kandelaer,
Die al het huys verlicht, doch meest haer echte paer; *c*
Sy is een wijngaert-ranck, die met haer koele blaren
Hem, die haer siele mint, van hitte kan bewaren; *d*
Sy is de wijnstock selfs, vol vrucht, en soete vreught;
Sy is een stille ree, een haven voor de jeught; *e*
Sy is gesuyvert gout, (*f*) dat, even niet gedragen,
Wort nimmer van dē roest, van schimmel niet beslagen;
Sy is een schoon juweel, dat glinstert in der nacht;
Sy is een rijcke steen, maer echter wonder sacht; *g*
Sy is gelijck de son, die met een helder schijnen
Doet mist, onguere lucht, en alle quaet verdwijnen,

a *Dinet. Hierog. lib. 2. cap. Figues· verhaelt dat een rasende stier aen een vyge-boom gebonden, dadelick mack en stil wort, en van de dulligheydt geneest, en verklaert dat hier door een vriendelicke vrouwe van outs is afgebeelt geweest. Plinius hæc de Caprifico tradit lib. 23. cap. 7. vide Cæl. Calcagn. lib. 11. qui rei causam indagare conatur.*

b Prov. 12. 4 Syrach. 26. 2. *c* Syrach. 36. 24.
d Psalm. 128. 3. e *Plut. de Educat. liber.*
f Syrach. 7. 22. *g* Prov. 31. 10. Syrach 26. 21.

Ver-

Verfacht de wrange twist, al isse byster scherp,
Een wijf, een vlytigh wijf, is jae een Davids herp. *a*
O! dat nu eenigh mensch het wesen deser vrouwen
Vermochte, nae den eysch, met oogen aen te schouwen,
De siele ging hem uyt, door ongemete vreught,
O! noyt volmaeckte lust als in de ware deught.
Soo lief ghy dan begeert, dat alle soete namen
Gelijck een gulde krans om uwe leden quamen,
Soo let op u gelaet, u tong, en gants bedrijf,
En weest, tot in der doot, een vyant van gekijf.
Iaeght domheyt van den geest, en leuyheyt uyt de leden,
En satheyt van den buyck, en stuerheyt van de seden,
En tweedraght uyt 't huys. een vrouwe sonder rust,
Een trouwe vol verdriets, een leven sonder lust.
Maer laet ons vorder gaen en goede regels leeren,
Hoe dat de siele mocht haer tochten overheeren;
En hoe een jonge vrou haer korsel onverstant
Mocht krijgen in den toom ook midden inden brant.
Voor eerst soo is het nut, wanneer men koomt te voelen
Dat eenigh slim geswel in ons begint te woelen,
Sich stracx te maecken op, en van den eersten aen
Met alle tegenweer het quaet te wederstaen.
Wort u de mont geneyght tot roepen, kijven, tieren;
Gelijck men vint te sijn der gramme luy manieren,
Helt met geheele macht, helt naer het tegendeel;
En doot, als in de wiegh, het bitter huys-krakeel.
Giet water in de vlam, en hoe de felle vlagen
Het vyer door meerder kracht sijn beesigh uyt te jagen,
Ghy, pijnt u des te meer, al eer u tonge schelt,
Te stillen haer geluyt, te stuyten haer gewelt.
't Is waer, daer is een tijt dat roepen, schelden, tieren
Van Gode wort belast aen alle teere dieren;
Maer dat is dan alleen, wanneer een rouwe gast
Haer grijpt, oneerlick voelt, en aen de leden tast:
Daer is de rechte stont om luy te mogen schreeuwen,
Wel roept dan wat je meugt, ja briest gelijk de leeuwen,
Daer is het schelden nut, en dient tot uwer eer
Maer by een weerde vrient en past het nimmermeer.
Siet als de wijste Grieck (*b*) begonde stil te spreken,
En door een soete stem sijn woorden af te breken,
Dat was een seker merck dat hy een felle vlam
Wert in de geest gewaer, en in de borst vernam;
De jeugt hem toebetrout wist stracx hier uyt te merken,
Dat hy met alle macht was beesigh om te wercken
Ontrent het vinnigh deel, dat hem de gal ontstack;
Waer uyt hy naderhant gewissen honigh track.
Als Pallas op een tijt eens wilde leeren spelen,
Eens wilde met de fluyt een deuntjen leeren quelen,
Juyst daerse neder sat, ontrent een klare beeck,
En in de stille bron haer eygen wesen keeck;
En datse door den wint sagh haere wangen swellen,
En haeren teeren mont in vreemde bochten stellen,
Weg, sprak de wijse maegt, de fluyt en dient my niet,
Om dat men van het spel soo bijster leelick siet.
Ick wou dat alle tijt, als u de gramschap quelde,
Men stracx in u gesicht een klaren spigel stelde;
Ick weet indien je saeght hoe fel u wesen stont,
Ghy soud van stonden aen verstellen uwen mont:
Want als je saeght het vyer uyt u gesichte breken,
U tanden 't samen slaen, u hayr om hooge steken,
U wangen opgepuylt met root gesprickelt vel,
U mont in vuyle schuym, u aders vol geswel,
In 't korte, soo gestelt gelijck de dulle vrouwen
Die Bacchi weelde-feest hier voormael gingen houwen,

a *Ons spreeckwoort seyt, dat de vrouwe de boter moet gelijck sijn, die alle ding verbetert.*

b *Socrates, vide ad hoc Senec. De Ira.*

Onstuymigh, sonder eer, uytmondigh, en seer los,
Tot niet ter werelt nut, als tot het woeste bos.
Ghy soud van stonden aen den horsel laeten blijven,
En, met een stil gemoet, een soeter wesen krijgen,
En worden dat je waert; ghy soud van stonden aen
Verfoeyen u gebreck, en tot de reden gaen.
Ghy soud met beter vrucht den spiegel hier gebruycken,
Dan als ghy toyt het hooft met vremde koop-paruyken
Men houd dat aen de vrou het fijn Veneets gelas
Tot geen soo nutten ding, als hier, en komt te pas.
Doch om een sachten aert ten vollen uyt te wercken,
Soo dient een sedigh hert ten naunsten aen te mercken
Hoe eens her leven was van dat onnosel Lam,
Dat tot ons eeuwigh heyl hier in de werelt quam:
Ey! spiegelt even daer ey spiegelt uwe leden,
Ey spiegelt u gelaet, ey spiegelt uwe seden,
Ey spiegelt u gepeys, en uwen broosen geest,
Ey spiegelt alle ding, maer uwe tochten meest.
Leert daer ootmoedigh sijn, leert harde sinnen buygen;
Leert liefde, leert gedult uyt sijne volheyt suygen,
Leert daer, met alle vlijt, verheeren u gemoet,
Leert drijven uyt de borst al wat den horsel voed.
Al spiegelt eenigh mensch oock in de beste glasen,
Hy sal misschien te meer van eygen liefde rasen,
Of blijven evenwel gelijck hy eertijts was,
Maer 't is een ander ding met dit gesuyvert glas.
Hier schuylt een wonder kracht, die noyt en is gelesen;
Want die het wel gebruyckt, die krijgt een ander wesen:
Al wie sich hier beschout, en dat in waere vlijt,
Wort schoonder alle daegh, en beter alle tijt.
Treet vry in dese plicht, en dat met alle krachten,
En treckt uyt desen glans u soete vroegh-gedachten;
Vernieuwt 'er menighmael, en tracht 'er vlytigh naer,
Dat in u Christi beelt magh worden openbaer.
,,Daer is geen nutter ding tot alle goede plichten,
,,Als in u eygen hert een vierschaer op te richten;
,,Als in u eygen borst te doen een strengen eys,
,,Tot laste van de spijt, en alle slim gepeys.
,,Daer is geen nutter ding, als in sijn eygen selven
,,Met innigh ondersoeck te graven en te delven,
,,Te soeken met bescheyt wat onkruyt dat 'er schuylt,
,,Die ons den geest verwoest, en sijnen hof vervuylt.
Pijnt u met alle sorgh, en met geheele krachten,
Te proeven uwen geest, te siften u gedachten,
,,Niet dat ons beter sticht, of nutter dingen leert,
,,Als dat men sijnen geest geduerigh ommekeert.
Soo haest een grooter licht de mane sal verjagen,
Ghy, nae den goeden God te hebben opgedragen
Een offer van gedanck, maeckt flux een vast verbont
Voor eerst met u gemoet, en dan met uwen mont;
Beveelt 'et uwe siel, gebiet 'et uwe sinnen
De gramschap niet een sier op u te laeten winnen,
Belast 'et u gemoet, wat u geschieden kan,
Niet, als een soet gelaet, te toonen uwen man.
,,Ten is met geenen mont by menschen uyt te spreken,
,,Hoe seer een goet besluyt kan swacken ons gebreken;
,,Hoe licht men vuyl bejagh uyt onse leden drijft,
,,Indien een voor-gepeys de swacke sinnen stijft.
Wanneer een dapper heldt is met de gantsche krachten
Geduerigh in de weer om eenigh slot te wachten,
Wie kan het immermeer door listen ondergaen?
Die op den vyant wacht, die kan hem tegenstaen.
Als wederom de son is van de kim gevloden,
En dat je dijnen man hebt goeden nacht geboden,
U kinders swijgen stil, het licht is uytgeblust,
En al u dienstbaer volck geniet de soete rust.

Ghy, eer de ſoete ſlaep koomt over u gekropen,
Gaet in u eygen ſelf, doet uwen boeſem open;
Daelt in u innigh hert, doorſoeckt u ganſche ſiel,
En let eens waerſe ſtont, en waerſe neder viel.
Eyſcht ſtaet van u gemoet in alle quade ſlagen,
Proeft u geheele macht, en watſe kan verdragen,
Dat goet is treckt het op, dat quaet is druckt het neêr,
Soo wort u ſiele kalm in dit onſtuymigh Meer.
„Ghy kont uyt uwe borſt en uyt u eygen weſen
„Het meeſte voordeel doen, jae groote dingen leſen,
„Die niemant anders werckt. want eygen onderſoeck
„Gaet dieper als de kunſt en als een geeſtigh boeck.
Hier heb ick wat te ras, daer al te ſnar geſproken,
Hier is een haeſtigh woort my uyt den mont gebroken,
Daer heb ick mijnen heer een ſtuer geſicht getoont,
Wat ging mijn ſinnen aen? hy dient te ſijn verſchoont.
Hoort oir, en wacker oogh, die met te raſſche klachten
Koomt ſtooren mijn gemoet, en roeren mijn gedachten;
Wat let u menighmael ſoo licht te ſijn geſtoort,
Of om een ſtil gelaet, of om een enckel woort?
Wat koomt u in den ſin oock dickmael kleyne ſaecken
Verkeert te nemen op, en hatigh uyt te maecken?
Wat ſchort u, grilligh volck, ſoo licht te ſijn beweegt?
Ey weeſt, nae deſen, weeſt geſetter alsje pleeght.
En ghy verdwaelde ſiel, wat let u ſoo te ſwellen,
Met dat of oir of oogh u dit en gint vertellen?
Hoe wort u moedigh hert ſoo veerdigh omgevoert
Oock daer ghy menigmael maer aen en wort geroert.
Ghy woonplaets van beſcheyt, moet alle twiſt verhoedē,
Moet niet als ſoete ruſt in uwen boeſem voeden,
Siet! ſchoon ghy jaren lang den ſpijt in u behout,
U loon is anders niet, als dat'et u berout.
Gedenckt dat wrange twiſt verhindert u gebeden,
Hoe kan een vinnigh hert tot ſijnen Vader treden;
Hy is de liefde ſelf, hy wil een ſachten geeſt
Die alle menſchen lieft, en ſijne wetten vreeſt.
„Een die tot ſijnen God in vrede wil genaken,
„Moet aen ſijn even menſch al voren vrede maken,
„Weet dat God in den geeſt noyt rechten vrede geeft,
„Dan als men in het vlees in ſoeten vrede leeft.
„Wie in ſijn herte dorſt om dit en dat te wreken,
„Die maekt hem onbequaem tot God te mogen ſpreken;
„En wie dat heyligh werck uyt ſijnen huyſe ſluyt,
„Die jaeghter van gelijck des Heeren ſegen uyt.
„God is een ſtil gemoet, die niet en is te vinden,
„Noch in het felle vyer, noch in de ſnelle winden,
„Maer in de ſachte lucht. wie ſijne gunſt begeert
„Die maecke dat hy twiſt uyt ſijnen huyſe weert.
En ghy, ô gladde tong, ô rapſte van de leden,
O tael-man van de ſiel, ô beelt van onſe ſeden,
O kleyn, maer wonder ding; ô roer van al het lijf,
Ey vaert niet haeſtigh uyt, maer blijft in u bedrijf.
Dat noyt uyt u verwelf een woort en koom gevlogen,
Ten ſy in vollen raet te voren overwogen;
„Want die, aleer hy ſpreeckt, ſijn reden niet en proeft,
„Die maeckt ſijn eygen hert of ſijnen vrient bedroeft.
„Of ſomtijts onder een de loſſe ſinnen woelen,
„Maeckt dat'et evenwel geen menſch en kan gevoelen;
„Ten is geen rechte geck die mette ſinnen malt,
„Maer die met open mont in dwaſe reden valt.
Ghy kond, indien je wilt, beleefde woorden ſpreken;
Sal dan ſoo teeren lid gelijck een ſlange ſteken?
Ghy hebt en goet en quaet, en't koſt u even veel;
Wel, ſlaet dan ſoet geluyt, of hout'et in de keel. a

a *Blaeſt in het vonxken, ſoo wort daer een groot vyer van, maer ſpout ghy daer op, ſoo gaet het uyt, en beyde kan uyt uwen mont komen.* Syrach. 28. 14.

Dan 't is voor deſe tijt al lang genoegh gekeven;
Al wat voorleden is dat wil ick u vergeven,
Alleen draeght goede ſorgh, nae deſen nimmermeer
Te vallen in verſchil met uwen overheer.
Indien ghy neerſtigh zijt, om dit gerecht te plegen,
En wilt in alle ding u feylen overwegen,
Daer is geen twijffel aen, ghy ſult in korten ſtont
Sijn beter in de borſt, en ſachter in de mont:
Want als het ſondigh vlees ſal hebben waergenomen,
Dat jae ſijn gants bedrijf moet voor den rechter komen,
Moet worden aengetaſt, en lijden harde tucht,
't Is ſeker, alle vuyl ſal tijden op de vlucht.
Laet een, die ſchuldigh is, voor ſijnen rechter ſetten,
Hy ſal weemoedigh zijn, en ſchromen voor de wetten,
Hy ſal met vreeſe ſtaen, en beven voor den Raet,
En krijgen mette ſchrick een af-keer van het quaet.
Gedenckt dan alle daegh (*b*) uw ſaecken aen te klagen,
En wat'er qualick wil voor uwe banck te daegen,
En, als u dan de geeſt is dwee gelijck een ſchaep,
Soo geeft u ziel aen God, uw oogen tot den ſlaep.
Ghy ſult dan wonder ſacht te bedde zijn gelegen,
En met een ſtil gemoet tot ruſte zijn genegen;
„Want alsmen is verloſt van innigh huys-krakeel,
„Soo ruſt het vreedſaem hert als lag het in fluweel. c
„Ghy kont, door vaſt geloof, tot uwen Godt genaken,
„Ghy kont door ſoete min een ander eygen maken,
„Maer om op u gemoet te krijgen volle macht;
„Dat wort maer door gedult ten vollen uytgewracht.
Laet ons nu vorder gaen, en voor het leſte ſchrijven,
Hoe dat een vrouwen hert in ruſte mochte blijven,
Mocht krijgen metter tijt een onbewogen ſtant,
Mocht ſonder hitte zijn, oock daer een ander brant.
Ick weet hoe diep het is in menigh wijf geſchreven,
Dat geen onſtuymigh hooft iet toe en is te geven;
Uyt vreeſe dat de man hem licht gewennen ſou,
Om ick en weet niet wat te woeden op de vrou.
Vriendinnen, hoort een woort: geen leet te willen dragen
Sijn rancken van de jeught, en onbewuſte ſlagen;
Geen menſch die menſchen kent en ſijn beroep verſtaet
En wees oyt echte wijf tot ſoo bekaeyden raet.
Ick weet, dat menigh man heeft ongetoomde ſinnen,
Maer die en zijn voor al met ſchelden niet te winnen;
Ick weet dat menigh hooft verdruckt ſijn eygen lijf;
Maer dat en ſach men noyt gebetert door gekijf.

Hier dient geen ſture mont, geē vinnig tegenſpreken,
Lecht harde keyen ſacht, ghy ſultſe lichter breken;
De daet die wijſt et uyt; een rouwe kegel berſt,
Indienſe ſachte leyt, eer datſe wort geperſt.
Ick heb het onderſocht, dat even harde keyen
Met kuſſens onderleyt, zijn beter om te ſcheyen
Als op een vaſte rots, of op een fellen ſteen,
't Is hinder hart en hart te dringen tegen een.
De reden heeft geleert, hoe door onſtuymigh ſpreken
De man wort aengehitſt om felder uyt te breken,
Daer anders ſoete tael met reden aengeleyt,
De tochten neder ſet, en ſonder hinder ſcheyt.
Men kan oock, jonge vrou, met ſoete woorden dringen,
Met ſachte lippen ſlaen, met wel te ſpreken dwingen;
Ghy, legt eerſt uwen vrient en ſijne tochten ſacht,
En dan gaet deftigh aen, als met de ganſche macht.

b *De Apoſtel* Hebr. 3. 12. *vermaent de geloovige, haer ſelven te vermanen alle dage ſoo lange als 't heden genaemt wort, en dat om een gewichtige reden, op dat niemant onder hen verhart en worde door de verleydinge van de ſonde.*

c *Leght ghy u, ſoo ſult ghy u niet vreeſen, maer ſoete ſlapen.* Prov. 3. 24.

O! woude maer de vrou beleefde woorden ſpreken,
Sy konde rotſen ſelfs en harde klippen breken,
Waer toe een felle tong die in de ſinnen bijt?
Alleen een ſoete mont is meeſter van de ſpijt.
Gaet in beleeftheyt voor. exempels konnen leeren;
Wy drincken in den aert van die met ons verkeeren:
Siet als'er eenigh wilt wort onder ons gevoet,
Al was het byſter wreet, het wort ten leſten ſoet.
De leeuw, die niet en weet als van onaerdigh krijten,
En met een fellen tant te ſchueren en te bijten,
Indien hy wort geſtreelt, al is hy wonder ſtraf,
Noch leyt hy met'er tijt ſijn felle ſtuypen af.
Of ſchoon een dullen bock met ongetemde ſprongen
Door al de kudde raeſt, ſoo maer een herders jongen
Hem troetelt aen de baert, al is hy wonder gram,
Hy kropt ſijn tochten in, en wort gelijck een lam.
Men noemt ons ſeker wijf, die hadde voorgenomen
Niet in den echten ſtaet haer leven oyt te komen
Als met een ſelſaem menſch, die in ſijn eerſte trou
Was fel en hart geweeſt ontrent ſijn echte vrou:
Sy wilde (ſoo het ſcheen) hier op der aerden lijden,
Om, wat het vlees gebiet, te beter af te ſnijden;
Sy wilde met gedult haer geven in de pijn,
Op dat haer gulle jeught mocht ingebreydelt ſijn.
Het valt om deſe tijt dat tweederhande lieden
Haer dienſt, haer volle gunſt, haer trouwe komen biedē;
Een is'er voor beleeft aen alle kant vermaert,
Een ander voor een nurck van ongetoomden aert.
De leſt' had niet alleen ſijn eerſte wijf geſmeten,
Maer ſcherlinx menighmael haer op het lijf geſeten,
Oock daer het yder ſagh, en deſen onverlet
Sy jont het korſel hooft voor al het echte bed.
Een yder is verbaeſt in deſe vremde ſtreken,
En om de jonge vrou met jammer aengeſteken;
Een yder heeft het oogh geduerigh over haer,
Men wort noch evenwel geen ongemack gewaer.
Sy ſtaen te ſamen op, ſy gaen te ſamen ſlapen,
En leven onder een gelijck gepaerde ſchapen.
En hierom riep het volck, dat jae een ſoete vrou
Is moeder van de ruſt en ruſte van de trou.
De daet die wijſt het uyt, dat ſachte troetel-woorden
Sijn aen een gram gemoet gelijck als taye koorden,
Sy binden alle ſucht, en ſtremmen hevigh bloet,
En maecken dat de ſpijt haer woelen laeten moet.
Dus ſoo ghy ſijt geſint een korſel hooft te winnen,
Soo breydelt u gemoet en ongetoomde ſinnen;
Een ſacht, een vlytigh oogh, een ſoete vrouwe-tael
Dringt in het ſteenig hert, en dwingt ook vinnig ſtael.
Het is een ſlim gebreck op yder woort te dringen,
En nae den quaetſten ſin te wraken en te wringen,
Te trecken alle ding tot twiſt en huys-krakeel,
Ghy (wat ick bidden magh) betracht het tegendeel.
Laet ſchimp als ongemerckt, laet harde woordē vliegen,
En wilt u eygen oor, en eygen oogh bedriegen;
Of ſomtijts eenigh woort een harden prickel heeft,
Ten gaet niet dieper in als ghy het plaets en geeft.
De vruchten van de pers in't eene lant geleſen
Die vint men ongeſont, ja ſlim vergif te weſen,
Maer geeft den boom alleen den ſucht van ſoeter kuſt
Het fruyt is ſonder leet, en dienſtigh voor de luſt.
Een hoort'er ſchamper jock, en lacht met luyder kelen,
Een ander kropt'et in, en gaet'er onder quelen.
Het is een vaſte les, de koſt is nae den mont,
De vruchten naer het lant, de woorden nae den gront.
Of ſchoon dan menighmael geſtrenge buyen wayen,
Wilt al wat bitter is ten beſten ommedrayen:
Daer kome wat'er magh, dat hart en ſchamper luyt,
Maeckt dat'et evenwel ten goede ſy geduyt.
Ghy ſiet een honde tong het quaetſte ſeer geneſen,
En ſal een vrouwe tong van minder krachten weſen?
Neen, teere dieren, neen. laet immers uwen mont
Niet ſijn van ſlimmer aert als lobben uwen hont.
Wort u 'k'en weet niet wat van uwen man verweten,
Het dient u, ſedigh hert, met ſuycker op[illegible],
Niet in den mont gekauwt, niet w[illegible]el-tijts enkel waen.
Maer van een grimmig woort t[illegible]e-knibbel wreken.

Siet! als de ſnelle bie gaet in de groene dalen,
Gaet uyt het woeſte boſch haer edel voetſel halen,
Sy ꞌ:t haer op den tym, en ſuyght het bitter kruyt,
En treckt 'er heylſaem was en ſoeten honigh uyt.
Vriendinnen, wilt het oogh veel op de byen keeren,
Ghy kont een groote deught van kleyne dieren leeren;
Maeckt van het bitter ſoet; treckt honigh uyt de gal;
Dat maeckt een jonge vrou den man ſeer lief-getal.
Doch ſoo ghy niet ſoo verr' u tochten weet te breken,
Soo mijt, ten minſten, mijt het quetter tegenſpreken:
Al hebje ſchoon gelijck, ghy des al niettemin
Houd, niet de ſpraeck alleen, maer oock u reden in.
Een man die ſijnen geeſt in gramſchap voelde ſtijgen,
Voor hooger twiſt beducht, geboot het wijf te ſwijgen:
Maer ſy riep des te meer; ick houde mijnen mont!
Mijn moeder was verblijt om dat ick ſpreken kond.
Uw' moeder, ſprack de man, mocht over u beſteden
Wel ruym ſoo blyde ſijn, ja beter ſijn te vreden,
Om dat haer grillig kint bequam een eerlick man,
Die haer onſtuymigh hooft ſoo duldig lijden kan.
Het wijf had ongelijck. ghy, ſlacht de medecijnen,
Die brant en heete ſucht met koude doen verdwijnen;
Maeckt dat een ſtil gedult u gantſche ſinnen koelt,
Wanneer u wederpaer in heete poſen woelt.
Hoe dat hy hooger rijſt, wilt des te laeger ſijgen,
Hoe dat hy luyder roept, wilt des te ſtilder ſwygen;
Hoe dat hy felder ſwetſt, en ſonder reden baert,
Ghy, wint hem des te meer door uwen ſoeten aert.
Wat kan doch ſlim gemor, of vinnig tegenſtreven,
Als ſtoffe tot het vyer, en nieuwe voncken geven?
Het onweer heeft gedaen, ſoo ghy maer uwen mont
Een weynigh, jae alleen een weynigh houden kont.
Siet! buyten alle werck, en door een enckel ſwijgen,
Is ruſte voor het huys, is lof voor u te krijgen;
Wat is 't dat eenigh menſch u beter raden kan,
Als ſonder iet te doen te ſtillen uwen man?
't Is eere, jonge vrou, in dit geval te wijcken,
't Is kunſte daer het dient het ſeyl te konnen ſtrijcken;
Men ſegge wat men wil, die felle wraecke broet,
Heeft ja een ſlaven hert, en niet een hoog gemoet.
Siet al het vuyl geſpuys is veerdig om te wreken,
Een muys bijt die ſe raeckt, een bye weet te ſteken,
Een mier kan hinder doen, een domme moſſel nijpt,
Een netel broeyt terſtont een die ſe maer en grijpt.
Wat wilje dat ick ſeg? royt maer een kegel henen,
Sy geeft haer weder op, en ſpringt u voor de ſchenen:
Daer is 'k en weet niet wat, daer is een wreede geeſt
Oock in het ſlimſte ding, oock in het minſte beeſt.
Aenſiet de menſchen ſelfs; wie kander weynigſt dragen?
Een kint van kleyn begrijp, een man van oude dagen,
Een die in ſieckte queelt, een die van honger klaegt,
Of die een innig quaet in ſijnen boeſem draegt.
Het ſlimſte datmen weet is veerdig om te byten,
Is veerdig uyt der aert tot ſtooten en tot ſmyten;
Maer die in recht gedult de wraecke wederſtaet,
Die voed een hoogen geeſt, die na den hemel gaet:
O! die met recht gedult ſijn tochten heeft gebroken,
Heeft op den beſten voet ſijn ongelijck gewroken:
O! die ſijn eygen hert met krachten overwint,
Bedrijft een ridder-ſtuck het ſchoonſte datmen vint.
Ghy ſegt; 't is wel geſeyt en weerdig om te mercken,
Maer wie dog heeft de macht dit uyt te konnen werken?
Wie is't die niet en wrockt, en nae de wrevel helt,
Wanneer een hevig man met vollen monde ſchelt?
a Blaeſt in het vonxken voed in wijt-beroemde ſcholen,
op, ſoo gaet het uyt, en beyde ſwack om niet te dolen;

Wy hebben noyt geſien, of uyt de kunſt geleert,
Hoe dat een vaſte ſiel haer tochten overheert.
Wy ſijn maer tanger volck, en niet als ſwacke vrouwen,
Wie kan, ook daer het klemt, de ſinnen weder-houwen?
Laet dat die mannen doen, die mits een grijſen baert,
Gaen boven haer gemoet, en tegen menſchen aert.
Met oorlof, jonge vrou, weegt beter uwe ſaecken,
Let hoe het overal oock ſlechte lieden maecken;
Let op u eygen ſelfs. de minſte van het lant
Betoomen menigmael het grillig onverſtant.
Siet, als 'er eenig menſch in dulheyt is gevallen,
Wie is 't die ſich ontſet om eenigh ſelſaem rallen?
Als iemant leyt en ſlaept, en dringt u op het lijf;
Ghy kieſt een ander plaets, en vorder geen gekijf.
Als iemant u beſpot, wanneer hy is beſchoncken,
Ghy ſeght in u gemoet; de wijsheyt is verdroncken.
Als iemant koortſig is, en raeſt 'k en weet niet wat;
Ten wort by niet een menſch ten quaden opgevat.
Een meyt om loon gehuert ſal haer geduldig dragen,
Al krijgtſe van een kint by wijlen harde ſlagen;
Een die in maenſucht woelt, al ſchopt hy met de voet,
Maekt ons eē droevē geeſt, maer nimmer hittig bloet.
Koom hier nu, jonge vrou, en geeft eens goede reden,
Waerom dit met gedult wort al-te-mal geleden,
Daer echter u gemoet niet overſetten kan
Een vry of ſchamper woort van uwen eygen man?
Gy antwoort so het ſchijnt: Men duyd'et hem ten beſten
Als hy, die qualick doet, is dul en buyten weſten;
Maer eē, wiens korſel hooft ſijn vrouwe niet en ſpaert,
Heeft anders geen gebreck als ſijnen booſen aert.
Ick ſegge wederom, dat alle gramme ſtuypen,
Die als een heete koorts door onſe leden kruypen,
Sijn enckel raſery, en korte dulligheyt
Die met een hevigh vier in onſe ſinnen weyt.
Is dan u weerde vrient van deſe weſp geſteken,
Ick bidde, pleegt gedult, en laet het vinnig ſpreken,
Onthaelt doch uwen man op ſoo beleefden voet
Gelijck een ſlechte meyt oock vreemde kinders doet.
Ick heb een ſoete ſtreeck op dit geval geleſen,
Die aen het echte volck ſal dienſtig konnen weſen,
't Is nut te ſijn bedacht en weert te ſijn beſint
Al wat men overal in oude boecken vint.
Als in voorleden tijt het wijt-beroemde Troyen
Sach hare borgery door alle landen ſtroyen,
Sach midden in de ſtadt haer ſtraten overmant,
Haer mueren omgeſtort, haer poorten afgebrant;
Doen was'et dat het volck, met hier en daer te varen,
Verſleet in ongemack veel ongeruſte jaren,
Tot dat het op een tijt een ſchoone kuſt vernam,
En met een moede vloot tot in den Tyber quam.
De mannen gingen op, en ſprongen aen de ſtranden,
Begeerig om te ſien de nieu-gevonde landen;
De vrouwen onder een, gaen ſitten aen de vloot,
En keken hoe de ſtroom voorby den oever ſchoot.
Hier tijt 'er een te werck, en ſtelt haer om te klagen,
Hoe grooten ongemack nu lange was gedragen,
Soo van de ſtuere zee, als van den harden wint,
En al om dat de mans tot dwalen ſijn geſint.
Ey! laet ons, ſprak het wijf, voortaen niet langer reyſen,
Maer liever om gemack en om de ruſte peyſen;
En, om hier al het volck te houden in het lant,
t' Sa, laet ons al de vloot gaen ſteken in den brant.
Men hout 'er kort beraet, de vrouwen aen gedreven
Door onderling vermaen, beginnen vyer te geven;
Daer rijſt van ſtonden aen, daer rijſt een ſwarte vlam,
Die, ſoo het ſchijnen mocht, tot aen den hemel quam.

Het

Het wacker manne-volck, nu midden in den lande,
Verwondert van het licht dat flickert aen de ſtrande,
Koomt al te ſamen af, en maeckt een vaſt beſluyt
Met alle tegen-weer het vyer te bluſſen uyt.
De vrouwen ſien het heyr in haeſten neder komen,
En worden van den angſt geweldigh ingenomen,
Haer innigh herte klopt, haer gantſche leden ſlaen,
Vriendinnen, roept 'er een, wat dient 'er nu gedaen?
Wy ſien, de ſnelle vlam is over al gevlogen,
De luycken enckel vyer, de maſten omgebogen,
De ſeylen afgeſengt, de kabels in den brant,
Soo dat 'er niet en reſt van al het ſijde-want.
Wat raet tot ons behout? Om niet verſtelt te ſchijnen
Sy loopen tot de mans, een yder nae den ſijnen,
Sy vallen hun te voet, en kennen haere ſchult,
Sy roepen om verdragh, en bidden om gedult.
Sy brengen aen den dagh haer aengebore ſtreken,
't Is niet als honigh raet dat alle monden ſpreken;
Een yeder ſtelt te werck het beſte dat ſy kan,
Na datſe weet te zijn den aert van haeren man.
Hier koomt een aerdigh dier en ſtelt haer om te vleyen,
Een van gedweeger aert die ſet 'et op een ſchreyen;
Een derde brengt 'er by dat jonge vrouwen doen,
En ſoeckt een korſel hooft te payen met een ſoen;
Een vierde, nu bedaeght, mengt onder haer gebeden
En woorden van gewicht' en huyſelicke reden;
In 't korte, wat de kunſt tot vrede dienſtigh acht,
Dat wort daer uyt-gekipt, en in het ſpel gebracht.
Van noot een deugt gemaekt. een yder ſpreekt ten beſtē,
En raet de mannen aen haer wooning daer te veſten;
De ſaecke wort gemeent, de gantſche kuſt beſchout,
En ſiet! dat was het volck dat Romen heeft gebout.
Men hout 'et voor gewis, dat die haer mannen kuſten
Vermochten aldermeeſt om daer te blijven ruſten,
Om daer te mogen zijn; vermochten aldermeeſt
Tot vrede van de mans en haeren wrangen geeſt. a
Ick ſegge voor beſluyt, hoe ſeer het is verkorven,
De gunſte van de man kan lichte ſijn verworven,
Soo maer een ſoete vrou haer tegen haren vrient
En draegt gelijk het voegt, en ſpreekt gelijk het dient.
Siet! als een korſel hooft met reden aengevochten,
En met een teeren arm ontrent den hals gevlochten;
Wort lieffelick geſtreelt en vriendelick gekuſt,
Daer is geen twijffel aen, de wrock is uytgebluſt.

a *Et hinc quidem morem inolevisse apud Romanos ut mulieres osculo propinquos salutarent, ait Plutarch. de virtut. mulierum & Zuing. d loc.*

Is dan u bed-genoot met gramſchap aengeſteken;
Wat hoefje vreemde ſalf, of ſap van apotheken,
Of gom van over zee, of ander ſelſaem kruyt,
Dat, ick en weet niet waer, in vreemde landen ſpruyt?
En loopt niet in het wout om wortels uyt te delven,
Gebruyckt in uwen noot, gebruyckt u eygen ſelven,
Gebruyckt u beſte ſalf, een plaeſter van de mont;
Of ſooje noch miſſchien iet beters dencken kont.
Al wat het huys vereyſt, om in gemack te leven,
Dat, is uyt eyger aert, de vrouwen ingeſchreven;
Wat dienſtigh weſen kan te koelen heeten brant,
Dat is van eerſten aen de vrouwen ingeplant.
Maer 't is hier niet genoegh uw gunſt te laten ſmaken,
Ghy moet oock uwen man geen quade vrienden maken,
Niet hitſen tot de ſpijt door uwe tuſſe-ſpraeck,
Niet trecken in krakeel, of tot de felle wraeck;
Al valt 'er eenigh ding van deeſ' en die te klagen,
En wilt 'et uwen man niet hatigh overdragen;
Een ſaecke neem ick uyt. en houd u nimmer ſtil
Indiender oyt een boef u eere krencken wil;
Dat ſy den man geſeyt: want dit bejagh te ſwijgen
Doet licht een die het raekt een vremt bedenken krijgen;
Het is aen menigh wijf tot grooten rou geſtreckt,
Om datſe voor den man dit hadde toegedeckt.
In ander kleyn beſlagh en wilt hem nimmer tergen,
Of uyt een lichte waen tot wrake komen vergen,
„Het is een kints gemoet, dat licht en haeſtig klaeght;
„En 't is een Chriſten hert, dat leet geduldig draeght.
En ghy, ô deftigh man, indien op alle vlagen
U vroutjen is gewoon aen u te komen klagen,
En neemt 'et ſy dy wijs, niet al te byſter hoogh,
Ook ſchoon de tranen ſelfs haer puylen uyt het oogh;
Weet dat haer wack gemoet is in der haeſt bewogen,
En om een kleyn geval als uyt 'er har getogen;
Dus wat hier in gebeurt, ontſet u niet te ras,
Maer ſiet eerſt wat 'er ſchuylt, en wat de reden was:
En weegt niet al te ſwaer de pruyltjens van de vrouwen,
Weet datſe menighmael op weecke gronden bouwen;
Sy morren onder een om ick en weet niet wat,
En dickmael koomt de wrock maer uyt een gote-gat.
De man moet hooger gaen, en met gebuer-krakeelen
Niet lichte zijn gemoeyt, niet lichte mede-deelen,
Niet lichte korſel zijn, niet angſtigh gade ſlaen;
Want vrouwen kneuter-ſucht is veel-tijts enkel waen.
Gewis ſoo eenigh man wil vrouwe-knibbel wreken,
Hy ſal hem ſonder noot in veel beroerte ſteken;

Ghy daerom, voor besluyt, veracht de vrouwe-twist,
Al kijft dit soete volck, 't is weder haest geslist.
Dan iemant sal misschien hier over komen vragen
Wie, man of echte vrou, moet van de pays gewagen,
Wanneerder eenigh leet den soeten vrede staeckt,
Of eenigh boos gepruyl de sinnen gaende maeckt.
Ach! had een yder lust sijn gaven op te wecken,
Men soude dit geval niet eens in twijffel trecken;
Men soude man en wijf, als uyt een soete strijt,
Sien ruymen haren geest van alderhande spijt.
Nu siet men menigh paer, by wijlen gantsche weken,
Gaen pruylen onder een, gaen muylen sonder spreken,
De wrock is al te fel, de schande veel te groot,
Om eerst het korsel hooft te leggen in de schoot.
Bedaert u, Christen-volck, laet hooghmoet neder-dalen,
Hier kan een laegh gemoet een hoogen prijs behalen:
Fy hem die soete vreught met lange pruylen breeckt;
Het is de beste siel die eerst ten besten spreeckt.
Maer, desen onverlet, laet ons den leser seggen
Wie, man of echte wijf, gehouden is te leggen
De gronden van den soen; en wie in dit geval
Ten goede van het huys den vrede bouwen sal.
Indien ick voor het volck de waerheyt magh getuygen
Ick spreke buyten sucht, de vrouwe dient te buygen,
Te swichten voor den man; dat heeft de besten schijn:
Het wijf moet over al de vrede-maeckster sijn.
De man noch evenwel en dient hier niet te pruylen,
Noch in een grauwe wolck sijn gunst te laeten schuylen;
Maer haer te nemen aen, en op den eygen stont
Te grijpen in den arm, te kussen aen den mont.
Doch schoon het soo geviel (gelijck de wrange sinnen
In menigh selsaem hooft niet licht en sijn te winnen)
Dat sich misschien de man hier toonde bitter-straf,
En laet noch evenwel niet van het smeecken af;
Ghy moet, gelijck een klis, hem aen de leden hangen,
Hem grijpen om den hals, hem vallen aen de wangen,
Hem kleven aen het lijf; niet stille, niet gerust,
Tot dat de felle gloet ten lesten is geblust.

Of is misschien de man van soo gedweege sinnen,
Dat hy oock voor de vrou den vrede wil beginnen,
En door een sachten aert het wijf te boven gaet,
Als vyant van de spijt, en van de wrangen haet;
Soo wacht u, sedigh hert, met onbeleefde streken
Hem van der hant te slaen, of voor het hooft te steken,
Het is een slim bejagh, dat niemant lijden kan,
Wanneer een teere vrou is harder als de man.
Het is een hels gebreck, dat alle menschen vloecken,
Het is van ouden tijt een monster in de boecken,
Een grouwel in de stadt, een plage voor het lant,
Ghy mijt, ô lieve, mijt soodanigh onverstant.
Ick hebb' op dit geval een vreemde streeck gelesen,
Waer door in mijn gemoet verschrickte sinnen resen;
Het leyt tot heden toe my in het hooft en quelt,
En siet! tot u bericht, soo wort 'et hier gestelt.
TEn tijd', als Mahomet het rijck van Seven-bergen
Quam met een magtig heyr aen dry gewesten tergẽ,
En dat het Christen volck te Torde sich beriet,
Soo is in dat gewest een vreemde daet geschiet.
Een seker jong gesel, tot Varadijn geboren,
Die hadde naer het oogh een vryster uyt-gekoren,
Gelijck de jonckheyt plagh, een net, een titsigh dier,
Maer niet dan al te vol van ongeregelt vier.
Want, naer het eerste soet van hare bruylofts-dagen,
Soo was de jonge vrou in vreemde lust geslagen;
Een lincker haer bekent genoot de meeste vreught,
En van haer schoone verw', en van haer teere jeught.
't Is maer een korte tijt (gelijck onkuysche streken,
Hoe seer men die bedeckt, licht komen uyt te leken)
Het wijf wort nagespoort, en op de daet gevat
Gelijckse met den pol in haere lusten sat.
Daer was in ouden tijt een strenge wet geschreven,
Voor man en echte wijf, die vuyle rancken dreven;
Want als 'er eenigh mensch in desen grouwel viel,
Soo wierd hem flux het lijf gescheyde van de siel.
Niet dat 'er eenigh beul het schuldigh hooft genaeckte,
Het sweert werd toegestaen die meest de schande raekte:

De vrou moest haren man, de man sijn eygen wijf
Beklagen voor het Recht, en brengen om het lijf.
Uyt kracht van dese keur in ouden tijt geschreven,
Soo werd het vuyl bejagh den Rechter aengegeven:
O! wat een droef geval, als eygen vleys en been
Staet voor den rechter-stoel en buldert tegen een;
De saecke wort bepleyt, de vuyle daet bewesen,
Het vonnis ingestelt, en openbaer gelesen;

De man krijght volle macht om sijn geleden schand
Te wreken aen het wijf, en dat met eygen hant.
Daer wort de jonge vrou ter straffe wegh gedreven,
Veroordeelt by het volck onweerdigh om te leven;
De menschen dringen aen, en woelen overhoop,
Het lantschap waeght 'er van, de stadt is op de loop:
De vensters sijn beset, de tusschen-goten krielen,
De luyffen sijn belast met hondert duysent sielen;

Een yder is bekeurt hoe dat het vreemt geval
En komen tot begin, en eynde nemen ſal.
Het wijf, in dit gevaer, begint terſtont te ſchreyen,
Te vallen in het ſtof, en haeren man te vleyen,
Dan rijſtſe weder op, en maeckt een groot beklagh;
En druckt haer lijden uyt, ſoo bitter alſſe magh.
Hoe ſulje, weerde vrient, hoe ſulje konnen grieven
Een die ghy ſijt gewoon met alle macht te lieven?
Hoe ſulje brengen om u vleys en eygen bloet,
Den trooſt van uwe ſiel, en luſt van u gemoet?
Bedaert u deſe mael, en wilt het my vergeven;
Ghy ſult nae deſen noyt, ghy ſult u gantſche leven
Noyt lyden ſmaet of leet door eenigh mijn bedrijf,
Maer hebben over al een gants ootmoedigh wijf.
Ick ſal u ſlave ſijn, en dat met al de leden,
Ick ſal my op den neck geduldigh laten treden,
Ick ſal, gelijck een worm die in der aerden wroet,
My wringen in het ſtof, en kuſſen uwen voet.
Leght my de weerelt op, oock ſonder iet te myden,
Ick ſal het, ſonder leet, ick ſal het willigh lyden:
Alleen doet my de gunſt dat ick op deſen dagh
De doot, en met de doot, de ſchande vlieden magh.
Eylaes de goede man, tot aen de ſiel bewogen,
Koomt met een open hert haer om den hals gevlogen;
Doet, ſeyt hy, lieve doet dat u en my betaemt,
Ghy ſult, noch heden ſelf, mijn vrouwe ſijn genaemt.
Hy kuſtſe voor het volck, en ſeyt noch ander-werven,
Ghy ſult mijn vrouwe ſijn, mijn vrouwe ſulje ſterven,
Houd maer u weerde lijf, houd onſen leger kuys;
Hy geeftſe noch een ſoen, en leytſe weder t'huys.
Ey! wat is van de menſch! de beſte konnen vallen.
Siet, naer een korten tijt, de man begint te mallen,
De man vergeet hem ſelfs, de man die wort beklapt,
De man wort achterhaelt, en op de daet betrapt.
Daer is'et al bekayt. de man die wort gebonden,
Gelevert aen de Schout, en nae den ſtock geſonden,
Beſchuldight, ondervraeght, en voor het recht geſtelt,
En eer de ſonne daelt, het vonnis is gevelt.
Het wijf bekoomt de maght haer leet te mogen wreken,
En door het vinnigh ſtael haer trou te mogen breken.
Daer wort het al bereyt. de beul die ſtroyt het ſant,
De doodt-kiſt is gereet, het ſweert is by der hant.
De man wort opgeleyt, als met de doot bevangen,
Die buyght hem voor de vrou, de tranen op de wangen,
Nu ſchijnt'et dat hy ſpreeckt, dan weder dat hy ſwijgt,
Vermits hy dickmael ſucht, en tuſſchen beyden hijght:
Vriendinne, liefſte pant, die met gedweege ſinnen,
En door een ſoeten aert, my hebt geleert te minnen,
Hier is nu, weertſte deel, hier is de rechte tijt
Te toonen voor het volck hoedanigh datje ſijt.
Ach! hebdy oyt vermaeck in mijne jeught genomen,
Of heb ick eenigh ſoet door uwe gunſt bekomen,
Soo houd nu doch de wraeck, houd alle tochten in,
En denckt tot deſer uyt op mijn getrouwe min:
Gedenckt wat ick beſtont, een kleynen tijt geleden,
Hoe ras ick was gepaeyt, hoe lichte wel te vreden;
Ach! mits ick u berou en droeve traenen ſagh,
Het ſcheen dat my het hert op heete kolen lagh.
De gramſchap was gedaen, het bloet terſtont geſeten,
Ick heb'et met 'er daet, ick heb het al vergeten,
Ick heb u wederom als vrouw in huys geſet,
Ick nam u weder aen, oock in het echte bed.
Ghy, in het tegendeel, ghy, menſchen konnen moorden,
Die niet en hebt geleert als ſoete minne-woorden?
Ghy, dooden uwen man? ô neen. u rechter-hant
Die is my in de trou een heyligh onderpant.
Ghy, doen het ſchandigh werck! ghy, felle wraeke plegen
Aen dat in uwen arm ſoo dickmael heeft gelegen!
Soo menighmael geruſt! ô neen, geminde, neen:
Het is u eygen vleys; wy ſijn te ſamen een.
Doet als ick heb gedaen. laet ons te ſamen leven
Ten goede van de vrucht, aen onſe jeught gegeven;
Laet doch ons eenigh kint niet hooren dit verwijt,
Dat ghy een wreeden beul van ſijnen vader ſijt.
Acht my, gelijck ick ben, de vuylſte van de ſchroeven,
De ſlimſte van het lant, jae ſchuym van alle boeven;
Drijft uyt een vollen haet mijn klachten in de wint,
Maer watje my ontſeyt, gunt dat u weerde kint.
Daer is geen bidden aen. ſy laet haer niet bewegen,
Sy ſchudt haer grillig hooft, ſy toont den blooten degen;
Sy grijpt hem by de mou, ſy ſleurt hem met'er hant,
Tot dat hy neder knielt ontrent het droeve ſant.
Hier vangt de goede man van nieuwen aen te ſpreken,
Te kruypen voor het wijf, ſijn handen op te ſteken,
Ey (ſeyt hy) liefſte lief! mits geeft het wijf een ſlagh
Soo dapper alſſe kan, ſoo vinnigh alſſe magh.
Het ſweert vaert in de ſtrot, het woort by na geſproken
Wort met de ſlagh geklooft, en overmits gebroken;
Men hoort het eerſte deel, het leſte komt te kort,
Om dat het bloet terſtont den boeſem overſtort.
De man valt overkant, ſijn hooft dat ſijght ter neder
Noch aen het lichaem vaſt; ſy grijpt den degen weder,
Sy roert het bloedigh mes, ſy ſlaet al even ſtijf,
Tot dat het opper-deel is van het onder-lijf.
De gantſche werelt ſucht, en acht'et voor een wonder
Dat God het ſchendigh wijf niet met een fellen donder,
Niet met een haeſtigh vier, een onverwachte vlam,
En doodde, daerſe ſtont, en uyt de werelt nam.
Onmenſchelick gemoet, fel, vinnigh, onbewogen,
Wat beir heeft u geteelt? wat tyger uytgeſpogen?
Wat adder opgevoet? wat draeck gaf u de borſt?
Die niet als haet en blaeſt, en niet als bloet en dorſt.
Al ſtont dit groote Rond noch hondert duyſent eeuwen;
Men ſal noch alle tijt op uwe wreetheyt ſchreeuwen,
En vloecken u bedrijf: ô fy, verwoede vrou!
Fy moordſter van de min, en monſter in de trou!
Fy van u wreede daet! Maer ghy, ô teere dieren,
Weeſt ſacht in u gemoet, en ſoet in u manieren;
U voegt geen wrange geeſt, u dient geen vinnigh ſtael,
Het ſweert dat u betaemt, dat is beleefde tael:
U dient geen bloedigh mes, geen ander hatigh wapen,
Pleeght liefde, ſoet geſlacht, ghy ſijt'er toe geſchapen:
Noyt ſagh men dat'er vrou een goede daet beſtont,
Als door een heus gebaer, en met een ſoeten mont.
Een ſwijn vecht met den tant, een oſſe met den horen,
Een bye met de ſtrael, een hane met de ſporen,
Een luypaert met de klau, een ſlange door fenijn:
Maer u gewelt beſtaet alleen in ſoet te ſijn.
Geen onbewogen hert, geen honger om te wreken,
En heeft ſijn leven oyt u ſachten aert geleken:
Niet, in het tegendeel, dat vrouwen beter ſtaet
Als eerſt te roeyen uyt de gronden van den haet.
Dit heeft van over lang out Romen wel geweten, a
Al was de gantſche ſtadt in diepe nacht geſeten,
Men vont daer ſeker kerck, gewijt tot manne-ſoen,
Daer moeſt de jonge vrou den offer komen doen:

a *Erat Romæ ſacellum in Palatio Deæ cujuſdam, in quo, ſi quod domi inciderat jurgii, locuti quæ volebant, conjuges reconciliabantur. Dea hæc* Viriplaca *nominata eſt, quæ nomine ſuo admonebat non uxorem à viro placandam eſſe, ſed virum ab uxore. Zwinger. Theat. Orbis vol.3 lib.7. vid. plura hac de re apud Coſtal. Pegm. in Deam viri-placam. Vives de Chriſtian. fœm. lib. 2. Tiraquell. in leg. connubialib. lib. 15. num. 104. & 105. ubi putat virum & uxorem in eo ſacello congredi ſolitos, & ita pacata omni ira reverti. de hoc Ovidius, Victor, Valerius Max. in Inſtitut. antiquis; & alii.*

Sy droegh een reyn gewaet, en moeste priester wesen,
Sy moeste voor den man gewyde woorden lesen,
Sy moeste vlytigh sijn, al wasse schoon gestoort,
Sy brack het bitter leet, en sprack het vrede-woort.
Het offer, dat het volck hier was gewoon te slachten,
En was niet eenigh beest, maer niet als echte klachten;
Den autaer daer gestelt en was geen harde serck,
Daer stont een ledekant te midden in de kerck;
Daer was het wijf gewoon den man te komen streelen,
En keelde daer het leet van bitter huys-krakeelen;
Sy was de priester selfs, de wrevel was het schaep,
En 't eynde van den dienst dat was een soete slaep.
Daer was de twist gegaen. daer gingen onse lieven
Versekert over-hant met vaste minne-brieven:
Soo werd de spijt gedoot, de tochten uytgeblust,
En al het huysgesin versegelt in de rust.
En duyt dit, schamper volk, de vrouwen niet te schande,
Maer neemt het voor eẽ peyl, hoe sacht, en goederhande,
Hoe geestigh in begrijp het edel vrou geslacht
Is by het Roomsche volck en over al geacht.
't Is jae een konstigh werck een deel verdraeyde sinnen
Met woorden aen te gaen, met reden in te winnen;
Siet! waer men vrede sluyt, of maer een kort bestant,
Daer roept men tot behulp de beste van het lant.
Wanneer men hefrigh pleyt, en dat aen alle sijden
Het stuck in twijfel staet, de reden schijnt te stryden,
De wijste van den Raet, de kloeckste van de Wet,
Wort hier, en over al, tot overman geset.
Tot soo een hoog beroep, van alle tijt gepresen,
Heeft u den Roomschen Staet bequaem geacht te wesen,
O voesters van de pays. wel, doot dan alle spijt,
En maeckt een vreedsaem huys, gelijck in ouden tijt.
Voorwaer u soet beleyt heeft op verscheyde stonden
Aen menigh koninckrijck den vrede toegesonden,
Heeft ongeval gestremt, heeft oproer uytgeblust,
Heeft menigh ongemack verandert in de rust.
Eens stonden over hoop Romeynen en Sabynen,
En deden tegen een haer blancke sweerden schijnen;
Maer als hier over quam u soete vrede-macht,
Soo was terstont de krijgh tot eenigheyt gebracht.
De vrouwen traden heen tot aen de bloote sweerden,
Tot in het fel gewoel, en even door de peerden;
De vrouwen drongen aen, en gingen tusschen bey,
Tot dat het korsel volck de spiessen neder ley.
Hier sprak een aerdig dier; hoort vaders, broeders, oomẽ,
O! wilt doch uwen haet en gramme sinnen toomen;
Want soo ghy door het sweert de mannen overwint,
Ghy doodt in haere doot de moeder en het kint.
Daer riep een ander stem; hou stille, Roomsche knechtẽ,
Wat gaet de vrienden aen, de vrienden aen te vechten?
Houd stille machtig heyr, en dwingt den over-moet,
Al wat ghy storten soud, is niet als eygen bloet.
Geen spies, of bloedig sweert, geen pijl en kan 'er raken,
Of 't sal in u gemoet een dieper wonde maken:
't Is vrient al wat 'er is, 't is vrient al wat je siet,
't Is vrient al wat je treft, 't is vrient al wat je schiet.
In 't korte, vrouwe-praet weet soo het stuck te drijven,
Nu met een soet gevley, dan met een aerdigh kijven,
Dat strax een veltgeschrey door al de benden liep,
Dat bruyloft op een nieu, en nieuwe bruyloft, riep.
Als Rome was omringt met menigh duysent mannen,
By eenen die wel eer uyt Rome was gebannen,
En dat de Volsche macht het gansche lant besat,
En quam haer leger slaen niet verre van de stadt,
Doen koos men uyt den Raet de best besprackte mondẽ,
Om naer het machtig heyr te worden afgesonden;
Doch wieder henen ging, of uyt het leger quam,
De stadt bleef in de pijn, de Vorst al even gram;
Sijn trots en moedigh hert, genegen om te wreken,
En was van geen bestant, van vrede niet te spreken,
Hy drong geduerigh aen, tot dat men niet en dacht
Als dat het eeuwigh Rijck ten eynde was gebracht.
Den Raet is sonder raet. maer, siet! de Roomsche vrouwen,
Die hier noch eenig heyl haer krachten toebetrouwen,
Gaen letten op het stuck, gaen, naer een rijp besluyt,
En senden naer het heyr haer eyge boden uyt.
De moeder van den Held, een wijf van groote reden,
De vrouwe sijner jeught, vol onbevleckte seden,
Gaen in het eerste lid, als hoofden van den tocht,
En strax is alle ding in beter staet gebrocht.
Dat onbewogen hert, door vrouwen aengesproken,
Heeft op den staenden voet sijn tochten afgebroken,
Sijn tenten op-gepackt; en strax een trommel-slagh,
Dat niemant schade doen of boeren plagen magh.
Siet! daer het Rooms gewelt en krachten aller helden
Sich vonden overmant en niet en konden gelden,
Daer heeft een vrouwe tong de saecken uytgericht,
En sonder eenigh bloet den leger op-gelicht.
Wat pays blijft onghemaeckt? wat leet doch kand'er vesten
Daer een van desen aert maer eens en spreekt ten besten?
Geen haet, geen felle spijt, geen twist en kan bestaen,
Indien een wijse vrou wil tusschen beyde gaen. *a*
Koom hier Abigaël, een perel van de vrouwen,
Die met een soeten mont hebt leeuwen wederhouwen.
Hebt Nabal uwen man behouden van de doot,
En al het huysgesin getogen uyt den noot.
Het sweert was in de vuyst, de spiessen opgeheven,
En David door de spijt geweldigh aengedreven;
Ghy des al niettemin hebt door een geestigh woort,
Hebt door een sachten aert belet een felle moort;
Hebt weder goet gemaeckt dat Nabal had bedorven,
En voor een wrangen haet beleefde gunst verworven,
Hebt aen u vaderlant en over al getoont,
Hoe dat een vlytigh wijf van Gode wort geloont:
U lief en heus gelaet, u soet en geestigh leven
Dat heeft u beter man en hooger staet gegeven;
Ghy word den Nabal quijt, niet sonder u gewin,
En siet! van stonden aen ghy waert een koningin.
Heeft niet een kloecke vrou, tot David ingetreden,
Hem door een soet gespreck en wel-beleyde reden
Soo kunstigh aengetast, soo defrigh ondergaen,
Dat sijn verbannen soon het hof is opgedaen?
Wat eyst 'er iemant meer? als Haman wilde moorden,
Siet! Hester stuyt het quaet alleen met soete woorden;
Sy keert van Jacobs saet het droevigh ongeval,
Jae maeckt het even doen den Koninck lief-getal.
Maer eer sal ons de Son ontrecken hare stralen;
En met de gulde koets tot tot in het water dalen,

a Les femmes ont souventesfois esté employées à la pacification des troubles d'un Estat ou des guerres estrangeres, & ont avec grace & dexterité appaisé le courroux des Princes, ou des peuples animez les uns contre les autres. l'Histoire nous fournit assez des exemples: ne fust ce que le dernier traicté de Lodun, ou les Princesses contribuerent heureusement à addoucir les esprits aigris, & accommoder les affaires. Iean Hotteman sieur de Villiers au traicté de l'Ambassadeur.

En weder in het tegendeel, als de vrouwen qualick willen, soo hebben deselve groote krachten om hare mannen te misleyden. Niemant (seyt de Schrift) en was soo gantsch verkocht quaet te doen voor den Heere, als Ahab, (de reden wort'er by gestelt) want sijn wijf Jesebel overredede hem alsoo, 1. Kong. 21. 25.

En wederom; Ioram de sone Iosaphat werd Koninck in Iuda, en wandelde op den wege der Koningen Israels, gelijck het huys Ahabs dede; want Ahabs dochter was sijn wijf, 2. *Koning.* 8. 17.

En van Salomon wort geseyt, sijne wijven neyghden sijn herte tot vreemde goden, 1. *Koning.* 11. 4.

Als

Als ick door mijn gedicht ſou brengen aen den dagh
Hoe veel een ſoete vrou, en haere tong vermagh.
Dan iemant ſal miſſchien vereyſſchen nae de reden,
Waerom wy onſe vrou en haere teere leden
Dus buygen voor den man? de vrage dient voldaen.
Des ſal ons eerſte loop een weynigh ſtille ſtaen.
En denckt niet, echte vrou, dat wy gedichten ſchrijven
Om eenigh grilligh hooft in ſijn gebreck te ſtijven;
Ick, in het tegendeel, verfoeye deſen aert
Die met de reyne trou, geen ſoete liefde paert.
Ick ſegge dat het volck, dat niet en houd in weerden
Die God met hun verbint, ſijn monſters op der eerden;
Ick ſegge dat de nurck die ſijn geſelſchap quelt
Sich even tegen God, en alle wetten ſtelt.
Al die het ſoet verdragh uyt haere ſinnen bannen,
Sijn ſpoocken in de trou, ſijn enckel huys-tyrannen,
Sijn grouwels in het lant, en nutter in het wout
Te brullen met de leeuw, als om te ſijn getrout.
En des al niettemin ſoo ſtell' ick deſe gronden
Dat jae een echte vrou is uytter aert gebonden
Met hooger eer-bewijs te vieren haeren man,
Als ſy met eenigh recht van hem vereyſſchen kan.
Het man-hooft is verplicht, met uyt-gelate ſinnen,
De vrouwe ſijner jeught te lieven en te minnen;
Dat is ſijn gantſche ſchult, en als hy die betaelt,
Soo wort hy nimmermeer met reden achterhaelt.
Ons plicht en is maer een: der vrouwen menighfuldigh;
Want, boven echte ſucht, ſoo is de vrouwe ſchuldigh
Te vreeſen haeren man en onder ſijn gebiet
Te buygen haren wil, gelijck een jeughdigh riet.
Daer is het gantſche lant niet weynigh aen gelegen,
Dat yder echte wijf haer plichte leere wegen;
En weder, dat de man ten vollen gade ſlae,
Hoe verre dat het reck van ſijne machten gae.
Ick houde voor gewis, dat veel bekaeyde ſtuypen
In vloer, in binne-ſael, in onſe kamer ſluypen,
Alleen, om dat het volck niet recht en heeft beſint,
Waer man of vrouwe-plicht haer eyndigt, of begint.
Ick houde, ſoo de man ten vollen konde mercken
Den gront, en eygen wit van Godes hooge wercken,
De vrouw, het krancke vat, en ſoude nimmermeer
Of ſlons of ſlave ſijn by haeren over-heer.
Want als de man bedenckt hoe ſeer hy is verheven,
Soo wort hy oock bewuſt, hoe dat hy dient te leven;
,,Hoe iemant hooger is, en grooter ſaecken doet,
,,Hoe dat hy des te meer ſijn feylen ſchromen moet.
,,Het geeft een grooten ſlag, als hooge torens vallen;
,,Het ſchettert dapper uyt, als wijſe lieden mallen;
,,Men ſiet dat al het volck de quade ſlagen meet
,,Nae weerde van den menſch die ſijn beroep vergeet.
Indien oock wederom de vrouwen deſe gronden
Eens namen in de borſt, en in der daet verſtonden,
Nae recht en reden eyſt, daer is geen twijffel aen,
En lant, en weerelt ſelfs, die ſouden beter gaen.
Want mits een yder menſch ſich liever laet gebieden
Van eenigh hooger bloet, als door gemeene lieden,
Wie twijffelt of het wijf ſal beter ſijn geleert,
Soo haeſt ſy wort gewaer hoe God de mannen eert?
Op, mijn gedachten, op; ick moet de lieden toogen
Dat gantſch het rond begrijp moet echte macht gedogē,
Dat Aerde, Lucht, en Zee op echte trouwe ſtaet,
En dat al wat 'er is nae deſe wetten gaet:
Ick wil in alle ding de menſchen doen beſeffen,
Dat mannen over al de wijven overtreffen;
Dat meeſt in alle ding, oock ſchoon het niet en leeft,
Al wat een man gelijckt, een hooger weſen heeft.

Laet ons het vrouwen-ampt een weynigh laten vaeren,
Om God in dit beleyt te mogen openbaeren:
Al wijckt ons loſſe pen een weynigh uyt de baen,
Noch gaet de buyte-ſprong de jonge vrouwen aen.
Of ſchoon een vreemde wet ons niet en plagh te binden,
Indien wy niettemin in vreemde landen vinden
Een wet die over al op onſe wetten paſt,
Dat ſtelt ons des te meer in onſe wetten vaſt.
Als God in ouden tijt de zee, en haere ſtroomen,
De lucht, en haer gevolgh, de velden met de boomen
Had door het Woort gemaeckt, en in het aerdſche dal
Den menſch, ſijn evenbeelt, verheven boven al;
Soo is het edel dier, om niet alleen te leven,
Een trooſt, een ſoet behulp, een mede-maet gegeven,
Een vrou, met haeren vrient in alle ding gemeen,
Als vleys van eygen vleys, en been van eygen been.
De man, des niettemin in leden onderſcheyden,
Is om het teere vat als met 'er hant te leyden;
Want uyt ſijn kloecken ſtant beſluyt een yder dit,
Dat hem geduchte macht in al de leden ſit. *a*
Het wijf in tegendeel vint ieder ſoo geſchapen,
Dat uyt haer kranck geſtel ten vollen is te rapen,
Te taſten met 'er hant, dat haer een weerde vrient,
Dat haer een vaſt behulp, een bondigh ſteunſel dient.
Men vint ontrent den man meer krachten in de leden,
Meer geeſten in de borſt, meer gaven in de reden,
Meer hitte door het lijf; daer woont een kloecker aert
En in de grove ſtem, en in den ruygen baert. *b*
Sijn ader is gewoon, met wonder harde ſlagen,
Het vyer dat binnen woelt geduerigh uyt te jagen,
Gewis de groote kracht die haer bewegen doet,
Seyt dat voor al de man de vlagge voeren moet.
Maer ſiet hoe dit beſlagh met vrouwen is gelegen,
Haer pols die heeft alleen maer eenigh kleyn bewegen;
Een ieder voelt genoegh aen haeren ader-ſlagh,
Dat ſoo een ſlauwe ziel geen heerſcher weſen magh. *c*
Daer is een ſelſaem ding, dat niemant kan beſeffen,
Dat niemant door verſtant of reden weet te treffen;
Daer is een wonder kracht verholen in de man,
Die in het ſwacke vat geen menſche vinden kan.
Wat is 'er lichter ding als met de penne ſpelen?
Wie kan een ganſe-veer, een lichte pluym, verveelen?
En des al niettemin, wanneer een vrouwe ſchrijft,
Daer is, 'k en weet niet wat, dat in de penne blijft.
Laet vry een kloecke maeght haer uyttermaten pijnen,
Op dat haer letterwerck mocht vaſt en bondig ſchijnen,
Laet vry een handig wijf hier recken haer verſtant,
Men ſeyt noch evenwel; het is een vrouwen hant.
Maer onder dit getal magh niet gerekent weſen,
O Schuermans, u juweel, (*d*) eerſt onlanx opgereſen.
Van wiens geleerde jeught en uytgeleſen pen
De ſteden aen den Rijn, en ick, getuyge ben;
Noch die beroemde vrou, wiens net en geeſtig ſchrijven
Sal in de boecken ſtaen, ſal aen den Amſtel blijven,

a *Mares fœminis robuſtiores tàm animo, quàm corpore conſtanter affirmat Hippocrat. lib. 6 Epidemion part. 2. cap. ult. Hinc Plato voluit virorum animas, quæ in hac vitâ molles & effœminatæ fuerunt, in mulieres revi viſcere. in Timæo.*

b *Appoſitè ad hanc rem Ovid. lib. 9. Metam. in fine. dum deſcribit mutationem Iphidis in marem. nec candor in ore Permanet, & vires augentur, & acrior ipſe eſt Vultus; & incomtis brevior tonſura capillis: Pluſque vigoris adeſt, habuit quàm fœmina.*

c *Maribus major ac validior multò pulſus, quam fœminis. Galen. in Comment. quos ipſe edidit in ipſius librum de Pulſibus comment. 1. quod & notavit Tiraq. leg. connub. 1. num. 56.*

d *Ick ſegge Ionckvrouw Anna Maria Schuermans, woonachtigh tegenwoordelick tot Renen, out ontrent 18 jaren, goet Latijn ſprekende, haer neerſtelick oeffenende in de Grieckſe tale, in de Teyken-kunſt, Schilder-kunſt, Letter-kunſt ſonderling ervaren, op de Luyte wel ſlaende, en in verſcheyden andere wetenſchappen tot verwonderige toe uytmuntende, ſal ontwijffelick door eenige geleerde pennen op de vleugels van de Fame geſtelt ſijnde, d.enen tot een nieuwe en uytnemende vercieringe onſer eeuwen.*

Sal door de weerelt gaen, een wonder voor de mans,
Soo lang de befte fchaft fal komen uyt de gans.
Maer defen onverlet, foo blijven onfe gronden,
Al wort'er altemets een kloecke maeght gevonden,
Een bloeme, foomen feydt, en maeckt geen roofe-krans,
Een fnare geen gefpel, een vryfter geenen dans.
God heeft dan aen de man een hooger aert gegeven,
En aen het wijf gelaft om onder hem te leven, *a*
En fiet! uyt defe born ontftaet een even-beelt,
Dat in de menfchen werckt, en in de dieren fpeelt.
Gelijck een groote beeck, verdeelt in kleyne ftralen,
Laet, als een ftille vloet, in alle velden dalen;
Soo is de milde ftroom van Godes eerfte wet
De gantfche weerelt deur geduerigh uyt-gefet.
Befiet het woefte rond aen alle vier de winden,
Het voor-recht van den man is over al te vinden;
Het wijfje geeft'et op, het broofe maeckfel wijckt,
En fiet! het ftelt de wet al wat den man gelijckt.
Men vint een echte fucht geftort in alle dieren,
Het fy die in de lucht, of op de velde fwieren,
Of krielen in de zee, of door een binne-vliet,
Sy duyken over al, en lyden mans gebiet.
Ten is van geenen noot om preuven uyt te fenden
Tot eenigh verre lant, dat noyt de menfchen kenden;
Ghy, fiet maer op de werf uw kalikoetfen haen,
Siet hoe fijn fellen fnuyt, en fpitfe veeren ftaen,
Hoe trotft hy met de fteert! hoe flaet hy met de vleken!
Hoe buldert hem de krop! hoe koomt hy aengeftreken!
Het is aen fijn gebaer, het is genoegh te fien,
Dat hy met volle macht wil op het hof gebien.
Dit munt te hooger uyt, wanneermen daerentegen
Sijn hinn', en watfe doet, wil neerftigh overwegen;
Sy gaet daer duycken heen, of fchrafelt in de mis,
En wijft ten vollen uyt dat fy het wijfjen is;
Sy ftaet gelijck beforght, om haren haen te mijden,
Men fiet haer met gedult fijn harde fprongen lijden,
Men fiet haer menighmael vertreden met de voet,
En noch foo blijft het beeft geduerigh even foet.
Gaet op een ander oirt, en fiet de pauwen toogen
Haer uytgeftreckten fteert, vol Argus glinfter-oogen,
Siet in het tegendeel hoe mack het wijfje gaet,
En minder in gefagh, en minder in cieraet.
Siet my een doffer aen, fiet hoe hy weet te krijven,
En hoe hy fijn duyvin te nefte weet te drijven,
Siet hoe het wijfje duyckt, en, fonder eygen fin,
Vlieght, nae de man gebiet, de koten uyt en in.
Het is bedenckens weert dat duyven alffe fpelen,
Meeft doffer en duyvin uyt een gebroetfel telen,
Maer, als de kip-tijt naeckt, de rouwe doffer-kop
Kieft eerft de ruyme lucht, en laet den engen dop:
Het edel manne-dier geneyght tot vrye fprongen,
Wil in het enge kot niet langer fijn gedwongen;
Het wijf in tegendeel koomt nimmer aen den dagh
Dan als fy met gemack de ruymte kiefen magh.
Wat fal ick van den fwaen en fijn manieren fchrijven?
Hy kan het manne-recht voor alle kenners ftijven;
Let op fijn fel geblaes, wanneer hy fomtijts kijft,
En hoe hy met een trots voorby het wijfjen drijft.
Indien fijn echte gay in ontucht wort gevonden,
Hy grijpt fe met den hals, en geeftfe duyfent wonden,
Hy fleeptfe naer het riet, en met een harden beck
So fcheurt hy haer de borft, en breektfe dan de neck. *b*

O fchande dat den menfch fal boofe luften vieren!
Siet! hoerdom is de doot oock by de wilde dieren,
De fwaen is wel te recht gekleet in enckel wit,
Om dat'er noyt een hoer op haeren leger fit.
Neemt vorder uwen gang tot aen de groote kudden,
En let daer hoe de ram fijn hoorens weet te fchudden;
Siet hoe de bock betoont een rechten mannen-aert,
En door een ftouten moet, en door een ruygen baert.
De ram gaet als een hooft, en leyt de ftille beyten,
De bock die geeft de wet, en heerfcht ontrent de geyten;
O malt niet, harders kint, en malt niet met het wijf,
Het beeft is yver-fieck; het fprong u op het lijf. *c*
Wat dient'er doch gewaeght van hengxften en van ftieren,
Van groot en moedigh vee? fiet in de minfte dieren,
Siet in de kleyne fpin een beelt van defe maght;
Het wijfje fpint alleen, de man gaet op de jaght. *d*
Wat hoefje, jonge vrou, veel regels om te leven,
De fpinne fal alleen u volle wetten geven:
Al iffe by het volck geweldigh in den haet,
Sy kan een baken fijn ontrent den echten ftaet.
Sy leert een jonge vrou op huys-behoeften mercken,
En wijft een echte man tot harde buyte-wercken;
Schoon dan u dienftmaeght is een vyant van de fpin,
Als fy haer netten weert, ghy, neemt haer wetten in. *e*
'k En wil niet in het wout, niet in de boffchen dwalen,
'k En wil geen flang of worm uyt diepe kuylen halen;
Een beesje dient gewaeght; dat heeft een dubbel lijf,
Het teelt gelijck een man; het baert gelijck een wijf.
Hoort, echte lieden, hoort een wonder om te lefen,
Het kan nu vader fijn, en dan eens moeder wefen,
Doch niet gelijck het valt, of nae fijn eygen waen,
Maer naer het in de krijgh fijn dingen heeft gedaen:
Want foo het middel weet den vyant uyt te jagen,
Soo magh het voor een man fich in den woude dragen;
Maer wort het oyt gefien te vluchten uyt'et velt,
Soo wort'et afgefet, en voor een wijf geftelt. *f*
Ten magh nae defen val geen manne-lid gebruycken;
Maer dwee en buyghfaem fijn, en neder leeren duycken.
Wat eyft'er iemant meer? het bofch houd defen voet,
Dat wat daer wijfjen hiet den man believen moet.
Indien ick met de pen wil roeyen in de baren,
En foecken in het meyr hoe alle viffchen paren,
Men fal van ftonden aen, men fal oock even daer
Het voor-recht van de man u maken openbaer.
Al is het water ftuer, het voed beleefde dieren,
De vifch kan hooge maght en echte wetten vieren;
Siet! als een adder-flang maer fchuyfelt aen de ftrant,
Strax is de zee lamprey ontrent het drooge lant;
Sy voeght haer by den man, en koomt op fijn bevelen
Gefwommen uyt'er zee en aen den oever fpelen.
Dat is genoegh gefeyt; Ghy, die in echte paert,
Gaet heult met uwen man, oock tegen uwen aert.

a *De oude wet en Gods gebodt over de vrouwen is: Uwen wille fal uwen manne onder worpen fijn, en hy fal uwe Heere fijn,* Genef. 3. 16.

b *De brutis animalibus quæ adulterium puniunt, vid. apud Ælian. l.* 11. *hift. animal. c.* 15. *Plin. lib.* 8. *cap.* 5. *Solin. cap.* 38. *inter hæc numerantur ciconiæ, columbæ, turtures, elephantes, leones. Illud autem memorabile quod Guiliel. Parifienf. fcribit fuo tempore ciconiam quandam adulterio maculatam, per olfactum mafculi cognitam, congregatâ ab ipfo mafculo multitudine ciconiarum, ac detecto ipfo crimine fæmellæ, ipfam à totâ ifta multitudine, tanquam omnium judicio convictam, deplumatam ac laceratam fuiffe.*

c Le Pafteur Cratis follatrant avec une chevre, fon bocq vient par jaloufie chocquer fa tefte contre la fienne, & la luy efcrafa. Michel de la Montag.

d *Fœminam, putant effe quæ texat, marum qui venetur, ita paria fieri merita conjugii. Plin. lib.* 11. *c.* 24.

e *Salomon wijft de luye tot de mieren; wy, de getroude tot de fpinne.*

f *Ichneumon pugna victus muliebria patitur, & ea pœna afficitur ut partus dolorem fufferat, cum utriufque fexus fit particeps. Ælian. de Animalib. lib.* 10. *cap.* 47.

g *De congreffu viperæ & murenæ vid. Ælian. lib.* 9. *de Animalib. c.* 66.

De kater van der zee kan ieder openbaren
Dat oock in heete sucht de koude visschen paren;
Want soo een schippers gast het wijfje dreygt te slaen,
Hy biet terstont het hooft, en kant 'er tegen aen:
Maer wort in tegendeel de kater aengevochten,
Het wijf dat treckt den rugg' in veelderhande bochten,
En welt haer in het sant: als of het seggen wou
De krijgh is voor den man, het vluchten voor de vrou.
De zee-ram (in de zee sijn schapen, koeyen, peerden,
En menigh ander vee, gelijck als op der eerden) *a*
De zee-ram maekt den haen door al het driftigh velt,
En laet in sijn bevang geen visschen ongequelt:
De wijfjens onder dies, gelijck gemeene schapen,
Sijn dieren sonder gal, en sonder eenigh wapen,
Sijn stil, onnoosel, sacht, en uytter-maten tam;
Sy vreesen haeren heer, en lieven haeren ram.
De Roock-vis, van der jeught in echte min gebonden,
En wort te geener tijt in buyte-lust gevonden,
Waegt met een moedigh hert sijn leven voor de vrou;
Een spiegel voor de mans, een baken in de trou.
Noyt quam die Griexsche Vorst soo moedig aengestre-
ken,
Om sijn ontschaeckte vrou en sijn verdriet te wreken,
Als dit manhaftigh dier ontbrant in heet geschil,
Wanneer een ander visch sijn wijf onteeren wil.
Mijn penne, vorder niet. wil iemant dieper soecken
Het wesen van de Zee, die koome tot de boecken
Die meenigh kloeck verstant de weerelt achter liet,
Daer in men al het meyr tot in de gronden siet.
Het is voor ons genoegh geswommen in de stroomen;
Te lande, mijn vernuft, en nae de groene boomen:
Daer is beleefde sucht oock in het naere wout,
En daer men niet en leeft, daer is'et dat men trout.
Laet maer het ooge gaen ontrent de boom-gewassen,
Ghy sult'er planten sien die op den regel passen,
Die echte lieden bint. al sijn de bosschen rou,
Men vint 'er rechte min, men vint 'er echte trou.
Let op den Dadelboom *b*. het wijf laet haere tacken
Met ootmoet voor den man ter aerden nedersacken;
De man buyght wederom al is hy hoogh gekroont,
Het blijckt aen sijn geway dat hy haer gunste toont.
Gebeurt het dat de man is van het wijf verscheyden,
Misschien om eenigh huys getimmert tusschen beyden,
Soo queelt de vrouwe-plant, en staet gelijck bedrukt,
Soo dat men van de boom niet eenen dadel pluckt;
Maer als de manne-stam ten lesten opgedreven
Kan met een jeughdigh blat tot aen het wijfje sweven,
Dan is haer treuren uyt; sy wort terstont begort
Soo dat het vruchtbaer hout van fruyten overstort. *c*
Siet daer een aerdigh beelt van twee gehoude lieden,
Die met oprechte sucht malkander eere bieden;
Siet daer een lieve vrou, die geen vermaken heeft,
Dan alsse by den man in reyne trouwe leeft.

Wilt hier, ô nortsen aert, van harde boomen leeren
Hoe dat een echte wijf moet haer geselschap eeren;
Komt grimmers, quellig volk, en siet aen quastig hout,
Hoe dat men liefde pleeght, wanneer men is getrout.
Een block, een hart gewas, sal eenmael overtuygen
Een wijf van stegen aert, dat niet en weet te buygen,
Houd, echte lieden, houd u tochten in den toom,
En druckt in u gemoet den soeten Dadel-boom.
Keert weder, mijn vernuft. Cypressen, Klim, Laurie-
ren,
Erkennen echte trou, schier beter als de dieren,
Soo doet oock menigh kruyt dat in de bossen groeyt, *d*
En menigh edel gom dat uyt de boomen vloeyt. *e*
Noch heeft de kloecke geest van wijt-beroemde luyden
Een diep geheym ontdeckt in alle groene kruyden,
Want als men man en wijf hier onderscheyden kan,
Soo vint men noyt het wijf soo krachtigh als de man.
De man heeft meerder kracht in alle medecijnen,
Voor pest en heete koorts, voor alderhande pijnen;
Siet wat een selsaem ding! de reden heeft beseft,
Dat over al de man het wijfjen overtreft. *f*
Noch hooger, snelle pen. in alle rijcke steenen
Is wijf en mans gewas, gelijck de schrijvers meenen,
Geen kenner heeft'er oyt dit onderscheyt gemist
Noch aen den Hyacinth, noch in den Amethyst. *g*
Men heeft doch over al (gelijck op vaste gronden
De kunste roemen derf) geduerigh ondervonden
Dat vry het schoonste licht en klaerste weder-glans
Koomt stralen uyt de lucht, en dalen in de mans.
Een geest van onse tijt, in dese kunst ervaren,
Wijst sijnen leser aen hoe Diamanten baren;
En dat men menighmael bevint een derden steen,
Daer niet als man en wijf eerst rolden over een. *h*
Waer sal ick vorder gaen? besiet de felle rotsen,
Die met een steyle kruyn den hoogen hemel trotsen,
Siet alle klippen aen, siet alderhande steen,
Sy paren soo het schijnt, en teelen onder een.
Het wonder key-gewas, daer by de schepen seylen,
Dat kan een wacker oogh in man en vrouwe deylen;
De Schepper aller ding, de Vader van het licht,
Bint keyen in de trou, en aen den echten plicht.
Een die het Zee-kompas wil met het wijfjen strijcken,
Moet dolen in de stroom, en elders henen wijcken,
De naelde staet en suft, de wijser is bekaeyt,
Sy kent geen vaste ster die om het noorden draeyt.
Geen schip in tegendeel oyt van den regel dwaelde,
Indien de manne-kracht was leyder van de naelde;

a *Vt vera sit vulgi opinio, quidquid nascatur in parte ullâ naturæ, & in mari esse, prætereaque multa quæ nusquam alibi. Plin. lib. 9. cap. 1.*

b *Op dat de Leser niet en meyne dat het gene wy hier van den Dadelboom verhalen, alleen tot ydele vermaecklickheyt, en niet na de waerheyt wort geseyt, soo hebben wy goet gevonden verscheyden geloofweerdige schrijvers, jae eenige Outvaders selfs, tot getuyge van het gene wy by ons gedicht vertellen, hier by te voegen, met aenwysinge van de plaetsen daer sulex te vinden is Hier van schrijven dan dese naervolgende: Basil. Hexaëmer: Homil. 5. Ambros. lib. 3. oper. ejusd. tit. laudati à Tiraquell. tract. de leg. Connubial. l. 1. num. 65. Theophrast. lib. 2. histor. plant. cap. 8. & lib. 3. de Caus. Plant. cap. 23. Plin. lib. 13. cap. 4. Philostrat. in Iconib. illo cap. quo tractat de Palud. Iul. Poll. lib. 2. cap. 12. ex autorit. Herod. & Xenophont. & novissime latè Pieri. in Hierogl.*

c *D. Basil loco supra citato disertè tradit Palmam, quæ fæmina dicitur, in marem pronam, blandioribus ramis nutare, quasi gestientem, atque amplexus maris percupientem. Quin & D. Ambrosius loc. supr. citat. Est etiam, inquit, quod mireris, ipsis sexus est in pomis, est discretio sexus in arboribus, nam videas Palmam, quæ dactylos generat, plerumque inclinantem ramos suos, & subjacentem & concupiscentiæ atque amplexus speciem prætendentem ei arbori quam Palmam marem appellant pueri rusticorum, &c.*

d *Mas & fæmina herbis, plantis, arboribus & virgultis inest, & quidem scriptores, quibus major vis est, masculi nomen ac titulum assignant, quib. minor, fæminæ. Dioscorid. lib. 4 cap. 5. & seq. Et quod in hisce sit sexuum differentia, ex eo patet quod abies sit mas, sit & fæmina. Item Cupressus, Laurus, Hedera, Apium, Calamus, & innumerabiles aliæ herbæ ac plantæ. Theophrast. lib. Histor: Plant. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 5.*

e *Inter thura principatum obtinet thus masculum, Dioscorid. lib. 1. cap. 81. Idque Plinius lib. 12. cap. 14. tributum religioni putat, ne sexus alter usurparetur. Hinc Virgil. Eclog. 8.*

Verbenasque adole pingues, & mascula thura.
Et Ovid. de med. faciei.
Cumque Ammonio mascula thura sale.

f *Imò & in homine lac mulieris quæ marem peperit in omni usu est efficacius, imò & ejus quæ marem tantum nutrit. ita inter medicos Garcopontus lib. 1. remed. cap. 16. Plin. lib. 28. cap. 7.*

g *Late Ruæus lib. de gemmis 1. cap. 1. de Aetite. hæc Plin. lib. 36. cap. 21. de Carbunculo & Sardastro, Item de Iaspide & Sapphiro, de Diphrite & lapide Cyaneo aliisque vid Plin. lib. 37. cap. 9. & alib. Galen. Pharmac. lib. 10. cap. 1. Tiraq. de leg. conn. l. 1 n. 68.*

h *Audi quiddam mirabile & silentio minimè premendum. Relatum mihi jam pridem est (inquit Franciscus Ruæus lib. de gemm. 1. in princ.) à domina quadam fide dignâ, quod Domina Heverensis, è Luxemburgorum illustri genere oriunda, duos habeat servetque hæreditarios Adamantes, qui alios crebrò, tanto naturæ miraculo, producant, ut eos quicunque statis temporibus intueantur, congenerem sibi prolem eniti, palam judicent. & conatur ibi autor ille rationes physicas ejus rei indagare; quas lector, si videatur, ibi quærat.*

Want schoon dat iemant seylt de werelt op en neêr,
Het stael sweeft alle tijt ontrent den kleynen Beer. *a*
Ghy siet dan, jonge vrou, dat alderhande dingen
Haer onder mans gebiet gewilligh laten dwingen;
Ghy siet het woeste bosch, ghy siet de felle zee
Ootmoedigh voor den man, en uyttermaten dwee.
Ghy siet, tot uwen troost, (*b*) hoe schepsels sonder leven
Als met gebogen hals haer mannen eere geven;
Wel maeckt dan u besluyt, dat God het manne-recht
De gantsche weerelt deur in alle dingen hecht.
En, soo ghy niet en wilt met uwen Schepper strijden,
Soo leert het echte jock aen uwen halse lijden;
Het is een out gebruyck, men acht 'et geen verdriet
Dat alle man gebuert, en over al geschiet.
Ghy man, weet onder dies ons schrijven niet te strecken
Om tot een sotte waen u sinnen op te wecken;
Maer liever dat het hooft sich stelle voor een wit
Te plegen recht gedult ontrent een swacker lid.
,, Is iemandt door geluck ter eeren opgedreven,
,, O laet hem des te meer sijn herte neder geven;
Want als de milde God verleent geduchte macht,
Dan eyst hy meerder sorgh, en even minder pracht.
En beelt u geensins in een wijf te sullen krijgen
Die met een volle deught sal in den hemel stijgen;
Wie treft in dit geval het spits van sijnen wensch?
De beste van den hoop is maer een nietigh mensch.
Een vrouwe, seyt het volck, heeft veelderley gebreken;
Sy is swack, bloode, vreck, en veerdigh om te spreken,
Sy helt nae pluysery en alle kleyn beslagh;
En haeckt om mooy te sijn, oock alsse niet en magh.
Ghy, die u soete jeught wil met een vrouwe wagen,
Leert haer, en haer gevolgh, leert hare feylen dragen;
Maekt hier, en over al, een voorbereyde baen,
Daer is in als gebreck, wie kan het tegenstaen?
Doch om tot uwen troost, het jock alsoo te voegen
Om in u wederpaer te vinden vergenoegen,
Klimt op met uwen geest, en set geduerigh vast,
Dat geen bequamer wijf op uwe seden past;
Dat niemant, wie het sy, van die op aerden leven
U eenigh beter deel en hadde konnen geven;
Dat God, d'er sielen siel, die alle sinnen kent,
U dit geselschap jont, en u ten besten sent.
Hoort, al die sijt geneyght om u te laeten raden,
Ick weet een groot behulp tot alle groote quaden;
Hoort, die onrustigh sijt en wenst te sijn gestilt,
Segt met een buygsaem hert; God heeft 'et soo gewilt,
God heeft 'et soo gevoeght; kan ick het maer verbeyden,
God sal het met 'er tijt ten rechten eynde leyden;
Al dunckt my dit en gint een droevigh ongeval,
God is het, die het quaet ten goeden stieren sal.
Maer desen onverlet, dat wy gebreken noemen
Kan, die het wel beseft, in als te passe koemen:
,, Wat elders niet en dient als tot een lastigh pack,
,, Is voor een billick man een dienstigh huys gemack.
Wat vrouwen swackheyt raeckt, die kan de mannen baten,
Indien het rechte wit niet achter wort gelaten:
Siet! waer haer lichaem sterck, haer breyn geweldig kloek,
Daer is geen twijffel aen, sy grepe na de broek,
Sy bleve niet gesint, om voor den man te duycken,
Maer woude boven ons de volle macht gebruycken,
Jae worden dat wy sijn. sie daer een wonder werck,
Door swackheyt van het wijf sijn alle mannen sterck.
Men schrijft haer vreese toe, en datse menigh-werven
Versuymen dit en gint, om datse niet en derven;
Maer die'een sedigh wijf van haeren angst ontbloot,
't Is vast, dat hy de rust der mannen omme-stoot.
Wie sal het stoute rot van onbesuysde wijven
Doen uyt het woeste volck, of in den huyse blijven?
Gewis geen strenge wet en houd een vrouwe stil
Indiense woelen derf, of anders qualick wil.
Een wijf die niet en vreest, vermeestert alle deuren,
Bijt staele grendels af, en doet de mueren schueren;
Wat dient 'er veel geseyt? is u geselschap stout,
Ghy waert my, lieve vrient, al beter niet getrout.
Noch heeft het wijf den naem van deun te sijn geboren;
Maer laetse quistigh sijn, soo is de man verloren:
Al is de neering goet, de beurs wort omgekeert,
Indien u losse vrou haer penning niet en eert.
Laet iemant sijn beroep met alle macht besueren,
Noch sal een dertel wijf de winst vertuereluercn,
Met ick en weet niet wat. al waer de vrouwe quist,
Daer smelt een dicke beurs gelijck een dunne mist.
Noch roept men op de vrou, en stelt haer in het praten,
Met al te lossen tong te byster uyt-gelaten:
Maer, vrient, het gladde lid dat elders hinder doet,
Is even voor de man en voor de kinders goet:
Een mont vol soete jock kan ons het breyn vermaecken,
Oock als het is vermoeyt door last van groote saecken;
En wat dog paeyt een kint dat droeve tranen schreyt,
Als dat een geestigh wijf met soeten monde vleyt?
Men tijght de vrouwen op, dat sy met beusel-dingen,
Met ick en weet niet wat haer dagen over bringen:
Maer draeyt doch eens het oog door al het huys bedrijf,
Al wat 'er omme gaet, wat heeft 'et om het lijf?
't Is meest al leure-werck. daer is een vloer te schueren,
Hier dient de wasch besorght; en elders, kinder-lueren,
Of iet dat slechter is; en evenwel nochtans
Het minste dat 'er valt is dienstigh voor de mans.
Indien het nu geviel dat alderhande vrouwen
Met grooter omme-slagh haer besigh wilden houwen,
En datse geen bedrijf en namen met 'er hant,
Als dingen van gevolgh, of saecken van het lant,
Wat raet hier voor den man? hy stond gewis verlegen,
Want niemant sou voortaen de kleyne diensten plegen
Ons noodigh tot gemack. ey swijght dan, lieve vrient,
En schelt niet voor gebreck dat ons ten nutte dient.
Ten lesten laeckt het volck in onse teere dieren,
Dat sy genegen sijn haer dingen op te cieren;
Maer even dese sucht is nut voor al het huys,
Het maeckt de keucken net, en houd de tafel kuys:
Ach waere dese lust de vrouwe niet gegeven,
Wy leydden altemael gelijck een beestigh leven;
Noyt man en heeft gemack, noyt kint en vaert 'er wel
Ontrent een vuyle slons en rechte morsebel.
Ghy vint dan in der daet, en uyt bequame reden,
Al moghje van de vrou een ander maecksel smeden,
Jae dat het scheppen selfs u ware toe-betrout,
Dat ghy licht oock het goet voor feylen weeren soud.
De schepsels van den Heer sijn groote wonder-wercken,
Die geen aelweerdig mensch nae weerde kan bemerken;
Bedaert u schamper volck. wat van den hemel koomt
Dient niet te sijn berispt, maer eer te sijn geschroomt.

a *De Magnete multa miracula vide apud Plin. lib. 36. cap. 17 Claudian. in carmine de Magnete, & novissime apud Willebrord. Snell. in Typhi Batavo.*

b *Quæsitum est, si fœmina in paradiso non peccasset, an viro fuisset subdita & subiecta? affirmant Theologi & hac de re ita Viretus ad fœminarum solatium.* Si l'homme, dict il, & la femme fussent demeurez en estat d'innocence, jamais l'homme n'eust grevé sa femme par sa seigneurie, & ne luy eust faict aucun mauvais traictement; ny la femme aussi n'eust esté grevée de son costé d'estre soubjecte au mari, & n'eust luy obei par regret ou par rebellion, & par ainsi eussent vescu ensemble en perpetuelle concorde, comme tourterelles, & brebis. Mais depuis que la nature est corrompue par le peché à rompu l'amitié entre Dieu & les hommes & l'a converti en discorde, ainsi l'a il faict entre mari & femme, & tout le genre humain.

Siet!

iet! waer een yder mensch geboren sonder feylen,
Vat sou dan yder mensch een ander mede deylen
In pantschap van de sucht en van het soet verdragh,
Dat geen herboren mensch te rugge laten magh?
Geloof 't et, alle vlees heeft onbewuste slagen,
En dat heeft Godt gewilt, om ons te leeren dragen;
Wel draeght dan, Christen hert, al heeft 'er iemant schult,
,,Daer is geen beter werck als liefde met gedult.
Leert, na den rechten eysch, leert alle dingh gebruycken,
Leert, met gebogen hals, voor uwen Schepper duycken;
Vernedert u gemoet en uwen steegen neck,
Daer schuylt volmaektheyt in, al dunckt het u gebrek.
Ick hebbe menighmael het ooge laten swieren,
En in den geest gelet, op alle kleyne dieren,
Op ick en weet niet wat, dat op het water sweeft,
Dat aen de mueren kruypt, dat in der aerden leeft;
Ick hebbe menighmael in stilte sitten gapen,
En seyde, door gepeys, Wat diende toch geschapen,
Een mugh, een maed', een mier, een mot, een mol, een muys,
Een fleck, een slang, een seugh; en ander vuyl gespuys?
Maer als ick naderhant des Heeren diepe gronden
Had beter ingesien, en nader 'ondervonden,
Soo dat ick eenighsins sijn hoogh beleyt verstont,
Doen leyd' ick met berou mijn handen op den mont.
Ick sagh dat alle ding, van waer het mochte koemen,
Schoon dat 'et niemant kent, of niet en weet te noemen,
Tot aen de minste vliegh, tot aen de kleynste mier,
Voor spijse wort genut by eenigh grooter dier;
En al tot ons behoef. het schuym van alle dingen
Kan menschen dienstigh sijn, ja noodigh voetsel bringen;
,,Daer is een groot beleyt in alle kleyn gerut,
,, Geen diertje sonder heyl, geen siertje sonder nut.
Het slechtste van de mensch, het slimste van de dieren,
Dat weet de wijse God tot ons behout te stieren:
Wie dit beseffen kan, en treft het recht besluyt,
Die vint 'er wijsheyt in, en treckt 'er voordeel uyt. a
Nu is 'et weder tijt naer onsen wegh te keeren,
Op dat de jonge vrou ten vollen mochte leeren
Hoe dat in alle ding de liefde dient gebout,
De liefde die het huys in soete banden houd.
Wat oyt gebeuren magh, wat immer kan geschieden,
Past noyt, ô jonge vrou, van uwen man te vlieden;
Wat onweer dat 'er ruyst, of wat 'er omme gaet,
Siet datje nimmermeer u eyge posten laet.
Daer sijnder onder u genegen om te pruylen,
Die loopen uyt den huys by vreemde lieden huylen,
Die loopen door de stadt, en ick en weet niet waer,
En maecken over al haer klachten openbaer:
Daer sijnder even noch die alle kleyne dingen,
Die, oock het minste woort, haer moeder overbringen;
De moeder wederom, by wylen al te mal,
Verleent een gunstigh oor, en stijft het ongeval.
Die raet dat jae de vrou haer elders sal vertrecken,
En wil oock even daer een bedde laeten decken;
Jae seyt, soo maer het wijf wil tyden op de loop,
De man sal sachter gaen, en geven beter koop.
Maer neen, geliefde, neen; al valt 'er yet te klagen,
En wilt 'et niet te licht u moeder over-dragen;
Hebt op u weerde plicht een v ijser oogh-gemerck,
Te klagen buytens huys is enckel kinder-werck.
Soo plagh een Venus wicht, vol onbedachte rancken,
Ontrent sijn moeders schoot wel eer te komen jancken;

Gelijck het geestigh volck, dat op de Fame sweeft;
Ons met bedeckte jock genoegh te kennen geeft.
Het dertel Weelde-kint, tot spel alleen genegen,
Had eens een lustigh velt tot sijn vermaeck gekregen;
Een koele somer-lucht, die uyt den westen blies,
Die maeckte dat het wout vol schoone bloemen wies.
Daer sprong de lecker om, daer sat hy aen der heyden,
Daer vloog hy door het wout, daer lag hy in de weyden;
Hy riep de nimphen uyt, hy liep aen alle kant,
Tot dat hy daer een korf vol kleyne byen vant.
Hy sagh een bly gewoel, hy hoorde geestigh singen,
Hy roock een soeten geur; het schenen moye dingen:
Hy riep; wat fraeyer spel! en wat een lustigh dal!
Hier is 't dat my het wout met honigh spijsen sal.
Hy keeck eens wederom al wat de byen deden;
Hy knilde met de boogh de beesjens op de leden,
En drilde weder heen; ten lesten riep het wicht,
Geen lust en lijt verdragh, de fuycke dient gelicht:
Maer als hy doen begon in 't byen-huys te breken,
Soo wort het naeckte kint aen alle kant gesteken,
En over al gestraelt; hy siende dit gevaer,
Liep nae sijn moeder toe, en liet den honigh daer.
Hy klaeghde sijnen noot, hy toonde duysent wonden,
Hy riep, voor soet, eylaes! heb ick 'er suer gevonden,
Ick lijde voor de lust een droevigh ongeval;
,,Daer iemant honigh wacht is dickmael enckel gal.
Ach, moeder, wat een pijn! hoe ben ick dus gequollen?
Hoe ben ick over al met bobbels opgeswollen?
Hoe ben ick dus gestelt? dus leelick afgemaeckt?
Hoe is mijn teere jeught in dese noot geraeckt?
Hoe kan soo kleynen dier soo grooten pijne maecken?
Hoe kan soo teeren strael tot aen het herte raecken?
Ey, lieve moeder, help? het doet te byster seer;
'k En koom ontrent de bijen nae desen nimmermeer.
De soete venus loegh, en ging hem weder vragen,
Wat is 'er, lieve soon? wat valt 'er al te klagen?
Bedenckt, hoe grooten leet van uwen boge spruyt,
En die het al beroert, is maer een kleyne guyt.
Al quelt u dit en gint, noch dient 'er niet geweken,
Het soet is aengenaem, of schoon de bijen steken,
,,Die om een soeten mont ontrent de bijen dwaelt,
,,Moet lijden met gedult, oock als hy wort gestraelt;
Indiender iemant meynt, dat, wat 'er is gesongen
Van al het geestigh volck, is drift van losse tongen,
En reden sonder slot, en kluchten sonder sin;
Die is te mael bekaeyt; daer steken kruymen in.
Het kint, dat vleugels heeft, vertoont de jonge dieren
Die om de minne-vlam, gelijck de muggen, swieren;
De vrijers sijn de bijen, die pijpen wonder soet,
Het schijnt dat haer bejagh is enckel honigh-vloet.
Maer als het Weelde-kint laet sijnen lust vervoeren
Om met een stouter hant de bijen aen te roeren;
Dat is, wanneer de maeght, gedreven van de jeught,
Meynt in een ander huys te vinden hare vreught;
Dan mistse menighmael haer voorgenomen eynde,
Om datse niet en vint den honigh, diese meynde;
De man, die niet en is geduerigh even soet,
Spreeckt dickmael eenigh woort dat prickelt haer ge-(moet:
Het huys, en sijn gevolgh, veroorsaeckt menigh treuren,
En, dat men binnens jaers gemeenlick siet gebeuren,
Baert onverwachte pijn, verweckt een vreemt geswel,
En maeckt aen alle kant een bitter huys-gequel.
Wat raet in dit geval? sy stelt haer om te suchten,
En wil, wanneer het nijpt, tot haere moeder vluchten;
Die is haer eenigh heyl, haer troost en toeverlaet,
Die hoort al wat 'er schuylt, en wat 'er omme-gaet.
Daer

a *Soo dat het schier overal en sonderlinge in de huyshoudinge plaetse heeft, dat den Apostel Paulus op een andere gelegentheydt geseyt heeft*, 1 Cor. 12. 22. *De leden des lichaems die ons duncken de swackste te wesen, die sijn de noodighste.*

Daer roept de jonge vrou, ach waer ick eens genesen!
Ick woude sonder man geduerigh maget wesen;
Maer siet! de beste troost die moeder geven kan,
Is niet als, Slechte duyf keer weder nae den man:
Waerom uyt u bevang om eenigh leet geweken?
Ghy geeft oock menighmael niet al te soete steken;
Daer is (naer ick'et merck) van beyde zijden schult;
Dus smoort'et onder u, of lijt'et met-gedult.
De vrouwen sijn verdoolt, die uyt den huyse vlieden,
En klagen haeren noot oock by de vreemde lieden;
Men vint'er menighmael, die mits een sotte vlucht,
Oock om haer eersten stant niet weynig zijn beducht.
Al heeft een jonge vrou by wijlen stuere vlagen,
Daer sijn beleefde mans die haere swackheyt dragen
Soo lange sy het leet in haere kamer sluyt;
Maer als het buyten vliegt, dan is de vrientschap uyt.
Dan wort de man geneyght sijn eere voor te spreken,
En even voor het volck inschelden uyt te breken,
Dan wijckt sijn wrang gemoet van alle soetheyt af,
„Tot openbare sond' een openbare straf.

Een wijf niet lang getrout, die haeres mans manieren
Of niet en had geleert, of niet en wilde vieren,
Sprack dickmael schots genoegh. voorwaer een slecht
En voor een jonge vrou, en voor een nieu gesin:(begin
En als haer dan den man het swijgen wou gebieden,
Soo wouse met der daet tot haere moeder vlieden;
En hier toe wert het wijf ten lesten soo gewent,
Dat sy het vluchten hielt als voor een dreygement.
Eens, op een avont-stont, als dese lieden keven,
Het wijf door gramme sucht ten hartsten aengedreven,
Liep naer het voor-huys toe, en riep daer overluyt;
Ick wil van stonden aen, ick wil ten huysen uyt:
De man, die des te meer de schande wou beletten,
Ging met een snelder loop sich voor de deure setten;
En hielt de vrouwe daer, al wasse vinnigh gram,
En trock het nacht-slot af, en ging van daer hy quam.

Sy, noch te meer gestoort, en felder uytgelaten,
Springt knap ter venster uyt, en geeft haer op de straten;
En op den staenden voet, geen mensch en weet'er hoe,
Loopt in haer vaders huys, en nae haer moeder toe.
Daer vangt de pruylster aen haer handen om te wringen,
En met een groot gewelt haer tranen uyt te dringen;
Daer maecktse wat'er schuylt haer moeder openbaer,
Die hoort het speeltjen aen, en hout haer dochter daer.
Het was den ganschen nacht nae dit verschil geleden
De man doet geen vervolg, maer houd hem so te vreden;
De vader van de vrou gemoet hem op den dagh,
Die groet hem heus genoeg, maer vorder geen gewag.
Dat quelt den ouden man, en seyt, met goede reden,
Hoort vrouwe, dit gepruyl en diende niet geleden;
Ghy draeght u (nae my dunckt) in desen wat te mal,
Ick vreese dat ons volck van een vervreemden sal.
De moeder, nae de saeck te hebben overwogen,
Ten eynde dit verschil niet hooger sy getogen,
Roept strax een snege meyt, en spreeckt uyt volle last,
Gaet tot mijns dochters man en noot hem hier te gast.
De meyt gaet haeren gang. de swager wort gebeden,
Die koomt ter rechter uyr vrymoedigh aengetreden;
Men wort aen sijn gelaet geen korsel hooft gewaer,
Hy eet, en drinckt, en lacht, gelijck als voor en naer.
De tijt van scheyden koomt, de nacht begint te vallen;
Men staet van tafel op en vorder niet met allen,
Als, Vader, grooten danck van u beleeft onthael;
Hy slaet de mantel om, en maeckt hem uyt de sael.
De vader staet verbaest; maer sonder lange dralen,
Gaet (seyt hy tot de knecht) mijn swager wederhalen,
Loopt hem in haesten nae, en roept hem van de straet,
Ick hebbe noch een woort te seggen, eer hy gaet.
De man koomt wederom; daer gaet de vader vragen
Waerom hy met'et wijf niet eens en weet te dragen?
En of hy jaren lang wil leven in geschil?
En of hy daer in huys sijn vrouwe laten wil?
De man gaet sachtjens aen, en opent sijn belangen;
Ick wil oock even nu mijn wijf in huys ontfangen,
Behoudens datse my betoone met'er daet
Dat sy in dit versoeck ter goeder trouwen gaet.
Voor al, haer korsel hooft moet beter seden leeren,
Sy heeft mijn huys ontsticht, sy moet'et weder eeren,
Sy koos, uyt eygen raet, een onbekende baen,
Sy moet op mijn bevel, gelijcke wegen gaen:
Sy moet de reyse doen, en komen ingedrongen
Juyst door het eygen gat daer uyt sy is gesprongen;
En soo, en ghy, en sy, des niet en zijt gesint,
Ghy, vader, zijt gegroet, en, moeder, houd u kint.

Hier ſchiet de moeder toe, en gaet haer ſwager vleyen,
De dochter koomt'er by, en ſet 'et op een ſchreyen,
De vader neemt het woort, en doet een lang geſpreck
Hoe dat een jonge vrou moet buygen haeren neck.
Naer onderling beklagh, de vrede wort geſloten,
En met een friſſchen dronck van nieuwen aen begoten;
Het wijf, hoewel geſtoort, moet buygen haren ſin.
Sy klam te venſter uyt, ſy quam te venſter in.
Daer mede was de luſt van loopen weghgedreven,
En ſedert wiſt men noyt of deſe lieden keven,
En ſchoon daer eenigh woort by wijlen rijſen mocht,
Ten quam, nae dit geval, noyt in de ruyme locht.
Vriendinnen, wat'er valt, haet diergelijcke rancken,
Duyckt onder uwen man, ghy ſult'et u bedancken;
Of ſchoon u Griet en Trijn wat in het oore blaeſt,
Ey ſlaet 'et in de wint, voorwaer het is geraeſt.
Men ſiet dat menigh volck, van over lange tijden,
De vrouwen onderwees om dit gebreck te mijden,
Te Roomen, als de bruyt quam tot den bruydegom,
Een greep de jonge maeght, en draeyde luſtigh om,
En ſwierde met de bruyt, om, door het omme-keeren,
Den wegh, van daer ſe quam, haer af te mogen leeren;
Ghy, ſchoon men dit gebruyk niet meer en onderhout,
En keert noyt wederom, wanneer je ſijt getrout.
Men vont een ander lant, daer met een ſnellen wagen
De bruyt wert uytgevoert, en nae den man gedragen,
En als de jonge maeght ter rechter plaetſe quam,
Soo wert de gantſche koets gegeven aen de vlam.
Dat was genoegh geſeyt; De wegh is afgeſneden,
Soo datje nimmermeer en mooght te rugge treden:
Wel, temt dan uwen geeſt en uwen loſſen voet,
Hier is'et daer je woont, en daer je blijven moet.
Als Agar Sara ſagh in gramſchap aengeſteken,
In plaetſe van de wrock door ſmeecken af te breken,
Soo ſteltſ'et op de loop, en geeft haer in het wout,
Als offe by het wilt ſou vinden haer behout;
Doch alſſe met gevaer ging aen der heyde dolen,
Soo is haer by den Heer het tegendeel bevolen;
Daer koomtſe weder t'huys, en, met een groot berou,
Moet, tot eē meerder ſmaet, haer buygē voor de vrou.
't Is dwaesheyt hart te ſijn, en liever wegh te loopen,
Als door een buyghſaem hert den pays te willen koopen,
En wijl men immers eens moet komen tot den ſoen,
Soo raed ick alle twiſt ten eerſten af te doen,
't Is beter in der haeſt, en eer de tochten groeyen,
En eerder iemant vreemts met u behoeft te moeyen,
En, eer een kleyne vonck verweckt een groote vlam,
De ſchapen, ſoo men ſeyt, te ſchutten voor den dam.
Bedenckt eens, jonge vrou, hoe veel gebuer-klappeyen
Haer monden open doen, en in het breede weyen,
Wanneer een jonge vrou in hare plichten miſt,
En, om 'k en weet niet wat, met haeren hoeder twiſt;
Bedenckt, ſoo deſer een u ſchande koomt te weten,
Hoe breet ſy alle ding ſal poogen uyt te meten,
Hoe wil haer ſlabbe gaen? bedenckt dit alle tijt,
Doch meeſt als u gemoet wil ſwellen van de ſpijt.
Gelijck de medecijn het booſte van de ſlangen
Tot nut en heyl gebruyckt; gelijck de menſchen vangen
Al wat'er in het wout is uyttermaten wreet,
En maecken van het bont een beſte winter-kleet;
Soo moet de ſnoode gift van deſe vuyle ſlecken
De vrouwen tot behulp van goede dingen ſtrecken;
Siet! dat u tegen is en die u qualick wil
Kan heelen u gemoet, kan heelen u geſchil.
Het is de beſte greep, in plaetſe van te wreken,
In ſpijt van achter-klap het twiſten af te breken:

Wie door een quade tong verbetert ſijn gemoet,
Doet ſijnen vyant leet, en ſijne vrienden goet.
Ghy dan, om aen den nijt tot geen vermaeck te ſtrecken,
En niet door al de ſtadt met u te laten gecken,
Of weeſt geduerigh eens; of, ſoo je ſomtijts twiſt,
Maeckt dat 'et onder u in ſtilte ſy geſliſt.
Waer iemant bijen houd, daer acht men goet te weſen
Dat in het bijen-huys gedommel is gereſen;
Gedommel in de korf, is in der bijen-lant,
Een teycken van geluck en van een goeden ſtant.
't Is anders met de trou, en met de vrou gelegen,
Ick wenſch in dit geval, dat jonge lieden ſwegen:
Ten ſtaet 'er niet te wel ontrent het echte paer,
Indien men op de ſtraet haer tieren wort gewaer.
Maer hier dient oock de man te worden aengeſproken,
Want door hem wort de ruſt ook menigmael gebroken,
Hoe menig ſelſaem hooft maekt dat de vrouwe ſucht,
En in den huyſe treurt, of uyt den huyſe vlucht?
Is iemant van het volck genegen om te weten
Hoe dat een teere maeght haer moeder kan vergeten,
En hoe een jonge vrou ſal hangen aen den man,
Soo datſe nimmermeer van hem gedueren kan;
Die ſie, hoe menigh kint ſijn duyve kan gewennen
In nieuwe keeten ſijn, en vreemde neſten kennen;
En hoe de wilde vlucht, oock ſonder eenigh ſlot,
Blijft in een kleynder huys, en op een enger kot.
Geen duyve ſoo het ſchijnt is immer wegh gevloden,
Indienſe met komijn in honigh opgeſoden,
Is door een nieuwen heer van eerſten af gevoed, a
Soo veel, beminde vrient, ſoo veel vermagh het ſoet:
Gaet even ſoo te werck ontrent de jonge vrouwen,
Ghy ſultſe ſonder dwang van loopen wederhouwen:
Daer paſt op dit geval noch gerſte, noch komijn,
Het aes voor deſe vlucht moet enckel honigh ſijn.
Beleeftheydt, ware ſucht, en ſachte troetel-woorden
Sijn hier en over al de beſte minne-koorden;
Belieft, ô vlijtigh man, belieft een jonge vrou,
En leght in honigh-raet de gronden van de trou.
Beelt u voor ſeker in, dat alle teere ſinnen
Tot liefde ſijn gemaeckt, door liefde ſijn te winnen,
Met liefde ſijn gewieght. de liefde van de man
Is die een vluchtigh hert in huys gewennen kan.
Hier maen' ick al het volck, dat veeltijts gantſche dagen
Is beſigh om een haes, of ander wilt te jagen,
Dat meerder luſten heeft ontrent een vreemden hont,
Als by een aerdigh kint, of aen een vrouwen mont.
Hier maen' ick al het volck, dat by de ſlemp-geſellen
Doet met een eeuwigh nat haer vette buycken ſwellen,
Dat met de blinde kaert, of met den teerling ſpeelt,
Terwijl een jonge vrou ſit aen den heert en queelt.
Hier maen' ick al het volck, dat verre plagh te reyſen,
En meer om haer bejagh als om het wijf te peyſen.
Hier maen ick al het volck, dat in den huyſe wrockt,
En by het buyte-volck met vollen monde jockt.
Hier maen' ick al het volck, dat hare jonge leden
En tegen alle recht, en buyten alle reden,
En tegen alle ſucht van God en ſijne vrees,
Gaet paren in het bed met eenigh ander vlees.
Leert ieder in het ſijn op uwe ſaecken letten,
Leert, daer de reden eyſt, u jonſte neder ſetten;
Die Godt ſijn offerwerck, den Prins ſijn tollen geeft,
Die leere dat een vrou oock haere rechten heeft.
Noch bid ick al het volck dat onder duyſent boecken
Geduerigh beſigh is om dit en gint te ſoecken,

a *Siet hier van het Lant-boeck van Baptiſta Port. cap. van de duyven.*

In eenigh ſtil vertreck te plaetſen dit beſlagh,
En niet als bly gelaet te brengen aen den dagh.
De fronſen in het hooft, die alle vrouwen haeten,
Sijn noodigh afgekeurt, en dienſtigh nagelaten;
Beſwaert u koetſe noyt met eenigh hoogh gepeys,
Maer geeft aen bedt, aen heert, en tafel haeren eys.
Laet boecken, diepe ſorgh, en groote dingen blijven
Ter plaetſe daer men plagh te leſen, en te ſchrijven;
„Wie ſtaeg en buyten tijts blijft hangen aen den boek,
„Doet onrecht aen de vrou, en ſmaetheyt aen dē doek.
Doch, als hier in de man ſijn jonſte ſal betrachten,
Soo moet haer wederom de vrouwe neerſtigh wachten
Door ick en weet niet wat te ſtooren ſijn verſtant,
Wanneer hy ſijnen geeſt in hooge ſaecken ſpant.
Het is van outs gelooft, dat meeſt de ſchoone vrouwen
De mannen in de kunſt geweldigh wederhouwen;
En dat een lach, een lonck, een lucht van haren ſchoot,
De boecken nederwerpt, de kaſſen ommeſtoot.
Ghy daerom, jonge vrou, die niet en wilt gehengen
Dat iemant door het huys ſal boecken mogen brengen,
Verſchoont oock uwen man, en doet hem geen belet
Wanneer hy met den geeſt ſich in de boecken ſet.
Soo doende, ſal de man niet beſigh mogen weſen
Om tegen uwen ſin aen tafel iet te leſen,
Niet beſigh mogen ſijn (ick ſtelle deſe wet)
Met boecken aen den heert of in het ſachte bed.
Of ſoo miſſchien de man in kamers en in ſalen
Wil brieven, out geſchrift, of boecken laten halen,
En dat hy leſen wil wanneer hy ſpreken ſou,
Soo is het boeck-geheym geopent aen de vrou.
En weder, ſoo het wijf, eer datſe wort geropen,
Koomt tot het ſchrijf-cantoir ontijdigh ingeſlopen,
Soo is'er volle maght geboren aen den weert,
De boecken, als hy wil, te brengen aen den heert.
Leert daerom, jonge vrou, (ſoo wy te voren ſeyden)
En ſtonden gade ſlaen, en tijden onderſcheyden,
Na dat de reden eyſt. al is het jocken ſoet,
Noch komt'er ook een tijt wanneer men blockē moet.
Ghy weder, vlytigh man, leert uwe vreugde mengen,
En niet als ſoet gelaet aen u geſelſchap brengen;
Sit by haer niet en dut, of al te diep en peyſt,
Maer doet een ſoet verhael, nae dat de reden eyſt.
De gront van u geſpreck dient boven al te weſen
Iet, waer des Heeren naem magh worden uyt gepreſen,
Te weten, hoe de menſch genaeckt het hoogſte goet,
En wat een reyne ſiel hier vrolick leven doet.
Hoe al de werelt dwaelt in veelderhande ſaken;
Hoe vaſt de menſche ſlaept, ook daer hy dient te waken;
Hoe alle vreught verdwijnt gelijck een loſſen droom;
En hoe ons leven vlucht gelijck een ſnelle ſtroom.
Oock hoe men ongemack en alle ſwaere tijden
Moet ſonder onverdult en ſonder morren lijden;
En wat het recht gebruyck van alle dingen ſy,
En wat een's menſchen hert maekt van de tochten vry.
Dit dient van yder man dus waer te ſijn genomen
Naer dat de tijt vereyſt, en na de ſaecken komen;
Een die ſijn weerde vrou met reden niet en ſticht,
En heeft niet recht geleert de ware manne-plicht.
Doch, als ghy beſigh ſijt ontrent de ſwacke vaten,
Soo wiltſe niet te lang in hooge dingen laten;
Maer tracht om over-hant te brengen aen den dagh
Dat haer bewogen hert tot vreughde leyden magh.
Vertelt haer met beſcheyt, wat in verſcheyde ſteden
By deſe wort gedaen, by gene wort geleden;
Brengt ſoete ſpreucken by van eenigh deftigh man,
En wat haer met vermaeck ten nutte dienen kan.

Wien is 't niet bekent, dat veel te mogen weten
Is aen een edel hert gelijck een lecker eten?
En dat van alle tijt de menſch in ſijn gemoet
Door hooren wort geſticht, door leeren aengevoet?
Ten ſijn geen lieve mans, die haer geminde vrouwen
Niet met een ſoet verhael by wijlen onderhouwen;
Sy, die met eygen wil haer bannen van de ſtraet,
Ontfangen met vermaeck wat buyten omme-gaet.
Hier dient alleen beſorght, door luſt van nieuwe dingen
Niet tot het innigh mergh van iemant in te dringen;
Niet met een nydigh oogh te loeren over al;
Of met vermaeck te ſien eens anders ongeval.
Noch dient te ſijn gemijt, tot vuyl en weeligh mallen,
Als ghy te ſaemen jockt, oneerlick uyt te vallen;
Weeſt heus in u gelaet ontrent u wederpaer,
Want ſoo ghy dertel zijt, haer ſchaemte lijt gevaer.
Het kuys en eerbaer root, der vrouwen beſte gaven,
Wort door een geyle tong allenxen ondergraven;
Soo dat een eerbaer wijf, door ongeſouten praet,
Haer aengeboren art ten leſten achter laet.
Het is een oude leer, dat onbeſchaemde reden
Doen hinder, met'er tijt, oock aen de beſte ſeden;
Door middel van het oir ſoo wort de ſiel geſticht,
En door het eygen lit ſoo wort het herte licht.
O ſchaemte, dier juweel, ô cierſel van de vrouwen!
Ghy dient in haren geeſt geduerigh onderhouwen;
Want raeckt haer weligh hert eens buyten u gebot,
Soo wort haer teere ſchoot een deure ſonder ſlot.
Nu tot ons eerſte wit, in plaetſe van te vluchten,
Of elders daer het valt u klachten uyt te ſuchten,
Getroude lieden hoort, ick weet u beter raet,
Beſlicht het onder een al wat 'er qualick gaet. a
Ick weet een ſeker huys daer twee gehoude lieden
Sich vieren over-hant, en ſoete gunſte bieden,
Want ſchoon daer rijſt verſchil ontrent het huysbedrijf,
Men ſiet'er geen gepruyl, men hoort'er geen gekijf:
Wat elders heeft de kracht een korſel hooft te wetten,
Dat kan het eerbaer volck in ſtilte nederſetten;
Want ſchoon daer iet ontſtaet dat d'een of d'ander (ſpijt,
Men ſpaert 'et altemael tot op een ander tijt:
En als het vinnigh bloet ter neder is geſoncken,
En dat het boos geſwel ten leſten is geſloncken,
Soo daeght de man het wijf, het wijf ontbiet den man,
Daer niemant van het huys haer ſien of hooren kan;
Daer gaet het boeckjen op, men gaet'er overwegen
Hoe dat aen alle kant de ſaecken ſijn gelegen,
Men ſtelt'er in beraet al wat een yder ſchort,
En wie ſijn plichten doet, en wie der blijft te kort:
En, als nae rijp beraet de feyl is uyt-gevonden,
Soo wort die ſchuldigh is met reden ingebonden,
Met reden aengetaſt, en dapper overhaelt,
Om dat hy van den wegh der liefden is gedwaelt;
Die moet, van ſtonden aen en eer de rechters ſcheyden,
Beloven op een nieu ſijn herte ſoo te leyden,
Dat alle wrevel-ſucht, en korſel onverſtant
Sy met een ſtaege ſorgh gehouden in den bant.
Daer gaen de lieven heen met vaſt-geſtelde ſinnen
Geen ſpijt of hevigh bloet op hen te laten winnen;
En, tot een vaſt gemerck van ſoo te willen doen,
Soo wort het vrede-bont verſegelt met een ſoen.
Ick prijſe dit gebruyck; en ſtont het my te wenſchen,
Ick gunde dit beleyt aen alderhande menſchen;

a *Verum eſt, quod vulgò dicitur, familiam non adminiſtrari ridendo: res interdum poſtulat admonitionem, interdum expoſtulationem, nonnunquam etiam objurgationem; verum ab his oportet omnem moroſitatem ac amarulentiam abeſſe; talibus monitis plus proficitur, quàm clamaribus.* Eraſm. de Chriſt. conjug.

Want

Want ſoo in ieder huys dit werde nae gedaen,
Ick meyne voor gewis het ſouder beter gaen.
Een man heeft menigmael, 'k en weet niet wat, gebreken,
Oock die hy niet en kent; een wijf verkeerde ſtreken,
Oock dieſe niet en merckt; en ſiet, dit onderſoeck
Leert al wat qualick ſtaet, en haelt 'et uyt den hoeck.
Een koorts is ſomtijts nut ontrent de ſwacke lijven,
Om datſe geen vergif laet in de leden blijven;
Om datſe vuyle ſlijm en alle quaede ſucht
Kan jagen uyt de maegh, en drijven op de vlucht.
't Is dienſtigh menighmael malkander wat te ſeggen,
Op dat geen oude wrock bleef in den boeſem leggen;
Op dat de bitſche gal mocht ruymen door den mont;
Men wort oock aen de ſiel met ſieck te ſijn geſont.
„Wanneer het jonge paer woont eenigh by malkander,
„En niet en leeft in vyer gelijck een Salamander,
„Noyt voor de bueren twiſt, of voor de boden kijft,
„Soo wort haer beyder macht in alle ding geſtijft.
„Maer ſoo het echte volck doet openbare klachten,
„Geen vrient of nagebuer, geen meyt en ſal haer achten;
„Geen ding dat haer geſag ſo voor de lieden breeckt,
„Als dat het lieve paer te ſamen leppigh ſpreeckt.
„Het wijf moet over al met haer exempel leeren
„Hoe dat een ſtege meyt moet haeren meſter eeren;
„Weet dat het dienſtbaer volk geen eere bieden kan,
„Ten ſy dat eerſt de vrou wil eeren haren man.
Doch wat u overkomt, of hoet 'er is geſchapen,
Ick rade nimmermeer van uwen man te ſlapen;
Het valle ſoo het magh, gaet evenwel te bed;
Daer wort verſtompte min van nieuwen aen gewet;
Daer wert de ſpijt gedoot, en alle nijt verdreven,
Daer wort men weder eens ook daer men heeft gekeven,
Daer wijckt de koude ſucht en alle droeve pijn,
Daer rijſt een nieuwe vreught gelijk een ſonne-ſchijn.
Maer boven alle ding ſoo dienen echte wijven
Ten hooghſten aengemaent in 't bedde niet te kijven;
Want als 'er onluſt rijſt van daer men vrede wacht,
Soo is de ſoete Trou in droeven ſtant gebracht.
Vriendinnen, als ghy komt ontrent de ſachte pluymen,
Laet twiſt, en overmoet, laet harde ſinnen ruymen;
Het bed is overal een haven van de ruſt,
Hier dient al wat 'er brant te worden uytgebluſt:
Sich in het ſachte dons tot twiſten af te wenden,
Dat is de weerde Trou in haeren tempel ſchenden:
Ghy, breekt, ten minſten hier de gronden van de ſpijt;
De ſwaen en haer gevolgh is Venus toegewijt.
Maer iemant ſal miſſchien op onſe rijmen kijven,
Om datſe veel te lang in deſen handel blijven;
Maer, lieve, met verlof: de ſoete vrede-plicht
Is vry een grooter werck als voor een kleyn gedicht.
Men geeft een langen tijt om wel te leeren ſpellen,
Om letters nae de kunſt, en ſoo het dient, te ſtellen;
Men buyght en tong, en mont en ſinnen altemael,
Op dat men leeren mocht een overwaelſche tael.
Men leert met alle vlijt een doeck in ſtucken breken,
En hoe het dient gevult door veelderhande ſteken;
Men leert een vremden naet met tijt en hardẽ dwang,
En hier op ſuft de jeught geheele jaeren lang:
Maer 't is een meerder kunſt een deel verdraeyde ſinnen
Te brengen over een, en weder in te winnen,
't Is vry een grooter werck de tochten van den haet
Te brengen tot gedult, en op de rechte maet;
't Is jae van meerder vrucht beleeft te konnen ſpreken,
En door een ſoeten aert den wrevel af te breken;
Wel, leert dan met gedult, beſette vrouwen, leert
Hoe dat men huys-krakeel tot ſoeten vrede keert.
Dat ſal u nutter ſijn en beter konnen ſtercken,
Als iet dat komen magh van al het ſpelle-wercken,
Het ſal u meerder gunſt verwecken by den man,
Als iet dat u de priem of naelde geven kan:
En des al niettemin ſoo dienen alle mannen
Tot ſoo een nodigh werck haer ſinnen in te ſpannen;
Al ſpreeck ick tot de vrou; veel dingen ſijn gemeen,
Soo dat ick oock den man en hier en elders meen.
Nu hoort dan noch een woort. het ſchijnt de lieden vragen,
Hoe dat een echte wijf haer dan behoort te dragen
Wanneer een korſel hooft ſoo buyten reden gaet,
Dat hy een teere vrou met harde vuyſten ſlaet.
Het ſtuck dient onderſocht. Doch, eer hier in te treden,
Soo wil ick onſen man een weynigh over-reden,
Op dat ſijn edel hert, geroert door ons gedicht,
Mocht prenten in de ſiel de rechte manne-plicht.
Men vint een vremde ſtraf, gebruyckt in oude dagen,
Als eenigh wrang gemoet een ſlave wilde plagen,
Men bont die ſchuldig was, men ſloeg hem op het vel,
Juyſt nae de rechte maet van eenigh ſnaere-ſpel.
Gelijck, wanneer men danſt, de leden nederſincken,
Of rijſen in de lucht, al nae de ſnaren klincken,
Juyſt op gelijcke wijs ſoo ging het met de ſweep,
Die even met de klanck hem in de leden neep; a
Vraeght iemant, waerom dat? men wilde met de ſlagen
Niet ſlechts alleen het lijf maer oock de ſiele plagen;
Want, dat eens herte-luſt en vreughde plagh te ſijn,
Dat werd daer herte-leet, en uyt-geſochte pijn.
Dit paſt op u bedrijf Trou-ſchender, menſche-plager,
Siel-pijnder, huys-verdriet, muyl-ſtooter, vrouwe-ſlager,
Vreught-breker, minne-beul, in 't korte, rechte jan,
Niet weerdig om den naem te dragen van de man; b
Ghy queſt u wederhelft met uwe rappe leden,
Die maer tot vrou-behulp de man en moet beſteden;
Ghy quelt u bed-genoot met uwe rechter hant,
Die van de weerde trou haer was het eerſte pant.
Het lid dat eygen is om haer alleen te ſtreelen,
Om u beleefde gunſt haer uyt te mogen deelen,
Dat laet ſijn eerſte wit en oeffent wreede ſtraf,
Dat ſnijt het ſoete bont van alle vrientſchap af.
Ghy had aen uwen God voor alle man geſworen,
Dat ſy was u vermaeck, uw ſiel, en uytverkoren,
U trooſt, u weerde bruyt, de luſt van uwe jeught,
U lieve tortelduyf, en uwe gantſche vreught;
Waer ſijn op deſen tijt, waer ſijn u ſchoone woorden?
Waer al het lang gevry, en al de vaſte koorden
Te voren hier gebruyckt? waer uwe ſoete mont,
Die u aen hare gunſt met duyſent eeden bont?
Gewis, een ſwacke vrou is vry genoegh geſlagen,
Die hare jeught verſlijt met uwe vrucht te dragen;
Die met een ſwaere pijn haer kinders baren moet,
En noch het teer gewas met eyge borſten voed;
Hier dient geen ander ſucht, als enckel medelijden,
En met een ſoet gedult haer krancken aert te mijden; c
Of ſooſe wat beſtaet dat immers niet en ſluyt,
En doet haer geen gewelt, maer lachtſe liever uyt. d

a Au païs de Thoſcane on chaſtioit les eſclaves au ſon de flutes, ou des autres inſtruments de Muſique. Plutarch. au traicté de la Colere.

b *Hujuſmodi vir (ſi quidem vir appellandus eſt potius quam fera) & patricidæ & matricidæ ſimilem dixeris. Chryſoſt. Hom. 26. in 1. Epiſt. ad Corinth. Cato, vir alioquin ſexui fœmineo parum amicus, non eſſe verberandas uxores propter domeſtica mala contendit; & hoc qui faciunt, non minùs peccare, dixit, atque eos, qui Deorum ſimulachra polluunt. Plutarch. in vitâ Caton.*

c *Quis earum non miſereatur propter obſequia, quæ maritis præſtant, propter partus periculum, & ipſam liberorum pocreationem, propter quæ multa jure noſtro inventa ſunt privilegia. L. aſſiduis. C. qui Pot. in Pign.*

d *Malam mulierem potiùs riſu, quàm baculo caſtigabis. Bernard. Epiſt. de curâ & eg. rei fam.*

Het purper, dat 'er waſt op haere teere wangen,
Is met een harde neep, met ſlagen niet te prangen;
'Is voor geen felle vuyſt of ander leet gemaeckt,
Maer door een ſachten mont te werden aengeraeckt.
De vrou is uyt het lijf van haeren man gekomen,
De vrou is uyt de borſt van haeren man genomen;
Het is dan onverſtant en niet als vinnigh bloet
Dat tot den boeſem dient te treden met den voet.
Het wort tot heden toe, bynaeſt in alle landen,
Gerekent by het volck een van de meeſte ſchanden,
Als iemant ſijn verſtant ſoo verre dwalen laet,
Dat hy een teere vrou met ſlagen onder gaet. *a*
Een die ſich van de gal ſoo verre laet verwinnen,
Betoont voor alle man een onmacht in de ſinnen;
Ach Cato was te wrang, die ſett' een Raets-heer af
Om dat hy buytens tijts ſijn wijf een ſoentjen gaf; *b*
Hy mocht op beter gront de vrouwe-ſmyters plagen,
Ontnemen haeren ſtaet, en uyt den lande jagen;
„Want die in ſoete min ſich wat te buyten gaet,
„Is vry een beter man, als die ſijn vrouwe ſlaet.
Een die ſich hier vergeet, ſal, voor ſijn ganſche dagen,
De gront van alle gunſt uyt haeren boeſem jagen,
Al vleyt hy naerderhant, al ſtreelt hy wonder ſeer,
Hy krijght geen rechte ſucht, geen ware liefde meer.
Ick weet dat dees en geen dit anders willen drijven,
Jae met een ſtoute pen voor al de weerelt ſchrijven,
Dat menigh ſelſaem wijf noyt man ten vollen acht,
Voor datſe tot de tucht met ſlagen is gebracht.
Men vint in onſen tijt van ſeker man geſchreven,
Die tot de ſoete min met ſlagen wert gedreven;
Men hoort van ſeker wijf, die nimmer liefde droegh
Dan als een dulle kop haer op de leden ſloegh. *c*
Maer die verkeerde luſt, gebout op vreemde gronden,
En is in onſe kuſt te geener tijt gevonden;
Al wat tot liefde dient wort in het Zeeuſche lant
Door gunſt en ſoet onthael, niet met de vuyſt geplant.
Men ſegge wat men wil, in my ſal nimmer komen,
Dat vrouwen onverſtant met ſlagen wort genomen;
Ick vind in tegendeel dat wie een vrouwe ſmijt
Verweckt in haeren geeſt een onverſoende ſpijt. *d*
Al wat een billick man van vrouwen wil bejagen,
Dat moet door jonſte ſijn, en niet door harde ſlagen;
Het is in dat geſin ten beſten niet geſtelt,
Daer ſucht tot echte min moet rijſen uyt gewelt.
Het is uyt vryen wil, dat jonge lieden trouwen,
Het is uyt vryen wil, dat ſy de weerelt bouwen;
Al wat uyt vryen wil niet onder hen geſchiet,
Maeckt huyſen vol geraes, en herten vol verdriet.
Een heer mag ſijnen knecht oock met der hant kaſtijden,
Een leerling moet de plack van ſijnen meeſter lijden,
De vader magh het kint met roeden ondergaen,
Maer noch vermagh de man ſijn vrouwe niet te ſlaen.
Het edel trou-verbont, een ſteunſel van de landen,
Gaet boven alle bloet, en boven alle banden,
Al wat 'er maeghſchap is, of ander vrientſchap hiet,
En heeft noch evenwel by echte liefde niet.

a *Summa injuria eſt vitæ ſociam & in rebus neceſſariis tibi conjunctam, tanquam mancipium ignominia afficere. Chryſoſt. Hom. 26. in 1 ad Corinth. 11.*

b *Titus Flaminius à Catone cenſore Senatu motus dicitur, quod uxori oſculum tuliſſet præſente filia.*

c *Moſchæ mulieres niſi à viris & ſæpe & vehementer pugnis, aut fuſtibus dedolentur, odioſe ſe ab illis haberi ſuſpiciantur. Guaguinus in ſua Moſcov. Zuing. theat. vita hum. vol. 1. lib. 5. cap. verberare. vide Camerarium in meditation. Hiſt.*

d *Verberibus uxoria benevolentia in mortale odium vertitur, tamque ſævum ſæpenumero adverſus maritum uxor concipit animum, ut multa inde delicta & interneciones ſequantur. Sicuti Galeotto principi Forolivienſi eveniſſe legimus, cujus uxor Iohanna, Bentivoli filia, cùm à marito ſperni ſe videret, morbum ſimulavit, & cùm maritus, eam viſendi gratia, ſolus ipſius cameram ingrederetur, ab inſidiatoribus ipſum trucidari curavit. Ioſeph. Paſſ. Ravennas in regul. connubial. fol. 152. Adhibitis verberibus morbus non tollitur, ſed exaſperatur. Melchior Iunius quæſt. Polit. part, 2.*

Ick wil in dit geval een korten regel geven,
Een regel voor het bed en voor het echte leven,
Ghy die met herten-luſt wilt lange ſijn getrout,
Siet dat je deſe les geduerigh onderhout.
Vermanen dient 'er veel, beriſpen wonder ſelden,
Ten ſy door hoogen noot, ſoo wacht u van te ſchelden,
Doch wat 'er ruyſſchen magh, of hoe de ſaecken gaen,
En paſt, ô ſaligh man, u vrouwe niet te ſlaen. *e*
De feylen van het wijf ſijn dienſtigh afgeſneden,
Of moeten by den man in ſtilte ſijn geleden;
Het is van ouden tijt een regel in de trou,
„Of leert, indien je kont, of lijt een ſwacke vrou. *f*
Daer ſijn in dit geval maer tweederhande wegen,
Waer door een billick man ſijn ampt behoort te plegen,
Te weten door de tucht, of door een ſtil gemoet,
En wat ghy neemt ter hant, het is u beyde goet.
Kan iemant door de tucht ſijn vrouwe beter maken,
Het ſal hem dienſtigh ſijn in veelderhande ſaken;
Of woont hy by het wijf door middel van verdragh,
Soo wort hy voor hem ſelfs vry beter als hy plagh.
Een ieder ſy bedacht, dat even quade wijven
De mannen evenwel ten goede konnen drijven;
„'t Is rechte manne-ſaus, die in de tonge bijt;
„En niemant wort 'er kloeck, als die te voren lijt.
De koeck die boven al in Hollant wort gepreſen,
En magh noch evenwel niet ſonder peper weſen;
Al iſſe wonder ſoet, des echter niettemin
Soo ſteeckt 'er hier en daer een klautje gembers in.
Al die het recht geheym van onſe monden kennen,
En willen kinders ſelfs niet al te ſoet gewennen;
Wel, neemt dan tot behulp, en lijt 'et in den doeck,
Dat ieder dienſtigh acht oock in de ſoete koeck.
Wie ſmaet en onluſt hoort by wijlen gantſche dagen,
En dan ſijn herte geeft om ſpijt te leeren dragen;
Die wort ten leſten ſterck en krijght een vaſter huyt,
Soo dat hy twiſt verwint, of uyt den boeſem ſluyt.
Men vint 'er in het lant, die even haer bedancken
En van een kribbigh wijf, en haere ſtuere rancken; *g*
Om dat, met hare behulp, het eertijts vinnigh bloet
Is ſedigh, is geſet, is uytter-maten ſoet.
Ghy, leert oock even hier, leert uwe ſinnen buygen,
En uyt een grilligh wijf geſetten tochten ſuygen;
Daer is een hooge ſchool oock midden in de trou,
Men leert beleefde ſucht oock van een ſtuere vrou.
Het ſchaep dat Pontus voed, gaet dolen aen der heyden,
En pluckt aen alle kant maer alſem uyt de weyden;
En, mits het alle tijt alleen van bitter leeft,
Gebeurt 'et dat het beeſt geen galle meer en heeft.
Ick wenſte (mocht 'et ſijn) dat alle jonge paren
Iuyſt van gelijcken aert met deſe ſchapen waren;

e *Etiamſi quidam jus uxorem verberandi marito plena manu tribuant, id male fit. non poteſt enim dari exemplum Scripturæ, ubi id ab aliquo ſancto & pio viro unquam ſic factum, tametſi difficiles habuerint uxores; ponderanda ad hoc exempla Moſis & Siphoræ, Davidis & Michol, Iobi & ipſius uxoris, Abrahami & Saræ, Iacobi & Rachaëlis, Tobiæ ſenioris, &c. nec ullo præcepto Apoſtoli aut alicujus Prophetæ probatur. vid. D. William. Gouge Theol. Angl. Treat. of domeſt. duties. Nullum ſit tam magnum peccatum ut ad verberandum uxorem te compellat. Chryſoſt. ad 1 ad Corinth.*

f *Benè Varro, uxoris vitium aut tollendum, aut tolerandum. Qui tollit vitium, uxorem commodiorem præſtat; qui fert, ſeſe meliorem.*

Le mari eſt fol, qui prend des querelles publiques avec ſa femme, car ſi elle eſt bonne, il la doit favoriſer, afin qu'elle ſoit meilleure; ſi elle eſt mauvaiſe, il la doit ſoufrir, afin quelle ne devienne pire. Marc. Aurelius cap. 10.

Socrates interrogatus cur uxorem moribus adeò incompoſitis domum duxiſſet? reſpondit, ſic habendam conſuetudinem cum moroſis uxoribus, quemadmodum qui ſe ad ſtudium equeſtre exercentes, parant equos ingenii ferocioris, ut ſi eos ſubegerint, cæteris utantur commodioribus.

g *Is cui aſſidua cum incommodis ſuis eſt rixa, callam per injurias ducit, nec ullo malo poſtea cedit. Senec. tract. cur bon. vir. mala. Vxor ſi moleſta tibi ſit, habes unde patientiæ laudem quæras, unde dicas requiem optare, unde peregrinari ames, ubi vocem exerceas &c. Petrarch. de Remed. utriuſ. fort. Camerarius Med. Noriberg. de his ita luſit. Felle carent Ponti pecudes abſinthia paſtæ. Ferre mala aſſuetus non malè ferre ſolet.*

Ghy

Ghy man, die overal de leyder wesen moet,
Wort kloeck door ongeval, en uyt het bitter soet.
Maer soo noch evenwel aen iemant onder allen
Een man van desen aert in handen is gevallen,
Vriendinnen, weest besorght voor al te nemen acht
Wat eerstmael dit verloop heeft in het huys gebracht.
Siet! wij selieden selfs verklaren wel te weten
Dat selden goede vrou wort van den man gesmeten,
Dat selden eenigh man sijn leet met handen wreeckt,
Ten sy de vrouwe wrockt of met de tonge steeckt.
Ghy, sift dan u gemoet, en weeght u vorigh spreken,
En soo door u bedrijf de man is afgeweken
Van dat de reden eyst; ô betert u gebreck,
En maeckt op sijn gebiet te buygen uwen neck.
Maer eerst gaet tot den Heer, en neyght uw teere leden,
Doch klimt met uwen geest en offert u gebeden,
Bid met een innigh hert, dat vrede met verdragh
Voortaen in uwen geest haer wooning houden magh.
Koomt dan tot uwen vrient, te rechter uyr getreden,
En leght hem op de borst de gronden van de reden;
En, soo ghy sijnen geest in goede posen vint,
Soo hangt hem aen het oor tot ghy het herte wint.
Voor al weest noyt geneyght u handen uyt te steken,
Om even met gewelt u leet te komen wreken;
En schoon u Ael of Heyl met onbedachten sin
Dit blaesen in het oor, en krachtigh beelden in,
Schoon, ick en weet niet wie, u schijnt te willen leeren
De slagen van de man met slagen af te keeren,
O, soo je my gelooft, bedwingt u rechter-hant,
Sy is van echte min een heyligh onder-pant.
Ghy, vechten jonge vrou! 't is buyten alle reden,
En tegen u beroep, en alle goede seden,
Ey lieve weest gerust, en laet het woelen daer,
De vuysten van den man die wegen u te swaer.
Siet, als een teere vinck met vogel-lijm gevangen
Blijft in het taye slijm met hare veeren hangen,
Indiens' haer leden rept, en gins en weder treckt,
Soo wortse van de gom noch des te meer bevleckt.
Gelooft 'et, jonge vrou, het onverduldigh woelen
En doet u maer te meer het ongeluck gevoelen,
Al die een donderslagh of blixem myden wil
Die syge laegh genoegh, en swyge vorder stil.
Ghy roept hier tegen aen, dat schoppen, nepen, slagen,
Niet als met ongedult van u en sijn te dragen;
Maer denckt, al wort de vrou vertreden van den man,
Dat haer, oock even dat, ten goede dienen kan.
Besiet, hoe menigh mensch wort in het lijf gesneden,
Wort met een vinnigh nat gewreven in de leden,
Wort aen het vlees gebrant, en op het been geschrapt,
En door een vuylen dranck geduerigh uyt-getapt:
En al noch tot behulp. de God die onse wonden
En vuyle puysten kent, tot in de diepe gronden,
Gaet dickmael hart te werck ontrent een leelick seer,
Ghy, lijd, ô lieve, lijd de plaester van den Heer.
Of schoon u duyster oogh niet recht en weet te mercken,
Wat God door u verdriet besloten heeft te wercken;
Noch toont geen onverdult door uwe droeve stem,
Maer, so ghy ruste soeckt, verwacht en klaeght 'et hem.
In spijt van alle spijt, leert even harde slagen,
Leert schande, leert gewelt oock sonder morren dragen;
En pleegt geen ander wraek als door een droeve traen,
Jae gaet dan uwen vrient oock des te soeter aen.
Doet als het hof-Camil dat, met de voet getreden,
Rieckt beter als het plagh. ghy, suyckert uwe reden
Oock in het bitter selfs, en weest geduerigh soet,
Dat sal den smyter sijn een vyer in sijn gemoet.

En laet geen wreede sucht in uwen boesem swellen,
En laet u reyne siel niet van den wrevel quellen;
Ten is geen sedig hert, geen ware Christen borst,
Die innigh leyt en wrockt, en nae de wraecke dorst.
Toont geen versworen aert, geen ingekanckert wesen,
Geen vuylen etterpuyst, uyt fellen haet geresen,
Geeft segen uyt den mont wanneer hy leelick smaet, *a*
En spreeckt ook enckel heyl wanneer hy vinnig slaet. *b*
Ick weet dat ons gebot gaet hooger als de reden,
Gaet vorder als de kracht van uwe teere leden;
Maer weet des niettemin, soo ghy een Christen sijt,
Dat jae een Christen hert is boven alle spijt.
Weet dat de groote God is machtigh u te stijven,
Is machtigh alle quaet van uwen hals te drijven,
„O! die met reyne sucht op hem alleen betrout,
„Wort door het leet gesterckt, en in verdriet gebout.
Al is u man geneyght tot veelderley gebreken,
Vermijt u niettemin van tegen hem te steken;
Ten staet u geensins vry, door onbedachte waen,
Te woeden in den geest om tegen hem te gaen.
De vrouwe moet den man, en hy het wijf beminnen,
Niet om 'k en weet niet wat in leden ofte sinnen;
Maer om des Heeren wil, en om de soete wet
Waer op het echte paer te samen is geset:
Want anders soo de mensch, wanner hy komt te trouwen,
Wil sijn gestreckte gunst op frissche leden bouwen,
Of op een wacker oogh, of op een hoogh verstant,
Soo wort die vaste knoop niet als een lossen bant:
Eylaes! in dat geval soo konnen oude dagen,
Druck, koorts, en ander leet, u steunsel neder-jagen,
En siet! daer is de siel tot in de doot bedroeft,
Juyst als het nietigh vlees den meesten troost behoeft.
Maer so men poogt het oogh van menschen af te drayen,
En met den hemel selfs sijn herte tracht te payen,
Dan staet de liefde vast. „het is de beste leer
„Oock in het hooghste leet, te rusten in den Heer.
Doch soo des niettemin hier iemant mochte vragen,
Hoe lang een echte vrou dit pack behoort te dragen,
Eer sy het bitter leet moet brengen aen den dagh,
Of by een trouwen vrient haer lijden klagen magh;
Ontfangt een kort bericht. Ick raede niet te klappen
Aen iemant wie het sy, als nae verscheyde trappen;
Eerst dient 'er tot den man, en voor den Heer geschreyt,
Eerst dient 'er al gedaen dat voren is geseyt:
Soo dit u niet en helpt, maer valt gelijck verloren,
En dat sijn felle sucht is harder als te voren,
Soo berst ten lesten uyt door uwe droeve stem,
En roept oock ander volck tot rechters over hem.
Siet als men eenigh seer met sap van eyge kruyden
Niet overwinnen kan, soo haelt men vreemde luyden:
Men siet dat slechte salf op versche wonden past,
Maer kancker in het vlees wort harder aengetast.
Indien u oyt ontmoet soo boosen aert van saecken
Die binnen u bedrijf niet recht en sijn te maecken,
Of dat sich eenigh man soo buyten reden draeght
Dat, naer een lang gedult, u lijden dient geklaeght;

a *Gave Godt dat de vrouwe hier, en alle Christenen elders, in smaetheyt zijnde met den Apostel* 1 Corinth. 4. 13. *mochten seggen: Als wy schandelijcken aengesproken worden, soo segenen wy; als wy vervolght worden, soo verdragen wy; als wy gelastert worden, soo bidden wy.*

b *Twee broeders met den anderen in geschilgevallen zijnde, (gelijck Homerus verhaelt Iliad. 24) riep Euclides (een van de selve) my moet dit en dat overkomen soo ick my aen u niet en wreke; en het moet my (sprack daer op de tweede) niet wel gaen, soo ick u met soetigheydt niet tot redenen en brenge: En siet daer op sijn staensvoets de broeders versoent: soo veel vermagh een goet woort tegen een gram gemoet. Siet hier van* Plutarch. au traict. de la Colere.

Ghy maeckt noch evenwel in u verdriet te myden
Te roepen tot behulp een vrient van uwer ſyden,
Gaet tot ſijn eygen volck, en aen ſijn naeſte bloet,
Gaet tot ſijn vader ſelfs, en opent u gemoet.
U ma;h in dit geval en heeft hem niet te belgen,
Maer ſal met beter hert uw klachten neder-ſwelgen,
Dan of ghy ſijn gebreck en uwes herten gront
Een vrient van uwe ſtam gingt leggen in den mont.
Maer ſoo het korſel hooft u niet en laet te plagen,
Soo ſtreckt u vorder uyt, en gaet tot uwe magen;
Laet die met ſijn geſlacht te ſamen henen gaen
Om hem, met grooter ernſt, de tucht te raden aen.
En ſoo oock deſe plicht behoorlick aengedreven
Hem echter niet en brengt tot eenigh beter leven;
Soo taſt hem naerder aen, en ſtelt voor aen te werck
De hoeders van het volck, de herders van de kerck;
Laet die hem ſijn gebreck met diere woorden ſeggen,
En even Godes vloeck hem op den boeſem leggen,
Laet dreygen eeuwigh leet, en dringen op de wet,
En neemt tot u behulp meer als een huys-gebet.
Waer henen mijn vernuft? ſal ick de vrouwen leeren
Van haer geſelſchap gaen, en tot de Rechters keeren?
God geve dat de ſmaet van ſoo een vreemde ſlagh
Geen wijf, geen echte man ten deele vallen magh.
Men vint'er evenwel die, mits haer twiſtigh leven,
Geheele ſteden deur een quaet exempel geven;
Des koomt haer ſtuer beleyt ten leſten aen de Wet,
Die ſcheyt het grilligh paer van tafel en van bed:
Een ieder neemt het ſijn', en gaet byſonder woonen,
De dochters by de vrou, de vader met de ſoonen,
Siet daer het weerde bont van alle glans berooft;
Een vrouwe ſonder man, een lichaem ſonder hooft.
Dit moet het echte paer, gelijck een kancker, ſchroomen,
En noyt de booſe ſucht ſoo verre laten koomen;
Men ſegge watmen wil 't en is geen Chriſten aert
Te ſcheyden van 't geſin wanneer men is gepaert. *a*
,,Daer is een groot behulp tot alle groote quaden,
,,Oock dan wanneer de menſch met druck is overladen;
,,Want als de ganſche ſiel met lijden is gevult,
,,Dan is 't den beſten trooſt te lijden met gedult. *b*
Ghy, wilt in dit geval niet om de menſchen dolen,
Maer ſegt in u gemoet; God heeft 'et ſoo bevolen:
Want als een Chriſten-hert lijt innigh huys verdriet,
Hy ſiet een ſlaende macht die niemant anders ſiet: *c*
Hy ſiet den goeden God in ſijne booſe dagen,
En lijtſe met gedult, en leertſe willigh dragen;
Jae ſuyght oock ſoeten trooſt uyt alle tegenſpoet,
En weet dat hem het quaet ten goede dienen moet. *d*
Ghy, die u wettigh deel hebt eenmael uytgekoren,
En trouwe met behulp voor eeuwigh aengeſworen,
Waerom beſwijckt uw jonſt, waerom verdrietigh leet,
En tegen alle recht, en tegen uwen eet?
't Is eenmael tijts genoegh van diſch en bed te ſcheyden,
Als u de bleecke doot ſal in de plaetſe leyden
Daer niemant ſpijs en nut; als u de ſtrenge wet
Sal leggen in het graf, het enge made-bed.
,,Wie kan tot ſijnen God op vaſten gront genaken,
,,Die met ſijn echte deel geen vrede weet te maken?
,,Wie kan des Heeren broot ſich brengē aen den mont,
,,Die aen ſijn eygen vlees ſijn tafel niet en jont?
Gewis het innigh hert ſal u geduerigh wroegen;
Ten ſy ghy wederom uw handen pooght te voegen;
Of ſoo ghy niet en paſt op deſen weerden bant,
Soo is u beſte deel met yſers afgebrant.
Ten ſy dan u gemoet verneme vaſte gronden,
En dat men in der daet heeft dickmael onder-vonden
Dat u de wreetheyt ſtelt in vreeſe van de doot,
Soo ſcheyt u nimmermeer van uwen bed-genoot.
Geen wonde-meeſter brant, geen ſnijter in de leden,
Geen ſetter beenen af als op gewiſſe reden,
En noyt, voor dat hy merkt dat kruyt, noch wortel baet,
Maer dat het ſtege ſeer de kunſt te boven gaet.
Ick wenſte dat de Wet noyt paer en wilde ſcheyden,
Noyt haer geduchte macht en ſtelde tuſſchen beyden,
Dan als het huys-gewoel en onverſoenden haet
Nu kanckert in het mergh, en buyten hope ſtaet. *e*
Ick wenſte dat het volck haer noyt en liet geluſten
Of tafel op haer ſelfs of leger uyt te ruſten,
Voor dat aen alle kant wat tot de ruſt behoeft
Ten vollen is betracht en menighmael beproeft. *f*
Leeft, echte lieden, leeft als twee gepaerde ſchapen,
Tot dat het aertſche deel ſal in der aerden ſlapen;
De man is met de vrou als water en als wijn,
Dat recht vermengelt is kan noyt geſcheyden ſijn. *g*
Doch in het tegendeel ſijn wederom te ſtraffen,
Die uyt een malle ſucht haer vrouwe liffelaffen,
Die ſonder onderſcheyt, en buyten alle maet,
Betoonen voor het volck een ſelſaem ongelaet.
Daer ſijn verwijfde mans die niet en willen ſmaecken,
Of lieffte moet 'et eerſt met haeren monde raecken;
Die nimmer uyt en gaen, en niet en willen doen
Als naer een tuſſe-lonck, en met een minne-ſoen. *h*
Daer ſijnder in het landt die op de ſtrate mallen,
En, ick en weet niet wat, voor al de weerelt rallen,
Die dragen aen het lijf, als voor een heyligh pant,
Een lint, een hayre-ſnoer, een vrouwe kouſſe-bant.
,,Wat is doch van de menſch? die quade ſlagen mijden,
,,Die ſietmen menighmael in tegen-feylen glijden:
De maet is wonder goet, en hier, en overal,
Ghy mint, ô ſoete jeught, maer echter niet te mal.
Gaet drinckt van uwe beeck, en pluckt van uwe roſen,
Maer wilt in reyne tucht uw hinde lieve-koſen;
En al te rechter tijt; want vreught en huys-verdriet
En diene niet gepleeght, dan als het niemant ſiet.
Maer, ô vervloeckte daet! ô ſchuym van alle plagen!
Men hoort van ouden tijt, en oock in onſe dagen,
Als dat 'er vrouwen ſijn, van ſoo een ſtouten aert,
Die mannen onderſtaen te grijpen in den baert,

a Viret. au 7 commandem. tit. Si les perſonnes peuvent &c.
b *In magnis malis magnum remedium eſt pati. Senec.*
c 2 Sam 16. 11.
d Rom. 8. 28. *Neceſſitatis non aliud effugium eſt, quam velle quod ipſa cogit. Idem.*

e *Ex diſſidio & rixis domeſticis conjuges quoad thorum & menſam, etiam mutuo conſenſu non ſunt ſeparandi, ſi modò Chriſtiani ſint; ſed debent reconciliari ac ſeſe mutuò ferre. Viret. ad 7 præcept. decalogi. Nihilominus tamen ſi tanta eſt viri ſævitia, ut mulieri trepidanti non poſſit ſufficiens ſecuritas præſtari, ac diffidit ſe poſſe cohabitare marito ſine periculo vitæ, ſeparandum eſt matrimonium quoad thorum ac menſam, ne deterius contingat. Præſ. Everhard. conſ. 224. num. 30. nec illud cum Scripturâ pugnare, ſed & apud Chriſtianos ſervari debere, tradit Melanth. in loc. de Conjug. Art. de Divort. propter ſævitiam, veneficia & inſidias fructas vitæ &c.*

f *Si deploratæ adeò ſevitiæ ſit vir ut à paſtoribus admonitus non deſinat furere, & domeſticæ Eccleſiæ invocationem turbet, & uxorem tractet ita crudeliter, ut vita in periculo ſit, certè magiſtratus imperio coërcendus eſt, qui non ſolum vitam perſonæ innocentis tueri debet, ſed etiam ejus conſcientiæ conſulere, ne fracta dolore & indignatione tandem abjiciat invocationem, aut aliquid injuſtè faciat. Philip. Melanth. in loc. de conjug. Art. de divortiis propter ſævitiam. Schneyder. tit. de nupt. part. 4. verſ. quæ ſint cauſ. divortii. num. 14. Alii tamen hîc tolerantiam tantum & conniventiam eſſe debere, non ſeparationem aſſerunt. vide Fælic. Bidenbrach. in tractat. de cauſ. Matrim.*

g Le mariage eſt (comme diſoit Themiſtius Platonicien) une meſlange, qui doit eſtre de tout en tout, comme du vin & du l'eau, qui aſſemblez une fois, ne ſe peuvent jamais plus ſeparer.

h *Seneca & ex ipſo Hieronymus viri cujuſdam magni mentionem facit, qui niſi alternis tactum labiis cibum non ſumebat, qui uxoris faſciâ pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ ab eâ abeſſe poterat, origo quidem amoris honeſta, ſed magnitudo deformis; nihil intereſt quàm ex honeſtâ cauſâ quis inſaniat. Vxor etiam oblectamenti nomen eſt.* Deuter. 42. Prov. 5.

Die haeren over-heer met vuysten komen tergen,
En als een vollen krijgh met hooge woorden vergen,
Die met de nagels selfs, jae met een felle tant
Verscheuren echte trou, en haren soeten bant. *a*
Ick bidde, mijn vernuft, laet dese monsters blijven,
Mijn handt die schrickt 'er af, en weygert iet te schrijven,
Mijn penne sluyt haer op, haer edel nat vervriest,
Het schijnt dat al de kunst haer in de schrick verliest.
Een woort dan, sonder meer. heeft iemant dese vlagen,
Die moet geen vrouwen naem in onse landen dragen;
Want die soo byster verr' is buyten haeren plicht,
En is geen echte vrou, maer eer een helle-wicht,
Een suster van de pest, die, uyt de nacht geboren,
Set door een holle stem, en met een fellen horen,
De steden in geschil, het lant in enckel bloet,
Gehaet van Pluto selfs, en al het hels gebroet.
O! dat geen helle maen, geen sonne meer en schijne,
O! dat het edel licht, en alle glans verdwijne,
O! dat 'er niet een ster, niet een vergulde strael
En blincke voor het wijf of uyt den hemel dael.
O! dat het lustigh vyer (het sy men tracht te koken,
Daer dit gedroghte woont, of dat men pooght te stoken,
Ten dienste van het huys) niet sy als enckel damp,
Niet als een vuyle mist, en ongesonde ramp.
O! dat het klare nat van alle soete stroomen,
O! dat het aerdigh groen van alle schoone boomen
Verdrooge voor het spoock; ô! dat 'er niet blom
En rijse daer het gaet, of uyt 'er aerden kom.
O! dat de stuere vorst het gansche wout versenge,
Soo dat het treurigh velt geen roosjen voort en brenge
Ten luste van het oogh; ten eynde niemant weet
Van iet dat lustigh is, al waer het over treet.
Waerom soo veel geseyt? laet alderhande dingen
Het wijf te spijte sijn, en in het aensicht springen,
Op datse weten magh dat lucht, vyer, water, lant,
Iae dat den hemel selfs is tegen haer gekant.
Doch, boven alle twist, en alle quade streken,
Soo wort de man voor al met yver aengesteken
Wanneer een dertel wijf, vol ongesonde lust,
Verkeerde minne pleeght en vreemde lippen kust.
Ey! laet een echte vrou tot alle tijt gedencken
Haer eere voor te staen, haer eere niet te krencken;
„Het beste dat de bruyt ten echte brengen kan
„Is yver in de tucht, en liefde tot den man.
Een die sich hier vergeet, die stort in alle schanden,
Sy quetst haer eygen selfs, en alle diere panden,
Sy quetst haer eygen vleys, haer eer, en eerbaer root,
Sy quetst, tot aen het hert, haer eygen bed-genoot.
Sy doet de reyne tucht uyt haeren huyse vluchten,
Sy baert een vreemt gebroet van onbekende vruchten,
Sy maeckt dat wettigh erf wort gualick uytgedeylt,
En dat een vader selfs in sijn geslachte feylt;
Sy breeckt de weerde trou en alle vaste banden,
Sy treet als met de voet het recht van alle landen,
Sy schent het reyne bed en haren dieren eet,
Sy brant haer in de siel een eeuwigh herten-leet;
Sy doet het gansche lant van haeren handel spreken,
Sy laet haer vuyle dragt op alle straten leken,
Sy maeckt een eerlick man tot schimp en enckel spot,
En, dat het swaerste weeght, sy stinckt voor haren God.
Wat dient 'er noch geseyt? het schuym van alle sonden,
Van alle slim bejagh, van alle boose vonden,
Het slijm van alle vuyl, de grouwel van der hel,
En al wat leelick hiet, is in het overspel.

a *Hostiensf. in summa tit. de Iure jur. §. quomodo censetur. vers. sed cum metus, tradit, & queritur multas esse fœminas quæ viros verberant. ô monstra!*

Ach! die haer eens beklat met dese vuyle smetten,
En kan haer leven oyt haer eere weder setten;
Soo haest als haere jeught maer eens en is gemeyn;
Geen zee, met al haer nat, en maecktse weder reyn.
Al wou soodanigh wijf met uytgestreckte leden
Haer eeuwigh in den dienst van haeren man besteden,
En treuren alle tijt met innigh siel-berou,
Noch mistse niettemin de gronden van de trou.
Al wou soodanigh wijf oock hondert dooden sterven,
Iae lijf en yder lid in stucken laeten kerven,
Ten goede van de man, de draght van haeren schoot
Die kleeft, die kleeft haer aen, tot in de bleecke doot.
Al wie haer jonste droegh, of oyt te voren kenden,
Die sullen met een walgh haer oogen omme-wenden,
En wijcken van haer af, als van de boose pest;
Dus maeckt, dat reyne tucht in uwen boesem vest.
Bewaert met alle sorgh de bloem van uwe jaren,
Geen ding dat lichter pleckt als uwe teere waren;
U jeught moet niet alleen niet geyl, of dertel sijn,
Maer schromen voor de naem, en schricken van de schijn.
God heeft in grooten ernst getoont in oude tijden,
Dat hy in echte trou geen schande wilde lijden;
Want soo een dertel wijf bedroogh haer bed-genoot
Men dreef haer in der yl met steenen nae de doot. *b*
En om tot aller tijdt te worden ondervonden,
Of door verkeerde lust een vrouwe was geschonden,
Soo wert 'er op een nieu gestelt een yver-wet,
Soo wert 'er op een nieu een offer ingeset;
Een offer, vol gevaers, voor alle snoode wijven,
Een offer, sonder noot, voor alle reyne lijven,
Een offer voor de tucht, en voor het echte bed,
Een offer sonder reuck, een offer sonder vet, *c*
Een offer van den Heer. als eenigh quaet vermoeden
Begoste naere sorgh in iemant aen te voeden,
De man, uyt dit geval, bequam dan volle macht,
Dat flux daerop het wijf voor Gode werd gebracht:
Daer quam de priester aen, en ging voor eerst ontbinden
Al wat een jonge vrou plagh om het hooft te winden,
De spangen van het hayr, met al het omme-werck,
En stelde dan het wijf te midden in de kerck.
Daer stontse treurigh heen, de tranen op de wangen,
En liet voor al het volck de vlechten neder hangen,
Dat was genoegh geseyt; Siet wijf! hier staeje naeckt,
Voor Hem, die voor den man de vrouwe heeft gemaeckt.
Hier was dan seker bad vermengt met offer-asschen,
Geheylight voor het volck, om sich daer in te wasschen, *d*
Hier trat de priester toe, en schepte bitter nat,
Niet in een gulde schael, maer in een aerden vat:
Noch liet hy van de vloer het stof te saemen brengen,
En ging het onder een en met het water mengen,
Daer schreef hy dan een vloek, die luyde wonder straf,
En goot 'er water op en wies de letters af;
En als hy dit beslagh te saemen had gebrouwen,
Een selsaem mengel-moes voor alle kiese vrouwen,
So sprak hy tot het wijf; Nu komt hier voor den Heer,
Of tot een eeuwigh leet, of tot uw grooter eer;
Indien u reyne jeught haer noyt en liet besmetten,
Soo sal het bitter nat u geensins konnen letten;

b Deuter. 22. 22. Levit. 20. 10.

c Num. 5. 18. *Men salder geen oly op gieten noch wieroock op leggen, want het is een yver-offer.*

d *Eenige meynen dat de Priester dit water nam uyt het metalen hant-vat, daer staegh voor de Priesters water in bewaert wert, gelijck dese plaetse veeltijts soo wort uytgeleyt: andere, dat het zy geweest van het water vermengt met asschen van de roode Koe, daer van gewaeght wort* Num. 19. 1. *vide Cal. ad 7 præcept.*

Ghy ſult, oock nae den dronck, bevrijt van alle pijn,
Bequamer tot de vrucht, en liever vrouwe ſijn. *a*
Maer ſoo ghy buyten af uw vrouwelicke deelen
Hebt door onguere luſt aen vreemde laeten ſtreelen,
Of dat uw geyle ſchoot oneerlick open ſtaet,
Voor ſnoode linckerny, en overſpeligh ſaet;
Soo weet dat u geheym ſal even nu vervuylen,
En vloeyen alle tijt van duyſent etter-buylen,
Sal ſmoren in de ſtanck, en ſmelten in de dracht,
Tot dat u nietigh vlees ter aerden wort gebracht.
Hier op ſoo moeſt het wijf dan ſeggen voor de lieden,
Al wat de prieſter ſeyt, dat late God geſchieden;
En daer op tratſe toe, en even, tot beſluyt,
Soo greepſe naer het vat, en dronck het water uyt.
Ten leet als geenen tijt, indien haer geyle leden
By iemant van het volck oyt waeren afgereden,
Haer buyck ſwol byſter op, haer digie werd verrot,
En ſy van ſtonden aen een openbare ſpot.
Maer was het lichaem reyn, en noyt haer leven-dagen
Een boeve toegewijt, een lincker opgedragen,
So kreeg haer gave ſchoot geen hinder van den vloek,
Maer was door al het lant een eere van den doeck.
Beſiet, het eygen nat op eene wijs geſchoncken,
Op eene wijs gemengt, en in het lijf gedroncken,
Bragt op den ſtaenden voet ontrent een vrouwe ſchoot
Of kracht van nieuwe vrucht, of nepen van de doot.
God toonde met der daet dat alderhande ſaecken,
Die man, en echte vrouw, en haere kamer raecken,
Sijn aen den hemel ſelfs ten hooghſten lief-getal;
En dienen by het volck geſuyvert boven al.
In dieſte, woecker, moort, en diergelijcke ſonden
En werd geen ſtrenge vloeck, geen bitter nat gevonden;
Dit ſelſaem onderſoeck en was maer ingeſet
Tot ruſte van den man, en voor het echte bed.
God liet de weerelt ſien dat alle booſe ſtuypen,
Die uyt een dertel oogh tot in het herte ſluypen,
Verwecken aen de vrou een kancker in het bloet,
En maecken haeren ſchoot tot vuylen etter-vloet.
't Is waer, het yver-nat en wort in onſe dagen,
Geen vrouwen ingeperſt, hoewel de mannen klagen;
Maer weet des niettemin dat God oock heden leeft,
En nu, en alle tijt, gelijcke krachten heeft.
Hy ſiet tot in de borſt, tot midden in de nieren,
Hy ſiet tot in het hert, en waer de ſinnen ſwieren,
Hy ſiet van alle kant wat in de duyſter nacht
Wort over al gedaen, wort over al gedacht.
Hy is tot heden toe van onbevleckter oogen,
Hy wil geen vuyl bejagh in eenigh huys gedoogen,
En ſchoon hy ſomtijts dult de voncken van den brant,
Hy ſtraft te ſijner tijt, en dat met ſwaerder hant.
Vermijt dan deſe peſt, vermijt haer eerſte gronden,
Vermijt het dertel oogh, en alle vuyle monden;
,,Sy heeft haer goeden naem in eenigh deel verkleent,
,,Die maer het vragen dult, en die het oore leent.
Een vogel van der zee vermaert aen alle ſyden,
Halcyon by het volck genaemt in oude tyden,
Dient hier bedacht te ſijn, ten goede van de trou,
Op datſe weſen mocht een ſpiegel voor de vrou.
Het dier weet ſijnen neſt ſoo konſtigh op te maecken,
Dat niemant, wie het ſy, daer in en weet te raecken,
De meeuwe, met de wulp, en al het zee-geſpuys,
Vint ſtaeg, hoe naeuw het loert, een toegeſloten huys.
De zee met haeren ſtroom, en wat 'er plagh te vlieten,
En weet haer ſiltigh nat niet in den neſt te ſchieten;
Men vint 'er niet een gat, jae niet een enge ſcheur,
Geen yſer kander in, geen ſtael en gaet 'er deur.
Het manne-dier alleen dat vint den ingang open;
Dat ſit 'er op en ſpeelt, dat koomt 'er in gekropen,
Dat vint daer ſijn gemack, en alle ſoete vreught,
En draeght ſijn gaeytjen op ſijn onbevleckte jeught:
Een woort, en dat genoegh. Ick wenſche dat de vrouwen
Juyſt op gelijcken voet haer kamers wilden bouwen,
En dat haer ſtil geheym, haer teere binne-veſt,
En ſloot en open ging gelijck Alcyons neſt.
Maer, die het eerbaer root wil in de vrouwe ſtijven,
En magh geen vuyl bejagh of quade luſten drijven,
,,Geen ſpijt die aen de vrou meer in herte knaeght,
,,Als dat een dertel man ſijn vreughde buyten draegt. *b*
Hoe dickmael is het wijf van haere trou gevallen,
Om dat een weeligh man oneerlick dorſte mallen!

a *Indien het wijf onſchuldigh was, ſoo en bleeffſe niet alleen geſont, maer werd oock vruchthaer. Id valet dicto in originali, Seminificabitur Semine; ſicut in oppoſito dictum fuit, Semen diffluere, ubi mulier in ſterilitate contabeſcit. Calv. d. loc.*

b *Rectè Iuſtinianus, ob adulterium, inquit, graves inimicitiæ oriuntur, cùm nihil caſtas magis exaſperet, quàm ſi in contemptum ſuum maritus cum impudicis mulieribus converſari deprehendatur. l. conſenſu. C. de Repud.*

Hoe

Hoe dickmael is het wijf in quade luft verhit,
Om dat een weeligh man een vreemden acker fpit!
t Is onrecht volle macht te geven aen de mannen,
Haer vrouwen af te gaen en uyt 'et huys te bannen,
Oock fchoon die weeligh fijn en uytter-maten ftout,
Ten fy de klager felfs fijn plichten onderhout.
Al heeft de man gefagh op huys en huys-kateylen,
Noch heeft hy geene macht fijn leden uyt te deylen;
Noch heeft hy geene macht ontrent fijn eygen lijf,
Maer is in dat geval gebonden aen het wijf.
't Is onrecht aen den man fijn weelde vry te laten,
En hart te willen fijn ontrent de broofe vaten;
*Waer vint men eenigh recht van ongelijcken aert,
Daer twee met eenen bant te famen fijn gepaert? a
Getroude, tot befluyt, laet buyte-luften vaeren,
En treft het rechte wit van uwe groene jaren;
Maeckt niet alleen het bed, maer alle vreugt gemeen,
En mengt u foete jeught ten vollen onder een.
Dan 't is, na mijn begrijp, nu lang genoegh gefproken
Hoe dat de wrange twift dient af te fijn gebroken
Ten jngang van de trou. nu tot 'et huys-beflagh,
Op dat oock daer het wijf haer regels vinden magh.
Om dan door ons gedicht hier dieper in te treden,
Ten dienfte van het huys, en alle goede feden;
Soo raed ick dat het wijf haer immers niet en ftoot,
Wanneer een eerlick man by wijlen gaften noot.
Het wijt-beroemde beelt Diane van Ephefen
Was van een vreemden aert, en van een felfaem wefen,
Sy toonde ftuer gelaet, en fcheen geweldigh gram,
Wanneerder eenigh menfch in haeren tempel quam;
Maer als men naderhant fich weder ging bereyden
Om uyt 'et hoogh verwelf van haer palleys te fcheyden,
Soo gaffe blyder fchijn als fy te voren plach,
Want die te rugge ging die kreegh een foeten lach.
Al was Diana maeght (gelijck de lieden praten)
Sy heeft des niettemin veel dochters na-gelaten;
Wat is'er menigh wijf, die niet en is gepaft
Als met den rug alleen van haeren buyte-gaft?
Wat is'er menigh wijf tot fuer te fien genegen,
Indienfe by geval eens vrienden heeft gekregen?
Hoe menigh is'er bly en ftelt haer vlytigh aen
Wanneer de gaft vertreckt, en als de vrienden gaen?
Het ftaet geweldig honts, en is mitsdien te myden,
Geen vrient aen fijnen dis, geen gaft te konnen lyden; b
Weeft gaft-vry jonge vrou, het is een foete deugt,
Die uwen plicht betaemt en uwen vrient verheugt.
Doet wel, nau-hertigh volck, niet flechts aen eyge magen,
Maer fiet aen vreemde felfs uw jonfte toe te dragen:
Leeft hier op Godes woort; een gaft te nemen in
Is dickmael aen den weert bedegen tot gewin.
Het is een wijs beleyt, en van gewiffen fegen,
Het is een nutte vont, al fchijnt 'et ongelegen,
Sich tot een tafel-vrient te kiefen eenig man,
Die voor u goet onthael niet weder geven kan.
Een die fijn tafel deckt aen lieden van vermogen,
Wort over-hant genoot, en weder aengetogen;
Maer die behoeftig volck uyt reyne liefde fpijft,
Die gaet den rechten wech die na den hemel wijft:
Die leyt hem fchatten op, die noyt en konnen rotten,
Noyt aes fijn voor de worm, noyt voetfel aen de motten;

En of hem fchoon de gaft niet wederom onthaelt,
Hy wort 'er van den Heer met woecker afbetaelt.
Men leeft, hoe defe deught oock by de wilde luyden, c
Die maer en fijn gevoet met wortels en met kruyden,
Wort uyt een gulle fucht met alle vlijt betracht,
Iae dat haer enge kluys op vreemde gaften wacht.
En fiet! by ons, eylaes, foo facht en wel gefeten,
Daer wort die weerde plicht meeft overal vergeten:
Wie is 'er in het lant die vreemde, fonder gelt,
Of huyft in fijn bevang, of aen de tafel ftelt?
Meeft al ons vrouwe-volck is al te feer genegen
Eenfinnigh huys gepronck in alle ding te plegen,
En hier van is de feyl, dat fchier een yder fchroomt
Dat haer of vrient of gaft van buyten overkoomt:
't Is net, maer fonder nut, fijn huys alfoo te vieren,
't Is beter tot gebruyck de kamers op te cieren;
O moeder van het huys, maeckt datje minder dweylt,
Maer datje meerder geeft, en milder omme-deylt.
Maer boven alle ding foo dienen aengenomen
Die van u man genoot met hem ten eten komen;
Want fooje fijnen gaft niet met beleeftheyt dient,
Soo queljé fijnen geeft, foo quetsje fijnen vrient.
Ick kenne vreemde wijfs, die fonder ftuere vlagen
Geen vrient aen haren difch, geen gaft en konnen dragen;
Het fchijnt als of het volck, dat aen haer tafel eet,
Met tanden evenftaegh haer in het herte beet.
Ick hoore menighmael van defen handel fpreken,
En hoe fich hier de mans met groote koften wreken;
Een ftaeltjen dient de kunft te brengen aen den dagh,
Op dat 'et aen de jeught een fpiegel wefen magh;
Op dat een jonge vrou met handen mochte taften
Hoe qualick dat 'et voeght te midden in de gaften
Te grollen op den man; op datfe naderhant
Mocht houden in den toom haer grilligh onverftant.
Een man van blyden aert en van beleefde feden
Had onlanx fijnen vrient by hem te gaft gebeden,
Een vrient van grooten naem, een welbekenden vrient,
Gewoon tot bly gelaet, en wel te fijn gedient.
So haeft de gaft verfchijnt, de weert komt hem gemoetē,
De weert komt fijnē vrient met heufche woordē groeten;
Hy leyt hem in den hof, tot dat 'er wort gefeyt:
Mijn Heer, als 't u belieft; de tafel is bereyt.
De weert, niet onbewuft van op een hoofs te leven,
Laet eerft aen fijnen gaft het rieckend water geven,
Hy bied hem infgelijcx het fchoonfte van den dwael;
(Befiet den eerften trap van fijn beleeft onthael.)
Noch ftelt hy voorts te werck beleefde tafel-wetten,
En gaet foo lieven vrient ter hooghfter plaetfe fetten;
Doen fontmen om de vrou, maer die en quam 'er niet,
Hoewel de goede man haer dickmael roepen liet.
Hier uyt befloot de gaft, en vry niet fonder reden,
Dat hy maer ftucx-gewijs ter maeltijt was gebeden:
Of fchoon een gaft geniet de gunfte van de weert,
Wat baet 'et als het wijf fit treurigh aen den heert?
Hoewel van alle kant veel maeghden en veel knechten
Verfchijnen aen den difch met alderley gerechten,
't Is voor een eerlijck man maer fpijt en enckel kruys,
Indien hy niet en fiet de vrouwe van het huys.
Een van de kinders fprack den fegen voor den eten,
De gaft wort op een nieu eens willekoom geheten;
Daer op ontfluyt de weert fijn vrient de ferviët
Te voren noch gebruyckt, en daerom niet te net.
Dat fpeet den goeden man, en wilde dat het meyffen
Sou by de vrouwe gaen en ander lywaet eyffen;

a *Hæc contra iniquum Canonem Bafilio attributum Epift. ad Amph.* 1. c.9. *Vide Bezam tract. de Divort. & Repud. fol.* 264, *& feq.*

b *Eenen fpijs-milden man loven de lieden, en feggen hy zy een eerlick man, en fulx is een goeden roem, maer van een vrecken vilfen fpreeckt de gansche ftadt quaet, en men feyt 'er recht aen,* Syr. 31. 28. *als aen Rahab* Iof. 2. 1. *Sunamitifche* 2 Regum 4. 8. *Martha* Luc. 10. *Lydia* Act. 16. 15. *Prifcilla* Act. 18. 3.

c *Loppi Ruffiæ gens mercatores ad fefe peregrè venientes libenter excipiunt, quos in tuguriolis fuis cum uxoribus relinquunt, & ipfi venatum abeunt. Guaginus in defcript. Mofcoviæ.*

Maer ſchoon hy veel gebood, eylaes hy taſte mis;
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
Doen riep men om de koſt; die quam ten lange leſten,
Maer 't is geweldigh blaeu al wat 'er is ten beſten:
Geen vet ontrent de ſop, geen boter op de vis.
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
De weert, die alle ding wou met de mont verſchoonen,
Riep dickmael dit en gint, om ſijn geſagh te toonen,
Riep, breng hier ſpek en moes breng eyers vers en nis,
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
Daer quam niet voor den dag; des gingt 'er op een kijven,
De gaſt riep even-ſtaegh; Ick bidde laet 'et blijven;
Ick weet, ghy meynt 'et wel; des ben ick wel gewis.
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
Men ſchonck 'er geenen wijn, des riep de weert te felder;
Maer ſchoon hy deftigh ſprak, de wijn bleef in de kelder:
Ten leſten quam 'er wat, maer ros, en niet te fris.
,,Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?
Daer ſit de man en kijckt met twee beſchaemde kaken,
Hy berſt van enckel ſpijt, onſeker wat te maken,
O wijf van vilſen aert, en tay gelijck een wis!
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
Ten leſten quam de vrou; daer is 'et al bedorven,
De gaſt die ſit en ſweet, de weert geheel beſtorven,
Het wijf ſagh bijſter grauw, de roe lagh in de pis.
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
De man die brengt 'et haer, ſy ſet de glaſen neder;
En, wat hy bidden magh, ſy brengt 'et niemant weder;
Dit maeckte wederom een nieuwe ſteurenis:
,,Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?
Lief, brengt 'et onſen vrient; en drinckt u wel-gevallen;
Sy ſteegh gelijck een muyl, beweeght haer niet met allen;
Haer vinger ſchijnt bepeckt, en houd gelijck een klis.
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
De gaſt wenſcht onderwijl te ſijn in verre landen,
Al wat hy nutten ſou dat hangt hem aen de tanden,
Dat kleeft hem aen de mont gelijck een frans vernis.
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
O maeltijt ſonder vreught! wie ſou niet liever vaſten
Als met een karigh wijf te ſitten by de gaſten?
Geen ſpijs of dranck en ſmaeckt aen ſoo een vilſen dis.
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
Fy van een karigh wijf, en van haer bitter muylen,
Ick wou mijn leven lang, ick wou my liever ſchuylen
By draken in het bos, by padden in het lis.
,,Wat baet een vlytigh man als 't wijf een ſuermuyl is?
In deſen tuſſen-val was onſe gaſt gedreven,
Terwijlen man en wijf vaſt over tafel keven;
Ten leſten, als de vrient geen beter trooſt en kreegh,
Soo ſeyd' hy, goeden dag, en maekt hem uyt de weeg.
't Is droevigh aen te ſien, dat onbeſcheyde wijven,
Oock in het openbaer met haer geſelſchap kijven:
,,Niet dat een eerbaer menſch ſoo in de ſiele knaeght,
,,Als dat het echte paer niet over een en draeght.
Al ſtont van alle kant u tafel overladen
Met ſpijſe nae de kunſt gebacken en gebraden,
Met aerdigh ſuyker-werck, met alderhande wijn,
Daer man en vrouwe kijft, hoe kander vreughde ſijn?
Het was van ſtonden aen van yder een geweten,
Hoe eerlick haer het wijf in deſen had gequeten;
Des wertſe door het lant en over al vermaert
En van een nortſe kop, en van een vilſen aert.
De man nae deſen tijt, om dit gebreck te ſtraffen,
Gaet daer men heeft de kunſt van beter op te ſchaffen,
Gaet daer een raſſe kock en vlugge boden ſijn,
En daer het nimmermeer en hapert aen den wijn;
Gaet daer men niet en mort, hoe lang de gaſten blijven,
Gaet daer men veerdig tapt, en niet en laet te ſchrijven,
Gaet daer de vrouwe lacht, wanneer men luſtigh teert,
En prijſt een ruymen weert, hoewel hy dapper ſcheert.
Het ſchip moet op het ſant, of aen de klippen drijven,
Als ſchipper en piloot haer ſtellen om te kijven: a
Wanneer het echte paer is tegen een gekant,
Soo ſtoot haer gantſch beſlagh als op een harde ſtrant.
Maer dit is op een Zeeuws, en daer beſcheyde mannen
Den vrede van het huys niet ſoecken uyt te bannen:
Maer elders, als het wijf in deſe parten ſlaet,
Daer kieſt een korſel hooft by wijlen harder raet.
Laeſt, daer ick was geſcheept met ſoete reys-geſellen,
Hoord' ick by ſeker quant een vreemde greep vertellen,
In Schotlant, ſoo het ſcheen, in verſche daet geſchiet
Aen iemant hem bekent, gelijck hy ſich geliet.
Een Ridder met 'er woon op ſeker ſlot geſeten,
Had vrienden aengeſocht om daer te koomen eten;
Hy ſeyt het ſijn gemael, op dat de jonge vrou
Wat tot de maeltijt dient ter eeren ſchicken ſou.
Het wijf ſprack uyt de mont; ten quam haer niet gelegen:
En, wat de Joncker maeckt, ſy laet haer niet bewegen;
Hy ſpreekt, hy ſwijgt een wijl, hy gaet haer weder aer;
Sy hoort 'et altemael, maer laet 'et ongedaen.
Hy vleyt, 't is ſonder vrucht; hy vloeckt, 't is al verloren;
Hy dreyght in groten ernſt, ſy laet haer niet bekoren;
Dan ſpreeckt hy weder ſacht, dan met een hart getier,
Sy ſtaet gelijck een rots, en acht 'et niet een ſier.
Ten leſten koomt 'er uyt: Waer toe vergeefſche laſten;
Ick weet, die gecken noot heeft jae gewiſſe gaſten:
Ghy ſpilt mijns vaders erf, en quiſt mijn ouders goet;
En wat heb ick 'er van, als dat ick ſlaven moet?
Oock ſijn wy deſen dagh juyſt beſigh om te waſſen.
Wie kan in dit gewoel op uwe ſlempers paſſen?
Voor my, ick ben geſint geen hant daer aen te ſlaen:
Hier op ſoo ſtrijcktſe deur, en laet den Joncker ſtaen.
De man krijgt hevig bloet; doch, ſonder haer te krencken,
Soo treet hy nae den hof, en gaet hem wat bedencken,
Daer blijft hy lange tijt, tot dat hy is gekoelt,
En geen ontſtelde ſucht meer in den boeſem voelt.
Hy roept een van de knechts, en ſeyt met ſachte reden,
T'ſa, wacker als een man, ſpoet uwe rappe leden;
Haelt uyt het naeſte dorp een goede Chirurgijn,
En ſeght hem dat de reys wel ſal vergolden ſijn.
De jongen loopt 'er heen, en brengt in korte ſtonden
Den man by ſijnen heer, om wien hy was geſonden;
De Ridder roept hem toe, hout my den meeſter daer
Ick ſal hem mijn bevel haeſt maecken openbaer.
Daer gaet hy wederom het wijf ter preuve ſtellen;
Maer ſy doet anders niet als hem geduerigh quellen:
Hy dan, met koelen moet, 't is, ſeyt hy, nu de tijt
Dat ick u loon betael, gelijck ghy weerdigh ſijt.
Hy taſt haer ſoetjens aen, maer heeft een vuyſt verheven,
En op haer ſlincken arm een vollen ſlagh gegeven
Wat hooger als het lid, de pijp die gaf een krack,
Als of men met gewelt een hout in ſtucken brak.
Daer ſchreeuwt de gramme vrou; maer ſiet! haer leden hangen,
Eylaes, een bleycke verw beſlaet haer gantſche wangen
De man ſtaet ongemoeyt en roept den meeſter in,
Siet quant, hier is te doen, koom paſt op u gewin;
Me-vrouw is wel gewent iet aen het lijf te breken,
Dus moet ick uwe kunſt tot haeren dienſt beſpreken;

a *Cum vir & uxor domi diſſentiunt, nihilominus navi jactatâ domus illa diſponitur, quam cum gubernator adverſus proræ directorem diſſentit. Chryſoſt. Homil. 26. in primam Epiſt. ad Corinth. 11.*

Gaet

Ick vinde daerom goet dat ick u dit betael,
En efter boven dien, noch voor een ander mael.
Hy greep van ſtonden aen een hant vol goude ſtucken,
En ſeyde, meeſter Ian, het moet u wel gelucken,
Houd daer, en doet u werck. de gaſt die nam het gelt,
En heeft met alle vlijt de breuck in een geſtelt.
Siet daer een vreemden ſlagh, en dat van weder-ſijden,
Wie kander ſonder ſchrick ſoo ſelle vlagen lijden?
O al te ſchotſchen treck! ô wreet, en hart bedrijf!
O al te rouwen man! en al te ſtegen wijf!
't Is beyde ſonder ſlot, dat deſe luyden deden,
't Is buyten alle recht, en tegen alle reden,
Vermijt u, ſedigh man, van ſoo een ſtrenge tucht;
Vermijt u jonge vrou, van ſoo een ſtege ſucht.
Dan hier dient aengemerckt of, als de boden waſſen, *a*
Het wijf heeft eenigh recht om niet te moeten paſſen
Op iemant die de man ten eten heeft gebraght,
Dan, of oock daer de man behout ſijn oude maght:
Verklaert u mijn vernuft. om kort hier in te ſpreken,
Geen wijf en heeft de maght om oyt te mogen ſteken
Of tegen haeren man, of tegen ſijnen gaſt;
Sy moet hun vlytigh ſijn, oock als het qualijck paſt.
Maer, deſen onverlet, ſoo leert de wijſe reden
Dat hier met onderſcheyt is dienſtigh in getreden;
Ten ſtaet niet alle tijt te plegen by den man
Al wat het vinnigh recht hem immer geven kan.
Daer ſijn in alle ding, daer ſijn beſcheyde palen,
Daer over echte ſucht geen luſt en heeft te dwalen;
Ghy, weeſt in u geſin niet al te ſtrengen heer,
Buyght lieve, buygt de boog, maer ſpantſe niet te ſeer.
Hoort, ſoo daer eenigh vrient van buyten is gekomen,
Die juyſt om deſen tijt hoeft waer te ſijn genomen;
Dien meyn ick, dat de man met reden nooden magh,
Al woelt het ganſch geſin in eenigh huys-beſlagh.
Maer ſoo de gaſten ſijn van uwe nae-gebueren,
En woonen in de ſtadt, of onder haere mueren,
Soo datje t'aller tijt u jonſte toonen kont,
Stelt dan het nooden uyt tot op een ander ſtont.
De waſch heeft op de vrou een wonder groot vermogen,
Haer breyn is dan geroert, haer geeſten opgetogen;
„En die aen eenigh werck ſijn ganſche ſinnen bint,
„Indien hy wort geſtoort, ſoo wort hy ongeſint.
Schoon lijwaet is een ſchat van ieder een gepreſen,
Leert man om dit juweel een weynigh lijdſaem weſen;
Al hebj' ontrent de waſch geen dienſt van u geſin,
Het koomt u naderhant, het koomt u weder in.
Maer ſchoon ick heb geklaeght van al te deune vrouwen,
Die voor de vrienden ſelfs het broot geſloten houwen;
Noch ſijnder evenwel die, als men gaſten noot,
Haer geven in de pracht met al te ruymen ſchoot.
Wanneer vrou Weelde koomt de rijcke landen ſtreelen, *b*
Strax wort 'er overdaet verſpreyt in alle deelen;
Men wort terſtont gewaer dat haer de gulle pracht
Voor eerſt ter neder ſet ontrent de vrouwe-dracht:
Sy koomt des niettemin tot in de kamers lincken,
En doet 'et altemael gelijck een ſpiegel, blincken;
Men wrijft aen alle kant, mē boent 'k en weet niet hoe,
Banck, tafels, al het hout, tot aen de trappen toe.
Noch is 't et niet genoegh; ſy leert de menſchen braſſen,
En met geſtreckte ſorgh op haere buycken paſſen
Sy leert hoe dat de kunſt, en hoe een nieuwe vont
Sal locken tot de luſt een ſmakeloosſen mont.

a *Gruterus onder ſijn Nederlantſche ſpreeckwoorden ſtelt oock dit*: Als het wijf waſt, ſoo krijght de man niet een goet woort. *Maer 't ſelve (als van het miſbruyck geſproken) en dient niet nagevolght.*

b *Luxus opes ſe quitur.*

Het lant wort overheert van alle vreemde wijſen,
De menſchen aengeleyt tot onbekende ſpijſen;
Dat nieuw is, wort gewilt; het oude wort gelaeckt;
En niet, als dat men niet en kan bekomen, ſmaeckt.
Uyt deſen tafel-pronck en overtolligh mallen
Is menigh hoogh gemoet met ſchande neêr gevallen;
Is menigh huys berooft, oock van het beſte pant,
En door een ſtillen vloeck gedreven uyt 'et lant
Beſiet des Heeren woort, vraeght alle wijſe mannen,
Vraegt die op hoog beleyt haer ganſche ſinnen ſpannen,
Ghy ſult door haer bericht in volle daet verſtaen,
Dat om den overdaet de rijcken onder gaen.
Leeſt al den ouden tijt, leeſt hedendaeghſche boecken,
Siet wie de linckers ſijn die nieuwe dingen ſoecken;
Let wie der voetſel geeft tot oproer in het lant,
Tot twiſt, en muytery, en alle mis-verſtant;
Ghy ſult in korter ſtont ten vollen ondervinden
Dat ſlempers, quiſtigh volck, en die het al verſlinden,
Sijn jae het vuyl geſpuys dat op een ander loert,
Dat vreemde rancken broet, en landen omme-roert:
Hierom plagh menigh vorſt op dit gebreck te letten,
En ſtelde voor het volck geſtrenge tafel-wetten;
Men vint in menigh rijck met regels afgepaelt,
Hoe dat een yder gaſt behoort te ſijn onthaelt: *c*
Hier weert men vreemt gewas, en daer uytheemſe viſſen,
En elders moet de jeught gegoten ſuycker miſſen;
Doch wat men ſtelt te werck, of achter rugge laet,
Het beſte dis-gebot, dat is de middel-maet. *d*
't Is waer, dat in het reck van onſe Nederlanden
Geen menſch en is gepraemt met enge tafel-banden,
Doch ſoo men elders teert, gelijck als Zeelant doet,
Ick ſegge dat de wet hier mede ſpreken moet.
Ghy hebt geduchte maght, oock als de Machten ſwijgen,
Ghy vaders van het huis, laet pracht en hoogmoet ſijgen;
Het is een eerlick huys, dat op ſijn eyge wet
Verkeerde rancken weert, en goede regels ſet.
Maeckt op u eygen hant, en binnen uwe deuren,
Een matigh keucken-recht en alle goede keuren,
Laet mate, laet beſcheyt op uwe tafel ſtaen,
Niet dwaeſe lieden pracht, of ſotte vrouwe waen.
Ick hoorde leſt een vrient van deſen handel ſpreken,
Die maeckte groot beklag van duyſent huys-gebreken;
Het ſcheen dat ſijn gemoet met alle feylen vocht,
En ſtell' ick hier te boeck, of 't iemant ſmaken mocht.
„By veelderley beſlagh, dat wijſe lieden ſtraffen,
„Soo ſtell' ick (ſprack de man) als noodigh af te ſchaffen
„Het ſuycker, dat men dient nae dat men is verſaet,
„Recht lock-aes tot de luſt, en voor den over-daet.
„Wat koomt 'er overal gebortelt uytter weelden
„Ooft, huisraet, huiſen ſelfs, mans, vrouwen, grote beelde
„Van alderhande wilt; en wat en is 'er niet,
„Van dat men op de mart, of in de winckels ſiet?
„Ey wat een ſelſaem tuygh! geſtooft, gereckt, geblaſen,
„Bedot, begaet, begomt; ach poppen voor de dwaſen!
„Ach peſte voor de beurs, en koſten ſonder eer!
„Ten is nau aengediſt, en ſiet! 't en is niet meer.
„En ieder taſt 'er in; en, die hen niet en ſchamen,
„Vergaren over hoop geheele ſuycker-kramen,

c *In Regno Caſtellæ, Neapolitano, Veneto, Genuenſi, & Noribergæ ſunt etiam hodie leges ſumptuariæ. de quibus vid. Richter. axiom. Polit. 103. Beſold. Politic. lib. 2. cap. 2.*

d *Quod Thucydides de Athenienſibus, de noſtratibus id dictum velim: Elegantes ſumus, ſed cum parcimonia; philoſophamur, ſed ſine mollitie. lepide Bernardus Epiſt. de cura & regim rei famil. Fac gulam litigare cum burſa, & vide cujus advocatus exiſtas. ſæpius, ſed non ſemper, pro burſa ſententia feres. nam gula affectionibus probat, & ſic teſtibus non juratis; burſa evidenter probat, jam area ac cellario evacuato. Tunc male judicas contra gulam, quando avaritia ligat burſam.*

„En

,,En gaen ten lesten heen met buycken vol gebrast,
,,En des al niettemin met schotels vol getast;
,,Siet daer het gantsche nut van uwe diere beten,
,,De tafel is geleeght, en niemant heeft gegeten;
,,Voorwaer 't is Egels werck te slocken als een vraet;
,,En kost te dragen meê, oock als men henen gaet.
,,Gedenckt begerigh oogh, dat vrienden en u magen
,,Ten eten sijn genoot, en niet om wech te dragen:
,,Het is van over lang een onbeleefde gast,
,,Die met een vollen buyck noch in de schotel tast.
,,Het is een oude wet, gesproten uyt de reden,
,,Dat iemant, als hy reyst, magh in den wijngaert treden,
,,Mag plucken voor den mont een rijpen druyven tak;
,,Maer niemant staet 'et vry te plucken voor de sack.
,,Dit leert van eersten af de teere jonckheyt snoepen,
,,En om 'k en weet niet wat geheele dagen roepen;
,,Des koomt ons menigh leet van wegen dit gebruyck,
,,De koortsen aen het hert, de wormen in den buyck.
,,Ick wenste dat het volck dit onheyl wilde stuyten,
,,En dienen boom-gewas, en aengenaeme fruyten,
,,Geschencken van het velt, en van des Heeren gunst,
,,Die met haer aerdigh waes gaen boven alle kunst.
,,Ick wenste dat het volck vercierde gantsche tafels
,,Met eygen huys-geback, van struyven en van wafels,
,,Met room, en witte saen, met toerten uyt den hof,
,,Dat ware minder kost, en even meerder lof.
,,Ick weet dat menigh vraet sal tegen onse reden
,,Veel brengen aen den dag, en vreemde ranken smeden,
,,Maer efter is de pracht van desen overdaet
,,Aen goede sielen leet, aen wijse lieden smaet.
,,Hoe! sal een grilligh hooft tot nadeel van de seden
,,Vermogen nieu bejagh te brengen in de steden?
,,En sal een sedigh hert niet mogen sonder schant
,,De tucht te voeren in ten dienste van het lant?
,,Ey lieve laet het volck, laet alle spotters gecken,
,,En laet u gants bedrijf tot goede seden strecken;
,,Stelt u na reden aen, en geensins na de lust:
,,Wat is van schamper jock? doet wel, en sijt gerust.
Dus verre sprack de man. Hier maen' ick alle vrouwen
Hier op, met rijpe sorgh, eens raet te willen houwen;
Let wat den oirboir eyst, en schrijft uw punten uyt,
En maekt een staets-gewijs een dienstig huys besluyt.
Maer, desen onverlet, leert met de keucken moeyen,
Leert wat de hoeve sent, of wat 'er van de koeyen
Of van den boomgaert komt, beleyden aen den heert,
Ten dienste van den gast, ten nutte van den weert. *a*
Leert alle groen gewas op uwe tafel brengen,
't Is kunste nae den aert dat wel te konnen mengen;
Maeckt koecken uytten hof, doch niet van alle kruyt,
Maer kiest 'er met bescheyt de beste soorten uyt. *b*
Leert hoemen somer-fruyt kan voor de winter sparen,
Leert hoemen aerd-gewas in pekel sal bewaren,
Leert hoemen jonge vlier moet sulten in de Mey,
En hoemen winnen moet het amper que-geley:
Leert hoemen toerten bakt van druyven, persen, krieken,
Van hoppe, van latou, pottage voor de siecken,
Van room of versche kees; leert hoe een geestigh kock
Tot goede smaecke brengt een rauwen artisock.
Leert braden na den eysch, leert sieden en het stoven?
Leert fruyten in de pan, en backen in den oven,
Verlustight uwen vrient met eygen huys-geback;
Dat is u kleyne kost, en even groot gemack.
Niet dat met eygen hant dit juyste moet geschieden,
Het dient, op dat de vrou te beter magh gebieden;
Een die niet recht en weet den gront van haer bedrijf,
Is staegh een slappe gans, en noyt een handigh wijf;
Het staet de vrouwen toe te trachten om te weten,
Hoe kock, en keucken-meyt haer quyten aen het eten;
,,Of schoon het klein beslag veel aẽ het meyssen staet,
,,Noch moet de vrouwe sien al wat 'er omme-gaet.
Sy dient, met rijpe sorgh, haer boden aen te wijsen
Hoe dat men nae den eysch een vrient behoort te spijsen;
't Is noodigh dat de vrou haer maeghden openbaert
En wat 'er dient genut, en wat 'er dient gespaert.
Ghy moeders zijt bedacht u dochters op te trecken,
Op datse, daer het dient, voor vrouwen mogen streckẽ;
Maekt dat het gansch gesin, tot aen de joncxste meyt,
Magh voelen haer verstant, en vinden haer beleyt.
Is u een schoone jeught te samen opgewassen,
Geeft ieder haren tijt om op het huys te passen,
Geeft ieder haren keer om aen de mart te gaen,
En leertse door het doen de keucken gade slaen.
En ghy, ô teere maeght, leert, even voor de jaren,
Leert wat het huys vereyst, oock eer je komt te paren;
Leert alle rijp beleyt, oock in u jongen tijt,
Leert wijf en moeder sijn, terwijl ghy vrijster zijt.
Veracht de keucken niet; veel hooghgebore vrouwen
Die hebben desen plicht gewilligh onderhouwen, *c*
Hoe menigh edel wijf heeft voor een lustigh man
Iet dat hem wel beviel gebacken in de pan!
Veracht de keucken niet; oock wijt-beroemde mannen
Die hebben aen den heert de sinnen ingespannen,
Die hebben onderstaen en visch, en alle vleysch,
Te sieden na de maet, te braden nae den eysch;
Die hebben alle moes, en alle boom-gewassen,
Gewesen aen het volck de maege toe te passen,
Niet op een wilden bof, of soo het vallen mocht,
Maer naer het jaer-getijd', en reden van de locht.
't En is geen slechte kunst, met onderscheyt te weten
En wat 'er dient gemijt, en wat 'er dient gegeten,
Want die hier recht bewust en wel ervaren sijn,
Die worden met 'er tijt haer eygen medecijn.
Wat heeft 'er menigh wijf, door onverstandigh koocken,
Een goede beet vermorst, en alle lust gebroken?
Een ander wederom die koestert haren weert
Met, ick en weet niet wat, door konste van den heert.
Veel konnen sonder kost een schotel spijse maecken,
En doen een moes-gerecht aen vyse monden smaecken;
Men vint 'er die terstont, oock als het niet en past,
Onthalen met vermaeck een onverwachten gast.
Wel aen dan soete jeught, leert nutte tafel vonden
En voor een kloecke maegh, en voor de swacke monden,
Dat maeckt een jonge vrou de vrienden aengenaem,
Dat maeckt een jonge vrou voor al het huys bequaem.
Maer wacht des niettemin van op de klap te raecken,
En by het schamper volck u naem bekent te maecken
Door eenigh nieu gerecht, of ongewoone vont,
Ten luste van het oogh, of van een geyle mont.
U namen door de stadt hier in te laten spellen
Sal by een sedigh hert u lof in twijfel stellen;

a *Siet het Keuckenboeck onlangs uytgegeven by Anthonis Magyrus; een bequaem werck voor alle huys-moeders, en alle andere Ionck-vrouwen, die haer op den keuckenhandel willen leeren verstaen. Siet mede de Moffe-schans van D. Petrus Hondius.*

b *Men vint in Vranckrijck en Italien treffelijcke Edellieden, die selfs haer werck maecken van saladen en andere kruyt-gerechten te plucken, en nae den aerdt der kruyden onder een te mengen; daer in men hier te lande vry wat sloffigh is, waer uyt oock somwijlen ongemacken sijn gesien, mits dat 'er eenige hinderlicke kruyden voor goede, door onervarentheyt, gepluckt en in de groen koecken gebacken sijn, de menschen een plage in het lijf aten.*

c *Ludov. Vives in lib. de Christ. fœm. verhaelt veel exempelen van groote vrouwen de keucken verstaen en selfs geoeffent hebbende, gelijck de Schrift oock des veel gewaeght. Clarissimos & maximi nominis viros, de Obsoniis & re Culinaria scripsisse nemini dubium est; inter antiquos est Cato, Varro, Columella, Cælius Apicius, inter novos Platina qui de honestâ voluptate, de ratione victus; de modo vivendi, de natura rerum & arte denique ipsâ coquendi decem libris accuratissimè & diffuse egit.*

Al wat hier nieus ontſtaet (ſoo menig man gelooft)
Koomt uyt een weeligh hert, of uyt een dertel hooft.
'k En wil niet dat het volck ſal op de keucken paſſen
Ten luſte van het vleys, of om te leeren braſſen;
Ick wil maer dat het wijf de gaven van den Heer
Sal koken op de maet, en rechten met der eer.
„Te nutten goede koſt, en dat in rechter maten,
„Te ſchaffen na den eyſch, is ieder toegelaten;
Hebt maer geduerigh acht te loven uwen Godt,
En hangt niet al te ſeer de ſinnen aen de pot.
Die ſonder overdaet ſijn tafel weet te decken,
Het ſal hem tot vermaeck en friſſe leden ſtrecken;
Want die voor ſijnen God een reyne maeltijt doet,
Wort aen het lijf geſterckt, en in de ſiel gevoed. *a*
Doch ſchoon of menighmael de vrouwen haer vergeten,
En plegen overdaet ontrent het prachtigh eten,
Noch blijckt 'et dat de mans hier even ſchuldig ſijn,
Indien niet aen de koſt, ten minſten in den wijn.
Hoe ſiet men menigmael, hoe ſiet men lieve gaſten
Door weldaet hinder doen, door vrientſchap overlaſten,
Door heusheyt in gevaer, door gunſte ſchier gedoot,
Door blyſchap in verdriet, door nooden in den noot?
Men laet een groote plas in diepe koppen ſchincken,
Men moet 'er op een Prins, of op een Konink drincken;
Voor al doch op het heyl van onſen vryen ſtant,
En ſiet! dit is het volck gelijck een dwingelant. *b*
Daer is geen ſeggen aen, ten baet geen tegenſpreken,
Het is een ſtale wet, en daerom niet te breken,
De wijn moet uyt 'et glas en wort 'et niet gedaen,
Het moet dan (ſo het ſchijnt) de landen qualik gaen.
Noch is 'et niet genoegh; men laet de deuren ſluyten,
Men hout de gaſten op, en niemant kander buyten,
Al is de maeg gepaeyt, men hitſe tot den dorſt,
Men brengt 'er rauwe vis, of heet-gekruyde worſt.
In plaetſe van de mont in rechte maet te laven,
Soo lijt de wijn gewelt, de vrienden worden ſlaven;
Ey wat een ſelſaem ding! waer toe gedwongen drank?
Of laet de vrienden t'huys, of laetſe buyten dwanck.
Wy woonen, ſoo het ſchijnt, in vry-gevochte landen;
En leven evenwel in enge tafel-banden:
Wie maer een eerlick man eens ſpijſt aen ſijnen dis,
Die meynt dat hy een heer van ſijne vryheyt is.
Waer toe een vrient gepraemt met deſe groote backen,
Die niet de maegh alleen, maer al de leden ſwacken?
Ghy toeft hem aen het lijf, maer queſt hem aen den geeſt,
Hy quam gelijk een menſch, hy gaet gelijck een beeſt.
Waerom het edel nat ſoo quiſtigh uytgegoten?
Waerom u ſoete vreught met ſotte pijn beſloten?
Wat Gods-dienſt kan het ſijn te drinken ſonder dorſt?
Ey! ſoo ghy ſegen eyſt, ſoo bid voor uwen Vorſt.
Vermijt doch uwen vrient van reden af te leyden,
Want door beſcheyt te doen ſoo wort men onbeſcheyden;
Geſontheyt maeckt gewis de menſchen ongeſont,
Wanneerſe met de wijn koomt vloeyen in de mont. *c*

En beelt geen menſchen in dat oyt des Heeren ſegen
Door glaſen is verweckt, door raſen is gekregen;
De ſonden ſijn van outs de gronden van verdriet:
Ghy, drinckt maer tot vermaeck, en dwingt de vrienden niet;
Laet u beleefde gunſt, laet uwe maeltijt ſtrecken
Om tot een reyne vreught de vrienden op te wecken;
Doet wel aen uwen gaſt, het is een oude wet,
Maer wild 'er iemant gaen, en doet hem geen belet.
Ghy moet aen uwen diſch u beſte vrienden toeven
Door reden, door geſprek, en niet door groote ſchroeven;
Het is de beſte weert die vrienden onderhout,
Niet met een diep gelas, maer door een ſoete kout.
Godt heeft en ſoeten dranck en ſpijſe laten waſſen,
Om in geſette maet u toe te mogen paſſen;
Ghy daerom, wat je nut of tot den monde keert,
Siet dat je met den geeſt den milden Schepper eert.
Danckt vry den grooten God, ô vrye Nederlanden,
Van ſijn geſtreckte gunſt, en uwe rijcke ſtranden;
Wat naer of verre waſt, wat uyt der aerden groeyt,
Dat koomt u met de zee ter haven in gevloeyt.
God is gelijck de ſon, die duyſent gulde ſtralen
Laet van den hemel af op uwe ſteden dalen,
Wat oyt aen boomen hing, of op de velden ſtont,
Dat wort u van den Heer geſteken in den mont.
Men vint hier in het lant geen moſt of rijpe wijnen,
Gelijck men elders doet daer heeter ſtralen ſchijnen;
En des al niettemin ſoo heeft u gantſche kuſt
Van moſten wils genoegh, van wijnen volle luſt!
Al wat de Necker geeft, al wat de Franſche dalen,
Al wat Madera ſent, het ſpeelt in uwe ſchalen;
Al waer in eenigh lant een rype druyve berſt,
Daer wort, tot u behoef, een ſegen uyt geperſt.
Men packt in u bevang geen blaeuwe tonne-vygen,
Sy koomen evenwel op uwe tafel ſijgen,
God heeft den Spangiaert ſelfs als in de borſt geprent
Dat hy na dit geweſt de beſte fruyten ſent.
Wat lyt 'er menigh volck des ſomers heete vlagen,
Om aen dit verre lant ſijn vruchten op te dragen?
Hier is geen ſuycker-riet, dat in de dalen waſt,
En noch wort hier de jeught met ſuycker overlaſt.
Het Indiſch rijck gewas de peper, foely, noten,
Wort hier, gelijck het graen, op ſolders uytgegoten;
Men pluckt hier geen kanneel, geen ander edel kruyt,
Wy deelen 't evenwel met gantſche ſchepen uyt.

a *Voluptas quam intemperantes ex varietate ciborum, libidinoſi ex titillatione rerum venerearum percipiunt, mala eſt & rejicienda. At illa voluptas quæ ex continentia victus, & ex iis rebus quas natura humana appetit, oritur, etiam à ſapientibus probatur; nec ullus tam ſtupidus, & à ſenſibus ob ſanctitatem & tetricam vitam, alienus, qui non vel corpore, vel animo aliqua perfundatur voluptate, ſi in victu mediocritatem, unde bona valetudo oritur, retinuerit. Plat. in præfation. lib. de honeſt. voluptat.*

b *Damnant hunc morem Paræus ad Hoſeæ 7. 5. Gualter. in Hoſeam Homil. 21. Leſſ. de Iuſt. & jur. lib. 4 cap. 4. Matheneſ. lib. de bibendo ſupra ſanitatem, & de calice ſoporis. Ioh. Elſwigh. diſput. polit. 10. theſi. 25. num. 8. Germania (inquit) indiget Cenſore qui prohibeat ne ultra ſatietatem (ritu certe nefando) quis bibere cogatur.*

c D. Baſilius in Hom. de Ebrietate, *morem noſtri ſæculi ad amuſſim deſcribit: in certamine potandi, vaſorum ordine, ac oſtentatione, conviviorum apparatu, miniſtrorum obſequiis, deinde potatione procedente, inquit, eo veniunt, ut de augenda hac inſania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant; cujus auctorem legis diabolum habent; victoriæ vero præmium, peccatum: nam is qui plus hauſerit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert; atque ita gloriam in ignominia captant: inter ſeſe namque contendunt ac, veluti in judicio aliquo, deferſitant, quiſnam ſermo eorum quæ hic fiunt turpitudinem unquam ſatis explicet!*

Ambroſ. de Elia & jejunio cap. 13. *Primo, inquit, minoribus poculis, veluti velitari pugna, præluditur: verum hæc non ſobrietatis eſt ſpecies, ſed diſciplina bibendi, ut irritent ſitim. ergo, ubi recalere cæperint, majoribus poculis fervor inardeſcit. Deinde procedente potu longius, contentiones diverſæ & magna certamina, quis bibendo præcellat; nota gravis ſi quis ſeſe excuſat. & hæc, donec ad menſas deveniatur ſecundas. At ubi conſummatæ fuerint epulæ, putes jam eſſe ſurgendum, tunc de integro potum inſtaurant, & cum conſummaverint, tunc inchoare ſe dicunt; tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quaſi inſtrumenta bellorum. &c.* Idem cap. 14. *Nec vos excuſamini, qui vocatis & amicos emittitis ut inimicos. quid te delectant damna ſine gratia? rogas ad jucunditatem, vocas ad mortem; invitas ad prandium, efferre vis ad ſepulchrum; cibos promittis, tormenta irrogas; vina prætendis, venena ſuffundis.*

Auguſtin. Serm. 231. *Majora pocula providentur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine.* & infra: *Et ille qui tales eſſe volunt, miſerabiliter ſeſe excuſant, dicentes ingratum habeo amicum meum, ſi quoties illum ad convivium vocavero, potum illi quantum voluerit non dedero. At non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum; qui & tuus & ſuus eſt inimicus; ſi certe & alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum; & ideo ſapienter conſidera, ſi juſtum ſit, ut te à Deo ſepares, dum te ebrioſis conjungis. Ad extremum, tu eum noli adjurare, noli cogere, ſed in poteſtate illius dimitte, ut, quantum ſibi placuerit, bibat; ut ſi ſe inebriare voluerit, ſolus pereat.*

Of China maer alleen en backt de porceleynen,
En boutse menigh jaer, gelijck de lieden meynen,
Men vint hier onderwijl de fijnste lijckewel
Of by een schippers wijf, of by een boots-gesel.
Al sijn in dese kust geen onder-aerdsche slaven
Die koper, yser, stael, in diepe kuylen graven;
Soo woont doch hier het volk dat groote stucken giet,
En met een hol metael door harde mueren schiet.
Al sijn hier in het lant geen steyle boom-gewassen,
Die tot een hooge mast op groote schepen passen;
Noch sijn hier evenwel meer seylen op de ree,
Als oyt een machtigh Vorst had op de ruyme zee.
't Is maer een kluyte lants dat hier de lieden banen,
Noch sijn de solders vol, en buygen van de granen;
Men vint hier in het lant maer weynigh eygen wol,
Van lakens evenwel sijn alle winckels vol.
Geen dier van ons gewas en draeght 'er schoone vellen,
Wie kan noch evenwel hier al de bonten tellen?
Hier is geen rijcke worm, die ons de syde spint,
En waer is 't daer men meer fluweel en syde vint?
Wie kent 'er eenigh gout in onse kust gewassen?
Noch vint men even hier veel duysent rijcke kassen:
Men graeft tot heden toe geen tin in dit gewest,
Noch blinckt 'et evenwel in dese landen best.
Het schijnt dat hier het lant sal in het water sincken,
En niemant evenwel en wilder water drincken;
Het water is te schrael, te killigh op de borst,
Hier wort het koren drank, het graẽ is voor den dorst.
Bedenkt dit, Zeeusche jeugt, en weegt 'et in 't bysonder;
Al wat u lant besit, dat is een eygen wonder;
In alle rijck gewas sijn uwe velden schrael,
Ghy noch, die niet en hebt, die hebt 'et altemael.
Al wat de werelt vangt, dat valt in onse fuycken;
Geef maer, ô goede God, dat wy het wel gebruycken;
Geeft ons een danckbaer hert, een ingebonden geest,
Die uwe gunste lieft, en uwe straffe vreest.
Hy kleeft aen enckel stof, en eet gelijck de beesten,
Die niet in als en eert den Vader van de geesten,
„ Het is een steen, een block, een ongevoeligh swijn,
„ Die met een deusig hooft blijft hangen aen den wijn.
Rijst hooger, Christen hert, en als de goede gaven
Verdryven uwen dorst, of uwen honger laven;
Soo dringt de sinnen op, en seght in u gemoet,
Wie ben ick nietigh mensch die God soo milde voed?
Een woort noch tot de vrou. En laet u niet bestuyven
Of van het Rinsche nat, of van de Fransche druyven,
Of ander heet gewas; maer, als ghy vrienden toeft,
Zijt sober in den drank, schoon dat 'er iemant schroeft.
't Is gantsch een leelik ding dat mans te gulsigh drincken,
En uyt een volle maegh na vuyle dampen stincken;
Maer 't is een booser plaeg, 't is schande voor den wijn,
't Is jae de vuylheyt selfs, dat vrouwen droncken sijn.
De wijn die baent de wegh tot veelderley gebreken,
De wijn die maeckt de tong genegen om te spreken,
De wijn baert herten-leet, en menigh ongeval,
De wijn te ruym genut die maeckt de wijse mal:
De wijn te veel besteet ontrent de swacke vrouwen,
Kan verre boven al den meesten hinder brouwen:
Wel sijt dan niet geneyght tot haeren soeten geur,
Eylaes een droncken wijf is maer een open deur.
Ghy wacht, oock even dan, u tot een weligh praten,
Of tot een losse vreught te veyligh uyt te laten;
Die sonder mate ralt, is droncken in den schijn,
Schoon datse niet en voelt de dampen van den wijn.
Ick keere tot den man. Laet u geselschap weten
Wie dat de lieden sijn die met u konnen eten,
Soo magh en spijs, en dranck, en tafel sijn gepast,
Nae mate van de saeck, en weerde van de gast.
't Is met een jonge vrou by wijlen soo gelegen,
Dat sy geen heere-straet en kent voor enge stegen;
Sy struyckelt al te licht, en tast geduerigh mis,
Om datse dom, en groen; of niet geoeffent is.
Men vint in dit geval niet selden vreemde slagen,
Die somwijl aen de man tot in het herte knagen;
Men vint 'er wonder veel, en dient 'er by gebrocht,
Op dat ons jonge vrou haer beter quyten mocht.
Een geestigh edelman had, om bescheyde reden,
Een hoogh-gebooren Vorst by hem te gast gebeden;
Die quam ontrent de noen met grote sleep verselt
Maer hiet de knechten gaen, met dat 'er was gebelt.
Hy was in slecht gewaet en van mis-maeckte leden;
Doch goedigh in der aert, en van beleefde seden:
De weert en was 'er niet, maer wel sijn jonge vrou,
Die meynd' hy waer een knecht van een die komẽ sou.
Sy seyt hem; Rap gesel, waer toe het ledigh treden?
Hier, klooft dit bultigh hout, en oeffent soo de leden:
De Vorst seyt niet eẽ woort, maer grijpt terstõt de bijl,
En geeft hem aen het werck, en kapt een lange wijl.
Hier over koomt de weert met haesten ingetreden,
En siet dit selfsaem ding, onseker van de reden,
Onseker wat 'er schuylt in soo een vreemt geval,
Onseker wat hy doen, of wat hy laten sal.
Ten lesten berst hy uyt: ô weertste van den lande,
Wie doet u dit verdriet, en my de groote schande?
Tot antwoort wert geseyt; me-vrou heeft uwen gast
Aen desen block geset, en met de byl belast.
Ick drage lieve vrient, en vry niet sonder reden,
Ick draegh (eylaes!) de straf van mijn wanschape leden,
Ick drage mijn gebreck maer draeg het met gedult;
'k En wijt' het geenẽ mensch, het is mijn eygen schult.
Daer was 'et al bekaeyt. de vrou is niet te spreken,
Maer ging haer in de stal of in den hof versteken;
Haer man bragt wat hy mogt tot onschult aen dẽ dag,
Maer des al niettemin het bleef een domme slagh.
Hoort mannen, deftigh volck, of trout besette vrouwen,
Of leertse nae den eysch de vrienden onderhouwen;
Want een die niet en weet wat u en haer betaemt,
Maekt dikmael uwen vrient en haren man beschaemt.
Ten wort u niet geleert tot aller tijt te brassen,
Noch eeuwigh, jonge vrou, op uwen mont te passen:
Weest suinig na dẽ eysch, en schaft wanneer het dient,
Een schotel voor een gast, een bete voor een vrient.
Of schoon u onverhoets eens gasten over quamen,
Al is de keucken slecht, j' en hebtje niet te schamen;
Doet brengen dat 'er is, al waer het sout en broot,
Of anders, ronde kost: een vrient is haest genoot;
Een vrient is haest gespijst, een vrient is haest te vreden,
Een vrient, een eerlick man, die voegt hem na de reden;
Een vrient aensiet 'et hert, een vrient, een ware vrient,
Is dickmael met de wil en sonder kost gedient.
Wat hoefje, jonge vrou, u teere jeught te quellen,
Al hebje niet te veel uw gasten voor te stellen;
Siet als u spijs ontbreeckt, soo neemt tot uwer baet
Schoon lywaet voor den disch, voor u een bly gelaet.
Neemt acht in dit geval het voor-hooft niet te fronssen,
Vermorst u spijse niet gelijck de vuyle slonssen;
Mijt pracht in u beleyt, maer alle dingen net;
Dat is in mijnen sin de beste tafel-wet.
Als 't al is bygebracht om uwen gast te spijsen,
Soo weet ick boven dat noch een gerecht te wijsen,
Ghy die met kleyne kost u vrient wilt maecken bly,
Gaet set 'er op het lest u eygen tonge by.

Alleen

Alleen een vlytigh oogh doet koude spijse smaecken,
Dat kan, oock sonder kost, de lieden vrolick maecken;
Waer rechte geesten sijn, daer leeftmen van de kunst;
Waer rechte vrienden sijn, daer leeftmen vande gunst.
Ghy kont de naeste reys uw jonste beter toonen,
En met een ruymer hant het eerste mael verschoonen;
Ghy, maekt slechs dat de kock en dat de tafel spreeckt
Dat somtijts u de daet, de wille noyt ontbreeckt.
Eer dat ick vorder gae, soo moet ick hier belasten
Drie dingen aen de weert, drie dingen aen de gasten,
Drie dingen aen de vrou, drie dingen aen de knecht,
En siet hier is het gros van alle tafel-recht.
De weert, naer onsen raet, die moet tē eersten schouwen
De gasten aen den disch met kracht te willen houwen;
De gasten tegen meugh te porren tot den dranck,
De gasten in het huys te sluyten tegen danck.
De gast moet veerdigh sijn, en op sijn ure letten,
Moet daer de weert gebiet hem neder laten setten,
Moet in sijn eygen huys besluyten sijnen hont,
De weert heeft al genoegh aen eenen gragen mont.
De vrou moet op den disch en op de keucken passen,
Moet lywaet en het tin ter eeren laten wassen,
Moet toonen metter daet, en even met de schijn,
Dat haer de gasten lief, en weerde vrienden sijn.
De knecht, en wie der dient, moet heus en vlytig schenkē,
Moet trachten niemants kleet met storten oyt te krenkē,
En dan noch vont het volck in oude tijden goet,
Dat niemant drinken mag, wanneer hy schenkē moet.
Hier ware nu de tijt een regel uyt te schrijven,
Hoe dat een jonge vrou haer mart-gang heeft te drijven;
En wat 'er voor het huys is noodigh ingebrocht,
En wat 'er voor het huys is beter ongekocht.
Doch in dit nieu beslagh en staet ons niet te treden,
Dewijl ick seker houw dat over lang geleden,
Een dochter dese les ten vollen heeft geleert,
Doen alsse noch ontrent haer moeder heeft verkeert.
Wie oyt een handigh wijf wil voor een man bereyden,
Die moet se vander jeught in huys en keucken leyden,
De reck van dese plicht is van een groot beslagh,
Het koomt van langer hant, en niet op eenen dagh.
Doch soo daer iemant is tot echten staet gekomen,
Die in haer ouders huys niet waet en heeft genomen
Wat tot het koopen dient; die vange nimmer aen
Alleen en sonder hulp de kramen in te gaen.
Het sal bequamer sijn haer voor een tijt te paren
Met een die sneger is, en van besette jaren,
Die sal haer wijsen aen al wat 'er omme gaet,
En styven haer bedrijf door haren goeden raet.
Wat hier toe vorder dient, en is niet in de boecken,
Maer op de marten selfs, en in de daet te soecken,
Men wort ten lesten kloeck, en uytter-maten vroet,
Wanneer men neerstigh let hoe dat een ander doet.
Een woort noch evenwel. Veel loopen achter straten
Vol kommerlick gewoel, en besigh uytter-maten,
En koopen niettemin, in vleys, en versse-vis,
Het slechste van de banck, het blauste dat 'er is;
Al om de minste kost, gelijck de lieden seggen,
Maer neen, besette vrou, leert beter gronden leggen;
Leert eenmael dese les, dat noyt de beste koop,
Leyt in het minste gelt, of in den meesten hoop.
Is iemant van het volck genegen om te sparen,
Die koope nimmermeer als van de beste waren;
Het beste, wat het sy, is over al bequaem,
Ghy, koopt tot aller tijt het beste van de kraem:
Het sal aen u gesin ten nutte konnen strecken;
Het sal uw weerde vrient tot uwe jonste trecken,
Het sal u dienstigh sijn, soo hy een goede beet
Met vreughde, sonder twist, aen sijne tafel eet.
Ghy sult, met dese vont, hem in den huyse binden,
En niet, dan als het dient, by vreemde gasten vinden;
Wie door een milde kock op hare tafel past,
Die maeckt een eerlick man geduerigh haren gast.
Ick weet dat menigh wijf met al te deun te leven,
Den Heere van het huys heeft uyt 'et huys gedreven;
,,'t Is seker dat de man sich elders henen keert
,,Wanneer een karigh wijf haer tafel niet en eert.
Wy vinden overal een hoop van deune vrouwen,
Maer weynig recht bequaem om huys te konnē houwen;
Die voordeel meynt te doen met al te schralen dis,
En kent noch heden niet wat recht een huys-wijf is:
Maer die de kunste weet wanneer men dient te sparen,
En laet te rechter tijt haer deune sinnen varen,
En als 't de reden eyst de keucken vieren kan,
Dat is een weerde vrou, de kroone van den man.
Hier dien' ick met een woort de vrouwen aen te raken,
Die al te grooten werck van hare kelen maecken;
Ick weet dat menighmael geen spijs en wort gekocht,
Als die een lecker wijf tot hare lusten socht.
In vleys, in visch, in fruyt, in moes, in hof-saladen,
In dat 'er is gerooft, in dat 'er is gebraden,
Of aen den heert gestooft, men vint 'er niet een beet,
Als dat haer kiesche mont met volle tanden eet. a
Ghy, hout een ander streeck, en tracht voor al te weten,
Wat kost van uwen man met smake wort gegeten;
En dan, soo ghy de maegh soo verre buygen kont,
Soo leert na sijne smaeck gewennen uwen mont.
Ick wilde dat het wijf haer lusten konde dwingen,
En heulde met den man, tot in de minste dingen;
,,Waer wil en tegenwil te samen wort gepast,
,,Daer rijst een ware sucht, en set de liefde vast.
Dan of het soo geviel, gelijck het kan geschieden,
Dat u de maege walght, en niet en laet gebieden;
Of dat u tegen-aert als met de spijse vecht,
Soo geeft noch aen den man sijn volle tafel-recht.
'k En wil noch evenwel geen echte mannen leeren
Haer lusten gade slaen, haer luye buycken eeren;
Neen, dat is niet gemeent; wy leggen geenen gront
Noch voor het dertel vleys noch voor eē geylē mont.
't En is geen manne-werck op haren mont te passen,
Laet vraten lecker sijn, die leven om te brassen;
En weest niet al te kies, niet al te keucken sot,
,,'t En voeght geen reyne siel te woonen in de pot.
Het keel-gat is een wolf, en wat de menschen eten
Glijt in der haesten deur, en is terstont vergeten;
Dus, soo u tanger lijf geen innigh letsel heeft,
Soo neemt tot voetsel aen al wat de keucken geeft.
Een saecke, tot besluyt, is dienstigh hier geweten;
Doet voor-raet na den eysch van dranck en noodig eten;
Van alderhande brant, en, soo je spaaigh sijt,
Koopt niet als om gereet, en dat te rechter tijt.
Een moeder van het huys moet passen op de stonden,
Moet letten op den aert van alle grage monden;
Ghy die geen slappe gans en wilt geheeten sijn,
Schout al te versschen broot, en al te nieuwen wijn. b
Hier achte niemant vreemt dat wy te voorschijn bringen
Het diepste vrou-geheym tot aen de keucken-dingen;
Tot al het innigh huys. Jonckvrouwen, ick beken,
Dat ick in dit beslagh de naeckte schrijver ben.

a *Het spreeck-woort seyt*, De man die eet schier al den dagh De spijse die de vrouwe magh. niet alsoo.
b Voyez le Verger des proverbes François, verb. Mesnage.

Al watje naest bevint op u bedrijf te passen,
Is verr' het minste deel op mijne gront gewassen;
Een ander geeft de stof, en ick het rijm alleen;
Ick menge slechs de kalck, een ander geeft de steen.
Wie regels stellen wil op huys en keucken-saecken,
En tracht in dit beroep de gronden aen te raecken;
Moet tot de vrouwen gaen, en leenen haren raet,
En leeren even daer, al wat 'er omme-gaet.
Lucani geestigh wijf heeft, op verscheyde stonden,
In dat manhaftigh boeck veel dingen uyt gevonden,
Tot ciersel van het werck, heeft dickmael by gebracht
Iet daer de schrijver selfs niet op en had gedacht.
Mijn weerde bed-genoot, mijn siel en tweede leven,
Heeft menigh schoon juweel aen onse Vrou gegeven;
Want als mijn trage pen by wijlen stille stont,
Soo kreeghse weder stof uyt haren lieven mont.
Vint sich dan eenigh mensch door onsen boeck te lesen,
In huys of huys-bedrijf wat naerder onderwesen;
Die wensche vrede toe, en biede goeden dagh
Aen haer die tot de gront in dese plichten sagh.
Voor al moet onse Vrou haer plichten overpeysen
Wanneer haer weerde man wil uyt den lande reysen;
Wat heeft 'er menigh wijf haer goeden naem bekladt
Die sonder goet bêleyt, en sonder hoeder sat?
Ionckvrouwen leent het oor; mijn penne sal gewagen
Hoe sich in dit geval een vrouwe dient te dragen;
Leert hoe een echte wijf haer liefde toonen kan,
Al isse met de Zee gescheyden van de man.
Ten dage van de reys, soo wilt voor eerst besorgen
Iet dat hy nutten magh, al is 'et in de morgen;
Brengt tot een seker pant van uw beleefde sucht,
Iet dienstigh voor de maegh en tegen quade lucht.
Is 't verre dat hy reyst, gaet met de vrienden buyten;
En leyt hem, naer het valt, aen wagens of te schuyten;
Of druckt u dat te seer in u bedroeft gepeys,
Soo valt hem om den hals, en wenst hem goede reys;
Wenst dat de lieve God in ryden en in varen
Hem wil geleyde doen, en over al bewaren,
Wenst dat hy met gemack, en sonder tegenspoet,
Haest koomen daer hy gaet, haest weder keeren moet.
Wanneer u tweede siel is uyt de stadt gereden,
Soo wil een meerder sorgh in u beroep besteden;
Let op u eygen selfs, daer is nu volle tijt;
Let op u innigh hert, terwijl ghy ledigh sijt.
Of schoon uw vrient verlaet de kusten van de Zeeuwen,
Ghy meught noch evenwel niet ledigh sitten geeuwen;
Niet sitten in de deur met handen op den schoot,
Ghy, treet nu in het ampt van uwen bed-genoot.
En spreeckt niet als het wijf, by Salomon beschreven,
Nu is 't de rechte stont sich in de vreught te geven,
Nu is 'et eenmael tijt te koelen onse vlam;
De man is uyt de weegh, het heck is van den dam.
Neen, sedigh herte, neen, vermijt u soo te spreken,
Maer wacht u deste meer in weelden uyt te breken;
Het is een heyloos wijf dat, als de man verreyst,
Om gasten, om vermaeck, om speel te rijden peyst.
Ghy, blijft in u bevang, en let op alle saecken,
Siet met een wacker oogh wat uwe boden maecken,
Weest vroeger in de weer als ghy te voren pleeght,
Om dat 'er grooter last op uwe schouders weeght.
Ghy, in het onderwint van uwen man getreden,
Gaet knielt met u gesin, en oeffent huys-gebeden,
Ghy moet in dit geval ten vollen onderstaen
Al wat u weerde man voor desen heeft gedaen.
Soo haest de gulde Son u brenght den rooden morgen,
Ghy, eer u vlytigh hert te geven aen de sorgen,
Soo stelt u gants gesin ootmoedigh voor den Heer,
En doet het alle daegh, en laet 'et nimmermeer.
De mensch ellendigh dier, is van sijn eerste gronden
Besoetelt uyt 'er aert, verbystert in de sonden,
Dies waer hy vinger slaet, of voeten neder set,
Daer wort 'et altemael van sijnen ramp besmet:
Alleen het innigh hert den hemel opgedragen
Brengt heyl en vast behulp voor alle boose plagen;
Alleen het reyn gebet in Christi naem geseyt,
Dat suyvert u bedrijf, en heylight u beleyt.
God, segen van het volck, en wortel aller saecken,
Sal wat de mensche doet hem weder heyligh maecken
Alleen om Christi wil; dus vangt geen dingen aen,
Of wilt voor alle werck tot uwen Schepper gaen.
Strax, na dit goet begin, soo wilt uw sinnen geven
Tot Godes heyligh woort, den regel van het leven,
Suyght daer de reyne melck die ons de siele voed,
Daer is 't dat yder mensch het leven soecken moet.
En soo ghy na den eysch wilt alle saecken stieren,
Erkauwt dat heyligh aes, gelijck de reyne dieren,
Denckt vry dat yder punt, dat hier geschreven staet,
Op uwe sinnen past, op uwe saecken slaet.
Leest van den eersten af, en sonder losse stucken
Nu hier, dan weder daer, by horten uyt te plucken;
Leest staeg, en met bescheyt, leest, wijf, en sedigh man,
Hier is dat uwen geest tot Gode leyden kan.
Leest tweemael alle daegh, leest twee bescheyde deelen,
En brengt 'et aen de siel, het sal uw feylen heelen;
En sijn de stucken kleyn, verdubbelt u getal,
Gelijck u, na den eysch, de reden wijsen sal.
Maer als des Heeren dagh koomt over u gesegen,
Soo wilt uw reyne plicht in dubbel mate plegen;
Hebt dan op u bedrijf een naerder oogh-gemerck,
God eyst op sijnen dagh bysonder offer-werck. *a*
Al schijnt des Heeren boeck u wonder groot te wesen,
Ghy sult 'et, even dus, ten vollen konnen lesen
Oock eer de gulde son den wagen omme-went,
En tot een ander jaer met nieuwe peerden rent. *b*
Doch maeckt het heyligh boek niet uytter hant te leggẽ,
Of laet het gansch gesin op hare beurte seggen
Wat yder heeft geleert, en uyt de Schrift gemerckt,
Waer door hy sijnen geest ten goede vint gesterckt.
Want soo ghy niet en pooght een yder wat te vragen,
Gewis het meeste deel sal weynigh mede dragen;
Maer als een yder spreeckt, en reden geven moet,
Dan is 'et dat de geest sijn plichten beter doet.
Vergeet oock even dan, geen alemoes te geven,
En laet een droeve siel van uwen segen leven;
Lijt iemant hongers noot, of eenigh ander leet,
Sent kost, wanneer het dient, of geeft een nodig kleet.
Ghy nu, met dit begin geheylight aen de leden,
Gaet, met een vlytigh hert, tot uwe saeken treden;
Maer siet dat over al de reste van den dagh
Eenparigh heenen gaen, en eynde nemen magh;
Laet aen u wesen sien, laet in u woorden mercken,
Laet schijnen uyt de daet en uwe gantsche wercken,
Laet blijcken over al, dat ghy in uwen geest
Uw even mensche lieft, en uwen Schepper vreest.

a *Aen den Sabbath-dage sult ghy twee-jarige lammeren sonder vlecke offeren, en dit is het brant-offer een yegelijcken Sabbaths boven het dagelicx offer.* Num. 28. 19.

b *Om eenmael op yder jaer de gantsche heylige Schrift uyt te lesen, soo maeckt aldus uwe reeckeninge; de Canonijcke boecken des ouden testaments houden negen hondert een-en-dertigh Capittelen; het nieu Testament twee hondert en sestigh, is te samen 1191. In de 365 dagen des jaers op elcken dag twee capittelen, sijn 730 capittelen: op den dag des Heeren dubbel getal, sijn over 51. der selver dagen, 102. capittelen in 't jaer. Stelt voor kleyne capittelen (gelijck veeltijts sijn de Psalmen) om twe ofte meer voor een te lesen, ofte om op bysondere gelegentheden meerder getal te nemen 359, maeckt te samen 1191 capittelen.*

Bewijſt met u gewaet, met uwe reyne ſeden,
Bewijſt met u gebaer, met uwe goede reden,
Bewijſt 'et over al, dat ghy een Chriſten bloet
In uwe leden draeght, in uwen boeſem voed.
,,Een recht herboren ziel die moet haer gantſche leven
,,Bepalen met de tucht, en aen de reden geven,
Haer lagh, haer oog-gewenck, haer alderminſte daet
Moet nae den regel zijn, en paſſen op de maet.
Siet, hoe de groote Godt oock alle ſlechte ſaecken
Verweerdight menighmael ten nauſten aen te raecken;
Siet, in den tempel ſelfs, ſiet alle kleyn geſtel,
Niet ſonder ſijn beworp, niet buyten ſijn bevel:
Hy laet op ſijn gebot, en na den regel ſtieren
Domp-horens, richel-werck, jae ſnuyters, en klauieren,
Tot aen het minſte tuygh. dat is tot ons geſeyt,
Dat oock het minſte werck dient in de tucht beleyt.
Laet vorder op den dagh u ſinnen niet verſtroyen,
Niet vliegen in de lucht, niet loopen rinckel-royen,
Niet ſwieren over al, gelijck een loſſe ſtroom,
Maer pooght de geeſten ſelfs te houden in den toom.
Een menſch die ledigh is, en laet de ſinnen ſweven,
Wort, ick en weet niet hoe, uyt ſijnen wegh gedreven;
En als 'er los gepeys in onſe ſinnen ſpeelt,
Wat koomt 'er anders van als dat 'et ſonde teelt?
Is nu miſſchien uw man ſoodanigh van manieren,
Dat hy een wind, of brack, of diergelijcke dieren,
Een vinck, of quackel voed, of eenigh ander beeſt,
Daer aen hy menighmael verluſtight ſijnen geeſt,
Soo dient tot u beroep, met alle vlijt te ſorgen
Dat ſijn geminde queeck kreegh voetſel alle morgen;
Ten eynd' hy vinden magh, wanneer hy weder-keert,
Dat hem ſijn weerde vrou in alle dingen eert.
Siet! als een geeſtigh quant de vryſter wil behagen,
Hy ſal oock haren hont in ſijnen mantel dragen,
Ter eeren van de maeght; hy ſal oock haren hont
En ſtreelen met 'er hant, en kuſſen met den mont:
Die waere liefde draeght, en laet hem niet genoegen
Alleen tot ſijnen vrient een gunſtigh hert te voegen,
Maer ſtreckt hem wijder uyt; ſoo dat hy gunſte biet
Alwaer hy maer de gunſt van ſijn geminde ſiet.
Laet u geen vreemt beſoeck om deſen tijt behagen,
Schout al het manne-volck, behoudens eyge magen;
Hoe lichte, jonge vrou, ontſtaet 'er groot verdriet
Wanneer men veel geloops aen uwe deuren ſiet?
Die met een echte man gemeenſaem kennis houwen
Vermogen, des verſocht, ten goede ſijner vrouwen
Te leenen haer behulp, maer veel by haer te gaen,
Dat heeft aen menig huys, door jonſte, leet gedaen. a
Een vrient van haren vrient tot haren vrient te kieſen
Heeft menigh eerbaer wijf haer eere doen verlieſen;
Dus, ſchoon ghy met uw man ſijt over al gemeen,
Laet des al niettemin hem ſijnen vrient alleen.
Een die van buyten koomt te willen herrebergen
En is in deſen ſtant een vrouwe niet te vergen, b
Een neef, men weet niet wie, een vrient, een ander gaſt,
Doet ſomtijts ſijnen weert een ſtillen overlaſt.
Wien is 'et niet bekent? waer is 'et niet geſchreven
Wat Paris heeft gedaen, wat Paris heeft bedreven?
Wat Paris met bedrogh ten leſten onderſtont
Doen hy een jonge vrou alleen gelaten vont?

Ey ſiet! de Grieckſche vorſt is in het dorre Creten,
En laet dien vreemden haen met ſijn geſelſchap eten:
O dwaesheyt van den man! hy miſt ſijn weerde lief,
Sijn gaſt die wordt een ſchalk, een boef, een menſche-dief:
Al eer hy weder koomt, het ſeyl is opgetogen,
De vloot is van de ree, en over zee gevlogen;
Helene (wat een ſpijt!) Helene was gegaen,
En eer ſe wederkeert ſoo is haer jeught gedaen.
Vermijt dan, jonge vrou, een bed te laten decken,
Vermijt in dit geval u tafel uyt te trecken,
En gaet oock niet te gaſt als by het naeſte bloet,
Maer leeft om deſen tijt gelijck een moſſel doet.
Te rijden in den duyn, te rotſen aen der heyden,
Of door een jong geſel ſich uyt te laten leyden,
Of, ſoo men elders doet, te varen met de jacht
In eenigh binne-meyr, of in een verſche gracht,
Te nemen ſijn vermaeck met alle blyde geeſten,
Te rennen door het lant tot alle boere-feeſten,
En al wanneer de man is uyt 'er ſtadt gereyſt,
En is niet dat de tucht van echte vrouwen eyſt.
Die ſonder haren man met vreemde mannen braſſen,
En ſchijnen op haer eer niet meer te willen paſſen;
Ghy, mijt dit loos beleyt; het is een liſtigh net,
De tafel is van outs een voorſpel van het bed. c
't Is waer, het Britten-lant kan deſe weelde lijden,
Daer magh een echte vrou met loſſe toomen rijden;
Maer wat 'er over zee in eenigh lant geſchiet,
In Hollant luyt 'et vreemt, in Zeelant ſluyt 'et niet.
Als nu de moede ſon met afgemende peerden
Ten leſten onderſchept de rontte vander eerden,
Roept weder u geſin, eer dat men gaet te bed,
En ſluyt uw dagh-bedrijf met Godes ſoete wet.
Wilt noyt ontrent den heert met uren ſitten gapen,
Noyt op een duffe ſtoof, of aen den viere ſlapen;
Maer, als ghy tot beſluyt uw kinders hebt gekuſt,
Soo ſluyt u kamer toe, en ſtelt u nae de ruſt.
U man en hoort 'et niet, dus moet ick hier gewagen
Van iet dat ſlechts beſtaet in rechte ſinne-vlagen;
Neemt my ten beſten af, dat ick in vryheyt ſpreeck;
Een, die in ſtilte ſtraft, die houd de rechte ſtreeck.
Daer is een vreemde luſt van boenen, dweylen, ſchueren,
Van al te net te zijn, van duyſent vreemde kueren;
U trap is mijn getuygh, daer niemant op en gaet
Ten ſy dat eerſt de voet haer ſchoenen achter laet:
Men hangt een ſchonen dwael, maer niet om aen te dragen,
Ten is maer enkel ſchijn en voor de luſt der oogen;
U meeſte keucken-tuygh en kent geen heete vonck,
En ſchier al wat 'er blinckt en is maer voor de pronck.
Ick heb een wijf gekent (ô dwaesheyt van de menſchen!)
Van lywaet ſoo voorſien als iemant mochte wenſchen,
Men vont noch evenwel dat ſy geduerigh at
Of op een blaeuwe ſlet, of ick en weet niet wat.
Men vint 'er heden noch die koffers, pyſels, kaſſen
Vol aerdigh ſerviët, vol ammelakens taſſen,
En altijt weder aen, en evenwel nochtans
En ſiet men over diſch Pavy noch Roſekrans!
Men is 'et al gewoon in berders op te binden,
En voor een goeden vrient en is 'er niet te vinden;
Waer toe lavenderbloem, en al het ſchoon damaſt?
Het ſlechtſte van de kiſt is voor een weerde gaſt.
Men vint 'er even hier met deſe plaegh bevangen,
Die voor haer eygen bloet geen lywaet willen langen;

a *Hier van wort breeder ghehandelt by Don Antonio de Guevara in ſijne Sendt-brieven. Epiſt.* para Moſen Puche Valenciano, es letra para los rezien caſados.

b *Neminem patiatur mulier domum ingredi ſine juſſu mariti, Ariſtotelis præceptum eſt. Sunt nonnulla in domo juris prorſus ac autoritatis viri, in quæ turpe ac flagitioſum eſt fœminam inconſulto viro quidquam ſtatuere, ſicut in admittendo hoſpite, locandâ filiâ &c. Lud. Vives. lib. de officio mariti, cap. de Domo.*

c *Convivium, Veneris præludium. Accurſ. ad l. quod ait. ff. ad leg. Iul. de Adulter. Ludi & convivia in Angliâ fœminarum pudicitiam ſuſpectam non reddunt. Alberic. Gentil. tract. de nupt. fol. 493.*

Soo dat de felle twist hierom soo verre gaet,
Dat jae een korsel man de koffers open slaet.
Ick hate dit bedrijf, een wijse van de vrecken,
Die menigh duysent pont in haere koffers trecken,
En hebben evenwel, al sijn de schatten groot,
Niet voor haer even mensch, niet voor haer eygê noot.
Tracht, lieve, dit gebreck uyt uwen geest te bannen;
't Is rechte plusery, gehaet van alle mannen,
Het is u beste pant en alder nutste goet
Dat voordeel of gemack aen sijnen meester doet.
Ghy, siet op uwen man en sijn gebot te passen,
Laet dat den sleutel sijn van uwe rijcke kassen;
Wanneer der iemant komt, en dat hy maer en spreekt,
Maeckt dat sijn woort alleen u pysel open breeckt.
Maer veel, die onder u doen alle berders glimpen,
Verwecken menighmael de lieden om te schimpen,
Om dat het sinnigh wijf dat banck en tafel wrijft,
Ontrent haer eygen selfs een vuyle slonsse blijft.
Laet ons op dit geval een woort te samen spreken,
Want hier, besette vrou, dient mede van geweken;
Ghy, die nau-keurigh sijt ontrent een steenen huys,
Houd eerst het schoon gebou van uwe leden kuys.
Men siet meest over al de vrouwen op der straten
In alderhande pracht geweldigh uyt-gelaten,
Men pleeght hier menigmael, men hout gesetten raet,
Op 't schicken van een hayr, en 't leggen van een draet:
Maer by een eygen man, of binnen sijnen huyse,
Daer vintmen menighmael een backhuys van Meduse,
Een leelick momme-tuyg een spoock, een vuyl gestel,
En wil je 't al in een? een rechte morssebel.
Wie heeft doch niet gemerkt, hoe dickmael gantse dagẽ
Veel vrouwen sijn gestelt om kinders wegh te jagen?
Bekrosen, ongeschickt, wanbacken, afgeslooft,
Een schabbe voor het lijf, een nacht-doeck om het hooft?
Begrommelt, ongesien, met ongewasse kaken,
In 't korte; soo gestelt, men schijnt 'er af te braken;
Het dunckt my wonder vremt, hoe menig eerlik man
Dit lijden met gedult, en oversetten kan.
O fy van dat gebruyck! wilt u na reden cieren,
De mensch is uyt der aert een van de reyne dieren:
Heeft oyt een suyver kleet in iemant goeden schijn,
Ghy sijt het, jonge vrou, die net behoort te sijn. *a*
Maer seg my doch een reys, is al u geestigh hullen
Maer slechts om aen het volck het oogh te mogen vullen?
Om aen een jonge wulp, of ander dertel quant
Te dienen tot een spoor van sijnen geylen brant?
Neen, eerbaer herten, neen: wilt uwe teere leden
Alleen maer in de vreught van uwen man besteden:
Hy is uw lust, uw troost, uw vrient, en opper-vooght,
Dus brengt tot sijn vermaek al wat gy brengen moogt.
En laet u reyne draght geen vreemde lust besorgen,
Maer past op uwen man, en kuyst u alle morgen;
Schickt hooft, en leden op, al is 't et noch soo vroegh,
Die eenen man behaeght, behaeght 'er al genoegh. *b*
Daer sijn ontrent de dracht twee schadelicke rotsen,
Of al te slordigh sijn, of al te prachtigh trotsen;
Hier dient een oogh in 't seyl, of anders sal het schip
Geraecken in gevaer van d' een of d' ander klip.

Daer sijnder onder u die juyst gelijck de slecken,
Genoeghsaem huys en al met haeren lijve trecken;
Men vint dat haer beslagh in hals en hant cieraet
Haer gantsche vaders erf in prijs te boven gaet.
Ghy, die nu sijt getrout, mooght reyne kleeders dragen,
Op datj' aen uwen man te beter mooght behagen;
Ghy, die noch vryster hiet, mooght cieren uwe jeught,
Op datje tot den man te beter komen meught.
Laet dat u baken sijn. geen kleet en moet 'er strecken
Om eenigh dertel oogh tot lusten op te wecken;
Blijft dan in dese maet, en sijt ontrent u kleet
Niet al te slonsigh vuyl, niet al te machtigh breet. *c*
Een die haer reyne draght besluyt in dese palen,
En kan geen achter klap, met reden, achterhalen;
Want wat men hier en daer voor wijse schrijvers vint,
Die sijn meest altemael in desen eens gesint. *d*
Waer toe de groote pracht? wat is 'er meê te winnen
Als nijt van uws gelijck? betoomt uw trotse sinnen;
Men acht een vrouwekleet dan best te sijn gemaeckt,
Als 't niet en wort benijt, en niet en wort gelaeckt.
De loon van hooge draght is een van dese dingen:
Of datje boven staet u schijnt te willen dringen;
Of datje soeckt de gunst van eenigh buyte-vrient;
Of datje met 'er daet en vlees en werelt dient:
Kiest een van dese dry, alleen de bloote namen
Die sullen uwen man, die sullen u beschamen,
Ghy daerom, Christen hert, mijt door een sedig kleet,
En ander lieden haet, en eygen herte-leet.
Hoewel ghy machtig sijt, waer toe het moedig prijcken?
Laet, wat u gelt vermagh, ter rechter plaetsen blijcken;
Maekt dat een schamel mensch, in plaetse van geklag,
Een segen over u met reden spreken magh. *e*
Het gout aldus besteet en vreest geen holle baren,
Geen krijgh en haer gevolgh, geen tanden van de jaren,
Geen brant, of hoogen vloet, geen ongewisse kans;
Het gout, aldus besteet, dat heeft den besten glans.
De rijckdom aengeleyt om uwe praght te stijven
Kan u van uwen God, en uyt den hemel drijven;
Maer rijkdom aengeleyt ontrent een schamel mensch,
Kan u voor eeuwigh sijn vermaeck en herten wensch.
Veel is 'er over al, door overtolligh proncken,
In prangen van de siel, en swaren angst gesoncken
Als haer de doot bestreet; maer noyt en heeft de pragt
Aen iemant, doen hy sterf, den minsten troost gebragt.
Wel laet dan u gepeys niet angstigh liggen malen
Hoe datje met 't et lijf sult voor de weerelt pralen,
Maer weest tot aller tijt met desen angst vervult,
Hoe datje voor den Heer de siele cieren sult.
Het ware vrou-cieraet en is geen hayr te vlechten,
Geen baggen aen te doen, geen kanten op te rechten;
,,Het is een sedigh hert dat uyt een stillen geest
,,Sijn oogen neder slaet, en sijnen Schepper vreest.
Verlaet dan alle sucht van dese malle dingen,
En stelt u ciersel niet in uwe groote ringen;

a *Dat de vrouwen haer vercieren in* reynen kleede, *seyt Paul.* 1 Tim. 2. 9. *Hinc Iurisconsulti asserunt, statutum prohibens portare quasdam vestes & ornamenta, comprehendere solum viros, non mulieres; cùm fœminis talia ornamenta, non viris conveniant. ut not. Gloss. & Ioh. Plat. ad l. 1. & 2. C. de vest. holos. & aurat. lib. 11.*

b *Ornatus uxoris extra domum ad virum non pertinet. Stobæus in præcept. connubialib. acrior est sententia Euripidis, quâ pronuntiavit mulierem, quæ extra domum, marito absente, magno ornatu incedit, & ad pulchritudinem se comit, referendam esse in album improbarum. nihil enim eam cogere foris ornatam præ se ferre faciem, nisi quid mali quærit. Tiraq. ad l. 3. connub. num. 13 & 71.*

c *Mundicies sit frugalis, quæ sic excludit sordes ut absit luxuria. Eras. Potest mulier matrimonio elocata eo quidem consilio modestè sese ornare, ut viro placeat, ejusque amorem sibi conciliet, ne ipsâ despecta ille in adulterium labatur: cælebs autem, ut virum sibi facilius quærat. neutri vero istud conceditur, si eo animo ducatur, ut externos ad libidinem incendat, aut juvenum animos in inconcessum amorem alliciat. ita hanc materiam post multa concludit Tiraquell. ad l. connubial. 3. num. 40. Sunt tamen qui honestiùs judicant uxorem (si marito ita placeat) excultiorem prodire, quam virginem; uxor oculis Viri se ornat; virgo Domini. Vives de Christ. fœm. lib. 1. cap. de ornament.*

d *Omnes ferè Theologi & Iurisconsulti in hanc sententiam pedibus eunt. ex Theologis D. Thomas l. 2. quæst.* 569. *art. 2. & in Comment. in Esaiam cap. 3. Alexand. Hales in 2. part. Summæ quæst. 151. memb. 3. Baptista Salicius in sua quoque Summa, in verb. Ornatus. Ex Iurisconsultis Iohan. Plat. in l, vellera. C. de vestim. holos. & auro lib. 11 Cæpoll. in l. mulieris in pr. in 2. quæst. ff. de verb. significat. Hostiens. & Pan. in cap. 1. extra ne cler. vel. Mon. & alii.*

e *Dit is mede een deught van dat weerde wijf, beschreven* Prov. 31.

Want ſchoon men groote ſchat in rijke ſteenen quiſt,
  Noch is 'er niemant moy die goede ſeden miſt. *a*
Het wijf moet onder dies haer kleet en cierſel voegen,
Soo dat een billick man magh hebben vergenoegen;
  Want mits haer gantſe dragt maer op den man en ſiet,
  Soo ſtaet 'et aen de man, en onder ſijn gebiet.
Is dan uw bed-genoot tot moye dracht genegen,
En datje tot de maet hem niet en kont bewegen,
  Soo buyght nae ſijnen wil, maer tuyght in u gemoet
  Dat ghy het om den man, niet om de weerelt doet. *b*
Maer ſoo in tegendeel u vrient, uyt goede reden,
Is met een matigh kleet voor u en hem te vreden;
  Soo hebje, jonge vrou, voor al doch geene kans
  Tot eenigh lijf-cieraet van ongewoonen glans:
Een, die met kleynen koſt kan haeren man behagen,
En magh geen rijck gewaet, geen groote ſteenen dragen;
  Wie daerom prachtigh gaet oock tegen ſijn gebot,
  Is boven haren man, en tegen haren God.
Daer ſijnder hedenſdaeghs in deſe ſtadt te vinden,
Die weten aen den man het ooge toe te binden,
  So dat hy niet en merckt, al wort hy ſchoon gepluckt,
  Hoe diep de vrouwe-pracht hem in de beurſe druckt.
De liſt dient aengemerckt en aen den dagh getogen,
Op dat een eerlick man niet meer en ſy bedrogen;
  Op dat een looſe vrou nae deſen nimmermeer
  En prale tegen danck van haeren overheer.
Een wijf, een moedigh wijf, was uyt der aert genegen,
Om door een rijcke dracht haer vrienden op te wegen;

Maer, ſiende dat haer man hier tegen dapper ſtack,
  Soo om de groote koſt, als ander ongemack,
Bedenckt een ſlimme vont. ſy gaet in alle kramen,
Brenght ſijde, brenght fluweel in eenen hoop te ſamen;
  En, naer een groot beſlag, ſy koopt een prachtig kleet,
  Om nae den nieuwen tits te worden uyt-gereet.
Het paek is opgemaeckt, en heeft ſijn volle leden,
Maer boven haeren ſtaet, en tegen alle reden;
  Soo dat 'er maer en reſt, hoe dat haer weerde vrient
  En om den tuyn geleyt, en ingenomen dient:
Sy roept een van de wijfs, die door de ſteden loopen
En dragen dit en gint aen ieder een te koopen,
  Sy geeft haer dit gewaet, en ſeyt haer boven dien
  En wat te ſeggen ſtaet, en wat 'er ſal geſchiën.
Het wijf, dus onderrecht, koomt in het huys geſtreken
Ter ure dat de man daer mede was te ſpreken;
  Sy doet een lang verhael hoe ſeker ſchoone dracht,
  Uyt enckel ongeval, te koope wort gebracht;
En, om den goeden man te beter in te leyden,
Seyt voor een kleyne prijs daer van te ſullen ſcheyden,
  Heeft even met der daet het kleet op gelt geſet,
  't Is weynigh, ſprack het wijf, maer noot is ſonder wet.
De vinſter van de liſt, gewet op deſe ſtreken,
Na datſe langen tijt den vlieger heeft bekeken,
  Genaeckt tot haeren man en grijpt hem met 'er hant,
  En ſeyt hem in het oor; ô wat een aerdigh pant!
En wat een kleyne prijs! ghy let op alle baten,
Dit vordeel, lieve man, en dient u niet gelaten;
  Gewis ſoo my het kleet ter dege paſſen mocht,
  Daer is geen twijfel aen, het dient te ſijn gekocht.
Naer onderling geſpreck, ſy gaet den vlieger paſſen,
Die ſtaet haer aen het lijf, als uyt het lijf gewaſſen;
  De man ſpreeckt tot de koop, al is hy wonder vijs,
  Soo om de goede ſtof, als om den kleynen prijs.
In 't kort', het liſtigh wijf gaet met den vlieger proncken,
De vrient die ſiet 'et aen, en houtſe voor geſchoncken;
  Beſiet hoe meenigh man door looſe vrouwen dwaelt,
  Het kleet was jae gekocht, en dier genoegh betaelt.
Het lijt een korte ſtont, de man die koomt te ſterven,
Doen was 'et al bekaeyt, geen kint en magh 'er erven;
  Men vint aen alle kant een huys vol ſware ſchult,
  Een kaſſe ſonder gelt, een hooft vol ongedult.
Het is een ſlim gebreck wanneer de vrouwen liegen,
En om de ſotte pracht haer eygen man bedriegen;
  Ghy, pleeght geen quade liſt, maer gaet hier ronder in,
  Doet niet uyt loos beleyt, of op een eygen ſin:
Is u een noodigh kleet te breken of te maken,
Siet of het uwen man oock ſoude mogen ſmaken;
  En dunckt 'et hem te bont, ſo dient 'et niet gewaeght;
  ,,Geen kleet en paſt de vrouw, als dat de man behaegt.
Siet! als een dertel wijf wil hoofſche tabbaerts dragen,
En buyten haren ſtaet, en boven haere magen,
  Wil ketens om den hals, en ick en weet niet wat,
  Gout, peerels, diamant, in 't kort', een ganſche ſchat,
Daer is geen ſeggen aen, al is de man verbolgen,
De pracht die kanckert in, de dochters willen volgen;

a *Neqvaquam exornata eſt benè quæ morata eſt malè. Plaut. Moſt.*
b *Admonet Cyprianus Martyr nuptas, ut videant ne nimium ſibi per placendi ſtudium de conjugum ſolatio blandiantur, ne, dum eos in excuſationem ſuam proferunt, in ſocietatem criminoſæ conſenſionis adſciſcant.*

Het is een Zeeuſche ſpreuck; gelijck het oude ſong
Soo pijpt van eerſten af, ſoo queelt het kleyne jong.
Dit maeckt een eerlick man by wijlen droeve nachten,
Dit baert hem late ſorgh, en ſware vroegh-gedachten;
Soo dat hy menighmael in onruſt leyt en maelt,
O ware dit geborght! ô ware dat betaelt!
Het loon van ſijnen ſtaet, de vruchten ſijner renten,
De winſt van dat hy koopt om weder uyt te venten
Verſmelt gelijck een miſt; en al ſijn bitter ſweet
En druypt maer op het wijf, en wort een ſijde-kleet. *a*
Wat raet in dit geval? de man wort aengedrongen
Tot booſe linckerny en looſe buyte-ſprongen;
Hy ſpant het gantſche breyn en alle krachten in
Tot alle ſlim bejagh, en alle vuyl gewin.
Men ſiet oock weeſen ſelfs in dit geval bedriegen,
De trouwe lijt gewelt, men hoort de menſchen liegen,
Men vint dat aen het volck, dat grooter ſtaten heeft,
Oock dickmael tegen eer, iet aen de vingers kleeft.
Wien is 'et niet bekent dat, onbedachte wijven
Oock vrome mannen ſelfs in quade wegen drijven?
Wien is 'et niet bekent dat, als de vrouwe malt,
De man, oock by gevolgh, in quade nucken valt?
Wien is 'et niet bekent hoe door een gulden regen
Veel linckers haer bejagh en ſnoode rancken plegen!
Wat heeft 'er menigh wijf haer eere leet gedaen
Om wel gekleet te zijn, en moy te mogen gaen? *b*
Dewijl dan uyt de pracht ſoo veel gebreken rijſen,
Soo wil ick hier de jeught een weynigh onderwijſen;
Hier is de rechte ſtont te brengen aen den dagh,
Of immer jonge vrou geſchencken nemen magh.
Daer is een ſeker gift, die met bedeckte loncken
Wort in het huys gebracht, en aen het wijf geſchoncken;
Daer is een ander gaef, die brengt men aen de vrou,
Op dat voor al de man den handel weten ſou:
Van beyde dient gewaeght. Als door bedeckte ſtreken
Iet aen een jonge vrou wort in de vuyſt geſteken,
Daer is geen twijffel aen, dat heeft een angel in,
Het is de wegh gebaent tot ongeſchickte min.
Hier tegen dient behulp: Ghy, die op vaſte gronden
Wilt blijven onbeſmet van deſe looſe vonden,
Wilt blijven datje zijt, en leven met 'er eer,
Sent alle ſchenckers heen tot uwen overheer.
Indien noch jonge vrou, noch vryſter, giften namen
Als die voor haren man, of haren vader quamen,
Veel waren heden noch bevrijt van alle ſmaet,
Die nu niet anders zijn als veeghſel op de ſtraet.
Maer tot den tweeden aert. daer zijn geſlepe gaven,
Die oock de mannen ſelfs by wijlen ondergraven,
Door middel van het wijf. ô! wacht u, lieve, wacht
Van al dat onverhoets wort in het huys gebracht.
Siet, die een ſwaer ghedingh heeft voor den rechter hangen,
Geeft dickmael aen het wijf, om haren man te vangen;
Hy geeft 'et aen de vrouw, als aen een gragen vis,
Die met een gulden hoeck alleen te vangen is.
Veel hebben vaſt geſtelt dat ſwacke vrouwe-ſinnen,
Vry lichter als de mans, met gaven zijn te winnen;
Jae dat 'er ſelden wijf ſoo groote krachten heeft
Dat ſy een ſtil geſchenck gewilligh weder geeft.
Men heeft 'er ons genoemt die rijcke gaven kregen,
En des al niettemin den looſen handel ſwegen:
Jae ſtaken uyt de weegh al dat 'er was gebrocht,
Uyt vreeſe dat de man iet weder ſenden mocht.
Ghy, beter onderricht, en laet u niet bekoren,
Maer toomt den vrecken aert de vrouwen in geboren;
En ſlacht in dit gevaer u moeder Eva niet,
Die Adam, om de vrucht, tot quade luſten riet.
Is uw eerwaerde man een Rechter in den lande,
Of Raets-heer in het hof; en dat een volle mande
Van eenigh dierbaer tuygh koomt ſacken in het huys,
Ey hout u greerigh oogh en uwe ſinnen kuys:
En laet geen porceleyn, geen over-zeeſche glaſen
U drucken in het breyn, of in de ſinnen blaſen
Het doodelick vergif, dat u en uwen man
In druck, in quaden naem, in ſchande brengen kan:
En laet geen rijcken ſteen, geen kop, of gulde ſchalen,
Door haren flicker-glans u in den boeſem ſtralen;
Al wat men qualick wint, en is maer eenmael ſoet,
Maer is een eeuwigh leet, een beul in u gemoet.
De ſonde kan den menſch een kleynen tijt vermaken,
Maer ſal noch evenwel ten leſten bitter ſmaken:
„De ſonde geeft alleen maer ſchuym van loſſe vreugt,
„Maer geen volkomen heyl, als in de ware deught.
Wel leert dan uwen man in goede plichten ſtijven,
En wacht hem, lieve, wacht tot vuyl gewin te drijven;
En voed noyt in de borſt een onverſaden geeſt:
„Die geeft, en niet en neemt, gelijkt den hemel meeſt.
Laet even vaſten koſt, laet etelijcke waren,
Laet wijn, en wilt-braet ſelfs, laet alle giften varen,
Dat is de beſte voet om niet te zijn bevleckt,
„De kleynſte gave ſchaed, de minſte gifte treckt.
Men ſegge wat men wil, de daet die kan betuygen
Dat oock een kleyn geſchenk kan groote lieden buygen:
Het geven heeft vergift. ghy Rechters van het lant,
Hebt oock in dit geval een toegeſloten hant.
Wat van het tegendeel. 'k en vinde niet geſchreven
Dat vrouwen zijn gerecht om wegh te mogen geven,
Oock niet ten goede ſelfs; haer beurs ſluyt wonder
Ten ſy dat haer de man dit anderſins belaſt. (vaſt,
Het is van ouden tijt tot heden toe geſchreven,
Dat vrouwen karigh zijn, en niet en willen geven;
En als een gierigh menſch bekoomt een milden ſin,
Dat heeft een vreemt gevolgh, een looſen handel in.
Wilt daerom, jonge vrou, wilt alle tijt gedencken
Te keeren u gemoet van nemen en van ſchencken,
Door beyde wort men licht in quaden naem gebrocht,
„Wie geeft, die biet haer aen; wie neemt, die is ver-
Verhoet u boven dat, van gelt by een te garen, (kocht.
Of wilt aen uwen vrient ten vollen openbaren,
Van waer uw ſpaer-pot koomt; 'tis uytter-maten ſoet,
Als man en wijf verſtaet wat d'een en d'ander doet.
Het pot-gelt in de beurs, de koſtelijcke ringen,
De ketens om den arm, en diergelijcke dingen,
En ſtaen u geenſins wel, dan als uw man verſtaet
Van wie, en waer het koomt, en wat 'er omme-gaet. *c*
Het wijf, dat anders doet, ſal op de tonge rijden,
En door het gantſche lant dit quaet vermoeden lijden,
Of datſe diefte pleeght, en haren man beſteelt;
Of datſe dertel is, en met haer eere ſpeelt.

a *Veel oude Wet-gevers hebben deſe onghemacken in den overdaet van de kleederen van over lang wel overwogen en veel behulp-middelen daer tegen geſocht; dan geen beter gheoordeelt als de wet van Seleucus, van de welcke een ſeecker ſchrijver aldus ſpreeckt:* Ses ordonnances eſtoyent telles que la femme de condition libre ne puiſſe mener apres d'elle plus d'une chambriere, ſi non lors qu'elle ſera yvre: ny ne puiſſe ſortir hors la ville de nuict, ny porter joaux d'or à l'entour ſa perſonne, ny robbe enrichie de broderie, ſi elle n'eſt publique & putaine. Et ainſi par ces exceptions honteuſes, il divertiſſoit ingenieuſement ſes citoyens des ſuperfluitez & delices pernicieuſes. Montag. lib. 1. des Eſſais cap. 43. vide Beſold. lib. 2. cap. 2. Polit.

b *Audi Propert. 3. Eleg. 12, ubi latè hac de re queritur. Matrona incedit cenſus induta nepotum. &c.*

c *Nam peculii probam nihil habere addecet*
Clàm viro, & quod habet partum, ei haud commodi eſt,
Quin viro aut ſubtrahat, aut ſtupro invenerit.
Plaut. in Caſin. vid l. Quintus Mutius. ff. de Donat. inter virum & uxorem. Hotoman. in Obſervat. de jure Connubial. cap. 28. num. 5.

Hier

Hier sy de man vermaent van sich te willen hoede
De pracht in sijn gesin, door eygen moy, te voeden;
Al wat'er spruyten kan uyt soo een dwaes bedrijf,
Is altijt nieuwe kost, en staegh een moedigh wijf.
: Is vry een beter voet de vrouwen aen te wijsen
Dat lust tot ware lof dient hooger op te rijsen;
En dat 'et dwaesheyt is, te geven sijn gemoet
Tot, ick en weet niet wat, tot enckel poppe-goet.
Maer vrient, om u gemael hier toe te mogen leyden,
Soo wilt voor eerst de pracht van uwe leden scheyden;
De wet heeft volle kracht, en treft de lieden best
Als eerst de ware tucht in haren gever vest.
Gelijck een machtigh vorst sich opent in de seden,
Soo gaet 'et in het hof, en dickmael in de steden,
Jae door het gantsche rijck. een deftigh overheer
Gebiet oock sonder wet, en is een stomme leer.
Ghy Princen van het huys, en alle ware mannen,
Wilt alderley getoy van uwe leden bannen;
Want soo ghy sedigh kleet, en niet te prachtigh gaet,
Ghy sult u gants gesin bewegen tot de maet.
De man moet deftigh sijn in alle sijne wegen,
Tot pralen niet geneyght, tot proncken niet genegen;
Een man in sijn bedrijf, een man in sijn gelaet,
Geen pluyser achter huys, geen proncker achter straet.
Ick sie uw weerde vrient vertreckt sijn weder-komen,
Dies is u teere siel van droefheyt ingenomen;
Het streckt, u jonge vrou, tot ongewoone pijn
Soo lang in u gesin alleen te moeten sijn.
Wel aen, om van getreur uw sinnen af te wenden,
Ick wil u tot besoeck mijn lief Geselschap senden,
Die sal u dit en gint noch brengen aen den dagh
Dat u en al het huys ten nutte dienen magh;
Die sal tot u behulp te voorschijn konnen bringen
Veel kleyne (soo het schijnt) maer echter nutte dingen:
Mijns oordeels dient'er niet voor kleyn te sijn geschat,
Indien een groot gesin lijt hinder sonder dat. *a*
Nu spreeck, mijn ander ick. *b* Ick ben u toe gesonden
Van iemant, die begreep hoe uwe saecken stonden;
Ick kan, wanneer het dient, met droeve sijn bedroeft,
En troosten nae dē eysch, daer iemant troost behoeft.
My deert een jonge vrou, die in het huys gesloten
Sit eenigh, sonder hulp, met droefheyt over-goten,
Terwijl haer tweede siel de weerelt ommeseylt,
Of in een verre kust sijn rijcke waren veylt;
Of, als een deftigh man, om saecken van den lande,
Niet als een droef gepeys sijn vrouwe laet te pande:
„O 't is een sware last de menschen op-geleyt,
„Wanneer een verre reys twee lieve sielen scheyt.
Wel aen, ick ben geneyght om door bequame reden,
U noodigh in het huys, en dienstigh in de seden,
Te stremmen (soo ick kan) u droevigh ongeval;
Ghy, leent een gunstigh oor aen dat ick seggen sal.
Ick heb door eygen daet veel dingen waergenomen,
Veel sijnder boven dat van elders by gekomen,
Ick wil het altemael u storten in den schoot,
En al tot enckel dienst van uwen bed-genoot.
Wel hoort mijn eerste les. Veel wijse lieden meenen
Dat noyt besette vrou iet dient te komen leenen,
Het sy van keucken-tuygh, of ander kleyn beslagh,
Of iet dat tot 'et bed of tafel dienen magh.
't Is menighmael gesien dat op het weder-geven
En bueren onder een, en lieve vrienden keven,

a *Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus magna constare non possunt. Hieron. ad Lat.*

b *De Schryver voert hier sijn eygen Huysvrouwe in, handelende met de jonge vrouwen van verscheyden huysselicke saecken, die (soo het schijnen magh) van kleynder weerden sijn, maer evenwel in de huys-houdinge van grooten gebruycke.*

Daer hapert veel-tijts iet; het afgeleende vat
Dat heeft een vuyl, een buyl, of ick en weet niet wat.
Daer wert eē soet gebruyk hier voormaels onderhouwen
By seker geestigh volck; daer moesten alle vrouwen
De moeder hares mans gaen eyssen iet te leen,
Het sy een pot of glas, een banck of lywaet-steen;
Al in de bruyloft selfs: de moeder daerentegen
Ontseyde dit versoeck, en liet haer niet bewegen,
Sagh uytter-maten grau, ten minsten soo het scheen,
En sond de jonge vrou met roode wangen heen:
Dat was genoegh geseyt, leert alle jonge dieren
Ter eeren van den man sijn weerde moeder vieren,
Verdraeghtse met gedult, bedroeftse nimmermeer,
Al spreecktse somtijts hart, het dient tot uwe leer:
Voor al onthout de les, u heden aengewesen,
Ghy sult tot u bericht geen beter regel lesen:
Want dat een moeder selfs u bede wederhout,
Dat is, om dat je noyt van iemant lorssen sout.
Oock van den eersten aen en dient 'er niet vergeten,
Met spoet en alle vlijt, te passen op het eten;
Ghy, maeckt dat alle daeg of kock of keucken-meyt
Ter uren als het dient haer spijse toe-bereyt.
Men siet in menigh huys uyt saecken van der spijsen
By wijlen hoogh verwijt en harde woorden rijsen;
Wat maer een schotel moes voor desen heeft gedaen,
Wijst Esau met berou de gansche weerelt aen.
Geen mont en kent'er jock, geen buyk en heeft 'er ooren,
Hy wil geen breet verhael, geen lange reden hooren;
Die grage monden spijst versacht een wrangen sin,
Maer in een holle maegh daer sit de wrevel in.
Daer sijn verkeerde wijfs, die, als de mannen komen
Vermoeyt in haer bedrijf; van honger ingenomen,
Die, seg ick, even dan gaen halen uytten hoeck
Een eygen krijgel-naet, een rechte futsel-boeck;
Dit heeft men alle tijt veracht als quade streken,
En daerom, jonge vrou, soo dient 'er afgeweken;
Meest als de sonne daelt, of juyst ontrent de noen,
Soo wort het leuyste volck genegen iet te doen.
Ghy, stelt u na den man, en voeght u nae de reden;
En, als hy met de noen koomt haestigh ingetreden,
Soo geeft u nae den disch; want als de mage bast
Soo dient 'er op den man, niet op het huys gepast.
Hoort noch een keucken-les, al schijntse ruym te wesen,
Soo dientse niettemin uw boden aengewesen:
Doet, van den eersten af, doet boter op de vis,
Die niet te weynigh sy, maer die genoeghsaem is;
Want sooje van de kock of van het keucken-meyssen
Moet sauce naderhant of nieuwe boter eyssen,
Daer is geen twijfel aen, ghy sult de tweede reys
Ontfangen ruymer maet als nae den rechten eys.
Die sonder goet beleyt haer eerste feylen myden,
Die siet men menighmael in tegen-feylen glyden:
De schaersheyt wort gestraft en met verlies geboet;
„Doet wel van eersten af, dat is de beste voet.
Wanneer te sijner tijt de fruyten op het leste
U worden toegedient, ghy, neemt het alderbeste,
Het schoonste van den hoop, en geeft 'et uwen vrient,
Dat is een soete streeck die tot de liefde dient.
Hy sal van stonden aen, indien hy weet te leven,
Hy sal u met 'er daet u gifte weder geven;
Of eet hy eenigh deel, hy sal tot u gewin,
Hy sal dan met de vrucht u liefde drincken in.
Van tafel naer het bed. wy vinden iet te leeren
Oock in het slaepe-gaen, oock in het omme-keeren,
Gelooft 'et, jonge vrou, daer is een heusche wet
Oock in de kamer selfs, en op het stille bed.

Wat

Wat is 'er menigh wijf, die, om het lijf te decken,
Sal, ick en weet niet wat, tot haren rugge trecken?
En soo misschien de man maer eens de leden roert
Sy wort van stonden aen met gramschap omgevoert.
Dit beyde dient gemijt. voor eerst uw teere leden
Te scheyden van den man, is tegen alle reden:
Gy, maekt geen middel-schut, geen eygen tusse muer;
Een man heeft beter recht, als eenigh na-gebuer.
Hoort vryster, hebje voor na desen eens te paren,
Soo denckt, oock in de loop van uwe vrye jaren,
Hoe datje met der tijt eens anders slapen sult,
Na dat uw ruyme koets sal beter sijn gevult.
Leert van den eersten af, rugh, hant, en voet gewennen,
Haer by-slaep eere doen, haer nacht-geselschap kennen;
Op dat geen kromme bocht, of ander vreemt gestel
Of leet of hinder doe aen uwen bed gesel.
Ten tweeden, hoe het gae, soo mijt uw gramme posen,
En schoon ghy wort geweckt, ontluyckt gelijck de rosen;
Wort u de slaep gestoort, ey seg, wat is 'et dan?
„Het wijf, oock alsse slaept, is eygen aen den man.
Wanneer ghy door de stadt te samen koomt getreden,
En dat 'er over straet een wagen koomt gereden,
Of dat 'er eenigh beest koomt loopen op de baen,
Of dat 'er eenigh mensch koomt tegen u gegaen,
En laet u nimmermeer van u geselschap scheyden,
En lijt geen hinder-pael, geen schutsel tusschen beyden,
Helt staegh naer uwen man, en toont hem met der daet
Dat ghy hem noemt en neemt voor uwen toeverlaet:
Dat sal hem die het siet een soet bedencken geven,
Dat sal een teycken sijn van u eendrachtigh leven,
Dat sal uw soeten aert, en t'huys, en over al
Doen achten by het volck, en maecken lief-getal.
Hier dienje noch vermaent u maeghden en u knechten
Met reden nu en dan te willen onder rechten,
Dat ieder sy besorght te brengen alle ding
Ter plaetsen daer het stont, of van te voren hing;
Al schijnt de leere slecht, noch sal de daet bewijsen
Dat uyt het tegendeel veel ongemacken rijsen;
Wie eenigh ding behoeft en niet terstont en vint,
Die wort, gelijck men siet, niet selden ongesint.
Leert noch het dienstbaer volk, leert uwe kinders sorgen,
Noyt eenigh kleyn behoef te lorssen of te borgen;
't Is nut dat ghy het huys op desen regel stelt,
Dat niemant voor het huys en koope sonder gelt.
Al geeft de soele lucht maer stof-gelijcken regen,
Noch salse met der tijt het kruyt ter eerden wegen;
Geringe kleuter-schult die ongevoelick wast,
Wort even met der tijt een over-groote last.
Wanneer je meyt of knecht wilt voor of achter senden,
Soo maecktse doch gewoon, eer sy den rugge wenden,
Dat by hun met bescheyt sy neerstigh overdacht,
Of daer geen ding en is, om wegh te sijn gebracht;
Soo doende, leert het volck op alle saecken letten,
En door u kloeck beleyt haer domme sinnen wetten,
Soo doende leert de jeught haer oogen omme-slaen,
De tijt dient uyt-gekocht; waer toe het ledigh gaen?
Laet ons in dit beslagh een weynigh dieper treden,
En wegen in de schael van tucht en ware reden
Hoe knecht, hoe keucken-meyt, hoe kock gehandelt (dient;
Want even dese plicht is nut aen uwen vrient.
De minste van het huys dient na de tucht gebogen,
Dient met der hant geleyt, en tot de deught bewogen;
Weet dat de groote klock haer ure niet en slaet,
Indien het minste radt met horten stille staet.
Voor eerst, indienje wilt een rechten peyl bekomen
Wat bode dient gemijt, of aen te sijn genomen,

Siet hier een kort beworp, dat u in dit geval
Ten dienste van het huys den wegh bereyden sal.
Schout al het dienstbaer volck, dat van de nijtged reve
Kan schamper na de kunst, en dwersse nepen geven;
Schout al het dienstbaer volck dat hatig sit en wrokt
Of stout en onbeschaemt met vrou of meester jockt.
Schout al het dienstbaer volck, als weerdigh af te keuren
Dat veel een uytgang heeft door ongewoone deuren;
Schout al het dienstbaer volk dat van ter sijden lonkt
Dat sonder eten werckt, en sonder slapen ronckt.
Schout al het dienstbaer volck genegen om te knorren,
Dat niet ter hant en treckt als met een hortigh morren;
Schout al het dienstbaer volk dat moedig henen gaet
En acht 'et groote vreught te drillen achter straet.
Schout al het dienstbaer volck dat meynt te sijn gebore
Om tot het innigh mergh sijn heere na te sporen; (vleyt
Schout al het dienstbaer volck dat vrou en meeste
En echter voor het volck haer feylen open leyt.
Schout al het dienstbaer volck dat schier op alle stonde
Heeft hier, en weder daer, heeft elders iet gevonden;
Schout al het dienstbaer volck dat sijne daden prijst,
En niet ter herten neemt wat iemant onderwijst.
Schout al het dienstbaer volk dat vreugde weet te plege
Wanneer de meester selfs is in de rust gelegen;
Schout al het dienstbaer volk dat op een vremdē voet
En ick en weet niet hoe, de sloten open doet.
Schout al het dienstbaer volck geslepen om te lincken,
Sluyp-sielen uyt der aert, en rechte luyster-vincken;
Schout al het dienstbaer volk dat by het snoepen leeft,
En dicke buycken voed, en dunne tongen heeft.
Ten lesten schout het volck dat alle snoode vlecken
Weet staegh en overal met liegen toe te decken;
Eē meyt die leugens smeet en met de waerheyt speelt,
Is als een witte raef, indiense niet en steelt;
Een die haer heeft gewent de vingers krom te dragen,
Die sal oock, des versocht, haer eer voorseker wagen;
't Is soo; die dertel is, en steelt niet alle tijt,
Maer een die stelen derf, is alle schaemte quijt.
En denckt niet evenwel dat ghy volmaeckte boden
Sult krijgen in het huys, of onder uw geboden;
O neen, de rouwe jeught dient aen te sijn geleyt,
En met gestaege sorgh den huyse toebereyt.
Wel aen dan, jonge vrou, die maeghden en die knechten
Wilt leeren nae den eysch haer plichten uyt te rechten,
Ten nutte van het huys, aenhoort een goeden vont;
Gaet leydse tot den Heer, dat is een vasten gront. a
't Is niet genoegh gedaen u van het quaet te scheyden,
Ghy moet oock u gesin ter rechter bane leyden;
Een moeder van het huys is niet voor haer alleen,
Maer deylt uyt reyne sucht haer gaven in 't gemeen.
Als Hester Godes volck met druck sagh overlasten,
Sy riep haer maeghden selfs tot bidden en tot vasten,
Tot ootmoet in den geest, tot alle goede leer,
En lietse nevens haer verschijnen voor den Heer.
Vraeght iemant wat 'er schort dat soo veel huysgesinnen
Sijn dickmael menigh jaer van buyten en van binnen
Ontsteken door gekijf, door ander huys-verdriet?
De reden is bekent: Gods vreese woont 'er niet.
Daer is geen beter toom tot alle vuyle sonden,
Als met des Heeren vrees te worden ingebonden;
Geen Staet en kan bestaen, geen Vorst en heeft gebiet,
Indien het woeste Grauw geen hell' of hemel siet.
De Prins en sijn ontsagh, de straffe van de wetten
En konnen over al het quade niet beletten;

a *Præclarè Plato diligentiam omnem curamque legum conditoris in eo collocari oportere censebat, ut cives bonis assuescerent delectari, mala aversari.* Hesther. 4. 16.

Wat

Wat iemant voor bedroch in ſtille nachten doet
En wort (ſo meynt het volk) van niemant oyt geboet.
Maer Godes ware vrees die kan het herte raecken,
Die kan in ware daet de menſchen ſedigh maecken,
Die keert de geeſten om, en toont haer volle kracht
Oock in het eenſaem wout, en in de midder-nacht.
Doch geen ſoo nutten ding om u gebiet te ſtijven,
Als Chriſti ſoete leer u boden in te ſchrijven;
Die is de rechte ſchool daer ieder wort geleert
Hoe dat men ſijnen vorſt en ſijnen meeſter eert:
Daer wort het ſacht gemoet, het ſtil en ſedigh weſen
De ſielen ingeprent, en boven al gepreſen,
Daer wort het korſel hooft gehouden in den bant,
Daer wort het buygſaem hert de menſchen ingeplant:
Daer is de rechte ſalf voor alle droeve ſlagen,
Daer hoort men over al van duycken, wijcken, dragen,
Van liefde ſonder gal, en lyden ſonder ſchult,
Van leven ſonder nijt, en ſonder ongedult.
Wat ſijnder, lieve God! wat ſijnder ſoete dingen,
Die uyt dat eeuwigh Woort, als uyt een ader ſpringen?
Wie maer dien ſachten aert eens in de leden prent,
Die heeftſe met der daet tot alle goet gewent.
Ontſluyt my deſen born; twiſt, leugen, tegen-ſpreken,
Nijt, achterklap, bedrogh, en duyſent quade ſtreken,
Van ſnoode linckerny, en ander vuyl geſpuys,
Sal ruymen u geſin, en wijcken uyt 'et huys. *a*
Daer is geen beter voet, om goeden dienſt te trecken,
Als ieder uyt den ſlaep der ſonden op te wecken;
Want die van eenigh menſch in Gode wort gedient,
En heeft geen knecht alleen, maer oock een trouwen vrient.
Hoort noch een ander heyl, dat, als een gulden regen,
Koomt door godſaligh volck op u bedrijf geſegen;
Siet! Laban wort verrijckt van alderhande goet,
Om dat een heyligh man ſijn witte kudde hoed.
Siet! Joſeph, in den dienſt van Potiphar genomen,
Doet Godes milde gunſt op ſijnen meeſter komen;
En weder uytgejaeght, en in de ſtock geſet,
Draeght in het duyſter hol den rijcken ſegen met.
Leert; leert u dienſtbaer volk op God den heerſcher ach-
En loon of harden vloek uyt ſijnen hemel wachten;(ten,
Maeckt dat beſette tucht in uwe boden veſt,
Die God al voren dient, die dient de menſchen beſt. *b*
Maer om met goede vrucht hier in te mogen treden,
En om het ſteegh geſin te buygen na de reden,
Soo doet u boden wel, onthaeltſe waer het dient,
Niet als een ſtrenge vrou, maer als een ware vrient:
Wilt hun door goede koſt een gunſtigh hert bewijſen,
En laetſe vollen tijt om haer te mogen ſpijſen; *c*
Indiender iemant feylt, ontſet u niet te ſeer,
Weeſt deftigh alle tijt, maer vinnigh nimmermeer.
Denckt datſe menſchen ſijn, die op gelijcke gronden,
Met groote Princen ſelf, te ſamen ſijn gebonden;
Denckt dat oock Godes hant hun lijf en ſiele ſchiep,
En in de weerelt bracht, en uyt de moeder riep. *d*
Indien ghy ſomtijts hoort een hortigh tegen-ſpreken,
En toont u niet geneyght om dat te willen wreken,
En wrokt niet op het woort, maer laet 'et henen gaen;
En denckt wat u gemoet by wijlen heeft gedaen:
Denckt hoe u grilligh hert met tochten aengedreven
Oock met den hemel ſelfs heeft menighmael gekeven;
Heeft dickmael overluyt gemorret ſonder ſlot,
Heeft dikmael krijg gevoert ook met den groten God.
En die ſijn eygen vuyl wil nae de reden wegen,
En ſal niet veerdigh ſijn om harde tucht te plegen;
Dus, ghy die alle wraeck wilt houden in den bant,
Ontleet in rechten ernſt uw eygen onverſtant. *e*
Gewent u nimmermeer, gewent u niet te ſchelden,
Want oock u beſte vrient die heeft 'er in te gelden,
Wanneer ghy boden ſtraft met fel en hart gebaer,
U man die draegt 'et half, en lijt 'et neven haer.
't Is ſeker, ſoo de vrouw heeft met de meyt gekeven,
En kan oock aen de man geen ſoete woorden geven;
Sy is ſoo gantſch onthutſt, en uytter-maten gram
Dat ſy het al begraeuwt, en ſcheert op eene kam.
En, dat noch boven al in deſen is te klagen,
De minſte van het huys die moet het meeſte dragen,
Een kint, dat even dan wort aen de borſt gevoed,
Dat ſuyght (onnoſel ſchaep!) het ongeſtuymig bloet.
Vermijt dan, jonge vrou, op iemant uyt te varen,
En laet geen loſſe tong uw feylen openbaren,
„'t Is beter eenigh quaet te lyden met gedult,
„Als van een anders vuyl te maecken eygen ſchult: *f*
Met ſchreuwen door het huys, met tieren en met kijven
Te ſtraffen u geſin, uw boden aen te drijven,
En is de rechte voet en is de middel niet,
Waer door een jonge vrou moet ſtijven haer gebiet:
Een woort te rechter tijt met reden uyt te ſpreken,
Met ſoetheyt ſtrenge ſijn, de tochten af te breken,
En ſlechs door reyne ſucht te worden aengeraeckt;
Dat is de weerde deugt die vrouwen achtbaer maekt.
Doch wat 'er omme gaet, en laet uw brooſe ſinnen
Soo verre nimmermeer van gramſchap overwinnen,
Van oyt door onverdult een meyt te willen ſlaen,
Neen; daer is beter wegh, betaelt en laetſe gaen.
Laet voor lijf-eygen volck de ſtramen van de ſlagen,
Ons vry-gevochte kuſt en kanſe niet verdragen;
Laet aen het Britten-lant de harde meyſſen-tucht,
Ten koomt niet over een met onſe Zeeuſche lucht.
Hoort noch een dienſtigh woort voor alle teere vrou-wen,
Die niet en ſijn geleert haer ſucht te weder-houwen,
Die licht, en in der haeſt, om eenigh kleyn geval,
Gaen ſtellen in het werck de vlagen van de gal.
Men ſiet 'et menigmael dat iemant ſchijnt te raſen,
Wanneer een plompe meyt ontrent de fijne glaſen
Of by het porceleyn haer dingen qualick doet,
Men ſiet dat ieder een de ſtraffe lyden moet.
Gy, die uw ſwackheyt kent, verſchoont uw eyge feylen,
En treckt de ſinnen af van al de blaeuwe teylen,
Van al dat China ſent. het brooſe porceleyn
En is u geenſins nut, al is 'et wonder reyn.
Of, ſoo u weerde man vind eenigh ſoet vermaken
In lack, of aerde-werck, of diergelijcke ſaecken,
Soo gaet van eerſten af, en wapent u gemoet
Met vrede, met gedult, en met een ſedigh bloet.
Gewent u met verdragh en ſonder gramme vlagen
Nu eenigh ongeluck, dan ongelijck te dragen;
Nu dat een haeſtigh knecht u fijnſte ſchootel breeckt,
Nu dat een plompe meyt uw glaſen omme ſteeckt:
Nu dat 'et eenigh kint ſal overhant verkerven,
En ſtroyen uwen vloer met koſtelicke ſcherven;
Nu dat de ſchuerſter ſelfs uw dingen omme ſtoot,
Of ſomtijts eenigh vrint, of ander dis-genoot.

a *Wie is 't die den Heere vreeſt! hy ſal hem onderwijſen den beſten wegh*, Pſal. 25. 12.
b *Optimum quemque fideliſſimum puta, etiam Ethnicus dixit Plin. Pangyr.*
c *Dit is eene van de deughden der uytnemender vrouwen, beſchreven* Prov. 31. 15. *Sy geeft (ſeyt de text) haren huyſe voeder, en eten haere maeghden.*
d *Segt met* Hiob cap. 31. 15. *heeft hem die oock niet gemaeckt die my in moeders lijve maeckte?*
e *En weeſt geen leeuw in uwen huyſe, ſeyt de Wijſe man: En de Outvader Auguſtinus bid ernſtelick tegens wreetheyt en ſtrafheyt over ſijn geſin. Meditat.*
f *Servus peccavit, ignoſce. melius eſt alterius culpam feras, quam tuam prodas: Ambroſi*

Set

Set vast in u gemoet u niet te willen quellen,
Wanneerje nu en dan koomt uwe dingen tellen;
En, schoon ghy menighmael uw beste panden mist,
Onthout u niettemin van alle wrange twist.
Hier is gedueringh stof, om uyt de daet te leeren
Hoe dat men alle spijt moet krachtigh over-heeren,
Hoe dat men alle sucht van korsel onverstant
Moet houden in den toom, en leggen aen den bant.
Denckt hier, tot uwen troost, dat broose vaten breken,
Dat weecke stoffe smelt, dat natte dingen leken;
Al wat van desen aert of is, of komen sal,
Dat heeft alree gevoelt, of wacht gelijcken val.
Al wat de weerelt siet moet vallen, breken, sterven,
Wat siet men evenstaegh, wat moet 'er niet bederven;
Al wat men hier besiet is ick en weet niet wat,
Ja siet de meester selfs is maer een aerden vat.
Waerom dan door de spijt soo vinnigh aengedreven?
Ey lieve! breeckt'er iet, het staet 'er op geschreven;
Hoe diep oock eenigh ding u wortelt in den sin,
De doot, de bleecke doot, die sit 'er midden in.
Doch soo ghy lijckewel u niet en weet te dwingen,
Soo keert de sinnen af van alle broose dingen,
En des al niettemin, versoeckt aen uwen man
Dat hy doch niet en koop dat haestigh breken kan.
't Is beter, jonge vrou, 't is beter rogge soppen
Te nutten sonder twist uyt hier-gemaeckte koppen,
Als treurigh, ongesint, en met een vinnigh breyn,
Te nutten hoofsche kost uyt fijne porceleyn:
Wat China backen kan, Venedje weet te blasen
Van konstigh aerde-werck, van kostelicke glasen,
En dient aen geenen mensch van tochten opgebult,
Dus laet dat broose tuygh, of oeffent u gedult.
Indiender dit en gint is in het huys verloren,
Hoewel ghy neerstigh sijt u dingen nae te sporen,
En gaet niet tot het volck dat niet als leuren geeft,
En evenwel den naem van waer te seggen heeft:
En roert de sifte niet, (a) en wilt u noyt bekroonen
In water of gelas den dief te laten toonen,
Vermijt het ringh-geklanck, en wat 'er meer geschiet
Waer van geen wacker oogh of gront of reden siet. b
't Is duyvels guychel-spel van over lang gedreven,
En noch, 'k en weet niet hoe, in onsen tijt gebleven,
Ghy, hout 'et voor bedrogh, vermijt 'et als verdacht,
En laet het duyster werck begraven in der nacht.
De duyvel is gewoon van eersten aen te liegen,
Al spreeckt hy somtijts waer, hy wil oock dan bedriegen;
Dus schout dat naer geheym, en wat daer henen siet,
Want by de leugen-vorst en is de waerheyt niet.
't Is quaet in dit geval een ongerust vermoeden
Te rapen uyt de lucht, en in den geest te voeden;
Noch slimmer inder haest en op een losse waen
Te loeren op de meyt, en in haer kiste gaen;
Door wantrouw ommesien en angstigh nae te sporen
Heeft menigh swack gemoet sijn eerste trou verloren:
Men siet dat menighmael met ontrou wort geloont
Die aen het dienstbaer volk mistrouwē heeft getoont.
Hier maen' ick yder man en alle kloecke vrouwen
Geen leuy en dertel volck in huys te willen houwen;
Siet wat het weligh hof voor snoode leckers heeft,
En al om dat de jeught daer onbekommert leeft.

Het is de beste voet dat alle menschen wercken,
Dat sal haer aen het lijf en in de sinnen stercken;
„ Wie ledigh sit en gaept, is water sonder vloet,
De mensch doet enkel quaet wanneer hy niet en doet.
Dan, schoon ghy vlytig volk in dienst hebt aengenomen,
Noch dient 'et niet alleen op boden aen te komen;
Men vint dat alle ding en rau en slordigh gaet
Wanneer het gants bedrijf op vreemde boden staet. c
'k En segg' niet dat de vrou sal met de leden wercken,
Maer laet haer wacker oogh op alle dingen mercken;
Al wat 'er omme-gaet en deught gemeenlijck niet
Indien het huys-wijf selfs geen dingen naer en siet.
Het ooge van de Struys (het is van outs geschreven)
Dat broet alleen het ey, en doet haer jongen leven;
Het *toesien baert de vrucht*. het ooge van de Struys
Is van den ouden tijt een lesse voor het huys.
Hoort mannen, vrouwen hoort; of wie het mochte wesē,
Die onsen boeck misschien hier namaels sullen lesen,
Wanneer ghy nu en dan een vreemde wat gebiet,
Houd niet voor wel gedaen voor gy het eerstmael siet.
Het ooge van den heer verbetert alle saecken,
Het ooge van de vrou kan gauwe boden maecken;
Het ooge van den heer dat maeckt de peerden vet,
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamer net.
Een woort, maer in het oor. Indienje koomt te mercken
Dat over uwen man de kriele tochten wercken,
Soo let op u beleyt wanneerje boden huert:
Wat sonder raet geschiet wort naderhant besuert.
Soeckt niet te sijn gedient van al te schoonen meyssen,
Maer denckt wat menighmael de snoode lusten eyssen;
Weet dat een jonge vrou geen kleyne kans en waeght,
Die in haer kamer brengt een moye kamer-maeght.
Ghy sijt by wijlen swack, by wijlen uyt-gevaren,
By wijlen sonder lust, ontrent het kinder-baren,
By wijlen ongesont, by wijlen in de kraem,
By wijlen ongesont, by wijlen onbequaem;
U man, een weeligh quant, is dickmael uyter-maten
Van krevel aengeperst, in tochten uyt-gelaten;
De meyt die deckt het bed of viert 'et met de pan,
O! denckt dat uyt het vyer een vlamme rijsen kan.
Gewis een swack gemoet dat niet en weet te strijden,
Sal haest gebogen sijn en licht ter aerden glijden;
De mensch is wonder broos, de jeught geweldig teer,
De nacht is al te vry, en schoonheyt lockt te seer. d
Ey! legt de steenen wegh daer over menschen vallen,
Ey! sluyt de dingen uyt daer op de sinnen mallen;
Het is van outs gemerckt, een ongesloten kist
Maeckt dat 'er iemant gelt en moye dingen mist.
Door schoonheyt, gulle jeught, en wel-gelege stonden
Is menigh swack gemoet in vuyle lust gevonden;
Wel aen dan, tot besluyt, hier tusschen ons geseyt,
Huert voor een dertel man geen schoone kamermeyt.
Doch vint u noyt beswaert een meyssen af te dancken,
Die vast gewortelt is in ongeschickte rancken; e
Een yder wort geacht, in daet en in de schijn,
Na dat sijn dienstbaer volck, of speel-genooten sijn.
De boden van het huys sijn openbaren peylen
Of van een goeden aert, of van gewisse feylen;

a *Cribro divinare, Veteribus, Theocrito, Luciano, Polluci & aliis adeò solenne fuit, ut in adagium abierit, quod malum & hodie apud Christianos remansit pessimè. vid. hæc & alia superstitiosa apud Marsin. Del Rio lib. mag. disquis.* 4. c. 2. 4. 6. *sect.* 4

b *Ad fures detegendos multis modis superstitiosi homines utuntur, sive speculo, sive aqua, sive amulo in vitro vel moto, vel se movente, vid. Ioh. Leon. lib.* 3. *de script. Afr. Delect. lib.* 4. *c.* 2. *qu.* 6. *sect.* 3. & 4.

c *Het spreeckwoort seyt,*
Daer het huys sal gaen te recht,
Daer moet de meester sijn de knecht:
En soo het huys u wel behaeght,
Soo moet de vrouwe sijn de maeght.
Frons, inquit Cato, occipitio prior est.

d Het Italiaens spreeck-woort seyt ons, watter dickmael in de weerelt ommegaet: *S'alcuno ha brutta moglie, & vaga ancella,*
Usi questa, & gli basti d'haver quella.

e Psalm 101. 4.

Het

Het is niet sonder gront in ouden tijt geseyt,
De Heer is als de knecht; de vrouw gelijck de meyt. *a*
Leert uyt dit voorigh werck, leert alle trouwe boden,
En wat'er dient gedaen, en wat'er dient gevloden;
Dient niemant naer het oog, of uyt een loosen schijn,
Maer laet u gantsch bedrijf uyt trouwer herten sijn. *b*
Wilt door een reyne sucht op alle dingen achten,
En niet het loon alleen, maer Godes segen wachten;
De deught heeft haren glans oock in het minste lot,
En schoon gy menschē dient, gy dient den groten God.
Stelt dit voor u gemerck, en laet te sijner eeren
Uw sinnen, u bedrijf, uw gansche diensten keeren;
Wat is van sware last, of harde slaverny?
„ Wie God van herten dient, die is geduerigh vry.
Die wandelt in de lucht, en boven alle landen,
Die klimt tot sijnen God, oock midden in de banden;
Die kan in volle lust met vrye sinnen gaen
En verder als de wint, en hooger als de maen.
Maer een die veerdigh staet tot alle boose treken
Als vlees en duyvel bast, of als de lusten spreken,
Hy sy dan wat hy magh, een Prins, of machtigh Graef,
Hy is een vuyle slons, hy is een volle slaef.
De Heer is niet alleen een God van hooge bergen,
Of die hem niet en laet als groote dingen vergen,
Hy sent een wacker oogh geduerigh over al, *c*
En siet van boven af tot in het laege dal;
Het lant is Godes huys, en die der in verkeeren
Die konnen altemael den grooten Schepper eeren; *d*
Een ieder in het sijn bedient des Heeren raet;
„ Wel hem, die trouwe pleegt oock in de minste staet.
Al wat u wort belast, ghy tracht om dat te willen;
Dat sal in u gemoet veel droeve baren stillen:
Ten krenkt den mensche niet den mensch ten dienst te staen,
Maer wie onwillig dient, die is'er qualick aen.
Indien u vrouw of heer nae weerde niet en loonen,
En wilt haer evenwel geen bitter wesen toonen;
Denckt dat een hooger Macht, die in den hemel leeft,
Een ieder na den eysch uyt sijne volheyt geeft.
En laet u nimmermeer tot slimme rancken drijven,
Op hope dat het quaet verholen mochte blijven;
Want, schoon ghy uyt het oogh van alle menschen sijt,
God, die u rechten sal, die siet'et alle tijt.
Ghy sult te sijner tijt eens reden moeten geven,
Soo wel als eenigh Prins, oock van u gantsche leven;
God, die het al bestiert, en siet geen menschen aen,
Maer proeft het innigh hert, en wat'er is gedaen.
Vriendinne, 't is genoegh. *e* Ick sie de sonne dalen,
En koome, met verlof, mijn lief geselschap halen;
Doch, eer ick heenen gae, en, voor den goeden nacht,
Soo hoort noch een gebot, hier nut te sijn bedacht.
Wanneer uw weerde vrient is op het weder-komen,
Soo dient voortaen gelet en waer te sijn genomen
Dat, als hy sijn gemael vereyst met alle vlijt,
Ghy dan niet buytens huys misschien te soecken sijt.
Als iemant koomt gereyst, die uyt een soet verlangen
Sich beelt in sijn gemoet een vriendelick ontfangen,
Indien hy by geval sijn vrouwe niet en vint,
Soo wort hy somtijts gram, of niet te wel gesint.
Gy, maekt wanneer het dient, op uwen vrient te wachtē,
Dat brengt een eerlick man een vreugt in sijn gedachten:
Gaet valt hem om den hals, en hiet hem wellekom;
Gaet valt hem in den arm, en kust hem wederom:
Gaet voeght u neffens hem, en stelt u om te vragen
Hoe dat sich alle ding heeft op den wegh gedragen;
Hoe dat hy koomt gereyst, en onder wat geley;
En, lieve, waerom niet een soentjen tussen bey?
Maer wacht hier iet te doen, of iet te komen spreken,
Uyt loosheyt, uyt bedrogh, of uyt geveynsde treken,
Of uyt gemaeckte gunst, of uyt een lossen mont,
Hier dient geen ander sucht als uyt een waere gront.
Of anders soo de list wort eenmael ondervonden,
Soo is het ape-spel voor alle tijt geschonden;
Want schoon gy naderhant hem ware vrientschap (biet,
't Is al maer water-verw, u man en acht'et niet.
Maer soo de teere jeught van sacht-gewieghde vrouwen
Moet lusten tegenstaen en tochten wederhouwen,
Soo moet voor al de man, wanneer hy buyten reyst,
Sich quijten in de trou, gelijck de reden eyst.
Als haer de snelle Kraen wil op de reyse geven,
Om tot een ander lant of over zee te sweven,
Sy stijft haer met gewicht, op datse door de locht
De driften tegenstaen en seker vliegen mocht;
Sy ballast haren krop met sant en sware dingen,
Op dat geen sijde-wint haer wegh en soude dringen;
Siet wat een gaeuw beleyt! gewis de snege Kraen
Is weert te sijn bemerckt, en na te sijn gedaen.
Ick wenste dat het volck, al eer van huys te scheyden,
Met ballast van de tucht sich wilde voor-bereyden,
Om noyt van buyte-lust te worden overheert,
Of van de rechte streeck te worden afgekeert.
Ulysses dede wel, die voer gestadigh henen,
En trock hem geensins aen de loose zee-Sirenen;
Hy stack een klompe was sijn gasten in het oor,
Dus, wat'er ommeging, geen liefde, geen gehoor.
Al die sich buytens huys en uyt den lande vinden,
Behooren menighmael het oore toe te binden,
Om, schoon een gladde tong de quade lusten vleyt,
Noyt van de ware deught te worden afgeleyt.
Wat sijn in dit geval, wat sijnder quade streken?
Wat sijn hier by het volck, wat sijnder al gebreken?
Hoe menigh reyst'er uyt, die, als hy buyten gaet,
En vrouw en echte trou te samen achter laet?
Wy kennen echte mans, die in het buyte-leven
Hen weten by de jeught als vryers uyt te geven,
Alleen op desen gront, om met een beter schijn
Te springen uyt den bant, en geck te mogen sijn.
Dit is een rechte voet om lusten op te wecken,
En moet aen alle kant ten quaden eynde strecken;
Wat kan een jonge maeght niet worden ingebeelt,
Daer iemant dertel is, en met de trouwe speelt?
En wie beseft'er niet, dat, uyt soodanigh mallen,
Licht iemant lijt gevaer in ware lust te vallen?
Die sit en knicke-bolt, en maer de slapaert maeckt,
Is dickmael onverhoets in diepen slaep geraeckt.
Ghy vaders van het huys, wilt dese rancken mijden,
't Is uyt-slagh van de jeught die niet en is te lijden:
En voed geen malle sucht tot in den echten bant,
't Is al te weerden schat, en al te dieren pant.

a *Mores & studia dominarum plerumque ex ancillarum & comitantium moribus judicantur: qualis enim quæque est, talium consortio delectatur.* Hieronym. ad Demetriad.

b *Ghy dienst-knechten sijt gehoorsaem uwe heeren, niet na het ooge dienende, als soeckende de menschen te behagen, maer als dienstknechten Christi, doende van herten den wille Gods.* Ephes. 6. 5. 6. Coloss. 3. 22.

c *Ten is dan met Godt niet, gelijck de Syriers op een andere gelegentheyt eens lasterlick spraken,* 1 Cron. 20. 28. *God en is geen bergh-god alleen, maer oock een God der valleyen en laeghten, als siende mede en lettende op de minste dingen,* Luc. 22. 10.

d *Animæ quidem æqualiter sui naturâ tendunt ad bonum, sed mediis diversis, ut detur harmonia, aliæ imperando, aliæ obediendo: Dona Dei sunt varia, & hunc ad rectè obediendum, alium ad parendum reddunt aptum. Epictet. ad Arrian. 3. cap. ult. Da operam ne quid unquam invitus facias, non enim qui jussus aliquid facit, miser est, sed qui invitus itaque sic animum componamus ut quidquid res exigit, id velimus. Sen. Epist. 62.*

e *De Schrijver voert hier wederom sich selfs in, sprekende tot de jonge vrouwen.*

Noch is 'et slimmer volck, dat schier op ieder haven
Vint, ick en weet niet wat, om brant te mogen laven;
De menschen gaen te werck, als of het echte bont
Bleef in haer eygen huys, en daer versegelt stont.
Fy van het vuyl bejagh! doet anders, ware mannen,
En leert onguere drift uyt uwe leden bannen,
Leert regels tegens lust en al te ruymen jeught,
En hoort hoe ghy het vleys in banden houden meugt.
Of schoon in u geheym veel heete dampen rijsen,
'k En sal u lijckewel tot geenen Campher wijsen;
Tot geen uytheemsche gom die met een koude sucht
Doet onrecht aen de trou, en hinder aen de vrucht.
Indien ghy middel soeckt om brant te mogen stelpen,
Ick wil u sonder leet op beter gronden helpen,
Ick wil u met gemack doen houden in den toom
In 't waken u gepeys, in 't slapen uwen droom.
Voor eerst, om heete drift in u te doen verdwijnen,
Soo speent u menighmael van alderhande wijnen;
Siet datje niet en nut, of met den monde smaeckt
Dat, uyt een innigh vyer, de lusten gaende maeckt.
Vermindert uwen slaep, en breeckt de lange nachten
Door vlijt tot deftigh werk, door reyne vroeg-gedachtē;
Weest neerstigh in de weer en besich op den dagh,
Op dat geen boose geest u ledigh vinden magh;
En soo u niettemin de tochten overlasten,
Soo snijt u voetsel af, en stelt u om te vasten,
Maeckt dat u grage jeught meer helle nae de schouw,
Als nae de vuyle lust, of naer een schoone vrouw. *a*
Maeckt dat de geesten selfs niet op en mogen stijgen,
Maer eer bekommert sijn om broot te mogen krijgen;
De bobbels houden op, oock als de ketel siedt,
Indien men aen de pot geen hitte meer en biet.
Gaet des al niettemin en offert u gebeden,
Dat sal een reyne sucht u storten in de leden;
De krevel is van outs een steeg en vinnigh quaet,
Dat niet als door gebreck en bidden af en laet.
Maer wacht u lijckewel met vrouwen oyt te mallen,
Met vrouwen immermeer in jocken uyt te vallen;
Weet dat hy sonder schult geen vrouwe raken magh
Die nu in lange tijt sijn vrouwe niet en sagh:
Oock daer men vrouwen groet, vermijt u van te kussen,
Want dat ontsteekt uw vyer, en wie doch sal het blussen?
Spaert liever alle jock, spaert alle vreughde, spaert,
Tot datje wederom met u geselschap paert.
Bedingt aen u gesicht geen maeghden aen te loncken,
Oock door het oogh alleen ontsteken heete voncken;
,, Het oogh, het ydel oogh, dat leyt den eersten gront
,, Waer door tot in het mergh de siele wort gewont.
Weet dat het gantsche rot van alle snoode sonden
Door strijt en tegenweer dient in te sijn gebonden;
Maer dat de gulle jeught, en hare kriele sucht
Wort beter overheert door middel van de vlucht. *b*
Sijn vyant aen te sien, en met gewelt te tergen,
Of in het open velt hem krijgh te willen vergen,
Magh elders dienstigh sijn. in lust, en heete pest,
Daer is het wijcken heyl, daer is het vluchten best.
Ghy, blijft dan buyten schoots, en mijt de boose stonden,
En wat 'er eenighsins kan locken tot de sonden:
Denckt, hoe dat menig mensch sijn eer te buyten gaet,
Om dat 'er hier en daer een koffer open staet.
Doch, valt 'et iemant swaer soo deun te moeten leven,
Die moet hem niet te veel op lange reysen geven:

Veel uyt den huyse sijn, veel uyt het vader-lant,
Doet hinder aen de vrou en aen den echten bant.
Die met den lijve rotst door alle vreemde palen,
Leert dickmael met den geest, ja met de liefde dwalen; *c*
Die veel te peerde rijt, en veel te schepe vaert,
Wort lichter als hy plagh, en krijght een lossen aert: *d*
Dat is van outs gelooft. het trouwen is gevonden
Op dat het echte paer, door ware sucht gebonden,
Malkander overhant geduerigh moghte sijn
In voorspoet herten-lust, en steunsel in de pijn.
Hoe lichte valt de mensch, die met onwisse schreden
Koomt sonder met-gesel een gladden wegh getreden?
Helt oyt sijn losse gang naer eenigh ongeval,
Wie is 't, die in de noot hem weder rechten sal?
Wat gaet de menschen aen, die rasen om te paren,
En schier noch in de feest haer stellen om te varen
Of naer het koude Vack daer witte beeren sijn,
Of daer de stranden splijt van heete sonne-schijn?
Wat is 'er menigh leet in alle tijt geresen
Van uyt der stadt te gaen, en lang van huys te wesen?
Wat is 'er menigh man ten hooghsten ongesint
Die, out van reysen koomt, en jonge kinders vint?
Daer sijn uyt dit geval niet selden goede vrouwen
Door overspel besmet, en dat ter goeder trouwen;
Ick weet dat menigh kint voor wettigh is gekent,
Al was het by een boef de moeder ingeprent. *e*
Hoort Zeeuws, en Hollants volk, die uyt de Zee gebo-
ren
Hebt altijt nieuwe lust om landen op te sporen;
Of laet de lange reys, of staeckt het echte bed,
Of hebje varens lust, soo neemt de vryster met, *f*
Geen vrouw en dient alleen. siet Eva van der slangen
Met listen omgevoert, en in der haest gevangen;
Sy eenigh bracht, eylaes! de weerelt in de pijn,
Een vrouw, een jonge vrou, en magh niet eenigh sijn.
Ghy die een jonge vrou laet eenigh sitten treuren,
Denckt hoe de weerelt gaet, en wat 'er kan gebeuren;
Of valt 'er ongemack, soo lijt 'et met gedult;
Want sy is wonder broos, en ghy niet sonder schult.
Maer om aen uwen man sijn huys te doen behagen,
Soo wil ick, jonge vrou, een nieuwen raet gewagen:
Het is u wonder nut, soo ghy met alle vlijt
Uw eygen posten trout, en niet uyt-huysigh sijt.
Daer is geen ruygh gewas aen uwe teere wangen,
Dat is tot u geseyt; Bepaelt u losse gangen,
Bepaelt u binnens huys, bepaelt u jonge vrouw,
Daer is aen uwen mont geen decksel voor de kouw. *g*
Hy, die den eersten gront van onse taele stelde,
En heeft u niet genoemt, of vrouwen van den velde,

a *Dicendum est hic ventri, quod Hilarius sibi ipsi dicere consueverat; domabo te jejuniis, ut de cibo cogites, non de voluptate.*

b *Annotavit bene Augustinus, quod Apostolus Paulus de cæteris vitiis dixerat, Resistite; de libidine, Fugite. nam reliquis vitiis, inquit, debemus in præsenti resistere, libidinem verò fugiendo superare.*

c *Certus in hospitibus non est amor, errat ut ipsi. Ovid.*

d *Onder de wercken van D. Ioseph. Hal is seker geleert en godsaligh Geschrift,* Quo vadis? *genaemt, daer hy veel swarigheden en ongemacken, die uyt het reysen ontstaen, klaerlijck aenwijst, een boeck weerdigh om gelesen te werden: in het welck hy onder ander sect. 21. als besluytende, stelt dese reden:* Motion is ever accompanied with inquietnesse, and both argues and causes imperfection; whereas the happy estate of heaven is described by rest, whose glorious spheres in the meane time doe so perpetually moove, that they never are remooved from their place.

e *Dit sal den gunstigen Leser misschien vreemt en ongehoort schijnen, en het selve soude hier wel dienen naerder verklaert te sijn, dan overmits sulx best door exempelen kan worden aengewesen, en dat wy dies aengaende eenige sonderlinge geschiedenissen uyt de schriften der Rechts-geleerden hebben aengemerckt, die in andere boecken niet gevonden en worden, en evenwel veel goede bedenckingen in haer hebben, soo sijn wy van meyninge aen het eynde deses wercx eenige der selver tot onderrichtinge en vermaeckelijckheyt des Lesers neder te stellen, om hier geen scheuringe te maecken, en ons voorgestelde wit te verhinderen.*

f *An autem & quando uxor maritum vagabundum & perpetuò proficisci volentem sequi teneatur, vide apud P. Heygium part. 2 quest. 14.*

g *Galenus lib. 11 de usu partium, scribit fœmineum genus non habere pilos in facie sibi adversus frigora auxiliaturos, quod sub tecto maximam vitæ partem exigere debeat.*

Of

Of vrouwen van de ſtraet; *Huys-vrouw* is uwen naem,
Een woort, ook uyt de klanck, tot uwe plicht bequaẽ.
Als Adam in den hof gaf namen aen de dieren,
Men konde door het woort bekennen haer manieren; *a*
Ghy denckt, als u de man begroet, en huys-vrou hiet,
Dat u een korte les tot u beroep geſchiet.
Laet, ick en weet niet wie, gaen dolen by de bueren;
Ghy, blijft in u bevang; daer ſijn u vaſte mueren,
U ſlot, u bolle-werck, u rots, u trouwe veſt,
Blijft daer, o ſedigh volck; daer ſijn de vrouwen beſt. *b*
Begaet dat over al, van boven tot beneden,
Daer mooghje, ſonder ſchroom, met vrye gangen treden;
Een die het huys beſtiert moet weten wat, en hoe,
Maer alle dingen ſien, tot in de kelder toe.
Men acht 'et voor een feyl het oogh te laten dwalen
Door eenigh vreemt bedrijf, maer in ſijn eyge palen
Daer is 'et prijſens weert, indien men overſlaet
Al wat een ieder doet, en wat 'er omme-gaet. *c*
Niet dat ick eenighſins, door al te ſtrenge boecken,
Een vrient beletten wil een vrient te gaen beſoecken;
Neen, dat is niet gemeent; de vrientſchap is te ſoet,
In weelde, grooter luſt; en trooſt in tegenſpoet.
Kieſt vry naer uwen aert, kieſt lieve noot-vriendinnen,
Maer ſedigh, heus, beſet, en van beproefde ſinnen;
De menſch wort eer of ſmaet by menſchẽ aengedaen,
Na dat de menſchen ſijn die met hem omme-gaen.
Gaet deſe na den eyſch by wijlen eens begroeten,
Maer overloopt ſe niet met al te loſſe voeten:
Te groote vryheyt walght. beſoeck is wonder goet
Voor die het met beſcheyt en niet te veel en doet. *d*
Voor maeght of echte vrou veel uyt 'et huys te weſen
En is van ouden tijt van niemant oyt gepreſen;
Siet als het weeligh ſchaep gaet dolen uyt de ſtal,
Strax is 'et voor de wolf, of ander ongeval.
Als Abrahams gemael is buytens huys gevonden,
Sy ſtaet in grooten angſt om daer te ſijn geſchonden;
't Is waer dat God het quaet ten beſten heeft gewent,
Maer let eẽs hoe het quam, haer man was daer ontrent.
Als Dina ging beſien de dochters van den lande,
Siet wat een droef geval! haer eertje blijft te pande;
En, ſchoon om deſe daet een groote moort geſchiet,
Haer broeders krijgẽ buyt, maer ſy haer maegdom niet.
Hoe geeſtigh, heeft 'er een het vrouwe-beelt beſchreven,
En, door een wijſe vont, geſchildert naer het leven!
Want, om haer rechten aert te maecken openbaer,
Soo ſtelde 't kloeck pinceel een ſchild-pad onder haer:
Een ſchild-pad, altijt-t'huys, die in haer eygen ſchelpen
Sich kan voor alle quaet en tegen leet behelpen;
Om dat een jonge vrou is vry van ongemack,
Indienſe maer en blijft ontrent haer eygen dack.
Een ſchild-pad, traeg-gevoet, die noyt en komt getreden
Als met een ſtillen gang, en met geſette ſchreden;
Om dat een jonge vrou in daet en in de ſchijn
Moet deftigh in gebaer, niet ſchotebolligh ſijn.
Een ſchild pad, ſtilheyts-vrient, wiens tongeloose kaken
Geen ſtemme, geen geraes, geen klank en konnẽ maken; *e*
Om dat een jonge vrou geen weſen beter ſtaet,
Als datſe ſtille ſwijght, of niet te veel en praet.
Een ſchild-pad, weyger-luſt, die niet als aengedreven
Sich aen haer wederpaer gewoon is op te geven; *f*
Om dat een jonge vrou moet blijven onbeſmet,
En plegen reyne tucht oock in het echte bed.
Een ſchild-pad, kinder-vrient, die tegen hooge baren
En ander ongeval haer eyers kan bewaren; *g*
Om dat een jonge vrou, ten goede van de vrucht,
Moet toonen, alſſe draegt, een rechte moeder-ſucht.
Een ſchild-pad, ſacht-gemont, die ſonder harde tanden
Geen menſchẽ hinder doet, geen dierẽ brengt ter ſchan-
Om dat een jonge vrou geduerigh, watſe doet, (den;
Noch vinnigh in de mont, noch bitſigh weſen moet.
Een ſchild-pad, huys-vriendin, die noyt en komt getredẽ
Of draeght tot aller ſtont haer wooning op de leden;
Om dat een jonge vrou, oock alſſe buyten reyſt,
Moet dencken wat het huys van hare plichten eyſt.
Hoe teer is vrouwe lof! alleen met uyt te dwalen
Soo kanſe boos gerucht haer op de leden halen;
Want krijgſe maer een reys den naem van Selden-t'huys,
Het recht is tegen haer, men achtſe niet te pluys. *h*
Soo dient dan hier beſorght voor alle jonge vrouwen,
Het ooge van het volck en alle nijt te ſchouwen;
Al wat opſichtigh is, en wat het ooge treckt,
Is om te ſijn begeert, of om te ſijn begeckt.
Men ſegge wat men wil, een vrouwe wort gepreſen,
Niet om haer grooten naem, maer om haer ſedigh weſen:
„ Te leven ſonder roem, en in het duyſter ſijn;
„ Is voor een eerlick wijf een helle ſonne-ſchijn.
Wel tracht dan, lieve, tracht u niet alleen te mijden
Van ſchade by het volck in uwen naem te lijden,
Uw deught dient even ſelfs niet al te ſeer bekent,
Want, door te grooten eer is menigh wijf geſchent.
Laet Ridders, heerlik volck, laet Princen, vorſten, heldẽ,
Doen klincken haren lof, en door de weerelt melden;
Ghy, ſchuylt in u bevang, daer is u vaſte ſchans;
Ghy, blijft aen uwen heert, daer is u beſte glans.
Dit wort noch evenwel in geenen deel geſchreven,
Om gronden aen den man tot vrouwe-dwang te geven;
Een die met eyge praem ſijn echte wijf bewaert,
En houd den regel niet van onſen vryen aert.
Men hoeft (God ſy gelooft,) in onſe Neder-landen
Geen boeyen voor de vrou, geen ſlaevelicke banden,
Geen kluyſters aen het been, geen ander onbeſcheyt,
Dat elders wort gepleeght, en niet en dient geſeyt.
Ick bid de Zeeuſche jeught en alle ware mannen,
Noyt vrouwe door bedwang in huys te willen bannen;
Sy dient niet, als een boef, geſloten in de ſtock;
Sy dient niet als een aep gehouden aen den block.
Denckt vry dat menigh wijf is uyt den bant geſprongen,
Om datſe veel te ſeer was in den bant gedwongen:
Van hier dan alle dwang; de Zeeuw is al te vry,
Geen deught en wort geleert door harde ſlaverny.
Daer woont een leelik ſpook in 't voor-hof van der hellen,
Geboren om het volck tot in de ſiel te quellen;
Men noemt 'et Yver-ſucht, een dochter van der Nacht,
Dat ſy, uyt Waen begort, ter weerelt heeft gebracht.
Geruchten ſonder gront, geduerigh Quaet-vermoeden,
En Achter-klap, gewoon de Leugen aen te voeden,
En altijt verſche Schrick, en ſtaege Dweepery,
En Dorſt tot heete wraeck ſijn haer geduerigh by.

a *Adam totam naturam habuit in conſpectu, & intuitus eſt univerſam rerum harmoniam. Richt. Axiomat. Polit.*

b *Luſit fere in hanc ſententiam Nazianzenus in Monitorio; ubi ita mulieres alloquitur:* Domus tibi urbs eſt & nemora &c. *Chryſoſtomus mulierem eſſe putat domi philoſophari in* 60 *in Iohan. Homil.*

c *Si quid in domo accidet, matrifamilias id notum eſſe debet, eam enim omnibus quæ intus ſunt dominari oportet. Ariſt.* OEconomic. 2. cap. 1.

d *Stelt uwen voet ſelden in het huys uwes naeſten, hy moghte uwer verdrietigh en gram worden,* Prov. 15. 17.

e *Et linguâ & dentibus carere teſtudinem, auctores Geſnerus & alii docent, & experientia demonſtrat.*

f *Fœmina teſtudo non niſi à marito provocata & ferè invita coït, cujus rei notandam rationem vide apud Ælianum lib. 15 de Animalib. cap. 19.*

g *Quomodo ova ſua teſtudo cuſtodiat vide apud Geſner. in deſcriptione teſtudinis. apud Plin. & alios.*

h *Meretrix præſumitur de jure, quæ multùm vagatur & alienas domos, nunc hanc nunc illam, inviſit. Angel. in l. ſi qua illuſtris. C. id Senatuſconſ. Orfic. vid.* Proverb. 5.6. Syrach. 9.6.8.

Haer oogen ſijn gemaeckt om ieder na te loeren,
Haer leden afgericht om huyſen om te roeren,
  Haer kop geweldigh los, en ſwack gelijck een riet,
  Om datſe t'aller tijt naer iemant omme ſiet.
De vrientſchap haer gedaen oock by de beſte luyden,
Die kan haer grilligh hert tot ſlimme lagen duyden;
  Sy ſchrickt voor alle man, ſy vreeſt haer eygen bloet,
  En die haer liefde draeght, en die haer gunſte doet.
Noyt toontſe blijden ſchijn, dan als haer ſlimme gangen
Sijn uyt op haer bedrogh, en loeren om te vangen;
  Haer gunſt is enckel liſt, van buyten ſchoon gelaet,
  Van binnen enckel moort, en niet als wreeden haet.
Beleeftheyt, ſchoone verw, geſontheyt in de leden,
Wel-ſpreken, kloeck beleyt, bequaemheyt in de ſeden,
  En wat'er anderſins ons wel te ſinne ſtaet,
  Is hier maer enckel gal, en voetſel van het quaet:
Koomt maer een kleyne wint haer in het oore blaſen,
Sy ſteygert in de lucht, en ſchijnt 'er af te raſen;
  Sy hoort dat niemant ſpreeckt, dat niemant is bekent,
  Noch blijft 'et aen het ſpoock ten diepſten ingeprent:
Haer ſlaep is ſonder ruſt, want in de ſtille nachten
Soo bobbelt haer de kop van diepe na-gedachten,
  Haer gantſe bloet verſchiet op 't drillen van een blad,
  En vlieght door al het huys om ick en weet niet wat:
Sy luypt aen alle kant, om ieder na te ſporen,
En ſoeckt geduerigh iet, dat niet en is verloren;
  Maer alſſe 't guntſe ſoeckt ten leſten ondervint,
  Dan iſſe boven al geweldigh ongeſint.
O wat een ongemack ſal echte lieden quellen,
Als man of ſwacke vrou na deſe ſtuypen hellen!
  Wat heeft 'er menigh heldt, oock buyten alle ſchult,
  Sijn weerde lief gedoot, alleen uyt ongedult.
Siet Procris in den geeſt door Yver-ſucht gedreven,
Verſpiet een eerlick man, en laet haer jeughdigh leven:
  Hy ſchiet een ſnelle pijl juyſt daer de ruyghte drilt,
  En treft een lieve vrou, in plaetſe van het wilt. *a*
Leuconoë, bynaeſt in eenen graet bevonden,
Wort van een wreden brack aen alle kant geſchonden;
  Haer man geheel verwoet om ſoo een droeve doot,
  Doorſteekt ſijn eygen hert, en valt haer in den ſchoot. *b*
Juſtina ſedigh dier, noyt van de quade tongen,
Noyt van den achterklap in haren naem beſprongen,
  Wort van haer eygen man, wort om dē hals gebracht,
  Om dat haer wacker oogh hem wat te geeſtig dacht. *c*
Siet Cotys, ingeleyt van deſe felle vlagen,
Is om een vyſevaes in raſery geſlagen;
  En, nae ſijn droef gemoet had lange tijt getreurt,
  Soo heeft hy ſijn gemael de leden af-geſcheurt. *d*

Maer eer ſal ons de nacht met hare ſwarte vlercken
Bedecken al de lucht, en onſe kim bewercken,
  Als mijn vermoeyde pen ſal brengen aen den dagh
  Wat droefheyt menigh menſch uyt deſe plage ſagh.
Geen ſucht, geen harde drift van alle felle tochten
En baert in onſen geeſt ſoo vreemde waen-gedrochten
  Soo dullen onverſtant als deſe ſpokery,
  O mannen houd de borſt van hare ſtuypen vry;
Ontlaſt u deuſigh hooft van alle vyſe droomen,
En doet in dit geval gelijck het oude Roomen,
  Daer noyt een eerlijck man hem in ſijn huys begaf,
  Of ſant aen ſijn gemael een bode voren af. *e*
Dat was genoegh geſeyt; 'k en heb geen achterdencken
Dat oyt mijn echte deel haer eere mochte krencken;
  Want of ick buyten gae, of dat ick weder koom,
  Sy is (oock ſonder wacht) ſy is geduerigh vroom.
Dit is van ouden tijt, en heden oock gepreſen;
Want die men veel betrout, en wil niet ontrou weſen:
  Maer die met ſlim geloer op ſijn geſelſchap wacht,
  Die leert haer ſomtijts doen dat noyt en is gedacht. *f*
Maer wilje gantſch het quaet uyt u gheſelſchap werpen,
Soo pooght des Heeren vrees in u gemael te ſcherpen;
  Want ſooje dat verwerft, daer is geen twijfel aen,
  Van haer ſal quade luſt, van u de vreeſe gaen.
Ghy mede, jonge vrou, pijnt u te wederhouwen
Van deſe dweepery, en alle mis-vertrouwen;
  „Niet dat ſoo vinnigh bijt, en ſoo de jeught verſlint,
  „Als droefheyt in den geeſt tot yver-ſucht geſint.
En broet geen innigh leet, geen hooft vol muyſe-neſten,
En laet in u gemoet geen quade tonge veſten;
  Gelooft geen achterklap, en ſooje ruſten wilt,
  Siet datje dwaſe ſorgh door reyne liefde ſtilt.
Maer pijnt u boven al geen reden oyt te geven
Tot dit verdrietigh leet en ongeruſtigh leven;
  „Weet dat een eerbaer wijf moet afgeſondert ſijn
  „Niet van het quaet alleen, maer even van de ſchijn.
Indien ghy ſijt beducht van op den klap te raecken,
Soo treckt de ſinnen af van tienderhande ſaecken;
  Van al te loſſen praet, van dertel hant-geſpel,
  Van hier en daer te gaen met eenigh jonck-geſel,
Van door een ſelſaem kleet geweldigh uyt te ſteken,
Van Prins of ander Vorſt met u te laten ſpreken,
  Van wijfs by eerlick volck voor niet te pluys bekent,
  Van alderley geſchenck dat u een vreemde ſent,
Van met een dertel oogh de lieden aen te wincken,
Van, daer ghy ſijt genoot, de glaſen uyt te drincken,
  Van ſonder uwen man veel overal te gaen,
  Veel in de venſter ſijn, of in de deure ſtaen.
Daer is geen nutter ding voor alle jonge vrouwen,
Als, door een ſtaegh bedrijf, de jeught te wederhouwen;
  En in het tegendeel, het ſlimſte dat men vint
  Is, dat een rappe ſiel haer niets en onderwint.
Die ledigh ſit en kijckt, ſet al de ſinnen open
Tot ick en weet niet wat; des koomt 'er ingeſlopen
  Al wat een ſwacken geeſt en goede ſeden krenckt,
  Hoe menig denkt 'er quaet, om dat hy niet en denckt!

a *Vide Ovid. Metamorph. lib. 7. & de Arte amandi, lib. 3.*

b *Parthenius Nicenſis antiquus poëta Græcus in Eroticis cap. 10. refert Cyanippum Theſſalum, cùm uxorem duxiſſet Leuconoam, ob venandi ſtudium in ſilvis plerumque agere ſolitum fuiſſe: nova autem nupta, ſuſpicata eum cum alia aliqua rem habere, ſecuta ipſius veſtigia ſub quodam fruticeto eventum exſpectabat, ramis verò motis repentè canes indagatores accurrerunt, ipſamque morſibus, inſtar belluæ, dilaniarunt, Cyanippus autem, id tam inſperatum intuens, ſeipſum quoque trucidavit. Aſtipulatur Soſtratus lib. 4. de venation. Plutarch. Parall. cap. 42. Stobæus collect. cap. 62.*

c *Juſtina, nobiliſſima puella Romana, virgines ſuæ ætatis elegantiâ formæ longè ſuperans, cum juveni cuidam nuptui à Parentibus eſſet tradita, ob ſolam ipſius pulchritudinem ac leporem in ſuſpicionem marito venit, qui candidiſſimæ uxoris cervicem conſpicatus, inclinantis ſe ad exuendum calceum, furore ex zelotypia accenſus, teneram puellam novamque conjugem jugulavit. Cujus etiam nunc exſtat hoc Epitaphium:*

Immitis ferro ſecuit mea colla maritus;
  Dum propero nivei ſolvere vincla pedis,
Durus, & ante thorum, quo nuper nupta coivi,
  Quo cecidit noſtræ virginitatis honos;
Nec culpa meruiſſe necem, bona numina teſtor,
  Sed jaceo fati ſorte perempta mei.
Diſcite ab exemplo Juſtinæ, diſcite Patres,
  Ne nubat fatuo filia veſtra viro.

d *Cotys, Rex Thraciæ, cùm in uxorem zelotypus eſſet, anxiis diu cogitationibus agitatus, ſuis ipſius manibus, à pudendis incipiens, eam diſſecuit, ut ex Theopompo recenſet Athenæus lib. 12. cap. 14. Tiraq. l. 16. connub. Plura exempla huc adduci poſſent, inter quæ illud eximium: Iohanna Aragonia (inquit Thuanus lib. 16. hiſtor.) Caroli & Ferdinandi mater, ex zelotypia olim contracto animi morbo, qui poſt Philippi mariti mortem in apertam inſaniam evaſit, & ab eo tempore turre incluſa, cum felibus colluctans, ad extremam pervenit ſenectam.*

e *Vide Plutarch Problem. Rom. cap. 9.*

f *Valeat Ovidianum hoc,*
    Deſine, crede mihi, vitia irritare vetando;
    Obſequio vinces aptius iſta tuo.

Gewis de broose jeught wort al te licht bewogen,
En door een ydel hert uyt haren stant getogen:
„ Het beste water stinckt wanneer het stille staet;
„ En als het yser rust, soo roest het met 'er daet.
Al magh een kloecke vrou geen winst of eer bejagen,
Met eenigh swaer geding den Rechter voor te dragen;
Al magh een kloecke vrou niet toonen haer verstant
In dienst van eenigh Prins, of van het Vader-lant: *a*
Al magh een kloecke vrou, om sonderlinge reden, *b*
Niet dienen in de kerck, niet heerschen in de steden,
Niet sitten in den Raet; noch vint een vlytigh wijf
In menigh ander ding een eerlick tijt-verdrijf:
Noch wort haer evenwel vry stof genoegh gelaten
Om niet een ure tijts te dwalen achter straten;
„ Al wie sich besigh houd ontrent het huys-gesin,
„ Die vint 'er kleyn beslagh en groote saecken in.
Ghy kont, besette vrou, hier tijts genoegh besteden,
Indien ghy maer en wilt u quijten na de reden:
Een moeder van het huys, die op haer saecken past,
Vint dickmael groote vreught, en weder grooten last.
Ghy, met u weerde man, sijt hier als hooge machten,
Als Princen van het lant; *c* laet uwe kinders achten
Voor Ridders van den Staet; en doet 'er vorder by
De boden van het huys; siet daer uw borgery.
Hoe mooghje, jonge vrou, uw sinnen laten swieren?
Hoe konje ledigh sijn? ghy moet een Rijck bestieren,
Gy moet een Vorstendom, een lant, een gantschen Staet
Behoeden van gevaer, en dat met eygen raet.
Ghy moet u menighmael als ware rechters toonen,
Nu straffen na den eysch, dan goede diensten loonen;
Hier na den regel gaen, daer uyt een volle macht
Iet rechten dat 'er schort, al naeje dienstigh acht.
Hier moetje stil gemor en muytery beletten,
Daer iemant met 'er daet uyt alle Staten setten:
In 't korte groot beslagh, oock in het kleyne wijck,
Soo dat men seggen magh; Een huys een koninck-rijck. *d*
Hier dient nu, snelle pen, hier dient een buyte-reden;
Hier dient de man vermaent, al eer wy vorder treden,
Te nemen tot behulp sijn wijf en haer beleyt,
Gelijckse tot behulp van Adam was bereyt.
Daer sijn verwaende mans, die alle vrouwen laken,
En sluyten haer de deur, oock in geringe saecken,
Ja houden voor geral en enckel kinder-praet
Oock dat een deftigh wijf op vaste gronden raet:
Daer sijn verwaende mans, die buyten alle reden
En met een nortse kop in alle dingen treden,
Die uyt een eygen sin en aengenomen waen,
Al wat de vrouwe seyt geen acht en willen slaen.
Hier sijn (na mijn begrijp) geen kleyne reden tegen;
Ick meyne dat de vrou ons meer behoort te wegen,
Ick meyne dat de vrou ten dienste van de man
Oock groote dingen selfs ten goede leyden kan. *e*
Men vint in menigh boeck dat eertijts van de vrouwen,
Voor al by wacker volck, niet weynigh is gehouwen,
En dat niet sonder vrucht; men vint dat vrouwen raet
Heeft, ick en weet niet wat, dat ons te boven gaet.
Sy vinden menighmael geweldigh kloecke streken,
Die met een snelle drift haer uyt den monde breken;
Sy vinden in der haest een onverwachte slagh,
Die noyt vernuftigh hooft in wijse boecken sagh. *f*
Siet my de Grieckenaen, siet Duytsen en siet Fransen,
Die hebben altemael, oock midden in de lansen,
Oock in het krijghs-beleydt de vrouwen raedt gevraeght,
En op haer geestigh breyn een stouten slag gewaeght. *g*
Darius heeft bestaen, en niet te sijner schande,
Te mengen vrouwen raet in saecken van den lande;
Als Nero nieu-gekroont hem noch geseggen liet,
Hy dede wonder veel dat Agrippine riet.
Justinianus selfs heeft opentlick gepresen
Den raet door sijn gemael sijn Raden aengewesen;
Hy, die de wetten gaf, en heeft hem niet geschaemt
Te geven aen het Rijck een wet by haer geraemt. *h*
In 't korte, menigh huys is in der daet behouwen
Alleen door kloeck beleyt en middel van de vrouwen;
Ja siet! oock menigh man is groot in sijn bedrijf,
Niet uyt sijn eygen hooft, maer om een deftigh wijf. *i*
Men vint des niettemin by wijlen vreemde menschen
Die geen vernuftig wijf voor hun en souden wenschen, *k*
Maer kiesen uyt den hoop, met voorbedachten raet,
Een die niet anders kan als strijcken over straet,
Een kiecken-murruw dier, een siele sonder leven,
Die van de reden selfs geen reden weet te geven;
Een lichaem sonder oogh, een ooge sonder licht;
En, met een woort geseyt, een onbedreven wicht.
Vraegt iemant waerom dat? verstaet doch eens de reden;
't Is om met volle macht in als te mogen treden;
't Is om in alle ding gestaegh en al den dagh
Te drijven sijnen wil, te stijven sijn gesagh.
Maer vrienden, met verlof; dit sijn bekaeyde slagen
Hoe! kan u tanger oor geen tegenspreken dragen?
Hoe! lijt u grilligh hooft, uyt pracht en overmoet,
In vreugt geen mede-maet, geen troost in tegenspoet?
Hoe! kan een slechte duyf, verdwaelt in losse wanen,
Vertroosten na den eysch, en, als het dient, vermanen?
Hoe! kan een slechte duyf, dat geen onwijse kan,
Met eenigh soet gespreck verfraeyen haren man?
Ghy laet een geestigh quant u reken boecken houwen,
Ghy doet een rustigh knecht uw koren-landen bouwen,
Ghy kiest u voor een mem de gaefste die men vint,
Ghy soeckt in grooten ernst een meester voor u kint,
Ghy huert een snege meyt om op de kost te passen,
Ghy krijgt gehandsaem volck tot schueren en tot wassen,

a *L. fœmina ff. de regul. Iur. 16. Bart & D D. L. ait prætor. §. fin. ff. de jud.*

b *Garsias de Magistratib. lib. 2. cap 4. id introductum esse putat propter honestatem mulierum, ne virilibus officiis implicentur, & hominum consortio interesse cogantur; cùm magistratus sit publica persona, & palàm sui copiam facere debeat.*

c *Maritus sive paterfamilias in sese Regis habet imaginem. Keckerman. disput. pract. 28. prob. 8. Et uxores Dominæ domus vocantur à Iureconsultis, Bart. in l. Titia cum testamento. §. ult. col. 2. vers. quæro. ff. de Leg. 2. Angel. cons. 144. Pet. Anchor. cons. 237. Rom. cons. 118.*

d La famille bien conduicte est la vraye image & modelle de la Republique, & la puissance domestique rassemble à la puissance souveraine. Bodin. de la Repub. lib. 1. cap. 2.

e *Quædam mulieres maturioris sapientiæ & consilii existunt. ut insinuat text. in l. cum prætor. ff. de judic. Multa & à fœminis dicta sunt sapienter. Theseus apud Eurip.*

f De Italiaensche Poëet Ariosto heeft onder andere de vrouwen desen lof met dese sijne aerdige rijmen toe-geschreven:

Molti consigli delle donne sono
Meglio improviso ch' a pensarvi usciti,
Che questo é speciale & proprio dono
Fra tanti & tanti lor del ciel largiti:
Ma può mal quel degli homini esser bono
Che maturo discorso non l'aiti,
Ove non ch' habbia à ruminarui sopra
Speso alcun tempo, & multo studio & opra.

g *Lacedemonii publica consilia uxoribus communicabant;*
Athenienses eas publicis deliberationibus adhibebant,
Galli & Germani de Pace & bello cum fœminis agebant.
Latè Gars. de Magist. lib 2. cap. 4

h *L. Benè à Zenone sub. fin. C. de quadrup. præscript. & 16. gloss. & D D.*

i *Pompeja Plotia incredibile dictis quantum auxerit gloriam Trajani, inquit Aurel. Victor.*

k Françoys Duc de Bretagne fils de Iean 5. aimoit plutost femme simplette que sage & bien avisée. Car lors quand on luy parla de son mariage avec Isabeau fille d'Escosse, & qu'on luy adjousta quelle avoit esté nourrie simplement & sans aucune instruction des lettres, respondit qu'il l'en aymoit mieux, & qu'une femme estoit assez sçavante quant elle sçavoit mettre difference entre la chemise & le pourpoinct de son mari. Voyez Mich. de la Montagne liv. 1 des Essays, chap. 24 du Pedantisme.

Ghy ſijt beſet in als, en door u gants bedrijf,
En trouje, lieve vrient, een Jole voor een wijf?
Een peert dient tot den krijgh, een oſſe weet te ploegen,
Een eſel kan het lijf tot ſware packen voegen,
Een kat doet haren dienſt in 't vangen van de muys,
Een gans waekt op het hof, een hont ontrent het huys,
Een ſabel kleet het volck met koſtelicke vellen,
Een leeuw, het moedigh dier, kan ſich te weere ſtellen;
Maer door een vyſen aep wort niet te weeg gebracht,
Als dat een ydel hooft om ſijne grillen lacht.
Hoe! dient het wijf alleen om by den man te ſlapen?
Of om een dwaſe vreught uyt haer te mogen rapen?
Voor my, ick ſegge neen. het is een ſlim gebreck
De vrouwe van het huys te houden voor de geck.
Wien is 'et niet bekent dat jae beſette vrouwen
Het huys van haren man en alle vrienden bouwen;
En dat aen d' ander ſy een wijf van dwaſen aert
Niet als verdrietigh leet en alle ſchande baert?
Wat krijgt 'er menig man een paer beſchaemde wangen
En lijt in ſijn gemoet veel duyſent herte-prangen,
Om dat hy ſonder gront in haeſten heeft getrout
Een rompe ſonder keeſt, een klompe ſonder ſout?
Wien is 'et niet bekent, dat in het kinder-telen
De vrouwen in 't gemeen de meeſte rolle ſpelen?
En dat ſchier alle tijt daer iemant ſaet verweckt
De vrucht het meeſte-deel van ſijne moeder treckt?
Ey ſiet! de wijſte Grieck heeft kinders ſonder namen,
En duyſent ſijns gelijck die ſich daer over ſchamen,
Wat reden dient 'er toe? de moeder was een vrou
Of van een ſelſaem hayr, of niet gelijckſe ſou.
Houd ſtille mijn vernuft, de tijt ſal u ontbreken
Indien ghy ſijt geneyght hier breder af te ſpreken;
Maeckt liever hier het ſlot, en ſegt, Een ſlappe gans
Een ongemack in huys, een plage voor de mans.
Ghy, die God heeft gejont een van de kloecke wijven,
Wiens raet en geeſtigh breyn u machtigh is te ſtijven,
Geeft danck voor dat behulp, en neemt tot uwer baet
Dat uyt ſijn eygen aert tot uwen dienſte ſtaet;
Niet in het huys alleen (gelijck wy voren ſpraecken)
Of in het licht beſlagh van kleyne keucken-ſaecken,
Maer oock in ander werck dat vry wat hooger gaet,
Al raeckt het menighmael den gront van uwen ſtaet. *a*
Wat is 'er menigh man met tranen overgoten
Om dat hy voor de vrou ſijn dingen had geſloten?
Om dat hy ſijn gemael het wit van ſijn beleyt
Of niet en had getoont, of niet en had geſeyt?
Hoe! woont hier niet een man die qualick is gevaren,
Van niet aen ſijn gemael te willen openbaren?
Hy kreegh verlies ter zee, hy ſweegh het bitter leet,
Des ging ſijn jonge vrou geduerigh even breet;
Sy ſloegh 'er luſtigh in, en al tot nieuwe laſten,
Sy maeckte wonder veel, ſy brack, ſy noodde gaſten,
Haer kinders gingen moy, haer kamers waren net,
Haer tafel byſter vol, haer keucken al te vet:
In 't korte, gants het lant dat wiſt 'er af te ſpreken,
En ſiet! in deſe pracht ſoo koomt de man te breken;
Daer ſchreeuwde doen het wijf, Ik hebbe dus gequiſt,
Om dat ick noyt den gront van onſe ſaecken wiſt.
Ghy, leert een echte wijf op alle dingen letten,
Dat ſal u dienſtigh ſijn, en hare ſinnen wetten:

Leyt, oeffent, onderwijſt, en ſtijft haer ſwacke jeught,
Op datje naderhant de vruchten trecken meught.
Daer kan een ſnelle doot met onverwachte ſtralen
U rucken uyt der tijt, en van de weerelt halen,
En ſiet! daer is de geeſt dan byſter ongeruſt,
Indien u bed-genoot is ſlecht en onbewuſt.
Wie ſal hier u bedrijf, wie huys en hof beſtieren?
Wat order ſalder ſijn ontrent u jonge dieren?
Wat trooſt in deſen noot? wat raet in dit gewoel?
Wie ſal u ſaecken doen? wie redden uwen boel?
Eylaes! de ſwacke vrou ſal vreemde moeten ſtreelen,
Om gunſt en onderſtant haer met te willen deelen,
Doch ſchoõ ſy krijgt behulp ook van haer eygẽ bloet,
't Is al maer water-verw wat hier een ander doet.
Denckt hoe de weerelt gaet, ſiet al de looſe grepen,
Let hoe dat yder woelt om in te mogen ſlepen;
Wie denckt 'er niet om winſt, en om ſijn eygen baet,
Wanneer hy tot behulp van iemant veerdigh ſtaet?
Hoe dikmael wort een vrint door vrindẽ onder-kropen?
Hoe dikmael wort een Wees van voogden uyt-geſopen?
Wat is 'er menigh vraet die lant en huyſen eet?
En al om dat de vrouw haer gronden niet en weet.
Wat my dan hier belangt, ick ſoude beter vinden
De vrouwen nimmermeer het ooge toe te binden:
Doch eer je noch het hert in haren boeſem ſtort,
Soo let of haer te mets geen loſſe tong en ſchort.
Daer ſijn wel ſnege wijfs, en vol bequame grepen,
En geeſtigh uyt der aert, en fijn genoegh geſlepen,
Daer ſijnder wonder kloeck, ja loos gelijck een vos;
Maer wat de tonge raeckt by wijlen al te los. *b*
Veel is 'er wel geneyght het gladde lid te ſnoeren,
En, door een ſtil beleyt haer ſaecken uyt te voeren;
Maer als het mont-raveel is eenmael op de vaert,
Strax wijckt de goede wil voor haren ſwacken aert.
Hier door is menigh man in groot verdriet gekomen,
Sijn goet, ſijn leven ſelfs, ſijn eere weghgenomen,
Hier door is menigh huys gedreven in de gront:
„ Wat komt 'er menig quaet uyt eenen loſſen mont! *c*
Ghy, leert dan uw gemael, en haer gewoonte kennen,
Let oſſe wil en kan tot ſwijgen haer gewennen;
En om hier vaſt te gaen, ſoo leert een goeden vont
Waer door gy aen de vrou moogt peylen haren gront.
Wanneer men tonnen proeft, of door de loſſe duygen
Geen edel vocht en ſijpt, geen fijne dampen ſuygen,
Men ſtort geen dele-wijn, geen oly in het vat,
Maer water uyt de put, of eenigh ſlechter nat.
Ghy, die genegen ſijt met reden uyt te vinden
Hoe vaſt uw bed-genoot haer tonge weet te binden,
En of haer menighmael niet uyt den mont en leeckt,
Wanneerſe, daer het valt, met vreemde liedẽ ſpreeckt;
Wilt haer van eerſten af geen groote dingen ſeggen,
Geen ſaecken van gevolgh in haren boeſem leggen;
Maer liever dit en gint, dat niemant ſchaden mach
Al wort 'et openbaer oock van den eerſten dagh.
Soo dan het deftigh wijf haer ſluyt op uw bevelen,
En kan het kleyn beſlagh met ſtille lippen helen,
Soo mooghje met der tijt een weynigh verder gaen,
Tot datſe volle proef van ſwijgen heeft gedaen.
Doch hier moet by den man in groot bedencken komen,
Hoe verre vrouwen raet is dienſtigh aengenomen,
En of haer veerdigh breyn op vaſte gronden ſtaet,
En of haer raſſe vont ſal paſſen op de daet.

a *Etiam in rebus quæ ad virorum curam pertinent audiendas mulieres, & in conſiliis admittendas eſſe, & rationibus & autoritatibus adſtruit Tiraquell. L. connub. 11. in princ. & per totum.*
Sic Auguſtus etiam in rebus gravibus Liviæ conſilio uſus eſt, idque ante de Numa Pompilio memoriæ proditum eſt. Ovid. de uxore ejuſdem: Illa Numæ conjunx conſiliumque fuit. *Plura require apud Garſ. de Magiſtrat. l. 2. c.* 4. *ubi diſputat an mulieres ad magiſtratum admitti debeant.*

b *Quædam fœminæ (ut Antiph. apud Stobæum ſerm. 72) neſciunt ſecreta retinere, & qui eis aliquid committit, idem facit ac ſi in foro voce præconis denuntiaret omnibus. plura in eam rem vid. apud Garſ. l. 2. cap.* 4 *num.* 18. *& ſeq.*
c *Vid. inſigne exemplum apud Tacit. lib.* 1 *Annal. in pr. Fabii Maximi nimirum & Martiæ.*

De

De gantsche weerelt klaeght, al is 'et lang geleden,
De gantsche weerelt sucht, tot aen den dagh van heden,
Dat Adam met 'er haest sich over-reden liet,
Als Eva sonder gront hem tot den appel riet:
De gantsche weerelt acht dat Sampson tegen reden
Heeft sijn verholen aert aen Delila beleden,
Men houd dien grooten held onwinbaer in de kracht,
Maer in sijn gantsch beleyt niet al te wel bedacht.
Ghy, leert ô deftigh man, met reden overleggen
Eerst wat 'er dienstigh is de vrouwen aen te seggen,
En dan of haer beleyt gaet hooger als de schijn,
Soo dat 'et in der daet magh na gekomen sijn.
Een vrouw is dan bequaem om raet te mogen geven,
Wanneer haer wacker oogh nu siet een ander leven;
Wanneer haer stille siel is van de waen gekeert,
En van de weerelt selfs de weerelt heeft geleert.
Dus als de rauwe jeught haer prickel is benomen,
En dat een rijpe sucht nu boven is gekomen,
Soo weeght oock vrouwen raet, dan is de rechte stont
Te putten vast beleyt oock uyt een teeren mont.
Ick spreke wederom, ick spreke tot de vrouwen,
Leert oock in dit geval uw plichten onderhouwen,
Het swijgen is van outs een aengename deught,
Gepresen in de vrou en in de teere jeught:
Leert, wat ick bidden magh, leert uwe lippen swijgen,
Soo mooghje wetenschap van groote dingen krijgen;
Siet datje, wat de man u tonge toe betrout,
In uwen boesem sluyt, en daer versegelt houd.
Voor al draeght goede sorgh dat immers sijn gebreken
Niet, ick en weet niet waer, uyt uwen boesem leken;
Begraeft in u gemoet wat aen hem schorten magh,
Prijst, dat te prijsen is; van feylen geen gewagh.
Doch soo ghy niet en kont u losse tonge dwingen,
Soo treckt u sinnen af van alle groote dingen;
Vernoeght u met 'et huys; ghy vint in u bedrijf
Meer als ghy dragen kont, oock met het gantsche lijf.
En laet te geener tijt u geest daer henen strecken,
Om saecken van gevolgh tot u te willen trecken;
Doet hier gelijck een vrient van seker machtigh Prins,
Die niet soo lief en had als luttel onderwins;
Juyst als de goede Vorst sijn gunste wilde toonen,
En vraeghde nae den wegh om hem te mogen loonen;
Onthaelt my (sprak de man) gelijk een weerden vrient,
Maer swijght my niettemin al wat geswegen dient.
Nu weder tot de saeck. daer sijn verscheyde dingen
Om lust, om gulle jeught, om tochten in te dwingen;
Om al de geesten selfs te houden uyt den droom,
Indien men sijn bedrijf wil houden in den toom.
Wat klaeght 'er eenigh mensch van al te ruyme dagen,
En tracht het gantsche jaer met manden uyt te dragen;
Wat klaeght 'er eenigh mensch van al te langen tijt,
Die staegh doch henen loopt, en als te poste rijt?
Ick bidde, teere blom, en wilt u vluchtigh leven
Niet door een ydel hert tot dwaesheyt overgeven;
Telt liever uwen tijt; en denckt hoe menigh man
Om al sijns vaders erf geen ure koopen kan.
Al wat men na verlies niet weder kan bekomen,
Dient nau te sijn gespaert, en neerstigh waer genomen,
Siet! al wat eeuwigh duert wort in de tijt gesocht,
De tijt, de nutte tijt, dient uyt te sijn gekocht.
'k En magh geen echte wijf, geen ware maget velen
Ontrent het slim bedrogh van geyle kamer-spelen;
Ey! wat is dat een school van alle vuyl bejagh,
Daer noyt een teere siel haer suyver houden magh.
Noch moet ons jonge vrouw geen dobbel spelen leeren,
En quisten haren dagh met tuyssen of verkeeren;
Al wat den teerling raeckt en is voor hare jeught
Geen wettigh tijt-verdrijf, geen toegelaten vreught:
Ten past geen jonge vrou, en min bedaeghde wijven,
Te rollen met de steen, te klappen met de schijven;
Te wagen in het bert een ongewisse kans,
En met een stout gebaer te woelen by de mans.
Wat hoort men menighmael onnutte kackelacken
By speelders omme gaen, en in de grabbel smacken!
Wat hoort men menig woort dat goede seden schent,
En, ick en weet niet wat, in teere sinnen prent!
Een gril op yder worp, kan door bedeckte nepen,
U quetsen in den geest, en na de lusten slepen,
Het spotten heeft vergift, het spelen heeft gevaer,
Ghy, neemt in stille sorgh u reyne plichten waer.
Gedenckt dat u gemoet nae dit ellendigh leven
Oock van een ydel woort sal reden moeten geven;
Gedenckt noch by gevolgh dat ja een dwase daet
Vry wyder van de tucht en uyt den regel gaet.
Laet dan u door het spel geen sedigh herte stelen,
Het is u grooter eer te spinnen als te spelen;
De teerling quiste-goet en staet u geensins wel,
Ghy, kiest, ô jonge vrouw, de spille voor het spel.
Doorsoeckt den ouden tijt en al het vorigh leven,
De rijckste dochter span, de moeder konde weven;
Princesse van het lant, de grootste dieder was,
Ging om met reyne wol, of met het witte vlas. *a*
Besiet de weerde vrou door Salomon beschreven,
Sy wort door enckel lust tot spinnen aengedreven;
Sy maeckt dat haer gesin de spille drayen kan
Ten goede van het huys, ten dienste van den man. *b*
De Vorst, die menighmael heeft leeuwen overwonnen,
Heeft voor sijn weerde Lief en neven haer gesponnen;
De spille ging de maeght soo geestigh vander hant,
Dat oock sijn edel hert daer in vermaken vant. *c*
Een schrijver onser eeuw, gewent in Princen hoven,
Heeft even nu ter tijt het spinnen willen loven;
De spille, seyt de man, verciert het vrou geslacht
Gelijck een swacke lans de koene ridders placht. *d*
Maer siet ons Zeeusche jeugt, en haer verweende sinnen;
Schier niemant van den hoop is lustigh om te spinnen:
Men seyt hier overluyt, dat haer verheven siel
Gaet hooger als de spil, of als het spinne-wiel.
Oock is 'er menigh man die niet en wil gedoogen
Door spinnen sijn gemael haer uyt te laten droogen;
Want als hy maer en hoort het kirren van het wiel,
Hy stoot 'et over hoop, of goyt 'et in de griel.
Ghy (soud' het pluysigh vlas aen uwen man vervelen)
Ontslaet u van de spil, en laet de naelde spelen;
't Is beter dat het wijf niet eenen draet en spint,
Als haren besten vrient te maecken ongesint.
Wel leert dan met de priem, leert nette dingen breyen,
Maeckt aerdig boom-geway, en loof van syde-meyen,
Maeckt u een schoonen hof, oock sonder uyt te gaen,
Plant bloemen op het doeck die al den winter staen:
Leert uyt-gesneden werck, en alle fijne steken,
Leert doeck in rechte maet en na de kunste breken,

a *Tanaquil uxor Tarquinii Prisci, Penelope, Andromache, Calypso nymphe, Arete Alcinoi regis uxor, Dido, Proserpina, Lucretia & aliæ principes fœminæ ab Historicis & Poetis à lanificio ac linificio celebratæ. vide Liv. Val. Max. Homer. Virg. Ovid. Claud. Pontan. & alios.*

b *Sy gaet met wolle en vlas om, en arbeydt geerne met hare handen*, Proverb. 31. 13.

c *Natus Alcmenâ posuit pharetras, Et minax vasti spolium leonis, Et manu, clavam modo qua gerebat, Fila deduxit properante fuso. Sen. Hippolyt.*

d Por grande que sea en estado, y por generosa que sea en sangre, y por estimada que sea en ripueza una grande sennora, tanbien le pareçe en la cinta una rueca, como pareçe al cavallero la lança, y al sacerdote la estola. Anton. Guevara. *Suere ac texere mulierum proprium esse tradit gloss. in L. si patrono ff. de negot. gest.*

Leert ſcheeren op de raem, en maecken uyt der hant
Al wat ons heden ſent het geeſtigh Britten-lant:
Leert met de fijne kool of met de penne trecken,
Leert wat geteyckent is met gimp en ſijde decken;
Wat dient 'er noch geſeyt? leert ſooje leeren kont,
Wat Anna Roemers weet, of eerſtmael ondervont,
Daer is 'et al geſeyt. De Keyſer was te prijſen
Die liet in grooten ernſt ſijn dochters onderwijſen
In naeld en ſpelle-werck, in alderley beſlagh
Waer door een jonge vrou haer beſigh houden magh;
Al wat die friſſche jeught, van boven tot beneden,
Voor princelick gewaet droegh aen de gantſche leden,
Geſteken of genaeyt, geweven, of gebreyt,
Het was daer altemael met eygen hant bereyt.
Gaet vorder jonge vrou. Reet alderhande webben,
Gy kont uyt deſe teelt veel nutte dingen hebben,
En hemden voor het lijf, en lakens voor het bedt,
En konſtigh tafel-goet, en aerdigh ſerviët.
Maer wilje rechte vrucht uyt vlas of wolle trecken,
Soo wilt 'er menighmael een naeckten mede decken;
Niet dat voor u geſin ſoo grooten nut bejaeght,
Als dat een ſchamel menſch door uwe gunſte draegt:
Het lijf aldus verwermt ſal heyl en ſegen ſpreken,
En met een reyn gebet tot in den hemel breken
Ten goede van de menſch die met bewegen geeft,
En niet voor hem alleen hier op der aerden leeft.
Doch als na lange tijt u garen is geſponnen,
Geweven, uytgeleyt, en op het velt gewonnen,
Soo rijſt 'er op een nieu voor yder vlytigh wijf
En ſtof van meerder eer, en ſoeter tijt-verdrijf;
Want boven uwen naet, en diergelijcke ſaecken,
Soo dienje net te ſijn ontrent het linne-laken;
Niet van het vrouwen-kraem en ſtaet ons beter aen,
Als lywaet wit gebleyckt, en geeſtigh opgedaen.
'k En weet in ons geweſt, en min in vreemde landen,
Ontrent dit aerdigh tuygh voor al geen netter handen
Als mijn gewenſte Deel hier in betoonen kan,
Ten luſte van het oogh, ten goeden van den man:
Want als het ſomtijts valt, uyt ſonderlinge reden,
Dat in dit ſinnigh werck een ander is getreden,
En dat 'er maer een dwael op tafel is geleyt,
Ick vinde met 'er daet een ſeker onderſcheyt.
Noch ſoud 'et menighmael een ſwaren geeſt verlichten,
Indien ghy middel wiſt een veers te konnen dichten,
Een veers tot nutte vreught, of tot gemeene leer,
Of om met u geſin te ſingen voor den Heer.
Jonckvrouwen, ſooje kont, laet uwe kloecke ſinnen
Beſoecken, als het paſt, de negen Sang-goddinnen,
Klimt op den Maegden bergh, oock met een echten voet,
Gelijck tot haren lof de Zeeuſche Peerel doet; *a*
Al heeft de reyne trou haer ſinnen ingenomen,
Noch laetſe niettemin, noch laetſe niet te komen
Daer Clio ſit en queelt; en toont u met der daet
Dat even Pindus ſelfs aen vrouwen open ſtaet.
Doch ſooje niet en hebt het edel nat gedroncken
Dat van den hemel ſelfs de ſiele wort geſchoncken,
Soo laet het rymen daer, en leeſt een ſoet gedicht
Dat nutte dingen leert en uwe ſeden ſticht;
Of queelt een heyligh lied; maer boven alle dingen
Soo leert van Davids harp den grooten Herder ſingen,
Den herder van het vee, en niettemin het Lam
Dat ons tot eeuwigh heyl hier in de werelt quam,
Doch wacht tot aller tijt de ſchriften aen te raecken
Die met een dertel jock de luſten gaende maecken;
Of als ghy vuyl bejagh verneemt in eenigh boeck,
Soo laet het leſen ſtaen, en keert tot uwen doeck.
Noch is 'er meerder hulp om leuye ſucht te ſchouwen,
Dat is, een kleynen hof ontrent het huys te bouwen:
De luſt tot bloem gewas, tot moes en ander kruyt
Iaeght alle vuyl bejagh van quade luſten uyt.
Wat is 'er in den tuyn, wat is 'er al te leeren,
Waer door een reyne ſiel kan haren Schepper eeren?
Wat waſt 'er over al, wat groeyt 'er men gh kruyt
Waer door een nutte vrucht in onſen boeſem ſpruyt? *b*
Indiender iemant meynt dat eten, drincken, ſlapen,
En anders niet te doen als ledigh ſitten gapen,
Het rechte leven is dat tot vernoegen leyt;
Die heeft niet recht geleert wat leven is geſeyt.
Men ſegge wat men wil; des menſchen beſte dagen
Beſtaen in beſigh ſijn, in ſoete laſt te dragen,
In iet te mogen doen. ontrent een goede ſaeck
Daer vint een rappe ſiel voor al de beſte ſmaeck.
Wat is 't doch van het lijf by wylen op te vollen,
En weder overhant, wanneer het is geſwollen,
Te ruymen eenigh deel; indienmen niet en doet
Dat ons de ſiele wijſt tot eenigh beter goet?
Doen als de groote God aen Adam wilde geven
Al wat 'er dienen mocht om wel te mogen leven,
Al wat 'er noodigh was om met een ſoete vreught
Te leyden tot gebruyck de krachten van de jeught,
Hy gaf hem tot vermaeck een hof vol ſchoone boomen,
Doch niet om leuy te ſijn, en daer te ſitten droomen,
Niet om alleen te ſien het edel boom-gewas,
Niet om, gelijck een block, te liggen in het gras;
Maer om het ſchoon priëel met eyger hant te bouwen,
En daer in alle ding den Schepper aen te ſchouwen;
,, 't Is ſeker, ledigh ſijn en is geen ware ruſt,
,, Een menſch die niet en doet, is ſonder herte-luſt.
Wel leert dan, jonge vrou, u tot den hof gewennen,
Leert alderhande loof, leert alle vruchten kennen,
Wint nut en heylſaem kruyt, wint alle ſelſaem groen,
En geeft u kloecke jeught gedurigh iet te doen.
Saeyt oock met eygen hant, en leert de ſchoone bloemen
Verdeelen op de maet, en na de kunſte noemen;
Het dringt tot in de ſiel wanneer men recht bemerckt
Hoe konſtigh over al de groote Schilder werckt. *c*
Doch boven alle ding behoort de man te letten
Door eenigh ſtaegh bedrijf de ſinnen op te wetten;
Geen ſucht tot leuyen aert, maer ſtrenge beſigheyt
Is van den eerſten af de mannen opgeleyt.
De groote Schepper werckt, en dat van aller eeuwen,
Hoe! kan des Heeren beelt dan ledigh ſitten geeuwen?
Ick bidde, deftigh man, ſijt kloeck in u bedrijf;
,,Een man die niet en doet, een plage voor het wijf.
Wanneer het ſomtijts valt, dat u geen ſware dingen
En perſſen aen de borſt, of aen den boeſem dringen,
Soo treet dan in den hof, en oeffent uwen geeſt,
Jaeght leuyheyt uyt de ſiel, maer uwe tochten meeſt.
Men vint in ouden tijt, en op den dagh van huyden,
Oock Princen van het lant genegen tot de kruyden,

a *Ick meyne Jonckvrou* Johanna Coomans, *gewenſte huyſvrouwe van de Heer* Johan van der Meerſchen, *Rentmeeſter van de Ed: Mo:* Heeren Staten van Zeelant, *die wy met reden de* Zeeuſche Peerel *noemen, vermits ſy in geeſtigheyt, nettigheyt, beſcheydenheyt en meer andere deughden ooghſchijnelicken uytmunt. Hortos fœminis colendos expreſſa lege præcipit Tiraquell. vid. L. connub.* 10.

b *Phyſices Chriſtianæ magni ſunt fructus. Dei enim opera tanta, tam varia, tam mira, animo contemplantes & oculis intuentes ad ſummas Dei laudes concinendas & gratias agendas zelo & impetu rapimur: Id quod etiam Galeno, quamquam profano philoſopho, accidit. unde Phyſicen Theologo Chriſtiano maxime utilem & neceſſariam ſcribit Auguſtinus. vid. Lamb. Danæum de Phyſica Chriſtian.*

c *Quid mirum? cum*
Præſentem referat quælibet herba Deum.

Gene-

Genegen in den hof te winnen soet gewas,
Daer eertijts al het volck maer harde fruyten las. *a*
Leert mannen, by gevolgh, leert alle vruchten enten,
Leert op een wilden boom een beter appel prenten;
Gaet wint de roode pers, de pruym gelijck een ey,
Den vroegen abrikock, de kriecken in de Mey:
Verbetert alle fruyt, leert harde dooren-hagen
Of dun-gewolde queen, of groote mispels dragen;
Heeft iemant in het lant een vrucht van beter aert,
Maeckt datje sijn gewas met uwe boomen paert. *b*
't Is seker, soo je wilt op uwe saecken letten,
Ghy kont op eenen boom verscheyde boomen setten,
Hier appels vinnigh-groen gelijck het weeligh gras,
Daer weder sachter aert gelijck het geele was;
Hier fruyten, juyst gestelt gelijck de bolle wangen
Die midden in de vorst met koude sijn bevangen,
Daer vruchten schoon ghebloost, ghelijck een teere maegt
Die van een geestigh quant ter eeren wort gevraeght:
En elders wederom, al naje mooght begeeren,
Of wrang en hard gewas van wrede winter-peeren,
Of aerdigh somer-fruyt vol geur en soeten wijn,
Soo dat een boom alleen u kan een boomgaert sijn. *c*
Indienje dese kunst wilt neerstigh onderhouwen,
Gy sult ook met vermaek verkeerde tochten schouwen,
Ghy sult ontuchtigh spel en alle vuyle lust
Of drijven uyt den geest, of vinden uytgeblust:
Het enten is van outs de menschen aengepresen,
Om van het liefde-mal bevrijt te mogen wesen,
De Leeraer van de Min verheft 'et wonder seer,
Niet in de Minne-kunst, maer in de Tegen-leer: *d*
Hy raet dat ieder een, aen wie het ydel mallen
Van liefdes dwepery is in het hooft gevallen,
Dit aerdigh tijt-verdrijf sal nemen by der hant,
Als tot een seker heyl van heeten minne-brant.
Doch soo daer eenigh fruyt geen enten kan gedoogen,
Soo stelt uw saecken aen om dat te mogen soogen;
Laet eerst u taxken in, en set u boomken vast,
Dog scheyt 'et nimmermeer voor dat het beyde wast. *e*
Maer noyt en quam 'er iet soo nut in onse Landen,
Soo dienstigh, jonge vrou, voor reyne Iuffer-handen,
Als enten met den bot; daer is 'et al gemack,
Daer komt geen rauwe saeg, geen beytel aen den tack;
Daer hoeft men aen het was geen handen vuyl te maken,
Geen slick of vette kley met vingers aen te raecken,
Daer is geen koude lucht die in de leden snijt,
Daer ruyst geen noorde-wint die in de wangen bijt;
Siet als de gulde son koomt met den hont geresen,
Dan is't de rechte tijt de botten af te lesen,
Te voegen aen het hout, dan is de rechte tijt
Dat haer de schorsse pelt, en van den houte splijt. *f*
Ick weet een weerde Vrouw hier binnen dese mueren,
Een licht, een gulde krans van onse na-gebueren,
Die voert een eygen naem genomen van den hof,
En daer in scheptse vreught, niet sonder haren lof:
Daer heeftse menigh fruyt uyt alle vreemde landen,
Daer menigh aerd-gewas van alle verre stranden,
Daer bloemen sonder naem, daer ongeperssten wijn,
Gelijck er dickmael koomt gedreven van den Rijn;
Daer speelt het geestig nat met hondert water-sprongen,
Daer teelt de gulle visch, de Herten krijgen jongen:
Wat dient 'er veel geseyt? daer is een volle schat,
Een wout, een open velt, te midden in de stadt.
Vriendinne weest gegroet; ghy leert de jonge vrouwen
Met vlytigh huys-bedrijf de sinnen besigh houwen,
Ghy leert de Zeeusche kust, hoe dat men overvloet,
Hoe dat men eere selfs, en weelde dragen moet.
Noch is 'er meerder vrucht in uwen hof te rapen,
Indien j' ontrent de schors u niet en wilt vergapen;
Hier is geen fruyt alleen dat op de tonge smaeckt,
Maer iet dat vorder gaet en aen de siele raeckt:
Geen ding en kan de mensch oyt voor de sinnen komen,
Daer niet een nutte les kan worden uyt genomen;
Het spreeckt tot onsen geest, het klopt aen ons gemoet,
Al wat de wijse God hier op der aerden doet.
De groote Schepper werckt met onvermoeyde krachten,
Hy geeft den heeten dagh, en weder koele nachten,
Hy draeyt den hemel om, en wickt het aertsche dal,
Van dat de weerelt stont, tot datse vallen sal:
Soo lang de gulde son sal op der aerden stralen,
En weder onder gaen, en in het water dalen;
Soo lang als ebb' en vloet sal op en neder gaen,
En dat het woeste Meyr sal wassen na de maen,
Soo lang als eenigh mensch sal in de lente saeyen,
En in den heeten oegst de rijpe vruchten maeyen,
Het spinsel van den herfst sal vliegen overal,
En dat de strenge vorst het water binden sal,
Soo lang de groene jeught sal wenschen om te spelen,
Soo lang een rijper volck sal echte vruchten telen,
Soo lang de soete vreught sal vloeyen uyt den wijn,
Soo lange salder stof tot Godes eere sijn;
Soo lange salder gront voor alle menschen wesen,
Om sonder eenigh boeck van God te mogen lesen;
Schoon iemandt ledigh sit of wandelt in het groen,
Noch kan hy beesigh sijn, en groote saecken doen.
Doorsoeckt het boom-gewas en alle kleyne bladers,
Ghy vint een wonder net van hondert duysent aders;
Siet my de planten aen met opgetogen sin,
Daer woont een hoogh beleyt, daer sit een wonder in. *g*
God is in alle ding, sijn onbegrepe wercken
Sijn door het oogh te sien, en in den geest te mercken;
Een bies, een enckel loof, een gras, het minste kruyt
Dat wijst den hemel aen, en roept den Schepper uyt.
Ghy die tot u vermaeck gaet in het groene treden,
Of door een soet bedrijf daer oeffent uwe leden,
Heft vry de sinnen op, men vint 'er over al
Dat u tot aen de siel ten goede dienen sal: *h*
Al wat wy met verdriet voor aerdsche dingen leeren,
Dat moet hier, met het lijf, ter aerden weder keeren;
Maer wat men God ter eer hier in de sielen prent,
Dat wort noch voor de doot, noch door de doot geschent;

a *Habitarunt Dii quoque silvas; Salomon, Cyrus, Semiramis, Diocletianus, & alii Principes viri rei herbariæ & hortis strenuè operam dedere; & viri eximii Lobelius & Clusius ad annum jam septuagesimum eidem studio intenti necdum tamen satiari potuêre: vide Syntagma herbarum doctissimi mercatoris Iacobi Colii viri elegantissimi, qui Londini in mediis mercaturæ occupationibus Musis litare, & ad cœlestia animum erigere non desinit.*

b *Hinc insitiones ab elegantioribus arborum adulteria nuncupata videmus.*

c *Plinius alibi memorat tam variis diversisque fructibus onustam vidisse Tiliam, ut alio ramo nuces, alio baccas, alio uvas, ficus, pyra, punica denique mala ferret.*

d *Venerit insitio, fac ramum ramus adoptet &c.* Ovid. Rem. amor.

e *Vid Port. Neapolit. de lib. 4, cap. 20, & seq.*

f *Vide exactè istum inserendi modum descriptum & laudatum per Iohan. Baptist. Port. Neapolit. in villa sua lib. 2. cap. 20. hunc quidam, ut novum & nostro seculo inventum, nobis obtrudere conati sunt, sed exactè eundem etiam antiquis cognitum ex argumentis Portæ discimus.*

g *Physici Christiani, qui de rebus creatis agunt, suæ disputationis summam eo referunt, ut verus ille Deus optimus maximus, qui earum omnium auctor est, parens & conditor agnoscatur, laudetur, celebretur, denique colatur ardentius, & magis timeatur; profani autem Physici ita de rerum natura disputant, ut in ipsis rebus tanquam infimis gradibus & certâ quadam vi, quam Naturam appellant, toti inhæreant, altiùs autem non assurgant, neque ad Deum opificem his tanquam scalis ascendant. Danæus de Physica Christiana, cap. 4.*

h *Die nae den Heere vragen mercken op alle dingh:* Proverb. 28. 5.

Dat

Dat ſal tot aller tijt ons aen de ſiele kleven,
Oock naer het duyſter graf, oock in het eeuwigh leven; *a*
En, ſchoon dit groote Rond in duyſent ſtucken viel,
Noch ſal de weerde deught niet ſcheyden vande ſiel.
Wy ſijn hier niet geſint ten breetſten uyt te meten
De deughden van den hof; die wijſe lieden weten:
Ons wit is anders niet, als met een kort beſlagh
Te toonen wat de geeſt in hoven plucken magh.
Indien ghy komt gegaen daer uwe bloemen waſſen,
Wat ding en is'er niet de ſiele toe te paſſen?
Of ſchoon van alle kant de koude winter bijt,
Noch ſiet men in de ſneeu den heeten Aconijt;
Noch ſiet men evenwel de moeder-naeckte bloemen
Haer geven in de lucht, en uyt'er aerden koemen;
,, Wat beelt dit anders uyt, als dat de ware deught
,, Vint blyſchap in de pijn, en uyt het lyden vreught?
Indien ghy op het velt ſiet met de voeten treden
Den groenen Camomil, en acht het tegen reden,
Beriſpt den planter niet; maer ſtaet een weynigh ſtil,
En let in u gemoet waer dat'et henen wil:
Ghy ſult in korten tijt ten vollen konnen mercken
Dat leet en ongemack die Plante konnen ſtercken,
En dat van ſtonden aen het onderdruckte kruyt
Geeft aengenaemer reuck, en vry al beter ſpruyt.
Brengt dit aen u gemoet wanneer het bitter lyden
U druckt aen alle kant, en vordert om te ſtrijden;
Ghy ſult ten leſten ſien, oock in het ſwaer verdriet,
Dat God u liefde toont en ſoete gunſte biet:
Hy kent tot aen de gront den aert van alle luyden,
Gelijck een hovenier de krachten van de kruyden;
Hy weet dat als het vlees met ſmerte wort belaſt,
De geeſt dan evenwel in meerder grotte waſt.
Indien ghy pluckt de vrucht in Perſen eerſt geleſen,
En ſiet dan hoe het fruyt een herte ſchijnt te weſen,
En't bladt gelijk een tong; ſo tracht, vriendinne, tracht
Dat beyde tong en hert ſy over een gebracht.
Indiender iemant ſaeyt, het ſaet dat ſchijnt verloren;
Men ſiet'et evenwel als op een nieu geboren,
Men ſiet'et naderhant, al ſchijnt het ſchoon vergaen,
In jeught, in nieuwe kracht, in volle lovers ſtaen.
Wie, als hy dit bemerckt, en ſalder niet gelooven
Dat, ſchoon de bleeke doot den menſche komt berooven
Van dit uytwendigh beelt, hy des al niettemin
Sal rijſen uyt'et ſtof, en leven met gewin?
Wy ſien het ſlechſte ſaet als van de doot verwecken,
Verryſen, weder ſijn, en na den hemel ſtrecken,
Wy ſien het menighmael; wy ſien hoe alle kruyt,
Oock naer het rotten, leeft, en uyt'er aerden ſpruyt:
Hoe kan doch Godes beelt in alle deelen ſterven,
Verdwijnen, gaen te niet, en in de gront bederven,
Daer nietigh aerd-gewas koomt uyt het dorre ſtof,
En wort van nieuwen aen een cierſel van den hof?
Neen, God en ſal den menſch niet eeuwigh laten ſlapen,
Het is voor hem gemaeckt al wat'er is geſchapen:
Betrout dan, droeve ſiel, betrout op uwen God;
De menſch rijſt weder op, al is het lijf verrot.
Wanneer men boomen int, en dat men van de ſijden
Plagh met een ſtaele bijl de tacken af te ſnijden,
Op dat het jeughdigh ſap en al het innigh vocht
De nieuwe ſchoot alleen tot voetſel dienen mocht,
Peynſt dan op uwen ſtant, peynſt aen u voorigh weſen,
Peynſt dat het los gewaey, uyt uwe jeught gereſen,
Dient af te ſijn geſnoeyt, op dat u beſte ſucht
Mocht wiecken van het hout, en kleven aen de vrucht.
De boom, wiens bloedigh fruyt ook heden kan betoonen
Hoe dat het blinde Kint ſijn jongers plagh te loonen,
Kan los en haeſtigh volck als wijſen met 'er hant,
Dat los en haeſtigh ſijn is enckel onverſtant.
Al is het gantſche velt met bloemen overgoten, *b*
En dat ſchier al het wout nu botten heeft geſchoten,
Dit hout wort evenwel tot groeyen niet geneyght,
Soo lang als ons de lucht met ſtuere vlagen dreyght;
Maer als de noortſche drift ten leſten is geſeten;
De koude wegh gejaeght, de winter afgeſleten,
Dan maekt de boom gewaey met ſo een ſnellen ſpoet,
Dat ſy oock met geluyt haer botten open doet.
Leert hier, ô rouwe jeught, leert alle domme ſinnen,
Niet doen, als na beraet, niet in der haeſt beginnen;
Dit hout ſchijnt of het ſprak; Bedaert, ô vrient, bedaert
Tot dat men heeft geſien hoe dat een ander vaert:
Leert wat'er is te doen met rijpheyt overdencken,
En wat'er in het werck u ſoude mogen krencken;
Maer, als dan eens het ſtuck is lang genoegh bedacht,
Soo maeckt dat u beſluyt ſy ſpoedigh uyt-gewracht.
My dunckt het is genoegh. wie kan het al beduyden
Wat leere dat'er ſchuylt in boomen en in kruyden?
Ick vinde goede ſtof, die ons de ſiele bout,
Oock in het woeſte velt, oock in het dichte wout:
Het weynigh hier geſeyt dat kan den wegh bereyden
Om yder dien het luſt hier dieper in te leyden;
Wel aen dan, geeſtigh volck, neemt acht op uwen tijt,
En hebt een beſigh hert wanneer ghy ledigh ſijt.
Hier raed' ick onſe vrou haer doch te wil'en pijnen
Te maecken voor het huys gemeene (*c*) medecijnen,
Te queecken in den hof Tijm, Botris, Alſem, Ruyt,
Endivy Cicorey, en ander heylſaem kruyt.
Een menſch, die dertigh jaer op aerden heeft verſleten,
Behoort tot ſijn behoef ten minſten dit te weten,
Hoe dat hy ſijn gebreck, ſijn plichtig ongeval
Door raet en eygen hulpte rechte brengen ſal.
Al die in goeden ernſt op hare ſaecken letten,
Ontdecken met'er tijt bequaeme keucken-wetten,
Waer door een yder menſch ſijn eyge leden ſtijft
En menigh ongemack uyt ſijnen huyſe drijft.
Ey lieve! waerom niet? een yder weet te loopen
De Gantſche weerelt deur, om iet te mogen koopen
Dat hem en ſijn geſin ten goede dienen kan,
Beſiet, een leuyaert ſelfs is hier een dapper man.
Een yder is begaen, en ſpant de gantſche ſinnen,
Om goet tot ſijn gebruyck, om gelt te mogen winnen?
,, Maer wat is van het goet, of van het looſe gelt
,, Indien een droeve koorts uw ſiecke leden quelt?
Wat voordeel kan het ſijn te ſoecken, wroeten, delven,
Soo niemant draeyt een oogh ontrent ſijn eygen ſelven?
,, De ſiel dient eerſt beſorght, en dan het ſwacke lijf,
,, En ſonder deſe twee is gelt maer ongerijf.
Siet al de dieren aen die in de boſſchen leven,
Die ſwemmen in der zee, die in der hooghte ſweven,
Al ſchijnt haer weſen dom en onvernuft te ſijn,
Een yder is nochtans ſijn eygen medecijn.
Sy weten heylſaem kruyt te plucken uyt de weyen,
En uyt het dorre ſant, en uyt de groene meyen;
Sy weten over al te vinden haer gerijf,
En alle quade ſucht te jagen uyt'et lijf:
Het velt, het gantſche boſch is haer aptekers winckel;
Een Draeck gebruykt latou, een Slange groenen vinckel,

a *Diſcamus in terris quorum ſcientia nobis perſeveret in cœlis.* Hieron.

b *Op het waſſen van den moerbeſy boom, deſe is de leſte van alle de Fruyt-boomen die bladeren krijcht, als niet gewoon ſijnde te botten dan als de winter ſekerlick voorby is.*

c *Neque verò mulierem velim arti ſe medicæ dedere, neque ſibi nimis hac in re fidere. frequentibus & pæne quotidianis morbis ſuadeo ut medelas norit, ut tuſſi, diſtillationibus. &c. eamque peritiam diſcet potius ex uſu aliarum prudentium matronarum, ex libello aliquo facili ea de re conſcripto, quàm ex magnis & accuratis medicorum voluminibus. Vives de Chriſt. fæm. lib. 2, cap. quomodo agendum ſit dom:*

Een

Een Draeck, als hem de krop met ſlijm is overlaſt;
Een Slang, als haer de mos ontrent de leden waſt. *a*
Wanneer de wilde Geyt veel wonden heeft ontfangen,
Soo dat de ſchichten ſelfs haer in de leden hangen,
Sy plukt maer groẽ poley, en door het machtig kruyt
Soo vallen met 'er daet de loſſe pylen uyt. *b*
Het Zee-peert, als het queelt koomt na de koele beken
En gaet hem aen het riet een ader open ſteken;
De Schild-pad, door vergif tot aen de doot gewont,
Eet maer een weynigh keul, en wort 'er door geſont. *c*
Den Arent kent een ſteen die opent hem de nieren, *d*
De Kraye ſchuert de maegh met wilde lauwerieren,
De Kraen, als haer de borſt met gal beladen is,
Soeckt flux en vint behulp ontrent het jonge lis. *e*
Wat eyſt 'er iemant meer? ſiet honden en het vercken,
Die konnen heylſaem kruyt tot hare ſieckten mercken,
Men hoort 'et alle daegh, het gras voor hun bequaem
Dat heeft, door haer gebruyk, en hout eẽ vaſtẽ naem. *f*
Siet my de Padde ſelfs, die van de Spin geſteken
Koomt tot het open blat van wegerbree geweken,
Daer vintſe ſeker heyl. *g* Siet ick en weet niet wat,
Het kent ſijn eygen ſalf, ſijn eygen herte-blat.
Hoe dom is menigh menſch! hy wandelt op de velden,
Die God in yder loof, in alle boomen melden,
En hy en kent 'er geen; hy, die het wonder ſiet,
En prijſt noch evenwel den grooten Schepper niet.
Ick ſal noch vorder gaen, en met 'er daet bewijſen
Dat oock het woeſte boſch hier over is te prijſen;
Dat aen de planten ſelf ten vollen is bekent,
En wat haer dienſtigh is, en wat de wortel ſchent.
Al die van over lang na vreemde kruyden ſpoorden
Vernamen in het wout een ſoorte van kauwoorden,
Een wonderbaer gewas, dat om ſijn vreemden aert
Noch heden aen den dagh in hoven is bewaert:
Indien men aen het kruyt te midden in den velde
Hier oly in een vat, daer regen-water ſtelde,
Men ſach in korter ſtont aen yder groene ſchoot,
Wat vocht de Plante ſocht, en wat ſe weder vloot.
Men ſagh aen alle kant haer rancken neder buygen,
Ontrent het hemels nat, om daer te liggen ſuygen,
Men ſagh in tegendeel dat ſy niet eenen tack
Ontrent het vet en bragt noch aen het ſmout en ſtack;
Doch ſoo het gele vocht haer naerder quam te prangen,
Soo lietſe metter daet haer droeve krullen hangen;
En ſoo daer eenigh ſmeer quam aen het veyle kruyt,
Soo queeld' het met 'er daet, en ging ten leſten uyt.
O noyt begrepen God! na weerde noyt gepreſen,
Men ſiet aen alle kant, men taſt dijn eeuwigh weſen,
Het Wilt door al het velt, tot aen het domſte beeſt,
Ja leven-loos gewas is wijs door uwen geeſt:
Wy ſien hoe dijne gunſt nu ſoo veel duyſent jaren
De vogels in de lucht, de viſſen kan bewaren,
Kan weeren uyt het wout verdriet en ongeval,
En ſiet! du achſt den menſch noch verre boven al;
Wy ſtellen aen den Heer en ons, en alle ſaecken,
Hy ſal het voor gewis ten alderbeſten maecken
Met ſijn verkoren volck. Is God u toeverlaet,
En vreeſt u geen bederf, oock als het qualick gaet.
Wel kan het woeſte boſch ſijn eygen quael geneſen,
Hoe kan dan eenigh menſch hier in na-latigh weſen?

Waerom ſal hier het wijf haer dienſt niet brengen in
Ten goede van de man, en van het huys-geſin?
Ick bidde, wijſe Vrou, en acht dit geenſins ſchande,
Het wort in u vereyſt by luyden van verſtande
Als tot een noodigh ampt, om dat de medecijn
Om yder kleyn geval niet dient gemoeyt te ſijn. *h*
Hier kan het Rooms gebruyck de vrouwen in verſtercken,
Daer wert de deur geſmeert met reuſel van een vercken,
Ter komſte van de bruyt? en, na dat yder raemt,
Soo is het echte wijf na deſen plicht genaemt. *i*
Dit was gelijck een les de vrouwen voor geleſen,
Dat ſy een heylſaem ding in huys behoort te weſen,
Dat ſy moet voor den man, voor kint, en boden ſijn
Een trooſt in alle quael, een ſtaege medecijn.
Wel leert het out gebruyck in uwe jonge dagen,
Leert meer in uwen hof als oogen-luſt bejagen;
En wint geen moes alleen dat tot de keucken paſt,
Maer plant ook ander kruyt, dat voor de ſieken waſt:
Hebt eenigh kleyn vertrek daer voor de kinder-qualen *k*
Sijn wortels, nutte ſalf, ſijn poeyers uyt te halen;
En al wat daer behoeft dat maeckt door eygen vlijt,
Het ſal u menighmael bekorten uwen tijt.
Hebt daer wat dienſtigh is om 't lijf te mogen ruymen,
Hebt ſuycker voor den hoeſt, en voor de taeye fluymen,
Hebt ſap en krachtigh vocht tot alderley gebruyck,
En voor een wacke maegh, en voor een harden buyck.
Is iemant wat te vaſt door hitte toe geſloten,
Soo dat de gangen ſtaen, en niet en willen vloten,
Gaet koockt hem voor ſalaer de toppen van de vlier,
Dat maeckt een open lijf, en bluſt het innigh vier.
Wort iemant dunne ſlijm te veerdigh afgedreven,
Soo dient hem ander kruyt te worden ingegeven,
Neemt vocht in dit geval van wegerbree gemaeckt,
Of vleys van malſſe queen, daer na de jonkheyt haekt;
Indien der eenigh kint een buyle koomt te vallen,
Neemt oly van de roos, hier dienſtigh boven allen;
Of ſoo miſſchien de meyt haer aen den vyere brant,
Hebt krijt van ſtonden aen, hebt oly by der hant:
Koomt iemant aen de ſcheen een open gat te ſtooten,
Soo laet hem flux het been van alle deckſel blooten,
En voeght dan op de wond een dorren Eyckenblat
Te voren lauw gemaeckt en in de wijn gebadt. *l*
Wort iemant van het huys door kortſen aengeſtreden,
Of voelt hy grooten brant in al de binne-leden,
Sied Queecken, Porceleyn, en wilde Cichorey,
Een dranck geduerigh nut, doch beſt ontrent de Mey.
Is iemant aen het hert en in de maegh gequollen,
Of van de binne-worm verdrietigh opgeſwollen,
Leght plaeſters op ten buyck gemaeckt van oſſe-gal,
Dat heelt in korten tijt het droevigh ongeval.
Verneemt men eenigh kint geneyght tot quade ſtuypen,
Die uyt een vochtig breyn op al de leden druypen,
Gebruyckt de groene ruyt, en wortels van peöen,
Dat ſal in korten tijt geen kleyne bate doen.
Waer ſal dees moede pen noch vorder heenen dwalen?
Een kint, ellendigh dier, heeft duyſent vreemde qualen:

a *Vid. ad hæc Plin. & Polyd. Virg. loc. citat.*
b *De Dictamo vid. Plin. lib. 8. cap. 23. Ælian l. 1. de Var. hiſt. Cic. 2. de natur. Deor. Virgil. 12 Æneid. non illa feris incognita capris.*
c *Polyd. Virg. de Invent. rer. l. 1. c. 21.*
d *De variis Aetitis generibus vid. Plin. lib. 36. cap. 21.*
e *Multa hujuſmodi vide apud Portam Neapol. de mag. natural.*
f *Van het honde-gras en vercken-gras ſiet Dodonæum in ſijn Kruyt-boeck.*
g *Siet Hondii Moſſe-ſchans in de 2. gang. Buyten-hof.*

h *Ick hebbe gemerckt dat veel van de treffelickſte Schryvers van onſe en andere landen deſen plicht van alle beſette vrouwen, als een nodigh huys-behulp, hebben afgevordert, en daerom ſoo en gelieve niemant vreemt te vinden dat wy hier onſe vrouwe daer mede belaſten. Siet hier van Ioach. Camerar. Hiſtor. obſer. Cent. 1. cap. 52. Ludov. Viv. lib. 2. de Chriſt fœm. cap. quomod. agend. domi. Eraſm. in tract. de Chriſtian. matri. & Scævolam Samartharium poetam Gallum lib. 3 de Pædotrophiâ.*
i *Vxor, quaſi uxor ab ungendo.*
k *Exſtat utilis libellus D. Eucharii Rodionis Medici de morbis atque curâ infantium, quem ad hanc rem lector ſtudioſus conſulat. nos hîc quædam uſu comperta, exempli gratiâ, in uſum quotidianum lectori impertimur.*
l *Te weten leck-wijn op het vyer laeuw gemaeckt.*

Ey!

Ey! ſiet wat is de menſch: niet een ſoo kleynen lit
Daer in tot onſen druck niet eenigh hinder ſit.
Gaet, jonge moeder, gaet by wijſe na-gebueren,
En vraeght in rechten ernſt naer alle nutte kueren;
Verneemt van ieder een die kinders heeft gevoed,
Hoe dat een jonge vrou haer kinders queecken moet.
Doch wilt u kleyn vertreck alleen geen winckel maken
Van alle bitter kruyt, daer af de kinders braken;
Maer hebt oock even daer iet voor een teeren mont,
Daer mede ghy een kint by wijlen paeyen kont.
Maeckt quee-vleys root en wit, maeckt alle confituren,
En ſied de ſuycker lang, ſoo kanſe beter dueren,
Leght ocker-noten in, en proefſe met de ſpel,
Want in het ſoete vocht en dient geen harde ſchel.
Maeckt aengenaem beſlagh van ingeleyde kriecken,
Gerechten voor den luſt van alle teere ſiecken,
Leght perſen in ſyroop, en wint morelle wijn,
Die kan u koelen dranck in heete koortſen ſijn.
Bereyt, wanneer het dient, provincy-roos-conſerven,
En ander druyve-moes, dat niet en kan bederven,
Maekt vlier-en-roos-en-look-en-goude-bloem-azijn,
En klaert het dapper nat in heete ſonne-ſchijn.
Treckt water uyt de roos, en alle groene kruyden,
En deylt 'et altemael oock aen de vreemde luyden,
Wat u de rijckdom geeft, of wat de kunſte baert,
En is niet om alleen voor u te ſijn geſpaert:
Geeft ieder die het eyſt, verdeelt uw milde gaven,
En wilt 'er menighmael een ſiecken mede laven;
Te geven daer het dient, dat is het rechte wit,
Van al dat iemant kan, of eenigh menſch beſit.
Maer ſchoon ghy dikmael proeft aen veelerhande luydẽ
De deught van uwe ſalf, de machten van de kruyden,
Noch ſlaet het ooge niet op uwen mengel-pot,
Maer op den hemel ſelfs, en op den grooten Godt.
De meeſter is het tuygh, de middels ſijn de drancken;
Maer God, en ſijne gunſt, is boven al te dancken:
Al wie in dit geval op konſt of meeſter ſiet,
En geeft, gelijck het dient, aen God ſijn eere niet. *a*
Ghy weet, geen Chriſten menſch en ſal der oyt vergeten
Te roepen tot den Heer, te bidden voor den eten;
Soo dient dan des te meer aen God te ſijn gepeyſt
Wanneer u kranck geſtel geſonde leden eyſt.
Ghy, die gewiſſen trooſt wilt uyt de drancken ſuygen,
Wilt boven alle ding voor uwen Schepper buygen,
En roepen ſijnnen naem; hy is die in het kruyt
Den rijcken ſegen ſtort, en nutte gaven ſluyt;
Hy is die aen het vee, die aen de jonge hinden
Leert heylſaem voeder ſien, leert haren balſem vinden;
Hy, die van boven geeft geſontheyt aen den vis,
Of door het gulle riet, of uyt het groene lis:
Hy is die aen den menſch vernieut het innigh weſen,
En niemant, ſonder hem, en kander oyt geneſen;
Hy is die aen het wout verleent een machtigh ſaet,
En buyten ſijn behulp en vint 'er niemant baet.
Doch hoe de ſaecken gaen, en laet u noyt verlangen
Na menſchen die het volck ontrent de leden hangen
Iet ick en weet niet wat, geſchreven, of geprent,
In ongeboren leer, in maeghde-parkement,
In ander vreemt beſlagh. *b* en laet u niet bewegen
Te ſoecken uwen trooſt, te ſtellen uwen ſegen
In eenigh guychel-ſpel bedacht tot uwen ſpot:
„Noyt koomt 'er eenigh nut uyt woorden ſonder ſlot.

a *Dit was de ſonde van den Koninck Aſſa*, 2 Cron. 16. 12.
b *Recte damnantur à ſcriptoribus amuleta quæ charactere, figura, vel conſtellatione, non vi naturali operari dicuntur. Vid. Iohan Gerard. Doct. Ienenſ. tractat. de conjug. 662. item Mart. Del Rio magicar. Diſquiſ. lib. 1. cap. 3. & 4. quæſt. 3. Danæum Tract. de ſortiar. cap. 6.*

Het is een rechte wech tot onbekende goden,
Dat aen het Chriſten volck ten hooghſten is verboden
Vermijt dan dit bedrogh, want God en ſegent niet
Wat tegen ſijn bevel, en ſonder gront geſchiet.
En ſchoon het ſoo geviel dat buyten alle reden
Ghy voeld' uyt dit bejagh u beter aen de leden,
Soo ſtelt noch echter vaſt dat uyt de ſnoode vont
De ſiele wort gequetſt, al is het lijf geſont. *d*
Sal ick hier verder gaen, en by geſchrifte ſetten
Hoe dat ons jonge vrou haer wangen ſal blancketten
Met eenigh ſelſaem kruyt of door een dierbaer gom?
O neen, vriendinne, neen; ick waer my liever ſtom:
'k En wil niet dat het wijf ſal haren man bedriegen,
Noch door een looſen ſchijn voor al de weerelt liegen; *e*
Ghy, weeſt maer datje ſijt; daer is geen echte man
Die ſmeer, die kladdery, die ſlijm behagen kan.
Ghy, wilt u jeughdigh lijf met geen blancketſel ſtrijcken,
Noch uyt een ſotte waen na vreemde kruyden rijcken,
Die anders pooght te ſijn als God haer heeft gemaekt,
Die is van dwaſe pracht of vuyle luſt geraeckt. *f*
Soo moet dan onſe vrou de macht der kruyden leeren,
Voor eerſt, om haren God hier in te mogen eeren,
Dan om een eygen kint of eenigh ander vrient,
Te geven dat de maegh of borſt of lever dient:
Maer boven alle ding ſoo moeten echte vrouwen
Ten dienſte van de mans de kunſte veerdigh houwen,
Ia vry al verder gaen. de trouw en haer verbant
En eyſt geen bloote ſalf, maer oock een eygen hant.
Wort dan u weerde vrient beſocht met ſiecke leden,
Seght, Hier is Godes hant; en voeght u na de reden;
Hier is nu rechte ſtof, waer uyt ghy toonen kont
Dat jae u reyne ſucht gaet dieper als de mont:
Noch vintmen evenwel niet ſelden vreemde wijven
Die, oock in dit geval, haer ouden handel drijven,
Die ſoecken hun vermaeck, en gaen oock uyt te gaſt
Al is haer weerden vrient met ſmerten overlaſt:
Men ſietſe voor de deur, en ſchier op alle ſtraten,
Men vintſe by het volck in weelden uytgelaten;
Maer hoe doch kan het lijf tot vreugde veerdigh ſijn,
Wanneer het opper-deel is midden in de pijn?

DAer is een ſeker viſch, die, als hy wort gevangen,
Gevoelt ſijn trouwe gaey aen ſijne vinnen hangen,
Die blijft 'er aen geveſt, en ſuckelt hier en daer,
Nae dat de viſſcher treckt haer lieve wederpaer;
De viſſcher is verbaeſt, en ſeyt; wat vreemder ſaecken!
De viſch is buyten dwang, en laet hem efter raecken;
Maer viſſcher, dit en koomt niet van u kloeck bedrijf,
Maer uyt een rechte ſucht van man en echte wijf:
Het visje, datje ſiet, dat quijt hem na vermogen,
Om van ſijn met-geſel niet af te ſijn getogen;
Het voeght hem by den man, en wort ſijn deel-genoot
In droefheyt, in gevaer, ja midden in de doot.

c *Het ware Godt verlaten en tot Beelzebub den god van Ekron gegaen, gelijck Abazias dede*, 2 Reg. 1. 2.
d *Recte de hujuſmodi Danæus. Etiamſi iſtorum auxilium, inquit, aliquando recte & feliciter ſuccurrit, tamen illud fugiendum eſt: Dei enim præceptum potius ſpectandum eſt, qui nos quacunque de cauſa ad ſortiarios ire vetat.*
Deut. 18. 10. *Quid enim aliud agit ea via Satan, quam ut nos à veri Dei metu abducat, ad ſe autem traducat? nam quidquid auxilii ab eo accipimus ut corporibus noſtris medeamur, cedit in animarum noſtrarum peſtem ac perniciem deinde ea non ex ſucceſſu, ſed ex Dei præcepto ſunt ſtatuenda; nam & qui furatus eſt, ſæpe lautius vivit, nec tamen ideo probandum eſt furtum. Tractatu de Sortiariis cap 6.*
e *Vultus pictus, animus fictus.*
f *Erubeſcat mulier Chriſtiana, ſi naturam cogit in decorem. Hieron. Quanta amentia eſt effigiem mutare naturæ, picturam quærere? Auguſt. Deles picturam Dei, mulier, ſi vultum materiali candore oblevisti. Ambroſ. Sed & Ethnici in fucatas mulierculas invecti ſunt, & inter eos non tantum Philoſophi, ſed & Poetæ. vide egregie hoc tractantem Camerarium in meditation. Hiſtoricis cent. 1. cap. 10. Vives lib. 1 de Chriſt. fœm. cap. de ornament.*

Die sich in onsen tijt het varen onderwinden
Vertellen datse volck in verre landen vinden,
Daer ieder echte wijf soo vast is aen de man
Dat oock de bleecke doot haer geensins scheyden kan;
Want als 'er iemant sterft, soo komen alle vrouwen
By hem die nu verscheyt te vooren onderhouwen,
En twisten onder een, wie uyt het lief getal
Den dooden in het graf geselschap houden sal;

De liefste maer alleen, de liefste kan verwerven
By hem te mogen sijn, met hem te mogen sterven,
Die gaet dan soo geciert, soo lustigh na de vlam,
Als of se tot de vreught van hare bruyloft quam. *a*
'k En wil niet dat de vrou, gelijck in dese landen,
Sal kleven aen den man om neven hem te branden;
Neen, dat is niet gemeent, ick geve maer bevel
Dat ieder sy beweeght met haren bed-gesel;
Dat ieder echte wijf sal hare weelde stremmen
Als haren bed-genoot benaude prangen klemmen;
Waer twee gelieven sijn vereenight in de trouw,
Daer is gemeene vreught, daer is gemeene rouw.
Ghy, laet den lossen hoop van onbedachte wijven
By sieckte van de man haer oude rancken drijven,
En schoon al Griet en Trijn maer om haer jeugde peyst,
Ghy, stelt u saecken aen na trou en reden eyst;
Ghy, set u voor het bed om sijn verdriet te breken,
Of door een soet onthael, of met bevalligh spreken,
Ghy, reyckt hem water toe, wanneer hy wast en spoelt,
Ghy, schenckt hem eenigh sap dat hem de lever koelt;
Ghy, stelt u vlytigh aen om dit en gint te langen,
Ghy, droogt den heeten damp van sijn beswete wangen,
Ghy, als hy light en woelt soo deckt sijn naeckte lijf,
En weest hem over al een trouw en handigh wijf.
Ghy, toont, door u beleyt, dat alle schrijvers dwalen
Die gantsch het vrouw-behulp besluyten in de palen
Van bed' en kinder-queeck, en seggen dat de man
Geen nut, als dat alleen, van vrouwen trecken kan; *b*
Ghy, wederlegt het volck dat, uyt versufte droomen,
De vrouwen vergelijckt met sachte vyge-boomen,
Die soet gesuyckert sijn, doch niet als in de vrucht,
Want al haer vorder sap is maer een wrange sucht. *c*
Ghy, toont dat van de vrou meer baten sijn te rapen,
Als in haer teeren arm een nacht te mogen slapen;
Ghy, toont aen uwen man, dat niet alleen het kint
Maer dat de vader selfs aen u een steunsel vint.
O al te slappen volck, en rechte pimpel-meesen
Die by een siecken man de sware luchten vreesen!
Al waer men quaden reuck en ander vuyl ontsiet,
Daer is de rechte sucht van echte liefde niet.
Dan iemant sal misschien hier tegen komen seggen,
Dat siecke lieden dienst niet op en is te leggen
Als aen het dienstbaer volck, en van de minste slagh,
En niet die haer behulp met gelt versetten magh.
Maer hoe! sal dan het wijf haer in de jeught vermeyen,
Of als de jonckheyt lacht met haren man laveyen?
En, soo een droeve koorts hem in het bedde leyt,
Dan roepen om de knecht, of loopen om de meyt?
Neen, dat is ongerijmt. gewis de ware vrouwen
Die hebben haer beroep hier beter onderhouwen;
Besiet de grootste selfs: de Vorst Themistocles
Ontfing van sijn gemael in sieckte sijn getes. *d*

a *Id etiam fœminis olim in Thracia moris Herod. lib. 5. Mela lib. 2. Siet hier van een selsame beschrijvinge by* Mich. de la Montagne liv. 2. des Essais, cap. 29. in fin. *Siet by den selven bysondere exempelen van andere vrouwen die uyt enckele liefde voor hebben genomen om benevens haren man te sterven*, liv. 2. cap. de trois bonnes femmes. *Siet gelijcke exempelen by* Simon Goulart. tom. 2. des Histoires admirables & memorables de nostre temps chap. de l'amitié conjugale.

b *Putant quidam, inter quos est Bellarminus, verba illa* faciamus ei adjutorium, *non rectè intelligi nisi de adjutorio ad propagandam & educandam sobolem. Non, inquit, ulla in re viri egent adjutorio fœminarum nisi in parienda & educanda prole, in aliis rebus meliùs viri viris opitulantur.*

c *Fœminam quidam fico arbori comparant, quæ fructu quidem dulcis & jucunda est, in aliis omnibus verò sapore ingrato. Dinet. Hieroglyph. lib. 2. cap. des Figues.*

d *An tu, inquit Vives, nobilior uxore Themistoclis Athenarum, imò Græciæ principis, quæ sola ferè marito in adversa valetudine ministravit? nobilior Regina illa Britanniæ, quæ vulnus exuxit mariti? cap. quomodo se erga maritum habebit l. 2. de Christ. fœm.*

Stratonica wel eer een weerde Koninginne
Heeft haren ouden heer, uyt onbeveynsde minne,
In kranckten bygestaen, geheven, neêr-geleyt,
En veel met eygen hant hem spijse toebereyt. *a*
By 't oud' Romeynsche volck daer wert 'et dwers genomen
Indien een echte wijf liet vreemde lieden komen
Ontrent een siecken man: die last, die soete last
Was maer de vrouw alleen, geen slave toegepast. *b*
Wy vinden over al dat aen de siecke lieden
Niet, als met onderscheyt, sijn diensten aen te bieden,
Wien is'et niet bewust, hoe veel het ieder schilt
Een vrient by hem te sien, of dien hy niet en wilt?
De koorts is wonder vijs; het sijn bekende saecken
Dat aen een siecken mont geen spijse plagh te smaecken
Als die te rechter tijt wert vlytigh aengedient
Of by een lieve vrou, of by een weerden vrient. *c*
En waerom sal de man hier troost en steunsel eyssen
Of van een vreemden knecht, of van een sloffig meyssen?
Is't billick dat het wijf door gelt haer plichten houd,
Soo heeft de man het gelt, en niet het wijf, getrout.
Wat dient 'er veel geseyt, of veel te sijn gelesen?
Ontfangt een korte les, die moet u regel wesen;
Weet dat een echte wijf geen man ontseggen moet
Iet dat een billick mensch sijn eygen lichaem doet:
Wat iemant stelt te werck ontrent sijn eygen leden,
Dat moet een echte vrou aen haren man besteden,
Ey, lieve, waerom niet? gewis het echte wijf
Dat is met haren man gelijck een eenigh lijf.
Ghy mannen niettemin, en druckt de teere dieren
Niet door een vinnigh recht, maer leert de swacke vierẽ;
Hoewel u gicht, of koorts, of ander sieckte quelt,
Siet datj' haer trouw behulp niet al te laegh en stelt.
Men vint gestrenge mans, die boven alle reden
De vrouwen lastigh sijn, die nimmer sijn te vreden
Wat oock een vlytigh wijf met alle krachten doet,
Soo verre gaet den waen van haren overmoet;
Ey vrienden! niet alsoo; leert alle sinnen voegen
Na dat de reden eyst, en laet u vergenoegen
Indiender eenigh ding kan werden uytgerecht
Of door een snege meyt, of door een trouwen knecht.
De stoffe tot de vrou is van den man gekomen,
Niet uyt het leeghste deel, niet van het hooft genomen,
Een teycken dat het wijf haer noyt verheffen moet,
Maer efter niet en dient getreden met den voet;
De stoffe van de vrou is midden uyt de leden.
Ghy, heerst dan met bescheyt. en niet als na de reden,
Gebruyckt geen lieve vrou tot alle kleyn bedrijf,
Sy is uw bed-genoot, en niet u vuyl-jongwijf. *d*

a *Hæc illa fuit Dejotari Regis Galatarum uxor, quæ cum adversa valetudine sterilis facta esset, marito ipsa persuasit ut Electra cubiculari ministra, moribus & forma pariter insigni, uteretur; id quod cùm Rex fecisset, & filios aliquot ex ea procreasset, eos post viri mortem non aliter quàm suos habuit, & in regno succedere permisit. Fulgos. l.6. c.7.*

b *Vid. Vivem loc. supr. dicto, ubi valdè celebrat Claram quandam Valdauram, quæ juvenis & formosissima marito ficoso mirum quanta præstiterit ministeria.*

c *Apud priscos illos populos etiam Regi uxor sua coquebat cibaria, ut scribit Herodot. lib.8. nonmulto ante fin. vid. Tiraq. ad leg. connub. 1. num. 27.*

d *An uxor vilia quæque ministeria, exempli gratia, pedes lavare, & similia marito præstare teneatur, discrepantes inter sese auctores invenias: distinguunt quidam inter fœminas nobiles, & viliores; nobilibus sordida ista à maritis imperari non debere, cum dedecori ipsis futura sint, statuentes arg. l. interdum. ff. de oper. libert. de plebeis aliter judicant. ita Panormit. Felin. Dec. & inter Theologos Baptista citat. à Tiraquell. in l. 1. connubial. num. 27. his non adstipulatur Bald in l. uxorem col. 3. C. de Condict. infer. & Barba. in addition. idque ea ratione quod conditio creditoris propter debitoris nobilitatem deterior fieri non debeat. Ego mitiùs (salvo meliori judicio) ob reverentiam matrimonii cum thori consorte agendum censeo; uxorem enim amoris & societatis, non servitii nomen esse, recte dictum puto à Peck. lib. 4. de testam. conjug. cap. 2. num. 3. Et morosis istis cum Chrysostomo dictum velim, non ancillam sortitus es, sed uxorem; gubernatorem te Deus esse voluit inferioris sexus, non tyrannum. Hexem. lib. 5. cap. 7.*

Nec in contrarium me moveant verba Apostoli Eph. 5. 22. Uxores propriis viris subjicite vos ut Domino, *quæ tametsi Hieronymus in eum accipiat sensum, ac si Apostolus uxorem ita subjici voluisset viro, quemadmodum ancilla subdita est Domino suo; malim tamen cum Erasmo verba ista referre ad Dominum Christum, ut sit sensus, Uxorem morigeram marito, non tam homini sese submittere quàm Domino, cujus vicem gerit maritus, & cui Dominus uxorem vult esse subditam; nam aliter si Paulus sensisset, procul dubio dixisset; uxores subjicite vos propriis viris, ut dominis: nam & ante dixerat* subjecti invicem estote in timore Christi. *& paulò post*, servi obedite dominis carnalibus cum timore ac tremore, sicut Christo. *Suadeam itaque conjugi ut parcatur, quoad fieri potest, præsertim in rebus quæ æquè commodè per famulum sive ancillam aliquam fidelem expediri possunt. cohabitate ipsis (inquit Apostolus) secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo impertientes honorem, tanquam cohæredibus gratiæ vitæ, ut orationes vestræ non impediantur.*

H O U-

HOUWELYCKS

VYFDE DEEL.

MOEDER.

Wesende derde Deel van het

CHRISTELYCK

HUYS-WYF.

Genes. 1. vers. 27, 28.

GOd schiep den mensche hem tot een beelt, tot een beelt Gods schiep hy hem: en hy schiepse een man en een wijf. En Godt segendese en sprack tot hen: Sijt vruchtbaer en vermeerdert u, en vervult de Aerde.

1 Corinth. 7. 3.

DE man sal den wijve de schuldige goetwilligheyt betalen: insgelijcks oock het wijf den manne. Het wijf en is haer eygen lichaems niet machtigh, maer de man: insgelijcks oock de man en is sijns eygen lichaems niet machtigh, maer het wijf.

Augustinus lib. De bono conjug. cap. 6.

QVicquid inter se conjugati immodestum, inverecundum, sordidumve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Iam in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti carnalis, quam iis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam permittit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur: etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas: verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem.

Ibidem cap. 15.

SIcut sapiens & justus, qui jam concupiscit dissolvi & esse cum Christo, & hoc magis optimo delectatur, tamen jam non hic vivendi, sed consulendi officii sumit alimentum, ut maneat in carne, quod necessarium est propter alios: Sic misceri fœminis jure nuptiarum, officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis.

PLato ex nuptiis hanc consolationem oriri dicebat, quod Naturæ perpetuitas inde promoveatur, & quod filios relinquendo semper Deo ministros pro nobis relinquimus, vitam ceu lampadem aliis post alios tradentes. lib. 6. de Leg.

Iuvenalis:

Vt tristis sine Sole dies, sine sidere nox est,
Sic sine prole domus, sic est sine compare lectus.

NOOT-WENDIGH BERICHT
voor den Leser,
Al eer te komen tot het derde deel deses wercx, genaemt
MOEDER.

WAt ick bidden magh, gunstige Leser, staet wat stille; 't is noodigh datje uwe vuyle schoenen hier wat uyt doet, immers de voetęn een weynig kuyst, al eer in te gaen tot onse beste en binnenste kamer: ghy sijt hier in het rijck der vrouwen, daer wel somwijlen iet sulcx plagh te geschieden. Dit jegenwoordigh werck (door Gods genade) met spoet en voorspoet tot hier toe gebracht wesende, en ik mijn gedachten tot vorderinge van het selve noch even-staeg aengedreven voelende, hadde alreets de penne in de hant, om voorts te varen tot sulx als ick oordeelde nu te moeten volgen, 't welk was de by-een-komste van man en vrouwe: Maer siet! even in dese gestalte werd ick gewaer, 'k en weet niet wat, voor een huveringe, die my de vingers scheen te verkleunen, en tot het aenstaende werck traegh en onbequaem te maken; waer van alsoo ick d'oorsake ondersochte, soo docht my sulcx ontstaen te wesen uyt dese bedenckinge: My quam in den sin dat alle schriften niet van alle menschen met een en het selve ooghmerck en worden gelesen, en dien volgende dat de verhandelinge van dit gedeelte ontwijffelick sal hebben uyt te staen alderley, niet alleenlick verschillende, maer ook strydige oordeelen. Eenige sullen seggen, dat wy het gebruyck des huwelicx al te naeuw inbinden, en aen de gehouwde lieden de mate veel te na leggen, selfs buyten ofte besijden Godes woort. Andere, die gewoon sijn tot ydelheyt meer als tot stichtinge te lesen, sullen misschien het slange-vleys alleen uyt desen Driakel trecken, en liever een goede reden ten quade verdraeyen, als een twijffelachtigh woort ten goede duyden; het welcke de verbloemde maniere van spreken, in de poësie gebruyckelick, by sodanige kittelachtige geesten boven al seer onder-hevigh is. Dese en andere mijne invallen hadden my in groote twijffelmoedigheyt gestelt, of ick het volgende stuck niet met stil-swijgen en diende voorby te gaen; ten heeft oock menighmael (selfs na dat 't geheele werck voltrocken was) als niet verschilt, of ick en hadde 't selve als-noch t'huys gehouden, en in een eeuwige gevangenisse opgesloten. Maer als ick daer tegen begon te overwegen, dat ick uyt een goet gemoet, en met anders geen voornemen als om met vermaecklickheyt te stichten, hadde aengevangen onse lantslieden te vertoonen de ware gestalte beyde van een recht-schapen *Wijf* en *Moeder*; Soo en konde ick my selven niet laten voorstaen, oock de vrienden (welcker oordeel en raet ick hier in gebruyckte) niet inbeelden, dat ick den verstandigen Leser in eeniger maten soude voldoen, indien ick het eygen hooft-stuck, dat beyde wijf en moeder maeckt, tusschen de tanden hielt. Sonder dat wy geseyt konnen worden in eenigen deele te deun te wesen ten aensien van de by-wooninge van gehouwde lieden; want ter plaetse daer wy van sulx gewagen, in gevalle die in Gods woort niet en worden bevonden, sal de billicke Leser gelieven te weten, dat wy niemant met de selve in sijn gemoet en verstaen te binden; maer dat ons oogh-merck alleen is geweest uyt de leere der gener die sich de saecken der Nature grondelick verstaen, de echte lieden jonstelick aen te dienen wat in dese gelegentheyt ofte aen de vrucht, ofte aen de ouders, ofte aen die beyde te samen, ten goede soude mogen strecken; alles met dien verstande, dat aen yder tot sijn eygen oordeel wort gelaten wat daer in te gevoelen ofte te doen; wetende dat de drancken der Medecijnen by sommigen worden gebruyckt, by andere worden uyt-gegoten; elck daer in doende na dat hy meynt best te wesen, en sich getroostende van de uytkomste. Wat belangt de tweede mis-duydinge onses voornemens, mede hier boven aengeroert; Daer over worden wy genootsaeckt de redenen, die ons tot het verhandelen van de voorschreve gelegentheyt hebben bewogen, in oprechtigheyt, tot onderrechtinge van den Leser, wat naerder te openen.

Ick ben gewaer geworden dat by-naest alle soorten van menschen, die haren even naesten wel willen, als daer sijn Theologanten, Staetslieden, Medecijnen, Natuer-onder-soeckers, mitsgaders Leeraers der goeder seden, genoeghsaem uyt eenen monde sijn klagende soo wel van de ongeregeltheden, die in het

 werck

werck des huwelicx over al worden begaen, als van de menighte der onheylen die uyt de selve, als een nootwendigh gevolgh, door al de weerelt sijn ontstaende. Ick en wil den vlytigen Leser met wijt-loopige omme-reden hier geensins ophouden, maer achte niettemin dienstigh tot dessels berichtinge en mijn eygen ontlastinge eenige der voorschreve getuygenissen hier kortelick aen te trecken.

De Gods-geleerde seggen opentlick, dat genoeghsaem alle gebreecken der kinderen worden veroorsaeckt door de eygen schult haerder ouderen, en dat eerst door de ongeregeltheyt in de huwelicksche by-een-komste, en daer na door het quaet beleyt soo in het Dragen als in het Op-voeden van de selve. *a*

De lieden van State roepen over-luydt, dat uyt de selve gronden geheele landen en steden worden vervult met enckel schuym van menschen, in plaetse van deughtsaeme borgerye *b*

De Medicijnen betuygen krachtelick, niet alleenlick dat 'er menighte van sieckten, qualen, en alderhande rampen, beyde over ouders en kinderen uyt de voorschreve misslagen sijn herkomende; maer selfs dat 'er veelderley grouwelen van misdrachten, Maen-kinders, en ik en weet niet wat voor wan-schepsels en monsters hier en daer worden veroorsaeckt. *c*

De gene die de wonderen der nature vlytelick nasporen, en wel diepst in dusdanige saecken behooren te sien, stellen als vast en ongetwijffelt, dat de ongeregeltheyt ofte ongestalte der ouders, ten tijde van hare huwelicksche by-een-komste, gewisselick wort over gestort op de kinderen beyde in geest en lichaem. *d*

De Tucht-meesters, eyndelick, en Leeraers der seden leggen voor een gront-stuck, dat de kinders voor hare geboorte door ontucht haerder ouderen besmet wesende, gantsch beswaerlick naderhant door op-voedinge te rechte konnen worden gebracht. En hierom soo is't oock gebeurt dat Plutarchus, die van de op-voedinge der kinderen een boeck heeft geschreven, niet van de wiege alleen, maer van noch verder-gehaelde begintselen, te weten van de versaemelinge der ouders, den aenvang van sijn werck heeft genomen, als oordeelende dat selfs een goede op-voedinge in vele deelen te kort moet komen, indien de nature (dat is de eygenschap die iemant met hem ter weerelt in-brengt *f*) in ofte voor de geboorte alreede is bedorven. *g*

By allen welcken dan noch koomt, dat Godes woort selfs niet en heeft nagelaten even dit deel der seden op verscheyde plaetsen, soo in den ouden als in den nieuwen Testamente, de menschen in te scherpen; somwijlen de echte lieden tot de schuldige goetwilligheyt aenmanende, somwijlen van onreynigheden en ontucht in den selven deele ernstelijcken afmanende, gebruyckende in dese en diergelijcke gelegentheden een opender en natuerlicker maniere van spreken, als wel in dese onse oeffeninge is gedaen; gelijck uyt menighvuldige Schriftuer-plaetsen lichtelicken is af te nemen *h*; en dat oock selfs ten aensien van andere swaerder sonden en grouwelen daer van wy hier niet voren hebben te handelen *i*, by welcke gelegentheyt sien wy dat by de Theologanten in bedencken is gekomen of soodanige sonden openbaerlick voor den volcke op den predick-stoel behooren gestraft te worden, dan of het beter is de selve en de Schriftuer-plaetsen van de selve gewagende ongeroert te laeten, om de eenvoudige geen aenstoot te geven; waer op is gevolght, nademael soodanige Schriftuer-plaetsen wisselik mede Gods woort zijn, tot vermaninge en stichtinge na-gelaten; dat nergens in de heylige Schrift onderscheyt en wort gemaeckt tusschen Schriftuer plaetsen die gelesen en gepredickt, ofte niet gelesen en niet gepredickt en moeten worden; dat 'er in het tegendeel van dien bevolen wort het volck sijne sonden te verkondigen, ofte dat anders

sulcx

a *Non sunt ferè impii liberi nisi culpa parentum: & quidem trifariam hic peccatur; in Concipiendo, in Gestando, in Educando. Est occulta quædam contagio vitiorum animi in corpora, & rursus corporum in animum. Sic ex morbo senioque corporis nascitur iracundia, ex nimio amore compertum est suboriri tabem corporis; quas affectiones mutuas si videmus in corporibus jam factis ac valentibus, quid censendum est in liquidis illis rudimentis unde natura fabricat hominem. Erasmus in tract. de Christ. matr. in fin. Vidend. Hieronym. in Comment. ad Ezechiel. cap. 18. & ultrà auctores qui de Casibus conscientiæ scripserunt.*

b *Pacata ac tranquilla mente uxore est utendum, nam cum pravi sunt corporis habitus, vitiosa semina ex iis prodire solent: idque præter alios Ocellus Lucanus antiquissimus Pythagorica philosophiæ sectator scriptum reliquit, tractatu de univers. Natur. cap. 4. ejusque moniti vere philosophici defectus tantorum malorum in republica causa & effectrix est, ut id nequeam fando exprimere. Besold. lib. 1. Polit. cap. 10. Animum quippe ejus qui generatur ex animo generantis multum accipere ad posterosque derivare certum est. Iohan. Fab in Rubric. Institut. de nupt. Tiraquellus ad L. 15. Connubialem num. 146. videndus & Plato lib. 3. de legib. in fin.*

c *Non solum aliquoties parentum vitio fit ut cæci, claudi, mutili, aut alioqui morbidi fœtus edantur, verùm etiam bruti stupidique & ad insignia mala proclives, imò & contingit Dei permissu ob libidinem nimiam, indecentem congressum, pravam imaginationem, pravum victum, & similia, prodigiosos partus imò monstra & ostenta generar. Iohan. Remmelin. in Catoptro Microcosm. Levin. Lemn. lib. 1. de occult. natur. miracul. cap. 8. Galen. in lib. cui titulus*, temperaturam corporis animi motus sequi. *Hippocr. lib. de Superfœtat. Ioubert. des Erreurs populair. lib. 2. cap. 7. Roderic. à Castro lib. 3. de natura mulier. cap. 4. in fin.*

d *Si naturalium rerum curiosis credimus. dum fœtus fingitur in officina naturæ, dum augescit ac formatur, omnem materni corporis ac mentis affectionem, velut una materia, trahit ad sese, non aliter quàm tenera plantula terræ, in qua crescit, naturam in se transfert. Erasm. in d. tractat. de Christ. matr Petr. Crinitus de honest. disciplin. lib. 21. cap. 9.*

e Quant une fois mal assis a esté Le fondement de la nativité, Force est que ceux qui de tels parents sortent D'autruy peché la penitence portent. *Eurip. Hercul. Furent. ex vers. Amiott. Plutarch. problem. Symphon. Decad. 2. cap. 6.*

f *Naturam enim à nascendo dictam esse tradit Thom. 1. part. quæst. 29. art. 1.*

g *Vid. Plutarch. de Educat. liber. in princip.*

h Levit. 18. 19. Hiob 10. 10. Luc. 1. 31. 34. 1 Corint. 7. 3. 4.

i Levit. 18. 22. 23. Ezech. 16. 15. 25. Proverb. 7. vers 15. Genes. 38. vers 4. Rom. 1. 26.

ſulcx geeyſt ſal worden van de handen der gener die 't ſelve van Godts wegen ſchuldigh ſijn te doen, en dat van ſoodanige ſonden klaerlick in Godes woort wort geſproken, dat daerom ſodanige Schrifteurplaetſen met ſtilſwijgen niet en moeten werden overgegaen, maer den volcke gepredickt, *a* het welcke wy oordeelen verſtaen te moeten werden, wanneer ſoodanige ſonden onder den volcke omme gaen, en by vele bekent ſijn. waer by gevoeght dat by de verſtandige ſonderlinge acht wort genomen op de maniere hoe en op wat wijſe van diergelijcke ofte andere ſonden wert geſproken, ofte geſchreven; want indien ſulx gedaen wort om de ſelve te beſtraffen, ofte om de menſchen daer van af-keerigh te maecken, en geenſins om iemant ergerlick daer toe aen te ritſen, ſoo is ſulx altijt, als nut en dienſtigh by de Out-vaders geoordeelt geweeſt, die ſelfs niet alleen van voortreffelicke deughden, maer oock van de vuylſte ſonden in het breede hebben geſchreven *b*. Behalven dat ons in deſe eygen materie geen treffelicke voorgangers en ontbreken, dewijle veel van de beſte ſchrijvers van onſe gronden en maniere van ſeggen geenſins en verſchillen, behoudens alleenlick dat eenige der ſelver van vrouwen en tot vrouwen ſpreken, in talen die de vrouwen veeltijts niet en verſtaen. *c*

Al het welcke alſoo ſijnde, ſoo en hebben wy niet dienſtigh konnen achten het vorenverhaelde gedeelte deſes wercx geheel in de penne te laeten; maer hebben nut geoordeelt 't ſelve aen onſe lantslieden, als in de ſchemeringe der eerbaerheyt, in eeniger mate te laten ſien. Wat de ſaecke aengaet, die en kan niet anders geoordeelt worden als eerlick, ſelfs volgens het getuygeniſſe des Apoſtels; *d* en de woorden belangende, de ſelve en hebben wy niet ſachter konnen uyt-vinden. Wy weten evenwel dat wy niet alle menſchen en ſullen kunnen genoegh doen, de ſaecke heeft dat in.

Theophraſtus, een deftigh man, wel eer van de ſaecken des huwelicks treffelick hebbende geſchreven, kreegh dadelick op den hals allerley ſlagh van lichte-koyen, die het werck beſchimpten, onder dewelcke eene, Leontium genaemt, een by-ſit van eenen Metrodorus, ſoo vermeten ſtout is gevonden datſe ſelfs de penne in de handt dorſt nemen, om tegen den man te ſchrijven *e*. Hieronymus, een boeck hebbende uyt-gegeven over den Maeghdelicken ſtaet, en daer in beriſpende verſcheyde vuyligheden, tot waerſchouwinge en onderrichtinge der maeghden, wert van vele, die ſich hier door op haer ſeer geraeckt vonden, heftelick tegen geſproken, en onder, ick en weet niet wat, ſchijn, dapper over den hekel gehaelt *f*. Dat ons iet ſulx niet mede en ſal bejegenen en derven wy naeu hopen. Nu, ſoo het ons gebeurt, wy willen 't dragen, wetende dat de gene die iemant te rechte ſoeckt te helpen, ſich niet en moet ſtooten aen het onverſtant der gener die hy geerne gebetert ſage; op dat het getal der goede eer grooter worde door ſijne verdraeghſaemheyt, als dat hy ſelfs, komende te vallen in gelijckheyt van gebreken, ſoude vermeerderen het getal der gener die de tucht haten *g*. Niemant en mis-duyde ondertuſſchen ons voornemen, wy en ſchrijven noch tot oneerlickheyt, noch tot geckernye; maer tot ſtichtinge, en dat heuſelick, immers ſoo verre onſe ſwacke penne in de Nederlantſche tale heeft konnen toe-reycken: En wy derven daerom wel ſeggen, met een God-ſaligh man van onſe eeuwe in gelijcke gelegentheyt ſprekende: Weeſt niet dertel, en dit en ſal u niet ergeren. *h* Ingeſchoncken wijn maeckt wel dronckaerts gaende, maer ſobere en nuchtere lieden en hebbender geen weſen van: Vrye woorden van natuerlijcke ſaecken mogen miſſchien by een kittelachtigh breyn verdraeyt werden na ſijne genegentheden; maer een vroom en eerbaer herte en heeft 'er geen mis-komen van. *i*

't Is wel ſoo, dat onbeſcheydelick iet te ſeggen

a *Quæſitum eſt an propter ſimplices ac innocentes expediret prædicatoribus ſub ſilentio tranſire de vitiis turpibus & magnis diſſerendo; Et reſponſum fuit, quod omnino ſub ſilentio pertranſire non expediret etiam propter quoſcunque innocentes, multiplici ratione; Scriptura dicit, Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem ejus, ſanguinem ejus de manu tua requiram; & iterum, ne ceſſa, annuntia populo meo ſcelera eorum, &c. ratione etiam concludebatur, nam Apoſt. Paulus expreſſiſſime loquitur ad Rom. 1. de hujuſmodi vitiis, & ſicut cuncta alia ejus ſcripta neceſſariò prædicantur, ita & iſta materia; cum non data ſit diſtinctio, quare una magis debeat eſſe prædicabilis quam alia. vid. Tractat de Turci. Fratrum Ord. prædicat.*

b *De vitiis diſſertio ſeu diſputatio duplex eſt. Vna qua ad vitia homines allicimus ſuaſionibus, exhortationibus, ac lenociniis, ut qui amare docent, noſtra ætate, pro dolor! etiam potare; qui amatoria ludunt, ut juvenum mentem veluti inebrient, quales ſunt impudici Poetæ; ea diſſertio vitioſa eſt ac deteſtanda, maxime homini Chriſtiano: Altera diſſertio eſt de vitiis, ut ea deteſtemur ac execremur, imò quoties de iis fit mentio, ut ab iis dehortemur; Hæc diſſertio neutiquam reprehendenda eſt, multi enim ſancti viri ac Doctores, quemadmodum de virtutibus ſcripſerunt, ita è regione de vitiis copioſe diſſeruerunt. Henric. Loritus Glarean. Præfat. in Sueton.*

c *Eraſm. in tractatu de Chriſtian. matrim. in fin. Ludovic. Vives de Chriſtian. fæm. cap. quomodo ſe privatim cum marito habere debet, & alibi Tiraquel. in legib. Connub. l. XI.*

d Hebr. 13. 4.

e *Theophraſtus, quum de conjugio graviſſimè multa ſcripſiſſet, meretrices in ſeſe concitavit, & Leontium quidem Metrodori concubina in ipſum ſcripſit. Vives in præfat. Chriſt. Fæm.*

f *Ante annos circiter triginta de virginitate edidi librum, in quo neceſſe mihi fuit ire contra vitia, & propter inſtructionem virginis, quam monebam, diaboli inſidias patefacere, qui ſermo offendit plurimos, dum unuſquiſque, in ſe intelligens quod dicebatur, non quaſi monitorem libenter audivit, ſed quaſi criminatorem ſui operis averſatus eſt. Hieronym. ad Demetri.*

g *Paratus debet eſſe homo pius & juſtus patienter eorum malitiam ſuſtinere quos fieri bonos quærit, ut numerus potiùs creſcat bonorum, quàm ut pari malitia ſe quoque addat numero malorum. Auguſt. Epiſt. 5.*

h Mr. Smit *in præparat. Matrim. in princip.*

i *Vt vina appoſita vinoſum movent, invinium non movent: ſic quædam nupta verba liberiùs dicta animum jam ante improbum fortaſſe incitent, caſto ac caſtigato non adhærent. Lipſius.*

gen dwalinge kan veroorſaecken, maer 't is niet min de waerheyt dat onwijs ſtille-ſwijgen de menſchen laet op den dool-wegh daerſe ſijn. *a* 't Is daerom beter (mijns oordeels) voor eenmael wat beſchaemtelijx te ſchrijven, als evenſtaegh veel ſchandelickheden te laten geſchieden. *b*

Ick mochte niettemin wel lijden dat de gene, die deſe geheymeniſſen noch niet aen en gaen, dit deel voor als noch ongeleſen lieten, immers niet te naeu-keurigh en wilden ſijn in 't gene hen niet aen en gaet; gelijck wy weten niet ſonder exempel te ſijn, dat alle boecken niet tot aller tijt, en voor alle menſchen open en ſtaen om van de ſelve geleſen te worden. En, dien onvermindert, ſoo meyn ick dat een yder Chriſten-menſche den ingang en uytgang ſijns levens behoort te verſtaen, en met eene dikmaels, tot ſijner vernederinge, te overleggen: Maer, ick bidde u, Chriſtelicke Leſer, hoe kan doch iemant, die deſer ſaecken gantſch onbewuſt is, ſulcx doen met eenigh beſcheyt? hoe kan hy met den heyligen David ſijn herte tot God opheffen, en ſeggen: *Ick dancke u daer voor dat ick wonderbaerlijck gemaeckt ben?* hoe kan hy met den goeden Hiob eygentlick gevoelen en recht ſpreken van ſijn eygen begintſel, gelijck wy ſien dat de heylige man uyt het geheym der natuere ſulcx betracht? Spreeckt de Engel Gabriel niet ſoo tot de Maget Maria, ſelfs in het bootſchappen van de geboorte des genen die de weerelt ſoude reynigen? toont haer de weerdighſte Maget by haer antwoorde onwetende van de ſaecken der natuere? verſoeckt-ſe niet met een heylige vrymoedigheyt naerder onderrichtinge van dat groot en goddelick geheym? en dit van een Engel? ſelfs doen ter tijt geen vijfthien jaren out weſende, gelijck ſommige getuygen? (*c*) Ick en kan oock geenſins begrijpen waerom het gewagh van huwelickſche ſaecken en de voort-teelinge des menſchelicken geſlachts by de menſchen ſoo aenſtootelick is geworden, anders als om der ontucht en de dertelheyts wille, die daer in veeltijts wert gebruyckt; en vermits elck een van ons daer van ſchier anders niet en ſpreeckt als in ydelheyt, en tot geckernye, en niet in ſedigheyt en met rechte eerbiedinge, gelijck in ſoo een wonderſtuck en goddelicken geheym behoorde te geſchieden; Ick oordeele daerom dat niet het ſpreken van ſoodanige ſaecken, maer alleen het miſbruyck van ſpreken uyt de monden der Chriſtenen behoort te worden geweert: En op dien gront, en om redenen voren verhaelt, hebbe ick het volgende deel mede geſtelt onder de plichten van een *Chriſtelick Huys-wijf*, daer in ick alle vlijt hebbe aengewent om overal ſoodanigen maniere van ſeggen te gebruycken, die in de woorden geen ergerniſſe, en in der daedt ſtichtinge ſouden mogen geven; en daer op beſluyte ick, en ſegge met den Wijſe-man: *Sijt ghy wijs, ſoo ſijt ghy u wijs; Sijt ghy een ſpotter, ſoo ſult ghy 't alleen dragen.*

a *Sicut incauta locutio in errorem protrahit, ita indiſcretum ſilentium in errore relinquit. Gregor. in Moralib.*

b *Præſtat verecundia parumper quam cauſa periclitari. Hieronym.*

c *Nicephorus Hiſtor. Eccleſ. lib. 2. cap. 5, ex quodam Euodio Epiſcopo Antiocheno memoriæ prodidit Mariam cum pareret fuiſſe tantum annorum quindecim.*

DER-

DERDE DEEL

VAN 'T

CHRISTELYCK HUYS-WYF,

Vertoont in de geſtalte van

MOEDER,

Hier vergeleken met de HERFST.

DE wijngaert dient geſtut, de druyf begint te ſwellen,
De boomen ſtaen bevrucht, de jonge tacken hellen;
Koom plant nu groene jeught, jnt jonge lieden, jnt,
Daer naekt een rijpen tijt wanneermen vruchten vint.

Siet hier een ſoeten loon van uwe rappe jaren,
Siet hier een ſwanger lijf genegen om te baren,
Siet hier een lieve vrucht, die na de moeder dorſt;
Nu koomt, ó voeſter, koomt; en geeft het kint de borſt.

'tIS langh genoegh verkeert ontrent de ſiecke menſchen,
Wy komen tot de ſaeck die echte lieden wenſchen,
Wy komen tot den bouw, en tot het edel ſaet,
Waer op van eerſten aen de gantſche wereldt ſtaet.
Bereyt u, ſnelle pen: De loop van onſe reden
Gaet even met de vrou tot in de kamer treden;
Stae buyten, Jong-geſel, indien ghy dertel zijt;
Stae buyten, teere Maeght, tot op een ander tijt:
Brengt hier gheen ydel oir, geen ongewiede ſinnen,
Geen ranken van de jeugt;hier woont een heilig minnen,
Een onbevlekte luſt. *a* ,, De trouw is ſonder ſmet,
,, Oock in haer eygen werck, oock in het echte bed. *b*
O Vader van het licht, ô Schepper van der ſonnen,
Beginſel ſonder eynd, dat noyt en heeft begonnen,
Die met een heyligh Vyer vernieut het doffe breyn,
En maeckt het ydel hert van alle tochten reyn,
Koom leer ons in de tucht tot echte lieden ſpreken,
En laet geen loſſe drift uyt onſen monde breken;

a Mr. Smit *ſeyde wel op gelijcke gelegentheyt*, Be not thou vaine, and theſe words will nor be offenſive. in his Preparative to Mariage.

b *Decus eſt conjugale caſtitas procreandi, & reddendi carnalis debiti fides; hoc eſt opus nuptiarum, hoc ab omni crimine defendit Apoſtolus. Auguſt. contra Iovinianum. Hinc Paphnutius congreſſum cum legitimâ uxore caſtitatem eſſe aſſeruit. Socrat. Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 11. Paulus ſeyt niet alleenlijck het houwelick is heyligh, maer oock het bedde is eerlick*, Hebr. 13.4.

En laet geen dertel Wicht hier vinden ſijn bejagh,
Of iet dat eenigh menſch tot hinder ſtrecken magh:
Mijn inckt ſy ſonder gal, en onſe kamer-reden
Beſprengt met heyligh ſout, ten goede van de ſeden,
Op dat ik leggen mocht de gronden van de trouw,
De gronden van het huys; en van den echten bouw.
Men heeft van outs gepooght de vrouwen aen te praten
Dat flux een echte wijf haer ſchaemte dient te laten
Soo haeſt ſy maer de borſt des avonts open doet;
Maer datſe met het kleet die weder nemen moet.
Voor reden wert geſeyt en met der daet gepreſen,
Dat vrouwen op den dagh wel eerbaer moeten weſen;
Maer, als de ſwarte nacht bedeckt de ganſche kuſt,
Dat dan het echte wijf magh ſijgen in de luſt,
Magh uyt een volle drift met haer geſelſchap mallen,
En met een loſſen toom in minne-ſtuypen vallen,
Magh ſpringen uyt den bant, en plegen met der daet
Al wat een lichtekoy by wijlen onderſtaet.
Maer hoe? ſal onſe vrou Ulyſſis wijf gelijcken?
En als het duyſter wort van hare plichten wijcken?
Sal oyt een reyne ſiel gaen breken in der nacht
Al wat 'er op den dagh ten goede was gebracht?
O neen, vriendinne, neen; ten is u niet te raden,
Het ſal u in den geeſt en aen de ſeden ſchaden;

Siet,

Siet, als een jonge vrou haer kleet heeft uyt gedaen,
Soo moetse met der daet de schaemte trecken aen. *a*
Sy moet, oock als de Son gaet in het water sincken,
Met des te meerder glans in reyne seden blincken;
Sy moet, al is het licht schoon uyt de weegh gebracht,
Haer stralen laten sien oock in de midder-nacht; *b*
Sy moet in ware tucht met haren man verkeeren,
Hoe duyster dat het sy. ,,De nacht is oock des Heeren, *c*
,, De nacht is enckel dagh voor Godes hel gesicht,
,, Ghy, viert dan alle tijt een reyne vrouwe-plicht.
Het bed, dat kennis heeft van uwe soetste reden,
Moet boven alle ding vernemen uw gebeden,
Moet hooren menighmael een tuchtig huys-vermaen,
Dat oock op dese plaets by wylen dient gedaen. *d*
God wort (en wel te recht) met bidden aengesproken
Eer dat 'er eenigh broot aen tafel wort gebroken;
Het bedde, daer voor al op dient te sijn gelet,
Eyst nevens uwen disch een vyerigh huys-gebet.
Daer wort de gront geleyt van landen en van steden,
Daer is het grootste werck dat oit de menschen deden,
Daer is een diep geheym, dat niemant afen meet,
En daer de meester selfs geen reden afen weet. *e*
Daer schijnt de mensch een god, hy doet een schepsel leven,
Dat is van hooger hant den echten staet gegeven;
't Is doot wat kunste baert, 't is maer een ydel beelt,
Maer 't is het leven selfs wat echte minne teelt.
O wat een wonder ding! de Schepper aller saecken
Heeft ook het schepsel selfs een schepper willen maken,
En dat van eersten aen in God alleen bestont,
Is by den hemel selfs het echte paer gejont.
Is dan aen dese teelt soo wonder veel gelegen,
Soo roept dan om behulp, om Godes eygen segen;
En, sooje met den geest na lieve kinders sucht,
Gaet eert, voor alle werck, den Gever van de vrucht.
Hier dient geen leelick beelt met onbeschofte leden,
Daer op de jonge bruyt en vele vrouwen reden,
Hier dient geen vuyl gespuys, in ouden tijt bekent
Voor goden van de vrucht, de menschen ingeprent: *f*
Hier dient alleen bedacht een reyn, en heyligh Wesen,
Uyt wiens almachtigh Woort de weerelt is geresen,
De weerelt heden noch op vaste gronden staet,
Door middel van het bed en van het echte saet.

Hier dient geen vuyl gepeys de sinnen aen te raecken,
Hier dient geen ydel oogh de tochten op te maecken, *g*
Hier dient een stille siel, een reyn en vroom gemoet,
Dat na de rechte maet sijn echte plichten doet.
Wel aen, ghy destigh man, wilt hier ten eersten myden
Met ongetoomde sucht op dese baen te ryden,
Ghy die sijt in het huys een vorst, een opper-heer,
Vergeet u reyne plicht in desen nimmermeer;
Leert aen de domme jeught een heus en matigh paren,
En weest, oock in de loop van uwe groene jaren,
In woorden niet te los, in daden niet te veyl,
By dage niet te mal, by nachte niet te geyl. *h*
Een recht vernieude siel moet beter dingen weten,
Moet anders slapen gaen, moet anders leeren eten,
Moet anders besigh sijn ontrent het echte bedt,
Als een die maer het vlees sich tot een eynde set.
Hoort, vrinden, hoort een woort; wie maer en soekt te spelen,
En koomt misschien een kint in desen brant te telen,
Die is, na Rechten selfs, de rechte vader niet,
Om dat hy op de lust, niet op de vruchten siet. *i*
De Echt en haer gevolgh is aen den mensch gegeven,
Of om een ander mensch te brengen in het leven,
Of om onkuysche drift te myden door de trou,
Of om de soete schult te quijten aen de vrou. *k*
Siet hier, ô wettigh man, hier sijn de rechte palen
Daer over uwe jeught geen recht en heeft te dwalen;
Doet vlijt om by de vrouw te woonen sonder schult,
De lust wort by gevolgh, niet als een wit, gedult.
Men vint, oock Heydens selfs, die klaer en open schrijvẽ
Dat ja een echte paer kan overspel bedrijven;
Want, als de kriele lust gaet boven haer behoef,
De man (hoewel getrout) die wort gelijck een boef.
Wie lieve kinders soeckt, en dientse niet te winnen
Door ongeregelt spel, door geyl en dertel minnen;
Men prijst in menigh ding de gulde middel-maet,
Maer verre boven al ontrent het echte saet.
De krachten van de jeught, het beste van de sinnen
Verstompen in de mensch door ongeregelt minnen,
Ja, wat te besigh is ten dienste van het vleys
Is kort in sijnen tijt, en veerdigh op de reys; *l*
Men schrijft de musschen toe niet lang te konnen leven,
Om datse sonder maet haer om te paren geven;
De muyl in tegendeel wort uytermaten out,
Om dat hy dese kracht in hem besloten houd. *m*
't Is over lang gemerckt, het kan de boomen schaden
Wanneerse dickmael staen met vruchten overladen:
Al wat 'er in het velt sijn saet te milde schiet,
En duert als geenen tijt, maer gaet in haest te niet: *n*

a La femme, lors que son corps ne se voit point, doit plus faire paroistre sa pudicité, son honesteté, & son amour envers son mary. Plutarch. au Præcept. de mariag. nom. 41.

b *Ut omnia vestra honeste fiant in redditione conjugalis debiti, sic infirmitatem carnis usus excipiat conjugalis, ut non caro libidini serviat, sed animi virtus, adjuta divinitus, carnalis concupiscentiæ frena restringat. negotium namque suscipiendæ prolis ita debet peragi, ut subserviente verecundiâ, dum se ad opus fæcunditatis animus fidelis inclinat, modestiam simul naturalis honestatis, Deo adjuvante, custodiat. Fulgent. Hare lanteerne, seyt Salomon, en blust des nachts niet uyt.* Proverb. 30. 18.

c *Dijn is den dagh, oock is de nacht dijne.* Psalm 74. 16.

Vidit illud vel Hesiodus, & etiam noctes Deorum immortalium esse, præclare dixit.

d *Idem lectulus conscius sit precum viro cum uxore communium, qui conscius est permissæ castæque voluptatis. Erasm. de Christ. matr.*

e *Ut ignoras quæ sit via ossium in utero gravidæ, ita ignoras opus ipsius Dei qua viâ faciat hæc omnia.* Eccles. 11.5. *Est hoc merum opus manuum Dei; non enim nuptiæ dant liberos, sed, qui nuptiis præest, Deus; ut ex Theodoreto Lutherus. Vid. hac de re stupentem & in Dei laudes erumpentem ipsum Galenum lib. 17. de usu Partium. cumprimis verò stupendum illud conceptionis ac formationis in utero miraculum accurate expendit Iobus propheta; sicut lac me fudisti, inquit, & sicut caseum coagulasti me, pelle & carne vestivisti me, ossibus & nervis cooperuisti me &c. cap. 10. vers. 10. 11. 12.*

Recte igitur conceptionem non effectum maritalis congressus quis dixerit, sed consequens.

f *Dii plurimi (pudor!) ipsius coitus apud Ethnicos præsides Subigus, Prema, Ianus, Liber. & rationes cujusque vid. apud Meurs. Syntag de Puerperio. Quin & nova nupta, ne sterile haberet conjugium, in Priapi fascino sedere solebat. hinc Augustin. de Civit. Dei lib. 6. cap. 9. Sed quid hoc, inquit, dicam, cum ibi sit Priapus nimis masculus, super cujus immanissimum & turpissimum fascinum sedere nova nupta jubebatur, more honestissimo & religiosissimo matronarum? & Arnob. lib. 4. Etiamne Mutinus, cujus immanibus pudendis matronas inequitare auspicabile ducitis & optatis?*

g *Non tantùm adulterium esse vitandum Deus præcepit, sed etiam cogitationem ne quis aspiciat alienam, & animo concupiscat; Lactant. lib. 6. cap. 23. circa fin.*

h Il fault toucher sa femme severement & chastement, afin que en la chatouillant trop pres, cela ne la face sortir hors des gonds de la raison. Montagn. *Ille ipse tactus corporum, qui vitari non potest, debet esse castissimus, Erasm.*

i *Quomodo conaris auferre de nuptiis unde fiunt nuptiæ? quo ablato, mariti erunt turpiter amatores, meretrices uxores, thalami fornices, soceri lenones. August. lib.* 15 *contra Faustin.*

Si plus quàm donum mens respicienda datoris,
Non debes vitam Sextiliane patri. Ouwen

In voluptatem solùm vel principaliter intendere bestiale est. Sum. Sylvest.

k *Licitus est matrimonii actus ad tria: Primò, ad prolem procreandam; cùm ad hoc sit institutum conjugium: Secundò ad debitum conjugale solvendum, quia opus est Iustitiæ suum alteri tribuere: Tertiò ad vitandam fornicationem, quia est opus charitatis tollere periculum peccandi in altero, quod & in se ipso locum habere statuitur.*

l *Nimivus coitus est destructio corporis, & abbreviatio vitæ. Aristot. Vide Nicol. Pasquier* liv. 7. de ses lettres, lett. 2.

m *Ioh. Riolan. de diætæ sanorum cap. 27. Ioh. Cuba in medic. tract. de Passer. ubi masculas aves hac de causa unum tantùm annum putat vivere. Idem asserit Ioubert des Erreurs popul. lib. 2. cap. 7.*

n *Lactucæ, caules, & aliæ plantæ, citò aut nimium seminis producentes, citò arescunt. Aristot. de generat. animal. cap. 1. Theoph. de Histor. plant. lib. 4. cap. 13. Vid. Anthon. Muret Var. lect. lib. 3. cap. 14; ubi de oraculo, quod Peleo redditum est, memorabilem refert historiam.*

Maer

Maer boven alle kruyt, en boven alle dieren,
Het ſy die langs het wout, of om den hemel ſwieren,
Soo lijt de ſwacke menſch voor al het meeſte quaet,
Wanneer hy dertel is, en uyt den regel gaet. *a*
Wat ſijn uyt dit bejagh, wat ſijnder ongemacken,
Die herte, lever, breyn, die al de leden ſwacken?
Gicht, kortheyt op de borſt, hoeſt, teiring, flerecijn,
En dan; maer 't is te vuyl, om hier genaemt te ſijn.
Ey ſiet eens, ſoete jeught, hoe gaen de menſchen quelen
Die geyl en ritſigh ſijn, en al te dertel ſpelen!
Haer oogh is ſonder glans, haer geeſten ſonder vier,
Haer beenen ſonder kuyt, haer kuyten ſonder ſpier:
Heeft iemant oyt een ſalm met netten opgetogen
Die van den gladden ael was binnen uytgeſogen?
Die kent ſoodanigh volck, om dat 'et *hengſten* ſijn
Van binnen uytgemerght, van buyten enckel ſchijn.
Het laet is dierbaer nat; laet vry een ader ſteken,
Oock veel gelaten bloets en ſal u geenſins breken,
Of ſoo veel hinders doen, als hier een drop alleen;
Want vocht dat menſchen teelt is hondert tegen een.
Het fijnſte leven-ſap, het beſte van de leden,
Wort in een korte ſtont door luſten afgereden,
Al wat 'er overblijft en is maer enckel draf,
En ſiet! dan koomt de doot, en ſnijt het leven af.
Is niet de wijſte Vorſt, met een-en-vijftigh jaren
In haeſten weghgeruckt en in het graf gevaren,
Alleen maer out geſeyt, ſoo menigh man gelooft,
Om dat hy door de luſt van krachten was berooft? *b*
Wel aen dan, weeligh volck, wilt uwe jeught beſnijden
En op een rechte maet, en op bequame tijden,
Want als het echte paer geen regel houden kan,
't Is ſchande voor de vrou, en ſchade voor den man.
Daer ſijn, oock in de trou, veel ongelege ſtonden
Wanneer u kinder-ſucht is dienſtigh ingebonden; *c*
Het is een oude wet, oock voor een jonge bruyt,
„ Viert Mena, (*d*) reyne jeught, en ſtelt u ſaecken uyt.
De lantsman mocht te mets het ſaeyen beter ſtaecken,
Om dat 'et nutter is bywijlen eens te braecken;
„ Het bed en alle ding dat heeft een eygen tijt,
„ Wat giſter dienſtigh was, is heden nut gemijt.
Noch dient het echte paer ſich even dan te ſcheyden
Wanneer men God ter eer de ſinnen wil bereyden,
't Sy dat men door het lant in alle ſteden bidt,
Of treurigh voor den Heer in ſijnen huyſe ſit: *
Niet dat het bed-geheym, dat jonge lieden plegen,
Den hemel tegen is, als buyten alle ſegen;
Maer dat de wijſe Geeſt, die in der hooghte ſweeft,
Aen al wat ieder doet ſijn eygen ſtonden geeft:
Of ſchoon en ſpijs, en dranck ſijn Godes reyne gaven,
Noch raet des Heeren woort ons ſomtijts niet te laven;
Daer is een ſeker tijt wanneer men handel doet,
Daer is een ſeker tijt wanneer men ruſten moet.
't Is vorder, echte volck, geraden om te ruſten
Wanneer het ſwanger wijf gevoelt haer eerſte luſten,
Wanneer een jonge vrou haer maegh en herte klaegt,
En voelt in haer geheym een teycken datſe draeght;
Want als een teere vrucht haer eerſt begint te ſetten,
Al wat de vader doet dat ſal de moeder letten;
Wie veel den acker ploeght wanneer hy is beſaeyt,
Die breeckt ſijn eerſte werck en maeckt'et al bekaeyt. *e*
't Is dienſtigh boven al, jae noodigh jonge vrouwen,
U jonſte tot den man oock dan te weder-houwen
Wanneer ſijn brooſe jeught, na ſieck te ſijn geweeſt,
Vernieude krachten voelt en wederom geneeſt;
Hier is 'et tegen recht u vrient ſijn recht te geven,
Want wie hem dan gelieft die taſt hem aen het leven,
Hier is de ſoetheyt wreet, hier wrange ſtuerheyt ſoet,
Hier is het geven quaet, hier is ontſeggen goet:
„ Noyt dient 'er eenigh vier van vier te ſijn genomen
„ Wanneer de gulde vlam eerſt uyt begint te komen;
„ Geen boom van nieus geplant en dient te ſijn geſnoeyt,
„ Tot dat het jeughdigh hout in volle tacken groeyt.
Let hier op, echte man, het ſijn gemeene ſaecken,
Die u, met u gemael, die al de vrienden raecken;
En hoort noch evenwel een ſtuck dat vorder gaet,
Om dat 'et menighmael de gantſche weerelt ſchaet.
Genaeckt geen echte vrou wanneer je ſijt beſchoncken,
Want dan en dien je niet, als om te liggen roncken;
„ 't Is hinder aen het Lant als iemant qualick mint,
„ Een ongeregelt bed, een ongeregelt kint.
Sy doen een dubbel quaet die van den wijn verwonnen
Oit met een dronken hooft dit wichtigh ſtuk begonnen;
„ Wat kan het anders ſijn als ſchuym van lichten aert
„ Dat Bacchus heeft geteelt, en Venus heeft gebaert?
Diogenes vernam een onbeſuysden jongen
Die met een vreemt gebaer op ſtrate quam geſprongen,
Die lecker (ſey de man) die ſoo onaerdigh ſpeelt,
Moet uyt een droncken hooft voorſeker ſijn geteelt. *f*
Geen ongeſtuymigh hooft, geen omgeroerde ſinnen,
Sijn dienſtigh aen het volck om ſaet te mogen winnen,
„ 't Sy datmen menſchē plant, of datmen haver ſaeyt, *g*
„ Het is de beſte tijt wanneer het niet en waeyt.
Hier dient een ſtille ſiel, die niet en is bewogen,
Die uyt een voorigh leet geen ſpijt en heeft geſogen;
Hier dient een ſtille ſiel, die niet en is beſchroomt,
Die van geen droevigh lijck, of ſiecke lieden koomt;
Hier dient een ſtille ſiel, bevrijt van alle tochten
Die wraeck uyt enckel ſpijt op haren naeſten ſochten;
Hier dient, ô ſoete jeught, hier dient een ſtille ſiel,
Die noyt op vreemt gepeys in deſen handel viel.
't Is menighmael geſien dat lieden van verſtande
De kloeckſte van de ſtadt, de grootſte van den lande,
Voor ouders ſijn gekent van kinders ſonder naem,
Regt kluntens voor de ploeg, en anders niet bequaem:
Voor reden wort geſeyt, dat, als de wijſe mannen
Sijn met een diepe ſorgh geduerigh ingeſpannen,
Het beſte leven-ſap en al het fijnſte bloet
Niet is gelijck het ſou, of daer het weſen moet;
Of ſy dan ſchoon het werck ter rechter ure plegen
De ſinnen reyſen uyt, of blijven onderwegen,

a *Homo magis quàm cætera animalia in coitu diſſolvitur. Ariſt. in* Orbicul. *quæſt. ſect. 4. cap. 6.*

b *Rex Salomon, quamvis unius tantum & quinquaginta annorum eſſet cum è vita deceſſit, tamen ſenex, etiam aliquo tempore ante mortem, in ſacris litteris dicitur.* 1 Regum 11. 4. *utpote cui ſenectutem frequens coitus cum uxoribus ac concubinis ante tempus acceleraverat. not. Tiraquell. ad leg. connub.* 11. *n.* 8.

c Levit. 18. 19

d *De Mena ſive Iunone Fluonia, quam Iovis privignam veteres dixere, vid. Auguſtin. lib. de Civit. Dei 4. c. 11. Alexand. ab Alexand. Genial. dier. lib. 2. cap. 25.*

* Joel. 2. 16. Exod. 19. 15. Jeſ. 15. 3. Teeling. Chriſt. Leytſman 2. boeck, cap. 4. num. 3.

e *Magnum eſt ex congreſſu in recenti conceptione abortis periculum, ob rationes quas tradit Avicenna & alii medici relati in Summa Silveſtrin. Hippocrat. in lib. de ſuperfætat. & è recentiorib. Matth. à Gradibus conſ. 71. colom. 1. & ſeq. Sed an omninò toto tempore, quo prægnans eſt mulier, à congreſſu abſtinendum ſit (quod Zenobiam factitaſſe memoriæ proditum eſt) multi cogitandum relinquunt: Quidam, modò modus & temperantia adhibeatur, congreſſum permittunt. Gravidam (inquit Gouſius) cognoſcere non prohibet Scriptura, ergo illud tanquam peccatum haberi non debet. William Gouge Theolog. Angl. tractatu of domeſt. duties. Quod beſtiis ipſo naturæ jure præſcriptum eſt, ut prægnantes ad partum uſque non coëant, hoc in hominibus ſciant arbitrio relictum dixit Hieron. Epheſ. 5.*

f *De Diogene hæc refert Plutarch. de Educat. lib. in principio. Idem ferè de Zenone Critico retulit Laërtius, qui Ariſtone diſcipulo multa temerè procaciterque dicente, poſſibili non eſt, inquit, ita te dicturum niſi ebrius te genuiſſet pater.*

g *Eſt oculta quædam contagio vitiorum animi in corpora, & rurſus corporum in animum. Sic ex morbo ſenioque corporis naſcitur iracundia, ex nimio amore compertum eſt ſuboriri tabem corporis, quas affectiones mutuas ſi videmus in corporibus ſanis ac valentibus, quid cenſendum eſt in liquidis illis rudimentis unde natura fabricat hominem? Eraſmus de Chriſt. matr. in fin.*

De

De siel is elders vast, het lijf is maer een romp,
Dus wert'er iet geteelt, het is geweldigh plomp: *a*
Ghy daerom, hebje lust een aerdigh beelt te malen,
Soo laet in dit geval geen sinnen elders dwalen,
En raeckt noyt echte wijf, als uyt een vollen wens,
„De mens die menschen teelt behoeft een gantschen mens.
De kracht van al het lijf moet hier te samen wercken,
De geest moet niettemin de buyten-leden stercken,
„Noyt siet men dat'er mensch of eer of danck behaelt,
„Die met den lijve werckt en met de sinnen dwaelt.
Daer is op dit geval noch vry al meer te lesen,
Maer een gebot alleen kan u voor duysent wesen;
„Maeckt soo te sijn gestelt, wanneer je kinders bout,
„Gelijck je met'er daet u kinders wenschen soud.
Al wat de kamer raeckt, en diergelijcke saecken
Te plegen voor het volck, of openbaer te maecken
Is tegen alle tucht; het soetste van de trou
Blijft tusschen echte man, en tusschen echte vrou.
Ghy siet u stille koets behangen met gordijnen,
Geen son of helle maen en dient'er in te schijnen;
Want, als ghy neder sijght op uwe ledekant,
Ghy sijt als op het Vry van eenigh ander lant;
Dit schijnt te sijn geseyt: Ghy, met u lieve beyden,
Sijt van het ander huys in plaetsen onderscheyden,
Sijt in u stil geheym, en uyt het licht gebraght,
Ghy, laet het bedde-werck begraven in der nacht;
Ick heb op dit geval een soete spreuck gelesen,
Die voor uyt-mondigh volck een regel dient te wesen,
Die met een stale pen is weert te sijn geset
En binnen u gemoet, en voor het echte bed:
Het sy dat eenigh paer wil minnen ofte kijven,
De saecke dient gesmoort, en onder hen te blyven;
Het gae gelyck het magh, of voor, of tegen wensch,
En seght het, echte volck, en seght het geenen mensch.
Geen ander, wie het sy, en magh'er komen gapen,
Daer twee, te samen een, op haren leger slapen,
Geen oir, geen dertel oogh en kome dringen in,
Wanneer het echte paer sich oeffent in de min: *b*
Al wat 'er in het bed wort onder een gesproken
Dient met een reyne sprey wel dichte toegeloken,
Twee lieven, sonder meer, dat is een vol getal,
Al waer men echte vreught of liefde plegen sal.
Men vint in dese stadt, men vint onguere monden
Die over dit geval sijn byster ongebonden,
Die wat de kamer raeckt gaen brengen op de straet,
En maecken van het bed een open tafel-praet:
Men vint hier menighmael oock nieu-gehoude paren
Die voor een gansch gesin haer tochten openbaren,
Die toonen voor het volck een los en mal gebaer,
Als of de weerde trou maer jock en spel en waer;
Ghy, die u hier vergeet, gaet tot de wilde dieren,
En wort door hare tucht beset in uw manieren,
Gaet in het woeste bosch, en leert oock even daer,
Leert heus en eerbaer sijn ontrent u wederpaer;
Noyt siet'er eenigh beest, noyt siet'er mensch kameelen
Of vors, of oliphant, als in het duyster teelen; *c*
Daer is een reyne sucht, en dat tot uwer schand,
Daer is een eerbaer root, oock in het beeste-lant.
Maer onder dit beslagh en is het niet te lyden
Dat hier oock vrouwen selfs haer niet en konnen myden,
Dat vrouwen klachtigh sijn, niet in het stille bed,
Maer voor een vollen Raet, of voor de gansche Wet. *d*
Men heeft 'er, even hier en overal, gevonden
Die met een stout gebaer voor al de weerelt stonden,
En braghten in het licht en aen den klaren dagh
Al wat het bedde weet, en daer versegelt lagh:
De trouw en haer geheym met al haer echte wesen
Is in het Hof gesien en over al gelesen,
De taelman stont bedut, de Rechter gants beschaemt,
Om dat 'er wert gepleyt dat niet en dient genaemt.
Hier moet een jonge vrou de rechte gronden weten
Om naer een vasten peyl haer saecken af te meten;
Wel leert dan, wie het raeckt, dat u geen kleyne tijt
(Schoon dat'er iet ontbreeckt) van echte banden vrijt;
Ghy mooght geen bed-gebreck in rechten openbaren
Als naer een koude sucht van drie geheele jaren,
Dit onheyl heeft den aert om niet te sijn geklaeght
Als van een echte wijf, en noch een volle maeght;
Want heeft de soete trouw maer eens haer volle leden,
Soo is voor alle tijt het klagen afgesneden;
En of dan eenigh man sijn eerste kracht verliest,
Geen wijf en heeft de maght dat sy een ander kiest. *e*
Al wat'er naderhant kan iemant overkomen
Dat moet, hoe dat het gae, ten goede sijn genomen,
Ja schoon u bed-genoot vergat sijn echte schult,
Daer is geen beter raet, als lyden met gedult.
Maer soo misschien de man met onbequame leden
Is van den eersten af op uwe koets getreden,
En dat het onheyl duert tot aen het derde jaer,
Soo eyst u jeught te recht een ander wederpaer;
Niet dat om dese feyl de trouwe wort ontbonden,
Maer dat geen ware trou daer oyt en is gevonden;
Want als een vrouwe trout die niet en wort gemant,
Soo blijft de vrouwe los, de trouwe sonder bant. *f*
Maer des al niet te min ick rade, jonge vrouwen,
Indien ghy machtigh sijt het vlees te wederhouwen,
Soo deckt het onheyl toe; 't is beter niet geklaeght
Als dat het gansche lant van uwe schaemte waeght:
Gelooft het, Moeder sijn, al wort'et seer gepresen,
Het kan haer die het wenst verdriet en hinder wesen;
Een kint niet wel geteelt, of qualick opgevoed,
Brengt niet als enckel leet oock aen het naeste bloet.
Wanneer de vrouwe draeght, soo dient de man te letten
Dat niemant door het huys misschien en kome setten
Iet dat wanschapen is, een wreet of selsaem beelt,
Dat ons het ooge terght, en soo de sinnen steelt,

a *Viri qui ingenio sunt acuto, aut eruditione præstant, quia ipsorum animus in perpetua quadam cogitatione versatur, in ipso actu conjugali sæpe aliàs res agunt; quare semen quum nihil nisi corporeum habeat (animo nempe tum peregrinante) non multum præstantissimæ istius facultatis habet. Alexand. Aphrod. Probl. l. 29. Quæ causa, multorum judicio, fuit quamobrem Aristarchus Alexandrius, summæ vir eruditionis, Aristagoram & Aristarchum filios habuerit stolidos, bardos & propemodum amentes. Petrus Crinit. Honest. Discipl. lib. 21. cap. 9.*
Et hinc forte rectè proverbium Gallicum:
Souventefois grands personages
N'ont point d'enfans, ou point des sages.

b *Actus præcipuus & proprius matrimonii habet conjunctam maximam verecundiam, unde requirit secretum, nec quisquam est tam impudens quin testes omnes, etiam liberos suos qui sunt ipsius matrimonii fructus, abesse velit quando illi actui dat operam, ita August. l. 14. de Civit. Dei cap. 18. & 20, & ratio est quia actus ille convenit homini qua parte similis est brutis, membra enim non obediunt rationi. Pudendam enim, quasi pudore utendum, Clemens Alexand. lib. 2. Pædagog. cap. 10.*

c *Secessum ac solitudines petere Elephantes, dum coire libet, scripsit Aristoteles de Histor. animal. lib. 5. c. 2. Plin. lib. 8. cap. 5. Ælian. lib. Hist. animal. 8. cap. 17 de Camelis, Plin. lib. 10. cap. 36. Ælian. lib. 6. cap. 60. de Ranis idem Ælian. l. Hist. anim. 13, quos vide.*

d *Erumpit impudens fœmina, & in facie erubescentium populorum genitalis tori revelat & denudat arcana, & de mariti frigiditate conqueritur, allegans hanc sufficienten & evidentem repudii causam, quod semi-vir est & inutilis matrimonio, qui non est promptus ad coitum. Iohan. Salisberiens. de Nugis Curial. lib. 8. c. 11.*

e *Iustinianus primò marito biennium, ut sesè probaret, dederat. L. pen. C. de repud. Sed posteà Novell. Const. 22. triennium statutum est, idque in praxin admissum & Honorius Pontifex c. 3. fin. eod. tit. pænitentiam indixit viro ac mulieri qui ante id tempus conquererentur. Si ergò post triennium virgo reperta est uxor, poterit separari, & aliàs non. Vid. Auth. Hottom. in tract. de dissolutione matr. ob frigiditatum.*

f *Non per viam divortii, ut Iustinianus voluit L. pen. C. de repud. sed per viam potius nullitatis, ut Iulian. antecessor Constantinopolitanus, qui recitans latine Novell. const. 36.* sine repudio matrimonium dissolvatur, *inquit. De qua versione Ivo Carnotens. lib. decret. part. 8. cap. 81.*

Al wat oubolligh staet, of vreese kan verwecken,
Of met een snelle schrick ons in de leden trecken,
En dient geen jonge vrou, voor al niet, daer se slaept,
En van de reyne trou de soete vruchten raept.
Wilt oock om dese tijt u niet te seer vergapen
Aen eenigh selsaem dier, als simmen, katten, apen;
En draeght niet in den arm, en leght niet aen den mont
Een vreemden baviaen, of plat-geneusden hont:
't Is by de vrouwen selfs in geenen deel te mercken
Hoe dat een vreemt geval kan op de vrouwen wercken,
Hoe onverwachte schrick tot aen de vrucht belent,
En hoe een selsaem spoock sich in de moeder prent:
Wanneer een vrouwe draegt, het schijnt dat alle krachtẽ
Sijn besigh aen de vrucht, en op de moeder wachten;
Dies waerder eenigh ding sich in de sinnen vest,
Dat sackt van stonden aen en druckt in dat gewest.
De Schrift getuyght het selfs, dat Jacob voor de dieren
Van Laban heeft geleyt gestreepte populieren,
Om, even als het schaep sou paren met de ram,
De plecken van het hout te drucken in het lam: *a*

Ghy die genegen sijt om saet te mogen winnen,
Hebt geen wanschapen dier, geen monster in de sinnen,
Stelt liever voor het oog, wanneer ghy vruchten teelt,
Een schoon een geestigh kint, een aerdigh menschen-
Hier door is't wel gebeurt dat iemant van de Morẽ(beelt;
Vont in voorleden tijt een witte vrucht geboren;
Hier door is 't wel gebeurt dat van een leelick paer
Men wert, oock tegen hoop, een aerdigh kint gewaer.
Een wijf by al het volck vermaert in leelickheden,
Wiens man haer niet en weeck in onbeschofte leden,
Kreegh evenwel een kint het schoonste dat men vant,
Een peerel van de stadt, een wonder in het lant,
Een kint gelijck een beelt, dat alle menschen presen,
En namen in den arm, of met den vinger wesen,
Een kint na volle wensch, een gaeu, een aerdigh fret,
En niet te byster schrael, en niet te lydigh vet; *b*
Een ieder stont verbaest, en sagh de frissche leden
En sagh de schoone verw, onseker van de reden,
Dies ginck 'er over al een spraecke door de stad
Als of hier in de vrouw haer eer vergeten had;

Een mañ, die verder sagh, ging al het huys beschouwen,
Ging letten op het stuck ter eeren van de vrouwen,
Hy vint een schoon vertreck, daer op een kleyn buffet
Een aerdigh kinderbeelt stont geestigh afgeset,
Hy vont een ledekant behangen met gordijnen,
Een leger voor de weert gelijck het mochte schijnen,
Hy vraegt wie dat'er slaept, hem wort bescheyt gedaẽ,
En strax soo gist de man hoe dat de saecken staen;
Hy spreeckt tot al het volck: ick sal het oordeel vellen,
Laet maer het jonxste kint hier in de kamer stellen;

De meyt die loopt'er om, soo veerdigh alsse kan,
En brengt 'et in de sael, en geeft 'et aen den man;
Die gaet 'et met 'er daet ontrent den beelde setten,
Die maent een yder aen hier op te willen letten,
En siet! die nu het beelt en dan het kint bekeeck;
En vont noyt eenigh ey dat soo een ey geleeck:
Daer gaet de kloecke geest met vaste reden wijsen
Wat dat 'er uyt het oogh kan in de sinnen rijsen,
En hoe een diep gepeys, door onbekende macht,
Het ingenomen beelt kan prenten in de dracht:
Strax rees'er groote vreught; de boose tongen swegen,
De vrouw heeft met 'er daet haer eere weer gekregen;
En waer doen eenigh paer te samen wert geset,
Daer was een schoon gesicht ontrent het echte bed.
Ghy des al niettemin vermijt de geyle beelden
Geschildert voor het volck ten dienste van der weelden;
Al wat het stout pinceel uyt luchten hoofde treckt
Heeft menigh oog getergt, en menigh hert bevleckt: *c*

a Genes. 30, 37. *Rerum corporalium qualitates quomodo de corpore ad spiritum, eo modo transeunt de spiritu ad corpus; nam colores virgarum quas variavit Iacob afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo apparuerunt in corporibus filiorum. August. advers. Iulian. lib. 5. cap. 9.*

Tale verò aliquid etiam in fœtibus humanis posse contingere Soranus Medicinæ autor nobilissimus scribit, & exemplo confirmat historiæ: Nam Dionysium Cyprium Regem narrat eo quod ipse deformis esset, nec tales habere filios vellet, uxori suæ in concubitu formosam proponere solere picturam, cujus pulchritudinem concupiscendo, quodam modo raperet & in prolem, quam concipiebat, afficiendoque transmitteret. neque enim Deus ita naturas creat, ut leges auferat quas dedit motibus uniuscujusque naturæ. Soran. lib. 2. retract. cap. 62. Simon Majolus Episcop. Vulturarien. in Dieb. Canicularib. colloq. 3. Mulier.

b *Narrat D. Hieronymus Quæstion. in Genesi hujusmodi historiam, & veritatem consilio ac prudentia præstantissimi istius medici Hippocratis detectam esse asserit. Aliud exemplum vide apud Plutarchum de Plac. Philos. lib. 5. cap. 12. ubi mulier quæ Æthiopis imaginem ad lectum habebat, Æthiopi similem infantem edidit. Vide aliam mirabilem & terribilem historiam, quam ad eundem finem refert Ludov. Vives in 12 lib. August. de Civitat. Dei. Vide deniquè quæ annotavit ad hanc rem Ioh. Corasius in sententiam Senatus Tholosani super causa Martini Guerræ & Bertrandæ Rolsia num. sive annot. 5.*

c *Tradit Suetonius Tyberium cubicula plurifariam adornasse tabellis lasci-marum picturarum, ut aspectu deficientes libidines excitaret. meliùs Arist Polit. 7. cap. 17, ubi prohibet aspicere picturas aut actus deformes, mo*ttant en elle
cura magistratibus nullam neque picturam neque statuam esse debere. le tissu mesme
*imitatricem, & benè Propert. lib. 2. Eleg. 4. impudicitiæ velut*uerir. l'amour de
*picturis obscœnis quibus spectatores ad libidinem provocantur, l*i.

Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas, *...i ipsi depingat; benè*
Et posuit casta turpia visa domo,
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos,
Nequitiæque suæ noluit esse rudes.

Een Loth, of Davids val ten nauſten af te maelen,
Doet, ick en weet niet hoe, de loſſe ſinnen dwaelen;
Een ſtier, een valſche ſwaen, die jonge maeghden ſchent,
Heeft dickmael aen de jeught de luſten ingeprent. *a*
En laet dan oock de kunſt u geenſins hier bewegen,
Want even in de kunſt daer is het quaet gelegen;
Hoe dat in dit geval de ſchilder hooger ſweeft,
Hoe dat hy dieper quetſt, en harder nepen geeft;
Hoe dat hy naeder weet het leven uyt te drucken,
Hoe dat hy verder kan de ganſche tochten rucken
Tot ick en weet niet wat. gewis, de beſte geeſt
Doet hier het ſlimſte quaet en hindert aldermeeſt.
Wat ſeydt de kunſte meer. vermogen echte luyden
Door moes van Bever-geyl en ander minne-kruyden,
Door kitſigh netel-ſaet geroert in Spaenſche pap,
Door artiſocke-mergh, en ſiltigh oeſter-ſap, *b*
Door herſſens van de duyf, en lil van hane-kammen,
Door eyers van de mus, en beyers van de rammen,
En wat'er door de kunſt kan werden by-gebraght
Te ſtyven tot het bed haer uytgeputte kracht? *c*
Geef antwoort mijn vernuft, ten eynde jonge paren,
Die over dit beſlagh in eenigh twijffel waren,
Verſtonden met beſcheyt en wat'er mach beſtaen,
En wat'er qualick voeght, en niet en dient gedaen.
Het wit dat iemant heeft kan veelderhande ſaecken
Geoorloft aen den menſch of ganſch onheyligh maecken,
Want die een wettigh ding ten quaden eynde buyght
Wort, even in het goet, van ſonden overtuyght.
Siet als een jong-geſel in echten ſtaet getreden
Vint koelheyt, trage ſucht, vint onmacht in de leden,
Of dat hy anderſins niet recht betalen kan
Wat vrouw en trouwe verght tot laſte van den man;
Of, dat een ware ſucht om vrucht te mogen winnen
Hem prickelt in den geeſt, en niet een dertel minnen,
Soo wort het echte paer by wylen vry geſet
De tafel even ſelfs te ſchicken naer het bed;
Niet door een geyl bejagh van onbekende ſpijſen,
Dat niet als bobbels maeckt, en doet de leden rijſen,
Niet door een grilligh kruyt, dat ſchuym en winden broet,
Maer door geſonde koſt, die al het lichaem voed;
Maer ſoo in dit geval de keucken ſoude ſtrecken
Om tot een meerder brant de leden op te wecken,
Of dat een dertel menſch heeft voor ſijn hooghſte wit
Niet om te ſijn gevoed, maer om te ſijn verhit;
Soo is'et ongerijmt het lijf te willen ſtercken
Om door een nieuwe kracht de tochten uyt te wercken;
Geen ſonde dient verweckt, maer uyt te ſijn gebluſt;
Geen trouw en is gewijt ten dienſte van de luſt. *d*
Hier rijſt een ander vraegh, die over lang geleden
Heeft al de weerelt deur geduerigh om-gereden,
Die noch in onſen tijt by wylen omme gaet,
Nu by het jonge volck, dan by den echten ſtaet;
Te weten, of het dient de menſchen aengeraden
Door wortels, ſelſaem kruyt, door onbekende ſaden,
Of ander vreemt geheym, een flauwen minne-brant
Te brengen tot de kracht van haren eerſten ſtant;
Hier op een kleyn bericht; Na vlytigh onderſoecken
En van den ouden tijt, en van de nieuwe boecken,
En wort ick niet gewaer dat loof, of ſelſaem gras
Oyt oorſaeck tot begin van rechte liefde was:
Veel, die in waren ernſt van deſen handel ſchrijven,
Verachten dit bejagh als klap van oude wijven, *e*
En ſeggen dat het moes dat menigh vryer brout
Geen liefde baren kan, geen haet en wederhout.
Een ander wil het kruyt dat minne kan verwecken
Begraven in der nacht, en voor de menſchen decken,
Gelijck men voor het volck van geen vergif en ſchrijft
Dat kleyne kinders doot, en uyt de moeder drijft: *f*
Wie heeft ſich immermeer voor deſen onderwonden
Te trecken ſoete min uyt deſe looſe vonden,
Die naer een korten tijt geen klachten heeft gedaen
Een ſaecke vol gevaer te hebben onderſtaen?
De viſch, die giftigh aes heeft in het lijf geſogen,
Wort naer men wilt gefoolt, en daer men wilt getogen;
Maer als men deſen vang aen gaſt of vrienden bied,
Soo dientſe voor de mont, of voor de mage niet. *g*
Als iemant is vergift door looſe minne-drancken,
Hy ſchijnt gemaeckt te ſijn tot enckel Venus-janken;
Maer veeltijts feylt de geeſt, ſoo dat hy niet en kan
Vervullen, daer het dient, de plichten van den man.
Al die met open keel hen geven om te drincken
Wat ſotte liefde mengt, wat Circe plagh te ſchincken,
Sijn dof, en ſonder geeſt, gelijck een deuſigh ſwijn,
Soo datſe tot den buyck alleen genegen ſijn. *h*
Een van het geeſtigh volck, die met geleerde dichten
Ging cieren ſijnen tijt, en in het duyſter lichten,
Verviel in dwepery, om dat ſijn jonge vrou
Hem door een minne-drank tot minne trecken wou: *i*
Hier door is (ſoo men houd) Caligula bedorven,
Lucullus uytgeteert, Silvanus mal geſtorven,
Hier door heeft menigh wijf, al ſcheen de liefde groot,
Door onbedachte ſucht een lieven man gedoot:
Dies is'er op gevolght, dat alle goede wetten
Haer tegen dit bedrogh met harde ſtraffen ſetten,
Soo dat het jongſte recht, met al den ouden tijt,
Geen liefde-rancken dult, geen minne-drancken lijt: *k*

a *Exemplum ejus rei eſt in Eunucho Terentii, ubi Chærea adoleſcens ſuſpectans tabulam, in qua depingebatur Iovis & Danaes concubitus, in libidinem exarſit; quem locum ſeriò ad hoc expendit Auguſtin. de Civitat. Dei lib. 7. cap. 2. Tiraquell. ad leg. 16. conjug. num. 33.*

Si l'eau contenue dans les eſcailles des huitres face l'homme plus gaillard,
b *Actuſ ac in re ipſa proſint oſtrea & qua qualitate, diſputat Ioubert* des Erreurs
diam, unde 2 pertie, chap. 21.
etiam liberos ſ... am rem Plin. maximi verò lib 26. cap. 10. & lib. 28. cap. 8. item
dat operam, ita Aola tit. de ſpermate tract. 6. cap. 20. Manard. lib. 11. Epiſt.
ille convenit homini lii relati Tiraq. l. 15. connub. num. 3.
Pudendum enim, quaſ o ſit creandorum liberorum gratia, non ſatisfactio vitiorum.

e *Ammianus Marcellinus lib. 29. iſtas amatorias incantationes aniles & ludicras appellat. vid. Tiraq. l. 14. connubial. per totam.*

f *Sapientiſſimè Plinius amatoria iſta inter ea medicamina collocavit quæ indicari atque demonſtrari non oportet, ut abortionis & alia ſimilia, exempla enim noxia venenorum hujuſmodi alibi invenies. apud Nicetam Seleri Sethi cujuſdam, qui tactu mali puniet virginem libidine ac amore incendit.* Eſtienne Paſquier aux Recherches de France, *Carolum Magnum adeò amatoriis incantationibus abreptum fuiſſe ſcribit, ut etiam mortuum cadaver mulierculæ amare, & ſecum vehere non deſierit. cui tamen reclamat auctor qui* les Recherches des Recherches *ſcripſit, idemque Nicolaus Paſquier, patrem defendens, aſſerere conatur, aliaque ſimilia adfert lib.* 10 de ſes lettres.

g La peſcherie, qu'on fait de poiſſons avec des appaſts empoiſonnez, eſt bien ſoudaine à prendre & prompte à arreſter le poiſſon, mais elle le rend mauvais & dangereux à manger: auſſi les femmes qui compoſent certains bruvages d'amour ou quelques autres charmes & ſorcelleries pour donner à leur marys, & qui les attrayent ainſi par allechemens de volupté, il eſt force qu'elles vivent puis apres avec eux inſenſez, eſtourdis & tranſportez hors de leur bon ſens. Plutarc. au Traicté des Præcept. de Mariage, nomb. 5.

h *Amatorium malo exemplo datur, ut à Iulio Paulo ſcriptum eſt lib. 5. ſententiarum, & à Quintiliano in declamationibus. turpe enim eſt inter virum & uxorem aliter quàm amicitia, obſequio & officio parari amicitiam. Ærod. rer. judicat. lib. 8. cap. 12.*

i *Lucretius poëta. & ipſe Caligula imperator amatorio in furorum verſi, unde Ioſephus & Tranquillus ipſe malorum omnium cauſam, quæ à Caligula geſta ſunt, non tam ei, quàm uxori tribuunt, quæ amatorio maritum exaſperaverat: Quin & Lucullus, imperator ille clariſſimus, Plinio narrante, amatorio periit. accuſatur etiam Numantina uxor Plautii Silvani injeciſſe carminibus & veneficiis vecordiam marito. Ærod. eod. rer. jud. lib. 8. cap. 12.*

k *L. eorum l. ſi quod aliud §. qui abortionis. ff. de pæn. & 16. D. D.*

Soo stelt dan liever vast, dat onder echte luyden
Een soet en heus gelaet is boven alle kruyden;
En dat'er niet een gras in bosch of heyde wast,
Dat beter op de trou, als reyne liefde past:
Het recht laet yder toe door soet en aerdigh jocken,
Door minne, door gedult, malkander aen te locken;
Maer gunst te wecken op door naere spokery
En staet geen echte volck, geen jonge luyden vry. a
Wie kan een's menschen hert door kruyt of drancken buygen?
Wie kander soete min uyt harde wortels suygen?
Pluckt, stoot, mengt onder een, al watje mengen kont,
De beste minne-dranck, dat is een heusche mont.
Philips, de Grieksche vorst, (b) was op een tijt bevangen
Met lust, en minne-brant, met duysent herte-prangen,
Niet om een groote vrou voor Princen opgevoed,
Het is een slechte maeght die hem de pijne doet;
Hy dicht op haren naem, hy sent haer moye dingen,
Hy doet meest alle nacht voor hare vensters singen,
Hy sit op haer en loert bynaest den ganschen dagh,
In 't korte, mal genoegh gelijck een vryer plagh.
Het hof is hem een walgh, en al de groote mouwen,
Hy wil een slechte kap, hy wil een engen bouwen;
Hy prijst niet, als hy plagh, een vast, een hoofs gelaet;
Om dat het sedigh oogh de maeghden beter staet.
Dit heeft de Koningin geweldigh seer gespeten,
Te meer, om dat het stuck was over al geweten,
Geen slaep en komt haer aen, geen honger, geen vermaeck,
Soo gants is haer de borst geswollen van de wraeck:
En, nademael de Faem liet over al verluyden
Dat hem de liefde quam uyt vreemde toover-kruyden,
Soo heeftse door beleyt haer lagen soo gestelt,
Dat sy haer vyandin eens kreegh in haer gewelt.
De gramme Koningin met yver aengesteken
Is uyttermaten graegh om haer te mogen wreken,
Sy laet haer sinnen gaen door alderhande pijn,
Die fel, en boven al oock leelick mochten sijn;
Sy is te mael verwoet, en op de maeght gebeten,
En schijnt, oock in gepeys, haer op te sullen eten,
Sy wrockt in haren geest, sy vraeght 'et over al
Hoe sy de jonge maeght ten vollen plagen sal:
Nu wenstse, soo het schijnt, haer oogen uyt te plucken,
Haer ooren, haren neus, haer wangen af te rucken,
Haer lippen met gewelt te scheuren van den mont,
En al wat eenighsins haer wel en aerdigh stont:
Dan schijntse gants het vel haer af te willen stroopen,
En met gesmolten loot daer op te laten droopen,
Sy wenst haer wel de doot, maer, uyt een wreede spijt,
Soo wilse met de doot haer houden in den tijt;
By wijlen gaetse sacht, en, sonder haer te schenden,
Meynt dat het beter is haer uyt het lant te senden;
Of wel te sluyten op in eenigh diep gebou,
Daer nimmer gulde son, of mane schijnen sou:
Na menigh wreet gepeys, sy laetse voor haer setten,
En gaet in grooten ernst op haer gedaente letten,
Sy spreeckt haer bitter aen, en vraeght haer alle ding,
Van waer, en wiese was, en wat'er omme-ging.
De maeght bericht Me-vrou met soo bequame reden,
Met soo een soet gelaet, vol aengename seden,
Met soo een sedigh oogh, dat op den staenden voet,
De Koningin betoomt haer ongetoomden moet.

Ick sie nu wat 'er sy van dese malle rancken,
Van naere spokery, van vyse minne-drancken,
Ick vinde, seyt Me-vrou, ick vinde met 'er daet
Dat al de liefde-gift is enckel kinder-praet;
T en is geen slim bedrogh, geen kunste van besweeren
Dat u, beleefde maeght, van Princen doet begeeren,
Hier is geen toover-kracht, geen list, of boose vont,
Al wat den Koninck treckt, dat is u soete mont.
Hier was'et dat de loop van hare gramschap stilde,
De maeght ging uyt 'et hof, en reysde daerse wilde,
En niemant doet haer leet; en siet! na dese saeck
Soo liet de Koningin den Koninck sijn vermaeck.
Laet drancken, jonge vrou, laet alle rancken varen,
En, sooje middel soeckt om recht te mogen paren
In vast-gegronde sucht, gaet beter wegen in;
Koopt gunst met uwe gunst; en min om enckel min;
Soo doende, sulje best u weder-paer belesen,
De rechte minne-dranck dat is een eerbaer wesen,
Een onderdanigh hert, een soet, een reyn gelaet;
Geen kruyt dat in de min de min te boven gaet. c
Hier dient noch, echte man, betracht in rechter maten
Het redelijck gebruyck van uwe reyne vaten;
Wat dwaelt'er menigh mensch, oock in den echten bant,
Uyt waen, en losse praet, uyt enckel onverstant!
Wy mogen (seyt het volck) ons oogen elders werpen,
En op een vreemden steen de stompe lusten scherpen,
Niet tot begeerens toe (begeeren dient geschout)
Maer dat ons eygen velt te beter sy gebout:
Wy mogen (seyt het volck) ons messen elders wetten;
Soo wy te huys alleen de tafel laten setten:
Maer 't is een slimme vont, die aen een reyn gemoet
Gewisse nepen geeft, en innigh hinder doet:
De lust te laten gaen en met het oogh te dolen
Sijn voncken aen den geest, sijn even heete kolen; d
Hoe? siet men niet de mug haer branden in de vlam
Die maer om enckel spel ontrent den fackel quam?
Wie van een hoogen bergh sich laet ter neder vallen,
Of door een ydel oogh wil in het wilde mallen,
En meynt op sijn gemack te konnen stille staen,
Die struyckelt voor gewis door onbedachte waen;
De sond' is even soo gelijck de gladde slangen,
Al waerse met de kop sal weten in te prangen,
Daer koomtse met het lijf. vermijt een quaet begin,
Het quaet wint alle tijt, en kanckert dapper in.
Veel woorden dienen niet. de geesten om te roeren,
En door een ydel oogh, de tochten aen te voeren
En is de rechte streeck van echte trouwe niet;
Daer is een beter wegh die ons de tucht gebied:
Siet! als uyt eygen sucht de geesten neder sygen,
En, sonder vreemt behulp, een hart bewegen krygen,
Dan magh een wettigh paer gaen soecken onderstant,
En door het echte bed verkoelen haren brant:
Het ander is bedrogh, en niet als slimme wegen
Die leyden tot gevaer, en buyten allen segen;
Ghy daerom, deftigh man, bepaelt uw soete vreught,
En noemt u bed-genoot een haven dijner jeughr.
Noch moet ick, tot besluyt, een vasten regel wijsen,
Hoe lang het echte werck is in den man te prijsen;
Ghy, neemt dan dit bericht, en dat van goeder hant,
Het kan u baken sijn oock midden in den brant:

a *Liceat (si licet quod permittitur) blanditiis atque illecebris amorem imperare: non veneniis & medicamentis. Ærod. eod. rer. jud. lib. 3. cap. 12.*

b *Siet dese geschiedenisse by* Plutarch. au traicté des Precept. de Mariag. nomb. 21. *Tiraq. leg. connub. 14. num. 8.*

c C'est une force inexpugnable qu'une femme legitime, qui mettant en elle mesme toutes choses, son avoir, sa noblesse, ses charmes, voire tout le tissu mesme de Venus, s'estudie par douceur, bonne grace, & vertu, d'acquerir l'amour de son mari. Plutarch. au traicté des Precept. de Mariag. nomb. 21.

d *Adulteram mentem fieri si vel imaginem voluptatis sibi ipsi depingat; bene dixit Lact ant. lib. 6. cap. 23. circ fin.*

Soo lang ghy door het bed wort hooger aengedreven
Om God voor dese gunst een meerder lof te geven,
Soo is u leger reyn. *a* wie desen regel houd,
Die blijft dan even maeght oock als hy is getrout.
Wel hem, die sijnen God, en Godes hooge wercken,
Kan door het echte bed te beter overmercken;
Wel hem, die uyt de trouw en door de vrouw besluyt
Des Heeren soete gunst ontrent sijn weerde Bruyt.
Maer schoon gy tot den Heer hebt menigmael gebeden,
En tot den man genaeckt met uwe teere leden,
Noch blijckt aen u gelaet dat uwe siele queelt,
Om dat 'er niet een kint om uwen heert en speelt:
Ghy seght het aen het volck; ghy klaeght aen alle sijden,
Uw man, uw beste vrient, die heeft 'er om te lijden;
Die wort dan ongesint uyt enckel onverdult,
Om dat hy draeght alleen misschien uw beyder schult.
Vriendinnen, niet alsoo: of schoon u groene jaren
Doen snellick haren gang, oock sonder eens te baren,
Siet dat u dit geval niet al te seer en quelt,
En tegen uwen man in ongenuchte stelt;
Ghy weet dat Jacob selfs sijn Rachel heeft bekeven
Om datse, wat te seer door kinder-sucht gedreven,
Quam klagen even-staeg, quam eysschen aen den man,
Dat niemant, buyten God, den mensche geven kan.
Maer seg eens, jonge vrou, waerom den geest gequollen?
Om dat u lichaem rust, en niet en is geswollen;
Ga denck eens wat het is, en leert dat moeder sijn
Is dickmael sonder vreught, en selden sonder pijn:
Daer is'er in het lant, die niet ter weerelt hindert,
Als dat haer vruchtbaer lijf heeft al te veel gekindert;
Ach! dickmael dat de mensch uyt ganscher herten soeckt,
Wort dickmael dat de mensch uyt ganscher herten vloeckt.
Ick hebbe menighmael de vrouwen hooren klagen,
Dat sy haer mans te veel ontrent de kinders sagen;
Indien ghy kinders had, ghy quaemt misschien te kort,
Nu wort sijn volle sucht op u alleen gestort.
Ghy roept des niettemin: ick wil de weerelt stercken;
Maer hoort, de weerelt selfs en sal het geensins mercken;
Een diertje ses of acht dat van u komen magh,
En wort niet eens gevoelt in soo een groot beslagh:
Of iemant tot een oegst van hondert duysent ploegen
Een enckel strootjen bracht, een graentjen wilde voegen;
Of iemant tot een wout vol alderhande groen
Een bies, een klaver-bladt, een grasjen quame doen;
Of iemant tot een Meyr van hondert duytsche mylen
Een enckel traentjen goot, een drupjen wilde quylen,
Ey doch wat sou het sijn? in waerheyt, enckel spot:
Ick bidde weest gerust, en siet op uwen God.
Betoomt u kinder-sucht, en stelt u gansche saecken
Aen hem die oock het quaet ten besten weet te maecken;
Hy kent wat u ontbreekt. wat is de mens beschroomt?
't Is goet wat van den Heer den goeden over-koomt.
Doch soo het eens gebeurt dat, naer een diep verlangen,
Ghy voelt een teere vrucht in u te sijn ontfangen,
Soo neemt met alle vlijt u swacke leden waer,
En doet niet alle ding gelijck als voor en naer: *b*
Een vrouw die swanger is die moet haer leeren myden
Van ongeregelt spel, van rotsen en van ryden,
Van al te swaren pack, van al te rassen ganck,
Van al te goeden reuck, van al te vuylen stanck,
Van alle mal geraes, van alle dertel springen,
Van door een vreemt gebaer de leden om te wringen,
Van over al het oogh te willen laten gaen,
Van angst en alle schrick, van onbedachte waen:
Een vrou die swanger is, moet even dan gedencken
Door praem van enge dracht haer niet te laten krencken,
Geen ding soo onbequaem ontrent een teere vrucht
Dan als een jonge vrou in nauwe kleeren sucht:
Een vrou die swanger is, moet haer geduerigh wachten
Van naere dwepery, van alle droeve nachten,
Van door een grammen sin te worden omgevoert,
Ja van een groote vreught te werden aengeroert;
Want als het swanger lijf is besigh met de tochten,
Soo kromt de swacke geest in veelderhande bochten;
En wat ontrent de vrucht sijn kracht besteden moet,
Vergeet sich in de gal, en aen het vinnigh bloet:
Ghy, maeckt u daerom sterck om uyt te mogen jagen
Schrick, wrevel, gramme sucht, en alle quade vlagen,
Gewent u tot gedult, en wacht u van de spijt;
Schoon datje licht te peerd, en wonder haestigh sijt.
Wanneer het jeughdigh hout met vruchten is beladen,
Een vlytigh hovenier die vint terstont geraden,
Met alderley behulp, den boom en yder tack
Te stijven tegen wint, en ander ongemack:
Want als hy dat versuymt, soo kan het licht gebeuren
Dat van den eersten storm de tacken sullen scheuren,
Siet daer een jonge stam en al het teer gewas
Geslingert op het velt, gedommelt in het gras!
Een vrou die swanger is, moet boven al betrachten
Geduerigh tot den Heer te senden haer gedachten,
Geduerigh tot den Heer te geven haer gemoet,
En soecken haren troost in Christi weerde bloet:
„Daer is geen beter raet in alle wijse boecken
„Als ruste van den geest in God alleen te soecken,
„Daer is geen nutter ding dat meerder vrede maeckt
„Als dat een reyne siel tot haren Schepper naeckt;
Dat is de beste vont om leet te konnen dragen,
Dat is de rechte wegh tot alle goede dagen;
Gaet, kuyst dan u gemoet van al het aerdsche draf,
En snijt tot aen de gront u quade rancken af.
„Een vrou die swanger is, en naerdert om te baren;
„Een schipper nu gereet om over zee te varen;
„Een krijghsman in het velt nu veerdigh om te slaen;
„Die houdmen alle drie in eenen graet te staen:
„Hoe lichte wort den mensch na Phlegeton gesonden
„Die met een holle planck wort in de Zee bevonden!
„Hoe lichte wort de mensch geslagen in het velt
„Die voor soo menigh loot den boesem open stelt!
„Hoe lichte, nietigh mensch, kan u de geest begeven
„Wanneer een ander mensch in u begint te leven!
Wel bid dan, jonge vrou, met onvermoeyde vlijt,
U leven dagen lang, doch meest om desen tijt.
Daer is een vreemde plaegh, die in het kinder-dragen
De vrouwen menighmael koomt aen het herte knagen,
Die al de sinnen terght tot ick en weet niet wat,
Schoon dat 'et niet en is te krijgen in de stadt:
De gronden van het quaet sijn koude vochtigheden,
Die om de derde maent ontspringen in de leden;
Waer van de swacke maegh is boven al geplaeght
Wanneer het swanger lijf een vrouwe schepsel draegt.
Siet wat een wonder ding! de gansche sinnen haecken
Naer ongesonde spijs die niet en plagh te smaken,
Na sant en asschen selfs, na vleys en rauwe vis,
Naer alle vuyl bejagh dat geensins eetbaer is:

a *De moderatione in usu conjugii à piis & Deum timentibus adhibenda tradi potest hæc generalis regula, quod habenda sit ratio honestatis, castitatis & sanitatis. Vid. Iohan. Gerhard. cap. 8. de effect. conjug. n.* 436.

b *Gravidæ corpora curare debent, earumque mens etiam quietem desiderat; quæ enim procreantur, à matre, in cujus alvo continentur, alimentum capiunt, ut à terra ea quæ gignuntur ex ea. Aristotel. Polit. lib. 7. De regimine mulieris gravidæ consule Scævolam Samarthanum Pædotroph. lib. 1. Iohan. Libavium de Morb. mulier. cap. 20.*

Een

Een ander wederom die geeft haer om te fuchten
Naer iet dat beter fmaeckt, naer alle nieuwe vruchten,
Na kriecken in de Mey, na wijn en vroege moft,
Na druyven voor den herfft, en ander vreemde koft;
Sy raeft als van de luft, en is te mael verbolgen
Indien men haren wil niet in en foeckt te volgen,
Sy leyt'er op en maelt als met de gantfche kracht,
Oock midden in den droom, en in de midder-nacht:
Wat raet in dit geval? de wijfe Medecynen
Verfoecken aen de vrou haer geeft te willen pynen
De tochten van de maegh te houden in den bant,
Byfonder als de luft na vuyle dingen brant.
Doch foo des niettemin de finnen heftigh dringen,
Gelijck men hier de luft niet fchijnt te konnen dwingen,
Soo laet de kunfte toe, ten goede van de dracht,
Dat wat de maegh begeert haer werde toe-gebracht.
De luft in tijts geboet, de luft doet menigh-werven
Een ingewortelt quaet, een oude fieckte fterven;
De luft heeft menighmael door ongefonde koft
Gefontheyt aengebracht, en van de doot verloft:
Voor reden wort gefeyt, dat als de binne-krachten
Bekomen op het left daer op de finnen wachten,
De geeft fich dan verblijt en krachtigh open doet,
Soo dat oock taye flijm in haefte wijcken moet;
Wel aen dan, gunftigh man, weeft heus in u manieren,
Leert hier een fwanger lijf en fwacke finnen vieren;
Een die in dit geval een quaden flagh begaet
Doet leet aen twee gelijck, doet ja een dubbel quaet. *a*
De Keyfer (*b*) ging te ftreng en tegen alle reden,
Die, van een jonge vrou met tranen aengebeden,
Haer efter geen gehoor in haer verfoeck en gaf,
Maer floegh al watfe bad met harde woorden af:
Hoe! was een Keyferin niet weert te fijn gevonden
In feker kleyn vertreck, daer niet als boecken ftonden?
Waer toe foo vyfen aert? ey lieve, weygert niet
Ten fy dat even God het tegendeel gebied.
Weeft over al beleeft, en leert u harde vlagen
Ter eeren van de vrucht, en van de moeder dragen;
Al iffe fomtijts dwers, en ick en weet niet hoe,
Schrijft dat haer innigh leet, en niet haer wefen toe.
De Hont is wat te honts, vermits fijn harde wetten *c*
Den ingang van den hof een fwanger wijf beletten,
Hy wil niet dat'er knop of bloeme fy gepluckt,
Al is een jonge vrou met luften onderdruckt:
Maer is'er oyt gewas in eenigh hof gefproten,
Dat voor een fwanger lijf is weert te fijn gefloten?
Kan iemant, die een vrou voor moeder heeft gegroet,
De luften van de vrou hier laten ongeboet?
Voor my, ick fegge neen; te meer, vermits de bloemen
De vrouwen fijn gelooft als eygen toe te koemen;
Ick fegge, dat'er niet foo wel en is befteet
Als dat een jonge vrou in hare luften eet.
Ick fegge dat de man niet weert en is te trouwen
Die midden in de dracht iet weygert aen de vrouwen;
Ick fegge dat de man is vils en onbeleeft,
Die aen de teere vrucht haer bede niet en geeft:
Maer, Hondi, lieve vrient, ick wil het u vergeven,
Ten was u niet bekent hoe dat'et is te leven
Met een die haren man gewenfte kinders baert,
En tot de fiele toe met haer gefelfchap paert.
Doch, om een grage keel niet in de luft te fтercken,
Soo is voor onfe vrou hier noodigh aen te mercken
Dat haer de volle macht van fnoepen wort gejont
Ten goede van de vrucht, en niet voor haren mont:
Daer fijnder vry genoegh die, fonder kint te dragen,
Haer ftellen voor een wit de luften na te jagen;
Daer fijnder in het lant geduerigh even fat
Van koeck of fuycker-werck, en ick en weet niet wat.
Daer fijnder al te veel die hare gantfche facken
Vol ooft van defe kuft, vol Spaenfche fruyten packen;
Die, van der jeuget aen tot fnoepen aengewent,
Gaen kauwen door het huys en eten fonder end:
Daer fijnder in de ftad die, even als de mannen,
Ten goede van het huys de ganfche finnen fpannen,
Sijn befigh aen den heert met enckel fnoep-bejagh,
En bieden aen den mont al wat de kele magh;
Wanneer dan op de noen de man koomt aengetreden,
En noodigh voetfel eyft tot fijn vermoeyde leden,
Soo vint hy menighmael, ten dienfte van de weert,
Noch pot ontrent het vuer, noch ketel aen den heert;
Of, is'er iet bereyt, het wijf, dat van te voren
Den luft tot goede fpijs door fnoepen heeft verloren,
Sit, ick en weet niet hoe, en fymelt aen de mont,
Als of haer teere maegh geen fpijfe lyden kond:
Dit is een vuyl gebreck, dat niet en dient geleden,
Maer voor een echte wijf is noodigh afgefneden;
Ten koomt haer geenfins toe, ten is haer eygen niet,
Al watfe buytens tijts aen hare luften biet.
Ghy, wacht u, jonge vrou, befyden af te fnoepen,
Maer wilt u bed-genoot tot uwe tafel roepen;
Want als het echte paer heeft alle ding gemeen,
Dan mengt haer jonftigh hert te beter onder een:
„Als man en echte wijf gelijck gepaerde fchapen
„Te famen fonder twift op eenen leger flapen,
„Te famen na de kerck of elders henen gaen,
„Dat wijft een vaften bant van hare vrientfchap aen;
Als man en echte wijf aen eenen difch gefeten,
Met eene koft gedient, uyt eene fchotel eten,
Dat is voor al het huys een aengenaem geficht;
Ghy, maeckt dit oock een deel van uwe vrouwe-plicht.
't Is hier de pijne weert wat breeder af te fpreken,
En even aen de mans te wijfen haer gebreken,
Om dat oock onder hen gewiffe fnoepers fijn,
Niet van het groene freuyt, maer van den rijpen wijn.
Wat is'er menigh lurck tot braffen foo genegen
Dat hy niet anders foeckt als luft te mogen plegen?
Dat hy niet liever eet als dat een vreemde weert,
Vry tot de meefte koft, bereyt aen fijnen heert!
Waer eenigh nieu gewas koomt uyt'er aerden ryfen,
Waer dat'er iemant weet afperges aen te wyfen,
Waer iemant vint te koop een vroegen abricock,
Of dat'er iemant pluckt den eerften artifock,
Waer iemant jonck patrijs of quackels heeft bekomen,
Waer iemant nieuwen moft heeft op de kay vernomen,
Waer dat men oefters roept, of verffchen fchelle-vis,
Daer voeght het lecker volck de buycken aen den dis;
En al maer buytens huys; daer fijn de befte brocken,
Daer is de rechte plaets om uyt de borft te jocken;

a *De periculo fi quid denegetur gravidæ vide Iobert.* des Erreurs popul. *lib.* 3. *cap.* 6.

b *Marcus Aurelius.* S'il eft bon (quand à la femme arrive quelque chofe extraordinaire) de mettre la main à fon derriere. vid. Ioubert liv. 3. des Erreurs popul. chap. 7. S'il eft bon quand la femme eft groffe pour avoir des enfans de bon efprit, de manger force Codignac. vid. Ioub. liv. 3. chap. 8, où il dict qu'il vaut mieux manger de raifins.

c *Siet de Hof-wetten van Petrus Hondius, die aldus feggen:*
Geen vrou-menfch magh by of ontrent
Hier komen fonder goet confent, &c.

Daer na volght:

Doch gaet fy fwaer, is fy met kinde
Dat fy haer in mijn Hof niet vinde,
Mijn Hof die wenft dat hare luft
Sy elders als hier uytgebluft, &c.

De vrouw heeft onder dies alleen den vuylen ſtanck,
Of van de volle maegh, of van den heeten dranck.
Wat is'er menigh man die by de drinck-geſellen
Sich weet in ſijn gelaet ſoo kluchtigh aen te ſtellen,
Dat yder die het ſiet uyt luyder kelen lacht,
En hangt hem aen de mont tot in de midder-nacht?
Maer als men wijf en kint by wylen ſal vermaecken,
Dan ſit daer onſe nurck met opgeſchorte kaken,
Dwers, korſel, ongeſint, berooft van alle ſoet,
Gelijck een leelick ſpoock dat ſielen pijnen moet.
Ghy tracht, ô gunſtigh man, dit ſlim gebreck te laten,
En doet gelijck de byen, die niet als honigh-raten
En brengen in de korf. ,, het is een ſlimme daet
,, Indien een echte man ſijn vreughde buyten laet.
Als nu de milde God u kinders heeft gegeven,
En dat u beyder jeught in haer begint te leven;
Siet daer een ſoete vreught, een wettigh tijt-verdrijf
Ten goede van de man, en van het echte wijf.
Hier is de juyſte ſtont dat alle moeders poogen
Het nieu-geboren kint met eygen bloet te ſoogen, *a*
,, 't Is onrecht dat het wijf ontrent een teere vrucht
,, Niet gunſtigh ſtelt te werck de ware moeder-ſucht.
Gebruyckt, ô jonge vrou, gebruyckt u weerde gaven,
Gebruyckt het edel ſogh om uwe vrucht te laven:
,, Niet dat een eerlick man ter weerelt liever ſiet,
,, Als dat een lieve vrou haer kint den tepel biet.
De boeſems dieje draeght, ſoo geeſtigh opgeſwollen,
Soo kunſtigh uytgewrocht, gelijck yvoire bollen,
En dienen niet alleen tot cierſel van het lijf,
En minder tot de pronck van eenigh dertel wijf:
Gewis die weerde ſchat, die lieffelicke bergen,
Die knoppen van de roos is ander dienſt te vergen
Als ick en weet niet wat, als hand en ooge-luſt,
De dorſt van uwe vrucht die dient'er meê gebluſt;
Dat is haer eygen wit. Eylaes! de kleyne dieren
En vinden geen vermaeck noch in de ſware bieren
Noch in de Rynſche druyf, noch in de malveſey,
Alleen u reyne melck kan ſtillen haer geſchrey.
Siet alle dieren aen, die in de diepe kuylen,
Die in het woeſte boſch, of in de rotſen ſchuylen,
Niet een van al den hoop ſoo vinnigh of verwoet,
Dat niet met eygen borſt ſijn kleyne jongen voed.
Hoort noch, ô weeligh volck, men kan u vogels wijſen
Die boven menigh wijf hier over ſijn te prijſen,
Let op den vleder-muys; 't is waer, een ſelſaem beeſt,
Maer van beleefden aert, en van een ſachten geeſt;
Die vogel is alleen van al de ſnelle dieren
Die met een lichte vlucht ontrent den hemel ſwieren,
Die vogel is alleen die ſoch en mammen heeft,
En uyt een volle borſt ſijn jong te ſuygen geeft;
Die vogel (ſoo het ſchijnt) koomt by de menſchen leven,
Om menigh dertel wijf haer les te mogen geven,
Ghy, die een vleder-muys houd voor een leelick dier,
Verachtſe waerje wilt, maer prijſt haer immers hier.
Waer ſal ick vorder gaen? de planten aen der heyden,
Het koren op het velt, de kruyden in de weyden,
De boomen in het boſch, de bloemen in den hof,
Vol-queecken haer gewas tot haren grooten lof:
Siet hoe de boomgert-man verfoeyt de ſnoode tacken
Die haer gewaſſen freuyt ter aerden laten ſacken
Eer dat 'et is geſpeent: geen boom en is 'er goet
Die niet ſijn teere vrucht tot volle rijpte voed.
Het was u groote vreught eens binnen u te dragen
Iet ick en weet niet wat, dat noyt de menſchen ſagen,
O! nu het u beſiet en op ſijn moeder lacht,
Soo laet u moeder-ſucht vernieuwen hare kracht;
Wilt uwes eygen vleys en uwer vrucht erbermen,
Nadien het teer gewas tot u begint te kermen,
Tot u ſijn handen reyckt, en klopt aen uwe borſt,
Om daer, gelijck het dient, te laven ſijnen dorſt.
't Is vry een wijt verſchil als eyge moeders ſoogen,
En met een open borſt een gunſtigh herte toogen, *b*
Als dat een vreemde min het kint te voeden heeft,
En dickmael ongeſint geſtoorde borſten geeft;
Sy, die een teere vrucht laet eyge borſten ſuygen,
Sal tot de ſoete plicht haer leden willigh buygen,
En, ſchoon het doet haer wee, ſy acht de pijne niet,
Maer voelt een ſtaege vreught als ſy haer maeckſel ſiet;
Als maer de kleyne mont nu wat begint te quelen,
Te gapen na de mem, en met de borſt te ſpelen,
Dat maeckt een geeſtigh ſogh, al was't eerſt beſwaert,
Gelijck de gulde ſon een droeven hemel klaert.
Gebruyckt dan, jonge vrou, gebruyckt die reyne fleſſen,
Om aen u teere vrucht ſijn dorſt te mogen leſſen;
,, Een die haer kinders baert, is moeder voor een deel;
,, Maer die haer kinders ſooght, is moeder in 't geheel.
Een van de Roomſche jeugt (*c*) heeft deſe leer geweten,
Heeft dit geheele ſtuck met reden afgemeten,
Hy met een rijcken buyt was op een ſeker tijt
Gekomen in de ſtadt, gekomen uyt den ſtrijt;
De moeder van den Helt ging haren ſoon gemoeten,
En die ſijn voeſter was quam oock den Ridder groeten;
Hy boot ſijn moeder aen een riem, een kleyn juweel,
Maer aen het voeſter-wijf al vry een grooter deel;
De moeder ongeſint, en met beſchaemde wangen,
Begon in grooten ernſt haer reden aen te vangen;
Hoe Gracche, weetje niet dat ick u moeder ben,
En geen in dit geval beneven my en ken?
Ick was die u ontfing, ick bracht u in het leven,
Waerom mijn eere dan een ander wegh gegeven?
Ghy dwaelt door onverſtant, of doet het recht gewelt;
Om dat een vreemde min is boven my geſtelt.
Al ſachtjens, moeder, ſacht, ging hier de Ridder ſeggen,
Wat voor u ſchijnt te doen is licht te wederleggen,
't Is waer ick ben de vrucht in uwe jeught geteelt,
Maer dickmael wort een kint, oock als de moeder ſpeelt.
Ghy droeght my, 't is bekent, na dat ick was ontfangen,
En leet om mijnent wil niet weynigh herte-prangen;
Ghy hebt my binnen u een ruymen tijt gevoed,
Maer 't is geen ware gunſt al wat geſchieden moet:
U daet en haer gevolgh, die niet en is te prijſen,
Kan door een vaſte peyl u ſwacke liefde wijſen;
Ghy waert als geenen tijt geſcheyden van de vrucht,
En ſiet! terſtont verdween u gantſche moeder-ſucht.
Soo haeſt ghy beter moght, al was 'et tegen reden,
Soo lietje deſe vrou in uwe plaetſe treden;

a Combien d'heures l'enfant doit eſtre ſans tetter quand la femme eſt accouchée, & qu'eſt ce qu'on luy doit donner premierement, vid. Ioubert liv. 5. chap. 2. Item de la nourriture de l'accouchée, *lib. & cap. eod.* De meſme l'enfant à toute heure qu'il eſt ord, & s'il doit avoir certaines heures à tetter, liv. 5. chap. 9.

b *Semper & lac & ſpiritus maternus longè magis ingenii, atque incrementa corporis auget. Columell. Vnumquodque enim naturaliter ex eo alimentum accipit, ex quo generatum eſt. ut unicuique rei in ſua matrice melius eſt, & perfectior in ea exiſtit quàm in alia, (quod in plantis alio tranſlatis apparet) ita quoque ſalubrius & meliùs eſt nutrire fœtus illo lacte cum quo habet naturalem cognationem, quàm alieno. Beſold lib. 1. Pol. cap. 10. num. 30.*

c *Is fuit nobilis juvenis ex Gracchorum familia patre tamen incerto: utitur hoc exemplo Stef. Guazzo* de la Converſ. civil. liv. 3. Ioubert des Erreurs popul. liv. 9. chap. 1.

Die

Die heeft my jaren lang met hare borſt gelaeft
Terwijl ghy aen de jeught den loſſen breydel gaeft;
Die heeft ſich niet ontſien haer plichten uyt te voeren,
Schoon oock aen alle kant haer rauwe tepels ſwoeren,
Die heeft niet eens gevreeſt, oock met een harde borſt,
Te laven mijnen brant, te leſſen mijnen dorſt;
Die heeft tot aller tijt, oock in de koude nachten,
Mijn ſwackheyt by geweeſt, mijn ſchreyen willen achten,
Mijn leden, ſchoon beſmet, met handen aengetaſt,
En ſtaegh op mijnen dienſt in alle vlijt gepaſt.
Ey, laet u mijn beleyt niet buyten reden dencken,
Of ſchoon ick boven u haer eere met geſchencken,
Ick ben van u ('t is waer) maer oock van haer gevoed,
Van haer met reyne melck, van u met enckel bloet;
't Is licht in dit geval u plichten af te ſcheyden,
Daer is een wijt verſchil te vinden tuſſchen beyden,
Sy droegh my op den hals, en ghy in uwen ſchoot,
Sy met een vryen wil, maer ghy uyt enckel noot.
Daer ging de moeder heen met tranen op de wangen,
Met droefheyt in den geeſt en felle ſpijt bevangen,
Vermits ſy in 't geding haer wille niet en had,
Daer juyſt haer eygen ſoon alleen als rechter ſat.
Leert dit, beſcheyde vrou, met reden overleggen,
En weeght in uwen geeſt wat voeſter is te ſeggen;
Weet dat u goede naem van haren glans verlieſt
Indien u weerde vrient een tweede moeder kieſt.
Wanneer een deftigh man laet vreemde minnen hueren,
Dat ſchijnt te ſijn geſeyt, het wijf heeft malle kueren,
Of al te vyſen kop, of al te ſtegen neck,
Wat heeft een teere vrucht te ſuygen haer gebreck?
Het ſal in tegendeel u goeden aert betuygen,
Indien men kinders ſiet aen uwe tepels ſuygen,
,, 't Is eere voor de vrou, wanneer de man gedooght
,, Dat ſy een aerdigh kint uyt haren boeſem ſooght.
Maeckt hier geen onderſcheyt, laet alle friſſche vrouwen,
Hoedanigh datſe ſijn, haer eyge vruchten houwen, *a*
En ſoo daer eenigh menſch van adel maeckt gewagh,
Maeckt dat het voetſel ſelfs oock edel weſen magh:
Maer deſen onverlet, ick vinde menigh-werven
Dat oock een eygen kint magh uwen boeſem derven;
Want, ſijtje geyl of boos of met de kop gequelt,
Soo kieſt een ander min die beter is geſtelt. *b*
't Is dienſtigh aengemerckt, als jonge vrouwen ſoogen,
Dat ſy niet aen het volck haer naeckte borſten toogen,
Voor al niet, als de jeught te voren haer bekent
Sit by, ſit over haer, of immers daer ontrent;
Sy doen een eerbaer werck die hier den boeſem decken,
Of uyt de kamer gaen of elders haer vertrecken,
Weet dat een dertel wicht, tot vuyle luſt geſint,
Geen aengenamer ding als naeckte leden vint.
Is't niet een ſelſaem ſtuck, dat, oock in onſe dagen,
De groote van het lant den boeſem open dragen, *c*
En toonen alle man dat voor een weerden vrient
Verſegelt, toegedaen, en opgeſloten dient? *d*
Hoe plagh een ydel oogh hier op te koomen loeren,
En door een ſtil gepeys de luſten om te roeren
Tot aen het diepſte mergh? hoe menigh dertel quant
Ontfangt uyt dit geſicht een ongetoomden brant?
Ten is met geenen mont ten vollen uyt te drucken,
Waer toe het los geſicht de ſiele weet te rucken;
Hoe verre dat het vyer door al de leden ſchiet
Wanneer de loſſe jeught een naeckten boeſem ſiet:
Dat Paris van de luſt ſoo diep is ingenomen
Is by Helene ſelfs ten deele by gekomen,
Sijn licht-ontſteken hert ontfing een ſnelle vlam
Om datſe wat te bloot uyt hare kamer quam: *e*
Als Strato by geval een naeckte maeght beloerde,
Hy viel in heeten brant, die hem de ſinnen roerde;
Ey ſiet! de jonge wulp en ſijn geminde ſterf,
Eer dat hy eenigh lief van hare gunſt verwerf: *f*
Dat Caracalla viel (gewis te ſijner ſchande)
En door een hittigh bloet in vuyle luſten brande,
Nam hier ſijn oorſprong uyt, een ſchoon, maer liſtigh wijf
Verlockte ſijn geſicht ontrent haer naeckte lijf. *g*
Wat noem ick weerelts volck? ach! David is gevallen
Niet tot de luſt alleen, maer tot een dadigh mallen,
En ſiet! dat in de man de booſe luſten blies,
Dat was een ſchoone vrou die hare leden wies. *h*
Ick achte dat de geeſt van Schilders en Poëten
Dit oock in ouden tijt ten vollen heeft geweten;
Want om te beelden uyt de rancken van de min,
Soo voerd' het geeſtigh volck een naeckten jongen in. *i*
Actæon wort een Hert, en vraeghje na de reden?
Hy ſagh de jaght-goddin en hare bloote leden,
Een helt, een dapper man, een Prins van hoogen geeſt
Siet maer een naeckte vrou, en is terſtont een beeſt;
Een beeſt vol geyle ſucht, gelijck het wort beſchreven,
Een beeſt door hittigh bloet tot luſten aengedreven,
Een beeſt dat grilligh is, en trachtte ſijn gepaert
En buyten ſijn geſlacht, en tegen ſijnen aert. *k*

a *Matres ſuis ipſe uberibus infantes alere debent nullo nobilitatis ſive humilitatis habito reſpectu. Kecker. diſput. pract.* 28. *Prob.* 18. *Tholeſ.* 14. *c. ult. Card. de variet. l.* 8. *Richter. axiom. œconomic.* 47. *Beſold. ad l.* 1. *ff. de Iuſt. & jur. quæſt.* 24.

b Quant à moy (dict Ioubert) je ſuis logé là, que ſi ma femme eſtoit entachée d'aucun vice que je ſçeuſſe, je ne permettrois aucunement qu'elle alaitaſt nos enfans, & ainſi le doit faire chacun, liv. 5. chap. 1.

c *Alludit Beza in præfatione Poëtica in David Pſal. pœnitent.*
Iam celare ſinum ſimulat, mammaſque coërcet,
Et ſuper objectat tenuis velamina telæ,
Iam cunctas oſtendit opes, colloque ſuperbè
Nudato, pulchra mentitur imagine divam.

d *D. Hieronymus ad Demetriadem ſcribens: Illa, ait, ſit tibi pulchra, illa amabilis, illa habenda inter ſocias, quæ neſcit ſeſe eſſe pulchram, & procedens in publicum non pectus, non colla denudat, nec pallio revoluto cervices aperit. vid. Plutarch. aux Præcept. de mariage num.* 28.

e *Ipſe Paris nuda fertur periiſſe Lacena,*
Cum Menelaæo ſurgeret è thalamo. *Propert.*

f *Ariſtoclea puella formoſiſſima cum Iovi ſacrificium factura nuda à Stratone viſa eſſet, amore, magno utriuſque malo, juvenem incendit. nam cum eadem illa à Calliſthene amaretur, nuptiarum die amantum manibus eſt diſcerpta. Strato autem in omnium conſpectu, ſupra ipſam virginem ferro ſeſe jugulavit. Plutarch. in amator. narrationibus.*

g *Ælius Spartianus, gravis hiſtoricus, retulit, quòd cùm Iulia Antonini Caracallæ Imperatoris Romani noverca, mulier forma eleganti & egregia, ſe maxima parte corporis coram Antonino ipſo, quaſi per negligentiam, nudaſſet, eaque nuda conſpecta dixiſſet Antoninus libidine æſtuans, Vellem ſi liceret. reſpondiſſe fertur, Si libet, licet: an te neſcis Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? quo audito Antoninus ad obeundum ſcelus audacior factus, novercam uxorem duxit: cujus rei nonnihil etiam meminit Bald. noſter in cap.* 1. *Colum. ult. de Conſtitut. & latè Tiraquell. leg.* 4 *connub. num.* 12. *& ſeq.*

h 2 Reg. 11. *De qua re loquens Auguſtinus in libro de honeſtate mulierum; David, inquit, ille ſanctiſſimus mille paſſionibus preſſus, vidit mulierem nudam, & ſtatim homicidium ſimul fecit & adulterium.*

i *Memorat Plin. lib.* 36. *cap.* 5. *ſimulachrum Cupidinis nudi in Pario Colonia Propontidis opus eximium Praxitelis, ſed & eundum nudum depingit Philoſtratus in imaginib. quin & ipſius mater Venus, ſcortorum præſes, à ſtatuariis & ſculptoribus nuda depingitur, ut paſſim memorant Lucianus & Theodoretus Cyrenenſis. Et Arnobius adverſus gentes diſputat. lib.* 6. *ad libidinem, inquit, concitat Venus nuda. Et paſſim poetæ; nuda Venus madidas exprimit imbre comas, Ovid. nuda recede Venus, Mart. &c. rationes pulchras tradit Fulgent. lib.* 2. *Mytholog. vel quod aſſectatores ſuos nudos dimittat, vel quod libidinis crimen nunquam ita ſit celatum, quin tandem prodatur, vel quod nudis maximè conveniat, vel quia (quod jam diximus) nuditas ad libidinem provocet.*

k *Cervum in hieroglyphicis hominem libidinoſum ſignificare ob inſignem animantis iſtius laſciviam, & Veneris etiam externæ, ut ferunt, appetentiam. vid. Ioh. Pier. lib.* 7. *hieroglyph. cap.* 10.

Wilt u dan, jonge vrou, voor dese klippen hoeden,
En laet u schoone borst geen vuyle tochten voeden,
Maeckt datje voor het volck u teere leden deckt,
Op datje geenen mensch in beeste-lusten treckt.
Doch, soo daer iemant is die, naer een angstigh poogen,
De vrucht van hare jeugt geen macht en heeft te soogen,
Als 't immers wesen moet, soo let, vriendinne, let
Wie datj' in uwe plaets als tweede moeder set.
Laet iemant eenigh lam een geyten-elder suygen,
Het krijght een geyten aert; de wolle sal 't getuygen:
Want schoon sijn eerste bont was uytter-maten sacht,
Het krijgt door geyte-melck een harde geyte-vacht. *a*
Men leest van seker kint in bosschen opgetogen,
Dat uyt een vuyle seugh sijn voetsel had gesogen,
En als het grooter werd en hooger was bejaert,
Soo had 'et in der daet een rechte seugen-aert, *b*
Ten was niet uyt den dreck, uyt modder niet te keeren,
Het rolde in het slick, oock met de beste kleeren,
Het vont sijn besten dranck ontrent een vuylen plas,
En niet en acht 'et schoon, als dat 'er leelick was.
Het is een Frans gebruyck een geytjen uyt te kiesen,
Wanneer de voester-wijfs haer eerste soch verliesen,
En dan soo koomt het kint, soo dickmael als het dorst,
En voeght sijn teere mont ontrent de geyte-borst;
Het wicht aldus gevoed heeft wonder vreemde grillen,
Heeft, ick en weet niet wat, dat niet en is te stillen,
Het trippelt alle tijt, en staegh een nieuwen spronck,
En heeft sich over al gelijck een geyte-jonck.
Treet vorder, mijn vernuft, om yder een te toogen
Hoe veel het gansche lant leyt aen het kinder-soogen;
Koomt hier, ô jonge vrou, en hoort een vreemt geval
Dat u het krachtigh sogh voor oogen stellen sal.

Veel adels uyt het hof, veel ridderlicke mannen, *c*
Veel herders uyt het wout te samen aengespannen
Gaen jagen op den wolf, die met een fellen tant
Verscheurde wat hy vont in al het platte lant;
De tocht gaet dapper aen: een deel verwoede dieren,
Gedreven uyt het bosch, door roepen en door tieren
Vervallen op een hoeck, daer menigh warre-net
Staet listigh uytgebreyt, en na de kunst geset:
Hier staen de jagers vast om dit gebroet te quellen,
Hier sietmen menigh beest ter aerden neder vellen,
Een wreede wollevin, wel van de grootste slagh,
Vocht daer een langen tijt tot dat se neder lagh;
Hy die het monster treft vint sich in haest besprongen
Niet van een ander beest, maer van een naeckten jongen,
Out, soo het schijnen mocht, ontrent de seven jaer,
Die huylde door het bosch, en maekte vreemt gebaer;
Hy was van bruyne verw, en toond' een selsaem wesen,
Sijn hayr door al het lijf als borstels op-geresen,
Sijn nagels wonder lanck, sijn stemme byster wreet,
Men hoord' een luide galm, maer echter geẽ bescheet.
De jagers, die het kint in dit gewoel vernamen,
Sijn dapper in de weer en voegen hen te samen,
Daer staet de jongen vast, daer wort hy opgevat,
En van de rouwe jeught gedragen in de stadt;
Maer siet! het menschekint wil geene menschen kennen,
Noch by de menschen sijn, noch by de menschẽ wennen,
Ten spreekt geẽ mensche tael, maer eenig dom geraes,
Ten wil geen menschen spijs, maer niet als bloedig aes,
Het schopt de pap-pot om, het bijt die hem genaecken,
En wat de keucken schaft en kan hem niet vermaecken,
Sijn wesen is verwoet, en byster onbevreest,
Het beelt gelijck een mensch, de reste maer een beest;
Met vasten niettemin, tot op gesette tijden,
En weder als het dient hem eten voor te snijden,
Soo wert het selsaem kint ten lesten noch getemt,
Sijn wilde sucht verjaeght, sijn harden aert gedemt.
Hier dient voor al bemerckt en waer te sijn genomen,
Hoe dat een mensche-vrucht is in het bosch gekomen,
En door wat ongeval een redelicke siel
Tot bloet, en rauwe spijs, tot beeste lusten viel.
Eens als de koude lucht haer rijm begon te worpen,
Soo was 'er schamel volck uyt veelderhande dorpen
Getogen in het bosch, gevallen in het wout,
En kapte daer het viel, sijn noodigh winter-hout;
De wachters, die de sorgh van alle groene dreven,
Van boomen, van het wilt, van haegen is gegeven,

a *Stefano Guazzo de la civil. convers. lib. 3. Ioubert. lib. 5. Error. Pop. cap. 1.*
b *Vives lib. de Christ. fœmin. cap. de educat. virgin.*
c *Wonderbare geschiedenisse voor waerachtigh verhaelt by Simon Goulart, in het tweede deel van sijn wonderbare en gedenckweerdige Historien, cap.* Enfant eslevé parmi les Loups. Ie vay (dict il) descrire une histore qui fut recitée (moy present) par monsieur de Humiere au jour S. André 1563. devant monsieur Frere du Roy Charles, qui depuis a esté nomme Henry troisieme Roy de France, c'est qu'es forests d'Ardenne, &c.

Sijn dapper in de weer, om even dit gewelt
Te weeren van het bosch, te drijven uyt 'et velt;
Soo haest sy met de stem maer aen het wout genaecken,
Soo kraemt een ieder op, en pooght hem wegh te maken,
Een deel laet in het bosch al wat 'er is gekapt,
Een deel haer bylen selfs, om niet te sijn betrapt.
Een vrou, die met haer kint was tot den houw gekomen,
Door onverwachten schrick ten hooghsten ingenomen,
Geeft sich met al het volck soo jachtigh op de vlucht,
Dat sy door grooten haest daer laet een teere vrucht:
Sy gaet in desen angst een ruyme wyle dwalen,
Tot naer een lange wijl de son begon te dalen,
Doen keertse wederom; maer sy (eylaes!) en vint
Noch haer vergeten tuygh, noch haer verlaten kint;
Strax hier op naer het dorp, om vrienden, buren, magen,
Om ieder diese kent na dit verlies te vragen;
Sy roept 'et door het bosch, sy klaeght 'et alle man,
Sy spreekt de wagters selfs, maer niemant weet 'er van:
Hier over is de vrouw in groot verdriet geslagen,
Haer man is ongesint, de Rechter laetse dagen,
En doet een hoogen eysch, en maekt het wijf verdacht
Haer kint met eygen wil te hebben omgebracht:
Sy, van een kleyn beleyt, en kleynder van vermogen,
Is met haer droeve man in stilte wegh-getogen,
En sedert haer vertreck en heeft men noyt verstaen
Waer dit verdrietigh paer te samen is gegaen:
Dan wat het kint belangt, men houd, op vaste gronden,
Dat, als het van den wolf was in het bosch gevonden,
Het na dier beesten aert en aengeboren kracht,
Is in het duyster hol sijn jongen toegebracht.
(Veel schrijven dat het beest sijn vreesselicke tanden
Kan voegen na den roof, gelijck als menschen handen,
En dat het schapen selfs kan dragen in den mont,
En evenwel het vee kan laten ongewont,) *a*
Sijn jongen, soo het schijnt, te voren sat gegeten,
En hebben op het kint niet happigh aengebeten;
Maer, door het voorigh aes ontsteken van den dorst,
Sijn met een grooter lust gevallen aen de borst;
Hier meynt men dat het kint, als onder hen gelegen,
De spenen van de wolf heeft in de mont gekregen,
En dat hier uyt het beest, verweckt tot beter sucht,
Het kint heeft aengeveert gelijck een eygen vrucht.
't Is menighmael gesien, gelijck men kan betuygen,
Wanneer daer eenig beest komt vreemde borste suygen,
Dat strax het voester-dier het suygeling bemint,
Niet als een vreemt gebroet, maer als een eygen kint;
Siet wat de borst vermagh! misschien om dese reden
Soo heeft de felle wolf het menschen-kint geleden;
Doch hoe het wesen magh, of wat 'er is geschiet,
Men twijffelt aen de saeck, en hare waerheyt niet;
't Is ja het eygen kint, dat, in het bosch gebleven,
Had by de seven jaer in 't wilde moeten leven,
Dit blijckt eerst uyt den tijt, die op den jongen past,
Maer dit bewijs alleen en ware niet te vast;
Men weet op beter gront de saecke na te sporen,
Om dat men aen het kint, juyst als het was geboren,
Een selsaem overschot van kleyne leden vant,
Ses teenen aen de voet, ses vingers aen de hant;
Dies als de gansche buert quam met een groot verlangen
Het vreemde maecksel sien wanneer het was gevangen,
Soo wert 'er vast gestelt, dat hy de jonge was
Wel eer door ongeval verloren in het gras.
Het kint, door goet beleyt van wreetheyt afgeweken,
Begon op d'achtste maent na menschen aert te spreken,

a *De lupo agnos ferente vid. Ælianum histor. de Animalibus lib. 12. cap. 31.*

Ontdeckt voor al het volck hoe dat hy was gevoed
Met vleys van eenigh beest, of met geronnen bloet;
Seyt mede, dat de wolf en alle wilde dieren
Hem plegen over al te streelen en te vieren;
En dat 'er nimmermeer een schaep en was gevat,
Of dat hy met 'et beest oock van de bouten at.
Ten lesten, als het kint vergat sijn vinnigh woeden,
Soo woond 'et in het dorp, en leerde schapen hoeden;
't Is neerstigh om de kost, en veerdigh over al,
En vlytigh in de weer, en yder lief-getal.
Maer hoort een selsaem ding; noyt schapen hem bevolen
En worden aengeranst of van het Wilt gestolen,
Geen beir, geen loose vos, geen dier van al het wout,
En beet aen eenigh vee, den jongen toe-betrout;
Al wat hy met 'er hant maer eens en quam te raken,
Dat sagh men nimmermeer by eenigh dier genaken;
Men houd, dat om de kracht van sijnen wilden aert
De kudde was bevrijt en voor het Wilt bewaert:
Dit bracht hem groote winst; want als de lieden sagen
Dat oock sijn speecksel selfs was machtigh wegh te jagen
De klauwen van den wolf, soo bracht hem ieder gelt,
En kocht van sijner hant de vrydom van het velt;
Dit bleef den jongen by geheele seve jaren,
En doen is dese kracht allenxen wegh gevaren,
Soo dat voortaen de wolf sijn ouden vrient vergat,
En sonder onderscheyt van alle schapen at. *b*
Leert hier, ô jonge vrou, wat onbekende vlecken
U kinders uyt de melck van vreemde borsten trecken;
Leert hier, ô jonge vrou, gelijck de daet betuyght,
Dat iemant beestigh wort wanneer hy beesten suyght.
Hoe menigh eerbaer wijf heeft dochters opgetogen,
Die buyten alle tucht, en in het wilde vlogen!
Men wist niet hoe het quam; maer die het ondersocht
Vont dat haer voester-wijf niet veel en had gedocht.
Hoe menigh aerdigh kint, gesont en wel geboren,
Heeft door een snoode min sijn eygen aert verloren!
Het is een goede leer, het is een oude vont,
De visch aert na de zee, de plante na de gront.
Wie goede kinders heeft, en niet en wil verliesen,
Die leere met bescheyt een goede voester kiesen, *c*
En dat op dese peyl; let op een handigh wijf,
Van leden wel gemaeckt, en van een vleessigh lijf,
Van aengename verw, en suyver aen de tanden,
Geboren in den ring van onse Nederlanden,

a *Nec sanè singulare hoc est exemplum. homines enim à brutis nutritos esse rarum in Historiis non est. Ferunt enim Cyrum Mandanæ filium à cane enutritum fuisse: Telephum Aganes & Herculis filium ab equâ: sed & Alopes Priamique filium Alexandrum scribunt ab ursa educatum esse: Ægistum verò Thyestæ & Pelopiæ filium à capra, sicut Ælianus memoriæ prodidit: sed proprius ad rem de qua agimus accedit id quod Ioh. Camerarius in Medit. Histor. part. 1. cap. 75. scriptum reliquit, ex additionibus Lamberti Schafnaburgensis de rebus gestis Germanorum id se habere asserens: Anno, inquit,* M. D. XLIV. *quidam puer in partibus Hassiæ est deprehensus, hic sicut postea cognitum est & ipse retulit, quum trium esset annorum, à lupis est raptus & mirabiliter educatus. nam quamcunque prædam lupi pro cibo rapuerant. semper meliorem partem sumentes ipsi ad vorandum tribuebant, tempore verò hyemis foveam fodientes folia arborum & alias herbas imponentes, puerum superponebant, & sese circumponentes sic eum à frigore defendebant; ipsum verò manibus & pedibus repere cogebant, & secum currere tam diu quoad ex usu eorum velocitatem imitabatur & saltus maximos faciebat; hic tandem ab hominibus deprehensus, lignis circumligatus, erectus ire ad humanam similitudinem cogebatur. Idem verò puer sæpius dicebat se multo carius cum lupis, si in se esset, quàm cum hominibus deligere conversari. Puer iste in curiam Henrici principis Hassiæ pro spectaculo est allatus. Hoc etiam eodem anno contigit in Wederavia in villa* Echtzel, *ibi enim puer* xii. *annorum cum lupis erat in silva, quæ vulgò dicitur* die Hardt, *& in venatione à nobilibus hyberno tempore captus fuit. hactenus Camerarius. Similem ferè historiam refert M. Dresserus in libro quem de nova & antiqua disciplina conscripsit. Rectè hanc materiam exclamatione hac concludit Camerarius; quis, inquit, hanc disparem naturæ conversationem non admirabitur? apparet sanè verè dictum esse consuetudinem esse alteram naturam, imò interdum natura esse potiorem, aliam ferè similem historiam refert Goulartius & quidem nostri temporis admirab. hist. lib. 1.*

b *Vide notanda de nutrice eligenda apud Roderic. de Castro de morb. mulierum lib. 4. c. 23.*

Niet

Niet root ontrent de neus, niet elders ongeſont,
En die geen vuyle ſtanck en aeſſemt uyt den mont,
Niet al te byſter ſchrael, niet al te ſeer geſwollen,
Met braſſen niet gewoon haer leden op te vollen,
Niet in haer eerſte jeught, niet al te ſeer bejaert,
En die voor deſe mael een ſoontjen heeft gebaert, *a*
Die niet en is gewoon, door ſpijt, en hevigh kyven,
Of door een mallen angſt haer vruchten af te dryven,
Niet treurigh uytter aert, of die gedurigh klaeght,
Of die een verſſen rouw in haren boeſem draeght,
Niet tot onguere luſt, tot ſnoepen niet genegen,
Die voor een dertel wicht niet bloot en heeft gelegen,
Die in onkuyſche jock haer vreughde niet en raept,
Die niet te veel en drinckt, (*b*) en niet te vaſt en ſlaept. *c*
Haer tepels root, en gaef; haer borſten blaeu-geadert,
En van een vaſte ſtof, en ront in een vergadert;
Haer ſoch van ſoete geur, niet ſchrael, en niet te vet,
Maer dat ſich om een hayr, of op een nagel ſet.
Siet daer een rechte min, gelijcker naer het leven
By lieden van de kunſt is geeſtigh af geſchreven:
Doch ſoo ghy deſen ſlagh niet byder hant en vont,
Ten minſten brenght het ſtuck ſoo nae ghy immer kont;
De ſnelle jaren gaen; u teere ſpruyten rijſen,
Dus pooght ſe van der jeught haer plichten aen te wijſen.
„ 't Is goet dat iemant komt uyt eenigh goet geſlacht,
„ Maer 't is al nutter ding wel op te ſijn gebracht:
Hoort, moeder, hoort u les; 't is niet genoegh te baren,
Het kint is u beſlagh tot aen de ſeven jaren;
Het kriecken van den dagh, ſijn jeught, en eerſte gront
Beſtaet in u beleyt, en hangt aen uwen mont:
Ghy moet het rouwe lant als tot de vrucht bereyden,
Beſpitten, open doen, met greppen onderſcheyden,
Het onkruyt roeyen uyt, oock van den eerſten dagh,
Op dat u weerde man daer namaels ſaeyen magh.
Wat is'er menigh wijf dat niet en plagh te paſſen
Op dit gewichtigh ſtuck, maer laet de kinders waſſen
Woeſt, dertel, quaſtigh, rau, vol bochten, onbeſnoeyt,
Gelijck het wilde rijs in dichte boſſen groeyt!
Wat is'er menigh wijf dat liever heeft te praten,
Die liever heeft te gaen laveyen achter ſtraten,
Als met een ſtillen geeſt haer kint te wijſen aen
Wat nu, wat naderhant is nut te ſijn gedaen!
Wat is'er menigh man, die met de ganſche ſinnen,
Die met den lijve woelt, om goet te mogen winnen,
En laet ſijn weerde kint, ſijn alderbeſte ſchat,
Onvruchtbaer henen gaen, als ick en weet niet wat!
Daer ſijnder in het lant die honden leeren ſpringen,
Die quackels leeren ſlaen, die vincken leeren ſingen;
En laten onder dies haer bloet, haer eygen vrucht,
En ſonder goede leer, en buyten alle tucht:
Is't niet een ſelſaem ding, in kleyne beuſel-ſaecken
Te wroeten alle daegh om groot beſlagh te maecken,
En in dat edel werck, daer op de weerelt ruſt,
Te weſen buyten ſorgh, te leven ſonder luſt?
Voorwaer die ſijn geſin laet in het wilde groeyen,
En niet als met gewin en is gewoon te moeyen,
Die is gelijck een menſch die na de ſchoenen ſiet,
En acht de voeten ſelfs ſijn eyge leden niet:
Ghy, let op deſe plicht; 't is éene van de ſaecken
Die u en u geſlacht, en al de weerelt raecken;
O vrienden, weeght het ſtuck; ghy queeckt in dit geval
De hope van de tijt die namaels komen ſal.
Leert, jonge moeder, leert, oock van de minſte dieren,
Het kinder onverſtant na goede ſeden ſtieren;
Niet dat 'er eenigh man in vrouwen hooger prijſt,
Als dat haer rijpe ſorgh de kinders onderwijſt.
Doet als de Nachtegael, die leert haer teere jongen
Hoe dat 'er dient geneurt, of uyt de borſt geſongen,
Hoe na de kunſt gequeelt, en grof, en weder fijn,
En hoe de laege ſtem moet opgetogen ſijn:
Maer ſoeckt den hemel eerſt, en leert de jonge ſinnen
God vreeſen, eere doen, en boven al beminnen;
Leert hoe dat alle ding is onder ſijn gebiet,
En dat ſijn wacker oogh oock in het duyſter ſiet:
Leert dat ſijn vader-ſorgh een middel heeft gevonden,
Om ons door ſijnen Geeſt te trecken uyt de ſonden;
Leert dat ſijn eeuwigh Woort, het onbevleckte Lam,
Ten goede van de menſch hier in de weerelt quam,
Hier in de weerelt ſterf, en weder opgereſen
Sal by den grooten God, ſal in den hemel weſen,
Tot hy eens op het leſt, en hier, en over al,
Op al dat immer was een vonnis uyten ſal;
Noch dient hier by gevoeght, hoe in de leſte tijden
De goede ſijn verheught, de quade ſullen lijden;
De goede ſijn getrooſt, als Gode lief-getal,
De quade ſijn geplaeght met eeuwigh ongeval.
Leert vorder uwe jeught de rechte waerheyt ſpreken,
En door een ſoeten aert haer ſtege ſinnen breken;
Het liegen is voor eerſt een byſter vuyl gebreck,
Het ander dat ick haet dat is een harde neck.
Maer weeſt doch hier beſorght, dat uwe goede ſeden
Haer ſchicken na de maet van uwe goede reden;
Ghy, die een ander leert, gaet eerſt in deughden voor,
Dat is hun, die het ſien, voor al het beſte ſpoor;
Leyt ſoo de jonckheyt aen, oock van haer eerſte dagen,
Op dat ſe vierigh ſijn het beſte na te jagen;
Prijſt veel de ware deught, en ſpreeckt 'er dickmael van,
En let op yder kint hoe veel het dragen kan.
Laet vorder uwe jeught bequame kunſten leeren,
Dat ſal haer groenen tijt en grijſe jaren eeren,
Dat is de beſte ſchat die t'huys en over al
Haer teer-gelt, haer vermaeck, haer ſteunſel weſen ſal,
Dat

a A ſçavoir s'il y a queſtion d'une fille; car le laict de celle qui à faict un fils eſt meilleur à nourir une fille, & au contraire; voyez les raiſons au liv. 5. chap. 6. des Erreurs Popul. de M. Ioubert. *vid. eundem ad quæſtionem* qui doit plus long temps tetter une fille ou un fils, & combien chacun, chap. 11. liv. 5.

b *D. Hieronymus Lætæ filiam inſtituens, nutricem vetat temulentam aut laſcivam ſumi. V. v. lib. 1. de Chriſt. fæm. cap. de educat. virg.*

c Il y a une remarquable hiſtoire à ce propos au Recueil des hiſtoires memorables de M. Goulart vol. 3. Ie ramentoy (dict il) qu'autrefois j'ay ouy raconter au Seigneur Ioſeph de la Scale, docte entre les doctes de noſtre temps, & que depuis j'ay leu dedans le beau diſcours de la vie de Iule Cæſar de la Scale, ſon Pere: Entre cinq fils que Dieu luy donna fut un nommé Odet, duquel Ioſeph ſon frere diſoit, & a eſcrit ce que je repreſente: Ce petit enfant avoit ſi belle façon, que le pere & la mere & tous ceux qui le regardojent, luy porterent une ſinguliere bienveuillance. Le pere l'aymoit merveilleuſement, & neantmoins autant de fois qu'il jectoit les yeux deſſus, il fronçoit le ſourcil, paroiſſoit triſte, & de viſage abatu, juſques à ſouſpirer: tellement que la mere, dame fort ſage, cognut bien que le pere ſe defioit de la vie de leur petit Odet. Sur ce ayant requis ſon mary de luy declarer la cauſe de tant de ſouſpirs: garde vous bien (dit il) de donner à noſtre fils une nourice ſubjecte au vin; je prevois qu'il ſera eſtouffé. tous les jours il repetoit ceſt advertiſſement à ſa femme, tant qu'elle auſſi s'en donna la peur à bon eſcient. En ceſte ſolicitude elle ſe leve une nuict, & trouve la nourice dormante abouchée ſur le viſage de l'enfançon, de ſorte que s'en eſtoit faict, ſi la mere eut tant ſoit peu differé de ſe lever; & eut eu beaucoup de peine à remettre ſus le petit; lequel eſchappa un ſecond & troiſieme peril de mort, par l'intemperance d'une nourice yvrogneſſe; qui fut cauſe qu'on delaicta ce petit encore bien jeune, & fut commis à une fille de chambre pour le garder & gouverner. La pauvre mere eſtimoit, pour s'eſtre defaicte d'une mal-ſage nourice, ſon enfançon bien aſſeuré; mais le pere l'advertiſſoit de ne fier pas tant à la fille de chambre, & continuoit en ſon triſte preſage. la gouvernante aimoit ardamment ſon nouriſſon, & en avoit un ſoing merveilleux. Mais une nuict elle fut trouvée dormante avec le petit, aagé de deux ans, eſtouffé entre ſes bras. Ie n'en puis eſcrire d'avantage.

Dat is de beſte ſchat die mede wort gedragen,
Uyt brant en krijghs-gevaer, uyt alle quade ſlagen,
Die met ſijn meeſter ſwemt tot aen de naeſte ree,
Oock daer het ganſche kraem moet blijven in de zee;
Dat is de beſte ſchat die niet en wort geſtolen,
Al moet een vluchtigh man in vreemde landen dolen,
Geen rijck ſoo onbewuſt, geen weerelt ſoo verwoet,
Die niet een geeſtigh breyn en goede kunſten voed.
Die weſen aen het kint als vader heeft gegeven,
Behoort'er by te doen den middel om te leven,
Hy pleeght geen ware ſucht, geen rechte vader-gunſt,
Die kinders heeft geteelt, en laetſe ſonder kunſt. *a*
En om met goet beleyt hier dieper in te treden,
Soo proeft u jonck gewas, en ſijn genegentheden,
Hebt acht met alle vlijt, en dat van eerſten aen,
Waer op de ſiele ſpeelt, en hoe de ſinnen gaen;
„ Het is om niet gepooght door ongetydigh kyven
„ Een kint van goeden aert geduerigh aen te dryven;
„ Al waer het innigh hert is tegen aen gekant,
„ Dat wort te geener tijt de menſchen ingeplant.
„ Wie is ſijn leven oyt tot hoogen lof gekomen,
„ Die tegen ſijn vernuft heeft ſaecken aengenomen?
„ Wie heeft'er oyt beroep ter eeren uyt-geſtaen,
„ Die tegen ſijnen aert heeft dingen ondergaen?
Hier dient u rijpe ſorgh wat verder in te dalen,
Des heb ick deſe prent hier onder laten malen;
Ick wou dat door het oogh u moghte ſijn bekent
Hoe vaſt dat eygen aert is in de borſt geprent.

Aenſiet dit ſinne-beelt, het ſal u mogen leeren
Dat aengeboren ſucht is qualick af te keeren,
Aenſiet dit Enden-ey by hinnen uyt gebroet,
Het wijſt als met'er hant wat Vrou Natuere doet:
De hinne wenſt het jong tot haer te mogen trecken,
Sy wil het met de borſt, of met de vleugels decken,
Sy klaeght als haren noot, maer efter geen gehoir;
Het dier heeft geenen luſt als in het groene woir:
En ſchoon het aen de kant by wijlen is gedreven,
Noch heeft'et geenen ſin om daer te blijven leven;
Want als het wederom of ſlick of water ſiet,
Soo vint'et ſijn vermaeck, de moeder haer verdriet.
„ Wie, ſonder op den aert van alle ding te mercken,
„ Veel in ſijn herſſens ſmeet, en meynt'et uyt te wercken,
„ Die miſt ſijn ganſche wit, of, wint hy ſomtijts wat,
„ Het gaet al wederom den ouden karre-pad.
Het is een ſoete vont, en weerdigh om te prijſen,
De jeught door enckel ſpel te konnen onderwijſen;
Want als'er eenigh menſch op deſe plichten paſt,
Soo wort de jonckheyt kloeck, en nimmer overlaſt:
Ick weet een achtbaer man (*b*) die, ſonder eenigh kijven,
Alleen uyt ſoete jock ſijn kinders leerde ſchrijven,
Hy gaf hem op de vloer, daer ſat hy in het ſant
En wees een A een B te ſtellen met'er hant;
Al ſcheen het ganſch beſlagh tot ſpel alleen te ſtrecken,
Soo leerde doch de jeught bequame letters trecken;
Siet! eer de ſchrijver wiſt wat ſchrijven was geſeyt,
Soo was'er in de kunſt een vaſte gront geleyt:
Dit pleeghde deſe vrient in veelderhande dingen,
En tot uytheemſche tael, en om te leeren ſingen; *c*
Siet wat een wijs beleyt! de jeught by hem geteelt
Heeft alle tijt geleert, en niettemin geſpeelt.
Het is de pijne weert hier naerder op te ſoecken,
Hoe dat men talen leert, oock buyten alle boecken,
Oock in het vaderlant, en ſonder ongemack,
Oock buyten alle ſorgh, en ſonder harde plack:
Hoe moet, eylaes! de jeught van onſe tijden dolen
Of in een ander lant, of in de vreemde ſcholen,
Eer datſe talen leert, en ſlechts alleen bevroet
Dat maer de voorſte deur der kunſten open doet:
Beſiet eens Griecken-lant, beſiet het oude Roomen,
Daer vloeyden konſten uyt als met geheele ſtroomen;
Vraeght iemant waerom dat? haer kinders altemael
Die ſogen uyt de borſt de rijcke moeder-tael:

a *Conſentaneum eſt rationi & naturæ, ut qui vitam tribuerit, vivendi etiam facultatem præſtet. Baſil. Hexæm. hom.* 8.

b *Deſe is geweeſt de Heer Chriſtiaen Huygens, nu onlanx overleden, in ſijn leven Secretaris des Raets van State; in wiens nakomelingen onſe eeuwe de vruchten van deſſelfs loffelick beleydt met groot vergenoegen is genietende.*

c *De voorgenoemde Heer Huygens leerde ſijn ſonen de noten van de Muſijck aen de knoppen van haer wambays, en dat al ſpelende.*

Men

Men leerde in de wiegh en midden in de lueren,
Dat hier een geeſtigh kint met pijne moet beſueren;
Men leerde in het ſpel, en met den eerſten tijt,
Daer in dat onſe jeught haer beſte jaren ſlijt.
Maer iemant ſal miſſchien hier over komen vragen,
Of niet een geeſtigh kint, oock nu in onſe dagen,
Door eenigh kloeck beleyt kan worden by-geſtaen,
En leeren vreemde tael oock ſonder ſchole gaen:
Voor my, ick ſtelle vaſt dat alle jonge ſinnen
Sijn heden oock bequaem om tijt te mogen winnen,
Ghy, ſeg ons, mijn vernuft, wat dienſtigh is gedaen;
Ghy vaders, koomt'er by, en hoort de reden aen:
Gaet kieſt een eerlick man in talen wel bedreven,
En laet hem van der jeught met uwe kinders leven,
Met laſt om niet een woort te ſpreken als Latijn, *a*
Soo ſal de Roomſche ſpraeck haer eerſte tale ſijn:
De jeught aldus gevoed, ſal midden in de noten,
En alſſe beſigh is met hoepen en met koten,
Met bollen op het velt, met toppen op de ſael,
Verrijcken hare tong met alderhande tael.
Het kint aldus geleyt ſal ganſche dagen ſpelen,
En deſen onverlet geleerde woorden quelen,
En als het grooter wort en rijper in verſtant,
Soo leert het tijts genoegh de tale van het lant.
Wy ſien meeſt over al de kinders van de Walen
Ten vollen onder-recht in tweederhande talen,
Sy ſpreecken duyts en wals, en bey gelijcke wel,
Haer moeder leert het een, het tweede 't kinder-ſpel:
't Is vreemt dat over al by lieden van vermogen
De jeught na deſe voet niet op en wort getogen,
Waerom u teer gewas gequelt met plack en boeck?
Het wort dus ſonder ſchool, en ongevoelick kloeck.
Het is een quade greep de jeught te willen dwingen,
En als met enckel kracht het leeren op te dringen;
„ Het kint dat harde tucht en droeve ſlagen vreeſt
„ Krijght dofheyt aen het breyn, en domheyt in de geeſt;
Hoe menigh edel kint tot kunſt alleen geboren
Heeft door een ſtrenge ſchool de boecken afgeſworen!
Heeft door een wrangen nurck, of om een harde plack
De leer-ſucht afgeleyt, gelijck een laſtigh pack.
„ Voor ſlaven ſtuer gebaer, en ſlagen voor de beeſten;
„ De reden is genoegh voor wel-geboren geeſten;
„ Daer is geen ander vrucht te trecken uyt den dwang,
„ Als dat een vrye ſiel neemt elders haren gang:
„ 't Is beſt de friſſche jeught door eer ſucht op te wecken,
„ En, door gevreeſde ſmaet, van luyheyt af te trecken;
„ Men ſtelle wat men wil de jonge ſinnen voor,
„ Dit is de beſte toom, en dat de beſte ſpoor.
Ghy moet des niettemin wanneerſe qualick willen,
Beletten haer bejagh, en alle booſe grillen;
„ Wie ſtreelt, en flickefloyt, of boven reden mint,
„ En krijgt maer enckel leet, oock van een aerdig kint:

Dat Eli ſonder tucht liet ſijne ſonen blijven,
En ſaghſe met gedult haer ſnoode rancken drijven,
Gaf oorſaeck dat de man was haeſtigh uyter tijt,
En wort noch evenwel ſijn beyde ſonen quijt:
Die met een ſachte mont haer kinders liſſelaſſen,
En, ſchoon het qualick gaet, geen quaet en willen ſtraffen,
Sijn aen een jonge ſtam gelijck het veyle klim,
Sijn aen haer eygen vrucht gelijck een dwaſe ſim;
De klim omvangt den boom, omvlechtſe menigwerven,
Maer doet in korten tijt ſijn beſte tacken ſterven;
De ſim omhelſt haer jong, maer haer onwijſe min
Die perſt het teere dier de ganſche leden in:
De moeder dient haer jeught niet alle tijt te vleyen,
Het is de kinders goet indienſe matigh ſchreyen;
Want (na de kunſte leert) als iemant tranen krijt,
Soo wort het vochtigh breyn ſijn quade dampen quijt,
De maege wort verwermt, en al de taye fluymen
Die worden even dan gedwongen om te ruymen,
De milte doet haer op al iſſe ſchoon verſtopt,
Ghy, maeckt dan dat het kint geen tranen op en kropt.
Maer draeght oock goede ſorgh, door ongeſtuymigh kyven
De ſnede van de tong niet vinnigh aen te dryven,
Hier dient te ſijn gewacht voor al te diepen ſtraem,
Hier dient te ſijn gewacht voor al te langen praem:
Voor al en dient de tucht niet aen te ſijn gevangen,
Als ſpijt en heete gal aen uwen boeſem prangen;
Want daer een korſel hooft is beſigh met de tucht,
Daer wort een heyligh werk geoeffent ſonder vrucht.
Als Plato ſijnen knecht, door wel-verdiende ſlagen,
Eens wilde tot de tucht en van den wrevel jagen,
En dat hy wert gewaer eer hy den lincker ſloegh,
Dat hem een vinnigh bloet door al de leden joegh,
Pſeuſippe (ſprack de man) ontneemt my deſe roeden,
En doet dat hier behoort; want ick begin te woeden:
Geen menſch en is'er nut te ſtraffen eenigh quaet,
Indien ſijn eygen ſiel haer ampt te buyten gaet.
„ Een die de roede voert met gramſchap aengeſteken
„ Pleegt geene rechte tucht, en ſchijnt hem eer te wreken;
„ Ghy, die een dertel kint wilt ſtraffen met gewin,
„ En gaet niet tot het werck als met een koelen ſin.
Waer toe in dit geval ſoo byſter ongebonden?
Een die ſijn kinders ſtraft, kaſtijt ſijn eygen ſonden;
Waer toe in dit geval te ſwellen van den ſpijt?
Bedenckt in u gemoet dat ghy de moeder ſijt;
Bedenckt, al eer je ſlaet, dat alle booſe ſtreken,
Die van de teere jeught in uwe kinders ſteken,
Ontſpringen uyt den gront van uwen eygen aert,
Die niet als enckel vlees en quade rancken baert;
Weeght dit in uwen geeſt, het ſal u gramme ſinnen
Betoomen, neder ſlaen, en krachtigh overwinnen,
„ Als iemant in het quaet ſijn eygen feylen ſiet,
„ De ſtraffe die hy pleeght en is ſoo vinnigh niet.
Maer hier dient yder menſch den juyſten tijt te weten
Wanneer dit heyligh werck is nut te ſijn gequeten;
Hoort reden, jonge vrou, ten goede van de jeught,
En leert den eerſten ſtont wanneer je ſtraffen meught:
Een man (*b*) van wijs beleyt, en grondigh hier bedreven,
Die heeft op dit geval my deſen peyl gegeven:
Hebt, ſeyd'hy, ſtaegh het oogh ontrent u weerde kint,
Als ghy het door het huys met ſpelen beſigh vint;
En ſoo het dan miſſchien ſijn poppe dreyght te billen,
En ſoeckt, gelijck het ſchijnt, met ſlagen haer te ſtillen,

a Mich. de la Montagne liv. 1. des Eſſais chap. 25. parle à ce propos vivement & de ſon propre faict. C'eſt un bel agencement (dict il) que le Grec & Latin, mais on l'achete trop cher; je diroy icy une façon d'en avoir meilleur marché, que de couſtume, qui a eſté eſſaye en moymeſme, s'en ſervira qui voudra. Mon pere ayant faict toutes les recherches qui homme peut faire, parmy les gens ſçavants & d'entendement, d'une forme d'inſtitution exquiſe, fut adviſé de ceſt inconvenient qui eſtoit en uſage: & luy diſoit on que ceſte longueur que nous mettions à aprendre les langues, qui aux anciens ne couſtoit rien, eſt la ſeule cauſe pourquoy nous ne pouvons arriver à la grandeur d'ame, & de cognoiſſance des anciens Grecs & Romains: Tant y a que l'expedient que mon pere trouva, ce fut qu'en nourice, & avant le premier desnouement de ma langue, il me donna en charge à un Aleman, du tout ignorant de noſtre langue & tresbien verſé en la Latine; ceſtuy cy qu'il avoit faict venir expres, m'avoit continuellement entre les bras, ainſi, ſans art, ſans livre, ſans grammaire, ou precepte, ſans fouet, ſans larmes, j'avois appris du Latin tout ainſi pur que mon maiſtre d'eſcole le ſçavoit. *Vide plura apud eundem Montan.*

b *Is fuit D. Philipp. Lanſbergius, Theologus, Philoſophus, Aſtronomus, & Paterfamilias, ubique magnus.*

Sie daer een vaſt gemerck dat uwe teere vrucht
Nu in den geeſt begrijpt de krachten van de tucht:
Begint na deſen u met haer bedrijf te moeyen,
En laetſe naderhant niet in het wilde groeyen,
Maer leytſe tot de deught: een jong, een geeſtigh dier
Neemt alle dingen aen gelijck een wit papier.
Draeght hierom goede ſorgh, en wilt geduerigh letten
Dat noyt u teere ſpruyt en trecke vreemde ſmetten
Van eenigh dertel wicht; het is geweldigh quaet
,,Wanneer een ſedigh kint met guyten ommegaet.
,,Ontucht ſet dapper voort: een ſchaep vol booſe ſweeren
,,Sal, eer het iemant merckt, een ganſche kudde deeren:
,,Een oogh, dat vierigh is, ſchiet ick en weet niet wat,
,,Waer door van ſtonden aen een ander wort gevat:
,,Als maer een appel rot, gewis de ganſche mande
,,Wort dracht en vuyle ſtanck, en niet als enckel ſchande:
,,Een druyf, een kleyne druyf, in eenigh deel beſmet
,,Deelt aen een ganſche tros haer quade rampen met:
,,Een die met krepel volck wil gaen en weder-keeren,
,,Daer is geen twijffel aen, hy ſal het hincken leeren;
,,Gebuerſchap met het quaet baert menigh ongeval,
,,Maer aen het jonge bloet noch verre boven al.
,,Wat dient'er noch geſeyt? de ſieckte kan beklijven
,,Door een die kortſigh is aen thien geſonde lijven;
,,Thien van geſonden aert en hadden noyt de kracht
,,Dat een die kortſigh is te rechte was gebracht.
Hoort noch een huys-gebot, hier mede nut geweten;
En maeckt noyt eenigh kint nau-keurigh in het eten,
Niet lecker in de ſpijs, niet dertel in den dranck;
Het blijft hun anders by haer leven dagen lanck:
Siet! als men wort genoot in rouwer lieden huyſen,
Daer ſal u teere jeught ellendigh ſitten pluyſen;
,,Een mont van kieſchen aert dat is een laſtigh pack,
,,En voor haer eygen ſelfs een droevigh ongemack.
Noch moet ick voor een les de moeders hier belaſten
Geen kinders immermeer te ſetten by de gaſten;
Want onder dit gewoel gebeurt niet ſelden wat,
Dat by de teere jeught niet op en dient gevat:
Het kint in deſen ſtant gaet buyten alle palen,
Het laet een greetigh oogh op alle ſchotels dwalen,
Het eyſt, een yder geeft, en dit, en weder dat,
En hier af wort de maegh tot aen de kele ſat;
Dit hindert, jonge vrou, dit hindert aen de leden,
Dit hindert aen den geeſt, dit hindert aen de ſeden;
Ey! ſtreelt niet al te ſeer, al is de liefde groot,
,,Doet kinders uyt de weeg wanneer men gaſten noot.
Daer is een vreemt bedrijf in menigh huys te vinden,
Bequaem, gelijck men acht, om kinders in te binden,
Om kinders, ſoo het ſchijnt, te houden in den bant,
En 't is (na mijn begrijp) een enckel onverſtant.
Soo haeſt men in het huys een kint begeert te ſtillen,
Soo brengt men aen den dagh een deel verſierde grillen,
Een ſpoock, een bulle-man, een lyve-looſen geeſt,
Of eenigh vreemt geſpuys, of eenigh ſelſaem beeſt;
Dit wort ſoo vaſt gedruckt in alle teere ſinnen,
Dat niemant machtigh is die weder in te winnen;
Ja dat'er koude ſchrick door al de leden ſchiet
Al roert'er maer een blat, al ruyſt'er maer een riet;
Al wie van deſen angſt is eenmael ingenomen,
Sal ick en weet niet wat, ſal alle dingen ſchromen,
En ſien dat niet en is, en, uyt een dwaſe waen,
Niet onder in het huys, niet boven willen gaen;
De jeught in tegendeel vrypoſtigh opgetogen
En die uyt dit bedrogh geen vaer en heeft geſogen,
Gaet midden in der nacht, gaet vlytigh over al,
En vreeſt geen ydel ſpoock, of ander ongeval:
Ick bidde, jonge vrou, hier op te willen achten;
De ſchrick van deſen aert verbaſtaert alle krachten,
Verwijſt een edel hert, ſoo dat 'et niet en rijſt
Daer deught en vrye ſucht of daer de reden wijſt:
En laet geen meyſſen toe met enckel vyſevaſen
Een ongeſouten angſt de kinders in te blaſen;
,,Noyt wort'er eenig menſch van deſe waen geraeckt,
,,Dan als'er ſotte klap de ſinnen gaende maeckt.
Verhoet met alle vlijt dat aen de teere ſpruyten
Geen breyn en ſy vervoert, geen ooren mogen tuyten
Door iet dat Fauſtus doet, of Wagenaer verhaelt,
Niet dat'er aen de jeught meer in de ſinnen maelt:
Ghy, wilt geen tijt-verdrijf aen uwe jonckheyt ſoecken
In eenigh ſpoock geſchrift, of diergelijcke boecken,
Maer doet een ſoet verhael dat, ſchoon in jock geſeyt,
De ſinnen evenwel tot goede ſaecken leyt.
Leert, vaders, tot beſluyt, leert, vooghden, uwe weeſen
Den God van hemelrijck, en niet den duyvel, vreeſen:
,,Die met een reyn gemoet is aen den hemel vaſt,
,,En ſchrickt te geener tijt, ſchoon hell' en duyvel baſt.
Daer is een ander quaet, waer uyt de jonge ſielen
Wel eer, en heden noch, in ſware klachten vielen;
En dit wort veel geſpeurt als 't een of 't ander kint
Wort naeſt de borſt geleyt, en boven al bemint;
Ghy, die geen luſt en hebt in twiſt en huys-krakeelen,
Pooght uwe moeder ſucht eenparigh uyt te deelen;
En maeckt geen liefſte kint, maer houd de ſoete jeught
Gelijck in alle ding ſoo na ghy immer meught:
Ghy ſiet met wat een haet is Joſeph overvallen
Alleen op deſen gront, vermits hy boven allen
Wert in ſijns vaders huys, wert over al geviert,
En met een bonten rock wat moyer opgeciert.
Een Arent wort genoemt een vogel ſonder reden;
Hy broet het eene jong als met de ganſche leden,
Het ander drijft hy wegh, en jaeght 'et uyt den neſt,
Ghy, draegt gelijcke jonſt; dat voegt een moeder beſt.
De Swaluw' alsſe broet, die kan u beter leeren
Wat hier de reden eyſt; ſy gaet by rechte keeren,
By rechte beurten om, als ſy haer jongen voed,
En geeft hun even veel, en yder even goet;
Ick heb op haer beleyt by wylen acht genomen,
Wanneerſe met het aes plagh in den neſt te komen,
Ick ſagh hoe dat het dier, als in een ronden ring,
Voor yder even ſchoon, eenparigh ommeging.
Ghy, houd gelijcken voet in 't kleeden en in ſpijſen,
Of, als'er iemant trout, in renten aen te wijſen:
Het huys wort op de maet, en na den eyſch gebout
,,Wanneer men over al gelijcke gronden houd.
Maer ſchoon u geeſtigh kint is konſtigh onderweſen,
Soo dat 'et voor den tijt kan alle boecken leſen,
Soo dat 'et gronden heeft tot alle goede leer,
Ghy des al niettemin verheft u nimmermeer;
Daer ſijnder onder u die hare kinders prijſen,
En poogen al het volck haer deughden aen te wijſen:
Ghy, wijſe moeder, ſwijght; of ſpreeckt'er weynig van,
Maer houd die ſoete vreught voor u en uwen man:
Al wat in dit geval de jonge vrouwen roemen,
Dat wort tot haren ſmaet niet ſelden opgenoemen;
,,Een die ſijn eygen prijſt, en maeckt 'et al te bont,
,,Spreeckt uyt een ydel hert, of uyt een loſſen mont.

ANDREAS TIRAQVELS

SESTIEN

HUWELYCKS WETTEN;

Waer in hy het gantsche recht des huwelycks kortlijck begrepen, en breeder door seer geleerde Uytleggingen verklaert heeft.

Eerste Huwelijcks wet.

DE mannen sullen hare vrouwen gebieden:
De vrouwen hare mans gehoorsamen.

II.

Men sal de schoonste vrouwen niet trouwen;
En oock het huwelyck der mismaeckte verachten:
Maer die van middelmatige schoonheyt onversaegt beminnen.

III.

De vrouwen sullen haer voor haere mannen oft tegenwoordige oft toekomende, en niet voor andere, sedelijck vercieren;
En haer met schoonheyt, soo veel sy konnen, doch buyten bedrogh, aendoen.
De mannen sullen onachtsaemer, en zoo veel genoegh zy om de zuyverheyt en waerdigheyt des lichaems naer de wyse des lants te bewaren, op vercieringe van hare lichamen passen:
En oock van vrouwen kleederen en ciersels; daer tegen de vrouwen haer die van mannen, ten sy eenige nootsaeckelijckheydt ofte rechtvaerdige oorsaecke voorviel, onthouden.

IV.

Een yder zal zijne mismaecktheyt den toekomenden man oft vrouwe ontdecken.
Nochtans haer dieshalven, insonderheyt de vrouwen, niet ontblooten.

V.

De vrouwen sullen haers gelijcke oft mindere in geslachte en rijckdom trouwen.
De huwelijcken van meerdere sal men gantschlijck vlieden, nochtans de trouwe van edele vrouwen niet schuwen.

VI.

Men sal maeghden en die noch jonck sijnde, tot vrouwen nemen.
De huwelijcken van weduwen en oude schuwen.
Nochtans oude mannen geen jonge vrouwen houwen.
Maer gelyckheyt in dese als in andere saecken volgen.
Doch de vrouwe niet naer jaren, maer ten eynde om te teelen, meten.
Eyndelijck zullen de mans 36 jaren, de vrysters 18 jaren oft daer ontrent oudt zijnde, ten huwelyck gegeven worden.

VII.

Men sal de ouders, 't vaderlant, en seden van de toekomende vrouwe insien.

VIII.

De mannen en zullen niet lyden, dat de vrouwen haer van aenbegin gelijck worden;
Maer haer insonderheyt op haer woorden leeren acht nemen:
Nochtans haer over de selve geen tyrannen oft heeren maer mannen toonen.
Nochte en sullen haer, indien zy haer welvaren lief hebben, en over al de eerbaerheyt trachten te volgen, door slagen oft andersins qualijck handelen.

IX.

De mannen sullen door haer eygen voorbeelt en lieflijcke woorden met strafheyt vermengt, haere vrouwen onderrichten;
En oock dreygementen, indien't de saecke vereyst, daer by voegen:
Doch haer niet in 't openbaer ofte tegenwoordigheydt van vreemde berispen.

X.

Dat de mannen buyten en uythuysige dingen besorgen.
De vrouwen huyssaecken bedienen, en haer dieshalven in huys houden.
Tuynen en spinnen weynigh ter handt nemen.
Noch doorgaens onbedachtlijck buyten 't huys trecken.

XI.

In dingen, oock die de sorgen der mannen aengaen, zal men de vrouwen om raet vragen.

XII.

De vrouwen sal men alleenlijck die dingen, welcke ontdeckt zijnde geen schade konnen doen, gemeen maecken;
En haeren raet, indien hy goet schijnt, volgen, andere dingen noyt openbaeren.

XIII.

Alle die van hare vrouwen willen bemint sijn, sullen haer insgelijckx met wederliefde beminnen:
En haer van vreemde byeenkoomsten gantschelijck onthouden.

XIV.

Van toover-rymen, minne-drancken, en diergelijcke raseryen, waer door men liefde meent te verwecken, sullen haer man en vrouwe t'eenemael outhouden:
Maer sullen malkander door onderlinge genegentheydt, en andere eerbaere redenen tot liefde vermanen, de selve bewaren, en vermeeren.

XV.

Voor byslapen en sullen sy niet te seer vreesen, noch 't selve te seer begeeren, en een geduerige en onmatige gantschelijck schuwen.

XVI.

De gehouden sullen de jalousye als een allerverderflickste, vuylste, en schadelickste pest vlieden.
Noch en sullen de mans hare vrouwe door opsicht bewaren;
Maer haer de bykomste van onkuysche vrouwen, als oock van ontuchtige mans verbieden.
Van vvulpsche redenen, geyle schilderyen, openbare spelen insonderheyt onkuysche, vuyle boecken, en nacht-geselschappen, een afkeer hebben.
Men sal haer matigh leeren zijn.
De ledigheyt van haer dryven.
Suspecte plaetsen veranderen.
Haer met mannen niet alleen laten.
Haer tot kuysheyt vermanen, en die selfs oock betrachten.
Indien ghy alle dese dingen sult gedaen hebben, en nochtans uvve vrouwe onkuysch is, gedenckt het geduldig te dragen.
De vrouvven sullen haere mannen van de liefde en byslapen der vreemde vrouvven door seedigheyt, gedienstigheydt, kuyscheyt en ooghluyckinge aftrecken.

HOU-

HOUWELYCKS

SESTE DEEL.

WEDUWE.

Wesende vierde Deel van het

CHRISTELYCK

HVYS-WYF.

1. *Tim.* 5. *vers.* 5, 6, 7, 9, 10.

DIe eene rechte weduwe is, en eensaem, die hoopt op Godt, en blijft in smeeckingen en gebeden nacht en dagh: Maer die in wellust leeft, die is levende doot. Gebied dit, op dat sy onstraffelijck sijn. Men sal de weduwe verkiesen die niet min en sy dan festigh jaren, die eens mans wijf geweest sy: hebbende getuygenis van goede wercken, of sy kinderen opgevoedt heeft, of sy herbergigh geweest is, of sy der heyligen voeten gewasschen heeft, of sy den bedrückten te hulpe gekomen is, of sy alle goede wercken achtervolgt heeft.

Quod sic D. Ambrosius eloquitur.

NOn sola castitas corporis viduæ fortitudo est, sed magna & uberrima disciplina virtutis: Primò Pietatis officium; secundò Hospitalitatis studium & Humilitatis obsequium; tertiò Misericordiæ ministerium Liberalitatisque subsidium; ad summam omnis boni operis executio.

Tit. 2. *vers.* 3.

DE oude vrouwen, dat sy haer selven dragen gelijckt den heyligen betaemt, dat sy geene lasterssen en sijn, niet tot veel wijns begeven, maer leererssen der eerlickheyt.

Luc. 2. *vers.* 36.

EN daer was oock Anna de prophetesse, een dochter Phanuels, uyt den geslachte Asser: Dese was seer oudt, en hadde geleeft met haeren manne seven jaer van haeren maeghdom aen. En sy was eene weduwe, ontrent van vierentachtigh jaren, dewelcke niet en quam uyt den tempel, God dienende met vasten en bidden nacht en dagh.

Ambrosius in Tractatu de viduis.

DOcet Anna quales esse deceat viduas: Quæ immaturo mariti obitu destituta, maturæ tamen à Deo remunerationem laudis invenit, non minus religionis officio quam studio castitatis intenta. Prædicatur Anna vidua, unius viri uxor, ætatis quoque probata jam processu, vivida religioni, & effœta jam corpore, cui diversorium in templo, colloquium in prece, vita in jejunio, quæ dierum noctiumque temporibus indefessæ devotionis obsequio, cùm corporis agnosceret senectutem, Pietatis tamen nesciret ætatem. Sic instituitur à juventute vidua, sic prædicatur in senectute veterana, quæ viduitatem non occasione temporis, non imbecillitate corporis, sed virtutis magnanimitate servaverit.

Hieronymus ad Furiam.

IMitare sanctam matrem tuam, cujus ego quoties recordor, venit in mentem ardor in Christum, pallor ex jejuniis, eleemosynæ in pauperes, obsequium in servos Dei, humilitas vestium & cordis, atque in cunctis sermo moderatus.

Recordemur viduæ Sareptanæ, quæ & suæ & filiorum saluti, Heliæ prætulit famem: ut in ipsa nocte moritura cum filio, superstitem hospitem relinqueret: malens vitam perdere quam eleemosynam: & in pugillo farris seminarium sibi messis Dominicæ præparavit.

Tertullianus ad uxorem.

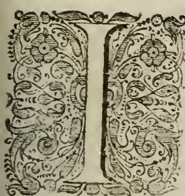
LOquaces, otiosæ, vinosæ, curiosæ contubernales vel maximè proposito viduitatis officiunt. Per loquacitatem irrepunt verba pudori inimica: per otium se veritate deducunt: per vinolentiam quidvis mali insinuant: per curiositatis æmulationem libidines convehunt.

V O O R - R E D E N

Op het vierde en leste deel;

A E N

D E J O N G E L I E D E N.

IEmant die alreede uyt het voorgaende werck kennisse heeft wat ons in het volgende Deel staet te verhandelen, te weten, de plichten van de *Bedaeghde Huys-moeder*, en heeft middelertijt gelesen het opschrift van de jegenwoordige Voor-reden, houdende *aen de Jonge lieden*; sal misschien daer uyt oorsake nemen om te vermoeden, of dat ick desen brief qualick heb bestelt, of dat ick het op-schrift qualick hebbe ingestelt. Omme welcke verkeerde inbeeldinge te verhoeden, en eenen iegelicken desenthalven uyt den droom te helpen; Soo sal de gunstige Leser hier over in het goede gelieven te verstaen, dat wy, hier voor hebbende van oude lieden te gewagen, even om die selve reden goet hebben gevonden met dese Voor-reden de Jonckheyt aen te spreken. De dagelicksche ervarentheyt (God betert) leert ons, dat'er vele onder den volcke oiren hebben juyst gelijck sekere doggen, die mits het neder-hangen der selver van onderen open, van boven gesloten sijn, en mitsdien meerder bequaemheyt hebben om t'ontfangen het getuyt dat van beneden, als dat van boven koomt; Vele, segh ick, (gelijck de menschen van der aerden aerds sijn,) hooren merckelick liever beyde spreken en schrijven van een *Jonge vrouwe*, als van een *bedaeghde Huys-moeder*, en noch liever van een *blijde Bruyt*, als van een *bedruckte Weduwe:* En dit selve, gunstige Leser, heeft my doen vermoeden dat het laeste deel deses wercx (schoon het van den ouderdom is handelende) wel langst van allen nieu soude mogen blijven, ten waere saecke dat hier in het beginsel de Jonckheydt ten vollen werde onderrecht en krachtelick overtuyght, dat even dit leste deel hen ten hooghsten is raeckende, en dat mitsdien het selve, niet min als de andere stucken, by hen-lieden gelesen behoort te worden. Omme waer toe wat te seggen, soo koomt my, even hier, in den sin dat, ten tijde als ick bruydegom was, een onder de vrienden van de bruyt haer en my te samen quam geluck bieden, met toewenschinge, *dat wy te samen out en leelick mochten worden.* 't Was (mijns oordeels) wel geseyt, en of al schoon de woorden wat selsaem schijnen te klincken in jonger lieden oiren, soo sijnse evenwel van goede en nutte bedenckinge. Want nademael *te samen out en leelick te worden* voor geluck aen verloofde of nieu-gehoude jonge lieden gunstelick wort toe-gewenst, soo is tastelick daer uyt af te nemen, niet alleenlick dat oock de jongste en schoonste (indiense by het leven blijven) eenmael sullen oudt en leelick worden; maer sonderlinge dat'er lichtelick een tijt van scheyden komen kan, oock eer de jonge herten te samen recht sijn vereenight. Dese bedenckinge ware geheel nut dat met alle haere leden de jonge lieden ten diepsten waere in-gescherpt, en daer toe wouden wy geerne door Godes genade wat inbrengen.

De Heydenen en hebben noyt min nae heydensche wijse gesproken, als doense de bedenckinge des Doots genaemt hebben een stuck van de hooghste wijsheyt; gelijck oock Moyses selfs duydelick heeft geoordeelt de selve een middel te wesen recht bequaem om de menschen verstandigh te maecken; *leert ons* (seyt hy) *bedencken dat wy sterven moeten, op dat wy verstandigh worden.* niemant ter weerelt en kan iemant beter leeren leven als die hem wel leert sterven, de redenen sijn klaer, indien de saecke maer behoorlick wort ingesien; want soo wanneer de mensche door de voorschreven op merckinge eens volle en grondige kennisse bekoomt van den sterffelicken aert en verganckelick wesen deses lichaems, en daer uyt dan, als met handen, koomt te tasten, dat het gene hy hier soo weerdt en lief heeft in korten stont in enckel stof sal komen te veranderen, en de siele mitsdien nootelick een andere woonplaetse sal moeten verkiesen; gewisselick, soo hy een druppel Christelick bloet in sich heeft, het moet hem een groot middel wesen waer door hy krachtelick (door Gods genade) aen-gedrongen sal worden om sijn behoudenisse elders, en buyten hem-selven te gaen soecken, en alsoo op te stijgen tot *den Eerstelingh uyt den dooden*, de welcke is onse Salighmaker, die machtigh is onse vernederde lichamen een ander gestaltenisse te geven, en het selve sijnen verheerlickten lichame gelijck te maecken; en wort alsoo eyndelick gewaer dat'er niet en is dat d'onsterffelickheyt naerder koomt als sijn eygen sterffelickheyt wel, en volgens den regel van Godes woort, dickmael te overleggen: waer uyt dan veelderhande goede werckingen komen te ontstaen, tot vernietinge van den ouden mensche. Wie sal sich in de pracht van kleedinge lichtelick verloopen, die t'elcken, als hy sijn kleet aen doet, en van sijnen leger opstaet aen sich selven, als een morgen-lesse, in het oore sal luysteren, *motten sullen u bedde sijn en wormen u decksel?* Wie sal sich aen menschen vergapen, of op eygen schoonheyt trotsen, die t'elcken als hy gewaer wort dat sijn gedachten derwaerts hellen, tot sijn gemoet sal spreken: *Alle vlees is gras, en alle heerlickheyt des menschen als een bloeme des gras, het gras is verdorret en de bloeme is afgevallen?* is dit niet een algemeen grafschrift van alle schoone?

Ghy die hier wandelt door de kerck,
En treet van d'een op d'ander serck,
Koomt hier, en staet een weynigh stil,
En hoort eens wat ick seggen wil:
Hier onder leyt een schoone maeght,
Maer sooje die eens heden saeght,
Nu, seg-ick, als de bleecke doot
Heeft af-geteert haer jeughdigh root;
Nu, seg-ick, als het duyster graf
Haer luyster heeft gegeten af,
Nu, seg-ick, nu men slechs alleen
Maer siet een dor, een nietigh been.
Ach tusschen haer en Slons *haer meyt*
En vondje nu geen onderscheyt.

Wie en sal niet alle nijt en afgunstigheyt dadelick nederleggen, insonderheyt die hy op-neemt uyt den voorspoet van de weerelts kinderen, als hy staegh in den mont draeght de spreucke Davids, *Sy vergaen gelijck een slecke*

verſmachtet? of als hy ſal ſeggen met den goeden Hiob, *Als een droom vergaet ſoo en ſal hy niet gevonden worden, en gelijck een geſichte in der nacht verdwijnt?* Wie ſalder met wraeck-gierigheyt tegens ſijnen even naeſten ſwanger gaen, die in rechten ernſt tot ſijn eygen herte ſeggen kan, [1] *wat wilt ghy tegens een liegende blat ſoo ernſtachtigh ſijn, en eenen dorren halm verbolgen?* Wie ſal om ſijn adelick geſlachte, [2] ofte om ander voordeel van geboorte ſijn even naeſten ſmadelick verachten, die de *verrottinge ſijn vader en de wormen ſijn moeder en ſuſter* [3] noemen kan? wie ſal ſich onmatelick verheffen in voorſpoet van tijdelicke ſaecken, die in ſijn gemoet en op ſijn tonge draeght het gene dat alle ſoodanige winderige geeſten kan worden toegepaſt, [4] *Wanneer ſijn hooghte alreede tot aen den hemel reyckte, en ſijn hooft tot aen de wolcken raeckte, ſoo ſal hy ten leſten om-komen als een dreck, dat de gene van die hy is aengeſien, ſullen ſeggen waer is hy?* wie ſal op rijckdom of tijdelicke have ſich verlaten, die geduerigh in ſijn oore hoort klincken de ſtemme tot hem ſeggende, [5] *Deſe nacht ſal uwe ſiele van u geeyſt worden, en wiens ſal het ſijn dat ghy bereyt hebt?* wie eyntelick ſal der trots konnen weſen op ſijn geleertheyt, wijsheyt ofte ervarentheyt; diens gemoet hem opentlick betuyght dat hy in alle ſijne wetenſchap niet eens en weet [6] *Hoe veel ſijne dagen weſen ſullen?* wat ſal ick meer ſeggen, gunſtige Leſer? de bedenckinge des doodts is juyſt gelijck een beulinck-priem daer mede de winderige dermen maer eens geprickelt ſijnde, dadelick ſlincken, die anderſins lichtelick berſten ſouden van opgeblaſentheydt. 't Is, ſegh ick, een algemeynen toom om alderley gebreken in dwang te houden, en daerom ſeyde Syrach wel te rechte, [7] *gedenckt aen u eynde en ghy en ſult nimmermeer quaet doen.* Dan veel menſchen oordeelen dat dit altemael op de oude lieden beter paſt, en dat men de bloeyende jeugt hier mede niet onruſtigh ofte onluſtigh, en behoort te maecken: Maer daer tegen is in bedencken te nemen, [8] *Dat het een koſtelick ding is eenen manne dat hy het jock in ſijner jeught drage.* Vult ons vroegh met uwe genade (ſeyde Moyſes) ſoo willen wy roemen en vrolick ſijn onſe leefdagen. 't Is meer als kennelick, *dat 'er op de daecken hoy waſt 't welck verdorret eer het rijp wort.*

Hoe dickmael pluckt een Hovenier
Een bloem, een loof, een jeughdigh kruyt,
Met dat het bot, en eer het ſchier
Een weynigh uyt der aerden ſpruyt?
Hoe veel van dat in hoven groeyt
Of buyten aen der heyden waſt,
Wort even dan wanneer het bloeyt
Of mont of neuſe toegepaſt?

Is 'et niet alſoo dat [9] *de doot tot onſe venſteren dickmals in valt? en in de Paleyſen koomt de kinderen te verworgen op de wijcken, en de jongelingen op der ſtraten?* En dat 'er veele ſijn [10] *die afgeſcheurt worden als een ontydige druyve van den wijnſtock, en gelijck een oly-boom ſijn bloeme afwerpt?*

't Bloemtje dat ick giſter ſagh,
Met een aengenamen lach,
Geeſtigh komen aen den dagh,
Als een perel van den hof,
Leyt eylacen! leyt te hans
Sonder leven, ſonder glans,
Onbequaem tot tuyl of krans,
Leyt gevallen in het ſtof.

[1] Hiob 13. 25.
[2] *Impares natura naſcimur, pares morimur.* Senec.
[3] Hiob 17. 14. [4] Hiob 20. [5] Luc. 12. 20. [6] Hiob 38. 21.
[7] Syrach 7. 40. [8] Ierem. klaeghl. 3. 27. Pſalm 90. 14.
[9] Jeſ. 37. 27. Jerem. 9. 20. [10] Hiob 15. 32

Het is gewiſſelick een gants dwaes voornemen ſoo vergetelick of vermetelick te weſen over het bedencken des doots, [1] dat iemant ſijn boetveerdigheydt uyt ſoude willen ſtellen tot het vijftighſte of 't ſeſtighſte jaer ſijns ouderdoms, en mitſdien ſijn leven eerſt als beginnen op de hooghte, daer het veel duyſenden niet toe en hebben kennen brengen. Leert ons de dagelijckſche ervarentheydt niet, dat oock de matighſte ontrent haren lijfrocht wel dickmael ſieck worden? [2] dat de ſterckſte wel de teering krijgen? dat de onſchuldighſte oock wel lijden moeten? en die ſekerſt meynen te ſitten wel verſtoort en vermoort worden? Gewiſſelijck, een Schipper die 't ſeyl gaende niet eens en denckt dat 'er onweder rijſen kan, laet dickmael het ancker aen lant, en den kabel op ſolder, en als het 'er dan op aen koomt dat men ſtrijcken moet, ſoo en is 'er niet voor oogen als ſcherpe harde ſteenrotſen en klippen, en dien volgende een gewiſſe ſchip-breucke. 't Is daerom de jonckheyt en alle ſoorten van menſchen aen te raden, datſe rijden (ſoo men ſeyt) met ommeſien, *blijde ſijn met beven*, [3] ende met Joſeph van Arimathæa [4] een graf maecken in haren luſt-hof. 't Is enckele uytſinnigheyt eenigen, oock den minſten tijt, te willen leven anders dan gelijck men getrooſt is te ſterven. [5]

Dan genomen al ſchoon dat iemant deſe nootwendige oeffeninge met een vleeſchelicke geruſtigheyt geheel konde over ſetten tot aen ſijnen grijſen ouderdom toe, (het welck doch gants ſorghlick en vol gevaers is;) ſoo dient niettemin bedacht hoe veel weghs dat iemant kan afleggen, die noyt ſtil en ſtaet; Onſe tijt, en in de tijt onſe jeught, is *ſnelder als een looper, ja gelijck een Arent die ter ſpijſe vlieght*; [6] gelijk een ſchaduwe die vlucht, en niet en blijft; gelijck een damp, die weynigh tijts geſien wort, en daer na vergaet, gelijck het water uytloopt van de Zee, [7] en gelijck als regen in der aerden drinckt; wy worden wegh-gevoert gelijck de wint de ſpinnewebben voort drijft; gelijck een ſtroom daer henen vaert; gelijck een wint die niet weder en koomt; onſe dagen vliegen als een geſchoten pijl; en nae de haeſt-verdwijnende jeught ſoo gevoelt men ſich terſtont ongevoelicker wijſe bekropen van den traegen ouderdom, en ſiet! dan is 'et al vergaen dat vermaeckelick ſcheen, en daer en blijft niet anders over als een verdrietigh nagepeys en een pijnelick wroegen over de voorige beſmettinge, dewijle het onmogelik is dat 'er iet ſoets overigh ſy in den ouderdom, als 'er niet goets voor en is gegaen in der jeught. het langſte leven is gants kort, het ſoetſte heeft ſijn bitter, het blijdſte en is noyt ſonder droefheyt: en daerom is het ten hooghſten geraden de waere ſterf-kunſt met ernſt te betrachten, en de bedenckinge des doodts ſich t'eenemael gemeenſaem te maecken, ten aenſien beyde van Jonck en Out: de Jonge lieden dienen hier toe vlijtelick aengemaent, gelijck wy by deſen geerne deden. De Oude vinden duyſent leſſen in haer eygen ſelfs, in haere ſwackheden, in de kerck-hof-bloemen (ick ſegge de grijſe hayren) die haer op het hooft en in den baerdt waſſen, elck van de welcke hun voor een predicatie kan verſtrecken om haer huys te bereyden voor hare erfgenamen, hare lichamen voor den buyck der aerden, en hare ſielen voor het oordeel Godts.

Indien

[1] *Quæ tam ſtulta mortalitatis oblivio in quinquageſimum aut ſexageſimum annum differre ſana conſilia, & inde velle vitam inchoare quò pauci eam perduxerunt.* Senec. de Brevit. vitæ.
[2] *Invadit temperatiſſimos morbus, validiſſimos phthyſis, innocentiſſimos pœna, ſecuriſſimos tumultus.* Seneca.
[3] Pſalm 2. 11. [4] Marc. 15. 46. Luc. 23. 50.
[5] *Lege & relege omnium ſcripta, nihil horribilius invenies, quam hominem in eo ſtatu vivere, in quo non audeat mori,* Auguſtin.
[6] Hiob 9. 25. Pſalm 102. 12. Jacob. 4. 14.
[7] Hiob 14. 7. Hiob 14. 11. 2 Samuel. 14. 14. Pſalm 90. 5. Pſalm 78. 39. Sap. 5. 12.

Indienje wort van hayre grijs,
Van leden ſwack, van ſinnen vijs,
En vraeghje my wat dit beduyt?
Ick ſegge, wort ten leſten wijs,
Want ſiet! de Doot kout als een ijs,
Die ſent haer boden voren uyt.

Eenige menſchen hoorende een Rave op of ontrent het huys kraſſen, of ſiende een hont in eenigh deel van het ſelve een kuyl graven, nemen daer uyt een inbeeldinge als of 'er korts iemant ſterven ſoude; wy meynen dat ſoodanige op-merckingen te laten ſijn aen bygeloovige menſchen, en niettemin datmen niet by horten, en ſelſame invallen; maer in een ſtil en beſet gemoet onſe ſterffelickheydt geſtadelick behoort voor oogen te hebben, oock ſchoon men geenderhande voor-ſpoken gewaer en wort. 't Is mis-verſtant ſoo daer iemant meynt dat men te ſchepe alleen de breette van eenige duymen van de doot verſcheyden is, [1] daer is waerlick in alle plaetſen, waer het oock ſijn magh, maer een kleyne tuſſchen-wydde van ons tot de doot. Veel gaet'er ſlapen in de welcke ſlaep en doot te ſamen eens worden. 't Is daerom dienſtigh, ſoo menighmael als men ſich tot ſlapen nederleyt, te dencken; Hoe licht kan het gebeuren dat ick noyt weder en ſoude opſtaen? [2] Als men opſtaet, hoe licht kan het weſen dat ick niet weder en ſoude ſlapen gaen? Als men uyt gaet, hoe ras waer 'et gekomen dat ick niet wederom en ſoude te huys keeren? [3] Als men t'huys koomt, hoe veerdigh kan het vallen dat ick noyt meer en ſoude uyt-gaen? in 't korte, de doot ſtaet ons op alle plaetſen te wachten, dewijle ſy op alle plaetſen ons kan beſpringen; En 't is daerom een yder goet Chriſten geraden een ſtervende leven te leyden, en met den Apoſtel te ſeggen, *Ick ſterve alle daegh*; [4] voorſeker houdende dat hoe iemant meer ſich ſelven ſterft, hoe hy meer Gode begint te leven. tot vorderinge van 't welcke onder andere dienſtigh wort geoordeelt veel ſich te laten vinden ter plaetſen daer iemant ſieck ofte in doots noot is liggende, ſonderlinge indien de ſiecke getuygeniſſe heeft van Godſaligheyt des levens; want behalven veelderley voordeelen, die daer te rapen ſijn, ſoo van krachtige vermaninge, als van grondige vertrooſtinge; ſoo wort de ſterf-kunſt daer in haer eygen weſen krachtelick geoeffent, en door een levendigh exempel de ſiele werckelick in-geſcherpt.

Dan iemant ſal miſſchien hier tegen inbrengen, dat het al te verdrietigh is (ſonderlinge voor de Jonckheyt) met ſoo een levendige doot-vreeſe geſtadelick ſwanger te gaen: [5]

Altijts voor de doot te beven
Is voorwaer een droevigh leven;
Noyt en heeft hy blyden geeſt,
Die het graf geduerigh vreeſt.

Maer daer tegens is te letten, dat wy niet min voor en hebben als de jonge ſielen met een geduerigen praem van doorſchrick in onruſte te houden; ons ooghmerck is geheel anders; wy weten in het tegendeel dat de ſterf-kunſte, krachtelick en Chriſtelick geoeffent ſijnde niet alleenlick die angſtige vreeſe des doots machtigh is wegh te drijven; maer ſelfs een trooſtelicke vermaeckelickheyt eyndelick in onſe herten te konnen uyt-wercken. Wilje hier toe een ſeker behulp-middel, gunſtige Leſer, en dat met korte woorden; Doet hier, gelijck de kinderen met de Byen handelen alſſe met de ſelve ſpelen willen, ſy treckenſe eerſt den angel uyt, en daer naer en hebbenſer niet als vermaeck van, hoe ſeer ſy met de ſelve oock ſuckelen en ſollen. *De prickel des doots is de ſonde*; [6] ontbloot haer maer alleen van dat wapen; het gevaer, en met eenen de ſchrick, ſal ophouden.

Ghy, die u ſiele wilt bereyden [7]
Om wel-gemoet van hier te ſcheyden,
Koom, hoort doch hoe men trooſt verwerft,
Doodt uwe ſonden eer je ſterft.

Gewiſſelick indien ghy door Godes genade [8] dit eens te boven kont geraecken, 't is ſeker dat het dorre geraemte van het dootelick weſen (waer voor oock de alderſtoutſte dickmaels ſchricken) u met der tijt niet onvriendelicker ſal invallen als een vers-opengaende roſe in den morgen-dauw. hier toe te mogen geraecken, en dat op ware, en geen bedriegelicke gronden, en is gewiſſelick de minſte vrucht niet van een Chriſtelick leven. De wegh hier toe leydende en is nergens te vinden, als by den genen die daer geſeyt heeft, *Ick ben de wegh, de waerheyt en het leven*; 't welck niet anders te ſeggen en is als, wilje niet dwaelen? Ick ben de wegh. wilje niet bedrogen worden? Ick ben de waerheyt. wilje niet ſterven? Ick ben het leven. ghy en hebt niet te gaen als tot my; nergens, als door my. En waer is doch dat ons deſe wegh geopenbaert wort anders, als daer hy ſelve roept, *koomt al tot my die belaſt en beladen ſijt, en ick ſal u verquicken?* dat is, in ſijn heyligh woort, in ſich hebbende de kracht der ſaligheyt allen die het gelooven. 't En kan niet, 't en kan niet geſchieden (ſeyt'er een Outvader) dat iemant ſonder vrucht henen gae die ſijn werck maeckt van de heylige Schriftuere met aendacht en geduerigheyt te leſen. Gods woort te weten is een krachtigh bol-werck tegen de invallen der ſonde; van het ſelve onbewuſt te weſen is een ſteylen afganck ten verderve. Wie ſtaegh by God ſoeckt te weſen, dat hy veel bidde, en dickmael leeſe [9]: in 't bidden ſpreken wy tot God, in 't leſen ſpreeckt God tot ons. *gewent u dan met God* (gelijck Job [10] ſeyt) *en hebt vrede, daer ſal u veel goets uyt komen. ontfangt de leere uyt ſijnen monde, en leght ſijn redenen op in u herte.* Maer om neerſtelick acht te nemen en te beproeven wat by ons in den wegh der Godſaligheyt dagelicx wert gevordert, ſoo is by alle Godſalige altijt goet geoordeelt dagelicx een neerſtigh onderſoeck te doen van ons geheel bedrijf van dien dage, om te letten of men van de menſchen komende niet minder menſche is geworden, ten eynde om alſoo in ſijn kamer wederom te vinden het gene miſſchien daer buyten is verloren.

Als ghy des avonts ſijt gelegen
In uwen leger, ſoo men plagh,
Al eer de vaeck koomt neer-geſegen,
Soo gaet al-voren over-wegen
Dyn handel van den gantſchen dagh:

[1] *Erras ſi in navigatione tantùm exiſtimes minimum eſſe quo à morte vita diducitur, in omni loco æquè tenue intervallum eſt, ecce hic ultimus dies ut non ſit, prope ab ultimo eſt. Seneca.*

[2] *Multi ſane dormiverunt, & obdormiverunt; & mors ſomno continuata eſt, Seneca.*

[3] *Dic dormituro, potes non expergiſci; dic experrecto, potes non amplius dormire; dic exeunti, potes non ampliùs reverti; dic revertenti, potes non ampliùs exire. Seneca Epiſt.* 49.

[4] 1 Corint. 15. 32.

[5] *Qui mortem metuit, quod vivit perdit id ipſum. Cato.*

[6] 1 Corint. 15. 56.

[7] *Hoc citra mortis diem præſta, moriantur ante te vitia; vel Seneca dixit Epiſt.* 27.

[8] *Ego ſum via, veritas, & vita, errare non vis? ego ſum via, falli non vis? ego ſum veritas, mori non vis? ego ſum vita, non eſt quò eas niſi ad me, non eſt quà eas niſi per me. Auguſtin.* Matth. 11. 28. *Fieri non poteſt, non poteſt, inquam, fieri, ut quis ſine fructu decedat qui aſſidua attentaque Scripturarum lectione fruitur. magna adverſus peccatum munitio eſt Scripturarum lectio. magnum præcipitium, profundum barathrum Scripturarum ignoratio. magna ſalutis perditio de divinis legibus nihil ſcire. hoc hæreſes peperit, ea vitam corruptam invexit; hoc ſurſum deorſum miſcuit omnia. Chryſoſt. hom.* 3. *de Lazaro.*

[9] *Qui vult ſemper cum Deo eſſe, debet frequenter orare & legere, nam cum oramus, nos cum Deo loquimur; cum vero legimus, Deus nobiſcum.*

[10] Hiob 22. 21. 22.

Eer datje van den slaep bekropen
Light sonder reden, sonder kracht,
Soo doet u ganschen boesem open,
En laet u spreken, duchten, hopen,
Eens op de weegh-schael sijn gebracht.

Hier is my eenigh woort ontvlogen,
Eer ick het selve recht bedacht,
Daer ben ick van mijn oogh bedrogen,
En ginder was ick wegh-getogen
Door enckel lock-aes van de pracht.

Hier heb ick dingen na-gelaten;
Dat my nu boven maten rouwt;
En daer soo liet ick my bepraten
Om dit te lieven, gint te haten
Dat vry al beter dient geschouwt.

Hier quam my swarte nijt bestoken,
Daer grillen die ick niet en ken;
Hier heeft my soet gedult ontbroken,
Daer heb ick al te trots gesproken;
t'Fy! dat ick noch soo weerelts ben:

t'Fy! dat ick my soo laet beroeren
Om, ick en weet niet wat, vyse-vaes;
t'Fy! dat ick my soo laet vervoeren,
Daer ick mijn geest behoor te snoeren;
Mijn siele, weest niet meer soo dwaes.

My voeght een staegh, en deftigh strijden,
Dewijl ick ben een Christen-mensch;
My past verdragen, dulden, lijden,
My past de sonden af te snijden,
O God, dat is mijns herten wensch:

Nu Vader, wilt my doch vergeven
Al wat ick heden heb misdaen,
En dan soo jont my daer beneven,
Dat ick door al mijn vorder leven,
In dijnen wegh magh seker gaen.

Des morgens als de sachte vlercken
Van uwe nacht-rust sijn ontdaen,
Met dat u geest begint te wercken,
Soo geeft u stracx om aen te mercken
Al wat u God heeft goets gedaen:

Al eer tot u beroep te treden,
Eer ghy u elders in vermengt,
Soo streckt tot God u gansche leden,
En maeckt dat ghy u vroegh-gebeden
Hem tot een soeten offer brengt:

Gaet neemt dan voor in u gedachten,
Oock voor den eersten sonne-schijn,
Op al u doen te willen achten,
En oock voor schijn van quaet te wachten,
Soo wil u God genadigh sijn.

Het welcke indien wy alsoo met een goet gemoet, in de vreese des Heeren, ernstelick betrachten, soo konnen wy voorseker houden dat Godt onsen gebreckelicken dienst, soo die anders oprecht is, in genaden sal aensien; gelijck ons mede niet en kan missen, of wy en sullen, soo doende, uyt een sedige en welgeregelde jeught (soo ons Godt het leven spaert) tot een stillen en gewilligen ouderdom soetelick over gaen, en, onses afscheydens tot aller stont en plaetsen getroost sijnde, den tijt onser verlossinge met gedult inwachten; vastelicken vertrouwende dat ons geene maniere van sterven quaet ofte hinderlick en kan wesen, dewijle dat'er een goet leven is voorgegaen;[1] dien volgende niet anders voortaen hopende of verwachtende, als des levens sat wesende, in goeden vrede versamelt te worden tot de vaderen, *gelijck de garven ingevoert worden te rechter tijt*[2], wy al te samen en elck in 't bysonder dagelicx met oprechten gemoede voor onsen God mogen dencken en spreken:

Het gae my nu gelijck het wil,
Of hart, of sacht, of woest, of stil;
Het gae my soo gelijck het magh,
Gelijck het hier op aerden plagh,
Het gae my t'huys en over al
Gelijck het God believen sal;
In hem alleen ben ick gerust,
Daer is mijn hoop en herten-lust,
Des wat de gansche weerelt heeft,
Wat vreught dat goet, of eere geeft;
Wat oyt het wacker ooge siet,
En treckt voortaen mijn siele niet;
Ick wensche tot een vol geluck,
Ick wensche maer een eenigh stuck,
Ick wensche met een reyn gemoet,
Gesuyvert in des Heeren bloet,
Ick wensche met een stillen geest,
Die sieckte, doot, noch helle vreest,
Te scheyden uyt dit jammer-dal;
En siet! daer sijn mijn wenschen al.

[1] *Nulla mors mala, quam bona vita praecessit. Erasm.*
[2] Hiob 15. 28.

CHRI-

VIERDE en leste DEEL

van 't

CHRISTELICK HUYS-WYF,

Vertoont in de gestalte, eerst van bedaeghde

HUYS-MOEDER, en daer na van WEDUWE,

Hier vergeleken met den WINTER.

DE *strenge winter naeckt, de rijm hangt aen de boomen,*
De vorst verslint het groen, en bint de snelle stroomen;
Men siet, gelijck het schijnt, geen leven in het kruyt,
Daer komt nochtans een dag, wanneer het weder spruyt.

Siet hier den ouden tijt, de koude winter-dagen,
Verscheyden van de jeugbt, en van de somer-vlagen:
Hier is geen ander raet, als dat de binne-kracht
Een beter lente-tijt, een nieuwen somer wacht.

DE gulde Sonne daelt; ick sie de groene jaren,
Ick sie de frisse jeugt allenskens henen varen,
Ick sie 'k en weet niet wat, ick sie in u gelaet
Dat, niet gelijk het sou, en als te voren, staet.
Wat is van onse jeught, en van het gansche leven!
Het is, gelijck een stroom, in haesten wegh gedreven,
Het is gelijck een boom, die neder is gevelt,
Het is gelijck een droom, die krancke sinnen quelt:
Van alle weerelts vreught, van alle blyde nachten
En blijft niet aen den mensch, als droeve na-gedachten;
Het eenigh, dat de siel in dit geval verblijt,
Dat is een soet gepeys van wel-besteden tijt.
Al wat het wacker oogh bereyckt aen alle syden,
Dat wijst de menschen aen wat eenmael staet te lyden;
God laet ons alle daegh, als in het kleyne, sien
Wat eens te sijner tijt de weerelt sal geschiên.
De bloemen in den hof en alle groene kruyden
Sijn boecken voor het volck, sijn lessen aen de luyden,
Soo haest de winter naeckt, de velden worden bloot,
Men siet in alle ding gelijck een volle doot:
Wat in den groenen Mey de bossen plach te cieren,
Dat siet men in den Herfst met alle winden swieren,
Het loof rijst van het hout, de groente van den dijck,
Een roose, wort een rif; een boom, een staende lijck:
Het licht, des weerelts oogh, dat wy de sonne noemen,
De vader van het kruyt, de voeder van de bloemen,
Soo haest den avont naeckt, bereyt sich tot den val;
En wijst ons alle daegh wat eens gebeuren sal.
Besiet ons eygen selfs; na tweemael negen uuren
En kan dit kranck gestel niet sonder slapen dueren,
De mensch die waer een block, een steen, een houten beelt,
Ten waer een kleyne lugt die in de neuse speelt;
Het lijf, de sware klomp, is in het bed gelegen,
Geen oogh, geen ander lid, en siet men dan bewegen;
Het loopen heeft gedaen, het woelen is gestilt,
Siet! wat de bleecke doot van uwen slaep verschilt?
Al dit toont aen het volck dat alle dingen hellen,
En van den eersten af sich om te vallen stellen,
Dat alle weerelts glans is uytter-maten kort,
Ja dat de weerelt selfs ten lesten neder-stort:
„Daer woont een stil bederf in alle frisse leden,
„In alle schoon gebouw, in alle vaste steden,
„In alle rijcken selfs: de doot besluyt 'et al
„Dat was, dat heden is, dat eenmael komen sal:
„Het moet ten ondergang, het moet ten eynde komen;
„Al wat te sijner tijt beginsel heeft genomen,
„Een maeght, een jonge vrou, en alle schoon gewas;
„Gaet even sijnen gang, gelijck het nietigh gras:
Wat kan de snelle tijt niet eenmael over-heeren?
En door een stil geknaegh ten lesten omme-keeren?
Hy gaet een staegen tret, en, sonder groot geluyt,
Eet door het vinnigh stael, en holt de rotsen uyt;

Hy

Hy druckt een harders Stel, hy ruckt palleyſen onder,
Hy toont in ſijn beleyt meer krachten als een donder,
Meer als het ſelſaem vyer dat uyt den hemel berſt,
Wanneer een ſtrijdigh vocht is tegen een geperſt:
Want als den blixem raeſt met ſijn getackte ſtralen,
Hy treft een harde rots, en niet de ſachte dalen;
Al wat maer eenighſins betoont een ſoeten aert,
Dat is voor deſen brant en hare kracht bewaert;

Maer ſiet! de rouwe tijt vertreet oock teere roſen,
Die in de ſteden ſijn, die op de velden bloſen;
Ach! friſſe maeghden ſelfs: eylaes! het monſter eet
Het ſchoonſte dat men vint, het beſte dat men weet.
Helene voor een tijt de peerel van de Griecken,
In wit gelijck de ſnee, in blos gelijck de kriecken,
Ging eenmael, nu bedaeght, ontrent een ſpiegel ſtaen,
En ſprack haer eygen ſelfs met droeve klachten aen:

Eylaes! wie ben ick nu? en wie, eylaes! te voren?
Al wat ick eenmael was, dat is in my verloren,
Ick ſoecke wat ick magh, ick ſoecke met verdriet,
Maer dat ick ben geweeſt, en vind' ick efter niet:
Ick ſie mijn eygen beelt hier in de kamer hangen,
Met ſchoon gekrinckelt hayr, en met gebloosde wangen,
Een beelt dat mijne jeught ten nauſten eens geleeck,
Eer Paris over zee naer onſe kuſten weeck:
Maer als ick mijn gelaet nu eenmael gae bekijcken,
En wil het met 't beelt in allen vergelijcken, *a*
Soo word ick ongeſint, en dat van enckel ſpijt,
Het ſchijnt dat my een ſweert tot in de ſiele ſnijt:
Is't niet een ſelſaem ding? daer is een ruymer leven
Aen menigh dom gewas, aen menigh beeſt gegeven;
Beſiet den harden Pijn, den Ceder en de Maſt,
Beſiet den Qualſter-boom (*b*) die ſonder eynde waſt,
Beſiet den wilden Olm ten hooghſten opgedreven,
Beſiet den ſteylen Eſch tot aen den hemel ſweven,
Beſiet hoe Dennen-hout tot in de lucht belent,
En dat geen Eyck en ſterft die haren planter kent:
Treet vorder in het wout, en let op alle dieren
Die fris en onvermoeyt ontrent de boſſen ſwieren:
De Krayen in de lucht, de Harten op het velt,
Die hebben menighmael tot hondert jaer getelt: *c*

Den Raven, leelick dier, en hare ſwarte veeren
En konnen boven dat geen duyſent jaren deeren;
De Phœnix, ſoo het ſchijnt, heeft noch een vaſter ſtant,
Ja leeft tot dat hy ſelfs ſijn eygen leden brant.
Wat gaet de goden aen? waerom de beſte gaven
Geſchoncken aen het hout, of aen den ſwarten raven?
Waerom een harden Pijn bewaert tot onſen ſpijt?
Waerom het vluchtigh Hart niet vluchtigh uyter tijt?
Waerom een ſchoone vrou, waerom de kloecke mannen
Soo haeſtigh in het graf, en uyter tijt gebannen?
Waerom doch is de menſch ſo veerdigh uyt-gebloeyt,
Daer ick en weet niet wat ſoo lange jaren groeyt?
Waerom een friſſe maeght, het çierſel aller ſaecken
Van dat 'er eertijts was, of dat 'er is te maecken,
Waerom haer blyde verw, haer oogh en roode mont
Geen langer dagh verleent, geen meerder tijt gejont?
Ick ben noch heden niet tot tachtigh jaer gekomen,
En my is alle glans alreede weghgenomen;
Siet! wat een kleyne tijt mijn krachten heeft gevelt,
Mijn geeſten uyt geteert, mijn luyſter af-gepelt:
Ben ick, ellendigh wijf! ſoo menighmael gepreſen?
En voor de ſchoonſte vrou met vingers aengeweſen?
Ben ick het, die het volck als voor een wonder ſagh
Soo haeſt ick buyten quam, of in de venſter lagh?
Ach! is om deſe romp ſoo menigh ſweert geſlepen?
Soo menigh ſchicht gewet? ſoo menigh hondert ſchepen
Gedreven over zee? ſoo menigh dapper held
Gevallen in den krijgh, geſlagen in het veld?
Is om dit ſnoode lijf ſoo lange tijt van jaren
Geſmoort in enckel bloet? ſoo menigh duyſent ſcharen
Verſlonden door het ſtael? is om dit ſnoode lijf
De weerelt tegen een gevallen in gekijf?

a *Het recht gebruyck van de afbeeldinge der ſchoone Ionckvrouwen, kan weſen om in den ouderdom hare voorige gedaente met de jegenwoordige door behulp van den ſpiegel te mogen vergelijcken, om daer uyt hare dagen te leeren tellen en wijs te worden. Socrates vermaende de jeught haer dickmael in den ſpiegel te beſien, niet om een hayrtjen uyt de wijn-brauwen ofte den baert te pluyſen, maer op dat ieder een ſijn eygen gedaente mochte kennen; ten eynde dat iemant, ſchoon ſijnde van buyten, oock de inwendige ſchoonheyt, namelick de deught, moghte betrachten; mismaeckt ſijnde, ſijne aengeborene ongeſtalte met innerlicke volmaecktheden moghte vergelden.*

b *Siet van den Qualſter-boom, in 't Latyn Ornus genaemt, van den Olm, Vlmus, van den Eſch, Fraxinus geſeyt, van den Denne-boom, Picea genaemt, en van de langduerigheyt, mitsgaders hoogen waſdom der ſelver Plin. lib. 16. cap. 10. en Dodonæum in ſijn Kruyt-boeck lib. 39.*

c *Op het lang leven van ſommige gedierten, ſiet het Epigramma, quod Virgilio adſcribitur, de Ætatibus animalium.*

Ben ick, vergeten mensch, tot twee verscheyde reysen,
Ben ick ontschaeckt geweest? wie sou het konnen peysen?
Ben ick'er oorsaeck van, dat Xanthus is bevleckt?
Dat Xanthus over al met dooden is bedeckt?
Is Troy' om mijnent wil, met al haer gulde saelen,
Is Troy' om mijnent wil, met al de naeste palen,
Is Troy' om mijnent wil gewonnen door het Peert?
Is Troy' om mijnent wil gevallen door het sweert?
Ach! waer is dan de glans die hondert duysent menschen,
Die al wat oogen had mijn liefde dede wenschen?
Ach! waer is nu ter tijt, ach waer is nu de glans,
Een vreught en herte-lust van alle frisse mans?
Ach! waer is nu de mont die Paris heeft bewogen?
En van de Nymphen selfs met krachten afgetogen?
Ach! waer is nu ter tijt, ach! waer is nu de mont
Die Princen heeft bekoort, en goden heeft gewont?
Waer is mijn helder wit? waer is mijn aerdigh blosen?
Waer sijn, te deser uyr, waer sijn die schoone rosen
Te voren om en om mijn roode mont gesaeyt?
Ay my! de snelle tijt die heeft'et al gemaeyt.
Mijn boesem, die wel eer plagh geestigh op te swellen,
Hangt nu daer heen gesackt, gelijck als dorre vellen:
Mijn mont en heeft voortaen niet eenen gaven tant,
Maer staet gelijck een dorp voor desen afgebrant:
Mijn wangen sijn geploegt met hondert duysent veuren,
Mijn voorhooft ongesien door rimpels en door scheuren,
Mijn hant, mijn wankel hooft, mijn gantse lichaē beeft,
Ick hebbe (wat een druck!) mijn krachten overleeft.
Mijn hayr, dat my het lijf plach over al te decken,
Dat laet my nu alleen een hooft vol kale plecken;
Wat dient'er noch geklaeght? mijn leden sijn, (eylaes!)
Als tacken sonder loof, en freuyten sonder waes.
Ach! daer een yder mensch voor desen vont behagen,
Dat geeft my nu alleen maer reden om te klagen,
Ach! waerom noch gesien in dit verdrietigh glas?
'k En wil niet, soo ick ben; 'k en kan niet, soo ick was.
Dus mocht het grilligh wijf, en diergelijcke vrouwen,
Haer ongerusten geest met klagen onderhouwen,
Als sy den kalen herfst van haren ouden dagh
Met enckel herten-leet in haren spiegel sagh:
Maer ghy, ô Christen siel, die in uytwendigheden
Van uwe broose jeught, van uwe swacke leden
Geen troost of hoop en stelt, maer soeckt een beter goet
Dat u tot meerder vreught den hemel open doet,
Ghy, in het tegendeel, of schoon de grijse jaren
Met swackheyt in het vlees haer komen openbaren,
En noemt dat geē verdriet: waer toe hier droef getreur?
U troost is by der hant, u ruste voor de deur.
Men houd, wanneer de swaen haer krachten nu begeven,
En datse seker stelt niet meer te konnen leven,
Dat sy dan neder-sijght ontrent het dichte riet,
En singt daer, eerse sterft, een geestigh vreughde-liet:
Die om een kleynen loon moet gansche dagen hygen,
Siet met een vrolick hert de sonne neder-sygen;
Een ackerman verheught, als hy het rijpe graen
Heeft uyt het open velt en in de schuer gedaen;
Een vrouw die swanger gaet, en kan haer niet bedaren
Tot dat de thiende maent haer vordert om te baren;
Wie grooten handel drijft aen dees of genen hoeck,
Die wenst voor alle ding te sluyten sijnen boeck:
Wanneer de schipper naeckt sijn vaderlantsche kusten,
Hy spoet hem des te meer, om eens te mogen rusten;
De voerman is geneyght sijn peerden uyt te slaen;
De moede looper hijght nae't eynde van de baen:
Wat wil ons ydel hert geduerigh blijven varen,
En swieren in den draey van dese woeste baren?

,,Wat baet'et dat de mensch tot oude dagen koomt,
,,Wanneer sijn bange siel voor oude dagen schroomt?
Het is een droeve saeck, dat afgeleefde menschen
Om jonckheyt, nieuwen tijt, en versche leden wenschen;
,,Wie met benautheyt sucht om sijn voorleden jeught,
,,Die mist noch in den geest de gronden van de deugt.
Ick bidde, wat ick mach; gewent u niet te klagen
Noch van den korten tijt, noch van de snelle dagen,
Noch van dat u het hayr is wit gelijck het vlas,
Maer sucht dat u het lijf eens jonck en dertel was.
Al wort u lichaem swack, krom, mager, ingetogen,
Bouvalligh, ongesien, ter aerden neêr-gebogen,
Al sijn u voeten traegh, u kele sonder smaeck,
U beenen sonder mergh, u tonge sonder spraeck,
U wangen sonder blos, u kibben sonder tanden,
U voor-hooft diep-geploegt, als nieu-gebraeckte landen,
U kloecke maege swack, u blyde sinnen, vijs;
U roode lippen, blaeu, u blonde vlechten, grijs;
O! daer het innigh deel bevonden is te wassen,
Daer is men niet gewoon op dit verlies te passen;
Ghy, acht het lichaem niet, als maer de siele groeyt;
Ghy, acht geen koude sucht, als maer de liefde gloeyt:
,,De geest, door Godes hant de menschen ingeschreven
,,Wort uyt de swackheyt selfs ten hemel opgedreven;
,,O gunste van den Heer! ô krachtigh wonder-werck!
,,Wanneer het lichaem swakt, dan wort de siele sterck.
't Is waer, dat beesten selfs de menschen over-leven,
En met een langer jeught in alle velden sweven;
't Is waer, dat in het wout veel oude boomen staen,
Maer als haer val genaeckt, dan is het al gedaen;
Dan is haer wesen uyt, en, die soo lustigh schenen,
Verdwijnen uyt het oogh, gaen in het duyster henen,
En liggen alle tijt begraven in der nacht,
Soo dat haer lange jeught niet eens en wort gedacht.
Maer schoon dat aen de mensch is korte tijt gegeven,
Hy sal geduerigh sijn, en sonder eynde leven;
Want als het aerdsche deel genaeckt sijn eerste stof,
Soo bloeyt de reyne siel in Godes eeuwigh Hof;
Dan is't dat eerst de vreught, die noyt en is begrepen,
Na druk, en tegenspoet, na duysent harde nepen, (koomt?
Haer glans, en hooghsten wensch, haer volle maet be-
Wat dient, ô Christē hert, wat dient'er dā geschroomt?
Gaet treckt dan u gemoet van aertsche beusel-saecken,
Die noyt gerusten geest en sullen konnen maecken;
Het is maer enckel schijn al wat het vlees besit,
Ghy kent een beter vreught, en hebt een ander wit:
Die in het stil geheym, de moeder van de vrouwen,
Vermochte met het oogh ten vollen aen te schouwen
De vrucht daer in gevormt, en dat hy, even daer,
En handen aen het kint, en voeten wert gewaer,
Hy soude met'er daet uyt dit gesicht besluyten,
En op een vasten gront het vonnis mogen uytten,
Dat soo een edel ding is voor een ruymer locht;
En geensins uyt-geruft om daer te sijn gebocht;
Hy tast, als met'er hant, dat eenmael dese leden
En verder sullen gaen, en wyder sullen treden,
Hy beelt hem seker in dat soo een konstigh werck
Heeft vry een ander wit, een hooger oogh-gemerck:
Wie in sijn herte treet, en weeght sijn binne-krachten,
Sijn deftigh voor-gepeys, sijn hooge na-gedachten;
En vint daer, hoe de geest by wylen sprongen doet
Tot in den hemel selfs, tot aen het hooghste goet,
En siet daer, hoe de siel oneyndigh, sonder palen,
Kan swieren in de lucht, en om de weerelt dwalen,
Kan swemmen over zee, en uytter-maten ras
Keert weder daerse woont, en neder daerse was,

Die kan van stonden aen uyt dese snelle veeren
Besluyten met bescheyt, en in der daet beweeren
Dat soo een geestigh ding, en soo een snel bedrijf
Niet eeuwigh wesen sal voor dit ellendigh lijf,
Niet voor een leemen huys, of diergelijcke saecken,
Die yder is gewoon met handen aen te raecken,
Niet voor de weerelt selfs die hare palen kent,
Maer voor een grooter sael, een ruymte sonder end;
Hy weet, dat sijn vernuft eens hooger opgeresen,
Sal door geswinde drift hem dienstigh konnen wesen,
Sal eens te sijner tijt gaen stygen uyt de waen,
En met een vollen loop gaen sitten op de Maen;
Sal boven in de lucht, en boven alle wolcken,
En boven alle vlees, en boven alle volcken,
Ontfangen tot een loon het voor-recht van de Stad, *a*
Die in der menschen breyn noyt recht en is gevat;
Dat is een diepe troost, die sielen kan vermaken,
Als iemant wort gewaer sijn ingevalle kaken,
Sijn ongevalligh lijf; „ey! waerom doch gesucht?
„Beswijckt het aerdsche deel, wy stygen in de lucht:
„Wilt ons de snelle tijt in eenigh deel begeven,
„Het is een kleyn verlies; daer is een beter leven,
„Daer is een eeuwigh heyl. ô Eeuwigh! hooge saeck!
„Hoe wijt is u begrijp! hoe wonder u vermaeck!
O eeuwigh! diepe kolck, die niet en is te gronden
Noch by een kloecke pen, noch by geleerde monden,
Noch by een geestigh breyn, ô eeuwigh groot beslagh,
Dat noyt een wacker oogh ten vollen over-sagh;
Schoon gansch de weerelt-kloot bestont in water-baren,
En dat'er eenigh mensch, na hondert duysent jaren,
Tot soo een ruyme Zee eens toegetreden quam,
En uyt het woeste diep maer eenen druppel nam;
Het sou noch evenwel, na menigh duysent eeuwen,
Het swemmen met'er tijt benemen aen de meeuwen;
Het sou noch evenwel de gronden van den kolck
Ontblooten voor het oogh, en toonen aen het volck;
Maer eeuwigh is een Vack, een afgront sonder palen,
Oneyndigh van begrijp, daer in de sinnen dwalen,
Daer in verloren valt, en niet ter weerelt gelt
Schoon iemant hondert jaer, of hondert duysent telt.
O leert, mijn siele, leert geduerigh overleggen
Wat eeuwigh wel te sijn, wat eeuwigh is te seggen,
Wat eeuwigh al bevangt, wat eeuwigh al bedeckt,
Wat eeuwig, eeuwigh is, waer eeuwigh henen streckt:
Bedenckt eens wat'et sy by God te mogen wesen,
Van alle blyschap vol, van alle pijn genesen, *b*
Met alle goet begaeft, van alle quaet bevrijt,
Ontslagen van geklap, en boven alle nijt;
Geen sieckte geen gevaer, geen vreese, geen gebreken,
Geen leugen, geen bedrogh, geen slimme tonge-steken,
Geen doot, geen ongemak, geen honger, geen gequel, *c*
Maer staegh, in alle ding, en sonder eynde wel:
Volmaecktheyt in de siel, gesontheyt aen de leden,
En schoonheyt voor het oogh, en volheyt in de reden, *d*
En liefde sonder haet, en onvermoeyde jeught,
En God te mogen sien, de volheyt aller vreught: *e*
Al wat de rijcke Zee, al wat de soete stroomen,
Al wat het lustigh velt, al wat de groene boomen,
Al wat de gansche lucht eens gaf aen onsen noot,
Al wat den hemel selfs oyt goot in onsen schoot,
Dat sal de milde God in onsen geest vervullen,
Als wy in hem alleen daer boven leven sullen, *f*
Hy geest van onsen geest, hy onse ware kroon,
Hy siel van onse siel, (*g*) hy onse groote loon; *h*
Bedenckt een schoone stad (*i*) die niet als helle stralen
Laet uyt het rijck gebouw van hare poorten dalen,
Een stad, een heerlick werck, gelijck'er noyt en was,
Een stad van enckel gout, gelijck een suyver glas, *k*
Een stad, een schoon juweel, daer klare beken vloeyen
Tot heyl van al het volck; daer nutte vruchten groeyen
Ten goede van de siel, (*l*) een stad, een reyne stad,
Die in een's menschen hart noyt recht en is gevat.
Daer is een helle son, die noyt en laet te schijnen, *m*
Daer is een wonder licht, dat niet en sal verdwijnen, *n*
Daer is des Heeren Bruyt, daer is de ware min,
Geen quaet en raeckt'er aen, geen vuyl en komt'er in. *o*
O nieuw Jerusalem! *(p)* hoe klaer sijn uwe straten!
Hoe reyn u borgery! hoe suyver alle vaten!
Hoe sijn u gronden selfs met alle glans bekroont,
Daer God in volle daet sijn eygen wesen toont! *q*
Daer God in onsen geest sal eeuwigh blijven leven!
Daer God met onsen geest sal in der hooghten sweven!
Daer God ons spiegel is, ons klare sonne-schijn!
Daer God in ware daet sal al in allen sijn!
Och of ick stygen mocht uyt dese laege poelen!
Soo dat ick in den geest geduerigh mochte voelen
Den voor-smaeck van het heyl dat boven is bereyt!
Een voor-smaeck die de siel in ware vreughden leyt!
Och of ick alle tijt, met yver aengesteken,
Mocht eeuwigh, lieve God! van uwe daden spreken,
Mocht spreken alle tijt, niet als een nietigh mensch,
Niet soo ick spreken kan, maer als ick heden wensch!
Och of ick spreken mocht met hondert duysent tongen,
Die met geen aerdschen draf en waren ingedrongen!
Och of ick spreken mocht gelijck het u betaemt,
Die Held, die Vrede-vorst en Wonder sijt genaemt!
Och of ick spreken mocht gelijck de reyne scharen
Die met een helle stem, en met de gulde snaren
Verheffen uwen roem, en melden uwen lof,
En roepen heyligh God, en laten nimmer of!
Waer ben ick mijn gemoet? mijn hert begint te voncken
Door ongewoonen brant, mijn sinnen worden droncken,
Mijn geest is op de loop, mijn losse reden holt,
Mijn breyn dat bortelt uyt, mijn siele suysebolt:
Wie sal my, lieve God, van dese banden slaecken,
Op dat ick even nu mijn Schepper moght genaecken?
Wie sal mijn vluchtigh hert verheffen in de locht,
Op dat ick heden noch den hemel raecken mocht?
Ick scheyde van het vleys, en dese swacke leden;
Ick klimme tot het huys van aller eeuwigheden,
Ick reycke naer het licht en na den hellen dagh,
Daer noyt de bleecke doot haer pylen schieten magh:
Ick vliege buyten my, ick vliege van der eerden,
Ick styge na de locht met ongetoomde peerden,
Ick sie beneden my wat al de weerelt doet,
Ick sie hoe dat het volck hier in der aerde wroet,

a *Te weten het burger-recht van het hemelsche Ierusalem, wiens vrydom ons verkregen is niet voor een groote somme gelts (gelijck de Hooft-man seyde van sijn burger-recht van Romen,* Actor. 22. 28.) *maer met den dierbaren bloede Christi,* 1 Petr. 1. 18.

b Psal. 16. 11. *Voor u is vreughde de volheydt, en lieffelick wesen tot uwer rechter-hant eeuwelick.*

c *Facilius dicere possumus quid ibi non sit, quàm quod ibi sit. August. de Symb. l. 3.*

d *Nil notum in terra, nihil ignotum in cælo. res enim veræ sunt in mundo invisibili, in mundo visibili umbræ rerum. Herm.*

e *Visio Dei beatifica, sola est summum Bonum. August. de Trinit. cap. 13.*

f *Non potest summus rerum conditor in se non habere, quæ rebus à se conditis dedit quemadmodum sol astris. Hugo lib. 4. de anima cap. 15.*

g *Anima animæ Deus, Bern.* h Genes. 15. 1. i Apoc. 21. 11. 21.

k Apoc. 21. vers. 18. 21. l Apoc. 22. 2. m Apoc. 21. 23.

n *Lumen est umbra Dei; Deus lumen luminis. Plato.*

o Apoc. 21. vers. 10. vers. 27.

p *Heerlicke dingen spreeckt men van u, ô stadt Godes.* Psal. 87. 3. Apoc. 11. 19. 23. q *Wy sullen hem sien gelijck hy is.* 1 Ioh. 3. 2. 1 Corint. 15. 28. 2 Corint. 3. 18. 1 Corint. 13. 12.

Ick sie de nieuwe Stad en hare poorten blincken,
Ick hoore door de lucht de reyne stemmen klincken,
Ick sie een klare beeck, een krystallynen stroom,
Ick sie het eeuwigh loof, den waren Leven-boom,
Ick hoor' een groote schaer des Heeren daden singen,
Waer henen mijn vernuft! ô wonder soete dingen!
Ick sie het reyne Lam, en sijn Geminde staen,
O mocht ick, lieve God, ô mocht ick vorder gaen!
Mijn siel is Noachs duyf, die niet en weet te rusten,
Die noyt en heeft de macht te setten hare lusten
Tot datse wederkeert van daerse voortijts quam,
Van daerse was gereyst en haer beginsel nam.
Van hier dan weerelts vreught, die niet als boose smetten
En brengt ontrent de siel, die alle vreught beletten,
Of is'er iemant bly, en dat in reyne tucht,
Noch tijt het los vermaeck in haesten op de vlucht:
Wat hoor ick menighmael de blyde gasten klagen!
Hoe veerdigh is de tijt! hoe vliegen onse dagen!
Het schijnt dat eenigh spook ons uyt de weerelt drijft,
,,'t Is al maer water-verw wat niet geduerigh blijft.
Schoon iemant met een vrient sijn herte wil vermeyden,
Daer komt in korter stont, daer komt een bitter scheyden,
En hoe men blyder was, en soeter heeft gemalt,
Hoe dat het droef vertreck de vrienden swaerder valt.
Assuerus heeft het volck veel gunste toe gedragen,
Hy gaf een groote feest van hondert tachrigh dagen,
Die maeltyt evenwel, die blyschap is gegaen,,
,,Al wat de weerelt prijst, en is maer enckel waen:
Maer in des Heeren huys, daer soo veel duysent scharen
Te samen sullen sijn, te samen sullen paren,
Daer is het bitter woort, het *scheyden* niet bekent,
Daer blijft een eeuwigh heyl, een vreugde sonder end.
Schoon iemant vrolick is door spel of lustigh singen,
Door wijn en rijcke spijs en duysent schoone dingen,
Indien hy lijckewel sijn innigh herte vraeght,
Noch is 'er eenigh leet dat hem de siele knaeght:
Maer dien in Christi bloet den hemel is verworven,
Die voelt een reyne vreught, die niet en is bedorven,
Die niet en is gemengt met ick en weet niet wat;
Maer is in hooge lust ten vollen opgevat.
Laet iemant sijn gesicht by wylen henen dwalen
Ontrent een schoon gebouw, daer hondert gulde salen
Sijn prachtigh uytgerust met alle rijcke steen,
Met alle schoon gevaet, dat niet en is gemeen;
Het sal hem (soo het schijnt) tot aen de siele raecken,
Maer dit noch evenwel sijn kleyne beusel-saecken,
Sijn by des Heeren huys gelijck een swaluw-nest;
Dat, ick en weet niet hoe, is aen de muer gevest:
Als iemant baggen siet, geciert aen alle kanten
Met oesters reyn gewas, met fijne diamanten,
Met alle flicker-spel, het dunckt hem wonder sijn,
Maer dit noch altemael en is maer enckel schijn,
Het wort doch menighmael aen dese toe-gelaten
Die Gode vyant sijn, en goede seden haten,
Ghy, als't u wedervaert, soo denckt uyt dit geval,
Wat God sijn eygen volck hier namaels geven sal:
Als iemant tuynen siet vol alderhande bloemen,
Vol alle schoon gewas, daer op de menschen roemen,
Vol aerdigh haege-werck, en, in het koelste deel,
Een kunstigh boom-verwelf, of ander hof-prieel,
Sijn herte wort verheught, en schijnt als op te springen,
En dese lijckewel en sijn maer slechte dingen,
Die aen gevangens selfs, oock midden in de smaet,
Als tot een kleyn vermaeck de milde Schepper laet;
Wat sal de goede God sijn diere kinders geven,
Die na dit jammerdal voor eeuwigh sullen leven?

Wat sal sijn hooghste gunst hun storten in den schoot,
Die, eer de weerelt stont, tot vreughde sijn genoot?
Wanneer de schoone Son met haere gulde stralen
Koomt, als een bruydegom, uyt hare kamer dalen,
Of dat de klaere Maen, en al het sterre-licht
Vertoonen aen het volck een aengenaem gesicht,
Ons siele wort te recht met vreughden overgoten,
En siet! 't is maer de kas, waer binnen is gesloten
Dat over-schoon juweel, dat God versegelt houd,
Tot eens de reyne Bruyt met haren Schepper trout.
Wel aen dan, Christen hert, en laet u niet vertsagen
Noch door u kranck gestel, noch van u leste dagen;
U dient noch wacker oogh noch oore toegestopt,
Schoon dat de bleecke doot voor uwe deuren klopt;
Het schricken is vergeefs, het suchten is verloren,
Ghy sijt'er toe gemaeckt, ghy sijt'er toe geboren,
Het moet al in het graf, al in het duyster gaen
Wat hier beneden wort beschenen van de Maen;
De doodt die u bestoockt en kan u geensins krencken,
Maer is gelijck een dwaes die vissen wil verdrencken,
Sy, die u wonder dreyght met leet en ongeval,
Is't die aen uwe siel haer leven brengen sal.
,,De doot is maer een slaep, sy leyt het lichaem neder,
,,Maer geeft het niettemin aen sijnen Schepper weder,
,,De doot is maer een Veer, dat van een harde strant
,,Ons met den vinger wijst het ware vaderlant;
,,De doot is aen de mensch gelijck Elias wagen,
,,Sy kan, als door het vyer, ons in den hemel dragen,
,,De doot is maer een Wee, die ras en met'er vaert
,,Den hemel open doet, en ons het leven baert.
O weerden Ouderdom! ô schole van de seden!
O sleutel van de rust! ô woonplaets van de reden!
O winckel van beraet! ô haven van de deught!
O tucht-huys van de lust, en breydel van de jeught!
Ick prijs' u, grijse Vorst, schoon u de menschen laken,
Ghy doet ons met den geest als aen den hemel raken,
Ghy doet ons dertel vlees, ons tochten in den ban,
Daer ons de geyle jeught niet voor bevryden kan;
Ghy leert ons uyt de daet hoe alle menschen dolen,
Dat niet en wort geleert oock in de beste scholen;
Ghy maeckt ons van het vlees en van het leven sat,
En baent ons tot de deught gelijck een rechte pat;
Ghy meuckt ons door den tijt, en rijpt ons groene basten,
Ghy koelt het vierigh breyn van alle rouwe gasten,
Ghy maeckt dat onse geest een nieuwe weerelt siet
Uyt dat van langer hant voor desen is geschiet; [a]
Ghy sijt als voor een god by wijlen aengebeden,
Maer dat is vleyers werck, en tegen alle reden,
Hoort uyt een waren mont een woort tot uwer eer,
Ghy kont ons met der hant geleyden tot den Heer;
Ontfangt dan, reyne siel, ontfangt u leste dagen
Als Godes soete gunst, en niet als droeve plagen,
Ghy kont oock even dan believen uwen vrient,
Indien ghy van den tijt u na behooren dient.
Die uyt een domme lust in echte plagh te treden
Vergaept hem meestendeel ontrent de schoone leden,
Ontrent een fieren gang, ontrent een rooden mont,
En daer is menighmael het gansche trou-verbont;
De liefde van de jeught bestaet in malle rancken,
In ongesoute jock, in enckel Venus-jancken,
In ick en weet niet wat; u liefde staet geset,
Indiense na den eysch op alle saecken let:
De tochten van het vlees, de lusten om te baren,
Verdwijnen met'er tijt, en breken met de jaren;

a *Tunc demum sanæ mentis oculus acutè cernere incipit, ubi corporis oculus incipit hebescere: Seneca.*

Ghy, als de dwase min u wesen niet en past,
Soo maeckt dat u gemoet in ware liefde wast.
Ghy moet na dese tijt, als van de jeught genesen,
In plaetse van de vrouw, een lieve suster (*a*) wesen;
Schoon of het lichaem rust, als maer de siele paert,
Soo weet dat echte trouw haer volle krachten baert:
Ghy staet als op den trap om haest te sijn verheven
Daer vrouwen sonder man, daer mannen sullen leven
En sonder echte wijf, en sonder echte schult,
Dus weest van heden af gelijck je worden sult.
De Phœnix nu bedaeght vlieght naer het heete Suyden,
En raept aen alle kant den beck vol soete kruyden,
Vol balsem, en kanneel, en bouwt een rijcken nest,
En, als de doot genaeckt, soo rieckt hy alder-best:
Al is de schoone roos door hitte van der sonnen
Verslendert, afgeteert, door rimpels ingewonnen,
Berooft van alle glans, en van haer jeughdigh nat,
Noch blijft haer soete geur oock in het dorre blat:
U heyligh trou-verbont, bevestight met de jaren,
Beproeft door soet en suer u dickmael weder-varen,
Versegelt boven dien door menigh aerdigh kint,
Dat is een vaste knoop die reyne sielen bint;
Het paren van de jeught, en, dat wy trouwen noemen,
En kan niet over al van ware trouwe roemen,
Ach! daer is maer de schors, en hier de rechte keest,
Hier trouwen onder een de siele met den geest:
Als man en echte wijf op haren leger spreken,
Hoe door een sachten aert de tochten af te breken,
Hoe sonder heerschappy te heerschen over al,
En hoe men voor een vloeck een segen geven sal;
Als man en echte wijf te samen over-wegen
Hoe dat een Christen hert de liefde dient te plegen,
En hoe men gasten noot in daet, en sonder schijn,
En hoe men gasten noot om niet genoot te sijn;
Als man en echte wijf te samen overpeysen
Wat teer-gelt dat men hoeft om uyter tijt te reysen,
En hoe een bange siel kan lessen haren dorst
In Christi diepe straem en sijn bebloede borst;
Als man en echte wijf te samen over mercken
Hoe dat men rijcke wort in alle goede wercken,
En wat een soeten geur dat uyt den hemel daelt
Wanneer een heyligh Vyer in haren boesem straelt;
Als man en echte wijf vermengen haer gebeden,
Vermengen haer gepeys, en rusten met de leden,
Dat is een soet geheym, dat vry al dieper gaet
Als ick en weet niet wat, en sotte minne-praet:
Vriendinnen andermael, of schoon de wachters beven,
De Maen en gulde Son haer schijnsel niet en geven,

De mulders ledigh staen; blijft efter ongemoeyt,
Als maer de nieuwe mensch van binnē jeugdig groeyt.
Al vint de gladde slang haer eerste jeught versleten,
En gansch het buyte-vel aen alle kant gereten,
Noch is haer dat verlies geen schade, noch verdriet,
Om datse binnen haer een nieuwe jonckheyt siet;
Sy weet haer buyghsaem lijf door engten in te dringen,
En door een kleyne scheur haer weder uyt te wringen,
Sy wraeckt met alle macht, en worstelt lange tijt,
Tot dat haer opper-huyt van al de leden glijt;
Sy weet haer eerste kleet, haer oude rimpel-vellen,
Haer vacht, die niet en deught, ten nausten af te pellen,
En siet! na dit bedrijf soo koomtse voor den dagh
Vry schoonder alsse was, en gladder alsse plagh.
Ey! wat ick bidden magh, gaet even dese gangen,
En doet in dit geval gelijck de wyse slangen;
„Daer is geen beter raet wanneer je buyten slijt,
„Als wel te nemen acht hoe dat je binnen sijt.
Indien u lichaem swackt, laet dat u baken wesen,
Wilt uyt een hollen tant of uyt een rimpel lesen
Hoe dat u kranck gestel, u swacke saecken staen,
En leert op desen peyl tot uwen Schepper gaen:

a *Valeat etiam hic, illud; Qua uti non potest pro uxore, habeat tanquam sororem. C. requisivisti. 33. q. 1. Olim inter consulares personas Romæ observatum fuisse memoriæ proditum est, ut maritus & uxor seorsum habitantes honorem tamen invicem matrimonii haberent. L. cum hic status. ff. de donat. inter Vir. & uxor. Bene Augustinus; in bono, inquit, licet annoso conjugio, & si emarcuerit ardor ætatis inter masculum & fœminam, viget tamen ardor caritatis inter maritum & uxorem. De bon. Conjug. tom. 6.*

Wat schaed het, dat de mensch uyt dit verdrietigh leven
Wort met een snellen stroom in haesten wegh-gedreven?
Wat schaed het dat de mensch door al de leden voelt
Dat hem een stil bederf in al de leden woelt?
Wanneer het kranck gestel is dickmael aengestreden
Met kortheyt op de borst, met swackheyt aen de leden,
Soo spreeckt des Heeren mont, als door het ongeval,
'k En wil niet dat het vlees u langer smaecken sal.
Wie blijft 'er in een schans met onder-grave wallen!
Wie vlucht niet uyt het huys wanneer de mueren vallen?
Wie soeckt geen ander kleet, indien het hem gebeurt
Dat sijn versleten rock en hier en ginder scheurt;
Of schoon een weeligh mensch tot leven is genegen,
Het wort hem met 'er tijt door siecke dagen tegen;
„Veel qualen aen het lijf, en dickmael swaer gepeys,
„Verwecken aen de siel een weer-sien in het vleys:
Besiet, en letter op, hoe ieder sijne tanden
Ten naeusten gade slaet, en noemtse weerde panden,
En, soo een ander mensch hem daer eens hinder doet,
Hoe dat hy strax ontsteeckt, en kryght een hevig bloet;
Maer soo nochtans de worm daer in begint te knagen,
Hy sal haest sijnen noot aen alle menschen klagen;
En, als het langer duert, hy koopt 'er iemant toe
Die flux het quelligh been hem uyt den monde doe:
Soo plagh de wijse God by wylen trage menschen,
Die niet als langer tijt hier op der aerden wenschen,
Te trecken uyt 'et vleys, en die den doot ontsagh
Haeckt, onder dit behulp, na sijnen lesten dagh.
Dan 't is hier niet genoegh op u vertreck te peysen,
Weet datje teer-gelt hoeft, aleer te mogen reysen,
„Die met een lege beurs in vreemde landen gaet,
„Klaeght dickmael sijnen noot wanneer het is te laet.
Maeckt dit geen kleyn beslagh in uwe diepste sorgen,
Vernieut u Christen hert, vernieut 'et alle morgen,
Gaet sift u eygen selfs, en dat met alle vlijt,
Tot datje met den geest in goeden vrede sijt:
Het oude slange-vel te stroopen van de leden,
En nieu te mogen sijn van boven tot beneden,
Is vry een wichtigh stuck; de gansche binne-kracht
Is noodigh tot het werck, en dient 'er by gebracht:
Doch, schoon gy smertē lijt, geen moet en dient verloren,
Waer wort 'er eenigh kint, als met verdriet, geboren?
En siet! de nieuwe mensch verweckt een diep geklagh,
Vermits hy langer tijt in droeve banden lagh.
Indien u koude maegh geen voetsel kan bewercken,
Wilt dan het innigh deel met beter spijse stercken;
Indien het vochtigh breyn verduystert u gesicht,
Soo stijght de sinnen op tot in het eeuwigh licht:
Sluyt u de moeder toe, ghy siet den hemel open,
Dat is u rechte wit, daer wortje toe geropen;
Soo u de jeught beswijckt, en niet en kindert meer,
Ghy, wort een eygen kint, een dochter van den Heer;
Doet u het killigh bloet, of koude winter kermen,
Laet u het vierigh hert, laet u de liefde wermen,
De liefde, niet van eer, of van het aerdsche goet,
Maer, die een naeckten kleet, en holle buycken voed:
Wort u het wanckel hooft mismaeckt door kale plecken,
Ghy, wilt maer des te meer u naeckte siele decken;
Wort u het lijf ontset door gicht, of flerecijn,
Seght, mijn verlossing naeckt, dan sal het beter sijn:
Heeft niemant schier vermaeck in uwe dorre leden,
Maeckt datje troosten kont door uwe soete reden;
Is uwe glans voortaen de weerelt onbekent,
Siet datje dijnen lof tot in den hemel sent;
Kan u het soet geluyt van spel of konstigh singen
Niet in het deusigh breyn, of door het oore dringen,
Bevlytight alle daegh dat ghy de soete vreught
Van Godes eeuwigh heyl oock hier gevoelen meught:
Leyt u onrustigh breyn en maelt geheele nachten,
Soo dat geen soete rust en daelt in u gedachten,
Hebt oock in dit geval een kleynen tijt gedult,
Het uyr is voor de deur wanneerje rusten sult:
Wort u het lijf gekromt, en naer het graf gebogen,
De siel, u beste deel, dient op te sijn getogen;
Het vlees is voor de worm, de geest, u beste pant,
Gaet na den hemel toe, daer is het vaderlant:
Hoewel het wanckel hooft, en krom-gebochte leden
U trecken naer het graf, en wijsen na beneden,
U hayr, te voren swart, of blont, of gout gelijck,
Wijst, door sijn witte-verw, u naer het hemel-rijck.
„Wat staet den ouden mensch doch vorder na te jagen;
„Als God een reyne siel te mogen over-dragen?
„Schier niet een eenigh vrient en is met hem gepast,
„Hy valt een ander swaer, en is sijn eygen last.
Daer is geen kleyne tijt voor desen wech-gevaren,
Nu in een sware draght, dan in het kinder-baren,
Oock hebje menighmael een gansche nacht gesucht;
Of om een quaede borst, of by een siecke vrucht:
Dat pack is nu gelost; ghy mooght de gansche leden
Na desen in den dienst van uwen God besteden,
Ghy mooght nu trecken in, als met een vollen mont,
Den troost die ons het woort hier op der aerden jont;
Gy moogt nu, sonder schroom, een sieken mensch besoec-
Een schamel kinder-bed versien van linnen-doeken, (ken;
Van dranck, van nutte spijs, en van een winter-kleet,
In 't korte, milde sijn in alderhande leet:
Ghy kont oock even dan u weder-paer gerieven,
In swackheyt dienstigh sijn, in sieckten hem believen;
En als een heeter brant ontstelt sijn innigh bloet,
Hem wijsen op den Heer, en troosten sijn gemoet:
Ghy, doen hy in der jeught by wylen plagh te peysen
Om naer een ander lant een verren wegh te reysen,
Ghy bracht tot sijn behoef en kost, en goeden dranck;
En wat hem dienen mocht de gansche reyse lanck;
Draeght hier geen minder sorgh, en als de felle vlagen
Het diepste leven-vocht nu schijnen uyt te jagen,
Soo dat sijn reyse naeckt; ghy, brengt dan aldermeest
En spijse voor de siel, en voetsel aen den geest;
Ontbiet een weerdigh man, die met de beste gaven
Sijn aengevochten hert magh uyt den Woorde laven,
Die met een staegh gebet hem stelle voor den Heer,
Tot dat 'er wort geseyt, Daer is geen adem meer.
Maer boven dat de mensch sijn leden voelt bederven,
Soo siet hy menighmael sijn naeste magen sterven,
Hy siet hoe Godes hant hem in den boesem tast,
Hy siet hoe sijn verdriet geduerigh hooger wast,
Hy siet een schoone jeught, in plaetse van te spelen;
Gaen treuren door het huys, of aen den viere quelen,
Hy siet een weerden vrient bevochten van de doot,
Hy siet een aerdigh kint hem trecken uyt den schoot:
Wat sal in dit gevaer, en diergelijcke saecken,
Een lieve moeder doen, een weerde vader maecken?
Sal ieder als een rots, en sonder droeven traen,
Sal ieder met gewelt sijn liefde wederstaen?
Neen, droeve moeder, weent, daer is een wettigh treuren,
En meest, wanneer de doot ontgrendelt uwe deuren;
God wil niet dat de siel in druck en sware pijn,
Sal hart, gelijck een steen, of ongevoelick sijn:
Hier dient alleen besorght dat vele droeve tranen
U wangen niet te diep, gelijck een acker, banen;
„Wie tot een stagen rou de sinnen overgeeft,
„Gelijckt een weerelts kint dat sonder hope leeft.

Ghy, laet u niet te seer van treuren overheeren,
U kint is in de rust, het kan niet weder-keeren;
„'t Is nutter dat het oogh om eygen sonden schreyt,
„Als om een dooden vrient die in der aerden leyt.
Ghy, weest doch niet te droef, en niet te seer verbolgen,
Maer stelt u liever aen om wel te mogen volgen;
Waerom te seer beklaeght een voorigh ongeval?
Hebt liever voor het oogh een vreught die komen sal:
Ghy, die een lieven vrient siet in der aerden sygen,
Wilt met u droeven geest tot in den hemel stygen;
Soeckt troost aen uwen God in alle tegenspoet,
En onder dit beslagh, soo spreeckt in u gemoet:
Ick was aen dese kant gewortelt in der eerden,
En hielt een nietigh mensch in al te grooten weerden;
Maer God die mijn gemoet en stille feylen kent,
Heeft van dat ydel was mijn sinnen afgewent;
Heeft mijn aelwaerdigh hert tot in het stof gebogen,
En even door het graf ten hemel opgetogen;
Hy die my dese vrucht uyt enckel liefde gaf,
Koomt uyt gelijcke gunst, en snijtse weder af.
Mijn herte was gekleeft aen al te broose dingen,
Die als een lastigh pack my aen den boesem hingen,
Des ben ick los gemaeckt, ten eynde mijn gemoet
Eens hooger rijsen mocht tot aen het ware goet.
„Noyt is'er nutter tijt om feylen af te snijden,
„Dan als het ydel hert moet droeve slagen lijden;
„Want als de siele treurt of worstelt met de noot,
„Dan is het vleys gedempt, dan is de sonde doot.
Laet ons hier, mijn vernuft, een weynigh overwegen
Wat feylen dat 'er sijn die oude lieden plegen:
Laet ons hun raden af al wat'er qualick staet;
„Noyt weet'er kint te vroegh, noyt leert'er man te laet:
Men siet het menighmael dat tweederley gebreken
Gemeenlijck in het breyn van oude vrouwen steken,
Het eerste bortelt uyt door al te lossen praet;
Het twe de dat'er schort, is sparen boven maet:
Van beyde dient gemeyt: de klap van oude wijven
(Gelijck van over lang de beste lieden schrijven)
Is by het gansche volck meest over al geschat
Voor droomen, voor geral, en ick en weet niet wat; a
O schande, vrou-geslacht, voor uwe grijse jaren!
Hoe? konje gelt en goet, en niet u tonge sparen?
Of sal de lange tijt, die rijpe sinnen baert,
Verstompen al het scherp van uwen snegen aert?
Sal u het kranck gestel in alle leden quelen?
En sal de tong alleen haer rolle blijven spelen?
Dat voegt, mijns oordeels, niet; dus waer ghy neder sit,
Legh daer een harde praem ontrent dat gladde lid:
Een, die haer myden wil voor alle snoode vlecken,
Moet niet alleen haer lijf, maer oock haer reden decken;
Moet proeven in den geest al wat de tonge spreeckt
Eer dat er eenigh woort haer uyt den monde breeckt.
Ghy, leert dan lanx hoe meer u lossen mont besnoeyen,
Om eens dit leelick woort ten vollen uyt te roeyen;
Siet datje nimmermeer u tonge besigh houd
Met woorden sonder slot, of reden sonder sout:
Draegt vorder goede sorgh de spaer-sucht uyt te bannen,
Een plage voor het huys, een grouwel voor de mannen;
Waerom doch wort de mensch ontrent den ouden dagh
Vry schaerser als het dient, en vrecker als hy plagh?
Is't niet een selsaem werck? daer alle sonden wijcken,
De lust haer brant ontgaet, de krachten u beswijcken,
Daer oock het oordeel selfs is swacker in den geest,
Dat haer de giere sucht dan wackert aldermeest?
Wat magh u quellig hert so grooten voor-raet wenschen?
Ghy reyst in korten tijt den wegh van alle menschen,
Ghy staet in uwen loop om haest te sijn gestilt,
Wat is 't dat u gemoet noch teer-gelt hebben wilt?
Wat is'er (segh een reys) wat is'er aen gelegen,
Of uyt een volle zee, of uyt een kleynen regen
Te lessen uwen dorst? te nemen u gerijf?
Een weynigh is genoegh ten dienste van het lijf:
Die in de kortse woelt en sal niet beter wesen
Al drinckt hy wonder veel; maer die hem wil genesen
Behoort het innigh quaet te nemen by der hant,
En weeren uyt de borst den aengesteken brant:
Het gelt sal aen het volck geen ander herte geven,
Niet leyden tot de deught, of eenigh beter leven,
„Ghy, die na vrede tracht, en wenst te sijn gerust,
„En soekt geē meerder goet, maer bid om minder lust.
„Een weynigh aerd' alleen kan ons den kost verstrecken,
„Een weynigh aerd' alleen kan ons de leden decken;
„Een weynigh is genoegh, en dient aen onsen noot
„En midden in der jeught, en midden in de doot.
Hoe mooghje soo benaut, en soo bekrompen leven?
Ghy sult 'et al misschien haest over moeten geven
Aen ick en weet niet wie, een al te byster mal,
En dien het goet alleen ten quaden dienen sal:
Men siet 'et menighmael dat, na een gierigh sparen,
Het goet, gelijck een mist, plagh haestigh wech te varen,
„Het is een oude plaegh, dat al te grooten vreck
„Gemeenlijck wort gevolght van al te grooten geck:
„Het soude menigh kint oock dickmael mogen baten
„Indien hem niet te veel en ware nagelaten;
„Ick kenner heden noch, die quamen in verdriet
„Om dat haer ouders sorgh hun schatten achter liet.
Gelooft 'et, ydel mensch, goet, heyl, en ware segen
Is niet in u bejagh, maer in den Heer gelegen;
Hy stort op al het lant een uytgeschudde maet,
Wanneer sijn milde gunst maer eenmael open gaet:
Siet Agars eenigh kint; het ware jae gestorven,
Indien het van den Heer geen troost en had verworven,
De moeder gaf het op, en dede vorder niet
Als datse door het wout ging klagen haer verdriet.
„Al wat een vader doet, wat ouders oyt vermogen
„Is buyten God, eylaes! in haesten weghgevlogen,
„Lant, renten, alle goet dat kinders is gemaeckt,
„Wort strax een lege fles als God den segen staeckt.
Ghy, die met vaster erf u kinders wilt belaten,
Gaet leertse van der jeught het boose wesen haten;
Gewentse tot de tucht, dat is gesegent broot,
„Noyt wort'er reyne siel verlaten in der noot.
Siet! als de domme Struys sijn eyers heeft verloren,
Noch wort'er evenwel een vogel uyt geboren;
En als de wilde Raef haer jongen niet en voed,
Dan is'et dat 'et God ons aller Vader doet.
Ghy, nut dan met gemack des Heeren milden segen,
Niet uyt een karigh hert, maer naer het is gelegen;
Biet gunst en doet getes, voor al aen uwen man,
Het valle soo het magh, de nootdruft moet 'er van.
Maer draeght ook goede sorgh te deelen aen den armen,
Niet slechs die alle daegh voor uwe deuren karmen,
En roepen om behulp; maer aen de lieden meest
„Die eerlick schaemel zijn, en met een stillen geest.
„Te geven sonder hoop' om wederom te krijgen,
„En, eer het iemant eyst, sijn gunst te laten sijgen
„In stilte, sonder roem, en met een bly gelaet,
„Dat is een soete reuck, die na den hemel gaet.

a *Anicularum diliramenta* (inquit *Erasmus*) *dici solet de nugis inanibus, cujusmodi solent effutire vetulæ, cum jam sexus vitio vitium ætatis accedens, nugacitatis morbum conduplicat.*

De

De gelt-sucht boven al en dient u niet te plagen,
Wanneer u weerden man met sieckten is geslagen,
Wanneer hy leyt en hijght, en met verlangen wacht
Dat hem de leste wee sal werden aengebracht:
Ghy mooght in dit geval hem geensins liggen quellen,
Om eenigh testament dan in te willen stellen;
Gewis soodanigh werck vereyst een eygen stont,
Vereyst een vryen geest, en geen benauden mont:
't Is noch een slimmer greep by hem te sitten kraecken,
Om ick en weet niet wat tot uwen nut te maecken;
„Geschencken, die men noemt ter saken van der doot,
„En dienen niet geverght als buyten alle noot.
Ghy, die met alle vlijt hem dan behoort te stillen,
En moet in tegendeel hem geensins komen villen,
En mooght in dit geval niet quellen uwen vrient,
Terwijl hem soet gepeys, en niet als ruste, dient:
Wanneer u bed-genoot heeft sijn gesonde leden,
Soo tast hem in de borst met liefde, reyne zeden,
Met al wat herten treckt, en niet voor eenen gang,
Maer van den eersten aen u gansche dagen lang:
Het wijf magh haren man, de man sijn vrouwe streelen
Om, als 'er iemant sterft, het goet te mogen deelen;
Dat staen de rechten toe, op dat de soete trou
Te beter overhant in liefde wassen sou.
Maer door een hart gepragh gedu erigh aen te dringen
Oock op een krancken selfs, dat noem ick enkel dwingen;
„Waer oyt een hatigh wijf een swacke siele quelt,
„Al schijnt het datse bidt, voorwaer het is gewelt.
Doch waerom dit gebreck de vrouwen toegeschreven?
Ten dient hun niet alleen te worden aengewreven,
Gewis niet alle mans en sijn hier buyten schult,
Daer wort 'er menigh rijck door vrouwen ongedult:
Daer sijnder in het lant die haer geselschap plagen
Met woorden, met gekijf, met ongesonde slagen,
Geen ruste, geen verdragh, tot eens de penne schrijft
Dat Jan, mijn lieve man, alleen de meester blijft:
Maer tegen dit bedrogh sijn weder loose streken;
De vrouwen dus geperst die weten haer te wreken,
Sy sluypen uyt den huys' als tijt en plaetse dient,
En maecken al het goet aen eenigh ander Vrient;
't Is eenmael hier gebeurt, en elders menigh-werven,
Dat soo een lincker scheen van spijt te sullen sterven;
Want, daer hy maer alleen als hoir en was bekent,
Daer bracht een liever vrient een jonger testament;
Daer stont doen onse nurk met twee beschaemde wangẽ,
En liet, gelijck een brack, sijn ooren neder-hangen;
Des heeft hy (maer te laet) uyt dit geval bedacht
Dat jonste dient gelockt, en niet te sijn verkracht.
Ghy, schout dan dit bejagh, en alle slimme grepen
Die niet als enckel twist met haer en komen slepen;
„De vont die ware gunst in echte lieden stelt
„Is trouwe, geen bedrogh; is liefde, geen gewelt.
Maer ghy, die sijt geneyght u kinders voor te schrijven
Waer dat u lant, u gelt, u renten sullen blijven,
Gaet hier met rijpe sorgh, en doet u saecken af
Eer u de doot bestoockt en toont een open graf;
„Die eerst, wanneer het schip is veerdigh af te steken,
„Gaet hier en weder daer om vrienden aen te spreken,
„Of oock in dat gewoel met packen besigh sit,
„Mist licht of sijn gemack of wel sijn gansche wit:
„Eerst op sijn lesten wil en om de doot te peysen,
„Wanneer het bleecke spoock u vordert om te reysen,
„Dat is een dwaes beleyt; ghy, stelt u dingen vast
Eer u een heete koorts met smerten overlast;
Het is de beste voet u saecken uyt te wercken,
Wanneer je sijt bequaem op alle ding te mercken;

Of anders, feylt 'er iet ontrent u lesten wil,
Ghy brengt aen alle kant de vrienden in geschil.
Daer sijn in dit beslagh by wylen vyse streken,
Waer door de lieden selfs haer eygen maecksel breken;
Sy stellen wonder veel, en dickmael vreemde tael,
En siet! een enckel woort verbrot het altemael:
Daer sijnder in het lant die niet als banden schrijven,
Als of haer leste wil hier eeuwigh moeste blijven,
Sy maecken huys en hof, en dickmael al het goet
Van 't een op 't ander kint tot aen het leste bloet;
Sy poogen met beleyt haer dingen vast te maecken,
En dat is veel de wegh waer door se los geraecken;
Want die hun voor de doot niet eens quam in den sin
Die valt 'er menighmael met al de leden in:
Daer sijnder boven al die even jonge vrouwen
Door krachten van de pen in vaste banden houwen,
Soo dat een jeughdigh wijf moet leven sonder man,
Of schoon hy, die het wilt, des niet genieten kan.
Ghy, weeght dit gants beslagh in sijn geheele leden,
En tijt hier noyt te werck als met bedachte reden, (mont,
Spreeckt niet als door een wolck, maer klaer en uyt de
En schrijft uws moeders tael, soo gaen u saecken ront:
En wilt u niet te ras of haestigh onderwinden
U na te laten goet met schrijven in te binden;
Waer toe soo langen sorgh? ey lieve, laet het goet
Bestieren by den raet van die het hebben moet.
Wat hier de vrouwen raeckt; en laet u niet gelusten,
Terwijl u doode romp sal in der aerden rusten,
Haer door een hart gebodt te stellen in den dwang,
Te leven sonder man haer gansche dagen lang:
't Is buyten alle recht de vrouwen aen te drijven
Om in een ruyme koets alleen te moeten blijven;
Het is een oude wet, dat Acheron verslint
Al wat een echte wijf aen haer geselschap bint:
De man is door de trou geen hooger macht gegeven
Als met een echte wijf sijn dagen af te leven,
Daer houd sijn voor-recht op: het graf, het open graf
Dat bijt, soo haest het gaept, de vaste banden af:
De doot ontbint den knoop, die niet en was te breken,
De doot verset de pael, die noyt en is geweken,
De doot scheyt alle ding, de doot, de bleecke doot
Stelt alle vrouwen los van haren bed-genoot:
Waer toe een jeughdigh lijf door al te strenge wetten,
Om ick en weet niet wat, in desen praem te setten?
Of wilje dat de vrou sal blijven sonder man
Oock schoonse niet en wil, of datse niet en kan?
Ey wegh met desen dwang; die uyt de weerelt scheyden
Die moeten haren geest tot hooger dingen leyden;
Ghy, die in vreughde gaet, en laet geen jonge vrou
Geduerigh in den druck, geduerigh in den rou:
Misschien, indienje mocht eens uyt den grave rijsen,
Ghy sout het echte bed haer soecken aen te prijsen;
Denckt wat men heden siet, en wat men eertijts sagh;
„Men wil maer des te meer, wanneer men niet en mag.
Plagh niet een billick mensch een ieder toe te laten
Dat hem geen hinder doet, en elders moghte baten?
U dient geen vrouwe meer, noyt siele wort de bruyt,
Want daer geen doot en is, daer heeft het trouwẽ uyt.
Hoort vrindẽ, hoort een woort, wanneer je komt te stervẽ
Ghy sult u vrouwen sien, *(a)* maer echte plichten derven;
't Is waer, de siele mint, oock na dit nietigh lijf,
Maer kiest dan evenwel geen man of echte wijf.
Daer is een ander quaet bynaest in alle steden,
Dat met sijn eygen deel nau mensch en is te vreden;

a *In de opstandinge en sullen sy geen vrouwen trouwen noch oock ten huwelijck genomen worden, maer sijn als de Engelen Gods.* Matth. 23. 30.

Waer oyt het echte paer een leſten wille ſluyt,
Daer is meeſt al het volck op eygen voordeel uyt:
Of wel een vruchtbaer wijf, door Godes milden ſegen,
Veel ſonen heeft gebaert, veel dochters heeft gekregen,
En dat hier op de doot het echte bedde ſcheyt,
Noch wort het minſte deel den Weeſen toegeleyt;
Die langſt in leven blijft, treckt huys en hals-juweelen,
En koomt des niettemin de meeſte baten deelen;
Men ſet de kinders uyt met ick en weet niet wat,
Al ſijnſe menighmael de beſte van de ſtadt;
Dit ſie ick in het lant, en 't is my bijſter tegen,
Des bidd' ick, echte volck, dit niet te willen plegen;
Ontlaſt u, reyne ſiel, van uwen vrecken aert,
Het koomt de kinders toe al wat'er is geſpaert:
Ghy ſijt een eenigh hooft, en kont genoeghſaem leven,
U Weeſen jonck, en veel: ey! waerom niet gegeven
Dat hun des lants gebruyck, ja recht en reden, jont?
Waer toe u gunſt geſchort tot aen den leſten ſtont?
Soo ghy het al beſlaet, en wilt 'et ſoo bewaren,
Hoe kan dan eenigh kint na rechte weerde paren?
Soo ghy het al begrayt u leven-dagen lanck,
Soo heeft de doot alleen, ghy vader, geenen danck.

Niet dat ick raden wil u kleeders af te leggen
Eer dat men ſlapen gaet (gelijck de Franſen ſeggen; *a*)
Neen, dat is niet gemeynt, het is verdrietigh goet
Wanneer een moeder ſelfs van kinders halen moet;
Ick weet, hoe ſuer het valt, dat ouders moeten vleyen,
Dat ouders om behulp aen hare kinders ſchreyen;
Het is een oude ſpreuck; haeckt iemant naer het erf,
't Is reden dat hy wacht tot eerſt de meeſter ſterf. *b*
Mijn raet is maer alleen te ſchiften tuſſchen beyden,
En van het kinder-goet behoorlick af te ſcheyden;
Gy, weeſt dan niet te ſchaers, maer quijt u vaderplicht,
,,Het is de beſte keers die voren henen licht.
Maer t'wijl wy met gemack van deſen handel ſpreken,
Soo ſchijnt aen uwen man het leven af te breken;
Ick hoore na my dunckt, ick hoore ſijn geklagh,
Hy ſpreeckt, gelijk het ſchijnt, nu flauwer als hy plagh.
ICk die in mijnen tijt, met uytgeſtreckte leden,
Quam recht gelijck een keers en deftigh aengetreden,
Ben nu te deſer uyr, vermits den ouden dagh,
Niet die ick eertijts was, of van te voren plagh;
Mijn vet is uytgeteert, mijn vyer is ſonder luyſter,
Mijn licht heeft genen glans, mijn oogen worden duyſter,

Mijn ſchenkels byſter ſwak, mijn beenẽ wonder krank,
Mijn adem, voortijts ſoet, is niet als enckel ſtanck;
Mijn leden al gelijck (ô krachten van de jaren!)
Sijn niet alleen verſlimt, maer kleynder alſſe waren,
Mijn hooft dat ſchudde-bolt, mijn lenden hangen lijp,
En, met een woort geſeyt, de keers brandt in de pijp.
Ick hebbe veel beſocht, en, tot verſcheyde ſtonden,
Veel moeyten uytgeſtaen, veel dingen ondervonden,
Ick hebbe menighmael en lief en leet gehadt,
Nu is'et uytgekoot; ick ben de weerelt ſat:
't Is tijt, ô weerde ziel, op u vertreck te peyſen,
Maeckt pack en ſack gereet om haeſt te mogen reyſen,

a Ie ne me veux pas deſpouiller, devant que j'aille coucher. *Franſch ſpreeckwoort.*
b *Blijft de overſte in uwe goederen, ende en laet u uwe eere niet nemen.* Syr. 33. 20.

Die jonck is, kan miſſchien de bare noch ontgaen,
Maer ick, en mijns gelijck, gewis die moet'er aen.
Veel leven in gevaer, die, met een ſchijn van reden,
Noch hoopen op verdragh en ſtellen hen te vreden;
Al is'er iemant ſieck, of tot de doot gewont,
Hy denckt, de kranckſte menſch wort menighmael ge-
Al ſiet een ſtrijtbaer heldt ſijn beſte rot geſlagen, (ſont:
Hy roept noch evenwel; de kans is noch te wagen:
Al ſwemt een ſchippers gaſt te midden in de Zee,
Hy peyſt, hoe menigh wrack komt drijven aen de ree!
Al leyt een ſchuldigh menſch in eenigh kot gevangen,
Daer padden onder een haer mengen met de ſlangen,
En dat hem even daer de doodt wort aengeſeyt,
Noch is'er eenigh ding dat hem de ſinnen vleyt:
Maer als de ſtaege Tijdt het leven heeft bekropen,
Dan heeft'et geen beſcheyt noch iet te willen hopen:

Hoe kan een kranck geſtel de ſieckten wederſtaen?
Hoe kan een trage voet de ſnelle doot ontgaen?
Voor my, ick heb genoegh; ick ſoeck een ander leven,
Ick wil met grooten danck en willigh overgeven
Mijn hooft, mijn ſwacke maegh, en dit ellendigh been,
En, lieve waerom niet? ick had 'et maer te leen:
Ick hebbe langen tijt, ick hebbe menigh-werven,
Ick hebbe van der jeught geduerigh leeren ſterven,
De bare, met het graf, en wat 'er is ontrent
Is my van langer hant ten vollen aengewent.
Die, als een machtigh heyr koomt dapper aengevallen,
En pooght de vendels ſelfs te planten op de wallen,
Die (ſeg ick) eerſtmael dan een noodigh wapen ſmeet,
Toont dat ſijn ſlap beleyt niet van den krijgh en weet.
Ick ſagh een ſtaege doot ontrent de menſchen dwalen,
Ick ſagh aen alle kant haer pijlen nederdalen,
Hier wert een jong-geſel, en daer een man geraeckt,
En elders had een maeght het bitter nat geſmaeckt;
Nu wert voorby mijn huys een eenigh kint gedragen,
Dan was'er door het ſweert een ganſche ſtad geſlagen;
Is 't vreemt, dat eens de ſchicht my in de leden kleeft
Die voor en om mijn lijf ſoo dickmael heeft geſweeft?
Dit ſeyd' ick menighmael, dit was mijn ſtage reden,
Wanneer ick met een vrient ten grave was gebeden;
Ick had 'et in den ſin, ick droegh het in den mont,
Waer dat ick voor een deur of ſtroo of bare vont;
Ick dacht, wanneer ick ſagh den koelen avont komen,
Dit ſtuck is wederom mijn leven afgenomen;
Ick dacht, wanneer de ſon haer nieuwe fackel bracht,
Ons tijt en ſluymert niet, oock in de midder-nacht;
Ick dacht, wanneer ick ſagh de dorre bladers ryſen,
Dit kan oock mijnen val als met den vinger wyſen; *a*
Ick dacht, wanneer ick ſchreef op eenigh parkement,
Hier heeft de doot alreets haer ſegel op geprent:
In 't korte, wat ick ſagh, of waer ick mochte reyſen,
Ick vont geduerigh ſtof om op de doot te peyſen;
Het bont in mijn gewaet, de ſchoen aen mijnen voet,
Die druckten alle daegh de doot in mijn gemoet;
Schoon my dan over-quam, en dat te deſer uuren,
De ſlagh die alle vlees ten leſten moet beſuuren,
Ten waer oock heden ſelfs my geenſins onverwacht,
Ick heb 'er menighmael te voren op gedacht.
Die luſt tot ſlapen heeft, laet ſijn gordynen ſchuyven,
Streckt al de leden uyt, en geeft hem om te ſnuyven,
Schort ſijn gedachten op, houd al de ſinnen ſtil,
En ſchickt hem t'eenemael gelijck hy ruſten wil;
De ſlaepaert dient gemaeckt al eer men dient te ſlapen,
Oock in den langen ſlaep, die meeſters met de knapen
Gelijck te bedde ſtout; ,, al wat men voor-bereyt
,, Dat heeft een goet begin om wel te ſijn beleyt;
,, Hier wort geen feyl gedult; de doot is van de ſaecken
,, Die naer een quaden ſlagh niet recht en ſijn te maecken;
,, Want die in dit geval maer eens en ſpringht te kort,
,, Wort in een grouſaem diep voor eeuwigh afgeſtort.
Dit lagh my vander jeught geduerigh in de ſinnen,
Om iet, door langh gepeys, op mijn gemoet te winnen,
En ſiet! al was ick eens niet weynigh hier bevreeſt,
Ick kreegh uyt dit behulp een onvertſaeghde geeſt;
Nu hoor ick, buyten angſt, dat maden, ſlangen, pieren,
My ſullen door het hooft en in den boeſem ſwieren,
De ſlecke met de worm, en al het graf-gevaer
Is of 't mijn eygen bloet, mijn eygen ſuſter waer; *b*

a *Wy ſijn alle afgevallen als bladeren.* Ieſ. 64. 6.
b *De verrottinge noem ick mijnen vader, en de wormen mijn moeder en ſuſter.* Hiob 17. 14.

Ick kan dat holle vack, daer eerſtmael oogen ſtonden,
Door-kijcken ſonder ſchrick tot aen de diepſte gronden;
Het rif, en ſijn gevolgh, met al het dorre been,
Is my, en in de geeſt, en aen het oogh gemeen.
En waerom doch geſchrickt; de tijt ſal eenmael komen,
Dat oock dit eygen vleys ſal worden opgenomen,
Sal paren met de ſiel, en ſchoon het is verrot,
Sal klaer en open ſien den onbegrepen God.
Ach! ſo de ſwacke menſch op menſchen moeſte bouwen,
Hoe ſou het bang gemoet de wanhoop weder-houwen?
Hoe ſou het angſtigh hert de prangen wederſtaen,
Die in den leſten noot tot aen de ſiele gaen?
Maer God is onſen trooſt, die heeft ons uytgekoren,
En vrede toegeſeyt, en eeuwigh heyl geſworen
Om Chriſti bloet alleen; daer ſtaet de ſiele vaſt,
Of ſchoon de wreede doot met open kele baſt:
Dat eerſt vergiftigh was, dat kan het quaet vernielen,
Dat is het leven ſelfs aen alle reyne ſielen;
Waerom, ô treurigh hert, voor doot of hel gebeeft?
Ick weet, en ben gewis dat mijn Verloſſer leeft;
Ick weet hy heeft de macht om my te konnen ſtercken,
Om my het eeuwigh heyl met krachten uyt te wercken;
Ick weet wien ick geloof; mijn ſiele, weeſt geruſt;
De vloeck is door het Lam voor eeuwigh uyt-gebluſt;
Maer lieve bed-genoot, waer toe ſoo dichte tranen,
Die u van alle kant de droeve wangen banen?
Waer toe u diep geſucht, dat my in 't herte ſnijt;
Wy ſijn gepaert geweeſt, nu is het ſcheydens tijt;
Wy hebben, weerde Lief, wy hebben niet te klagen
Noch van te korten tijt, noch van te weynigh dagen,
Noch van te raſſen lijck, noch van te ſnelle reys,
Wy gaen te rechter uur den wegh van alle vleys:
God heeft ons menigh jaer in vrede laten leven,
God heeft ons menigh kint tot onſen trooſt gegeven,
God heeft ons veel gejont, oock boven onſen wenſch,
Meer als 'er is geſchiet aen menigh ander menſch:
Wy hebben onſe jeught te ſamen afgeſleten,
Te ſamen langen tijt in ruſt ons broot gegeten;
Nu gaen wy naer het graf met leden ſonder kracht,
Gelijck een rypen oegſt in ſchuere wort gebracht. *c*
Ey! laet ons danckbaer ſijn voor Godes milden ſegen,
En nemen alle ding gelijck het is gelegen;
God kent wat ons ontbreeckt, hy voelt als met 'er hant,
Wanneer het menſchen-kint moet elders ſijn geplant:
Ghy weet, dat eerſt het graen moet in der aerden ſterven,
Eer dat 'et wederom kan nieuwe jeught verwerven;
Ghy weet, dat alle vlees wort eerſtmael nietigh ſtof,
Eer dat 'et waſſen magh in Godes eeuwigh hof:
Schoon of het lijf vergaet, wat is 'er aen verloren?
Het wort te ſijner tijt van nieuwen aen geboren,
Die hier den Heere ſterft, en als te niete gaet,
Verandert maer alleen, en krijght een beter ſtaet:
Ghy ſult my weder ſien, en vry in beter weſen,
Ghy ſult dan mijn gemoet en binne-krachten leſen,
Ghy ſult, oock met 'et oogh door-gronden mijnen ſin,
En ſien in deſen geeſt een onbevleckte min: *d*

c *Ghy ſult in den ouderdom te grave komen, gelijck als de garven ingevoert worden te ſijner tijt.* Hiob 5. 26.
d *Auguſtinus vertrooſtende ſekere weduwe over het overlyden hares mans, ſeydt onder andere, datſe namaels in de opſtandinge der Godtſaligen haren man niet alleenlick met de oogen des lichaems ſal ſien, en kennen; maer ſelfs datſe ſijn gedachten ſal weten, ſulx invoerende uyt de woorden Pauli* 1 Corinth. 13. 12. Dan ſullen wy bekennen gelijck wy bekent ſijn. *Soo heeft dan man en vrouwe van nu aen wel toe te ſien wat ſy-lieden hier dencken ofte heymelick doen, dewijle alle het ſelve niet alleene Gode, maer haren eygen bed-genoot hier namaels open en bekent ſal weſen. Siet* The Practice of Piety van Bayly, cap. of the Prerogat. with the Elect. &c.

Gaet ſtelt u dan geruſt, ey waerom ſoo verbolgen?
Ghy ſtaet op goede maet om haeſt te mogen volgen,
  Ghy kont niet lange ſijn in druck en ongeval,
  Nadien u leven ſelfs niet lange dueren ſal;
Dit bid ick tot een pant der vrientſchap onſer beyden,
En wilt u na de doot van my niet laten ſcheyden;
  Maer, als je voelen ſult dat uwe tijt genaeckt,
  En dat de lieve God u droeve banden ſlaeckt,
Soo doet benevens my u koude leden ſtrecken,
En laet gelijcke ſtof ons in den grave decken, *a*
  Ten eynde Godes heyr, oock aen den jongſten dagh,
  Ons even in het graf te ſamen vinden magh:
Ten leſten tot beſluyt (eer my de ſinnen dolen)
De vruchten onſer jeught die laet ick u bevolen,
  Doet, wat een moeder voeght; en, voor de beſte leer,
  Soo prent hen in den borſt de vreeſe van den Heer.
Vriendinne, 't is genoegh; hoe kan ick langer ſpreken?
Mijn tonge die verſtijft, mijn woorden blijven ſteken,
  De koude doot genaeckt; vriendinne, weeſt gegroet
  Tot eens des Heeren ſtem de graven open doet:
Nu koomt eens weerde lief, koom naerder aengetreden,
En neemt het leſte pand van mijn genegentheden,
  Neemt van mijn koude mont een kus voor immer-
   meer,
  En vaert voor eeuwigh wel, en trooſt u in den Heer.
En ghy, mijn lieve jeught, van Gode my gegeven,
Hebt op u moeder acht, en wilt in vrede leven,
  Weeſt eenigh onder een, en yder lief-getal,
  Dat is, dat u het huys met ſegen vollen ſal:
Laet u geen ydel hert, of ſotte waen beſmetten,
En, watje neemt ter hant, wilt op het eynde letten;
  Weeſt ſedigh in gebaer, en heus in u geſpreck,
  Weeſt buygſaem van gemoet, en haet een ſtegen neck;
Weeſt trouw in u beroep, en ſchout de kromme gangen,
Weeſt ſlecht gelijck een duyf, en wijs gelijck de ſlangen,
  Weeſt nuchter, haeſt vernoeght, gelatigh na den tijt,
  Weeſt vyant van de wraeck, en meeſter van de nijt;
Weeſt traegh tot hevigh bloet, maer laet u ras erbarmen,
Weeſt ſchaers in uwen luſt, doch milde voor den armen;
  Eert God in reynen geeſt, en dat voor alle werck,
  Weeſt vrienden van den Staet, en leden van de Kerck.
Nu wilt, om mijnent wil, noch ditmael neder knielen,
En roepen tot den Heer als met geheelder ſielen;
  Op dat ick in 't geloof magh onbewogen ſtaen,
  En met een ſtillen geeſt tot mijnen Schepper gaen:
Siet nu dijn ſchepſel aen, ô Schepper aller ſaecken,
En laet doch mijn gemoet dijn heyl en liefde ſmaecken;
  Ick hebbe mijnen loop, en dijnen raet vervult,
  O laet my, lieve God, verhuyſen met gedult:
Onweerdigh ben ick, Heer, onweerdigh aller wegen,
Onweerdigh ſondig menſch van dijnen hooghſten ſegen,
  Onweerdigh van der jeught, en oock te deſer tijt,
  Het is dijn gunſt alleen, dat ghy ons vader ſijt;
Het is dijn gunſt alleen, dat Chriſtus is gekomen,
Dat Chriſtus onſen laſt heeft willigh aengenomen,
  Dat Chriſtus voor den menſch hier in de weerelt ſterf,
  Dat Chriſtus voor den menſch het eeuwigh heyl ver-
   werf;
Mijn ſteunſel is het Woort uyt dijnen mont geſproken,
Dat noyt en heeft gefeylt, noyt trouw en heeft gebroken,
  Mijn ſteunſel is het Woort, ook in den hoogſten noot,
  Mijn ſteunſel is voor al de Dooder van de doot;
Hoort voor de leſtemael, ô Vader, mijn gebeden,
En wilt met dijnen knecht niet in het oordeel treden,
  'k En weet geen ander hulp voor mijn bedruckt ge-
   moet,
  Als dijnen Soon alleen, en ſijn vergoten bloet;
Laet my, wanneer de ſiel ſal uyt den lijve ſcheyden,
Laet my tot dijnen Throon, laet my behouden leyden,
  Daer niemant 's duyvels liſt, of ander hinder vreeſt,
  U Jeſu, ware God, beveel ick mijnen geeſt.
Daer is de man gereyſt, daer is het leven henen,
Daer is het lijf een romp, daer is de geeſt verdwenen,
  Daer is de ſiel verhuyſt, daer is 'et al gegaen;
  Hy gaf een kleynen ſnick, en ſiet! het is gedaen.
Gelijck een rijpe peer door eenigh kleyn bewegen
Koomt druypen van den tack, en uyt den boom geſegen,
  Of juyſt gelijck het vyer in d'aſſchen ſich beſluyt,
  En neemt allenxen af, en gaet ten leſten uyt,
Soo ſtaet het met den menſch, die van den tijt geſleten
Ten leſten neder-ſackt, en is terſtont verbeten;
  Een ſwijm, een damp, een hick, een wint, een kleyne
   ſtoot,
  Iet, ick en weet niet wat, dat geeft hem aen de doot:
Daer leyt het moedigh dier, met tranen ingekomen,
Met tranen wederom in haeſten wegh-genomen,
  Ach! wat is alle vlees, en al ſijn ydel ſaet,
  Indien het voor de doot niet uyt het vlees en gaet?

a *Alhoewel het den Chriſtenen betaemt niet te nau-keurigh te ſijn in hare begraveniſſen, ſoo wert nochtans gemerckt dat de heylige Voor-ouders, oock in haer uyterſte beſorght ſijn geweeſt om by haer geminde huysvrouwen, en andere vrienden (die ſy in haer leven lief hadden gehadt) begraven te worden, om daer door te betoonen, dat die goede bant der eenigheyt oock ſelfs door de doot niet geheel en was vernietight, en dat ſy lieden eene gemeene erfteniſſe als noch beſaten. Iacob begeert op ſijn uyterſte uyt Ægypten gevoert, en in de dubbele ſpeloncke op den acker Ephrons by Lea ſijn wijf begraven te ſijn,* Geneſ. 49. 29. *Daer oock Abraham met Sara begraven waren,* Geneſ. 25. 8. *Item Iſaac en Rebecca,* Geneſ. 35. 29. *Dit ſchynt daer na by andere volcken nagevolght te ſijn.*

Veterum conſuetudo fuit, quâ diligenter cavebant ut conjuges amicos & amaſios, (inquit Meurſ. de Funerib. Romanis) quos fide & amore inter ſe mutuò inſigni fuiſſe conſtabat, poſt mortem uno eodemque ſepulcro conderent; Apulejus lib. 8. accuratiſſimè corpus ablutum unitâ ſepulturâ ibidem marito perpetuam conjugem dedêre.

Val. Max. lib. 4. cap. 6. *de M. Plautio, qui uxore Oreſtilla funerata in gladium incubuit, quem amici, ſicut erat, togatum ac calceatum corpori conjugis junxerunt; ac deinde ſubjectis facibus utrumque unà cremarunt.*

Ovid. lib. 4. de Pyramo ac Thiſbe.

His tamen amborum verbis eſtote rogati,
O multum miſeri, meus illiuſque parentes,
Vt quos certus amor, quos hora noviſſima junxit,
Componi tumulo non invideatis eodem.
Et mox Quodque rogis ſupereſt una requieſcit in urna.

Iaſon apud Valer. Flaccum lib. 5.

Quod tamen externis unum ſolamen in oris
Reſtat, ait, caras humus hæc non dividet umbras,
Oſſaque nec tumulo, nec ſepare conteget urna,
Sed ſimul, ut junctis veniſtis in æquora fatis.

Alia exempl. vid. apud Meurſ. de funeribus Roman. lib. 3. *cap.* 14.

Quin & Tobias etiam filio mandat ut matre mortua eam paterno ſepulchro inferat. Tob. cap. 4. 5. *vide Calvin. in* Geneſ. cap. 47. 30.

Alludit quod de jure Canonico mulier (cùm aliter non diſpoſuit) infertur in ſepulchrum mariti. c. unaquæque 13. *quæſt.* 2.

CHRI-

CHRISTELICK HVYS-WYF,

Vertoont in de gestalte van

WEDUWE.

TWEEDE STVCK VAN HET LESTE DEEL.

V Lieve bed-genoot is uyt'er tijt gescheyden,
Dus wilt in u gemoet den rouwe toebereyden;
Geeft tranen, echte wijf, gelijck het heden dient,
Geeft tranen aen het lijck van uwen weerden vrient:
Moest immer droevigh nat van uwe wangen vlieten,
't Is tijt in dit geval u tranen uyt te gieten;
Als iemant eenigh ding tot sijnen troost verkiest,
't Is reden dat hy treurt wanneer hy dat verliest;
't Is recht dat u het oogh tot tranen sy bewogen,
Nadien u weder-helft is heden weghgetogen;
Wie aen een dooden man geen heete tranen geeft,
En heeft hem noyt bemint, oock doen hy heeft geleeft.
Ghy, laet noch evenwel geen druck u sinnen krencken,
Maer wilt, oock in het leet, aen goede seden dencken;
Daer is een seker maet, oock voor een echte vrou,
En midden in de vreught, en midden in den rou.
Men vint'er in het lant, die met een grilligh krijten,
Die met een harde vuyst sich op de borsten smijten,
En woelen door het huys, als of het vreemt gebaer
Een seker onderpant van rechte liefde waer:
Ghy, stelt u sedigh aen, en laet, oock in het treuren,
U voor een wijse vrou by wijse luyden keuren;
Het is van outs gemerckt, dat selfsaem ongelaet
Is veel maer enckel schijn, en selden ware daet.
„Een wijf kan vaster peyl van echte liefde geven
„Indiense met den man in vrede pooght te leven,
„Als datse byster huylt, en sonder mate schreyt,
„Wanneer de bleecke doot hem in den grave leyt.
Soeckt troost in dit geval, veel eer in u gedachten
Als in een vreemt behulp, of ander lieden klachten;
„Al wat u stillen kan in druck en tegenspoet,
„En komt niet van het volck, maer woont in u gemoet.
Bedenckt dat noyt de doot of door een bitter schreyen,
Of door een soet gespreck, of door een listigh vleyen,
Of door een lang getreur, heeft iemant vry gestelt
Die eens was uyt'er tijt en onder haer gewelt:
Bedenckt dat yder mensch heeft sijn gesette stonden,
En dat hier alle vlees is aen de tijt gebonden,
Een tijt by God bestemt, die niemant eenen dagh
Of langer recken kan, of korter setten magh.
Bedenckt dat droefheyt selfs en alle strenge dagen,
Sijn dienstigh aen den geest, om sonden uyt te jagen,
„Druck voor een weeck alleen die leert de siele meer,
„Als seve maenden vreught, en seve jaren eer:
Bedenckt dat yder mensch hier in den Heer gestorven
Is troost, en vaste rust, is eeuwigh heyl verworven,
Bedenckt dat even God ons uyt de weerelt treckt,
Wanneer het aen de siel ten meesten nutte streckt;
Bedenckt dat uwe vrient u weder sal gemoeten,
U sal te rechter tijt in beter wesen groeten;
Bedenckt dit altemael, en lijt'et met gedult,
Dewijl ghy desen wegh haest mede treden sult.
Gebruyckt my dese stof, en diergelijcke reden,
En stelt u treurigh hert in uwen God te vreden;
Draeght in een stillen geest u droevigh ongeval,
Tot u een beter uur ten vollen troosten sal.
„Al is een bange siel met smerten overladen,
„Noch is'er groot behulp tot alle groote quaden,
„Al wat een kloeck gemoet door reden niet en slijt,
„Dat wort noch evenwel begraven in den tijt.
Maer onder dit beslagh soo laet u niet gelusten
Den rouw en sijn gevolgh opsichtigh uyt te rusten,
God roept u tot verdriet en tot een laegen stant,
Waerom doch met de pracht hier tegen aen gekant?
Wilt liever schamel volck met bay en laken decken,
Als met een groot beslagh u mueren over-trecken,
Maeckt voor behoeftigh volck een huys van slechten steen,
Eer, als een rijck gebouw voor ongevoelick been:
Laet Heydens met het graf en met de dooden proncken,
Die sijn van enckel waen en van de weerelt droncken,
Die meynen dat de siel vry beter dagen heeft,
Wanneer men aen het lijf gecierde graven geeft.
Ghy beter onderrecht, hebt op gesette gronden
Hebt, uyt des Heeren woort, ten vollen ondervonden,
Dat, waer het lichaem reyst, of waer het henen drijft,
De siele niettemin in hare ruste blijft.
Begraeft dan uwen vrient, en dat na rechter weerden,
En geeft het nietigh stof den boesem van der eerden;
Daer leyt'et in de rust tot aen den jongsten dagh,
En tot het met de siel eens weder paren magh.
Maer hoort een vremder streek, men vint'er menigwerven
Die sien haer weder-helft, haer lief geselschap sterven,
Die sien haer krancken man en sijn benautheyt aen,
En blijven evenwel met drooge wangen staen:
Niet dat soodanig volck, of van den Grieckschen Wijsen
De doot en haer gevolgh oyt heeft geleert te prijsen,
Of dat soodanigh wijf, geroert door hooger kracht,
Het leven elders soeckt, en beter dingen wacht;
Neen, daer is ander sucht uyt haer bedrijf te lesen,
Sy telt het voor gemack ontlast te mogen wesen;
Sy toont dat haer de geest ten vollen is verblijt,
Om datse van het jock ten lesten is bevrijt:
Sy vint het wonder soet naer eygen sin te leven,
En met een ruyme vlucht geduerigh uyt te sweven,
Te drillen over al, en door een lossen praet
Te slepen over hoop al wat'er omme-gaet:
Het is haer eerste vreught de leden op te proncken,
En met een weeligh oogh op alle man te loncken,
Sy vint haer met vermaek ook daer de jonckheyt malt,
En geeft haer by het volck, al daer het maer en valt.
Juyst soo het water rolt, wanneer de swacke dijcken
Staen open voor de zee, en voor de stroomen wijcken,
Soo is het ydel mensch gansch los, en sonder wet,
Om dat'er niemant is die haer een regel set;
Jonckvrouwen, eerbaer volck, let beter op de reden,
Let beter op den gront van uwe reyne seden,
Let beter op de tucht van al het huysgesin,
De wet van u beroep heeft ander wesen in.

Vriendinnen in de praem van uwen druck geseten,
Is iemant onder u genegen om te weten
Hoe dat men na de kunst een vrouwe toonen kan,
Wanneer de bleecke doot haer sondert van den man,
Stelt u een bloemtjen voor, dat van de steel gesneden
Heeft door het vinnigh mes sijn eerste doot geleden,
Dat even met'er daet, na dat het is gevelt,
Wort in een enge fles, wort in het nat gestelt;
Daer staet het teer gewas, daer staet het in gesloten,
Daer staet het in en queelt met tranen overgoten,
Daer staet het treurigh heen, daer staet het in gebocht,
Sijn troost, ja leven selfs, dat is een droevigh vocht.
Ten koomt niet in den hof, daer alle frisse kruyden
Ontfangen met vermaeck een regen uyt den Suyden,
Ten koomt niet in de lucht, of in het open velt,
Daer groen met groentje speelt, en roos na roosjen helt,
Het toont in sijn gelaet gelijck een diep verlangen,
En laet sijn aerdigh loof ter aerden neder-hangen,
Ten doet sich immer op, gelijck het eertijts plagh,
Soo dat geen soeten dauw sijn bladers vullen magh;
Waer toe een lang verhael? men kan ten vollen lesen
En uyt sijn bleecke verw, en uyt sijn treurigh wesen,
Hoe dat'et staet en quijnt, om dat'et niet en heeft
Waer op het heeft gesteunt, waer in het heeft geleeft.
Siet daer, ô sedigh volck, siet daer een eygen wapen,
Voor die onthylickt sijn, en sonder hoeder slapen,
Voor die van haren man sijn haestigh afgeruckt,
Gelijck men van de steel een aerdigh bloemtje pluckt.
Ghy, sweeft niet achter straet, noch in de ruyme dalen,
Ghy, sijt niet meer geneyght om in het groen te dwalen,
Ghy kiest een kleyn vertreck daer u bedruckt gemoet
Met treurẽ sich vermaeckt, door schreyen wort gevoet.
U past in dit beroep geen spel of dertel mallen,
Indien je niet en wilt in open schande vallen,
U past geen woest geloop, geen jock, of sotte vreught,
Of by het dertel volck, of met de losse jeught; (men
Gy moogt noyt sonder schrik, noyt sonder angstig schro-
In feesten, op de mart, of by de menschen komen,
Denckt staegh in u gemoet; daer schuylt een listigh net
Alwaer een jonge weeuw haer teere voeten set.
Een hert, dat sich verquickt in Godes boeck te lesen,
Een oogh, dat sich vermaeckt met tranen nat te wesen,
Een siel van stillen aert, die sich der werelt schaemt,
Dat is de beste stant die uws gelijck betaemt.
Een die haer wederpaer heeft in der jeught verloren
Schijnt tot de schimp gemaeckt, en tot de spot geboren,
Waer sy een mis-slagh doet, of uyt den regel gaet,
Dat wort van stonden aen geroepen achter straet:
Sy is een open velt van alle quade tongen,
Sy is een eygen wit van alle kromme sprongen;
Hoe luttel dat'er feylt, hoe weynigh dat'er schort,
Sy wort'er af beklat, en koomt'er aen te kort.
Heeft oyt een echte wijf een leelick stuck bedreven,
Het wort oock voor een deel den manne toegeschreven;
Of soo daer eenigh goet by vrouwen is gedaen,
De lof sal menighmael oock op de mannen gaen;
Maer als een weduw-vrou, door onvoorsichtigh mallen,
Is in een boos gerucht of vuyle daet gevallen;
Of dat haer wijs beleyt ten goeden name staet,
Voor haer is al de prijs, voor haer de gansche smaet:
Bestaet oyt jonge vrou een dertel kleet te dragen,
Men seyt noch evenwel, het moet haer man behagen;
Maer siet men uws gelijck in ongewoone pracht,
Haer wort de gansche schult als eygen toegebracht.
De man beschut het wijf, de vooghden hare weesen,
Alleen dit eensaem dier heeft overal te vreesen;
Het is als buyten scherm, en sonder toeverlaet,
Gelijck een treurigh schaep dat eenigh dolen gaet.
Al was u vrient gewoon sijn dingen uyt te rechten
Met dienst van mannevolk, en sleep van groote knechten,
Ghy, schaft dien ommeslagh in aller haesten af,
Met dat u weerde man is in het duyster graf;
Of soo u prachtigh huys of hooge staten eyssen
Door knechts te sijn gedient, en niet door eenig meyssen,
Soo kiest een eerbaer man, nu hoogh aen sijnen dagh,
Die al het huys-bedrijf in order houden magh;

Laet

Laet hem het buyte-werck, laet hem de ſware laſten,
Laet hem voor al de ſorgh van uwe rouwe gaſten:
Ghy, maeckt u niet gemeen, en laet oock boven dien
Laet niemant oyt alleen in u geſelſchap ſien;
Een knecht van gladder huyt als ſijne met-geſellen
Sal by een ſchamper menſch u naem in twijffel ſtellen;
Byſonder als het volck in eenigh deel verſpiet
Dat ghy hem moyer kleet, of meerder gunſte biet.
Hoe teer is vrouwen eer! een woort in haeſt geſproken,
Een lagh beſijden af ontydigh uyt-gebroken,
Een wenckje met 'et oogh, een knickje met 'et hooft
Heeft menigh eerbaer wijf van alle glans berooft:
O wacht u, lieve, wacht voor deſe gladde klippen,
Van waer een ſwacke voet haeſt ſoude konnen glippen,
Gelooft het, jonge weeuw, de ſchijn, de bloote ſchijn
Die kan u in den naem een eeuwigh hinder ſijn:
Ghy, om te ſijn bevrijt van alle vuyle ſmetten,
Moet op het minſte ding, op alle ſaecken letten,
Soo haeſt u eenigh quaet in eenigh deel bevecht,
Gaet kant 'er tegen aen, en ſtelt 'et weder recht.
Koomt oyt in u gemoet verkeerde luſt te rijſen,
Soo ſpeent u van den dranck, en ſoeckt u niet te ſpijſen,
„De krevel wort geſtilt wanneer de maege baſt,
„De ſiele wort geſpijſt wanneer het lichaem vaſt;
Indien u weelde quelt, gaet veerdigh na den armen,
Gaet daer benautheyt is, en daer de ſiecken karmen,
Gaet daer men niet en hoort als druck en tegenſpoet,
Of daer een bange ſiel de laetſte reyſe doet.
„Veel ſuchten onder een die aen het herte klemmen
„Sijn beter aen den menſch als wel gepaerde ſtemmen,
„Als ſpel, en bly geſang: al waer men droefheyt ſiet
„Daer woont de geyle min, de gulle weelde niet.
Laet ick en weet niet wie in hare luſten ſwemmen,
Ghy moet u weeligh hert, u domme ſinnen temmen,
U tochten wederſtaen; al leefje ſonder man,
Oock daer is eenigh ding dat voordeel geven kan:
Wie tot het echte bed is eenmael in getreden,
Die is gelijck verdeylt, en overmits geſneden,
God heeft 'er even ſelfs maer ſijn gedeelte van,
De reſte wort gewijt ten dienſte van den man:
Maer die het droevigh lijck van haren vrient beklagen,
Die mogen ſich geheel den hemel overdragen;
Die vinden geen belet te woonen in de kerck,
God is in dit geval haer eenigh oogh-gemerck.
Maer laet ons vorder gaen, en komen tot de vrouwen
Die met een grooten ſpoet haer ſnellen om te trouwen:
Men houd dat menigh wijf, oock dickmael aen de baer,
Nu ſmeet in haer gemoet een ander wederpaer;
Men ſiet 'et menighmael in onſen tijt gebeuren,
Het eynde van den man dat is onmatigh treuren,
Het eynde van den druck en van den korten rouw,
Is ſtrax een ander man en flux een nieuwe trouw:
Gewis een vreemt bedrijf, dat niet en is te plegen
Voor die in ware tucht haer plichten over-wegen;
Geen wijf en is geſtelt gelijck de reden eyſt,
Die met een luchten ſin aen nieuwe liefde peyſt.
Wie maer een vlytigh oogh wil op de dieren keeren,
Die kan van beeſten ſelfs veel nutte dingen leeren;
God heeft dit wonder Al ſoo konſtigh toebereyt,
Dat ons al wat 'er is tot goede ſeden leyt:
De ſpinne leert de mans en alle jonge vrouwen,
Ten goede van het huys haer plichten onderhouwen, *a*

a *Araneum marem venari, fœminam texere, ut paria ſiant merita conjugii Plinius prodidit, de quo ſupra part. 2.*

De bie geeft niet alleen den ſoeten honigh-raet,
Maer wijſt aen Princen ſelfs de gronden van den Staet; *b*
De Swaluw heeft de kunſt van kinders op te voeden; *c*
De ſnege Crocodil ontdeckt de water-vloeden; *d*
De Vos, die weet de greep, en toont den rechten voet
Hoe dat een ſwanger wijf haer leden vieren moet; *e*
De miere kan een ſpoor aen leuye menſchen geven
Tot voor-raet in der tijt, en tot een ſunigh leven;
De kleyne tortelduyf die ſtelt de jonge vrou,
En regels voor het bed, en wetten in den rou;
Gaet let eens op het dier, ghy ſult 'et vinden treuren,
Indien ſijn wederpaer hem niet en magh gebeuren,
Ten heeft geen ſpelens luſt, maer ſucht den ganſchen dagh,
Om dat het ſijne gay niet meer genieten magh.
Ten ſit in dit geval niet aen de klare ſtroomen,
Niet in het jeughdigh gras, of op de groene boomen;
Het ſnijt ten vollen af de tochten van de jeught,
En leyt na deſen tijt een leven ſonder vreught. *f*
Ghy leert hier eerbaer wijf, oock van de wilde dieren
Na tijt en reden eyſt u jeught en liefde ſtieren;
„'t Is meer als beeſtigh volck dat volle reden heeft,
„En des al niettemin na reden niet en leeft. *g*
'k En wil noch evenwel geen menſchen wederhouwen,
Van weder, als het dient, of andermael te trouwen,
Al wat hier tegen wrockt is oude ketters werck,
Dat noyt en heeft behaeght aen Godes ware Kerck. *h*
Hoort, jonge vrouwen hoort, indien u gulle jaren
U dringen aen de borſt, u dwingen om te paren,
Gaet weder, ſoeckt behulp ontrent den echten bant,
't Is beter datje trout als in de luſten brant:
Maer wilt geen tweeden man u leden overgeven
Als door een hoogen noot van binnen aengedreven;
Het is van outs gelooft, dat veeltijts nieuwe trou
Gedijt tot nieuwen twiſt, of tot een nieuwen rou. *i*
Daer ſijn des niettemin, daer ſijn geſette ſtonden
Waer aen het echte bedt in deſen is gebonden;
„Of ſchoon al eenigh ding na reden magh beſtaen,
„Het dient noch evenwel te ſijner tijt gedaen.
Men vint 'er over al die, mits een haeſtigh trouwen,
Iet, ick en weet niet wat, een ſelſaem mengſel brouwen;
Soo datmen menighmael, niet ſonder ſchande, vint
Een vaderlooſe draght, een twijffelachtigh kint; *k*
Ghy, die u ſaecken recht ten goede van de ſeden,
Bied eere door den tijt aen uwen over-leden,

b *Totam Civilem doctrinam ex Apum regimine deduci poſſe quidam non infimi nominis viri arbitrari ſunt. Dinet. lib. 3. Hieroglyph. cap. Mouche à miel.*

c *De Hirundine ſupra diximus.*

d *Parit ova (inquit Plin.) quanta anſeres, eaque extra eum locum ſemper incubat prædivinatione quadam, ad quem ſummo auctu eo anno egreſſurus eſt Nilus, lib. 8. cap. 25.*

e *Vulpes parturiens ita ſecedit, ut raro aut nunquam gravida capiatur. Ariſt. Hiſt. animal. cap. 34.*

f *Turtur compare amiſſo nec liquidam bibit, nec in frondenti ramo ſedet, nec aliis ſui generis colludentibus ac laſcivientibus ſe admiſcet. Vives ex Ariſtot. De eiſdem Plinius: Pudicitia illis prima, inquit, & adulteria ignota, conjugii fidem non violant, communemque ſervant domum; imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos ferunt.*

g *An non tibi videtur ipſis beſtiis beſtialior homo, ratione vigens, & non ratione vivens? Bernard. in Cantic. ſerm. 53.*

h *Malim cum Apoſtolo juvenibus ſuadere nuptias, quam cum Hieronymo, ad cœlibatum ſuperſtitioſæ neſcio cujus ſanctimoniæ prætextu allicere. Beza Tract. de Repud. & divort. Monogamiæ aſſertores qui bigamos à Chriſtianâ communione repellebant, ab Eccleſiâ damnati ſunt. late Annæus Robbert. rerum Iudicat. lib. 1. cap. 8. Beza tract. de altera ſpecie Polygamæ.*

i *Nuptiæ ſecundæ raro ſunt ſecundæ; ut multis exemplis docet Beſold. lib. 1. Polit. cap. 10.*

k *Si mulier defuncto marito alteri ſtatim nupta nono poſtea menſe pariat, utri hoc caſu partus tribuendus ſit, varie à Iuriſconſultis diſceptatur, inter quos ſunt qui, propter ſanguinis & ſeminis commixtionem neutrius eſſe ſtatuunt, alii utriuſque. Hug. Suræus ad Caſum Matrim. Coraſ. fol. 37.*

Koomt

Koomt niet als met bescheyt ontrent het tweede bed,
Een jaer is voor de rouw, dat is een oude wet. *a*
Ghy mooght na desen tijt (of immers na de keuren,
Die yder lantschap heeft als eygen om te treuren)
Gaen strecken u gebet, op dat de wijse God
Mach stieren u gemoet in dit onseker lot.
Doch schoon ghy wort versocht, gevleyt, en aengebeden,
Om voor de tweedemael in echten staet te treden,
En stelt u geensins aen gelijck een vryster doet,
Die met een ydel breyn haer eerste liefde broet:
En houd geen mal gevry, en pleeght geen minnestreken,
En laet niet door de stadt van uwen handel spreken;
Weest stil in u bedrijf, en deckt u gansch beleyt
Tot dat het in de kerck voor yder wort geseyt.
Ghy moet in dit beslagh ten naeusten overleggen,
En wat 'er is te doen en wat 'er is te seggen,
Maeckt dat u niet een mensch in woorden achterhaelt,
't Is beter dat de voet, als dat de tonge dwaelt.
En laet geen nieuwen vrient aen uwen sin behagen,
Of pleeght al voren raet, oock met de naeste magen
Van uwen eersten man; *(b)* dat is een soete vont
Die nieuwe banden maeckt, en stijft het oude bond:
Doet niet in dit geval door eygen-sinnigheden,
Hout vrientschap daer je placht, dat eysschen goede seden:
Al benje van den man en sijnen wil gevrijt,
Weet datje niettemin noch aen de vrienden sijt.
Men hoort den ouden tijt van jonge weeuwen klagen,
Om datse veel bestaen, en efter weynigh vragen,
Of, schoon sy plegen raet, ten is maer enckel schijn,
Sy willen evenwel niet afgeraden sijn.
Hoe dwalen overal, hoe dolen jonge vrouwen,
Die voor de tweedemael haer snellen om te trouwen,
't Is wonder wat men hoort, en wat men dickmael siet,
Wanneer de krevel-sucht haer in de leden schiet;
Dees trout een vreemden haen om dat hy weet te singen,
En geen' een lichte-voet om dat hy weet te springen,
De derd' een jongen wulp van onbesuysden aert,
Of om een kroese kop, of om een krullen baert. *c*
Ghy laet met alle sorgh op uwe saecken letten,
Eer iich in eenigh deel u sinnen neder setten;
„Noyt wort 'er goet beleyt in eenigh ding gepleeght,
„Als daer men eerst het stuck met gave sinnen weeght.
Indienje vryers hebt die aen het herte raecken,
En datje wort versocht u keus te willen maecken,
Soo wacht u door het vleys te worden afgeleyt,
Maer wickt in u gemoet wat u de reden seyt.
En kiest geen jongen laf in weelden uytgelaten,
Die voor een lanterfant gaet proncken achter straten,
En kiest geen vremdeling, die moytjens opgeset
Loert om een vetten ael te locken in het net:
En soo de frisse jeught van uwe groene jaren
Is tot de vrucht bequaem, en lustigh om te baren,
Soo kiest noch grijsen baert noch tandeloosen mont,
Al wort sijn goet begroot op menigh duysent pont.
En kiest u boven al, indienje sijt te raden,
En kiest u geenen man met kinders overladen;
En, sooje niet en wilt versmachten in verdriet,
En kiest in dit geval, en kiest u jonger niet.
Wat van het eerste rot· een deel van dese gasten
En heeft geen ander wit als in het goet te tasten,
Geen ander oogh-gemerck, als wel en lustigh sijn,
En slechs tot uwen kost te sitten in den wijn:
En als soodanigh volck ontrent de vreemde menschen
Heeft in het spel gebracht al wat de lusten wenschen,
Soo komt het treurigh t'huys, en sit gelijck een block,
Een ander heeft de vreught, en ghy alleen de wrock:
Wat mooghje, jonge vrou, wat mooghje doch verlangen?
De vreught van dieje wacht blijft aen de klopper hangen,
Wat geest of leven had is buyten al gequist,
Voor u en rest 'er niet als slechs alleen de gist.
Nu tot het tweede deel. een ouden man te trouwen
Is enckel herten-leet voor alle jonge vrouwen,
Elooft het, watje doet, of hoe de saecken gaen
Ghy sijt, in dit geval, ghy sijt 'er qualick aen:
Indienje lieve· koost, een yder sal gelooven
Dat u beveynsde gunst sijn kasse wil berooven;
Indienje deftigh sijt, soo roept de gansche stad
Dat ja u gulle jeught een jonger liever had:
Indienje liefde pleeght, ghy sult 'et al verkerven;
Want jonge lieden vreught doet oude lieden sterven;
Of sooje machtigh sijt te leven sonder man,
Wie is 't die aen het volck de monden stoppen kan;
Dit maeckt dan over al een angstigh mis-vertrouwen,
Een pijn-banck voor den man, een helle voor de vrouwen;
Ach! 't is een vinnigh mensch, en hart gelijck een steen
Die doot en levend vlees wil binden over een.
Koomt tot het derde stuck. veel kinders sonder baren
Sijn niet als enckel leet ontrent de frisse jaren,
En *Stief-moer* is een woort dat al te vinnigh luyt,
Ondienstigh boven al ontrent een jonge bruyt: *d*
Men noemt ons seker lant daer, op besette reden,
Noyt in den breeden Raet een man en wert geleden
Die lieve kinders had, soo veel hem dienen mocht,
En efter in het huys een tweede moeder brocht: *e*
Een jongen, die een hont eens dapper wilde treffen,
Vermits hy voor het huys niet af en liet te keffen,
Roght juyst sijns vaders wijf; en, met dat hy het wist,
Soo riep hy tot het volck: het is niet al gemist. *f*
Siet! wat een bitter leet, en wat een hatigh wesen,
Is in den harden naem van dit beroep te lesen:
Ghy, die een steunsel soeckt voor uwen swacken aert,
Trout daerje moeder wort, en eygen kinders baert.
Ten lesten, jonge vrou, wat sijnder sware klachten?
Wat sijnder over al, wat sijnder droeve nachten
Te vinden by het volck, alleen op desen gront
Om dat haer koetse scheef, en niet gelijck en stont?
Die groen en lustigh is als uwe dagen korten,
Die meynt, het staet hem vry in lusten uyt te storten,
En dat sijn frisse jeught, oock op den vollen dagh
Een schoonder nevens u, of jonger hebben magh.
Vriendinnen, om verdriet en alle twist te schouwen,
O tracht met uws gelijck, en anders niet, te trouwen;
Of sooje niet en kont bereycken dese wet,
Ten minsten houd den voet die elders is geset;

a *Tempus luctus hodiè mulieribus præscriptum est annus, idque nedum ob sanguinis confusionem, sed ob reverentiam mariti, cum mulier etiamsi intra annum peperit tempus luctus peragere tenetur. Godefred. ad L. decreto C. ex quib. causis in fam. vid. L. si qua C. de secund. nupt. Speckh. Cent. 2. class. 24. n. 10.*

b *Mulier, si qua amisso marito in laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si vult nubat in domino, tantum ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ eximetur auctor, si ipsa de nuptiis electionem sibi vindicet. expetita enim magis debet videri à viro, quam ipsa virum expetisse. Ambros. libro de Abraham Patriarcha.*

c *Van dit alles souden levendige en bekende exempelen gegeven konnen worden, soo het tijt en plaetse toelict.*

d *De odio novercali & novercarum epithetis vid. Tiraq. l. 9. num. 196. licet ea non perpetuo vera sint; ut patet ex L. si mulier ff. de Castren. pecul. & L. filio. §. seja, ff. de adim. leg. ubi noverca legavit privigno suo auri pondo quinque· & in L. etsi C. ad Senatus consultum Trebell. mulier quædam privignum hæredem instituit.*

e *De Sybaritis id memoriæ prodidit Annæus Robert. rerum Iudicat. lib. 1. cap 8.*

f *Vid. Stef. Guaz. Convers. civil. l. 3.*

Indienje

Indienje veertigh telt, ſoo dienje niet te paren
Met een die niet en komt tot vijf-en-dertigh jaren;
En ſoo daer eenigh man de t'ſeſtigh overleeft,
Hem dient geen jonge vrou die min als dertig heeft. *a*
Siet daer een rechte peyl, die, ſoo het mochte weſen,
Wel diende voor een wet te worden afgeleſen:
Ghy, ſoeckt gelijck te ſijn met uwen bed-geſel,
„Twee oſſen niet gelijck en ploegen nimmer wel.
En laet hier u gemoet niet wilt en dertel ſwieren,
Maer ſtelt u voor een wit beſetheyt van manieren;
En trout niet voor het oogh, maer kieſt een ſedigh man,
Die met een ſoet beleyt u ſinnen buygen kan:
't Is vry een groot behulp een man te mogen krygen
Die, laegh in ſijnen geeſt, om hooge weet te ſtygen,
Die met een ſtille ſiel, en met een reyn gemoet
Als uyt den hemel ſiet wat ſtof en aerde doet.
Die kan u in geluck van alle waen bevryden,
Die ſal u gulle pracht in weelde leeren myden,
Die ſal u ſteunſel ſijn, wanneer het qualick gaet,
En houden overal de rechte middel-maet.
Indienje ſijt geneyght u tochten af te breken,
Die noch van ouden tijdt in uwen boeſem ſteken,
Hy ſal u wijſen aen hoe dat 'er dient gewracht,
En hoe het ydel breyn moet onder ſijn gebracht:
Indienje raet begeert, oock in bekaeyde ſaecken,
Om weder recht te gaen, en uyt den neer te raecken,
Hy ſal u leyder ſijn, en brengen aen den dagh
Al wat u in den geeſt ten goede dienen magh:
In 't korte, wat 'er is of dienſtigh aen de leden,
Of nut voor u bedrijf, of noodigh in de ſeden,
Of heylſaem voor de ſiel, oock in den laeſten noot
Hy ſal u ſteunſel ſijn tot in de bleecke doot.
En paſt u nimmermeer de bruyt te laten maecken,
Of (ſoo je kinders hebt) vereffent alle ſaecken;
Geeft hun dat reden is, aleer een tweede man
U gunſte tegenſtaen of wederhouden kan;
Wat uyt het tegendeel voor ongemacken ryſen
Is even uyt de daet aen yder aen te wyſen;
Ick weet een jonge weeuw van alle man beklaeght
Die in haer leden ſelfs hier van noch teykens draeght;
Sy, uyt een luchten ſin met trou-ſucht aengedreven,
Had aen een jong-geſel haer rechterhant gegeven
Als pant van haer gemoet, en doen het was te laet
Ontdecktſe wat 'er ſchuylt, en vordert goeden raet;
Waer toe hier groot misbaer? of ſchoon de vrienden kijven,
De knoop is vaſt geleyt, en moet geduerigh blijven;
Een neef des niettemin beweeght de jonge vrou,
Dat ſy haer eenigh kint wat naerder goeden ſou;
De voorſlagh wort gevolght en in der haeſt beſchreven,
Verleden na den eyſch, en aen den vooght gegeven
Ten ſtilſten dat men kan. daer trout de blyde bruyt,
Maer ſiet! eer langen tijt de ſaecken komen uyt:
Strax wort 'er heet geſchil hier over aengeſteken,
De man wil door het recht den ganſchen handel breken,
Hy noemt 'et ſlim beleyt, als ſonder hem gedaen,
Hy noemt 'et quaet bedrogh dat niet en kan beſtaen;
De vooght drijft even ſeer, dat ja verloofde vrouwen
Sijn machtigh hares goets tot aen het wettigh trouwen;
Daer, na den Rechter toe. het huys leyt over hoop,
Het wijf ſit in den druck, de man is op de loop:
Het ſtuck wort onder dies door al het lant geweten,
En noch en is de wrock op heden niet geſleten,
Maer waſt geduerigh aen; en waerom meer geſeyt?
Een gants verloren huys alleen uyt quaet beleyt. *b*
Vriendinnen, ſedigh volck, wilt deſe klippen myden,
En u ter rechter ſtont van alle laſten vryden;
Doet oude ſchulden af, maeckt alle ſlommer quijt,
U feeſte dient te ſijn gelijck een nieuwen tijt:
't Is dickmaels aengemerckt dat, naer het tweede paren,
En twiſt en huys-geſchil haer ſelder openbaren,
En vry al wranger ſijn als in het eerſte bed
Daer eenigh jeughdigh paer te ſamen is geſet;
De reden is bekent, twee herten ſonder bochten
Van eerſten aen gevoeght en in der jeught gevlochten
Sijn onder een gepaert en over een geleyt
Gelijck men mande-werck van ſwacke teenen breyt;
Maer alſſer eenich volck te ſamen is gekomen,
Dat in een voorigh bed ſijn ployen heeft genomen,
Wat is daer ongemacx, eer dat het eerſte krom
Kan buygen na den eyſch, en keeren anders om?
Ghy, die genegen ſijt om noch eenmael te trouwen,
Leert, na de tijt vereyſt, in nieuwe bochten vouwen;
Hier dient al meerder kunſt, en vry al grooter kracht
Als die u ſwacke jeught heeft aen den man gebracht:
Wilt voor een nutte les in dit beginſel leeren,
Hoe van den eerſten man u ſinnen af te keeren,
Hoe in het tegendeel de tweede dient gekent,
En hoe u gants bedrijf naer hem te ſijn gewent:
Veel op een vorigh man in deſen ſtaet te roemen,
Hem dan oock eere doen, en over al te noemen,
Is geenſins na den tijt; 't is beter datje viert
De Son, de nieuwe ſon, die nu den hemel ciert.
Wat dient een eerſte man van u te ſijn gepreſen?
't En kan hem, daer hy is, doch geenſins dienſtigh weſen;
En hy, die maer alleen nu dient te ſijn bemint,
Wort over dit verhael ten hooghſten ongeſint;
Hy beelt hem ſeker in, dat u ontijdigh prijſen
Hem pooght als metter hant ſijn feylen aen te wijſen;
En, ſchoon ghy niet te ſcherp of niet te ſchamper ſijt,
Hy duyt 'et evenwel alleen tot enckel ſpijt.
Veel dingen ſijn gewoon ons ſoeter in te komen
Om datſe van het oogh alreede ſijn genomen,
Maer 't is bekaeyde luſt die niemant bluſſen kan,
Ghy, voeght u naer den tijt en eert nu deſen man:
Eert hem die met u leeft, en laet den dooden ruſten,
Dat niet in weſen is, en moet u niet geluſten:
Naer dat u rechterhant haer tweede trouwe gaf,
Soo dient het eerſte bont gelaten in het graf.
Doet hier gelijck de Bye, die mijt de dorre roſen,
En ſet haer op de bloem die eerſt begint te bloſen;
Vriendinne, tot beſluyt, ghy die den tweeden trout,
Siet datje 't in der daet oock metten tweeden hout.
't En is niet lofs genoegh al wort een wijf gepreſen
Van tucht, en eerbaer root, of van een deftigh weſen,
Sy moet genoeghſaem ſijn, en heulen met den man
Al eer' haer echten plicht ten vollen treffen kan.
'k En wil noch evenwel geen vrouwen gaende maken,
Om by haer tweeden vrient den eerſten oyt te laken,
Neen, beter niet geſeyt: ghy, ſpreeckje goet of quaet,
't Is tegen u beroep, en buyten onſen raet;
„Een weduw heeft gelijck van haren man te ſpreken,
„En tot deſſelven lof by wijlen uyt te breken;
„Maer alſſe weder trout, en nieu geſelſchap krijght,
„Dan iſſe wel bedacht, indienſe ſtille ſwijght.

a *Genevenſis hæc eſt Conſtitutio quam refert & laudat Cypræus Tract. de ſponſal. cap. 9. num. 12.*

b *An ſponſa inſcio ac inconſulto ſponſo bona ſua poſſit alienare non omnino extra controverſiam eſt, & licet plurimæ & magni momenti rationes pro poteſtate ſponſæ allegari poſſint, Præſes tamen Everard. pro ſponſo contra alienationem reſpondit. Vid. Conſil. 20. num. 3. 4. & 5. Item Peck. de teſtament. conjug. lib. 1. cap. 45. num. 14.*

Een woort hier totten man. ghy die, gesint te trouwen,
Verkiest tot u behulp een van de droeve vrouwen,
Een die met innigh leet haer doden vrient beklaeght,
Verwacht hier ander werck a's by een jonge maeght.
Siet! die een nieuwen schoen alleen voor weynigh dagen
Heeft staegh, om sijn gemack, aen eenen voet gedragen,
Soo hy die naderhant eens anders schicken wilt,
Let, hoe het maecksel staet, en wat'et hem verschilt:
En weest toch niet te gram, en niet te ras verbolgen
Al weet de nieuwe vrou u sinnen niet te volgen,
Sy is gelijck een schoen die na den tweeden voet
Haer ployen, haer begrijp, haer bochtē schicken moet;
Sy moet haer niet alleen tot uwe seden keeren,
Sy moet oock boven dat eerst trachten af te leeren,
Al wat uyt eyger aert in hare sinnen bleef,
En wat haer eerste man in hare sinnen schreef.
Dat met een vasten bant twee jonge lieden paren
Rijst uyt een eygen aert van hare groene jaren;
De daet die wijst 'et aen, 't is ver het soetste soet
Dat iemant in der jeught aen jonge vrouwen doet.
De jonckheyt heeft de macht om veelderhande saecken
Bevalligh aen het oogh, en lustigh uyt te maecken,
Oock wel door enkel schijn. de jeugt, de soete jeugt,
Die vint in alle ding, of maeckt haer eygen vreught.
Men siet het eerste groen, men siet de lente-peeren,
Men siet den nieuwen most van alle man begeeren,
Men siet meest alle ding voor goet te sijn beroemt,
Slechs om den tijt alleen, en dat'et vroeger koemt;
Bedenckt dit, gunstigh man, en leert'et overwegen,
Waer toe in desen stant de vrouwen sijn genegen;
„Wie tot een nieu beroep de sinnen henen went,
„Dien is'et wonder nut dat hy de gronden kent.
Ghy vrouwen wederom, gaet betert u gebreken
Die van den ouden tijt in uwen boesem steken;
Snijt waen en eygen sin, snijt al het wesen af,
Dat eertijts uwen man tot onlust reden gaf:
Ick hoop u rouwe jeught, die in u voorigh leven
Was in het vrouwen ampt niet weynigh onbedreven,
Heeft nu ter tijt geleert, en wat de liefde scheyt,
En wat de gramschap stilt, en als te slapen leyt:
Stelt dat hier nu te werck, en leert de stege sinnen
Ten lesten (magh het sijn) met krachten overwinnen.
Vooral doet malle pragt, doet hoogmoet uytten geest,
Die stoort het rustig huys, en breeckt den vrede meest;
't Is over lang gemerckt, dat dryderhande saecken
De vrouwen boven al vol dwase bobbels maecken;
Haer trotsheyt wort gegront of op het meerder goet,
Of op haer schoone verw, of op een hooger bloet:
Van yder wat geseyt. 't is vast dat alle vrouwen
Sijn eygen aen de mans soo veerdigh alsse trouwen,
God heeft 'et soo gewilt: oock weet u rijp gemoet
Dat ja u frisse jeught is beter als het goet:
Wat gront dan is 'er doch om hier te sijn verbolgen?
Een die het meerder heeft moet ook het minder volgen;
Ghy siet u by den man en onder hem gestelt,
Wat reden kander sijn te morren om het gelt?
Te roepen dat het sijn u schijven dieder klappen
Is met een stouten voet op uwen hoeder trappen,
Is tegen echte trou en tegen uwen eet,
Vermijt dan, jonge vrou, vermijt dit schamper leet.
Wat hier de schoonheyt raekt. laet maer de reden werkē,
Ghy sult u misverstant in korte stonden mercken;
Al dat in u gemoet verweckt het bol geswel,
Is maer een dunne schors, een nietigh buyten-vel,
Al wat daer onder schuylt (waer toe u moedig roemen?)
Is'ick en weet niet wat, dat niet en is te noemen,
Dat niet als met verlof en dient te sijn geseyt,
Ach! 't is een enckel vlies dat schoon en leelick scheyt.
Geen lis en kander eer van heete lucht verschijnen,
Als dese teere bloem sal in der haest verdwijnen,
Een buyl, een kleyne bluts, een korts, een kinder-bed,
Het minste seertje schaet, het kleynste puysje let.
Gaet nu, gaet ydel volck, met hooghmoet opgeblasen
En steeckt de borsten uyt om dese vysevasen,
„'t Is seker dat de mensch in schande komen moet
„Die om een nietigh ding een moedigh herte voet.
De glans van edel bloet, waer op de menschen swellen,
Om datse menigh helt in hare Boomen tellen,
Is maer geleende deught, die niemant beter maeckt,
Indien hy naderhant de vrome daden staeckt;
Of is'er eenigh ding in dit beslagh te prijsen,
Dat moet een echte wijf van haren hoeder rijsen,
Naem, adel, hooge staet, en alderhande glans,
Koomt alle vrouwen aen by middel van de mans.
Besiet daer, sedigh hert, de gronden wegh genoemen
Waer op meest over al de jonge vrouwen roemen;
Ghy, pooght met uwen vrient te leven sonder pracht,
„Door ootmoet wort het huys de vrede toegebracht.
Tot hier toe van het volck, dat mits bequame jaren
Kan woonen by de man, en lieve kinders baren,
Maer als de gryse tijt u metten rimpel ploeght,
Soo weet, dat nieuwe trouw u niet te wel en voeght,
Indien hier reden gelt, indienje sijt te raden,
Wilt dan geen ander jock op uwen halse laden,
Ten is uws wesens niet om meer te sijn gevrijt,
Al quam 'er oock een man gelijck met uwen tijt.
Wanneer een jeughdigh paer, in echte trou geseten,
Heeft in gemeene lust sijn eerste kracht versleten,
Soo kan een billick mensch vertroosten sijn gemoet,
Oock schoon het laeste deel verliest sijn eerste soet,
Als iemant heeft gepluckt, en met 'er daet genoten
De bloem van uwe jeught met lusten overgoten,
't Is reden dat hy draeght, en sonder morren lijd'
Wat dor en delluw wort ontrent den winter-tijt:
Maer die geen ander soet, als kuch, te samen brengen,
En in het echte bed maer siecke leden mengen,
En konnen nimmermeer te rechte sijn gepaert,
Sy vryen buytens tijts, en trouwen tegen aert:
Wie dorre tacken int, en dat op oude boomen,
Diens hoop is enckel spot, en niet als vyse droomen,
Daer is geen leven-sap. geen jeught, geen edel vocht,
Daer van mē immer vrucht of sucht verwachtē mogt;
Sy konnen nimmermeer, sy konnen niet verheelen,
Sy blijven ongevoeght tot aen de minste deelen,
Sy leven ongepaert en hebben niet gemeen,
Als dat haer asch misschien sal mengen onder een.
Twee herten sonder troost die moeten eeuwig kermen,
Twee lyven even koel en konnen niet verwermen,
Twee swacke sonder hulp en worden noyt gesticht,
Twee keerssen sonder vlam en geven nimmer licht:
Ghy waert voor desen nut, om na den man te buygē,
Als u het eerste root quam van de jeught getuygen,
En hy was even doen gelijck een jeughdigh rijs,
Maer siet! nu sijtje stram, en beyde wonder vijs.
Het lijm van uwe jeught, dat herten plagh te binden,
En is na desen tijt niet meer in u te vinden;
U boom, wel eer gebloeyt, is maer een kale stock,
En dat eens vruchten droeg, is maer een dorren block.
Het wit van uwen hals, het root van uwe wangen,
Het klaer van u gesicht, het fier van uwe gangen,
En wat 'er eenighsins de sinnen locken mocht,
Is al gelijck een mist verdwenen in de locht:

De

De sinnen, die het lijf in sijn gestalte volgen,
Sijn quelligh, sonder vreught, en in der haest verbolgen,
In't korte, wat 'er rest en is maer enckel gift,
Soo dat het echte bed sijn gansche steunsel mist.
Waerom dan noch getrout? ghy siet u leste palen:
Waer toe een mool gerecht, daer niet en is te malen?
Ey lieve weest gerust, en blijft gelijckje sijt,
Want als u beecke drooght, soo dient 'er niet gevrijt.
Ghy roept hier tegen aen; Wat sal ick dan beginnen?
Wie sal mijn saecken doen? wie mijne schulden innen?
Wie salder voor de wet, of voor den rechter staen?
Wie salder op het lant mijn dingen gade slaen?
Waer is een wijf bequaem om kinders op te trecken?
Om sonen, door ontsagh, tot deughden op te wecken?
Waer is een wijf bequaem om al het onverstant
Dat knecht of meyssen pleeght te houden in den bant?
Eylaes! geen vrouwen hooft en is 'er toe geboren,
Ach! waer een man ontbreeckt, daer gaet 'et al verloren,
Men segge wat men wil, al sijn wy vrouwen out,
't Is noch de beste voet oock dan te sijn getrout.
Maer waerom doch gebruykt so veel verbloemde reden?
Men kent u loos beleydt, van over lang geleden,
Het is een oude spreuck: „sy broet een geylen aert
„Die, als de moeder sluyt, noch wenst te sijn gepaert.
Ick weet dat u bedrijf dient waer te sijn genomen,
Maer konje niet een vrient in dit geval bekomen?
Of is 'er in het lant niet een gedienstigh man
Die om een eerlijck loon u saecken redden kan?
Ey! soeckt geen futsel-boeck; daer sijn bequame lieden
Die u ten dienste staen, en die je mooght gebieden;
Indien u dat alleen ten wederhuwen drijft,
Soo raed' ick datje noch in uwe vryheyt blijft.
Wat nu de kinders raekt: waer staet het doch geschreven
Dat hun u tweede man sal eenigh voordeel geven?
Ick sie, wanneer het volck betreet het tweede bed
Dat ieder maer alleen op eygen bate let:
„Om kinders dient het wijf een echte man te trouwen,
„Om kinders wederom haer lust te wederhouwen,
„Om kinders, jonge vrouw, soo quaemje tot den man,
„En om der kinders wil soo blijft 'er weder van.
Men hoort den ouden tijt met oude vrouwen gecken,
Die op het echte bed haer koude leden strecken,
Een bruyt die rimpels heeft is weert te sijn bespot,
Men houtse byster geil, of uytter-maten sot.
Ghy sijt voortaen bequaem om beter dienst te plegen,
Om yder by te sijn, na dat 'et is gelegen;
Siet wat een schamel mensch in druck en siekte maekt,
En laet 'et aen de jeught al wat de kamer raeckt;
Stil, eensaem, treurigh sijn, en, met een soet verlangen,
Veel tranen evenstaegh te rollen op de wangen
Te storten voor den Heer, dat is een reyn gelaet
Dat u ten besten voeght, en past op uwen staet:
Veel troosten in der noot, veel bidden, milde deelen,
Dat sijn voor uwen hals de beste bruyts-juweelen;
Niet dat de leden ciert, maer dat de siele bout,
Is dienstigh aen het volck dat niet en is getrout.
Doch soo ghy niettemin, oock in de boose dagen,
Die ongewisse kans noch eens begeert te wagen,
Soo koomt dan tot het werk gewapent met verdragh,
Niet met een luchten sin, gelijck de jonckheyt plagh;
En wacht geen malle vreught ontrent u dorre leden,
Maer tracht slechs in het bed te mengen u gebeden;
En wacht geen dertel spel of rancken van de jeught,
Die ghy in dit geval niet meer gedencken meught:
Als hoest, of felle gicht u lief geselschap quellen,
Of dat hem van de sucht de gansche leden swellen,
Of eenigh silligh nat hem pijnight aen het been,
Gaet stort dan over hant u tranen onder een;
Hebt deel in sijn verdriet door gunstigh medelijden,
En doet hem sijn getes, oock sonder u te mijden,
En onder dit gewoel, soo spreeckt in u gepeys
Ey wat is van de mensch en van het nietigh vleys!
Maer soo in tegendeel de saecken soo gebeuren,
Dat u ellendigh lijf, dat uwe geesten treuren,
Dat u een heete koorts geduerigh even straf
Wil leyden metter handt, en leggen in het graf,
En wilt in dat geval u sinnen niet bemoeyen
Met dingen sonder slot die uytten hooghmoet vloeyen,
Te weten, wie den rouw sal hebben voor en naer,
En wat men voor een kleet sal leggen op de baer,
En of men door het huys de glasen sal bedecken,
En met een baeyen kleet de kamers overtrecken,
En wat men voor een Vout sal maecken in de kerck,
En wat men voor een schrift sal malen op de serck;
Laet varen dit beslagh; het lijf behoort der eerden,
Treet in tot u gemoet, dat is van meerder weerden;
Denckt wat u nu betaemt en wat de reden eyst,
Denckt waer het lichaem rust, en waer de siele reyst;
Denckt vry dat u gemoet nu reden heeft te geven
En van u losse jeught, en van u gansche leven,
En van u woorden selfs; denckt vry dat u gemoet
Behoeft voor alle ding des Heeren weerde bloet,
Denckt met een treurigh hert op u voorleden sonden,
Maer troost u niettemin in Christi diepe wonden;
Denckt hoe een bange siel moet laven haren dorst,
En vinden eeuwigh heyl in sijn bebloede borst.
Wanneer de bleecke doot bereydt haer leste vlagen,
Ontbiet daer u gesin, u vrinden en u magen,
U kinders van gelijck, voor al doch uwen man
En neemt 'er in 't gemeen den laesten oorlof van;
Geeft yder sijn bericht, na dat 'et is gelegen,
Betuyght des Heeren straf, en weder sijnen segen,
Betuyght dat alle vlees is niet als enckel gras,
Een bloem van eenen dagh, een byster teer gewas;
Betuyght hoe buyten God geen rust en is te vinden,
En dat al 's werelts glans is lichter als de winden,
En broser als een glas; betuyght met alle kracht
Dat niet als Godes werck is weert te sijn betracht.
Het is een noodigh werck ontrent de laetste tranen
Een kint, of wie het sy tot deughden op te manen,
't Is seker dat 'et treft, jae door het herte breeckt
Wanneer een bleecke mont haer leste reden spreeckt.
Indien voor desen oyt, nu sijnder volle reden,
Geduerigh tot den Heer te senden u gebeden,
Te stijgen in de lucht, en tot soo grooten werck
Te roepen t'uwer hulp een hoeder van de kerck;
Te roepen uwen vrint, die aen u vorigh leven
Tot vreught, tot onderstant, tot hoeder is gegeven.
Gebruyckt dit altemael, en watje vorder kont;
Maer stelt u troost alleen in God en sijn verbont:
En wilt in dit geval niet angstigh liggen vreesen
Noch voor een ouden man, noch voor u jonge weesen,
Beveelt hem alle ding die alle dingen geeft,
Of schoon de moeder sterft, der weesen Vader leeft;
Maeckt alle banden los die u de siele prangen,
En laet geen aerdschen draf aen uwe sinnen hangen,
Laet van het goet de sorgh hem die het goet be-erft,
En snijt u leven af oock eer het lichaem sterft.

Ante obitum moriens non moriturus obit.

Man

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

W.

X.

Y.

Z.

INNIGE SUCHT
TOT
GODT den SONE.

WAerachtigh God, en ware menſch,
Ick bidde, gunt my deſen wenſch,
Laet my geſtaegh indachtigh ſijn
De grootſte vreught, de meeſte pijn,
Te weten, hell' en hemel-rijck;
Met uw' en mijne doodt gelijck:
Waerachtigh God, ick nietigh menſch
En bidde maer om deſen wenſch.

Eeuwigheydt!

J. CATS

GALATHEA,

OF

HERDER-MINNEKLACHT.

t'AMSTERDAM,

By JAN JACOBSZ. SCHIPPER. 1657.

GALATHEA,

ofte

HARDERS-KLACHTE,

Aen de Eerbare, Seden-rijcke, Segen rijcke Jonck-vrou

CATHARINA van MUYLWYCK.

DAphnis, op een Meye-nacht,
Als hy op de lieffte dacht,
Wenscht alleen te mogē zijn
Om sijn droeve Minne-pijn
Uyt te storten in de locht,
Daer het niemant hooren moght.
'T Was een weder sonder wint,
Soo men dat by wijlen vint;
Al de werelt was in slaep
Men en hoorde niet een schaep,
Niet een By' en was'er uyt
Om te vliegen op het kruyt,
In de boomen geen gedril,
Vee en honden swegen stil,
En de vogels al-te-mael,
Maer alleen de Nachtegael,
's Nachts te singen wel gewent
Sat en fleuyte daer ontrent.
Daphnis sach de doffe Maen
Treurigh aen den Hemel staen,
Of om dattet soo geleeck,
Mits zy in het duyster weeck,
Of om dat het harders kint
Niet ten besten was gesint;
Want al was de kudd' in rust,
Slapens had hy geenen lust;
Maer hy vant een eensaem velt,
Daer hy sich ter neder stelt,
Daer hy met een droef gemoet
Dus zijn minne-klachten doet:
Galathea, geestigh dier,
Oorsaeck van mijn eerste vyer,
Oorsaeck van een vreemt gewoel
Dat ick in de leden voel,
Oorsaeck van een vasten bandt
Die mijn siel aen u verpandt.
Die mijn jeuchdigh herte bint
Dat het niemant anders mint,
Die mijn ziel aen u verknoopt
Datse niet in 't wild' en loopt,
Soete meysjen aerdigh dinck,
Soeter als een distel-vinck,
Soeter in u soeten praet,
Als de soeten honich-raet,
Soeter als het groene lis
Aen de siecke vissen is,
Soet, maer dickmael op een uur
Weder uyter-maten suur.
Somtijts macker als een lam,
Somtijts felder als een ram,
Somtijts swack gelijck een riet,
Somtijts stijf, gelijck een spriet;
Somtijts broser als een glas,
Somtijts tayer als een was,
Somtijts straf, gelijck een stier,
Somtijts dwee, gelijck een pier;
Somtijts bitter als een gal,
Somtijts honigh over al;
Somtijts mack gelijck een ree,
Somtijts stuer gelijck de zee;
Somtijts siltigh als de vloet,
Somtijts weder suycker-soet;
Somtijts vrolijck, somtijts stil,
Altijts soo ick niet en wil;
Eeuwigh tegen my gekant,
Altijt naer een ander lant,
Eeuwigh tegen my geset,
Altijt op een ander bedt.
Och hoe veel heb ick gesucht!
Och hoe lang heb ick geducht!
Och hoe seer heb ick geschreyt!
Seder ghy eerst hebt geweyt
Inde velden van Dijshoeck,
Seder hebt ghy uwen doeck
Anders na den toy gestelt,
Als de vrysters van het velt:
Seder hebje met een schraegh
Onderstut u blauwe kraegh,

Seder ſtaet u doecken-huyf
Even als een kievits kuyf,
Seder hebt ghy uwen tret
Op een ander wijs geſet
Als Lycoris, rap te voet,
Of als Amarillis doet.
Och! wat dient'er veel geſeyt?
Of wat dient'er meer geſchreyt?
't Is al niet gelijck het pleegh,
Doen ick met u kennis kreegh,
Seder ghy het hoofſche vrien,
Tot Dijshoeck eens hebt geſien,
En de ſtreken van de ſtadt,
Seder heb ick uyt gehadt:
Seder noemt ghy my een loer
En een kinckel en een boer,
En een klunten, en een kluts,
Al, om dat ick juyſt mijn muts
Niet recht ſteets kan nemen of,
Al, om dat ick in het ſtof
Niet kan ſchraven als een hoen
In den mis-hoop plach te doen,
Al, om dat ick Zeeus en ront
Spreke Juffer uyt ten mont,
En niet drayen kan mijn reên
Als de linckers van de ſteên.
Maer, al ben ick plomp en ſlecht,
Immers ben ick vroom en recht,
Immers iſſer niet een maegt
Die haer over my beklaegt,
Dat ick met een ſlimmen keer,
Oyt ontfutſelt heb haer eer:
Dat ick oyt in eenigh ding,
Reyne min te buyten ging,
Dat ick in het woeſte velt
Oyt de parten heb geſtelt,
Dat ick op den kooren-tas
Oyt oneerlick dertel was,
Dat ick oyt by Vrijſter ſliep!
En dan in de buerte liep,
Om te dragen mijnen roem
Van haer teere maegde-bloem.
Neen, dat heb ick noyt beſtaen,
Maer ick hebbe ront gegaen,
En ick hebbet u geſeyt
Wat my op het herte leyt,
Niet met eenig lang verhael,
Of met opgepronckte tael,
Niet met eenig groot geſlag,
Als een ſteetſche vryer plag.
Neen, ick ſeyd u ruſtig uyt,
Wiltje kint, ghy zijt de bruyt,
Siet daer is mijn rechter-hant,
Tot een vaſt, een eeuwig pant,
Soo ick u maer aen en ſtae,
Segt met korte woorden Jae.
Deſe mijnen ronden aert
Was u eertijts lief en waert,
Want ghy ſeyde, dat het lant
Eyſcht een ongeveynſt verſtant.
Maer dat is nu al gedaen
Al u ronheyt is gegaen,
Seder datje kennis hadt
Met de gilden van de ſtadt.
Eertijts was ick wel geſien
Als ick u plag aen te biên
Kleyne giften van het lant,
Als wel eer een Harder ſant,
Of een tuyltjen uyt den tuyn,
Of een kransjen uyt den duyn,
Of een bloemtjen uyt het velt,
Als men die noch weynig telt,
Of een wonder ſchoone roos,
Die ick onder hondert koos.
Of miſſchien een kievits ey
Vry een wijle voor den Mey.
Somtijts nieuwen honigh-raet
Eerſe noch te koopen ſtaet,
Somtijts oock het eerſte lam
Dat ick van de moeder nam,
Somtijts wel een jonck faiſant,
Vruchten van het Vaderlant,
Eygen queeckſel, eygen goet,
Hier in Zeelant uyt gebroet:
Somtijts wafels diep geruyt,
Wel geſuyckert, wel gekruyt,
Wel met boter overdroopt,
In een neuſdoeck opgeknoopt,
En alſoo u t'huys gebracht,
Die en hebje noyt veracht.
Leſtmael greep ick een lampraes,
En daer toe een jongen haes,
't Eene ſoo het lagh en ſliep,
D'ander ſoo hy voor my liep,
Ginder op mijn klaverwey,
Soete beesjes alle bey,
Stracx ſoo riep ick, deſe twee
Zijn voor u, ô Galathee.
Noch zijn my te huys gebracht
Kerſe-boomen vroegh in dracht,
Daer de vruchten worden groot
Daer de vruchten worden root,
Daer men ſmaeck van hebben magh,
Eer men elders vruchten ſagh,
Deſe worden nu geplant
In mijn alderbeſte lant,
En terwijl ick ſpit en delf,
Zeg ick ſafjens in mijn ſelf,
Spaert dit boomtjen, kerſe-dief,
D'eerſte vrucht is voor mijn lief.
Somtijts quam ick tot u treên
Met wat dun-gewolde queen,
Somtijts met een abricock,
Somtijts met een artichock,
Staegh met iet dat geeſtigh ſtont,
Of het beſte dat men vont.
Bracht ick dan een vogel-neſt,
Dat beviel u alderbeſt,
Want ghy had ſoo veel te doen
Met de beesjens wel te broên,
Datj' omſloot u witte borſt,
Die nu (dacht ick) die eens dorſt,
Die eens mochte met 'er hant;
Maer waer loopt mijn los verſtant?
Hoe! mijn dunckt ick worde dwaes
Dat ick hier dus ſit en raes;
Al mijn breyn wil over hoop,
Al mijn geeſt is op den loop,
Al mijn ſinnen op de reys
Als ick om dat weſen peys:
Doch al eer ick verder raeck,
't Sa al weder tot de ſaeck.
Maer of ick al giften ſant
Uyt den ſegen van het lant,
Noch en was het niet ter deegh,
Noch en bracht ick niet te weegh,
Datje my ooit hebt gelaefr,
Datje my een kusjen gaeft,
Datje my u rooden mont
Ooit een reysjen hebt gejont:
Neen, al wat ick mochte doen,
Noyt en bootje my een ſoen;
Ja ghy waert oock al te ſtraf,
Dat ick u een kusjen gaf:
Dies en bleef'er anders niet
Om te laven mijn verdriet,
Als dat ick u rechter hant
Na mijn droeve lippen ſant,
Om mijn hert, ten minſten daer,
U te maken openbaer:
Maer als ghy uyt harden aert,
Hier al mede tegen waert,
Soo en wiſt ick geenen raet,
Geenen trooſt of toeverlaet,
Als dat ick u vingers nam,
En daer mede neder quam
Op mijn ongeruſte borſt,
Daer mijn herte leyt en dorſt:
Op dat ghy daer voelen mocht
Hoe mijn bange ſiele vocht,
Hoe mijn leven-ader ſloegh,
En geduerigh lagh en joegh.
Maer al wat ick ooit beſtont
Met het weſen, met den mont,
Nooit en heb ick vrucht gedaen
't Is al in de wint gegaen.
Wat ick ooit, ô fiere maeght,
Heb geſproken, heb geklaeght,
Heb gejammert, heb gevleyt,
't Is den dooven al geſeyt.
Jae het is 'er ſoo geſtelt,
Dat al kom' ick uyt 'et velt,
En ick brenge voor den dagh
Soete dingen als ick plagh,
Ghy, ô ſtrenge Galathee,
Felder als de Noorder-Zee,
Ghy, als anders nu gewent,
Mijn in gramſchap henen ſent,
Sonder eens te willen ſien,
Wat ick u meyn aen te biên;
Eu voor reden ſegje my,
Het en ſtaet u geenſins vry
Iet te nemen van een handt,
Die van uwe minne brant:
En, naer ick u reden vat,
't Is een leſſe van de ſtadt;
Daer is't dat men leyt en ſchenckt,
En de goede zeden krenckt:
Dan ten is geen harders gift,
Geene kaes van Room geſchift,
't Is een mus, of diſtel-vinck;
't Is geen keten, of een rinck,
Of een helle diamant,
Die gelijck een kaerſe brant:
Daer men wel van ſuyſebolt
En dan los daer henen rolt.
Soete Vrijſters ick beken
Dat ick hier oock tegen ben:

Want het gout heeft wonder kracht
Waer het immer wert gebracht;
Maer in harders reyne gunst
Slecht gewas, of kleyne kunst,
Daer en is geen ongeval
Dat de seden krencken sal.
Maer dit heb ick al geseyt,
En noch breeder uytgeleyt,
Dan het Meysje niet te min
Brengt 'er weder tegen in,
Dat by ons een kleyne gift
Heeft al mede slim vergift.
Lieve Daphnis, hoe het gaet,
Hoeje jammert, hoeje praet,
Watje weet, en watje vint,
Zy blijft efter steedts gesint.
't Is al geene tijt gele'en,
't Soete dier was doen te vre'en,
Sich te spieg'len in de Zee,
Als de stroom lagh stil en dwee,
Niet gerimpelt van de wint,
Als men die wel somtijts vint:
't Gaet 'er nu al anders toe,
Zy is 't stille water moe,
En zy wert voortaen gehult,
In een glas rontsom vergult,
Spiegel noemt men 't in de stadt,
Hier van wertse byster prat,
Wantse siet meer alsse plagh:
Meer alss' in het water sagh,
Watse geestighs by haer heeft,
Wat 'er aen de vryster leeft,
Wat haer ciert dat weetse vry
Immers alsoo wel als wy,
Sy doorsiet dat hel gesicht,
Dat oock in het duyster licht,
En dien lieffelicken mont,
Schoonder als de morgenstont,
En dat hairtje sacht gekrolt,
Dat haer om de wangen rolt,
Dit is haar nu al bekent,
En diep in het hooft geprent:
Dies ontstaet in haren sin,
Minnaers haet, en eyge min.
Komt, ô weerde Galathee,
Spiegelt weder in de Zee,
Hem die hier toe oorsaeck gaf,
Wensch ick tot verdiende straf,
Dat sijn lief, hem eertijts soet,
Trots en moedigh worden moet:
Datse, naer een soete min,
Krijgen moet een stueren sin.
Ach hoe leyt hy my in 't hooft,
Die my van mijn lief berooft!
't Schijnt dat alle zijn gelaet,
Eeuwigh voor mijn oogen staet.
't Is een kleyne tijdt gele'en
Dat de gilde quam gere'en
Met twee vogels sijns gelijck
Ginder aen den hoogen dijck,
Daer vernam hy Galathee
Soo se dreef het jonge vee,
Strax begon de loose quant
Haer te nemen met 'er hant;
Haer te groeten op den voet
Als men in de steden doet.
Goeden dach, schoon harders kint,
't Schoonste dat men immer vint,
Ghy moet wesen (naer ick acht)
Van der Nymphen hooch geslacht,
Of van Pales huysgesin,
Of misschien een Wout-Goddin,
Want ick sie dat u gelaet
Geensins nae de koeyen staet.
Ick en hoorde vorder niet
Mits hy van de plaetse schiet;
Mits hy leyde mijn vriendin
Na sijn ongebonden sin:
't Scheen voor eerst sy wou niet gaen,
Maer het was terstont gedaen;
Al gelietss' haer wat gestoort,
Evenwel soo gingse voort:
't Scheen hoe-welse met hem street,
Dats' et maer in 't jocx en deed',
Siet! daer sat ick doen en keeck,
Als een poel-snep, op een kreeck,
Root van gramschap, bleeck van nijt,
't Oogh vol tranen, 't hart vol spijt.
Gaeje dan, wel, gaeje kint:
Onbedacht en onbesint?
Gaeje met een vreemden haen?
Gaeje na een vreemde baen?
Gaeje moytjens hant aen hant
Met een los en weeligh quant?
Gaeje met een steedsche vent
Dieje noyt en hebt gekent.
Onbedachte Galathee,
Waerom zijdje nu soo dwee?
Waerom zijdje nu soo soet,
Voor een onbekenden bloet?
Daer ghy staet, gelijck een muur,
Wonder spijtigh, bijster stuur,
Als een harder van het lant
U wil nemen by der hant,
Om een reys te mogen gaen,
Daer de schoonste linden staen.
Harders kint, soo ghy het wist,
Hoe een vrijster haer vergist,
En hoe qualijck dat 'et past,
Met een afgerichten gast
Sich te geven op de baen,
'k Weet ghy soud het niet bestaen.
Maer al was ick wonder bang,
Sy ging efter haren gang.
Dies soo klam ick op de kruyn
Van een wonder hoogen duyn,
Om van boven af te sien
Wat 'er vorder sou geschiên.
Sy ging sachjens door het sant
Sy ging henen na het strant,
Met den vryer van de stadt
Die haer in den arrem had,
Die haer dickwils gaf een kus,
Slimmer als een kriele mus.
Hy geleyde Galathee
Van den oever in de Zee,
Dies soo rees de soute stroom
Vry wat hooger dan de zoom
Van haer opgeschorte kleet.
Is dat niet een schoon bescheet,
Dat men soo een teere maeght
In dat grove water draegt?
Dat een vryster met gewelt,
In de baren wort gestelt?
Tot de vreesselijcke vloet,
Brengt een schrick in haer gemoet?
Tot haer kleet is vuyl en nat?
't Fy beleeftheyt van de stadt.
Na dat nu die sotte lust
In het water was geblust,
Ging een yder van de strant,
En verkoos het drooge lant.
'k Meynde, 't spel was doe gedaen;
Maer het ging doe eerstmael aen.
Straks wert daer mijn weerde pant
Omgetobbelt in het zant,
En dan weder om gewent,
't Scheen het spel en nam geen end:
't Steeds geselschap, uytte ste'en,
Is, al waer 'et buyten re'en,
Even als een dertel beest
Dat gebonden is geweest,
Raeckt het eens ten lesten los
't Loopt als rasend' in het bos.
Doen en mocht ick langer niet
Staen begapen mijn verdriet,
Dies soo ging ick na de kant
Van de krom geboogde strant:
Daer begon ick mijn geklagh,
Als een droeve minnaer plagh;
Daer beschreef ick mijnen stant,
Met een rijsjen in het zant,
Eerst een vast-gesette min,
Doen, een wanckelbaren sin:
Dit was ick, en Galathee,
Ondertusschen quam de Zee,
Als gelaten uyten toom,
Opgedragen met 'en stroom
Verre boven haer gemerck,
Siet daer lach het gantsche werck;
Siet! daer ging mijn soete min
Drijven heen te zeewaert in,
Nijdigh water, bitter nat,
Segg' eens waerom doeje dat?
Waerom neemje met de vloet,
Mede niet mijn droef gemoet?
Maer komt, segg' my, soeten beck,
Souje wel eens zijn soo geck
Datje woud u rechter-hant
Stellen tot een eeuwigh pant,
Aen een proncker trots en prat,
Aen een Joncker van de stadt?
Neen, 'k en lovet nimmermeer,
Datj' een steedtsche pop ter eer
Laten soudt een rustigh quant
Kloeck van leden wel ter hant,
En soudt stellen u gemoet
Op 'k en weet niet wat gebroet;
Ach ten sijn geen rechte mans,
Maer alleen slechs om ten dans
Om ter bruyloft oft ter feest
Speel te leyden haren geest,
Noyt geoeffent noyt beproeft
Daer men manne-kracht behoeft.
Al dit soet geselschap gaet
Eeuwigh proncken achter straet,
Niet alleenlick aen den voet,
Maer aen handen oock geschoet:

'tSchijnt zy dragen hun te koop,
'tFy! van dien verwijfden hoop,
'tFy van dat papieren vel,
Nut alleen tot enckel ſpel.
Ick heb quaſten in de hant,
Dat is ſauſe voor het lant:
Ick heb knoeſten in de vuyſt,
Dat is kinders, dat is juyſt,
Dat is ver het nutſte goet,
Dat een lantſman hebben moet.
Ick ſou licht een ſtueren ram,
Als hy my te quellen nam,
Soo ontrent het backhuys ſlaen
Dat hem 't ſtooten ſou vergaen,
Harders is ons eygen naem,
Harde lieden zijn bequaem
Voor het Vee, en voor het wout,
En al waer men landen bout.
Dunckt u niet het ſwarte lant
Beter als het witte ſant?
Bleyck te zijn is wijve-werck,
Blancke lieden ſelden ſterck.
Maer die bruyn is dat 's een gaſt
Die is met de ploegh gepaſt,
Die is d'eere van een hof,
End' en vraegt na ſon of ſtof.
Ben ick ruygh, en dick gebaert?
Dat 's een peyl van kloecken aert,
Ick en ben des niet beſchaemt,
Want het is dat ons betaemt:
Segh, wat ciert het moedigh peert
Als de maen en als de ſteert?
Segh, wat maeckt het ſchaep geacht
Als zijn wol en ruyge vacht?
Segh, wat datje ſeggen kondt,
't Hayr is 't cierſel van den mondt,
Al de luyſter, al de ſchat,
Van den boom dat is het blat:
't Velt is heerlick door het kruyt,
Mannen door een ruyger huyt.
Ben ick niet ſoo moy gekleet,
Gae ick niet ſoo wonder breet,
Draegh ick niet ſoo moyen hoet,
Als men in de ſteden doet?
Mach ick bidden harders kint,
Weeſt daerom niet ongeſint;
Want voorwaer het keurlijck gaen
Is alleen maer ſotte waen,
Dat wel eer de ſteedſche pracht,
In de werelt heeft gebracht,
In de menſchen heeft geplant,
Vry tot ondienſt van het lant.
Waer men gout en zijde draeght
Daer is 't dat een yder klaeght
Van bedroch en ſlimme liſt
Daer men eerſt niet van en wiſt.
Siet, al wie der proncken gaet
Boven macht en boven ſtaet,
Die is beſich over al,
Waer hy middel vinden ſal
Tot zijn overmoedigh kleet,
Oock by wijlen tegen eet.
Ick en kan het niet verſtaen
Waerom doch het keurlijck gaen,
Echte wijf of eerlick man,
Oyt ten goede dienen kan:
Siet eens wat een vreemt bejagh,
Wat een grooten ommeſlagh,
Wat al dingen ſonder naem,
Jae by-na een heele kraem,
Yder om de leden hangh,
Yder aen de leden prangh,
Die wil komen aen den dagh
Soomen in de ſteden plagh.
Heeft 'er iemant uyt te gaen,
Of in haeſten op te ſtaen,
Och! hoe is de man gequelt,
Och! hoe ſtaet de man verſtelt,
Mits hy door het ſinnigh kleet,
Noyt in tijts en is gereet,
Kint, ick vinde groot gemack
Dat ons oock het beſte pack
Haeſt kan ſchuyven aen het lijf,
Om te gaen tot ons bedrijf:
Haeſt kan worden uytgedaen
Om dan weder ſlaep te gaen.
Maer ontrent een ſinnigh kleet
Is noch menigh ander leet,
Dat men in een kort beſlagh
Niet kan halen aen den dagh,
Een van velen, niet te min,
Moet ick hier noch brengen in.
Laet een trotſe proncker gaen,
Daer veel doren-hagen ſtaen,
Laet hem komen in het wout,
In de boſſchen in dat hout,
Siet terſtont ſal hem de braem
Vatten in dat malle kraem,
In dien langen kouſebant
Die ſoo byſter is gekant,
In de ſneden van zijn broeck,
Of ontrent den fijnen doeck,
Dien hy tot den elleboogh
Boven op de mouwe toogh,
Of in eenigh ander ding
Dat hem aen de leden hing,
Dies hy, die uyt ſpelen quam,
Wort dan uyter-maten gram,
Wort ſoo gantſch uytſinnigh quaet,
Dat hem al zijn luſt vergaet;
En voorwaer 't is groote ſpijt
Dat men ſoo den ſoeten tijt
Moet verquiſten met berou
Daer men vrolick weſen ſou.
Daer ſtaet dan de joncker ſtil,
Schoon oock dat hy niet en wil,
Want indien hy veerdigh ſpoet,
Stracx ſoo ſcheurt het meepſe goet.
Seker 't is een vrye ſtaet
Als men onbekommert gaet,
Als men wandelt door het velt
Sonder eens te zijn gequelt
Van een doren, van een haegh,
Of een ander ſlimmer plaegh.
Ick kan treden in het wout
Sonder dat my doren hout,
Sonder dat my kravel vangt,
Of ontrent de ſlippen hangt:
En of ſchoon de braem my greep,
Of oock in de leden neep,
Dat is my een kleyne ſaeck,
Want ick kan haer loſen haeck
Rucken van mijn beſte kleet,
Even ſonder eenigh leet;
Moye kleeding is een pack,
Slechte kleeding is gemack,
Slechte kleeden zijn bequaem
Om te loopen door den braem.
Of ick aen der heyden dwael,
Of ick rijs, en of ick dael,
Of ick renne door het hof,
Of ick loope door het ſtof,
Of ick rijde met het mis,
Daer het niet als ſlick en is;
Of my lucht en hemel dreygt,
En tot onweer is geneygt,
Of het dondert, of het raeſt,
Of de wint geweldigh blaeſt,
Al en is 'et geen verdriet,
Graeuwe pyen vlecken niet.
Mach het weſen, Galathee,
Houd u aen het edel vee,
Laet de wolle, laet het vlas,
Laet u eygen huys-gewas
Ons bedecken tegen kou,
Dat is dienſtigh voor den bou.
„Wie hem met de ſchaepjes kleet,
„En ſijn eygen hemde reet,
„Die behout eens ſchaepjens aert
„Die ons noodigh is bewaert,
„Die is buyten looſen ſchijn,
„Als het eertijts plagh te zijn.
Daerom bid ick ſoete maeght,
Soo u d'eenvout noch behaeght,
Gaet niet op den ſteedſchen toy,
Set u doeckjen niet te moy,
„Noyt en dede rijcke dracht
„Noyt en dede groote macht
„Noyt en dede trots gemoet
„Aen de ſoete liefde goet;
„Reyne minne kan bedyen
„Even onder graeuwe pyen,
„Even daer het niet en blinckt,
„Even daer het niet en klinckt,
„Even in een aerden huys,
„Even in een ſlechte kluys,
„Even daer men om de pracht,
„Noyt zijn leven heeft gedacht.
Rieck ick na geen muſculiaet
Dat en achte niemant quaet,
Ick ben fris en wel geſont,
My en komt niet uyt den mont
Dat met ſoo een looſen ſchijn
Noodigh is bedeckt te zijn,
Laet een opgepronckte ſot
Die van binnen is verrot,
Poogen na een vreemt bejagh
Dat zijn vuyl bedecken magh.
Ick en wil geen ſeltſaem kruyt,
Dat in verre landen ſpruyt,
Want mijn reuck en is maer zweet
Dat en doet geen menſchen leet,
Ja 't en is geen ruſtigh man,
Die zijn zweet niet riecken kan.
Ick en weet niet watje let,
Datje dus u herte ſet,
Datje dus zijt opgevat
Door een popjen van de ſtadt:-

Schoon

Schoon al is daer iemant net,
't Is 'er daerom niet te vet;
Schoon men is daer moy gekleet,
't Is 'er daerom niet te breet.
Eertijts en oock heden noch
Zijn de steden vol bedrogh,
Daer is 't dat men sonder maet,
Wil gedurigh meerder staet,
Daer is 't dat men eeuwigh tracht
Om te krijgen grooter macht,
Daer is 't dat een ieder pooght
Om noch meer te zijn verhooght.
G'lijck de visch het koele nat,
G'lijck het schaep het groene blat,
G'lijck den ael den dou begeert,
Soo is 't dat sich yder weert,
Soo is 't dat een yder joeckt,
Soo is 't dat een yder soeckt
Om te krijgen zijn bejach,
't Gelde wat 'et gelden mach.
Ick en weet de streken niet
Die men daer geduerigh siet,
Maer ick hoore wel soo veel
Dat ick met een open keel,
Dat ick met een open mont
Segge, 't gaet 'er al te bont,
Siet! hoe daer een ieder vat;
Godt bewaer ons voor de stadt.
Maer een ander soeckt het gelt,
Dat 's de plage die hem quelt,
Die hem door de leden dwaelt,
Die hem in de sinnen maelt,
Die hem, schoon al is 'et kout,
Gantsche nachten besich hout:
Maer al is hy immer stil,
Hy en krijght niet dat hy wil;
Want al komt hem groot gewin
(Soo het schijnt) ter deuren in,
Eer hy noch zijn boecken sluyt,
Valt het dickmael anders uyt:
Want door iemants slimme list
Komt 'et anders als hy gist.
Wie, al is hy wonder vroet,
Is bevrijt van banckeroet?
O dat is een selsaem quaet,
Dat gemeenlijck verder gaet,
Als een stil, een effen man
Met de sinnen grijpen kan.
Want al wie daer handel drijft
Wort geswackt, en wort gestijft,
Niet alleen uyt eygen daet
Maer oock door zijn mede maet,
Daer van krijght hy wel een slach
Dien hy niet verdragen mach,
Ja hem komt oock wel het wee
Hondert mijlen over zee:
Denckt hoe dat een mensch verdriet,
O dat spel en dient my niet.
Maer dit treft hem nimmermeer
Die zijn herte niet te seer
Op den rijckdom heeft geset,
Of met gelt-sucht is besmet:
„Wie met weynigh is gepaeyt,
„En sijn eygen acker maeyt,
„Die en soeckt geen vreemde kust,
„En is weynigh ongerust,
„Maer die 't nette spant te breet,
„Die is nimmer sonder leet.
Wie sijn schaepjens 's avents telt
Alsse komen uyt het velt,
En hy vint het vol getal,
Die en vraegt dan niet met al
Wat een koopmans treurigh hooft
Van den soeten slaep berooft;
Hy en vreest niet, dat sijn schip
Mocht verzeylen op een klip;
Dat sijn waren, hier of daer,
Mochten komen in gevaer,
Dat een roover, met gewelt
Mochte nemen schip en gelt:
Dat zijn schipper is een dief,
Dat men zijnen wissel-brief
Mochte laten onbetaelt,
Denckt! hoe een die leyt en maelt
Op dees saken nacht en dagh,
Wijf en kint vermaken magh.
Ick en houw niet van het goet,
Dat moet sweven met de vloet,
Dat moet komen over zee,
Ick ben liever by het vee,
By den ploegh, en by de bien,
Daer kan ick mijn rijckdom sien,
Daer speel ick een geestigh liet
Op een mousel, of een riet,
Daer heb ick een stille siel,
Schoon de gantschen hemel viel.
Die op 't lant sijn woonplaets stelt,
En behoeft nau eenigh gelt,
En behoeft niet om het goet,
Te besmetten sijn gemoet,
Of te hangen in een schael
Eere, siel, en al-te-mael.
Uyt de vruchten van het land
Valt hem alles in der hand;
Want des aerdrijcx milden schoot,
Schenckt aen yder zijnen noot.
Wat men in de steden koopt
Als men op de marcten loopt,
Wat daer yder stelt op prijs,
't Zy van kleeding ofte spijs,
Dat verkrijgt men op het velt
Sonder munte, sonder gelt.
Wilj' een hemd', of lynen kleet,
Fijn gesponnen, wel gereet,
Wit gebleickt gelijck de snee,
Ja! als ghy, ô Galathee,
Steeckt geen handen in de tas,
't Komt al van ons eygen vlas.
Wilj' een sieltjen of een keurs,
Gaet oock daerom niet te beurs,
Spreeckt alleen de schaepjens aen,
Die in onse weyden gaen,
Hare wol, en dichte vacht
Heeft vry meer als volle macht
Om ons, tegen 's winters leet,
Stof te geven tot een kleet.
Wilj' een leetjen van een lam,
Of de beyers van een ram,
Of een bocxjen, of een geyt,
Eer men 't van de moeder scheyt,
Wilje swesers van een kalf,
Of een schenckel, heel of half,
Of een hamel wel gemest,
Want dat voed wel alderbest,
Ghy en hoeft niet eens te gaen,
Daer de steedsche spotters staen;
Waer toe soeckje kraem of hal,
Gaet alleen maer in den stal,
Gaet en tast, en keelt, en vilt,
Siet, ghy vint 'er watje wilt.
Wilje quackel, of patrijs,
Oft een kor hoen uyt het rijs,
Of een kievit met haer kuyf,
Of een vette tortel-duyf,
Of een snepjen lang gebeckt,
Of een smientjen dick gespeckt,
Of een meerelt uyt het wout,
Of een lyster uyt het hout,
Of een spreeutje, of een vinck,
Of een ander lecker dinck,
Of een jonge sant-plevier,
Of een ander weeligh dier,
Of misschien een lecker hoen,
Of een malsen. huys-cappoen;
Of een kalicoutschen haen,
Of de jongen van de swaen,
Of een trap-gans, of een end,
By de menschen niet gewent.
Maer die met een snelle vlucht
Komt gevallen uyt de lucht;
Ey, en maeckt doch geen gekijf,
Met een leppig hoenderwijf,
Die terstont wel leelick siet,
Sooje niet genoegh en biet;
Met een netjen, met een strick,
Met een uyltjen op een krick,
Met een boge, met een buys,
Met den spreeupot aen het huys;
Met den slagh of vogel-lijm,
Op den mishoop, in den rijm,
Met een weynigh kruyt en loot,
Vangt men vogels kleyn en groot.
Maer indienje voor den dis
Mocht begeeren versschen vis,
Wat behoefje vuylen stanck,
Van het vis-wijf of haer banck,
Dese beeck of gene sloot,
Die vervult ons desen noot,
Daer wort vis genoegh gehaelt
Die men sonder gelt betaelt,
Sonder kost, en met genucht,
Pluckt men hier des waters vrucht.
Karper, brasem, baers, en snoeck;
Is te vangen met een hoeck,
Wil 't niet wesen met de roe,
Neemt 'er dan een netjen toe,
Of een diep-getande schaer,
Of een spitsen ellegaer;
Daer me stickt men vetten ael:
Goede kost voor 't middagmael.
Of wanneer men 't fuyckjen set,
's Avondts eer men gaet te bed,
Schoon men slaept dan wel gerust,
's Morgens vint men sijnen lust,
's Morgens treckt men uytter slick
Fijne paling, armen dick.
Is dat niet een goet gerief,
Dat men, by sijn soete lief,

Loon van trouwe min ontfangt,
t'Wijl het net een visjen vangt?
Wilje kaes soo groen als gras?
Of gelijck als maeghde-was?
Die oock by den parmesaen
Magh op heeren tafels staen,
Wilje kaese sacht en dwee,
Wit als nieu-gevalle snee?
Wilje kaese jonck en out?
Wilje boter als een gout?
Wilje kappy? wilje saen?
Wilje taerten, wilje vlaen?
Wilje noten boven dat
Daer van wel een Koning at?
Siet alleen de soete melck
Geeft 'et al, en geeft 'et elck,
En dit wort ons al bestelt
Sonder kost, en sonder gelt.
Wilje dat wat hertigh is,
Segh my doch eens wat ick mis,
Heb ick niet den vollen eysch
Van gesouten ossevleysch?
Heb ick niet een schoone tong
Die ick in de schoorsteen hong?
Heb ick niet een schapen bout
Wel gewreven in het sout,
Wel doorregen van den loock,
En gehangen in den roock?
Weet oock dat hier hammen zijn
Van een beer, en lustigh swijn,
Daer by niet magh zijn genoemt,
Wat'er uyt Westfalen koemt.
Wilje fruyten op het lest?
Die zijn hier oock alderbest,
Kriecken meer als sesderley,
Pruymen groot gelijck een ey,
Druyven uyttermaten goet,
Persen root gelijck een bloet,
Appels die men eten magh
Even van den eersten dagh
Sonder eens te zijn gemuyckt,
Appels die men noyt gebruyckt
Als tot struyven in de pan
Mits men die bewaren kan,
Peeren uyter-maten soet,
Die men haestigh eten moet;
Of soo hart gelijck een key,
Die men hout tot in de Mey.
Al te seggen dat ick weet
Wat men by ons harders eet,
Ware vry een lang verhael,
Wie doch seyd'et altemael,
Komt ô soete Galathee,
Proeft 'et eens een maent of twee,
Ghy sult vinden metter daet,
Dat 'et hier al beter staet,
Als misschien uyt slim beleyt
U een steedsche vryer seyt.
Als men nu hier tegens let
Wat de stadt op tafel set,
'k Segge dat haer gantsch beslagh
Hier niet tegens op en magh;
Want behoudens dat het velt,
Duysent schoone dingen telt,
Die de stadt zijn ongewent,
Die de stadt niet eens en kent,
Soo is dit een groote saeck,
En gantsch dienstig voor de smaeck,
Dat het geen den huysman voet,
Niet en is als eygen goet,
Mits het fruyt, en vleysch, en vis,
Van sijn eygen queecksel is,
Mits wy leven maenden lang
Niet als van ons eygen vang:
Segt dan wat je seggen meught
Voor de stadt, en hare vreught,
„Eygen vrught is wonder soet,
„Eygen vrught is wonder goet,
„'t Eytje uyt een eygen nest
„Is mijns oordeels alderbest.
„Vrughten die men heeft gesaeyt,
„Vrughten die men heeft gemaeyt,
„Vogels die men door het net
't Wegh te vliegen heeft belet.
„Vissen die men heeft verrast
„En zijn tafel toe gepast,
„'t Wiltbraet dat men heeft gejaegt,
„En dan na de keucken draegt,
„Dat is gansch een ander ding
„Als dat iemant anders ving,
„Als dat iemant anders saeyt,
Als dat iemant anders maeyt.
Hier komt by een ander saeck,
Dat is mede groot vermaeck;
Want of haer de stadt vermeet
Datse groote dingen weet,
Datse goede sause maeckt,
Die oock stompe monden smaeckt,
Die, vermits haer bitsigh nat,
Oock in slappe magen vat;
Noch is efter hier alleen
(Immers na dat ick het meen)
Noch is hier de beste vont
Voor de lusten van den mont.
Siet wanneer men staet en spit
Sonder dat men neder sit,
Of wanneer men uuren lang
Houdt de beenen op de gang;
Of wanneer men byster vroegh
Slaet de vuysten aen de ploegh,
Dat verdrijft de vuyle slijm,
Dat verjaegt het taye lijm
Die sich in de leden set
En den goeden smaeck belet;
Of ontrent het ingewant
Maeckt een ongesonden bant.
Maer besiet in dit gewoel
Sit de stee-man op een stoel,
Sit men weet niet waer en schrijft,
Daer hy gantsche dagen blijft,
Sit en futselt dit en dat,
Als gevangen in de stadt;
Hier uyt komt dan vreemde sucht,
Mits hy mist de vrye lucht:
Mits hy niet ter werelt doet
Tot verversing van het bloet:
Hierom is sijn koude maegh
Nimmer lustigh, nimmer graegh,
Nimmermeer alsoo gestelt
Als die in het open velt
Al zijn quade dampen blaest,
En dan als van honger raest.
Geeft een ander marsepeyn
In een blaeuwe porceleyn,
Geeft een ander Frans geback
Soo men 't uyt den oven track,
Geeft een ander Spaensche pap
Die is voor my al te slap;
Ick en wil geen vremde kost
Die zijn meester diere kost,
Geef my, geef my slechts een ham,
Die vers uyt de ketel quam,
Geeft my slechts een speck-tersey,
Wel gewentelt in het ey,
Geeft my slechts een dicke worst,
Die gevoeltmen aen de borst,
Die geeft hart en krachtigh bloet.
Als men dapper ploegen moet.
Of indiender oyt een vrient
Hier te gast gebeden dient,
Geeft my dan een jonge duyf,
Geeft my dan een appel-struyf,
Geeft my dan een boeckweyt-koeck,
Dat is eten dat ick soeck,
Daer uyt suygh ick meerder soet,
Als een steedschen joncker doet
Uyt sijn venesoen pastey,
Of 'k en weet niet wat geley,
Uyt de taerten, uyt de vlaen,
Uyt gesoden, of gebraên,
Uyt al wat men backen kan,
't Sy in oven ofte pan.
Dan ick weet dat in de stadt,
Menigh wijf is wonder prat,
Mits zy op haer tafel set
Blaeuwe teylen wonder net,
Die een ander werelt sent
Hier te voren niet bekent,
Mits sy heeft een gansche kas
Wel versien van aerdigh glas,
Dun gelijck een enckel vlies,
Dat men tot Venegien blies.
Maer al isset wonder kuys,
't Is maer hooft-sweer voor het huys,
Want het is soo bijster teer
Dat geen schotel immermeer
Lange tijt op tafel duert,
Of haer vreughde wort besuert.
Breeckt 'er glas of porceleyn,
Stracks is al het huys te kleyn,
Soo geweldigh tiert het wijf,
't Schijnt zy wil de meyt op 't lijf,
Keucken, kamer, sael en vloer,
Is daer altemael in roer,
't Schijnt zy treet als in gevecht
Met een jongen, met een knecht,
Met haer dochter, of haer kint,
Met den eersten diese vint,
En hier tusschen heeft de man
Vry daer zijn gedeelte van.
Is 't niet beter dat men eet
Daer men van geen knorren weet?
Daer het teyltje niet en leeckt?
Daer de logge niet en breeckt!
Daer de schotel niet en berst
Schoon die somtijts wort geperst!
Schoon die somtijts neder valt
Als 'er iemant staet en malt.

Of

Of al waer het datſe braeck,
Daer men om een kleyne ſaeck,
Daer men om het minſte gelt
Ander in de plaetſe ſtelt.
Ach, wat is doch van de ſtadt?
Langt my ſleghts een aerden vat,
Langt my ſleghts een houten back,
Dat is vry een groot gemack;
„O! 't is beter ſonder twiſt
„Schoon men blaeuwe teylen miſt,
„Schoon men niet op tafel heeft
„Dat de malle weelde geeft,
„'t Is al beter ſlechte ſpijs
„Aengediſcht na onſe wijs,
„Als eēn tafel vol getaſt
„Daer men ſit en haſſebaſt,
„Daer men op de boden tiert,
„Daer men niet een menſch en viert,
„Wegh van hier met dat geſchal,
„Vrede vrede boven al:
O! wanneer men is geruſt,
Daer is eerſt de ware luſt.
Weet dat ick geen diere ſpijs,
Oock geen moye ſchotel prijs,
Daer is iet dat beter ſmaeckt,
Dat my blijder ſinnen maeckt,
Magh ick bidden Galathee,
Soeter als een jonge rhee,
Krijgh ick immer uwen ſin,
Krijgh ick immer uwe min,
Toont my dan een bly gelaet,
Geeft my ſlechts een ſoeten praet
Als ick kome van den ploegh,
Dat is my voor al genoegh:
Gaet verſiet dan uwen dis
Met het gene datter is,
Dat de tijt u geven kan,
Siet! ick ben een vrolick man.
Wat nu aengaet onſen dranck,
Al-hoe-wel de wijngaert-ranck,
Daer de ſoete moſt uyt vloeyt,
Niet in onſe landen groeyt,
Efter moetſe zijn getelt
Als een ſegen van het velt,
En wanneer de ſtadt geniet
Watter uyt de druyve vliet,
Moetſe ſeggen tot het lant
Grooten danck voor deſe plant.
Maer laet doch de gantſche ſtadt
Haer vry drincken vol en ſat,
In den ſchralen Duytſchen wijn
Afgedreven van den Rijn,
Of in hittigh Spaens gewas
Dat als brant ſchiet uyt het glas,
Oft in 't roſſe Franſche nat
Dat terſtont de ſinnen vat,
Of in wijnen die men brant,
Enckel vuylheyt, enckel ſchant,
Of in ſeck en malveſey,
Ick ben met de verſche wey,
Ick ben met de ſoete mé
Immers alſoo wel te vré
Als met al den vremden wijn
Waerſe magh gewaſſen zijn,
Wey verſacht de ſtramme borſt,
Wey verſlaet den heeten dorſt,
Wey-verhit de lever niet
Schoon men al wat milde giet.
Dan al treft ons harde pijn
Gantſch het lant is medecijn,
Het geſonde ſchapen wey,
Vers gedroncken in de Mey,
Doet den lantsman groot gerijf,
Want het jaeght hem uyt het lijf
Watter in 't geheele jaer,
Is vergadert, hier of daer.
Is 'er iemant, in de ſtadt,
Van een heete koorts gevat,
Of van ander quael ontſtelt,
Stracks ſoo loopt men na het velt,
Om een wortel, om een kruyt,
Dat hier aen de wegen ſpruyt,
Dat hier aen de dijcken waſt,
En daer niemant op en paſt:
Noyt en wert 'er iet ſoo ſlecht
By een Apotekers knecht,
Uyt het velt in ſtadt gebrocht,
Of 't en werdt 'er dier verkocht.
Eenigh ſpruytje uyt het ſant,
Uyt een hollen dellif-kant,
Uyt het ſlick of ſchorr' gehaelt,
Wort ten dierſten al betaelt;
't Schijnt men hout 'et voor bequaem,
Als het krijgt een vreemde naem.
't Schijnt het krijgt dan eerſt ſijn prijs
Als men dees en geen maeckt wijs
Dat 'et van het Mooren-landt,
Of den Barbariſche ſtrant,
Dat 'et van den Indiaen
Herwaerts komt gedreven aen:
't Dunckt de ſlechte luyden beſt,
Wat ons geeft een vreemt geweſt.
Maer wanneer ick gae beſien
Al de malle ſchilderien,
Al den huysraet, al de koſt,
Daer de beurs in wert geloſt,
Daer den hooghmoet van de ſtadt
In verquiſt ſoo grooten ſchat,
Dan verhef ick boven al
Boſſchen, beemden, bergh en dal,
En der velden ſchoon cieraet,
Dat ons op geen gelt en ſtaet.
Laet u oogen en u ſin
Van de ſtadt niet nemen in,
Soo ghy 't wout maer recht beſiet,
't Steedſche pralen gelt 'er niet,
Als de gerſte dijnt op 't velt,
G'lijck het water rijſt en helt:
Als het bloeyſel van het vlas
Toont zijn hemels-blaeu gewas:
Als het geel gebloemde zaet
In de gulde velden ſtaet;
En ſijn reucke machtig ſoet,
Ons komt vliegen te gemoet:
En dat hier of daer een wey
Speelt met groente tuſſchen bey,
Seg, wat heeft tapitſery,
Of het goude leer hier by:
Ick en ſal u niet benyen
Al de ſotte pronckeryen
Daer de juffers van de ſtadt
Mede zijn ſoo trots en prat,
Als dit aengenaem geſicht
Mijn bedroefden ſin verlicht.
In de ſtadt is menſchen kunſt,
In de velden Godes gunſt:
Pluym gedierten die daer ſpeelt
Door de tacxkens, die daer queelt,
En, met ſtemmen reyn en ſoet,
Uwen grooten Schepper groet,
Die de lants-man 's morgens vroeg,
Schenckt een deuntjen aen de ploeg:
Die met ſang, het ſwaer gewicht
Van een reyſend man verlicht;
En den minnaer, die hem quelt,
Doet verquicken in het velt;
Segh my doch, wat is de luyt?
Wat is al het vreemt getuyt,
Dat in ſteden maeckt geklanck,
Vergeleken by den ſanck,
By de ſoete ſtem en tael
Van den fieren nachtegael?
Van dat kleyn, dat aerdigh dier,
Dat met enckel ſoet getier
Ons wil leeren dat in hem
Is de woonplaets van de ſtem?
Dat met deuntjens ons vereert,
Die hem noyt en zijn geleert,
Als ontrent zijn eygen neſt:
Wilde ſang is alderbeſt.
Is 't niet wonder? even ſang
Stelt de ſtadt in vollen dwang:
Wat daer iemant doet, of laet
Moet geſchieden op de maet:
Alle ding, hoe los en vry,
Is daer niet als ſlaverny.
Niemant daer ſijn honger bluſt,
Als het aen de mage luſt,
Neen, de buyck (al valt 'et ſuur)
Moet daer paſſen op ſijn uur:
Want de ſtee-man ſit en vaſt,
Tot 'et klock en koſter paſt:
't Schijnt wanneer de klocke ſlaet,
Dat zijn maegh dan open gaet;
En wanneer de klocke ſwijght,
Dat hy geenen honger krijght.
Ja hoewel een heete maegh
Somtijts is geweldigh graegh
Noch (al is 't haer enckel ſpijt)
Moetſe wachten haren tijt.
Hoe geluckigh is het lant!
Daer men is uyt deſen bant,
Daer de menſche zijn natuur
Niet en bint aen klock of uur;
Daer men in de hammen ſnijt,
Daer men in de worſten bijt,
Daer men t'elcken gaet te gaſt
Als 'et buyck en mage paſt.
Eetm' in ſtadt in 't openbaer
't Schijnt als of 'et ſchande waer,
Eet men voren in de vloer
Yder ſchelt u voor een boer;
Eetm' een ſtickjen uyt 'er hant,
Dat is noch al meerder ſchant,
Seg eens, watje beter weet,
Als dat iemant drinckt en eet:
Evenwel de ſtadt beſnijt,
In het eten, plaets en tijt.

Gaet men oyt by nacht of dach,
Daer men niemant fenden mach,
Kijck een reys dat noodich werck
Heeft al meed' een feker perck;
Daer is (ick en weet niet wat)
Eenigh vuyl befloten gat,
Daer van onder vuyle damp
Vult den buyck met enckel ramp,
Daer de lucht het edel hooft
Van zijn goeden ftant beroofr,
Siet in defen vuylen ftanck
Neemt daer ieder zijnen ganck.
Hier en is'et niemant fchant,
Mis te dragen op het lant;
En wy houden voor gemack
Dat men dit verdrietigh pack,
Dat men defen fwaren laft
Loffen mach, al waer het paft;
Maer befonder daer het groen
Nutte faken plach te doen:
Want het kruyt van frifsche jeught,
Doet van onder groote deught,
Beter als na ftadts manier,
Doet het out vermuft papier.
Als de fteetfche jonge liên
Nu of dan uyt fpelen rien,
Buyten haer benaude veft
Juyft als't fpel is op zijn beft,
En dat eenigh jeuchdigh paer
Meynt te dwalen hier en daer,
T'wijl de fonne leger daelt,
En niet meer foo heet en ftraelt,
Dan komt daer een voerman aen
En hy roept,'t is tijt te gaen
Eer de ftadt haer poorten fluyt,
Haeftje wat, de poort-klock luyt.
Ach! des voermans hees gefchal
Bolt den minnaer niet met al,
't Is hem fpijt, en groot verdriet,
Dat de plompaert hem gebiet
Af te breken zijn genucht:
Maer het is om niet gefucht,
Arme vryer! hy moet voort.
Komt hy dan ontrent de poort
Maer een oogenblick te laet,
Dat de klock niet meer en gaet,
Siet! daer ftaet hy dan verftelt,
En hy moet om louter gelt,
Tot des fluyters groot gewin,
Door de poorten dringen in;
Niemant raeckt'er in de ftadt,
Als gefchoren, en gefchat.
Als ghy nu al binnen zijt,
Noch en zydy niet bevrijt
Van den naeuwen fteedfchen dwang;
Want een ander klock eer lang
Komt u feggen met'er daet,
Datje ruymen moet de ftraet,
Daer is't baken weer verfet,
Want de minnaer wert belet
Door de ftraten van de fteên
Met zijn lief te mogen treên;
Wilt hy even-wel noch gaen,
Soo komt daer een Schout ter baen,
Die de minnaer met fijn lief,
Licht fou grijpen voor een dief.
Hier feyt u de fchilt-wacht, *fta*;
Daer de ronde, *qui va là*;
Elck wil weten, wie ghy zijt,
Dat is op een fteets gevrijt.
Siet u iemant van de wacht,
Daerje doet u minne-klacht
Aen een glas, of voor een fcheur
Van een venfter, of een deur,
Die verhaelt het voor een klucht,
En des morgens is't gerucht
(Schoon het is u fpijt of leet)
Door de gantfche ftadt verfpreet.
Hoe geluckigh is het velt,
Daer geen minnaer is gequelt
Met de fchilt-wacht, en haer fpiên,
Groot beletfel van het vrien!
Zydy 's morgens opgeftaen,
Om te landewaerts te gaen,
Ergens daer de faeck vereyft,
't Is om niet, al watje peyft,
Want hoewel ghy vroegh daer heen
Op de reyfe meent te treên,
Soo de poort-klock niet en luyt,
Niemant kand'er in of uyt:
Och daer ftaet men dan en fiet,
Huyv'righ, nuchter, vol verdriet,
Vol verlangens, ongeruft,
Tot'et eens de kofter luft.
Noch is in de ftadt een klock,
Dat's te feggen, noch een jock,
Die wanneerfe klipt of luyt,
Yder een doet kycken uyt:
En dan loopt men met gedruys
Na de peuye van't ftadthuys;
Daer leeft iemant uyt eeñ brief
Yder een zijn ongerief,
Wet en raet, feyt hy, gebiet
Dat'er niemant as en giet
Ergens op des Heeren ftraet,
Tot de vuyl-karr' omme gaet.
Is dat niet een nauwen dwanck,'
Dat men moet den vuylen ftanck,
Dat men houden moet zijn as,
Tot de vuyl-karr' komt te pas?
Maer't is noch het meefte quaet,
Als in ftadt de trommel flaet,
Dan moet yder met geweer
Gaen de Straten op en neer,
Juyft na dat gebiet, en feyt
Een, van wie ghy wert geleyt;
En, foo ghy maer eens en hit,
Niet te houden u gelit,
Daer fal licht een vent beftaen,
Yemant op het lijf te flaen
Even daer hy raken kan.
Is't niet fpijtigh, dat een man
Al zijn huyt vol flagen krijgt,
En noch blijd' is dat hy fwijgt?
Als dit fpel nu is gedaen,
Meynje dan te bedd' te gaen?
Neen: men moet dē gantfchen nacht
Over-brengen op de wacht.
Schoon ghy hebt een jonge vrou,
Die 't wel liever anders wou,
Even-wel ghy moet gaen tre'en,
Dickwils met verkleunde le'en,
Op de veften van de ftadt:
Kruypje fomtijts in een gat
Daer het roockt, gelijck een keet,
Dan gaen noch u faken breet.
Hier med' is hy niet gequelt,
Als men woont in't vrye velt.
S'wacn mijn hont en zijn geflacht,
Houd voor my foo goeden wacht,
Dat ick ruft genieten magh
Even tot den lichten dagh;
En ick fluyt nochtans mijn deur
Met een wortel, of een leur.
Wilje weten, wat ick maeck
Als ick nu en dan ontwaeck?
Dickwils peys ick om mijn lief,
Noyt, of felden om een dief.
Als ick kome van het bedt,
Stracx foo doe ick mijn gebedt,
En voor eerft foo danck ick Godt
Even voor dit eygen lot,
Dat ick hier geboren ben,
En geen liever ftaet en ken.
En dan bidd' ick naderhandt
Voor de rufte van het landt,
Dat'er toch geen binne-krijgh
In de fteden op en ftijg,
Dat geen ruyter of zijn maet,
Dat geen onbetaelt foldaet
Ons kom vallen op het lijf
Die, als voor een tijt-bedrijf,
Ons het groene kooren fnijt,
Ja noch op de leden fmijt,
En fich boven dat gewent,
Dat hy wel ons dochters fchent;
Dan God hebbe grooten danck,
Dat ick al mijn leven lanck,
Dit niet eens en heb gefien,
Schoon het elders magh gefchiên.
Maer'k en bidde nimmermeer
Om een ftaet van grooter eer,
Ick laet woelen die het luft,
Ick bemin de foete ruft.
Had ick u, ô Galathee,
Ick bleef eeuwigh by het vee,
En ick feyde tot de ftadt
Dat ick haer vergeten hadt,
Ja ick riep, geluckig menfch
Siet hier is u volle wenfch.
Te verhalen al't verdriet,
Dat men in de fteden fiet,
Sou te lang zijn: over al
Krielt de ftadt van ongeval.
Soo ghy timmert huys, of fchuer,
Nevens uwes buermans muer,
Elcke kamer, yder deel
Is gewis een nieu krakeel:
Of u muereñ ftaen te hoogh,
Naer dat peylt u buermans oogh,
Of het vallen van den drop
Leyt en maelt hem in den kop;
Of hy drijft dat u gefticht
Komt te dichte by zijn licht:
Niemant bout'er in de ftadt,
Of daer hapert altijt wat.
Wat een vryheyt heeft het velt!
Yder bout daer na zijn gelt:

Nie-

Niemant, watje maeckt of breeckt,
Is 'er, die u tegen spreeckt.
Na-gebuerschap is een pack,
Vol van twist en ongemack:
Is u buerman dol of dwaes,
Ghy moet lyden het geraes:
Is hy oneens met zijn wijf,
Ghy moet hooren het gekijf,
Leyt zijn hinne maer een ey,
't Huys dat davert van 't geschrey,
Hout hy eenigh woestigh dier
't Hooft dat splijt u van getier.
Wederom: zijt ghy te mal
De gebueren hooren 't al:
Zydy gram of kyfje wat,
Stracx soo weet men 't door de stadt:
Noodje nu of dan een gast,
Daer wert oock al op gepast,
Want de geur van u gebraet,
Wert geroken op de straet.
Is 'er oock by wylen iet
Dat men niet en hoort of siet,
Een klappeye van een meyt
Sal 't niet laten ongeseyt,
Alsse vroegh en weder laet
Hier of daer gebueren gaet.
Of is 't meysjen heusch van mont,
(Dat men nochtans selden vont)
't Kint, dat by de bueren dwaelt,
Of aldaer wert aen-gehaelt,
Seyt, met ongeveynst gemoet,
Al wat vaertj' en moertje doet.
Wie en hoort 'er geen gekijf
Van zijn buermans stout jongh-wijf,
Om een strootje, dat de meyt
Ergens in de wege leyt,
Om wat asschen, om een goot,
Die voor by haer deure vloot,
Schelts' u dienstmaegt voor een hoer
En stelt al de buert in roer.
Heeft u buerman rat of muys,
't Is een plage voor u huys,
Boter, keese, speck, en graen,
Alles moet dan houden aen;
Doecken, lynwaet, oock het best
Raeckt wel in een ratte-nest;
En die 't zijn is af-gehaelt,
Wert met vuylen dreck betaelt.
Is 'er in de buert een kat,
Al het hof is maer een pat:
Wast 'er dan een schoone blom,
't Slim gedierte loopt 'er om,
Watje poot, en watje zaeyt
Is al voor den tijt gemaeyt.
Soo u buerman hout een hont,
Die noch maeckt 'et al te bont;
En voor al een hasewint,
Is het slimste dat men vint,
Wat 'er aen de vieren staet,
Wat 'er op den rooster braet,
Wat 'er voor u was bereyt,
(Daer en baet geen snege meyt)
Wat 'er is van soete geur,
Daerme gaet de linckert deur:
Keert de kock maer eens zijn hooft,
Al den heert die is beroofT,
Al de potten zijn geleeght,
Al de schottels zijn geveeght.
Als men dan gaen eten sal,
En men vint 'er niet met al,
Daer is dan dat huys ontstelt,
Yder raest 'er, yder schelt,
Maer het is om niet gewoelt
Hoe men soeckt, en waer men voelt;
Want het speck is uyt den pot,
Soeckt 'et in het honde kot.
Maer hoewel ick al den nacht
Dit, en anders niet, en dacht,
Soo en vont ick geen besluyt,
Daerom kint ick scheyer uyt.
Dan soo dees al niet-te-min
U mocht komen in den sin
Somtijts eens de stadt te sien,
En al wat 'er magh geschiên,
Soo woud ick mijn beste peert
Geestigh vlechten aen de steert,
En dan nemen eenigh kleet
Over langh hier toe gereet,
En soo lustigh van ter zy
U gaen setten nevens my.
Alsje dan geseten waert
Wel gesint, en wel gepaert,
Reed ick eerst om onsen bouw,
Eer ick elders ryden wou:
Daer soo wees ick metter hant
U de vruchten van het lant,
En den boomgaert en het vee,
Maer voor al de jonge meê,
Die ick op een koelen nacht
Lest uyt Schouwen heb gebraght.
En als 't peert dan op de baen
Eens wat harde mochte gaen,
Souje my, als tot u scherm,
Vaster grijpen in den erm
Vaster hangen aen het lijf,
En dan seggen niet te stijf,
Maer soo aengenamen hant
En soo langh-gewensten bant
Soo een knoop om my geleyt,
Die my soete dingen seyt,
Sou my soo bevalligh zijn
Dat ick uyt een loosen schijn
Licht om onsen gantschen bou,
Vry wat harder rijden sou:
Al om datje door het wout
My wat naerder klemmen soud,
My soud houden als een klis
Die in wol geslingert is.
Als ick dus geseten waer
Soo en gaf ick niet een haer
Om het gelt of om het goet,
Daer men soo om leyt en wroet,
Oock niet om een hooger staet
Enckel nijt, en enckel haet.
Wat heeft nu het steeds gery,
Wat heeft hier een wagen by?
Wat een koets vol enckel pracht,
Onlancks hier in 't lant gebraght,
Daer geen joffer in en rijt,
Als om meer te zijn benijt,
Daermen eeuwigh sit en praet
Watter elders omme-gaet,
En schier niet een woort en spreekt,
Als dat niemants eere breeckt?
Ick en wilse niet benyen
Die soo prachtigh henen ryen,
Schoon sy voeren menigh peert
Dickwils hondert kroonen weert;
Want haer sorrigh is soo groot,
Datse weeght gelijck een loot,
En tot soo een swaren geest
Hoeft men ja soo menigh beest,
Overmits een kleyn gespan
Haer verdriet niet trecken kan.
,,'t Is voorwaer geen machtig vorst
,,Die na groote Rijcken dorst,
,,Die zijn lusten niet en paelt,
,,Maer gedurigh leyt en maelt
,,Hoe hy grooter worden sal,
Oock tot 's werelts ongeval.
Wat is doch van grooten staet?
,,Niet als moeyten in der daet,
,,Niet als last en enckel nijt,
,,Daer het leven in verslijt,
,,Siet! ontrent een groot beslagh
,,Vintmen altijt groot beklagh.
Laet ons ryden, Galathee,
Om het lant en by het vee,
Daer de groene linden staen,
Daer ons vette kudden gaen,
Daer het weeligh kooren groeyt,
Daer de jonge veerse loeyt,
En ontdeckt op haer manier
Haer verdriet en innigh vier;
Siet! een veulen uyt de stal
Kan ons dienen over al,
Dat 's de koetse die ons past;
Want wy rijden sonder last.
Nu ick ga na mijn gewest,
Maer ick segge voor het lest
Letter op, ô Galathee,
Eer je laet het edel vee,
Sooj' u tot de stadt begeeft,
Ghy meught grouwen datje leeft;
Want ghy weet de rancken niet
Die men in de steden siet,
Die men in de steden prijst,
En de jonge kinders wijst.
Daerom moetje schole gaen
Of je 't noyt en had gedaen,
Anders sulje by de liên
Noyt u leven zijn gesien,
Denckt dan vry op dat geval,
En hoe 't u al passen sal.
Meynj' om datje geestigh zijt
Datje wel in korten tijt
Steedtsche grillen leeren soudt?
Neen, het steeds geselschap houdt
Dat een vrijster van het lant,
Schoon sy heeft al goet verstant,
Altijt haren aert gelijckt,
Altijt na den derrinck rijckt.
Lieve denckt doch om den spijt,
Om het leppigh steeds verwijt,
Dat men staegh en over al
U in 't aensicht wrijven sal.
Sooje maer het minste doet,
Sooje vrient of bueren groet,

Sooje dit of gint bestaet,
Dat niet op sijn steedsen gaet,
Stracks sal iemant van de stadt
Roepen, ick en weet niet wat,
Plat-geduymde mellick-deuy,
Packt u na den Boeren reuy,
Packt u naer het kluytigh lant
Na den hollen dellif-kant,
Na de biesen of het riet,
Want in stadt en dienje niet.
Siet als iemant is gepaert
Met een ongelijcken aert,
Steets met boers, en hoofs met ront,
Dat en heeft noyt goeden gront;
Ghy daerom blijft in u wijck
Bout en trout met uws gelijck.
Net met kuys, en mors met vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl.

HARDERS-LIEDT.

Phyllis met haer met-gesellen
Was gekomen in het lant,
Daer se niet veel schorr' en vant;
Sy quam van de Vlaemsche stellen,
Daer men sant en slicken dijckt,
En dan roept, schaephardersʼ wijkt.
Daer men water maeckt tot landen,
Daer de ploegh komt om sijn haer,
Dat hy had gelaten daer;
Daer het wout door menschē handen
(Is't *Neptunus* leet of spijt)
Van de stroomen wort bevrijt.
Phyllis had haer vee gedreven
Tusschen *Armuy* en der *Veer*,
Daer sloegh sy haer eerstmael neêr,
Thirsis haer vermaeck en leven
Was by *Domburgh* neêr gestelt,
In dat dor en sandigh velt.
Phyllis in den koelen morgen,
Als de Son noch niet te straf
Eerst den dau ginck licken af,
Quamen voor haer oude sorgen,
Want sy viel in diep gepeys,
En bedacht haer Zeeusche reys.
Niet dat *Zeelandt* haer mishaeghde,
Zeelant docht haer vol genucht,
Daerom wasse niet beducht;
't Meeste was dat sy beklaeghde
Dat sy Thirsim niet en sagh,
Die by haer te woonen plagh.
Sy gingh weyden met haer schapen
Van *Armuyde* niet te wijt,
Op het gors *ten halven-krijt*;
Daer began haer druck t'ontslapen,
Dies zy wat ter zyden af
Haer tot klagen dus begaf:
Siltigh schor *ten halven-krijte*
Tot u doe ick dit beklagh,
Souter wordje dagh aen dagh,
Ick en kan't de zee niet wijten,
Want 't en is niet van den vloet,
Maer van mijn bedruckt gemoet.
Soo als dauw ontrent den Meye,
Van de groene loovers schiet,
Van de teere kruyden vliet;
Soo mijn tranen als ick schreye
Om u, Thirsi, moye knecht,
Rollen neder op den weght.
Dit versoet het gantsche schorre,
Want de silte van de zee
Is noch dienstigh aen het vee:
Maer, of ick schoon drijf of porre,
Wat'er nat is van mijn traen
Daer en leckt geen schaepken aen.
Hoe geluckigh waert ghy rammen
Doen als Thirsis by ons was
Op het groesche buyte-gras?
Als hy speelde met de lammen
Als hy sneed een lustigh riet,
En besloot 't et met een liet.
Hy gingh op een ry verhalen
Al de vrijsters van het lant,
En haer soeten minne-brant;
Maer ten mochte nimmer falen
Phyllis was des liets besluyt,
't Quam altijt op *Phyllis* uyt.
Phyllis schreef hy in de boomen,
Phyllis was het dat hy songh,
Waer der oyt een Echo klonck,
Phyllis (soo hy quam te droomen
Dat 'er iemant by hem stont)
Phyllis viel hem uytten mont.
Phyllis was zijn gantsch vermaken,
Phyllis die zijn hert verkoos,
Phyllis, Phyllis was de loos,
Phyllis gingh voor alle saken
Phyllis wasser om benijt,
O waer is de soete tijt!
Als wy hier in 't Eylant quamen,
Doen was ons dit gors te kleen,
Och! doen moestet zijn gescheên:
Thyrsis dreef zijn vee te samen
En hy liet mijn dit gewest,
Want hy hielt 'et voor het best.
Als het nu gingh op een scheyden,
Wat een druck quam over my!
Ick nam *Thyrsis* aen d'een zy
Daer stont ick en hy en schreyden,
Thyrsis wist niet wat hy sprack,
't Scheen dat hem sijn herte brack.
Voor besluyt ten langen lesten
Gaf hy mijn sijn rechter-hant,
Tot een eeuwigh minne pant;
Phylli neemt het my ten besten
Seyd' hy, dat ick stille swijg,
't Schijnt dat ick de koortse krijgh.
't Schijnt ick sal mijn sin verliesen
Soo geweldigh klopt mijn hooft,
't Schijnt het is van breyn berooft!
't Schijnt mijn tonge wil bevriesen,
't Schijnt mijn lippen willen toe,
Ach! ick stae 'k en weet niet hoe.
Daer op heeft hy my gegeven
Met gesucht en droef gebaer,
Eenen ringh van peerden-haer,
Daer stont *Thyrsis* in geschreven,
En daer was een hart gemaeckt,
Met een minne-pijl geraeckt.
Maer my docht de geest t'ontsincken
Als hy zeyde; Nu vaert wel,
Phylli, denckt om mijn gequel,
Ick sal weder om u dincken:
Meer en wist hy niet te doen,
Want 't en quam niet tot een soen.
Thyrsi ghy zijt nu vertrocken
Wel een maent drie ofte vier,
En ghy komt niet eens tot hier:
Zijn u geyten zijn u bocken,
Zijn u schapen al u vreught
Dat j'er niet eens af en meught?
Neen gewis ten zijn geen schapen,
't Is een ander witte vee,
Dat my doet het droeve wee;
Ach! ick ken die op u gapen,
't Is de dertel Amaril
Die met u is opten dril.
Vraegj' hoe ick het kom te weten
Denckt dat yder als hy mint
Vreemde dingen onderwint,
Al ben ick wat ver geseten
Op de leste peerdemart
Vont ick d'oorsaeck mijner smart.
Ick was vroegh ter mart gekomen,
En gingh dwalen hier en daer,
Doch u wert ick niet gewaer;
Niemant ('t scheen) had u vernomen,
Mits soo sagh ick uwen hont
Daer hy voor een deure stont.
Snel beleefder van manieren
Als sijn meester scheen te zijn,
Komt en toont my blijden schijn,
Komt sijn steert ontrent my swieren,
Komt en biet my sijnen poot,
Komt en springt my opten schoot.
Al mijn bloet quam opgeresen
Als ick sagh het trouwe beest.
Daerom sprack ick metten geest,
Hier ontrent moet *Thyrsis* wesen;
Want zijn hont is soo gewent,
Dat hy niet te verr' en rent.
Stracx liet ick in alle wijcken,
Waer dat jonge lieden staen,
Mijn begeerigh ooge gaen;
Maer doen ick ginck ommekijcken
Was 'et dat ick *Thyrsim* sagh,
Daer hy in een venster lagh.
Hy was vry daer niet alleene,
Vlugge vrijsters twee of dry
Waren hem geduerigh by;
Onder dese was 'er eene,
Na mijn oordeel, niet te moy,
Maer wat na den steedschen toy;
Dat moet Amarillis wesen
Dacht ick, en het was oock waer,
Want Pol Faes, de soete vaer,
Hadse mijn wel eer gepresen
Als beset en wonder kloeck,
In het setten van haer doeck.

Thyrsis had soo veel te quicken
Met de meyt, het was een schant;
Want hy kust' haer mont en hant,
Wonder was 'er te beschicken;
Ach! dit dede my soo wee
Als de vorst het jonge vee.
Hy was soo verblint in 't mallen
Dat hy mijn niet eens en sagh,
Mits quam Faes uyt sijn gelagh,
Laet ons med' hier onder vallen
Seyde Faes, en trock my in,
Dan het was mijn eygen sin.
Men gingh daer een dans in 't ronde
Onder eenen rosen-krans,
Thyrsis was niet aen den dans,
Maer hy stont daer mont aen monde
Met sijn nieu-verkoren lief,
Tot mijn droevigh ongerief.
Pan met al u bosch-gesellen,
Als ick sagh haer sot gelaet,
'k Wist mijn leven geenen raet,
'k Wist niet hoe mijn aensicht stellen,
'k Werde bleyck en weder root,
't Scheen ick gingh als in de doot.
Als nu 't volck sich gingh verstroyen
Doen was 't eerst dat hy my sagh,
Phylli, sprack hy, goeden dagh,
En began te flickefloyen;
Maer sijn groete quam soo blaeu,
Dat zijn antwoort was een graeu.
Thyrsis acht het niet een mijte
Sagh oock na my niet meer om,
Maer greep daer een fluyt en bom,
En hief op als my te spijte,
Een nieu deuntjen van de min
Die hem doen lagh in den sin.
Daer wert Amaril gepresen
Tot den derden hemel toe,
Och! hoe was ick doen te moe!
Want dat Phillis plagh te wesen
Hoord' ick (niet dan al te ras)
Dat het nu een ander was.
Amarillis was bestorven
(Soo het scheen) in sijnen mont
Ja tot in zijns hertsen-gront,
Och nu ben ick gantsch bedorven
Seyd' ick met een droef geluyt,
En ick streeck ter deuren uyt.
Ick gingh dwalen aen der heyden,
Ick gingh in het mulle sant,
Ick gingh aen het vette lant,
Ick gingh eenigh door de weyden
Sonder troost, en sonder raet,
Als een schaep dat dolen gaet.
Harders van de Vlaemsche dalen,
Harders van het Zeeusche strant,
Is het niet een groote schant
Dat ick dus alleen moet dwalen?
Ick, die eertijts was verselt
Met de puyckjes van het velt.
Ick, die eertijts plagh te treden,
Onder menigh harders kint,
Hoogh gepresen, wel bemint;
Ick die eertijts wert gebeden
Ben nu maer een arrem dier,
En ga treuren sonder vrier.
Och! hoe kan de tijt verkeeren!
Och hoe kan de min vergaen!
Och ick bender qualijck aen!
Niemant wil nu Phyllis eeren,
Niemant die na Phyllis siet,
Niemant die haer liefde biet.
Dit is vry een sware plage,
't Is een deerlijck ongeval,
't Is een hartseer boven al,
Siet hoe stae ick hier en klage,
Mits ick ben gantsch ongewent
Dat my niet een harder kent.
Leert u minne beter setten
Vrijsters, wie ghy wesen meught,
Leert u dienen van de jeugt,
Leert op uwe saken letten,
Want dat eens gebeuren magh
Dat en komt niet al den dagh.
Maer hoe konj 'et in u vinden,
Dat ghy Phyllis dus vergeet,
Dat ghy Phyllis dus verleet,
Thyrsi lichter als de winden,
Lichter als een dorre blat,
Dat de wint van onder vat.
Streckt dan nu u gantsch begeeren
Tot dit jongh en weligh dier,
Tot dit nieu ontsteken vier?
Heb ick u niet hooren sweeren,
Eer ghy noch in Zeelant waert,
Dat ghy preest een ronden aert?
Datje noyt en sout verkiesen
Soo een afgerichte meyt
Die ontrent de steden weyt;
Datje liever wout verliesen
Heel de kudd' op een gety,
Als te leven sonder my.
Denckt doch nu eens om de reden
Waerom dat ghy dit beswoert,
't Was vermits een yder loert
Op de meysjes die by steden
Niet besloten van de Zee
Weyden het gewolde vee.
Ghy preest vrijsters die op stellen
Ginder aen de Vlaemsche kant
Of ontrent de Zeeusche strant
Hare vette schapen tellen,
Want ghy hielt dat desen aert
Voor de linckers was bewaert.
Is 't niet Domburgh daer de steden
Senden al haer malle jeught,
Brengen al haer malle vreught?
Yder komt daer aen gereden
Soo langh als het wagen-rat
Niet te diep snijt in het nat.
Aen die duynen aen die weyen,
Is u Amaril gebroet
En van eersten aen gevoet,
Daerom kanse listigh vleyen,
Dat en meer heeft zy geleert
Van het volck dat daer verkeert.
Sy is vol van steetsche treken,
Op een steets soo drilt haer gangh,
Op een steets soo draeyt haer sang,
Op een steets soo kanse spreken,
Op een steets is 't datse swijght,
Op een steets is 't datse nijght.
Maer wat school-gelt moetse tellen
Meyntje voor soo moyen leer?
Nu een soentjen, dan iet meer;
Al na lust van die gesellen:
„Wie met steetsche linkers praet,
„Steets iet van zijn veeren laet.
Ick ben op een schor geboren,
Daer sat ick alleen en keeck,
Op een slouw, of op een kreeck;
Noyt en ginger maeght verloren,
Op een gors of op een stel
Daer noyt quam een steeds gesel.
Waer de linden veiligh groeyen
Daer is 't dat de wagens rien,
Om het lustigh velt te sien;
Waer de boomgaerts aerdig bloeyen;
Daer is 't dat de jonckheyt malt,
Tot het loof daer neder valt.
't Is te *Domburgh* in de duynen
Daermen wentelt in het sant,
Daer soo menigh dertel quant
Achter hagen, achter tuynen
Doet dat ick niet segge derf,
Dickwils op eens anders kerf.
Amarillis (na ick hoore)
Heeft al dickwils meê gere'en
Met de juffers van de ste'en,
Sy seyt, ick en ben geen sloore,
Ick en ben voor Klaes of Pier,
Ick en was noyt mellick-dier.
Sy heeft schotels, koppen, teilen,
Van dat vremde blaeuwe goet
Daers' haer soeten room in doet;
Dat sijn teickens dat sijn peylen
Dats' al ander kennis hout
Als met harders van het wout.
Dunckt u dit te zijn klaer schapen?
Mach dit al bestaen met eer?
Ick geloof het nimmermeer.
„Vrijsters die na giften gapen,
„Maeghden die na gaven staen
„Spelen op een gladde baen.
Thirsi wy zijn beyde Zeeuwen,
Al was *Breskens* ons vertreck,
't Is noch onder 't Zeeusche reck,
Laet de steedsche linkers spreeuwen:
Wy sijn ront en daer toe goet
Dat's van outs een Zeeus gemoet.
Laet ons in die rontheyt blijven
Dat is naer u eygen sin,
Dat is dienstigh in de min:
Laet ons t'saem ons schaepjens drijvẽ
In u jonckheyt waerje mijn;
Waerom sulje 't nu niet zijn?

VERVOLGH OP HET VOORGAENDE.

HEt is maer een kleyne tijt,
Dieder tusschen beyden lijt,
Amaril quam in de stadt,
Daerse voor een schilder sat,
Daer terstont een geestigh quant,
Ras en kunstigh van der hant,
Teykent veerdigh haer gelaet,
Soo dat hier beneden staet,
Teykent, met een kloecke streeck,
Dat 'et haer in als geleeck:
Doch de schilder deder by
(Want het staet de geesten vry)
Hoese met haer veeltjen speelt,
Hoese met haer keeltjen queelt,
Hoe haer lach en wesen valt,
Alsse by de Vryers malt.

Maer schier op de versche daet,
Phillis weet 'et op een draet,
Phyllis haddet achterhaelt
Waer het beelt is afgemaelt;
Dies soo haest als sy het vont,
Daer het voor de winckel stont,
Nam-se krijt, en van ter zy
Schreeffer dese veersen by:

Harders, dit is Amaril,
Noyt geset en nimmer stil,
Altijts besigh met een liet
Somtijts op eens harders riet,
Somtijts op haer vryers veel,
Somtijts met haer eygen keel;
Hoe het gae, en hoe het zy,
Altijt los, en even bly,
Altijt ick en weet nie[illegible],
Want sy lacht een[illegible]e.

Vraeghje nu wat A[illegible]aril
Met dit wesen seggen wil?
Vrinden, wat ick gissen kan,
Seker, 't Meysje wil een man,
't Meysje wenst te zijn de [illegible]uyt:
't Siet haer als ten oogen uyt:
Koomt dan vryers, koomt ter baen,
Want de vryster wilder aen.

Als dit veersje was gestelt,
Phyllis maeckt haer naer het velt,
Sy gaet vrolick uyt de stadt,
Mits zy dat geschreven hadt.

Thyrsis quam dien eygen dagh
Daer hy dit geschrifte sagh,
Dies soo wert hy byster gram,
Want hy wist van waer het quam;
Flucx dan, eer naer huys te gaen,
Stelt hy dit besyden aen:

Al die hier dit beelt aensiet,
Engelooft het by-schrift niet,
Want al is 't van witten krijt,
't Koomt geheel uyt swarten nijt.
Twee gesint op een alleen
Zijn twee honden aen een been,
Zijn twee vrouwen op een slot,
Zijn twee haenen in een kot,

Zijn twee krayen op een tack,
Zijn twee swijnen aen een back,
Zijn twee princen in een rijck,
Daerom staense noyt gelijck.
Dan men segge soo men wil,
Prijs of smaet van Amaril,
Hoort, wat ick hier seggen kan,
Wilse my, sy heeft een man.
Siet wie mint heeft goet gehoor:
Het komt *Amaril* ter oor
Al wat *Phyllis* heeft bestaen
Al wat *Thyrsis* heeft gedaen,
Al wat *Phyllis* in de stadt
Op haer beelt geschreven had,
Sy ontset haer niet te seer,
Doch soo strijtse voor haer eer;
Want sy laet van stonden aen
Oock een veersken henen gaen,
Datse met een heusche groet,
Aen den schilder geven doet,
Want het Meysje datse sond;
Seyde met een soete mont:
Isser plaetse lieve vrient,
Set dit veersjen daer het dient,
Set'et op het aerdigh beelt
Dat daer op een veeltjen speelt,
Op het beelt van Amaril,
Die het eens verdienen wil,
Die het eens vergelden sal,
Met een bloemtjen uyt het dal,
Of een uyt-gelesen roos,
Diese voor de beste koos,
Of een appel met een blos,
Of een schoonen druyven-tros,
Of een ander boom-gewas
Datse voor het schoonste las,
Dat alleen niet dienstigh is
Om te setten op den dis,
Ofte nutten met den mont,
Maer dat ghy oock brengen kond,
Door de kunste van't pinceel,
In een aerdigh tafereel,
Dat alsdan de steetse lien,
Voor een wonder sullen sien;
Of, indien ghy beter acht
Yet gevangen op de jacht,
Lieve macker, seghtet vry,
Lieve schilder, seghtet my,
Ghy sult hebben met'er daet,
Wat u wel te sinne staet.
Ghy sult krijgen, sooje wilt,
Of een haes, of ander wilt,
Of voor eerst een goet konijn,
Eer de hasen tijdigh zijn,
Of misschien een jongh patrijs,
Eerst gesprongen uyt het rijs,
Of een mees, of schoone vingh,
Geelder als een gouden ringh,
Maer oock elders duyster grau,
Elders weder hemels-blau,
Elders root, en elders wit,
Vry geen wilt-braet voor het spit,
Maer bequaem te zijn gestelt
Midden in een aerdigh velt,
Daer een schilder met verstant,
Toont de gaven van het lant,
Toont de opgetogen geest,
Menigh vogel, menigh beest,
Dat of aen der heyden springht,
Of ontrent de bossen singht,
Of ontrent de beken queelt,
Of oock in het water speelt.
Amarillis *hout'et vast*
Dat een rustigh schilders gast
(Is hy van de rechte kunst)
Rekent voor een meerder gunst
Ingevall' een schoone maeght
Hem een kleyne gifte draeght,
Dan wanneer hem eenigh gelt
By een ander wort getelt,
Want de schoonheyt boven al
Is de schilders liefgetal.
Dit beviel den schilder wel,
Want het is een hups gesel,
Die met soo een minne-strijt
Uyter maten was verblijt;
Hy nam dan het veersjen aen,
En hy latet heden gaen,
Voor een gunstigh minne-pant
Aen een vryster van het lant,
Aen een vryster die hy mint,
Die hy wonder heeft gesint,
Geestigh *Aeltje*, neemt'es aen,
Want het is om u gedaen.
Phyllis *segge watse wil*
Echter blijf ick Amaril,
Echter ben ick over al
Aengenaem en lief-getal;
Ben ick vry en bly van sin,
Ick ben eerbaer niet te min;
Dus of Phyllis *sit en sucht,*
En of Thyrsis *staet en krucht,*
Ick en voel' geen minne-pijn:
Vrysters moeten vrolick zijn.

AEN
Juffr. CATHARINA van MUYLWYCK.

I*Onckvrou*, ick send' u van Grijbs-kerck
Een Harders-klacht, een boere-werck,
Want als wy zijn in 't boeren landt,
Soo zijn wy boeren in verstandt,
En als wy gaen door 't vrye velt,
Werdt ons den geest oock vry gestelt;
Al schuttet *Daphnis* uytte mou,
Niet, als den Haeghschen Minnaer sou,
Ey lieve! geef den Boer verlof,
Hy kan geen streken van het hof.
Al woont misschien een goet gesel,
Maer in een hut' of op een stel,
Al is hy rondt, gelijck een kloen,
Noch weet hy schoone voor te doen,
Indien de wespe van de Min
Hem leydt en prickelt in de sin.
Ghy siet dan hier een vryers aert,
Ghy siet wat t'samen dient gepaert;
En wat niet wel en voeght by een,
Oock kondy mercken in 't gemeen,
Dat niemandt hier ter werelt leeft,
Die niet zijn ongemack en heeft;
En weder dat een billick mensch,
In kleyne dingen vint zijn wensch.
De rest is jock, en dient wel meest
Tot korts-wijl van een droeven geest;
Doch, onder jock, schuylt somtijts wat
Dat dienstigh is, te zijn gevat.
Ick bidd' u, *Ionckvrou*, voor 't besluyt,
Koom herwaerts aen, koom noch eens uyt.
Koom ons besoecken op het landt,
Ick sal u leyden metter handt,
Waer onsen Daphnis hem onthiel,
Als hem dit Klaegh-gedicht ontviel.

J. CATS.

CUPIDO
Verloren en uytgeroepen.

HEt weeligh boefje, Venus kint,
Het slimste guytje datmen vint,
Was lestmael ick en weet niet waer,
Dies maeckt sijn Moeder groot mis-baer
Sy roept het wight, sy sucht, en klaegt
Maer 't is om niet al waerse vraeght:
Want schoon sy grooten rou bedreef,
Men wist niet waer de lecker bleef,
Sy liet daerom den kleynen guyt
Door al het lant dus roepen uyt.
Indiender iemant is, goelien,
Die Venus soontjen heeft gesien,
De vinder des sal zijn geloont
Als hy het kint maer heeft getoont,
Een kus van Venus rooden mont
Sal hem geworden voor den vont;
Maer die het wight met eene vat,
Diens loon sal meerder zijn als dat:
Dan op dat ghy hem kennen sout,
Dit is sijn wesen dat onthout.
Het is een kleyn en weligh dier,
Gewapent met een selsaem vier,
Het voert twee vleugels als een swaē,
En noyt en kan het stille staen,
Het flickert hier en weder daer,
En koppelt menigh drolligh paer,
Sijn oogen glimmen als een keers,
Daer mede lonckt 'et over dweers,
Sijn boogh die is vol enckel list,
Het schiet al eer het iemant gist,
Sijn pijl, al isse schoon vergult,
Is binnen met vergif gevult;
Sijn lijf, al isset moeder-naeckt,
Heeft menigh ruyter afgemaeckt;
Sijn tortſ, al isse niet te groot,
Brengt menigh ridder in der noot;
Brengt jonge vrouwe in verdriet,
En spaert de teere maeghden niet,
Ja maecktet dickmael wel so bont,
Dat hy sijn eygen moeder wont.
Vint ghy een wight van desen slag,
So brenght 'et veerder aen den dagh,
En soo het weygert meê te gaen
Soo grijpt 'et vry wat harder aen,
Maer alsj' het eens hebt aengetast
Soo hout het dan gedeurigh vast,
Want anders sal het metter vlucht
Verdwijnen in de schrale lucht;
En of het schoon al deerlick siet,
Ghy evenwel en acht 'et niet,
En achtet niet indien het schreyt,
En achtet niet indien het vleyt;
Maer als het staet en koker muylt,
So denkt vry dat 'er onheyl schuylt;
Want onder zijn beveynsden lagh
Soo deckt 'et veeltijts slim bejagh.
Indien het u een soentjen biet
Ick rade u, en neemt 'et niet,
De mont daer hy meê kussen sou,
Heeft kleyne vreugt en groot berou;
Maer soo de lecker onderwijl
U schencken wil sijn gulde pijl,
Ick bidde wat ick bidden kan
Onthout u des, en blijft 'er van,
Sijn gift en is geen minne-pand,
Maer boos vergift en heeten brant.
Wel vrienden, tot een kort besluyt,
Treckt hier nu desen regel uyt
Dat wie den bengel grijpen sal
Sich hoeden moet voor ongeval,
Want let hy niet wel op sijn stuck
Hem naeckt voor seker ongeluck,
En past hy niet op loosen schijn
Soo sal die vangt gevangen zijn.

LIET van een trouw-hatende
Vryster, het houwelijcken af-radende.

Qui non litigat, cælebs est.

ONs Gespeul wil enckel trouwen,
Wat magh 't meysjen overgaen?
Sy en wil het niet verstaen
Dat 'et haer sou mogen rouwen:
Neen by haer en is geen schroom,
't Is al boter totten boom.
Wat is doch het Venus-jancken?
Suchten, duchten, nacht en dagh,
Geen vermaeck, als met geklagh,
Hopen, vreesen, duysent rancken,
Al des liefdes pylen zijn
Drie van vreughde, ses van pijn.
Iongh-mans laet u niet verblinden,
't Bruylofs-bed is niet soo soet
Alsmen u gelooven doet;
Ghy sult met 'er daet bevinden
Dat noyt man so wel en trout
Dien het niet by wijlen rout.
Soo je niet en hebt ten besten,
En ghy neemt een kale Griet,
Ach! twee naeckte dienen niet,
Hoe kan hier de liefde vesten?
Slappe beurse, weecken moet;
Wie kan winnen sonder goet.
Wil je gelt en goet bejagen
Als ghy selfs niet rijck en zijt,
Kleyne liefde groot verwijt:
Vrient, ghy sult 'et moeten dragen
Dats' u op den necke trapt
't Is haer schyve die der klapt.
Zijt ghy rijck van gelt en landen,
En verkiesje dan een lief
Slechts alleen tot u gerief,
Noch en zijn 't geen vaste banden,
Want soo haest sy is de vrou,
Springt het geckjen uyt de mou.
Krijghj' een schoone, duysent plagen,
Duysent vreesen, alle daegh,
Yder isser even graegh,
Yder schynt 'et haer te vragen;
Is het niet een vaste peyl,
Schoone vrouwen trots of geyl?
Komj' een leelyck wijf te trouwen,
Dat is leet en anders niet,
Dat is eeuwigh huys-verdriet;
Maer het sal u meest berouwen
Alsje treurigh staet en kijckt,
Dat u kint de moer gelijckt.
Heeft u vrou wat hooger sinnen
Als haer spin-rock of haer doeck,
Stracks soo grijptse na de broeck;
Dies en moog je niet beginnen
Niet besluyten met 'er daet
Of het is met haren raet.
Sooj' aen eene komt te raken
Niet te vroet, of niet te sneegh,
Noch en isset niet ter deegh;
Want dat maeckt u gantsche saecken
Sonder aensien, sonder eer;
Sy is maer een kint te meer.
Soo u wijf gedeurigh kindert,
Wat een moeyte komt 'er van!
Wat een hooft-sweer voor de man!
Yder kraem u goetjen mindert,
Kleyne kinders, noit verlost,
Groote kinders, groote kost.
Gaetse langer sonder baren,
Noch is 't niet gelijck het sou,
Noch is 't niet gelijckse wou,
Want gewis in korte jaren
Sal in stadt de mare gaen
Dat u dingen qualijck staen.
Kan u vrouwe deftigh spreken,
Brengtse goede reden voort,
Stracks soo voertse 't hooghste woort;
Kijck? wat geeftse drooge steken!
't Wijf, dat kunstigh spreken kan
Is een plage voor den man.
Is u liefste sacht van wesen,
Spreeckse woorden honigh-soet,
Laffe spijs is niemant goet;
Kost die bijt is meer gepresen:
Is het schaepje soet van staen
Yder komt 'er suygen aen.
Wegh dan met de minne-treken,
Spreeckt my doch van trouwen niet,
't Is al onrust wat men siet:
Waerom voeght men twee gebreken?
Yder mensche, wijs of geck,
Heeft genoegh aen zijn gebreck.

GESANGH
Voor een Iongh-man sich willende begeven om een goet partuer te soecken.

STEMME:
Quitons ce fascheux point d'honneur.

'T IS langh genoegh aldus geleeft,
Ick kome tot mijn rijpe jaren,
Ick hebbe gints en weer gesweeft,
Nu wensch ick eens te mogen paren,
Alleen te zijn
En is maer pijn,
Ick laet het eensaem leven varen.
Ick wil gaen soecken waer ick kan
Een die aen my haer wil verbinden;
Maer stoffe voor een eerlick man
Waeyt ons niet aen met alle winden:
Een soete maeght
Die my behaeght
En is soo lichte niet te vinden.
Dat edel pant, een echte deel,
En wast voorwaer niet aen de wegen,
Het

Het is een schoon en dier juweel,
Het moet van Gode zijn verkregen;
Een soete vrou,
Haer man getrou,
Is jae des Heeren eygen zegen.
Wel hoogste Schepper, euwig God,
In dijnen naem wil ick beginnen,
Verleent my doch een gunstigh lot,
En laet mijn herte troost gewinnen:
Mijn ydel oogh
Wil byster hoogh,
Maer ghy betoomt mijn losse sinnen.
Laet doch niet vliegē mijn gemoet
Daer ik geen troost en sou verwerven,
Een wijf dat trotst op machtig goet
Doet menig hert van rouwe sterven;
Een mijns gelijck
In deughden rijck
Wensch ick voor my te mogen erven.
Laet eene my ten deele zijn,
Naer u gebodt en soete wetten,
Die, in verdriet en sware pijn,
Mijn herte kan in stilte setten;
Soud 't anders gaen,
Door sotte waen,
Ghy, Heere, wilt het stuck beletten.
Maer koom ik tot eē rechte maegt
My dienstig tot een vreedsaem leven,
Laet die naer eys van my gevraegt
Niet met de sinnen elders sweven;
Buyght haer gemoet
En 't naeste bloet,
Dat sy aen my mach zijn gegeven.
En als ons vlees dan is gemeen,
Soo wil den geest ons soo bereyden
Dat wy van twee ook werden een,
En geen verschil sy tusschen beyden;
Tot wy, ô Heer,
Eens t'uwer eer
Uyt vlees en werelt sullen scheyden.

TEGEN-LIEDT

Van een trouwens-gesinde Vrijster het houwelijcken aenradende.

Moriar, nisi nubere dulce est.

WAt mach ons gespeel bewegen
My het trouwen af te raên?
Neen, ick kan het niet verstaen,
Want 't en komt my niet gelegen
Af te slyten mijne jeught
Sonder vrucht en sonder vreught.
Lieve-kosen, kinders telen,
Met een onverdeylden vrient,
Die ons tot een steunsel dient;
Met sijn eygen maecksel spelen,
En te wassen tot een stadt,
Denckt eens wat een vreugt is dat.
Nu dan stelt u om te trouwen,
Wie daer zijt een rap gesel,
Waerom vreesje voor gequel?
Daer en is geen aert van vrouwen
Die niet haer vermaeck en heeft,
Als men reden plaetse geeft.
Soo misschien een goet gesellle,
Die 't niet al te breet en gaet,
Neemt een wijf na sijnen staet,
Dat hy sich te vreden stelle,
Wat geeft kloekheyt om het goet,
t'Samen winnen is soo soet.
Soo een kalis trout een rijcke,
't Jan! die isser dan wel aen
Hy mach ledigh spelen gaen,
Vry wat meer als sijns gelijcke;
Goet verovert mette min
Is voor al een soet gewin.
Soo daer een uyt reyne minne
Neemt sijns minder by der hant,
Dat is ja een rustigh quant;
Want hy kiest sich een vriendinne
Die in vrientschap over stort,
Wats' in rijckdom quam te kort.
Gaet 'er iemant sich verbinden
Met een schoon een geestigh Dier,
Is dat niet een hemel schier?
Daer en is doch niet te vinden
Daer 's mans oogh so lief op speelt
Als op een schoon vrouwen beelt.
Heeft u lief mismaeckte leden,
Waerom is u liefde flauw?
's Nachts zijn alle katten grauw;
Misschien heeftse beter seden;
Doch is dat al mede neen,
Sy is dan voor u alleen.
Sooj' aen eene kunt geraecken
Die haer saken wel verstaet,
Dat is vry geen kleyne baet;
Want dat stijft u gantsche saken:
't Wijf dat hare plichten kan,
Is een steunsel voor den man.
Is u lief niet seer geslepen,
Of van sinnen wat te swack,
Noch al heeft 'et sijn gemack;
Waerom hier doch slimme grepen?
By een duyfjen sonder gal
Is men meester over al.
Is u wijf soo oudt van jaren
Datse niet en kindert meer,
En bedroeft u niet te seer;
Siet! nu meugje spelen varen,
t'Huys en laetje geenen last,
Sonder kinders liever gast.
Wort u menigh Kint geboren,
Daerom is 'et dat men trout,
En den echten acker bout,
Sonder dat is 't landt verloren;
Wie geen lieve kinders heeft
Weet niet waerom dat hy leeft.
Is u lief niet wel ter talen,
Valt haer tonge somtijts krom,
Vrient, en haetse daer niet om,
't Sal haer aen geen spreken falen,
Wie doch heeft 'er ongemack
Dat sijn wijf te weynigh sprack?
Isse krepel u beminde,
Rekent dat voor geen belet,
Veel die prijsen 't in het bed;
't Is u by-slaep, niet u winde,
Ghy en hebtse niet getrout,
Datje met haer jagen sout.
Is u wijf van die manieren,
Datse spreeckt met nors gedruys,
Siet! nu leer je binnens huys
Ander lieden feylen vieren!
't Is u nut dat ghy die deught
Sonder kost soo leeren meught.
Liefde weet 'et al te voegen,
Liefde neemt 'et al voor goet,
Liefde maeckt het bitter soet,
Liefde doet het hert vernoegen,
Liefde vint in als gerief,
Noyt en vont men leelick lief.

t'SAMEN-SANG,

Tusschen

DAMON en FLORIDE.

Stemme: *Ne vois tu pas, chere Phyllis?*

Damon.
FLoride, soo het wesen magh,
Ik koom u doen een droef geklag
Van mijn verdrietigh minnen,
Ick heb 'et u, ô fiere maeght,
Vry meer als eens gevraeght,
Maer noyt iet konnen winnen.

Floride.
Wat koomt van klagen als verdriet?
U klagen, Damon, gelt 'er niet,
Noch al u listigh quelen.
'k En ben niet dien ick eertijdts was
Doen ick in 't groene gras
Gingh onbekommert spelen.

Damon.
Floride, wat is dit geseyt?
Is my soo grooten druck bereyt,
Dat my dit sal gebeuren?
Ach! ach! doen ick eerst Thyrsis sagh,
Daer hy ontrent my lagh,
Mocht ick met reden treuren.

Floride.
Ja Thyrsis, vrient, dat is de man
Die my alleen vernoegen kan,
Hy is mijn eygen leven.
Ick hebbe laetst mijn rechter-hant
Hem tot een eeuwigh pant,
Met vrienden raet, gegeven.

Damon.
Ach! ach! wat voor een swaren druck,
Ach! ach! wat voor een ongeluck
Koomt op my neder storten!
Och! och! of nu een snelle doot
In desen hoogen noot
Mijn leven wou verkorten!

Floride.
Ey Damon, weest soo treurigh niet;
Dat u gebeurt is meer geschiet,
U druck sal haest versoeten.
So ghy maer eens een nieuwe maegt,
Die uwe ziel behaeght,
Uyt liefde gaet begroeten.

Damon.
Maer t'wijl dit alsoo is geschiet,
En weert daerom ons herders niet,
Maer hoort ons liever spreken:
Misschien sal u een rustigh quant
Oock met een soeten brant
Een liever vier ontsteken.

Floride.

Floride.

Neen dat en waer voor my geen eer;
Een bruyt en is geen vryster meer,
Sy magh geen minnaers spreken;
Als eens het ja-woort is geseyt,
Dan is de knoop geleyt
Die noyt en is te breken.

Damon.

Maer of 'er nu een schoonder quam,
Of rijcker, of van hooger stam,
Soud ghy hem niet ontfangen?

Floride.

Ey swijght ick heb mijns hertsen-wensch,
En my en sal geen mensch
Na beter doen verlangen.
Hem die ick eens mijn trouwe gaf
Dien blijf ick trouw tot aen het graf;
Dus stremt u loose treken.
Mijn oogh en sal noyt elders gaen,
En ick en wil voortaen
Geen linckers hooren spreken.

Damon.

Zijn wy nu linckers, soete maeght?
Ons praet heeft u wel eer behaeght,
Waerom soo fits gesproken?
Een woort noch eer my 't herte sluyt.

Floride.

Neen, neen, ick ben de bruyt;
U praet dient afgebroken.
Wanneer de liefd' eens is geset,
En treet tot in het echte bedt,
Magh 't oogh niet elders sweven.
De trou dat is een reyn verbont,
Hy staet in my gegront
Voor al mijn gantsche leven.
En schoonder iemant anders koemt
Die al de werelt schoonder noemt,
Of anders wort gepresen,
De ware liefd' is elders blint,
Dewijl sy maer en mint
Haer eerst verkoren wesen.
Om my en dient niet meer gedocht,
't Vleys datje siet dat is verkocht,
't En kan u niet gewerden.
Ghy voeght u daer men vryen magh,
En soeckt daer u bejagh;
Voor my, ick sal volherden.

t'SAMEN-SANG,

Tusschen

HYLAS WEY-MAN,

En Dorille Wout-Nymphe.

Stemme:

Ha! que le ciel est contraire à ma vie.

Hylas Wey-man.

WEl soete maeght, sal ick geen troost genieten?
Ick heb u schier alreets een jaer gevrijt,
En wieder jaeght, of wilt bestaet te schieten,
Is sonder vang geprickelt van de spijt.
Ick gae bynaest geduerigh op de jacht,
Maer als geen wilt my t'huys en werdt gebracht,
My dunckt dat ick versmacht.

Dorille Wout-nymphe.

Zijt ghy soo staegh genegen om te jagen,
Soo is 'et goet dat ghy geduldigh zijt.
Vrient, gy en hebt geen reden om te klagen,
Want een die jaegt en vangt niet alle tijt:
Al maeckt de jacht een wey-man dickwils heet,
Noch heeft hy veel van sijn geduerigh sweet
Maer enckel herten-leet.

Hylas.

Maer die u lieft als met geheele sinnen,
En na u jaeght met al sijn gantsche kracht,
Doet dien behulp en laet hem troost gewinnen,
En toont dat ghy een trouwen jager acht.
O soo ghy wist al wat een wey-man doet,
Hoe vroegh hy rijst en sijn beminde groet,
Ghy naemt een ander voet.

Dorille.

Heft niet soo hoogh den lof van uwe jagers,
Want na my dunckt en is 't 'er niet soo breet:
Men houd dat volck voor rechte vrouwe-plagers,
En voor een huys maer enckel herten-leet;
Oock voor den dagh soo loopt men naer het velt,
En al het huys dat wort in roer gestelt,
Dat meest de vrouwen quelt.

Hylas.

O nymph, en laet u dat geen hinder schijnen,
Maer slaet het oogh op menigh edel beest,
Patrijs, faysant, met hasen en konijnen,
Die maken ons gelijck een stage feest.
Wat iemant oit in velt of bosschen schiet,
Wat voor een brack of voor de winden vliet
Dat is dat ick geniet.

Dorille.

Wat moogje doch in bosch of velden loopen,
Tot u de ziel en al het lijf beswijckt?
't Wilt datje vangt dat mochtje nutter koopen.
Waer heeft de jacht een wey-man oit verrijckt?
T'wijl Esau gaet of in de bosschen rijt,
En op de jacht verquist sijn nutten tijt,
Is hy den segen quijt.

Hylas.

Maer loop en jacht die oeffent ons de leden,
En doet meer nuts als eenigh heylsaem kruyt;
Het roert het bloet van boven tot beneden,
En drijft met kracht de quade dampen uyt.
Nu weetje dat een fris en wacker lijf,
Is wonder nut voor 't bou en huys-bedrijf,
En maeckt een vruchtbaer wijf.

Dorille.

Al wieder jaeght en kan hem niet bedwingen,
Als hy het wilt siet draven op het velt:
Hy breeckt sijn jeught met loopen, rennen, springen,
Dat hem van sweet het gantsche lichaem smelt;
Dan komt hy t'huys vermoeyt en ongesint;
Het is hem dwars al wat een ander mint,
Ja wijf en echte kint.

Hylas.

Ey toeft doch wat en laet den wey-man rusten,
't Is door den slaep dat alle leet verdwijnt:
Flucx met den dagh soo krijght hy nieuwe lusten,
Juyst als de Son die na den regen schijnt.
Daer is geen lust in al te stagen soet;
Weet dat 'et al sijn beurten hebben moet
Al wat de mensche doet.

Dorille.

Noch doeje wat daer van de vrouwen klagen;
Gy neemt een hont des avonts in het bedt,
Die leydt en woelt en schijnt oock dan te jagen,
En brengt sijn stanck en ongedierte met.
Dit vind' ick vreemt en dient te zijn geschout;
Want honts te zijn wanneer men is getrout
Heeft menigh man berout.

Hylas.

Eer dat mijn hert tot minnen was genegen,
Doen was mijn hont mijn alderliefste pant,
Doen heeft het beest in mijnen schoot gelegen,
Mits ick in 't bedt geen liever lief en vant:
Maer soo mijn Godt eens gunt een echte wijf,
Dan sal mijn bedt, huys, ziel, en gantsche lijf
Haer zijn tot tijt-verdrijf.

Dorille.

Woud ghy alleen maer na de reden jagen,
En geensins doen gelijck de domme jeught,
Ick sou misschien u liefde konnen dragen,
'k En wil geen man ontnemen sijne vreught.
Wel tot besluyt ick weet u goeden raet,
Indien ghy jaeght soo doet 'et in de maet,
En acht op uwen staet.

J. CATS

KLAGENDE MAEGHDEN,

EN

RAET voor de ſelve:

Beneffens eenige andere ſoo ſtichtige als innige

GESANGEN.

t'AMSTERDAM,

By JAN JACOBZ. SCHIPPER. 1657.

DE MAEGHT
VAN
DORDRECHT
Aen alle Maeghden van Dordrecht ende van d'andere Steden en Vlecken van
HOLLANDT.

WEerde gesusters, nae dien ick u-lieden voor desen kennelick hebbe gemaeckt, dat ick, onlangs geleden, genegentheyt hadde gekregen om Moeder te worden, maer om boecken, niet om kinders voort te brengen, en datmen jegenwoordighlick voor handen siet den lieffelicken Mey-tijdt, in den welcken het aertrijck sich openende baert lieffelijcke kruyden, de kruyden haer bloemen, haer botten haer bloeysels, en (ten korte geseyt) alles sich aenstelt tot een lieffelijcke vruchtbaerheydt. Soo heeft my insgelijcx nu ter tijt goet gedacht (U E. ten goeden) voort te brengen dit jegenwoordigh werck, op uwer aller gelegentheydt recht passende; het welck ick U E. al te samen in 't gemeen, en elck in 't bysonder (tot een Mey-gifte) gunstelick ben toe-eygenende. Ende alsoo hier voren in de Tijtel-plate vijf soorten van jonge lieden staen afgebeelt, elck op een bysondere wijse met een schicht van trou-sucht getroffen, soo heeft my goet gedacht tot beter verstant van de selve plate de voorseyde jonge lieden, en oock den ouden man mede sich by de selve vertoonende yder na sijn gelegentheyt, hier te doen spreken, ende door een bysonder gesangh kennelick maken waer 't hen hapert.

Aldus gedaen in ons Maeghden Hof tot Dordrecht, den eersten Mey des Iaers 1634.

Ten bevele van de Maeght van Dordrecht

Matthias Havius.

PROV. IX.

1 *De Wijsheydt bouwede haer huys, ende hieu seven calumnen:*

3 *Ende sant hare maeghden uyt te nooden boven op den palleyse der stadt.*

4 *Wie slecht is die make hem hier toe: ende tot den sotten sprack sy:*

6 *Verlaet het onbesinnet wesen, soo sullet ghy leven: ende gaet op den wegh des verstants.*

DE REDEN SPREECKT.

V Raeght iemant wie ick ben? Ick hiet de wijse Reden,
Een breydel van de lust, een regel van de seden,
Een voester van den geest, een moeder van de deught,
En, soo ick hier verschijn, een leytster van de jeught.
Door mijn is 't dat een Vorst sijn wijt-gestreckte landen
Hout onder sijn gebiet, en onder soete banden,
Door my is dat het volck gerust daer henen gaet,
Door my dat yder huys op vaste gronden staet,
Ick stuer het roer alleen van alle groote saken,
Die sonder mijn beleit niet aen en zijn te raken,
In 't korte wat de mensch gaet nemen by der hant
Daer dient hem mijn behulp tot noodigh onderstant,
Doch waerder iemant is genegen om te trouwen,
Die moet voor alle dingh mijn wetten onderhouwen,
Wie oit in dit geval mijn regels niet en acht,
Die wandelt sonder licht, en midden in der nacht.
Waer Sichem maer een reys in mijn vertreck geweken,
Als hy met heeten brant op Dina was ontsteken,
Sijn stadt en burgery en ware noit gestoort;
En hy met sijn gesin en lage niet vermoort.
Had Ammon my besocht, als hy uyt enckel weelde
Op Thamar was verhit, en om haer sat en queelde,
Ick had hem even doen van beter raet gedient,
Als Ionadab, een loos, maer geen voorsichtigh vrient.
Had Potiphars gemael, de grootste van den lande,
Als sy tot in de ziel op haren Ioseph brande,
Tot my haer oit gekeert, en my om raet gevraeght,
Sy hadde sonder gront haer eere noit gewaeght.
Had Simri maer gewilt op mijne soete wetten,
Op mijn bevelen sien, op mijne woorden letten.
Had Casbi my besocht, en mijnen raet gelooft,
Sy ware van haer lief en leven niet berooft.
Had Iephta maer bestaen tot mijn paleys te vluchten,
Sijn dochter had een man, en hy de soete vruchten;
Maer mits hy my verstiet, soo wert de soete maeght,
Van eenen man gedoot van alle man beklaeght.
Had Samson eens gesocht in mijn geheym te komen,
Hy ware van de doot niet haestigh wech genomen;
Hy hadde met gemack en buiten alle pijn
Een rechter in het lant, en vader konnen zijn.
Had oit de jonge maeght, die met haer luchte sprongen
Den Koningh heeft vervoert, en onder haer gedwongen,
Genoten mijn bericht sy ware buiten haet,
Sy ware sonder bloet, en vry in beter staet.
Maer treet aen d'ander sy, en siet de wijse maeghden
Die noit op eigen raet haer teere leden waeghden,
Die sijn, door goet beleit van mijnen wijsen raet,
Gebleven in de tucht en buiten alle smaet.
Al die haer teere jeught nae mijnen aert gewennen,
Die leet ick nutten tijdt en rechte stonden kennen,
En of iet dient gedaen, of noch te zijn versint,
En offer dient gemijt, en offer dient gemint.
Als Hester hare jeught aen my quam over-geven,
Soo isse groot gemaeckt, en wonder hoogh verheven;
Sy was een slechte maeght die op geen rijck en dacht,
En is door mijn beleit tot aen de kroon gebracht.
Abigel, door het spoor van mijn bescheide wegen,
Die heeft een deftigh vorst voor haren dwaes gekregen;
Het woort het deftig woort dat sy tot David sprack,
Was dat den jongen vorst in hare liefd' ontstack.
Susanna reyne blom (schoon dat de loose boeven
Door alderhande list haer edel herte proeven)
Behielt noch evenwel, behielt haer eerbaer root,
En wert door mijn beleyt getogen uyt den noot.
Wat dienter meer geseyt? die mijnen wegh betreden
En geven met bescheyt haer sinnen tot de reden,
Die zijn in hare jeught, die zijn tot aller tijt
Van leet en ongeluck, van alle quaet bevrijt.
Laet vry den swarten nijt, en quade tongen keffen,
Die sich nae reden voeght en kan geen hinder treffen,
Of schoon hy wert gevelt in eenigh hart gevecht,
Hy wort van stonden aen al weder op-gerecht.
Schoon al het slim vergif is over u verbolgen,
Die slaegh ten goede poogt geen quaet en kan hem volgen;
Dat voor-recht, dat geluck, dat wonder hoog verbont,
Is aen een reine ziel van ouden tijt gejont.
Voelt daerom eenigh mensch sijn innigh hert bevechten,
Die kom in mijn vertreck, en laet hem onder-rechten;
Maer doe het met bescheyt, en eer het vinnigh quaet
De sinnen over-loopt, en vast geworteltstaet.
In qualen van den geest, in sieckten van de leden,
Daer wijst de slage daet, daer eyst de vaste reden,
Als datter raet behoeft, en dat te rechter tijt,
Al eer het slim bejagh tot in het herte glijt.
Daer zijnder onder u van soo verdraeyde sinnen
Die sonder voor-gepeys een wichtigh stuck beginnen,
En als in volle daet het onheyl is gedaen,
Soo spreecktmen eerst om hulp de beste vrienden aen.
Dit zijn, ô soete jeught, dit zijn verkeerde slagen,
Ghy dient te rechter tijt om raet te komen vragen;
Het is van oudts geseyt: Het licht dat voren gaet
Dat geeft oock even hier, voor al de meeste baet,
Wel aen, ick wil het volck een korten regel geven,
Bequaem voor d'eerste jeught, en al het vorder leven;
Soo wie die recht begrijpt, en neerstigh onder-hout,
Het sal haer dienstigh zijn oock als sy is getrout.
Wilt slaegh u leersaem hert tot goede dingen pijnen,
Het goet blijft alle tijt, de moeyte sal verdwijnen;
Maer sooje vuyl bejagh tot uwen lust bedrijft,
De lust is stracks gedaen, en uwe schande blijft.

Jonckheyt, letter op, en vaert wel.

Aen den

GOET-GUNSTIGEN LESER.

Et op-ſchrift van dit jegenwoordigh werck, gunſtige Leſer;is(gelijck ghy ſien kont) *Klagende-Maeghden, ende raet voor de ſelve.* Mijn oogh-merck, dat ick hier mede voor hebbe, is eygentlijck om de jeught onſer eeuwe daer mede voor oogen te ſtellen de mis-ſlagen die by de jonge lieden voor deſen begaen zijn geweeſt, en als noch dagelicks veel begaen worden, mitſgaders om met eene de ſelve ter hant te doen de behulp-middelen tegen ſoodanige ſwarigheden, ende om in de ſelve niet te vervallen; en dit alles uyt de Poëtiſche wercken van de Heer Cats, ſoo die alreede in 't licht zijn gekomen, als die jegenwoordelicken nieu zijn, en noch door den druck niet gemeen gemaeckt. Hier wert (gelijck ghy ſiet) geſproken van Klagende-Maeghden, ende waerom ſoo? klagende lieden (als het ſpreeck-woort ſeyt) zijn te helpen en in tegendeel van dien,

Verholen quaet, En vint geen raet;
Verſwegen pijn, Geen medecijn.

En daerom by gelegentheyt van deſe klachten werden de behulp-middelen daer toe dienende in dit werck uyt gedruckt, gelijck by 't ſelve te ſien is, daer toe ick my gedrage. Want U E. over deſe gelegentheydt met een lange voor-reden op te houden en is mijn voornemen niet, maer, in plaetſe van ſulcks te doen, ſal ick voor my tot u doen ſpreken een deftigen en godſaligen man, die jegenwoordelick met den mont niet meer ſpreken en kan, die ſeyde eens op deſe gelegentheyt als hier volgt:

Ick vermercke dat dickwils jonge lieden ende andere ſoo door een enckele onvoorſichtigheydt ſomtijts hare dingen ſeer qualick beleyden, ende jammerlick verwerren: welcke (ſoo ſy maer van haer meer-verſtandige vrienden een weynigh in tijdts daer tegen gewaerſchout waren geweeſt) ſouden ſulcks al gereet verhoedet hebben; daer ſy nu daer in verſtrickt zijnde, door geenderley raet of aenhoudinge van vrienden, daer van konnen afgebracht worden (want van ſulcke gelegentheyt van ſaken ſpreken wy, daer de menſchen door haer eygen driften haer ſelven in verwerren en verſtrickt houden) daer uyt leere ick, dat oock ſelfs anderſins verſtandige lieden dickwils daer in te kort blijven, dat ſy niet in tijdts door hare waerſchouwinge (immers in 't gemeen) te verſtaen en geven, dat de jonge lieden toch niets en wouden doen ſonder raet, ende goet vinden van vrienden, ende dat ſy de ſelve jonge lieden niet en gewennen ſoo verde op haer vernuft te vertrouwen, datſe ſouden derven yet ſondelincx beſtaen ſonder aen hare vrienden haer voornemen en wat daer aenkleeft te openbaren, op dat ſy by ſulcke mochten goeden raet erlangen, daerom neem ick voor my ſelven daer toe te verkloecken, en op alle gelegentheydt de jonge lieden te waerſchouwen hoe ſy haer in 't gemeyn al hebben te dragen, want ick ſoude ſoo doende mogen veel onheyls daer door weeren.

Ghy ſiet dan benevens my, vrienden, datter bequamer tijdt raet te plegen voor jonge lieden, en oock andere ten hooghſten dienſtigh is, en onder alle ſoorten van raets-pleginge is die deurgaens de beſte geacht geweeſt, diemen van de ſtomme of de dooden (dat is van de boecken) ontfanght, de welcke ſonder pluym-ſtrijcken, ſonder een-ſydigheydt, en ſonder aenſien van perſoonen gewoon zijn rondelick te openen waer de ſaken op ſtaen; het welck niet ſelden, oock by de beſte vrienden, ſoo niet en geſchiet Onder deſe ſtomme raets-lieden meyne ick Leſer, (na mijn geringh begrijp) dat dit jegenwoordigh werck (hoe kleyn het oock is) de minſte plaetſe niet en behoort te verdienen; en ick ſtelle ſulcks tot u eygen beproevinge. Dan yemant ſal miſſchien mogen dencken dat dit werck (dewijle het alleen ſchijnt te handelen van Klagende Maeghden) geen mans-perſoonen is rakende, en dat het mits dien alleen vryſters ofte ongetroude jonck-vrouwen aengaet: maer neen, vrienden, dat en is de meyninge niet, en daer tegens ſtaet te letten dat de klachten van maeghden voor het meerendeel door de jonghmans werden veroorſaeckt, doch hoe verre de ſelve daer in ſchult hebben ofte niet, is van naerder onderſoeckinge. Ondertuſſchen vintmen menigh-mael dat de eerſte klagers wel de eerſte gronden mochten geleyt hebben tot de ongelegentheydt daer over de klachten werden gedaen, hoe het immer weſen mach jonckvrouwen en jonge lieden, dit werck raeckt u beyde gelijckelick, en niet te-min yder in 't byſonder.

Uwen gantſch dienſtwilligen M. Havius.

D E

DE MAEGHT

In de

Borst getroffen klaeght.

Stemme: *Faut il qu'une beauté mortelle.*

WEl hoe! moet ick noch langer veynsen?
En moet het noch al zijn bedeckt
Waer toe mijn jonge ziele streckt?
Neen, neen; naer langh en angstigh peynsen,
Dient eenmael uyt te zijn geseyt,
Wat my in desen boesem leyt.
En waerom sou ick langer hijgen?
En waerom knagen mijn gemoet,
Tot aen mijn innigh herten-bloet?
Neen, neen, 'k en wil niet langer swijgen:
't En is geen schande dat men mint
Wanneer de soete jeught begint.
Waer ick tot dertel spel genegen,
Soo diend' ick des te zijn beschaemt,
Vermits geen lust een maeght betaemt;
Maer nu ick gae door reyne wegen,
Soo mach ick seggen daer het dient,
Dat ick behoef een echten vrient.
God heeft in ouden tijt gesproken
De mensch en moet niet eensaem zijn;
Neen, dat is al te grooten pijn,
Als ons de jonckheyt komt bestoken.
Gewis haer dient een rustigh man
Die hare jeught niet temmen kan.
En schoon Gods Soon is afgekomen,
Sijn Leer en heeft het echte bed'
Niet ingebonden, niet belet:
Men heeft dit woort oock doen vernomen:
Wie in sich voelt een heeten brant,
Die kome tot den echten bant.
Wel aen ick worde met verlangen
Versocht van seker jongh-gesel,
En siet! ick weet hy meynt het wel:
Hy is door heete min bevangen,
En ick (al schijn ick wonder koel)
Weet oock wat ick in my gevoel.
Het is nu ruym een jaer geleden,
Dat hy tot my hier eerstmael quam,
Dat hy tot my zijn toevlucht nam;
Ick ben gevleyt, gestreelt, gebeden;
't Is seker langh genoegh getoeft
Voor eene die een man behoeft.
Wel, moeder, let op dese saken,
En dient u van den nutten tijdt,
My dunckt het is genoegh gevrijt;
Dus wilt doch eens een eynde maken:
Een rijpe peere dient geplukt
Eer dat het met haer qualick luckt.

DE VRYSTER,

Geraeckt in haer Maeghde-kransjen, klaeght.

Stemme: *Faut il qu'une beauté mortelle.*

Oft

Mits de twee leste regels een silabe verminderende.

Voyse: *Quelque beauté que la nature.*

VAn alle die hier komen klagen
En heeft'er niemant grooter noot,
En leet 'er niemant harder stoot,
Als ick die meest geheele dagen
Versmelte door een droef gemoet
Als in een staegen tranen-vloet.
Want schoon al is het licht geweken,
En dat alree de stille nacht
Haer duyster kleet heeft uytgebracht;
Ick van een swaren druck ontsteken
En vind' in 't slapen geenen lust,
Vermits mijn hert is ongerust.
Vraeght ghy wat my is overkomen,
Dat my den geest soo byster knaeght?
Wat sal ick seggen droeve maeght?
My is eylaes! my is genomen
Yet dat ick niemant seggen derf,
Soo dat ick als geduerigh sterf.
Een Joncker lustigh om te mallen
Die heeft my in den noot gebracht;
En dat eer ick het schier bedacht;
Een snelle schicht op my gevallen
(O slim bedrogh van jonge-mans!)
Die trof mijn teere maeghde-krans.
Hoe dat het spel my sal bekomen
Daer ben ick dapper in bevreest;
Ick hebbe staegh een sware geest.
Ick heb (k en weet niet wat) vernomen;
Och hoe het is of wesen magh,
't En is niet als het eertijts plagh.
Al wie sich qualick heeft gedragen
Die krijght een beul in sijn gemoet;
Die 't hert geduerigh suchten doet;
Want na de sonde komen plagen:
Ach quaet doen is een droeve saeck!
En wel doen is een groot vermaeck.
Siet wat een druck komt my genaken
Voorwaer 't en is niet als het sou;
Ick rill', ick drill', ick spick, ick spou,
Ick ben genegen om te braken,
Eylaes het is een vreemt gewoel,
Dat ick door al de leden voel.
Maer noch is 't verr' de meeste schande
Dat hy, die my hier toe versocht,
En aen den loosen handel brocht,
Is nu gaen reysen uyt den lande,
Is nu eylaes men weet niet waer,
Siet, vrysters, siet mijn droef gevaer.
Hy was wel eer tot my genegen,
Soo wel als oit een eerlick man
Tot sijn geminde wesen kan;
Maer als hy hadd' van my gekregen
Yet dat hem geensins toe en quam,
Doen was 't dat hy sijn af-scheyt nam.
Doen wild' hy noch een wijle reysen;
Hy wilde naer het Fransche lant,
Of elders daer hy vreughde vant,
Op trouwen was niet eens te peysen.
Ach! denckt hoe dat mijn saken staen,
Mijn eer en vryer zijn gegaen.
Wil nu de Joncker niet volherden,
Of vint hy Juffers buyten 's lants,
Van meerder goets of beter glans;
Eylaes wat sal van my gewerden?
Ick sal dan wesen yders spot,
Vermits ick eertijts was te sot.
Wel tot besluyt, eerbare maeghden,
Die niet en zijt in dit gequel,
Wacht, wacht u van oneerlick spel;
Want al die oit haer eere waeghden
Die zijn geduerigh ongerust,
't Is al maer droefheydt na de lust.

D E
V R Y S T E R
met de Pijl in 't oir singt:

Stemme : *Iean de Nivelle , &c.*

ALle die hier tot de Reden
Met benautheyt komt getreden,
Maeckje wegh, wie datje zijt;
Want ick ben op beter gronden
Aen een edel hert gebonden
Als iemant van onsen tijt.
2. Groote schat, en frissche leden,
En wat een mensch hier beneden,
Immer schoon of aerdigh vont,
't Zijn alle maer beusel saken,
Sy en mogen niet genaken
Daermen hoort een soeten mont.
3. Een die geestigh weet te spreken
Heeft al verr' de beste streken
Daer men mede vrijsters wint;
Want een mont vol soete woorden,
Heeft in hem gewisse koorden,
Daer mede men herten bint.
4. Of Ulysses schoon voor desen,
Van geen vrou en is gepresen
Dat men schoonheyt in hem vont,
Noch wist hy met geestigh minnen
Al de Nimphen haest te winnen,
Alleen door een soeten mont.
5. Al de blancke Zee-godinnen
Quamen als met gantsche sinnen
Voegden haer benevens hem,
Wie maer by den helt mocht wesen
Die hielt haer als voor genesen
Om de lust van sijne stem.
6. Als ick dit eerst hoorde seggen,
Soo woud ick het wederleggen,
Ick en hielder geensins van;
Want ick meyn dat schoone leden
Sijn vry weerder aengebeden
Als eene die spreken kan.
7. En nu siet! ick ben gevangen
Niet uyt lust van roode wangen,
Maer wel door een heuschen mont,
Dien heb ick eens lest genoten,
En ben door het oir geschoten,
Tot in mijnes herten gront.
8. Nu en acht ick niet met allen
Oock en heb ick geen bevallen
In al watter schoonheydt hiet;
Maer ick stel mijn selfs vermaken,
Gantsch en al in beter saken
Daer de Geest vermaeck geniet.
9. Sijn niet al de schoonste menschen
Diemen soude konnen wenschen
In een korten stont doorsien?
Wat daer iemant kan behagen
Staet alleen in sinne-vlagen
Van de domme jonge liên.
10. Noyt en heeft 'er mensch met reden
Groote schoonheydt aengebeden,
Overmits sy licht verging,
Sy en kan aen iemant geven
Dat een mensch doet vrolick leven,
't Is staegh maer het eygen ding.
11. Maer als iemant weet te spreken
Die heeft altijt soete streken,
En gestaeg een nieuwen schat,
Als hem maer en lust te quelen
Hoe kan het een mensch vervelen?
Men wort zijnes nimmer sat.
12. Dies soo bid' ick, wijse Reden,
Geeft een ander schoone leden,
Geeft een ander duysent pont,
Dat is maer voor domme menschen,
Ick en wil niet anders wenschen
Als Alexis soeten mont.

D E M A N
met de Pijl in de tasse klaegt:

Stemme : *O nuict, jalouse nuict, &c.*

GElijck een dorren boom ontrent de groene linden,
Staet met een kale stam in eenigh lustigh wout,
Soo laet ick my (och arm!) hier by de jonckheyt vinden,
En wensche nevens haer om wel te zijn getrout.
Ick sie dat ieder een met pijlen is doorschooten,
En is of in het oogh of in het oir geraeckt;
Maer dat mijn herte quelt is elders uyt gesproten,
Ten is geen schoone maegt die my nu gaende maeckt.
'k En heb nu geen vermaeck in jocken, spelen, mallen,
En ick en weet niet wat, in jonge lieden lust;
Daer is een gulde schicht my in de tas gevallen,
Dat is een heeten dorst, en dient te zijn geblust.
Prijst vry het gout-geel hayr, o domme jonge lieden,
Prijst vry een geestigh oogh, een onbevleckte jeught,
Ick prijs het edel gout dat Princen kan gebieden,
Ick prijs een volle beurs, dat is mijn hooghste vreught.
Ick stae het u bekent mijn lief is sonder tanden,
En noch is 't dat mijn oogh aen haer zijn vreugde siet;
Want sy heeft louter gelt, en vette koren-landen,
Al rimpelt haer het vel, haer beurs en rimpelt niet.
Het gelt is wonder kruyt; het kan oock groote vlecken
Verschoonē door de kracht van sijn vermaerde glans,
Het kan een kale pleck, en grijse koppen decken,
En 't is in mijn gesicht gelijck een roose-krans.
Maer ben ik niet een dwaes, dat ik gae rijkdom wenschē,
Ick, ick een dorren romp, een gantsch bou-vallig man,
Het is voor my nu tijt te scheyden uyt de menschen,
Wat hoef ick meerder lants als my bedecken kan.
O Reden geeft behulp, en wilt den gelt-sucht toomen;
Want die en dient voor al in dit geraemte niet:
Bevrijt mijn grilligh breyn van dese dwase droomen,
En maeckt dat mijn gemoet zijn malle kueren siet.
Wat wil ick machtigh goet of gelt te samen hopen?
Ick sie de bleecke doot, ick sie den langen nacht:
't Is dwaesheyt voor een mensch om teergelt uyt te lopen
Wanneer hy sijne reys ten eynde siet gebracht.

D E
J O N G E L I N G
met de Pijl in 't oogh singt:

Stemme: *Ionckvrou mijn hert, mijn ziel, mijn sin, &c.*

GEsellen hoort een droef geval,
Dat heden is geschiet,
Een stuck dat u behagen sal,
Al is 'et my verdriet.
Het is meest aller menschen aert
Te nemen haer vermaeck
Wanneerder iemant qualijck vaert,
Siet wat een vreemde saeck!

2. Ick

2. Ick ſagh hier leſt een ſchoone maeght,
Het puyckjen van de Stadt,
Die heeft mijn ydel oogh behaeght,
En ſtracks was ick gevat.
Het docht my dat een ſnelle ſchicht
Als uyt den Hemel viel,
En regel-recht door mijn geſicht
My trof tot in de ziel.
3. Daer was ick wonder vreemt geſtelt,
En in een droeven ſtaet,
Mijn geeſt was nimmer ongequelt;
'k En wiſt my geenen raet.
Nu heb ick 't aerdigh dier gevrijt,
Doch 't is maer tijdt verquiſt;
Want ſiet (ô wat een groote ſpijt!)
Mijn aenſlagh is gemiſt.
4. Ick quam op heden by haer ſtaen,
Maer eer ick ſpraeck begon
Soo hietſe my daer henen gaen,
Soo leppigh alſſe kon:
Ick eyſchte voor de leſte reys,
Een ſoentjen tot beſluyt;
Maer ſy ontſeyde mijnen eyſch,
Ick moeſt ten huyſen uyt.
5. Sal ick nu ſmelten in verdriet,
En treuren jaren langh?
Neen, mackers, dat en doen ick niet,
Ick ſluyt 'et met geſangh.
Ick hadde Godt wel eer gebeên,
Soud' my niet dienſtigh zijn,
Dat ick dan met een blauwe ſcheen,
Mocht raken uyt de pijn.
6. Nu ben ick heden afgeſeyt,
En vry niet ſonder ſmaet,
Wel Godt die heeft 'et ſoo beleyt,
En 't is tot mijnder baet.
Dit ſtel ick in mijn ſinnen vaſt,
En houd' het voor gewis,
Een ander is my toegepaſt,
Die my al nutter is.
7. Men ſiet dat noyt een bloempje ſluyt,
Dat noyt een roos vergaet,
Of daer en ſchiet een ander uyt,
Die wel ſoo geeſtigh ſtaet.
Daer wort 'er menigh afgeſeyt,
En 't is hem grooten druck;
Maer ſoo hy 't al wel overleyt,
Het dient hem tot geluck.
8. Ick weet een die het is geſchiet,
En wat hem is ontmoet,
Al kreegh hy ſchoon de vryſter niet,
Het was hem wonder goet.
Verſtaet eens hoe ſijn druck genas,
(Hy heeft 'et my vertelt)
Hy kreeg 'er een die beter was,
En oock van meerder gelt.
9. Wel aen vergeet het ongeval,
Mijn hert, en grijpt een moet;
Wie weet wat ons gebeuren ſal,
Na bitter komt het ſoet.
Daer woont een vrijſter hier ontrent
Wou die my jonſtigh zijn,
Sy is voor goet en ſchoon bekent,
Ick ware buyten pijn.
10. Wel, peerel, dien ick heb gevrijt,
Ick wenſch u goeden dagh,
Ick blijf u dienaer t'aller tijt,
Soo veel ick immer magh;
'k En ſal niet laken uwe jeught,
Al moet ick heenen gaen,
Dat is een ſtuck dat niet en deught,
Al wort het veel gedaen.
11. Nu bid ick u, ô ſchoone maeght,
En ſeght geen vryer af,
Of ſiet dat ghy u ſedigh draeght,
Of immers niet te ſtraf.
Een minnaer die zijn afſcheyt krijght,
Lijt vry geen kleyne pijn,
En als een hert ſoo deerlijck hijght
Wilt dan noyt vinnigh zijn.
12. Ey lieve ſoo het meer geſchiet,
Dat heden is gebeurt,
En ſchelt een droeven minnaer niet,
Terwijl hy ſtaet en treurt:
Want ſchoon hy niet verkrijgen kan
Sijn luſt en herten wenſch,
Wilt ghy hem niet voor uwen man,
Noch acht hem voor een menſch.

KLAEGH-LIEDT
Van HAGAR, Abrahams Maeght.
Uyt het 16 en 21 Cap. Geneſis.

Stemme: *Van den 116. Pſalm.*

ICk ben benaut tot aen mijn droeve ziel,
Ick ben ontſtelt in al mijn ganſche leden,
En (na my dunckt) ick hebbe goede reden,
Mits ick ſoo ras en ſoo ellendigh viel.
Ick was een bloem, een onbeſproken maeght,
Ick was ſeer jonck in Abrams huys gekomen,
Die heeft, eylaes! mijn beſte pant genomen,
Dat my nu eerſt tot in het herte knaeght.
Had ick den man tot vuylen luſt geverght,
Had ick ter ſmuyck ſijn bedde gaen beloeren,
Had ick ſijn oogh tot my geſocht te voeren,
Of hem miſſchien door lichten aert geterght;
Soo waer ick weert te lijden deſe pijn,
En van mijn heer en al ſijn huys-genooten
Te zijn verjaeght, te werden uyt-geſtooten,
En met een ban aldus geſtraft te zijn.
Maer 't is ſoo verr' dat ick ooit heb beſtaen
Te zijn geneyght tot luſt en hoere-treken,
Dat ick daer van met ſchrick ben afgeweken,
En op geen man oit oogh heb willen ſlaen.
Maer, ſiet, mijn vrou, die ick ten hooghſten acht,
Die heeft my ſelfs door kracht van lange reden,
Die heeft my ſelfs om deſe daet gebeden,
Die heeft my ſelfs tot haren man gebracht.
Indien mijn heer tot luſt my hadt verſocht,
Ick had gewis ſijn voorſtel afgeſlagen,
Ick had voorwaer van al mijn leven-dagen
Mijn reyne jeught aen geenen man verkocht.
Maer doen een vrou, die ick ten dienſte ſtont,
Dit vreemt bedrijf genoeghſaem quam gebieden,
En dat mijn heer dit even liet geſchieden,
Heb ick mijn jeught ten leſten hem gejont.
Ick werd bevrucht, en kreegh een aerdigh kint,
Ja kreegh een ſoon van wonder ſchoone leden,
Dies was mijn heer te byſter wel te vreden,
En ick van hem voor allen ſeer bemint.
Ick was hier na niet meer een ſlechte maeght,
Die haer bemoeyt met ſchueren ofte waſſen,

'k En hoefde noit op iemants dienst te passen,
Vermits het selfs mijn vrouwe soo behaegt.
Men had my lief om mijn gewenste vrucht,
Ick moest het kint met eyge borsten soogen,
Dat ging mijn staet al wederom verhoogen,
Ick was ontsien, en over-al geducht.
Daer was niet goets dat op de tafel quam,
Of my wert stracx een deel daer van gesonden,
Het gantsch gesin dat scheen te zijn verbonden;
Alleen te doen daer ick vermaeck in nam.
Ick mocht voor al van niemant zijn gestoort,
Op dat mijn sogh doch niet en sou verhitten;
Ick moest al staegh op sachte rosen sitten,
En niemant sprack tot my een vinnigh woort.
Het kint dat wiesch, en wert allenxen groot,
Men gaf het toe bynaest in alle saken;
Ten mocht het schier by niemant qualick maken,
En siet het was de vrucht van mijnen schoot.
My dacht ick mocht nu vry wat breeder gaen,
Dies schoon mijn vrou mijn somtijts wou scholieren,
Ick steld' het vast, 'k en hoefd' haer niet te vieren,
'k En wou geen acht op haer bevelen slaen.
Ick dacht, ick hadt mijn heer nu tot een vrient,
Die sou mijn doen genoegh by haer verschoonen,
Ja boven dat wel rijckelick beloonen;
Want (soo my docht) ick hadde 't al verdient.
Ick wert te fier door al het groot gemack,
Oock was mijn kint gantsch dertel op gewassen,
Dies woud' ick naeu op eenigh mensche passen,
Ach weeld' eylaes! ghy zijt een lastigh pack.
Nu't is gebeurt dat Sara wert verhoogt,
En dat uyt kracht van Godes milden segen,
Sy heeft een soon tot hare vrucht gekregen,
Oock doen in haer de moeder was verdroogt;
Daer juygt het huys, en maeckt een bly gebaer,
,,Als meerder glans komt aen den hemel schijnen,
,,Dan moet terstont het minder licht verdwijnen,
Ach dit wert ick van stonden aen gewaer.
Mijn kint nam af, hoe meer dat Isaac wies,
Een yder socht met hem voortaen te spelen,
Dit is my spijt, en doet mijn herte quelen,
Vermits ick sagh voor my een groot verlies:
Maer Ismaël gantsch weeligh opgevoed,
En niet gewoon voor eenigh kint te wijcken,
En liet niet af sijn broeder door te strijcken,
En queld' hem staegh, gelijck de jonckheyt doet.
Mijn vrou wert gram, en gaet met rijp beleyt
Aen haren man den gantschen handel klagen,
Sy wil van my geen smaetheyt langer dragen,
Ja drijft, dat ons het huys moet zijn ontseyt.
Maer noit en quam in mijn verdwaelden sin,
Dat Abraham van my sou konnen scheyden,
En mijnen soon uyt sijnen huyse leyden,
En evenwel hy deed 'et niet te min.
O nachtegael die op de peuluw sit
Ghy kond voorwaer te wonder krachtigh singen!
Ghy kond den geest van groote mannen dwingen,
En treft alsoo u voorgenomen wit.
Het was gantsch vroegh, de gulde sonne rees;
Ey siet! mijn heer quam in mijn kamer treden,
En ick besloot, uyt sijn gestrengde reden,
Dat hy ons bey een open deure wees.
'k En wil geen twist ontrent mijn echte bedt,
Om uwent wil, na desen langer drijven,
Ick ben (seydt hy) vermoeyt te hooren kijven;
Maeckt u van hier, en leyt u sone met.
Hy gaf my broot en water, sonder meer,
Dat was, eylaes! mijn voor-raet om te reysen,
Kan ick hier op oit sonder tranen peysen?
O kleynen loon van soo een grooten heer!
Daer stont ick doen gelijck als buyten raet,
Ick wou het stuck voor mijnen heer verschoonen,
Maer siet! mijn vrou die quam haer oock vertoonen,
En, na my docht, vry met een fel gelaet.
Wat sou ick doen? ick gaf een diepen sucht,
En oock mijn kint began hierom te weenen;
Maer wie ick sagh, die schenen harde steenen,
Al wat ick sey, men sloegh het in de lucht.
Och! mocht ick nu eens klagen na den eys,
Ick hadde vry mijn heere wat te seggen,
Ick hadde vry op Sara wat te leggen;
Maer neen ('t is best) ick toome mijn gepeys.
Bedroefde ziel, en maeckt u daer niet vast,
Laet ons veel eer in onsen boesem delven,
,,Geen mensch en lijt als door sijn eygen selven,
Hebt dan gedult, en draegt u eygen last.
Gaet klimt eens af, en daelt in u gemoet,
Ghy sult haest sien den gront van uwen plagen,
Ghy hebt, eylaes! geen weelde konnen dragen,
Ghy hebt u kint te dertel op-gevoedt:
Ghy waert te trots, en steld' u boven al,
En hebt veracht al die u eerst geleken,
Het scheen ghy waert by niemant oyt te spreken,
Siet dus soo komt den hooghmoet voor den val.
Ghy naemt vermaeck ontrent een echten man,
Daer ghy veel eer u heere moest verspreken;
Maer neen, ghy zijt uyt uwen plicht geweken,
En smaeckt daer nu de wrange vruchten van.
,,Schoon yemant dient, en dat hy by geval
,,Door heer of vrou verlockt wert tot de sonden,
,,Hy is daer toe in geenen deel verbonden,
,,Gods eerste wet die bint hem boven al.
Noch hebj' het stuck niet, als het dient gevat,
Als ghy soo breet gaet in u herte klagen,
Dat ghy als niet van Abram hebt gedragen,
Daer ghy nochtans geniet een grooten schat.
Des Heeren vrees hebt ghy van hem geleert,
Dat is voor al een wonder rijcken segen,
Een seker heyl, een licht op uwe wegen,
Siet datje daer u hert niet af en keert.
Wel aen, ô God, aensiet mijn droeve ziel,
Want in een geest bedruckt en recht verslagen,
Heeft uwe Geest een wonder groot behagen,
Schoon die wel eer in grove sonden viel.
Ghy zijt mijn troost, mijn hoop, en gantsche kracht,
Verlost mijn doch uyt dit ellendigh wesen,
En wilt uyt gunst mijn droeve ziel genesen,
Ghy zijt alleen van wien ick zegen wacht.

KLAEGH-LIEDT van DINA,

Dochter van den Ertz-vader Iacob.

Op de Stemme:

C'est un amant, ouvre la parte.

Indien oyt maeght haer droeve klachten
Vermocht te brengen aen den dagh,
Ick ben het die geheele nachten,
Ick ben een maeght die klagen magh.
Ick was een bloemtje vers ontloken,
Ick was een roosje noyt gepluckt,
Van vrijen was my noyt gesproken;
Door liefd' en was ick noyt verruckt.

Ick ginck de dochters van den lande,
Ick ginck besien een vreemde stadt,
Ey siet! daer bleef mijn eer te pande,
Eer 't yemant wist was ick gevat.
De jonge Prins in min ontsteken,
Die quam aen my sijn gunste biên,
Ick onbewust in hoofsche treken,
Gingh met hem, om het hof te sien.
De maeghden, die ontrent my waren,
Die gasmen vast een soeten praet,
Ach! sy noch in haer domme jaren,
En sien niet watter ommegaet.
Ick wert in stilheydt wegh genomen,
En ick en weet niet waer geruckt,
En eer ick weder mochte komen,
Soo was mijn bloemtj' eylaes! gepluckt.
Ick was bedroeft in al de sinnen,
Maer hy boot my sijn rechter-hant,
En swoer, hy sou my eeuwigh minnen;
Hy sou mijn eeuwigh zijn verpant.
Dies om mijn droefheyt af te weeren,
Sont strack sijn vader uyt de stadt,
En liet in echte mijn begeeren,
En biet ons eer, en groote schat.
O broeders vol onwijse kueren,
Die niet als bloet en vraeck en dorst,
Ghy doet de stadt den doot besueren,
En in de stadt den jongen vorst.
Daer leyt de vader doot geslagen,
Daer leyt de sone nevens hem,
Daer hoortmen duysent vrouwen klagen,
Maer boven al mijn droeve stem.
Wat gingh u aen, ô rouwe gasten,
Te komen tot soo wreeden vont,
En soo geweldigh aen te tasten
Die my alleen vereeren kont.
Ick waere nu als Koninginne
Gekroont, in Sichems hooge sael,
Ick leefde nu in echte minne,
Maer ghy verbrot het al-te-mael.
Nu moet ick al mijn leven treuren,
Gelijck een Tortel-duysjen plagh;
Geen Prins, geen man, sal my gebeuren:
Och waer dit nu mijn lesten dagh!
O bloedigh sweert van wreede menschen,
Waerom doch hebje mijn gespaert?
Ach nu en heb ick niet te wenschen,
Als in de doot te zijn gepaert.
Nu vrysters wilt dees les onthouwen,
En weest geleert door mijne pijn,
Quae beenen, ende goede vrouwen
En moeten niet uyt huysigh zijn.

KLAEGH-LIEDT

Van THAMAR, *Koninckliicke Dochter, als sy van Ammon tegen haren danck onteert was.*

Stemme : *Les mariniers n'adorent qu'un beau jour.*
Siet het 23 capittel van 't 12. boeck Samuels.

O Klare son die met u schoon gesicht
Komt uyt de lucht hier opter aerden dalen,
Bedeckt voortaen, bedeckt u suyver licht,
En brengt een wolck op u vergulde stralen.
Beschijnt doch niet met uwen reynen glans
Dat mijne jeugt is heden overkomen,
Mijn eer, mijn lof, mijn schoone maegde-krans,
Mijn roem, mijn bloem, is al-te-mael genomen.
O slimme gast vermomt met loosen schijn,
O boose tong geslepen om te liegen,
O borst vol list en vol beveynsde pijn,
O valsche mont wien souje niet bedriegen!
Ghy laeght te bedt schier doot gelijck het scheen,
Geen kruyt of dranck en kond' u pijn genesen,
Den Koninck dacht dat u de ziel verdween,
En gaf my last tot uwen dienst te wesen.
Mijn vader wou dat ick in u gesicht
Met eygen hant u soude spijse koken:
Ick sloegh mijn oogh op mijn bescheyde plicht,
En deê gelijck mijn vader hadt gesproken.
Ick die daer was een Koninghlicke maeght,
Ginck als een kock u spijse toebereyden:
En midts het al den Koningh wel behaeght,
Soo liet ick my in uwe kamer leyden.
Maer als ick quam en bracht u mijn gerecht,
Deed ghy u volck van stonden aen vertrecken;
Ick sonder ergh, en uytermaten slecht,
Sagh noch al niet waer heen dit wilde strecken.
Maer als ick quam tot aen u ledekant,
En dat ick sagh ghy hadt geen lust om eten,
Maer spraeckt alleen van uwen geylen brant;
Doen heb ick eerst van u bedroch geweten.
O slimme tongh hoe hebje doen gevleyt,
Om my te doen 'k en weet niet wat gelooven:
O loose mont wat hebje niet geseyt,
Om met gemack mijn eer te mogen rooven.
Maer ick verschrickt van soo een vuyl bejagh,
Sey wat ick kon, om wech te mogen raken:
Maer schoon ick deê al wat ick immer mach,
Ghy quam 't met kracht mijn teere schoot genaken.
Maer dat noyt maeght haer leven is geschiet,
Stracx naer het werck soo kreegje quade luymen;
Een van u volck die quam op u gebiedt,
En dede my u bedt en kamer ruymen.
Den slimmen guyt die greep mijn bonten rock,
En scheen het kleet naer hem te willen trecken:
Hy beet my toe, en al in schamper jock,
Yet dat ick noyt mijn leven sal ontdecken.
Ick gantsch ontstelt door noch een slimmer quaet,
Gingh 't maegde-kleet aen hondert stucken scheuren,
Om dat voortaen dat suyverlick gewaet,
My nu onteert niet meer en mach gebeuren.
Al is mijn hooft tot soeten reuck gewent,
Ick heb mijn hayr gestroyt met stof en assen:
Geen rieckend' steen en isser meer ontrent,
My kan geen reuck of ciersel langer passen.
Daer gae ick heen tot spot van alle man,
Daer hoortmen 't hof van al den handel spreken,
Daer lijdt mijn ziel meer alsse lijden kan,
Daer schijnt mijn hert van druck te moeten breken.
O Koninghs soon, wat hebje nu gedaen,
Ghy maeckt van 't hof een poel van alle schande,
De Koningh selfs die wort u roffiaen,
En ghy een boef de slimste van den lande.
'k En weet geen mont die u niet vloecken sal,
Waer oyt de faem van mijn verdriet sal komen;
Ghy hebt een maeght, een duyve sonder gal,
Haer beste pant, haer luyster afgenomen.
Och waer het quaet geschiet door mijne schult,
En ick onteert door sotte minne-vlagen,
Ick sou dit leet versetten met gedult,
En nemen 't op gelijck verdiende plagen.
Maer als een mensch onschuldigh straffe lijt,
Dat gaet hem in oock boven alle smerten:

Wat

Wat my belangt, ô maegden wieje zijt,
Ick ging hier in met onbevleckter herten.
Ick dacht te gaen ontrent een siecken mensch,
En dat uyt last des Koninckx mijnen vader;
Maer al dit ging nae uwen herten wensch,
En siet ghy wert een boef, en een verrader.
Maer onse God, die in den Hemel sit:
Wiens suyver oogh geen vuyl en kan verdragen,
Die sal u hert, in vuylen brant verhit,
Te sijner tijt, in volle maten plagen.
Ghy sult my sien in uwen hooghsten noot,
En dan eerst recht u vuyle daet bepeysen,
Als u de ziel verwonnen van de doot,
Met angst en schrick sal in het duyster reysen.
Noch segh ick dit tot uwe snoode daet,
Terwijl ick moet in staege tranen sterven,
Ghy sult gewis, hoe dat het immer gaet,
Ghy sult van God geen drooge doot verwerven.
Gelijck mijn oogh als gantsche beeken stort,
Soo sal u bloet oock eens daer henen vlieten.
O vuyle lust! u vreught is byster kort,
Maer naer u volgt een al te lang verdrieten.
Nu, Heer, ghy weet 'k en had geen dertel bloet,
'k En liet noyt lust mijn eerbaer hert genaken;
Vermits ick hier geduerigh treuren moet,
Wilt my hier na voor eeuwigh vrolick maken.

KLACHTE
van
ABISAGH van SUNEM,
Op de doot van Adonia, 's Konincks Davids Sone.

Stemme: *O faux amant! o langue menteuresse!*

O Listigh hof! ô winckel van gebreken!
O hooge school van alle slimme streken!
O poel van ongeluck!
Och waer ick noch gelijck ick eertijts plach,
Doen ick mijn jeugt in hare vryheyt sagh;
Soo waer ick buyten druck.
Ick was een maeght in stilheyt op-getogen,
Ick had de tucht uyt 's moeders borst gesogen,
Ick had een reyne jeugt:
Mijn vaderlant dat was eene kleyne stadt,
Die niet veel naems, maer weynigh luyster had,
Maer efter soete vreught.
Ick leefde daer by heusche jonge lieden,
Die my haer gunst en trouwe quamen bieden,
En dat in ware daet,
Daer was alree een geestigh jongelingh
Aen wien mijn ziel met volle sinnen hingh,
En al met vrienden raet.
Maer siet mijn glans, mijn jeugt, mijn frisse leden,
By al het volck als wond'ren aengebeden,
Sijn oorsaeck onser pijn.
Och had ick noyt in schoonheyt uyt-gemuyt!
Ick ware nu, ick waer een lieve bruyt,
En wat ick wensch te zijn.
Maer hoort doch eens wat dat 'er kan gebeuren,
Hoort wat mijn vrient te voren dede treuren,
En wat hy noch beklaeght:
Israëls vorst nu out en wonder swack,
Nu slechts alleen genegen tot gemack,
Die socht een jonge maeght;
Niet die hem mocht omhelsen in haer armen,
Maer die hem slechts de voeten mocht verwarmen
Wanneer de nacht genaeckt.
Dit wert terstont gemelt aen alle kant:
Dies zijnder strax door al het gantsche lant
Veel boden uyt gemaeckt.
Men socht in ernst in vlecken en in steden
De soetste mont, de best gemaeckte leden,
Die eenigh mensch geniet;
Maer ick en had mijn leven noyt gedacht
Dat in het spel ick stont te zijn gebracht,
'k En had dien hooghmoet niet.
Maer even-wel ick wert 'er toe-gekoren;
Dies heeft mijn vrient sijn beste pant verloren,
En ick mijn tweede ziel.
Ick wert in haest den Koningh toegebracht,
Daer vont ick niet als trots en hoofschen pracht,
En niet dat my beviel.
Ick kreeg ('t is waer) gout, peerels, schoone ringen,
En volle wensch van alle moye dingen:
Ick woond in 's Koninghs sael;
Maer siet den vrint dien ick van herte min,
En die my kleeft tot aen mijn diepste sin,
Die mis ick al-te-mael.
Wat kan nu gout of schoone peerels geven,
Nadien ick moet aldus geduerigh leven,
Een leven sonder lust?
Ick ben een slaef oock midden in de pracht,
Ick ben een slaef oock midden in der nacht,
Ick leve sonder rust.
Als ick somwijl my wil tot slapen setten,
Des Koninghs dienst die komt 'et my beletten;
Dies lijd' ick staege pijn.
Ick vind in 't bed een out en quellligh man,
Die geen vermaeck of sprake lijden kan,
Hoe kan ick vrolick zijn?
'k En ben niet geyl, 'k en sal 't oock nimmer wesen;
Maer dus te zijn en heb ick noyt gepresen,
Noch oock mijn gantsch geslacht.
Een aerdigh kint de vrucht van mijne jeught,
Mijns vaders wensch en mijnes moeders vreught,
Dat wort van my verwacht.
Maer siet de Vorst verlaet dit droevigh leven;
Dies ben ick weew', en efter maeght gebleven;
Daer sit ick in den rou:
Maer siet een fray, een jongh, een moedigh Vorst
Die toont dat hy na mijne schoonheydt dorst,
En biet my sijne trou.
Dit heeft mijn leet ten vollen wech-genomen:
Ick docht ick was tot mijne wensch gekomen:
Maer wat een vreemde slagh!
Ach doen de Prins dit houwelick versocht,
Hy wordt gedoot en om den hals gebrocht,
En al op eenen dagh.
Maer hoort doch wie dit onheyl heeft bedreven:
Sijn broeder selfs die bracht hem om het leven,
O fellen overmoet!
Hy die het Rijck sijn broeder onder nam,
Is al te licht op sijnen broeder gram,
En stort het edel bloet.
O Son, ô Maen, u roep ick tot getuygen,
Kan dat een mensch uyt vrouwen borsten suygen,
En mach het soo bestaen?
O hooghste God die alle dingen siet,
En Princen selfs hebt onder u gebiet,
Siet dese rancken aen.
De jonge Vorst met wien ick stont te paren,
Was 's Konincks soon, en dat van ouder jaren

Als iemant van het bloet:
Sijn moeder was een uytgelesen vrou,
En heeft geleeft in onbevleckte trou,
En met een reyn gemoet.
Maer die het Rijck nu tot sich heeft genomen,
Ey segh een reys van waer is die gekomen?
En let op sijn bedrogh,
Sijn moeder was een overspeligh wijf,
Eerst maer gebruyckt tot enckel tijt-verdrijf;
Het ander swijgh ick noch.
Hy maer een kint die heeft hem laten kroonen,
En komt alree sijn harde sinnen toonen
Met dese wreede daet.
Is 't niet genoegh dat hy het Rijck besit,
En doet hy noch sijn eygen broeder dit?
Siet waer dit henen gaet!
Is Godt op my of mijnen vrient verbolgen,
En moet het Rijck een jonger sone volgen,
Wel laet 'et soo geschiên;
Maer laet een Prins ten minsten dit gesagh,
Dat hy voor hem een vrouwe kiesen mach,
Dat hy mach vreughde sien.
Doch 't is te laet hier over meer te klagen;
Ick moet het pack geduldigh leeren dragen
Dat my is op geleyt.
Maer evenwel in druck en tegenspoet,
Soo doet 'et noch aen droeve sinnen goet
Wanneer het ooge schreyt.
Ick ben nu weew' van twee verscheyde vorsten,
En daer en soogh noyt kint aen mijne borsten,
Siet wat een ongeluck!
Maer dat my geeft den alderswaersten slagh,
Is dat ick noyt mijn leven trouwen mach:
Wat dat 's een schellem-stuck.
Dit seyt de Prins, en even alle menschen,
Dit is het hof om staet of voordeel wenschen,
Dit roept men door het lant.
Wie na my staet die tast al nae de kroon:
Dies is de doot voor hem een seker loon.
Siet daer mijn droeve stant!
Ach niet een mensch en dient voor my te spreken,
Die niet en wil sich in perijckel steecken
Van haest te zijn gedoot!
Want soo het slechts een hoofschen lincker siet,
Dat eenigh mensch my gunst of eere biet,
Die is in hooge noot.
Wel ick die was een van de schoonste maeghden
Die oyt een man door soet gelaet behaeghden,
En mach noyt moeder zijn,
Geen aerdigh kint tot aen de bleecke doot,
En salder oyt vercieren mijnen schoot,
O druck, ô sware pijn!
Nu hoort een woort, ô dochters uyt de steden,
Leeft even daer met u beroep te vreden;
Dat is u Koninghrijck,
Wilt ghy met lust verslijten uwen tijt,
Blijft in de staet gelijck ghy heden zijt,
En paert met uws gelijck.
In hoofsche pracht, in kostelijcke steenen,
En is geen lust gelijck de lieden meenen;
Maer niet als enckel schijn,
Ghy, zydy wijs, verciert u frisse jeught
Met eerbaer root, en met de ware deught;
Dat moet u ciersel zijn.

KLACHTE van de dochter Jephte.

Stemme: *Quitons ce fascheux point d'honneur.*

Hoe wispeltuerigh is het rat
Van alle dingen hier beneden;
Daer komt in haest men weet niet wat,
Dat maeckt een vrolick hert t'onvreden,
Ach! 't hooghste luck, Wort enckel druck:
Oock eerder iemant weet de reden.

2. Schoon dat men somtijts is verheught,
Het zijn alleen maer korte posen:
De pijn is dichte by de vreught,
De prickels by de sachte rosen,
Ach! wat nu bloeyt, En lustigh groeyt,
Is licht op eenen nacht vervrosen.

3. Dit mach ick seggen droeve maeght
Dit mach ick heden wel betreuren;
Want daer een yder over klaeght
Dat heb ick heden sien gebeuren,
Ach! eer, en vreught, En lust, en jeught,
En zijn maer roock, en slechte leuren.

4. Het gantsche rijck dat was verblijt
Om dat de vyant was geslagen,
En ick vont op dien eygen tijt
Hier in het meeste wel-behagen;
Mijns vaders handt, Had aen het landt
Dien grooten zegen opgedragen.

5. Al wat de naem van maeghden droegh
Dat wou terstont ontrent my wesen,
En wie zijn oogh maer op my sloegh
Die heeft mijn hoogh geluck gepresen;
Dies isser sanck, Met lof en danck
Door al de steden opgeresen.

6. Maer doen ick by mijn vader quam,
En hem omhelsde met verlangen,
Het eerste dat ick daer vernam
Sijn tranen op sijn droeve wangen;
Hy scheurt sijn kleet, Met herten-leet,
En staet als van de doot bevangen.

7. Daer is mijn gantsche vreught gestoort,
Ick stont onseker wat te maken,
Eylaes! ick hoor een selsaem woort,
Dat my de ziele quam te raken;
My wort geseyt, Met kort bescheyt,
Ghy sult de doot haest moeten smaken;

8. U vader als hy toogh in 't velt,
En sagh des vyants groote machten,
Heeft als een kloeck en moedigh helt
Aldus geseyt in sijn gedachten:
Wat my ontmoet, En eerst begroet,
Dat sal ick God ten offer slachten.

9. En siet ghy waert het eenigh kint
Die eerst van al hem quamt te spreken;
Dies is hy nu gantsch ongesint,
En in den druck geheel besweken,
Maer 't is te laet, O droeve daet!
Soo hoogen woort is niet te breken.

10. Wel moet ick dan, ellendigh mensch!
In mijne teere jaren sterven?
En sal mijn moeder haren wensch,
Mijn soeten trou-dagh, moeten derven?
O quade slagh, En droeve dagh!
Sal niemant vreught van my verwerven?

11. Wat baet my nu dees schoonen kans?
Wat is voor my dien grooten segen?

Wat is eylaes mijns vaders glans
Als tot den hemel op gestegen?
Het echte bedt, Wort my belet,
En my maer een graf verkregen.
12. Wat gingh, eylaes! mijn vader aen,
Den Heer ten offer op te dragen
Die eerst hem sou te moete gaen?
Ach! dat was al te vreemt om wagen,
Dat was voorwaer, Een groot gevaer,
Dat ick voor eeuwigh moet beklagen.
13. Dacht hy niet dat sijn eenigh kint
Hem eerst geluck sou komen bieden;
En dat ick snelder als de wint
Sou by hem zijn voor al de lieden;
Siet hoe de man, Oock feylen kan,
En wat een mensche kan geschieden.
14. Wie heeft zijn leven oit verstaen,
Dat aen dat reyn en eeuwigh Wesen
Een maeghden-offer is gedaen?
Voorwaer noit mensch heeft dat gelesen.
God is te goet, Geen menschen bloet
Is by den Heere oit gepresen.
15. Een nedrigh hert, een reynen geest,
Dat zijn al beter offeranden,
Als eenigh mensch, of eenigh beest,
Die immer op een autaer branden.
De groote Godt, Lieft sijn gebodt,
Hy eyst die niet van menschen handen.
16. Maer waerom segh ick dit en dat,
En wil mijn vader schuldigh maken?
'k En heb het stuck niet wel gevat,
En 't zijn voor my te groote saken;
't Is Godes werck, Na dat ick merck,
Die heeft ons hooghmoet willen staken.
17. Mijn moeder is nochtans gestoort,
Daer zijnder die hier onder stoken;
Sy noemt dit stuck een wreede moort,
En heeft hier op wel hart gesproken:
Maer 't harde woort, Gaet efter voort,
't En kan by niemant zijn gebroken.
18. Ach! 't is voor my een hart gelagh
Dat ick mijn ouders hoore kijven:
Dies roep ick wat ick roepen magh,
Ey moeder laet u schelden blijven;
Ick ben bereyt, Te zijn geleyt
Daer my het lichaem sal verstijven.
19. Ach! laet doch af van dit geschil,
Ick gae my tot de doot bereyden,
Ick sie het is des Heeren wil,
Dat ick sal uyt de werelt scheyden.
Ghy dan ô Godt, Mijn eeuwigh lot,
Wilt my in uwe ruste leyden.
20. Maer 't is genoegh van dit geklagh,
Vaert wel voor eeuwigh mijn gespelen;
Ghy sult op mijnen bruylofts-dagh
Geen soet gedicht, geen deuntje quelen.
Wilt voor die vreught, Mijn teere jeught
Aen God met u gebedt bevelen.

KLAEGH-LIEDT
van
SUSANNA,
Als sy van de boeven beschuldight werdt van overspel.

Stemme: *Ha! que le ciel est contraire à ma vie.*

Aenhoort, ô God, aenhoort mijn droeve klachten,
Aenhoort mijn stem en siet mijn tranen aen;
Ghy kent alleen mijn hert en mijn gedachten,
En wat ick oit voor desen heb gedaen.
'k En was niet geyl oock in mijn eerste jeught,
Maer heb my staegh ge-eygent aen de deught,
Die was mijn hooghste vreught.
Maer even-wel soo ben ick hier gevangen,
En word, eylaes! van overspel beticht:
Ick stae en sucht met tranen op de wangen,
Ick word' beschimpt van menigh dertel wicht,
Ick word' in smaet den Rechter voorgestelt;
En of schoon my geen schuldigh hert en quelt,
Het vonnis is gevelt.
O goet gemoet, wat zijt ghy voor een zegen
Wanneer de mensch in swarigheyt geraeckt!
Ghy zijt voorwaer een licht op onse wegen,
Dat in den druck de sinnen vrolick maeckt;
Dus schoon ick stae bespot als buyten eer,
En dat men roept daer is geen hope meer,
Noch hoop ick op den Heer.
Nu, weerde vrient, die God my heeft gegeven,
En die ick acht en voor mijn hoeder ken,
Slaet vry een oogh op al mijn vorigh leven,
Ghy sult 'et sien dat ick onschuldigh ben.
Als ghy my naemt had ick een suyver lijf,
En doen ter tijt wert ick een eerbaer wijf,
En soo is 't dat ick blijf.
Ick sie het klaer ghy houdt my voor onschuldigh,
En smelt van druck in dit mijn ongeval:
Maer even-wel en weest niet onverduldigh,
Denckt dat het God ten lesten rechten sal;
Want als lucht, zee, en aerde sal vergaen,
Dan sal ick reyn, en helder als de maen,
Voor mijnen Rechter staen.
Dan sal mijn trou aen al de werelt blijcken,
Tot mijner eer, en schande van den nijt:
Dan sal de smaet en al de spotters wijcken;
De Waerheyt is een dochter van de Tijt:
Dan sult ghy sien aen mijn vernieude ziel
Hoe dat ick my eens in de werelt hiel,
En noyt in schand' en viel.
Eerweerde man ick wil u God bevelen,
En aen u gunst ons soet en eenigh kint,
God heeft ons dat te samen laten telen;
Ick bid u, vrient, dat ghy het doch bemint:
Het is voorwaer het is u eygen zaet,
Het is een vrucht die onsen echten staet
Aen u te pande laet.
Nu God mijn heyl, al moet ick heden sterven,
Ick ben getroost van mijnen lesten dagh:
Laet my alleen maer dese gunst verwerven,
Dat na mijn doot mijn onschult blijcken magh.
Ick (schoon alree verwesen by het hof,
Of wel mijn bloet sal vlieten in het stof)
Wil melden uwen lof.

DANCK-LIEDT
van SUSANNA
na hare verlossinge.

Stemme: *Fuions la clarté du soleil.*

Op, op mijn ziel, danckt uwen Godt,
Die ons als nu bevrijt
Van schand en schamper spot,
De loose boeven tot een spijt;
Ghy mijn hert, vry van smert,
Looft hem t'aller tijt.

Ick was verwesen van den Raet,
En daer was steen geleyt
Met hoopen op de straet,
Die my tot straffe wert bereyt:
Maer den nijt t'zijner spijt
Is sijn eysch ontseyt.
Godt leyt den mensch als aen het graf,
En geeft hem aen de doot;
Maer laet van plagen af,
En treckt hem weder uyt den noot.
Hooghste Godt, ô mijn lot,
U genaed' is groot.
Het liegen is een vuyle daet,
Die naer een korten stont
Haer eygen heer verraet,
En even met een open mont
Tegen danck als uyt dwanck
Melt sijn loosen vont.
Hierom soo wil ick t'aller tijt
Op Godt mijn oogen slaen.
Al word ick schoon benijt
Het sal my noch eens beter gaen.
Wie den Heer hout in eer,
Sal voor eeuwigh staen.

AEN-SPRAKE
van JOACHIM,
De man van Susanna, als hy de selve van de doot verlost weder ontfinck.

Stemme: *Licht van mijn ziele, ster van den hemel.*

LUst van mijn herte, vreught mijner sinnen,
Godt heelt mijn smerten, en mijn vierigh minnen;
En gaf nieuwe vreught,
Tot lust en troost van mijn bedroefde jeught.
Och suyver bloempje eer van de vrouwen,
Ick magh u weder als de mijn aenschouwen;
Want als uyt het graf
Is 't dat my Godt uyt gunst u weder gaf.
Hem wil ick dienen gantsche dagen,
Een danckbaer herte sal den Heer behagen.
Wech benaude pijn,
Ick wil met vreught sijn dienaer eeuwigh zijn.

KLAEG-LIEDT
Van de
DOCHTER HERODIAS,
Op de gelegentheydt doen sy van hare moeder was versocht van den Koninck Herodes te eysschen het hooft van Iohannes den Dooper.

Stemme: *O nuict, jalouse nuict, &c.*

WAt gaet mijn moeder aẽ, wat mag haer doch bewegẽ
Dat sy my heden riet tot soo een wreede daet?
Ick ben tot soeten aert en niet tot bloet genegen,
Mijn teere ziel verschrickt van haren fellen raet.
Ick quam tot haer gegaen met groote vreught bevangen,
En hoopte boven dien noch meerder herten-lust;
Maer stracx, na haer gesprek, so kreeg ick bleke wangen,
En wert tot in de ziel bedroeft en ongerust.
Ick had om bly te zijn voor eerst wel groote reden,
Ick kreeg des Konings gunst op sijn geboorten-dagh;
Ick quam met mijn gevolgh ontrent den Vorst getreden,
Ick wensch' hem veel gelucx, so geestigh als ick magh.
Ick had een nieuwen dans met wonder schone spronger
Doen leeren aen het volck dat my ten dienste staet:
Nu waren wy verspreyt, dan weder ingedrongen,
En al met goet beleyt en geestigh op de maet.
En t'elcken als de rey den Prince quam te naken,
Soo wert hy op sijn hoofs van al ons heyr gegroet;
Een ieder moest een spronck als hem ter eere maken,
En dit gingh na de konst, en uytermaten soet.
Maer ick, die leyster was van al de jonge bende,
Wist noch een hoofschẽ trek die niemant anders kon,
Hier door (mits ick den Vorst en al sijn wesen kende)
Was 't dat ick sijn gemoet en volle gunste won.
Hy, door het spel verheugt, heeft eerst het geestig wesen
Van al den maeghden-rey verheven in 't gemeen;
Maer heeft met voller mont mijn frissche jeugt gepresen,
En gaf van al het werck aen my den prijs alleen.
De Vorst in dese luym als buyten hem getogen,
Sprack my in blyschap aen: Ik dank u, schoone maegt,
Uw heus en soet gelaet dat heeft mijn hart bewogen,
Komt eyscht van mijner hant al wat u ziel behaeght.
Het sal u niet ontgaen wat ghy oock komt te wenschen,
Alwaer het schoon de helft van dit geweldigh rijck:
Ghy zijt nu boven reyck van alle slechte menschen,
Ghy zijt (indien je wilt) den grootsten Vorst gelijck.
En op dat ick sijn gunst in vryheyt sou begeeren,
So hoord' ik noch een woort, daer nam ik kennis van,
Hy gingh voor al het volck met dieren eede sweeren,
Dat hy my geven sal al wat ick wenschen kan:
Ick danckt' hem, wat ik mocht, ik boog my totter eerden
Ick noemde dit geval voor my een hoogh geluck,
Ick sey dat ick sijn gunst bereyt was aen te veerden,
Maer dat ick dencken moest op so een wichtigh stuck.
,,De miltheyt van een Prins dient spoedig aen genomen,
,,Dient op te zijn gevat soo haest als die verschijnt,
,,Dewijl die in 't gemeen plagh schierlijck op te komen,
,,En dickwils wederom, gelijck een roock, verdwijnt.
Ick na mijn moeder toe, daer gingh ick openbaren
Wat dat'er is geschiet, en hoe de sake staet,
En wat my van den Vorst is heden wedervaren,
En op het gantsche werck versocht ick haren raet.
Ick sagh haer groot vermaeck uyt dese tijdingh rapen,
My docht so schoonen kans wert nau by haer gelooft,
Sy seyde lijckewel, Hier dient niet op geslapen,
Eyst, eyst voor alle dingh, eyst Jan de Doopers hooft,
Laet u van stonden aen dat in een schotel leggen,
En brengt dien vijsen kop hier veerdig aen den dagh;
En laet u desen eysch by niemant oyt ontseggen,
'k En weet geen liever saeck, die my gebeuren magh.
Wel, moeder! desen raet is buyten mijn verwachten,
Sal ick, een teere maegt, gaen eyssen menschen bloet?
Sal ick een heyligh man na lijf en leven trachten,
Aen wien meest al het volck soo grooten eere doet?
Ach! 't sal ons fellen haet by alle menschen baren,
Indien soo grooten man om onsent wille sterft,
't Is nutter (soo my dunckt) dit hooft te laten varen
En dat mijn soete jeught een beter deel verwerft.
Laet my te deser uyr gaen eyschen van den Koningh
Of peerels, vorsten-draght, of gout, of diamant,
Of wel een machtigh slot, een ridderlicke woningh,
En noch een groote streeck van vet en aerdigh lant.
Of, (is dat niet genoegh) soo laet my dan begeeren
Een graefschap hier ontrent, het beste dat men vint,
Daer op ick na den eysch sou rustigh mogen teeren,
En leven in het hof, gelijck een Koninghs kint:
Of, dat noch beter is (waerom niet klaer gesproken
Hier, daer ick ben alleen, dat my op 't herte leyt?
Ick weet wat over lang mijn jonckheyt heeft ontbroken,
En wat de gulle jeught my in het oore seyt.)

Sou ick den milden Prins niet mogen openbaren
 Dat ick voor my begeer sijn neef, een jongen Vorst,
Dat is al beter kans voor mijne groene jaren,
 Als dat een wreede ziel naer iemants leven dorst.
Een Prins in mijnen arm die sou my beter voegen
 Als soo een bloedigh hooft ontrent mijn teere schoot,
Een Prins, een jonge Prins, die sou my vergenoegen;
 Daer is doch geen vermaeck ontrent de bleeke doot.
Maer dit heb ick alreets mijn moeder laten weten,
 Doch met een heuschen mont, en in bedeckte tael;
Dan sy die (als het blijckt) haer jonckheyt heeft vergeten,
 En my niet recht en kent, misprijst 't et al-te-mael.
Sy roept dat ick den gront van dese groote saken
 (Als noch te jonck en dom) niet recht begrijpen kan,
En ick weet evenwel mijn staet wel soo te maken,
 Dat my geē dootshooft dient, maer wel eē rustig man.
Maer des als niet te min ick moet het wijf believen,
 Ick moet, eylacen! doen gelijck sy dienstigh vint;
Want sy en wil voor al mijn jonckheyt niet gerieven,
 Dies ben ick buyten spoor, en byster ongesint.
Nu heb ick groot berou dat ick mijn teere leden
 Oyt boogh tot mal bejagh, en tot het hoofs gedans,
Had ick mijn hert gewent tot tucht en goede zeden,
 Dat ware mijne jeught een beter maeghde-krans.
Ach! by dit vreemt gewoel is veel in oude dagen
 Een vloeck, een stil verderf, een ramp ontrent geweest,
Men vint 'er over-al die noch hier over klagen,
 Gelijck men dickmael hoort, of in de boecken leest.
Als Jephtes eenig kint quam met haer maegden danssen,
 En niet als op vermaeck, op eer, en voordeel dacht,
Te midden in de vreught, en in de rose-kranssen,
 Soo wert het aerdigh dier gelijck een beest geslacht.
En als de losse jeught te Silo quam te reyen,
 Soo heeft de Benjamijt op haer bedrijf geloert,
Eylaes! haer blijde vreught verkeerd' in bitter schreyen,
 En al de vrysters zijn ten roove wegh-gevoert.
En schoon ick in dit werck ben wonder wel bedreven,
 Als die het recht geheym van alle danssen kan,
Wat heeft 'et al-te-mael, wat heeft 'et my gegeven,
 Als slechts een bloedigh hooft, en haet van alle man?
Nu vrysters, wie je zijt, leert beter dingen soecken,
 Geeft u tot ware deught, en niet tot loosen schijn:
Leert kunsten, na den eysch, en leest geleerde boecken,
 Dat sal u op het hooft een beter kroone zijn.

KLAEG-LIEDT,

Op de gelegentheyt van LUCILLE, Dochter van den Keyser *Marcus Aurelius*, ten tijde de selve, van een naelde gequetst zijnde, buyten verwachtinge quam te sterven.

Stemme: Van den 103 Psalm.

WAt swarter wolck komt over my gedreven!
 Mijn bloet verschrikt, mijn gantsche sinnen beven,
 Mijn jeught verdwijnt, mijn droeve ziele treurt.
Wie heeft 'er oyt (of ver of na geseten)
Wie heeft 'er oyt soo vreemden stuck geweten,
 Als my (eylaes!) op heden is gebeurt?
Een aerdigh werck eerst in het lant gekomen,
Dat was by my met lust ter hant genomen,
 Mits ick daer toe ten hooghsten was gesint;
Ick breyd', ick stack, ick weefde met de naelde,
Soo dat ick kruyt en nette beelden maelde,
 En wat de kunst noch vorder ondervint.
Maer doen ick 't werck was besigh op te maken,
Soo quam de punt der naelde my te raken,
 Doch (naer het scheen) de steeck was niet te diep,
Ick even-selfs en kon niet anders weten,
Of 't was een wont als van een vloo gebeten,
 Te meer, dewijl geen bloet daer uyt en liep.
Maer stracx daer aen soo wert mijn hert bestreden
Met grilligh bloet en koude door de leden,
 Die (soo my docht) door al mijn aders joegh.
Het scheen een koorts, of quade lucht te wesen
Die my in 't lijf quam haestigh op-geresen,
 Soo dat mijn hert hier over gantsch versloegh.
Men liet in haest mijns vaders Doctor komen,
Die heeft mijn hant van stonden aen genomen,
 En socht de plaets daer in ick was gewont,
Hy gingh met ernst mijn pols en aders voelen,
En mits hy vont hoe my de geesten woelen
 Soo saghmen stracx dat hy verlegen stont.
De man versloegh, en 't was aen hem te mercken
Hoe vreemt in my de binne-krachten wercken,
 Dies riep hy uyt; Ach! 't is hier al verkerft;
O frissche roos, van duysent uytgelesen,
Wat voor een druck sal dit u vader wesen!
 U ziel verdwijnt, u jeughdigh herte sterft.
Daer is geen salf die u sal konnen baten,
Ghy moet u vreught en soete jonckheyt laten,
 Vermits de doot u leden over-stort,
Hebt ghy misschien aen iemant wat te seggen,
Wilt stracx in ernst u saken overleggen,
 Want voor gewis u tijt is wonder kort.
Wie dat men vraeght, of wie men laet ontbieden,
Een yder seyt, Het moet alsoo geschieden,
 De wijste selfs zijn buyten alle raet,
Het gift, alreets tot aen het hert gekomen,
Heeft oock het breyn ten vollen ingenomen,
 Soo dat de doot als voor de deure staet.
O droeve stem! en onverwachte reden!
O harde stoot ontrent mijn teere leden!
 O felle slagh! ô vreemt en droevigh stuck!
Moet ick alreets ter aerden neder-dalen,
En aen de poel van 't swarte water dwalen?
 Dat is voorwaer een deerlick ongeluck.
Ick ben een maeght van Keyserlicken bloede,
Van lichaem schoon, en hooge van gemoede,
 Ick ben een roos als in haer eerste glans,
Daer zijn in 't rijck wel hondert jonge Vorsten,
Die na mijn jeught en schoone leden dorsten,
 En hulde doen aen desen maeghde-krans.
Maer onder al soo wort 'er een gevonden
Die heeft aen my sijn edel hert gebonden,
 Die heeft aen my sijn echte trou verpant;
Ick wederom, ick heb mijn teere sinnen,
Door trouwen dienst oock laten overwinnen,
 En voel met hem gelijcken minne-brant.
Wat sal den helt, wat sal hem over-komen,
Als my de doodt sal hebben wech-genomen,
 En in het graf soo vinnigh neêr-gedruckt?
Wat sal de Prins, wat sal hy doch bedrijven?
Hy sal gewis niet in het leven blijven,
 Als ick van hem sal wesen afgeruckt.
O felle doot hoe ras zijn uwe gangen!
Hoe rau, en hart, hoe droevigh u we prangen,
 Voor die met lust noch in de werelt leeft!
Waer toe komt ghy een jonge maeght verrassen,
Die vreught en spel al beter soude passen,
 Als 't bitter sogh dat ghy te drincken geeft?
Ey lieve gaet en voeght u tot de menschen
Die om het graf van gantscher herten wenschen,

Of

Of uyt verdriet of om haer ouden dagh!
Daer salmen u als met een groot verlangen,
Daer salmen u met enckel vreught ontfangen
Juyst als een mensch sijn beste vrienden plagh.
Ontrent de jeught en in de gulde zalen
Daer konje niet als grooten ondanck halen,
Want siet men schrickt daer van u blooten naem;
Ghy sult hier na my beter mogen voegen,
Als my dit lijf de rimpels sullen ploegen,
Dan ben ick eerst tot uwen roof bequaem.
Woud ghy alreets in desen boesem schieten,
Die eerst sijn deel op aerden moet genieten?
Die eerst begint te treden in de vreught?
Ey laet my doch, eer ghy my komt genaken,
Ey laet my doch de werelt eenmael smaken,
En pluckt niet af de knop van mijne jeught.
Ghy hadt misschien gelijck om my te quellen,
Om leet te doen, en in het graf te vellen,
Had ick gedaen dat maeghden niet en voeght,
Had ick gejaeght, gekaetst, gebolt, gereden,
Of aen den dans verhit mijn teere leden,
En dat ick sterf, ick ware vergenoeght.
Maer nu ick heb de jeught van mijne dagen
Niet af-geslonst, niet in den wint geslagen,
Niet buyten recht of tegen aert gebruyckt,
Waerom sal ick geen langer tijt verwerven?
Waerom sal ick soo veerdigh moeten sterven
Eer schier ter deegh mijn bloemtjen sich ontluyckt?
Ick heb gedaen gelijck de maeghden plegen,
Tot jacht of peert en was ick noyt genegen,
Maer tot een stil en jufferlick bedrijf:
Noyt mensch en sagh dat ick in bossen dwaelde,
Mijn spel en lust dat was een teere naelde.
Hoe kom ick dan soo veerdigh om het lijf?
Ey lieve doodt wilt onser doch ontfermen,
En hoort mijn liefs en mijn ellendigh kermen,
Want dit verdriet is onder ons gemeen;
Indienje my het leven wilt vergonnen,
Ghy hebt in my een jonge Prins gewonnen;
Maer doodtje my ghy doodt 'er twee in een.
Doch wat ick roep, de doodt is sonder ooren,
Sy wil oock self geen Maeghde-klachten hooren,
Sy vyert noch jonck, noch schoon, noch edel vleys.
Ick voel och arm! mijn gantsche lijf verstijven,
Ick voel het gif tot in mijn herte drijven,
Mijn bange ziel bereyt haer tot de reys.
De doodt en past op geen gekroonde koppen,
Sy komt soo wel aen hooge torens kloppen,
Als aen een hut van stroo of rijs gebreyt.
Sy komt soo wel de soete jeught bestrijden,
Als die het leet van oude dagen lijden,
Het spoock is blint, 't en kent geen onderscheyt.
Wat is een mensch, en al sijn moedigh wesen?
Wat is een kroon van yder een gepresen?
Wat is de jeught, die ons soo lustigh schijnt?
Eylaes een damp gedreven van de winden,
Die metter haest niet meer en is te vinden,
Eylaes! een bloem die in der haest verdwijnt.
Wie kan op staet of adel sich verlaten?
Wie kan of goet, of schoone leden baten?
Wie kan sijn jeught bevryden van den doodt?
Ick heb het al na vollen eysch beseten,
En niet-te min soo legh ick hier verbeten,
Ick ben, och arm! in mijnen lesten noot.
Wat magh een mensch van trots en hooghmoet swellen?
Een naelde-prick die kan hem neder-vellen,
En al sijn pracht doen zygen in het graf;
Daer zijn wel eer daer zijnder omgekomen
Die maer een hayr en hadden in-genomen,
Och vrienden, siet! wy zijn maer enckel kaf.
Maer ick beswijck, ick kan niet langer spreken,
Och! mijn gesicht begint alree te breken,
Komt treet wat toe, mijn troost en weerde vrient;
Komt, lieve, komt, en wil mijn oogen luycken,
Laet my u dienst noch dese mael gebruycken,
't Is voor het lest dat ghy my heden dient.
Maer wilt voor al aen u bedroefde wangen,
Den lesten kus van uwe bruyt ontfangen,
Als tot een loon van al u langh gequel:
U mont die sal in dit ellendigh groeten
Mijn droeve ziel op haer vertreck gemoeten,
Ach! ach! ick sterf, ghy vaert voor eeuwigh wel.

KLAEGH-LIEDT

Van een Ionge dochter, t'haren onschult met een lasterlijcke rugh-sprake bekladt.

Stemme: *Que me sont*, &c.

Of, *Cesses mortels*, &c.

HOe bangh is my, ô lieve God!
Wat droef heyt komt mijn hert bestoken!
Ick ben geworden yders spot,
Mijn goede naem die is gebroken,
Dat ick eens hiet mijn beste schat
Wort nu een gecx-maer door de stadt.

2. Wanneer ick aen de deure stae,
Of over strate koom getreden,
Men wijst my schier met vingers nae,
En ick en wist noyt eens de reden;
Maer gister heb ick eerst verstaen
Waerom my smaet wert aengedaen;

3. Daer wort gemompelt over-al
Dat ick mijn eer heb laten rooven,
En siet! het schendigh ongeval
Dat wil men over-al gelooven,
Het schijnt men weet het gantsch bescheyt;
En 't wort 'er klaerlijck by geseyt.

4. O valsche tongen, vol fenijn,
Waer uyt hebt ghy dit gif gesogen,
't Is sonder daet, en sonder schijn,
Al wat op my is uytgespogen,
O klappers wie ghy wesen meught
Ghy schent den glans van mijne jeught.

5. Eylaes! wat is een jonge maeght
Als sy gegeesselt van de tongen,
Wort door een boosen klap geplaeght;
En in haer goeden naem besprongen?
Al is haer eere niet gerooft,
Noch wort het quaetste wel geloofr.

6. Maer ghy, ô God, die 't al doorsiet;
Die hert en nieren komt door-gronden,
Ghy weet dat noyt en is geschiet
Al wat de vuyle laster-monden
Gaen stroyen door het gantsche lant,
Tot nadeel van mijn beste pant.

7. Ghy weet dat ick ontschuldigh ben;
En noyt de schennis heb bedreven:
Ghy weet dat ick geen man en ken
Dien ick mijn eer heb wegh gegeven:
Ghy weet dat ick een reynen schoot
Beware voor mijn bed-genoot.

 8. Geef

8. Geef dat gelijck een dageraet
Mijn onschult sich mach openbaren,
En dat mijn leven met'er daet
Mijn eerbaer herte mach verklaren;
Op dat ick eens ter rechter tijt
Van schande mochte zijn bevrijt.
9. Ick sal ter wijl in droeve pijn
Tot u, mijn God, geduerigh schreyen:
Ick sal den Heere stille zijn;
Want sijnen troost wil ick verbeyen:
Het ancker van een reyn gemoet,
Is staegh (maer hier ten hooghsten) goet.
10. Doch soo ghy des al niet-te-min
Mijn ziel door schande wilt beproeven,
Soo stort my dijnen zegen in,
En laet my niet te seer bedroeven:
Maer stijft mijn herte met gedult,
Dat ick mach lijden sonder schult.
11. Ick weet hier namaels komt een tijt,
Dan sult ghy, Heer, eens rechter wesen;
En niet de tongh vol wrange spijt,
Die tegens my nu is geresen;
Dan sal het komen aen den dagh
Al wat 'er oyt in 't duyster lagh.
12. Maer ghy vergeeft 't hem die het doet,
En geeft hem voortaen beter sinnen,
En, soo ick hier nu lijden moet,
Soo laet my namaels troost gewinnen;
Dit hoop ick, Heer, dit stel ick vast,
En daer op draegh ick desen last.

MAEGDE-GESANGH,

Voor een jonge dochter noch vry in hare genegentheden.

Op de wijse: *Les mariniers n'adorent qu'un beau jour.*

WEl op mijn ziel bereyt u tot het werck,
Laet u gepeys eens van der aerden rijsen,
't Is nu ter tijt mijn wit en oogh-gemerck
Godt in den Geest en door gesangh te prijsen.
Voor alle dingh soo wil ick in ootmoet
U, groote Godt, van gantscher herten dancken,
Dat ghy mijn eer tot heden hebt behoet
Van list en lust, van alle quade rancken.
Ick ben een maeght ('t is u, ô Heer, bekent)
Die noyt een boef te roof en ben gevallen,
Mijn teere jeught is fris en ongeschent,
En niet geneyght tot ongeregelt mallen.
O reyne Geest, die vuyle tochten haet,
Slaet doch een oogh op mijne teere jaren,
Ick gae te werck alleen op uwen raet,
Wilt mijn swack vleesch in uwe kracht bewaren.
En laet niet toe dat ick door geyl cieraet,
Sou hinder doen, en voor de werelt proncken,
Of dat ick mocht door eenigh los gelaet,
In eenigh mensch ontsteken heete voncken.
Geef liever, Heer, dat ick mijn frissche jeught
Tot mijnen troost inwendigh mach vercieren,
En dat mijn glans geresen uyt de deught,
Mocht zijn een spoor voor alle jonge dieren.
Ick ben een roos die eerst haer knoop ontluyckt,
Die eerst begint een jeughdigh blat te toonen,
Tot geyle lust en was ick noyt misbruyckt,
Om t'zijner tijt een eerbaer hooft te kroonen.
Al, die ick eer en liefde schuldigh ben,
Zijn vast gesint my spoedigh uyt te geven;
Maer ick, die noch de werelt niet en ken,
Ben onbewust hoe ick behoor te leven.
Nu, Heer, ghy weet den gront van mijn gemoet,
Ghy kent den loop van alle mijn gedachten,
Al wat ghy werckt is uytermaten goet,
Ick wil alleen op uwen zegen wachten.
Soo 't u bevalt, dat ick sal echte vrou
En by gevolgh dat ick sal moeder hieten,
Neyght mijn gemoet tot onbevleckte trou,
En laet my daer u soeten troost genieten.
Laet al die zijn de leyders mijner jeught
Met wijs beraet op mijne saken letten;
Leert mijn gemoet sich gronden op de deught,
En niet zijn troost op losse dingen setten.
Bescheert my doch een lieven bed-genoot,
Die voor my gae in dijne reyne wegen,
My tot een troost tot in de bleeke doot,
En stelt ons vast voor eeuwigh dijnen zegen.

t'SAMEN-SPRAECK

Tusschen den Geestelicken Bruydegom, en des selfs Bruydt,

Te weten

Den Heere Christus, en sijn Kercke.

Stemme: *Amarilli mia bella.*

Christus.

TOrtel-duyfje mijn beminde,
Die van alle kant gejaeght
Vlucht als een hinde;
Doch, soo ick dickmael vinde,
U herte knaeght
Oock wel geheele nachten;
Ey matight uwe klachten,
Dat u geen druck of wan-hoop en verslinde, (de.
Tortelduyfje, Tortelduyfje, Tortelduyfje mijn bemin-

De Kercke.

2. Eenigh Trooster aller zielen,
Doot en hel met al haer macht
Zijn op mijn hielen,
En willen my vernielen:
Hebt doch eens acht
Op al mijn droevigh kermen,
En wilt my doch beschermen
Voor al die om mijn swacke leden krielen, (zielen.
Eenigh Trooster, eenigh Trooster, eenigh Trooster aller

Christus.

3. Dochter Zions mijn verkoren,
Druck, en pijn, en swarte nijt
Die u verstoren,
Sijn voor u nutte sporen
Hier in der tijt:
Maer wacht hier namaels segen,
Want die is u verkregen.
Die ick oyt koos en gingen noyt verloren, (koren.
Dochter Zions, dochter Zions, dochter Zions mijn ver-

De Kercke.

4. Opper-hoeder uwer kercken,
Ach! het vleys is al te blint,
't En kan niet mercken
U wonderbare wercken,
't Is onbesint,
En doet my dickmael dwalen
Gantsch buyten uwe palen:
Ghy daerom wilt mijn swacke ziel verstercken, (ken.
Opper-hoeder, Opper-hoeder, Opper-hoeder uwer Ker-

Christus.

Christus.

5. Sunamite mijn vriendinne,
Al maeckt het u lijden droef,
Weest koel van sinne;
't Is uyt oprechte minne
Dat ick u proef:
Geen krachten van der hellen,
Geen doot en kan u quellen.
Ghy zijt mijn erf oock van den aenbeginne,
Tortel-duyfje, dochter Zions, Sunamite mijn vriendinne.

De Kercke.

6. Ziel-verlosser mijn verlangen,
Ick ben langh des werelts sat.
De tranen hangen
Staegh op mijn droeve wangen!
Ach, siltigh nat!
Wanneer sal 't doch eens wesen
Dat ick, van druck genesen,
Mijn God, mijn Heyl, mijn Schepper sal omvangen,
Eenigh Trooster, Opper-hoeder, Ziel-verlosser mijn verlangen?

Stemme:

Silvie, Silvie, redonne moy la vie.

SOphie, Sophie,
Als ick u maer aensie,
Soo rijst stracx in my een nieuwe jeught,
Soo dat mijn bly gemoet dan swemt als in de vreught,
U soet wesen,
Van my gepresen,
Geeft yet dat geen mensch begrijpen kan;
Want u gesicht alleen dat maeckt een vrolick man.
2. Beminde, beminde,
Die ick soo geestigh vinde,
Laet u oogh en honigh-soeten mont,
Die ick van over langh soo schoon en lustigh vont,
Op my dalen;
En doorstralen
Dit mijn dof en nederslachtigh hert,
Dat uyt een volle gunst u toe-ge-eygent wert.
3. U Reden, u zeden,
U wel-gemaeckte leden,
Die zijn my ten vollen nu bekent,
Wel Godinne,
Ick beminne
Uwe deught, en segh uyt 's hertsen gront
Dat ghy geen trouwer vrient op aerden hebben kondt.

KLACHTE

Van de

VYF DWASE MAEGHDEN,

Vermelt in 't 25 Cap. van den Euangelist Mattheus.

Stemme: *O nuict jalouse nuict.*

HEbt gy oyt eenig mensch voor desen hooren klagen
Van onheyl, quaet beleyt, of ander ongeval?
Komt hoort te deser tijt van onsen druck gewagen,
Want die gaet wonder hoogh, en verre boven al.
Wy waren onder een tien uyt-gelesen maeghden,
In Zions hooge zael te samen op-gevoet,
En, mits wy aen het hof in onse jeught behaeghden,
Soo werden wy geleert, gelijck men jonckheyt doet.
De groote Bruydegom, de Koningh aller rijcken,
Die had ons over langh genoot tot sijne feest,
Sijn raet was geenen tijdt te laten overstrijcken;
Maer staegh bereyt te zijn met onvermoeyden geest.
Oock gaf hy dit bevel, dat wy met reyne lampen
Van oly wel versien hem tegen souden gaen,
Hy wou een helder licht, en geen onguere dampen,
Vermits geen vuylen brant voor hem en kan bestaen.
Hy stelde geenen dagh wanneer hy soude komen,
Maer dat hy komen sou dat hadd' hy vast geset;
Hy riep dat alle tijdt ons diende waer-genomen,
En dat op ons beroep ten naeusten dient gelet.
De vijf uyt ons getal die hebben dese reden
Tot in het diepste mergh van hare ziel gedruckt;
Sy pasten op haer licht, met onvermoeyde leden,
En dat heeft nader-handt haer wonder wel geluckt.
Wy vijve lijckewel begaven onse sinnen
Tot dwaesheyt, tot gemack, tot alle dertel spel,
Wy lieten onsen geest door lusten overwinnen,
En dat gaf nader-handt ons wonder droef gequel.
Wy riepen even-staegh dat voor ons licht te sorgen
Niet al te noodigh was, of immer noch te vroegh,
Wy raemden tot het werk gestaeg een nieuwen morgen,
En hadden (soo het scheen) geduerigh tijts genoegh.
De Bruydegom die scheen van onse kust geweken,
Hy quam niet tot het feest of in zijn machtigh rijck,
Dies zijnder onderwijl veel dagen overstreken,
En siet! een sware slaep bevingh ons al gelijck;
Maer in den middernacht, doen alle dieren sliepen,
Soo wert 'er een gedruys door al de lucht verspreyt,
Daer rees een groot gewoel, des Konings boden riepen,
De Bruydegom genaeckt, een yder zy bereyt.
Hier door heeft ons de slaep van stonden aen verlaten,
En yder gaf haer op, en snelde na de reys;
De vijve waren wijs, en namen hare vaten
Geciert met helder licht en oly na den eys.
En door het snel geroep in haesten op-geresen,
Verschenen op het feest met over-schoonen glans,
Sy toonden al gelijck een bly en vlytigh wesen,
En hadden om het hooft een groenen maegden-krans.
Wy vijve van gelijck, om mede wat te schijnen,
Gebruycken bloem-gewas en even maeghde-kruyt;
Maer siet ons flicker-licht dat ging terstont verdwijnen,
Ons luyster heeft gedaen, ons lampen gingen uyt.
Daer riepen wy met ernst: O lieve speel-genooten
Geeft ons doch eenigh deel van dat u lampen voet;
Maer strax wert ons geseyt: Wy mochten ons ontblooten
Van dat door hellen glants ons luyster geven moet.
Gaet liever in de stadt, gaet u behoeften koopen,
Om ons niet nevens u te stellen in gebreck;
Maer t'wijl wy na de marckt of in de winckels loopen,
Soo komt de bruydegom en gaet in sijn vertreck.
De maeghden met het licht die op haer saecken pasten,
Sijn met een groote vreught ter bruyloft ingegaen,
Sijn in de gulde zael ontfangen by de gasten,
En stracks wert achter haer de deure toe-gedaen.
Wy, na dit was gebeurt, ten lesten aengekomen,
Gaen kloppen aen de deur, en riepen met verdriet;
Maer hebben uytte vreught een droeve stem vernomen,
Vertreckt wie datje zijt, want ick en ken u niet.
Ach! ach! geen menschen tong is machtig uyt te drucken
Wat voor een bitter leet doen rees in onse ziel,
Wat voor een diepe smert ons sinnen quam verrucken,
Soo haest het droevigh woort ons op het herte viel.
Wy stonden van den schrick aen alle kant bevangen,
Ons geest die was gestelt als in den lesten noot,
En na het eerste wee, al weder nieuwe prangen,
Eylaes! ons minste lit dat voelt een stage doot.

Ach! van den bruydegom te werden afgetogen
  Dat is het hooghste leet dat iemant dencken kan,
Te seggen hoe het wroeght is buyten ons vermogen,
  Ons ziele die verdwijnt, ons herte smelt 'er van.
Maer schoon wy alle staen met tranen overgoten,
  En dat het droef geval ons in het herte snijt,
De deure niet te min de deure blijft gesloten,
  En dat (ô swaer verdriet!) en dat voor alle tijt.
De deure van een maeght (gelijck wy eertijts sagen
  In onse soete jeught) die sluyt oock wonder vast;
Maer door een soet gevley of door een bitter klagen,
  Ontluycktse menighmael voor haren droeven gast:
Sy met een versche roos of edel kruyt besteken,
  Of met het soet geluyt van snaren-spel vereert,
Heeft dickmael (sonder kracht) haer open laten breken,
  En al het voorigh leet in blijtschap omgekeert.
Maer dese stale deur en laet haer niet bewegen,
  Schoon iemant op de luyt of op sijn boesem slaet;
Het is met haer eylaes! voor eeuwigh soo gelegen,
  Dat zy met diamant wel hart versegelt staet.
Dus of wy nu ter tijt haer slot en grendels vleyen,
  Of dat een staegh gebedt haer onse zielen biet,
Of dat wy dagen langh veel droeve tranen schreyen,
  Haer posten zijn metael, en die en hooren niet.
Wie kan het groot verlies, wie kan het recht bemercken
  Als die het even selfs in sijnen boesem voelt?
Die weet alleen, die weet hoe sijn gedachten wercken,
  En hoe sijn bange ziel geduerigh leyt en woelt.
Ach eeuwigh is eylaes! een lenghte sonder palen,
  Een ruymte noyt gevat by geest of geestigh man,
Een diepte sonder gront, daer in de sinnen dwalen,
  Een hooghte die geen oogh ten eynde sien en kan.
En siet! dit bitter leet is over ons gekomen,
  Vermits wy sonder vrucht verslonsten onse jeught,
Och! och! de nutte tijt by ons niet waer genomen
  Stelt ons gantsch buyten hoop van alle soete vreught.
De tijt wert veel geacht een van de slechtste dingen,
  Wort menighmael gespilt met iet men weet niet wat.
Ey let eens hoe het volck haer tijt plagh om te bringen,
  En die is evenwel een onbegrepen schat.
Men vint 'er over al die hare beste dagen
  Verquisten in den wijn, in lust, en ydel spel,
Sy schijnen haren tijt met manden uyt te dragen,
  En siet! dit brenght de ziel in wonder droef gequel.
Want als het vluchtigh ding is eenmael wegh geloopen,
  Soo keert het nimmermeer tot die het eens vergat,
Men kan geen oogen-blick om duysent ponden koopen,
  Ja niet om al het gout dat oyt een Vorst besat.
O tijt, verloren tijt! waert ghy weêrom te krijgen,
  Waert ghy eens op een nieu te brengen aen den dagh!
Wy wouden met de ziel als in den hemel stijgen,
  En lijden in het vleesch al wat men lijden magh.
Maer 't is om niet gesucht, ons klagen is verloren,
  Al wat ons nu gebeurt en kan niet anders zijn:
Nu waer 't ons hoogste wensch om noyt te zijn geboren,
  Maer wenschen sonder hoop dat is de meeste pijn.
Geluckigh is de mensch geluckigh boven maten
  Die Godt hier sijnen tijt noch op der aerden geeft;
Gebruyckt dat hoog geluk, gebruyckt het t'uwer baten,
  Ghy die noch adem blaest, en in de werelt leeft.
Gebruyckt het na den eysch, want uwe korte dagen
  Die maken grooten spoet, en doen een snellen gangh;
Gaet vast in dit geval, men dient hier niet te wagen,
  Het lijden is te swaer, en eeuwigh is te langh.

TREUR-LIEDT

Uyt den 51. Psalm.

Stemme: *Quitons ce fascheux point d'honneur.*

1. DOet my genade, lieve Godt,
  Na dijne gunst en rijcken zegen,
Ick heb gebroken u gebodt,
  En daerom groot verdriet gekregen:
    Maeckt, Heere, my   Van sonden vry,
En leyt my naer u reyne wegen.

2. Mijn sonde wroegt my aen de ziel,
  En staegh soo voel ick mijn gebreken
Dies is 'et dat ick nederkniel,
  En ken my weert te zijn versteken;
    Want van u, Heer,   En uwe leer
Ben ick gantsch leelick afgeweken.

3. Ick ben eylaes uyt sondigh saet,
  En van een swacke vrou gebooren,
Dies helt mijn hert na enckel quaet,
  En sonder u ben ick verlooren;
    O! heelt mijn smert   En wast mijn hert.
Soo sal ick zijn dijn uytverkooren.

4. Laet my genieten uwe vreught,
  Soo sal mijn ziel van druck ontwaken,
Laet my lust vinden in de deught,
  Soo sal ick uwe gunst genaken:
    Soo sal ick, Heer,   U lof en eer
Door al de werelt kondigh maken.

Tweede Deel.

5. O Godt! went doch u aengesicht
  Van mijn gebreck en sware sonden,
En stort in my dijn heyligh licht,
  Soo sal ick suyver zijn bevonden,
    Soo sal mijn geest   Zijn onbevreest
Tot u te naken t'aller stonden.

6. Komt schept in my een nieu gemoet,
  En stiert my tot een beter leven,
Op dat mijn geest, door weligh bloet,
  Niet meer tot lust en zy gedreven;
    Verstoot my niet   In dit verdriet,
Maer wilt my troost en segen geven.

7. Dan sal ick die u tegen staen
  U reyn verbont en wetten leeren,
Op dat se beter wegen gaen,
  En sich in ware daet bekeeren:
    Dit schuldigh bloet   Doch van my doet,
Soo sal mijn tongh u naem vereeren.

8. Ontsluyt mijn mont en mijnen geest,
  Op dat u lof daer uyt mach rijsen;
Het offer-werck van eenigh beest
  En kan u, God, geen eer bewijsen;
    Een droef gemoet   Dat boete doet
Dien offer sult ghy noyt misprijsen.

9. Doet Sion deught, ô lieve Godt,
  Na dijne gunst seer goedertieren,
Dan sal men eerst naer u gebodt
  Met offer uwen autaer cieren,
    Dan sal men, Heer,   Tot uwer eer
Gaen slachten 't puyck van reyne dieren.

KLAEGH-GESANGH
uyt den 130 Psalm.

Stemme: *O faux amant! o langue menteuresse!*

UYt 't innigh diep van mijn benoude sinnen
Moet ick tot u mijn klachte nu beginnen,
O God, die my behoet;
Aenhoort mijn stem, aenhoort mijn droef gebed,
En naer u gunst op mijne reden let,
O troost van mijn gemoet.
Wilt ghy, o Heer, ons sonden overmercken,
En 't ooge slaen op onse boose wercken,
En dat na rechten eys,
Wie sal voor u, o strengen Rechter, staen?
Wie sal het oogh ten hemel mogen slaen?
Voorwaer geen levend' vleys.
Maer ghy en zijt niet veerdigh om te wreken,
En laet ons noyt u soete gunst ontbreken,
Nadien ghy haest vergeeft:
Ghy groote God, zijt vriendelijck en soet,
Soo dat te recht u eer en hulde doet,
Al wat op aerden leeft.
U wil ick, Heer, u wil ick gaen verwachten,
Met al mijn hert, met alle mijn gedachten,
Op u ben ick gegront:
U woort vol trou is dat mijn ziele voed;
En dat my troost in alle tegenspoet,
Dat is u heyligh bont.
Gelijck een mensch, verbonden om te waken,
Plach na het licht te hijgen en te haken,
Gantsch moede van den nacht,
't Is even soo dat mijn verslagen hert
Tot u gestaegh, tot u gedreven wert,
En op u komste wacht.
Wilt Israël, wilt op den Heere bouwen,
Wilt op sijn woort ten vollen u betrouwen;
Want sijn genaed' is groot:
Hy sal aen u, en aen u vruchtbaer zaet,
Hy sal u zijn een rots een toe-verlaet,
Oock in den hooghsten noot.

ZIEL-SUCHT
Uyt den 42 Psalm.

Stemme: *Puis que de vivre sans aymer.*

1. GHelijck een hert na 't water hijght
Dat vloeyt uyt koele beeken,
Wanneer het groote droophte krijght
Door heeten brant ontsteken,
Soo verlanght mijn bangh gemoet
Naer u, God, mijn hooghste goet.
2. Ach! wanneer sal mijn droeve geest
Tot uwe woonplaets stijgen,
Daer ick mocht wesen onbevreest,
En uwen zegen krijgen!
Daer ick God sal mogen sien,
Heer wanneer sal dat geschiên?
3. De tranen die men rollen siet
Op mijn bedroefde wangen,
Dat is de spijs die ick geniet,
In mijn benout verlangen;
Mits men roept uyt enckel spot,
Segh ons nu waer is u Godt?
4. My dunckt ick smelt, wanneer ick peys
Dat ick u plagh te prijsen,
En met veel hoopen elcke reys
U eere gingh bewijsen:
Och! mocht ick nu weder gaen
Daer ick 't voortijts heb gedaen.
5. Mijn ziel, waerom zijt ghy ontrust?
En stilt u droeve sinnen?
Ghy sult noch eens met herten lust
Des Heeren lof beginnen:
Hoopt, en siet alleen op hem,
Hy sal verhooren uwe stem.
6. Eylaes mijn geest is gantsch vermoeyt,
Heer dien wil ick u geven,
Daer 't water der Jordane vloeyt,
En Hermon staet verheven,
Of daer Misar zijn gehucht
Heeft gedreven in de lucht.

Tweede deel.

7. O Heer, u felle water-vloet
Quam op mijn hooft te ruyschen,
Dies hoord' ick binnen mijn gemoet,
D'een diept', op d'ander bruyschen,
Heer, u stroom heeft my gequelt,
Dat ick schier ben neêr gevelt.
8. Doch evenwel den gantschen dach
Sie ick op u genade,
En oock des nachts, al wat ick mach,
Bid ick, al isset spade;
Want ghy zijt mijns levens kracht,
Daer op mijn gantsche ziele wacht.
9. Ick segh u, Godt mijn toeverlaet,
Waerom ben ick vergeten
Dat ick voor ieder die my haet
Ligh als geheel verbeten?
Waerom moet ick treurigh gaen,
Voor die my dus tegenstaen?
10. My dunckt dat iemant my vermoort,
Wanneer ick in mijn ooren
Soo menigh fel en schamper woort
Moet van mijn vyant hooren;
Als hy roept, segt ons, ô vrient,
Waer is de Godt die ghy soo dient?
11. Mijn ziel waerom zijt ghy ontrust?
Ey stilt u droeve sinnen,
Ghy sult noch eens met herten lust,
Des Heeren lof beginnen:
Hoopt en siet alleen op hem,
Hy sal hooren uwe stem.

ZIEL-SUCHT,
Gepast op het hoogen en vallen van de Musicq.

Stemme: *Rosemont waerje vliet, &c.*

GRootste God, hooghste Geest,
Wel te recht van my gevreest,
Want ghy treckt mijn hert uyter-maten hoogh,
Als ghy tot my neygt een gunstigh oogh;
Soo dat mijn gemoet met een snelle vlucht
Gaet stijgen in de lucht;
Maer soo ghy daer na my den geest ter neder ruckt,
Word' ick als in het graf gedruckt.
Holla hou, dertel vleys,
Wat beroert ghy mijn gepeys?
Waerom dus gewoelt? houd u doch gerust,
Ick en leef niet meer naer uwen lust:

Oock en ſtae ick niet onder u gewelt;
Schoon ghy byſter ſwelt,
Ghy moet haeſt ter neer, leght u daerom in het ſtof,
En ſnijt u ſnoode rancken of.
Hebt doch acht op deſen dagh
Die geen menſch voorby en magh;
Dan ſal 's werelts kloot beyde zee en lant,
Staen door Godes macht in vollen brant:
Doch wie in der tijt ter deught heeft gepooght,
Sal dan eerſt zijn verhooght;
Maer het nare diep ſal in haeſt het grouſaem volck
Wegh-rucken in ſijn laeghſten kolck.

DANCK-SEGGINGE

Na het op-houden van een ſtorm op Zee.

Stemme:

Van den 116 Pſalm. Ick heb den Heer lief, &c.

LAet ons tot God verheffen ons gemoet,
Laet onſen geeſt in reyne vreught ontſpringen,
Laet ons den Heer uyt gantſcher herten ſingen,
Vermits hy ons ſoo grooten gunſte doet.
De doot die had haer ſtricken uyt-geſet,
En ons om-vat in hare droeve banden,
Daer is geen kans om oit te mogen landen,
Vermits de ſtorm het varen ons belet.
Wy maeckten zeyl en leyden 't om de zuyt,
Het koeld' eerſt ſaft, men deed' de zeylen gieten,
Maer korts daer aen men hiet de ſtengen ſchieten,
Want al het ſwerck dat ſach 'er grilligh uyt.
Ach! wat een wint gereſen uyt de lucht,
Quam op de zee met volle kaken blaſen,
Quam door het wandt en in de touwen raſen,
Soo dat het ſchijnt dat aerd' en hemel ſucht.
Waer heen men ſagh, daer was het ongeval,
De zee die ſwol met wonder hooge baren,
De donder quam met blixem uytgevaren,
En dichte by daer was een lager wal.
Geen ſack of pack dat niet daer henen rolt,
Want 't ſchip dat moeſt tot in den hemel ſtijgen,
En ſtracx daer na tot in den afgront ſijgen,
Soo dat het volck als droncken ſuyſe-bolt.
De lucht die ſtont vermengelt met de zee,
En mits de miſt en bijſter harde winden,
En was voor ons geen haven om te vinden,
Geen hoop van lant, of van een goede ree.
De ſchipper ſelfs die ſtaet geheel verbaeſt,
De ſtier-man dubt wat dienſtigh is begonnen,
De kuſt die ſuſt en light geheel verwonnen,
Vermits de zee ſoo fel en bijſter raeſt.
Ghy doch, ô God, oock onder dit gewoel,
Hebt ons gebedt ten hemel laten komen,
Hebt aen den wint ſijn krachten afgenomen,
En hebt geſtilt den omgeroerden poel.
Wy ſien, ô Heer, u wonder hoogh beleyt;
Want al wat oit te voren is geſchapen
Hoor u gebiedt, gelijck als trouwe knapen:
U zy dan lof tot in der eeuwigheyt.

SINNE-STRYT,

Op ſeeckere voor-gevallen gelegentheyt.

Stemme: *O nuict, jalouſe nuict!*

HOe ben ick dus beroert? hoe werd ick dus gedreven?
Hoe woelt mijn droeve ziel in ſo een ſtaeg geſchil?
Nu wenſch ick om de doot, dan om te mogen leven,
Och ick en kan mijn hert niet leggen ſoo ick wil.
Al wat ick heden ſie dat doet mijn ſinnen treuren,
Al wat mijn oogh ontfangt dat is mijn herten-wenſch,
Wie ſagh 'er vreemder ſtuck zijn leven oyt gebeuren?
Ick voele binnen my gelijck een dubbel menſch.
Mijn geeſt vecht tegen een, mijn vijfe ſinnen ſtrijden,
Ick prijſe dat ick ſie, en 't is my groote luſt:
Maer ſiet mijn eerſte vreught die wordt my bitter lijden,
En ick ben wederom ten vollen ongeruſt.
Waerom my dit gebeurt en heb ick niet te ſeggen,
Ghy weet 'et altemael die hert en nieren kent:
Ick wenſch dit ydel vleeſch ten leſten af te leggen,
Ick voele dat my Godt een ander weſen ſent.
Nu gaet, mijn ziele, gaet en ſoeckt u vaſter luſten,
Nu gaet, mijn ziele, gaet en tracht na beter vreught:
Nu gaet, mijn ziele, gaet en laet u ſinnen ruſten,
Nu gaet, mijn ziele, gaet en viert de ware deught.
Nu gaet, mijn ziele, gaet en laet u liefde branden
Ten goede van de Kerck die Godt op aerden bout,
Ten dienſte van den Staet en onſe vrye Landen,
En leert hoe dat de ziel met haren Schepper trout.

BEROU-GESANG.

Stemme: *Iamais une Dame ſi belle, &c.*

MYn ziel, wilt ghy noch langer dolen,
En voeden u met enckel waen?
Wat drift heeft u het hert geſtolen
Om kromme wegen in te gaen?
Verdwaelde ſinnen,
Wilt eens beginnen
Te keeren na de rechte baen.
2. Ghy hebt geſien des werelts ſaken,
En hoe het al daer henen glijt,
En wat de jonckheyt plagh te maken,
En wat een ydel hert verblijt,
Verdwaelde ſinnen,
Wilt eens beginnen
Recht acht te ſlaen op uwen tijt.
3. Ghy ſiet hoe ons dit ydel leven
Gelijck een ſchijn daer henen gaet,
En geen vernoegen weet te geven,
En voor de doot en is geen raet,
Verdwaelde ſinnen,
Wilt eens beginnen
Te letten op een vaſter ſtaet.
4. In rijckdom is geen trooſt te vinden,
Daer op en ruſt noyt reyn gemoet:
En d'eer is lichter als de winden,
En luſt en is maer bitter ſoet;
Verdwaelde ſinnen,
Wilt eens beginnen
Te trachten naer een beter goet.
5. God kan alleen de ziel vernoegen
Van al dat is of komen ſal;
Mijn geeſt wilt u daer henen voegen:
De werelt is maer ongeval.
Verdwaelde ſinnen,
Wilt nu beginnen
Te noemen God u eenigh al.

KLAEGH-LIEDT
Eens bekeerden sondaers aen Godt den Sone.

Stemme:

Puis que de vivre sans aymer, &c.

MYn ziel, o Heer, die is bedroeft,
Om al mijn sware sonden:
En siet! de troost die zy behoeft
Dat zijn u reyne wonden.
Het kruyt dat my genesen moet
Dat is alleen u heyligh bloet.
2. Schoon dat ick hier op aerden stae,
Met grooten druck bevangen,
Of dat ick 't oogh ten hemel slae,
En sucht met groot verlangen,
Noch hier, noch daer en vind' ick iet,
Dat oit kan heelen mijn verdriet.
3. Ghy zijt, o God, mijn toe-verlaet
En troost by my verkoren,
Ghy zijt het edel vrouwen zaet,
Voor alle tijt geboren,
Ghy, Heer, vertreet den slangen kop,
En treet 'er als verwinner op.
4. Ick bid verstoot den sondaer niet,
Die staegh en gantsche dagen,
De grootheyt sijner feylen siet,
En staet 'er in verslagen,
En staet benaut tot aen de ziel,
Vermits ick soo geduerigh viel.
5. Ick die wel eer vont groote smaeck,
In vreught te mogen plegen,
Vind' nu in tranen mijn vermaeck,
In tranen enckel zegen:
Die zijn voor my ellendigh mensch,
Die zijn my nu een herten wensch.
6. Och! of mijn oogen t'aller stont
Van tranen mochten leeken,
En vloeyen op mijn droeve mont
Gelijck als stage beeken;
Soo goot ick uyt een droevigh vocht
Soo langh ick immer weenen mocht.
7. O! 't weenen is een groote vreught,
Het soetste van het leven,
Vry soeter als de domme jeught,
Wel eer heeft konnen geven.
Wel aen dan weent, mijn droef gesicht,
Tot ons de ziele wert verlicht.
8. Als ick op heden God aenbadt,
En sagh mijn tranen vlieten,
En sagh voor my het siltigh nat
Ter aerden neder schieten,
Ick nam het op met groot geluck,
En als een vreught is mijnen druck.
9. Ick sprack, o God, mijn hooghste goet,
Sie daer mijn offerhande,
De sucht van mijn benaeut gemoet,
Die stel ick u te pande:
Ick weet dat noit een treurigh hert
Van u in smaet verstooten wert.
10. Mijn droeve ziel die is de kerck,
Daer bid ick met verlangen,
Mijn tranen-vloet, het offer-werck,
Wilt die, o Heer, ontfangen:
Sy komen uyt een droeve borst
Die staegh naer uwen segen dorst.
11. U bloet dat beter dingen spreeckt
Als Abels hier te voren,
Dat is het dat de tochten breeckt
Die onsen geest bekooren.
O Godes Soon vergunt my dat,
En wast ons in dat suyver nat.
12. Ick wil dan singen t'uwer eer,
Ick wil mijn gantsche leden,
Mijn tongh, mijn pen, mijn sinnen, Heer,
In uwen dienst besteden,
Ick wil dan melden uwen lof,
Tot ick sal wesen nietigh stof.

Ziel-opstijginge.

Stemme: *Object le plus doux.*

O God, die zijt mijn wensch,
Hoort toch na mijn sondigh mensch,
Die tot u doet mijn klachten,
Heelt mijn bedroefde smert,
En schept in my een nieu hert,
En suyvert mijn gedachten.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.
2. Geeft my doch dat ick magh,
Oock van desen eygen dagh,
Een recht berou gevoelen:
Oock en gedoogh doch niet,
Dat ick in dit swaer verdriet
Sal eeuwigh blijven woelen.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.
3. Wast mijn bedroeft gemoet
In des Heeren suyver bloet,
En laet mijn vorder leven
Niet zijn gelijck het plagh;
Op dat ick op heden magh
Mijn ziel u over-geven.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.
4. Maer leert my boven al,
Dat ick weet het recht getal
Van mijn korte dagen;
Op dat aen mijn gemoet
Nu maer siend' op 't hooghste goet
Geen werelt magh behagen.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.
5. En als ghy desen romp,
(Ach! niet als een aerden klomp)
Ten lesten sult ontbinden,
Laet my dan in den doot,
Laet my in dien hooghsten noot
U Geest den trooster vinden.
Soo sal ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.

Aertsche Ydelheydt.

Stemme: *O ingrate beaute?*

WAerom, ô dom gemoet,
Kleeft ghy dus aen aerdtsche saken?
Aen eer, of vreught, of goet?
Die noyt een mensch, die noyt een mensch geluckigh (maken.
Ey stelt ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer uwe rust, in den Heer uwe rust.
2. Ach! eer en is maer wint,
Daer niet op en is te bouwen.
O ydel werelts-kint,
En wilt toch noit, en wilt toch noit op haer betrouwē:
Maer stelt ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer uwe rust, in den Heer uwe rust.
3. De vreught is enckel schijn,
En sy kan maer weynigh dueren:
Haer eynd' is wisse pijn,
En niet een mensch vint herten wensch in dese kueren.
Dus stelt ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer uwe rust, in den Heer uwe rust.
4. Het goet beswaert den geest,
En is vol benaude sorgen,
Wie veel heeft is bevreest,
En al de nacht, is hem onsacht tot aen den morgen.
Stelt dan ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer uwe rust, in den Heer uwe rust.

Eerste Nieuw-Jaers Gesangh.

Op de wijse: *Sophie, Sophie, als ick u maer, &c.*

O Jaren, ô Jaren!
Vry snelder dan de baren,
Ghy leert ons, en gantsch het aertsche dal,
Dat eens dit machtigh werck ter neder storten sal.
Ghy laet uwe krachten,
Op ons gedachten,
Soo nederslaen, oock heden op den dach,
Dat eens het ydel vleysch, uyt ons verhuysen mach.
2. De tijden, de tijden,
Die staegh als posten rijden,
Zijn ons nut tot aen het diepst der ziel,
Soo maer ons dom verstant, haer raedt in weerden hiel.
Wat zijnder menschen,
Die voor haer wenschen,
Oock hondert jaer, indien het wesen kon,
En worden naeuw een dagh beschenen van de Son.
3. De rosen, de rosen,
Die wonder aerdigh blosen,
Als haer glants is in haer eerste jeught,
Die hebben evenwel maer slechts een korte vreught,
Siet hondert Maeghden,
Die eens behaeghden.
Mijn ydel oogh ontrent haer eerste tijt,
Zijn al van nu af aen haer aerdigh waesjen quijt.
4. Getroude, getroude,
Die op uw' jonckheyt boude,
Siet nu eens recht, wat ghy te voren waert,
En leert den rechten gront van uwen broosen aert.
Het zijn de dagen,
Die u nu jagen,
Soo tot de sorgh, als ander swaer verdriet,
Dat hier ons domme jeught noyt recht te vooren siet.
5. O Vader! ô Vader!
En aller vreughden ader,
Mijn Heer, mijn God, mijn troost, en vasten gront,
Die ons het nieuwe Jaer op heden hebt gejont,
Sendt uwen segen,
Op onse wegen,
Op dat het Jaer, vernieut te deser tijt,
Ons en den ouden mensch, ten vollen make quijt.

Tweede Nieuw-Jaers Gesangh.

Op de wijse: *O nuict, jalouse nuict, &c.*

GOdt danck, het nieuwe Jaer is wederom begonnen,
De Son, die heden schijnt, die brengt den eerstē dag,
Maer seg my nu, mijn ziel, wat feyl hebt ghy verwonnen?
Wat deel van uw' gemoedt is beter als het plagh?
2. Wat deugt heeft in uw' hert een beter plaets genomē?
Waer in is uw' bedrijf de werelt afgegaen?
Wat voorstel van den geest is tot de daet gekomen,
Terwijl het voorigh jaer sijn gangen heeft gedaen?
3. 't Is waer, gy hebt gepoogt, veel dingen uyt te wercken,
Die ghy in uw' gemoedt als seker had geset;
Maer des al niet-te-min, na ick het kan bemercken,
Zijt ghy al menighmael in uwen gangh belet.
4. De werelt en het vleesch, die hebben vreemde grepen,
Die maken in den mensch al vry een hart gevecht,
Sy hebben groote macht een ziele wegh te slepen,
Oock die om wel te doen haer wegen heeft gerecht.
5. t'Sa, laet ons nu met ernst, ons hert eens gaen betreden,
Wy sien wat ons den geest by wijlen overstort.
Ey lieve, doet een reys, oock door uw' diepste leden,
En let aen alle kant, wat ons van binnen schort.
6. Ontmoet u eenigh deel, dat over is gebleven,
En eertijts uyt het vleesch, of uyt de werelt rees,
Het dient met kracht verjaeght, en uyt te zijn gedreven,
Het is my nu een walgh wat ick te vooren prees.
7. Als yemant in een Stadt verraders heeft gevonden,
Al vanght hy eenigh deel, noch is hy niet gerust.
Hy wil het gantsche rot aen ketens sien gebonden,
En soo wort eerst sijn anghst ten lesten uytgeblust.
8. Gaet, gaet uw' innigh deel, en al uw' geesten siften,
En maeckt dat ghy de deur voor alle tochten sluyt.
Ontledight u gemoedt van alle snoode driften,
Geen deugt en komt'er in, of 't quaet dat moet'er uyt.
9. Nu God, mijn hoogste goet, dit heb ick voorgenomen,
En 't is dat mijn gemoedt met groot verlangen wacht.
Het is van uwen Geest, en niet van my gekomen,
Ghy brengt 'et tot de daet, wat ick nu heb bedacht.

Derde Nieuw-Jaers Liedt.

Op de voys,
O listigh hof, ô winckel vol gebreken, &c.

HEt voorigh jaer, dat is al weder henen.
Het is gegaen, het is geheel verdwenen.
Hoe snel loopt oock de tijt!
Ons leven is gelijck een vluchtigh man,
Die nimmermeer in ruste wesen kan,
Maer staegh te poste rijt.
2. De mensch ontdeckt veel dingen op de wegen,
Hier is een Slot, en daer een rots gelegen,
En elders vruchtbaer landt.
Hier groent een wout, en daer is 't enckel hey,
En ginder volght een wel-begraesde wey,
En strax een dorre strandt.
3. Maer als de mensch met afgemende leden,
Komt tot een Dorp des avonts ingereden,

Of

Of tot de naeste Stadt.
Al wat hy sagh, een beeck, een wout, een boom,
Het schijnt hem al gelijck als enckel droom,
Of ick en weet niet wat.
4. Maer heeft de man aen boomen, ofte steenen,
Gequest sijn arm, of hooft, of swacke beenen,
Soo doet hy sijn beklagh.
Dat blijft hem by, dat voelt hy alderbest.
Dat is, eylaes! dat hem alleenlijck rest,
Van al het groot beslagh.
5. In 't Jaer dat nu van ons is wegh genomen,
Zijn mijnen geest veel saken voorgekomen,
Van alderhande slagh.
In eenigh deel bevont mijn ziel vermaeck,
Maer ick verloor van stonden aen de smaeck,
Oock voor den naesten dagh.
6. Doch wat 'er quam, het was terstont verloren,
Het beelt vergingh, oock eer het was geboren,
Soo ydel is de mensch.
Soo ydel is al wat ons overkoomt,
Soo 't geen men soeckt, als datmen bijster schroomt
Wat is ons herten wensch?
7. Maer is mijn hert met onbedachte schreden,
Of uyt 'et spoor, of uyt de wegh gereden,
Soo dat ick my vergreep.
Ach! waer mijn geest niet wel en heeft gegaen,
Dat quelt mijn hert, en hanght my dapper aen,
Siet daer een droeve neep.
8. Wel aen, mijn ziel, het Jaer dat gaet beginnen,
t'Sa maeckt u op, als met vernieude sinnen,
En met gestage vlijt,
Al het gewoel, en poogen van de mensch,
En baert geen vreught, of lust, of herten wensch,
Al wel besteden tijt.

Vierde Nieuw-Jaers Liedt.

'tNIeuw-Jaer is ons nu weder toegekomen,
Door Godes milde gunst.
Dies wort mijn ziel met blijtschap ingenomen,
En drijft my tot de kunst.
Ick, ongewoon, om schier yet meer te schrijven,
Neem evenwel de pen,
Die ick schier niet en ken,
Wie kan 'er ledigh blijven?
2. Ick dancke God, uyt alle mijn gedachten,
Dat hy my heeft gespaert.
Ick dancke God, uyt mijn geheele krachten,
Dat hy my noch bewaert.
Ick roep hem aen, en bid hem, om genade,
Dat hy van nu voortaen,
Mijn ziel wil houden staen,
Vry van helsche schade.
3. De sond' is oudt, die wil ick laten sterven,
Wat oudt is moet vergaen.
Ick sal van God een nieuwen aert verwerven,
Die staet my beter aen.
Dees' nieuwe tijt, die eyscht oock nieuwe sinnen.
Daer toe gae ick terstont,
En legh een vasten gront,
Om 't Jaer te beginnen.
4. Ghy die het al gewoon zijt nieuw' te maken,
O Godes reyne Geest!
Wilt tot mijn ziel met innigh vuur genaken,
Dat soeck ick aldermeest.
Ghy zijt mijn wensch, ach kond' ick u bekomen!
Geen tijdelijck gequel,
Geen pijne van der hel,
En sal ick oyt schroomen.

Vijfde Nieuw-Jaers aenspraeck tot de Ziel, die dese vernieuwingh verwacht.

HEt nieuwe Jaer is nu gekomen,
Soo langh heeft God ons hier gespaert,
Mijn ziel, wat hebt ghy nieus vernomen?
Of houje noch dien ouden aert?
Ach! wilt doch hier niet blijven woelen,
In 't aertsche dal,
Hier zijn doch niet als vuyle poelen,
Vol ongeval.
2. Men siet dat nu schier alle menschen,
Genegen zijn tot nieuwe dracht.
Maer wat sy seggen, hopen, wenschen,
Wat wort 'er nieus in ons gewracht.
Ey soeckt geen snuf van nieuwe kleeren,
Als 't Hof nu draeght,
Maer laet u 't innigh nieu vereeren,
Dat Godt behaeght.
3. Wat baet ons 't nieuw uyt vreemde Landen?
Of 't nieuw cieraet van ons gemaeckt?
Wat baet het nieuw dat is voorhanden,
Wanneer de soete tijdt genaeckt?
Al 't nieu dat yemandt nieu kan hieten,
Is enckel wint,
Ten zy wy 't rechte nieu genieten,
Dat God bemint.
4. Men hoort veel nieus aen alle zijden,
Veel seltsaem nieus uyt Engelant,
Hier wil men vrede, ginder strijden,
Het gaet 'er vreemt aen alle kant.
Maer wat voor nieus komt ghy my seggen
Van uwen staet;
Laet ons dat nader overleggen,
In onsen raet.
5. Het nieuw daer na ons staet te trachten,
Dat is het nieu Jerusalem.
Dat is het nieuw, dat wy verwachten.
Het beste nieu heeft God in hem.
O ghy, die 't al eens nieuw sal maken,
Treckt ons tot u,
Laet ons een nieuwen geest genaken,
En dat toch nu.
6. Tot u, ô Heer! is 't dat wy suchten,
Besit alleen ons gantsche ziel.
Dan sal ick niet ter werelt duchten,
Schoon aerd' en Hemel nederviel.
Laet ons voortaen niet meer beminnen
Ons ydel mal:
Maer woont in mijn vernieude sinnen,
Soo heb ick 't al.

NIEUWE-JAERS-LIEDT, Op het Jaer ons HEEREN 1655.

Op de stemme van Grideine.

MYn ziel is opgetoogen,
Mijn geest is buyten my,
Mijn hert om hoogh gevloogen,
Als van de werelt vry.

Ah!

Ah! wat voel ick nu van binnen,
Wat een ongewoone luſt,
O! reyne jeught,
En nieuwe vreught,
Ghy doorſtraelt mijn gantſche ſinnen:
Want in God is 't dat ick ruſt.
2. Ick heb my langh bekommert
Met al dees' vreemden tijdt,
Daer lagh ick in beſlommert,
Al was 't my dickmael ſpijt.
Ah! al die op aerden leven
Zijn noyt vry van ongeval.
't Is maer verdriet
Dat men hier ſiet.
Wat kan doch de werelt geven?
't Is maer onluſt over al.
3. O welkom nieuwen zegen,
Die in dit Nieuwe-jaer
Van nieuws nu is verkregen,
Dat ick nu word' gewaer:
Danck moet ick u God bewijſen,
Dat ghy, in dit jammerdal,
My ſondigh menſch
Geeft herten-wenſch;
Maer recht kan ick u niet prijſen,
Eer ick by u weſen ſal.
4. Laet dan niet uyt te ſtrecken
Uw' kracht en rechterhandt,
Om my van hier te trecken
Na 't ware vaderlandt;
Daer is 't nieuw aen alle zijden,
Daer is 't nieuw' Jeruſalem,
En nieuwe luſt,
En ware ruſt,
Ja geſtaegh en nieuw verblijden;
Heer aenhoort doch mijn ſtem.
5. Ick wenſch geen langer jaren,
Ick wenſch geen grooter eer,
Ick wenſch van hier te varen,
En niet en wenſch ick meer,
Als eens wegh te zijn genomen,
En ick wenſch geen langer dagh;
Geeft my de ſaeck
Daer ick na haeck,
En laet my ter plaetſe komen
Daer ick u recht prijſen magh.

Geſangh op de Geboorte onſes Heylandts en Salighmakers JESU CHRISTI.

Op de voys,
Van den Lof-ſangh Simions.

OP Sions reyne jeught,
Bedrijft nu ware vreught,
Terwijl ons is geboren
Het Kint, het wonder Kint,
Daer in de ziele vint,
Dat eertijts was verloren.
2. Het was de droefſte ſtont,
Wanneer Gods heyligh bont,
Door Adam wiert geſchonden,
Het was de blijdſte dagh,
Die oyt de werelt ſagh,
Als Chriſtus wiert geſonden.
3. Hoe kond' het oyt geſchiên,
God in het vleeſch te ſien,
Had God niet uytverkoren,
Een uytgeleſen Kerck,
Als tot een wonder-werck,
Die anders was verloren.
4. Als God is met den menſch,
Dat is den hooghſten wenſch
Die yemant kan gewerden.
Nu ſpreeckt dit heyligh pant
Tot al het gantſche lant,
Gods liefde ſal volherden.

GESANGH
Uyt den 42 Pſalm.

GElijck een hart van herten hijght,
Wanneer het is vermoeyt van vluchten,
En begint te ſuchten,
Mits het vreeſe krijght,
En wenſcht dan om een koele beeck,
Soo ſtijgh ick op, en met een rechten ſtreeck,
Gae ick tot u, ô Heer!
Uw' gunſt doch tot my keer.
2. Mijn hert verlanght, mijn ziele dorſt,
Uyt 't innigh diep van mijn gedachten,
En geheele krachten,
Na des levens Vorſt.
Na u, ô God! mijns herten wenſch,
Ach! wanneer doch ſal ick ellendigh menſch,
Voor u verſchijnen Heer?
Uw' gunſt doch tot my keer.
3. Mijn tranen vloeyen evenſtaegh,
En blijven op mijn droeve wangen,
Als geduerigh hangen;
Om dat alle daegh
My wort geſeyt, uyt enckel ſpot,
Siet, waer is nu ſijn wijtberoemde God;
Maer ick gae tot u, Heer,
Uw' gunſt doch tot my keer.
4. Ach! wat een dinck wort ick gewaer,
Dat ick hier voormaels plagh te treden,
Tot lof en gebeden,
Met een groote ſchaer,
Doen wy eens namen onſen gangh,
En klommen op met vreught en bly geſangh,
Tot uwen Tempel, Heer,
Uw' gunſt doch tot my keer.
5. Mijn ziel, hoe zijt ghy dus ontruſt,
En ſucht geſtaegh met volle leden,
Als geheel t'onvreden,
En gantſch ſonder luſt?
Ey laet eens af van dit geween,
En ſtelt uw' hoop op uwen God alleen;
Wel aen ſoo doe ick, Heer,
Uw' gunſt doch tot my keer.

LIEDT.
Op de wijſe, *Florida ſoo het weſen mach, &c.*

WEl op, mijn ziel, ontwaeckt, ontwaeckt;
Eer ghy in dieper ſlaep geraeckt:
Dit heb ick menighwerven,
Tot u geſeyt, met droeven ſin,
Maer ghy des niettemin,
En liet my niet verwerven.

2. Ghy

2. Ghy waert, ick weet niet waer verruckt,
En 't scheen het was u wel geluckt;
Maer ghy waert als beschoncken:
Uw geest, die als versoopen lagh,
En was niet alsse plagh,
Maer in een kuyl versoncken.
3. Ach! 't is met u alsoo gestelt,
Als yemandt die in 't open velt,
Een haes heeft na-gereden;
En vindt daer na sijn beste paert,
Veel hondert Kroonen waert,
Verminckt aen alle leden.
4. En als hy sijnen vangh besiet,
En let met een op sijn verdriet,
Soo is hy gantsch verbolgen;
Om dat hy, uyt een dommen geest,
Met soo een edel beest,
Een haes heeft willen volgen.
5. Een haes, die anders niet en heeft,
Als slechts dat hem de sause geeft,
Die voor hem is te maken:
Het mager dier heeft dit gebreck,
't Wil suycker, wijn en speck,
Al-eer het plagh te smaken.
6. En of men schoon al kosten doet,
Het maeckt ons swaer en drabbigh bloet,
Wanneer het wort gegeten.
O ziel! een schoon en moedigh paert,
Is beter dingen waert,
Als soo te zijn versleten.
7. Nu raed ick u, met alle vlijt,
Dat ghy doch let, na desen tijt,
Wat jacht u dient verkoren.
Ey siet, dat ghy niet Esau slacht,
Die midts hy gingh ter jacht,
Den zegen heeft verloren.

KLAEGH-LIEDT,

Op 't verhuysen en scheyden van een soet geselschap.

O Lustigh huys, ô schoon gebouw,
Ghy wort gedreyght met swaren rouw,
't Is tijdt dat ghy u met swart bedeckt,
Laet vry uw' steenen,
Geduerigh weenen,
U lust vertreckt.
2. Uw' lust bestont hier in 't gemeen,
Uyt soet geselschap onder een.
Dat tot Hemelsche vreught scheen als gemaeckt,
Dat gaet tot scheyden,
Sich nu bereyden,
Siet wat u naeckt.
3. De soetste die ghy voor u siet,
De Nimphe die soo menigh liet,
Met haer soete mont hier heeft gequeelt,
Die wil haer leven,
Gaen overgeven,
Een die haer steelt.
4. Een, segh ick, die haer herte wan,
Een jongh, een fris, een vrolijck man,
Die haer ziel behaeght, maer segh, och arm,
Wat kan 't u baten,
Ghy zijt verlaten,
Sy in den arm.
5. Van die haer mint singht nu een liet,
Dat maer en streckt tot u verdriet,
Mits ghy haer nu mist, en eensaem staet,
Ey laet u deuren,
Geduerigh treuren,
Waer door sy gaet.
6. O bloemtjes, bloemtjes, edel kruyt;
Dat in den Hof soo geestigh spruyt,
Treurt nu schoon ghy eerst soo lustigh waert;
U jeughdigh bloeyen,
En geestigh groeyen,
Heeft geenen aert.
7. Wel hoe magh dan een vrye Maeght,
Niet kiesen dien het haer behaeght?
O jae, 't is een eer te zijn getrout,
Wel moetje varen,
Die met haer paren,
De werelt bout.
8. Wel als het immer wesen moet,
O soetste Nimphe, weest gegroet,
En schoon ghy nu scheyt gantsch wel gesint,
Laet uw' gedachten,
Noch op hem wachten,
Die u bemint.

HERDERS-LIEDT.

Van den ouden Damon aen de jonge Galathée.

Op de Voys:

Puisque de vivre sans aimer, &c.

O Soetste van het gantsche rijck,
Als ick aenhoor uw' reden,
Soo geef ick u in als gelijck.
Ghy hebt te frisse leden,
Ghy zijt te jongh en soet van aert,
Voor uwen Damons grijsen baert.
2. Alleen maer om soo menigh liet,
Dat ick u plagh te spelen;
Of op een fluyt, of Herders riet,
Dat noch de Vrijsters quelen.
Soo gunt my doch de kunst ter eer,
Een eerbaer kusjen sonder meer.
3. Hier mede, soete Galathée,
Sal ick my vergenoegen,
Ick wensch u groot en machtigh Vee,
En landt voor hondert ploegen.
Ick wensch u staegh een vruchtbaer bedt,
Daer noyt de twist haer voet en set.
4. Ick wensch u beter als ick ben,
Een man van jonge jaren,
En mits ick uwe deughden ken,
Ick wensch u wel te varen.
Ick wensche dat je vinden meught,
Goet, eendracht, liefd', en soete vreught.

MORGEN-GESANGH,

Stemme:

O nuict, jalouse nuict, &c.

DE nacht die is voorby, de son begint te rijsen;
Ick sie hoe dat 'et licht een nieuwe werelt baert,
Op op, mijn logge ziel, wilt uwen Schepper prijsen,
Die u op dese nacht en eertijts heeft bewaert.
O Vader van het licht, ô Schepper van der sonnen,
U danck ick in den geest, u groet ick met gesang:
In uwen soeten naem soo dient de dagh begonnen,
In uwe vrees volhert ons leven-dagen lang.
Ick heb een ruymen tijdt in duysternis geseten;
Verschoven van den dagh en van het ware licht,

Laet ons te deser stont u rechte paden weten,
En leyt ons met 'er hant tot ons bescheyden plicht.
Ghy hebt in ouden tijt een woort alleen gesproken,
Doen noch een dicke nacht op al de werelt lagh,
En stracx soo is het licht met krachten uyt-gebroken,
Soo dat men over al u groote daden sagh.
Spreeckt maer een enckel woort, mijn nacht die sal ver-(dwijnen
En ick, een kint des lichts, sal nimmer zijn beschaemt.
Laet u genade-son my in het herte schijnen,
En ick sal heden doen gelijck het my betaemt.
Wel op, mijn swaer gemoet, ick voele my versterckèn;
Ick voel in mijnen geest een nieuwe sonne schijn.
Al wie in Godes vrees sijn ampt soeckt uyt te wercken,
Daer is geen twijfel aen, God sal hem gunstigh zijn.

AVONDT-SANGH,

Stemme:

O faux amant! ô langue menteuresse!

HEt licht is wegh, den avont is gekomen,
Den nacht die heeft den Hemel in genomen,
De werelt overheert.
Ons kranck gestel dat krijght nu slapens lust,
En wat'er leeft begeeft hem tot de rust;
Siet! hoe het al verkeert.
Almachtigh God; en Schepper aller dingen,
Wy gaen een liet tot uwer eere singen;
Ontfangt doch ons gesang:
Ghy hebt, o Heer, tot heden ons gespaert;
En ons verschoont in onsen broosen aert,
U zy voor eeuwigh danck.
Ghy die het lant met duyster gaet betrecken,
Wilt doch voor al ons snoode sonden decken,
Met u genaden-kleet;
En brengtse niet in u gestreng gericht,
Want dat wy oyt verlieten onsen plicht,
Is ons van herten leet.
Schoon dat wy sien de Son met hare stralen
Daer henen gaen, en in het water dalen,
Dat quelt ons niet te seer:
Behout ons slechts het licht van dijnen geest,
Want dat verquickt de bange zielen meest;
Gunt ons dat eeuwigh, Heer.
En nademael wy menschen hier beneden
Sijn enckel stof, en swack in al de leden,
Soo haest de sonne vlucht;
Soo geeft toch rust aen dit ellendigh vleys,
Doch efter soo dat wy met ons gepeys
Nocht blijven in de tucht.
Maer schoon ick 's nachts al niet en konde slapen,
En even 's daeghs geen lust en wist te rapen,
Dat eyndight met den mensch.
Geef maer, ô Heer, na mijnen lesten dagh,
Dat ick by u eens ruste vinden magh;
Dat is mijn hooghsten wensch.
Als slechts mijn ziel haer Schepper magh genieten,
En dat sijn troost op ons komt neder vlieten,
Dan acht ick niet-met-al
Noch wat het vleesch of al de werelt heeft,
Noch-even-selfs al wat den Hemel geeft;
Want Godt die is 'et al.

REYS-LIEDT.

Stemme:

C'est un amant, ouvre la porte.

AL die sich stellen om te reysen
Met varen, rijden, ofte gaen,
Die moeten neerstigh overpeysen,
Wat dan behoort te sijn gedaen.
Godt dient voor alle ding gebeden,
Eer dat men sich tot reysen stelt,
En als men vorder is getreden,
Soo dient sijn lof oock daer vermelt.
Die aen sijn paert laet haver geven,
En bidt den Heer wanneer hy reyst,
Is daerom noyt te rugh gebleven,
Schoon dat het beyde tijt vereyst.
Wenst ghy dan spoet tot uwe saken,
Siet ghy of voordeel, of gewin,
Wilt Godt eerst met den geest genaken,
Dat is in als een goet begin.
Wel, vrienden, wy sijn uytgetogen,
Een yeder weet sijn eygen gang,
Koom laet ons, naer ons kranck vermogen,
Den Heere groeten door gesang:
O! die in uwen Throon geseten
Met geene plaets en zijt bepaelt,
En kondt ons doen en poogen weten
Hoe verr' ons lijf of herte dwaelt;
Wilt ons met dijnen geest geleyden,
In al dat is of sal geschiën:
Wilt onse saken soo bereyden,
Dat wy oock daer u liefde sien.
Hoe liet ghy eens u gunste smaken,
Doen ghy waert leyder van u volck!
Des nachts waert ghy een vyerigh baken,
En op den dagh een helle wolck.
En als de Wijsen quamen talen
Of God de Soon was in het vleys,
Een sterre met haer gulde stralen,
Die was haer leyts-man op de reys.
U kracht is heden niet vermindert,
U handt is heden niet verkort,
Geef, Heer, dat ons geen quaet en hindert,
Maer op ons doen u zegen stort.
Geeft dat wy spoedigh weder keeren,
Door uwe geest en gunst verblijt;
Soo sullen wy dijn naem vereeren,
Den gantschen loop van onsen tijt.

NIEUW-JAER GESANGH.

Op de wijse: *Iamais une Dame si belle &c.*

O Godt, wy sien dat onse jaren,
Dat onse tijt staegh henen gaet:
De jeught verloopt gelijck de baren,
Als wy dat leeren uyt 'er daet.
Maer, Heer, u wesen
Noyt recht gepresen
Dat blijft alleen in vasten staet.
Het oude jaer dat is verloopen,
Het nieu dat neemt nu sijn begin,
Leert ons den tijt recht uyt te koopen,
Dat is voor-al een groot gewin,
O Heer, wy wenschen,
Als nieuwe menschen,
Van u voortaen een reynen sin.

De

De gulde Son begint te rijsen,
Den dagh die wast, gelijck men siet:
Mijn ziel, ghy dient oock aen te wijsen
De gunst die ghy van Godt geniet.
O laet u sinnen
Eens overwinnen
Alwat de sond' en vleesch gebiet.

Verlaet doch eens u sondigh wesen,
Den ouden Mensch dient uyt-gedaen,
Koom met de Son om hoogh geresen,
En wilt gestaegh noch hooger gaen,
Wilt Godt u leven
Gantsch overgeven;
Dat is tot heyl de rechte baen.

Wie weet of wy noch ander-werven
Eens sullen sien het nieuwe Jaer;
Want out en jongh moet beyde sterven,
Wy leven al in dit gevaer.
Wel aen mijn sinnen
Die gaen beginnen;
Ick word' het in den geest gewaer.

ZIEL-VERHEFFINGE,

Op de wijse: *Rosemont, waer je vliet, &c.*

OP eens, op aerts gemoet,
Streckt u tot het hooghste goet,
Klimt tot uwen Godt, gaet tot sijnen Throon,
Want hy is alleen u grootste loon;
Hy is die de ziel, alsse tot hem rijst,
Sijn Vader-gunst bewijst:
Maer het ydel hert, dat staegh na der aerden helt,
Dat wort met schrick en angst gequelt.

Wat is eer? wat is staet?
Niet als waesem in der daet.
Wat is machtigh gelt? wat is oogen-lust?
Ach! 't en maeckt de ziel maer ongerust.
Daer is geen vermaeck in het aertsche dal
Of 't eynd' is enckel gal.
Denckt dit, ô mijn ziel; wat ons 't vleys en werelt biet,
Is schuym of schijn en anders niet.

Wel dan Heer, eeuwigh Godt,
Ick ben langh genoegh bespot
Van het ydel vleys, van de losse jeught;
Weest ghy nu voortaen mijn hooghste vreught,
Maeckt dat nu voortaen mijn vernieude borst
Niet als na u en dorst.
Ick en wensch niet meer, snijt mijn aertsche leden af,
En leght my neder in het graf.

DANCK-LIEDT,

Van yemandt die van een swære Sieckte verlost is.

Op de Wijse:

Ionckvrou mijn hert, mijn ziel, mijn sin, &c.

MYn ziel berst nu van vreughden uyt,
En staeckt u swaer verdriet,
Gaet neemt ter hant u soete luyt,
En singht een aerdigh liet;
Een liet, maer niet van lichte stof,
Oock niet vol geylen spot;
Maer enckel danck en enckel lof,
Tot prijs van uwen Godt.

Ick was gebracht tot aen de doot,
Tot aen den swarten poel;
Ick sagh nu Charons ouden boot,
En wonder groot gewoel.
Ick was geraeckt tot op den kant,
Daer my de schare stiet,
Men drongh my naer een duyster lant,
Maer daer en wild' ick niet.

Een koortse met een stagen brant,
Door-rende my de ziel;
Soo dat ick nimmer rust en vant,
Maer staegh in flaeuten viel.
Geen meester, die ontrent my quam,
Geen kruyt dat my genas,
Hoe dickmael dat ick dranckên nam
Ick bleef gelijck ick was.

Jae siet de koortse wies te meer;
Hier op heb ick gelet,
Dies gingh ick vluchten tot den Heer,
En dit was mijn gebet:
O ghy die 't leven en de doot
Hebt onder u gewelt,
Koom treckt my doch uyt desen noot,
Die my den geest ontstelt.

Ick ben noch in mijn groene tijt,
Als in mijn dage-raet,
Geeft dat de doot niet af en snijt,
Mijn teeren levens draet,
O Heer, neem u doch mijner aen,
En hoort mijn droef geklagh,
En laet mijn son niet onder gaen
Te midden op den dagh.

Weest uwen (*a*) dienaer niet te straf
En treckt (*b*) hem uyt het stof,
Men kan doch in het duyster graf
Niet melden uwen lof.
Een jeughdigh lijf, een frisschen geest,
Die isser toe bequaem,
Die kan, als in een stage feest
Verheffen uwen naem.

Siet slechts mijn ziel eens gunstigh aen,
En stracx ick ben gesont,
Mijn pijn en druck sal henen gaen,
En al in korten stont,
Soo wil ick al mijn dagen langh,
c Dat adem in my speelt.
U naem verheffen met gesangh,
d En doen wat ghy beveelt.

Het woort en was naeu uytgebracht,
Wanneer ick troost ontfingh;
In my quam stracks een nieuwe kracht,
Soo dat de pijn vergingh.
Ick was gelijck het dorstigh kruyt,
Dat flaeu ter aerden zijght,
Maer dat in volle lovers spruyt,
Als 't soeten regen krijght.

Wel op, wel op nu lompe geest,
't Is langh genoegh getreurt,
Gaet heylight Godt een eeuwigh feest,
Vermits u dit gebeurt.
Mijn tongh en swijge immer stil,
O Godt mijn toeverlaet,
Dus geeft my, Heer, den goeden wil,
Geeft oock de volle daet.

a *Maget.*
b *haer.*
c *Gelijck u treuwe Maeght,*
d *En doen wat u behaeght.*

LIEDT,

Voor yemandt die sich stelt om tot des Heeren Avontmael te gaen.

O Godt mijn hooghste goet,
Daelt nu in dit gemoet,
En naeckt mijn hert
Op dat 'et suyver wert.
U reyne wonden
Die sijn het badt
Voor al de sonden
In my bevonden;
O gunt my dat!

Ick sie dat yeder gaet
Daer ons verzegelt staet
U heyligh Bont,
Dat Godt den Sone vont.
Maer 't sondigh wesen
Is binnen my
Gantsch hoogh geresen;
Wilt dat genesen,
Soo wort ick bly.

Ick sie het Hemels Broot
Daer toe ick ben genoot;
Spijs voor de ziel,
Die anders neder viel.
Maer 't sondigh wesen
Is binnen my
Gantsch hoogh geresen;
Wilt dat genesen,
Soo word' ick vry.

De blijdschap die ick eys
En gaf noyt eenigh vleys;
U Geest alleen
Die maeckt ons haer gemeen.
O laet ons leven
Van heden af,
Sigh aen u geven,
En nimmer beven
Voor helsche straf.

De vryheyt die ick wensch,
En gaf noyt eenigh mensch;
U troost geeft lust,
En niemant is gerust,
Als die sijn krachten,
Met alle vlijt,
En sijn gedachten
Op u doet wachten,
En sonden mijt.

Wel-aen ick ben gespijst,
Vermits dat in my rijst
Vermaeck in Godt,
En lust tot sijn gebodt,
Wat sal ick schromen?
Des Heeren Geest
Op my gekomen,
Heeft wegh-genomen,
Al wat men vreest.

'k En acht nu geen gevaer,
Al isset byster swaer:
Geen doot of hel
En doet my nu gequel,
Want Godes zegen
Van nu voortaen
Tot my genegen,
Sal my bewegen
Om wel te gaen.

NIEUWE JAER-GEDICHT.

HEt Nieuwe jaer is hier; het aertrijk gaet ontsluyten
De botten puylen uyt, de boomen sullen spruyten,
Het kruyt, en veyligh gras sal kruypen wijt en breet,
De bloemkens sullen staen elck op sijn best gekleet.
Den tijt, den nieuwen tijt sal nieuwe jeugt gaen bringen,
Aen bergen bosch en dal, aen alderhande dingen:
Al wat daer henen lagh, begraven in het stof,
Sal steken op het hooft, tot çiersel van den hof,
Den armen mensch alleen, met ouderdom bevangen,
En kan het oude vel niet uyt-doen, als de slangen,
Maer dat 's een kleyne saek; wy zijn noch boom, noch beest,
't Gunt in ons dient vernieuwt, dat is alleen den Geest,
Dit lijf is maer een romp: de ziel, van meerder weerden
Dient, in dit Nieuwe Iaer, getogen uyt der eerden:
Waerom soud' onsen geest sijn af-gesleten huyt
Niet konnen leggen af, soo wel als 't dorre kruyt?
O mensch! is alle dingh om uwent wil geschapen,
En wert 'et nu vernieut; sult ghy alleen staen gapen;
En blijven, dat ghy waert? sal dan, ô lieve, sal
In u het Nieuwe Iaer vernieuwen niet met al?
Merckt ghy niet, dagh aen dag, dat door de nieuwe jaren
Dit broose lijf verout, tot dat wy neder varen,
In 't duyster van het graf, en treden op de baen
Die al des werelts Vleesch voor desen is gegaen?
Wanneer de gulde Son met hare snelle peerden
Heeft al het jaer gerent rontsom den kloot der eerden,
So dat des hemels loop ons brenght den korsten dagh
Begint dan weer van nieus, en rent gelijckse plach:
Wanneer de gulde Son des avonts hare stralen
Heeft in den koelen schoot van Thetys laten dalen,
Spant weer haer peerden in, en met het morgen-licht
Verthoont ons wederom de glans van haer gesicht.
't Gaet anders met den mensch: want als de dicke wolken
De swarte nacht des doots omringt het hooft der volcke
Dan ister me gedaen. Eylaes! men sijgt ter neer,
Men sinckt diep in der aert, en niemant keert 'er weer.
Men leeft, en sterft maer eens: de doot is van de saken
Daer feylen eens begaen, noyt weer sijn recht te maken:
Leert dan, u leven lang, leert doen, met vasten gront,
Dat ghy u leven langh, maer eenmael doen en kont.

EER-DICHTEN.

Brief aen de Eerbare, Konstrijcke en Wijt-beroemde Ionck-vrouw

ANNA MARIA SCHUERMANS.

Haer behandight, met alle de wercken van den Heer Cats *in een stuck, den* $\frac{1}{12}$ *December*, 1655.

JOnck-vrouw, ick leef op desen tijt
Een leven als een Eremijt,
Mijn Staet leyd' ick vrywilligh af,
Om recht te dencken op het graf;
Nu woon ick buyten op het lant,
Ja (segh ick) in het dorre zant:
'k En heb geen woon-huys in den Haegh;
Daer ick my geensins van beklaegh:
Het velt staet my al beter aen
Als Haegh en Hof oyt heeft gedaen.
„Die, sonder pracht, in stilte leeft,
„En nu geen ander wit en heeft,
„Als hoe hy Godt behagen sal,
„Die is bevrijt van ongeval,
„Van afgunst, haet, en swarte nijt,
„Die meest op hooge Staten bijt.
Maer siet! hier wort u toegebracht
Wat ick hier buyten heb bedacht,
Dies mooghje sien wat dese ziel
Hier in de Wildernis ontviel.
Ghy sult 'er vinden Charons boot,
Dat is, een woon-huys van de doodt;
Een afbeelt van de leste reys,
En 't eynde van ons ydel vleys:
Een ding, waer voor schier yder beeft
Die noch hier in den vleesche leeft.
Maer een, gestelt gelijck ghy zijt,
Die is van desen angst bevrijt,
Als wel versekert in den geest
Dat ons geen doodt en dient gevreest,
Ia datse, met een bly gemoet,
Van ons behoort te zijn gegroet,
Vermits ons uytgangh voor gewis
Een ingang tot het leven is.
Want met de doodt wert ons gebracht
Een heyl, by niemant oyt bedacht.
Dat ons van druck en ongeval
Ten lesten eens verlossen sal.
Maer ick en send' u niet alleen
Een dorren romp, een nietigh been,
Of iet dat in den ouden dach
De menschen overkomen mach;
Hier is oock stoffe voor de jeught,
En dan noch u vermaerde deught,
U naem die wort 'er veel gespelt,
U gaven zijnder in gemelt.
Ontfang dan van een ouden vrient
Dat jong' en ouden lieden dient.

Illustri Viro

D. JACOBO CATZIO.

QUas tibi, CATZIADES, *reddam pro Munere grates?*
En, χάριτας *omnes hic liber unus habet.*
Cum tibi sancta quies corpusque animumque serenet,
Nestoreos opto, sed sine nube, dies.
Sors tua cum ferret, junxisti sacra profanis.
Nil nisi divinum nunc tua Musa parat.

Tuarum Musarum cultrix & admiratrix summa
ANNA MARIA à SCHUERMAN.

Aen de Heer

J. CATS RIDDER, &c.

Raet Pensionaris van Hollant en West-vrieslant, Anno 1636.

MYn Heer dees groene kroon met bloemkens omgewonden,
Sent hier tot uwer eer een Maeght u wel bekent:
Recht op St. Jacobs dagh met eyger hant gebonden;
Ey! weegt het gunstigh hert, en niet het kleyn present.
Godt geve dat ick magh noch dickmael u besteken,
En dat ghy leven meught ten dienste van het landt,
Soo lange, dat je wert met Nestor vergeleken;
Want ghy zijt aen den Staet een uytverkoren Pant.

MARIA de WIT.

Aen de Eerbare Kunstrijcke Ionck-vrouw

MARIA de WIT.

GHy hebt my, soete Maegt, uyt gunste toegesonden
Een Maegdelijk geschenk, een krans van Bloemgewas;
Ik hebber boven dien een veersjen by gevonden,
Dat ick als geestigh prees, en met vermaken las.
Ghy hebt my noch vereert met driederley Goddinnen,
Met Pallas edel beelt met Juno boven dien,
Oock quam 'er in het spel de Moeder van het minnen,
En noch haer weeligh kint dat was 'er by te sien.
Wat Pallas seggen wil, dat kan ick wel bevroeden;
Ghy wenst my wijsheyt toe in mijn beswaerden Staet.
En waer toe Juno dient, dat kan ick ook vermoeden;
Sy leert my deftigh zijn, en 't is een groot çieraet.
Maer wat dat u beweeght, een venus my te schencken,
En hoe haer dertel wicht op my nu passen kan;
Dat kond' ick, wat ick doe, in geenen deel bedencken?
Want ick ben nu voortaen een afgesleten Man.
Ick heb een Vrou gestreelt tot in de twintigh jaren,
En die genoot alleen de kracht van mijne jeught.
Godt gaf my vruchtbaer zaet, en haer het kinder-baren;
En dat was doen ter tijt geheel mijn aertsche vreught.
Maer dat is al verkeert, die Son heeft eens geschenen:
Mijn lieve Weder-helft is van my wegh-geruckt;
Mijn jeught die is vergaen, en als een roock verdwenen,
En 't is een lastig ampt, dat op mijn schouders druckt.
Nu is my Venus gram, en vry niet sonder reden,
En haer ael-weerdigh kint en gunt my geen vermaek,
Dat heb ick wel gemerckt als geenen tijt geleden:
Soo dat ick nu voortaen dien gantschen handel staek.
Soo is 't dan sonder gront, mijn Venus toe te senden;
Die aen geen grijsen baert, maer jonge lieden past:
Ey lieve! wilt haer beelt van mijn gesichte wenden.
My dient geen dertel spel; Ick draegh een swaren last.
Dus sprack ick, geestigh dier, tot smaet van uwe saken,
Maer neen, ick heb gemist, ghy doet niet sonder gront
Ghy hebt my, naer ick merk, eens Rechter willen maken,
Gelijck eens Paris was, doen Venus voor hem stont.
Ghy sent in mijn vertreck drie naeckte jonge vrouwen,
En vraegt na dat my denckt wie dat ick geef de prijs,
Ghy meynt dat ick de lust sal konnen weder-houwen,
Mits ick vol jaren ben en schier ten vollen grijs.
Wel aen dan! nu ghy wilt dat ick sal Rechter wesen,
Hoort wien dat ick de prijs in desen geven sal;
Op Venus pas ick niet ick bender van genesen,
Dies acht ick Juno groot maer Pallas boven al.

Op het Kostelijck-Mal en Voorhout van s'Gravenhage, door d'Heere

CONSTANTYN HUYGENS, Ridder, &c.

Gemaeckt in den jare XVI^c. XXV. *als de Heer Cats was Raet Pensionaris der Stadt Dordrecht.*

HIer komt een nieuwe Swaen met ongemeene pennē,
Hier komt een Hooger geest door onse landen rennen; (Jeught,
Hier spreekt men Hoofs en Haegs: Gae by, ô domme
Ga by die kunste mint, hier is geleerde vreught.
't Zy dat ghy wenst te sien de wijt-beroemde Linden,
En pooght ook in het Hof, een ander Hof te vinden,
't Zy datje kennen wilt het seer van onsen tijt,
En watter dient gedaen, en watter dient gemijt.
Of dat misschien de geest u vordert aen te schouwen
De dragt van nieuwe mans de pragt van jonge vrouwen,
Dat wonderlijcke kraem, dat seltsaem poppegoet,
Dat *Kostelijcke Mal*, dat kinderlijcke soet,
De randen om den arm, de banden om de leden,
De koorden sonder aert, de boorden tegen reden,
De vouwen in den rock, de fronssen inden broek
De rimpels inde kraegh, de ployen in den doeck.
Wie kent 'et al-te-mael? veel ongehoorde dingen,
Die uyt het dertel Hof in alle steden dringen;
Komt leest dit nieu gedicht; doch met een rijpe sin,
Want (vrienden letter op) hier steken kruymen in.
Hier is geen lary-koek voor sacht-gewiegde Menschen,
Maer Mostert op de Vis en peper op de Pensen;
Hier is een amper vocht dat in de rove snijt;
Hier is een Manne-wijn die op de tonge bijt.
Hier moet de leser doen, gelijck de kiekens drincken,
Dat is op yeder woort een ruyme wijle dincken;
Hier moet de leser doen, gelijck het schaepjen eet,
Dat nimmermeer en swelght als na den derden beet:
Roept yemant onder dies; Het schrift is al te duyster:
Ick roepe wederom; het is sijn rechte luyster.
Denkt dat het beste graen leyt midden in den schoof:
En dat de rijpste druyf schuylt in het dichste loof.
Denckt dat een wijse pen tot alle vijse dingen,
Tot vreemde lymery, moet nieuwe slagen bringen;
Maer dan noch boven al soo denckt geminde vrient,
Dat niemant in het Hof met open schootels dient.

Op de Wercken van den Edelen Wijtberoemden Heere

CONSTANTYN HUYGENS

Ridder, Heere van Zuylichem &c. President in den Raet van sijne Hooghejt den Heere Prince van Oravgie.

MEn vont in ouden tijt twee wonderbare Griecken,
Die vlogen wonder hoogh doch met verscheyden wiecken;
Een schreyder evenstaech als Hy de Werelt sach,
De twede sachse noyt als met een schetter-lach.
Hy die tot stage rouw sijn treurigh Oogh gewende,
Die noemd' ons aerts bedrijf een winckel van ellende,
Soo dat hy evenstaech sijn wesen dus geliet
Gelijck als yemant doet die droeve dingen siet:
De twede die sijn lach niet kond' of wilde stillen,
Die nam ons gansch bedrijf alleen voor mallegrillen,
Het scheen dat al ons doen by hem wert opgevat
Als gecks-maer, Guychel-spel en ik en weet niet wat.
Wil yemant nu by een twee groote luyden voegen,
Siet in dit deftig werk daer vint hy sijn vernoegen; (bijt,
Het lagt, het schreyt, het scherst, het kust, het streelt, het
Het treurt, het juycht, het bit en al te sijner tijt:
Ghy siet dan hier den Mensch sijn wispel-tuerigh leven,
Ghy siet de werelt selfs na rechten eysch beschreven;
De Mensch en 's Werelts loop verandert alle daegh,
De Mensch en 's Werelts loop verandert evenstaegh.
Noch leert dit eygen boeck van hof en stof te wijcken,
En waer een vrome Ziel het seyl behoort te strijcken;
Ghy soo ghy dit alleen uyt dese schriften weet,
Soo is u gelt en tijt (mijns oordeels) wel besteet.

Op de Werken van den Edelen Wijtberoemden Heere

JACOB WESTERBAEN

Ridder, Heere van Brantwijck, Gyblant &c.

MEdea (soo men leest) die wist een vier te stoken,
En gaf dan aende Vlam een Ketel om te koken,
En schoon sy in het vat een ouden grijsaert stack,
Men schrijft dat sy van daer een hupse Vryer track.
Wel hier moet (na het schijnt) Medeaes Ketel wesen,
Want ik heb maer een deel van desen boeck gelesen,
En schoon ik tot het werk geheel flauwhertig quam,
Het scheen dat ik in my een jonger hert vernam.
De jeucht en haer gevolgh die ik langh heb verloren
Die scheen als op een nieu in my te zijn geboren;
De grijsen Ouderdom die gingh my uytten sin,
En ik vernam een vonck ook van mijn eerste min.
Ick sach na dat my docht de jonge lieden spelen,
Ick hoord' een Geestig dier een aerdig deuntjen quelen,
En waerom langh verhael: Ik scheen een wacker helt,
Die anders niet en let als dat hem weelde quelt.
O Brantwijck, uwe pen die laet op heden blijcken,
Dat ghy noch van den Brant niet zijt gesint te wijcken:
Den brant die jeugt betaemt; Want die u schriften leest,
Die vint en watje zijt en hoeje zijt geweest.
Maer ik nu afgegaen tot aende tachtich jaren,
Heb wat de jonckheyt raeckt ten lesten laten varen;
En als ik dit bedacht na ik uw schriften las,
Soo wert ik wederom als ik te voren was.
Daer lach mijn soeten Droom. Een die begint te peysen
Dat hy nu veerdich staet om uyt 'et vleysch te reysen
Die is gelijck de Paauw, die op haer voeten siet,
Wat dat hem aerdigh scheen versmelt tot enckel niet.
De doot is mijn gesangh, die wil ik gaen beschrijven,
Tot my de leste kou de leden sal verstijven,
En schoon ik dichten kon geheele dagen langh,
De doot en haer gevolgh, de doot is mijn gesangh.

Op het Bancket-werck van den Hoogh-geleerden Groot Achtbaren Heer

IOHANNES de BRUNE,

Raet Pensionaris van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt.

AL die haer grootste vreugt en hooghste lusten setten
In Tafels aengedist met allerley *Banketten*:
En achtent voor geluck ja als een snegen vont,
Dat yemant wat versint ten dienste vande mont,
U spreeck ik heden aen. Hier sijn veel rijcke tafels,
Verciert met beter kost, als diep-geruyte wafels,
Als Quee-vleesch, Marcepain, of iet van desen aert,
Dat voor een langen tijt in Suycker wort bewaert.
Hier is gesonde spijs, die niemant sal beladen;
Ia van soo goeden smaeck, die niemant kan versaden.
Wie hier maer yet gebruykt (sta maer een weynig stil)
Sal roepen over-luyt, dat hy meer eten wil.
Komt hier dan, of genoodt of ongenoode Gasten,
Ghy kont hier vrolijck sijn, oock midden in de Vasten:

Al

Al wat hier is gekoockt, gaet boven 't Hofs gebraet,
Soo verr' de rappe ziel het lijf te boven gaet.
Wel maeck u hier ontrent, die veel begeert te weten,
En liever voor den Geest, als voor haer buycken eten:
Soo ghy in dit *Bancket* geen smake vinden kont,
Soo hebj een dommen geest, of smakeloose mont.

Op het boeck genaemt de leste Basuyne, beschreven door den Weerden, Eerweerden, en Hoogh-geleerden

D. GODEFRIDUM UDEMANS,

In sijn leven Bedienaer des Goddelijcken Woorts tot Zierickzee.

WAnneer eẽ Leeuwe brult, wie sal hem niet ontsettẽ?
Als God de werelt dreygt, wie salder niet op-lettẽ?
Op, op, die heden noch in alle droesem steeckt,
Hier is een heyligh Boeck, dat tot de zielen spreeckt.
Hier is een deftigh Man, die laet een stemme klincken,
Die ons moet door het oor tot in den boesem sincken.
Hier is een hel Trompet dat van den Hemel blaest,
Ten goede van het Volck, dat noch op aerden raest.
Hier worden af-gebeeldt de vijf onwijse Maeghden,
Die haer verhoopt geluck op losse gronden waeghden.
Hier komt 'er vijve toe, maer sneger in den geest,
Die krijgen haer te loon, het eeuwigh Bruylofts-feest.
Hier werden ingevoert, de toe-vertroude ponden,
By desen wel-besteet, by geenen opgebonden;
En in het stof gedout. O wee! die sijn Talent,
Niet op den rechten tijt, om voordeel uyt en sent.
Wel hem! in tegendeel, die met gestreckte leden,
Sijn penningh, als het dient, tot winste kan besteden.
Hy sal, wanneer de Vorst op trouwe diensten let,
Sich vinden t'sijner eer in hoogen staet gheset.
Hier komt ten lesten by het oordeel aller volcken,
Dat eenmael staet te zijn hier boven in de wolcken;
Wanneer het blijcken sal, wat in het duyster lagh,
En alle diep gepeys sal komen aen den dagh.
Wanneer Godts machtig heyr, sal met basuynen dagen,
Al die van over-langh in 't graf verzegelt lagen:
Al die het woeste Meyr heeft in het zandt ghewelt,
En die geen bleecke doot als-noch en heeft ghevelt.
Basuyne! bly geluyt, voor die uw' stemme kennen,
En die haer wacker oor tot uwen klanck gewennen.
Basuyne! droef geschrey voor die in weelde leeft,
En sich na vollen eysch, de werelt overgeeft.
Wy sien dan, weerde man, hier drie-derhande saken,
Die uyt het jeughdigh volck, die al de wereldt raken,
Wy sien een deftigh stuck ten lesten uytgewracht,
Dat voor al wat 'er leeft is weert te zijn bedacht.
Wel aen dan, Zeeusche jeugt, en alderhande menschen,
Die hier een goeden strijt, en namaels vrede wenschen,
Wilt ghy de sond' ontgaen, en 't eeuwigh ongeval,
Soo denckt tot aller-tijt dat eens gebeuren sal.

Gedicht op het boeck, genaemt het Geestelijck Roer van het Koopmans Schip, *gemaekt door den Eerweerden*

D. GODEFRIDUM UDEMANS.

HOe Godt door hoog beleyt, en op gewisse gronden,
De werelt onder een, door handen heeft gebonden;
En wat 'er voor een nut op alle menschen daelt,
Wanneer men sijn gerief uyt verre landen haelt;
En wat een Koopman is, en hoe hy dient te wesen,
En waer uyt overlangh, 't vertieren is geresen;
En wat hem noodigh is, om soo te zijn genaemt,
En wat hem qualijck voegt, en wat hem wel betaemt:
Hoe dat hy tegen-spoet, verdriet en harde slagen,
En hoe hy met gedult, verlies behoort te dragen;
En hoe men door gewin van gelt en machtigh goet,
Sich niet vergeten magh in pracht en overmoet;
En wat hem dient bedacht, die op de woeste baren,
Met onvermoeyde vlijt, na Oost en Westen varen;
En wat 'er dient gemijt, en wat 'er moet geschiên,
Wanneer men niet en kan, als Zee en Hemel sien;
Wat recht heeft onsen Staet om Schepen uyt te rusten,
Of na den Indiaen en sijn vergulde kusten,
Of daer men Peerels vint, of daer een Diamant,
Komt schieten uyt een klip, en rollen in het zant:
Hoe dat een Christen hert van yver dient te branden,
Wanneer men ancker worpt ontrent de rijcke stranden,
Niet om haer schoon gewas van reuk, of Sijde-werk,
Maer om een woesten hoop te brengen tot de Kerk;
En of men met een Turck, en diergelijcke Menschen,
Die niet aen Godes Volck als druk en onheyl wenschen,
Magh vryen handel doen, en treden in verbondt,
En hooren met gedult een vuylen laster-mondt;
En of men yemants goet, in oorlogh magh genieten,
Of met een hol metael een Vloot te gronde schieten;
En of men hedensdaeghs, gelijck men eertijts plagh,
Een hoop lijf-eygen volck als slaven houden magh,
Al dit uyt rechte gunst, en na den eysch beschreven,
Wort aen het Vaderlandt door Udemans gegeven.
Wort aen de Zee gejont, en wie het woeste diep,
Met kielen oyt door-snijt, met zeylen over liep.
Wel aen dan, wacker Volck, die met Inlantsche waren,
Gerieft een vreemde kust, die noyt en was bevaren,
Ontfangt het deftig werk, en geeft den Schryver dank,
Het sal u dienstigh zijn uw' leve dagen lanck.
Het sal u dienstigh zijn, in alderhande saken,
Die Godt, en uw' gemoedt, of uwen naesten raken.
Het kan uw' Raedts-man zijn, in schaed' en in gewin,
En met een woort geseyt, hier schuylt een zegen in.
Ghy meught staegh over Zee in verre Landen reysen,
Ghy meught op uw' bedrijf, en grooten handel peysen.
Maer in dit Boeck alleen is vry al meerder schat,
Als eenigh machtigh Vorst sijn leven oyt besat.
Men prijst se wel te recht, die grooten handel drijven,
Vermits sy desen staet met goet en rijckdom stijven.
Maer hier dient boven al, met lof te zijn vereert,
Die aen het win-sieck volck den rechten handel leert.

Op de Nederduytsche Poëmata van mijn Heer, ende Neef

ADRIANUS HOFFERUS,

Rentmeester Generael van de Graeffelijcke Domeynen van Zeelandt Beôosterscheldt.

LAest als op haren bergh de negen Susters saten,
En waeren al gelijck in vreugden uytgelaten,
Om datter menigh geest in onse steden leeft,
Die met de snelle Faem in verre landen sweeft;
Doen wert Calliope met yver aengesteken,
En gingh met vollen mont van onse Geesten spreecken;
Gesusters, seyt de Maeght, hier onder aen den stroom
Daer wast in volle jeught een groene Lauwer-boom,
Dat hout is eens geplant ter eeren vande pennen
Die met een soet geluyt door al de werelt rennẽ, (groeyt,
Dat hout, dat jeugdigh hout, heeft lang genoeg ge-
Het dient tot ons gebruyck ten lesten afgesnoeyt.
Wy moeten heden selfs gaen vlechten groene kroonen,
Om schulden af te doen, en dienst te mogen loonen,

 't Is

'tIs reden dat hun gunst en eere wert gedaen
Die al het Vaderlant, en ons ten dienste staen.
Het woort is nau geseyt, een Nymphe van de negen
Is snellijck van den bergh tot in het dal gesegen,
En eerse wederom aen haere plaets genaeckt,
Soo waffer, nae de kunst, een groene krans gemaeckt.
Daer gingh het geestigh volck te samen onder-vragen
Aen wien dit jeughdigh groen dient op te sijn gedragen;
Ten lesten reser een, Uranie genaemt,
Die sprak een deftig Woort, gelijck het hier betaemt.
Goddinnen van Pernas en wilt niet langer twisten,
Noch uwen nutten tijt in lange reden quisten,
Wie van den hemel schrijft, en ons den hemel toont,
Die komt het voor-regt toe om eerst te zijn gekroont.
Ick ben vol hemels vier, en 't is mijn eygen wesen,
En 'k hebbe desen aert al over lang gepresen
In *Hoffer* onsen vrient, die aen de Zeeusche kust
Ons schenkt een soet gedicht, maet niet tot vuyle lust.
Hy singht geen slim bejagh, geen liet van Amarillis,
Geen Melibeus vier; dat maer een rechte gril is;
Hem drijft een ander geest, en met een hooger vlucht
Verheft hy sijn gedicht tot boven in de lucht.
Gunt hem dit nieujuweel. De soete Nymphen swegen
Doen *Hoffer* wert genoemt, en al de susters negen
Met soet en bly gelaet; dat was genoegh geseyt
Dat u, ô weerde Man, de krans is toegeleyt.
Wel aen dan, swiert de pen en laet u reyne dichten
Uw Stadt, u Vaderlant, en verder rijcken stichten,
't Is wint, 't is enckel roock, met al des werelts glans:
Den hemel schenkt alleen den rechten Lauwer-krans.

Op de Geleerde versamelinge van de
GULDE SPREUCKEN
en Daden, by een vergadert door den Wel-achtbaren en Hoogh-geleerden Heere,
FRANCISCUS HEERMAN.

DE By, het neerstig dier, dat is gewoon te sweven,
Alwaer een Edel Veldt gewoon is reuck te geven,
Waer oyt een Roos ontluyckt, of waer een Bloemtje gaept,
Daer is het dat het Wasch en soeten Honich raept:
Maer so in eenig Kruyt misschien yet mochte schuylen,
Dat met een giftigh vocht het lichaem kan vervuylen;
Dat scheyt het veerdig af; daer kruypt het nimmer in,
Maer laet het voor een Padd', of voor een vuyle Spin.
Het groet niet op het Velt, als slechts de reyne Kruyden,
Die nut zijn voor de jeught, of voor de sieke luyden;
Alwaer het neder-zijght, alwaer het voetsel leest,
Daer vint het eenigh sap, dat vee of Mensch geneest.
Wel Heerman, lieve vrient, ghy doet op heden blijken,
Dat yeder met de by u dient te vergelijcken.
Waer groeyt'er nu een Bloem? waer isser een geweest,
Daer ghy niet heylsaem Wasch of Honig uyt en leest?
Ghy vliegt in Grieken-lant, en op de Roomsche bergen,
Die met haer bloem-gewas den schoonen Hemel tergen,
Ghy sweeft met u gemoedt door alderhande Kruyt,
Maer treckt'er anders niet als reyne Honich uyt.
Dies is uw' Boeck een Korf van duysent Honich-raten,
Die niemant hinder doen, maer alle Menschen baten:
Doch hoort wat gy verschilt van dit vernuftigh Beest;
De By voed slechts het vleys, maer gy den hoogē Geest.
Wel aen, vernuftig Hooft, door-soeckt de beste Velden,
Soo sal men uwen naem in allen Landen melden:
U Boeck dat overtreft der Byen Honich-raet,
Soo verr' de rappe Ziel het lijf te boven gaet.

Lof gedicht, ter eeren van
JUBAL,
Sone van Lamech ende Ada, eerste vinder van de Sangh-konste en Snaren-spel, gemaeckt ten versoecke van de Haerlemsche Musicanten.

DE vinder van de sangh is weert met alle tongen:
De vinder van de sangh is weert te zijn gesongen:
Op gasten, geesten, op, en al die singen kont,
Ghebruykt hier snaren-spel, gebruykt een soetē mont;
Ghebruyckt het bey gelijck, en wilt te samen Mengen,
Wat sangh en soet geklanck is machtigh uyt te brengen.
Wie nutter dingen vint, en aen de werelt biedt,
't Is reden dat hy danck voor sijnen dienst geniet.
Maer segh ons, ouden tijdt, Wie heeft de soete gronden,
Van spel en van ghesangh, voor desen eerst ghevonden?
't En is Apollo niet, en min de box voet Pan, *a*
Die hier uyt grooten naem, of luyster halen kan:
En schoon al is wel eer een jonge Maeght *b* ghepresen,
Om dat se van het spel een moeder scheen te wesen,
En voester van de sangh, 't is echter sonder grondt,
't Is vry een hooger geest, die eerst den Cijther vondt:
't Is Jubal, die wel eer een liedt bestont te quelen,
Die eerst de rouwe jeucht op snaren leerde spelen.
Die eerst den Trommel sloegh, en op de fluyte blies,
En maeckte dat de kunst gheduerigh hooger wies:
Want als het eerste paer uyt Eden was ghedreven,
Doen leyde gantsch het volk een droef en anxstig leven;
Want niemant at'er broot, als door een hittigh sweet,
En al de Werelt stont als in geduerig leet: (dwijnen,
Maer Godt, die noyt den Mensch van druck en laet ver-
Liet als een nieuwe Son op hare tenten schijnen.
Daer komt een beter tijt, want Ada baert een Kint, *c*
Dat Adams zaedt verheucht, en soete dingen vint;
Het vint een aerdigh tuygh, geciert met gulde snaren,
En gingh het met een bom, en met een fluyte paren,
En met een helle stem, dat gaf een soet geluyt,
En joegh het swaer gequel, en droeve sinnen uyt.
Daer quam doen al het volck met wonder ingenomen,
En tracht ontrent het spel, en by den heldt te komen;
En wie hem maer en naeckt, die is gelijck vervoert,
Vermits de Jongeling soo ras de vingers roert.
Maer noch soo nam de jeucht het meeste vergenoegen,
Wanneer hy by de klanck de sangh begon te voegen,
Vermits hy met de stem, nu rijst, dan weder daelt,
En uyt haer stil geheym der Menschen zielen haelt.
Daer quam van alle kant, de gantsche werelt dringen,
En hoorde snaren-spel, en hoorde Jubal singen,
Verdwellemt in de vreucht, en siet, op dese wijs,
Soo kreegh het treurig volck, een ander Paradijs.
Wel aen dan, wie je zijt, die met gevoegde stemmen,
De droeve sinnen treckt, en doet in vreughde swemmen.
Erkent op dese dagh de vinder van de sangk,
Den Vader van de vreugd', en van het soet geklanck.
Juygt Jubal, reyne jeugt, juygt Jubal, kloecke mannen,
Juyght Jubal, al het volck, verdriet dient uytgebannen,
Die eerst het singen vont, dient met gesangh vereert,
Maer juyght hem boven al, die Jubal heeft geleert.

a *Apollo en Pan zijn by de Heydenen vinders van dese konste geacht.*
b *Cecilia daer na by andere volgende eeuwen.*
c Nota. *De woorden in den originelen text, Gen. 4. 21. Begrijpen synechdochice alle Musijck instrumenten, soo die geslagen worden, (die Aristoxenus by Athenæum Eutapa noemt) als die geblasen en met de vingers of wint geroert worden.*

Op de vermakelijke gedichten van den Ed. Hoogh-geleerde, Konstrijcken Heer

J. VAN SOMEREN,

Raedt Pensionaris der Stadt Nieumegen.

WAt hoord'men hedensdaegs van wonderbare tijdē,
De gantsche Werelt-kloot die stelt haer om te strij-
Waer is 'er eenig Vorst of rijck of ander lant? (den.
Dat niet in vinnigh bloet en wreeden Oorlogh brant.
Wat brieven dat men krijght van alderhande kusten,
Niet eene van den hoop en is gesint te rusten,
En schoon de winter naeckt en harde kou bereyt,
Geen wapen evenwel en wert 'er neergeleyt.
De winter en de krijgh sijn onbeleefde gasten,
Die met veel ongemacks de Werelt overlasten;
Want als dit grilligh paer komt rennen op de baen,
Dan zijnder over al de Menschen qualijck aen.
Maer in het tegendeel de honigh soete pennen,
Die met een heusse tael tot dichten haer gewennen,
Zijn als des Werelts-vreught, en stillen onsen geest,
Wanneer men groot verdriet, of harde slagen vreest.
Al wat ons wel geviel dat schijnt van ons te vluchten;
Maer Someren u boek dat brengt ons Somer vruchten,
Dat komt uyt Helicon gevloeyt uyt onse kust,
En stilt ook menich hert al is het ongerust.
Soekt ghy dan, wie je zijt, uyt kou en krijgh te wesen;
Soo maeckt dit aerdigh werck van Someren te lesen;
Ghy neemt dat by der hant eer ghy u deure sluyt,
Soo blijft'er bars gewoel van krijgh en winter uyt.
Wilt ghy tot uw' vermaek dit boeck alleen verkiesen,
Ghy sult op eenen tijt twee vyanden verliesen:
Ghy sult in vrede sijn hier in ons naeste lant;
Daer elders menigh Mensch of beeft of klippertant.

Gedicht, op de gelegentheydt van staet, ter tijdt de Wijt-vermaerde Heldt,

MARTEN HARPERSEN TROMP,

Admirael ter Zee was gemaeckt.

ZEe-helden, wacker volk, peck-broeken rappe gasten,
Op, ruckt nu wederom de vlaggen van de masten.
Gaet, jaegt eens op een nieu den Spangiaert over boort;
En haelt eens wederom dat ghy ter Zee verloort.
't Is langh genoegh gegeeut, 't is al te langh geslapen;
Koom word' eens datje waert, en alsje zijt geschapen.
De Zee en haer gevolgh daer zijtge toe gewent,
Daer is uw' eygen huys, uw' eygen element.
Al wat op aerden leeft, al wat 'er is geschapen,
Dat kent sijn eygen kracht en weet sijn eygen wapen.
Ja weet wat hem gemack, of eenigh voordeel doet,
En hoe het na den eysch zijn vyandt krencken moet.
De Leeu vecht met de klau, de Stier gebruykt den horen,
Het Peert slaet met den voet, een Haen met felle sporen.
De Zee is uw' geweer, gebruyckt daer u gewelt,
Daer is geen twijffel aen de Spangiaert moet gevelt.
De Zee die heeft u eerst den vryen hals gegeven;
Den Gods-dienst ingevoert den Spangiaert uytgedrevē.
De Zee die heeft u eerst den vyant leeren slaen:
De Zee maeckt u gevreest oock by den Indiaen.
De Zee brengt voordeel in, en bout hier groote steden;
De Zee verrijckt het landt, en dat in verre leden.
De Zee maeckt dat het landt den vyandt overwint,
Ghy daerom bouwt de Zee so ghy het Landt bemint,
En valt dan aen het werck met onvertsaeghde sinnen,
Ghy sult gewissen buyt, groot lof, en eere winnen;
Want als na rechten eysch den Leeuw de bende leyt,
Daer is geen twijffel aen, de zegen is bereyt.
Tromp gaet u heden voor; hy trompt met alle krachten,
En roept u na de Zee, en stort in uw' gedachten,
Een lust om wel te doen, een yver voor het landt,
Daer van sijn innigh hert en al sijn wesen brandt.
Ghy, let op sijn bedrijf, en let op sijn bevelen;
Hy sal u naer de kunst, met yser leeren spelen,
En kaetsen met het stael, ja leyden aen den dans,
Daer by geen vrou en dient, maer niet als flukse mans.
Waer ghy, O dapper heldt! en leyder van de benden,
Die haer geduchten schrick na Oost en Westen senden,
Koom, toont ons op een nieu, dat Hollant weder leeft,
Dat Hollant boven licht en op de baren sweeft.
Siet hier een wacker man, *a* die niet en sal beswijcken,
Die niet en is gewent aen yemandt oyt te wijcken;
Die wort u toe-gevoeght, om met gemeene kracht,
Te doen al wat de staet van uwe daden wacht.
Gaet, gaet, man-haftigh paer van duysent uyt gekoren,
Gaet recht eens weder op, dat scheen te zijn verloren;
Gaet dondert met geschut, beset de vlaemsche kust,
En toomt de Spaensche pracht en ongetoomde lust;
Maekt dat de Koopvaerdy de stroomen mag gebruykē,
Maeckt dat de Vissery de netten magh ontluycken,
Maeckt dat de rijcke Zee met haer geheele strant,
Een zegen over al magh storten op het lant.
Nu Mannen, 't is genoeg, en waerom meer geschreven?
Uw' namen doen al-ree de vlaemsche kusten beven.
Wel flucks dan aen het werk, ghy zijt 'er toe-genoot,
Soo ghy de Zee bewaert, het landt is buyten noot.

Op het sterven van den Hoogh-geleerden

IACOBUS LANSBERGEN.

Dr. in de Medecijnen.

DItBeelt was lest een Man, eē troost voor sieke luydē,
Die in sijn Boesem droeg de krachten van de kruydē,
Ja met sijn hoogh verstant, ginck sweven in de locht
En leerd' oock even daer, al wat men leeren mocht:
Dies hy aldus begaeft, heeft menigh mensch genesen,
Die uyt het duyster graf, scheen op te zijn geresen;
Het speet de bleke doodt, dat haer geduchte maght
Bevochten, aengetast, en t'onder werdt gebraght.
Sy hoort den kloecken Helt, van alle Menschen prijsen,
En vreest, dat sijn verstant, staegh hooger staet te rijsen;
Dies leyt sy in beraet, wat datter dient gedaen
Om sijn vermaerde kunst, tot niet te doen vergaen.
Sy geeft haer in het velt, en komt den Man bespringen,
En gaet een schamper liet, tot haer triomphe singen;
De groote Konstenaer, die op geen doot en past,
Is schielick wech geruckt, en van de doot verrast.

Geluck-wensinge aen den Hoogh Ed. Geboren Heere, Heer

JACOB van WASSENAER,

Baender-Heere van Wassenaer, Opdam, &c. Lt. Admirael van Hollant, &c. Op sijn hoog Ed. inhuldinge over de Baronnye van Wassenaer gedaen op den 9 May, 1657.

DOorluchtigh Wassenaer! ghy waert eens hoogh verheven,
Maer in soo goeden stant en zijdje niet gebleven;
Ghy wiert onlanghs gedreyght met seker ongeval,
Daer van ick geen verhael op heden maken sal;

a *Luyt. Adm. Witte Corn. de Witte.*

De

De tijt is nu te goet. Dit zijn uw' beste dagen,
Hier komt een deftigh Helt u op de schouders dragen;
Hy die uw' Atlas is, en uyt het water nam:
Dat is uw' edel Hert ô Heere van Obdam.
Dit is een wonder heyl, en onverwachte zegen,
Die is u regel recht door Godes Hant verkregen.
Dies wensch ik u geluck op desen blijden dagh,
En dat u Wassenaer geduerigh wassen magh.

Geluck-wenschinge aen den Heer

GEERAERT MARCELLUS,

En Iuffrou

CATHARINA van der BURGH.

IN dien mijn eerste jeught, mijn aengename jaren,
Mijn soete lente-tijdt, noch in haer groente waren,
Ghy soudt in dit geval, *Marcellus* weerde vrient,
Ghy soudt van mijn gedicht ten vollen zijn gedient;
Maer nu mijn ouden dagh, mijn winter komt genaken,
Die my heeft onderstaen een witten baert te maken,
Soo voel ick dat mijn geest sijn eersten drift verliest,
En met een ander hayr een ander leven kiest.
Al wat ick menighmael te voren heb ghepresen,
Dat krijght in my voortaen, dat heeft een ander wesen,
't En gaet ons heden niet gelijck het eertijts gingh;
De tijdt de snelle tijdt verandert alle dingh.
Waer draeght een dorre struyck van koude nu bevrosen
Of aerdigh boom-gewas, af aengename rosen?
Al wat des Somers spruyt, en gulle botten maeckt,
Dat wort een kale stock wanneer de winter naeckt.
Een vrolick Bruyts-gesang en wil geen droeve sinnen,
Maer die van soete vreught haer laten overwinnen;
Dus wie een aerdigh veers wil brengen in de feest,
Die dichte nimmermeer als met een blijde geest.
Maer hoe kan my vermaeck of blijschap overkomen?
Mijn lieve weder-helft is van my wech-genomen,
Mijn vreught, mijns hertsens wensch, mijn troost, en gantsche lust,
Die is in haer alleen ten vollen uytgeblust,
Ick heb in mijnen tijt haer soete jeught genoten,
Mijn borst in hare borst niet selden uytgegoten;
Nu mis ick dat vermaeck, en in haer droevigh graf
Daer legh ick alle drift tot echte banden af.
Maer hoe? sal ick geklagh in uwe feeste brengen?
Sal ick mijn herten-leet met uwe vreughde mengen?
Neen vrient, ick wil een wijl my voegen na den tijt,
'k En wil niet droevigh zijn terwijl ghy vrolick zijt.
Doch ghy noch even wel verwacht geen blijde sangen,
Die met een soet gevley de teere sinnen vangen,
Verwacht geen boertig jock, geen jonge lieden praet,
Verwacht geen soet gequeel dat op de feeste slaet:
De Bruyt met haer gevolg na rechten eysch te prijsen,
En met een soet gedicht haer gaven aen te wijsen,
En is mijn sake niet: dat magh een ander doen (groen,
Wiens oogh noch heden swiert ontrent het jeugdigh
Ontrent den maegdenberg: laet die de Bruyt beschrijvē,
Laet die, als in het gout, haer aerdigh wesen drijven,
Laet die haer geestig oog dat glans en vlammen schiet
Begrijpen in gedicht, of in een geestigh liet:
Laet die het aerdigh waes van hare teere wangen,
By niemant oyt gesien als met een soet verlangen,
Laet die haer rooden mont, haer lippen als corael,
Vertoonen na de kunst in ongemeene tael.
Laet die haer soeten aert, haer wel-gemaeckte leden,
Haer teer en eerbaer root, haer onbevleckte zeden,
Laet die haer heus gelaet hier brengen aen den dagh,
En wat in dit geval de penne geven magh.
Laet die noch boven al hier komen openbaren,
En singen met de stem, of spelen op de snaren,
Hoe al de grage jeught ontrent haer deure liep,
En staegh in grooten ernst om hare gunste riep,
Wat yeder ondernam om hare teere sinnen
Door kunst en soet beleyt voor hem te mogen winnen,
Hoe schrap *Marcellus* stont, benaeut tot aen de ziel,
Eer hy in dit gevecht den prijs alleen behiel.
Hoe dat sijn soete tong, door heus en deftigh spreken,
Hoe dat sijn rappe geest de slagen moeste breken,
Hoe dat sijn geestigh breyn sijn kracht hier in bewees,
En in de diepste noot tot meerder hooghte rees.
Leert kunsten, soete jeught, leert alle goede boecken
Door-gronden met verstant, en neerstig ondersoecken;
Niet slechts om, als het dient, te pleyten voor dē Raet,
Niet slegts om, na den eysch, te spreken voor dē Staet;
Niet slechts om eenig mensch met reden los te krijgen,
Als yeder is verbaest, en alle tongen swijgen;
Maer om geleert te zijn oock daer men vierigh mint,
En met een soete tong een schoone vrijster wint.
Al wat men heeft geleert, al wat men heeft gelesen,
Dat kan, oock even hier, sijn meester dienstigh wesen;
Gelijck in dit geval *Marcellus* heeft getoont,
En met soo weerden pant ten lesten is geloont.
Maer, boven alle dingh, soo laet hem niet vergeten
De vryers onser stadt in haest te laten weten,
Dat yeder happigh zy, en uyt sijn oogen sie,
Dat yeder diepe gunst aen sijn geminde bie,
Dat yeder doet met ernst de vreemde visschers swichten,
Dat sy uyt onsen stroom geen fuycken meer en lichten;
't Is nut dat yeder een op sijne waters blijft,
Tot dat ons eygen volck ten vollen is gerijft:
Van al dit soet beslagh moet ghy, ô *Rover* quelen,
Moet ghy in onse tael een aerdigh deuntjen spelen:
Voor vrysters Roomsche tael, die niet een vryster kan!
Spreeckt Hollants, lieve vrient, soo leest'et alle-man.
Voor my ick swijge stil, van minne-brant te spreken,
Dat kan oock even selfs een killigh hert ontsteken;
En dat en is geen werck dat mijnen geest vernoeght,
Of dat een grijsen baert en oude jaren voeght.
Ick wil, geluckigh paer, aen uwe feest vereeren
Wat my in dit geval de tijt heeft konnen leeren,
Ick wil u (met verlof) gaen leggen in den mont
Wat my oyt wel beviel ontrent het echte-bont:
Voor eerst heb ick gestaegh, en op verscheyden stonden,
Of in mijn eygen huys, of elders onder-vonden,
Dat noyt het echte paer soo nutten huys-raet vint
Als dit gewenste lot, *Twee herten eens gesint.*
Met vrientschap op te staen, met vrede weder slapen,
Dat is een soeter vreught als hondert vette schapen,
Als al 't gemeste vee en al het groot beslagh
Dat yemant voor de lust op tafel brengen magh.
Ghy daerom, weerde paer, soeckt rust in alle saken,
En laet geen droeve twist tot uwe kamer naken,
Verbant met alle kracht, verbant de wrange spijt,
En drijft de gramschap uyt, en dat voor alle tijt.
Ick weet het voor gewis, dat ghy u leven dagen
Geen dingh in meerder ernst na desen sult beklagen,
Als dat ghy oyt een uyr, een snick, een kleyne stont,
Hebt aen een grammen sin of aen den twist gejont;
Ghy sult in tegendeel veel troost in u bevinden,
Indien je vinnigh bloet hebt weten in te binden,
In dien u gantsche vreught was onder u gemeen,
En hebt in als geweest als schapen onder een.

Het

Het tweede trou-bericht dat ick heb konnen mercken,
Bequaem het echte volck in haer bedrijf te ftercken,
Is dat te geener ftont haer liefde dient gegront,
Of op een jeughdigh lijf, of op een rooden mont,
Die ftijlen zijn te fwack om dat gebou te dragen,
En wijcken al te licht voor alle quade vlagen:
U dient een ftijver balck daer op ghy fteunen meugt;
Dat is een vafte gront van onbeveynfde deugt.
Daer blijft een innig vier al is het lijf vervrofen,
Daer blijft een foete reuck oock in de dorre rofen:
Wie, als hy paren wou, op eer en vroomheyt fagh,
Die houdt een ftage vreught oock in den ouden dagh.
Ick wil hier voor het left een derden regel fetten,
Daer op het echte paer voor al behoort te letten;
Het is de foetfte plicht voor wijf en echte man,
Dat yeder in fijn deel vernoegen vinden kan,
Indien men is gefint fijn herte foo te buygen,
Om uyt fijn bed-genoot fijn vollen luft te fuygen,
En dat het gantfche ftuck hier toe wert aengeleyt,
Soo is voor dat gefin gewiffe vreught bereyt.
My zijn nu twee-mael thien en vijf geheele jaren,
Terwijl ick ben gepaert, in haeften wegh-gevaren;
En ick en weet geen dinck my foeter aen de ziel,
Als dat ick defe plicht geduerigh onderhiel.
Ick kan het voor gewis, ick kan het heden feggen,
Ick kan het als een pant in uwen boefem leggen,
Dat wy uyt dit beleyt genoten meerder vreught,
Omtrent den ouden dagh, als in de groene jeught.
Hoe dat ons metter tijt de jaren verder liepen,
Hoe dat wy meerder luft en foeter vreughde fchiepen;
Hoe meer de jeught verdween, hoe meer ons liefde (wies:
Soo dat ick heden noch betreure mijn verlies.
Maer ick en wil van nieus geen droeve klachten maken,
Ick wil (met u verlof) mijn penne liever ftaken:
Wel aen dan, weerde vrient, ick wenfche tot befluyt,
Ick wenfch het even u, en uwe lieve Bruyt,
Ick wenfche dat je meught in ftaege trou volharden,
Te famen wel bedaeght, te famen leelick werden,
Te famen gaen ter feeft daer niemandt oyt en trout,
En daer men even-wel geduerigh Bruyloft houd.
Wysheyt in mans, gedult in vrouwen,
Dat kan het huys in ruften houwen.

Aen d'Achtbare, weerde en Konft-rijcke
Ionck-vrouw

ANNA ROEMERS.

ANchifis lam en ftram, door veelheyt fijner dagen,
Wiert op den kloeken hals van fijnen foon gedragen,
Dies is den Troyfchen Helt, om fijn beleefden aerd,
Van yeder hoogh geacht, de werelt door vermaert.
Een roomfche vrou behielt haer vader in het leven,
Met in fijn ouden tijt haer teere borft te geven;
Dies maeckt een yeder een van hare daet gewagh,
Na foo veel hondert jaer noch heden op den dagh.
Twee daden, na my dunckt, die geene daet en wijcken,
Noch derf ick u met beyd' ô Anna vergelijcken.
Ghy draeght niet voor een reys u vader hier en daer,
Ghy draeght den ouden man geheel het ronde jaer.
Ghy draeght met gantfche kracht uws Vaders fwacke leden,
Ghy draegt met foet gedult fijns geeftes fwackigheden,
Ghy draegt en gy verdraegt en wat men dragen mag;
Ghy fijt de gantfche vreught van fijnen ouden dagh.
Æneas heeft ('t is waer) fijn lieve vrou verlooren,
Doen hy fijn vrou verloor. Ghy geenen man verkooren,
Om met te vryer hart te dragen defen man,
Die niemant meer en heeft, die hem meer dragen kan.
Al geefdy, met de borft, u vader niet te fuygen,
Ghy houd fijn leven op. Wy fijn u des getuygen.
Wy weten, dat fijn lijf fou liggen fonder ziel,
Indien u heus onthael niet beyd' en onderhiel.
Sijn ouders wel te doen, wert wel te recht gepresen,
Noch kan men nu en dan van fulcke dochters lefen;
Die haren vader draeght, is hier en daer noch een,
Maer, die haer vaders boeck verbetert, ghy alleen.

Gedicht op het Boeck des Weerde, Eerweerden en
Godfaligen Dienaer des Woordts

Mr. WILLEM TEELINC,

Genaemt BALSEM GILEADS *voor*
ZIONS WONDE.

DE Dochter Zions queelt, en fit met bleycke wangen
Sit treurigh in het ftof, met groote pijn bevangen,
De geeft is wonder flaeu die in haer aders fpeelt:
O droevigh ongeval! de Dochter Zions queelt.
Wat is u teere Maeght, wat magh u fieckte wefen:
Waer van is u het quaet, het droeve leet gerefen?
Ontftaet 'et uyt de maegh? of uyt een koude fucht?
Of uyt een hittigh bloet? of uyt een quade lucht?
Ach, wat een feldfaem ding! wat alle Meefters foecken
Of in haer eygen breyn, of vreemde meefter-boecken
Is hier maer enckel droom. Een yeder is verftelt,
Onfeker wat vergif u fwacke leden quelt.
Ach! die haer gantfche werck van fiecke luyden maken,
Hoe-wel fy metter hant aen u gewrichten raken,
En weten geen befcheyt. De kunfte blijft te kort,
Men voelt niet aen de pols wat in haer herte fchort.
Hier uyt komt dit gevolgh, dat geenderley gewaffen,
Hoedanigh datfe zijn, u toe en zijn te paffen.
Want niemant, wie het zy, en weet 'er goeden raet,
Indien hy niet en weet de gronden van het quaet.
Een Man, in dit gewoel, met yver aen-gefteken.
Een Vrient tot aen het merch bedroeft in u gebreken,
Die taft u naerder aen, en vint ten leften uyt
Van waer de flimme fucht van defe koortfe fpruyt,
Dies fpreeckt hy met befcheyt; ô Dochter defe wonden
Ontfangen haer begin uyt uwe droeve fonden:
Wat fal, in dit gevaer, wat fal u plaefter zijn?
Daer baet geen flechte falf tot diepe ziele-pijn.
Al wat 'er voor gebreck magh aen het lichaem wefen,
Kan fap, of pap, of gom, of fout, of fmout genefen
Of yet dat in den hof of aen der heyde ftaet:
Tot yeder ongemack is veelderhande raet.
't Is anders met de geeft, en met de fnoode qualen
Die door het innigh merch tot in de ziele ftralen;
Daer is maer een behulp dat ons gefontheyt biet,
En dat en waft voor al hier op der aerden niet.
Het is een hemels zaet, een onbegrepen wefen, (prefen
Noyt door een menfchen tong noyt hoogh genoegh ge-
Godt in het fwacke vleefch, het onbevleckte Lam,
Dat een-mael voor de menfch hier in de werelt quam:
Sijn weerde bloet alleen kan u het eerfte leven,
Kan u de nieuwe jeught, en krachten weder geven.
O noyt begrepen heyl! *ô Balfem Gilead!*
O dierbaer oogen-falf! ô foet en krachtigh nat!
Doch om op vaften gront uyt dit verdriet te komen,
Soo leert wat u behoeft, en hoe het dient genomen;
Hier ftaet u voor-fchrift in: leeft, weerde Dochter leeft
En foeckt met alle vlijt hoe defe koorts geneeft.

Dunckt

Dunckt u het Boeck te lang; so denckt 'er weder tegen
Hoe diep u dese quael is in de borst gelegen; (sont
Denckt vry dat noyt een mensch werd in der haest ge-
Of van een innigh zeer, of van een oude wond.

Lof-ghedicht, Op de Gedenck-weerdighe

NATIONALE SYNODE,

gehouden tot Dordrecht Anno 1618 *ende* 1619.

ALs *Christi* weerde Leer was in haer teere jaren,
En datmen eerst begost de Volcken te verklaren
Des Hemels nieu verbont, des Heeren goeden wil,
Ontstont in d'eerste Kerck een Kerckelijck verschil;
Den desen was gesint de menschen te besnijden,
Den genen woud' het Volck van 't oude jock bevrijden,
Elck bracht zijn reden by, tot dat den nieuwen twist,
Door oordeel van de Kerck ten laetsten wert geslist.
Het oordeel van de Kerck in Kerckelijcke saken,
Op Godes woord gegront, is om een eynd te maken
Van dwaling in de Leer, die nu en dan ontstaet,
Als 's Menschen swak vernuft sig hier of daer ontgaet.
Doen nu des Heeren Woort soo verre was gekomen,
Dat d'Overheyt des Lants, 't Geloof had aengenomen;
Quam Arrius ter baen, en storte lancx om meer,
Door *Constantini* rijck, sijn ongesonde leer,
Den Keyser dacht voor al van sijnen plicht te wesen,
Te vanden *Christi* Bruyt, haer wonden te genesen,
Beroept daerom, tot rust der Kercken in 't gemeen;
De Dienaers van het Woort te *Nicen* al by een,
Hy selfs een van 't getal komt sitten in 't gerichte,
Hier wert de nieuwe leer gehangen in 't gewichte,
En na dat lange tijdt op alles was gelet,
Bleef Christus die hy was, en Arrius verset,
Een Kerckelik besluyt, van t'saem-gevoegde stemmen,
By d'Overheydt versocht kan Werre-geesten temmen:
Is 't richt-snoer van 't vernuft, den rechten bant van als
Waer onder Eygen-sin moet buygen haren hals.
Daer is onlanghs geleen een Tuymel-geest gevlogen
In 't midden van het Landt, die heeft daer uyt-gespogen
Verwerring diep-gesocht, een dochter van de Nacht
Die ons vereenigt Lant in tweedracht heeft gebracht:
Den Vrient twist met sijn Vrient, den Broeder met sijn
Broeder,
Den Vader met den Soon, de Dochter met de Moeder;
De Staet helt naer het sweert, de Kercke nae den ban,
Het gantsche Lant dat swiert gelijk een dronken man:
De Vaders van het landt, der Kercke *Voester-heeren*
Sijn neerstigh in de weer om ongemack te keeren,
Men raet-slaegt alle daeg, men soeckt aen elcken kant
Wat dat 'er dient gedaen, tot ruste van het landt.
't Heeft u Manhaftigh hart, *Nassouschen Helt*, verdroten,
Ons Vader-lant te sien van alle kant beschooten
Met pijlen van de Twist: ons lieve Vader-lant (pant:
Voor 'twelk' *t Nassousche* bloet sich dikmael heeft ver-
Ghy gaet daerom gestaech in dijn ervaren sinnen
Beramen, hoemen mocht den wrevel-moet verwinnen.
U hart is staegh beducht, u Geest is ongerust,
Hoe dit ontsteken vyer mocht werden uyt-geblust.
Men vint ten lesten goet den Raet van alle Kercken,
In eenen Raet vervat, hier op te laten wercken:
Hier toe wert, door u hulp bequaemen Tijt beraemt,
d'Uytschrijving wert gedaen, de Plaetse wert genaemt
Daer *Dordrecht* leyt om-ringht met vierderley rivieren,
Die om haer hooge vest met versche stroomen swieren,
Een Eylandt end' een Stadt: daer is het open velt
By d'Overheyt voor elck tot t'samen-komst gestelt.
Hier hebben hun voor eerst in goet getal gevonden
Die onsen *Vryen Staet* heeft in haer plaets gesonden,
Vol weerdigheyt, en glants, vol trouwe, vol bescheyt:
Op dat door hun bestier de sake wiert beleydt.
Terstont vloeyt herwaerts aen, uyt veelderhande landen
Een segen-rijcke beeck van wonderbaer verstanden,
Vol van een hoogen geest, vol Goddelijcker kracht,
Vol helder licht, bequaem te schijnen in de nacht.
Soo haest als yeder was aen dese plaets getreden,
Den aenvang van het werck, is vasten en gebeden,
Ten eynde Godes Geest, gesegen uyt de locht,
Op yeders hert, en tong, sijn segen storten mogt. (den
Gods woort, Gods suyver woort, geen menschelike von-
Is salf, en heylsaem kruyt voor Kerckelijcke wonden,
Daer op wert hier gebouwt, dat steltmen hier alleen
Tot eenen vasten gront, en onbesweken steen.
Men heeft by een gesien de Bloem van alle landen,
Die niet en zijn geboeyt met Pauselijcke banden,
Het Merg van kloek vernuft, de Keest van diepe leer
Des Aertrijcx edel Zout, des werelts Licht en Eer.
Hier brengt een yeder voort, al wat hy heeft van binnen
De gaven van sijn Geest, de schatten van sijn sinnen,
Den rijk-dom van sijn hert, de vruchten van sijn mont,
En wat 'er oyt een mensch in 's menschē boesem vont.
Wanneermen op hun beurt hoort spreken al de *Vaders*,
Wat voor een wonder kracht ontsluyt des herten aders,
En dringt in ons gemoet! Gods lof sy hooch vermelt,
Die in sijn weerde Kerck alsulcke lichten stelt.
Wie dat hier komt omtrent siet als een beke vloeyen
Van honich-soete tael, voelt in sijn herte gloeyen
Een ongewoonlijk vyer, een geestelijcken brandt,
Voelt als een helder licht op-gaen in sijn verstandt.
Ghy moest nu, mijn vernuft, hier werden aengedreven
De *Vaders* elck by naem haer eygen lof te geven, (stil,
Maer neen, ten mach niet zijn: gy moet haest swijgen
Door faute van de plaets, en niet van goeden wil.
Nu *Vaders* zijt gegroet, den *Staet* van dese Landen
Prijst uwe trouwe daet, en biet u danckbaer handen,
Wenscht, dat dit goede werck magh doen alsulcken
vrucht
Dat Twist, en swarte Nijt mach tijden op de vlucht:
Wenscht, als met eene stem, dat al des lants gemoeden,
Niet als een sachten Geest, en liefde mogen voeden,
Wenscht als met eene stem, dat over al voortaen
Een broederlijke gunst by yeder mach ontstaen.
Nu *Vaders* zijt gegroet: de *Harders van de Kercken*
Verlangen om te sien de vrucht van uwe wercken;
Verlangen om te sien, Godts vyandt tot een spijt,
De Nederlantsche Kerck van wrevel-moet bevrijt.
Nu *Vaders* zijt gegroet, *Wy* loven uwe daden,
Wy sien in u besluyt een teycken van genaden,
De stilte van het volck, een vriendelijken bant,
De haven van de rust, de vrede van het landt,
En evenwel nochtans (vergeeft ons dese reden)
En evenwel soo is het slot van ons gebeden,
Dat Godt sijn heyligh werck alsoo hier laet gedien,
Dat wy in desen standt u hier niet meer en sien.

EYNDE.

I. C A T S

S P I E G E L

V A N D E N

OUDEN EN NIEUWEN TYT.

Van nieuws overſien, vermeerdert en verbetert.

ELCK SPIEGLE HEM SELVEN.

t'A M S T E R D A M,
By I A N I A C O B S Z. S C H I P P E R.
A N N O 1657.

VOOR-REDEN.

DEwijle, gunstige Leser, dat Nuttigheydt en Vermaeckelijckheydt, te samen gevoeght, van oudts de gantsche wereldt deur zijn geacht geweest als twee sauçen, om alle dingen smakelijck te maken: en dat ick eenigen tijdt herwaerts voor hebbe gehadt, om (na mijn kranck vermogen) de liefhebbers onser tale van tijdt tot tijdt iet sulcks toe te schicken, dat aen de selve tot beyde gelijckelijck aenleydinge mochte geven; soo en heb ick tot dien eynde voor ditmael niet beters konnen voortbrengen, als het werck dat u heden wert vertoont: bestaende in een nieuwe versamelinge van oude spreeckwoorden en by-spreucken, uyt veelderhande talen en tijden met opmerckinge gekosen, en den loop van 's menschen leven bescheydentlijck toe-gepast. Omme waer van den naeukeurigen Leser, (tot beter gebruyck van alles) wat naerder t'onder-rechten, soo vinde ick goet, so wel over de Nuttigheyt als Vermakelijckheyt van de by-spreucken en spreeck-woorden in 't gemeen, en op de gestalte van dit werck in 't bysonder, by maniere van voor-reden, wat te seggen. Aengaende voor eerst de Nuttigheydt en Vermakelijckheydt van de spreeck-woorden in 't gemeen, so wil ick den gunstigen Leser kortelijck vijf bysondere nuttigheden, en even soo veel vermakelijckheden van de selve, als met den vinger, aenwijsen. Belangende de Nuttigheden, dient aengemerckt 1. Dat by-spreucken en spreeck-woorden (wesende als overgebleven voncken van de hoogh-dravende wijsheydt der voor-vaderen van d' eerste wereldt [a]) zijn gewisse leer-meesters van den loop des levens, aenwijsende uyt oude ondervindinge, hoe in nieuwe gevallen ieder sich heeft te dragen. [b] 2. Datse, mits de spitse haerder scherpheyt, krachtelijck door-dringen in de gemoederen der menschen, latende in de selve als sekere weer-haken, dienstigh tot opweckinge van dieper bedenckinge, als wel voor eerst daer in scheen te schuylen. [c] 3. Datse geheel dienstigh zijn om oude, en selfs oock uytheemsche Schrijvers grondelijck te verstaen, die andersins op veel plaetsen duyster en onsmaeckelijck bevonden werden. [d] 4. Datse de rechte eygenschappen en ingeboren aert van de natien en volcken (uyt dewelcke de selve haren oorspronck trecken) sonderlinge wel uytdrucken, en aen den Leser levendigh vertoonen. [e] 5. Datse niet alleen tot verwackeringe des verstants, maer sonderlinge tot een rechte gesetheydt en vromigheyt des levens, in een kort begrijp van woorden, een goeden wegh banen. [f] Belangende de Vermakelijckheydt van de by-spreucken en spreeck-woorden, d' ervarentheydt spreeckt selfs 1. Datse een reden verçieren als gezaeyde paerlen, in der waerheydt bevonden worden te wesen even die gulde appelen in silvere schalen, daer de Wijse-man van gewaeght, Prov. 25. 11. [g] 2. Datse gantsch bevalligh zijn om hare kortheydts wille, en mitsdien recht bequaem om onthouden te werden, hebbende ondertusschen in sich den gantschen

a De eerste spreeck-woordẽ zijn ontleent en genomen uyt de Spreucken der Wysen / of uyt den aert van de gedierten / ofte uyt de eygenschappen van eenige natiẽ / of uyt eenige gedenkwaerdige geschiedenisse / of andere soodanige bysondere saken: gelijck sulcks betuygen *Erasmus, Thomaso Buoni*, en andere Schrijvers. *I proverbi sono quelle perfettißime regole, che ci ammaestrano nel corso della vita humana, &c.* Tho. Buoni ne' Pro. Ita.

b Wat is het (seydt Salomon) dat geschiet is? even het selve dat geschieden sal. Wat is het datmen gedaen heeft? even het selve datmen doẽ sal. Daer en geschiet niet nieus onder der sonne. *Eccl. 1. 9. Certum est illud Thucididis*, Donec eadem hominum natura manet, similia multa accidunt.

c Fit, nescio quomodo, ut sententia proverbii quasi vibrata feriat acrius auditoris animum, & aculeos quosdam cogitationum relinquat infixos. *Eras. vide Ecc. 12 Et Voscius Orat. Inst. lib. 4. cap. 4.*

d Vid. Erasm. in præfat. Chiliad.

e In proverb. invenias pigmenta Hispanicæ argutiæ, Thuscæ altiloquentiæ, Gallicæ Veneris, Germanici impetus. *Scal. ad Cardan. Exerc. 294.*

f Spreeck-woorden (seyt 'er een Hooghduyts schrijver) zijn als de kern van een reden / daer uyt wat meer veeltijdts verstaẽ als geseyt wert: behelsende menighmael in twee of drie woorden ghenoeghsaem een geheele predicatie.

g *Sono di tanta eccellentia gli proverbi, si diligentemente osservaremo tutte le lingue o Grece, o Latine, o altre più straniere; troveremo niuna tra quelle essere che non resplenda del l'ornamento di equelli: poscia che appaiano gli proverbi detti inventati da gl' huomini più sagi, i quali sotto amabile oscurita, o pur sotto velamenti d'ingegnose translaioni illustrano, quasi chiare stelle, la commun favella; ondo non solo adornano ogni lingua, ma auvivano ogni ragionamento, o grave, o familiare, o domestico, o publico, o privato.* Thom. Buoni. d. prevat. Pro.

keeſt van de wijſte boecken, zijnde mitsdien bequaem om gebruyckt te werden tot ſin-ſpreucken en op-ſchriften in veldt-teyckens, glaſen, gebouwen en diergelijcke gelegentheden meer. [h] 3. Datſe de bijtende waerheyt (die in haer eygen geſtalte by 't meerendeel der menſchen veeltijdts niet ten beſten en wordt op-genomen) met een verbloemde om-reden tot in het binnenſte der gemoederen behendelijck indringen. [i] 4. Datſe geheel buyghſaem en reckelijck zijnde tot veelderley ſaken, oock verſcheyden van aert weſende, met groot vernoegen van hoorders en leſers, gevoegelijck konnen werden verdraeyt, en tot andere gelegentheden van ſaken merckelijcken konnen werden uyt-gebreyt. [k] 5. Datſe door een aengename duyſterheydt ſonderlinge bevalligh zijn, en wat anders in den ſchijn, wat anders na de waerheyt in ſich hebben, waer van de Leſer naderhandt het rechte wit en ooghmerck komende te treffen, placht in ſijn gemoedt een ſonderling vernoegen t'ontfangen; niet ongelijck den genen die onder de dichte bladeren een ſchoonen tros druyven, na lange ſoecken, eyndelijck komt te ontdecken. [l] De bevindinge leert ons dat veel dingen beter aert hebben alſſe niet ten vollen geſien, maer eeniger-maten bewimpelt en over-ſchaduwet ons voorkomen: 't welck Poppæa, de Keyſerinne, wel verſtaende (gelijck van de ſelve getuyght wert) was gewoon haer niet te laten ſien, als ſoo wat bedeckt, en als in een ſchaduwe, om het geſichte der omſtanders niet te verſadigen. [m] De byſpreucken dan en de ſpreeck-woorden bevonden zijnde te weſen van ſoodanigen nuttigheyt en vermaeck, als voren is geſeyt; ſoo en is' et niet te verwonderen dat de beſte, wijſte, oudtſte, en aenſienelijckſte van alle volcken en tijden, met de ſelve oyt veel hebben op gehadt. Men vindt dat niet alleenlijck de voor-treffelijkſte onder de Heydenſche Philoſophen, als Ariſtoteles, Cleanthes, Chryſippus, Ariſtides, Zenodorus, Didymus, Theophraſtus, Milo, Diogenianus, en oock andere meer, de ſelve verſamelt en veel gebruyckt hebben, maer oock dat de voornaemſte onder de gene, die den waren Godt waerlick hebben gekent, ſoo Koningen, Propheten, als Apoſtelen, ja de eenige Sone Godts, even de Heere Chriſtus ſelfs, [m] hier van werck hebben gemaeckt, en niet veronwaerdicht de ſelve in hare ſchriften en redenen, na gelegentheyt, te vermengen: behalven dat de machtichſte Koning van Iſrael, en met een de wijſte man die oyt was, daer van met opſet heeft geſchreven; gelijck mede doet Jeſus Syrach, en van gelijcken Benſira, wiens Groot-vader (ſoo geloofť werdt) is geweeſt de Propheet Ieremias, [n] en dit alles op ſeer goede gronden, en om byſondere redenen. Want is 'et van gewichte te houden dat een wijs man ſeyt; veel

h Weynige ſpreeck-woorden door een ſcherpſinnige kortheyt/ gaen dickmael te boven/ en zijn bequamer tot leeringe als geheele en groote boecken; en gelijk de ſonne met een kleyn ſtraeltjen dickmael een duyſter hol verlicht (ſchoon het ſelve verre is gelegen) ſoo konnen oock de ſpreeck-woorden uyt het verſtant de duyſterniſſe van onwetenheydt verdryven/ en de ware deucht daer in veſten. *Typot. de Symbol.*

i De woorden der Wijſen zijn ſpieſſen en nagelen/ *Salom. Eccl.* 12. 11. Hinc Ciceroni Salinæ dicta. Anglis, *Pointed ſpeeches.* Aliis, Mucrones verborum. & proverbia eſſe ſententias vibrantes, ubi mordax illud Verum, quo imbecilliores facile offenduntur, ſuavi quodam temperamento diluitur.

k *Les Proverbes ſignifient, ce que le lecteur voudra.* Alia quippe atque alia eſt ejuſdem rei interpretatio. *Livius.* Gelijck als de ſchilder wil/ ſoo moet St. Joris den draeck ſteecken.

l Proverbium eſt ſermo acutus rem manifeſtam obſcuritate tegens. Vide Typot. de Symb. Thomoſ. Buoni, Eraſ. & alios. Nicolao Zegero, viro apprimè erudito, ea tantum ſunt proverbia quæ hæc tria complectuntur: Ut aqud complures ſint celebrata jactataque: ut ſcito quopiam figuræ alicujus involucro, aut certe erudito aliquo Laconiſmo ſecernantur à ſermone communi: ac denique, ut ſalutarem contineant ſententiam Iulius Scaliger parœmiam cenſet eſſe orationem vulgatam, allegoricam, ſive alludentem. Hadrianus Iunius, orationem vulgo in uſu habitam allegorice aliquid innuentem. Theophylactus orationem oblique & occultè, atque omnino collatione quadam aliquid, quod propoſuerat, oſtendentem. Syneſius orationem, quæ ſententiæ dignitatem habens ac antiquitatem è Philoſophia depromptam, gravem plane obtutum lectori exhibeat. Vid. D. Gerard. Voſſium Orat. Inſt. lib. 4. cap. 4.

m Ne ſatiaret aſpectum, *inquit Tacitus*; vel quia ſic decebat. Huc pertinent hæc, & alia: *Ubi cadaver, ibi aquila. Canis ad vomitum.* & ſimilia, quæ vide in Adagiis veteris & novi Teſtamenti Martini Delrio.

n Benſira ab Ebræis inter priſcos ſapientes numeratur, & nepos Ieremiæ Prophetæ fuiſſe creditur. Ita Paulus Fagius epiſt. ad Gaſparum Heldelinum.

meer

meer dat veel wijſe ſeggen, noch meer dat de wijſte van veel landen ſeggen, noch meer dat de wijſte van de gantſche wereldt zeggen, en dan noch boven al, dat alle de wijſte van tijt tot tijt, en met tuſſchenloop van veel tijden en eeuwen eenſtemmelijck hebben geſeyt, en geſtadelijck noch blijven ſeggende. [o] Spreeck-woorden (ſeyt 'er een) zijn dochters van de langdurige ondervindinge, zijn als beproeft gout, ja als enckele Gods-ſpraken. [p] Spreeck-woorden hebben behouden, en (tot deſe onſe eeuwe toe) overgebracht het gene dat noch metale pilaren, noch gehouwe ſarcken, noch harde marmerſteenen, van den knagenden tant des alverteerenden tijdts hebben konnen bewaren. [q] Spreeck-woorden doen ons ſien in de vorige en tegenwoordige werelt, ja dickwils meer als de oude ſelfs oyt daer in hebben geſien: want gelijck een dwergh, verheven zijnde op de ſchouderen van een reus, verder ſiet als de reus ſelfs; insgelijcks onſe eeuwe (hoe-wel minder in hooge wetenſchap als de oude) geholpen (boven de wijsheyt der voorvaderen) met eygen ondervindinge, ſiet en ſeydt dickwils meer als de oudtheydt ſelfs te voren heeft gedaen. Al het welcke by my overwogen en ingeſien weſende, ſoo heb ick geoordeelt dienſtigh te weſen in onſen tijdt en tale, aen de inwoonders deſes Lants mede iet wat van dingen deſer ſtoffe in handen te geven, en daerom en heb ick niet in 't gemeen by een geraept alderhande ſpreeck-woorden ſonder onderſcheyt; maer alleen de gene die, boven de eygenſchap van een ſoete verbloeminge, iet dienen tot leere, en verbeteringe in haer hebben. Boecken (mijns oordeels) behooren te weſen, gelijck een van de oude wilde dat de maeltijden ſouden zijn, achtende die de beſte niet, in de welcke men een tijdt lang gantſch uytgelaten vrolijck was geweeſt, en daer men veel gegeten en gedroncken hadde, waer van men dan noch des anderen daegs in mage ofte hooft groote pijne komt te gevoelen; maer wel de ſoodanige, daer van men de beſte ſmake eerſt des daegs daer aen gewaer wert, door het herkauwen van de goede tafel-reden aldaer voorgevallen. Ick wenſche dat al het gene de gemeente om te leſen in handen wert gegeven ſoodanigh ware, dat de Leſer niet eenige ongeſouten vermaeck daer door werde aengebracht; maer ſonderlinge dat een ieder na het leſen ſich in eenigen deele t'elcken verbetert mochte vinden, en alſoo een goede naſmake (hem ten beſten) daer van mochte behouden: en om dier oorſaecke wille, heb ick my in deſen gedient van leerſame ſpreucken, beyde uyt oude en nieuwe talen, uyt de welcke (na mijn gevoelen) konnen werden afgenomen treffelijcke gront-regels van verſcheyden ſtoffe, die in den loop des levens alderhande menſchen konnen dienſtigh zijn. Inſgelijcks heb ick goet gevonden (tot meerder licht en nuttigheydt van den Leſer) in de ordre van dit werck te volgen den gewoonlijcken loop van 's menſchen leven, ten eynde een ieder, nae ſijn gelegentheydt, ſpoedelijck en zonder lange zoecken, ſijn gerief daer in zoude mogen vinden. Ick heb van gelijcke de hooft-ſtucken van de ſelve geſocht te verluſtigen door de Nederlandtſche dicht-konſte: en alſoo de Poëſie te rechte by de oude werdt geſeydt te zijn een ſprekende ſchilderye, en de ſchilderye aen d'ander zijde een ſwijgende

[o] Philoſophus quidam interrogatus, quidnam hic in optimis numeraret? optime reſpondit; Quod maxime commune eſt. *Bucherus in Gnomol. præfat.*

[o] Summæ auctoritatis eſſe debet, in quod uno ore plurimæ conſentiunt gentes. *Cicer.* Prudentia ex Sapientum ſententiis propemodum varicinantur. *Chriſtoph. Beſuldus axiom. phil.*

[p] Publicis rumoris auctoritas eſt inſtar oraculi. Non omnino de nihilo eſt quod publico ſermone circumfertur. *Heſiod.* Publicus rumo nunquam fere fruſtra. *Auguſt.* Omnium conſenſus, naturæ vox eſt. *Cicer.* *I. proverbi ſono tutti provati.* Gemeene roep heeft veel wat waers. *I. Proverbi non ſono da farſene beffe.* Gemeen geruchte is ſelden geloogen.

[q] Syrach 8.9, 10.

Ne meſpriſſe point le propos des anciens ſages, mais entretient toy en leur ſages ſentences. Car tu apprendras d'eux doctrine & ſage judgement, & le moyen pour faire ſervice au Princes.

Tels propos aſſaiſonnez par divers aages & experiences, apprenent les nouvelles du monde, les moyens pour s'y conduire, & la voye pour en ſortir.

gende Poëſie ; ſoo hebbe ick het voorſz werck mede doen verçieren door de ſchilder-konſt : waer in, onder andere, daer op mede is acht genomen, (om door de veranderinge den Leſer des te meer vermakelijckheydts aen te doen) dat veeltijds de kleedinge en het weſen ſelfs van de figuren, zijn geſtelt na de talē van het ſpreeck-woordt, daer op het beeld ſlaet, zijnde op een Spaens, Italiaens, Frans ofte ander ſpreeckwoordt, gepaſt een Spaenſche, Italiaenſche, ofte Franſche kleedinge en weſen, ſoo veel de kunſte heeft willen geven ; in voegen dat hier de wijsheydt van oude en nieuwe volcken, niet alleen geleſen, maer oock eeniger-maten geſien kan werden. Waer by dan noch komt, dat onder elck hooftſtuck zijn gevoeght eenige over-een-ſtemmende ſpreeckwoorden van andere volcken op die ſtoffe paſſende, op dat de eendracht en gelijckheydt van oordeel van verſcheyde natien, in een het ſelve leer-ſtuck t'ſamen komende, te beter by den Leſer gevat, en van meerder gewichte geacht mochte werden. [r] Ten leſten heb ick mede goet gevonden op verſcheyde plaetſen menichte van ſpreek-woorden hier by te voegen in haer oorſpronckelijcke tale, ten eynde (elcke ſprake in haer ſelven een byſonderen aert hebbende) de Leſer de talen verſtaende, des te beter de rechte geur en eygenſchap van de ſpreucken en ſpraken ſoude mogen in-nemen. [s] Siet dan hier, goetgunſtige Leſer, in 't korte mijn ooghmerck in dit tegenwoordigh werck, het welcke ſoodanigh is, dat een ieder tot ſijn eygen gebruyck het zelve van tijdt tot tijt kan vermeerderen met de by-ſpreucken en ſpreeck-woorden, die hy hier en daer ſal mogen hooren of leſen ; tot hoedanige vermeerdering dies te meerder ſtoffe is, vermidts ick, nu een geruymen tijdt met verſcheyde ſaken (boven mijn gewoonlijck beroep) beſich zijnde geweeſt, hier toe niet en hebbe konnen brengen ſoodanigen vlijt en tijdt, als wel noodigh ſoude zijn geweeſt. Doch hier noch werdende bygebracht ſoodanige vermeerderinge, als voren is geſeydt, ſoo vertrouwe ick vaſtelijck dat met 'er tijdt uyt dit werck ſoude mogen ontſtaen een lieffelijcke honighraet, te ſamen gebracht en gewracht uyt de beſte bloemen van oude en nieuwe ſchrijvers, ſmaeckelijck voor alle monden die niet geheel onſmakelijck en zijn; in voegen dat het ſelve ſal konnen dienen d'onwetende tot onderwijſinge, de wijſe tot onderhoudt, de kinderen tot leere, de jongelingen tot breydels, den ouderdom tot vermaeck, en alle menſchen in 't gemeen tot een SPIEGEL der Waerheydt. Duyt ons voornemen ten beſten, geniet onſen arbeyt, waerde Lants-genooten, en weeſt gegroet van

uwen gantſch dienſt-plichtigen

JACOB CATS.

[r] Quid probabilius, quam quod nemo non dicit? quid veriſimilius, quam quot tot nationum conſenſus, velut idem ſuffragium, comprobavit? *Cicer.*

[s] Habent hoc peculiare pleraque proverbia, ut in ea lingua ſonare poſtulent, in qua nata ſunt : quod ſi in alienum ſermonem demigrarint, multum gratiæ decebat. Quemadmodum ſunt & vina quædam, quæ recuſent exportari, nec germanam ſaporis gratiam retineant, niſi in his locis in quibus proveniunt. *Eraſm. Cui conſonum eſt quod ait magnus ille magni filii pater. Iul. Cæſ. Scaliger de Subtilit. ad Card. Exer.* 294. Sic itaque cenſeo. Venere propria, quaſique nativo cujuſque linguæ decore foveri ſententias quaſdam, ſubnixaſque certis, ut ita dicam, idiomatiſmi fulturis ſuſtineri : quas in aliam quaſi coloniam ſi deducas ; iidem ſanè ſint cives, gratiam priſtinæ commendationis non retinebunt. Hoc ita profectò demum eſt, atque ſi frenum imponas bovi. *Vide ſeqq.*

Meynt iemandt desen boeck te lang of groot te wesen ,
Die magh, indien hy wil, alleen maer weinigh lesen ;
Een reden, sonder meer, een regel wel gevat ,
Een spreucke, waerde vriendt, is hier een groote schat.
Soo ghy daerom dit werck misschien eens quaemt te koopen ,
Wilt oock het minste woordt niet haestigh over-loopen :
Herkaut, eer dat ghy swelcht ; slockt niet, gelijck een vraet:
Maer denckt meer, als ghy leest ; en leest meer, als'er staet.

Eccl. 12. 13.

Les propos des sages sont comme aiguillons.

Hier is wat plomps, hier is wat scherps ,
Hier is wat lafs, hier is wat serps ,
Hier is wat kroms, hier is wat rechts ,
Hier is wat goets, hier is wat slechts ,
Hier is wat van de middel-maet ;
Weet dat'et soo met Boecken gaet.

Hier moet de Leser doen, gelijck de kiecken drincken ,
Dat is op ieder wooordt een lange wijle dincken :
Hier moet de Leser doen gelijck het schaepjen eet ,
Dat nimmermeer en swelght,als na den derden beet.

SENECA.

In eodem proto bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertam.

Aen den Leser.

'T is met dit Boeck alsoo gestelt
Als met een ruym en open veldt ;
De koeye pluckt'er voedtsaem gras ,
De bijen honigh ende was :
De kickvorsch vint'er jeughdigh lis ,
Den oyevaer een hagedis :
De seugh die wroet'er wortels uyt ,
De mensch die leest'er heylsaem kruyt :
De spin die suyght'er haer fenijn ;
Het aes is na de monden zijn.

INHOUT EN ORDRE

Van het jegenwoordigh VVerck.

HEt eerste deel begrijpt de opvoedinge van kinderen, door spreeck-woorden, sinne-spreucken, gedichten en platen aengewesen: Jongelingen en haer bedrijf, Reys-lesse, en de spreeck-woorden daer toe dienende, soo te water als te lande; van gelijcken de Jacht, Paerden, Honden, en diergelijcke: als mede 't beleyt van Eerlijcke vryagie, Bedrogene onteerde vrijsters, Overspeelsters, lichte Vrouwen, veroude Maeghden, en de gene die haer kans verkeken hebben: En ten lesten Liefdes Kort-sprake, het welck is een kort begrijp van allerley minne-plichten.

Het tweede deel houdt in, de grondt-regels voor gehoude lieden van Huyselijcke saken, winste, verlies, sparen, verteeren, gasten nooden, grooten of kleynen staet houden, met veel gedenckwaerdige spreucken van verscheyde natien op die en diergelijcke gelegentheden.

Het derde deel omhelst, Saken van state, ampten, officien, plichten van Prinçen, en personen van hoogen state, losheyt van menschelijcke saken, Christelijcke bedenckingen, sinne-spreucken, den ouderdom, swackheden en sieckten rakende; menichte van bemerckingen, roerende de onderhoudinge van de gesontheyt: En ten lesten bedenckelijcke spreucken, nopen de het eynde alles vleesch.

Rami correcti rectificantur; trabs minimè.

De man op de ladder staende, spreeckt.

Jonck rijs is te buygen/ maer geen oude boomen.

NAdien ick stoffe soeck om my een huys te bouwen,
Soo wil ick desen boom ter aerden neder-houwen:
Het is een keestigh hout, maer vry al wat te krom;
Dies poogh ick desen balck te buygen anders om.
Maer schoon ick die omvang met hondert taye wissen,
Soo moet ick evenwel mijn wit en hope missen:
Hy is te wonder hardt, en al te byster steegh;
Dus blijft hy in den standt, gelijck hy eertijts pleegh.
Doch, t'wijl ick besigh stae, soo hoor ick van beneden
Een onverwachte stem, een onbekende reden;
Een (ick weet niet wie) let op het geen ick doe,
En roept met luyder stem my dese lesse toe:
Ey! waerom dit beslagh ontrent veroude basten?
Hoort, macker, dit gewas heeft al te steege quasten,
Daer is geen rechten aen, dus, lieve, zydy wijs,
Verlaet den ouden tronck en buygt het jeugdigh rijs.
Maer duyt dit niet alleen op raeuwe boom-gewassen,
Het kan oock boven al op uwe kinders passen;
Hoort, Vaders van het huys, de jeught, de teere jeugt
Dient van den eersten af gebogen tot de deught.

HEt jegenwoordigh spreeck-woordt is genomen uyt de Arabische spreucken onlanghs te samen vergadert en overgeset door den tael-geleerden D. Erpenium gewesen Professor in de hooge Schole te Leyden: het selve spreeckwoort vermaent alle ouders en vooghden / dat niet als de jonge jaren zijn bequaem tot onderwijsinge; en dat daerom de selve tot dien eynde dienen waergenomen. Hier op heeft gesien Jesus Syrach cap. 30. vers 12. Buyget (seyt hy) u kint den hals, terwijl het noch jonck is, op dat het niet hartneckigh en worde. Veel spreeckwoorden onser eeuwen komen in woorden ofte in sin/ ofte oock dickwils in beyde/ hier mede over een: de Francoisen seggen (als Scaliger betuyght) genoeghsaem met de selve woorden: *Cent. 2. prov. 66. & 76.*

Frans. *Vieil arbre malaisé à redresser.*

Hoogd. Alte baume seind böß zu biegen.
Alte hunden böß bandigh zu machen.
Eth moeth zeitlich krummen das ein guter hack sol werden.

Ital. Fin che la pianta é tenera besogno drizzarla.

Nederl. Terwijl het rijsje swack is / moet men 't buygen.
't Moet vroegh krommen dat een goede reep worden sal.
't Is quaet oude honden aen banden te leggen.
Men mach sijn oude schoenen verwerpen / maer niet sijn oude seden.
De hen is / als haer wen is.
Gewoonte maeckt eelt.
Wat heeft geleert de jonger man
Dat hangt hem al sijn leven an.
Qua wennis / qua schennis.

Ital. Nutritura passa natura.
Della matina si cognosce il buon gioroh.
L'haver cura de putti
Non è mestier de tutti.

Turcx. *Tagyri adeth gaiet mischkhiuldur.*
Id est: Mutare consuetudinem difficillimum.

Griecx. Γέροντα δ' ὀρθοῦν φλαῦρον, ὃς νέος πέσοι. *Aristoph. apud Suidam.* id est:
Erigere durum est, qui cádit juvenis, senem.

Lat. Annosam arborem transplantare. *Eodem sensu adagium refertur ab Erasmo.*
Adeo à teneris consuescere multum est. *Virg. 2. Georg.*
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. *Horat.*
Ut sementem feceris ita & metes. *Cicero.*
Vestes vinctas diutius ruga conficit. *Petron.*
Urit maturè quod vult urtica manere. *Vulgar.*
Psittacus senex negligit ferulam.

Frans. *Ce que le poulain prend en jeunesse,*
Il le continue en vieillesse:
Et ce que prend à la donture,
Il le maintient tant qu'il dure.
Nouriture passe nature:
ce que Plutarche a doctement demonstré par des raisons, & par des exemples, au Traittě Comment il faut nourir les enfans.

Spaens. Lo que en la leche se mama
En la mortaja se derrama.
Id est: *Ce qu'on tette avec le laict*
au suaire se respond.
Id est: *Dure jusques à la mort.*

Spaens. Castigar vieja, y espulgar pellon, dos revancos son. Id est:
Frans. *Chastier une vieille & espucer un pelisson, deux follies ces sont.*

Mon enfant, appren doctrine de ta jeunesse, & tu trouveras sagesse qui te durera jusqu' à ce que tu auras les cheveux blancs. Syrach. 6. 18.

As tu des enfans, instrui les, & leur ploye le col des leur jeunesse. Syrach 7. 23.

Laet ons dan besluyten, en seggen:

TErwijl het rijs is jonck en swack,
En heeft niet eenen harden tack,
Terwijl het spruytje buygen kan,
Soo moet een neerstigh bogert-man
Het boomken leyden met 'er hant,
Het boomken houden in den bant;
Ten eynde dat 'et sonder boght
Ter voller hooghte komen moght.
Leyt, vrient, en leert u weerde kint
Soo haest sijn eerste jeught begint;
Want kromt het dan, en recht ghy 't niet,
Soo is 't een eeuwigh huys-verdriet.

Pomme pourrie gaste sa compagnie.

Het appel-wijf spreeckt.

Een rotten Appel in de mande
Maeckt oock het gave fruyt te schande.

SChoon kint, die menigmael hier vlytig komt geloopē
Om eenigh boom-gewas van my te mogen koopen,
Ick moet nu danckbaer zijn, en brengen aen den dagh
Dat u en uws gelijck ten goede dienen magh.
Ick ben een oude vrou, en hebbe lange jaren
Met fruyten omgegaen, met fruyten omgevaren:
En onder dit beslagh soo heb ick yet gesien
Dat aen de teere jeught ten goeden kan gediēn.
Daer mach geen rotte peer in onse manden wesen,
En wat 'er niet en deught dat dient 'er uitgelesen;
Want is'er yet gebluft, of anders ins besmet,
't Is seker dat het quaet zich veerdigh overset.
Is 't niet een selsaem dingh! veel hondert gave peeren
En konnen noyt het rot uyt eenen appel weeren;
Maer is'er slechts een vrucht in eenigh deel geschent,
Die treckt tot haer bederf al wat 'er is ontrent.
Een druyf, die vunstigh is, die kan een trots bederven,
Een schaep dat vyerigh is, dat doet een kudde sterven,
Een brant-aer in den schoof besmet het gansche zaet;
So vrugtbaer, weerde maegt, so vrugtbaer is het quaet.
Wel, zijt ghy dan geneygt om niet als goedt te leeren,
Wilt boos en dertel volck van u geselschap keeren;
Want hoe dat schoon gewas is van een sachter aert,
Hoe dat 'et lichter smet, en naeuwer dient bewaert.

GUicciardin in syn boeck het welck hy syn Uuren van vermaeck genoemt heeft / seydt dat 'er is een sonderlinge en vaste kunste om yemants innerlicken aert en eygen wesen sekerlijck te kennen / en dat (soo hy aldaer verklaert) indien men neerstelijck let met wat geselschap hy veeltijts omme gaet:

Want twee van eenen aert
Die zijn terstont gepaert.

als Cicero in den persoon van Cato eertijdts seyde / dewijle de nature altijt nae haers gelijcke is hellende; en daerom seyt het Spaens spreeck-woort seer wel op dese gelegentheyt:

Di me con quien iras,
Dizir te he lo que haras.
Seght ons met wie dat ghy verkeert,
Soo heb ick uwen aert geleert.

Quaet geselschap te schouwen is daerom een van de noodighste saken in de opvoedinge der jonckheydt: en hoe schadelick het selve is / kan onder andere daer uyt werden afghenomen / dat David een man nae Gods herte / en Salomon de wijste van alle Vorsten / beyde dese materie de eerste plaetse in hare schriften hebben gegeven. David in synen eersten Psalm / en Salomon in 't eerste Capittel syner Spreucken: waer mede de spreeck-woorden van alle natien over-een komen / als hier nae te sien is.

Handelt ghy 't peck,
Ghy krijght een vleck.

Frans. *Brebis rongneuse*
Faict l'autre tigneuse.
Engels. One rotten scheepe wil marre a whole flocke.
Spaens. La mançana podrida
Pierde a su compañia.
Lat. Unica prava pecus inficit omne pecus.
Dum spectant læsos oculi, læduntur & ipsi. *Ovid.*
—— Grex totus in agris
Unius scabie cadit, & porrigine porci:
Uvaque conspectâ livorem ducit ab uvâ. *Iuvenal. Sat.* 2.
Ital. Chi prattica co' lupo, impara à urlare.
Hoogd. Wer unter den wölffen ist / muß mit ihnen heulen.

Ein

Ein reudig schaf macht die gantse heerde reudig.
Nederl. **Een schurft schaep maeckt 'er veel.**
Die by de kreupelen woont / leert hincken.
Duyse gronden bederven de kabels.
Die met den goeden omme gaet /
En acht ick noyt mijn leven quaet:
En die met quade veel verkeert /
En heb ick noyt voor goet ge-eert.
Daer men mee verkeert /
Wort men mee ge-eert.
Griecx. Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός.
Ist est: Malos frequentans ipse & evades malus.
Spaens. Allegate a los buenos, y seras uno dellos.
Frans. *Accoste toi de gens de bien, & tu en seras du nombre.*
Spaens. El herrero y su dinero todo es negro.
Frans. *Le forgeron & son denier tout est noir.*
Spaens. En la casa del alboguero, todos son albogueros. Id est:
Frans. *A la maison du fluteur, tous sont joüeurs de flustes.*
Ital. Chi dorme co' cani, si lieva con le pudci.
Frans. *Qui se couche avec des chiens, se leve avec les puces.*
Ital. Dimmi con chi tu vai,
E sapra quel che tu fai.
Lat. Malignus comes quamvis candido & simplici rubiginem suam affricat.
Qui ambulat in sole coloratur, etsi aliud agat. *Senec.*
Tempora & loca semper aliquid contagii aspergunt. *Cic.*
Ital. Chi va al mulin, s'infarina.
Chi ha mal vicin, ha mal matin.
Chi tocca la pece, s'imbratta le mani.
La mala compagnia è quella che mena gli huomini alla forco.

D. Chrysostomus in hanc sententiam.

Lat. Natura rerum sic'est, ut quoties bonus malo conjungitur, non ex bono malus melioretur, sed ex malo bonus contaminetur. Sic unum pomum malum facilè centum bona corrumpit: at centum bona nunquam unum corruptum efficient bonum.

Siet van dese materie meer / by dese na volgende: Prov. 13. 20. Syrach 7. 2. Richter. Axiom. Oecon. 168, & seqq.

Ovis ovem sequitur.

Dwaelt 'er een schaep uyt de baen /
Hondert sal 'er qualick gaen.

Waer oyt een schaep springt uyt de bocht,
En geeft hem in de ruyme locht,
Daer wort 'er stracx al meer getelt,
Die poogen naer het open velt;
Soo dat men haest den gantschen hoop
Siet hier en ginder op den loop.
Besiet hoe vruchtbaer is het quaet,
Het vint terstont een mede-maet.

Wie doet 'er oyt een malle greep,
Die niet en heeft haer nae-gesleep?
En waer doch is een grilligh man;
Die niet sijn aenhang maken kan?
Wel, kinders, wie ghy wesen meught
Dit raeckt voor al u swacke jeught.
Dus hoed u voor een quae gespeel;
Want eenen dwaes die maeckt 'er veel.

Dit spreeck-woort is by D. Drusium **uyt het Hebreeusch genomen / en wort gepast op de gene die yet sien doen / en sonder oordeel het selve naevolgen: gelijck de schapen (slechte en eenvoudige dieren wesende /) gemeenlijck doen / het welck mede niemant soo seer als de kinderen eygen is: des oock in onse tale diergelijcke spreeck-woorden te vinden zijn / als hier en elders te sien is.** Decur. 3. adag. 3.
Nederl. **Alsser een schaep over de post is / soo volgender vele.**
Waer een hont aen gepist heeft / daer volght 'er meer.
Een geck maeckt 'er veel.
Spaens. Todos somos locos, los unos de los otros. id est.
Frans. Tous sommes fols les uns des autres.
Nederl. **Wy leeren geck zijn van malkand'ren,**
Want eenen sot die maeckt den and'ren.
Ital. Un tristo ne fa cento.
Hoogd. Ein schalck macht den andern.

Waer dat de ſlang 't hooft in kan dringen,
Daer ſal ſe 't gantſche lijf in wringen.

De vader ſpreeckt.

KOm hier, mijn weerde kint, ik moet u heden leeren,
Hoe ghy u domme jeught ſult mogen over-heeren:
Koom hier, ſtae nevens my, en let op dit geval,
Dat ick u, tot bericht, voor oogen ſtellen ſal.
Siet, waer de gladde ſlangh den kop weet in te wringen,
Daer weetſe ſtracx het lijf ten vollen in te dringen:
Let vry, let op het ſtuck, het hooft dat maekt de baen,
En waer dat ingangh krijght daer is geen houwen aen.
In alle ſlim bejagh, in alle quade ſaken,
Daer moet een teere ziel den aenvangh leeren ſtaken;
Weert, lieve, weert het wiet, en doot het booſe kruyt,
Eer dat 'et verder gaet, en eer het wijder ſpruyt.
De boom, die ons bedeckt, en nu begint te bloeyen,
Was maer een enckel rijs, doen hy begon te groeyen;
En noch ſoo waſt hy voort; en ſoo hy langer ſtaet
Soo ſult ghy vruchten ſien, en in de vrucht het zaet.
Ghy dan, die zijt geneyght om in de tucht te leven,
Wacht u van aen het quaet den eerſten voet te geven;
„Hy valt, eylaes! hy valt, tot in de vuylſte luſt,
„Die van den eerſten af haer voncken niet en bluſt.

Nederl. **Van de boot raeckt men in het ſchip.**
Frans. *Du petit vient on au grand.*
Petite eſtincelle engendre grand feu.
Nederl. **Van een vonckie brandt het huys.**
De Baſiliſcus moet in 't ey vertreden worden.
Lat. Principiis obſta.
Venienti occurrite morbo.
Periculoſum eſt canem inteſtina guſtare.
Satius eſt initiis mederi, quàm poſt cauſam vulneratam remedium quærere.
Flamma fumo proxima.
De parvâ ſcintilla magnum ſæpe incendium.
Pravis aſſueſcere ſermonibus eſt via ad rem ipſam.
Bovem tollet, qui vitulum ſuſtulerit.
Hoogd. Wen man den teuffel in die Kirchen laſt kommen ſoo will er gar auff den altaer.

Nederl. **Een quaden ſin/**
Stuypt in 't begin.
Hoogd. Ein iedes ding muß ein anfang haben.
Mit den neſteln fehet man an zu ſpielen.
Lat. Plerumqne quælibet res innocenti mente reſpicitur; ſed in ipſo aſpectu animus concupiſcentiæ gladio confoditur: non enim David Vriæ conjugem ſtudioſe aſpexit, quia concupierat; ſed potius concupivit, quia incautè aſpexit. *Gregorius.*
Ital. *A ſcaglione à ſcaglione ſi ſale la ſcala.*
Nederl. **Allenxſe ſportjens raecktmen op de ladder.**
Spaens. De bequenna centella gran hoguera.
Nederl. **Een nagel doet wel een hoef-yſer verlieſen/ een hoef-yſer het peert/ 't welck dan wel den ruyter doet ſneuvelen.**
Frans. *Fui de vant le peché, comme devant un ſerpent; car ſi tu en approches, il te mordra.* Syr. 21. 2.

Wan man die sauw kutzelt / soo legt sie sich im dreck.

Kraeut de seugh in haren neck /
't Beest gaet leggen in den dreck.

MEt kinders, die men heeft geteelt,
En dient niet alle-tijt gespeelt;
Want schoon men die ten hooghsten mint,
En boven maten heeft gesint,
Noch kan het efter niet bestaen
Hen ongetucht te laten gaen;
Want Ouders van te sachten mont
Zijn voor de jonckheyt ongesont.
Men hout dat meest de kinders zijn
Gelijck een mack en weeligh swijn,
Dat soo men 't troetelt in den neck,
Gaet leggen midden in den dreck;
Dus soo ghy tracht nae deught en eer,
En streelt u kinders niet te seer.

Lat. Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.
Omnes deteriores sumus licentiâ. *Terent.*

Monendi amici sæpe sunt, & objurgandi: & hæc accipienda sunt amicè, cum benevolè fiant. *Cicer.*

Hoogd. Besser ein sawrschender freund / denn ein lachender feind.

Lat. Sic habendum, nullam in amicitiis pestem esse majorem, quam blanditias & assentationem. *Cicer.*

Nederl. **Dit heeft men dickmael ondervonden /**
Van sachte meesters vuyle wonden.

Hoogd. Danck hab die ruth
Sie macht die kinder guth.

Frans. *Mere trop piteuse*
Faict fille tigneuse.

Lat. Plerosque ego parentes vidi quibus amor nimius, ne amarent, causa extitit. *Plaut.*

Sed providè, & cum judicio castigandos liberos monet proverbium Hispanicum.

Spaens. Il niño & il mulo in culo.

Nunca hizo galardo con allegria, ni execution con colera.

Id est: *Ne fais guerdon estant allaigre, ny chastie avec courroux.*

Frans. *Comme un cheval qu'on ne domte point, devient fier; ainsi l'enfant auquel on laisse tout faire, devient rebelle. Syrach* 30. 8, 9.

Amignotte ton enfant, & il te donnera maint effroy: joüe toy avec luy, & il te contristera: ne ri point avec luy de peur d'en estre marri, & de grincer les dents à la fin.

Voyez Syrach 30. 1. Prov. 13. 24. Item. 23. 13.

Elck spiegele hem selven.

De oude man spreeckt.

GHy die het aerdigh glas, dat by de jonge vrouwen
Een spiegel wort genaemt, sijt besig aen te schouwē,
Let vry op u gestel, u hayr en gansch gelaet,
Let vry hoe u het oogh, en al het wesen staet;
Doch geeft u niet alleen om uwen doeck te schicken,
Of om gekroont te zijn met bloemen en met stricken,
Maer let op u gemoet, oock onder dit beslagh;
En leert dat uwe jeught ten goeden dienen magh:
Soo u de spiegel seyt dat uwe wangen bloosen,
En fris en jeughdigh zijn, gelijck als verse rosen,
U tanden als yvoir, u lippen t'eenemael
Gelijk het Indisch-lack, of als het root corael;
Soo gaet van stonden aen bereyden uwe sinnen,
Om mede schoone glans in uwen geest te winnen:
Geeft u geheele kracht gansch over aen de deught,
Op dat gy binnen selfs in schoonheyt blinken meugt:
Spreeckt dus tot u gemoet: Sal 't niet een schande wesen
Soo maer dit buyte-vel in ons en wort gepresen?
Sal 't niet een herten-leet aen al de vrienden zijn,
Indien wy maer alleen en hangen aen den schijn?
Neen, neen, mijn weerde ziel, wy moeten verder poogen;
Wy moeten hooger sien als op den lust der hoogen:
Wy moeten schoone zijn, en dat aen alle kant,
Jae tot de gronden selfs, gelijck een diamant.
Zijn in het tegendeel u leden soo geschapen,
Dat van u, door het oogh, geen lust en is te rapen;
So spreekt met u gemoet, en maeckt een vast verbont,
Op dat ghy door den geest u schade boeten kont:
Gaet oeffent u verstant in alle goede seden,
Gaet oeffent uwe mont in alle wijse reden.
Gaet ciert het innigh schoon, dat is het beste deel,
Dat is voor uwe jeught een edel hals-juweel.
Men vint 'er menighmael die sonder schoone wangen,
Die sonder witte verw, der menschen herte vangen:
,,De deught, de reyne deught, is wonder lief-getal:
,,De deught, de ware deught, is verre boven al.

Kent u selven.

Twee Aenmerckingen op 't gebruyck van Spiegels.

Eerste aenmerckinge.

HEt ware niet ondienstigh / nae den raet van eenige / dat alle Schoolmeesters / ende andere die haer werck maecken van de jonckheydt te onderwijsen / veeltijts een Spiegel by der handt hadden / om daer mede te doen / gelijckmen hout dat Socrates t'anderen tijden soude ghedaen hebben. De selve (soo ghesegt wort) hadde voor een ghewoonte sijne leerlingen veeltijdts aen te manen sich dickmaels te spiegelen / en sich bevindende van schoone gestalte te wesen / datse als dan met alle middelen souden betrachten / ten eynde sy lieden door haer innerlijcke schoonheydt haren uytwendigen staet souden ghelijck mogen wesen; en ingheval ye mandt sich mismaeckt quame te bevinden / dat de soodanige neerstigheydt soude aenwenden dat hy sijne uytwendige leelijckheydt met inwendige aengenaemheyt soude sien te boeten.

Socratis doctrinam expressit Ovidius Epist. Sapph.
Lat. Si mihi difficilis formam natura negavit;
Ingenio formæ damna rependo meæ.
Idem. Art. 1.
Jam molire animum qui duret, & astrue formam;
Solus ad extremos permanet ille rogos.
Idem ibid.
Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses;
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Tweede aenmerckinge.

HEt ghebruyck van de Spiegels is dienstigh voor de jonckheydt / ten eynde als hier boven is geseyt: voor den ouderdom / om de grijse hayren / rimpels / ende andere veranderingen in sijn gedaente dagelijcks te mogen aenmercken / sonderlingh een afbeelt sijner jonckheydt daer by hebbende / om door dien middel sijn dagen te leeren tellen / en wijs te worden.

Nederl. Kent u selven.
Frans. *Le miroir n'est point flatteur.*
Spaens. Lo que te dixere el espeio.
No te lo diran en consejo. id est,
Frans. *Ce que le miroir te dira,*
Au conseil on ne te lira.
Ital. Donna senza honestà non fu mal bella.
Griecx. Ὡς ἡδὺ κάλλος ὅταν ἔχῃ νοῦν σώφρονα. id est,
Lat. Quam grata forma est, cui modesta mens comes.
Frans. *Beauté sans bonté ne vaut rien.*
Ital. Il cerchio non fa la taverna.
Frans. *Tout nostre sçavoir gist à cognoistre nostre ignorance, toute nostre perfection à remarque nostre imperfection.*
Lat. Pulchræ domus pulcher hospes.
Gratior est pulchro veniens in corpore virtus.
Virg. 5. *Æn.*
Hoogd. Eim schönen hauß ein schöner wirt.
Frans. *En belle cage gentil oiseau.*

Es muß ein jeder ein par narren ſchuhen vertretten / wo nicht mer.

De Ionge-ling met de narre-ſchoenen ſpreeckt.

Men moet een paer narre-ſchoenen verſlijten, eermen recht wijs wort.

EY kijckt toch, kijckt toch eens, geſellen,
Ey kijckt hoe kom ick hier ter baen
Hoort toch hoe klincken deſe bellen,
Siet hoe my deſe ſchoenen ſtaen.
Ghy lacht, na dat ick kan bemercken,
En ſeght, als binnen u gemoet,
„De gecken kentmen aen haer wercken;
Wel, dit is vry een loſſen bloet.
Maer, Vriendt, al ſiet ghy my wat mallen,
En acht dat immers niet te quaet,
Want dit wil nu al beter vallen,
Dan als het leven verder gaet.
Als wy de groene jeught beginnen,
Dan koot de Jonckheyt over-al;
Het voor-recht van de jonge ſinnen,
Dat is, *Voor eerſt een weynigh mal.*
Ja, laet de Jeught haer ſoete kueren,
Want dat mispreest noyt deftigh man;
Maer laetſe niet te lange dueren,
En ſcheyt'er op het kortſte van.
My dunckt ick heb'et eens geleſen,
Of, ick en weet niet waer, geleert,
„De kortſte ſotheyt wort gepreſen,
„ 't Is wijsheyt alſmen haeſtig keert.
Heb ick dan ſchoenen als de ſotten,
Of maeck ick eenigh mal gebaer,
En wilt niet al te ſchamper ſpotten,
Want dit is noch mijn eerſte paer:
Had ick dat eenmael af-gefleten,
Gewis ick ſou dan vaſter gaen;
My dunckt, ick ſal dan beter weten,
Als deſe loop eens is gedaen.
Dit hoord' ick eens by wijſe lieden,
„Dat niet te koten ware beſt;
„ Maer als het immers moet geſchieden,
„Soo is het beter eerſt als leſt.

Lat. Hoc commune malum, ſemel inſanivimus omnes.
Hoogd. Witz kómpt nicht vor jahren.
Was frů zeitig wird/ fault bald.
Was bald reiff/ das helt nicht ſteif.
Lat. Non poteſt in eo eſſe ſuccus diuturnus, quod nimis celeriter maturitatem eſt aſſecutum.
Nederl. Niet te koten ware beſt /
Maer vry beter eer als leſt.
Hoogd. De Kinder de ſoo tijdlick wijs de levet nich lang/ oder dar werden gecke uyth.
Frůwitzige Kinder die leven nit langh / aber ſpat obſt light langh.
Spaens. Ni quien acierte un officio ſi en el primero no ha errado. id eſt,
Frans. *Perſonne ne fera bien ſon meſtier, s'il n'y a premierement faict quelque faute.*
Lat. Præcocia ingenia rarò perveniunt ad frugem. *Richter. Axiom. Oecon.* 173.
Engels. We dote either jong or old.
Ital. *Chi non fa pazzia in giouenezza,*
La fa poi in vicchiezza.
Frans. *Les plus courtes follies ſont touſiours les meilleures:*
Quand fol ne follie, il perd ſa ſaiſon.
Lat. Magna indoles non ſine vitiis, non ſtatim pro deploratâ habenda eſt. Nam multi disjectis nequitiæ clauſtris, virtutem efficaciter oſtenderunt. *Richter. Axiom. Hiſt.* 250.
Habent tamen hæc ſuos terminos. Nam

Ital. *Chi*

Ital. *Chi di vinti anni non è, di trenta non ſa, di quaranta non ha; mai non ſarà, non ſaprà, non haverà.*
Lat. Nullum ingenium magnum ſine mixturâ dementiæ. *Seneca.*
Scis ſolere illam ætatem tali ludo ludere. *Plaut. Moſtell.*
Si juvenis luxuriat, peccat;
Si ſenex, inſanit. *Sophocl.*
Nullus idem eſt diuturnus & præcox fructus. *Curtius lib.* 8.
Nederl. Vroegh rijp/ vroegh rot.
Vroegh wijs/ vroegh ſot.
Vroegh ſnegh/ vroegh ſlecht.
Vroegh Heer/ vroegh knecht.
Vroegh los/ vroegh vaſt.
Vroegh waert/ vroegh gaſt.
Vroegh wilt/ vroegh tam.
Vroegh rap/ vroegh lam.
Vroegh valck/ vroegh uyl.
Vroegh hengſt/ vroegh guyl.
Vroegh lief/ vroegh leet.
Vroegh kout/ vroegh heet.
Vroegh vyer/ vroegh aſch.
Vroegh ſomer/ quaet gewas.
Vroegh te wijn/ vroegh bedorven.
Vroegh dronckaert/ vroegh geſtorven.
Vroegh geleert/ vroegh vergeten.
Vroegh gebroeckt vroegh bedreten.

Frans. *Un Empereur Alleman diſoit, qu'un jeun homme demeuroit fol ſept ans de ſuite, & ſi entre d'eux il faiſoit quelque inſigne trait de ſageſſe, qu'il luy faut recommencer le ſeptenaire de folie.* Michel de la Montaigne.
Ie n'ay jamais oſé trop eſperer des grands commencemens d'eſprit, & de memoire, leſquels cependant on admire aux enfans. Ie ſcay bien qu'ils ne peuvent qu'atteindre leur force & leur vigeur, & ſi pluſtoſt, la choſe n'en va pas mieux. Joſephus Hal Sainct. obſervat.
La concluſion ſoit,
Maturè, non citò.

Alſoo in een goede opvoedinge der jonckheyt beſtaet de hope van de toekomende eeuwe, ſoo vinden wy dienſtigh, tot beſluyt van deſe materie, hier by te voeghen eenige gront-regels, in de welcke *Plutarchus*, en andere goede Schrijvers het geheel beleyt van dit ſtuck vervat hebben.

1. DAt 'et dienſtigh is de jonckheydt te brengen tot haren ſchuldigen plicht/ eer door ſoete/ als door harde middelen.

1. QU'il faut mener les enfans à leur devoir par douceur.

2. Dat de jonckheydt overhandt/ nae gelegentheydt van ſaken dient gepreſen en beriſpt te worden.

2. *Qu'il les faut loüer & tancer de fois à autre.*

3. Datmen de ſelve niet te deun en moet houden/ maer matelijcke uytſpanninge dient te geven.

3. *Qu'il ne les faut preſſer trop, ains leur donner relaſches.*

4. Dat de Ouders ofte vooghden ſelfs het oogh op de ſelve moeten hebben/ en ſich niet vernoegen door den dienſt van andere alleen.

4. *Que le pere meſme doit avoir l'œil ſur iceux.*

5. Dat de woorden en maniere van ſpreecken van de jeught wel dienen beleyt te worden/ en in ordre gehouden/ en hare memorie van de jonckheyt aen wel geoeffent.

5. *Qu'il faut bien regler leur paroles, & excercer leur memoire.*

6. Dat men de ſelve moet ghewennen niet moeyelijck/ pronckachtigh/ ofte krackeeligh te weſen in haren dagelijckſchen ommegang.

6. *Qu'il les faut empeſcher d'eſtre chagrins ou contentieux.*

7. Dat men de ſelve moet afwennen van alle leckerheydt en gniſtigheydt.

7. *Qu'il les faut faire fuir la delicateſſe & ſuperfluité.*

8. Dat men de ſelve moet gewennen altijt de waerheydt te ſpreken.

8. *Qu'il les faut accouſtumer à dire touſiours la verité.*

9. Dat men gheheel goede ſorge moet draghen dat de ſelve met geen quaet geſelſchap omme en gae.

9. *Qu'il les faut detourner de mauvaiſes compagnies.*

10. Dat men de ſelve moet aen-leyden tot de liefde van de deught/ en tot vreeſe van ſchaemte en ſchande te begaen.

10. *Qu'il les faut apprendre aimer vertu & honneur, & craindre infamie.*

11. Dat men de ſelve moet voor gaen met een goet exempel.

11. *Qu'il leur faut ſervir d'un bon exemple.*

12. Eyndelijck/ Dat men voor al de jeught in ſcherpe de vreeſe des Heeren/ die het genoeghſaem al begrijpt/ want de ſelve is het beginſel der wijsheyt/ als de Wijſeman getuyght.

12. *Qu'il les faut, devant toutes choſes, apprendre la crainte de Dieu.*

Amor

Amor docet Muſicam.

Eerlicke vryagie.

Liefde leert ſingen/ Oock ſonder dwingen.

GHy, die op deſe prente ſiet,
Maer weet daer af de mening niet
En vraegt wat deſe kleyne Guyt,
Wat Venus Iongen hier beduyt;
Ick bidde ſtaet een weynigh ſtil,
En hoort eens wat 'et ſeggen wil.
Daer is een ſpreuk van langer hant,
Gekomen uyt het Griecken-lant,
Die ſeyt, dat Liefde ſingen leert,
En plompe ſinnen omme-keert;
Dat is geſeyt, dat ſoete min,
Brenght alle ſoete dingen in.
Siet hierom is 't dat Venus kint,
Sich hier als in een ſchoole vint,
Een ſchoole daermen geeſtig queelt,
En hondert ſoete deuntjens ſpeelt.
Een ſchole daermē plompaerts ſlijpt,
En daer de groene jonckheyt rijpt;
Maer 't is een meeſter ſonder plack,
Want hy leert kunſten met gemack,
Sijn pijl, die door de werelt ſweeft,
Die is 't die deſe krachten heeft:
Want ſoo daer is een ſlechte duyf,
Die naeu en kent haer doeken huyf,
Die in haer gaen, en al haer doen
Is raeu en uytter-maten groen,
Indien ſy deſen meeſter krijght,
En dat hy in haer boeſem ſijght,
Gewis daer is geen twijffel aen,
Hy leert haer voor de ſpiegel ſtaen,
Hy leert hoe ſy haer dom gelaet,
Sal ſtellen op de rechte maet,
Sal ſtellen anders alſſe plagh
Eer ſy by hem ter ſchoolen lagh.
Is elders oock een raeuwe gaſt,
Die op geen heuſche ſeden paſt,
En niet ter werelt anders weet
Als hoe men pap en ſoppen eet,
En daerom, t'huys en over ſtraet,
Ghelijck een klunten henen gaet,
Geñaeckt hy maer eens deſe ſchool,
Sijn hart ontfonckt gelijck een kool,
Sijn hoet ſtaet anders alſſe plagh,
Sijn kraegh ſoo titſigh alſſe mach,
Sijn knevels geeſtigh op-geſet,
Sijn gantſche kleeding wonder net;
Hy leert daer niemant op en giſt,
En dat hy noyt te voren wiſt,
Hy leert ontſluyten ſynen mont,
Die eerſt gelijck vernagelt ſtont,
Hy leert, en al met goet verſtant,
De beſte woorden van het lant,
Hy leert voor al oock ſoeten ſang,
En al met vreughden, ſonder dwang,
Hy krijgt een rap, een buyghſaem lijf,
Al ſtont' et eertijts bijſter ſtijf;
In 't kort', eē plompaert wort beleeft,
Soo haeſt hy maer een vryſter heeft.
Soo leert dan Liefde wijf en man,
Dat niemant anders leeren kan.

Lat. Amor docet Muſicam.

Amor magnus doctor eſt, atque omnes Philoſophiæ partes implet. *Rectè Auguſt. dixit de Amore divino.*

Ital. *Chi ha l'amour nel petto, ha gli ſperoni ai fianchi.*

Frans. *L'amour eſt un grand maiſtre d'eſcole;*
Tout eſt gaillart ou qu'il s'en vole.
L'amour eſt un grand maiſtre;
Il faict le lourdau gentil eſtre.

Lat. Nullus adeò ignavus eſt quem amor non inflammet ad virtutem ac divinum reddat, ut par viro forti evadat: nam quod Homerus vim furoremque divinum à Deo quibuſdam heroibus inſpiratum ait, id Amor præſtat amantibus. *Plato.*

Da mihi hominem incultum, ab amore cultiſſimus efficitur, da ruſticum ac rudem, ab amore fiet ingenioſus ac elegans. quid plura? ſegnities, ſomnus omnis, lethargicus marcor, ac ſquallor, ex amoris contubernio eliminantur. *Philip. Beroal.*

La beauté de la femme reſioüit la face, & ſurpaſſe tous les deſirs de l'homme. Syrach. 36. 24.

Celuy qui voit de loing venir celle qu'il aime, il redreſſe le collet de ſa chemiſe, agence le bonnet ſur ſa teſte, retrouche ſes mouſtaches, redreſſe ſon manteau ſur les eſpaules, ſe leve ſur la pointe de ſes pieds, monſtre un viſage joyeux, & ſemble qu'il ſe renouvelle de tout pour ſe rendre agreable aux yeux de ſa Dame. Sic autor quidam Gallus.

Lat. Pro concluſione; addamus varias Amoris deſcriptiones, à ſapientiſſimis traditas, ut inde ejus natura ignorantibus innoteſcat.

Amorem beatus ille *Dionyſius* definit, eſſe virtutem unitivam.

Auguſtinus, Appetitum rei, propter ſe ipſum.

Bernardus, Ordinatam & vehementem voluntatem ad bonum.

Alii Theologi, Conjunctionem amantis cum amato.

Nonnulli, Deſiderium poſſidendi, utendi, fruendi, opinati boni & pulchri.

Plerique, Spem irretitam, timori conjunctam.

Tullius dixit amorem eſſe, benevelle.

Seneca, Vigorem animi, & exceſſum mentis.

Dantes, Inclinationem animi in rem concupitam,

Marius Æquicola, Deſiderium boni quo illud nobis ſemper adeſſe, & poſſidere cupimus.

Peripatetici, Argumentum benevolentiæ propter apparentem venuſtatem.

Academici, Deſiderium fruendæ pulchritudinis.

Theophraſtus. Animæ otioſæ affectum.

Epictetus denique, Otioſi pectoris moleſtiam, in puero pudorem, in virgine ruborem, in juvene ardorem, in fœmina furorem.

Het

Het schaep dient voor den dam geschut,
Dat is voor al de jonckheyt nut.

De boer die voor de schapen staet spreeckt.

TErwijl ick ginder by mijn wijf
In 't groene nam mijn tijdtverdrijf,
Soo quamen dese schapen aen,
En dwaelden uyt de rechte baen;
Het scheen, sy wilden naer het zaet
Dat hier op desen acker staet,
Dies rees ick op, om heen te gaen,
En 't vee hier kort te houden staen,
Maer Trijn die sey: Het is geen noot;
En hieldt my vast op haren schoot,
Sy sprack: Het is noch al te vroegh,
Het is dan immers tijts genoegh
Het vee te drijven op de vlucht,
Wanneer het naerdert tot de vrucht;
Maer ick, die weet hoe dat 'et gaet,
En hoorde geensins haren raet:
,,Het schaep dient voor den dam gekeert,
Gelijck de daet ons dickmael leert;
Want komt het beest eens op het lant,
Dat schoon met vruchten is beplant,
Hoewel men dan al luyde krijt,
En oock het dier met stocken smijt,
Noch wil het uyt den velde niet,
Vermits het daer sijn gading siet:
En schoon het al ten besten gaet,
Noch doet 'et niet als enckel quaet,
Het loopt, het springt, het pluckt, het eet,
Het geeft, al waer het komt, een beet;
Dies acht ick 't oude spreeck-woort nut,
,,Het schaep dient voor den dam geschut.
Soo nu misschien een jonge maeght
Hier van de rechte gronden vraeght,
En soeckt te weten, met bescheyt,
Wat in de daet dit is geseyt,
En wat een boer of acker-man
Een hoofsche vryster leeren kan?
Die stelle desen regel vast,
Dat Venus kint, die slimme gast,
De stooker van de geyle min,
Niet licht en dient gelaten in:
Maer dat men van den eersten aen
Sijn slim bejagh moet tegen gaen;
Of anders dat men naderhant
Te laet beklaeght den heeten brant.
Wel aen, ghy zijt dan oy' of ram
Schut vry de schapen voor den dam.

Lat. DUm novus est, cœpto potius pugnemus amori;
Flamma recens parvâ sparsa recedit aquâ. *Ovid.*
Nederl. Stuyt de min/ In haer begin.
Blust de voncke voor de vlam:
Schut de schapen voor den dam.
Helleborum frustrà, cùm jam cutis ægra tumescit,
Poscentes videas; venienti occurrite morbo. *Pers. Sat.* 3.

Satius est initiis mederi, quam post causam vulneratam remedium quærere. *L. fin. C. in quib. caus. rest. in integr. &c.*
Nederl. Doet raet voor 't quaet/
Eer 't verder gaet.
Ital. *Buona guardia schiva ria ventura.*
Fin che 'l mal è fresco, bisogna rimediarvi.
---- Quisquis in primo obstitit,
Repulitque amorem, tutus ac victor fuit:
Qui blandiendo dulce nutrivit malum, *Senec.*
Serò recusat ferre, quod subiit, jugum. *Hippol.*

Capite vulpes parvulas. *Delrio in Adag. Hebraic.*
Nederl. Kleyne vossen moet men vangen/
Groote dieven moet men hangen.
Ital. *S'occhio non mira*
Il cuore non sospira.
Lat. Sapientes agricolæ locustarum semina pedibus obterunt.
Hortulani campe in ipsis folliculis resecant.
Nederl. Versiet u/ vrienden/ voor den noot.
De rups dient in de pop gedoot.

't Voorsz. Spreeck-woort/ als meest alle de andere/ kan verder werden uytgebreyt / en tot veel andere saken gebruyckt / als by exempel Syrach 18. 21, 22.

Spaert uwe boete niet, tot dat ghy kranck wordet, maer betert u dewijle ghy noch sondigen kont.

Vertreckt niet vroom te worden, ende en verbeyt niet de beteringe uws levens, tot in den doot.

Prendre ne dois à la chandelle
Ny or, ny toile, & moins pucelle.

Geen peerle dient by nacht gekocht/
Geen vryster by de keers gesocht.

DIt wijf dat ghy hier voor u siet,
En gelt aen desen koopman biet;
Dit wijf is wonder slecht bedacht,
Want sy koopt peerels inder nacht,
Sy koopt in haest by 't keersen-licht,
Daer toe men hoeft een vol gesicht.
Wel, Iuffer, wat ick bidden mach,
Ey, sluyt geen koop als metten dagh,
Maer laet den nacht eerst over gaen,
Of wis ghy sult bedrogen staen;
Want koopt ghy niet ter rechter tijt,
Soo koopt ghy niet als enckel spijt.
Gesellen, die des avonts vrijt,
En dickmael wonder jachtigh zijt,
En vaert niet inder haesten voort,
En spreeckt niet haest het groote woort,
En geeft voor al u troutjen niet,
Tot ghy het lief by dage siet:
Houdt seker dat de keerse lieght.
Houdt seker dat de nacht bedrieght,
En datmen met een korten spoet
Noyt groote dingen wel en doet.
't Is waer dat even in der nacht
Een sake dient te zijn bedacht;
Maer al wat dienstigh is gesien,
Dat moet by hellen dagh geschien.
„Geen schoone peerel dient gesocht,
„Geen fijne webbe dient gekocht,
„Geen vryster oyt te zijn gemijnt,
„Dan als de gulde sonne schijnt;
„Want, die in duyster henen loopt,
„En even dan juweelen koopt,
„Of 's nachts sich koppelt aen een vrou,
„Die queelt by dage van berou.
„Dus wildy niet bedrogen zijn,
„Soo wacht den klaren Sonne-schijn,
Soo wacht, ô grage vryer, wacht,
Tot dat het stuck wel is bedacht,
En ghy oock, soete Vrysters, beyt
Tot alles wel is overleyt.

Spaens. L*A muger y la tela,*
Ne pigliar' a la candela.
Lat. Judicio formæ noxque merumque nocent. *Ovid.*
Ital. *Al lume di candella*
Ogni ristica par bella.
Frans. *De nuict à la chandelle*
L'asnesse semble damoiselle
Ratio est quia
Spaens. Non è oro tutto quel che luce.
Hoogd. Es sind nicht alle Jäger die hörnlein führen.
Frans. *Qui en haste se marie, à loisir se repent.*
Nederl. Wie koopt eer hy het wel besiet /
En is de rechte koopman niet.
Men moet geen katten in sacken koopen.

Die ten dansse wil gaen / moet sien wie hy met 'er handt neemt.
By nachte zijn alle katten grau.
Wie 's nachts een kat bestont te koopen /
Die liet se wel by dage loopen.
Idem. Nox & amor vinumque nihil moderabile suadent.
Hoogd. Gut ding will weile haben.
Nederl. Niet metter haest als vlooyen vangen.
Ital. *A chi compra besogna haver cent' occhi, à chi vende, ne basta uno.*
Nederl. Die verkoopt en hoeft maer een oogh/ die koopt hoeft 'er hondert.
Hinc Magnates, qui pictis tabulis inter sese matrimonia conciliant, sæpe falluntur.
Et ideo,
Isabella Castiliæ regina noluit nubere Ferdinando, nisi prius Principem vidisset.
Nec Elisabetha Anglorum regina Henrico Suecorum regi. *Richter. latè Axiom. Oecon.* 73.
Nederl. Koopt onbesien/ het sal u rouwen;
En meest in handel mette vrouwen.
Si quid bene factum velis, tempori trade. *Senec.*
Ital. *Ne femina, nè tela,*
A lume de candela.
Lat. Noctem requirunt fraudes, lucem veritas.
Quem texerat dolum nox, prodidit dies.
Celeritas infamis naufragiis.
—— Malè cuncta ministrat Impetus. *Stat.*
Consiliorum præcocium & inconsultarum actionum infœlix & tristis solet esse exitus, festinatæque actiones & consilia semper fuerunt calamitosa aut pernitiosa: ut latè exemplis & rationibus deducit. *Richter. Axiom. Hist.* 227, & 247.

Schoon voor-doen is half verkocht.

Wilder yemant leeren minnen
Nae den regel, nae de kunst;
Wilder yemant herten winnen,
En oock aller herten gunst:
Niemant hoeft 'er groote boecken,
Oude schrijvers, vreemde tael
Uyt te lesen, op te soecken;
Hier in leyt 'et al-te-mael.
Gaet maer slechts u eygen selven
Met een onvermoeyde vlijt
Ondersoecken, onderdelven,
En beproeven wat ghy zijt;

Vintje feylen, leertse duycken,
Leertse dooden, vierse niet;
Maer u deughden wilt gebruycken,
Datmen die, als lichten, siet.
Maeckt dat ghy in alle saken
Desen regel onderhout,
Dat sal u lieftalligh maken
Of ghy vrijt, of zijt getrout.
,,Die syn kraem weet op te proncken
,,Nae den eysch, en nae den tijt,
,,Doet den kooper daer op loncken,
,,En hy wort sijn waren quijt.

DIt is eygentlijck dat de Francoisen noemen: Mettre en evidence, & faire valoir ses bonnes parties. In welcke konste Scipio, en andere voortreffelijcke mannen grooten lof wert toegeschreven. Dit is dat Ovidius de jonge lieden voor een gront-regel heeft willen inscherpen:

Et quâcunque potes dote placere, place. *Ovid.*

Nederl. Brenght alles by/ o frissche jeught/
Daer ghy u lief door maken meught.

Dit is dat yder ambachts-man/ elck in het zijne/ soo behendelick weet te betrachten/ het schoonste over al aen het ooge gevende/ en al wat misstaet in tegendeel bedeckende: plagh niet een metser de schoonste steenen in den gevel/ de goutsmit de suyverste peerle in 't voorste van 't kleynoot/ de kleermaecker de cierlickste stoffe in het aensienlickste van 't kleedt te voegen? 't Is den beenhouwer leedt dat 'er een oogje vets aen 't vleys is dat niet gesien en wert. Dan dit alles moet niet uyt hooghmoet ofte pronckerye geschieden/ maer veel eer uyt een goet oprecht gemoet/ tot verbeteringe yder van syn gebreken/ en om syn licht voor de menschen soo te laten schijnen/ dat Godt daer uytgepresen werde/ oock om andere tot naevolginge te verwecken; op dat alsoo de gene die sulcks doet by ghevolge lieftalligh mach werden by de gene daer hy mede ommegaet.

C'est la raison pourquoy les gens d'estat conseillent aux Princes de dissimuler leur imperfections, & monstrer leur bonnes parties, imitans le bon architecte, qui loge (comme ils disent) ses plus beaux materiaux au frontispice de son bastiment. Jean Marnix aux Resol. Polit. Res. 5.

——— Occule mendas,
Quaque potes, vitium corporis abde tui.
Ovid.

Multa viros nescire decet. pars maxima rerum
Offendet, si non interiora tegas.
Cui gravis oris odór, nunquam jejuna loquatur,
Et semper spacio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non sit in ordine natus
Dens tibi, ridendo maxima damna feres. *Idem.*

Ante omnia tamen;

Prima sit in vobis morum tutela, puellæ;
Ingenio facies conciliante placet.
Idem Med. fac.

Door reden van dit alles kan geseyt werden dat (primæ notiones) de eerste invallen die yemant van eenige sake krijght/ rijsende veeltijts uyt het eerste gesichte/ een groot voor-oordeel plegen te maken in de gedachten der menschen/ en daer op sien veel oude spreucken/ als te weten:

Nederl. Aensien doet vryen.
Het oogh is leydtsman van de min/
En brengt voor eerst de lusten in.
Wat het ooge niet en siet/
Dat begeert het herte niet.

Lat. Ex aspectu nascitur amor.

Spaens. *A feyta un cepo*
Parecera mancebo. id est:
Accoustre un tronq, il semblera un jeune adolescent.

——— Oculi sunt in amore duces. *Propert. 2. El. 12.*

Frans. *Ce que plaist*
Est à demy faict.

Hoogd. Was das aug nicht sicht/
Beschwehrt das hertz nit.

Griecx. Ἐκ τοῦ εἰσορᾶν γὰρ γίνεται ἀνθρώποις ἐρᾶν.
Id est: Ex intuendo nascitur hominibus amor.

Vt vidi, ut perii! Virgil.

Illud tamen hic monendum, sanè hæc intelligenda, & virtute, non fuco ornamentorum gratiam tam virginibus quam adolescentibus quærendam esse: ut recte viri probi inculcant.

Nazianz. Car. 3. de præcept. Virg.

Ornentur gemmis aliæ, decorentur & auro,
Quod Fulgore suo collustrat corporis artus:
His, inquam, placeant quorum depicta colore
Multiplici est facies, mortalique arte manuque
Condita, cælestique ab imagine turpis imago
Dissita, calcatum prodens sine voce pudorem;
Tu virtute place, &c.

Amor

Amor, ut pila, vices exigit.

*t Ion-
lingh
reeckt.*

**Kaets of min en heeft geen bal /
Sonder over-gaenden bal.**

SOo ghy wilt dit ſpeeltjen leeren,
 Soete Vryſter, ſchoone Blom:
Doet den Vlieger weder-keeren,
 Drijft het veertjen wederom;
Want als ick van mijner zijden
 Maer alleen en ſoude ſlaen,
Dat en ſou ons niet verblijden,
 Want het ſpel is ſtracx gedaen.
Weet, dat kaetſen ende minnen
 Eyſt een overgaenden bal,
Anders maeckt 'et droeve ſinnen,
 Anders heeft 'et geenen val.
Liefde doet ons liefde toonen,
 Liefde geeft de liefde kracht,
Liefde moet de liefde loonen;
 Anders iſſe ſonder macht:
Wilt dan weder-liefde dragen,
 Lief, ſoo wordje ras de bruyt,
Want dan wil ick 't met u wagen;
 Anders, kint, ick ſchey 'er uyt.

Frans. J*amais l'amour ne ſe paye que par amour reciproque.*
Lat. Et pretium, & merces ſolus amoris amor.
 Beneficium non eſt aurum, ſed amor per quem datur.
 Amor enim beneficii anima. *Vid. Sen. de Benef.*
 Duriſſimus eſt, quem redamare piget prius amantem.
 Auguſt. de amore divino.
Ital. *Ama à chi t'ama,*
 Reſpond à chi ti chiama.
Nederl. **Antwoort dieje vraeght /
 Mint dieje liefde draeght.**
Ital. *Una mano lava l'altra, & le due lavano il viſo.*
 id eſt:
Frans. *L'une main lave l'autre, & les deux le viſage.*
Nederl. **Als d'eene hant d'ander waſt / ſoo wordenſe beyde reyn.
d'Eene min brenght d'ander in.**
Lat. Manus manum fricat, gratia gratiam parit.
 Ferro ferrum acuitur.
 Fructus amoris amor.
Frans. *Amour au cœur me poind,*
 Quand bien aimé je ſuis;
 Mais aimer je ne puis,
 Quand on ne m'aime point.
 Chacun ſoit adverti
 De faire comme moy;
 Car d'aimer ſans party
 C'eſt un trop grand eſmoy. Marot.
 Proverbium Arabicum ex Erpenio.
Lat. Excute mihi ignem, & allucebo tibi. id eſt, *ut Ioſephus Scaliger interpretatur*, Eſto mihi, ero tibi.
 —— Ut ameris, amabilis eſto. *Ovid.*
Frans. *Aimer ſans amour eſt amer.*
Nederl. **Vriendtſchap van eener zyde en duert niet langh.**
Griecx. Χεῖρ χεῖρα νίπτει.
 Χάρις χάριν φέρει.
 —— Amare recuſo.
Illum quem fieri vix puto poſſe meum. *Ovid. Ep. Helen.*
Frans. Amour eſt d'amour recompence,
 Et celuy eſt trop à blamer
 Qui pour le moins (s'il ne commence)
 Ne veut pas, quand on l'aime, aimer.

Elck meynt sijn uyl een valck te zijn.

VIer vryers, die om strijt hun vrysters dapper presen,
  Besloten onder een, ick sou haer Rechter wesen;
  Gijs hiet sijn liefste moy, en 't is een leelick vel,
  Fop noemt de sijne net, en 't is een morsebel:
Geurt prijst haer dien hy mint, als geestigh in de seden,
En daer en is geen fout in al haer domme leden:
  Kees acht de sijne vers, en uyter-maten fris,
  En 't meysjen heeft een vel gelijck een drooge vis.

Nae dat ick hadd' verstaen al wat een yder seyde,
En wat hy tot een gront van sijn vermeten leyde;
  Soo heb ick dese saeck een weynigh overdacht,
  En met een kort beraet dit vonnis uytgebracht:
Hoort, vrienden met een woort den gront van uwe sake
Siet 'svryers gunstigh oog dat kan de schoonheyt maken
  Elck acht sijn uyl een valck, en boven eygen mal,
  Soo wil men dat het volck het soo geloven sal.

Hoogd. **E**Im jeden dunckt das sein eul ein falck sey.
Ital. Affectione accieca ragione.
Spaens. Cada buhonero alaba sus cuchillos.
Frans. *Chaque mercier loüe ses cousteaux.*
Nederl. Elck kramer prijst sijn messen.
Spaens. A cada necio agrado su porrada.
Frans. *A chaque fol plaist sa massue.*
Hoogd. Eim jeden gefelt sein weise wol /
  Drumb ist landt der narren vol.
Nederl. Elck prijst sijn Grietjen / als isse begrommelt.
  Elck heeft sijn liefjen lief / al isse besnot.
Frans. *Femme & pierrerie*
  Ce n'est qu'une fantasie.
Hoogd. Es geht mehr liebs zur Kirchen denn schöns.
Nederl. 's Vrysters schoonheydt leydt in 's vryers oogh.
Ital. Non è bello quello que è bello ma quello che piace.
Nederl. Geen leelick lief / noch schoonen koolsack.
  -- Balbinum polypus Agnæ
  Delectat. ——— *Horat.* 1 *Sat.* 3.
Nigra μελίχροος est: immunda & fœtida, ἄκοσμος, &c. *Vid. Lucret. lib.* 4.
  Ita Præcipit magister amoris: Art. 2.
Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,
  Nigrior Illyricâ cui pice sanguis erit.
Si pæta est; Veneri similis: si flava; Minervæ:
  Sit gracilis, macie quæ male vira suâ est.
Dic agilem quæcumque brevis: quæ turgida plenam:
  Et lateat vitium proximitate boni.
Nederl. Elck sotje prijst sijn marotje.
Engels. A Vlacke man a paerle in a womans eye.
Nederl, Ons oogh dat heeft een valschen schijn /
  Elck meynt sijn uyl een valck te zijn.
Hoogd. Eim jeder narren gefelt sein kolb.
Spaens. El desseo haze hermoso lo feo.
Frans. *Le desir rend beau ce qui est laid.*
  —— Quod fecit, quisque tuetur opus. *Ovid.* 4. *Pont.* 1.
Hoogd. Ein jeden kramer lobet seinen kram.
Spaens. Ognum loda il suo mestiero.
  Quien feo ama hermoso le parece.
Frans. *Qui aime, un laid luy semble beau.*
Nederl. 't En is niet schoon dat schoon en net is /
  Maer dat in 't herte diep geset is.

Het selve op eenen anderen sin.

EYgen wooningh, eygen dack,
  Groot voorwaer is u gemack,
Eygen keucken, eygen heert,
Groote schatten zydy weert;
  Want al zijtje niet te groot,
Ghy zijt dienstigh voor den noot:
En al zijtje slechten arm,
Noch vind' ick u asschen warm;
Of al zijtje somtijts kout,
Ick ben op u wonder bout,
En dat even doet my deught,
En verweckt my soete vreught.
  Dus zijt ghy in mijn gepeys
Beter als een groot paleys,
Beter (Princen met verlof)
Beter als een Koninghs-hof;
Want, dit houd' ick wonder vast,
Groote salen, groote last,
En, gelijck men staegh bevint,
Hooge torens, hoogen wint.

Lat. **S**Ua cuique prudentia Deus.
  Domus amica domus commoda.
Nederl. Mijn hier / 't zijn daer / 't mijn is het beste.
Frans. *A tout oiseau*
  Son nid est beau.
  —— Non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est. *Horat.* 2. *Sat.* 2.
  Patriæ fumis igni alieno luculentior.
Suum cuique pulchrum,
Suus rex reginæ placet.
Frans. *Mesme un gueux aime l'odeur de son escuelle.*
Hoogd. Eigner herdt
  Ist gold werth /
  Ist er gleich arm
  So ist er doch warm.
Ital. Casa mia! casa mia!
  Per piccina che tu sia.
  Tu mi pari una badia.
Nederl. Eygen haert is gout waert.
Eygen buyl verleet niet.
Eygen dreck en stinckt niet.
  Yder bedelaer prijst sijn nap.
  Yder sot behaeght sijn kap.

Feu, toux, amour, & argent, Ne se cachent longuement.

De Jongh-man die de keerse draeght spreeckt.

**Vyer/ hoest/ gelt/ en heete min/
En houdt men noyt ter degen in.**

ICk woude dese keers wel soo behendigh dragen
Dat ons gebueren noyt haer flicker-licht en sagen;
Want mochte dat geschiên, soo ging ick daer ick wou,
En daer kan niemant zijn die my beloeren sou:
Maer wat ick immer doe, men siet de klare stralen,
Men siet den hellen glans door al de buurte dwalen;
Hoe ick het vuur bewaer, hoe naeu dat ick het sluyt,
Het wil'er evenwel, het wil'er efter uyt.
Mijn buurman is bedaegt, mijn buurman heeft gebreken,
Die voor het meeste deel in oude lieden steken,
Voor al quelt hem de kugh; maer desen onverlet
Soo wil de goede man voor al geen eensaem bed:
Hy mint een frissche maeght, en besigh in het vryen,
Soo doet hy grooten weer om desen hoest te myen;
Maer t' wijl hy sit en stoft, en maeckt 'et al te bont,
Soo komt de loose kugh hem bersten uyt den mont;
Dies laght het geestigh dier, en seyt, als in het jocken,
Dat is geen fluytje, vrient, om vrysters mee te locken;
Ey lieve! blijft gerust, en houdt u bedde vry,
Of immer kiest'er een, die kught gelijck als ghy.
Een quant, die hier en daer voor bode wert gesonden,
Had lestmael op den wegh een volle beurs gevonden,
Die gaf hy aen sijn wijf, en seyde; lieve Trijn,
Siet hier een rijcken buyt, maer't moet geswegen zijn.
'k En hoeve nu voortaen, niet, als ick plagh te wercken;
Maer niemant, wie het zy, en moet 'et immer mercken:
Houdt daerom, houdt gestaeg het geckjen in de mou,
Trijn swoer het met een eedt, dat sy het helen sou.
't En leed als geenen tijt, het wijf begon te koopen,
De man en wou niet meer als bode blijven loopen:
De dochter kreegh een huyk, een ziel, een beste keurs;
Is't niet een wonder ding! het gelt wil uyt de beurs!
Daer is het al bekaeyt, de man die wort gevangen,
Die melt daer sijn bedrogh, en al de slimme gangen.
Daer wort de blyde Trijn een gansch bedruckte vrou;
En al om dat het gelt niet stille leggen wou.

Gli denari sonò spiriti folletti.

Eens doen ick was verlieft, al over lang geleden,
Was Rosemont genoot juyst daer ick was gebeden:
Geē mensch hād nog gemerkt de gloet vā mijnē brant;
Ick meynd' oock doen het vyer te houden in den bant.
Ick sou (gelijck het scheen) my wonder koel gelaten,
Niet op de vryster sien, niet met de Juffer praten;
Maer lacy! doen ick quam daer ick de liefste sagh
Soo wist stracx alle man wat my in't herte lagh:
Mijn wesen gaf'et uyt, mijn hert begon te springen,
Ick konde met gewelt mijn sinnen niet bedwingen,
Niet houden in den bant: ey wat een selsaem ding!
Mijn oogh was even-staegh al waer de vryster ging:
Daer was mijn innigh hert, daer alle mijn gepeynsen;
Ach! een die liefde quelt hoe qualick kan hy veynsen.
Dies segh ick tot besluyt, vyer, hoest, gelt, heere min,
Hoe naeu men die bewaert, men houdtse nimmer in.

DAer de schadt is/ is het herte/
En de handt is by de smerte/
En het ooge swiert altijt
Daer een jeughdigh herte vrijt.
Quà licet, & possum, luctor celare furorem;
Attamen apparet dissimulatus amor. *Ovid. Ep. Parid.*
Nec latet haustus amor, sed fax vibrata medullis
In vultus atque ora redit, lucemque genarum
Tingit, & impulsum tenui sudore pererrat.
Lactea Massagetæ veluti cùm pocula fuscant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur ostro:
Sic variis manifesta notis palletque rubetque
Flamma recens. ——— *Stat. 1 Achill.*
Sed malè dissimulo: quis enim celaverit ignem;
Lumine qui semper proditur ipse suo? *Ov. Ep. Pa.*
Spaens. *Ni se saben lucubrir amor, riqueza y regalò.* id est:
Nederl. Hoe datje gelt of liefde sluyt/
Het wil/ het sal/ het moet 'er uyt.
Frans. L'amour, la richesse, & les delices, ne se peuvent cacher.
Ital. *Amor, fuogo, e tosse Presto si cognosse.*
Quoque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis: *Ovid. 4 Met.*
—— Quis enim benè celet Amorem? *Idem.*
Ital. *Amor, e tosse, e rogna celar non ti besogna.*
Spaens. *Amores dolores y dineros Non pueden estar secrédos.*

Ne Amor, ne signoria, Vuole compagnia.

Twee mussen aen een kooren-aer
En maken nimmer vreedsaem paer.

ICk ken 'er twee van een geslacht,
Van jongs te samen op-gebracht,
Die waren lestmael onder een,
Met hert en ziel in als gemeen;
Jae schier als broeders (soo het scheen)
En dit is naeu een maent geleên,
En siet! haer vrientschap is gedaen,
Haer kennis is te niet gegaen:
Sy komen noyt in een gelagh
Daer rust of vrede blijven magh;
Want d'een en spreeckt schier niet een woort;
Of d'ander is 'er om gestoort:
Soo dat men siet een quaden gront
Daer onlangs vaste liefde stont.
Nu komt doch, vrient, en opent my
Wat dat hier van de reden sy?

Antwoorde.

TWee honden t'samen aen een been
Die dragen nimmer over een;
Twee ravens teffens op een tack
Dat is geduerigh ongemack;
Lwee mussen aen een koren-aer
En maken nimmer vreedsaem paer;
Twee hanen op een boeren-werf
Die vechten eeuwigh om het erf:
Twee Princen in een Koninckrijck
Die staen geduerigh ongelijck.
Maer boven al soo rijst'er nijt,
En twist, jae veeltijts harde strijt,
Soo haest als oyt een jonge maeght
Aen twee op eenen tijt behaeght;
Hier baet noch vrient, noch eygen bloet,
Een vryster is geen deelbaer goet.

Frans. ONques amour & signeurie
Ne veulent compagnie.

Hoogd. Zween hunde an einem beine bleiben selten eines.

Spaens. A dos pardales à una espiga
Non à may ligua.

Lat. Inimicitiæ quàm maximæ ex amatoriâ causà inter rivales. *Richter. Axiom. Oecon.* 280.

Nec regna socium ferre, nec tedæ sciunt. *Senec. Oedipo.*

Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit. *Lucan. lib.* 1.

Nederl. De liefd' en hoogen staet/
En wil geen mede-maet.

Rivalem possum non ego ferre Jovem. *Propert. lib.* 2. *El. ult. ubi v. plur.*

Dum canis os rodit, socium quem diligit odit. *Vulgar.*

Nulla vehementior discordiarum causa est, quàm unius fœminæ à multis appetitio. *Lact.*

Nederl. 't Is te veel twee kassen in een kerck.
Twee groote masten op een schip en voegen niet.
Twee maters in een convent en dienen niet.

Lat. In amore servus nec dominum fert æmulum.

Semper suspectus invisusque dominantibus, quisquis proximus destinatur. *Tacit.*

Spaens. Ni jamais vi dos Señores qui quietan juntos mandar. id est:

Frans. Ie *ne vis jamais deux Seigneurs qui voulussent s'accorder à commander ensemble.*

Lat. Mons cum monte non miscetur.

Nederl. Twee groote meesters en konnen haer rijck niet deelen.
Men hout dat twee verscheyde sonnen
Niet aen den hemel wesen konnen.

Lat. Una domus non alit duos canes.

Griecx. *Μια λόχμη ȣ τρέφει δύο ἐριθάκȣς.* id est:

Lat. Unicum arbustum non alit dus erithacos.
Unum Regnum non fert duos tyrannos.
Una Respublica non fert duos expilatores.

Frans. *La terre ne sçauroit estre esclairee de deux soleils, ny une seule ame de deux lumieres d'amour.*

Lat. Facit huc responsum Alexandri, cùm Darius innumera ipsi talenta obtulisset, & Asiam ex æquo dividere vellet, *Neque terram duos soles, neque Asiam duos reges ferre posse.*

Hinc in rebus civilibus,

Segnius expediunt commissa negotia plures;

More istius animalculi, quod, ob pedum multitudinem, Centipedam nuncupant; reptilium tamen omnium tardissimum esse tradunt. Ex hoc fonte

An unus pluresve legati mittendi, & similia à Politicis moventur. *Vid. Marselaer Legat. lib.* 2. *dissert.* 7.

Met arbeyt krijght men vyer uyt den ſteen.

S Iet hier, ghy koele vryers, ſiet
Wat doet de vlijt en moeyte niet!
Als ick eerſt deſen ſteen bequam,
En van den ſtueren oever nam,
Doen waſſe raeu, en ongebout,
En dan noch hart en wonder kout:
Noyt menſch en dacht, die hem beſagh,
Dat eenigh vyer daer binnen lagh;
En efter als ick eens begon,
En ſloegh 'er op al wat ick kon,
Doen zijnder door geſtadig ſlaen,
Veel helle voncken uyt-gegaen:
En die nam ick wel neerſtigh waer,
En dus zijn al mijn ſaken klaer:
Want ſiet! mijn heert, die niet en was
Als vuyl gemul, en enckel as,
Die blinckt nu van een helle vlam,
Die uyt mijn vlijt haer voedtſel nam.
De Vryſter, die ghy heden ſiet,
Die my nu handt en herte biedt,
Was noch in 't eerſte van de Mey
Soo hart gelijck een blaeuwe key,
Soo koel gelijck een killigh ijs,
En tegen my geweldigh vijs;
Maer nae dat ick met ſtaege vlijt
Geen moeyt', of pijn en heb gemijt,
Soo is het ſtuck ſoo verr' gebracht,
Dat ſy nu ſoetjens op my lacht,
Dat ſy my valt tot in den arm;
En hierom zijn wy beyde warm.
Siet, Vryers, ſiet dit komt 'er van,
Wanneer men doen en lijden kan.
Wel ghy, die treurigh ſit en klaeght,
Dat ghy bemint een koele maeght,
Dat ghy een grilligh meysjen vrijt,
Daerom ghy groote ſmerte lijdt;
Mach ick u bidden, lieve vrient,
Indien u ſlechts de vryſters dient,
Soo ſchept een moet, en lijdt de pijn,
Gewis het ſal eens beter zijn:
Want ſiet! door vlijt en ſoet gevley
Soo kreegh ick vyer uyt deſe key.

Nederl. **DE ſtadige jager vangt het wildt.**
Aenhouden doet verkrijgen.
De ſtadige voet draegt over wegh.
Frans. *Continuelle gouttiere*
Rompt la pierre.
——Labor omnia vincit
Improbus.——*Virg.*
Engels. A muſe in time may bite a two a cable.
Griecx. Πόνος εὐκλείας πατήρ. id eſt:
Lat. Labòr bonæ gloriæ pater eſt.
Hooghd. Fleiß bricht Eyß.
Lat. Par eſt fortuna labori.
Ferreus aſſiduo conſumitur annulus uſu.
Invia virtuti nulla eſt via. —— *Ovid.*
Vigilando, agendo, benè conſulendo, proſperè omnia cedunt. *Salluſt. Catil.*
Frans. *Nul bien ſans peine.*
Nederl. **Die in vrou Venus hof wil wandelen/**
Moet ſtout verſoecken/ en ſachtjens handelen.
Lat. Nihil unquam vehementer imperavit ſibi humanus animus, quod non effecerit.
Spaens. A la larga el galgo a la lievre mata. id eſt:
Frans. *A la longue le levrier tue le lievre.*
—— Nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. ---- *Horat.* (eſt
Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγάθ' οἱ θεοί. *Epicha*
Dii ſuas labore dotes eſſe venales volunt.

El fuego y el Amor No dizen, Ve te à tu labor. id est:
Le feu & l'amour ne disent jamais, Va à tes besoignes.

De Lolster spreeckt.

**Wie sit en lolt/ of sit en brijt/
Verlet sijn werck/ vergeet sijn tijt.**

ICk hebbe veel te doen in huyselicke saken,
Mijn heert is ongedweylt, mijn bedde noch te maken,
Mijn keucken ongeschickt: en des al niet-te-min,
Te gaen tot mijn beroep en heb ick geenen sin.
Dan yemant sal misschien hier van de reden vragen,
Wel vrysters, tusschen ons, ick sal het u gewagen:
Het vyertje datje siet dat bindt my aen den heert,
Dat hout gelijck een pick, en treckt gelijck een peert.
Dus schoon ick somtijts meyn in haesten voort te treden,
Ick huycke wederom, en sijge nae beneden:
Soo dat ick menighmael, dewijl ick niet en doe,
Mijn tijt verloopen sie, en ick en weet niet hoe.
Het is een selsaem dingh, het luchtje van de kolen
Dat kruypt my door het lijf, en doet mijn sinnen dolen
Als in een soeten droom: ô krachtigh lolle-vier,
Al moet ick elders zijn, noch blijf ick efter hier.
Siet dus ben ick gestelt, wanneer mijn losse sinnen
Haer geven aen de jeught, en hellen om te minnen;
Want als ick met den geest omtrent de liefde dwael,
Soo blijf ick daer ick ben, al rijs ick menighmael.
Noch vaer ick even soo, wanneer ick ben geseten
Daer eenigh rustigh quant my doet sijn liefde weten,
My opent sijn gemoet, my geeft een soeten praet;
'k En weet niet hoe de tijt soo veerdigh henen gaet.
Is 't niet een vreemde saeck! al wort om my gesonden,
Al roept my ander werck, ick sitte vast gebonden:
De liefde met het vyer is hier in eens gestelt,
Sy dwingen met vermaeck, en door een soet gewelt.

Nederl. **TWee liefkens met hun beyden/
Hoe nood' is 't datse scheyden.**

Lat. Quicunque amat jam oblitus est sui. *Senec.*
Diogenes dicebat,
Amorem esse otiosorum negotium. *Laërt.*
Si quis amore calet, consueta negotia cessant.
Nederl. **Vyer en liefde trecken sterck/
En beletten menigh werck.**
La beauté de la femme surpasse tous les desirs de l'homme.
Syr. 36. 34.
Veteres Venerem cochleâ sedentem pingebant, ut docerent otiosorum hominum esse amorem. *Richter. Axiom. Oeconom.* 31.
Nederl. **Een warm bed/ en een luyen eers/ zijn als twee gelieven/ sy konnen qualick scheyen.**
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem:
Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portusque aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo. *Virg.*
6 Æneid.

Nemo

Nemo poteſt Thetidem ſimul & Galatean amare.

Twee op eenen tijt te vryen/ Siet men ſelden wel bedyen.

Hoort, geſellen, hoort een ſaeck
Eerſtmael dienſtig tot vermaek,
Dan oock nut voor yder man,
Dieſe recht gebruycken kan:
Ick ben van ſoo loſſen ſin,
Dat ick twee geſpelen min:
Twee beſitten mijn gepeys
Bey gelijck op eene reys;
D'een' is Galateé genaemt,
D' ander Thetis wijt beſaemt!
Thetis woont ontrent de zee,
Aen der heyden Galateé;
Thetis praet my van een ſchip,
Van den oever, van een klip,
Van den haring, van de vis
Die in zee te vangen is.
Maer de rappe Galateé
Spreeckt my van het weligh vee,
Van de beemden, van het landt
Daer men ſaeyt of boomen plant,
Van het velt en luſtigh wout,
Daer men duyſent ſchapen hout,
Van de dreven, van den laen
Daer de groene linden ſtaen.

Thetis doet my lang verhael,
Al in ronde viſſchers tael,
Hoe men haring-netten breyt;
En dan op de duynen ſpreyt,
Hoe men bot, en ſcharren vangt,
En dan aen den oever hangt,
Hoe in haeſt een eenigh man
Hondert viſſen vangen kan.
Galateé en haer verſtant
Is hier tegen aen gekant,
Die meynt dat oock verſe vis
Niet als enckel ſtanck en is,
Die en acht geen ſouten ſtroom,
Maer alleen haer ſoeten room,
Hare boter, haren kaes
Dat is (meyntſe) beter aes.
Spreeck ick gunſtigh van het velt,
Dan is Thetis ganſch ontſtelt:
Prijs ick eens de rijcke zee,
Dan vergram ick Galateé:
Ben ick op ſijn boers gekleet,
Dat is Thetis wonder leet:
Gae ick als een viſſers maet,
Dat acht Galateé quaet:

Draegh ick eens een platten hoet,
Als by ons een herder doet;
Thetis ſeyt van ſtonden aen,
Wat een boer komt hier gegaen!
Neem ick dan een viſſers tuygh,
Blauwen mutſen, buyten ruygh,
Galateé ſpot 'er met,
Als ick die maer op en ſet.
Siet dus loop ick jaren lang,
Maer ick jaege ſonder vang,
Juyſt gelijck het hem geſchiet
Die twee haſen teſſens ſiet,
Die twee haſen bey gelijck
Meynt te lichten van den dijck.
Ach, die ſoo onſeker jaeght,
Selden dat hy niet en klaeght.
Wel, ghy vryers, voor beſluyt,
Treckt hier deſen regel uyt,
Twee te lieven is verdriet;
Want ſoo doende vangt men niet.
Hout dan liever deſe leer,
Eene vryſter, ſonder meer.

Griecx. *Οὐ δυνάσαι Θέτιδος καὶ Γαλατείας ἐρᾶν.* id eſt,
Lat. Nemo poteſt Thetidem ſimul & Galatean amare.
Ital. *Chi due lepri caccia*
Vna non piglia e l'altra laſcia.
Lat. Qui binos lepores una ſectabitur hora,
Is neutrum capiet.
Secta bipartito cum mens diſcurrit utroque,
Alterius vires ſubtrahit alter amor. *Ovid.*
Hoogd. Fahe viel/ bache lutzel.
Frans. *Qui trop embraſſe mal eſtraint.*
Ital. *Chi tutto vuole de rabbia more,*
Chi tutto abbraccia nulla ſtringe.
Hoogd. Die veel anfahen/ enden wenig.

Nederl. Die veel ambachten leert/ doet 'er ſelden een wel.
Twaelf ambachten/ dertien ongelucken.
Spaens. Muchos ajos en un mortero
Mal los maja un majadero. id eſt:
Frans. *Pluſieurs aulx en mortier*
Mal les peut un pilon piler.
Mijn kindt/ ſteeckt u niet in veelderley handel; want ſoo ghy menigerley voorneemt/ ſoo ſult ghy geen voordeel doen. Syr. 11. 10.
Spaens. Quien à dos ſeñores ha de ſervir,
Al uno ha de mentir.
Frans. *Qui à deux maiſtres ſervira,*
A un d'iceux il mentira.
Nederl. Tuſſchen twee ſtoelen in d'aſſen.

Frans. *Entre deux ſelles le cul en terre.*
Lat. Nuſquam eſt qui ubique eſt.
Ital. *Non ſi può inſieme bere è fiſchiare,*
Non ſi può inſieme ſoffiare e ſucchiare.
Lat. Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.
Hoc age.
Griecx. *Σπάρτην ἔλαχες, ταύτην κόσμει.* id eſt:
Spartam quam nactus es orna.
Spaens. Quien pequeña heredad tiene, a paſſos la miede. id eſt:
Frans. *Qui a une petite terre, la meſure avec les pas.*
Ital. *Chi ha un porco quello facilmente ingraſſa.*
Chi n'ha ch' uno ſol' occhio ſpeſſo ſi forbe.
Nederl. Die maer een oogh en heeft bewaert het wel.

El amor de los asnos entra à cocos y à bocados.

Een Ezel die byt/
Die schopt of smyt.

EEn Ridder uyt het Britten-lant
Gingh dwalen aen de Zeeusche strandt,
En hadde (soo het scheen) gesien
Hoe dat aldaer de jonge liên
Haer gaen vermaken aen de zee,
Niet verre buyten Ziericzee:
Hy sagh het als een selsaem ding
Dat vry wat uyt de regel gingh;
En daerom heeft hy 't ons vertelt,
Gelijck hier onder is gestelt.
Ick quam eens treden op de strant,
Daer ick veel jonge lieden vant,
Ick sagh 'er ses of seven paer,
Den eenen hier, den genen daer,
Maer boven al soo was 'er twee
Die gingen veerdigh nae de zee,
Een yder had een jonge maeght
Die hy tot in het water draeght:
En of de vryster vreese kreegh,
Jae schier van angst ter neder seegh,
Oock hem met bleecke lippen badt,
Noch gingh hy dieper in het nat,
Tot dat het water wert gesien
Tot aen, ja boven hare knien:
En noch is 't niet genoegh gedaen,
Het moest 'er vry wat holder gaen;
Ten lesten neemt de losse quant
En giet oock water metter hant,
Juyst als Diana voortijts plagh
Als sy Actèon by haer sagh:
Hy goot het water hier en daer
Tot in haer schoon gekrinckelt haer,
Soo dat het geen eerst geestigh stont,
Geleeck een natten waterhont.
Ten lesten als de joncker sagh
Dat hy niet hooger op en mach,
Soo keert hy weder naer het droogh,
Want hy sagh tranen in haer oogh;
Maer stracx soo loopt hy van de strant,
En treckt haer nae het mulle zant:
Hy leyt haer op een hoogen duyn,
En rolt dan van een steile kruyn,
Tot onder in het laghe dal,
En daer eens weder even mal:
Hy sout haer in het gulle zant,
En stroit het stof aen alle kant:
Hy laet niet af, hoe datse wijckt;
Soo datse naeu een mensch gelijckt.
Ick sagh daer by een oude vrou,
Die vraeghd' ick wat dit seggen wou,
En wat de vryster had gedaen
Om dit zoo uit te moeten staen,
Of sy oock yemant hadt misseyt,
Dat sy in 't water wert geleyt:
Of dat sy van een dollen hondt
Haer in het lijf gebeten vont.
Het wijf verklaerde dat 'er niet
Van 't een of 't ander was geschiet:
Maer (sprack sy) hoort eens wat het zy,
En sit een weynigh nevens my;
Het is een wijse van het landt,
Dat yemandt in sijn eersten brandt,
Omtrent den soete Meye-tijt
Met vrysters in de duynen rijt:
En is 'er dan een geestigh dier
Hem oorsaeck van syn eerste vyer,
Soo gaet hy dus met haer te werck,
En al op seker oogh-gemerck:

Ghy

Ghy, hoort doch waerom dit geschiet,
Het is vermits hy daer uyt siet
Hoe sich een jonge vryster heeft,
Als hy soo selfsaem met haer leeft,
Of sy oock dan een jonghman viert;
Dan offe luy en leelick tiert:
En of haer eertijts soet gestel
Verandert in een norts geswel.
En als het eens is uyt-gemalt,
Dan let hy hoe sy hem bevalt,
En of hy vorder dient te gaen,
Dan of sijn vryen heeft gedaen.
Wat dunckt u doch van dese wijs?
Voorwaer sy dunckt my wat te vijs,
Seyd' ick: en ging 't nae mijnen sin;
Ick noemde dit een Esels min;
Want als dit onbelompen beest
Ontrent sijn ongesouten geest
Sijn eerste minne stuypen voelt,
Dan is 'et dat 'et byster woelt,
Het vlieght in haest het veulen toe,
Het bijst en bijt, men weet niet hoe:
Het schuymbeckt door onstuymigh bloet,
Het slaet geduerigh met den voet;
Het baert en springht aen alle kant,
Juyst als de vryer aen de strant.
Wel nu, ghy die noch heden vrijt,
Maeckt dat ghy vry wat heuscher zijt:
Laet menschen, esels in verstant,
Ontdecken haren minne-brandt
Door raeu, door plomp en vreemt gelaet
Dat uyt den peyl van reden gaet.
Ghy, denckt dat in de soete pijn
Niet beter is als heus te zijn;
Want Venus kint is moeder-naeckt,
't En dient maer sachtjens aen geraeckt.
Dit sprack de Ridder al-te-mael,
En 't luyde wel in syne tael;
Dan of het hier wel is geseyt
Dat dient wat naerder overleyt:
Wat my belanght, ick vind 'er wat
Dat dienstigh is te zijn gevat.

Frans. *L'amour des asnes commence par morsures & ruades.*
Nederl. Een beer die vrijt/
Hy stoot of smijt.
Frans. *Les amours des gens rustiques se font à coups de poings;*
Car ils sont accoustumez de dire,
Gens qui s'entre-aiment
De pierres s'entre-ruent.
Spaens. La coz de la yegua no haze mal al potro.
Frans. *Coup de pied de jument ne faict mal au poulain.*
Malo me Galatea petit lasciva puella,
Et fugit ad salices, & se cupit antè videri. *Virgil.*
Rusticus est, si quem rusticus urit amor. *Vulg.*
Nederl. Plompe sin/
Plompe min.
Als een hont yemant troetelt / soo maeckt hy hem beslijckt.
Als een Ezel yemant lief-koost / soo schopt hy hem blaeuwe leden.
Dan Ezels en heeft men niet als beesten en voet-slagen.
Te tuus iste rigor, positique sine arte capilli,
Et levis egregio pulvis in ore decet:
Quemque vocant alii vultum rigidumque trucemque,
Pro rigido, Phædrâ judice, fortis erit. *Ovid. Epist. Phædr.*
Expressit hoc in Polyhemi crudis amoribus Ovid. Metam. lib. XIV, *ubi inter cætera Polyphemum ita loquentem introducit:*
Certe ego me novi, liquidæque in imagine vidi
Nuper aquæ, placuitque mihi mea forma videnti.
Aspice sim quantus; non hoc est corpore major
Juppiter in cœlo (nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Jovem) coma plurima torvos
Prominet in vultus, humerosque, ut lucus, obumbrat:
Nec mea quod duris horrent densissima setis
Corpora turpe puta; turpis sine frondibus arbor,
Turpis equus, nisi colla jubæ flaventia velent,
Pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est:
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.
Unum est in mediâ lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clypei, &c.
Dona ipsius amatoria æquè cruda:
Inveni geminos qui tecum ludere possint
Villosæ catulos in summis montibus ursæ.

Two dogges strive vor a bone, and the thirt taket it away.

**Als 'er twee vechten om een been /
Daer krijght 'et licht een derd' alleen.**

GHy die tot u gebruyck yet zijt gesint te leeren,
Wilt oock een vlytigh oogh op dese printe keeren.
Twee doggen (soo ghy siet) die knorren tegen een,
Die vallen over-hoop, en vechten om een been:
Maer onder dit geschal van bassen, huylen, krijten,
Van dapper over-handt sich in het lijf te bijten,
Soo komt 'er noch een hondt, de slimste van den hoop,
Die neemt 'et hachjen weg, en geeft hem op den loop.
De vechters (als de gal een weynigh is geseten;
En datse bey gelijck wel moede zijn gebeten)
Gaen soecken na de bout, maer sien geweldigh slecht,
Vermits sy niet en sien den loon van haer gevecht:
Sy vinden niet een sier voor hun te zijn gelaten,
Als schuym en vlocken hayrs, die vliegen achter straten;
Dies gaen de rekels heen, aen alle kant gewont,
Maer een die looser was die heeft den vetten mont.
Dit siet men menighmael, en over-al geschieden,
By Vorsten, by het volck, en oock by jongelieden.
Een sake, soete jeugt, die ick voor desen sagh,
Wil ick tot u bericht hier brengen aen den dagh.
Twee vryers, die gelijck een rijcke vryster minden,
Sijn besigh om met ernst haer saken aen te binden:
Een yder pooght om strijdt te doen al wat hy kan,
Op dat hy krijgen moght den naem van echte man:
Een yeder boven dat gaet neerstigh overdencken
Waer door, en hoe hy sal sijn mede-vryer krencken.
Siet daer van stonden aen soo weet men in de stadt
Wat yder van der jeught wel eer bedreven hadt.
Daer komt het aen den dagh al wat 'er in de scholen,
Al wat 'er buyten 's landts of elders was verholen:
Men wijst in 't openbaer als met een vinger aen
Wat yder in der jeught voor grillen heeft gedaen.
Hier op hy, die het treft, wil flucx sijn eere rechten,
Daer valt men in krakeel, daer gaet 'et op een vechten,
Daer krijght de jongste wulp voor eerst een diepe steek,
Soo dat hy vluchten moest, en uyt den velde week.
Dit klonck door al het landt: dies riepen al de vrienden
Dat voor den jonge maeght de vryers niet en dienden.
Sy wort daer op gelast de vechters af te slaen;
En wat men haer gebiedt dat is terstont gedaen.
Maer een die dit vernam, en al den handel wiste,
En die oock even selfs op dese waters visle,
Set stracx, en met bescheyt, sijn beste fuycken uyt;
En eer het yemant weet, de vryster is de bruyt,
De maeght een echte vrou. Daer gaen de vechters henen,
Een ander heeft de bruyt, en sy de blaeuwe schenen:
Siet t'wijl het grilligh volck is tegen een geset,
Een die maer stont en keeck die leyt de vryster met.

Lat. DUmos concussi, sustulit alter aves.
Sic vos non vobis nidificatis aves.
Sic vos non vobis vellera fertis oves.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Frans. *Tel bat les buissons*
Qui n'a pas les oisillons.

Nederl. Of wel de bie den honigh maeckt /
Het is een ander diese smaeckt /
En schoon den os van ploegen sucht /
Een ander nut de soete vrucht.
Die 't geluck heeft leydt de bruyt ter kercke.
D'een beschiet /
D'ander geniet.
Hy en heeft het nestjen niet die het weet / maer die het rooft.
D'een klopt op de haegh / maer d'ander krijght de vogels.

Ital. *La robba non è de chi la fama di chi la gode.*

Nederl. Menigh man brengt de sale op de merrie / en een ander rijt 'er op.

Le bon veneur ne prend La beste qui se rend.

**Een haes daer men geen loop van siet/
En vangt een goede wey-man niet.**

De Iager spreeckt.

Al heb ick tot het wildt een wonder groot verlangen,
Noch sal ick geenen haes op sijnen leger vangen:
Ick scheppe meerder lust wanneer hy veerdigh loopt;
Want 't heeft doch beter geur al wat men diere koopt.
Wel op dan, vluchtigh dier, waerom hier stil geseten?
Ghy dient niet sonder sweet, en sonder stof gegeten,
Dat is u beste saus: u spier en smaeckt ons niet,
Als ghy u sonder loop dus aen den jager biedt.
Is 't niet een selsaem dingh? ick weet een jonge vryster
Die moy, die geestig is, en singt gelijk een lyster, (schoon,
Die streelt my wonder sacht, en spreeckt geduerigh
En des al niet te min ick acht het niet een boon:
'k En weet niet hoe het komt, sy kan mijn wilde sinnen,
Sy kan mijn grilligh hert met vleyen niet gewinnen:
Ick sie het alle daegh, al heb ick ongelijck,
Hoe sy my naerder komt, hoe dat ick verder wijck.

Daer woont in tegendeel hier onder onse bueren
Een ander weeligh dier vol alderhande kueren,
Een trots een spijtigh dingh, dat my geduerigh quelt,
Dat my gansch selden spreeckt, en veel te leure stelt.
Hoe moet ick menighmael ontrent haer deure dwalen,
Oock als de koude snee komt uyt den hemel dalen!
En des al niet-te-min, ick ben 'er meê gepast,
En voel dat my het vyer oock in de koude wast.
Wel vryers, haer ick sie, wy slachten hier den jager,
Die prijst den snellen haes, al is het wildt-braet mager;
De moeyte wet de lust, soo dat 'er niet en smaeckt,
Als dat hem draven doet, en moede leden maeckt.
Al wat men heeft besuert, dat wort met vreugt gegeten,
En dat wat moeyte kost, dat wort met lust beseten.
Wel vrysters, wie je zijt, wilt noyt te veyligh zijn;
Geen vreugt en heeft vermaek als na voorgaende pijn.

Lat. Laboriosi amores jucundissimi.
Quantò amatori minus est spei, tantò magis uritur.
Miles est amor, nec umbram ferre inertiæ potest.
Quod datur ex facili longum malè nutrit amorem:
Miscenda est lætis rara repulsa jocis. *Ovid. 3. Art.*
Militiæ species amor est: decedite segnes;
Non sunt hæc timidis signa tuenda viris. *Idem 2. Art.*
Quod venit ex facili faciles segnesque tenemus:
Quod spe, quodque metu torsit, habere juvat. *Idem.*
Obsequium delatum plerumque ingratum.
Merx ultronea putet.
Nederl. **Geboden dienst is onweert.**
Lat. Nil magis amorem incendit, quam carendi metus.
Nolo quod cupio statim tenere,
Nec victoria mi placet parata. *Petron.*

Frans. *Qui n'aime la chasse qu'en la prise,*
Il est veneur de basse mise.
Nederl. **Dat met arbeydt verkregen is / wordt met minne beseten.**
Frans. *Marchandise offerte a le pied coupé.*
Nederl. **Neemt van de liefde moeyt' en pijn/
De liefde sal geen liefde zijn.**
Spaens. Quel è dolce à ricordare
Che fu duro à supportare.
Griecx. Τὰ καλὰ δύσκολα.
Ital. *Amore non è senza amaro.*
—— Amor odit inertes.
Militat omnis amans. —— *Ovid.*
Nederl. **Al te soet
En is niet goet.**

Nos magis adducto fructus decerpere ramo,
Quam de cælatâ sumere lance juvat.

De Vryster die 't fruyt den vryer aenbiet, spreeckt aldus:

En dient ons geen gepluckte peeren;
Want 't is geen fruyt dat wy begeeren.

HOe meughje doch, beminde vrient,
Met dus veel moeyten zijn gedient?
Met verr' te reycken zijn gepast,
En doen u desen overlast?
Ghy reyckt hier na een hooge tack,
Niet sonder pijn en ongemack;
En, siet, u maet klimt in een boom,
Gewassen aen een diepen stroom.
Gewis indien hy neder viel,
Sijn lichaem ware sonder ziel:
Of (schoon hy deed 'et sonder leedt)
Hy scheurde licht sijn beste kleedt:
En (kijckt doch) wat je plucken kondt
Ten dienste van een gragen mondt,
Dat is ten vollen hier bereydt,
En wort u gunstigh voor-geleydt.
Siet hier een schotel wonder reyn,
Siet hier een aerdigh porceleyn,
Daer liggen fruyten menighfout,
Soo geel gelijck als enckel gout,
Daer liggen rijpe vruchten in,
Ghy, kiest 'er een naer uwen sin.
Hoe, is 'et niet het beste goet
Daerom men weynigh moeyte doet?

De Vryer, naer een tack reyckende, antwoort.

ICk danck, ick danck u, liefste kint,
Maer ick en ben doch niet gesint
Tot al dat ghy nu hebt geseyt,
'k En wil niet dat men 't voor my leyt;
Want schoon al reyck ick naer een tack,
Niet sonder eenigh ongemack:
En schoon ghy biedt my vruchten aen
By yemant anders afgedaen;
Ellooft 'et vry, beleefde maeght,
Dat is geen ooft dat my behaeght.
Een tack met krachten neêr gedruckt,
Een vrucht met eyger handt gepluckt,
Een peer die hoogh en vluchtigh hangt,
Die is 'et daer men naer verlangt;
Want noyt en zijnder fruyten soet,
Dan als de plucker klimmen moet.

Chi di gatta nasce, sorci piglia.

't Wil al muysen wat van katten komt.

AL wat van katten spruyt dat is geneygt te muysen:
Al wat van apen komt dat is gesint te luysen:
De jongen van den uyl of van den vleder-muys
Zijn 's nagts meest op dē loop, en 's avonts seldē t'huis:
De jongen van de vos die willen hoenders vangen:
De jongen van de wolf die gaen haer moeders gangen:
Al wat van seugen komt dat wentelt in het slijck;
En wat een exter broet dat huppelt op den dijck.
Wat eyscht 'er yemant meer? siet alderhande jongen
Die pijpen even soo gelijck de moeders songen:
't Is seker, dat den tijt den ingeboren aert,
Oock in de menschen selfs, ten lesten openbaert.
Wel hier op dient gelet, voor die een vrouwe soecken,
Want 't is een vaste leer, sy komt uyt wijse boecken;
't Magh zijn dat ons het bloet in eenigh deel bedriegt,
Maer selden dat in als het eerste wesen lieght.

Aunque vistays la Mona de seda,
Mona se queda.

Al draeght den aep een gouden ringh /
Soo is het doch een leelick dingh.

AL heeft de sim een gulden rock,
Soo is 't et doch maer enckel jock;
Want schoon sy met een groote pracht
Wort deftigh in het spel gebracht,
En datse voor den eersten mael
Komt prachtigh treden op de sael,
Komt wonder moedigh aen den dagh
Sy is een aep, gelijck se plagh;
Want eer men noch de rolle fluyt,
Soo kijcken hare grillen uyt.
Want sijde, gout, fluweel, satijn,
En geven niet als enckel schijn.
„De vors die huppelt nae de poel,
„Al sat hy op een gouden stoel.

VIx fieri, si sint vires in semine amorum,
Et Iovis & Ledæ filia, casta potes. *Ovid. Ep. Parid.*
Ital. *Il cerchio non fa la taverna.*
L' habito non fa il monacho.
Vna pecor a con la lana d'oro.
Frans. *Il souvient tousiours robin de ses flustes.*
Ital. *Non é poßible cavar la ranocchia del pantano.*
Frans. *Il y a beaucoup de chapperons de velours; mais peu de damoiselles.*
Les habits reluisent en court, mais non pas les gentil-hommes.
Spaens. Seda y raso non dan estado.
Nederl. **Een aep is een aep / al droeghse een gouden huys.**
Lat. Simia est simia, licet aurea gestet insignia.
Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam. *Horat. 4. Od. 4.*
Nederl. **'t En zyn al geen kocks die lange messen dragen.**
De kap en maeckt den monick niet.
Simia sit galeata licet, vel acinace cincta,
Simia semper erit.——*Hauræus Arce virt.*
Ital. *Aranna quien te aranno? otra aranna come io.* id est:
Frans. *Araigne qui t'a faite? Vn autre araigne comme moy.*

La fille de la putaine oste sa mere de doubte.
Le bon sang ne peut mentir.
Nederl. Wat hoornen heeft wil steken.
Frans. *N'achetes point l'asne d'un muletier:*
Ny te marie avec la fille du tavernier.
Qui est fille de gelinette,
Elle ne peut qu'elle ne gratte.
Nederl. 't Wil al muysen wat van katten komt.
Al wat reutjen hiet wil aen de wandt pissen.
Engels. Blacke wille take not other colour.
Quelle est la mere, telle est la fille. Prov. Hebraic. Ezech. 16.
Ne compara à cana malo catulum. *Proverb. Arab. Erp.*
Spaens. De buena vid planta la viña,
Y de buena madre la hya.
Frans. *De bonne vallée la vigne,*
De bonne mere la fille.
E viperâ rursum vipera. *Erasm. ubi Græc.*
Nederl. Blaeuwe duyven kryghen blaeuwe jongen.
Hoogd. Der haß wil alle zeit wider da er geworffen ist.
Engels. He that marries a wife out a Inue, or Alehouse; buyes a horse a smith field, and hires a servant in Paules; sal hare a Jade to his horse, a knave for his man, an arrant honest woman to his wife.
Nederl. Natuer is ons naeste gebuer.
Natuer treckt meer dan seven peerden.
Katte kind'ren muysen geern.
't Appelken smaeckt gemeenlick boomigh.
D'erter kan haer hippelen niet laten.
Sendt een kat in Engelandt / sy seydt macuw alsse weder komt.
Lam lam is de wolfs vesper-klock.
Het sy in schand' of eer /
Natuer gaet voor de leer.
Scilicet exspectas ut tradat mater honestos,
Atque alios mores quam quos habet? --- *Iuvenal. Sat. 6.*
Spaens. De casta la viene al galgo de tener el rabo largo. *id est:*
Frans. *De race vient au levrier d'avoir la queüe longue.*
Nederl. Dat de wint-hont een langen steert heeft / komt hem van syn geslachte.

Spaens. Per mucho que desmienta cada qual,
Siempre buelve al natural.
Nederl. Het geytjen huppelt in het groen /
En soo sal oock haer jongen doen.
Fortuna non mutat genus. *Horat.*
Nederl. Soo d'oude songen /
Soo pepen de jongen.
Frans. *Pour beaucoup qu'un chacun se desmente tousiours, il revient à son naturel.*
Spaens. Salto la cabra en la viña,
Tambien saltara ha hya. *id est:*
Frans. *La chevre est sautée en la vigne,*
Aussi y sautera la fille.
Nederl. Set een kick-voors op een stoel /
Sy wil weder nae den poel.
Spaens. Xabonar cabeça de asno, perdiniento de xabon. *id est:*
Frans. *Savonner la teste d'un asne c'est perdre le savon.*
Hoogd. Die kitzl in haissen all / wie ihr mutter geiß.
Nederl. Soo voor / soo nae.
Soo de sucht / soo de vrucht.
Quaet voetsel / quaet broetsel.
Quaet ey / quaet kiecken.
Soo voor gepepen / soo nae gedanst.
Hoogd. Wie der vogel / soo das eye.
Böß vogel / böß eye.
Ein eul heckt kein blauw fuß.
Ein eul heckt kein falcken.
Griecx. Κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. id est:
Lat. Mali corvi malum ovum.
Ital. *Becco fa becco.*
E squillâ non nascitur rosa. *Theog.*
Ital. *Chi de gallina nasce, convien che rupsa ò che razzoli.*
Hoogd. Katzen kinder lernen wol mausen.
Frans. *De noble estocq riche plantage.*
Turcks. Ie misch agatsdan irak dushmas. *id est:*
Hoogd. Der apffel fellt nicht weit vom baum.
Si damnosa senem juvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo. &c.
Sic natura jubet. —— *Iuvenal. Sat. 4.*

Pere e donne senza rumori Sono stimate gli meliori.

Peeren en vrouwen die niet en kraken/
Die plachten alderbest te smaken.

INndien 'er iemant is begeerigh om te weten
Wat peer, of ander vrucht, is nut te zijn gegeten;
Die neme dit gemerck: Het fruyt dat niet en kraeckt
Dat hout men in 't gemeen dat alle monden smaeckt.
Maer dit is niet alleen een preuve van de peeren,
Het kan oock dienstigh zijn voor die een wijf begeeren;
Men prees in ouden tijt (om wel te zijn gepaert)
Een maeght niet seer bekent, en van een stillen aert.
Het is bedenckens weert, dat wijd-beroemde mannen
Den openbaren lof van jonge vrouwen bannen:
Sy stellen voor gewis dat, jae, een grooten naem
Is voor de teere maeght, is vrouwen onbequaem.
Voor reden wort geseyt, dat veel te zijn gepresen
Kan oock een deughtsaem wijf by wijlen hinder wesen!
Wy vinden dees en geen hierom te zijn geschent,
Vermits haer goede naem was al te seer bekent.
Wel let dan, echte vrou, en alle jonge dieren,
Hoe teer u wesen zy, en hoe het is te vieren:
Denck hoe ghy trachten moet om niet te zijn bevlekt;
Nadien u deughden selfs zijn nut te zijn bedeckt.

En van een stillen aert, &c. *Certaine nouvelle mariée, à laquelle le mary avoit reproché n'estre pas assez complaisante & cageoleuse, respondit de bonne grace:* Je suis matrone, & femme de bien; ce que vous demandez, est le propre des filles de joye.

Hinc jocoso Epigrammate lusit Ausonius:

Sit mihi talis amica velim;
Jurgia quæ temere incipiat,
Nec studeat quasi casta loqui:
Pulchra, procax, perulante manu:
Verbera quæ ferat, & regerat,
Cæsaque ad oscula confugiat.
Nam nisi moribus his fuerit:
Casta, modesta, pudenter agens,
(Dicere abominor) uxor erit.

Thucydidis dictum:

Lat. Optima uxor de cujus laude vel ignominiâ minimus sermo.

Vide Richter. Axiom. Oeconom. 244.

Valet hic illud Taciti:

Nec minus periculum ex magnâ famâ, quam ex malâ.

Spaens. Muger placera, dize de todos, y todo della. id est:

Frans. *Femme qui va de place en place, parle de tous & tous d'elle.*

Femme bonne est oiseau de cage.

Nederl. Is u wijf goet/ en u been quaet/
Vrient/ houtse beyde van de straet.
Out gelt en jonge vrouwen/
Wilt die in 't duyster houwen.
Een wijf dat veel uyt praten gaet/
Dat raeckt gemeenlick op de praet.
Sijn peert/ sijn sweert/ sijn wijn en vrou/
En prees noyt man als met berou.

Frans. *La femme à la maison, & la jambe rompuë.*
Fille trop veue, & robbe trop vestue, n'est chere tenue.
Femme en rue tost perdue.
Femme ou fille fenestriere
Rarement bonne mesnagiere.

Ital. *Chi fa una casa in piazza,*
La fa troppò alta ò troppo bassa. id est:

Frans. *Qui edifie en publique place,*
Faict maison trop haute ou trop basse.

Benè qui latuit, benè vixit. *Ovid. 3. Trist. El. 4.*
Nulla est satis pudica, de quâ quæritur.
Quæ casta est? De quâ mentiri fama veretur.
Quæ dos matronis pulcherrima? Vita pudica.
Bias apud Auson.

Spaens. Nimas famosa muger que la que no tuvo fama: *id est:*

Frans. *Il n'y a femme qui ait meilleure reputation, que celle dont on ne parle point.*

Quod non vetat lex, id vetat fieri pudor. *Sen.*

Benè Plautus dixit,

Non esse eam dotem, quæ dos dicitur; sed pudicitiam & pudorem, ac sedatam cupidinem.

Hinc Lodovicus XII, Galliæ rex, licet videret Annam reginam dominandi libidine flagrantem, & multa contra se molientem; nihilominus admonentibus quibusdam ut in tempore de eâ se vindicaret, *Uxori*, ajebat, *pudicæ plurima sunt condonanda.*

In pudore principatus virtutum muliebrium est.

Hinc Thomas Morus:

Blanda, salax, petulans, audax, vaga, garrula virgo,
Si virgo est, virgo est bis quoque quæ peperit.

Concludendo ergo dicamus:

Fœlix illa animi est, ipsisque simillima divis,
Quam non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus;
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.
Politian. in Rustico.

De hinne leyt geerne daerse een nest-ey siet.

FOp was een kale vinck, oock wist hy niet te winnen,
Noch ging hy even-wel de rijckste vryster minnen:
En waer men eene vondt, door gelt of goet bekent,
Daer was de loose vos van stonden aen omtrent:
Daer ging hy wonder breet, daer wist hy veel te praten,
Waer hy sijn beste goet voor desen had gelaten:
Wat hy door mal gebaer voor kueren oyt bedreef,
En waer sijn vaders erf wel eer te pande bleef:
Maer t'wijl de losse quant in alle plaetsen vryde,
Vond hy een moedigh dier dat hem niet seer en mijde,
Die seyd' hem overluyt, en joffer uyt den mont,
Die seyde met bescheyt waer op de saecke stont,
Die seyde, lieve Fop, ey wort ten lesten wijser,
't Is al om niet geklopt, ghy smeet hier killigh yser:
Ick bid u weest gerust, en quelt my vorder niet,
Ons hin leyt maer alleen daer sy een nest-ey siet.

Nederl. **Die wil winnen / of minnen / moet by-setten.**
Het penninckje wil een broertjen hebben.
Met ydele handen is quaet havicken locken.
De zee-man noemtse rechte dwasen /
Die vissen willen sonder asen.

Frans. *A un boiteux femme qui cloche.*
Il pesche en vain, qui n'amorce son haim.
Il faut de l'argent, pour commencer le jeu.
Mesme l'abeille ne peut rien, sans fleurs.

Nederl. **'t Is quaet slypen sonder water.**
Ick sie waer dat ick gae of kom /
Geen bie maeckt honich sonder blom.

Latino proverbio dicitur, ubi quid ex æquo moderatum significamus, *Par Pari*, *Pari jugo*, ἴσον ἴσῳ, ἴσῳ ζύγῳ. Neque enim quidquam non commune, ubi fortunarum æqualitas: neque dissensio, ubi idem animus; neque divortium, ubi coagmentatio duorum in unum. Æqualitate enim continetur concordia; inæqualitas autem discordiarum est mater.

Geen boom en valt ten eersten slagh.

WEl, vrient, hoe staet ghy dus bedroeft?
My dunckt dat ghy wel troost behoeft,
My dunckt dat ghy soo deerlick siet,
Al waer u't hooghste leet geschiet;
My dunckt dat u een stege meyt
Uyt trots moet hebben af-geseyt:
Jae siet! dat is 'et dat u quelt,
Dat is 'et dat u dus ontstelt.
Maer lieve, daerom niet getreurt;
't Is meerder man als u gebeurt.
Ick bid, ontwaeckt uyt desen droom,
En slaet het oogh op desen boom;
Dit was een dick' en hoogen stam,
Die schier tot aen den hemel quam:
En, siet! nu leytse neêr gestort,
Soo dat 'er op getreden wort.

Ghy, vraeghje hoe een eenigh man
Soo dicken ballick vellen kan?
Wel hoort, ghy sult 'et haest verstaen,
Hoe dat de man dit heeft gedaen.
Hy nam een bijl van enckel stael,
En kapte veel, en menighmael,
En siet het staegh en dickmael slaen
En kond' de boom niet wederstaen:
Maer viel ten lesten in het gras
Soo dick en stijf gelijck hy was;
Soo datmen vry wel seggen mach,
Geen boom en valt ten eersten slagh.
Ghy vryer, soo ghy wilt bedien,
Doet soo gelijck ghy hebt gesien;
Want 't is een seggen in 't gemeen,
Een staege drop die holt den steen.

Lat. Non uno ictu dejicitur quercus.
Hoogd. Mit viel streichen wird der stockfisch lindt.
Nederl. **Veel slagen maken den stock-vis murw.**
Lat. Omnia conando docilis solertia vincit.
Griecx. Τῶν πόνων πωλοῦσι ἡμῖν πάντα τἀγάθ' οἱ θεοί. *Epich.* id est:

Lat. Dii suas labore dotes esse venales volunt.
Frans. *Nul bien sans peine.*
Lat. Omnia diligentiæ subjiciuntur.
Frans. *Diligence passe science.*
Lat. --- Par est fortuna labori.

Birdes of one faether Wil flocke togeder.

De vryster spreeckt.

Vogelen van eener veeren vliegen geerne t'samen.

WAt komt gy, lieve vrient, aen my den vryer maken?
Ghy mocht van heden af uw' liefde beter staken,
Ghy zijt een raeuwe gast, en ick een stille maeght;
't En dient niet (soo my dunckt) met u te zijn gewaegt.
Ick ben van jonghs gewent al staegh in huys te wesen,
Om met een sedigh hert een heyligh boeck te lesen:
Ick neme mijn vermaeck in priem, of naelde-werck:
Ick ben schier noyt op straet, maer dikmael inde kerk.
Ghy in het tegendeel hebt ongetoomde lusten,
Die woest, die selsaem zijn, die noyt en konnen rusten,
Ghy wilt geduerigh zijn, of daer een trommel raest,
Of daer een hel trompet de legers t' samen blaest.
Ghy mocht op beter gront een ruyters dochter minnen,
Die kan een veldt-slagh sien met onvertsaeghde sinnen,
Die swiert een bloot geweer, of drilt een swacke pijk,
Die hoort het grof geschut, en acht het voor musijck:
Soodanigh moetse zijn die u sal konnen lieven,
Die u sal, nae den eysch, in alle dingh gerieven,
Die u het bloote sweert sal reycken met 'er hant,
En seggen, Brengt 'et weêr, of blyft ghy in het zant.
Maer ick, die eene ben van dese pimpel-meesen,
Die voor den roock alleen van grove stucken vreesen,
Die noyt gevecht en sie als tot mijn groot verdriet;
Ick ben u geensins nut, en ghy en dient my niet.
Siet, als ick keer het oogh op snelle dieren,
Die sweven op de stroom, of om de bossen swieren;
Al waer ick immer koom, of waer ick henen kijck,
Ick sie dat yder een hem paert met sijns gelijck.
Noyt sal een teere duyf haer tot den arent geven:
Noyt sal het schuw patrijs ontrent den havick leven:
Noyt voeght 'er swarte raef sich by een witte swaen;
,, Gelijck, beminde vrient, dat moet te samen gaen.

Lat. PLutarchus in libello *de educandis liberis* parentes admonet, ut ejusmodi liberis suis uxores despondeant, quæ non sunt multo ditiores vel potentiores; prudenter enim dici proverbio:
Tua sortis uxorem ducito.
Les oiseaux s'assemblent avec leurs semblables. Syrach 27. 10.
Tout animal aime son semblable, toute beste s'apparie avec quelque autre de sa sorte: aussi l'homme s'accointe avec son pareil. Syrach 13. 17, & seqq.
Quel accort y a il entre le serpent & le chien? & quelle paix entre le riche & le povre?
Griecx. Γάμει ἐκ τῶν ὁμοίων. id est:
Uxorem ducito ex æqualibus.
Lat. Sic fuit, est, & erit, similis similem sibi quærit:
Eligat æqualem prudens sibi quisque sodalem.
Griecx. Ὅμοιον ὁμοίῳ φίλον. id est:
Lat. Similis gaudet simili.
Ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. *Homer. Odyss.* ρ.
Lat. Semper graculus assidet graculo.
Nederl. Een schaep by een schaep /
Een aep by een aep.

Lat. Balbum balbus rectius intelligit.
Hoogd. Gleich und gleich gesellt sich gern.
Pares cum paribus facillimè congregantur. *Cic.*
Nihil est quod tam attrahat & alliciat ad amicitiam quàm similitudo. *Idem.*
Frans. *Chacun quiert son semblable.*
Lat Æqualem tibi uxorem ducito.
Nederl. Net by kuys / en mors by vuyl;
Valck met valck / en uyl met uyl.
Spaens. Cada oveia, con su pareia. id est:
Frans. *Chasque ovaille avec sa pareille.*
Chacun se doit jouer à son pareil,
Chacun se prene à son pareil.
A un boiteux femme qui cloche.
Spaens. Casar y compadrar, cadal qual con su ygual. id est:
Frans. *Se marier & faire comparage, chacun avec Son pareil.*
Spaens. Toma tu ygual y vete mendigar. id est:
Frans. *Pren ton pareil, & va t'en mendier.*
Lat. Similitudo mater benevolentiæ.
Æqualitas amicitiæ mater.
Secundum Pythagoræ dictum.
Griecx. Τὴν φιλίαν ἰσότητα εἶναι.

Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis.
Et servat studii fœdera quisque sui.
Rusticus agriculam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ navita puppis amat. *Ovid. 2. Pont. 5.*
Magna inter molles concordia. --- *Iuven. Sat. 2.*
Turcx. Hirsis hirsiisse doldușe dur. id est:
Spaens. Il tristo co'l tristo s'accorda.
Hoogd. Wer freyen wil der nem seins gleichen.
Ital. *Io molondron, tu molondrona*
Casate con migo Antona. id est:
Frans. *Je suis beste & tu une autre beste,*
Marie toy avec moy, Antonette.
Entre gens de mesme nature
L'amitié se fait & dure:
Mais entre gens de contraire nature
Ny amour ny amitié ne dure.
Een yder gedierte houdt hem by sijns gelijck / alsoo sal ooch den mensche sich by sijns gelijcke voegen. Syr. 13. 15.
Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi,
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi. *Horatius.*

Ongelijcke peerden trecken qualick.

De koetsier spreeckt.

HIer staе ick gansch verstelt, onseker wat te maken,
Ik weet niet uyt het slik, niet op het droog te raken:
En't is van heden niet dat my dit onheyl quelt,
Ick heb'et uyt-gestaen op menigh ander velt:
Al waer ick maer en koom ontrent beslickte wegen,
Daer ben ick overal van stonden aen verlegen;
En vraeght ghy wat geval my brengt in desen noot?
Mijn een paert is te kleyn, en't ander al te groot;
Dit ongelijck gespan veroorsaeckt desen plagen,
Soo dat ick staende blijf in alle quade slagen:
Maer ghy die met gemack wilt rijden op de baen,
Spant staegh en overal gelijcke peerden aen:
En soo'er eenigh mensch is besigh om te trouwen
Die moet oock even daer op dese gronden bouwen.
Dus wie ghy wesen meught, 't zy arrem ofte rijck,
Doet wel, geminde vrient, en paert met uws gelijck.

WAnneer de vrouwe den man rijck maeckt / soo is daer enckel twist / verachtinge ende versmaetheyt. Syr. 25.29.

Tam malè inæquales veniunt ad aratra juvenci,
Quàm premitur magno conjuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species læsura ferentes.
Si qua voles aptè nubere, nube pari. *Ovid. Ep. Deian.*

Wat sal d'aerde-pot by den metalen pot maken? want soo sy aen den anderen stooten / soo breeckt sy. Syr. 13.3.

Si la femme nourit son mari, elle est pleine de couroux, de confusion, & de reproche. Syr. 25.29.

Ghy en sult niet gelijck ackeren met een os en eenen esel. Deut. 22.10.

Hier van schijnt te komen het Nederlandts spreeck-woort:

Nederl. Een os en een esel en dienen niet aen eenen ploegh.

Frans. *Qui se veut marier, doit regarder où il se prend.*

Lat. Etiam Politicis fœdera dissimilium sunt infœlicia. *Late Richt. Axiom. Hist.* 14. *& Polit. Axiom* 277.

Horrenda sæpe pericula ex dispari conjugio. *Richt. Axiom. Oecon.* 19.

Wanneer yemandt een boos wijf heeft / soo is 't even als een ongelijck paer ossen / die nevens den anderen trecken sullen. Syr. 26.10.

Hooghd. Uberweibe dich nit.

Nederl. De pijp moet nae den bom zijn.

Maer hoe het gae in dese en diergelijcke saken, de volgende spreeck-woorden seggen de waerheyt.

Frans. *De femme folle ne fit jamais homme son profit.*
Il est bien apparenté qui a bonne femme.

Nederl. Aen mal vleesch kooptmen altijdt te dieren koop.

Een goet wijf is een goet stuck huysraets.

Nederl. Een die een sot trout om sijn kot/
Verliest het kot/ en houd den sot.
Een die een dant trout om haer wandt/
Verliest de wandt/ en hout de dant.
Om wel te trouwen/ soete jeught/
Trout om verstant en om de deught.

Ital. *Triste quelle case,*
Ove cantan le galline è il gallo tace.

Nederl. Het is gewis een groot verdriet/
Daer 't hinnetje kraept en 't haentje niet.

D'een het bloet, d'ander het goet.

De gelijckheydt dan van de personen, en der selver gelegentheydt, wert in 't stuck van houwelick by alle Wijse van den ouden en nieuwen tijt eenpaerlick gepresen; maer desen evenwel onvermindert, soo gebeurt het by wijlen, dat een houwelick, dat ten aensien van de middelen ofte andersins in sich selven ongelijck schijnt te wesen, efter door andere gelegentheydt, als van adel, geleertheyt, schoonheyt, konsten, oft diergelijcke hoedanigheden, aen d'eene zijde meer als aen de andere wesende, tot gelijckmatigheyt wert gebracht, en alsoo noch tot een goet en eenparigh houwelick wert uitgemaekt; gelijck sulcks by de Rechts geleerden, en oock by *Erasm. Tract. de Institut. Christ. Matrim. fol.* 108, wert aengewesen. Hier op schijnt insicht genomen te zijn by seker Engels Ridder, een groot edelman maer van kleyne middelen, daer de Visconte van S. Alban *Lo. Verulam* in sijn Apophtegmes van gewaeght. Gy sult desselfs edelmans kamermaeght (met een present van beulingen, by hem in ambassade ghesonden zijnde aen een sekere rijcke vryster, woonende onder sijn gebuerte) hier, soo 't u gelieft, in Nederlandts gedichte tot de selve vryster hooren spreken, en den last van haren joncker op die gelegentheyt hooren openen.

Des Edelmans kamermaeght spreeckt tot de rijcke vryster.

Begaefde Jufvrou, weerde pandt,
Een çiersel van dit gansche landt,
Die om u schoonheyt, om u deught,
Die om u geest, en frissche jeught,
Zijt aengenaem en wel gesien
Van al de beste jonge lien;
Besiet my niet met grammen sin
Dat ick tot u quam treden in:
Ick breng u hier (met u verlof)
Ick breng u van mijn jonckers hof
Het kleyn geschenck, dat ghy hier siet,
Daer med' hy u sijn gunste biet.
Het is een beuling drie of vier,
Gemaeckt op onse kocks manier,
Gemaeckt voor eerst van suyver bloet,
En dan van gort, en kruyt, en roet;
Al stoffen van seer goede deught,
Soo dat ghy die wel nutten meught.
　Dan eer ghy van den beuling eet,
Soo is 'et dienstigh dat je weet
Als dat het vry sijn reden heeft
Dat hy u desen Beulingh geeft.
　Indien ghy tot hem waert gesint
Gelijck als hy u vyerigh mint,
Soo meyn ick dat u beyder trou
Sijn gifte wel gelijcken sou:
Want hy is van gansch edel bloet,
En ghy hebt groot en machtigh goet,
Indien men dit te samen brengt,
En nae de rechte kunste mengt,
Wis dit beslagh sal beter zijn
Als yet dat komt van eenigh swijn;
Wel neemt dan desen beuling aen,
Het is om uwe gunst gedaen.
　De jonck-vrou stont een wijl en sagh,
Verbaest van soo een vreemden slagh;
Maer als s' een weynigh had verbeyt,
Heeft sy tot antwoort dit geseyt:
　U Joncker is een kluchtigh man,
Die vry het zijne prijsen kan:
Oock wort 'et van myn niet gelaeckt;
Want ick en heb 'et noyt gesmaeckt.
Wel seght hem, dat ick dit geval
Eens naerder overwegen sal.
　Mits gaf se drinck-gelt aen de meyt,
En heeft se goeden dagh geseyt.
　Dan wat den Joncker is geschiet,
Gesellen, dat en segh ick niet;
Maer ick beware dit geval
Tot daer het beter passen sal.

Non abludit Apuleji illud: Virgo formosa et si sit oppidò pauper, tamen abunde dotata est; adfert quippe ad maritum novam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum, &c.

Facit ad hanc rem id quod de Hipparchia, splendidâ & opulentâ virgine, memoriæ proditum est: illa enim cum Philosophiæ deditissima esset, Cratem Philosophum maritum sibi optare se professa est: is inter scapilium retexit, quod erat gibberosum, peramque cum baculo & pallium humi posuit, professus puellæ eam sibi esse supellectilem, eamque formam quam videret, monens proinde, ut sedulò consuleret, ne posteà facti pœniteret. Enimverò Hipparchia conditionem accepit, nec impar hoc sibi matrimonium existimavit, jamdudum sibi provisum esse & satis consultum, dicens, neque ditiorem maritum, neque formosiorem, uspiam gentium posse inveniri; proinde duceret quo liberet. Et ita Crati nupsit Hipparchia.

Un horologe entretenir,
Ieunes dames à gré servir,
Vieille maison reparer,
Est tousiours à recommencer.

De man die 't uyrwerck optreckt, spreeckt.

Wie een out huys heeft te greyen /
En een jonck wyf heeft te vleyen /
En een klock moet gade slaen /
Segh wanneer heeft die gedaen?

WAt mogt ik rechtē dwaes, wat mogt ik gaē beginnē?
Waer doold ē lest, och arm! mijn onbedachte sinnē?
Ick bracht een tuygh in huys, ook tegen vrienden raet,
Een tuygh, een wonder tuygh, dat nimmer stil en staet:
Een tuygh van vreemdē aert, dat noyt en laet te woelen,
Dat my oock in der nacht sijn onrust doet gevoelen:
Een tuyg, en slaende werck, dat sonder eynde sweeft,
En dat noch boven dien een stagen wecker heeft:
Een tuygh dat omme gaet met veelderhande drachten,
Dat hondert raders heeft daer op men heeft te wachten:
Wat dient 'er noch geseyt? het is een stage last,
Die voor mijn strammen rugh in 't minste niet en past.
Maer schoon ick besigh stae aen dese lange koorden,
En segge dit en dat, het zijn verbloemde woorden:
Het stuck dat ick beklaegh, dat is een nieuwe trou,
Mijn onrust dien ick heb, dat is een jonge vrou.
Wat moet ick even daer al drachten onderhouwen,
En tanden aen den doeck, en raders in de mouwen,
En wielen om het lijf, en ick en weet niet wat,
Dat ick voor desen tijt noyt recht en heb gevat.
Wel eer hadt ick een vrou, die was van mijne jaren;
Die was gelijck als ick genegen om te sparen,
Die droeg een slechten doek; maer dit alwaerdig dier;
Dat strijckt gelijck een paeu, en is te byster fier:
Dat wil den nieuwen snuf van ketens en van ringen,
Van peerels om den hals, van alle moye dingen,
Van al dat hoofs gelijckt, en altijt weder aen;
Het schijnt dat my de beurs moet eeuwig open staen:
Noch is 'et niet genoegh, 't en kan geen ruste lijden,
Het wil geduerigh uyt, geduerigh spelen rijden,
Geduerigh overal. Wel denckt hoe past my dat,
Die eertijts ongemoeyt ontrent den viere sat?
Maer noch soo waer 'et yet met dese buyte-lusten,
Indien ick in der nacht te minsten mochte rusten;
Maer dat en mach niet zijn; het kint dat wil de mam.
O! dwaesheit dat ick oyt soo jonge vrouwe nam.
Wel vrienden hoort een woort: wie stil begeert te leven,
Die moet dit mal gewoel de jonckheyt overgeven;
Want, uyt de daet geleert, soo roep ick met berou,
,,Ontrent een grijsen baert en dient geen jongē vrou.

Lat. DIcendum potius senibus quod Isæus Sophista cuidam Oratori respondit: illo enim quærente utrum quædam puella pulchra ipsi videretur; Ego, inquit, morbo oculorum laborare desii. Vel ut sapienter sapiens ille senex,
Ego ab inclementibus istis dominis beneficio ætatis liberatus sum.

Nederl. **Oude lieden behoorden in dusdanigen gelegentheyt te dencken ende te seggen / 't gene Isæus Sophista synen vrient ter antwoorde gaf / ten tyde de selve hem vraegde of niet soo een jonge dochter hem schoon dochte te wesen; Ick (seyde hy) hebbe opgehouden met die oogh-sieckte gequelt te worden. Ofte gelijck een ander out en wijs man op gelijcke gelegentheyt antwoorde: Ick ben (seyde hy) van die strenge en onbarmhertige heeren / door weldaet van den tydt / eyndelijck eens vry geworden: hy verstont verlost te wesen van de malle driften sijner jonckheyt. Ofte gelijck de heilige Job seyde / cap.** 31. 1.

Frans. *I'avoy faict accord avec mes jeux, & pourquoy eusse-je contemplé la vierge?*

Nederl. **'t Is geen oudt-mans doen harde noten te kraken.**

Frigi-

Frigidus in venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit: &, siquando ad prælia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit.——*Virg. Georg.*

Frans. *Si la femme à tout le plaisir de l'homme, il s'assomme.*
Quant le vieillart faict l'amour,
La mort court à l'entour.

Anus cum ludit, morti delitias facit. *P. Syrus.*
Fœminarum curam genere desperare est otium. *Idem.*

Ital. *A molini e à la sposa*
Sempre manque qualche rosa.

Nederl. Al die haer billen
Gewennen tot pillen/
Haer neus tot brillen/
Die mogen wel stillen
Haer malle grillen;
't En zy sy willen
Haer leven spillen.

Frans. *Quand Dieu veut avoir une folle, il prend la femme d'un vieil homme.*

Nederl. Als oude guylen beginnen te loopen / dan is 'er geen houwen aen.

Δέσποινα γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή. *Aristoph. Thesmoph.* id est:
Lat. Regina siquidem mulier est sponso seni. *Vid. Erasm. proverbio, Æqualem tibi uxorem ducito.*

Ital. *Muro vecchio e muro nuove non volsero mai bene.*

Nederl. Dan ouderdom laet het vogelken sijn sangh.

Frans. *Quand on est jeune on aime en fol,*
Quand on est vieil qui aime est fol.

Nederl. Mijn wijf is jonck/ en ick ben out/
Mijn wijf is heet/ en ick ben kout:
Mijn wijf is vier en enckel vlam/
En ick ben koel en wonder tam:
Mijn wijf wil dat ick niet en magh;
Dus knorren wy den ganschen dagh.

Frans. *Qui accointe femme nouvelle, il est jeune marié.*

Nederl. Een oudt man met een jeughdigh wijf/
Is niet als eeuwigh huys-gekijf.
Hoort oude luytjens wie je zijt/
Het trouwen hadt eens sijnen tijt;
Nu waer 't et beter niet getrout/
Of immers geensins jonck en out.

Turpe senex miles, turpe senilis amor. *Ovid. 1. Am. 9.*
Ridiculum joci genus sponsus senex. *Vulg.*

Nederl. Die een jonck wijf heeft/ en een oudt huys/ heeft werck genoegh.

Ital. *Quando il marito fa terra, la moglie fa carne.*

Nederl. Een schoone vrou een mans kort leven.

Ital. *Chi à moglie allato*
Sta sempre travagliato.

Frans. *A vielli mule frien doré.*

Nederl. Soo ghy geen wandt hebt naer het schip/
Ghy moet te grond'/ of op een klip.
't Is daerom best,
Gelijck by gelijck.

Frans. *A un boiteux femme qui cloche.*
Erasm. in Christ. Matrim.
Quand l'entendement vient, l'amour se vieillit.

Lat. Nuptiæ secundæ, raro secundæ. *Richt. Axiom. Oecon. 57.*

Οὔ τι σύμφορόν ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι·
Οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται, ὡς ἄκατος.
Οὐδ' ἀγκύρας ἔχουσιν· ἀπορρήξασα δὲ δεσμὰ
Πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα. *Theog.*

Quæ ita Latinè reddidit Roverius noster:

Nulla puella seni benè se junctura marito est:
Nec clavo hærebit, ceu vaga cymba, suo.
Anchora non retinet; sed rumpens vincula, portum
Sæpe alium præceps nocte silente petit.
Plaut. Mercat. act. 3. Sc. 3.

Jejunitatis plenus, animâ fœtidâ,
Senex hircosus tu osculare mulierem?
Utine adveniens vomitum excutias mulieri?

Bernard. in Epist. de Cura & regimine rei familiaris.

Mater si remaritari querat, stultè agit: sed ut sua peccata deploret, utinam ipsa senex juvenem accipiat; nam non ipsam, sed sua quæsivit.

O W E N U S.

Uxorem jam Feste senex vis ducere? doctam
Angelici Læli consule grammaticam:
Illic inveniens non declinabile cornu;
Hunc scopulum pauci præteriere senes.

Om een mudde korens dien hy te malen heeft / wil hy een gansche meulen rechten.

WEl vrient, waerom dit groot beslagh?
Waerom doch brenghje voor den dagh
Dit nieu, dit hart, dit eycken hout?
Het scheynt, dat ghy een meulen bouwt:
Een meul', eylaes, wat gaet u aen!
Voorwaer het is te veel bestaen:
Want naer dat ick dit stuck bemerck,
Soo gaet ghy wonder vreemt te werck;
Want siet ghy hebt soo slappen sack
Als of'er niet veel in en stack,
En 't graen dat u te malen staet
Dat ging wel in een kleyne maet;
Dus schoon ghy maeckt 'et al tot meel,
Een queeren waer u noch te veel.
Ghy daerom, soo ghy my gelooft,
Bedenckt u, vrient, en rust u hooft;
Of gaet ghy voort, gewis ghy dwaelt:
Want als dit koren is gemaelt,
(Dat weynigh tijts behoeven sal)
Soo naeckt u niet als ongeval;
Want of u meul' sal stille staen,
Of wel sy moet ter huere gaen;
En wat het zy, 't is beyde quaet,
Dus laet het stuck gelijck het staet;
Want veel beslaghs en weynigh graen
En kan met reden niet bestaen.

TRuditur dies die,
Novæque pergunt interire lunæ.
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus, & sepulcri
Immemor struis domos. *Horat.* 2. *Od.* 18.
Senes, inquit Arnisæus, spolia opima marinæ Deæ suspendere debent, cum hac inscriptione, De Iur. Connub.
Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ,
Nunc arma defunctumque bello
Hunc gladium paries habebit. *Horat.* 3. *Od.* 26.
——Desine dulcium
Mater sæva Cupidinum. *Idem.* 4 *Od.* 1.
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis. abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Nederl. **Een oudt man met een jonge vrou /**
Wat kan het wesen als berou?
Frans. *C' est chose aussi follastre de voir le gendarme qui va au baston, que l'amoureux, qui ne peut marcher sans aide.*
Nederl. **Veel geschreeus en luttel wolle.**
Veel vlaggen luttel boter.
Ital. *La più guasta rota del carro*
Fa sempre maggior strepito.
Hoogd. Viel geschrey wenig wollen.
Grosse word und nichts da hinder.

Beter by een uyl geseten/ als met een valck gevlogen.

HOort eens vrysters, hoort gesellen,
 (Want het gaet u beyden aen)
Ick moet u een streeck vertellen
 Die ick onlangs heb verstaen.
Tweederhande jonge lieden
 Quamen met gelijcken vlijt
Hare min en trouwe bieden,
 Aen een vrijster onser tijt:
D'eerste scheen een groote joncker,
 Hy droegh pluymen op den hoet,
Maer het was een rechte proncker,
 Als 'er heden menigh doet:
D'ander was een goet geselle,
 Niet te praghtigh, of te breet,
Schapen hadt hy op de stelle,
 Efter ging hy slecht gekleet.
D'eerste was vol soete grillen,
 Dan hy quiste wat te veel:
D'ander, niet gesint te spillen,
 Hielt de panne by de steel.
't Meysje, dat de grage gasten,
 Meer als met gemeenen praet,
Sagh nae haer wel happigh tasten,
 Nam het stuck in haer beraet:

Maer hoe sy het overleyde
 Van het eerste tot het lest,
Wat haer d'een of d'ander seyde,
 Hoofs en moy dat dacht haer best;
Dat had haer de ziel ontstolen,
 Dat verhief sy boven al,
Sy wou met den ruyter dolen,
 Hoe het is of worden sal.
D'ander met sijn koele seden,
 Docht haer tam en al te stil;
Want sy sprack met klare reden,
 't Is een Lantsert, dien ick wil.
Laet een deune quesel leven
 By een kluts, een tammen bloet;
Ick wil vry wat ruymer sweven,
 Ick heb al een hooger moet.
Maer als sy ten langen lesten
 Hier op met haer vader sprack,
Sey de man, tot haren besten,
 Wat hem in den boesem stack:
Kint, dit dienje wel te weten,
 Jae te schrijven aen den balck,
,,Beter by den uyl geseten,
 ,,Als gevlogen met een valck.

Nederl. SOo een vryer mochtje kiesen/
 Ghy sout jeught en vreught verliesen.
Ital. *Piu val mestier, che sparavier.* id est:
Frans. *Mieux vaut mestier qu'esprevier.*
Engels. Better sit stil, then rise and fall.
Frans. *Mieux seul que mal accompagné.*
Nederl. Al te scherp maeckt schaerdigh.
 Hoe meerder vis hoe droever water.
By den wal langs seylt men sekerst'.
 Hout het midde-water.

Beter bloo Jan als doo Jan.
Meglio e esser humile di spirito co i mansueti, che spartire le spoglie congli altieri. Prov. 16. 19
Spaens. Mas quiero asno que me lleve que cavallo que me derrueque.
Frans. *J'aime mieux un asne qui me porte,*
 Qu'un cheval qui me jette par terre.
Nederl. Beter van een ezel wel gedragen/
 Als van een peert in 't zant geslagen.
Lat. Facilior currentibus, quam repentibus lapsus.

Nederl. Al te wijs kan niet beginnen/
 Al te sot kan niet versinnen;
 Daerom tusschen wijs en breet
 Wint men wel het meeste goet.
Goede gesellen zijn quade huys-houders.
 Maet hout staet; te veel is quaet.
——— Medio tutissimus ibis. *Ovid.*
Frans. *Bon compagnon mauvais mary.*
Nederl. Beter alleen, als qualick verselt.
Engels. It is beter to be a oldmans dearling, as a jongmans wearling.

Met onwillige honden is 't quaet hasen vangen.

De oude vader ſpreeckt.

DAer woont een vryſter hier ontrent
Voor rijck by alle man bekent,
Een hupſe, rappe, flucxe meyt,
Die hares vaders koeyen weyt:
Van leden kloeck, van lijve vol,
Van lippen dick, van koonen bol;
Voor al geſont gelijck een vis,
En groen gelijck het groenſte lis,
En jeughdigh als de maeghde-palm,
In 't kort een vryſter als een ſalm.
Maer dat ick prijſe boven al,
Is, datſe vry wat halen ſal,
Als peet-meuy Griet eens wort een lijck;
Want die is uytter-maten rijck.
Ick wou dat Claes, mijn liefſte kint,
Tot haer ſoo was, als ick, geſint,
En dat hy haer eens vryen wou,
Soo kreegh hy wis een rijcke vrou;
Want ſiet de vader van de meyt
Die heeft 'et my als toe geſeyt:
Maer Claes is ſoo een vreemden haen,
Hy wil niet eens uyt vryen gaen,
Als daer hy hooſſche kappen vint,
Daer is de joncker toe-geſint.
Maer ſegh doch eens wat is 'et hof?
'k En houw 'er niet een brijſel of:
Ick prijſe meer het edel gelt,
Daer nae de ganſche werelt helt,
Dat heeft al vry wat beter aert,
Want daer is dat men wel af vaert.
Maer wat een ſpijt! ſiet, onſe Claes
En wil niet bijten aen het aes;
Want hy veracht mijn wijſen raet:
Het ſchijnt dat hy ſijn voordeel haet.
Hoe dickmaels heb ick hem geleyt
Tot by, tot voor, tot aen de meyt,
Maer hy ſtaet ick en weet niet hoe,
Hy ſpreecktſe niet, of luttel toe:
Hy geeuwt, en toont met ſijn gelaet
Dat hy daer ganſch onluſtigh ſtaet:
Hy neemtſe niet eens by der hant,
Hy ſchencktſe noyt een minne-pant,
Yet aerdighs in de ſtadt gekocht,
Of uyt een ander rijck gebrocht:
En of het ſchoon hier jaer-mart is,
Hy kooptſe niet een kerremis;
Noch riem, noch ring, noch moyen doeck,
Iae ſellef niet een ſoeten koeck:
Hy dicht haer noyt een minne-liet,
Daer in men geeſt en leven ſiet,
En of de ſoete tijt genaeckt
De koele gaſt blijft ongeraeckt:
Hy plant haer noyt een groene mey,
Hy ſent haer noyt een kievits-ey,
Hy brenght haer noyt een jongen haes;
Is dat niet wel een rechte Claes?
Maer noch laet ick het geven ſtaen,
Hoewel het beter is gedaen;
Hy neemt van haer niet eens en ring,
Een neus-doeck, of een ander ding,
Gelijck de vryers van het landt
Dit dickmael plegen met verſtant:
Want neemt een geeſtigh jongh-man wat,
Het geeft hem dickmael dit en dat,
Het maeckt dat hy den naeſten dagh
Met eeren weder komen mach;
Want ſiet de vryer is beleeft
Als hy 't genomen weder geeft:
Maer deſe knecht, wat ick hem rae,
En vraeght 'er niet ter werelt nae.
Al hangt 'er ſchoon een roose-krans,
Hy leydtſe noyt eens aen den dans:

Hy brengt haer noyt eens in den tuyn,
Hy rijdt met haer noyt in den duyn,
Hy gaet met haer noyt in den doel;
Maer blijft geduerigh even koel:
En dat noyt rechte vryers doen,
Hy neemt sijn affscheyt sonder soen;
Jae slaet geen handt schier aen sijn muts;
Is dat niet wel een rechte kluts?
Voorwaer als ick dees grillen merck,
Soo roep ick; ô 't is plompaerts werck
Dat yemant sijn geluck versiet,
Als sich de kanze schoone biet!
Nu vind' ick eerst dat dit bedrijf
Gaet nae de reden van mijn wijf;
Die seyt: Ey man houdt u gerust,
Ons' Claes heeft daer geen vryens lust;
Hy broet wat anders in den sin,
En wat is doch gedwonge min?

Is niet een vryer over al
Een vry-heer waer hy vryen sal?
Is vryen niet een vry bejach
Daer toe men niemant dwingen mach?
Daer wast geen liefde door gewelt;
Dus laet den jong-man ongequelt,
En laet hem soecken sijn geval
Daer hem sijn herte leyden sal;
„Men vint doch noyt de putten goet
„Daer in men water dragen moet.
Hoewel een wey-man siet het wildt,
Dat sachtjens voor hem henen drilt,
Dat om hem loopt, dat op hem siet,
En sich als aen den jager biet,
Noch efter tast hy dickmael mis,
Indien sijn wind onlustigh is;
Want jaeght sijn hont maer uyt bedwang,
Soo blijft de jager sonder vang.

Lat. Invitos boves in plaustra inducere incommodum.
Nederl. **Met onwillige peerden is 't quaet ryden.**
Lat. Invitis equis plaustrum agere difficile.
Nederl. **'t Zijn quade putten daer men water in dragen moet.**
Lat. Invito beneficium non datur.
Nederl. **Al is de vrijster steegh / noch wortse wel de bruyt;**
Maer wil de vryer niet / soo is de vrientschap uyt.
Hoogd. **Mit unwilligen hunden ist nicht gut jagen.**
Wenn der hund nicht lust hat zum jagen / so riecet er auff dem hindern.
Frans. *Tout par amour, rien par force.*
Quidquid exprimitur grave est. *Sen. Oct. act.* 2.
Vi quod fit, præter naturam est. *Arist.* 5 *Phys. cap.* 3.
Invitum qui servat, idem facit occidenti. *Horat.*
Stultitia est venatum ducere invitas canes.
Hostis est uxor, invita quæ ad virum nuptum datur. *Plaut. Stich.* 1. 2.

--- Non extorquebis amari. *Claud.*
Blanditiâ, non imperio, fit dulcis Venus. *P. Syrus.*
Nederl. **Liefd' en sang / en wil geen dwang.**
Omne coactum tragicum habet exitum. *Bald. ad l. neque ab initio. C. de nupt.*
Nederl. **Den willigen is goet te trecken.**
Lat. *Charicles apud Achillem Statium,*
Pater, *inquit*, divitiis inhians ingratam mihi affinitatem affectat. Me miserum! pecuniæ trador, ut uxori mancipium sim.
Nederl. **Men dwingt geen menschen tot de trou /**
Men leyt geen vrypers by de mou;
Men paert geen vrysters tegens danck /
Want 't is een handel sonder dwanck.
Nusquam libertas tam necessaria est, quàm in matrimonio. *Quintil. Declam.* 257.
Omnes nuptiæ ex affectu sunt. *l.* 26. *Cod. de Nupt.*
Si quis plura hac de re desideret, videat Cypræum Iurisconsultum de Sponsalibus, pag. 236.

Om de minne van het ſmeer /
Leckt de kat den kandeleer.

WAt nieus, wat wonders, lieve vrient,
Dat u voor al geweten dient;
Siet Spitſaert die ſoo moedigh tradt,
Het trotſte ventje van de ſtadt,
Het fierſte quantje dat men vint,
Dat is tot onſe Trijn geſint,
Tot onſe Trijn dat ronde kloen,
Daer heeft hy wonder meê te doen,
Tot onſe Trijn dat plompe ſtuck
Daer in ſtelt hy ſijn ganſch geluck;
Hy vleyt, hy kuſt, hy ſtreelt de meyt,
Sy is ſijn luſt (gelijck hy ſeyt)
Sy is de kroon van ſijne jeught,
Sy is ſijn trooſt, ſijn ganſche vreught,
Hy kan niet leven ſonder haer,
En dat is ſonder twijfel waer;
Want Spitſaert is te wonder kael,
Sijn keucken al te byſter ſchrael,
Soo dat hy niet ter werelt heeft
Als dat hy nu van hope leeft:
Het is met hem alſoo geſtelt
Dat hy nu waeght ſijn leſte gelt;
Want daer van is hy moy gekleet,
En wonder prachtigh uytgereet.
Soo hy nu miſt een rijcke bruyt
Soo is'et met den joncker uyt.
Nu onſe Trijn is wonder rijck,
Men vint 'er weynigh haers gelijck,
Haer vader was die groote boer,
Die ſtaegh op alle marten voer
Met eygen boter, eygen kaes,
En daerom hiet hy rijcke Faes;
En naedemael hy leſtmael ſterf,
Soo beurde Trijn alleen het erf,
Vermits ſy was een eenigh kint;
En daerom wertſe nu gemint,
En daerom wertſe nu ter tijt
Van menigh ſteedſche quant ghevrijt:
Want ſchoon al iſſe byſter plomp,
Al iſſe maer een rouwe klomp,
Noch krijghtſe vryers uyt 'er ſtadt,
Meer als oyt ſteedſche vryſter hadt.
Sy is ſoo rijck, ons lieve Trijn,
Dat ſy oock ſchoone ſchijnt te zijn;
Haer gelt dat heeft ſo grooten kracht
Dat niemant op haer feylen acht.
Het wijt-vermaerde Venus-kint
Is nu niet, als het plagh, geſint,
Het let op gelt, en niet op eer,
't En draegt voortaen geē boge meer,
't En draeght geen torts, of gulden ſchicht;
Maer ſlechts alleē een gout-gewicht,
En dan een ſtock-beurs boven dat,
En daer meê loopt 'et door de ſtadt,
En daer meê vlieght 'et door het velt.
Siet wat de vryers heden quelt!
Wat wilt ghy, vrient, in dit geval,
Wat wilt ghy dat ick ſeggen ſal?
,,Siet om de minne van het ſmeer
,,Soo lickt de kat den kandeleer.

SCilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat. *Horat.* 1. *Epiſt.* 6.

Frans. *Argent ard gent.*
Amour faict moult,
Argent faict tout.

Nederl. **Om haer gellcken;**
Niet om haer vellcken.

De mis-ſlagen van de Medecijnen worden met aerde / de gebreken van de rijcke worden met gelt bedeckt.

Hooghd. **Biſt du hur / oder dieb /**
Haſt du gelt ſo biſtu lieb.

Nederl. **Het gelt dat ſtom is /**
Maeckt recht dat krom is.

In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias: pauper ubique jacet. *Ovid.* 1 *Faſt.*
Aurea nunc verè ſunt ſæcula, plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur amor. *Idem* 2 *Art.*

Griecx. Χρυσοῦ λαλοῦντος, πᾶς ἀπραχλείτω λόγος·
Πείθειν γὰρ οἶδε, καὶ πέφυκε μὴ λέγων. id eſt:

Lat. Auro loquente cuncta iners oratio eſt;
Suadere ſiquidem novit & loquens nihil.

Il ne faut qu'un faux pas pour casser la boteille.

De Maegt die de flessche draeght spreeckt.

Doe ick maer eens een quaden pas /
Soo breeck ick licht mijn teer gelas.

MY is een teer gelas, dat niet en is te wagen,
My is een broose fles bevolen om te dragen,
My is ter hant gedaen een kranck, en tanger vat,
Daer in besloten light een snel, een vluchtigh nat:
Een vocht dat dierbaer is, dat niet en is te koopen
Wanneer het maer een reys aen yemant is ontloopen,
Een nat, een selsaem nat, dat als een rijp verdwijnt,
Soo haest een lauwe son maer eens daer op en schijnt.
Hoe moet ick nu voortaen op alle dingen letten!
Hoe seker moet ick gaen! hoe vast mijn voeten setten!
Want glipt my slechts het been maer eens ter zijdē uyt,
Soo ligh ick daer bedot, gelijck een vuyle bruyt.
Hoe moet ik nu voortaen voor alle menschen schromen,
Die hier, of ginder staen, die by, of aen my komen!
Want so een dertel wicht maer eens hier tegen steeckt,
Daer is geen twijffel aen, eylaes! mijn flesse breeckt.
Hoe moet ick met bescheyt mijn gansche leden stieren,
En noyt een los gesicht in 't wilde laten swieren!
Want gaept mijn weligh oogh en hier en weder daer,
Soo is mijn teer gelas geduerigh in gevaer.
Hoe moet ick boven dat my neerstigh leeren mijden
Van onrust, van gewoel, van over al te rijden!
Want siet! ick lijde noot al waer ick henen vaer,
Ick drage, lieve vrient, ick drage teere waer.
Hoe moet ick boven al my wachten van te mallen;
Want soo ick spelen wil, soo moet de flesse vallen:
En schoon die maer en hort, en niet in stucken brack,
Noch ben ick even-wel niet sonder ongemack;
Ach door'k en weet niet wat soo is de geest vervlogen,
En wie dit naemaels koopt die is'er aen bedrogen;
Gelooft'et, wie het raeckt, dit snel en vluchtigh vocht
Is stracx (men weet niet hoe) verdwenen in dē locht.
Wat sal ick tot besluyt, wat sal ick vorder seggen?
De reden die ick spreeck is niet te wederleggen;
Sy dient gansch vast te gaen, en noyt te zijn gewaegt,
Die in een teer gelas haer gansche schatten draeght.

Nederl. NIet en dient 'er min gewaeght
Als een glas/ of als een maeght.
Ysters eer/ is wonder teer;
Daerom waeghtse nimmermeer.
Met eens te mallen
Kan eere vallen.
Slechts met een reysje/
Los was het meysje.

Frans. *A tout perdre n'y a qu'un coup perilleux.*
Lat. Vix continetur honestis artibus pudor.
Frans. *Bon œil, bon pied.*
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quæ valuere, ruunt. *Ovid.* 4. *Pont.* 3.
Fay bonne garde a'une fille. Syrach 26. 13.
Ital. *Chi ben serra, ben' apre*
Lat. Flatu pudoris flos levi corrumpitur.
Fama pudicitiæ admodum res est tenella in fœminis.
Nazianz. Carm. 3. *Præcept. ad Virg.*
Virgo sis oculis, sis ore, atque auribus ipsis
Virgo; nam tribus his facilè est decedere recto:
Egregiis tantum pateant sermonibus aures,
Turpibus & stultis claudatur janua verbis.
Prudent. lib. 2 *advers. Symmachum.*
Sunt & virginibus pulcherrima præmia nostris,
Et privatus honos, nec nota, & publica forma,
Et raræ tenuesque epulæ, & mens sobria semper,
Lexque pudicitiæ vitæ cum fine peracta.
Plaut. Epid.
——— Non nimis potest
Pudicitiam suæ quisquam servare filiæ.
Ut caveant timenda, tuta pertimescant virgines.
Dion lib. 37.
Pudicæ est, non modò, ut ne quid peccet, sed ne suspicionem quidem ullam turpem de sese præbeat.
Hieron. ad Salvian.
Tenera res in fœminis pudicitia est, & quasi flos pulcherrimus, citò ad levem marcessit auram, levique flatu corrumpitur; maximè ubi ætas consentit ad vitium.

Een

**Een open pot/ of open kuyl/
Daer in steeckt licht een hont syn muyl.**

De vrouw van den huyse spreeckt.

HOe dickmael, onbedachte meyt,
Hoe dickmael heb ick u geseyt,
Dat ghy soudt letten alle tijt,
Het zy ghy hier of elders zijt,
Dat noyt een ketel open stont
Of voor de kat, of voor den hont;
Ick seyde, dat een open pot
Den kock gedijt tot schand en spot,
En dat 'et altijt qualick gaet
Alwaer de ketel open staet.
Het stof dat uyt den viere stijght,
Het roet dat uyt de schouwe sijght,
Een fleck die van der aerden kruypt,
Een seug die van de muyren druypt,
Een mug, een vlieg, een vuyle spin
Die raeckt 'er op, of valt 'er in:
En dan, het slimste dat men vint,
Soo komt 'er licht een hase-wint
Die raeckt 'er met sijn muyl ontrent,
En siet! dan is 'et al geschent.
Maer schoon al deed' ik dit vermaē,
Ghy liet den hutspot open staen,
En al mijn seggen baette niet
Tot dat het onheyl is geschiet; (luyt,
Nu gelt geschreeu, noch groot ge-
De beste stucken sijnder uyt.
Maer gy, mijn dochter, die het siet
Wat aen dit meysjen is geschiet,
Let des te meer op mijn gebodt,
En deckt, ey lieve, deckt den pot:
Want of 'er schoon geen hont en koomt,
Noch dient 'er ander leet geschroomt;
Want als het scheel niet wel en sluyt
De beste geur die vliegt 'er uyt.
,,Een open pot, een open beurs,
,,Een open deur, een open keurs,
,,Een open mont, een open kist,
,,Daer wort gemeenlick yet gemist.

Ned. **Schoone lieden en gescheurde schortekleen hebben veel aenstoots.**
Een open deure roept den dief/
Een dertel meysje wil een lief.
Een wit peert/ en een schoone vrou/
Schier niet een dagh als met berou.
Ital. *Chi ha cavallo bianco, e bella moglie,*
Non è mai senza doglie.
Nederl. **Een sweert/ een peert/ een schoone vrou**
Leent niemant uyt als met berou.
Hoogd. **Daß ist böß zu hüten daß jeder man gefellt.**
Nederl. **'t Slot is qualick te bewaren daer elck den sleutel van heeft.**
Οὐκ ἔστιν οὔτε τεῖχος, οὔτε χρήματα,
Οὔτ' ἄλλο δυσφύλακτον οὐδὲν, ὡς γυνή. *Alexis.* id est:
Lat. Nullius arcis, nullius pecuniæ
Custodia æquè difficilis, ut fœminæ.
Spaens. Al que tiene muger hermosa,
O castillo en frontera,
O viña en carrera
Nunca le falta guerra. *id est*:
Frans. *Qui a belle femme & chasteau en frontiere.*
Iamais luy manque debat ny guerre.
Formosa facies muta commendatio est. *P. Syrus.*
Frans. *La beauté sert de taborin.*
Lis est cum formâ magna pudicitiæ. *Ovid. Ep. Parid.*
——— Rara est adeò concordia formæ,
Atque pudicitiæ. ——— *Iuven. Sat.* 10.
Tousiours la chasteté des beautés ennemie. Ronsard.

Spaens. Viña, y niña,
Peral y haver
Son malos de guardar. *id est*:
Frans. *La vigne & la fille,*
Le poirier, & febves aux champs,
Sont malaisé à garder en tout temps.
Nederl. **Een schoonen roof maeckt licht een dief.**
Spaens. Puerta abierta, al santo tienta. *id est*:
Frans. *La porte ouverte tente le saint.*
Spaens. El aguiero illama al ladro. *id est*:
Frans. *Le trou appelle le larron.*
Προφάσεως δεῖται μόνον ἡ πονηρία. *Citat Aristot. 1 Rhet.* id est:
Malitia tantùm occasionis indiget.
Μικρὰ πρόφασίς ἐστι τοῦ πρᾶξαι κακῶς. *Menand.* id est:
Ad pravè agendum parva satis occasio est.
Malefacere qui vult, nusquam non caussam invenit. *P. Syrus.*
Lat. Occasio facit furem.
Spaens. Ni quien se escuse de errar, si no huye la ocasion. *id est*:
Frans. *Personne ne peut s'exempter de pecher, s'il n'en fuit l'occasion.*

Dit spreeck-woordt kan oock gepast werden op de gene die te open van monde zyn.

Nederl. **Een open deur/ een open mont/**
Dat feylt 'er menigh in den gront.
Ital. *Parola detta e sasso tratto*
Non può mai tornar à dietre.

Hoogd. **Wenn das word heraus ist/ so ist es eines andern.**
Tont ainsi que le vent sans retourner s'en vole,
Sans espoir de retour s'eschappe la parole. Ronsard.
Ital. *A bocca serrata non entra mosca.*
Servo d'altrui si fa
Chi dice il suo secreto à chi non sa.
Nederl. **Swijgen is kunst/**
Klappen maeckt ongunst.
Ital. *Chi parla semina, chi tace ricoglie.*
Chi poco considera, presto parle.
Niun tacer fu mai scritto.

Tot besluyt, bidde ick den leser, dit quaet exempel tot goet te willen gebruycken.

ALs weligh Lijsje gister nacht
Een bastaert-kint had voortgebracht,
Mits sy in 't kraem ontijdigh viel,
Al eerse feest of bruyloft hiel;
Een oudt, een wijs, een deftigh man,
Die gaf 'er dese reden van.
,,Een wijngaert dichte by de stadt;
,,Een boom met fruyten aen den padt,
,,Een slot dat op de grensen staet,
,,Een wijf dat veel laveyen gaet,
,,Een schoone, jonge, vlugge maeght,
,,Gekust, geleckt, gestreelt, gevraeght,
,,Zijn dingen, die een handigh man
,,Met toesien niet bewaten kan,

On ne peut decrotter sa robbe sans emporter le poil.

De Fransche vryster spreeckt.

**Niemant klat sijn rockjen af/
Of daer gaet een blockjen af.**

OCh! hoe ben ick nu bekladt
Van te drillen door de stadt:
Och! hoe ben ick nu begaet
Van te loopen achter straet:
Och! hoe ben ick nu gestelt
Van te spelen in het velt.
Komt nu, vrysters, die ick ken,
Soo ick u gespele ben,
Soo ick immer met u song,
Soo ick immer met u sprong,
Soo ick immer wat bestont
Datje soet en geestigh vont:
Seght wat my te doene staet,
Want ick ben hier buyten raet,
Mits dat ick soo byster schrick
Van dit aengebacken slick;
Snijd' ick 't uyt, soo is 't een gat,
Wasch ick 't kleet, soo wort 'et nat,
Droogh ick 't dan, soo wort 'et vael,
Wrijf ick 't hart, soo wort 'et kael;
Wort 'er oock niet toegedaen,
Ach! soo blijft de plecke staen:
En dat voeght geen vryster wel,
Maer een vuyle morsebel.
Hoe 't dan yemant keert of draeyt,
Voor gewis ick ben bekaeyt.
Ghy dan leert uyt dit geval,
Dat u dienstigh wesen sal.
Loopt niet dickwils over straet,
Wenstje niet te zijn begaet:
Loopt niet dickwils door de stadt,
Wenstje niet te zijn bekladt;
Loopt niet dickwils Oost en West,
t'Huys, ô vrysters, is u best.
Dan noch soo 'er yemant gaet
Over wegh of over straet,
Over zee, of over lant,
Over kley, of over zant,
Over hil, of over klip,
Met een wagen, of een schip;
Siet! dat stel ick voor een wet,
Kinders hout u zieltjens net.

Ned. MEt u geloof/ oogh/ of eer/
En speelt/ o vryster/ nimmermeer.
—— Redire, cum perit, nescit pudor. *Senec. Agam.*
Ego illum periisse puto, cui periit pudor. *Plaut.*
Hoogd. Ehre/ glaube/ und auge leiden keinen schertz.
Lat. Omnia si perdas, famam servare memento;
Quâ semel amissa postea nullus eris.
Etiam sanato vulnere cicatrix manet.
Nederl. Of schoon de wond' al is genesen/
Daer sal noch al een teycken wesen.
Die in een quaet geruchte komt/ is half gehangen.
Spaen. Quien la fanca ha perdida,
Muerto anda en la vida. *id est:*
Frans. *Qui a perdu sa renommée, est mort au monde.*
Nederl. Al wie een quade na-spraeck heeft/
Hout die voor doot/ schoon datse leeft.
Wie sijn pap stort/
Komt yet te kort.
Lat. Honoris splendorem res tenuis decolorat.
Scio virtuti cognatum pudorem. *Symmach.*
Deprehensus ut pudor est, ferè amittitur. *Vid. Senec. 7 Benefic. c. 28.*
———— Nihil est audacius illis
Deprensis; iram atque animos à crimine sumunt. *Iuvenal. Sat. 6.*
Lat Vel falsâ opinione gravabitur pudor.
Pudica non est fama pudicam quam negat.
—— Rarò vaga virgo pudica est.
Sic statue, quidquid statuis, ut causam tuam
Famamque in arcto stare & ancipiti scias. *Senec. Herc. Oet.*
Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ: super argentum enim & aurum gratia bona. *Prov. 22. 1*
Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni. *Syr. 41. 15.*
Non vitium tantum, sed quæ vitiosa videntur
Hæc quoque, si sapias, hæc quoque, virgo, fuge.
Nec satis esse puta, si mens tibi conscia recti;
Tunc quoque cum mens est integra, fama perit.
Saucia nux aliquâ si parte putamina perdat,
Postea, quidquid agas, semper hiatus erit:
Si pereat miseris semel integra fama puellis,
Lædaturve sacer virginitatis honos;
Tu licet hanc studeas famæ sarcire ruinam,
Non iterum veniet, qui fuit ante, decor.
Obducas licet usque cutem, manet usque cicatrix,
Utque tegas, semper vulnera vulnus habent.
Author Emblem.

La bre-

La brebis trop apprivoisée De chacun agnel est tettée.

Is 't Schaepjen al te soet van staen /
Een yder komt 'er suygen aen.

HOort, jonge vrouw, en teere maeght,
Een spreucke die hier dient gewaeght,
Om dat haer leer by alle-man
U nut en dienstigh wesen kan:
Al is 'et dat een soet gelaet
Aen alle vrouwen geestigh staet,
En dat beleeft en spraecksaem zijn
U ciert gelijck een sonne-schijn;
Vriendinnen, des al niet te min,
Soo bindt u geestigh wesen in;
En maeckt dat niemant oyt te vry,
Of met u seer gemeensaem zy:
Want 't wort niet selden vreemt geduyt,
En 't valt oock dickmaels qualick uyt.
Siet, als het schaep is al te tam,
Soo komt 'er menigh dertel lam,
Soo dickmael als het maer en dorst,
Het oytjen vallen aen de borst,
En suyght daer stout en onbeschroomt,
Schoon hem de mam niet toe en koomt.
Wat dient hier vorder op geseyt?
„By wijse lieden kort bescheyt.

Hoogd. Wer sich unter die klcien mischt / den fressen die Seuw.
Nederl. **Wie sich onder den draf mengt / dien eten de zwijnen.**
Hoogd. Wer unter die banck will / den stoßt man bald dar unter.
Nederl. **Goet koop vleys dat krijght de hont.**
Griecx. Τὸ ὤνιον κρέας οἱ κυνὲς ἐσθίουσιν. id est:
Lat. Parvo emptas carnes canes edunt.
Hoogd. Esell wil jederman reiten.
Lat. Amabilitati cum pudore haud convenit.
Nederl. **Alle mans vrient / menigh mans geck.**
Ital. *Il troppo conversar partorisce dispregio.*
Frans. *Chose accoustumée n'est pas prisée.*
Fille trop veüe, & robbe trop vestue, n'est pas chere tenue.
La chose guere veüe
Est chere tenue.
Nederl. **Al te vry is sy.**
Frans. *Fille trop mignarde*
De vient paillarde.
Lat. Nimia familiaritas contemptum parit.
Semper in absentes felicior æstus amantes;
Elevat assiduos copia longa viros. *Propert. 2. El. pen.*
--- Voluptates commendat rarior usus. *Iuvenal.*
Griecx. Τὸ σπάνιον τίμιον. id est:
Lat. Quod rarum, carum.
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus? & minus dolebis. *Mart. 12. Ep. 34.*

Die een schoone kat heeft / en dient geen bont-wercker in huys te brengen.

EEn man had in sijn huys een hoop van jonge maegden,
Die menigh jong-gesel ten hoogsten wel behaegden;
Dies quam de steedsche jeught daer meest den gantschen dagh,
En nam haer soet vermaeck, gelijk de jonkheyt plag.
Van allen was'er een, die in de vreemde landen
Een leven hadt geleyt als buyten alle banden,
Geen meyt en woont'er by die niet een fellen strijt,
Die niet een harden storm, op haren maegdom lijt:
Hem was oock even doen een bastaert-kint geboren,
En, nae den rechten eysch, ten vollen opgesworen;
Hier sprak hy dikmael van, ook met een vollen mont,
Als of dit slim bejagh hem wel en eerlick stont.
De vader let'er op en heeft hem waer-genomen,
Als hy hem weder sagh ontrent sijn dochters komen,
Hy beet hem in het oir: Versiet u, goede vrient,
My dunckt dat u beleyt ons dochters niet en dient.
De quant hierom gestoort, en wonder seer gebeten,
Wou stracx, en eer hy ging, hier van de reden weten,
Hy seyt 'k en weet niet wat, en weyt geweldigh breet.
De vader, hart geperst, die gaf hem dit bescheet:
Wie schoone katten heeft die moet geduerigh mercken
Op gasten afgerecht om in het bont te wercken;
Want die van 't ambacht is, en siet een aerdigh bont,
't Is vreemt, soo hy het laet als hy het eertijts vont.

Nederl. **Siet ghy een vos ontrent u slot/**
Gaet slupt dan by u hoender-kot.
Frans. *Qui a affaire à gens de bien,*
Il n'a se soucier de rien:
Mais si tu hantes le renard,
Il le faut voir de toute part.
Ital. *Chi ha il lupo per compare, porta il can sotto il mantello.*
Chi è in diffetto
E in sospetto.
Lat. Cum vulpe vulpinari.
Nederl. **Wanneer een vos de passy preeckt/ boeren wacht u gansen.**
Ital. *Chi ha la volpe per commare, porti la rete à la cintola.*
Turcks. Hiley hile bosar. id est:
Lat. Fraus fraudem distruit.
Sic ars deluditur arte.
Spaens. A carne de lobo
Diente de perro. id est:
Nederl. **Tot vleesch van wolven / tanden van doggen.**
Hooghd. **Wer seine finger zwischen angel und thür steckt / der klemmet sich gern.**
Wer sich zwischen stroh und fewr legt / der brent sich gern.
Frans. *On ne doit pas mettre le doit entre l'escorce & le bois.*
Lat. ——Alterius quoque
Perdet pudorem, quisquis amisit suum.

La stoppa non sta bene appresso il fuogo.

Vyer by het stroo/ Dient niet alsoo.

EEn vryster van haer eerste jeught,
Haer ouders lust en hooghste vreught,
Die bad haer moeder om verlof
Te rijden naer een buyten-hof,
Te varen naer een boere-feest,
Om spel te leyden haren geest,
En met de vryers haer bekent
Te doen gelijck men is gewent.
De moeder heeft de jonge maeght
Op alle saken ondervraeght,
En naer het stuck was overleyt
Soo heeftse dit haer aengeseyt:
Neen kint, dit spel en dient u niet,
Want malle vreughde baert verdriet; *a*
Ick hebbe dit wel eer gesien,
Ick weet al wat'er kan geschiên:
Ick weet wat vryheyt dat men nam,
Vermits het heck was van den dam.
Wanneer de jeught speelt op het lant,
Dan springht men lustigh uyt den bant,
Men raest'er dickmael nachten lang,
Ten minsten tot den hanen-sang.

a Risus profundius parit lacrymas.

Men maeckt'er licht een mengel-bedt, *b*
Dat is geseyt, een maeghden-net,
Daer licht een duyve sonder gal
Haer beste veeren laten sal.
Ick prijse daerom als de jeught
Gaet buyten om haer soete vreught;
Dat vry dan yemant van ontsagh, *c*
En die men jeught betrouwen mach,
Zy by, en aen, al waer men gaet,
Om 't spel te houden in de maet;
Want anders, ,, mallen sonder dwang
,,Dat neemt gewis een quaden gang.
,,Als vier en stroo te samen koomt,
,,Wat onheyl dient 'er niet geschroomt?
,,Want schoon het raeckt maer aen den kant;
,,Een voncke maeckt een vollen brant,
,,En dat gebeurt, men weet niet hoe,
,,En 't klimt in haest tot boven toe:
,,Want als het vyer is aen het gaen,
,,Dan is 'er veel geen houwen aen:
,,En schoon men blust het naderhant,
,,'t Blijft swart oock daer het niet en brant.

b Anders; een kermis-bedt.

c *Vn grand Chapperon*, Soo men in Vranckrijck seyt.

Nederl. VYer by het vlas/
Brant wonder ras.
Vyer by werck ontsteeckt haest.
Ignis ad torrem. *Erasm. adag.*
Ignis ad naphtam.
Hoogd. Wo fewr vnd stroh bey ein ander ist/ da brennets gern.
Nederl. Van een vonckje brant het huys/
Van kleyn komtmen tot grooter.
Frans. *Petite estincelle engendre grand feu.*
Ital. *La commoditá fa l'huomo ladro.*
Frans. *Du petit vient on au grand.*
De parva scintilla magnum sæpe incendium. *Syrach* 11. 34.
Omnium rerum principia parva sunt, sed suis progressibus usuque augentur. *Cicero:*

Frans. *Vne follie est tost faicte.*
Nederl. Let/ vrysters/ wie ontrent u gaen;
Een malle greep is haest gedaen.
Lat. Pythagoras dicebat, aurum igni, auro fœminas, viros fœminis probari.
Nox, & amor, vinumque nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat; Liber, Amorque metu.
Ovid 1. *Amor*. 6.
Lat. Vitare peccatum est vitare occasiones peccati.
Spaens. Ni son seguras centellas quando ay materia dispuesta. *id est:*
Frans. *Les estincelles ne sont seures quand il y a matiere disposée, qui en est proche.*
Nederl. Een lonck/ een spronck/ een dronck;
Elck is een vonck.
Pour conclusion:

Frans. *Vn train ne doit aller par païs sans barbe blanche.*
Wie in de lust ontsteken is/ die is als een brandende vyer/ ende en hout niet op/ tot dat hy hem selven verbrande. Syr. 23. 22.
Fui devant le peché comme devant un serpent; car si tu en approches, il te mordra. Syrach 21. 2.
Quelqu'un peut il prendre du feu en son sein sans que ses vestements brussent? quelqu'un cheminera-il sur la braise sans que ses pieds soient bruslés? Ainsi en prend-il à celuy qui entre vers la femme de son prochain; quiconque la touchera ne sera point innocent.
Liberiores intuitus, attactus, oscula, collocutiones familiares, sunt pereuntis virginitatis, & jam moriturae principia.
Siet vorder van de selve materie
Syrach 9, *vers.* 5, 8, 9.

Agatto

A gatto che lecca spiedo, non gli fidate arrosto.

**Indien de katte leckt de speten /
Haeckt s' aen 't gebraet / sy sal het eten.**

DE katte leckt het spit; wat souse niet bedrijven
Indiense slechts alleen mocht in de keucken blijven!
Ghy daerom, snege meyt, siet dat ghy by 't gebraet
Geen katte sonder wacht, geen grage kater laet.

'k En mach, ô Rosemont, geen snoode linckers velen
Die met de kamer-maeght soo los en dertel spelen:
Ey! wat ick bidden mach, betroutse niet te veel;
Een rat die semels eet, en dient niet by het meel.

—— Præmissa futuris
Dant exempla fidem. *Claud.* 4. *Conf. Hon.*
Nederl. **Door 't vertrouwen verloor 't meysje haren maeghdom.**
Niemant wordt lichter bedrogen / als die veel vertrout.
Lat. Fide; sed cui, vide.
Nederl. **Veel betrout /
Licht berout.**
De katte die 't spit leckt en moet men 't gebraet niet betrouwen.
Die licht vertrout / wort haest bedrogen.
Hooghd. Traw wol / reit das pferd hinweg.
Sihe für dich / trewe is mißlich.
Nusquam tuta fides. —— *Virg.* 4 *Æneid.*
Ital. *Chi troppo fida, spesso grida.*
Chi tosto, crede: tardi si pente.
A chan che lecca cenere, non gli fidar farina.
Turcks. Etick hat itme khimseie, madamkhi khueleile tusin almajassin.
Lat. Nemini fidas, nisi cum quo modium salis absumpseris.
Ital. *Dinanzi che si conosca un amico, besogna mangiar un moggio di sale.*
Pazzo è, che si fida in finti visi.
Chi è reo, & buono è tenuto
Può fare il male, & non è creduto.
Nederl. **Ghy moght al sulcken vrient betrouwen /
Het sal u gansch u leven rouwen;
Hout dan vast dat yder vrient
Niet in als betrout en dient.**
Νῆφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. *Epicharm. apud Cic. ad Attic.* id est:
Lat. Nervi & artus sunt sapientiæ, non temerè credere.
Nederl. **Niet te veel betrouwen /
Heeft 'er veel behouwen.**
Ital. *Non ti fidar, che non sarai gabbato.*
Non è ingannato, se non chi si fida.
Da chi mi fido, mi guardi Dio,
Da chi non mi fido, mi guarderò io.
Nemo credat, nisi ei quem fidelem putat. *Cic.*

ICk weet hier by een droeve maeght,
Die haer van dees' en die beklaeght,
Sy singht hier van een treurigh liet,
Doch ick en kan de woorden niet:
Maer vraeght 'er yemant nae den sin?
Dit veers dat komt 'er dickmaels in:
Om dat ick linckers heb gelooft,
Soo is mijn beste pand geroofr.
Wel let dan, let, ô soete jeught,
Wien dat ghy recht betrouwen meught.

De

De kanne gaet soo lange te water, totse eens breeckt.

De vryster spreeckt.

ICk hebbe menighmael, ick hebbe lange dagen
Hier water in geput, hier water in gedragen,
Hier water in gepompt, en weder uyt gedaen,
En tot op heden toe, soo is'et wel gegaen;
Maer hier in dit gewest daer komen raeuwe gasten,
Die my en mijns gelijck niet laten aen te tasten:
En in het naeste dorp daer woont een rauwe jeught,
Daer is dan alle daegh, daer is de wilde vreught;
Ick weligh uyt 'er aert, en tot het spel genegen,
Quam mede by den hoop om soete jock te plegen;
Ick kloste nu en dan twee kruycken tegen een,
Maer't was te veel bestaen voor so een weecken steen:
Want onder dit gewoel, een onbesuysde jongen
Komt loopen uyt het dorp, en tegen my gesprongen:
Die stoot te bijster hart, soo dat mijn kruycke leeckt,
Die stoot noch ander-mael, so dat mijn kruyke breekt.

Daer liggen nu, eylaes! daer liggen nu de scherven,
Dies moet ick (wat een spijt) mijn eerste vreugde derven;
Want, boven dat het leet my in de ziele treckt,
Soo word' ick noch, eylaes! van alle man begeckt.
Hier stae ick nu en kijck met twee beschaemde kaken,
Onseker hoe te doen, of wat te sullen maken;
Ach! waer ick 't ooge keer, of waer ick henen gae,
Daer wijst my al het volck met spitse vingers nae.
Koom ick nu weder t'huys, hoe sal mijn moeder kijven!
En soo ick niet en gae, waer sal ick konnen blijven?
Waer sal ick seker zijn? Wel, die mijn schande siet,
O! leert een nutte les, en dat uyt mijn verdriet.
Gespeulen weest besorght voor uwe water-kruycken,
De beste van den hoop die hebben weecke buycken;
Het is een seker woort, daer oock de reden spreeckt,
De pot gaet nae de put tot sy ten lesten breeckt.

Engels. THe pot goth so long tho the water, til at ast it commeth broken hom.
Frans. *Tant va la cruche à l'eau, que la hanche y demeure.*
Hoogd. Der krug gienge so lang zur buch/
Bis er zu lest zerbruch.
Der krug gehet so lang zum brunnen/ bis das er bricht.
Ital. *Tanto va la secchia al pozzo, che vi lascia il manico.*
Lat. Consumitur peccando sæpius pudor.

Ital. *Tanto va la capra al cavolo, che vi lascia la pelle.*
Nederl. Het geytjen loopt soo dickwils in de koolen/ tot het eens de vacht laet.
De mugh die om de keerse sweeft/
't Is wonder soo die lange leeft.
Wie veel wil mallen/
Moet eenmael vallen.

Als de peere rijp is/ soo valtse geerne in 't slick.

De bogert-man spreeckt.

IS 't niet een spijtigh ding! de schoonste van de peeren,
Die ick nu langen tijt van yder sagh begeeren,
Die ick soo menighmael, soo boven-maten prees,
Die yder een beloegh, en met den vinger wees,
Ach! die is van den boom, en in het slick gedropen,
En leght nu van de sleck, en van de pier bekropen,
Die is soo ongesien, dat wie het ooft genaeckt
Stracx met 'er herten walght, en met 'er kelen braeckt.
Wat heb ick onse Trijn al over lang geleden,
Verscheyde mael geseyt (en vry met groote reden)
Dat sy de schoone vrucht te lange weder-hiel,
Dat sy de rijpe peer sou plucken eer se viel!
Maer of ick heb gesmeeckt, dan of ick heb gekeven,
Daer is geen seggen aen: het is 'er by gebleven;
Mijn reden, mijn gesmeeck, mijn bidden was om niet,
Nu leytse daer bedot gelijck een yder siet.
Noch ben ick even soo met onse Fy gevaren,
Dat was een fluxe meyt van ses-en-twintigh jaren,
Vet, lyvigh, wel geborst; de buerte waeghd 'er van,
Men riep my dikmael toe: Haer dient een rustig man.
En schoon ick dese saeck geduerigh heb gedreven,
Mijn wijf en heeft haer noyt tot reden willen geven,
Sy riep 'er tegen aen: Het is noch al te vroegh,
Beyd tot een ander jaer, dan is 'et tijts genoegh.
Ick sweegh om vredes wil, en liet 'et henen sleuren,
Maer bloet, gelijck ick ben, ick moet 'et nu betreuren;
Want Fy die heeft gepopt met Jorden onsen knecht,
Daer staet nu Trijntje moer en siet geweldigh slecht.
Wel leert, ô Bogert-man, op uwe boom-gewassen,
Leert vaders, als het dient, op uwe kinders passen;
Want die uyt onbescheyt hier op geen acht en slaet,
Beklaeght hem menighmael wanneer het is te laet.
Siet! als de peere bloost, dan plachtse licht te vallen,
En als de vryster rijpt, soo wiltse veeltijts mallen;
Dus wilt ghy van verdriet en schande sijn bevrijt,
Vent, vent dit weecke fruyt, en dat te rechter tijt.

Frans. *Qui a des filles, est tousiours berger.*
Ital. *Figlia da maritare*
Fastidiose à gardare.
Nederl. Grijpt/ als 't rijpt.
Lat. Fructus defluunt, si maturi sint.
Frans. *La poire chet, quand elle est meure.*
Ital. *Quando il pero è maturo, convien che cada.*
Molte volte le megliori pere cadono in bocca a' porci.
Frans. *Oeuf mollet, pain prest.*
Ital. *Quando la capra perde il passo, convien che cada in bocca à cani.*
Nederl. Een versotte vryster / en een dronckě vrou/ zijn twee open deuren.
Frans. *Il ne faut pas faire grenier des filles.*
Ital. *Fanciulla à tempo non maritata,*
Spesso si marita cavalcata.
Hoogd. Wan ein jungfraw reif ist / so hette sie gern einen man.
Nederl. Drie dingen moetmen doen / of sy doen 't haer selven: sijn staet maken / sijn dochter besteden/ sijn hinderste wissen.

Lat. Matura virgo inter eas res est quæ servando servari non possunt.
Virgo nubilis rugas aniles ne exspectet. Nam
—— Semper nocuit differre paratis. *Lucan.*
Nederl. Een rijpe peer
Valt licht ter neer.
Ital. *Femme, vino, e cavallo,*
Marcantia di fallo.
Een vloy in de son /
Een aep op een ton /
Een stoute maeght /
Siet desen hoop
Tijd op de loop
Ooch ongevraeght.
Een dochter die noch onberaden is / die maeckt den vader veel wakens / ende het sorgen voor haer beneemt hem veel slapens; dewijle dat sy jonck is/ dat sy mochte verouden: ofte wanneer sy eenen man krijgt / dat hy haer mochte gram worden, Syrach. 42. 9.

Prend garde sur celle qui a l'œil hardi, & ne t'esbahi point si elle forfait contre toi. Syrach 26. 14
Marie ta fille, & tu auras faict une grande besoigne. Mais donne la à un homme entendu, Syrach 7. 25.
Propert. 1. Eleg. 7.
Sæpe venit magno fœnore tardus Amor.
Ovid. Epist Phædræ.
Venit amor gravius, quo serius.
Idem ibid.
Quæ venit exacto tempore, pejus amat.
Ni matura legas, postmodo poma cadunt. *Iov. Pont.*
Si qua venit serò, magna ruina venit. *Prop. lib. 2.*
Tibull. 1. Eleg. 2.
Vidi ego, qui juvenum miseros lusisset amores,
Post Veneris vinclis subdere colla senem.
Et sibi blanditias tremulâ componere voce,
Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec antè fores puduit, caræve puellæ
Ancillam medio detinuisse foro.
Hunc puer, hunc juvenis turbâ circumstetit arcta,
Despuit in molles & sibi quisque sinus.

La bona

De vryster spreeckt.

Valt opt Cypressen boom / valt opt u eer ter neder /
Niet eene van de twee en rijst 'er immermeer weder.

ICk ben in mijn gemoet hier besigh aen te schouwen
Een boom, een jongen boom, die neder is gehouwen,
  Een gaef Cypressen-hout, dat anders is gestelt
  Als hier of elders sijn de boomen van het velt.
Is't niet een selsaem dingh? de boom is neêrgeslagen
Niet in sijn dorren tijt, maer in sijn beste dagen;
  En efter, hoe het gaet of wat de lieden doen,
  De stam is sonder loof, en wort niet weder groen.
Nu overlegh ick vast waer op dit is te duyden,
En wat men leeren mach van boomen ofte kruyden;
  En siet! als ick ter deegh ontsluyte mijn verstant,
  Soo ben ick even self, gelijck als dese plant.
Maer waerom dus bedeckt? ey! laet ons klaerder spreken
Ick wil aen dese plaets ontdecken mijn gebreken,
  Ick wil eens over-slaen hoe ick eens neder viel,
  En klagen mijnen noot aen mijn bedroefde ziel.
Eylacen dwase maeght! ick hebbe my vergeten;
En dat was met'er tijt van alle man geweten:
  Siet daer een groot verdriet; mijn eere was bevleckt,
  En ick was boven dat van alle man begeckt.
Daer ging ick treurigh heen, bedruckt in alle sinnen,
Doch echter hield' ick vast ick sou het overwinnen;
  Dies schoud' ick alle vreugt, uyt enckel hertenleet,
  Ick droegh een minder kant, en vry een slechter kleet:
Ick ging my boven dat van alle feesten bannen,
Ick had gelijck een schrick van alle jonge mannen,
  Ick ging seer weynigh uyt, ten was dan nae de kerck;
  Maer des al niet te min het was verloren werck.
Al wat ick heb bedacht, of in der daedt begonnen,
'k En hebbe niet een sier, 'k en hebbe niet gewonnen;
  Hoe sedigh dat ick gae, eylaes! de quade faem
  Die krijt my leelick uyt, en geesselt mijnen naem.
Het keert my al den rugh dat my wel eer beminde,
En wie my eertijts socht, die vlucht gelijck een hinde;
  Een yder gaet te rugg' die van mijn saken weet,
  Gelijck een reysend' man die op een padde treet.
Van vryers geen gewach; maer slechts een kackelacker
Die ranst my somtijts aen, en maekt mijn droefheyt wac-
  Gespelen, tot besluyt, ick ben, en blijf, eylaes! (ker.
  Een plante sonder loof, een druyve sonder waes:
Dies roep ick tot de jeught: O maeghden, reyne dieren;
O let op u beroep, en hoe het is te vieren;
  Want raekt gy maer eẽ reys u roem, u bloemtjẽ quijt,
  't Is al om niet getreurt, ten wast te geener tijt.

VT flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat sol, educat imber:
Multi illum pueri, multæ optavêre puellæ;
Idem cùm tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optavêre puellæ:
Sic virgo dum intacta manet, tum cara suis. Sed
Cùm semel amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis. *Catull.*

Lat. Contumelia est, tametsi rapta virgo reddita est.

Engels. He that hath an ill name is hal fe hangd.

Ital. *Vesse riscaldare, e serva vi tornata, non fu mai bona.*

Frans. *Toustours sent le mortier aux aulx.*

Nederl. Verloren eer
Keert nimmermeer.

Ego illam periisse puto, cui periit pudor. *Plaut.*

——— Nullâ reparabilis arte
Læsa pudicitia est: deperit illa semel. *Ovid. Ep. Oenon.*

Nederl. Maeght / mist ghy u eerbaer root /
Schoon ghy leeft / noch zijtje doot.

Hoogd. Wann einmal ein katz einen vogel frißt / so muß sie alleweg hêren: katz vom vogel.

Bona conscientia opus propter Deum, bona fama propter proximum. *August.*

Author. Emblem.

Virgineum Cajeta decus dum laudat alumnæ,
  Virginitas ubi sit, Lydia scire cupit.
Dum, magè suspectum ne consulat illa, veretur,
  Exiguam nutrix pyxide claudit avem:
Hoc cape, virginitas latet hîc, ait. arca repentè,
  Ut stetit in thalamo sola puella, patet.
Vix benè tegmen hiat, volat irrevocabilis ales.
  Hei mihi! virginitas, dum reperitur, abit:
Hei mihi! virginitas non est reparabilis arte,
  Nec redit ad dominam virginitatis honos.

Terentius Adelph. Act. 3. sc. 2.

Pejore res loco esse non potest, quam in hoc, quo nunc sita est,
Primùm indotata est: tum præterea quæ secunda ei dos erat
Periit; pro virgine dari nuptum non potest. ——

Le serment faict sur l'autel de plumes s'en va au vent.

Eedt te sweeren op de pluymen/
Dat en zijn maer minne luymen.

De Vryster spreeckt:

HOe dan! soudt ghy my verlaten,
Die ghy eertijts hebt bemint?
Hoe! soudt ghy my konnen haten,
Die tot u soo ben gesint?
Neen, ick kan het niet gelooven,
Ick en kan het niet verstaen,
Dat ghy soudt mijn eere rooven,
En dan elders minnen gaen.
Hebt ghy my niet menigh-werven,
Even met een rijp beleyt,
Op u leven, op u sterven,
Vaste liefde toegeseyt?
Hebt ghy my niet trouw gesworen
Hooger als ick seggen kan?
Heb ick u niet uyt-verkoren
Even tot mijn echte man?
Hebt ghy my niet schrift gegeven,
Dat ick als u weerde vrou,
Dat ick al mijn gansche leven
Aen u zijde slapen sou?
God en wil het niet gehengen
Dat ghy soudt meyn-eedigh zijn,
Dat ghy my soudt willen brengen
Van de blyschap in de pijn.
Maer voor al moet u bewegen
Dese vrucht, u eygen kint,
Dat heb ick van u verkregen
Doen ghy tot my waert gesint:
Dat heb ick van u ontfangen,
U ter liefde, beste vrient;
Doen ghy, met een groot verlangen,
Van mijn maeghdom waert gedient:
Doen ghy my eens pleeght te stellen
By de schoonste van het landt:
Doen ghy my eens pleeght te quellen
Om dit eygen minne-pandt.
Siet doch eens sijn geestigh wesen,
Siet eens hoe het op u kijckt,
Siet! ghy zijt'er in te lesen,
Siet eens hoe het u gelijckt.
Wel dan, mach ick yet verwerven,
Eert, die ghy eens hebt gemint;
Anders moet ick hoere sterven,
En u vrucht een hoere-kint.

De Vryer antwoort:

WAt sal dese sloor beginnen?
Wat begeert de slechte duyf?
Kint gaet elders, wilje minnen,
Ick u trouwen? wat een struyf!
Heb ick met u leggen mallen,
Waert ghy voor een nacht mijn wijf,
Dat en acht ick niet met allen,
Dat en is maer tijt-verdrijf.
Woorden die de vryers spreken
Zijn beleeft en honigh-soet;
Doch ten zijn maer minne-treken
Daer men noyt op achten moet.
Wat de jonghmans oyt beloven
Op den autaer van de min,
Dat is met'er daet verstoven,
Als sy hebben haren sin:
Eeden die de minnaers sweeren
Midden in het sachte bedt,

Zijn

Zijn veel lichter als de veren,
Daer en dient niet op gelet;
Kint, die vliegen met de winden
Lichter als een lichte pluym;
Daerom zijnse niet te vinden,
Want sy smelten, als het schuym.
Heeft de penne wat geschreven,
'tHert en heeft 'et niet gevoelt,
't Wort van 't laken uytgewreven
Als men in het bedde woelt.
Mach ick bidden, houdt het briefje,
Want het u noch dienen kan:
Gaet, ey gaet toch, soete liefje,
Maeckt 'er suycker-huysjens van;
't Suycker sal te passe komen,
Als ghy 't kint sijn papjen koockt:
En het briefje dient genomen
Als ghy dan een vyertjen stoockt.
Die een kint by vrysters telen
Hebben voor haer moeyte niet;
't Is een popj' om meê te spelen,
Voor een die haer maeghdom liet:
't Is de soete maeght geschoncken
Voor haer maeghdelicke bloem;
Sy mach vry daer mede proncken,
Sy mach dragen haren roem,
Sy mach seggen, 't haerder eeren,
En vertellen 't alle man,
Datse niet en hoeft te leeren,
Datse nu het ambacht kan.
Wech dan, Heyl, met al u klagen,
Wegh met uwen mallen praet;
Noyt en sal my kint behagen,
Daer geen bruyloft voor en gaet.

Nederl. MY is onlanghs op dese gelegentheydt een veersje voorgekomen / dat wat plomp luydt; even-wel met u verlof / Leser / sal ick 't hier setten / vermits het van goeder handt komt.

Als yemant kackt in synen hoet /
't Gaet vast dat hy een dwaesheydt doet;
Maer set hy dien noch op syn hooft /
Soo acht hem gansch van sin berooft.

Eeden van schippers / en beloften van vryers / en zyn maer wint / als de noot over is.

Brieven van lieven zyn met boter besegelt.

Vryers eedt / en minne-klachten /
Moetmen niet als grillen achten.

Griecx. Ἀφροδίσιος ὅρκος οὐκ ἐμποίνιμος. id est:

Lat. Venerum jusjurandam non punitur.
Id dicunt, & putant Venerei nepotes.
Serment d'amant jamais ne continue. Ronsard.Eleg.28.

Nederl. Yemant met beloften asen
Is een hemel voor de dwasen.

Ital. *Dal detto al fatto*
E un grand tratto. id est:

Frans. *Du dict au faict, c'est un grand traict.*

Hoogd. Gereden und halten ist zweyerley.
Schöne wort fullen den sack nicht.

Pollicitis dives quilibet esse potest. *Ovid.* 1 *Art.*

Nederl. Keesjen was een slechte sloor /
Sy dacht te minnen /
En vreught te winnen;
Maer sy verloor.

Frans. *Paroles de soir sont de coustume*
Aussi legers comme la plume.

Nederl. Eedt van die mint
Is niet als wint.

Frans. *Propos de soir le vent emporte.*

Nederl. Een vryers eedt
Is maer een gril;
Want 't is hem leet
Krijght hy sijn wil.

Frans. *Il est bien povre qui n'a que promettre.*

Ital. *Promettre non è dare,*
Ma per matti contentare. id est:

Frans. *Promettre sans donner*
Est fols reconforter.

Hoogd. Viel gelóben / vnd wenig geben /
Macht die narren in freuwden leben.

Frans. *Beaucoup promettre, & rien tenir,*
Faict fols en esperance tenir.
Grand prometteur, petit donneur.

Nederl. Wat Venus voeght / dat schept de klippel.
Seggen en doen zyn twee.

Ὤμοσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι
ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων. *Callimach.*

Lat. Juravit; sed verè ajunt, perjuria amantum
Aures magnorum non penetrare Deum. id est:
Tibull. 1. *El.* 4.

Nec jurare time. Veneris perjuria venti
Irrita per terras, & freta summa ferunt.
Gratia magna Jovi. vetuit pater ipse valere,
Jurasset cupidè quidquid ineptus amor:
Perque suas impunè sinit Dictynna sagittas
Affirmes, crines perque Minerva suos.
Idem 3. *El. ult.*

—— Perjuria ridet amantum
Jupiter, & ventos irrita ferre jubet.
Ovid. 1. *Art.*

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios irrita ferre Notos.
Per Styga Junoni falso jurare solebat
Jupiter: exemplo nunc favet ipse suo.

GHy die oyt hebt gesien wanneer de koolen groeyen,
En dat het gul gewas is veerdigh om te bloeyen,
Wat dan de rupse doet ontrent het weligh kruyt,
Gaet let op haer bedrijf, en treckt 'er leering uyt:
Waer oyt het vuyl gespuys maer eens en heeft gekropen,
Daer is het innigh mergh in haesten uyt-gesopen;
En waer het leelick dier den beck maer in en druckt,
Daer is in korter tijt het leven uyt-geruckt.
Haer vrolick groen begint van stonden aen te quelen,
Vermits het niet en houd als slecht de bloote stelen;
De wasdom is gedaen, de jeught die is te niet,
Soo dat het yder deert, al die het maer en siet.

Hier dient nu, teere jeught, met sinnen overwogen
Wat leer-stuck over lang hier uyt de Wijse togen;
Een hoer in eenigh huys die is een rups gelijck,
Sy maeck'et al beroyt, al was 'et eertijts rijck:
Al watse maer genaeckt dat is terstont gegeten,
Daer is van stonden aen het leven uyt-gebeten:
Al zijn de renten veel, al is de winste groot,
Het smelt noch al-te-mael, het smelt in haren schoot.
Schout hoeren, teere jeugt, schout hoeren, rijpe mannen,
En wilt het vuyl gespuys uyt uwen huyse bannen;
Haer aert en gansch bedrijf is met de rupsen een,
Een hoer is in het huys als etter in het been.

Frans. *QUi tient putain, & asne meine,*
Ne sera jamais hors de peine.

Lat. Scribatur portis, Meretrix est janua mortis.

Gula, ira, invidia, superbia, sacrilegia, latrocinia, cædes, eo die nata sunt, quo meretrix professionem facere incepit.

Ital. *Chi ha un piè in bordello, ha l'altro nel hospitale.*

Nederl. Die den eenen voet in 't hoer-huys set / set den anderen in 't gast-huys.

Spaens. Huespeda hermosa, mal para la bolsa. *id est:*

Frans. *Belle hostesse un mal pour la bourse.*

Pour estranger les mastins, il faut tuer la chiene.

Die hoeren aenhanght / krijght motten en wormen/ en verdort. Syrach 19. 2.

Weest niet geerne by lichte vrouwen: want gelijck uyt de kleederen motten komen/ alsoo komt van haer veel booses. Syrach. 42. 12.

Nederl. Wie een hoere trout / is een schelm / of salder een worden.

Hoeren zijn als vogel-lijm / wat 'er ontrent komt laet 'er van sijn veeren.

Viscus merus meretricum est blanditia. *Plaut. Bacch.* 1. 1.

Quanto blandior, hoc tanto vehementiu' mordet. *Lucil.*

Ital. *I cavalii cavano, i cani tirano, e le puttane rivano.*

Chi asino caccia, e puttana mena,
Non esce mai di pena.

Voila comment la femme avec ses ruses donte
L'homme de quel l'esprit toute beste surmonte. Ronſ.
La mer est bien à craindre, aussi est bien le feu,
Et le ciel quand il est de tonnerres esmeu;
Mais trop plus est à craindre une femme clergesse,
Sçavante en l'art d'amour, quand elle est tromperesse:
Par mille inventions mille maux elle fait,
Et d'autant qu'elle est femme, & d'autant quelle scait. Idem.

Nederl. Die hoeren leyt/ of esels drijft /
't Is vreemt soo hy in ruste blijft.

Lat. Qui nutrit scortum, perdit substantiam suam. *id est:*

Tout ce que nourit & entretient la vie.

Een hoer brenghter menigh tot den bedel-sack. Siet *Prov.* 6. 26.

Amata pellex liberis justis nocet. *Sen.*

Lat. Subdolæ pellicis suavium, morsus aspidis surdæ.

Griecx. Ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή. id est:

Lat. Ipsum venenum est aspidis mulier mala.

Hoogd. Weiber aug ist ein fewr-spiegel.

Frans. *Les putains vuident la bourse d'argent, & l'esprit de raison.*

Vid. in mensa Theologo-philosophica Mat. Tympii de mulierib. multa hujusmodi.

Æneas Sylvius Epist. de Medela illiciti amoris.

Quid meretrix, nisi juventutis expilatrix, virorum rapina, patrimonii devoratrix, honoris pernicies, pabulum diaboli, janua mortis, inferni supplementum, discrimen vitæ, mors blanda, mel felleum, dulce venenum, pernicies delicata, malum spontaneum?

Meretrix, fundi calamitas à Terentio vocatur, Eun. act. 1. sc. 1. Quasi dicat grandinem crassiorem quæ calamos comminuat; *Nam quod nos capere oportet* (ait ibi servus) *hæc intercipit.* Certè vix unquam sese attollit ista seges, quam illa calamitas semel depressit Theocritus in Messoribus vers. 18. puellam depastricem alieni patrimonii *Locustam* appellat, quæ messem destinatam agricolis intercipere consuevit. Multo enim minus nocet armatus Mars, quam nuda Venus.

Ovid. 1 *Amor.* 10.

Sola viro mulier spoliis exultat ademptis,
Sola locat noctes, sola locanda venit.

—— Meretricem ego item esse reor, mare ut est; quod des, devorat, nec unquam
Abundat. &c. *Plaut. Trucul. Act.* 2. *Sc.* 7.

Plaut. ibid.

Meretrix meum herum miserum suâ blanditiâ intulit in
Pauperiem, privavit bonis, luce, honore atque amicis.

De iisdem Terent. Hecyr. Act. 5. *Sc.* 2.

Nec pol istæ metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.

Syrach. 9. 10.

Toute femme paillarde sera foulée de tous passans, comme la fiente en la voye.

Prov 6. 26.

Pour l'amour de la femme paillarde vient on au morceau de pain.

Anaxilai, Alexidis, & aliorum insignes versus qui huc faciunt, vide apud Athenæum lib. 13. *Eos Latine expressit H. Grotius in excerptis Tragic. ac Comicorum, pag* 570, *&* 858.

O tinge, O bruscia.

De Iongelingh spreeckt.

't Sal smetten / of branden / Vrient wacht u handen.

ICk sie wel, weelde-kint, ghy biet my dese kolen,
Maer onder u geschenck daer is bedrogh verholen:
Ick weet wie dat ghy zijt, en wat'er van u koomt;
Dies hebb' ik dubbel recht voor u te zijn beschroomt:
Tast'ik daer't niet en gloeit, het vuil kleeft aẽ mijn handẽ,
En grijp ick maer een vonck, gewis ick sal my branden;
Dus ben ick in gevaer waer ick de vingers set;
U kool doet als haer vrou, sy brant, of sy besmet.

Ital. *Nella guerra d'amore chi fuge, vince.*
Cortigiana che ti stringe,
E le braccia al collo cinge,
Poco t'ama e molto finge,
En el fin t'aberubia ò tinge.

Spaens. Ca la muger y el denero,
Non te burles companero.

Frans. *Assez gaigne, qui putain perd.*
Assez fait qui fortune passe, & plus encore qui putain chasse.

Nederl. Een hoere quijt te gaen / is veel gewonnen.
't Is quaet den duyvel een hant-schrift te geven; want men moet de quitantie in de helle halen.

Indien het vyer van quaet gheselschap u niet en brant / den roock van 't selve sal u ten minsten swart maken.

Plusieurs s'emerveillans de la beauté de la femme estrangere, ont esté reprouvez; car le parler d'icelle est bruslant comme le feu. Syrach 9. 21.

Mieux vaut la malice de l'homme que la femme bien faisant: voire que la femme qui apporte honte & reproche. Syrach 42. 14.

Plautus Trucul. 2. 1.

---- Meretricem esse similem sentis condecet,
Quemquem hominem attigerit, profectò aut malum aut damnum dari.

Et paullò post:

Nec unquam quisquam probus erit amator, nisi qui rei inimicu' est suæ.
Nugæ sunt, nisi quod modò cum dederit, dare jam lubeat denuò. *Et:*
Probus est amator qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos malè agere prædicant viri solere secum,
Nosque esse avaras. quæso! numqui malè nos agimus tandem? (amator:
Nam æcastor nunquam satis dedit suæ quisquam amicæ
Neque pol satis accepimus, neque ulla satis poposcit.

Idem ibid. 1. 2.

In melle sunt linguæ sitæ vestræ atque orationes,
Lacteque: corda felle sunt lita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corde amarè facitis
Amantes, si qui dent, non habent. ——

Ios. Scaliger in Iambis Gnomicis:

Morum malorum pestilentus spiritus.
Sive afflat, aufert: sive stringit, inficit.
Ne fortè te ullis allinat contagiis
Pruritus aliquis, tale contubernium
Odisse propera; namque si mores malos
Non oderimus, non amabimus bonos.

Hoe soude yemant op kolen gaen / dat zijn voeten niet en verbranden? Of kan yemandt vyer in zijnen boesem dragen / dat zijn kleedt niet en verberne? Alsoo gaet het dien / die tot zijns naesten wijf gaet; wie haer aenraeckt die en sal niet ontschuldigh blyven. *Prov.* 6. 27.

Abstrahe carnem à muliere lepidâ, tanquam à cumulo prunarum. *Drusius in Prov. Ben-Sire 2. alphab. dalet.*

Amour de putain, d'estoupe le feu,
Reluit beaucoup, & dure peu.

Vyer van stroo / en hoere-min /
Veel behaegs / en niet daer in.

MY is eens een woort geseyt
Dat my staegh op 't herte leyt,
Hoeren liefd' is vyer van stroo,
En dat vind' ick even soo;
Want die gluy brengt in de schou
Om dat hy het branden sou,
Siet voor eerst een schoone vlam,
Die schier aen de solder quam;
Maer het is terstont gedaen
Als de fluyster is gegaen;
En dat eerst soo glimpigh was
Is terstont maer enckel as,
Die een yder leelick maeckt
Wie maer eens daer aen en raeckt.

Ick was eens gestreelt, gekust,
En ick swom in volle lust;
Want men boodt my hooger gunst,
(Al met woorden nae de kunst)
Als 'er oyt een echte man
Van sijn wijf geworden kan.
Maer hoort vorder, soete jeught,
Dit en was maer korte vreught;
Want als 't gelt was uyt-geteert,
En mijn renten op-gesmeert,
Quam 'er stracx een hart besluyt,
Want ick moest ten huysen uyt,
En een ander quam te roer,
Dien gingt juyst als ick 'er voer:

Daer dwaeld' ick doen achter straet
Sonder gelt, en sonder raet,
En my bleef ter werelt niet
Als een innigh ziel-verdriet,
En daer toe een vunstigh lijf,
Voor sijn jaren stram en stijf.
Vrienden, wat ick bidden mach,
Wort doch wijs uyt mijn beklagh,
Let niet op de geyle lust;
Want haer vier is haest geblust:
Maer denckt om het ongeval
Dat vry langer dueren sal.

Frans. *Onc de putain loyale amie.*
Ital. *Amor di putana, e vin di Fiascho,*
La matina è buono e la sera guasto.
Giuoco, donna, e vino, consuma l'huomo ridendo.
Frans. *Le jeu, la femme & vin friant,*
Font l'homme povre tout en riant.
Lat. Ad amor felice raro felice fine.
Ital. *Carezze di cane, cortesiè di putane,*
Inviti d'hosti, non puo far, che non ti costi.
Nederl. Van vogelen / honden / en vrouwen /
Voor een genuchte / duysent rouwen.
Geluck van vrouwen is ramp in de beurs.
Frans. *Amour de putain, & ris de chien,*
Tout n'en vaut rien, qui ne dit, Tien.
La putain se laisse fleschir par dons & presens; non par larmes.
Il est bien digne de gesir sur la paille,
Qui le sien à paillarde & putain baille.
L'amour des putains est un rasoir, qui escorche la peau: & un venin, qui empoisonne le cœur, & fait perdre l'ame.
Ital. *Donna e vino, hanno veneno,*
Donna ridente inganna ogni gente.
Nederl. 't Spel van Brugge / al lacchende bryster.
Turcx. Giusel auureth hen scharap tatlu agudur. *id est:*
Lat. Formosa mulier & vinum, dulcia sunt venena.
Nederl. Een schoone vrou / en soete wyn /
Die zijn vol heymelick fenijn.
Ital. *Amor di putana è comme il fuogo della paglia; che tosto s'accende, e tosto si spegne.*
Dio mi guardi da hoste nuovo, e da putana vecchia.
Nederl. Een oude hoer / een nieuwen weert /
Die snijden meer als eenigh sweert.
Ital. *Chi de paglia fuoco fa,*
S'empie di fumo, e altro non ha.
Frans. *L'homme est le feu, la femme l'estoupe, le diable qui soufle.*
Nederl. Veel soecken goede nachten / en verliesen goede dagen.
't Is beter by een boos man / als by een vriendelick wijf te zijn.
Ὁ μοιχὸς καὶ πείσας σφαλερώτατον ἀνάλωμα, καὶ ὀδυνηρόν. Τῆς μὲν γὰρ εὐπραγίας κίνδυνος ὁ νόμος, τῆς δὲ λύπης μισθὸς ὁ ἔρως.
Philostr. Epist. 34. id est:
Adulter, etsi persuadeat, periculosum sumptum facit: & mœroris plenum si non impetret. Felicitati enim lex minatur: mœroris autem merces est amor.

Owenus.

Est amor in nobis, in lignis ut furit ignis,
Ignis uti lignum, nos levis urit amor;
Ligna sed in cineres vanescunt, ignes in auras;
Nos cinis, & noster nil nisi fumus amor.

Mulier sine verecundia, lampas sine lumine.

Al heeft een hoer een schoon gesicht /
't Is een lanteerne sonder licht.

VRaeght yemant wat ik draeg, en wat 'et is te seggen?
Hoort toe, ik neem'et aẽ met woordẽ uyt te leggen;
Ick gae doch altijt rondt, oock daer een ander swijght,
En daer een slechte duyf beschaemde wangen krijght,
Ick draegh een aerdigh tuygh, dat konstigh is gedreven,
Dat schoon is op-gedaen en wonder net gewreven,
Ick draegh een noodigh stuck, dat aen een rustig man,
Oock midden inder nacht, ten dienste wesen kan:
Ick draegh een schoon kleynoot, dat yder sou behagen
Als sy het beste deel daer mede binnen sagen;
Maer dat en is 'er niet, en even sonder dat
Soo is 'et maer een romp, een hol en ydel vat:
Maer waerom dus bedeckt? ick kan wel anders spreken,
Ick hebbe monts genoegh, ick hebbe wisse streken,
Ick heb een gladde tongh (wie dat 'et oock verveelt;)
Wel, vrienden, 't geen ik draeg, dat is mijn eygẽ beelt,
Ick heb een bly gelaet, ick hebbe roode wangen,
Ick hebbe geestigh hayr dat menschen weet te vangen,
Ick ben in soeten praet, in vleys, in jeughdigh bloet,
Al wat een aerdigh dier of is of wesen moet:
Ick ben een schoone vrou, doch aen geen man gebonden,
Ick waer een frissche maegt, en waer ik niet geschonden,
Ick ben; maer, hola wat: ick ben gelijck ghy siet,
Ick bid u (wie ghy zijt) en vraeght my vorder niet.
Maer denkt gy niet te min, wat mag haer doch ontbrekẽ?
De schaemte, lieve vrient, die is van my geweken,
Dat schoon, dat helder licht, die onbevleckte glans,
De luyster van de jeught, de vreughdẽ van de mans:
De schaemte, lieve vrient, die heb ick eens verloren,
En die heeft even my voor eeuwigh afgesworen:
Nu ben ick niet met al; want sonder eerbaer root
Soo is de schoonheyt vuyl, soo is het leven doot.

Frans. F*Emme qui perd la honte,*
Est sans estime & conte.

Nam ego illam periisse duco, cui quidem periit pudor. *Plaut.*

. Sine verecundiâ nil rectum esse potest, nihil honestum. *Cicero.*

Custos omnium virtutum verecundia. *Idem.*

Nederl. **Waer geen schaemte is / daer is geen eer.**

Ital. *Bella in vista, dentro trista.*

Mulieres quas esse verecundas animadvertunt homines, intuentes vicissim revereri volunt. *Xenoph. de Inst. Cyri lib.* 8.

Spes est salutis, ubi hominem objurgat pudor. *P. Syrus.*

Diogenes videns adolescentem pudore perfusum, Confide, inquit, fili: hujusmodi enim est virtutis color. *Laert. in vita ejus.*

Tanquam annulus in naribus Suis.

Als geyle vrouwen schoone zijn/
Hiet dat juweelen by een swijn.

EY wat een selsaem ding! wat koom ik hier te merken!
Ick sie een vuyle seugh, ick sie een leelick vercken,
Ick sie een gortigh swijn met ringen in den muyl,
Daer mede wroet het beest oock in het slimste vuyl.
Voorwaer het edel gout dat is ter quader uren,
Met onrecht, quaet beleyt, met ongesoute kuren
De seuge toegeschickt, en aen het swijn besteet,
Een beest dat enckel dreck en vuyle modder eet.
Gewis het schoon juweel dat mochte beter çieren
Den vinger of het oir van onse jonge dieren,
Of van een lieve bruyt, om met te beter glans
Te dragen in de feest haer groenen maeghde-krans.
Maer hola, gladde tong, wat hebje daer gesproken?
Wat is u voor een woort daer uyt den mont gebroken?
Het vonnis dat ghy geeft, en hier als seker stelt,
Dat raeckt my even selfs, als tegen my gevelt;
Ick ben (als ick het stuck, gelijck het is gelegen,
Wil met een stillen geest wat naerder overwegen)
Ick ben de vuyle seugh, die in den modder wroet,
Die in den mishoop woont, en alle grouwel doet;
Ick ben dit leelick swijn, dat met de schoonste ringen
Is besigh even staegh ontrent de vuylste dingen:
Ick ben dit onguer beest, dat noch het edel goudt,
Noch hellen diamant in acht of weerden houdt.
Ick was een jonge spruyt, ick quam daer henen treden,
Fris, geestigh, aengenaem, en met gesonde leden,
Ick had een wacker oogh, ick had een rooden mont,
Ick hadde niet een lidt dat my niet wel en stont:
Ick was een lieve maegt, van yder een gepresen,
Hoe wel had ick en vrouw en moeder konnen wesen!
Hoe wel had ick gedient ontrent het echte bedt!
Nu ben ick maer een sloor, een slons, een rechte slet,
Een grouwel in de stadt. Ick hebbe slimme gasten
De borsten mijner jeught oneerlick laten tasten:
Och had ick die besteet ontrent een aerdigh kint,
Soo waer ick heden noch van alle man bemint;
Nu ben ick maer een spot van alle vuyle boeven,
Die my tot aen de ziel nu menighmael bedroeven.
Maer ach! dat heeft 'et wech. Eylaes! verloren eer
Die is, die blijftmen quijt, en dat voor nimmermeer.
Nu, Maegden, hoort eẽ woort; ik moet de jeugt vermanẽ
Met druck, met herten-leet, met uytgestorte tranen,
Ter eeren van de trou. Och weest my noyt soo geck
Het gout van uwe jeught te leggen in den dreck.

Lat. FOrma nil juvat, si mentis dote privaris bonæ.
Morum honestamentis ornes gratiam fac corporis.
Forma cui modesta mens est adsita, acceptissima.
Trans. *Putain fait comme la corneille,*
Plus elle se lave, plus noire est elle.
Beauté sans bonté ne vaut rien.
Beauté sans bonté est comme le vin esvanté
Ital. *Saviezza di pover huomo,*
Bellezza di puttana,
E forza di fachin,
Non val' un bagatin.
Trans. *La force de porte-faix,*
De povre le conseil,
Et de putain la beauté,
Ont peu d'utilité.
Nederl. De wijsheyt van een boer /
De schoonheyt van een hoer /
En sacke-dragers kracht /
En zijn niet veel geacht.
Griecx. Ὡς ἡδὺ κάλλος, ὅταν ἔχῃ νοῦν σώφρονα. id est:
Lat. Quam suave forma pulchra in ingenio probo.
Moribus, & formâ conciliandus amor. *Ovid. Epist.* 6.
Lat. Similis est venusta meretricis forma fructibus in præcipitiis natis, quos corvi tantum & id genus obscœnæ volucres depascuntur. id est:
Nederl. De schoonheydt van een oneerlick vrouwmensch is gelijck schoone boomvruchten / die ergens op een hooge rotse ofte steenklippe gewassen zijn / van de welcke niemandt nut en heeft als kraeyen en ravens / en soodanige andere onguere vogels.

A chat

De katte die veel snoepen wilt/
Wort licht eens op de neus geknilt/

ICk vondt lest eenen vrient, die in sijn groene jaren
Met ons was uytgereyst, en over zee gevaren:
Hy scheen in geenen deel gelijck hy eertijts plagh,
Nadien hy bijster vreemt, en wonder deerlick sagh;
Sijn hooft meest sonder hair, sijn neuse was gesoncken,
Sijn lippen sonder verf, sijn holle tanden stoncken,
Sijn handen blaeu gepleckt, sijn beenen sonder kuyt,
En dan een leelick vocht quam hem ten oogen uyt.
Ick stont een wijl en keeck, eer ick begon te spreken;
De man en sijn gelaet, was my geheel ontleken:
Wel, seyd' ick op het lest, hoe zijt ghy dus geschent?
Heb ick u niet wel eer een ander man gekent?
Waer is u wacker lijf? waer is u vrolick leven?
Waer is u schoone blos, u rappe jeught gebleven?
Waer is u geestigh oogh, soo hel gelijck een vier?
Ach van dit al-te-mael en vind' ick niet een sier!
Hy stont een langen tijdt met neêr-geslagen hoofde,
Geprickelt in den geest, gelijck ick doen geloofde:
Ten lesten quam 'er uyt? Ick bidde, vraeght 'et niet
Wie my de jeught benam, of waer het is geschiet.
Al wat ick lijden moet dat sijn verdiende plagen,
Een woort, en dat genoeg; waer toe naeu-keurig vragen?
De kat die overal den muyl in steken wilt,
Wort op het lest betrapt, en op den neus geknilt.

Lat. INtemperans juventus effœtum tradit corpus senectuti. *Cicero de Senect.*
Spaens. Vanse los amores
Y quedam los dolores.
Nederl. **Vroegh hengst/ vroegh guyl.**
't Gast-huys hangt de loopers achter aen.
De vos die gaet soo lang ter jacht/
Tot dat hy eens verliest zijn vacht.
Ital. *Tanto va la gatta al caccio, che vi lascia la pelle.*
Tanto va innanzi e dietro la volpe, che rimane al laccio.
Nederl. **De mugge vlieght soo lang om de keers/ tot datse eens haer vleugelen sengt.**
Lat. Voluptatum usuræ morbi.
Nederl. **Een snoepende kat/**
Wort licht gevat.
Bitsige honden krijgen hackelige ooren.
Ital. *Tanto va la gatta al caccio, che vi lascia la zampa e il naso.*
Wijn en vrouwen verdwasen de wijse/ en die hoeren aenhangen die worden wilt/ en krijgen motten en wormen ten loone/ en verdorren/ den anderen tot een merckelijck exempel. Syrach 19. 2.
Mons fils, garde entiere la vigeur de ton aage, & ne donne point ta force aux estrangers. Syrach 26. 23.
Owenus.
Sampsonem rigidis spoliavit crinibus uxor,
Hoc nostro multæ tempore sunt Dalilæ.

Wanneer een hoere schreyt/
Denckt dats' u lagen leyt.

LEst doen ick by mijn boeltjen quam,
En acht op haer gedaente nam,
Soo vondt ick datse treurigh sagh,
En vry al anders alsse plagh;
My docht wel dat haer wat ontbrack,
Dies was't dat ick dus tot haer sprack:
Wel, liefste kint, hoe dus ontstelt?
Wat is 'et dat u sinnen quelt?
Ick sie wel aen u droef gelaet
Als dat het u niet wel en gaet.
Sy sweegh daer op een langen tijt,
Doch maeckte staegh een nieu gekrijt;
En wat ick seyde, wat ick badt,
Sy maeckte slechts haer oogen nat,
Soo dat ick gansch bekommert stont,
En seyde met een droeve mont:
Vriendinne, wat ick bidden mach,
Ey laet eens af van dit geklagh;
En segh een reys wat dat 'er schort?
En waerom dat ghy tranen stort?
Op dat u vrient ten minsten yet
Mach doen tot troost van u verdriet.
Sy greep my daer op in den erm;
En seyde met een droef gekerm:
Eylaes! de gront van mijnen druck
Is vry een deerlick ongeluck;
Want, soo ick gister treden ging,
Verloor ick mijnen besten ring,
Ick miste van mijn slincker hant
Een tafel van een diamant,
Een steen soo schoon, soo groot, soo rijck,
'k En weet niet eenen sijns gelijck;
En heden noch op dese vloer
Daer brack, eylaes! dit aerdigh snoer,
Soo dat de peerels al-te-mael
Verstroyden langs de ruyme sael;
En schoon ick socht door al het stof,
Ick mis 'er acht of negen of,
Al schoon, en uytter-maten ront,
Het stuck dat kost my seven pont:
Ey siet doch wat een droeve spijt!
Ick gae mijn beste dingen quijt;
En schoon het my al seer verdriet,
Hoe dat ick soeck, 'k en vinde niet.
Als sy dees klachten hadt gedaen,
Soo ging het huylen weder aen;
Sy schreyde tranen wonder groot,
Die vielen staegh in haren schoot.
Ick stondt verstelt in desen rou,
Onseker wat ick seggen sou.
Dan, t'wijl ick lett' op haer getier,
Verneem ick daer een juwelier,
Die, nae dat hy ons had gegroet,
Verscheyde kassen open doet,
En haelt 'er uyt een grooten schat,
En seyde, joncker, koopt doch wat;
Want siet ick breng hier aen den dagh
Al wat een jufvrou dienen magh.
Sy ('t scheen) ontsliep op dese stem,
En keerd' haer wacker tegen hem,
En greep voor eerst een diamant,
Wel vry de schoonste diese vant:
En seyd', Hier waer ick nu gedient,
Had ick maer eenen milden vrient,
Maer eenen die wat koopen wou,
Dat waere troost voor mijnen rou;
En daer op gaf se my een soen,
Dat was geseyt, ghy moet 'et doen.

Ick, droevigh om haer treurigh sien,
Begon de kramer gelt te biën,
En eer ick wist hoe dat 'et ging
Soo was ick kooper van den ring.
Wat meer? gesellen, tot besluyt?
Ick schudde daer mijn beursjen uyt;
En hier voor had ick anders niet,
Als dat noch heden mijn verdriet:
Oock soo verstondt ick naderhant
Dat even die geslepe quant,
Die my verkocht dat moye goet,
Was van Me-jufvrous naeste bloet,
Door haer voorseker op-gemaeckt,
En soo daer in het spel geraeckt;
In voegen dat my seker docht
Ick had haer eygen ring gekocht.
Wel aen, voor my ick heb geleert
Terwijl ick met haer heb verkeert,
Dat juyst wanneer een hoere schreyt
Sy dan haer slimste lagén leyt:
Maer of ze krijt, of datze lacht,
Siet dat ghy 't beyde niet en acht;
Want of ze lacht, of datze weent,
't Is veeltijts beyde niet gemeent.

Cum benè vitàris; tamen auferet. invenit artem
Fæmina, quâ cupidi carpat amantis opes.
Institor ad dominam veniet discinctus emacem?
Expediet merces teque sedente suas.
Quas illa, inspicias, sapere ut videâre, rogabit.
Oscula deinde dabit, deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos jurabit in annos.
Nunc opus esse sibi, nunc benè, dicet, emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos;
Littera poscetur, nec didicisse juvat.
Quid quasi natali cùm poscit munera libo,
Et quoties opus est, nascitur illa sibi?
Quid cùm mendaci damno mœstissima plorat,
Elapsusque cavâ fingitur aure lapis?
Multa rogant reddenda dari, data reddere nolunt.
Perdis: & in damno gratia nulla tuo est.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut persequar artes,
Cum totidem linguis, sint satis ora decem. *Ovid. 1. Art.*

Hoogd. An der hunden hincken/
Huren wincken/
Weyber weinen/
Und der kramer schweren/
Sol sich niemant kehren.

Nederl. **Van lacchende schouten / en schreyende hoeren/**
En late niemant sich vervoeren.

Frans. *Ni des larmes de putain, ni des bravades de rufien.*

Semper ab insidiis Cynthia flere solet. *Propert. 3. El. ult.*

Frans. *Femme rit quand elle peut, & pleure quand elle veut:*

Nederl. **Als een hont begint te knorren / de slange te hissen / een hoere te schreyen / d'eerste wil byten / de tweede wil steken / de derde bedriegen.**

De vrouwen hadden eertyts driederley tranen:
van Leet / Ongedult / en Bedrogh.
Vrient / let'er op; men vint'er noch.

Comme l'oiselet qui se haste vers les lacqs,

Waer henen, Jong-gesel, waerom soo snel getreden,
Wat loopt u vluchtig peert met so gestrekte ledē?
Ey staet een weynigh stil, en stremt u snellen reys;
Ick weet ghy soeckt bejagh ten dienste van het vleys:
Ick weet dat seker wijf, van alle tucht geweken,
Ick weet dat seker wijf, door lusten aengesteken,
U heeft een plaets genoemt, en even tijt geset
Om u door enckel list te krijgen in het net.
Ghy doet gelijck de vinck, die met een groot verlangen
Komt vallen uyt de lucht om haer te laten vangen:
Ghy doet gelijck een mees, die geeft haer in den slagh
Soo veyligh alsze kan, soo veerdigh alsze magh.
Ey denckt, ô lieve, denckt dat uwe sinnen dolen,
Ghy mist den rechten wegh, en treet op heete kolen:
Ghy snelt u tot 'et graf: ick segh 'et anderwerf,
Ghy spoet u tot de doot, en rent in u bederf.
Hoe lichte kan de meyt den loosen handel klappen,
Hoe lichte kan de man u op de daet betrappen?
Hoe lichtē kan een vrient ontdecken u bedrijf,
En seggen aen de man de rancken van het wijf.
Hoe wel kan Godes hant, door veelderhande plagen,
U rucken uyt 'er tijdt, en van der aerden jagen;
Of met een lanckfaem vier, dat in de beenen sit,
Verteeren al u lijf, en meest het dertel lidt:
Hoe lichte kan het wijf, door onversadight mallen,
Eens op een ander pol haer oogen laten vallen:
Hoe lichte kan een boef, betoovert van het wijf,
Eens op een stille nacht u brengen om het lijf.
Maer wat ick seggen mach, mijn reden is verloren,
Hy steekt het moedigh peert noch echter met de sporen.
Ach wat is van het vlees! vermaent het uren lang,
Het gaet noch evenwel, het gaet sijn oude gang.

D*It Sinne-beeldt is ontleent uyt het* VII *capittel van de Spreucken Salomons, alwaer de dwase jongeling van de listige vrouwe over-redet ende verleyt zijnde, haer wert gesëyt te volgen,* als een osse ter slacht-bancke, ende als een vogel die ten stricke hem snellet: *ende en weet niet dat 'et hem het leven gelt. De leser dan gelieve sich, in plaetse van een plate die hier nagelaten is, by inbeeldinge voor te stellen een slagh, daer men in den herfst mede plagh te vincken, aen een boom hangende, en in de selve een lock-meese, mitsgaders een vogel die van boven af plotselijck sich daer in geeft: en in het verschiet een jongeling, die snel te peerde rijdende, ga't vinden eens ander mans echte vrouwe, ergens in 't groen onder een boom sittende, die hem tijdt en plaetse bescheyden heeft: en lese voorts tot breeder uytlegginge van desen het sevende capittal van de By-spreucken Salomons.*

Prov. 9. 13, & seqq.

La femme folle est bruante, elle s'assied à l'huys de sa maison pour appeller les passans, disant, Les eaux desrobées sont douces, & pain pris en cachette est plaisant: & il ne cognoist point que là sont les trespassés, & que ceux qu'elle a conviés sont au fin fonds du sepulcre.

Quasi bos ductus ad victimam, quasi agnus lasciviens, & quasi avis ad laqueum. Prov. 7. 22, 23.

Vide Plautum in Asinariâ Act. 1. Sc. 3. ubi verbis lenæ egregiè hoc explicat.

Idem Mart. Delrio part. 2. fol. 162. Adag. Sacrorum.

Οὐκ ἔστι μοίχου χρῆμα τιμιώτερον·
Θανάτου γὰρ ἐστὶν ὤνιον. —— id est:
Non est adultero ulla res pretiosior;
Nam morte constat. ——

Arbor

De oude vryſter ſpreeckt.

Een boom / of vryſter / eens verout /
En krijgt daer na geen jeughdigh hout.

ICk was een jonge ſtam van yder een gepreſen,
En met een ſchoon gewaey tot in de lucht gereſen,
Ick was een rancke ſpruyt, een gaef, een keeſtig hout,
Het groenſte van de laen, het ſchoonſte van het wout:
Ick was een boſch alleen, daer al de vogels quamen,
En ganſche dagen lang haer ſoete vreughde namen,
Daer menigh jongh-geſel, en menigh harder ſat,
Die ſlechts maer om de lucht van mijne tacken badt:
Al wat 'er geeſtigh ſongh dat wou ſijn eerſte neſten,
Ter eeren mijner jeught, in deſe tacken veſten:
Maer ick was toen te trots, en daerom wild' ick niet;
Nu ſtae ick hier alleen, gelijck een eenſaem riet:
Nu is mijn jeught gegaen, mijn bloeyſel af-geſegen,
Mijn groen dient maer alleen tot ſtroyſel op de wegen:
Al wat noch om my ſwiert en is geen jeughdigh blat,
Maer niet als vuyle moſch, of, ick en weet niet wat.

Ick vinde met verdriet, ick vinde dat 'er uylen,
En ravens van der nacht in mijne tacken ſchuylen:
Ick vinde met verdriet dat jae de vleder-muys
Maeckt in mijn holle ſtam haer ongeluckigh huys.
Dies roep ick overluyt tot alle jonge boomen
Die fris en luſtigh ſtaen ontrent de verſſche ſtroomen:
En weeſt niet al te trots, ô dochters van het wout;
Wat heden jeughdigh is dat wort ten leſten out,
Dat wort, eylacen! kael, en al de groene tacken
Die komen, ſonder loof die komen nederſacken,
En ſiet wien eens de tijdt haer jeught en groente nam,
Die blijft dan naderhant die blijft een dorre ſtam.
Gelooft 'et, fiere jeught, en leert 'et overleggen,
't Is kunſt het gunſtigh Jae in tijts te konnen ſeggen:
Want die haer kans verkijckt, behout maer enkel ſpijt;
Wel aen dan, let 'er op, en dient u van den tijt.

Engels. HEe that wil not wenh hee may,
When hee will' s'hal have nay.
Nederl. **'t Is kunſt in tijts jae ſeggen.**
Grijpt als 't tijt is.
Frans. *Tel refuſe qui apres muſe.*
De l'eau qui eſt paſſé le molin ne moult plus.
Qui ne prend quand il peut,
Il n'aura quand il veut.
Quand le bien vient, on le doit prendre.
Ital. *Quando s'ha il vento in poppa, biſogna ſaſer navigare.*
Spaens. Quando el hierro eſta encendido,
Entonces ha de ſer batido. id eſt:
Frans. *Il faut batre le fer tandis qu'il eſt chaud.*
Lat. Fronte capillatâ, poſt eſt occaſio calva. *Cato.*

Rerum occaſiones tarditatem & ignaviam noſtram non exſpectant.
Nederl. **Die tijdt heeft / en tijdt laet glyen /**
Kan ſijn leven niet bedyen.
Gaept alsmen u den lepel biet;
Of naderhant en krijghje niet.
Die altijdt vroegh genoegh komt / komt veeltijts te laet.
Die verſlaept ſijn ochtent-werck /
Beſchreten is ſijn dagh-werck.
Ital. *A ben fare non dar dimora,*
Perche preſto paſſa l'hora.
Frans. *Le temps ſe change en peu d'heure;*
Tel rit le matin qui le ſoir pleure.

Nederl. Landt-koopen en goet houwelijck doen / verschijnt allen dagh niet.

Propert. 2. 18.

—— Sæpe Cupido
Huic malus esse solet, cui bonus ante fuit.

Idem 2. 8.

Omnia vertuntur, certè vertuntur amores.

Spaens. Si te dieren la vaquilla,
A cude con la soguilla. *id est:*

Frans. *Si on te donne la vachette,*
Accours avec la cordelette.

Ital. *Bisogna pigliar le venture, quando Iddio le manda.*

Frans. *Marmite qui long temps boult, perd sa saveur.*

Hoogd. Vor gethan/ vnd nach betracht/
Hat manchen in groß leiden bracht.

Frans. *Apres domage chacun est sage.*

Lat. Eventus stultorum magister.
Malo accepto stultus sapit.

Frans. *Arrogance & hautaineté*
Tient escorte à la beauté.

Ovid. 1 *Fast.*

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Idem de Narcisso, 3 *Metam.*

Multi illum juvenes, multæ petiere puellæ:
Sed fuit in tenerâ tam dura superbia formâ;
Nulli illum juvenes, nullæ tetigere puellæ.

Horat. Epod. 15.

Eheu translatos aliò mœrebis amores;
Ast ego vicissim risero.

Tibull. 1, *Eleg.* 8.

At te pœna manet, nisi desinis esse superba.
Quàm cupies rotis hunc revocare diem!

Propert. 4, *Eleg. ult.*

Discite venturam jam nunc sentire senectam.

Et 3 *Eleg. ult.*

Eventum formæ disce timere tuæ.

Een Engels Schrijver seydt wel op dese gelegentheyt als hier volght:

Who hath a daughter but twenty yeers olde, wal may hee bestow her upon her better: if 25, upon her equall: if above 25, then upon whosoever list tot have her. *An hoc cum nostris moribus conveniat, Lector videat:*

Wie een dochter heeft van twintigh jaer, kanse besteden met haer beter: die der eene heeft van 25 jaer, met haers gelijcke: die'er eene heeft daer boven, met de gene diese eerst versoeckt. Dan de jaren van dochters uyt te houwelijcken, worden nae de verscheydentheydt van de plaetsen, landen, en naturen verscheydentlick gerekent: als met volle leden wert verhandelt by And. Tiraquell. l. connubial. 6. num. 36. & seqq.

Quod Constantinus Cæsar de uvis servandis, id forte de puellis & virginibus maritandis non ineptè quis dixerit. *Oportet*, inquit, *in vigore existentes uvas resecare, & neque crudiores, neque vigorem prætergressas.* lib. 4. cap. 14. de Agricult.

Het selve dat de Keyser Constantinus gescyt heeft, van den tijt wanneer de druyven te snijden zijn, diemen bewaren wilt, soude misschien niet onbeqnamelick gepast konnen werden op dochters diemen besteden wilt: Soodanige druyven (*seyt hy*) zijn te snijden in de rechte kracht van haren wasdom, niet te groen, en niet te rijp. *Siet hier van breeder in het vierde boeck, het 14 capittel, by den selven Keyser van den Lant-bou geschreven.*

Auson. Epig. 13.

Ad Gallam, puellam jam senescentem.

Sprevisti, obrepsit non intellecta senectus,
Nec revocare potes; qui periere dies.
Nunc piget, & quereris quod non aut ista voluntas
Tunc fuit, aut non est nunc ea forma tibi.

Hercules Stroza in Epigram. de Gargilianâ:

Te juvenes, te odere senes: desertaque langues,
Quæ fueras procerum publica cura prius.

Ogni fiore al fin perde l'odore.

De oude Vrouwe spreeckt.

**Noyt sagh mensch soo schoonen roos /
Die niet eens haer glans verloos.**

EN wilt, ô jonge maeght, geen sinnen immer setten
Noch op het vroegh gewas van teere violetten,
Noch op het purper-root dat uyt er aerden groeyt,
Noch op het aerdigh wit dat aen der heyden bloeyt.
De bloemen, weerde kint, en al de schoone rosen
Die hier in desen hof, die op de velden blosen,
Zijn al van weecke stof, zijn al van teeren aert,
Sy gaen, eylaes! te niet, hoe wel men die bewaert:
Een mist, een kleyne vorst, een rijp, een kouden regen,
Het minste dat'er ruyst, is al de bloemen tegen;
Iae, soo de klare son maer eens te vinnigh schijnt,
Men siet van stonden aen dat hare glans verdwijnt.
Maer neemt dat eenigh mensch het onweer kan beletten,
Met schutsels over al ontrent het kruyt te setten,
Noch wort'et evenwel verwonnen van den tijt,
Als is'et iemant leet, al is'et iemant spijt.
Siet, vrysters altemael, siet alle jonge vrouwen,
Siet wat'er op de jeught, of schoonheyt is te bouwen;
De glans van u gesicht, de blos van uwen mont,
Vergaet, verslenst, verdwijnt, en al in korten stont.
Iet, ick en weet niet wat, dat kan u jonckheyt quellen,
Dat kan u soet gelaet in vreemde bochten stellen,
Dat kan in korten tijdt verslinden uwe jeught,
Hoe seer ghy even-staegh daer acht op nemen meugt.
Wat is van schoone verf? van alle moye dingen?
De tijdt kan alle vlees en alle schepsels dwingen;
Daer is een stil verderf dat ons in yder lit,
Dat in het middel-punt van al de werelt sit,
Dat eet geduerigh in, dat bijt door alle banden,
Dat knaeght (men weet niet hoe) en al met stage tanden;
Sluyt vry u beste kleet, des efter niet te min,
Daer wast een vuyl gebroet, daer komen motten in.
U schoonheyt, jonge maegt, hoe gy die soeckt te decken,
Verandert evenwel door onverwachte vlecken:
Bewaertse soo ghy wilt, ach! naer een korten tijt
Ghy blijft niet die je waert, ghy waert niet die je zijt.
Ghy dan, soeckt beter glans, die tijt en oude dagen
Geen hinder konnen doen, of wegh en konnen dragen.
Vraeght iemant wat het zy, wel hoort'et soete jeught,
Het is een reyne ziel, wiens lust is in de deught.

Op den selven sin.

GHy zijt te trots, ô schoone blom,
Maer, lieve, seg my eens waerom?
Segh waerom ghy soo hoogen moedt
In uwen teeren boesem voedt?
Is't om u schoonheyt, aerdigh kint?
Maer die en is maer enckel wint.
Siet dese roos, die ick u toon,
Die was noch heden wonder schoon,
Die was noch heden wonder fris
Gelijck u jeughdigh tuylken is:
En siet! in soo een korten tijt
Is sy haer aerdigh blosjen quijt.
Eylaes! haer glans die is gedaen;
Ach! schoonheyt is maer enkel waen.
Gelooft'et vry, ô weerde maeght,
Hoe seer ghy dees of die behaeght,
Hoe jeughdig u het wesen staet,
Hoe wacker u gesichte gaet,
Hoe lustigh uwe stemme klingt,
Hoe geestigh ghy een deuntjen singt,
Hoe aerdigh u dit hairtje krult;
Ghy sult, ô lieve kint, ghy sult,
Ghy sult, en al in korten tijt,
Niet zijn gelijck ghy heden zijt:
Ghy sult haest zijn gelijck een roos
Die op een koude nacht vervroos;
Of die, nae datse was gepluckt,
Met rouwe vingers wort gedruckt:
Ghy sult haest wesen mijns gelijck,
Dat is geseyt, een levendt lijck.
Ghy daerom stelt u toe-verlaet
Noyt op iet dat soo haest vergaet:
Maer kiest tot u vermaken, kiest
Dat met geen winter af en vriest,
Dat met den loop van langen tijt,
Dat met geen outheyt af en slijt;
Betracht een stil en reyn gemoet,
Dat is een schoon, en duersaem goet.

Ovid.

Ovid. 3 Art.

NEc, quæ præteriit, rursum revocabitur unda:
Nec quæ præteriit hora, redire potest.
Utendum est ætate; cito pede labitur ætas.
Nec bona tam sequitur, quàm bona prima fuit.
Hos ego, qui canent frutices, violaria vidi:
Hàc mihi de spinâ grata corona data est.
Tempus erit, quo tu, quæ nunc excludis amantes,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.
Quàm citò (me miserum!) laxantur corpora rugis,
Et perit in nitido qui fuit ore color,
Quasque fuisse tibi canas à virgine juras,
Sparguntur subitò per caput omne comæ!
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas,
Nec faciunt cervos cornua jacta senes.
Vestra sine auxilio fugiunt bona. carpite florem,
Qui nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.

Idem Trist. lib. 3. Eleg. 7.

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiquâ fronte senilis erit:
Injicietque manum formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit:
Cumque aliquis dicet, Fuit hæc formosa; dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.

Horat. 2. Od. 11.

——— fugit retro
Levis juventus, & decor, aridâ
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honor
Vernis, neque uno luna rubens nitet
Vultu.

Anders, ten selven eynde:

LEst was ick in een groote feest,
Daer sat ick met een blyde geest;
Want daer was spys en drank bereyt,
En al wat tot genuchte leyt:
Ick sagh de vrysters nevens my,
Ick sagh 'er dertigh op een ry,
Al jonck, en schoon, en fris, en net,
Al wonder cierlick opgeset:
My docht dat ick den ganschen dagh
Geen menschen, maer goddinnen sagh;
En efter des al-niet-te-min
Soo kreegh ick daer een droeven sin;
Want t'wijle dees en gene song,
Of met de vrysters omme-sprong,
Soo quam my voor een swaer gepeys,
En dat vry meer als eene reys.
Men segt, dat Xerxes, op een dag,
Als hy sijn grooten leger sagh,
Als hy sijn ruyters over-al
Sagh draven in het groene dal;
Stont treurigh midden in het heir,
En sloegh sijn hooft en oogen neêr:
Men sagh genoegh aen sijn gebaer
Dat sijn gepeys was wonder swaer.
Een van den Raet, een deftig man,
Die vraeght 'er hem de reden van,
Die vraeght wat dat 'er is gebuert
Dat soo een maghtigh Prince treurt,
Daer hy geen man in 't leger siet
Die hem niet lijf en leven biet.
De Koninck sprack: Ik sie de macht,
Die niet als mijn bevel en wacht:
Ick sie hier menigh dapper helt
Sich moedigh toonen in het velt
Ick sie het, en noch evenwel
Soo baert 'et my een droef gequel;
Want seg doch eens, na hondert jaer,
Waer salse sijn dees groote schaer?
Eylaes! verstoven als een kaf,
Eylaes! verschoven in het graf.
Dit sey de Vorst, en tot besluyt
Soo bersten hem de tranen uyt.
Ick was bedroeft in mijn gemoet
Genoeghsaem op dien eygen voet;
Want 't leet dat Xerxes overviel
Dat perst oock op mijn droeve ziel,
Ick dacht: Besiet de schoone jeught,
Die al de werelt nu verheught,
Die ons, die alle man verblijt,
Wat is die van een kleynen tijt!
Eylaes! in min als hondert jaer
Soo sal haer sang, haer geestigh hair,
Haer roode mont, haer bly gelaet,
Niet wesen als het heden staet.
Hier met besloot ick dese feest,
En siet! dit blijft my in den geest,
Dit maeckt my droef en ongesint,
Waer ick een bly geselschap vint.
En siet! 'k en weet ons geenen raet
Voor dit soo algemeene quaet,
Als dat men met sijn gansche kracht
Na beter glans en schoonheyt tracht,
Na schoonheyt die noyt leelick wert,
Dat is geseyt, een suyver hert,
Een woonplaets van de ware deught;
Jaeght dese nae, ô reyne jeught.

Hoogd. Das end aller freud ist leid.
Die haut ist kein narr; wann sie alt wirdt/
so rumpfft sie sich.

Frans. *Ce qui est meur, passe à la pouriture.*
Il n'y a si belle face
Que le temps bien tost n'efface.
Le temps se change en peu d'heure;
Tel rit le matin qui le soir pleure.
Il n'y a si belle rose qui ne devient grate-cul.

Ital. *Non fu mai si bella scarpa, che non diventasse una brutta ciabatta.*
Non è si buon cavallo, che non diventi una rozza.
Ogni cosa al suo fin vola.
Ogni cosa mortal temp' interrumpe.

Nederl. Schoon root/ haest doot.
Schoon hayr/ en wel te singen/
Sijn verganckelicke dingen.
De netste schoen die wort een slof.
Niemant en heeft hem seer te roemen/
Al staet sijn hof vol schoone bloemen;
Want dickwils op een koude nacht
Soo wert 'et al te niet gebracht.
Het velleken is wijs/ het weet wanneer het rimpelen moet.

Lat. Est forma morbi ac temporis ludibrium.
Socratem statuisse ajunt, pulchritudinem esse modici temporis tyrannidem: Theophrastum, tacitam deceptionem: Theocritum, eburneum detrimentum. *Laërtius in vita Arist.*

Mimnermus apud Stobæum Serm. 98.

Ἡμεῖς δ' οἷά τε φύλλα. &c.

Hoc est, interp. H. Grotio:

Ns foliis similes que ver producit amœnum,
Cùm sol se primùm candidus exeruit,
Heu non mansuro gaudentes flore juventæ
Ludimus, edocti nec bona, per Superos,
Nec mala, circumstant geminæ, fera numina: Parcæ:
Altera fert ævi triste senilis onus,
Altera fert mortem. nec durat longius ætas,
Quàm sol qui subitis spargit humum radiis.
At postquam rosei defluxit temporis hora,
Nil magis optandum quàm citò posse mori. &c.

Sallust. Iugurt.

Præclara facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia hujusmodi omnia brevi dilabuntur.

Virg. 3 Georg.

Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit. subeunt morbi, tristisque senectus:
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.

Tibul. 1. 8.

At tu, dum primi floret tibi temporis ætas,
Utere; nam tardo labitur illa pede.

Seneca Hippol. Act. 2.

Ætate fruere; mobili cursu fugit.

Idem Octav. Act. 2.

——— Sola perpetuò manent,
Subjecta nulli, mentis atque animi bona.
Florem decoris singuli carpunt dies.

Iuvenal. Sat. 9.

—— Festinat enim decurrere velox
Flosculus, angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio. Dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Tibul. 1. Eleg. 4.

At si tardus eris, errabis; transiet ætas.
Quàm citò non segnis stat remeatque dies!
Quàm citò purpureos deperdit terra colores,
Quàm citò formosas populus alta comas.
Quàm jacet, infirmæ venêre ubi fata senectæ,
Qui prior Elæo est carcere missus equus?
Vidi jam juvenem, premeret cum serior ætas,
Mœrentem stultos præteriisse dies.
Crudeles Divi. serpens novus exuit annos:
Formæ non ullam fata dedere moram.

Apul. de Deo Socrat.

Formosus est? exspecter paulum, & non erit.

Ronsard.

Bien fol est qui se fie en sa belle jeunesse,
Qui si tost se derobbe, & si tost nous delaisse;
La rose à la parfin devient ungratecu,
Et tout avec le temps par le temps est vaincu.

Pseau. 103. 15, 16

Les jours de l'homme mortel sont comme foin, il fleurit comme la fleur d'un champ. Car le vent estant passé par dessus, elle n'est plus, & son lieu ne la recognoist plus.

Syrach. 7. 37.

Quoy que tu dis, ou que tu faces, qu'il te souviene de ta fin, & tu ne pecheras point.

Et 10. 13.

D'où vient que la terre & la poudre s'enorguellit? veu que quand l'homme meurt, il devient l'heritage des serpens, des bestes, & des vers.

Gravissimè apud Sophoclem Oedipus concionatur:

Ὦ φίλτατ' Αἰγέως παῖ, μόνοις οὐ γίγνεται
Θεοῖς τὸ γῆρας, οὐδὲ κατθανεῖν ποτέ.
Τὰ δ' ἄλλα συγχεῖ πάντ' ὁ παγκρατὴς χρόνος.
Φθίνει μὲν ἰσχὺς γῆς, φθίνει δὲ σώματος. &c.

Hoc est, interprete H. Grotio:

Solis tributum est illud, Ægide, Deis;
Nec fata mortis, nec senectutem pati:
At alia cuncta miscet omnipotens dies:
Perit vigor telluris & vis corporum.

Ovid. 2 Art.

Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos
Fit minor, & spatio carpitur ipsa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.
Et tibi jam venient cani, formose, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.

Idem de Medicamine Faciei:

Certus amor morum est: formam populabitur ætas,
Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera causa dolor.

Petronius:

Quod solum formæ decus est, cecidere capilli,
Vernantesque comas tristis abegit hyems.
Nunc umbra nudata sua, jam tempora mœrent,
Areaque attritis * ridet adusta pilis.
O fallax natura Deûm, quæ prima dedisti
Ætatis nostræ gaudia, prima rapis.

* *Vid. Scalig. adersus R. Titium lib. 3, cap. 17.*

Seneca Hippol. Act. 2.

Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breve temporis,
Ut velox celeri pede laberis!
Non sic prata novo vere decentia
Æstatis calidæ dispoliat vapor;
Sævit solstitio cum medius dies,
Et noctem brevibus præcipitat rotis!
Languescunt folio lilia pallido,
Et gratæ capiti deficiunt rosæ:
Ut fulgor teneris qui radiat genis
Momento rapitur, nullaque non dies
Formosi spolium corporis abstulit.
Res est forma fugax. Quis sapiens bono
Confidat fragili? Dum licet, utere.
Tempus sed tacitum subruit, horaque
Semper præteritâ deterior subit.

Idem Herc. Oet. act. 2.

Ut alta silvas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus investit tepor;
At cum solutos expulit Boreas Notos,
Et sæva totas bruma decussit comas,
Deforme solis adspicis truncis nemus:
Sic nostra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid semper, & fulget minus,
Malisque minus est: quidquid in nobis fuit
Olim petitum cecidit, & partu labat;
Materque multum rapuit ex illo mihi:
Ætas citato senior eripuit gradu.

Propert. 2. 28.

Nec forma æternum, au cuiquam est fortuna perennis.

Nemesiam. Ecl. 4.

Non hoc semper eris, perdunt & gramina flores,
Perdit spina rosas: nec semper lilia candent,
Nec longùm tenet uva comas, nec populus umbras.
Donum forma breve est, nec se tibi commodat omnis.

Petrach. de Rem. utr. fort lib. 1, *Dial.* 2.

Cunctis ex qualitatibus quæ mortali cum corpore fugiunt, nulla est velocior quam forma. Quæ mox ut amœnum flosculum ostenderit, ipsos inter oculos mirantium, atque laudantium evanescit: brevis hunc pruina percusserit, levis hnnc aura decusserit; subito vel inimicæ manus ungue decerpitur, vel prætereuntis morbi calce deprimitur. Denique gloriare, & exulta, ut libet, venit ecce magnis passibus, quæ te velo tenui latentem detegat. Quanti sit forma, vivi hominis mors ostendit: nec mors sola, sed senectus, & paucorum spacium annorum, imo vel unius lucis repentina febricula. Postremo, ut nihil externum incidat, per sese stando durandoque consumitur, & in nihilum redit: neque tantum gaudii veniens tulit, quantum fugiens fert doloris. Hæc (ni fallor) expertus erat aliquando formosus ille Romanus princeps Domitianus, qui amico scribens, Scias, inquit, nec gratius quicquam decore, nec brevius; quamvis, etiamsi durabile perpetumque naturæ donum esset, non intelligo quid tantopere expetendum habeat iste non solidus, nec in ipso homine nisi superficie tenus fulgens decor, multaque fœda contegens, & horrenda: levissimæque cutis obtentu, sensibus blandiens & illudens. Veris igitur ac mansuris bonis delectari convenit; non falsis, atque labentibus.

Unde superbit homo, cujus conceptio culpa,
Nasci pœna, labor vita, necesse mori?

La conclusion soit la mesme des Proverbes de Salomon 31. 30.

La grace trompe, & la beauté s'esvanouit; mais la femme qui craint l'Eternel, ce sera celle qui sera loüée.

AEN DE SPREUCK-LIEVENDE LESERS.

MY is (weerde Landts-lieden) door het verhandelen van het voorigh werck te binnen gekomen, dat men ſpreucken en ſpreeck-woorden wel in beter geſtalte, en tot meerder vrucht van den Leſer te voorſchijn ſoude konnen doen komen, als wel voor deſen is geſchiet, indien men ſlechts wat meer tijdts en opmerckinge daer ontrent geſint ware te beſteden; want in plaetſe dat eenige (die voor deſen met dingen van dusdanige ſtoffe beſich zijn geweeſt) hare ſpreucken en ſpreeck-woorden op't papier hebben gebracht, even gelijck de ſelve hen voor quamen, dat is, ſonder eenigh onderſcheyt, ordre ofte t'ſamen-voeginge daer in te gebruycken; Soo heb ick geoordeelt dat men uyt verſcheyde ſpreucken en ſpreeck-woorden te ſamen gevoeght, wel een geduerige en vervolgende reden op verſcheyde gelegentheden paſſende, ſoude konnen uytbrengen; niet anders dan gelijck de tapijt-werckers uyt veelderhande koleuren van ſajet ofte zijde eerſt een beelt, en uyt de t'ſamen-voeginge van verſcheyde beelden een geheel ſtuck tapijts gewoon zijn te maecken. Dit hebbe ick, by maniere van preuve, eens goet gevonden in't werck te ſtellen, ſonderlinge in de byvoeghſelen van dit werck, ten eynde onſe Leſers des te beter het gebruyck van ſoodanige ſpreucken hier uyt ſouden mogen op-nemen: indien dit ons proef-ſtuck ſoo volkomen niet en is als het miſſchien door meerder tijt-beſtedinge wel hadde konnen weſen; mijn exempel (ſoo niet mijn werck) ſal iemant anders genegentheyt en gelegentheydt mogen geven, om yet ſulcks beter en behendelicker te doen, als hier is geſchiet. Ghy ondertuſſchen (gunſtige Vrienden) ontfanght en gebruyckt deſen onſen arbeyt, ter tijt en wijle toe dat u iemandt anders iet beters van deſe ſtoffe ter handt ſal hebben gedaen. Wy volgen in dit, als mede in voorgaende wercken, d'ordre en loop van 's menſchen leven, beginnende hier met de kintsheyt en d'onderwijſinge van de ſelve, om te eyndigen met den ouderdom en het eynde van dien namentlick de doodt. Meer niet, voor deſen tijdt, Leſer, als alleen dit,

Wilje voordeel?
Leeſt met oordeel.

KINDER-OPVOEDINGE,

Aengeweſen door

SIN-SPREUCKEN en SPREECK-WOORDEN.

ICk beginne met een Italiaens ſpreeck-woort:

Haver cura de putti
Non è meſtier di tutti.

Kinderen wel op te voeden / en is by wijſe lieden noyt voor kinder-werck geacht geweeſt: vele konnen kinderen telen / en ter werelt brengen; weynige de ſelve wel optrecken / en 't is nochtans haer eygen werck. En daerom heeft een wijs man op deſe gelegentheydt wel geſeyt:

Ei qui non docuit, non illi, qui non didicit, peccatum imputandum. Plut.

Indien de jonckheyt niet en deugt,
En geeft de ſchult niet aen de jeugt,
De vader ſelfs verdient de ſtraf
Die haer geen beter les en gaf.

Weegt dit (ghy die ouders zijt) en geeft aen deſen kley een goede geſtalte / terwijl die weeck is;

Ut argilla, ita juventus.

Een kint is als een wit papier,
Dus let op dit onnooſel dier;
Want ſoo daer iemant quaet in prent
Soo is dat edel wit geſchent.

d'Italiaen ſeyt wel /

Nutritura paſſa natura.

Gelooft het, dat in teere ſinnen
d'Opvoeding kan dē aert verwinnen.

De daet leert ſulcks:

Gewent een winde tot den pot
Een jagt-hont wort een keucken-ſot.

Daer en is daerom geen beter gront-ſtuck in dit werck te leggen / als het Arabiſch ſpreeck-woort ons aenwijſt:

Initium ſapientiæ timor Dei.

(inter Arabica adagia ponit Erpenius.)

God vreeſen is een goet begin,
De gront der wijsheyt ſchuylt 'er in.

Zijnde het ſelve over-een-komende met de ſpreucke Salomons / Prov. 9: 10.

Laet daerom dit een eerſte ſteen weſen van ons gebouw;

Leert, ouders, u kinders, en, vooghden, u weeſen,
Voor al den grooten Schepper vreeſen.

Want

In Godes wegen
Is Godes ſegen.

De ſaecke ſpreeckt ſelfs; 't Onkruyt waſt ſonder ſaeyen / Het quaet leert ſich ſelven / en men hoeft noyt luyſen in pelſen te ſetten / maer al wat deugt genaemt wert heeft moeyten in / en moet den menſche als in geſtampt worden / en noch is 'et quaet genoegh dat 'er yet van beklijft / (Difficilia quæ pulchra,) en 't is noodigh dit al tijdelick te beginnen / wil men goet werck maecken.

Vrient zijt ghy wijs,
Buyght jeughdigh rijs,
Want d'oude ſtam
Is al te ſtram.

In tegendeel van dien /

De daet die kan ons dit betuygen
Een ouden boom is quaet te buygen.

En even dit ſelve konnen ons de beeſten leeren:

Een jong hondeken kan leeren ſpringen,
Een jong vogelken kan leeren ſingen,

Een

Een jonge papegay leert menſchen praet,
Maer als men oudt is komt leeren te laet.

De middelen waer door de jonckheydt tot leeren verweckt wert / zijn twee: Tuchtinge en vergeldinge; wel aen dan / ghy Ouders /

Die wel doet, loont,
Geen quaet verſchoont;
Staet en Geſin
Beſtaet hier in.

't Zijn weynigh woorden / maer van groot bedencken / en voorderlick in 't gebruyck. Nu verder:

De ſlimſte moeder diemen vint
Die wenſt noch al een eerbaer kint.

Om dan de ſulcke en andere tot haer voornemen te helpen / ſoo is te letten dat ongeſonte ſoet-voerigheyt van ouders hier gansch ſchadelick is.

Mere trop piteuſe
Faict fille teigneuſe.

Wie ſwijnen wil ſtreelen, en met kinders mallen
Die doetſe bey in de modder vallen.

En 't Is daerom wel geſeyt:

Wie aen ſijn kint of knecht wil luſt en vreughde ſien,
Dic moet noyt volle gunſt aen d'een en d'ander biên.

Voor het tegendeel ſeyt de Fransman:

Qui bien aime, bien chaſtie.

Die wel bemint
Kaſtijt ſijn kint.

En de reden daer van is in een Turcks ſpreeckwoort uyt-gedruckt:

Hep aſada luc denjaramaſreck oluruſte.
id eſt:

Het is van ouden tijt bevonden
Van ſachte meeſters vuyle wonden.

Leert ons niet d'ervarentheyt dagelijcks hoe ſchadelijck der moeders troetel-liefde is aen de kinderen?

Deteriores omnes ſumus licentia. Ter.

Een [illegible]ep, uyt al te grooten min,
Die [illegible]rſt haer jonck de lenden in.

Ick derf noch meer ſeggen:

Ego parentes vidi, quibus amor nimius ne amarent cauſa exſtitit. Plaut.

Te groote liefd' heeft wel gedaen
Dat haer uyt lieven is ontſtaen.

Hoe kan dat zijn? denckt miſſchien yemant; verſtaet 'et met een woort: een teer boomtje / door gebreck van geſnoeyt en ge-int te werden / in 't wilde gewaſſen / en brenght geen andere als wrange vruchten voort / die aen de planters de kele als doen worgen / en d'oogen loopen.

Non reſiſtet offenſis, cui nihil unquam negatum eſt; cui lachrymas ſemper ſollicita mater abſterſit. Sen.

En daerom ſegge ick

't Is wel (nae mijn begrijp) in ouden tijt geſeyt:
't Is beter dat het kint, als dat de moeder ſchreyt.

Mieux vaut un dolent, que deux.

Stelt dan vaſt / dat

Tucht baert vrucht.

Vele / die haer ouders niet en hebben willen hooren / zyn namaels gedwongen geweeſt naer het half-bel te luyſteren / en daer oock dan weder-ſpannigh vallende / brengen hen ſelven in noch grooter ongelegentheyt.

Wie op geen ouders raet en paſt
Die ſtelt ſijn gangen nae de baſt.

Ghy daerom ouders / om deſe en andere ongemacken te ſchouwen / vergeet noyt de Tucht / maer voor al niet op byſondere gelegentheden / en voor eerſt /

Straft vry wel hart u weerde kint
Indien ghy dat op leugens vint;
En ſoo ghy eenigh dingh vermeugt,
Leert waerheyt ſpreken aen de jeugt.

Ten tweeden /

Licht korſel zijn, en licht te pronken,
Zijn in de jonckheyt quade voncken;
Ghy, die het in u kinders ſiet,
Soeckt ghy haer voordeel, lijt 'et niet.

Ten derden /

Een kint geneygt tot ſnoepernyen,
En ſtaet een vader niet te lyen;
Dat is u nut en hen geſont;
Want als de luſt daer toe gewent
Soo is een aerdigh kint geſchent.

Wel aen dan / ghy ouders / en voogden /

Gewent ſoo veel ghy immer kondt,
Tot ſlechten koſt een kinders-mont:
Want als de ſpijs is door de keel
Dan is 'et doch al even veel.

Ten vierden in 't gemeen /

Straft kintſche feylen aen u kint,
Eer ghy daer mans gebreken vint.

En om ſulcks bequamelick te doen / ſoo gedenckt dat de Baſiliſcus dient vertreden terwijlen die noch in 't ey is / de rupſen terwijlen ſy noch in de poppen ſteecken / en de gebreken der jonckheydt terwijlen die in haer eerſte beginſelen zijn / anders / waer de ſlange het hooft in krijght / daer krijghtſe licht het lijf in; van een kleyn vonckjen / dat men eerſt niet en dachte of en achte / brant naemaels wel een geheele huyſinge. Ick ſegge dan / met den Duyts-man / en laet den duyvel noyt in der kercken komen / anders ſal hy licht eens op den autaer geraken.

Maer men moet de kintſche jaren
Boven reden niet beſwaren.

Want

Jonge kinders moeten ſpelen
Of van pijn en ſieckte quelen.

In de ſulcke moet geleden werden dat hare jaren mede brengen / en ten aenſien van de gene die vorder gegaen zijn / moet gedaen worden na gelegentheydt van haren aert; 't een paert gaet met een woort / 't ander met een rysje / en het derde moet ſomtijts een ſpoor hebben.

Hoc patrium eſt conſuefacere filium ſua ſponte recte facere, non alieno metu. Terent.

Een eerbaer kint is aen te jagen
Door eerſucht niet door harde ſlagen.

En ſulcks woud' ick de ouders ten hooghſten bevolen hebben. In allen gevalle als 'er tucht te oeffenen is / ſoo moet ſulcks niet anders als met een beſedigt en ſtil gemoet gedaen worden.

Zijt ghy goets moets,
Ghy doet wat goets.

En daerom / wie ghy zijt /

Vermaent u vrient met ſtillen moede,
En ſtraft u kint met koelen bloede;
Want doet gy dit met gramme ſucht
Soo dient ghy ſelfs te zijn getucht.

De manieren van ſtraffen heeft mede byn haer beſcheyt: ſommige ſlaen haer kinders / of leerlingen / op 't hooft / borſt of aenſicht / waerſe maer beſt raken konnen / 't is buyten den regel. De Spanjaert ſeyt wel:

Il nino e il mulo
In culo.

Wie kint of muylen ſtraffen willen,
Die ſlaetſe niet als op de billen.

Daer is rechts de woon-plaetſe van beſcheyden tucht / waer niet ſoo licht hinder te vreeſen is / als wel in andere leden. Tot beſluyt dan van deſen /

In gramſchap niemant oyt kaſtijt;
En loont niet als ghy blyde zijt:
Want als de geeſt niet ſtil en ſtaet
Geſchiet 'et beyde ſonder maet.

Doch hier toe noch een woort: Liebe kinderen te maken / en om eene ſaeck het eene kint te ſlaen / en het ander te kuſſen / kan niet als nadeel doen. Een cierlicher kleet maeckte Joſeph hatigh onder zyn broederen. Een ongelyck onthael en kan niet als ſcheele oogen verwecken onder ſoo gelycken maeghſchap: 't is natuerlicker hier in gelijckheydt te houden.

Fœtus ſuos non diſtinguunt feræ, & aves ex æquo partiuntur cibos. Sen.

De beeſten en maken geen onderſcheyt onder haer jongen / en de vogelen voeden de ſelve in gelijcke mate. Bedenckt dit / en al vorder. Twee rotſen daer deſe teere ſchepen dickmael tegen ſtooten / en in gevaer ſtaen om ſchipbreuck te lyden / zijn (mijns oordeels) Ledigheydt en Quaet-geſelſchap / en zijn daerom beyde ten hooghſten te mijden. Voor eerſt dan / aengaende de ledigheyt;

Maeckt dat geen jonckheydt ledigh gaet;
Want niet te doen leert enckel quaet.

De vaet ſpreeckt ſelfs:

——*ſi non*
Intendas animum ſtudiis, & rebus honeſtis
Invidiâ, vel amore vigil torquebere.
Horat.

Wie in ſijn lant geen kooren zaeyt,
't Is ſeker dat hy diſtels maeyt.

En hier van komt het / dat

Otium Famis eſt mater,
Et Furti frater.

Ledigheyt is hongers moeder,
En van dievery een broeder.

L'ozio è padre di tutti i vicii.

Ons oudt ſeggen is niet vreemt / al luyt 'et wat ſchrickelijck:

Een ledigh menſch is duyvels oorkuſſen.

En daerom is 'et voor de jeught / en alle menſchen beſt in eerlicke ſaecken geduerighlijck beſich te zijn / om geen ruſt-plaetſe te werden voor ſoo ongueren nacht-vogel. In tegendeel van deſen / is voor alle ſaken vlijt en neerſtigheydt de jonckheyt in te ſcherpen; want / gelijck d'ouden wel ſeyden / Godt verkoopt alles om arbeyt / dat is de prijs die op goede dingen geſet is.

Nul bien ſans peine.

Wy ſullen dan met Salomon over dit leerſtuck de jonckheyt wijſen tot de mier / en om deſe vermaninge by de ſelve van des te beter gewichte te doen weſen / ſullen wy hier een gedenck-teecken in voegen / met deſe by-ſpreucke:

Collige, non omni tempore meſſis erit.

Vergadert graen in uwe ſchueren,
De Oeghſt en ſal niet eeuwigh dueren.

De werelt is een wonder boeck,
Het maeckt sijn leser wonder kloeck,
Maer wie het sonder oordeel leest,
Die blijft gelijck hy is geweest;
Ghy doet niet als de meesten hoop,
Maer doet met aendacht uwen loop;
Hoort gy een sneeg, en geestig man, *a*
Daer hoorje dat u leeren kan;
Siet ghy een ongesouten geck,
Leert noch al iet uyt sijn gebreck,
Leert mijden dat hy qualick doet,
En hoe men sotten vieren moet.
In 't korte, waer ghy d'oogen keert,
Siet datje 't een of 't ander leert.
Al watmen hoort of watmen siet
Die leeren wil, die leert 'er iet.
Wat is 'et of ghy verde rijdt?
En in een groot geselschap zijt,
En dan in eenigh lustigh velt,
Veel cristaline beken telt,
Of elders in een open wout
Vint schoone sloten op-gebout,
Vint Princen huysen neêr-geruckt,
Vint torens in het stof gedruckt,
Vint puyn, en ick en weet niet wat,
Daer eertijts stont een schoone stadt;
Vint weder dreven nieu geplant,
Tot ciersel van het gansche lant,
Vint hoven na de kunst gemaeckt,
Daer van dat gy de vruchten smaeckt,
Vint rotsen uyttermaten hoogh,
Oock verre boven 's menschen oogh,
Vint ander vreemt en nieu gewas,
Daer van men noyt te voren las,
Voorwaer al dat en acht ick niet,
Ten zy dat ghy wat verder siet,
Ten zy u dom en grillighh hert
Besetter, en oock beter wert;
't Is niet gereyst, 't is maer gedwaelt
Indien men daer geen wijsheyt haelt.
Waer ghy oyt gaet of henen treckt
Hout staegh u beurs en hert bedeckt; *b*
En melt niet door een lossen praet
Van waer ghy komt of henen gaet,
En min noch wat u herte jaeght,
Want dat heeft menig man beklaeght.
Siet! waer men gaet, of waermen reyst,
Noyt dient geseyt al watmen peyst;
Een heusche mont is altijt goet,
Doch meest voor een die reysen moet.
Nu voorts, op dat ghy schouwen meugt
Veel malle grepen van de jeught,
Soo laet geen dranck u meester sijn,
Het sy van bier of heete wijn,
Want die gebruyckt in overvloet
En is te gener plaetse goet,
Maer als ghy uyt den lande sijt
Soo dient hy boven al gemijt:
Doch soo ghy eens wert over-last,
Of van een heeten damp verrast,
Soo mijt noch al een vorder quaet,
En loopt niet mallen over-straet,
Maer houd u stil soo langen tijt
Tot datje weder nuchter zijt.
c Begeeft u noyt des avonts laet,
Noch op den wegh, noch opte straet:
Vroegh uyt te gaen, vroegh onder 't dack,
Dat is gesont en groot gemack.

Des nachts te loopen hier en daer,
Dat is niet anders als gevaer.
Ghy, laet den nacht en haer bejach,
En doet u saken by den dagh;
Want dat men in het duyster doet
Wort opten lichten dagh geboet.
Kijft niet in 't bed of aen den heert,
En twist oock niet met uwen weert,
Maer is hy vils, of niet te pluys, *d*
Betaelt, en soeckt een anders huys.
En twist niet met u reys-gesel,
Spreeckt iemant qualick? antwoort wel,
Schoon spreken is van groote kracht,
Het maeckt oock harde koppen sacht.
Bewaert u oogh, u mont, u beurs,
En hoed u voor een vrouwe-keurs, *e*
En mijdt u voor een mede-maet,
Die op de gladde wegen gaet;
Oock wacht u voor den dobbel-steen,
Want dit sijn kanckers in het been.
Een ding dat ghy niet sparen moet,
Dat is de rant van uwen hoet, *f*
Grijpt die vry dickwils met 'er hant,
En hier, en in een ander lant,
Want 't is een saeck die gunst verweckt,
En die tot geenen kost en streckt;
Ick achte voor de jonckheyt goet
Een trage beurs, een rappen hoet. *g*
Geen oogh in iemant anders brief,
Geen hant-spel met eens anders lief,
Geen vingers in eens anders tas,
Want dat geen man oyt lief en was.
En kiest niet licht een nieuwen vrient,
Of weet te voren of het dient;
De werelt is te lijdigh boos,
De menschen al te bijster loos.
Dus niemant al te licht betrout,
Want dat heeft menigh man berout. *h*
Wanneer u iemant noeyt te gast,
Ghy doet u maegh geen over-last.
Let meer, op dat ghy leeren kondt,
Als lust te geven aen den mont;
En brengt misschien dan iemant voort,
Een goet, een sneegh, een geestigh woort,
Ontfanght dat met een vrolick hert,
Gelijck een schat ontfangen wert;
En als ghy tot de woon-plaets keert
Seght dan, wat heb ick daer geleert?
Wat brengt of schenckt my desen dagh
Dat my ten goede dienen magh?
En naer een neerstigh ondersoeck,
Soo schrijft in uwen tafel-boeck
Al dat u herte wel beviel,
Dat is al voedsel aen de ziel,
Dat is u beter in den mont,
Als al dat op de tafel stont.
Mijn kint, houdt altijdt desen sin,
Gelijck de By' en niet de Spin;
Al wat ghy hoort en watje siet,
Al wat 'er hier en daer geschiet
Dat weeght, dat proeft, en kipt 'er uyt
Dat wel, dat soet, dat geestigh luyt:
Maer komt 'er eenigh vuyl bejach,
Haelt dat noyt weder aen den dagh,
Maer wijst 'et spoedigh van der hant,
En laet 'et uyt het vaderlant.
Ghy treet nu uyt mijn huys alleen,

En keert noyt weder met u tween,
Brengt ons doch hier geen bastert-kint,
Dat maeckt een vader ongesint;
Brenght ons doch hier geen dertel-wijf,
Met u gepaert uyt tijt-verdrijf,
Jae noyt op vryen eens en peyst
Soo lange ghy daer hene reyst;
„ Te trouwen als men leeren moet
„Dat dede noyt een jonghman goet,
„Men queelt hier om sijn gantsche jeught
„En dat al om soo korte vreught.
Ghy daerom, wat ick bidden mach,
Behoedt u voor een quaden slach,
En om een blijde nacht of twee
En steeckt u in geen eeuwigh wee.
Maer om hier van te zijn bevrijt,
Soo maeckt dat ghy voorsichtigh zijt,
En woont of koopt u kosten niet
Al waer ghy vlugge dochters siet;
Ick weet hoe licht de losse jeught
Wort om-gevoert door geyle vreught.
En als men dan te samen malt,
Waer is 'et daer men niet en valt?
Daer stroo en vyer te samen koomt, *i*
Wat onheyl dient 'er niet geschroomt?
Nu, Soon, gaet vordert uwe reys,
En houdt mijn les in u gepeys,
En als ghy dan eens weder-keert
Gesont, beset, en wel geleert
Soo salmen hier, van stonden aen,
Voor u 't gemeste kallif slaen.

a *Nous apprenons en diverses façons*
Des sages, des fols, des mauvais, & de bons.
a Men kan verstant en wijsheydt trecken
Van quade, van goede, van wijse, van gecken.
b Bene Lipsius Epist. ad Lanoium in Italiam iter molientem, Hæc tria, inquit, mihi serva, fons sit tibi aperta, mens clausa, lingua parca.
Ne monstre jamais le fond de ta bourse, ny celuy de ton cœur.
c *Si es nuicts tu fais tes pas*
Aux coups tu te hasarderas.

d *D'un mauvais hoste*
Tost t'en oste.
e Una aguia para la borsa,
Y dos para la bocca.
Vne aiguille pour la bourse,
Et deux pour la bouche.
f Buone parole ma guarde la borsa.
Bourse close, teste descouverte.
g Cortesia de bocca, mucho vale, y poco costa.
Courtois de bouche, main au bonnet, peu couste & bon est.
h *Ne te fie en nul d'aujourd'huy*
Si de sel n'as mangé un muy.

i Even dit selve is gemerckt geweest by Antigonus Koninck van Macedonien; want op een tijt, als Philippus sijn sone by den Fourrier-meester te wege hadde gebracht dat hem herberge was aengewesen, ten huyse van seeckere weduwe, drie schoone dochters by haer hebbende; de Koninck den Foureerder voor-nemende, geboot hem scherpelick dat hy den jongen Prince, sijnen soon, dadelick uyt soo engen plaetse in een ruymer gelegentheyt soude doen verhuysen, en dat hy, van des te doen, geensins in gebreke en soude blyven. De wijse Vorst gingh heusselick en als ongemerckt voorby 't gene hy wel wiste dat sijn soon voor hadde, en nam de veranderinge van sijn herberge op de engte van het huys daer de weduwe met haer drie dochters in woonde, wetende, wat 'er uyt soo een by-een-wooninge te verwachten stont. *Plutarch. in Apopht.*

Pudens.

Gewisselick dese reys-lesse, bestaende in korte verskens, is van langh bedencken, en daerom soo ter loops niet in te nemen; want (naer ick die begrijpe) soo steeckt 'er meer in als in een ylen haring; ick bidde u laet my een keersse aen de uwe ontsteken, ick wil seggen, laetse my uyt-schrijven, soo ben ick geholpen, sonder u verlies.

Philemon.

Ick ben des te vreden *Pudens*, doch met dit bespreck; dat ghy sult aen-nemen, niet alleenlick op uwe reyse de selve vlijtelick in 't werck te stellen, maer oock acht te nemen op alderhande voor-vallende spreucken, en spreeck-woorden, en de selve by memorie opnemen, om ons daer van deelachtigh te maken, soo wanneer ghy weder in 't vader-lant keeren sult; op dat also het mes dat den appel gesneden heeft (als de kinderen plegen te seggen) al lachende mach t'huys komen.

Pudens.

Gansch ondanckbaer moeste ick wesen, so ick sulcx op u begeerte niet aen en nam te doen: siet daer mijn handt, ick verbinde my sulcx nae te sullen komen, en neme met een van u mijn af-scheyt.

Philemon.

Doet ghy na u woort, soo wil ick vertrouwen dat ghy uwen naem met een letter wel mocht vermeerderen, en in plaetse van *Pudens*, *Prudens* sult mogen heeten op uwe weder-komste. Maer dewijle ghy my vermaent hebt geen broodt voor vrienden te willen sparen, so moet ick, voor mijn afscheyt, u onder andere mede deelachtig maken van een vreemt geval dat ick verstent een reysenden man bejegent te zijn; waer op ick een seker bedencken t'anderen tijden gehadt, en op 't papier gebracht hebbe, ontfanght dat by geschrifte voor een Vaer-wel-gifte op dese uwe reyse, ende voor al op de groote reyse van hier in de andere werelt; en op dat ghy de meyninge des te beter vatten mocht, so wil ick 't u eenmael voor-lesen; de galm van de stemme kan al mede wat geven:

Sensim,

Sensim, & sine sensu.

TErwijl een rap gesel, met onvermoeyde gangen,
Sich op een verren wegh tot reysen had gestelt,
Soo wort hy van den slaep in seker wout bevangen,
Vermits de swarte nacht omving het gansche velt;
Dies soeckt hy daer omtrent waer hem tot rust te geven,
Om, door een soeten slaep, te krijgen nieuwe kracht;
Hy vint, benevens hem een plaetse wat verheven;
Hier kies ik (seyt de vrient) mijn bed voor desen nacht.
Hy meynde dat hy sagh een heuvel op den velde,
En siet! een * Schilt-padt sat gedoken in het sant;
Hier op was dat de man sich om te rusten stelde,
Vermits hy daer ontrent geen beter plaets en vant.
De vrient, soo haest hy sat, begon terstont te slapen,
Gelijck men in 't gemeen met moede leden placht,
Het beest rijst onder dies om sijnen kost te rapen,
En gaet een staegen tret bynae den gantschen nacht.
Als nu de gulde son quam weder aen-gereden,
En dat met een de slaep den jongeling verliet,
Soo stelt hy sijnen gang om vorder aen te treden,
Maer hy en kent het lant, hy kent de wegen niet.
Hoe! (seyt hy) droom ick dan? of ben ick buyten sinnen?
Of is op eenen nacht dit gansche wout verdraeyt?
Wat vreemdigheyt is dit? Wat sal ick gaen beginnen?
Waer dat ick henen keer, my dunckt ick stae bekaeyt!
Waer is de groote rots die aen den wege paelde?
Waer is het schoon gebou dat lagh ter rechter hant?
Waer is 't et al te mael? dus stont hy vast en maelde
Tot dat hy op het lest de rechte gronden vandt,
Tot dat hy kent het beest daer op hy quam gereden,
En al den handel siet dóor klaerheyt van den dagh;
Doen wist de Jongeling, doen wist hy eerst de reden,
Waerom hy niet en vint dat hy te voren sagh.
Let, vrient, wat dit beduyt, het sal u mogen stercken:
De Man, is yder Mensch; de Schilt-pad is de Tijt;
De slaep ons dom verstant, dat niet en kan bemercken
Hoe veerdigh even staegh ons leven henen glijt:
Dit heb ick eens geproeft, al over lang geleden,
Ick quam doen met 'er haest te Leyden in de stadt,
Daer ging ick langen tijdt door al de straten treden,
En waer ick andermael eens goede vrienden hadt;
Maer wat ick soecken mocht, het eynde was verloren,
Een yder was verhuyst, of in des doots gebiet,
My docht de gansche stadt en was niet als te voren;
Want binnen Leyden selfs, en vont ick Leyden niet.
Eylaes! terwijl de mensch gaet hier en ginder woelen
Ontslipt hem even-staeg, ontglipt hem menigh jaer;
Wy werden out (och arm) oock sonder ons gevoelen,
En veel tijts als men t is, dan wort men 't eerst gewaer.
D'uur-wyser gaet gestaegh, men siet hem niet bewegen;
De boom, wel eer een rijs, wort ongevoelick groot:
't Is even met de mensch, 't is even soo gelegen,
Een slaep, een diepe slaep, die leyt hem nae de doot.
Mijn ziel, wilt ghy verstaen hoe nae wy zijn ten ende,
Hoe nae wy zijn vervoert tot in des doots gevaer,
Keert u eens om en om, en telt al u bekende,
Al die ghy niet en vint die roepen u tot haer.

* Staet te letten dat in de heete landen Schilt-padden zijn, die meer als een mensche konnen dragen, en daer mede voort kruypen, gelijck geloofweerdige lieden, die sulcks seggen gesien te hebben, konnen getuygen.

Met dit besluyt besluyte ick / en met dit eynde eyndige ick mijn reden / weerde *Pudens*, en wensche u goede reyse met een geluckige weder-komste / en voor het leste om tusschen ernst wat joeks te vermengen /

Waer dat ghy reyst in eenigh lant,
Soo hebt geduerigh by der hant
U mes, u fles, en oock u tes,
Dat is al med' een nutte les.

Pudens.

Hondert-foudigen danck / vriendelicken Philemon, nu met woorden / en hier naemaels (soo ick kan) met 'er daet; blyft ondertusschen Goden bevolen.

DE goede Pudens, om sich van sijne belofte te quijten / heeft op sijn reyse waergenomen / niet alleenlicken alle voor-vallen goede sprecck-woorden / maer oock onder de selve; verscheyde aerdige sin-spreucken / verbloemde manieren van seggen / soete rijmen / kluppel-versghens / en diergelijcke / al t'samen de spreeck-woorden seer naeburigh zijnde / en in alle manieren dienstigh en leersaem

leerſaem voor alle gelegentheden van menſchen. Hy deelt u des mede/ vrienden/ en dat met ordre/ en voor eerſt noch mette volgende reys-ſpreucken.

Optimum viaticum, pietas,

Reyſt vrient, alwaer gy reyſen meugt,
Het beſte reys-gelt is de deugt.

Chi vuol andar ſalvo peril mondo, biſogna haver occheo di falcone, l'orecchio d'aſino, bocca di porcello, ſpalle di camelo, e gambe di cervo.

Wilje reyſen door het lant?
Hebt vijf dingen byder hant:
Hebt voor eerſt een Eſels oor,
Dat is, paſt op u gehoor;
Hebt het ooge van een Valck,
Dat is, let op menigh Schalck;
Hebt de beenen van een Hert,
Datje niet gevangen wert;
Hebt dan noch een Verckens muyl,
Dat 's geſeyt, onſiet geen vuyl;
Hebt voor al een Kemels rugh
Voor geluck en ongeluck.

Qui artà a romeva.

De kunſt vint gunſt, waer datmẽ gaet,
Terwijl een dwaes verlegen ſtaet.
Indien ghy zijt geneygt te reyſen,
Soo wilt op deſen regel peyſen:
Gewent u tonge wel te ſpreken,
En ſegt niet yder ſijn gebreken,
Scherſt niet te vry, want 't is onſoet,
Voor al ſoo ghy 't u meerder doet.

Facundus comes in viâ pro vehiculo eſt.

Een ſoete prater op de baen
Beneemt de moeyte van het gaen.

Petit cheval, petite journée.

Kleyn paert
Kleyne dagh-vaert.

Een willigh paert en moet men niet over-rijden.

Stay a while
Iou looſe a mile.

Staet maer een wijl
Ghy verliſt een mijl.

Au veſpre loue l'ouvrier,
Et au matin l'hoſtellier.

's Avonts kent men de Arbeyder, en 's morgens een weert.

Qui bien & mal ne peut ſouffrir,
A grand honneur ne peut venir.

Kunt ghy niet lijden goet en quaet,
Soo wacht voor u geen hooger Staet.

Dedans un coffre ſans ſerrage,
Ne doit on mettre ſon bagage.

Zijtje wijs of zijtje ſot,
Hebt geen koffer ſonder ſlot.

Porta itineri longiſſima.

Tot buyten de poort is een goede dagh reyſens.

Waerje uyt de poort
Soo rochtje voort.

Avec le florin, cheval, & latin,
Par tout qu'on va on trouve le chemin.

Een peert, en gelt, en goet latijn,
Dat brengt een lantſert over Rhijn,

Wer ſich fragens ſchämet / der ſchämet ſich lernens.

Die reyſt mach vragen
In ſchuyt en wagen;
Want die 't ontſiet
En leert 'er niet.

En voyageant priſe la mer, mais le tiens à la terre; loue les montagnes, mais aime les valées.

Om vry te zijn van ongeval,
Soo prijſt den berg, en houd het dal;
En zijtje van een goet verſtant,
Soo eert de zee, en blijft te lant.

Il faict bon aller à pied, quand on a le cheval par la bride.

'tIs goet te voet te gaen op ter heyden
Voor die haer peert daer nevens leyden.

Incundiſſima navigatio juxta terram, ambulatio juxta mare.

Daer ick vermaeck in vant
Was zeylen by het lant,
En rijden op de ſtrant.

Als men moede rijdens is, dan is 't goet te voet gaen.

Laet u in geen engte klemmen,
Kieſt veeleer de ruyme baen;
Nevens 't ſchip is 't goet te ſwemmẽ,
By den wagen ſoet te gaen.

Rijt voort, maer ſiet om.
Een goe wegh om
En is geen krom.

Die over 't molcken ſtadigh gaet
Moet weten wat de klocke ſlaet.

A Bologne il y a plus des attrappes que des ſouris.

Te Bologne ſijn meer vallẽ als muyſẽ.

Le blancq & le noir ont faict Veniſe, il eſt poivre & cotton.

Het wit en ſwart heeft Venetien gemaeckt, dat is, kottoen en peper.

En Italie il y a trop de feſtes,
Trop de teſtes, & trop de tempeſtes.

In Italien ſijn te veel feeſten,
Te veel hoofden, te veel tempeeſten.

En Cypre il y a trois choſes à bon marché; ſel, ſucre, putains.

Sout, ſuycker, en hoeren
Kan mẽ goet koop uyt Cypers voerẽ.

Op een witten Spanjaert, en op een ſwarten Engels-man, ſtaet te letten.

In Engelant als een man ſijn vrouwe over tafel toe-drinckt / dan wenſt hy (alſoo men daer ſeyt) dat alles wel-gaen mochte; maer als 't de vrouwe aen haren man brenght / dan houdt men dat alles wel is / en dat de gaſten by den man in-gebracht / wel-koom zijn / ende daer op neemt dan yder ſijn hoet af.

Cent Flamens, cent couſteaux.
Cent François, ſans couſteaux.
Cent Eſcoſſois, deux cent couſteaux.

Hondert Nederlanders, hondert meſſen.
Hondert Francoiſen, ſonder meſſen.
Hondert Schotten, twee hondert meſſen.

Nil commedis Germane, bibis: ſed commedis Angle,
Non bibis: at commedis, Flandre, bibisque bene.

Siet vrient, dat dienje wel te weten:
Een Duyts kan drincken ſonder eten,
Een Engelsman eet ſonder drincken,
Eẽ Nederlander laet hem inſchinkẽ,
Maer eet des efter niet te min.
Wie doet nu beſt naer uwen ſin?

De Spanjaert ſchijnt wijs, en hy is 't niet.
De Fransman ſchijnt geck, en hy is 't niet.
d'Italiaen ſchijnt wijs te zijn, en hy is 't.
De Portugijs ſchijnt geck te ſijn, en hy is 't.

Qui veut belle femme guerre
Prenne un viſage d'Angleterre,
Qui n'ait point mammelles Normandes,
Mais bien un beau corps de Flandres,
Entre ſur un cu de Paris,
Il aura une femme a ſon advis.

Wilt ghy een hups, een ruſtig wijf?
Neemt eerſt uyt Nederlant het lijf,
Neemt dan noch tot ſo weerdẽ pant
Het aengeſicht uyt Engelant,
En vorder noch, geloofje my,
Een tong uyt Brabant dient 'er by,
En doet 'er by een Hollants hert
Dat niet te licht verſlingert wert;
Maer ſooje wilt den hoogſten prijs
Soo haelt de billen van Parijs.
Voegt dit by een, geminde vrient,
Soo hebj' een wijf gelijck u dient.

Tot beſluyt voeg' ick hier by de verſcheydentheyt van vier natien van Europa in dit volgende gedicht van Saluſte de Bartas kortelick en bondelick begrepen:

Meſme ne voit on pas, entre nous qui vivons
Quaſi peſle-meſlez, & qui pauvres n'avons
Pour partage, a peu pres qu'une motte de terre,
Ceſte varieté? l'Aleman eſt en guerre
Courageux, mais venal, l'Hiſpaignol lent & fin,
Le noſtre impatient, & cruel le Latin;
l'Alleman en conſeil eſt froid, le Romain ſage,
l'Hiſpaignol cauteleux, & le François volage;
l'Hiſpaignol mange peu, le Romain nettement,
Le François vit en Prince, en ruſtaut l'Allemand;
Le noſtre eſt doux en mots, l'Hiſpaignol fier & brave,
l'Alleman rude & ſimple, & l'Italien grave;
l'Ibere en habit propre, impropre le Germain,
Inconſtant le François, ſuperbe le Romain.
Nous bravons l'ennemy, le Romain le careſſe,
l'Hiſpaignol oncq ne l'ayme, & l'Alleman le bleſſe;
Nous chantons, le Thuſcan ſemble a peu pres beller,
Plurer le Caſtillan, le Tudeſque hurler.
Le noſtre marche viſte, en fier cocq le Tudeſque,
l'Ibere en bateleur, en beuf le Romaneſque;
Noſtre amoureux eſt gay, le Romain envieux,
Superbe, l'Alleman, l'Hiſpaignol furieux.

A weary horſe loves more a foul ſtable; then a fair way.

Een vermoeyt peert ſiet liever een vuylen ſtal als een ſchoonen wech.

Qui va par champs ſans argent, ſe fourvoye.

Die buytens lants niet heeft ten beſtẽ
Verlieſt wel licht ſijn ooſt en weſten;
Dus, vrienden, wort u beursje plat
Keert weder naer u eygen ſtadt.

Plus vit on
Plus voit on.

Men leert ſoo langh men leeft.

Ondertuſſchen Pudens over zee varende / en over-al ſoeckende voordeel te doen in 't verſamelen van goede ſpreeck-woorden / heeft ook van de Matrooſen eenige ſcheeps-ſpreuken gehoort / en ſommige met kenniſſe daer uyt-gekipt / en deſelve t'ſijnen gebruycke op-geteyckent hebbende / brengt voor ſijn wel-komſt mede na 't Vaderlant.

Leerſame Scheeps-ſpreucken.

Die ſijn tijtjen weet te giſſen,
En ſijn toutjen weet te ſpliſſen,

En

En ſijn glas te roere ſtaen,
Magh wel voor een bootsman gaen.
Sanden verlanden
Landen verſanden.
Een groot zeyl op een kleyn ſchip
Moet in de gront of op een klip.
't Gety gaet ſijnen keer,
Ten wacht nae Prins of Heer.
Die zeylt met een laege ſpriet,
Kleyne wint en deert hem niet.
't Slimſte dat men vint,
Is ſtil en in de wint.
Niet veel te ſeggen,
Maer houwen en beleggen.
Eerſt in den Boot keuſe van riemē.
Veel vlaggen,
Luttel boters.
Vuyle gronden bederven den kabel.
Duer te zijn is onverſtant,
Duere ſchipper blijf aen lant.
Als 't diep verloopt verſet men de bakens.
De zee
Maeckt dwee.
Daer komt wel water daer water geweeſt is.
Goede wint
Goet ty.
Die niet gereet en is, verlet geen ty.
Wachtje voor de gijp.
Een vrouwen hayr treckt meer als een Maers zeyl.
Hou vaſt, en belegh.
't Is goet roeyen onder 't zeyl.
De beſte ſtuer-luy ſijn aen lant.
De derde ſtrenge houdt den kabel.
Roept geen haring eerſe in 't net is.
Man te roer, wachtje voor de ly.
't Moeten hooge maſten zijn, die by 't ſwerck zeylen ſullen.
Een man over boort, een eter te min.
Een goet zee-man valt wel over boort.
't Zijn netten van een engh beſlagh
Daer geen ael door de maes en magh.
't Moet al ſomtijdts een rack in de wint zijn.
Voor wint en voor ſtroom is 't goet zeylen.
Nae hooge vloeden laege ebben.
Aen een kranck toutjen moet men ſachjens trecken.
't Mach vloeyen, 't mach ebben,
Die niet en waegt en ſal niet hebben.
Elck viſt op ſijn gety.
Elck moet viſſen op ſijn water.
Het mach vloeyen, het mach ebben,
t Groot ſchip wil groot water hebbē.
Dit leerd' ick leſt van onſe gaſten,
Op een ſchip geen twee groote maſtē.
Als kock en bottelier leſt eens te ſamen keven,
Doen hoord' ick onder wien de boter was gebleven.
In voorſpoet
Is toe-ſien goet.

Houdt het ſchip midde waters.
Rept handen en voeten,
Godt ſal 't verſoeten.
Men moet ſeylē terwijl de wint dient.
Haelt u zeyl niet te hoogh.
Gaet niet ſcheep ſonder beſchuyt.
d'Onbeſochte
d'Onbedochte.
Wat men niet beſuert beſoetmē niet.
Groot ſchip, grof water.
Groote viſſchen, groote netten.
Soo voor, ſoo nae.
Hooge klimmers en diepe ſwemmers ſlaen meeſt qualick.
Een goet viſſcher ontglipt wel eē ael.
Stille waters hebben diepe gronden.
Voor wint en voor ſtroom is't goet ſticren.
In troubel water is goet viſſchen.
Beſoecken is 't naeuſt.
Wie ſoeckt die vint,
Wie waegt die wint.
De baet wackert den man.
Rocxken uyt, rocxken an,
Maeckt een ſterck man.
Tegen ſtroom is quaet ſwemmen.
Een die ſijn zeyl te hooge ſtelt
Wert licht'lick van den wint gevelt.
Bochtigh yſer kan men rechten,
Maer geen harde wint bevechten.
't Zy waer wy zeylen, of laveeren,
Is Godt met ons, wie kan ons deeren?
Vryheyt
Blyheyt.
Niet langh op een, 't ſchip over een ander boegh.

ALſo op glaſen/ poorten/ pilaren/ ſchoorſteenen/ mueren/ prieelen/ en andere plaetſen hier en daer eenige deftige ſin-ſpreucken/ ſegh-woorden/ aerdige veerskens/ en diergelijcke by wylen te vinden zijn/ ofte by yemant als noch geſet ſouden mogen werden/ ſoo beſchenckt onſe Jongelingh (van ſijn reyſe komende) ſijne lands-lieden met deſe na-volgende/ al Nederlants; oordeelende in duſdanige gelegentheyt/ met weynig woorden/ by hem geleert te ſpreecken/ veel te ſeggen den beſten ſlagh te weſen; by exempel

Sin-ſpreucken van twee ſyllaben:

Liſt miſt.
Twiſt quiſt.
Lijt nijt.
Nijt bijt.
Mijt nijt.
Maet Staet.
Laet quaet.
Doet goet.

Sin-ſpreucken van twee woorden:

Deught verheught.
Morgen ſorgen.
Hoeren vervoeren.
Vrouwen verouwen.
Heeren verkeeren.
Kinderen hinderen.
Giften vergiften.
Kleeren vereeren.
Landen verſanden.
Sanden verlanden.

Sin-ſpreucken van drie woorden:

Raet voor daet.
Eer is teer.
't Oogh om hoogh.
Kunſt baert gunſt.
Yl met wijl.
Vol maeckt dol.
Teer nae neer.
Giſſen is miſſen.
Goet maeckt moet.
Gunſt voedt kunſt.

Sin-ſpreucken van vier woorden:

Heer uyt, eer uyt.
Wat verſeert, dat leert.
Wie mis-doet, die boet.
Veel kals, veel onvals.
Veel grijſe, luttel wijſe.

Duſdanige/ leſer/ kondy meer verſamelen/ ſoo 't u goet dunckt/ wy gaen tot den gemeenen en gemengden ſlagh/ daer even wel wat in ſteeckt.

WIe maer een boeckjen heeft geleſen
Dat placht een neus-wijs menſch te weſen.
Het puntje van een gauwe pen
Is 't felſte wapen dat ick ken.
Soo veel mans zijn in een man
Als hy vreemde talen kan.
Gemeenlick ſtaet een dwaes beſchaemt,
Die hooger klimt als hem betaemt;
Als apen hooge klimmen willen
Dan ſiet men ſtrax haer kale billen.
Quam nae lijden geen verblijden,
Soo waer lijden groot verdriet,
Maer nae lijden komt verblijden,
Acht daerom het lijden niet.
Het is al goet
Wat dat hy doet
Die men bemint;
Het is al quaet
Een die men haet
Wat hy begint.
Als my een vrient om leenen bidt
Soo weet ick dan voorſeker dit:
Leen ick hem niet, ſo heb ick toren,
En leen ick 't hem, ſoo is verloren
Voor eerſt het gelt, en oock mijn vrient,
Nochtans en heb ick 't niet verdient;
Soo is dan beſt den eerſten toren,
Als beyde gelt en vrient verloren.
Een peert, een ſweert, een lieve vrou,
Leent niemant uyt als met berou.
Indien dat ghy genegen zijt
In ruſt te leven uwen tijt,
En ſeght, en ſchrijft, en oordeelt niet
Al watje weet, en watje ſiet;
Want noyt ſoo moyen ſonne-ſchij
Daer 't al dient uyt-geſeyt te zijn.
Dat ick ſweeg is noyt geſchreven
Maer het is'er by gebleven;
Dan, ick heb wel iet geſproken
Dat my ſuer is opgebroken;
't Is dan beter ſtille ſwijgen,
Als van ſpreken hinder krijgen.
Oock ſteden en rijcken
Hebben hare lijcken.

Eeriſpt

Beriſpt niet lichte dit en dat,
Te min ſoo ghy het niet en vat.
Wat kan een booſe tongh al twiſt en onluſt brouwen!
Die gal heeft in de mont, en kan geen honigh ſpouwen.
'tIs beter van ſwijgen
Berou te krijgen,
Als, door veel ſpreken,
Een vyer t'ontſteken.
Een hont die bijt, en niet en baſt,
Heeft oock de ſneeghſte wel verraſt.
Al die veel raſen
En zijn maer dwaſen;
Ghy, zijdy vroet,
Soo ſwijght, en doet.
Wie kan het rouwen wel te ſpreken?
Sacht leggen doet ook keyen breken.
Wel toe-ſien, en wel ſtille ſwijgen,
Doet iemant jonck en moeder krijgen.
Geen ſpies en maekt ſo diepe wondē,
Als achter klap en booſe monden.
Sijn tonge wel te konnen dwingen,
Is beter als het konſtigh ſingen.
Voor hen die gramme ſinnen krijgen,
Geen beter dingh als ſtille ſwijgen.
Denckt vry dat hy niet weynigh weet,
Die weynigh ſeyt, en weynigh eet.
Ick heb'et met'er daet bevonden,
In ſtille waters diepe gronden.
Wie ſijn ſecreet aen iemant melt,
Die is in ſlaverny geſtelt.
Een wijs man, en een dwaes, met hun tween,
Weten meer als een wijſen alleen.
Wilt ghy bemint, en eerlick leven?
Ick wil u des een regel geven;
Vier dingen dient gy wel te weten:
Geleden onrecht haeſt vergeten,
Ontfangē weldaet lang gedenken,
Geen menſch door achter-klap te krencken,
En hebt ghy luſt u leet te wreken,
Soo gaet en betert u gebreken;
Want een die betert ſijnen ſtaet
Doet leet den genen die hem haet.
Al is u vyant maer een mier,
Noch acht hem als een grouſaē dier.
Daer is geen ſoo kleynen man,
Die geen hinder doen en kan.
Leert verdragen, ſonder klagen, wie ghy zijt;
Die verdraeght, ſchoon gejaeght, wint den ſtrijt.
Weynigh doen, en veel vermogen,
Heeft 'er veel om hoogh getogen.
Veel te doen, met kleyne macht,
Heeft 'er veel om laegh gebracht.
Een rijck man, die de vrekheyt quelt,
Is arrem midden in het gelt;
Een arrem man, doch wel gemoet,
Is rijck en weeligh ſonder goet;
Waer toe dan meeyt' en ongeval;
Vernoeght u, vrient, ghy hebt 'et al.

Op ſchoone bloemen
Is niet te roemen,
Op ſchoone vrouwen
Is niet te bouwen;
Want beyder eer
Is wonder teer.
Sonder nat is't quaet te ſlijpen,
Sonder handen quaet te grijpen,
Sonder vingers quaet te nijpen,
Sonder lippen quaet te pijpen.
Geen quaet en kan ons overkomē,
Als dat voor quaet wort op-genomen;
Ghy, duyt dan alle ding ten beſten,
Soo kan geen onluſt in u veſten.
Ick heb niet beters oyt geleſen,
Als wel te doen en vrolick weſen.
Op een menſch die niet en ſpreekt,
't Ys dat ſonder kraken breeckt,
En een hont die niet en baſt,
Hier op dient te zijn gepaſt.
Wat men niet en weet te mijden,
Moet men ſtil en willigh lijden;
Want in pijn en ongeluck,
Onwil baert den meeſten druck.
Wanneer de ſchoot ſtaet om te vieren,
Dan is 't kleyne kunſt te ſtieren;
Maer als de noot gaet aen de man,
Dan ſiet men wie daer ſtieren kan.
Die 't al wil koopen dat hy ſiet,
Schoon hy verſtaet den handel niet,
En veel verteert op kleyne winſte,
En nimmermeer wil zijn de minſte,
En alle man ſijn goet vertrout,
En geen behoorlick boeck en houd,
En ſelden rekent, weynigh ſchrijft,
'tIs vreemt ſo hy een koop-man blijft.
Die niet en wint, en niet en heeft,
En efter als een gilde leeft,
En noch ſijn ſchulden wel betaelt,
Segh, ſoo ghy kunt, waer hy het haelt.
Met wijsheyt verſinnen,
Met hope beginnen,
Met gedult verdragen,
Dat 's een voet om wagen.
Een die het ſtaegh nae wenſchen gaet,
En weet ter werelt goet noch quaet.
Dient Godt vier uyren alle dagen,
Drie uyren voedt u met behagen,
Slaept ſeven uyren, of kundje min,
Acht uyren let op u gewin,
Twee uyren mooghdy u vermaken,
Of beſigh zijn met lichter ſaken;
Wilt dus u dagen leeren ſparen,
Soo ſult ghy ziel en tijt bewaren.
Wilt ghy van ſonden zijn bevrijt,
Soo ſtelt u voor, tot aller tijt:
Een oogh dat uwen handel ſiet,
En wat 'er over al geſchiet;
Een oor dat hoort het minſte ding
Dat oyt uyt uwe lippen ging;
Een boek, daer in geſchreven ſtaet
Den gront van uwes herten raet:

Soo ghy dit na den eyſch betracht
Ghy ſtelt de ſonde buyten macht.
Geluckigh is de menſch, die, als hy gaet te bedt,
Sijn rekeningh met Godt geduerigh effen ſet.
Geluckigh is de menſch, die, als het licht begint,
In ſijn verlichten geeſt een nieuwe werelt vint.
Hoe hooger bergh, hoe lager dal,
Hoe grooter boom, hoe ſwaerder val.
Hoe grooter Staet,
Hoe grooter haet.
Vrient meynjet met het ſchaepjē wel,
Soo ſcheert de wol, en niet het vel.
Een hovenier moet ſijn gemijt
Die 't kruyt tot in de wortel ſnijt.
Veel en vry boerten is onſoet,
Meeſt als men 't aē ſijn meerder doet.
Vrient houdt ſeer,
Godt noch meer.
Godt wreeckt
Daer hy niet en ſpreeckt.
Vreeſt gy den blixem of quaet weder,
Soo houdt u laegh, of geeft u neder.
Men ſiet 'et hier, en over-al,
Waer hoogmoet komt, daer naekt de val.
De vors ſpringt weder na de poel,
Al ſit hy op een gulden ſtoel.
Het Hof ſal naer geen eſel vragen,
Dan als 'er ſacken zijn te dragen.
Dickwils ſiet men dat de ſotten
Met de wijſe lieden ſpotten;
Maer wie ſich nae wijsheyt ſtelt;
Laet de gecken ongequelt.
Hooge vloeden,
Godes roeden.
Wat is van luſt of machtigh goet?
Niet beter als een ſtil gemoet.
Soeckt vreught, ſtaet, rijckdom, ooſt en weſt,
U ziele wel-doen is u beſt.
Wat is van rijckdom, luſt of eer,
Geen ware vreught als in den Heer.
Wilt ghy ſijn rijck in korten tijt?
Maeckt u 't begeerigh herte quijt.
Wat mach men van een ouden menſch begeeren!
Hoe ouder vogel, hoe nooder uyt de veeren.
Die veel verſets en uyt-ſtels vint,
En is tot geven niet geſint.
Seght dit aen vrienden en gebueren;
Die wil beſoeten, moet beſueren.
Telt den rechter gelt,
Soo is ſijn oir ontſtelt.
Doet by een kleyntjen dickwils wat,
Soo wort 'et noch een groote ſchat.
Spijt gaept wijt,
Nijt die bijt.
Wanneer de ſleutel is van gout,
Waer is 'er dan een ſlot dat houdt?
Tuſſchen hant en tant
Wort veel te ſchant.

Geen hin en wort 'er goet geſeyt
Die elders woont en elders leyt.
De wolf ruyft van baert,
Maer noyt van aert.
Dit vond' ick, waer ick immer quam:
Een ſchurrift hooft ontſiet de kam.
Doet wel en wandelt in den dagh,
En laet *Nijt* ſeggen wat ſe mach.
Om niet begeert hy wijſen raet,
Die op ſijn malle luymen ſtaet.
Schriften van ſotten
Zijn voor de motten.
Wilt ghy van brieven ſijn gedient,
Schrijft door een bood' en niet met vrient.
Wie taerten eet den gantſchen dag,
Maekt dat hy niet meer taerten mag.
Geen menſch en late ſich vervoeren
Van lacchende ſchouten, of ſchreyende hoeren.
Die 't hooft licht ſteekt in alle gaten
Die kan der licht ſijn oiren laten.
Geen menſch ſiet meer ſijn hooft-ſweer groeyen,
Als die met alle dingh wil moeyen.
Indien ghy vreck en gierigh zijt,
Soo weeſt het dan van uwen tijt.
Beſiet de luſt en haer beleyt,
Niet ſo die komt, maer ſo die ſcheyt.
Niemant wort 'er oyt begeckt,
Als een die het aen hem treckt.
Niet en wort ſoo fijn geſponnen,
Of t'en komt wel aen der ſonnen.
Een dien het al na wenſchen gaet
En weet ter weerelt goet noch quaet.
So ghy een vrient gerieven kondt,
Stelt hem niet uyt, maer helpt terſtont.
Als oude honden baſſen,
Men dient 'er op te paſſen.
Geen oude kat ſpeelt met een bal,
Maer loert hoe ſy wat vangen ſal.
Wanneer men 't een of 't ander miſt,
Soo leert men dat men niet en wiſt.
Wie vint, of wint een waren vrient,
Die heeft ſijn dachloon wel verdient.
Die meer begeert dan hem betaemt
Miſt dickwils dat hy had geraemt.
Hoe! ſiet men dit niet menighmael,
Aen *Gaeutje* ontgliptook wel een ael.
Hy behoeft een harden ſchilt,
Die het al verſetten wilt.
Nae groote blijtſchap komt getreur,
Vreugt in het huys, druk voor de deur.
Haſpels in ſacken, en hoeren in ſchuyten,
Die plachten veeltijts uyt te muytẽ.
Hy doet de goede lieden quaet
Die 't quade ſonder ſtraffen laet.
Geen nutter ding voor gramme ſinnẽ,
Als ſtil te zijn, en tijt te winnen.
Onrecht te lijden, en niet te plegen,
Dat acht ik voor een grooten ſegen.
Een harde ſteen die wet het yſer,
En harde ſlagen maecken wijſer.
Een die 't al heeft na ſijnen wenſch,
Acht dien een ongeluckigh menſch.

Kunſt gaet om broot,
Maer helpt ter noot.
Alle dingen kan men dragen,
Uytgeſondert goede dagen.
Hy die een man was in der noot,
Die blijft wel onder weelde doot.
Geen gout ſoo root,
Of 't is voor den noot.
't Is even goet wat dat men kan,
Wanneer 't geluck wil metten man.
Te recht ſo acht men 't ſlimme katten
Die voren lecken, en achter kratten.
Die jocken wil, moet jock verſtaen,
't Is anders beter ongedaen.
't Is goet jocken daer goede gront is,
Maer maekt 'et dat 'et niet te bont is.
Mẽ prijſt de dicht-gewolde ſchapẽ,
Want by den ruygen is 't goet rapen.
Om te ſnijden in den kaes
Dient een wijſe met een dwaes.
Heden koop-man,
Morgen loop-man.
Godt beydt langh,
Maer wreeckt ſtrangh.
Een aep wil met een yder gecken,
En ſy en kan haer eers niet decken.
Wie ſpreeckt, die ſaeyt,
Wie hoort, die maeyt.
Heeft ymant met ſpreken ſich vergiſt
Ten wort met geen ſponſy uytgewiſt.
De ſeugh miſdoet,
De bigge boet.
Swijgen en dencken
Kan niemant krencken.
Het leen is voor den outſten,
Het gelt is voor den ſtoutſten.
De naeſte in den graet,
d'Outſte op de ſtraet,
Mannen voor vrouwen
Sullen 't leen behouwen.
Geen moeder maekt een baſtaert kint,
Hoe ſy het raept, of waer ſ'het vint.
Van deught tot deught,
Van vreught tot vreught.
Wat ick vliede, wat ick wenſch,
Wat ick doe, ick vind' een menſch.

Onſe Jongelinck eyndelick te lande komende/ vermoeyt van de ſtuerheydt der zee / begint van peerden / honden / jagen en vliegen / geerne te hooren / en ſelfs ſmakelick te ſpreken; uyt welcken handel hy de volgende ſpreeck-woorden heeft geleert/ en tot ſijn eygen en andere vrienden gebruyk/ hier aen-geteekent.

Hy is een dwaes,
Die om een haes
Veel ſmerten lijt,
En noch een peert,
Veel ponden weert,
Den hals af-rijt.
Wie in de ſomer viſt, en in de winter vinkt,
't Is vreemt indien het vlees hem in de kuype ſtinckt.
Wie 's winters vinckt, en ſomers viſt,
Hoe veel hy vangt, 't is meer gemiſt.
Wilt Eſaus ſtaet voor u niet kieſen,
En ſegen voor de jacht verlieſen.
Venator teneræ conjugis immemor.
Vliegen en jagen
Sijn vrouwe-plagen.
Een Haes, een Ree, een Swijn,
Dieſe vangt maecktſe zijn.

Sic venare, rex, ne regni negligantur munia.
Zijt ghy een Prins, jaeght niet ſoo ſterck
Dat ghy verſuymt u eygen werck.
Mieux vaut meſtier
Que eſprevier.
't Is voor u huys een vaſter balck
Een ambacht, als een grage valck.
Es iſt alle tage jage-tag /
Aber nit alle tage fange-tag.
Alle dagen
Kan men jagen,
Maer de vangh
Komt verlangh.
De chiens, oiſeaux, amours & armes
Pour un plaiſir beaucoup de larmes.
Van vogelen, honden, en lichte vrouwẽ,
Voor een genuchte, duyſent rouwen.
Mit unwilligen hunden iſt nicht gut jagen.
Wenn der hund nicht luſtig iſt zum jagen / ſo reitet er auf dem hindern.
Daer baet geen ſmeken, bidden, of vragen,
Met onwillige honden is 't niet te jagen.
Every bird is knouwn by his feather.
A petite occaſion
Prend le loup le mouton.
Wanneer de wollif honger krijght,
't Is noodigh dat het ſchaepjen ſwijght;
Want al en bleet 'et niet te veel,
Hy grijpt het beesjen by de keel.

PEERDEN.

Il caval tanto val, quant' egli va.
Freno indorato non megliora il cavallo.
Een goet peert is een edel have,
Als 't reyn van hayr is, en van beenen gave.
De tout poil bon cheval.
In al hayr magh wel een goet peert ſteken.
't Is om niet gefleuyt, als 't peert niet piſſen en wil.
Bon pied, bon œil.
Caval corrente, ſepoltura aperta.
Chi corre in poſta
Con la morte ſchorza.
Cheval de paille,
Cheval de bataille.
A cavallo chi non porta ſella,
Biada non ſi crivella.
Trotto d'aſino poco dura.

HONDEN.

Qui tue chat ou chien,
Ne faict pas bien.
Canis domi ferociſſimus.
Canes panes ſomniant.
Canis timidus vehementius latrat quam mordet.
Die hunde die viel bellen/ beiſſen nicht.
Ogni triſto can, mena la coda.
Can vecchio non baia indarno.
Non ſi da tanto pane al cagnuolo quanto la ſua codo dimanda.
Chien ſur ſon fumier eſt hardi.
Carezze di cane,
Corteſie di puttaine,
Inviti d'hoſti,
Non puo far che non ti coſti.
Als ghy getoeft wort van een weert,
En dat een hont u quiſpel-ſteert,
En dat een hoer u vrientſchap doet,
Denckt vry dat u dat koſten moet.
Can che abbaia non morde.
Een hondt die men een been ontneemt, en kent geen vrienden.
Bloode honde baſſen veel.
Sy en bijtẽ niet al die haer tanden latẽ ſien.
Beter een hondt te vrient, als te vyant.
Laet, dien het luſt, te jachte loopen,
Ghy, hoefje wiltbraet, laet 'et koopen.

Liefdes Kort-Sprake.

INLEYDINGE.

PHILARETUS *van Waermont*, een soet-aerdigh Edelman, in sijn groene jaren de werelt met oordeel gesien, en verscheyde talen geleert hebbende, is naderhant in sijn vader-landt gekeert, ende aldaer een geruymen tijt gebruyckt sijnde geweest in verscheyde eerlicke (doch moeyelicke) bedieningen, was eyndelick van de selve vermoeyt en af-keerigh geworden, en hadde daerom sich metter woone begeven op seker sijn buyten-huys, in een vruchtbare lant-streecke çierlicken op-gebout, om aldaer sijnen overigen tijt in stille besigheyt, buyten nijt en strijt soetelicken over te brengen. Hy dan in dit buyten-leven nu eenigen tijdt getreden wesende, geviel het ontrent den lieffeliken Mey-tijt dat hem in de voor-seyde gelegentheyt eenige sijn vrienden, ende onder de selve een goet aen-tal wel opgevoede jonge lieden quamen besoecken; die hy op een schoonen morgenstont (in een venster leggende) hadde vermerckt eerst te gaen wandelen onder de bloeyende boomen van den aenleggenden hof, en eenigen tijt daer nae sich ter neder-geset onder de nieu-groenende telgen van eenen jeughdigen linde-boom, op het voorhof staende; Alwaer de selve onderlinge tot haere koninginne hadden verkoren Jonckvrou *Phronesia van Geest-rijck*, met macht om voor dat mael een iegelik op te mogen leggen soodanigen last en bevel als de selve soude mogen oordeelen tot de meeste vermakelikheyt van 't geselschap te sullen dienen: in welck ampt de voorsz. jonck-vrouwe *Phronesia* (na eenige heusche verontschuldinge) getreden sijnde, was besich aen den desen en den genen vast 't een of 't ander te gebieden; hier door begon in 't gemoet van *Philaretus* (dit hoorende en siende) eenige genegentheyt t'ontstaen om sich by de voor-seyde jonge lieden te vervoegen, ten eynde om mede wat goets en wat soets onder de selve voorts te brengen, nae voor-vallende gelegentheyt; alles ten eynde om aen de voor-seyde sijne gasten te betoonen, hoe aengenaem hem der selver geselschap moeste wesen, dewijle hy, als tegen sijnen aert en jaren, sich onder de jonge lieden quam vermengen. Hier op dan beneden gekomen sijnde, en het geselschap naerderende, is hem van twee snege jonge lieden (sich van den hoop af-sonderende) de wegh heusselick af-genomen, doende de selve aen hem versoeck, ten eynde hy de jegenwoordige vergaderinge wat by wilde woonen, en met sijn bevallick geselschap wat vermaecks aen-brengen. Soete jonge lieden (antwoorde *Philaretus*) dat ick hebbe en past niet op dese gelegentheyt, en dat hier wel passen soude, dat en heb ick jegenwoordelick niet; laet my daerom aen my selven, en onder-houdt malkanderen, als ghy begonnen hebt; vogelen van eender veeren dienen best te samen. Neen, Heer, antwoorde een van de by-standers, dit en is geen haven om soo voor-by te zeylen sonder tol te betalen: heb ick niet van wijse lieden gehoort dat het de beste slagh van jonge lieden is die soo wat van den ouderdom al-reets in sich vertoonen? * En wederom, dat het wel de bequaemste soorte van oude lieden wort geacht, die noch soo wat van de jonckheyt aen sich hebben behouden? Dit gebeurende, en dese woorden noch niet ge-eyndigt zijnde, bevent hem *Philaretus* omcingelt en als belegert van een groot deel van 't geselschap, alle gelijckelick het selve versoeck met eenparige begeerten ernstelick aendringende: des hy sich eyntelick liet seggen, en met eene de koninginne eerbiedelick gegroet, en de handen gekust hebbende, sette sich neder nevens Jufvrou *Virginia van Bly-leven*, verwachtende op wien de bevelen van de koninginne soude komen te vallen, en wat de selve soude uyt brengen. De koninginne niet langh hier na haer oogen slaende op *Philaretus*, begon te seggen; nadien tot haerder kennisse was gekomen, dat hy, onder andere goede saken, in sijn reysen naeukeurigh was geweest om voor-raet te doen van allerhande aerdige spreucken en spreeck-woorden, die hem hier en daer onder andere natien waren voor-gekomen, dat sodanige spreucken kort en scherp zijnde, en in weynigh woorden veel begrijpende; haer bevel was dat hy ten goede van dat soet geselschap souden aen-vangen uyt te brengen, en te beschrijven de rechte Minne-plichten, beyde voor jonge vryers en jonck-vrouwen, en dat alleen door spreeck-woorden en soete spreucken, om alsoo eens in een Kort-spraecke te mogen sien, dat soo veel aerdige geesten in 't lange voor desen hebben voor-gestelt.

Philaretus, sich willende verontschuldigen op sijne jaren, kortheyt van memorie, en andere ongelegentheden meer, wert met gemeene stemme verwesen tot gehoorsaemheyt; in voegen dat hy, siende hoe dat hy gescheept was, en dat hy den bal spelen moeste soo die lagh, den voorsz. last eyndelick heeft aengenomen, met versoeck nochtans dat hem tijt soude werden toe-gestaen tot den naer-middagh, om sijne memorie middeler-wyle op die gelegentheyt wat te mogen ververschen: Het welck hem by allen zijnde in-gewillight, heeft sich terstont daer nae aldaer een dienaer gevonden, die hen alle versochte tot het middagh-mael te willen komen; waer mede het geselschap van daer gescheyden, en de mael-tijt korter hebbende gemaeckt, als naer gewoonte, heeft sich des naemiddags ter bestemder plaetse in vollen getale laten vinden, alwaer *Philaretus* in 't midden geseten zijnde, en een schriftelicke memorie, tot sijn behulp, in de hant hebbende, aldus begon te spreken:

ALs 't et sulcks / soete jonge lieden / dat ick mijn hooftront-om besteken vinde / niet met versche rosen / nae den aert van desen lieffelicken Mey-tijt / maer met rechte kerckhof-bloemen / dat is / met menighte van grijse hairen / nae de gelegentheydt mijner jaren; evenwel nochtans / alsoo ick door uwe jegenwoordigheyt in my selven gewaer ben geworden soo eenige ('k en weet niet hoedanige) jeughdige invallen en gedachten / soo ben ick genegen geworden het versoeck / by u lieden aen my heden gedaen / nae te komen / ten besien dat ick kan / en tot bericht van houbare en hou-nutte jonge lieden te openen soodanige aen-merckingen als ick uyt spreucken van verscheyde volcken t'anderen tijden hebbe uyt-gevonden: oordeelende mijns plichts te wesen / dat ick een yder in dese gelegentheydt aen-wijse den wegh / dien ick / nae dwalen en malen / eyndelick hebbe geoordeelt den besten te wesen. Van droomen te spreken, is wakende luyden werck. Ick kome dan tot de sake / en segge dat een Vryer / een vry-heer wesende van sijne jeught / en een Vryster / vry teer zijnde in hare jeught / beyde vry wat berichts van doen hebben ontrent het beleyt van hare jeught: een vryer om sijn vryheydt wel te gebruycken; een vryster om haer teerheyt niet te misbruycken / d'onbesochte, d'onbedochte, seyt men van outs / en 't is de waerheydt / want Spreeck-woorden zijn dochters van de dagelickſche ondervindinge. Wel aen / ick ben gesint hier toe wat te seggen / maer op het kortste dat ick kan; Een greyntjen pepers is beter als een mande vol pompoenen:

* Ut adolescentem, in quo aliquid senile, sic senem in quo aliquid est adolescentis, probo.

Niet hoe veel, Maer hoe eél.
Niet hoe kleyn, Maer hoe reyn.
En in alle manieren/

Les plus courtes follies sont tousjours les meilleures.

De kortste malligheden zijn altijts de beste.

't Is een Italiaens seggen/

Chi ha kauuto moglie, merita una corona di patienza; chi n' ha kauuto due, merita una di pazzia.

Die een wijf heeft gehadt, verdient een kroone van lijdsaemheydt; die 'er twee heeft gehadt, verdient 'er een van dwaesheyt.

't Is een Frans woort/

Le premier mary est amy, le second mary est mary, le tiers est maistre.

De eerste man is een vrient, de tweede man is een man, de derde is een meester.

Sommige onder ons gaen verder/ en seggen/

Eens te trouwen, is nootwendigheyt; tweemael, is malligheyt; drie-mael, is dulligheyt.

Wat my belanght/ ick houde dit voor waerachtigh/

Als van twee gepaerde schelpen
d'Eene breeckt, of wel verliest;
Niemant sal u konnen helpen,
(Hoeje soeckt, of hoeje kiest,)
Aen een, die met effen randen
Juyst op d'ander passen sou;
d'Eerste zijn de beste panden,
Niet en gaet voor d'eerste trou.

Yder wicke dit soo 't hem goet dunckt; voor my/ ick en sal jegenwoordelick niet staen als op het eerste/ en hoe men gevoegelickst daer toe geraken kan. En daer toe segh ick dit/ als tot een in-leydinge:

Een dief vond' licht een open kist,
Indien hy alle dingen wist;
Een vryer kreeg wel haest een vrou,
Wist hy slechts waer hy vryen sou.

Wat raet dan om dit te weten? vragen de Vryers. Ick antwoorde; dat hier te landen onder de jonge dochters in 't gemeen geene of weynige te vinden zijn/ die niet en hellen naer een goet geselschap/ dewijle men de selve in hare vryheydt laet/ sonder dwangh ofte aenradinge tot klooster-leven. Wie van de selve en seyt 'er niet t'eeniger tijt/ ten minsten in haer selven?

Moriar, nisi nubere dulcere est.

Heureuse vrayment est la vie
De la femme, qui se marie,
Et a trouvé un bon espoux,
Je meure; si cela n'est doux.

Omne adeò genus in terris, hominumque ferarumque
Et genus æquorum, pecudes, pictæque volucres
In furias ignemque ruunt. ——

Al het kleyn en groote vee,
Al de visschen van de zee,
Al de vogels van het wout,
Wenschen om te zijn getrout,
Wenschen om te zijn gepaert;
Waerom mijne jeught gespaert?

Jusqu' à la formie,
Tout veut compagnie.

Cœur sans flame,
Corps sans ame.

Al is de Mier
Het minste dier,
Noch wil het paren:
Een rijpe maeght,
Naer eysch gevraeght,
Sal die haer sparen?

Laet dan een jongelinck geene van alle in sijne in-beeldinge hier van uyt-nemen: en daerom/ isse jonck/ vrier/ daer ghy het oogh op hebt/ soo stelt 'et vast/ dat

Jonge jaren
Willen paren.

Begintse wat aen te komen? denckt dat ghyse in haer selven hoort mompelen

En esperant mieux,
On devient vieux.

Met beter te hopen
Is de tijt verlopen.

En vry niet sonder reden:

De demain à demain le temps s'en va.

En attendant un mary qui soit chevalier,
Les tetins me pendent jusqu' au bravier.

Terwijl ick wacht een man van ridderlicken staet,
Soo voel ick dat mijn jeught al vast daer henen gaet:

Als eens op soodanigen ongelegentheydt een voortreffelijke jonck-vrouw klaeglick (wort geseyt) gesproken te hebben.

Isse teer / swack / en bleyck? denckt datse bequamer is om het pack der liefden / als om meulesteenen te dragen. Gelooft de Medecijnen en Natuer-meesters / die hier in klaer spreken / en zijn gewoon te seggen /

Pasles couleurs, desirs mal accomplis.

Vrysters, 't bleyck van uwe wangen
Koomt van eenigh soet verlangen.

Fille pasle,
Demande le masle.

Bleycke verven
Paren of sterven.

Isse kloeck van leden? houdt seker

Dat soo een Amazone eenen Alexander verwacht.

Isse bloosende/ en wel-gedaen?

On peut bien voir à sa couleur,
Quelle peut estre sa douleur.

Men kan wel sien aen haer gelaet
Dat sy het minnen niet en haet.

Isse sieckelick? sy denckt misschien

Aut societas, aut mors.

s'Il faut mourir un jour,
Je veux mourir d'amour.

Wanneer het immer wesen moet,
De minne-doodt is wonder soet.

Isse weeligh / en lustigh?

Malaisement peut durer le rossignol en cage.

Een wilde vogel acht 'et pijn
Langh in de kooy te moeten zijn.

Isse swaermoedigh/ en dickwils suchtende?

Un souprir
d'Un souvenir.

Maeghde-suchten
Zijn maer kluchten.

Denckt datse seyt / ofte minsten peyst/

Souprir d'amour Dieu vous convoye,
Où je ne puis aller je vous envoye.

Soet suchje vlieght eens by den man
Dien ick nu niet genaken kan.

Isse hoogh-dravende en moedigh? seght vrylick/

Matrimonium, ad majora tendenti, decus ac robur.

Maeght, wilje staet, of eer, of glans,
De luyster komt u van de mans.

Isse neer-slachtigh/ en kleyn in haer oogen?

Humilis mens apta marito est.

Een nedrigh hert is voor een man
Soo nut, als iet dat wesen kan.

Isse qualijck gehouden by een stief-vader / stief-moeder/ of diergelijcke?

Of iemant deur, of venster sluyt,
Die qualick is, die wilder uyt.

Est mihi namque domi pater, est injusta noverca.

(Stief-moeder is een hatige naem; een jongen werpende op een tijt nae een hont / en rakende sijn stief-moeder / riep dat 't et niet al mis en was. Een vreemt seggen!)

Isse wel by een broeder / of ander goede vrienden? ick weet daer zijnder die seggen derven;

E meglio una cattiva parola del marito,
ch'una buona del fratello.

Al beter van een man bekeven,
Als by een broeder wel te leven.

Ghy daerom / tot besluyt / stelt vast met den ouden Leer-meester van dese kunst /

—— omnes
Posse capi. ——

Geen vogel (wilt vry netten hangen)
Of hy en staet te zijn gevangen.

Nu vorder tot de saecke selfs;

Soeckt ghy een wijf na uwen wensch,
Ga niet voor eerst tot eenigh mensch;
Godt is de vinder van de trou,
Gaet eysch van hem een goede vrou;
En krijght ghy die, soo geeft hem eer,
Want 't is een gave van den Heer.

Maer als ick van een goede Vrouwe spreecke / ick en verstae geen vol-maeckte. d'Italiaen seyt wel /

Ogni donna, e vacca
A qualche tacca.

Koeyen hebben plecken,
En vrouwen haer vlecken.

Wy noch beter/

Wie peert, of wijf, soeckt sonder gebreken,
Die mach het werck wel laten steecken;
En dencken dat hy sijn bed en stal
Voor eeuwigh ledigh houden sal.

Maeckt vry u rekeninge daer nae; anders gewisselick ghy sult u vergissen. 't Is seecker / en d'ervarentheyt leert 'et:

Geen soo schoonen schip, of 't heeft een pompe.

Het tweede dat hier te doen is / leert ons de Frans-man/

Il faut { *Entreprendre avec prudence,*
Poursuivre avec esperance,
Supporter avec patience. }

Met wijsheyt te kiesen,
Geen moedt verliesen;
Maer staegh vol-herden,
Soo sal 't eens werden.

Laet ons van elcx in 't bysonder wat seggen; eerst nopende 't beginsel / of het schoon de waerheydt is/

Assez demande, qui bien ser[t]

dat

Henselick toegesien, genoegh gebeden is, en dat een die wel dient, met stil-swijgen eyst.

Nochtans een yegelick (aen wien het ernst is dient te spreken, en ront te gaen (als 't tijt is.)

want

Il mal cresce, à chi l'asconde.

Verswegen quaet
Blijft sonder raet,
Verborgen pijn
Geen medecijn.

Oock

Die schamen, en mijden,
Staen veel ter zijden.

Nopende de verkiesinge / en hoe die te doen is/ daer aen is vry wat veel gelegen.

Femme & melon
A peine les cognoit on.

Wie kent 't oyt nae rechten eysch
Meloenen, en het vrouwe-vleys?

Wy seggen daerom by goet gevolgh / met [de] Latinisten:

Noveris, quam amare velis.

Ken[t]

Kent, en verſint,
Eer datje mint.

Of met den Spanjaert /

Ante que caſes,
Mira que hazes,
Que no es neude, que deſchazes.

Eer dat ghy gaet
Ten echten ſtaet,
Let op u ſaken;
Want 't is geen bant
Die met 'er hant
Is los te maken.

De Franſchen kleermaker ſeyde wel /

Meſurez trois fois, avant que tailler une fois.

Qui ſe haſte en cheminant,
Se fourvoye bien ſouvent.

Wilt ghy wat maecken,
Meet wel u laecken
Eer datje ſnijt;
Hy kan licht dwalen
Uyt ſijne palen
Die haeſtigh rijt.

Iamais choſe ſe fit bien en haſte, fors que fuzir la peſte.

In haeſt en kan niet goets geſchieden,
Ten zy dat ghy de peſt wilt vlieden.

Niet met 'er haeſt als vloyen te vangen, ſeggen wy. En met een rijmptjen

Haeſtige ſpoet
Is ſelden goet.

Nihil tam inimicum conſiliis, quam celeritas.

Die wel op een ſaeck wil achten
Die en moet voor al niet jachten.

Geringe ſaken magh men licht over-gaen.

Campernoelj' of duyvels broot
Wort in weynigh uyren groot;
Maer een goed' en nutte vrucht,
Die en rijpt noyt metter vlucht.

Maer

Goede en groote dingen willen tijt hebben.

Byſonder in ſoo een gewichtige gelegentheyt / als is de gene daer wy van ſpreken.

Qui en haſte ſe marie, a loiſir ſe repent.

Al die met haeſt een vrouwe trout,
Vint (als 't te laet is) dat hem rout.

Laet ons dan beſluyten met een Sinne-beelt / en ſeggen /

Pluſtoſt Meurir
Qu' Amandrier.

d'Amandel bloeyt vroegh, de Moerbeſy laet,
Maer let eens wie het beter gaet.

't Oude en vertroude Woort ſeyt /

Sat cito, ſi ſat benè.

Aſſez toſt, ſi bien.

Haeſt genoegh
Is 't wel genoegh.

En dit ſonderlinge voor vryers van haer eerſte wambays / die komen ſich voor al lichtelick vertaſten;

Kalf-vleys, half-vleys.

Een vryer (ſeggen eenige) diens baert niet langer en is als ſijn tanden, dat is een monſter; der ſulcker ſaecken en verbeteren maer met wat te vertoeven.

Van vroegh ombijten, en laet te trouwen, en krijght men niet licht den hooft-ſweer.

(In dochters wert dit in eenige landen anders in 't werck geſtelt:

La vefve avec le dueil, la fille avec le morveau.

Een weeuwe die noch rouwe draegt,
En met het ſnot, een jonge maegt.)

Wegh dan met de jachtigheydt in dit werck.

En tot beſluyt /

Laet jachtige luyden op eſels rijden, ſoo leerenſe wat hun noodigh is.

Maer dit dient al mede plaetſe te hebben / hoewel men al ſchoon gekomen is by de gene die men recht meynt. Dat groot en bedenckelick Woort en dient niet terſtont uytgeſlingert: men magh in ſoo groote ſaecken niet vallen gelijck een End in een vyt / een koey in de ſloot / of een boer in de hooſen; daer dient ſoo wat voor-ſpels gebruyckt / als de ſchermers plegen / eer ſy het ſpel aenvangen. Daer dient eerſt ſoo wat van den boot geſproken, om allenxkens aen het ſchip te geraken. Maer de ſaecke eens wel begonnen zijnde / en dient om geen waen-vreeſe lichtelijcken naegelaten te worden. Swaer-hoofdigheydt is hier / en elders ſchadelick.

Vaine pœur, certaine miſere.

Ydele vreeſe, is ſekere ellende.

Laet de vogelkens ſorgen, die hebben dunne beentjens, ſeyt de Duytsman.

Chi ha paura di paſſere, non ſemini panico.

Wie voor muſſchen ſich ontſiet
Die en ſaey' het koren niet.

't Is wel geſien / dat iemant door vreeſe even het ſelve dat hy vreeſde / ſich op den hals haelde.

Le mal advient, a celuy qui mal ſonge.

Die ſtaegh voor onheyl is beducht,
't Is ſelden dat hy dat ontvlucht.

't Is dwaesheydt voor een blaeuwe-ſcheen te duchten / eer men ſich oyt ſtiet.

En la caverne des larrons, on ne parle du gibet.

Die ſtelen wil, moet om geen galge dencken:

Die ſpelen wil moet ſich een bil-ſlagh getrooſten.

Plus in metuendo eſt mali, quam in eo quod timetur.

En in alle manieren is in de vreeſe veeltijdts meerder quaet / als in de ſaecke ſelfs die gevreeſt wort / ſchoon die al qualijck koomt uyt te vallen. Gaet dan voort met de goede ſaecke / en ſtoot u aen een kleyntjen niet.

Chi guarde ad ogni penna, non fa mai letto.

Wie elcke veer wil ſien en raken,
Hoe kan die oyt een bedde maecken?

Ook ſchoon het ſoo geviel / dat men u voorby wees / en de ſtucken in de hant gaf / noch al niet geſwicht / een goet aenbeelt en moet voor geen ſlagh beſwijcken.

Il n'eſt hardy qui s'effroye d'un refus.

Het is een killigh hert, en ſonder goeden raet,
Dat om den eerſten Neen een lieve vryſter laet.

In deſen gevalle dient ſoo wat heuſche onbeſchaemtheyt in 't werck geſtelt /

Ubi pudor nocet, ſtultitia eſt, non pudor.

Daer de ſchaemte ſchadelick is, iſſe niet als dwaesheydt.

Ick weet dat 'er eenige ſoo hoogh-dravende / ofte oock wel ſoo neer-ſlachtigh zijn / datſe 't geheel werck / oock op het eerſte af-ſeggen / daer laten. Niet alſoo / de bevindinge heeft dickwils geleert dat ſulcks een misſlagh is. Men dient hier vaſter in ſijn ſchoenen te gaen.

Qui timidè rogat; docet negare.

Wie beſchromelicken vraeght, die leert weygeren.

In tegendeel /

Courage, faict l'ouvrage.

Met arbeyt krijght men vyer uyt den ſteen.

Jagers en Vryers hebben vry wat gemeens /

De ſtadige Jager vangt het wilt.

En voor de Vryers /

Aenhouden doet verkrijgen.

Evenwel en wil ick niet raden tot een gedurigh en moeyelick vervolgh / om tegens wint en ſtroom ſottelick aen te dringen. Geenſins; Kuſt noyt ſoo een vryſter aen den mont, dat 'et haer 't herte af ſeer doet.

't Is beter ſomwijlen wat achterwaerts te deynſen / om een beteren ſprongh te maken / als voorwaerts te poogen / en in de ſloot te vallen.

Nihil magis amorem incendit, quam carendi metus.

Lenius inſtando tædia tolle tui.

Donna ſeguita niega,
S'epoi fuggita priega.

Altemets wat achter-blijven,
Doet oock dickmael liefde ſtijven.

Des amantes les noiſettes,
d'Amour allumettes.

Geliefkens kijven,
Doet liefde beklijven.

Men ſiet 'et ſomwijlen

Per troppo ſperonar la fuga è tarda.

Een peert / te veel met ſpooren geſteken / wil dickwils niet voort. Men moet tijden en ſtonden kennen. Beſcheydenheydt en heusheyt moet hier en elders plaetſe hebben; geen onbeſchoftheydt / en raeu dreygementen:

Tout par amour, rien par force.

En pleeght geen norsheyt of gewelt,
Maer denckt dat hier maer liefd' en gelt.

L'amour gouverne ſon royaume ſans eſpée.

In 't koninckrijcke van de min
En mach noch ſtael, noch yſer in.

Wat dan? hier en dienen niet als

Sijde woordekens,
Fluweele boordekens,
Met ſachte koordekens.

En / ſoo ghy een recht vryer zijt / de ſoodanige zijn wel te vinden /

Affectus verba ſuppeditat.

Fac tantum cupias, ſponte diſertus eris.

Heeft u de minne recht geſteken,
Gewis ghy ſult wel leeren ſpreken.

Even-wel / al deſe haperinge en moet u geen afkeer maken van de beminde /

Celuy n'aime pas bien, qui pour peu hait.

Schoon datje ſomtijts lijt, blijft efter wel geſint;
Want die om weynigh haet, en heeft noyt veel bemint.

d'Ervarentheydt leert ons /

Dat met moeyte verkregen is, wort met minne beſeten.

En gemeynlick gebeurt 'et / dat

Die weynigh beſteden wilt, ſelden goet vleys koopt.

Houdt dan / vryer / dit voor u ſtock-regel /

Ick jaeg, op hoop, ick wil volherden,
Dat niet en is, dat kan noch werden.

Omnes aër aquilæ pervius.

Des Arents onvermoeyde vlucht
Die dringht oock door een ſtuere lucht.

Ongeſien,
Kan geſchiên.

Maer deſen al niet tegenſtaende / ſoo u de praem ſoo naeu wert geleyt / dat ghy merckt dat 'er niet af-vallen en ſal;

Ick ſegh dat hy met reden klaeght,
Die niet en vanght, en lange jaeght.

Wat raedt?

Mieux recul'r, que mal faillir.

Beter is 't te rugh gegaen,
Als een quaden ſprongh gedaen.

Siet men niet dickwils ſoo ſchoone ſchepen aenkomen/ als 'er af-varen? Siet men niet ſo ſchoone bloemen ontluycken/ als 'er vergaen? Wat meer? ſiet men niet dat

(Sæpe majori fortunæ locum fecit injuria.)

Een kleyn geluck u af-geſeyt,
U dickwils tot een grooter leyt?

En in allen gevalle/

Aſſai guadagna chi vano ſperar perde.

Soo gaet dit vaſt/ dat ydele hope te verlieſen/ noch al voor ghewin te rekenen is; doch hoe het zy:

Cuore forte,
Rompe cattiva ſorte.

Een moedigh hert
Verwint de ſmert.

Maer het zy dat ghy uwen eerſten/ oft uwen tweeden aenſlagh wilt vorderen/ vryet/ en laet 't et op u eygen vernuft alleen niet aenkomen/

Magna negotia, magnis adjutoribus egent.

Groote ſaecken, hebben groote hulp van noode.

Gebruyckt daerom/ tot u onderſtant/ luyden die oogen in haer voor-hooft hebben/ en klaer ſien/ niet juyſt met de uytterlijcke oogen des lichaems/ maer eer met de inwendige oogen des vernufts; ick meyne oude ervaren lieden/ die veeltijts als het geſichte door de jaren ſwack wort/ dan meer als oyt in het verſtant verſterckt worden/

Quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientiâ validum.

Impellat remum, qui didicit.

Die wel eer heeft leeren roeyen,
Laet dien ſich met varen moeyen.

Want wat u/ en uws gelijcken aengaet/ ey ſegh eens/ wie kander ſeggen

Amour m'eſtreint & raiſon me gouverne.

Qui ſont ceux qui ont les beaux yeux, & ne voyent gouſte? les amoureux.

Wie zijn 't die de ſchoonſte oogen hebben, en ſien niet een ſteke? zijn 't niet die de liefde begogelt heeft?

Amor non ha ſapienza, & ira non ha conſilio.

Daer is geen wijsheydt in de min,
En gramſchap heeft geen reden in,

ſeyt d'Italiaen/ en hy voeght 'er noch by/

Dove regna amore,
Non ſi conoſce errore.

Die van de liefde zijn geſteken,
En ſien noch vlecken noch gebreken.

Hollandt gaet noch ronder/ en ſeyt

Kinderen die minnen,
Hebben geen ſinnen.

De reden is taſtelick/

Cœur troublé, n'eſt pas ſage.

Als 't hert met tochten is beſeten,
Ten kan noch recht, noch reden weten.

Deux yeux ne ſont pas ſuffiſantes, pour prendre une femme.

't Is (mijns oordeels) wel geſeyt/ dat twee oogen niet genoegh en zijn om een vrouwe te kieſen. En noch beter/ dat een die verkoopen wil/ maer een ooge behoeft/ (want hy weet te voren wat vleys hy in de kuyp heeft) maer die koopen moet/ behoefter wel hondert/ 't is hem al nieuw wat hem voor komt; en met ſchoon voordoen, wordt 'er veel bedroghen. Want

Die ſijn huys verkoopen wil, ſchildert veeltijts den gevel.

Au drap meſchant,
Belle monſtre devant.

En

Voor een ſlecht laken, placht men wel een ſchoon monſter te ſetten.

Maer ondertuſſchen/ de gene die in deſe gelegentheydt raet plegen/ hebben wel toe te ſien/ wie/ en hoedanige ſy-lieden hier toe gebruycken: mitsgaders hoe verre haer raet aen te nemen is. 't Gaet al ſomtijts vreemt tot in de ſaecken van de werelt.

't Plach den eenen hont leet te weſen, dat 'er een ander in de keucken gaet.

En dit ſiet men oock wel onder nae-beſtaende vrienden/

Soror ſorori matrimonium ſuo fortunatius invidet.

Stelt u hier in niet geruſter,
Om den raet van uwe ſuſter;
Want het haer oock wel berout,
Sooje wat te hooge trout.

Ab affectibus omnes qui de rebus dubiis conſultant, vacuos eſſe decet.

Raet-gevers behooren van ſucht en driften vry te weſen/ en daerom in 't gemeen.

In deſe bedenckinge dient dan vorder gelet op de ouders van de gene die men in 't oogh heeft; d'ervarentheydt leert 't et ons/

Het is des wereldts loop, al ſlaet 't et ſomtijts mis,
De dochter wort een wijf, als nu de moeder is.

Katte-jongens willen muyſen,
Ape-jongens willen luyſen.

Soo de klock is ſoo de klepel,
Soo de pot is, ſoo de lepel,
Soo de moeder, ſoo het kint;
Let geſellen waer je mint.

En daerom; van een goeden grondt een wijngaert/ van een goede moeder een dochter te nemen/ pryſt men in Vranckrijck/

De bon terroir plantez la vigne, de bonne mere prenez la fille.

En d'Italiaen en is hier niet vreemt van;

Quali figli chieggi,
Tal la mogli eleggi.

Gelijck als ghy u kinders wout,
Siet dat je ſoo een vrouwe trout.

Wat hier de vryſters aen-gaet/ die en ſtaet de keuſe hier van ſoo vry niet/ als aen de jongelingen/ naer onſe maniere van doen; want wy zijn gewoon te ſeggen:

Ghy vaders, als het u behaeght,
Soo geeft u ſoon een jonge maeght;
Maer aen u dochter geeft een man,
Wanneer het u gebeuren kan.

Ondertuſſchen moet niet verſuymt worden op den perſoon ſelfs wel te letten:

Par mary roine, par mary malheureuſe.

Ghy vryſter, denckt in dit geval,
Dat, wie den man miſt, miſt 'et al.

Want

Sulcken vryer mochtje treffen,
Ghy ſult uwen ſtaet verheffen:
Sulcken vryer mochtje kieſen,
Ghy ſult eer en goet verlieſen.

't Is waerlick alſoo/ want

Elle n'eſt pas bien née,
Qui n'eſt pas bien mariée.

Geen menſch en is 'er wel geboren,
Heeft hy een quaet partuur gekoren.

't Is voor u/ jongelingh/ even het ſelve; dus let 'er op.

Ea pœna eſt mercis malè emptæ, ut emptori ſemper exprobret ſtultitiam.

Indien ghy doet een mallen koop,
Als u verſtant is op de loop,
Het is voor u een ſtaegh verdriet
Als ghy u ſlechte waren ſiet;
Het is voor u een ſtaegh verwijt
Dat ghy ſoo dwaſen kooper zijt.

En dit heeft inſonderheydt plaetſe in de koopmanſchappen die men niet en mach weder geven/ al wil men ſchoon veel daer op toe geven. En in tegendeel van dien hier in wel gehandelt te hebben/ is van 't hooghſte vernoegen dat men op aerden hebben kan.

't Is ſeker/

Qui a bonne femme, eſt bien allié.

Wie een goede vrouwe heeft, is wel vermaeghtſchapt.

Want

La plus belle piece de meſnage, eſt une bonne femme.

Het beſte ſtuck huys-raet is een goet wijf.

Maer tot u/ ghy vryſters/ wat naerder en klaerder: Hebt ghy veel goets/ ghy ſult veel aenſtoots hebben; oock als ghy noch jonck zijt.

Om de minne van de ſmeer
Leckt de kat de kandeleer.

Siet men 't niet dagelicks?

De haes lijt vervolginge om haer leckere bouten.

En in tegendeel/

A l'autel rompu, on n'allume chandelle.

Voor een autaer, als hy breeckt,
Niemant oyt een keers ontſteeckt.

Wy bevinden in Hollandt/ dat/

Rijcke lieden kinderen, en arme luy koeyen worden haeſt out.

De ſchoonheydt plach hier mede wat te gelden/ als in haer hebbende een ſtomme welſprekentheydt/

La beauté eſt une eloquence muette.

d'Italiaen plach te ſeggen/

Chi naſce bella,
Naſce maritata.

Die ſchoon geboren is, komt getrout ter werelt.

Wel aen/ koomt u een vryer van buyten voor/ gaet dan voor al met loode ſchoenen.

Mucho ſabe la mona,
Mais mas el que la toma.

Een aep is gaeu, maer gaeuwer die ſe vangt.

Die met voſſen te doen heeft, moet op ſijn hoender-kot letten.

Houwelicken/ die van verre komen/ komen oock bywylen goet weſen/ maer eer de ſelve wel overwogen zijn/ werdenſe by de wijſe als verdacht gehouden.

L'homme de paſſage,
N'attrappe femme, ſi elle eſt ſage.

Vryers die van verre komen,
Zijn u, jonge maeght, te ſchromen.

Aen

Aen deſe dan haeſtelick te verſlingeren / is ſor-gelick; de ſulcke ſeggen dickwils datſe op haer ey-gen landt gaen: en 't is de waerheydt / maer het leyt in haer ſchoenen. En daerom gebeurt 't et by wijlen /

(A la fois vaut plus la lie , que le vin.)

Hoe krommer hout, hoe beter kruck;
Hoe ſlimmer boef, hoe beter luck.

d'Exempelen zijn kennelijck /

Quien lexos ſe va a caſar,
O vn engañado, ó va engañar.

Qui loing ſe va marier ,
Ou eſt trompé, ou veut tromper.

Fallitur ignotis aut fallit amator in oris;
Det tibi, ſi ſapias, terra propinqua virum.

Als yemant ſoeckt te zijn getrout,
Die ſich niet in ſijn landt en houdt,
Maer hier en elders loopt en vlieght,
Die wort bedrogen of bedrieght.

En daerom

Men moet een ruyter niet langer gedincken,
Dan als men ſijn hoef-yſer kan hooren klincken.

Certus in hoſpitibus non eſt amor, errat ut ipſi.

Vreemdelingen liefde maelt,
Juyſt gelijck haer herte dwaelt.

De Spanjaert ſeydt hierom niet buyten reden:

El hijo de tu vizina, quitale el moco, y caſalo a tu hija.

Au fils de ta voiſine oſte le morveau , & le marie avec ta fille.

Al is u buer-wijfs ſoon beſnot,
Maeckt datje met hem niet en ſpot;
Maer liever hem de neuſe ſnuyt,
En houwt aen hem u dochter uyt.

't Is by ons een out ſeggen /

't Is beſt te vryen, daer men den roock kan ſien.

En d'Italiaen is van 't ſelve gevoelen /

Moglie, e ronzino
Piglia del vicino.

Wilt ghy voor u een wijf, of ſchoone peerden halen,
Soo kieſtſe nimmermeer als uyt de naeſte palen.

't Is daerom goet ſich ſoo te dragen / dat ſoo wel u nae-gebueren / als de gene die van eene ſtadt of landt met u zijn / wel van u en uwe geheele gelegentheyt gevoelen / ofte / om onder de ſelve een goet partuer te mogen vinden / ofte om een goede getuygeniſſe van de ſelve wech te mogen dragen / en alſoo elders ſich te verſellen. De Fransman ſeyt wel /

Le pere nourit la fille , mais le voiſin la marie.

De koſt van de kinders moeten d'ouders beſueren,
Maer het beſteden hanght aen de gebueren.

En daerom

Pour graſſe ſoit la geline ,
Elle a beſoing de ſa voiſine.

'k En weet niet een ſoo vetten hoen,
Of 't heeft ſijn buer-wijfs gunſt van doen.

Wat is de reden ? Geen andere / dan vermits de gebueren de gene zijn / die iemant eenen goeden ofte quaden naem konnen aenbrengen: en 't geruchte dat u nae gaet / is als een toet-ſteen van u innerlick weſen.

Een wijs man ſeyt wel /

Tales nos crede , qualis fama cujusque eſt: ſinguli decipi, & decipere poſſunt, at omnes nemo, neminem omnes fefellerunt.

Gelooft ons ſoodanige te zijn / als in 't gemeen van ons geſproken wert. En hierom ſeggen de Wyſen /

Non oculis, ſed auribus ducendum eſſe.

Het zy voor mannen, ofte vrouwen,
Beter na 't oir, als 't oogh te trouwen.

Wie een quaden naem krijght (ſeyt 't Engels ſpreeck-woort) is half gehangen.

Een aenſien van maeghden en vryſters gaen andere Natien noch verder:

Qui la fama ha perdida,
Muerto anda en la vida.

Qui a perdu ſa bonne renommée , eſt mort au monde.

Wie eer verlieſt, of eerbaer root,
Die is voor al haer leven doot.

Schoonheyt is maer dreck, als d'eerbaerheyt verloren is.

Donna ſenza honeſtà ,
Non fu mai bella.

In een vrouwe ſonder eer,
Daer en is geen ſchoonheyt meer.

Soo dient dan / vryſters / voor u wel ſorghvuldelick gelet op de beheudeniſſe van uwen goeden naem / en daer toe wil ick u geerne eenige goede middelen in de handt geven.

Voor eerſt ſoo weet dit /

Eer
Is teer.

En daerom /

Ghy die recht eerbaer pooght te zijn
Verhoet u oock voor quaden ſchijn.

't Is hier ſeker /

Contemptâ famâ, & virtus contemnitur.

Die op geen goeden naem en acht,
Weet dat ſy na geen deugt en tracht.

Hoedt u voor ledigheydt / want

Donna oziosa,
Non può eſſe virtuoſa.

Een wijf, of maegt, die niet en doet,
Het is een wonder iſſe goet.

Tegen de ſulcke valt ſtracks nae-dencken van ontucht / en getwiſſelick

Celle n'eſt pas entierement chaſte, que faict douter de ſa pudicité.

Sy en is niet geheel ſuyver , die twijffel doet ſlaen aen haer eerbaerheydt.

't Is wel waer dat men plach te ſeggen /

Wacht u voor de daet,
Voor de leugen is wel raet.

En van gelijcken /

Als is de leugen wonder ſnel,
De waerheyt achter-haeltſe wel.

Maer dien onverminderd / mach ick u raden /

Ghy moet u wachten voor de daet,
En niet te min ook voor den praet.

Want

Al eer de leugen is ten endt,
Soo is u goede naem geſchent.

Mach ick u bidden / teer geſelſchap /

The faireſt ſilke , wil ſooneſt beſpoiled.

Let op u eer, en houdſe net.
Het witſte kleet is eerſt beſmet.

Il ne faut qu'un mauvais pas pour caſſer la boteille. A tout perdre ne faut qu'un coup perilleux.

Een quaden ſtap, ſonder meer, is genoegh om een glaſen fles te breken.

Onder anderen goeden raet voor uwe gelegentheydt / is 't er (myns oordeels) dienſtigh / dat 'er weynigh in de wandelinge / of onder 't gemeen van u geſproken worde;

Donne & pere ſenza rumori ,
Sono ſtimate le megliori.

Vrouwen en peeren , die niet en kraken,
Die acht men alder-beſt te ſmaken.

Gedenckt tot dien eynde / dat

La femme à la maiſon , & la jambe rompue.

Quade beenen, en goede wijven,
Dienen wel in huys te blijven.

De daet leert 't et /

Fille trop en rue ,
Toſt perdue.

Veel op de ſtraet,
Licht op de praet.

d'Italiaen meynt dat vrouwen en hoenders licht verdwalen / alſe veel uyt zijn:

Femine , e galline , per andar troppo ſi perdone.

Fille trop gaillarde ,
Et trop mignarde ,
Devient paillarde.

Wy ſeggen /

Die ſijn peert laet drincken by alle beeſten,
Sijn dochterken gaen tot alle feeſten;
Heeft binnens jaers dit ongeval,
Een ſloir in huys, een guyl op ſtal.

Door al in 't duyſter / en ten ontijde hier en daer geſien te worden / is u eere gantſch tegen:

De nacht
Is verdacht.

Opere di notte, vergogna di jorno.

Wat iemant in het doncker doet,
Dat wort by lichten dagh geboet.

Ick ſegge voorder /

Fille feneſtriere ,
N'eſt bonne meſnagere.

Vryſters die veel in venſters gapen,
En dickwils tot den middagh ſlapen,
En veeltijts voor den ſpiegel ſtaen,
Die laten 't huys-werck ongedaen.

Veel ontrent het manne-volck te boerten en te gabberen / en is u niet te raden:

Wie jockt,
Die lockt.

Jocus aufert reverentiam; nam modeſtia ſolvitur, dum urbanitas affectatur.

De commettre acte de riſée ,
La fille n'eſt jamais priſée.

Een quack of quinckjen uyt te ſlaen,
En plach geen vryſter wel te ſtaen.

Veel tacke-teylens en handt-geſpeel met jonghmans is van gelijcken gantſch bekommerlick:

A flouwer a bout the neck, is a forſtoole for a kis.

Indienje gooyt met bloem of groen,
Dat is het voorſpel van een ſoen.
Indienje gooyt met groen of nat,
Dat is geſeyt, komt foolt my wat.

Noch vorder/

Een vryſter die aen vryers ſchenckt,
't Is ſeker dat s'haer eertje krenckt:
Een vryſter die van vryers neemt,
't Is ſeker dat s'haer eer ontvreemt:
Wilt ghy dan, vryſter, eerlick leven,
En paſt te nemen, noch te geven.

Wat u cieraet aen-gaet/

Il n'y a diamant ſi beau, qui n'ayt beſoing de feuille, pour en relever l'eſclat.

De juweliers ſeggen ons/ dat 'er geen ſoo ſchoonen diamant en is/ of hy heeft wat behulps van doen om den glants te verheffen. Eenige hebben dit de vryſters toe-gepaſt; en ick hebber niet tegen/ als 't geſondelick verſtaen wert. Maer ick oordeele dat Eerbaerheydt en Schaemte uwe hooghſte ſchoonheyt en beſte cieraet is.

Formam pudor honeſtat.

La chaſteté, eſt la premiere beauté.

Wat uwe kleederen belanght/ uyt-wendigheydt en koſtelickheydt is geraden te myden. 't Is hier (mijns oordeels) een rechte Maeghden ſin-ſpreucke/

Nitidè, non delicatè.

Reyn gekleet,
En niet te breet.

De Franſman ſeyt 'er dit toe/

Ne ſois paon à toy parer,
Nu parroquet en ton parler,
Ny cicogne en ton manger,
Ny oye auſſi en ton marcher.

En weeſt geen paeu in u gewaet,
Geen papegay in uwen praet,
Geen oyevaer wanneer men eet,
Geen gans als ghy daer henen treet.

Ick beſluyte dit/ en ſegge/

Il n'y a meilleur fard, qu'en bon point.

Geen beter blanket
Als geſont en vet,
En in kleeding net.

Wat in deſe gelegentheydt de Vryers aengaet (om weder te komen daer wy 't gelaten hebben/ te weten tot onſen buyten-vryer) moedigheydt in kleeren en ſpreken moet u/ vryſter/ verdacht zijn. Onſe matrooſen ſeggen wel/

(Suſpecta ſemper ornamenta ementibus)

Veel vlaggen, luttel boters.

't Gaet al dickmaels ſoo/

't Sijn ledige vaten, die meeſt bommen.

Vieil en ſa terre, & jeune en eſtrangere,
Mentent touts deux d'une meſme maniere.

Een oudt man in ſijn landt, een jongen daer buyten,
Die ſeggen veel dingen die niet en ſluyten.

Men ſeyt gemeenlick/

Il eſt bien pauvre, qui n'a que promettre.

Het is voorwaer een arrem man,
Die niet wat ſchoons beloven kan.

Voeght 'er by/

Il ne faut paſſer que d'un pays à autre, pour eſtre gentil homme.

Veranderinge van lant, kan een edelman maken.

En gemeenlick/

Alle vryers rijck, alle gevangens arm.

Op eygen getuygeniſſe is weynigh te letten.

Demande à l'hoſte s'il a bon vin.

Gaet vraeght de weert nae ſijnen wijn,
Gewis, hy ſal de beſte zijn.

Wel aen dan/

Kint, dit dienje wel te weten,
Iae te ſchrijven aen den balck,
Beter by den uyl geſeten,
Als te vliegen metten valck.

Is hy ſoet van monde/ en ſoeckt hy uwe gunſt door woorden van de kunſt? ſiet toe/

Als de vos de paſſy preeckt, boeren wacht u ganſen.

Fiſtula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

De vogelaer fleuyt wonder moy,
Tot dat de vinck is in de kooy.

De Spanjaert ſeyt wel/

Gando os pedimos,
Dueva os dezimos;
Guando os tenemos
Comme queremos.

Quand nous vous demandons,
Damoiſelles appellons;
Mais quand nous vous avons,
Il eſt comme nous voulons.

Terwijl een vryer netten ſpreyt,
't Is vreemt hoe dat de linker vleyt;
Maer als de bruyt is in de ſchuyt,
Dan is het flicke-floyen uyt.

't Is dan/

Honigh in den mont, en 't ſcheer-mes aen den riem.

En daerom/

Belles paroles ne ſont que bourdes,
Au beau parleur aureilles ſourdes.
Amours ce ſont œuvres, & non bonnes raiſons.

Inſidiatur qui admodum blanditur.

Een die u nae de kunſte vleyt,
Houdt vaſt dat hy u lagen leyt.

Voor beſluyt/ ſoo denckt/ dat

Wie ſich door praet in ſlaep laet wiegen,
Die kanmen wonder haeſt bedriegen.

Is hy ſtout in 't aen-leggen?

A bon demandeur,
Bon refuſeur.

Wie tot ſtout eyſſchen is genegen,
Set daer een vry ontſeggen tegen.

A foole demandeth much, but more foole is he, that givet it.

Een dwaes die derreft veel begeeren,
Maer dwaes is hy, die 't niet kan weeren.

Eyntelick/

Wie met appels vrijt, wert met klockhuyſen geloont.

En tot beſluyt van deſen handel/ ſoo onthoudt my deſen gront-regel/ die u/ en alle jonge lieden hier en elders veel goets kan doen:

Als ghy wat hoort, dat ghy te voren noyt en hoorde, en wat ſiet, dat ghy te voren noyt en ſaeght; ſoo dient ghy te dencken dat ghy te voren noyt en dacht.

Middeler-tijt nochtans ſoo meyne ick geraden te zijn/ in alle deſe gelegentheydt heuſelick te gaen/ en ſtraten voor ſtegen te kennen. Ghy/ wacht u voor haeſtigh uyt te varen/ ſchoon u al ſomtijts wat vreemts voor komt/

Silentium ſapienti, ſæpe reſponſi loco eſt.

Wijſe lieden weder-leggen veel met ſtil-ſwijgen.

En waerom niet?

A folle demande ne faut point der reſponſe.

Malle vragen en dienen veel niet beantwoort/ jae het ſtil-ſwijgen is dickwils meer als een antwoorde. Onthoudt dit/ vryſters/

En vin ſaveur,
En drap couleur,
En fille contenance.

Gelatigh,
Matigh,
En ſtatigh,

Paſſen hier wonder wel/ doch als 'er nootſaeckelycken te ſpreecken is/ en dat 'er miſſchien dat groot woort van af-ſeggen uyt moet; vermijt daer in leppigheydt/ ſchamper/ en ſpijtigh te weſen.

Les fols ſe mocquent bien des ſages, mais jamais les ſages des fols.

De gecken ſpotten by wylen mette wijſen, de wijſen noyt mette gecken.

Of wilj' 't in een rijmtjen?

Een dwaes ſal wel ſijns wijſer ſpotten,
Maer noyt een wijs man met de ſotten.

Anders kander u wel ongemack van komen; want

Deſpit faict dire follie.

Spijt
Gaept wijt.

Men ſiet het gemeenlick/

Quand l'amour change de courage,
Souvent ſe convertit en rage.

Als liefde keert in haet,
Dan gaetſe buyten maet.

Weet voorder dat dit de ronde waerheydt is/

Les beautez deſdaigneuſes n'attrappent point les cœurs.

Sy en behaeght niemant, die haer ſelven te veel behaeght.

En

Trotſende ſchoonheden en trecken geen herten.

Dan noch ſoo gebeurt 'et veel dat

Diere ſchippers veel-tijts aen landt blijven.

Onder dies en denckt niet dat ick den gront-ſteen van 't huwelick op gelt of goet leggen wil: geensins; 't oudt veersje ſeyt wel/

Sy die een ſot trout om ſijn kot,
Miſt licht het kot, en houdt den ſot;
En die een dant trout om haer want,
Miſt licht de want, en houd de dant:
Dies, wilt gy trouwen t'uwer vreugt,
Soeckt boven al de ware deught.

Ondertuſſchen/

't Geſchiet wel dat een kalen ram,
Ontrent een ruyger ooye quam.

Maer die tot ſulcks trachten willen/ moeten 't Italiaens woort gedachtigh weſen:

Chi non ha denari in borſa,
Habbia mele in bocca.

Weeght

Weegt uwe beurs geen pont,
Hebt honigh in den mont.

'tIs een oude regel in dese gelegentheyt /

Pauper amet cautè.

Wil iemant vryen boven staet,
Die toone staegh een soet gelaet;
En schoon men stoot hem voor den kop,
Hy eet 'et al voor suycker op.

Doch so het schip aldus niet zeylen wilt /

Veranderinge is de schapen goet,

seggen de huys-lieden /

Of minder moeds;
Of meerder goets.

Qui ne peut avoir le veau,
Prent la peau,

Kunje niet datje wilt, wilt datje kunt.
Als de bye geen rosen en vindt, moetse al somtijts op dorens sitten.

Maer ick bid u / wie ghy zijn meught / waerom niet liever na uws gelijck gesien?

Firmissima inter pares amicitia.

A petit mercier,
Petit panier.

Yder houdt dit voor bequaem,
Kleyne kramer, kleyne kraem.

Nae mijn raet / vrienden /

Chacun se doit jouër à son pareil.

Bouwt en trout met uws gelijck,
Arm met arm, en rijck met rijck,
Net met kuys, en mors met vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl.

Anders /

Qui se clariores duxit affines, dominos habet.

Een aerden pot by den metalen,
En kander niet als nadeel halen,

seyt de Wijse man. Prov. 13.2.
Siet men 't niet dagelicx?

Neemt iemant een joncker om gelt of goet,
Die heeft een proncker diese dienen moet.

't Selve is waer / oock ten uwen aensiene / ghy vryer; want / 't is over al waerachtigh /

Tam malè inæquales veniunt ad aratra juvenci,
Quam premitur magno conjuge nupta minor.

Waer ongelijcke peerden trecken
Kan noyt tot eenig voordeel strecken.

Om gelijckheyt van redenen / vryster / en dient u geen oudt man / indien ghy jonck zijt;

Van oudte laet het vogelken sijn sang.

Vecchio in amore,
Inverno in fiore.

Ongelijcken aert
Dient niet gepaert.
Gerimpelt vel
En vrijt niet wel.

Quand on est jeune on aime en fol,
Quand on est vieil qui aime est fol.

En daerom /

Ionck met out
Dient niet getrout.

l'Homme qui a la teste blanche,
C'est un cousteau rompu en la manche.

En eyndelick / die maer weynich korens in den sack heeft / en dat noch blaeu-eudigh / waer toe dient hem een mole gerecht?

Aen d'ander zijde / soo 'er een jonckman nae een oudt wijf staet / met dese mooye sin-spreucke:

Vieille avec deniers est mieux,
Que jeune fille avec cheveux.

Beter een out wijf met gelt tot een weder-paer,
Als een jonge vrijster met gout-geel haer.

Ick stel 'er de klare waerheyt tegen / en segge /

Qui femme vieille ou laide prend,
Donne à entendre qu'il ayme argent.

Wie op een out wijf is gesint,
Die toont dat hy het gelt bemint.

En het ooghmerck dat sommige van dese lieden voor hebben / ontvalt haer dickmaels;

Want

Die een out wijf neemt, op hope van sterven,
Om soo een jonger te verwerven,
Die wort al dickmaels eerder out,
Als hy een jonger vrijster trout.

't Is de grootste misslagh die men doen kan (mijns oordeels) dat men om gelts of goets wille een ongevoeghlick partuyr ter handt neemt. De rijckdommen / vrienden / en hebben geensins dat vernoegen in sich / dat vele daer van verwachten: hy / dien het gebruyck van middel-matige gelegentheydt niet en voldoet / en sal nergens genoegh vinden. En selfs oock / wat het verlies belanght / de rycke zijn veeltijts immers soo gevoelick in dat geval / als lieden van geringe middelen. Groote en kleyne lichamen gequetst werdende / gevoelen beyde met gelijcke pijne de smerte van de wonde. De gelijckenisse die Bion hier op eertijts gaf / heeft my al over lange wel aengestaen. En jegenwoordelick worde ick indachtigh seker Latijns Veers daer op slaende / het welck ick goet vinde by dese gelegentheydt hier te verhalen:

Extrahe villosâ paucos è fronte capillos,
Et simul è calvo vertice tolle comam,
Horrebitque eademque dabit mox signa doloris
Frons umbrosa comis, & sine crine caput.
Si mors atra gregem, sata si violaverit Eurus,
Vel tibi Crœse potens, vel miser Ire tibi;

Non tantum querulo gemitum dabit ore colonus,
Cui ſervat totas unus agellus opes;
Iſte potens dominus, multis ditiſſimus arvis,
Hinc quoque, vel toto pectore, mæſtus erit.
Quò nos ſacra fames? quò nos rapit ardor habendi?
Cur toties miſeros anxia vita facit?
Non ſervant homini vel multa talenta quietem,
Damna pari luctu dives inopſque gemunt.
Ergo mihi poſitis mens expergiſcere curis,
Atque alio tandem gaudia quære loco.

En op dat ick niemant verlegen en ſoude laten / die de tale niet en verſtaet / ſoo wil ick in 't Nederlandts ten naeſten by ſeggen / 't gene al-reede in 't Latijn gedaen is.

INdien 'er is een kop beſet met ruyge locken,
Daer iemant eenigh hayr ſal uyt beſtaen te plocken,
En dat oock even dan een ander kaelder hooft,
Juyſt op gelijcken voet van dexel wort berooft,
Ghy ſult hier niet alleen den naeckten hooren kermen,
Vermits hy ſijnen kop niet meer en kan verwermen,
Ghy ſult oock boven dien vernemen droef geklagh,
Van hem die niet te-min ſijn ooren decken mach.
Siet, als een Hemels-plaegh koomt opter aerden dalen,
En gaet een ſchaep, een kalf, een peert, een eſel halen,
Of uyt een rijcken ſtal, of van een ſchamel man,
Die (mits ſijn kleyn beſlagh) geen ſchade lijden kan,
Ghy ſult dan niet alleen den kalis hooren klagen,
Vermits hy dit verlies onmachtigh is te dragen,
Ghy ſult den rijcken ſelfs ſien quellen ſijnen geeſt
Oock om een vijſe-vaes, oock om een eenigh beeſt.
Wat is doch van het gelt, en al ons anxſtigh woelen?
Dewijle rijck en arm haer ſchade bey gevoelen,
Dewijl, 'k en weet niet wat, oock groote lieden plaegt,
Ja dat geen kroone ſelfs den hooft-ſweer weg en jaegt.
Wat ick u bidden mach, mijn ziele, wilt ontwaken,
En gront u herte niet op aerdſche beuſel-ſaken,
Laet God u ſteunſel zijn, in vreught en tegen-ſpoet;
Daer is geen vaſte trooſt als in het hooghſte goet.

ICk ſchaffe dan hier mede deſe en diergelijcke huwelicken af / en meyne dat 't et veere de ſoetſte t'ſamen-komſten zijn / die uyt een onderlinge en ſoete toe-genegentheydt geſchieden / gegrondet niet op rijckdom of andere diergelijcke uytwendige dingen / maer op een ſoete over-een-komſte / in oprechte deughtſaemheydt en gelatenheyt: Lieffelick en ſchoon zijn is niets; een vrouwe die den Heere vreeſt ſal men loven, ſeydt de Wijſeman Prov. 31. 30. Maer nu weder tot de ſake; Is het een weduwe met voor-kinderen die ghy om haer vette gelegentheydt verkieſt / 't is dies maer te erger;

Vidua ſua & aliena vitia, in dotem adferre dicitur.

Een weduwe brenght veel haer eygen / en oock eens anders gebreken ten huwelick.

En 't is gewis dat in deſe gelegentheydt
Kinderen
Hinderen.
De Fransman ſeyt wel /
Maiſon faicte, & femme à faire.
Een huys dat is gemaeckt, een vrouwe noch te maken,
Dat houd men overal voor twee bequame ſaken.
Frà le ſuppe, e gli amori,
Li primi ſono li megliori.
Wie trouwen wil, of ſoppen eten,
Dien is 't dienſtigh dit te weten,
Dat d'eerſte ſoppen zijn de beſte,
En d'eerſte trou gaet voor de leſte.

SOet Geſelſchap / dit is de laetſte grond-regel dien ick u / voor als nu / op deſe gelegentheydt / weet te geven: duydt en gebruyckt het gene dat 'er geſeyt is ten goede;

Wie verſtandigh is laet hem raden,
ſeyt Salomon, Prov. 1. 5.

Wat my belanght / ick die jegenwoordelick (door Godes beſchickinge) mijn lief geſelſchap miſſen moet / ſal dit leſte my toe-eygenen / en voor mijne rekeninge op-nemen / en daer mede beſluyten.

HIer mede eyndighde *Philaretus*, en korts daer nae begon d'een en d'ander van 't geſelſchap eenige ſaken op te halen van dat 'er geſeyt was, of om breeder verklaringe, ofte om iet daer tegens in te brengen; maer *Philaretus* 't ſelve af-leunende, ſeyde, dat het voor jonge-lieden te langh ſtil geſeten was, en dat 'et beter ware de leden wat te reppen, en oeffeninge te doen om de mage te ſcherpen tegens het avont-mael; en daer mede op-ſtaende, en oorlof nemende aen de koninginne, wert van de ſelve in den naem van al het geſelſchap hoogelijck bedanckt, met ernſtigh verſoeck (al voren hem ſijn af-ſcheyt te geven) dat hy, 't gene by hem jegenwoordelijck was geſeyt, op 't papier woude brengen, terwijl hem de memorie noch verſch was; op dat ſoo veel goede en gulde ſin-ſpreucken niet met het ophouden ſijner ſtemme in de lucht en ſouden komen te verdwijnen, en alſoo verloren blijven; waer op alſoo by het geſelſchap ſeer geſtaen wert, is by *Philaretus* eyndelijck aengenomen ſulcks te doen, en daer op 't geſelſchap ſich tot lijf-oeffeningen begevende, is geſcheyden.

SPIE-

SPIEGEL
VAN
den Voorleden en Jegenwoordigen Tijdt.
TWEEDE DEEL.

'tZijn sterke beenen die weelde dragen konnen.

De Iongelingh spreeckt.

AL sijn mijn beenen sterck, al heb ick jonge leden,
Al kan ick dagen langh op harde wegen treden,
Noch stae ick niet-te-min op desen tijt verstelt,
Vermits mijn los gestel nu hier dan ginder helt:
En 't is noch even-wel geen swaerte dat ick drage,
'tEn is geen wichtigh pack daer van ick heden klage;
Het is (gelijck ghy siet) een wispel-tuerigh wijf,
Dat sit ('k en weet niet hoe) my scherlinx op het lijf.
Sy heeft een selsaem hooft, vol alderhande grillen,
Sy heeft een dertel hert, en dan oock ronde billen,
Sy krevelt even-staegh, en moet in roere zijn,
De rust is haer verdriet, het stille wesen, pijn.
Ick hebbe grooter last voor desen moeten dragen,
'k En vondt noch even-wel geen reden om te klagen;
Want hoe het immer ging, ik droeg het wichtig pack,
Ick droegh het daer ick wou, oock sonder ongemack:
Maer dit aelweerdigh dingh gaet buyten alle reden,
Het ruckt my daer het wil, en druckt my op de leden;
En schoon ick voor my sie, soo veel ick immer kan,
Noch swier ick onder haer gelijck een droncken man.
Maer, Leser, na my dunckt, ghy wenst om eens te weten
Hoe dat sy, dien ick draegh, in Hollandt is geheten;
Wel hoort'et met een woort: *Vrou Weeld'* is hare naem,
Tot jock, en enckel spel, en anders niet bequaem.
Sy heeft soo vreemden aert, soo bijster malle kueren,
Geen heldt, geen machtigh reus, en kan 'er onder dueren;
Want krijgtse maer een voet oock op een deftig man,
'tIs hondert tegen een soo hyse voeren kan:
Of weet 'er eenigh mensch haer lossen aert te dwingen,
Soo datse niet geheel en mach in 't wilde springen;
Ten gaet 'er even-wel niet al gelijck het sou,
De geck wil niet-te-min by wijlen uyt de mou.
Wel, Vrienden, tot besluyt: soo Weelde komt getreden,
Of met een vollen loop naer uwen toe gereden;
Soo grijptse met bescheyt, en houdtse dapper vast;
Want siet! al isse licht, het is een sware last.

Nederl. Alle dingen kan men dragen/
Wt genomen goede dagen.
Armoede dwingt/
Weelde springt.
In voorspoet
Is toesien goet.
Als 't vercken vol is/ soo stort 'et den trogh om.
Als de lammeren sat syn/ soo spelense of slapense.

Aen wel-gevoede-rammen jeucken de hoornen.
Vol/ maeckt dol.

Hoogd. **Wem gluck zu wol will/ dem machets zum narren.**
Kein scherm.sser schärffer schirt/
Denn wenn ein betler edel wird.
Es müssen starcke beine sein/ die gute tage mögen tragen.
Dem gluck ist niemand starck genug.
Auff einem vollen bauch stehet ein frölich haupt.

Secundæ res etiam sapientum animos fatigant. *Sallust.*

Lat. Arietibus bene pastis pruriunt cornua.
--- Non est durabile semper,
Esse bene. ——

Frans. *Quand le bas est plein, le haut est puant.*
Quand un fol est bien, il n'y se peut tenir.
Force argent, & belle amie,
Fait souvent penser follie.

Lat. Satietas parit ferociam.

Griecx. Τίκτει τοι κόρος ὕβριν. *Theogn.*
Ὕβρις κόρου μήτηρ. *Pindarus.*

Frans. *Il n'y a point d'argent qui se despense plus prodigalement, que celuy d'une succession recente.*

Nederl. **Als niet gekomen is tot yet/**
Soo en kent yet sijn selven niet.

Asperius nihil est humili, cùm surgit in altum:
Cuncta ferit, dum cuncta timet: desævit omnes,
Ut se posse putent: nec bellua tetrior ulla est
Quàm servi rabies in libera colla furentis:
Agnoscit gemitus, & pœnæ parcere nescit
Quam subiit, dominique memor, quem verberat, odit.
Claud. 1. in Eutrop.

Spaens. *El mal tien conorte, y el bien non ay quien le soporte.* id est:

Frans. *Le mal a du confort, & le bien personne peut supporter.*

Ital. *Non è fierezza à la fierezza eguale*
D'un humile & vil huomo quando alto sale. id est:

Frans. *Il n'est orgueil egal à la fierté*
D'un povre & vil en honneur exalté.

Periculosa fœlicitatis intemperantia est. *Senec.*

Diu sordidus, repentè dives, mutationem fortunæ malè regit. *Tacit.*

Fortuna nimiùm quem fovet, stultum facit. *P. Syrus.*

Quid aliud civiles furores peperit, quam nimia fœlicitas? *Flor.*

Frans. *Il n'est rien si superbe, qu'un sot de basse condition esleve à quelque dignité.*

Vide multa in hanc rem apud Richt. Axiom. Histor. 33. Oecon. 95.

Vide & Arabica ad hanc rem Adagia apud Erp. cent. 1. 67.

Wat Venus boeght/ dat schept dt klippel.

GYs was een jonge wulp, hy kon geen weelde dragen,
En wou voor al een wijf, en ging het Fijten vragen,
Een spits een vinnigh ding, een plage voor een huys,
Vry moytjens opgetoyt, maer efter niet te pluys.
Fy wiste, nae den eysch, haer saken wel te drijven,
Fy had een rappe tong, en konde deftigh kijven:
En 't was genoegh bekent, en 't wert oock Gijs geseyt,
Maer des al-niet-te-min, hy wou de lieve meyt.
Fy weet de weyger-kunst, en laet den vryer draven,
Fy weet hem op de maet, en nae de kunst te laven;
Fy, des al-niet-te-min, die maeckt een kort besluyt,
Want Gijs die was een bloet, en Fy die wert de bruyt.
De bruyloft wort geraemt, mē noot meest al de vrieudē,
Men nood 'er boven dat oock dieder niet en dienden;
Het voor-spel mette feest, de eerst' en tweede nacht,
Die worden al gelijck met vreughde door-gebracht:
Maer als de derde Son quam nae de trou geresen,
Doen schoot Gijs uyt den slaep, en woude meester wesen:
Daer ging Fy tegen aen, en yder even kloeck;
Maer Gijs die bolt te kort, en Fy behout de broeck.
Dies gaet de goede man met neêr-geslagen wangen,
Hy laet sijn moedigh hooft, hy laet sijn ooren hangen,
Hy roept schier even-staegh: Och waer ick weder vry,
Eerst was 'et, Fijtje lief, nu is 'et niet als, 't fy!
't Fy dat ick oyt begon, 't fy dat ick immer troude;
Och waer ick die ick was, ick weet wat dat ick soude:
't Fy van mijn wrange Fy, en van haer fellen aert,
't Fy van den slimmen dagh daer op ick ben gepaert.
Dit roept de droeve Gijs oock dickmael gansche dagen;
Want hy wort staegh begraeut, en somtijts ook geslagen.
Wel Gijs ghy waert niet wijs; want siet u sot bedrijf!
Om een lidt wel te doen, soo lijdt het gansche lijf.

Frans. *Apres la feste*
On gratte la teste.
Tard est le repentir de tost s' estre embarqué. Ronsard.

Frans. *Qui en haste se marie, à loisir se repent.*
Qui se marie par amours,
A bonnes nuicts & mauvais jours.

HOu, leser, staet,
En eer ghy gaet,
Hoort noch een woort,
En treet dan voort;
Siet onse Griet
Die vont verdriet,
En groote pijn
In maeght te zijn;
Sy wou en sou
Zijn iemants vrou,
Tot leet en spijt
Van die 't benijt,
Daer kome van
Al wat 'er kan.
Wel, onse maeght
Die wort gevraeght,
Die wort versocht,
Die is verkocht;
Want Grietje nam
Met dat het quam.
Nu heefts' een man
Die niet en kan,
Die niet en weet
Als dat hy eet,
Als dat hy drinckt,
Als dat hy singt,
Als dat hy springt,
Als dat hy vinckt,
Als dat hy gaet,
Als dat hy staet,
En somtijts eens sijn vrouwe slaet.
Nu vint ons Griet
Gansch swaer verdriet
En groote pijn
In vrou te zijn:
Sy roept: eylaes!
Ick was te dwaes
Dat ick soo ras
Verslingert was.
Maer tot haer quaet
En is geen raet,
Als datse lijt,
En datse mijt,
En neder-sijght,
En stille swijght;
Want rasse trou
Is lang berou.

Wann dem Esel zu wol ist / so gehet er auffs Eiß tantzen.

Als den Ezel te wel is / soo gaet hy op 't ys dansten.

En Esel van de meul eeņs vroeger los gelaten,
Gaet dolen in de stadt, en proncken achter straten,
Hy voelt hem onbelast, hy voelt hem wonder wel,
Dies krijght hy grooten lust tot alle selsaem spel;
Het beest dat vreughde socht, en niet en was te vreden
Met vryheyt, met gemack, en met gesonde leden, (glijt,
Komt juyst ontrent een gracht daer d'een en d'ander
En daer het weeligh volck op gladde schaetsen rijt;
Dit staet hem wonder aen, daer komt hy nae gedrongen,
Daer treet hy op de baen, en doet'er vreemde sprongen.
Maer siet! terwijl het dier onaerdigh staet en malt,
Gebeurt 'et dat 'et glipt, en plots ter neder valt.
Daer schreeut het lompig beest, daer is sijn beẽ gebrokẽ,
Daer heeft't misbruikt geluk sijn leet aen hem gewroken:
In't kort het grilligh dier dat light daer uytgestreckt,
En wort noch even-wel van alle man begeckt.
Wat is'er menigh mensch, die in sijn beste dagen
Heeft ick en weet niet wat voor dingen aengeslagen?
En die in sijn bedrijf mocht vast en seker gaen
Is haestigh neêr-gestort, alleen uyt sotte waen!
Wat is'er menigh mensch die neder is gevallen
Om dat hy buyten schreef in weelde dorste mallen!
Nu dat is esels werk; dus vrienden, sijdy wijs,
Blijft daer ghy seker gaet, en houdt u van het ijs.

Nederl. Hooge klimmers / en diepe swemmers slaen meest qualick.
Waer weeld' en hooghmoet voren gaen / Komt schand' en schaed' haest achter aen.
Frans. *Celuy ne sçauroit tomber de bien haut, qui n'a monté que bien peu.*
Lat. Facilior currentibus, quam repentibus lapsus.
Nederl. Soo wel klaeght die wel is / als die 't wee is.
Houdt het schip midde-waters.
Wacht voor den gijb.
Griecx. Οἶνος οὐκ ἔχει πηδάλιον. id est:
Lat. Vinum caret clavo.
Ital. *Il vin non ha timone.*
Hoogd. Wo wein eingehet / da gehet witz aus.
Wenn die sack-pfeiff nit vol ist / so kirt sie nit.
Viel frewde steckt in einem weinfaß.
Voller kropff / toller kopff.
Sine Cerere & Libero friget Venus. *Terent. Eun.* 4. 5.
Griecx. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. id est:
Lat. Vinum lac Veneris.
Turcks. Ay carın doma ynge oinamas.
Lat. Ursus, nisi satur, non saltat.
Turcks. Itschelum doli doli, gidelum deli deli.
Vertitur œnophoro fundus, sentenia nobis. *Lucil.*
Nederl. Als de wijn in gaet / soo gaet de wijsheyt uyt.
Hoogd. Wollen wir gar außtrinken / so werden wir zu narren.
Vor essen wird kein tantz.
Frans. *Apres le panse*
Vient la danse.

Nederl. Op een vollen buyck staet een brolik hooft.
Lat. Venter mero æstuans despumat in libidinem.
Nemo saltat sobrius, nisi forte insanit; neque in solitudine, neque in convivio moderato.
Nec omnino in voluptatis regno virtus potest consistere: *Cic.*

Ovid. 2. Art.

Luxuriant animi rebus pierumque secundis:
Nec facile est æqua commoda mente pati.

Quant l'orgueil chevance le premier, honte & domage le suivent de pres. Dictum Ludovici Undecimi.
L'aise des sots les tue, & la prosperité des fols les perd. Prov. 1. 32.

Wacht voor den gijb.

De Leser gelieve sich, in plaetse van een plate, die hier nagelaten is, by inbeeldinge voor te stellen een schipper die voor wint zeylende, door de gijb sijn schuyt omwerpt.

Ick quam met goeden wint gedreven op de baren,
Ick quam met hoogen moet de stromen afgevaren,
Ick liet 'et al te rugh dat op het water dreef,
Soo dat ick op het lest alleen de voorste bleef:
Ick was aen alle kant getroetelt van de winden,
En siet! doen was 'et tijt een reefjen in te binden:
Maer of al schoon het zeyl geduerigh hooger swol,
Ick hiel noch even-wel, en hiel geduerigh vol.
Doch t'wijl ik my vergaep aen so een gunstig weder,
Soo geeft het zeyl een swap, en ruckt het al ter neder,
Daer leg ik over kant. Ach! 't quaetste dat men vint,
Is sonder achter-sorgh te zeylen voor den wint.
Daer zijnder in het landt die konnen harde vlagen,
Die konnen tegenspoet met vaste schouders dragen:
Maer, vrienden, hoort een woort; ontrent een hoogh geluck
Dan hoeft men boven al te letten op het stuck.

Fortuna vitrea est, tunc cum splendet frangitur. *P. Syrus.*
Frans. *La fortune est coustumiere pincer en flattant.*
Hoogd. Wann das glück om höchsten ist / so versehe dich deß falls.
Wann der hochmuth auffgehet / so gehet das glück nieder.
Nederl. In voorspoet siet toe.
Nemo confidat nimium secundis:
Nemo desperet meliora lapsis. *Sen. Thyest.*
Lat. In utraque sorte sis utriusque memor.
Si fortuna juvat, caveto tolli:
Si fortuna tonat, caveto mergi. *Periand. per Auson.*
Ital. *Ogni cosa si supporta, eccetto il buon tempo.*
Frans. *Il n'est asseuré qui trop haut est monté.*
Hoogd. Hochsteiger fallen gern.
Gute schwimmer ertrincken gern.
Nederl. 't Is goede / jae goddelicken raet / in voorspoet op tegenspoet / en in tegenspoet op voorspoet te dencken; want soo doende zijn die beyde best getempert.

Syrach. 11. 26.

Au jour de prosperité les maux ne soient point mis en oubly, & aux jours des afflictions qu'il te souviene des biens. Joseph Hal saint. cous. 4.
Comme tous corps naturels sont mesléz, ainsi faut il que soit nostre disposition morale. Si nostre joye n'est assaisonnée avec tristesse, c'est folie; si nostre tristesse n'est temperée avec quelque meslange de joye, c'est une tristesse infernale & desesperée. Si donc la joye vient toute seule, il la faut demander où elle a laissé sa compagne, & tousjours au despit d'elle la joindre à la tristesse; afin que tandis que l'une repugne à l'autre, toutes deux vous soient amies.

Tale è la cagnuola, quale è la ſignora.

De Kamer-maeght ſpreeckt:

Gelijck de Juffer is / ſoo is haer hondeke.

ICk had leſt-mael wat gemalt,
En 't ſcheen dat Jufvrou dit vernam,
En, ſoo het dan gemeenlick valt,
Soo was ſy boven maten gram:
Sy viel my aen met fellen moet,
Sy graeude, dreygde, riep en keef:
Jae, door haer ongeſtuymigh bloet,
Soo hietſe my ſtaegh, vuyle teef.

Ick ſtont een wijle ſlecht en keeck,
Want ick en was niet ſonder ſchult:
Doch, mits ſy my ſoo vinnigh ſtreeck,
Miſt' ick ten leſten mijn gedult;
Dies ſeyd' ick, Juffer met verlof,
Ghy hebt my wat te veel geſeyt:
Is 't niet de wijſe van het hof,
Gelijck de Juffer, ſoo de meyt?

Frans. *Toute terre, contrée, & province,*
Imite la nature de ſon Prince.
Turcks. Baluck baſchadan kokar. *id eſt:*
Lat. Piſcis primùm à capite putet.
Ital. *Il peſce commincia à putir del capo.*
Nederl. **'t Hooft ſieck / al ſieck.**
Lat. A bove majori diſcit arare minor.
Hoogd. Was die alten ſungen /
Das pfiffen die jungen.
Nederl. **Soo de klock is / is de klepel /**
Soo de pot is / is de lepel.
Gelijck de weert / ſoo is de gaſt:
Gelijck het peert / ſoo is de laſt.
Frans. *Souvent le fils eſt reſemblable au pere,*
La fille ſuit le chemin de ſa mere.
Lat. Qualis domina, talis catella.
Hoogd. Wie die fraw / alſo die magd.
Wie der herr / alſo das geſind.
Lat. Qualis hera, talis pediſſequa.

Hoogd. Das wetter kenne man beim wind /
Den vatter bei ſeim kind /
Und den herrn bein ſeim geſind.
Lat. Qualis rex, talis grex.
Ital. *Qual'è il rettore, tali ſono i populi.*
Quando la patrona folleggia,
La fante danneggia.
Hoogd. Faule eyer / und ſtinckende butter / gehören zu ſammen.
Ital. *Tar carne, qual coltello.*
Qual guaina, tal coltello.
Lat. Dignum patellâ operculum.
Similes habent labra lactucas.
Hoogd. Diſteln ſeyn des eſels ſalat kräutter.
Ital. *Ogni difforme trouva il ſuo conforme.*
Lat. Cum ſitis ſimiles pareſque vita,
Uxor peſſima, peſſimus maritus;
Miror non bene convenire vobis. *Mart.* 8. 34.
Magna inter molles concordia. *Iuvenal.*

Non se da tanto pane al cagnuole, quanto la sua coda dimanda.

Men hoeft den hont geen broot te geven soo langh hy wispel-steert.

AL quispelt Leeuwtje met den steert;
Al troetelt Leeuwtje sijnen weert,
Al janckt 'et met een luyde stem,
Al loopt 'et voor, en achter hem,
Al sit het beesje geestigh op,
Al draeyt het als een snellen top,
Al biet het dickmael sijnen poot,
Ten krijght niet altijt witte-broot;
Want heeft 'et eerst sijn deel gehadt,
Al is 'et niet ten vollen sat,
Hoewel het slecht en deerlick siet,
Ten krijght noch al sijn wille niet.
Al schijnt dit slecht, gelijck het leyt,
Het is noch efter wat geseyt;
Ghy, weeght 'et in de rechte schael,
Het kan u dienen menighmael;
Het kan u dienen tegen lust,
Die noyt of selden is gerust,
Het kan u dienen over al
W'aer dat men vreughde plegen sal:
Men hoeft voorwaer het weeligh vleysch
Niet staegh te geven sijnen eysch;
Dus schoon iet somtijts mach bestaen,
Het is al beter niet gedaen:
En geeft een vrou, een vrient, een kint,
Niet alles wat haer breyn versint;
Ick mocht, en ick en deed 'et niet,
En was in vreughde noyt verdriet;
Schrijft dese spreuck in u gemoet,
Sy is u aller wegen goet.

Spaens. Mucho pide el loco, mas loco as el que loda.
Frans. *Le fol demande beaucoup, mais plus fol est celuy qui donne.*
Engels. A foole demandeth muth, byt te more foole is he that givet ith.
Nederl. **Men geeft het hondeken niet soo veel broots / als sijn steert wel eyschen sou.**

Een dwaes eyscht veel / maer dwaser is hy die 't hem geeft.
Spaens. Menea la code el can,
No por ti si no por el pan.
Deteriores omnes sumus licentiâ. *Terent. Heaut.* 2. 3.
Cui plus licet quàm par est, plus vult quàm licet. *P. Syrus.*
Qui non vetat peccare cum possit, jubet. *Sen Troad.*

Sævis inter se convenit ursis.

Beeren / leeuwen / felse dieren /
Konnen haers gelijcke vieren.

OF al schoon de wreede leeuwen
In de woeste bosschē schreeuwē,
Of de felle tyger krijt
Dat de lucht in stucken splijt:
Of de beeren leelick tieren,
En verschricken alle dieren;
Sy noch efter alle-gaer
Griefden noyt haer weder-paer.
Noyt vecht leeuwe met leeuwinne,
Maer sy oeffent soete minne:
Noyt en was de tyger fel
Tegen sijne bed-gesel.
Maer een beer, noch boven allen,
Plach te jocken, en te mallen,
En te toonen soet gelaet
Aen sijn lieve mede-maet:
Beeren kunnen sachtjens spelen,
Kunnen vryen, kunnen telen,
Beeren paren in het groen
Soeter als veel menschen doen.
't Fy! dan grimmers, kijvers, krijters,
't Fy! onsoete wijve-smijters,
't Fy! het wijf die haren man
Niet in liefde vieren kan.
Felle beesten sonder reden,
Noyt geleert in goede seden,
Toonen liefd' en soeten aert
Als sy t'samen sijn gepaert.
Ghy dan, die u rechter-handen
Eens te samen gingt verpanden,
Hebt voor al een sachten geest,
Of kom leert 'et van een beest.

Frans. *Deux bestes paisent bien en un pré.*
Ital. *Calcio di stallone non fere mai cavalla.*
Calcio di giumenta non nuoce al stallone.
Hoogd. Es beisset kein wolff den andern.
Es beist kein krähe der andern die augen auß.
Wilde bern sein bei einander gern.
Spaens. Con un lobo no se mata otro.
Nederl. **Twee quade honden byten malkanderen niet.**
Frans. *Corbeau à corbeau ne creve jamais les yeux.*
Ital. *Corvi con corvi non si cavan mai gli occhi.*
Hoogd. Eine krähe sitt gern bey den andern.
Es muß ein kalter winter sein / daß ein wolff den andern frißt.
Spaens. No ay bestia fiera,
Que no se huelque con su compañera. *id est:*
Frans. *Il n'y a beste si fiere en la campagne,*
Qui ne se plaise avec sa compagne.
Nederl. **Geen beest en is 'er opt soo fel /**
Dat niet en viert syn met-gesel.

Jean Fornier de Montauban.

Tous animaux lesquels sont en la terre
Vivent en paix, & tranquille est leur faict,
Ou bien s'ils ont debat, & se font guerre,
A la femelle onc le masle n'en faict:
L'ours avec l'ours seure par les bois erre,
Pres du lion la lionne se plaist,
Avec le loup la louve est sans contrainte,
Et du taureau la vache n'a point crainte.
Quelle furie & peste tant infame
Vient à troubler les hommes vicieux?
Qu'on oit tousjours le mary & la femme
S'entrepincer de mots pernicieux?
S'esgratigner d'outrage qui diffame,
Baigner de plaincts rudement; mais bien pire,
Souvent de sang les baigne leur folle ire.

Offende il cielo, e'l santo amor disciolglie,
Quel, che con empie man batte la moglie. id est:
Celuy le ciel offence, & viole l'amitié,
Qui d'une fiere main bat sa chere moitié.

De

De gauſen die krijgen den koſt / maer ſy moetenſe plucken.

KOmt ſiet hier deſe prent, en leert den ſin begrijpen,
Al wie maer zijt gewoon de ſtraet alleen te ſlijpen:
Hoort dit, wie niet en doet, als dat hy ledigh gaet,
Hier is een goede les daer op te letten ſtaet.
God is een rijcke born, hy ſpijſt de wilde dieren,
Het zy die in het wout, of om den oever ſwieren;
Maer ſchoon hy yder beeſt ſijn eygen voedtſel biet,
Noch voedt hy even-wel de leuye buycken niet.

Geen menſch of ander dier en late ſich bedriegen,
Al wat 'er ſpijſe ſoeckt moet loopen, rennen, vliegen:
De vos die ſit en geeuwt, of leuyert in den kuyl,
Hout wel de pootē droog, maer krijgt niet in dē muyl.
Al wat 'er adem heeft behoort 'et aen te mercken,
Dat wat van Adam komt bevolen is te wercken;
Wie geen beroep en heeft, en niet ter werelt doet,
En heeft geen vaſten trooſt waer op hy wert gevoet.

Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. *Heſiod.* id eſt:
Virtutem voluêre Dii ſudore parari.
Nederl. Godt ſpijſt de vogelen / maer ſy moeten 'er om vliegen.
Niemandt en komen de gebrade duyven in de mont gevlogen.
Armoede is leuyheyts loon.
Frans. *Dieu donne biens & bœufs, mais pas les cornes.*
Nederl. Godt geeft koeyen / maer niet met de hoornen.
Wie beſoeten wil / moet beſuren.
Hoogd. Fleiß bricht alles eyß.
Frans. *Nul bien ſans peine.*
Hoogd. Wenn der zimmerman lang vmbs holtz ſpaziren geht / ſo fellt kein ſpán darvon.
Frans. *A renart endormy rien ne luy chet en gorge.*
Renard qui dort la matinée, n'a pas la bouche emplumée.
A chien dormant rien ne vient en la dent.
Ital. *Non ſi può bere il miel ſenza le moſche.*
La roſa ſenza la ſpina.
Nederl. Die de eyeren hebben wil / moet het kakelen der hennen lijden.
Spaens. *A la vulpeia dormida no le cal nada en la boca.*
Nederl. Den ſlapenden vos en valt niet in den muyl.
Lat. Manus movenda cum Minervâ.
Manum admoventi fortuna imploranda eſt.
Nederl. Handt aen den ploegh / ſoo ſal 't Godt vorderen.
Tot Godes hulp behoeft arbeyt.
Reyt handen en voeten /
Godt ſal 't verſoeten.
Stroopt u armen: en ſegt / Godt wouts.
Den ſlapenden wolf loopt geen ſchaep in den mont.
Die 't verken killen wil / moet hem het tieren trooſten.
Een vliegende kraey vanght wat.
Frans. *Qui a beſoin du feu, le quiert aux doigts.*

Vade ad formicam, piger.

Gaet tot den mier / ghy leuyaert.

GHy leuyaert die nu legt en ſlaept,
En dan een wijle ſit en gaept,
Op, op, en gaet eens tot de mier,
Dat is een kleyn, maer neerſtigh dier,
Dat is voorſichtigh ende wijs,
Dat gadert 's ſomers ſijne ſpijs,
Op dat 'et door de ſtrenge kou
Niet door gebreck vergaen en ſou.
Maer ghy legt hier en koeckeloert,
Door vreemde droomen omgevoert:
Ghy ſiet hoe dat de ſnelle tijt,
Hoe dat u jonckheyt henen glijt;
En efter neemt ghy niet ter hant
Tot oeffening van u verſtant.
Op, op, en ſtelt het lijf te werck,
En ſet de mier tot u gemerck;
Want die by lichten dage ſlaept,
En in den ſomer ſit en gaept,
Is weerdigh dat hy koude lijt
Wanneer de felle winter bijt.

Horat. 1. Satyr. 1.
Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris
Ore trahit quodcunque poteſt, atque addit acervo
Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius annum,
Non uſquam prorepit: & illis utitur antè
Quæſitis, ſapiens. &c.
In hoc adagio Arabes, Hebræi, & Romani concurrunt, & eodem ſenſu utuntur.
Combien heureux ſeroit le laboureur,
S'il cognoſſoit de ſon heur la valeur!

Snijt men ſijn neus af/ men ſchent ſijn aengeſicht.

De man, die het mes op den neus heeft, ſpreeckt:

KOmt hier, al die my kent, en wilt ten beſten raden;
Ick heb, eylaes! een neus met puyſten over-laden,
  Een neus, in als gelijck een kalikoutſen haen,
  Daer hangen (ſoo het ſchijnt) veel jonge neuſen aen:
Een neus, een vreemde ſnuyt, daer op de kinders wijſen,
Een neus, 'k en weet niet hoe, daer van de vrouwen yſen,
  Een neus gelijck een ey, en root gelijck een bloet,
  Die my oock even ſelfs by wijlen ſchricken doet:
Een neus; maer 't is genoeg. Wie kan het monſter lijden?
Ick meyn het leelick ding noch heden af te ſnijden:
  't Sa 't ſa ick val 'er aen; en waerom noch gebeyt?
  Het dient toch eens gedaen wat dickmael is geſeyt.
Maer, hola, mijn vernuft, heeft dit oock goede reden?
Is oock u neus een lit om af te ſijn geſneden?
  O! ſoo ghy dit begint, denckt wat een ſelſaem dal,
  Denckt wat een grouſaem vack u aenſicht weſen ſal!
Ey lieve wilt het mes van uwe leden wenden;
Wie in ſijn neuſe ſnijt die moet ſijn aenſicht ſchenden:
  Gaet hier in met gedult, en geenſins met gewelt,
  En heelt noch, ſoo ghy kondt, al wat 'er is ontſtelt.
En of ghy met 'er haeſt miſſchien de roode plecken
Niet af en weet te doen, niet uyt en weet te trecken,
  Soo gaet al weder aen, oock tot de derde reys,
  En noch, hoe dat 'et gae, verſchoont u eygen vleys.
Soo ghy nu, Leſer, vraegt, wat hier is uyt te trecken,
En hoe u dit verhael ten goede mochte ſtrecken;
  Soo weet als dat het wijſt, hoe dat men vieren moet
  De feylen van een vrient, of van u eygen bloet:
Is oyt een man, of wijf, uyt haren plicht geweken,
Een broeder ſonder eer, een moeder vol gebreken,
  Een vader die miſſchien ſijn echte plicht vergeet,
  Een nicht die buyten ſpoor in quade wegen treet;
Ghy moet noch even-wel de vrienden niet verlaten,
Ghy moet wel haer gebreck, maer niet de lieden haten,
  Ghy moet haer ongemack niet halen aen den dagh,
  Maer decken wat 'er ſchort, gelijck de liefde plagh:
Ghy moet, indien ghy kond, het quade ſeer geneſen,
En ſoo ghy niet en kond, in als geduldigh weſen;
  Men ſet geen leden af, al lijdt men groote pijn,
  Men ſet geen leden af, als die verkanckert ſijn.

Schoon dat oock vrienden kyven/
Sy moeten vrienden blyven.

On

On ne prend lievre au tabourin, ny oiseau à la tartevelle.

't Is quaet hasen met trommels vangen.

ALwie een snellẽ haes met trommels meynt te vangẽ,
Die heeft 'et qualik voor, en doet verkeerde gangen;
Want eer de jager komt ontrent het groene wout,
Soo is het vluchtigh dier verloren in het hout:
Daer leyt het dan en duyckt; soo dat de grage winden
Geen wilt-braet op en doen, geen haes en konnen vinden:
Daer komt dan onse vrient gansch moede van de jacht,
En brengt niet anders met als slechts een droevẽ nacht.
Sit iemant in den Raedt, of wil hy leeren krijgen,
Die moet voor alle dingh sijn tonge leeren swijgen;
Want die van sijn bedrijf met open monde spreeckt,
Die vint men in der daet dat hy den aenslagh breeckt.
Met swijgen soete jeught, met swijgen is te minnen,
Met swijgen kan een Vorst de vaste steden winnen:
Een die geduerigh swetst van dat hy wil bestaen,
En brengt niet anders t'huis als slechs een malle waen.
Met klappen, soete jeught, en is niet uyt te rechten,
Noch in het soet gevry, noch in het wreede vechten;
Maer die met heusschen mont sijn dingen heelen kan,
Die mach een vryer zijn, en oock een oorloghs-man.

Πάλαι τὸ σιγᾶν φάρμακον βλάβης ἔχω. *Æschyl. Agam.* id est:
Silere pridem remedium damnis puto.
Eximia est virtus, præstare silentia rebus:
At contra gravis est culpa, tacenda loqui. *Ovid. 2. Art.*
Hoogd. Weise leut haben ihren mund im hertzen.
Spaens. Quien paxaro ha de tomar, non ha de oxear.
Frans. *Qui veut prendre un oiseau, il ne faut pas l'effaroucher.*
Nederl. Alle vogels schouwen d'openbare netten.
Ital. *Chi dice tutto quel ch' egli fa, fa tutto quel ch' egli può, e mangia ciò ch' egli ha; non gli resta niente.*
Frans. *Pense ce que tu veux: parle ce que tu dois.*
Hoog. Sag nicht alles das du weist/
Glaub nicht alles das du hörest/
Thue nicht alles das du kanst/
Wisse nicht alles das du lisest.
Ital. *Le minaccie sono arme del minacciato.*
Spaens. A mucha parola obra poco.
Frans. *Par trop dire on est perdu.*
Lat. Multorum conscii pauca loquuntur.
In ira nihil decentius quàm cùm adest silentium. *Plutarch. de cohib. ira.*
Vestigatoribus & venatoribus diurni nocturnique labores essent irriti, si non silentio priusquam venabulis & impetu, feras interciperent. *Carol. Paschal. Virt. & Vit. cap. 32.*

Il faut prendre la poule sans crier.

Die een hoen vat / maeckt dat het niet en krijt.

Een huysman (met een hoen in de hant, dat hy de kele toenijpt) spreeckt:

Siet, vrienden, wat ik doe, ick heb een hoen gegrepen,
Maer 'k heb 'et met 'er daet de kele toe-genepen,
Uyt vreese dat het dier misschien de gansche locht,
En ook het naeste dorp met schreuwen vollen mocht.
Ick weet soo buer-man Fop het beesj-n hoorde krijten,
Ick weet 'et voor gewis, het sou hem dapper spijten,
Het sou hem pijne doen tot binnen in de ziel,
Dat ick, een slecht gesel, soo vetten keucken hiel.
't Is seker, soo een raef kon in der stilheyt eten,
Hy kreeg een vollen buyck en niemant sou het weten:
Maer mits hy by den roof soo luyde sit en kraft,
Soo krijgt hy menighmael een ongenooden gast.
Gesellen, soo het luck komt over u gesegen,
Indien ghy my gelooft, het dient te sijn geswegen,
Het dient met stillen mont in haesten op gevat;
Die muyst en niet en mauwt, dat is de beste kat.

Ital. *Coluy che è saggio, quietamente gode.*
Frans. *Chat mioleur ne fut onques bon chasseur.*
Ital. *Chi non sa tacere,*
Non sa godere.
Hoogd. **Wann die henn ihr gaxen liess / so wust man nit das sie gelegt hett.**
Frans. *C'est un fort beau jeu,*
Quand on fait, & parle peu.
Engels. Cannot you be content tho fare wel, but you must crie rost meet?
Lat. Nullum est tempus, quo dicenda sunt omnia.
Nederl. **Hoort / swijght / en siet:**
Muyst / maer en mauwt niet.
Nutten sonder krassen:
Kluyven sonder bassen.
Lat. Lupus dum prædam agit, ne hiscit quidem.
Frans. *Taire & faire*
Par mer & par terre.
Lat. Haud ulli tacuisse nocet, nocet esse locutum. *Cato.*
Spaens. Callar y ojos, tomaremos la madre y los pollos.
Frans. *Se taire & ouvrir les yeux, c'est pour prendre la mere & les petits.*
De chose triste, ou adversaire,
En temps de joye on se doit taire.
Ital. *Pensa molto, parla poco, e scrivi meno.*
Frans. *Si tu veus vivre en pais,*
Ne dis tout ce que sçais.
Σιγῶν ἀρήγει. *Æschyl. Eumen.*

Wil iemant nae de kunst een vogel-nestjen rooven,
Die moet in dit bedrijf het oude woort gelooven,
Een woort, een deftig woort, een regel van beleyt
Die iemant t'uwer leer voor desen heeft geseyt:
Siet gaeu en neerstigh toe, gaet stil en maeckt te swijgen,
Ghy sult gewis het jong, ghy sult de moeder krijgen.
Gelooft 'et, domme jeught, daer is geen beter vondt,
Als sneegh en vlijtigh sijn, en al met stillen mont.

Ital. *Assai sa, chi non sa, se tacer sa.*
Frans. *Qui ne sçait rien, sçait encores assez, s'il se sçait taire.*
Lat. Qui nil scit, sat scit, si tacere noverit.
Loqui ignorabit, qui tacere nesciet. *Periand. per Auson.*
Frans. *Celuy qui ne sçait taire, ne sçait parler.*
Lat. Sepes sapientiæ est silentium.
Nederl. **Die kan swijgen en hooren /**
Groote rust is hem geboren.
Die kan hooren en swijgen /
Groote saken kan hy krijgen.
Hoort / siet / swijght en verdraeght /
Soo weet niemant wat je jaeght.
Die veel kalt /
Veel ontvalt.
Gaet 'er yet naer uwen wil /
Veeght u mont / en hout u stil.

Treckt als 't nopt/ visscher.

De gene, die by de Visscher staet, spreeckt:

WEl, maet, hoe sit ghy dus en gaept,
My dunkt voorseker dat gy slaept;
Want siet de vis bijt aen het aes,
En ghy sit als een rechte dwaes,
Ghy sit gelijck een quack en siet,
En dát u raeckt en doet ghy niet.
Ick bid, en gaept niet hier of daer,
Maer neemt in tijts u saken waer:
Een goede kans is glibber-glat,
Sy dient met haesten opgevat,
En 't is voorwaer geen handigh man,
Die sijn geluck niet vatten kan;
Want dien het voordeel eens ontglijt,
Die is 'et al sijn leven quijt,
En schoon hy naemaels anders wou,
Hy vindt niet anders als berou.
Al wie dan niet in tijts en vist,
Is waert dat hy de sode mist.
Ghy daerom, vrient let op u stuck,
En past wel op het vluchtigh Luck
Terwijl het voor u deure klopt;
,, Treckt, visscher, treckt terwijl het nopt.

Hoogd. DEn es allezeit zu frü dunckt/ der komt gewißlich su spat.
Nederl. 't Is kunst in tijts jae seggen.
Grijpt als 't tijt is.
Men moet sijn tobben uyt-setten terwijl het regent.
Men moet gapen als 'er pap geboden wert.
Men moet het yser smeden dewijl het heet is.
Men moet mennen t'wyl de heul leyt.
Men moet seylen t'wijl de wint dient.
Paddekens kinderen waren noyt rijck.
'''t Geluck
Is vlugh /
Die het vat
Die het hadt /
Die het quist
Die het mist.'''
Het geluck en staet niet stil voor ymants deur.
Gaept als men u den lepel biet;
Want naemaels/ vrient/ en krijghje niet.
Die tijt heeft en tijt laet glyen /
Kan sijn leven niet bedyen.
Die altijt vroegh genoegh komt/ komt veeltijts te laet.
Die verslaept sijn ochtent-werck / beschreten is sijn dagh-werck.
Lant koopen en goet houwelick doen / en verschijnt alle dagh niet.
Ital. *A ben fare non dar dimora,*
Perche presto passa l'hora.
Bisogna pigliar le venture, quando Iddio le manda.
Chi tardi arriva, male allogia.
Frans. *Qui tard arrive, mal loge.*
L'Occasion est chauve, & qui ne la retient,
Tout soudain elle eschappe, & jamais ne revient.
Ital. *Se s'havesse à fare le cose due volte, ciascun sarebbe savio.*
Chi non sa quando può,
Non può fare quando vuole.
Batti il ferro, mentre ch' egli è caldo.
Chi tardi vuol, non vuol.
Infin che s'ha il vento in poppa, bisogna saper navigare.
Spaens. Quando el hierro esta encendido,
Entonces ha de ser batido.
Lo que has de hazer no digas cras,
Pon la mano y haz.
Si te dieren la vaquilla,
Acude con sa soguilla.
Frans. *Pendant que le chien chie, le loup s'en va.*
En faisant la cage l'oiseau s'en va.
Ce que dois faire ne dis point à demain.
Tel refuse, qui apres muse.
De l'eau qui est passé le molin ne moud pas.
Qui ne prend quand il peut,
Il n'aura quand il veut.
Quand le bien vient, on le doit prendre.
Quand le fer est chaud, il le faut batre.
Le temps se change en peu d'heure:
Tel rit le matin qui le soir pleure.
Lat. Collige; non omni tempore messis erit.
Virtus est, ubi occasio admonet, dispicere. *Plaut. Persa.*
Lat. Clamanus, cras, cras: & sic consumitur ætas.
Μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον ἔς τ' ἔνηφι. *Hesiod. Ἔργ. vers.* 408.
Sed propera, nec te venturas differ in horas
Qui non est hodiè, cras minus aptus erit. *Ovid.* 1. *Remed. Amor.*
Tolle moras; semper nocuit differre paratis. *Lucan.* 1.
——— Mora sæpe malorum
Dat causas. ——— *Manilius* IV.
—Τὸ μέλλον δ' ἴσον ἀπραξίᾳ λέγω. *Eurip. Orest.* id est:
—Futura cuncta pro nihilo puto.
Multa amittuntur tarditie & socordiâ. *Accius Diomede.*

Fronte capillata est.

SIet! wat een selsaem wijf my heden is verschenen,
Siet! hoe dit eygen wijf is in der haest verdwenen:
Dit wijf is voren ruygh, van achter isse kael,
En siet ick bense quijt terwijl ick stae en drael.
Dit wijf is voren ruygh, en biet daer groote schatten,
Maer aen het achter-lijf daer isse niet te vatten;
Wel leert door mijn verdriet, ey leert, ô rappe jeugt,
Leert grijpẽ met bescheyt terwijl gy grijpẽ meugt.
De wel-gelegen tijt is eene van de saken,
Die nae een quade greep niet weder is te raken;
Dus wie uyt tragen aert versuymt een goede kans,
Die wort in onse tael genoemt een slappe gans.

DE *Leser sal, tot beter verstant van dese gelegentheyt, gelieven te gedencken dat de Oude het Geluck, ofte goede Gelegentheyt, hebben afgebeelt in de gedaente van een vrouwe, van voren veel hayrs en lange tuyten hebbende, maer van achter geheel kael en sonder hayr wesende; daer mede te kennen gevende den aert ende eygenschap van goede gelegentheydt, die alleen van voren, en niet van achteren te vatten is: Het welck op verscheyde gevallen, en onder andere mede op de vluchtige gelegentheyt onses levens, niet sonder reden, kan gepast werden: want (gelijck een Godsaligh man wel geseyt heeft) de Tijdt (die God almachtigh uyt den afgront sijner eeuwigheyt heeft voortgebracht) is het alderkostelickste toe-val om het eeuwigh leven uyt te wercken dat men oyt vondt; want aen den tijdt deses tegenwoordigen levens hangt het eeuwige; en als de tijt eens voor iemant door den doodt is afgesneden, soo en is'er voor dien mensche geen tijdt meer. Wat een groote genade is'et dan van den Heere onsen Godt, dat hy ons noch t'elcken brengt van 't een jaer in't ander, en verlengt ons soo onse dagen, ten eynde wy sulcx waernemende; des te beter het eeuwig leven souden uyt-wercken? en sulcx te doen noemt de H. Geest* de bequaemheydt des tijts uyt te koopen, *Col.* 4. 5.

Pro camelo farcina.

Na den kemel maeckt 'et pack / Anders baert 'et ongemack.

AL schijnt de kemel sonder geest,
Al is het maer een lompig beest,
Noch heeft het grof gedierte wat
Dat oorboir is te zijn gevat;
Want alsmen op sijn rugge leyt
De packen voor hem toe-bereyt,
So toont het beest sijn kloek verstant:
Want siet het knielt daer in het zant,
En blijft soo leggen op den gront,
Tot dat men seven hondert pont
Heeft op sijn bultigh lijf getast,
Want dat is juyst een kemels last;
Doch meer en neemt 'et geensins aen,
Maer gaet dan op sijn beenen staen:
Dat is sijne tael geseyt,
My is genoegh op 't lijf geleyt;
Dus soo ghy wenst mijn goede reys,
Soo laedt my niet, als nae den eys.
Voorwaer so dit wierd' nagedaen,
Het soud 'er dickmaels beter gaen;
Want veeltijts door te grooten last
En wort niet op den dienst gepast.
Ey siet! wat heeft 'er menigh man
Meer ampten als hy dragen kan,
Soo dat hy onder sijnen staet
Gebocht, gebult, gebogen gaet:
En efter wil hy grooter eer,
En roept noch al geduerigh, Meer;
Tot hem het pack ter neder druckt,
Of met gewelt ter aerden ruckt.
Ghy, zijdy wijs, beminde vrient,
Beproeft wat u voor ladingh dient,
Beproeft u schouders eer ghy draegt,
En wickt al vorens eer ghy waegt;
Want meer te willen als men kan
Daer komt of schaed' of schande van.

Nederl. DAt u te swaer om heffen is dat laet leggen.
Na den drager maeckt den sack /
't Pack na 't peert / en 't peert na 't pack.
Lat. Ne gladium tollas, mulier.
Ne sutor ultra crepidam.
Vide Hebræum Adagium apud Drusium Decur. 1. *Prov.* 5, *qui Leonem citat in descriptione Africæ lib.* 2.
Illud fere, inquit, observant, ut pro cameli sarcinâ, id est pro 700 libris Italicis tres aureos adnumerent.

Horat. Art.

——— Versate diu quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. ———

Matrial. 12, *Epigr. ult.*

Non ignorat, onus quod sit succedere Macro.
Qui sua metitur pondera, ferre potest.

Virg. Ecl. 8.

——— Non omnia possumus omnes.

Senec. de Tranq. Anim. cap. 4.

Ante omnia necesse est seipsum æstimare, quia ferè plus nobis videmur posse, quam possumus. Alius eloquentiæ fiducia prolabitur, alius infirmum corpus laborioso oppressit officio, alius patrimonio suo plus imperavit quam ferre possit, &c.

Springht niet verder als u stock langh is.

VRient die hier staet aē dese sloot,
My dunckt sy is u wat te groot;
Al eer ghy dan u spronghbegint,
Soo maeckt dat ghy u wel versint,
Soo maeckt dat gy de gronden weet,
Soo maeckt dat ghy u water meet:
Maer let voor al, ô goede man,
Hoe ver u polse reycken kan;
Want veel te poogen sonder raet,
En ver te springen sonder maet,
En saken aengaen boven macht,
Dat brengt 'er menigh in de gracht.

Lat. Ne pennas nido majores extende.
Engels. A prond heart and a beggere purse wil not agree.
Nederl. Wie geen eyeren en heeft / die broe de nest.
Lat. Si bovem non habes, asinum agas.
Frans. *Si ton revenu n'est capable de ta despence, rend ta despence capable de ton revenu.*

Hoogd. Wer nit kalck hat / der muß mit leymen mauren.
Mit halben kosten halt mann auch hauß.
Lat. Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est. *Horat.* 1, *Ep.* 7:
Nederl. Reck nae deck.
Teer nae neer.
Maet houdt staet.
Spaens. Cada uno estienda la pierna como tiene la cubierta. id est:
Frans. *Chacun estende la jambe selon la couverture.*
Hoogd. Men muß sich nach der deck strecken.
P. Syrus. Ubi cœpit pauper divitem imitari, perit
Engels. A proud heart in a begger, is not unlicke a great fire in a smal cottage with warmeth not the house but burneth it.
Turcks. Organunge giore khiosun. *id est:*
Ital. *Bisogna distendersi, quanto è lungo il lenzuolo.*
Bisogna far la spesa secondo l'entrata.
Hoogd. Richts maul nach der taschen.
Ital. *Bisogna far i bocconi à misura della bocca.*
Nederl. Niemant springe vorder als syn pols vermagh.
Elck roeye met de riemen die hy heeft.
Haelt u zeyl niet te hoogh.
Lat. Ne supra pedem calceus.

Nederl. Kent ſtaet/ en hout maet.
Laet den geck niet te veel uyt.
Griecx. Μὴ ὑπὲρ τὸν πόδα τὸ ὑπόδημα.
Nederl. Kleyne vogeltjens kleyne neſtjens.
Lat. Aviculæ nidulificant.
Pro opibus mœnia.
Intra pelliculam tuam te contine.
Teſtudo intra tegmen ſuum collecta tuta eſt.
Spaens. Hermano medios con vueſtro palmo.
Frans. *Frere, meſurez vous avec voſtre compan.*
Tecum habita, ut noris quam ſit tibi curta ſupellex. *Perſ. Sat.* 4.
Turpe eſt, quod nequeas, capiti committere pondus,
Et preſſum inflexo mox dare terga genu.
Omnia non pariter rerum ſunt omnibus apta,
Fama nec ex æquo ducitur ulla jugo. *Propert.* 3. 8.
Vide ſequentia.

Taſt geen root yſer aen / of ſpout 'er op.

LEſt daer ick over ſtrate ging,
En lette vaſt op alle ding,
Sagh ick aldaer een jongen ſtaen
Die greept in haeſt een yſer aen,
Een yſer dat hy voor hem ſagh,
Gelijck het by de ſmiſſe lagh:
De ſmit ſijn vader ſtont 'er by,
En trock den jongen aen de zy,
En ſeyde met een hard verwijt:
Wel, botte lecker, als ghy zijt,
Zijt ghy een ſone van een ſmit?
Zijt ghy mijn kint, en doeje dit?
Grijpt ghy uyt enckel onverſtant,
Taſt ghy nae 't yſer met 'er hant,
Eer datje proeft en zijt gewis
Of 't heet, of kout, of hoe het is?
Voorwaer dit is recht plompaerts werck,
Ghy, neemt een beter oogh-gemerk:
Want in een winckel van een ſmit
Daer weet een yder menſche dit,
Dat noyt een yſer dient geraeckt
Als van te voren nat gemaeckt,
En heeft het dan een ſnar gedruys,
Soo houdt voor al u vingerſt'huys.
Dit was nae mijn begrijp een ding
Dat vorder als de ſmiſſe ging;
Ick heb 'et daerom hier geſet,
Dus dien het ſmaeckt, die draegh het met.

Nederl. In een ſmiſſe wat te raken /
By aptekers wat te ſmaken /
In een ſpoliers boeck te leſen /
Kan niet als met hinder weſen.
Steeckt u in geen gat / of ſiet 'er deur.
Quà pote quiſque, in eà conterat arte diem. *Propert.* 2. *El.* 5.
Vid. Eraſ. ad hoc Adag. Quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat.

't Is quaet ſlypen ſonder water.

De Leſer ſal gelieven (in plaetſe van een plate, die hier nagelaten is) by inbeeldinge ſich voor te ſtellen, een ſlyper met een droogen ſlypſteen, klagende in voegen als hier is volgende:

HOort vriendē, die my heden ſiet,
Hoort toch den gront van mijn verdriet,
Hoort, mach ik bidden, mijn geklagh,
Dat ick moet brengen aen den dagh:
Ick ben een jonck, en kloeck geſel,
Ick kan mijn ambacht wonder wel,
Ick hebbe vry geen ſlecht verſtant,
Ick ben oock veerdigh van der hant,
Ick weet hoe ſtael, al is 'et fijn,
Moet nae de kunſt geſlepen zijn:
Maer ſiet, ô lieve mackers, ſiet,
Ach! water dat en heb ick niet,
Ach! water dat is krachtigh nat,
Daer baet geen ſlijpen ſonder dat,
Daer baet geen kunſt, of rappe voet,
Daer niet te hebben hinder doet.
Siet hoe het by de menſchen ſtaet,
En hoe het in de werelt gaet!
Al is 'er yemant kloeck en wijs,
Waer krijgt een ſchamel ruyter prijs?
Want heeft hy maer een drogen ſteē,
Eylaes! ſoo ſtaet hy daer alleen,
Hy ſtaet, eylacen, ſlecht en ſiet;
Want ſonder water ſlijpt men niet.
Of ſchoon de byen konſtigh zijn,
Gaet neemt hun eens den roſmarijn,
Gaet neemt hun bloemē en haer kruyt,
Siet al haer konſten hebben uyt:
Dat nut, dat net, dat aerdigh beeſt
Dat miſt terſtont ſijn kloecken geeſt.
Met vis wort vis gelockt, met vincken vangt men vincken;
Een penninck in de beurs en hoort men nimmer klincken;
Een boom waſt alderbeſt daer meer geboomte ſtaet;
Het gelt is even ſoo, het wil een mede-maet.

Nederl. 't IS quaet kemmen daer geen hayr en is.
Met ydele handen iſt quaet havicken locken.
Die winnen wil moet by-ſetten.
't Is quaet bry maken van water alleen.
't Is quaet koecken backen ſonder vyer of vet.
Frans. *Iamais on fit bon potage avec de l'au ſeule.*
Il faut de l'argent pour commencer le jeu.
Il peſche en vain,
Qui n'amorce ſon haim.
Toute qualité perd ſon luſtre où il n'y a point des moyens.
Il n'y a point de plus penible ſoucy, que d'eſtre en honneur avec povreté.
Spaens. Ny curdado mas penoſo, que tener honra y pobreza.
Ronſard. *Tout honneur ſans le bien laiſſe l homme en arriere,*
Et le bien ſans l'honneur ne profite de guere.
Spaens. Ny la artificioſa enxambre puede ſin flor facar fruto. *id eſt:*
Frans. *Les induſtrieuſes abeilles ne peuvent faire fruit ſans fleurs.*
Nederl. Een goet vyer maeckt een ſnellen kock.
Ital. *Il fuogo ajuta il cuogo.*
Frans. *Qui a choüette, prend des autres oiſeaux.*
Ital. *Nunca buena olla con agua ſola.*
Griecx. Αἰεὶ τοῖς μικροῖς μικρὰ διδοῦσι θεοί. Callim. id eſt:
Lat. Largitur parvis non niſi parva Deus.
Frans. *Qui a argent, il a beau faire*
Ital. *La chiave d'oro apre ogni porta.*
I danari fanno correr i cavalli.
Que' c'han ducati,
Signori ſon chiamati.

Niet te veel eyers onder eene hen.

Een huysman ſpreeckt:

ICk hebbe ſchier een ſtaegh gekijf
Met onſe Trijn, dat grilligh wijf;
Die ſeyt my, dat ſy heeft een hen
Soo goet als ick ter werelt ken:
Een hen, die vaſt en ſeker broedt,
En wonder wel haer jongens voedt,
En daerom wil ons ſtuere Trijn
(En 't kan of 't mach niet anders zijn)
Dat ick mijn eyers allegaer
Te broên ſal leggen onder haer;
Maer ick en kan het niet verſtaen,
En kant 'er daerom tegen aen,
Ick ſegh (en dat op goeden gront)
Te veel is altijt ongeſont:
Sal ick ons eyers allegaer,
De hope van het lange jaer,
Sal ick ons ſchadt, ons ganſche kraem
In eenen klomp, en al-te-ſaem
Betrouwen aen een eenigh hoen?
Neen, dat en meyn' ick niet te doen.
Kan niet een weſel, of een kat,
Een bontſinck, of een ſnoode rat,
De broet-hen brengen in den noot,
De broet-hen brengen in den doot?
Kan niet een hont, of gortigh ſwijn
De doot van al ons voordeel zijn?
Kan niet een ander ongeluck
Ons brengen in den hoogſten druck?
Bedaert u dan, mijn lieve Trijn,
Want dit en mach voorwaer niet ſijn;
Een eenigh neſt is haeſt geſtoort,
Een eenigh beeſt is haeſt vermoort:
En daerom dient ons goet verſpreyt,
En hier en elders wat geleyt.
Een muys die maer een hol en heeft
't Is wonder ſoo ſe lange leeft.
Maer 't wijl de lantsman, en ſijn wijf,
Hier over raecken in gekijf,
Vraeght iemant wat dit is geſeyt?
Siet, dus ſoo wort 'et uytgeleyt.
Ghy koopman waegt niet allegaer
Op eenen bodem uwe waer:
En ghy rentier, ſiet dat u gelt
Niet al aen een en zy getelt:
En ghy die zijt in landen rijck,
Betroutſe niet op eenen dijck;
Maer boven al, ghy machtigh Vorſt,
Hoe ſeer dat gy na 't heerſchen dorſt,
En hangt niet licht, hoe dat 'et gaet,
Aen eenen velt-ſlagh uwen ſtaet:
Des werelts ſaken al-te-mael
Die ſweven in een loſſe ſchael,
Om ſoo te wagen t'eener tijt
Al wat ghy hebt, en wat ghy zijt.
Ick ſegge daerom tot beſluyt,
Ick roep 'et met den landts-man uyt:
Veel kabels ſijn de ſchippers beſt,
Dus niet te veel in eenen neſt.

La vache ne ſçait que luy vaut ſa queüe, juſques qu'elle l'a perdüe.

De koe en weet niet waer toe haer de ſteert dient, voor datſe dien quijt is.

WAt maekt de koeye met de ſteert?
's En is haer niet eē boone weert:
My dunckt dat die haer niet en paſt,
Sy dient het beeſt maer tot een laſt.

Het is wel soo, dat yder dit
Heeft sijn gebruyck en eygen wit:
Het oor dat hoort, de tant die knaegt,
Het ooge siet, de schenckel draegt,
De voet is noodigh tot den trap;
Maer waer toe dese wipper-wap?
Dit heb ick dickmaels over-leyt,
En dickmaels over-luyt geseyt.
Doch lestmael quam ik op het lant,
Daer ick veel schoone koeyen vant,
Doch eene was haer steert gekort,
Die stont met vliegen over-stort;
En schoon sy dreyghde met 'et hooft,
Haer dreygen wort niet eens gelooft:
Het slim gespuys sat even stijf,
En beet haer vinnigh in het lijf.
Ick sagh hier by een ander staen,
Die was 'er vry wat beter aen,
Dewijl sy had een wacker ding
Dat haer van achter neder-hing:
Daer mede sloegh sy hier en daer,
Al waerse vliegen wert gewaer;
Soo dat 'er niet een kleyne mugh,
Haer mochte dueren op den rugh.
Dit siende, sprack ick in den geest,
Als in de plaetse van het beest:
,,Siet! niemant kent sijn eygen goet,
,,Tot hy het eens ontberen moet.

Frans. *QVant quelque chose nous defaut,*
On sçait alors ce qu'elle vaut.
Chose perdue
Chose cognue.
Apres domage
Chacun est sage.
Spaens. Si quieres saber quanto vale un ducato, buscalo prestado. *id est:*
Frans. *Si veux sçavoir que vaut un ducat, cherche le à l'emprunter.*
Lat. Malo accepto stultus sapit.
Spaens. Ni se estima la salud, hasta el tiempo que se pierde. *id est:*
Frans. *La santé ne s'estime point, jusques au temps que l'on la perd.*
Spaens. Ni quien sienta la pobreza come el que rico se vio. *id est:*
Frans. *Personne ne ressent la pvreté comme celuy qui s'est veu riche.*

Horat. 3. Od. 24.
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Propert. 3. 1.
At mihi quod vivo detraxerit invida turba,
Post obitum duplici fœnore reddet honos.
Omnia post obitum fingit majora vetustas:
Majus ab exequiis nomen in ora venit.
Vid. seqq.
Horat. 2. Epist. 1. de Hercule loquens.
Comperit invidiam supremo fine domari.
Seneca:
Carendo discimus quam cara amiserimus.
Plaut. Captiv. 1. 2.
Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cùm quæ in potestate habuimus ea amisimus.
Ovid. 1. Amor. 15.
Pascitur in vivis livor: post fata quiescit.
Tunc suus ex merito quemque tuetur honos.
Ronsard: ——— *La vertu precieuse*
De l'homme, quand il vit, est tousiours odieuse:
Apres qu'il est absent, chacun le pense un Dieu.
La rancœur nuit tousiours à ceux qui sont en vie:
Sur les vertus d'un mort elle n'a plus de lieu,
Et la posterite rend l'honneur sans envie.

Un bon charton tourne en petit lieu.

Een goet voer-man kan wel keeren / al is de plaetse enge.

De Leser beelde sich hier in eenen voer-man op eenen smallen wegh, sijn koets kort en kunstelicken omwendende.

AL is de bane smal, al sijn de schaersche wegen
Gedrongen tegens een, en bijster ongelegen,
Noch weet in dit geval een handigh voer-man raet,
En maeckt dat even daer sijn wagen omme-gaet.
Een ander, onbewust om nae de kunst te rijden,
Die soude voor gewis hier schade moeten lijden,
Of stondt in dit geval verwonnen van den noot,
Of storte met de koets te midden in de sloot.

EEn die met stillen geest sich oeffent in de seden,
En heeft sijn hert gewent te buygen nae de reden,
Die vint in sijn bedrijf dat hem vernoegen mach:
Al is hy kleyn gehuyst, en sonder groot beslagh;
Hy weet des niet-te-min sijn dingen uyt te voeren,
En kan noch evenwel de gansche leden roeren.
,,Het is nae mijn begrijp, het is een rustigh man
,,Die op een engen hoeck sijn wagen draeyen kan.

Frans. *PRovision fait en saison,*
Fait de bien à la maison.
Lat. Frugalitas paupertas voluntaria.
Frans. *Petite cuisine fait des grandes maisons.*
Qui sçait se contenter de peu,
En ce monde gaigne le jeu.

Lucret. 5.
Divitiæ grandes homini sunt vivere parcè,
Æquo animo. ———
Lat. Magnum vectigal parcimonia.
Habet etiam ubi in re tenui sese explicet magnus animus.

Claudian. 1 Rufin.
Vivitur exiguo melius: natura beatis
Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.
Lucan. 4.
Discite quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. —— *Vid. seqq. vers. 377.*

Quando l'ucello è fuggito, poco rileva il serrar la gabbia.

't Is te laet de kop gesloten / als 't vogeltje wech is.

De af-beeldinge hier van soude mogen wesen, een vader die sijn kint aenspreeckt, als het selve een vogel-koye pooght te sluyten, daer de vogel uyt is gevlogen, ter oorsake van het selve verlies bitterlick weenende.

De vader spreeckt:

WEl hoe, mijn weerde soon, waerom aldus gekreten?
Of is de vogel wegh die daer heeft in geseten?
Jae dat is 't, naer ick merck, dat is 'et dat u schort,
En daerom dat je klaeght, en droeve tranen stort:
Maer, kint, dat is gedaen, de vinck is wegh gevlogen,
De vinck is in het wout, of in de lucht getogen;
Wat voordeel kan het sijn dat ghy de koye sluyt?
De vogel, lieve maet, de vogel is 'er uyt.
Wat dient de stal bewaert, of aen de knecht bevolen,
Wanneer het beste peert te voren is gestolen?
Wat dient de water-put met aerde toegespreyt,
Wanneer het vetste kalf daer in verdroncken leyt?
Het is van ouden tijt een wijse van de gecken,
Eerst, naer een harden slagh, het hooft te willen decken;
De wijsheyt moet in tijts, en van te voren sien,
Hoe alle saken staen, en wat 'er kan geschiên.
Ghy dan noch weest getroost, en stilt u bitter klagen;
Wat niet te rechten is dat moet men willigh dragen:
Let beter naderhant, let beter op u stuck;
,,Men wort by wijlen kloeck alleen door ongeluck.

Ital. *Serrar la stalla, quando si son persi i buoi.*
Frans. *Tard on ferme l'estable, quand le cheval est perdu.*
Griecx. Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία.
Lat. Machinas post bellum adferre.
Griecx. Δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ. *Hesiod.*
Lat. Sera in fundo parcimonia.

Turcks. Athlan ock dunmes. *Id est:*
Ital. *La frecca tirata non torna.*
Nederl. Schapen en gelt niet / als de pot uyt is.
Hoogd. Man jagt die katz zu spät vom speck / wenn er gefressen ist.
Ital. *Se s'havesse à fare le cose due volte, ciascun sarebbe savio.*
Frans.

Frans. *Tard crie l'oiseau quand il est pris.*
Nederl. **'t Is te laet / sey de exter / en had den bout in 't lijf.**
Hoogd. Nach rew ist weiber rew.
Lat. Serò seram ponis stabulis post furta latronis.
Ital. *Dopò 'l fatto, non vale pentimento.*
Lat. Eventus stultorum magister.
—— Careat successibus opto
Quisquis ab eventu facta probanda putat. *Ovid.*
Spaens. Al concio ydo
El consejo venido.
Frans. *Le connil eschappé, le conseil venu.*
Hoogd. Nach der thath
Verstehet auch der narr den rath.
Da der regen furüber ist / nimbstu den regen-mantel umb.
Ital. *Dopò che è rubbato il cavallo, tu serri la stalla.*
Lat. Nil juvat amisso claudere septa bove.
Frans. *Apres le faict sage Breton.*
Hoogd. Es hilfft nit das man den stal schleust / so das viehe herauß ist.
Nederl. **'t Is te laet den put gebult / als 't kalf verdroncken is.**
Spaens. Despus de descalabrado untar el casto.
Frans. *Apres la teste brise oindre le casque.*
Lat. Sero sapiunt Phryges.
Vide Eras. ad hoc adagium.
Evigilavit canis postquam rapina facta est.
Erpen. Cent. 2. 2.

Wanneer de pijl is in de lucht,
De snelle vogel op de vlucht,
De steen geslingert uyt 'er hant,
De stemme buyten uwen tant;
Soo is de slagh alree gegaen,
En daer en is geen houwen aen.

Dus eer de pijl is in de lucht,
De snelle vogel op de vlucht,
De steen geslingert uyt 'er hant,
De woorden buyten uwen tant,
Soo weeght ten naeusten, deftigh man,
Wat dat 'er af gebeuren kan;
Want als het onheyl is geschiet,
Soo gelt ontijdigh klagen niet.

Nederl. **EEn geworpen steen / een geschot en pijl / en een gesproken woort / zijn niet te herroepen.**
Hoogd. Wann das wordt heraus ist / so ist es eines andern.
—— Nescit vox missa reverti. *Horat. Art.*
Idem 1. *Epist.* 18.
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Tout ainsi que le vent sans retourner s'envole,
Sans espoir de retour s'echappe la parole. Ronsard.
Ital. *Parola detta, e sasso tratto, non può tornare à dietro.*
De scripto hoc magis.
Lat. Littera scripta manet.
Ital. *Parla poco, ma scrivi meno.*
Hoogd. Geredt ist geredt / man kans mit keinem schwam mehr abwisschen.
Nederl. **Hebt ghy met spreken u vergist /**
't Woort met geen sponsy uytgewist.
Frans: *Trop parler nuist,*
Trop gratter cuist.
Silence est bon retrenchement
Contre chacun evenement.
Ne revele, si tu es sage,
Ton secret sans certain usage.
Syrach. 21. 27.
De Wijsen wege hare woorden met een gout-gewichte.

Als morsige lieden kuys worden / soo schuerense de panne van achteren.

BEsiet eens dese twee, die in voorleden jaren
Gansch vuyl in haer bedrijf, en rechte slonsen waren,
Die sijn nu wonder net, en uytter-maten kuys,
Sy boenen even selfs de gronden van het huys:
De pannen aen den heert, die niemant van de bueren
Oyt anders is gewoon als binnen in te schueren,
Die kuyst dit aerdigh volk oock aen den uytter-kant,
Al hanght die meesten tijt te midden in den brant.
Dus gaet 'et in 't gemeen, wanneer onwijse lieden
Met al te dommen ernst haer oude rancken vlieden!
Want mits sy bijster hardt, en sonder reden gaen,
Soo komt de tegen-feyl niet selden op de baen.
Wort niet een quiste goet, wanneer hy wil bedaren,
Wel dickmaels al te seer genegen om te sparen:
Spilt niet een gierig mensch, als hy na miltheit tracht,
Wel dickmaels sonder maet, en boven sijne macht?
't Is beyde sonder gront, en tegen goede zeden,
't Is beyde sonder slot, en buyten alle reden.
„Wel, vrienden, weest beset, en houdt de rechte maet;
„Ten is geen ware deught die uyt den regel gaet.

Ital. *IL meile si vol gustare con le punte della dita.*
Ogni cosa vuol misura.
Spaens. Por medio, y no caereys. *id est:*
Frans. *Allez par le milieu, & vous ne tomberez.*
——— Medio tutissimus ibis.
Frans. *Il n'y a banquet que de chiches.*
Hoogd. Zu wenig vnd zu viel
Verderbet alle spiel.
Zu viel ist vngesund:
Al zu scharff macht schärtig.
Ital. *Il molto e'l poco.*
Rompe lo givoco.
Spaens. Ni tan hermosa que mate,
Ni tan fea que espante. *id est:*
Frans. *Ni tant belle, qu'elle tue:*
Ni tant laide, qu'ell espouvente.
Nederl. Noch y! noch sy.
Ital. *Ogno bel givoco vuol durar poco.*
Tien la strada di mezzo.
Lat. Perge viâ mediâ: medium tenuêre beati.
Frans. *Qui commence à estre liberal, devient prodigue.*
Turcks. Baullu curium etion vetra mensaran carnadu.
Nederl. Ick mach wel boonen / maer niet met backen vol.
Men moet met handen / en niet met manden saeyen.
Est modus in rebus. sunt certi denique fines,
Quos ultra citr. que nequit consistere rectum. *Horat. Satyr. 1.*
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. *Idem Sat. 2.*
Nederl. Maet houdt staet.

Guardati d'aceto de vin dolce.

Wacht je voor azijn. Van soete wijn.

WAnneer daer iemant maeckt azijn,
En neemt'er toe den soetsten wijn,
Die krijght 'er van het suerste vocht
Dat oyt op tonge bijten mocht;
Want als het soet sijn aert verlaet,
Niet dat sijn suer te boven gaet.
Onthoudt dit woort, geminde vrient,
Vermits het alle vrienden dient.
Als vrienden uyt een mis-verstant
Eens worden tegen een gekant:
Als broeders, om, men weet niet wat,
Door wrevel worden op-gevat.
Of als de vader en het kint
Sich tegen een ontsteken vint.
Of dat twee lieven met 'er tijt
Vervallen tot een wrangen spijt;
Soo vintmen dat haer fellen haet
Gansch boven alle peylen gaet:
Want als sich vrientschap omme-went,
Soo is 'er onlust sonder end:
Ghy daerom al die vrienden zijt,
En geeft de gramschap geenen tijt;
Maer is 'er iet dat qualick staet,
Soo heelt 'et weder met 'er daet:
En of ghy schoon een reysjen kijft,
Soo maeckt noch dat je vrienden blijft.

Hoogd. WJe der wein je besser ist / je schärffer essig drauß wird.
Je näher blutfreundschaft / je bitterer feindschaft.
Nederl. Van de soetste wijn De felste azijn,
Vroeders gekijf Komt om ziel en lijf.

Simultates inter parentes & liberos, amicos & consanguineos, sunt gravissimæ. *Camerar. in Oper. Succes. Cent. 1. 29. pag. 454. Richter Axiom. Oecon 105. 218. Balde in l. cum oportet C. de bon. quæ liber.*

Main non diventò fiume grande, che non v'entrasse aqua turbida.

Noyt wort de riviere groot / of daer gaet al wat veel troubel-waters in.

NOyt beeck en is in haest gegroeyt,
Soo datse krachtigh henen vloeyt,
Of dat haer stroom de landen deylt,
En dat op haer een kage seylt,
Of wis sy heeft van onklaer nat
Al vry wat veel in haer gevat.
Als iemant wort in haesten rijck,
Oock verre boven sijns gelijck,
En datmen niet ter deegh en siet
Waer uyt sijn aenwas is geschiet,
Dat hieltmen eertijts voor een dingh
Dat niet, gelijck het sou, en gingh;
Men hieldt, dat snel en haestigh goet
Al vry wat onklaer wesen moet:
En schoon het slaet by wijlen mis,
Men vint 'et daer het seker is.
Wat dient hier langer op gestaen?
Hy, dien het raeckt, die treckt 'et aen.

Serpens, nisi serpentem deglutiat, non fit draco:
Wie hem snelt rijck te worden / en sal niet onschuldigh blijven. Syr. 28. 20.
Het Nederlants spreeck-woort seght daerom wel:
Langhsamen rijckdom is saligh.

Fortu-

Fortunam, velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam.

De man, die het wijde flodderkleet aen heeft ſpreeckt:

Een flodder-kleet dat niet en paſt
En is niet anders als een laſt.

DIt kleet is al te lang, en al te ruym geſneden,
'T hangt my ('k en weet niet wat) en floddert aen de leden;
Het is een laſtigh pack, ſchoon dat ick maer en ſtae;
En 't doet my ſtaegh belet al waer ick henen gae:
Ick ben gelijck verdoolt in deſe groote vouwen,
Ick ben geheel verſtelt met deſe ruyme mouwen,
Mijn hoet deckt my het oogh, dewijl hy neder glijt,
En dat gebeurt alleen vermits hy is te wijt:
De kouſſen, die ghy ſiet, zijn laſten aen de beenen,
En in dees grooten ſchoen daer vallen kleyne ſteenen,
En ick en weet niet wat; dus ben ick ganſch verſtelt,
En blijve dickmael ſtaen te midden op het velt.
Ick ben een reyſend' man, en hebbe veel te dwalen,
Nu op een hoogen bergh, en dan in lage dalen,
Nu op een driftigh zant, dan op een gladde baen;
My dient geen flodder-kleedt om wel te mogen gaen.
Voorwaer een minder rock die ſou my beter paſſen,
Die ſtaet my aen het lijf, als uyt het lijf gewaſſen.
Ick prijſe boven al een knap, een matigh kleet;
Al wat daer boven gaet, en is maer enckel leet.
Wat mogen even-ſtaegh, wat mogen alle menſchen
Gelt, have, renten, landt, als ſonder eynde wenſchen?
Men ſegge wat men wil, die ſijnen nooddruft heeft
Die is 't die alderbeſt, en onbekommert leeft.
Een rock niet al te ruym, niet aen het lijf geſpannen,
Dat is het beſte kleedt voor vrouwen en voor mannen;
Want al wat na den eyſch niet aen de leden paſt,
En is maer ongemack, en niet als enckel laſt.

Frans. *LEs trop longues robbes empeſchent le corps: & les richeſſes mondaines l'ame.*

Lat. Viri beati vita caſtigata ſit,
Ut non egena, ſic egenæ proxima.
Miſeros reputa qui nimiâ felicitate torpeſcunt.
Ronſard 2. Od. 4.

De peu de rente on vit honeſtement:
Le vray threſor eſt le contentement;
Non les grands biens, lourde & faſcheuſe ſomme,
Biens, non pas biens, mais le malheur de l'homme.

Lat. Exiguum natura deſiderat.

Ital. *Aſſai è ricco, à chi non manca.*

Spaens. La quinta rueda al carro no haze ſi no embaraçar. *id eſt:*

Frans. *La cinquieſme roüe au chariot ne fait qu'empeſcher.*
Qui a pour vivre, eſt riche aſſez.
Peu de bien, peu de ſoucy.

Hoogd. Die armuth iſt ein ehrlig ding / wer mit umb kan gehn.

Ital. *Le ſpecierie migliori*
Si ten gon ne ſacchi minori.

Frans. *A petite fontaine on boit à ſon aiſe.*
Peu & paix eſt don de Dieu.
Petite brebiette
Semble touſiours jeunette.
Au petite bois prend on bien grand lievre.

Lat. Non in pauperie vitium eſt, ſed in paupere.

Hoogd. In groſſen waſſern fengt man groſſe fiſche / in kleine waſſern gute fiſche.

—— Nam id arbitror
Apprimè in vita eſſe utile, ut Ne quid nimis. *Terent. Andr.*
Modus omnibus in rebus optimum eſt habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex ſe. *Plaut. Pænul.* 1. 2.

Idem Aulul. 2. 1.

Ego virtute Deum, & majorum noſtrorum, dives ſum
Iſtas magnas factiones, animos, dotes dapſiles, (ſatis:
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror; quæ in ſervitutē ſumptibus redigunt viros.

Socratis dictum:

Ut veſtes nimis longæ corpora impediunt ambulantium, ita immenſæ opes animum.

Apulejus Apolog.

Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam.

Seneca Thyeſte:

Mens regnum bona poſſidet,
Nil ullis opus eſt equis. &c.
Rex eſt qui metuit nihil:
Rex eſt, quique cupit nihil.
Hoc regnum ſibi quiſque dat.

Idem Oedipo, Act. 4.

Quidquid exceſſit modum
Pendet inſtabili loco.

Ronſard. Eleg. 13.

Le vray contentement ne giſt en l'abondance;
Il giſt à la meſure, & à la ſuffiſance.
Le but de la richeſſe eſt d'en ſçavoir uſer.

Et 2. Hymn. 7.

Bien volontiers ſottiſe eſt le propre heritage
De celuy, qui ſans peine eſt riche des jeune âge.

Die katz hat die fiſch lieb / aber ſie will nit ins waſſer.

De kat woude wel vis eten / maer geen poot nat maken.

De Leſer beelde ſich in, een kat, ontrent een tobbe met water ſittende, daer vis in leght, de kat daer op loerende, en haren poot uytſtekende, maer niet in't water dervende taſten.

KOmt ſiet doch hier een reys ons katte ſitten proncken!
Komt let op haer gebaer, hoe datſe weet te loncken!
Sy ſiet den verſchen vis, ſi ſiet het open vat;
Maer, des al-niet-te-min, ſy vreeſt het killig nat:
Sy vreeſt, gewis ſy vreeſt haer pooten nat te maken,
En daerom wil het dier het water niet genaken:
Sy dreigt wel met den klauw, maer taſt niet in den gront,
En dus en krijghtſe niet als honger in den mont.
Men vint, meeſt over-al, een deel verkleunde menſchen,
Die in haer ſtil gepeys wel groote dingen wenſchen;
Maer dat en is maer wint: want die hem moeyt ontſiet
Sit wel met angſt en wacht, maer vordert anders niet.
,,Wie roſen plucken wil, en mach geen prickels mijden:
,,Wie honigh raet begeert, die moet de byen lyden.
,,Voor hem die vruchten ſoeckt, is 't wenſchen niet genoegh,
,,De hant moet uyt de mou, de hant moet aen de ploegh.

Nederl.

EEn luye kat
Eet nimmer ſat/
Mits ſy het nat
Te byſter mijt.
Ghy/ ſoeckje wat/
Onthout wel/ dat

Men krijght geen ſchat
Ten zy men lijt.
Met arbeyt krijghtmen oyer uyt den ſteen.

Plaut Curc. 1. 1.

Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangit nucem.
Ital. *Non ſi può havere il mele ſenza le moſche.*
Non ſi può haver la roſa ſenza la ſpina.
Non quiſquam fruitur veris honoribus,
Hybleos latebris nec ſpoliat favos,
Si fronti caveat, ſi timeat rubos.
Armat ſpina roſas, mella tegunt apes. *Claud. Nupt. Hon.*
Ital. *Chi l'ajuta*
Iddio l'ajuta.
Hoogd. Helfft euch ſelbſt / ſo hilfft euch Godt.
Griex. Σῦκα φίλ' ὀρνίθεσσι, φυτεύειν δ' οὐκ ἐθέλουσι. id eſt:
Lat. Ficus ſunt avibus gratæ, at plantare recuſant.
Nederl. **De ſpreeuwen willen wel kerſen eten / maer geen boomen planten.**
Ital. *Chi fugge la mola, s'allontana dalla farina.*
Griex —— Ὁ γὰρ φεύγων μύλον ἄλφιτα φεύγει. id eſt:
Lat. Qui fugit molam, farinam fugit.
Frans. *La mere des ſciences eſt labeur.*
Hoogd. Wer eyer will haben / der muß der hennen kakelen leiden.
Frans. *On ne prend pas des truytes à brajes ſeches.*
Ital. *Gatto guantato non preſe mai ſorzi.*

Een vuyle bruyt heeft veel parerens aen.

ALs iemant tot u koomt met opgepronckte reden,
Als iemant moedig is, en buyght de ganſche leden,
Als iemant met beleyt ſijn onſchult heeft gedaen;
Seght dan, Een vuyle bruyt heeft veel parerens aen.

Æſchil. Ἁπλᾶ γάρ ἐστι τῆς ἀληθείας ἔπη. id eſt:
Lat. Simplicia verba veritas ſimplex amat.
Hoogd. Die warheit darf nit viel röcke.
Nederl. **Gemaelde bloemen riecken niet.**
Lat. Falſa fucis, turpia phaleris indigent.
Veritas per ſe placet.
Honeſta per ſe decent.
Ital. *Al buon vin non beſogna fraſca.*
Lat. Vino vendibili non opus eſt ſuſpenſa hedera.
Nederl. **Op een verbrande vlaye dient ſuycker geſtrooyt.**
Spaens. A caſas viejas, puertas nuevas. id eſt:
Frans. *A vieille maiſon porte neuve.*
A vieux cheval bride rouge.
Spaens. A burra vieja cincha amarilla.
Frans. *A vieille aſneſſe ſangle jaune.*
Spaens. A buey viejo cencerro nuevo. id eſt:
Frans. *A vieil bœuf ſonnette neuve.*

Marius apud Salluſtium:

Non ſunt compoſita verba mea. parvi id facio. Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, ut turpia facta oratione tegant.

Idem:

Munditiæ mulieribus, viris labor convenit.

Bion Bucolicis:

Μορφὰ θηλυτέρῃσι πέλει καλὸν, ἀνέρι δ' ἀλκά. id eſt:
Forma bonum muliebre, vigor roburque virile.

Vide & Erpen. Cent. 1. *Adag.* 5.

Ein

Ein klein heun leget alle tag / da ein ſtrauß im jahr nur eins.

De huysman, die de korf met hoender-eyers inden arm heeft, ſpreeckt:

Een hinne leyt alle daeg / een ſtruys maer eens in 't jaer.

HOort dog wat ons gebeurt; de ſchijn heeft my ghe-
logen,
En hoope van gewin die heeft mijn wijf bedrogen:
Een koop-man liet my ſien een ey van deſen ſtruys,
Dies kocht ik ſtrax het dier, en bragt het in mijn huys;
Ick dacht, nadien het beeſt is dus gewoon te leggen,
Soo ſtaet ons deſe koop voor al niet af te ſeggen:
Want ſiet! een hinnen-ey is maer gelijck een bal,
En 't blijckt hier dat de ſtruys wel anders leggen ſal;
Sijn ey is als een bol, dat acht ick groote ſaken,
Men kan van een alleen een ganſche ſtruyve maken:
Een boer, een raeuwe gaſt, al komt hy van de ploeg,
Geeft hem maer ſoo een ey, gewis hy heeft genoegh.
Dit ſteld' ick voor gewis: maer ſiet in korten dagen
Doen vondt ick met 'er daet hoe dat ick was geſlagen;
Het beeſt at wonder veel, en bleef noch even graegh!
Dies ſeyd' ick menigmael, ſiet wat een ſtruyſche
maeg;
Van eyers geen gewagh; en ſchoon ick maeckte neſten
Van hoy, en enckel dons, 'k en vondt 'er niet ten beſten:
Doch naer een langen tijt, juyſt eens ontrent de Mey,
Doen ſocht ick in het neſt, en vondt een eenigh ey:
Dies was ick wonder bly, maer al op loſſen gronden;
Want noyt, na deſen tijt, en iſſer meer gevonden:
Ons hinnen, onder dies, die leyden even-ſtaeg,
Dat gaf my goet gewin, en dat meeſt alle daegh;
Dies keef ick op den ſtruys, en ging den ſlocker ſeggen,
Van hier du groote vraet, die niet en weet te leggen,
U ſchijn is maer bedrogh, gelijck het heden blijckt;
„Want groote winſt verleyt, en ſtage winſt verrijckt.

Engels. Light gaynes make heauye purſes.
Nederl. Licht gewin maeckt ſwaere beurſen.
Hoogd. Wer keinen pfenning achtet / der wird auch nimmer eines gulden herre.
Nederl. Die geen penningh en acht / en wort geen guldens heer.
Frans. *Qui veut faire une porte d'or, y mette tous les jours un clou.*
Spaens. Abaxanſe los adarves,
Y alçanſe los muladares.
Frans. *Les murs s'abbaiſſent, & les fumiers ſe hauſent.*
Ital. *A paſſo à paſſo ſi va lentano.*
Nederl. Met enckele veertjens pluckt men den vinck kael.
Allenerſe ſlaen valt de boom.
Met veel ſlagen wort den ſtockviſch murw.
Ital. *A piuma à piuma ſi pela l'oca.*
A gotta à gotta il mar ſi ſecherebbe.
Hoogd. Von kleinen fiſchlin werden die hecht groß.
Lat. Majora perdes, parva ni ſervaveris.
Frans. *Peu à peu file la vieille ſa quenouille.*
Qui s'acquite, s'enrichiſt.
Nederl. De dagelickſche penningh weet wat.
De ſtadige jager vanght het wildt.
Doet dickwils tot een kleyntje wat /
Soo wort 'et wel een groote ſchat.

De neerſtige hant /
En ſparige tant /
Koopt ander luy lant.
Lat. Adde parum parvo, tandem fit magnus acervus.
Gutta cavat lapidem. ——— *Ovid.*
Engels. Littel pot, ſoun hot.
Nederl. Kleyn visje / ſoet visje.
Ital. *A picciol forno, poca legna baſta.*
Nederl. Kleyn gewin
Brenght rijckdom in.
Die een gouden poort wil maken / brengt 'er elcken dagh een nagel toe.
Ital. *Il bue s'è fatto grande, e la ſtalla piccola.*
Nederl. Aenhouden / doet verkrijgen.
Lanckſamen rijckdom is ſaligh.
Hooge boomen geven meer ſchaduwe als vruchten.
Frans. *En petite maiſon Dieu a grand part.*
Lat. Fortunam qui avidè vorare pergit,
Hanc tandem malè concoquat neceſſe eſt.
Celuy qui meſpriſe les petites choſes, tombera petit à petit. Syrach 29. 1.
Le peu eſt ſuffiſant à l'homme bien appris. Et 30. 21.

VEracht, ô vrient, noyt kleyn gewin:
Want dat brenght groote ſchatten in:
En niet en iſſer oyt ſoo vaſt,
Als dat geſtaegh en lanckſaem waſt.

Beſiet een ongetemden ſtier
Die onlangs was een vreedſaem dier,
Een dier dat noyt en ſtiet of vocht,
Maer daer een kint meê ſpelen mocht,
Die wort in 't leſt een grouſaem beeſt,
Dat oock van mannen is gevreeſt.
De boom daer iemant onder ruſt,
Daer van hy pluckt ſijns herten luſt,
Daer van hy ſchoone vruchten leeſt;
Dat is wel eer een rijs geweeſt.
My dunckt hier is genoegh geſeyt,
Soo ghy het ſtuck wel overleyt:
„Doet tot een kleyntje dickmael wat,
„Soo wort 'et noch een groote ſchat.
Maer kleyn verlies dat dickmael koomt,
Daer dient al mede voor geſchroomt;
Want kleuter-ſchult van kleyn beſlagh,
Als die vermeerdert dagh aen dagh;
Wort met 'er tijdt een groote laſt,
Schoon dat ghy daer niet op en paſt.
Let dan, al wie een huys beſorght,
Dat ghy geen kleyne ſchult en borght;
„Want ſiet! een drop die holt een ſteen,
„En dat ſlechts door den tijdt alleen:
„Het ſtaegh gebruyck verſlijt het ſtael:
„By veertjens wort de vincke kael:
„En 't muysje, dat geduerigh bijt,
„Doorknaeght een kabel met 'er tijt.

Groote visschen scheuren 't net.

De visscher spreeckt.

Had ick voor kleyne vis mijn netten willen hangen,
Of in een stille gracht maer paling willen vangen,
Soo had ick nu de sood', of soo het anders ging,
Mijn net bleef immers gaef, schoon dat ik niet en ving.
Maer siet ick schoot het wandt ontrent de groote vissen,
Nu moet ick bey gelijck, en vangh, en hope missen;
Want oock mijn beste net is over al gescheurt:
Kijk, vrinden, kijk een reys, wat stoute visschers beurt!
Onthoudt my dese les, die groote dingen jagen
En vangen dickmaels niet als onverwachte slagen:
Dus ghy die visschen wilt, en blijven buyten pijn,
Vist, lieve vrienden, vist nae dat u netten zijn.

Mollia sunt parvis prata terenda rotis. *Propert. 3. Eleg. 2.*
Ital. *Grand nave vuol grand acqua.*
Nederl. **Groot schip/ grof water.**
Hoogd. Hohe steiger fallen gern.
Ital. *Al fiume famoso non andare à pescare.*
Non pigliar tanto, che ti potrebbe straccare.
Nederl. **Men moet soo groote brocken niet inswelgen datm'er aen wurght.**
Veel om-vamen/
Weynigh versamen.
Ital. *Pesci grossi rompona l'hamo.*
I grossi sorci rodano la trapola.
Nederl. **Groote ratten byten door de val.**
Groote visschen springen upt den ketel.
Ital. *I mosconi rompono le tele de' ragni.*
Nederl. **Bpen en horsels breken het spinneweb.**
Hoogd. Gute schwimmer ertrincken gern.
Frans. *Peu & paix c'est don de Dieu.*

Spaens. De grande rio gran pezi, ma non te ahogues alguna vez. *id est*:
Frans. *De grande riviere grand poisson, mais garde toy de noyer.*
Hoogd. Je höher berg/ je tieffer thal.
Wann man die Seyten zu hoch zeucht/ so zerspringen sie.
Wenn man das armbrust überspannet/ so zerspringets gern.
Lat. Magis offendit nimium, quam parum.
Nederl. **Qualick gewonnen/ qualick verteert.**
Lat. Malè parta malè dilabuntur.
Frans. *Le bien mal acquis ne porte jamais profit.*
Un peu de mal acquis fait perdre beaucoup de bien acquis.
De bien mal acquis ne jouist le troisiesme heretier.
Ce qui est venu au son de la fluste, s'en reva au son du tabourin.
Qui d'autruy se vest, bien tost se devest.
A pere amasseur fils gaspilleur.

Canta

Cantalarana, Ynotienepelonilana.

De vorsch is naeckt gelijck een pier / En 't is nochtans een vrolick dier.

AL is de puyt een arrem dier,
Al isse naeckt gelijck een pier,
Al heeftse schoon geen wol of haer,
Sy maeckt noch efter bly gebaer;
Want op het lant is 't datse springt,
En in het water datse singt:
En daerom houdt men voor gewis
Dat sy staegh bly en lustigh is.

Meynt iemant dat een vrolick hert
Uyt rijckdom maer gesogen wert?
En dat een bly, een fris gelaet,
Alleen maer hangt aen grooten staet?
Neen, neen, gesellen, denckt 'et niet,
Het gelt heeft mede sijn verdriet:
En die met weynigh is vernoeght,
En sijnen lust nae reden voeght,

Is dickwils blijder van gemoet
Als Graef, of Prins, of Koning doet.
Dies stel ick dit hier voor besluyt,
(Want siet! de reden wijst 'et uyt)
,,Het groot beslagh is maer een pack,
,,En kleyne staet is groot gemack.

Frans. *LA grenouille chante par la plaine,*
Et n'a pourtant n'y poil n'y laine.
Cœur content, & manteau sur l'espaule.
Nederl. Een bly gemoet /
En matigh goet /
Is wonder soet.
Lat. Cui cum paupertate benè convenit, dives est.
Frans. *La pauvre content n'est pas pauvre.*
Le riche mal-content n'est pas riche.
Contentement passe richesse.
Peu & paix, est beaucoup.
A faute de chapon
Pain & oignon.
Lat. Quovis calceo calceatur nudipes. *Vid. Erpen.* 1. *Prover.* 52.
Frans. *Peu de bien, peu de soucy.*
Nederl. Geen rijcker man in alle steden /
Als die met 't sijne is te vreden.
Lat. Diis est proximus, qui eget paucissimis.
Frans. *Bienheureux est qui se contente*
Du bien, que Dieu luy donne à rente.
Lat. Vivitur exiguo melius. ——— *Claud.* 1 *Ruf.*
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus. *Horat.* 1. *Epist.* 12.
Vivitur parvo benè, cui, paternum
Splendet in mensa tenui salinum. *Idem* 2. *Od.* 16. *ubi vid. seqq.*
Is satis est dives, cui satis est quod habet. *Vulg.*

Frans. *Qui est content est riche.*
Cœur content grand talent.
Moines, nonnains, & prestres, tu ne vois jamais contents.
Le moyen pour s'enrichir promptement, est se contenter de ce qu'on a..
Où il n'y a point de contentement, il n'y peut avoir d'heur.
Celuy ne peut avoir faute de beaucoup, qui est resolu se contenter de peu.
Le vertueux avec pain & l'eau, peut combatre la felicité des plus riches.
Il vaut mieux en paix un œuf, qu'en guerre un bœuf.
Securiùs divites erimus, si sciverimus quàm non sit grave pauperem esse. *Senec.*
Cantabit vacuus coram latrone viator. *Iuven.*
Parabile est quod natura desiderat, & ad manum quod satis est. *Senec.*
Eum intelligimus divitem, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter vivendum facilè contentus sit: qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. *Cicer.*
Satis divitiarum est, nil amplius velle. *Quint.*
Proverb. 15. vers. 16. 17.
Mieux vaut un peu avec la crainte de l'Eternel, qu'un grand thresor, auquel y ait troublement.
Mieux vaut un repas de poires, où il y a amitié, que d'un bœuf de graisse, où il y haine. Vide & Prov. 16. 8. & 17. 1. & Psal. 37. 16.

Wie tegen wint spout / maeckt sijn baert vuyl.

AL wie dat oyt bestaet om tegen wint te spouwen,
Die vint het vuyle quijl ontrent sijn eygen mouwen:
Of op sijn aensicht selfs, of in sijn netten baert;
,,Dus, vrienden wie ghy zijt, en doet niet tegen aert.
Καιρῷ λατρεύειν μηδ' ἀντιπνέειν ἀνέμοισι. *Phocyl.*
id est:
Lat. Temporibus servi, ac ventis reflare caveto.
Nec contra fluminis ictum.
Adversus solem ne meieto.
Frans. *Aprente la haute & la basse, & ce que le temps sonnera, danse-le.*
Tu nihil invitâ dices, faciesve Minervâ. *Horat. Art.*
Nederl. Op een siedende pot en sit noyt vliegh.
Van heete pottagie en snoept geen kat.
Frans. *A une marmite qui boulst, mouche ne s'attacque.*
Noli te opponere irato, nec regi, nec exundanti fluvio. *Bensire.*
Vid. Erasm. in Adag. Irritare crabrones: & Erpen. 1 *Prov.* 12. 28. 81.

Quien echa agua en la garrafa de golpe, mas detrama que elle coge.

Wie haeſtigh giet / houdt dickmaels niet.

De Leſer beelde ſich in een man, die een fleſſche met een engen hals willende vol gieten, meeſt al het water ter aerden ſtort, vermits hy te veel teffens giet.

Qui verſe l'eau en un bocal tout à coup, il en repend plus qu'il n'entre dedans.

De man die het water giet ſpreeckt:

WAt mach ik doch beſtaen, wat ging ik hier bedrijvē!
Ick moet in dit geval mijn eygen daet bekijven;
Want dat mijn vyant lacht, mijn vrient en vrouwe ſchreyt,
Dat wijt ick anders niet als ſlechts mijn quaet beleyt:
Ick meynde met een ſwalp mijn fleſſche vol te gieten,
Maer ſiet daer al het nat ter aerden neder ſchieten:
Daer is nu mijn geluck, mijn ſchoone kans gegaen,
En ſiet, mijn holle kruyck die blijft hier ledigh ſtaen.
Ach hadt ik met beſcheyt mijn voordeel konnen achten,
En met een ſtillen geeſt een weynigh konnen wachten!
Ach hadt ick dit beleyt door raedt en met gedult,
Daer is geen twijffel aen, mijn fles die waer gevult.
Maer ſiet! ick was te graegh, en al te ſeer genegen
In haeſt, en ſonder maet, mijn gieren aert te plegen:
Het Was, nae mijn verſtant, het was te grooten pijn
Te ſitten aen de beeck, en lanckſaem vol te ſijn.
Hier ſtae ick nu en kijck, beſpot van alle menſchen,
Al wat ick over heb', is ſlechts alleen het wenſchen.
Siet dus ſoo vaert het volck, dat met een ſnellen ſpoet
Nae groote ſtaten tracht, of grabbelt om het goet:
Haer oogh dat loert alleen om veel te mogen grijpen,
En even dat belet de vingers toe te nijpen;
Daer leyt het ganſche kraem dan veel-tijts over-hoop,
De vrienden in den laſt, de meeſter op den loop.
Nu hoort een deftigh woort, en wilt 'et mede dragen,
Het kan u dienſtigh ſijn u ganſche leven-dagen:
„Eer, die met trappen klimt, en goet, dat lankſaem waſt,
„Dat baert de meeſte vreught, en lijt de minſte laſt.

Een ſwaen vailen haer veeren ſoo beſich / als een muſch.

ICk ſagh onlanghs een ſwanen-neſt
Te midden in een gracht geveſt,
Op ſeker eylant dat 'er ſtont,
Te midden in het nat gegront:
En ſiet, ick wert oock even daer
Het neſtjen van een muſch gewaer,
Een muſch gelijck men in het riet
Des ſomers haer geneeren ſiet.
Ick bleef op dit geſichte ſtaen,
En ſagh haer bey der maeckſel aen:
Het eene nam ick met 'er hant,
Gelijck ick dat vol jongen vant;
Het ander ſtont ick aen en ſagh,
Gelijck het voor mijn oogen lagh,
Terwijl ons voer-man met de ſwaen
Had als een oorlogh aengegaen,
En met ſijn pols haer tegen hiel
Dat ſy ons niet en over-viel,
Maer ſekerlick het kleynſte neſt,
Dat was (mijns oordeels) alderbeſt:
Want ſchoon de ſwaen haer kinder-bet
Met groote tacken hadt beſet,
Hadt op-gemetſelt ſonder ſteen,
Met riet gevlochten onder een,
Hadt wonder dicht en vaſt geſtelt
Met loof en ruychte van het velt;
Noch hadt de muſch geen ſlechter voet
Om wel te queecken haer gebroet:
Want ſiet! haer neſt was ſacht en bol,
Van moſch, van hoy, van pluymen vol;
In 't korte, nae een kleyn beſlagh,
Soo net en konſtigh als het mach:
Soo dat voor al de groote ſwaen
Geen beter voor-raedt had gedaen.
Als ick dit wel had over-leyt,
Doen heb ick open uyt geſeyt:
Nu vind' ick met de ware daet
Hoe dat 'et in de werelt gaet;
Ick vinde dat de groote ſwaen
(Hoe ſchoon met veeren aen-gedaen,)
Haer dons ſoo wel van nooden heeft
Als 't kleynſte muſje dat 'er leeft:
En daerom ſegh ick voor beſluyt,
„Groot is het hof, veel gaet 'er uyt.

INdien 'er iemant het onderſcheyt tuſſchen een grooten en kleynen ſtaet recht wil verſtaen, die beelde ſich in dat hy voor hem ſiet een ſwaen, een ſtruys, ofte een anderen grooten vogel ganſch kael en ſonder veeren: en wederom aen de andere ſijde een muſch, een vinck, ofte ander kleyn vogelken, mede geheel naeckt en ontpluymt weſende, en ſtelle ſich dan noch voor dat de ſelve beyde ganſch beſich ſijn yder om haer bloote lijven te mogen bedecken; ſoo doende ſal hy datelicken gewaer werden dat 'er in ſoodanige gevalle een vinck, ofte muſch vry beter aen is als een ſwaen ofte vogel-ſtruys, vermits ſoo een kleyn dier, als een muſch ofte vinck is, met het minſte veerken ofte ander ruychte dat het hier of daer ontmoet en op-raept, lichtelik ſijne kleyne ledekens ſal konnen bedecken. maer een ſwaen waer ſal die konnen bekomen ſoodanigen menighte van pluymen, om dat groot lijf, en dien hoogh-uytgeſtreckten hals mede te bekleeden? Paſt deſe gelijckeniſſe, Leſer, aen de eene ſijde op een Prins, ofte iemant anders die groot is in de werelt: en aen d'ander ſijde op een gemeenen burger, beyde uyt hare gelegentheyt door eenigh ongeluck vervallen, en tot kleynigheyt ofte armoede geraeckt; ghy ſult in der daet, als met handen taſten, 't gene wy hier te voren met woorden hebben geſeyt.

NUbibus ipſis inſerta caput,
Turris pluvio vapulat Auſtro. *Senec. Agam. Act. 1. Vbi vid. ſeqq.*

Frans. *Il n'y a grand montée*
Qu'il n'y ait grande vallée.

Nederl. Groote heeren / Groote kleeren.
Groot is 't hof / Veel moeter of.
Groote neerſen / groote broecken /
Groote koppen / groote doecken.

Waer veel goet is / daer ſijn veel die het eten.
Eccleſ. 5. 10.

De Leſer beelde ſich in een man, die in een groot hof of paleys, op den ommeſlagh van het geheel geſin ſtaet en let.

TOt heden toe en wiſt ick niet
Waer op de gulde ſpreucke ſiet,
Die ick leſt in den Bibel las,
Daer van een Koningh ſchrijver was,
Te weten; dat eens rijcken goet
Veel grage bijters lijden moet.
Maer heden was ick uyt gegaen,
En bleef hier aen de deure ſtaen,
Daer ſagh ick eerſt den rechten vont
Daer op de ſpreucke was gegront:
Ick ſach 'er eters over-al,
Ick ſach 'er peerden op het ſtal,
Ick ſach 'er koetſen twee of dry,
Ick ſach 'er raeuwe gaſten by,
Ick ſach 'er honden in het kot,
Ick ſach 'er jagers om het ſlot,
Ick ſagh oock vliegers daer ontrent,
En grage vogels ſonder endt,
Ick ſach 'er jongens, vreemt gekleet,
Tot ſlimme rancken uyt-gereet,
Ick ſach 'er kocks in groot getal,
En knechts en meysjens over-al,
Ick ſach 'er, ick en weet niet wat,
Dat al met grage tanden at;
In 't korte, wonder groot beſlagh.
En t'wijl ick al den handel ſagh,
Doen ſeyd' ick met een ſtillen mondt,
Soo dat 't et niemant hooren kondt:
Wat heeft de rijcke van ſijn gelt
Daer op hy al de ſinnen ſtelt,
En acht 'et voor ſijn hooghſte luck?
Ick bidde, let eens op het ſtuck:
Hy heeft voor-al geen ruymer maegh,
Hy wort oock noyt eens vroeger graegh
Als eenigh ander eerlick man;
Soo dat hy niet meer eten kan
Als yemant die maer weynigh heeft,
En die maer van ſijn handen leeft.
Wat heeft hy dan van al ſijn goet
Als dat hy groote vraten voedt?
En dat hy dickwils met verdriet
Veel rupſen op ſijn koolen ſiet.
Ick ſegge daerom voor het leſt:
„Een kleyn geſin is alderbeſt;
„Een groot beſlagh, een laſtigh pack,
„En kleyn bedrijf is groot gemack.

Frans. *CHevaux, chiens, oiſeaux, & ſerviteurs,*
Et mangent & gaſtent les ſeigneurs.

Ital. *Grand nave, vuol grand acqua.*
Gran nave, gran penſiero.

Nederl. Groot huys / groot kruys.
Groot is 't hof / veel moet 'er of.

Frans. *A groſſe cuiſine Poureté voiſine.*

Nederl. Kleyn ſchip / kleyn zeyl.
Kleyn huys / kleyne ſorgh.
Veel koeyen / veel moeyen.
Groot geſin / groot bewin.
Hoe meerder vis / hoe droever water.

Engels. A littel pot, ſoun hot.

Ital. *A piccol forno poco legna baſta.*

Nederl. Een kleynen heert / al iſſe kout /
Die hoeft alleen maer weynigh hout.

Frans. *Qui a ſerviteur, a meſſager en ville.* id eſt:

Lat. Quicquid domi agas, effutiunt ſervi.

Frans. *Serviteur prié, parent, ny amy,*
Ne pren, ſi tu veux eſtre bien ſervi.

Familia veſtiarium petit, cibumque; tot ventres aviſſimorum animalium tuendi ſunt: emenda veſtis, & cuſtodiendæ rapaciſſimæ manus, & flentium deteſtantiumque miniſtriis utendum. *Senec. Tranq. Anim. cap. 8.*

Magna armamenta pandentibus multum irruat neceſſe eſt procellarum. *Senec. ibid. cap. 9.*

Frans. *Autant de ſerviteurs, autant d'ennemis.*

Capra Syria.

Wat baet 't et of de koe veel melcks geeft / alſſe die weder omſtoot.

DE geyte vrienden, die ghy ſiet,
En die ſoo vollen elder biet,
Is niet ſoo nut gelijck het ſchijnt,
Om dat haer voordeel licht verdwijnt;
Want mits het dier is wonder geyl
Soo ſtort het licht den mellick-teyl,
En giet 'et al-te-mael daer heen
Dat nu alreeds gewonnen ſcheen.
Wat is 'er menigh konſtigh man
Die gelt genoegh verdienen kan!
Maer wat doch baet hem ſijn gewin?
Hy ſlaet 't et weder quiſtigh in,
En ſchoon hy wint geduerigh veel,
Hy jaeght 't et door een ruyme keel,
Hy hanght 't et aen den dobbel-ſteen,
Hy maeckt 't et alle man gemeen,
Hy ſtort 't et in een hoeren ſchoot:
Dies blijft 'er niet voor ſijnen noot;
Maer leeft hy tot den ouden dagh,
Soo is hy kael, gelijck hy plach,
Wel, ghy die zijt een geeſtigh quant,
En gelt verdient door u verſtant,
Quiſt niet, al is u winſte groot;
Maer ſpaert een penningh voor den noot.
En ſoo ghy let op u gemack,
„Saeyt met een hant, niet met een ſack:
„Want matigh voordeel wel geſpaert
„Daer is 't et datmen wel af vaert.

Nederl. Soo gewonnen / ſoo verteert.
Soo 't quam / ſoo 't voer.

Frans. *D'où vient l'agneau, Là eſt retourné la peau.*
Ce qui eſt gaigné par tabourin, paſſa par la fluſte.
Ce qu'aſſemble pille pille,
Dez aſſemble tire tire.

Met

Met groote Heeren is 't quaet kersen eten; sy kiesen de grootste/ en schieten met de steenen.

W Il iemant boom-gewas met groote meesters eeten,
Die moet voor alle dingh een nutte lesse weten;
Siet! al het beste fruyt dat is voor hun alleen,
En, soomen kersen eet, sy schieten met den steen:
Sy schieten waer het valt, en waerse konnen raken,
Of in u schoonen baert, of op u bolle kaken;
En 't staet u al-te-mael te lijden met verdragh,
Van morren niet een woort, van pruylen geen gewag:
Ghy moet, beminde vrient, in dese vreemde rancken,
Noch toonen bly gelaet, en even leeren dancken;
Dus schoon ghy schade lijdt, des noch al niet-te-min
Ontfangt al wat ghy kunt, en acht 'et voor gewin.
Of soo u dit mishaeght, soo voeght u by de gasten
Met wien het u betaemt vrymoedigh toe te tasten:
Laet heeren voor den Raet, en Vorsten aen het Rijck,
En handelt, soo ghy kont, alleen met uws gelijck.

Usibus edocto si quicquam credis amico;
Vive tibi, & longè nomina magna fuge.
Vive tibi: quantumque potes, prælustria vita.
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam, quamquam soli possunt prodesse potentes;
Non prosit potiùs, si quis obesse potest. *Ovid. 3 Trist.*

Nederl. Heeren peeren rotten niet.
Heeren bidden is gebieden.
Met groote heeren kleyne kennis.
Groote heeren salmen groeten
Selden moeten.
Met groote heeren korte morgenspraeck.
Hooge boomen geven meer schaduwe/ als vruchten.
't Is quaet met stercke worstelen; want der stercken spel is der krancken doodt.
Men moet den Edelen haer wilt-braet / de boeren haer kermis / en de honden hare bruyloft laten.
Heeren huldt en is geen erf.
Die heeren dient/ krijght heeren loon.

Hooghd. Hüt dich vor herren und Könige/ sie haben lange arme.
Weit beherret / nahend geschwägert / und gefreündt.
Mit großen herrn ist nit gut kirschen essen / sie schießen gern mit stainen zu / und werffen die stiel einem an kopff.
Herrn gunst/ frauwen liebe / und rosenbletter/
Verkehren sich wie Aprillen wetter.
Der katzen schertz ist der meuß todt.

Frans. *Au foible le fort*
Fait souvent tort.

Nederl. Die den heere wil hoonen / geven hem 't zijne.
Wintersche nachten/
Vrouwen gedachten/
En gunste van heeren/
Sietmen haest verkeeren.
Jongh hovelingh/
Out schovelingh.
Korte reyen hoven wel.
Wijdt beheert/ nae bebzient.
Schouten/ en Baljuwen/
Grijpen als wolven.
Heeren en hoeren verschelen maer een letter.
Kiest u noyt te grooten staet/
Noch te grooten mede-maet.
Watje seght of watje ralt/
Met u meerder noyt en malt.

An nescis longas regibus esse Manus? *Ovid.*
Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia. *P. Syrus.*

Frans. *La balette a envie de manger la chauve-souris, soit pource qu'il est oiseau, ou qu'il est rat.*
Vn reçeveur du Roy est contable jusques au jour du jugement
Nul ne mange de l'oye du Roy, que cent ans apres il en chie la plume.
A petite occasion
Prend le loup le mouton.
Si tu veux estre sans esmoy,
Ne te sers de ceux qui ont servi plus grand que toy.
Au povre n'est utile s'accompagner du puissant.
Ne depars poires avec ton seigneur.
L'espée du noble luy sert de faucille.
Partir comme des freres, Le mien est mien, & le tien est à nous deux.
Les grands oublient tost ceux qui s'eloignent de leur jeux.
Les grands ont honte de donner peu, & refusent de donner beaucoup.
Service de Roys n'est pas heritage.
Qui dit bien des grands, quelquesfois ment;
Qui en dit mal, il s'en repent.

Ital. *Arbori grandi fanno piu ombra che frutto.*
Se vuoi del tuo mestier cavar guadagno,
D'un tuo maggiore non ti far compagno.

Spaens. En burlas y en veras,
Con tu señor no partas peras.
Al pobre no es provechoso
Accompañar se con el poderoso.

Syrach 8. 1.

Frans. *Ne deba point avec homme puissant, de peur que tu ne tombes en ses mains.* &c.

Syrach 9. 18.

Retire-toi loin de de l'homme qui a puissance de tuer: & tu ne seras point en crainte de mort.

Syrach 13. 2.

Nederl. Maeck u geselschap niet met den geweldigen. Wat doet de aerde-pot by den metalen?

Siet vorder Proverb. 23. 1.

Par le petit chien le lievre est trouvé,
Mais par le grand il est happé.

De kleyne brack doet op den haes/
De groote wind behout het aes.

De Leser beelde sich in een jager, staende ontrent een hart dat de groote honden ter aerden vellen, bytende de bracken (die het selve hebben opgedaen) daer van.

De Iager spreeckt:

HEt wild, dat sich onthield ontrent de dichte tacken,
Dat heb ick op-gedaen met dese kleyne bracken,
Die liepen vlijtigh heen, en kesten over-hoop,
En dreven menigh hert te samen op den loop;
Maer doen wy op het vlack de snelle dieren sagen,
En stonden al bereyt, en veerdigh om te jagen,
Soo quamen daer in haest de snelle winden aen,
En stracx was al de jacht, en oock de vangh gedaen.
Eylaes! mijn gaeuste brack die wert 'er af gesmeten,
Die wert 'er af geruckt, die wert 'er af gebeten:
En die het vluchtigh hert eerst in den woude vont,
En heeft geē ander loon als slechts een droogen mont.
Is 't niet een selsaem werck! ,, De kleyne lieden vinden,
,, Maer waer men vangen sal, daer zijn de groote winden;
,, Wat baet doch, lieve vrient, het loopen van dē brak?
,, Een ander heeft 'et wildt, en hy het ongemack.

Frans. *TEl bat les buissons,*
Qui n'a pas les oisillons.
Ital. *Che divide le pera con l'orso, n'ha sempre men chi parte.*
Sic vos non vobis vellera fertis oves. *&c.*
Ronsard Tom. 4, pag. 88.
Ainsi les gros toreaux vont labourant la plaine,
Ainsi les gras moutons au dos portent la laine,
Ainsi la mouche à miel en son petit estuy
Travaille en se tuant pour le profit d'autruy.
Siet voorder het eerste deel / pag. 59. *Et Richter. Axiom Histor. 27.*

Siet kint/ dit heb ick langh geweten/
Dat groote vissen de kleyne eten.

De Leser beelde sich in een visscher, uyt een grooten vis een kleynen vis treckende, en sijn kint toonende: die spreeckt aldus:

KOm hier en siet eens, weerde kint,
Wat vreemder sakē dat mē vint,
Komt leert hier dat u dienen kan,
Oock als ghy wort een dege man.
Ick hebbe lange tijdt gevist,
En dit en heeft my noyt gemist,
Wanneer ick iet gevangen hadt,
En dan ontrent den ouver sat,
En daer den vis in mooten sneet,
Gelijck men die gemeenlijck eet,
Of ick en vondt, wanneer ick sagh
Wat in haer groote roppen lagh,
Een spierinck of een kleynen ael,
Een reste van haer middagh-mael.
Soo dat ick nu voorseker weet
Dat groote vis sijn minder eet;
Dit vond' ick in de woeste zee,
Dit vond' ick op de stille ree,
Dit vond' ick in een binnen-sloot
Al isse dickmael niet te groot.
Godt gave dat men op het landt
Van dese streken niet en vandt:
Maer 't is 'er (nae men ons vertelt)
Al op gelijcken voet gestelt;
Want al dat gaept na groot gewin,
Dat slockt wel licht sijn minder in.
,, Het is van oudts een wisse saeck,
,, Dat noyt eē slang wast tot eē draek,
,, Dan soo wanneer haer mede-maet
,, Eerst door haer ruyme kele gaet.

Hoogd. Wann ein schlang die ander nit freß/ so wůrde kein drach drauß.
Spaens. Ni ay artoyo que enriqueza su corrieuse de agua clara. *id est:*
Frans. *Il n'y a ruisseau qui enrichisse son courant avec de l'eau claire.*
Lat. Serpens nisi serpentem deglutiat, non fit draco.
Hoogd. Von kleinen fischlin worden die hecht groß.
Frans. *Qui fait grands les grands,*
Sinon qu'ils peignent sur les gens?
Les grands poissons mangent les petits.
Varro apud Nonnium:
Qui pote plus urget: pisces ut sæpe minutos
Magnu' comest, ut aves enecat accipiter.
August. Milleloq. Serm. 53. de Resurrect.
An non est mare hoc sæculum? an flumen non est, ubi se homines quasi pisces devorant?
Gelijck de leeuw het wildt verslint/ soo verslinden de rijcke den armen. Syrach 13. 23.
Syrach 13. 21. & seqq.
Comme les asnes sauvages sont la proye des lions: ainsi les povres sont la pasture des riches.
Senec. Epist. 103.
Ab homine homini quotidianum periculum.
Homo homini lupus. *Plaut. Asin. 2. 4.*
d'Een mensch sou den anderen eten/ kost hy.
Anacharsis Scytha interrogatus, Quid homini maximè infestum esset? Ipsi, inquit, sibi ipsis. Contrarium est illud Cæcilii apud Symmachum:
Homo homini Deus est, suum officium sciat.

Een rijck man sterf sijn kint/ Een arrem man sijn koe.

Het beeldt kan zijn een arm huys-man die staet en klaeght in een stal, daer niet en is als een doode koeye: in 't verschiet een rijck man in een treffelick paleys, klagende ontrent sijn eenigh kint dat gestorven is:

KOm vrienden, komt te saem, ik moet mijn lijdē klagē,
Mijn hert kan sijn verdriet niet sonder sprekē dragē;
,, Al wat de ziele druckt is minder als her plagh,
,, Wanneer se by een vrient haer open geven magh.
Mijn buer-man is een kint, en my een koe gestorven;
Nu is hy sonder troost, en ick geheel bedorven:
Dus sijn wy bey gelijck bedruckt tot in den geest,
Hy om sijn eenigh kint, ick om mijn eenigh beest.

Siet

Siet wat een wonder ding! en wat een seltsaem sterven!
Ick konde wel een kint, en hy een koeye derven.
O doot, gaet anders om, dan is 't geen ongeval,
Ick heb een vollen heert, en hy een vollen stal;
Komt tot mijn buermans haef, en tot mijn seven kinders,
Daer is u meerder roof, en voor ons weynigh hinders;
„Men acht het over-al alleen maer kleyne pijn,
„Wanneer de wolle sfrooft daer groote kudden sijn.
Maer wat ick seggen kan, de doot en heeft geen ooren,
Sy wil geen wijsen raedt, sy wil geen reden hooren,
Sy gaet een blinden gang: „De doot, de bleecke doot,
„Gaet meest dē tijt te gast daer niemant haer en noot.
Wie sal nu mijn verdriet, wie mijnen buer-man stillen?
Het gaet ons bey gelijck juyst soo wy niet en willen;
Want hy die machtigh is, verliest sijn naeste bloet,
En ick een arrem man, eylaes! mijn beste goet.

Hoogd. Das unglück trifft nur den armen.
Lat. Omnia naturæ præpostera legibus ibunt. *Ovid.* 1. *Trist.* 7.
Ital. *A chi è disgratiato, gli tempesta il pan nel forno.*
Hoogd. Wer auff ein heller gemünzt ist / kömt nimmermehr auff den Creuzer.
Spaens. Da Dios havas à quien non tiene quixadas. *id est:*
Frans. *Dieu donne febves à qui n'a de machoires.*

Quiconque a bouche, ne die à un autre qu'il soufle son pottage.

Soo ghy u papjen blasen kont / Gebruyckt doch noyt een vreemden mont.

De Leser heeft sich hier in te beelden iemant die een anders pap wil komen blasen, maer van den selven wert verstooten, met byvoeginge van't gene het bygevoeghde vers seyt:

Ick weet, mijn pap is byster heet,
En't is my boven maten leet,
Om dat mijn uytgeteerde maegh
Is hol en uytter-maten graegh:
Maer efter ben ick niet gesint
Gedient te sijn van uwen wint,
En ick en neme geen gedult
Dat ghy mijn rijs-pap koelen sult;
Want quamj'er met de lippen by,
Soo waert ghy meester van de bry.
Ik heb, God dank, een eygen mont,
En eygen adem is gesont;
Het geen' ghy voor hebt, weet ik niet,
Hoewel ghy my de lippen biet:
En daerom, vrient, en ghy, en elck,
Die blaest al best sijn eygen melck;
„Want die sijn eygen papjen koelt
„Hy is'et die hem best gevoelt.
Hoort, kinders, hoort een dienstig woort,
En segh het vry u mackers voort:
„Als yder een sijn papjen plaest,
„Als yder een sijn beesjen aest,
„Als yder een sijn boodschap doet,
„Als yder een sijn liefjen groet,
„Als yder stelt sijn eygen maet,
„Als yder maeckt sijn eygen staet,
„Als yder ploeght sijn eygen landt,
„Als yder lost sijn eygen pandt,
„Als yder bout sijn eygen nest,
„Dan gaen de saken alderbest.
Dus wat ghy sellefs blasen kondt,
En roept daer toe geen vremdē mont,
Want sellefs is de rechte man
Die best u dingen redden kan:
En alsmen kraeut sijn eygen vel,
Dan gaen de saken wonder wel.
„Geen bood' en was'er oyt so goet
„Gelijck de meester sellefs doet.

Ital. *Chi può guazzar l'acqua, non vadi al ponte.*
Nederl. Het ooge van den heer dat maeckt de peerden vet /
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamer net.
Geen beter hof-meester / als de weert selfs.
Het beste mis op den acker / is 's meesters oog en voet.
Selfs is goet kruyt.
Selfs is de man.
Geen bode soo goet / Als de man selfs doet.
Wat ghy alleen kunt doen / roept daer geen andere toe.
Niet soo quaet / als quaden toeverlaet.
Maeckt u bedde / soo je slapen wilt.
Hoogd. Eigen fewr kocht wol.
Lat. Nihil perinde saginat equum, ut regis oculus. *Plutarch. de Instit. Liber.*
Spaens. Ni mayor domo que mire por la hazienda, como el Dueño.
Frans. *Il n'y a point de maistre d'hostel qui prenne garde de si pres au bien de la maison, comme le maistre mesme.*
Qui ne voit que per les yeux d'autruy, il est taulpe.
Qui tient la poile par la queuë, il la tourne comme il veut.
Arist. in Oecon.
Quis fimus in agro optimus? Oculus œconomicus.
Arab. Prov. Erpenii 1. 26.
Nil scabat caput tuum præter ungues tuos.
Ibid. 1. 22.
Puta vitem tuam manu tuâ, non alienâ.
Vid. Erasmum in Adagio:
Suam quisque rem meminit.
Ennius apud Gellium:
Ne quid exspectes amicos facere, quod per te queas.

Die de koe aengaet / die grijptse by den steert.

De Leser beelde sich hier in een koeye in de sloot gevallen, en den eygenaer (te vergeefs om hulpe geroepen hebbende) de selve by den steert grijpende om die uyt te helpen.

Den eygenaer van de koe spreeckt:

Ey siet! mijn beste koe is in den slick gesoncken,
En waerder niemant by, sy lage nu verdroncken;
Dies roep ick over-luyt: Gebueren, leent de hant,
En set het arrem beest eens weder op het lant.
Maer schoon ik sta en schreeu, och! niemant van de liedē
En toont hem recht geneygt om handt te willen bieden;
Sy staen maer aen den kant, en sien 'k en weet niet hoe,
Maer niemant van den hoop en tast 'er handigh toe:
Sy maecken wel bohay het beest te willen raken,
Maer vreesen aen het slick haer vuyl te sullen maken.
Nu sie ick hoe 't 'er gaet: Het is een oude leer
Dat niemant oyt en hinckt van iemant anders seer.
Wat baet 'et in den noot een ander toe te spreken?
Wie iet gedaen begeert, dient handen uyt te steken.
Ghy, laet dan noyt u werck op dees of gene staen,
Of anders, lieve vrient, soo blijft 'et ongedaen.

Hoogd. Wann sich der baur nit buckt / so ackert er nit guts.
Der herren aug tüngt den acker wol.
Der herren fuß machet das pferd faist.
Wo der mann selbst nit komt / da wird ihm sein haupt nit wol gezwagt.

Faites

Faites feste au chien, il te gastera ton habit.

Streelje den hondt / hy bederft u kleedt.

LAetst streeld' ik Lobbē onsē hont,
Ik bood hem ook mijn eygē mont,
Ick gaf hem namen honigh-soet,
Gelijck men lieve beesten doet:
Maer siet, voor al dit soet bedrijf,
Soo sprong de sloef my op het lijf;
Dus sie ick aen mijn beste kleedt
Niet anders als mijn herten leet,
Het quijl uyt synen open muyl
Dat maekt myn schonen mantel vuyl,
Mijn schoe-lint, en dees moye strick,
En is niet als een enckel slick:
Mijn vleyen maeckt den rekel stout,
Soo dat hy maet noch regel hout.
Hebt ghy een knecht, of eygen kint,
Of iemant anders wel gesint,
En liffe-lastse niet te seer:
Haer vrientschap is te wonder teer,
Sy dient gedragen, niet getoont,
Of wel ghy wort met dreck geloont.
Dus wilt ghy lust, en geen verdriet,
Draeght liefde, maer en toontse niet.

Frans. *IOüe vous de l'asne, il vous donnera de la queuë au travers du nez.*
Chantez à l'asne, il vous donnera de pets.
Faites feste au chat, il vous sautera au visage.
Spaens. Burlaos con el asno, daros ha en la barva con el rado.
Cria corvo, y sacar te hal el ojo.
Frans. *Nourri un corbeau, il te crevera l'œil.*
Spaens. Hijos y criados no los has de regalar, si los quieres gozar.
Frans. *Les enfans & serviteurs il ne les faut mignarder, si tu en veux jouir.*
Lat. Nimia familiaritas parit contemptum.
Ital. *Il troppo con versar partorisce dispregio.*
Frans. *Chose accoustumée*
N'est pas fort prisée.
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus? Et minus dolebis. *Martial.* id est:
Frans. *Iamais trop compagnon à nul ne te feras:*
Car bien que moins de joye, moins d'ennuy tu auras.
Spaens. A casa de tu tia,
Mas no cada dia:
A casa de tu hermano,
Non iras cada serano. *id est:*
Frans. *A la maison de ta tante,*
Mais non tous les jours:
A la maison de ton frere,
Mais non tous les soirs.
Cætera vide apud Erasm. in Adagio,
Ale luporum catulos.
Que se fait brebis, le loup le mange:
Qui se fait porceau, se met dans la fange.
Syrach 30 9.
Amignotte ton enfant, & il te donnera maint effroy:
joüe-toi avec luy, & il te contristera. &c.

Syrach 8. 5.
Ne te joüe point avec un homme mal appris.

In tegen-deel van dat hier voren is geseyt, soo vermaent het Hebreus spreeck-woort, dat men eenen vrient van suycker niet en moet op-eten: dat is geseyt, dat men den willigen niet te veel en moet vergen, dat men niemants beleeftheyt en moet misbruycken, en dat men een gewilligh peert niet en moet overrijden.

Willig: roß sol man nicht übertreiben.

Een willigh peert dient niet over-reden.

Een sedigh man sonder rijs, stock, of spoor te peerde sittende, spreeckt:

VRaeght iemant wat de reden zy,
Terwijl ick desen hengst bery,
Dat ick geen rijs of stock en draegh,
Oock met geen spoor het peert en jaegh;
Die wete dat het moedigh beest
Is van een onvermoeyden geest,
En dat het dier, uyt eyger aert,
Sijn rappe leden niet en spaert:
En waer toe dient het dat men slaet
Wanneer het peert gewilligh gaet?
Men moet niet van een gunstigh man
Al nemen dat men krijgen kan;
Dus weet dat oock u beste vrient
Niet al te veel geverright dient:
Want die sijn esel over-laedt,
Die maeckt dat hy verlegen staet.

Il ne faut prendre de son amy tout ce qu'on peut.

Men kan 't kint wel te veel wiegen.

In een ander mans oor is te snijden als in een vilten-hoet.

De Chirurgijn spreeckt tot de omstanders.

WEl, maets, wat is 'er dat u let?
Wat is 'er dat u dus ontset?
Is 't om den handel die ghy siet?
Ey lieve kinders, moeytje niet.
Ick snijd' hier in een anders oor,
En dan en geef ick geen gehoor
Noch aen geklagh, noch aen gekrijt,
Wat pijne dat oock iemant lijt:
En of hy dichte tranen schreyt,
En duysent jammer-woorden seyt,
Al dat en gaet my geensins in,
Ick passe slechts op mijn gewin;
,, Want van een anders leet of seer
,, En hinckt de meester nimmermeer.

Hoogd. Auß eins andern seckel ist gut geld zehlen.
Ital. *Del cuojo d'altri si fanno le correggie larghe.*
Hoogd. Es ist gut riemen auß eines andern haut schneiden.
Nederl. Een anders ham/ een eygen mes.
Een gehuert peert/ eygen spooren.
Gehuerde peerden maken korte mylen.
De koe en lieckt geen vreemt kalf.
Daer 't vry gelach is/ is 't goet gasten nooden.
Hoogd. In ander leute kuchen ist gut kochen.
Nederl. 't Is licht groot vyer maecken van eens anders turf.
't Is goet breede riemen snijden uyt een ander mans leer.
't Is goet danssen op een ander mans vloer.
't Is goet feest houden op eens anders sael.
Niemant hinckt van eens anders seer.
Die de koe aengaet / die grijptse by den steert.
Hoogd. Es is gut mit ander leut schaden weiß werden.
Nederl. Avontuert ghy u laken / ick avontuere mijn schaer / sey de kleer-maker / en sneder in.
Spaens. De piel agena, larga la correa. *id est.*
Frans. *Du cuir d'autruy large courroye.*
Spaens. Poco os duelen, don Ximeno,
Estocadas en cuerpo ageno. *id est:*
Frans. *Peu vous douleur, don Ximeno, les estocades au corps d'autruy.*
Hoogd. Es ist in eins andern haut zu schneiden wie in einen filtz-hut.
Es ist gut den schnitt an fremden tuch lernen.

Lapis sæpe revolutus non obducitur musco.

De steen die men veel verleyt / wort van geen groen bewassen.

ONs buer-man *Floor*, en *Heyl* sijn wijf
Die hadden 't loopen in het lijf,
En met verhuysen wel gepast,
En stelden noyt haer woon-steê vast:
Sy sweefden staegh, 'k en weet niet hoe,
Van d'eene stadt nae d'ander toe,
En dan oock dickmael sonder raet,
Al weder nae een ander straet;
En ondertusschen klaeghden zy
Aen dees', aen geen', en oock aen my,
Dat hare neeringh en gewin
Of niet of weynigh brachten in,
En dat het menigh ander mensch
Geluckte nae sijn eygen wensch,

Schoon dat hy met ſoo grooten vlijt
Niet uyt en kochte ſijnen tijt,
Jae ſchoon hy dickmael ſtille ſat,
En met gemack maer dranck en at.
Ick, nae de klachte was gedaen,
Sey Floor hier van de reden aen:
Siet! als de ſteen wort om-gerolt,
En dickmaels hier en daer geſolt,
Soo vint men noyt dat eenigh kruyt
Hem op de kalen rugge ſpruyt,
Soo dat een ſtage water-drop,
Hem vallend' op ſijn blooten kop,
Daer in niet ſelden met'er tijt
Een hol, een gat, een open bijt.

Maer leght hem in der aerden vaſt
Dan is'et dat hy eerſt bewaſt,
Dan wort hy tegen 's winters leet
Met groene kruyden over-kleet:
En daerom kan de koude locht
Door miſt, of ſnee, of ander vocht,
Niet eten door het dichte groen,
Gelijck het eertijts plagh te doen.
Siet Floor, dit paſt op u bedrijf,
Dit paſt op u onruſtigh wijf:
„De boom die veeltijts wert verplant
„En veſt geen wortels in het lant;
„Maer als hy lange ſtaende blijft,
„Dan is'et dat ſijn hout beklijft.

Griecx. λίθος κυλινδόμενος τὸ φῦκος οὐ ποιεῖ. id eſt:
Lat. Muſco lapis volutus haud obducitur.
Planta quæ ſæpius transfertur non coaleſcit. *Quintil.*
Engels. The rolling ſtone never gathereth moſze.
Hoogd. **Waltzender ſtein wart nie möſig.**
Ital. *Saſſo che non ſta fermo, non fa maſchio.*
Pietra moſſa non fa muſcio.
Turcks. Juuuar lanan taſſcha Joſſun Japiſchmas.
Frans. *Pierre ſouvent muée, ne queſt point mouſſe.*
Lat. Arbor quæ crebrò transfertur, non coaleſcit.
Non lapis hirſutus fit per loca plura volutus.
Nederl. **Veel verhuyſen koſt veel bed-ſtroo.**
Daer waſt geen raegh aen een draeyende meulen-kam.
Boomen die men veel verplant/ gedyen ſelden.
Een looper en gedijt niet.
Blijven doet beklijven.
Frans. *Qui eſt couvert quand il pleut,*
Il n'eſt pas ſage s'il ſe meut.
Ital. *Arbore ſpeſſo trapiantato,*
Mai de frutti è caricato.
Syrach 29. 31.
C'eſt une vie malheureuſe, que de remuer d'une maiſon à autre.
Griex. πλαγκτοσύνης οὐκ ἔστι κακώτερον ἄλλο βροτοῖσιν. id eſt:
Lat. Nil magis eſt miſerum quàm incertâ ſede vagari.
Nederl. **Vaert men over een ſloot/**
Men laet 'er een broot:
Vaert men over een zee/
Men laet 'er noch meer.
Geen oude ſchoenen wech werpen/ eer men nieuwe heeft.
Frans. *Qui change de païs, change de fortune.*
Lat. Omnis mutatio habet periculum.
Ital. *Chi ben ſta, non ſi mova.*

Far come il papagallo, che non leva mai il piede, ſe prima non ha appiccato il becco.

De papegay loſt noyt haren voet/ of maeckt eerſt den beck vaſt.

MEn vindt'er over-al die licht in alle ſaken
Verſtellen haer bedrijf, en nieuwe gronden maken,
Die licht haer vorigh ampt gaen leggen uyt'er hant,
Eer datſe ſeker gaen in haren nieuwen ſtant:
Maer, vrienden, dit beleydt en is u niet te raden,
't Is dwaesheyt af te gaen tot onbekende paden;
Let op den papegaey, die weet een gaeuwen treck,
Hy ſlaet geen pooten af, of veſt hem metten beck.
Dit heeft een geeſtigh volck voor deſen waer-genomen,
En daer is, met'er tijdt, een ſpreucke van gekomen:
Wel aen dan, wie ghy zijt, verlaet u voordeel niet,
Ten zy ghy beter kans, of nutter dingen ſiet.

Qui mutant, nutant.

Qui duos sequitur lepores, neutrum capit.

De Iager spreeckt:

Wie twee hasen jaeght / vangt 'er veeltijts geen.

WAer ik vernoegt met eene jagt,
So had ick wilt-braet t'huys gebragt;
Maer t'wijl ik liep, gelijck een dwaes,
Na desen, en na genen haes,
En dat mijn honden sijn verdeylt,
Soo heb ick over al gefeylt,
Soo heb ick maer een holle maegh,
En 't is om niet al wat ick jaegh.
Siet! die veel dingen t'samen doet,
Die neemt gewis een quaden voet:
Want groot beslagh is groot verdriet,
Die veel omhelst vangt veeltijts niet;
Waerom soo veel, so ras, soo vroegh?
Een sake wel, en 't is genoegh.

Ital. *CHi lascia la via vecchia par la nova,*
Spesse volte ingannato si trova.
Frans. *Mieux vaut la vieille voye, que la nouvelle sente.*
Nederl. Te willen t'samen suppen en blasen /
Dat is een daet van rechte dwasen.
Ital. *Non si può insieme bere & fischiare.*
Chi due lepri caccia,
Una non piglia, & l'altra lascia.
Lat. Qui binos lepores unâ sectabitur horâ,
Is neutrum capiet. ———
Sat citò, si sat benè.

Il beccaio gratta il porco con la mano, per dar gli della mazza su'il capo.

Met troetelen wort het vercken den kop in-geslagen.

Het beeldt kan sijn een slager, die met de eene hant een vercken in de neck kraeut, en met d'ander hant een slagh geeft.

SIet wat een slim bedrijf! De slager streelt het vercken,
Op dat het sijn bedrogh niet eens en soude mercken:
Hy troetelt (soo het schijnt) het beest van desen kant;
Maer siet een stale bijl is in sijn ander hant.
Noyt is 'er slimmer streeck in al het lant gevonden
Als die met schijn van gunst van buyten is bewonden;
Want die een vrient betrout, en niet als vrientschap wacht,
Die wort ter neêr gevelt eer hy het eens bedacht.
O mijdt u, lieve, mijdt van die geslepen gasten
Die streelen (soo het schijnt) en nae de bijle tasten;
,,Geen mensch die lichter valt, en diemen eer bedrieght,
,,Als die met soeten schijn wort in den slaep gewieght.

Lat. INsidiatur, qui admodum blanditur.
Nederl. Honigh in den mont / en 't scheer-mes aen den riem.
Frans. *En beau semblant gist fausseté.*
Lat. Aliud in titulo, aliud in pixide.
Ital. *Pazzo è colui chi si fida in finti visi.*
A chi ha due cuori, due lingue,
E duo volti, non si può credere.
Nederl. 't Zijn slimme katzen /
Die van voren lecken / en achter kratzen.
Ital. *Chi ti fa piu carezze che non sole,*
O tradito t'ha, ò tradir ti vuole.
Non è piu cattiva carne da conoscer, che quella dell' huomo.
Chi innanzi mi pinge,
Dietro mi tinge.
Chi ti fa meglio che non suole,
Ingannato ti ha, ò ingannar te vuole.
Lat. Quanto blandior, hoc tanta vehementiu' morder. *Lucil.*
Frans. *Si la pilule avoit bon goust, on ne la doreroit pas par dehors.*
Nederl. Als de vos de passy preeckt / boeren / wacht u gansen.
Ital. *Dio mi guardi da quella gatta, che dinanzi mi lecca, e di dietro mi graffia.*
Frans. *La fortune est coustumiere pincer en flattant.*
Lat. Nemo tutiùs malus est, quàm sub pietatis infulâ.
Frans. *Que me fait plus de bien qu'il ne souloit,*
Il me trahit, ou trahir me voudroit.
Tout ce que reluist n'est pas or.
Nederl. Al wat blinckt en is geen gout.
Spaens. Reniego del amigo, qui cubre con las alas, y muerde con el pico. *id est:*
Frans. *Je renie l'amy, qui couvre avec des aisles, & mord avec le becq.*
Hoogd. Besser ein sawrschender freund / denn ein lachender feind.
Lat. Impia sub dulci melle venena latent: *Ovid.* 1. *Amor.* 8.
Ital. *In una mano il pomo, nel' altra il bastone.*
Chi è reo, e buono è tenuto;
Può fare il mal, e non è creduto.
Da una banda egli m'unge,
Dall' altra mi punge.
Belle parole, & cattivi fatti,
Ingannano i savy, e i matti.
Prov. 27. 6.
De kussen des haters sijn bedriegelijck.
Prov. 26. 26.
Wanneer hy sijn stemme vriendelijck maeckt / soo en gelooft hem niet; want seven grouwelen sijn in sijn herte.
Ovid. 1. *Art.*
Tuta frequensque via est per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Plaut. Bacchid. 3. 6.
Multi more isto atque exemplo vivunt, quos cùm censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis;
Linguâ factiosi, inertes operâ, sublestâ fide.
Idem Aulul. 2. 2.
Alterâ manu fert lapidem, panem ostentat alterâ.
P. Syrus. Habet suum venenum blanda oratio.

Aetgaia hernesne mute edun. *id est:*

Percuniæ obediunt omnia.

Gelt doet gewelt.

Siet hoe Me-vrou, genaemt het Gelt,
Hier alle menschen wetten stelt;
Een yder stuypt, een yder nijght,
Een yder swicht, een yder swijght,
Een yder knielt op haer gebiet,
Als sy maer eens op iemant siet:
Het schijnt sy voert de hooghste macht,
Soo dat een yder op haer wacht.
Siet hier een rouwen ambachts-man,
Hy roert de leden wat hy kan,
Hy laet sijn hant geduerigh gaen,
En al om wel met haer te staen.
Siet daer een schipper, jaren lanck
Besloten in een holle planck,
Die vreest geen baren van de zee,
Geen wilde kust, geen woeste ree,
En al om dat Me-weerde-vrou
Op hem haer oogen neygen sou.

De krijghs-man gaet noch harder aen,
Want die en vreest hem niet te gaen
Daer vier en vlam de lucht bedeckt,
En duysent menschen henen treckt;
Hy dreight, hy doet, hy lijdt gewelt,
En al maer om het lieve gelt.
Maer 't vreemste dat ick oyt vernam,
Of immer in mijn sinnen quam,
Is dat (ô schand!) een jonge maeght
De bloem van haren maeghdom waeght,
De bloem van haren maeghdom geeft
Aen die geen recht daer aen en heeft,
(Een bloem die nimmer wederkeert
Soo haest die eenmael is ont-eert)
Niet uyt de drift van soete min,
Maer om dees gulde koningin;
Ick sie dan dat het lieve gelt
Aen al de werelt wetten stelt.

Nederl. Penninck reden klinckt best.
Ital. *Quando l'oro parla, la lingua non ha forza.*
Hoogd. Geld ist ein gute wahr / sie gilt sommers vnd winters.
Wenn geld redt / so schweigt alle weld still.
Ital. *Non trovo amico piu fidato & caro,*
Che mi souvenga, com' il mio denaro.
Hooghd. Bar geld is die losing.
Schimlich geld macht edel.
Turcks. Mahaslat malis olmas. *id est:*
Lat. Sine pecunia nihil fit.
Hoogd. Es ist alles nur umb das liebe geld zu thun.
Ital. *Val più una oncia di sorte, che una libra di senno.*
Hoogd. Geld im beutel butze den wirt.
Frans. *Il n'est plus d'amis, qu'en la bourse.*
Quand argent faut, tout faut.
Ital. *Il martel d'argento spezza le porte di ferro.*
Lat. Pecunia, si uti scias, ancilla est: si nescis, domina.

Nescis quid valeat nummus. —— *Horat. 1. Sat. 1.*
Ital. *Denari fanno la guerra.*
Lat. Pecunia nervus belli.
Cicer. Act. 5. in Verrem:
Nihil tam sanctum quod non violari, nihil tam munitum quod non expugnari pecuniâ possit.
Propert. 3. El. 12.
Aurum omnes victa jam pietate colunt.
Auro pulsa fides: auro ven alia jura.
Aurum lex sequitur: mox sine lege pudor.
Ioh. Secundus:
Hæc est illa cui famulatur maximus orbis,
Diva potens rerum, domitrixque Pecunia fati,
Telluris magnæ Plutiquê sacerrima proles,
Cujus adorari perierunt sæpè Tyranni
Fœdera, sæpè suas spes damnavêre repulsi.
Ronsard Tom. 8. pag. 257.
Le bon coursier au combat diligent
Sçait quand son maistre est bien garny d'argent:
Aveine, foin, & tel autre fourrage
Ne luy deffaut: alors d'un grand courage
Preste le dos à son maistre, & joyeux
Par les combats le rend victorieux:
Quand est de moy, si cest aloy ne sonne
Dedans mon sac, mon Eute, pe frisonne,
Ie deviens froid, composer je ne peux:
Mais quand j'en ay, je fay ce que je veux.
Jodelle.
Le gain fait tout, le gain emporte
Les rempars d'une ville forte:
Le gain fait courir les marchaus
Au peril & danger des champs,
Au peril des vents & tempestes,
Qui leur tombent sur les testes:
Le gain fait coqus les maris,
Le gain est le dieu de Paris:
C'est le dieu des inventions,
Et la fin des intentions.

Ogni gallo rupsa à se.

Met voeten en becken
Plach den haen tot hem te trecken.

Wild'er iemant seker wesen
Hoe het in de werelt gaet?
Siet! die sal het konnen lesen
In het beeldt dat voor hem staet:
Let eens hoe 't de hanen maken
Die hier schraven in het kaf,
Yder doet sijn eygen saken,
Niemant wijst het koren af.

Yder sietmen tot hem trecken
Wat hem voor komt op de straet,
Alle pooten, alle becken,
Staen gekromt naer eygen baet.
Hanen van gelijcke grepen
Vint men onder jonck en oudt;
Yder soeckt maer in te slepen;
Vrienden, siet wie ghy betrout.

Een Koning van Engelant, sijnde ter maeltijdt ten huyse van een van sijne dienaers, en het selve huys groot en vol ryckdoms bevindende, daer de meester van gansch kleyne gelegentheyt was geweest eer hy tot sijn ampt was gekomen, wilde by alle middelen van hem weten hoe hy in soo korten tijdt soo veel middelen hadde te samen gebracht, hem belovende dat hem niet quaets en soude wedervaren, in gevalle hy hem de rechte waerheyt seyde: de vrient dus geperst wesende, seyde eyndelijck, dat hy altijt een man was geweest van groote vlijt en neerstigheydt, dat hy staegh vroegh op hadde gestaen, en altijt sijne eygen saken eerst hadde gedaen, en daer nae de dingen des Konincx.

De Koningh antwoorde, dat hy het tegendeel hadde behooren gedaen te hebben: dat is, eerst des Konincx, en daer na sijn eygen saken. Hy verklaerde dat hy sijne Majesteyt geen nadeel en verstont gedaen te hebben, dat hy den tijdt, dien andere besteden in 't slapen, tot sijn eygen saken hadde gebruyckt, en sulcks gedaen hebbende dat hy dan noch wel soo vroegh was gekomen tot de saken sijns ampts, als andere, die met lange te slapen haer gemack hadden genomen.

Lat. Proximus sum egomet mihi. *Terent. And.* 4. 1.
Nederl. **Wie brenght 'er water tot syn buer-mans huys/ als syn eygen huys brant?**
Elck wil de boter op syn kouck hebben.
Elck voor hem selven/ en Godt voor ons allen.
Frans. *Chacun tire l'eau à son moulin.*
Chacun estudie pour soy.
Chacun tire à son profit.
Lat. Quisque suæ casæ.
Frans. *A la court du Roy*
Chacun pour soy.
Hoogd. Es denckt ein jeder in seinen sack.
Ital. *Ogni grillo grilla à se.*
Ognum tira l'acqua al suo mulino.
Tutti vogano alla galiota. id est:
Tirano à se.
Ogniuno caccia con la rete al suo fratello.

Amis sont comme le melon,
De dix souvent pas un est bon.

Gelijck men handelt den meloen/
Soo moet men oock met vrienden doen.

GElijck men handelt den meloen,
Soo moet men oock de vrienden doen;
Want noyt en koopt men dese vrucht
Of in der haest, of met 'er vlucht:
Maer dit is hier een vaste les,
Men proeft 'er dickmael vijf of ses,
Jae somtijts wel een ganschen hoop
Eer dat men eens is in den koop,
Eer dat 'er eene wel behaeght,
Eer datm 'er eene mede draeght.
Niet dat soo naeu gewogen dient
Als keur te maken van een vrient;
Want die hier kiest, en niet en proeft,
Die staet niet selden gansch bedroeft,
Om dat hy dickmael niet en vint
Daerom men rechte vrienden mint.
Ghy, daerom kiest u geenen vrient,
Of proeft voor eerst of hy u dient.

Nederl. **BEproeft u vrient/**
Beproeft u sweert/
Dat is u groote schatten weert.

Frans. *Les amys sont comme le melon,*
Il faut essayer plusieurs, pour rancontrer un bon.

Syrach 37. 2.
Le compagnon ou l'ami qui se tourne à inimitié, n'est il pas une tristesse qui demeure jusques à la mort?

Syrach 9. 21.
Esprouve tes amis selon ton pouvoir.

Syrach 6. 7.
Si tu acquiers un ami, acquiers le en l'esprouvant, & ne te fie point en luy legerement.

Menander:
Κρίνει φίλους ὁ καιρός, ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ. id est:
Aurum probatur igne, amicus tempore.

De

De hont die men een been ontneemt en kent geen vrienden.

AL is de hont aen u bekent,
En langen tijt aen u gewent,
Al schijnt hy mack en wonder soet,
Soo dat hy u gestadigh groet,
En sachtjens met sijn steertjen slaet
Soo dickwils als hy voor u staet:
Noch is 'et al geen seker werck,
Noch is 'et al geen vast gemerck
Van dat het beest u liefde draeght;
Maer als het eens een schenckel knaeght,
En dat ghy naer het hachtjen tast,
Let dan eens hoe de rekel bast,
Let dan hoe dat hy van hem bijt,
Vermits hy van u schade lijdt.
Al toont u iemant schoon gelaet,
En geeft u veel al soeten praet,
Ghy, beelt u efter geensins in
Sijn vaste gunst of staege min,
En acht hem oock geen waren vrient,
Want 't is noch by hem niet verdient:
Maer let eens op een ander tijdt
Wanneer hy door u schade lijdt,
Let dan eens in het ongeval
Hoe dat hy sich gebeeren sal,
Misschien sal dan sijn blijde schijn
Vry anders in het wesen zijn;
Want, vrienden, als men vrienden hoeft,
Dan is'et dat men vrienden proeft.

Nederl. **IN 't deylen van 't erf staet de vrientschap stil.**
Schade schept vrientschap.
't Is quaet een hont een been t'ontnemen.
Neef soo langh ick geef.
Men kent geen lieden/ dan als m'er erf met beurt.
Ital. *A bisogni si conoscon gli amici.*
Frans. *Au besoing voit on l'amy.*
Nederl. **Den vrient die kent men in der noot/**
Den rijcken kent men nae de doot.
Lat. Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides. *Ovid.* 1. *Trist.* 4.
Amicus certus in re incertâ cernitur. *P. Syrus.*
Res sua cuique adhæret, nec sine sensu avelli potest.

Quanto piu l'uccello è vecchio, tanto più mal volontieri lascia la piuma.

Wat wil men gelt of goet van oude lien begeeren?
De vogel is hy out/ hy wil niet uyt de veeren.

ICk sagh een onse meyt een Dortsen vogel plucken,
En 't viel haer swaer genoegh de pluymen uyt te rucken,
Hoe staet doch (seyd' ick haer) de veer soo bijster vast?
Sy sprack, tot mijn bericht, het is een ouden gast:
Siet, als de vogel komt tot aen haer leste dagen,
Dan staen de pluymen diep, en vaster alsse plagen;
Soo dat 'et menighmael een haestigh mensch gebeurt
Dat hy de gansche borst, met plucken, open scheurt.
Wel, dacht ik, dit verhael dat moet my verder strecken,
Ick moet uyt dit bedrijf een goet bedencken trecken,
My dunckt dat dit geval een lesse geven kan
Of voor een gierigh wijf, of voor een karigh man.
De menschen over al, hoe datse langer leven
Hoe datse taeyer zijn, en minder willen geven:
Jae schoon dat iemant komt tot aen het duyster graf,
Noch kleeft hy aen het goet, en wild 'er qualick af.
Wel, Ouders, hoort een woort: wanneer u kinders trouwen,
Het deel dat hun betaemt en dient niet weder-houwen:
En soo ghy dat bestaet, het is een quaet besluyt;
Dus geeft, ey lieve geeft, ter eeren van de bruyt.

Het over-tolligh goet en kan u geenfins baten,
Ghy moet 'et al-te-mael in korte ftonden laten;
Ick fegge daerom noch, ick fegge, vrienden, geeft,
Terwijlen datje meught, terwijlen datje leeft.

Maer wat tot defen plicht by velen wort gefproken,
Dat is hem, die het feydt, om niet het hooft gebroken,
Men hoort 'et fonder fmaek, mē leeft 'et met verdriet,
Want al dat jaren heeft wil uyt de veeren niet.

Nederl. **Niemandt en ontkleedt hem geern / eer hy flapen gaet.**

Frans. *Perfonne ne fe veut defpouiller, devant que fe coucher.*

Lat. Plus viatici quærunt homines, quando minus viæ reftat.

Frans. *Quand tous pechez font vieux, l'avarice eft encore jeune.*

Tout fe diminue en vielleffe,
Fors avarice & fageffe.

Aliter:

Ital. *A piuma à piuma fi pela l'oca.*
A goccia à goccia fi cava la pietra.
A paffo à paffo fi va lontano.
A gotta à gotta il mar fi fecherebbe.

Nederl. **Met enckele veertjens pluckt men de vinck kael.**

Poffet etiam adagium dici in fenes nimis affixos terræ: funt enim quidam qui quo magis fenefcunt, eo minus conditioni humanæ fe fubmittunt.

Ad omnia alia ætate fapimus rectius:
Solum unum hoc vitium affert fenectus hominibus,
Attentiores fumus ad rem omnes, quam fat eft. *Terent. Adelph. 5. 3.*

Mihi placet hic illud Auguftini: Is folus, inquit ille, nil carum amittit, cui omnia cara funt in eo qui non amittitur. *Et illud ejufdem:* Major eft peregrinantium timor, minor propinquantium, nullus pervenientium.

D'eau endormie Ne te fie.

Het beeldt kan zijn een man, ftaende aen d'eene zijde van een water, wenckende eenen anderen, aen de andere zijde ftaende, om over te komen; doch die geroepen wert fulcx weygerende, fpreeckt aldus:

Ghy roept my, goede vrient, en hiet my over-komen,
Maer 't heeft (nae dat my dunckt) al reden om te fchromen;
'k En fie hier geenen gront: en daer men niet en fiet,
En kent de wijfte man de rechte bane niet;
Ick mochte met 'et been of in de modder fincken,
Dies fou ik, tegen dank, het gront-fop moeten drincken:
Ick mochte blijven ftaen te midden in den floot,
Ick mochte blijven ftaen te midden in den noot.

Ick foude (nae my dunckt) hier wel een ftock behoeven,
Daer mocht ick (eer ick gingh) de gronden mede proeven;
Dan nademael ick hier de gronden niet en ken,
Soo dunckt my beter zijn te blijven daer ick ben.
Ick heb wel eer verftaen dat in de ftille beken
Of flick, of driftigh fant, of fachte moeren fteken;
Doch hoe het wefen mach, het ftuck is niet te klaer,
En daerom fegh ick noch, ftil water heeft gevaer.

Spaens. Ni efpero, ni creo,
Fine lo que veo.

Lat. Ab inquieto fæpe fimulatur quies. *Sen. Oedip.*

Hoogd. **Was die augen fehen / betriegt das hertze nicht.**

Nederl. **Sluymende fengen eten wel haren draf.**
Stille waters hebben diepe gronden.

Frans. *D'un homme qui ne parle, & chien qui n'abbaye, garde toy.*

Nederl. **Een menfch die niet en fpreeckt / een hont die niet en baft /**
Daer dient tot aller tijdt ten naeuften op gepaft.

Lat. Tinea damnum facit, & fonitum non facit.

Nederl. **Steeckt u in geen gat / of fiet 'er deur.**

Hoogd. **Stille waffer fein gern tieff.**

Spaens. Da va mas hondo clario, haze menor ruydo.

Frans. *Où le fleuve eft plus profond, il fait moins de bruit.*

Nederl. **Volle vaten bommen niet.**

Lat. Demiffos animo, ac tacitos vitare memento:
Qua flumen placidum eft, forfan latet altius unda. *Cato.*

Ital. *Dall' acque quiete bifogna guardarfi.*
Non ti metter' in dito
Annello troppo ftretto.
Chi non vede il fondo, non paffi l'acqua.

Frans. *Herbe cognue*
Soit bien venue.

Spaens. De perfona callada
Arriedra tu morada.

Frans. *D'un qui ne dit mot efloigne ta demeure.*

Spaens. De quien pone los ojos en el fuelo, no fies tu dinero.

Frans. *A celuy qui regarde en terre, ne fie ton argent.*

Spaens. *Del acqua manfa te guarda, & la rezia prefto fe paffa.*

Frans. *De l'au paifible garde toy, que la roide paffe bien toft.*

Magis metuendi taciturni & lenes, quam feroces & clamatores. *Richt. Axiom. Oec. 267.*

Regels voor de Huys-houdinge
IN
Spreucken, Spreeck-woorden, en Gedichten.

Rakende de onderlinge plichten tusschen man en wijf.

NEl marito prudentia,
Nelle moglie patientia.
Wijsheyt in mans, gedult in vrouwen,
Dat kan het huys in rusten houwen.
La femme ne doit porter teste en mariage.
Vrou, zijt ghy schamel, ofte rijck,
En brengt geen hooft ten houwelijck.
Bien parler fait bonne femme.
Laet dit een korsel man onthouwen;
Van wel te spreken, goede vrouwen.
Uxorem nactus brevem, incurva te,.
Arabicum est adagium apud Erpenium: significat autem vasi muliebri, ut infirmiori, honorem tribuendum: vel, breves plerumque superbas esse, nec facile marito cedere, juxta illud:
Rarò breves humilis vidi, rufosque fideles:
Albos audaces miror, longos sapientes.
Een out woort kan ons dit betuygen,
Voor korte vrouwen moet men buygen.
Pere & donne senza rumori,
Sono stimati gli megliori.
Vrouwen en peeren die niet en kraken,
Die houdmen alder-best te smaken.
Grasse poule, maigre cocq.
Een vette hin, en mag'ren haen,
Dat wort geoordeelt wel te staen.
Marido noveas,
Muger ciego seas.
En siet niet, mans: weest blint, ghy vrouwen;
Dat sal het huys in rusten houwen.
Op quade woorden, goede reden,
Stelt menigh korsel hooft te vreden.
La femme au profit, l'homme à l'honneur.
De heer voor d'eer,
De vrou voor den bou.
Bonne vie,
Pere & mere oublie.
Indien de man is heus en soet,
Het wijf vergeet haer eygen bloet.
A molini, e alla sposa,
Sempre manca qualche cosa.
Een jonge vrou, een meulen-rat,
Daer aen gebreeckt gemeenlick wat.
Vn homme vieil qui se marie,
Prend congé de sa bonne vie.
Wie trout ontrent sijn oude jaren,
Die laet sijn goede dagen varen.
Les douceurs & aigreurs du mariage
Te faut cacher, si tu es sage.
Het soet en 't suer van 't echte bedt,
Dat dient in stilte wech geset.
Aut amat, aut odit mulier; nihil est tertium. P. Syrus.
Een wijf draeght liefd', of grooten haet;
Want selden houtse middel-maet.
't Nachtegaeltjen op de peul
Dat vermach te bijster veul.
Geen wagen oyt soo sacht en reet,
Die somtijts niet een stootjen leet.
Waer rijst 'er oit soo schoonen dagh,
Of daer komt wel een donder-slagh?
Maistre absent, maison morte.
Daer de meester uyt is is 't huys doot.
Le marteau de la porte s'enrouille, quand le maistre est mort.
Daer de meester doot is, verroest de klopper.
La femme doit demeurer en sa follie, autrement elle deviendra enragée.
Wanneer een wijf begint te dwasen,
Verdraeghtse, of anders moetse rasen.
In quella casa è poca pace,
Ove la gallina canta, e'l gallo tace,
't Is in het huys geheel verdraeyt,
Daer 't haentje swijght, en 't hintje kraeyt.
Ceste maison est mal en train, où la quenouille commande l'espée.
Alwaer de spin-rock dwinght het sweert,
Daer staet het qualick met den weert.
Feminarum virtus, viri reverentia.
Mans eere, vrouwen deught.
Fumée & femme sans raison
Chassent l'homme de la maison.
Een dack dat leckt, en quade wijven,
Die konnen goede mans verdrijven.
Forces testes de velours, peu de damoiselles.
Iamais femme ne sçait pardonner injure, ny recompenser un bienfaict. M. Aurel.
Femme & melon, à peine les cognoit-on.
Si maritus vincatur & uxor dominetur, pax perversa est; sin uxor marito dominanti subsequatur, pax recta est. Augustin.
Assez gaigne, qui putain perd.
Hy wint veel die een hoer verliest,
En dan een eerbaer wijf verkiest.
Chi hà un piè in bordello, hà l'altro nel l'hospitale.
Hebj' in 't bordeel den eenen voet,
Weet dat de tweed' in 't gast-huys moet.
Le jeu, la femme, & le vin friant,
Font l'homme pauvre tout en riant.
Cum muliere, præsentibus extraneis, nec blanditiis agendum, nec jurgandum.
En straft of streelt u vrouwe niet,
Daer 't iemant hoort, of iemant siet.
De bedt-gordijn
Dient dicht te zijn.
Al wat in 't bedde wort gesproken,
Dient met de lakens toe-geloken.
Quand une femme blasme son mary, elle demande la danse de son voisin.
Als 't wijf spreeckt qualick van den man,
Dan spreecktm 'er niet ten besten van.
La plus belle piece de mesnage est une bonne femme.
Het beste stuck van 't huys-bedrijf,
Dat is een goet, en hantsaem wijf.
Het ooge van den heer dat maeckt de peerden vet,
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamers net.
La femme est le savon de l'homme.
Geen beter loogh
Als 't vrouwen oogh.
Pere de famille soit par tout
Dernier couché, premier debout.
Ghy huys-weert, hier op dient gelet,
Eerst op te zijn, en laetst te bedt.
L'homme fin
Se leve matin.
Hera haud est hera, quam famulæ è somnis excitant. Plaut.
La femme à la maison, & la jambe rompue.
Quade beenen, goede wijven,
Dienen wel in huys te blijven.
Een wijf draeght meer uyt met een lepel,
Als een man in-brenght met een schepel.
Donna oziosa.
Non può esser virtuosa.
Een ongeschickt, en vuyl bedrijf,
Maeckt van een schoon, een lelick wijf.
Femme veut en toute saison
Estre maistresse en sa maison.
Al heeft de meyt een schoonen schijn,
Het wijf dat wil de vrouwe zijn.
Dame que moule se mire, peu file.
Kent hier uyt aller vrouwen sinnen,
Wie veel-tijts spiegelen, selden spinnen.
Qui semel est scurra, nunquam fiet bonus paterfamilias.
Scurra facilius dives evadet, quam pater-familias.
Als de man wel wint,
't Wijf dan wel spint.
Geen wijf soo fel, of sy heeft deernis met haer boter.
Es sein lose hennen die aussen legen.
Dit heb ick dickwils hooren seggen,
't Zijn quade hinnen die buyten leggen.
Il ne se faut jamais despouiller,
Avant que se coucher.
Onthout dit, weerde vrient, het is een wijsen raet;
Ontkleet u nimmermeer eer dat ghy slapen gaet.
Het spreeck-woort wil seggen / dat men niet al sijn middelen aen kinderen of vrienden moet oversetten/eer men komt te sterven.
Een neerstige hant,
Geen snoepers tant,
Een schaerse mont
Is 't huys gesont.
Besette sparigheyt
En is geen karigheyt.
Nullus quæstus tantus est, quàm parcere illud quod habes.
Gelooft 'et vrienden, sonder sparen
Kan iemant winnen, niet vergaren.
Grain à grain
Amasse la fourmy son pain.
Doet by een kleyntje dickmael wat,
Soo wort 'et noch een groote schat.
Diis proximus est, quicunque eget paucissimis.
Hy zy dan schamel, ofte rijck,
Wie weynigh hoeft, is God gelijck.
Lo sparagno
E il primo guadagno.
Spillen is een quae gewente,
Sparen is een wisse rente.
Semper caret fastidio frugalitas.
Karigheyt is huys-verdriet,
Sparigheyt en wallight niet.
Qui bien gaigne & bien espargne, devient tost riche.
Al wat men spaert is eerst gewonnen;
Het beste webb' wort t'huys gesponnen.
Met wel te winnen, en wel te sparen,
Soo kan men machtigh goet vergaren.
Met veel houdtmen huys.
Met weynigh komt men toe.
Goza tu de poco,
Mieneras busca mas el loco.
Terwijl een dwaes sijn herssens quelt
Om grooter goet, en meerder gelt;
Soo leeft een wijser vergenoeght
Met dat hem God heeft toe-gevoeght.
Een buyghsaem hert dat kan hem voegen,
En wijsheyt laet haer haest vernoegen.
Vn bon charton tourne en petit lieu.
Ick hou dien voer-man voor geleert,
Die wel op enge wegen keert.
Sapientis facilis victus.
Ce que suffit, jamais ne fut peu.
Veel klaeght 'er als het noch te vroegh is;
Noyt is 'er weynigh daer genoegh is.
Provision faicte en saison,
Et dependuë par raison,
Fait du bien à la maison.
Sijn ampt te doen met stage vlijt,
En voor-raet op den rechten tijt,
Dat maeckt een eerlick huys verblijt.
Een gehaelde kruyck
En vult geen buyck.
Die sijn meel ter deegh laet ouwen,
En sijn broot kan laten kouwen,
En sijn bier in tijts doet brouwen,
't Baet hem 's jaers een montte houwen.
Amy, si tu es mesnager,
De trois choses te dois garder,

De

De vin nouveau, & de pain chand,
Es des bois verds; car cela ne vant.
Groen hout, heet broot, en nieuwe wijn,
En kan voor 't huys niet dienstigh zijn.
Met enckele veertjens pluckt men de vinck kael.
De keel
Kost veel.
Chi hà patienza, hà tordi grassi à un quatrino.
Wanneer de tijt geeft nieu gewas,
Weest dan in 't koopen niet te ras:
Maer toeft een weynigh, zy dy wijs;
Want 't scheelt te byster in den prijs.
La soye esteint le feu de la cuisine.
Fluweel en sijd' is selsaem kruyt,
Het blust het vier der keucken uyt.
Tot verstant van de aerdigheyt van dese spreucke is te letten, dat sijde in 't vyer geworpen niet en plach te branden: maer veel eer het vyer als uyt te blusschen, of doof te maken.
Le coust
Empesche le goust.
Leuy, en lecker, en veel te meugen,
Zijn drie dingen die niet en deugen.
In 't half leegh vat
Gelt sparen wat;
Maer voor lege vaten
Kan 't sparen niet baten.
't Is te laet gespaert, als de boter op den bodem is.
Vbi cœpit pauper divitem imitari, perit. P. Syrus.
Een groote schoen, een kleyne voet,
En dede noyt sijn meester goet.
A proud heart in a begger, is as a great fire in a smal cottage, wits warmet not the hous, but burnet.
Wie kleyn is, en doet als de groote,
Stelt dien van nu aen by de blote.
A proud heart in a beggers purse wil not agree.
Grand nave vuol grand acqua.
Groote schepen, groote zee,
Groote wey voor machtigh vee.
Faute de chappon,
Pain & oignon.
Hebje geen kapoen,
Moes, kruyt, en groen,
Dat kanje voên.
A petite fontaine boit-on à son aise.
Een kleyn forneis, al is het kout,
Dat hoeft alleen maer weynigh hout.
A picciol forno poco legna basta.
La cucina piccola fa la casa grande.
De kleyne keuckens, en enge schouwen,
Die zijn 't die ruyme kamers bouwen.
Les petites cuisines font des grandes maisons.
Een platte beurs, een hoogh gemoet,
En dede noyt sijn meester goet.
Teer | Reck
Na neer. | Nae deck.
Wilt naer het laken
U kleeren maken.
Qui ne peut avoir de la chair, se contente du potage.
Fol est qui plus depend
Que sa rente rend.
Nichts maul nach der taschen.
Qui tout mange de soir,
Le lendemain ronge son pain noir.
Mieux bon gardeur,
Que bon amasseur.
Al wat dier is, dient niet gelaten,
Al wat goe koop is, niet gekocht.
Oock diere koop kan dickmael baten;
Somtijts dient goede koop gelaten.
Quod non opus est, asse carum est.
Weet dat niet alle dingh in huys en dient gebrocht;
Al wat men niet en hoeft, is altijt dier gekocht.
Pater familias vendax sit, non emax. Cato.
Non esse cupidum, pecunia est:
Non esse emacem, vectigal est.

Indien ghy niet te veel en wint,
Soo weest tot koopen niet gesint.
Met laken is 't laken
Best schoon te maken;
Maer met 'er hant
Krijght sijd' haer stant.
Die een ambacht heeft geleert,
Krijght de kost waer hy verkeert.
De sçavoir,
Vient avoir.
Het weten
Doet eten.
Een ambacht heeft een gulden bodem.
Pour vieil que soit le bateau,
Il passe encore une fois l'eau.
Geen schip soo oudt, sey schippers meysje,
Of doet noch somtijts wel een reysje.
Verstelt noch eens u kinder-lueren,
Sy sullen noch een jaertje dueren.
Si quieres ser polido,
Trae aguia y hilo.
Si tu veux estre net & poli,
Portes un esguille & du fil.
Ghy, die wilt wesen hups en net,
Draeght staegh u naelt en garen met.
Metti la robba in un cantone,
Vien tempo ch'ell' hà stagione.
Leght somers den winter-rock in de kas,
Soo komt 't u weder eens te pas.
Les biens ne sont pas bien, que quand ils ont un bon maistre.
Vrient, hebje machtigh goet, soo maeckt 'et met 'er eer;
Want goet en is geen goet, als by een goeden heer.
La voix est plus plaisante à monter qu'à descendre.
Qui s'acquite, s'enrichit.
My dunckt hy is in goeden staet,
Die sonder schult te bedde gaet.
De leeuwerck singt vrolik, om datse op Meydagh geen huys-huere te betalen heeft.
Maison accomplie,
En l'autre vie.
La porta di dietro, é quella che guasta la casa.
Een achter-deur aen eenigh huys,
Die is gelijck een lecke sluys:
Ghy, vrient, die hebt een achter-deur,
Gaet hangt 'er vry smitsdochter veur.
Qui pense son cheval par procureur, est digne d'aller à pied en personne.
Die sijn peert door een ander voedt,
Mocht in persoon wel gaen te voet.
Bons compagnons sont mauvais mesnagers.
Goede gesellen sijn quade huys-houders.
Ledigheyt is hongers moeder,
En van dieste volle broeder.
Een ploegh die werckt, blinckt:
Maer stille water sinckt.
Rust maeckt roest.
Niet doen, leert quaet doen.
Cacete, pesguete,
Muca horas buon cafete. id est:
Que le cacador y el piscador nunca es buon casera.
Le chasseur, & le pescheur ne font jamais bonne maison.
Visschen en jagen,
Sijn vrouwen plagen.
Mieux mestier,
Qu'esprevier.
Beter een schaep, als een aep,
Een balck, als een valck.
Castitas periclitatur in delitiis,
Humilitas in divitiis,
Religio in ceremoniis,
Veritas in multiloquio,
Charitas in hoc seculo.

Eygen huys.

Vaerje over een sloot,
Ghy laet 'er een broot:
Vaerje over een veer,
Ghy laet 'er noch meer.

A chacun oiseau
Son nid est beau.
Geen beter gemack
Als eygen dack.
Oost, West,
t'Huys best.
Testudo intra tegumen suum tuta est.
Blijft binnen u schelpen,
Dat sal u helpen.
Chi muta paese, muta ventura.
Pietra mossa, non fa musco.
Weest in 't verhuysen niet te los,
Een steen die rolt, en gaert geen mos.
Heritage, que ton maistre te voye.
Ver van sijn goet, na by sijn schade:
Want hoe men haest, men komt te spade.
En cabeca loca
Non dure toca.
Wie verre biert, die spilt veel tonnen,
En 't ende 's jaers niet veel gewonnen.
Geen beter mis komt op het lant,
Als 's meesters oogh, en 's heeren hant.
Als de kat van huys is, dan hebben de muysen haren vollen loop.
Een looper en bedijt niet.
Veel verhuysen kost veel bed-stroo.
Domus propria, domus optima.
Chez soy
Chacun est roy.
A ogni ucello
Suo nido è bello.
Elck vogel prijst sijn eygen nest,
En die is hem doch alder-best.
Noyt vryheyt was soo dier gekocht,
Of sy en heeft meer uyt-gebrocht.
Ne sois absent à ton blé mouldre,
Ou tu perdras plus que le poudre.
Eygen heert
Is gout weert;
Isse kout,
S'is bout.
Qui a une bouche, ne die à autre qu'il soufle.
Soo ghy u papjen blasen kont,
En roept daer toe geen vreemden mont.
En wacht niet van u naeste bloet
Al wat ghy sellifs niet en doet.
A chi tocca, leva.
Die de koe sijn is, grijptse by den steert.
Nul n'a soucy
De bien d'autruy.
Let op u eygen saken, heer;
Men hinckt niet van eens anders seer.
Qui ne fait par soy,
N'entend pas la loy.
Casa mia, casa mia,
Per piccina che tu sia,
Tu mi pari una badia.
Plus sçait le fol en sa maison, que le sage en celle d'autruy.
Een dwaes is in sijn huys soo vroet,
Als oyt een wijs man elders doet.
De papegay weet desen treck,
Sy lost geen voet, of vest den beck.
Chi é a coperto, quando piove,
E ben matto, se si muove.
Geen bode was 'er oyt soo goet
Gelijck de meester sellifs doet.
Vn chacun a bien
A faire du sien.
Non cercar quel che non ti tocca.
Chi fa i fatti suoi, non s'imbratta le mani.
Die maer aen eygen slaet sijn hant,
't Is wonder soo hy sich verbrant.

Al hebje schoon versleten schoen,
En wiltse nimmer van u doen;
Maer houtse tot ghy beter siet,
Of anders, vrient, u naeckt verdriet.
Of meerder goet,
Of minder moet.
Saeyt met handen
Niet met manden.

Assay

Assay rumori, e poca lana.

Veel geschreeuws / en luttel wol.

Hier scheert 'er een het schaep, een ander scheert het verckens;
Ey laet ons, met gemack, hier op een weynigh mercken:
My dunckt (naer ick het vat) dat hier wat omme-gaet,
Daer op in aller ernst by ons te letten staet.
De man, die aen het swijn sijn voordeel meynt te vinden,
Diet gaet hem, soo ghy siet, veel moeyten onder-winden;
Hy denckt (gelijck het schijnt) dit is het vetste beest,
Hier is het dickste speck, hier is de reusel meest.
Maer dit onstuymigh dier is qualick om bestieren,
Het vult de gantsche lucht met vreeselick te tieren,
Het schopt, en slaet, en woelt, en worstelt met dē man;
Soo dat hy van het werck geen meester worden kan:
Nu, op dit luyd' geschreeu, soo wert een yder gaende,
Een yder loopt 'er toe, een yder blijft 'er staende,
En siet den handel aen: en, soo die voordeel gaf,
Gewis men sagh de man het gansche voordeel af;
Maer nu sijn gansch bedrijf is moeyte, sonder baten,
Soo wort 'et al-te-mael voor hem alleen gelaten:
In plaetse van gewin, soo wert de man bespot,
Dat is voor desen tijdt sijn ongeluckigh lot.
En siet! naer dit gewoel, naer dit verdrietigh scheeren,
Soo krijgt de goede vrient noch wol, noch sachte veeren;
Maer niet als enckel hayr, en borstels van het swijn,
Dit is de gansche loon van al de lange pijn.
Maer let eens op den vrient die 'tschaepjen heeft gekorē,
Op dat sijn ruyge vacht door hem mocht sijn geschoren;
Het dier en worstelt niet, maer licht geduerigh stil,
Dies treft hy met de schaer al waer hy maer en wil:
Men hoort 'er geen geschreeu, soo dat 'er van besijden
Hem niemant van het volck de winst en kan benijden;
't Is sacht al wat hy raeckt, en niet als enckel wol,
Dies krijgt hy hant, en schoot, ja gansche manden vol.
Wat is'er menigh mensch, die sijn geheele leden
In eenigh swaer bedrijf, met onrust, gaet besteden!
En, als hy langen tijt ten suersten heeft gesweet,
Soo vint hy anders niet als enckel herten-leet.
Een ander onder dies heeft iet ter hant genomen,
En is daer, met gemack, tot sijnen wensch gekomen:
Soo veel is goet beleyt, wanneer men iet bestaet,
Soo veel is goet beleyt, soo veel is wijs beraet.
Wel aen dan, soo je wilt u scheeren wel besteden,
Soo kiest doch eenigh beest dat wol heeft op de leden;
Want als ghy daer in feylt, of in de keuse mist,
Soo is 'et al bekaeyt, en achter 't net gevist.
Doch onder dit beslagh verneemt men vreemde saken,
Die wy met ons verstant niet recht en konnen raken;
Dat genen heeft verrijckt, heeft desen uyt-geput;
Dat elck is even nae, is elck niet even nut.

Al te wijs kan niet beginnen,
Al te geck kan niet versinnen;
Tusschen mal, en tusschen vroet,
Wint men wel het meeste goet.
Hy moet wagen,
Die wil bejagen.
Die dit en gint geduerigh schromen,
Hoe konnen die tot rijkdom komen?

Gato guantato non prese mai sorci.
't Mach wayen, stil zijn, vloeyen, of ebben,
Die niet en waegt en sal niet hebben.
Sumptum faciat oportet is qui lucrum quærit.
Rien ne s'acquiert sans avanture, & rien se conserve sans industrie.

Sonder wagen niet vergaren,
Sonder wijsheyt niet bewaren.
Chi guarda a ogni piuma, non fa mai letto.
Die elcke veer wil sien en raken,
Hoe kan die oyt een bedde maken?
Qui n'a guere,
N'a guerre.

Neeringh

Neeringh en is geen erf.

Qui perd le sien, perd le sens.

Heer uyt,
Eer uyt.

Die water deert,
Water weert.

Alle officien zijn smeerigh, sey 's kosters wijf, en kreegh een eynde keers uyt de kerck.

Qui eget, in turbâ versetur.

In de rommelinge is 't vet.

By 't volck is de neeringh, sey de mosselman, en quam met de mosselen in de kerck.

Wijs en rijck
Is God gelijck.

Wie vis voor visschers deur wil vangen,
Die mocht sijn net wel elders hangen.

Il ne fait bon chasser par une montaigne trop frequentée.

De beste jagers sullen jagen
Daer sy geen jagers eerst en sagen.

Ficus sunt avibus gratæ, at plantare recusant.

De vogels willen kersen eten,
Schoon datse van geen planten weten.

De kat wou wel den visch genaken,
Maer vreest haer poten nat te maken.

Ce n'est pas gain,
Quand on pipe son prochain.

Dit oude woort duert heden noch,
Men doet geen voordeel met bedrog.

Peu de vin, vens le vin:
Beaucoup de vin, gardes le vin.

Qui à un an veut estre riche, à la moitié on le pend.

Die binnens jaers wil alles vangen,
Die mocht wel voor den winter hangen.

Qui se mesle de plusieurs affaires, beaucoup de prise à la fortune sur luy.

Qui beaucoup embrasse, peu estreint.

Die veel om-vamen,
Weynigh versamen.

Au pauvre un œuf
Vaut un bœuf.

Pauperi ovum, ovis.

Avec le'au qui est passé le moulin ne moult pas.

Met verloopen water en maelt geen meulen.

Por el dinero
Bayla el pero. id est:
Pour de l'argent danse le chien.

Elck spreeckt van de mart, na hy verkocht heeft.

Agricola semper in futurum dives est.

Aquila non venatur muscas.

Ne croy pas à celuy qui vient de la foire, mais à celuy qu'y retourne.

Gelooft hun niet te veel die van de jaer-mart komen;
Want voor haer listigh woort is noch al vry te schromen:
Maer, vrienden, soo ghy wilt hier in een vaster raet,
Soo let, tot u bericht, wie dat 'er weder gaet.

Se vuoi del tuo mestier cavar guadagno,
D'un tuo maggiore non ti far compagno.

Zijt ghy een esel inder daet,
En neemt geen leeu tot medemaet.

Waer ghy den gront niet klaer en siet,
En gaet daer in het water niet.

Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

Tusschen neus, en tusschen lippen,
Kan een goede kans ontglippen.

Gaigner par escus, hazarder par liards.

Die met kroonen winnen, en stuyvers wagen,
Die zijn bevrijt voor harde slagen.

La Fortune se lasse de vous suivre; car voux allez trop viste.

Riche ou pendu, dict le soldat pillard.

Lanckſamen rijckdom is saligst.

Assai guadagna, chi vano sperar perde.

Een schaft is beter in de hant,
Als seven gansen op de strant.

Een stille moolen maeckt geen meel.
Een vos die slaept, een drooge keel.

Light gaynes make heavye purses.

Die geenen ael weet op te langen,
En plach geen kabeljaeu te vangen.

Majora perdes, parva ni servaveris.

Chi non stima un quatrino, non lo vale.

Soo ghy op 't kleyntje niet en let,
Het groote wort u los geset.

Du petit vient-on au grand.

Qui fait la maille vile,
Iamais amasse mille.

Wie wort 'er tot iets groots gebracht,
Die eerst het kleyntjen niet en acht?

Riche rarement on vit,
Qui mesprise le petit.

Ce qui est gaigné par tabourin, passe par la fluste.

Het staet geschreven op den vloer,
Gelijck het quam, alsoo het voer.

Het staet geschreven op den heert,
Soo gewonnen, soo verteert.

Qui hante le moulin,
S'enfarina à la fin.

Onder 't zeyltjen is 't goet roeyen;
Want 't sal niemant licht vermoeyen.

Ne uni navi facultates.

Mus non uni fidit antro.

Niet al de eyers onder eene hen.

A la poule serre luy le poing, elle te serrera le cul.

Die wel aen sijnen acker doet,
Die doet gewis hem weder goet.

Groote visschen scheuren 't net,
Soo ghy daer niet op en let.

Qui veut prendre un oiseau, il ne le faut pas effaroucher.

Geen vogels mogen sy verschricken,
Die op de vogels willen micken.

Die jaeght met katten,
En vangt maer ratten.

Brant laet iet,
Maer water niet.

Die altijdt wil voordeel doen, moet lombaert houwen.

Daer sijnder die soo veel met spijkerrapen winnen, als sy met den brant verliesen.

Geen vogel vloogh oyt soo hoogh, of hy moest sijn kost op d'aerde soeken.

Armoede is leuyheyts loon.

De grasse matinée
Robbe deschirée.

Godt geeft de vogelen den kost, maer sy moetend 'er om vliegen.

De vogels krijgen wel den kost,
Maer sijn van moeyte niet verlost.

Serpens, nisi serpentem deglutiat, non fit draco.

Ten zy de slangh verslint een slang,
Sy wort geen draek haer leven lang.

Een raef moet nutten sonder krassen,
Een hont moet knagen sonder bassen.

Heeft iemant gelt dat schone blinkt,
Die make dat 'et niet en klinckt.

The stil sow eateth up al the draffe.

Gaen uwe saken naer u wenschen,
Danckt God, maer pocht niet by de menschen.

Wint ghy, soo laet van roemen af;
Een stille seugh die eet den draf.

L'argent qui ne sonne, est le meilleur.

Le sage n'expose sa fortune à l'envie.

Soo dickwils als 't schaepje bleet, verliest 'et een beetjen.

Possideas tacitè, si quæ sint munera divum.

't Is best dat 't schaep in stilheyt eet;
Want als het bleet, 't verliest een beet.

Een ey dat noch is ongeleyt,
Daer van en dient niet veel geseyt.

En grand torrent
Grand poisson on prend.

Ghy seght ons, vrient, 't en kan niet missen,
In groote waters groote vissen;
Maer hier op dient te zijn gelet,
De groote visschen scheuren 't net.

Un fol, ou beste,
Fait bien conqueste;
Mais bon mesnage
Est fait de sage.

Men wint, of verliest,
Nae dat men kiest.

Het zy in 't velt, of in het koren,
Een recht wey-man placht naeu te sporen.

De vos die placht dan best te varen,
Wanneer de boeren leelickst' baren.

The fox fareth wel, wenh y is cursseth.

Benijt is beter als beklaeght,
Wanneer het God alsoo behaegt.

Il bel guadagnar fa il bel spendere.

Vette vogels, gladde veeren;
Wel te winnen, wel verteeren.

The

The low stake standet long.
De laege stijlen
Staen lange wijlen.
A chi compra, bisogna haver cent' occhi; à chi vende, ne basta uno.
Die om iet te koopen poogen,
Hoeven meer als hondert oogen;
Maer een wert genoegh geacht,
Als men tot verkoopen tracht.
Autant despendciche, que large.
De winnende handt is milde.
Die wel wint,
Is wel gesint.
Huelgo me un poco,
Mas hilo mi copo.
Ie me recrée un peu, mais je file ma quenouille.
Mieux vaut gaigner en bouve, que perdre en or.
--- Lucri bonus est odor ex re
Quâlibet. —— Juvenal.
La bourse vuide fait rider le visage.
Een beurs vol rimpels, die eerst vol was,
Maeckt rimpelt vel, dat eertijdts bol was.
Que sçauroit les avantures, il ne seroit jamais pauvre.
Wist iemant wat geschieden sal,
Hy ware vry van ongeval.
Wist iemant wat gebeuren sou,
Hy dede schier al wat hy wou.
Honestum est lucrum per quod nemo læditur, & justè acquiritur.
Het is voor al het beste goet,
Diens winste niemant schade doet.

Kinderen.

Qui generum acquirit commodum, invenit filium; qui incommodum, perdit & filiam.
Krijght ghy een swager, die u dient,
Ghy wint een sone, lieve vrient;
Maer gaet hy aen tot uwer spijt,
Soo wort ghy oock u dochter quijt.
Children are certain care, an incertain confort.
Les grandes dames aiment plustost leur plaisirs, que leurs enfans.
Qui à mon enfant oste le morveau, me baise au visage.
De kat die muyst dan alder-best,
Als sy heeft jongen in den nest.
Ce que l'enfant oit au foyer, il le rend à la porte.
Het kint dat buyten spelen gaet,
Seyt hoe het in den huyse staet.
Quando i fanciulli stan cheti, han fatto qualche male.
Als de kinders stille zijn, dan hebbense quaet gedaen.
Il faut si bien marier ses enfans, qu'ils n'aient que faire de leur peres.
Chi hà polli, hà pipite.
La fille n'est que pour enrichir les maisons estrangeres.
Qui perd son pere, perd honneur,
Qui perd sa mere, il perd douceur.
Scheyt u vader uyt 'er tijt,
Kint, ghy zijt u eere quijt;
Maer indien u moeder rust,
Ghy verliest u herten-lust.

Vrienden.

VGoet kan groeyen
Door oude moeyen;
Maer oude oomen
En sijn maer droomen.
Een God, een wijf; maer veel vriendẽ.
Met vrienden eten, drincken, wandelen;
Maer met de vreemde moet men handelen.
A cuentas viejas
Barajas nuevas.
Van oude rekeningen, en out goet te deelen,
Ontstaen gemeenlick nieuwe kracckeelen.
Korte rekeningen, lange vrientschap.
Chi si fida, rimane ingannato.
Veel spreekt 'er stout, en 't is gelogen.
Wie veel betrout, wort licht bedrogẽ.
Sopra negro non é colore,
Sopra virtu non é honore,
Sopra peccato non é dolore,
Sopra figliuoli non é amore.
Vrient,
Soo langh het dient.
Een lege beurs die noem ick leer;
Brenght gelt, sy krijght haer eernaem weer.
En partage, lict, & jambon,
On cognoit son compagnon.
Nulli non magno constitit & bona noverca.
Amy de table
Est variable.
Een tafel-vrient
Soo langh als 't dient.
Con el buen sol
Estiende se el caracol. id est:
Avec le bon soleil le limaçon s'estend.
Wie vrientschap aen een vrient verwijt,
Die is sijn vrient en vrientschap quijt.
Ie nie l'amy qui couvre avec les aisles, & mord avec le becq.
't En is geen vrients, maer een linckers treck,
Die deckt met de vleugels, en bijt met den beck.
Uyt dat men spreeckt, of dat men schrijft,
En uyt den handel die men drijft,
Uit vrienden daer mẽ mede paert,
Daer kent men uyt der menschen aert.
Stultus quod perdat habet; quod in id quod oportet impendat, non habet.
Een vrient besoeken houd men goet,
Indien men 't niet te veel en doet;
Maer soo het alle daegh geschiet,
Soo waer het vry al beter niet.
Il ne faut pas tant baiser son amy à la bouche, que le cœur luy en face mal.
Weet, vrient, dat hart, en dickmael kussen
De vrientschap wel plach uyt te blussen:
Wel kust dan met een heuschen mont;
Te veel is hier oock ongesont.
No seras amado,
Si de ti solo tienes cuydado. id est:
Tu ne seras point aimé, si tu as soing de toy seulement.
't Is wonder soo hy vrienden heeft,
Die altijt neemt, en nimmer geeft.
Que Dieu ne donne point tant de biens à nos amis, qu'ils nous mescognoissent.
Il est bien fol, qui s'oublie.
Die koren voor een ander meet,
Is dwaes, indien hy sich vergeet.
Wie is 't die elders water giet,
Die brant in sijne wooningh siet.
Tocca più la camicia che'l giappone.
La chemise est plus pres, que le pourpoinct.
Mijn dgie
Is my naerder als mijn knie.
Pain d'autruy, pain de douleur; encore si ton pere mesme te le donne.
Ten naesten watere, als 't brant is.

SIN-SPREUCKEN,

Genomen uyt Arabische en Saraceensche Schrijvers.

INitium sapientiæ est timor DEI. id est:
Godes vreese is 't beginsel der wijsheyt.
Cujus concupiscentia vincit intellectum (seu rationem) is perit.
Wiens vernuft door de begeerlikheyt verwonnen wert, die gaet verloren.
Abstinere à concupiscentiis, est divitem esse.
Van lusten sich t'onthouden, is rijck te wesen.

Sapientißimus hominum est, qui fines respicit.

Die op het eynde aller dingen let, is onder de wijse te rekenen.

Qui non discernit bonum à malo, adjunge eum bestiis.

Die 't goet van 't quaet niet en onderscheyt, stelt dien by de beesten.

Contentus esto eo quod Deus tibi impertit, & eris dives.

Vernoeght u met 't gene Godt verleent, en ghy sult rijck wesen.

Accende lucernam tuam ante tenebras. Id est, *illumina te operibus bonis, antequàm superveniat tibi mors.*

Ontsteekt uwe lampe eer het duyster is; *dat is*, maeckt u beroepinge seker met goede wercken voor uwe aflijvigheyt.

Quando non evenit tibi quod vis; velis, quod evenit.

Als u niet en geschiet dat ghy wilt, wilt dan dat u geschiet.

Quando audiveris virum loquentem de te bonum, quod in te non est, ne credas; loquetur enim & malum de te, quod in te non est.

Als ghy iemandt hoort spreken van deughden die in u niet en zijn, soo en gelooft hem niet; want de selve sal oock spreken van gebreken die ghy niet en hebt.

Reges judicant terram, sapientes judicant ipsos Reges.

De koningen oordeelen het aertrijck, de wijse de koningen.

Homo sapiens est, quamdiu quærit sapientiam: ubi autem se putat ad ejus culmen pervenisse, desipit.

De mensche is wijs, soo lange hy nae wijsheyt soeckt; maer als hy meynt dat hy die bekomen heeft, soo begint hy te dwasen.

Qui non vincit luctum patientiâ, ejus mæror longus erit.

Die sijn rouwe door gedult niet en kan versetten, diens droefheyt sal langh-wijligh wesen.

Ne crede te sapientem esse, donec eo animi robore fueris, ut poßis regere cupiditates.

En beeldt u niet in dat ghy wijs zijt, eer ghy u begeerlickheden bestieren kunt.

Arabs interroganti, quodnam bellum honestißimum esset? Illud, inquit, quod contra voluptatem geritur.

Een Arabier gevraeght zijnde, welcke de eerlickste oorloge ware? Die tegens de wel-lust gevoert wert, antwoorde hy.

Idem Arabs rogatus, quid esset fiducia in Deum? Quâ Deo, inquit, fretus homo res suas omnes ei committit.

De selve gevraeght wesende, wat het zy op God te vertrouwen? Als de mensche, op den selven steunende, alle sijn saken hem is bevelende; was sijn antwoorde.

Nemo, inquit sapiens ille Arabs, me dilexit, quem non vicißim dilexerim sincerè per omnem vitam meam: nemo me odio prosecutus est, pro quo non oraverim Deum, ut illi meliorem mentem daret.

Niemant (sey de selve) en heeft my oyt bemint, dien ick niet wederom oprechtelicken lief en hebbe gehadt mijn gansche leven langh: niemant en heeft my oyt gehaet, voor wien ick Godt niet en hebbe gebeden, dat hy hem beter sinnen wilde verleenen.

Principium luctus est, diligere mundum.

De werelt lief hebben, is 't beginsel van droefheyt.

Qui seipsum habet pro sapiente, habent eum Deus & homines pro ignaro.

Die sich selven voor wijs acht, dien achten Godt en de menschen voor dwaes.

Non est Sapiens sapiens, donec cupiditates suas omnes vincat.

Niemant is 'er wijs, ten zy sake hy alle sijne begeerlikheden t'onder heeft.

Perfectio est in tribus rebus; quæ sunt, devotio in religione, patientia in adversis, & prudentia in vitâ.

De volmaecktheyt bestaet in drie saken; en die sijn dese: innigheydt in Gods-dienst, gedult in tegenspoet, en wijsheyt in den loop des levens.

Doctus sine opere, est ut nubes sine pluvia.

Een geleert man die niet uyt en werckt, is als een wolcke sonder regen.

Dives sine liberalitate, est ut arbor sine fructu.

Een rijck man sonder mildigheyt, is als een boom sonder vruchten.

Obstrue quinque fenestras, ut luceat domus, & habitans eam: Id est, *Observa (vel coërce) quinque sensus corporis, ut luceat anima tua in luce vitæ.*

Stopt vijf vensters, op dat het huys glans hebbe, en die het bewoont: *Dat is*, Let en bedwinght uwe vijf uyterlicke sinnen, op dat de ziele lichte in het licht des levens.

Occlude ostium tuum adversus raptores. Id est, *Claude sensus tuos contra peccatum, ne te capiant hostes tui.*

Sluyt u deure tegens de stroopers. *Dat is*, Versekert u sinnen tegens de sonde, op dat u vyanden u niet en betrappen.

Cui Deus largitur animum bonum, is est ex filiis futuri sæculi.

Hy, dien God een goet gemoet geeft, is van de kinderen der toe-komende eeuwe.

Ne gaude cum ceciderit inimicus tuus: nam nescis quid tibi eventurum sit.

En verblijt u niet, soo u vyant valt; want ghy en weet niet wat u overkomen sal.

Deus alta deprimit, & depressa exaltat; quocirca deprime teipsum, ut ipse te exaltet.

God druckt hooge dingen neder, en verheft de nederige: ghy, daerom vernedert u, op dat hy u verhooge.

Ne aliorum vitia patefacito, ne Deus tua patefaciat.

En openbaert eens anders gebreken niet; ten eynde Godt de uwe niet bloot en legge.

Interrogatus sapiens Arabs, quis felicißimè negotiaretur? Is, inquit, qui vendit bona peritura, hoc animo ut sibi compare; stabilia & duratura.

Een van de Arabische wijsen gevraeghr zijnde, wie d'alder-geluckighste koop-handel dreef? Die (seyde hy) dewelcke verganckelijcke goederen verkoopt, met meyninge om de eeuwige en al-tijt-geduerige te bekomen.

Denique ex Clenardi Epistolar. lib. 1, & hoc in Saracenorum laudem maximè vergit, cum ait:

Nullus tam durus casus eis contingit, ut fracti impatientiâ, redigantur in blasphemias: verum quicquid evenerit, non stomachantur; sed illud habent in ore, Laus Deo.

Eyndelick uyt het eerste boeck der brieven van den geleerden *Clenardus*, is dit, tot prijs van de Saracenen, aen te mercken, dat hy verhaelt; dat aen de selve geen soo swaren geval kan gebeuren, datse door ongedult vervallen tot Godts-lasteringen; maer wat hen-lieden oock overkomt, sy en vergrammen sich niet, maer hebben geduerighlicken in den mont, *Gode zy lof.*

Tot vervullinge van wat ledige plaets, eenige Sin-spreucken uyt SENECA.

P*Lura sunt quæ nos terrent, quàm quæ premunt.*

Daer zijn meer dingen die ons verschricken, als leet doen.

Is maximè divitiis fruitur, qui minimè divitiis indiget.

Die geniet meest den rijckdom, die den selven minst van doen heeft.

Altera ex alterius fine nascitur cupiditas.

d'Eene begeerlickheyt wast uyt het eynde van de andere.

Ante senectutem curandum benè vivere, in senectute benè mori.

Voor den ouderdom moet men wel leeren leven: in den ouderdom wel leeren sterven.

Hodie fieri potest, quidquid unquam potest.

Wat oyt kan geschieden, kan heden geschieden.

Plus scire velle quàm satis est, intemperantiæ genus est.

Meer te willen weten als na genoeghsaemheydt, is een soorte van onmatigheyt.

Malitia ipsa maximam partem veneni sui bibit.

De boosheyt suypt een groot deel van haer fenijn in.

Rectè facti, fecisse merces est.

De loon van een goede sake, is wel gedaen te hebben.

Post malam segetem etiam serendum.

Nae een quaden oegst dient al wederom gesaeyt.

Tenue est mendacium; pellucet, si diligenter inspexeris.

De leugen is dun; sy schijnt deur, alsse wel besien wert.

Quid stultius, quàm quia diu non didiceris, non discere?

Wat is 'er dwaser als niet te willen leeren, vermits men tot noch toe niet geleert en heeft?

Æquat omnes cinis; impares nascimur, pares morimur.

Het graf maeckt alles gelijck. Wy sijn ongelijck geboren; maer in gelijckheyt sterven wy.

Is magnus & beatus, quem nulla res minorem facit.

Die is geluckigh en groot, die geen dingh minder en maeckt.

Als 't diep verloopt verset men de bakens.

Le printemps les roses produit,
L'esté plus chaud meur ist le fruit,
De saisons divers est l'empire:
Aux amours la jeunesse duit,
L'autre aage autre chose desire. Ph. des Portes.

SPIE-

S P I E G E L
V A N
den Voorleden en Iegenwoordigen Tijdt.
D E R D E   D E E L.

Als 't diep verloopt / verſet men de bakens.

S let waer ick heden ſtae, daer ſpeelden eens de baren,
Daer quamen alle-daegh de ſchepen in-gevaren,
Daer ſagh men menigh hulck, die met ſijn vollen laſt,
Quam ſtuyven uytter zee, de vlaggen op de maſt:
Nu is hier enckel ſant, en niet als dorre platen,
Van ſlibber overgroeyt, en van den vloet verlaten,
Daer eertijts was de kolck, is maer een enge ſloot,
Men ſiet 'er niet een ſchip, men ſiet 'er niet een boot,
Men ſiet 'er niet een menſch; alleen de ſchorre meeuwen
Die ſchuylen hier ontrent, om daer te ſitten ſchreeuwen
Alleen een ſchippers gaſt komt voor een buyte-kans
Hier boomen in der haeſt, en haelt een ſchuyte ſants.
Wat ſtae ick dan en kijck aen dees verlaete kreken?
De bakens al-te-mael die dienen hier verſteken;
Het is een ſchippers woort, het is een oude leer,
Alwaer geen vaert en is, en hoeft geen baken meer.

DIt ſpreeck-woort (gelijck meeſt al de andere) kan verſcheyde gelegentheden toe werden gepaſt; het ſelve kan dienen als iemant ouder van jaren werdende ſijn maniere van leven, ſijn kleet, ſijn ſpyſe, ſijn oeffeninge, en diergelijcke ſaken dient te veranderen: wy ſtellen 't hier tot een inleydinge van het derde deel, dewyle hier de bakens mede (mits het verloop der jonckheyt) dienen verſet te weſen.

Ovid. 1. *Triſt.* 8.

DOnec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.
Aſpicis ut veniant ad candida tecta columbæ,
Accipiat nullas ſordida turris aves?
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes.
Vtque comes radios per Solis euntibus umbra eſt:
Cum latet hic preſſus nubibus, illa fugit:
Mobile ſic ſequitur fortunæ lumina vulgus:
Quæ ſimul inducta nube teguntur, abit.

Ital. *Granaro vuoto formica non frequenta.*
Nederl. Op ledige ſolders en komen geen kalanders.
Hoogd. Wer da ligt / vber dem laufft alle welt hin.
Ital. *Parente con parente,*
Guai à chi non ha niente.
Nederl. Vrienden ſijn vrienden / maer wee dieſe van doen heeft.
Frans. *A bon vent chaque ſainct aide.*
Ital. *Borſa ſerrata, amici non ſi trova.*
Nederl. Vrienden in der noot
Vier-en-twintigh in een loot.
Lat. Felicium omnes conſanguinei.
Griecx. Τῶν εὐτυχούντων πάντες εἰσὶ συγγενεῖς.
Ital. *Chi ha bella robba, ha di parenti.*
Nederl. Men kent geen vrient als in der noot;
Den rycken nae den doot.
Hoogd. Dieweil die henn eier legt / legt man ihr auch.

La ſcimia quanto più in alto ſale, tanto più ſcuopre le ſue vergogne.

Als apen hooge klimmen willen /
Dan ſiet men eerſt haer naeckte billen.

F Op, ſiende dat het volck veel ſagh nae groote ſtaten,
Gingh met een luchten ſin ſijn oude neringh laten,
Hy maeckte flucx een vrient, die kroot hem boven aen,
Daer ſagh hem ider menſch gelijck een wonder ſtaen:
Stracx wort hy bijſter trots; want in ſijn prachtigh weſen
Daer was ſijn moedigh hert, als in een boeck, te leſen;
Sijn huys-raet, ſijn geſin, ſijn wijf, ſijn eyge kleet,
Gaen alle buyten ſchreef, en uytter-maten breet.
Maer ſiet! alwaer men komt om wijſen raet te plegen,
Daer ſtaet de goede man in alle dingh verlegen,
Daer hapert ſijn verſtant, daer is hy maer een kint;
Soo dat men geen vernuft in al ſijn herſens vint.
Siet daer ſijn achtbaerheyt van ſtonden aen vervallen,
Want die Fop innigh kent en acht hem niet met allen.
'tIs ſeker, als een aep wil klimmen in den ſpriet,
Dan is'et dat men eerſt ſijn naeckte bilien ſiet.

	wijsheyt,		*een hooft*	
	betalen,		*geloof t*	
Men kent een mans	*gedult,*	*als hy*	*in noot*	*is.*
	nederigheyt,		*groot*	
	rijckdom,		*doot*	

Griecx. Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσιν. id eſt:
Lat. Magiſtratus virum arguit.
Nederl. **Men kent een man niet eer /**
Door hy en komt tot eer.
Die meer beſtaen wil als hy kan /
Dat is een los-hooft van een man.
Ital. *Chi aſino è, & cervo ſi crede,*
Al ſaltar della foſſa n'avede.
Engels. Offices are given but not diſcretion.

Nederl. **Hoe een dwaes meer kalt /**
Hoe hem meer ontvalt.
Als een eſel ſpeelt den vos /
Stracx gaen al ſyn banden los.
Lat. Pellucet omne regiæ vitrum domus. *Seneca.*
Nederl. **Een Konincx huys heeft klare glaſen /**
Daerom en dient m'er niet te dwaſen.
Lat. Apage pereat anno citiùs, qui majora ſe concupiſcit. *Lucianus Deorum Dialog.*
Nederl. **Men geeft wel ſtaten / maer geen wijsheydt**
Pſalm 49. 21.
Wanneer een menſche in weerdigheydt is / ende en heeft geen verſtant / ſoo vaert hy daer van als een vee.

't Is een stoute kraey die een levendigh beest in 't lijf pickt.

De koeye spreeckt:

WAt komt de snoode kraey my quellen tegens reden?
My sitten op het lijf, my picken in de leden?
Voorwaer het is te vroegh; want oock een felle gier
En soeckt sijn voetsel niet ontrent een levend' dier:
Hoe graegh een arent is, hy sal hem noyt bemoeyen
Te vliegen om sijn aes, als by de doode koeyen.
Van hier dan slim gebroet, en bijt dit lichaem niet
Tot ghy eens op het velt mijn doode leden siet.
Wel, leser, soo ghy sijt een van de jonge geesten
Die soeckt het recht bescheyt van dese stomme beesten,
Soo neemt tot u bericht, indien ghy leersaem sijt,
Dat hier wort afgebeelt een schant-vleck onser tijt.

Daer sijnder in het lant die willen komen erven
Eer dat 't et reden is, en eer de lieden sterven,
Daer sijnder in het landt die wenschen iemants staet,
Al sit hy noch gesont te midden in den Raet:
Daer sijn oock kinders selfs, die op haer ouders dagen
Gaen loeren voor den tijt, en wouden rouwe dragen;
Ten minste swart gewaet: want schoon haer vader sterf
Sy treurden niet een uyr, maer keven om het erf.
Siet wat een gragen eeuw' wy hedendaeghs beleven,
Veel worden met een wensch als in het graf gedreven:
Siet wat een vreemde slagh, en wat een slimmen gang!
Al is het leven kort, wy leven al te lang.

Nederl. **Wilje mijn erf? Wacht tot ick sterf.**

Ovid. 1 Metam.

Lat. Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Si vultur es, cadaver exspecta. *Vide Erasmum.*

De tali senectute vide querentem Ciceronem in libro de Senectute.

Man rufft dem esel nit gen hoff / er soll dann sack dragen.

De Esel spreeckt.

**Men noot geen esel opt te gast /
Of hy en draeght 'er pack/ of last.**

MY seyd' een bode gister noen,
Daer ick gingh treden in het
groen,
Dat ick te hov' ontboden was,
En daer op scheyd' ick uyt het gras;
En gingh vast kneden in het stof,
En gingh vast treden naer het hof:
Daer sag ick eerst veel muylen staen,
Geçiert en prachtigh op-gedaen,
Met veeren om den kop geset,
En al haer tuygh geweldigh net:
Hier by soo stont een moedigh peert,
My docht, wel hondert kronē weert,
Dat had een sadel op het lijf,
Die stont van gout en peerels stijf:
Maer noch vernam ick even daer
Ses peerden al van eenen haer,
Die pronckten al gelijck een bruyt,
En munten wonder aerdigh uyt,
Een koets te trecken, sonder meer,
't Zy met een juffer of een heer,
Daer in bestont geheel haer werck.
Ick nam hier op mijn oogh-gemerck,
En dacht, Hier ben ick wel geraeckt,
Hier word' ick mede groot gemaekt,
Dewijl dat oock van mijn geslacht
Hier iemant is in 't spel gebracht.
Maer siet! ten leet als geenen tijt,
Daer quam 'er een, 't scheen my te
spijt,
Die leyde my vier sacken op:
En gaf my doe een harde schop,
En riep, eylaes! 'k en weet niet hoe:
Flux, esel, nae den meulen toe.
Ey kijck, daer was mijn hoop gedaen;
Want ik moest flux daer henen gaen,
Ick moest gaen torsen met verdriet,
En 't hof en gaf my anders niet.
Ach (seyd' ick) dom en karigh dier,
Wat maeck ik doch? wat doe ik hier?
Men roept geen esel in het hof,
Of iemant van gelijcke stof,
Om eer, om vreught, of om gemack,
Maer om te dragen eenigh pack.
Dus ghy die zijt van mijn geslacht,
Schoon datj' in 't hof eens wort ge-
bracht,
Denckt niet om eer, of om gewin,
Beeldt u geen hooge staten in;
U hoop is waen, en enckel schijn,
Een esel moet een esel zijn.

Nederl. **MEn roept den esel niet te hove / dan als hy wat dragen moet.**

Ital. *Male invitar l'asino alle nozze, por che' gli convien portar ò legni ò aqua.*

Frans. *Mal faict inviter l'asne aux nopces, car il luy faut porter bois ou l'eau.*
Le baton & le fardeau sont pour l'asne. Syr. 33. 25.

Lat. Quidquid per asellum expediri potest, vilissimè constat.

Ital. *Chi non ha visazzo,*
Non vadi al palazzo.

Op eenen anderen sin:

Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. —— *Iuvenal. Sat.* 3.

Non est avaritia mihi naturalis: sed deest mihi quo sim liberalis. *Vid. Erpen.* 1. *Adag.* 27.

Ital. *Non è vertu, che povertà non guasti.*

Pauper ubique jacet. *Ovid.* 1. *Fast.*

Nederl. **Aen den armen wil yder syn schoen wissen.**

Hoogd. Arme leute gehören hinter die thür.

Ital. *A cavalli magri vanno le mosche.*

Frans. *A chevaux maigres vont les mousches.*

Hoogd. An die armuth wil jederman die schuh wischen.

Wo der zaun am niedrigsten ist / da wil jederman übersteigen.

Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est. *Horat.* 2. *Sat.* 5.

Curia pauperibus clausa est. *Ovid.* 1. *Fast.*

Ital. *Chi non ha, non sa.*

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit. —— *Iuvenal. Sat.* 3.

Siet de reste hier toe dienende / in 't eerste deel / Pag. 145.
Saviezza, &c. **en het derde deel /** Pag. 106.

Bisogna che'l savio porti il pazzo in spalla.

Die wijs is draeght de sotten/
Schoon datse met hem spotten.

GHy siet dit selsaem beelt, en schijnt 'er in te dolen,
Maer wat 'et seggen wil dat is u noch verholen;
Ghy siet een deftigh man die buyght sijn ouden neck,
En die gedragen wordt dat is een jonge geck.
Ghy seght dat in de Schrift dit anders wort gelesen;
En dat een dwaes behoort eens wijsens knecht te wesen:*
Ghy seght, uyt Godes woort, dat ja het jeughdig bloet
Den ouden eere doen, en onderstutten moet.

* *Een dwaes moet der wijsen knecht zijn. Prov.* 11. 19.

Ghy vraeght dan, hoe het komt, en wat 'et is te seggen,
Dat wy hier, tegen recht, verkeerde gronden leggen:
Ghy staet hier op en dut, ghy staet gelijck verbaest,
En stelt genoeghsaem vast als dat de schrijver raest:
Wel, vrient, ontfanght een woort, tot antwoort uwer vragen,
,,'t Is wijse lieden werck een geck te konnen dragen;
Men segge watmen wil, het is geen deftigh man
Die met gebogen hals geen dwasen lijden kan.

Ital. B*isogna che'l savio porti il matto sopra ispalla.*
Frans. *Il faut que le sage porte le fol sur ses espaules.*
Engels. Wise men are at peace with al the worlt.
Lat. Publici mores & humana vitia placidè accipienda.
Hoogd. Leid vnd meidt.
Nederl. **Lijdt/ en mijdt.**
Griecx. Ἀνέχου καὶ ἀπέχου.
Lat. Sustine & abstine.
Ital. *Patienza è la chiave della allegrezza.*

Thomas de Kempis de Imitatione Christi cap. 16.

Waren alle menschen volkomen / wat hadden wy dan om Godts wille van malkanderen te lijden? Godt heeft 'et alsoo geschickt / dat wy malkanders swackheden hebben te dragen; want niemandt en is sonder gebreck / en niemandt leeft 'er sonder lijden.

2 Corinth. 11. 18.

Ghy / verdraeght geerne de onwijse / dewyl ghy wijs zijt.

Rom. 15. 1.

Die sterck zijn / zijn schuldigh der swacken kranckheden te dragen.

Syrach 22. 18.

Het is lichter zant / sout / en yser te dragen / dan eenen onverstandigen mensche.

Daer 'er veel smeden moet men slagh houden.

WAnneer 'er vijf of ses met uytgestreckte leden,
Tot onderling behulp op eenen aembeelt smeden,
Soo moet daer yder man soo spelen metten slagh
Dat oock sijn mede-maet een beurte krijgen magh:
Indien hy eenigh waer, en sonder met-gesellen,
Soo mocht hy rasser gaen, en geene slagen tellen;
Maer nu benevens hem oock rappe gasten staen,
Soo moet hy nimmermeer als op de maete slaen.
Al die niet in het bosch, maer by de menschen leven,
Die moeten yder mensch het sijne leeren geven,
De man die vier' het wijf, het wijf haer echten man,
Soo is 'et dat het huys in vrede blijven kan.
Daer is geen nutter konst, als sich te konnen voegen,
Dat geeft van ons bedrijf aen yder vergenoegen;
Maer die het vet alleen begeert op sijne sop,
Het is een al-beschick, of wel een vijse kop.
Ghy, leert dan, soete jeught, op desen regel passen,
Laet vrienden vrienden sijn, laet handen handen wassen:
De mensheyt wijst 'et uyt, het leven heeft 'et in,
Geen mensch en dient te staen alleen op eygen sin.

Ital. B*Isogna martellare à misura, quando sono più ad un' incuidine.*

Cyrus apud Xenophontem:

Lat. Quos volumus nobis esse socios, conciliandi sunt bene faciendo, & bene dicendo.

D*It spreeck-woort kan sonderlingh dienen aen de soodanige die in groote veranderingen, en met veel persoonen dagelijex hebben te handelen, om een iegelijck te laten en te geven dat hem nae gelegentheyt toe-komt: want, gelijck een voortreffelik man wel heeft geseyt, als ons eenige sake wel smaeckt ofte bevalt, het en moet ons straex niet vreemt duncken, soo het aen andere niet wel en smaeckt: anders komen hier uyt groote mis-slagen in beraetslagingen, te weten, als men het oordeel van andere afmeet nae het sijne, en daer op dan aen raet. Daerom dientmen hier op verdacht te wesen, en te gedencken het spreeck-woordt:* Soo veel menschen, soo veel sinnen, &c.

Op eenen anderen sin/

Frans. *Lors que tu es enclume, soufre comme enclume; lors que tu es marteau, frappe comme marteau.*

Nederl. Als ick een aenbeelt ben / soo lijde ick als een aenbeelt: als ick een hamer ben / voegh ick my tot slaen.

Ital. *Bona incudine non teme martello.*

Smits kinderen sijn wel voncken gewoon.

OF schoon eẽ smit, met sijn gesin,
Staet kloeck en past op sijn ge- (win,
En dat hy, als een wacker man,
Slaet op het yser wat hy kan,
En maeckt alsoo een groot geschal,
En drijft de voncken over-al;
Noch leyt sijn jongste kint en slaept,
En 't ander staet er op en gaept,
En noch een ander weligh dier
Dat speelt ook met het vliegend' vier,
Ia, even dichte by den brant,
Verset de voncken met 'er hant:
Maer komt 'er eenigh kint ontrent
Op desen handel niet gewent,
Dat maeckt terstont eẽ groot misbaer,
Als of het stont in doots gevaer.
Let hier op, ouders, wie ghy sijt,
Let hier op met gestaege vlijt;
Geen kint en dient 'er oyt te sacht
By iemant op te sijn gebracht:
Want yder is, en yder doet
Iuyst nae dat hy was opgevoet.

Hoogd. Kazen kinder lernen wol mausen.

Ital. *Chi de gallina nasce, convien che raspi, ò che razzoli.*

Veel kocks versouten den bry.

WAnneerder eenig ding veel menschen is bevolẽ,
Een die het qualick vat die doet de reste dolen;
Een yder heeft in als sijn eygen oogh-gemerck,
En siet Vrou *Eygen-sin* verbrot het gansche werck.
Waer een kock meester is, daer zijn de beste bouten,
De tweede voor gewis die sal den bry versouten:
't Schaep dat gekoppelt is, geraeckt 'et in de sloot,
't Is hondert tegen een geraeckt 'et uyt den noot.

Hoogd. WO viel köche sein / da wird der brey versaltzen.

Frans. *Le plus y a de chevaux en une estable, & plus y a de fiens.*

Spaens. Asno de muchos, lobos le comen.

Hoogd. Wo viel hirten sein / da wird übel gehütet.

Nederl. Aen veel belast wort minst gedaen /
Want d'een laet het op d'ander staen.

Frans. *L'asne de plusieurs le loup le mange.*

Nederl. Veel herders by de schapen
Sullen maer te langer slapen.
Gemeen goet gaet meest verloren.
Gekoppelde schapen die verdrencken.

Lat. Segnius expediunt commissa negotia plures.

Nederl. Gemeene pot siet wel / maer deylt qualick.

Lat. Communio parit lites.

Nederl. Veel kocks versouten den bry.

Lat. Non plures Medici, sed satis unus erit.

Frans *L'asne de tous
Est mangé des loups.*

Nederl. Gemeene schapen eten de wolven.

Frans. *Qui a compagnon, il a maistre.*

Griecx. Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπώλεσαν.
id est:

Lat. Multi imperantes perdiderunt Cariam.
Quod plures tangit, plures negligunt.

Nederl. Gemeen goet / geen goet.

Deux sots ne peuvent estre portez sur un asne.

Noyt saghmen op een esel dueren
Twee gecken vol verwaende kueren.

IS 't niet een wonder ding! twee beesten aen der heyden
Die konnen sonder twist op eenen bunder weyden:
Een tyger met een beer, een leeu, een vinnigh swijn
Die woelen in het bosch, en konnen eenigh zijn;
Maer gaet beveelt eē ampt aen twee verwaende dwasen,
Die sullen onder een geduerigh leggen rasen,
Geduerigh in krakeel, en swanger van den nijt,
Geduerigh over hoop, en al uyt enckel spijt.
Twee gecken konnen noyt malkander leeren mijden,
Twee gecken konnen noyt op eenen esel rijden,
Sy dragen staege sorgh, en onrust in den geest,
Wie eerst en wieder lest sal klimmen op het beest:
En schoon dit grilligh paer ten lesten is geseten,
Noch kan het kribbigh volck haer kueren niet vergeten:
Die eerst sit weyt te breet, gelijck de leste meent;
Hy is 'er door onteert, hy is 'er in verkleent;
Dies wil hy evenstaegh iet op sijn macker winnen,
Die kant 'er tegen aen met al de gansche sinnen:
Siet daer is dan de strijdt, en al uyt hevigh bloet,
Tot dat van beyden een den esel ruymen moet.
Siet, vrienden, dese krijgh wort over al gevochten,
Geen mensch en sat 'er lest, indien de lieden mochten,
Ook die geen daet en heeft, verheft hem op den schijn;
,, De kraey, al isse kleyn, die wil een arent zijn.
't Is vry geen kleyne kunst een geck te konnen lijden,
't Is vry geen kleyne kunst een geck te konnen mijden:
Want soo men heden noch in alle landen siet,
,, De gave van gedult en is by gecken niet.

Lat. UNa domus non alit duos canes.
Unum arbustum non alit duos erithacos.
Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit. ——— *Lucan.* 1.
Concordia collegarum rara.
Griecx. Ὄρος ὄρει οὐ μίγνυται. id est:
Lat. Mons cum monte non miscetur.

Dictum in pariter elatos.
Lucan. 1. ——— Nec Cæsar ferre priorem,
Pompejusve parem potuit. ———
Nederl. Twee katten in een kerck / twee maters in een convent / twee groote masten op een schip / en dienen niet.
Hooge macht en minne-spel /
Dat en wil geen met-gesel.

Twee narren in een huys /
Dat maeckt een groot gedruys.
Pastoor en koster zijn selden wel eens.
Hoogd. Zweene harte stein
Mahlen selden rein.
Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς. ——— *Homer. Iliad.* 2.

A tagliar il formaggio,
Si vuole un matto & un saggio.

Tot het snijden van de kaes /
Dient een wijs man en een dwaes.

Het beeldt zy een dwaes, en een wijs man, te samen besich met het snijden aen een kaes.

De Wijse man spreeckt:

EY vrient! niet al te grof, ghy moet het suyvel mijden,
Ey lieve, met verlof, laet my een reysjen snijden:
Ghy snijt de kaes te scheef, ghy snijtse veel te dick;
Ey laet het snijden staen, of snijt gelijck als ick:
Als ghy eens met het mes komt aen de kaes te raken,
Stracx heb ik dapper werk die weder recht te maken;
En des al niet-te-min ghy snijtse weder krom,
En op den staenden voet recht ick het wederom:
Soo doende wort de kaes aen alle kant gesneden,
Dan soo het niet en dient, en dan eens nae de reden,
Dan weder lijp en scheef, of ick en weet niet hoe,
En dat gaet over hant tot aen het eynde toe.
Maer dit is niet alleen in dit geval te mercken,
Het gaet op desen voet al wat de menschen wercken;
Siet! dese recht het op, wat die om verre steeckt:
Door wijsheydt dient gebouwt al wat de sotheydt breeckt.

Frans. IL faut un fol & un sage,
Pour bien trancher un formage.
Pour fournir une ville, il y faut de fols & de sages.

Nederl. Rijcke gecken vercieren de stadt.
Wijse mannen bestieren de stadt.
Wijse en gecken te samen zijn noodigh / om een stadt te maken.
Een wijs man en een geck weten meer met hun tween /
Als eenigh wijs man doet als hy maer is alleen.
Lat. Nullus usus patientiæ foret,
Nisi impatientiæ provocatio esset.
Ital. *Non pianse mai uno,*
Che non ridesse un altro.
Sa piu un savio è un matto, ch'un savio solo.
Nederl. De besette lieden zijn om de wan-raeckte te recht te helpen.
P. Syrus. Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Ut lapſu graviore ruant.

**Die wel eer te hooge vlogen /
Vonden ſich wel licht bedrogen.**

EEn arent als hy honger krijght,
En uyt 'er hooghten neder-ſijght,
En vint een ſchild-padt, of een ſleck,
Die grijpt hy veerdigh metten beck,
En voert hem door een ſnelle vlucht
Tot boven in de blaeuwe lucht,
Soo ſteyl en uytter-maten hoogh
Als immer draeght een menſchen oogh.
Een die het ſpel van onder ſiet,
En weet de rechte gronden niet,
Die hout gewis in ſijn gemoet
Dat hy de ſchilt-padd' eere doet,
Doch ſtaet hy maer een weynigh ſtil,
Dan ſiet hy waer het henen wil:
Want ſiet! die, mits ſijn hoogen ſtant,
Sagh onder hem het ganſche lant,
En was daerom geweldigh trots,
Die komt daer vallen op een rots,
En breeckt dan op den harden ſteen
En huys, en huyt, en hals, en been;
Soo dat hy weder over-geeft
Al wat hy oyt geſopen heeft,
En wort dan, in het openbaer,
Tot ſpijſe van den adelaer.
Hoe menigh wort 'er by het hof
Genomen uyt het lage ſtof,
En hoogh getogen in de locht,
Op dat hy laeger vallen mocht.
,,Die hooger klimt als hem betaemt,
,,Valt laeger als hy heeft geraemt.

Nederl. VAn hoogh te gaen / en veel te mallen /
Plagh menigh man in 't ſlick te vallen.

Frans. *Grands oiſeaux, de couſtume,*
Sont privez de leur plume.

Spaens. A grand ſubida, gran deſcendida. *id eſt:*

Frans. *A grande montée, grande deſcente.*

Spaens. De gran ſubida, grand cayda. *id eſt:*

Frans. *De grande montée, grande cheute.*

Pour ſon mal naiſſent des aiſles à la formy.

Fortuna vitrea eſt; tum cum ſplendet, frangitur. *P. Syrus.*

Nederl. Als 't geluck u lacht /
Staet dan op de wacht.

La voix du Seigneur abbat
Les grands cedres tout à plat:
Briſe les plus haut montez,
Au mont du Liban plantez. Pſeau. 29.

Spaens. La fortuna quando mas amiga, arma la cancadilla. *id eſt:*

Frans. *La fortune quand elle eſt la plus amye, donne la jambette.*

Qui monte plus haut qu'il ne doit,
Plus bas chet qu'il voudroit.

Si qua venit ſero, magna ruina venit. *Prop.* 2.

Engels. The higheſt tree hath the greater fall.

Nederl. Hoe hooger boom / hoe laeger val.
Nae hooge vloeden / diepe ebben.
Wie hooger klimt als 't hem betaemt /
Die valt wel laeger als hy raemt.

Spaens. Preſto me pondre galan,
Y en breve volucre à ganapan. *id eſt:*

Frans. *Promptement je ſeray brave, & tout court je reviendray crocheteur.*

Ruine ſuit l'orgueil.

Lat. Magna ruunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

Lucan. 1. verſ. 71.

——— Summiſque negatum
Stare diu, nimioque graves ſub pondere lapſus.

Syrach 3. 22.

Staet niet nae hoogen ſtaet / ende en denckt niet boven u vermogen.

Prov. 17. 19.

Wie ſijn deure hoogh maeckt / die ſtaet nae ongeluck.

Tob. 4. 14.

Hoverdye is een begin alles verderfs.

Ronſard Franciad. 4.

——— *Rien ça-bas ne demeure*
En ſon entier: tant plus le Sceptre eſt haut,
Et plus il tombe à terre d'un grand ſaut.

De Serres en l'inventaire de Françe, en la vie de Charles VII.

C'eſt une belle leçon à ceux à qui le vent de la cour favoriſe, de ne ſe laiſſer tranſporter au vent d'une folle eſperance, jouet qui pipe les moins adviſez. Les ſeures gardes de la proſperité ſont l'integrité, prudence, modeſtie, patience: pour ſe ſouvenir de l'adverſité en la proſperité, ſuivant le commandement du ſage:

L'Igno-

L'Ignorance corre, la Prudenza lentamente ſegue il paſſo.

De dwaeſheyt loopt/ de wijſheyt gaet: En dat is by den beſten raet.

Siet hoe vrou Dwaesheyt rent, ſiet hoe ſe komt getredē,
Hoe los is haer gelaet! hoe ras zijn hare ſchreden!
Sy loopt, ſy ketſt, ſy ſwiert; ſoo datſe niet en let
Waer ſy haer gangen ſtiert, of hare voeten ſet.
Siet in het tegendeel, en weeght met rijpe ſinnen,
Hoe traegh de Wijsheyt gaet, eer datſe wil beginnen:
Let hoe ſe met beſcheyt haer ganſche wegen meet,
Hoe ſeker datſe ſtapt, hoe ſedigh datſe treet.
De Dwaesheyt is gewoon in haeſten uyt te ſpringen;
De Wijsheyt is bedacht, en let op alle dingen:
De Dwaesheyt tijt te werck, en ſnelt haer tot de reys,
De Wijsheyt vordert niet als naer een diep gepeys.
Dit wijſt ons deſe prent, en 't ſtaet ons aen te mercken,
Het zy wy met het lijf of met de ſinnen wercken;
Want die ſijn dingen doet in haeſt en met 'er vlucht,
T'en kan niet anders zijn als dat hy namaels ſucht.
Beſlapen raedt heeft gront: het duyſter en de nachten
Zijn moeders van gepeys, en voedtſters van gedachten;
Dus ſchoon ghy wonder ſeer tot iet genegen zijt,
Ghy des al niet-te-min beveelt 'et aen den tijt.

Ital. C*Aval corrente, ſepoltura aperta.* id eſt:
Frans. *Cheval courrant, ſepulture ouverte.*
Qui a la barbe griſe, doit eſtre des diſciples de ſainct Thomas.
Nederl. De dwaeſheydt heeft arents vleugelen/ maer uyls oogen.
Spaens. Poco à poco van à lexos, y corriendo à mal lugar. *id eſt:*
Frans. *Peu à peu va-on bien loing, & en courrant en mauvaiſe place.*
Qui eſt reſolu, eſt fol.
Ital. *Chi miſura i ſuoi paſſi, cammina ſicuro.*
Lat. Celeritas infamis naufragiis.
Feſtinationis comes pœnitentia.
Ital. *Il tempo conſiglia.*
Frans. *Qui à un an veut eſtre riche, à la moitié on le pend*
Nederl. Op haeſtige vragen dient traegh geantwoort.
Frans. *A demande haſtive, reſponce tardive.*
Nederl. Jachtige menſchen dienen op eſels te rijden.
Ital. *Non ſtudia à voto, chi conta ben ogni ſua parola.*
Lat. Frequentior currentibus, quàm repentibus lapſus.
Nederl. Die kruypt/ en valt niet.
Ital. *La notte è madre de' conſigli.*
Nederl. Het duyſter/ en de nachten/
Zijn moeders van gedachten.
Hoogd. Schneller rath viel rewen hat.
Eyl mit weil.
Lat. Fungus eſt quod unâ nocte naſcitur.
Hoogd. Eile ſehr/ brach den hals.
Ital. *I ſecundi penſieri ſono i migliori.*
Lat. Poſteriores cogitationes ſapientiores habentur.
Quod rectè factum velis, tempori trade.
Nederl. Met goet gemach raecktmen oock voort.
Men ſal 't ſoo haeſt gaen als loopen.
Haeſt en is geen ſpoet.
Snelle raet/ ſelden baet.
Van ſnellen raet/ noyt goede daet.
Yl met wyl.
Hoogd. Die beſten gedanken kommen alweg hinden nach.
Nederl. Vecht koel/ en een half uyr langer.
Een goe wegh om/ en is geen krom.
Sacht te gaen/ en verre ſien/
Dat is een daet van wijſe lien.
Griecx. Σπεῦδε βραδέως. id eſt:
Lat. Feſtina lentè.
Ital. *Per troppo ſpronar la fuga è tarda.*
——— Ne frena animo permitte calenti:
Da ſpacium tenuemque moram; malè cuncta miniſtrat
Impetus. ——— *Stat. 10 Thebaid.*
Griecx. Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. id eſt:
Lat. Inſcitia fiduciam, prudentia cunctationem gignit. *Thucyd.*
Peccat penè neceſſariò qui feſtinat. *Vid. Lipſ. 5 Polit. cap. 15.*
Animus vereri qui ſcit, ſcit tutò aggredi. *P. Syrus.*
Oportet deliberare lentè. *Ariſtot. lib. 6 Eth. cap. 9.*
Frans. *Ceux qui vont bellement, ne choppent pas volontiers. Il faut deliberer & reſoudre à loiſir & lentement.* Pier. Math. l. 1. fol. 43.

Ryt voort/ maer ſiet om.

Het beeldt ſoude mogen zijn een voer-man op ſijn wagen om-ſiende, en een pack achter in den wege gevallen liggende.

Had ick ganſch onbeſorght geduerigh aen-gereden,
Soo had ick groot verlies op deſe reys geleden;
Want als ick in den ren bywijlen omme-ſagh,
Vernam ick ſeker pack dat af-gevallen lagh.
Wel ghy, die zijt gewoon ſoo veerdigh aen te drijven,
Spoet niet als met beſcheyt: het ſal u mogen ſtijven;
Hoe licht kan in der haeſt een quade ſlagh geſchiēn!
Dus ſchoon mē ſpoedig reyſt, noch dient mē om te ſiē.

L'araigne

L'araigne mange la mouche, & le lizard l'araigne, &c.

De spin die eet de vliegh / de hagedis de spin;
Dit heeft het groene wout / en al de werelt in.

DE spin kan niet alleen de kleyne muggen vangen,
Men siet oock byen selfs in hare netten hangen;
Maer in haer meeste jacht, siet daer, een hagedis
Die valt haer op het lijf, terwijl sy besigh is.
En weder op een nieu, de spin is naeu gegeten,
Het beest, dat haer verslont, wort in het lijf gebeten;
Daer komt een oyevaer, die met een langen beck
Het kleyne dier verrast, en grijpt 'et met den neck:
Doch eer de vogel rijst om in de lucht te stijgen,
Soo komt 'er wel een slangh, en doet hem weder sijgen,
En vat hem by het been, en velt hem in het gras,
En maeckt hem tot een roof, die eerst de roover was;
Maer in het eygen wout daer wort een draek gevonden,
En siet daer wort de slangh al wederom verslonden:
En noch is't niet genoeg; want ook dit grousaem beest
Dat kent eẽ hooger macht, die van hem wort gevreest.
Siet daer een omme-loop van alle werelts dingen,
Hoe groot dat iemant is, hy laet hem weder dwingen;
Wel denckt dan, wie ghy zijt, wat ghy u minder doet,
Dat ghy het wederom van grooter lijden moet.

Ecclef. 5. 8.

Si en la province tu vois qu'on fait tort au Povre, & que le droit soit violé, & la justice, ne t'esbahi point de telle maniere de faire. Car un plus haut eslevé, que ce haut eslevé, y prend garde, & il y en a de plus haut eslevés, qu'eux.

Senec. Thyest. Act. 3.

Vos quibus rector maris atque terræ
Jus dedit magnum necis atque vitæ,
Ponite inflatos tumidosque vultus:
Quidquid à vobis minor extimescit,
Major hoc vobis dominus minatur.

Horat. 3. Od. 1.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.

Plerumque humiliter servit, quod superbè dominatur.

Mandan al moço, y el moço al gato, y el gata manda a su rabo.

L'on commande au valet, & le valet au chat, & le chat commande à sa queüe.

De heere gebiedt sijnen knecht / de knecht de katte / de kat haren steert.

Als oude honden baffen / Men dient 'er op te paffen.

De huys-man, die uyt de venster siet, spreecks:

S Choon Leeuwtje ſtaet en keft, oock ſomtijts ganſche nachten,
't Is efter ſonder gront daer op te willen achten;
Het ding is jong en mal, het baſt om 'k weet niet wat,
Al hoort 'et maer een muys, al ſiet 'et maer een kat.
Maer 't is een ander ſaeck met onſen ouden Wachter,
Want als die gaende wort, dan ſchuylt 'er onraet achter;
Het is een looſe gaſt, en daerom baſt hy niet,
Voor dat hy iemant vreemts, of iet byſonders ſiet.
Ick houd' het beeſt in eer, vermits ſijn oude dagen,
En mits het ſich verſtaet op alle ſlimme lagen;
Dies als ick inder nacht verneme ſijn geluyt
Soo loop ick uyt het bedt, en kijck te venſter uyt:
Daer word' ick dan gewaer een deel onguere ſtreken,
Miſſchien een ſtouten boef die poogt in huys te breken,
Of wel een hoender-dief, die houdt hem wonder ſtil,
Of een die in den hof de freuyten ſtelen wil;
Daer hapert altijt wat als oude honden baſſen,
En 't is de rechte ſtont om op het ſtuck te paſſen;
De tijt heeft wonder in, want oock een lompigh beeſt
Wort door de jaren kloeck, en krijgt een ſnegen geeſt.
Maer ſiet! hier was een dief, dan hy is nu geweken,
Ik denk hy vreeſt den hont, of heeft my hooren ſpreken;
Wel dat hy henen gae, ſijn aenſlagh is belet,
En ick gae wederom my duycken in het bedt.
Een woort noch evenwel dat had ick u te ſeggen,
Wilt dat te mijner eer in uwen boeſem leggen:
„Gebruykt de rappe jeugt, wanneer ghy wilt de daet;
„Maer ſoeckje goet beleyt, ſoo let op ouden raet.

Hoogd. WEn der Alte hund baſt / ſo ſol man auffſehen.
Ital. *Cane vecchio non abbaja indarno.*
Frans. *Il n'eſt abbay que du vieil chien.*
Quand le vieil chien abbaye, il donne conſeil.
L'abbay du vieil chien doit-on croire.
Spaens. El perro vieio ſi ladra da conſcio.
Frans. *De jeune faucon la volée*
Fait rarement bonne journée.
Nederl. Veeltijts meynen jonge dwaſen /
Dat de oude lieden raſen;
Maer die hebben meer vergeten /
Als de jonge dwaſen weten.
Den ſlagh der grijſen /
Machmen voor ijſen.
Ital. *Gallina giovane per far nova, e vecchia per covare.*
Lat. Conſule quies ætas longa magiſtra fuit.
Senum conſilia,
Iuvenum lanceæ. *Vid. Eraſm.*

Nederl. De jonge lieden paſt de lans:
Maer wel te raden oude mans.
Met jonge te krijgen /
Met oude te raden.
Frans. *Il faut long temps pour toucher le peux au monde.*
Au conſeil oy le vieil.
Il n'eſt que vieux chien pour chaſſer à plaiſir.
Nederl. Oude honden en hooren nae geen wis wis.
Lat. Longius inſidias curva videbit anus.
Ovid. 1 Art.
Spaens. Del vieio el conſcio.
Nederl. Een oude kat ſpeelt met geen balleken.
Een oude vos is qualick te bedriegen.
Een oude rat wil niet in de val.
Ital. *Solo il bue vecchio move li carri arreſtati.*
Lat. Senum voces fatidicæ. *Richt. Axiom. Hiſt.* 30.
Auſculta illi cui quatuor ſunt aures. *Vid. Eraſ.*
Bos laſſus fortius figit pedem. *Idem.*

Sapientiæ ætas condimentum eſt. *Plaut. Trin.* 2. 2.
Idem:
Sapere iſta ætate decet qui ſunt capite candido.
Ovid. 2 Art.
Adde, quod eſt ſenibus rerum prudentia major:
Solus & artifices qui facit, uſus adeſt.
Γέρων πίθηκος οὐκ ἁλίσκεται βρόχῳ·
Ἁλίσκεται μὲν, σὺν χρόνῳ δ' ἁλίσκεται. id eſt:
Annoſa laqueo ſimia haud capi ſolet:
Capitur tamen, ſed temporis longâ morâ.
Nazianzenus:
Conſiliis nihil utilius meliusve paternis,
Pluraque canities novit, quàm læta juventus:
Tempus enim hiſtoriæ pater eſt, materque viciſſim
Hiſtoria eſt ſophiæ.
Dan Heinſius in Herode Act. 4.
Unum ſenectus, viribus feſſis, habet
Salubre regnis ac ſibi, vim conſili.

Es is nit rach daß man narren über eyer setze.

Hier dient een wijs man op te setten /
Men mach geen nar op eyers setten.

Slet daer! is 't nu niet wel gemaeckt?
De nar is op den nest geraeckt,
De nar, eylaes! ô lieve vrient,
De nar is daer hy niet en dient;
Men gaf hem eyers uyt te broên,
En dat is door hem niet te doen:
Hier diende toe een geestigh man
Die teere dingen vieren kan,
Die acht op alle saken slaet,
En in sijn doen wel seker gaet:

Maer dese quant is al te los,
Hy vielder op gelijck een os,
En sat 'er op gelijck een koe;
Dies siet hy nu 'k en weet niet hoe,
Hy is begaet, bestruyft, bedot.
Ey siet! dus vaertmen met een sot,
Dus vaertmen als men gecken sent,
Daer niet als wijsheyt dient ontrent.
Wel soo daer iet door goet beleyt
Dient af-gedaen, of aen-geseyt,

Ten moet noch gek noch rouwē gast,
Ten moet geen plompaert sijn belast;
Want schoon mē hen al wel berecht;
Noch gaen de saken wonder slecht:
En waer het stuck sich wat verdraeyt,
Daer is 'et al-te-mael bekaeyt.
Ghy daerom vrienden, tot besluyt,
Sendt niet als wijse lieden uyt,
Sendt niet als mannen van beleyt;
„Een wijs gesandt, en niet geseyt.

Frans. *D'un fol ne vit jamais homme son profit.*
Spaens. Embia al sabio à la embaxada, y no le digas nada. *id est:*
Frans. *Envoyez le sage à l'ambassade, & ne luy ditez rien.*
Lat. Mitte sapientem, & de pauca.
Nederl. **Die uyt melcken gaet / Moet weten wat de klocke slaet.**
Weet / of rust.
Daer geschiet veel ramp / maer dwasen krijgen 't meest.
Lat. Ah caveat ne quid rudibus committat asellis,
Qui benè curatas res volet esse suas.
Frans. *Ne faites messagers des fols.*
Nederl. **Steeckt geen vinger in eens dwasens mont.**
Frans. *Bien est fol, qui à fol demande sens.*
Lat. Non ex omni ligno fit Mercurius.
Magna negotia viris magnis committenda.
Nederl. **'t Is beter by 't hooft te grypen / als by den steert.**
't Is beter te gaen tot smits / als tot smeetjens.

Heult iemant met een geck /
Soo blyft hy in den dreck.

Proverb. 10. 26.
Quel est le vinaigre aux dens, & quelle est la fumée aux yeux: tel est le paresseux à ceux qui l'envoyent.

Proverb. 26. 6.
Qui mande messagers par un fol, se coupe les pieds: & voit la peine du tort qu'il s'est faict.

Proverb. 20. 21.
Une bonne parole partant de la bouche d'un fol, perd sa valeur: car il ne la dit point en temps & en lieu.

Syrach 22. 13. 14.
Ne tien point long propos avec le fol, & ne t'amuse point avec celuy qui est despourveu de jugement.
Garde-toy de luy, de peur d'en voir facherie, & d'estre barbouillé quand il secourra son ordure.
Richter. Axiom. Hist. 91. ubi exempla vide in utramque partem.
Ex thymbrâ nemo lanceam conficiet, neque ex Socrate bonum militem. *Athen. lib. v.*

Wer mit katzen jagt / der fähet gern mäuse.

De ratte-vanger spreeckt:

Wie jaeght met katten /
En vangt maer ratten.

ICk hadde jagens luſt, en gingh met groot verlangen
Om eenigh vluchtigh hert, of ander wildt te vangen:
Ick was genoegh verſien (gelijck het ſcheen) van als,
Den ſpring-ſtock in de vuyſt, den horen aen den hals.
Maer hoort wat my ontbrack; in plaets van haſewinden,
Van bracken die het wildt in dicke boſſen vinden,
Soo leyd' ick anders niet als katten nae de jacht,
En daerom heb ick niet als ratten t'huys gebracht.

Ach, 't fy van mijn bedrijf! ach, waerom leef ick langer?
'k En ben geen jager meer; ick ben een ratte-vanger.
Wel mackers, hoort een woort, hier dienſtig by geſtelt,
Houdt katten voor het huys, en honden voor het velt.
En ſoeckje met beſcheyt u dingen uyt te rechten,
Soo doet u ſaken noyt door onbedreve knechten;
Want die met katten jaegt, en brengt niet anders t'huys
Als ick en weet niet wat, een rat of vale muys.

Hoogd. **W**Er mit narren zu acker gehet / der eget mit gecken zu.
Wer mit huren zu acker gehet / der eget mit buben zu.
Nederl. **Koper gelt / koper ziel-miſſe.**
Met quaet tuygh is 't quaet wercken.
Wie ſich onder den draf menght / wert van de ſwijnen gegeten.
Ital. *Dimmi, con chi tu vai; & ſapro qu' el che tu fai.*
Nederl. **Ick ſal weten uwen ſtaet /**
Seght met wien ghy omme-gaet.
Ital. *Chi prattica co'l lupo, impara à urlare.*
Chi dorme co' cani, ſi lieva con pulci.
Hoogd. Wer ſich unter die kleyen miſchet / den freſſen die ſäw.

Dit ſpreeck-woort ſoude tot meer andere gelegentheden gebruyckt konnen werden; want (gelijck t'anderen tijden meer is geſeyt) de ſpreeck-woorden beteeckenen dat de leſer wil: als by exempel, van iemant die veeltijdts dertele boecken leeſt, met licht geſelſchap omgaet, en geyle dienſt-boden in ſijn huys-houdinge gebruyckt; van de ſoodanige (ſegh ick) ſoude niet onbequamelicken miſſchien geſeyt mogen werden;
Die met katten jaeght, vangt geerne muyſen.

Het ſelve ſpreeck-woort kan oock op deſe wijſe in 't geeſtelicke geduyt werden; dat al wie niet als met vleeſſelicke inſichten tot ſijn beroep gaet, dat hy geen heyl, maer gewiſſelick van den vleeſſche het verderf ſal maeyen, &c.

Culex fodit oculum leonis.

Wat is van groot / of trots / of hoogh;
Een mugh steeckt wel een leeuw in 't oogh.

Komt hier eens vrienden al-te-
 mael,
Komt hier en hoort een vreemt ver-
 hael,
Komt hoort een wonderbare daet
Daer op voor u te letten staet.
  Al is de leeuw een moedigh dier,
Al brant sijn oogh gelijck een vier,
Al is sijn wesen wonder fel,
Al is sijn sprongh geweldigh snel,
Al is hy, jae, een machtigh beest
Daer voor de gansche werelt vreest,
Noch is een mugge wel soo stout,
Hoewel de minste van het wout,
Noch is een mugge wel soo koen
Dat sy het beest komt hinder doen,
En dat niet met een slimmen greep,
Of met een onverwachte neep;
Neen, neen, sy eyst haer vyant uyt,
En maeckt daer toe een hel geluyt;
En eer sy haer tot vechten set,
Soo steeckt het beesje sijn trompet;
Het doet gelijck een dapper helt,
Het geeft hem open in het velt,
Het steekt den leeuw niet in de steert,
Dat is niet eens de pijne weert;
Het steeckt hem daer hy klaerste siet,
Daer is 't dat het hem d'oorlogh biet,
Het komt hem onder sijn gesicht,
En vlieght hem in dat vyerigh licht;
En schoon hy dan geweldigh tiert,
En al de leden omme-swiert,
En schoon hy dan gansch bijster raest,
En dampen uyt sijn keele blaest,
En schoon hy springht dan wonder
 hoogh,
Het steeckt hem in dat vinnigh oog;
Soo dat hy in het gansche dal
Niet weet waer hy hem keeren sal.
  Ick wou dat alle trotsche lien
Hier op met oordeel wouden sien,
En leeren uyt der leeuwen pijn
Niet al te fier en moedigh zijn;
Want siet! niet een soo grooten beest
Dat oock sijn minder niet en vreest.

Vn petit homme abat bien grand chesne.

Een kleyn man / met een kleyn geweer /
Velt wel een grooten boom ter neer.

'T EN weet niet een soo schoonen boom,
  Al staet hy aen een versen stroom,
Al wast hy uytter-maten hoogh,
Al rijst hy boven 's menschen oogh,
Al heeft hy noch soo dicken bast,
Al voedt hy noch soo harden quast,
Die niet een kleyn, een eenigh man
In haest ter neder leggen kan,
Dien met een mes of kleyne bijl
Kan vellen in een korte wijl.
  Vraeght ghy wat dit verhael beduyt?
En wat ick stelle voor besluyt?
Een wespe quelt een moedigh peert
Al is 't et duysent kroonen weert;
Een muys ontset een oliphant
Al heeft hy noch soo grooten tant,
Een mugge steekt een leeuw in 't oogh
Al leyt het hert hem wonder hoogh.
  Ghy, daerom vrienden in 't gemeyn,
En acht geen vyant oyt te kleyn;
Daer is noyt soo geringen man
Die niet sijn meerder schaden kan.

Nederl. AL is u vyant maer een mier /
 Soo houdt hem voor een grousaem
 dier.

Hoogd. Wenn der feind ist wie ein omeiß /
 so halt ihn doch für ein elephant.
Lat. Inimicum quamvis humilem docti est metuere.
A cane non magno sæpe tenetur aper. *Ovid. Art.*
Nederl. Al schijnt den hont niet groot te zijn /
 Noch vanght hy wel een machtigh swijn.
Frans. *Vn petit moucheron picque bien un grand*
 cheval.
Nederl. Een kat siet wel op een koningh.
Frans. *Il n'y a si grand, ny sage,*
 Qui de petit n'ait bien dommage.
 Il est bien petit qui ne peut nuire.
Nederl. Gesellen / wilt u wel beraden /
 Hy is wel kleyn die niet kan schaden.
Frans. *Il n'est pas sage qui n'a peur d'un fol.*
Nederl. Hy en heeft geen wijsen geest /
 Die voor gecken niet en vreest.
Hoogd. Es ist nicht an der grosse gelegen /
 sonst erlieff eine kuh einen hasen.
Frans. *Au petit bois prend on bien grand lievre.*
 Grande ville rien dedans;
 Petite chose nuist souvent.
Nederl. 't Is beter een hont te vrient / als te vyant
 hebben.
Lat. Leo etiam minimatum avium fit pabulum.
 Curtius.
Nederl. Men treet oock een vors wel soo lange /
 tot hy eens quaeckt.
Ital. *Anche la moscha ha la sua collera.*
Lat. Inest & formicæ sua bilis.
 Habet & musca splenem.
Et pueri nasum rhinocerotis habent. *Martial. 1.*
 Ep. 4.
Engels. A mouse in time maye bite a two a cable.
Nederl. Wat hoornen heeft wil steken.
Ital. *Anche le ranocchie morderebbero s'havessero*
 denti.
Engels. Tread a worm on the kayle, an it wil turne
 againe.
Lat. Ne despicias debilem; nam culex fodit oculum
 leonis.
Hoc Adagium petitum est ex Arabum historia: nam
 culices in Mesopotamia mirè infestant leones. *Stra-*
 bo lib. 16. *Marcellin. lib.* 18. quos vide: ut & *Erpen.*
 Cent 2. 24.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

De Koning spreeckt:

Herder/ als je schapen scheert/ Siet dat ghyse niet en deert.

WEl, vrient, hoe gaje dus te werk?
Ghy zijt te raeu, naer ick het merck,
Het schijnt niet datje scheeren wilt,
Maer datje wel ter keure vilt:
Ey staeckt u voorstel, raeuwe gast;
Want dat en is u noyt belast:
Neen, neen, een herder van het vee
Die hout het vil-mes in de schee,
En is te vreden met de wol,
Al is sijn mande niet te vol;
En of hy schoon de kudde scheert,
Noch maekt hy dat het niet en deert.
Een hovenier of groensel-man,
Indien hy recht het ambacht kan,
Snijt wel de bladers van het kruyt,
Maer treckt voor al geen wortel uyt.
Dus soo ghy past op mijn gebiet,
Soo scheert het schaep, maer vilt 'et niet.

Nederl. **WIe de keers te diepe snuyt/ Blust wel licht haer luyster uyt.**

Lat. Odi olitorem qui à radice olera exscindit.

Nederl. **Snijt soo het kruyt dat het mach blijven groeyen. Snuyt ghy te hart/ soo moet de neuse bloeyen.**

Frans. *Apres raire il n'y a à tondre.*

Nederl. **Men moet de schapen scheeren nae sy wolle hebben.**

Ital. *Chi troppo munge, ne cava'l sangue,*

Seneca Theb. vers. 659.

Lat. Qui vult amari, languidâ regnet manu.

Lipsius in præfat. Politicor.

Præestis hominibus, sed hominum caussâ: nec domini modò & arbitri rerum, sed tutores & administri estis. Mali improbique illi, qui in imperio non nisi imperium cogitant; superbi, desides, & qui se non civibus datos arbitrantur, sed sibi cives. Nam sicut sidera illa splendorem habent, sed ut usibus mortalium deserviant: sic vos dignitatem, sed cum munere officioque devinctam.

Hinc Micheas Propheta taxat acriter populi Proceres nomine Dei Opt. Max. in hæc verba erumpens. *Cap. 3. vers. 2. 3.*

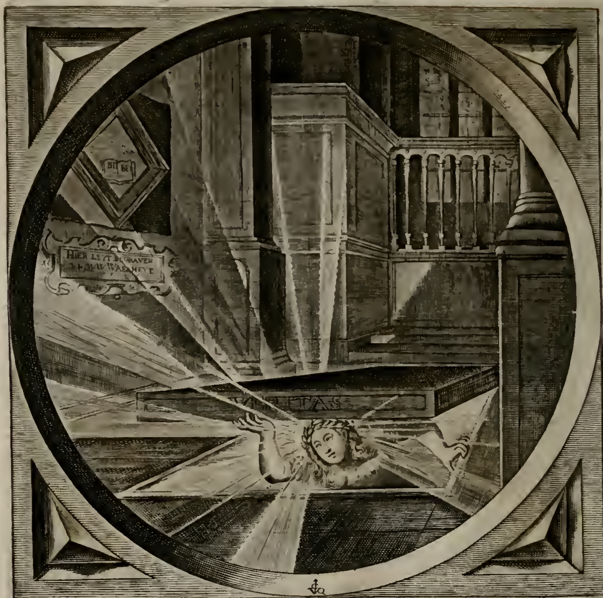
Ils ravissent la peau de ces gens icy de dessus eux, & leur chair de dessus leurs os.

Et ce qu'ils mangent, c'est la chair de mon peuple: & ont escorché leur peau de dessus eux, & ont cassé leurs os, & les ont mis par pieces comme en un pot, & comme de la chair de la chaudiere. &c.

Magre vliegen bijten scherp.

TErwijl een herder op het velt
Sijn jonge geyten over-telt,
En soeckt met yver over-al,
Tot dat hy vint het vol getal;
Soo was 't dat hy een mensche vont
Gansch flaeu en totter doot gewont,
Gelijck hy aen der heyden lagh:
En als hy duysent vliegen sagh,
Die saten in dat versche bloet,
En werden even daer gevoedt,
Soo kreegh hy deernis met den man,
En joeger al 't gedrochte van;
Dies meynt dat hy hem gunste toont,
En dat sijn lijden wert verschoont:
Maer de gequetste die het stiet,
En acht dit vry sijn voordeel niet,
Maer riep 'er hevigh tegen aen:
Ick bidde laet u jagen staen,
Ick bidd', hou stille, lieve vrient,
Ghy doet toch dat my niet en dient,
De vliegen die ghy ruymen doet
Zijn nu versadight van het bloet,
En al wat in haer plaetse koomt
Daer ben ick byster voor beschroomt;
Want dat is uytter-maten graegh,
En dient my tot een nieuwe plaegh:
Dus wat ick immer bidden mach
Laet my slechts wesen soo ick plach;
Want als het immers wesen moet,
,,Een vette vliegh is eerst gevoedt.

Verità non può ſtar ſepolta.

Al leyt de waerheyt in het graf / Al wat haer druckt dat moet 'er af.

AL poogt'er menigh menſch de Waerheydt t'onder-
drucken,
Ten ſal hem evenwel, ten ſal hem niet gelucken;
Hier baet geen ſlim beleyt, geen liſt of looſe vont,
Geen booſe klapperny; geen afgerichte mont.
De Waerheyt aengeranſt met drift van quade tongen
Wert ſomtijts met gewelt als in het graf gedrongen,
Als in het ſtof gedruckt; ſoo dat, gelijck het ſchijnt,
Haer luyſter, blijde verw, en alle glans verdwijnt:
Maer ſchoon de reyne maeght is inden kuyl geſteken,
Sy weet 'er even-wel, ſy weet 'er uyt te breken,
Sy opent ja het graf, ſy licht de ganſche ſerck,
Al iſſe noch ſoo ſwaer, al iſſe noch ſoo ſterck.
De waerheyt, ſchoon verkracht, en laet haer niet beder-(ven,
De Waerheyt, ſchoon gewont, en kan doch nimmer
ſterven,
De Waerheyt recht haer op, al is 'et iemant ſpijt,
De Waerheyt is van outs een dochter van den Tijt:
De Waerheyt, wat men doet, en is niet in te dwingen,
Al ſou de felſte rots in duyſent ſtucken ſpringen:
De Waerheyt bortelt uyt gelijck een ſonne-ſchijn,
De waerheyt, hoe het gaet, wil niet begraven ſijn.

Es wird nichts ſo rein geſponnen /
Es komt zu letzt an die ſonnen.

Niet en wort ſoo fijn geſponnen /
Of 't en komt noch aen der ſonnen.

AL heeft de ſpinnekop haer webbe fijn geſponnen,
Noch komt 'et evenwel, noch komt 'et aen der
ſonnen;
En ſchoon men haer bedrog ten eerſten niet en ſag,
Soo komt 'er evenwel ten leſten aen den dagh.
Hoe menig ſlim bedrog wort hier en daer geweven!
Hoe menigh loos beleyt wort hier en daer gedreven!
En ſchoon het iemant heelt ook ſomtijts menig jaer,
Het wort des niet-te-min ten leſten openbaer;
Het oog, het wacker oog, daer uyt de lichten vloeyen,
De Sonn' haer voetſel heeft, de korte dagen groeyen:
Het oogh, het wacker oogh, dat alle dingen ſiet,
En even in der nacht ſijn helle ſtralen ſchiet,
Dat opent alle dingh, hoe ſeer het is verholen,
Hoe dier het eenigh menſch van iemant is bevolen,
Hoe ſeer het iemant deckt, of in het duyſter ſluyt,
De Waerheyt lieve vrient, die kijckt ten leſten uyt.

Nederl. **DE waerheyt die in 't duyſter lagh /**
Die komt met klaerheyt aen den dagh.

Spaens. Aunque compueſta la mentida, ſiempre es vencida.

Nederl. **Al is de leugen ſchoon bekleet /**
Sy doet noch haren meeſter leet.
Al is de leugen wonder ſnel /
De waerheyt achter-haeltſe wel.

Frans. *On prend pluſtoſt un menteur qu'un boiteux.*

Nederl. **De leugen ſtaet maer op een been;**
Gaet breeckt haer dat / ſoo heeftſer geen.

Frans. *A la par fin vainct verité.*
Verité aime clarté.
——— Veritas nunquam latet. *Sen. Troad. v.*612.

Nederl. **Het komt ten leſten aen den dagh**
Wat in de ſneeu verholen lagh.

Lat. Tenue eſt mendacium; pellucet, ſi diligenter inſpexeris.

Nederl. **Wacht u wel neerſtigh van de daet /**
Soo is 'er tegen leugens raet.
Het gaet noch heden als het plagh /
Den leſten is den wyſten dagh.

Ital. *Non nevica tanto in ſu le cime de monti, che il ſole non la diffaccia.*

Lat. Veritas premitur, non opprimitur.

Ital. *Il tiempo è padre della verità.*

Frans. *La verité eſt fille du temps.*
Veritas eſt temporis filia. *A. Gell.* 12. *c* 11.

Frans. *Au dernier ſcaura-on qui a mangé le lard.*

Nederl. **Men ſiet ten leſten aen den ſtront wie de miſpels gegeten heeft.**

Dit luyt wat plomp, als vele Hooghduytſche ſpreucken, maer 't heeft echter ſijn beſcheyt.

Ital. *Le bugie hanno lo gambe corte.*
Quidquid ſub terrâ eſt, in apricum proferet ætas. *Horat.* 1 *Epiſt.* 6.

Spaens. *La mentida no tiene pies.*

Frans. *Le menſonge n'a point de pieds.*

Spaens. *Antes toman al mentioſo quel al coxo.*

Nederl. **Men vanght die lieght met raſſer ſpoet /**
Als men een tragen krepel doet.

Frans. *Les femmes ſont forses, mais ſur toutes choſes verité a touſiours le deſſus.*
Il n'y a choſe tant ſoit elle celée,
Que le temps ne rende averee.

Veritas pedes habet ad ſtandum, mendacium non habet. *Benſire Apophtheg. lib.* 1. *num.* 5.

Nederl. **De Waerheyt heeft den vaſten voet /**
Wanneer de leugen vallen moet.

Menander:

Griecx. Ἄγει δ' πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος. id eſt:

Lat. In lucis oras protrahit verum dies.

Daer en is niet verborgen dat niet openbaer ſal worden. *Marc.* 4. 22.

Vid. Eraſm. In Adagio.

Tempus omnia revelat.

Seneca Irâ 2. *cap.* 22.

Veritatem dies aperit.

A veritate laborare minis jus ſæpe ajunt, extingui nunquam. *T. Livius lib.* 22.

Matth. 10. 26.

Nihil eſt opertum quod non revelabitur.

Pindarus:

Ἀμέραι δ' ἐπίλοιποι μάρτυρες σοφώτατοι. id eſt:
Poſteri dies ſapientiſſimi teſtes.

Clemens Alexandr. Strom. 1. *circa pr.*

Χρόνῳ καὶ πόνῳ τ' ἀληθὲς ἐκλάμψει. id eſt:
Tempore & labore eluceſcet veritas.

Marſelar. Inſigni Legat.

Non poſſum profecto niſi cum die ac ſole veritatem, niſi cum nocte ac tenebris mendacium comparare. Quod verum eſt, lateat quamvis, aliquando patebit; Hinc & apud Grajos nomen ἀληθὲς habet. *Ioh. Owenus.*

Vide Richt. Axiom. Eccleſ. 162.

Wat quam van liegen Dat ſal vervliegen;
Maer hoe 't 'er gaet / De waerheyt ſtaet.

A little

A little pot Is soon hot.

**Een kleyne pot / door weynigh vier /
Die maeckt terstont een groot getier.**

VRrient, sijt ghy gast, of sijt ghy weert,
Komt hier een weynigh aen den heert,
Komt let eens wat 'er omme gaet,
En wat 'er aen den vyere staet;
Want soo ghy grijpt den rechten gront,
Hier is yet dat ghy leeren kont.
En siet! hier is een pot geset,
Daer heb ick vlijtigh op gelet,
Al is die nae de vlam gewent,
Al is 'er viers genoegh ontrent,
Al leggen daer veel kolen aen,
Noch blijft hy echter stille staen:
En schoon men hem veel hitte biet,
Hy schuymt, hy raest, hy bobbelt niet:
Maer siet den pot aen genen kant,
Die siedt genoeghsaem sonder brant,
En schoon hy raeckt naeu aen het vier,
Hy maeckt terstont een groot getier,
Hy maeckt, 'k en weet niet wat geluyt,
Het schijnt sijn gront-sop wilder uyt.
Vraeght iemant hier de reden van?
My dunckt dat ickse geven kan:
De pot die in de vlamme staet,
En doch niet op of neder gaet,
Dat is een groot en machtigh vat,
En daer in schuylt een killigh nat,
Die wort niet haestigh omgeroert,
Of door het vier om hoogh gevoert;
Maer dese pot van kleyn beslagh,
En daer maer weynigh in en mach,
Die is van stonden-aen geraeckt
Met dat hem maer het vier genaeckt.
Nu vrient, staet noch een weynigh stil,
En let eens wat dit seggen wil:
Al wort een edel hert geterght,
En dickwils dit en dat gevergt,
Noch wort 'et niet te licht beroert,
Of van de gramschap omgevoert,
Maer neemt 'et op met koelen moet:
Al wat hem dees of gene doet.
Maer yder mensch van kleyn verstant
Die bobbelt als in heeten brant
Soo haest men hem maer eens genaeckt;
„Geringe breynen haest geraeckt.

DE gront-regels van vele menschen die groot-moedigh willen schijnen te zijn, gaen regel-recht aen, niet alleen tegens de rechte groot-moedigheyt, maer oock regel-recht tegens alle eygenschappen van een recht Christen. Veel meynen groote eere te zijn niet te verdragen, maer alles aen een yder feytelick uyt te wetten; en in tegendeel soo wijst de gesonde Leere klaerlick uyt, datter geen meerder groot-moedigheydt en is, als ongelijck met gedult te konnen lijden, en sich in sijn tochten te overwinnen. Een Christen en kan geen vaster teycken hebben, van dat hy een kint Gods is, als dat hy met sachtmoedigheyt, en sonder weder-wrake, kan oversetten het ongelijck dat-men hem aendoet. Leert van my dat ick ootmoedigh en sachtmoedigh ben van herten, (*seydt de Heere Christus*) en ghy sult ruste vinden aen uwe zielen. *Alle kleyn en vuyl gespuys is wraeck-gierigh; muysen bijten, byen steken, slangen, oock onverhoets geraeckt, schieten haer fenijn, kinderen sijn korsel, oude en siecke lieden gemelijck, maer een wel-gestelt lichaem, gestijft met een recht-matige ziele, kan lijden en mijden.*

Dit soude oock op een anderen sin geduyt konnen werden, als te weten: dat iemant, van een kleynen ofte middel-matigen staet, met weynigh sich kan erneeren, met kleyne kosten sijn huys-gesin onderhouden; want anders,

Groot is het Hof / Veel moet 'er of.

En in tegendeel, is

Tot een kleynen oven weynigh vyers van noode.

Stultorum est cum stercore pugnare.

Men hout hem voor een rechten geck /
Die wil gaen vechten met een dreck.

HEt is voorwaer een rechte geck
Die lust te vechten met een dreck;
Want of hy schoon al met gewelt
Sijn vyant plat ter aerden velt,
Wat wint hy met sijn kloecke daet,
Als dat hy sich wel vuyl begaet?
En dat een ieder met hem spot,
Vermits hy leelick is bedot?
Ghy die van spotters wort getergt,
Of door een guyt tot spijt gevergt,
Ick bidd', en acht op geen gekijf,
Van dees, of die, van man, of wijf;
Mijdt liever, reyne zielen, mijt,
Lijt met gedult, ô vrienden lijt:
Want schoon ghy klappers tegen spreeckt,
En oock haer losse reden breeckt,
Noch echter wint ghy niet met al,
Als enckel leet en ongeval,
Noch echter wort ghy niet te kuys,
Maer komt noch des te vuylder t'huys;
Het is dan quaet hoe datje 't maeckt,
Geen dreck en dient 'er aen-geraeckt:
„Want noyt vocht iemant met een stront,
„Die sich daer door verbetert vont.

BAcchæ bacchanti si velis adversarier,
Ex insana insaniorem facies; feriet sæpius.
Si obsequaris, una resolvas plaga. ---- *Plaut. Amph.* 2. 2.
--- Si stimulos pugnis cædis, manibus plus dolet.
De nihilo illi est irasci qui te non flocci facit. *Plaut. Tricul.* 2. 2.
--- In audaces non est audacia tuta. *Ovid.* 10. *Met.*
Lat. Ignis gladio non fodiendus.
Frans. *Ne deba point avec un grand languard, & n'entasse point de bois à son feu.* Syr. 8. 4.

Met sijns gelijcke te strijden is vol twijffelachtigheydt / met sijn meerder is dulligheydt / met sijn minder / sonder hope van eere. En daerom is 't et beter sijn gedult te oeffenen / en sijn ruste te houden.

Couper in Anatome hominis Christiani.

Een goet man en moet noyt tegens quade menschen strijden met haer eygen wapenen; dat is / schelden met schelden bejegenen: want anders en is 'er tusschen den genen die terght / en den genen die geterght wort / geen verschil / als dat dese eerst / en d'ander lest / een quaet-doender wort.

August. Epist. 5.

Paratus esset debet homo pius ac justus patienter eorum ferre ac sustinere malitiam, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, quam ut pari malitia se quoque numero addat malorum.

Non tace invidia quando gloria crida.

Nijt krijt van spijt / Waer eere rijt.

Siet wat een selsaem ding! hoe gaen des werelts saken?
Het licht, het schoonste licht, dat kan een doncker maken;
Want als de gulde Son haer toont op eene zy,
Daer valt van stonden aen een swarte schaduw' by.
Al waer oyt Eere komt met haer vergulde stralen,
Al waer het bly geluck komt uyt den hemel dalen,
Daer is van stonden aen, daer is de swarte Nijt,
Die met een open keel wel luyd' en leelick krijt.
Die laet schier nimmer af van tegens eer te rasen,
En komt haer vuyle gif op haer gedurigh blasen;
Maer 't is een nutter ding (wanneer het God behaegt)
Van dees en die benijt, als over al beklaeght.

Lat. Virtutis comes invidia.
Ital. *Non è virtu senza invidia.*
Summa petit livor. —— *Ovid.* 1 *Rem. Am.*
Frans. *Heureuse vie n'est sans envie.*
Nederl. **'t Is beter benijt / als beklaeght.**
Lat. Sola miseria caret invidiâ.
Ronsard 1. Od. 10.
C'est grand mal d'estre miserable;
Mais c'est grand bien d'estre envié.
Nederl. **'t Is den eenen hont leet dat d'ander in de keucken gaet.**
Wie wel gedijt / Die wort benijt.
Naer eer en staet Volght nijt en haet.
Horat. 1. *Epist.* 2.
Invidus alterius macrescit rebus opimis.
Plaut. Trucul. 4. 2.
Qui invident egent, quibus invidetur rem habent.
Idem Milit. 3. 2.
Quoniam æmulari non licet, nunc invides.
Idem Captiv. 3. 4.
Est miserorum, ut malevolentes sint, atque invideant bonis.
D. Heinsius Panegyr. Scaligeri, 2 *Sylvar.*
Sic tua cum exhaustas superent præconia Musas,
Accedit tacito furtiva calumnia morsu,
Et solus populo qui sis quantusque fatetur
Livor iners animi: dignos tibi solvit honores
Æmula gens, nomenque auget, quod tollere Phœbus
Nescit, & attonitæ nequeunt perferre Camœnæ.
Namque ubi supremo rerum stetit ordine virtus
Divitiis innixa suis, quam tangere nescit,
Impetit infelix, & detrahit omnia, livor. *&c.*
Vide ejusd. Oden ad Rein. Bontium lib. 1 *Sylvar. & supra* 2. *p.* 42.
Invidiæ *luculentam descriptionem vide apud Ovid. Metam.* 2. *circà finem.*

Elck weet waer hem de schoen wringt.

GHy prijst, ô vrient, de nieuwe schoen,
Die ghy siet aen mijn voeten doen;
Ghy siet het leer is wonder net,
En aerdigh nae den voet geset:
Ghy siet een wonder schoonen naet
Die geestigh om de sole gaet:
Ghy siet, in plaetse van een bant,
Een roos geçiert met diamant:
Ghy siet in als een meester-stuck,
En stelt dit onder mijn geluck.
Maer ghy, die dit van buyten siet,
En voelt het innigh prangen niet,
Van buyten schijnt het moy te zijn,
Maer binnen is een stille pijn,
Een pijn die my geduerigh wringt,
En mijn geheele vreught bedwingt.
Men oordeelt dickmaels eenigh mensch
Als of hy hadt sijn 's herten wensch,
En daerom wort ons eygen staet
By ons mispresen of gehaet:
Maer so men waerheyt spreken mag,
Dit is voorwaer een quade slagh;
Want hy, dien ghy geluckigh hiet,
Heeft dickmael eenigh stil verdriet,
Heeft dickmael, ick en weet niet wat,
Dat ghy van buyten niet en vat:
Maer soo ghy eens ter degen saeght
Hoe dat sijn herte leyt en jaeght,
Hoe dat hy binnen is gestelt,
En wat hem in den boesem quelt,
Ghy soud misschien u swaersten druk
Verheffen boven sijn geluck.
Gelooft 'et vry, al draegh' ick schoon
Een prachtig kleet, een goude kroon,
En boven dien een konings staf;
Al dat en weert geen hooft-sweer af;
Ick ben, eylaes! ick ben gequelt,
En dickmael wonder vreemt gestelt,
Ick voele jae een swaer verdriet
Schoon dat 'et yder niet en siet,
Ick voele dat my binnen wringht;
„Ten is geen gout al wat 'er blinckt.

Nederl. **EEn nieuwe schoen kan pijne doen.**
Geen geluck Sonder druck.
Wat blinckt Dat wringht.
Oock daer men 't niet en siet / Is dickmael groot verdriet.

Frans. *Chacun sent mieux ce qu'à l'œil luy pend.*

—— Nihil est ab omni
Parte beatum. *Horat. 2. Od. 16.*

Nulli est homini perpetuum bonum. *Plaut. Curc. 1. 3.*

Ennius apud Cic. 2. Fin.
Nimium boni est, cui nihil est mali.

Horat. 2. Od. 16.
Non enim gazæ, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.

Et paulò post: Scandit æratas vitiosa naves
Cura, nec turmas equitum relinquit. *&c.*

Idem 3. Od. 1. —— Timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit æratâ triremi, &
Post equitem sedet atra cura.

Buchananus Iephte Act. 5.
Fortuna nulli sic refulsit prospera,
Adversa ut illa lance non penset pari.
Tristia secundis, & secunda tristibus
Vicissitudo acerba sortis temperat.

D. Rochus Honerdius Thamarâ:
—— Muricis sacri nitor,
Gemmæ rubentis munus augustum sali,
Suffulta cedro tecta, cedrus divite
Auro revincta, fluctuantem pectoris
Non sistit æstum, gliscit ex lætis malum,
Et in beatos graviùs insurgit dolor.
JON. Quin casus illos sæpe prosternit levis.
Nil ferre possunt, ferre qui minimum solent.

Rob. Garnier:
La crainte & le soupçon, la defiance palle
Accompagnent tousiours la majesté Royale.

't Js geneughlick te ſien regenen / als men in 't drooge ſtaet.

HEt is een aengename ſaeck,
En dient veel menſchen tot ver-
maeck,
Te ſien hoe wint en hagel ſlaet
Wanneer men in het drooge ſtaet,
Te ſien hoe dat een dicke wolck
Komt neder-ſtorten op het volck,
En hoe het driftigh hemels-nat
Maeckt al de paden glibber-glat,
Te ſien hoe ſich een ieder mijt,
En efter noch ter aerden glijt.
't Is luſtigh van een ſtille ree
Te ſien een ongetoomde zee,
Te ſien haer wonder groot gebaer,
Te ſien eens anders groot gevaer,
Te ſien hoe dat een machtigh ſchip
Rijſt boven aen een hooge klip,
En weder in een korten ſtont
Wort afgedreven na den gront,
En weder met een ſnelle vlucht
Komt op-geſtegen in de lucht.
Voorwaer het is dan licht geſeyt
De lieden hebben geen beleyt,
De ſchipper, of de man te roer
Dat is voorwaer een rechte loer:
Wis ſoo ick ſtier-man weſen mocht
Ick ſtierd' het ſchip in genen bocht,
Ick ſtierd' het ſchip in genen kolck,
Soo hield' ick 't ſchip, en al het volck.
Siet dus ſoo gaet 'et over al
Wanneer men komt in ongeval;
Want die geſonde leden heeft,
En van de koortſe niet en beeft,
Weet veeltijts wonder goeden raet,
En duyſent kruyden voor het quaet:
Maer komt hy ſellefs in 't verdriet,
Soo ſtaet hy daer wel ſlecht en ſiet,
En kucht dan meer als iemant plach
Die oyt van koortſe te bedde lagh;
„Want als de noot gaet aen de man,
„Dan ſietmen wat de meeſter kan.

Facilè omnes, cùm valemus, recta conſilia ægrotis damus. *Terent. And. 2.*

Nederl. **Hoe licht geeft iemant goeden raet /
Wanneer hy is in goeden ſtaet.**

De beſte ſtuer-luyden zijn aen lant.

Lucret. lib. 2. pr.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem.

Voor wint en ſtroom is 't goet ſtieren.

Een ſchipper op de ſtrande, of aen de zee-kant ſtaende, ſpreeckt met ſijns gelijcke, wijſende op een ſchip, voor den wint af-komende.

EY kom en ſegh ons, lieve maet,
Die hier ontrent den oever ſtaet,
Hoe gaet 'et dus met onſen Jan?
Hy ſchijnt nu vry een dapper man,
En 't was maer dees voorlede weeck
Dat hy ellendigh ſtont en keeck;
Hy quam met onweer voor de Maes,
Daer ſat hy doen gelijck een dwaes,
De neer die dreef hem aen den gront,
Dies ſtont de broeck hem dapper
ront,
Hy bad, hy ſchreyd', hy riep, hy kreet,
Als een die van geen ſtieren weet:
En ſiet! hy quam doen noch te recht
Door byſtant van ſijn buer-mans
knecht;
Maer nu ſit hy en koeckeloert
Als een die bruylofsgaſten voert:
Hy ſchijnt nu meeſter van dē ſtroom,
En leyt het ſchip als metten toom,
Hy maeckt voor al een bly geluyt,
En al de wimpels waeyen uyt;
Ick bidde daerom goede man,
Ey ſegh ons hier de reden van?

Antwoorde.

Als wint en ty van achter koomt
Dan is de ſchipper onbeſchroomt,
Dan leyt hy ſpelen ſijn gepeys,
Hy ſingt, hy quinckt, hy drinckt een reys,
Hy is te wonder wel geſint;
(O 't is goet ſtieren voor den wint!)
„Maer als de noot gaet aen den man,
„Dan ſietmen wie het ambacht kan.

El cor-

El corcobado no vee ſu corcoba, y vee la de ſu compañon.

Een ander heeft altijt de ſchult / Geen menſch en ſiet ſijn eygen bult.

GHy ſiet in deſe prent geſchildert naer het leven,
Hoe dat 'er menig menſch een ander weet te geven,
Hoe dat ſchier yder menſch eens anders feylen ſiet,
En weet (gelijck het blijckt) ſijn eygen feylen niet:
Ghy ſiet een bultigh menſch een bultenaer begecken,
Ghy ſiet hem ſijnen mont in vreemde bochten trecken,
En ſiet de ſpotter ſelfs en is niet als een dwergh,
Hy torſt op ſijnen rugh een bult gelijck een bergh.
Ey wat is van den menſch! wy konnen onderſoecken
Eens anders huys-bedrijf, eens anders reken-boecken,
Eens anders ganſch beleyt tot aen de minſte ſtreeck,
En in ons eygen huys en ſien wy niet een ſteeck:
Wy weten alle man ſijn leſſe voor te ſpellen,
Wy weten alle man ſijn feylen op te tellen;
Maer niemant keert het oog ontrent ſijn eygen ſchult,
En ſiet! op onſen rugh daer hangt de meeſte bult.
Ey vrienden, niet alſoo: laet vreemde lieden blijven,
En wilt geen ſchamper jock op iemant anders drijven,
,,Maer daelt in u gemoet. Het is een rechte geck
,,Die veel een ander ſtraft, en nimmer ſijn gebreck.

Hoogd. **Die taſch auff dem arß wil niemant ſehen.**
Frans. *Qui d'autruy parler voudra.*
Regarde ſoy; & il taira.
Ital. *Tal biaſima altruy, chi ſe ſteſſo condanna.*
Hoogd. **Zihe dich ſelber by der naſen.**
Spaens. Ni ay quien ſus fultas entienda, como las de ſu vezino. *ideſt:*
Frans. *Il n'y a perſonne qui recognoiſſe ſes fautes, comme celles de ſon voiſin.*
Nederl. **Die wel ſijn eygen hert door-ſiet /**
En ſpot met ſijnen buer-man niet.
Woegh iemant recht ſijn eygen ſchult /
Hy ſagh noyt op ſijns mackers bult.
Crimina qui cernunt aliorum, nec ſua cernunt,
Hi ſapiunt aliis, deſipiuntque ſibi. *Owenus.*
Quod ſi cupiditate judicandi judex eſſe velis, ſedem ego tibi oſtendam quæ magnum quæſtum tibi conferet, & nulla animi labe maculabit. Sedeat mens & cogitatio judex in animam atque conſcientiam tuam: adducas omnia delicta tua in medium: & dicas tecum, Quare hoc vel illud auſus es? *Chryſoſtom.*
Wat ſiet ghy den ſplinter in uws broeders ooge? ende en wert den balck in u oogh niet gewaer? Matth. 7. 3.
Ita comparata eſt hominum natura omnium,
Aliena ut melius videant, & dijudicent,
Quàm ſua. ——— *Terent Heaut.* 3. 1.
Cic. Fit neſcio quo pacto, ut magis in aliis cernamus ſi quid delinquitur, quàm nobiſmet ipſis.
Eſt proprium ſtultitiæ, aliorum vitia cernere; obliviſci ſuorum. *Idem.*

Nihil turpius eſt convitio quod in autorem recidit. *Plutarch*
Catull. ——— Suus cuique attributus eſt error:
Sed non videmus manticæ quid in tergo eſt.
Phædr Fabul. 67.
Peras impoſuit Jupiter nobis duas,
Propriis repletam vitiis poſt tergum dedit,
Alienis antè pectus ſuſpendit gravem.
Hac re videre mala noſtra non poſſumus:
Alii ſiquid delinquunt, cenſores ſumus.
Incerti apud Plutarchum:
Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων. id eſt:
Aliis medetur, ipſe at ulceribus ſcatet.
Iuvenal. Sat. 2.
Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
Quis cœlum terræ non miſceat, & mare cœlo,
Si fur diſpliceat Verri, homicida Miloni?
Clodius accuſet mœchos, Catilina Cethegum,
In tabulam Syllæ ſi dicant diſcipuli tres.
Horat. 1. *Sat.* 3.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. Æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.
Vide omnino Richter. Axiom. Hiſt. 276.

Chacun a un fol en ſa manche.

Taſt oock den wijſen in de mou /
Daer ſit een geckjen in de vou.

DAer is geen menſch ſoo wel geleert,
Noch om ſijn kunſt ſoo hoogh ge-eert:
Daer is niet een ſoo wijſen man,
Hoe veel hy weet, of wat hy kan,
Die niet een geckjen by hem voedt,
Of binnen in ſijn mouwen broedt;
En ſiet! dat wilder dickwils uyt
Oock daer het dickmael niet en ſluyt.
Maer waerom hier toe meer geſeyt?
Of met veel woorden uyt-gebreyt?
't Is met den menſch alſoo geſtelt,
Hoe rijck, hoe wijs, hoe grooten helt,
Wie dat 'er is of komen ſal,
Een yder heeft ſijn eygen mal,
Een yder heeft een ſtil gebreck,
Een yder heeft ſijn eygen geck,
En noch is 't al de wijſte man
Die beſt ſijn geckjen helen kan.

Nederl. **NOyt man en hadt ſoo wijſen ſin /**
Of daer ſat wel een geckjen in.
Frans. *Nul ſi ſage, Qui parfois ne rage.*
Il n'eſt jamais ſi grand eſprit,
Qui n'ait de follie un petit.
Il n'y a ſi miſerable, qui ne porte un flatteur dedans ſoy-meſme.
Ital. *Solo Iddio e ſenza peccato.*
Spaens. *Chacun necio ſua porrada.*
——— Nemo ſine crimine vivit. *Cato.*
Nederl. **Geen koren ſonder kaf.**
Frans. *Il n'y a ſi bon vin, qui n'ait lie.*
Nam vitiis nemo ſine naſcitur; optimus ille eſt
Qui minimis urgetur. ——— *Horat.*
Unicuique dedit vitium natura creato. *Prop.*
Nullum ingenium magnum ſine mixtura dementiæ. *Seneca.*
Dieu ne ſe voit jamais de la faute aſſaillir.
Le naturel de l'homme eſt ſouvent de faillir. Ronſard.

LEstmael quam ick in een velt
Daer een yeder was gestelt
Tot een uytgelate vreught,
Nae de wijse van de jeught;
Jonge lieden van het landt
Songen, sprongen, handt aen handt:
Yder maeckte groot geschal,
Yder was 'er even mal;
Doch van al'en was 'er een
Met een krom, en krepel been,
Met een plompen stompen voet,
Die had veeren op den hoet,
Die was voren aen den dans,
Die was by den rosen krans,
Die was om en aen de mey,
Die was leyder van den rey;
Wat men peep of wat men songh,
Krepel had den eersten sprongh:
Al is Fop een rap gesel,
Al doet Heyn sijn dingen wel,
Al leyt Jorden moye Trijn,
Krepel wil de voorste zijn.
Maer al was dit in het velt,
't Is oock elders soo gestelt;
Want oock by de steedtsche liên
Wort dit menighmael gesien,
Veeltijts, wat 'er wort gedaen,
Krepel maeckt hem voren aen;
Krepel is een dapper man,
Schoon hy niet, als hincken, kan.
Is 't niet een selsaem dingh
Dat een losse jongelingh,
Dat een onbedreven gast,
Die het immers niet en past,
Veeltijts eerst sijn oordeel uyt,
(Schoon het dickmael niet en sluyt)
Eerst van alle dingh gewaeght,
Al en is hy niet gevraeght!
Eerst sal brengen aen den dagh,
Wat hem op de tonge lagh!
Vraeght 'er iemant hoe dit koomt?
Wijse lieden sijn beschroomt
Dat 'er iet mocht sijn geseyt
Dat niet recht en is beleyt,
Daerom gaense traegh te werck,
En al met een diep gemerck;
Maer een geck vol losse waen
Haest sich en wil voren gaen:
Daerom seyt men noch althans,
„Krepel wil eerst aen den dans.

Frans. *C'Est la plus meschante roüe du chariot, qui mene le plus grand bruit.*

Lat. Fatalis imperitiæ pedissequa est impudentia, & inanis jactatio.

At initium sapientiæ, imperitiæ suæ agnitio.

Nederl. Godt bewaere my voor iemant die maer een boecxken gelesen heeft.

Lat. Spes est melior de stulto, quàm de sapiente in oculis suis. *Arab. Adag.*

Nederl. Hoe slimmer timmer-man / hoe meerder spaenders.

Veel roemen meest een dommen geest:
Een ydel vat bomt aldermeest.
Hoe slimmer wiel / hoe meer het raest.
Een penningh in den spaer-pot maeckt meer geraes dan als hy vol is.

Lat. Qui plus balbutiunt, plus loquuntur.

Frans. *L'abbatu veut tousiours luicter.*

Op een anderen sin:

Ital. *Quando la cornamusa è piena, commincia à sonare.*

Nederl. De lulle-pyp geeft eerst geluyt alsse vol is.

Hy is een geck
Die synen beck
Soo klappen laet /
Dat om syn mal
En los geral
Hem yder haet.

Ben-Sire.

Stultum, quàm semi-stultum ferre, facilius est.

Steeckt u vinger in geen dwasens mont.

HOort noch, ô vrient, een goede slagh,
Die u ten goede dienen magh:
Wanneer ghy weet in u gemoet
Dat iemant vreemde kueren broet,
Dat iemant losse grillen heeft,
En op geen vasten regel leeft,
Soo stelt u noyt in sijn gebiet,
En leent hem oock u vinger niet;
Of anders sal het grilligh hooft,
Als ghy het alder-minst gelooft,
U soo eens grijpen by der hant,
U soo eens nijpen met den tant,
Dat ghy uyt enckel onverdult
U sotte daet verfoeyen sult.
Wel aen dan, tot een kort besluyt,
Treckt hier nu desen regel uyt:
Dat nimmermeer met eenigh sot
En dient gejockt, gescherst, gespot,
Dat oock geen wijsheyt dient gepleeght
Met een die niet en over-weeght;
Maer dat 'et is de beste voet,
Dat yder sich van narren hoet:
„Want 't is voorwaer geen wijse geest
„Die voor geen sotten is bevreest.

Frans. *Il n'est pas sage qui n'a peur d'un fol.*
Ital. *Al villano, non dar la bachetta in mano.*
Governar matteza, ci vol senno.
Nederl. **Wilje sotheyt wel bestieren / Zijt dan wys in u manieren.**
Met gecken en moet men met dwasen.
Soo ghy een sot de vingers biet / 't Is vreemt neemt hy de vuysten niet.
Soo ghy een stock geeft aen een geck, Gewis hy slaet u in den neck.

Nederl. **Al eer dat ghy een vrient betrout / Soo eet met hem een mudde zout.**
Malus ubi se bonum fingit, tunc est pessimus. *P. Syrus.*
Ital. *Chi tosto crede, tardi si pente.*
Phædr. Fab. 49.
Nil spernat auris, nec tamen credat statim;
Quandoquidem & illi peccant, quos minimè putes.
Id. Fab. 31. Qui se committit homini tutandum improbo,
Auxilia dum requirit, exitium invenit.
Siet vorders boven 1. Pag. 46.

Eerst als ick dese gans geweldigh hoorde rasen,
En ick en weet niet wat uyt hare kaken blasen,
Doen was ick vry ontset, en stont gelijck bevreest,
Ick meynde voor gewis het was een grousaem beest:
Ick meynd' een grooten beyr, of leeuw te sullen vinden,
Of wel een fellen draeck, die menschen kan verslinden,
Ick kreegh in mijn gemoet, vermits het snar geluyt,
Een selsaem nae-gepeys, een wonder vreemt besluyt:
Maer nu ick omme-kijck, en wil mijn spiesse vellen
Om ons met volle kracht ter weer te mogen stellen,
Soo spreeck ik tot my selfs; Wat ben ik voor een geck!
Dit beest heeft anders niet als slechts een platten beck,
Geen tanden in den muyl, geen klaeuwen aen de voeten,
Geen kromme nagels selfs, om in het slick te wroeten;
't Is al maer enckel wint, schoon dat'et vinnigh siet;
„Gesellen, weest gerust, de blasers bijten niet.

Neder. **Wijt gapen en bijt niet:**
Veel blasen en smijt niet.
Sy en bijten niet al/ die haer tanden laten sien.
Frans. *Chat mioleur ne fut onques bon chasseur, non plus qu'homme sage caquetteur.*
Nederl. **Een kat die veel maeuwt / vanght weynigh muysen.**
Spaens. A mucha parola, obra poco.
Ital. *Can ch'abbaja, non vuol nocer.*
Hoogd. Hüner die vie gaßen/ legen wenig eyer.
Ital. *Dov' è manco cor, quivi è più lingua.*
Frans. *De grands vanteurs*
Petits faiseurs.
Hoogd. Wenn die wort leüt schleugen/ so wer er ein dapffer mann.
Lat. Vasa inania plurimum tinniunt.
Nederl. **Dreygers vechten niet.**
Leelick sien bijt niet.
Het dreygen is der gedreyghden geweer.
Bloode honden bassen veel.
Een gedreyght man leeft seven jaer.
Schurfde schapen bleeten meest.
Hoogd. Die kühe die sehr prullen / geben wenig milch.
Hunde die sehr bellen / beissen nicht.
Nederl. **'t Is een wijse van het lant/**
Lange tonge kort van hant.

Frans. *Tel menace, qui est battu.*
Tel menace, qui a grand peur.
De grand menaceur peu de fait.
Virg. Æn. 11.
—— An tibi Mavors
Ventosa in linguâ, pedibusque fugacibus istis
Semper erit? ——
Hoogd. Stille wasser sind gerne tieff.
Nederl. **Stille wateren hebben diepe gronden.**
Frans. *A drap meschant*
Belle monstre devant.
Lat. Jam senectus mundi est, quæ est garrula.
Magis metuendi taciturni & lenes, quàm feroces & clamatores.
Nederl. **De luypende katten halen 't vleys uyt de pot.**
Frans. *La langue longue, signe de main courte.*
Lat. —— Vana est sine viribus ira.
Minarum strepitus,
Asinorum crepitus.
Validior vox operis, quam oris.
Nederl. **Hoe meerder liefde/ hoe minder spraeck.**
Veel vlaggen / luttel boters.
Hoogh geheven/ maer in 't leste een broeck vol wints.
Ital. *La più guasta rota del carro fa sempre maggior strepito.*
Assai rumor, e poca lana.

Hoogd. Grosse wort/ und nichts da hinder.
Lat. Linguâ, quàm manu, promptior.
Ital. *Le parole non bastano.*
Nederl. De volle koren-airen hangen laegst.

Tacitus:

Ignavissimus quisque & in periculo minimum ausurus nimii verbis, linguâ feroces.

Idem:

Ut quisque ignavus animo, procax ore.

Horat. Art.

Quid dignum tanto feret promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculis mus.

Phædrus Fabul. 79.

Mons parturibat gemitus immanes ciens,
Eratque in terris maxima expectatio.
At ille murem peperit. Hoc scriptum est tibi,
Qui magna cùm minaris, extricas nihil.

Curtius:

Canis timidus vehementius latrat, quam mordet.

Ovidius 13 Metam.

—— Quid verbis opus est? spectemur agendo.

Richter. Axiom. Oecon. 221.

Multa verba, modica fides.

Paturient montes.

Het baren van bergen komt uyt op een muys.

MEn houdt dat eens de Faem, al over lange jaren,
Quam roepen door het lant: De rotsen sullen baren,
De rotsen zijn bevrucht, haer tijdt die is vervult,
En daerom is het lijf hun wonder hoogh gebult.
Strax quam daer op het volk met hoopen aengedrongen,
Om met een nieusgier oogh te wachten op het jongen:
De velden sijn bedeckt, de dijcken vol getast,
De boomen over al gebogen van den last.
De grootste van het lant die komen aen-gereden,
En al die minder zijn die komen aen-getreden;
Daer roept men over-hoop, al wat men roepen mach:
Wat sal hier voor een spoock gaen komen aen den dagh?
Wat salder voor een dier sich heden openbaren,
Dat in de moeder lagh soo menigh hondert jaren?
Hoe sal het wesen sijn van soo een grousaem beest,
Waer voor dat al het lant en al de werelt vreest!
Hoe sal het monster sien! hoe bijster sal het krijten!
Hoe sal de felle rots in groote stucken splijten!
Voorwaer indien het jonck de moeder is gelijck,
Soo wil 't noch heden zijn gelijck een hoogen dijck.
Dus blijft het nieusgier volck, in over-groot verlangen,
Ontrent den hoogen bergh met al de sinnen hangen,
Veel siet 'er even-staegh iet wonders in den geest,
d'Een hoopt 'ken weet niet wat, en d'ander is bevreest.
Ten lesten, soo het scheen, soo gingh den berrigh open,
En siet! daer komt een dier ter sijden uyt-gekropen,
Een dier, een wonder dier; maer raet hoe dat het hiet?
Een muys, een kleyne muys, en anders is 'er niet.
Stracx rijst 'er groot gelagh uyt so veel duysent monden,
Die in dit vreemt gesicht sich al bedrogen vonden;
Doch verr' het meeste deel is uytter-maten gram,
Om dat het om een muys soo verr' geloopen quam.
Maer dat het slimste was, die t'huys gebleven waren
Die vraeghden spots-gewijs, hoe dat de jongen varen,
De jongen van den bergh, en wie de vrucht ontfingh,
En wie den klopper-doek quam binden aen den ringh.
Siet dus verdween de Faem, die met een schierlick blasen
Te samen had gebracht een hoop van losse dwasen:
Haer stem, haer groot geraes, al schreeudet wonder luyt,
Dat komt al op een muys, en op een gecx-maer uyt.
Het is van oudts gelooft, dat van uyt-mondigh roemen,
Hoe luyde dat men roept, niet veel en plagh te koemen;
Ghy, weest hier wijser in, en houdt my desen voet,
„Let niet wat iemant seyt, maer wat een yder doet.

De man die de pap biedt, spreeckt:

WAt heb ik menigh vier gestookt!
Wat heb ick dickmael pap gekoockt!
Wat heb ick menigh mont gestopt,
Jae tot de tanden vol gepropt!
En noch soo is 'et evenveel,
Schier yder heeft een open keel,
Schier yder houd een hollen mont,
Dat is een diepte sonder gront;
Want t'wijl ick hier den lepel bie,
So is 't dat ick daer yemant sie, (hoe,
Die gaept van nieus 'k en weet niet
En splijt tot aen sijn ooren toe:
En stracx al weder met 'er daet
Soo vind' ik noch een nieuwen vraet,
Die vint sich eeuwigh nevens my,
En schoon hy krijght geduerigh bry,
Noch grolt hy efter tusschen bey
Gelijck een kater in de mey.
Gewis ick ben 'er qualick aen,
Want siet! 'k en hebbe noyt gedaen;
En schoon mijn pot hielt so veel brijs,
Van blommen meel, of enkel rijs,
Gelijck een vat daer in men brout,
Dat somtijts dertigh tonnen hout,
Noch efter bleef ick in 't verdriet,
Want al mijn pap en baet 'er niet.
Wat raet dan voor so diepen kolck?
Wat raet voor soo veel gapent volck?
Ghy swijght, ô vrient, en siet op my;
Wel hoort dan wat mijn oordeel zy:
Ick wil mijn heert, mijn hert, mijn huys,
Gaen maken net, en houden kuys,
En schaffen dan gelijck het dient,
En voor een gast, en voor een vrient;
En voor een yder billick man,
Nae dat mijn keucken lijden kan:
Ick wil niet morssen soo ick plagh,
Maer koken in den hellen dagh;
Soo doende stel ick my gerust,
En laet se schreeuwen die het lust.

Nederl. Wie kan 't gevoegen Na elcx genoegen.
Men kan 't qualick al besorgen.
Lat. Ne Jupiter quidem omnibus placet. *Vide Theognid. vers. 25, 799, & 1236.*
Nederl. Hy en kan 't niet yder passen
Die het koren ons doet wassen.
Cato. Cùm rectè vivas, ne cures verba malorum;
Arbitrii non est nostri quid quisque loquatur.
Frans. *C'est chose difficile & profonde,*
De complaire à Dieu, & au monde.
Hoogd. Der muß viel meel haben der alle maüler wil verkleiben.
Nederl. 't Is quaet alle krom-hont rechten.
Voor alle gaten is 't quaet garen hangen.
Men hoeft wel pap met volle potten /
Om mont te stoppen alle sotten.
Men kan alle ding doot swijgen / niet doot kijven.
Ick en sagh mijn leven dagen
Niemant alle man behagen.
't Is voorwaer een kunstigh man /
Die het al wel maken kan.
Het meel soo veel als duysent pont /
En stopt niet eenen klappers mont.
Quand aurons vous trouve le moyen de contenter tout le monde, & plaire aux bons & mauvais tout ensemble? Iustifions nous à Dieu & à nous mesmes, & nostre conscience estant nette & incontaminée rien ne nous pourra offenser. Du Vair Sainte Philos.
O fœminarum sorte vulgus asperâ
Productum in auras! quas, licet culpâ vacent,
Rumor malignus dente rodit invido.
Pro facto habetur quidquid ita finxerit
Servi loquacis, quod maritus suspicax
Commentus ipse est, malevola aut vicinia,
Quid suspicetur genitor in mea manu
Non est. remedium id arbitror tutissimum
Intaminatâ conscientiâ frui. *Buchan. Iephthe.*
Solon apud Plutarchum in ejusdem vita:
Ἔργμασιν ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἁδεῖν χαλεπόν. id est:
Omnibus, in magnis, difficile ut placeas.

Die aen de wegh timmert/ heeft veel berichts.

ALs iemant timmert aen de straet
Daer yder komt, daer yder gaet,
Daer al de werelt mal en vroet
Mach sien al wat den metser doet,
Die staet dan uyt aen alle kant
Het oordeel van het gantsche lant:
Hier komt 'er een vol enckel nijt,
En seyt, de keucken is te wijt;
,,En keuckens slechts maer voor den noot
,,Die maken kleyne salen groot.
Een ander siet den gevel aen,
En seyt; 't is schoone voort gedaen,
Dit huys is net en byster hoogh,
Dan 't is alleen maer voor het oogh:
Een derde neemt een diep gemerck,
En gaende door het gansche werck,
Seyt dat 'et niet in huysen sluyt
Om dat 'er is een achter-uyt;
Want zijn de boden niet te pluys,
Een achter-deur verraet het huys.
Een vierde straft een enge gangh,
Of seyt, de kamer is te langh.
Een ander acht de kelder niet
Om datse nae het zuyden siet;
In 't kort', een yder vint 'er wat
Waer by dat hy den meester vat:
Waer is doch oyt een steen geleyt
Daer tegen niet en is geseyt?
Maer dit en gelt niet hier alleen,
Die sucht is over-al gemeen;
Al wat voor yder wort gedaen
Dat heeft al vry wat uyt te staen:
Siet! als 'er yemant boecken schrijft,
De leser lacht, de leser kijft,
De leser prijst, de leser spot,
En beyde dickmael sonder slot:
De leser juyght, de leser geckt,
En al nae dat hy is gebeckt;
En die het veel-tijts minst beseft
Die is 'et dien het hardtste treft.
Nu tegens dit gemeensaem quaet,
En weet ick anders geenen raet,
Als dat men uyt een vroom gemoet
In alle dingh sijn beste doet,
En laten mans en vrouwen dan
Al seggen wat men seggen kan;
,,Daer was doch noyt soo vromen ziel
,,Die niet in spotters handen viel.

Nederl. Hy behoeft wel een goede voor-spraeck/ die voor alle-mans vierschaer betrocken wort.
Wie is 't die sonder op-spraeck blijft /
Die voor de werelt spreeckt of schrijft.
Frans. *Qui sert au commun, nul ne le paye:*
Et s'il defaut, chacun abbaye.
Frans. *Le chemin Est un mauvais voisin.*
Hoogd. Wer bey dem weg bawet / der hat viel meister.
Frans. *Qui edifie en publique place,*
Fait maison trop haute, ou trop basse. Mesig. c. 9.

Niemant besloegh soo wel sijn peerd /
Of 't viel noch eenmael op der eerd'.

DIt was een moedigh peert, en heden noch beslagen,
Het ging wel deftig aen, ook somtijts gansche dagē,
Het gingh een staegen tret van dat ick neder sat,
Oock was de wegh bequaem en geensins glibber-glat.
Noch reed' ick met bescheyt, en geensins om te mallen;
En siet dien onverlet, het peert dat is gevallen;
Daer ligh ick nu, eylaes! daer ligh ick moedigh quant,
Gedommelt in het stof, geslingert in het zant.
Wel nu, dat heeft 'et wegh; noch moet ick efter rijsen,
En uyt het ongeluck mijn dwaesheyt onderwijsen.

Ghy, segh eens, mijn vernuft, wat ick uyt desen val
Voor my, en mijns gelijck, ten nutte brengen sal;
Ey wat is ons verstant! Wy gaen op losse beenen,
En dan oock alder-meest als wy het seker meenen;
„Men vint, nae mijn begrijp, niet een soo vasten man
„Die niet een lossen pas by wijlen doen en kan.
Al is de ruyter gaeu, noch sal hy somtijts glippen,
Al is de visscher sneegh, hem kan een ael ontslippen;
Wat dient 'er veel geseyt? de beste van den hoop
Heeft dikmael (eer hy 't meynt) de sinnen op den loop.

Frans. *Il n'y a si bon chartier, qui par fois ne verse.*
Lat. Nemo mortalium omnibus horis sapit. *Plin.*
Nederl. **Het mist een meester wel.**
Geen soo loosen exter / of haer nest wort wel eens gerooft.
Geen soo snegen hin / of sy leyt wel eens in de netelen.
Een goet visscher ontglipt wel een ael.
Ital. *Non è si esperto aratore, che alcuna volta non faccia un solco torto.*
Frans. *Il n'est si sage,*
Qui par fois ne rage.
Toutes heures
Ne sont pas meures.
Nederl. **Een vier-voetigh peert snevelt wel.**
Een goet schutter mist wel.
Niemant soo wijs / of hy kan falen.

Nederl. **'t Gebeurt wel dat een goet zee-man over-boort valt.**
Frans. *Les plus sages faillent souvent en beau chemin.*
Il est bon maistre qui jamais ne faille.
Nederl. **'t Is een goet schutter die altijdt het wit raeckt.**
Hoogd. **Es verritt sich auch wol ein pferd mit vier füssen.**
Horat. Art.
Lat. —— Quandoque bonus dormitat Homerus.
Ital. *Cade anc' un cavallo da quattro gambe.*
Frans. *Un cheval à quatre pieds chet bien.*
Iument ferré glisse bien.
Il n'est si seur qui ne glisse.
Il n'est si bon marinier qui ne perille:
A grand pescheur eschappe anguille.
Faillir aucune fois c'est une chose humaine. Des Portes.

DE vogels singen in het velt
Nae dat haer becken sijn gestelt:
Dat is van over-langh geseyt,
En vry niet sonder goet bescheyt;
Want so ghy wandelt door het wout
En daer u sinnen besich hout,
Ghy sult bevinden met'er daet
Dat onse spreucke seker gaet.
Meest al dat kromme becken heeft
Bevint men dat van rooven leeft;
En mits het daer alleen op siet,
Soo past het op het singen niet.
Vint ghy een vogel plat gebeckt,
Weet dat hy naer het water treckt:
En mits hy in den modder wroet,
Soo is sijn stemme nimmer soet.
Een lange beck die heeft een schijn
Een harders fluyt te mogen zijn;
Maer daer en komt niet anders uyt
Als ick en weet niet wat geluyt.
Ick segge daerom voor het lest,
De kleyne becken singen best.
*„Godt geeft de kleyne nu en dan
„Dat noyt en hadt de grootste man.
Besiet den soeten nachtegael,
Besiet de vogels al-te-mael,
„Hoe grooter bek, hoe quader klang,
„Hoe kleynder dier, hoe soeter sang.
't Is anders met den mensch gestelt
Als met de vogels van het velt;
De menschen hebben eenen mont,
Maer die en heeft niet eenen gront:
Want spreekt'er een uyt sachtē geest,
Een ander brult gelijck een beest.
Dus al wat onder ons geschiet
En komt ons van de monden niet,
De mont is maer een buyten-lit,
't Is 't herte daer de roerder sit;
De mont die bidt, de mont die schelt,
Al naer het binnen is gestelt.
Dus ghy die vuyle dingen spreeckt,
Of vinnigh met u tonge steeckt,
Houd vast dat ghy in u gemoet
Een vuyl, en grousaem monster voed.
„Het oir dat wijst den esel uyt,
„Den oliphant sijn lange snuyt,
„Het water kent men aen den gront,
„De menschen aen haer eygen mont.

* *Bien souvent sous l'habit d'une simple personne*
Le Ciel cache les biens qu'au Princes il ne donne. Ronsar.

Hoogd. Den vogel kent man bey seinem gesang/
Den hasen an seinem klang /
Den esel bey den ohren/
Den narren bey wort und zorn.
Spaens. Ni ay quien encubra su humor, si se mira en su lenguaje. *id est:*
Frans. *Personne ne peut cacher son humeur, si l'on prend garde à ses discours.*
Spaens. Ni se conoce el que es necio, siendo sufrido y callado. *id est:*
Frans. *L'on ne sçauroit recognoistre si un homme est sot, quand il est patient & parle peu.*
Lat. Aliâ voce psittacus, aliâ coturnix loquitur.
Frans. *Chacun oiseau gasouille comme il est embecqué.*
Ital. *Chi ha fiel in bocca, non può sputar miele.*
Turcks. Temisch den agatsi bilemur. *id est:*
Nederl. Men kent de boomen aen de vruchten;
Een weeligh hertje by de kluchten.
Hoogd. Ich sehe an dem nest wol / was vogels darin wohnet.
Man sihet an den federn wol/ was vogels er ist.

Die rede verrath das hertz.
Frans. *Au chant cognoit on l'oiseau,*
Et au parler le bon cerveau.
Spaens. Cada cuba huele al vino que tiene. *id est:*
Frans. *Chaque tonneau sent son vin.*
Nederl. Hy en kan geen honigh spouwen / die niet als galle in den mont en heeft.
Yder vogel singht nae hem de snavel gewassen is.
Lat. E cantu dignoscitur avis.
Ital. *Ogni uccel canta il suo verso.*
Lat. Qualis vir, talis oratio.
Ital. *La botta getta del vino ch' ella ha · se tu voi conoscere alcuno, fallo parlare: quattre cose fanno nota le persone, il parlare, il mangiaro, il bere, e l'habito.*
Al suono si conosce la saldezza del vaso.
Hoogd. Was der man kan/
Zeiget seine red an.
Man hört an den worten wol / was kauffmanschafft er treibt.
Nederl. Onreyne vogels kraeyen selden goet weder.
Een koeckoeck roept sijn eygen naem uyt.
De koeckoeck/ en de geele sijs /
En singen niet op eene wijs.

Men siet aen de tongh of 't verckcn gortigh is.
Vuyle monden Vuyle gronden.
Wie sijn tonge niet bewaert /
Straex soo kent men sijnen aert.
Het vat geeft uyt/ soo het in heeft.
Soo de man is in den mont /
Soo is hem sijns herten gront.
Esai. 32. 6.
Turcks. Nabal nabala idaber. *id est:*
Lat. Stultus stulta loquitur.
Mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua. *Terent. Heaut.* 2. 3.
Quisquis versibus exprimit Catullum,
Raro moribus exprimit Catonem. *Muretus.*
Phædrus Fab. 49.
Opiniones alterius ne quis ponderet;
Ambitio namque dissidens mortalium,
Aut gratiæ subscribit, aut odio suo.
Erit ille notus, quem per te cognoveris.
Syrach 27. 8.
Aen de reden kent men den man.
Matth. 12. 34
Uyt de overvloedigheydt des herten spreeckt de mont.

De man die men in 't kot wil steken spreeckt:

Siet doch eens wat vreemde grillen!
  Siet eens wat een selsaem stuck!
Schoon ick yder meyn te stillen,
  Noch soo blijf ick in den druck;
Of ick drage menschen leden,
  En voor al een rappen geest,
Of ick toone goede zeden,
  Yder hout my voor een beest:
Yder komt geduerigh seggen,
  Yder roept, ick ben een swijn,
En al kan ick 't weder-leggen,
  't Moet noch al gelogen zijn.
Sooder iemandt komt te vragen
  Wat my let, en wat 'er schort,
Siet! ick wil het hem gewagen,
  Want men doet my veel te kort:
Siet! ick heb de werelt tegen,
  En ben yder tot een spot;
Niemant is tot my genegen,
  Daerom moet ick in het kot:
Hier en baet geen tegen-spreken,
  Yder hout sijn eerste waen,
Yder hout sijn oude streken,
  Wat ick doe ick moet 'er aen.
Wat is dat my kan genesen?
  Hier en baet geen wijs beleyt,
Yder is en moet 'et wesen
  Dat de werelt van hem seyt.

Lat. Vox populi vox Dei.
  Judicium populi nunquam contempseris unus,
  Ne nulli placeas, dum vis contemnere multos. *Cato.*
  —— Noli pugnare duobus. *Catull.*
  Ne Hercules quidem contra duos. *Plato. Vid. Erasm.*
Frans. *A la mal heure naist, qui mauvaise renommée acquiert.*
Nederl. Wie een quaden naem heeft / is half gehangen.
Frans. *Si tous te disent que tu es asne, brais.*
Spaens. Que quiera que digan las gentes,
  At ti mismo para mientes. *id est:*
Frans. *Quoy que disent les gens,*
  A toy mesme garde prens.
Nederl. Laet vry al de werelt rasen /
  Ghy / doet maer een yder recht:
  Die meest krijten sijn de dwasen;
  Best eenvoudigh vroom en slecht.
Wie kan een hont syn blaffen verbieden?
  Scherpe distels steken seer /
  Quade tongen noch veel meer.
Die quaet spreeckt eer hy het siet /
Schoon hy sweegh / ten schade niet.
Frans. *Il a beau dormir tard, qui a le bruit de se lever matin.*

TE louver, man te roer, te louver, lieve maet,
Kijk hoe het met het schip van onsen buer-man staet:
Het sit daer op een zant gegeesselt van de stroomen,
En daer en is geen hulp hoe seer de gasten boomen;
Dus sooder nu een wint komt dringen nae den wal,
't Is seker dat de kiel in stucken bersten sal.
Ghy, siet dan neerstigh toe en let op uwe saken,
Een schip, op 't droogh gezeylt, dat is een seker baken.
En 't is, nae mijn begrijp, geen onvoorsichtigh man
Die op eens anders feyl de sijne toomen kan.
Veel menschen, lieve vrient, ontgingen harde slagen,
Indien sy met verstant op d'een en d'ander sagen.
Men segge watmen wil, exempels hebben kracht
Wanneermen met bescheyt op hare gronden acht.
Daer is geen beter school de kinders aen te wijsen,
Daer is geen sachter tucht de mannen aen te prijsen,
Als datmen staegh bedenckt en vlytigh gade slaet
Wat dat een ander doet, en wat'er uyt ontstaet.

Hy spiegelt hem sacht die hem aen andere spiegelt.

P. Syrus:

Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Cato:

Multorum disce exemplo quæ facta sequaris,
Quæ fugias: nobis vita est aliena magistra.

Horat. 1. Epist. 1.

Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

Hy spiegelt hem met vreught / en uytter-maten sacht /
Die op een anders straf sich van gebreken wacht.

Als u buer-mans huys brant / is 't tijdt uyt te sien.

DAer is yder aen gelegen,
Hoe het sijnen buer-man gaet;
Want sijn daer verkeerde wegen,
Stracx verspreit sich oock het quaet.
Goede bueren zijn te wenschen,
Dat is vry een groot gemack;
Maer die woont by snoode mensché,
Draeght voorwaer een lastigh pack.
Let dan, vrient, op u gebueren,
Let wat dees of gene maeckt;
Want ghy sult 'et wis besueren,
Soo sijn huys in brant geraeckt.

Nederl. Quade gebueren
Moet men besueren.
Beter alleen / als qualick verselt.
Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet. *Horat. 1. Epist. 18.*
Ital. *Chi ha mal vicin, Ha mal matin.*
Nederl. Die ontrent den molen woont / bestuyft van het meel.
Ne mala vicini pecoris contagia lædant. *Virg. Ecl. 1.*
Hinc benè commendavit Philosophus domum à bonis vicinis.
Aliquid mali propter vicinum malum. *Plaut. Merc.*
Engels. When theyneybowrs house doth burne, be careful of thine owne.

Ital. *Chi prattica co'l lupo, impara à urlare.*
Chi tocca la pece, s'imbratta le mani.
Chi dorme co' cani, si lieva con palci.
Chi va al mulin, s'infarina.
Dimmi, con chi tu vai;
Che saprò quel che tu fai.
Frans. *Mieux vaut estre seul, que mal accompagné.*
Brebis rogneuses font-les autres tigneuses.
Ital. *Quando egli arde in vicinanza, porta l'acqua à casa tua.*
Alb Gentilis tract. de Iure belli, justam causam belli suscipiendi contra Hispanum dixit habuisse Elisabetham Anglorum reginam anno 1588. Hispano nimirum ambitione suâ rapto, Europæ Monarchiam affectante, & Belgas identidem bello impetenre.
Age age, inquit, *Principum fortissima, nam obsistis justissime; quando & vicina tibi regio est, quæ bello ardet adeoque fumum ardentis illic ignis in regnis tuis prospicere, & sentire potes, & fumo flammam proximam non ignoras, tuamque agi rem dum proximus paries ardet; nec, si quis ignis ædes cœpit proximas, defensu haud facile esse quin & proximæ comburantur. Vicini juvandi sunt, quia hæc nostrûm ipsorum defensio, &c.*

Met

Met een benepen kat is quaet te vechten.

MYn wijf heeft menighmael van dese kat geklaegt,
Vermits sy even-staeg haer wonder qualik draegt;
Sy is te lijdigh slim om alle dingh te snoepen,
Sy neemt al datse wil, en laet de meysjens roepen.
Sy raeckt ontrent den heert, al is de keucken toe,
Sy krijght 't vleys uytten pot, en niemant weet 'er hoe.
En nae te zijn voldaen in al haer grage lusten,
Soo sluyptse soetjens wech, en gaet dan liggen rusten,
Niet in den turrif-hoeck, maer op het beste bedt,
Dat leyt dan even soo gelijck een vuyle slet.
Om dit en ander quaet, soo is het woort gesproken,
Dat haer oock heden selfs de kop moet zijn gebroken;
Maer als ick nu het beest in dit vertreck besluyt,
Soo puylen meer als oyt haer quade parten uyt:
Sy brult gelijck een leeuw, in plaetse van te maeuwen,
Sy vyer-oogt als een wolf, en toont haer felle klaeuwen,
Sy schuym-beckt als een stier, en laet haer tanden sien,
Getrooft, gelijck het blijckt, my d'oorlogh aen te biën.
Soo haest ick haer genaeck, sy schijnt te sullen rasen,
Sy geeft haer in de lucht tot boven aen de glasen,
Nu wijcktse voor een tijt, dan komtse weder aen,
Noch glas noch porceleyn en kander blyven staen.
Indiense met gewelt in engte wort gedrongen,
Soo komtse wonder fel my in het licht gesprongen,
En of ick aen het beest den blooten degen toon,
Sy vlieght 'er tegen aen, en acht 'et niet een boon.
Sy bleef my rechte voort, sy bleef my aen de wangen,
Sy bleef my in den baert met hare klaeuwen hangen;
Dies ben ick vuyl, begaet, bekrabbelt over al,
En stae vast in beraet hoe ick het maken sal:
Mijns oordeels is het best de kat te laten loopen,
Want sy wil al te dier haer snoode vacht verkoopen:
Wel kome wieder wil, voor my ick scheyer uyt;
„De noot, ô lieve vrient, de noot is bitter kruyt.

Lat. Furor fit læsa sæpius patientia. *P. Syrus.*
Acerrima virtus est, quam ultima necessitas excutit.
Gravissimi morsus sunt irritatæ necessitatis.
Nederl. Uyt noot Roert de kat haer poot.
Spaens. Al enemigo la puente de plata. *id est:*
Frans. *A l'ennemy un pont d'argent.*
Lat. Cum desperaro hoste non pugnandum.
Una salus victis nullam sperare salutem. *Virg. 2. Æn.*
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. *Ibid.*
Ital. *Il bisogno fa far di grand cose.*
Nederl. De beten van stervende gedierten zijn doodelick.
In engte sijnen vyant dringen /
Dat doet hem menighmael ontspringen.
Als u vyant gaet te rugh /
Maeckt hem vry een gulden brugh.
Noot stoot.
De noot doet ooch vertsaeghde knechten /
Met groote kracht en yver vechten.
Fran. *Besoing fait vieille trotter: Et l'endormi resveiller.*
Senec. Nullus perniciosior hostis, quam quem audacem angustiæ faciunt.
Idem. Longè violentius ex necessitate, quàm ex virtute pugnatur.
Lips. Ostendunt esse sibi adhuc vires, si deliberant, ambiguas: si desperaverint, acres.
Curt. 5. Ignaviam quoque necessitas acuit, & sæpo desperatio spei causa est.
Tacit. 3. Hist. Multi desperatione in audaciam accinguntur.
Curtius: Efficacior omni arte imminens necessitas.

Flor. 11. c. 15. Quàm maximè mortiferi morsus esse solent morientium bestiarum.
Silius 1. Et fractis rebus violentior ultima virtus.
Curt. Fortuna belli artem victos quoque docet.
Ligurinus: Urgent quippe metus, faciuntque pericula fortes.
Heins. Herode: ——— Consumpto metu
Postrema miseris ipsa formido perit,
Auderque quidvis velle, qui sperat nihil.
Plato: Πρὸ τῆς νίκης τὸ ἐγκώμιον ᾄδεις. id est:
Ante victoriam encomium canis.
Die het harnas aentreckt en sal hem niet beroemen/gelijck een die het harnas aflegt. 1 *Reg.* 20. 11.

Neede maket the old wife trot.
De noot die doet een oudt wijf draven
Ooch over slooten/ over graven.

Het beeldt diende te wesen een oudt wijf die voor loopt verschrickt van een beyr, of ander wilt dier, dat (van sijn banden los zijnde geworden) haer nae loopt.

SIet wat de noot ons leert: Sy die met kromme leden
Quam traeg gelijk een slek allenxkens aengetredē,
Die loopt nu sonder stock, die maeckt nu grooten (spoet,
Ja trippelt op het velt gelijck een kievit doet.
Noot is een harde school; sy kan de menschen leeren
Haer aengeboren aert, haer swackheyt over-heeren;
Noot is een bitter kruyt, dat dikmael heeft gewracht
Dat niemant heeft gedaē, dat niemant heeft gedacht.

Hoogd. Wann einem das wasser ins maul geht / so wird er wol lernen schwimmen.
Nederl. Als iemant 't water in den mont loopt / dan leert hy eerst swemmen.
Als iemant moet/ Siet wat hy doet.
Geen beter meesters/ als armoe en noot.
De noot leert wonder doen /
Sy maeckt de bloode koen.
Spaens. No ay mejor maestra, que necessida y pobreza. *id est:*
Frans. *Il n'y a meilleure maistresse, que la necessité & pauvreté.*
Liv. 4. Durum telum necessitas.
Hoogd. Muß ist ein bitter kraut.
Die noth machet auch ein alt weib traben.
Griecx. Ἀνάγκῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται. id est:
Lat. Necessitati ne quidem Dii resistunt. *Vid. Eras.*
Ital. *Il bisogno fa fare di grand cose.*
Hoog. Wär armut nicht/ so wär keine kunst.
Nederl. Naeu onder-soecken komt van arme luyden.
Geen gout en is soo root /
Of 't moet noch uyt om broot.
P. Syrus: Hominem experiri multa paupertas jubet.
Curt. Efficaciot omni arte imminens necessitas.
Aristoph. Πενία γάρ ἐστιν ἡ τρόπων διδάσκαλος. id est:
Inopia fit magistra morum aptissima.
Plaut. Sticho. Paupertas omnes artes perdocet.

Noch vinnigh slaen/ noch harden dwanck/
En brenght den esel tot den dranck.

De man besich ontrent den esel, spreeckt:

ICk hebbe veel gefleuyt, ick hebbe veel gesproken,
Ick hebbe my den kop nu langen tijt gebroken,
Ick hebbe boven dat uyt fellen moet getiert,
En dit onweeligh beest in geenen deel geviert,
Ick hebbe naderhant het grilligh dier geslagen,
Mits ick sijn steegen aert niet langer konde dragen,
Ick heb'et menighmael getogen metten toom,
En met geheeler kracht gebogen nae den stroom:
Maer of mijn galle rees, sy mochte weder sincken,
Al wat ick oyt begon, 't en heeft niet willen drincken;
Dus ben ick gansch ontstelt, en gae nu weder aen,
En sal my aen het beest (nae dat my dunckt) ontgaen.
Maer heb ick oock gelijck soo byster uyt te varen?
Ick bidde, mijn vernuft, ey laet ons wat bedaren,
Ey laet ons sonder gal, en met een stillen geest
Eens wegen, soo het dient, de sake van het beest.
Waerom doch sal de spijt in mijnen geest ontvoncken;
Het beest dat is gelaeft, en heeft alreets gedroncken;
Dies heeft'et geenen wil (hoe vinnigh dat ick stoot)
Te drincken sonder dorst, te drincken sonder noot.
Is hier nu stofs genoegh om soo verstoort te wesen?
Met oorlof, nae my dunckt, 'k en heb'et noyt gelesen;
Maer soo dit lastbaer dier, als eertijts, spreken kond';
Gy wiert een beest verklaert, ook door een esels mond.
Doch laet ons even hier eens tot de menschen keeren,
En van den esel selfs bequame zeden leeren:
Ghy siet hoe dat het beest door geenderley bedwanck
Wil raken aen het nat, of komen totten dranck.
De reden is bekent, het beest dat heeft gedroncken;
Maer ghy neemt dickmaels in al wat 'er is geschoncken,
Om icke n weet niet wien. O 't sy hem die u dwingt;
En 't sy u boven al die sonder reden drinckt!
U dorst die is gelaeft, u maegh is overladen,
En laet ghy niet-te-min u noch tot drincken raden?
Hoe! zijt ghy meerder slaef, of van een minder geest
Als dit onaerdigh dier, een grof, een lompigh beest?
Hoe! soud'et aen het volk niet wonder selsaem schijnen,
Soo iemant in een goot gingh storten goede wijnen?
Maer seg, wat is een mensch die veel te drinken plag?
Is niet sijn buyck een goot, indien men 't seggen mach?
Waerom dan goeden dranck gegoten in riolen?
Wel ghy die sullicks doet, gaet by den esel scholen;
Voor my ick spreke ront, en uyt een vrye borst,
't Is meer als esels werck te drincken sonder dorst.

Nederl. WAnneer men is versaet/
Dan smaeckt geen honighraet.
Ital. *A colombo pasciuto ciregia amara.*
Allo svogliato e amaro il mele.
Spaens. Al gusto dañado lo dulce le es amargo.
Frans. *Il n'est manger, qu'à bonne faim.*
A coulons sauls cerises ameres.
Nederl. Dronckenschap is sonde / schade / en schande.
Die wijn drincken sonder smaeck
Doen een onbesuysde saeck.
Laet u dranck en eten geven/
Niet uyt lust/ maer om te leven.
Wie kust sonder lust/
En drinckt sonder dorst/
En eet sonder honger/
Die sterft te jonger.
Frans. *Iamais homme sage on vit*
Beuveur du vin sans appetit.
Hoogd. Wen wein eingehet / da gehet witz auß.
Ital. *Vin dentro, senno fuori.*
Lucil.
Vertitur œnophoro fundus, sententia nobis.

Iucunditas victus est in desiderio, non in satietate *Cicero.*
Tantum cibi & potionis adhibendum est, ut reficiantur vires, non ut opprimantur. *Idem.*
Ebrietas unius horæ hilarem insaniam, longi temporis tædio pensat. sicut plausus & acclamationis secundæ favor, qui magna sollicitudine & partus est & expiandus. *Senec. Epist.* 59.
Amicitia inter pocula contracta plerumque solet esse vitrea. *Richt. Axiom. Oecon.* 161.
Ne monstre pas ta vaillance à bien boire: car le vin a faict perir plusieurs. Syrach 31. 29.

Il ser-

Il ferro chi no fa nodo, perde il punto.

De kleer-maker spreeckt:

De nayer die geen knoop en leyt/ verlieft sijn steeck.

GHy die hier sonder werck gaet dolen achter straten,
Hoort wat my daer gebeurt, het sal u mogen baten,
Leert van een snijder wat, al is het ambacht slecht;
,,Een dwaes heeft menigmael sijn wijser onder-recht.
Ick ben te deser uur niet al te wel geschoren,
'k En had geen knoop geleyt, dus is mijn steeck verloren;
Mijn haest heeft my vertraegt, dit spijt my wonder seer,
Dan hier schuylt evenwel een gront tot goede leer;
Siet wie dat eenigh dingh met vreugt begeert te plegen,
Die moet eer hy begint sijn gronden overwegen,
Hy moet niet in der yl gaen vallen aen het werck,
Niet doen in sijn bedrijf, als op een vast gemerck;
Want al wie met 'er haest iet poogen aen te vangen,
Die krijgen in 't gemeen een paer beschaemde wangen.
Nu vrient, gaet uwes weeghs, maer let op mijnen raet,
En maeckt, al eer ghy naeyt te knoopen uwen draet.

Het spreeck-woort leert dat men alle saken met omsichtigheydt, en niet in der haest, moet in 't werck stellen: daer toe noch een ander spreeck-woort (mede ontleent van 't snijders ambacht) kan werden gevoeght, te weten:

Mesure trois fois, avant que tailler une fois.
Dat is:
Meet driemaels/ eer ghy eens snijt.
Een ander genomen van de voer-lieden:
Eer ghy voort rijt/ siet nae de lunze.

Hier toe dienen dan de volgende spreucken en spreeck-woorden.

Nederl. Eerst wickt/ dan waeght.
Hoogd. Habe rath vor der that.
Eh wigs/ den wags.
Ital. *Pensa prima, e poi fa.*
Hoogd. Schneller rath viel rewen hat.
Frans. *Ne romp l'œuf mollet, Si ton pain n'est prest.*
Nederl. De keerse die voorgaet/ licht best.
Spaens. Quien mal inhorna, sara lors panos tuertos. *id est:*
Frans. *Qui mal enfourne, tire des pains cornus.*
Nederl. Wie in der haest ovent / kryght gehoorende brooden t'huys.
Een haestigh mensch moet op een ezel rijden.
Lat. Canis festinans cœcos parit catulos.
Festina lentè.
Nederl. Geen dingen met 'er haest / als vloon te vangen.
Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est. *Ovid. Ep. Helen.*
Nederl. Yl met wijl.
Haest en spoet niet.
Summæ prudentiæ est, ita præterita agnoscere, ut futuris prospiciatur. *Corn. Nepos.*

Co 'l tempo, e con la paglia, si maturano le nespole.

Met tijt en stroo rypen de mispelen.

Het beeldt kan zijn een appel-vvijf, oft een vrouvve die haer met fruyt te verkoopen geneert, rijpe oft gelaeghde mispels aen de omstanders vertoont; en aldus spreeckt.

SIet hier, ô vrienden, wie ghy zijt,
Siet hier de krachten van den tijt:
Dees mispels waren eertijts groen,
Wat kon 'er iemant mede doen?
Geen mensch en at die uyt 'er hant
Die oyt daer lust of smaeck in vant;
En of men die al schoone briet,
Het freut en docht noch efter niet;
En soo die iemant stoven wou,
Wat hadt die anders als berou?
Soo dat dit ooft maer scheen te zijn
Een middagh-mael voor eenigh zwijn.
Maer siet! ick gingh met stillen vlijt,
En gaf het over aen den tijt,
Die heeft 'et met een goet beleyt
Te muycken onder hem geleyt:
En siet! nu is het groen gewas
Gansch anders als het eertijts was;
Want dat te voren niet en docht
Dat wort nu dier genoegh gekocht,
Dat wort nu op den disch gesien
Oock van de dun-getongde liên.
Siet, vrient, de tijt heeft wonder kracht,
Hy maeckt de wrange mispels sacht.

A muse in time maye bite a two a cable.

Met 'er tijt byt de muys een kabel aen stucken.

EEn muys, die lange knaegt, die kan eē kabel brekē,
Een key wort uytgeholt daer stage droppels lekē,
Of schoon een eyke stam vry diep gewortelt staet,
Sy valt noch even-wel, indien men lange slaet:
De tijt kan wonder doen, de tijt die lockt de rosen,
Oock uyt een dorren struyck, en doetse lustig blosen.
De tijt verandert veel, de tijt heeft groote kracht,
Door tijt, en met het stroo, so wort de mispel sacht.

Nederl. AL le dingh slijt
Door loop van tijt.
Die een gouden poorte wil maken / brengt 'er elcken dagh een nagel toe.
Frans. *Les ans sçavent plus que les livres.*
Nederl. Met tijdt en stroo worden de mispelen sacht.
De tijdt brenght rosen voort.
Ital. *Chi ha patienza, tordi in grassa à un quadrino.*
Il tempo mitiga ogni gran piaga.
Spaens. El tiempo es maestro en todas las artes.
Poco à poco hila la vieja el copo. *id est:*
Frans. *Peu à peu file la vieille sa quenoville.*
Ital. Non *c'è frutta dura, che il tempo non matura.*
Hoogd. Mit viel straichen wird der stockfisch lind.
Nederl. Met 'er tijdt rijpt het koren.]
Die den tijdt verbeyen kan /
Van een jongen wort een man.
Frans. *La continuelle goutiere*
Rompt la pierre.
Dies adimit ægritudinem hominibus. *Ter. Heaut.* 3. 1.
Ital. *A passo à passo si va lontano.*
Agoccia à goccia si cava la pietra.
Nederl. 't Is hart ooft dat de tijt niet en meucht.
De neerstige hant /
En spaerige tant /
Koopt ander luy lant.
Het water holt een harden steen /
En dat maer door een drop alleen.
De stadige jager vanght het wilt.
Annus producit, non ager. *Vid. Erasm.*
Quidquid voles quale sit scire, tempori trade. *Seneca.*
Siet vorders boven Pag. 103, en 134.
Et Ovid. 4. Trist. 6.
Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri, *&c.*

Wat

Wat de seuge doet/ moeten de biggen ontgelden.

W Anner de oude seugh haer parten heeft bedreven,
En dat 'er niet een pot is ongeschent gebleven,
Soo tijdt het dertel swijn in haesten op den loop,
En laet 'et al-te-mael daer liggen over-hoop.
De meester van het huys hier over gansch verbolgen,
Vloeckt op het grillig dier, maer weet 'et niet te volgen;
Dies ranst hy met 'er daet de kleyne biggen aen,
Die daer ontrent het huys onnoosel henen staen.
Daer wanckt de felle sweep, daer gaet 'et op een smijten,
Soo dat aen alle kant de jonge dieren krijten:
De sogh gaet onder dies en wandelt in het gras,
Bewust, gelijck het blijckt, van dat 'er gaende was.
Dit siet men menighmael, oock nu in onse tijden,
De Vorsten hebben schult, de kleyne moeten lijden;
Want daer een moedigh Prins verkeerde slagen doet,
Daer is 'et dat het volck de straffe dragen moet.

Nederl. **Als de jonckers blint-rousen/ dan moeten de boeren hair laten.**
Hoogd. Wenn sich die hern rauffen/ so mussen die bawren haar lassen.
Frans. *Les delices des Grands sont les larmes des petits.*
Hoogd. Was das die hern sündigen/ das büssen die armen.
Ital. *Il peccato di signore souvente fa piangere il vassallo.*
Un fa il peccato, l'altro la penitenza.
Hoogd. Der hern sünd/ der bawren buß.
Horat. 1. Epist. 2.
Lat. Quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi.
Dat veniam corvis, vexat censura columbas. *Iuven. Sat. 2.*
Griecx. Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.
id est:
Lat. Sæpe universa civitas viri mali scelera luit.
Frans. *Ce que la truye forfait, les porceaux souffrent.*
Nederl. **Wanneer een Prins springht uyt den bant/
Daerom lydt dickmael al het lant.**
**De misslagh die een Prince doet/
Wort by den slechten hoop geboet.
Mits Hemors soon de maeght verkracht/
Wort jonck en oudt om hals gebracht.
Al wat de groote seuge doet
Wort by de biggen veel geboet.
De kleyne diefjens hanghtmen/ de groote laetmen loopen.**
Hoogd. Mancher muß entgelten des er nie genossen hat.
Quid agimus hoc casu? feramus. nam quemadmodum sterilitatem, aut nimios imbres, aut cætera naturæ mala; ita luxum, ambitionem & avaritiam dominantium habeamus.
Sichem rapuit, & agricola plectitur. *Adagium est apud Arabes, Drusio teste, desumptum ex historia Dinæ filiæ Patriarchæ Iacobi, Genes. 34.*
Vid. Richt. Axiom. Oecon. 24 & 25.

Eau trouble gain de pescheur.

Troubel water's visschers sin; Want daer light zijn voordeel in.

Het beeldt soude mogen zijn een visscher die met sijn pols het water troubel maeckt, en de visch naer de netten jaeght; de selve spreeckt aldus:

V Raeght iemant wat ick doe? Ick ben gesint te vissen,
En waer het troubel is daer plagt men niet te missen;
Maer als in tegendeel de beke stille staet,
Soo wort men licht gewaer al wat 'er omme-gaet:
Men kan in dat geval op onsen handel letten;
Men siet dan al te kaer tot in de bloote netten,
Men siet het loos beleyt, en al het slim bejagh,
Soo dat men tot het meyr niet eens genaken magh.

Maer

Maer 't gaet 'er anders toe wanneer wy raeuwe gasten
Met polsen over-al tot in de gronden tasten,
Dan wort het water dick, en daerom rijst de vis,
En mits hy niet en siet, soo is de van gewis.
Wat dient 'er meer geseyt? die niet en weet te woelen,
En kan geen visscher sijn in dese laye poelen:
Gelooft 't, visschers kint, de stilte doet belet,
En 't is van outs geseyt, daer 't rommelt is 'et vet.

Nederl. **In troubel water is goet visschen.**
De kemel drinckt liefst als 't water geroert is.
Onder den trommel en hoornen geen wetten.
In de rommelinge is 't vet.
Beroopde meesters maken rycke knechten.
——— Et multis utile bellum. *Lucan.* 1, *v.* 182.
Opportuni magnis conatibus transitus rerum. *Tacitus.*
Multi honores quos quietâ republicâ desperant, perturbatâ se consequi posse arbitrantur. *Livius.*
Pet. Costalius milites stellioni comparat, quòd id animal pluvio ac tempestuoso aëre vivat, ac vigeat; sereno verò cœlo emoriatur. Alius camelo eos similes facit, qui bibere non dicitur, nisi prius pede fluvium moveat, & aquam turbidam faciat: unde Symbolum, *La trouble me plaist.* Vid. Erasm. adagio, *Anguillas captare:* ubi citat versus Aristoph. in Equitibus, qui ita Latine sonant:
Namque accidit tibi, quod anguillas qui aucupantur:
Ubi quieta stat palus, nihil piscium reportant.
Contra lutum si moverint, sursum, atque deorsum,
Capiunt: ita ipse capis, ubi rempublicam inquietas.
Hanc artem, inquit Erasmus, callent quidam principes, qui dissidia norunt serere inter civitates, quo licentius, quos visum est, mulctent.

Ruente quercu ligna quivis colligit.

Wanneer een boom ter aerden sijght/ Maeckt yder dat hy tacken krijght.

GEsellen, let 'er op; waer boomen neder vallen,
Daer is terstont het volck genegen om te mallen,
Een yder tijt 'er aen, als tot een vollen roof:
Een grijpt 'er na de vrucht, een ander naer het loof,
Een derde klimt 'er in, en set hem in de tacken,
En wilse met gewelt tot enckel mutsert hacken,
De vierde grijpt de bijl, en klooft de gansche stam,
En maeckt de wortels selfs tot voedsel van de vlam.
Een van den jongen hoop, geprickelt van de minne,
Komt swieren uyt het dorp, met *Chloris* zijn vriendinne,
Die grijpt het fijnste rijs, en vlecht een groenen krans,
En setse 't meysjen op, en leytse nae den dans.
In 't korte, gansch het dorp dat soeckt 'er iet te plucken,
Dat haelt 'er zijn gerief, en al met groote stucken:
De boomen onder dies die steyl en hooge staen
Daer komt geen dertel kint, geen stoute lecker aen.
Vraeght niet wat dit beduyt; het zijn bekende dingen,
Het laeghste van den tuyn dat wil men over-springen:
Den hont die onder leyt dien bijt het gansche rot,
En wien het qualick gaet en is maer enckel spot.

Ital. *All' albero che è secco, Taglia, taglia.*
Quando l'arbore è caduto, ogn' un gli corre sopra con la scure.
Po vertà fa viltà.
A cavalli magri vanno le mosche.
Caduto l'albero ogn' un corre à far legne.
A nave rotta ogni vento è contrario.
Quando un' è per terra, ogn' un grida, Dagli, dagli.
Le mosche si posano addosso a i cavalli magri.
Nederl. **Aen den armen wil alle man zyn voet wissen.**
Daer de tuyn laegst is/ wil yder over.
Als de salm gevangen is/ soo suyght hem den ael uyt.
Als de hondt onder licht/ al de werelt wil hem kreesten.
Als iemandt de kraeyen beschyten/ strax beschyten hem oock de uylen.
Men mis-deelt die 't mis-gaet.
Den lesten man byten de honden.
Op een schrael of schurrift beest
Sitten al de vliegen meest.
Frans. *Bourse sans argent je l'appelle cuir.*
A qu'il meschet On luy mesfait.
A celuy qui s'en-fuit, tout luy est contraire.
Le plat du bas est tousiours le premier vuide.
Nederl. **Daer de dyck laegst is/ loopt het water eerst over.**
Die een ander over magh/
Biedt hem selden goeden dagh.
Hoogd. Wann der wagen auffrecht gehet/ so sitzet jederman drauff: wann er aber umbfelt/ so fleucht jederman davon.
Wann der baum felt/ so klaubt jederman holtz auß.
Wer da leit/ der leit/ dem hilfft niemand auff.
Wen der wagen felt/ so hat er fünff räder.
An die armut wil jederman die schüh wischen.
Wo der zaun am niedrigsten ist/ da wil jederman übersteigen.
Wan ein hund under ligt/ so beissen all hund in ihn.
Wer auff ein knie komt/ den stößet man gern umb: kompt er dan auff beyde/ so hawet man ihm den kopff ab.
Spaens. Al postrero muerde el perro.
Nederl. **Daer der een op hickt/ daer hickense al op.**
Lat. Pabula tyrannorum sunt plebs & rustici. *Ludovic.* XII *dictum.*

Wann der wolff altet/ so reiten ihn die krähen.

Als de wolf oudt wort/ soo ryen hem de kraeyen.

Het beeldt kan zijn een oude stramme wolf, op wiens rugge de krayen sitten, hem pickende: de wolf zijn stijven hals niet konnende draeyen, pooght die te vergeefs wech te jagen.

De wolf spreeckt:

EEns was ick hoogh-geducht; geen beyr en quam my tergen,
Geen leeu en hadder lust om my den krijgh te vergen,
Ick was in 't wout gesien, en over-al gevreest;
Maer nu ben ick een spot oock van het minste beest,
Oock van 'k en weet niet wat: nu ryen my de kraeyen,
Om dat ick mijnen hals niet om en weet te draeyen,
Om dat ick niet en ben, om dat ick niet en magh,
Om dat ick niet en doe, gelijck ick eertijts plagh.
Nu ben ick maer een romp; want ook mijn eygen jongen
Die komen tegen my, en over my gesprongen.
Eylaes wat sal ick doen? mijn gansche lichaem beeft;
't Is uyt, wanneer de wolf sijn tanden over-leeft.

Als het diep verloopt/ verset men de bakens.

Siet veel andere spreucken, hier op passende, op 't voorgaende bladt.

Mor-

Mortuo leoni etiam lepores insultant.

Een haes bespringht oock wel een leeuw / Wanneer hy geeft syn lesten geeuw.

EY siet de leeuw, dat moedigh beest,
Dat al de werelt heeft gevreest,
Dat yder mijd' en yder weeck,
Soo haest het maer eens op en keeck,
Dat wort van hasen aengetast,
En lijdt nu schimp en overlast;
Want d'eerste treckt hem metten baert,
De tweede grijpt hem by den staert,
De derde springht hem op het lijf,
En al tot enckel tijdt-verdrijf.
Vraeght iemant, die het speeltjen siet,
Waerom dit heden soo geschiet?
De leeu is nu geheel veracht,
Want hy is doot en sonder kracht.

Nederl. **OOck hasen trecken een leeuw by den baert / als hy doot is.**

Yder hout 'et meer met den rysende mart / als met de afgaende.

Lat. Plures adorant solem orientem, quam occidentem.

Engels. The glory of the kings is like the snuffe of a candle.

Lat. Senex bos non lugetur. *Vide Eras.*

Griecx. Γέρων δόμοισι βοῦς ἀπένθητος μένει. id est:

Lat. Lugetur haud bos, cùm domi moritur senex.

Nederl. **Kleyn is den rou om een oude koe.**

Hoogd. Weil der schild new ist / so henckt man ihn an die wand: wanneer aber alt wird / so stößt man ihn unter die banck.

Menander apud Stobæum cap. 117. *(ubi multa habes, quæ huc faciunt.)*

Griecx. Κακόν ἐστι θρέμμα γέρων ἐν οἰκίᾳ μένων. id est:
Pecus molestum est desidens domi senex.

Talem ætatem deprecatur Solon, apud *Cicer. de Senectute.*

Ætas mala, mala merx est tergo. *Plaut. Menæch.* 5. 2.
Hic ille est, senectâ ætate qui factus est puer.
Aggrediar hominem. --- *Plaut. Trinum.* 1. 2.

Ovid. 4 *Pont.* 12.

Crede mihi miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re consiliumque perit.

Salomon Eccles. 9. 4.

Een levende hont is beter als een doode leeuw.

Vid. Homer. Odyss. 11, *vers.* 487, *& seqq.*

A barbe de fol apprent on à raire.

Wilt ghy wel scheeren na den aert? Soo scheert voor eerst een geck sijn baert.

HEt is een oude spreuck; Wie net wil leeren scheren,
Die moet voor eerst een gek tot sijn kalant begeren.
Vraeght iemant, waerom dat? wel hoort de reden aen,
Wie malle koppen scheert heeft selden haest gedaen.
By-naest op yder hayr dient raedt te zijn genomen,
En schier op yder knip soo moet de spiegel komen;
Dan is'er iet te langh, dan weder iet te kort,
Dan iet dat aen den kuyf of aen den knevel schort:
Hier dient de baert gerecht, en daer het hooft gewreven,
En ginder noch een schrap ontrent het oir gegeven;
Want daer leyt hem de key. Een hooft te byster net
Heeft ick en weet niet wat, dat hem van binnen let.

Nederl. By moeyelicke heeren
Is veel te leeren.
't Moet een wyse hant zijn / die een sotten kop wel scheren sal.
Wat let / dat leert.

Lat. Quæ nocent, docent.
Griecx. Παθήματα, Μαθήματα.
Lat. Vexatio dat intellectum.
Homine imperito nil quidquam est injustius,

Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
Terent. Adelph.
Nederl. Men heeft groote kunst van doen
Om de narren te vol-doen.

In caducum parietem ne inclina.

Wanneer een muer tot vallen staet / En soeckt aen hem geen toeverlaet.

Het beeldt soude konnen wesen een reysende man met een meersche ofte ander pack, willende steunen op een bou-valligen muer, en daer van over-stort zijnde, klaeght als volght:

OCh! wat een swaer geval is my daer over-komen!
Het lijf is my gequetst, mijn gansche kracht benomẽ:
En sooder iemant vraeght wat my ontbreken mach,
En hoe ick soo in haest ter aerden neder lagh?
Die hoore mijn bescheyt: Ik quam met rassche schreden,
Ick quam met dese meersch een verre wegh getreden;
Dies was ick wonder mat, en uytter-maten heet,
Bestoven over-al, en niet als enckel sweet.
Ick sloegh mijn oogen om door al de naeste kusten,
Ick socht een goede plaets om daer te mogen rusten;
Ten lesten quam ick hier, en vondt een out gebou,
Daer leund' ick tegen aen, op dat ick rusten sou.
Maer als ick neder seegh, en meynder op te steunen,
Siet doen begon de muer van stonden aen te dreunen,
Te storten over-hoop; daer viel de losse steen
My boven op het hooft, en onder op het been.
Wel, vrienden, hoort een woort: heeft iemant moede le-
Die kiese geenen troost, als op gesette reden; (den,
Want nae dat ick 't gevoel, en is 'er niet soo quaet
Dan alsmen sich te licht op eenigh dingh verlaet.
Al wie oyt steunsel soeckt aen krom-gebogen mueren,
Die moet 'et voor gewis met herten-leet besueren;
Want die een riet-stok noemt dẽ gront van sijnen stant
Die breeckt het teer gewas, en quetst sijn eygen hant.

Nederl. Voor een autaer / als hy breeckt /
Niemant oyt een keers ontsteeckt.
Mont hie en koos Een dorre roos.
Op solders sonder koren en komen geen kalanders.
Twee naeckten en konnen malkanderen niet kleeden.
Lat. ——— Fatis accede deisque,

Et cole felices, miseros fuge. — *Lucan.* 8. *v.* 485.
Socios legi suadeam qui potientiâ valeant, & in proximo habitent. *Aristotel. Polit.*
Ovid. 2 *Trist.*
Cùm cœpit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctaque fortunâ rimam faciente dehiscunt.
Ipsa suo quædam pondere tracta ruunt.

Esaie 30. 13.
Pourtant ceste iniquité-cy vous sera comme une crevasse d'une muraille qui s'en va tomber, laquelle fait ventre jusqu'au plus haut de la muraille, de laquelle le debris vient soudain, & en un moment.
Siet voorts boven Pag. 126.

Vech=

Vechtende koeyen voegen haer te samen / als de wolf komt.

LAetst was 'er groot verschil geresen aen der heyden,
Dies vochten onder-een de koeyen in de weyden;
Doch mits een grage wolf quam loeren daer ontrent,
Soo was van stonden aen de gansche krijgh ten endt:
Het onheyl, dat hen dreyght, dat doet de gramschap sij-
Dat doet hen wijser zijn, en beter sinnen krijgen; (gen,
Hierom komt al het rot, en maeckt een ronden hoop,
Dies tijdt de moede wolf ten lesten op den loop.
Gedenckt dit alle tijt, ghy vrye Neder-landen:
Want siet in eenigh zijn daer zijn u vaste banden:
Maeckt dat u binnen 's lands geen wrevel om en roert;
Vermits een grage wolf op uwe kudden loert.

Krijgh van buyten
Doet vrientschap sluyten.

Commune periculum diffidentes conjungit.
Dionys. Halicarn. lib. 8.

Instantè communi periculo, conciliari solent diffidentium animi.

Verdeylt vyer brandt qualick.

Het beeldt konde zijn een huys-moeder, die eenige kinderen van den heert jaeght, vermits sy het vyer breken en van den anderen scheyden; de selve spreeckt aldus:

DIt was een luchtigh vier, soo lang het bleef te samen,
En dat'er met de tang geen kinders by en quamen:
Doen was zijn helle vlam een çiersel van den heert,
Ten dienste van den gast, ter eeren van den weert;
Maer nu is het verdeylt, soo is 'et sonder luyster,
Soo light sijn schoone glans verschoven in het duyster.
Wech, kinders van den heert, of laet 'et vyer gerust;
Want als 'et is verdeylt dan is 'et sonder lust.
Ey siet wat Eendracht doet, en hoe gevoeghde krachten
Haer doen van haren vrient, van haren vyant achten:
Blijft eenigh, Hollants volck, en alle wrevel stilt,
Ten zy ghy, t'uwer smaet, u glans verliesen wilt.

Concordiâ parvæ res crescunt: discordiâ autem maximæ dilabuntur. *Sallust. Iugurth.*

Nederl. **Twist verquist.**
Eendracht geeft macht.
Eenigheyt vermach veel.

Sacrum est pacis nomen, & quod vix terram sapiat: sic alio nomine Hebræi τὸ εὐζῆν, ipsam adeò perfectionem, innuebant: nec quid aliud humano generi lubentius vel gratulati sunt Angeli, vel legavit Christus, vel Apostoli præceperunt. &c. *Ioseph. Hall. Rom. Irreconciliab.*

Il tegnoso fuge il pectine.

Een schurft hooft dat vreest de kam.

WAerom mach desen mensch so byster leelik tieren?
Den kop daer henen slaen, de leden omme swieren?
Wat maekt dẽ groven gast, wat maekt den kinkel gram?
Al wat ontrent hem komt is maer een fijne kam!
En waerom die gevreest? nae-dien oock teere maeghden
Noyt van het wit yvoir of fijne tanden klaeghden;
De kam is wonder nut, de kam is wonder net,
De kam is die het hooft in beter order set.

Antwoorde.

MEt oorlof, weerde vrient, ick sal de reden seggen,
Wilt slechts mijn onderricht wat nader overleggen;
Ghy neemt dit qualick op; want (soo ghy my gelooft)
Ten schort niet aen de kam, de feyl is aen het hooft:
Besiet my desen quant van onder en van boven,
De kop is hem beset met seeren en met roven,
En wie die maer en raeckt, hoe sacht het wesen magh,
Die hoort van stonden aen een jammerlick geklagh.
Ick ken een rouwen gast, die wil geen Bybel lesen,
Die wil niet in de kerck, of by de leeraers wesen;
En vraeght men my waerom hy goede dingen vliet?
Een peert dat schurrift is, en wil de ros-kam niet.

Nederl. **DIe een hooft van boter heeft / en wil by geen oven komen.**
Quade oogen en konnen geen licht verdragen.
Slecht gout en wil niet getoetst wesen.
Frans. *Iamais teigneux n'aima le peigne.*
A l'œil malade la lumiere nuict.
Ce qui est de bas or, craint la touche.
Lat. Qui malè agit, odit lucem.
Nederl. **Die quaet doet / haet het licht.** *Ioh.* 3. 20.
Een schurft peert vreest den ros-kam.
Aen een broos lyntjen moet men sachtjes trecken.

Een meeps lijf wil geen bewegingh lyden.
Cicer. Senect.
In fragili corpore odiosa omnis offensio.
Joseph. Hall. observ. 37.
Si l'on ne passe jamais par les chemins, ils devienent herbus: s'ils sont beaucoup frequentez, ils se rendent commodes au passage. Si le cœur n'est entierement accoustumé à la meditation, il se plaist en soy-mesme; non en ce qu'il est innocent, mais confident. s'il s'exerce souvent en ceste matiere, il trouve passage plein de consolation à ses pensées.

De hondt bijt den steen/ en niet die hem werpt.

ALs iemant met een harden steen,
Of met een hout, of met eē been,
Een hont ontrent de leden treft;
Hy krijt, hy bast, hy grolt, hy keft,
Hy loopt in haesten naer den steen,
Hy loopt in haesten naer het been,
En met een gansch verwoeden sin
Soo slaet hy daer de tanden in:
Maer die het leet hem heeft gedaen
Dien laet hy sonder hinder gaen.

Soo menighmael als dit geschiet,
En dat 'et eenigh mensche siet,
Soo lacht hy om de dwase daet
Die hem als dan voor oogen staet.

Maer hoort, gy vrint, die dit belacht,
En die het beest voor onwijs acht,
Komt siet doch met een rijper sin,
Komt siet het stuck wat nader in,
En daelt eens binnen u gemoet,
En denckt wat ghy by wijlen doet.

Als eenigh mensch, uyt swarte nijt,
Op u, of uwe vrienden bijt,
Of dat u iemant hinder doet
Of in u haef, of aen u bloet,
Wort ghy niet stracx u naesten gram?
En let niet eens van waer het quam?

Hoe dickmaels is 'et, weerde ziel,
Dat ick in dese stuypen viel,
Dat ick als op de menschen beet
Wanneer ick schaed' of schande leet!
Maer, mach ick bidden, mijn gemoet,
Siet dat ghy dit noyt meer en doet;
Maer als misschien ons iemant quelt,
Het is door list, of met gewelt,
Vergaept u aen de lieden niet
Die ghy hier mede besich siet:
En schoon ons treft een nijders tant,
Soo denkt, Het komt van hoger hant,
Segh vry, Dees mensch is maer alleen
Een stock, een roed', een slingersteen,
Die van een grooter macht bestiert
Om my of om de mijne swiert:
En maeckt oock daer in geen verschil
Wien Godt hier toe gebruycken wil,
Het zy dan vyant ofte vrient,
Dewijl dat ghy het doch verdient,
Dewijl dat ghy u weerdigh kent
Dat Godt u sware plagen sent.

De mannen, nae den geest gesterkt,
Die hebben dit wel er gemerckt;
Want als men hun te quellen nam,
Soo sagen sy van waer het quam,
Sy sagen Godes roede slaen,
Sy sagen Godes Engel staen:
En daerom was 't dat hun de ziel
Niet op de daedt der menschen viel;
Maer swierde met een diepe sucht
Tot boven in de blaeuwe lucht:
Sy baden Godt in haer verdriet,
Maer beten op de menschen niet.
En weder, als het soet geluck
Quam wech te nemen haren druck,
En dat misschien haer even-mensch
Hun gunstig was naer eygen wensch;
Soo werden sy daer in gewaer,
Des Heeren vrientschap over haer,
En resen, met een bly gemoet,
Tot Godt den gever van het goet.

Wel aen mijn ziele, tot besluyt,
Druckt dit in al u wesen uyt;
En quijt u dus in vreught en pijn,
Het sal ons hert een balsem zijn.

ALs de Sabéen, de Chaldéen, de wint, het vyer, door den duyvel ontsteken, Iobs goederen, kinderen, en gesontheydt hadden wech-genomen: hy en seyde niet, God heeft 'et gegeven, doch de duyvel heeft 'et wegh-genomen; maer hy seyde, De Heere heeft 'et gegeven, de Heere heeft 'et genomen, de naem des Heeren zy gesegent. *Iob* 1. 21.

Als Simeï den Koningh David vloeckte en met steenen wierp, en dat Abisaï den selven daer over den kop wilde af-houwen, soo heeft de Koningh sulcks belet, Laet hem vloecken (seyde hy) want de Heere heeft 't hem geheeten. 2 Sam. 16. 10.

Wat willen wy ons vergapen aen de gene die misschien ons sonder of tegens alle reden versmaden? Onse saken en zijn daer niet vast; wy hebben met den Heere onsen God te doen, by den welcken wy duysentmael over in hoon, smaet, verachtinge, en al wat ons verdrietigh wesen mocht, wel verdient hebben: wat is ons dan daer aen gelegen hoe of door wien de Heere onse Godt ons dat toe-brenght, dewyle wy allenthalven wel weerdigh zijn dat het ons soude toegebracht werden? Teyling.

In tegendeel van 't gene voorsz. is dient gelet, dat Esau Iacob vriendelicken bejegende, dat de Barbaren Paulo beleeft waren, dat Artaxerxes Nehemiæ gunstigh was, dat de Cepier tot Ioseph goede genegentheydt toonde, dat de leeuwen Daniel geen schade en deden, dat (segh ick) dit alles niet de menschen, maer Gode alleen en sijne vaderlicke gunste toe is te schrijven.

In afflictionibus avertere debemus oculos ab eo quem nostrarum calamitatum causam esse videmus: Deus potiùs respiciendus est, qui homine illo tanquam instrumento utitur. Ita rectè ratiocinatus est Rex David, 2 *Samuel* 16. 10.

Die pferde stallen gern/ wo es zu vor naß ist.

Het peert stalt meest / daer 't nat is.

HEt peert dat is gewoon meest in het nat te stallen,
En daer veel water is, daer laet 'et water vallen;
En schoon men dagen langh rijt om het gansche lant,
't En lost naeu eenigh vocht ontrent het dorre zant.

 Siet

Siet daer een rechten ſtreeck, waer na de menſchen leven:
Wie veel heeft, die ontfanght, den rijcken wort gegeven,
Hoe iemant grooter is, of hooger is geraeckt,
Hoe een die ſchencken wil, de giften grooter maeckt.
Maer hoort, ô weerde ziel, dit zijn verkeerde wegen,
Ghy, brengt daer niet en is, ſoo vint men rechten ſegen:
Gy, geeft daer honger woont; of noot eē ſchamel man,
Die mits hy niet en heeft, niet weder nooden kan:
Dat is een rijck geſchenck; dat God ſal weder-geven,
Of hier (indien het dient) of in het eeuwigh leven;
Want deugt aen eenig menſch gedaē, en niet geloont,
Wort boven al bedacht, en boven al gekroont.

Iuvenal. Sat. 3.
Nil habuit Codrus. quis enim negat? & tamen illud
Perdidit infelix totum nil: ultimus autem
Ærumnæ cumulus, quòd nudum, & fruſta rogantem
Nemo cibo, nemo hoſpitio, tectoque juvabit.
Si magna Arturii cecidit domus; horrida mater,
Pullati proceres: differt vadimonia Prætor.
Tunc geminus caſus urbis, tunc odimus ignem.
Ardet adhuc, & jam occurrit qui marmora donet:
Conferat impenſas. ——— *Vid. ſeqq.*
Terent. Phorm. 1. 1.
Quam iniquè comparatum eſt! ii qui minus habent
Ut ſemper aliquid addant divitioribus.
Men geeft Die heeft.
Siet boven in 't tweede deel / Pag. 97.

Als elck voor ſijn huys veeght / ſoo worden alle ſtraten ſchoon.

Het beeldt mochte zijn een wijf en een vrijſter, op haer beſſemen leunende, en t'ſamen kijvende: een beſette vrouwe haer aenſprekende, in voegen als volght:

WEl ſnege meyt, en deftigh wijf,
Ey lieve, waerom dit gekijf?
En waerom roepje door de buert
Dat Trijn haer ſtoupe niet en ſchuert?
Dat Heyl noyt rechte buerſchap pleeght,
Mits ſy haer ſtrate niet en veeght?
Dat Griet haer goote ſtincken laet
En nimmer hant aen beſſem ſlaet?
Vriendinnen, houd u doch geruſt,
Het kijven heeft doch geenen luſt:
Een yder keere voor ſijn huys,
Soo worden alle ſtraten kuys.
Hoe dienſtigh waer het voor het landt,
Indien men geen klappeyen vandt!
Indien en man en echte wijf
Bemoeyde ſlechts met haer bedrijf,
Bemoeyde met haer eygen ziel,
En daer een ſtaege vyer-ſchaer hiel:
Gewis dat waer een dienſtigh werck
En voor den Staet, en voor de Kerck;
Want als een yder 't ſijne doet,
Dat is voor al de werelt goet.

Ital. *Chi vol dir mal d'altrui, penſi prima a ſe.*
Di quel che non ti cale,
Non dir nè ben nè male.
Frans. *Vn chacun fait bien,*
Qui fait le ſien.
Ital. *Ne orecchie in ſegreti, nè occhi in lettera, nè mani in taſca d'altri.*
Non cercar quel che non ti tocca.
Chi fa i fatti ſuoi, non s'imbratta le mani.
Nederl. Daer elck hem ſelfs ſoeckt / gaet niemant verloren.
Hoogd. Was dich nit brennet / das blaſe nit.
Nederl. Wat u niet en brant dat en koelt niet.
Frans. *Que chacun mercier*
Porte ſon pannier.

Quand d'autre parler voudras;
Regarde toy, & te tairas.
Nederl. Elck ſuyve ſijn hof / en ick den mijnen;
Soo ſal het onkruyt haeſt verdwijnen.
Syrach 18. 20.
Straffet te voren u ſelven / eer ghy andere lieden oordeelt.
Plaut. Sticho 1. 3. (*ubi vide quæ præcedunt*)
——— Curioſus nemo eſt, quin ſit malevolus.
Horat. 1. *Epiſt.* 18.
Percunctatorem fugito: nam garrulus idem eſt.
Theocrit. Idyll. 15.
Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἀγάγεθ' Ἥραν. id eſt:
Omnia ſcit mulier: ſcit quomodo Iupiter ipſe
Junonis primos thalamos conſcenderit olim.
Hinc Plaut. Trinum. 1. 2.
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.
Sciunt id quod in aurem rex reginæ dixerit:
Sciunt quod Juno fabulata eſt cum Jove.
Quæ neque futura, neque facta ſunt, tamen illi ſciunt.
Falſon' an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt; dum illud, quod lubeat, ſciant.
Et Iuvenal. Sat. 6.
Hæc eadem novit, quid toto fiat in orbe:
Quid Seres, quid Thraces agant. —— *&c.*
Vid. Eraſmum in Adagio,
Spartam quam nactus es, hanc orna.
Du Vair.
Il faut que chacun ſerve à la Republique de ſon meſtier.

De keers die voor gaet licht beſt.

GHy, die wilt in het duyſter gaen,
En treet niet al te veerdigh aen;
Maer (geeft de mane geenen ſchijn)
Soo laet de keers u leydts-man zijn:
Want anders ſoo ghy veerdigh treet
Eer ghy de rechte paden weet,
So ſtoot gy licht een blaeuwe ſcheen,
Of valt wel in de modder heen.
Betreet daerom geen vreemde ſtraet
Voor dat de fackel voren gaet;
Want licht gedragen nae den man
Wie is 't et dien het baten kan?
Als ghy een ſake neemt ter hant,
En doetſe niet met onverſtant,
En doetſe niet als in der nacht,
Dat is, te voren niet bedacht:
Maer laet voor al een helder licht,
Laet Reden leyden u geſicht;
En maeckt dat ghy u dingen weeght,
En goeden raedt te voren pleeght,
Maeckt dat ghy lang genoegh verſint
Eer ghy een wichtigh ſtuck begint;
Want komt het licht eerſt nae de val,
Wie is het dien het baten ſal?

Nederl. WAnneer het onheyl is geſchiet /
Dan baet voortaen het klagen niet.
Verſint / eer ghy begint.
Raet voor daet.
Nae-raet gebraeck noyt man.
Nae-rou / wyven rou.
Ital. *A ben s'appiglia,*
Chi ben ſi conſiglia.
Penſa prima, & poi fa.
Hoogd. Eh wigs / den wags.
Priuſquam incipias, conſulto opus eſt. *Salluſt.*

Op eenen anderen ſin.

WAnneer het licht gaet voor den man,
Dan is 'et dat het baten kan;
Maer brengt het iemant achter aen,
Soo kander niemant ſeker gaen.
Segh, wie en valt of ſtruyckelt niet
Die in der nacht geen licht en ſiet?
De boete die een Chriſten hert
Van Gode voor-geſchreven wert,
En dient niet uyt te zijn geſtelt
Tot ons het lijf ter aerden helt,
Neen, vrienden: 't is de beſte deught
Die op-waſt met de groene jeught.
Hoe! is 'et niet een ſotte waen
Te loopen op de ruyme baen,
En uyt te ſtellen alle tucht
Tot dat de jonckheyt henen vlucht?
Tot dat ons oude dagh genaeckt,
En al de leden ſwacker maeckt?
Ey ſegt eens, vrienden, met beſcheyt,
Is u het leven toe-geſeyt
Tot veertigh, vijftigh, t'ſeſtigh jaer?
O neen, ghy zijt in doots gevaer
Tot aller uuren, t'aller tijt,
Soo haeſt als ghy geboren zijt:
En dickwils die de kloeckſte ſchijnt
Die is 'et die voor eerſt verdwijnt.
Ghy daerom, voor den beſten raet,
Maeckt dat u licht voor henen gaet,
En geeft u jonckheyt aen den Heer,
Dat ſtelt u vaſt voor immermeer.

Laet berou / ſelden goet berou.
Een Godtſaligh man ſeyde wel: Honden en geeftmen geen bloot been: waerom aen Godt een geraemte? dat is: een oudt afgeſleten lichaem.
Accende lucernam antè tenebras. *id eſt*: illumina te bonis operibus, antequam ſuperveniat ſenectus aut mors. *Erpenius in Adag. Arab.*
Quæ tam ſtulta mortalitatis oblivio in quinquageſimum aut ſexageſimum annum differre ſana conſilia, & inde velle vitam inchoare, quò pauci eam perduxerunt? *Seneca de Brevit. vitæ.*
Omnium terribilium nullum magis horribile, quam in eo ſtatu aliquem vivere in quo non audeat mori. *Auguſtin.*
Pulchra res eſt conſummare vitam ante mortem. *Seneca Epiſt.* 32.
Et tu jeune? qu'en chaut il? on ne conte pas icy les ans, on ne ſcait en quel lieu la mort t'attend. Attend la doncq en tout lieu. Seneque Epiſt. 27.
Hieron. Epiſtol. ad Paul.
Qui ſeſe moriturum recordatur aſſiduò, is terrena omnia facilè contemnit, per veram ac ſeriam converſionem ad beatum obitum ſeſe præparat, ſinceræ pietati ſtudet, patienter adverſa quævis tolerat, & ardenti vitæ æternæ deſiderio totus flagrat, *&c.*
Crimen relinquit vitæ, qui mortem appetit. *P. Syrus.*
Periander per Auſon.
Mortem optare malum, timere pejus.
Chilo per eundem:
Vive memor mortis, uti ſis memor & ſalutis.
Felices obeunt, quorum ſine crimine vita eſt. *Cato.*
Idem: Ne timeas illam quæ vitæ eſt ultima finis;
Qui mortem metuit, quod vivit perdit idipſum.
Ronſard: *Car volontiers par un commun accord*
La belle vie engendre belle mort.

Wie ſtruyckelt/ en niet en valt/ voordert wegh.

ALs iemant over wegh in haeſten komt getreden,
En ſtruyckelt met den voet, maer recht dan noch de leden,
Die maeckt dan ſnelder vaert als hy te voren plagh,
En ſiet oock beter toe als hy te voren ſagh.
Siet daer een ſoeten troost voor alle vrome zielen,
Sy worden op-gerecht, oock doenſe neder-vielen,
Al ſlibbert menighmael, al glibbert hun de voet,
Sy blijven efter ſtaen, en maken beter ſpoet.
Op, op dan, treurigh hert, geen moet en dient verloren;
De prickels van het vleeſch die zijn u nutte ſporen:
Recht flux de leden op; dat voeght een Chriſten man,
Nadien hem oock het quaet ten goede dienen kan.

Griecx. Παλινδρομῆσαι μᾶλλον, ἢ κακῶς δραμεῖν. id eſt:
Præſtat recurrere, perperàm quam currere. *Profert Lucian. Aſino.*
Frans. *Qui trebuſche, & ne chet point, s'avance de trois pieds.*
Celuy qui bronche, s'il ne tombe, il avance.
Lat. Quæ nocent, docent.
Poſt malá prudentior. *V. Eraſm.*
Nederl. **Harde ſchocken leeren wel.**
Wie dwaelt en haeſtigh weder-keert/
Die wort'er beter door geleert.
Huc facit illud in D. Thomam Crammerum martyrem Anglum.
Te docuit lapſus, magis ut veſtigia firmes.
Sic mala non raró cauſa fuère boni.
Al heeft de val ons quaet gedaen/
Met vallen leert men ſeker gaen.
Lactant. lib. 5. cap. 13.
Multo firmior eſt fides, quam reponit pœnitentiá.
Dat is:
Het geloove door boetveerdigheydt herſtelt / is krachtiger als te voren.
Rom. 8. 27.
Toutes choſes aident enſemble en bien; à ceux qui aiment Dieu.

Een gebranden hont vreeſt oock het kout water.

Het beeldt kan zijn iemant die uyt een beeck op een hont water ſprenght, de hont daer van in aller yl wech loopende.

VErdriet, angſt, tegenſpoet, en diergelijcke ſlagen,
En zijn niet alle tijt te noemen quade plagen;
Want boven menigh nut dat hier uyt rijſen kan,
Soo maeckt het ongeval een kloeck en handigh man.
Men ſegge watmen wil, die ſachtjens heeft geſeten,
En kan niet, ſoo het dient, veel nutte ſaken weten;
Maer een die liſt en leet heeft dickmael uyt-geſtaen,
Leert wat de werelt is, en hoe de ſaken gaen.
Een vos die aen het lijf den ſtrick eens voelde prangen,
Is naemaels wonder ſchou, en qualick om te vangen:
Een vis die eens den haeck wert in het aes gewaer,
Wat voedtſel datſe vint daer vreeſtſe voor gevaer:
Een ſchaep dat eens den wolf is uyt den mont genomen,
Wil naeu ſijn herders hont ontrent hem laten komen:
Een duyf weleer ontſnapt de klauwen van den valk,
Al waſſe voor-tijts ſlecht, die wort ten leſten ſchalck:

Een mensch die in den storm een schipbreuk heeft geleden,
Vreest oock een stille ree, en vry niet sonder reden:
Een hont die eens het lijf van sode was verschroeyt,
Schrickt oock voor killigh nat dat in de beken vloeyt:
Een huys-man in het wout eens van de slangh gesteken,
Of schoon hem al de gif is uyt 'et been geweken,
Die houdt 'et voor verdacht, soo maer een hagedis
Komt stijgen uyt den braem, of uyt het groene lis.

Wat dient 'er noch geseyt? De schippers leeren varen
Niet in de stille zee, maer in de felle baren;
Want dien het altijt gaet of naer of boven wensch,
En weet noyt, so het dient, de gronde van den mensch.
Siet! als ons eenigh leet of harde slagen raken,
Dat kan oock gecken selfs tot wijse lieden maken:
't Fy hem die my bedrieght; maer so hy 't weder doet,
Soo is het 't fy voor my, en ick ben maer een bloet.

Ital. *Pare alli sorci scampati sempre, di mangiare il cacio nella trappola.*
Il cane scottato dall' acqua calda, ha paura anco della fredda.
Nederl. **Wat verseert dat leert.**
Niemant leert als met schade of schande.
Wat men niet en besuert / en besoet men niet.
Wat niet en kost / en deught niet.
Slagen maken wijs.
't Verbrant kint vreest het vyer.
d'Onbesochte / d'onbedochte.
Ital. *Il can battuto dal bastone, ha paura dell' ombra.*
Nederl. **Een hont en rieckt niet aen de kant / Daer hy den neus eens heeft gebrant.**
Ital. *Chi è stato morse delle serpi, ha paura delle lucertole.*
Frans. *Des playes on devient sage.*

Lat. Piscator ictus sapit.
Ovid. Trist. lib. 1. Eleg. 1.
Terretur minimo pennæ stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis:
Nec procul à stabulis audet decedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi. *Vid. seqq.*
Idem de Ponto lib. 2. Eleg. 7.
Da veniam quæso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis æra subesse putat.
Sæpe canem visum longè fugit agna, lupumque
Credit, & ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum,
Vanaque sollicitis incitat umbra metum.

Corti rami, vendemmia lunga.

Korte tacken / langen wijn-oegst.

Het beeldt soude konnen wesen een hovenier, snoeyende eenen wildt-gewassen wijngaert.

Of schoon u hovenier den wijngaert plagt te snoeyen,
Soo datse niet en mach in volle tacken groeyen,
Ghy, denckt noch even-wel niet eens in u gemoet
Dat hy de plante schent, of eenigh hinder doet:
Ghy, weest hier in gerust, oock sonder eens te klagen,
Al is 'er weynigh houts, het sal te beter dragen;
Siet, wat men neder houwt (daerom ghy zijt beducht)
Dat is maer los gewaey, en loten sonder vrucht.

Wat is 'er, aerdts gemoet, wat is 'er al te klagen
Van druck, en tegenspoet, van veelderhande slagen
Die u den Hemel sent? ey lijdt de nutte pijn:
Het vleys is u te gul, het dient gesnoeyt te zijn.
Geluckigh is de mensch, oock midden in het lijden,
Als Godt, door harde tucht, sijn herte komt besnijden;
Wel snoeyt, ô Vader snoeyt, en rukt uyt mijn gemoet
Al wat in eenigh deel u vruchten hinder doet.

Lijt / als het immer wesen moet;
Want naer het suere komt het soet.
Falx attenuat lascivientia.
Weynigh houts / veel vruchten.

Saligh is de mensch dien God straft; daerom en weygert u der kastijdinge des Almachtigen niet: want hy verwont en verbindt / hy slaet en zijne handt heelt. Hiob 5. 17, 18.

Lampada trado.

De oude man spreeckt:

Het licht wel eer van my bemint/ Dat geef ick u/ mijn weerde kint.

DIt licht, mijn weerde kint, de fackel van het leven,
Was van het hoogste Licht voor desen my gegeven:
Nu heeft 'et voor een tijt, nu heeft 'et my gedient,
Ick gevet heden u, als aen mijn naesten vrient.
Ick heb het langh gebruyckt, en ben met staege schreden
Op mijn bescheyden wegh ten eynde toe getreden,
Nu ben ick op het lest, nu ben ick aen den put,
Daer is geen licht bequaem, daer is geen fackel nut:
Ghy hebt in tegendeel van heden af te dwalen,
Nu op een hoogen bergh, dan in de laege dalen,
Nu op het vette kley, dan op een dorre strant,
Nu op een harde klip, dan op een driftigh zant;
Treet op de rechte baen, en mijdt de slimme wegen,
Gaet midden op de straet, en schout de vuyle stegen:
En t'wijl u jonkheyt duert maeckt dat gy niet en malt,
En als ghy trager wort, siet dat ghy niet en valt.
Wel gaet dan, lieve, gaet, ô spruyte mijner lenden,
Ghy waert mijn eygen vleys, eer u de lieden kenden:
Ick ben nu uyt-geleeft, en ghy begint de reys,
Ick gae nu, siet ick gae den wegh van alle vleys.
Dit is des werelts loop, de kloeckste menschen leven
Tot sy een ander mensch den fackel over-geven;
Dus gaet de snelle tijt, gelijck een staege stroom,
Dus steeckt het nieu gewas het oude van den boom.

D*It spreeck-woort is ontleent van sekere spelen ofte oeffeningen van de Oude, daer een brandende fackel in gebruyckt wert: de welcke by iemant, nu vermoeyt zijnde, aen een versch man met 'er hant wert toegereyckt, en soo t' elcken wederom aen eenen anderen: als* Plato*, Pausanias†, *en andere oude schrijvers getuygen. In voegen dat den fackel ofte licht over te leveren hier te seggen is, sijn ampt, gelegentheyt, middelen, jae leven selfs, als men nu uyt-geleeft en diergelijcke dingen sat is, aen andere over te setten.*

* 1 de Republ. † Attic.

En hier toe kan (mijns oordeels) gepast werden de plaetse Numer. 20. vers. 23. &c. *die ick noyt sonder innerlicke beweginge en lese. De Nederlantsche oversettinge luyt als volgt:*

En de Heere sprack tot Mose, neemt Aaron en sijnen sone Eleasar, en leytse op Hor in 't geberghte, en treckt Aaron sijne kleederen uyt, en treckt se aen Eleasar sijnen sone: en Aaron sal hem aldaer vergaderen tot sijne vaderen, en sterven. Doen dede Moses als hem de Heere geboden hadde, en klom op Hor in het gebergte, voor der ganscher menighte. Ende Moses toogh Aaron sijne kleederen uyt, en tooghse Eleasar sijnen sone aen: en Aaron sterf aldaer boven op den bergh. Moses dan en Eleasar klommen af van den berge; en doen de gansche menighte sagh dat Aaron wech was, beweenden sy hem dertigh dagen, het gansche huys Israëls.

Hier by kan noch gevoeght werden dat geseyt wert 1 *Reg.* 15. 4. *van Abiam Koningh van Iuda.* Pour l'amour de David l'Eternel son Dieu luy donna une lampe en Jerusalem, luy suscitant son fils apres luy. *De Nederlandtsche oversettinge seyt: Om Davids wille gaf hem de Heere sijn God een licht te Ierusalem, dat hy sijnen sone na hem verweckede,* &c.

Lucretius 2, *vers.* 78.

Et quasi cursores vitai lampada tradunt. *De Animalibus agit, quæ successione propagantur vitâ per vices ab aliis in alia transfusâ. Plato de Legibus 6 ait,* Cives oportere liberis generandis & educandis operam dare, ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi lampada sive tædam ardentem posteris aliis post alios tradant. *Eodem pertinet illud Persianum:* Qui priores, cur me in decursu lampada poscis? *Faciendum ergo hîc ut Senecâ dicit:* Rectum iter quod sero cognovi, lassus errando, aliis monstro.

Glaucus apud Homerum Iliad. ζ.

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum:
Quorum hæc ventus humi fundit, rursum illa virescens
Profert sylva, simul veris jam afflaverit aura.

Quibus versibus Pyrrhonem Academicum peculiariter delectatum fuisse, testatur Diogenes Laertius.

Rursum Homerus Iliad. φ.

Frondibus arboreis similes, nunc ubere fœtu
Exuperant, lætique satis vescuntur agrorum:
Nunc rursum intereunt, evanescuntque caduci.

Vid. Græcos versus apud Erasmum proverbio, Homo bulla.

La vie d'homme, un chemin d'hyver.

Als in de winter zijn de wegen.
Soo is het met den mensch gelegen.

HEt leven van den mensch is even soo gelegen
Gelijck des winters doen de gronden van de wegen;
Al wie dan reysen moet die is 'er qualick aen,
Want 't is 'er glibber-gladt al waer hy meynt te staen:
Men vint geen wagen-spoor, geen peyl van mensche-treden,
Het schijnt een staege sloot daer eerst de koetsen reden,
't Is al gelijck een meyr, waer dat men henen siet;
Men kent het rechte padt, men kent de grachten niet.
En of 'er al misschien een plaetse wort gevonden
Daer voor een kleynen tijdt de voeten seker stonden,
Het is een kort vermaeck; want na den tweeden pas,
Soo is 'et weder vuyl gelijck het elders was.
Wat raedt in dit gevaer? niet beter als te letten
Waer dat men even-staegh de voeten heeft te setten,
En dit tot datmen komt op 't eynde van den dagh,
Daer een vermoeyde ziel haer ruste vinden magh.
O Wegh, ô ware Wegh, bestiert mijn losse gangen,
Op datse nimmermeer in 't slick en blijven hangen:
Geeft dat wy, voor besluyt, ten lesten mogen gaen
Daer nimmer winter komt, maer eeuwigh rosen staen.

Nederl. **Ons leven is een winter-pat;**
Na weynigh drooghs/ al weder nat.

Spaens. Por ningun tempero, no dexes el camino real, por el sendero.

Frans. *Pour quelque temps qu'il face, ne laisse le chemin royal, pour le sentier.*

Des que je nasquis je pleuray, & chasque jour naist le pourquoy.

Lat. A fronte præcipitia: à tergo lupi.

Nederl. **Dan voren heb ick steyle bergen/**
Dan achter beesten die my tergen.

Alle geloovigen hebben bekent dat sy gasten en vreemdelingen waren op aerden. *Hebr.* 11. 13.

Moet de mensche niet altijdt in den strijdt zijn op aerden? *Hiob* 7. 1.

Nach den blättern fallen die bäum.

Ons tijdt verloopt gelijck een stroom:
En naer het bladt/ soo valt den boom.

WAnneer ick trede door het wout,
En sie het rijs en jeughdigh hout,
En dat ick vind' een populier,
Een hoogen eyck, een lagen vlier,
Een lind, een ijp, een buck, een es,
Terstont soo krijgh ick daer een les;
Want t'wijl ick eensaem stae en poogh
Mijn geest te voeden door het oogh,
Soo vind' ick sonder twijffel wat
Dat dienstigh is te zijn gevat.
Een boom die van den gront bederft,
Of onder aen den wortel sterft,
Diens af-ganck siet men aen den top;
Want hy krijght stracx een dorren kop,
En wort soo voort in korten tijt
Sijn loof en groene bladers quijt,
Tot hy gansch kale tacken krijght,
En dan eens mede neder-sijght.
Al wast de mensch niet uyt het velt,
't Is even dus met hem gestelt;
Want als de jeught hem nu begeeft,
En dat hy schier is uyt-geleeft,
Sijn hooft dat wort hem kael en glat,
Sijn aensicht rimpelt boven dat,
Sijn tant, die vast gewortelt stont,
Die komt hem vallen uyt den mont.
Wel ghy, wien dus de jeught ontvalt,
Ey lieve, 't is genoegh gemalt,
Gaet maeckt u veerdigh tot de reys,
Ghy treet den wegh van alle vleys;
Want als de tacken voren gaen
Hoe kan de boom dan lange staen?

Quid est homo? Lucerna sub dio posita.

Als met een keers in 't open velt /
Soo is 't et met den mensch gestelt.

En keerse van den wint aen alle kant gedreven,
Dat was in ouden tijt een schetse van het leven,
Een af-druck van den mensch, een beelt van alle vleys,
En 't is (nae mijn begrijp) gesproken nae den eys.
Want sooder groote wint komt op der aerden rasen,
Stracx wort het flicker-licht met krachten uyt-geblasen:
Of sooder stilte komt, en dat de sonne schijnt,
Ey siet! de fackel smelt, en hare glans verdwijnt:
Indiender eenigh nat van boven komt gesegen,
De keerse staet en queelt oock van den minsten regen:
Of komt 'er drooge vorst die in de wangen bijt,
Het vier dat wort verteert, en al in korten tijt:
Of soo een soete lucht (dat niet en kan geschieden)
Wou aen de teere vlam gestaege gunste bieden,
Eylaes! haer schoone glans gaet efter haren ganck;
En wort ten lesten asch, en niet als enckel stanck.
Wat is doch van het vleesch? daer zijn verscheyde saken
Die ons (men weet niet hoe) tot stof en assche maken;
En schoon men langen tijt behout een goeden stant,
Noch wort de leven-vonck ten lesten uyt-gebrant.
Ach! waer sich iemant keert, of waer hy komt getreden,
De doot, de bleecke doot, die sit hem in de leden;
Dies schoon men hier bequam sijn vollen herten-wensch,
't Is al maer korte vreugt. De doot is in den mensch.

Varro 1 *de Re Rust. pr.*
Homo bulla, eo magis & senex.
Æschylo apud Stobæum cap. 98. Καπνοῦ σκιά, fumi umbra: Pindaro Pyth. 8. σκιᾶς ὄναρ, umbræ somnium, homo dicitur. Vide Eras. in *Homo bulla.*
Sophocl. Ajace:
Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον. id est:
Homo flatus est, & umbra: præterea nihil.
Ons tijt gaet als een snelle stroom /
En zijn als schimmen van een droom.

Ronsard:
L'homme n'est rien qu'une vaine fumée.
P. Syrus:
A morte semper homines tantundem absumus.
Cosi presto morono le pecore giovani, come le vecchie.
Aussi tost meurent jeunes brebis, que vieilles.
Sy. 17. 29.
Wat is doch een mensche / dewijle hy niet onsterffelijck en is.

Een oudt voer-man hoort geerne 't geklap van de sweep.

Siet Gijs den oudē knecht die hoort de peerdē trappē,
Die hoort de wagen gaē, die hoort de swepē klappē,
Dies springt sijn hert om hoog, en dat van enkel vreught,
Om dat hy wort gewaer den handel sijner jeught.
Nu wou de stramme gast wel rijden aen der heyden,
En met een snellen keer den wagen omme-leyden,
Hy wenscht te mogen zijn daer Kees met Aefjen speult,
En daer men uytter borst op alle bruggen heult.
Maer dat hem meest beweeght dat zijn de volle kannen,
Der plaetse daer men plagh den wagen uyt te spannen:
In 't kort', het komt hem voor wat hy te voren plagh,
En siet, de wil is daer, schoon hy niet meer en magh.

Men vindt 'er over al die in haer oude jaren
Noch even zijn gemoet als sy te voren waren,
Men siet dat hun de jeught noch in de leden rijt,
Al is haer kranck gestel verwonnen van den tijt.
Niet soo, vernieude ziel, maer laet u oude sonden,
Oock eer dat u de tijdt de lusten heeft gebonden:
Of is 'et niet geschiet ten minsten mijdt het quaet
Als u de swackheyt selfs tot beter zeden raet.
Een, wien de frisse jeught noch krachten komt te geven,
Die moet geduerigh sien hoe wel te mogen leven:
Maer die nu trager wort, moet letten boven al
Hoe dat hy sijnen tijdt met segen eynden sal.

Frans. *Il souvient tousiours robin de ses flustes.*
Spaens. Cabritilla que suele mamar, prure le el paladar.
Frans. *Chevrette accoustumée de tettre, le palais luy demange.*
Nederl. Een oudt jager hoort geerne van de weperp.
Het rijpt haest op een oudt ijs.
In een natten vel is haest genoegh geregent.
Lat. Lupus pilum mutat, non mentem. *Vid. Erasm.*
Nederl. Een wolf haeckt noch na 't schaep / als hem de ziele uyt gaet.
Lat. Atticus moriens manum porrigit. *Vid. Erasm.*

Phædr. fab. 40.

Anus jacere vidit epotam amphoram,
Adhuc Falernâ fæce & testâ nobili,
Odorem quæ jucundum latè spargeret.
Hunc postquam totis avida traxit naribus,
O suavis anima! qualem te dicam bonam
Ante hac fuisse, tales cum sint reliquiæ!
Hoc quo pertineat, dicet, qui me noverit.

Horat.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret

Il n'est pas libre, qui traine son licol.

Het peert spreeckt:

Hy en is niet geheel vry / die noch een stuck van zijn banden na-sleept.

AL ben ick heden los, al schijn ick ongedwongen,
Al loop ick in het velt, en make vrye sprongen;
Soo ben ick even-wel niet buyten slaverny,
Vermits ick noch een slaef sie loopen achter my:
Ick voele noch een deel van mijne banden slepen,
Dies ben ick in gevaer om haest te zijn gegrepen;
Want soo hy, die my volght, hier op maer eens en trat,
Soo waer ick wederom (gelijck als eerst) gevat:
Soo waer ick meer als oyt geschapen om te lijden,
En wie en souder niet op mijne leden rijden?
Ach! wien noch eenigh jock ontrent de leden hangt,
Die sleept dat hem bederft, en dat hem weder vangt.

Maer, vrinden, die het peert aldus mocht hoorē spreken,
En hangt niet aen het dier, maer let op u gebreken:
De muyl-bant is het Vlees, en 't peert, een moedig beest,
Dat is in dese prent een af-beelt van den Geest.
Heeft iemant rechten lust om van de droeve sonden
Niet meer te zijn geboeyt, niet meer te zijn gebonden,
Die breke t'eenemael haer ongeluckigh zeel,
En dat van alle kant, en tot het minste deel;
Want soo u slap beleydt wil iet hier in verschoonen,
Het quaet dat overblijft sal wis zijn meester loonen.
Een die sijn banden sleept, al schijnt hy los te zijn,
Raeckt licht (eer hy het meynt) al weder in de pijn.

Pers. Sat. 5.

Nec tu, cùm obstiteris semel, in stantique negâris
Parere imperio, Rupi jam vincula, dicas.
Nam & luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Cùm fugit, à tergo trahitur pars longa catenæ.

Van 't onkruyt dient niet het loof alleen / maer de wortel uyt-getogen.

De Geest seyt niet / Wont; maer / Doot u aerdtsche leden.

En, dien het opperste gebiedt van eenige stadt bevolen is, soo hy komt te vernemen dat 'er acht ofte thien verraders binnen de stadt zijn, plach hy sich gerust te stellen, als hy vijf ofte ses van de selve bekomen en in hechtenisse gestelt heeft? Gewisselick neen, hy en geeft zijn ziele geen ruste voor hy alle de selve by den kop gevat, ofte immers uytter stad gejaeght heeft. Hoe! staet ons anders te handelen met ons geestelicke verraders.

Vanno piu pelli di volpi, che d'asini, in pelliciaria.

Men vint meer vosse-vellen/ als ezels-vachten/ in een bont-werckers winckel.

Lest daer ick stont en keeck ontrent een pelletier,
Daer sagh ick menigh bont van menigh selsaem dier:
Ick sagh 'er boven al veel vosse-vellen hangen,
Die waren met de strick, of op de jacht gevangen,
Ick sagh 'er even-wel maer eenen ezels-vacht,
Die van sijn meester selfs te koope was gebracht:
Niet dat het lastbaer dier was iewers doot geslagen,
Neen, vrienden, 't hadt geleeft tot aen sijn leste dagen;
En even doen ter tijdt soo was het trouwe beest
Sijn heer (vermits het sterf) een droefheyt in den geest.
Siet! hier op stont ick stil: ick sagh de vosse-vellen
In soo een grooten hoop, sy waren naeu te tellen:
Ick sprack den meester aen, en seyde tot den man,
Ey lieve! segh een reys, segh hier de reden van.
Men set (dit sprak de vrient) geen stricken voor den ezel,
Maer voor den loosen vos, of voor den slimmen wesel;
De reden is bekent: wie doet 'er immer quaet
Aen eenigh vreedtsaem beest, dat rechte wegen gaet?
Maer al het boos gespuys, dat niet en is geboren
Als om sijn even-dier met listen nae te sporen
Dat lijdt aen alle kant, dat lijdt den meesten last,
En (schoon al is 'et ergh) het raeckt ten lesten vast.
Ick hoorde, met vermaeck, het slot van dese reden,
En hielt 'et voor een les, ons dienstigh in de zeden;
En mits het nut verhael mijn herte wel beviel,
Soo deed' ick dit gespreck tot mijn geminde ziel:
Wat is den mensche best? een recht onnoosel leven,
Dat kan hem ware rust en goede dagen geven;
Wel aen dan, mijn gemoet, onthout u van bedroch,
Want of het somtijts lukt, het loont sijn meester noch.

Ital. *Il consiglio cattivo.*
Al suo autor è nocivo.
Hesiod. Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη. id est:
Malum consilium consultori pessimum est. *P. Syrus.*
Quam benè dispositum terris, ut dignus iniqui
Fructus consilii primis autoribus instet. *Claut.* 1. *in Eutrop.*
Hoogd. Untrew trifft ihren eignen herrn.
Ital. *Chi si diletta di far frode ad altrui, non si de' lamentar, s'altro l'inganna.*
Non è inganno, che non si vinca con inganno.
Spaens. A carne de lobo, diente de perro.
Lat. Nil scire vita tutissima.
——— Simplicitas digna favore fuit. *Ovid. Epist.* 2.
Nederl. Bedrogh loont sijn meester.
——— Ævo rarissima nostro
Simplicitas. ——— *Ovid.* 1 *Art.*
Ital. *L'inganno torna adosso all' ingannatore.*
Tanto va la volpe nella caccia, che vi lascia la pelle..
Siet boven pag. 57.
Hiley hile hosar. *id est:*
Fraus fraudem destruit.
Qui ambulat innocenter,
Ambulat confidenter.
Horat. 1. *Od.* 22.
Integer vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ.
Iuvenal. Sat. 10. *v.* 120.
——— Nunquam
Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.

Huc forsan referri possunt quædam quæ Politici de Thucydidis dicto disserunt;
Hebetiores nimirum, ut plurimùm, meliùs & tutiùs quàm acutiores, Rempublicam administrare.
Les subtilitez les plus aigues (disent ils) ne produiset pas les meilleures resolutions: & les entreprises qui sont plus fondées sur le sable des subtilitez, que sur le rocher de raison, se renversent souvent d'elles mesmes: comme les horologues, qui ont les roües & ressorts plus subtils & delicats, se desreglent fort aisement. Vid. Pierr. Matth. lib. 5. pag. 181.

Qui se veut garder de foudres, qu'il s'abbaisse.

Vreesje voor den blixem? soo duyckt.

Die voor den blixem vreest, of voor onstuymigh weder,
En stijge niet om hoogh, maer liever sijge neder;
Want als de gramme lucht haer felle pijlen schiet,
Soo trefse met de vlam de laege daken niet:
Sy baert haer meeste kracht ontrent de spitse rotsen
Die met een steyle kruyn den blaeuwē hemel trotsen,
Sy velt een hoogh gebou, sy velt een machtig slot,
Sy treft geen leemen huys, en min een swijnen-kot.
Geluckigh is de mensch die gelt en hooge staten
Kan hebben buyten sucht, en willigh achter laten,
Kan seggen tot den pracht, tot eer, en tot de lust,
Al ben ick sonder u, soo ben ick doch gerust.

Nederl. Die laegh blijft / en kan niet hardt vallen.
Wilje niet geschoten worden/ huyckt neder.
Een vergeten man/ is 'er best an.
Vryheyt/ blyheyt.
Ongebonden best.
Luttel onderwints/ groote rust.
Gemack voor eer.
Hoe edelder hert/ hoe buyghsamer hals.
Frans. *Au grandes portes souflent les vents.*
Nederl. Staet belaet.
Sorgen en waken
Sijn heeren saken.
Geen kroon heelt hooft-sweer.
Engels. The low stake standeth long.
Frans. *Celuy ne scauroit tomber de bien haut, qui n'a monté que bien peu.*
Sen. Agam. Act. 1.
Sidunt ipso pondere magna,
Ceditque oneri Fortuna suo.
Nubibus ipsis inserta caput
Turris, pluvio vapulat Austro.
Feriunt celsos fulmina colles.
Iuven. Sat. 10. *de Sejano:*
--- Nimios optabat honores,
Et nimias poscebat opes, numerosa parabat
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.
Ronsard Eleg. 34.
Tousiours du ciel la bruyant tempeste
Des hauts rochers vient saccager la teste,
Où les esclats des foudres trebuchans
Vont pardonnant aux collines des champs.
Claud. 1. *Rufin. pr.*
——— Tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant. ---
Siet boven pag. 133.

Qui ſe peigne peu ſouvent, A bien de peine en ſe peignant.

Het vrou-menſch, dat ſich kemt, ſpreeckt:

Al wie maer ſelden kemt ſijn haer / Die wort 'er groote pijn gewaer.

MOcht ick niet voor dit werck met goede reden ſchromen?
Mijn hair is ganſch verwert; hoe is'er door te komen?
Mijn hooft dat is geſtelt gelijck een eenſaem wout,
Dat niet en wort begaen, en noyt en is gebout.
Och! had ick na den eyſch mijn vlechten onderhouwen,
Soo gingh't my heden wel, gelijck de nette vrouwen;
Maer nu lijd' ick verdriet, om dat'er nimmer kam
By-naeſt van al het jaer my op het hooft en quam.
Nu ſitt' ick hier en klaegh, onſeker wat te maken,
Onſeker wat te doen, of wat te ſullen raken:
Al waer ick ben geweeſt, of waer ick komen ſal
Daer ſtuyt het gladt yvoir, en hapert over-al.
Nochtans het moet'er deur. ick trecke door de vlechten;
Want met een ſachten kam en is 'et niet te rechten.
'T Is reden dat hy ſucht, en groote pijne lijdt,
Die noyt ſijn hooft en kemt, of niet ter rechter tijt.

Wel, ghy die mijn verdriet met oogen kunt bemercken;
Leert uyt eens anders leet u eygen hooft bewercken:
Kemt, kemt u menighmael, en niet het hair alleen,
Maer ook dat binnen ſchuylt, tot aen het innigh been:
Kemt u verwrongen hert, en u verboſte ſinnen,
En maeckt doch over-al een reynen gront te winnen;
Want hy, wiens hooft en hert eens wel gereddet zijn,
Al kemt hy menighmael, hy kemt hem ſonder pijn:
Maer die het ſondigh hair laet wilt daer henen waſſen,
En weet ſich nader-hant geen kamme toe te paſſen;
Want al wat hy geraeckt, daer is een vuyle neſt,
Ghy, kemt dan alle daegh, dat is de leden beſt.
Het landt dat moet gewis met diſtels over-waſſen
Daer niemant in en ploeght, of op en plach te paſſen:
De menſch wort voor gewis verwoeſt in ſijn gemoet,
Die over ſijn bedrijf geen onderſoeck en doet.

Lat. Intemperans æger crudelem facit medicum.
Nederl. **Korte rekeningen / lange vrientſchap.**
Ital. *Fin ch'el mal' è freſco, biſogna rimediarvi.*
—— Venienti occurrite morbo. *Perſ.*
Frans. *Chemins peu frequentez deviennent herbus.*
Ovid. 1 *Rem. Am.* Principiis obſta; ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas invaluêre moras.
Ovid. 5 *Triſt.* 12.
Adde, quòd ingenium longâ rubigine læſum
Torpet: & eſt multò, quàm fuit antè, minus.
Fertilis, aſſiduo ſi non renovetur aratro,
Nil, niſi cum ſpinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo ſteterit, malè curret: & inter
Carceribus miſſos ultimus ibit equus.
Vertitur in teneram cariem, rimiſque dehiſcit,
Si qua diu ſolitis cymba vacavit aquis.

H*Et ware goet dat een yder menſche (als hy des morgens ſijn hooft kemt) even door het lichamelijck kemmen indachtigh werde mede als dan ſich inwendelick te ſuyveren, en ſijn herte als te kemmen van alle verdracyde en verwrongen invallen, die hy in ſijn gemoet mocht te gewaer geworden zijn: want* indien wy ons ſelfs oordeelden, wy en ſouden niet veroordeelt worden, 1 Cor. 11. 31. *Ick ſchame my dickmaels mijnder, als ick leſe hoe ernſtigh hier in eenige Heydenſche Philoſophen geweeſt zijn, die geduerighlicken niet af en lieten hare leerlingen in te ſcherpen datſe yder dagh haer ſelven hadden af te vragen, en rekeninge aen haer gemoet te eyſſchen wat gebreck datſe dien dagh in haer geneſen hadden? wat quaet ſy hadden tegen-geſtaen? en in wat deel ſy haer verbetert vonden?*

Cato apud Cicer. in Senectute.

Pythagoræorum more, quid quoque die dixerim, audierim, egerim, commemoro veſperi.

Seneca 3 de Irâ, cap. 36.

Faciebat hoc quotidie Sextius, ut conſummato die, cùm ſe ad nocturnam quietem recipiſſet, interrogaret animum ſuum, quod hodie malum tuum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? quâ parte melior es? *Vid. ſeqq.*

Horat. 1. Sat. 3.

—— Denique teipſum
Concute, num qua tibi vitiorum inſeverit olim
Natura, aut etiam conſuetudo mala. namque
Neglectis urenda filix innaſcitur agris.

Il tiempo va, la morte viene.

De Tijt die gaet / de Doot die komt.

AL die hier op der aerden leeft,
En't vleeſch tot luſten overgeeft,
Komt ſiet dit leſte ſinne-beelt,
Terwijl ghy met u ziele ſpeelt,
Komt ſiet 'et met een diep gepeys,
Want 't is de ſtant van alle vleys.
Daer is geẽ Vorſt, geen hoge macht,
Daer is geen ſlaef ſoo kleyn geacht,
Daer is geen huys-man op het lant,
Geen viſſcher aen het dorre ſtrant,
Geen krijgsman die den degen voert,
Geen kramer die op winſte loert,
Geen menſche, wie het weſen magh,
Die oyt of ſon of mane ſagh,
Geen man, geen maeght, geen echte (wijf,
Of dit en paſt op haer bedrijf.
Dus wie het zy, of wat hy doet,
Die ſegge ſtaegh in ſijn gemoet:
Mijn ziel, hoe!ſijt gy niet beſchroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Dit is een woort van groote kracht,
Indien het recht wort overdacht,
Het is een breydel voor de ziel,
Op datſe noyt in ſonden viel;
Want wie ſal hellen nae het quaet,
Als hem de doot voor oogen ſtaet?
Wel ghy, die noch in uwen tijt
Hier met u aertſche leden ſtrijt,
Gaet hecht dit vaſt in u gepeys,
En toomt alſoo het dertel vleys.
Is iemant hier in deſe ſtadt
Door vuyle luſten op-gevat,
Of door de jonckheyt om-gevoert,
Die op zijns naeſten vrouwe loert,
Of op ſijn buer-mans dochter let,
Om haer te krijgen in het net;
O die, eer dat hy dieper gae,
En vorder in het wilde ſlae,
Die beelde ſich dit ſchou-ſpel in,
En ſegge met een rijpen ſin:
Mijn ziel, hoe!ſijt gy niet beſchroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Indien dat u de wraeck-ſucht quelt,
En u gemoet in roere ſtelt,
Of dat ghy door een ouden haet,
Van nijt en ſpijt als ſwanger gaet,
En denckt, uyt enckel onverdult,
Hoe ghy u vyant krencken ſult;
Ey toomt een weynigh u gebreck,
En gaet in eenigh ſtil vertreck,
En ſeght daer met een rijp gemoet,
En ſeght daer uyt een ſedigh bloet:
Mijn ziel, hoe!ſijt gy niet beſchroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Indien 'er is een weeligh gaſt
Die ſlechts maer op ſijn mont en paſt,
En geen ſoo lieven dingh en weet
Als hoe men braſt en lecker eet,
Of ſchier geduerigh pooght te zijn
By mal geſelſchap in de wijn,
Of daer men met de ſchijven klapt,
En niet als malle dingen ſnapt,
Jae ſchier noyt eenigh woort en ſeyt,
Als dat tot vuyle tochten leyt;
Dien bidd' ick, wat ick bidden mach,
Dat hy een uurken voor den dach,
Wanneer de dampen van den wijn
Hem uyt het breyn vertrocken zijn,
Dat hy dan in ſijn boeſem gae,
En eens ter degen over-ſlae,
Hoe dat ſijn koſtelicke tijt
Dus ongevoelick henen glijt,
Jae als een arent henen vlucht;
En ſegge dan met diep geſucht;
Mijn ziel, hoe!ſijt gy niet beſchroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Indien dat u de malle pracht
Wil brengen onder hare macht,
En dat de luſt van mooy te gaen
U herte vult met enckel waen,
Soo dat u kleet meeſt allen dagh
Geſtelt is nae den nieuwen ſlagh,
En komt dan ſtrijcken over ſtraet,
Gelijck een paeu daer henen gaet
Als hy ſijn veeren ſteeckt om hoogh,
En toont ons menigh glinſter-oogh;
Ey lieve, let op u bedrijf,
Ey let doch op u nietigh lijf:
En ſeght, Wat gaet ons menſchen aen
Soo ganſch te leven nae den waen?
Mijn ziel, hoe!ſijt gy niet beſchroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Is in u hant onwettigh goet
Dat leyt en wroeght op u gemoet,
Dat u tot aen het herte knaeght,
En dickmael ganſche nachten plaegt,
Dat u tot in de ziele bijt,
Oock dickmaels op u ſoetſte tijt,
En dat ghy des al niet-te-min
Blijft hangen aen het vuyl gewin;
Soo ſtort u neder voor den Heer,
En opent daer u innigh zeer,
En bidt hem dat u meerder kracht
Van boven werde toegebracht,
Op dat ghy, door een nieuwe jeught,
Den ſtrijt ten leſten winnen meught;
Maer neemt oock dan tot uwer baet
Het beelt dat hier geſchildert ſtaet,

En seght met diep-gegronde tael,
Jae seght het veel en menighmael:
Mijn ziel, hoe!sijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Ten lesten, vrienden in 't gemeen,
Die noch het leven hebt te leen
Van God ons aller opper-Heer,
Leeft, leeft voortaen tot sijner eer,
Gaet eygent hem u gansch bedrijf,
U ziele met u nietigh lijf;
Maer so ghy noch den vleesche leeft,
En u de sonden over-geeft,
Of immers niet genoegh en strijt,
Maer dienstbaer aen de werelt zijt,
Soo slaet u vry dan op de borst,
Tot dat ghy naer het eeuwigh dorst;
En berst oock vry in tranen uyt,
En maeckt geduerigh dit besluyt:
Mijn ziel, hoe!sijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.

En voeght 'er dan by:

Al wat een werelts hert kan vinden of bedencken,
Al wat de werelt selfs kan aen de werelt schencken,
Dat scheyt sich al-te-mael van onse leden af
Wanneer men koudt en stijf zijght in het duyster graf.

Tusschen twee gesette palen,
Dat is, tusschen dagh en nacht
Wort ons leven door-gebracht:
Siet hoe dat wy neder-dalen
Eer het iemant seggen kan;
Oock dit Woort dat gaet 'er van.
Tusschen 't doopen en het vriesen
Is 't dat wy den tydt verliesen.

Frans. Ces choses sont bien seantes, plaisantes à voir, & dignes d'estre cheries & honorées par celuy qui les contemple:
Un jeune sainct,
Un vieux martyr,
Un soldat religieux,
Un homme d'estat conscientieux,
Un grand seigneur courtois,
Un homme docte humble,
Une femme sans babil,
Un compagnon allegre sans vanité,
Un amy qui par honneurs ne peut estre (changé,
Un malade joyeux,
Une ame delaissant le corps avec asseurance & consolation.
Jos. Hall Sainct. Observat.
Engels. From the wombe,
To the tombe.
Frans. *La mort n'a point de calendrier.*
Nederl. **De doodt en kent geen almanack.**
Ital. *Dopo il giuoco cosi va nel sacco il ré, come la pedina.*
Frans. *En ta santé pas ne te fie;*
La mort à coup ravit la vie.
Contre la mort
N'y a confort.

Ital. *Al mal mortale nè Medico, nè medicina vale.*
Hoogd. **Es hilfft nicht woll spannen sondern wol abschiessen.**
Frans. *Qui a craint la mort en sa vie, la craindra moins en sa mort.*
Moriendum certè est, & id incertum an eo ipso die. *Cic. de Senect.*
Quis scit an adjicient hodiernæ crastina summæ
Tempora Dii superi. *Horat. 4. Od. 7.*
Dic tibi dormituro, Potes non expergisci: dic experrecto, Potes non dormire amplius: dic exeunti, Potes non amplius reverti: dic revertenti, Potes non exire. *Sen. Ep. 49.*
Ronsard 5. Od. 15.
Frans. *Nous ne tenons en nostre main*
Le jour qui suit le lendemain:
La vie n'a point d'asseurance.
Et pendant que nous desirons
La faveur des Roys, nous mourons
Au milieu de nostre esperance.
Il ne fait rien, qui commence bien, & ne finit.
Ital. *La vita il fine, e'l di loda la sera.*
Spaens. Al fin loa la vida, y à la tarda loa il dia.
Portug. A fin louua à vida, e à tarde louua o dia.
Ital. *Il fin fa il tutto.*
Frans. *La fin fait tout.*
Exitus acta probat. —— *Ovid.*
Frans. *Il n'y a si fort à escorcher, que la queüe.*
Mal commence, qui bien n'acheve.
Nederl. **Is 't eynde goet / soo is 't al goet.**
Eerlijck / wel beginnen:
Heerlijck / wel eyndigen.
Frans. *Au soir loüe l'ouvrier,*
Au matin l'hostelier.
Ovid. 3 Met.--- Scilicet ultima semper
Expectanda dies homini est: dicique beatus
Antè obitum nemo, supremaque funera debet.
Iuven. Sat. 10. —— Crœsum vox justi facunda Solonis
Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ.
Solon per Auson.
Dico tunc beatam vitam, cùm peracta fata sint.
Ronsard:
Iamais l'homme avant qu'il meure,
Ne demeure
Bien-heureux parfaitement:
Tousiours avec la tristesse
La liesse
Se mesle secrettement.
Rob. Garnier:
Personne devant qu'estre mort
Heureux on ne peut dire:
A celuy seul qu'esteint la mort
Fortune ne peut nuire.

Ronsard:
Un beau mourir toute la vie honore.
Idem:
Belle fin fait, qui s'amende en vivant.
D. Heinsius:
De kruyden in den tuyn en bloemen, die verdwijnen,
En rijsen weder op: de rancken van de wijnen
Die komen weder voort: de goude Son die staet
Soo dickwils weder op, als hy te bedde gaet.
Maer wy, naer dat wy zijn met tranen eens begoten,
Gescheyden van der aerd', en in een kist gesloten,
Wy blyven daer wy zijn, wy liggen altijt neêr,
Verslagen van de doot, en keeren nimmer weêr.
Siet vorders boven pag. 164, 167, 168, en 169.

Ick hebbe goet gevonden, goetgunstige landts-lieden, hier by te voegen eenige Sin-spreucken uyt het Oude en Nieuwe Testament. Maer verstaet hier; door een Sin-spreucke ofte spreeck-woort, een maniere van seggen die den leser ofte hoorder, door de redenen oneygentlicken gesproken, in-leyt tot een sake die eygentlick moet verstaen werden.

Uyt het Oude Testament.

Deut. 22. 10.
Non arabis cum bove & asino simul.
Id est:
Ne fidelis cum infideli connubio jungatur. 2 Cor. 6. 14. Vel, ne boni cum malis societatem ineant. Vel, ne paria ab imparibus exigantur.
Ghy en sult niet ackeren met een os, en een ezel te samen.
Dat is:
Geloovige met ongeloovige / reyne met onkuysche / goede met boose te versellen / en dient niet / 2 Cor. 6. 14. Ofte / men en moet van dat ongelijck van aert is / geen gelijcke werckinge verwachten.
Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas, Deut. 25. 4. *explicat & applicat* Paul. 1 Corint. 9.
Ghy en sult den os, die dorst, den muyl niet toebinden.
Dit wert uytgeleyt / en te passe gebracht by den Apostel Paulus / 1 Cor. 9. vers. 9. 10.
De comedente exivit cibus, de forti dulcedo. Jud. 14. 14.
Inter alia de Christo hæc dici possè asserit Augustinus Serm. 108. De edente, inquit, id est, de morte, quæ omnia consumit, exivit cibus, id est, Ille qui dicit, Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendit, &c.
Spijse ging van den eter, en soetigheyt van den stercken. *Richt.* 14. 14.
Augustinus duyt onder andere dit op den Heere Christus: van den Eter (seyt hy) dat is / van de Doot (die het al verteert) is spijse gegaen; dat is / Hy selfs / die geseyt heeft / Ick ben het broot des levens / &c.

Serpenti pulvis panis erit. Gen. 3. 14. *& alibi apud Esaiam Prophetam.*

Id est:

Similes habent labra lactucas: da paleas bovi, psittaco saccharum.

Stof sal der slangen broot zijn.

Dat is:

Salaet nae de lippen / kaf aen den os / suycker aen de papegaey.

Anima saturata calcabit favum.

Id est:

Saturo nil sapit. Prov. 27.7.

Een volle ziele treet wel op honighseem.

Dat is:

Als de muys sat is / dan is 't meel bitter.

Capite vulpes parvulas. Cant. 2. 15.

Id est:

Malorum principiis obstandum.

Vangt ons de kleyne vossen, die de wijnbergen bederven.

't Wil seggen / dat alle quaet in sijn beginselen dient gestuyt te werden.

Eccles. 9. 4.

Melior est canis vivus leone mortuo.

Id est:

Mortuo leoni etiam lepores insultant.

Een levendige hont is beter als een doode leeu.

Waer mede schijnt na-buerigh te zijn het Nederlandts spreeck-woort: Een ouden wolf ryen de kraeyen.

Omni tempore sint vestimenta tua candida. Eccles. 9. 8.

Id est:

Exhibe te semper purum ac immaculatum.

Laet uwe kleederen aller wegen wit zijn.

Dat is:

Stelt u altijdt reyn en oprechtelicken voor.

Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. Eccles. 10. 1.

Id est:

Rem parvam neglectam, magnam posse corrumpere.

De schadelicke vliegen bederven de goede salve.

Dat is:

Kleyne dingen verwaerloost / konnen oock aen groote dingen hinder en nadeel doen.

Qui dissipat sepem, mordebit cum coluber. Eccles. 10. 8.

Id est:

Malum in autorem recidere.

Wie den tuyn verbreeckt, dien sal een slange steken.

Dat is:

Dat quaet voor-stel veeltijts sijn eygen aen-drijver op 't hooft valt.

Leo in via. Prov. 26. 13.

De leuye spreeckt, daer is een leeu op den wege.

Qui observat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet. Eccles. 11. 4.

Idem est cum Xerxis sententiâ:

Non omnia reformides, inquiebat ille, nec singula peræquè consideres. nam si velis in rerum consultatione omnia perinde considerare, nunquam aliquid efficies.

Wie op den wint achtet, die saeyt niet: en wie op de wolcken siet, en maeyt niet.

Dat is /

(Als Xerxes eens seyde) En weest niet vreesachtigh in alles / en snuffelt niet op yder ding; want soo ghy in eenigh ding alles wilt uyt-pluysen / ghy en sult noyt yet uyt-rechten.

Jerem. 9. 21.

Ascendit mors per fenestras nostras.

Id est:

Per sensus corporis, oculos & aures præsertim, ingreditur peccatum.

De doot is tot onse vensteren ingevallen.

Dat is:

De sonde komt in ons / door onse uytterlicke sinnen / te weten / oogen en ooren.

Ezech. 16. 44.

Sicut mater, ita & filia.

Soo de moeder is, soo is de dochter.

Uyt het nieuwe Testament.

Matth. 10. 16.

Prudentes sicut serpentis: simplices ut columbæ.

Voorsichtigh als slangen, eenvoudigh als duyven.

Matth. 12. 30.

Qui non colligit, dispargit.

Wie niet en vergadert die verstroyt.

Joan. 4. 37.

Alius seminat, alius metit.

D'eene saeyt, d'andere maeyt.

Joan. 10. 1.

Qui non intrat per ostium, fur est.

Wie door de deure niet in en gaet, is een dief.

Matth. 24. 28.

Ubicumque cadaver, ibi & aquilæ.

Waer een doot lichaem is, daer versamelen d'Arenden.

Matth. 7. 6.

Nolite dare sanctum canibus.

En geeft het heylige den honden niet.

Joan. 3. 6.

Ex carne caro.

Wat uyt vleesch geboren is, dat is vleesch.

Matth. 9. 12.

Non est opus medico valentibus.

Die gesont zijn, en hoeven geenen Medecijn-meester.

Lucæ 6. 44.

Arbor ex fructu suo cognoscitur.

De boom wort uyt sijn vrucht bekent.

2 Cor. 6. 10.

Nihil habentes, & omnia possidentes.

Niet hebbende, en alle ding besittende.

2 Corint. 4. 7.

Thesaurus in vasculis fictilibus.

Schat in aerde vaten.

Matth. 7. 5.

Ejice primum trabem ex oculo tuo.

Werpt eerst den balck uyt u eygen ooge.

Joan. 10. 13.

Mercenarius fugit.

Een heurling vliet.

Matth. 5. 15.

Lucerna ne sub modio.

En stelt geen licht onder een koren-mate.

Matth. 15. 14.

Si cæcus cæcum ducit, &c.

Indien de een blinde den anderen leyt, soo sullen die beyde in de gracht vallen.

Joan. 1. 5.

Lux in tenebris lucet.

Het licht schijnt in de duysternisse.

Matth. 8. 20.

Vulpes foveas habent.

Vossen hebben holen.

Lucæ 4. 23.

Medice, cura teipsum.

Genees-meester heelt u selven.

Lucæ 4. 24.

Nemo Propheta in patria.

Geen Propheet is aengenaem in sijn Vaderlant.

Matth. 3. 10.

Iam securis ad radicem arboris posita est.

De byle is aen den wortel des booms geleyt.

2 Cor. 9. 6.

Qui parcè seminat, parcè metet.

Wie spaerlick saeyt, sal spaerlick maeyen.

Galat. 6. 7.

Quæ seminaverit homo, metet.

Wat de mensche sal gesaeyt hebben, dat sal hy maeyen.

Matth. 12. 20.

Arundinem quassatam non confringet & linum fumigans non extinguet.

Het gekreuckte riet sal hy niet breken, 't roockende vlas sal hy niet uyt-blussen.

B Y-

BY-SPREUCKEN,

En

GRONT-REGELS

Tot

Onderhoudinge of verbeteringe van de gesontheydt.

De Leser heeft te letten, dat veel van de volgende regels moeten genomen werden na den aert van't Landtschap, daer de selve uytgesproten zijn.

WOrt iemant sieck, of krijght hy pijn,
Eerst Godt, en dan den medecijn.
Met menschen niet, in tijt van pest,
Met Godt veel spreken acht ick best.
Het is gesont voor ziel en lijf,
Elck een sijn glas, en elck sijn wijf.
Il sangue, una volta l'anno:
Il bagno, una volta il mese:
Il mangiare, una volta il giorno.
In het jaer eens bloet gelaten,
In de maent eens in het bat:
En noch soud my kunnen baten,
Soo ick maer eens daeghs en at.
Hebt ghy misschien geen medecijn,
Soo laet dit u genees-dranck zijn:
Eet, drinckt, en teelt noyt sonder lust,
En stelt voor al u hert gerust.
Wie veel smeert de borst,
En drinckt sonder dorst,
En kust sonder lust,
En eet sonder honger,
Die sterft des te jonger.
Vesti caldo, mangia poco,
Bevi assai, che viverai.
U kleet zy warm,
Noyt vollen darm,
En slaept met maten;
Dat sal u baten.
Qui peu mange, prou mange;
Et qui prou mange, peu mange.
Ick wil, leser, datje weet,
Hy eet veel, die weynigh eet.
Disne honestement,
Et soupe sobrement,
Et vivras longuement.
Eet 's middagh hartigh, of ombijt,
En wacht alsoo den avont-tijt,
Maer biet dan weynigh aen den mont;
Soo blijfje langen tijt gesont.
Il ne se garde pas bien, qui ne se garde tousjours.
Die hem nae de kunst wil wachten,
Moet staegh op sijn leven achten.
Qui veut vivre longuement,
Doit donner le cul au vent.
Wilje langh en lustigh leven,
Aen den eers dient wint gegeven.
Soubs un arbre de noyer
Garde toy de te coucher.
Geeft u nimmer in den droom
Onder eenen note-boom.
Du matin les monts,
Du soir les fonts.
Voor nacht in, voor daegh uyt.
La mano al petto,
La gamba a letto.
Is 'er mangel aen u hant,
Hanght den arrem in een bant;
Maer soo aen u been iet let,
Leght dat neder in het bedt.
Een nieu huys laet bewoonen
Het eerste jaer door u vyant,
Het tweede jaer door u vrient,
Het derde jaer door u selfs.
Le malade doit dormir quand il peut,
S'il ne dort quand le medecin veut.
Als u den slaep niet by wil zijn,
Na wille van den medecijn;
Soo maeckt ten minsten datje rust,
Wanneer 't u siecke leden lust.
Les premiers & derniers froids sont les plus dangereux.
d'Eerste koude, en oock de leste,
Zijn te mijden als de peste.
Coucher de nuict, du matin seoir;
Droit à midy, aller au soir.
's Nachts liggen, 's middaghs staen,
's Morgens sitten, 's avonts gaen.
Ande me yo caliente,
Y riase la gente.
'k Laet een yder my begecken,
Magh ick my slechts warrem decken.
Apres le boire, & le repas,
Le dormir sain ne trouveras.
Na veel spijs en groote droncken,
Gaet terstont niet leggen roncken.
Pone gulæ metas, ut sit tibi longior ætas.
Biet weynigh aen den mont,
Oeffent u t'aller stont,
En loopt niet als een hont,
Soo blijfje langh gesont.
Sapientis facilis victus.
Lichte spijse
Is voor de wijse.
Quod sapit, nutrit.
't Zy bitter, of soet,
Wat smaeckt, dat voed.
Ioye & courage
Font beau visage.
Les gourmans
Font leur fosses à tous leur dens.
Die veel wil weten,
Moet luttel eten.
Die weynigh eet, en minder drinckt,
Die is 'et die de lusten dwinght.
Voluptatum usuræ, morbi.
Uyt lust
Onrust.
Qui bien mange, fiante, & dort,
Ne doit encor craindre la mort.
Die wel eet, wel lost, wel rust,
Heeft noch tot de doot geen lust.
Qui veut bien vivre,
Ne s'enyvre.
Wilt ghy der somtijts een glaesjen op setten,
't Is wel, mijn vrient, maer drooght u netten.
Panis & aqua naturæ satisfaciunt.
Hebje water, hebje broot,
Klaeght dan niet van hongers noot.
Une pouce de pain remet l'ame en sa place.
Vrient, hebje broot
Een duympje groot,
Ghy hebt geen noot
Noch voor de doot.
——— *Cum sale panis*
Latrantem stomachum benè leniet. Horat.
Hebje lust, soo is 't al goet,
Honger maeckt raeu boonen soet.
Iejunus stomachus rarò vulgaria temnit. Horat.
l'Asino c'ha fame,
Mangia d'ogni strame.
Wanneer een esel honger heeft,
Hy eet al wat sijn meester geeft.
A bon goust & faim,
N'y a mauvais pain.
Iucunditas victus est in desiderio, non in satietate.
Immodicus cibus animo & corpori nocet.
Suypen en vreten
Doet luttel weten.
A faute de chappon
Pain & oignon.
Hebt ghy geen wilt-braet, of kapoen,
Soo eet dan moes, of ander groen;
Dat kan oock lege magen voen.
Qui veut estre sain,
Doit mourir de faim.
Eet het muysje wat te veel,
Wat het proeft is bitter meel.
Les beuveurs d'eau n'ont jamais besoing des pieds d'autruy.
Il meurt plus d'enfans de trop manger, que de faim.
Meer kinders zijnder van vreten bedorven,
Als 'er van honger oyt zijn gestorven.
Chi non fa come l'oca,
La sua vita è breve, ò poca.
Die niet en doet gelijck de gans,
Om langh te leven weynigh kans.
Om dese Italiaensche spreucke recht te verstaen / soo dient men indachtigh te wesen dit Nederlants spreeck-woort:
Hy doet niet als eten en schijten, hy slacht de graeuwe gansen.
Chi và a letto senza cena,
Tutta la notte si dimena.
Wie sonder eten gaet te bedt,
Die wort van slapen licht belet.
Past op geen droom; het is bedrogh:
Soo is 't geweest, soo is 'et noch.
Quand jeune veille, & vieil dort,
C'est signe de prochaine mort.
Als jonge lieden niet en slapen,
En oude lieden niet en waken,
Sy konnen 't bey niet lange maken.
Tous les mois qui n'ont point R,
Laisse la femme, & prens le ver.
Als ghy geen R vindt in de maent,
Soo weet dat ghy dan wort vermaent,
Dat u geen vrouwe, maer een glas
Voor u gesontheyt komt te pas.
Les Caniculaires sont le caresme des mariez.
Qui tard se couche, & se leve matin,
Il pourroit bien tost voir sa fin.

Vroegh op, en laet te bedde gaen,
Kan na den regel niet bestaen.
Dos au feu, panse à la table.
Den rugh aen 't vyer, den buyck aen tafel,
En in de hant een goede wafel;
Vrient soo je dat niet lijden meught,
Soo is 't gedaen met uwe jeught.
Dormir en haut
Vn tresoir vaut.
Neemt uwe slaep-plaets boven,
Ghy sult u des beloven.
Viande bien maschée
Est à demy digerée.
Spijs wel geknout,
Is haest verdout.
Le premier an qu'on se marie,
On a le toux, ou maladie.
Het eerste jaertjen datmen trout,
Soo wort men koortsigh, of verkout.
Dit vont ick lestmael eens geschreven;
Hoe schooner vrou, hoe korter leven.
Qui est malade de follie,
Ne s'en guarit toute sa vie.
Wie uyt den aert heeft sotte kueren,
Die sullen al sijn leven dueren.
A mal che non tiene cura,
Es locura.
Is 'er iemant sot geboren,
Wat hy meestert, 't is verloren.
Il mal de l'œil, il faut penser du coude. id est:
Qui se veut guarir l'œil, il ne le faut toucher.
Hebt ghy een quaet, of vierigh oogh,
Verbint het met den elleboogh.
Dat is geseyt; *Men dient 't et stil te laten, en niet te raken.*
Die vijftigh jaer out is, dient meer nae een kussen te sien, als na een haes.
d'Eerste in het rijs,
De tweed' op het ys,
De derd' aen den dis,
Dit houdt men dat best is.
Fievres automnelles,
Longues ou mortelles.
Lange sieckten in den herft,
Soo men daer niet af en sterft.
Qui est malade au mois de May,
Tout l'an demeure sain & gay.
Die sich in Mey niet wel en vont,
Is veeltijts al het jaer gesont.
Ton fils repeu, & mal vestu:
Ta fille vestue, & mal repeue.
Geeft aen u soon veel in den darm,
Maer geeft hem weynigh aen den arm;
Geeft dochters aen den arrem veel,
En spaert 'et liever uyt de keel.
La recheute est plus dangereuse, que la maladie.
Die op een nieu in sieckte slaet,
Is slimmer als van 't eerste quaet.
Novo medico, novo cœmiterio est optu.
Een jonge oye, een ouden ram,
Dat viel wel binnens jaers een lam.
Wast u handen, wast u tanden
Dickwils; want het is u goet:
Maer wast selden uwen voet.
Doch wat immer u geschiet,
Wast u hooft sijn leven niet.
Lever à six,
Disner à dix,
Souper à six,
Font l'homme vivre dix-fois dix.
Dit is u les;
Staet op te ses,
En eet ten tienen,
Het sal u dienen:
En weer te ses
Soo treckt u mes,
En slaept ten tienen,
Het sal u dienen.
Quand-on est bruslé; il se faut approcher du feu de la partie bruslée.
Zijt ghy verbrant
Aen voet of hant,
Gaet tot de vlam
Daer 't quaet af quam.

Van 't voedtsel en spijse in het bysonder.

Ey van een uur,
Broot van een dagh,
Meel van een weeck,
Biggen van een maent,
Gans van drie,
Wijn van een jaer,
Visch van tien,
Een maeght van twintigh,
Een vrient van hondert.
Een Brabants schaep,
Een Geldersehen os,
Een Vlaemsche kapoen,
Een Vriesche koey.
Aisle de perdrix, cuisse de chapon,
Queüe de poisson, teste de saumon.
Cuisses sont bonnes, quand les aisles sont mangées.
Vrienden, zijt ghy tafel-wijs,
Eet de vleugels van 't patrijs,
Van den sallem eet het hooft,
Soo je Lecker-tongh gelooft,
Van den kabeljaeu de steert,
Die is vry wel etens weert,
Voort de lenden van 't konijn,
En den horing van het swijn,
En de dgien van het hoen,
Ghy en sult niet qualick doen.
Pain changé,
Et vin accoustumé.
Verandert broot, en oude wijn,
Is voor gesonde medecijn.
Il persico vuol il vino, e'l figo l'acqua.
De vijgh eyst water, persick wijn;
Soo moet dat ooft gegeten zijn.
L'huile est meilleur au commencement, le vin au milieu, & le miel à la fin.
De oly is in 't eerste best,
En honigh op het alder-lest;
Maer wat 'er heeft den naem van wijn,
Sal in het midden beter zijn.
In salata ben lavata, poco aceto, & ben ogliata.
Volght desen raet;
Doet op salaet
Niet veel azijn,
Maer wel wijn;
Doch niet en schout
Oly en sout.
Schape-kaes, koeye-boter, geyte-melck,
Dat is goede kost voor elck.
Boucher le nez, & manger le perdrix.
Zy dy weyts, en niet te vijs,
Stopt u neus, en eet patrijs.
Eetj' een ey, soo doet een dronck:
Eetj' een appel, doet een spronck.
Vin che salti, pan che canti, formaggio che pianga.
Neemt blinde kaes, en siende broot,
Dan hebje kost voor hongers noot;
En hebje dan oock wijn die springht,
Soo wortje vrolick alsje drinckt.
Carne fa carne, pesce fa fesce.
Chair fait chair, poisson fait son.
Eet vleys naer eys,
Soo maeckje vleys;
Maer weet dat vis
Maer slijm en is.
Carne giouane, e pesche vecchio.
Prijst ouden vis, en jeughdigh vleys,
Soo doeje nae den rechten eys.
Laict sur vin,
C'est venin:
Vin sur laict,
C'est souhait.
Melck op wijn
Dat is fenijn;
Maer wijn op melck
Is goet voor elck.
Eet dat gaer is,
Drinckt dat klaer is,
Spreeckt dat waer is,
Schout dat swaer is,
Trout dat paer is,
Scheert daer hayr is.
Rien si net,
Qu'un œuf mollet.
Daer wort geen netter kost bereyt,
Als hoender-eyers versch geleyt.

Tre cose sono buone al mezzò, il vin, il formaggio, e'l pesce.
De kaes, de wijn, en oock de vis,
Zijn best, als 't in het midden is.
Qui dort, il soupe.
Il faut boire
Entre le formage & poire.
Eetje peer, en eetje kaes,
Drinckje niet, soo zydje dwaes.
Apres la poire le vin, ou le prestre.
Apres la pomme
Oncq ne beut homme,
Apres la poire
Appreste à boire.
Eetj' een peere, drinckt:
Eetj' een appel, springt.
Pommes, poires, & nois,
Gastent la voix.
Appels, noten, en oock peeren,
Sullen aen de stemme deeren.
Le formage est sain,
S'il vient de chiche main.
De kaes die doet de maege goet,
Maer eetse niet in overvloet.
Qui vin ne boit apres salade,
Est en danger d'estre malade.
Eet ghy salade sonder wijn,
Ghy staet in noot om sieck te zijn.
Poires & femmes sans rumeur,
Sont en prix & en valeur.
Peeren en vrouwen die niet en kraken,
Die houd men alderbest te smaken.
De mauvais grain
Iamais bon pain.
Vne pillule fromentine,
Vne dragme fermentine,
Et la journée d'une geline,
Est une bonne medecine.
Le formage pesant, & le pain leger.
Luchtigh broot, en sware kaes,
Dat is geen onbillick aes.
Al l'amico cura il fico,
Al nemico il persico.
Sent u vrint vijgen, u vyant persicken.
Quattro son' buoni bocconi,
Persichi, fonghi, fighi, e meloni.
Il n'est chair, que de mouton.
Le melancholique mange, le bilieux boit, & le pituiteux dort.
Ama con amigo, ni la tengas, ni la des a tu vezino. id est:
Nourrice qui a un amy, ny la prens pour toy, ny la donne à ton voisin.
Verkiest noyt minne voor u kint,
Wanneerse vryt of wort gemint.
Les maladies viennent à cheval, & s'en revont à pied.
Les maux viennent à livres, & s'en revont à onces.
Les maladies viennent en poste, & s'en retournent bellement.
De sieckte komt te post gereden,
Maer gaet te rugh met ezels treden.
Souventesfois grands personnages
N'ont point d'enfans, ou point de sages.
Wijse lieden, malle kinders;
Jonck verloren, luttel hinders.
Een jonge vrou, en ouden wijn,
Die zijn bequaem om vrolick zijn.
Quand le medecin practique, il repose: & quand il ne fait rien, il se travaille.
Wanneer meest al de lieden zijn
Bevrijt van koorts, en sonder pijn,
Dat 's sieckte voor den medecijn.
Quand le jour croist,
Ainsi fait le froid.
Dagen die lengen,
Dagen die strengen.
Daer en quam noyt een muys in 't lant,
Of liet 'er wel een gouden tant.
De Meert
Roert haer steert.

Kock-

Kock-meeuwen aen 't lant,
On weer voor de hant.
Tous animaux sont medecins.
Honden en ſwijnen
Zijn medecijnen.
Daer gaet menigh Doctoor achter de ploegh.
La douleur celé n'a point de guerison.
Qui veut avoir la guerison du mire,
Il est besoing son mal dire.
Voor verſwegen pijn
En is geen Medecijn.
Verholen quaet
En vint geen raet.
Die tot ſijn quale raet wil krijgen,
En moet haer gronden niet verſwijgen.
Moet u Doctoor u goetjen erven,
Soo maeckt u veerdigh om te ſterven.
Aen Medecijnen en Advocaten
En moet men niet verſwegen laten.
Es goutes le medecin ne voit goute.
Tollere nodosam nescit Medicina podagram. Ovid.
De groote pijn van 't flerecijn
En paſt niet op den Medecijn.

Drie eygenſchappen/ noodig in de Chirurgie/
Een valcken oogh,
Een leeuwen hert,
Een juffers hant.
Een jonck barbier, een out medecijn,
Dat dunckt een yder beſt te zijn.
Il n'y a meilleur Chirurgin, que celuy qui est bien balafré.
De { *Ieune Medecin, cemitiere bossu.*
Ieune Advocat, proces perdu.
Ieune marié, mesnage malotru.
Ieune heretier, bien despendu.
Ieune Procureur, cas mal entendu. }
Medicus garrulus ægro secundus est morbus.
Qui me veut du mal, me fait blanchir:
Qui me veut du bien, me fait rougir.
On n'a jamais bon marché d'un Apoticaire.
Bon fait saigner toute gent,
Quand Chirurgins n'ont point d'argent.
Vne heure de May fait perdre les palles couleurs.

Een jongen paep, een ouden aep, een wilden beer.
Dat is geſpuys, dat ick in huys niet en begeer.

Les richesses de pauvres gens
Sont leur enfans.
Entre deux petits, un glorieux;
Entre deux grands, un lourdaut.
Crudelem Medicum intemperans æger facit.
Fille brunette
Gaye & nette.
…e couleur, desir mal accomply.
Capo grasso,
Cervello magro.

Ouderdom/ ſieckte/ doot.
Toont wie je zijt,
Wanneer je lijt.
La vieillesse est un mal desiré.
Op dierd' al iſſe vaſt gegront,
Noyt eenigh menſch geruſtheyt vont:
Maer in den Hemel ſal nae deſen
(Schoon dat hy draeyt) eens ruſte weſen.
Eer wy wat weten,
Zijn wy verſleten.
Eer 't boomtjen is groot,
Is 't plantertje doot.
La jument qui grise, a perdu ses sauts.
He hollen is het peert benomen,
Wanneer de grijſe hayren komen.
Vrien ſoo ghy op u leerſen piſt;
't Is tij dat ghy u boeltjen miſt.
Soo ghy wilt in ruſte ſterven,
Laet u naeſte vrienden erven,
't En waer ſy 't ſeer verkerven.
Vel, arm, en rijck,
Naeckt de doot gelijck.
Acht bleef de menſch voor eeuwigh hier,
Soo waer hy doch een arrem dier.
Wilt op u leſte ſtonden achten,
Soo ſul ghy u van ſonden wachten.
Een ziel die haren Schepper vreeſt,
Houdt die voor een geduerigh feeſt.
Vrient, wilt ghy leven met gedult,
Denckt wat je waert, en weſen ſult.
Denckt vry al dickwils op den dagh,
Die niet een menſch voorby en magh.
Van al dat ick beſat, en is my niet gebleven,
Als dat om Godes wil daer van is wech-gegeven.

Waer blijdſchap is in huys, is droefheyt voor de deur,
En veel, na korte vreugt, ſoo komt een groot getreur.
De bleecke doot
Spaert kleyn noch groot.
Schoon root,
Haeſt doot.
Wat iemant rooft, of vint, of erft,
Hy laet het al wanneer men ſterft.
Laet (als het Godt belieft) ons lichaem hier bederven;
Een die wel heeft geleeft, en kan niet qualick ſterven.
En ta santé pas ne te fie,
La mort à coup ravit la vie.
Hoe weyt toch menigh menſch ſoo breet?
Hoe ſtoft het ſtof op 't ſtof van 't kleet?
Is iemant bleyck, of is hy root,
Geen menſch is ſeker voor de doot.
Doet dat voor uwen ſterref-dagh,
Dat naer de doot u baten magh.
Aujourd'huy en fleur,
Demain en pleur.
Heden root,
Morgen doot.
De dagh van giſter is geleden,
Soo let doch op den dagh van heden,
En wilt dien immers wel beſteden:
En wat belanght den dagh van morgen,
Die is voor 's menſchen oogh verborgen;
Wilt daerom voor het eynde ſorgen.
Een koets vol gout, een kar vol ſteens,
Dat ſal hier namaels zijn alleens.

Tot beſluyt:
O Heere, laet my dit van uwe gunſt verwerven,
Te leven in gedult, en met vermaek te ſterven.
Als haer de ziel verheft tot God,
Dan is de werelt enckel ſpot.

Voor mijn af-ſcheyt/ Leſer/ ſoo vinde ick goet deſe doot-kiſte met wat bloemkens te beſteken en daer toe ſal dienen de hier na-volgende prente, met ons bedencken op d…

Van tien niet een.

…die u in den tuyn by wijlen gaet vertreden,
…wilt niet al den tijt in uwen luſt beſteden;
…edt niet alleen het oogh, of uwen gragen mont,
…aer weet dat ghy oock hier de ziele voeden kont.

Ghy ſiet de boomen ſtaen, ghy ſiet de boomen groey…
Ghy ſietſe naderhant, ghy ſietſe luſtigh bloeyen;
Ghy ſiet, hoe dat de bloem ter aerden neder-ſijght,
En hoe het bloeyſſel ſet, en teere vruchten krijght:

Maer siet een groot getal van dat begon te spenen,
Is (ick en weet niet hoe) in korten stont verdwenen,
Eer dat het leven komt, soo laet het leven af,
Het bloeyssel even selfs, het bloeyssel is het graf.
Een deel van dat 'er blijft lijdt hinder van de wormen,
Lijdt hinder van de lucht, en van de felle stormen;
Lijdt hinder van de mist, of ander slimme plaegh,
Soo dat het groot getal vermindert alle daegh.
Noch vint men menighmael dat in de schoonste dagen
Veel vruchten ondergaen, met innigh vier geslagen,
Men vint veel schoon gewas dat in der haest verdwijnt,
Oock als de gulde son met helle stralen schijnt.
Men vint dat over-al de spreeuwen, mussen, kraeyen,
Oock met het beste fruyt haer grage jongen payen,
En dat een snoepers hant ook groene vruchten pluckt,
Ja gansche tacken breeckt, en van de moeder ruckt.
Men vint noch boven dat, men siet 'er jae gebeuren
Dat van te groote last de jonge boomen scheuren:
Geluck en ongeluck dat maeckt de tacken bloot;
Soo vruchtbaer, weerde ziel, so vruchtbaer is de doot.
Maer waer toe dit geseyt? sal iemant mogen vragen;
Om iet van dit verhael naer huys te mogen dragen:
Het is een even-beeldt van onsen broosen staet,
En hoe het alle vleesch hier in de werelt gaet.
De Boom is't aertsche dal, de vruchten zijn de menschen;
De Son is herten-lust, en wat de lieden wenschen;
De wint is tegenspoet, en wat de werelt plaeght;
De worrem stil verderf, dat ons geduerigh knaeght;
De Mist is heete pest, en diergelijcke plagen,
Die duysent man gelijck ter aerden konnen dragen;
Den Snoeper, die het fruyt met harde kippels schent,
Neemt dien voor oorlogs-volck, tot roof en bloet ge-
Gaet dit in u gemoet wat naerder over leggen, (went.
Ghy sult ten vollen sien wat ick begon te seggen;
Ghy sult uyt dit gepeys bevinden in der daet
Als dat het alle vleesch, gelijck de fruyten, gaet.

Eē siet hoe menigh kint, oock eer het [illegible]eboren,
Blijft, ick en weet niet hoe, blijft in d[illegible]m verloren,
Blijft in de moeder selfs, blijft in de [illegible]te nacht,
Eer dat het hier, eylaes! sijn moed[illegible]sbelacht.
Hoe menigh erdigh kint, in plaetse va[illegible] spelen,
Gaet met een stille sucht geheele jaren q[illegible]en,
En t'wijl het staet en treurt ontrent de v[illegible]rs schoot
Blijft, na een langh verdriet, blijft in der [illegible]en doo[illegible]
Hoe menigh jongelingh wort van de doot ver[illegible]en,
Schoon dat hy vrolick is, en van gesonde lede[illegible]
Hoe menigh jonck gesel wert haestigh wech[illegible]ck[illegible]
Gelijck men met gewelt onrijpe vruchten plu[illegible]
Hoe menigh vruchtbaer wijf, in plaetse van te ba[illegible]
Siet haer, en hare vrucht, in 't duyster henen varen[illegible]
Siet hoe sy, als een boom, van hare vruchten sche[illegible]
Soo dat sy, en de vrucht te samen, wert betreurt.
Maer dit is kleyn beslagh, en geensins harde slagen,
Indien men went het oogh ontrent de groote plagen
Die Godt by wijlen sent; ick segge, dieren tijt,
En krijgen swarte pest, die kleyn noch groot en mij[illegible]
Ach! dan heeft eerst de doot haer pijlen uyt-geschoten
Dan light het gansche lant met dooden over-goten,
Met menschen over-deckt; soo dat de grootste man
Geen doot-kist menighmael, geen graf bekomen ka[illegible]
Wie heeft 'er niet gehoort, als geenen tijt geleden,
Van landen sonder volck, van uyt-geputte steden,
Soo dat 'er niet een mensch by wijlen over-bleef,
Die, uyt een bleecken mont, een leste wille schreef:
Is 't dan (gelijck het is) met ons aldus gelegen,
Soo moet 'et yder mensch geduerigh over-wegen;
Wel let dan, mijn Gemoedt, op uwen lesten dagh,
Op dat het onsen staet ten goede dienen magh.
Stelt, stelt doch geensins uyt u feylen af te snijden,
En wat het vlees gebiedt met alle vlijt te mijden,
Tot dat ghy veertigh telt, of anders vijftigh jaer;
Want siet! *van thien niet een* en brengt sijn leven da[illegible]

Laet vry u graf met blyschap delven,
De doot is 't EYNDE *van haer selven.*

